Do. Iac. de Arena Parmensis,
SVPER IVRE CIVILI.

IACOBI DE ARENA
PARMENSIS, VIRI CLARISSIMI IVRIS VTRIVSQVE PROFESSORIS Commentarij in vniuersum Ius Ciuile, Argumentis cuique Legi affixis adornati, nunc tandem in studiosorū Iuris prudentiæ gratiam in lucem typis primùm excusi prodeūt: qui quid commodi & splendoris Causidicis omnibus sint allaturi, facilè deprehendet qui ijs legendis suā operam collocauerit. Adiectus est his præterea Index omnium ferè sententiarum & rerum, quæ vtiles nobis visæ sunt, & dignæ quæ annotarentur.

Cum priuilegio Regis.

M. D. XLI.

Ad Lectorem.

EN TIBI, OPTIME LECTOR, DAMVS COMmentarios Iac. de Arena in vniuersum Ius Ciuile, nunquã antehac typis excusos: quos à situ carieq́ nuper vindicauimus: nacti scilicet vetustissimum exemplar manu scriptũ, quod cum blattis & tineis iandudum rixabatur: adhęc à Librario satis oscitanter transcriptũ. Erat enim tam multis in locis mutilum ac deprauatum: vt dum illud restituere conamur, multo plus laboris hauserimus, quàm Hercules ipse, cùm ἀυγέιου κόπρον è stabulis repurgat: atque haud scio an pluris ipsi authori cõstiterit editio, quàm nobis restitutio. Sed hoc tædium libenter deuorauimus in gratiam studiosorum Iuris Ciuilis. Superfluum porrò arbitrati sumus authorem ipsum lectorum animis commendatione nostra insinuare: cùm ipse satis sua se lectione commendet, dum nodos iuris ingeniose dissoluit, dissidentiaq́ in speciem iurisprudentum responsa acutè conciliat: atque hæc tam breui verborum compẽdio præstet, vt nihil ab eo possis demere. Negari certe non potest Bartolum ac Baldum (quos in hac arena duos Milones cæteri suspiciũt) pleraq́ ab hoc nostro authore mutuatos esse: quem & in controuersis sententijs magno cõsensu plerunq́ sequuntur. Bene vale candide lector, & his nostris lucubrationibus feliciter fruere.

Catalogus eorum quæ HOC IN VOLVMINE HABENTVR.

¶ Lectura (que fm vetero exemplaris fidem additionum nomine inscribitur) prestantissimi vtraqz censura Jureconsulti do. Jacobi ab Arena Pergameni, super Codice.

¶ De nouo codice faciendo.

Summarium.

1 Uerba debent reduci ad eorum propriam significationem, z nu.2.
3 Possessio eo probatur continua quando nullus immediate possedit.

HEc que. ¶ Scilicet correcta, id est, dñ erunt correcta ea q̄ visa sunt corrigēda zc. Et sic gl. antiqua que dicit hic, scilicet iam correcta, bona est, si remoueatur inde illud iam, quod est ibi. Si vero sit ibi iam correcta, non est bona. ¶ In presenti. dic vt in gl. vel, id est, vt a tēpore nostri imperij: vt ponitur. j. de offi. prefec. pret. affri. l. j. ¶ Rebus. cōmunibus. dic vt in gl. vel. i. respublice romane. ¶ Oportet. id est opportunum vel vtile est. sic de offi.
1 pretec. preto. affri. l. j. Et sic verba † debent reduci ad eorum propriā significationem: simile dicam. pro hac questione facit. ff. de aqua quotidi. z esti. l. j. §. qd autem scriptum est zc. hoc etiam videtur probare glo. ord. ff. de iti. actuqz priua. l. j. §. hoc autem interdicto pretor zc. in gl. quid prodest. in fi. gl. licet Dy. non videatur approbare illud. Item probat Dy. ff. solu. matri. l. j. z ibi tangit istā questionem in teste, qui dicit se vidisse continuo possidere: si dicatur ꝙ interdū dormiebat, z per hoc velit quis eius testimonium improbare quasi falsum dixerit, salua
2 bitur per hanc literam: quia verba † debent intelligi se
3 cundum propriam significationem: vnde si dicit † se vidisse possidere cōtinue tali z tali tēpore, nec alius immediate possedit: satis videt̃ probari. ꝙ cōtinue possederit probat̃. ff. de admi. tut. l. iij. §. j. de aqua quoti. z esti. l. j. §. qd aūt. de flu. l. j. §. itē flu. de cōsecra. di. v. c. nunꝙ. ¶ Que iuris diuisione. Dicit glos. hoc referas ad id quod de similibus non contrarijs. Et pone exemplum per. l. post diuisionem. z per. l. cum putarem zc. Sed certe ibi non loquitur in similibus, sed in contrarijs. Procedit vlterius glos. dicens ꝙ referatur ad cōtraria, z ponit exemplum per easdem leges: sed ad hoc z illa exempla mihi non placent: nam debemus ponere exempla que sint in C. non in. ff. Dic ergo exemplum de similibus: vt. j. de excu. tut. l. si liberti. alia lex dicit idem. j. si aduer. li. quos retrahi. nam iuris diuisione adiuuantur. De cōtrarijs pone exemplū. j. de pactis. l. ex conuentione. z. j. sine censu z reli. l. si ex conuentione. nam in vna loquitur de estimatione vera: in alia de estimatione ficta. vt sciat̃ quantū res sit facta deterior. per. l. j. de iur. do. l. si inter virū.

¶ De summa trinitate z fide catholica. Rubrica.

Summarium.

1 Delinquens sortitur forum ratione delicti.
2 Ignorātia nō excusat quē a pena in penalibus statutis.

CUnctos. ¶ Quid si agitur per triuisinū Padue ꝙ consuetudo q̄ est in ciuitate Padue seruetur. Dic ꝙ aut agitur de voluntaria iurisdictione, z inspicit̃ locus vbi agitur: vt. j. de emanci. lib. l. j. aut de contentiosa, z tunc aut est ad litis ordinationem, z tunc seruabitur: vt de testi. l. iij. in fi. Aut ad decidendum, z tūc locus contractus z consuetudo ipsius z que erat tempore contractus, licet hodie alia sit ibi: vt. ff. de euict. l. si
a fundus. z de vsuris. l. j.[a] Si queratur an cōsuetudo Padue facta ad litis decisionem faciat pro triuisino z possit ea vti. Dic ꝙ non: quia sicut non nocet ei ad decisionem litis: ita nec prodest. pro hoc facit. j. epistola liquet. ibi, equum quippe est. vt qui iur̃. zc. ¶ Quid de mercatore qui apportat merces aliūde per ciuitatem Padue contra prohibitionem, an tenetur. dic ꝙ sic: nam ipse de
1 linquit z sic factus est † ratione delicti de foro Padue: z z sic eius consuetudinem debet sequi. possunt etiam Paduani illam. l. inducere. j. de edifi. priua. l. an in totum. ij.
2 respon. etiam si aliunde portauit quia scire debuit † consuetudinem hanc z inquirere: z maxime cum de talibus communiter per Italiam sit talis consuetudo not. ca
b sus in contrarium in. l. si quis post hāc. j. de edifi. priua.[b]

a ¶ An autē loci consuetudinem iudex delegat⁹ seruabit: dic vt plene no. in decre. xij. dis. illud. in fine.

b ¶ Uide de hac materia vt not. Alb. gandini in rubri. de rebus vetitis extra territorium non portandis, in. vij. q. circa fi. libri in fi. tit.

Summarium.

1 In penis corporalibus parui nō veniunt acerbius puniendi ꝙ magni: z qualitas delicti distinguit qualitatem pene.

1 NEmo. ¶ Non dicas ꝙ † cōmuniter pena corporali magis puniat̃ paruus ꝙ magnus, licet in pecunia aliud sit: nam reprobatur per legem. ff. de penis. quedam. que loquitur in corporali. Sed dicendum est ergo ꝙ quedā delicta sunt magna militibus que plebeis parua vel nulla, z tunc magis puniatur miles ꝙ alius: vt dicta. l. quedam. At hic maius erat delictum plebeio z seruo ꝙ clerico z militi: z ideo magis punitur.

LIquet. ¶ Ibi, nisi errore damnato. Facit pro eo qd quotidie fit. Excōmunico te nisi satisfacias. z dic de hoc vt not. extra de iureiuran. cum quidam. z. xl. distinctio. quid autem.

¶ De sacrosanctis ecclesijs. Rubrica.

Summarium.

1 Relictum monacho relinquitur ecclesie.

HAbeat vnusquiqz. ¶ Quid si relinquat̃ alicui de ecclesia nunquid ipse vel ecclesia habebit? Dic
1 aut † non potest habere propriū, vt quia monachus z tunc ipsi ecclesie est quesitum. nam ꝙ eis queritur: queritur ecclesie vt in authen. ingressi. Aut est talis qui potest habere proprium, z tūc aut est in administratione z acquiritur ecclesie: nisi legetur ab eo qui sit sibi cognatus vsqz ad quartum gradum. j. in authen. licentiam. Si vero sit alius refert dicatur nomen appellatiuum: vt sacerdoti talis ecclesie: z tunc ecclesie. Aut propriū, vtputa domino tali, z tunc sibi queritur. ff. de annu. leg. l. annua. §. a titia. Si vero dixit vtrunqz, scilicet proprium z appellatiuum, refert ꝙ precedat vt illa attendatur: vt. ff. de stipu. seruo. l. si com
c munis seruus.[c] Jacobus de arena.

c ¶ Hāc opi. tenet Old. z vide alia q̄ hic not. per Cy. z etiam per Guil. de cu. ꝑ gl. Ja. but. z Guil. in. l. z q. de iur. om. iud. z i. l. tale pactū. §. fi. ff. de pact. i. c. vlt. de testa. li. vj. z i. c. qm̄ abbas. extra de of. z po. iud. dele. in. c. regisisti. extra de testa. per Ar. in. c. statutū. de rescrip. lib. vj.

Summarium.

1 Illa regula, in pari causa melior est conditio possidentis: non habet locum in condictione sine causa.

NEmo. ¶ Repetat̃. cōdictione sine causa. j. de agrico. z censi. quemadmodū. Nec obst. ꝙ in pari causa zc. quia illud

1 non habet locum † cum agitur condictione sine causa, vt
in contractu inualido: vt no. ff. de alea. l. fi. Jaco. de are.

AD instructionē. ¶ Sed nūquid
ad muros ciuitatis. Dicit gl. ꝙ non: & alle-
gat. j. de excusa. mu. l. fin. Sed certe credo ꝙ
sic. nam dicit lex ꝙ deberet conferre. Non obst. l. contra.
quia ibi loquitur de ipsa fabricatura murorum que est
munus sordidum. Sed aliud in soluendo pecuniam vt
id fiat. Jaco. & facit pro Jac. ff. de vacatio. mu. l. in ho-
noribus. §. philosophis.

Summarium.

1 Ingressurus monasterium potest libere testamētum
condere, et eius testamentum ingressu ipso non irritatur.
2 Eque fauorabilis est causa ecclesie vel monasterij sicut
& dotis.
3 Monachus potest conueniri de cōsensu sui abbatis ad
id ad quod tenebatur ante ingressum: sed sententia ve-
nit executioni mandanda super bonis que deuenerunt
ad monasterium, si ingresso succedat.

Authentica.

SI qua mulier. ¶ Quid de te-
stamēto quod
ante fecerat, an rūpatur vel valeat? Dicit gl.
ꝙ rumpatur si nihil sit relictum ecclesie: quia
habetur loco filij, per. §. sed hoc in presenti. Sed Jaco.
1 bal. dicit † ꝙ non irritatur per ingressum: et hoc pro-
bat, quia lex dicit ꝙ ille qui vult ingredi debet ante in-
gressum testari, quia post non poterit. in aut. de mona-
chis. §. illud consilium. in aut. hec constitu. interpre. con-
sti. sed frustra daret illud consilium si testamentum post-
ea infirmaretur per ingressum. Non obstat. §. sed hec in
presenti. quia nō dicit ꝙ monasterium habeatur loco fi-
2 lij: sed ideo nō fit restitutio, quia potuit † dare monaste-
rio sicut licitum est dare occasione dotis. in aut. de restit.
§. quamobrem. ff. ad trebelia. a filia. & l. mulier. §. cum
proponeret. Ego credo testamentum non irritari per in-
gressum, quia bona cum suo onere transirent in eccle-
siam vt eo mortuo heres institutus habeat ea & ante ni-
hil. Nam possibile est ꝙ heres institutus prius moriatur
ꝙ testator, & sic tunc res remanerent penes monasteriū.
Nam vera mors respicienda est. de donatione inter vi-
rum & vxorem. ff. l. sed si mors. j. de do. inter vir. & vxo. l.
res. & ꝙ bona sic transeant in monasterium cum onere
& expectādam veram mortem: dico ꝙ per dictas leges
ff. ad trebelia. ex facto. §. ex facto. de iur. fisci. l. statius flo-
rus. §. fina. Sed quid de eo ad qd tenebatur qui est mo-
3 nachus effectus. Dico ꝙ tenetur monachus, † & ipse cō-
uenietur de cōsensu abbatis: quod apparet, quia leges
dicunt ꝙ monachus cōuenitur: vt aut. vt cler. apud pro-
prios epis. & in aut. causa que fit cum monacho. sed sen-
tentia mandabitur executioni in bonis que deuenerunt
ecclesie seu ad monasterium. ff. de peculio. in arrogato-
rem. Jaco. de arena.

Summarium.

1 Minor potest ad diuisionem prouocare.

1 **IUbemus.** ¶ Credo † ꝙ minor
possit ad diuisionem
prouocare, licet communis opinio sit in con-
trariū: & hoc patet per legem. ff. de tutel. qui
habet. §. fi. & de auto. prest. l. inter pupillos. Jac. de are.

Summarium.

1 Ad validitatem alicuius actus plus operatur cō-
sensus omnium de congregatione vel capitulo ꝙ duo-
rum aut trium.
2 Alienatio rei ecclesiastice immobilis est interdicta.

Authentica.

HOc ius porrectū est.
¶ Ibi: creditor autem is intelligitur &c. Sed
hoc quomodo probatur: glo. dicit hic vnum
quod reprobatur in glos. que est in corpore aut. de alie. &
emphy. §. si vero. s̄m predictū modum in gl. non creden-
tem. coll. ix. Et de hac materia distingue s̄m Guil. de cu.
vt in. l. fi. ff. de exercito. ¶ Ego autē sic distinguo, aut cer-
tum est ꝙ in vtilitatem ecclesie non peruenit, & non tene-
tur: aut ꝙ peruenit, & tunc tenetur. quia incertis &c. Sed si
est dubium, tunc subdistinguo: aut mutuatū fuit omni-
bus de capitulo, aut prelato tantum: si omnibus, tūc sa-
tis probatur in vtilitatem ecclesie processisse pecuniam.
1 extra de fideicom. c. pe. nam † consensus omniū facit va-
lere qd non facit consensus duorū vel trium. j. de fideicō.
quoties. sic potest loqui. s. e. iubemus nullam. Nec ob. l.
iubemus nulli. q̄ dicit: nec si omnes cū religioso &c. quia ibi
2 loquitur in alienatione † rei ecclesiastice immobilis q̄ est
interdicta: sed accipere pecuniam mutuo non est inter-
dictum, & hoc maxime dico habere locum si ipsi fuerūt
diligentes ꝙ credatur pecuniam in vtilitatem ecclesie
processisse. j. qui & aduer. quos. l. j. Si vero mutuata sit pe-
cunia prelato aut ex consensu & voluntate capituli, & tūc
idem: vt in eo. c. extra de fideius. Si sine consensu capitu-
li, tunc probat: & sic loquitur hic, & probatur versum, quia
ecclesia pecunia indigebat ad aliquod opus faciendum,
quod postea factum est. argu. de exercit. l. fi. vel quia soluta
fuit creditori qui non potuit exceptione remoueri, vt. ff.
ad maced. l. sed iulianus. §. si filiusfa. accepit. Do. Cyn.
hic not. ꝙ si prelatus & totum capitulum confitētur pe-
cuniam versam in vtilitatem ecclesie quod satis est &c.

¶ De episcopis & clericis Rubrica.

OMnes. ¶ Uer. verum si appa-
ritor. ¶ Ex hoc dicit
do. Ubertus, ꝙ determinatur questio
que fuit de facto. Quidam Parmensis
erat potestas Rheginus, petebatur a
quodam suo creditore Parme quoddā
debitum, queritur quomodo sit citandus. Certe vide-
tur ꝙ iudex Parmensis possit eum citare per hanc lite-
ram vel saltim potest peti per literam a iudice Rhegi-
no ꝙ transmittatur: vt. ff. de custodia reorum. l. prima.
Sed hoc non poterat ibi habere locum, cum ipse sit po-
testas, si ad hoc deuenit ꝙ poterit Parme citari ad do-
mum, vt dicunt iura notoria. j. de anna. exceptio. vt per-
fectius. quod vi aut clam. aut qui aliter.

Summarium.

1 In criminibus non exceptuatis si delinquendi vo-
luntas non egreditur fines, delinquens isto iure non pu-
nitur: secus si progreditur ad actum.

SI quis nō dicam ra-
1 pere. ¶ Circa hanc materiam † distingue
cum quis habet voluntatem delinquendi,
aut voluntas remanet in finibus, aut progreditur ad
actum: si ad actum, aut actus perficitur, aut imperfe-
ctus relinquitur: vt in casu. C. ad leg. cornel. de sica. l. ij. &
tunc aut propter penitentiam aut propter impossibilita-
tem. Si voluntas remaneret in suis finibus non puni-
tur quia cogitationis penam &c. ff. de penis. cogitatio-
nis. de acquiren. posses. possideri. & l. si apud te. nisi aliud
casualiter reperiatur vt in crimine lese maiestatis. j. ad
leg. iuliam maiesta. l. quisquis. de ijs qui ad eccle. confu.
l. presenti.

l. presenti. in princip. Si autem voluntas delinquentis progrediatur ad actum, siquidem actus perficitur punitur: licet postea penituerit. ff. de furtis. qui ea mente. ⁊ ff. vi bonorum raptorum. l. penulti. de postula. l. prima. de calumnia. l. j.

Summarium.

1 Economus si sit non soluendo, non propterea tenetur ecclesia.
2 Tutore existente non soluendo an teneatur minor.
3 Ecclesia magis subiacet fraudi ꝙ minor.

Authentica.

Qui res iam dictas.

1 Quid si economus non est soluendo † an teneatur ecclesia. glos. querit ⁊ videtur dicere ꝙ sic: sed certe non credo ecclesiam teneri. Nam in penam contrahentis inductum est: vt non teneatur ⁊c.
2 Aliud in minore † qui tenetur: vt. j. de prediis mino. ⁊
3 l. si predium. quia † ecclesia magis subiacet fraudi ꝙ minor. Jacobus de arena.

Summarium.

1 Excommunicatus propter contumaciam de non comparendo: comparens debet absolui.
2 Idem in excommunicato pro iudicato nō soluto, quia soluens absoluitur.
3 Eremita potest testari.

Authentica.

Item nulla cōitas.

1 Dic per finem huius authen. † quando quis excommunicatur, an veniens extrahatur de excommunicatione. Dic aut excommunicatur quia non venit, ⁊ tunc veniens debet extrahi de excommunicatione. j. de prescri. triginta annorum. si quis emptionis. §. penul. ff. vt in posses. leg. is cui. §. si ex duobus.
2 Aut † quia non satisfecit, ⁊ tunc ita demum si satisfecit: vt dicto. §. si ex duobus. ⁊ ff. de priui. cred. l. cum quis. de
3 ver. sig. ex parte. ⁊ in. l. si quis presbyter. An aūt † eremita possit testari: dic ꝙ sic, vt in decre. ⁊ de hoc not. extra.

Summarium.

1 Casus omissus a iure canonico remanet in dispositione iuris ciuilis.
2 Sententia lata contra monasterium mandatur executioni contra monachum, ⁊ nu. 4.
3 Per ingressum monasterij non tollitur obligatio.
5 Monachus ratione delicti ante ingressum commissi sortitur forum ecclesiasticum, et tenetur sicut de contractu inito.
6 Mutatio domicilij non facit iurisdictionem prorogari.
7 Debitor in fraudem creditoris sui ingrediens monasterium non sortitur forum ecclesiasticum.

Authentica.

Causa que fit cū monacho.

1 Ibi: secundum leges. Not. † leges seruari in foro ecclesiastico, quod est verum si ius canonicum non dicit aliquid in casu illo: vt de hoc nos. extra de oper. noui nunciatione. c. j. ⁊ credo principium legis magis debere intelligi, ꝙ monachus fit in iudicio. Nam video qualiter prohibeatur: et hoc dicit litera: causa que fit. ⁊ sic condemnabitur, ⁊ fiet executio contra bona que fuerunt ipsius. Nam senten-
2 tia lata † contra vnum mandabitur executioni contra alium, vt al's contingit. ff. de peculio. l. licet. §. idem scribit. Preiudicauit enim ecclesie sententia que sciuit monachum litigare. ff. de regu. iur. sepe. §. scientibus. Non enim est capite minutus: qd patet, quia succedit agnatis. j. cod. deo nobis. Quare ergo non debet conueni-
3 ri: non enim est liberatus † per hoc ꝙ ingrediatur monasterium cum non sit de modis quibus obligatio tollatur: ⁊ hoc secundum quod dicit hic fieri debet: expone, scilicet exhibitio monachi. Nam mandabit episcopus abbati ꝙ monachum coram se venire faciat. Po-
4 test etiam intelligi † ꝙ in persona monachi formetur petitio, et respondebit abbas vel syndicus monasterij, et fiet executio in bonis que ab eo peruenerint ad ecclesiam. ff. de capi. diminu. tutelas. §. si de libertate. institu. de acquisitio. per arroga. §. fina. Uel etiam conuenietur monasterium: vt in authen. sed hodie. ⁊ aut defendet monachum insolidum, aut fiet missio in bona que eius fuerunt: vt dicto. §. fi. de acquisi. per arroga. ⁊. l. tutelas. §. si libertate. Sed primum magis approbo: de duobus
5 alijs approbo vltimum. Sed quid † de delictis que fecit ante ingressum an tenebitur: dic ꝙ sic. Nam nemo delictis ⁊c. ff. de capit. diminu. l. ij. §. penul. ⁊ fi. Et de hoc cognoscit episcopus. argu. huius authen. Nam hec authen. loquitur de contractu ante celebrato. Idem ergo in delictis cum equiparentur: vt auc. qua in prouincia. ⁊ sic per ingressum fit de iurisdictione alterius. forū enim mutauit: quia prius debebat conueniri sub iudice ciuili,
6 modo conuenitur sub ecclesiastico. Secus † si mutasset domicilium tantum: nam tunc debet conueniri sub eo qui erat iudex suus tempore contractus. j. de iurisd. om.
7 iud. iuris ordinem. Quod est verum † nisi fraudulenter ingrediatur: nam tunc reducendum est ad iudicem secularem. ff. de re milit. qui cum vno. §. non omnis. ⁊. l. fi. j. qui milita. non pos. l. j. lib. xij. Non obst. j. de actio. l. fin. nam ibi non mutauit domicilium, ⁊ hec dico vera tam in clerico ꝙ in monacho. Jac. de are. Et vide qd not. extra de obliga. ad ratio. c. j. per Jo. andr. ⁊ bene quod presumo si post accusationem vel reprehensionem de crimine factam ad secularem uitam transiret: vt. ff. de bonis eorum qui ante sententiam mortem sibi consciuerūt. l. fin. §. j. Dy.

Summarium.

1 Promittens vbiqꝫ soluere, an possit vbiqꝫ conueniri.

Si qs in cōscribēdo.

Dic ꝙ clericus secūdum hec iura habet priuilegium vt non trahatur ad defensorem ciuitatis in prouincia: sed ad presidem in ciuitate Constantinopol. vt conueniatur coram prefecto pretorio, ⁊ non sub alio, etiam sub quo alter laicus conueniretur: ⁊
1 huic priuilegio fuit renunciatum. Sed an si quis † promisit soluere in quolibet loco, vbiqꝫ poterit conueniri? Uidetur ꝙ non, quia iam cogeretur quis nauigare ⁊c. ff. de iudicijs. heres absens. Econtra, ꝙ sic. ff. de administratio. tutorum. l. Titium ⁊ Meuium. §. fin. secundo responso. Respondeo si aliquis locus est expressus, ⁊ postea generalis clausula, dicam vbiqꝫ teneri respondere, et posse conueniri: vt dicta. l. Titium et Meuium. §. finali. Jacobus de arena.

Summarium.

1 Tutorem dans an sue iurisdictioni subiectum dare debeat, ⁊ nu. 2.
3 Testimonium ferre veritatis, opus pium est.

GEneraliter. ¶ Sed quis dabit exorcistam tu-
torem hodie cum presens non sit iudex cleri-
corum episcopus. Nõ videtur, quia † ille qui
1 dat debet habere eum cui dat suppositum sue iurisdi-
ctioni: vt. ff. de tutor. ⁊ curato. datis ab. l. j. ⁊. iij. ¶ Pote-
2 stas. Nota quia † oportet ꝙ qui dat, habeat tutorem in
sua iurisdictione. j. qui dari tuto. poss. Neq; potest dici
ꝙ tutor submittat se iurisdictioni presidis: vt ⁊ al's quis
se submittit college: vt. ff. de manumis. vindic. l. a preside.
¶ Econtra quod non valeat, nam renunciare non po-
test priuilegio: extra de foro compet. si diligenti. ¶ Sed
a ad hoc responderi posset ꝙ ibi loquatur quod non pos-
sit se subiicere alteri iurisdictioni ad litigandum, se-
cus videtur ad hoc factum, sed certe nec in iis que non
consistunt in litigando potest se subiicere, veluti vt testi-
3 monium dicat coram iudice seculari: † ꝙ tamẽ est opus
pietatis dicere veritatem, et non possit, dicitur extra
de foro compe. si diligenti. vel potest dici quod pupillus
submittat se iurisdictioni episcopi.

a ¶ De his questionib⁹ hic not. per Iac. de are. ⁊ de multis aliis materiã quorum cũq; religiosorũ vel conuersorũ tãgẽtib⁹, quo ad oẽs eorũ gestus tam vlti. voluntat. ꝙ inter viuos plene ꝑseq̃re in spe. de stat. mo. vbi habes d' h circa. lxvi. q̃ones not.

Summarium.

1 An per ingressum monasterii liberetur quis a pa-
tria potestate, ⁊ quid de presbytero.
2 Hereditate ad monachum delata eo repudiante an de-
feratur monasterio.
3 Seruus si adire recuset, potest a domino compelli.
4 Monacho adeunte, commoda et incommoda trans-
eunt in monasterium.
5 Monacho ante aditionem mortuo hereditas non trãs-
mittitur ad monasterium sed per restitutionem potest
succedere.
6 Frater minor succedẽs patri vel consanguineo cui que-
rat hereditatem.

1 DEo nobis. ¶ † An monachus
liberet a patria po-
testate. Not. ꝙ sic. ff. de mino. si ex causa. §. et
pomponius. Quid de p̃sbytero. Dicit Ber.
ꝙ sic vt no. extra. de etate ⁊ qual. cum decorum. sed Ho-
stien. contra. ibidem not. Sed parum darem, ⁊ si rema-
neret in potestate cum saltem quo ad obedientiã transit
vt teneatur obedire abbati, ⁊ vt monasterio acquirat.
2 ¶ † Sed an si deferatur ei hereditas, ⁊ ipse adire eam no
lit, monasterium adibit? Videtur ꝙ sic. j. de bo. que lib.
cum non solum. §. j. ¶ Econtra ꝙ nõ: q2 si seruus institui
tur oportet ꝙ ipse adeat, ⁊ precedente iussu. ff. de acquir.
3 here. l. si quis mihi bona. §. iussum. ⁊. l. si ea. † potest enim
seruus compelli adire, ꝙ si non adiuerit nõ efficitur do-
minus heres. ff. si quis omis. cau. te. l. j. §. j. de iur. deli. cũ a
liquis. de hered. ven. l. iij. Non ob. l. cum non solum. quia
ibi loquitur in aduẽtitia hereditate vbi si filius nõ vult
esse heres pater adit si vult, ⁊ non obligatur per hoc fi-
lius nec est heres, ⁊ ideo lex patri permisit: sed si adiret,
esset heres ⁊ obstrictus creditoribus. Sed in profectitia
si adiret nec momento staret penes eum. ff. de acquir. he
red. l. placet. Unde lex voluit eũ debere adire, q2 sibi non
4 nocet: si non adit nõ querit. sic in monacho, q2 † adeũdo
monasterium habet commoda ⁊ incommoda. Sed an
monasteriũ poterit repudiare licet non possit adire? Cre
do ꝙ sic. ff. de succes. edic. l. j. §. per seruum. ⁊ sic mirabile
ꝙ repudiat ⁊ non adit: quod autem dicitur patrem non
repudiare hereditatem filio delatam. j. de repudiã. poss.
5 l. ij. loquit' in aduentitia. ¶ Quid si est mortuus † anteq̃
adeat, nunquid monasterium vlterius adhibit? videtur
quod non, quia nõ est adita: ⁊ hereditas non adita non
transmittitur. Dic tamen ꝙ restituatur monasterium
ad adeundum. ff. de adeund. heredita. quidam. in prin.
6 ⁊. l. patronus. ¶ Quid † de fratre minore cuius ordo
non potest proprium habere, an succedat patri vel alte-
ri consanguineo? ⁊ videtur ꝙ non. ff. de iure fisci. in me-
tallum. de iis que pro non scrip. ha. si in metallum. Sed
posset dici cum habeat ordo patrem, scilicet ecclesiam
Romanam, ꝙ querat ipsi Romane ecclesie: sicut video
de eo filiofamilias qui habet filium in potestate aui con
stitutum qui non potest querere patri suo, ⁊ querit auo.
de bonis que libe. ꝙ satis. Unde iussu pape adit ⁊ eccle-
sie Romane querit: sicut est in seruo communi qd non
potest queri vni dominorũ, alteri queritur insolidum.
ff. de autorit. tuto. si communis. ⁊ licet queratur Roma
ne ecclesie, tamen frater habebit inde cibaria. arg. ff. de
alimen. l. seruos. ⁊ pro hoc. s. eo. raptores. Alii dicunt ꝙ
habebit ordo vt vendat: qd consentio in predicatoribus
qui habent mobilia, et ad hoc vt habeat vt vendat est
ff. de leg. j. cetera. §. si duobus. ⁊. l. si seruo. §. si cui. ⁊ de le-
a ga. iij. fideicommis. §. si seruo.[a] Jacobus de arena.
¶ Additio. Sed an pater tenetur facere mentionem
in testamento de filio in ordine constituto: saltem vt sibi
debitam relinquat. et distingue, aut est tale monasteriũ
qd potest habere proprium in cõmuni vt monachorũ, ⁊
tunc tenetur pater debitam sibi relinquere portionẽ: vt
hac. l. aut est tale ꝙ non potest habere propium in com-
muni, ⁊ tunc non tenetur de tali filio facere mentionem:
vt sunt fratres minores: vt in aut. de sanc. epis. §. nulli. et
§. interdicimus. Franc. autem dicit de hoc vt not. extra
per Hostien. de probat. c. in presentia. Unde dicunt ali-
qui ꝙ semper debent institui, quia si conuentus non po-
test acquirere, acquirat superiori vel Romane ecclesie:
vt. C. de bonis que libe. l. que satis. Et est causa ꝙ tenea-
tur ei relinquere legitimam. xxx. q. vlti. §. vlti. vbi dicitur
ꝙ imo purgatur vitium ingratitudinis propter ingres-
sum religionis. Oldra.

¶ De episcopali audientia. Rubrica.

Summarium.

1 Maiores magistratus non possunt durante offi-
cio conueniri: quod limita quatuor modis vt tribus nu
meris sequentibus.
2 Magistratus minores ꝯueniunt' durãte officio: vt nu. 6.

SI presens. ¶ Dic cum ali-
quis est in magi-
stratu, aut vult agere, aut alius vult eũ
conuenire. Si vult agere, aut est solus ⁊
non potest. ff. de iur. om. iud. qui iurisdi-
ctioni. nisi vt procurator faciat, qui litẽ
agat coram ipso vt redigat actionem in tutũ si esset tem
pore peritura. ff. de offic. presid. senatus. Si vero non est
solus sed est ibi alius potest se subiicere alii. ff. de iurisdic.
om. iud. l. est receptum. ita tamen vt non sit personaliter
1 in iudicio. ff. de iudiciis. pars literarum. ¶ † Si autem
alius velit conuenire ipsum: ⁊ dic aut est de maioribus
⁊ non potest. ff. de in ius vocand. l. secunda. ⁊ ex quibus
causis maio. l. sed ⁊ si. §. aduersus. quod intelligo in loco
2 illo. Sed fallit in casibus in quibus † potest conueniri ⁊
in eodem loco vbi est magistratus: vt hic, vbi conueni-
tur per positionem exceptionis, licet improprie dicatur
3 conueniri. Item si † non sit adulteriũ, conuenitur vt ca-
ueat de respondendo finito officio. ff. de adulte. si adulte
4 riũ cum incestu. §. si. Item fallit quando se † submisit: vt
5 dicta. l. est receptũ. Item † quãdo delinquit in officio. j.
ad leg. iuliam repetund. l. iubemus. in authen. vt iudi-
6 ces sine quo. suffra. §. necessitatem. Si vero sit † de mino-
ribus conuenitur etiam durante officio. ff. de iniuriis. l.
nec magistratibus. ad leg. aquiliam. quemadmodum.
§. si magistratus. Si autem sit in magistratu magno ⁊
alibi q̃ ibi conuenitur, dic vt in glos. Jaco. de are.

Summarium.

1 Curator bonis datus tenetur facere inuẽtarium.
2 Episcopus suscipiens in se onus rerum relictarũ pro ca-
ptiuorum redemptione tenetur inuentarium facere.
3 Curator ad litem non facit inuentarium, ⁊ nu. 4.

De creationibus.

DE creationibus. ¶ An curator ad litem faciat inuentarium queritur, et videtur ꝙ sic: quia omnis curator facit. j. de admi. tuto. tutores. ⁊ generaliter loquitur, ⁊ generaliter
1 intelligitur. ff. de offic. preto. l. iij. Item curator † datus bonis facit inuentarium. ff. de bo. auto. iudic. possid. l. fi.
2 ff. de ven. in poss. mitten. l. j. §. si periculum. Nam † ⁊ episcopus cum suscipit res relictas pro redemptione captiuorum, facit inuentarium. s. de episco. ⁊ cler. nullus. §. cum autem. Item quod facit generalis ⁊ specialis. ff.
a rem pupil. sal. fore. l. si ad species.[a] Item qđ iuris est de toto ⁊c. ff. de rei vendica. que de tota. Item sic in descriptione bonorum ad fiscũ venientiũ: nam etiam actiones ponuntur. j. de bonis vacan. l. si quando. ⁊ l. si vacantia.
3 §. que forma. Econtra videtur † ꝙ non faciat inuentarium, quia datur liti, ⁊ nihil corporale habet sub sua custodia, sed officium exercendi actionem tantum: ⁊ hoc est qđ dicitur: inuiti adolescentes curatorẽ non accipiũt preterꝙ ad lites. institu. de curato. §. inuiti. Nam dabitur ad litem mouendam non tamen habebit instrumenta. item pro hoc. j. de procur. maritus. j. de in litem dan. tuto. l. ad protegendam. ¶ Quid ergo ponet in inuentario? nam non habet nisi litem, que nihil est: dubius est enim litis euentus. ff. de peculio. quod debetur. ¶ Preterea nonne potest esse lis ⁊ non esse instrumenta? Quid enim si est ex parte rei ⁊ nulla instrumenta sint ibi, quid ponet in inuentario? Certe videtur absurdum quod faciat inuẽtarium, quia non est de quo. Dicet aliquis, ponet instrumenta. Sed respondeo, pone ꝙ non sint instrumenta vel si sint, non sequitur ꝙ ea debeat habere, licet litem exerceat. Nam video alibi quod aliquis litigat, et tamen non habet instrumẽta. ff. de carb. edi. sed ⁊ si is. §. ij. ⁊. §. fi. Item lex dicit ꝙ cum recipit res facit inuentarium: vt dicta. l. nullus. sed cum ipse non recipiat, q̃ procurator litis ⁊c. ff. de solu. hoc iure. Ergo nullo tempore faciet inuentarium ⁊ hoc respectu credo ꝙ non obst. illa l. hoc iure. ⁊. l. nullus. ⁊ ad hoc cum recipit faciat inuen-
4 tarium: facit. j. arbit. tut. l. fi. Unde credo † ꝙ facere non teneatur. Non obstat. l. si quando. quia ibi debet ponere quamcunqꝫ rem que veniat ad curam suam: sed quod instantiam ponat nusꝙ auditum fuit. Sed an datus ad vnam rem tãtum faciat inuentariũ. dic vt. ff. de cur. bo. dã. l. ij. Sic in curatore ad vnum negotium: quia non tenetur facere inuentarium: vt in Spe. de actore. munus. §. j. versi. impubes autem. Jaco. de are.

¶ De iis qui ad ecclesiam confugiunt. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Diffinitiua sententia facit de non debitore debitorem.

PResenti lege. §. Cum autẽ. ¶ Sed si secundum veram sententiam non ferretur diffinitiua lite non contesta. sed fit missio ⁊ venditio: nonne tantumdem habet actor per missionem et venditionem ex interlocutoria sicut si ferretur diffinitiua, quid ergo ad rumbum? ¶ Respõdeo, venio ad rum-
1 bum. Nam si diffinitiua † fertur nõ debitor efficitur debitor: vt. j. de iureiuran. actori. nec retractatur sententia nisi per beneficium restitutionis. ff. de iudiciis. si pretor. §. marcellus. Sed quãdo per interlocutoriam fit missio ⁊ venditio: si fiat ob falsum debitum non valet ipso iure. ff. de bonis autorit. iudi. possid. cum vnus. ⁊ ne vis fi. ei. l. prima. §. hec verba. ad carbo. l. tertia. §. impuberi. ⁊ de fideicom. liberta. l. cum vero. §. hoc senatus. ⁊ de leg. prestan. l. filium. §. si quis bonorũ. Item si fit venditio tanꝙ contra latitantem qui non latitabat ipso iure non tenet. ff. ex quibus causis in possess. eatur. fulcinius. §. si quis. possedit. Jacobus de arena.

¶ De legibus. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Priuilegiũ violantes qua pena veniunt puniendi.
2 Quid in priuilegio in corpore iuris redacto vel non redacto.

1 QUe ex relatio. ¶ Dic † circa priuilegia violata, quia aut certa pena est a lege imposita, ⁊ illa seruetur: vt patet. s. de sac. sanc. eccle. l. placet. aut non est certa pena imposita, ⁊ tunc aut pri-
2 uilegium † est in corpore iuris redactum, ⁊ tunc punitur in quinqꝫ libras auri: vt in. l. si ecclesie. s. de episc. ⁊ cleri. aut non est redactum in corpore iuris, ⁊ tũc in triginta libras auri: ⁊ hoc quia maius est delictum ⁊ maius periculum in priuilegio non redacto in corpore iuris, ꝙ in redacto in corpore iuris. Jaco. de arena.

a ¶ Uid bar to. ⁊ doct. in dicta. l. si ad species.

Summarium.

1 ☞ Quot modis fraus legi fieri dicatur.
2 Que sunt vires legis: vide vsqꝫ ad finem.

b
1 NOn dubium. ¶ Fit fraus[b] † ibi quatuor modis, fm gl. communes. Sed certe † imo aliis modis multis: nam fit de iuramento ad iuramentum. ff. de iurepa. qui contra. ⁊ l. adigere. §. si patronus. Quandoqꝫ de quantitate ad quantitatem. ff. de iurepatro. si libertus. Item de loco ad locum. de condi. et demon. cum ita. Item de tempore ad tempus. j. de commer. ⁊ merc. mercatores. Alij ponũt hoc exẽplum. ff. de mi. l. iij. §. j. Item de facto ad factũ. j. si manci. ita fu. alie. l. fi. Item de nomine ad nomen. in aut. vt nulli iudicum. Interdum de signo ad signũ. j. de assess. nemo. ⁊ l. fi. Et
2 super † hac lege dic, quia interdum lex negotio non assistit. Interdum resistit, interdum destruit. Si non assistit, tũc intelligitur relinquere illud in eodem iure quod habuit a iuregentium. ⁊ dicitur assistere, quando approbat, ⁊ tunc actio ⁊ exceptio datur. Dicitur non assistere quando resistit non approbando nec reprobando. Unde quando lex negotio non assistit, considero: aut est delictum, aut sententia, aut contractus. Si delictũ, ⁊ tunc aut non assistit propter defectum substantialis delicti, aut propter odium vsualitatis. Primo casu non est delictum, ⁊ sic non punitur, ⁊ sic loquitur. ff. de furt. falsus. §. qui alienum. ⁊. §. si quis in homine. ⁊ sic loquitur. j. de plag. presens. ¶ Additio. (Ubi lex simpliciter prohibet ⁊ non vltra progreditur annullando factum cõtra legis prohibitio. nõ valet vt hic, tamen cũ vltra progreditur et tractat qualiter annihiletur dando actionem vel exceptionem quod fieri nõ debuit, factum tamen tenet: sed tenere non videtur comprehendẽte effectu, quia nihil interest ⁊c. vt in reg. iuris. Item cum vltra progreditur affirmãdo factum illicitum quod fieri non debuit factum tenet: vt. ff. de interdic. ⁊ re. l. relegatorum. §. ad tempus. ⁊ de feriis. l. j. §. j. Et ratio predictorum est, quia vbi lex vltra progredit̃ stat̃ clausule speciali: vt in. l. doli. clausula Dy.) ff. de adul. l. pe. Si vero non assistat propter odium vsualitatis, tunc relinquitur puniendum imo plus punitur. s. de epis. audien. l. iij. ff. de penis. aut facta. §. fi. ⁊. l. seq. Si vero sit sententia cui lex non assistat tenet per autoritatem rei iudicate. ⁊ sic loquitur. §. biduum. quando appellã. sit. l. j. ⁊ pro hoc ad trebellia. seruo inuito. §. cum pretor. hoc fallit quãdo lex non assistit propter inordinatũ processum: vt patet. j. de sen. ⁊ inter. l. prolatam. nam tunc non valet. Item fallit quando sententia est obreptitia. ff. de fideicommis. liberta. l. cum vero. §. subuentum. ff. ad trebellianum. l. tertia. §. puberi. cum similibus. Si vero non assistit lex contractui

b ¶ Et d hoc no. extra de priuileg. ca. quanto.

subdistinguo, aut non assistit propter defectum substan
tialitatis, aut propter defectum intrinsece solennitatis,
aut propter aliam causam, vt propter defectum prime
idoneitatis. Siquidem non adsit contractui propter de
fectum substantialitatis vt est videre in emptione: vbi
desideratur consensus, si non fuit tunc contractus est
infirmus.ff.de contrahen.emp.in vẽditionibus. Si pro-
pter defectum intrinsece solennitatis vt quando non re-
spondetur incontinenti interrogationi: tunc aut est cõ-
tractus ciuilis, aut iurisgentium. Si ciuilis ⁊ tunc non
valet contractus de iure ciuili nec de iuregentium, nec
naturalis oritur obligatio. ff.de verbo.obliga.l.j.§.j. Si
iuregentium est contractus, valet vt eod.titu.l.si stipu-
latus.§.fina. Si propter defectum persone idoneitatis,
aut quia quis stipulatur alteri, tunc naturalis obligatio
paratur ⁊ vtilis est fideiussoris datio, dominij non impe
ditur facta traditio, non est inutilis pene adiectio.ad pri
mum.ff.de nouati.l.j.⁊ ad legem falcid.si pupillus.ꝙ fi-
deiussoris datio teneat habetur.ff.de fideiuss.si quis.§.j.
dominij nõ impeditur facta traditio. ĩ. si quis alteri vel
sibi.l.multum. Non est inutilis pene adiectio. institu. de
inutil.stip.§.alteri. Si vero negotio lex resistit, tunc aut
resistit effectui aut forme, ⁊ contradicit effectui quando
lex prohibet ita acquiri: contradicit forme, hoc est quia
prohibet vendi. Cum contradicit effectui, tunc aut ge-
neraliter lex exemit a dominio, vt in libero homine ⁊ re
sacra, ⁊ tunc est differentia vtrum fiat contractus affi-
nis effectui prohibitionis vt est quando aliquis obliga-
tur ad dandum: nam dare est accipientis facere. insti. de
actio.§.sic itaq;.ff.de verbo.oblig.vbi autem. in fi. tunc
si fiat talis contractus in libero homine vel re sacra non
valet.institu.de inuti.stip.in princip. ⁊ de verb.oblig. in-
ter stipulantem. §.sacra. Si certus nõ sit affinis effectui
prohibitionis, vt est venditio: nam venditor non tene-
tur rem accipientis facere.ff.de contrahen.empt.si rem
ita.§.qui rem.de actio.empti.ex empto.in princ.tunc ha
bet locum quod dicit lex: aut neuter scit ⁊ oritur obliga-
tio, aut vterq; ⁊ non oritur, aut emptor tantum ⁊ tunc
similiter, aut venditor ⁊ tunc sic. ff. de contrahen.empt.
cum liberi. et.l.si in emptione. §.item si. et.l.dominij. Si
vero specialiter lex prohibet alienationem, vtputa tali
alienari vel rem talem, tunc aut est prohibita alienari fa
uore, aut odio, si odio: aut odio acquirẽtis, aut odio do-
miniũ obtinẽtis. Si fauore aut publico, aut priuato. Si
publico non transit dominiũ imo idem vẽdicat qui alie-
nauit.insti.quibus aliena.licet.in princ.de agrico.⁊ cens.
quemadmodum.nec valet consensus.de rei vxo.acti.l.j.
§.cum ⁊ lex. nam fauore publico subueniendum est do-
tibus: vt probatur.ff.solu.matrimo.l.j. Si priuato fauo-
re inhibetur alienatio, tunc aut fauore obtinẽtis domi-
nium, aut fauore tertij. Si fauore obtinẽtis dominium
vt est in minore ⁊ ecclesia, ⁊ tunc quatenus contractus
tangit fauoratum est nullum: quatenus tãgit alium qui
non est habiturus regressum contra minorem vel eccle-
siam tenet cõtractus, ⁊ sic loquitur dicta.l.de pred.mi.
⁊ si is.⁊ sic loquitur. s̃. de sac.sanc.eccl.l.iubemus. ⁊ aut
qui res iam dictas.ĩ.ad velleia. aut. siue a me. Si fauore
tertij vt si libertus alienat in fraudem patroni, tunc illa
alienatio est prohibita fauore patroni, ⁊ tũc si fit in frau-
dem legis non valet ipso iure si fiat sine patroni consen-
su. Si fit in fraudem patroni tunc valet sed retractatur,
quatenus est legitima.ff.de iurepatro. l.si libertus. Sed
si patronus consentit non reuocatur.ff.si in fraudem pa
troni.non videtur.ĩ.si in frau.pa.l.ij. Si vero odio acqui
rentis res immobilis confiscatur. de heretic. si quis or-
thodoxe.⁊ ne iude.christia.mancip. Si odio dominium
obtinentis illi qui erant proximiores christiani reuocãt:
vt de hereticis, manicheos.de apostatis, apostatarum:
⁊ sic per predicta lex resistit effectui. Si vero lex resistat
forme tunc loquitur hic vt non valeat venditio ⁊ quic-
quid sequitur.ff.de fideiussor. cum lex. ⁊ tunc considera
quia aut resistit ⁊ vltra non procedit: ⁊ sic loquitur hic ⁊
dicta.l.cum lex.⁊ est exemplum de lege.s̃.de sac.sanc.ec-
cle.l.nemo martyres.institu.de nupt. §.affinitatis. ff. de
testibus.l.iij.§.lege iulia. aut vltra procedit: et tunc aut
destruendo, aut aliam penam imponendo. Si destruen-
do ⁊ sic loquitur hec lex.⁊.ff.de tuto.⁊ curato.da. l.si tu-
tor petitus. Si aliquam penam imponẽdo: vt.ĩ.que res
vendi non possunt.⁊ que res obliga.non poss.⁊ tunc ob-
seruatur illa lex, quia contenti esse debemus pena.l. com
prehensa.de verborum oblig.l.doli. ⁊ de penis, sanctio.
⁊ destruit interdum ipso iure, ⁊ tunc contractus est nul-
lus.de dolo.l.eleganter.⁊.l.arbitrio. Interdum per mo-
dum exceptionis: ⁊ sic loquitur titul. ad macedo. ⁊ vel-
leianum, per totum. de doli exceptione.per totum. In-
terdum per actionem ⁊ tunc aut est turpitudo ex parte
vtriusq; et repetit fiscus, aut ex parte accipientis tan-
tum ⁊ repetit qui dedit.ff.de condic.ob turp.causam.l.j.
ij.⁊.iij. Si queras an confirmat, dic aut lex dat certam
formam confirmationi ⁊ tunc illa seruatur: vt patet.ĩ.
de contrahen.emptione. l. prima. ⁊. ff. si maior fact.rat.
habue.per totum. Si vero lex non dat certam formam
confirmationi, tunc aut non est processum ad traditio-
nem ⁊ non confirmatur. ff. de verbo. obliga. si stipulat.
si est processum sic.ff.de fundo dota.l.penulti. ⁊ de vsu-
cap.cum iure. Jaco.de arena. ¶ Additio. Vide que
not. Dy.extra de reg.iur.c.que contra ius.

Summarium.

1 ☞ Si statuto cauetur ꝙ si fiat contractus excedens
quinquaginta libras auri adsint tres testes: talis contra
ctus ante tale statutum factus coram duobus testibus
solum, non arguitur.
2 Si statutum dictet vsuras non petendas vltra certum
modum: extenditur ad eas que debentur ex contractu
precedenti odio vsurarum.
3 Stante statuto ꝙ bannitus sit exemptus a banno si sol-
uat triginta, ⁊ alio statuto caueatur ꝙ non eximatur a
banno nisi solutis centum: bannitus autem posterius
statutum petẽs eximi stabit dispositioni posterioris non
anterioris statuti.
4 Lex aut statutum futuris dat formam negotijs.
5 Dispositio authen.hec constit.interpre.priorem constit.
habet locum in futuris ingredientibus monasterium
non in ingressis ante constitutionem.

Leges ⁊ constitutio.

¶ Questio hic fit in gl.⁊ taliter deciditur si-
cut ibi scriptum est. Sed certe ista questio est
satis ambigua, ⁊ ideo credo aliter dicendũ: ⁊ sic aut ista
lex pertinet ad solennitatẽ contractus, ⁊ tunc veterẽ ser
1 ua, ⁊ sic loquitur glos.nostra, ⁊ † est exemplũ. Lex noua
dicit: si fiat contractus de quantitate excedente lib. aur̃.
quinquaginta ꝙ sint tres testes.ĩ.si cert.pet.l.fi. ¶ Quid
si factus est ante legem illam coram duobus, nonne va-
lebit? certe sic.simile.ĩ.de testa.iubemus.in fi. Si vero lex
2 sit imposita † super exactione facienda vel non facienda
ex contractu, vt est exemplũ: dicit lex noua ꝙ nullus pe-
tat vsuras nisi vsq; ad certum modum, licet tunc contra
ctus precesserit: legis tamen exactio ex contractu modi-
ficabitur per.l.postea factam.ĩ.de vsur.eos.in fi. melius
in.l.pen. ¶ Et ex his satis determinatur questio que fuit
in ciuitate ista: ⁊ do. Guid. de suza. fuit in vna opinione
cum do. Principallo ⁊ do. Boactino: alij omnes fuerũt
3. in cõtraria. ¶ Questio erat talis. † Statutum vetus cõ-
tinebat ꝙ banniti eximerentur a banno solutis.xxv.lib.
emendationem recepit per nouum statutum: ⁊ dictum
est in nouo ꝙ quilibet volẽs exire de banno soluat.c.lib.
tandem quidam bannitus ante statutum nouum factũ
dicebat post statutum nouum, volo exire de banno: dice
bat potestas, solue centum, dicebat ipse nõ debeo solue-
re nisi. xxv. queritur quid iuris. Et certe videtur ꝙ iste
4 bannitus soluat cẽtum, q: lex imposita † est exemptioni:
vnde dat formam futuris exemptionibus banni, nõ ta-
men futuris bannitis: si ergo vult eximi soluat centum.
Sicut video lex dicit ꝙ si quis vult probare solutionem
debiti ex contractu celebrato in scriptis debet probare
per quinq;

per quinq́ testes: nunquid illa lex habet locū in contractibus celebratis ante legē illā, si post legem fiat solutio? Certe sic.ĩ.de testi.testiū.similiter in vsuris: vt dixit, nam ibi imponitur.l.future exactioni licet cōtractus precesserit, sic ⁊ hic future exemptioni lex imponitur licet bannus precesserit. ⁊ hanc sententiā tenuit.d. Guido, ⁊ idē ego credo. Alij dixerūt per hāc gl. ꝙ illud statutū daret formam futuris bannitis, sed certe nō dicit de bannis, sed de exemptionibus bannitorū futuris, non futuris bānitis. ¶ Diceret aliquis ꝙ ꝑ hoc faceret in auť.hec constitu.interpret. nam lege veteri poterat monachus testari, superuenit lex noua, ⁊ statuit ꝙ non posset: nunquid hec lex noua trahetur ad iam ingressos, an tantū
5 ad futuros ingrediētes? Certe dicitur in illo titulo † hec constitu. ꝙ habet locum in futuris ingredientibus ⁊ nō in ingressis ante legē illā qui adhuc supererant: ⁊ sic qui ante est ingressus nō tenetur lege postea facta. Sed certe non obstat lex illa: quia lex noua proposita est sub isto tenore ꝙ in futuris ingredientibus locum habeat: nam lege veteri statutum est ꝙ monachus possit testari, lex noua superuenit ⁊ statuit ꝙ quilibet ingressurus monasteriū tenetur anteꝙ̄ ingrediať de bonis suis relinquere: q̄r postea non poterit, ergo loquiť de futuris ingredientibus non de iam ingressis. ⁊ hoc dicit.§.illud.de monachis. vnde dico. ¶ Additio. (Idem tenet dominus Richardus malumbre, in questione sua. Statutum est in ciuitate ꝙ quicunq́ priuatus venderet salem ⁊c.) ꝙ centum soluere teneatur si vult de banno eximi. Quid enim si hodie fieret statutū ꝙ quilibet volens agere debeat talem formā seruare in libello formando: ⁊ aliquis de contractu facto ante statutum vellet agere ⁊ tenere formam anteriorem, nōne male faceret? Certe sic: nam proposita est lex seu statutum super iudicio nouo non super contractu, vnde etiam si contractus sit antiquus in nouo iudicio tenetur nouam seruare legē, ita in questione nouum statutum factum est super nouis exemptionibus non super nouis bannis: si quandoq́ fuerit bannitus qui nouam exemptionem petat, dicam eum nouam legem debere seruare. Jacob.

¶ De iuris ⁊ facti ignorantia. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Minor extranei repudians hereditatem beneficio minoritatis potest eā recuperare: secus in maiore annis vigintiquinq́, ⁊ nume.3.
2 Repudiante minore, si extranei hereditas distrahatur, ad eam nullus patet accessus, ⁊ probatur nume.5.
4 Per aditionem dominia rerū hereditariarū querūtur.
6 Minor contra hereditatis possessorem auditur toto minoris etatis tempore ⁊ toto tempore indulto ad restitutionem, ⁊ eo adulto facto vsq́ ad quadriennium.

Cum ignorantia.

1 ¶ Si querať † an hereditas repudiata possit adiri. dic aut hereditas est extranei, aut ascendentium, si extranei, tunc nō potest.ĩ. de repudian. heredi. sicut. nisi sit minor, quia tunc recuperat per tractatū de mino
2 ribus, nisi iam sit † hereditas distracta: quia tunc etiam minor repellitur.ff.de minorib. ꝙ si minor.§.sceuola. Si vero sit hereditas ascendentium considera. ¶ Aut est
3 heres † suus ⁊ tunc aut hereditas est ad alium applicata: quia alius adiuit vel res distracte sunt: ⁊ tunc excluditur: quia per aditionem est dominium rerum heredi
4 tariarum in aliū trāslatū cū per aditionē † dominia rerū hereditariarum querantur.ff.de acquir.posses.cum hereditas. Idē si res sunt distracte de aditione probatur.
5 ff.ad tertul.filij.§.j.de distractione. † loquitur.ĩ.de repudianda heredi.l.fina. nam distractis rebus non admittitur: vt ibi, nisi sit minor: vt ea.l.§.fina. Si vero hereditas non est adita non est ad alium applicata vel per venditionem hereditatis, vel per aditionem, nam illa duo equipollent: tunc si est maior intra quadriennium au
6 ditur, si minor † toto tempore minoris etatis ⁊ toto tempore indulto ad restitutionem, ⁊ eis lapsis, etiam intra quadriennium. ⁊ hic est casus.ĩ.de repud.heredi.l.fina. ⁊ ita intelligitur.ff.de iur.delibe. si quis suus. ¶ Si vero non sit suus tūc aut tractatur de hereditate matris, ⁊ tunc si est alij applicata nō potest: al's sic intra annum per dictā.l.filij.§.j. Si vero tractetur de hereditate patris per emancipatum tunc aut est alij appplicata vt fratribus, ⁊ non potest admitti: vt hic, ⁊.ĩ.quādo non pet. l.vnica. nam in alium est translata per aditionem: aut non est alij applicata, ⁊ tūc admittitur intra tempus petend. bonorū posses.ff.de colla.bonorum.l.nunquam. ⁊ dicta.l.filij.§.j. hodie tamē videtur ꝙ emācipatus reuocet sicut suus in auť. de heredi.ab intest. Jaco.

Summarium.

1 ☞ Dominus conuentus noxaliter negans seruum in sua potestate esse, non tenetur sine noxe deditione.

Error facti.

¶ Ad cōtrarium signatū de interroga.act.§.si ita. dic cū quis confitetur aliquid aut ad litis preparationem, aut ad litis decisionem: si ad litis preparationem, aut respondet negando, aut confitendo, si negando potest confiteri verum ante litem contestatam contra se ad hoc vt euadat penam que sibi per negationem imponebatur a iure: vt est in eo qui negat se heredem cum sit pro parte qui in solidū cōuenitur: vt de interrog.act.de etate.§.qui tacuit.
1 ⁊ ideo † qui negat in sua potestate habere seruum cuius nomine noxaliter cōuenitur, nō tenetur sine deditione noxe.ff.de noxa.quoties.§.pretor.post lit.contest.nō potest nisi sit minor.ff.de noxa.electio.§.neq́. ¶ Si vero respondet confitendo esse ꝙ non est: tunc aut vult reuocare ante lit.contest. ⁊ potest indistincte sciat vel ignoret. fallit quando captio est actoris: vt est exemplū. Inquirebam quis possideret talem rem meam: quia volebam ab eo petere, obtulisti te dicendo te possidere ⁊ tenuisti me in verbis quoad vsucapio fuit completa, completa vsucapione dicis te non possidere ⁊ vis absolui ⁊ penitere responsi, non potes.ff.de interrogato.actio. de etate.§.celsus. ¶ Nec obstat ad hoc.ff.de dolo.l.penul. quia fuit ibi absolutus quia se obtulerat: quia actor nesciebat rem suam ab alio vsucaptam, ⁊ sic nō credebat habere ius contra offerentem ⁊ sic permisit eum absolui, eo ꝙ non possidebat: sed aliter si sciuisset bene poterat ab eo petere eum condemnari ac si possideret: vt dictum est. vnde ibi fuit factum ex accidentia. ¶ Item fallit in alio casu in quo non est licitum penitere quando volebam a certa persona petere.ff.de rei vend.sin autem. al's autem preter istos duos casus licitum est penitere.ff.de rei ven. l.is qui se. ⁊.l.qui se. ¶ Si vero post litis contestationem velit reuocare confessionē quā fecit ante, aut vult probare aliquid quo probato cum ipso nulla poterit esse actio illius rei noīe: ⁊ tūc admittitur.ff.ad leg.aquil.inde neratius.§.fina. quia ita demum tenet confessio si eius nomine facta est confessio de qua cum alio possit esse actio. ff.de interrog.act.confessionibus. Si vero vult probare tale quid quo probato cum alio possit esse actio: quia vult probare alium possidere vel vult probare alium occidisse quē ipse cōfessus fuerat occidisse, ⁊ tūc aut imputat actori scientiā ⁊ admittitur per.l.is qui.de rei vend. ⁊.l.seq. Si vero non imputat scientiam actori: tunc aut pretendit iustum errorem ⁊ ipsum probat ⁊ admittitur: aut non pretendit iustum errorem ⁊ non admittitur: vt dicta.l.de etate.§.qui iusto. fallit hoc.ff.ad velleia.si mulier. vbi etiam ex non probabili errore mulier reuocat cōfessionem factam ante litis contestationem. Si vero lite contestata confitetur: tunc est cōmunis opi. ꝙ si fiat ex certa scientia stetur ei quādo retractetur.ff.de dona. l.quidam. ⁊.l.si patronus.§.j. ¶ Si errore. Si fuit iuris

error nocet, si facti non. ff. de confes. nō fatetur. ¶ Sed vos potestis aliter dicere, aut quis cōfitetur decisiuum questionis: ꝛ tunc questio est decisa ꝛ ei statur omnino, ꝛ habetur pro iudicato, nec vltra queritur. ff. de re iudi. post rem. Si vero confitetur adminiculatiuum questionis vt rem fuisse in bonis talis quē dicit, pro qua forte agitur hypothecaria propter qd non sequitur ꝙ actor vincere debeat: tunc nō preiudicat ante sententiam, sed post sic. Sed quo iure retractatur cōfessio per errorem? dic ꝙ restitutione in integrū ex clausula generali. ff. de confes. l. pe. in fi. nā minor contra suam confessionē venit beneficio restitutionis reintegrandus per edictū de minori. sic ꝛ maior ex clausula generali. ¶ Circa contraria que sunt in glos. que incipit errore. dic breuiter si vis omnia tollere: aut est alia lis ratione persone, vt est in. §. sinautem dubius. d. l. manifesti. aut ratione rei: vt. j. de iudicijs. l. ij. vel ratione cause: vt in. l. habeat. ff. de institu. tunc non videtur eadem lis. nam ad hoc vt sit eadem lis, oportet ꝙ eedem sint persone, eadem res, ꝛ eadem causa, quarum si qd defuerit non videtur eadem lis: ꝛ ideo potest agi denuo, vt dictis iuribus contrarijs. Si vero sit omnino eadem lis non potest reuocari post sententiam nisi sit error cōmunis: vt in. l. quesitum. quādo actio de pecul. est annal. nisi dolus aduersarij interuenit. ff. de re iu. diuus. ꝛ de iudic. si pretor. §. marcellus. ꝛ facit ad hanc materiā extra de confes. c. fi. Jaco. de are.

Summarium.

1 Si per errorem promisi indebitū: habeo exceptionem doli ex equitate naturali, ꝛ solutum repetitur.
2 Ignorantia iuris prodest vbi dolus exigitur in delinquendo.
3 Ubi adest ignorantia iuris cessat dolus.
4 Ignorantia iuris non excusat quem a suspicione falsi.
5 Ignorantia crassa ꝛ supina non excusat.
6 Ignorantia iuris ciuilis interdum allegat̄ ad sue rei retentionem, ꝛ non nocet.
7 Juris ciuilis ignorantia alteri damnosa in acquirendo non prodest.
8 Ignorantia facti allegata ad delicti exclusionem excusat si delinquendi propositum abesse probetur.
9 Ignorantia facti non prodest que allegatur ad euitandam contractitiam obligationem, ꝛ limita vt eod. nu.
10 Ignorantia facti si allegatur ad impediendam dominij translationē eam impedit si error, sit in persona, aut si erratur in dominio: secus si erretur in causa.
11 Ignorantia facti allegata ad reuocandam confessionē negotio non finito prodest.

Cum quis. ¶ Quando est vtroqꝫ iure debitum, sed ope exceptionis indebitū, ꝛ exceptio sit odiosa, dic aliter ꝙ glos. dicat, videlicet qꝛ aut exceptio illa causatur ab equitate naturali: aut a rigore iu-
1 ris ciuilis. Si causatur ab equitate naturali †, vt si per errorem promisi indebitum, habeo exceptionē doli: vt. ff. de except. d. l. ij. §. circa. ꝛ tamē solutum repetitur. de cōdic. indeb. indebitam. Si vero causatur a rigore iuris ciuilis, vt in macedoniano: aut per errorem iuris, ꝛ nō repetitur, vt in. l. qui excep. de condic. indeb. aut per errorem facti probabilem ꝛ repetitur. ff. ad macedo. l. fi. dico etiam quod debetur ex vltima voluntate, debetur ciuiliter ꝛ non naturaliter. ff. de penis. quidam sunt serui. ¶ Circa ignorantiam iuris ciuilis dic plenius: qꝛ ignorantia iuris ciuilis interdum allegatur ad delicti exclusionem: interdum ad rei sue retentionem, interdum ad alicuius rei acquisitionē. ¶ Si allegat̄ ad delicti exclu-
2 sionem, tunc dic † ꝙ ignorantia iuris prodest vbi dolus exigitur in delinquēdo. ff. de iur. om. iudi. si quis id. §. doli. ad silanianum. si quis in graui. §. si quis in graui. ꝛ de adul. si adulterium cum incest. §. j. ibi: si sola ꝛc. nec est du-
3 rum, qꝛ † vbi adest ignorantia iuris cessat dolus. de pet. hered. sed ꝛ si hac lege. §. scire. sed fallit propter vitiū crassitatis vbi presumitur scientia. C. de inter. matr. in-
4 ter pup. ꝛ tut. l. j. de rit. nupt. l. fi. ¶ Item fallit † propter suspectam falsitatem: vt in eo qui sibi adscribit. ff. de fal. diuus. in prin. ibi: ne vel is ꝛc. quod fallit in milite qui excusatur: nam videtur magis errore ꝙ malitia id fecisse. C. de his qui sibi adscrip. ꝙ adhibitis. ¶ Item fallit si
5 est † supina ignorantia: vt in. l. nec supina. ff. eod. Inter-
6 dum ignorantia † iuris ciuilis allegatur ad sue rei retentionē, ꝛ non nocet: ꝛ sic intelligitur. s. l. iuris. in fi. fallit hec in casibus in. l. iuris ignorantia. not. Interdū ad alicuius rei acquisitionem allegatur iuris ciuilis ignorā-
7 tia, † ꝛ tūc dic: aut est alteri damnosa, vt est in vsucap. ꝛ tunc iuris ignorantia nō ꝓdest: vt. s. e. iuris ignorantia. Sed vbi est sine alterius iniuria ꝛ dāno vt in hereditate ꝛ bonorum possessione: tūc aut potuit consulere peritiores, ꝛ nocet, aut non potuit, ꝛ nō nocet, vt hic ꝛ. j. de bo-
8 norū posses. bonorum. ¶ Circa † ignorantiam facti est etiam plenius videndum: nam interdum allegatur ad delicti exclusionem. Interdum ad euitandam contractitiam obligationem. Interdum ad euitandam dominij translationem. Interdum ad vsucapionem. Interdum ad reuocandam confessionem. Interdum ad opponendum exceptionē. Interdum ad omissam proba-
9 tionē. Allegatur facti ignorantia † ad delicti exclusionem, ꝛ tūc dic ꝙ ignorantia facti excusat: vt hic, de adulter. l. penulti. de furtis. inter omnes. §. recte. ꝛ. l. si is cui. Fallit quando est propositum delinquēdi. de iniur. eum qui. no. §. si iniuria. ꝛ. l. illud. de furt. ꝛ. j. l. falsus. in fine.
10 Interdum † allegatur ignorantia facti ad euitandam contractitiam obligationem, ꝛ tunc ignorantia facti non prodest. ff. mandati. seruum titij. qd fallit cum contractus est nullus. de contrahen. empt. sue rei. j. loca. l. qui rem propriam. Interdum allegatur ignorantia fa-
11 cti ad euitandum † dominij trāslationem, ꝛ tūc si error sit in persona impeditur dominij translatio. ff. de furtis. si quis vxori. §. cum titio. si erratur in dominio: ꝛ tunc idem. de acquiren. rerum domi. si procurator. de condi. cau. data. dedi. §. penul. fallit hoc in casu vbi ꝛ si erretur in dominio non transfertur. ff. si certum peta. eius qui in prouincia. Si erretur in causa non impeditur dominij translatio, ꝛ sic loquitur totus titu. de condic. inde. Interdum facti ignorātia allegatur ad vsucapionem, ꝛ tunc aut ad faciendum vsucapionem, aut ad euitandum: si ad faciendum tunc prodest: vt in. l. iuris ignorātia. ver. facti vero. ad euitandum enim non prodest. j. de prescrip. x. vel. xx. an. l. fina. Interdum ignorantia facti
12 allegatur ad reuocandam † confessionem, ꝛ tunc aut negotium est finitum ꝛ non prodest, aut non, ꝛ tunc sic: vt in. l. error. ꝛ. ff. de confes. non fatetur. Interdū allegatur ad opponendum exceptionem, ꝛ non prodest. j. sen. re. non. l. peremptorias. Interdū allegatur ad omissam probationem, ꝛ similiter nō prodest. C. de re iudi. sub specie. qd fallit in milite: vt. s. eo. l. j. Jaco. de are.

¶ De precibus imperatori offerendis. Rubri.

Summarium.

1 Exceptio opposita contra procuratorem, quia miles, est dilatoria.
2 An impetrator potest tollere ius alicuius quod habet a iuregentium.
3 Jus naturale in suo genere est immutabile sed in specie mutabile, ꝛ numero. 5.
4 Libertas est de iure naturali gentium primeuo.
6 Si quis impetrauerit dilatoriam cautionē an interim currant vsure.

1 Quoties. ¶ Nam † exceptio, nō potes esse procurator qꝛ miles, est dilatoria. j. de procur. ita demum. ꝛ tamen etiam per rescriptū non potest concedi. j. de procurato. l. militem. sed ibi speciale in milite. j. locati ꝛ conduc. l.

2 conduc.l.milites. Ad id aūt qđ hic not. † an imperator
possit tollere que sint alicuius de iuregentium, ⁊ dicitur
ꝙ non. dominus Hug. contradicit: dicit enim ꝙ potest
auferre dominium quilibet magistratus. de reb.eo.l.si
pecuniam.institu.de offic.iudi.§.fin. ¶ Additio. (Sm
illam glos. inuenitur alia cōtraria: vt ibi not. ⁊ circa hoc
dic plene vt not. per Jaco. in prin. consti.ff.⁊ glos. est ple
na.j.si contra ius vel vti.pub.l.fi.) multo magis Impe
3 rator. Et certe videtur ꝙ possit: nā † licet ius naturale
sit immutabile in suo genere, tamen in specie mutatur:
vt quando liber homo vendit se solenniter ad pretium
4 participandum: nam tollitur libertas † que est de iure
naturali siue gentium, ⁊ seruus efficitur: vt.ff.de iusti.⁊
iure.l.manumissiones. ¶ Additio. (Hic videtur ve
5 ritas † ꝙ ius naturale sit immutabile in genere: sed in
specie patiatur eclypsim. ⁊ ꝙ sit immutabile in genere,
sed non in specie, probat aperte glos.l.manumissiones.
s.alleg. que incipit, ⁊ hodie. in fin. sic videtur contra. de
bere intelligi glos. que est institu. de iure natur.§.sed na
turalia. in glos. que incipit, hic.§.⁊c. pro hoc est etiam
glos.s.de sum.trini.l.inter claras.ibi, ꝙ vera religio ⁊c.
qđ ibi not.glos. de relig. ⁊ in fin. de iure naturali.) Sed
6 an si aliquis impetrauit † dilatoriam interim currant
vsure. simile queritur, si per statutum ciuitatis alicui di
latio concedatur. credo ꝙ non. arg.ff.de liber.l.non so
lum.§.j. Jacob. de are.

Summarium.

1 ☞ Legatarius petens ab herede edi sibi testamentū,
debet tantum eam testamenti partem petere que ei ne
cessaria est ad legatum cōsequendum: id est heredis in
stitutionem, quantitatem legati, ⁊ nomina testium.

INstrumentorū. ¶ Hoc facit pro
1 eo qđ queritur. Legatarius † vult petere le
gatum sibi relictū, petit ꝙ edatur sibi testa
mentum, certe debet petere tantum eam partem que fa
cit pro eo, hoc est institutionem heredis: nam ab institu
tione heredis capiunt vim relicta si testamentum fa
ctum sit. Item debet sibi edi quantitas legati ⁊ nomina
testium ⁊ non vltra.ff.de edendo, argentarius.§.j.extra
de fi.instru.c.contingit. Jacob. de are.

¶ De diuersis rescriptis. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Rescriptum quanto tempore valeat.
2 Rescriptum impetratū ad excipiendum est perpetuū.
3 Si quis habeat priuilegium non soluendi vsuras ⁊ eas
soluat per triginta annos, amittit priuilegium.

1 FAlso. ¶ Si queritur quāto tem
pore † valeat rescriptum.
Dic aut tempus est appositū in rescri
pto vsqꝫ ad qđ debeat valere ⁊ non va
lebit vltra: vt hic, aut non est appositū
certum tempus, ⁊ tunc considera: aut
conceditur rescriptum ad ius, aut ad excipiendum,
aut ad aliquid aliud faciendum. Si ad ius hoc est ad
delegationem iudicis: quia delegatus est quidam pote
stas, siue respicit ad dignitatem, siue ad personam ius
dicit: quia cum est scriptum de delegatione iudicis, vi
detur rescribi ad ius, id est ad actionem mouendam,
⁊ tunc tanto tempore durat rescriptum quātum durat
actio. ⁊ hoc per hanc.l. qđ est verum, nisi aliud interce
dat vt mors delegati vel delegantis: nam vtrobiqꝫ expi
rat mandatum: vt.j.manda.l.mādatum. ¶ Item im
petratio secundi rescripti per aduersarium impetrati
quo casu si stet per annum ⁊c. extra de rescri.c.si autem.
al's intra annum. de appel.ca.vt debitus. Si secundum
non facit mētionem primi aliter tollit primum. extra de
2 rescriptis.c.j. Si vero † impetratur rescriptum ad exci
piendum perpetuo durat: quia que annua sunt ⁊c.ff.de
except.doli.pure.§.fi. si ad faciendum tūc decē annis.ff.
de nundi.l.j. vel dic cum impetratur ad faciendum vel
ad aliquid consequendum vt gratiam seu beneficium, ⁊
tunc perpetuo durat: vt hic. fallit in beneficio nundina
rum: quia per eas alij preiudicatur, ⁊ tunc non valet
vltra decem an. per dictā.l. de nundi. Valet ergo quādo
rescriptum impetratur ad faciendum perpetuo, hoc est
dicere si stet ꝙ non vtatur vsqꝫ ad.xxx. annos, post nō.
si autem vtatur interrumpitur tempore, ita quod valet
postea sine temporis prefinitione. Si vero ad non facien
dum rescriptum impetretur, puta, vt nō teneatur solue
re decimas: tunc est perpetuum nisi renunciauerit huic
priuilegio vel expsse: vt.j.de pact.si quis. ⁊ de iur.immu.
l.ij. vel tacite, qr directa facit contra: vt si cōcedat impe
rator habere rem iure dominij, ⁊ creditor postea acce
pit vsuras a debitore.j.de iur.domi.impe.l.ij.j.de pact.
cōmis.cōmissorie.extra de preben.c.pro illorum.de cōsti.
c.cum accessisset. Si vero non vtatur tunc non tollitur.
j.de excusa.tut.l.voluntarie.de ijs qui sponte mu.sub.l.
ij.s.de episc.⁊ cler.auf.pres byteros.nisi sit prescriptum:
3 vt † si quis habet priuilegium non soluendi decimas ⁊
soluit per.xxx. annos. nam tunc tollitur priuilegium.
extra de priuilegijs.cap.accidentibus.⁊ cap.de tracta.
Jacobus de arena.

¶ De edendo. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Si debitor promittat se soluturum suo creditori
quod debet vigore cuiusdam publici instrumenti ad ta
le tempus, ⁊ de hoc fiat instrumentum, an ei sit fides
adhibenda: et quid si inter alios fuerint facta instru
menta. vide numero.2.
2 An per instrumentum sententie probetur procurator.
3 Priuilegium an possit per exemplum probari.

SI quis in aliquo.
¶ Cum queritur de instrumento sum
pto an ei stetur, talis diuisio est facien
da: aut illud est priuatum, aut publicū:
si priuatum non creditur ei, vt hic. Si
vero sit publicum, tunc aut est exemplum tantum qđ fa
cit mentionem authētici: aut publicum instrumentum
authenticum, qđ facit mentionem alterius authentici.
¶ Additio. (Vel nisi forte originale ⁊ publicum alte
rius originalis faciat mentionem, vt est instrumentum
renouationis: quando qđ debeo ex vno instrumēto con
fiteor me debere ex alio qđ fit de nouo: vt.j.de donatio.
l.si donatio. ⁊ potest esse ratio diuersitatis quādo exem
plum publicum originalis publici, ⁊ quando publicum
originale publici originalis: quia in exemplo non capit
vires id nisi a primo, ⁊ potuit esse ꝙ id non valeret pro
pter cancellationes, ⁊ qr vt supradictum, ⁊ sic hoc exem
plum etiam non valet: sed hoc exemplum capit vires a
seipso, ⁊ ideo valet: licet forte esset cancellatum, vel alia
forte ꝙ primū contineret sm Cynū.) Si quidem sit pu
blicum exemplum tantum: tunc aut est volūtate partis
sumptum: vt si veniat debitor ⁊ creditor, ⁊ consentiunt
ꝙ authenticū exempletur ⁊ habeat vigorem illud exem
plum authentici, ⁊ tunc fides ei habetur: quia non licet
reprobare qđ semel quis probauit. ⁊ hoc per.l. de nō nu
merata pecu. generaliter. in auf. de exhib.§.penul.ff. de
nego.gestis.l.pomponius. Ubi autem nō de voluntate
vtriusqꝫ partis, sed vnius tantum exemplatur authen
ticum: tunc aut illa exemplatio fit sine autoritate iudi
cis, ⁊ nō habetur ei fides, vt hic, facit tamē preiudicium
producenti. de iure fisci. in fraudem.§.neqꝫ instrumen
ta. aut iudicis autoritate, ⁊ habetur fides ei.j.de testa.
publicati. qđ intelligunt quidam etiam si nullus sit cita

tus, quod non credo. ar. ff. de adoptio. nam ita. de aqua pului. arc. in concedendo. nam et cum testes recipiuntur ad eternam rei memoriam debet citari aduersarius, in auth. de testa. §. penul. dominus Uber. dicit quod etiam citato aduersario non creditur exemplo autoritate iudicis proposito, nisi probetur authenticum esse perditum per
a dictam. l. publicati. ff. de admini. tuto. chirographis[a].

a ¶ Qd est verum qñ fieret publicatio parte nõ citata: sꝫ cũ est pars citata, tũc est vera opi. Pe. quam ponit Cy. in lectu. Jac. but.

¶ Si vero sit authenticum qd facit mentionem authentici: tunc aut inter eosdem fuit vtrunque factum, aut inter
1 alios. Si inter eosdem, vt quia ita dicit debitor: † cum decem que tibi debeo ex causa mutui vt continetur in tali instrumẽto facto etc. profiteor me redditurum vsque ad tale tempus: et de hoc fit instrumentum publicum, et tunc dico quod habetur ei fides. j. de contrahen. et commit. stipu. l. j. et de non nume. pecu. generaliter. ff. de donatio.
2 inter virum et vxo. ea que. Si vero † inter alios fuerunt facta instrumenta, vt quia sic dicitur in instrumento: talis procurator talis vt cõtinetur in tali instrumento fuit confessus se habuisse etc. et tunc non probatur, vt hic. Sed si ille haberet ratũ cuius tanquam procurator interuenit, tunc probaret. j. de contrahen. et cõmit. stip. optimã. per qd deciditur questio, et certe habetur ei fides: licet primum rescriptum non appareat per dictam. l. de contrahen. et commit. stipu. l. j. s. de episco. et cleri. l. j. extra de verbo. signifi. c. abbate. Sed quid in instrumento senten
3 tie, † an creditur qd sit procurator, et si in sententia contineatur et habeatur mentio procuratoris. Respondeo non, quia facit mentionem instrumenti celebrati ab alio in illum procuratorem: secus si diceret lit. contest. coram me etc. condemno talem nam presumeretur litis contestatio facta, vel melius cum litis contestatio et alia acta probari habeantur per scripturam. extra de probatio. quoniam contra. in auth. de iudic. §. audient. videtur qd litis contestatio sit probãda: nam non creditur dicto iu
4 dicis. j. de arbi. ne in arbitris. An autem † priuilegium possit probari per exemplum. dic quod non. s. de diuer. rescrip. sancimus.

¶ De pactis. Rubrica.

Summarium.

1 Iuri quod est autoritate et vtilitate publicum renunciari non potest.
2 Pacto contrahentium non potest statuto ciuitatis renunciari ne statuta sint elusoria.
3 Publice vtilitatis est statuta seruari et illa vtilitas non potest tolli pactis priuatorum.
4 Omne iuramentum seruandum est nisi vergat in dispẽdium anime: et ideo qui iurauit statutum seruare, renunciatione contrahentium non obstante seruare tenetur, vt nu. 4. Ratio est in nu. 5.
6 Nemo facere potest ne leges habeant locum in suo testamento.

Si qs in conscrib.

1 ¶ Cui autem iuri renunciari possit: dic quod regulariter renunciari potest, vt hic: distingue tamẽ vt plene scias iuris qualitates, quoniam si ius † est publicũ autoritate et vtilitate: vt. j. si aduer. fis. l. j. eidem renunciari non potest, vt plene not. per Guil. in spec de disput. §. finitis. ver. cui autem. et quia ibi plenissime notatũ inuenies,
2 non insisto. ¶ Sed nunquid † statuto ciuitatis potest per contrahentes renunciari. Dic quod quidam dicunt quod sic: vt. ff. eo. l. pacisci. Alij dicunt quod non. ff. de reg. iur. nec ex pretorio. et extra de for. comp. si diligenti. ne sint elusoria edicta: vt. j. de bo. que lib. cum nõ solum. §. vbi. ff. de iud.
3 l. si pretor. seruare † enim statuta publice vtilitatis est, que non potest tolli pactis priuatorum. ff. eo. ius pub. et. j. de iur. cal. l. ij. §. sed quia. preterea statuta substantiam capiũt a municipali substantia: vnde non potest pactis priuatorum tolli, quia nihil tam naturale est etc. vt dicit regula iu
4 ris. Tu dic † quia circa rationem inspicimus personam ius dicentis: et qui iurauit statuta seruare, renunciatione cõtrahentium non obstante seruare tenetur: quia omne iuramentum seruandum est, nisi vergat in dispendium salutis eterne, vt. j. tit. proxi. l. si quis maior. extra. de iureiur. c. cum cõtingat. et c. si vero. cum anima sit omnibus preferenda, vt. s. de sacrosanc. eccle. l. sancimus. nec debeat quis esse immemor eterne salutis. j. ad leg. iul. repet. l. fi.
5 vinculum † enim legem municipalem seruandi contractum est inter populum et ius dicentem: ergo non sufficit duorum renũciatio: vt. ff. eo. si vnus. §. in summa. Dicet enim contrahentibus: si renunciatis nihil ad me, quia ego seruabo proprium iuramẽtum. Si vero inspicimus personas renunciantium: dic quod aut lex municipalis specialis est ad certas personas, aut generalis. Primo casu renunciari potest secundum regulam iuris antiqui, vt hic. ff. de edili. edic. queritur. ff. de iudi. si iudex. extra de regulari. c. ad apostolicam. Secundo casu si generalis est et publicam continet vtilitatem et autoritatem renunciari non potest, vt preallegata. l. ius public. et l. inter debitorem. ff. eo. et preelleg. l. ij. §. sed quia. j. de iuramen. calum. et ff. de procur. filiusfamilias. §. veterani. extra de foro cõpe. si diligenti. extra de arbi. cum ipse. extra de senten. ex cõ. cum contingat. talia nanque statuta in suis locis sunt le
6 ges: vt. ff. de iustit. et iure. omnes. et nemo † facere potest ne leges locum habeant in factis suis. ff. de lega. j. nemo. ff. ad leg. falci. qd de bonis. §. j. Jacob. de are.

¶ De transactionibus. Rubrica.

Summarium.

1 Super crimine publico non inferente penam sanguinis transigere vel pacisci non licet. Fallit in actione falsi que intenditur ratione pecuniarie questionis.
2 Qui desistit iam proposita accusatione incidit in turpilianum et infamis efficitur.
3 Impetrans rescriptum vt liceat ab accusatione desistere an propterea videatur crimen confiteri.
4 Transigẽs super crimine publico habetur pro cõfesso: tamen si velit contrarium probare auditur, et tunc non habetur pro confesso.

Transigere. ¶ Dic quod hec lex debet sic intelligi quod aliquis quesiuit. Titius accusabat me de aliquo crimine publico ingerente penam sanguinis, tãdem pecunia vel mediantibus amicis remisit mihi accusationem: quero an valeat talis transactio vel talis pactio vt nõ habeatur pro confesso. et dicit Imperator quod sic, nisi in crimine adulterij. ¶ Si vero erat ta
1 le † crimen publicum quod non ingerat penam sanguinis non valet transactio, et habetur pro confesso. fallit in accusatione falsi que intẽditur ratione pecuniarie questionis vbi licitum est trãsigere, et non habetur trãsigẽs pro confesso. ¶ In prima glos. an talis transactio preiu dicet alijs. dic quod non, sed etc. vt in glos. Sed nunquid ipse
2 idem admittitur. dic † aut desistit iam proposita accusatione, aut ante: si iam proposita accusatione desistit pretio vel precibus non potest contrauenire: quia incidit in turpilianum. j. ad turpilia. l. j. et infamis efficitur. ff. ad turpil. qui destitit. in prin. et. j. de ijs qui accusa. non possunt. accusationem. et l. si ea. Si vero nunquam proposuit accusationem sed a principio fecit pactũ, tunc ipse idem admittitur. Nec obst. hec lex: quia voluit notare qd reus non efficitur confitens propter hoc. et hoc no. in summa ad turpilia. in princi. vbi hec litera exponitur. et no. j. de accusa. et inscrip. si quis homicidij. nõ enim dicit, detur exceptio, vel nõ: quia de hoc non est questio. Sed an qui
3 data † pecunia vel gratis impetrat vt desistatur videatur confiteri propterea crimen? et dicitur quod non. vnde alius indistincte accusat: sed et ipse idem. et secundum hoc intelligitur. j. ad turpil. quis. Alij intelligũt et dicunt non nocere

cere alteri, sed transigenti. si etiam ante omnem litem accepit pecuniam, alij dicũt omnibus preiudicari. vnde dicunt si heres defuncti fecit pacem, non possit fieri accusatio ab aliquo. ff. de penis. l. interpretatione. sed hoc est contra text. in. l. qui cetu. §. qui vacantem. ff. ad le. iul. de vi publi. Sed certe primum teneo. ꝛ de hoc not. ff. ad syl. l. diuus. in glos. vbicunqꝫ tamen dixi ꝙ transigendo
4 videtur confiteri, dico † ꝙ si velit contra probare quod audiatur, ꝛ non habebitur pro confesso. j. de adulter. serui. §. is autem. ff. de calumni. si ab ea. nam transactio facit nullam calumniam. de condic. indebi. in summa. Ad contraria autem de pactis, iuregentium. §. si paciscar. dic ꝙ non obstat: nam hec litera nõ dicit an valeat transactio ad dandum exceptionẽ, vel non, sed qꝺ dator pecunie non habetur confitens, sed exceptio non paratur, vt. s. dictum est, ꝛ iudex procedet: licet ipse non admittatur quando accusatione proposita destitit. j. de aboli. l. ij. extra de colla. c. ij. Iacob. de are.

SI maior. ¶ Dic casum. Petebã a te. xx. transegisti super decem pro vno pari gallinarum: de alijs decem fecit promissionem, non dat decem promissa. petam ea ꝛ non redibo ad primam actionem, al's petitionem: nam bene soluerat qꝺ nomine trãsactionis debebat, sed alia decem non debebat vt ex trãsactione, sed vt ex debito primo, ꝛ sic non obstat. s. eod. siue apud acta. Iacob. de are.

Summarium.

1 Pactum de non veniendo contra, de ratum habendo, controuersiam non faciendo, ꝛ pactum de non petendo, paria sunt, idem sunt, ꝛ contraria.
2 Mitius agitur cum lege ꝙ̃ cum ministro legis.

SI quis maior. ¶ Ad contra. de. l. amplius. dic ꝙ sunt quatuor † que videntur idem ꝛ sunt diuersa. s. non venire cõtra, ratum habere, controuersiam non facere, al's non mouere, ꝛ amplius non petere. Ubi quis promittit nõ venire contra: tunc etiam adeundo iudicem videtur contrauenire, vt hic. Ubi ratum habere, ꝛ tunc idem quia qualitercũqꝫ veniatur contra, videtur ratũ non haberi. ff. rem ra. habe. l. quo enim. §. fi. Si controuersiam non mouere: ꝛ sic videt͛ mouere etiã ante lit. contest. ff. de peti. here. diuus. in fine. ꝛ. l. sed ꝛ si. §. si autem. Si vero non petere obst. l. amplius. ff. rem ratam habe. vt ante lit. contesta. non videatur peti: secus si aliquis promittit mihi dare decem in pecunia, ꝛ si non dederit: pena nõ cõmittitur statim cum petierit. ff. de verb. oblig. l. si decem cum petiero. stipulatio autem habere licere committitur demum mitti constitutio: vt de verbo. obliga. stipulatio ista. sed huic obijcitur: vt de bonis libert. qui cum maior. §. accusasse. ꝛ. l. in seruitutem. §. petisse. vbi debet causa ad finẽ duci. ¶ Respondeo ille leges loquuntur in pena legali: sed
2 hec dicit de conuentionali, † ꝛ mitius agitur cum lege ꝙ̃ cũ ministro legis. ff. de arbi. l. celsus. Sed contra hanc responsionem est hec lex: quia hic tractatur etiam de legali pena, vt de infamia. ¶ Respõdeo hec litera loquitur in suo casu quando quis venit contra trãsactionem iuratam, nec obstat. ff. de in ius vocan. libertus. quia ibi imponitur ex vocatione in ius hic ex eo qꝺ venit cõtra. Iacobus de arena.

¶ De aduocatis diuersorũ iudicum. Rubrica.

Summarium.

1 Si pecunia fuit corruptus aduocatus, aduersarius litem perdit: vnde si est actor petet reum cõdemnari, cum corrumpens perdat causam.
2 An probationes de preuaricatione facte contra aduocatum preiudicẽt corrũpenti quo ad plenum preiudiciũ.

1 SI patronum. ¶ † Dic ꝙ si pecunia fuit corruptus aduocatus: tunc aduersarius litẽ perdit. j. de pena iudicis. l. fina. ꝛ de calumnia. l. j. §. penul. de condi. ob cau. l. ij. Unde aduersarius si est reus petet absolui. Si est actor petet aliũ condemnari cum corrumpens perdiderit causam, vt dictum est. Si vero non fuit corruptus pecunia sed gratia: tunc directo de preuaricatione agitur contra aduocatum: postea lis suo marte decurrat: vt qui primo ius habet
2 obtineat, nec credo ꝙ probationes † per sententiam latam contra aduocatum de preuaricatione preiudicent contra corrumpentem quo ad plenum preiudiciũ, licet videatur lex velle qꝺ sic. ff. de preua. l. iij. nam ibi docto de preuaricatione cõtra primum accusatorem proceditur contra reum: quia ibi accusabatur reus, scꝺo de publico crimine opponebat se esse absolutum altero accusante, ꝛ ita secũdus accusabat primũ de preuaricatiõe: quo patefacto per sententiam proceditur cõtra reum: qꝺ est ideo quia sciuit reus cum agebatur contra preuaricatorem ꝛ merito preiudicatur ei. de re iudi. sepe. §. scientibus. ꝛ idem dicerem etiam hic, si fuisset sciens: si ignorans, tunc licet fuerit pronunciatum contra aduocatũ, adhuc oportebit cõstare de preuaricatione cõtra ipsum litigantem: quia res inter alios acta ꝛc. Iaco. de are.

¶ Ut que desunt aduo. partiũ iudex suppleat. Rubri.

Summarium.

1 Iudex potest supplere de facto, cognito ei vt iudici. Et quomodo intelligitur cognitum ei vt iudici.
2 Iudex ex officio potest repellere aliquem excommunicatum vel bannitum ab agendo.

NOn dubitandum. ¶ Dic cum tractatur, an iudex possit
1 supplere de facto. Dic † ꝙ de facto cognito ei vt iudici potest supplere: ꝛ tunc dicitur sibi esse cognitũ vt iudici quando per ꝓbationes factas coram eo vel coram alio in cuius locum succedit patet iudici quid debeat facere: nam ipse debet acta inspicere. s. de edendo. l. is apud quem. j. de iudicijs. properandũ. §. si quis. ꝛ eo casu loquitur. l. j. de appel. ampliorem. in princ. nam debet iudex inspicere acta que facta fuerunt coram predecessore, vt ibi: qꝛ mortuo iudice ꝛc. de iudicijs, mortuo. sic etiam loquitur lex de tempo. appel. l. ij. in fin. nam iudex appellationis potest per dinumerationem dierum scire quando labitur tempus appellationis. Si vero non sit notum ei vt iudici, tunc si tractatur de his que pertinent ad instructionem cause. i. ad aptitudinem vel ineptitudinem cause: tunc bene potest supplere. Uerbi gratia, potest dicere litiganti: tu es minor, non habes personam standi in iudicio. nam potest hoc dicere. j. de procura. exigendi. similiter si adeatur tempore feriato potest dicere non audio vos quia sunt ferie: quia illud pertinet ad cause ineptitudinem. ¶ Item potest supplere de ijs que pertinent ad honestatem, vt es infamis nõ audiam te. ꝛ sic loquitur lex quos prohibet. ff. de postu. ꝛ extra de except. c. exceptionem. ff. de iniur. l. pretor. §. preterea illud. ꝛ. l. item apud labeonem. §. qꝺ ait. ꝛ in auf. de priuilegio dotis. in
2 fi. in quibus dicitur ꝙ † iudex repellit aliquem vt bannitum vel excommunicatum ab agendo suo officio, vel sic non admitto te quia es miles. ff. de procurat. filius. §. veteranum. Aliter autem non potest supplere de facto, nisi sit ei notum vt iudici, vt dictum est. Iacob. de are. ¶ Additio. (Uel dic aut iudex vult supplere de iure aut de facto: si de iure potest, vt hic. ꝛ. ff. de lega. iij. offidius. si de facto, aut constat ei vt iudici, aut vt priuato:

a ¶ A[...] d hoc plen[...]ot. ex vt lite nõ cõtesta. ca. j. ad hoc. ff. de pe tit. here. l. itẽ veniũt. §. petitam. ꝟ. posnam⁹. qd vi aut clam. l. prebere. in prin.

si vt iudici, tunc similiter potest: vt. j. de appel. ampliorẽ. circa prin. ⁊ de temp. app. l. ij. in fi. de fer. l. ij. cum ibi not. ⁊ de offic. presi. illicitas. §. veritas. Si vero constat ei vt priuato: tunc aut vult supplere de facto circa veritatem inquirendã, ⁊ hoc facere potest: vt. ff. de interrog. act. l. penulti. aut circa ea que inherent veritati: ⁊ tunc etiam potest si illa pertineant ad iudicum solicitudinem: vt. j. de procura. exigendi. extra de exceptio. c. exceptionem. Idem si pertineant ad ipsius iudicis honestatem: vt. ff. de postul. l. quos prohibet. al's autem de facto non supplet. Oldra.) ⁊ facit ad predicta. extra de postula. cap. bone. j. ⁊. c. j. in princi.

¶ Ex quibus causis infamia irrogatur. Rubri.

Summarium.

1 ☞ Infamia facti operatur vt tanta fides testi nõ adhibeatur si sit infamis etiam de facto.

EA que. ¶ Dic ꝙ quo ad duo operatur infamia facti, videlicet quo ad duo, vt dicit gloss.
1 ¶ Item quo† ad aliud quia non habetur tanta fides in teste si sit infamis, etiam de facto. ff. de testib. l. iij. in princi. no. ff. ad car. l. iij. §. due. Item si plures veniant ad agendum populari actione, vel de publico crimine debet postponere. ff. de popu. act. l. iij. de libe. ho. exhib. qd ait. §. si plures. de accusa. l. si plures. Jaco. de are.

Summarium.

1 ☞ Tribus ex causis prohibetur mulier secundo nubere, quas hic vide.

1 DEcreto. ¶ Propterea ꝓhibetur mulier† nubere intra annum: prima ratio est principalis honestas, in auf. de nup. §. si autem. Item quia tristatur anima mariti, in auf. de nupt. §. nos igitur. Item dubium prolis. j. de repudi. consensu. sed ista non est adeo efficax ratio: nam tunc saltem post decem menses posset nubere: q2 tunc nõ timetur de prole. Jaco. de are.

¶ De procuratoribus. Rubrica.

CAutio. ¶ Credo dubium qñ probetur semiplene. ff. de iureiur. admonendi. non autem credo per solam negationem fieri dubiũ. ¶ Additio. (contra hoc facit expresse textus. j. quibus ad libert. procla. nõ licet. l. iij. in prin.) Item potest sic loqui ꝙ non negabit quia dicet ostende mandatum si habes. Jaco. de are. ¶ Additio. (Dominus Cy. hic recitat opi. Jaco. de rauẽ. q dicit ꝙ ad hoc vt sit dubiũ oportet ꝙ semiplene constet vel habeat pro se indicium vel presumptionem aliquam: vt. j. de probat. instrumenta. sed vbi sola negatio interuenit non sufficit, sed debet absolui reus: vt in l. qui accusare. ⁊ facit. ff. de acquir. heredi. eum qui. §. qd dicitur. ⁊ hanc tenet Guido de suz. Odof. ⁊ Petrus.)

Summarium.

1 ☞ Procurator licet non caueat nõ proptera fit missio in bona domini.

1 EUm qui. ¶ Dico† ꝙ licet procurator non caueat propterea non fiet missio in bona domini: nam contumacia procuratoris non nocet domi-

a no. ff. si quis ius dicen. nõ obtẽpe. l. j. §. j.[a]

QUia absente. ¶ Nõ credo fictum contumacem repelli ab appellatione: licet quidam hoc dixerint per. l. j. de iud. properandũ. §. cũ autem reus. Nam nimis punietur nisi peruenisset citatio in notitiam suam: q2 tunc repellitur. ⁊ sic intelligo illum. §. cum autem reus. sed si nõ peruenit poterit appellare. j. quo. ⁊ quan. iudex. si ab eo. Jaco. de are.

Summarium.

1 ☞ Procurator constitui potest vt aliũ procuratorem faciat.

1 QUod quis. ¶ Sed querit an possit facere† ꝓcuratorem ad faciẽdum alium procuratorem. Et dico ꝙ sic. ff. de diuer. ⁊ temp. prescri. l. pe. §. j. Item pro hoc, qd cuius vniuer. nomi. item eorũ. §. si decuriones. ff. qui petant tuto. si quidem. nec obst. ff. de procura. l. dũmodo. nam certum est ex quo ab alio cõstitutus est: ⁊ ego videor eum constituisse, quia omnia nostra facimus ⁊c. s. de vete. iur. enucle. l. j. §. ⁊ ideo. iij. col. ¶ Si vero dixi facio te ⁊ quẽcũq3 ordinaueris: tũc non erit procurator quẽ constituet, quo casu potest loqui lex illa, dũmodo ⁊c. ⁊ de testa. tut. l. tutor incertus. instit. de legatis. §. incertus. Nam cautius est dicere constituo te procuratorem ⁊ do tibi potestatem alium faciendi ꝙ̃ si dicat constituo te procuratorem ⁊ quẽcunq3 feceris. Jaco. de are. ¶ Additio. (⁊ de hoc tangitur. ff. e. l. j.)

Summarium.

1 ☞ Curator datus ad litem debet vel agere vel autoritatem prestare.

NEq3 tutores. ¶ Si ergo tutor non potest facere procuratorem, ergo non potest iura cedere. ff. ad trebelia. restituta. tamen potest vendere actionem, ⁊ ex venditione transibit vtilis. j. de heredi. vel act. ven. l. emptor. Sed an autoritate curatoris dati ad litem poterit facere procuratorẽ minor? Et
1 certe ipse potest ipsius autoritate agere: nã† curator datus ad litẽ d3 vel agere vel autoritatẽ prestare. ff. de tute. qd dicitur. ar. ff. de iur. do. siue generalis. ergo ipse videt iudicium subire dum subit procuratorẽ: quia qui per alium ⁊c. de fide. tut. l. ij. vnde videtur ꝙ possit. Item cũ authoratur curator dicit agere: quia omnia nostra facimus ⁊c. C. de vete. iur. enucle. l. ij. §. omnibus. Item qd iuris est de toto ⁊c. nam sicut generalis potest, sic ⁊ iste. Jacobus de arena.

EXigendi. ¶ Ad contra. instit. quibus aliena. non licet. §. etiam. respon. in glos. ꝙ ibi loquitur in procuratore ad negotia. Sed Rofred. est in cõtraria opinione: dicit enim ꝙ ille. §. non potest loqui in procuratore ad negotia: qd patet, q2 ad negotia potest constitui etiam seruus, vt. ff. eo. seruum. in prin. ergo nõ erit opus propterea manumitti. ¶ Item q2 extra iudicium non exigitur tanta etas, imo etiam pupillus posset constitui: vt. ff. de instit. sed ⁊ si quis pupillus. quare dicit distinguendũ: aut interuenit ex parte actoris, ⁊ sufficit habere. xvij. anñ. ⁊ sibi imputet qui talem elegit. Si autem ex parte rei: aut cum mandato, ⁊ tunc si dominus satisdedit pro eo iudicatum sol. dicam ꝙ ⁊ sibi imputet. Si vero ⁊ ipse satisdedit habens mandatum vel non: ⁊ tũc loquitur. l. minor. vt debeat esse maior. xxv. an. ⁊ hoc patet per illam literam vbi dicit: ⁊ ipsi ⁊ fid. ⁊c. Non ob. j. qui legi. perso. per totum. quia verum est pro se, ne quid dicat vel taceat ⁊c. vt in. l. clarum. j. de auto. prestan. sed pro alio sic, ⁊ sibi imputet qui eum elegit ⁊ constituit: vt ff. de mino.

ff.de minorib.l.cū mandato.Non obst.quia interest ꝛc. ff.de minorib.l.minoribus.quia etiam aduocando obligatur, quia facit qđ faceret quilibet diligēs, ꝛ tamen ibi sufficit si habet.xvij.an.ꝛ hoc etiam indicat qđ subijcitur in glos.aliud in procuratore qui se obligat ad iudicatum soluendum: innuens ꝙ vbi non est obligatus potest minor interuenire.Jaco.de are.

Summarium.

1 ☞ Monacho vel seruo procuratore constituto, an ꝛ quando possit opponi exceptio.

1 Ita demum. ¶ Sed quid† de monacho vel seruo constituto procuratore: nunquid si non opponatur ei ante litem contestatā, poterit postea opponi? Dicūt quidā idem qđ in milite, qđ non credo: nam ego intelligo hanc legem qñ opp.exceptio procuratoria, tali qui licet nō possit agere pro alio, pro se potest: sicut miles qui licet pro alio prohibeatur, pro se tamen permittitur s.eod.qui stipendia.ꝛ ideo si non fuit ei oppositum ante litem contesta. post litem contestatam auditur, nam post litem contesta. quodammodo nomine suo litē exequitur. ff. de doli excep.si procurator. sed monachus vel seruus erat talis qui etiam nec pro se poterat, argu.ff.de iudic.l.non idcirco.§.cum postea.Sed quid si ratione cause non poterat interuenire vt in criminali: nunquid si non est opp.ante litem contesta.poterit sibi opp.post? Quidam dicunt ꝙ non, j.de adulte.quāuis indubitati. ꝛ ita nota ibi. Sed alij contra: ꝛ dicunt ꝙ illud cōtingit ibi propter publicam vtilitatem. Jacob.de are.

Summarium.

1 ☞ Coniuncte persone an possit solui.

Maritus. ¶ Et agit sine mandato prestita satisdatione de
1 rato ꝛ de defendēdo: an † cōiuncte persone possit solui. Dic ꝙ non.ff.vt in posses.leg.ꝛ si forte. ꝛ de hoc no.in.l.vero procuratori.ff.de solutio.ꝛ est causa. eod. tit. l.qui hominem.§.si genero.Jaco.Et dic marito siue de iure, siue de facto.ff.de adul.si vxor. §.j.arg.contra de iure dot.l.ij.de nego.gest.siue.Quid de sponsa. Uidetur idem, arg.C.de bo. que liber.l.non tantum.sed arg.contra.ff.que in fraud. credito.l.solet. primum verius alleg.Dyn.

Summarium.

1 ☞ Iudex si pronunciauit aliquem procuratorem: quod cum eo gestum erit, domino preiudicium non feret.
2 Pretoris est dare tutorem, non procuratorem.

Licet in principio.
1 ¶ Quid si† iudex pronūciauit aliquem procuratorē qui non erat: nunquid qđ fiet cum eo preiudicabit domino? Dico ꝙ non, vt.l. bonorum.j. qui admit.ad bono.posses.pos. ꝛ.l.ait pretor.§.quid tamen.ff.de minor.ꝛ hoc etiam.not. Dy.ff.qđ falso.tut.l. interdum.ff.de collu.deteg. l. cum non iusto.C.de liberali cau.l.liberos.ꝛ de ingenuis.ingenuam.nec obst.ꝙ fal.tut.auf.l.ij.ꝛ.vlt. Si autē erat procurator, ꝛ tu multas exceptiones opposuisti contra eum, que tamen cōpetebant, ꝛ pronunciatum sit illum admittendum non obstantibus exceptionibus, nō reuocabitur iudicium: vt no.in Spec.de excep.§.nunc proponendum.versi.in
2 summa not.quia aliud est ibi: quia pretoris † est dare tutorem, sed pretoris non est dare procuratorē, nec ibi dixit ꝙ esset tutor, sed ꝙ haberet ratum qđ fieret cum eo, sicut qđ cum tutore, vnde bene poterat facere eū loco tutoris, si poterat dare tutorem, sed vt dixit pretoris nō est dare procuratorem, ꝛ hoc dico esse verum etiam si iudex pronunciat se ratum habere qđ fiet cum eo, vt adhuc domino non preiudicet.Jaco.de are.

Summarium.

1 ☞ Cedens iura creditori suo, an iurare debet de calumnia.
2 Jus quod in alium transtuli, repudiare non possum.
3 Confessio cedentis iura, an noceat cessionario.

1 In pecuniarijs. ¶ Sed an qui † iura cedit, venire debet ad iurandū de calūnia? Et dic ꝙ refert, aut periculum spectat ad cedentē, vt quia cessit creditori suo iura contra debitorem, ꝛ dixit ita: recupera si potes a tali meo debitore, ꝛ si recuperabis habeas pro tuo debito, si non recuperes ego teneor tibi nihilominus, tunc enim spectat periculum ad cedentem, ꝛ de tali cessione fit mentio.j.de nouatio.l.iij.ff.mandati.si mandato. ꝛ de liber.leg.l.nō solum. ꝛ tunc si veritatē scit, credo ꝙ debeat iurare de veritate dicenda, cum veritate inspecta principaliter agatur suum negotium, ꝛ sic tanꝙ principalis iurare debet, vt in auf.principalis.nisi sit non soluēdo, qꝛ eius periculo nihil est.ff.de furt.itaqꝫ fullo.Si vero non spectat ad eum periculum, tunc non credo ꝙ debeat iurare, quia tunc est propria causa procuratoris.ff.eo.l.que omnia.s.eod.l.qui stipendia.ꝛ.l.quia absente. nam illa propria causa dicitur ꝛc.ff.quādo appel.sit.l.j.§.in propria.ꝛ alius pro alio non debet respondere.ff.de inter
2 rog.act.l.si fine.§.alius. ¶ Item quia † dicit lex ꝙ non possum repudiare ius qđ in alium transtuli.ff.quemad. serui.amit.l.si partem.§.fi.ad hoc facit. ff. qu.imo.vsus fruc.amit. l.si legatum.ꝛ.l.Pomponius.in fi.ꝛ ſm hoc
3 potest intelligi.ff.eo.si actor. Jacob.de are. ¶ Et † sic terminata est illa questio, nunquid confessio cedentis mihi, iura noceat mihi: nā primo casu sic, secundo non, quia qđ actor mihi cōtulit in fraudem, mihi aufert, qđ esset iniquum.ff.de edil.edic.ad res.

¶ De negotijs gestis. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Tres sunt casus in quibꝰ mater tenetur filio alimenta prestare, quando filius minor est triennio, si mater prestiterit causam diuortij: ꝛ quando filius laborat omnimoda inopia, nec habet ascēdentem qui eum alere teneatur, ꝛ ea alimenta mater non repetit.
2 Prestatio alimentorum si spectat ad patrem, ꝛ mater alat filium, ea repetit a patre.
3 Pater faciens expensas pro filia nupta, an possit repetere a marito.
4 Mater qđ expendit extra alimenta pro necessitate filij, an repetat.

Alimenta. ¶ Si queratur, an mater possit repetere alimenta, sic distingue: quia interdum prestatio alimentorū spectat ad matrē, interdū ad patrem, interdū
1 ad filium. Si ad matrē, vt qñ est quando filius est minor triennio, ꝛ mater eum lactare debet: vt j.de patria potesta.nec filium.vel quando mater prestitit causam diuortij, vt.j.de alendis liber.l.si pater.vel quando filius laborat omnimoda inopia, nec habet ascendentem qui eum alere teneretur, nam tunc mater tenetur alimenta prestare.ff.de liber.agnoscen.l.si quis

a liberis.§.j.⁊.l.penul. Et tunc supradicta alimenta nõ repetit:nec protestatio operatur, quia soluit debitum, ⁊ eadem solutio ⁊c.ff.de condictio. indebi.l.cum is.§.j.
2 Ubi autem spectat † ad patrem, tunc potest repetere a patre non a filio, quia alius erat ei prestaturus: ⁊ sic loquitur.s.l.ij.in fin. sed ab herede patris vel patre repetitur, ⁊ etiam a filio si fuerit heres patris tanꝙ ab herede:⁊ sic loquitur.ff.de liber.agnoscen.l.si quis a liberis.§.si mater. sic loquitur.ff.eod.Nesennius.ibi:potest patrem eius obijsse. prout est in litera obijsse nec est opus protestari, qđ est verum nisi sit mendicus, vt in.§. si mater. ⁊ istud prodest notare etiam ad id quod vidi
3 queri:fecit † pater expensas pro filia nupta, ⁊ sic ad maritum pertinebat onus, an possit repetere a marito. Si autem pertinet ad filium prestatio alimentorum, quia pater est mortuus, ⁊ ipse est maior triennio, tunc aut est protestata ⁊ repetit dum tamen non sit modicum, quia illud non repetit etiam cum protestatione:vt dicto.§.si mater. Si non fuit protestata non repetit vt hic, ⁊ idem
4 in auia vt dicta.l.Nesennius. ¶ Si autem † expendit extra alimenta si de necessitate tenebatur facere vt in petendis tutoribus non repetit: si non tenebatur facere, tunc ex qualitate impensarum ⁊ facultatibus matris ⁊ filij presumitur pietas, vt not.s.eod.l.j.Jac.

Summarium.

1 ☞ Alimenta ei qui nobis obsequium impendit vel operas prestat, debemus prestare.
2 Uxor seorsum agens a marito si inopia laboret, debet a marito ali.

Quod in vxorem.

¶ Si queratur de impensis factis in vxorem:sic distingue. Aut maritus habet eam in suo obse-
1 quio ⁊ tunc debet eã alere: nam hec est regula ꝙ † eum quẽ quis habet in suo obsequio seu cuius operis vtitur debet alere.ff.de oper.liber.l.pen.ff.commod.in rebus. §.possunt.⁊ vxor debet ob hoc operari viro.ff.de dona. inter virum ⁊ vxo.l.sed si vir lana.in princip.de oper.liber.sicut patronus. Si vero † maritus non habet eam in suo obsequio, tunc aut vxor non habet vnde alatur, ⁊ tunc maritus debet prestare alimenta, etsi nullam ha-
2 bet dotem:argumen.l.de religio.ꝙ si nulla.⁊ vt in possessio.lega.l.penul. Si habet vnde, tunc vsqꝫ ad quantitatem dotis debet sibi subuenire, vt sol.matrimo.l.si cũ dotem.§.si autem. vltra quantitatem dotis non tenetur, cũ non sit in obsequio viri, vt quia est egra ⁊ est diues vxor, tunc debet affectioni sue impendere si aliquid impendat, ⁊ sic loquitur hic. Jaco.de are.

¶ De in integrum restitutione minorum vigintiquinqꝫ annis. Rubrica.

Summarium.

a ¶ Cum hac glo. concor. in eo qđ innuit expressum nõ valere, gl. que est.ff.de iurisdi.om.iu. l.fin.in glos. si. cõtra.hic autẽ est glo. j.de re iudi. l.fina.

1 ☞ Auxilium restitutionis non est proditum in executionibus penarum, ⁊ ideo si minor fecerit pacem cũ occisoribus patris non restituitur.
2 Debemus inimicitias fugere.

Illud inspiciẽdũ.

1 ¶ Quid si minor † fecit pacẽ de morte patris, nunquid restituetur? Respondeo non credo, quia auxilium restitutionis non est proditum in executionibus penarum.ff.de minorib.l.auxilium. Item non est
2 lesus si voluit fugere † inimicitias quas debemus fugere:ar.ff.de vsufruc.lega.generali capite.in princ.⁊ quia interest minorum litibus ⁊c.ff.de minorib.l.minoribus. ⁊ pro hoc facit.ff.de inoffi. testa.l.j.cum ergo non sit lesus, nec restituendus. Jacob.de are.

Summarium.

1 ☞ Apertis attestationibus super vno capitulo, possunt testes produci super alio.

Si curatorẽ habens.

¶ Additio. (Uide que nota. per Rofred. titu.de senatusconsul.de mertiano ibi:quartum ergo necessariũ.) In eo qđ querit glos.que incipit: quantum ad hoc ⁊c.in fi.dico aliter, ⁊ sic ꝙ est differentia inter rem alienabilem ⁊ rem inalienabilem. Primo casu teneas quod dicit glos. Secundo dico ꝙ tutoris ⁊ iudicis sit necessaria autoritas: vt.ff.de rebꝰ eorum.l.j. in princip.⁊ si propter publicas pensita.l.fi. Non obst. §.permittitur. allegatus in glos.quia ibi pretor compulit, hic permittit, ⁊ mitius agitur cũ eo qui facit ex necessitate, ꝙ̃ cum eo qui facit ex voluntate.ff.qui satisdacogan.l.si fideicommissum.⁊ de minorib.l.ꝙ si minor.§. restitutio. ⁊ hec opinio approbatur. j. de fideiussorib. minorum.l.ij.in glos.que incipit, als nulla ⁊c.⁊ pro hoc videtur textus ⁊ glos.C.de public.l.quecunqꝫ.§.fina.⁊ vide que notãtur.s.l.neqꝫ.de procurat.⁊ si propter publicas pẽsita.l.finali. ¶ Intellige hanc legem ſm glos. antiquam, nõ approbata additione que incipit, vel vere intelligitur ⁊c. hoc quando ex aspectu non apparebat esse maior vel minor, quo casu cum se minorem fuisse dicat vt contraheret, hoc ostendere debet:non tamen ea ratione ꝙ presumamus eum maiorem ꝙ̃ propter regulam ei qui dicit ⁊c.ff.de probatio.l.ij.nec eum minorem fuisse presumimus, ⁊ hoc propter tempora que semper sunt mala, vt.j.qui admit.ad bono.posses. possunt.l.fina.hoc probato causa fundata sit intentio minoris. Quidam dicunt ꝙ aduersarius debet probare excessisse tempus restitutionis petende: non tamen ea ratione ꝙ presumatur tempus nondum excessisse ꝙ̃
1 per regulam ei qui dicit ⁊c. Et ex hoc not.ꝙ apertis † attestationibus super vno capitulo possunt testes produci super alio ⁊ hoc videtur nouum ⁊ obseruat ius canonum: contrarium tamen not.j.de testib.authen.qui semel. Jacob.de are.

¶ Si aduersus rem iudicatam. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Lites tot videntur esse quot capitula dum tamen sint plura capitula:⁊ sententia lata valet in eo quod iudex pronunciat.

Minus ex tutele.

¶ Queritur in glos.quid si de alijs tacuit. Dicit glossa ⁊c.a alia est opinio ꝙ sententia sit nulla per legem, de arbitr. l.qualem.§.dicere.in gloss.que incipit, no.ꝙ dicit ⁊c.j.de appella.eos.⁊ sic iterum pronunciabit, quasi sententia non valeat: ⁊ hoc sentit glos.in.l. qualem.⁊.ff.familie herciscun.in hoc iudicio. Et credo hoc verum quando est vnum capitulum in lite, quia tunc in totum condemnare vel absoluere tenetur:vel si in parte condemnat debet in residuo absoluere, quia nil videtur ⁊c.j.ad sillanianũ.l.finali.de preto. stipula.
1 l.ij.⁊.j.de his quib.vt indig.l.cum sillanianum. ¶ † Si vero sint plura capitula, tunc tot videntur esse lites quot sunt capitula, ⁊ tunc valet in eo in quo pronunciat.ff.de arbitr.l.quid tamen. ⁊ de verborum obligationibus.l.scire.idem si sint mutue, quia tunc potest de vna omittere, ⁊ de alia pnunciare:sic loquitur.l.de negotijs gestis.l.si autem.§.si communem. ⁊ de compensa.ꝙ in diem. cõmoda. in rebus.§.possunt. nisi sit connexitas vt

nexitas: vt in fami.hercisc.iudicio: vt dicta. l.in hoc iudicio.de minoribus.l.prima. §.primo. pro opinione que est hic in glos.facit lex.ff.si cert.petat.quidam. Sed non obstat, quia ibi non fertur sententia, sed iudex dicit accipere illam pecuniam quam alter confitetur. non obstat.l.apud celsum.§.item.quia ibi dicitur in glos.ꝙ agitur de toto quasi sententia non valeat. Jac.de are.

Summarium.

1 ☞ Pater an possit mouere questionem potestatis filio.

1 SI cum pater. ¶ Sed queritur † an pater possit mouere questionē potestatis filio. Et dic aut filius viuit, ꝛ potest vt hic: nisi ille prescrip sit existētiam sui iuris. j. de patria potesta.l.prima. Si est mortuus, aut pater vult venire contra factum suum, id est, emancipationem a se factam, ꝛ nō potest si vixit tanꝗ paterfamilias: sic loquitur. ff. de adoptioni. post mortem. Si vero non contra factum suum, vt quia dicit filius suus emancipatus a suo patre qui fuit suus filius ꝛ sic in potestate, obijcitur ꝙ ante emācipationem fuit natus, ꝛ sic remāsit in potestate sui aui, ipse dicit ꝙ post vel dicitur ꝙ fuit emancipatus ab auo, ipse negat: certe tunc ista questio potest moueri etiam post mortem filij. ꝙ hoc sit verum dicit lex. ff. ad car. decessit. j. ne de statu defunc.quod constitutum. Jaco.de are.

¶ Si aduersus libertatem. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Ut minor restituatur contra sententiam debet in causa restitutionis libellum lesionis presentare, et de lesione probare, tunc iudex probata lesione, pronunciabit sententiam reformandam.

2 Si iudex aliquem assumat ad consulendum, ꝛ fm eum sententiam ferat, an valeat.

SI post decretum. ¶ Sed queritur quomodo detur restitutio contra sententiam. Et de hoc non inueni dictum in aliquo loco, ꝛ bene est dubium, et potest dici duobus modis:

1 vno modo † ꝙ agatur causa restitutionis sicut causa appellationis, ꝙ detur libellus in causa restitutionis et probetur de lesione, ꝛ iudex probata lesione pronunciet sententiam restituendam, ꝛ de iure minoris, vt absoluēdo eum si primo fuerit condemnatus, vel condemnando aduersarium si primo fuerit absolutus, et sic non habebit minor vlterius necesse aliquid probare. pro hoc facit, quia quod prestat appellatio maioribus ꝛc.ff.eod. preses. de tutel. ꝛ ratio. distrahen. l. alterius. pro hoc. ff. de auro ꝛ argento legatis. titie. in fine. vbi dicitur ꝙ minor qui restituitur contra sententiam debet de lesione probare, potest dici per hanc literam ꝙ lis debet instaurari per in integrum restitutionē: ꝛ ita prius dabitur restitutio: postea interdum de meritis principalis cause cognoscetur. pro hoc facit. j. in quibus causis in integr. restitu. necessa. non est. l. ij. ibi: quia non integratio ꝛc. ꝛ qđ dicit. l. preses. facit pro hoc, nā ibi dicit ꝙ prestat appella. ꝛc. si appellatione interposita cognoscitur de viribus principalis cause: dicam ita ꝙ data restitutione iterum cognoscatur de iure minoris, ꝛ ita bis pronunciabit de lesione. Primo in habenda restitutione et ea habita oportebit iterum probare de lesione si velit sententiam pro se proferri, ꝛ velit habere victoriam cause: sic ꝛ alibi oportet bis probari. j. de liberali cau. principaliter. pro hoc etiam extra de restitutio. volens. vnde videtur ꝙ in integrum restitutio datur ad hermoditium probata lesione, et iterum in principali de lesione probetur si vincere velit minor. facit in principio huius legis, pro eo

2 ꝙ queritur. Assumitur aliquis † ad consulendum, ille dicit: dico talem condemnandum, dicit postea iudex, ꝛ ego sic pronuncio, an dicatur condemnatus. dic ꝙ sic vt res potius valeat ꝙ pereat. de verbo. oblig. quoties. ¶ Item facit lex ista et lex vltima pro quo queritur: statutum est ꝙ stetur dicto saltuarij: saltuarius dum est in ciuitate dicit ꝙ vidit ꝛ dicit falsum, non potest dici ꝙ ille sit in casu condemnationis. Sed an teneatur saltuarius ei quem falso denunciauit. dico ꝙ sic. argu. huius legis, ꝛ. l. fi. ꝛ tenetur actio in factum, quia falsum commisit: ꝛ sic actio in factum competit si ciuiliter agatur. j. de falsis. l. penul. ꝛ fin. ꝛ criminaliter de falso, nam ipse est iudex ꝛ testis. Jaco. de are.

IN iudicio. ¶ Si pronuncietur aliquem liberum nō indulgetur restitutio contra talem sententiam, vt hic: sed si pronuncietur liberandum ꝛ tunc sic, vt. s. eod. l. j. Sic ergo est ibidem eum pronunciari liberum, aliud liberandum: sic ibidem est deportare quod preses non potest, aliud est pronunciare deportandum quod preses potest: vt. ff. de lega. iij. l. j. §. deportatos. ꝛ quando appellā. sit. l. j. circa principium. ꝛ tunc aliud est aliquem in possessionem mittere ꝛ aliud mittendum pronunciare: vt nota. ff. de officio eius cui manda. est iurisdictio. l. cognitio. §. vt bonorum. Item aliud est restituere, aliud restituendum pronunciare: vt notatur j. vbi ꝛ apud quem. l. fina. Licet ergo potestas ex vigore sui officij non possit vltimo mēse sui regiminis, aliquem trahere de banno: tamen poterit pronunciare aliquem esse extrahendum: ꝛ sic successor eius mandabit sententiam executioni.

¶ Si aduersus transactionem. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Minor an potest prouocare ad diuisionem sine decreto.

1 CUm in integrum. ¶ An † minor possit prouocare ad diuisionem. Glossa dicit ꝙ nō: sed credo ꝙ sic per legem. ff. de autori. tuto. l. inter pupillos. ꝛ de tutel. l. quod dicitur. quid enim si habet rem communem cum alio, ꝛ imminet es alienum: vt. j. de predijs minorum. l. ob es. vel ob dotem nō inuenit qui accipiat nisi diuidatur, credo ꝙ bene potest fieri. argu. ff. de iure dot. titia. ꝛ quod dicit inter minores ꝙ non potest maior prouocare, intelligo sine decreto, sed cum decreto sic. Jaco. de are.

¶ Si aduersus solutionem. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ An minor patitur compensationem pro debito naturali cum repetit.

1 IN debito. ¶ Si † queritur an minor patiatur compensationem pro debito naturali cum repetit. ꝛ dico ꝙ sic, nisi ipse restituatur contra originem negotij, nam tunc non patitur: quod non videtur habere locum in casu huius legis, quia ipse non potest restitui quin remaneat debitor, secus si restituatur contra solutionem tantum, nam tunc compensationem patietur. Jaco. de are.

¶ Si aduersus dotem. Rubrica.

Summarium.

1 Promittens dotem vltra vires vel vltra patrimonium illa promissio non valet. Quod fallit nisi maritus esset dignus tanta dote, quia tunc nulla competit restitutio.

Quoniam. ¶ Dicit glos. ꝙ hic fuerat pactũ de dote lucranda, et in hoc soror fuerat decepta, sed certe restitutio indicat, ꝙ in datione fuit decepta non in pacto de lucranda, vt in principio legis. Unde dico ꝙ dedit omnia sua bona in dotem, ⁊ in hoc fuit decepta, quia ipse idem vel alius eque bonus accepisset eam pro medietate, vnde restituitur vt fructus illius medietatis recuperet. Quod autem dicit glos. ꝙ si promisi
1 vltra † vires, vel vltra patrimonium ꝙ non valet promissio, interdum ipso iure, interdum per restitutionem: non intelligo quando maritus erat dignus tanta dote: nam tunc nulla daretur restitutio. Jaco. de are.

¶ Si aduersus delictum. Rubrica.

Summarium.

1 Tres sunt cause que excusant minorem a delicto: innocentia consilij, quia infans: defectus naturalis presidij, vt in delicto carnis: item ratione beneficij iuris.

1 In criminib⁹. ¶ † Interdũ minor excusatur a delicto innocentia consilij vt infans. ff. de re iudi. quod infans. Interdũ defectu naturalis presidij, vt in delicto carnis. ff. de adulteriis. l. si minor. ⁊ l. si adulterium cum incestu. Interdum ratione iuris beneficij: nam quedam delicta sunt cõstituta tantum in maioribus: vt. j. in quibus causis in integr. restitutio non est necessaria. l. ij. ⁊ de ijs quibus vt indignis. l. minoribus. ⁊ l. j. proxima. ⁊ de ijs qui notantur infamia. l. si fratres. Jac. de are.

¶ Si aduersus vsucapionem. Rubrica.

Summarium.

1 Cepta vsucapio contra predecessorem currit contra minorem, quomodo hoc debeat intelligi.

Contra eos. ¶ Si aduersus vsucapio
1 nem, in fine glos. vbi † dicitur ꝙ cepta vsucapio contra predecessorem, currit contra minorem, sed datur restitutio. Dic ꝙ illud est verũ ideo, quia non agitur ibi ex contractu defuncti: secus quando interuenit contractus defuncti, quando currit prescriptio ad corroborationem contractus celebrati cum defuncto, nam tunc currit sed datur restitutio, quod tamen fallit quando minor succedit maiori, qui poterat restitui. Nam illud tempus quod currebat predecessori ad restitutionem in integrum nõ currit heredi minoris ipso iure: vt ff. eo. interdum. ⁊ si manci. ita fue. aliena. l. si. eadem. l. ad fin. magne glos. dominus Jaco. intelligit hanc habere locum cum vsucapio incepit a predecessore minoris: vt s. proxi. est dictum, scilicet vt currat ⁊ restituatur ⁊ hoc ratione contractus celebrati cum defuncto, ⁊ ad ipsius contractus corroborationem currit: sed datur restitutio, quod tamen fallit, quando minor succedit maiori qui poterat restitui. Nam illud tempus quod currebat ad restitutionem non currit heredi minoris ipso iure. ff. eodem. interdum. j. si maior factus ratum habuerit. l. fina. Jaco. de are.

¶ Si aduersus creditorem. Rubrica.

Summarium.

1 In causa appellationis victori incumbit onus probandi aduersarium iuste esse condemnatum si absens sit: si autem victus instet absente altero debet probare iniquitatem sententie, vtroqꝫ autem prosequente appellans causam appellationis probat.

Cum ⁊ ipse. ¶ Ad cõtrarium de pred. minor. l. si predium. dicit glos. aut tenet venditio ⁊ tũc probat minor, al's aduersarius. Sed illud nõ videtur verum, nã etiam vbi tenet videtur ꝙ aduersarius debeat probare minorem locupletatũ: vt in. l. pater ꝓ filio. ff. e. de admi. tut. si nõ. §. interposito. Sed vos dicatis aliter: quia aut minor dicit cõtractum nullum quia non interuenit decretum ⁊ obtinet. l. si pred. aut petit restitutionem contra decretum dicẽdo ipsum aliqd ⁊ rescindẽdum, ⁊ tunc considera, aut dicit minor se damnatum ex ipsius contractus celebratione ⁊ ex eius quod ad eum peruenit amissione. Primo casu si ⁊ aduersarius petat pretium sibi restitutum debet probare minorem locupletatum. ⁊ sic loquitur. l. patri. ⁊ §. interposito. In secũdo casu quando dicit se circunuentum ex amissione eius qđ ad se peruenit: quia dicit ꝙ lesus est ideo quia ꝑdidit pecuniam quam inde percepit, ⁊ tunc debet minor probare amissionem. s. si aduer. solu. l. j. ff. eo. verum. §. inter. qꝛ non fallit hic quia dicit hic se lesum nõ quia accepit mutuo, sed quia perdidit, ⁊ tamen probat creditor. ¶ Cir-
1 ca id autẽ quod hic tangitur quis debeat † in causa appellationis ꝓbare: dic ꝙ qui instat absente altero ⁊ prosequit̃ d₃ probare, vt si est victor qui instat ⁊ petit sententiam confirmari, debet probare ꝙ iuste alter fuit condemnatus. sic loquitur. §. illud. de his qui ingre. ad appel. ¶ Idem econtra si prosequitur victus absente victore, debet probare iniquitatem sententie. j. de his qui. vt indig. l. minoribus. Sed si vterqꝫ prosequitur, videt̃ ꝙ appellator debeat causam appellationis probare: nã licet appellator non teneatur dicere a principio cum appellat causam quare appellat, debet tamen dicere post ea. j. de app. l. fi. ꝙ probat ⁊ dicet ꝙ testes propter quorũ dicta fuit damnatus nihil dixerint contra eum siue non plene probatum fuerit per testes: si vero per instrumentum videtur dicere condemnatus ꝙ fuerit condemnatus, probabit ꝙ in lite nunꝗ fuit instrumentum productum, vt ex actis apparet. de hoc not. j. de appellatio. hi qui. Jaco. de are.

¶ Si minor ab hereditate se abstineat. Rubrica.

Summarium.

1 Filius in potestate patris statim ipso iure efficitur heres patre mortuo siue sciat siue ignoret eum esse mortuum, et ad eum et in eum actiones hereditarie transeunt.

2 Minor petẽs restitui contra aditionem debet lesionem probare, scilicet hereditatem esse damnosam.

1 Si vos. ¶ Super. l. j. eod. titulo sciendum est † ꝙ filius qui est in potestate patris ipso iure ciuili statim patris est heres sciat vel ignoret patrem esse mortuum: adeo vt rebus sic se habentibus, id est, eo non abstinente quo ad transmissionem ad quoscunqꝫ, et quo ad hoc vt possit a creditoribus conueniri: ⁊ quo ad reliqua omnia

qua omnia sic cēseatur vt alter extraneus qui adiuisset. Predicta patent per iura que in contrariā respōsionem non admittunt.ff.de castren.pecul.l.hereditatem.§.j.ff. de iure fisci.l.lucius.ff.de rebus dub.l.qui duos.§.cum in bello.⁊.§.fi.ff.si quis omissa causa testa.l.j.§.qui in potestate.⁊.ff.de acquir.hered.l.necessarijs.⁊.ff.de lega.j.l. post mortem.§.preterq̄.⁊ institu.de heredi.ab intesta.§. sui.⁊.C.de suis ⁊ legitimis here.l.apud hostes.ff.ad tertul.l.ij.§.si quis ex liberis.ſm vnum intellectum,licet gl. in aliquibus dictarum legum interdum faciat aliquod subauditum,qđ in pluribus de dictis legibus,nullo modo fieri posset. Hoc tamen saluo ꝙ filius anteq̄ se immisceat beneficio pretoris mortui abstinere potest: vt institu.de heredum qualitate ⁊ differentia.§.sui.⁊ etiam in casibus postq̄ se immiscuit: vt.C.de repudian.hered. l.fina.quod non sic est in extraneo:vt in eod.titu.l. sicut. Non obst.predictis hec lex, quia ibi dicebat filius se abstinere. Non obst. ꝙ filius tam iure antiquo habet tempus ad deliberandum,hoc enim est,vt.j.tempus legitimum se immisceat,vel beneficio pretoris se abstineat, q̄ etiam iure nouo:vt.C.de iur.delib.l.cum antiquioribus. hoc enim est,vt si deliberans interim moriatur, cum eodem iure ad heredē suū transmittat,id est vt heres suus simili modo abstinere possit,licet transmittens ipso iure esset heres. Non obst.etiam ꝙ postq̄ se immiscuit beneficio inuentarij iuuatur, non ergo tollitur quin ⁊ ante immistionem filius sit obligatus. Non obst.etiā ꝙ speciale videtur in filio vt transmittat non aditam hereditatem ad posteros: ergo non ad alios conceditur hereditas superiorum in quorum non sint potestate, ⁊ in talibus casibus potissime condita fuit lex.C. de ijs qui ante aper.tabu.l.j.⁊.C.de caduc.tollen.l.vnica.§.in nouissimo. Certe si sunt in potestate defuncti speciale est in eis ꝙ statim ipso iure sint heredes,sed in transmittendo nulla est specialitas,cum ad quoscunq; tanq̄ aditā transmittāt: vt.s.dictum est. Et in hanc opinionem resideo, ⁊ sic dico,nec puto bene dictum qđ de hoc not.in.l.si infanti.C. de iur.delib. Richar.malumbre. Et de hac questio.vide ꝙ not. Jac. de bel.in questio.que incipit, Filiusfami.⁊c. ¶ Sed cum minor restituitur contra aditionē, an probabit lesionem. Quidam ꝙ non.ff.eo. non omnia. sicut quando fideiubet. ff. eod. ait pretor.§.non solum. quia interest ⁊c.ff.eo.minoribus.non cogitur dicere causam, sicut alle. ff. ad trebel.quia poterat. Sed si hoc est quare vocantur creditores. Potest dici vt videāt quid fiat de
2 rebus ⁊ ne baratentur,vt hic. Quidam dicunt ꝙ † probat lesionem probando hereditatem damnosam. ff. eo. verum.§.item non restituatur.⁊.§.item locupleti. ⁊ hoc credo verius. Nam adeundo contraxit,ergo debet probare de lesione sicut in contractu. nec est ita vt in fideiussore,quia in fideiussore est lesio: sed hic potest non esse vt si hereditas est locuples. Nō obst.l.minoribus.quia non vexatur: quia si hereditas sit pinguis habet in ea vnde possit satisfacere. nam per procuratorem potest se defendere, ⁊ esse in pace. Nam quod dicitur in. l.minoribus. habet locum quando sunt tot onera et credita, ꝙ nihil minori remanet vel quasi nihil.

Summarium.

1 Casus in quo lite non contestata datur restitutio.
2 Suus heres dum deliberat de adeundo vel non si de hereditate consumat non compellitur ad restitutionem: quia dum deliberat habet alimenta,secus in extraneo.

Authentica.

J omnes. ¶ In gl. not. ergo ibi. ff.de pact.⁊c.non bene videtur dictum: nam ille leges loquuntur in alio casu: nam ibi tractatur de debitore dando vt per aditionem,hic de adimendo per restitutionem:vnde ibi absentes non citantur, sed hic sic,⁊ nisi citentur presentes, non preiudicatur absentibus. ¶ Et
1 not. † hic speciale ꝙ lite non contestata detur restitutio.
2 Sed queritur de eo † qđ minor consumpsit de hereditate,an debeat restituere,puta qđ comedit. Respondeo,si est suus non reddit: nam filius dum deliberat habet alimenta. ff. de iure deliber.filius. Si vero sit extraneus, si habet saluum debet reddere. ff. de ventre in possess.mit. l.extraneo.de petit.hered.l.heres.ad carb.l.sed is.§.sed cum vescendi causa. Jac.de are.

¶ In quibus causis in integrum restitutio non est necessaria. Rubrica.

Summarium.

1 Mora est contumacia solutionis ab adulto debito re contracta.
2 Mora committitur propter appositi diei lapsum si pupillus conuenitur ex contractu defuncti, al's pupillus non conuenitur.

TAm minorum. ¶ Dic casum. Minor rem aliquam vēdidit legitime, pretium solutum non fuit: nec ipse denunciauit emptori vt solueret, vult restitui in integrum vt habeatur pro denunciato,vt sic teneatur emptor ad vsuras pretij: queritur an sit restituendus. Et dicitur ꝙ non est necesse, quia re ipsa ex sola tarda solutione est in mora, quod habet locum in ijs que moram desiderant, hoc est, in bone fidei iudic. et in legatis et fideicommissis que censentur eodem loco. Sed quomodo loquitur hec lex: nam aut minor rem quam vendidit tradidit, et tunc non habet locum priuilegium:nam vsure veniunt etiam in maiore. j.de actio.emp.curabit.ff.de actio.empti.iulianus.§. ex vendito. de vsuris. liberalitatis.§.j. Si vero non tradidit non videtur ꝙ agit. Nam hec litera dicit: tarde pretij soluti,ad quod potest dici ꝙ hec litera loquitur re tradita, sed nō perceptis fructibus. Nam in maioribus ita est vt emptor teneatur ad vsuras, demum cum fructus percepit, sic loquitur dicta lex: sed minor habebit vsuras tradita re etiam ante fructuum perceptionem,poterit enim esse ꝙ stabit per annum anteq̄ fructus percipiantur. Volebat ergo petere in hac lege restitutionem, quia non interpellauit emptorem incontinenti re tradita vt sic teneatur sibi ad vsuras,quod tamen non est necesse. Vel dic ꝙ hec lex loquitur re non tradita vt tradendo rem cum fructibus perceptis possit vsuras petere, quod aliud est in maiore. Nam in arbitrio emptoris est si velit soluere vsuras pretij, et habere fructus. j. de actio.empti. l. fructus. ¶ Sed primus est tutior intelle-
1 ctus,⁊ dic † ꝙ mora est contumacia solutionis ab adul-
2 to debitore contracta. ¶ Item dic † ꝙ si conuenitur pupillus ex contractu defuncti propter diei appositi lapsum mora committitur.j.de hered.vel actio.sub pretextu.ff.ex quibus causis. apud iulianum. al's autem pupillus in mora non constituitur,adultus sic non habens curatorem, al's est similis pupillo: vt in.l.si curatorem habens. Sed queritur an minor possit restitui contra moram a se commissam. dic aut fuit in dolo,⁊ non restituitur.ff.eod.si ex causa.§.si in commissum.aut in culpa, ⁊ tunc si potest recuperare a tutore vel curatore non restituitur.ff.de leg.ij.qui solidum.§.etiam.al's sic,vt si est adultus sine curatore, vel cum habet et non est soluendo. ¶ Sed an litis contesta. facta cum minore sine autoritate tutoris vel curatoris constituat eum in mora quamuis iudicium non teneat.⁊ videtur ꝙ non:vt.j.ne de statu defuncto.si pater. Econtra ꝙ sic,quia si non valet vt ago valet ⁊c.de pac.si vnus.§.si acceptilatio. Jac.

Summarium.

1 An prescriptio currat contra minorem.

Sancimus. ¶ Sed opponit: nõne melius fuit minori restitui in exceptione nõ nume. pecu. ꝙ iuuari ipso iure. Ita videtur, quia si ipso iure iuuatur currit biennium incontinenti post. xxv. ann̄. ita ꝙ vsq; ad vigesimum nonum potest opponere, sed si curreret ⁊ restitueretur haberet quadriẽnium post minorẽ etatẽ ad resti. ⁊ restitutus haberet bienniũ ad opponendum exceptionem non numerate pecunie, ⁊ sic posset cõtingere ꝙ vsq; ad. xxxi. ann̄. opponeretur exceptio. ꝙ ita sit videtur per. l. de temp. in integr. resti. l. superuacuam. Ad quod respondeo ꝙ illud ꝙ habeat locum quadriennium habet locum quando contra contractum petit restitui minor: secus si contra tempus, nam tunc restituitur sibi tempus lesionis. de minor. l. interdum. ȷ. de tempo. in inte. rest. l. ea que. Et circa materiã huius legis vt
1 plene liqueat hic articulus dic: cũ queritur † an prescriptio currat contra minorem vel non equaliter iuuetur: considera aut prescriptio incepit a predecessore: id est cõtra predecessorem minoris, aut a minore: si a predecessore, aut est prescriptio que currit ad corroborationem cõtractus habiti cum defuncto predecessore, aut sine contractu predecessoris: si est prescriptio que currit ad corroborationem contractus habiti cum defuncto, ⁊ tunc currit annus ꝙ non restituitur. sic loquitur. ȷ. de non numera. pec. si intra. ff. eo. emilius. dum loquitur ibi quando nõ fuit prorogatum tempus in personam puelle. ad hoc. s. si aduer. cred. l. ij. Si vero cessante contractu predecessoris minoris, queritur an currat prescriptio cõtra minorem que fuit inchoata contra defunctum, vt si res predecessoris vsucapitur vel prescribitur tunc currit. ff. eo. l. etiam. nisi in prescriptione. xxx. ann̄. que pupillo dormit: vt. ȷ. de prescrip. xxx. an. sicut in rem. sed licet currat, datur restitutio per. l. etiam ea. ⁊ ita obtinet ille contractus vsucapionis, scilicet quando cõtra defunctum fuit inchoata, ⁊ ita loquitur hic finis. Si vero prescriptio habuit initium in persona minoris: considera aut est talis quam ius vetus volebat currere, ⁊ non restituebat: aut talis que olim currebat sed iuuabatur. Primo casu qñ est talis prescriptio quam ius vetus volebat currere, et que restituebant sicut est prescriptio accusanti iure mariti. de adul. ff. e. auxiliũ. ⁊ sicut est prescriptio quinquennij super statu defuncti: vt. ȷ. ne de sta. defun. si mater. tũc currit etiam hodie, ⁊ non iuuatur sicut nec olim vt a cõtrario sensu litere. Si vero sit talis q̃ olim currebat, sed iuuabatur: tunc non currit hodie ipso iure, vt hic. fallit in prescriptione instantie: vt. ȷ. de iudic. properandũ. vbi currit, sed datur restitutio tutore vel curatore non existẽte soluendo. Item fallit in tempore appellationis interponende q̃d currit minori. ȷ. si sepius in integ. rest. postu. l. j. ⁊ in auf. de appel. ⁊ intra q̃d tẽpus. §. j. Fallit in tẽpore inuentarij faciendi. in auf. de here. ⁊ fal. §. pupillus. vbi autem olim non currebat nec hodie: vt. s. l. ij. Ja. de are.

¶ Qui ⁊ aduersus quos. Rubrica.

Summarium.

1 Cõsiliũ est deliberata rõ aliqd faciẽdi vel nõ faciẽdi.
2 An ⁊ quando filius contra patrem, ⁊ libertus cõtra patronũ poterit ab eis gesta q̃relare: ⁊ restitutionẽ petere.

Cum apud. ¶ In concilio i. auditorio, debet tractari q̃d sequit, vel dicit consilio.
1 Nam † consilium est deliberata ratio faciendi vel non faciendi. ¶ In. l. ij. in fi. dicit gl. ipsas minorum non solum maiorum: verius dicit non solum filij non debent agere sed cauere, id est custodire eos ab alijs. ¶ Si vis soluere cõ-
2 traria, dic † aut gessit filius cum patre negotia, aut pater gessit cum alio, aut alius gessit inter patrem ⁊ filium. Si gessit filius cum patre vt quia contractũ fecit, ⁊ tunc oppo. hec lex. Si vero in re filij pater gessit cum alio, vt quia rem filij alienauit in alium, ⁊ tũc loquitur. si aduer. do. l. ij. de mi. l. deniq;. §. si quid minor. ȷ. de bo. q̃ lib. l. cum nõ solum. §. vtroq;. ⁊ maxime in. §. vbi aũt. Si vero alius gessit negotiũ inter patrem ⁊ filiũ, vt iudex qui tulit sententiã, ⁊ restituit: vt. s. si aduer. rem iu. l. ij. Jac.

¶ Si minor se maiorem dixerit. Rubrica.

Si alterius. ¶ Ibi ex instrumẽtorum. Et per instrumentum professionis patris probatur, ⁊ per instrumenta dotis materne. Si probetur ꝙ instrumẽtum dotis matris fuit confectum anteꝙ diuceretur ⁊ probetur ꝙ post diuortium natus fuit. ad hoc facit in auf. vt liberti decetero. §. si quis. argu. ȷ. de non nume. pecu. generaliter. Jac. de are.

Cum circa. ¶ Dicit gl. ꝙ lex loquit in diffinitiua, quia petita fuit restitutio, ⁊ denegata per errorem computationis. Sed quomodo tunc dabitur restitutio contra sententiam, ex quo per sententiam est denegata: vt. ȷ. tit. j. l. ij. quare videtur dicẽdũ ꝙ hic loquitur quando minor volebat admitti ad litigandum cum curatore tanꝙ minor, opponebat ꝙ erat maior, ⁊ sic sine curatore debebat in iudicio interesse, pronunciauit iudex interloquendo per errorem computationis eum maiorem: dabitur restitutio contra sententiam interlocutoriam, quia pronunciatus fuit maior si probet errorem: sed si vis tueri ꝙ hic loquatur in diffinitiua. dic ꝙ hic restituitur ad appellationem. Jac. de are.

¶ Si sepius in integ. restitu. postuletur. Rubrica.

Quamꝙ. ¶ Dic noua defensio, id est noua causa lesionis. Ad q̃d facit ꝙ si quis egit adiecta causa ⁊ succubuit, põt agere ex alia. ff. de excep. rei iud. cum queritur. vel dic propter nouas defensiones, id est nouũ emergens: vt est exemplum. Minor petijt restitutionem contra id q̃d facit procurator: denegata fuit vtpote procuratore existente soluendo, licet postea desijt esse soluendo, ⁊ sic causa sententie reuersa est ad non causam: vt de excusa. tuto. cum ex oratione. Jac. de are.

¶ Ubi ⁊ apud quem. Rubrica.

Summarium.

1 Petita restitutione ad vnum potest peti ad aliud, non autem ad idem.

1 In vna. ¶ Dic † ꝙ si petita est restitutio ad vnũ potest peti ad aliud non aũt ad idem nisi noue cause ⁊c. vt. s. l. proxi.

Summarium.

1 Arbiter non potest incidenter in integrum restitutionem dare: fallit tñ si minor in cõpromittendo omiserit probationẽ tũc arbiter incidẽter cognoscet, vt nu. 2.

1 Cum scimus. ¶ Querit † an arbiter possit incidenter de in inte. rest. cognoscere. ⁊ videt ꝙ nõ: quia hic dicitur qui possit dare principaliter ⁊ incidenter, ⁊ arbiter non potest principaliter cognoscere, sic nec de causa liberali ⁊ de quibusdam alijs: vt. ff. de arbit. non distinguemus. §. de liberali. vnde melius facit si abstinet, vt alibi dicitur. ff. de offi. proconsul.
2 ne quicꝙ. in prin. an dicit ꝙ potest incidenter, vt † si minor compromisit et omisit probationem, poterit arbiter in integ.

ter in integ.resti.dare. pro eo facit de iudic.quoties.ĩ.de or.iud.l.j.decre.est que hoc dicit,extra de in inte.rest.c.fi. vbi dicitur ꝙ arbiter non potest dare restitutionem nisi incidenter. Jaco.de are.

¶ Etiã per procu.causam in inte.rest.agi posse. Rubri.

Summarium.

1 In integrum restitutio per procuratorem peti nõ potest nisi cum speciali mandato.
2 Pater sine mandato potest in integrum restitutionem petere. Idem in curatore, vt nu.3.
4 Syndici vniuersitatum qui gerunt publica officia possunt sine mandato in integrum restitutionem petere: secus in syndico monasterij.
5 Coniuncta persona sine mandato non potest petere restitutionem in integrum.

Etiam. ¶ Dic † ꝙ procurator qui petit restitutionem: debet habere speciale mandatum. ff. de
2 mino.illud.§.si talis. ¶ Sed † pater potest sine aliquo mandato: vt.ff.eo.patri. cũ sit legitimus administrator. ĩ. de bo.
3 ma.l.j. Item † curator.ff.e.l.etiam. Et syndici † vniuer-
4 sitatum qui gerunt publica officia possunt petere restitutionem, licet non habeant speciale mandatũ. pro hoc s.de offic.eius.l.j. Sed syndicus monasterij qui non sit de gremio vel etiam si sit, nõ potest sine speciali mandato. Et ideo debetis facere inseri in instrumentis syndicatus ꝙ sit syndicus etiam ad petendum in integ.resti.sed an incidẽter sine speciali mandato potest, dic ꝙ sic.ff.de procu.ad rem.ꝛ.l.ad legatum.ꝛ decre.est expressa, extra
5 de in integ.restit.suscitata.ꝛ.c.coram. Sed † an coniuncta persona possit, dic ꝙ non: vt in.l.pater. ff.eo.in prin. ibi: ceteros cognatos. Jaco.de are.

¶ De restitutione militum. Rubrica.

Quod tẽpore. ¶ Inter Martinũ ꝛ B. potest capi media via: vt dicimus cũ absens reuersus ignorabat rem suã vsucapi, ꝛ tunc oportet opinio. B. vt restituatur: aut sciebat ꝛ tũc oportet M. ar.ĩ.de pres.lon.tẽ.auf.male fidei.ꝛ ad hoc.ff. de calũ.annus.de redhibi.cum sex. Item dicit ꝙ.ĩ.tantũ tempus debet restitui quantum fuit absens.ꝛ ad hoc alleg. l.sed ꝛ si per pretorem.§.quoties.ꝛ de mino.l.fi.sed ille non faciunt quia loquuntur de tẽpore ad qð, nõ de tempore.ĩ. quod.sed tu allega de mi.interdũ. ꝛ que in frau.cred.ait pretor.§.si condictionis. Istud tamen tempus non currit sibi si non sit negligẽs: sed si est negligens currit ꝛ cõputatur cum tempore absentie: sed si non est negligens aliquam partem quadriennij.ĩ.totum quadrienniũ poterit dari restitutio: ꝛ ipse litem postea cõtestabitur in rescissoria, ꝛ eam perpetuabit: sed si restituit tantũ intra tẽpus absentie, pone ꝙ fuit absens decẽ diebus quomodo poterit expedire causam in inte.resti. cum debeat habere dilationẽ ad respondendũ libello: vt in auf.offerat. Respõdeo minus habet tũc, eo ꝙ actio tũc est peritura, vt dicit, de fer.l.j.§.excipiunt.ꝛ de procu.sed ꝛ his. Jac.

¶ De temporibus in integrum restitu. Rubrica.

Atque. ¶ De eo vero qð gessit medio tempore non videt restitui: vt dicit gl. pro hoc de acqui. poss.qui absenti.extra de off.ꝛ pote.iud. dele.c.capitulum sancte crucis. qð facit pro eo qð queritur. Cõmissa fuit causa episcopo Uincentino, ipse incepit cognoscere: interim sunt impetrate alie litere, ꝛ alij iudices ei adiuncti, ꝛ dictum est vt consueuit dici in rescriptis si lis contest. non sit: ꝛ eo tempore impetrationis lis non erat contest. sed anteꝙ presentarentur lis est contestata: queritur an iudices adiuncti debeant cognoscere cum episcopo. Et dicendum est ꝙ non: quia inspicitur tẽpus presentationis literarũ, vt dictũ est. pro quo facit. s. vt lit.pen.l.j.ꝛ de resti.spo.c.audita.ꝛ videt hoc regulare. de re iud.inter monasteriũ.ff.de iud.sꝫ ꝛ si susceperit.ꝛ hoc credo verũ. Ja.

Summarium.

1 Sede vacante non currit prescriptio.
2 Si minor leditur in tempore, restituitur illud tantũ temporis post maiorem etatem.

1 Superuacuam. ¶ Est hic arg. † ꝙ sede vacante non currit prescriptio, contra qð est.ff.ex qui.cau.ma.l.nõ solum.sed ibi loquit in prescriptione que est fauore possessionis vel mixta consideratione inuẽtarij: hic loquit in ea que currit ratione
2 negligentie non petentis. Item dic ꝙ † si minor leditur in tempore restituitur sibi illud tantum ꝛ currit post maiorem etatem: ꝛ sic si minor non fecit inuẽtarium debet post minorem etatem restitui in tres menses, cum tot ei cucurrerint in minori etate. Nam intra tres menses debet fieri inuentarium: vt.ĩ.de iur.delib.l.scimus.

¶ Ex quibus causis maio.in integ.resti. Rubrica.

Summarium.

1 Respublica equiparatur minori, quia per alium regitur sicut minor.

Respublica. ¶ Quid de villa? dicit gl. ꝙ non restituitur, nec allegat legem: sed certe respublica dicitur municipiũ. ff. de publi.l.sed ꝛ ij.§.preterea.de fur.sed ꝛ si.
1 sed respublica † equiparat minori, ideo quia per alium regitur sicut minor. Item ecclesia fungitur vice minoris, qð sic probamus, quia ecclesia equipatur ciuitati.s.de sac.san.eccl.l.fi.ꝛ ciuitas restituitur, ergo ꝛ ecclesia. certe illud intelligitur in qualibet ciuitate, idem ergo in quolibet municipio. Jac.de are.

¶ De alienatio.iudic.mutan.causa facta. Rubrica.

Cum in rẽ. ¶ De alienatione iudicis, dic ꝙ potest agi ad expẽsas quas ꝑpter hoc opꝫ eũ facere. ꝛ ꝙ hoc sit verũ dicit. ff. qð fal.tu.l.nouissime. Ja.

¶ De receptis arbitris. Rubrica.

Summarium.

1 An arbiter vel iudex possit esse testis.
2 Cum questio est inter iudicem ꝛ notarium de instrumẽto publico, magis creditur notario ꝙ iudici.
3 In dubio publico instrumẽto stetur donec cõtra ꝓbet.

1 Ne in arbitris. ¶ Circa id ꝙ dicitur: an † arbiter vel iudex possit esse testis. Dic ꝙ coram se non potest, quia non debet in eadem lite duplici fungi officio, quod apparet quia de sua priuata conscientia non iudicat: vt de offic.presi.illicitas.§.veritas. ꝛ in eadem lite non debet esse quis aduocatus ꝛ iudex.s.de postula.quisquis. sed coram alio, dic aut est

questio propter appellationem interpositam a sententia ipsius: aut est questio interposita appellatione a sua sententia. Primo casu, si est questio propter appellationem interpositam a sententia ipsius, vt quia finiuit officium ante litem finitam, potest tūc testificari. ff. de testibus. ob carmē. §. illud. Secūdo vero casu, vbi est questio propter appellationem interpositam a sentētia sua, tunc aut est questio de processu & potest: vt extra de actio. c. cum dilectus. de electio. cum dilecti. si de iustitia sit questio, non potest: vt. ij. q. vij. c. statuendum. & de hoc not. extra de testibus. c. cum a nobis.[a] Sed quid vt de facto contingit: † tabellio scripsit tenutam datam: & dixit de mandato iudicis. Iudex negat, et dicit q̄ nunq̄ precepit ei: cui stabit. Et certe scriptura tabellionis habet vim publici instrumenti solenniter confecti. j. de iure deliber. scimus. de donatione. in donationibus. & publico † instrumento statur donec contra probetur: & pro hoc hec litera que dicit magis scriptura credi. Et pro hoc extra de probat. c. quoniam. sed si presumptio sit contra notarium, quia olim fuit malus & iudex bonus, tunc derogaretur scripture. ff. de libe. causa. diui fratres. Jac. de are. Sed Jaco. bal. dicit cum queritur, nunquid de his que acta sunt coram iudice, vel arbitro, vel ab eo, vel a partibus sua autoritate est credēdum iudici? Et videtur q̄ sic: quia causa adiecta in sententia a iudice presumitur vera. j. de iudicijs. properandum. §. illius. Item sue interpretationi creditur. ff. de appel. ab executione. Item pretor interpretatur & statur sue interpretationi. de pretor. stipulatio. imperator. Item creditur iudici de eo qđ pertinet ad officium suum: vt in auť. vt liceat ma. & auie. §. q̄ autem. que est. j. de repudijs. auť. hodie. Item creditur affirmationi boni militis. ff. de re mili. non omnis. §. a barbaris. Item tabellioni seu decurioni. j. de fal. si quis decurio. in auť. de instru. caut. §. si vero neq̄. Item creditur literis iudicis, in auť. vt nulli iudic. §. si vero. et ff. de requir. reis. l. iiij. & in lombard. qualiter iudic. debe. l. si quis in aliquo. Item creditur literis episcopi. s. de epis. & cler. l. si quam. §. vlti. Item creditur literis episcopi qui asserit se aliquem excommunicasse: vt. xi. q. iij. c. cum te. Item creditur vni testi saltim ad presumptionē. ff. quemadmo. testa. aperian. l. j. in fi. & de dote prelega. theopompus. Item relationi iudicis creditur. j. de relatio. per totum. Item creditur nuncio. ff. de reb. credi. l. magis puto. §. nec. Econtra videtur q̄ non sit credendum, quia sicut arbitro non creditur vt hic: ergo nec iudici. Item non creditur vni testi. j. de testib. iuris. Item soli tabellioni non habetur fides. in auť. de heredi. & fal. §. si vero. Item nec nunciatori seu curioso. j. de decu. l. j. Item si staretur sibi iam esset testis in facto suo qđ iura prohibent. j. de testi. l. omnibus. & quia mentiri posset. ff. quando appel. sit. l. j. primo responso. Solutio de iure canoni. non creditur nisi quatenus constiterit publicis documentis. extra de proba. quoniā. Iuri autem Longobardorum statur: vt in. l. s. alleg. Iure vero Romanorum non puto sibi credendum nisi in vilibus causis que ex non scripto deciduntur, in auť. de mandatis princip. §. si tibi quoq̄ &c.

a ¶ Vel dic, a 2 Si volo producere in cā in testem iudicē ordinariū vel delegatū, aut in cā i qua nec fuit, nec est iudex, & tūc possum: vt in l. ob carmē. §. itē senat⁹. ff. de proba. aut in cā in qua fuit iudex, & est: & tūc non possum: vt. ff. de proba. l. vlt. aut in cā in qua fuit iudex, sed nō est: & tūc s̄m glossam, nō possum, vel dic q̄ possū producere h̄ casu, q2 non prohibeť, ḡ admittitur. Nec ob. hec lex q2 hic solus arbiter nō admittiť vel hic erat talis casus, vbi exigitur ꝓbatio per scripturam: vł dic s̄m casum, q̄ in cā pricipali nō potest esse testis, sed in cā appellationis sic: vt in c. cum a nobis. extra đ testib. Ex. 3

Summarium.

1 ¶ Compromissum simplici pacto factum vt sentētie pareatur sine adiectione pene, si subscribatur aut tanto compromittentium consensu roboretur parit actionem & exceptionem.

2 Si nudo pacto arbiter electus est cum adiectione pene: si non pareatur committitur pena.

3 Ubi quis habet suum auxilium videtur desistere a legis prouisione.

4 Si fiat compromissum per stipulationē de parendo sine adiectione pene, agitur certi condictione que competit ad incertum.

5 Quando fit compromissum cum promissione de stando & stipulatione penali, ex promissione oritur actio.

6 In compromissis si stipulationis penalis nomine solua tur, adhuc remanet ius integrum ei qui penam exegit.

7 Sententia feriato die lata tacito partium consensu confirmatur.

8 Si conueniat vt sentētia arbitri reducatur ad arbitriū boni viri valet pactum.

9 Si sententia arbitri continet dolum ille dolus non potest per pactum remitti.

10 Sententie arbitri parendū est siue iuste siue iniuste.

Cum antea. ¶ Dic q̄ interdū fit compromissum simplici pacto vt sententie pareatur: interdū cum stipulatione penali & nudo pacto de parendo: interdum per stipulationem de parendo sine pena: interdum cum stipulatione de parendo & pena. Pri-

1 mo † casu quando fit compromissum simplici pacto vt sententie pareatur sine adiectione pene: tunc opp. hec. l. vt si subscribatur vel tacite roboretur per taciturnitatē decem dierum datur actio & exceptio, vt hic & s. l. prox.

2 in fi. Si vero fit cum adiectione pene, † quia arbiter electus est nudo pacto, & pena est promissa si nō pareatur, non tamen promissum est stari sententie: tūc dicunt quidam q̄ datur actio s̄m formā huius legis dicentes, aut contradicitur sententie intra decem dies, aut sententia est roborata taciturnitate decē dierum. Primo casu cōmittitur pena & nō datur actio nec exceptio, vt. s. l. j. Secundo, id est si non sit roborata taciturnitate decem dierum vel scriptura partium: tunc datur actio & exceptio vt hic, & ita glos. ff. de reg. iur. ait pretor. hanc eandem opinionem tenet Ber. extra eo. c. per tuas. Aliud contra dicens, q̄ licet sit compromissum pacto simplici cum stipulatione penali: tamen ex sententia nō datur actio nec exceptio, sed pene petitio. s. eo. l. j. ff. eo. l. ij. & hoc colligiť hic vbi dicit: quos nec compromissi valebat, secus si pena sit apposita a contrario sensu. ¶ Sed que est ratio.

3 Respondeo, quia † vbi quis habet suum auxilium videtur desistere a legis prouisione, vt alibi. ff. de preca. l. in rebus. §. eum qui. j. de pact. conuen. l. fina. ¶ Alij dicunt aut fuit dictum q̄ pene adiectio nihil immutaret, aut non fuit dictum: si fuit dictum tunc loquitur hic vt detur actio & exceptio & pena committatur. Sed si non fuit dictū pene adiectio, facit ne agatur ex sententia: sed tamen pena possit peti quasi sit nouatio. arg. ff. de pact.

4 rescriptum. §. si pacto. de transa. qui fidem. ¶ Fit † etiā compromissum tertio modo per stipulationem de parēdo sine adiectione pene, & tunc agitur condictione incerti, id est certi condictione, que competit ad incertum, id

5 est ad interesse. ff. eo. diem proferre. §. fin. Interdum † fit cum promissione de stando & stipulatione penali vt hodie communiter fiunt, & tūc oritur actio ex promissione: non ex sententia, sc3 ex vtraq̄ promissione, sc3 de parendo & de pena. Sed an vtrunq̄ petatur, dic si est actū sic, al's non: vt. d. l. rescriptum. §. si pacto. & l. qui fidem. Sed

6 nunquid † soluta pena remanet ius saluum ei etiam qui penā exegit. Dic q̄ sic. ff. e. si quis rem. Nec obst. qđ modo dixi non posse vtrunq̄ peti nisi sit actum, quia illud intelligitur quādo ratione promissi vtraq̄ via cōpetat: sed hic vna via competebat ex alio contractu precedēte cōpromissum. Sed quid si pignora data sunt, an detur actio except. si simplici pacto est electus arbiter. Respōdeo non: sicut quando pena est apposita, q2 sic pignora sunt loco pene. ff. eo. litigatores. §. q̄ ait pretor. ¶ Et est

7 hec † litera in ar. ad id qđ queritur: si fertur sentētia die feriato & approbo vel appello, an cōfirmetur. Et videť q̄ sic: vt hic, & s. l. proxi. §. fi. & pro hoc. ff. iudic. sol. l. cum minor. nam consensu partium potuit ferri die feriato & tempore. ff. de fer. si feriatis. videtur q̄ ante sententiam debeat fieri istud pactum: vt dicta. l. ergo post non valet. ff. de his qui not. infa. quid ergo. & sic per appellationem non confirmatur. ff. de appel. si expressum. Sed an

8 potest † conueniri per pactum: vt sentētia arbitratoris nō petatur reduci ad arbitrium boni viri. Nec litera est in argu. q̄ non: nam dicit post q̄ diffinitio processit, & fit differentia inter arbitrum & iudicem: vt in arbitro non possit ante pacisci: sed in iudice sic, quia videtur q̄ pactum

ctum ante factum nō valeat, ⁊ maxime quia aut habet
in se dolum cum proposito, aut re ipsa: si ex proposito il-
lud pactum non nocet. s. eo. arbitrorum. si re ipsa, quia
vltra modum me condemnauit, possum petere vt redu-
catur ad arbitrium boni viri. ff. pro socio. si societatem.
9 §. arbitrorum. Si continet † dolum non potest per pa-
ctum remitti dolum, dico ex proposito, siue re ipsa. ff. de
pactis. si vnus. §. illud. ⁊ commodati. in commodato. in
princ. ⁊ de regu. iuris. l. contractus. ⁊ ideo illud pactum
videtur non valere. Econtra de tempo. ⁊ repara. appel.
10 l. fin. ⁊ quia sententie † arbitri debet stari, siue equa, siue
iniqua. ff. eo. differentie. §. stari. ⁊ sic per pactum reduci-
tur sententia arbitratoris ad sententiā veri arbitri: nam
contractus potest ex pacto naturam suam excedere. de
prescript. ver. l. naturalis. ad finem. nisi sit dolus ex pro-
posito, nam tunc non: vt. s. l. arbitrorum. sed prima opi-
nio est humanior. Jaco. de are. Et dic per Spec. tit. eo.
§. sequitur. versi. item quid. ¶ In ea. l. cum antea. in gl.
nostro nomine. in princ. dic ꝙ aut compromissum est nu
dum sine vlla stipulatione, ⁊ tunc habet locum hec lex,
quia potest emologare expresse vel tacite. Si vero cum
pena fuerit compromissum, non habet locum emologa
tio: vt no. s. de iudeis. l. iudei. ⁊. ff. de re iudi. l. a diuo pio.
circa princip. Si vero stipulatio fuit in compromisso ap-
posita, aut apponitur super obseruatione arbitrij, ⁊ tūc
agitur ex stipulatione ad interesse: vt. ff. eo. ti. l. idem. §. fi.
aut apponitur sub pena, ⁊ agitur ad penā si nō pareat,
siue ex stipulatu: non autem agit̃ ex sententia cum ex ea
nulla actio oriatur: vt. ff. e. l. j. nec etiam exceptio: vt. ff. eo.
l. ij. Aut apposita fuit stipulatio super vtroq̃, scilicet su-
per obseruatione compromissi, ⁊ super pena: tunc ad al-
terum tantū agitur, nisi dictū fuerit: rato manente con-
tractu siue pacto: vt. ff. de pact. l. pactū. §. j. ⁊ de transact.
l. qui fidem. ⁊ de verb. oblig. si stipulatus. in fi. ⁊. s. e. cum
proponas. ⁊ hoc verum est ꝙ non potest agi nisi ad al-
terum, quando agitur ex eadem radice siue origine: sed
preterea actio potest coram iudice cōpetenti interpre-
tari, non obst. ꝙ pena virtute stipulationis sit exacta: vt
ff. eod. titu. si quis rem. Oldra.

¶ De iureiurando propter calum. dando. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Positioni implicite non est respondendū. Et quid sit positio implicita.
2 Oratio copulatiua exigit vtramq̃ partem veram.
3 Positioni captiose aut impossibili non est respondendū.
4 Quid sit positio.
5 Quicquid est probabile ponibile est.

CUm ⁊ iudices. ¶ In gloss.
credit ⁊ estimat. in fi. ¶ Item positio-
1 ni † implicite non est respōdendum: vt
ff. ad leg. cornel. de fal. l. filius emancipa
tus. et est implicita que simul ponit, et
potest sine periurio negari si aliquod de positis non cre-
2 datur, licet aliud positum credatur, cur oratio † copu-
latiua non sit vera, si aliquod ex ea sit falsum: vt. ff. de re.
dubijs. si is qui. §. vtrum. cum simili. Item positioni de-
pendenti, si dependeat ab aliqua depositione iam nega-
ta, non est necessario respondendū. nā qđ iuris est in prin
cipali ⁊ in dependenti. arg. ff. de iniust. rup. ⁊ irrito testa.
l. nam ⁊ si sub conditione. §. fin. ⁊ de codicil. l. j. Item non
3 est † respondendum positioni captiose: vt. ff. de interro.
actio. l. ⁊ quia. §. fi. Item nec impossibili, vt patet ad sen-
4 sum. ¶ Et primo querit̃ quid † sit positio. Et dic ꝙ po-
sitio est alterius substantialis vel adminicularis articuli
in iure facta expressio. substantialis: vt. ff. de interrogat.
actio. ⁊ si sine. §. idem ait. ⁊. j. de probatio. l. ad probatio-
nem. adminicularis. argu. ff. de aqua plu. arcen. l. si au-
tem plures. §. fina. ⁊ de flumi. l. quo minus in iure. ⁊. ff. de
interroga. actione. l. j. ⁊. l. voluit. Articuli licet facientes
ad causam per se vel pro expresso non dico asseueratio,
quia dicunt quidam doctores ꝙ illud quod ponitur cre
dendo ponitur non asserēdo: sicut de credulitate respon
detur. Alij dicunt ꝙ assertiue debet poni. ⁊ no. xxiij. q. j.
allega. xxx. q. v. iudicantem. quod qui ponit asserit, siue
confitetur ita esse: ⁊ sic non potest preterea contrarium
ponere. Dicitur autem positio, a pono, ponis: vt alleg.
ff. de iustitia ⁊ iure. l. j. §. huius. ⁊ fit positio ab eo qui de-
5 bet probare, quia † quicquid est probabile est ponibile.
⁊ econtra: vt in authen. de ijs qui ingred. ad appel. §. fi.
coll. v. Quo tempore debent fieri. Dic ꝙ si fiant ad ordi
nationem cause, fiunt ante litis cōtestationem, ⁊ dicun-
tur interrogationes. Si vero ad decisionem, tunc fiunt
post: vt de interrog. actio. l. j. Oldra.

Summarium.

1 ☞ Positio quid sit.
2 Positiones fiunt eo tempore quo fit probatio.
3 Negans ⁊ tacens equiparantur.
4 Negans se heredem cum sit pro parte, tenetur insoli-dum vt heres.

Quod obseruari. ¶ De positio-
nibus est viden-
dū hoc ordine. Primo, quid sit positio. Secundo, vnde
dicatur, quo tempore fiat, ⁊ qualiter, ⁊ cui. ¶ Positio
1 est † alicuius articuli substantialis vel adminicularis in
lite iniuriarum facta expressio. Ex quo apparet ꝙ demū
articulo substantiali vel adminiculari in lite est respon-
dendum non autem impertinenti: vt probatur. ff. de in-
terroga. actio. si defensor. §. penult. hinc est ꝙ si peto rem
rei vendica. ⁊ ad probandum volo probare ꝙ mea pe-
cunia illa res fuit empta, non sufficit nec admittor. j. de
probationibus. ad probationem. Et al's dicitur ꝙ testes
debent interrogari super certo articulo, ⁊ si interrogen
tur super alio incidenti non valet dictum eorum. de iure
iuran. si duo. §. Julianus. de petitio. heredi. si quis liber-
tatem. in fi. ¶ Unde dicat̃. Certe dicitur positio: q2 super
ea lis ponitur. sic. ff. de iusti. ⁊ iur. l. j. §. huius studij. vnde
si deficit substantiale ⁊ substantia: vt. ff. de itine. actuq̃
priua. l. iij. §. deinde. de diuor. l. fi. ¶ Quare fiat positio?
Respondeo, vt releuetur ab onere probationis: vt in au
2 then. in isto. ¶ Quo tempore? Dic, † eo tēpore quo fit
a probatio.[a] Nam cum succedat in locum probationis de- a ¶ Sz ex officio iudicis et postꝙ est in causa conclusuz: vt extra de fid. instru. cū Joānes eremita. et. l. pe. ff. de iter. act. ⁊ xxx. q. vlti. c. vlt. secus ad petitio. partis, vt ibi.
bet fungi eius vice. ff. si quis cautio. si eum. §. qui iniuria-
rum. Unde cum probationes non fiant ante litem con-
testatam, nec ante litem quis cogitur positionibus re-
spondere. ff. de interrog. actione. l. j. nisi de his sint super
quibus potest fieri probatio ante litem contestatam,
vt in dilatoria que proponitur ante litem contestatam.
¶ Qualiter fiant? Dic ꝙ si iuratur de veritate dicenda
debet poni ſm veritatem, vt ita esse: si de credulitate de-
bet poni ſm credulitatem: vt ponit talis ita se credere ⁊
ipse de credulitate respondet. ita dicit̃ extra de cōfes. sta-
tuimus. Alij dicunt ꝙ actor ponit per veritatem, qđ ita
sit: reus respondet de credulitate. Nam qui agit certus
esse debet ⁊c. vt dicit regula. ff. de regu. iur. qui in alte-
rius ⁊c. sed potest admitti prima opinio. ¶ Cui sit faciē-
da? Dic aut est impertinens, ⁊ nō potest tunc fieri: vt in
prealleg. l. ad probationem. de inter. actio. si defensor. §.
pe. ⁊ pro hoc facit. l. si duo. §. ij. ⁊. l. si quis libertatē. in fi.
Si vero sit pertinens, tunc aut est implicita, ⁊ tunc non
tenetur respondere. arg. l. de fal. filius. ⁊ quia clare debet
ponere. j. de impub. ⁊ alijs substi. precibus. si simplex, si
negatiuis verbis non debet responderi: quia sicut non
debet probari, negatur. j. de probatio. actor. ita nec po-
ni, ⁊ hoc de rigore, sed de equitate sic: vt quando nō po-
test aliter probari. extra de confessis. statuimus. vt est in
exceptio. non numera. pecunie post biennium. Si vero
fiat verbis affirmatiuis, tunc aut est quis per eam sibi
contrarius, ⁊ non fiet. j. de furtis. l. j. aut non, ⁊ tunc
responderi debet. ¶ Dixerunt quidam plus si est ea-
dem tamen impertinēs, si ego assentirem ꝙ poneretur:

q2 alia responsio esset contraria alij responsioni quam feci per iuramentum. Sed illud ideo, q2 iam respondit: licet glos. videatur innuere in.l. qui iurasse.ff. de iureiur. Sed ibi ideo contingit, q2 est decisiuum cui statur: nam tit. de iureiur. dat auxilium periuris, qui in veritate erāt prius obligati ꝛ cum effectu, sed per sacramētum habēt exceptionem, sicut exceptio rei iudicate inducta est propter debitores qui per sentētiam sunt absoluti. Nam exceptio rei iudicate datur ei qui prius erat debitor ꝛ cum effectu, ꝛ postea est absolutus: nam ipse iuuatur per exceptionē, q2 exceptio est actionis exclusio. Sed hic potest contra. probari si negetur, ꝛ ideo forte remanet rata responsio: sed hoc tunc verum, quia non est respondendū, q2 esset contra ius. Item si resultaret responsio ex precedenti: vt de edil. edic. quintus[a]. ¶ Quod autem queritur an possit quis sepius interrogari. Dico ꝙ est differentia inter illam responsionem que fit per veritatem, ꝛ tunc si iurat non esse non est vlterius interrogandus: quod semel verum semper verum. Si vero dixit nescio, tunc potest iterum introgari, q2 potest modo scire: vt. ff. quis ordo in bo. pos. ser. l. ij. Si dixit: non credo, similiter poterit hodie interrogari, q2 potest hodie credere: vt. ff. de dā. infec. l. qui bona. §. qui stipulatus. quemadmodum ipsa rei qualitas. Glos. dicit: vt q2 dixit peto decem que dico talem mihi promisisse per metum qui caderet in constātissimum hominem: sed certe fatuus esset iudex qui talē admitteret, imo deberet eum dentibus lacerare, vt de his qui ad eccle. confu. si seruus. vt nemo priua. l. fi. vnde credo alium intellectum huius litere: videlicet, id est fm ꝙ petebatur: si quantitas, in quantitate condemnetur: si res petitur, condemnetur ad rem. Sed quid si post iuramentum interrogatus non respondet, an habetur pro cōfesso? Et videtur ꝙ sic, quia eadem est ratio: nam detrectat effectum iurisiurandi si non vult respondere. Item tacite vult me onerare probatione, ad hoc potest induci lex que optime facit quantum ad mentem: licet
3 non quantū ad literā prima facie. Nam † dicit lex ꝙ negans ꝛ tacens equiparantur. de inter. acti. de etate. §. ni-
4 hil. Sed † negans se heredem qui est pro parte tenetur insolidum: licet pro parte sit heres, ergo habetur pro confesso. ꝙ hoc sit quod negans insolidum teneatur dicit dicta. l. de etate. §. ij. ꝛ de hoc est decre. extrauagans Alex. que non habetur nisi in curatore, que hoc dicit de confessis, que incipit, retulisti. ꝛ de hoc not. ff. de confessis. certum. pro hoc habes glos. ordi. in. c. quoniam contra falsam. de probatio. Sed an potest se ante sentētiam purgare ꝛ iurare? videtur ꝙ sic, si non interest aduersarij. de noxali. electio. de optio. l. mancipiorum. Sed queritur an possit appellare? ꝛ dicit gl. ꝛ bene ꝙ sic. Sed diceret aliquis, quid prodest appellatio, nonne confirmabitur sentententia per iudicem appellationis? Respondeo, possibile est ꝙ habebat iustam causam nō iurandi, quia forte priuilegium habebat, vel erat patronus qui iurare non tenetur: et de hoc iudex appellationem cognoscet, ꝛ si inuenerit dicet sententiam iniustam ꝛ procedetur in causa principali: vt. j. de rebus credit. generaliter. Sed quid si litigo pro absente qui est vltra mare mihi coniuncto, obijcitur ꝙ faciam eum venire ad iurandum, nescitur vbi sit, quomodo fiet: cum hec lex dicat non procedi anteꝙ̄ principalis iuret. Consilium est, scilicet Bernar. qui hoc not. extra. eo. tit. c. ceterum. ꝙ petam dari curatorem bonis. Qui dari debeat, dicit lex. ff. de muner. ꝛ honoribus. l. j. §. ij. j. de capti. l. iiij. ff. ex quib. cau. maio. ab hostibus. in princi. ꝛ iste habet legitimam administrationem ꝛ iurabit: vt. s. in. §. quod obseruari. al's circa id ꝙ dicit glos. de monacho: videlicet quod debeat interrogari, non videtur bene dictum. nam omne commodum ꝛ incommodum spectat ad monasterium: vt auf. ingressi. Merito ipsum monasterium, vel qui est loco monasterij debet interrogari tanꝙ̄ in re propria. ff. quando appellandum sit. l. j. §. in propria. nec enim alius pro alio ꝛc. ff. de interroga. actio. l. si sine. §. alius. ꝛ facit. ff. de procurato. que omnia. Jaco. de are.

¶ Explicit liber secundus.

a ¶ De hac materia positionu3 dic plene vt no. extra de cōfessis. ca. j. ꝛ ij. ꝛ de iureiur. c. fi. li. vj.

b ¶ Et sic no. ex. l. ista ꝙ pignus pretoriū ꝛ cōuentionale i eade3 re simul cōcurrūt: vt ff. de an. leg. l. si fundus. ꝛ est vtilitas in hoc ꝯcursu, q2 i distractiōe nō seruabitur tēpus qd est, ꝛ solē nitas q̄ est. j. de iu. do. im pe. l. fi. Old.

¶ Incipit liber tertius.

¶ De iudicijs. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Si ex parte rei veniat defensor sine mandato ꝛ satisdat iudicatum solui vel etiam non petitur aut omittitur ꝛ proceditur in lite, an fiat nouatio.
2 Sententia absolutoria operatur vt det exceptionem, non autem vt tollat naturalem aut ciuilem obligationem.

Iudicio cep.

1 ¶ Si ex † parte rei veniat defensor sine mandato ꝛ satisdat iudicatum solui vel etiam non petitur ꝛ omittitur, ꝛ proceditur in lite: queritur an fiat nouatio ꝛ debitor liberetur. Dicit Accur. ꝙ non hodie per. l. fi. de nouationi. ꝛ ita not. in. l. solutione. ff. de solutioni. Sed certe audiui hoc a doctore magno domino Guidone de succa. quod fiat nouatio hodie per dictam. l. solutione. ꝛ. ff. de in rem verso. sed si pro patre. in princip. de nouatio. delegare. §. j. Nec obst. j. de nouatio. l. fina. quia illa intelligitur quando per stipulationem fit nouatio, at hic loquitur de nouat. que fit circa iudicia. nam executio fit in eum. de procurato. l. plautius. ꝛ ideo dicit lex ꝙ si locupletissimus sit debet satisdare. ff. de procuratoribus. minor. quod est ideo quia liberatur prior debitor. Si queras quid si defensor non est soluendo: respondeo dominum teneri insolidum, per legem de interroga. actio. qui ex parte. ꝛ ad hoc. ff. de eo per quem factum est. l. fin. ꝛ hec opinio videtur teneri in
2 l. liberto. Item dic † ꝙ sententia absolutoria operatur vt det exceptionem, non autem vt tollat naturalem nec etiam ciuilem obligationem. nam dicitur exceptio actionis exclusio: at si sola naturalis remaneret, exceptio non excluderet actionem, cum sola naturalis sit inefficax ad agendum. Jaco. de are.

Summarium.

1 ☞ In eadem re potest consistere pignus conuentionale, ꝛ pignus pretorium.

Cum debitoris. ¶ Dic ꝙ mittitur creditor in possessionem etiā serui sibi ante obli-
1 gati: ꝛ sic † in eadem re potest consistere pignus pretorium ꝛ conuentionale: simile. ff. de annu. leg. l. si fundus. quod proderit quia si est conuentionale tantum, oportet magnam solennitatem interuenire anteꝙ̄ possit vendi. j. de iur. do. impe. l. fi. quod non sic fieret in
b iudiciali. Jaco. de are.[b]

Summarium.

1 ☞ Cognitio plena dicitur vbi est ordo iudiciarius, personarum presentia, ꝛ vtriusꝗ partium probationum audientia.
2 Quid sit summaria cause cognitio, et quibus modis fiat.
3 Dilatoria potest probari vsꝗ ad litis contestationem iuris beneficio.
4 Qui plures habet exceptiones potest diuersis temporibus eis vti.
5 Via protrahende disceptationis amputari debet.

Exceptio

6 Exceptio peremptoria vsqꝫ ad diffinitiuam potest pro-
bari.

IUdices. ¶ Si vis scire quid sit summaria cognitio, oportet te prius scire quid sit plena. ¶ Et est
1 sciendum † ꝙ plena cognitio est: vbi est ordo iudiciarius, personarum presentia, vtriusqꝫ partium probationum audientia. De ordine iudiciorum, ideo dixit: nam ordo iudiciarius est inductus ⁊c. vt in decre. capit. in testibus. Presentia personarum exigitur: qd patet, de mino. in cause. §. causa. ⁊. si per vim vel ali. modo. l. fi. Utriusqꝫ partis probationum audientia.
2 ff. de rei vendi. officiũ. Si aliquod † istorũ trium desijt est summaria cognitio, vt exemplum. Nam vbi deest ordo iudiciarius, libelli oblatio, contesta. ⁊c. dicitur summaria cognitio: vt patet. ff. de re iudi. a diuo. §. si super reb9. Nam ibi non offertur libellus nec lis contestatur. simile cõtingit, de offi. procõsul. ⁊ leg. nec quicꝙ. §. de plano. ff. de actio. leuia. de dila. a procedente. ad hoc. ⁊. de bon. auto. iud. possiden. authen. ei qui. Nam in his omnibus summatim. i. seriatim cognoscitur, ⁊ sine iudiciorum ordine, id est sine libelli oblatione, ⁊ litis cõtestatione: vt. ⁊. vbi in rem actio. l. ij. licet ibi fuerit lis quasi contestata. Interdum dicitur summaria cognitio ratione partiũ: quia vna pars presens, alia absens. ⁊. quorum appel. nõ reci. l. j. ⁊. l. properãdũ. §. sin autem reus. ad hoc facit dicta auf. ei qui iurat. ⁊. ⁊. vbi in rem actio. l. ij. quomodo ⁊ quãdo iud. l. consentaneum. Tertio modo dicitur summaria cognitio ea que fit ad recipiendum probationem tantum vnius partis. ⁊ hoc modo intelligit̃ qd dicitur de actio. ad exhibẽdum: vt ad exhibendum. l. iij. §. sciendum. ⁊ summarie cognoscitur si agẽtis intersit, vt. e. l. §. interdum. non autem auditur alius nisi opponat exceptionẽ euidentem: vt. e. l. §. ibidem. eodem modo accipitur summaria cognitio. ff. ad carbo. l. iij. §. conditio. de ventre in posses. mit. l. j. §. si ea. ad leg. aquil. l. in. l. de petitione hered. si quis libertatem. vt in posses. leg. is a quo. de preto. stipu. l. j. §. penul. Sed an potest iudex statuere terminum ad probandum omnes exceptiones dilatorias: dicunt quidã quod non per hanc legem. ¶ Item
3 quia † beneficium a iure datum est ad probandum dilatoriam vsqꝫ ad litem cõtestatam. ⁊. de probationibus. exceptionem. ⁊ de procurator. l. ita demum. ergo non debet auferri, vt de adulte. l. adulterium. in auf. de nup.
4 §. de augmentis. in fi. §. Item † qui habet plures exceptiones potest modo vnam, modo aliam proponere, institu. de excusa. tut. §. antepenul. econtra qd sic: quia si proponat vnam, ⁊ in illa defecit, ergo malitiose proposuit. ar. huius auf. hic signatis. nam sicut cũ frustratur vnum terminum, videtur malitiose agere: ita cum frustratur proponẽdum vnam exceptionem. ⁊ malitijs ho-
5 minum ⁊c. de rei vendi. in fundo. nã † debet via protrahende disceptationis amputari. pro hoc. ⁊. de fal. satis. Hoc videtur expeditum iure canonico. extra de excep. c. pastoralis. idem credo de iure ciuili: si videat eũ in vno termino malitiosum, vel in vna dilatione, al's non. Sed quid si statuatur terminus ad instrumenta producenda, an post terminum potest producere. videtur ꝙ non. ⁊. qui accu. non pos. si ea. ⁊ ibi idem qd hic not. vt ibi dicitur in glos. pro hoc de inge. ⁊ manumis. diffamari. de re. pig. si eo tempore. de opt. leg. mancipiorum. econtra ꝙ sic. quia iudex ⁊c. Si volumus tenere quod glos. dicit expedita est questio de eo qui conuenit non probare nisi per instrumenta ꝙ possit etiam per testes, vt hic. Item quia omnis probatio de iure est recipiẽda. ⁊. de libe. cau. nec omissa. pro hoc de questio. vnius. §. fina. nam quandocunqꝫ ante sententiam debet probari per instrumen-
6 tum: nam † exceptio peremptoria vsqꝫ ad sententiã potest probari: vt in. l. peremptorias. ⁊ similiter eam probare per instrumentum, quare non debet audiri. dic si nõ est ius aduersarij lesum, id est non magis ledit̃ ꝙ fuisset, tũc producta debet admitti, aut interest: q2 poterat tũc reprobare instrumẽtũ per testes qui viuebãt, ⁊ tũc nõ audiat̃. ar. d. l. mancipiorũ. que videt̃ sic distinguere. Jaco.

Summarium.

1 An instrumentis vel testibus renunciari possit.

Authentica.

1 IUbemus. ¶ An † possit renunciari testibus vel instrumentis. glos. dicit ꝙ non. sed contra hoc est qd dicitur in auf. de testi. §. quia vero. vbi dicitur maxime cum conclusit. Sed glos. dicit cõclusit, id est renunciauit. Sed ego credo cõtra. ꝙ possit renunciari testibus ⁊ instrumentis ⁊ allegationibus. nã quilibet potest renunciare ⁊c. vt in. l. si quis in conscribendo. etiam non debet quis venire ad id ⁊c. de rebus credi. l. si quis. ⁊ tamen iusiurandum est ibi quedam probatio. Itẽ remittentibus ⁊c. ff. de edil. edic. l. queritur. §. si venditor. ⁊ decre. est expressa que dicit renunciationem tenere in testibus ⁊ instrumentis. extra de testib. c. de testibus. ⁊ magis tenerem qd dicit decre. imo plus quia etiã in causa appellationis nocet renũciatio in principio, nisi super alijs articulis nouis, id est dependentib9 a primis. extra de testi. c. fraternitatis. qd autem dicitur in dicto §. quia vero cõclusit. non intelligo de renunciatione, sed de vltima productione: nam sicut in argumento cõclu-
a sio est vltima, ita ibi vltima productio[a]. Jac. de are.

a ¶ Dic ꝙ productioni testiũ potest renunciari: vt not. i auf. vt cũ de appel. cognos. in princ. ⁊ p hoc. ff. de iureiur. l. iusiurandum. §. iusiurandũ. et restringit̃ fm glos. ibi positam in auf. de testi. §. quia vero sepe. ⁊ extra de testi. c. de testib9. Old.

PRoperandum. ¶ In glo. que incipit quedam. tamen leges allegantur in quibus citeriori tẽpore tollitur instãtia: sed quedam sunt ibi allegata que non faciunt ad hoc: nam. l. vt omnes tam ciuiles. nõ dicit instantiam finiri intra viginti dies: sed dicit ꝙ iudex debet intra viginti dies causam finire. ⁊ si non facit imponitur sibi pena: imo dicitur ꝙ si intra quinquaginta dies nõ fuerit lis finita qd debeat recedere dimisso procuratore, ergo non perit instantia viginti dierum. simile dico in. l. de edifi. pri. simile de decur. l. generali. nã non credo ꝙ in omnibus illis finiatur instantia minori tẽpore quadriẽnio: sed si hoc vellemus dicere, sequitur ꝙ si dicat statutum qd aliqua lis debeat finiri intra certum tempus ꝙ si non finiatur intra illud instantia pereat, ⁊ allegabimus illas leges ⁊ hanc glos. sed si volumus dicere qd credo melius ꝙ non finiatur: tunc dic non propter hoc finiri instantiã: licet lex dicat intra certum tẽpus debere causam finiri. Jaco. de are.

Summarium.

1 Missus in possessionẽ ex diffinitiua propter fugientis contumaciam refusis expensis possessionẽ restituit, quousqꝫ de eorum iure iudex cognoscat.
2 Si possessio est adiudicata creditori pro debito: debitor veniens amplius eam non recuperat.
3 Nota differentiam inter rem vendere vt satisfiat creditori, ⁊ rẽ insolutũ dare per interlocutoriã vel diffinitiuã.

Sin autem reus. ¶ Dicit gl. super verbo, contradictionem. hoc cum agitur in rem ⁊c. Sed certe ego nõ curo in rem vel in personam agatur: nam de vtraqꝫ
1 potest loqui hic. §. ⁊ hic † loquitur quãdo missus ex diffinitiua est quis in possessionẽ, quo casu veniens non recuperat nisi vellet soluere, nã tũc audiretur: vt. ff. de re iudica. l. debitoribus. qd autem dicit hic glos. intelligo in
2 interlocutoria. ¶ Item † dicit eadem glos. ꝙ si est adiudicata creditori pro debito non auditur vlterius debitor. ⁊ pro hoc facit de dã. infec. si finita. §. postea. sic ergo admitterem debitorem si solueret ⁊ non aliter. arg. ⁊. de iure dot. l. fi. §. ij. Item qd dicitur ꝙ veniens recuperat possessionem, intelligo quando quis mitteret̃ in possessionem propter contumaciam non venientis: secus si propter contumaciam non soluentis: vt in predicta. l. is cui. §. imperator. vt in posses. leg. de priuileg. credi. eum

3 qui. Sed † que est differētia, vendatur res vel detur in solutum debitori per interlocutoriam vel diffinitiuam si satisfiat creditori. Respondeo quia vbi fit ex interlocutoria potest venire debitor & ostendere obreptum esse iudici, & rescinditur quod factum est. ff. ne vis fiat ei qui in posses. missus est. l. j. §. hec verba. ad carbo. l. iij. §. puberi. de fideicōmis. libert. cum vero. §. subuentum. sed in diffinitiua non, nisi probet qd falso & dolose: vt de iudicijs, si pretor. §. marcellus. sed in interlocutoria etiam si dolus non affuit dum tamē obreptum fuerit pretori. Item ex diffinitiua efficitur debitor qui non erat, sed non ex interlocutoria.]

Illo proculdubio. ¶ An causa sit inserenda in sententia. Dic q in criminali, sic. ff. de ijs qui not. infa. l. ij. & de suspec. tu. l. hec cause. & hic. In ciuili autē absoluitur ab instantia: & tunc sic, vt. s. §. & si quid. al's nō cogitur, sed potest si vult: vt no. extra de sent. & re iudi. c. sicut nobis. & si causa non est bona irritatur sententia: vt in ca. cum ber. eo. tit. de hoc est glos. ordi. & not. extraordi. per Dy. ff. de verb. oblig. l. qui rome. §. duo fratres. & facit extra de re iudi. c. sicut. in glos. sed nunquid. Jaco. de are.

Summarium.

1 Aduocatus debet habere salarium post desertam causam.

Rem nō nouam. ¶ Sed an habeat † aduocatus salarium post desertam causam. dic q sic per. l. ff. locati. l. item queritur. §. gemma. & l. fi. mandati. l. quintus. Jaco. de are.

1

Summarium.

1 Bis contumax si tertio pulsatus veniat, vtrum expensas primi & secundi termini refundere debeat, an solummodo vltimi.

2 Parte contumace citata si actor litem prosequatur nō petitis antea expensis, an postea audiatur eas petens.

Sancimus. ¶ Sed nunqd oēs expensas: an tantum illas quas fecit occasione absentie aduersarij. Dic q tātum illas quas fecit, eo q aduersarius fuit cōtumax. & hoc p id quod dixit: ex huiusmodi dubio vitio. & ad hoc. s. de epis. & cler. l. omnis. in fine. Nec obstat qd hic dicitur: siue circa litis ingressum &c. quia totum intelligimus q eas expensas fecerat in ac-
1 cusando absentiam aduersarij. ¶ Sed quid, † citatur aliquis vt veniat & non venit: iterum citatur, non venit, postmodū venit, nunquid sumptus primi & secundi termini soluet, an tantum vltimi? Dic q videtur per hanc literam que dicit: ex hoc vitio. nā aut venire non debuit, quia nō fuit in potestate eius quādo iudicio pulsaretur. j. de dilatio. si quando. de temp. in integr. restitu. peten. Unde ante non fuit contumax, sed tantum post vltimā citationē, vt dicit hic in fine requisiti. & pro hoc extra de dolo & contu. c. dilecti. & melius de procur. querelā. Sed
2 quia † petuntur hic expense per modum exclusionis, pone q aduersarius fuit absens & contumax: feci eum citari, ipse venit ad iudicium & fuit admissus, nec fuit oppositum q prius deberet expensas refundere, an expense possunt peti. Uidetur q non, quia hic dicit: si iudex non fecerit refundi expēsas q de suo teneatur resarcire. Itē de expēsis & fructibus potest cognosci eadem die tantū. ff. de reg. iur. paulus. Respon. credo contra. nam ex edicto, si quis ius dicen. non obtempe. datur actio in factū: vt. ff. si quis ius dicen. nō obtempe. l. vnica. licet enim habeam exceptionē, si tamen omitto possum petere: vt al's contingit. ff. de dam. infect. si finita. §. item videamus. & §. perinde. & §. pater. ¶ Nec obstat quod hic dicitur: qr habeo regressum contra iudicem, quia interest mea habere plures debitores. de liber. leg. l. iij. Jac. de are.

Summarium.

1 Ordinarius an possit recusari.

1 Apertissimi. ¶ Licet † opinio sit inter. B. & M. an ordinarius possit recusari. dico q si causa subsit, q possit, & obtinet. M. opi. si nō subsit causa obtinet opi. B. Itē dico q ante litē possit fieri recusatio sine causa: s3 post litē cū causa: causa demū dico noua vel etiam antiqua que modo patet cū prius esset celata & debet inseri & etiam probari. Sed coram quo de iure ciuili: nam per decret. coram arbitris qui non cognoscunt de alio. Sed de iure ciuili arbitri cognoscunt de principali tantū, quare credo q ille cause probentur non coram eodem: quia non est questio de iurisdictione quo casu ipse cognosceret: vt in. l. si quis ex aliena. sed est questio de persona ipsius iudicis, & ita videtur in propria causa esse iudex, vnde credo q superior tunc cognoscat. Jacobus de arena.

¶ De pedaneis iudicibus. Rubrica.

Summarium.

1 Nota differentiam inter sententiam & decretum.
2 De quibus causis magistratus cognoscere debent.
3 Que cause tam ciuiles q criminales demādantur.

Placet nobis. ¶ Ut ipsi dicebant vt quia nolebant: nam olim si nolebāt cognoscere, poterāt alijs demandare: sed hodie non nisi impediatur, vt subijcit. ¶ Quousq3 hoc verbum sic intelligo. s. q si voluerunt demandare quo ad cognitionē retenta sententia etiam sine causa: hoc possint. vnde dico q s'm dictum in princip. l. retenta tantū notione presidis vt in causis excedentibus. ccc. aureos, vt eorum iudicia, id est sententie &c. ac si dicat causas tales potest delegare ad cognitionem indistincte reseruādo sibi sententiā, sed si occupetur etiam in totum. Et ad euidentiam eorum que hic dicūtur dic q quedam cause desiderant cause cognitionem, & sententie prolationem: quedam cause cognitionē, & decreti interpositionem. Nam
1 est differentia † inter sententiam & decretum, nam sententia dicitur iudicialis pronunciatio continens absolutionem, vel condemnationem, vel equipollens. ff. de re iudi. l. j. j. de senten. l. preses. Decretum dicitur deliberata permissio iudicialis quando continet condemnationem vel absolutionem: vt cum transigitur super alimentis, vel super alienatione rei minoris, dicitur decretum, quasi cum deliberatione datum verbū. Dic ergo quedam desiderant cause cognitionem & sentētie prolationem: & ita hic quasi omnis causa comprehenditur. de iudicijs, de qua re. & tūc aut ista causa est pecuniaria, aut statutaria, aut criminalis. Uel melius dic aut est causa ciuilis, aut criminalis: si ciuilis, aut pecuniaria, aut statutaria, si ciuilis & pecuniaria, aut intra. ccc. aureos, aut
2 vltra. Si intra tunc dicitur minima, quia † vsq3 ad. ccc. aureos possunt cognoscere omnes iudices qui appellantur magistratus. ff. de iurisdic. om. iudic. l. j. in au. de de manda. princi. §. & iudicare. & istas potest cognoscere & delegare, siue in partem, siue in totum impeditur, vel
3 non. pro hoc. j. l. fin. Si vero † transcendat tunc aut impeditur, aut non. Si non impeditur potest quo ad cognitionem sed retinet sibi sententiam, vt in princ. huius legis. & modo quo vsq3 adeo. vt intellexi eum. sed tunc debet ter audire causam: vt in au. ad hec. s. de iudicijs. Si vero impeditur si vult quo ad totum cōmittere potest: vt

test: vt in versic. ita tamen. Si quo ad partem retinendo sibi sententiam potest similiter fm formam dicte authē. ad hec. Si vero sit causa status, tunc dic aut libertinitatis z ingenuitatis, z non possunt demandare nisi sicut meri imperij cause: vt in versi. dum tamen. nisi in casu videlicet si contingat eum abesse. ff. de offic. eius cui man. est iurisdi. l. j. §. j. in aut. de collat. §. prohibemus. Si vero sit questio libertatis z seruitutis, tunc potest delegare qd patet: q cognitio competit etiam alij q presidi. j. vbi cau. status agi deb. l. iamdudum. Si vero causa contingat famā non potest delegari, vt est cognitio de suspec. tut. ff. ad tertul. l. j. §. suspecti. Si vero criminalis sit causa, aut ex crimine est imponenda modica coercitio, z tūc cum illa competat etiam magistratui municipali: vt de iur. om. iudi. magistratibus. z possunt delegari que cōpetunt iure magistratus: vt de offic. eius cui manda. est iurisd. l. j. §. que vero. videtur q delegetur. Si vero sit coercitio maior, vt amputatio membri, vel deportatio, vel similis: tunc dic q hanc causam non delegat: q2 est meri imperij que nō delegatur, vt de offic. eius cui man. est iurisdi. l. j. in princi. z §. ij. Fallit quando proficiscitur extra prouinciam: vt dicta. l. j. z de offic. eius cui mand. est iurisdi. l. j. secūdo respon. Item fallit in procōsulibus qui committunt delegato cognitionem non coercitionē. ff. de offic. proconsul. z lega. solet. z. l. si aliam. sic quando impeditur magistratus dum incidit in necessariam moram in itinere, in auf. de colla. §. prohibemus. Si vero sit causa que desideret cause cognitionē z decreti interpositionem: tunc dic q alique cause desiderant plenā cause cognitionē, quedam semiplenam. Ille vero que desiderant plenam cause cognitionem z decreti interpositionē non delegantur, vt est interpositio decreti in manumissione que fit a minore. xx. annorū. Item in alienatione rei minoris immobilis. Item in transactione alimentorum. Item in bonorum possessione aliena que tribuit ius. ff. de offic. eius cui manda. est iurisdic. l. ij. de iurisd. om. iud. l. j. de offic. proconsul. ne quicq. de reg. iur. omnia. ad municip. ea que. Fallit in integrū restitutione que desiderat plenam cause cognitionem. de in integrū restitu. l. omnes. de offic. pre. l. j. z tamē delegatur. s. vbi z apud quos. l. fin. Item in datione tutoris que demandatur iurisdictionē habenti. de tuto. z cur. da. ab his. l. ius dandi. nam non est meri imperij, nec iurisdictio. de tutel. muto. §. tutoris datio. z hoc fauore minorum: z in his superioribus potest intelligi nō exceptuatis casib' versi. q non ita. Si vero desideret semiplenam cause cognitionem seu summariam z decreti interpositionem: vt bonorū possess. que datur ventri z carbon. tunc delegatur quātum ad probationē z cognitionē, non missionem que fit re ipsa, ad municip. ea que. de dam. infect. l. dies. §. ij. de offic. eius cui mand. est iurisdi. l. j. §. vt bonorum. Itē missio ex causa damni infecti ex primo decreto. ff. de dam. infec. l. j. secus ex secūdo, quia tunc nō delegatur, vt in eo. tit. l. dies. Jaco. de are.

¶ Qui pro sua iurisdictione iudices dare, darive possunt. Rubrica.

In causarum. ¶ Queritur hic in glos. quid si hic cognitor rc. z eadem questio formatur. s. titu. j. l. j. in glos. que incipit, neq3 speciali. z ibi soluit aliter q hic. sed quidam addunt hic ad tollēdam contrarietatem cognitor delegatus. Sed tunc nō queritur an valeat snia tanq delegati cuius iurisdictio sit prorogata: quia illa subauditio non placet mihi. z si queratur que est melior opi. dico q illa que not. s. ti. j. l. j. ad id aūt qd hic queritur si in prin. carebat rc. dicas aut iudex iste factus ordinarius qui delegauit causam iam erat electus: licet adhuc iurisdictio non competeret: ita q est iudicata iurisdictio ante quē postea habuerit effectum, aut postea est electus. Primo casu potest dici q valet delegatio quasi facta hodie, non tunc: vt. l. obseruare. ad hoc facit ad trebel. l. sed si ante. ar. de pignora. act. l. si rem. §. fi. Si vero nouiter est electus non videtur q trāseat iurisdictio in delegatum quia fuit nulla: sicut si quis vendit rem alienam, z postea tradat, z postea efficitur dominus: nō propterea transit dominium in emptorem: secus si iam traditum erat dominium, vt no. in l. si a titio. de rei vend. per. l. de act. emp. l. si rem alienam. Sed quid si cepit cognoscere qs tanq ordinarius, s3 nō erat: sed pēdente iurisdictione factus est ordinarius, an valet sententia. Potest dici q si ante sentētiam fit electus z partes velint ex certa scientia eum ferre sentētiam qd valeat quasi olim factum trahatur ad presens. de arbit. sed si in seruum. de testa. mili. l. si tribunus. de appel. precipimus. Alij dicunt contrariū quia lis non fuit contestata ex quo non fuit iudex, z sic sententia non valet tanq lata lite non contesta. arg. l. prolatam. j. de senten. z interlocu. sed respon. contestatio olim facta, quasi hodie facta intelligitur: sed quid si iudex incompetens tulit sententiam z litigātes habent eā ratam, an confirmabitur. glos. dicit q sic. sed certe credo q in princi. debent consentire, vt dicit lex. ff. de iudic. l. ij. ff. de iurisd. om. iudic. l. si per errorem. de ijs qui not. infa. l. quid ergo. Jac.

¶ Qui legitimam personam standi in iudicijo habeant, vel non. Rubrica.

Summarium.

1 An dicto testis deponentis super alio articulo q quo fuerit interrogatus stari debeat.

1 Momentarie. ¶ Cū queritur an dicto † testis stetur qui dixit super alio q sup quo fuit interrogat', sic distingue. Aut deponit super alia re vel causa: z non valet, sic loquuntur. ff. de iureiurā. si duo. z hec lex concor. Aut super re de qua agitur, sed aliter q dicant capitula: z tunc aut iurauit dicere veritatem super capitulis tm, z deponit super alijs, z non valet quasi non iuratus. s. de testi. iurisiurandi. extra de testi. c. de testibus. Si vero iurauit dicere veritatē super vnoquoq3 super quo interrogaretur, tunc sic. extra de testi. cum dilecti. Item dic que dicantur momentaria. Respon. illa quando quis licet obtineret in possessorio perdere in petitorio poterit: secus agitur condic. ex. l. si quis in tantam. nam tunc qui vincit in possessorio, vincit in petitorio: vnde non credo tunc minorem habere legitimam personam. Jaco. de are.

¶ De ordine iudiciorum. Rubrica.

Summarium.

1 An z quando super incidenti sit pronūciandum.

1 Dite. ¶ Cum queritur † an super incidenti, id est defensione z exceptione sit pronunciandum, sic distingue. Aut est exceptio que tāgit processum iudicij, z non negotiū. Aut tangit negotium, z non iudicium. Aut est talis que potest se habere ad vtrūq3. Si tāgit processum z non negotium tunc pronūciatur: vt puta agis contra me dicēs te esse procuratorē talis, nego te procuratorē, hec exceptio tangit iudicium z non negotium: nam sis vel non sis procurator nihilominus remanet ius integrum inter me z illum, z tunc pronunciatur z declaraberis procurator vel non: quia ista tanq dilatoria a principio debet opponi, de procurato. ita demum. vel dico non es iudex meus. ista similiter tangit processum iudicij non negotium, z super isto pronunciabitur. ff. si quis in ius voc. l. ij. de iudi. l. si quis ex aliena. ad municip. l. de iure. similiter si detur libellus male cōceptus: nam pro-

pter hoc non tollitur ius litis: vel dicitur, iste non potest testificari quia infamis, super hoc vero pronunciabitur: ⁊ hoc ideo quia aliter procedi non posset, vt. ff. de libera. cau. liberis. §. fi. ⁊ p̄relegata. l. si quis ex aliena. ⁊ ad munici p. de iure. de dila. a procedente. Ubi autem talis est exceptio que negotium tangit ⁊ nõ processum: vt puta peto decem, dico me soluisse, istud tollit radicem tue iustitie. Uel dico ꝙ dolo tu me induxisti ad promissionem: vel dico pactum factũ de non petendo, vel dico iste non potest succedere patri, quia spurius, tunc obtinet hec litera vbi pronunciatur tantum in principali: non enim dicet iudex q̄ inueni istum non soluisse, ideo condemno eum: sed dicet, quia inueni istum debere tãtum tali, ideo condemno ipsum in tantum. ⁊ ad hoc. ĩ. de ordi. cogni. l. ij. Si vero est talis que potest se habere ad vtrunq̄, tunc aut proponitur in modum impediendi processum: aut in modum victorie obtinende per sententiam diffinitiuam. Primo casu quando proponitur in modum impediendi processum, vt fuit in. l. inter vtile. ⁊ ꝺm opinio. P. nam ibi proponitur exceptio que impedit actionem, sicut impedit contestationem: nam prescriptio que impedit actionem, impedit contestationẽ, patet. ĩ. de prescri. xxx. annũ. auf. sicut in rem. vbi dicitur ꝙ post triginta annos non potest moueri actio: ergo prescriptio actionis impedit contestationem. Si dicam quando agis contra me, dico te non debere audiri quia seruus es, ⁊ seruus non potest esse in iudicio: vt de iudi. seruus. si tu es seruus de hoc cognoscetur ⁊ pronunciatur. ĩ. ad legem iul. de adult. l. quoniam Alexandrum. Si vero opponit̃ per modum victorie obtinende in sententia principali, tunc non pronunciatur: vt est exceptio trãsactionis ⁊ iurisiurandi que impedit contestationem, vt. ff. ad exhibẽ. l. in hac. §. ibidem. Si opponatur in modum impediendi processum: licet in modum victorie obtinende in principali: vt cum dico, iste habet malam causaꝫ ideo debeo absolui a petitione ipsius, ideo quia iuraui vel transegi, tunc de ea non pronunciatur sed de principali, arg. huius legis, sed si in modum dilationis ⁊ impediendi processum, vt dictũ est. ⁊ ad hoc facit extra de litis contesta. c. exceptionis. de condic. indeb. eleganter. §. si quis post. de adulte. quoniã Alexandrum. ⁊ l. intra vtile. ff. de mino. s̃. de transact. fratris. nam quedam exceptio impedit processum, ⁊ etiam causam principalem vt exceptio trãsactionis: vt dicto. §. si quis post. ⁊ dicta. l. fratris. de transact. ⁊ l. causas. eod. tit. Item iureiurando, vt. ff. de iureiuran. l. nam postea. §. j. ⁊ exceptio. rei iudic. vt. s̃. de postulando. l. velamento. sententiam rescind. non posse. l. fina. Jaco. de are.

a ¶ De his no. ex̃ de ele. c. dudũ. ij. et de li. ꝯte. c. j. ⁊ in auf. de exhibẽ. reis. §. suscepto. coll. v. ⁊ per Dyn̄. ex̃ de regu. iur. ca. exceptionẽ. ⁊ vide Joã. and. ex̃ eo. ti. c. ij. vbi dicit aut excipit factũ pactũ ⁊ non videt̃ ꝯtestari: aut non simpl'r, sꝫ dicit se nõ teneri, ⁊ petita fieri nõ debere cum pactũ sibi factũ fuerit ⁊ videt̃ lis cõtest. vide per eum in. l. j. ĩ. de vẽ. inspi.

Summarium.

1 Forma iuris est vt qui dicit se heredem prius agat petitione hereditatis, demum familie herciscunde iudicium intentet.

1 SI questio. ¶ Scdm iuris † formam, vt agẽdo prius petitione hereditatis, ⁊ postea familie herciscunde: nam hec est forma iuris: vt. ff. famil. herciscun. l. j. Glos. tamẽ videtur dicere ꝙ agatur familie herciscunde: per id qd dicit non pronunciari: nam si actũ prius fuisset petitione hereditatis ⁊ pena finaliter super vtrũq̄ pronunciaretur, quia quilibet est principalis: ⁊ tunc dic ꝙ omissum fuit iudicium petitione hereditatis, ⁊ actum tantum iudicio familie hercisc. ⁊ dictũ ꝙ diuidatur hereditas si ille probauerit de agnatione: nam bene potest omitti iudiciũ petitio. hered. ⁊ agi familie herciscunde, ⁊ valet qd in iudicio familie herciscũde: vt probatur. ff. de euict. l. si mancipiũ. §. j. sed melius credo ꝙ alter intellectus sit verus per id quod dicit ꝺm iuris formam. Jaco. de are.

¶ De litis contestatione. Rubrica.

Summarium.

1 An proponens exceptionem videtur litem contestari.
2 Si reus dicat se non animo contestandi exceptionem proponere, an admittatur.
3 Judicium redditur in inuitum.
4 Quid iudicẽ obseruare oportet si reus excipiendo profiteatur se nolle litem contestari.

1 RES iudicium. ¶ Super eo qd querit̃, an † qui ꝓponit exceptionẽ videatur litem contestari. Ego sic dico, aut ꝓponitur exceptio in modum dilatorie, aut in modum perimẽdi ius alterius, id est actoris. Si in modum dilatorie: vt quia dico actorem non debere audiri quia super ea re iam est transactũ: ⁊ tunc non videtur lis contestata, imo impeditur per hoc lit. contest. vt. ff. de condic. indeb. l. eleganter. §. si quis post. ad tertul. l. j. §. fina. Idem in exceptione iurisiurandi. ff. de iureiuran. l. nam postea. in princip. ⁊ ad hoc facit. s̃. de transact. l. fratris. ⁊ l. causas. ĩ. sent. rescin. non pos. l. fi. s̃. de erro. aduo. l. sententijs. de mino. l. intra vtile. ĩ. de prescrip. xxx. ann. l. sicut in re. tunc non est contestatio. ff. ad exhib. l. iij. §. ibidem. Si vero opponatur per modum perimendi ius actoris: vt quia dico non teneor ad id quod dicit, quia dico ꝙ decisum est negotium iureiurando siue transactione: tunc potest habere locum qd hic dicitur, quia nego qd dicit. nam dico me non debere: quia habeo talem exceptionẽ, sed negotium facit contestationem: vt de exceptio. l. si quidem.
2 ¶ In eo autem † qd dicitur in glos. si dicit ꝙ non facit animo contestandi, ꝙ non fiat tunc contestatio bene credo: sed an possit semper dicere hec verba non credo: sed iudex potest eum compellere ad contestandum: qd hic ergo dicitur habet locum quãdo aduersarius ⁊ iudex
3 eum dicere permittebant, nam † iudicium redditur in inuitum. ff. de verb. obli. l. inter stipulantem. §. j. ⁊ de pe. in summa. ⁊ tangitur per dominum Oldr. in auf. de iudic. §. alijs. colla. vj. ⁊ hoc dicunt per. l. ff. de cõpensa. l. qd
a in diem. ⁊ de nego. gest. l. sin autem[a]. Sed vtrum iudex
4 † possit habere litem pro contesta. cum non potest facere suis remedijs quod cõtestetur, quidam dicunt ꝙ sic. argu. eius qd not. ff. de confes. l. certum. in glo. scꝫ vrgeri. sed cum satis consulat̃ actori quia mittetur in possessione non dicam haberi pro contest. quia vbi est opus verbis non sufficit alius actus. ff. de verb. oblig. l. j. ⁊ ꝙ non possit lis haberi pro contest. facit qd notatur in auf. qui semel. ĩ. quomo. ⁊ quando iud. in glo. si talis citatio ⁊c. ⁊ vide que no. ĩ. vbi in rem actio. in. l. ij. ⁊ ibi scribẽtes in gl. fi. ⁊ faciũt que no. ĩ. de bo. q̄ lib. l. fi. §. sancimus. in gl. ma. in verbo imponẽda ibi. Solue, potest distingui ⁊c. Jac.

Summarium.

1 An per iudicem possit remitti libellus.
2 Duo requisita ad hoc vt remittatur libellus.
3 Actio perpetuatur per prescriptionẽ triginta vel quadraginta annorum que non petentium odio est inducta: secus per prescriptionem decem vel viginti annoꝝ, que nõ perpetuatur nisi per litis contestationem.

Authentica.

OFferatur. ¶ Tu vides in hac auf. ꝙ libellus tacite remittatur, sed. s̃. l. j. in fi. vlt. glos. videtur notari contrarium in effectu: quia ibi dicitur ꝙ confessio precedente libello inducit cõtestationem, ⁊ sequitur diffinitiua: vbi autem non precedit libellus confessio non facit contestationem, nec sententia diffinitiua datur: ⁊ sic si non potest sententia diffinitiua ferri non

precedente

1 precedente libello frustra erat remissio, an possit † remitti libellus, vel non. Glos. dicit ꝙ potest tacite remitti, vt si iudex querit a reo si dȝ decē q actor petit, ꝛ ipse respō. ꝙ non, iudex potest ꝑcedere diffiniēdo: sed certe si quis bene respiciat rationem in corpore auf. quare fuerit hoc introductum, videtur ꝙ debeat offerri, ꝛ sic dicitur frustra nisi in casibus exceptis: ꝛ sic etiam dicunt decretaliste extra de libel. obla. c. j. ꝛ credo verius: qd autem dicit
2 j. de priuileg. schol. l. fi. ꝙ expresse possit remitti, dico † ꝙ ibi duo sunt necessaria vt valeat remissio. s. vilitas cause ꝛ pactum, vt ibi expresse dicitur. ¶ Quod autē dicitur
3 de † perpetuatione actionis per executorē per. l. tamen vero. debet intelligi de prescript. que tantum odio non petentium est inducta, scilicet. xxx. vel. xl. ann. nō autem de prescrip. x. vel. xx. annorum: quia illa nō perpetuatur nisi per contesta. vt de rei vendi. l. more litis. at vsucapio non interrumpitur, nisi quo ad effectum per auf. vt. ff. de rei vendi. l. si post acceptum. Jaco. de are.

¶ De plus petitionibus. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Actor plus petēs re si ante lit. contest. peniteat punitur solum in simplum expen. si autē nō nisi lit. contest. peniteat, cadit a vero debito ꝛ punitur in triplum.

Dioſas. ¶ Dic ꝙ si plus petitur re ꝛ actor ante lit. ꝯtest. velit penitere ꝙ nō punit̄ nisi in expensis vt teneatur eas reddere in triplum. ꝛ hoc dicit glos. nostra.
1 Sed. P. dixit † ꝙ credo verius ꝙ non punitur nisi in simplo expen. per. l. ff. de iudi. l. eū quem temere. ꝛ. §. tripli. loquitur in alio casu: videlicet ꝙ deliquit actor tantum in plus petendo, ꝛ si stet vsq; ad sententiam punitur in triplo expen. quod intelligo si dolo ꝛ sciens plus petijt: vt hic, in duobus deliquit ꝛ merito ꝛ in extorquendo cautionem calumniose ꝛ etiam in augendo ex ea. Quare si ante lit. contesta. peniteret, punit̄ tantū in simplo expen. si perseuerat vsq; ad sententiam punitur ꝛ cadit etiam a vero debito. ¶ Quod autem dicitur in alia glos. ꝙ si post litem contestatam cōfitetur ꝙ non punitur in eo qd vere debebatur, ꝛ videtur male dictum. Nam sic non erit differentia confiteantur ante litem vel post: qd facere videtur, quare potest dici ꝙ si ante litem contesta. confiteantur punitur tm̄ in simplo expen. vt dictum est. Sed si post litem contest. puniatur in triplo per dictum. §. tripli. Jaco. de are.

¶ De dilationibus. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Que sunt dilationes deliberatorie, que expectatorie, que probatorie ꝛ que iudicatorie, ꝛ quādo dantur, ꝛ earum effectus a principio vsq; ad finem.

Quoniam plerūq;.
1 ¶ Circa materiam † dilationum quedā sunt deliberatorie, quedam expectatorie, quedam probatorie, quedam iudica
a torie[a]. Deliberatorie sunt que dātur ad deliberandum, ꝛ dantur reo, ꝛ interdum in principio, interdum in medio. In principio dantur dilationes ad deliberandum super libello, vtrum velit cedere, an contendere. ff. de edend. l. j. s. in auf. offeratur. quia non potuit esse instructus ꝛc. j. l. proxi. Item datur in alio casu vt super interrogatione que fit ante litem contestatā: vt de interrog. actio. l. qui interrogatur. j. de iure delib. l. si curator. Interdum datur in medio, vt quando fit positio ꝛ de ea dubitatur potest petere tempus ad deliberādum. ff. de iureiur. l. iusiurandum ꝛ ad pecunias. in prin. de petitio. heredi. l. si debitor. ꝛ tunc dicunt quidā ꝙ est differentia, aut interrogatur de facto alieno, vt de contractu per defunctum, ꝛ tunc quia est tolerabilis error: vt. ff. pro suo. l. fina. ff. de iur. ꝛ fac. igno. l. plurium. debet dari tempus ad deliberandum, quia ꝛc. ff. rerum amotarū. l. marcellus. ꝛ dicta. l. iusiurandum ꝛ ad pecu. Si de suo tunc subdiuiditur, aut de antiquo, ꝛ tunc debet dari: quia labilis est memoria hominis, vt. j. qui testamē. facere possunt. l. hac consultissima. ꝛ de testamen. l. iubemus. ꝛ. ff. de acquiren. possessione. l. peregre. De recenti vero quia nō est probabilis error in facto proprio: vt ad velleia. l. §. §. ꝛ de contrahen. ꝛ cōmit. stipu. l. magnam. dicunt non dari quia non est rationabilis ꝙ requiritur vt detur dilatio: vt hic, ꝛ. l. penulti. Sed quid si interrogatur de credulitate sua an tempus ad deliberandum detur: nam supradixi quando de veritate interrogatur. dicunt quidam ꝙ non, sed credo ꝙ sic: nam illa est bona credulitas que concluditur aliqua ratione. j. ad leg. afl. de plag. l. plagij. Unde credo dari tempus ad deliberandum: quia qui dicunt se deliberare velle precipitandi nō sunt, de succes. edic. l. j. §. largius. Sed an actori detur deliberatoria. dico ꝙ deliberatoria ad dādum libellum non debet dari, quia debuit esse certus de iure suo: vt in regula iuris. l. qui in alterius. ꝛ. l. si quando. Sed si fiet positio actori, an potest petere tempus ad deliberandū. credo ꝙ sic: quia in exceptione ꝛc. ff. de probat. l. in exceptione. ff. de except. l. j. Sed an hec dilatio deliberatoria datur semel, an sepius. videtur ꝙ sepius. ff. de iure deliberan. l. iij. Alia dilatio est expectatoria, vt quādo expectatur alius: ꝛ tunc scire debes ꝙ interdum datur presenti ꝛ postulanti: vt quando citatur aliquis pro re quā detinet ipse in iudicio cuius nomine dicit se possidere datur tempus ad expectandum eum: vt. j. vbi in rem act. l. ij. Item cum alio casu simili in auf. qua in prouincia. Item in alio casu in auf. de fideiusso. §. j. Interdum datur absenti vt veniat: ꝛ tunc aut est actor, aut reus: si actor tunc datur tempus qd dicitur. j. quomo. ꝛ quādo iudex, in auf. qui semel. Si reus tunc obtinet qd dicitur s. de iudicijs. properandum. §. ꝛ si quidem. sed spatium decem dierum ampliatum est ad. xxx. per auf. qui semel. ideo q2 nō debet actori ꝛc. vt regula iuris. nō debet. imo debet esse fauorabilior: vt. l. fauorabiliores. Alia dilatio est ꝓbatoria: ꝛ in hoc scias quot sunt necessaria ad hoc vt detur statim, ꝛ certe necesse est qd iudex debeat ꝛ inquirat ab eo qui probare intendit qd vult probare, vt si illud est impertinens non det ei dilationem: vt. j. de probatio. l. ad probationem. sic ꝛ de ingen. manumis. l. ij. ad hoc de iureiuran. l. si duo patroni. §. ij. qui legit. perso. l. momentarie. ¶ Item debet videre iudex vtrum per calumniam hanc dilationē petat: quid eñ si habet probationes in prōptu, vel dicit se velle probare qd est impossibile, ꝛ hoc certum sit non datur, vt hic in fi. ad le. cornel. de fal. l. satis aperte. ¶ Item debet videre ꝛ dicere vbi sunt testes quos vult ꝑducere vt statuat ei iudex maius vel minus tempus, vt hic dicitur. ꝛ pro hoc. ff. eod. l. oratione. ergo nulla datur sine cause cognitione, imo demū cum cause cognitione: vt. l. a procedēte. modo dico cum petitur dilatio probatoria, aut in criminali, aut in ciuili: si in criminali, aut ab actore, aut a reo: si ab actore due debent dari cū eadem cause cognitione quā. s. dixi: non autem debet probare impedimentum aliquod: reo tres vero dantur cum eadem cognitione: vt. ff. eo. l. fin. ex quo patet plus fauere reo, de regu. iur. l. fauorabiliores. s. de temp. in integ. resti. l. petende. ¶ Si vero causa sit ciuilis, tunc dic ꝙ regulariter reo, datur cū cause cognitione quā dixi: ꝛ etiam actori regulariter cū eadem cause cognitione: vt. ff. eodē. l. oratione. sed qd dixi de actore fallit. s. quādo trahitur reus ad extraordinarium iudicium, vbi denegatur actori, sed reo cōceditur. Sed an vnica tm̄, an vltra. dic ꝙ considerandum est, aut nulla est data: ꝛ tunc danda est cum cause cognitione quā dixi, vt. l. oratione. Si vero iam data est aut nulli testes sunt producti: ꝛ tunc iterum dabitur probato impedimēto: vnde due cognitiones debent interuenire, scilicet

a ¶ Distinctio notabilis dilationū quā sibi appropriat. Jaco. de butri. in. l. in pecuniarijs. ff. eod. vbi etiā plene ꝑ hūc. Jaco.

in secūda danda. prima vt dixi in dando primam. item secunda de impedimento de quo debet fidem facere. ꝛ sic intelligitur qđ hic dicit, non amplius quam semel facile debet dari. Facile. i. sine probatione impedimēti, sed probato impedimento dabitur: vt. ff. de edend. l. si quis ex argētarijs. §. fi. ꝛ dicta. l. oratione. ꝛ dabit̃ quatenus opus est, imo etiam millesies: qđ est quando nulli testes sunt producti, tunc dilatio prima debuit dari, vt dixi. secunda demum probato impedimento, ꝛ tertia similiter. quarta vero cum probatione impedimenti ꝛ cum iuramento qđ non didicit testificata nec per se nec per aduocatos suos, in auт. de testi. §. quoniam. vltra quartam non dabitur alia. Si vero dicta testium sunt publicata non dabitur: vt. ĵ. de proba. auт. qui semel. qđ est verum ſm glos. etiā in alio capitulo: sed ſm decr. super alio cap'lo bene daт dilatio: vt extra de testi. c. fraternitatis. ¶ Sed dicet aliquis, si ita est ꝙ super quolibet capitulo possit nouam dilationem petere: ego primo vnū capitulum ponam ꝛ petam dilationem ad probādum, iterum postea ponam aliud ꝛ petam dilationem, ꝛ plures habebo. Ad hoc respondeo ꝙ iudex debet prefigere terminū intra quē det capitula omnia que probare oportebit vel expedit, ꝛ datis articulis videt si sunt aliqui impertinentes ꝛ eos faciat remoueri, ꝛ super omnibus alijs dabit vnam dilationem que hunc terminum possit constituere: scilicet prefigere intra certum tempus ad agendum, ꝛ si non agat, vlterius nō audiatur. probatur. ĵ. de inge. manumiſ. diffamari. ĵ. de re. pi. l. si eo tempore. ex quibus causis maio. l. sed si per pretorem. §. actio. Et ꝙ possit dari inuito probatur: quia boni pretoris ꝛc. si cert. peta. l. quidam. Et quia non est qui possit inuito iudice ꝛc. ŝ. de iudi. l. properandum. §. ĵ. ꝛ hoc ne iudicia sint elusoria. vt est, de iud. si pretor. Alie sunt dilationes iudiciarie, scʒ tēpus quod datur condemnatis: ꝛ hoc datur ꝛ si nihil dicatur, ꝛ est quatuor mensium, ꝛ si iudex velit minorare, non potest nisi ex causa. ff. de re iudi. l. qui pro tribunali. l. sed si se nō obtulit. §. pe. ¶ Sed queritur super dilatione an possit abreuiari vel augeri. Et circa hoc dic, aut datur a lege sine hominis ministerio, vt est tempus ad prosequēdum appellationē, vt. ĵ. de temp. appel. auт. ei qui. ꝛ tunc non minuitur per iudicem: ꝛ pro hoc quia beneficium datum a lege nō debet auferri. ĵ. de adul. adulter. in auт. de nup. §. sed vtrū. Si vero datur ab hoīe siue ab hominis ministerio, ꝛ tūc aut sunt statute dilationes cū temporis prefinitione aut sine prefinitiōe: si cum temporis prefinitione, tunc aut est dictū ꝙ non amplietur aut est dictum ꝙ non minuatur, si est dictum ꝙ non amplia tur vt est in dilationibus de quibus dicit lex ista, tunc nō minuetur sine causa. ŝ. eo. l. siue pars. ampliari potest cū causa. Quid est si in tali loco est vltra mare ꝙ intra octo dies non possit se expedire: nam refert quantum ad infamiam pertinet, refert causa cognita aliquid pronuncietur: vt. ff. de ijs qui not. infa. l. quid ergo. §. quantum. sed si sit dictum ꝙ non minuetur: vt est. ff. de iudic. per interualla. tunc ex causa minorabitur eo. titu. si nōnunq̄. Si autem non adijcitur certum tempus, tunc committetur arbitrio iudicantis. ff. de iur. deliber. l. ĵ. in fi. ꝛ hodie de consuetudine fere omnes dilationes iudicis arbitrio committuntur. Quod ergo cōmuniter dicitur ab aliquibus ꝙ dilationes sunt arbitrarie, dic esse verum ex causa. Item quo ad quid sine causa vt possit minorari non autem augeri nisi ex causa[a].

Siue pars. ¶ Dic ꝙ dicitur in princ. huius legis esse verum nisi dederit ad vnū articulum: nam tunc potest procedere iterum in alio. argu. ĵ. de reb. cred. l. generaliter. §. his. ad hoc dūmodo sit separatum ab eo in quo dedit dilationē, secus si concessum. pro hoc extra de app. super eo. Jac. de are.

Summarium.

1 ☞ Manumissio que fit a minore. xx. annoꝝ debet fieri causa cognita: ea vero que fit a maiore fit solum procedente iudice.

2 Preceptum quod fit confitenti se mutuum accepisse, potest fieri iudice sedente pro tribunali.

1 **Procedente.** ¶ Dic † ꝙ manumissio que habet fieri causa cognita, vt illa que fit a minore. xx. annorum non potest fieri iudice procedente: quia recipit plene cause cognitionem ꝛ decreti interpositionem: sed illa que fit a maiore quia fit sine cause cognitione potest fieri a iudice procedēte. instituti. de liber. §. penulti. ff. de manumiſ. vindic. l. ĵ. pro hoc quis ordo in bo. poſſ. ser. l. ij. §. dies. vnde ista faciūt ad id
2 quod queritur † an preceptum qđ fit a iudice ei qui mutuo accepit pecuniam quā confitetur se mutuo accepisse de consuetudine possit fieri iudice non sedente pro tribunali, cum in confitentes nulle sint iudicis partes: vt ad legem aquiliam. prouide. nisi vt fiat preceptum: vt de iudicijs. l. si debitori. ꝛ de re iudica. si debitoribus. Unde videtur ꝙ inter volentes quocunq; loco fieri possit, sed ea que fiunt inter inuitos habent fieri in loco pro tribunali: qđ autē dicitur in fine suscepta questio ꝛc. ideo est, quia talis exceptio est que tangit processum: secus si est talis que tangit negotium, vt not. fuit. ŝ. de ordi. iudi. l. ĵ. ꝛ pro hoc de liber. causa. libertis. §. fi. Jaco.

¶ De ferijs Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Appellatio potest interponi tempore feriato non autem exerceri.

Quoniā consulis. ¶ Dic ꝙ si multitudo in ferijs solennibus ꝛ in repentinis in causa principali est: quia sicut in solennibus non potest fieri litis contestatio, ꝛ ita nec in repentinis in dilatione ferie solennes ꝛ repentine computan-
1 tur. Item in tempore appellationis. † nam appellatio potest interponi tempore feriarum solenniū ꝛ repētinarum: sed exerceri non potest aliquo tempore ipsoꝝ temporum, ꝛ tamē concurrunt tempora. ĵ. de temp. app. l. ij. §. penul. quod videtur mirabile ꝙ tempus currit ꝛ non possit quis agere, sed istud est: quia licet causa non possit exerceri, tamen possunt parari multa per que facilius procedet̃ in causa. Licet autem vtrūq; tempus computetur cum hec dilatio sit legalis, ꝛ sit differentia inter solennes ꝛ repentinas, dicam tempore repentinarum restitui. ff. ex quibus causis ma. l. sed si per pretorem. §. si ferie. Jacob. de are.

Summarium.

1 ☞ An cōtrahentium pacto tempus feriarum possit remitti, aut renunciari.

Omnes iudices. ¶ Nunquid in in-
1 strumento † potest fieri renunciatio per pactum, quia aliquis renunciat ferijs dum contrahit, nunquid potest conueniri in ferijs introductis ob necessitatem hominū? Et videtur ꝙ sic per. l. si quis in conscribendo. ŝ. de pact. econtra videtur ꝙ non: quia oportet ꝙ duret cōsensus. Hinc est ꝙ si filia cōsensit patri agenti ante litis contesta. ꝛ peniteat, potest hoc facere. arg. ff. ŝ. solu. matrimo. l. si cum dotem. §. eo aūt tempore. Item pro hoc. ff. de iurisdi. om. iud. l. si conuenerit ergo videtur ꝙ in presenti desideretur cōsensus. Unde dicunt quidā ꝙ potest renunciari dictis ferijs introductis ob necessitatem hominū qđ spōte ipsi litigant sicut etiam autoritati tutorum. institu. de auto. tut. Sed pleriq;

a ¶ Adde qđ not. per glo. ꝛ q̄ p Jaco. de are. ĵ. qui. acc. nō poſ. l. si ea que. ꝛ p Ber. ex̄ de app. c. cū sit. in glos. magna. ꝛ p dy. ex̄ de reg. iu. c. decet concessum. ꝛ de materia que hic not. habetur plene per B. ex̄ de dila. ca. preterea. in glo. magna. ꝛ p But. in auт. offeratur.

riqꝫ tenent contra, arg. dicte. l. si quis in conscribendo. & sic seruatur in partibus meis. Sed quidā dicunt ꝙ non valet renunciatio facta in instrumento, quia est renunciatio que non potest fieri super futuro: sed certe renunciatio facta in presentia aduersarij habet vim pacti. ff. de pact. l. tale pactum. Iaco. de are.

Summarium.

1 Decretum super alienatione rei minoris die feriato non potest interponi, quia desiderat plenam cause cognitionem: & alias rationes vide.
2 Quem modum iudex seruare debeat in interponendo decretum super rebus minoris alienandis.
3 Non potest interponi decretum super rebus ecclesiasticis die feriato.

1 Actus omnes. ¶ Nunquid † decretū super alienatione rei minoris potest interponi tempore feriato? Videt ꝙ sic, vt hic. Ecōtra[a] ꝙ
a nō, q2 desiderat plenam cause cognitionem & decreti interpositionem: & quia iudex debet dare viatorē qui referat pecuniam esse versam in vtilitatem pupilli: vt. ff. de reb. eorū. l. magis. §. nō passim. Item q2 talibus diebus silere debet horrida vox preconis: vt. C. de fer. l. dies festos. ibi: nulla admonitio. Itē probabilius argue. Decreti interpositio necesse est ꝙ fiat apud acta iudice pro tribunali sedente & examinante et approbante causas propter quas venditio conceditur in quibus admonitiones fiunt & testes rogātur, que omnia debent diebus iuridicis fieri: vt. C. de pred. mi. l. vlti. idem Guid. de suc. & ideo iudex debet sedere pro tribunali, licet hic male
2 seruetur: nam coram † iudice debet causa exponi per tutorem, & ꝙ est es alienū, & ꝙ nō est aliūde cōmode vnde possit solui, & demū iudex sciet ab agnatis pupilli si res ita se habeat, & sic postea dicere debebit: cum appareat talem pupillum debere tantam quantitatē: nec aliunde possit soluere, permitto rem immobilem vēdi & interpono autoritatem & decretum, & de hoc fiet instrumētum, & postea cum isto instrumento ibit tutor & vendet. & sic debet de iure fieri, vt dicit. §. ne passim. sic ego facerem si deberē emere rem pupilli: licet de consuetudine accedat coram iudice & petit interponi decretum, & ipse vendit, & iudex interponit decretum: similiter in vēditione rerū
3 ciuitatis: vt. j. de vend. re. ciui. l. ij. lib. xj. Item † in rebus ecclesiasticis, vt in auf. hoc ius. dic ergo ꝙ nō potest fieri diebus feriatis: vt de confir. tuto. l. confirmando. de bonorū possess. l. iij. §. fi. nec obstat hec lex: quia hic loquitur de volūtaria iurisdictione. Item fauore libertatis, nam ad libertatem serui dum manumittuntur, & filij dum emancipantur. Iaco. de are.

Summarium.

1 Citatio facta die dominico vt quis die feriato cōpareat non valet.
2 Minor viginti annis in testamento manumissus, licet postea efficiatur maior liber non efficitur.
3 Preceptum de cōparendo est sententia cōminatoria.

1 Dies festos. ¶ Sed an possit fieri † preceptum die dominico qđ alia die nō feriata compareat? Videtur ꝙ sic: quia tempus citationis dirigitur in tēpus in quo potest vnus vocari vt & donatio valet inter virū & vxo. que cōfertur in tempus quo desinunt esse vir & vxor: vt. l. si eum. cū. l. seq. ff. de dona. inter virum & vxorem. & ff. de heredi. insti. l. in tempus. & de manumis. testa. l. si quis locuples. Sed cōtra videtur per hanc literam que dicit: preconis horrida &c. si ergo facit contra hanc legem, ergo non valet, vt. s. de leg. l. nō dubium. Item pro hoc, si minor † viginti annis manumit-
2 titur in testamento, licet postea efficiatur maior non confirmatur libertas in testamento data, j. de testam. mili. l.
3 si rufinus. Item est † quedam sententia cōminatoria: vt j. de ijs qui ad eccle. confug. l. presenti. & probatur in. l. cū clericis. s. de episco. & cler. ergo non est ferenda tempore feriato, & tutius est non valere, licet de facto contra seruetur. Item pro hoc facit illud generale: qđ ab initio nō valet tractu temporis non conualescit: vt. ff. de reg. iur. qđ ab initio. Sed pone ꝙ die non iuridico citatur aliquis vt cōpareat die feriato, an valet talis citatio? Videtur ꝙ non. ff. de fer. l. j. & si, quis in ius vocat. l. ij. Item quia citatio videtur in se habere errorem, & quoties &c. ff. qui satisda. cogā. l. quoties. econtra ꝙ valeat videtur extra de dolo & contu. c. cum dilecti. ff. de donat. inter virum & vxo. l. si donatio. §. fina. Decretiste solent sic tenere: aut citatur vt die dominica siue feriata aliquid faciat in causa, & tunc non valet citatio, quia in causa non est aliquid faciendum die feriata: vnde si citatur vt debeat respondere, nō valet quasi in se citatio illa habeat expressum errorem, vt dictis legibus. Si vero citetur vt cōpareat, cum etiam die dominico possit dari libellus: vt probatur. ff. de adulte. l. miles. §. lex. videtur ꝙ valeat citatio, & sic est differentia an citetur vt respondeat, an vt compareat. Alij dicūt ꝙ si citatur vt respondeat valet citatio, & tenetur respondere sequenti die nō feriata: vt sic duo videatur cōtinere citatio, scilicet expresse diē citationis & tacite sequentem diem si prima sit feriata, sicut duo sunt precepta arbitri &c. ff. de arbit. l. celsus. simile de heredi. instituen. l. ij. de lega. j. l. si mihi & tibi. Sed hoc non videtur bene dictum, quia sententia non debet pro parte valere, & pro parte non. ff. fami. hercis. l. in hoc iudicio. vnde cum sit citatio quedam sententia: vt. s. de epis. & cler. l. cum clericis. ibi sententiarū tuarū. si non valet in expressa, nec valet in tacita: & ideo consilium est vt inseratur in citatione: si incidit in diem feriatam sequēs nō feriata pro termino habeatur. super hoc etiam vide qđ not. extra de elec. c. cupientes. in gl. quid si electus. in iij. q. li. vj. & in. c. nemo potest. in fi. gl. li. vj. de reg. iur. Iac.

a ¶ Hec vera & ideꝫ tenet Spe. in ti. de fer. §. fi. ver. vlt.

¶ De iurisdictione omnium iudicum. Rubrica.

Summarium.

1 An partes possunt in iudicem cōsentire vt certam ferat sententiam.
2 Non potest fieri prorogatio de negotio ciuili ad criminale.

1 Non quidem. ¶ Dicit glos. † ꝙ non possunt in iudicem consentire vt ferat certam sententiam sicut in arbitro: sed forte aliud est in arbitro cū de substantia arbitrij sit controuersia. ff. de arbitris. §. quis. aliud in iudice. per. l. de re iudi. si cōuenerit. ff. cōmu. de leg. in hoc iudicio. Itē dic ꝙ ita demum tenet prorogatio si ipse iudex generalis est illius cause: si enim sit iudex de meritis que fiunt & volumus eum facere iudicem de questione fundi non possumus, j. de testa. testamenta. sed prorogatio fit ſm quosdam semper in eodē iure & statu quo erāt priores: vt. ff. de preca. l. si ma-
2 nente, quare nō potest † fieri prorogatio de ciuili negotio ad criminale, vel econtra. Sed an possumus facere iudicem eum qui in aliqua causa est delegatus. glos. dicunt ꝙ sic. & pro hoc. j. eo. priuatorum. sed certe. l. illa magis facit cōtra: nam dicit ꝙ nullus preest, sed delegatus nō preest: sed subest cum iudiciario more fungatur. s. de iudic. a iudice. & decretalis est expressa ꝙ non possit extra de offic. & pote. iud. deleg. c. penul.

Tris ordinē. ¶ Cum multis modis sortiatur quis forum, & sortiatur ratione paterne originis quo ad quid: sed tamen glos. videtur dicere ꝙ non in. l. assumptio. quia iam oportet

nos querere &c. sed videtur quod sic, vt.l.libertus.§. in adoptiuo.ff.ad municip.quare potest dici si nepos natus sit viuente auo quod sequitur originem aui: vt nota. arg.ff.de sena.emancipatum.&dicta.l.assumptio.§.fi.& l.si ille.j.de decur.lib.x.Jaco.de are.

Summarium.

1 Si aliquis traxit aduersarium ad extraneum iudicem, ante litem contestatam potest penitere: post contestationem non.

1 In criminali. Dic quod si aliquis traxit aduersarium ad extraneum iudicem, ante litem contestatam potest penitere: quia verba debent accipi cum effectu. & pro hoc.ff.de in ius voc. l.quamuis.sed post litem contestatam non potest penitere, quia iam per tractum est ius quesitum alteri. Jac.

Summarium.

1 Uniuersitas & ciuitas dant iurisdictionem: tamen non habent eius exercitium.

1 Per iniquum. Dic quod vniuersitas dat iurisdictionem: sed non habet exercitium nisi confirmetur per superiorem. Nam ciuitas dat iurisdictionem: sed eam tamen non potest exercere nisi per superiorem fuerit confirmatum, in auth. de defen.ciuita.§.interim. & multo magis quedam professio. Item dic quod licet det iurisdictionem, non tamen merum imperium: quia illud datur a lege: vt de offic.eius cui manda.est iurisdi. l.j.Sed nonne iurisdictio datur a lege. Respondeo sic per electionem illorum de vniuersitate. Jaco.de are.

Ubi conueniatur qui certo loco dare promisit. Rub.

Ubi certo. In glos.ij.in fin. Prima vera secus si non esset appositus locus solutionis, quia tunc locus contractus spectaretur si aliquam moram ibi fecerit contrahens: vt dicta.l.heres absens.§.j. &.§.at si quis.&.§.labeo.& pro hoc facit optime.ff.de arbitr.si cum dies.§.penul. & dicta.l.heres absens.§.vlti. ibi si in prouincia domicilium habuit & cum dicat si ibi non habet domicilium, non conuenitur. Oldra.

Ubi in rem actio exerceri debeat. Rubrica.

Summarium.

1 Si quis dicat se alieno nomine possidere non ei creditur vt sic declinatoriam proponat & habeat terminum ad denunciandum domino.
2 Dicens se alieno nomine possidere & petens eo nomine dilationem ad denunciandum domino: si postea dicat se suo nomine possidere non auditur nisi ante litis contestationem.
3 Emphyteota & fructuarius qui naturaliter possident tenentur rei vendicatione & sic non possunt declinare iudicium.
4 An ciuiliter possidens teneatur rei vendicatione.
5 An per iudicium quod fit contra naturaliter possidentem fiat preiudicium contra ciuiliter possidentem & econuerso.
6 Utilis actio quam habet emphyteota vel vasallus prefertur directe quantum ad ius agendi.
7 Sententia lata contra ciuiliter possidentem, preiudicium parit naturaliter possidenti eo sciente.
8 An per executionem interrumpatur prescriptio.
9 Quid sit summatim cognoscere.
10 Quando actor est missus in possessionem rei debitoris & veniant alij et velint habere commodum ex ea missione, debent ostendere de iure suo.
11 Secundum decretum an interponitur in reali secundum opinionem legistarum & canonistarum.

Si quis alterius.

1 Sed an ex eo ipso quod quis dicit se possidere alieno nomine creditur sibi, vt sic declinet iudicium, & detur sibi terminus ad denunciandum domino. Respon.non, nam detentio sua facit eum obligatum rei vendicationi, & quod pro se tenear de rei vendicatione.l.officium.s.de alie. iud.mut.causa.l.vnica. Item proponit exceptionem declinatoriam, & in except.&c.vt.ff.de probatio.l. in exce
2 ptionibus.de excep.l.ij.ergo probet. Sed quid si dicit se aliquis possidere nomine alieno, data est sibi dilatio ad denunciandum domino, postea vult dicere se possidere nomine proprio an potest. Uidetur quod non quasi contra ius.j.de furt.l.j. Sed dic ante litem contestatam potest, post non.s.de nox.l.electio.§.si is.de interro.act.de etate.
3 §.fi. Super eo autem quod queritur an qui habet ius in re teneatur rei vendicatione, vt est emphyteota & fructuarius. Dic quod secunda sententia est tenenda vt non possit declinare iudicium qui naturaliter possidet: cum possideat sibi naturaliter. & ad hoc facit de contro.feud. inter vasal.c.j. Sed videtur etiam quod non habens ius in re non declinet: vt de rei vend. officium. & depositi.l. bona fides.sed dic istud in immobili, illud in mobili, quia res mobiles facilius possunt celari, & ideo qui non habet ius in re tenetur rei vendicatione, immobiles autem non possunt celari. quando & qui. quar.pars ex bo.l.ij. Hodie dicunt quidam in mobili idem: vt auth. qua in prouincia. ibi vero autem &c. & si est timor sequestrabitur.ff. qui satisd.cog.l.si fideiussor.
4 Super eo autem quod queritur an ciuiliter possidens teneatur rei vendicatione: que questio formatur hic per Accur.&.ff.de rei vend.in rubrica, & in.l.pomponius.§.si is.ff.de vsufru. Credo quod teneatur: nam patet quod ciuilem restituere potest, nam per possessionem quis nanciscitur. Si aliquis emit rem & traditur sibi: vt.ff.de acquir.pos.l.j.in prin.&.ff.de rei vend.l.si ager. Sed si habes proprietatem alius vsumfructum, nonne potes vendere proprietatem & tuam possessionem ciuilem mihi, & sic dominium.ff.vsufruc.quemadmo.caue. l.omnes.§.fi.& idem dicam si per sententiam conuincatur vt teneatur tradere illam ciuilem. & do. Petrus rube.allegabat ad hoc.ff.de fundo dota.l.si fundus. sed illa lex non facit, quia ibi non possidebat dominus aliquo modo etiam ciuiliter. Item probo quod ciuiliter possidens teneatur rei vendi.quia contra ciuiliter possidentem datur actio ad exhibendum.l.iij.§.fin.ergo & rei vendi. vt.ff.de vsufru. l.j.& prealleg.l.iij.ad exhibe. Sed quomodo naturaliter possidens non declinat iudicium, propter hoc quod alius ciuiliter possideat, & ciuiliter possidens declinat iudicium, pro hoc quod dicat alium possidere naturaliter. Sed que
5 ro an per iudicium quod agitur contra naturaliter possidentem fiat preiudicium contra ciuiliter possidentem, & econtra: vt si dominus fuit in causa pro sua ciuili, an preiudicetur emphyteote, vel vasallo? Et certe regula videtur facere quod non, quia res inter alios acta &c. sed consuetudo feudorum allegata videtur facere quod preiudicet. Super hoc videtur posse forte dici, an altero sciente: & tunc sententia preiudicat, an altero ignorante: & tunc non. de re iudi.sepe.§.scientibus.nam qui habet ius in re: vt quia naturaliter possidet, vel etiam ciuiliter potest adesse cause et probare de iure suo.j.de liber.cau.principaliter.ff.de appel.si per lusorio. Alij dicunt aut conuenitur naturaliter possidens: tunc non preiudicat ciuiliter possidenti
6 indistincte: quia emphyteota vel vasallus habet ius agendi & defendendi, imo sua vtilis prefertur directe.ff. si ager vec.l.i. Sed quando conuincitur al's conuenitur vel agit ciuiliter possidens: tunc sententia non preiudicat naturaliter presidenti cum naturaliter presidens habeat maius

beat maius ius in eo, ꝛ tunc dicunt ꝙ aut sciuit naturaliter possidens, ꝛ tunc preiudicatur ei, aut nō, ꝛ non fiat ei preiudicium, vt. d. §. scientibus. ¶ Sed glos. etiam de
7 naturaliter possidente videtur tenere hic† ꝙ si eo sciente fertur sententia cōtra ciuiliter possidentē fiat ei preiudiciū: sed in alio videt̄ idē cū nō possit ꝓhiberi defensio, licet vsus feudorū videat̄ velle contrariū, vt in sum. de rei vend. ꝛ. ff. de rei vēdi. no. ꝙ potest cōueniri rei vēdic. licet
8 hic ponat in dubio. ¶ Sed circa hoc † quod dicit ꝙ prescriptio interrumpatur non videtur bene dictum, cum tantum per contestationē interrumpatur. ff. pro empto. alienam. Ad hoc dicunt quidā ꝙ hic respexit noua iura: sed que fit interruptio per executorem. j. de prescrip. xxx. anno. cum notissimi. in princ. Sed certe si quis velit intueri veritatem ille due leges loquuntur in prescriptione que currit contra negligentem: vt est prescriptio triginta vel quadraginta annorum, cuius negligentia rūpitur eoipso ꝙ citatur aduersarius: quia contra negligētes ꝛc. j. de anna. excep. l. fi. Item non dicit hic ꝙ per solum executorem arctetur, sed dicit quasi lite contestata: quasi dicat ad interrumpendam prescriptionem desideratur contestatio, sed hoc non potuit fieri propter absentiam domini, ꝛ ideo habetur pro contestata vt interrūpatur: ꝛ habetur quasi contestata, quia fuit solicitus in cōueniendo possidētem, ꝛ ille contra meā intentionem differt ꝛ habet dilationem ad denunciandum domino si non specialis veniat nec mittat, quia non stat per me: quo minus litem contester, sed per absentiam: vnde lex fingit quasi contest. ꝛ sic est specialis casus, ꝛ sic non trahendus ad consequentiam: nec dicat quis ꝙ ideo cum quis citatur si non venit sic lis contesta. habeatur: quia id verum est in eo casu quē ponit hec lex. dic ꝙ habeatur pro contest. quo ad interruptionem non quo ad sententiam, quia tunc non seruatur ius in proprietate si ferretur sententia diffinitiua: vt. l. properandum. §. si eo autem. ꝛ ista opinio non est hic, sed in decre. vt lit. non
a contest. quoniam. vbi est textus qui est hic. ¶ Circa id[a]
9 autem † qđ dicit summatim, dic quō fit summatim cognitio. Et quidē dicit Azo per iuramentum calumnie. arg. ff. ad exhiben. l. thesaurus. sed. l. j. de bon. auto. iudi.
10 possi. dicit † ꝙ quando actor est missus in possessionē rei debitoris ꝛ veniant alij ꝛ velint habere cōmodum ex ea missione, debent ostendere de iure suo, ꝛ hoc credo. Nec obst. qđ hic dicitur summatim, quia expono, id est summatim siue extra ordinem, quia tantum cognoscitur de iure presentis, ꝛ nō de iure absentis, quasi dicat, aliquas presumptiones dabit quibus ostendet rem ad se pertinere. Et si querit̄ quid recuperet rediēs. Dic aut agitur reali, aut personali: si reali aut fit missio ante litem contestatam, ꝛ dico ꝙ auditur intra annum solutis expēsis prestita cautione iudicio sisti: vt in. l. si quis emptionis. nisi in casu huius. l. vbi habetur quasi contra. vbi nō auditur de possessione sed de proprietate. Si sit lis contest. vere tunc est factus possessor ille qui missus est. j. quomo. ꝛ quan. iud. consentaneum. Si lata sit diffinitiua sententia: tunc est exclusum omne ius ei: vt de iudic. properandum. §. sin autem reus. hec in rei ven. ¶ Quid in hypothecaria dicunt quidam idem qđ lit. contesta. vel quasi audiatur tantum de proprietate: quia pignoris ꝛc. j. de pigno. pignoris. ¶ Sed hoc videtur mirū: nam quare debet probare de proprietate cum ego confiteor suam: nam pignus manet in bonis debitoris. j. de pigno. act. pignus. Unde videtur mirum si dicimus eum audiri de ꝓprietate: nam possidet nomine debitoris. ff. de vsucapio. l. pignori. Ad hoc sic dic: si non sit lis contest. tunc oblatis expensis recuperat possessionem intra annum, post annum non recuperat nisi probet indebitum, vel ꝙ res non erat obligata: ꝛ ita auditur de proprietate. l. de iure pignoris. Si vero sit lis contest. auditur de proprietate, id est de iure pignoris: si probauerit indebitum vel rem non esse obligatam si erat debitor qui conueniebatur hypothecaria: secus si alius extraneus, nam tūc ipse debet probare de vera proprietate si velit sibi restitui possessionem. Si vero fuerit lata diffinitiua sententia: tunc non auditur aliquo modo, vt dicta. l. properan

dum. §. sin autem reus. Si vero agit personali, tunc non efficitur quis possessor per id quod mittatur in possessionem. ff. ex quibus causis in posses. eatur. l. cum legati. vti possi. si duo. §. creditores. nisi in casu qui ponitur. ff. vt leg. no. cauea. postꝗ. §. j. Sed quando missus efficitur possessor vsqꝫ ad quod tempus auditur. Respondeo in reali vsqꝫ ad decē annos vel viginti dicit gl. sed in personali vbi fit possessor auditur alter de proprietate vsqꝫ
11 ad triginta annos. Sed an secundū † decretum interponitur in reali: dic ꝙ non. Decretaliste dicunt ꝙ ex voluntate potest interponi. extra de eo qui mit. in posses. cau. rei seruan. ca. j. ꝛ non ex necessitate. extra de dolo ꝛ contu. contigit. Doctores nostri dicunt ꝙ non interponitur ꝛ assignāt talem rationem: q2 per secundū decretum applicatur dominium. de dam. infec. l. si finita. §. iulianus. ergo in rei vendi. non potest habere locum: quia qui agi dicit se dominū: si ergo peteret per secūdū decretum applicari sibi dominium esset contrarius sibiipsi: quia ꝙ meum est ꝛc. institu. de leg. §. si rem. ¶ Sed certe fateor ꝙ qui mittitur in possessionē ex secundo decreto ex causa dam. infec. efficitur dominus, sed non est ita in quolibet: nam in quibusdam actionibus primo. l. in primo decreto potest dici ꝙ fiat custos, per secundum possessor, nam missiones habent illum effectum vt edicta dicunt: nam in noxali qui mittit̄ ex scđo decreto efficitur dn̄s. ff. si ex noxa. cau. aga. l. ij. de noxa. electio. Item qui mittitur per. d. l. postꝗ. fit statim possessor. Item qn̄ mittitur ex cau. dā. infec. per primū efficitur custos per secūdum dn̄s. Si alter erat dn̄s vel parat̄ sibi causa vsucap. in personali non effici dn̄s sed custos: ꝛ quādocūqꝫ veniat alter ꝛ velit subire iudiciū recuperat possessionem si ideo missus erat, q2 alter nō veniebat, secus si ideo q2 nō satisfaciebat, q2 tunc nō discedit quousqꝫ sibi satisfiat: vt in pos. leg. is cui. §. imperator. quare potest dici ꝙ illa sit ratio quare in reali nō interponunt̄, q2 post per lapsum anni efficit̄ quis possessor sicut efficit̄ per secūdū decretū, ergo nō est necessariū: tamē si quis velit petere ꝙ interponat̄ bene audit̄ ꝛ decernet̄ possessor per secundū decretū ꝛ nō poterit ab eo auocari nisi iudiciario ordine. Jaco.

a ¶ Dic ꝙ vbi agit̄ petitorio sit plena cognitio, vbi possesso. sufficit summaria vt no. xxv. q. v. Judicantē. ꝛ B vt in possessorio agitur de mittēdo in possess. cā rei seruāde: vt ex̄ vt lite non contest. qn̄ frequenter. in fi.

¶ De inofficioso testamento. Rubrica.

Si mater filijs. ¶ Sed nūquid corrigitur hec lex per auf. ex causa. vt legata debeantur etiam vbi non potuit mutare: cum illa loquatur de preteritione facta a matre. Et dicunt quidam ꝙ sic: sed certe loquitur in iam natis, ꝛ imputat omissionē cause que non potest cadere in posthumo. Unde preteritus a matre aget querela ꝛ non prestabit legata: posthumus a patre dicet ipso iure nec legata prestabit. Jaco.

Authentica.

Nouissima. ¶ Hodie debet iure institutionis: sed que est ratio. Respon. ratio redditur, de leg. prestan. filium. Item dic ꝙ sit opus in quota instituti. in auf. vt cum de appel. cog. §. ꝛ hoc disponimus. ꝛ. l. gallus. §. in omnibus. ff. de lib. ꝛ posth. ꝛ si nō sufficit aget ad supplementū. j. e. l. omnimodo. ꝛ in auf. vt cum de app. cog. §. illud quoqꝫ. Jaco. de are.

Summarium.

1 Qui dixit sententiam nullam ꝛ succubuit ꝛ postea vult appellare, an sit audiendus.
2 Si quis habuit terminū ad proponendum omnes exceptiones, an possit alias post tempus proponere.

1 Contra maiores. ¶ Ex hac. l. probatur ꝙ † qui dixit sententiam nullam et succubuit ꝛ vult postea appellare erit audien

dus, quasi non cucurrerit ei tempus appellationis interposite. Et per solutionem contrarij quam facit glos.
2 de.§.qui autem.instituf.de excusa.tuto.colligitur ꝙ † si quis habuit terminum ad proponendum omnes exceptiones, an possit alias post tempus proponere. ⁊ dicit aut erant contrarie: ⁊ tunc non potuit eas simul proponere, ⁊ non imputatur nec cōputatur tempus. Si vero non sunt contrarie in omnibus computatur tempus ⁊ amplius nō auditur.arg.dicti.§. ¶ Quod ergo dicitur nemo prohibetur pluribꝰ exceptionibus ⁊c.ff.de excep. nemo.verum est si non eodem tempore proponat contrarias: sed per decre.pastoralis.datur ei consiliū vt eas proponat sub conditione. Jaco.

Filijs matrem. ¶ Dic ꝙ quādo mater instituit filios heredes sub cōditione emācipationis, q̄ suspicabit̄ de patre ꝙ si pater emancipet non erit tutor filiorū, de tuto.⁊ cura.da.scire oportet. Sed quid si pater nunq̄ emancipet ⁊ moriunt̄. Respondeo si habuerūt substitutum, tunc substitutus admittatur, al's dicunt quidam ꝙ heredes erūt matris ab intestato: quia cū sint in articulo mortis nō possunt vlterius emancipari, ⁊ sic succedunt ab intesta. per.l.de condi.institu.l.fina. Sed certe illa loquitur in suo qui est heres ⁊ ignarus, sed non sic in matre: vnde dico qđ ad consanguineos vxoris veniet hereditas. Jaco.de are.

Summarium.

1 ☞ Si testis deponat ꝙ Titius possidet sunt plusq̄ triginta anni, quomodo veniet intelligendum illud plus.
2 Dictum testis debet esse clarum ⁊ certum.
3 Qui iurat quodāmodo videtur testis in causa sua.
4 Testis deponēs aliquem esse deceptum vltra dimidiam iusti pretij, non habet necesse dicere de quātitate.

Si quis in suo. ¶ Cum minuscula hic
1 appelletur quarta, colligitur arg. † ad testes qui dicūt tātum tempus est ⁊ plusq̄ triginta anni: vtputa possedit.xv.an.⁊ plus qūo intelligit̄ illud plus, scil3 quarta totius, ⁊ sic.xx.⁊ sic probatum debet probari: nam lex dicit ꝙ prolatio plus ad minusculam quantitatē refertur. de ver.sig.hec adiectio. Sed certe
2 non credo. Nam dictū † testis debet esse certum, vt in.l. male.⁊ clarū, vt in.l.si quo tpe.ff.de peti.here.hac inutili adiectione reiecta, vt in.l.j.ff.de verb.oblig.⁊.l.hec adiectio. ⁊ hic loquitur in legali dicto. Item merum, quia sicut appellatione filij a lege continentur nepotes: aliud si ab homine, imo dicūt per hoc nō adijci tempus: nam
3 qui iurat † quodāmodo videtur testis in causa sua.arg. de fideicōmis.l.si.qui si adijciat plus nihil operatur adiectio.de in lit.iuran.l.cum furti. Jaco. ¶ Additio. (Et vide circa hoc que not.per Guil.de cug.ff.si quis cau.l. ⁊ si post tres. Imo videtur ꝙ vbi requiritur ꝓbatio ex-
4 cessiua † quātitatis, vt ꝙ quis sit deceptus vltra dimidiam iusti pretij sufficit probatio testis deponētis ꝙ res valebat vltra, l3 non deponant de quātitate vltra. ar.c. cum causam.extra de testib.⁊ ca.cum causam.extra de emp.⁊ vendi.)

Summarium.

1 ☞ Ingratitudo filij morte non expirat: hinc videtur argumentum ꝙ noceat nepotibus.
2 De fidelitate testis agitur post mortem per modum exceptionis, vt nume.3.

1 **Si quis filium.** ¶ No. † agi de ingratitudine post mortem filij, sic dicam de fideli-
2 tate testis † posse agi post mortem.j.de testi. l.fina.de adulte.l.penult. Nec obstat ꝙ morte rei finitur crimen: quia respondeo verum est vbi queritur de pe-
3 na † testi imponenda, sed per modum exceptionis potest queri post mortem.ad quod.s.vbi cause fisca.l.non defense. Jaco.de are.

Summarium.

1 ☞ Qui liberam obtinuit testamenti factionem nō potest filium exheredare.

1 **Si quando.** ¶ Sed nunqd † qui impetrauerit liberā testamenti factionem poterit filium exheredare? Dic ꝙ nō, quia nō est nostri moris ⁊c. vt.j.de emancip.l.nec auus. vbi hoc exprimat et dicat non obst.l.auus. Jaco.de are.

Summarium.

1 ☞ Si filius habuit in partem tantū quātum valet sua legitima, non potest querelare testamentum.

1 **Et generaliter.** ¶ Ex hoc.§.colligitur ꝙ † qui habuit in partem tantum quātum est sua legitima non poterit conqueri: licet pater de eo nihil dicat in testamento; ⁊ si minus est agit ad supplementum. Nisi forte vis dicere hoc hodie correctum, cum debeat habere iure institutionis. Sed posset responderi ꝙ non corrigitur: ⁊ loquitur eo casu quando pater habebat necesse aliquid filio relinquere: sed hic non tenebatur relinquere, ex quo in partem concessit sibi suam legitimam: tutius tamen est ꝙ in aliquo instituatur, ⁊ ipse postea cōputabit in quartam qđ datum sibi est in partem. Jaco.de are.

Summarium.

1 ☞ Falcidia minuitur per debitum bonorum subsidium.
2 An dos data pro filia cōputabitur ei in legitimam.

1 **Símus.** ¶ Queritur an † falcidia minuatur per debitū bonorum subsidium. Dic ꝙ sic, quia est vt es alienum.§.si quis impubes.in auf.de hered.⁊ fal.§.si quis autem non implens. Sed an cum de-
2 beat † fieri repletio ex ipsa substantia patris: nunquid dos data pro filia computabitur? Uidetur ꝙ non, quia dos processit a bonis patris.de dot.colla.l.fina.ad legē falcid.pater. Sed credo ꝙ dos debet fieri de substantia testatoris que nunc est in hereditate, vel que al's fuit defuncti ⁊ protracta est ad alium: vt.s.eod. quoniam nouella. Jacob.de arena.

¶ De petitione hereditatis. Rubrica.

Si post motam. ¶ Qui ante factum. Dic debet probare: vt hic, ⁊.j.de probatio.l.matrem.de episco.audi.l.⁊ si legibus. Econtra petitor videtur debere probare, quia petitoris est probare.j. de proba.l.actor.⁊ qđ hic dicit dic ꝙ ꝓbat eoipso ꝙ contrarium non probatur: vt.j.qui manu.non pos.l.super seruis.nam presumitur bona fides in habēte si nō apparet de mala.j.de prescrip.long.tempo.l.si longi.⁊.l.emptor. Jacob.de are.

Liber ante omnia. ¶ Dic ante omnia, id est ante litem cōtestatam: nam cum agitur de hereditate ⁊ dicitur ꝙ non est hereditas, primo querendum est an habuit testamenti

stamenti factionem.ff.de testa.l.si queramus.de iur. codicil.l.quidã re. Alij dicũt anteq̃ feratur sentẽtia diffinitiua, ⁊ nõ ꝓnunciat̃ de libertate nisi per consequentiã.j. de ordi.cog.l.ij.s.de ordi.iud.l.j. Uel dic si in modũ dilatorie opponatur habeat locum prima opinio: si vero in modum peremptorie tunc secũda. Jac.de are.

Summarium.

1 Ei qui dicit incumbit onus probandi.
2 Qui mentitur de titulo possidet pro predone.
3 Ante iudicium nemo cogitur de iure suo docere.

1 Cogi possessorẽ. ¶ Sed an † qui dicit se emisse, debet hoc probare. Respon.sic, al's videtur per mendacium dicere. de interrog.
2 actio.l.qui interrogatur.nam † qui finxit titulum, possidet pro predone.ff.si omi.cau.testa.l.j.§. non queramus. Si dicit ante litem contestatam quomodo hoc fiet: cum
3 nemo † cogatur ante iudicium de iure suo docere. de interro.actio.l.j. ¶ Respon.illud regulariter, ⁊ in his que pertinent ad peremptionem litis, sed per istud non perimitur intẽtio petitoris sed differtur: qd pꝫ q2 oportet q̃ petatur rei vendica. vnde est dilatoria, ⁊ super dilatoria debet pronunciari ante litis contestationẽ.s.de procur. l.ita demum. ¶ Sed an deberent fieri iste interrogationes per libellum. Respondeo non, vt not.de interrog.actio.in rubr.imo officio iudicis expeditur. Sed quando dicit do. Accur.in summa huius tituli: composito libello in petitione hereditatis ne frustra interrogetur, vnde debeo habere libellum ⁊ iudici offerre non aduersario, ⁊ tunc iudex de hoc queret. Sed quid si non curaui facere interrogari in princip.sed litem sum contesta.ipse vero probat ⁊ allegat titulũ an succumbam. Uidetur q̃ sic: quia ante lit.contesta. debui eam opponere quia dilatoria.j.de probat̃.exceptionem. sed illa loquitur in dilatoria solutionis non in dilatoria iudiciorum: nam tũc debet opponi ante lit.contesta.sicut declinatoria si tamẽ sciat eam sibi competere.j.de exceptio.l.fina. Sed si post litem contestatam incipit habere titu.ante allegat. Et dicunt quidam aut fuit bona fide, ⁊ tunc prodest ei, aut mala, ⁊ tunc non.arg.ff.de vsucapio.non solum.§.quod vulgo. Econtra qd non allegat: quia ab exordio fuit suppositus petitione hereditatis.s.l.ij.ff.eod.l.si rem ⁊ pretium. Jacob.de are.

¶ De rei vendicatione. Rubrica.

Quoties. ¶ Sed qualiter ꝓbat possessor vbi dicit probaueris imo actor. Respondeo actor probat q̃ prius emerat ⁊ q̃ res sibi tradita fuerat ⁊ sic propter prioritatem contractus presumebat̃ sibi rem ante traditam nisi possessor contra probet. Jaco.

Si fundum. ¶ Sed qualiter probatur de perceptione fructuum. Dicunt quidam, probatur q̃ ager fuit cultus ⁊ tantum communiter consueuit prestare.arg.ff.de lega.j.l.si fundum.⁊ de reb.cre. l.si fundum. Sed certe licet talis probatio admittatur in partibus nostris, non credo probabilem seu sufficientem, sed presumptionem facit: nam potest esse contra ⁊ non probat hoc esse ⁊c.j.de probat̃.neq3 natales.j.vnde cogna.l.non hoc querendum.sed credo debere probari quantũ recepit, vt hic dicit̃: vel potest dici fieri ſm pretiũ rei, quia econtra ex quantitate fructuum consideratur pretium.ff.de lega.j.l.si fundũ per fideicõmis.⁊ in aut.de non alie.§.qd autem.in fi. Jaco.de are.

Indicia. ¶ Licet hic ponatur rei indicium pro vera probatione: tamen exemplum est de indicio tali. Nam indicium est, si vẽdidisti mihi rem ⁊ te sciente ⁊ te patiente fuero in possessionem: probato hoc, satis probatur de traditione. Item si soluo tibi pensionem pro aliquo fundo: indicium est qd a te habeam.j.de agric.⁊ censi.l.litibus. Jacob.de arena.

Certum. ¶ Sed an bone fidei possessor tenetur de percipiẽdis post litem contestatam. Potest dici si careat titulo teneatur, al's non: nam equiparatur male fidei possessori.pro hoc facit.ff.de petit.here. l.sed si hac lege.§.cum motam. Jaco.de are.

¶ De seruitute ⁊ aqua. Rubrica.

Summarium.

1 Que necessaria sunt ad hoc vt quis prescribat seruitutem.
2 Quelibet res sui natura p̃sumitur libera nisi appareat contrarium.
3 In prescriptione seruitutis non debet probari titulus nec causa.

Si quas actiones. ¶ Exponitur vi vel clam ibi glos.sed non bene vt mihi videtur: sed non debemus dicere vi, vt si cõtra denunciationem: clam, quando sciuit se prohiberi, vel scire debuit: vt.ff.de regu.iuris.l.quo tutela.§.in factum. qd vi aut clam.l.j.§.j. et.l.prohibere.§. fina. Sed
1 dic † q̃ ad hoc vt quis prescribat seruitutẽ, oportet q̃ sit dominus rei cui acquirit. Item q̃ ille contra quem prescribitur sit dominus, nam non dominus non querit.ff. cõmu.pred.l.j.⁊ hinc est q̃ socius rei cõmuni non potest querere.ff.de seruitu.vrb.pred.l.si vnus. vnde sicut per pactum non potest querere nec alter constituere, ita nec prescribere: licet sit arg.contra. quia aliquid potest fieri tempore qd non pacto.ff.de seruitu.vrb.predi.l.sed ⁊ si inter me ⁊ te.de diuer.⁊ temp.prescri.l.si longius.debet etiam inter alia habere bonam fidem prescribens. Sed an presumatur bona fides: videtur quod sic.s.de rei vendica.l.domum.in princi.⁊ hoc ideo quia bona fides habetur ex ignorantia que presumitur. de probat̃.versus. ¶ Item ille asserit qui dicit alium vel clam vel precario possidere, ergo debet probare.ff.de probatio.l.ei in
2 cumbit. Econtra q̃ non, † quia quilibet debet scire rem quamlibet liberam nisi contra appareat: quia sui natura quelibet res est libera nisi probetur serua.j.eod.alterius.⁊.l.si tibi. ⁊ cum sciat alienam debet scire q̃ non competit sibi ius faciendi in ea aliquid: nam in rebus alienis ⁊c.s.de pactis.l.fina.ergo si facit mala fide facit. nam qd suum non est ⁊c. vnde vi.l.fina.de vsucapio.l.sequitur. quasi ipse qui dicit. nam clam possidet ⁊c.ff.de acquiren.possess.l.nam possidere.in princip.si ergo sine causa vtor, videor habere malam fidem nisi probetur causa. ¶ Quid dicemus, si tenes secundam opinionem
3 videris male dicere: quia † in prescriptione seruitutis non debet probari titu.ff.de seruitutibus.l.si quis diuturno.⁊ de aqua plu.arcend.l.fina. Si non debet probari titu.ergo nec causa: ergo presumitur bona fides, nisi contra probetur. Sed si tenes primam qd presumitur bona fides contraria est glos.que est.ff.de itinere actuq3 priua.l.j.§.ij. vbi dicit, q̃ debet probare qd nec vi, nec clam, non precario possedit.⁊ dicit ibi glos.q̃ debet probare q̃ emerit a tali. Sed si hoc probat, ergo probat titulum. dico ergo ⁊ credo q̃ debet dicere quod credit seruitutem deberi non titulum: vt dictis legibus, ⁊ quẽadmodum seruitus amittatur. l.seruitute. cum similibus. Sed dicas, quomodo probat q̃ credit seruitutem deberi. Dicunt quidã, q̃ per iuramentum.argumen. de his qui ad eccle.confug.l.presenti. Ego credo q̃ debet probare qd actor suus vel alius fidedignus dixerat qd seruitus debebatur: qd quidem nõ est probare titulum sed

errorem, et sic ostendo bonam fidem. Sed si hoc non probetur, vel necesse est ꝙ habeat malam fidem, vel ꝙ errauit in iure: & si errauit in iure vsucapio non procedit. de vsucapio. l. nunꝗ. imo in prescriptione hic habentur paria, scire & scire debere. pro emptore. l. qui fundum. §. ij. Sed in prescriptione libertatis presumo bonam fidem: quia debuit credere rem talem esse, vt de natura debet esse. Item dic ꝙ in pscriptione seruitutis vt oportet qd aliquid fiat, puta dum vicinus vult eleuare, et ego denuncio sibi ne faciat: dicens me habere seruitutē, & ipse desistit ab opere, incipio prescribere ab eo tēpore seruitutē. ita dicit glos. nostra, sed lex nō allegatur, sed potest allegari: quia denunciatio facit aliquem possidere qui ante non possidebat. ff. de acquir. posses. l. possideri. §. si seruus. de vsucapio. l. si is qui pro emptore. l. j. §. si seruus. et ẜm hoc. quorum lega. l. j. §. queritur. Alij dicunt ꝙ prescribitur si fenestras habeā altiores domus mee & ille aperiuntur versus domū tuam. Jaco.

a ¶ De hoc hic no. ꝑ Ja. de butr. & .j. de pba. l. sciāt. per Jac. de are. & not. ex̄ de maio. et obed. c. cum in ecclesijs. vbi d hoc. et etiā ꝑ Inn. et ꝑ Archi. ij. q. vij. c. plerūq3. ad hoc not. ex̄ de iureiuran. c. cū impositionibus. lib. vj. & de verb. sig. c. j. e. li. & fuit hec q̄stio ꝑ Jo. and. publice disputata: & quod not. in ca. cū i ecclesijs. est verū ẜm In. Hos. Cy. et Jac. de are. & illud quod not. de iure cano. est verum. & vide qd no. in spe. de accusa. ꝟ. qd si accusatus. & facit. l. in senat⁹. ff. ad turpil.

Summarium.

1 ☞ Si quis molendinum fecerit alter faciendo nō potest ei preiudicium afferre.

1 SI manifeste. ¶ Ad questionem † que fit hic de molendino sic potest dici, ꝙ non possit alter secundo faciens, deteriorem conditionem meam facere: quia mihi fuit licitum. ff. de flumini. l. quo minus. si duxi per hoc ego habeo ius ducendi, & sic duco licite: si vis aliquid facere ad remotionem iuris mei non potes. ff. ne quid in flumine publi. l. j. §. sunt qui putant. pro hoc de aqua quoti. & estiua. l. hoc iure. §. ex flumine. de serui. rusti. predio. l. imperatores. in fi. & sic nō liceret superiori facere molendinū per qd auertatur aqua que venit ad meum. pro hoc. ff. de diuer. & tempo. prescrip. l. si quisꝙ. Econtra videtur ꝙ possit: quia tantum ius habet ad obtinendum quantum alter ad prohibendum, quia est in publicum. ff. ne quid in loco publi. l. ij. Item. l. quo minus. facit pro hoc licet allega. fuerit in contrarium. Item pro hoc hec. l. cum concor. hic positis. Item pro hoc de vsucap. l. fina. que contradicit. l. si quisꝙ. s. allegate. quare videtur ꝙ possit facere molendinum. Quid ergo dicemus? certe credo ꝙ si primus facit licite: secundus non possit facere propter quod impediatur primus. Si vero non fecit licite secundus poterit impedire eum faciendo aliud. ff. ne quid in loco pub. l. ij. §. si quid in publico. sicut & alleg. ff. de acquirē. rerum do. l. ꝗuis ꝙ in littore. & de ope. no. nun. l. j. §. nūciamus. & l. si quisꝙ. loquitur quando erat in possessione: cōtraria. j. de vsucap. loquit quādo desierat possidere. Jaco. & hanc distinctionem hic approbat Cy.

¶ Ad legem aquiliam. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ An & quando habeat locum rei iudicate exceptio.

EX morte ancille. ¶ In questione que fit in gl. allegatur lex de excep. rei iudi. l. si quis cum totū. §. plane. potest allegari & alia ratio: † q2
1 ad hoc vt habeat locū exceptio rei iudicate, oportet inter alia ꝙ agatur ad idem, sed cum modo agatur ad aliud merito exceptio rei iudicate non poterit obstare. Jaco. de are.

Summarium.

1 ☞ An maleficia possint probari per instrumenta.

COntra negantem. ¶ Dicit glos. probetur per testes vel instru-
1 menta. ex hoc † qd dicit instrumenta, videtur ꝙ maleficiū possit probari per instrumenta. ad quod. j. quorū appel. l. obseruare. Sed certe hoc nō obstat: nam damnum dicitur ab ademptiōe patrimonij. ff. de dam. infec. l. ij. Nam licet probetur ꝙ inciderit arbores, non propter hoc probatur damnum meum: sed oportet me probare ꝙ arbores erāt mee, & hoc probo per instrumēta, sed instrumentum non probat de delicto sed qd res fuerit mea: & ita potest intelligi qd hic dicitur de instrumentis. Alij dicunt ꝙ maleficia possunt probari per instrumenta: sed certe instrumenta habent fieri de consensu partium, nisi sint instrumenta denūciationum. ff. pro
a derelic. l. fina.[a] Jaco. de are.

¶ Familie herciscunde. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Filius an viuo patre dotē vxoris possit familie herciscunde iudicio percipere mortua vxore.

VXor tua si mortuo. ¶ Quid si viuo, scilicet moriatur vxor.
1 Respondeo † tunc datur actio familie herciscunde ad dotem percipiendam. ff. eo. l. si filia. §. ij. Sed quid si dos debet ex pacto vel ex lege municipali remanere: certe tunc veniet. ff. eo. heredes. §. fina. j. eod. l. si certum. licet soluatur matrimonium in vita patris, sed hic & in alijs rebus nō fuit pactū de lucrādo. Sed quero: pone ꝙ duo plaustra in strata sibi obuiant, qd alteri cedet. Respondeo potest dici sorte debere dirimi. argu. j. cōmu. de lega. l. fin. cum similibus. vel dic locum esse gratificandi per iudicem ad quem incontinenti decurrent. argu. ff. de relig. l. fina. vel dic tertio, & hoc de cōsuetudine obtinet vt is currus cedat q sine minori incōmodo perit. arg. ff. de euict. in creditore. j. de anno. & tribu. l. qd locus. lib. x. Jaco. de are.

Summarium.

1 ☞ Ubi nullū est testm̄, ibi nulla est heredis institutio.

QUoties. ¶ Quod hic dicit in gl. sed sic dico in prin. Ego intelligo quādo inter filios testat: sed si inter extraneos & diuidat omnia bona inter eos non videtur tunc aliqua institutio, & sic non valet testa-
1 mentum: quia † nullum est testamentum in quo non est heredis institutio. de ijs que in testa. delen. l. proxi. nam licet dicat testator: talis habet talem rem, nō pro hoc videtur heredem instituere. Sed nōne al's dicitur si quis dicat: relinquo bona mea videt testatus, sic vbi omnia relinquit: hic loquitur quādo singulis cetera predia reliquit, & sic res diuidendo. Jac. de are.

FIlij patris. ¶ In prima parte. l. filij fuerunt instituti in quota, vbi si filius habeat legitimā non conqueretur: si non habeat legitimā habet querelam ẜm iura antiqua ante. l. omnimodo. At quando equaliter instituūtur: sed vni reliquūtur maiora ꝙ alteri, qui habet minus non cōqueritur de inofficioso sed detrahit a coheredibus ꝙ habeat legitimam: vt hic in fi. et de here. insti. ex facto. Jaco.

Summarium.

1 ☞ Donatio iudicatur ẜm donantis animum et meritum donatarij.

Filie. ¶ Dici potest ꝙ quando pater emit aliquid nomine filij, aut res fuit tradita filio: ⁊ tunc obst. qd hic dicitur: sed si non sit tradita filio, sed patri: tunc videtur notare tantū adiectum in instrumento, ⁊ non facta donatio. j. si quis alte. vel sibi sub alte. no. l. ij. j. de castren. pecul. l. quisquis. lib. xij. ¶ Quod autem de liberis dicitur hic in glos. obst. ad id quod not. j. de colla. auf. ex testamento. vbi dicitur aliorum datorum ⁊c. Sed ipsi dicunt ob causam nō simpliciter: nam donata simpliciter non conferunt. de collat. illud. Sed certe † illud admittitur cum pater habuit donandi animū qui presumitur ex merito liberorum ⁊ facultatibus. ff. de donat. inter virum ⁊ vxo. l. vtrū. de leg. iij. si filie. Jaco. de are.

Summarium.

1 ☞ An in donatione facta a testatore habeat locum euictio.

1 Si cogitatione. ¶ Quod hic † dicit ꝙ donatione facta a testatore non agitur de euictione. contra. videt: quia hic fuit mutua traditio, licet eam testator ita disposuerit: tamen iudex se interponit cū mutue traditiones interuenerint, ⁊ sic fit quedam permutatio: ⁊ ideo habet locū familie herciscunde iudiciū: vt hic fuit, ⁊ re euicta videtur agi debere prescriptis verbis. Non ob. §. euictis. qr ibi contendit de prelegatis, ⁊ ita de lucro: secus quando contendunt de dāno, ⁊ hoc indicat. §. euictis. in secūdo dicto. ⁊ ad hoc ff. e. si pater. que precedit. l. Pomponius philadelphus. ⁊ sic videtur ꝙ omni diuisione facta a testatore de euictione agatur ⁊ habeat locum actio prescriptis verbis. ⁊ hec est humanior sententia. Jaco. de are.

Summarium.

1 ☞ Jure stricto filius potest habere legitimā suam in qualibet re hereditaria, secus de equitate.
2 An in vna re possit retineri falcidia.

Filius quem. ¶ Non placet opinio Joan. qr non debet computare nisi in quartam hereditarie fundi: ⁊ hoc innuit glos. ibi: sicuti si aliqua grauauatus esset dare. ¶ In ead. l. filium. in glos.
1 percepit. ibi: in vna re. cum queritur † vtrum possit filius habere legitimam suam in qualibet re hereditaria. Dic ꝙ sic de stricto iure: vt. j. de pec. l. iij. de equitate vero nō: quia si sunt duo fratres, ⁊ vnus petat legitimam suam in qualibet re, consulitur alteri fratri per viam iuris ꝙ debeat prouocare fratrem suum ad iudiciū ⁊ agere familiariter, ⁊ iudex assignabit sibi in vna re tantum partem suam, qui iudex non posset commode in qualibet re
2 sibi assignare. ⁊ sic intelligit lex ista. Oldra. ¶ Circa † id qd dicit, an in vna re possit retineri falcidia: dic ꝙ illud per gl. nō bene determinat, ⁊ dic ꝙ interdū plura relinquūtur pluribus, interdū plura vni, interdum relinquitur fideicōmissum vniuersaliter vni. Si plura pluribus de omnibus est defalcandū. insti. ad. l. falc. §. fi. ad. l. falci. in quantitate. ⁊ sic. j. ad leg. falcid. l. ij. ⁊ l. in imponenda. Hinc est ꝙ si sit vnum in quo falcidia non exercetur, nō per hoc magis grauantur alij: sed illud reputatur tanꝙ es alienum ⁊ detrahitur. ff. ad. l. falc. l. si post missionem. ⁊ l. si miles. ⁊ l. seq. Si vero plura relinquunt vni aut pluribus est defalcabile, ⁊ tunc falci. pro indiuiso resecat de quolibet vt quarta remaneat in hereditate, ⁊ in qualibet re habeat heres quartam. ff. ad legē falci. plautius. j. ad legem falcid. l. pe. sed licet pro indiuiso resecat, tamen iudex habet separare hanc communionem ⁊ videre quid vtriqꝫ expediat, non autem assignet in qualibet tertia, nam odium est inter eos ꝙ iudex perimit qui cognoscet de cōmuni diuidūdo actione nam in communi diuidūdo ita obtinet quia diuidit que sunt cōmunia. j. commu. diui. ad officiū. Item quia iudicem sequi oportet. C. commu. diui. iudic. j. quan. ⁊ quib. quar. pars debetur. l. ij. vbi dicit debere diuidi ingressum non per medium in qualibet re. ⁊ sic loquitur. l. pater. que sequit. l. amplius. de lega. j. Et ad hoc est arg. ꝙ in certa re habeatur falcidia. ff. ad leg. falci. l. si fundus legetur. si aliud sit non defalcabile, tunc defalcabile subit falcidiā vtriusqꝫ: vt de lega. ij. si duobus. ⁊ ad leg. falci. sed si non seruus. Si vero relinquatur fideicōmissum vniuersaliter vni hec pro indiuiso habet quartam, ⁊ est communio inter eos. ⁊ sic loquitur ad trebell. l. deducta. sed hec cōmunio est perimenda. Et cum hic tractatur de diuisione per familie herciscunde iudicium habet dirimere iudex: prout melius videbitur sibi ⁊ diuidat tanꝙ inter coheredes et tanꝙ inter heredem et fideicommissarium: nam habet dirimere cōmunionem: vnde potest pro quarta fundum assignare heredi, ⁊ sic potest solui, quia pro indiuiso competit de singulis rebus quarta sed diuisio non fit de singulis quando debentur eidem siue debeatur iure institutiōis, siue iure trebellianice, vt hic. ¶ Item scias qd hec lex intelligitur quatuor modis. Uno modo ſm antiquos. Alio modo ſm Jo. Alio modo ſm Azo. qui intellectus ponunt hic in gl. vt computet datum a coheredibus ⁊ hereditariā fundi portionē, ⁊ qd deest detrahat de hereditate. Alio modo legitur ſm eundem vt computet residuum in toto fundo ⁊ hic intellectus ponitur in summa hoc titu. ⁊ illum intellectum approbat. argu. l. nesennius. in fine. ff. ad leg. falcid. ⁊ l. antepenulti. vbi si duo sint heredes ⁊ vni prelegata sint quinqꝫ: alijs alia decem si ille cui legata sunt quinqꝫ velit ea petere tenetur cauere de non vtendo falcidia in decem si non vult cauere non petet sua quinqꝫ et de decem poterit defalcare. ¶ Sed contra hunc intellectum est ad trebel. l. deducta. §. numis. ibi, diuersa ⁊c. sed potest responderi quod illud diuersa refertur ad principium legis. Non obst. hec lex vbi fuit rogatus extraneis restituere, ⁊ sic rogatus extraneis restituere debet computare tantum hereditariam partem quando contra voluntatē defuncti vtitur falcidia: vt ad legē falcid. l. titia. Sed quando coheredi rogatur restituere: tunc cōputat totum prelegatum. Nec obstat hec lex, quia ipse potest respondere qd hic loquitur quando etiam ipsi extranei fuerint instituti. Sed certe. l. nesennius. ⁊ l. antepenulti. non videtur facere pro Azo. quia ibi dicit, aut non vult cauere: et tunc non petit suum prelegatum: ⁊ vtitur falcidia. Aut cauit, ⁊ tunc nō vtitur falcidia quia remansit: sed si iam solutum est legatum sine cautione ꝙ non possit defalcare aliud maius cum petitur ab eo non dicitur ibi, ⁊ si vult dicere ꝙ solum errore iuris similiter non repetet: vt. ff. de iuris ⁊ facti ignoran. l. cum quis. Sed potest defendi ꝙ hic erat in finibus ⁊ nihil erat solutum: adhuc dicebat fideicommissarius existitit conditio fideicomissi solue mihi: dicebat alter, etiā debeo habere quartam: certe iudex respiciet ius vniuscuiusqꝫ faciendo cōputari in quarta tam decem data ab heredibus, ꝙ hereditariam portionem predij, et residuum computari faciet in eodem predio: nam cum coheres est, fideicomissum non est extra quartam quod ab heredibus capitur. Jaco. de arena.

¶ Ad exhibendum. Rubrica.

Si res. ¶ Per hanc legem ⁊ ff. de cōdic. cau. data. l. si extraneus. ⁊ s. de diuer. rescrip. l. libellū. ⁊ j. quorum appel. non recipi. l. ij. cum his que ibi not. dicit do. Dy. qd quāuis dicatur. ff. de iudicijs. l. cum pretor. ⁊ ff. de procura. si maritus. ꝙ vnius inclusio est alterius exclusio: ceterorum tamen non intelliguntur excluse partes. Jacob. de arena.

¶ Explicit liber tertius.

Incipit liber quartus.

De rebus creditis, ⁊ de iureiurando. Rubrica.

Summarium.

1 Tria que concurrunt ad hoc vt actori deferatur iuramētum, quibus nō interuenientibus defertur reo.

1 **IN bone fid.** Dic† ꝙ quādo tria cōcurrūt defertur actori, al's reo. Primū est ꝙ actor sciat veritatem. Item ꝙ causa sit modica. Item ꝙ persona actoris sit honesta. Si hec tria concurrunt defertur actori iusiurandum: vt hic, ⁊ argu. ff. de legi. tuto. l. legitimos. al's si aliquod istorum deficiat defertur reo: nam si causa sit magna defertur reo. ff. eo. admonendi. Item si actor non sit honesta persona: vt ea. l. admonendi. Item si actor nesciret veritatem. Idem dico in crimine si agitur ciuiliter, secus si criminaliter: nam tunc debent probationes ⁊c. j. de probat. sciāt. j. de fal. l. vbi. ⁊ sic intelligitur. j. de iniur. l. lex cornelia. §. hac lege. Sed ponamus ꝙ actor plene probauit intentionem suam: reus semiplene probauit exceptionem suā, nunquid defertur sacramentū? Videtur ꝙ sic per hanc. l. in bone fidei. ff. eo. admonendi. Sed contra credo ꝙ debeat condemnari nec deferri iuramentū: vt. j. de testamen. nolumus. ⁊ l. hac consultissima. §. penul. vbi voluntas solennis non infringitur per non solennē. ⁊ ad hoc arg. j. de edic. diui adri. tol. l. fi. ff. de peti. heredi. l. qui se liti. Jaco.

Summarium.

1 Causa est inserenda in sententia appellationis.

1 **GEneraliter.** Iudex. No. argu. † hic causam inserēdam in sententia appellationis. Item si iudex principalis cause absoluit, quia non erat probatum: si probatur in causa appellatiōis debet iudex condemnare, nec sufficit qđ dicat bene appellatum. pro hoc iudi. sol. l. cum apud. Diuide hāc legem in tres partes principales. In prima ponit proemiū siue causam condendi legem. In secunda legis statutum, ⁊ prima pars principalis subdiuiditur in quatuor particulas. In prima Imperator pollicetur. In secunda reddit rationem pollicitationis. In tertia rationem rationis assignat. In quarta conclusionem huius prime partis. At secūda principalis subdiuidit̃ in tres partes principales. In prima agitur ⁊ loquit̃ de personis deferentibus iuramētum, siue sit actor, siue reus, siue iudex qui deferat, ⁊ de personis deferentibus vel recipientibꝰ vel recusantibus, siue sit actor siue reus qui recipiat vel recuset vel referat. In secūda agitur de persona iudicis deferētis, ⁊ de quo in loco debet deferre iuramentū. In tertio concludit confirmādo antiquas leges, ⁊ nihil eis derogando per istam legem. Jaco. de are.

Summarium.

1 Negatiua non ꝓbatur, quomodo intelligi debeat.

1 **CUm quis legatum.** Ex hac litera † no. ꝙ testes probāt negatiuam: nam dicunt testes ꝙ ita cōtinebatur in instrumento, ⁊ qđ autem dicitur de negatiua nō probari verum est de necessitate: quia actore non probante ⁊c. vt de probat. l. actor. ⁊ pro hoc qđ negatiua probet̃ facit in aut. de testi. §. j. Jaco. de are.

De suffragio. Rubrica.

Summarium.

1 Promissum aduocato salarij nomine si incertum sit petitur ex vi conuentionis condictione ex lege: et si interuenerit stipulatio, agitur actione ex stipulatu.
2 Dominium rei immobilis non transit in aduocatum, nisi facta scriptura.
3 Promissum aduocato nomine palmarij si vincat: ⁊ aliquibus articulis ceciderit, ⁊ in aliquibus obtinuerit, an totum peti possit, an pro rata victorie.
4 Aduocatus in causa principali, an teneatur prestare patrocinium in causa appellationis.
5 Aduocatus si patrocinet̃ in causa appellationis cōtra clientulum, notatur de preuaricatione.
6 An aduocatus teneatur exire prouinciam pro clientulo.
7 Aduocatus si in legatione pro clientulo moriatur, an heres totum salarium habeat.

1 **SI qui.** Sed quid † si salarium fuit cōuentum incertum, nunquid valet. Videtur ꝙ nō. ff. manda. l. salarium. j. māda. l. salarium. Sed credo ꝙ agatur ex vi conuentionis nō ex officio et petetur vbi conuentio intercessit condictione ex lege: vbi stipulatio intercessit ex stipulatione actionis: sicut ⁊ alibi petitur dos que promittitur incerta. ff. de iure dotium. l. cum post. §. gener. de lega. ij. l. quidam in testamento. de annu. lega. l. si cui. et sic non officio, sed actione petitur. Sed vsq; ad quam quātitatem potest cōueniri. Videtur quātum voluerit: vt not. in simili. j. de senten. que pro eo qđ interest. l. prima. vbi dicitur ꝙ illud pretiū est conuentum ꝙ contrahentes conuenerunt qđ eis promittitur quantum volunt. Sed certe credo ꝙ non vltra centum aureos: vt. s. de postu. l. si sub specie. sed vsq; ad cētum potest etiam si
2 al's non meretur tantum. Quod autem dicitur ꝙ † dominium rei immobilis non transit nisi facta fuerit scriptura: queritur an si dedit recuperet ab aduocato. Respondeo non credo, licet enim non transeat dominium non tamen potest venire contra factum suum: vt al's dicitur de seruitu. vrba. predi. l. si per fundum. imo plus quia poterit aduocatus agere contra eum quasi non fecerit quod debet, ⁊ pro hoc quia rem habeo, ⁊ rem peto. de solutio. etiam. ⁊ sic consequitur vt faciat instrumentum sic ⁊ alibi qui tenetur facere chartam. j. de liber. cau. l. sicut datam. ⁊ ff. de eden. l. ij. Sed queritur in
3 glos. nostra: si plura † fuerint capitula ⁊ in aliquibus amisit, ⁊ in aliquibus vixit, ⁊ nomine palmarij est cōuentum aliquid, an id totū poterit peti, vel nihil, vel quātū. Et videtur ꝙ totum: q2 qui facit partē, totum facere videtur. nam qui vincit ⁊c. ff. de furt. l. vulgaris. pro hoc de acquirend. posses. l. possideri. §. j. pro hoc de itinere actu priua. l. j. §. fina. et. l. iij. in princip. de aqua quotid. ⁊ estiua. l. j. §. idem ait. Econtra quia in totum conditio implenda est. de condi. ⁊ demonst. l. qui heredis. §. fina. et quia nihil ⁊c. j. ad silania. l. penul. ff. de preto. stipula. l. pretore. Potest teneri medium vt pro rata victorie habeat, pro alia non. arg. ff. manda. l. ita. vt omnis. ⁊ pro hoc facit regula quod iuris ⁊c. ff. de rei vendica. l. que de tota. Sed credo ꝙ ſm rigorem nihil habere debeat, quasi in totum debeat vincere. ff. de inofficioso testamen. l. si suspecta. ⁊ de transactio. l. iij. Alij dicunt, aut habet malam causam, ⁊ tunc non: quia ⁊c. ff. de alienat. iudicij mutan. causa facta. l. non solum. Si vero habet bonam causam cum per eum non stet quin vincat, debet habere totum. de regulis iuris. l. iure ciuili. Sed

quero

4 quero † an aduocatus in causa principali teneatur pre-
stare patrocinium in causa appellationis an non, vt sic
possit esse cum aduersa parte. Et videtur ꝙ non teneat:
quia intelligitur de lite presenti sicut ⁊ alibi. de contrah.
emp. l. in lege: de seruit. vrba. pred. l. si seruitus. at ista est
alia lis: quod apparet, quia vna contestatio facta fuit in
principali que est litis initium in auf. de litig. §. si vero ini
tiū. ⁊ alia fuit in causa appellatiōis. j. ne liceat in vna ea.
causa. l. vnica. s. de procur. l. ita demum. Si alia est conte
statio, ergo aliquid nouum: ergo est alia lis. arg. ad hoc
de dam. infec. l. damni. §. si is qui vicinas. ⁊ pro hoc quia
procurator non tenetur prosequi causam appellationis.
5 s. de procur. l. inuitus. ⁊ hoc credo verū. ¶ Sed an † cō-
tra te quem primo iuui potero esse in causa appellatiōis
ex quo non teneor te iuuare? Et certe sic, quia non tenet
tibi patrocinari: si est contra te non potest notari de pre-
uaricatione. ff. de postu. l. pe. hoc tamen non credo hone
stum. arg. de aboli. l. iij. ibi: prodita ⁊c. ¶ Sed nunquid
6 aduocatus † tenetur exire prouinciā pro clientulo? Dic
aut solitum erat mitti questiones istius ciuitatis ad locū
illum ad quem petit ꝙ vadat, ⁊ est ciuitas vicina ⁊ pōt,
al's non. arg. ff. de ann. leg. meuia. in fi. de condi. ⁊ demō.
7 l. pe. §. fi. Sed si morit † aduocatus an heres petet? Cer-
te si est solutum nō repetitur. ff de var. ⁊ extraor. l. j. §. di-
uus. Sed si nō est solutum an potest peti. Potest dici ꝙ
sic. arg. de aduoc. diuer. iud. l. post duos. sed forte de ri-
gore non: nam ad multa habemus exceptionem, ad que
non habemus actionem. ff. de iureiu. l. sed ⁊ si priori. sed
pro nobis est opi. alia melior, ⁊ potest induci arg. ad ex-
emplum assessoris. de assesso. diem functo. cū similibus.
⁊. ff. loca. l. sed addes. §. item cū quidam. Sed quid si sum
aduocatus generalis alicuius, nunquid tenear esse con-
tra meum fratrem vel consanguineū? Potest dici ꝙ nō.
s. de aduoc. diuer. iud. l. iubemus. ⁊ arg. ff. de postu. l. pe.
pro hoc. ff. de procur. l. post litem. Jac. de are.

¶ De condictione ob causam datorum. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Cautela ad hoc vt non transferatur dominium,
et nume. 2. et. 3.

1 A lege. ¶ Sed si vis † ꝙ effi-
ciatur ita ꝙ non trāsfe
ratur dominiū, quomodo potest fieri.
Dicūt quidā ꝙ debet dici hoc pacto ꝙ
nō possit alienari modo aliquo, ⁊ si fiat
cōtractus vel traditione transferat re-
trāseat dantē dominiū: itaqꝫ res afficiat sicut in pacto. l.
cōmissorie ⁊ adiectionis in diem. ⁊ hoc modo dicunt ꝙ
res afficiatur. ⁊ hoc capiunt per primā solutionem con-
tra de. l. si mancip. ita fue. alie. ea quidem. nam tunc effe-
2 ctu est interposita lex. Sed † cautius ⁊ melius est dicere
ꝙ ipse sub conditione contrahat: si contingat talem in
re tali alienationis velle inire contractū exnunc donat
eam tali ⁊ dominium in eum transfert, ⁊ eum in tali ca-
3 su se pro ipso cōstituit possidere. Uel sic, † ꝙ si ille cui do-
nat aliquem contractum alienationis iniuerit, ꝙ extūc
in se dominium reuocat: ⁊ qd extunc constituit illum do
natarium nomine suo possidere. Uel sic, si contigerit te
ad aliquem actum alienationis procedere: qd extūc ⁊c.
et ita tenet Azo in lectura sua super hac lege: nam tunc
a principio contractus vēditionis habet donatio suam
conditionem, nam donatio potest fieri sub cōditione. ff.
de donat. l. j. ⁊ post sub cōditione transferri, vt de acqui-
rend. posses. l. qui absenti. ⁊ etiam dominium potest sub
conditione transferri. ff. de donatio. l. ij. §. si pecuniam. ff.
si cert. peta. l. proinde. nam hic non est simplex pactum,
sed retraditio: nam cum constituit se nomine alterius
possidere, ipse possidere videtur. de acqui. posses. l. quod
modo. ⁊ de rei vend. quidam. Jaco. de are.

¶ De condictione ob turpē causam. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Si quis spe future numerationis confitetur pecu-
niam accepisse, intra bienniū potest excipere: post bien-
nium autem efficaciter tenetur.
2 Si quis non spe future numerationis confiteatur se ac-
cepisse pecuniam ⁊ interposita sit stipulatio, non habet
locum exceptio.

Si ex cautione. ¶ Dic
ꝙ pro-
bat se pecuniam non accepisse proban-
do qd ob turpem causam fuit interposi
1 ta cautio. ⁊ dic † aut quis cōfitet spe fu
ture numerationis: ⁊ tūc intra bienniū
pōt excipere, post bienniū efficaciter tenet. de nō nu. pe.
2 l. in cōtractibus. Si autē † nō spe future numerationis:
tunc aut ꝑpter honestā causam, aut propter inhonestā.
Si propter honestam, ⁊ tunc si interponatur stipulatio
non habet locum exceptio, nec ante biennium, nec post-
ea. j. de non numera. pecu. l. aduersus. Si stipulatio non
imponitur: tunc nō potest agi ex ea conuentione nisi pe-
cunia sit parata solutioni. s. si certum peta. l. si ex pretio.
ff. si cer. petatur. l. singularia. Si vero fuit inhonesta, tūc
probato qd ex turpi causa fuit emissa: ⁊ tunc habet locū
exceptio doli ⁊ quandocūqꝫ. nam que equitatis ⁊c. ff. de
doli except. l. qui equitate. ⁊ qd dicitur. s. de postu. l. sub
specie. nec temporis spatio. subaudi maxime. ⁊ per hoc
quod probatur ꝙ ex turpi causa cautio est emissa proba
to ꝙ pecunia non fuit numerata, cum vnum dependat
ex altero. Jacob. de are.

¶ De actionibus ⁊ obligationibus. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ An liber homo possit incarcerari.
2 A quo remouetur genus, remouetur ⁊ eius species.
3 Carcer species est seruitutis.

1 Obes. ¶ Cum queritur † an li-
ber homo possit carcera-
ri. Glos. variant. in. l. j. j. qui bonis cede.
possunt. videtur velle ꝙ sic, si non cedat
bonis a cōtrario sensu. l. sacrilegij. ad le.
iul. pecul. vbi dicit ꝙ cōpellūtur debito-
res soluere de tradēdo personam. per quā legē satis pa-
tet ꝙ carceratur. Preterea lege cauetur ꝙ conuincitur
aliquis vt in carcerē ponatur: vt. l. fi. j. que in frau. credi.
Idem cauetur in quadam lege. C. de exactio. tribu. l. ij. ⁊
iij. per quas videtur concludi ꝙ possit carcerari vel sal-
tem detineri. In cōtrarium videtur quia lege cauetur,
2 a quo † remouetur genus ⁊ eius species: vt. l. fundum.
⁊ de fundo instruc. ⁊ in. l. j. ⁊ not. l. j. de suis. ⁊ legi. hered.
sed lege cauetur ꝙ ob es non debet seruire: vt hic, extra
3 de pigno. ca. ij. Sed constat † ꝙ esse in carcere est species
seruitutis: vt. l. iij. §. j. de libe. ho. exhibē. l. titio §. titio. de
de cōdi. ⁊ demō. Si est species seruitutis, ergo sequitur
ꝙ neqꝫ victus detineri non potest. ⁊ de hoc est bona gl.
in auf. de fideiussoribus. §. si quis autem. At glos. que est
j. qui bono. cede. possunt. non firmat sed variat vtranqꝫ
opi. glos. que est. ff. de re iudic. sunt qui. In id videtur in-
nuere ꝙ non incarceratur. dicit enim qd in his personis
que hic enumerantur est speciale ꝙ cōdemnentur dedu-
cto ne egeant. In alijs est secus quod insolidum conde-
mnentur. In alia glos. videtur idem dici, vt. l. ij. C. de ex
actio. lib. x. vbi dicit ꝙ nō carcerentur nec detineantur.
⁊ illa videtur continere veritatem, quia continet fauorē
maiorem: vnde habetis tenere pro regula ꝙ liber ho-
mo pro debito nō detinetur, sed insolidū condemnatur
habita ratione ne egeat. Dy.

¶ Ne vxor pro marito ⁊c. Rubrica.

Summarium.

1 Si sententia est lata contra aliquem ⁊ executio fiat in rebus nō condemnati, si velit recuperare res suas debet probare eas ad se pertinere, ⁊ nume. 2.

Ob maritorū. ℂ Sic notabis per legem istam † ꝙ aliqua sententia sit lata contra aliquem, ⁊ executio sit facta in rebus non condemnati, ⁊ ille velit recuperare res suas qđ ipse debet probare res ad se pertinere. ⁊ ad hoc est qđ hic dicit dū tantum ⁊c. ⁊ no. ī. de priuile. fisc. l. j. per Accur. sed si hoc ita indistincte intelligeretur videtur valde absurdum: nam quilibet habēs sententiam posset procurare executionem fieri contra aliū in re quā habere affectat, ⁊ sic priuabit eum possessione, quia oportebit eū probare ad se pertinere, ⁊ forte probare nō poterit cum difficilis sit dominij probatio, ⁊ ita non vtitur cōmodo possessionis que sunt multa ⁊ specialiter hic, ꝙ non cogitur probare insti. de interdic. §. cōmodum. C. de eden. l. qui accusare. ⁊ de rei vendi. l. fi. Item quilibet poterit iudicium ordi-
2 nariū euitare: vnde posset † ita distingui, aut res in qua sit executio inuenitur penes condemnatum, et tunc si alius veniat ⁊ dicat executionem iniustam ⁊ rem ad se pertinere: tunc debet probare ad se pertinere cū presumatur esse de bonis debitoris ex eo ꝙ in domo eius reperitur: vt. ff. de acquir. posses. l. qđ meo. §. si venditorem. ⁊ sic intelligitur hec. l. ⁊ predicta. de priuil. fis. ⁊ sic videt̄ Accur. hanc legem intelligere. s. ꝙ maritus possidebat, aut possidebat extraneus sed non condemnatus: ⁊ tunc si fiat executio incontinenti sunt ei restituende summatim ⁊ extra ordinem. ī. de re iudi. l. a diuo pio. §. si super rebus. nam cum sit spoliatus possessione sua iniuste, debet incontinenti restitui: vt. C. de ord. cogni. l. vlti. in fi. ⁊ ad leg. iuliā de vi. si quis. si probauerit ⁊ sententiam habet, rem ad debitorem pertinere ſm omnes. arg. ad hoc ꝙ executio non debeat fieri contra tertiam personā no. C. de bonis auto. iudi. possi. l. fina. in glos. Item not. pro et contra. C. de pigno. l. ij. Jaco. de are.

ℂ Ne filius pro patre. Rubrica.

Summarium.

1 An represalie sint prohibite.
2 An ista authentica habeat locum in criminalibus.
3 Reconuentio non debet fieri coram doctore.

Authentica.

1 **Habita.** ℂ Dicit regulariter ꝙ represalie sunt prohibite: tamen fallit quando ciuitas noluit reddere ius de suo ciue. vt. xxij. q. ij. dixit dn̄s ad Jesuꝫ filiū Naue. pro hoc de incen. rui. nau. l. ne quid. ℂ Diuide hāc constitutionē in tres partes principales. In prima parte imperator Federicus indulget quoddam priuilegiū scholaribus. In secunda respondet cuidam tacite questioni. In tertia precipit hanc constitutionem inseri sub titulo ne filius pro patre. At prima pars principalis in qua indulgetur beneficium scholaribus subdiuiditur in quatuor particulas. In prima ponit̄ dictum. In secunda duabus rationibus probat illud dictum. In tertia concludit. In quarta facientes contra constitutio-
2 nem triplici pena punit. An † auḟ. in criminali habeat priuilegium. videtur ꝙ sic. ī. de priuileg. scho. l. ij. lib. xij. Econtra qđ non per hanc literam que dicit: litis. ⁊ sic ciuile. ⁊ pro hoc facit. ī. de agric. ⁊ censi. l. ex eo. Magis tamen credo ꝙ in ciuili habeat tm̄ locum siue agatur ciuiliter propter crimen, siue propter aliud. Uel potest dici, aut crimen est atrocissimū: ⁊ tunc nō habet locum, aut minus: ⁊ tunc sic vt alia sit differentia inter vnū ⁊ aliud. ff. de mino. l. auxiliū. ⁊ dic ꝙ doctor potest suam sententiam executioni mandare per iudicem secularem. C. de episco. audien. l. episcopale. Sed quid si cōuenit aliquis scholarem coram doctore scholaris ⁊ vult eum recōuenire coram eodem, dicit ei conuentus reconuenias me coram meo iudice, queritur quid iuris. Et videtur ꝙ coram eodem fiat reconuentio. de senten. ⁊ interlo. l. cū papinianus. auḟ. consequitur. Econtra videtur ꝙ nō: quia doctor habet iurisdictionē super certis causis que mouentur ab alijs contra scholares, non aūt econtra: non ergo de eis potest cognoscere. de arbitr. non distinguemus. §. de officio. Nec obst. l. cū papinianus. quia ibi volūtarie actor fuit tractus ad illum iudicem: at hic actor non elegit doctorem, sed inuitus fuit tractus ad eum: nam verba. l. cum papinianus. ⁊ auḟ. facta est fauore re-
3 conuenti. ⁊ ideo credo † ꝙ reconuentio non habet fieri coram doctore. Sed querit̄ hic in glos. vsqꝫ ad qđ tēpus possit penitere, Et dicitur ꝙ vsqꝫ ad lit. cōtest. sed si hoc est verum nunꝙ̄ veniemus ad finem: nam scholaris dū conuenietur coram vno, dicet volo conueniri corā alio: ⁊ sic in infinitum res adibit, quod esse nō debet sicut al's dicitur de eo qui promisit decē Ephesi aut Capue, vt. ff. de eo qđ certo loco. non vtiqꝫ. Unde credo ꝙ non possit variare ex quo eligit: sicut alibi qui habet priuilegium redeundi domum, ⁊ cauet de respōdendo in suo domicilio. de iudi. l. ij. §. penul. ⁊ facit dicta. l. non vtiqꝫ. vbi dicit sine adiectione loci postea facienda. ⁊ pro hoc. ff. de lega. iij. l. fideicōmissa. §. si fideicōmissum. Jaco. de are.

ℂ De hereditarijs actionibus. Rubrica.

Pecuniam. ℂ Dicit glos. quid si defuncta debebat qđ indiuiduū, vt seruitutē. Respon. glos. videtur ⁊c. Sed econtra. videtur ꝙ non, vt de seruitu. rusti. pre. l. si cōmuni. Credo ꝙ res peruenit ad eū casum a quo incipere non potest: ⁊ ideo extinguitur. ff. de seruit. pro parte. ⁊ de ser. vrba. pred. l. in re cōi. Jaco.

ℂ De constituta pecunia. Rubrica.

Receptitia. ℂ Diuide hāc legem in quatuor partes principales. In prima parte principali Imperator pollicetur se ampliare naturā actionis pecunie constitute cessante receptitia actione: vsqꝫ ibi, cum igitur. In secūda tria vitia que antiquitus inerant actioni constitute pecunie recitat ⁊ eadem incontinenti corrigit vsqꝫ ibi, sed heredibꝰ. In tertio ampliat naturam actionis constitute pecunie. In quarta ⁊ vltima parte ibi, sed vt subtilitati. approbat quorūdam negotiorū statuta. At secunda pars prin. que est in. §. cum igitur. subdiuiditur in duas particulas. In prima ponit per ordinem tria vitia que olim inerant actioni de constitu. pecu. In secunda ibi hac apertissima per ordinem illa corrigit. Iterum tertia pars principalis que est in. §. sed ⁊ heredibus. subdiuiditur in quatuor particulas. In prima ponit regulam vsqꝫ ibi, ita tamen. In secunda exceptio. a regula ibi, ita tamen. vsqꝫ ibi, non erubescat. In tertia ibi, vt non erubescat. vsqꝫ ibi, ⁊ neminem. vbi est quarta particula concludit. In quarta respondet cuidam tacite questioni que posset fieri. Jaco.

ℂ De probationibus. Rubrica.

Summarium.

1 Quomodo probetur quis vsurarius.
2 Fenerator non presumitur gratis dimittere vsuras.
3 Consuetudo patrisfamilias attenditur.

Ut creditor.

1 VT creditor. ¶ Pone† ꝙ aliquis erat
vsurarius, volo repetere ab eo vsuras:
probo eum vsurariū ꝛ ad tantam quan
titatem, hoc est, ad tot denar. pro libra:
et probo ꝙ tanto tempore fui debitor
ipsius in centum, et postea solui, dico ꝙ singulis an-
nis tantum prestiti pro vsuris: non tamen aliter pos-
sum probare de solutione vsurarum, an presumetur ꝙ
2 illas vsuras soluerim. Et videtur ꝙ sic, quia non est † ve-
risimile ꝙ gratis mihi dimiserit cum sit fenerator, cum
nemo presumatur iactare pecuniam. ff. de probat. l. cum
indebito. nam videtur ꝙ ex qualitate persone probat̃,
ꝛ al's ex presumptione probatur. ff. eo. l. si chirographū.
ĩ. de apoch. publi. l. quicunqꝫ. ꝛ argu. ff. de vsuris. qui se-
3 misses. Et consuetudo † patrisfamilias est attendenda.
ff. de pigno. actio. vel vniuersorum. ꝛ de episco. audien. l.
nemo. et sic obseruatur in quibusdam locis. Sed certe
imo debet probari manualis solutio, ꝛ ꝙ pecuniam nu-
merauerit ex tali causa. nam sicut al's video si pigno-
raui agrum meum alicui, ꝛ dico ꝙ ex fructibus tantum
percepit: oportet me illud probare, ꝛ sil'e extra de iure-
iuran. c. ad nostram. ꝛ. c. ex literis. ꝛ etiam argu. huius
legis. Jaco. de are.

Summarium.

1 An succumbens in rei vendicatione possit postea
publiciana agere.

1 POssessiones. ¶ Quid si dixi
me † dominum
ex traditione facta a Titio, egi rei vendi-
catione ꝛ succubui, volo postea eum dicere
quasi dominum ꝛ agere publiciana: nunquid possum?
Dic ꝙ sic. ff. de euict. l. minor. qd facit ad questionem de
qua querebatur in conuentu. Statutum dicit ꝙ si quis
fecerit ferutā cum sanguine puniatur in centū, si nō fece
rit sanguinem in. l. accusatur aliquis de percussione cū
sanguine, probatur ꝙ percussit tantum sine sanguine
ita ꝙ ex statuto sanguinis condemnari non potest: pe-
titur ꝙ cōdemnetur ex statuto percussionis sine sangui-
ne, queritur an debeat fieri. Et videtur ꝙ sic quasi duo
dixerit accusator, scilicet ꝙ percussit, ꝛ ꝙ sanguinem
fecerit. arg. ff. de arbit. l. celsus. ꝛ de condi. ꝛ demonstra.
l. hec scriptura. ꝛ de hered. instit. l. ij. de lega. j. l. si mihi ꝛ
tibi. §. j. Ecce videtur ꝙ non, quia egi de crimine ad pe-
nam que debet imponi ex percussione cum sanguine, si
non probo debet absolui: sicut cum dico me emisse a Ti-
tio fundum ꝛ traditum fuisse, ꝛ ex hoc dico me domi-
num, quare peto eum mihi restitui, vel declarari meum.
Non probo de dominio, quia non probo ꝙ Titius fue-
rit dominus, non debet damnari possessor: nam illa da-
tur quia sum dominus: vt. ff. de rei vendi. l. in rem actio.
vnde si nō probo ꝙ Titius fuerit dominus, oportet me
redire ad publicianā, ꝛ ita erit: ꝛ hic cuꝫ dico ꝙ sanguis
exiuit ex hoc complector de pena illa: qd si non probo,
oportet me formare libellum ꝛ agere ex alio statuto, qd
loquitur de percussione sine sanguine: nam ꝙ faciunt a-
ctiones ciuiles vt debet proponi actio, ita est ꝛ in crimi-
nalibus: vt proponatur lex ex qua puniri petitur: vt. ff.
de accusatio. l. libellorum. ꝛ. l. senatus. Si ergo proposuit
ꝛ non probauit est in casu absolutionis: sed sicuti quan-
do in superiori dixit se dominum ex venditione ꝛ tradi-
tione facta a Titio, sed non potuit probare de dominio
Titij, oportet eum redire ad publicianā, ita ꝛ hic. argu.
illarum legū de euictio. l. minor. ꝛ. l. si cum venditor. ꝛ de
inge. manumis. ingenuum. ꝛ hoc credo de rigore, ꝛ ple-
riqꝫ tamen iudices seruāt contrarium, quia condēnant
eum ex alio statuto sine alia lite. de hac questione dic vt
per Alber. gand. in rubri. an fiat condemnatio de per-
cussio. ꝛ est questio. lxvj. Sed an poterit iterum accusari
de simplici insultu: ꝛ videtur ꝙ non. arg. l. in delictis. §.
si detracta. ff. de noxali. ꝛ vide quod ibi scripsi, sed qui-
dam alij contra: ꝛ dic vt per Cyn. in. l. qui de crimine. ĩ.
de accusationibus. Jac. de are.

Summarium.

1 Fama validat ꝛ corroborat probationem.

PRoprietatis. ¶ Dicit gl. le-
gitimis vt per
famam cōsentientem: quod intelligo famam
probare cū alijs probationibus. vnde cū dicit
cōsentiens fama. ff. de testi. l. iij. expone simul cōsentiens
1 cū alijs probationibꝰ. nā fama † habet impinguare pro-
bationē, vt si pares sint hincinde ꝓbationes, ꝛ fama est
ex vna parte stabitur magis ei. ꝛ sic alle. extra de prescri.
c. quia. Item dic ꝙ probatur dominium interdum per
presumptionem: puta res fuit communis mihi et tibi,
diuisimus eam, possedi meam partem ꝛ tu tuam per de
cem vel per viginti annos, certe ex hoc presumitur ꝙ di-
uisio facta fuerit, ꝛ sic ꝙ sim dominus: vt not. s̃. commu
ni diuid. l. penul. Jaco. de are.

Summarium.

1 Quid operatur epistola.

1 NOn epistolis. ¶ Ut breui-
ter scias † quid
operetur epistola dic: aut epistola cōtinet ne-
gotij dispositionem, aut negotij dispositi enū
ciationem, aut parentele vel libertatis enunciationem.
Si continet negotij dispositionem, si est tale negotiū qd
solo consensu possit fieri, vt est emptio ꝛ similes contra-
ctus, ꝛ consensu declaratum per epistolam, ꝛ contrahit̃
ĩ. si quis alteri vel sibi. l. fi. ff. de pact. l. labeo. ff. de dona. l.
absenti. de const. pec. licet. de contrahen emp. l. j. Si vero
negotium tale est ꝙ non possit fieri solo consensu, sed de
siderat aliam solennitatem, vt verborum: tunc non po-
test per epistolam contrahi. ff. de verb. oblig. l. j. in prin. ꝛ
instit. de inutil. stipul. §. item verborum. Si vero epistola
contineat negotij iam dispositi enunciationem, aut dis-
positi inter eosdem ꝛ ab eisdem siue per eosdem, aut ab
alio inter eosdem siue in eisdem. Si ab eisdem ꝛ inter eos
dem creditur epistole. ff. depositi. l. publia. ĩ. de contrah.
ꝛ commit. stip. l. j. ꝛ de dona. inter vir. ꝛ vxor. l. ea que. Si
vero contineat enunciationem negotij dispositi a quo-
dam tertio inter aliquos siue eosdem, non operatur ali-
quid. ff. de pact. epistola. ratio quia nō consensu sed lege
habet queri hereditas. ff. de pet. hered. l. j. ꝛ. ij. Si vero e-
pistola continet parentele vel libertatis enunciationem:
tunc non facit parentelam nec libertatem tribuit, vt hic
ꝛ. l. seq. ꝛ de lib. cau. l. iubemus. Jac. de are.

VIs eius. ¶ Dic ꝙ in questione li-
bertatis a principio de-
bet iudex facere probare super positione: ꝛ
probato dꝫ pronūciare ꝛ interloqui quis pos
sideat, postea in lite procedere vt sic appareat cui incum
bat onus probandi, quo non probante pro alio pronun-
ciabit. ꝙ ita debet facere in principio facit. l. ff. de lib. cau
sa. l. liberis. §. fi. ꝛ etiam hic innuitur.

Summarium.

1 Quid est presumptio, quid fictio, ꝛ quid indicium.
ꝛ nume. 2. ꝛ. 3.

SIue possidetis. ¶ Glossa
nostra hic
dicit quedā verba sua, sed ego circa istā ma-
teriam ita procedo ꝛ dico ꝙ est presumptio,
1 ꝛ est fictio, ꝛ est indiciū. Fictio † est in re certa contraria
veritatis pro veritate assumptio, et de hoc nō tractatur

hic.ꝛ est exemplum ꝙ mulier sit stipulata dotem.j.de rei
vxorie actio.l.j.in prin.licet de veritate non sit stipulata.
Item.ff.de adopt.l.non aliter.ꝛ.l.his verbis.ff.de capt.
l.retro,ꝛ hec vocatur fictio in glo.l.j.de rei vxorie actio.
que incipit,scilicet conuentioni.[a] Presumptio † est in re
dubia vnius partis, altera parte omissa assumptio: et
hec est triplex.nam est presumptio temeraria,est presum
ptio probabilis,ꝛ est presumptio violenta.Presumptio
temeraria est que omni ratione caret: vt si aliquis accu-
set de aliquo crimine dicit alter, ego crimen non cõmisi
cum talis sit accusatus,imo ipse puniat. ergo certe pre-
sumptione non debet quis damnari. j. de accusatio.l.fi.
extra.ij.q.j.§.j.ꝛ.vj.q.j.oues.ꝛ de tali presumptione dici-
tur. ff.de pen.absentem.que ibi vocatur fictio. de mino.
l.deniq3.Presumptio probabilis est,que aliqua ratione
cõcipitur,tamen propria lege vt per eam iudicetur,non
cauetur:ꝛ hec habet duplicem effectũ, interdum aggra
uat probationes,interdum inducit purgationem. Ag-
grauat probationes,vt per hoc debeat apertius proba-
ri. ff. ꝙ metus causa. non est verisimile. sic extra de pre-
sumpt.c.quia non est verisimile.Inducit purgationem,
C.de offic.recto.prouin.l.iustissimos.Hec presumptio fa
cit, vt maior fides habeatur, sicut fama que probatio-
nem impinguat.ff.de testi.l.iij.§.eiusdem. Alia presum-
sumptio est violenta, qñ ſm vigorem legis pronuncia-
ri precipit: ꝛ hec alia est iuris, alia iuris ꝛ de iure. Pre-
sumptio iuris est, qñ lex presumit ꝛ accepta illa parte co
lorat sententiam sic ferri: non tamen dicit ꝙ contrariũ
probetur. ꝛ est exemplum de do.inter vir.ꝛ vxo.l.etiam.
ꝛ.ff.de dona.inter vir. l.quintus.ff.de ijs qui sunt sui vel
alie.iur.filium.simile de episc.ꝛ cleri.auc.licentiam.ff.de
condi.ꝛ demonst.si extraneus. ff.de iure dot.l.nuptura.
Alia est iuris ꝛ de iure sic formata vt nõ recipiatur pro-
batio in contrarium.ꝛ est exemplum. j.ad velleia.anti-
que.j.ad macedo.l.fin. Et est differentia inter hanc, ꝛ fi-
ctionem:quia fictio semper est falsitas,sed non sic in ista
3 presumptione.Est etiam † indicium, ꝛ quidem indicium
est probabilis comprehensio veritatis rei tacite, pro ex-
pressa vt contingit in arra que est argumentum emptio
nis.de contrahen.emptio.l.ꝙ sepe.Item cum probo ꝙ
rem que fuerat communis tenui pro diuiso longo tem-
pore: nam hec possessio pro diuiso indicat diuisionem
factam:vt no.s.commu.diuid.l.penult.Illa autem dif-
finitio que fit in glossa, non est diffinitio presumptionis,
sed potius omne super quo homo vel lex habet presu-
mere. Jacob.de are.

[a] ¶ Sil'e not. a extra de spõ ꝛ sa. c.is qui fi dẽ. ꝛ ibi hec materia ple ne not.

Matrem. ¶ Dic ꝙ hic probat quia agit,vel si conuenitur ipsa
petit se pronũciari liberam ꝛ sic offert se pro-
baturam:quod vt possit consequi debet pro-
bare.ꝛ faciunt hec ad questionem qua queritur. Conue
nitur aliquis hypoth. dicit possessor ꝙ res illa bene fuit
debitoris:dicit alter,mihi est obligata: dicit possidens,
proba ꝙ ipsa res tempore obligationis fuerit sua, quod
teneris facere. ff.de pigno. ꝛ que nondum.§. ꝙ dicitur.
Dicit creditor, proba tu ꝙ anteꝙ̃ mihi fuerat obligata
emeris.Certe creditor debet probare ꝙ prius fuerit obli
gata: vt.j.de dona. ante nupt. de rebus. nam creditori
qui dicit rem prius obligatam incumbit probatio, siue
agat,siue conueniatur.Et fundata intentione aduersa-
rij, si velit eum repellere, debeat ipse hoc probare ꝙ res
fuerit ei obligata per dictam.l.de rebus.Jac.de are.

Summarium.

1 ☞ Exceptio transactionis impedit contestationem.
2 Et exceptio rei iudicate.
3 Item exceptio iurisiurandi.

1 Exceptionem. ¶ Dic † ꝙ impedit contesta-
tionem exceptio transactionis.ff.de condict.
indeb.eleganter.§.si quis post.s.de transact.
2 fratris.ꝛ.l.causas.ꝛ.l.interpositas. Item † exceptio rei
iudicate.s.de postula.l.velamento.sententiã rescin.non
3 posse.l.fina.Item † exceptio iurisiurandi.ff.de iureiurã.
nam postea.§.j.ꝛ de aqua plu.arcend.l.j.communia.de
vsucapio.l.ij.ꝛ de prescrip.xxx.anno.sic in fi.ꝛ super hoc
pronunciabitur. Item dicit glossa ꝙ hec lex corrigitur
per auc.hic positam. nam per hanc.l.postꝙ̃ actor mon-
strauerit intentionem suam, poterit reus proponere ex-
ceptionem suam ꝛ probare: hodie autem hoc non pos-
set. Sed certe ego non credo ꝙ corrigat: nam quod di-
cit auc. ꝙ nõ possit probare per testes post didiscita testi
ficata,intelligo in eodem capitulo: sed super alio credo
ꝙ possit quandocunq3,ꝛ lex ista super alio capitulo lo-
quitur: in quo casu non credo corrigi quod hic dicitur.
ꝛ idem dicunt decretaliste,ꝛ hoc credo verum,ꝛ sic iudi
carem. de hac tamen materia probatur extra de proba-
tio.c.iurauit.Jac.de are.

Summarium.

1 ☞ An negatiua probetur,ꝛ per quos ꝛ quando ha-
beat probari.
2 Collegia regulariter sunt prohibita.

1 Actor. ¶ De negatiua † iuris quis probet. Dic ꝙ aut illud est de
genere permissorũ: vt ꝙ quilibet sit procura-
tor cum quilibet possit esse qui non prohibe-
tur: vt.ff.de procuratori.mutus. §.j.vel ꝙ quis sit testis
cum quilibet admittatur qui non prohibetur: vt.ff.de
testibus.l.j.in prin. ꝛ idem in similibus:ꝛ tunc dico,ꝙ il-
le qui negat aliquem esse procuratorẽ vel testem, debeat
hoc probare. Aut id est de genere prohibitorũ, vt sunt
2 collegia † que regulariter sunt prohibita.ff.de colleg.il-
licit.l.j. ꝛ tunc puta agit quis nomine alicuius collegij,
nego esse collegium, tunc ipse habet probare, non ego
qui nego. Circa autem negatiuam qualitatis, dic aut
est qualitatis intrinsece, aut extrinsece. Si intrinsece,
aut naturalis, aut accidentalis. Si naturalis, vt quia
nego te habere rationabilem sensum qui naturaliter in-
est homini:tunc hec negatiua est probanda non per mo
dum negationis sed per assertionem,qua probata resul-
tat probatio negatiue:vt de codic.l.nec codicillos. Alia
est negatiua qualitatis accidentalis, vt nego te scire le-
ges,vel medicinam:tunc aut ille qui asserit sibi adesse pe
tit se ad aliquid admitti ꝛ contra eum negatur: aut iam
est admissus ꝛ petitur remoueri. Primo casu qui se ad-
mitti petit debet probare adesse qualitatem sibi per ex-
perimentum sue scientie: nam iam nullus scholaris qui
vellet promoueri curaret de examinatione si non tenere
tur hoc ostendere, debet ergo ostendere adesse omnia
que dicit.j.de professo.ꝛ medic.l.magistros. ꝛ.l.seq.j.de
profess.qui in vrbe Constantinop.l.j.de sac.san.eccle. qui
sub pretextu.ibi sufficiens approbetur.sic.j.de colleg.l.j.
lib.x.Si autem quis velit repellere admissum quod qui-
dem potest fieri.ff.de mune. ꝛ honori. vt gradatim.§.i.ꝛ
de excusa.tuto.l.sed reprobari. debet probare qui negat
eum idoneum,non autem ipse:quia tunc ipse est in qua-
si possessione.ꝛ pro hoc de profess.ꝛ med. l.ij.ibi, si inuti-
les esse repererit ꝛc. qd intelligo probando, quia postꝙ̃
admissus est, manet quousq3 contra probetur. pro hoc
j.de ser.ex.moueor. Si autem est qualitas extrinseca: vt
diuitiarum ꝛ paupertatis,ꝛ tunc dic ꝙ quicunq3 ratio-
ne diuitiarum petit se ad aliquid admitti, debet proba-
re.ff.qui satisda.cogan.si vero.§.que pro rei. ibi,vel si du
bitetur comprobatum ꝛc. idem si vult intentionem ad-
uersarij contra se fundatam repellere debet probare per
legem. s.eod. ex persona. nam ibi fundata erat intentio
aduersarij per presentem paupertatem. ad hoc. ff.eod.l.
non est necesse. ff. de magistra. conuenien. l.j.§. si magi-
stratus. Idem dico in paupertate ꝙ qui allegat pauper
tatem vt aliquid cõsequatur, debet probare siue ex hoc
intendat fundare intentionem suam: vt est exemplum
de here.actio.l.si adulta.ꝛ de priui.credito.si creditores.
siue fundatam intẽtionem aduersarij vult repellere pro-
pter pauperta

pter paupertatem: vt est exemplum de excu. tuto. l. paupertas. instit. de excusa. tut. §. item propter. nam ibi fundata esset intentio aduersarij, quia regulariter quilibet debet sibi munus impositum subire, nisi aliud appareat. Non ergo habeo presumptionem quod quis sit diues vel pauper. Nam natura facit homines rationabiles et laboriosos et quod ex laboribus suis quis querat dicit lex. §. an seruus ex suo fac. l. penul. ff. arbit. tute. l. si defunctus. Item dicit quod negatiua nunquam probatur directe, sed probatur affirmatiue per quam resultat necessario probatio negatiue. Nam possum probare quod res non sit tua probando quod sit aliena: vt. l. pomponius. §. et ex his. ff. de procurat. et quod quis non sit citatus non potest probari nisi dicatur de certa die: nam tunc cum determinatione loci et temporis contra probatur. ff. de contrahen. et commit. stipu. optimam. Jac. de are.

Summarium.

1 Scriptura dicitur suspecta cum caret debita solennitate.

1 **Habemus.** ¶ Dicitur † scriptura per modos qui dicuntur in glos. Item cum caret debita solennitate de numerarijs. l. vnicuiusque. ff. de testa. iubemus. Item si rescriptum prohibitum impetretur, habetur suspectum. §. de paga. l. iij. Jac. de are.

Summarium.

1 Instrumenta et scripture fiunt propter contractuum fidem: et ea que habent imaginem contractuum, vt sunt sententie.

Sciant. ¶ Al's instrumenta. Dicunt quidam quod de crimine facta sit scriptura, dicentes quod per instrumenta potest fieri probatio de crimine: sed certe hoc non credo: vt no. §. ad leg. aquil. contra negantem. nam
1 instrumenta † et scripture facta sunt propter contractuum fidem: et propter ea que habent imaginem contractus, vt sunt acta et sententie. In eo quod dicit de indicijs, dic quod sunt indicia quando lex per presumptionem vult aliquem punire: vt in. l. si quis adulterij. de adulte. que est probatio. l. cum sit clara. Jac. de are.

¶ De testibus. Rubrica.

Summarium.

1 Quot modis dicuntur domestici.
2 Libertus non potest contra patronum testificari.
3 Uxor debet reuerentiam viro, ideo contra eum testificari non potest.

1 **Etiam.** ¶ Dic † quod tribus modis dicuntur domestici. Primo qui sunt de eadem cognatione. ff. de emen. propin. ibi domestice etc. Interdum dicuntur domestici omnes qui appellatione familie continentur: vt. ff. de edil. edic. l. ediles. §. j. et. l. quod si nolit. §. idem ait. appellatione autem familie continentur illi qui dicuntur. ff. vi bono rum rapt. l. ij. §. familie. de verbo. signific. pronunciatio. Interdum dicuntur domestici: vt dicitur. §. de ijs qui ad eccle. confu. presenti. et de istis credo intelligi hic et. ff. de penis. l. respiciendum. §. furta. Sed quid si petam domesticum aduersarij mei: dicit glos. quod possit. Sed credo sic dicendum, aut sola ratio domesticitatis impedit testi
2 ficari, et tunc credo quod verum dicat glos. Si vero † propter reuerentiam persone, vt in liberto qui debet reuerentiam patrono: vt si quis vult eum producere non potest, quia non solum ratio domesticitatis: sed etiam reuerentia prohibet libertum testificari. ff. e. libertorum. et de questio
3 nibus. prudem. Idem † dicam in vxore aduersarij mei, quia vxor debet reuerentiam viro. ff. solut. matri. alia. §. eleganter. ff. de rei vxor. actio. l. vnica. §. cum autem. et sic debet esse idem quod in liberto. Quod autem libertus debeat reuerentiam, dicitur. ff. de bonis liberto. l. si quis imposterum. nam offenderetur ille cui debetur reuerentia, et maxime maritus, ne aliqua machinatio inter eos etc. ff. de furtis. l. fi. in fine. Jaco. de are.

Summarium.

1 Testificari est munus publicum.

1 **Parentes.** ¶ Quid de fratre. Credo quod non compellatur: nam † est munus publicum testificari. ff. eodem. si quando. et ibi not. et video quod tutela que est munus publicum alicui remittitur ne sit contra fratrem: vt. ff. de excusatio. tutorum. l. humanitatis. nam est domesticus, quia de eadem agnatione est. et domestici etc. §. e. etiam. nisi forte omnes consentiant. Item quia si essent sub eiusdem potestate, essent domestici: vt. ff. quod cuiusque vniuer. nomi. l. item eorum. in princ. et sic repellendi per dictam. l. etiam. Sed quando non sunt in potestate, tunc dic quod admittuntur de iure, quia non reperiuntur prohibiti: vt. l. j. §. j. ff. eod. tamen non compellentur. arg. quod no. ff. eo. l. lege iul. Uerum vtrum adhibeatur fides tali testimonio erit in arbitrio et prouisione iudicis. arg. §. eo. l. etiam. et. l. j. §. seruus. ff. de questio. quia tu ipse scire potes etc. vt. l. iij. §. j. ff. eod. Non obst. hec lex, quia loquitur de parentibus secundum Richar. de malumb. et facit probationem secundum eum. ff. de fal. l. de eo. et in hac opinio. videtur Pe. de bellapert. inclinasse qui dicit quod licet frater pro fratre admittatur, non tamen faciet plenam fidem, sed qualemqualem, propter quod dicit lex turpem etc. vt dicta. l. iij. §. tu magis. ff. eo. tit. Jac. de are.

Summarium.

1 An testis productus in vna causa a parte actoris, possit in ea causa pro parte rei contra actorem produci.

1 **Omnis.** ¶ Ex † lege ista dicunt quidam quod si induxisti testes contra me super vno capitulo: et ego super altero velim eos producere pro me, quod non possum: quia tu facis expensas, dum producis contra me. ff. eod. quoniam liberi. nam cum deponunt pro me faciunt tuis expensis, quod videtur inconueniens: et de hoc est quod dicitur: testis debet deponere super capitulis super quibus iurauit. de petit. hered. si quis libertatem. et de iureiuran. si duo. Nec obstat quod debent dicere veritatem pro vtraque parte, quia intelligo secundum quod veritas se habet in eodem capitulo. Sed si produxisti testes ad probandum contractum, et econtra volo probare de pacto facto de non petendo per eosdem, videtur quod non compellantur super hoc testificari: sed certe nonne debeo posse hoc probare cum vsus testium sit necessarius. ff. eod. l. j. credo quod sic. Sed quando expeditum erit tuum negotium fiunt postea meis expensis. Jac. de are.

Summarium.

1 An socius contra socium in testem possit admitti.

1 **Quoniam liberi.** ¶ Sed nunquid † socius in ciuili admittatur ad testimonium. Dic aut sunt socij conuentione, ita quod vnus non

potest sine altero lucrari vel perdere: quia societas est in damno ⁊ lucro. ff. pro socio. l. mutius. ⁊ tunc cum causa vnius est alterius. de lib. leg. si is qui duos. ⁊ tunc nõ admittitur, quia est propria: vt. l. omnibus. Si vero sint socii re tantum quia habẽt vnam rem communem pro indiuiso non ex proposito, tunc aut est vna eademq̧ causa defensionis vnius que est alterius: ⁊ tũc potest dici ꝙ cõmodum ⁊ incõmodum peruenit ad vtrunq̧ saltim quo ad presumptionem, ⁊ non auditur. ⁊ pro hoc. ff. de app. a sententia. Si vero est alia causa defensionis in vno ꝙ in alio, tunc possunt. ff. de app. l. si quis separatim. §. fi. In criminali autem dic ꝙ si apparet euidenter ꝙ sit socius ꝙ contra socium non admittitur: quia sicut directo socium accusare non posset, vt. j. de libera. cau. si filium. ita nec testificari. pro hoc extra eo. c. veniẽs. ⁊ c. per tuas. de confes. c. j. j. de accu. l. si. nam accusare ⁊ testificari equiparantur. ff. de his quib. vt indig. l. post legatum. §. eis. de bonis libe. qui cum maior. §. si socium. Si vero intelligit pro socio refutatore: dic ꝙ nullo modo potest, quia quodam modo in sua causa esset testis, vt. l. omnibus.

Summarium.

1 ¶ An admittatur testimonium de auditu.
2 Ueritas potest probari per quinq̧ sensus corporeos.
3 Uerbum videre, largissime comprendit omnes sensus hominis.
4 An cecus possit esse testis.
5 An testimonium admittatur de credulitate.
6 An testis debeat dicere de tempore.
7 Testes iurati ad deponendum de certo tempore, debẽt ipsius temporis initium dicere.
8 Non potest solutio probari nisi per instrumentum: ⁊ eo perdito admittitur probatio perditionis instrumenti ⁊ postea solutionis.

Testium. ¶ In. l. testium. in textu ibi, sub presentia. Et sic nota ꝙ testis non tantum iurat de veritate: sed etiam de his que in eius presentia facta sunt, vt hic dicitur. Et sic not. ꝙ iuramentum quod prestatur a parte de veritate dicẽda, de quo habetur extra de electio. dudum. lo. ij. ⁊ de iureiuran. ex literis. lib. vj. ⁊ extra eo. presentium. licet dicatur de veritate dicenda, non tamen est tantum de his que quis vidisset, sed est etiam de his que indubitanter nouit: nam nõ vidi Christum crucifigi, ⁊ tamen firmiter noui, ⁊ sic de alijs similibus. fm Innoc. ⁊ Host. ad ꝙ facit qd not. per eos in dicto. c. ex literis. ⁊ de iureiur. c. cum in causa. vbi de hoc ⁊
1 quod nota. per Archid. iij. q. ix. c. testes. ¶ An † admittatur testimonium de auditu. Dic sic breuiter, quia aut veritas negotij super quo probatio exigitur percipitur per auditum, aut per visum. Si per auditum, tunc admittitur testimoniũ de auditu: vt si vis probare aliquem dixisse tibi verba iniuriosa, dz dicere testis, audiui talem dicere talia verba: ⁊ ꝙ ita debeat ferre testimonium de auditu, dicitur ⁊ probatur. ff. de offic. presi. l. sepe audiui. de testa. mil. diuus. ibi: audiuisse se militem ⁊c. institu. de
2 testa. mili. §. j. Ubi autem † veritas negotij habet percipi per visum: vt quando quis vult probare opus fieri vel factũ esse, habet probare per eum qui vidit: vel vult probare aliquem fuisse in certo loco, vel solutionẽ factã, debet probare per testes qui viderunt: vt hic.[a] ⁊ ad hoc extra de consue. c. ij. Ubi vero veritas percipitur per visum non recipitur testimonium de auditu, nisi in actio. aque plu. vbi rei que debet percipi per visum non admittitur testimonium de auditu: ⁊ sicut est in auditu et visu ꝙ vbi per auditum percipitur veritas debet probare per eum qui audiuit, ⁊ vbi per visum idem: ita est ⁊ in alijs sensibus hominis. Nam si quis velit probare ꝙ vinum quod emit acuit siue mucidum sit, non potest probari per visum, imo per gustum. Nam quantumcunq̧ diceret testis, ego vidi vinum in vegete ⁊ erat mucidum non crederetur ei nisi diceret ego gustaui, quia aliter nõ potuit scire ꝙ per gustum. Sic si sit questio de odoratu vel tactu. Dic ergo ꝙ de omni sensu hominis admittitur probatio per illum sensum, per quem rei veritas potest percipi. Nec obst. ꝙ hic dicitur, ꝙ debeat probare per visum, quia intelligo per sensum hominis, vt exponitur. j. de rei vxor. actio. l. j. §. videamus. Nam ibi non intelligitur de visu oculorum, sed de intellectu. Et ideo debet exponi videamus, id est intelligamus: sicut alleg. ff. de iniur. item apud. §. si quis. sic facit iniuriam seruo. Tu dic in hanc specialitatem ꝙ cum huius negotij veritas per visum comprehenditur, tamen per audi-
3 tum probatur. Scias † tamen ꝙ verbum visum siue videre largissime accipitur pro quolibet sensu hominis. Unde pro qualicunq̧ hominis sensu veritatem rei percipies, siue gustu vt in saporibus. ff. de contra. emp. l. si in emptione. §. alia causa. siue tactu, vt in molitie vel pondere. argu. ff. de libe. homi. exhiben. l. iij. §. ait. siue odoratu, vt in odoribus: siue auditu, vt in verbis, que audimus ⁊ non oculis corporis videmus: vt. ff. de offic. pre. l. sepe. siue aspectu: vt institu. de gradi. §. agnationis. cum concor. id est videre illam, scilicet per intellectũ. ff. de le. ij. l. si mihi ⁊ Titio. in princ. ff. de iniur. item apud. §. si quis seruo. ⁊ fm hoc debet intelligi qd dicit: testes deponere de visu, vt hic: hoc est de illo sensu qui per veritatem deprehenditur: vt vbi per auditum comprehendatur per eum perhibeatur testimonium. ff. de testa. mili. l. diuus. ⁊ vbi per aspectum de illo fiat testificatio. C. de ero. mili. anno. per hanc. Fallit in hoc casu, quia cum veritas huius rei comprehendatur per visum, attamen per auditũ eorum qui ab illis audiuerunt ⁊ viderũt fieri probatur: vt est hic in actione aque plu. ar. ⁊ sic de ceteris. ¶ Sed
4 querit † vbi veritas percipitur per auditum, vt est in stipulatione: nũquid ad illam admittitur cecus? Uidetur ꝙ sic: quia lz habeat defectum in visu habet perfectionem in auditu: ergo sicut quilibet admittitur ad testimonium de auditu. Econtra videtur ꝙ non, quia testis debet cognoscere contrahentes. j. de iure delibe. scimus. §. j. Sed quomodo potest cognoscere personas cum nõ videat, ergo repellitur, quia veritas non potest hic infringi per auditum. Sed quia non potest dicere ꝙ tales fuerint cum eos non viderit nec potest habere notitiam personarum, quia notitia est testificatio visus et etiam auditus. In hoc dicunt quidam aut habet eos notos per voces ⁊ admittetur, al's non. arg. ad silla. l. j. §. occisorum. in fi. vbi dicitur eum certa voce plorantem. Sed cõtra hoc est qd dicitur in veteri testamento de Esau, ⁊ Jacob, dum dicitur: vox Esau quidem ⁊c. Sed tamen illud potest magis intelligi in contrarium, quia voce cognouit: licet magis steterit tactui. Unde dicam, si habet multos notos per vocem potest testicari, al's non. Tu dic vt not. in aut. de here. ⁊ fal. §. si vero absunt. in glos.
5 not. testimonium ⁊c. ¶ Sed nunquid † de credulitate testimonium admittitur. ⁊ certe videtur de veritate debere testificari. s. eo. l. iureiuran. ⁊. l. quoniam. ⁊ veritas est eorum que fuerunt sunt vel erunt: ⁊ ideo non debet admitti testimonium de credulitate, sed veritatis, nisi in sacramento calumnie ⁊ in sacramento tutoris qui iurat ꝙ credit sibi minorem obligari vel se ei. Econtra videtur ꝙ de credulitate testis audiatur. ff. de ven. inspic. l. j. §. sic ⁊ al's. j. de plag. plagium. j. de appella. l. j. in fin. Dic si testis testificatur se aliquid vidisse ex quo verisimiliter hz credere ꝙ dicit se credere, illud testimonium admittitur ad presumptionem: vt verbi gratia, vult probare aliquis ab aliquo adulterium commissum, ⁊ dicunt testes ꝙ viderunt nudum cum nuda facere ꝙ faciũt homines in talibus, non tamen sciunt si ad factum deuenerunt, ⁊ sic viderunt extrinseca ⁊ non intrinseca, ⁊ ex hac extrinseca visione deponunt ꝙ credunt firmiter ꝙ adulterium commiserunt ⁊ sic testificantur de visione ex qua credulitas sequitur: vt est in. l. de ven. inspicien. l. j. §. j. ⁊ ꝙ talis probatio in adulterio operetur. dicit extra de presump. c. ex literis. vbi autem credulitas est remota ⁊ iustis non munita rationibus non admittitur. Sed queritur circa aliud[b]: vnus testis dicit ꝙ vidit per foramen talem cõmittẽtem adulterium cum tali ⁊ ipse se remouit, ⁊ alter

a ¶ De auditu etiã not. extra de testi. c. in nr̃a. ⁊ c. tam literis. ⁊ per eũdem Jac. in l. ij. §. idẽ labeo. ff. de aqua plu. ar. ⁊ qñ faciat fidẽ no. xxij. q. v. c. hoc videt per Archid.

b ¶ Dic circa h' qd no. p do. Pau. de eleaza. in. q. sua que incipit, Contra instrumentũ opponit ⁊c.

& alter vidit, sic facit & tertius, an dicerent singulares in
dicto suo, an vero plures. Et videtur ꝙ sint singulares,
quia diuersitas est in tempore: quia dum vnus vidit al-
ter non, & sic non debent admitti per. c. ioan. iij. q. viij.
nam quod fit in diuersis horis non fit simul. ff. de statu
homi. l. arethusa. nam simul fit qd fit sine temporis suc-
cessione in eodem instanti. ¶ Sed ecõtra videtur ꝙ sic,
quia lex dicit ꝙ simul fiunt, quando in eodem instanti &
eodem momento. j. de testa. l. cum antiquitas. ff. si pars
hered. pet. antiqui. Dic ꝙ si ambo viderunt eundem a-
ctum ꝙ vnus vidit eum supra eam & alter similiter, tunc
simul vidisse videntur: vt que incõtinenti fiunt &c. sicut
si quis dicit ꝙ quidam presbyter celebrauit missam, &
dicit ꝙ audiuit principium misse, alter dicit de fine eius-
dem misse, videntur plures & non singulares. arg. dicte
legis, cum antiquitas. In eo quod dicitur ibi: si aliquid
accidit testi ꝙ non potuit audire totum, & aliquis testis
subrogatur in locum ipsius: nam coram eo non repetun
tur facta ante sed tantum facienda, ipse vero interroga
bit si facta ante fuerũt facta coram illis in quorum loco
surrogatur, & tamen non videntur sibi singulares. Sed
a an^a testis † debet dicere de tempore. Videtur ꝙ sic. ff. e.
6 testium. ibi: & an ex tempore. ff. ad sillania. prius. & de an-
no mense & die, sicut instrumẽtum hic debet habere qd
equiparatur testibus. j. titu. j. l. in exercendis. preterꝙ in
actione aque plu. arcen. vbi nõ exquiritur dies. de aqua
plu. arcen. in summa. §. pe. de prob. si arbiter. ¶ Quidã
tamen dicunt non interrogari de die. arg. dicte. l. in sum
ma. sed ille est specialis casus: sed in ciuitate nostra si nõ
recordentur de die nec de anno statur eis nihilominus.
Sed mihi videtur ꝙ tunc debeant de hoc habere certã
memoriã p. l. vnicã. prealle. Sed circa hoc dic, aut testis
non interrogatur de tẽpore, & tũc recipitur eius testimo
niũ, cum non debeant esse verbosi: vt. s. de preci. impera.
offe. l. fi. j. de app. ampliorem. §. in refutatorijs. nam testi
iniungitur vt de negotio dicat, non autem vt de tẽpore
deponat nisi interrogatus. s. de epis. & cler. l. presbyteri.
& auf. sed iudex. in auf. de testi. §. si vero. s. e. quoniã. Hic
etiã potest perpẽdi in forma testificationis que ponitur
C. de erog. mili. anno. per hanc. lib. xij. ibi, vnusquisqz &c.
in auf. de hered. & fal. §. si vero absunt. Aut interrogat,
& tunc aut variatur in tempore, quia vnus dicit de vno
tempore, alter de alio, & tũc non probatur si non possunt
ad concordiam reduci: sed si possunt ad concordiam re-
duci non puniuntur, quod semper fieri debet cũ potest:
vt extra eo. cum tu. & de variatione loci vel temporis no
ta. plene per Innoc. in. c. qualiter & quando. extra de ac-
cusatio. & per Archi. in dicto. c. nihilominus. iij. q. ix. ni-
hilominus. aut dicunt se non recordari, & tunc aut sunt
note fidei, et tunc nihilominus eorum testimonio est
credẽdum, cum facile perdatur hominum memoria, &
temporis, magis ꝙ negotij substantia, vt patet hic: &
sic loquitur extra de fide instru. cum Ioannes. aut non
sunt note fidei, & tunc nisi de tempore dicant interroga-
ti, non debet fides adhiberi. extra eo. cum causam. ff. eo.
testium. §. j. nisi in casu. ff. de aqua plu. arcen. l. in summa.
7 §. idem labeo. Si tamen testes † inducerentur ad pro-
bandum certum tempus: ipsius temporis principium,
al's initium debent dicere. C. de prescrip. xxx. anno. cum
notissimi. §. si autem. An autem tenentur dicere si erat
tempus serenum vel nebulosum, & de vestibus huius re
linquitur. Item collige hic in fine ꝙ debet probare duo
de instrumẽto & de solutione: ergo probabit per testem
qui dixerit ꝙ viderunt instrumentum in quo contineba
tur ꝙ talis soluerat tali debitum, vel ꝙ creditor confes-
sus fuerat sibi solutum, & ꝙ illud instrumẽtum non erat
cancellatum nec abolitum: & dicunt ꝙ fuerat admissum
incendio, & per hoc probatur tantum de instrumento:
sed exigit ꝙ habeat testes per quos probet solutionẽ, vt
hic &. j. titu. j. sicut. sic & alibi oportet plura probari. ff. de
furtis. qui tabulas. & l. quidam tabularum. In casu fal-
lit, quia sufficit probare furtum. s. titu. j. si depositione.
8 Item † not. ex hac litera si dicit instrumentum qd non
possit probari de solutione nisi per instrumentũ: ꝙ si il-
lud instrumentum factum de solutione perdatur: ꝙ ad-
mittitur probatio perditionis instrumenti, & postea so-
lutionis. ad quod vide que not. ff. ad legem aquiliam. l.
in lege. Iaco. de are.

¶ De fide instrumentorum. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ An valeat instrumẽtum factum per filium in quo
pater factus est procurator a tertio.
2 Sententia an alij noceat.
3 Vtens falso instrumento & probans illud verum, audi-
tur.

SI vteris. ¶ Solet esse que-
1 stio † an valeat in-
strumentum factum per filium in quo
pater suus est factus procurator ab ali-
quo, pone a Titio: & quidam vt Rich.
malumb. tenet ꝙ de iure valeat, quia fi-
lius potest esse testis patri suo, cum patri nil queritur: vt
arg. ff. de testi. l. qui testamento. §. per contrarium. quod
2 est notandum. Dic ꝙ licet † sententia plene non obsit al
teri, facit tamen presumptionẽ. ar. ff. de app. a sententia.
& sic habet necesse fidem imponere: & ita non obest quo a
minus possit appellare & fidem imponere. Nota quan-
tum ad primum tantum sententia facit ius, quantum
ad hunc. De eo autem quod queritur in glo. an idem in
teste: dic aut est facta accusatio contra eum & conuictus
& cõdemnatus est de facto, & tunc potest testificari, quia
est infamis. de pub. iud. infamem. de testi. testium. §. lege
iulia. Si vero dicat non habere fidem tali, tunc contra:
3 vt. l. lucius. de his qui notan. infa. Item dic † ꝙ si quis
vtitur falso instrumento & probat verum quandocunqz
auditur, quia presumitur scientia: & ꝙ hoc sit verum di-
citur. ff. de fal. l. pe. j. de falsis. maiorem. Iaco. de are.

a ¶ De hac q. dic vt ple-
ne disting. p Iac. de are.
in dicta. l. ij. §. idẽ labeo.

Summarium.

1 ☞ Si lata sit sententia & opponatur ꝙ lis non sit con-
testata, licet hoc non possit probari per acta que sunt de
perdita, an satis probetur per ipsam sententiam.

EMancipatione. ¶ Dic
ꝙ licet
acta perdita fuerint, si tamẽ possit aliter pro-
bari de emancipatione, vel per instrumẽtum
emancipationis, vel aliter ꝙ satis sit. Ex quo colligit ꝙ
1 si † sit lata sententia & opponatur ꝙ lis non sit contesta-
ta, licet hoc nõ possit probari per acta que sunt perdita,
ꝙ satis probatur per ipsam sententiam: & pro hoc de re
iudi. acta. nam ibi dicit glos. ꝙ lite finita per sententiam
possunt acta circunduci, ergo tenet sententia sine actis:
nam iudices debent esse discreti: ff. de offi. prefe. preto. l. j.
at quando non est discretus si precipit acta circunduci,
potest post sniam si sola sententia non sufficiat. pro hoc
arg. extra de renun. in presentia. decretaliste tenent ꝙ de
beat probari de processu. extra de probatio. c. quoniam.
Innoc. dicit aut est questio de recenti, & tunc ostendere-
tur: & sic intelligitur quoniam contra falsam, al's non: &
sic intelligatur hic. & pro hoc ꝙ sit aliud in recenti proba
tur in auf. hec constitutio innouat. Iac. de are.

Summarium.

1 ☞ Quot testes reprobant instrumentum, vide per to
tam legem.
2 Calumniosa scriptura in iudicio vim non obtinet.
3 Vbi cõcurrunt causa liberalis & fauorabilis, semper fa-
uorabilis attenditur.
4 Instrumentum fit directo ad probandum aliquid.

a ¶ Vide qđ a not. p Ber. extra de testib. c. in nr̄a presentia. et c. Joannes. ⁊ c. tertio loco. ⁊ maxie in. c. in nr̄a. habes quasi totū id qđ hic not. per Ja. de are. ⁊ plenius. iiij. q. iij. si testes.

1 In exercēdis. ¶ Sed † quot testes[a] reprobant instrumentum. Dicit glos. tres vel quatuor: ⁊ allegat. c. cum Joannes. extra de fide instru. Sed certe ibi ponitur alius casus. Alij dicunt ꝙ maior numerus requiratur: sed contra hoc videtur in auf. de fide instru. l. j. §. oportet. ¶ Circa hoc credo ita tenendum, quia est differētia quis contradicat instrumento: an testis qui est in illo instrumento insertus, an alius. Primo casu subdistingue: aut omnes, aut vnus, aut aliqui. Si vnus contradicit, aut est de his qui sunt necessarij ad valorem instrumenti, aut est supra numerum. Si est de numero necessario, hoc est quia tot sunt adhibiti quot lex dicit et non plures, tunc vnus solus reddit instrumentum suspectum. ff. quemadmo. testa. aperi. l. j. in fi. licet Joannes dixerit speciale in testamento. Sed eadem videtur esse ratio in alijs quando de necessarijs aliquis contradicit, vnde credo ꝙ faciat suspectum: vt sic per hoc fides ei non imponatur: ⁊ al's non probet instru

2 tum, quia † calumniosam scripturam vim in iudicio obtinere non conuenit. ff. eo. l. ij. ⁊ hoc nisi fuerit approbata per alios testes, non tantum per tabellionem, nec tantum per duos imo ⁊ per alios, licet non sint inserti, quia videtur qđ desiderentur ad comprobandum tot quot sunt necessarij in conficiendo. in auf. de fide instru. §. j. Nec obstat ꝙ lex dicit ꝙ instrumentum publicum comprobāt tabellio adnumerator ⁊ discipulus, in auf. de fide instru. §. sed si instrumenta. quia est differentia vtrum instrumentum reuocetur in dubium propter scripturā: vt quia negatur factum ab eo a quo dicitur, an propter veritatis defectum. Nam quando propter veritatem scripture reuocatur in dubium, approbatur per eum qui scripsit ⁊ cessat comparatio: ⁊ sic loquitur de falsis. si quis decurio. sed si propterea res ita se habet vt probetur si de hoc sit dubium: vtputa quando vnus testis contradicit, ⁊ sic non est questio an tabellio scripserit, sed an verum scripserit, ⁊ tunc redditur instrumentum suspectū propter veritatem, ⁊ debet probari per numerū necessariū alleg. Si vero testis qui contradicit instrumento non sit de necessarijs ad valorem instrumenti, vt quia tabellio plures apposuit ꝙ̄ lex precipiat, ⁊ tunc opponitur contradicentibus testibus qui sunt supra numerum quod obtinet, si non adhibiti instrumento contra. testentur. ꝙ hoc sit verū. arg. est, quia in testamētis exigitur certus numerus testium, si plures sint adhibiti sufficit solennem numerum exaudiri. ff. de testi. l. heredes palam. ⁊ de secun. tab. l. cum tabule. satis est ergo ꝙ numerus remanet intactus quem lex precipit. Et quid tūc obtinet. Respondeo, aut est vnus, et tunc vox vnius vox nullius. s̄. de arbi. l. ne in arbitris. s̄. ti. j. l. iurisiurādi. vnde siue sit de numero scripto siue nō, habet locum qđ dixi. Si vero plures sint qui contradicant instrumento, siue de adhibitis siue non: tunc duo faciunt vacillare fidem instrumenti. Si enim comparatio literarum que est minor ꝙ̄ assertio testium, in auf. ea. §. j. facit vacillare fidem instrumenti: vt in auf. ea. in princi. multo magis duo testes licet non sint inserti: vnde per hoc instrumento est fides imponenda iuxta regulam de probatio. l. iubemus. j. eod. l. fi. sed fides poterit imponi per testes necessarios ad instrumenti vigorem. Alij dicunt ꝙ contra instrumentum non admittuntur testes nisi sint idonei ⁊ summe autoritatis ⁊ qui sint maiores omni exceptione. de contrahen. ⁊ commit. stipula. optimam. ⁊ dicunt ꝙ per duos testes non redditur instrumentum suspectum, nec sit necesse probari verum nisi sint tot testes qui preualeant, scilicet ꝙ sint supra numerum. Nam dicunt ꝙ plures considerantur ꝙ̄ lex velit ibi adhiberi. Non autem dicunt ꝙ tabellio habeat vim tot testium quot sunt positi in instrumento: sed quot lex vult adhiberi ad solennitatem instrumenti. Alij dicunt vt Cyn. ꝙ non potest tradi de his doctrina: sed dicit iudici hec relinqui, ⁊ fidem adhiberi instrumento inspecta fide tabellionis ⁊ legalitate ⁊ fide testium, vt s̄m illa iudicet que videtur sibi validior. ff. de testib. testium. §. j. Et idcirco collige ꝙ interdum est contrarietas in scriptura, interdum in testibus, interdū mixta in instrumento ⁊ testibus. Si contrarietas est in scriptura, aut est in eadem, aut est in diuersis: si in eadem, tunc si hec contrarietas potest iuuari per aliquam subdiuisionem vt non sit cōtraria sed diuersa est adiuuanda, vt sic remaneat in sua firmitate, quia quod potest iuuari aliqua subdiuisione, non est cōtrarium: vt. s̄. in. j. consti. C. ibi: preter ꝙ̄ si numerus ⁊c. Et ad hoc est argu. quia dicta iurisconsultorum ad concordantiam reducuntur. ff. de peti. here. l. item. ⁊ l. illud. extra de testi. cum tu. idem si aliqua humana interpretatione s̄m naturam contractus. ff. loca. l. si vno. §. j. Si vero non potest iuuari modo aliquo, quia aperta ⁊ manifesta: tunc non habetur ei fides. de reg. iur. vbi repugnātia non est, quia tabellio habetur vt testis. de testa. domicius. in auf. ea. §. oportet. vnde sicut quando testis vacillat non habetur ei fides: vt. ff. de testi. in testibus. ⁊ l. ob carmen. ita nec in instrumento cum tabellio inuenitur sibijpsi contrarius. Ubi autem sunt diuerse scripture, aut ab vna parte producuntur, ⁊ tunc derogant sibi fidem, vt non fiat probatio: vt. s̄. l. proxi. extra eo. c. imputari. qđ intelligo siue ambe sint publice, siue ambe priuate, siue vna publica, ⁊ alia priuata: quia equales sunt quo ad hoc, licet non quantum ad aduersarium conuincendum. Si aduersus producantur, considera que sit dignior: ⁊ si vna sit publica alia priuata, tunc publica preualet. argu. j. qui potio. in pigno. hab. scripturas. Si ambe publice, tunc videndum est cui instrumento maior fides sit adhibenda ratione conficientis instrumentum, ratione testificantium pro instrumento, vt in testibus. s̄. de testi. iureiuran. ibi, vt honestioribus. ff. de testi. testium. ibi al's numerus, al's dignitas: si non apparet, tunc contra eum qui habet necesse probare fertur sentētia quasi non probauerit, quia tanta fides habetur vni quanta alij, ergo nihil est probatum, ⁊ est perinde ac si nihil factum esset, in dubio fertur sententia: prout not.

3 institu. de interdic. §. quomodo. nisi forte † in causa liberali vel al's fauorabili, nam tunc pro fauore fertur sententia. arg. ff. de re iudic. inter pares. de manu. l. pena. ⁊ hoc casu potest habere locum. l. scripture. s̄. l. proxi. Si vero in testibus est contrarietas, ⁊ tunc aut in serie eiusdem, tunc non est aliqua fides adhibēda testi in aliquo. ff. de testi. l. in testibus. ⁊ l. qui falsa. ⁊ de falsis. eos. ⁊ est ratio quia post ꝙ̄ est sibi contrarius, certum est ꝙ vnum est falsum, quia posito ꝙ vnum sit verum, aliud est falsum: quia contrariorum vno posito aliud tollitur. de verbo. signifi. hec verba. ergo dixit in aliquo eorum falsum, ergo non habetur in aliquo fides. nā cum testis ⁊c. iij. q. ix. puta ⁊ simplex. extra de reg. iur. defleat. ⁊ hoc vt dixi, si non potest aliqua diuisione tolli, al's non videtur cōtrarietas. Si vero sibi inuicem contradicant testes, si est vnus qui cōtradicit pluribus vilipenditur ⁊ pro nullo habetur. quia vox vnius ⁊c. vt. s̄. titu. j. l. iurisiurandi. vnde non est ita ꝙ vnus cōtradicat pluribus, sicut quādo vnus contradicit instrumento, vt supra dictum fuit: quia post ꝙ̄ duo sunt simul, per vnum non tollitur vox aliorum. Si vero plures sunt qui testificantur ⁊ diuersa vel contraria, non dico ꝙ vnus sibimet contradicat, ⁊ tunc indistincte siue ab vno omnes testes sunt producti, siue ab vtraq; parte habet iudex perpendere numerum vt plures obtineant nisi suadeat contrarium dicere ex alia parte, maxime dignitas, vel nisi alij, licet pauciores dicant verisimilia: nam iudici hoc committitur vt predicta consideret: vt. ff. de testi. ob carmen. §. si testes. C. de testi. iusiurand. ff. de testi. testium. ibi: al's numerus ⁊c. s̄. de vete. iure enuc. l. j. ibi: neque ex multitudine iudicare. arg. s̄. de condi. indebi. l. pe. De mixta contrarietate testium ad instrumenta dic, aut per testes volo probare contra instrumentum, id est contra seriem instrumenti, ⁊ tunc per duos vel tres probatur: vt extra de fide instr. c. cum Joannes. nam tunc est diuersum: ⁊ tunc vbi numerus testium ⁊c. ff. de testi. vbi numerus. Si volo probare interesse contrahentium, credo per duos: vt si verba sint inserta in instrumēto interrogatiue, talis spopondit tali, ⁊ ego promissor volo probare qđ inter nos conuenitur, ꝙ esset pactum non stipulatio. ff. de pactis. iuregen.

iure gen.§.ꝙ forte.sicut si in instrumēto cōtinetur ꝙ vendidi rem talem, volo probare ꝙ inter nos fuit actum ꝙ haberes pignori, sed ideo dictū fuerat ꝙ emebas vt lucrifaceres fructus, quod non faceret creditor, tūc credo ꝙ per duos sufficiat, quia non dico nō esse verum qđ in instrumento continetur: sed ꝙ fuit emptio facta sub tali intellectu ꝙ pignus cōtraheretur non emptio: vt.ī.tit.j. emptor. nam verbum emptionis est generale. de statu libe. statu liberi. nam fateor verba, sed dico alium fuisse intellectum. Interdum dicunt testes cōtrarium instrumento, quia dicunt ꝙ instrumentum non debet sic dicere: tunc aut indirecte contradicunt, ⁊ tunc videtur ꝙ
4 per duos vel tres possit probari. Nam † instrumentum fit directo ad probandum aliquid. s̃. de probationibus. cum res. Volo probare super substantia instrumenti, sed absentia partium valet ꝙ eo die quo instrumentum illud fuit confectum, ipsi fuerunt in alio loco remoto ꝙ non potuerunt eo die esse in loco instrumenti. ī. de contrahen. ⁊ commit. stipula. optimam. institu. de de inutil. stip. §. item verborum. dum tamen ipsi sint bone autoritatis ⁊ idonee. Si vero directo velim probare contra instrumentum, tunc habet locum vt supra dixi: quia aut vnus contradicit ⁊ est de necessarijs ad instrumenti valorem, ⁊ tunc creditur instrumentum suspectū, nec ei creditur nisi fuerit approbatum. Si vero sit de necessarijs, aut vnus, ⁊ nō nocet: aut plures ⁊c. Alij dicūt vt Cyn. ⁊c. vt in superioribus dictum est: ⁊ de hac materia plene not. in §. predicto, item verborum. extra, de probatio. tertio. ⁊ de testibus. c. veniens. ⁊. dicto capit. cum Joannes. Jacob. de are.

SCripture.

❡ Ego hāc legem intelligo etiā si vna scriptura est publica ⁊ altera priuata: glos. tamē dicit ꝙ si vna est publica ⁊ altera priuata, nō habet locum lex ista: or publice tanꝙ digniori scribitur. Sed certe sm hoc iam ista verba, ab initio eodēqʒ, nihil operantur: nam ⁊ si diuersis proferantur, cum diuerse sint scripture non staretur magis vni ꝙ alij, vtpote cum is cui de iure onus probandi incumbebat debet dicere se habere potiora iura: vt. ī. de edicto diui adri. tollē. edicto. at hic non sunt potiora iura, sed equalia. ❡ Item si vna esset publica ⁊ alia priuata, etiam si a diuersis proferantur, digniori statur. ī. qui potio. in pigno. habeā. scripturas. Item ideo non esset differentia inter testes ⁊ instrumenta: quam glos. dicit esse vt hic no. nam ⁊ si testes ab eadem parte producti diuersa dicunt, ⁊ vndiqʒ sunt equales, nullis staretur: vt. d. l. edicto. preterea illa priuata quantum ad rem meam debet haberi pro publica: vt ī. eo. auf. ad hec. vnde sibi imputet qui ea vtitur: vt extra eo. imputari. dic ergo idem si vna sit publica ⁊ alia priuata. Jacob. de arena.

Summarium.

1 An cōtractus possit probari per imbreuiaturam.
2 Imbreuiatura habet vim instrumenti.

1 ## COntractus.

❡ Sed † queritur an per imbreuiaturam possit probari. Et videtur ꝙ sic,
2 quia imbreuiatura † appellatur hic instrumentum, ergo probat vt testis. s̃. l. proxi. item quia habet ea que sunt instrumenti, scilicet annos domini, signū tabellionis: vt in princ. quaterni, ⁊ solet dici ꝙ non probat ex hac litera, quia hic dicitur, non credi, nisi redigatur in mundum. Unde dicunt quidam ꝙ imbreuiatura non probat per hanc literam. Item quia oportet ꝙ instrumenta habeant suas proprietates, quas non habet imbreuiatura: scilicet vt habeat subscriptum tabellionis non prescriptum, quia tabellio in instrumento habet se subscribere ⁊ signum apponere, licet sit ibi dies ⁊ consul. ⁊ ꝙ subscriptio debeat esse in instrumento est ar. ī. de testa. l. hac consultissima. in auf. de fid. instru. §. sed si instrumenta. Itē ex hoc vulgaris est opinio ꝙ non habeatur fides nisi sit recepta in mundum. Jacob. de are. ❡ Additio. (In ea. l. ibi: in mundū recepta. id est charta ipsa in qua debent singula cōprehendi, ⁊ dicunt mundum similitudinarie, sicut enim mundus omnia cōtinet ⁊ comprehendit, ita in charta omnia comprehendenda sunt que agunt contrahentes. Item not. ex eo quod statim sequitur optimū arg. ad id de quo queritur an scheda siue imbreuiatura tabellionis possit per se ꝓbare. Et credo ꝙ non possit, quia non fit ad probationem, sed ad solam memoriam: sed solum instrumentum probare debet in quo omnia sigillatim redacta sunt, quia illud fit ad probationem. Uber. de bobio.) Dominus Ber. dicit contrarium per. l. si quis decurio. ī. de fal. ⁊ in auf. de fide instru. §. si vero moriatur.

Summarium.

1 Testes in criminalibus debent venire coram iudice, quomodo intelligi debet.

Authentica.

APud eloquētissimū.

1 ❡ Quod dicitur † hic ꝙ testes in criminalibus debent venire coram iudice, intellige nisi sint in dignitate. s̃. de episco. ⁊ cleric. auf. sed iudex. ff. de iureiurā. l. ad egregias. Sed quid si propter represalias nō audeat venire, an tenetur venire? Uidetur ꝙ nō. ff. si quis cau. l. ij. de arbit. si cum dies. §. fin. vnde ille qui producit testes debet eos causare: vt not. in decre. iij. q. ix. c. hortamur. Jaco. de are.

Summarium.

1 Comparatio literarum in quibus instrumentis locum habet, ⁊ de quibus fiat.

COmparationes.

❡ Diuide hanc legē in tres partes principales. In prima parte ponit proemium, in qua ponitur causa quare fuit condita hec lex, vsqʒ ibi: ideoqʒ. In secunda legis statutū, vsqʒ ibi: his omnibus. In tertia limitatur statutum. At secunda pars principalis subdiuiditur in tres particulas. in prima agitur de instrumētis ex quibus habet fieri comparatio. in secunda agitur de iuramento qđ habet precedere comparationem faciendam, ⁊ ita per consequens de modo comparationis faciende. in tertia de loco in quo fieri debet talis cō-
a paratio, ibi: ad hoc obseruare.[a] ❡ Dic casum, produxi instrumentum aliquod in iudicio quod prima facie apparet suspectum, pro eo quia dicitur illum tabellionem qui subscriptus est nō scripsisse: volo ei imponere fidem ostendendo instrumenta eiusdem tabellionis: qualia autem debent esse illa instrumenta ex quibus fit compara-
1 tio ⁊ quomodo hoc fiat, hac lege dicitur. ❡ Circa † hūc tractatum dic sic breuiter, ꝙ est instrumentum ex quo fit comparatio, ⁊ est instrumentum ad quod fit comparatio: de instrumento ex quo fit comparatio tractatur in hac lege: ⁊ ex quinqʒ fit comparatio. de tribus tractatur hac lege. de duabus alijs in auf. ad hec. est instrumentum ad quod fit comparatio, ⁊ tunc dic, aut publicum, aut priuatum. Si publicum, aut in rure fuit factū, aut in ciuitate. Si in rure, iura vetera locum habeāt de persona tabellionis, ⁊ de comparatione: ⁊ de persona dicitur. s̃. si cer. pet. l. fi. de comparatione hic. Si in ciuitate factus est cōtractus. ⁊ intra libram auri, idē dic. de fide instru. §. pe. aut vltra, ⁊ tunc aut ab imperito ⁊ in scriptis, ⁊ tūc debēt interesse in hac scriptura quinqʒ testes: vt in auf. de testi. §. oportet. ⁊ aliter non valet: si vero contrahatur a perito literarū in scriptis vel sine, vel imperitus contrahat sine scriptis, tūc tres testes habent inter-

a ❡ Sʒ an ꝑ ꝯparationē literarū fiat plena probatio no. ꝑ In noc. extra. e. c. j. ⁊ de hoc in Spec. de proba. §. vidēdū restat. versi. instrumentorum.

uenire. j.eod.§.sed ⁊ si quis. Si vero sit publicum, tunc tres testes. in auf. eod.§. sed si instrumenta. Si dicis de comparatione, dic aut in rure factum est, ⁊ si habeat subscriptionē trium testium fit comparatio: vt hac.l.cō parationes. Si in ciuitate, aut citra libram auri, ⁊ tunc idem: aut vltra, ⁊ tunc priuata, aut publica. Si priuata non admittitur comparatio ad totum probandum vel improbandum, nisi testes necessarij ad vigorem instrumenti veniant ⁊ approbent quod ibi scriptum est: ⁊ tūc dicitur admitti comparatio ad solatium, quasi dicat, non est necesse. Si vero sit publica, tunc si tabellio vel adnumerator superest veniat ⁊ approbet quod ibi scriptum est: ⁊ tunc dicitur admitti comparatio, ⁊ creditur sine comparatione, si non supersit aliquis de eis, tunc fit comparatio ⁊ qualisqualis colligitur fides. in auf. de fide instru.§.si vero omnes moriantur. Jac. de are.

Summarium.

1 Qui petit sibi instrumentum edi, potest totum vel partem si vult arguere de falso.
2 An lite finita possit queri de falso.
3 Agens criminaliter an sibi preiudicet quantū ad actionem ciuilem.

Cum quidam. Ibi, post falsum redarguere. Ex hac litera colligitur ꝙ ille qui pe-
1 tit sibi † edi instrumentū, quia vult ipsum redarguere de falso non debeat interrogari in qua parte vult dicere falsum. Nam prestito sacramento potest sibi edi: ⁊ dicit ꝙ credit ꝙ in aliquo possit de falso redarguere, vnde potest ignorare in quo vsquequo videatur. Intelligunt legem istā aduocati Parmenses siue ciuiliter,
siue criminaliter quis velit conqueri de falso.[a] Nam de falso potest queri tribus modis: vt. s. de transactio. si ex falsis. sed hec litera innuit contra. quod demum quando criminaliter agitur. sed contra. j. si ex falsis instrumētis. l. iij. ⁊ l. iudicati. sed pro prima opinio. facit hec litera que dicit: falsum redarguere nititur, super eo autem qd hic nota. ꝙ quidam sumunt hic argu. ꝙ donec de crimine potest agi criminaliter non agitur ciuiliter, ⁊ allegāt legem ad hoc. Sed gl. hoc reprobat, non tamen respondet legi allegate in contrarium, quare sic dici potest: aut quis vult agere ciuiliter contra criminosum, aut cōtra aliū in preiudiciū criminosi. Primo casu vt cōtra illū qui fecit vel fieri fecit, habet viam quā vult vel vt agat ciuiliter vel criminaliter: vt. l. damus. ⁊ l. prebemus. Si in preiudicium criminosi contra alium velit agere ciuiliter, non videtur ꝙ possit nisi primo criminosus accusaretur: ⁊ sic videtur loqui de aduo. diuerso. iudic. l. j. ⁊ vbi cause fis. l. j. de libe. ho. exhib. l. iij. §. hoc interdictum. ver. itaqꝫ. ⁊ ad carb. l. fi. §. fi. ⁊ l. se. ⁊ hoc si viuit criminosus: vt dictis legibus. ⁊ j. si ex falsis instru. ⁊ hic. Si vero nō viuit ille, tunc poterit excipere ⁊ vti via reipublice ⁊ exceptionis: vt patet per. l. j. si ex falsis instrumētis. Sed in
2 eo quod † dicit circa finem: ⁊ lite terminata possit queri de falso, opponitur contra ad leg. aquil. ex morte. vbi fit hec oppositio. respondeo vt ibi not. Sed melius videtur ita debere responderi, quia hec lex dicit de instrumento exhibendo, vt sit facultas accusandi. Nam hic loquitur quando habet suspicionem falsitatis et ibi sciebat vnde facultas probetur hic, nisi negotium sit sopitum. Sed si est certus ꝙ si charta est falsa, ⁊ vellet post litem finitā, crimen intendere bene posset. Sed facultas petendi copiam charte, al's detrahatur fidei charte nisi exhibeatur, cum vsquequo negotium sit finitum non potest: vnde copiam exhibitionis ad accusandum prohibet fieri post finitam litem, sed quin possit accusare nō prohibet.
3 Sed quero, si egi † criminali cōtra criminosum nunquid sit preiudicium in ciuili? Videtur ꝙ sic: nam ideo compellor agere criminali, primo vt per hoc sciatur, an id quod in ciuili intendere volebam sit verum. Unde potest dici ꝙ examinatio ⁊ terminatio questionis criminalis sit quodammodo executio ⁊ declaratio questionis ciuilis vt sic in ciuili criminaliter preiudicetur: ⁊ ita videtur innuere dicta. l. j. s. de aduoca. diuers. iudicio. ⁊ propter hanc rationem potest dici esse inductum vt primo agatur criminali: nam cum in criminali dilucidiores ⁊ maiores exigantur probationes ꝙ in ciuili. s. tit. ij. l. fi. j. de falsis. vbi si primo ageret ciuili fieret preiudicium criminali, iam per indirectum ad hoc perueniremus vt probant que in ciuili dantur, ⁊ in criminali sufficerent. Item per minorem ⁊c. ff. de iudic. per minorem. Et est sciendum ꝙ illud quod hic de sacramento dicitur, non corrigitur per auf. hodie. positam, de iura. calum. Item non dico ꝙ ideo istud sacramētum etiam hodie debeat prestari ꝙ hic sit alia causa. Sed dico debere prestari, licet iam iuratū sit de calumnia: ideo quia illud non est sacramentum calumnie sed potius de malitia quadam: ⁊ hoc apparet, q2 in litis cōtest. futurū super illo criminali negotio prestitū est iuramētum, vt. j. ibi: ad huius venit. Potest ⁊ ibi crimen falsitatis vētilari, nondū enim ventilat' sed adhuc petebat' proferri vt ventilari posset: ⁊ sic non potest dici calumnie sacramentum: vt. s. de iur. cal. l. ij. dic ꝙ lite postea contestata in criminali nihilominus de calumnia iuratur, ⁊ de tali sacramento hec lex intelligitur: vt. ff. ad exhiben. thesaurus. extra de prescrip. c. iij. hoc tamen satis credo ꝙ si ante exhibitionē instrumenti ꝙ fuisset lis contestata super criminali, ⁊ de calumnia iurant, ⁊ cum peteret instrumentum exhiberi ꝙ eo casu hoc sacramentum prestatur per illam authen. hodie. Jaco. de arena.

a Et pro b extra. e. c. iij. j. de contrahen. ⁊ cōmit. stip. optimā. insti. de inutil. stip. §. itē verborū. alibi tñ not. ꝙ anteꝙ partem videam debeo dicere falsum. ff. de eden. l. j.

Plus valere quod agitur. Rubrica.

Summarium.

1 An ex modicitate pretij presumat' potius pignus ꝙ venditio.
2 Ex modicitate pretij presumitur fraus.

In contractibus.
1 Sed † an ex modicitate pretij presumitur qd sit pignus ⁊ non emptio. Di-
2 cunt quidam ꝙ sic, quia † ex modicitate pretij presumitur fraus. j. manda. per diuersas. Sed certe videtur ꝙ hec sola presumptio non sufficiat: quia licet contrahentibus ⁊c. de minoribus. in cause. §. penulti. locati. item si pretio. §. primo. vnde non credo solum sufficere. Sed quid si probatur ꝙ etiā vsurarius est, et ꝙ res plus valet, et ꝙ conuenit reddere quandocunqꝫ pretium reddetur, nunquid presumitur esse pignus? Dicunt quidam ꝙ sic. extra de pigno. illa nos. de contrahen. emptio. ad nostram. Sed certe illa capitula non sic loquuntur, quia ille. §. illo. loquitur quando erat in potestate emptoris recuperandi, quod est de potestate creditoris. Item ibi debebat emptor sibi computare de fructibus rei in pretio habendo, quod est contra naturam emptionis: et ideo ibi dicitur ꝙ fuit pignus. In. c. ad nostram. debebat aliquid reddi supra datum: per quod videbatur vsura, ⁊ quod fructus debeat computare, quod est contra naturam emptionis: vnde ibi etiam adminicula erant ad illam presumptionem faciendam. Jac. de are.

Commodato. Rubrica.

Summarium.

1 Pactum ne commodatarius teneatur de culpa, an valet.
2 Pactum quo quis inuitatur ad delinquendum non valet.
3 Pactum quod fit ad augendum prestationem eius qd ex contractu debetur an validum sit.

Ea quidem.

EA quidem que vi. ¶ Dic aut pactum fit ad augendum, aut ad detrahendum. Si ad detrahendum, aut detrahit prestationi culpe, aut detrahit prestationi doli. Si presta-
1 tioni culpe, † vt quia fit pactum ne commodatarius neaturet de culpa valet: vt. ff. eodem. l. si vt certo. §. interdum. Si vero ad detractionem prestationis doli non
2 valet: vt. ff. eodem. l. in commodato. in principio. ne † inuitentur aliqui ad delinquendum. de pactis do. conuenire. de pactis. l. si vnus. §. illud. ⁊ pro hoc regula iuris,
3 contractus. Si vero pactum † fit ad augendum prestationem ex contractu, vt teneatur vltra naturam contractus, tunc aut est singulare aut generale. Si singulare: puta super vno articulo, vt si contingat rem perdi agressu latronum ad te spectet periculum, tunc pactum singulare addit ⁊ transfert periculum. ff. si quis cautio. sed ⁊ si quis. §. quesitum. de contrahen. emptio. fistulas. §. fina. Si vero non sit singulare ⁊ non fuit expressus articulus periculi, tunc aut fuit expressum super casu fortuito, aut de periculo. Nam inter eos est differentia, quia periculum est genus, casus fortuitus est species: vnde periculum est siue casu siue culpa contingat. de nego. gestis. l. litem contestatam. §. pecunie. ⁊ de magistra. conuenien. l. non similiter. Et quando non est singulare, tunc aut est expressum ⁊ expresse suscipit casus fortuitos absq; vlla determinatione: et tunc credo pactum aliquid operari vt de quolibet casu fortuito teneatur. ff. de nego. gestis. l. negotium. ff. loca. ⁊ conduct. l. si quis fundum. in principio. nam in incertis non certis locus ⁊c. ff. de verborum obligatione. continuus. §. cum ita. Si vero pactum non continet expresse casum, sed simpliciter faciunt pactum de omni periculo vt de eo teneatur, et tunc aut fit obtentu certi periculi de quo tractabitur, tunc complectitur illum vt hic: aut non habetur contemplatio ad certum casum, ⁊ tunc subdiuide: aut inseruit quosdam ⁊ postea dixit de omni periculo, ⁊ tunc de omnibus tenetur. s. locati. l. licet. Nam primo fuit pactũ speciale postea generale, vel alio celi vitio. ⁊ pro hoc ff. de contrahen. emptio. fistulas. in fine. ⁊ quando mulier tute. offic. fungi potest. l. tertia. vel auxilio vel alio. l. presidio. Si vero nulla casus mentio facta fuit, sed simpliciter dixit quia volebat de periculo teneri, tunc aut ex natura contractus venit leuissima, ⁊ tunc casum: al's de culpa leuissima teneatur, ⁊ sic intelligitur. ff. depositi. l. prima. §. sepe. ff. mandati. l. aristoni. de pactis. iurisgẽtium. §. si quis. ⁊ hoc ideo quia pactum debet aliquid operari. ff. de vsuris. si stipulatus. Jac. de are.

Summarium.

1 ☞ An creditor possit rem debitoris sui retinere pro debito.

1 PRetextu debiti. ¶ † Ex hoc videtur ꝙ si res debitoris mei peruenit ad me, ꝙ non possum eam retinere: sed iura videntur contra hoc facere vel dicere. j. si res alie. pigno. data sit. l. prima. in princip. ⁊ alia etiam contradicit. j. in qui. cau. pig. tac. contraha. l. si non inducta. Super quo dic: cum queritur an debitoris mei rem possim retinere pro debito meo, considera: aut est debitor occasione eiusdẽ rei vt propter expensas, ⁊ tunc est licitum retinere. ff. de impensis in re. dota. fac. l. quod dicitur. ff. eo. in rebus. §. possunt. ⁊ de acquiren. posses. si quis rem. preterꝙ in casu. j. de rei vxorie actio. §. sed nec ob impensas. Si vero non sit debitor obtentu rei sed al's, tunc aut peruenit occasione debiti, licet non via legitima siue efficaci, et tunc competit retentio ⁊ sic loquitur lex. si aliena res pignori data sit. sic. ff. de condictio. indebi. si non sortem. §. fina. C. de solutionibus. si cum aurum. Si vero peruenit alia ratione non potes retinere, vt hic ⁊. j. in quibus causis pignus tacite contrahatur. l. si non inducta. Qd est verum si non sit obligata: al's cum haberet actionem si non possideret, multo fortius habet exceptionem. ff. de superficieb. l. prima. §. primo. sed hic loquitur in chirographario creditore. Interdum tamen tenet chirographarius creditor, ⁊ si non peruenit res ad eum occasione debiti. j. etiam ob chirographa. pec. pig. tene. pos. l. j. sed fallit ibi. Jaco. de are.

¶ De pignoratitia actione. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Quid debitorẽ facere oporteat si creditor pignus amiserit.

SI creditor sine vi-
1 tio. ¶ Dic aut † debitor agit contra creditorem, dicens eum fuisse in culpa in perdendo pignus ⁊ debet probare, vt hic ibi: sed si culpe ⁊c. et tunc ad fundandam intentionem. Idem si ad fundandam exceptionem seu adiuuandam, quia agit creditor ad debitum: dicit debitor, tu debes mihi tantum ratione culpe quam commisisti in pignore perdendo, vnde compensetur illud cum debito, et si pignus plus valuit refunde mihi. Aut debitor petit rem pignoratam soluto debito. Et ille dicit, amisi eam, et tunc vt creditor habeat exceptionem, oportet ꝙ probet talem per quam probet exceptionem sibi competere, qd facit probando casum, aut probat probando ꝙ fuit diligens, ⁊ tenuit in eo loco vbi res in tuto ponebantur: vt. j. eod. pignus. vel aliis modis: ⁊ sic opinio Bulg. videtur bona licet non vadat per omnia per istam formam. Jac. de are.

Summarium.

1 ☞ Furtum an computetur inter casus fortuitos.

QUe fortuitis casibꝰ.
1 ¶ Sed an furtum † computatur inter casus fortuitos? Dic ꝙ si fuit diligentissimus qui passus est furtum, tunc est casus fortuitus. j. eod. pignus. al's est culpa. pro hoc. ff. de furtis. eum qui emit. §. idem scribit. Jac. de are.

Summarium.

1 ☞ Si statuto cauetur ꝙ bona alicuius deuastentur: an res obligate debeant deuastari.

PIgnus in bonis. ¶ Colligitur hoc argumentum ad questionem qua queri-
1 tur. Statutũ dicit bona † alicuius deuastanda, an res obligate debeant deuastari. Videtur ꝙ sic, vt hic cum similibus, quia pignus remanet in bonis debitoris: ⁊ pro hoc facit quia bona publicantur, non obstante ꝙ sint obligata. ad sillanianum. senatus. ¶ Econtra videtur ꝙ non, quia video ꝙ creditor deuastato pignore habet actionem contra deuastatorem. ad legem aquiliam. qui occidit. de pignoribus. si seruisse. multo fortius videtur ꝙ habeat exceptionem ne deuastetur. Sed certe ibi habet actio. contra deuastatorem non de iure, at hic deuastat iure. Item pro hoc quia bona intelliguntur deducto ere alieno. ff. de verborum significatione. l. bonorum. ergo pignus non est in bonis ante-

quam soluatur debitum. Item cum habet actionem contra fiscum, si fiscus possideret pignus. ĩ. ad legem iuliam de vi pub. tutoris. de fideicommissis. l. prima. multo fortius exceptio. determinatur hec questio quod deuastentur: ad quod facit optime. ff. ad sillanianum. l. prima. §. seruus pignori datus. ⁊ de deuastatione satisfiat creditori, ⁊ hanc approbat consuetudo: vt not. Alber. gandinus in titu. de bonis malefactorum. Super eo autem ꝙ dicit glos. super textu: ꝙ si originem, dicit glossa: ideo probatur origo ꝙ ex hoc presumitur hodie habere: vt. s. l. si creditor. Sed certe ibi agebatur personali, sed cum rei vendicatio intenditur cõtra eum tanquam contra quemlibet: quid facit si habet a me causam, vt statim dicitur in alia glossa. Et ideo melius videtur dicendum ꝙ ideo corrigitur probatio originis ad euitandam prescriptionem longam ⁊ longissimi temporis, et ex hoc causatur istud vnde: nam hic agebatur rei vendicatio. contra eum, tanquam contra quemlibet: nec potest prescribere, cum habuerit causam a debitore, dum tamen hic appareat ꝙ res fuerit ob debitum obligata. Jaco. de arena.

¶ Quod cum eo qui in aliena potestate est negotium gestum esse dicetur. Rubrica.

Summarium.

1 Quid sit rem animo ⁊ corpore possidere.

2 Seruus tradendo possessionem earum rerum quas per eum dominus possidet, an ⁊ quando priuet dominum.

Si seruus tuus. ¶ Ad solutionem contrarij. de acquiren. possessio. dic apertius. l. possideri. ⁊. l. pergre. non loquuntur in peculiari, licet glossa hic posita innuat hoc. Dic ergo ad illius contrarij solutionem ꝙ est differentia, aut est res quam dominus per seruum possidet, aut quia habet seruum in re, vt colonum vel gastaldum, aut non: nam scitis ꝙ interdum quis possidet rem animo et corpore suo,
1 vt † quando ipse possidet rem in qua nullum habet colonum, et si est in conspectu possidet eam animo et corpore. Si vero non est in conspectu, tunc animo tantum: at quando tenet rem peculiarem per seruum, tunc possidet animo ⁊ corpore serui, si habet seruum in re dominica tanꝙ colonũ, tunc dominus possidet animo suo ⁊ corpore serui. facit. l. possideri. §. ꝙ si seruus. Dico er-
2 go ad solutionem cõtrarij † quia vbi possidet dominus per seruum suum animo ⁊ corpore serui, vt in peculiaribus, siue per se animo, per seruum corpore, vt quãdo habet eum vt gastaldionẽ vel inquilinum, ⁊ tunc si seruus tradat priuat dominum possessione, vt in. l. contraria: vbi autem possidet per se animo ⁊ corpore quia seruum non deputauit colonum vel gastaldionem nõ priuat dominum possessione alij tradendo, vt patet in. l. contraria. possideri. §. ꝙ si seruus. vbi dicit: per quos corpore possidebam. ergo patet ꝙ si non possidebam corpore eorum ꝙ tradendo non priuat me possessione, ⁊ sic hic loquitur: ⁊ ideo cum non priuat me possessione possum eam ingredi mea autoritate. ¶ Dicet aliquis, nonne ingrediens acquirit saltem naturalem, licet dominus ciuiliter possideat: ergo videtur ꝙ non possum mea autoritate ingredi. Respondeo, acquirit naturalem iniustam ⁊ ideo mea ciuilis iusta preualet. ff. vt in possessio. legato. l. j. §. j. ⁊ ideo possum retinere. ff. de vi ⁊ vi arma. l. vi possidere. Sed contra ad hoc. ff. si mulier ventris nomine in possess. mit. l. j. vbi dicit ꝙ ad ius ordinarium debet remitti: sed dici potest ꝙ ibi illi erant facti possessores in totum, at hic tantum naturalis nõ ciuilis transierat in accipientem, ⁊ sic apparet ex premissis ꝙ qui ciuiliter possidet, si alius ingrediatur potest ire ⁊ eum expellere, quia retinere intelligitur: vt si habes campum in villa, ⁊ si non habes ibi colonum aliquis ingreditur, nonne potes eum deijcere? Et certe sic, quia alienum non intelligeris tollere, sed tuum ius defendere: vnde non semper adeundus est iudex, sed postꝙ eum expulsit potest adire iudicem vt defendatur si timet inquietari. Item potest dici ꝙ iste ingrediens intendebat habere habitationem tantum, id est seruitutem habitationis, ⁊ sic volebat dominum priuare possessione. Jac.

Summarium.

1 Procurator vendens nomine domini, an ⁊ quando de euictione teneatur: ⁊ quid si emens obliget venditorem de euictione.

1 Si qui seruo. ¶ † Dic secundum distinctionem que notatur de nego. gestis. si pupillus. §. j. ⁊ dic contemplatione domini dari etiam si detur ei tanquam procuratori. ff. de institutio. l. finali. ⁊ ideo ꝙ not. ff. de procura. procurator qui pro euictione. ꝙ procurator vendendo vel accipiendo teneatur, intelligo quia non exprimit tanꝙ procurator talis, tunc dominus debet teneri, nisi mandatum excederet, quia tunc non esset in eo quod excederet, procurator teneretur non ipse. Jaco. de are.

¶ Ad macedonianum. Rubrica.

Summarium.

1 Mutuatum filiofamilias, an et quando repetatur.

Si filiusfamilias.
1 ¶ Dic aut † sciui filiumfamilias, cum dicit se patremfamilias: et credo eum patremfamilias: si scio quantumcunqȝ asserat se patremfamilias non decipior ⁊ iuuatur per macedonianum, quia qui scit seipsum decipit. ff. de peti. heredita. qui se obtinet. ff. de rei vendica. his qui. ⁊. l. sequen. ⁊ secundum hoc. de actio. emp. l. j. Si vero credo assertioni eius nõ iusta ratione, vt quia ostendit instrumentum emancipationis, ꝙ non est solenniter confectum: ⁊ ego credo eum sui iuris non sufficit quia ignoraui ius. ff. eod. si quis patrem. Si iusta ratione ductus, tunc sufficit affirmatio cum mea credulitate, ⁊ habet locum hec lex: ⁊ dic ꝙ probando per sacramentum. arg. de ijs qui ad eccle. confug. presenti. sic ⁊ alibi probatur eoipso ꝙ contrarium non probatur. ĩ. qui mili. non possunt. l. super seruis. Jac. de are.

Summarium.

1 Ratihabitio retro trahitur ⁊ mandato comparatur, vbi ⁊ quando locum habeat.

1 Si filius tuus. ¶ Dic ꝙ ratihabitio † retro trahitur et comparatur mandato ⁊c. in contractibus, in distractibus, in iudicijs, in maleficijs, in vltimis voluntatibus. In contractibus, vt hic. ff. de pigno. si fundus. §. j. de pigno. actio. aliena res. In distractibus hoc est solutionibus. ff. de solutio. vero. §. fina. s. de nego. gestis. l. si ego. nam qui soluit magis distrahende ꝙ contrahende obligationis causa soluit. institu. quibus modis re contrahi. obliga. §. j. Item in iudicijs, ⁊ tunc ratum habeo ad meam vtilitatem. ff. de iudicijs. licet. ⁊ ad meum damnum. ff. de exceptio. rei iudic. si mater. §. hoc iure. In maleficijs possum ratum habere si

habere si fit meo nomine, & ex eo aliquid mihi adest. Nam si cognoscat quis mulierem meo nomine licet ratum habeam non teneor, ꝙ autem tenerer si mihi adest dicit. ff. de vi & vi ar. l. j. §. fin. de reg. iur. hoc iure. §. deiecit. Item in vltimis voluntatibus, hoc est in his que equiparantur vltime voluntati, vt in donatione inter viuos facta que morte confirmatur: vt. j. de donatio. inter virum & vxo. donationes. Interdum non trahitur retro ratihabitio vt est quādo aliquid debet finiri inter certum tempus, nam post non potest ratificari. ff. de iis qui notan. infa. quid ergo. ff. rem ratam habe. l. bonorum. de appel. recipien. l. j. Jaco. de are.

¶ Ad velleianum. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Mulier an consentiendo obligationi rei sibi obligate videatur intercedere, & an iuuetur velleiano.
2 Creditor habens hypothecam est potior chirographario.
3 Mulier consentiens alienationi quarundam rerum et renuncians iuri hypothece an audiatur agens contra priores creditores quorum alienationi, & an obstet exceptio cedendarum.

1 Iubemus. ¶ Sed opponitur ad legē istā quia dicit † ꝙ mulier consentiendo obligationi rei sibi obligate, videtur intercedere & iuuatur velleiano. ff. eo. vir vxori. §. j. ad quod dicunt quidam ꝙ est differentia an mulier consentiat, an renunciet. Ubi consentit iuuatur velleiano, vt si rem sibi pignori obligatā &c. vt ibi: secus si renunciauit iuri hypothece: vt hic. Sed hec non videtur bona, quia qui consentit obligationi remittit ius pignoris. ff. quibus modis pig. vel hypothe. soluitur. paulus. Respondeo, qui enim alii consentit ipse sua iura perdit &c. de admini. tuto. cum quidam. qui potio. in pig. habean. creditor. in fine. Item hec lex dicit ꝙ propter consensum proprium mulier renunciat: ergo non fit differentia inter renunciationem et consensum. Alii dicunt refert vtrum consentiat saluo iure pignoris, et tunc obtinet lex contraria, aut simpliciter et tunc hic. Sed certe nec hec videtur bona solutio, quia quando consentit etiam saluo iure pignoris: res nihilominus remanet obligata quo ad alios, & tamen dicitur ꝙ non iuuatur. Potest dici ꝙ hic corrigitur propter hoc ꝙ dicit iubemus, & ibi: hac autoritate nostra, quasi dicat olim non ita: vel dic sine dubitatione. hec res mulieri obligata non obligabitur: sed alius contractus ꝙ obligatio rei in ea contrahebatur: vt si maritus, vel alius cuius res est obligata vendat eam muliere consentiente non est intercessio, quia nec se nec rem suam obligat, sicut cum vendit rem suam et pro alio solum pretium. s. eo. senatus. Item potest esse ꝙ maritus contrahat cum alio sed bona non obligat, mulier tamen renunciabat iuri hypothece & intererat creditoris ꝙ mulier non ha-
2 beret hypothecam: quia † creditor qui habet hypothecam est potior chirographario creditore. j. qui potio. in pign. ha. eos. sic res non obligatur huic creditori si mulier non consensit obligationi rei sibi obligate vel iuua-
3 tur velleiano: vt. l. contraria. Sed quid † si consensit alienationi quarundam rerum, & renūciat iuri hypothece, aget ne hypothecaria contra alios possessores quorum alienationi non cōsensit: an obstet exceptio cedēdarum actionum? nam iusto possessori cedentur. ff. qui potio. in pig. ha. l. mulier. & non solū ceditur personalis sed etiam realis. j. de fideicommissis. l. ij. & modo non potest cedere hypothece cum alienationi consenserit, an obstet ei hoc: & videtur ꝙ sic. ff. de solutionib. stichum aut pamphilum. §. si creditor. ¶ Econtra videtur ꝙ non per hāc legem que dicit ꝙ non trahitur retro ad alium contractū: sed iam retro trahitur vel directo vel per obliquū, quod non permittitur directo nec per obliquū. ff. de serui. rustico. pred. l. fina. Nam si non habet iure hypothece cedat personali. de luitio. pigno. intelligere. ad legem aquil. qui occidit. §. j. de fideicom. l. pignoribus. Unde sicut ibi agit hypothecaria & non cedit personalem, sic et hic cedet personali & non hypothecarie quam non habet: sed fideiussor qui conuincitur a creditore potest melius imputare si iura sibi non cedūtur ꝙ alius, quia isto pretextu fideiussit vt cederentur sibi iura: vt dicto. §. si creditor. & pro hoc. manda. l. si mandato. §. fina. Alii dicunt aut mulier consensit primo & non secundo, & tunc agit contra secundum: nec potest propterea repellere eum, quia non possit iura cedere, vt hic. Aut non consensit primo, & secundo consensit, et tunc si ago contra primum obstat sibi exceptio cedendarum actionum: & est ratio, quia vbi primo consensit, si postea fiat contractus super re alia cui mulier consensit & agat mulier contra secundum contrahentem non debet sibi obstare exceptio cedendarum actionum, quia prima fuit a primo quesita illa exceptio. simile dicitur in solutione duarum legum que adinuicem contradicunt. ff. quod quisq; iuris. l. iij. & §. penulti. & ff. de pactis. l. fina. sed primum dictum magis placet. Jaco. de are.

Summarium.

1 ☞ An res dotalis alienari possit, & quando.

Authentica.

1 Siue a me. ¶ Dic ꝙ cōsensit mulier † interdum alienationi rei date in dotem. Interdum rei date sibi in donatione propter nuptias. Interdū consentit rei sibi obligate. primo casu distinguitur, aut res est inestimata & hec est proprie dotalis, & non potest alienari vel obligari quantumcunq; etiam mulier consentiat. institu. quibus aliena. licet. in princip. de rei vxorie actio. l. prima. §. & cum lex. etiam si iurat secundum ius nostrum: vt. s. de leg. non dubium. de pactis. iurisgētium. §. primo. & de leg. j. l. si quis inquilinos. in fi. sed iure canonum secus quando iurat. extra de iureiurando. cum cōtingat. ¶ Si vero est res estimata tūc habetur emptor. de iure do. quoties. & ideo dicunt quidam hic idem ac si consentiat alienationi alterius rei viri: vel dic fauorabilius ꝙ preiudicat sibi si duo adsint, scilicet ꝙ consentiat, & ꝙ supersint viro res ex quibus mulieri possit satisfieri, si non superesset aliud de rebus viri non preiudicat consensus cum habeat vtilē in rem, ac si non fuisset estimata: vt de iure do. in rebus. & sic potest hoc intelligi. Si vero consentit alienationi rei date in donatione propter nuptias, tunc non preiudicat nisi vt hic dicitur. Si vero alienationi rei sibi obligate consentit, videtur ꝙ possit remittere ius hypothece: vt in. l. iubemus. & s. l. etiam. si consentit obligationi, tunc velleianum habet locum: vt in. l. vir vxori. §. secundo. Nam vbi obligatio pignoris est accessio obligationis principalis & ipsa illi obligationi consentit videtur intercedere: secus est quando consentit alienationi cum non sit ibi obligatio, quod est verum nisi renunciet velleiano. Jac. de are.

Summarium.

1 ☞ Omnis intercessio pro marito est vxori prohibita.
2 An mulier huic authentice renunciare possit.

Authentica.

Si qua mulier. ¶ Ergo videtur ꝙ si patitur obligari ꝙ habeat locum hec authen. nam per hanc patientiam alius prefertur ei. ff. quibus mod. pig. vel hypothe. soluitur. l. paulus. Re-

ſpondit ⁊ peruenitur ad res muliebꝛes: vt.ĩ.qui potio.in pig.habeã.l.aſſiduis. Sed poteſt dici vbi res non ſint ex quibus non poteſt ſatiſfieri mulieri, non teneat obligatio per hanc legem: at vbi poteſt ſatiſfieri, tunc teneat ſi non renunciet velleiano. Uel melius, hec lex dicit ſimiliter intercedat pro viro: ſed interceſſio eſt ſiue ipſa ſe obligat ſiue rem ſuam, vel ſibi obligata patitur obligari, ergo debet eſſe irrita per hanc conſtitutionem: ergo videtur ꝙ ſi mulier conſentit obligationi viri ꝙ non preiudicat per hanc legem, licet ſit contra communem opinionem per.l.iubemus. ſed ibi res donabatur vel vendebatur vel accipebat pecuniam mutuo ⁊ non obligabat bo
1 na ſua, al's eſt interceſſio † cum omnis interceſſio pro ma
2 rito eſt prohibita. Sed an † poteſt renunciari huic auř. Reſpondeo non, quia hoc ius eſt prohibitorium cui renunciari non poteſt, vt al's res minoris prohibetur alienari niſi ex cauſa, ⁊ tunc demum decreto non poteſt minori iuri ſuo renunciare ſimpliciter ſi vxor viro donare vult ⁊ renunciat legi que prohibet, nam cum ſit contra legem, eſt nulla ⁊ ſic non valet: at vbi contractus tenet ſecundum legem bene factum poteſt reſcindi vt in muliere intercedente, tunc poteſt renunciare: vt.ff.eo.l.fina. §.penulti. ⁊ fina. Jaco.de are.

Summarium.

1 Mulier accipiens pretium pro interceſſione, ſi ſoluendo non ſit agitur contra primum debitorem.

Antique. ¶ Diuide hanc legem vſq; ad. §. ne autem. in duas partes. Prima loquitur quando mulier idonee facultatis exiſtens accepit pretium vt fideiuberet, et durat vſq; ad verſic. ſed ſi vnus. Secunda loquitur quando mulier non idonee facultatis exiſtens accepit pretium vt fideiuberet. At prima pars principalis ſubdiuiditur in tres particulas. In prima apparet per cõfeſſionem ſpontaneam mulieris eam pretium accepiſſe vt fideiuberet. In ſecũda apparet per inſtrumentũ publice confectum mulierem pretium accepiſſe. In tertia vero apparet ꝑ aliquod de predictis mulierem pretium accepiſſe, ſed probationi relinquitur cre
1 ditoris. ¶ Mirabile videtur † quod hic dicitur ꝙ ſi mulier percepit pretium pro interceſſione ⁊ ſic non ſoluendo in totum vel pro parte ꝙ habetur recurſus contra primum debitorem, cum nõ ſit hic al's in hominum ⁊c. manda.inter cauſas.§.abeſſe. ad quod poteſt dici ꝙ hoc ſit ſpeciale: vel hec mulier a principio fuit idonea, poſtea facta minus idonea: vt.ff.de iure do.l.promittendo.§.j. vel hic mulier interceſſit periculo mandãtis: vt.ff.mandati.l.ſi mandato titij.§.fina. Quod autem dicitur in fine, in eo quod eſt opinio inter P. ⁊ M. ego credo ꝙ caſus renunciationis excipiatur a dicto. §. Dico ergo ꝙ vbi obligatur ipſo iure non ſolenniter, non teneatur: ⁊ ſic non ſit opus vti auxilio velleiani: ⁊ hoc caſu non teneret renunciatio: at vbi obligatur ſm ſolennitatem huius legis, tunc tenetur et iuuatur beneficio velleiani: et hoc caſu tenet renunciatio velleiani. Unde quando aliquis vult ꝙ renunciatio velleiani facta a muliere teneat faciat ꝙ ſecundum hanc ſolennitatem obligetur, ⁊ tunc cum teneatur opus ſit auxilio velleiani, et cum ipſum habeat, faciat ergo ꝙ ei renuncietur ſed cum non obligatur ſecundum hanc ſolennitatem eſt tuta ipſo iure, et ſic non indiget beneficio velleiani: ergo ſi ei renuncietur ſibi nihil nocet.

Summarium.

1 In quibus caſibus mulieri competat auxilium velleiani, in quibus non.

1 **Ne autem.** ¶ Iſte.§.loquit' ſm † Bul. in illis caſibus in quib' ſm leges nouas ⁊ veteres mulieres ſe obligabant, ſed eis competebat auxilium velleiani: ⁊ tunc ſm eum ſiquidem mulier in ſe obligando ſeruet ſolennitatem huius.§. obligatur cum effectu in predictis caſibus, ⁊ ſic competit ei auxilium velleiani vt in princ.§. Si autem in ſe obligando mulier non ſeruet ſolennitatem huius.§.tuta eſt ipſo iure, vt in fine.§. De illis autem caſibus in quibus mulier obligatur cum effectu ſine ſpe auxilij velleiani qui not. ĩ.eod.l.fina.nihil ad hunc.§.ſm Bul. ⁊ literam ſm eum ſic expone. ¶ Ne autem interponant. Id eſt in illis caſibus in quibus leges dicunt mulierem obligari ⁊ ſibi cõpetere velleianum auxilium: obligare cum effectu, quia tute ipſo iure vt in fine huius.§.dicitur. ¶ Confeſſiones. Id eſt interceſſiones, ſcilicet in illis caſibus in quibus olim mulieres obligabãtur, ⁊ competebat eiſdem velleianũ auxiliũ. ¶ Tunc enim. Id eſt mulieribus obligatis in publico inſtrumento ſubſcripto per tres teſtes. ¶ Obligari. Subaudi ⁊ ſibi cõpetere beneficiũ velleiani. ¶ Introducta ſunt. Quaſi dicat, ſi predicta ſolennitas obſeruetur in obligandis mulieribus: nam hic habent locum leges antique ⁊ noue que dicunt mulieribus intercedentibus competere auxilium velleiani: ſed ſi non ſeruetur predicta ſolennitas habebit locum finis huius.§.ſin autem ⁊c. hoc ſm Bul. ſed ſm M. iſte.§.generaliter loquitur in omnibus caſibus in quibus mulier pro alijs intercedit, ⁊ tunc ſm eum aut mulier ſeruat ſolennitatem huius.§.in ſe obligando aut nõ: ſi ſeruat in illis caſibus in quibus olim non iuuabatur qui ſunt.ĩ.l.fi. ⁊ tunc remanebit obligata cum effectu, nec iuuabitur hodie in illis in quibus olim obligabatur, ſed eidẽ cõpetebat auxiliũ velleiani ⁊ hodie idem ſit, ⁊ ſic loquitur principium huius.§. Si autem non ſeruat mulier ſolennitatem huius §.in ſe obligando, ipſo iure mulier tuta eſt etiam in illis caſibus in quibus olim nõ competebat auxilium velleiani qui not.ĩ.eo.l.fin. ⁊ ſic loquitur finis huius.§. ⁊ modo ſm eum multe leges ſunt correcte. Literam ſic expone. ¶ Ne autem interponant. Generalibus in omnibus caſibus ſiue in illis in quibus adiuuabantur mulieres auxilio velleiani, ſiue in quibus nõ adiuuabantur. ¶ Obligare. In quibuſcunq; caſibus quin tute ſint ipſo iure. ¶ Confeſſionem. Id eſt, interceſſionem in omnibus caſibus generaliter, de quibus noue ⁊ antique leges loquũtur. ¶ Tunc enim. Id eſt, ſeruata ſolennitate iſtius.§.in obligandis mulieribus. ¶ Obligari. Generaliter in omnibus caſibus ⁊ modo in illis caſibus, olim non iuuabantur, nec hodie iuuantur: et in quibus iuuabantur olim et hodie iuuantur velleiani auxilio. ¶ Introducta ſunt. Quaſi dicat ⁊ ſic debent intelligi ⁊ noue ⁊ antique leges que mentionem faciũt, ſed ſi non ſeruetur hec ſolennitas in obligandis mulieribus, tunc habet locum finis huius.§.ſin autem.

Summarium.

1 Appellatione pecunie venit omnis res.
2 An ſtipulatio ſine cauſa valeat.

Generaliter. ¶ Sed contra.ſ. eo. ſi exceptione. ad quod reſpõdet gl. quia ibi loquitur in mutuo hic in alijs contractibus. Alij vt Cy. dicunt ⁊ non faciunt vim inter mutuum et alios contractus: ſed dicunt aut confeſſio continet cauſam antecedentem, quia hic dicit cõfiteor me tibi debere decem que mihi mutuaſti, vel que ex tali cauſa tibi debeo, et tunc non opponitur exceptio, vt hic, ſiue ſit mutuũ ſiue alius contractus. Si vero non contineat de cauſa antecedenti, tunc ſemper poſſit opponi quicunq; ſit contractus, ⁊ exponunt pecuniam in hoc titulo pro qualibet re: ⁊ di
1 cunt † numerata vel etiã tradita, ſcilicet alia actione que non conſiſtit numero. ⁊ pro hoc facit.ĩ.eo.in contractibus.in princi.§.ſi quando. ⁊ pro hoc hec litera que dicit ex antecedenti cauſa.ſ.eo.aduerſus. ¶ Sed queritur in
2 gloſ. † an ſtipulatio valeat ſine cauſa: ⁊ dicit ꝙ valet, ſed niſi cauſa

nisi causa probetur absoluitur reus, et credo de hoc ꝙ non valeat sine causa. ff. de acquir. rer. do. l. nunꝗ nuda. ¶ Ecōtra videtur ꝙ valeat: vt no. in summa de fide instru. & dicitur ꝙ valet sine causa, quia presumunt omnia solenniter acta nisi probetur contrarium. Non obstat. l. cum de indebito. quia est differentia inter confessionem, & de ea loquitur. l. cum de indebito. vt requiratur causa & stipulatio, & tunc non requiratur causa. ¶ Tertia est opi. que hic ponitur, & ideo circa hoc sic dicit: aut quis promittit ex certa sciētia sciens se non teneri, & tunc ista sciētia est causa, scilicet donatio, nam donari videtur &c. ff. de donatio. l. donari. & l. in edibus. & hoc probatur. ff. de oper. liber. l. cerdonem. al's incipit, campanus. Si vero credat se teneri ex aliqua causa ad promissionem faciendam & non tenetur & promittit, tūc obstat exceptio doli. ff. de doli excep. l. ij. §. circa. Si vero dubitatur, tunc cum homines non iactant pecuniam: & quia qui donat perdit. de dona. l. filius. credo magis errare, & sic obstat exceptio doli, nisi probetur causa. & in hac opi. est Azo in summa huius tituli, ꝙ in stipulatione exigatur causa, & hoc per hanc literam: & hoc credo verius. In eo autem quod dicitur indistincte facta ad liberandū de confessione sic dico, aut hec cōfessio fit ad demonstrandum liberatione iam facta vt in confessione solutionis: tunc si in scriptis facta fuerit obligatio quinqꝫ testibus adhibitis non inscriptis duo faciunt & semper rogati: vt. s. de testib. testium. Si vero fiat confessio ad liberationem parandam: vt est in. l. tale pactum. tunc sufficiat communiter probari hic: vt. l. in contractibus. Sed quomodo si soluatur a debitore pecunia cōfessata, ante biennium aliquid opponit. ¶ Econtra videtur ꝙ sic, quia condictio indebiti fuit nata incontinenti, & durat vsqꝫ ad triginta annos cum sit personalis. de consti. pecu. l. ij. & pro hoc. ff. de dona. cau. mor. l. ꝙ debitori. propter quam legē credo hoc determinari. De hac materia habes per Dy. in prealleg. §. circa. & extra de regu. iur. c. ꝙ semel. & Rofredum in libellis suis sub tit. si aliquis rem certam tibi promisit &c. Jac. de are.

¶ De non numerata pecunia. Rubrica.

Summarium.

1 Si quis in publico instrumento confiteatur sibi numeratam pecuniam, & ipse postea neget numerationem vel scripturam & petat solutionem: an veniat audiēdus.

Contra q̄ propriā. ¶ Dic autem ꝙ hic loquitur tātum in casu qui hic ponitur quando propriam scripturam quis fecit & eam inficiatur, vel si confiteatur negat numerationem.
1 Si autem † publico instrumento aliquis confiteatur sibi numeratam & ipse postea neget scripturam vel numerationem & velit solutionem pretendere, non credo eum audiri per regulam iuris. l. nemo ex his. & de hoc ibi no. Cautela tamen est ꝙ dicatur, nego numeratam, & si appareret numeratam, dico me soluisse: & sic cum protestatione loquatur per legem. de exceptio. l. si quidem. quod facit pro eo ꝙ accusatus de homicidio negat se fecisse, ꝙ cum de eo contra eum est probatū, vult probare ꝙ ad suam defensionem fecit. Certe pro hoc credo eum debe-
a re audiri: sed cautius[a] faciat si cum protestatione loquatur dicendo se non fecisse: sed si appareret dicat se fecisse ad sui defensionem: vt dicta. l. si quidem. Jac. de are.

In cōtractibus. ¶ Diuide hanc legem in quatuor partes principales. In prima dicemus quibus instrumētis possit obijci non numerate pecunie exceptio. In secūda dicemus quibus instrumentis possit obijci non numerate pecunie exceptio. In tertia ponitur prime et secunde partis fortificatio. In quarta dicemus qualiter debeat obijci exceptio non numerate pecunie. Sed prima pars principalis subdiuiditur in duas particulas. In prima ponitur pollicitatio siue promissio. In secunda pollicitationis satisfactio. Tertia & quarta pars principalis sunt plane. Jacobus de arena.

¶ De compensationibus. Rubrica.

Summarium.

1 Creditor meus an quod debet, compensare possit cum debitore meo.

Eius quod nō. ¶ Sed nūquid
1 creditor † meus cōpensare poterit cum debitore meo, id ꝙ debet meo debitori: videtur ꝙ sic. ff. rem ratam habe. l. procurator ad extra. §. j. pro hoc de condi. causa data. l. si donaturus. Item pro hoc ꝙ possim soluere creditori debitoris mei. de neg. gestis. liber homo. de pignor. actio. l. solutam. §. solutam. maxime si nomen debitoris mei per debitorem meum qui etiam est creditor creditoris mei sit mihi obligatum, quia tunc sine dubio possum: cum ipse vtiliter sit meus debitor. j. que res pigno. oblig. possunt. l. nomen. de pignora. actio. l. si conuenerit. Jaco. de are.

¶ De vsuris. Rubrica.

Summarium.

1 Tabellio presumitur esse sapiens.

Si interrogatiōe. ¶ Sed cur aliud quando probat promissio per testes, q̄ si per instrumenta: potest reddi ratio talis, quia promissio duo cōtinet: vt de edil. edic. l. sciendum. §. dictum. & pro hoc, quia in ambiguis minimum est &c.
1 de regu. iur. l. semper. in fine. ¶ Secus in † instrumento: quia tabellio presumitur esse sapiens. extra de vsuris. c. salubriter. Jac. de are.

Summarium.

1 Debitum quantitatis recipit vsuram: specierum autem nulle sunt vsure.
2 Vsure petuntur, propter moram non soluentium, non propter lucrum petentium.
3 Vsura vocatur pena a lege.

Cum allegas. ¶ In eo ꝙ hic not. aut adijcit pena quantitati vel speciei, aut facto &c. que-
1 ritur cur non valeat. Respondeo, † quia debitum quantitatis recipit vsuram, sed specierum nulle sunt vsure. ff. de vsur. in fideicommissis. §. fi. Sed que est melior opi. inter istas Bul. vel Joannis. Potest dici ꝙ
2 opinio Joan. † quia vsure petūtur propter moram non soluentium, non propter lucrum petentium. ff. de vsur. l. cum quidam. §. si pupillo. & §. si mulier. pena petitur eo quia tarde soluitur: & sic est diuersitas in nomine non in
3 effectu. Item lex appellat † vsuram penam. si cert. pet. l. lecta. de nego. gest. qui sine. & merito, quia quod iuris est in vno est in alio: & sic sicut vsura quantitatis est prohibita ita & pena. Posset tamen dicere quis cōtra. quia vsura currit a principio contractus si hoc cōuenit: vt dicta l. lecta. §. fina. sed pena non nisi propter tardam solutionem: quia in dubijs bonum est tenere viam tutiorem, dicendum est ergo ꝙ opinio Jo. preualet. Jac. de are.

[a] ¶ De ista. q. vide p Dy. i. l. in laqueū. de acqui. re. do. & Jo. an. in. c. nullus pluribus. de re. iur. in nouell.

Summarium.

1 ☞ Usure an hodie sunt prohibite de iure ciuili.

Authentica.

Ad hec qui fructus.

1 ¶ In eo † ꝙ hic no. ꝙ Justinianus videtur
fuisse illius intentionis ꝙ vsure hodie non pe-
tantur per authen. de ecclesiasti. titu. non credo ꝙ fue-
rit huius intẽtionis, quia Justinianus ⁊ in. l. s. de heret.
quicunq;. de summa tibi epistola inter claras confirma-
uit quatuor concilia in quorum vno fuerunt prohibite:
⁊ tamen in. l. eos. j. eo. que est similiter Justinia. videtur
confirmare vsuras: vt in. l. quicunq;. ⁊ epistola, ⁊ inter
claras videtur cõfirmare quo ad articulos fidei. Quod
autem dicit glos. ꝙ non valeat cum non potuerit tolle-
re. l. superioris, super hoc modo non tractatur valeat
vel non: sed an fuerit huius intentionis vel non. Item
etiã per decretales nõ videtur prohiberi nisi clericis: sed
propter Euangelium prohibetur, et Decretum ponit
pro constanti ꝙ vsure de iure ciuili permittuntur: ⁊ di-
cit ꝙ propter hoc Justi. permiserit vsuras propter ho-
micidia que fierent nisi permitterentur, tamen quia con
traria est legi dei, non habemus iudicare secundum
leges. Jaco. de are.

Summarium.

1 ☞ Offerens partem debiti creditori an liberetur a prestatione vsurarum.
2 Quis sit effectus oblationis.
3 Oblatio que fit ad debiti liberationem an liberat debitorem, ⁊ vide duas fallentias, nu. 4.
5 Oblatio que fit ad vsurarum prohibitionem, an valeat. Et ea que fit ad euitandam pene commissionem, an valeat, nu. 6.
7 Oblatio que fit ad pignoris liberationem, an ⁊ quando valeat.
8 An per solam oblationem oriatur actio pignoris.
9 Quid operatur oblatio que fit ad more purgationem.
10 Oblatione, consignatione ⁊ depositione facta, an possit cogi creditor ad faciendum instrumentum solutionis.

Acceptam.

¶ Qui offert pecu-
1 niam † creditori aut
ad liberationem sortis, ⁊ tunc siue cum vsu-
ris siue sine vsuris debetur tota sors cum vsu-
ris que debentur offerenda consignanda et deponen-
da vt hic, ⁊ sic liberatur debitor quicquid accedat de
ipsa: vt hic ⁊. ff. de arbitr. l. si arbiter. ⁊ hec condictio de-
bet fieri congruo loco ⁊ tempore. ff. de solutio. l. si solutu-
rus. Item totius debiti: nam si vnam partẽ offerat non
liberatur. j. de solutio. obsignatione. ⁊ fallit tamen in tri-
bus casibus vbi partem offerendo liberatur primus in
libertatẽ. ff. de statu liber. l. cum heres. §. si decem. secun-
dus si debitũ non est liquidum. ff. si cer. pe. quidã. tertius
si nominatim conuenit vt fiat particularis solutio. ff. de
tuto. l. lucius. §. si vero. confert vt cursus vsurarum im-
pediatur an iam inceperant currere vsure, ⁊ tunc neces-
se est offerre deponere ⁊ cõsignare ad hoc vt vlterius nõ
currant: vt hic. j. de solutio. l. obsignatione. alioquin nõ
impeditur cursus vsurarum, vt hic ⁊. ff. de administra.
tuto. l. penul. §. actor. in fi. Si vero non ceperant currere,
sufficit oblatio siue consignatio ⁊ depositio. s. eod. si per
te. sicut ⁊ impense. ff. de arbit. celsus. in fi. Si vero ad eui-
tandum rei periculum, aut est res que recipit depositũ
⁊ consignationem, vt quia debet asinum, bouem vel a-
gnum, ⁊ tunc sufficit offerre. s. de verborum obligatio.
l. si seruus. §. sequitur. s. de donatio. ante nupt. auf. dos
data. ⁊ tunc liberatur ipso iure si speciem debet: si au-
tem genus, tunc per exceptionem. ff. de solutioni. l. qui
decem. in princi. Si autem offert ad pignora liberan-
da: aut in iudicio, ⁊ tunc sufficit sola oblatio. ff. de pi-
gnora. actione. l. si rem. §. fina. quibus modis pignus vel
hypothe. solui. item liberatus. de pactis. Si vero extra
iudicium requiritur oblatio consignatio ⁊ depositio vt
hic cum suis similibus. Si ad impediendum hypothe-
cariã actionem tunc sufficit sola oblatio. ff. qui. mo. pig.
vel hypothe. sol. l. paulus. in fin. ⁊. l. qui liberatur. Odof.
2 ¶ Circa oblationem dic † ꝙ interdũ fit oblatio ad de-
biti liberationem, interdum ad vsure prohibitionem,
interdum ad pene euitandam commissionem, interdũ
3 ad more purgationem. ¶ Primo casu dic † ꝙ non libe-
ratur debitor per oblationem: nam desideratur deposi-
tio ⁊ consignatio. j. de solutioni. obsignatione. sed licet
non liberetur per solam oblationem: tamen hoc opera-
tur, quia aut creditor recusat cum causa, et tunc nihil
operatur oblatio, quia non congruo loco ⁊ tempore: vt
de solutioni. si soluturus. ⁊. l. si creditor. ⁊. l. obsignatio-
ne. Si vero sine causa recusat potest interdum opera-
ri oblatio sola, quia aut extat ⁊ tunc non operatur ⁊ re-
manet nihilominus obligatus. Si non extat, tunc aut
culpa debitoris ⁊ tenetur, aut sine culpa debitoris ⁊ tũc
si est quantitas ⁊ liberatur per exceptionem: si species,
ipso iure: si genus, per exceptionem. ff. de solutioni. qui
decem. ⁊. l. cum debitor. ff. de doli exceptio. si opera. Ra-
tio quare aliud sit in specie ⁊ aliud in quantitate ⁊ ge-
nere est, quia qui tenetur in specie, interitu speciei libera-
tur etiam si non sit in mora. ff. de verbo. obligatio. l. si ex
legati. sed debitum generis non perit. s. si certum peta.
l. incendium. ad legem falcidiam. in quantitate. §. incer-
4 te. Quod autem † dixi ꝙ oblatio non liberat: fallit in
duobus casibus. Primus in eo qui debet tributum. j.
de suscept. ⁊ arcarijs. l. secunda. lib. xj. Alius. j. de condi.
5 inser. l. fina. Interdum † fit oblatio ad vsurarum pro-
hibitionem, ⁊ tunc aut queris de cursura aut de cepta:
si de cursura, eius cursus prohibetur incipere per solam
oblationem. s. eod. per retentionem. ⁊. l. ex predio. secun-
dum vnum intellectum. Si vero queris de incepta tunc
desideratur oblatio, consignatio, ⁊ depositio: sola au-
tem oblatio non sufficit: vt hic, ⁊. s. eod. si creditrici. In-
6 terdum fit † oblatio ad euitandam pene commissionem,
⁊ tunc oblatio videtur sufficere. ff. de arbitris. celsus. in
fine. ⁊ de actioni. ⁊ obligatio. traiectitie. de lega. j. si fun-
dum. §. fina. Non ita videtur in quolibet debito condi-
tionali ꝙ sola oblatio sufficiat. ff. quando dies lega. ced.
l. si post diem. §. item si quid. Sed huic obstat. j. de iure
emphyteo. l. secunda. vbi videtur ꝙ sit necessaria obla-
tio, consignatio, ⁊ depositio: sed potest ibi intelligi ma-
7 xime, vt ibi nota. ¶ Quarto † modo fit oblatio ad libe-
rationem pignoris, ⁊ tunc aut in iudicio ⁊ nascitur pi-
gnoratitia. ff. de pignora. actio. si rem. §. fina. ⁊. l. sequen.
Si vero extra iudicium distingue, aut queris an exce-
ptio paretur contra hypothecariam, ⁊ dic ꝙ sic. ff. qui-
bus modis pignus vel hypothe. soluitur. l. liberatus. §.
8 qui patitur. ⁊. l. paulus. in fi. ¶ Si vero † queris an na-
scatur pignoratitia actio. Dic ꝙ non, quia demum na-
scitur pignoratitia per oblationem, consignationem, ⁊
depositionem, vt hic innuit: vbi dicit, ⁊ ius pignoris tol-
litur. ⁊ pro hoc facit de pignoratitia actione. l. quo mi-
nus. j. de distractio. pigno. si residuum. s. de compensa.
9 l. in iure. Et interdum † fit oblatio ad more purgatio-
nem, hoc est quantum ad euitandum periculum inte-
ritus, ⁊ tunc operatur oblatio vt res sit periculo credi-
toris ⁊ non debitoris. ff. de verborum obligatione. si ser-
uum. §. sequitur. Sed huic instatur, quia sola oblatio
purgat moram quantum ad interitum non quantum
ad cursum. Respondeo, dominus Ro. reddit talem
rationem et dicit non purgatur mora quantum ad in-
teritum, quia intelligo in ea re que non potest con-
signari, vt homo, equus: secus si posset consignari
vt liber, quia tunc vt euitetur periculum interitus per
obligationem oportet ꝙ consequatur consignatio et
depositio.

depositio. Sed vsura debetur pro his que consignari possunt, hoc est in his que consistunt pondere, numero ⁊ mensura: ⁊ ideo operatur tantum oblatio in his que non possunt consignari quantum in aliis, oblatio et consignatio: vt in authen. vt exactio. institan. do. Alia ratio est, mora purgatur quantum ad periculum, quia sunt duo oblatio et interitus: sic esset in pecunia si esset oblatio facta ⁊ sequatur periculum, est periculo creditoris ⁊ amodo non debetur vsura. ff. de solut. si decem. in principio. Sed quando interitus non sequitur, tunc per moram creditoris non obest debitori: imo adest, quia interim recipit vtilitatem ex pecunia, ⁊ ideo soluat vsu-
10 ram. Sed queritur † an oblatione consignatione ⁊ depositione facta potest cogi creditor vt faciat instrumentum solutionis. Respondeo sic, de suscepto. ⁊ arcariis. l. j. li. xj. ⁊ vt reddat chirograpgum. ff. de condi. ex lege. l. dissolute. Sed an a depositario potest debitor repetere: videtur ꝙ sic. j. deposi. l. prima. ¶ Econtra ꝙ non, quia ille habet vtilem que prefertur directe. ff. de procurato. l. in cause. ⁊ ideo liberatur a creditore soluendo debitori: vt. ff. de condi. indeb. l. si vrbana. quia cum sit debitor liberatus, non potest eadem solutio parere liberationem ⁊ repetitionem. ff. de condi. indebi. si fideiussor. ⁊. l. cum his. sed si peruenisset, tunc habet locum qd hic dicitur, nam hoc cepit de facto. Jac. de are.

Summarium.

1 ☞ Fideiussor soluens vsuras indebitas an possit eas a debitore repetere.

1 **Constitutionib⁹.** ¶ Hic † queritur an ab eo pro quo quis fideiussit possit vsuras indebitas repetere. Et videtur ꝙ nõ: quia aut soluit ex certa scientia, ⁊ tunc non repetit, quia videtur donare, aut per errorem iuris: ⁊ tunc similiter non, quia iuris ignorantia nocet: vt. ff. mandati. si fideiussor. §. non male. Sed certe hec videtur magna iniquitas ꝙ si fideiussor soluit vsuras, cum hodie sint indebite ꝙ non possit repetere. Sed decretum extra de vsuris. peruenit. dicit ꝙ sic. Sed potest esse ꝙ si dicamus ꝙ non possit repetere a principali: ꝙ solum possit repetere a fideiussore condictio ex lege. seu cano. ab eo cui soluit primo. Jaco. de are.

Summarium.

1 ☞ Si actioni personali est prescriptum non potest agi personali pro vsuris, quod ⁊ in hypothecaria locum habet.

Eos qui. ¶ Dic ꝙ lex ista diuiditur in duas partes principales. In prima parte prohibentur vsure peti post certum tempus. In secunda parte vsure permittuntur stipulari ⁊ exigi vsq; ad certã quantitatem. ¶ Et prima pars principalis subdiuiditur in quinq; particulas. In prima pollicetur ⁊ dicit se reducturum grauissimam molem vsurarum ad mediocritatem. In secunda reducit ⁊ cassat quantitatem vsq; ad quã possumus stipulari vsuras. In tertia punit duplici pena aliter stipulantes. In quarta prohibet facere fraudem huic legi. In quinta nominat duas fraudes quas possent creditores excogitare: quarũ est vna latens, alia
1 patẽs. ¶ Dic ꝙ vbi personali † actioni est prescriptum nõ possunt peti vsure per modum personalis actionis, ⁊ si est prescriptum hypothece non potest agi hypothecaria pro vsuris: sed remanente principali actione, vel per modum personalis vel per modum hypothecarie potest agi etiam pro vsuris. vnde licet sit prescriptum triginta annis personali, nihilominus tamẽ durat hypothecaria ꝑ principali debito sicut durabit pro vsuris, ⁊ si prescriptum est hypothece per decem vel viginti annos, nihilominus durat principalis obligatio, ⁊ ad principale, ⁊ vsuras. Jaco. de are.

¶ De nautico fenore Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Propter illicitum publicatur licitum.

1 **Cum ppona⁹.** ¶ No. ꝙ † propter illicitum publicatur licitum: ⁊ facit pro questione qua querit. Aliquis impetrauit licentiam portandi vnam rem licitam, portat cum ea rem illicitam, an perdit totum: vel si cõcessum est portare decem modia bladi, si vltra portat nunquid totum publicabitur? ⁊ est dicendum ꝙ sic per hanc legem. Et hoc ideo quia in naui vel plaustro omnia continebantur: secus si cum aliquis habeat licentiam ducendi decem porcos extra districtum ducit viginti: nam tunc quilibet est per se nec continetur in aliquo, vt. ff. de aqua pluuia. arcen. l. j. §. illud. Jac. de are.

¶ Depositi. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Depositarius dicẽs rem depositam ad se pertinere an eam retinere possit.
2 Volens retinere rem depositam pro expensis in ea factis an possit.

1 **Si quis.** ¶ Sed quid † si rem depositam apud te dicis tua, an per hoc poteris retinere. Et videtur ꝙ sic: nam non est depositum in re sua. ff. depositi. bona fides. ⁊. l. qui rem suam. At priuilegium videtur dari actioni depositi: qd ergo hic dicit, vel in rem: dicit de ea actione in rem loqui que cõpetebat nomine alterius rei que dolo erat perdita. argu. tamen contra. j. locati. si
2 quis conductionis. Sed an † pro expẽsis factis in re deposita potest retineri quousq; satisfiat de his. Et videt ꝙ sic: sicut in commodato. ff. commodati. in commodato. §. postea. ⁊ in colono. ff. de acquir. posses. l. si rem. ⁊ de hoc not. ff. eod. l. si apud. ⁊ in. l. si plures. ⁊ nota Azo. in summa in quibus cau. in integ. restitu. necessa. non est. in commentatione. ⁊. l. in minorum. nam in illis legibus dicitur ꝙ tenetur de interitu si non habuit iustam causam litigandi, puta pro expensis. Sed potest responderi, ibi non dicitur ꝙ competat retentio propter expensas: sed ibi dicit ꝙ aliquis propter hoc potuit iuste dubitare: ⁊ sic ꝙ dicitur ꝙ iustam causam habeat litigandi propter expensas, dic id est iustum errorem. Sed tunc opponitur, ipse errauit in iure si potuit retinere ⁊ non retinuit: ergo non fuit iustus error. Respondeo, iuris ignorãtia nocet tantum: vt. ff. de iur. ⁊ facti ignoran. l. iuris ignorantia. Jac. de arena.

Summarium.

1 ☞ Regula, melior est conditio occupantis quando locum habeat.

Superuacuam. ¶ Dic ꝙ interdum debetur plurib⁹ ⁊ ex pluribus cõtractibus, interdum debetur ex vno contractu. Si ex pluribus debetur ab vno ex pluribus contractibus, tũc
1 regula † est ꝙ melior sit conditio occupantis. de reg. iur.

pares. fallit tamen quando per vim extorsit. Item quando debitor gratificatus est, et quando vi possessa erant bona. de his que in frau. credi. pupillus. et l. qui autem. §. sciendum. et de bo. autori. iudic. possi. l. si non expedierit. Item nisi superuenit priuilegiatus, quia tunc prius habetur ratio eius. quod cum eo qui in alie. pote. l. sed ante. de peculio. ex facto. Item fallit. j. de priuile. fisci. l. cum pecuniam. ff. qui potio. in pigno. hab. l. si pretor. Si vero debetur pluribus ex vno contractu, tunc considera aut possidet vnus heredū suā partem pro indiuiso, aut pro diuiso. Si pro indiuiso, tunc non potest conueniri a coherede. ff. de rei ven. papinianus. §. si ex equis. si pars hered. peta. l. j. §. si ego. Si possidet pro diuiso, tunc aut possidet suam partem pro diuiso rei debite hereditati, et non hereditatem, aut hereditarie et non debite, aut rei hereditarie et hereditati debite: si possidet suam partem rei debite hereditati et non hereditarie, vt quia aliquis tenebatur dare defuncto certam rem vel pecuniam, et ipse debitor vni agenti satisfecit, et tunc non potest ab eo peti. ff. de inoffi. testa. si filio. ¶ Si vero est res hereditaria non hereditati debita, tūc tenetur familie herciscunde, et sic loquitur. l. item labeo. ff. famil. hercis. Si vero sit res hereditaria et hereditati debita, aut sunt socij, aut non: si non sunt socij, tunc aut est diuisibilis vt pecunia, frumentū, pondus, et tunc si vnus recuperat suam partem non potest conueniri: et sic loquitur hic. ff. depositi. l. j. §. si pecunia. Si vero est res indiuisibilis vt homo et equus, tunc non potest habere suam partem sine parte alterius: et quod fiat differētia inter res diuisibiles et indiuisibiles dicit lex. de solutio. cum stichus. Si vero sint socij tunc propter vinculum fraternitatis communicant. ff. pro socio. verum. §. si cum res. nisi in casu. ff. pro socio. titius. Jaco. de arena.

¶ Mandati. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ An procurator potest agere vt constituatur sibi salarium a domino.

1 Aduersus. ¶ Sed an † procurator potest agere vt constituatur sibi salarium. Videtur quod non. de procur. l. litem. ff. manda. l. qui mutuam. §. salarium. vbi dicit: nec extra ordinem etc. ¶ Econtra videtur quod sic, quia in aduocato constituitur: et aduocatus est omnis qui quocunque modo liti patrocinatur. ff. de varijs et extraor. cogni. l. j. §. aduocatus. et hoc credo verius. Non obst. l. litem. quia mandatum est gratuitum et gratiam confert, subaudi, et ideo mereretur habere gratiam, quare non agitur mandati vt constituatur: sed officio iudicis petitur constitutio. Jac. de are.

Summarium.

1 ☞ Fideiussor de euictione cuiusdam rei petens se liberari ab obligatione fideiussoria nondum mota questione, an debeat ab obligatione liberari.

1 Si pro ea. ¶ Si querit† an si quis fideiussit pro euictione cuiusdam rei vendite, et petat se liberari ab obligatione fideiussoria nondum mota questione de re, an debeat extrahi de obligatione. Dicunt quidam quod sic, si diu stetit in obligatione, per. l. lucius. Sed dic quod non: quia dicit si diu reus in solutione cessauerit, et sic fuit in mora soluendi: at hic non potest dici cessasse antequam euincatur. Item quia est sub conditione obligatus, nam nec cessit, nec venit dies. institu. de verb. oblig. §. ex conditionali. ff. de verbo. signific. l. cedere diem. pro hoc. ff. solu. matri. l. facere posse. Jac. de are.

Summarium.

1 ☞ An morte mandantis finiatur mandatum.

1 Mandatum. ¶ Sed an † morte procuratoris finit mandatū. Dic quod sic in iudicijs, etiam re non integra. ff. de iudicijs. l. tam ex contractibus. in alijs contractibus re non integra heres complet. ff. eo. mandatum distrahendorum. Jaco. de are.

Summarium.

1 ☞ Simulate cessiones non reprobantur a iure, dummodo fiant sine calumnia.
2 Cessiones que fiunt causa vexandi creditores sunt calumniose, ideo reprobantur.
3 Cessio calumniosa non potest exigi nisi vsque ad quantitatem numeratam.
4 In dubio cessio non presumitur calumniosa nisi probetur contrarium.
5 Tribus casibus presumitur cessio calumniosa.

Per diuersas. ¶ Diuide hanc legē in duas partes principales. Prima loquit de cessionibus simulatis que habent fieri quādo pro paruo pretio ius alicui competens relaxandi animo ceditur: et durat vsque ad. §. si autem. Secunda in cessionibus nō simulatis. ¶ Prima subdiuiditur in quinque partes. In prima ponit Justiniane legis proemiū: in quo ponitur dictum et ratio dicti. In secunda prohibet cessiones fieri: in qua ponit etiam dictum et rationem dicti. In tertia punit faciētes cōtra prohibitionem. In quarta permittit fieri cessiones in quatuor casibus. In quinta concludit. ¶ Glos. in lege ista vtitur talibus verbis, scilicet quod lex ista loquatur in cessionibus simulatis: et vbicunque tractat de hac materia vtitur huiusmodi verbis, sed certe si discurras per totam hanc legem nunquam inuenies in
1 hac lege hec verba vel similia, nedum† quia iudicio meo simulate cessiones non reprobantur a iure dummodo fiant sine calumnia. Quid enim si dum abhorreo litē cedo tibi actionem vt periculo meo exigas? Certe huiusmodi cessio bene valet. arg. ff. manda. l. si mandauero. §. interdum. et de alie. iudi. mut. cau. facta. l. non solum. §. j.
2 Loquitur ergo lex ista† in calumniosis cessionibus que fiunt causa vexandi debitores: vt manifeste in litera colligitur. Est ergo intellectus huius legis in summa: quia in prima parte vetat calumniosas cessiones fieri, et presumo regulariter omnes calumniosas propter rationem illam: certum sit etc. intercedat iusta causa, vt in fi. ibi: a
3 lijsque causis etc. ¶ Secūdo dicit† quod si fiat cessio propter calumniam data aliqua pecunia, si nō tanta quanta est cessio quod nō potest exigere nisi vsque ad quantitatē quā numerauit, et omnes cessiones pro minori pecunia factas presumo calumniosas, vt sic non possit exigi nisi ad quātitatem numeratam, vt ibi: nulla est etc. preterquam in quatuor casibus hac lege numeratis. Et dic, aut constat cessionem calumniosam: aut constat nō calumniosam, aut dubitatur. Primo casu non valet, vt hic in prin. et ne lic. poten. l. fi. Secundo casu valet, vt per totum tit. de here.
4 vel actio. vendi. Si† autem sit dubium non presumo calumniosam, licet sit actum inter cedentem et cessionariū vt commodum sit cedētis, vt. s. probaui. Item non presumo eam calumniosam si deficiat nomen contractus, dum adsit ibi iusta causa, vt in casibus qui ponūtur ar. l. et ar. s. de procur. l. qui stipendia. Sed ex paruitate pretij presumo eam prima facie calumniosam, vt ibi: tamen etc. sed hec presumptio potest tolli per contrariam probationem: vt quia probo quod exposui nomen venale, nec inueni qui daret plus. ar. ad le. fal. l. querebatur. Itē
5 presumo† eam calumniosam tribus casibus qui ponuntur in. l. seq. Jaco. de are.

Ab anastasio.

AB anastasio. ¶ Diuide hāc legē in quinq̧ partes. In prima ponitur superioris legis cōmendatio, & breuis repetitio. In secunda precogitatur ex superioris legis tenore fraus siue machinatio. In tertia ex cōtractibus predictā fraudē siue machinationē continentibus pene impositio. In quarta scđa excogitata fraus siue machinatio. In quinta in supradictis conclusionibus huius legis limitatio. Jac.

¶ Pro socio. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Offerens pecuniam ad societatem, an debeat habere capitale suum saluum.
2 Unus ex socijs ponens operas & alter pecuniam, an cōmune experiantur periculum.

1 **SI societatem.** ¶ Queritur gloss. an † ille qui pecuniam cōtulit debet habere capitale suum saluum. & dicit glos. qđ in dubio presumitur communicata pecunia: licet alia sit consuetudo huius ciuitatis & aliarum: sed certe videtur ꝙ sit illud ius cōmune qđ glos. dicit ꝙ est consuetudo. & dico ꝙ tantū lucrum est cōmune & capitale saluum: vt patet. ff. pro soc. cum duobus. §. damna. & §. item si ex facto. Non obstāt l. j. & ij. eo. tit. quia loquuntur quando vtriq̧ rem conferebat: nam quare deberet socius meus habere meā pecuniam: diceret aliquis quia ponit operam: sed certe & ego pecuniam que est opere velamētum: vt dicta. l. cum
2 duobus. §. j. Ad aliam † autem questionē que fit in glos. si sors sit amissa: an debeat tantūdem reponere, & an sit cōmune periculum. glos. dicit ꝙ non est cōmune periculum, sed finita est societas. Itē receptione rei &c. sed certe ego credo ꝙ damnum sit cōmune ita qđ alter qui ponebat tantū operam teneatur partem pecunie soluere: vt. ff. eo. tit. cum duobus. §. quidam saga. Sed queritur an iste qui posuit operam tātum debeat ponere suis expensis soluendo vecturas nauium &c. & videtur ꝙ sic. ff. de oper. libe. ꝙ nisi. Item quia ideo habet partem quia nauigabat solus. ff. eo. si non fuerit. Econtra videtur ꝙ non, cum lucrum videatur deductis expensis. ff. eo. mutuis. sed deducentur expense & residuum tanꝙ lucrum diuidatur inter eos: vt dicta. l. mutius. Unde credo deduci nisi actum sit in contrarium vt contingit in colonis partiarijs: nam ibi agitur qđ suis expensis arent & seminent & omnino faciāt: nam pretium opere artis est velamentum: vt. d. l. cum duobus. §. j. Jaco. de are.

¶ De cōtrahenda emptione & venditione. Rubri.

Summarium.

1 ☞ Iudex eius loci in quo pupillus habet domicilium habet interponere decretum, nō vero iudex eius loci vbi site sunt res.

1 **VEnditiones.** ¶ Sꝫ pone † aliqs minor Paduanus vendit rem existētē in territorio Parmēsi: quis iudex interponet decretum iste vel Parmēsis. Et videt ꝙ Parmēsis. de pred. mino. l. si predium. Ecōtra videtur ꝙ iudex loci vbi agit negotium. j. de donat. l. in hac. pro hoc. ff. de reb. eo. magis. §. illud. in hoc ita videatur dicēdum ꝙ siue iudex loci vbi minor habet domicilium interponat decretum siue iudex loci vbi posita est res, credo venditionem valere & decretum iure interpositum: nam iudex loci vbi pupillus habet domiciliū habet iurisdictionem in eū, nā hic posset cōueniri & sentētia ab eo lata ei preiudicat tanꝙ a suo iudice lata. j. de pscrip. x. vel. xx. an. l. fina. ergo potest authorari: vt dicta. l. magis puto. §. illud. sed etiam alter in cuius territorio est res habet iurisdictionē in eū: & potest coram eo conueniri, & sic decretū interponere. j. de predi. mino. l. si predium. Dicunt quidam ꝙ vterq̧. arg. de excu. tut. l. iurisperitos. §. j. & hoc esset meum consilium: sed dato ꝙ non fieret, credo ꝙ alter sufficiat per dictas leges. Jaco. de are.

¶ De rescindenda venditione. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Transactio an rescindatur propter deceptionem vltra dimidiam iusti pretij.

1 **SI voluntate.** ¶ Sed an transactio rescindat̄ propter † deceptionem vltra dimidiā iusti pretij. Uidetur ꝙ sic. ff. de transac. l. qui cum tutoribus. §. qui per falsam. sed contra est ad trebelli. l. lucius. §. fina. & ibi nota. Jacob. de arena.

¶ Si propter publicas pensitationes venditio facta, non fuerit celebrata. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Minor annis sponte debet authorari.
2 Minor nollens authorari an compelli possit, quidve eo nolente fieri oportet ad hoc vt valeat actus.

SI quis fundū. ¶ In fi. Sed si necessaria est autoritas tutoris vel curatoris & ipse nollet authorari & sic ven-
1 ditio fieri non poterit: nam † ipse spōte debet authorari. ff. de auto. tut. l. j. in fi.
2 Sed potest dici † ꝙ per iudicem compellatur cōsentire & authorari. Uel dic qđ hic dicitur debet adesse, intelligitur vt debeat vocari vt adsit vēditioni, id est negotio propter qđ fit venditio, qꝛ denunciabitur ei vt soluat. ff. de verb. obliga. l. si ex legatis. vt in prealleg. l. is cui. §. cessatum. al's diceremus ꝙ vbicunq̧ condemnetur minor & res capitur in causam iudicati & post vēditur ꝙ opus sit tutorem authorari, qđ est cōtra cōmunem obseruantiam. quare credo proxi. bene dictum ꝙ sine autoritate tutoris possit fieri per dictum. §. Jaco.

¶ Sine censu vel reliquis. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Si dominus alij fundum in emphyteosim locauerit propter cessationem solutiōis canonis, an neominus poterit ab emphyteota id quod cessatum est exigere.
2 Personalis obligatio non sequitur fundum.
3 Emphyteota nō tenetur ad furtum nisi cōuentum sit.
4 In quo differat fictus a tributo.
5 Is in quem alienatus est fundus si cessat in solutione fictus, quomodo consulatur domino aduersus eum.

REi annonarie. ¶ Ibi agnoscere. Sed nunquid † erit idem in ficto. Pone ꝙ locaui fundum meum in emphyteosim: emphyteota cessauit soluere fictum per annum, postea illum fun-
1 dum in alium alienauit nunquid potero exigere fictum in quo cessatum est ab illo in quē alienatus est fundus.

Videtur ꝙ sic.arg.huius litere, ⁊.ff.de publi.⁊ vectig.l. imperatores. Sed dic cõtra. quia ille in quem alienatus est fundus:nullo iure obligatus est mihi:quoniã mecum
2 non contraxit,cũ iure † caueatur ꝙ personalis obligatio non sequitur fundum.ff.ad tertul.l.j.§.si heres.ff.de contrahen.emp.⁊ ven.l.fi.vnde petere debeo ab eo tantum cui locaui ⁊ dedi fundum in emphyteosim:quia est obligatus actione personali, videlicet quia mihi promisit ⁊ conuenit prestare fictum.Nec obst.l.ista nec etiã illa imperatores: quia in eis nulla erat obligatio personalis:sed tenet quilibet possessor cẽsum prestare domino rei ex illo edicto de quo fit mentio in euãgelio,de quo dicitur, Exijt edictũ a Cesare Augusto vt describeretur vniuersus orbis. Nã census iure tributũ afficit in ipsam ⁊ non personam:vnde res ipsa conuenitur pro tributo: vt dicta.l.imperatores.⁊.ff.de iur.fis.in predijs.ff.de cen
3 sib.cũ possessor. secus est in ficto, quoniam fictus † non debet nisi interueniat contractus: ex quo conueniatur
4 emphyteota ad prestandum illum: quare † non est par
5 causa fictus ⁊ tributi. Quid si iste in quem † alienatus est fundus cessat in solutione ficti,qualiter cõsuletur domino aduersus eum:nam ipsum non habet obligatum vt predixi. Respõdeo dominus debet rem vendicare ab isto nouo possessore, si ipse excipiat ⁊ dicat domino non apertum vobis ius vendicandi:quia nondum cessatum in solutione fictus per triennium: tũc poterit dominus replicare ⁊ dicere non prestatur mihi fictus qui prestari debet:⁊ qd tũc vendicare possit not.per hoc.ff.vsufr. queãd.ca.l.oẽs autẽ casus.§.fi.in fi. ⁊ ad hoc.ff.de pig.l. lex vectigali fundo.⁊ hec vera sunt.s.ꝙ dominus potest rem illam vendicare,nisi inuestisset scdm emptorem de nouo:quia tunc nõ posset vendicare,nisi per triennium cessasset soluere fictũ, vt.C.de iure emphy.l.fi.vltra medium. in verbo,idoneus ad soluendum ⁊c. C.de allu.⁊ palu.l.ij.⁊.iij.Sed nunquid in casu illo quando emphyteota alienauit in alium possit conueniri emphyteos.de eo qd cessat is in quem fundus alienatus est.Dico ꝙ sic, quia hic alienauerat,tamen quo ad dominium rei fundum habere videtur: vt.ff.de vsufruct.l.quia qui pretio fruitur. Albertus.

¶ Si quis alteri vel sibi. Rubrica.

Multum. ¶ Diuide hanc legem in duas partes principales. In prima parte ille q emit res concepit verba emptionis in persona sui ementis emẽdo nomine suo. In secunda parte ille qui emit concepit verba emptionis non in sua persona contrahentis, sed in persona vxoris sue:quia dixit,vendis vxori mee. At prima pars principalis subdiuiditur in tres particulas. In prima ponit dictum. In secũda rationem dicti. In tertia illationem sui dicti,vel dic conclusionem ponit. Jac.
¶ Dicit glos. qd fuit hic procurator qui cõcepit verba, vt si reus.sed certe ego non video quare si nuncius concepit verba procuratoris non possit domino querere sicut si a principio fuisset procurat. vbi quereretur.de act. emp.l.iulianus.§.si procurator. sed ego dico ꝙ est procurator,est gestor ⁊ est nũcius. Item est etiam mediator, ⁊ de eo mediatore dicit hic: procurator concipit verba, gestor est: nuncius est qui concipit verba in personam domini,nam est sicut epistola.ff.de consti.pecu.qui autẽ. §.fin.nam debet dicere:talis dominus mittit me ad vos ⁊ dicit dominus meus ꝙ velet emere a vobis talem rẽ. Et hoc patet etiam per euangeliũ:quia dominus mandauit discipulis suis vt irent ad faciendum parari pascha. ⁊ dixerunt:dicit dñs,apud vos facio pascha. non autem debet dicere, vt dicit glos. vendis illi.nam hec nõ sunt verba nuncij. Item nec verba stipulationis debet dicere:⁊ ista videntur verba stipulationis vendis vendo,dico ergo qd hic fuit mediator qui concepit verba ⁊ habet concipere vendis tali ⁊ dixit vendo, ⁊ ex hoc non datur actio nec vni nec alij: sed acquiritur dominiũ cui traditur, primo a domino si proprio nomine recipit: nõ autem intelligitur qd conceperat vt nuncius, nam factũ nuncij potest haberi ratum, licet non fuerit legitimum, vt.ff.de diuor. si penituit. ita ⁊ hic deberet posse ratum haberi si procur. fuit, ⁊ concepit verba vt nuncius. Jac.

¶ Si mancipium ita fuerit alienatum vt manumittatur. Rubrica.

Summarium.

1 Furtum non committitur eius rei que pro derelicto habetur.

Aquidem. ¶ Sed cõtra ad hãc legem j.de his quib.vt indig. Alia vbi sufficit de facto cõtra fieri, ⁊ si de iure nõ valet ⁊ in penam inciditur. Respon.aliud in pena legali,aliud in conuentionali. In pena legali loquitur lex alia:nam ideo cõmittitur pena legalis, q2 fit contra ius, non fm ius: vt patet.ff.de adul. l.eum qui duas. qd est verum quando probatur per legẽ delictum verum esse, non al's: nam si lex non probat esse delictum non sufficit de facto fieri ad penam cõmitten
1 dam:vt † si intendo furari rem que est pro derelicto, vel que est mea, vel q2 voluntate illius habeo quã nõ credo habere, in his omnibus nõ cõmittitur furtum: quia lex noluit esse delictum.j.de plagijs.preses.ff.de fur.falsus. §.ij.⁊.l.inter omnes. Item in pena cõuentionali aut fuit cogitatum de puniendo nudum factum:⁊ tunc nudum factum punitur, ⁊ sic loquitur.s.de transac.l.vbi pactũ. ff.de trãsac.l.qui fidẽ.⁊.l.si pacto. Si vero intendit puniri effectus, ⁊ tũc nõ sufficit fieri nisi ex illo facto effectus proueniat, vt hic. Si vero sit dubium quid voluerit: presumo ꝙ voluerint puniri effectum non nudum factum. de verb.obli.cõtinuus.§.penul.⁊ ideo solent dici in contractibus ꝙ nec de iure nec de facto contraueniat, al's cõmittitur pena. Jaco.de are.

¶ De rerum permutatione. Rubrica.

Summarium.

1 Permutatio est contractus innominatus et sola penitentia dissoluitur, ⁊ ex illa agitur condictione causa data.

Ex placito. ¶ Sed quid si dedi quod conueni, tu vero nõ: volo repetere quod dedi, tu vero vis dare qd conuenisti, an per hoc me repelles a cõdicendo quod dedi. Et videtur ꝙ sic, quia tu adimples quia paratus es dare ⁊ sic proximus es danti: vt in auf. vt exac. instan. dotis. in fi. sicut ⁊ alibi: nam vt non tradita re disceditur ab emptione, si retro restradatur disceditur. ff. de pactis.l. ab emptione. sed lex dicit ꝙ si aliquis tanꝙ procurator vendit rem meam ⁊ tradit, deinde mecum conuenit emptor ꝙ res reddatur procuratori meo ⁊ pretium non petatur: si agat procurator ad pretium, repellitur exceptione si ille paratus sit rem tradere.ff.de pac.
1 si cum emptore.in fi. ¶ Sed ecõtra non videtur, quia † permutatio est contractus innominatus, ⁊ sola penitentia dissoluitur: vnde cum non dedisti est mihi nata condictio causa data ad recuperandum quod dedi cum penitui, ⁊ sic iam contractus est dissolutus, nã potest quis penitere vel re integra quilibet vel postea qui dedit, nam penitẽtia facit oriri condictionem causa data in contractibus innominatis.ff.de condic.cau.data.dedi.§.sed si tibi. vnde cum a te nihil est factum, penitentia mea dissoluit contractum, ergo non audieris volens facere, vt d.l.dedi.§.sed si tibi.sed si aliquid fecisses nõ per hoc. de condi.cau.data. quod seruus. istud autem certum est ꝙ mihi

mihi est vestitum non tibi, vt tenet glo. per. l. si certis annis. de pactis. Jac. de are.

A lege. ¶ Dicit glos. not. ꝙ refert cum aliquid do vt aliquid facias ⁊c. Uos dicatis melius ⁊ apertius cũ dono, ⁊ legem appono aut gratia tui: vt accipe hanc pecuniam ⁊ eme caligas, licet non emeris caligas sed frumentum non repetam, quia fuit causa impulsiua non finalis. ⁊ sic loquitur. ĩ. de donatio. l. ij. in fi. de condi. ⁊ demonstra. titio. §. j. de dona. inter virum et vxorẽ. l. sed si mors. in fin. Si vero appono legem gratia mei: vt do tibi vt des mihi, tunc habet locum, ꝙ si non impletur ago vt impleatur, vel repeto quod dedi vt dicit hec litera: nam in contractibus innominatis habet locum illa consideratio, eram al's facturus vel non. s̃. de pact. inter emp. cum te. de rescin. ven. ea. Jaco.

¶ De locato ⁊ conducto. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Dominus horrei suscipiens in se periculum casus fortuiti tenetur, si vero non suscipiat tenetur solum de leuissima culpa: si autem nihil sit dictum ſm naturam contractus venit dolus ⁊ lata culpa ⁊ leuissima.
2 Non valet pactum quod quis de dolo non teneatur.
3 Si qs renũciet custodie horrei: qño hoc venit intelligẽdũ.

1 **Dominus.** ¶ Dicit † ꝙ si domin⁹ horreorum suscipit casus tenetur. ĩ. eodem. ex diui. in fi. ibi, sed quia domini ⁊c. ⁊ sic intelligitur. ff. eo. dominus. nam non potest recipere. ff. eod. opus. in fi. ⁊ l. si quis fundum. in princ. ⁊ l. licet. ⁊. s̃. eo. l. ij. Si vero non recipit periculum casus fortuiti expresse: tunc aut simpliciter promisit prestare custodiam, ⁊ tũc tenetur pro custodia, id est pro mercede quã accipit pro custodia ad culpam leuissimam non de casu: vt hic, ⁊. ff. eo. l. qui mercedẽ pro custodia. Si vero nihil sit dictum, tunc ſm naturam cõtractus venit dolus lata culpa ⁊ leuissima, quia hoc est in contractibus qui contrahuntur gratia vtriusq;. ff. de regu. iur. contractus. ⁊ commod. si vt certo. §. ij. Si vero renunciauerit custodie: tunc non tenetur nisi de dolo ⁊
2 lata culpa: ⁊ quare de his tenetur bene scis: quia † pactũ ne de dolo teneatur non valet, ergo renunciatio custodie facit nihilominus eum teneri de dolo ⁊ lata culpa. Quod autem non valeat pactũ ne de dolo teneatur dicitur cõmod. in commoda. in princi. ff. deposi. si vnus. §.
3 illud. Sed qño † intelligitur renũciari custodie. Respõ. si dixit custodiatis q2 nolo custodire. ff. nau. cau. sta. l. j. §. j. Itẽ si tradidit claues vt cõtingit in hospitib⁹ qui dant claues, ⁊ tunc renunciant custodie, ⁊ nõ tenetur nisi de dolo ⁊ lata culpa. de contrahen. emp. l. clauibus. Et dic hoc verum si ab exordio dedit claues, secus si iam recepisset in ea: vt no. ff. eo. l. si vt certo. §. si de me. Itẽ quãdo habebam homines ad custodiam qui recipiebant bladum ⁊ ponebant in horreis ⁊ dominus horrei erat ibi, ⁊ cum dicebatur aliquid domino ⁊ ipse dicebat, eatis ad tales qui sunt ibi, loquamini cum eis, ⁊ tunc videtur renunciare custodie, quia non tenetur custodire, sed custodes ibi appositi: ⁊ tunc dñs nõ tenetur nisi vt prestet custodes, ⁊ sic loquitur. ĩ. eod. ex diui. ⁊ non tenetur dominus tunc nisi de dolo ⁊ lata culpa: ⁊ vbicunq; ⁊ quãdocũq; dixi dominũ non teneri, tenetur tamen vt custodes exhibeat ⁊ familiam vt torqueantur: vt dicta. l. ex diui. ff. eo. dñs. nõ ergo credet aliquis qd hec lex habeat locum quãdo aliquis locat stationẽ suam, vt si res surripiantur de ea qd ipse teneatur, quia nõ tenetur. Jaco.

Summarium.

1 ☞ Locans operas an possit mercedem petere.

1 **Aduersus.** ¶ Sed queritur † qñ qs locauit operas an possit mercedẽ petere. Et dicit hic ⁊c. glo. ⁊c. Sed certe prima opi. hic videtur bona de rigore: quia actio ex contractu non datur nisi implenti, vnde si vult mercedem faciat domũ, ⁊ si dominus vult agere vt faciat domum det pecuniam sicut in emptore ⁊ venditore cõtingit. ff. de act. emp. l. qui pendentẽ. Jac.

Summarium.

1 ☞ Si conductor non soluat domino pensionem, an possit expelli.

1 **Ede.** ¶ Dicit glos. ꝙ licet non teneatur soluere † conductor prius, si tamen nõ soluat potest repelli. Sed hoc videtur mirabile, quia per hoc peruenitur ad illud qd supra est negatum: sed potest responderi quia hoc dictũ inducitur ab eo qd postea dixi, sed hoc quia qui nititur ex contractu debet compellere: nam dicit dñs exeas de domo quia mea est, ⁊ si ille dicit excipiendo tu locasti, videtur agere. de excep. l. j. vnde sicut non possum agere ex contractu nisi soluta pensione: ita nec excipere potes nõ soluta pensione: nam dicet dominus nõ expello te ex natura conductionis, sed quia tenes domum meam: vnde si excipis ex contractu de contractu debes soluere pensionem. Et dicit ꝙ in quatuor casibus huius legis conductor repellitur hospitij siue iudicij: sed an colono licet resistere al's preterq̃ in istis casibus quatuor, ⁊ videtur ꝙ sic. Sed si protestetur ꝙ vult tenere pro locatore. ff. vti possi. si duo. §. cum inquilinus. sed certe illa litera non dicit de inquilino sed de domino qui vult reficere colono resistente ita ꝙ datur actio domino contra inquilinum. Et dic ergo si habet iustam causam vt propter expẽsas ꝙ potest resistere. ff. de vi ⁊ vi ar. colonus. de acquir. pos. l. si quis rem. al's non, nam ego dominus possideo ⁊ violẽtiam licitam facio: nam quilibet potest defendere possessionem suam propter vim. ff. de vi ⁊ vi ar. l. j. §. vi possidere. ĩ. vnde vi. l. j. nam cum possideat, domino nõ potest contradicere, sed ipse habet actionem contra me, sed nõ de violentia, ⁊ teneor act. ex conducto ad omne damnũ ⁊ etiam ad id qd consequi possit. ff. eo. si fundum. ⁊ l. si in lege. §. j. Jaco. de are.

Summarium.

1 ☞ Res aliena in fundum conductum illata domino rei sciente ⁊ non contradicente, an videatur hypothecata pro pensione fundi.
2 Tacitus consensus nisi sit dolosus non preiudicat in obligatione rei sue.

1 **Certi iuris.** ¶ Queritur in gl. quid † si in domum vel in fundum cõductum rem alienam quis inferat domino rei sciente ⁊ non contradicente, an sit obligata. Et videtur ꝙ sic. ff. de pigno. act. aliena. Sed ego magis tenerem ꝙ non: nam non credo
2 ꝙ † tacitus consensus nisi sit dolosus noceat in obligatione rei sue: nam dolosus bene preiudicat, vt si patitur rem suam obligari tanq̃ debitoris: vt. s̃. ad vellei. si fine. sed vbi non potest simulatio aliqua apparere, vt est cum rem alterius infert in domum cõductam: non credo ꝙ sit obligata. nam ea obligãtur ⁊c. vt. ĩ. que res pig. obli. poss. l. qui filios. Jaco.

Emptorem. ¶ Dicit gl. ꝙ si colonus resistat qd nõ tenetur: sed certe emptor potest repellere eũ iuste, ergo colonus facit iniuste si resistit: facit enim iniuriam mihi si vtitur meo iure me inuito. ff. de act. empt. l. qui petente. lex autem vti possi. si duo. §. si inquilinus. non dicit ꝙ possit resistere, sed aliud dicit vt ibi apparet, sed melius facit de vi ⁊ vi ar. colonus. in fin.

de acquir.poss.si rem aliquam. sed certe ibi habebat ius ad modum pignoris, quia expēsas fecerat ad vtilitatem rei perpetuam: nam qui fecit expensas in reficiendo habet rē obligatam. de pign.act.l.si necessarias. qui potio. in pig.hab.l.interdum. Jaco.

Summarium.

1 ☞ Prestatio per tempora non inducit originem obligationis.

Excepto cōsuetudinē.

¶ Potest exponi & intelligi vt teneat ad mercedē quā solitus est prestare, sed tunc cōtradicet.s. de vsucapio.creditor.ff.de oper.liber.l.operis.vbi prestatio per tēpora non preiudicat: ad qd potest respon
1 deri † prestatio per tempora non inducit originem obligationis & cōtractus, sed pbata locatione per vtriusq partis consensum, quia vterq confitetur de locatione, sed de quantitate prestationis est questio: quia dicit dns tu debes prestare tantū, dicit ille non nisi tm̄, nam tunc prestatio facta per tempora declarat quātitatem debitā. & de hoc est decreta.extra de censib.c.ex parte. & ad hoc facit.ff.de rebus dub.l.quidam. Uel dic q solitum erat tm̄ p alios prestari: & tunc colligit hic q quando aliquis moratur in domo aliqua tanq inquilin⁹ q debeat prestare nomine pensionis tantum quantum prestare consueuit. Facit etiam q officialis electus ad aliquod officium siue salarium, videatur electus ad salarium illud qd solitum erat prestari alijs in eodem officio constitutis.ad idem.s.de offic.rec.prouin.l.nullam.j.de admini. rerum ad ciui.pertinen.l.nō vtiq.in princi.a contrario sensu illius. Jaco.de are.

Summarium.

1 ☞ Conducens rem propriam scienter perdit possessionem rei sue, & hoc si subsit causa dominij transferendi.
2 Tot sunt genera possessionū quot sunt cause acquirēdi.

Qui rem propriam.

1 ¶ Dicit hic glos. † q possessionem perdit sciens qui conduxit rem propriam: qd debet intelligi si subest causa dominij transferendi non autem talis sicut ista est, quia hic non perditur possessio: nam
2 genera possessionū † tot sunt quot sunt cause acquirendi eius: vt de acquiren.posses.possideri.§.genera. & hoc tangitur etiam in glos.l.qd meo.& de hoc dicetur.j.l.ad probationem. Jaco.de are.

Si ij contra quos.

¶ Dicit hic in glos.q precise tenetur ad factū si hoc placet actori. & dns Azo idem tenet in summa huius ti.& dicit hoc esse regulare q precise quis tenetur ad factum meum rogatus: secus vero quando tenetur ad factum mixtum vt ad traditionem per.l.j.ff.de act. emp.& ff.de re iudi.l.si quis ab alio. & not.q qui tenetur ad factum, nō tenetur ad illud precise, sed liberatur prestando interesse. Jaco.de are.

Summarium.

1 ☞ Dominus an teneatur remittere colono pensionē pro modo anni sterilis & augere pro modo anni fertilis: distingue vt hic.
2 Si sterilitas cōtingit culpa coloni non colentis agrum cessat ratio huius legis.
4 Si sterilitas vnius anni potest compensari cū vbertate annorum precedentium nō excusatur colonus a prestatione integri census. Idem si colonus suscepit periculum sterilitatis, & nume.3.
5 Si quis locauerit fundum pro certa quantitate bladi: contractus ille non est locationis, sed contractus innominatus similis locationi.
6 An emphyteota teneatur de damno sterilitatis.

Licet.

1 ¶ Dic q interdum allegat † colonus fundi sterilitatem, interdū fructuum exiguitatem. Si allegat fundi sterilitatem: quod intelligitur diuersimode, vel sm vulgi opinionem, vel etiam sm alios que videtur bona quando non respondet expensas vt in glos. & tunc cōsidera q regulariter propter sterilitatem habetur causa conductoris vt fiat sibi remissio pensionis illius anni sterilis, vt hic & ff.eo.ex conducto.§.si vis.& §. sed si tabes. & l.si vna.§.vbicunq.j.eo.excepto. sed hoc fallit primo
2 si sterilitas † contingit culpa coloni: nam si propter cessationes culture cessauit fructus perceptio, non habebitur ratio eius, quia est obligatus eo q fundum non coluit, vt.ff.eod.l.si merces.§.culpe. & idcirco dictum est ei qui fundi incendiū allegat, eius rationem haberi si fundum coluit, al's non.ff.eod.ex conducto.§.cum quidam
3 fundi. quia quis damnum &c. Item fallit † quando suscipit periculum sterilitatis, & hoc dicit hec litera a contrario: nam periculum casus potest recipere vt hic.ff.eo. si quis fundum.in prin.& s.de pigno.actio.l.que fortuitis.ibi: nisi &c.de nego.gest.negotium.s.commo.l.j. Itē
4 fallit † quando huius anni sterilitas potest compensari cum vtilitate precedentium annorum vt hic: quando autem tunc compensetur, dicit Jo. quando facta compēsatione precedentium annorum non videtur sterilitas sm vulgi opinionem in aliquo illorum casuum. Uel sm alios quando facta ratione anni presentis & aliorum preteritorum inuenitur habere expensas & vltra, ita q nullus sterilis reperitur: vt hic & ff.eo.si vno.in princ.de annuis leg.l.legatum.§.vni.& de vino triti. & oleo lega.l.ex eo. Sed quid si nulli fructus sunt adhuc pcepti. Respō. tunc compensabuntur cum vbertate sequentium, vt sicut precedentium annorum fit compensatio, ita & sequētium: intantum q si & in remittendo pensionem dominus vtitur verbo donationis, nihilominus sequentium annorum admittatur & fiat compēsatio sequentium annorum, & habebit pensionem etiam pro anno sterili quo remisit si fuit tanta vbertas in sequentibus q possit cū sterilitate compensari. Sed quid si remisit pro anno sterili cum precedentes fuissent vberes: distinguitur vt si ignorauit possit cōpensare, si sciuit non: vt.ff.eo.l.si vno. in prin.& §.j. Interdum allegat fructuum exiguitatem, & tunc nō est habenda ipsius ratio: nam si plures solito habuisset pensionem non auxisset: vt in.l.si vno.§.cum quidam de fructuum. Interdum allegat fructuū vilitatem, credo q debet dicere vitiositatem, quia dicit vinum malum est, & nōdum maturum, tamen satis habet de vino, sed parum valet propter vitium ipsius, & tunc non habetur ratio, vt.l.ex conducto.§.suus.l.si qua tamen vitia. Interdum allegat naturale vitium quia terremotu corruit, & tunc debet haberi eius ratio.ff.eo.l.ex conducto.§.sed & si ager. Quod autē dixi habet locum
5 in colono qui numis colit. Idem concedo † si certam quātitatem bladi debebat prestare singulis annis: nam vbicunq dicitur loco tibi hunc fundū pro tanta quātitate bladi non est contractus locationis: sed est contractus innominatus similis locationi, & omnia seruantur ibi que in locatione.j.eo.exceptio. Item quia iura alleg. hic dicunt q contractus innominatus sapit naturā nominati cōtractus: vt de re.permu.l.j.de posi.l.j.§.si quis.
6 de prescrip.verb.naturalis.§.fi.& l.insulam. Sed † quid in emphyteota, charta dicit: talis locauit tali p decem sed dicit q ipse dominus nomine emphyteotico inuestiuit eum de tali fundo de quo annuatim debet reddere decem sestaria furmenti: certe tūc est contractus emphyteotus, q& talis est eius natura: licet dictum fuerit q locauit, & ideo ea seruantur que seruarentur in iure emphyteotico, & sic emphyteote erit damnum sterilitatis. Et hoc credo verum, facit tamen q habeatur eius ratio.ff.

tio.ff.eod.l.si vno.in princi.vbi dicitur idem in vectigali agro qd dicitur in locato, et vectigalis ager dicitur emphyteoticus.ff.si ager vectiga.l.j. Sed certe non credo, nam istud non est damnum faciens interitum rei, merito ad emphyteotam pertinet non ad dominum. Jac.

Summarium.

1 ☞ Periculum sterilitatis ad quem spectare debeat, an ad colonum vel ad dñm: distingue vt hic plenissime.
2 Quando dicitur sterilitas, et quando vbertas anni.

1 Excepto. ¶ Cum queritur de sterilitate † ad cuius periculũ pertineat, vtrum ad dominum vel colonum sic distingue, quia refert, an sit partiarius colonus, vel qui numis colit, vel certis annuis prestationibus: siquidem sit partiarius colonus, tunc damnum sterilitatis et omne aliud damnum pertinet ad vtrũqz et dñm et colonum, vt.ff.eo.si merces.§.vis maior. Si vero sit colonus qui numis colit vel certis annuis quãtitatibus in quo idem est: vt.s.eo.l.licet. et not., quod distinguitur, quia refert an sterilitas cõtingit re ipsa, an extrinsecus: si quidem re ipsa vt quia semen fuit vitiosum, et ideo non potuit nasci, vel propter vetustatem vinearum, vel ex consueta tempestate loci: tunc certe damnum sterilitatis pertinet ad colonum in his casibus et similibus in quibus re ipsa contingit sterilitas, vt.ff.loca.et conduc.l.ex conducto.§.j.et.ij.et.§.item alio rescripto. Si vero extrinsecus sterilitas superuenit vt propter tempestatẽ inconsuetã vel quolibet alio modo extrinseco, et hic subdistingue: quia aut precedẽtibus annis precessit vbertas, aut non: si quidem precessit fit compẽsatio precedentis vbertatis cum sterilitate presenti.s.e.licet.et.ff.eo.l.ex conducto.§.papinianus.in fi. Si vero nõ precessit vbertas tũc propter sterilitatem fit remissio mercedis siue pẽsionis: vt.ff.eo.ex conducto.§.j.et.ij.et.s.eo.licet. et hoc si nõ contingat vbertas postea annis sequentibus, quia tunc fit compensatio vbertatis cum sterilitate precedenti, et potest peti pensio primo remissa, vt in.d.l.ex conducto.§.
2 papinianus. Sed † quando dicitur sterilitas et quando vbertas, dic vt plene not.s.eod.in dicta.l.licet. et in dicta l.ex conducto.§.papinianus. sed qd dictum est.s. quod colonus potest petere remissionem mercedis, si dñs ipsum cõueniat ad mercedem, intelligit Alber.pap. esse verũ: si dominus eum conueniat actione descendente ex contractu locationis, puta actione ex locato. Si vero cõueniat eũ alia actione, puta actione ex stipulatu: quia dñs stipulatus fuit mercedem a colono, tunc secus est. Et est ratio diuersitatis quia actio ex locato est bone fidei, in quibus bone fidei iudicijs plus etiam venit quam ab initio actũ sit inter contrahentes, vt insti.de obli.que ex quasi contrac.contra.in fi. veniunt enim vsure licet nõ sit actũ nec promissum: vt.ff.de neg.gest.l.quia tantũdem. actio ex stipulatu est stricti iuris, et nõ venit in ea plus quam actum sit: vt.ff.de ver.oblig.l.si ita stipulatus.§.chrysogonus. in fin. et in eo casu loquuntur omnia iura que dicunt remissionem faciendam quando agitur actione ex locato, et non alia actione. Econtra videtur quia actio ex stipulatu videtur succedere loco act.ex locato, ergo debet esse eiusdẽ effectus cum ea.ff.si quis caut.si eum.§.qui iniuriarum. quia idem datur pro actione ex locato. Sed respondet.d.Alber. quod non succedit loco eius, quia non est sublata per hanc actionem ex locato, cum hodie non fiat nouatio nisi expresse agatur: vt.C.de nouat.l.fina. Item non succedit loco eius, quia non daretur ad vsuras nisi essent promisse, sed actio ex locato sic, si sua die non esset soluta pensio: vt.s.eod.l.proxi. Sed nunquid si veniat conductor antequam locator agat ex stipulatiõe poterit desiderare vt sibi remittatur merces. Forte sic: nec ille poterit contradicere ne quod benigne a lege collatũ est &c.vt.ff.de redhibi.ad res donatas. vel forte non poterit desiderare colonus, si locator velit agere ex stipulatu quasi sit remissum antea contractu locationis per pactum sicut aliter receditur per pactum etiam non stipulatione vallatum: vt.ff.deposi.lucius. et ad idem.s.si certũ peta.l.incendium. sed ne qd stipulatione veteri interueniat: nũquid conductor habebit actionẽ aliquam per quã possit desiderare vt fiat remissio? Dic quod sic act. ex conducto.arg.dicte.l.ex cõducto.§.j.si agatur actione descendente ex contractu emphyteoticario.s.ex conducto ex.l.que ex contractu illo.s.ti.j.l.j.not. Sin autem ex stipulatione non propter ea que dixi.ff.cõmu.di.l.cõmuni diuidundo.in prin. Alber.pap.

A probatione.

¶ Dic circa hãc materiam que subtilis est et male aperitur in gl. nostris, et vt intelligatur.l.ff.de acqui.posses. l.si rem aliquam. que prima facie non videtur habere intellectum qd interdum conducit dominus nõ possessor a possessore. Interdum possessor a domino. Interdum dominus et possessor ab alio. ¶ Primo casu quãdo conducit dominus non possessor a possessore considera, aut cõducit ignorans suam: et tunc contractus conductionis nullus est: vt in.l.si rẽ alterius. potest dici si tradatur sibi res quod perdatur possessio per tradentem qd est valde notabile, vt hic: et de vsur.ei a quo. et est ratio: quia cum conductio sit nulla, merito per me tanquam per conductorẽ non retinetur possessio.ff.de acquir.posses.l.si quis autẽ. in fi. sed licet probetur possessio: attamen restituenda est per condictionẽ ex lege, vel per actionem ex contractu antequam de dominio queratur.j.e.si quis. Si vero sciebat rem suã esse subdiuide: aut conduxit respectu proprietatis, aut respectu possessiõis. Si respectu pprietatis quasi res esset locantis, et tunc traditio est nulla.ff.de acquirẽ. posses.l.si rem aliquam. Si respectu possessionis vt quia scit alium possidere rem suam, et vult per hanc cõductionem nancisci possessionẽ: nã ratione possessionis contrahitur emptio rei sue.ff.de contrahen.emp.l.si in emptione.§.sue rei. et etiam precarium, vt de precar.l.certe. et.l.si ita. et hic consistet conductio rei sue ratione possessionis vt dicatur effectus possessionis: vt dicta.l.si rem aliquã. in fi. Interdum conducit possessor a domino, et tunc dic quod possessor trãsfert possessionem in dominum, quia modo pro alio possidet, et hac forma intelligitur, et non prima.de acquir.posses.qui bona.et.l.interdum .in princi. et §.fina. et hoc si scit se possidere al's si ignorans conduxit tunc possessionem nõ transfert, quia ignorans possessor non sic perdit possessionem: vt.l.si rem aliquam. et.l.si me in vacuam. et.l.naturaliter.§.j. Interdum idem possessor et dominus conducit ab alio: et tunc subdiuide, quia aut vtrũqz habere se scit, aut ignorat: si vtrumqz se habere se scit considera, aut precessit aliqua causa transferendi dominium et possessionem vt esset venditio donatio, et similia, et tunc conducendo transfert dominium et possessionem: vt.ff.de acquir.poss.l.qd meo. et de rei vendi.l.quedam.j.de donat.l.quisquis. Si vero nõ precessit causa dominij et possessionis transferendi, tunc nuda conductio non transfert dominium.ff.de act. et obliga.l. nunquam. ergo nec possessionem, quia tot sunt genera possessionum quot sunt acquirendi eius cause: vt.l.possideri.§.genera. et refertur ad proximum. Et ideo sicut in transferendo dominium desideratur causa, ita etiam in possessione: vt not.l.qd meo. si ergo non est translata possessio in alium, ergo penes me remansit, qd vi aut clam. cum fundum. et ad hoc facit de acquir.pos.l.si me in vacuam. et in hoc articulo potest intelligi hec litera, in eo qd dicit nemo enim &c. Si vero causa aliqua non precessit, quia non vendidi, non donaui propter quã causam ego non cõduxi: etiam si ex certa scientia, multo fortius si per errorem. Nec obst. qd dicis non bene arguis de dominio ad possessionẽ: quia video quod possessio transfertur et dominium non acquiritur.ff.de acquirẽ.posses.l.j.§.si vir. Respon. ibi est dispar dominij causa et possessionis, quia alia est causa que impedit ibi dominium, et alia que permittit translationem possessionis: nam causa subest ibi, scilicet donatio, que est iure gentium, que licet de iure ciuili non teneat, tenet de iure gentium, cum factum sic causatur a facto, et sic transit: sed cum hic non precessit

causa nec de iure nec de facto merito non transfertur,
nam ibi factum a facto potest causari hic non, quia nul-
lum fuit. Si vero vtrũq; se habere nesciuit, ⁊ tunc nihil
iure transfertur, nec in dominio: vt. ff. de acquir. re. do. l.
si procurator. nec in possessione. ff. de acquir. pos. l. natu-
raliter. §. j. ⁊ ibi not. ⁊ in. l. si me in vacuam. ⁊ ideo hec li-
tera sic in tali articulo loquitur. Idem si alterum tantũ,
qr si dominus est nullus contractus est, ⁊ quando igno-
rat se possidere nõ per hoc desinit possidere vt de posses-
sione probatur. de acquirẽ. pos. si rem aliquam. in prin. ⁊
per hãc diuisionẽ potes intelligere. l. si rem aliquã. Jac.

Si qs conductionis.

¶ Dic ꝙ non erat hic dominus ⁊ possessor
qui conduxit, nam si esset dominus ⁊ posses-
sor sibi nõ preiudicasset, nec quo ad dominium nec quo
ad possessionem. ff. de acquir. pos. id qđ. ⁊. l. si aliquã rem.
si erat dominus qui conduxit alter autem possidebat:
nonne qui locat retinet possessionem, ad quid ergo con-
ducit eam cum habeat? vt. j. commu. de vsucap. l. j. Re-
spondeo quando dominus conducit locator qui possi-
det ante locationem perdit possessionem. de vsucap. ei a
quo. sed eam recuperat per condictionem ex hac lege.
¶ Casus autem quem ponit non placet, ideo quia iam
consequeretur dñs ꝙ non transtulit locando. j. commu.
de vsucap. l. j. nam constat ꝙ possessionem non transtu-
lit quia non habebat, licet glos. aliud dicat. Ad contra-
rium auf. de agri. ⁊ censi. l. litibus. dic aut ago de posses-
sione restituenda, ⁊ tunc loquitur hic. Si vero de reditu
tunc loquitur lex cõtraria vt conueniat de proprietate,
ita tamen ꝙ satisdet: alioquin reditus sequestrantur: qr
illa est quedam questio proprietatis dum dicit tantum
reditum debeo a te habere. ⁊ hoc videtur sentire glos.
dum dicit: nam reditus petebatur ibi ⁊c. ad legem au-
tem depositi. bona fides. dicit gl. ⁊c. vel dicatis, est diffe-
rentia cum rem loco ⁊ repeto, aut qui conducit mouet
hanc questionem proprietatis ⁊ habet locum hec lex:
quia aut possessor ⁊ dominus, ⁊ tunc auditur, quia non
debet restituere qđ non perdidit, quia tunc nihil preiudi
cat conductio, vt. s. eo. ad probationem. ff. de acquiren.
posses. si rem aliquam. Si vero locaui rem quã ego possi-
debam domino rei: quia per locationem desino posside
re debet ante omnia possessionem restituere, ⁊ postea de
ꝓprietate litigare vt hic, ⁊ hoc quando de re est questio.
Si vero de reditu tunc loquitur. l. litibus. j. de agrico. ⁊
censi. Si vero alius mouet controuersiam qui venit ad
vindicandum, tunc cognoscitur de proprietate, ⁊ si ille
probauerit rem suam ei restituitur, vt in. l. bona fides.
⁊ est ratio diuersitatis: quia cum iste habet a me pos-
sessionem per conductionem dolo facit ꝙ non restituit
quod a me habet. Sed quando alius dicit se dominum
nullus dolus potest conductori imputari: super eo autẽ
quod dicitur in fi. glos. ꝙ lex dolo facit ⁊ alie leges hic
allegate habent locum in petitorijs ⁊ nõ in possessorijs
non videtur verum, quia ⁊ in possessorijs habet locum,
vt. j. de edic. diui adria. l. ij. vbi nota. ꝙ si conuentus vult
incontinenti ostendere de iure suo ꝙ auditur: sed potest
dici ꝙ est differentia agatur petitorio, ⁊ tunc obtinẽt ille
leges. Si vero agatur possessorio, ⁊ tunc aut possessorio
adipiscende aut retinende. Si adipiscende tunc conside
ratur aut incontinenti potest probare de proprietate ⁊
auditur: vt not. in dicta. l. de edic. diui adri. toll. ⁊ est hoc
verum vbi lex litẽ ordinat: vt est in interdicto quorum le
gato. vt. ff. quorũ lega. l. j. §. rediguntur. j. quorũ lega. l. j.
Si vero agitur de possessione recuperanda, tunc ante
omnia debet restitui possessio spoliato vt in casu huius
legis: nam iste possessor locando domino perdit posses-
sionẽ per. l. ff. de vsucapio. ei a quo. Uel locauit respectu
possessionis, ⁊ sic tenuit locatio ⁊ amittitur possessio: vt
l. si rem aliquã. ⁊ sic debet restitui possessio que est amis-
sa. j. ad legem iul. de vi pub. si quis a se fundum. j. si per
vim vel alio modo pertur. absen. sit pos. l. j. qđ ergo notat
in. l. si de vi. ff. de iudic. ꝙ in omni genere interdicti ⁊c.
intelligo si hoc patiatur conuentus, als habet locum
qđ dixi. Jacob. de arena.

a ¶ An emphyteota possit vineas extirpare inuito dño, no. ꝑ Alber. pap. in. q. in xx. Itẽ emphyteota nõ põt incidere arbores, imo tenet qr deteriorẽ facit fundum, vt ff. solu. ma. l. diuortio. de iure fisci. l. in fraudem. §. cõductor. de cẽsi. l. forma. §. si vites. et est casus, de vsu ⁊ ha. l. si ita. §. j.

Summarium.

1 ☞ Remotus a beneficio si postmodum aliquid occa-
sione beneficij habeat, an restituere teneatur.

1 Licet. ¶ Ibi, ⁊ qđ post. Nota hic † ar.
ꝙ remotus ab ordine quicquid
querit postea occasione ordinis tenetur resti
tuere: sic potest dici ꝙ quicquid querit cleri-
cus excõmunicatus ab ecclesia tenetur restituere, argu.
pro hoc. j. de re mili. l. j. Jaco. de are.

¶ De iure emphyteotico. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Quid interest inter emphyteosim ⁊ venditionem ⁊ locationem.
2 Emptio non est absq; pretio ⁊ pecunie numeratione.
3 Emphyteota cessans per triennium soluere canonem cedit a iure suo.
4 Alienationis verbo venit contractus emphyteoticus.
5 Quid est cõtractus locationis, ⁊ quid emphyteoticus.
6 Si fundus melioretur ⁊ augeatur, an per hoc augeri debeat pensio.
7 Periculum sterilitatis ad quẽ spectare debet inter dominum ⁊ emphyteotam.
8 Res occupate a flumine et per latronum potentiam equiparantur.
9 Pactum factum cum emphyteota vt non possit expelli, an valeat.
10 Dominus eijciens emphyteotam pro canone non soluto, an preteriti temporis possit pensionem exigere.
11 Res in emphyteosim data, an possit ex causa iudicati capi.
12 Emphyteota faciens rem sibi in emphyteosim datam deteriorem, an possit expelli.

Ius emphyteoti-

a carium[a]. ¶ Dic † ꝙ emphyteosis dif-
1 fert a venditione per se, differt a locatio
ne per se: differt communiter ab vtroq;,
Differt a vẽditiõe in pluribus, ⁊ primo
2 in pretij cõstitutione siue datione: quia emptio † non est
nisi sit pretiũ in pecunia numerata. s. de contrahẽ. emp.
l. empti fides. sed in contractu emphyteotico non statui
tur ꝙ pecunia detur imo etiã species potest dari pro in-
uestitura, nam estimatur quãti valet ⁊ non do quod e-
quiualeat rei, do tamen aliud, vt si valet centum do pro
lx. vel. lxx. vel in pecunia vel iure, ⁊ concedis mihi vt an-
nuatim soluam duos denarios vel tres: ⁊ ideo dicitur
ꝙ quia accepit in emphyteosim nõ solenniter rem eccle
sie ꝙ reddit quod dedit, ⁊ sic indeterminate ⁊ quantũ-
cunq; soluturus esset in vno quoq; anno si iure contra-
xisset. s. de sacrosanct. eccle. auf. qui res. In renouatio-
ne datur par caponum communiter. Itẽ differt ab em-
ptione in prestanda distributione: quia in emptione da-
tur vnicuiq; pretium, sed hic aliquid annuum. insti. loca
3 ti. §. ij. ⁊ ideo † dicitur in. l. ij. ꝙ si cessat per triennium sol
uere amittat ius suum, ergo aliquid annuum soluebat:
⁊ probatur etiam per. d. auf. qui res iam dictas. Item
differt in dominij acquisitiõe: quia manet dominus qui
prius erat, vt hic vbi dicitur: sed rei domino ⁊c. ⁊ pro-
batur etiam. j. l. ij. ibi: sed omnino si dominus. ⁊. j. l. iij. ff.
si ager vecti. l. j. vbi dicit: ⁊ si domini non sint, sed per vẽ-
ditionem ⁊ traditionem perdit venditor dominium et
transfert in emptorem: vt instit. de rerum diuisio. §. per
traditionem. ⁊ idcirco est alienatio nõ emptio: quia alie
natio est omnis act. ⁊c. de fundo dota. l. j. sed non contra
4 ctus † emphyteoticus est alienatio: sed videtur etiam ꝙ
cõtractus emphyteoticus sit alienatio vt in glos. Item
differt in pericul. translatione: quia in vẽditione transit
omne

omne periculum in emptorẽ nõ solum contingens post traditionem sed etiam ante.s.de pericu.⁊ cõmo.rei ven. l.j.sed hic non omne sed demũ particulare. Item differt in rei facultate, quia qui habet per emptionem potest facere quod vult, sed emphyteota non nisi primo denunciet domino, vt in.l.fina.j.eo. Item differt in solutionis cessatione, quia si cessat perdit.j.l.ij.si emptor non.de rei vendi. inciuile.s.de contrahen.emp.non idcirco. Item differt a locatione in multis, ⁊ quasi in omnibus in quibus dictum est differre a venditione, sed non eadem forma, quia differt in sui constructione: quia in emphyteotico contractu oportet aliquid presentialiter dari sed nõ in locatione, sed debet aliud dari in ea annuum, sed hic datur aliquid in presenti ⁊ constituitur aliqua merces annua: qꝺ hoc sit verum probatur per auc.qui res iam dictas. Item probatur qꝺ habet similitudinem cũ emptione, ⁊ sicut ibi datur presentialiter, ita ⁊ hic. Item probatur hoc.j.l.fina.in fin. quia datur quinquagesima pars pretij pro inuestitura noue emphyteosis. Item differt in prestando qualitatem, quia in locatione datur nomine pensionis pecunia numerata.ff.cõmu.diui.si cõuenerit. de postu.l.j.§.si quis seruum. sed hic potest prestari etiam aliud.insti.loca.§.j. Differt etiam in rei amissione per cessationem solutionis, quia conductio si cessauerit per biennium perdit ius suum.ff.locati. quero.§.j. sed emphyteota per triennium.j.l.ij. Item in rei facultate, quia emphyteota non alienat sine voluntate domini.j.l.fina. Illa autem differentia que dicitur hic in glos.ꝙ locatio non mutat dominium non placet, quia locatio perpetua bene mutat: nam neuter directe mutat, sed vtile transit, vt probatur de superfic.l.j.§.j. Sed est differentia, quia locatio potest esse temporalis si emphyteoticus contractus est perpetuus: vt.ff.si ager vec. l.j. ¶ Communiter autem differt ab vtroq;, ⁊ primo in origine, quia illi cõtractus iurisgentium sunt: hic est iuris ciuilis, q: introductus est a lege zenonis.institu.loca. §.j. Itẽ in scriptura vt hic saltem circa pacta que hic apponuntur. Item differt in actionis qualitate que est stricti iuris hoc.s.condictio. ex hac lege, sed in illis est actio bone fidei, vt in.§.actionum. Item in rerũ congruitate, quia ibi omnes res sunt vtiles mobiles: sed emptio cõsistit in rebus immobilibus, vt dicta.l.priuate rei.de excu.

5 mune. ¶ Est ergo contractus † locationis vt quando res conducitur sub aliqua annua pensione in pecunia consistens: contractus emphyteoticus est quando res datur pro pretio inuestiture cõstituta aliqua annua prestatione. Libellus autem est aliqua annua prestatio vsq; ad.xxx.annos ₰m vsum regionis: vt nota.in summa locati. Sed audiui qꝺ hic vocat̃ liuellus qui in iure est contractus emphyteoticus, nam nõ est ius. Sed quid si dicatur in contractu: dominus talis conduxit in emphyteosim talem petiam terre pro tanta annua prestatione, nec aliquid dictum est nomine inuestiture quis contractus erit. Respondeo ⁊ hoc dixi his diebus qꝺ est multum notabile ꝙ vbicũq; partes conantur facere cõtractum qui a iure habet nomen, ⁊ non potest sequi quia aliquod de substãtialibus ibi desũt: fit cõtractus innominatus similis ei. ⁊ sic hic erit contractus innominatus similis emphyteotico: vt hic dicitur per.l.j.s.de rerum permu.⁊.s.loca.si excepto.⁊ de prescrip.ver.l.naturalis. §.fin.⁊.l.insulam.⁊.l.si tibi. depo.l.j.§.si quis seruum. Si autem non dicatur cõcessit in emphyteosim: sed qꝺ dominus locat, tunc est locatio. Super eo autem qꝺ hic di-

6 citur † queritur si res melioretur ⁊ augetur, an augeat̃ pensio. distinguit glos. sed certe non videtur augeri pensio: vt.s.tit.j.l.legem.maxime cum iste contractus sit stricti iuris, ⁊ non venit in ipsum nisi id de quo actum est ⁊ cogitatum. Sed si queratur an emphyteota debeat habere augmentum alluuionis, potest distingui vt in glos.

7 aut est patens, aut latens. Sed quid de periculo † sterilitatis ad quem pertinebit: certe in locatione est questio expedita: quia spectat ad dominum, nisi aliud conuenit ⁊ nisi cum vbertate precedentiũ annorum vel sequentium possit compẽsari.s.ti.j.l.licet. Sed in emphyteota quid est: ⁊ certe quidam dicunt vt nota.ff.loca.si vno.in prin.ibi, idem in vectigali.j.de appella.l.ij.nam ager vectigalis emphyteoticus appellatur.ff.si ager vectig.l.j. ⁊.l.sciendum. Sed credo contra. quia recipit eum cum omni irruptione in auc.de non alienan.§.emphyteosis. j.de excu.mune.l.priuate.⁊ de fund.patri.l.quicunq;.⁊ per hanc etiam probatur. Sed quid si propter guerram terra data in emphyteosim non potest laborari an pertinebit periculum ad emphyteotam? Respondeo ⁊ dico ꝙ si per guerram non potest laborari est in deperdito ⁊ periculum pertinebit ad dominum: quia lex dicit

8 † rem occupatam a flumine ⁊ propter latronum potentiam nõ possideri, equiparari.ff.de bo.auto.iud.possid. l.cum vnus.in fi.⁊.l.seq.sed lex dicit qꝺ a flumine est occupatum est in deperdito.de acquir.posses.interdum.ergo ⁊ istud.⁊ sic domini sit damnum. Item nõ habẽs actionem nec rem vt dicit regula, tunc amisisse videtur.de

9 verb.sig.l.labeo.§.fina. Super autem † qꝺ hic queritur. si dominus fecit pactum ne liceat emphyteotam expellere. Dic aut fuit simplex pactum de non expellendo: ⁊ tunc nihilominus repellit si pensio non soluatur.ff.loca. quero. ⁊ hec que dicit nulla pena apponenda. Ubi vero pactum fuit de non repellendo ob pensionem non solutam: tunc quãtũcunq; cesset in solutione nõ potest repelli.s.de pact.l.si quis in conscribendo. habet enim dominus personalem ad pensionem que satis ei est. ¶ Super

10 questione autem qua queritur † si triennio elapso dominus recepit pensionem. dic si queritur an possim dare ⁊ habere pensionem: quia in hoc videtur hec questio consistere. Considera aut primo deijcio ⁊ pensionem volo: ⁊ tunc dico ꝙ licet deijciam potero petere pro preterito: vt in auc.de non alienã.§.scire.⁊ de aliena in emphy.§.si quis vero.ff.loca.l.colonus.in princi.sicut ⁊ al's video ꝙ persecutio pene nõ auffert ius rei.ff.de abolitio.l.si rem. Si vero primo habeo pensionem ⁊ volo deijcere: tunc futuri temporis ⁊ non possum.ff.de penis.l.qui in futurum.de doli excep.l.ij.§.non male. Si vero preteriti aut simpliciter ⁊ non possum quasi purgaretur mora. ff.si quis caut.l.ij. ⁊ pro hoc.ff.de vectiga. vectigalia.§.non soluendo.de eo qꝺ cer.loco.l.fi.aut cum protestatione ⁊ tunc nihilominus deijciam, quia retinui ius meum.ff. quib.mod.pig.vel hypo.sol.l.j.si debitor. Sed nunquid

11 si † res data in emphyteosim capiatur in causa iudicati tenet pignoris constitutio. Dic ꝙ sic.ff.de pigno.act. tutor.§.fina.cum res ista in bonis debitoris esse dicatur, etsi alius sit in possessione. ff.vt in poss.leg.is cui.§.cui legatorum.ff.de bo.auto.iud.pos.l.invẽditione.§.j. Pone

12 emphyteota † priuati facit rem sibi datam in emphyteosim deteriorẽ, an poterit expelli. Dicit P.ꝙ sic, quia talis contractus est contractus meliorationis, vt.j.eo.l. fi.⁊ ideo cũ rem meliorare debeat faciendo deteriorem debet expelli, q: cessante causa dꝫ cessare effectus. Ray. ¶ Sed quid si paterfamilias decessit duobus heredibus institutis, ⁊ vnus soluat, ⁊ alius non: nunquid fiet in totum, an in partem nõ soluẽtis, ⁊ est questio sabbatina, ⁊ dic plene de ea vt not.ff.cõi diui.l.cõi diuidundo. Iac.

Summarium.

1 ☞ Emphyteota non soluens suo tempore debitum canonis quas penas incurrat.
2 Emphyteosis vsq; ad quod tempus potest concedi.

In ẽphyteoticarijs.

¶ Diuide hanc legem in duas partes. In prima prouidetur domino rei in emphyteosim date contra emphyteotam cessantem soluere debitam pensionem. In secũda econtra prouidetur emphyteote recipere solutionem debite pensionis. At prima pars principalis subdiuiditur in duas particulas. Prima habet locum quando aliqua pena fuit apposita in contractu emphyteotico extra naturam contractus, ⁊ si non soluatur debita pensio tempore ordinato quando est appositum pactum circa retentionem emphy-

teoticarũ per dominum faciendam. Secunda locum habet quando nullum est appositum pactum, nec circa solutionem, nec circa reiectionem emphyteoticarũ: si cessat in solutione pẽsionis, vel si cessat prestare apochas solutionis publicarum functionum, et in hac secunda
1 particula † punitur emphyteota non soluens suo tempore debitam pẽsionem duabus penis. Prima pena est in emphyteote expulsione. Secũda pena est in ius suum allegandi cõtradictione, z hec est triplex: punitur enim in rei in emphyteosim date meliorationis allegatione. Item in petitionis pene pro debito. Item in denunciationis per dominũ faciende de emphyteosi allegatione vltima pars gl. plana est. Jacob. ¶Additio. (Quero
2 vsq; † ad quod tempus potest res concedi in emphyteosim. Respondeo aut vult concedere priuatus priuato, aut priuatus ecclesie, aut ecclesia priuato, aut ecclesia ecclesie. Si priuatus priuato, vel priuatus ecclesie, dico ꝙ potest in perpetuum cõcedi. i. quãdiu solueretur pensio: multo fortius in personam accipientis z duorũ successorum. z sic intelligitur insti. loca. §. adeo. z. ff. si ager vectig. l. j. Si autem ecclesia priuato vel ecclesia ecclesie, distinguitur inter ecclesias: nam ecclesia Constãtinopolitana cum omnibus suis monasterijs dat in emphyteosim non in perpetuum, sed in personam accipientis et dominorum successorum, z dat rem non ruinosam ecclesia Constantinopo. cum omnibus de mundo: rem ruinosam possunt dare in perpetuum in emphyteosim: sed rem non ruinosam possunt dare oẽs in perpetuum: vt in auth. de non aliena. aut permu. §. emphyteo. z. C. de sacrosanc. eccle. auth. perpetua. z auth. si quas ruinas. z in auth. de alienatione et emphyteosi. §. quia vero. et. §. hec quidam. Odofredus.)

¶Explicit liber quartus.

¶Incipit liber quintus.

¶De sponsalibus. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ An pena possit imponi in matrimonijs cõtrahendis vel non soluendis.
2 Quare pena in matrimonijs non teneat.
3 Pena z arre differunt.
4 Si cognatus alicuius mulieris promittit eã alicui dare in vxorem, z si non dederit, promitti: penam, an teneat pene promissio.

Mulier. ¶Diuide hãc legem in duas partes principales. In prima parte Justinianus ponit. l. proemium quo docemur quo additamẽto arre recipiantur que dãtur ob matrimoniũ contrahendum si pars recipiet arras peniteat contrahere. In secũda parte punit futurum matrimonium cõtrahere volentes timore alterius pene quam illius que apponitur in. l. statuto. At prima pars principalis in qua ponitur legis statutum subdiuiditur in tres partes. In prima parte loquitur quando spõsus dat patri mulieris arras ob futurũ matrimonium contrahendum. In secunda quando sponsus sponso. In tertia respondet cuidam tacite questioni. At illa pars que loquitur quando sponsus dat patri mulieris arras subdiuiditur in duas partes bimembres. In secunda illius bimembris dicti determinationem, z primum prime particule loquit̃ in muliere recipiente arras a spõso: scd̃m in patre matre auo proauo recipiẽte arras a sponso. Secunda particula similiter habet duo capita. In

a ¶Dic de hac materia plene ex de spõ. c. gẽma. z Spe. eo. ti. p totũ. z no. per Cy.

prima ponitur superioris partis determinatio. In secũda determinationis aditio. Secũda autem pars principalis que est in. §. extra. plana est. ¶Si queratur † an
1 pena possit apponi in matrimonijs contrahendis, vel non soluendis. Dic quia aut pena incipit a datione, aut a stipulatione. Si incipit a datione tunc permittitur, vt hic. ibi, nisi specialiter alium zc. At pena que incipit a stipulatione non permittitur, vt hic in fi. z. ff. de verb. obli. l. titia. z hoc in contrahendo, idem in dissoluendo: nam si pena incipit a stipulatione si matrimoniũ dissoluatur non valet. ff. de verb. oblig. l. diuortio. z. l. stipulatio ista. Sed si maritus mulieri dat pecuniam hoc pacto si non diuertat sit dotata, si diuertat sit mutua, z tũc erit mutua si diuertat, z ita pena apposita in datione valet. ff. de donatio. inter virum z vxo. l. ea. z est ratio diuersitatis, quia facilius quis promittit ꝙ soluat, z ideo magis est succurrendum. ff. ad velleia. l. si ego. ad carbo. l. j. §. ij. Et per hoc reprobo quod quidã dicunt ꝙ pignora possunt obligari: qđ non credo ꝙ possint obligari per conuentionem solam, sed si dentur seu si tradantur sic, quia tũc est loco arre vt est pignus matrimonio subsequendo. s. ꝙ sit suum si matrimonium non contrahatur, al's reddat etiam duplicatam si per eam remansit, nõ autem est pignus pene promisse si matrimoniũ non contrahatur. Sed cõsueuit queri qualiter fiet si aliqui habẽt pueros z puellas infantes z vellent se sic ligari ꝙ vterq; sit obligatus ad matrimonium contrahendum cum erunt legitime etatis: nam arre dari non possunt, quia arre causantur a sponsalibus. At sponsalia non sunt contracta nec contrahi possunt cum sint minores septem annis. ff. de sponsa. si sponsalibus. Dicunt quidam ꝙ dabitur pignus: sed certe illud satis est arra, vt. j. ti. j. vnde vbi prohibet̃. s. arre datio, z aliud. s. datio pignoꝝ, z vbi permittitur vnum z reliquũ, pena sil'r promitti nõ potest. Certe non credo, ꝙ possit inueniri cautela nisi per extraneos fiat promissio, vt si extranei adinuicem sic promittant: promitto tibi me facturũ z curaturũ ꝙ filia talis cõsentiet in talem tanꝙ in suum maritum cum aduenerit tẽpus nubilis etatis, z tu promittis te facturum z curaturum ꝙ filius talis consentiet in talem tanꝙ in suam vxorem cum venerit tempus zc. alioquin promittunt adinuicem tantũ dare nomine pene, z tunc potest dici ꝙ possit pena peti: quia est differentia in promissione pene que persona sit que subijcit se pene an ille in cuius est potestate nuptias contrahere, an alius. Primo casu non committitur pena, vt in. l. titia. sed vbi alia persona penã promittit potest committi. Et ꝙ sit inter eos differentia probatur qđ gl. dicit, scilicet ꝙ est differentia relinquat̃ mulieri ne nubat, vel persone habenti potestatem nubendi: an vero relinquatur extraneo. Primis duobus capit legatum z nubit: in alio non nisi certum sit mulierem non nubere. j. de indic. viduit. l. ij. z de condi. z demon. l. mulieri z titio. z. l. heres meus. §. fi. ita ergo z hic. z not. in. d. l. titia. ¶Istud autem est sciendum ꝙ bene potest mulieri legari si tali nupserit, z si non nupserit dum tamen possit honeste nubere non habet legatum. j. de insti
a tu. z substi. l. j. ff. de cõdi. z demõ. l. titio. §. j.[a] Jac. de are.
2 ¶In ea. l. ibi: quadrupli. Sed que est ratio † ꝙ pena in matrimonijs non tenet sed arre possunt in quadruplũ stipulari, z sic istud triplum obtinet vicem pene. Dic ꝙ iura respiciũt penitus illam penam que sine datione arrarum stipulatur: quia talis pena diuisionem matrimonij respicit, z promittentem damno afficit, z ad contrahendum matrimoniũ spem aliquam nõ adducit. Arra autem cõtrarium, quia constitutionem matrimonij respicit, z accipientem lucro afficit, z spem allicit: quare iura hoc non habuerũt odio, sed vsq; ad quadruplum arre stipuletur alius. Differũt autẽ pena † et arre inter se
3 vt bonum z malum, vt. ff. de iusti. z iur. l. j. §. j. Item potest esse alia ratio, quia pena incipit a sola promissione, sed arra a traditione. ff. de dona. inter virum z vxor. l. ea que. ff. de verborum obliga. l. stipulatio ista. Oldradus.
4 ¶In eadem. l. dicitur † si cognatus alicuius mulieris promittit alicui eam dare in vxorem z si nõ dederit promittit penã nunquid tenebit pene promissio? Et videtur ꝙ non

ꝙ nō per literam istam ⁊ similes, ⁊ de hoc pluries consiliū petitur: verum meis maioribus visum est distinguendum ⁊ mihi, aut ille qui promittit penam sit talis cui verisimile sit mulierem non consensuram nec ex eius consensu imputetur, ⁊ tunc bene tenet. argu. pro hac distinctione. ꝭ. de iudi. iudicium. l. ij. ⁊ de condi. ⁊ demonstra. l. heres meus. §. finali. ⁊ l. mulieri. Sed glos. ordinaria videtur hic indistincte dicere ꝙ tenet pene promissio quātumcūqꝫ sit inter alios ꝙ̄ inter eos qui volunt nuptias contrahere. Odofredus.

¶ De donationibus ante nuptias. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Quod sponsus ante nuptias donat sponse, an cedat doti vt soluto matrimonio possit repeti.

Multum interest.

1 ¶ Circa hanc materiam breuiter sic distingue: quia † cū confitetur maritus se recepisse qꝺ non recepit, aut cōfitet spe future numerationis, aut non. ¶ Primo casu habet locum ꝙ possit excipere intra tempus a lege definitum, eoqꝫ lapso non potest conqueri. ꝭ. de do. cau. non nume. l. fina. ⁊ auꝫ. qꝺ locum. ¶ Secundo casu aūt animo donandi, vt quia non credit ꝙ aliquo tempore numeraretur: ⁊ tunc considera aut matrimonium istud separatur diuortio, vel morte vxoris, ⁊ hec lex obtinet, quia nulla est donatio. ⁊ est ratio quia cui confiteor me recepisse qꝺ non recepi volui ꝙ esset augmētum dotis, at dos non potest esse sine matrimonio, vt. ꝭ. eod. l. fina. ergo nec augmentū, ⁊ ideo concurrit in tempus quo donatio infirmaretur, hoc est in tempus matrimonij, nam qꝺ sponsus dat sponse ⁊c. ꝭ. e. ꝙ sponse. sic ⁊ hic qꝺ est donatio facta tempore prohibito: merito morte mulieris vel diuortio intercedente non confirmatur. Si vero moritur maritus tunc cōfirmatur morte. ꝭ. de dote cau. non nume. l. ij. ⁊ hoc quando confessus fuit animo liberali. Si vero non liberali vt faciunt ignobiles dum accipiunt nobiles in vxores, tunc dic ꝙ non erit donatio, quia fit ex quadam necessitate, nam aliter non habuisset eam: ⁊ hoc credo posse peti recte, nam mulier potest stipulari a viro: dabis centum si tibi nubam, ⁊ nō est donatio. ⁊ pro hoc de verbo. obliga. l. si ita stipulatus. in fin. Unde credo ꝙ hoc casu possit repeti dos confessata cum donatio tantum prohibeatur: nam ⁊ munera possunt dari alijs cognatis. ꝭ. l. proxima. ita ergo ei dari potest. Jacobus de arena.

Summarium.

1 ☞ Confitens se donasse spe futuri matrimonij et eo nomine, an teneatur probare ꝙ sub ea conditione donauerit.
2 Qui donat, perdit.

Si presidi prouincie.

1 ¶ Queritur hic in glos. quid † si cōfiteor me donasse ⁊c. circa hoc ita dicas: aut iste negat se donasse ⁊c. nam agit quis rei vēdicatione, alter dicit non potes agere, quia mihi donasti, iste negat, tunc qui dicit ꝙ donauit probet, quia non presumitur ⁊c. ff. de
2 probatio. cum de indebito. nam † qui donat perdit, ⁊ dat animo non habendi cambium: at qui habet animū habendi cambium non donat sed permutat. ff. de donatio. l. j. ⁊ l. si filius. Si vero confitetur se donasse, sed dicit se lege dedisse nisi ei nuberet, tūc ipse debet probare. et hoc dicit litera si probaueris. Hoc tamē sciendum est si contemplatione alterius dono, licet non sequatur causa ob quā dedi nō repeto: vt. ff. de dona. inter virū ⁊ vxo. l. sed si mors. Jacob. de are.

Summarium.

1 ☞ Relictum ei que de iure vxor esse nequit, an possit repeti.

Ea que tibi vt spōse.

1 ¶ Sed † videtur contrarium, quia legatū relictum ei que non potest esse vxor bene capit si maritus de facto ei relinquat: non autem ipse capit ab ea. ff. de leg. j. l. fin. de ritu nuptia. l. prefectus. Sed respondeo ibi potest capere vt quilibet: sed hic non capit vt vxor, que non est vxor. ¶ Item contra quia videtur esse in arbitrio decepti velit teneri ꝙ sit vel nolit. ff. de iure dotium. l. si res. §. j. ꝭ. de transactio. l. transactione finita. Sed dic aut deceptus sciens deceptionem potest facere valere contractum, ⁊ tunc obtinent leges contrarie, aut non potest facere tenere, vt est hic, quia quantumcūqꝫ mulier velit non tenet matrimonium, ⁊ tunc non, sed obtinet quod hic dicitur. et. ff. de ritu nupt. l. a diuo pio. Jaco. de are.

Si constante.

¶ Diuide hanc legē in duas partes principales. In prima tractatur de augēda dote ⁊ donatione propter nuptias. In secunda tractatur de minuēda dote ⁊ donatione propter nuptias. ¶ At prima pars principalis subdiuiditur in in duas partes. In prima agit de ipso augmento dotis vel donationis propter nuptias. In secunda de pactis appositis contra augmentum dotis vel donationis propter nuptias. ¶ At prima particula habet duo dicta. Primū locum habet quando ab initio contracti matrimonij data fuit dos per mulierem ⁊ donatio propter nuptias per virum, ⁊ postea constante matrimonio aucta fuit dos ⁊ donatio propter nuptias, ⁊ durat vsqꝫ ad versi. ideoqꝫ locum habet. Secundum dictum quando ab initio contracti matrimonij dos data fuerat propter mulierem, sed nulla donatio propter nuptias data fuerat per virum, ⁊ postea constante matrimonio mulier vult augere dotem, ⁊ videtur de nouo statuere donationem propter nuptias: ⁊ durat vsqꝫ ibi: pactis ⁊c. cetere partes sunt plane. Jaco. de are.

Summarium.

1 ☞ Maritus si confitetur constante matrimonio ab vxore dotem recepisse cum non receperit, si postea decedens obliget omnia bona sua creditoribus, an illa confessio creditoribus preiudicium afferat.
2 Factum in fraudem legis nullo iure valet.
3 Constante matrimonio potest dos dari ab vxore marito.
4 Pactum nudum de dote restituenda factū, an teneat.
5 Confessio mariti de dote recepta cōstante matrimonio facta, an noceat creditoribus.

Cum multe nobis.

¶ Diuide hāc legē in tres partes. In prima parte agit de nomine donationis facte vxori per virum. In secūda de pactis que sequuntur ipsam donationem. In tertia de modo insinuandi eandem. Et prima pars principalis subdiuiditur in tres particulas. In prima ponit legis statutum premisso triplici vitio circa qꝺ antiquitas laborabat. Primum circa nomē donationis, de quo agitur in hac parte principali. Secundum circa insinuationem eiusdem, de quo agitur in tertia parte principali. Tertium circa pactum lucrande dotis, de quo agitur in secunda parte principali legis. In secunda particula huius partis probat

duabus rationibus legis statutum. In tertia particula concludit huic prime parti principali legis, cetere partes legis sunt plane. ¶ Ibi queritur enim dote
1 constante &c. Quid autem † si maritus constante matrimonio confessus fuit se dotem recepisse ab uxore, puta centum, & per mulierem non probatur quod dederit in veritate quod exigitur. j. de dote cau. non numera. l. j. j. de bonis proscrip. seu damna. l. si quis. & post hanc confessionem maritus obligauit omnia bona sua creditoribus, decessit maritus, iste agit ad dotē mulieris & ostendit hanc confessionem. Ex aduerso veniunt creditores dicentes quod talis confessio non facit preiudicium: quia presumitur facta in fraudem nec vera datio probatur per ipsam mulierem, & allegat pro se. ff. de probatio. l. qui testamentum. ad finem. vbi dicitur quod Titius debet probare ad testatorem peruenisse reuera ad quod testator dixerat, et confessus fuerat se habuisse ex ratione
2 sua &c. fraus † ergo legi fit, quod ergo factū est non valet nec tenet. s. de lega. l. non dubium. j. de agrico. & censitis. l. quemadmodum. quid ergo dices: & videtur posse dici quod huius confessio nullum facit preiudicium creditoribus. argu. dicte. l. qui testamentum. Item quia eo tempore fuit facta dicta confessio quo donatio non valuit: puta matrimonio constante et suppositum fuit inchoate questionis, ergo non potuit ipsis creditoribus pariter dictum auferre preiudicium, vt. ff. qui potio. in pigno. habeantur. l. qui balneum. §. j. et hoc verum est indubitanter nisi maritus renunciauerit exceptioni dotis predict. l. non numerate pecunie. s. de dote cauta
3 non numera. l. j. vbi de hoc. ¶ Nota quod † constante matrimonio dari potest dos ab uxore marito: sed tamen presumptio est contra constitutionem & promissionem dotis quod donandi animo fiat: quod verū est si soluto matrimonio cōfiteatur maritus se recepisse dotem ab uxore, vt sic intelligitur. s. eodem. l. j. sed si stipulatio interueniat & promittat maritus uxori dotem stipulanti bene
4 tenet, vt dicta. l. dicitur. Itē † si solum pactum de restituenda dote fuit, tenet si confirmetur morte vel scriptura, vt dicta. l. sed magis est sine suspicione si fiat instrumentum dotis in domo uxoris antequam ducatur
5 ad domum, vt eadem lege cum te. & † quod confessio mariti de dote recepta constante matrimonio creditoribus non noceat. facit. ff. de probationi. l. qui testamentum. Jacobus de arena.

Summarium.

1 Dote nō soluta si maritus faciat donationem propter nuptias uxori, an valeat.

2 Si maritus confessus sit se dotem recepisse cum eam non receperit, an donationem propter nuptias lucrabitur.

Authentica.

1 Dos data. ¶ In glos. sed quid si nec fuit constituta ad finem: sed quid econtra si maritus † fecit donationē propter nuptias, nec dos fuit soluta, nunquid donationē lucrabitur mulier ex pacto habito vel alio modo in casu lucrande dotis propter illa huiusmodi auth. Videtur quod nō, sed hec auth. non dicit fuisse factum: sed idem est & si facta fuerit, vt in auth. de nō eligendo secun. nubē. §. fina. Quid autem pro parte soluta dotis. Respōdeo pro ea parte mulier donationē lucratur,
2 vt in predicto. §. Quid si maritus † confessus fuit se dotem recepisse, in veritate autē constat non recepisse: nunquid donationem lucrabitur? Videtur quod non, per dictam authē. in nouellis videtur colligi. de donatio. eam non minus. colla. f. j. & ij. §. Quid autem & si post confessionem expositam a marito sunt elapsa tempora querele, vel exceptio non numerate pecunie dotalis. argu. videtur declinare in hanc sententiam licet obseruetur quod non lucrabitur mulier donationem, dotem autem sic: & sic quando constat dotem non esse solutam: licet sit tamen confessio exposita a marito, non videtur ipse consentire in preallegato. §. & posset reddi ratio vt nō tantum operetur sola confessio cum transactione temporis quantum vera numeratio vt allegatur, quia sola confessio dotis non dat priuilegium mulieri contra alios creditores viri. j. qui potio. in pigno. habeantur. l. scripturas. vt. l. assiduis. ff. de bonis damna. si quis. Item alia ratio proposita questione cū stat in viro non recepisse dotem, et etiam sustinuit onera matrimonij dote non soluta, quia lex abhorret: quia dos nulla est quod oneribus matrimonij non seruiat. ff. de iure dotium. l. si pater mulieris. & facit de pactis. l. si conuenerit. in princip. & possunt ista nota. pro questionibus rusticorum & eorum qui in dotalibus instrumentis totam dotem confitentur & donationem propter nuptias faciunt, et postea pars mulieris incontinenti confitetur non solutam, vel restat aliquid ad soluendum, et promittit ad penam soluere cum certa die dotem mulieris, nūquid donationē propter nuptias, & dotem possit exigere mulier viro mortuo, & nunquid pars viri possit ex promissione dotis viro facta ad dotem agere & pecuniam? In qua questione vidi sepe dubitare et errare peritos: et predicta habent locum siue mulier siue alius pro ea dotem promiserit. Item nunquid soluta dote & non facta a viro donatione lucrabitur maritus dotem. Videtur quod non, vt idem sit quod in casu conuerso: sed de prima questione & de alijs omnibus plenius not. pm nos & alios in auth. de nō eligen. secun. nuben. §. vno. Jaco. de are.

¶ De nuptijs. Rubrica.

Imperialis. ¶ Diuide hāc legem in tres partes. In prima ponit proemium. In secunda statutum. In tertia concludit. At prima pars grossa subdiuiditur in duas partes principales. In prima ponit dictum. In secunda rationem. Iterum secunda pars grossa subdiuiditur in tres partes principales. Prima loquitur in muliere scenica imperiale beneficium impetrante. Secunda in filia scenice mulieris. In tertia dicemus quam debeamus obseruare solennitatem in matrimonijs contrahendis que nulla prohibet honestas. At prima pars principalis secunde partis grosse, subdiuiditur in tres particulas. In prima tollit Imperator quādā absurdam differentiam que olim erat inter seruos libertate donatos ex vna parte, et scenicas mulieres ex alia. Secunda loquitur in mulieribus scenicis quarum macula per imperiale beneficiū sublata est volentibus contrahere matrimonium. Tertia in illis que nunquam transeunt ad matrimonium post tale beneficium impetratum. Quarta concludit huic prime parti principali secunde partis grosse. At secunda pars principalis secunde partis grosse subdiuiditur in duas partes. Prima loquitur in filia scenice matris impetrantis dum nubebat imperiale beneficium. Secunda in filia scenice matris nullum beneficium impetrantis tempore vite sue, sed post mortem matris filia sibi impetrauit. Et prima particula subdiuiditur, quia aut nata fuit filia post impetrationem beneficij aut ante: & durat vsque ad. §. imo. cetera plana sunt. Jaco. de are.

Summarium.

1 Dos promissa cui diei cedat, an sponsalium, an nuptiarum.

1 Sancimus. ¶ Circa istam materiam sic distingue, quia † refert relinquatur filie sub nomine dotis vel simili cui relinqui est necesse propter

bonorum

bonorum subsidium, & tunc omnis dilatio intelligit̃ re-
mota & omnis mora, & statim capit. s̃. de inofficio. testa.
quoniam in prioribus. & l. scimus. & sic loquitur. l. ff. vbi
pupil. educari deb. l. qui filium. Si vero relinquatur alij,
& tunc aut sub conditione si nupserit vel si nupserit tali,
tunc non debetur nisi existente conditione, vt hic, et. ff.
de condi. & demon. l. si cui legatũ. & de optio. leg. l. penul.
nisi hec conditio sit adhibita in fraudẽ legis, vt si nubet
indigno: nam tunc nubit alij, & habet legatum. ff. de con
a ditio. & demon. l. cum tale.[a] Si vero sub modo: vt tali le-
go pro maritando considera, aut adiecit gratia sui, vel
filiorum, quia crescebat parentelam si ei nuberet, tunc
capit prestita cautione de matrimonio implẽdo, al's re-
dit retro. Si vero non fauore liberorum ꝙ in dubio pre-
sumitur capit & a nuptijs abstinet. ff. de condi. & demon.
nemo. in prin. & de donat̃. l. ij. §. fina. & l. j. & arg. s̃. l. proxi.
§. sed si talis. Sed quid si relinquatur alicui pro maritã-
do filiam suam. Respon. non consequitur legatum nisi
caueat de modo implendi suam filiam maritando. ff. de
iure dotium. l. profectitia. Jaco.

Summarium.

1 Si ex eodem facto plures descendunt excommu-
nicationes sufficit vna absolutio: secus si ex diuersis fa-
ctis, & numero. 2.

SI libertã quis vxo.

¶ Ex fine huius legis colligitur argumen.
1 quod † si ex eodem facto plures descendunt
2 excõmunicationes vna absolutio sufficiat. Si vero † ex
diuersis factis tunc plures absolutiones sunt necessa-
rie. pro hoc ad turpillianũ. l. j. §. si plura. de operis noui
nuncia. de pupillo. §. si plurium. Et hoc est arg. ad id qd
al's querebatur: statutum est in ciuitate ista ꝙ quicunq;
presentat bannitum eximatur a banno: aliquis presen-
tauit bannitum petebat se eximi ex omnibus, querit̃ an
de omnibus an de vno tãtum debeat eximi. Potest dici
ꝙ si sunt plura banna ex eodem facto & delicto tunc pro
vno reputantur & de omnibus eximatur: si vero ex di-
uersis factis, tunc tantum de vno eximatur. arg. eorum
que dixi. s̃. Jaco. de are.

¶ De incestis nuptijs. Rubrica.

Summarium.

1 Datum in dotem ob matrimonium illicitum con
tractum an veniat fisco addicendum.
2 Que pena imponitur propter crimen incestus.
3 Filij ex incestis nuptijs editi an sunt legitimi.

QUi contra.

¶ Circa istã materiam de
duobus est videndum. Primo de dato
in dotem ob matrimonium illicitum cõ
tractum, an confiscetur. Secũdo de pe-
1 na imponenda. ¶ Si queras an † datio
confiscetur ob matrimonium illicitum. Dic aut qui de-
dit sciuit, & tunc nõ repetit quia fauore alterius hoc ma
trimonium illicitũ non tenet. q. d. hic deliquit postꝙ sci-
uit, sicut al's dicitur de cond. cau. data. l. ij. Si vero igno
rauit qui dedit, considera aut ignorauit factum & ius,
aut ius tantum, aut factum tantum. Primo casu suc-
curritur ei vt in versi. sicut exceptis. & ita potest intelligi
de vsufruc. lega. l. vxori maritus. prout est ibi: a fortuna.
si factum tantum ignorauit quia est iustissimus error. ff.
de iur. & fac. ignoran. l. in omni parte. & pro hoc. ff. de cõ-
di. cau. data. l. dedi. §. j. Si vero errauit in iure tantum,
considera aut matrimonium non est secutum de facto,
& tunc repetit. de condict. sine causa. l. auunculo. Si vero
sit secutum tunc videtur ꝙ non repetat, quia circa repe-
titionem succurritur quando error est acerrimus: sed er
ror iuris non est de illis quia imputatur ꝙ peritiores nõ
consuluit. j̃. de inge. manumis. si auia. de bono. posses. in
bonorum. & hoc notatur a contrario sensu huius litere:
errore grauissimo non affectato &c. Sed an debeat ma-
nere apud eum cui dedit vel confiscetur. Respondeo si
fuit inscia que accepit retinet. de lega. j. l. fina. de ritu nu-
ptia. l. prefectus. Si vero conscia confiscatur, & hoc pro-
batur de ritu nup. dote. & hoc habet locum quando tra-
2 ctatur de re data. ¶ Si queris de pena † imponenda
propter crimen incestus: dic ꝙ ille patitur penam ince-
stus qui contraxit sciens factum & ius: si vero sciuit ius
& factum ignorauit succurritur ei. Si ecõtra quia igno-
rauit ius sed sciuit factum: si fuit mulier succurritur ei
ne puniatur pena corporali. Si fuit masculus, aut erra-
uit in iure ciuili & pena corporali non tenetur: aut in iu-
regentiũ, & tũc minus punitur. & de hoc etiam notatur
3 in aut. de incest. nupt. §. j. Item circa filios † an sint legi-
timi: dic si vterq; sciuit sunt supurij, nec sunt digni ali: vt
in aut. ex complexu. Si vterq; ignorat vel alter tunc filij
sunt legitimi s̃m canones, vt extra qui filij sint legiti. c. ij.
in fine. & ca. ex tenore. Idem credo vbi vnus fuit sciens,
alter ignorans vt dictis capitulis. Quidam tamen vo-
luerunt dicere ꝙ vbi vnus sciuit & alter ignorauit illici-
tum matrimoniũ, filij nati ex tali coniunctione pro par-
te sint legitimi, & pro parte spurij, vt. j̃. de commu. seruo
manumis. l. j. Sed certe hoc non est verum sicut nec ser-
uus pro parte potest esse liber & pro parte seruus. ff. de li
berali cau. l. liberis. §. si duo. & quibus ad libe. proclama.
non licet. l. finali. licet alio respectu possit dici liber & alio
seruus, vt dicta. l. de cõmuni seruo manumis. & ꝙ satis
sit si ius ignorat facit. ff. de liberali causa. l. ex duobus.
Jacobus de arena.

[a] ¶ No. & col lige qd idem importat dice re p se mari tãda, & vt se maritet. ad qd facit qd no. in Spec. de instr. edi. §. nunc vero aliqua. vers. põe testator ita dixit &c.

¶ Si nuptie ex rescripto petantur. Rubrica.

Summarium.

1 Rescriptum quo quis nuptias contrahat, an
valet.

QUidam.

¶ Sed certe imo
videtur rescriptuz
1 valere: vt. s̃. ti. ij. si tutor. Ad † qd dic cir
ca hoc: aut rescriptum continet prece-
ptum de nubendo alteri, & tunc non va
let, vt hic, aut cõtinet dispensationem:
& tunc aut contra merum ius ciuile & valet, vt ꝙ tutor
possit accipere pupillam suam in vxorẽ: vt. s̃. de interdi.
matrimo. si tutor. aut contra iusgentium, vt de filia fra-
tris, & non valet: vt. s̃. de incestis & inuti. nupt. l. fina. & j̃.
l. proxi. Jaco. de are.

¶ De dotis promissione. Rubrica.

Summarium.

1 Extraneus promittẽs dotem, an de suis an de mu
lieris aut eius patris bonis videatur eam promittere.

SI pater.

¶ Dic super eo qd
queritur in gl. quid
1 autem si extraneus. Dic † si promittit
aliquis extraneus dotem aut est admi-
nistrator, & tunc de bonis illius mulie-
ris intelligitur promisisse, & sic intelligi-
tur. ff. de admini. tuto. l. cum post. §. j. al's si non sit admi-
nistrator intelligitur promittere de suo: nam dos consti-
tuitur ex pacto & lex dicit ꝙ si extraneus dat dotem nec
stipulatur videtur donare. j̃. de rei vxo. actio. §. accidit. &
ideo cum promittis dotem pro muliere facias tibi fieri
chartam conseruationis indẽnitatis, al's forte frustra-

beris: nisi mandato mulieris facias, quia tunc haberes regressum contra eam: tutius tamē est habere chartam indēnitatis vel conseruationis. Jaco.

¶ De iure dotium. Rubrica.

Summarium.

1 Si mulieris voluntate aliquis dotem stipulatur an mulier possit eam aduocare an stipulator: distingue vt hic plene.
2 Mulier qđ percepit nomine falcidie, an ei debeat imputari z eo nomine grauari.

1 **Si stipulatio.** ¶ Dictū voluntate mulieris dantis dotem alius stipulatur. Et queritur nunquid possit mulier aduocare: refert aut vt minister, aut vt heres, aut vt donatarius, aut dubitatur. Si vt minister tunc hec stipulatio subiacet mere z nude voluntati mulieris dantis dotem: quia potest facere quod vult z liberare maritum z facere cedere sibi iura vel alteri cui vult. ff. de iure dotium. mulier bona. §. finali. mandati. idemq3. §. is cui. z. l. si mandato titij. z hoc casu potest intelligi de legatis. ij. cum quis. §. nuptura. ¶ Si vero stipuletur vt heres: tunc si non est heres non agit heres, si heres agit insolidū, si pro parte, pro ea parte. ff. de pact. tale. §. fina. de verbo. obliga. eum qui. §. te z titiū. Si vero vt donatarius stipulatur cōsidera, aut ista mulier donat inter viuos, aut causa mortis. ¶ Primo casu penitentia non resoluitur. ff. de pact. dotalibus. cum maritus. §. fina. nisi interpositus fiat in statu in quo possit grauari, vt quia scribitur heres ab interponente, vel legatum ei relinquitur z grauet ꝙ potest arg. a cōtrario. l. labeo. j. de fideicom. z pro hoc de liberatione legata. nō solum. Sed in hoc puncto statim
2 queritur † vtrum quod percipit nomine falcidie debeat imputari ita ꝙ possit grauari. dicit hic glos. ꝙ sic. Sed tu dic aut ille interpositus erat cui debetur debitum iure nature: et tunc oportet ꝙ percipiat vltra debitum bonorum subsidium aliquid equiualens donationis, quia in debito iure nature non posset grauari: vt. s. de inofficioso testamen. quoniam in prioribus. j. eod. l. cum patrem. vnde debet habere tantum ab illa persona in hereditate vel legato, scilicet bonorum subsidium debitum qđ equiualet donationi sibi facte. z ita intelligitur quod hic dicit falcidie, scilicet iure nature: secus in debito iure institutionis quod datur cum onere. ad legem falcid. si debitor. ad trebellia. lucius. §. maritus. Si vero donatur causa mortis resoluitur penitentia: vt de donatio. causa mortis. l. senatus. §. j. idcirco sola penitentia mulieris dat exceptionem marito. z ita potest loqui. §. si nuptura. et probatur de dote prelega. l. seia. qđ in dubio. Et istud habet duo membra: primum est si dubitatur vtrum fuerit adiectus vt minister aut vt donatarius. Respondeo in dubio presumitur adiectus vt minister: quia non est verisimile ꝙ homines sua iactent. de probatio. cum de indebito. Si vero est certum ꝙ est admissus vt donatarius, dubitatur tamen vtrum vt donatarius inter viuos vel causa mortis: dic quia aut est stipulatus sibi reddi in causa mortis dotate persone, ita ꝙ adhibita est mentio mortis, z tunc presumitur qđ causa mortis donare voluit, al's presumitur quod inter viuos: vt dicta. l. seia. z soluto matrimo. que dotis. z de hoc habetur. ff. de dona. causa mortis. l. seia. in fi. Dices tu ergo fuit donatio causa mortis, quia stipulata fuit post mortem: sed certe hic erat certum qđ fiebat inter viuos. Jaco. de are.

Summarium.

1 Stipulatio quare magis operatur ꝙ pactum.

1 **Alia tua.** ¶ Sed quare † magis operatur stipulatio ꝙ pactum. Respondeo quia pactū est nudum z stipulatio est vestita: nec dicet fuit vestitū traditione, quia illa traditio fuit de necessitate, z sic non parit actionem: vt. ff. de pact. l. in traditionibus. Item est alia ratio, quia per pactum nō fit nouatio, sed per stipulationem sic: z quod per pactum non fiat nouatio habes hic z alibi, quia dicit. l. ꝙ nouatio fit per stipulationem. institu. quibus modis tolla. obligatio. in princip. et sic merito per stipulationem fit nouatio: nam quando pater stipulatur incontinenti transfert actionē de dote in seipso. solu. matrimo. l. quoties. z natura pacti non est vt nouet: z ideo non potest dici ꝙ ex pacto actio oriatur vel ꝙ illa sit translata in patrem. Jaco.

Summarium.

1 Mulier volente viro, an potest rem dotalem alienare.
2 Si vir z vxor vendiderunt fundum dotalem z dederūt fideiussorem, an teneatur fideiussor.

Si predium vxor tua.
1 ¶ Volenti. Ergo si te † volēte a cōtrario sensu legis mulier potest vendere rem dotalē, z hoc videtur indicare lex ista aperte: z sic sequitur ꝙ mulier potest alienare viro volente z permittente, vt hic, maritus autem minime, etiam vxore consentiente: vt institu. quibus aliena. non licet. in princip. z. j. de rei vxorie actio. l. vnica. §. z cum lex iulia. Nec mireris si maritus potest consentire alienationi, z non potest vendere, quia aliud zc. vt. ff. de regulis iuris. l. aliud. Sed dic ꝙ mulier non potest alienare etiam viro consentiente: quoniam non est verisimile ꝙ Imperator voluerit tollere legem illam fundi dotalis per tam modicam legem, vt est ista. Et respondeo huic legi que dicit hic non potuit auferre dominium tametsi erat, vt. ff. eo. l. quoties. vnde non mirum si viro nolente non potest ei dominium auferri saluis his que dicuntur. ff. eodē. ita constante. Sed
2 quid † si mulier z vir vendant fundum dotalem, z dederunt fideiussorem nūquid tenebitur fideiussor: Videtur ꝙ sic. j. de predi. mino. si is. z. ff. de arbit. si pupillus. Tu dic contrarium, quia alienatio fit contra legem iuliam. fundi dotalis. vt. ff. de fund. do. l. j. z insti. quibus aliena. licet vel non. in princ. z. j. de rei vxo. actio. l. j. §. z cum lex iulia. vnde nō valet quicquid sequitur ex eo vel ob id: vt C. de legib. z constitu. non dubium. z de sacrosan. eccle. l. iubemus. §. sane. cum multis suis similibus. Quid si iurauerūt maritus z vxor ꝙ nō venient contra, nunquid venire poterunt: Et certe nō videtur: quia via aperiretur periurijs quod iura nolunt, vt. j. de indicta viduita. l. ij. in fine. z. s. si aduer. vendi. l. j. et authen. sacramenta. ibi signata. Tu dic ꝙ possunt quia sacramentum illud fit contra legem, vnde non valet, vt dicta. l. nō dubium. de iure autem canonico non possunt venire contra, vt extra de iuramen. calum. cap. cum contingat. sed decretales solum respiciunt anime salutem, leges autē respiciunt ad effectum z commodum persone: quoniam mulieri expedit habere dotem suam. ff. solu. matrimonio. l. finali. Alber. de bobio.

Summarium.

1 Marito ad inopiam vergente quemadmodum vxor potest repetere dotem, an ea mortua filij eius eodem gaudeant priuilegio vt a patre suo possint repetere dotem maternam.
2 An vxor habet hypothecariam cōtra cōtractus quos maritus mercator celebrat de suis mercantijs.
3 An bona mariti minoris sint pro dote obligata.

Quid de

4 Quid de bonis heredis.
5 Aliquis recepit dotem pro filio, mortuo patre filius recepit dotem diuisione facta cum fratribus: an bona acquisita per filium sunt tacite obligata.
6 Actioni ex stipulatu inest tacita hypotheca.
7 Si maritus dissipat bona et timeatur de dote qualiter consulatur mulieri.
8 Si maritus est nimis ere alieno grauatus, vxor habet hypothecariam pro dote.
9 Si aduersa valetudine laboret maritus vnde timeatur plus dotem extenuari ꝙ augeri, an vxori competat hypothecaria.
10 Si immineat periculum doti vel ꝙ a marito dissipetur aut propter eris alieni grauitatem, an mulier consequi possit dotem aut rerum solum obligatarum administrationem.
11 Si mulier agit hypothecaria contra extraneum, an ille possit excipere ꝙ antea maritus eius venit personali conueniendus.
12 Vxor an potest opponere contra executionem quam faciunt creditores super bonis mariti pro iure dotis sue.
13 Si maritus peruenit ad pinguiorem fortunam hypothecaria cessat, ⁊ res pristinum statum sortiuntur.

VBi aliud. ¶ Diuide hāc legem in duas partes principales. Prima loquitur quando matrimonium adhuc durat. Secūda loquitur quando matrimoniū est solutum. ¶ Et quidem prima pars principalis subdiuiditur in duas partes principales. In prima particula prouidetur mulieri. In secunda prouidetur viro. In tertia prouidetur alijs creditori-
1 bus viri, an beneficio † huius legis gaudent filij, scilicet ꝙ patre eorum vergente ad inopiam, possint repetere dotes matris eorum sicut posset eorū mater si viueret. Et certe patroni causarū declinant in eam partem ꝙ sic, ⁊ hoc dicunt per duas leges. ff. ad trebellia. l. imperator. ⁊ ff. de separat. l. creditoribus. B. ⁊ hanc partem tenet Dyn. per dictam. l. imperator. ⁊ per. l. si cui. ff. de conditio. ⁊ demonstr. ⁊ ibi notatur per eum. Dominus Ray. distinguit, aut maritus dissipat dotem dolo, ⁊ in fraudem filij, vt ipse nihil habeat, ⁊ hoc casu possint filij petere dotem a patre: aut ex culpa ⁊ non in fraudem, vt quia vadit eam cōsumendo, bibendo ⁊ comedendo per tabernas ⁊ similia, ⁊ tunc non, vt dicta. l. imperator. eo tamen casu quo per culpam dissipat dicit dotem sequestrari debere pro alimentis ipsius patris ⁊ filij, vt hac. l. et. l. si cum dotem. §. si vero dotē. ff. solu. matrimo. Ray.
2 ¶ Sed pone † maritus est mercator ⁊ vendit pannos, an contra tales contractus competit mulieri hypothecaria. Videtur ꝙ sic, quia hic indistincte dicit, ⁊ indefinita equipollet vniuersali. de heredi. vel actione vendi.
a l. finali. Sed [a] tamen contra videtur ꝙ non possit, quia lex videtur id cogitare qd est verisimile homines facere: sed non est verisimile ꝙ ex obligatione bonorum obliget merces quas quis habet causa vendendi. argumen. ff. de pigno. l. contrahitur. §. fuit. sicut qui legat sua non legat merces quas habet causa vendendi. de vsur. ⁊ fructibus. l. generaliter. §. ij. et pro hoc de lega. iij. suos. In hoc sic dic ꝙ ille merces que reperiuntur in statione viri quando agit contra virum de dote sint obligate: ille vero que sunt vendite ante non, vt innuitur. ff. de pigno. l. cum tabernam. nam non habentur vt teneantur sed vt alijs dentur. argu. quibus cau. pign. taci. contrahi. l.
3 in predijs. ¶ Sed nunquid † bona minoris mariti obligētur pro dote. Certe credo ꝙ sic: quia postq̄ est pubes permittitur ei facere matrimonium. institu. de nupt. in princip. ergo ⁊ accessoria matrimonij si in dotem receperit, cum non debeat ratione minoris etatis habere vxorem indotatā. de condic. cau. da. si extraneus. ⁊ hoc probatur de iur. dotium. l. mutus. nec obstat quia est minor: quia est obligatio legalis, ⁊ in obligatione legali nō desideratur decretum: vt de reb. eorum. l. ij. ⁊. iij. in prin.
4 ¶ Sed an bona † heredis sint tacite obligata? Respondeo non. ff. de pigno. actione. paulus. j. cōmu. de lega. l. j.
5 §. finali. ¶ Sed quid † recipit aliquis dotem pro filio mortuo patre: filius in diuisione facta cū fratribus habuit dotem ante partem vt debuit. j. titu. j. §. cūq;. ff. familie hercis. si filia. an bona acquisita per filium sint obligata. Videtur ꝙ non, quia bona hereditatis non cadūt in obligationem, vt dictum est. et hic filius est obligatus iure hereditario: vt. ff. solu. matrimo. si cum dotem. §. transgrediamur. Dic sic, aut iste filius ⁊ fratres coheredes sunt soluendo, ⁊ tunc est verum qd est dictum: si vero nō sint soluendo, tunc cum ille ad quem dos peruenit teneatur actione ex stipulatu in subsidiū agit contra virū de dote, per. l. j. j. cōi. de leg. ⁊ ideo lex dicit ꝙ actio-
6 ni † ex stipulatu inest tacita hypotheca, ergo merito videtur qd etiam tacita hypotheca sit etiā de bonis suis. Item hec litera que dicit siue alie persone: maxime in ambiguis ⁊c. de iur. dotium. que in ambiguis. ⁊ hec sententia est humana, licet de rigore non: vt hic dicit glos. nostra que incipit, habet tamen. vt ibi possit multa verba ⁊ in fine eiusdem glos. ¶ Ego autem sic dico ꝙ non video quod hec litera aliquid dicat de solutione, sed tantum de hypothecaria intentanda ad res obligatas. Et ideo sic collige, quia interdum mulier est de dote solicita constate marito: quia maritus est suspectus patrimonij dissipatione. Interdum est solicita de dote: quia maritus eius p̄sumitur grauari eris alieni onere. Interdum est solicita de dote: quia maritus aduerso casu la-
7 borat inopia. ¶ Primo casu quando propter † patrimonij dissipationem tunc olim fiebat dotis sequestratio. ff. solu. matrimo. si cum dotem. §. sin autem in seuissimo. vt alibi fit sequestratio: vt. ff. de appella. imperatores. Hodie vero vbi maritus dissipat dictum est ꝙ mulier fiat subdita ⁊ domina, ⁊ accipiat bracherium, ⁊ in se recipiat administrationem rerum viri autoritate iudicis vt se ⁊ suos alat. ⁊ sic loquitur de qualita. dot. §.
8 illud. Interdum † mulier est solicita de dote, quia maritus presumitur grauatus eris alieni onere: ⁊ tunc loquitur hec lex: quia hypotheca. intentet per quā consequatur res sibi suppositas pro dote ⁊ ante nuptias donatione, vt hic ⁊c. olim ipsa agebat demum quādo certum erat substantiam mariti non sufficere ad solutionem creditorum. Hodie vero non expectat tantam inopiam, sed cum non potest omnibus creditoribus sa-
9 tisfieri habet locum qd hic dicitur. Interdum † mulier est solicita de dote: quia maritus aduerso casu laborat inopia: vt quia flumen portauit podere suum vel naufragium est passus: et tunc non habet locum ꝙ possit conqueri de dote, quia debet esse particeps eorum que marito contingunt, vt solu. matrimonio. l. si cum dotem. §. maritus. nam afflictio non est addenda afflicto, vt de episcopa. audien. l. tam dementis. ⁊ sic remanet regula, ꝙ constante matrimonio dos non possit peti. j. de collatio. l. dotis. nec hic hypothecaria habet lo-
10 cum. ¶ Sed an in primis duobus † membris ipsa consequatur solutionem: an vero solummodo rerum obligatarum administrationem. Dicet quis consequatur solutionem. ff. solu. matrimo. si constante. in princip. vbi dicit de exactione dotis in tali casu: ⁊ ꝙ exactio sit solutio dicit. l. de verbo. significa. verbum exacte. de lega. iij. fideicommissa. §. si rem. j. de collatio. auf. ꝙ locum. ibi: exegerit. Sed certe si potest solutionem recipere quid cōtinget. Certe efficietur indotata, ⁊ sic matrimonium est sine dote: quia constantia dotis extinguitur per. d. §. si rem. ⁊ institut. quib. mod. tolli. obliga. in princip. nam vbi soluitur dos mulieri videtur constante matrimonio recepisse dotem. de iure dotium. cum in fundo. in. §. si vxor. ⁊. l. debitor. in princip. ⁊ sic mulier potest amodo licite peccare in legem matrimonij, cum non teneatur dotem perdere cum non sit dos. Sed respondent quidam ꝙ dos restituitur sed non efficitur mulier indotata: quia dicitur magis restitui quo ad administrationē q̄ quo ad aliud. Unde dicūt ꝙ dos restituitur, sed subiacet omnibus in lege matrimonij vt possit perdere dotē si committat in legē vt hic in fine, ⁊ sic non dicitur proprie soluta: vnde tutius est vt dicamus ꝙ non soluat dos sed hypothecas recipit. ⁊ dicit. l. hic qr tex. iste nō dicit ꝙ sol

a ¶ Vide ad istam materiā extra de dote. post di. re. ca. per vestras.

natur dos: sed vt res aduocat ꝑ hypothec. ꝛ eas tenet
pro alimentis mariti ꝛ filioꝝ, nec etiam. §. illud. de equa-
lita. dot. facit mentionem de exactione, licet ponatur in
authen. qd locum. que est. j. de colla. que inde extrahitur.
nam non obstat. l. si constante. que facit mentionem
de exactione: quia intelligit̃ ſm hanc, quia non signifi-
cat solutionē, sed exigit tanq̃ res sibi obligatas per hy-
pothecam, nec videatur absurdum si agitur hypothe-
caria non personali: nam al's hoc contingit, de pigno.
quesitum. ex quibus cau. in posses. eatur. l. in possessione.
ꝛ. l. fulcinus. §. si in diem. licet sit communis opinio ꝙ
11 agatur personali ad dotem. ¶ Sed an † vxor potest de-
fendere bona mariti sui contra creditores pro dotibus
suis? Videtur dicendum ꝙ sic, etiam licet vir nondum
vergat ad inopiam. argu. j. de dona. inter virum ꝛ vxo.
l. res vxoris. j. de bonis proscrip. l. si quis sub hac. ꝛ ad le
gem iul. de vi pub. vel priua. l. j. ꝛ. s. ne vxor pro mari. l. ij.
Et videtur casus. ff. de distrac. pigno. ꝛ hypo. l. credito-
12 ris arbitrio. ꝛc. ¶ Sed queritur † si mulier agit hypo-
the. contra extraneum possessorem, an ipse possit excipe-
re qd primo conueniendus sit maritus personali. Dicit
H. ꝙ sic, qd non videtur bene dictū, quia si primo debet
agere personali nō consequitur res obligatas, ꝛ lex ista
hoc concedit qd consequitur res obligatas, licet magis
valeant, vnde iam carebit beneficio huius legis: nam vi
deo simile vbi agitur hypothecaria ante diem ꝛ anteq̃
possit agi personali. de pigno. l. quesitum. vnde qd dicit
constitutio ꝙ locum habet vbi potest conueniri non au-
tem vbi non potest: qd patet quia vbi est absens princi-
palis possum agere cōtra alium, multo magis quando
impedior agere propter aliam causam, ꝛ ideo non videt̃
13 obstare. ¶ Sed querit̃ † an si marit⁹ sit locuples postea,
an res recidant in causam primam: considera aut mu-
lier fecit ſm quod hic dicitur, ꝙ hypotheca. exercuit ꝛ
res aduocauit, ꝛ tunc non est questio, quia per hypo-
thecariā intentatam non sunt facte res mulieris: quia
hypotheca. solam possessionem aduocat. ff. de euicti. l.
si cum venditor. §. j. ꝛ propterea fecit quia maritus erat
malus massarius, ergo si fiat bonus cessat causa ꝛc. sic ꝛ
al's de cura. furio. vel prodi. consilio. ꝛ. l. j. eo. tit. sic ꝛ hic.
Si vero accepit in solutum ꝙ ſm cōmunem opinionem
debet facere: licet lex ista hoc nō dicat, sed. l. si constante.
solu. matrimo. melius dicit. Si volumus illā opinionem
tenere, tunc an debeat reddi dos potest dubitari, quia si
est soluta extinctum est ius dotis, ꝛ sic non est dos, vnde
videtur ꝙ nunq̃ reuertatur in causam primam: quia qd
legitime factum est ꝛc. j. de administra. tuto. ꝛ cura. sci-
mus. de itine. actuq; priua. l. nec enim. de inge. manumis.
l. ij. Econtra videtur ꝙ sic, quia causa solutionis conuer
sa est ad non causam, de condic. sine causa. si fullo. Item
pro hoc quia video ꝙ propter impensas factas in re do-
tali fundus desinit esse dotalis: ꝛ si soluatur iterum effi-
citur dotalis. de iure dot. si is. §. fina. Credo ꝙ si res fuit
accepta in solutum, ꝛ volo consentire qd hoc possit fieri
licet cōtra credam vt superius dictum est: dicam ꝙ hec
res in solutum accepta sit facta dotalis, vt. ff. de iur. do.
l. res. ꝛ ita si constante. ꝙ manebit dotalis, ꝛ quasi dos
inestimata, ꝛ ideo seruiet oneribus matrimonij, ꝛ sic ma-
ritus vlterius nihil dicet: sed si mulier agit hypotheca-
ria qd ego credo magis, dicit possessor accipe dotē tuā
ꝛ dimitte me in pace: vel si ipsa possidet veniet secundus
creditor ꝛ offert dotē, an potest. Videtur ꝙ sic: quia se-
cundus offert priori. de pign. l. ij. secūdus. Equidem ſm
opinionem eorum qui dicunt in tali casu posse solui mu
lieri non procedit hec questio: sed ego magis teneo aliā
ꝛ dico ꝙ agat hypothe. tātum. ꝛ hoc ideo dico qr tēpus
non est soluende dotis, ꝛ sic oblatio nō fit congruo tem-
pore. de solutionibus, si soluturus. ꝛ quia expedit ne sit
indotata. ad velleianū. l. fina. ſm aliam que est vt mulier
possit agere hypothe. dico non posse sibi offerri dotem,
ꝛ hoc ideo quia fauore mulieris est inductum vt tem-
pus tale sit habile ad agendum hypothecaria, licet
personalis nōdum competat: ergo in eius lesionem non
torqueatur. de leg. qd fauore. sic potest aduocare res ma
riti a quolibet possessore nec potest ius auferri, ꝛ ita o-
mnes res mariti pro hac litera que dicit ꝙ debet teneri
ad alimoniam suam ꝛ filiorum suorum ꝛ mariti: ꝛ tunc
facit pro hoc questio que fit in glos. si vult dare fideiusso-
rem, an audiatur. Et dicitur ꝙ nō, qr debet retinere ad
sustentationē sui ꝛ vxoris. ꝛ ad hoc etiam facit. j. qui po-
tio. in pig. habe. l. cum tibi. quia ibi, solu. ma. ergo a con-
trario eo constante non. Jaco. de are.

Summarium.

1 Mulier an sit domina rei dotalis inestimate.
2 Soluto matrimonio incontinenti currit prescriptio
mulieri.

rebus dotalibus.

¶ Diuide hanc legem in duas partes prin-
cipales. In prima parte dat beneficium mu-
lieribus intentandi actionē in rem post dissolutum ma-
trimonium. In secunda dat priuilegium mulieribus nō
opponendi prescriptionem aliquam actioni predicte
anteq̃ competat eis: demum predicte exercitium actio-
nis. Et quidē prima pars subdiuiditur in quatuor par-
ticulas. In prima ponit dictum bimembre. In secunda
rationem dicti. In tertia respōdet tacite obiectioni. In
quarta concludit. secunda pars principalis satis est pla-
1 na. ¶ Sed super eo † qd hic queritur an mulier sit do-
mina rei dotalis inestimate post dictam glos. potest dici
ꝙ mulier sit domina de iure gentium maritus de iure ci
uili, ꝛ ita diuerso iure sint domini duo sicut al's cōtingit
ꝙ vnus est dominus de iure ciuili, alter de iure pretorio,
vt publicanus emphyteota ꝛ superficiarius. ¶ Ex prin
cipio huius legis satis colligitur decisio questionis que
determinatur. s. de secun. nupt. hac editali. §. omnibus.
2 hic vbi dicit: ꝙ anteriores sunt ꝛc. ¶ Circa † illud autē
qd hic dicit in fine ꝙ post solutum matrimonium incō-
tinenti currit prescriptio mulieri. oppo. nonne maritus
habet spacium. j. titu. j. l. j. §. cum autem. ergo tunc cur-
rit prescriptio quia ei qui agere non potest non currit. j.
de prescrip. xxx. an. cum notissimi. Respondeo illa exce-
ptio est personalis, ꝛ ideo nō transit in extraneum. ff. de
excep. exceptiones. ꝛ sic extraneus non habuit hāc exce-
ptionem, ergo incontinenti currit. Alij dicūt quod hec
in mobilibus que debent restitui statim, illa in immobi-
libus que post annum debent restitui prout ibi dicitur:
sed hoc est falsum, cum hic dicat de vsucapione que lo-
cum habet in immobilibus solum. j. in quibus cau. ces.
longi tempo. prescript. l. in seruorum. ꝛ ideo primam te-
neas. Jacob. de are.

Summarium.

1 Bannitus ex certo districtu aut ciuitate an castrū
aut vrbem que banni tempore districtui annexa est im-
pune habitare possit.

Tiam.

1 ¶ Argu. ad id quod posset queri. † Pone aliqs est exbā-
nitus de aliqua ciuitate ꝛ districtu quo tem
pore aliquod castrum non erat de districtu
illius ciuitatis post biennium dictum castrum supposi-
situm est dicte ciuitati: querit̃ nunquid possit stare in di-
cto castro impune. ꝛ est hic argu. ꝙ non. ibi dum dicit:
id quod additamenti ꝛc. Sed certe potest dici contra-
rium inspecto initio banni quo dictum castrum non
erat suppositum. Jacobus. ¶ Et sic facit ad questionē
de facto. Statuto ciuitatis Padue cauetur ꝙ banniti
de Mallerio in ciuitate vel eius districtu habitare non
possint: quidam banniti habitabāt post istud statutum
Lendinarie que non erat de districtu Paduano tem-
pore statuti conditi, sed post est addicata illa terra de di
strictu predicto, querit̃ an illi banniti possint ibi habita-
re impune vt ante faciebāt. Et dixit Richar. malumb.
ꝙ non,

ꝙ non, per legē iſtam cum ſimi. ⁊ pro hoc facit. ff. de ver-
bo. ſignifica. l. pupillus. §. territorium. ſm eum. pro hoc
etiam facit. ff. de adminiſtra. tuto. quoties. §. fina. de pu-
blic. ſi ego. §. fina. de iudic. l. ſi inſula italie. de excu. tuto. l.
non tantum. §. ilienſibus. ibi, propter cõiunctionem ⁊c.
⁊ per predicta dicimus ꝙ lex vel conſuetudo ciuitatis
vel regni porrigitur ad loca ſiue territoria ſibi poſtea
adiuncta, arg. contra. ff. de fund. inſtru. l. ſeie. §. tyrande.
per quem. §. videtur diſtingui: an ita ſint coniuncta vt
ſub vna conſuetudine ſiue lege ſint aut non, quia res
tranſit cum ſua cauſa: vt. ff. de pigno. actio. l. ſi conuene-
rit. §. ij. pro quo facit. s. de officio prefec. preto. aphrice. l.
in nomine domini. §. ſicut. ⁊ ad hoc facit quod not. idem
Iaco. in. l. ſi finita. §. ex hoc edicto. ff. de dam. infecto. ſm
Ray. de forli. Item facit ad ea que dixi in. l. ſi qui. de epi
ſcopa. audien. in. vij. q̃o.

De rei vxorie actione. Rubrica.

Summarium.

1 An pro acceſſionibus dotis bona mariti ſunt ta-
cite obligata.
Que ſunt acceſſiones dotis, nume. eodem.
2 Verbum reſtituere plenum eſt.
3 Si dos eſt data in pecunia ⁊ heredes ceſſauerunt in ſo-
lutione dotis, an tenebũtur preſtare vxori alimenta tam
preterita ꝙ̃ futura.
4 In bone fidei contractibus ⁊ in his qui bone fidei cõpa
rantur vſure veniunt ex mora.

HEm in preſenti. §. Et vt plenius.

1 Sed † an pro acceſſionibus dotis vt
alimentis ſint bona mariti tacite obli-
gata: nam acceſſio. dotis ſunt alimenta. ff. ſolu. matri. ſi
cum dotem. §. fina. dicũt quidam ꝙ non, quia reperitur
iure cautum. ⁊ ita dicebat dominus Guido de ſuccar.
Sed ego dico ꝙ non, quia non eſt iure cautum: nam. l.
dicit deberẽtur alimenta ratione dotis ſoluto matrimo
nio. ſi cum dotem. §. ſi autem in ſeuiſſimo. ⁊ ita pro dote
maritus alit vxorem que non eſt in obſequio, al's ſi ſit in
obſequio alit etiam ſine dote. de oper. liber. ſi cum. ſi eſt
acceſſio dotis alimentũ: lex iſta dicit ꝙ reſtituenda dote
2 verbum † reſtituere plenum eſt. ff. de verbo. ſignifi. l. re-
ſtituere. ⁊. l. plus eſt. ⁊ de vſur. l. videamus. §. in fauiana.
⁊ pro reſtitutiõe ſunt bona obligata, ergo pro omni qđ
cõtinetur in reſtitutione. Item iſta alimenta ſunt com-
muniter ſurrogata loco vſurarum: nam vſure ſunt prohi
bite ſed alimenta preſtantur communiter ab heredibus
viuorum pro quantitate dotis, vnde cũ pro vſuris ſit hic
j. eod. §. cum autem. ergo ⁊ pro alimentis ſurrogatis, ⁊
qđ pignora ſint obligata pro vſuris dicit. l. qui potio. in
pig. habeantur. lucius. §. ſciendum. Sic ergo habet do-
tem ⁊ legatum, vt. ff. de bonis liber. l. etiam. §. ſi debita. ⁊
de inoffi. teſtamẽ. omnimodo. ſic. j. vnde vir ⁊ vxor. auf.
preterea. Reſpondeo aut debetur iure act. ⁊ tunc lega-
tum non excludit actionem pro debito niſi hoc adijcia-
tur, vt hic ⁊ de leg. ij. creditorem. ⁊ de lega. ſi datum. Si
vero qđ debetur non ſit debitum iure actionis, vt eſt in
l. de bonis liber. etiam. cum ſimi. nam filie non datur cõ-
tra patrem vt relinquat: ſi non relinquat datur actio
contra teſtamentum, tunc computatur legatum cũ de-
3 bito, vt in contrarijs. Sed quid † dices poſt annum
vbi dos eſt data in pecunia: ⁊ heredes ceſſauerunt reſti-
tuere dotem nunquid tenebuntur preſtare vxori alimen
ta tam preterita ꝙ̃ futura propoſito officio iudicis qđ
obtinet pro alimentis preſtandis. Videtur ꝙ ſic, quia
fauorabilis eſt petitio, vt. s. de fer. l. ij. hinc dicit mulier
ſi non haberem ius petendi tamen tu dare debes: vt ar.
de his qui ad eccle. confug. l. fina. ff. de tabu. exhiben. l. ij.
⁊. iij. argu. s. de epiſco. audi. l. iudices. Item cauſa dotis
hoc ſuadet, vt. l. pro oneribus. s. de iure dotium. l. dotis
fructus. Item adducitur. l. que dicit mulierem poſſide-
re dotem, vt. j. qui potio. in pigno. hab. l. aſſiduis. Item
heres habet emolumentũ dotis ratione more quam fa-
cit in reſtituenda dote, ergo illud reſtituere debet: nam
equum eſt neminem cum alterius iactura ⁊c. ff. de con-
dictio. indeb. l. nam natura. facit ad hoc inſtitu. de legiti.
agnato. tute. §. penult. C. de furt. l. fina. ff. de oper. liber. l.
opere. quia non eſt par eademq; ratio ⁊c. j. de codicil. l.
fina. Item vbi emolumentum ibi ⁊ onus eſſe debet. ff. de
regu. iur. l. quo tutela. Item licet vna pars receſſerit de
ſeculo altera remanſit, quia ſunt duo in carne vna. ar. j.
de crimine expilla. heredi. l. aduerſus. ff. de ſenato. l. femi-
ne. j. quando muli. tute. off. fungi po. l. j. ⁊ ſic idem honor
alimentandi ſibi debetur qui ⁊ conſtante matrimonio
ab herede exiſtente in mora preſtandi alimẽta. Item fa-
cit ad. l. vt in poſſeſſ. lega. l. penul. de ordi. cogni. l. fina. ff.
de liberis agno. l. ſi neget. ff. de iure delibe. l. ſi filius inſti-
tutus. Et arguitur ex predictis ꝙ equum eſt ab heredi-
bus viri preſtari alimenta vxori ratione lucri percepti:
et ſi equum eſt cum non ſit prodita actio dabitur in fa-
ctum vel officium iudicis, vt. ff. de preſcrip. verb. l. quo-
ties. ⁊ de liberis agno. l. ſi quis a liberis. in princi. ⁊ dic ꝙ
hec mulier poteſt petere vſuras vt intereſſe. ⁊ pro hoc fa
cit. ff. pro ſocio. l. ſi quis a ſocio. extra de vſuris. cap. con-
4 queſtus. ⁊. c. conſuluit. nam † in bone fidei contractibus
⁊ in his qui bone fidei comparantur veniunt ex mora,
vt. ff. de vſuris. l. mora. §. in bone fidei. ⁊ preſtantur talia
alimenta ſm quantitatem dotis, ⁊ facultates heredum
⁊ dignitatem mulieris, vt. ff. vbi pupil. edu. debeat. l. j. ij.
⁊. iij. Iacob. de are.

Exactio. Hic dicitur ꝙ mobilia debent
ſolui poſt annum. Sed quid faciet
mulier ſi nihil aliud habet. Forte poteſt dici licet hoc nõ
dicatur hic ꝙ hoc intelligatur quando ipſa eſt diues ⁊
maritus pauper: at quando vterq; pauper non debet
maritus ali de ſubſtantia mulieris, nam nullus eſt qui te
neatur ad alimenta propter perſone coniunctionem vel
reuerentiam niſi quando excedit in facultatibus: vt. ff.
de liberis agnoſcen. l. ſi quis a liberis. §. ſi. hec eſt quedã
alimentatio quam facit mulier de marito in hoc ꝙ tene
ret dotem vſq; ad annum, ⁊ ideo credo ꝙ in tali articu-
lo maritus habeat hoc beneficiũ, ita ꝙ intelligitur quã-
do mulier eſt diues: vel dic ꝙ communiter alatur. argu.
l. vbi autem. ꝙ vxor vadat oſtiatim nõ videtur. Sed nun
quid vtilitatem intra annum debet preſtare. Reſpõdeo
ſic, vt indicat. l. ſi mulier ꝙ ⁊c. ſolu. matrimo. diuor. §. nõ
ſolum. ⁊ ſic eſt differentia inter obuentiones ⁊ vſuras.
Sed ſm hoc ſi debet maritus reſtituere vtilitatem me-
dio tempore perceptam, quam vtilitatẽ habet inde quã
do retinet vſq; ad annum. Reſpondeo habet vſum rei,
ſed preſtabit qđ potuit inde haberi: nam vtile eſt habe-
re rem, licet ſoluat pecuniam. Alij dicũt ꝙ demum poſt
annum preſtabit vtilitatem, ſed eis obſtat dicta. l. non ſo
lum. Sed poteſt reſponderi pro eis ⁊ dici ꝙ fructus qui
percipiuntur ex re reddantur mulieri: qui vero occaſio-
ne rei vt vectura, demum poſt annum, ſed primum cre-
do. Iaco. de arena.

Sin autem. Ibi: credo cõtra vſuras.
Hoc intellige ſi vxor malit
petere vſuras, ſed ſi vult petere obuentiones vt. j. in ver.
ſimiliq; modo. vel intellige hoc quãdo res eſſe deſierat:
infra autem in verſic. ſimiliq; modo. quando extabant,
⁊ hoc ſm gloſ. ſi malit contra. Tu autem dic ꝙ hic lo-
quitur de acceſſione quã poterat vir habere poſt tẽpus
more. Si poſt annũ vt dicamus ꝙ poſt annum incipiet
currere vſura vſq; ad tertiam centeſime facta eſtimatio
ne rerum dotalium, ſed penſionem cum vecturis ⁊c.
que ſuſcepit maritus intra annum tenetur reddere o-
mnes quas percepit a tẽpore ſoluti matrimonij: ſtatim
ſubiungit ſimiliq; modo ⁊c. quaſi dicat ex tempore ſolu
ti matrimonij: ſed ſm hoc quam vtilitatem habet vir ex
huiuſmodi dilatione anni? Reſpondeo magnam: nam
magna vtilitas eſt habere rem: licet ſoluatur pẽſio inde
vel vectura. Iacobus de are.

Summarium.

1 Fundus dotalis an possit alienari etiam muliere consentiente.
Quis dicatur fundus dotalis, nume. eodem.

Et cum lex. Dic ꝙ interdum consentit mulier alienationi fundi dotalis. Interdum alienationi rei proprie mariti. Interdum alienationi rei date in donatione propter nu-
1 ptias. Si cõsentit † alienationi rei dotalis, seu fraudi, ⁊ tunc aut proprie est dotalis, aut improprie: nam proprie est dotalis qui datus est inestimatus in dotem. s̃. titu. j. l. in rebus. ⁊ tunc non potest alienari quãtumcũq; mulier cõsentiat, nec hypothece dari, nec etiam si iuret. s̃. de le. nõ dubium. Sed dicet quis qd obseruatur in fundo dotali obseruatur ne in re mobili? Respon. non quia tantũ in re immobili locum habet hec lex iul. Item q̃ seruum datum inestimatum in dotẽ potest maritus manumittere. ff. de iur. doti. l. dotalem. j̃. de seruo cõmu. manu. l. j. Item video prohibitionem rerum ecclesiasticarum nõ trahi ad mobiles; hoc idem seruatur in tutore qui alienat mobiles non autem immobiles. Item quod in vno vetatur in alio conceditur. ff. de iudicijs. cum pretor. Si vero nõ sit proprie dotalis, sed improprie: vt quia estimatus, ⁊ sic maritus est emptor. s̃. de iur. dotiũ. l. quoties. ⁊ tunc potest consentire ⁊ preiudicat. Si vero cõsentit obligationi rei proprie mariti preiudicat sibi, vt. s̃. ad vellei. l. iubemus. Si vero cõsentit obligationi rei donate propter nuptias preiudicat sibi si sunt res de quibus possit satisfieri mulieri, vt dicit auf. siue a me. s̃. ad velleia. Si autẽ mulier alienat ⁊ maritus consentit obtinet: qd not. s̃. de iur. dotiũ. l. si predium. ¶ Rem in presenti. Diuide hanc legẽ in tres partes principales grossas. In prima ponit proemium. In secũda statutum. In tertia tradit l. statutũ ibi, rei vxorie. itaq; ⁊c. subdiuiditur in sex partes principales. In prima instruit nos Imperator quã actione habemus petere dotem. In secunda que est in §. vt plenius tribuit tacitam hypothecam actioni ex stipulatu per quam petitur dos. In tertia que est in. §. sed ⁊ si. vult Imperator actionem ex stipulatu que pro dote competit numerari inter bone fidei actiones. In quinta que est in. §. ⁊ actiones. ⁊ durat vsq; ad. §. ⁊ cum lex. ponit Imperator que sunt naturalia actionis ex stipulatu: reiecta in his obseruantia rei vxorie actionis, ⁊ que sunt communia vtriusq; actionis q̃uis hodie in solam actionem ex stipulatu veniat rei vxorie actione sublata, ⁊ que sunt proprie actionis rei vxorie: exinde tamen sunt accommodata actioni ex stipulatu per quã petitur dos reiecta super his obseruantia rei vxorie actionis, ⁊ que sunt communia vtriusq; actionis q̃uis hodie in solam actionem ex stipulatu veniat rei vxorie actione sublata, ⁊ que sunt proprie actionis rei vxorie, exinde tamẽ sunt acommodata actioni ex stipulatu. In quinta que est in §. ⁊ cum lex. tollit ⁊ remouet quãdam dubitabilem questionem circa hunc tractatum. In sexta que est ibi. §. id. ponit Imperator duas actiones quas ipsa facit statuto huius legis. Jaco. de are.

¶ De donationibus inter virum ⁊ vxorem. Rubri.

Summarium.

1 Donata an ratione criminis reuocentur.
2 Morte delinquentis extinguitur delictum.
Limita, vt nume. eodem.

Res vxoris. ¶ De duabus primis donationibus credo glos. bene dicere. Sed in tertia, scilicet quando est inter viuos nõ credo gloss. bene dicere. Et idem glossator reperitur sibi contrarius: nam hic ⁊ in. l. post contractum. ff. de donatio. dicit ꝙ post contractum capitale crimen donationes facte valent nisi donatio sit secuta sententiã: vnde tenet ꝙ accusatione proposita possit donare. Contrarium tenet in. l. ex iudiciorũ. vbi dicit ꝙ post litem contestatam in crimine nõ potest malefactor donare, ergo ibi sentit quod licet precesserit donatio sententiam ꝙ non valet, scilicet post litem contestatam. Item est cõtra glos. que est in. l. chirographis.
1 de administra. tut. Et idcirco † dic ꝙ quando queritur an ratione criminis donata reuocentur vel non inter viuos ⁊ coniuges: considera, aut sententia nulla de crimine est lata contra malefactorem dum viuit, tunc donata non reuocantur quia deficit principalis: quia non potest ferri sententia contra mortuum seu post mortem, ⁊ hic est intellectus illius legis post contractum. quia toto tempore malefactoris sententia nõ fuit lata. ⁊ pro-
2 batur hoc. ff. de publi. iud. defuncto. ⁊ quod † morte criminosi extinguatur crimen dicitur. j̃. si reus vel acc. l. j. Fallit in crimine lese maiestatis, ⁊ alijs exceptuatis in quibus queritur etiam post mortem de crimine, vt. ff. de donatio. l. donationes. §. perfecto. j̃. ad legem iuliam maiesta. l. penulti. ⁊ fina. ff. de accusatio. l. ex iudiciorum. Si vero sequatur condemnatio in personam malefactoris: tunc considera aut ipse donauit sine suspicione pene, vt quia nondum deliquerat ⁊ post deliquit, tunc est firma nec reuocatur. ⁊ hoc probatur per legem. ff. de de donatio. l. causa mor. l. si aliquis. ibi, quãuis ⁊c. ⁊. j̃. de bonis proscrip. l. si quis post hanc. ibi, ante tempus criminis ⁊ reatus, ⁊ hic. Aut donauit suspicione pene, vt quia iam deliquerat: nam postq̃ deliquit debet suspicari se puniendum, vt. j̃. de verbo. significa. aliud. ⁊ tunc reuocatur, vt. ff. de manumis. l. qui pene. qui ⁊ a quibus. l. si pene serui. §. fina. ⁊ dicta. l. si aliquis a contrario sensu litere. de bonis dam. l. cum ratio. §. ex bonis. Sed instabis quomodo sciam qd fecerit cum suspicione pene ⁊c. Respondeo vt dictum est si fecerit post delictum presumatur ꝙ fecerit suspicione pene: nam debuit suspicari se puniendum per. l. si aliud. de verb. signifi. vt dictum est. al's si hoc non suspicaretur non propter hoc esset melioris conditionis, quia ⁊c. quod vi aut clam. l. seruus. Si vero nondum deliquerat considera aut incontinenti, id est statim post donationem factam deliquit, ⁊ tunc presumo ꝙ cogitauerit delinquere quãdo donauit, ⁊ sic sequentia declarant precedentia. ⁊ ad hoc facit decretalis extra de electio. ca. officij. Item pro hoc quia ex his que incontinenti fiunt mens intelligitur habita in sequentibus. ff. ad macedo. l. sed iulianus. §. si filius. de priuileg. credi. si ventri. §. fi. si quis in testa. lib. l. j. §. fina. ⁊ hec reuocatio fit per officium eius qui habet exequi ⁊ recuperare bona, de administra. tuto. l. chirographis. ad sillanianum. l. senatus. Sed quid si vendidit. Respõdeo aut venditio fuit simulata, ⁊ tunc certum est ꝙ non valet, de act. ⁊ obliga. l. contractus. sed si in veritate fuit facta non reuocatur nisi probetur de participatione fraudis. ff. que in fraud. credi. l. si a debitore. sed in donatione nõ considero sciuerit vel nesciuerit, per. l. de ijs que in frau. credi. qui autem. §. simili modo. Jac. de arena.

¶ Si dos constante matrimonio. Rubrica.

Summarium.

1 Actio que pro dote competit an tollatur per solutionem.
2 An constante matrimonio possit fieri restitutio dotis.

1 **Si constante.** ¶ Sed querit † an tollatur actio mulieri si soluatur ei. Et videtur ꝙ nõ possit agere vlterius, quia maritus ante diem potuit soluere: quia qd debetur in diem ⁊c. de solutio. quod in diem. Item pro hoc. de iure do. cum in fundo. §. quod si accidat. ⁊. §. vxor. in fi. ⁊ pro hoc. eo. ti. l. debitor. ⁊. l. seq. ⁊ ad velleia.

ad velleia. vir vxori. §. ij. ⁊. s. de donationi. propter nupt. si constante. §. fina. ergo videtur ꝙ constante matrimonio possit solui. ¶ Econtra quia talis solutio obtinet instar donationis, ergo non est solutio nec liberatio, ⁊ sic mulier repetet cum venerit dies soluende dotis. Item hoc videtur expressum, de religio. l. si pro rata. ⁊ sic videtur ꝙ possit petere dotem. Sed certe si hoc esset eueniret malum quoddam quod bis haberetur quod non de
2 bet esse. de regu. iur. bona fides. Potes tenere † primam solutionem: si ergo facta est solutio dotis per maritum constante matrimonio que non tenet vt primo dictum est, non preiudicat marito quin eam repetere possit, vt hic ⁊ in. l. si pro rata. preiudicat quantum ad ceteram personam: vt. eod. titu. l. inde neratius. Unde videtur ꝙ non preiudicet extraneo qui debet habere actionem cōtra maritum. Alij dicunt, aut mulier habet saluam pecuniam ⁊ patitur doli exceptionē, al's non. argu. de doli excep. apud celsum. §. si quis pupillo. Et ideo cum redditur fac ꝙ detur res immobilis in solutum pro dote: vt sic non possit dissipare, vel addatur causa vt se et suos alat, ⁊ tunc est causa probabilis ⁊ soluta est legitime, ita ꝙ non potest vlterius peti, vt. ff. de iure dotium. mutus. §. manente. ⁊ dicta. l. si pro rata. solu. matrimo. l. ꝗ̃uis. ⁊
a l. sequen.[a] Iac. de are.

¶ Ne fideiussores dotium dentur. Rubrica.

Siue ex iure. ¶ Sed queritur in glos. an alius potest pro viro dotem accipere. dicit glos. ⁊c. Sed certe non videtur ꝙ possint esse duo rei, cum quando sunt duo rei alter fideiubere videatur pro eo quod ad alium peruenit: at dos debet peruenire ad virum. ff. de duo. reis. si id ꝙ. Nō obstat quod dicitur, vel ab omnibus ⁊c. quia illud habet locum in his quorum est dotem recipere vt sociorū ⁊ talium. Non ergo extranei possent: al's leges essent imposite verbis. Item an pignora possint dari? credo ꝙ non, sed hypothece: quia non credatur sic. Sed an extraneus potest dare pignora ꝙ habeatur vt fideiussor. Sed si extraneus dat dotem ⁊ stipulatur sibi reddi, videtur ꝙ sic: quia loquitur quando ad mulierem debet redire. Iaco. de are.

¶ Ubi petantur tutores vel curatores. Rubrica.

Summarium.

1 Tutor datus ratione domicilij vel originis an administrabit res alibi positas.
2 Minor an potest se subijcere potestati alterius iudicis ꝗ̃ sui.
3 Clericus minor nec volens nec inuitus potest se subijcere curie seculari.

1 **Magistratus.** ¶ Sed an tutor † dat⁹ ratione domicilij vel originis administrabit res alibi positas. Et videtur ꝙ sic: quia datur persone que est sub eo qui datur, nam principaliter datur persone, iuxta illud de excu. tuto. l. propter litem. §. licet datur. Item pro hoc quia de re vbicunqꝫ posita potest cōueniri vbi habet domicilium: ita ꝙ per sententiam iudicis domicilij potest perdere rem. j. de prescrip. long. tempo. l. fi. ergo ⁊ committere administrationem alij. Item
b habet iurisdictionem[b] in persona, ergo ⁊ in rebus. arg. ff. de pact. conuen. tam super dot. l. hac lege. ⁊. s. de sacr. sanct. eccle. aut. ingressi. secus si datur ratione patrimonij tantum. ¶ Econtra videtur ꝙ administret tantum res que sunt in ciuitate illa. arg. l. iurisperitos. de exu. tuto. nisi in rebus que sunt ibi vbi habet originem vel domicilium. Sed quid si nihil habet in loco originis, an potest dari. Respondeo sic, nam non differt vnde: in reliquo ergo in loco originis licet ibi nihil habeat potest dari. Sed ad quid si non potest administrare. Dic ꝙ sic cum tutor principaliter detur persone, secūdario rebus. de administratione tuto. cum plures. §. cum tutor. Sed
2 an potest minor † subijcere se iurisdictioni illius cuius non sit. Uidetur ꝙ sic, de manumis. vindic. l. etiam. in fi. Econtra quia sicut consilium minoris non est ratum in eligendo tutorem, de manu. vindic. l. fi. ita nec eliget qui debet. Item an dandus potest se subijcere ei qui vult eū dare. Dicere videtur ꝙ sic: vt in. l. vbi affuit. de tut. ⁊ curato. datis ab ijs. ⁊ qui petant tuto. l. decetero. Item q2 in voluntaria iurisdictione vnde se subijcit ei cuius iurisdictioni non est subiectus: vt de manu. vindic. l. etiam. in fi. sicut in contentiosa iurisdictione, vt. ff. de iudi. l. j. ⁊. ij. Sed quid, habet pupillus litem hic corā potestate: quis dabit ei tutorem. Respōdeo, iudex vbi agitur: vel distingue, aut pupillus conuenitur quia possidet rem aliquā, ⁊ tunc tutor ⁊ curator datur ei per iudicem loci vbi agitur. de tuto. ⁊ curato. dat. ab ijs. l. pupillo. ⁊ hic. Si vero litigat tunc actio est vbiqꝫ: vt. j. de prescrip. lon. temp. l. fi. vnde qui habet pupillum sub sua iurisdictione ratione originis potest ei dare tutorem ⁊ curatorem, tamen melius videtur cum licet actio sit vbiqꝫ, tutor tamen nō potest administrare nisi in territorio ius dicentis: vt. ff. de bo. auto. iud. poss. cum vnus. §. fi. ꝙ iudex loci vbi agi debet dat tutorem. Sed quid de clerico qui est minor et agit corā seculari iudice quis dabit tutorem vel curato
3 rem. Scire debes † ꝙ nec inuitus nec volens potest clericus se subijcere iurisdictioni seculari. extra de fo. competen. l. si diligenti. ⁊ in aut. de sanc. episco. §. economos. cum ergo non possit dari nisi ei qui est de iurisdictione dantis. j. qui dare tuto. poss. l. iij. merito videtur ꝙ non possit dare per secularem. Item non subest clericus iurisdictioni seculari ratione rei, quia res clericorum fruitur eodē priuilegio cum persona. s. de epi. ⁊ cle. l. j. merito nec rei nec persone potest, imo iudex ecclesiasticus debet dare tutorem vel curatorē non obstāte. l. nec quicꝗ̃. que dicit ꝙ nihil est in prouincia qd non per ipsum expediatur, ⁊ tamen causa fiscalis non expeditur per ipsum. de offic. proconsul. ⁊ leg. nec quicꝗ̃. Ita hic dico licet dicatur pretor ⁊ preses dare tutorem: verū est eis qui sunt sub sua iurisdictione, sic ⁊ alibi dicitur. de transac. l. cum his. §. transactiones. Ita hic propter personam sit idoneus episcopus non iudex secularis: ⁊ licet dicas agi in foro seculari, tamen nihilominus non potest dari tutor vel curator, licet sententia per eum lata valeat. Uel si vis allegare pro alia parte dic, ꝙ tutoris datio ⁊c. vt de tutelis. inuito. §. tutoris datio. non reperitur ꝙ episcopus debet: sed alius. insti. de attili. tutore. Item quia licet agit coram seculari, ergo ⁊ ipse debet. de tutoribus da. ab ijs. l. pupillo. Sed primum credo melius ꝙ episcopus det. Item lex dicit, ꝙ facultas ⁊c. insti. qui dari tutores possunt. vnde credo melius ꝙ episcopus. ¶ Ex his dic ꝙ qui confirmat nihil dat vbi confirmatum esset validum sine confirmatione: sed vbi esset inualidum sine confirmatione videtur dare qui cōfirmat: vt in aut. de defen. ciui. §. interim. ⁊ de pact. l. legitima. ⁊ de verb. signifi. l. obuenire. Iaco.

a ¶ Dic de hac. q. ⁊ etiā q̄n dat in solutum creditori plenissime: vt. ff. de dona. l. si aliquis. p Iaco. de are.

¶ Quando mulier tutele officio fungi potest. Rubri.

Summarium.

1 An datio tutoris valeat ignorante matre.

Authentica.

1 **Matri ⁊ auie.** ¶ Super vltima questione † qua queritur si datur a iudice tutor matre ignorāte, an teneat datio. Dic ꝙ cum mater expellet legitimum ⁊ legitimus datiuum, ergo mater expellet datiuum, vt. ff. de tut. ⁊ ra. distra. l. si tutor. §. j. Uel dic, aut

b ¶ Et ad h facit. l. data. in fine. ⁊. l. in hac. j. de donatio.

datur matre patiente, ⁊ tūc proponitur matri: si matre
ignorante non adhibita distinctione vtrum matri po-
test culpa imputari sine negligentia vel non vt in.l.alle.
hic.argu.ad hoc. ff. de adulter.si maritus.§.fina.⁊ facit
ff.de tutor.dat.ab ijs. l.si tutor petitus. ¶ In glos.j.ibi:
sed si erit pater ⁊ auia equa ⁊c. Alij dicunt ⁊ melius, ꝙ
hoc casu non admittatur auia, non ea ratione quia ipsa
excludat per legitimum, quia non esset bona ratio: sed
illa ratione quia tutela defertur ſm ordinem successio-
num: vt.s.de legiti.tut.authen.sicut.sed pater prefertur
auie in hereditate: vt.j.ad tertullia. auf.defuncto. ergo
in tutela. Jacob.de arena.

Summarium.

1 ☞ Impudica est mulier que secundo nubit.
2 Legatum relictum vxori quandiu caste vixerit reuoca-
tur si secundo nubat.

Si pater. ¶ Ibi, sed pudicitiā: not.
1 ꝙ † impudica est mulier
2 que secundo nubit. ⁊ sic est arg. ꝙ † quando
maritus relinquit vxori vt habeat vsumfru-
ctum quādiu caste vixerit, ⁊ postea ipsa nubat ꝙ debet
amittere.argu.contra in auf.de non eligen.secundo nu-
bentes.§.oportet si quis.xxxj.q.j.c.dominus. xix. distin.
hic scripsimus.⁊.xxxj.distin.c.vicena.⁊ in auf.de re.⁊ ea
que pa.§.si.extra de cler.coniug.c.quod a te. ⁊ in gl.que
tamen.⁊ ibi not. Jac.de are.

¶ De administratione tutorum. Rubrica.

Pro officio. ¶ Sed queri-
tur quādo bo-
na tutoris videātur obligata, an a prin-
cipio gestionis, an vero demum cum ali
quid cōmisit propter quod est debitor.
Et videtur demū cum id commisit, vt
als contingit in administratione rerum fisci. de priuile.
fis.si debitor.de bo.dam.si quis.§.fina.de iure fis.l.j.simi-
le.s.de pac.conuen. l.fina. de dona.ante nup.si constan-
te.§.iura.⁊ alibi.s.de secū.nup.hac edictali.§.omnibus.
¶ Econtra videtur ꝙ tantū ex tempore initij, nam hic
dicit si nō administrauit tamen bona sunt obligata, er-
go ab exordio. Item si gessit videtur ꝙ trahatur obliga
tio retro.de bo.que libe.l.cum oportet.in fi.sic ⁊ alibi bo-
na obligantur ante personalem. ff. qui potio. in pig.ha.
l.j.⁊ hec videtur fauorabilior, nam ⁊c.de constitu.princ.
l.beneficio. sed hoc est priuilegium ⁊ beneficium. Item
ꝙ ab initio bona obligantur dicit lex, de episco. audien.
de creationibus.s.quando mul.tute.offic.fun.po.l.fina.
Sed si obligat bona ⁊ postea debitor efficitur, nōne tra-
hitur obligatio retro.ff.qui po.in pig.ha.l.j.ergo ⁊ legis
obligatio idem facit. vnde intelligo ꝙ retro fuit obliga-
ta, ⁊ ꝙ proficit ad prioritatem. Jac.de are.

¶ Arbitrium tutele. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Filius abstinens hereditate paterna si cum occiso-
ribus pacem ineat ⁊ aliquid habeat, an teneatur credi-
toribus paternis.

Tam qui. ¶ Diuide hanc le-
gem in tres partes
principales. In prima ponit casum in
genere. In secūda respondet tacite que-
stioni que posset fieri ante siue ex casu in
genere posito. In tertia ponit casum in
specie, scilicet ibi, cui ⁊c. ⁊ ibi incipias casum, ⁊ respōdet
1 per.l.principium argu. Hic † colligitur ꝙ si filius qui se
abstinuit fecit pacem de morte patris, ⁊ aliquid habuit,
ꝙ propterea nō teneatur creditoribus patris. ⁊ pro hoc
ff.de sepul.violato.l.quesitum.de acquiren. heredit. pro
herede.§.fin. ⁊ hoc magis ex industria vt filius ꝙ̄ vt he-
res videtur habere.vt ad leg.falcid. l.iij. ⁊ de heredi. vel
actio.ven.l.venditor ex here.⁊ de peti.non solum. Jac.

Veteris. ¶ Ego intelligo hanc le-
gem in his que possunt oc-
cultari ⁊ subtrahi, vt vinum ⁊ frumentum.
Si autem dixit in inuentario se inuenisse ta-
lem domum que reperitur aliena, an tenebitur: certe
non credo. Jac.de are.

¶ De curatore furiosi. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Curatoris datio que fit alicui vt furioso cum non
sit, an teneat.
2 An absenti datur curator.

Curatores. ¶ Super eo
quod hic que-
1 ritur an † teneat datio si datur vt furio
so qui furiosus nō sit. Dic si datur a pa-
tre tenet datio.de cura.furi. l.penul. si a
iudice non, quia obreptum est pretori:
vt.s.si ex fal.allega.l.j.de tuto.⁊ cura.datis ab ijs. l. seie.
de rebus eorum.magis.§.maneat.de fideicommis.liber.
cum vero. §.subuentum. idem si vt prodigo qui non est:
nam ⁊ si sit ⁊ postea perueniat ad sanos mores non te-
net ipso iure.ff.eo.l.j.⁊ de hoc glo.institu.quibus non est
permis.face.testa.§.item prodigus. ¶ Item in eo ꝙ di-
2 citur in glos. † ꝙ absenti datur curator: vt in.l.ab hosti-
bus. non credo bene dictum, quia nunꝙ̄ absenti datur
imo ibi datur bonis absentis. Item ad illud quod que-
ritur si contractū est ante dationem curatoris cum pro-
digo post interdictionem bonorum: dicas sicut in pu-
pillo cui similis est, vt.ff.si certum peta. l.certi condictio.
§.penul.⁊ pupillus non obligatur.ff.de verbo.obliga.is
cui.⁊ not.in.l.si curatorem. Jac.de are.

¶ De predijs minorum. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Alienatio rerum minoris est prohibita.

Et si is. ¶ Dic ad solutionem
contra.l.non dubium.
quod dicit. l.non dubium. quicquid ⁊c.
verum est quando aliquid fit ⁊ sequere-
tur ex eo vel ob id ad efficaciam contra-
ctuum per quandam consequentiam in
dulgendam ⁊ est illud tanꝙ̄ irritum ⁊ inane: sed si ex eo
quod sequitur per consequentiam nulla efficacia sequi-
tur, ⁊ tunc non habet locum illud, sed lex hec, nam alie-
1 natio † rerum minoris est prohibita fauore minoris. Si
minor vendat, vel donet, vel obliget res suas non tenet,
nam tunc per quandam consequentiam approbaret: at
vbi consequentia vel sequela non redundat ad preiudi-
cium minoris, vt hic, quia nihil ad minorem vel ad cor-
roborationem contractus si teneatur curator, ⁊ hic te-
nebitur.⁊ ad hoc facit.s.ad velleianum. auf.siue a me.⁊
arg.ff.de donatio.inter virum ⁊ vxorem. l. cum hic sta-
tus.§.si socer. Jac.de are.

Prediorum. ¶ Dic sic, aut vē-
ditio non tenuit i-
pso iure ꝙ aduersarius minoris probet locu-
pletatum minorem vt hic, ⁊.j.l.vtere. ⁊. l. si
predium. Si vero tenuit venditio ⁊ venit contra per re-
stitutionem, considera aut minor allegat se circumscri-
ptum in venditione, aut in subsidiū propter pretij amis-
sionem. Si eo ꝙ amisit pecuniam solutam velit restitui,
debet probare

debet probare amissionem et tunc fit restitutio contra solutionem: vt. s. si aduer. sol. l. j. probat ergo amissionem, et sic loquitur, de mino. l. verum. §. item iure. non restituitur. de iureiurã. l. nam postea. §. si minor. Si vero allegat deceptionem inconsulta alienatione, quia expediebat sibi magis tenere quam vendere vel minori pretio vendidit, tunc aduersarius excipit et dicit, si vis quod reddam tibi rem, redde mihi pretium. Alter dicit, non habeo, debet probare aduersarius minoris, nam fundatur intentio minoris per lesionem probatam: nam si ille dicit da rem et iste excipiendo dicit, da pretium, et ille dicit amisi, debet probare locupletatum. ff. de administratione tutorum. l. si sine. §. interposito. de minoribus. l. penul. §. si pecunia. Jac. de are.

Summarium.

1 ☞ Interpositio decreti a quo iudice fieri debet quando minor alienat res alterius territorij, an ab eo qui est iudex territorij pupilli, an ab eo qui est territorij rerum.
2 In alienatione rerum minoris que sunt extra territoriũ cautela est quod vterque iudex interponat decretum.

1 Si predium. ¶ Sed si † querit, minor Paduanus vult vendere predium situm in territorio Vicentino: quis iudex interponet decretum Vicentinus vel Paduanus. Hic dicit quod iudex vbi est predium. pro hoc facit de bo. auto. iudi. pos. cum vnus. §. is qui possidere. de iudic. heres absens. §. j. s. de iudic. properandum. §. sin autem. vbi dicit ad maiorem iudicem, quod exponitur, id est ad eum qui habet rem petitam in sua iurisdictione. pro hoc de iurisd. om. iudic. extra territorium. pro hoc de tuto. et curato. datis ab ijs. l. pupillo. Econtra videtur quod etiam alibi possit fieri. j. de donatio. l. in hoc. Item expressum videtur pro hoc. de reb. eorum.
2 l. magis. §. illud. Quidam † non soluunt sed dicunt cautelam quod vterque interponat. de excu. tuto. l. iurisperitos. §. j. Sed hoc non est soluere sed sufficit quod ille in cuius est territorio, vt hic: sed potest dici quod quicunque eorum possit vt iudex ille vbi est res vt hic, et alius vbi habet domicilium. et facit ad hoc. j. de prescrip. lon. tempo. l. fina. Et idem dico si idem tutor habet administrationem etiam illius et fructus qui ex eo percipiuntur huc portantur, potest iudex iste interponere decretum per dictum. §. illud. Sed contra. j. de prescrip. long. temp. l. fi. vbi et si res sit alibi, tamen vtrobique valet sententia etiam alibi lata vbicunque sit predium. Jac. de are.

Summarium.

1 ☞ An minor sine decreto possit ad diuisionem prouocare.

1 Inter omnes. ¶ Sine decreto: ergo † cum decreto potest fieri. Sed tu obijcies, quomodo valet cum non subsit es alienum quod est opus. s. eo. ob es. Respon. potest contingere quod eit es alienum, et minor vult vendere partem suam quam non potest vẽdere nisi partem habeat pro diuiso: certe bene permittitur propter hoc prouocare ad diuisionem: vt. ff. de iure dot. siue generalis. et. l. titia. Idem dicam si expediat minori partem habere pro diuiso quod possit prouocare: nam est vnus obligatus alteri, cum actio communi diuidun. sit mixta. instit. de actio. §. quedam. et potest expedire quod vnus forte totam brigam habet de re communi, vt arg. ff. pro socio. l. si non fuerint. et aget commu. diuidun. vel alia fm quod suadebit natura negotij, vt de autorita. tutorum. l. inter pupillos. et de tutelis. l. quod dicitur. Jac. de are.

¶ Si maior factus ratum habuerit. Rubrica.

Si quando. ¶ Diuide hãc legẽ in quatuor partes principales. In prima parte ponitur pollicitatio. In secũda pollicitati satisfactio. In tertia satisfacti exceptio. In quarta satisfactiõis et eius exceptionis determinatio: pollicetur quippe imperator Justinianus in prima parte se prefinire certum tempus propter quod inutiles alienationes rerum minorum roborentur et valeãt. In secunda parte stãtuit quod sit illud certum tempus post quod corroborentur minorum alienationes et valeant: et ita satisfit pollicitationi facte. In tertia parte excipit quendam contractum a tempore quod statutum est, scilicet contractum donationum factarum a minoribus: nam talis contractus post tam breue tempus positum in regula non recipit roboris firmitatem, preter quam in vno casu posito in textu. In quarta parte determinatur secunda et tertia pars principalis huius legis, et est plana. ¶ Hoc principium huius legis credo habere locũ vbi persona est legitima, id est cum tutore vel curatore, vel si impetrauit veniam etatis, et sine eo contraxit. Item habebat causam legitimã et veram, ita quod nil deficit nisi interpositio decreti, al's si non haberet causam vel contraxisset sine curatore quando habebat, si contraheret locum non habet hec lex in principio. Jacobus de arena.

¶ Explicit liber quintus.

¶ Incipit liber sextus.

¶ De seruis fugitiuis. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Ex reiteratione delicti augetur pena.
2 Utens falso instrumento quod fecit fabricari an duplici pena puniendus veniat, quod scilicet vsus sit et fabricandum curauerit: distingue vt hic.

Quicũque. ¶ Ibi, si vero. Hic intellige quod a primo fugit et alter recepit, et sic de
1 singulis, et † sic ex reiteratione delicti augetꝰ pena: quod facit pro eo qd querebatur in
2 pallatio altera die. † Quidã fecerat fabricari falsũm instrumentũ et eo fuerat vsus, petebatur puniri dupliciter de falso et quod fecerat fieri et quod fuerat vsus, querebatur quid iuris: et quod dupliciter puniatur facit hec lex, et j. titulo. j. aduersus. et de priuatis delictis. l. nunquam. ¶ Econtra quod non, quia interdum sunt plura facta et delictũ vnum. Interdum sunt plura facta, et delicta plura. Interdum vnum factum et delicta plura. Sunt plura facta et delictum vnum, vt furtum, falsitas, periuriũ, adulterium. In isto casu perseuerãte primo delicto non committitur sepius: vt si sepe adulterium cum eadem muliere committatur, non punitur sepius siue pluries, quia fuit primo cõmissum et durauit: sic et in falso, nam vtendo illo quod fecerat fabricari, cum per fabricaturam in crimine falsi inciderit non adijcit penam, iuxta id quod dicitur: in furto ex quo semel est commissum ex assidua contrectatione, non nascitur magis furti actio. de furt. ei qui furti. eo. tit. l. inficiando. §. infans. simile eod. tit. si surripiatur. Ita ergo sit in hac questione et non curetur vtatur vel non: sic in eo qui impetrauit ius iniquũ non curatur vtatur vel non. ff. quod quisque iur. l. iij. ij. respon. pro quo etiam est. j. de falsis. si falsus. vbi ergo sunt plura facta et delictum vnum, videatur vna pena puniri. Interdum sunt plura facta et delicta plura, vt quan-

do primum iam consummatum est, et aliud de nouo fit, vt est hic, quia primo fugit seruus, et eum vicinus recepit et reddit ad dominum, et iterum idem suscepit eum, et sic tertia vice: simile in furto in casu qui ponitur. ff. de furtis. l. interdum. in princ. ff. de penis. l. relegati. vnde in dicta. l. nunquam sunt plura facta et plura delicta. Interdum est vnum factum et delicta plura, vt quando quis incidit in plures leges propter idem factum: nam tunc sunt plura delicta: vt est exemplum in eo qui sciens falsum cōscripsit in tabulis publicis qui tenetur leg. iul. maiest. vt ff. ad leg. iul. maiesta. l. ij. et etiam leg. cornel. de falsis. vt ff. de falsis. l. j. §. j. simile est in eo qui nomine pretoris etc. qui tenetur corne. de falsis. ff. de fal. qui nomine. et etiam leg. iul. maiesta. ff. ad leg. iul. maiesta. l. iij. et tunc loquitur lex. ff. de accusatio. l. senatus. et tunc satis est vna pena puniri, vt in dicta. l. senatus. vnde quando sunt plura facta et delictum vnum, vna est actio siue accusatio, quando sunt plura facta et delicta plura, tunc plures sunt accusationes, quādo vnum factum et delicta plura, vna tantum porrigitur accusatio, et sic credo questionem determinari. Jaco. de are.

Summarium.

1 An minor possit furti nomine puniri.
2 Tutor vel curator scienter recipientes in domo pupilli seruum fugitiuum qua pena puniantur.
3 Nemo sine accusatore punitur.

In minorū persona. Potest intelligi quod in hoc versi. ponatur tantum vnus casus: vt in gl. potest intelligi vt ponantur duo, scilicet quando minores recipiunt
1 † vt ipsi teneātur, quod intellige si sunt doli capaces, als non: vt. ff. de furt. impuberi. Item † aliud ponitur
2 quando tutores vel curatores in domo minorum recipiunt vt tunc ipsi teneantur: quod autem hic dicitur, si inopia dignoscitur laborare quod castigetur, quomodo potest procedere, nam non fuit in libello hoc petitū, quomodo ergo veniet in condemnatione. ff. communi diuidun. l. fundus. Respondeo, quia illa luitio est pro estimatione rei: at qui tenetur ad rem si eam non potest soluere condemnatur ad estimationem: vt. ff. de verb. obli. si seruum. §. sequitur. pro quo est, quia iniurie satisfit si punitur seruus qui iniuriā intulit. ff. de iniur. sed si vnius. §. si ante iudicem. quod etiam in fine dicitur de seruo confiscando si dixerit se missum a domino quomodo potest locum habere cum excipiendo proponat de malitia domini: quomodo ergo † punitur sine accusatore cum re-
3 gulariter quis sine eo non puniatur. ff. de mune. et hono. rescripto. §. si quis accusatorem. Respondent decretaliste quod equidē potest defendi quod exceptio que oritur ex ipso negotio de quo agitur si opponitur inducit pene impositionem, vt quando excipitur contra aliquem vtentem falso instrumento: vt extra de excep. c. j. als denique. in fi. et sic intelligitur. l. vbi falsum. j. de falsis. sic in exceptio. adulterij. vt. j. de adulte. l. quoniam. et. ff. de adulter. l. j. §. si publico. Sed vbi exceptio nō tangit negotium de quo agitur tunc secus, vt si excipiatur de extraneo crimine, vt si dicit: iste non potest me accusare quia est infamis, quia sic fecit, tunc licet probetur crimen, ab accusando repellitur non tamen punitur. vt extra de except. c. ij. vel dic quod hic processum fuit ad accusationem. Jac. de are.

Summarium.

1 An in liberali causa seruus questioni subdi debeat.

1 Eum seruū. Sed quomodo debet † subijci questioni, cum lex dicat quod in causis liberalibus non subditur. ff. de questio. de minore. §. fina. nisi quando de possessione erat questio: vt. j. de libe. cau. eam. sed dic quod hic etiam de possessione erat questio. Jac.

De furtis et seruo corrupto. Rubrica.

Summarium.

1 Scienter recipiens ab alio rem furto subtractam quis domini ratihabitio succedat, an eximat se ab accusatione furti.
2 Furtum an et quando sine lucrandi animo cōmittitur.

Si pecunia. Potest poni quod erat pecunia domini deposita per eum, scilicet depositarium in quodam sacculo: et sic do-
1 minus remansit. Alij intelligunt † quod pecunia erat penes dominum et subtracta fuit per seruos et tradita alijs vt predia ex ea emant, quod nō videtur bene dictum: nam si commissum fuit furtum quando ipsi scientes receperunt a seruis, non eximunt se ab accusatione furti quantumcunque dominus ratum habeat mandatum seruorum, sed quando committitur furtum per numerationem factam iuxta mandatum a seruis factum sicut est deposita, tunc ratihabitio trahitur retro, et perinde est ac si ipsi serui mandassent de voluntate domini, et sic per ratihabitionem
2 tollatur furti actio. Item opponitur quomodo † hi qui emerunt predia furtum fecerunt cum non habuerunt lucrandi animum. Respondeo secundum quosdam, imo committitur etiam sine animo lucrandi: vt patet. ff. de furt. l. fullo. §. qui ancillam. et. l. qui saccum. et. ff. de condic. ob causam. l. penulti. vel melius hic habuerunt animum lucrandi: nam emendo quantumcunque cum mandato ex quo non habuerunt animum querendi domino nec tradens etiam hoc gestiuit querunt sibi. ff. de acquir. rer. domi. ex mandato. Uel dic quod lucrum fecerunt eo quod seruos sibi naturaliter ad antidora seu ad remunerandum obligauerunt quod in hac actione videtur, attendi. ff. de peti. her. l. sed et si lege. §. consuluit. Oldr. in. l. alienum. j. eo. in glos. per casum. l. si pignore. §. j. ff. eo.

Summarium.

1 Quando vna actio tollat aliam: distingue vt hic vsque ad finem.

1 Ancille. Cum plures † alicui cōpetūt actiones, aut oēs sunt rei persecutorie, aut vna rei persecutoria, alia penalis: aut vna rei persecutoria alia mixta, aut ambe mixte aut vna mixta et alia penalis. Si plures sunt rei persecutorie, cōsidera aut sunt eiusdem generis aut diuersorū. Si sunt eiusdem generis quia omnes ex contractu sunt, vel omnes ex delicto, tunc aut descendunt ex diuersis factis, aut ex eodem: si ex diuersis factis vna non tollit aliam, siue descendant ex diuersis contractibus etiam eiusdem forme, quia emi et defunctus emit cui successi vna actio non tollit aliam, sed sufficit vnum iudicium, vt. ff. de actio. empt. non est nouum. pro socio. cum duobus. §. si plures. famil. hercis. heredes. §. de pluribus. Idem si ex diuersis delictis. ff. de priua. delictis. l. nunquam plura. in versi. item quesitum. vbi vna non tollit aliam, etiam in aliquo secundum Hug. que opi. approbatur ibidem. fallit. ff. de actio. et oblig. l. omnes debitores. que dicit quod ideo est ibi, quia due lucratiue cause etc. instit. de leg. §. si rem. vbi descendunt ex eodem facto, tunc vna sublata et altera tollitur. ff. pro socio. l. pro socio. argu. de iureiuran. duobus. §. exceptio. de excep. rei iudic. l. et an eadem. Si sunt diuersorum generū et rei persecutoria, vna tollit aliam. ff. de furt. si is cui res commodata. et de tabu. exhib. l. locum. §. condemnatio. de re iudic. si quis cum. §. j. Si competūt nomine eiusdem rei plures actiones vna persecutoria alia penalis, considera aut est penalis proui

nalis prouisione hominis, tūc habet locum. l. predia. de act. emp. quia aut est actum ꝙ vtrunqꝫ petatur ⁊ vtrūqꝫ petetur: aut non est actum ⁊ tunc alterum petetur tantum nisi sit plus in vna ꝙ̄ in alia, qui tunc in eo quod est in ea qua non est actum adhuc agetur, vt. ff. pro socio. si quis a socio. ⁊ l. duo societatem. ⁊ de verbo. obliga. ita stipulatus. in fi. Si legis autoritate est penalis tunc vna non tollit aliam, ⁊ sic loquitur hic: fallit quando est contraria. s. eo. l. j. Item quando vna ordinaria, alia extraordinaria. ff. naute. caupo. stab. idem. §. fi. Si vna est mista, alia rei persecutoria: tunc considerādum est aut sunt generum diuersorum, aut est eiusdem generis. Primo casu vna tollit aliam ⁊ in totum vt ostenditur per. l. ff. de actio. ⁊ oblig. l. qui seruum. in fi. Sic intelligitur fm verū intellectum. ff. commo. vnde queritur. nam ꝙ ibi dicitur ꝙ videtur habere actionem ad superius refertur, nō ad proximum: ⁊ quod ibi dixit: nisi forte quis dixerat, subaudi, ⁊ male. ⁊ ad hoc de tutel. ⁊ ratio. distrah. l. actione. in ver. sed ⁊ cōdictio. ff. arbo. fur. cesa. l. si colonus. Si vero sunt eiusdem generis, tunc aut ambarum est eadem mater: ⁊ tunc etiam persecutoria tollit mixtam que est secum eiusdem originis. ff. de tut. ⁊ ratio. distrah. l. j. §. de rationibus. ⁊ hoc est quod dicit. l. ꝙ si ex vna obligatione plures actiones nascuntur vna tantummodo est vtēdum, vt. ff. de actio. ⁊ oblig. plura. ibi: nam etsi ⁊c. Si vero sint diuerse obligationes, ⁊ sic non sunt actiones ex eadem matre, vt est exemplum: cōdictio furt. habet vnā matrem qꝫ est ex furto si cōcurrat cum actione vi bonorum rapto. que est rapina tollit vna alteram in eo ꝙ concurrit in re, si duo remanent. ff. vi bono. rapto. l. j. Quando sunt ambe miste, aut ex diuersis furtis ⁊ nō tollit vna aliam: vt. ff. de priua. delict. l. nunꝙ̄. aut ex eodem facto: ⁊ tunc vna tollit alteram quatenus concurrunt, vt. ff. arbo. furtim cesa. l. j. ⁊ de actio. ⁊ oblig. l. qui seruum. ⁊ l. cū ex vno. ⁊ vi bono. rapto. l. j. Si altera mista altera penalis, tunc si ex diuersis furtis oriantur non tollitur vna per aliam, vt. d. §. de rationibus. sed si ex eodē facto, tūc tollitur nisi in eo quod expedit: vt. ff. vi bono. rapt. l. j.

Summarium.

1 Procurator constitutus ad exigendum, an potest solutionem recipere.

Falsus procur. ¶ Exigēdo. Improprie ponitur, nam exigere non poterit, cum non esset procurator: ⁊ exigere sit ⁊c. de lega. iij. fideicommissa. §. si rem. de verb. signi. l. verbum exacte pecunie. ⁊ sic exigere ponitur pro spōte dare: qđ facit ad id
1 de quo queritur, an † procurator constitutus ad exigendum possit solutionē recipere. Dic ꝙ sic, quia est casus. j. de nouat. l. non abstulit. ⁊ de solutio. l. inductum. licet sit argu. contra. ff. solu. matrimo. l. non solum. ⁊ dicta. l. fideicommissa. §. si rem. Jaco. de are.

Summarium.

1 Dilatoria omissa ante litem contestatam, an postea poterit opponi.
2 Quid in declinatoria.
3 Re alij commodata si furto surripiatur, an domino an commodatario furti competat actio.

Manifestissimi. §. Sin aūt nescius.

1 ¶ Hoc facit pro eo qđ † queritur: si dilatoria sit omissa ante litem contestatam an possit postea opponi. Et quidam dicunt si ante non cōpetebat bene opponitur post: vt de consor. eius. litis. l. ij. sed si ante competebat an poterit postea opponi, si ante nesciuit quis eam sibi competere: ⁊ videtur ꝙ sic, quia ista sunt paria de nouo aliquid contingere, vel ante competens postea in litem emergere. ff. de confir. tut. l. in confirmando. ⁊ quidem in dilatoria, hoc est certum ꝙ post opponit̄ si fuit omissa, sed in
2 declinatoria † non est vsquequaqꝫ verum, nam lex certam formam ibi statuit volens postea eum cui competebat excludi nisi sit talis per quem reddatur iudiciū nullum vt falsi procuratoris, quia tunc opponitur quandocunqꝫ: vt. l. licet. de procura. an fure conuento per commodatarium ⁊ exacto possit a domino conueniri fur, querit glos. ⁊ dicit ꝙ potest, ⁊ interdum dicit ꝙ non: sed
3 dico ꝙ non possit, nam si commodatarius est † exactus non cōuenitur fur per dominū, sed per commodatariū sic vt. s. proxime. Idem dicam conuento ⁊ exacto fure per commodatarium, vt non possit a domino vlterius conueniri, nam de delicto ⁊c. ff. nau. caup. stabu. l. iij. §. fi. Item quia postꝙ̄ cōmodatarius recuperauit rem a fure, purgatum est vitiū. ff. de vsuc. sequitur. §. idem labeo.

Summarium.

1 Licitum est mutare consilium.
2 Iudex non tenetur sequi cōsilium sapientis si non vult.

Sed cum in secundam.

1 ¶ No. † ꝙ licitum est mutare consilium in melius. vnde si aliquis dedit consilium in aliqua questione, videtur ꝙ possit mutare. Econtra ꝙ non: quia siue bene ⁊c. de re iudic. iudex. Sed aliud est in consilio, aliud in sententia:
2 nam † iudex potest illud sequi si vult, si non, non. ff. manda. l. ij. in fi. de admi. tut. l. quidam. extra de arbi. cū olim. ¶ In eod. §. in tex. ibi, Et licet ab antiquis. No. literam istam ad questionem de facto. Pone ꝙ sapiēs dedit consilium iudici in aliqua causa, ⁊ sic scripto cōsilio vult mutare, nunquid potest. Et videtur ꝙ sic vt hic: ⁊ ad hoc facit. ff. de colla. nonnunꝙ̄. ⁊ non verecundamur leges nostras corrigere: vt in auf. de nupt. §. si vero. ⁊ nō mutat qui in melius commutat: vt. ff. de testi. l. si quis. sed distingue quando vult mutare, vtrum tunc quando cōsilium est sigillatum, ⁊ tūc non potest mutare, maxime cum reuertatur de foris, forte de domo vel platea vel alio loco, quia tunc presumit̄ subornatus: vt extra de testi. c. eos. ⁊ in decre. iij. q. ix. puta. nam que postea emendantur suspicione non carent: vt in auf. de equalit. do. §. quod enim. coll. vij. Ceterum si velit mutare incontinenti anteꝙ̄ recedat a iudice potest, quia ea que incontinenti fiunt ⁊c. vt. ff. si cert. pet. l. lecta. ⁊ s. de pac. l. petens. vel si forte dicat postea legem vidisse vel rationem bonam, quare mutare velit consilium, ⁊ tunc auditur: vt. ff. de iurepatro. l. diuus. vel non cum presumatur subornatus: vt. s. dictum est, imo puniendus: vt. ff. de testib. l. qui falsa. ⁊ l. ob carmen. ⁊. ff. ad leg. cor. de fal. l. eos. Et an iudex de medio teneatur in iudicando sequi consilium sibi datum a sapiente, dic ꝙ non: vt. l. pater tutelam. ff. de admi. tuto. theopom. ⁊ facit extra de consue. c. ad nostram. sed contra. l. titium ⁊ meuium. in prin. ff. de admi. tut. sed ibi patet solutio ⁊ dic vt ibi: ⁊ de hoc not. in Specu. de requisi. consilij. versic. quid si iudex. Jac. de are.

¶ De operis libertorum. Rubrica.

Summarium.

1 Ex iureiurando nascitur actio in factum que venit ex edicto pretoris.
2 Iuramentum per errorem interpositum non est seruandum.

Manumissionis. ¶ Dic ꝙ
1 si † opere imponantur per iusiurandum ꝙ agit̄ actione in factum: vt. s. quando seruus ex suo fa-

cto.l.promisse.& illa actio in factum oritur ex edicto pretoris quod est. ff. de oper. liber. l. ij. non autem ex edicto qd est de iureiuran. quia ibi iusiurand. interponitur non ad obligationem inducēdam, sed ad eam que retro fuisse dicebatur declinandam. ¶ Item ex. l. j. nota † iuramentum interpositum per errorem non est seruandum.
2 nam hic opere erant interposite cum forte per iusiurandum altero duorum modorum habent imponi, & tamē non prestantur. Jac. de are.

Liberti. ¶ Dico certas & incertas prestari victu & vestitu liberti nisi ipse sit inops, quia tunc victu & vestitu patroni vt iudicat, vel dimittitur ei tempus ad questū alimentorum habendū: sic intelligo. ff. eo. l. pe.

¶ Quando non petentium partes petentibus accrescant. Rubrica.

Summarium.

1 Actiones indulte a senatusconsulto censentur indulte a lege.
2 An in contractibus sit locus iuri accrescendi.

Quoties pluribus. ¶ Dic ꝙ hec lex loquitur in pluribus filijs emācipatis, quibus defert̄ bonorum possessio in bonis patris, aliqui tempore sunt exclusi, alij petierunt, portio non petentium nec tempore exclusorum accrescit petentibus: & bene dicit cessante lege sub qua erant emancipati, secus in potestate, quia tunc licet perderēt bonorum possessio. tacendo per annum, admitterentur de iure ciuili ad hereditatem. j. de iur. delibe. licet. & l. curatoris. & hic est verus intellectus. Primus autem intellectus gl. non potest stare, quia quandocunqȝ agnatus, si exclusus sit ab vnde liberi non admittetur ad vnde cognati, donec aliquis sit de numero liberorum: vt in glos. subijcitur. Item ideo non potest stare idem intellectus, quia licet sint exclusi tempore a bonorū possessione, nihilominus ad hereditatem admittuntur per senatusconsultum, &
1 sic de iure ciuili: nam † actiones inducte a senatusconsulto dicūtur inducte a lege, vt insti. de perpe. & tem. acti. in princip. non potest intelligi ꝙ fuerit repudiata expresse: nam tūc etiā in legitima successione esset verum qd dicit hec lex, ꝙ pars repudiantium accresceret petentibus, & sic nihil operarentur verba ces. le. sub. suus dicere ꝙ sic de facto erat non potes, quia hec lex inducit quandam regulam, non enim respondet Imperator querēti. So-
2 let hic queri † an in contractibus sit locus iuri accrescēdi, & videtur ꝙ sic. ff. de contrahen. emp. fundus. de act. empti. iulianus. §. idem celsus. sed dic locum non habere: ius enim accrescendi procedit ex altero de duobus, aut ex non admissa vel impedita acquisitione, aut acquisita amissione. Primum in contractibus locum non habet. de verb. oblig. si mihi. & in auf. cum de appel. cogno. §. fina. que est. s. de consti. pecu. auf. si quando. Secundū similiter locum non habet, quia nec in vltima voluntate locum haberet preter ꝙ in vsufructu. ff. de vsufru. accre. l. j. §. penult. & probat. ff. quemadmodum seruitu. admit. l. aquam. Non obstat. l. fundus. quia id non est ex iure accrescendi, sed extranei a toto principio adiectione inutili arguitur. ff. de leg. j. si duobus. §. j. Non obstat. §. idem celsus. quia nec illud iure accrescendi: sed quia venditor fecit ꝙ emptor habuisset necesse facere vt ibi patet in litera. & ff. de administ. tuto. sine herede. §. lucius. & probatur hic, quia specialiter ponitur in socio liberalitatis imperialis, si socius imperialis liberalitatis sine herede decesserit. l. vnica. lib. x. si est ibi speciale, ergo in ceteris est contrarium ius commune: vt. ff. de legibus. l. ius singulare. ad municip. l. imperator. in fi. videtur expressum. ff. de acquiren. rerum dominio. l. per seruum. §. quod in libero. Jacob. de are.

¶ De bonorum possessione secundum tabulas. Rubrica.

Pendente. ¶ Ad contrariū hic signatum sic dicas ꝙ in lege contraria ille heres institutus conueniebatur, & ipse vult: distinguitur aut hic qui controuersiam facit vult adire quo casu cum ipse possit dubitare de falsitate eo ꝙ testamentum est ab alio confectum, merito non potest interim bonorum possessionem petere: sic nec in lege contraria qua dicitur ab alio confectum. Jac. de are.

¶ Unde liberi. Rubrica.

Summarium.

1 Suus an habet beneficium abstinendi.
2 Non possunt duo heredes vnius esse insolidum.

Qui se patris. ¶ Qd dicit hic gl. ꝙ videtur corrigi ꝙ hic dicitur, ꝙ † his
1 qui suus est habet beneficium abstinendi. ff. de acqui. heredi. l. ei qui. & l. necessarijs. dicam ergo non corrigi, immo remanere: & sic dicam etiam quod vnde liberi in hoc casu fuit
2 necessaria & hodie est: nam † non possunt esse duo heredes vnius insolidum. ff. de regu. iur. quod etiam. §. iura. s. e. iure. sed vnus iure ciuili, alter pretorio sicut in possess. vti possi. si duo. & in dominio vnus potest esse dominus iure ciuili, alter pretorio vt superficiarius & publicianā habens: & sic dicam ꝙ in. §. sed ꝙ pap. ff. de mino. & l. si fine. substitutus sit heres de iure pretorio, cū iure ciuili non possit esse heres cum sit heres minor, licet restitutus. Jaco. de arena.

¶ Unde legitimi & vnde cognati. Rubrica.

Summarium.

1 Quoties genus anteponitur speciei genus restringitur ad speciem.

Non hoc. ¶ Potest dici ꝙ hec lex loquitur tantum de bonorum possessione, & non de hereditate: & ꝙ dicit admisit hereditatem, dic ꝙ restringitur per subsequens,
1 nam quoties primo † ponitur genus vt est hic hereditas, & postea sequitur species, restringitur genus ad speciem. ff. ad leg. aquil. l. ij. in princ. & sic dic vel pro id est, nam in hereditate videtur aliud: nam si quis teneat res hereditarias cum sit sibi delata hereditas satis videtur gerere pro herede nisi contrarium appareat per protestationē. j. de repu. hered. l. j. sed non sicut in bonorum possessione, quia me oportet pretorem adiri: vel etiam dic ꝙ hec lex dicit de vtroqȝ: sed in eo quod dicit de hereditate ꝙ non sufficit tenere res hereditarias, intellige ꝙ hereditas non erat ei delata, vel si erat protestatus fuerat in contrarium. Jac. de are.

Certum. ¶ Si queratur an sint alii qui citandi cum petij bonorum possessionē cōtra tabulas: dic ꝙ non, quia non tractatur aliquid de alicuius preiudicio: nam etiam post agnitam bonorum possessionem si agatur possessorio vel etiam petitorio debet probari ꝙ sibi competit bonorum possessio. j. quorum bonorum. l. j. Jaco. de arena.

¶ De successorio edicto. Rubrica.

Si aut.

SI auie. ¶ Nam si his quẽ. Hic legitur duobus modis, vno modo & subtilius ꝙ si frater a me agnouit bonorum possessionẽ, vt ex testamẽto quod erat falsum, nihilominus videtur fuisse bonorum possessor ex eo capite ex quo vere deferebatur: & sic filius fratris excludebatur, & sm hoc erit aliud in hereditate aliud in bonorum possessione: nam in hereditate si aliquis credat se heredem ex testamẽto cum sit ab intestato vel econtra, tũc videtur interim non hereditas adita, & sic eo mortuo nõ transmittit eam ad heredes, sed veniet ad illos qui sequuntur eum: & ꝙ ita sit probatur. ff. de acquir. heredi. l. si is ad quem. sed in bonorũ possessione aliud dicam vt ex litera ista potest colligi. Uide ꝙ si quis petat sm tabulas quod non deferatur sibi: sed alia, illa que defertur videtur petita & sic hoc intelligo, & hoc per legem dicentem ꝙ qui petit contra tabulas ꝙ succedit per secundum tabulas. ff. de lega. prest. bono. posses. peti. l. nunꝙ. & l. si is qui. §. sed si solus. Et econtra. ff. de bono. posses. contra tabu. l. pen. §. si sub conditio. ad hoc de colla. bo. filius emancipatus. Jac. de are.

¶ De carboniano edicto. Rubrica.

SI tibi. ¶ Potest hec lex intelligi & tertio modo vt mihi videtur, quia proponebat mulier questionem, dicens: domine decessit maritus meus intestatus relicto filio communi, frater eius adeptus est possessionem rerum hereditatis, vellem petere restitutionem mihi fieri super bonis que fuerant defuncti. Respondit imperator premature petis tibi restitutionem fieri, sed non bene petis: quia primo debes petere carbonianã possessionẽ, nam hic est ordo vt petas, carboniano tandem satisdes &c. Jaco. de are.

¶ De heredibus instituendis. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ An banniti possint institui heredes.

QUi deportantur. ¶ Sed hereditas. Dicũt quidam vt gl. ꝙ ad fiscum veniet: quod non credo, quia lex dicit venire ad venientes ab intestato. ff. de contra tabu. l. quod vulgo. & l. j. §. penulti. & hoc videtur licere. de iure fis. non puto.
1 Sed queritur † an banniti possint institui: distingue amiserũt bona vel non: vt not. insti. qui. mod. ius pa. pot.
a solui.[a] Sol. do. Ubert. de bobio dixit ꝙ si crimen est tale de quo pena deportationis sequeretur, tunc habeantur pro deportatis & non possint institui, al's sic: vt. ff. de pu. iudic. l. infamis. sic not. in crimine stellio. ff. de iis qui notan. infamia. quid ergo. §. fina. ego dico ꝙ bannitus potest institui, nec est similis deportato: nam deportare est alicui ius ciuitatis Romane adimere, at deportare non potest preses. ff. de penis. l. ij. & si hoc non potest preses, quomodo potest defensor ciuitatis, quia licet hodie habeat potestatem presidis non habet maiorem: vnde dicam bannitum posse institui, cum non inueniam prohibitum. Jaco. de arena.

¶ De institutionibus & substitutionibus. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Dictio sm, an faciat conditionem.

1 SI testamentũ. ¶ No. † dictionem sm, non facere cõditionẽ, quod facit ad questionem qua queritur. Petit aliquis alium sibi condemnari ad prestandum libram piperis vel aliud annuatim: iudex condemnauit & iussit eum prestare debere petitum illud & adiecit, sm quod consueuit: non apparet ꝙ consueuerit prestare, nũquid tenetur nihilominus prestare? Sic videtur per hanc legem: simile de cõstitu. pecu. eum qui. §. iulianus. s̃. de episc. & cleri. l. j. extra de verb. signifi. c. aliud. & j̃. de excu. mu. l. negotiatores. & de contrahen. & com. stip. secundum. Jac.

¶ De impuberum & aliis substitutionibus. Rubrica.

POst aditam. ¶ Ea que hic not. faciunt ad questionem qua fuit quesitum: duo fuerunt electi in potestatem vel doctores successiue. Primus acceptauit electionẽ, anteꝙ veniret ad regimen mortuus est: queritur an alter debeat admitti ex eadem electione. Et videtur ꝙ non, nam ex electione assequitur quis nomen vt in proconsule, & habet etiam iurisdictionem voluntariam. ff. de offic. proconsul. l. j. & ij. Et sic iste primus electus, & sic electio facta de secũdo videtur exinanita pro hoc ꝙ primus acceptauit: nam qui semel fuit electus remansit, sicut qui semel fuit heres. ff. de mino. & si sine. §. sed ꝙ pap. de re iudic. ex contractu. ad tertullianum. l. j. §. si quis adita. ¶ Ecõtra ꝙ sic, nam primus electus non durauit & non videtur versum &c. ff. de in rem verso. si pro patre. §. versum. nam quando debet aliquid fieri, si non durat admittitur alter. ff. de condi. & demon. cum sub hac. & pro hoc. s̃. de offic. prefec. augu. l. j. nec salarium debetur ante inchoatum officiũ, sed post sic, vt s̃. de aduoca. diuer. iudic. l. post duos. & sic videtur ꝙ alter debeat admitti. Jac. de are.

Summarium.

1 ☞ An substitutio operatur tacitam vulgarem mortuo pupillo ante testatorem.
2 Quare repudiante pupillo substitutus pupillariter admittitur ex vulgari tacita.
3 Compendiosa facta impuberi an valeat.

1 PRecibus. ¶ An † substitutio pupillaris operetur tacitam vulgarem mortuo pupillo ante testatorem. Et certe videtur casus legis: quod not.
2 ff. eo. l. lex cornelia. Et si queras † que est ratio ꝙ si pupillus repudiat substitutus pupillariter admittitur ex vulgari tacita, sed si pupillus moriatur viuo patre non admittitur substitutus: ratio est, quia vulgaris tacita continetur in pupillari, vnde si fiat repudiatio per eam peruenitur ad valorem pupillaris, nã ex vulgari tacita habebit bona paterna, & si pupillus postea moriatur in pupillari etate, habet etiam bona pupilli, sed quando predecessit pupillus non potest ad hoc conueniri. ff. de priui. leg. credi. l. pater familie. & not. ff. ad leg. falci. qui fundũ. §. qui filij. ff. de acquiren. hered. iulianus. in prin. & l. iij. tamen videtur contra. insti. de pupil. subst. in princ. in quadam glos. parua que incipit: solus &c. glossa tamen dicit contrarium ꝙ substitutus admittatur licet predecesserit pupillus, vt not. d. l. lege cornelia. sed textus multum oppugnat qui loquitur in substituto, & dicit non admitti premortuo pupillo in ver. si vero viuo. nõ autem gl. erit hic. Si vis eam tueri, dic quia testator illum substitutũ voluit habere heredem per medium scilicet pupillũ sed non potuit, vnde videtur voluisse habere eo modo quo potuit. ¶ Additio. ¶ In glossa magna ibi. l. centurio. patet per contrarium sensum. sed ibi erat facta mẽtio nuptiarum vbi non sufficit: erat enim nubẽdi, sed nu

a ¶ Ibi videtur no. Riũ. naz ibi dicit ꝙ ille bannitus equiparatur deportato qui bãnitus est p tali delicto p quo debent amittere ciuitatẽ & bona sm legez vel statutuz ciuitatis: at ex lege non perdunt bona, per auf. bona. j̃. de bo. dam.

ptias contrahendi oportet vt impleatur conditio, vt.j. de testa.manumis.l. cum testator.⁊.ff. de conditio. ⁊ demon.l.cum fuerint.vnde non sunt equipollentia, ad etatem nubendi venire, ⁊ reipsa contrahere. ¶ In eadem glos.ibi: Hanc semper interpretor fideicommis. sed nullo tempore potuit valere iure directo propter imbecillitatem scripture in qua fiebat, quia in codicillis, vt.ff. de iure codicil.l.diuus.⁊ no.in.d.l.sceuola.⁊.l. verbis ciuilibus.ff.eo.tit. ¶ In eadem glos.ibi: Propter distinctionem ⁊ alternationem temporum. ad que singula verba substitutionis adaptantur. Sed oppone: sic se habet verbum quandocunqꝫ in distributione temporis sicut verbum quandocunqꝫ in distributione substantie: sed hic se habet verbum quandocunqꝫ in distributione substantie, ⁊ sic omnia comprehendit ac si singulariter essent enumerata: ergo non est differentia si dicatur quandocunqꝫ decesserint, an dicatur ante pubertatem vel postea decesserit. prima est de se certa: secunda probatur.j.de quadri.prescrip.l.omnes.ff.de leg.iij.si chorus. Respondeo fateor primam: ad secundam autem cum dicitur, sicut se habet ⁊c. dico ꝙ talis generalis enumeratio equipollet singulari enumerationi: verum est quantum ad comprehensionem, non quantum ad inducendam enumerationem siue distinctionem: vt.ff.de ver.obli.l.ꝙ dicitur.⁊ hoc in expressione temporũ est, vt apparet ex solutione legis q̃ videt̃ sibi inuicẽ contradicere.ff.de do.cau. mor.l.senatus.§.vlt.⁊ de verb.obli.l.pluribus.§.j.Old.)

¶ De substitutione breuiloqua sic tene, ꝙ aut fit a pagano, aut a milite: si a pagano, considera aut testator neutri potuit substituere pupillariter, aut alteri tantũ, aut vtriqꝫ. Primo casu continet duas substitutiones, scilicet vulgares.ff.de hered.institu.cum testamento.§.j. Si vero potuit substituere vni ⁊ non alteri, quia vnus impubes, alter pubes: vnus in potestate alter non: ⁊ tũc etiam continet duas vulgares tantum propter inequalitatem.s.eod.l.hereditatem.s.de testamen.mili.l.in testamento.in princip. Si vero vtriqꝫ potuit substituere, tunc facta a pagano continet quatuor substitutiones, duas vulgares, ⁊ duas pupillares. Si duo sunt ⁊ duas vulgares, vnam vulgarem in persona vnius, ⁊ aliam in persona alterius, ⁊ sic in pupillari, ⁊ omnes sunt expresse ⁊ contra matrem admittuntur. ff.eod.lucius titius.⁊ hoc s̃m argu.⁊ opinionem approbatam. Si aũt fiat breuiloqua a milite dic, aut testator voluit substituere vnũ alij ⁊ hoc expressit dicendo, quandocunqꝫ decesserit alter vestrum vos inuicem substituo, ⁊ sic priuilegio militari substituere voluit: aut indeterminate locutus fuit vos inuicem substituo. Primo casu ista substitutio continet communem vulgarem ⁊ priuilegiatam militarem vt quandocunqꝫ etiam factus heres alter decedat, alter admittitur, quia potest miles in bonis a se delatis directo substituere etiam postquam sunt heredes non distincto cuius etatis sint exclusa qualibet persona: ⁊ hoc per dictam.l.in testamento.s. de testamen.mili.in fi. vbi fuit reciproca, ⁊ dicitur si voluit substituere heredibus iam factis ꝙ potuit priuilegio militis. pro hoc. ff. de testamen.milita.l.milites etiã ijs. pro hoc.ff.eod.centurio. Si vero non constet ꝙ voluerit priuilegio militari substituere, tunc substituam iure communi: vt.s. de testa. mili.l.quamquam.⁊ dicta.l.in testamento.in eo.tit.nam ibi dicitur ꝙ probandum est ꝙ priuilegio militis voluit substituere. ¶ In compendiosa dic, aut fit a milite, aut a pagano: si a milite aut moritur intra pupillarem etatem, ⁊ tunc admittitur substitutus iure directo ⁊ excluditur mater, vt hic. Si moritur post pupillarem etatem ⁊ non habet matrem admittitur iure directo: vt.ff.eod. centurio. Si habet matrem obliquatur directa substitutio fauore matris: vt hic, in fine. In pagano vero ita dicendum, quia est differentia: aut testator vtitur verbo inflexo, aut directo, aut communi. Si verbo inflexo, dicendo quandocunqꝫ decessero volo ꝙ bona mea perueniant ad talem: vel etiam dicendo, volo ꝙ talis sit heres, tunc sunt verba fideicommiss. quia volo, mando ⁊c. ad fideicommissum referuntur.j.commu.de leg.l.omne verbum. Et tunc dic ꝙ hec substitutio interpretatur fideicõmissaria quolibet tẽpore ⁊ in pupillari etate ⁊ post: ⁊ pro hoc, de lega.iij.cum quis.§.filiam. Nam etiam impuberi potest substitui per fideicommissum: vt.ff.eo.coheredi.§.cum filie. ⁊ tunc quilibet ab intestato impuberi veniens, admittitur ⁊ restituit detracta quarta. Si directo substituit dicendo: quandocunqꝫ decesserit talis heres esto. non curo, dicat cum liberis, vel sine liberis, quia non videtur ꝙ sit differentia, ⁊ tunc dicendum est ꝙ si decedat in pupillari etate, vocetur substitutus iure directo: si decedat post pupillarem etatem, tunc omni modo excluditur substitutus: vt.ff.eod.in pupillari.⁊.l. ex facto. ⁊.l.centurio. ibi, iure communi. Nam ibi erat substitutio compendiosa, ⁊ dictum si decederet sine liberis, ⁊ dicitur ꝙ si decedat in pupillari etate admittitur substitutus iure directo. Iure communi ergo est idem in substituto si decedat in pupillari etate, quod est verum si dixerit, heres esto: si vero dixerit, substituo, tũc credo quia dixit quandocunqꝫ, quod est distributiuum. j.de quadrien.prescrip.l.omnes.distincta videntur quelibet tempora, ⁊ sic vsqꝫ ad pubertatem valet iure directo, post pubertatem fideicommissi. Si obijciatur quomodo valet diuerso iure? Respondeo, diuersis temporibus potest valere, vno tempore directo, alio per fideicommissum: nam duo sunt arbitri precepta. ff. de arbitris. celsus. Si vero vtatur verbo communi substituo, tunc dic ꝙ sit fideicommissaria, quia verbum substituo trahitur ad fideicommissum: vt dicit glossa siue dicat cum liberis siue non, ⁊ mater admittitur: ⁊ quilibet veniens ab intestato ⁊ restituit quarta retenta. Sed

3 queritur † nunquid compendiosa si fiat impuberi habeat effectum. Nam glos. dicit ꝙ fit impuberi, sed illud est verum quo ad hoc vt contineat pupillarem. ⁊ certe vbicunqꝫ dixi trahi compendiosam ad fideicommissum dic ꝙ potest fieri etiam impuberi: nam quilibet potest per fideicommissum substitui: vt institu.de pupil.substit. in princip. sed non erit vere compendiosa, quia continet interdum pupillarem ⁊ fideicommissariam. Sed eo casu quo trahitur ad fideicommissariam: erit fideicommissaria siue simplex, ⁊ non potest fieri vera compendiosa nisi a milite, quia in pagano continet vel tantum pupillarem vel tantum fideicommissariam: nam vtraqꝫ in pagano non potest contineri, sed in milite secus vt dictum est. Iaco. de arena.

SI quis duobus.

¶ Dic aut testator vtitur nominibus proprijs tantũ, aut proprijs ⁊ appellatiuis. Si proprijs tantum, tunc singuli admittuntur ad virilem hereditatis vel legati: vt institu.de hered.instituen.§.si plures. ff. de here. instituen. quoties. §. heredes. nisi aliqui sint coniuncti, aliqui separati. ff.de heredi.instituen.titius.⁊.l.liber.§.j. quia coniuncti habentur loco vnius. de lega.j.l. plane. Si nominibus proprijs et appellatiuis testator vtitur, aut instituendo, aut in legando, aut in substituẽdo. Si instituendo, verbi gratia: Titius ⁊ filij auunculi mei mihi heredes sunto, tunc filij auunculi mei habentur pro vna persona, ⁊ habent dimidiam hereditatis, ⁊ Titius reliquam dimidiam, nisi dixerit testator eque, quia tunc fiunt viriles. ff.de here.institu.l.interdum.in princ.⁊ hoc quando vtitur in aliquibus nominibus proprijs, in aliquibus appellatiuis tantũ. Sed quid si nominat filios auunculi proprijs nominibus ⁊ appellatiuis: refert que precedant, vt si appellatiua ⁊ subsequantur postea propria nomina, verbi gratia: Filios auunculi mei Petrũ ⁊ ⁊ Martinum ⁊ Titium extraneum mihi heredes instituo, tunc preualent appellatiua ⁊ habebunt eam partẽ quam haberent nominibus nullo modo expressis, videlicet, filij auunculi dimidiam ⁊ Titius reliquam. Si vero precedant nomina propria ⁊ sequantur appellatiua, verbi gratia: Petrum ⁊ Martinum filios auũculi mei ⁊ Titium mihi heredes instituo, tunc preualent propria nomina ⁊ habent virilem. ff. de stipula.ser.si seruus communis. ff.de condi. ⁊ demon. cum ita datur. Si vero vtitur testator proprijs nominibus ⁊ appellatiuis in legando, tunc designata appellatiua sunt vna persona ⁊ habebunt

⁊ habebunt tantum quantum alius cuius nomen eſt expreſſum, vt hic. Si autem in ſubſtituendo vtitur nominibus proprijs ⁊ appellatiuis, tunc refert quale ſit appellatiuum. Nam ſi eſt tale qđ ſignificat tranſlationem iuris, ſcilicet in iſto vt eſt heres, aut eſt tale ꝙ non ſignificat tranſlationem iuris, vt eſt cum dicit filios nouerce mee: primo caſu conſidera, aut per vulgarem, aut per pupillarem. Si per vulgarem vtputa Titium Sempronium et Caium mihi heredes inſtituo: ⁊ quilibet erat ex diſparibus partibus inſtitutus: poſtea dixit, ⁊ ſi Titius non erit heres quos inſtitui ⁊ Petrus ſit heres, tūc nominatus habet virilem, ceteri nominati reſiduum, ⁊ diuiditur pro hereditarijs portionibus, vt.ff.de vulg. ⁊ pupilla.ſubſtitu.l. qui cum plures. Si vero non fuerit ſubſtitutio vulgaris ſed pupillaris, vt quiſquis mihi heres erit, ⁊ Titius ſit heres filio meo: tunc conſidera aut pupillus fuit heres patris, ⁊ tunc obtinent hic vt habeant nominati appellatiuis nominibus hereditarias, ⁊ nominatus nomine proprio habeat virilem, conſiderato aut concordant hereditarie cum virilibus, ⁊ tunc habent viriles, vt hic: ſi non concordant, nominatus habebit virilem, alij hereditarias per dictam.l.qui cum plures. Si vero non fuit pupillus heres patris, tunc Titius habet dimidiā, alij nominati appellatiuis nominibus habent aliam dimidiam quam diuidunt pro hereditaria portione: vt.ff.de vulga. ⁊ pupilla. ſubſtitutio.ſi pater filio. Si autem non ſit illud nomen appellatiuum quod ſignificat iuris trāſlationem, puta filios nouerce mee, nec fuerunt ſubſtituti cum alio nominato, tunc dicam idem quod dictum eſt ſupra in inſtitutione: vt ipſi habeant tantum inter omnes quantum habet alter nominatus, niſi appoſitum fuerit eque, quia tunc virilem per dictam.l.interdum.de hered.inſti. Jaco.

¶ De liberis preteritis. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Legata a teſtatore relicta quo iure debeantur.

Maximum vitium.

¶ In gl.j. Totius in fine, dicit Dy. ꝙ prior opinio verior eſt, nā aut dicimus
1 †legata deberi ex lege, aut ex voluntate teſtatoris. Primo caſu debentur: vt.l. papinianus.§.ſed nec impuberis. ff.de inoffic.teſtamen. Secundo caſu ⁊ tunc ſecus, vt in prealleg. §. meminiſſe. quod autem debeantur ex vi legis ⁊ non ex voluntate teſtatoris patet: nam lex dicit quotieſcunqȝ voluntas prima per ſecundam confirmatur, legata debentur vt ex voluntate confirmante, et non ex voluntate confirmata: vt.l. ſi quis priore.ff.ad trebellia. ⁊.l.fina.ff.de heredi.inſti. ⁊.l.poſthumus.§.fina.de iniuſto rup. ⁊ irri.teſtamen. ⁊ inſtit. quibus modis teſta.infir.§.ſed ⁊ ſi quis. ſed hoc eſt certum ꝙ debentur legata per auſ. ex cauſa. que confirmat legata rupto teſtamento: ergo deberi videntur vt ex vi legis voluntate confirmante, et non ex voluntate confirmata per preallegata iura. Dy. ⁊ Jac.

Summarium.

1 ☞ Relictum in teſtamento ſi non valet iure teſtamenti valeat iure codicillorum an regulariter ſit verum.

Authentica.

Ex cauſa exheredat.

a ¶ Dic ꝙ [a] hec authen. quando loquitur de preteritione, loquitur in ijs qui ſunt in numero pretereūdorum, puta filius emancipatus vel cum preteritur a matre vel alio per lineam maternam: nam ſi filius in poteſtate a patre pretereatur non credo ꝙ hic loquatur, ⁊ dico irritum quo ad omnia.ff.de lega. preſt. circa tab.bono.poſſeſ.peti. ſi quis in poteſtate. in princi. de libe. ⁊ poſthu.inter cetera.cum multis ſimilibus: que non dico corrigi per hoc, ⁊ hoc ideo, nam in corpore vnde extrahitur dicitur ꝙ fauore ipſorum filiorum factū ⁊ ſtatutum eſt hoc, ⁊ eſt fauor talis ⁊ vtilitas liberorum, nam ante hanc legem filius emancipatus preteritus agebat contratabulas, et oportebat eum litigare, et de hoc agnoſci. Preteritus autē a matre qui habetur pro exheredato agebat querela, quam exheredatus habebat querelam ⁊ oportebat eum litigare ⁊ brigam etiam habere nulla inſerta cauſa exheredationis vel preteritionis, ideo fuit inductum ꝙ ſi cauſa non inſeratur ꝙ non ſit ei opus briga aliqua: ſed ſi ipſi adeunt hereditatem tanquam ab inteſtato preſtant tamen legata, ſi intelligeremus etiam in ſuo preterito iam eſſet factus per hanc authen. deterioris conditionis, quia ante poterat dicere ipſo iure nullum ⁊ non preſtabat aliqua legata, modo autem preſtaret, quod ego non credo: vnde dico vt dixi, quia leges que loquuntur de preteritione ſui maneant in ſui firmitate, ⁊ non corrigantur per hanc authenticam. Item dico ꝙ auſ. ex cauſa. loquitur quando cauſa eſt commiſſa, vt tunc legata debeantur beneficio: ſecus crederem ſi cauſa ſit adiecta ſed per heredem non probata, nam tunc crederem legata non deberi: et ſic dicam non corrigi vbicunqȝ dicitur ꝙ rupto teſtamento per querelam. Idem ſi per natiuitatem poſthumi vel per contratabulas non deberi legata, ⁊ hoc indicat ibi in corpore euacuato, non dicit euacuando, ſed ſi per querelam rumperetur diceret euacuando per querelam: loquitur ergo de euacuato ipſo iure vbi neceſſaria non eſt ſententia, nam cauſa inſerta inceperunt legata pendere ab inſtitutione. Si ergo inſtitutio rumpitur, ⁊ quicquid pendet ab ea: ſed quando cauſa non inſeritur legata habuerunt vires a beneficio legis ⁊ ab ea pendebant merito teneant, ⁊ hoc arguit lex.ff.de liberis ⁊ poſthumis.l. ⁊ ſi pepercerit.§. fin. ⁊ de iniuſto rupto ⁊ irri.teſtamen.l. nam ⁊ ſub conditione. ⁊ hoc tetigit dominus Accurſius in ſumma huius titu.licet aliud dixit
1 in ſumma de inoffi.teſtamen. ¶ Quod †autem dicitur in queſtione quid ſi dicatur: ſi non valet iure teſtamenti ⁊c. videtur ꝙ directa inſtitutio trahatur ad fideicommiſſum, ⁊ allegatur. ff.ad trebellianum.ſceuola. melius facit, de legatis.iij.cum quis.§.ſeia. Sed certe debet eſſe teſtamentum vel codicillus ſicut alibi dicitur. ff.de vſucap.eum qui edes. ff. de rerum permuta.l.i. ꝯ.de codicillis.ſi idem. Item quia deficit conditio codicillandi ſi teſtamentum eſt irritum, ſed cum valeat ſaltim quo ad legata non debet valere vt codicillus: nam conditio debet exiſtere in totum, ⁊ ſi in partem eſt falſa, in totum vitiatur. ff. de rebus dubijs.l.ſi is qui.§.vtrum. cum ergo valet ſaltem quo ad legata, ergo deficit conditio. Item eſt alia ratio quare non poteſt filius ſic grauari, quia filius preteritus non grauatur. ff. de legatis. iij.l. ex filio.non obſtat.ꝯ.de fideicommiſſis.l.penultima.quia filius emancipatus relicta preſtat certis perſonis, quia loquitur de relictis ab aliquo puta herede: non de relictis a ſe, quia relicta a ſe nulli preſtat. Sed in queſtione iſta loquitur de relictis a ſe, ergo nulli debet preſtare: vnde non credo ꝙ illa conditio trahatur ad hoc, operatur ergo quando a principio non valet: vt.ff. de legatis. ij. ſi ita ſcripſiſſet.de verborum obligatione.l. ſi a colono. ⁊.l.cum ſtipulamur. quia ſecus ſi a principio valuiſſet, ⁊ poſtea ruptum fuiſſet agnatione poſthumi. Item quando in totum non valet, tunc trahitur ad codicillos, at ſi valet in totum ⁊ deficit conditio codicillandi. a Item quando pro parte valet, nihil operatur adiectio illa. Item quando teſtamentum rumpitur per querelam.ff.de inoffic.teſtamen.titia. ⁊ not. de hoc.ff.de teſtamen.l.ex ea ſcriptura. Jac.de are.

a ¶ Vide ꝙ no.per Dy. in.l.paulus reſpōdit. ff. de reb. eorū. ⁊ per Jaco. in repe.ſuis.

¶ De verborum ſignificatione. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ In legatis alternatiuis cuius est electio, an heredis an legatarij.

1 CUm quidam. ¶ Dic in † legato cui detur electio vtrum heredi vel legatario. Dic aut ita dicit testator: heres dato illam aut illam rem, ⁊ tunc heres eligit: vt. ff. de lega. ij. si ita. §. fina. et l. si quis duobus heredibus. de lega. j. si quando. §. j. Si dicit, precipito vel habeto tibi illam vel illam rem: tunc legatarius eligit. de lega. j. plane. j. §. fina. in princip. §. Si vero dicat, illud aut illud tibi do lego: tunc etiam legatarius eligit. de leg. ij. l. lucio titio. ⁊ ibi not. ⁊ l. si is. Jac.

¶ De fideicommissis. Rubrica.

SI probaueris. ¶ Sed quomodo intelligitur hec litera: inscienter soluente an per ignorantiam. Glo. dicit ꝙ ignoranter. contrarium est. s. de iuris ⁊ fac. ignorā. l. cum testamentum. vbi ecōtrario non nocet etiam in libertate que est fauorabilior ceteris: quare credo melius ꝙ hic fuerit sciens. Non obstat lex proxima, ⁊ s. de testamentis. l. non dubium. §. j. vbi incontinenti preiudicauit, quia ibi vnum fuit legatū hic plura, nam tot sunt legata quot anni, vt de annuis lega. si in singulos. ⁊ l. cum in annos. ⁊ quan. dies legat. ced. in annos. quare si in vno agnosceret non teneret in alijs, vt. s. ne vxor pro mari. l. fi. de excusa. tuto. l. voluntarie. nisi hoc faceret triennij prestatio ⁊ fauor alimentorū. Ad contrarium. l. non quemadmodum. respondetur ꝙ hic agitur de iure presenti, contra quod est de annuis lega. si in singulos. vbi dicitur ꝙ primi anni vel mensis est purum, sequentium conditionale, ita ꝙ non est debitor etiam si filiusfamilias efficietur sui iuris queret sibi pro annis futuris, vt de reg. iur. l. que legata. ⁊ l. si filius. de verbo. obligat. Quare melius videtur dicendum ꝙ sit hic speciale vel ꝙ adueniente termino petas: sed stipulatio annua vna est. de verb. obli. stich. §. vnico. de donatio. causa mortis. l. senatus. in fine. vnde cum sit vna ius est presens. Jaco. de are.

CUm secūdum. ¶ Si adierint. Ergo si non adierint trāsmisit illa fideicommis. ad suum heredem: licet enim do. Accur. in summa ad trebel. dicat ꝙ transmittat ius deliberandi. idem etiam nota. de lega. j. cum filio. sed tamen contrarium est vt. ff. ad trebel. cogi. §. idem metus. ⁊ ad trebel. postulāte. Et hanc opinionem tenet glos. in. l. apud iulianum. §. vtrum. ⁊ hec est tenenda: quia hoc fideicommissum vniuersale habet naturam alterius fideicommissi specialis siue singularis; quod intelligo si est purum, secus si conditionale, vt not. j. eo. si in personam.

Summarium.

1 ☞ Venditio ⁊ pignoris obligatio an sint prohibite extra familiam.

2 Prohibita alienatione an in dotem datio prohibita sit.

1 VOluntas patris. ¶ Sorori. Jmo cuicunq;, nam † cum prohibita sit venditio ⁊ pignoris obligatio, ergo non donatio: vt. j. de pred. tut. l. fin. ⁊ hoc dicunt quidam ꝙ etiam cuilibet donare possit: alij dicunt ꝙ prohibendo venditionem etiam donationem videtur prohibere. ff. de statuliber. statuliberi a ceteris. ⁊ sic est ius in eo quod dicit

2 extra familiā vt sic in familia promittatur. Sed † an in dotem potest dare, arg. ꝙ sic: nam cum erat maritus habebitur de familia: vt. s. de verbo. signifi. l. fin. vbi gener de familia habetur, sed ibi fuerat generante: sed dicendum est ꝙ sic, siue habet aliud. ff. ad trebellianum. l. mulier. §. cum proponeretur. ⁊ l. a filia. ⁊ commu. de leg. authen. res que. Jac. de arena.

Summarium.

1 ☞ Si ambigua sit testantis voluntas ad quem spectat interpretatio.

1 VOlūtatis defuncti. ¶ Pone † exemplum. ff. de fun. instru. l. quesitum. §. idem respondit. vel alia exempla que sunt in glos. ⁊ dic aut constat de voluntate aut de significatione vocabuli ⁊ non de voluntate, aut de neutro. Si constat de voluntate, qualiscunq; sit significatio statur voluntati. j. eod. cum inter. fallit. ff. de vsufruc. lega. l. si alij. Si vero non constet de voluntate sed de significatione vocabuli, tunc oppo. l. non aliter. vbi vero significatio est ambigua ⁊ etiam voluntas, tunc opponitur sic: quia aut interpretatur lex, ⁊ tunc statur illi interpretationi: vt. ff. de heredi. instituen. l. si pater. de lega. iij. l. nummis. Si vero lex alij interpretandum commisit, tunc interpretatur ille quem lex dicit: vt de lega. j. si quis a filio. §. si quis plures. Si vero non sit commissa alteri, tunc committitur arbitrio iudicantis: vt in. l. quesitum. §. idem respondit. de condit. ⁊ demonstra. l. illis libertis. cum similibus hic allegatis. ¶ Additio. (Ad cōtrarium signatum in glossa respon. ꝙ ibi erat prohibita transactio inter omnes indistincte hic simpliciter, ita ꝙ non videtur prohibere extra familiam. argu. ff. de iudi. l. cum pretor. Petrus.).

Summarium.

1 ☞ Testatoris preceptum, quādo dicitur esse nudum.

QUoties in omnib⁹. ¶ Si testatoris preceptum est nudum non

1 valet: ⁊ dicitur † non nudum, vt quando dixit: quia volo in familia remanere vel etiam penam apposuit si contra fieret, vt quia dixit: si alienetur volo ꝙ talis reuocet, nam valet pene adiectio: vt. s. tit. j. l. vnica. ⁊ de verb. signi. l. fi. in fine. Jac. de are.

Summarium.

1 ☞ Si heredis institutio a principio nō valuit an legata ab instituto relicta debeant a veniētibus ab intestato.

EA quā frater tuus. ¶ Hec lex legitur duobus modis: vno modo ꝙ heredes ab intestato fuerunt rogati, ⁊ iste est satis grossus intellectus. Alio modo secundum Accursium ꝙ non fuerunt rogati: sed testator simpliciter est locutus in fideicommisso, videlicet hereditatem meam volo post mortem heredis restitui tali: ⁊ nota ꝙ dicit in fine heres facta, nam quando fuit legitime adoptata, si non adeatur hereditas non debetur fidei-

1 commissum a veniētibus ab intestato. Unde dico † aut hereditas potuit adiri, ⁊ tunc si adeatur debetur ab heredibus ipsius restitui, vt in fine ⁊ in principio, vbi dicit quesita. Aut non fuit adita, ⁊ tunc non debetur a venientibus ab intestato, etiam si simpliciter fuit locutus testator vt in fine sumitur: a contrario sensu non bene sumitur ex fine, imo videtur colligi ex vers. tūc enim. ⁊ hoc etiā declarat illa parua gl. que incip. inutiliter. in eo. vers.

Si vero

Si vero hereditas adiri non potuit ex testamento, tunc aut nominatim locutus est decedens, vt si dixit: volo heredem meum post mortem suam tali restituere, et tunc venientes ab intestato non tenentur: vel distingue vt notatur per Dyn. ff. de lega. ij. l. cum pater. §. filius. & de fideicommis. liber. si pater duas. §. fin. & sic loquitur. ff. de leg. ij. celsus pater. §. quod alicui. Aut generaliter puta, post mortem heredis volo restitui hereditatem meam tali, & tunc venientes ab intestato videntur rogati: & sic hic loquitur argumen. ad hoc. de fideicommis. liber. l. si pater. §. finali. Et est ratio diuersitatis inter hos duos proximos casus: nam quando nominatim grauat, tunc grauamen incipit habere vires ab institutione, que est caput testamenti: & ideo si hereditas non additur ex testamento illud grauamen non durat: vbi autem simpliciter sine nominatione est locutus, illud grauamen capit radices in quolibet succedente ex testamento, vel ab intestato. arg. ad hanc rationem de liber. & posthu. si pepercerit. §. fina. & de iniust. rup. & irri. testamen. l. iij. §. fin. & l. nam & sub conditione. & dicam peti hoc casu & in casu huius. l. tanquam ex codicillis. nam sine institutione non potest valere testamentum. vt de iis que in testamen. delen. proxime. nec obstat ad hoc. s. de testamen. l. non codicillum. nam hic noluit codicillari sed testari sicut & ibi: & quia non dixit quod valeat iure codicillorum, vt. ff. de codicil. l. j. & de testamen. mili. l. iij. cum simili. Nam respondeo. l. non codicillum. dicit institutio &c. intelligo institutione scilicet de iure facta de persona que potuit institui vbi si non est numerus testium non valet vt codicillus: sed aliud si est talis heres institutus qui etiam cum legitimo numero non potuit institui, nam tunc loquitur hic, sed nonne relicta ab instituto tacite videntur repetita a substituto. de lega. ij. l. cum pater. §. ab instituto. et etiam relicta ab vno de legitimis debentur ab alio. ff. de leg. ij. si titio. §. iulianus. Respondeo est differētia quando relinquitur fideicommissum aut determinate, aut indeterminate: si indeterminate habet locum hec lex, & l. si pater. de fideicommis. liber. Si determinate, hoc est nominatim, tunc aut hereditas peruenit ad alium secundum voluntatem testatoris expressam vel tacitam, aut contra voluntatem. Si expressa vt cum ad substitutum peruenit, & tunc sunt repetita: vt dicta. l. cum pater. §. ab instituto. Si ex tacita, vt est quando decedit intestatus, nam tunc videtur tacite velle hereditatem peruenire ad venientes ab intestato: vt dicit. l. conficiuntur. ff. de iure codicil. & de lega. j. ab exheredati. & tunc etiam alij legitimi tenentur: vt dicta. l. si titio. §. iulianus. vbi vero contra voluntatem testatoris venit ad alium, tūc fideicommissa non debentur ab eo: vt. ff. de legatis. iij. §. j. & de lega. ij. cum pater. §. cum estimaret. qui graui. & l. sequen. & l. penult. Jaco. de are.

Heredum etiam. ¶ Dic si error sit in proprietate rei proprie non nocet, quia ego testator credo alienam que est mea: vt inst. de leg. §. si rem. de iur. & fac. igno. regula. §. j. si erretur in proprietate rei heredis. idem de leg. ij. vnum ex familia. §. si rem & hic. Si vero sit error in proprietate rei aliene, tunc habet locum. s. de leg. cum alienam. Jac.

Summarium.

1 ☞ Quid operentur illa verba: si non valet iure testamenti, valeat iure codicillorum.
2 Voluntas testatoris est in suis finibus tenenda.

Ex testamento. ¶ Allegatur hic pro contra que contradicit legi, de inof. testa. l. titia. nam ibi venientes ab intestato non tenentur licet fuerit dictū: sed illud ideo contingit, quia cum testamentum expugnatur vt inofficiosum, creditur quod testator fuerit furiosus: vt eo. tit. l. ij. Sed quid si † dictum
1 est quod si non valet iure testamenti, valeat iure codicillorum, quid operatur? Respondeo ad hoc, si eo tempore non valet, vt quia deficit solennitas vel scriptus est ille qui non potuit scribi vel nullus de facto est scriptus, tūc
a illa verba operantur [a] vt valeat iure codicillorum. Si vero valuit tunc cum factum fuit, licet postea inueniatur non valere, tunc non valebit iure codicillorum quia dixit testator si non valet, ergo si valuit, satis est vt non
2 possit iure codicillorum valere: nam voluntas † testatoris in suis finibus est tenenda: vt. ff. ad trebel. l. sed si ante. in princ. & verbum presens non trahitur ad futurum: vt. ff. de lega. iij. si ita scripsisset. Sed si vis ponere verba que bene operantur dic sic: quod dicat testator illud meum testamentum volo valere iure testamenti. Et si aliquo casu eueniret quod hereditas mea non adiretur ex hoc testamento, volo venientes ab intestato debere prestare que in eo continentur, tunc quandocunque valebit testamentum valebit ab intestato: vt. ff. de lega. ij. si testamento. & l. lucius. §. filia. fallit si impugnetur per querelam: vt. l. titia. de inoffic. testamen. & etiam a preterito non potest relinqui: vt. j. eo. l. quidam cum filium. Jac.

a ¶ No. quid operantur verba si non valet iure testamēti, valeat iure codicillorū & qualiter dz dicere testator, vt valeat sine dubio.

¶ Communia de legatis & fideicommissis. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Que actio datur pro legatis consequendis.
2 Agens pro legato debet expectare aditam esse hereditatem.

1 Cum ij qui. ¶ Dic † aut legatur quantitas vel genus, & tunc datur actio personalis ex testamento non rei vendicatio, hypothecaria bene datur. Si vero species, tunc aut incorporalis aut corporalis. Si incorporalis, si sit nomen tunc ex testamento vt cedatur mihi directa, habeo tamen vtilem sine cessione ab adita hereditate. s. de leg. l. ex legato. Si sit seruitus tunc ius seruitutis transit ab adita hereditate, & datur confessoria. ff. quemadmo. serui. amit. si partem. Si vero sit species corporalis, tunc si res fuerit testatoris ab adita hereditate datur rei vendicatio: vt. ff. de furtis. l. a titio. de leg. j. si tibi homo. §. cum seruus. de leg. ij. l. legatum. & actio ex testamento vt mihi tradatur, non vt detur: nam possum stipulari rem meam tradi licet nō dari, vt. ff. de verb. oblig. scire. & hypothecaria pro aliis rebus defuncti dabitur. Interdum datur etiam hypothecaria, & personalis pro eadem re vt in gl. vnde personalis regulariter competit: hypothecaria pro aliis rebus, rei vendicatio pro re corporali que fuit defuncti.
2 Item dic † quod oportet aditam esse hereditatem quando quis agit pro legato, al's male agit. Jac.

Si duobus.

§. Sed quia nostra.

¶ In fine glos. que incipit: Imo videtur quod teneat alienatio. Quid si filius esset qui debet habere debitum bonorum subsidium? Respondeo sic: nam iste filius dicitur creditor quantum ad hoc, quod sic probatur: hereditas patris magis debetur filio quam hereditas liberti patrono: vt nota. s. de inoffi. testamen. l. fina. sed patronus dicitur creditor: vt. ff. de dona. si patronus ergo. & filius. & si est creditor potest eligere valere alienationem vt scilicet debitū habeat ex quibuscūque rebus velit: vt. ff. de distrac. pig. l. creditoris arbitrio. & pro hoc facit in auth. de resti. & ea que par. §. quamobrem. Jac.

Authentica.

Res que subiacent. ¶ Dic quod hec authentica nihil innouat in pro

hibitione alienationis: quia id erat olim quod hodie non poterat alienari ⁊ irreuocabiliter: vnde si alienabatur transferebatur dominium, sed adueniente die vel conditione rescindebatur ⁊ videbatur non translatum, vt in corpore auf. de restitu. ⁊ ea que parit. in glos. quia verbum. licet glos. hic posita videatur dicere ꝙ per authē. hanc sit prohibita alienatio vt sic dominium non transferatur, sed non est ita sed vt dixi. ⁊ de hoc no. Ac. concor. vnde extrahitur quod magis placet ꝙ id quod not. hic. ⁊ dic ꝙ dos data ante non venit in restitutionē, vt. ff. ad legem falci. l. pater. de collatio. dot. l. fi. nec etiam post data. ad trebel. mulier. §. cum proponeretur. ⁊ l. a filia. Sed an pro alimentis possit fieri diminutio. Glos. dicit ꝙ non, sed credo ꝙ sic in liberis: nam ex aliis causis promittitur pro dote, multo magis pro alimentis, cum magis sit necessaria causa alimentorum ꝙ dotis. arg. §. de patri. qui fil. distraxe. l. ii. de sacrosanc. ecclesiis. l. sancimus. cum ibi nota. in glos. animata. que videtur contraria huic glos. ⁊ in vtraq; est eadem legis prohibitio ⁊ eadem causa permissionis, ⁊ sic magis debet habere beneficium huius auf. ⁊ facit quod not. Dyn. extra de regu. iur. c. in argument. ⁊ de regul. iur. que propter necessitatem. Quid si filius alienauit an tenet saltem quo ad legitimam. Dic ꝙ sic, quia filius est creditor: nam patronus dicitur in legitima creditor, vt. ff. de donation. l. si patroni. ⁊ filio magis debetur legitima ꝙ patrono: vt. ff. ad legem cornel. de fal. l. si quis legatum. §. fi. ⁊ ibi not. cum ergo creditor possit eligere valere alienationem ex quibuscunq; rebus sibi debitis, vt. ff. de distract. pig. l. creditoris arbitrio. ⁊ filius sit creditor potest facere alienationem naturalem, puta in extrahendo herede res alienate computantur in legitimam, vt. ff. ad trebel. §. res que. ergo ⁊ filio. Jaco. de are.

¶ De condictionibus insertis. Rubrica.

Summarium.

1 Heres grauatus restituere hereditatem si sine liberis decedat, susceptis liberis alium instituit an valeat institutio.

Cum testatorem.

1 ¶ Sed quid si quis † instituit heredem ⁊ grauauit eum restituere si decederet sine liberis, an si habeat liberos ⁊ alios instituat, nunquid liberi petent, vt ex causa fideicommissi. Et videtur ꝙ non per hanc literam, quia hic dicit heredem instituerat: ergo si non instituisset heredem tunc haberet institutus ⁊ non liberi: pro hoc de verbo. significa. liberorum. §. sed ⁊ papinianus. ⁊ pro hoc. ff. de pupilla. substitut. l. singulis. Econtra videtur ꝙ sic, quia testator pretulit liberos fideicommisso. ff. de heredi. instituen. l. lucius titius. Pro hoc de lega. i. filius. §. cum quis. de legatis. ii. codicillis. §. coniuncti. nam quare ibi expirat nisi quia filii debent habere, sicut ⁊ alibi. institu. de successio. libero. §. si nostra. simile. ff. de coniung. cum emancip. libe. l. i. §. si pater. vnde cum filii etiam non heredes noceāt fideicommisso, ergo ad ipsos debet venire, quia nisi ad eos veniret non deberet nocere. hec opinio tanquam humanior debet admitti: vt. §. de fideicommis. l. cum virum. ⁊ quia al's dicitur de lega. ii. lucius. §. penulti. quod ergo dicit hic nepotem heredem institui, subaudi maxime. Jac. de are.

¶ Ad trebellianum. Rubrica.

Summarium.

1 Si quarta que debetur heredi ex trebelliano sit ere alieno grauata, an onus spectet ad legatarium pro diuiso an ad solum heredem.

Et sine scriptura.

1 ¶ Ere alieno deducto. Sed † ad hoc contradicit. §. l. i. ⁊. ii. ad qd potest dici aut pro diuiso vult fideicommissum habere ⁊ sic hic loquitur: aut pro indiuiso, quia petit restitutionem super solo verbo, tunc loquitur. l. i. ⁊. ii. vel dic ꝙ testator voluit onus eris alieni pertinere ad heredem, nam tunc heres deducit: vt. eod. titu. cogi. §. non queritur. Jaco. de are.

Summarium.

1 Ad hoc vt quis intentet hereditarias actiones an necesse sit restitutionem fieri.

2 Si heres rogatus fideicommissum restituere fideicommissario, ⁊ fideicommissarius alii non petente fideicommissario restitutionem: an alius petere possit.

Sancimus licētiam.

¶ Hic adde extra glos. casus in quibus fit restitutio ipso iure: ⁊ alius. ff. eo. si heres. vbi
1 non † oportet restitutionem fieri ad hoc vt quis inten-
2 tet hereditarias actiones. Sed † quid si rogatus est heres restituere tibi: tu mihi non petis tibi restitui, an ego possim petere. Dic ꝙ sic: vt. ff. eodem. si patroni filius. §. quod si prior. quia remanet penes eum cum onere: vt. i. de caducis tollendis. l. i. §. pro secundo. ⁊. §. in nouissimo. Jaco. de arena.

Summarium.

1 Heres rogatus restituere vniuersam hereditatem fideicommissario, an detrahere debeat quod ab eo alii nominatim relictum est.

Quidam testamēto.

1 ¶ Si queritur † an heres teneatur ad legata: dic aut rogatur restituere partem, aut totam hereditatem. Si partem aut dimidiam, tunc diuiduntur onera: vt. §. l. ii. secundum primam positionem. ⁊. ff. vt legato. nomi. cauea. l. i. §. fina. ⁊. l. etiam. §. i. dic tamen non teneatur nisi vsq; ad quartam: vt. ff. eod. l. i. et §. is qui. xl. in primo responso. vbi dicitur ꝙ heres quartam habet intactam si grauatur restituere totum: aut totum restituit ⁊ nullo modo conuenitur. ff. eod. l. i. §. i. Si vero restituit aut retinet totum aut quartam, ⁊ tunc non conuenitur heres, al's sic: vt. eod. §. is qui. xl. in princip. ⁊ in fin. ⁊ hoc si conuenitur postꝙ restituit, al's soluit ⁊ postea retinet: vt. l. ita tamen. §. qui ex trebelliano. Si queras vsq; ad quartam partem, petantur integra vel diminuta: tunc dic, ꝙ est differentia: aut fuerunt relicta a fideicommisso aut ab herede. Primo casu non detrahitur quarta, ⁊ conuenitur fideicommissarius vniuersalis totaliter. Si vero simpliciter in institutione reliquit tunc refert aut voluit ꝙ ad onus heredis ⁊ loquitur. l. marcellus. aut ad onus fideicommissarii ⁊ integra prestantur ab eo: vt in. l. i. §. i. ff. eo. aut dubitatur. ⁊ tunc opponitur. l. quadringenta. Jac. de are.

¶ De caducis tollendis. Rubrica.

Et nomen.

§. Ne autem.

¶ Ibi, fideiussionē. Sed an si soluit repetit: videt ꝙ non, quia si iussus est fideiubere, ergo ⁊ soluere: vt

uere: vt in. l. indebitam. ff. de condict. indeb. Item actione mandati non, quia non sponte, sed tractus per actionem ex testamento fideiussit. Item negotio. gesto. non, quia fecit coactus, sed dic quod potest facere sibi caueri dicendo quod soluit: vt. ff. de vsufruc. earum rerum que vsu consumun. l. tribus. Jac. de are.

¶ De ijs qui ante apertas tabulas. Rubrica.

Per hanc.[a] ¶ Dic quod hec lex facit specialitatem tantum in liberis emancipatis et in filijs succedentibus matri, vel alij ascendenti per matrem: nam in ijs qui sunt in potestate nullam specialitatem inducit: nam ipsi sunt heredes etiam ignorantes. institu. de hered. qualit. et differen. §. sui. de lega. j. si post mortem. et transmittunt ad quemcunque: vt de castren. pecu. l. hereditatem. §. j. et ad hoc. s. de iure deli. l. si filius. et ideo non est mirum si in. l. apud hostes. j. de suis et legiti. heredi. transmittit filia hereditatem patris in cuius fuerat potestate in matrem. ad idem facit. ff. de reb. du. qui duos. §. cum bello. et. §. penulti. de iure fis. l. lucius. si omis. sit cau. testamen. l. j. §. j. de vsucap. iusto. §. fina. et idem est in successione ab intestato quod in successione ex testamento est edictum: vt. s. de iure delibe. l. conficiuntur. aut ad hereditatem maternam transmittat, sicut de paterna est dictum: dic quod non, vt. j. ad orficia. l. ij. ¶ Item dic quod aliud ius est in transmittente quam in illo in quem transmittitur: nam filius non transmittit hereditatem sui patris, nepos hereditatem aui, sed quilibet eorum transmittit in quemcunque descendentem, nam filius qui successit transmittit etiam in nepotem et pronepotem. Jac.

¶ Ad senatusconsultum orficianum. Rubrica.

Summarium.

1 Hereditas non adita non transmittitur ad superiores.
2 Quod possum te inuito, multo magis potero te ignorante.

Non pro numero.
1 ¶ No. ergo hic † quod hereditas non adita non transmittitur ad superiores, quod est ideo quia hic non erat suus: nam suus bene transmittit, vt. s. de suis et legiti. heredi. l. apud hostes. ad inferiores bene transmittitur, per titu. de ijs qui ante aper. tabu. Sed opponitur non: ne pater potuit adire saltem per. l. cum non solum. j. de
2 bonis que libe. nam † cum possit eo contradicente, multo magis ignorante absente siue mortuo, vt regula iuris, qui potest. Respondeo pater remouetur quia fratres erant: imo plus dixit dominus Sy. vincentinus quod etiam si fuisset hic infans, non transmisisset ad patrem propter fratres. non obst. l. si infanti. quia ibi non erant fratres. Jaco. de arena.

¶ De bonis maternis. Rubrica.

Summarium.

1 Qui alieno nomine agit, an potest procuratorem constituere.

Res que. ¶ An possit pater constituere procuratorem. Dicit gl. etc. sed ego credo quod hec litera intelligatur vt iacet, quod possit agere per se vel per procuratorem quandocunque a se ordinatum per id quod dicit, tanquam si insolidum etc. nam dominus procuratorem facit. ff. de procu. l. j. ergo et pater. et aliud sit in tutore, quia tutor nec vtitur nec fruitur, nec suum commodum prosequitur, sed iste sic licet non totaliter aliqualiter tamen: nam de pecunia potest habere vtilitatem. argu. l. ff. de pactis. l. si
1 conuenerit. nam video quod qui alieno † nomine agit interdum facit procuratorem ante litem contestatam. j. de donat. l. illam. licet ibi totaliter suum commodum prosequatur. Sed si experitur pro vsufructu non est dubium quod procuratorem potest constituere: nam tunc proprio[a] nomine agit, et quod qui proprio nomine actionem habet proprium procuratorem possit constituere. ff. de iniurijs. sed si vnius. §. penul. Jaco. de are.

[a] ¶ De hac materia no. Ja. de bu. in l. q se patris. s. vnde libe. et Ja. de bel. in. l. frater a fratre. ff. de condi. inde.

Summarium.

1 Filij non debent esse deterioris conditionis quam nepotes.
2 Relicto nepote ex filio primogenito secundogenitus prefertur nepoti in successione regni.

Si viua matre. ¶ Ibi: Filij sin autem etc.
1 No. † quod non debent filij esse deterioris conditionis quam nepotes: et ideo hec litera est optimum
2 argumentum, quod † si decesserit rex relicto filio et nepote ex filio primogenito premortuo, quod filius in regno preferatur nepoti ne inueniatur esse deterioris conditionis filius quam nepos. Nec obstat. s. de legit. here. auf. post fratres. vbi nepotes representant personam patris, quia istud habet locum in hereditate diuisibili, sed cum regnum sit indiuisibile non possumus hic dicere quod succedat nepos et filius: ne ergo inueniatur filius deterioris conditionis quam nepos: dicam eum solum admitti per hanc literam, et hoc credo verius. Jaco. de are.

¶ De bonis que liberis. Rubrica.

Constitutionis. ¶ Superiori lege dictum est quod si aliquis de coniugibus ab aliquo aliquid lucratur illud patri non acquiritur: sed ne putaret aliquis ita esse cum dotem dem pro filia mea et maritus eius moriatur vt talis dos ad me non reuertatur, statuit hec lex quod si dotem dedi pro filia mea et maritus eius moriatur quod dos ad me pleno iure reuertatur: idem si dedi donationem propter nuptias et mortua sit eius vxor. Jaco. de are.

Quod scitis. ¶ Versic. sin autem. Potest intelligi vt glossa dicit quod decessit filius lucrantis mulieris qui lucrans erat mortuus et decessit, dico relicto patre lucrantis et auo, prefertur pater. Vel dic quod filia lucrata fuit aliquid a viro, et decessit relicto filio et patre in cuius ipsa erat potestate, transmittit in filium, non vt dictum est: sed si modo iste nepos ex filia moriatur relicto auo paterno: et sic patris lucrantis relicto et auo materno, prefertur auus maternus eo quod attinet per lineam eius que lucrata est. Potest etiam intelligi vt hic loquatur in casu per se, quia aliquis filiusfamilias aliquid abusque fuerat lucratus, decessit relicto auo prefertur pater ipsius lucrantis tanquam proximior. Jacobus de arena.

Cum oportet. ¶ No. de obligatione que contrahitur a tempore gestionis inchoate. simile dicam in tutore et sic hypotheca dedit personalem: vt alleg. ff. qui potio. in pigno. habean. l. j. sicut et datio fideiussoris. institu. de fideiusso. §. j. Sed lex contradicit quod a tempore quo incipit male agere in debitore fisci. j. de priuileg. fis. l. j. de bo. proscri. l. penulti. Item pi

gnus videtur obligatum ex tempore date pecunie: nam tempore interposite cautionis. ĩ.qui potio.in pig.ha.diuersis.ff.qui potio.in pign.l.potior.simile.s̃.de donatio. ante nupt.ſi conſtante. quid ergo dicemus. Poteſt dici qđ hic dicitur obtinet in adminiſtrationibus per.l.pro officio.s̃.de adminiſtr. tuto. in adminiſtratione fiſci ob. ſua.l. quia cum fiſcus alˀs habeat permulta priuilegia hoc eſt deterioris conditionis: nam non puto ⁊c.de iur. fiſ.l.non puto.Jaco.de are.

Summarium.

1 ☞ Si cõtemplatione patris filius inſtituatur heres, repudiante filio pater adire poſſit.
2 Dictio tanquam, quid importat.
3 Filiofamilias agenti criminaliter, an pater tenetur conſentire.
4 Qui alij conſentit ſua iura perdit.
5 Non meo nomine geſtum ratum habere poſſum.
6 An filius abſente patre ⁊ non cõſentiente poteſt agere.
7 Si actio competat filio vel contra filium, an pater debeat conueniri vel agere loco filij.

1 **Cum non ſolum.** ¶ Sed quid† ſi in contemplatione patris filius inſtituatur: nunquid habet locum ꝙ hic dicitur, vt filio contradicente poſſit pater adire? Dico ꝙ non: imo ſeruantur vetera iura, vt filius iuſſu patris adeat, non pater, ſicut in ſeruo eſt. s̃.de heredib.inſtituen.cum propo nas.ff.ſi omiſ.ſit cau.teſtamen.l.j.§.j.Et eſt ratio diuerſitatis quare aliud in aduentitia, et aliud in profectitia: quia in aduentitia filius obligatur oneribus hereditarijs ſi eam adijt. ff. de acquiren.heredit.l.more. Si ergo non vult adire, pater non poteſt eum compellere, ſed ipſe poteſt adire ne perdat vſumfructum: ſed in profectitia nullo momento ſtat penes filium. de acquiren.heredit. l.placet. vnde hic tollitur ius compulſionis ⁊ datur ius aditionis patri. Sed in profectitia non tollitur ius compulſionis, ⁊ ſic ius aditionis patri nõ competit. ¶ Additio. (¶ In eadem. l. cum non ſolum. in gloſ. magna, ibi.l.queſitum. ratio eſt: quia tutela eſt publicũ munus, ſcilicet autoritate, ſed vtilitate priuatum: vt inſtitu. de tuto. ⁊ curato. in princip. ⁊ in publicis muneribus patria poteſtas non curatur: imo ipſe filiuſfamilias in predictis muneribus loco patrifamilias habetur: vt ff.ad trebellianum.l.nam qđ. de ijs qui ſunt ſui vel alieni iuris.l.filiuſfamilias.§.ſin autem.Oldradus.) ¶ Circa gloſ.vero magnam dic primo contra opinionem que fit de.l.denuo.l.deniqꝫ.§.vtrum.dicit gloſ.⁊c. Sed contra iſtud dictum gloſ.facit ꝙ lex dicit ꝙ filius ⁊c.ibi: tanquã cum patrefamilias ⁊c. de actio. ⁊ obliga. filiuſfamilias. de iudicijs.l.tam ex contractibus. ⁊. ff.de penis.l.j. Sed
2 poteſt † dici ꝙ illud tanquam, non ſignificat omnimodam ſimilitudinem, nam etiam cum patrefamilias interdum nõ poteſt agi ſine autoritate alterius: vt in adulto qui debet conueniri autoritate curatoris: vt de adminiſtra.tuto.l.j.§.ſufficit. vel in.l.contraria conueniebatur filius ex ſuo contractu ſine delicto, hic ex perſona defuncti conueniebatur ſeu pretextu lucri aduentitij ſibi delati.
3 ¶ Sed in eo † quod queritur de accuſatione criminali, dicit gloſ.⁊c. Sed ego dico[a] aliud in accuſatione ſiue agetur criminaliter pro crimine, ſiue ciuiliter. Item dico aliud quando filius conuenitur ſuo nomine ex ſuo contractu: nam videamus que eſt ratio quare pater debet conſentire. dicit gloſ. quia non eſt integer homo, contra quod eſt dicta.l.filiuſfamilias.ibi: ob id agit eo tanquam ⁊c.⁊.l.tam ex contractibus. de iudic. Dominus Oto papienſis dicit ꝙ in ſignum repudiationis:
4 nam † qui alij conſentit, ſua iura perdit.s̃.de adminiſtr. tuto. l. cum quedam. ego dico apertius ꝙ hec eſt ratio ne negando ꝙ ſe inuito fuerit adita litem ſopitam valeat ſuſcitare: nam non poſſet forte probare ꝙ eo inuito fuerit hereditas adita, ⁊ ſic iterum litem ſuſcitaret niſi interfuiſſet iudicio. ⁊ ad hoc facit. extra de iudic. c. cauſam. Alij dicunt propter honorem patris: vt inſtitu.per quas perſonas nobis acquiri.in princip.alij dicunt ne ſe preſcribat in exiſtentiam ſui iuris: vt.ĩ.de patria poteſta. l.j.ego credo opinionẽ Oto. bonam, vt hec lex loquitur in ſuo caſu, ſcilicet quando conuenitur filius ex perſona defuncti, ⁊ lex que dicit ꝙ filiuſfamilias conuenitur tanquam paterfamilias loquitur in ſuo caſu quando filius conuenitur ex ſuo contractu: auẽ.quod locum. loquitur in ſuo, ſcilicet in dote. ¶ Sed queritur quid ſi pater interpellatus non conſentit. dicit gloſ. ꝙ non valet quod fit. Ego contrarium credo per legem.ff.ſolu.matrimo.ſi cum dotem.§.eo autem tempore. ibi: ſed ſi latitet ⁊c. ff. de fideicommiſ.liber.non tantum. §. articulianum. ⁊.ff. ad trebellia.l.imperator. de iniurijs. ſed ſi vnius.§.filio. nam iam daretur patri licentia ꝙ iudicium eſſet nullum eo ſemper latitante. ¶ Queritur de procuratore.gloſſa dicit ⁊c.quaſi non ſit integer homo: ſed econtra hoc eſt ꝙ ſit homo integer dicta lege. ff. de actio.⁊ obligatio.filiuſfamilias.⁊.l.tam ex contractibus. de iudicijs. Item ꝙ cum eſt procurator pater non habet conſentire dicit lex.s̃.de procur.exigendi. non obſtante quod dicitur in gloſ.qui non admititur pro ſe non pro alio, quia inuenio ꝙ quis per ſe non poteſt, ſed pro alio poteſt, vt maior decem ⁊ octo annis qui non poteſt pro ſe poſtulare, poteſt pro alio.ff.de poſtula.l.j.§.pueritiam.nam non agit procurator ſed dominus: vt rubri.inſti.de ijs per quos agere poſſumus.argu.de in ius vocan. ſed ſi hac.§.fina.⁊.l. queſitum. hic dicebat Petrus, ꝙ poſſit agere ſine patre: vt Jaco. ⁊ argu. eius. quod poſtea gloſſa dicit de tutore et arbitro. ¶ An coram arbitro debeat conſentire. Dico ꝙ vbi agitur ex ſententia arbitri tanꝗ ex iudicio tunc debet conſentire: ⁊ eſt in.l.tanꝗ.⁊.l.ne in arbitris.ſed agatur ex contractu. ¶ Item an valeat ſi poſtea conſentiat. Dicit glo.ꝙ non, quia cum non ſit actum nomine patris ſed filij non poteſt habere ratum: quia quod meo nomine ⁊c.Sed certe hoc non eſt bene dictũ:
5 nam † etiam nõ meo nomine geſtum ratum habere poſſum ſicut apparet. Obligat aliquis rem meam, poſſum ratam habere obligationem ⁊ tamen non erat facta nomine meo.ff.de pigno.ſi fundus.§.j.de pignora. actio.l. aliena.primo reſpon. Item pro hoc apertius facit: pater agit de dote ſuo nomine ⁊ facit procuratorem de voluntate filie, vt.ff.de procura. filiuſfamilias. §.j.ergo ſuo nomine agit ex quo facit procuratorem: nam quiˀſuo nomine habet autoritatem, ſuo nomine procuratorem dãdi habet facultatem.de iniurijs.ſed ſi vnius.§.j.⁊ tamen filia debet cõſentire, ⁊ ſi pater agit poteſt filia ratum habere.ff.ſolu.matrimo.l.ij.§.voluntatem.l. ſi cum dotem. §.patri. Item filia patre abſente agit ⁊ cauet patrem ratum habiturum.ſolu. matrimo. ſi cum dotem.§.ſoluto. ergo pater etſi ſuo nomine non agatur poteſt ratum habere. Ego dico ꝙ ſi pater poſtea conſentit ⁊ approbat ꝙ valeat per iura preallegata. pro hoc facit extra de re-
6 ſcriptis.c.edoceri.in gloſ.diſcrete.Sed an † ipſo abſente poteſt filius agere ſine conſenſu. Reſpondeo ſic.ĩ. eo. §. vbi autem voluntas.ff.de iudicijs.ſi longius. quod multum facit ad id quod ſupra dixi ꝙ non vult conſentire vel latitat ꝙ valeat iudicium: nam hic equiparantur aliquem abeſſe vel adeſſe ⁊ latitare.ff.de fideicommiſ.liber. l.neqꝫ infans. §.j. Sed quid ſi factum ſit inſtrumentum de expreſſo conſenſu in quo pater dat legitimam filio vt ſit in iudicio ⁊ poſſit omnibus iudicijs intereſſe an valet. Dixunt quidam ꝙ non.de acquir.here.ſi quis mihi bona.§.iuſſum. Econtra ꝙ ſic: nam generalis renunciatio valet.ff.pro ſocio.l.actione.§. renũciare. de iniurijs.l.ſed ſi vnius. §. procuratorem. Ego credo ꝙ ſufficiat inſpecta ratione litere que dicit: ſine patris voluntate. Sed an ſingulis poſitionibus debeat conſentire. Dicunt quidam ꝙ ſic, ne aliquid dicat ⁊c.vt in minore. de auto.preſtan.l.clarum. ſed contra.eſt, quia ad aliud deſideratur conſenſus tutoris ⁊ curatoris, ⁊ ad aliud patris: nam conſenſus patris deſideratur vel gratia honoris, vel in ſignum repudiationis, vel ne litem ſapitam valeat ſuſcitare: vt dictum eſt in gloſſa ibi: Item ſi agat filius.

ſed iſta

a ¶ Hãc eandẽ opi.tenet Dy. in.l.inter liberos. §.pen.hic in gl.alle.in ea. opi.eſt Gui. đ ſuza. ⁊ idẽ videtur ſentire Azo in ſumma, de adult. §.admittiẽ.idem Rofre. in eius ſumma.

sed ista reprobatur in .l. miles. ff. de castrensi peculio.
7 ¶ Sed circa hanc materiam † breuiter posset sic dici, quia cum queritur de actionibus que competunt filio, per quem debeant moueri: vel si contra filium moueantur, quis debeat conueniri. Dic aut competunt ex castrensi peculio vel quasi, aut ex alia causa. Si de castrensi vel quasi, tunc illas intentat filius ⁊ pro eis conuenitur etiam patre inuito. ff. ad macedonia. l. ij. de castren. pecul. l. miles precipua. nam in eo nullum ius habet pater. s. eod. cum oportet. §. exceptis. j. de castren. pecul. l. errat. ergo in eis debet facere vt quilibet, ⁊ cum possit alienare patre inuito, ergo ⁊ iudicio interesse, cum hec sint paria. ff. de iure delibe. l. ait pretor. Si vero descendant extra causam castrensem: tunc considera, aut descendunt ex maleficio, aut ex cōtractu. Si ex maleficio, aut querimus de conueniendo filiumfamilias, aut de actione ex delicto per filium intentanda. Primo casu credo ꝙ possit cōueniri tanq̄ paterfamilias. insti. de noxa. §. fi. ff. de noxal. l. noxali. Si vero queritur de actione ex delicto per filium intentanda considera, aut competit propter offensam factam in personam filij aut in res. Si in personam vt iniuria, ⁊ tunc est filij. ff. de acti. ⁊ obli. l. filiusfamilias. ibi: nisi iniuriarum intendat. illam patre presente et consentiente et renitente propter sui vtilitatem. Item patre absente ⁊ nemine existente qui pro eo agat: vt. ff. de iniurijs. sed si vnius. §. filio. de pactis. l. in personam. Si vero in rem, tunc considera: aut in rem patris que filio fuerat deputata vt in rem profectitij peculij, ⁊ tunc est actio patris nō filij: sed si pater erat absens filius agit si studiorum causa absit. ff. de iudicijs. si longius. Si ex contractu, tunc aut querimus de filio conueniendo, aut de actione per filium intentanda. Primo casu cum tractamus de filio conueniendo, aut conuenitur ex suo contractu ⁊ conuenitur tanquam paterfamilias. de actio. ⁊ obli. l. filius. de iudicijs. tam ex contractibus. Si ex contractu defuncti cuius ipse est heres, ipse est cōueniendus. fallit quando contra voluntatem patris habet hereditatem: nam tūc in signum repudiationis vel ne litem sopitam valeat suscitare debet pater consentire vt hic. Si vero tractetur de actione per filium intentanda, tunc aut actio est profectitia, ⁊ tunc actio est patris nisi sit actio commodati vel depositi: vt dicta. l. filius. sed actionem patris ⁊ illam que competit sibi suo nomine intentat patre absente, vel consentiente si sit presens. Si est aduentitia, tunc aut pater consentit in lucro ⁊ tūc exercitium est patris: vt. s. de bon. mater. l. j. sed eo consentiente credo ꝙ filius possit exercere: vt in aut. quod locum. si pater non cōsentit in lucro, tunc exercitium est filij, sed pater cōsentit propter rationes predictas. Jac.

¶ Additio. (¶ Queritur nunquid per hanc legem correcta sit. l. ij. s. ad orficia. ⁊ videtur ꝙ sic, ⁊ ita pater habebit portiones defunctorum: nam cum possit eis inuitis habere, multo magis eis ignorantibus, vt in regula iuris, qui potest. Sed tu dicas contra. sed habebūt rationes defuncti qui certat de damno vitando, scilicet de hereditate matris. sed pater tractat de lucro, ⁊ ideo preferuntur fratres: vt. s. de codicil. l. fi. de iure delib. l. fi. §. si vero creditores. ⁊ ita not. super dicta. l. ij. ¶ Item nunquid habet locū hec lex in hereditate profectitia. Et dixerunt quidam ꝙ sic, quod non est verum, sed vetera iura seruantur vt missus precedere debeat, ⁊ aditio sequi vt patri queratur. ff. de acquiren. heredita. l. si quis mihi bona. §. iussum. s. de heredi. institu. l. iij. Dic ad solutionem contrarij dicte. l. ij. ff. de iudicijs. ꝙ hic compulsus fuit a iudice suo ⁊ ad debitum, ibi a non suo iudice, ⁊ ad non debitum: ⁊ hoc est quod dicimus ꝙ iudicium redditur, in inuitum. ff. de ver. obli. l. inter stipulantem. §. j. et ita potest tolerari opinio glos. quia ibi fuit compulsus ad id quod non debuit. ¶ Quid si pater suscitatus ad consentiendum filio venit ⁊ tacuit: nunquid hoc sufficit vt habeatur pro consentiente? Credo ꝙ sic per leges que dicunt taciturnitatem haberi pro consensu. j. de acquiren. possessio. l. ij. ff. si serui. vendi. l. si a te. ⁊ no. de pig. actione. l. caius. ¶ Quid si pater potius patitur se condemnari q̄ velit consentire, quid erit? Uidetur dicere glossa ꝙ non teneat iudicium quasi in eo fuerit sine patris consensu. Certe si filius sit quidam dissipator, ita ꝙ pater nullam iustam causam habeat consentiendi dico ꝙ non habetur pro consentiente nec compellitur consentire. argu. ff. soluto matrimo. l. si cum dotem. §. eo autem tempore. al's si non habeat iustam causam contradicendi habetur pro cōsentiente. ff. de iur. do. l. si ego. §. j. ¶ Pone filius pro fratre dat generalem concessionem, pater sibi concessit vt possit agere et conueniri in quacunq; causa qua agere vult vel conueniri, nunquid valebit? Dicunt quidam ꝙ non: quia tempore litis contestate eius consensus requiritur. ff. solu. matrimo. l. si cum dotem. §. eo autem tempore. sicut ⁊ tutoris autoritas in presentia negotij quod agitur requiritur. ff. de consensu ⁊ autori. tuto. l. obligari. §. tutor. institu. de autori. tuto. §. penulti. Tu dicas contra si tibi placet, scilicet ꝙ talis generalis concessio sufficiat, quia lex videtur requirere certum tempus quo consentiat: ergo eodem tempore poterit consentire. arg. pro hoc de petitio. heredi. si quo tempore. de rei vendic. sin autem. §. j. nec obstat. §. eo autem tempore. imo facit pro hoc, si quis bene inspiciat: nam ibi dicit ꝙ potest penitere ante litem contestatam: videtur ergo intelligi si non peniteat. ¶ Item ratio ob. predicto. §. tutor. quia aliud in tutore: quia autoritas tutoris reintegrat pupillum. ff. de manumis. l. fi. ff. de verb. oblig. l. fina. institu. de inuti. stipul. §. furiosus. licet sit argu. contra. quia interdum specialitas obtinet vbi generalitas nihil operatur. ff. si quis cautio. l. sed ⁊ si quis. §. quesitum. ¶ Item per hoc est solutio questionis, si filiusfamilias fuit in iudicio sine patris cōsensu, an si postea ratum habeat cōfirmetur. Et certe sic cum non inueniatur determinatū tempus quo eius consensus requiratur vt dixi: poterit ergo quandocunq; interuenire. pro hoc. ff. de iudicijs. l. licet. quamuis glos. contradicat. ¶ Item dicit glo. ꝙ dato ꝙ agat procuratorio nomine ꝙ patris consensus requiratur non puto bene dictum: nam hic cessat ratio ꝙ videat in iudicio esse sine patris consensu, quia non dicitur ipse esse in iudicio sed is cuius nomine agitur: vt institu. de acquisi. per arrogatio. in princip. ⁊ nota. super rubrica, non obstante quod dicit glos. non potest interuenire pro se, ergo nec pro alio: nam interdum quis non admittitur pro se nec pro alio. ff. de postulan. l. j. §. pueritiam. ⁊ aliquando quis tanq̄ ipse non potest facere, tamen potest facienti consentire: vt not. ff. de pigno. l. si fundus. §. j. ⁊ pro hoc quod hic de tutore dicitur. Oldradus.)

¶ Explicit liber sextus.

¶ Incipit liber septimus.

¶ De latina libertate tollenda. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Si instrumētum inueniatur penes debitorem cancellatum, an presumatur liberatio a debito.

CUm in dediti. §. Sin autē.

1 ¶ Sed queritur † si penes debitorē inueniatur instrumentū cancellatum an presumatur redditū? Dic aut debitor confitetur se liberatum pacto, et ad probandum ostendit instrumentū, ⁊ tunc obtinet ꝙ probat redditionem, quia allegat liberationem, vt cum pactum sit donationis perditio: ⁊ nemo presumitur iactare pecunias suas, ⁊ ad hoc. ff. de

transactio.l.j.de pactis.labeo.de probatio.cum de indebito.de donatio. l.si filiusfamilias. Si vero confitetur se liberatum ideo quia soluit et ad hoc inducit instrumentum: tunc si est persona non domestica presumitur liberatus solutione. ff. de proba. si chirographum.[a] de furtis.l.fullo et sarcinator.ibi, ex his tantum etc. nam non est verisimile si non habuisset pecuniam quod reddidisset instrumentum:nam si soluitur sibi debitum debet reddere instrumentum.s.de condi.sine causa.dissolute.Si vero sit persona domestica non presumitur nisi probetur: vt.j. qui.cau.ce.long.temp.prescri.l.j.et facit.l.lata.j.de dona.

a ¶ Et hoc videtur sentire gl.vlti. C. de proba.l.j. i fi. ibi:quamquam solutum presumitur. et sic debitor non probat: vt.d.l.si chirographum.

¶ De ingenuis manumissis. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Si quis reliquit vxorem dominam domus sue, quid intelligitur appellatione domus.

Si ingenuum. ¶ De domo.i.patrimonio: vt et alleg.ff.si cer.peta.l.lecta.alibi sumitur pro agnatione.de ali.leg.cum vnus. et de testibus.l.testes.sed.l.testes,alias ponitur pro domo. ff. de vsucap. eum qui
1 edes.quod facit pro eo quod queritur,† si quis relinquit vxorem dominam domus sue, quod intelligitur patrimonij.Jaco.de are.

¶ De acquirenda possessione. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Ad probationem traditionis alicuius rei,an sufficiat scriptura.

1 Unus. ¶ Licet† enim in instrumento non sit comprehensum: ergo a contrario si esset comprehensum in instrumento de re tradita staretur instrumento,sed videtur instrumento de hoc non credi. ff. eo.predia.Preterea traditio est facta, qualiter ergo scriptura factum probatur non videtur,quamquam glo.innuat.insti. de inuti.stipu.§.item verborum. sed pro prima opinione est quia cum hoc sit scriptum quasi actum videtur, cum intelligantur omnia solenniter acta: vt institu.de fidei. §.fina.ff.de verbo.oblig.l.sciendum.Item ex donatione perfecta per scripturam transfertur dominium:vt.ff.de donatio.l.ex hac.Sed quid si ramos arborum accipiat, et certe videtur tradita:vt.ff.eod.tit.l.veteres.ad quod dic, si res in conspectu sit vbi fit instrumentum credo traditam si instrumentum dicit traditam:vt ar. l.quod meo. §.si per venditorem. et. l. quarundam. Item si de facili possit esse in conspectu:vt.ff.eod.l.j.§.si iusserim.Si vero sit absens,tunc non presumam traditam licet instrumentum contineat, sed dicam pro hoc datam licentiam intrandi:vt in dicta.l.predia.Jaco.de are.

Summarium.

1 ☞ Qui retro possedit presumitur hodie possidere.

1 Licet. ¶ Ex glossa que incipit,† quod fuit minus decem annis. colligitur quod qui retro possedit presumatur hodie possidere,vt hic:sed si hodie neget se possidere, tunc non presumatur hodie possidere: et sic loquitur quod not.l.vti possidetis. vt patet per exceptionem que ibi fuerit de lege.de pignora.actio.si creditor. et ad exhibendum.l. non ignorabit. nam ibi negabat se possidere. ¶ In eadem gloss.ibi: et per obliuionem.amittitur possessio,et sic possessione amissa incipiet quis vsucapere: vt nota.per Dyn.extra de regu.iur.c.sine possessione. et de hoc etiam glos.notat in prealleg.§.quod autem.institu. de inutil.stipul.et.j.vnde vi.l. fina. in glos. queritur contra etc.Jaco.de arena.

Cum nemo. ¶ Pone casum.Colonus meus videns se colligere singulis annis fructus fundi cepit cogitare se dominum, et possidere tanquam dominus et sic possedit,verbi gratia: per quinquennium, deinde vendidit tibi bone fidei emptori,tu possedisti per aliud quinquennium tanquam dominus,et sic vis vti accessione authoris tui,queritur nunquid possis. Respondetur quod non: quia cum nemo causam sue possessionis mutare possit, sequitur quod colonus qui nullam possessionem habet de nulla sibi potuit controuersiam facere, et ideo enim accessione vti non potes et sic rem a te poterit vendicare.Jaco.de are.

Summarium.

1 ☞ Habens titulum presumitur bone fidei, secus si non habeat.

1 Improba. ¶ Sed queritur an quis presumatur† bone fidei vel male fidei. Dicas quod qui habet titulum presumitur bone fidei; si non habet titulum presumitur male fidei vt hic, nisi probet aliquem iustum errorem,vt in.l.celsus.ff.de vsucapio.et.ff.pro legato.l.pro legato.Jac.de are.

¶ De prescriptione longi temporis. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Mala fides impedit prescriptionem.
2 Authoris mala fides an noceat bone fidei successori.
3 Emptor rei pignori obligate an prescribat.

Authentica.

1 Male fidei. ¶ Ego intelligo hanc auth.† quando alienans ab initio habuit malam fidem, vt sicut ipse longo tempore prescribere non posset,ita nec ille qui habet causam ab eo: ceterum vbi ab initio habuit bonam fidem,sed postea tempore alienationis habuit malam fidem non impeditur longi temporis prescriptio bone fidei emptoris,nam cum superueniens mala fides non impediat prescriptionem,vt.s.ti.j.l.ij.ergo nec eius qui ha
2 bet causam ab eo. Richar. ¶ Quid † si emi ab emente a possessore male fidei an habet locum hec auth. Dico quod non.arg.ff.de liber.cau.liberis.§.ij.et.l.qui sciens. et arg. ff.de diuer.et temp.prescrip.l.an vitium. nam alias nullus
3 posset prescribere decem vel viginti annis.Sed quid † si debitor vendidit rem pignori obligatam,an emptor prescribit decem viginti vel triginta ann.Et videtur quod hec auth.habeat locum etiam in eo,nam est male fidei qui scit rem obligatam licet non ratione proprietatis,vt.ff.de acquirn. possess.l. si quis fundum. tamen est male fidei ratione iuris quod competit in re. ff.qui potio.in pign.habean.l.qui balneum.in fin. ergo cum sit male fidei habet locum hec authen.¶ Econtra videtur quod non,quia hec litera videtur dicere de ea prescriptione que currit contra dominum non contra creditorem, quia dicit si verus dominus:ergo iura vetera remanent in suo statu.j.si aduer.cre. l.i.et.ij.et hoc vltimum credo verius et dico quod vbi venditio mala fide facta in re mobili facit rem furtiuam, et ita vsucapio impeditur ibi,hodie mala fides in re immobili facit quod res non possit prescribi minori tempore.xxx. ann.cum determinatione tamen que hic dicitur si verus dominus,

rus dominus, nam non est hic distincte verum, sed cum determinatione, sed vbi mala fides in re mobili nõ inducit furtiuitatem, ibi mala fides in re immobili non facit qd sit opus prescrip.xxx.annorum: at constat qd si debitor subtrahit rem mobilem obligatam non efficitur res furtiua, vt de vsucap.sequitur.§.si rẽ.⁊ de fur.l.in actione.§.j.⁊.l.cũ es.§.j.ita eodem modo res immobilis obligata ⁊ alienata non inducit prescriptionis prohibitionem.⁊ ad hoc facit.j.vnde vi.l.fina.

NEc petentem. ¶ In glos. ponit casum in hac lege per.l.de rei vendi.inter officium. sed certe illa lex non facit cum hac lege: nam bene confiteor ꝙ si fui aduocatus in causa pro re mea ꝙ non preiudicat mihi quo ad dominium: sed quomodo paretur aduersario conditio prescribendi de qua ista lex intendit cum de prescript.in hoc tractetur non credo, quia bene paratur cum res tradatur autoritate iudicis, vt.ff.de acquiren.possess.pomponius.§.si iussu. nam habeo causam prescribendi, ⁊ datur actio in factũ ei cuius iudicatur esse, vt.ff.de iureiuran.l.nam postea.⁊ ibi not. Secunda etiam positio de indebito non placet: quia tunc daretur cõditio in re que est personalis actio, et sic frustra quereretur de prescrip.long.temp.cum in personalibus non vendicet sibi locum, vt.j.quibus non obijcitur long.temp.prescript.l.neq; mutui. Item non agerem tunc ad rem ratione dominij: quare melius ponitur casus ꝙ rem meam tradidi tibi tanꝙ tuam errore lapsus: postea meam reperio volo eam vendicare non obst.prescrip.long.tem.⁊ possum. potest etiam poni casus per leges.s.famil.hercis.l.seruum. Jaco.

Summarium.

1 ☞ Exceptio prescriptionis an impedit litis contestationem.

1 EMptor. ¶ Sed † an exceptio prescriptionis impedit contestationem. dicunt quidam qd non per legem hanc que dicit ꝙ sufficit habere contestationem in initio, ergo probari ab initio est superfluum: sed postꝙ actor suam impleuerit intentionem, vt ⁊ alleg.s. de probat.l.exceptionẽ.j.de except.prescriptionem. Alij dicunt ꝙ impedit contest. pro eis.ff.de condict.indebi.l. eleganter.§.si quis post. vbi exceptio transactionis impedit contesta. ergo ⁊ prescriptionis. Item pro eis.j.de prescrip.xxx.ann.l.sicut in rem. vbi impeditur moueri actio post prescriptionem.⁊ ad idem.j.de adulte.l.adulteriũ.ff.ad tertul.l.j.in fi.s.ne de sta.defunc.l.qd est cõstitutum. plerique tenent ꝙ nõ impediat contra indistincte: sed cum tali distinctione, quia aut est prescriptio rei, vt est prescriptio.x.vel.xx.an.⁊ vsucapio, ⁊ tunc dicunt qd non impedit contest.vt hic. Si vero sit prescriptio actionis, tunc dicunt ꝙ impedit cõtesta. ⁊ sic loquitur.l.sicut in rem.⁊.l.omnes. sed certe videtur ꝙ hec exceptio prescriptionis non obstet actioni: nam prescriptio est exceptio trahens eam ex tempore: vnde videtur qd si vult proponere ante litem contestatam, ⁊ statim probare ꝙ admittatur: nam quod hic dicitur ꝙ sufficit ab initio protestari fauore opponentis dictum est, sed si ante velit opponere ⁊ probare quare nõ audiretur. Et certe videtur ꝙ audiatur: nam cui necessitas probandi ⁊c.ff.de libera.cau.cui necessitas. ⁊ de probat.l.circa. Item quia per hanc exceptionẽ lis est finita: vnde dicit decre.extra de lite contesta.exceptionis finita.⁊ exponi prescriptio. vel tẽpore: vnde videtur qd impediat contestationẽ licet plerique dicant contrariũ. ¶ Super eo autem quod hic dicitur in glos.ꝙ debet probari ante didicita testificata, decretaliste tenent contrarium, ⁊ dicunt ꝙ postꝙ actor monstrauit suam intentionem etiam apertis dictis testium potest de exceptione probari, quod videtur rationabile: nã ẽm gl.simul cum probatur de intẽtione actoris debet ꝓbari exceptio rei. Sed quare reus debet grauari in probando si actor non probauit. Certe videtur mihi equius ⁊ melius ꝙ demum cum probauerit actor, ⁊ cum hoc patuerit debeat probare exceptionem: nam super alio producuntur testes non super primo, sed hoc credo melius, scz de iure, licet de consuetudine opi.glos. preualeat. de hoc not.extra de testi.c.fraternitatis. Jac.

¶ De quadriennij prescriptione. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Priuilegium cõcessum ab Imperatore ante eius coronationem, an valeat.

BEne a zenone. ¶ Qd hic dicit in fi.qd hoc ab eo tempore valeat ex quo imperiales ⁊c. non credo posse alle-
1 gari ad † hoc ꝙ Imperator[a] possit cõ-
a cedere priuilegiũ ante coronationem,
nam vult valere vsque ad illa tempora quibus susceperit imperiales infulas: idem poterat facere dicendo ꝙ valeat retro per annum vel biennium, ⁊ ad eam similitudinem dixit ꝙ valeat qd valeret retro vsque ad illa tempora, vnde credo ꝙ possint etiam ante concedere, nam signum non facit signatum, vt.s.de testa.ma.l.directis. ⁊ pro hoc institu.quibus mod.iuspa.pot.soluitur.§.si filius.⁊ de decur.l.fina. Jaco.de are.

a ¶ Imperator nondum coronat⁹ qd si concedat priuilegium vide per do. Ray.de for. in.l.sed ⁊ reprobari.§.ẽ autem.ff.de excusa.tuto. vbi tenet ꝙ sic.⁊ vide ibidem per do. Nic.de nea. ⁊ per Arch. in.c.ad apostolice.de re iudi.li.vj.

¶ De prescriptione.xxx.vel.xl.annorum. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Colonus an prescribat.
2 Emphyteota quãdiu soluit pensionem non debet a domino expelli.
3 Allegans se perpetuo conduxisse, an possit prescribere.

MAle agitur. ¶ Super eo qd hic not.ꝙ
1 colonus † non prescribit, licet non prestet pensionem, ego teneo talem modũ ⁊ dico, aut cum peteretur pensio soluere contradixit, ⁊ tunc prescribit cum videatur possessionem interuertere. de acquiren.posses.l.si quis.quorum leg.l.j.§.quesitum. de vi ⁊ vi arma.l.colonus.⁊.l.cum fundum. Si vero nõ fuit interpellatus nõ prescribit sibi libertatem, vt.ff.queãd.ser.amit.l.si quis alia aqua.§.fi. ⁊ hoc casu dico ꝙ non prescribit quo ad rem, sed an prescribat vt non teneatur eam soluere: dic ꝙ de ea pẽsione de qua sunt iam.xxx.an.elapsi videatur prescripsisse. argu.eius quod dicitur de seruitu.l.ij.licet cõtra.not.j.eo.cum notissimi.in fi.vbi not.ꝙ aliud in stipulatione, aliud in legatis annuis ⁊c. Sed non credo illud ita verum, nam ei qui non habet actionem non currit prescriptio.j.de anna.except.l.j.in fi.⁊ sic videtur non prescribi pro his pensionibus de quibus non sunt xxx.anni elapsi, cum postꝙ peti potuerint nõ transierit tantum tempus. Sed licet rem nõ prescribat, an prescribat aliquod ius: verbi gratia, vt possit dicere se emphyteotam. Potest dici ꝙ sic. arg.j.de fund.pa.l.iubemus. ⁊ pro hoc in vsi.feud. de feud.inter.c.si quis. ⁊ hoc in eo
2 qui possedit iure perpetuitatis vt est emphyteota † qui
quãdiu soluit pensionem non debet repelli, vt insti.loca. ⁊ conduc.§.fina. sed si possedit vt simplex colonus possidet naturalem: sed emphyteota naturalem habet sibi sicut vsufructuarius, quem vsumfructuarium credo similiter prescribere ius fruendi non dico in proprietate si tanꝙ fructuarius qui possedit tãto tempore. ¶ Sed
3 quid si allegat † se perpetuo conduxisse, ⁊ videtur iuuari, vt.ff.de vsur.l.cũ de in rem verso. sed melius videtur ꝙ debeat probare de locatione perpetua, al's videtur singulis annis renouari, vt.ff. locati. item queritur.§.

qui impleto. Et videtur stare vt colonus quãdo prestat s[ecundu]m quantitatem fructuum ⁊ plus ⁊ minus in vno anno q̄ in altero: at quando prestat certum quid singulis, ⁊ illud nõ augetur nec minuitur, tunc illud videtur solue re, al's possidere vt emphyteota. ¶ Sed quid si soluit pensionem bene. xl. annis, et tunc dicit quando petitur ab eo pensio, nescio quid dicis, nam istam rem nõ teneo a vobis, sed a solo deo: iste qui locauit non potest probare de tanto tempore, quia testes nõ possunt recolere, nec potest probare qs sit venditor suus siue dominus qr non inueniunt testes qui hoc possint asserere, nec potest probare ꝙ prescripserit. xxx. an. quid erit? Respõdeo ex frequentia ⁊ consecutione reddituum coloni non possunt resistere quo minus ⁊c. vt. j. de agrico. colo. ⁊ censi. l. litibus. Jacob. de are.

Summarium.

1 Quomodo interrumpitur prescriptio.

Sicut in rem.

¶ Ad contrarium. ff. de eo p[er] quem factum est. ita est dicendum ꝙ prescri-
1 ptio † alia currit propter negligentiam non petentium, alia currit ex natura ⁊ omissione siue negligentia non petentis: prescriptio propter negligentiam non petẽtis est prescriptio. xxx. annorum. j. de an. except. l. si. que interrumpitur incontinẽti cum vigil factus est, qd est cũ mittit executorem. Si vero non sola negligentia sed fauore prescriptio est introducta, vt est prescriptio. x. vel. xx. an. vt probatur. s. de edic. diui adria. l. edicto. in fi. tunc non interrumpitur per executorem, vt. ff. pro emp. l. aliam. sed demum per contestationem, vt de rei vendica. l. more. ⁊ tangitur. s. de seruit. l. ij. in glos. interruptione ⁊c. s. de prescri. lon. temp. l. nec bona. Si vero fauore possidentis tantum vt vsucapio, tunc per contestationem tantum impeditur cursus eius, licet impediatur quo ad effectum: vt de rei vendi. l. si post acceptũ. preter q̄ in casibus qui sunt in. l. vt perfectus. vnde quod dicit. l. ex quib. cau. maio. §. ait pretor. loquitur in prescr. x. vel. xx. an. qua prescriptio tempus habet sui natura limitatum. Jaco. de are.

Summarium.

1 Prescriptio interrumpitur per executionem.
2 Sublata personali actione, an tollatur hypothecaria.
3 Allegans maiores suos rem de qua queritur prescripsisse, debet probare quãto tempore possederũt ⁊ a quo tempore ipse possideat.
4 In pari causa melior est causa possidentis.
5 Fluminis inundatio interrumpit prescriptionem.

Cum notissimi.

¶ Lex ista diuiditur i[n] partes quatuor principaliter. In prima parte tractatur de vita actionis vsq[ue] ad. §. illud. In secũda de primordio prescriptionum vsq[ue] ad. §. imo. In tertia de prescriptionis interruptione vsq[ue] ad. §. in his. In quarta ponuntur quidam casus qui videntur
1 effugere prescriptionem. ¶ Ad illud † quod dicitur ꝙ interrumpitur prescriptio: dic ꝙ interrumpitur per executionem intantum ꝙ oportet postea de nouo inchoari, sed per etatem pupillarẽ non oportet de nouo inchoa
2 ri, imo computatur tempus precedens. ¶ Quod † autem dicitur ꝙ sublata personali durat hypotheca. est contra regulam iuris, cum principalis. Dicit glos. illud ideo est quia non tollitur principalis ipso iure: secus si ipso iure tolleretur, sed illud non est bene dictum, nam in. l. eos. de vsuris. non tollitur principalis ipso iure, ⁊ tamen accessorium tollitur, quare dic in. l. principalis. est
3 plerunq[ue], nam interdum fit interdum non. ¶ † Quod autem dicitur in versic. si autem coniungere. nota ꝙ si quis vult dicere se ⁊ suos maiores possedisse ⁊ prescripsisse rem aliquam, debet probare quanto tempore possederunt antecessores ⁊ quanto tempore ipse. Item hoc facit pro eo quod notatum fuit in glos. ordinaria in aut. male fidei. ⁊ ad hoc facit de acquir. posses. põponius. §. cum quis. ¶ Quod autem dicitur de iure offerendi an primus habeat contra secundum: ⁊ dicit P. ꝙ non meminit se legisse. glos. dicit ꝙ meminit per. l. ff. quibus mo. pig. vel hypothe. solui. paulus. §. qui pignoris. Credo ꝙ P. bene dixerit, nam non intellexit quando primus possidet quia tunc habet ius offerendi tanq̄ possessor non tanq̄ creditor: sed si ipse primus non possedit ⁊ agit contra secundum possidentem, secundus offert ei debitum, dicit primus imo offero tibi, tunc an audiatur primus. Dicit Petrus ꝙ non meminit se legisse: et ita credo ꝙ intellexit. Sed videndum est quid iuris sit tunc. Certe videtur ꝙ primus audiatur: nam quoties est secunda obligatio potior prima, potest primus secundo offerre, vt. ff. qui potio. in pigno. habean. l. iij. §. cum ex causa. sed cum hic secundus efficiatur fortior propter oblationem quã facit primo, quare non poterit primus ad conseruationem sui iuris. Sed posset aliquis dicere ꝙ non, quia post obligationem secundi offert primus. ⁊ ita sunt
4 in pari causa, ergo est melior † conditio possidentis: vt ff. de condic. ob tur. cau. l. si ob turpem. ⁊ de verb. oblig. seruum. §. sequitur. Sed forte diceret quis non est par causa, sed certe imo est in offerendo: vnde credo ꝙ melior sit conditio possidentis, ⁊ in dubio dicam pro reo. ¶ Quod autem dicit glos. imo multo minus vbi dicit, vel dic ꝙ hec interruptio prodest omnibus ⁊c. videtur male dictum cũ creditor possideat debitori quo ad vsucapionem, ergo non prodest omnibus: vt not. fuit. s. §. sed cum illud. ¶ Quod autem hic dicitur ꝙ naturalis interruptio prodest omnibus, no. pro eo qd potest quo
5 tidie cõtingere, Padue aliquis † possidet aliquod predium ⁊ prescribit medio tempore, fluuius crescit ⁊ inundat predium illud: certe dico ꝙ est interrupta prescriptio, nam per inundationem amittitur possessio: vt. ff. de acquiren. posses. l. iij. §. noua. vnde sit cautus ille contra quẽ opponitur prescriptio vt si possit probare inundationem contigisse medio tempore ostendet interruptam mediam prescriptionem. ¶ Quod autem dicitur in questione, quid si debuerã decem ⁊ solui quinq[ue] ꝙ nõ sit prescriptio. alleg. ad hoc, si vis tenere illam opinionẽ leges que melius faciunt. ff. si serui. vend. si eo loco. §. qui latiorem. ⁊ ad illud quẽadmo. serui. amit. l. si stillicidij. §. ijs qui. Sed ego credo ꝙ prescribatur ita ꝙ non teneatur nisi ad quinq[ue], ⁊ hoc per leges. ff. quib. mod. vsusfru. amit. l. ijs qui vsumfructũ. ⁊ pro hoc. s. lex comperit ibi vel minus q̄ oportuerat. ¶ In eo autem quod dicitur an in annuis prescribatur omnibus annis. xxx. ann. M. fuit in vna opi. ⁊ pro eo facit, quia non potuit agere pro alijs annis ante aduenientẽ terminum, ergo demũ cum potuit agere debuit inchoari prescriptio: vt ea. l. §. illud. ⁊ pro hoc. j. de anna. except. l. ij. in fi. pro hoc. ff. quib. mo. vsusfruc. amit. l. si vsusfructus alterius. nam tot debent esse denunciationes quot edificationes. ff. de operis no. nun. l. de pupillo. §. sed si in pluribus. tot abolitiones quot actiones, ad turp. l. j. §. si plura. sic ⁊ hic tot prescriptiões quot anni, ⁊ credo opi. M. veriorẽ. ⁊ ꝙ respon. ad. l. eos. qd illud in accessorijs bene respon. nec obst. ad illã respõsionem ꝙ glos. opponit de. l. centum. vbi durat accessorium sine principali: quia dico ꝙ est differentia vtrum eneruetur ius actoris per prescriptionem, quia tunc tollitur omne ius, ideo quia tunc prescriptione cõpleta videtur retro compleuisse, vt sic non teneatur ad fructus vel aliquas accessiones: sed aliud quãdo tollitur ius actoris, quia satisfit, nam tunc si in totũ satisfit in totum tollitur, si pro parte tollitur, ⁊ pro parte remanet. Jaco.

Si quis emptionis.

¶ Apparet ex hoc principio ꝙ rem immobilẽ nõ potest petere quis quasi sit dominus directo: sed vtiliter per prescriptionem sed videtur cum res a principio fuerunt de genere occupabiliũ vt quãdo fuerunt

fuerunt in bonis nullius, & sic directum potuit queri dominium si vendatur & tradatur ab eo qui semper possedit & sui maiores qd trāsfertur dominium: vt institu. de rerū diui. §. singulorum. vel si fuit insula in mari nata, vt §. insula. vnde quidam dicunt. Si vero reperiatur quod alius possedit habeo dicere ꝙ maiores ipsius fuerūt illi qui primo occupauerunt, & sic habeat directū dominiū: sed si constat ꝙ alter ante possederit, tunc vtilem haberet modo si prescripsit, sed vt dixit hoc esset verū si essent res occupabiles vt insula que in mari nasceretur: sed in alijs rebus cum hoc non fuerit iam sunt. iij. M. annorū. non videtur ꝙ possit procedere, licet aliquando a primordio fuerint de numero occupabilium, sed prodest quo ad presumptionem, sed insula in mari nata sic, nam al's posset probari directum dominium. Si vis dicere emit a tali oportet nos dicere quomodo habuit: nam dicere ꝙ habuit dominiū directum non potest dici, vt dictum est. Si dices prescripsit, ergo vtile dominium qd habebat transtulit in emptorem, sed per confessionem bene potest probari: nam si confiteatur aduersarius me dominum intelligam de directo dominio. ff. si ager vec. l. j. vel nisi haberet a principe, quia princeps potest dominium transferre: vt. ff. de euic. l. lucius. & de rei vendi. item si verberatum. ¶ Sed quis est ille dominus de quo hic dicitur? Respon. qui erat ante directo vel etiam vtiliter dominus, vt per prescriptionem longam cū titu. & bona fide. ¶ Sed quid si prescripsit longo tempore primus & secundus, an secundus auocabit a primo. Et videtur ꝙ secundus preiudicet prescriptione primi quasi dominiū vtile transijsset in se: tamen hec litera videtur dicere ꝙ si ad primum veniat ponitur quod acquirat sibi commodum detentionis quasi in pari causa per. l. ff. de condic. ob turp. cau. si ob turpem. & de verb. obliga. si seruum. §. sequitur. ¶ Secundum qd hic dicitur de eo qui prescripsit. xxx. an. quomodo hoc procedere hic potuit, nā aut habuit bonam fidem, & tunc si errat iuste, iustus error habetur pro titulo & vsucap. procedit lon. temp. prescriptione. de vsucap. l. celsus. Si vero errat iuste, vt quia in iure errat, tunc non procedit vsucapio: vt. ff. de vsucap. l. nunꝙ. Respon. error iustus & probabilis habetur pro titulo, sed ille qui non est probabilis vt quia in iure errat non habetur pro titulo, & tamen iste qui sic detinet potest. xxx. an. prescribere. Pone enim ꝙ heres institutus in primo testamento qd postea testator mutauit credidit testamentum non posse mutari & sic tenuit res hereditarias, & sic bonam fidem habuit, vt de peti. hered. l. sed si lege. §. scire. iste tamen bene prescribit longissimo tempore nō longo: quia in vsucapione iuris error &c. vt dictum est in vsucapione dico. x. vel. xx. annorū. Item si erret in facto suo dicit error improbabilis: nā in alieno facto est tolerabilis. pro suo. l. fin. vt si miseram aliquem ad emēdum fundum qui mihi traditus fuit, postea quē credidi mihi tradi ex emptione procuratoris & non erat verum habet locum vsucapio & longi temporis prescriptio: sed si fuit in suo tunc. xxx. an. quod ergo hic dicit de prescriptione xxx. an. facta bona fide, dic ꝙ non fuit iustus error, sed iuris vel al's improbabilis. ¶ Sed quid si aliquis pscripsit. xxx. an. bona fide, an bona fide possidentur res, actor prescribens habet vtilem actionem & dominus suam directam: venit dominus & agit contra possidentem, venit & prescribēs, quis prefertur. Et certe in prescrip. x. vel. xx. an. prefertur prescribens. Sed hic non videtur prescribens preferri: quia tunc prescribens prefertur domino quādo habuit titulū & bonam fidem, & tunc vendicat prescribēs etiam a domino, & illa vtilis prefertur directe. Sed hic qui prescripsit. xxx. an. bona fide non vendicat a domino, vt hic: imo videtur posterior dominus si tenet ꝙ iste: vnde non videtur ꝙ dominus possit vendicare & preferri prescribenti, quia al's prefertur directa vtili. ff. de loco publi. fruen. l. j. econtra melius videtur ꝙ preferatur, quia iste habet vtilem, et regulariter vtilis prefertur directe. de procura. in cause. Itē dominus si detinet habet maius ius, ergo quando non detinet non, vnde preferā prescribentem. Sed quid si prescribens non venit directo dominus vendicat, an potest. Credo ꝙ sic, quia licet tu sis superficiarius & ego habeo directum dominium sed tu taces, ego vendico a possidente. ff. de superficie. l. j. §. is autem cuius. ergo & a simili verus dominus vendicat ab eo qui prescripsit: & sic potest intelligi versicu. nullum. in duobus casibus, scilicet in bona fide prescribente qui negligit, & in eo qui mala fide prescripsit, vbi etiam si veniat prescribens et dominus, repellitur prescribēs, & dominus admittitur. ¶ Quod autem dicitur nō obstante &c. facit pro eo qd queritur: aliquis habet rem meam in feudum nec commisit feloniam, abest, aliquis possidet eā, volo ego dominus vendicare a possidente, ipse excipit contra me & probat de feudo, an potest: dic ꝙ non. arg. dicte. l. de superfi. & ibi not. in glos. Jaco.

¶ De annali exceptione. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ An iuri offerendi prescribatur.

Super annali. ¶ In fine magne glos. sed certe
1 † non prescribitur iure offerendi per. l. j. de pignori. si dominium. & hoc dicit Sy. vincē. & dicit ꝙ. §. deniqz. s. l. cum notissimi. loquitur in alio speciali casu, sc3 quando vnus creditor offert alteri: sed potest capi medium & dici aut facile potuit soluere debitor, & tunc prescribitur pignus & iuri offerendi. ar. l. qui potest. de reg. iur. al's si non potuit facile, non quia videtur posse geri &c. vt de verb. signi. nepos proculo. ff. de noxa. si seruus depositas. Jaco.

¶ De sententijs & interlocutorijs omnium iudicum. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Sicut defectus solennitatis facit testamentum nō valere, ita etiam defectus solennitatis facit sententiam nullam.

2 Solennitas sententie quid est.

Prolatam. ¶ Dic aut deficit solennitas vt, qz deficit scriptura, vel nō fertur sententia in loco tribunalis, & tunc sententia est nulla: vt. s. titu. j. l. penul. in fi. nam
1 sicut † defectus solennitatis testamenti que est testamenti substantia facit esse nullum testamentum. s. de testamentis. l. testandi. ff. de testamen. l. si queramus. ita & defectus solennitatis facit sententiam
2 esse nullam si deficiat substātia, vt qz deficit † cōdemnatio vel absolutio, & tūc similiter sententia est nulla: vt. s. l. proxi. Si vero pretereatur vel subuertatur ordo: tunc aut ordo iudiciorum, aut ordo actionis. Si ordo iudiciorum sententia est nulla, vt hic, & sunt exempla: si primo fecit iurari de calumnia, & postea recepit testes, & postea lis est contestata. Si vero ordo actionis vel causarum subuertitur vel preteritur: vt quia primo de proprietate cum debuerit primo de possessione agi, vt. s. de rei vendi. ordinarij. j. de interdic. l. incerti. Si primo iudex cognouit de proprietate & tulit sententiam valet & est appellandum: vt. j. de appel. l. j. Si vero subuertatur iustitia tunc aut fertur sententia contra ius litigatoris, et tunc sententia valet sed est appellandum: nam ius dicitur pretor facere etiam & si nunꝙ decreuit. ff. de iusti. & iure. l. fi. & appellatio est querela iniquitatis sententie. ff. de mino. l. prefecti. ff. de app. l. j. Si contra ius legis, quia expresso errore, vt quia dicit minorem. xiiij. an. posse testari: tunc sententia ipso iure est nulla. ff. de appella. si expressim. j. quādo procla. l. ij. Jaco.

De sententijs que pro eo quod interest proferuntur. Rubrica.

Summarium.

1 Snia debet ferri certa etiam super eo qđ interest.

In glos. que est super rubrica nõ videtur bona conti-
1 nuatio que fit in rubrica: tamẽ † sententia debet ferri certa etiam vbi petitur interesse, vt institu. de actio. §. curare. quare potest continuari dictum est. s. ꝙ certa quantitas est ponenda in sententia ⁊ aliter nõ valet: sed quia dubitaretur vsq₃ ad quã quãtitatẽ super interesse iudex condemnaret, ideo Imperator intendit hic limitare.

Summarium.

1 Iurare in infinitum, an liceat.
2 Quid interest inter rem dare ⁊ rem tradi.
3 Si continetur in sententia ꝙ quis det vel tradat: fit executio vt tradat.

Cum pro eo. §. Sancimus. Qui certã habẽt quantitatẽ. Exponit hic gl. vno ⁊ alio modo, ⁊ neuter placet mihi: ⁊ hoc ideo q₂ tractamus hic de singulari interesse quomodo potest habere affectionẽ magis ad vnũ oleũ quã ad aliud eiusdem quãtitatis ⁊ qualitatis. Item in eo ꝙ exẽplificat natura vt equus in genere, ibi similiter nõ potest haberi ratio singularis interesse: nam illud qđ soluitur videbitur debitum. ff. de lega. j. l. cum incertus. Item contractus continet tunc incertum quãdo debetur homo in genere. ff. de verb. oblig. l. stipulationum. sed lex ista intendit de certa, ⁊ ideo potest exponi qui certam habent quãtitatem, id est certam speciem humano ingenio quãtitatem vel naturã habent speciem a natura limitatam: nã alia res habet a natura speciẽ vt homo ⁊ equus. de verb. obliga. l. inter stipulantem. §. sacram. ⁊ alia habet speciem ab humano ingenio quãtitatem vel naturã qui habet longitudinem ⁊ latitudinem ad arbi-
1 trium condentis. Sed an per hanc legẽ † derogatur ei que dicit ꝙ iurare in infinitum licet. ff. de in lit. iuran. l. videamus. §. iurare. cum ista dicat interesse singulare restringi. Respõderi potest ꝙ hec lex determinet illam, scilicet vt possit iurari in infinitũ dũmodo non excedant hanc legẽ: vel dic aut iuratur in lit. contest. in infinitum etiam potest iudex condemnare ſm qđ iuratum est, vt in lege contra. ⁊ ad hoc. s. de iudi. l. sancimus. Sed si nõ iuretur in litẽ, sed al's probetur interesse singulare: tunc non potest excedere duplum communis vel conuenti. Sed certe si hoc est verum videtur magis grauari qui habet necesse probare interesse ꝙ qui solum iurauit de affectione ⁊ in litem quod videtur inconueniens, quare prima responsio magis placet, vt lex contra. determinetur per hãc. Additio. (An appellatione damni contineantur expẽse. Videtur ꝙ non, imo inter illa differentia videtur, vt. ij. qõ. j. c. in primis. ibi: damnum ⁊c. ad idem extra de iniur. c. olim. ⁊ c. in nostra. ⁊ de foro cõpe. c. dilectus. Sed dic ꝙ appellatione damni cõtinentur, quia damnum dicitur a diminutione patrimonij. j. de dam. infec. l. iij. ⁊ expense minuunt patrimoniũ, vt. ff. de impen. l. quod dicitur. ⁊ ff. de iur. dot. l. si is. §. qđ dicitur. Item diminutũ dicitur qđ ab hereditate exijt. ff. de petitio. hered. deperditum. Non obst. dictum. c. in primis. quia dic vt ibi. Non obst. decre. in nostra. cum simi. quia ibi per pactum ⁊ iuramentum fuerunt remissa damna, et ideo stricte accipitur id verbum: quia non videtur perimi pacto de quo non est cogitatum. ff. de transact. qui cum tutorib⁹. ⁊ facit qđ not. extra de transac. c. j. ⁊ ꝙ nomine damnoꝝ contineantur expense facit. s. de iudi. sancimus. ⁊ de bo. auto. iudic. possi. auf. ⁊ qui iurat. ⁊ de dam. infec. inter quos. §. si. non tamen appel. expẽsarum cõtinetur pretium, vt. l. quibus diebus. §. quidam ita. de condi. ⁊ demonstr. cum simi. ⁊ de hoc not. per Archi. in dicto cap. in primis. vbi idem ipse etiam tenet. Lapus.) Id autem quod hic dicitur interesse consideramus in lucro: dic aut quia lucrum qđ omissum est fieri procedebat cum alterius damno, aut sine alterius damno. Primo casu nõ habetur ratio, vt si vsucapiebã fundum de cuius possessione alter me deiecit: si ago interdicto vnde vi contra deijcientem nõ habetur ratio vsucapionis non complete, vt. ff. de furt. si is cui. ex quib. cau. ma. deniq₃. de dam. infec. proculus. Si vero fiebat lucrum non cum alterius damno, tunc cõsidera aut illud lucrũ erat radicatũ: verbi gratia, hereditas fuit delata mihi per seruũ meũ, qui seruus mortuus est ante aditam hereditatem tunc habetur ratio hereditatis ⁊ sic lucrum, vt. ff. si quadru. paupe. fecis. di. l. fi. de his qui deie. l. fina. ad leg. aquil. qua actione. in prin. de cõdic. fur. si seruus. cum multis similibus. Si vero non erat lucrum radicatum sed casuale quia pendebat ex casu fortuito, tũc eius ratio non habetur: vt. ff. de peri. ⁊ cõmo. rei vendi. l. fina. nisi in casibus specialibus hic not. in vlti. glos. ⁊ hoc nisi certissima ratione possit ꝓbari, nam in alijs casibus specialibus per cõiecturas probatur: secus autem dicerem si certissima ratione, vt. ff. de lega. iij. l. patronus. in prin. nam tũc veniret etiam interesse etiam circa lucrum, vbi autem non potest probari de lucro nisi per coniecturas tunc non potest peti, vt dicta. l. fina. de peri. ⁊ cõmo. rei vend. nisi in dictis casibus exceptis in glos. Si autem queratur an interesse sit in obligatione. de hoc not. de re iudi. si quis ab alio. in fi. Sed de hoc ita teneas, quia aut petitur interesse quia factum est qđ fieri non debet, ⁊ tũc dico ꝙ interesse est in obligatione. de act. empt. ⁊ vendi. iulianus. ⁊ l. iuris. §. si nos. cũ multis si. Si vero petitur interesse quia non est factum qđ fieri deberet: tunc dic, quia aut est factum merum aut mistum vt traditio: si merum factum est tunc vtrumq₃ est in obligatione ſm Azo. vt no. in summa si cer. peta. ⁊ ff. si cer. pe. l. certi condictio. ita ꝙ possum petere qđ volo vel interesse vel factum, ⁊ hoc per dictam. l. certi condictio. ⁊ de verb. obli. quoties. ⁊ si quis in ius voc. l. fi. ⁊ de arbi. l. diem. proferre. §. fi. vbi autem est mistũ factũ ⁊ etiam dominij translatio qđ est ius tunc interesse non est in obligatione, sed in cõdemnatione est, vt. ff. de act. emp. ⁊ ven. l. j. vbi dicitur agitur, expone. i. actum fingitur, ⁊ per. l. ibi de act. emp. si traditio. vbi traditio est in obligatione, tunc interesse non est in obligatione sed dari: vnde ad hoc tenetur. ff. de verb. oblig. l. vbi autẽ. in fi. sed si non potest dare tunc interesse non est in obligatione, vt. ff. de verboꝝ obliga.
2 si seruum stichum. in fine. Sed si † queratur que est differentia que debeat dari vel tradi. Respondeo, quia vbi tradi non potest tunc cogitur quis precise ad factum licet non possit tradere: sed vbi dari tunc si potest dare precise ad factum cogitur, sed vbi dare non potest vel tradere tunc idem, cum in vtraq₃ siue tradi siue dari sit in obligatione, sed fit condemnatio interesse. Vnum
3 tamen no. circa † hoc quia quando continetur in sentẽtia ꝙ quis det vel tradat rem aliquã fit executio vt tradat non vt det, vt. ff. de rei ven. l. qui restituere. Iaco.

De pena iudicis qui male iudicauit. Rubrica.

Summarium.

1 Par causa est actoris ⁊ rei liti renunciantium, vt vterq₃ ius suum perdat ⁊ instantia pereat.
2 Lite contestata si reus absens sit ⁊ legitime citatus non cõpareat, tacite videtur renunciare liti ⁊ diffinitiue condemnari potest instante actore.

Constitit. In glossa, amittat ius defendendi. Et sic
1 optime † probat hic glos. ꝙ sicut actor renũcians liti videtur in dubio renunciare instantie ⁊ iuri

tie ⁊ iuri suo, ⁊ sic actionem perdit: vt.l.postq̄.§.de pac. ⁊ ibi not. per Cyn. ita ⁊ reus renuncians liti eadem ratione videtur renunciare iuri suo, scilicet iuri defendendi, ⁊ sic ius defensionis sue perdit.arg.eius quod hic nota. ⁊ ideo sicut actore renunciante vt supra, potest reus petere nihilominus dari ⁊ ferri sententiam pro se, vt no. ff.de vi ⁊ vi armata.l.cum fundum.§.si. ita ⁊ reo renunciante liti vt supra, potest actor petere nihilominus dari ⁊ ferri sententiam pro se si liquidum sit eadē ratione per
2 ibi nota. ⁊ pro hoc facit, quia † si reus lite contestata est absens ⁊ citatus legitime sit ⁊ non comparet, tacite liti renunciasse videtur ⁊ sic iuri defensionis sue. arg. j. qui accu.non pos.l.accusatorem.⁊.l. si ea. ⁊ quod in eis not. ⁊ idcirco diffinitiue damnari potest actore instante si est liquidum, vt.l.properādum.§.sin autem reus.ergo idē si lite contestata reus expresse liti renunciat eadem ratione predicta, quod est valde notabile. ¶ In ead.glos.ibi: sm B. ipso iure.imo videtur q̄ per sententiam, quia dicit amittat: vt nota.j. vnde vi.l.si quis in tantam. ⁊ facit quod not.s.de iurisdictio.om.iudi.l.in criminali.nisi sustinendo opinionem B. dicas q̄ de sententia loquitur que ipso iure est nulla vt sequitur, ⁊ sic ad illam hec verba referantur non ad actionem, quia illa non ipso iure sed per sententiam amittitur vt dixi: ⁊ vide quod nota. extra, de foro competen. c. si diligenti.super verbo causam perdat. Jaco.de are.

¶ De vsuris rei iudicate. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Quomodo fieri debeat executio in causa iudicati.

Os qui cōdemna. ¶ Dic q̄ lex de donatio.de re iudica. non corrigitur per hāc legem licet glos.
1 dicat sed determinatur: nam † a tempore late sententie currit tempus quadrimestre ⁊ si intra illud non soluit capiuntur pignora in causa iudicati que postq̄ fuerunt capta si non satisfiat intra duos menses venduntur pignora. Jaco.

a ¶ De fructibus[a] ⁊ litium expensis. Rubrica.

Um quidam. ¶ Ex lege ista in fi. dic ad hoc vt statutum habeat locū in preteritis ⁊ futuris nō est opus q̄ hic expresse in statuto dicat̄, sed satis est q̄ ponitur in statuto verbum preteriti temporis ⁊ futuri: simile de sacrosanc.ecc.l.fina. ⁊ ad hoc.j.de pac.pig.l.fina. Jaco.

¶ De re iudicata. Rubrica.

Ebus. ¶ Sed quid si ante sententiam res peruenit ad dominū ⁊ nihil mihi fuit dictū, quia ignorabam fui cōdemnatus, an habeam exceptionē. Videtur qd non, quia cessat ratio q̄ est hic assignanda, que est q̄ iustitia rediit ad iniustitiam, quia hec sentētia nunq̄ fuit iusta. Item quia exceptio ante competit, et ideo ante sententiam opponenda, vt in.l.peremptorias. sed in hac lege exceptio cepit competere post sentētiam: sed dico qd hic potest etiam opponi exceptio, q2 tenetur mihi contraria cōmodati ad id quod mea interest: vt.ff. cōmod.l.rem mihi cōmodasti. vnde cum teneatur mihi contra. cōmodati eo qd ex sua perfidia damno me afficit merito exceptio competit: quia cui damus ⁊c. de superficie.l.j.§.quod autem. vnde videtur idem ⁊ si ante sententiam peruenit res ad eum casum vbi potest teneri contraria, vt est in lege ista cum datur exceptio non autem actio. ¶ Sed quid si res peruenit ad dominum sed expendit in ea habenda. Respondeo, aget ex sententia vsq̄ ad quantitatem expensarum, quia non intelligitur peruenisse vsq̄ ad id qd impendit: vt argu.ff.quod met. cau.l.si cum exceptione.§.si homo.pro hoc.ff.de procuratoris.et.l.seq. Jacob.de are.

Es iudicate. ¶ Sz hic queritur an valeat vsq̄ ad eam quātitatem in qua non est erratum. Dicit glos.qd sic.arg.j.de dona.sancimus. Sed alibi videtur nota.contrariū in simili.q.ff.de iurisd.om.iudi.l.fina. ⁊ pro hoc: quia sententia ⁊c.ff.famil.herciscun.in hoc iudicio. ⁊ dicitur ibi in dicta.l.fin. quod secus est in contractu, et allegat.C.de dona.sancimus. Et credo qd hic male dicat q̄ res iudicata non de-
b bet pro parte valere: pro parte non valere[b]. Jaco.

Summarium.

1 ☞ Instrumentum solutionis post condemnationem repertum, an prosit debitori ad repetitionem iudicati.
2 Ubi abest bona fides, adest mala fides.

1 Ub specie. ¶ Quid si † solui, fui conuentus, nō potui reperire instrumentum solutionis, cōdemnatus sum: post condemnationem reperio instrumentum, an potero me tueri. Videtur q̄ non, vt hic ⁊.ff.de edendo.l.argentarius.§.penul.vbi dicitur q̄ si non potui probare solutionem contra creditorem agentem eo q̄ argentarius non edidit rationes, ⁊ sic sum condemnatus creditori: dicitur ibi q̄ ago contra argentarium actione in factum ex illo edicto quod quidem competit ad interesse, vt eod.titu.si quis ex argentariis.§.ij.sed si daretur mihi actio vel exceptio contra creditorem cui sum condemnatus, non daretur mihi actio cōtra argentarium cum mea non interesset. Econtra q̄ sic, quia bona fides non patitur ⁊c. vt in regula
2 iuris, bona fides. ⁊ vbi † abest bona fides, adest mala fides: vt.ff.deposi.qd nerua.ergo est dolus, ergo dolū cōmittit in eo qd a me nunc petit, ergo ex hoc dolo potest cōueniri actiōe de dolo ciuiliter, ⁊ criminaliter crimine stellionatus.ff.manda.l.si fideiussor.§.in omnibus.cum ergo habeā actionem si soluo, merito exceptionē anteq̄ soluā: q2 cui damus act.⁊c. ¶ Circa hoc videt̄ ita dicendum aut est in dolo quia ipse idem recepit solutionem, ⁊ tunc dic q̄ potest excipi ante solutionem, ⁊ si est solutum repetitur per actionē de dolo, ⁊ per cōdic.sine cau. per dictū.§.in omnibus.sed si nō est in dolo, vt quia predecessori suo facta est solutio: ⁊ sic habet iustam causam ignorantie.de regu.iur.quia in alterius.tunc non potest reperire instrumentum. Nunquid autem iuuetur tunc ope restitutionis, not.Cyn.sed non firmat.s.de condic. indebi.l.j.⁊ qd iuuetur allegat.l.si is ad quem. in fine.de acquiren.heredita. ⁊ quod not.in.l.seruo inuito.§.cum pretor.ad trebellianū.in contrarium.l.diui fratres.ff.de penis. ⁊ q̄ repetet per sine causa.⁊.l.j.circa fin.ff.de questionibus.vt not. in Specu.de senten.§.postremo.versi. illud autem.quere circa finem. Alij dicunt aut fuit quesitum in primo iudicio de dolo, ⁊ tunc amplius nō queratur: aut non, ⁊ tunc sic. ⁊ pro hoc facit de execu.rei iudi. l.duobus.s.de fide instrumen.l.fi. Sed certe ibi non fuit quesitū de dolo licet de solutione sic: vnde dic vt ibi dixi, ⁊ sm hoc.ff.de cōdic.inde.l.in summa.s.de trāsac.l.iij.

Summarium.

1 ☞ Acta cause quomodo probentur.
2 Perempta instantia an pereant acta.

1
c Esta. ¶ Dic q̄ oportet quod acta[c] cause scribantur, et al's non valent: sed certe in summa videtur q̄ acta cause

a ¶ Quid cōtineatur appellatiōe fructuum: vide qd not.ex de re iudic.sup rub.p Inn.

b ¶ Et de hoc plene dic vt no. Jo.and. ex de reg.iu. c.ea q̄ fiunt. lib.vj.

c ¶ Que itelligant̄ acta.vide qd not.in l.iij.s.de sen. q̄ si cer.quātita.profe. ⁊ vt li.pen.l.ij. ⁊.ff.eo.ti.l.acta.⁊.l.actorū pba. ⁊ an oblatio.l. pductio instrumēti pcur. vel si. ⁊ tenor instrumēti pducti scripti per notariū tunc officialis sit de actis. dic vt no.p Inn.i.c. cū in iure.de offi.dele.vbi de hoc p eū. in fi. Itē vide no. Jn.in.c. qm̄ cōtra falsam.de pba. circa fi. q̄ ea que fiūt sine cause cognitione ⁊ partib' absentibus nō dicuntur esse de actis vt ibi no.per eū.dic vt ibi, ⁊ vide quod not. de epis. et cleri. auf. generaliter. super verbo in actis.

probentur per testes, vt.s̄.de here.l.quoniam.de testi.l.curent. Sed potest dici ꝙ ibi loquitur quādo iudicium fiebat sine scriptura: licet hodie regulariter cum scriptura fiat, vt in auē.offeratur.vel dic ꝙ scriptura erat prodita que probatur per testes qui dicunt de scriptura facta ⁊ quid cōtinebatur in ea, ⁊ probatur de perditione: vt.s̄.de testi.l.testium.in fi. Sed † an perempta instātia pereant acta. glos.hic dicit ꝙ sic inter eosdem non al's: vt de liberali cau.iubemus.⁊ not.s̄.de edendo.l.is apud quem.alia contradicit.ff.de ijs que in frau.credi.l.iij.ibi: litem mori patitur.in glos.ibi signata. ⁊ alibi etiam dicit lex aut testes viuunt ⁊ tunc est in arbitrio aduersarij si velit iterum eos produci vel eorum attestationibus stare, si sunt mortui tenenē attestationibꝰ stare.s̄.de testi.l.fina. Circa hoc potest dici sic qđ est differentia vtrū hec acta sint publica ⁊ transformata in publica monumenta: sed ſm intellectum hic in glos.positum, ⁊ tunc opp. hec lex vt obtineāt perpetuam firmitatem etiam in alia instātia. Si vero nō sint translata in publica monumenta ⁊ instantia perijt ante: tunc dico ꝙ etiam pereunt illa acta, ⁊ ita intelligitur.j̄.de ijs que in frau.cre.l.iij.lex vero de testibus, loquitur in suo casu, scilicet quādo coram arbitro testes fuerunt vocati non autem instantia perempta. Jacob.de are.

De executione rei iudicate. Rubrica.

Summarium.

1 Exceptio competens post sententiam, potest post sententiam opponi.

1 SI causam. Ex hac lege colligit † ꝙ exceptio competens post sententiam, possit post sentētiam opponi: alioquin si aliud diceretur oporteret dici ꝙ si condemnatus solui ꝙ non detur mihi exceptio, qđ esset absurdum. Jacob.de arena.

Summarium.

1 Ubi iudex dat pignus in solutum creditori, an eo debeat esse contentus creditor.

1 ORdo. Dicitur hic in glos.qđ † vbi iudex dat in solutū debet creditor esse contentus pignore pro toto debito, vt.ff.de re iudi.l.a diuo.§.pignora.sed hoc videtur valde absurdum: quare potest dici aut iudex dat in solutum pignus captū in causam iudicati indeterminate, ⁊ tunc loquitur dictus.§.si pignora.vt habeat creditor pro toto debito. Si vero determinate pro tāta pecunia, tunc pro reliqua remanet sibi in integrum. argu.ff.qui.mod.pig.vel hypo.sol.l.si debitor.⁊ de ver.oblig.l.continuus.§.cum ita. secus quando a principe: nam tunc etiam si indeterminate detur cedit in solutum pro eo qđ valet, vt. j̄.de iure domi. impe.l.fi.§.sed si quidem. Alij dicunt ꝙ iudex dando in solutum non dat dominium, si iudex daret dominium ad quid adirem principem: sed potest dici qđ ideo aditur princeps, quia tunc tātum pro valore rei cedit in solutum, at cū a iudice pro toto debito debet habere si indeterminate facit. Alij dicunt non dari dominium per iudicem nisi in causa damni infecti: sed tm̄ possidere ⁊ fructus percipere per legem: vt.ff.vt in posses.lega.imperator.sed alia opi.est cōmunis. Jacob.de are.

SI vt proponis. Hec lex habet duplicem intellectum: primum vt loquatur de nuncio, ⁊ ſm hoc queritur quid si opponitur talis exceptio que potest opponi post sententiam. Respō. tunc debet supersedere ⁊ referre iudici: vt extra de re iudica.c.decetero. Potest intelligi secundo in executione, cum a lege committitur executio: vt est delegans in sua delegatione.de re iudi.l.a diuo.in princi.vt est iudex qui habet res in suo territorio in quas fit executio sententie late ab alio iudice: vt de bo.autori.iudi.possi. cum vnus.§.penul.⁊ de iudi.properandum.§.sin autem reus. Sed quid ſm hoc si opponitur coram eo exceptio talis que potest opponi post sententiam. Respondeo ipse cognoscet ⁊ pronunciabit: ⁊ si male pronunciat ab eius sententia poterit appellari, vt.j̄.quorum appel. non recipian.l.ab executore. Quod autem dicitur in glo. ꝙ loquitur in delegato ad exequendum non videtur bene dictum: cū alibi notetur ꝙ executio non possit delegari, vt no. ff.de re re iudi.a diuo.per legem, de iurisd.om.iud.l.iubere.

Comminationes epistolas ⁊c. Rubrica.

In glos.rubrice ibi: quia causa cognita.nota ꝙ de intellectu huius titu.not.per Inno.extra de appel.c. cum cessante.vbi not. ꝙ si iudex precipiat sine cause cognitione ꝙ preceptum est iniustum per hunc titulum: ergo preceptum tale non est nullum sed aliquod licet iniustum, quod est not.propter multa. In ea.glos.ibi: conflictu. Sed an interlocutoria possit ferri absente parte, not. in l.sed interpellatur.ff.de arbi. ⁊ per Dy.in.l.omnia quecunqꝫ.ff.de reg.iuris.

PRogramma. In gl. Cum idē. in fi. Uel dic ſm Odoffre. ꝙ programa dicitur a pro quod est procul, ⁊ grāma quod est litera quam mittit preses per prouincias sine cause cognitiōe vt quilibet prouincialium soluat tantum: certe hoc non obtinet vim rei iudicate. ⁊ ita loquitur hec lex, ⁊ hec videē esse eadem opi.cum opi. Accur.de qua.s̄.in prin.huius glos.sed opi. Joan.magis videtur probari per hāc legē ibi: ꝓpositum est ⁊c. Et quid sit canon, ⁊ quid decretū, et quid decretalis epistola, ⁊ quid dogma, ⁊ quid mandatum, ⁊ quid interdictum, ⁊ quid sacramētum, no.in decre.iij.dist.in princi. Jacob.de are.

Si ex falsis instrumentis sententia lata sit. Rubrica.

Summarium.

1 Sententia pretextu falsorum instrumentorum lata quomodo contra eam potest opponi.

ET qui non. Ex hac lege, ⁊.j̄.l.fi.col

1 ligitur † ꝙ si sententia lata per falsa instrumēta fuerit, prius debeat de crimine doceri: ⁊ sic accusatio prius instituiē edoceri de crimine, et postea petitur restitutio in qua veniet estimandum an iudex secutus illud instrumentum motus fuit propter quod restitutio detur. ⁊ hoc etiam dicitur de re iudica.diuus.de iudi.si pretor.§.marcellus.cōtrarium tamen videtur qđ etiam sine accusatione pendente possit peti restitutio, ⁊ intelligunt de crimine docuerit ciuiliter vel criminaliter: sed hec questio non potest procedere, nam si audiatur ciuiliter ad quid petam restitutionem cum per ciuilem habeam interesse meum, ⁊ idcirco credo qđ debeat preponi accusatio ⁊ doceri de crimine, ⁊ postea restitutio peti. Unde circa hoc ita credo tenendum aut viuit princeps falsitatis, ⁊ tunc ante omnia accusetur, vt in.l.huius ti. et pro hoc.s̄.de aduo.diuer.iudi.l.j.et vbi cause fiscales.l.j.non autem ciuiliter debet tunc agi ne preiudicium alij generetur, intentato crimine falsi ⁊ probato petitur restitutio. Si vero non viuit ciuiliter falsitatis author, tunc dic ꝙ omissa accusatione de crimine petitur restitutio per dictam.l.diuus.quia vbicunqꝫ equitas mouerit iudicem

iudicem debet dari restitutio. de in integ. restit. l. omnes. et. l. diuus. ¶ Sed quid si sententia lata fuerit per falsa instrumenta ⁊ ago actione in factum in executione sententie, an potes excipere de falsitate non habita restitutione. Certe omnes concordant ꝙ exceptio possit opponi in hoc tracta. ⁊ decreta. est expressa, extra de probat. c. licet. ⁊ de exceptio. cum venerabilis. contra quos obijcitur, quia sententia nisi rescindatur per restitutionem, vt in. l. diuus. ergo ante non competit exceptio, vt. ff. de condic. indebi. l. fina. in fi. ⁊ de excep. l. exceptiones. vnde ita credo dicendum, aut ille qui obtinuit per falsa instrumēta fuit in dolo vt quia scienter falso instrumēto vsus est, ⁊ tūc cum possit teneri crimine falsi habeo actionem in factū ad interesse. j. de falsis. l. damus. et. l. prebemus. ergo executione quid cui damus ⁊c. vt regula iur. inuitus. §. cui damus. vbi vero non fuit conscius falsitatis, tunc non potest excipi nisi habeatur restitutio, vt dicta l. exceptiones. ad hunc intellectum possunt decre. predicte adduci. ⁊ de hoc not. ff. de excep. l. qui agnitis.

Summarium.

1 ☞ Quomodo potest probari testem dixisse falsum.

Falsam. ¶ In glos. fin. ibi, probari duo, ⁊ falsum. Nec ob. s. de probat. l. iubemus. ⁊ de fide instrumen. l. fin. vbi probat instrumentum esse verum ille qui producit: quia illud quod hic dicitur vt pbetur falsum, verum est propter autoritatem iudicis qui secutus fuit
1 instrumentum falsum. Et † qualiter probetur ꝙ testis falsum dixerit, dic vt nota. extra de probationi. c. licet. ¶ In ea. glos. ibi: Non retractabitur, vt hic. Ego non attenderem vtrum ex illis an ex istis potuerit ferri sententia: sed solum an ex istis falsis fuerit motus iudex necne vt sonat litera huius legis. Jac. bu. ¶ In eo. verbo. ⁊ pro hoc facit qd not. extra de elect. ca. si forte. lib. vj. in glos. si ergo. ⁊ facit pro hoc. l. cum tabule. ff. de bono. posses. secun. tabu. Jacob. de are.

¶ De confessis. Rubrica.

Confessos. ¶ Dicitur in formatione cōfessionis qd ius ⁊ natura nō respiciunt factū cuius nomine cū alio possit esse actio. ⁊ alleg. ad hoc leges q̄ sunt in gl. non videtur bene dictū, nam leges ille loquuntur in suis casibus, scilicet in preparatorijs iudiciorum, at hic loquitur in substantiali cōfessione qua facta sequitur condemnatio in principali negotio: sed tamen posset trahi in regula ⁊ erit exemplum: vt si fateor me teneri ex tali causa ex qua lex prohibet nasci obligationem vt ex contractu habito contra legem vt al's not. simile. s. de iureiur. l. ij. §. si autē reus hoc. ⁊ hoc est exemplum de iure: de natura erit exemplum qua confitetur qd pmisit dare ciuitatē de auro, vnde melius est dicere cum confessionē ius ⁊ natura non respuit, nō autē exempla glos. possunt hic admitti cū in illis legibus dictū est loquat in preparatorijs iudiciorū: ⁊ sic intelligit. l. inde neratius. ad le. aquil. Quid ideo interrogabam vt pponerem actionem in simplum in confitentem vel in duplum contra negantem: nam si confiteor me debere tibi decem que nō debeo, licet cum alio non possit esse actio. dicam ergo aut fit confessio de substantialibus iudicij, et tunc forma regulam, vt in glos. exceptis. vt dixi ꝙ ius ⁊ natura non respuit ⁊ factum cuius nomine ⁊c. aut circa preparatoria, et tunc dicam sic: si confitetur ꝙ ius ⁊ natura non respuit, vel factum cuius nomine ⁊c. cum alio possit esse actio, tūc actio que competebat in alium in eum transfertur. ⁊ sic. l. inde neratius. de interro. act. l. in confessionibus. ⁊. l. si is. ⁊. l. si filius. ¶ Sed quid si duos constituit procuratores: vnus confitetur alter negat. Respon. videtur qd nec confessio nec negatio preiudicet. de curat. furio. l. consilio. Alij dicunt ꝙ dominus confirmabit qd valet: vt de re iudi. l. duo iudices. ⁊ dic vt ibi scripsi. Jaco. de are.

¶ De appellationibus ⁊ cōsultationibus. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Quis restituit minorem vel ecclesiam si non prosecuti sunt appellationem intra tempus legitimum: an iudex a quo, an iudex ad quem.

1 Preses. ¶ Hec lex est argu. ad questionē † de qua fuit hoc anno quesitum. Minor vel ecclesia appellauit, non fuit prosecutus appellationem intra tempus cōstitutum, vult restitui in integrum quis restituet: vtrū iudex primus, an iudex appellationis? Respon. argum. huius legis ꝙ iudex appellationis, nam ⁊ in hac lege videtur per restitutionem iuuari qui fuit impeditus: sed quid si nō appellauit vult restitui vt appellet quis restituet? Respōdeo, primus iudex non ille ad quem debuit appellari, qz adhuc non est deuoluta causa ad aliū, vnde manet ille adhuc iudex, sz in lege ista fuit alter iudex cū ad eum est appellatum: qd autem quis possit restitui si non prouocauit dicitur. ff. de minorib. ⁊ si fine. §. item si non prouocauit. Jacob. de are.

Summarium.

1 ☞ Iudex a quo non potest de diffinitiua cognoscere.
2 Si sententia est nulla, quis cognoscit de nullitate.
3 Sententia continere debet absolutionem vel cōdemnationem expresse vel tacite.

1 Eos. ¶ Decisam. Quod hic † dicit de diffinitiua vt primus non cognoscat, idem dicam in interlocutoria vbi nō potest appellari: nam que est ratio in diffinitiua qd primus non cognoscat, scilicet ne fit cognitor sue iniquitatis, eadem ratio est in interlocutoria, ⁊ fm hoc est decre. expressa extra de rescri. c. dilectus filius. Sed querit hic in gl. si papa omisit cognitionē appellationis interlocutoriam eidem, an valeat. ⁊ dicitur ꝙ sic, sed certe videtur ꝙ non valeat: quia cognitio appellationis non est illius a quo appellatur, vt dicto ca. dilectus filius. et eadē est ratio in interlocutoria que in diffinitiua, vt. s. dixi. Nec ob. si dicis factis ex certa scientia qd rescriptū cōtra ius valet, vt. s. si contra ius. l. fina. nisi dicat non ob. tali lege, vel tali canone, vt. d. c. dilectus filius. in diffinitiua ergo dicit hoc, qz in interlocutoria aliud est in hoc, quia si appellatur ab interlocutoria, si quidem male, etiam primus iudex cognoscat de toto negotio: si bene tunc cognoscit iudex appellationis, vt. ff. de mino. intra
2 vtile. ⁊ extra de appel. c. vt debitus. ¶ Sed si † sentētia dicit nulla quis cognoscit de nullitate. Dic aut dicitur nulla propter vitium iudicis vt quia pecunia mediante: vt. j. quādo prouoca. non est neces. l. venales. ⁊ tunc non est necesse ꝙ coram eo, sed coram alio iudice. de accusa. l. absentem. nam que est ratio ꝙ non cognoscit de appella. scilicet ne fit cognitor iniquitatis sue, eadem ⁊ hic: sed vbi non propter vitium iudicis nulla dicitur tunc coram eodem: vt. s. quomo. ⁊ quando iudex. l. si preses. j. de accusa. l. iiij. j. de senten. l. j. ¶ Super eo autem qd habet necesse dicendo ideo absoluo vel condemno, glossa allegat. l. de bo. pos. secundū tabu. qui ex liberis. §. testamento. que facit tantum ad vltimam questionem positam in glos. ⁊. l. de pactis. nihil facit ad rumbum: sed potes allegare primo ꝙ si sufficiat. s. de senten. l. preses. ff. de reg. iur. l. j. in fi. iudi. sol. l. cum apud. s. de reb. credi. l. generaliter. §. si autem. Econtra qd sufficiat, de iudicijs. si pretor. in princi. de edil. edicto. l. quero. sic. s. de ijs qui

3 not.infa.si te expilasse.ad turpil.l.j.Quod autē† dicitur ꝙ debet condēnare vel absoluere,dic expresse vel tacite, vel dic debet continere cōdemnationem, vel absolutio-
a nem,vel equipollens[a]: vt de regu.iur.in summa.Alij dicunt aut reus appellat ⁊ cōfirmatur appellatio, ⁊ tunc debet iudex dicere,⁊ ideo absoluo: vt.l.cum apud.aut petitor appellat ⁊ confirmatur,⁊ tunc non sit necesse dicere condemno, ⁊ sic intelligunt.s.de reb.credi.l.generaliter.§.si autem.sed primum credo verius.Sed si sententia a qua erat appellatum est nulla:qualiter pronunciat. Dicūt quidam ꝙ debet dicere male appellatum: quia nulla sententia,vel melius pronūciabit sententiam nullam ⁊ superuacuo appellatum,vel non ex necessitate appellatum: ꝙ autem non possit pronunciare nullam iudex appellationis dicit.l.famil.hercis.l.quedam mulier. ⁊ de iurepatro.l.fina.non autem debet pronunciare male appellatum vel iniustam appellationem, sed nō fuisse necesse appellare: nam a sententia que est nulla non est necesse appellare.s.qui pro sua iurisdic.l.j.j.eo.l.nominationes.hic ꝙ non possit appellari iura non exprimunt sed dicūt ꝙ est superfluum,vt de appel.si constat.Sed licet sit superfluum, nihilominus deferetur cognitio ad iudicem appellationis: nam testamentum est nullum in quo posthumus est preteritus,⁊ tamen potest dari contratabulas, vt.s.de contratabu.l.ij. similiter si filius sit institutus sub condictione casuali, ⁊ nō est in defectum exheredatus potest dicere nullum vel aliquod,vt not.in l.si pater.s. de institu,⁊ substitutio. ita ⁊ hic possit iudex ad quem appellatur cognoscere de nullitate ⁊ pronunciabit nullam ⁊ non fuisse necesse appellare. Alij dicunt ꝙ debet dicere male appellatum: sed certe tunc diceret, da expensas ex quo male appellasti: ⁊ ipse diceret, da expensas quia obtinui, ideo consulo ꝙ pronunciet sententiam nullam per dictam.l.famil.herciscun.quedam. et de iurepatro.l.fin. ¶Super alia parte glos.⁊.l.qua queritur an super alijs capitulis possunt produci testes in causa appellationis. Et in hoc discordant doctores iuris ciuilis a canonistis: dicunt doctores iuris ciuilis ꝙ in causa appellationis tam super veteribus super quibus fuerunt testes producti in causa principali ꝙ̄ super nouis possint testes produci in causa appellatiōis, ⁊ per hanc literam que dicit indeterminate.j.eod.in offerendis.⁊.j.titu.j.l. per hanc. Canoniste contrarium, scilicet ꝙ non possit testibus probari super his capitulis super quibus fuit in causa principali: quia leges vetant post aperturam testium testes produci, vt in auc. de testib.§. ⁊ quādo. vnde in principali causa cū sint producti super his capitulis super quibus modo producuntur in causa appellationis ⁊ eorum testimonia sint aperta, non debent vlterius produci. ⁊ per hoc extra, de testibus. fraternitatis. Sed potest responderi ꝙ lex de testib. in corpore auc.loquitur in causa principali: sed in alia instātia possit etiam in eisdem capitulis. Sed decretaliste dicunt ꝙ hec est mala responsio, nam eadem manet ratio prohibitionis in causa appellationis que est in causa principali, scilicet timor subornationis aliorum testium que est similiter in causa appellationis: vnde idem ius debet statui. ad leg.aquil.illud. ergo non possunt super eisdem. Sed potest responderi eis quia debemus cōsiderare ad quid producūtur modo, ⁊ ad quid in prima, nā ad aliud nūc ⁊ ad aliud tunc: nam tunc fuerunt producti vt condēnetur vel absoluatur, sed modo ad hoc vt appellatio detegatur iusta vel iniusta. ⁊ hoc ostendo per easdem decretales extra, de testi.c.veniens. vbi similis casus ponitur: ita ⁊ hic licet per consequentiam veniatur ad istud, sed respicit q̄d principaliter fit, et hoc in foro ciuili seruatur, illud in ecclesiastico. Iaco.de are.

a ¶Et pbat̃ i.l.creditor. §.cum cōstaret.ff.de sol. ⁊ vide q̄d ibi no. Iaco.de are.

b ¶Et hanc opinio.tenet Dyn.in.l. scio.§.vltim. ff.e.⁊ est tex. s̄m Ol.in.l.j. ij.rn.ff.an p aliū cau.ap.

Summarium.

1 An sententia inducit obligationem.
2 Ubi nominatio vel decretum est nullum sola taciturnitas non inducit consensum.
3 Quis hꝫ pbare in causa appellationis, an actor an reus.

Hi qui ad ciuilia.

¶In tex.ibi: Confirmant. Sed contra ꝙ suo consensu nō videatur cōfirmare, quia iudicium redditur in inuitū: vt.ff.de verb.oblig.l.inter stipulantem.§.j.que est contra. Sol.verum est vbi non potest contradicere vt in contrario.argu.ff.de regu.iur. eius est velle. al's sic vt hic, ⁊.s.quomo.⁊ quando iud.l.ab eo.⁊.ff.quando app.
1 sit.l.fina.⁊ q̄d not.s.de relatio.l.j.Et sic † faciunt in arg. ad questionem illam, an sententia inducat obligationē: de qua no.per Cy.s.de iure ⁊ fac.igno.l.cum quis. ⁊ facit ad hoc.ff.de pecul.l.licet.§.idem scribit. ⁊ q̄d ibi not. ⁊ quod no. per Guil.de cu.j.de bon.auto.iud.possi.l.ij. ¶In ea.l.in glos.decreto. in fin. ⁊ de confir.tut.l.j.⁊ in eis not.⁊ qui dare tut.pos.l.neqꝫ a preside. et.ff.de tuto. ⁊ cura.da.ab his.l.j.⁊.iij.⁊ de excu.tuto.l.scire.§.de his. ⁊ de admini.tut.l.quidam.§.ex quo.⁊ ibi bona glos.⁊ sic
2 vbi † nominatio vel decretum est nullum sola taciturnitas non preiudicat tacenti: nec pro cōsensu habetur per iura predicta, nec q̄d nullum est confirmatur per talem taciturnitatem nisi consentiat: vt in.l.vbi. ⁊ q̄d ibi not.⁊ in.l.diuus.de tuto.⁊ cura.da.ab his. ⁊ hoc siue consentiat exprimendo consensum suū per verba siue per signū vel alium actū voluntatē suam exprimētia, vt si administrauit, vt dicitur in dicto.§.de his. cū ibi not. vel sciens esse incompetentem egit coram eo non opponendo aliquid de incompetentia: quia tunc ei nocet ⁊ videtur tacite prorogasse eius iurisdictionē, vt.l.j.ff.de iudic.⁊ no. in.l.ex quacunqꝫ.si quis in ius voc.non ierit. ⁊ per Inn. in.c.ad petitionem.de accusa. dummodo non egerit per errorem: vt ibi not. et.l.si per errorem.de iurisdi.omniū iudi.⁊ no.in.l.si expressim.ff.de appel. ⁊ quod ibi no.per Dyn.⁊ idem forte si alio signo vel actu consensum exprimat.arg.eius q̄d not.lxxiiij.dist.c.episcopus qui inuitum.⁊ quod dicitur extra de sponsa.cum apud.⁊.c.tue. ⁊ q̄d in eis not.⁊.l.de quibus.ff.de legib. ⁊.xxxij.q̄.v.ne solo. ⁊ no.per docto.xxvij.dis.diaconus.ex quo videtur ꝙ appellando scienter a sententia vel decreto quam vel q̄d scit nullum esse ꝙ sibi preiudicet, et iurisdicendi nullam renunciasse intelligatur, ⁊ sic decetero nullam dicere eam non possit ratione predicta: et facit quod not.in glos.⁊ extra in dicta.l.si expressim. et hoc satis de plano videtur procedere vbi fuisset nulla propter defectum consensus expressi qui si inuenisset fuisset aliqua: sed vbi propter expressum non confirmaretur, seu non fieret aliqua nec etiam per tacitū, cū regulariter idem operetur tacitus q̄d expressus per dicta.c.⁊ iura.⁊ q̄d in eis nota. Sed an scienter approbando talem sententiam nullam vel ei verbis consentiendo expresse vel taliter appellando, vel alio signo videatur renunciasse iurisdicendi nullam, adeo ꝙ amodo nullam dicere non possit: dic pro et cōtra per not.in dicta.l.si expressim.in glos.⁊ per Dy. ⁊ per not.in.l.ij.j.de filiofamil.⁊ quēadmo.lib.x.⁊ quod ibi no.per docto.⁊ in.c.non firmatur.extra de regu.iur.
3 in glos.⁊ per docto.lib.vj.Lap.de prato. ¶Dic † cum queritur quis habeat probare in causa appellationis ꝙ diuersitas est inter canonistas ⁊ legistas: dicunt canoniste ꝙ appellator detegat iniquitatem sententie: vt hic, ⁊ pro eis.ff.si tuto.vel cura.app.l.j.⁊.ij.in prin.⁊.ff.si pen. appel.mors interue.l.j.§.si vero fisci. Item pro eis.s.de ijs qui.vt indi.l.in minoribus. nam licet in appellatione non sit necesse dicere causam: tamen in prosecutione sic, vt.j.eo.l.fina.ergo debet ostendere veram, ⁊ sic incumbit probatio ei qui dicit, vt de probatio.l.ij.ff.de probat. ⁊ pro hoc q̄d causa debeat reddi facit.ff.an per aliū cau. appel.rescin.pos.l.fi.⁊ sic videtur ꝙ appellator dꝫ probare. Item pro hoc quia qui appellat asserit iniquitatem sententie: vt.ff.de mino.l.prefecti.ergo probat licet glos. hoc aliter alleget. Item pro eis quia presumitur pro sen-
b tentia, vt extra de renun.in presentia[b]. Econtra videtur ꝙ ille probet qui dicit se iuste vicisse, quia appellatione interposita nihil noui debet fieri, sed omnia sunt in eodem statu ac si sententia lata non esset: sed tunc deberet probare actor, vt.s.de edendo.l.qui accusare.⁊ hic.⁊ ꝙ nihil debeat innouari pbatur.s.e.l.appellatione. Item

pro hoc

pro hoc ꝙ victor probet in auť. de ijs qui ingr. ad appel.
§.illud.sed hec lex est contra. Sed respondet glos. ꝙ ostē-
ditur eoipso ꝙ in contrarium non probatur: sed hoc nō
est verum, nam quilibet debet subire munera nisi osten-
dat causam excusationis, quia contra eum fundata est
intentio ex quo est incola, debet ergo hoc probare. Sed
si accipis verba glosse, ꝙ qui probare debuit in causa
principali ⁊ in causa appellationis probet, debes dice-
re ꝙ hoc probet: nam hoc semper debuit probare, imo
hic nulla fuit causa principalis, imo sine sententia appel
latur, quid ergo tenebimus. Dic aut vnus prosequitur
causam appellationis ⁊ alter abest, aut vterqꝫ prosequi-
tur: si vnus prosequitur altero absente, ille probet qui-
cunqꝫ sit, nam si appellasti ⁊ ego prosequor appellatio-
nem debeo ostendere me iuste meruisse sententiam, vt.§.
illud. sic ⁊ econtra, sed appellator solus litigator vult pro
bare iniustam debet ostendere causam quare, vt.j.l.fina.
vbi vterqꝫ prosequitur: tunc credo ꝙ probet qui appel-
lauit. Si dicis quomodo. Respondeo, quia dicit senten
tiam iniustam eo ꝙ non est probatum ostendendo acta
cause sicut ostendit vt legatum non relictum per testa-
mentum in quo non inuenitur relictum.s.de iureiuran.
l.fina. Iste ergo non probat, vel si habet aliquam excu-
sationem dicet: ego appello quia habui talem excusatio
nem ⁊ ostendi in principali vel non volo ostendere, de-
bet hoc facere. Nam si non probet appellator qui prose-
quitur de facili faciet se absolui, captata beniuolentia
iudicis faciet pronunciari etiam lite non contestata per
§.illud. dicens nihil probatum per aduersam partem. ⁊
de materia ista not. extra, de renunciatio. cap. in presen-
tia. Jacobus de arena.

Summarium.

1 Domino ⁊ procuratore presentibus vter eorum in
lite preferatur.

1 **Dominus litis.** ¶ † Sed quis pre-
feretur si vterqꝫ vult esse in lite, credo ꝙ do-
minus quia non debet carere propria lite: vt
ff. de procura. que omnia. in fi. nisi hoc dicat propter ex-
pensas, vel similia: vt.d.l. que omnia. ⁊ l. seq.

Si actor a curatore.
¶ Dicit lex a preside postulante curatore.
⁊ sic preses ordinat: sed hic alij dicunt ꝙ cu-
rator facit actorem. arg. ff. rem ratam habe. l. actor. ⁊ s.
de procura. l. neqꝫ tutores. sed hoc fiet per decre. ⁊ alle-
gabit iudici ⁊ petet decreto dari licentiam actorem con
stituendi, ⁊ iudex cognoscet de veritate precum, ⁊ sic in-
terponet decretum: ⁊ sic intelligitur institu. de curato.
§. finali. ⁊ si dubitetur de hoc decreto vtrum solenniter
vel non debet cauere, vt in. l. actor. ⁊ sic videtur qd ab eo
debeat fieri. ⁊ hoc etiam probatur. ff. de tut. l. solet. Jac.

¶ Explicit liber septimus.

¶ Incipit liber octauus.

¶ De interdictis. Rubrica.

Summarium.

1 Quando cōcurrunt due cause proprietatis scilicet
et possessionis vtra alteri preferenda: distingue hic ple-
nissime.
2 Utrum possessorium ⁊ proprietas possint ab vna parte
simul ⁊ semel proponi.
3 Rei vendicatio competit non possidenti contra possi-
dentem.

Incerti iur.
1 ¶ Dic † circa hunc tracta
tum, aut ab vtraqꝫ parte
mouet̃ questio possessionis
retinende ⁊ proprietatis ꝙ
quilibet dicit se dominum
⁊ possessorem, aut mouetur
questio ꝙ vnus recuperare
intendit possessionem ⁊ di-
cit se dominum, aut vnus
agit de possessione ⁊ alter in modum exceptionis oppo-
nit de proprietate: ac si dicam aut ab vtraqꝫ parte pro-
prietatis ⁊ possessionis vertitur questio, quia vterqꝫ se
dicit dominum ⁊ possidere, aut ab vna parte mouetur
questio possessionis ⁊ proprietatis, quia agit aliquis de
possessione recuperanda vel nansciscenda ⁊ dicit etiam
se dominū, aut ab vna parte agitur de possessione, ⁊ ab
alia de dn̄io excipitur. Primo casu quando ab vtraqꝫ
parte possessionis ⁊ proprietatis vertitur questio inter
se omnes cōcordant qd primo vētiletur questio posses-
sionis ꝙ̄ proprietatis, ⁊ hoc sm primum intellectum. ff.
de acquir. posses. l. exitus. vti possi. l. j. institu. de interdic.
2 §. retinende. de iudi. §. inter litigātes. ¶ Sed hic † que-
ritur vtrū ab vna eademqꝫ parte potest proponi in eodē
libello: iura ista non dicunt de interdicto non proponen
do in eodē libello simul ⁊ semel: sed dicunt ꝙ ego dicebā
me possidere aliquam rem ⁊ me dominum ipsius, ⁊ pro-
pter hoc me non debere inquietari a te, tu autem venisti
coram iudice ⁊ dicebas te possidere ⁊ dominum me ne-
gabas, querit̃ quid iudex debeat facere. Et dicit̃ ꝙ pri-
mo debet cognoscere quis possidet per interdictum vti
possidetis, tandem de proprietate cognoscet, an autem
in eodē libello possit vtrūqꝫ proponi non dicitur in lege.
Et quidē videtur ꝙ possit, quia nō denegatur ei interdi
ctum vti possidetis qui cepit rem vendicare. ff. de vi ⁊ vi
ar. l. cum fundū. §. cum qui. ⁊ quia nihil ⁊c. ff. de acquir.
posses. naturaliter. §. nihil. Item pro hoc. ff. si seruit̃. ven.
⁊ si forte. §. j. ⁊ pro hoc. ff. si vsufru. pe. l. vti frui. §. penul.
extra, de cau. pos. ⁊ proprie. c. cum ecclesia sutrina. Econ
tra ꝙ non, quia cum dico mihi cōpetere interdictū reti-
nende possessionis dico possidere, vt. ff. vti possi. l. j. §. hoc
interdictum. ⁊ si dico me possidere dico mihi non cōpe-
3 tere rei vendicationē: qr † illa datur ei qui non possidet
contra possidentem. de aliena. iudi. mu. cau. fac. l. vnica.
⁊ vbi in rem actio. l. j. ⁊ possidenti non datur rei vendi. ff.
vti posside. l. j. §. interdictum autē. insti. de actio. §. j. ⁊ sic
tanꝙ̄ contrarius repelletur: vt. s. si ser. ex. l. vnica. quādo
appellā. sit. l. ij. §. j. j. de furtis. l. j. Sed circa hoc sic dicas
aut volo intentare possessorium retinende possessionis ⁊
petitorium pro re incorporali, ⁊ hoc possum quia possi-
denti datur confessoria: vt dicta. l. si seruit. ven. ⁊ si forte.
§. j. qui incipit, sciendum. ⁊ si vsufru. pe. vti frui. nam sic
hic cessat contrarietas, ⁊ qd hoc possim probatur: nam
ago ad duo ad possessionem ⁊ ad proprietatem, ⁊ ideo
non repellor, de excep. rei iu. ⁊ an eadem. §. fin. ⁊ pro hoc
ff. qd met. cau. l. si mulier. §. qui possessionem. vti possid. l.
si duo. §. fin. vnde cum agam ad diuersa ⁊ non sum con-
trarius, lex non prohibet me agere: nam si debes plura
possum eodem libello agere. ff. pro soc. cum duobus. §. si
plures. famil̃. herciscū. l. heredes. §. de pluribus. Si vero
pro re corporali agatur possessorio retinēde possessionis
⁊ petitorio eodē libello, tunc considera, aut dico me pos-
sidere tātum vna forma, aut vtraqꝫ. s. ciuiliter ⁊ natura-
liter dico me possidere, sed alter habet facultatem rei re-
stituende, aut dico me possidere vtraqꝫ forma, ⁊ etiam
tenere: si quidem dico me possidere vtraqꝫ forma, ⁊ aliū
tenere admittitur libellus, quia non est contrarietas vt
si ago contra cōmodatarium vel depositarium, vt. ff. de
rei vendic. l. officium. de priuileg. credi. ventri. §. j. multo
magis si ciuiliter possideo alter naturaliter potero age-
re vtraqꝫ in eodem libello, vt. ff. vsufruc. quemadmo. ca.
si vsusfructus nomine. nam hoc interdictum vti posside
tis competit, siue vtroqꝫ modo quis possideat siue alio
tantum, vt. ff. vti possid. l. si duo. in prin. Si vero dico me

possidere et tenere, tunc habet locum cōmunis opi. que est ut non possit tanq̄ contra cōe ius: vt. s. est probatum, quando vero ab vna parte tantum questio possessionis et dominij proponitur vt quia aliquis dicit se spoliatum possessione et se dominum, et tūc scias q̄ in hoc sunt due sententie; vna dn̄i Accur. qui dicit q̄ non possit proponi vtrūq3 simul quātum ad examinationem negotij: sed dicit primo ventilari possessorium q̄ petitorium, vt hic ff. de iudic. l. si de vi. sic intelligit. s. de rei vendi. l. ordinarij. vnde ipse dicit non possit proponi et ventilari, sed finito possessorio agit petitorio, si in primo succūbat: sed contra eum est. ff. de vi et vi ar. cum fundum. §. cum qui. Sed ipse respondet q̄ potest proponi ita vt per propositionem possessorij videatur renunciare iudicio rei vend. quia eoipso q̄ quis eligit contrarium eius qđ potuit ꝓponere videtur ei renūciare. ff. de leg. cōmis. l. post diem. s. de pac. inter emp. et vend. l. cōmissorie. Item obijcitur contra eum decreta. pastoralis. extra, de cau. pos. et proprie. vbi est idem text. qui est in. l. eum qui. sed ipse eodem modo respondet. Item obijcit contra eū de. l. de acquir. pos. naturaliter. §. nihil. que. l. est cōtra eum et etiam contra alios oēs qui dicūt q̄ interdictum retinende possessionis nō possit cū petitorio intentari, sed respōdet vt. s. quia hocipso q̄ egit possessorio videtur petitorio renunciare. Sed dicet quis si agēdo possessorio videtur renunciare petitorio primo intentato, quare non per petitorium primo motum videtur renunciare possessorio. Secūdo quia ibi ignorabat se possidere cum per filium vel seruū possideret, et nemo videtur renūciare iuri qđ ignorat sibi cōpetere: vt. ff. de inoffi. test. mater. alia est sententia et cōis q̄ possit per dictā. l. cum fundū. §. cū qui. Sed licet possint simul intentari, tamē primo fit restitutio in possessorio q̄ in petitorio, et similiter positiōes prius fiūt in possessorio q̄ in petitorio et etiā sententia prius fertur, sed lite contestata in possessorio incontinenti in petitorio contestabitur, et sic de positionibus, et sic de sententia: et probat̄ hec ratio, de cau. poss. et propri. in. c. cū dilectus. et sic potest intelligi. s. de rei ven. ordinarij. §. vt simul agat̄ vtroq3 iudicio: sed prius lis contestetur in possessorio, et tandem in petitorio, et sic in positionibus et sententia, vt dictum est. Sed circa hoc querit̄ intētato possessorio recuperāde vel nanscīscende possessionis cū petitorio ꝓbo de possessione, de proprietate nō probo, ita q̄ fertur sententia ꝓ me in possessorio cōtra me in petitorio, que sententia preualet. Respondeo si ideo succubui in petitorio quia aduersarius probauerit fundum suum, et tūc proprietas preualet et sententia lata in petitorio, q2 possessio subiacet proprietati. j. eo. inuasor. ff. de rei ven. officium. Si vero simpliciter absoluit̄ a petitorio qđ non probaui: tunc nō sequitur propterea q̄ sit sua, et ideo restitui debet per. l. ff. de iureiuran. sed et si possessori. in princ. Et in tertio membro quando ab vno mouetur possessoriū ab alio opponitur de proprietate in modum exceptionis: et in hoc articulo dicit gl. q̄ obstat exceptio. et ita not. in. l. si de vi. ff. de iudicijs. sed dic aliter et sic, quia aut agitur iudicio recuperande possessionis, aut iudicio adipiscēde aut retinende. Si quidem ago iudicio recuperande possessionis et cōuētus opponit de proprietate, ita est dicendum[a]: aut ego volo qđ probet de proprietate, et tunc me inuito non probabit, et probato de spoliatione ero ante omnia restituendus. j. si per vim vel alio mo. l. j. j. ad leg. iuliam de vi. l. si quis ad se fundum. Si vero me permittente probat preiudico mihi. extra, de restitutio. spolia. ca. j. Si de adipiscenda possessione agitur, tunc si incontinenti vult probare obstat, al's non: vt. ff. ad exhibend. l. iij. §. ibidem. ad carbonianum. l. iij. §. j. et de hoc fuit not. s. de edic. diui adria. tollendo. l. ij. Si vero agatur iudicio retinēde possessionis, et ipse dicit q̄ res est sua, probo de possessione et ipse de proprietate, quis vincet. Respondeo, aut solus probo de possessione, et alter de proprietate, non autem de possessione. Si probo possessionē presentem obtineo. ff. de preca. l. sed si eam. Si vero ipse probet de possessione et proprietate, ego de possessione tantū: tunc aut ego melius probo de possessione, vt quia probo de possessione antiquiore q̄ ipse, aut ipse probat de adeo antiqua sicut ego: si probo de antiquiore q̄ per hoc possidet clam, vt. j. vnde vi. l. finali. et sic succumbit cum a me clam possideat: vt. ff. vti possidetis. l. j. §. fina. et sic mihi restitueretur possessio per. l. deposi. bona fides. Sed contra hoc obijcitur nonne lex dicit q̄ quis non possidet clam rem suam. ff. de acquirend. posses. l. si de eo. §. finali. Respondeo verum est nisi alius sit antiquior primo: quia tunc potest clam possidere: vt not. dicta. l. si de eo. §. finali. vbi autem sunt obscure probationes de possessione, quia vnus probauit de adeo antiqua sicut alter, tunc iuuatur qui probauit etiam de proprietate et obtineret, et ideo consilium et cautela est in interdicto vti possidetis annectere etiam de proprietate. Jacobus de arena.

8 [a] Cum hac distinctione concor. Dy. extra, de regu. iur. c. dolo facit.

¶ Quorum bonorum. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Quomodo probatur filiatio.

1 Hereditatem. ¶ Probatur† filiatio sic probādo q̄ talis habuit talem in vxorem et q̄ erat etatis puberis. xv. an. ad minus. Item q̄ durante matrimonio mulier concepit. Item q̄ ex ventre illius mulieris natus est: nō ergo est impossibilis probatio de filiatione, quia filium eum diffinimus et c. quod presumitur ex quo non est impotens, de ijs qui sunt sui iuris vel alie. filium. de in ius vocan. l. pater. et. l. quia. Et dic q̄ non erit impossibile probare filium quia optime probatur, q2 quedam probantur necessario concludendo: vtputa Titium esse interfectū a Petro hoc modo, quia testis deponit qualiter vidit Petrū percutere Titium cum gladio et illū mori. Quedā probātur per argumenta probabiliter concludentia vt filiationem et adulterium, vt si testis deponat qđ vidit nudum cū nuda vel iuuenem in camera cum virgine osculari et amplexari: nam a iuuene cupido nō creditur reddita virgo, vt no. in. l. si vero nō remunerandi. §. si adolescēs. ff. man. Certe hoc modo probabiliter concluditur. Et faciunt hec ad questionem de facto: quidā volebat probare q̄ talis mulier erat meretrix, probauerat seu inducebat testes qui deposuerunt q̄ viderūt homines intrantes et exeuntes de domo eius, et ipsa sociabat eos vsq3 ad hostium: et dicti homines in introitu vel exitu soluebant dicte mulieri vnum grossum, certe optime probāt illam meretricem esse quia probabiliter concludunt, nam cōmuniter accidit q̄ meretrices sic faciunt, ergo et c. Unde dico q̄ probare filium nō est impossibile, quia optime probabiliter potest probari dicto modo. Jaco. bu. de quo dic vt latius per eum not. in. l. j. ff. de probat̄. et qualiter probetur filiatio vide per Hosti. in summa, qui filij sint legiti. §. qualiter probetur. Jaco. de are.

¶ Unde vi. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Tria requisita ad hoc vt qs dicat̄ verus possessor.
2 Colonus an prohibere possit tertium ingredi volentem possessionem.
3 Pulsus a possessione si postea pellentem repellat, an dolus cum dolo compensetur.
4 Aduersus extraneos vitiosa possessio prodesse solet.
5 Clam possidentem repellere licet, et eū qui precario possidet, et nume. 6.
7 Quomodo intelligi debeat, cū moderamine inculpate tutele.
8 Quomodo probetur quod quis non repulerit vim cum moderamine.
9 Moderamen circa quot attenditur, et qn̄o probetur.

Recte

Recte possidenti.

1 ¶ No.† tria.s.possideri, itē recte, item cū moderamine. Dic ergo super verbo possideri, qd oportet q quis possideat, al's nō habet hoc interdictum: vt.ff.e.l.j.
2 §.interdictu autem hoc.quid ergo de colono † dicemus an prohibere possit alium volentem ingredi, non dico dnm. Et videtur q non, vt de vsucap.l.non solū.sed dic q potest phibere, qz casus est duarū legū, z tertia est ar. casus.ff.loca.item queritur.§.exercitū.j.de meta. l.deuotum.ar.ff.si mu.ven.cau.in pos.l.ij.nam non possidet sibi scz colono.de vsucap.l.j. ¶ Sed queritur in gl.nostra, si
3 tu † me hodie expellas, z ego te post annum: quare non cōpensatur dolus cum dolo, imo ego teneor tibi z tu nō mihi. Et ponit gl. quedam verba que nō videntur facere ad rumbū: sz potest reddi ratio talis, quia ius est hic: quia quādo expulsus sum a te z ex interuallo venio a te expellēdus mea expulsio facit q perdo interdictum qd habeo contra te: q dico mihi ius mea autoritate, vt de vsufruc.l.j.qd met.causa.l.extat.z qz perdo interdictum purgo violentiam a te commissam, z idcirco tibi datur contra me: nec ego excipio de violentia per te mihi illata quia est purgata. Super eo autē qd dicit recte, credo q habeat intellectū tunc.i.non vi, non clam, non precario quātum ad eum qui vult repellere: nam si quantum ad aliud haberet vi vel clam vel precario, contra alium volentem expellere liceret mihi propulsare: z hoc est qd di-
4 citur † quia aduersus extraneos vitiosa possessio pdesse solet.ff.de acquir.possess.l.fi.z vti possid.l.ij.nam quātum ad eum liberas edes possideo, si serui.ven.loci.§.competit.sed si quantū ad illū qui vult me vi repellere volo resistere, tunc refert an incōtinenti z tunc non possem: nam cum liceat sibi incontinenti retractare, ergo nō mihi resistere, si ex interuallo possim resistere, cū sibi ex interuallo recuperare nō licuit, ergo mihi resistere licet. Item si
5 clam † possideo, nam si aliquo eunte ad nūdinas possessionem eius ingrediatur clam possideo.ff.de acqui.pos. l.clam possidere.§.qui ad nūdinas.clandestina possessio est vitiosa, vt eo.ti.in.l.pōponius.§.cum quis.cū ergo vitiosam habeat possessionem mihi licet ingredi, z sic sibi nō licet retinere. z pro hoc facit.s.qd cum eo.l.si seruus. sed circa hoc insto. Pone aliquis clam intrauit z sic non poterat resistere ei: iste vendidit mihi, nūquid ego potero resistere dño qui possidet.s.de acquirē.possess.l.licet.z l.seq.ff.de acqui.poss.l.si id quod.§.qd autē. Uidetur q sic, quia non possideo iniuste: vt.ff.vti posside.l.si duo.§. non videor. Econtra q non, quia acquisitio possessionis illius fecit me clandestinū possessorē, vt de acquir.possess. eum qui.z.l.pōponius.§.cū quis.nec debeo esse melioris conditionis q author meus. de regu.iur.l.in his.§.non debeo.nā si quis ab authore meo clam possidet, z a me: ergo z si actor meus clam possidebat, z ego: vt.ff.de iti. actuqz pri.l.iij.Non ob.§.nō videor.quia illud quātū ad interesse presentis temporis: sed bene succumbam quasi clam.z sic no.in.§.non videor. Itē.§.nō debeo.loquitur in alio casu.z pro hoc facit.l.si seruus.s.qd cū eo.z extra
6 de resti.spol.olim causam. Idem dico † in precario, qz z qui precario a me habet mihi licet expellere cū etiam per pactū non possit fieri vt possideat me inuito: vt.ff.de pre-
7 ca.l.cum precario.z.l.qui precario. Quod autē † dicit cū moderamine inculpate tutele, intelligendū est vt tutela possessionis nō transeat in culpam vltionis: nā non licet vlcisci.ff.ad.l.aquil.scientiam.§.qui cū aliter. Sed querit
8 an in dubio presumatur † modus excessus si cedes ibi sit facta. Uidetur q sic, nisi probetur defensio.j.de sica.l.j. et.l.eum quē.ad le.aquil.si quis firmo.§.qd dicitur.nam cum sit malus actus, ergo z animus malus videtur interceßisse nisi cōtra probet. Econtra videtur q iste iure permittēte se defenderit: vt hic, z.ff.de iust.z iu.l.vt vim. ff.de vi z vi ar.l.j.§.vnde vi. Et in eo qd quis ius facit nō videt dolus nisi pbetur, vt reg.iur.nullus videt dolo facere, sed ista plaga habuit radicē a defensione, qz ille noluit ingredi z ab ingressu aduersarij se defendere, z ideo cū iuste potest defendere se, presumitur q iuste fecerit: nā qui dolum dicit eum probet.de proba.quoties.§.qui dolo.z hoc credo z presumo q cessauerit dolus potius q affuerit, z hoc innuit litera.ff.ad legem aqui.in.l.si ex plagis.§.tabernarius.ibi: idqz data opera.quasi psumatur q ad defensionem.z pro hoc.l.quoniam multa.z hoc tenet glos.in dicto.§.tabernarius.hic autem dicit q presumitur ex qualitate facti z persone: vt si sit nobilis presumatur q ad vindictam potius q ad defensionem. Sed ego teneo primum vt ad defensionem nisi contra probetur: probari autem potest contra, vt si recedentem vulnerauerit, nam tunc est vindicta.ff.ad legem aquil.l.actione.§.si quis in colluctatione. Item est vltio si armatus insurrexit in inermem z eū percussit, nā tunc est vltio nō defensio hoc arg.legis: eum qui cum armis venit presumimus armis repellere, ergo si nō armis non possumus armis repellere, vt.ff.de vi z vi arma.l.j.§.vnde vi.vbi dicit: arma armis.z.l.iij.§.eū igitur.vnde propter hoc presumo vindictam: qd est verum vbi propter debilitatem armati z fortitudinē insurgētis armatus aliter nō poterat resistere sine armis, ergo ad arma debet venire: nam cui aliquid licet, z id per quod deuenitur ad id, vt.ff.de iurisd.om.iudi.l.cui iurisdictio.nam tunc prima presumptio eliditur per contrariam probationem, z ad hoc tē-
9 dunt verba glos.que dicit: moderamen † circa tria attēditur, licite z moderate fieri nisi aliquid de predictis probetur. Item dico si ex interuallo hoc faciat, multo fortius vt videatur fieri ad vindictam z teneatur. Sed super eo quod dictum est: sed si est nobilis z potens q presumatur fieri ad vindictam vt dicit glo.non credo, nam cum indignatione potest resisti, vt.j.ad legem iuliam de vi.l.quoniam.vnde credo q dignitas sibi non nocet.s. quod met.cau.ad inuidiam.z ideo credo q si fiat incontinenti magis faciat ad tuitionem q ad vltionem nisi eum recedentem percusserit, z vbi armatus inermem se non potentiorem, al's non credo presumptionem contra istum: z sic idem in nobili quod in ignobili per dictā l.ad inuidiam. Jaco.de are.

Summarium.

1 ☞ Deiectus a possessione z sic impeditus ne currat vsucapio, quo remedio vti debet.

1 **Si de possessione.** ¶ Sed si † deiectus possidebat z vsucapiebat, z pter hoc q deiectus non potuit vsucapionē cōplere, an illud petet sibi restitui per hoc interdictum. Respon. non, nam restituitur tantū ad ea que sine alterius iniuria fuisset acquisiturus, ad ea que cum iniuria alterius non: vt est hic exemplum.ff.eo.tit.si is cui.§.j.ex quibus cau.l.deniqz. Jaco.de are.

Summarium.

1 ☞ An missio in possessionem delegari possit.

1 **Meminerint.** ¶ Ex hac lege videtur † q delegetur missio in possessionem qd plus est q delegetur ei cuius est negotium qd est contra legem.ff.de iurisdic.omnium iudi.iubere. Sed respon. q iudex potest me iubere intrare possessionē posteaq negotium diffiniuit, nam z executor potest hoc facere.ff. vt in pos.leg.l.cui.§.missus. nam verum est quod missio nō delegatur vt transeat iurisdictio, sed vt predo. potest hoc exercere, quia executio iurisdictionis iam habita. ¶ In hac questione dicit Oldr. aut ille qui est iussus intrare z ire in possessionem potest hoc facere sine rumore z rixa z potest, vt.ff.solu.matr.l.dotis.de pigno. l.pignoris. cum rumore vel rixa non potest.ff. de reg. iur.l.non est singulis.

Summarium.

1 An mulier teneatur pena constitutionis si quis in
tantam.
2 An masculinum concipiat femininum.
3 Pupillus an teneatur pena huius constitutionis.
4 An pater contra filium vel patronus contra libertum
teneatur pena huius legis.
5 An pena huius legis habeat locũ in filiofamilias ingre
diente fundum ꝓpria autoritate in quo habet castren-
se peculium cuius vsusfructus queritur patri per eum
cum alius possideret.
6 Utrum ecclesia aut abbas teneatur pena huius consti-
tutionis.
7 Quid de collegio ecclesiastico, an teneatur.
8 Quid de vniuersitate aut ciuitate.
9 Si vniuersitas criminaliter delinquat, an criminaliter
puniri possit.
10 An ꝓdigus teneat̃ pena huius legis, ⁊ quid in minore.
11 An expellens aliquem a seruitute teneatur hac lege.
12 Inuadens furem, an teneatur hac lege.

a ¶ Qđ puto vtrũ quãdo agit̃ propter dolũ ꝙ tunc saltem infametur de facto; secus qñ ꝓpter ignorantiã q̃ tũc nec de facto etiã sed aget̃ actione in factũ: vt. l. non debet. cum seq. ff. de dolo. Jaco.

Si quis in tantam.

1 ¶ Quãuis glos. nostra dicat † hic mulierem
teneri pena huius constitutionis si inuadat,
tamen potest esse de iure contrarium. Et vere dicit do.
meus cõtrarium esse multis rationibus motus licet ap-
pellatione si quis ⁊ si qua contineatur. Et primo q̃ quo-
ties tractatur de odio appellatione si quis non contine-
tur si qua, vt. ff. de vent. in posses. mit. l. j. §. queritur. Sed
huic rationi videtur obstare. ff. de iuris. om. iud. l. si quis
id quod. Sed dicas illud ideo cõtingere vt maiestas de-
fendatur. Item alia ratione, quia mulieres presumun-
tur a iure minus audaces ꝙ̃ masculi: vt. j. ad legem iul.
maiest. l. quisquis. Item quia per interpretationem legũ
pene sunt moliende: vt. ff. de penis. l. interpretatione. Itẽ
quia erat leue principi dicere si volebat mulierem tantũ:
vt. s̃. de cad. tollen. l. vnica. §. sin antem. ⁊ adde quod no-
2 ta. per Dy. ff. de iusti. ⁊ iur. G. ¶ Super † eo quod di-
citur an masculinum concipiat femininum. Dic aut tra
ctatur de fauore, ⁊ tunc opp. ꝙ comprehendat femini-
num: vt de testa. tut. l. si quis filius. Si de odio aut tatio-
nabili vt est odium quo sunt digni delinquentes, aut nõ
rationabili vt est exheredatio. Si odium est rationabile
vt in delictis tunc appel. si quis continetur ⁊ si qua: vt. ff.
de iurisdi. omniũ iud. si quis id quod. Si vero irrationa-
bile, tunc siue ab homine, vt in exheredatione, siue al's
municipali caueatur ꝙ banniti ⁊ eorum filij de ciuitate
expellantur, tunc non continebitur filia: vt. ff. de ventre
in pos. mit. l. j. §. sed ⁊ si incertum. quia vbi est irrationabi
le. i. culpa eius ad quem petitur extendi non extenditur
nisi ad illũ de quo cauetur: vt est in. l. iul. maiestatis. vbi
magis presumitur masculus ꝙ̃ femina. j. ad legẽ iuliam
3 maiest. l. quisquis. ¶ Super eo autem qđ hic † queritur
de pupillo ⁊ adulto ita dices ꝙ hec lex puniat ius igno-
rantem, vt dicto. §. qui tamen ⁊ pupillo vel adulto per-
mittur ius ignorare. ff. de iur. ⁊ fac. ignorã. l. regula. dico
ꝙ si dolo fecerit cum ille hac pena teneatur: vt. j. not. qđ
teneat̃. Si vero errore propter qđ fuit maxime facta hec
lex non tenebitur. Nec obst. ꝙ posset dici ignorauit ius
naturale: quia video ꝙ al's ignorat ius naturale qđ est
magis naturale ꝙ̃ istud vt de redimendo patre capto
ab hostibus, ⁊ tamen sibi parcitur si est intra etatẽ. xviij.
an. vt. s̃. de episc. ⁊ cle. auf. sed captiui. Sed dicet aliquis
ibi est ius siue amissio hic factum: sed certe ex quo caret
fraude satis est: secus dicam si excessisset illam etatem ⁊
dicam eum postꝙ̃ est minor. xviij. an. non teneri ipso iu-
re vel habita restitutione, nam crimen cõtrahitur quo-
ties voluntas nocendi intercedit. s̃. si aduer. debi. l. j. nã
§. nunc videndum. de. l. si ex causa. loquitur quãdo dolo,
sed hec lex habet locũ maxime quãdo sine dolo. ¶ Sup
4 eo autem qđ queritur, † an parens filio vel libertus pa-
trono teneatur: dic aut errauit pater vel patronus in iu

b ¶ Uide qđ no. p Inno. ex, de dolo ⁊ cõtu. c. j. vbi vr̃ tenere cõtrarium.

re⁊ tunc dabitur condictio ex hac lege, quia cessat ratio
reddita quare interdictum non detur cõtra patrem ve
patronum quia continet atrocitatem. Si vero ex cer-
ta scientia, aut fuit vis armata ⁊ datur aut non: ⁊ tunc
licet non agatur ex ista lege agit actione in factũ vel con
dictione ex hac lege, nam licet interdictum dicat dolo
malo ⁊ violenter non sic hic: ecõtrario autem filius ⁊ li-
bertus tenetur patri vel patrono, de furt. si quis vxori.
a §. sed si filius[a]. ¶ Sed hic circa hoc queritur † ⁊ de hoc
5 fuit a me quesitum in priuata examinatione: esto ꝙ fi-
lius habet rem aduentitiã que est propria ipsius ⁊ vsus-
fructus acquiritur patri per eum, filius sua autoritate
intrauit cum alius possideret, queritur an habet locum
hec lex vt perdat dominium: ⁊ non est sine dubitatione
hec questio. Et videtur ꝙ non, quia filius rem talem nõ
potest alienare, de bo. que lib. cum nõ solum. §. filij autẽ.
et hic fit quedam alienatio. Secunda ratione adhuc vi-
detur: quia vbi filiusfamilias deliquit eo casu quo bona
alterius publicarentur non publicatur etiam castrense
peculium. Si hoc est ꝙ castrense peculium non publicat̃
propter delictum filij, quãto magis nec aduentitium: vt
j. de bo. dam. l. iij. s̃. de incest. nupt. cum ancille. quare nõ
videtur teneri filius pena huius legis. Econtra videtur
ꝙ sic, quia res est dominij sui, vt de bonis que liber. cum
oportet. ⁊ lex dicit ꝙ dominus constitutus amittit do-
miniũ suũ indistincte saluo vsufruc. principali, intellige
sicut ⁊ al's. ff. de adulte. si postulauerit. §. iubet. Non ob.
l. cum non solum. §. fi. quia hec alienatio fit per. l. cõmit-
tente filio delictum: nam ⁊ al's est differẽtia inter aliena-
tionem que fit per leges ⁊ eam que fit per homines vt di
cimus in minore, quia non potest alienare, ⁊ tamen in-
cidit in hanc questionem constitut. Item res minoris
al's alienatur per legem ꝙ nõ potest fieri per hominem.
ff. de bo. eorum. l. ij. ⁊ quia hec alienatio dicitur necessa-
ria. ff. de fundo dot. l. j. qđ autẽ dicitur de filio qui habet
castrense peculium ꝙ non publicatur habet locum vbi
filius censetur mortuus per deportationẽ: ⁊ sic castrense
peculium sumpsit naturã profectitij, quia pater castrẽse
peculium occupat iure peculij cum filius moritur inte-
status. Quid est dicere ꝙ pater occupat iure peculij. i.
quasi sit profectitium, ⁊ sic videtur ꝙ perdat filius pro-
prietatem, ⁊ hec questio non est sine dubitatione: sed cer
te per rationẽ disputandi videtur vt dixi, scio tamen qđ
tunc in examinatione respon. ꝙ nõ, ⁊ sic dixit dominus
Prandus rubeus Parmensis doctor meus, ⁊ hoc de-
fendi, ⁊ hoc dixi. ar. de castrensi peculio. ꝙ non aufertur
propter delictum: sed illud cõtrariũ potest tolli vt dixi,
⁊ credo hoc tutius ꝙ perdat. ¶ Super eo qđ queritur
6 de abbate: † dic ꝙ tenetur abbas, de regu. iur. vc3 ex in-
terdicto. Sed quid si nihil habet: dic ꝙ ecclesia tenetur
de eo qđ peruenit ad eã, vt. ff. de vi ⁊ vi ar. l. quid igitur.
de eo autẽ qđ nõ peruenit nõ tenetur, ⁊ credo ꝙ si nihil
habet ꝙ aliquam penam patiatur in corpore. argumẽ. l.
quicunq3. s̃. de ser. fugi. cum si. alij dicunt ꝙ inanis est a-
7 ctio. ff. de dolo. l. nam is. ¶ Sed quid de ipso † collegio
ecclesiastico vel vniuersitate aliqua que expulit aliquem
de possessione, ⁊ hoc nõ est sine dubitatione. s. an vniuer-
sitas possit delinquere: ⁊ ꝙ possit delinquere est. ar. ff. qđ
qđ me. cau. l. metum. §. sed qđ pretor. Itẽ video ꝙ licet sit
difficile cõsentire, consentit tamen in. l. condenda, in eli-
gendo magistratũ, in manumissione serui, de offi. eius q
vi. ali. iu. obti. l. j. de libe. vniuer. l. vnica. s̃. de leg. l. huma-
num. Itẽ facit pro hoc quia duplũ soluit vniuersitas ꝙ̃
vnũs eorũ. j. de re mili. tam collatores. §. vbi autẽ. lib. xij.
vbi dicit in his casibus. ⁊ sic ciuilibus ⁊ criminalibus. ⁊
pro hoc videtur. xij. q. ij. c. ep̃s qui mancipiũ. Econtra ꝙ
non, q̃ nihil dolo põt facere. ff. de dolo. l. sed ex dolo. §. j.
8 Itẽ est † impossibile vt in magna vniuersitate oẽs con-
sentiant: nã puniretur innocens pro nocente, sed melius
est ⁊c. de penis. l. absentem. ergo debeo dicere non teneri
vniuersitatem sed illos qui fuerunt: vt de magistr. cõue.
l. j. §. j. glos. dicit ꝙ potest consentire si conuocato conci-
lio facit. arg. l. iubemus nullam. s̃. de sacrosan. eccle. Jo.
b glossator decretorum tenet ꝙ non.[b] Item dicit vniuersi
tatem non posse excõmunicari, vt in dicto. c. episcopus.
⁊ videtur

⁊ videtur ꝙ sit differentia inter delictum negligentie ⁊
delictum operationis: delictum negligentie videtur ea-
dem in vniuersitate, ⁊ sic loquitur.l.iubemus. ⁊ sic lo-
quitur etiam in aut.de sanc.episco.§.pe.vt cum de app.
cog.§. si qui. ⁊ aliter dicitur ꝙ ciuitas est requirenda de
bello.xxiij.q.ij.dixit dominus.sed delictum vniuersita-
tis nō videtur posse cadere in vniuersitate magna, ⁊ sic
non in ciuitatem. Non obst.l.metum.§.sed qđ pretor. q2
ibi dicit causa damni, forte erat aliqua parētela vel pro-
pagines. Item in.l.collatores. nō dicit in his.s.in crimi-
nalibus, sed in ciuilibus tantum: tamē est opi. Jo.baxi.
ꝙ possit, ⁊ ita scriptum inuenitur in apparatu domini
Alexan.in.C.de legib.l.humanum. ⁊ dicit ibi ꝙ qui cōe
9 dedit damnum, tenetur de damno dato. ¶ Sed † quid
dicemus si homicidium factū est cui, abscindetur caput:
nam vniuersitas nō habet caput nec animam, vnde qđ
delictum potest facere. Sed potest responderi delinque
re potest vt ciuiliter teneatur, non criminaliter: illi tamē
qui fecerunt non teneantur: vnde ciuiliter conuenitur
vniuersitas quia potest aliquod habere. ⁊ pro hoc.ff.de
iniur.l.j.§.homines.co. ⁊ alie leges.s.allegate.qđ vniuer
10 sitas possit delinquere. ¶ Super eo † quod dicitur de
a prodigo[a] ꝙ non teneatur cum non possit alienare, non
est bona ratio, nam et minor non potest alienare, sed
bene tenetur pena huius legis: sed potest dici quod
glossa intelligatur quando rem alienam inuasit, sed si
suam non cadit in hanc penam, quia eadem est ratio
in filiofamilias cum minore, quia non possunt aliena-
re, ⁊ tamen huius legis pena tenentur. Sed certe ego
non credo quod dictum glos.bene sit dictum, quia ipse
delinquendo ⁊ inuadendo nō alienat: sed lege vt per sen
tentiam perdat dominium sicut dictū est de re minoris
11 per.l.de reb.eo.l.ij. ⁊.iij. ¶ Super † eo autem qđ querit̃
de seruitute, diuide in tria membra: nam aut queritur
de seruitute reali, aut de personali, aut de ea que habet
instar proprietatis. Si queratur de seruitute reali vt iti-
neris vt si eam te possidentem inuadam, vel econuerso
me possidente seruitutem expulisti, an tenearis hoc in-
terdicto. Jo. dicit ꝙ non, vt de acquirē.posses.possideri.
in princ.de acquir.re.domi.seruus.§.incorporales.vnde
cum dicat hec litera possessionē rerum nō potest in illis
seruitus locum habere. Item quia de via non dicitur
quis expelli, de vsucap.sequitur.§.si viam.videlicet glos.
dicit.s.mutans equitatem eo qđ quasi possidetur.ff.de
preca.l.j.de peti.here.regulariter.de iti.actu.pri.l.fina. ⁊
alibi etiā.ff.de seruit̃.l.penul.si seruit̃.ven.sicuti.§.aristo.
¶ Sed quomodo habet locū in seruitute? Respō. quia
seruitus est res incorporalis.insti.de reb.incor.si ergo est
in possessione libertatis abstuli seruitutē, inuasi possessio
nem tue libertatis redigendo eam sub captiuitate, ⁊ sic
debeo condictione ex hac lege restituere tibi possessionē
tue libertatis, ⁊ te dimittere ⁊ condēnare in estimatione
seruitutis si nō habeam, ꝙ si habeam ⁊ violenter inua-
dam, tūc iure seruitutis priuor: ⁊ econtra si tu dominus
me existente in possessione inuadas, dimittis me, tua do
mus efficitur mihi serua: vt alleg.ff.de oper.no.nun.l.sti
pulatio.de dam.infect.l.a quo. si erat mea, tunc reddis
mihi ⁊ in estimatione condēnaris, ⁊ hoc magis de equi
tate. Secundum membrū est de vsufructu qui est perso-
nalis seruitus, hoc est quia nō solum seruitus habetur,
sed etiam ipsa res possidetur, quia fructuarius natura-
liter possidet, de acquir.posses.l.naturaliter.modo dico
ꝙ in hoc iure habet locū, vt si aliquis inuadit vsumfruc.
teneatur: ⁊ si aliquis ingreditur talem possessionē tanꝙ̃
habēs vsumfructum tenetur, ⁊ quia inuaditur possessio
naturalis, ⁊ si expellat quis fructuarium possidentē te-
netur, q2 expellit de possessione naturali: ⁊ erit pena ta-
lis, quia considera aut fructuarius expellit tunc, aut est
fructuarius in veritate, aut non: ⁊ si nō est fructuarius
reddet tūc possessionem ⁊ estimationem, vt hic. Si vero
est fructuarius tunc aut intrauit obtentu sui iuris tan-
tum nolens tantum possessionem vsusfructus, ⁊ tunc in
hoc deliquit, ⁊ in hoc puniatur vt perdat ius suum resti
tuta possessione. Si vero taliter voluit habere tūc in esti-
matione, quia ⁊c. de verb.signifi.l.recte dicimus. ⁊ quia
voluntas ⁊ propositum ⁊c. de sica.l.diutius. ⁊ sic vltra
non porrigitur pena ꝙ̃ sit delictum.j.de penis.l.sanci-
mus.sed vbi in totum tunc totaliter. Aliud membrum
est de feudatario superficiario ⁊ emphyteota ⁊ dicitur
ꝙ si expellat tenētur hac lege ⁊ tanꝙ̃ domini, vt si expel
lant perdant ius suum: nam ipsi habent vtilem rei ven-
dicationē.ff.de rei ven.l.in superficiario. si ager vecti.l.j.
⁊.ij.sed in iuribus que habēt instar proprietatis vt in iu-
risdictionibus ⁊ prebēdis habet locum sicut in alijs re-
bus quia bonorum initium: vt.s.de ijs qui pro nō scrip.
l.j.ff.de iti.actuq3 priua.l.fi. ¶ Pone questionem de fu-
12 re † exportante rem meam: q2 quid si violenter inuasisti
⁊ tenebaris hac pena, ⁊ ego incontinenti recupero, an
habeat locum hec pena hincinde an ex altera parte tan
tum ⁊ ex qua. Potest dici ꝙ habeat locum cōtra te quia
primo expulisti quia verum est te violentiam fecisse: quia
extunc fuisti obligatus, ⁊ sic licet ad me perueniat non
liberaris.ff.de furt.qui ea mente.ego autē nō, quia licite
feci.ff.de vi ⁊ vi armata.l.qui possessionem. ⁊.l.iij.§.cum
igitur. Quidam tamen dicunt contra ꝙ non videatur
possessionē perdidisse ⁊ sic non tenearis quia non dura-
uit perdita.arg.ff.de iureiur.ver.si pro parte.§.versum.
sed certe imo fecisti vim cum effectu quantum in te fuit.
¶ In secunda questione quid si equum soliuagum in
pascuis accepi. Respōdetur in glos.qđ si suum credidit
habet locum condictio sine causa vel vtilis condictio
ex hac lege. Sed hoc non videtur bene dictum cū nemo
condicat rem suam preterꝙ̃ a fure, sed dabitur rei ven-
dicatio vel publiciana, quia furtum nō cōmisit: qđ est ve
rum quando occupans credidit suum ⁊ a nemine possi-
detur, vt q2 delata erat hereditas sibi, inuenit illū equū
in pascuis hereditarijs quē credebat esse hereditarium.
al's autem teneatur pena huius legis. ¶ Super eo qđ
queritur quid si clam dicit, potest dicit glos. ⁊ ita etiam
furti tenetur. Sed certe hec lex videtur velle qđ violētia
cōmittatur: vt insti.vi bono.rap.§.quia rem.vnde credo
ꝙ non habeat locum pena huius legis, non iure in qua
violētia cōmittatur super eo qđ querit̃ si clam ⁊ tibi: sed
certe hec lex videtur velle quia violentia cōmittatur: vt
insti.vi bono.rapt.§.quia tamen.vnde non credo ꝙ non
habeat. Super eo qđ queritur de vsufru.dici potest ꝙ cō
moditas percipiendi fructus applicetur expulso: vt.ff.
de iure dot.si vsusfructus. ⁊.l.cum in fundo. ⁊ solu.mat.
vsufructu. Itē ad idē de adult̃.l.si postulauerit.§.iubet.

Summarium.

1 Spoliatus ante omnia venit restituendus.
2 In possessorijs an habeat locum reconuentio.
3 Quenam vtilitas interdicti vnde vi.

Momentarie. ¶ Potest dici
ꝙ agebam inter
dicto tu excipiebas de dominio, ego dicebā
primo cognosci de possessione recuperanda:
certe audior, ⁊ hoc interdictum sine inscriptione ⁊c. et
sic ⁊ mox exponitur, id est statim non admissa excussio-
1 ne dominij, quia spoliatus † ante omnia est restituen-
dus. Quod ergo dicitur de iudicijs.l. si de vi. habet lo-
cum quando consentio ꝙ cognoscat de illa exceptione,
sicut ⁊ al's per consensum cognoscitur de eo de quo al's
impeditur cognitio.ff.famil.hercis.l.j.de euictio.si man-
cipium. ⁊ ita intelligitur decret. extra de restit. spoliato.
c.j. ⁊ hoc quando de proprietate obijciebatur. Idem di-
co si obijcit questionem criminalem: vt.s.de dona. inter
vir. ⁊ vxo.si maritus. ⁊ sic credo potest etiā intelligi hic.
Nec obst. ad hoc ꝙ primo videtur agi ciuiliter ꝙ̃ crimi-
naliter: vt.s.de ordi.iud.l.quoniam.quia ibi est sepe, qua
si dicat non semper: nam non intermittitur quando ci-
uilis est de possessione. Idem etiam si ab eadem parte
mouetur questio possessionis ⁊ proprie.nā sm Acc.ante
nō dz cognosci ⁊ diffiniri causa possessionis ꝙ̃ propieta-
tis: sm alios simul potest intentari dūmodo primo con-
testetur lis super possessione demū super ꝓprietate. Pri-

a ¶ Dic ꝙ l3
gl.ord.dicat
prodigū nō
teneri pena
ꝯstitutionis
huius: tamē
credo ꝯtrariū,
q2 si nō puni
ret̃ hmōi p-
digus rema
neret malefi
ciū īpunitū
qđ iura no-
lūt: vt.ff.ad
le.aquil.l.ita
vulneratus.
cū multis si.
et melior eēt
cōditio stul-
tor ꝙ̃ sapiē-
tū qđ est iau-
ditū, vt.ff.đ
nox.nō solū.
et qđ vi aut
clā.l.seruus.
Et qđ dicit
eū cui bonis
est īterdictū
nō posse alie
nare: vt.ff.đ
ver. obli.l.is
cui.intelligit̃
de alienatio
ne volūtaria
non necessa-
ria que al's
ꝯcedit̃, vt in
fundo dota
li qui prohi-
bet̃ alienari.
s.de rei vxo.
act.l.j.§. cū
ex necessita-
te.tn̄ aliena-
tur, vt.ff.de
fund.do.l.j.
Itē ꝓhibet̃
alienatio cū
agit̃ familie
hercis.sed cū
causa neces-
saria conce-
ditur: vt.ff.
fami.hercis.
alienatiōes.
cū.l.ieq.B.

mo fiant probationes recipiantur probationes in possessionem: postea vero in proprietate sic & in sententia vt in primo super possessione postea super proprietate. Item si agat quis de vi ciuiliter & criminaliter. l. iul. de vi pub. vel pri. nam primo de possessione, postea de proprietate est agenda. s. finita questione possessionis: & ita in his qua-
2 tuor modis potest intelligi istud mox. ¶ Sed† nunquid in possessorijs habet locum reconuentio. & potest esse casus huius legis & dici quod non, & pro hoc. ff. de iudic. l. ij. §. sed si agant. & l. qui non agitur. extra, de iurepat. c. relatum. & potest intelligi hec lex secundum vltimum intellectum glo.
3 ¶ Super eo autem quod † in fine glos. queritur quam vtilitatem habet hoc interdictum: tu dic quod hec est vtilitas, quia interdicto habetur ratio omnis interesse etiam extra rem, vt. ff. eo. l. in interdicto. & l. j. §. ex die. & §. non solum. vnde si seruus qui fuerat in fundo fuerat heres institutus sub aliqua conditione, tamen non potuit parere, propter violentiam habetur ratio etiam hereditatis perdite: sed quod illud veniat in constitutione si quis in tantam. non video, retinebo ergo eam vt iacet cum sit stricti iuris. Sed an si actum est interdicto an poterit agi ex constitutione si quis in tantam. Credo quod sic, nam per interdictum consequitur tantum interesse: at illa mera & persecutoria non tollit penalem & non erit, vt dicta. l. quoties. de act. & oblig. Jaco. de are.

SI quando. ¶ Sed quid si statutum est in ciuitate quod si domus comburatur siue fiat incendium in villa quod villa resarciat domino omne damnum: nunquid si non potest dominus singula probare satis erit per sacramentum suum probare: quidam dicunt quod sic, arg. huius legis, sed certe quod hic statuitur est odio violentie, sed villa non commisit violentiam licet teneatur ex forma statuti: villa enim conuenitur ex quasi maleficio quia non custodiuit vt alias qui committunt quasi maleficium non custodiendo quod debent custodire. ff. de ijs qui deie. vel effude. l. si vero. & ideo habeat locum hec lex quia dato tamen damno, id est incendio: sed de illatione ignis quia a tali parte incipit quod est verisimile quod fuerit appositus. Jaco. de are.

Summarium.

1 ☞ Ingrediens possessionem si amittit possessionem, aliter quam per reiectionem, an teneatur vnde vi.
2 Que sit pena huius legis.

a ¶ Circa hoc duplex videtur esse opi. vna Al. alia gl. vt. ff. e. l. j. not. i quinta glo. & ad saluandas. glos. que videntur contrarie dic vt sufficienter hic no. lz non recitetur opin. Rofre.

CUm querebatur. ¶ Dic quod ad hoc vt hec lex locum habeat oportet quod possessio sit vacans, quod sit aliena, quod ingrediens sciat non suam: sed quis probabit hec duo vltima, an ingrediens quod sit sua, et quod credit suam, an alter qui agit ex hac lege probabit quod res sit aliena. i. non inuadentis, & quod ille credidit alienam. Respondeo credo quod conuento incumbat probatio quia presumptio est ex quo ingreditur sine causa quod clam destitutus sit, vt de acqui. possess. l. clam possideri. & ostendet errorem probando quod vulgaris fama fuerit quod fuerat defuncti cui successit. Item probabit de dominio quia per illam famam probatur dominium. & in fi. glos. que incipit, & non est res. sed dic,
1 sed quid† si ingrediens perdidit possessionem alio modo quam per deiectionem & sine dolo, an teneatur. Uidetur quod sic, nam interdictum vnde vi datur & si sine dolo perdat. ff. e. l. j. §. qui a me possidetis. nam obligatus est propter dolum & tenetur actione personali nisi lapsum sit spacium temporis quod ipsum minuat, vt hic dicit. Sed que
2 est pena † huius legis. glo. videtur velle quod pena. l. si quis in tantam. sed si tenerem illam opi. dicerem hoc esse verum quantum in ea parte & in ea qua tenetur qui ingreditur rem alienam, non autem si suam quia tunc hec lex non habet locum, licet illa si quis in tantam. sic: nam hec lex requirit quod hec sit res aliena non inuadentis: vt dicit litera alienas res. quod intellige mobiles vel possessiones etiam immobiles, non autem dicas quod si res erat ingredientis & alter possideret quod ille possit eum conuenire ex hac lege: quia hec non erat aliena possessio cum esset vacans, & sic non possunt opponi possessiones quas alter habuit licet non esset dominus sed ingrediens: hoc tamen credo humanius esse vt non habeat locum sed teneatur pena statuta in interdicto, scilicet ad restitutionem possessionis & ad fructus. arg. ff. eo. l. j. §. ex die. & §. non solum. & hoc indicat hec litera veteribus &c. Jaco. de are.

¶ Uti possidetis. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Interdictum vti possidetis in quibus rebus locum habeat.
2 Interdictum vti possidetis, an pro seruitute habeat locum.
3 Qui non possidet vi vel clam vel precario ab aduersario obtinet in interdicto vti possidetis.
4 Ui vel clam vel precario possidere operatur plura.
5 Turbans aliquem in possessione cum non possideat, an teneatur hoc interdicto.
6 Emens bona fide a clandestino possessore, an teneatur hoc interdicto vti possidetis.
7 Interdictum vti possidetis est mistum & in eo quelibet partium est actor & reus.
8 Cautela pro reo contra actorem in interdicto vti possidetis vt dicat se possessorem.
9 Quem modum iudex tenere debeat in formanda sententia in interdicto vti possidetis.
10 Potior possessio quenam dicitur.
11 Judici nefas ad arma & rixam trahere quos potest sua iurisdictione compescere.
12 Quomodo procedi debet in interdicto vti possidetis contra partem non venientem.
13 Interdictum vti possidetis vtrum cedi possit.

UTi possidetis. ¶ Circa legem istam isto ordine est videndum quare sit inuentum hoc interdictum, et in quibus rebus, quis obtineat in hoc interdicto, quomodo formanda sit sententia, et quare fuit inuentum colligitur & dicitur. ff. eod.
1 l. j. §. j. & ij. In quibus rebus obtineat † dic in immobilibus & in hoc est differentia inter hoc & interdictum vtro-
a bi, & dicitur vtrobi &c. vt in glos. Primo[a] quero† an pro
2 seruitute habeat locum: dic quod si per se censetur vt est vsusfructus. qui est pars dominij: vt. ff. de vsufru. l. vsufruct. in multis habet locum pro possessione defendenda hoc interdictum sicut pro rebus immobilibus, vt. ff. eo. l. fi. & de iureiura. l. sane. Si vero est talis seruitus que non censetur per se: sed alij accedit vt est seruitus realis, tunc refert aut est talis que habet causam continuam vt est seruitus tigni iniuncti, & tunc pro tali possessione defendenda habet locum interdictum vti possidetis vtile, vt. ff. si ser. ven. l. sicuti. §. fi. Si vero non habet continuam causam vt seruitus itineris & aque: tunc non videtur quod possint defendi per hoc interdictum, sed per interdictum de itinere actuque priuato. ff. de iti. act. pri. l. j. in prin. §. j. & §. ij. vsque ad. l. iij. deinde incipit tractare de itinere reficiendo vbi datur illud quando &c. vel agit per interdictum de aqua quotidiana & estiuali, vt. ff. de aqua quoti. & estiua. l. j. & ideo lex dicit interdicta quasi possessoria, intelligens de illis. s. de itine. actu. priua. & de aqua quoti. & esti. ff. de vsufru. l. quoties. & si serui. ven. l. ij. & datur vtilis non directa cum non possideantur sed quasi, vt de acquir. rerum domi. l. seruus. §. incorporales. nam appellantur quasi possessoria. ff. quibus ex causis maio. l. item. vt. §. item hi. de vi & vi arma. l. iij. §. vnde vi. licet alibi dicitur iure possessor qui possidet seruit. s. de ijs qui pene nomi. in testa. vel codi. relin. l. j. de peti. here. l. regulariter. de iti. actuque
3 priua. l. iij. & de colla. l. j. ¶ Quis obtinet† in hoc interdicto: & certe qui non possidet vi vel clam vel precario ab aduersario.

4 aduersario.Et dic † vi vel clam, vel precario possidere
operat̃ circa duo, videlicet primo quia si actor sic possi-
det absoluitur reus: et de hoc sunt ponenda exempla,
licet gloss. non ponat nisi incidenter in glos. que incipit,
precario.in ver.sed si possessorem. ⁊ sic glos.ponit exem-
plum de vi coherente persone conuenti ⁊ male: q̃r vis in
persona conuenti absit vel adsit non inducit diuersita-
tem iuris,nã non curamus quomodo possideat vel etiã
nõ dũmodo me turbet,⁊ ideo debet ponere exemplum
de vi coherente persone agentis. Item operatur circa
aliud vt cõuentus succumbat.⁊ de hoc glos.ponit exem
pla quo ad hoc vt reus conuentus absoluatur. Si actor
vi possideat est exemplum: deiecisti me de possessiõe fun-
di mei: ego te inquieto non patiendo te arare ⁊ colere,
agis contra me hoc interdicto, certe tu non obtinebis,
cum a me vi possideas.⁊ hoc dicit dicta glo.que incipit,
precario.ver.sed si possessori.ar.ff.de no.oper.nuncia.l.j.
§.in operis.ij.respõ. Item si clam inuasisti possessionem
meam cum emissem, postea te inquieto, agis contra me
hoc interdicto,succumbis,⁊ ego reus obtineo,quia ab-
soluor cum a me clam possideas. Idem dico in precario
vt si inquieter ⁊ propter hoc agam, succumbam. Po-
test etiam poni extra: possidebã fundum tanq̃ fructua-
rius, ingressus es per vim vel clam vel precario ⁊ tenes
naturalem: si ego te turbem in tua naturali tu propter
hoc me cõuenias interdicto vti possidetis obtinẽdo,q̃r
absoluar cum a me possideas vitiose. Interdum ope-
ratur vi clam vel precario possidere vt conuentus suc-
cumbat,⁊ tunc obtinenda sunt extra glos. que incipit,
de vi.pone exemplum. ⁊ glos. que incipit, clam.⁊ gloss.
que incipit,precario.⁊ dic q̃ actor possidebat ⁊ conuen-
tus non patiebatur arare ⁊ colere ⁊ propter hoc conue-
nitur. Sed contra hoc obijcitur,quia duo nõ possunt in
solidum possidere: ⁊ ideo pone exemplum per.l.vim fa-
cit.de vi ⁊ vi arma.si cum non possidet qui sic impedit,
quomodo est bonum exemplum quia debet possidere?
Respon.quantum ad interpretationem dicitur posside
re: nã qua ratione turbat me aliquid sibi attribuit,licet
non quantum ad veritatem, vt vti posside. l.si duo.§.
5 item videamus. ¶ Sed quid † si nõ asserit se possidere,
sed turbat. Respon.tũc tenetur iniuriarum.de act.emp.
qui pendentem.vel etiam vti possidetis:quia non est ne-
cesse q̃d dicat possidere: vt.ff.eo.l.iusta.ibi:pro hoc enim
ipso.⁊ pro hoc.l.si duo.§.si vicinus.vbi non possidet nec
contendit se possidere,scilicet rem ipsam ⁊ non tenetur.
Item est exemplum in eo qui ingreditur me absente vt
vsufructuarius.⁊ sic in naturali patior vim: vnde in ciui
li admittit ⁊ sic cum clam possideã tenetur hoc interdi
cto conuentus succumbat.ff.de acquir.pos.l.clam.§.qui
ad nundinas.al's si me nõ admitteret: tunc nullo modo
possiderem,licet dicat q̃ non vult nisi naturalem, vt de
vsucapio.l.sequitur.§.dominus. Si vero super eo quod
6 clam possidet naturaliter, queritur si † clandestinus
vendat alij qui emit bona intentione,an si agit quis con
tra emptorem obtineat. Et hec questio not.in.l.si duo.⁊
videtur q̃ non, imo rei vẽdicatione agi debeat contra
eum quia ille possidet: licet naturaliter non vi non clam
non precario,ergo absoluitur cum non possideat, ⁊ hoc
apparet per.§.non video.in.l.si duo.ff.eod.non ergo te-
netur. Econtra q̃d sic, quia succedit in locũ clandestini,
ergo non debet esse melioris conditionis,de regu.iur.in
his.§.non debeo.pro hoc de acquir.posses.pomponius.
§.cum quis.vt sic teneatur,sed.§.non video multũ obst.
sed potest dici q̃d non videtur possidere, vt teneatur in-
terdicto vnde vi: vt.ff.de vi ⁊ vi arma.l.j.§.qui a me. Sed
quantum ad interdictum vti possidetis videor posside-
re vi vel clam si turbor. Uel dic non eo ipso q̃ emit videt̃
vi possidere,sed in eo q̃d teneor: ⁊ ideo tenetur.⁊ pro hoc
l.sepius.alleg. q̃d cum eo.si seruus.vbi etiam in ea auto-
ritate multo fortius per interdictum.⁊ ad hoc de restit.
spolia.c.olim causam. ¶ Et sic patet ex premissis q̃d in-
terdum apparet q̃ vnus tantum vicit vt actor tantum
qui possidet non vi,non clam,non precario: ⁊ agit cõtra
eum qui nõ possidet ⁊ vincit vt reus compellatur relin-
quere possessionem in pace ⁊ ad interesse possessionis, vt
ff.eod.l.si duo.§.fina. Econtra reus interdum vincit: vt
quãdo agẽs hoc interdicto possidet vi vel clam vel pre-
cario,nam absoluitur reus. Interdum neuter vincit et
neuter obtinet q̃d est mirabile: hoc est dicere neuter obti
net tanq̃ actor,⁊ vterq̃ tanq̃ reus obtinet quãdo quili
bet habet iustã causam vnus ciuilem alter naturalem,
vel si aliquis habet iniustam habet ab alio nõ ab aduer-
sario tunc quilibet admittitur in suo statu: ita q̃d vterq̃
vincit per modum quo vincit reus quia absoluitur: sed
per modũ quo actor non,quia alter ibi discedit quando
aliquis vincit per modũ actoris: sed hoc non q̃n per mo
7 dũ rei quis vincit, vt in.l.si duo.in prin. ¶ Sed † aliquis
dicet quare dicis de actore ⁊ reo cum quilibet sit actor ⁊
reus: cum hoc iudiciũ sit duplex.insti.de interdic.⁊ re.§.
interdictorum. Respon. nihilominus est actor qui prouo-
cat reus qui prouocatur.ff.de iudic.in tribus.⁊ idcirco
fertur sententia per modum actoris ⁊ rei: si vero vterq̃
prouocat,tũc vterq̃ actor,⁊ vterq̃ reus. ¶ Et hic for-
8 matur questio † que fit in glos.que incipit, precario. in
ver.sed pone quod proposui libellum.circa hoc credo q̃
reus qui sapienter vult facere debet dicere cum actor
proposuit libellum contra eum in interdicto vti posside
tis q̃d ipse debeat dicere porrigendo de hoc libellũ, imo
ego possideo ⁊ peto me pronunciari possessorẽ ⁊ me non
molestari, q̃r si nõ fecerit quomodo tũc condemnabitur
actor, vt cõi diui.l.vt fundũ.nam interdictũ vti possidetis est duplex habilitate quia potest reus sic petere: vt.s.
9 eo.dictũ est proxime.et hoc credo tutius. ¶ Circa † sen-
tentiã qualiter sit formãda dic, aut iudex inuenit vnum
possidere ⁊ non alium aut vtrunq̃ possidere: si inuenit
vnum possidere ⁊ non alium tunc actorem aut reum, si
inuenit possidere actorem, considera quia aut est posses-
sor iustus respectu aduersarij aut non, si est possessor iu-
stus respectu aduersarij quia non vi vel clam vel preca-
rio possidet iudex debet ita pronunciare: Quia comperi
mus talem agentem corã nobis de possessione talis fun-
di possessorem esse ⁊ molestari a tali, idcirco eum decla-
ramus ⁊ precipimus tali vt eum non turbet in possessio-
ne tali,sed pacifice eum possidere dimittat ⁊ interesse pre
stet.ff.eo.si duo.§.fina.sed glos.dicit q̃ venit interesse pro
pter contumaciam non parentis,sed certe imo ex senten
tia, vt patet per dictam legem. Si vero actor est iniustus
possessor debet absolui conuentus, ⁊ debet iudex sic di-
cere: Quia comperimus istum possidere vitiose, ideo ab
soluo conuentum hoc interdicto: nam debet absolui.ff.
de precario.l.precario. Si vero constet reum possidere ⁊
non actorem, tũc feret absolutoriã pronũciando ipsum
possidere: non tamen condemnabit actorem vt dimit-
tat eum pacifice possidere nisi reus hoc petierit, dicens
se possidere ⁊ pronunciari possessorem, ⁊ in possessione
non inquietari vt dictum est. Si vero inueniat vtrunq̃
possidere,tunc aut diuerso iure aut eodem: si diuerso iu-
re quia vnus ciuiliter alter naturaliter, ⁊ tunc si vterq̃
iuste determinabit dicendo: Quia reperimus talem po-
tiorem in ciuili, pronunciamus vt in ea nõ turbetur, sed
licere sibi facere omnia que ad proprietarium pertinẽt,
⁊ quia talem reperimus potiorem in naturali, pronun-
ciamus vt in ea non turbetur sed liceat omnia ei facere
que fructuario, ⁊ sic vterq̃ obtinet diuersis respectib',
vt.l.si duo.in princip. Si vero eadem qualitate ⁊ eodem
iure inueniat eos possidere quia vterq̃ ciuiliter vel vter-
q̃ naturaliter, vel vterq̃ ciuiliter ⁊ naturaliter: ⁊ tunc
videbit quis melius probauerit vt pro eo pronunciet, vt
10 ff.eo.l.j.§.hoc interdictum. ¶ Sed quomodo † ostendi-
tur possessio potior. Respondeo ex antiquitate, quia si
possedi diu ⁊ ea adhuc possideo ⁊ continue possedi, si po
stea es ingressus ⁊ ostendis aliquid te habuisse necesse est
quia nullum sit adeptus vel clam ⁊ sic debeo obtinere:
vt.ff.de acquir.posses.l.clam.in princi.⁊.s.vnde vi.l.cum
querebatur. Sed dicet aliquis nonne interdicto obti-
net qui possidet tempore litis contestate. Sed respond.
dixi.s.cõtinuata possessione,sed mea antiquior. Sed quõ
hoc cõtingere potest. Respon.animo solo vel si per aliũ
possideam: vt institu.de interdic.§.retinende.vnde cum
possedi olim adhuc presumor possidere cũ hodie asserã

possidere, si non probetur contrariũ: vt no. §. de acquir. possess. l. licet. ⁊ ad hoc facit instit. de vsucap. §. qd autem. de vsucap. l. furtum. Item potius probat de possessione qui probat de iustiore: vt quando equaliter eodem tempore inchoata: sed alter habet titulũ alter non, vel vnus habet dominium, alter non. Certe eius possessio est iustior: ⁊ ideo ille qui de iustiore possessione probat siue in titulo siue in dominio obtinet: vt. ff. deposi. l. bona fides. extra, de probatio. c. licet. Sed vbi neuter probat titulũ vel dominium sed equaliter probant de possessione, dicunt quidam ꝙ iudex debet pronunciare enses accipiatis, ⁊ vti possidetis ita possideatis, sed hoc non est bonũ:
11 vt dicit glos. ꝙ iudex † permittit ad arma ⁊ rixam deuenire eos quos potest sua iurisdictione compescere. ff. de vsufru. l. equissimũ. Sed quid tũc debet facere: certe precipere partibus ne vadãt ad locũ, ⁊ debet dicere: si quis vestrum confidit de proprietate offerat libellum in petitorio si vult ⁊ ego eum audiam: nam cum nõ sit clarum quid possit pronunciari in possessorio debet abstinere a iudicando, vt. ff. de offic. presi. diuus. et ad hoc. ff. de arbitris. si de meis. §. fina. ⁊. l. sequenti. de repudi. l. pomponius. sed debet precipere ne aliquis vadat ad locum, et si probet de proprietate ille obtinebit etiam in possessione, quia possessio incumbit proprietati: vt. §. vnde vi. l. inuasor. ⁊ hoc quando ambo prouocant. Si vero alter tantum, tunc absoluitur reus actore non probante. §. de edendo. l. qui accusare. Sed quando vterq; prouocat, tunc loquitur hic. Sed hoc casu quando non apparet quis prouocauit. not. extra, de probatio. ca. licet. vel pro sorte dirimitur: nec habet locum credo. l. fina. §. vnde vi.
12 quia ibi certum est ꝙ alter inuasit, hic non. Sed † qualiter proceditur in interdicto vti possidetis contra non venientem. Respondeo, vt pronuncietur possidere, nec in possessione inquietari: vt not. in summa huius tituli
13 per legẽ. ff. de oper. noui nuncia. l. si prius. Sed † an cedi poterit interdictum vti possidetis. dic ꝙ sic, vt not. ff. ne quid in loco pub. l. ij. §. idem nerua. Jaco.

¶ De edificijs priuatis. Rubrica.

Summarium.

1 An socius potest cõpelli ad reedificandum.

SI vt proponis. ¶ Sed an potest † socius compelli ad reedificãdum. Dic ꝙ sic. ff. famil. herciscun. his consequenter. §. celsus. et circa hoc dic breuiter, aut socius vult aliquid facere iure cõmuni iure seruitutis ⁊ non potest, de seruitu. vr. pred. parietem. ⁊. l. in re communi. Si vero iure cõmunionis, aut reficere ⁊ potest, vt hic ⁊. ff. pro socio. cum duobus. §. idẽ respondeo si de nouo faciendo, aut id ad qd est parata, ⁊ tunc potest facere etiam inuito socio. ff. pro socio. cum duobus. §. item mela. ⁊ de religio. l. quod. de rerum diui. intantum. §. in eodem. aut vult facere tale quid ad qd res non est parata, et tunc est melior conditio prohibentis[a]: vt. ff. cõmu. diuidun. l. sabinus. quia edificando videtur velle percipere ius alienũ. ff. si seruit. ven. l. vnus ex socijs. facit quod not. per Dy. extra, de regu. iur. c. in re cõmuni. Jaco. de are.

a ¶ Si interest phibẽtis nõ fieri, al's nõ. ff. de ser. vrb. pre. l. fistulam. §. penulti. ⁊ si. fm Dy. nec distinguit reficere velit an facere.

SI quis post. ¶ Hoc opus colligitur ex fi. huius legis ꝙ si prohibeantur blada victualia portari extra districtum Padue, ꝙ si aliunde veniat possit portari: secus credo si dicatur in statuto quod per districtum Padue non portentur blada, seu victualia: quia tunc est prohibitum, vndecunq; veniat videtur fieri contra statutum si portetur per districtum Padue sicut ⁊ al's dicitur si quis fecerit furtum sit excõmunicatus: aliquis forensis venit ad locum illum et furtum fecit, certe est excõmunicatus, vt extra de sentẽ. excõmu. c. a nobis. Jaco. de are.

Summarium.

1 Utrũ cuilibet pmissum sit facere castrũ in iure suo.

PEr prouincias. ¶ Sed nũquid
1 licet † cuilibet facere castrũ in suo. Uidetur ꝙ sic. ff. de serui. vrb. pred. l. imperatores. pro hoc. §. de religio. statuas. quia videtur permitti ꝙ non prohibetur. ⁊ ad hoc si serui. vend. l. sicuti. §. aristo. de regu. iur. domum suam. Econtra videtur ꝙ non: vt. j. de fund. limitosis. l. ij. lib. xj. Item potest ex hoc oriri materia scandali quia volam per hoc dominari rusticis de loco vel per hoc de facili veniam ad discordiam cum alio habente castrum vicinum: ⁊ illud prohibetur per qd materia scandali fit: vt. ff. eo. l. opus. ⁊ in. d. l. de fund. limito. quod potest: ⁊ dic vt ibi notaui. Jaco.

¶ De operibus publicis. Rubrica.

PLurimi. ¶ Sed an potest municipium alicui fabro qui sit in ciuitate tribuere immunitatem ad hoc vt veniat habitare in municipio. Uidetur ꝙ sic, quia primo erat ciuis ⁊ modo factus est de municipio ⁊ quia seruanda est conuentio, vt de iure immu. l. ij. et ideo cum hec lex cum si. contradicit, ideo tutius est qd ipsi promittãt facere pro eo quodcũq; ei imponetur vt sit: al's quilibet tenetur soluere tributa pro eo qd possidet. §. sine censu vel reliq. potest tamen cum alio conuenire ꝙ pro eo soluat. ff. de pac. inter empto. ⁊ vend. l. epistola. §. j. contrarium huius not. C. de decurio. l. euacuatas. lib. x. Jaco. de are.

¶ De pignoribus. Rubrica.

Summarium.

1 Ille ad quem peruenit possessio per negligentiam alterius, an cõmittit furtum.
2 Rei hereditarie furtum non cõmittitur.
3 Solutione eius quod debetur tollitur omnis obligatio principalis ⁊ accessoria.
4 Fideiussori soluenti ceditur actio aduersus debitorem.
5 Creditor vendens pignus de euictione tenetur.
6 Rei sue an potest qs simul ⁊ semel esse vẽditor ⁊ emptor.

USucapio. ¶ Glos. ponit casum in quatuor personis, ⁊ dicit ⁊c. ¶ Sed videamus an sit iste casus bonus: nam dicit ꝙ per negligentiam peruenit possessio ad alium, vel quia sine herede decessit
1 qui possidebat: sed nonne † ille ad quẽ peruenit possessio per negligentiam alterius cõmittit furtum, vt de furt. l. falsus. §. q alienum quid iacens. ⁊ furtiue res non vsucapiuntur. instit. de vsucapio. §. furtiue. Item quando sine herede decessit apprehẽdit mala fide, ⁊ si est res mobilis est male fidei, vt. ff. de vsucap. l. furtũ. et. l. queritur.
2 licet non efficiatur furtiua: quia † rei hereditarie nõ cõmittitur furtum. ff. de furt. hereditarie. ⁊ si est male fidei vendendo facit furtum. §. de vsucapio. pro emp. l. j. ⁊ sic non vsucapitur, ⁊ ideo ita videt mihi ponendus casus. Titius obligauit mihi rem suã pignori, decessit Titius instituto Meuio herede: quidam credidit de se sensum q sic vocabat errore ductus adiuit hereditatẽ de facto tanq heres ⁊ apprehendit bona, ⁊ hanc rem que non erat sua sed opinabatur suam quia credebat se esse heredem vendidit alij bona fide ementi, ille vsucapit queritur an extincta sit hypothecaria. Uidetur ꝙ nõ, quia iste qui credidit de se sensum est in statu qd ipse idem potuisset vsucapere. ff. pro lega. l. p legato, sic ⁊ ille cui vendidit ⁊

didit, ⁊ etiam sic posset poni ꝙ ipse idem tenuisset ⁊ vsu-
cepisset. Sed si creditor ab vsucaptore per hypotheca-
riam auocat ⁊c. dicit glos. ꝙ erit res in circulo: sed certe
si creditor habuit ab vsucaptore, ⁊ debitor soluit credi-
tori, ⁊ rem per pigneratitiam recuperauit, ⁊ vsucaptor
veniet ad debitorem ⁊ rem auocabit ab vsucaptore am-
plius non potest auocare, quia desijt esse creditor per so-
lutionem pecunie: procedit glos. dicens, ergo est consi-
lium debitori vt faciat sibi cedi a creditore eius hypo-
thecariã ⁊c. Sed vidẽdum est an hoc sit verum: nam ꝙ
ius ceditur, aut enim dicis ius personalis actionis, aut
hypothecarie: personalis actio non potest ei cedi, quia
ipse est qui tenetur ea, sed dicit ius hypothecarie, nec il-
3 lud, quia soluta † pecunia est extincta omnis obligatio
principalis ⁊ accessoria.insti.qui.mo.tol.obli.in prin.⁊ in
l.modestinus.ff.de solu.⁊ de fideiuss.l.cum his.⁊ manda.
papinianus.non est ꝙ si soluit fideiussor nomine debito-
ris nõ possit ei cedi, quia omnis actio est sublata: nam so
luta pecunia tollitur hypothecaria.§.de vsur.l.acceptã.
4 de pigno.actio.si rem.§.omnis. Si vero fideiussor † sol-
uat nomine suo, tunc potest ei cedi actio, quia per exce-
ptionem est debitor liberatus. Si simpliciter soluat, aut
incontinenti fecit cedi ⁊ tunc presumitur suo nomine sol
uisse: si ex interuallo contra patet, ergo ꝙ vbi soluit no-
mine debitoris non ceditur actio: sed si hoc est ergo et si
ponamus ꝙ debitor soluit ipse debet liberari ⁊ omnia
obligata, nam non potest dici ꝙ soluerit nomine suo ⁊ al
ter remaneat obligatus, licet hoc interdum contingat
in duobus reis ⁊ in fideiussoribus suo nomine soluenti-
bus. Item video ꝙ non potest cedi actio sibijpsi: nã ipse
eque tenetur hypothecaria cum redditur sibi pignus ⁊
sic ceditur sibi actio contra seipsum, ergo videtur inuti-
lis cessio quia contra se non ceduntur iura: vt.ff.de fide-
iussori.l.vrannius. vnde non credo ꝙ hoc possit habere
locum maxime prima ratione. Alij dant tale consilium
ꝙ creditor vendat rem debitoris et pretium computet
sibi in debito: ⁊ ꝙ hoc possit videtur a contrario. ff. de
pignora.actio.si debitor.in princi.vbi debitor rem suam
obligatam a creditore non potest emere, quia rei sue ⁊c.
sed hic non erat sua ⁊c. sed vsucapientis: ergo sibi eme-
re permittitur. Sed certe nec hoc credo bonum, nam
cum creditor vendit et ipse debitor vendere videtur:
5 quod apparet † quia vendente creditore ipse venditor
de euictione tenetur.ff.de distrac.pig.l.rescriptum.ergo
vendente creditore videtur debitor vendere: nam quod
creditor agit perinde est ac si debitor per procuratorem
egisset.ff.famil.hercis.si pignori. nam vendit creditor ex
potestate quam habuit a debitore.insti.qui.alie.licet.§.j.
6 Si ergo † cum creditor vendit debitor vendere videtur:
ergo si emit debitor a creditore est emptor ⁊ venditor, ⁊
per procuratorem suum videtur emere ⁊ vẽdere sibijpsi:
sed lex dicit ꝙ quis non potest esse emptor ⁊ venditor. §.
si seruus expor. l. j. nam cum emit debitor a creditore di-
citur liberatio non exemptio, vt ⁊ alleg.ff.de distra.pig.
cum seruus.⁊ l.fideiussor.⁊ sic videtur ꝙ nec hoc. Dicũt
quidam ⁊ dant tale remedium ⁊ consilium, scilicet ꝙ cre
ditor vendat alij ⁊ pretium computet sibi in debito: sed
nec hoc placet, quia si venditur extraneo ⁊ pretium ha-
beatur nonne debitor potest conueniri a domino ad pre
tium exsoluendum? Certe sic per. l.recept. ff. de distrac.
pigno. vbi si creditor vendat rem sibi a domino obliga-
tam ⁊ emptor vsucapiat, liberatur debitor quantum ad
creditorem non autem quantum ad dominum, imo te-
netur domino in subsidium re sua vsucapta vt al's hic
contigit ꝙ dominus habet ratam venditionem non fa-
ctam suo nomine re vsucapta vel prescripta.§. de rei vẽ-
dica.l.mater. ⁊ de reb.alie. non alienan.l.j.⁊. ff. de nego.
gest.l.si ita est hic. quia impeditur vendita re, quia domi
nium est transactum quia non posum vendicare, ergo
a te consequar pretium rei mee cui profuit: vnde non vi-
detur aliquod remedium ꝙ semper creditor sic teneat,
nam quousqz tenebit repellit quemcunqz, sed nunc hoc
est bonum, quia vsucaptor poterit offerre ⁊ soluere pe-
cuniam ⁊ postea recuperare eam a debitore, vt.j̃.eodem
l.res. Jac. de are.

SI dominium. ¶ Sed que-
ritur hic: ha-
bes rem meam obligatam quia emi a credi-
tore, volo soluere ⁊ peto in me transferri iu-
ra que habes ad illud debitum, nũquid possum ad hoc
te compellere? Videtur ꝙ non. j̃. de solutionib. l.nulla.
Ecõtra videtur ꝙ sic, quia tu es creditor meus cum ha-
beas rem meam obligatam: nam hec sunt paria vel ꝙ o-
bliger tibi fideiubendo, vel ꝙ rem meam obligem, ⁊ sic
videtur ꝙ creditor compellatur mihi iura cedere tanꝗ
sit meus creditor. pro hoc facit. j̃. qui potio. in pigno. ha.
l.cum tibi. a contrario sensu, scilicet ꝙ secũdus offerẽdo
priori debitũ potest agere hypothecaria, ⁊ secũdus qui-
dem habet iura prioris si offerat: vt. j̃. de ijs qui in prio.
credi.loco suc.l.fi.⁊.j̃.eo. l.secundus. ergo ⁊ ego offeren-
do creditori debitum possum petere iura mihi cedi. Et
certe si ego possiderem ⁊ ipse ageret contra me repelle-
rem eum per remedium exceptionis, nisi mihi parato
soluere iura cedet: vt de leg.j.si res obligata. Jaco.

Summarium.

1 Verbum condemnari acceptum cum effectu intel-
ligitur cum executione.
2 Debitore bonis cedente an creditor possit agere hypo-
thecaria contra pignoris possessores.
3 Diuidens actionem quam habet contra duos debito-
res insolidũ, si excusso vno altero existente non soluendo
velit habere recursum contra primum aut agere hypo-
thecaria cõtra creditores dicti primi debitoris an possit.
4 Creditor non potest agere contra extraneos possessores
bonorum debitoris eo non excusso ⁊ eius fideiussore.

Authentica.

HOc ita si debitor. Actũ.
Intel-
1 ligo † cũ effectu ita ꝙ faciat condẽnari ⁊ exe-
qui, nã hic est ordo.§.de exec.rei iu.l.ordo.nã
verba cum effectu ⁊c.vt.ff.qd quisqz iuris.l.j.⁊ ad hoc.j̃.
de decurio.l.j. vbi agit demũ bonis excussis, ⁊ tũc fit ex-
cussio, scilicet post sententiam. §.de reuo.ijs que in frau.
a credi.l.ignoti.[a] ad hoc. §.de ma.conue.l.j.ff.que in frau.
2 cred.l.j.ij.⁊.iij. Sed an † si debitor cedat bonis potest agi
hypothecaria contra pignoris possessores, et credo ꝙ
sic: ⁊ idem in similibus qui sunt presentes qui conueniri
non possunt per rationem preallegatam. §. j. ⁊ pro hac
opinione facit.l.fisco.ibi, ⁊ cõueniendi eius facultas ⁊c.
j̃.de conue.fisci debi.li.ix.⁊ vide ꝙ not.de hac materia.j̃.
de fideiuss.auf.presente. per doct. nam litera exigit ꝙ sit
talis qui possit conueniri personali, sed iste cõueniri non
potest. Nam hoc est notum ꝙ si debitor est absens ita ꝙ
non possit conueniri ꝙ potest agi hypothecaria contra
possidentem pignora, ergo inspicitur si possit conueniri
vel non: ⁊ ita respondi in hac questione que fuit missa
de Teruisio licet aliter fuerit respõsum per alios qui de
hoc fuerunt consulti. ¶ Super eodem verbo, actum.
Dic ꝙ tũc demum dicitur actum, ⁊ debitor dicitur con-
uentus, quando eius bona sunt excussa: vt. §.de magi-
stra.conuenien.l.j.⁊.ff.de verbo.obliga.l.decem.⁊ ita te
nent doctores. ⁊ not.in Spec. de oblig.⁊ solu.§.j.versic.
sed quando dicitur debitor conuentus. ⁊ de hoc not. in
lxviij.q. Sed Bononie fuit consultum contrarium per
do.Martaga.de azoguidijs, scilicet ꝙ sufficiat si princi-
palis debitor fuerit conuentus, ⁊ secum actum persona
li actione etiam nulla facta excussione de bonis eius vt
possit peruenire ad rerum possessores: ⁊ hoc per textum
qui est in auf.de fideius.§.sed neqz.⁊ hoc sumitur in prin.
ibi: anteꝗ trãseat materiam super personalibus ⁊c.⁊ re-
putatum fuit bene fuisse consultum: prout audiui a do-
mino Thoma doctore meo, per textũ dicti. §. sed neqz.
3 ¶ Sed quid dicemus in questione ista: † Titius habẽs
duos debitores, scilicet Semproniũ ⁊ Caium in centũ
libras, cõmuniter obligatos, ⁊ quemlibet eorum insoli-

a ¶ Hoc etiã no.in Spec. de obliga. ⁊ solu.§.j.ver. sed quando dicitur.

dum legitime diuisit actionem suam predictam peten-
do.l.tantum ab ipso Sempronio, ⁊ reseruando sibi ius
suum contra Caium in aliis quinquaginta tantũ ⁊ non
vltra, modo cõtingit ꝙ agẽdo contra Semproniũ prin-
cipalem debitorem personali actione ad dicta quinqua-
ginta nihil reperitur in bonis ipsius Sempronij, ⁊ facta
legitima excussione de bonis ipsius Sempronij vult a-
gere Titius creditor hypothecaria actione contra ex-
traneos possessores bonorum ipsius Sempronij quan-
tum est pro illis quinquaginta libris tantummodo o-
missa Caio, qui conueniri non poterat propter predictã
diuisionẽ, actione: queritur an possit. In hac questione
supra transmissa per me domino Raynerio de forliuio
legẽti extraordinarie in ciuitate Bononieñ. dum super
ipsa essem electus Mutine ad consulendum, mihi con-
suluit ꝙ non poterat: ⁊ dixi esse casum in authen. de fi-
deiusso.§.sed neq; ad res.coll'.j.vnde sumitur hec auť.in
ducendo eam duobus modis: ⁊ primo sic. Nõ est dubiũ
ꝙ plures fideiussores insolidum obligantur, vel expresse
per hominem, vel tacite per legem: vt.C.de fideiuſ.l.non
recte.⁊ institu.de fideiuss.§.si plures. sed ita est ꝙ vbi est
debitor principalis ⁊ sunt plures fideiussores insolidum
obligati, ⁊ bona principalis sunt excussa, ⁊ bona vnius
fideiussoris tantum non potest agi hypothecaria con-
tra bona debitoris ⁊ fideiussoris excussi, imo omnes qui
personalibus actionibus tenentur primo debent esse ex-
cussi, ⁊ tunc agitur hypothecaria contra extraneos pos
sessores ordine seruato: primo op; debitoris principalis
bona excuti scđo fideiussoris, vt.d.§.sed neq;.ꝓbatur in
tex.ergo idem in casu nostro cum sint plures correi inso
lidum obligati, primo debent oẽs excuti personalibus
prius ꝙ̃ agatur hypothecaria cõtra extraneos possesso
res. Cum igitur pro illa quantitate eum, scilicet Caium
correum non possit excutere: vt.l.si creditores. C.de pa-
ctis.si liberum. C. de fideiuſ.not. simile in.l.si ex toto.§.j.
ff.de lega.j.sibi imputet creditor.arg. ff. de admi.tut.l.si
pupillus.⁊ de solutio.l.stichum.§.penul. cum similibus.
Secundo inducitur pro casu alio modo, ⁊ sic dicit ille.§.
4 ꝙ creditor † non potest agere hypothecaria contra ex-
traneos possessores bonorum debitoris nõ excusso ipso
⁊ fideiussore eius, nunc ita est ꝙ vnus correus videtur
fideiubere pro alio in summa que ad eum peruenit secũ-
dum opi. Azo.approbatam per glos. ff. ad velleia. l. vbi
vxori.§.mulier.⁊ in auť.de duo.reis. in princi. coll'.vij.ff.
eo.titu.l.reos.in princip. ⁊ pro parte ad quemlibet in du
bio presumitur deuenire: vt.l.si non singuli. C. si cer.pet.
C.de duo.reis.l.j.⁊.iij.⁊ no.Mar.silly.⁊ Jac.de bel.⁊ gl.
hoc videtur tãgere.ff.commo.l.si nõ certo. §.si duobus.
Igitur bene cõcluditur in questione nostra ꝙ Sempro-
nius quantum ad illa quinquaginta que presumuntur
ad ipsum ꝑuenire sit principalis, Caius vero fideiussor,
⁊ sic Caius primo debet executi pro illis quinquaginta
ꝙ̃ agere possit creditor hypothecaria contra extraneos
possessores bonorum Sempronij, ꝙ quia facere non po-
terit obstante diuisione ab eo facta merito repelletur: vt
dicta.l.si pupillus.fm vnam lecturarũ. ⁊.C.de trãsac.l.j.
cum simi.hoc sentio ego Raynerius de arsendis de for-
liuio doctor legum, salua correctione vestra.pro hoc fa-
cit glos.l.j.l.nisi hoc actum.ff.de pactis. Sed quid si debi
tor meus vẽdit P.domum M. fundũ ⁊ ago contra P.
ad domũ hypothecaria actione, ⁊ offeratur mihi debi-
tum ⁊ cedam sibi actionem contra debitorem ⁊ eius bo
na: modo petit agere contra M. ⁊ ipse opponit sibi be-
neficium cedendarum actionum in illa domo in qua nõ
potest cedere ⁊ sic facta est sua. de hac questiõe plene vi-
de per Pe.in titu.de cessione.§.j.versi.sed pone.

In quibus causis pignus tacite contrahitur. Rub.

Quãuis. Circa fructus rei obligate dic aut per-
cipiuntur manente dominio debitoris
aut mutato. Si manente dominio debi
toris percipiuntur, considera aut perci
piuntur a debitore, aut ab alio. Si a de-
bitore non est dubium ꝙ sunt obligati vt hic, sicut ⁊ par
tus editus penes debitores.j̃. de partu pig.l.j.ff.de pig.
actio.si conueniet.§.penul. Si vero percipiuntur ab alio
tunc a bone fidei possessore, ⁊ hoc dico manẽte dominio
debitoris: nam hunc articulum adhuc teneo ⁊ dic, aut
extant, aut sunt consumpti. Si extant cadunt in obliga-
tione ⁊ petũtur per hypothecariam si sunt consumpti,
si bona fide non petantur: si mala, sic, quia extant cum
dolo desierit possidere.ff.de pigno.l.j.§.cum predium.ff.
de pignõ.si fundum.§.interdum. Si vero est mutatum
dominium debitoris, tunc considera aut fuerunt sati a
debitore aut non. Si fuerunt sati a debitore, ⁊ ita fuerũt
in dominio debitoris ⁊ tunc cadunt extantes in obliga-
tione, consumpti non: vt dicto.§.cum predium. sicut in
ancilla obligata vendita grauida ibi partus est obliga-
tus.ff.de pigno.paulus.§.mancipia. secus si concepisset
apud alterum ita vt in agro pleno fructibus, sed si fru-
ctus non fuerunt sati a debitore, ⁊ ita nunꝙ̃ fuerunt in
dominio debitoris, tunc idẽ ꝙ in partu genito cõcepto
penes alium: vt in.l.si conuenerit.ff.de pign.actio.l.pau-
lus.§.j. Fructus autem qui percipiuntur pendente iudi
cio in hypothecaria veniunt officio iudicis.ff.de pigno.
si fundus.§.j.non autem iuris actio vt tractauimus mo
do. Jaco.de arena.

Si aliena res pignori data sit. Rubrica.

Summarium.

1 Creditor agens hypothecaria an teneatur proba-
re dominium fuisse debitoris, ⁊ nu.6.
2 Hypotheca dat ius in re.
3 Ius seruitutum ab eo debet constitui qui habet domi-
nium.
4 Res per quã quis habet actionem dicitur esse in bonis.
5 Res cadit in obligationem quam quis de bonis suis fa
cit obnoxiam.
7 Agens publiciana, an vtili an directa agere debeat.
8 Debitori bona obliganti non licet questionem dominij
referre.
9 Replicatio doli claudit os obligantis.
10 In generali obligatione bonorũ veniũt iura ⁊ actiones.

1 Cum res. Quero † an cre
ditor agendo hy-
pothecaria teneatur probare dominiũ
fuisse debitoris, vel sufficiat probare ti-
tulum ⁊ bonam fidem, vel ꝙ minus est
sufficiat probare bonam fidem tantum.
Et in hoc glo.variant: nam.s̃.de interd.sal.l.j.dicunt ꝙ
debet probare dominium: ⁊ idem not.institu.§.item ser-
uiana. alibi dicitur ꝙ sufficiat probare bonã fidem cum
titulo: vt not.ff.de pigno.actio. l. rem alienam. hic vero
videtur ꝙ sufficiat solum possessionem ⁊ bonam fidem
quod minus est. Nos quidem dicemus breuiter vt reci-
tauit Dy.in dicto.§.item seruiana. ꝙ glos.illa ⁊ alie que
loquuntur ⁊ dicunt probare debere dominium male di
cunt, quia leges non dicunt creditorem probare oporte-
re debitorẽ esse dominum tempore obligationis, in bo-
nis autem fuisse videtur etiam si non erat dominus sed
bona fide possidebat: vt.ff.de verb.signifi.l.in bonorum.
§.in bonis. Et falsum est dicere ꝙ oportet probare debi-
torem fuisse dominum tempore obligationis secundum
2 eum. Sed in contrarium arguo sic: certum est † ꝙ hypo
theca dat ius in re: vt.ff.de noxali.l.in noxalibus. ⁊.ff.de
dam.infec.eorum.⁊.l.si finita.§.si qua. ⁊ no.s̃.ad velleia.
sine.⁊ de contrahen.empt.l.in rem alienam. sed iura de-
bent constitui ab eo qui habet dominium vel eius volũ-
3 tatẽ: vt.ff.de pigno.actio.l.ij.⁊.l.aliena res. A simili † si-
cut iura seruitutum que ius afficiunt a domino eius vo-
luntate debent constitui: vt. ff.de serui.vrba.pred.l.cum
erant. §. per plurium. ⁊ de aqua plu.arcen. l.in exercen-
do, ⁊ arg.s̃. de pac.l.vlti.⁊ sic constat ipsum rem per hy-
pothecariam peti non posse tanꝙ̃ obligatam mihi cum
est affecta

est affecta ex predicta obligatione per quod concluditur
4 per creditorem debere dominiũ probari. Preterea † res
dicitur esse in bonis per quam habemus actionem: vt
ff. de acquir. rer. domi. l. rem in bonis. sed debitor si non
esset dominus non haberet actionẽ: vt. ff. de publi. l. vlti.
ergo non cadit in obligationem: vt dicto. §. cum dicitur.
5 ⁊. l. proxima. Preterea † lex dicit ꝙ ea cadunt in obliga-
tionem q̃ quis de bonis suis facit obnoxia: vt. j. tit. pro-
xi. l. qui filios. in fi. sed proprie sui appellatione non conti
netur res que non est in nostro dominio: vt. ff. ad sylla.
l. j. §. j. de leg. iij. si quis suos. Cum ergo hic tractemus de
obligatione que odiosa est restringere debemus appella
tionem sui ad propriam cõstructam significationem ver
bi. ar. l. arianus. ⁊ si per predicta ⁊ alia que possent circa
hoc dici: ⁊ credo ꝙ glos. bene dicũt salua reuerentia pre-
dicti doctoris mei: vnde ad solutionẽ questionis distin-
6 guo sic, † aut agitur directa hypothecaria aut vtili: si
agitur directa, tunc dico debere probare dominium: ⁊
sic intelligo ꝙ not. de sal. interdi. l. j. insti. de actio. §. item
7 seruiana. Hinc est † ꝙ cum agitur publiciana non est be-
ne consultum propter difficultatem probationis: si agi-
tur vtili, tunc refert aut agitur contra ipsum debitorem
vel eius heredem, aut contra tertium: si agitur contra
debitorem, tunc sufficit probare debitorem solum bona
8 fide possedisse, quia † non licet debitori obliganti que-
stionem referre. arg. ff. de pigno. l. si inter colonũ. §. j. ⁊ ita
potest procedere glos. que est hic. Si agitur contra tertiũ
possessorem, tunc aut habet causam a debitore aut non:
si habet causam dicunt quidam vt Jacobus baldui. ꝙ
in debitore dictum est supra proxime: vt. ff. de regu. iu-
ris. l. quod ipsis. ⁊. l. in omnibus. §. nõ debeo. ⁊ ibi tangit
glos. Sed quidam dicunt ꝙ si velit vti possessione tantũ
ex persona sua que tunc non est idem: sed hoc non vide-
tur procedere per id quod no. ff. vti posside. si duo. ad fi-
nem glos. ⁊ dixi. s̃. vti possidetis. ⁊ pro opinione Jacobi
facit. s̃. de donatio. ante nupt. l. de rebus. Sed pro aliis
9 facit ꝙ dolus non nocet successori: quia replicatio † doli
claudit os obligantis: vt dicta. l. si inter colonum. §. j. er-
go ⁊c. Non videtur obstare ꝙ in. l. si duo. dicitur in pre-
dicta glo. ꝙ erat possessio affecta vicio reali, aut hic non
potest vinculo obligationis res affici, vt per predicta di
xi in. l. mater. de rei vendi. ⁊. s̃. ad velleia. siue. Item non
videtur obstare in prealleg. l. de rebus. quia ibi presuppo
nebat donatarius apud donantem dominium fuisse:
pro hoc facit quia non est eiusdem cõditionis hypothe-
caria contra singularem successorem habentem causam
a debitore, sicut contra eundem debitorem vel eius here
dem. ff. si aduer. credi. l. ij. de actio. ⁊ obligatio. l. j. in fine.
Quid ergo dicemus? videtur fore distinguendum, aut
singularis successor habet causam legitimam, aut non:
vt in. §. de authoris. ⁊. §. si quis. cum simil. Si non habet
causam agit creditor ad rem, aut ad possessionẽ: si agit
ad rem oportet probare rem fuisse in bonis, id est debi-
torem possedisse bona fide cum titulo. ⁊ ita intelligit gl.
que est de pigno. actio. l. rem alienam. ⁊ hoc probari po-
test quia lege cauetur: quia si rem pignori accepero a nõ
domino ⁊ agam hypothecaria contra alium ita tuetur
tunc pretor per seruianã sicut tueretur debitorem agen-
tem publiciana, haberet probare titulum ⁊ bonam fi-
dem: vt dicitur insti. de actio. §. alie. ergo ⁊ cum creditor
agit hypothecaria cõtra extraneũ habet probare duo.
Ad huius confirmationem accedit qđ no. solet. ff. de pi-
gno. l. j. vbi dicitur ꝙ facilius admittitur creditor agen-
do contra debitorem q̃ contra extraneum, tenent com-
muniter omnes moderni. Si vero agit ad possessionem,
tunc si erat talis creditor an omnia bona debitoris obli-
gata fuissent, sicut hodie fit in instrumentis in quibus
omnia bona obligantur presentia ⁊ futura: ⁊ Cy. refert
aut debitor poterat auocare secundum quod dicitur in
10 l. cum notissimi. §. penul. ⁊ vnde vi. l. fina. tunc † quia ge-
nerali obligatione bonorum videntur obligata iura ⁊
actiones, vt. ff. de verbo. signifi. l. in eorum. ⁊ ad trebell.
si legatur. §. j. ⁊ peculio legato, vt. ff. de peculio. l. quam
tuberonis. §. in peculio. ar. ff. de bonis auto. iud. possidẽ.
l. in venditione bonorum, in principio. Item quia posset
eius ius quoddam insistendi rei, vt dixi. s̃. de acquiren.
posses. licet iura ⁊ actiones in generali obligatione veni-
ant, vt. j. titu. proxi. l. nomen. ⁊ sic illud ius quod appel-
latur possessio in obligatione cadit ⁊ actio competens
ad recuperationem: dico ꝙ creditor probãdo solum de
possessione debitoris poterit agere sicut contra debitorẽ
debitoris sui ex generali obligatione, cũ modo debitor
suus sit creditor possidentis, vt. ff. de ver. signi. credito-
res. ⁊ petet possessionem actione illa vtili que debitori di
recto competit, vel actione vtili hypothecaria: vt. ff. de
pign. l. grege. §. ij. Et ꝙ sit aliud agere ad rem ⁊ aliud ad
possessionem patet. ff. de euictiõe. l. ij. ⁊ quod metus cau-
sa. l. si mulier. §. si possessionem. Non obst. ff. de euictio. l.
cum in venditione. in princip. vbi dicitur ꝙ per hypothe
cariam agatur ad possessionẽ, vt dixi. s̃. de alie. iud. mut.
cau. fa. l. sed agitur. ad ipsum ius reale declarandũ, vt. ff.
de pigno. l. si fundus. §. in venditione. quo declarato,
iudicio tamẽ petitorio restitutio petitionis fit per officiũ
iudicis, sicut in predicta lege dixi: aut debitor non pote-
rat auocare, ⁊ tunc creditor non poterit agere de pos-
sessione tantum debitoris agit cum sit extinta. arg. ff. de
acquir. posses. l. pomponius. §. penul. ⁊. l. cum heredes. in
princi. ⁊ per consequens obligatio seu pignus. ff. quibus
mod. pig. vel hypo. sol. sicut in prin. de possessione autem
possidentis agere non potest, quia non est obligata se-
cundum Jaco. de are.

¶ Que res pignori obligari possunt. Rubrica.

ALumnos. ¶ Nõ ergo obli-
gat in generali
obligatione que specialiter non fuisset
obligaturus: sed qui volũt ꝙ talia obli-
gentur dicunt in instrumento ꝙ specia-
liter obligãt omnia que de speciali obli-
gatione tolluntur: sed preiudicat sibi in aliquo per spe-
cialem obligationem vt quousqꝫ potest sibi satisfacere
de illis non veniat ad aliud: vt. ff. de pign. l. ij. sed ibi adi-
munt hec verba ꝙ specialiter obligat omnia que de ge-
nerali obligatione tolluntur, ⁊ per talem specialem obli-
gationem preiudicatur sibi in generali. Jac.

Summarium.

1 ☞ Aliud est debitum aliud obligatio.
2 Que actio competit creditori aduersus debitoris sui de
bitorem.
3 Quis a me prius conueniri debeat, an debitor an debi-
toris mei debitor.
4 Si conueniendo debitorem debitoris concurrant pri-
mus debitor ⁊ creditor quis prefertur.
5 Quid interest inter nomen ⁊ rem.

NOmen quoqꝫ. ¶ Ibi: Uti-
libus actioni
bus. Sed nunquid tunc primo conuenietur
principalis debitor ⁊ excutientur bona eius?
Dic vt not. in Spec. titu. de procur. §. sequitur. ver. quid
si mihi. ⁊ per Albertum gal. in marti. de procura. in rem
suam. versi. sed pone quod obligasti. ⁊ in questione Alb.
pap̃. que incipit, patet. ¶ Dic ꝙ ago cõtra debitorem
debitoris mei qui mihi nomen obligauit ea vtili quam
debitor habet directam tantum: si habet actionem ex
vendito directam, agam ⁊ ego vtili ex vendito: quod au
tem dicitur in glo. vel dic ꝙ habeam etiam vtilem hypo
thecariam: per id quod not. in. l. grege. §. cum pignori.
ff. de pigno. que hypothecaria est vtilis contra nomen,
⁊ sic contra debitorem debitoris obligantis propter ra-
tionem ibi notatam: que hypothecaria potest dici vna
propter vnicum consensum ⁊ obligationem, vt hic not.
Item due seu plures per duas actiones seu plures, sci-
licet propter personalem actionem et hypothecariam
quibus debitor debitoris obligantis tenebatur eidem
obliganti: ⁊ istam forte considerationem ⁊ respectum

habuit hec lex dum dixit in plurali vtilibus actionibus, quia debitor obligando nomen sui debitoris videtur obligare actiones quas habet contra eum: vt. l. nominis. §. de heredi. vel actio. ven. cum sua glos. simile in obligatione duorum reorũ que dicitur vna respectu vnius debiti, sed plures respectu plurium personarum: vt. j. de duobus reis. l. fina. Sed quomodo agatur ad debitum hypothecarie? Respõdeo ꝙ cum debitum non sit obligatum: nam † aliud est obligatio ⁊ aliud res que debe-
1 tur ex obligatione. ff. de iure do. l. si sponsalibus. Sed ipsi qui sic intelligunt possunt respondere, quia petam satisfieri mihi ex virtute obligationis dicens in libello te debitorem ⁊ obligasse nomen tuum: vnde peto illam pecuniam quã ei debes mihi dari dicẽs, nomen tuum ad me pertinere iure pignoris vel hypothecarie: sed certe licet ita formetur libellus, tamen magis est libellus personalis quam intendit ex vi hypothecarie: nam per hypothecariam debet peti res obligata, sed hic petitur quod non est obligatum, sed ipsum debitum, ⁊ ideo magis videtur intentanda vtilis que debitori competit directa intentanda ꝙ̃ hypothecaria, vt est dictum: nam hypothecaria auocat rem obligatam. ff. de euictio. l. si cum venditor. §. j. sed hic ego peto ex obligatione nominis id quod ei debetur, ⁊ ideo credo veriorem illam opinionẽ ꝙ agam ex vtili que competit debitori directa: sed quid
2 faciam de eo ꝙ exigam? respondeo vt in glos. ¶ † Sed queritur vtrum hec actio qua ago contra debitorem debitoris mei: siue sit vtilis que ei competit siue directa ꝫm primum intellectum quem approbo, siue sit hypothecaria secundũ alios, an intentabitur demum in subsidium si aliam non habeat debitor, an vero omissis aliis bonis mei debitoris possum hunc conuenire. Et videtur ꝙ demum in subsidium: nam hic est ordo in obtinendo satisfactionem ex actione iudicati, quia primo ad corporalia anteꝗ̃ perueniatur ad nomina. ff. de re iudica. a diuo. §. sic quoqꝫ. ⁊ sic a nomine non debeo incipere agere, sed a corporalibus, sed hoc non est verum, nam creditoris arbitrio relinquitur ⁊c. ff. de distrac. pigno. l. creditoris. et de pigno. l. qui pignori. vnde credo ꝙ possum hunc con-
3 uenire aliis pignoribus debitoris omissis. ¶ Sed † an prius cõueniam debitorem ꝙ̃ debitorem debitoris. Videtur ꝙ sic, quia primo debitor conuenitur ꝙ̃ perueniatur ad pignorum possessores: vt. §. de pigno. auf. hoc ita si debitor. ⁊ auf. sed hodie. §. de act. ⁊ obli. Item pro hoc facit quia fiscus inde prius conuenit debitorem sui debitoris ꝙ̃ si suus debitor non sit soluendo: vt. §. quando fiscus vel priua. l. non prius. ⁊ etiam sic videtur ꝙ debitor debitoris non conueniatur nisi in subsidium. ⁊ pro hoc facit de hered. actio. l. heredem mariti. vbi heredes mariti debent conueniri priusꝗ̃ agatur contra debitores hereditarios. Et tamen constat ꝙ bona omnia mariti ⁊ per consequẽs nomen fuit obligatum: vt. §. de rei vxo. actio. l. j. in princip. ⁊ ita videtur ꝙ demum in subsidium tam iure veteri, per. l. prius. ⁊. l. heredes. ꝙ̃ iure nouo, per auf. hoc ita si debitor. ⁊ pro hoc potest aptari, quia debitor hereditarius dicitur iure possessor, ⁊ idcirco tenetur petitione hereditatis quando se heredẽ cõtendit: sed si non contendat non ⁊ sic prius conuenitur alter ꝙ̃ iste. ff. de peti. here. l. regulariter. l. si debitor. l. nec vllam. §. fin. ⁊. l. seq. sed vtrum. Econtra videtur ꝙ non petitur hic aliquod pignus, quia non nomen q2 non potest dici debitorem debitoris mei possidere nomen suũ, imo creditor cui tenetur: nam actio est obligata, ⁊ illud ius non est penes eum sed penes debitorem meum qui ipsius est creditor. Unde videtur ꝙ etiam ab exordio conueniam eum, ⁊ hoc cum habeo expresse obligatũ, nam secus si tacite, quia tunc in subsidium: vt. §. quãdo fis. vel pri. l. non prius. ⁊ tamen precedens opinio est tutior, vt primo debitorem ꝙ̃ debitorem debitoris mei conueniam. Quidã tamen dicunt contrarium, quia vt dictum est retento ex vi obligationis ⁊c. sicut quando accipio plures res pignori. ff. de pigno. l. qui pignori. Item pro hoc. ff. de pig. actio. si conuenerit. vbi si volo vẽdere pignus debeo debitori denunciare. Sed an si volo vendere nomen alteri debeo admonere debitorem? Certe nõ. j. de noua. l. j. sed alia ibi est ratio, quia vbi vendo pignus obligatum dominium debitoris transfertur in alium: sed quando vendo nomen obligatum vendo actionem quam habeo, vnde illam possum vendere eo irrequisito: vt. §. manda. l. in re mandata. ⁊ ita est differentia inter pignus corporale ⁊ incorporale: ita ⁊ hec differentia sit vbi possem vtilem intendere etiam omisso debitore principali, ⁊ tamen non agam contra debitorẽ debitoris hypothecaria sed
4 personali, vt. §. probbatum est. ¶ Sed quid † si concurrimus ego ⁊ debitor meus in conueniendo debitorem cuius nomẽ est mihi pignori obligatum quis prefertur? Lex videtur dicere ꝙ ego. ff. de pig. actio. si conuenerit. in princ. ⁊ arg. ff. nau. caup. l. j. in fi. Item lex dicit ꝙ preiudicatur debitori qui patitur experiri creditorem de pignore. ff. de re iudi. sepe. §. scientibus. Alii contradicunt ꝙ ipse debitor mihi preferatur, nisi eidem denunciauerim vel partem debiti accepi vel litem sum contestatus. j. de noua. l. si qs delegauerit. potest sic dici q2 est differẽtia an debitor est soluendo, ⁊ tũc habeat locũ. l. si qs delegauerit. q2 ex hoc nõ damnificor si ipse mihi preferatur. Si vero sit non soluẽdo, tũc cum periculum nominis ad me spectet prefertur vtilis directe quando cõmodum ⁊ incommodum pertinet ad eum qui habet directam, vnde sumpto argumento ab illa lege potest sic dici, ⁊ hoc arg. ad hoc vt vtilis preferatur directe. ff. si ager vectig. l. j. de procura. in cause. in fi. sed dicta lex de pigno. actio. si conuenerit. videtur dicere me preferri illi, quia in eo habeo causam ⁊ illud magis teneret. Sed glo. tenet aliã per. l. si quis delegauerit. Alb. pap. dicit aut debitor est soluendo aut non, vt dictum est. Sed quomodo potest preiudicare debitori exigendo, quia liberatio est alienatio. institu. quib. aliena. liceat. sed nunc admonendi. sed debitor alienãdo pignus non preiudicat creditori. §. de pigno. debitorem. quomodo ergo preiudicat hic? Re-
5 spondeo, est differentia † inter nomen ⁊ rem, in re obligata obtinet lex illa, in nomine obligato obtinet hec: et est ratio, quia res obligata licet alienata est in natura rerum, si pecunia exacta est nomen desinit esse: vt institu. quibus modis tol. obliga. in princip. ⁊ sicut re corporali extincta extinguitur pignus, ita ⁊ in re incorporali: vt ff. qui. mod. pig. vel hypo. sol. l. sicut. in prin. Sed nomen obligatum extinguit per solutionem, ergo pignus tollitur: sed re alienata que est obligata nihil stat nomen, et probatur hoc de leg. iii. fideicommissa. §. si rem.

¶ Qui potiores in pignore habeantur. Rubrica.

Qui pignus. ¶ Sed queritur si secũdus possidet pignus, an primus ei offert. Et certe si secundus est potior primo, quia est talis qui prefertur priori, tunc secundus dicitur primus ⁊ non secundus, ⁊ tunc primus ei offerre poterit tanꝗ̃ secundo: vt. ff. de cap. in bello. §. si pignus. ff. eo. l. iii. §. ex causa. al's si primus sit potior videtur non indigere illo adminiculo: nam sine oblatione debiti auocat a secundo.

Summarium.

1 ☞ Creditorum vter potior, an qui prior est in credito an qui prius debitorem conuenit.

1 Si decreto. ¶ Sed querit̃: † egit aliquis contra debitorem ⁊ fecit eum condemnari, in causa iudicati pignora capta sunt, deinde alter creditor fecit condemnari, ⁊ in causam iudicis eadem pignora capta sunt, quero quis sit potior. Et videtur ꝙ sit potior qui prius est inductus vt hic, melius. ff. eod. si ⁊ iure. vbi dicitur de priuilegio temporis qui exponit̃, id est priuilegio quod habetur ex tempore. ⁊ pro hoc. j. l. proxima. Econtra videtur ꝙ eodem titu. videtur mitti vbi non proficit preuenire. ff. de bo. auto. possid. l. cum vnus. §. fi. ⁊ sic

§.fi.ꝛ ſic videntur equales.ꝛ pro hoc facit.ff.de re iudic. l.in iudicati. Non obſt.l.inter eos. q̄ eſt contraria illi.l.in iudicati. quia ibi loquitur de forma cōdemnationis vbi non poteſt preuenire,ꝛ ad hanc ſecundam partem tenet ꝛ no.in.l.ſi ꝛ iure. Sed textus eius videtur obſtare, quia ſi propter priuilegium temporis potior haberetur, ergo prodeſt preuenire: ergo quo ad hoc vt preferatur alijs. Non obſt.l.in iudicati. quia ibi pignora nondum erant capta.ad hoc facit. ff.de dam.infec.l.ſi finita.§.ſi plures.

Summarium.

1 Debitore cedente bonis ſi poſtea ad pinguiorem fortunam veniat quis creditorum potior eſt in re de nouo queſita.

1 Licet iiſdem. ¶Sed † quero in re de nouo queſita quis potior habebitur primus an ſecundus: dicit gloſ. vterqꝫ concurrit.ff.eod.l. idemqꝫ.§.vno.ꝛ hoc ideo quia intelligit̄ ꝙ vtriqꝫ eodē tempore incipiat eſſe obligata, ꝛ ideo fit cōcurſus.ar.ff. de pig.ſi fundus. verſi.ſed ſi ſimul.ꝛ pro hoc facit, quia debet trahi conuētio ad tempus acquiſitionis. Qꝫ hoc ſit verum probatur ſic, quia ſiue priuatus primo cōtrahit ꝛ poſtea fiſcus, in iam queſitis prefertur priuatus fiſco.ff.eod.l.ſi pignus.ſed lex dicit ꝙ in poſtea queſitis fiſcus eſt potior, ergo non trahitur retro ad tempus conuentionis facte de pignore: nam ſi traheretur retro tūc potior iudicaretur priuatus qui ante contraxit:ſed quia non trahitur retro ad tempus conuentionis ſed ad tempus acquiſitionis, fiſcus potior iudicatur.ff.de iure fiſ.l.ſi is qui.videtur ergo ꝙ pariter veniant. Econtra videtur ꝙ res debeat adiudicari primo per hanc legē, nam hic bene erat queſtio de re poſtea queſita vtrum ſecundus preferatur vel poſtponatur: ꝛ dicitur ſi fuit comparata de pretio iſtius ſic, al's oppo.regula in principio poſita, al's non eſſet aduerſatio ꝙ quādo diuerſis temporibus obligatur, ille qui primo conuenit prefertur. Item conuentio eſt illa que agit in rem, ergo acquiſitio rei tanquā indignior trahitur ad dignius agens, vt videatur obligata olim quando conuenit de pignore: ꝛ pro hoc facit quia ſi fundus obligetur ꝛ creſcat per alluuionem totus obligatus eſt.ff.de pigno.ſi fundus.in princip. Et ſi emo partum ancille vel fructus futuros vel obligationem, trahitur retro ad tempus contractus. ff. de contrahen.emp.l.nec emptio.ff.qui potio.in pign.hab.l.potior.§.ſi de futuro.ſic ergo acceſſio trahit̄ retro vt conuētio agat, ꝛ ſic potior ſit iure q prius contraxit in re poſtea acquiſita:ꝛ pro hoc facit.s.de ſecū.nup.l.hac edictali. §.omnibus.de iure dot.l.in rebus.ꝛ hanc opinio.tenent Oldr.ꝛ Richar.malumb.per dicta iura,ꝛ per.l.fi.ff.qui potio.in pig.hab.ꝛ per.l.fi.j.de remiſ.pigno.ad quod facit ꝙ not.in.§.vt autem lex.in auſ.de non ali.coll.ij. ꝛ ſic debet intelligi quod not.in dicta. l. is qui. Non obſtat.l. idemqꝫ.quia ibi ſimul res obligabantur,ꝛ ſic eodē tempore facta erat obligatio iuxta.l.ſi fundus.§.ſi duo.ff.de pigno. ꝛ ſpecialiter talis fundus cum perueniſſet in dominio debitoris: ꝛ ſic eſt merito concurſus, vt in prima parte illius note que eſt in.l.idemqꝫ. Jac.

Authentica.

Item poſſeſſor. ¶Si opponitur de l.officiū.de rei vend.vbi ꝛ ſi a principio negaui rem petitoris, nihilominus poſſum probare exceptionem meam, puta ꝛ preſcripſi, ſed ibi non erat cōtrarius ſibijpſi, hic ſic, nam in rei vendicatione: ꝛ hec authen.locum habet, nam non fuit introducta propter hypothecariam tantum, imo ꝛ propter rei vendicationem: nam ſi egiſti contra me rei vendicatione quam habuit a Titio domino ꝛ ego negaui, ꝛ ꝓbaſti, ꝛ volo me dicere prius habuiſſe ab eo Titio, non audior: vt in corpore vnde hec ſumitur. Reſpōdeo ergo contrarietatem hic facit. Jaco.de arena.

Summarium.

1 An creditores mariti poſſunt offerre dotem mulieri ꝛ habere bona.
2 Creditor offerens vxori debitoris pecuniam pro dote quam accepit ſuper bonis mariti ſui vt ea pecunia contenta renunciet bonis an admittatur, ꝛ nu.9.
3 Cum res tranſit in aliquē tranſit cum ſuo onere ꝛ cauſa.
4 Debitor cuius bona creditor poſſidet, intra biennium auditur refundere volens debitum, et reuocare ſuam poſſeſſionem.
5 Debet quis mitti in poſſeſſionem bonorum debitoris ſecundum quantitatem debiti declarati.
6 Quoties actus exigit ſolennitatem, ſi aliquid de ſolennitate omittitur quod actum eſt an valeat.
7 Creditor admonitus ad ius ſuum defendendum ꝛ non veniat, iuri ſuo renunciaſſe videtur.
8 Juſiurandum ſeruandum eſt niſi vergat in diſpēdium anime.

Cum tibi. ¶Mortuo. Bene dicit mortuo, nam eo viuo non: nam aut eſt ſoluendo, ꝛ tunc non eſt tēpore obligationis cum non competat actio: aut non eſt ſoluendo, ꝛ tunc non debet illud mulier tenere pro ſe ꝛ filijs ꝛ marito, vt in.l.vbi.s. de iure dot. quod
1 facit ad id quod queritur an † creditores mariti poſſunt offerre dotem mulieri ꝛ habere bona. Et dicendum eſt ꝙ aut eſt ſolutum matrimonium, ꝛ tūc poſſunt offerre:
2 aut conſtat, ꝛ tunc non. ¶Queſtio talis eſt: † quidam habebat plures creditores, ꝛ habebat vxorem que accepit tot bona mariti ſui in ſolutū pro dote ſua que bene valent centum quinquaginta ꝛ dos non erat vltra centum, modo venit ſecundus creditor ꝛ vult offerre pecuniam totam ipſi mulieri que bene capiat eius dotē ꝛ expenſas ꝛ recuperare bona mariti ipſius mulieris que acceperat in ſolutum, queritur an poſſit. Et primo videtur ꝙ ſit locus oblationi ex eo ꝙ ſecundus creditor poteſt offerre priori, vt.C.de pigno.l.ſecundus.ꝛ.C. qui potior.in pigno.habean.l.j.ꝛ.ff.qui potior.in pigno.habean.l. po-
3 tior. Jtem cum res † tranſit in aliquem tranſit cum ſuo onere ꝛ cauſa.ff.de acquir.rer. domi.l.traditio.ff. de acqui.poſſeſ.l.pomponius.ff.de contrahen.emp. ꝛ vend.l.
4 alienatio.C.de diſt.pigno.l.ſi debitor. Jtem debitor † veniens intra biennium poteſt auocare poſſeſſionem a poſſidente: vt.C.de iure domi.impetrā.l.fi.§.fin autem.ꝛ factum pretoris non potuit iuri publico derogare.ff.de ferijs.l.j. Jtē eſtimatio nō fuit facta ſm ordinē iuris: nam
5 dicitur † quis mitti ſm menſuram debiti declarati.C.de bonis auto. iudi. poſſid.auſ. ꝛ qui iurat. Preterea dicit lex quod inequabiliter factum eſt in melius reformetur.
6 C.commu.vtriuſqꝫ iud.l. maioribus. Jtem quoties † aliquid omittitur de ſolennibus, quod factum eſt nō valet: vt.C.ſi propter publ.penſi.l.ij.C.de reſcin.vēd.ſi quas.ff.
7 de mino.diuus. Econtra videtur ꝙ ſi creditor † fuit admonitus publica ſcriptura vt veniret ad ius ſuum defendendum ꝛ non venit, iuri ſuo renunciaſſe videtur. C. de remiſ.pigno.ſi eo tempore. C. qui accuſ.non poſ.ſi ea. ꝛ.C.de ing.manu.l.diffamari. Jtem qꝺ iuſte ꝛ ſm leges factum eſt ꝛc.C.de admini.tuto.ſancimus. C. de confir. tuto.ſi vt proponis. Jtem vigilauit ꝛc.C.depoſiti.l.vlti. §.vlti.ff.que in frau.cred.pupillus.ff.de pecu.in ſumma. Jtem iuſte poſſidet qui authore pretore poſſidet: ꝛ bone fidei poſſeſſor eſt ac dominium habet qui authore iudice comparauit.ff.de religio.ꝛ ſump.fune.ꝛ ſi quis.§.ſ. l.litis.ff.de rei vendica.l.eius. ff.de furt.quamuis. Jtem litis eſtimatio ſimilis eſt emptioni. ff. pro emptor. interpoſitum fuit iuſiurandū, ꝛ nō eſt veriſimile ꝙ quis ſit immemor eterne ſalutis. C.ad leg.iul.repetun.l.vlti.ꝛ
8 omne † iuſiurandum ſeruandū eſt, niſi ſeruatum vergat

ad interitum salutis eterne. extra de iureiu. cũm contingat. ꝛ sacramẽto statur. C. de sec. nup. hac edictali. §. his
9 illud. ꝛ. §. ꝙ dicimus. Et circa hoc distingue † an vxor habuit in solutum ante contractum debiti istius creditoris necne: si habuit ante in solutum, tunc non est locus oblationi. C. de priuileg. fis. l. si debitor. Si vero post contractum debiti accepit mulier predicta in solutum, aut ipse maritus qui est debitor dedit in solutum, aut iudex: si maritus, tunc est locus oblationi: vt. C. si antiq. credi. l. j. ad fi. Si vero iudex dedit in solutum mulieri predicte iuris solennitate seruata que seruari debet: vt. C. de fide instru. ꝛ iur. haste fisca. l. ij. lib. x. tunc non est locus oblationi: vt. C. si in cau. iud. pig. cap. sit. l. j. ꝛ in hac opinione sunt fere omnes sapientes Bononie. Alij dicunt, refert creditor erat presens quãdo dicta datio fuit facta, ꝛ data in solutum predicte mulieri, an non. Si erat presens, tunc non est locus oblationi: si vero absens, tunc est locus oblationi, ꝛ hoc per legem. ff. de dam. infec. si finita. §. postea autem. ¶ Glos. tamen dicit ꝙ illa tantum sunt obligata que habuit vir constante matrimonio: quod intellige si iuste habuit, quia si al's habuerit iniuste vel acquisiuerit, talis hypotheca in dictis talibus rebus nil proderit mulieri contra verum dominum dictarum rerum si talis dominus preferretur. argu. s. l. si probaueris. s. si alie. res pign. da. sit. ꝛ. ff. de pigno. l. j. ꝛ. l. si ab eo. eod. titu. ꝛ arg. l. paulus respondit generalem. in princi. eod. titu. cum simili. Et pro hoc quia cum conuentio est inter creditorem ꝛ extraneum, oportet creditorem probare debitorem fuisse dominum tempore obligationis: vt. l. j. s. de saluia. interd. ꝛ insti. de actio. §. item seruiana. vt dixi. s. si alie. res pigno. da. sit. l. cum res. ꝛ in dicto. §. item seruiana. sm dominum Jaco. butr. ꝛ facit. l. si quidem ante. s. de dona. inter vir. ꝛ vxo. Nec obst. l. fi. s. que res pigno. oblig. pos. allega. per glos. quia ibi loquitur in bonis tantum viuentis non heredis, vt ibi no. ꝛ ideo de hoc dic vt ibi: ꝛ vide q̃d scripsi in. l. qui filios. in eod. tit. ꝛ pro hac glos. facit. s. quib. cau. pig. taci. contrahi. l. ꝗuis. in fin. nisi essent acquisita per naturalem acquisitionem, quia tunc obligata forent: vt. d. l. paulus. §. j. vbi de hoc.

Summarium.

1 An priuilegium dotis transeat ad heredem extraneum.
2 Si mulier cedit alicui iura dotis quomodo hoc intelligi debet.
3 Res mulieri pro dote obligata a quo tempore cedat, an a die contracti matrimonij an die date dotis.
4 Mulier an preferatur omnibus etiam habentibus expressam hypothecam.

1 Assiduis. ¶ † An priuilegiũ dotis transeat ad extraneum heredem. Dic ꝙ priuilegium quod habeat pignus bene transfertur ad heredẽ mulieris, non autem priuilegium quod alijs preferatur: ꝛ
2 sic videtur ꝙ † si iura dotis mulier cedat non transeant ea que mulier habet cũ aliena iactura, scilicet ꝙ in alijs preferatur: ꝛ hoc probatur per legem. ff. de admini. tut.
3 l. ex pluribus. de ritu nup. l. non solum. ¶ Sed ex † quo tempore est res pignori obligata, an ex die matrimonij an vero ex die date dotis. Et dicit glos. ꝙ ex die date dotis: ꝛ dicit ꝙ aliud in expressa conuentione vbi ex die cõuentionis: nam res dicitur quando illa tria cõcurrunt, matrimonium dos ꝛ datio soluto matrimonio. de diuisione. l. autem cum oportet. que allegatur in glos. est contra ad id quod allegatur, sed humanius est a tempore date dotis: vt dicta. l. j. qui potio. in pig. hab. vt retro videatur impleta promissio ꝛ bona retro obligata, scilicet si aliquo tempore est debitor: ꝛ quia in ambiguis ꝛc. ff. de iure dot. quod in ambiguis. vnde potest dici ꝙ a tempore promissionis et matrimonij subsecuti inducatur obligatio per dictam legem. qui potio. in pigno. hab. l. j. ¶ Super eo autem quod queritur in glos. an bona que acquirunt heredes mariti ex rebus viri sint obligata: Dic aut proueniunt vt ex rebus obligatis vt sunt fructus, ꝛ tunc obligata erunt: vt. ff. de pignori. paulus. Si vero acquisita sunt propter res vt ex negotiationibus, tunc non. ff. de coniungen. cum eman. libe. l. cum eman-
4 cipatur. §. penul. ¶ Circa id autem quod † queritur an mulier preferatur omnibus etiam habentibus expressam hypothecam. Credo opinionem M. tenendã, cum ex eo quod dicit litera, contra omnes: tum quia loquitur lex ista de priuilegio temporis, non priuilegio legis: at si diceremus habere locum tantum contra creditores habentes tacitas hypothecas, contra priuilegium legis esset. Jaco. de are.

¶ De ijs qui in priorum creditorum loco succedunt. Rubrica.

Si potiores. ¶ Successisti. Dicit gl. non vt rem habeas obligatam ꝛc. Sed certe licet non possit pignus al's consistere nisi in re aliena: vt regula iuris, pignus. ꝛ illud respexit glos. tamen vbi expedit rem suam habere obligatam habeo, vt hic potest esse in exemplo premisso ne conueniatur a sequentibus creditoribus: nam eo respectu quo potest a me auferri non videtur mea, ꝛ sic pignus teneat: vt. ff. de excep. rei iud. l. ex sextante. §. latinus. ꝛ sic quod hic dicitur, successisti, intelligo vt habeas exceptionem si possides, ꝛ etiam vtilem hypothecariam si non possideres. ¶ Super distinctione autem que fit super. l. j. que potest fieri super. l. vlti. sic addes, videlicet in primo membro, ꝛ queras an secundus creditor qui obtulit priori in ius pignoris tantũ, an etiam in ius personale actionis tantum. Et videtur tantum vnius pignoris: vt. s. de pigno. l. secundus. ꝛ. s. tit. j. l. prior. ꝛ secundum hoc videtur ꝙ transeat hypotheca possessoris, siue iure personali, vt alibi competit hypothecaria sine personali vt in re tributoria alienata: vt. ff. de public. vecti. ꝛ com. l. imperatores. ꝛ pro hoc. ff. de iu. fis. deniq3. licet non teneatur pignoratitia ei cui nihil debetur. ff. de pign. is qui promisit. ꝛ dic ꝙ transeat etiam personalis per hanc literã q̃ dicit, In ius eius successisti. ꝛ sic videtur transire in istum etiam personalis: vt. ff. de bo. eo. l. si pupillorum. §. fina. quasi videatur emptor nominis sicut quando quis soluit pecuniam pro alio, puta pro tutore suo qui habet etiam personalem. s. de cõtra. iudic. tute. l. j. ꝛ. ij. ꝛ de tute. ꝛ ra. distra. l. j. §. nunc tractemus. vel potest dici ꝙ succedat, quia potest officio iudicis impetrare actionem sibi cedi. argu. ff. de lega. j. si res obligata. Secundum autem membrum distinctionis quando extraneus, subdiuide, aut soluit vt emptor nominis, aut vt gestor negotij debitoris, aut contrahendo cũ debitore. Si soluit vt emptor nominis, habet vtilem actionem hypothecariam. ff. de actio. ꝛ obliga. si in solutum. ꝛ. l. si a creditore. de here. vel actio. ven. l. postꝙ. Alij dicunt ꝙ si extraneus soluit pecuniam ꝙ non habet ipsam obligatam, quia in re sua non habet locum pignus: tamen licet non habeat locum quod hic nota. est tamen tutus emptor a secundis creditoribus autoritate. l. j. in princip. j. si antiquior credit. quia eis persecutio hypothece non superest, vt ibi: ꝛ hoc emptore possidente. Sed si non possideret vt preferatur secundis creditoribus videtur ꝙ creditor cedat ius suum sibi non hypothece sed prelationis quo ad alios secundos creditores: vt. l. penul. ff. de distrac. pign. Si vero soluit vt gestor negotij gesti, ꝛ tunc aut non fecit sibi cedi actionem, ꝛ tũc habet actionem personalẽ contra debitorẽ mandati vel neg. gest. suo nomine, non autem habet aliquam quã haberet primus: vt. s. de priuile. fis. l. iij. aut impetrauit sibi actionem cedi: vt. eo. ti. l. fi. Si in contrahendo, puta mutuabat debitori pecuniam ꝛ eius voluntate numero creditori: tunc si conuenio ꝙ res sit obligata, ꝛ secundum quod succedat in locum primi: vt in. l. j. secundum vnum intellectum. ¶ In fine autem glos. super eo quod queritur, an sit eadem hypothecaria in essentia ꝛc. mihi videtur ꝙ eadem

tur ꝙ eadem transeat iuris potestate. argu. l. si pupillo-
rum. §. si. quia tunc cum do sub tali lege do magis ani-
mo transferendi ius eius in me ꝙ ista ratione: ita ꝙ ma-
gis est permutatio ꝙ liberatio. Si vero accipiat pecuniā
non a debitore sed ab emptore, tunc transit ius pigno-
ris in emptorem quantum ad ius defendendi: vt hac. l. si
potiores. ⁊. ff. qui potio. in pigno. hab. l. qui a debitore. et
etiam quantum ad ius hypothece: nam expedit ma-
his habere hypothecam ꝙ dominium: quia res mea
potest mihi teneri, vbi rem meam esse non prodest quo
minus mihi auferat, id est si retineat contra me: nam re-
spectu illo non videtur mea cum possit mihi auferri, ⁊
ideo teneatur pignori. ff. de except. rei iudic. ex sextante.
§. latinus. Jaco. de arena.

¶ Si antiquior creditor pignus vendi-
derit. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Quando aliquis recipit rem aliquam pignori vi-
detur sibi dari potestas vendendi et per venditionem
priuandi dominio debitorem.
2 Pactum factum vt pignus non vendatur non valet.
3 Pignus an valeat in re propria.
4 Creditor accipiens rem in solutum a debitore vel iudice
si eam vendiderit an alter creditor offerēs precium em-
ptori possit ad se rem aduocare.

SI vendidisset. ¶ Sed que est
ratio diuersitatis inter primum ⁊ secun
dum casum. Respondeo, ratio potest
talis reddi meo iudicio licet nunquam
1 viderim hoc queri, quia † quando ali-
quis recipit rem aliquam pignori videtur sibi dari po-
testas vendendi et per venditionem priuandi dominio
debitorem. insti. quib. alie. licet. §. j. ⁊. ff. de diuer. ⁊ temp.
prescrip. l. de accessionibus. quia hec est natura pigno-
2 ris. Et ideo † pactum factum vt pignus non vendatur
non valet quin possit vendi facta tamen trina denun-
ciatione. ff. de pig. actio. l. si conuenerit. si pignoris con-
stitutio dat potestatem vendendi ⁊ dominiū transferen
di: ergo tale debet posse transferri quale fuit penes debi
torem tempore licentie date, id est pignoris conuenti: et
si ipse posthabitum habet creditorem apud alium obli-
get obligatio secunda pendet ex dominio istius, ita ꝙ si
ex causa precedenti auferat dominium debitori: per con
sequens aufertur omnibus quorum ius pendebat ex fa
cto debitoris, vt al's hoc cōtingit in pacto. l. cōmiss. qr re
scissa venditione omnia rescinduntur que ante erant fa-
cta. ff. de in diem adiec. l. vbi. §. si marcellus. qr soluto iu-
re datoris ⁊ iure acquisitoris tollitur: cum ergo sic tolli-
tur, merito ius quod pendebat ex eo, ⁊ ideo cum vendit
ex potestate precedenti, ⁊ sic confundit omnia iura que
pendebant ex illo dominio: at quando recipit in solutū
tunc dominium suum causatur ab acceptione in solu-
tum non ex potestate sibi tradita vt vendat: imo ex eo ꝙ
modo accepit in solutum quod hodie habet, sed illud est
officium vi obligationis, ⁊ ideo cum sua macula trāsit.
¶ Ad id autem quod op. in si. glo. vel dic ꝙ videtur ⁊c.
potestis dicere ꝙ hoc recipit ex autoritate precedentis
contractus. Quod autem dicitur † ꝙ pignus non valet
3 in re propia per regulam iuris: in pignus. verum est vbi
tantum valet sibi vnum sicut aliud: at vbi non potest si-
bi tantum valere tunc pignus tenet etiam in re propria,
vt. d. §. latinus. nam sicut qui dn̄s est respectu habito ꝙ
possit sibi auferri dicitur non dominus, nam dominus
non vsucapit. ff. de vsucap. sequitur. §. lana. sed quando
potest auferri aliqua via vt per creditorem vel per actio-
nem quod met. causa. ⁊ tunc etiam dominus prescribit,
quia censetur nō dominus respectu habito ad illud ius
quod potest res aduocari, vt. s̄. quod met. causa. l. vis. de
vsucap. sequitur. §. si rem. si aduer. credi. l. j. ⁊. ij. ita ⁊ ha-
bito tali respectu res sua erit sibi pignori. ¶ Sed certe
4 circa † hoc quero: pone creditor primus accipit rem in
solutum a iudice vel a debitore (nam nō facio in hoc vim
quia semper idem iuris est) hanc rem vendidit alij, secū-
dus vult offerre emptori ⁊ rem recipere, dicet aliquis ꝙ
non per principium huius legis, ⁊. j. l. obligate. ⁊. j. qui
potio. in pigno. si generaliter. ⁊. ff. de distrac. pigno. l. cū
prior. Econtra videtur ꝙ sic, quia quando iste creditor
recipit in solutum, dominiū est nactus a debitore, ⁊ idē
si recipit a iudice: nam factum iudicis factum debitoris
reputatur, ergo attribuitur ei. ff. de euict. si plures. ff. de
euictio. si ex causa. de distrac. pigno. l. rescriptum. nam si
ita est ꝙ videtur recipere a debitore dum recipit a iudi-
ce ⁊ queritur a debitore potest offerri vt hic glos. ergo ⁊
si ipse vendit alij potest offerri: quia traditio non potest
plus transferre ꝙ sit apud eum qui tradit. de acquir. re.
domi. traditio. regula iuris: qui in ius. nam iste vendit vt
dominus, ⁊ dominium affectum penes se habet, vendi-
dit, merito secūdus aget contra eum. Nō obst. hoc prin.
quia illud habet locum quando vendidit iure credito-
ris debitore cessante in solutione, ⁊ sic ex potestate prece-
dente omni obligatione, sed hic non imo ex dominio si-
bi dato per debitorem vel iudicem quod erat iam affe-
ctum. Et ꝙ hoc sit verum patet per omnes contractus
qui postea fiunt ex illa obligatione: ⁊ ideo quādo vis cō-
sulere amico tuo qui vult emere ab alio qui habet credi-
tores, consule ꝙ emat a creditoribus anterioribus iure
creditoris distrahentibus. ¶ Statuto cauetur ꝙ si ali-
qua bona fuerint data alicui in solutū, ꝙ liceat cuilibet
creditori illius intra annum dicta bona recipere ⁊ tene-
re, oblata ⁊ soluta prius illa pecunie quantitate pro qua
data fuerunt in solutum. Alio statuto cauetur ꝙ si qua
persona acceperit in solutum de bonis alicuius, ⁊ ipsa
bona intra annum a die dationis alienauerit, ꝙ liceat
vnicuiqȝ creditori illius cuius bona data sunt in solutū
offerre ⁊ dare illi qui dationem in solutum acceperit, vel
succedēti in locum eius illam pecunie quantitatem pro
qua in solutum data fuerunt, ⁊ ille qui in solutum acce-
pit vel succedens in locum eius teneatur ipsa bona di-
mittere ⁊ cedere iura que habet in dictis bonis: modo
data fuerunt in solutū alicui qui illa alienauit, venit in-
tra annum alius creditor qui vult offerre illi qui aliena-
uit pecuniam ⁊ petit sibi restitui dictas res, modo que-
ritur an sit in electione istius velle offerre alienāti vel suc
cedenti in locum eius, ⁊ si est in sua optione ⁊ offerat a-
lienanti an alienans compellatur redimere, ⁊ si non po-
test veniat cōdēnandus ad interesse. Et in hac questione
consuluit Dyn. ꝙ erat in electione istius secundi credi-
toris, ⁊ ꝙ si redimere alienans non potest ꝙ veniat ad
interesse condemnandus: de quo plene in consilijs suis.
ix. questione.

¶ Si in causa iudicati pignus datum sit. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ An iudex potest victori dare licentiam vt sua auto
ritate distrahat.

CUm in causa. ¶ Sed
1 an † iu-
dex potest victori dare licentiam vt sua
autoritate distrahat. Uidetur ꝙ non,
quia in re ꝓpria nemo potest esse actor.
ff. de autor. tuto. l. j. Econtra videtur ꝙ
sic: quia lex dicit qui iudicati bona sua autoritate distra-
hūt. ff. de re iud. l. miles. §. qui iudicati ⁊c. Ergo a cōtra-
rio si autoritate iudicis licet: ⁊ hoc ibi not. in glos. per le-
gem. de reg. iur. non videtur. §. qui iussu. Item qr qd po
test pactum: vt. s̄. l. proxima. ita ⁊ hic, sed pactum potest
prestare autoritatē vendendi ergo ⁊ iudex: vnde autori-
tate iudicis poterit distrahere: sicut quis autoritate iu-
dicis ingreditur possessionē: vt. s̄. nemini licere sine iudi
cis autoritate se in posses. l. j. ⁊ solu. matrimo. dotis.

Summarium.

1 Victor aduersus victum tria habet remedia.

1 **In causa.** Dic† ꝙ tres vie dan
tur victori: vna est vt
res vendatur victori vt cuidam extraneo, ⁊
illa est vilior vt hic, alia est vt addicantur
bona victori pro debito, alia quod dentur in solutum.
Sed quidam dicunt ꝙ addici bona sit idem ꝙ in solutũ
dare: sed si esset idem ⁊ sic iudex posset in solutum dare
ad quid adiretur princeps? Respõdent ipsi, quia si a iu-
dice dentur pro toto debito videntur dari, sed quando
a principe videntur dari pro valore rei: sed certe etiam a
iudice possunt dari pro certa quantitate debiti, sed hoc
iudex exprimat, quare potest dici ꝙ addictio sit aliud ꝙ̃
in solutum datio: ⁊ erit ratio vt sibi dentur tenenda quo
ad de debito sibi satisfiat de fructibus rei: vt.ff.vt in pos.
lega.l.is cui.§.imperator.Jaco.

De remissione pignorum. Rubrica.

Summarium.

1 Creditor consentiens alienationi pignoris an et
quando sibi preiudicet.

Solita prudentia.
Ad contrarium de.l.sicut.§.super-
1 uacuũ.dic,† aut consentit creditor alie-
nationi pignoris pretextu solutionis ob
tinende, ⁊ tunc debitorem possidentem
⁊ eius heredem potest conuenire hypothecaria actio-
ne si non est sibi integre satisfactum, nec consensus pre-
iudicat, vt dicta.l.sicut.§.illud. Si vero consenserit eo a-
nimo vt possit remittere ius pignoris, tunc aut soluitur
contractus ⁊ redit res ad debitorem ⁊ habet obligatio-
nem: vt.ff.quib.mod.pig.vel hypothe.sol.l.si voluntate.
aut ex alio contractu, ⁊ tunc opp. hec lex vt non sit obli-
gata. Si autem dubitatur an animo liberali an animo
debitum obtinendi, tunc potest dici vt in dubio videa-
tur consentire vt debitum consequatur: ⁊ sic loquitur.l.
contra.§.superuacuum. Sed quare non cadit in obliga
tione propter verbum, facturarum rerum, cum fuerũt
obligata presentia ⁊ futura: nam quod.s.dixi potest ha-
bere locum in re specialiter obligata: sed quare non hic
propter generalem obligationem presentium ⁊ futuro-
rum? Respondeo, obligauit omnia bona presentia ⁊ fu-
tura: obligando presentia obligauit hanc rem de qua
queritur, obligando futura obligauit omnia que sunt
extra presentia, sed sub appellatione futurorum non cõ-
tinentur presentia, ergo apparet ꝙ res que presentiali-
ter sua est, fuit obligata propter verbum, presentium: qd
ius remissum est propter verbum, futurorum, non ca-
dit, quia obligando futura obligauit ea que non erant
in bonis, tunc ergo non intelligitur hanc rem inclusisse
in obligatione futurorum. Item dico ꝙ vt future intel-
ligantur obligate, intelliguntur obligate retro a tempo
re contractus: vt dicit litera hic, ab initio ei suppositam.
ff.de contrahen.empt.l.nec emptio. Et sic not. per istam
literam, ab initio, ꝙ vbi obligo omnia bona mea presen-
tia ⁊ futura, ꝙ tẽpus acquisitionis facte de rebus post-
ea acquisitis trahitur ad tempus conuentionis: vt hic
patet in fine huius legis: ⁊ est hic casus qui est valde
dignus notatu. Et facit ad questionem quam scripsi.s.
eo.l.si ignorante.dic vt ibi. Item facit in argu. ꝙ si com-
missio sit facta die iuridica, ⁊ citatio die feriata, ꝙ cita-
tio referatur ad diem commissionis, ⁊ sic valebit ⁊ tene-
bit de iure: arg. huius legis ⁊ videt̃ esse causa pro hoc.s.
de episco. ⁊ cleri.l. omnes qui vbiq3.§. verum si appari-
tor.coniuncta.l.vltima.ff.de iurisdic.omnium iudic. Et
post contractum inuenit remissum ius pignoris, ergo
nec propter verbum presentium, nec propter verbum
futurorum cadit in obligatione. Jaco.

Etiam ob chirographariam pecuniam pignus
teneri posse. Rubrica.

Summarium.

1 An propter debitum in diem potest pignus re-
tineri.
2 An pro naturali tantum debito.
3 Pignus an potest teneri pro alio debito ꝙ̃ chirogra
phario.

Pignus intercidit.
Sed pone ꝙ aliquis obligauit mihi
quoddam malum pignus pro decem,
quod forte non valet quinq3: et postea
obligat mihi aliud bonum pignus pro
decem, quod valet viginti: nunquid si ipse velit libera-
re bonum pignus habeo retentionem pro malo pigno-
re mihi in alio obligato? Videtur ꝙ sic argu. huius le-
gis. Sed tu dic ꝙ non: quia cum nullũ pinguius accipit
aliquis, lex consulit sibi cum accipit: sed malum spreuit
consilium legis, vnde lex non consulit sibi. ad quod est.l.
fina.§.fina.s.de pac.conuen. Mar. silly. de hac questio-
ne notat in Specu. de pignoribus. versicu. sed mutuasti.
Item pone ꝙ nulla pecunia debetur mihi sub pigno
re sed sine pignore tantum, nunquid si res debitoris ad
me perueniat habeo retentionem? Dic ꝙ non: vt.s. in
quibus cau. pign. taci. contrahi.l. si non inducta. ⁊ ibi
notat Mar. de his etiam plene vide. ff. de condic. indeb.
l. si non sortem.§. si centum. ⁊ per Cyn. in.l. cum eum.s.
1 commoda. Sed an† propter debitum in diem potest
pignus retineri? Videtur ꝙ sic: quia in diẽ debitor ⁊c.
ff. de condi. indebi.l. in diem. Econtra ꝙ non: quia non
est debitum nec potest peti. ff. si certum peta.l. certi con-
dictio. quando dies lega. cedat.l.j. ⁊ pro hoc facit. ff. de
compensa.l. quod in diem. ⁊.l. si cum militi.§.j. vel potest
dici aut habet iustam causam retinendi, quia debitor
forte dissipat bona sua, ⁊ tunc cõpetit retentio, al's non:
⁊ pro hoc.ff. de pigno.l. quesitum. ff. ex quibus causis in
poss. eatur.l. in possessione.§.j. ⁊.l. fulcinius.§. si in diem.
2 ⁊ argu.s. manda.l. si per ea. Sed an† pro naturali tan-
tum? Videtur ꝙ sic. ff. de compensa. etiam. Sed tamen
videtur contra qd hic dicit de debito ciuiliter ⁊ natura-
liter, quia dicit de mutua ex qua ciuiliter ⁊ naturaliter
obligatio oritur. ⁊ pro hoc.l. per retentionem. nam hoc
ius est cõtra regulam communem quod retineatur pro
debito pro quo non est obligata. Sed quod hic dici-
tur de secundo creditore in fine legis, an obtineat in fi-
deiussore vt debitor fideiussori offerat etiam pecuniam
chirographariam. Dicet aliquis ita videtur: vt.j. de fi-
deiusso.l.ij. ibi: enim debitum ⁊c. Sed certe videtur con-
tra, quia hic fideiussor habet defensionem ne teneatur
soluere nisi cedatur sibi ius hypothece: vt dicta.l.ij. in
princi. Nec obst. eadem lex in fi. ꝙ loquitur quando pri-
mo erat etiam obligata, ⁊ in secunda obligatione obli-
gata, nam cogitur illa pignora reddere nisi tota pecu-
nia soluatur, secus si postquam accepit, vt ibi notatur: ⁊
ideo dicendum est ꝙ non teneatur nisi illa pignora ex an
tecedenti contractu sint obligata, vt ibi in.l.ij. de fideius.
Sed in prima questione qua queritur quid in empto-
re pignoris qui sine ⁊c. Dicit glossa ⁊c. Sed contra hoc
obijcitur, nonne omnis exceptio que obtingit vendito-
rem ⁊ emptorem. ff. de pignor. si superatus.§. per iniu-
riam. de pactis.l. si tibi.§. pactum conuentum. ⁊.l. regu-
la iuris, quod ipsis.l. in ijs.§. nunc de secundo. sed potest
dici ꝙ hec exceptio obtinet ex causa, quia erat debitor
qui pignoratitiam intentabat vt loquatur de eo hec li-
tera: sed iste emptor non est debitor ⁊ ideo videtur ꝙ illa
sit exceptio personalis, sicut est exceptio compensatio-
nis: nam oportet ꝙ debitum sit, hincinde si quis vult
compensare:

compensare: vt. ff. de compensa. l. j. nisi in quibusdam casibus: vt eo. tit. l. verum. et l. si quid. sed regula est quod non, quia sicut in compensatione, quod regulariter est quod vnus non compensat alteri debitum, ita ad hoc vt competat retentio oportet quod agens sit debitor, et ita est exceptio personalis, secus est in reali, vt. ff. de exceptio. l. exceptiones. ¶ Sed in eo quod queritur an pignus possit vendi pro tali pecunia: dico quod creditor potest pignus vendere pro debito pro quo est obligatum, residuum reddet per pignoratitiam actionem: vt. ff. de pigno. actio. l. quamuis. in fi. sed ille poterit compensare. ff. de compensa. l. j. et ij.

3 ¶ Sed an † potest pignus teneri pro alio debito quod non est chirographarium, sed aliud pignus est obligatum. Videtur quod non, quia dum quis voluit habere aliud pignus discessit ab isto: vt. s. de pactis conuen. tam super do. quam super dona. l. fina. et pro hoc. ff. de precario. l. et habet. §. eum qui. et quia inclusio vnius est exclusio alterius. Econtra videtur quod sic, propter literam que dicit, etiam quasi dicat nedum pro alia. et pro hoc. ff. qui. cau. pign. tacite contrahi. l. fina. sed hec litera in contrarium facit que dicit: quam mutuam simpliciter, id est sine pignore acceperunt, sed exponitur, id est non solum pro illa pro qua est obligatum sed etiam pro alia pro qua non est obligatum aliquod pignus, et hoc credo verius. Hoc idem tenet Mart. filly. per aliam rationem, nam cui plus licet et minus ei licere debet: vt dicit regu. iuris, cui licet. sed ex quo licet retinere etiam ob chirographariam pecuniam vt hic, quod est maius: multo fortius debet licere quod est minus, scilicet retinere pro ea pecunia pro qua fuerat acceptum aliud pignus secundum eum. Item pro hoc facit quia in habentibus symbolum facilior est transitus: vt l. cum aquiliana. ff. de transac. ergo et c. Item facit quod not. per Dy. ff. ex quib. cau. in posses. eatur. l. ij.

¶ De distractione pignorum. Rubrica.

Vendum pignori.

¶ Hic aut fructus quos percipit creditor de re pignorata extat apud eum, et hoc casu sunt pignori: vt. s. in quib. cau. pig. taci. contrahi. l. quamuis. et debitum integrum remanet, et non fit compensatio speciei ad pecuniam. arg. ff. de pig. actio. l. si conuenerit. in princi. et. s. de pac. pigno. l. j. aut creditor conuertit fructus quos percipit in suam vtilitatem vel eos vendidit et sic factus est debitor pecunie, et tunc compensatio pecunie hincinde est, et sic pignus liberatur, vt hic et arg. dicte. l. si conuenerit. j. respon. et. s. de compen. l. inuicem. Compensatio enim debet fieri vbi hincinde debetur pecunia: vt eo. tit. l. fin. in princ. et ibi not. et secundum hoc intelligo omnia iura fructus non debitum compensari: vt. s. de pig. actio. l. j. et ij. et de vsur. l. ex predio. et de pignori. l. dominij. Jac. but.

Summarium.

1 Si pignus incerto debitore vendatur, an valeat venditio.

2 Que requiruntur ad hoc vt valeat venditio pignoris.

Creditor hypothec.

1 ¶ Notum debitori facere. Sed † quid si non notificaui debitori, an valeat venditio. Videtur quod non, quia non est obseruata forma: vt. ff. de pred. mino. l. ij. et. ff. ad municip. l. constitutionibus. ff. manda. l. diligenter. Item pro hoc facit, quia quando ob debitum fiscale venditur res, debent multa interuenire, et si aliquod desit, venditio est nulla: vt. s. de rescind. vendi. si quis. et idem probatur. j. si propter publi. pensi. l. j. et ij. de fide instru. et iure haste fisca. l. j. et per totum. Econtra videtur quod valeat venditio, quia hec lex dicit etiam quod bona fide debet vendere: et ego video quod etiam si mala fides adhibeatur valet venditio, sed agit pignoratitia contra emptorem, vt. j. si vendi. pigno. agatur. l. j. et l. cum contra bonam. et hoc si habeo potestatem vendendi, nam

2 quedam sunt † preambula ad hoc vt venditio possit fieri vel quod pactum absit, et tunc sine denunciatione, et vbi non est factum pactum de non vendendo tunc debet denunciari, vt. ff. de pignoratitia actione. l. si conuenerit. j. de iure dotium. l. fina. Sed ad executionem venditionis considerantur tantum que hic dicuntur: scilicet prescriptio, et quod bona fides adhibeatur, et quod denuncientur debitori. Si ergo habet potestatem vendendi, licet non recte censetur, videtur quod valeat venditio: nam inter cetera que sunt necessaria in venditione pignoris necessaria est bona fides, sed licet non adsit bona fides non fit propter hoc venditio inualida, licet secus sit in fisco qui vendit rem aliquam propter tributum non solutum, vbi si abest bona fides venditio non valet: vt de rescinden. venditio. l. si quas. Cum ergo absentia bone fidei non facit contractum nullum, merito et omissa denunciatio non faciet contractum nullum, licet agatur pignoratitia. et ad hoc. j. si vendito pigno. agatur. l. cum contra bonam. et ita fuit obtentum in ciuitate nostra cum de hoc fuisset questio, et dictum fuit quod venditio teneret et dominium transit: et certe hoc lex videtur innuere. et. j. eodem. l. si cessante. cum glossa que est hic que dicit, aut conuenit de vendenda et c. sed certe illud nihil facit, quia illud est ad habendam potestatem venditionis: sed hic loquitur de executione potestatis. Jaco. de arena.

¶ Si vendito pignore agatur. Rubrica.

Summarium.

1 Emens a creditore pignus si plus vendiderit quam valeat debitum, quam actionem habet debitor pro recuperando quod plus est.

Si creditore pign'.

1 ¶ Sed † quid si creditor cessit alteri iura et pignora et ille plus habuit, quo iure eget debitor ad habendum superfluum. Potest dici quod eget contra suum creditorem quasi per alium fecerit pignoratitia actione: vt. ff. de verborum significatione. l. si seruum stipulatus. et de legatis. j. si quis inquilinos. si non est soluendo, creditor conuenit forte debitorem ipsum qui vendidit in subsidium actione in factum que est ex equitate. Jac.

¶ De luitione pignoris. Rubrica.

Intelligere debes.

¶ Potest poni exemplum: si fideiussor dedit pignora, postea successit debitori vel econtra et sic personalis est extincta, nihilominus durat obligatio pignoris, vt. ff. de solutionibus. l. cum quis. §. finali. Potest etiam poni exemplum vt dicit glossa: et est argumen. l. ista. Ad questionem qua queritur si mulier consenserit alienationi quarundam rerum, et agit hypothecaria contra possessorem rerum obligatarum, et ille excipiat de cessione actionis, et ipsa non potest cedere contra aliquos quia remisit ius pignoris, an obstat ei exceptio cedendarum actionum. Certe ex hac litera videtur quod non: nam hic dicit quod sublato principali remanet hypothec. Sed pone quod creditor agit hypothe. contra illum qui possidet cum iam sit prescriptum personali, certum est quod potest per hanc legem. Sed pone quod possidens dicit paratus sum tibi debitum soluere, sed cede mihi illa iura tua: creditor non potest cedere personalem, quia est ei prescriptum, nunquid summouebitur exceptio cedendarum actionum? Certe non quia vbi non habeo actionem non obstat exceptio cedendarum actionum, sed vbi habeo tunc sic. ff. qui po. in pi.

gno.habeā.l.mulier. ⁊ pro hoc facit.j.de fideiussor.l.pignoribus. Si dicas quid ergo dicit lex, de solutioni. stichum.§.si creditor. Respondeo, loquitur quando propter nullam actionem cedere poteram, ⁊ quando ille cōtemplatione cessionis habens intercessit pro debito fideiubendo vel mandando, secus quando non fecit propter hoc: ⁊ de hoc dicetur dicta.l.pignoribus.

¶ De iure dominij impetrando. Rubrica.

Summarium.

1 ¶ Si debitor moretur in solutione debiti, quid creditorem facere oportet.
2 Pignus quo tempore potest a creditore distrahi.

Vetustissimam. ¶ Sz an ante predictum † tempus potest creditor habere aliquod remedium. Respōdeo hoc modo. Dic ꝙ faciet citari debitorem, ⁊ si veniet faciet eum condemnari ⁊ detrudi in carcerem, ⁊ pignus capi in causam iudicati ⁊ distrahi. Si vero non veniat ⁊ latitat tollet tenutam de eodem pignore ⁊ ꝙ vendatur per executorem, ita ꝙ vendatur tanquam pignus pretorium, non tanquam conuentionale: nam potest in eadem re vtrunqꝫ pignus consistere conuentionale ⁊ pretorium. ff. de annu.leg. ⁊ fideic.l.fundus. §. de iudicijs.l.cum debitoris. ⁊ fiet venditio per legem.ex quib.cau.in possessio.eatur. fulcinius. ⁊ per legem.§.de ijs qui ad ecc.cōfu.l.presenti.

1 (margin, beside "te predictum": 1)

2 ¶ Cum queritur de pignore † quo tempore possit distrahi a creditore refert vtrum sit conuentionale an pretorium, vel iudiciale. Si conuentionale, aut actum est quo tempore distrahi debet, aut actum est quod nunquam distrahi debeat, aut nihil est actum. Si actum est quo tempore distrahi debet, distrahitur secundum formam pacti, vt in hac lege: verum antequam vendat, licet per pactum teneatur denunciare debitori, dicitur de distrac.pigno.l.iiij. Si vero actum est ne distrahi possit, tunc distrahere potest non obstante pacto trina denunciatione premissa, ⁊ elapso biennio a tempore trine denunciationis, vt.ff.de pignorati.actione.l.si conuenerit. ⁊ dic vt ibi, ⁊ in hac lege probatur: dicte vero trine denunciationes fiunt per interualla trium dierum. arg.ff. de public.iudic.l.inter accusatorem. Si vero nihil est actum, tunc post bienium a tempore premisse denunciationis potest distrahi: vt hac lege. §.sin autem nulla. Si vero sit pignus iudiciale, distrahitur post duos menses a tempore capti pignoris numerandos. ff. de re iudica. l.debitoribus. Si vero est pignus pretorium, variatur de tempore quo distrahi potest: verum hoc credo verū vt post tempus a iudice determinatum possit distrahi, quia in lege vbi fit mentio de distractione huius. §. de bonis autorita.iudic.possiden.l.cum proponas. non exprimitur tempus, relinquitur ergo iudicis arbitrio: vt ff.de crimi.expi.hered.l.j.circa medium. Pet.

¶ De contrahenda ⁊ committenda stipulatione. Rubrica.

Summarium.

1 ¶ Si pater promisit filium suum consentire cum peruenerit ad legitimos annos sub pena: eo non consentiente an debeatur pena.

1 Magnam legū. ¶ Sed quid † si promisit filium suum facere consentire cum venerit ad etatem quatuordecim anno. ⁊ promisit penam si non faceret, non fecit, petitur pena ab eo, ipse dicit ꝙ non commisit in penam quia non habet in memoria quando puer compleret.xiiij.an. queritur an pena committatur. Et videtur ꝙ non a contrario sensu huius litere: nam hec lex dicit si quis certo tempore, sed istud est incertum vt dies nuptiarū, nam siue dicatur cum talis peruenerit in eam etatem, vel cum nupsit lego ei tantū, dies incertus est.ff.de lega.j.si certus. §. de nupt.l.sancimus. ⁊ quando dies lega.cedat.l.si dies. Econtra videtur ꝙ licet sit incertum ipsum peruenturum ad illam etatem: tamen est certum si contingat ipsum viuere ꝙ perueniat.§.quando dies lega.cedat.l.ex his. ⁊ de facili potuit scire propter consanguinitatem: vt.§.de in integ. restitu.l.de tutela.ff.vnde cognati.l.octaui. ⁊ sic videtur hic, nam sciuit vel quasi de facili scire potuit, ⁊ sic pena committitur per eandem literam. Jaco.

Summarium.

1 ¶ Si quis tanꝙ procurator fecerit aliquem condēnari, vtrum propter hoc presumitur esse procurator.
2 Publica scriptura prefertur priuate.
3 Si due scripture apparēt facte vna die, vtri potius creditur.
4 Si instrumentum dicat ꝙ talis tenet ab ecclesia talem rem in emphyteosim an probet dominium.

Optimā questionē. ¶ Quod hic dicitur de seruo ꝙ presumitur seruus filius cui fuit stipulatus: idem credo
1 in procuratore † si tanꝙ procurator egit contra debitorem meum ⁊ debitor codemnatus ꝙ presumatur procurator meus fuisse. Sed quid econtra si condemnatus fuit aliquis tanꝙ procurator meus, an per hoc probetur ꝙ fuerit meus procurator vt sic teneat ex illa sententia: an vero possim dicere eum non esse meum procuratorem. Respon. si probatur non: ⁊ est ratio diuersitatis, quia hic admiserat eum tāꝙ seruum talis, ⁊ in casu premisso tu condemnatus admiseras eum vt meum procuratorem. Item ibi ego habeo ratum quod fecit vt procurator: vt.ff.de condict.indebi.l. indebiti. nam ego habendo ratum facio eum procuratorem. ⁊ pro hoc, de euictio.l.si cum venditor.§.fina.ad macedo.l.fin. sed in hoc casu non est ita, quia alter approbauit eum vt procuratorem non dominus, ⁊ ideo non domino preiudicat, quia non debet alteri ⁊c. vt dicit regula iuris: sed si agat iste contra dominū debet probare ꝙ fuerit eius procurator, nam ⁊c. ff. de noui oper. nuncia. cum procurator. extra de offi.iudi.deleg.c.cum in iure. Sed quomodo apponitur locus instrumento, an ita: actum Padue, an vero actum in tali loco ciuitatis: ⁊ videtur sufficere dicere de ciuitate, quia hec lex dicit in tali ciuitate. Sed contrariū est, quia locus singularis apponitur: vt in tali domo vel ecclesia.auf.quib.mod.natura.effician.legiti.§. quantū. ⁊.ff.de actioni. ⁊ inscrip.libellorum. ⁊ hoc tenet Guil. in Spec.de instrumē.editio.§. postremo. al's instrumento. versi.quid si loca. ⁊ Joan.and.extra de senten. ⁊ re iudi. c. abbate sane. in glos. scilicet donatio. ⁊ dic vt ibi. ⁊ de hoc not.Jaco.de but.in.l.lecta.in fine.ff.si cert.peta. ⁊ vide quod not.in auf.de fide instru.§.j.colla.vj. ⁊ extra de probat.ca.quoniam contra falsam. Item dicit ꝙ debet probari ꝙ tota die ille fuit in tali loco quando in primo instrumento erat adiecta tantum dies ⁊ non hora: nam si hora sit instrumento adiecta satis est probare ꝙ tota illa hora fuit ibi, non tamen ponenda est hora in instrumento: vt. ff. quod vi aut clam.l.aut qui aliter.§.primo. de actio. ⁊ inscrip.l.libellorum. vbi dicit de hora. Quod autem hic dicitur in textu potest probari per scripturam quomodo habet locum: nam nonne ita bene creditur prime sicut vltime? Dic quod credetur vltime eo
2 quod † prima erat priuata, secunda publica: ⁊ sic potior publica: vt qui potiores in pignore habeantur.l. scripturas. Uel si vtraqꝫ erat publica: dic ꝙ vltima erat maioris autoritatis forte ratione notarij qui erat magis fidelis.

gis fidelis.argumen.de edendo. si quis ex argentariis. et idcirco dicit glossa ꝙ iudex hoc examinet. Quid si vna est tante autoritatis sicut alia. Dic ꝙ tunc oppo.ꝙ scripture diuerse derogent sibi fidem, ⁊ absoluitur reus quasi non sit probatum per.l.scripture.s̄.de fide instru.
3 ¶ Sed quid † si due apparēt scripture facte eadem die, sed in vna dicitur, facta die lune indistincte, in alia dicitur facta die lune ante tertiam: vel pone, testis deponit ꝙ contractus factus est die lune, alius dixit eadem die lune ante tertiam, dic ꝙ primum trahitur ad secūdum, sm Guil.vt not.in Spec.de teste.§.iam de interrogatoriis.versi.quid si vnus.circa fi.versi. ⁊ facit ꝙ not. etiam ipse Guil.de instru.edit.§.instrumentum.versi.item opponitur. ⁊ versic.sed pone.⁊ facit qđ not.per Archid.iij. q.ix.c.nihilominus.⁊.ff.de testib. l.ob carmen. ⁊ qđ not. per Io.andre.in.c.si eo tempore.extra de elec.lib.vj.⁊ facit qđ no.C.de dona.ante nup. l.cum in te. cum casu suo.
4 ¶ Sed † quid si ecclesia agat contra Titium ⁊ producat instrumentum vnum vel plura quibus cauetur ꝙ ecclesia eandem rem quā petit a dicto Titio cōcessit Seio in emphyteosim, an ecclesia doceat se habere dominiū vel possessionem in dicta re: vide qđ no.de hoc Spec.de locato. §.nunc aliqua. versic.lvij. Sed quid si producat instrumentum in quo continetur ꝙ talis donauit dicte ecclesie dictam rem, non docendo aliter de iure suo, an obtinere debeat. Dic vt ibi nota.in dicto.§.in versi.lviij. vbi plene de hoc, ⁊ dic si donans est dominus probatur habere dominium ⁊ sic vtilem in rem, per.l.penult.s̄.de sac.sanc.eccle.aut non dominus ⁊ non probatur habere publicum nisi donans tempore donationis erat in possessione, vel nisi etiam probet se possidere.

¶ De duobus reis promittendi ⁊ stipulandi. Rubri.

Summarium.

1 ☞ Si vnus ex correis totam summam soluat, vtrum actio integra ei cedenda est an vero pro parte.
2 Uno ex correis insolidū exacto quomodo ceditur actio ei a creditore, an contra quemlibet an contra vtrunqꝫ.
3 Si non ceditur actio, debitor quanam actione aget aduersus correum.

Creditor phiberi.

1 ¶ Sed queritur † an insolidum actio sit cedenda soluenti vel pro parte. Dicit glos.⁊c. vel potest dici ꝙ est differentia an pecunia peruenit tota ad conuētum, ⁊ tūc non ceditur actio, cum ipse habeatur vt principalis ex quo pecunia ad eum tota peruenit: aut peruenit pecunia tota ad alterum contra quem petitur cedi actio, ⁊ tunc insolidum cedatur, aut equaliter, ⁊ tūc pro parte, vt probatur.ff.commoda.l.vnde queritur. Item pro hoc quia ille habetur principalis ad quem tota pecunia peruenit.de iureiuran.si pro patre.§.fi.ad maced.
2 sed iulianus.§.j. ¶ Super vltima questione † qua queritur si tres erant in.xxx.obligati, ⁊ vnus insolidum fuit exactus, an insolidum.xx.contra vtrunqꝫ, an in decem contra quemlibet sit facienda cessio. Uidetur ꝙ insolidum, quia debet cedi talis qualis est: nam ius habet insolidum, ergo illud cedat. Sed sm hoc, quid si vnus est soluendo alter non, an soluet. Respondeo non, quia cōmune est periculum mihi ⁊ sibi. ff.pro socio.l.verum.§.si cum testamentum. Dicas ꝙ conueniat eum insolidum, si tamen sit non soluendo poterit partem sibi imputare: nam ad vtrunqꝫ pertinet onus illius qui est non soluen-
3 do. ¶ Super † eo autem quod queritur quid si non fuerunt cessa, quia non fuit petitum ⁊c. Dicit gl. agi actione negotio.gesto.sed hoc videtur mirū: nam quomodo aget actione negotio. gesto.cum nomine suo soluerit. Item quia fuit tale negotium qđ non poterat geri sine parte alterius: ⁊ sic non deberet agi actione negotio.gesto. vt.s̄.de neg.gest.siue pro fratre, ff.commu.diuidun. si quis putans. §.j. vnde non videtur hoc bene dictum. Alij dicunt ꝙ actione in factum cuius tenor ⁊c. ⁊ hoc dicit Sy.vt.ff.de prescrip.verb.quoties. s̄.de sacrosanc. eccle.l.sancimus. nam nullam de rigore habet vt fideiussor: vt. ff.de fideiusso.l.vt fideiussor.potest teneri sententia Azo. qui dicit aut sunt socij, ⁊ tunc vnus pro alio videtur fideiubere, ⁊ sic aget mandati: aut non sunt socij, et tunc peruenit ad vnum tota pecunia, ⁊ tunc si ipse conuenitur non repetit ab alio, aut pars pro ea parte aut nihil, ⁊ tunc videtur fideiussisse, ⁊ sic mandati aget, ⁊ sic secundum hoc debemus dicere ꝙ pecunia inducit mandatum. Iaco.de are.

Summarium.

1 ☞ An auē.hoc ita, habet locum in fideiussoribus.

Authentica.

1 Hoc ita. ¶ Credo † hanc authenticam etiam in fideiussoribus locum habere: nam quod dicit auē.presente. loquitur quando inter fideiussorem principalem est questio vbi locum habet illud beneficiū: at inter duos fideiussores credo hoc locū habere, ⁊ per hoc ipso iure iuuabitur, per epistolam autem diui Adria.iuuantur fideiussores ita demum si illa exceptio fuit opposita ⁊ admissa a iudice, ⁊ ideo consulo ꝙ fideiussores etiam faciatis renunciare beneficio huius authentice.

¶ De fideiussoribus. Rubrica.

Si Lysias. ¶ In gl.j.ibi, In le.iul. de vi priua. Quidam vt hic Mar. ⁊ Pet. dicunt ꝙ hoc exemplū videtur dubitabile: quia per leg. iul. de vi priuata.adimitur tertia pars bonorum. Item imponitur pena relegationis non exilij: vt.l.j.ff.ad leg.iul.de vi priua. ⁊ not.in.l.ij.j.eod. titu. ⁊ ideo Petr. ponit exemplum in extraordinariis delictis per.l.hodie.ff.de penis. sed quidam alij vt Richar.malumb.ponit exemplum per.l.nemo vel in foro.s̄.de episco.audien. ⁊ de postulando.l.nemo vel in foro.vbi iudex si dissimulando coram se in causis susceperit hereticum aduocatum, exulat, ⁊ punitur dimidia parte bonorum. Sed certe hoc exemplum mihi non multum placet, quia ibi non exulat perpetuo sed ad tempus: ⁊ sic improprie ibi ponitur, vt ibi not. Item ponit Richar.predictus etiam exemplum in procuratore qui instrumentum domini sui prodidit ⁊ tradidit parti aduerse, qui adempta parte bonorū dimidia in perpetuū relegatur: vt.l.si quis aliquid. §.si quis instrumentū. ff.de penis. Item ponit exemplum in eo qui poculum amatoriū dedit, qui in insulam perpetuo relegatur adempta parte bonorum: vt dicta.l.si quis aliquid. §.qui abortionis. ⁊ predicta duo exempla satis placent ⁊ magis ꝙ exemplum huius gl. quoniam hoc exemplum gl. duabus rationibus non procedit sm eūdem Rich.malum. Prima, quia hic in textu dicitur parte, ergo intelligitur de dimidia per.l.nomē filiarum.§.portionis.de verbo.signifi.⁊.l.etiam partis.ff. de vsufruc. non autem de tertia, vt ponitur in exemplo glosse. Secunda ratione quia textus hic dixit, exulare. Sed per leg.iul.de vi priuata.non imponitur pena exulationis sed relegationis: vt dicto.§.item lex.ergo hoc exemplum glos.non procedit. Tu ergo pone exemplum, vt.s̄.dixi.

Summarium.

1 ☞ Si fideiussor petat a creditore sibi cedi actionem aduersus confideiussorem quem liberauerat creditor an obstet exceptio cedendarum.
Et quid de hypothecaria, nume.2.

1 **Creditori.** ℂ Sed an† si creditor aget cõtra vnum fideiussorem, ⁊ ipse petat sibi cedi cõtra cõfideiussorem, ⁊ ipse creditor non possit cedere quia iam eum liberauit, an obstet ei exceptio cedendarum actionum. Et videtur ꝙ nõ. ff. de fideius. si stipulatus. §. j. ⁊ de solu. in his. §. j. Non obst. de solu. si stichum. §. si creditor. quia loquitur ibi quando contra principalem debitorem culpa sua creditor non potest iuribus cedere mandatori, ⁊ eodem modo loquitur. l. si pupillus. de administ. tuto. vel potest dici aut fideiussores intercesserunt contemplatione mutui periculi quia non fideiusset vnus solus sine alio: et tunc obstat exceptio pro eo qđ non potest cedere iura contra alium cõfideiussorem, quod est verum nisi sit principalis idoneus ⁊ soluendo, ita ꝙ non intersit actionem cedi contra fideiussorem. Si vero non fideiusserunt contemplatione mutui periculi, vt quia primo vnus datus est, postea alij: tunc non obstat exceptio si non cedantur iura contra secundo fideiubentes, ⁊ ita potest intelligi illa. l. si stipulatus. arg. pro hoc. j. eod. si creditor. ff. manda. si mandato Titij. §. fina.
2 ⁊. j. eod. pignoribus. Sed † quid de hypothecaria si sibi non competit, an obstet exceptio cedendarum actionum: ⁊ videtur ꝙ non, vt. j. eod. l. pignoribus datis. ꝙ enim dicitur ꝙ cedantur iura etiam in pignore, verum est si habet, al's non. ff. man. l. procuratorem. §. si liber homo. Potest dici aut acceptis pignoribus fideiussit, ⁊ tũc obstat exceptio nisi cedat: vt quando mãdauit creditori vt pecuniam cederet ⁊ acciperet bona pignorata, que si creditor non accepit non agit contra eum qui mandauit: vt. j. eo. si creditor. ff. manda. si mandato Titij. in fi. al's non, vt. j. eo. l. pignoribus. Alij dicũt semper obstare exceptionem non obstan. l. pignoribus. quia ibi ignorabat ea prescribi ⁊ sic non potest sibi obijci culpa. ℂ In glos. vlti. in fi. Hec glo. videtur innuere contrarium eius quod nota. ff. de tute. ⁊ ra. distra. l. si ex duobus. ⁊ dominus Uber. tenebat opin. alterius glos. vt nota. ff. de fideius. vt stipulatus. §. j. Jaco. de are.

Summarium.

1 Principali debitore existente non soluendo fideiussor conuenitur.

Authentica.

1 **Presente.** ℂ Sed † quid si est certum ꝙ principalis nihil potest facere, an conueniatur fideiussor. Respondeo sic: vt argu. ff. si certum peta. l. fina. ⁊ de verbo. oblig. l. decem. Jaco. de are.

ℂ Que sit longa consuetudo. Rubrica.

Summarium.

1 Consuetudo vtrum debeat probari.
2 Actus quando dicitur esse frequens ad hoc vt inducat consuetudinem.
3 Si alia sit consuetudo actoris alia rei, que magis attendi debet.

Preses prouincie. ℂ Signatur cõtrarium ad legem. ff. de proba. l. ab ea parte. Respõdeo illud in iure scripto qđ non probat', istud in consuetudine que probatur: sed certe consuetudo non probatur: vt. ff. eod. sed ea. ⁊ l. seq. ⁊ ad hoc
1 de diuer. of. lib. xij. viros. Respon. † ius cõsuetudinariũ, adde generale per totũ orbem, ⁊ tunc est certa consuetudo ⁊ non probatur: vt est de celebrãdo festo natiuitatis domini, vnde eo die quo celebratur est feriatus. Si vero sit particularis, illa non potest sciri nisi per homines illius oppidi, nec potest sciri per presidẽ qui aliunde venerat: nam si esset de loco non oporteret probari: nam quedam sunt nota iudici ⁊ non probantur, vt consuetudo loci vbi iudex est de loco, al's vero si non sit de loco oportet probari: ⁊ ideo dicitur fide iudicis faciendam, ⁊ ideo probatur quia tribuit quod non tribuit ius commune ⁊ aliud denegat ꝙ ius commune, similiter in. l. ab ea parte. et sic videtur concordare ⁊ non contradicere: nam ibi qui vult dicere vsuarium a iure communi priuatum debet probare sic ⁊ hic: imo. l. ab ea parte. non dicit ius non probari, sed ꝙ ius non probetur potest melius allegari, scilicet quia iudex supplet de iure ⁊ de facto, ⁊ ideo nõ est opus probari: vt. s. vt que desi. aduo. par. iud. sup. hinc est ꝙ tenetur si per imprudentiam ⁊c. instit. de obliga. que ex quasi delic. nascun. §. ij. sed dicenda est expressa que dicit ius non probari. extra de appella. c. sepe.
2 Qd autem frequens † actus sit binarius vel ternarius non dicit lex. de episco. audien. l. iij. que ad hoc allegatur in glos. quia ibi loquitur de transgressione: sed melius dicit hic in auf. de defen. ciui. §. si. de cur. furio. l. cum alijs. ff. de testibus. l. testium. quia sepe ponitur pro bis, ⁊ propterea. ff. de re iudic. l. de vno quoqꝫ. ibi: sepius. quod ex-
3 ponitur per. l. contumacia. in eod. titu. ℂ Super eo autẽ quod in glos. † queritur quid si alia sit consuetudo in foro actoris ⁊c. ita dicas ꝙ quando inter duos habentes diuersas consuetudines vertitur questio ⁊ queritur que consuetudo spectetur. Dic ꝙ aut hec contentio in qua queritur de consuetudine vertitur circa processum, vt si in ciuitate vnius sint ferie in ciuitate alterius non, vt cõtingit in festo beate Margarite quod diuersimode celebratur sm diuersas consuetudines, ⁊ tunc seruatur locus iudicij, vt. ff. de testi. l. testium. in fine. Si vero tractetur de iure quod vertitur ad dirimendam questionem: tunc aut nascitur ius istud ex cõtractu ⁊ tunc spectatur locus contractus, cum ex contractu iam sit ius quesitũ alteri. de euictio. l. si fundus. de vsur. l. j. Si vero nascitur ex delicto, tunc locus delicti inspicit': vt. s. de noxal. l. ij. ff. de extraor. cri. l. saccularij. vbi de cri. agi oport. auf. qua in prouincia. ita ꝙ punit' sm leges illius loci vbi deliquit. Si vero sit contẽtio de iure qđ esse debet ex quadam necessitate vel facultate circa rem: vt si dicam ꝙ possum facere in meo quod volo, tu dicas contra ⁊ ita est questio de facultate circa rem, ⁊ tunc inspicitur consuetudo loci vbi res est: vnde si duo Florentie disceptarent, ⁊ vellet forensis edificare cum ibi sit consuetudo de edificando vsqꝫ ad certam altitudinem ⁊ ille vellet altius edificare, ⁊ illa questio esset corã preside illius prouincie, inspiceretur consuetudo que est ibi vbi est domus que edificatur. s. de edifi. priua. l. an in totum. de admini. tuto. l. fine herede. §. lucius. Et est ratio quia tractatur de honore rei: ⁊ sic consuetudo que est ibi est inspicienda. argu. de prefecti. digni. naturali. lib. xij. l. iij. ⁊. l. fina. vel pone Padue est consuetudo ꝙ inuestitura sit in masculis ⁊ in feminis licet succedatur per masculos, ⁊ dicam inspici consuetudinem loci contractus. ff. de reg. iur. l. semper. Sed quia supra dixi si est consuetudo de iure ꝙ debet esse ex quadam facultate rei ⁊c. ℂ Quid si forensis habet terram in territorio Padu. statuerunt paduani ꝙ nullus possit extrahere blada de districtu suo, an teneatur forensis stare huic legi, an poterit portare frumentum sicut placuerit sibi. Et videtur ꝙ lex possit ei indici. de vsufru. si pendentes. §. si quis cloacarũ. Econtra. ff. de muneri. ⁊ honorib. l. munerum. §. preterea. non obstat. l. si pendentes. quia ibi dicit ꝙ non fuerint forenses: vnde credo ꝙ erãt terrerij quibus lex potest imponi, secus si essent forresterij. argu. s. de summa trinitate. l. j. cum similibus ibi notatis. Jaco. de arena.

ℂ De donationibus. Rubrica.

Sancimus.

§. Si quid autem.

ℂ Per

¶ Per diuersa tempora. per literam istam potest dici ꝙ non valet quod fit quotidie, scilicet ꝙ tot sint donationes quot possunt consistere intra legitimam quantitatem, nam debet fieri per diuersa tempora, vt hic: nam cum plura exiguntur, vno deficiente totum deficit. ff. de diuor. l. fin. ff. de itine. actuqꝫ priua. l. iij. §. deinde. sed debet fieri vt pluribus donetur. Iaco. de are.

¶ Explicit liber octauus.

¶ Incipit liber nonus.

¶ Qui accusare non possunt. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Accusans absolutus an potest petere ab accusatore expensas vt tanquam victus victori condemnetur.

Qui crimen.

1 ¶ Sed an † absoluto accusato debet accusator dănari ei in expensis per literam victus victori ⁊c. de iudic. prope. §. sin autem. Dicunt quidam ꝙ non, quia satis est calumnie pena ⁊ non debet bis puniri pro eodē delicto: vt. ff. nau. cau. sta. l. licet. §. fi. Sed canoniste dicunt ꝙ sic: extra de penis. c. calumniam. ⁊ de dolo ⁊ contu. c. nullam. in glos. vlti. Iaco.

Summarium.

1 ☞ Si iudex statuit terminum actori ad producēdum testes vel instrumenta, an elapso termino admittatur sine noua dilatione.

Si ea que crimen.

1 ¶ Sed quid † si iudex statuit terminum ad producendum testes ⁊ instrumenta: an post tempus poterit quis prbducere non petendo nouam dilationem, sed re ipsa producendo. Hec litera innuit ꝙ non, quasi intelligatur renunciasse. pro hoc de iudic. auꝫ. iubemus. Item pro hoc, quia remittentibus actiones suas ⁊c. de edili. edic. queritꝫ. §. si venditor. s̃. de reb. cre. l. si quis iusiurandum. de condi. inser. l. penulti. ⁊ pro hoc extra de testa. c. de testibus. pro hoc facit quod not. j̃. tit. ij. l. si accusatoribus. in glos. j. contumaci. Econtra videtur ꝙ sic, quia probatio non est angustanda. de hereticis. quoniam. de reb. credi. l. generaliter. ff. de testibus. l. testium. §. ij. Contra. tenet Spec. in tit. de dilatio. §. videndum. versi. quid si datus est terminus. imo iudex debet admittere probationem. iuxta illud de questionib. l. vnius facinoris. §. pe. Item quia iudex dʒ sepius interrogare an aliquid noui addi desiderent. s̃. de iudic. l. iudices. ad hoc potest dici ꝙ si omnia sunt integra, id est nihil plus deperit aduersario, si admittatꝫ probatio non dico ꝙ detur noua dilatio tunc admittatur. Si vero damnificaretur quia amisisset suos testes, quia sunt mortui per quos reprobasset istos qui modo producuntur non admittitur, ⁊ hoc dico per legem. ff. de opti. lega. mancipiorum. Alij dicunt eum non admittendum nisi probauerit ꝙ de nouo superuenit illa facultas. extra de exceptio. c. pastoralis.

Summarium.

1 ☞ In criminalibus an habet locum reconuentio.
2 An accusatus potest accusare.

Neganda est.

1 ¶ Ex hac lege potest dici † ꝙ in criminalibus non habet locum reconuentio: nam siue secunda maior sit prima, proceditur in secunda: vt. s̃. l. j. siue sit secunda par vel minor ⁊ non prosequitꝫ in secunda. Si vero in secunda prosequatur quis suam iniuriam proceditur in secũda non in prima: ⁊ sic non habet locum reconuentio in aliquo predictorum casuum: nam tunc est reconuentio cum proceditur in vtraqꝫ. de senten. cum Papinianus. ⁊ in auꝫ. ⁊ cōsequēter. In tertio vero cum accusatus prosequitur suã iniuriam proceditur in secunda ⁊ non in prima, licet secunda sit minor vel equalis, quia presumitur maior cum prosequitur suam iniuriam. nam ⁊c. ff. de accusa. l. hi tamen omnes. ⁊ l. qui publico. Sed si primus prosequebatur suam iniuriam, ⁊ secũdus similiter: an habet locum reconuentio vt de vtraqꝫ cognoscatur? Dicũt quidam ꝙ sic, ⁊ dicũt ꝙ gl. male dixit, ⁊ dicunt ꝙ. l. assiduis. que hic allegatꝫ nihil facit. Sed certe ⁊ doctores iuris canonici dicunt ꝙ non habet locum recōuentio in causis criminalibus: sed cum agitur vna non potest agi alia. Qr hoc sit verum ostendo: nam aut secunda est maior ⁊ proceditur in secunda tantum. s̃. l. j. Si par hincinde, quia neuter suam iniuriam prosequitur non habet locum reconuentio, sed primus prefertur. Si est ita ꝙ vbi omnia sunt paria ꝙ occupantis melior est conditio, ita ⁊ quando vterqꝫ suam iniuriam prosequitur debet esse occupãtis conditio melior: quia si diceres secundum admitti, alter repelleretur ⁊ denegaretur priori quod posteriori concederetur quod esse non debet per. l. assiduis. ⁊ ideo debemus tenere ꝙ in criminalibus non habet locum reconuentio. Illi autem qui redarguunt hanc glos. intelligunt ꝙ vtraqꝫ questio agatur: sed certe in criminalibus non habet locum reconuētio vt superius est probatum.

2 ¶ Circa id autem † quod queritur an accusatus possit accusare, dic ꝙ tria sunt tēpora: nam est tempus anteꝙ̃ accusatus recipiatur inter reos, ⁊ sic ante initium litis est, ⁊ aliud tempus lite pendente est, ⁊ aliud finita lite. Si non est receptum nomen rei inter reos, id est ante litem contestatam, cōsidera aut accusat accusatorem suũ de criminibus grauioribus ⁊ tunc sua accusatio prefertur: vt. s̃. eo. l. j. ⁊ hoc ideo quia crimina ⁊c. j̃. de adulter. l. si adulterij. Si vero de pari vel minori refert, aut secundus solus prosequitur suam vel suorum iniuriam, ⁊ tũc accusatio eius admittitur ⁊ alterius differtur, quasi sit grauior: vt hic vbi dicit, qui non suas ⁊c. nam ⁊c. de adulterijs. si maritus. §. prescriptiones. de accusatio. qui publico. ⁊ l. hi tamen omnes. Si neuter prosequitur suam vel suorum iniuriam: prima prius expeditur, vt hic ibi: priusquam se crimen. Si vero vterqꝫ prosequitur suam iniuriam, dicunt quidam ꝙ in prima ⁊ secunda simul procedatur quasi reconuentio locum habeat: vt in authen. ⁊ consequenter. Alij vt Azo ⁊ Ioan. dicunt ⁊ credo verum, ꝙ prima preualeat, vt sicut quando neuter prosequitur suam iniuriam vel suorum, propter paritatem causarum prima prefertur, vt sic in pari causa sit melior conditio occupantis: vt. ff. de peculio. l. peculium. ⁊ de noxali. si ex duobus. Si vero sit nomen receptum inter reos non potest accusatus accusare: quia is qui reus factus est purgare se debet ⁊c. ff. eodem. is qui. vnde hec lex, ⁊. s̃. l. prima. loquitur nomine nondum recepto inter reos. Si vero sit finitum primum iudicium, considera, aut fuit absolutus ⁊ admittitur, vt hic dum dicit, priusquam crimen exuerint, id est fuerint absoluti. ⁊ ad hoc. l. is qui reus. Si vero fuerit condemnatus, tunc aut vult procedere contra accusatorem suum, aut contra alium. Si contra accusatorem, considera aut amisit ciuitatem vel libertatem ⁊ non potest, aut non amisit ciuitatem vel libertatem vt quia fuit relegatus, ⁊ tunc potest: vt. l. is qui. ij. respon. Si vero alium velit accusare, tunc aut vult inchoare contra extraneum, ⁊ non potest etiam si solam relegationem est passus nisi suam iniuriam prosequatur vel suorum. de public. iudic. l. infamem. ⁊ l. qui publiciana. Si vero vult inchoatam prosequi ⁊ potest etiam si sententia con-

tineat vt amitteret ciuitatem vel libertatem, vt interim differatur. de public. iudic. l. is qui. ibi: inchoatas plane rc. quod intelligitur contra extraneum, nam in suo accusatore non potest intelligi: quia si inchoasset accusatus contra suum accusatorem, z sic nomine recepto inter reos complesset eam antequam ipse, z sic non remansisset in pendulo: z sic de necessitate in extraneo intelligitur. Dices tu, nõne est inchoata accusatio ex quo scribitur accusatio licet nomen nõ sit receptum inter reos? Respondeo non, imo contestata: vt. s. de plus petitio. l. vnica. z huius materiã nota in. l. is qui. z in summa huius titu. Jaco. de are.

De accusationibus. Rubrica.

Summarium.

1 Quid sit bannire.

Reos capitalium. Dic q causa absentie est quando aliquis dicit iudici accusatum absentem ob aliquam causam. Idem si dicitur q accusator non est legitimus ad accusandum: vt extra de accusatio. si velimus. s. tit. j. non ignoret. z. l. de crimine. z ad hoc extra de accusatio. c. veniens. Similiter dicam si opponat aliquam aliam dilatoriam, vt si dicat, tu es bannitus: ita q per ius municipale non potes accusare, vel si dicatur incompetens est accusatio. Si vero opponit peremptoriam vt quia dicit se interfecisse bannitum, ad hoc dicunt quidam q admittitur procurator, quia non debet admitti accusatio, quia data est cuilibet inteficiendi licentia: quia † idem est bannire q dicere q quilibet
1 possit eum offendere, ergo accusatio non admittitur, vt s. de iis qui ad eccle. confug. l. si seruus. z vt nemo priua. titu. l. ij. in fine. Sed certe ille leges videntur loqui quando accusatio continet apertam naturam negotij. Nam si dicatur in libello accuso Titium, quia interfecit talem bannitum, vel q imposuit vexilla rei quem alius retinebat, vel interfecit seruũ qui armatus iuerat in ecclesiam, tunc talis libellus reijceretur, z hoc quilibet posset allegare. Sed quando accusatio non habet patentem errorem, vt accusatur quis quod interfecit Titium non autem dicit eum bannitum, z tunc non admittetur procurator ad hoc allegandum: nam exceptio est peremptoria que quidem opponitur de voluntate ante litem contestatam, probatur autem post nec impedit processum. extra de litis contesta. c. exceptiones. ergo principalis debet venire ad litis contestationem. Nam peremptoria opponitur z probatur post litem contestatam vel solutionem: probatur vt de adulter. l. si maritus. §. prescriptiones. z ibi nota. z in summa huius titu. ergo z hic post litem contestatam debet agitari. Causas absentie dicitur allegare qui allegat aliquam dilatoriam exceptionem: at si peremptorias, tunc dicitur allegare causas cause. Jaco. de are.

Summarium.

1 Mandans delictum fieri, venit pariformiter vt delinquens puniendus.

Non ideo minus. Dic q operatur ratihabitio si aliquid peruenit ad eum qui ratum habet. z hoc probatur. ff. de nego. gest. l. si pupilli. §. si Titij seruum. sic intelligo. de vi z vi armata. l. j. §. deiecisse. nam ad eum qui ratum habebit peruenit possessio violẽta, merito ratihabitio facit eum teneri interdicto. simile de aqua quotidia. z estiua. l. hoc
1 iure. §. deiecit. Idcirco † si intendebã ad hominem occidendum faciendo q poteram offerendo pecuniam ei qui faceret: tandem aliquis hoc audiens venit ad me et dixit mihi, z ego dixi q bene placebat mihi, z dedi sibi id quod ego offerebam aliis z hoc possit constare iudici dicitur peruenire ad me vltio vt tenear ex hoc delicto quasi fecerim fieri. facit quod not. Dyn. extra de regu. iur. c. ratihabitio.

Summarium.

1 Officiali quando fides habeatur.

1 Nam quidem. Si queritur † an credatur officiali. Dic q refert quid ipse referat: nam aut refert aliquem deliquisse, et sic factum alterius, et non creditur nisi probationibus, aut refert aliquem monuisse vel citasse, z sic factum suum z creditur: vt. j. de curiosis. l. j. sic. ff. de excusatio. tuto. z temp. l. scire oportet. §. ij. z hoc ideo non creditur in delictis, quia in eis requiritur apertior probatio: vt. j. eod. l. qui de crimine. Jaco. de arena.

Summarium.

1 An aliquis possit vti pluribus accusationibus.
2 In ciuilibus causis non permittitur pluribus vti actionibus.

1 Qui de crimine. † Dic hanc materiam sic intelligi q interdum vnus accusat vnum, interdum vnus plures: interdum plures vnum. Si vnus accusat vnum, aut vna lege aut diuersis, si vna lege siue de vno delicto siue pluribus eadem lege puniendis admittitur accusatio: q vna lege z vno crimine planum est per princip. l. libellorum. ita si ex eadem lege de pluribus criminibus, vt. ea. l. §. sed aliud. Si vero accusat eum diuersis legibus aut eodem crimine z non potest, vt de accusatio. l. senatus. z est exemplũ de eo qui intendit scripturam publicam qui tenetur lege iul. maiesta. vt. ff. ad legem iuliam maiesta. z lege cornelia de falsis: nam si quis vellet eum accusare vtraqz lege, z lege iul. maiest. z lege cornel. de falsis propter idem crimen non potest. Simile est exemplum de eo qui accipit pecuniam vt ei negotia faceret per calumniam teneatur lege cornel. de falsis, z lege iul. repetundarũ. ff. de calumnia. l. j. Si aliquis velit eũ accusare vtraqz lege, et de
2 falsis z repetundarum non auditur: z hoc ideo, † quia sicut in ciuilibus nõ permittitur pluribus actionibus vti ad eandem rem, vt de regu. iuris. nemo. §. quoties. de actioni. z obliga. l. plura. ita z hic. Si vero de diuersis factis accusasset eum z diuersis legibus quia multa crimina perpetrauit, tunc videtur q possit: vt. j. eo. si quis homicidij. z pro hoc de priuatis. delict. l. nunq̃ plura. Sed glos. in hoc membro dicit referre aut ex eodem facto, z tunc non possit accusare de incestu z de adulterio quod perpetratur vno coitu per hanc literam que dicit: ab altero, ergo ab eodem non: z erit veruz si ex eodem facto, secus si ex diuersis, vt. l. libellorum. §. sed si aliud. j. eo. si quis homicidij. ff. de actio. z oblig. nunq̃ plura. Sed certe videtur idem si ex eodem facto, vt colligitur. j. eod. si quis homicidij. nam ibi cõtinuata erant facta z sit vnuz delictum z ideo tene q si accuso vnum de pluribus criminibus ex diuersis factis z eodem tempore q possum, vt. j. eo. si quis homicidij. aut diuersis temporibus quia accusaui de vno crimine z eo pendente volo de alio, non possum, z hic est casus nostre legis: z est ratio, quia suus inimicus sum factus per primam accusationem, ita q verisimile est q per calũniam eũ accusem, z ideo non audior sed alius sic: z sic intellige q hic dicit glossa ab eodem non potest, scilicet diuerso tempore, sed simul sic. Si vero vnus accuset plures dic, aut accusat de eodem maleficio

dem maleficio ⁊ potest etiam centum, id est quot vult: vt.j.si reus vel accusa.mortuus fuer.l.j.de adulter.l.fina. ⁊.l.vim passam.§.incesti. ⁊. l. qui pupillam. §.in liberto. fallit.de adulter.si maritus.in fine. j. de adulter. l. reos. Sed de diuersis criminibus non possum duos nisi prosequar meam iniuriam, quia tunc possum duos in eodem libello: vt. ff.de accusat.l.hos accusare.§.lege iulia. ⁊ ita est mirabile si fecisti crimen contra me, quia domum forte combuxisti ⁊ quidam alter fecit aliud, dabo ambobus vnum libellũ: nec potestis dicere ꝙ separem vos ⁊ offeram cuilibet suum libellum quod videtur absurdum, quia coniungo eos in criminatione, quorum defensio est separata, quia non impono idem delictum, ergo singulis ⁊c. vt de oper. noui nuncia. de pupillo. §. si plurium. Nam separatorum debet esse separatum iudicium: vt de donatio.inter virum ⁊ vxor. l.si maritus. Si vero non in eodem sed in diuersis libellis possum duos non tres, nisi prosequar meam vel meorum iniuriam.s̃.titu.j.l.cum rationibus.ff.eodem. hos accusare. §.alij. Alia est opinio propter vitandam predictam absurditatem: aut de eodem crimine quis vult plures accusare, ⁊ tũc si prosequatur suam iniuriam potest quot vult.j.si reus vel accusa.mortuus fuer. l.j.de adulterijs. l.nihil.preterquam in adultero vel adultera.j.de adulterijs.l.reos.Si vero accusator non prosequatur suam iniuriam non potest nisi vnum, vt dicit. §. lege iulia. in. l. hos accusare. ff.eod.⁊ hoc fallit in crimine incesti: vt de adulterijs.l.qui pupillam.§.in libello. ⁊. l.vim passam.§. incesti.Si de diuersis criminibus habet locum. l. cum rationibus. sic fuit de facto,⁊ dic aut volo plures accusare de eodem delicto, et tunc idem ꝙ accusa. preter adulterium, vt est dictum. Aut de diuersis ⁊ non potest nisi vnum per.l.hos accusare. §.lex. quod autem dicit.l. cum rationibus. de duobus intelligitur quod de facto fuit admissus ad duos: nam et sic secundus potuisset excipere. Ad.l.qui accusare.§.alia.respondent maxime duos, nam idem si vnum: vt.§.lex iulia.due opiniones prime ponuntur in glossa, in. l. hos accusare. Quando autem plures accusant vnum, habet locum distinctio, quia aut obtentu officij vt plures tutores ⁊ admittitur: vt.s̃.qui accusa.non possunt. l. si cautiones. habebit loco vnius.de penis. l.si plures. aut non obtentu officij,et tunc considera aut de eodem delicto, ⁊ tunc aut veniũt simul ad accusandum, ⁊ tunc eligitur idonior.ff.de accusationi.si plures.de popula.actioni.l.iij.Si vero separatim,aut pendet accusatio primi,aut est finita,aut abolita:primo casu regulariter secundus repelleretur:vt hic in princip.de accusatio.l.hi tamen.§.ab alio. fallit quando superuenit secundus qui prosequitur suam iniuriam qui fuit nescius,accusationẽ ab alio institutã primo non prosequente. ff. de adulte.si maritus preuenerit.in fi.vbi secundus admittitur ⁊ prefertur.Si vero sit finita accusatio, tunc aut ille fuit condemnatus ⁊ non potest vlterius accusari, quia de delicto vnius hominis non debet sepius queri.nau.caup.stabu.l.licet.in fine. aut fuit absolutus, ⁊ tunc non nisi doceatur de preuaricatione primi vel nisi prosequitur suam iniuriam primo non prosequente ⁊ ignorauit accusatus ab alio institutam. si cui. §.ijsdem. quod quidem intelligitur dupliciter. Primo vt doceatur de preuaricatione primi, et tunc admittitur, ⁊ sic erit vnus casus si doceatur de preuaricatione:vt si incipias ab vno oporteat aliud interuenire,si ab alio sufficiat istud. Alius est intellectus vt excipiantur duo casus ⁊ credo ꝙ hic sit bonus intellectus. Primus casus est quando docet de preuaricatione primi accusatoris. de preuaricato.l. iij. Secundus casus est quando prosequitur suam iniuriam, ⁊ ignorauit accusationem ab alio institutam: ⁊ sic intelligitur lex. de adulterijs.si maritus preuenerit.Si vero sit abolita,q2 desijt vel mortuus est accusator ⁊ potest alius accusare, si intra. xxxj. dies hoc faciat: vt de accusatio. l.libellorum. in fine. de de publi.iudic.l.accusatore defuncto.in princip.de adulterijs.constante.⁊.l.quinquennium.Si vero de alio crimine vult alter accusare, ⁊ tunc si descendunt ex eodem facto ambo et lis coram eodem iudicio examinabitur, vt hic, si tamen ⁊c. Si vero non ex eodem facto videtur ꝙ non possit: vt de custod.reorum.l.ij.in fine. de accusatio.si cui.in fine. Alij dicunt sic, quia aut coram iudice accusatur ab alio et potest fieri. Si vero coram alio vt maiore ⁊ potest, ⁊ differtur primum iudicium.argumento.de re iudica. l.acta. §. hi qui. Si vero non coram maiore non potest per. l. si cui.in fine.⁊ de custodia reorum. l.ij. Jaco.de arena.

Summarium.

1 ☞ An libellus debet scribi cum anno, die ⁊ mense.

In causis. ¶ In glos. ibi: Recipientes. Sed de con-
1 suetudine hodie non videtur † ꝙ ponantur anni domini, mensis vel dies dati libelli: sed dic imo ponuntur, nam vbi exigitur scriptura non refert an illa scriptura fiat in vna charta an in duabus: vt ff.de vulga.⁊ pupilla.substitu.l.si quis eum.in princip. ⁊ l.patris ⁊ filij.Sed cum tabelliones ponant in principio suorum quaternorum annos domini, mensem ⁊ diem, merito ⁊ in libello accusationis videtur poni, cum libellus postea ponatur in libro tabellionis: ⁊ sic continuetur ad annos domini, mensem ⁊ diem qui supra in principio quaterni positi sunt. Jaco.

Summarium.

1 ☞ Accusans aliquem de heresi si non probet an pari pena veniat puniendus: concludit ꝙ sic, nec admittitur calumniatoris penitentia.

Accusationis. ¶ Ibi: Similitudo suppli-
1 cij. Sed pone † ꝙ accusaui quendam de heresi, non probaui, iudex vult me damnare ea pena qua damnasset eum si foret conuictus: dico ego domine ipsi licuisset penitere, ⁊ tamen receptus fuisset ab ecclesia nec condemnatus fuisset: vt in.l.inter claras. Sic ⁊ ego volo penitere cum debeam damnari ad similitudinem eius. Respondeo, non credo ꝙ possit penitere: nam speciale est in crimine heresis vt quis possit penitere, non autem in alijs criminibus, vt. ff.de furtis.l. qui ea mente. cum ergo iste non accusetur de heresi, sed l.remia. sicut calumniator poterit puniri: ⁊ ita fuit pronunciatum de facto in terra ista. Jaco.de are.

¶ Ad legem iuliam de adulterijs. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Priuilegium concessum vni sexui, an porrigatur ad alium.

Publico iudicio.
1 ¶ Not. ex lege ista † ꝙ priuilegium datum sexui nõ porrigitur ad alium qd facit ad id quod consueuit queri. Consuetudo est in pluribus locis ⁊ statutũ est ꝙ mortuo aliquo relictis filijs masculis ⁊ feminis non nuptis ꝙ femine debent maritari de bonis patris, ⁊ dote sint cõtẽte: contigit ꝙ decessit qs relictis filijs masculis ⁊ filiabus, tãdem anteꝗ̃ filia nuberet decedit masculus relicta vna filia, dicit soror defuncti modo debeo succedere patri meo sicut ⁊ tu, dicit filia fratris mortui tu debes esse contenta dote, vltra non debes habere, replicat illa hoc est verũ si frater meus superesset vel si esset mortuus ⁊ reliquisset filios masculos nõ autem si feminam, queritur quid iuris. Et videt̃ ꝙ amita nõ repellatur habendo solam dotem, quia hoc priuilegiũ datũ est sexui

masculino: nam illud statutum factũ fuit, quia publice expediebat vt agnationes salue essent. ff. de vent. inspi. l. j. §. penul. que agnatio habetur per masculos. instit. de legit. agnat. succes. in princ. sed agnatio non est in femina, de verbo. signifi. l. pronunciatio, vnde cum hoc dictũ sit fauore agnationis, merito cum non plus conseruetur agnatio per filiam eius ꝙ per sororem defuncti cessat ratio statuti & sic cessat statutum: nam consuetudo precedens & ratio que consuetudinem sequitur &c. vt. s. que sit long. consue. l. j. at vbi habet locum ratio statuti & statutum, & vbi non habet locum ratio statuti nec statutũ: quia cessante causa &c. ff. de pactis. l. quod dicitur. de episco. & cler. generaliter. Item hoc beneficium datum fuit sexui sicut hic datur beneficium sexui. simile. ff. de iure immunita. l. j. Jaco. de are.

Ad legem iuliam de vi publica. Rubrica.

Summarium.

1 Si aliquis vulnerauerit aliquem quomodo potest criminaliter accusari.

SI cõfidis spõsam.

1 Queritur & hodie dubitatur † si aliquis vulnerauerit aliquem, quomodo possit criminaliter accusari. Certum est ꝙ si animo occidendi hoc fecisset ꝙ lege cornelia tenetur: vt. l. is qui cum telo. j. de sica. sed posito ꝙ non animo occidendi si quidem facit hominibus coactis potest accusari lege iulia de vi publi. vel pri. vt. j. proxima lege. ij. respon. Sed si hominibus non coactis non reperitur propter violentiam illatam soli persone ꝙ possit criminaliter accusari nisi iniuriarum & punitur extra ordinem. Quidã tamen per legem istam & per legem. s. de noxal. l. si seruus. ad fin. dicunt ꝙ propter violẽtiam soli persone illatam potest criminaliter lege iulia de vi publica & priuata accusari: sed certe si quis recte inspiciat in legibus illis nõ dicitur ꝙ accuset ille cui vis est illata, sed dicitur in. l. si seruus. ꝙ dominus accusat propter violentiam illatam vxori sue, que quoadmodo dicitur esse in bonis suis & dicitur sibi subesse: vt. ff. de ope. liber. l. sicut. Item in lege ista etiam agit filius inclusus, sed pater quoadmodo dicitur agere pro re sua, siue pro violentia rebus suis illata. argu. ff. de furtis. l. eum qui. §. si filius. & ita in legibus istis inuenitur accusationem lege iulia fieri non per vim persone illatam, sed rebus alienis. Jaco. de are.

De raptu virginum. Rubrica.

Summarium.

1 Cum liberum parentibus filie sue raptorem impune interficere: si captus ducatur & inter lictorum manus agnitus a parentibus occidatur, nunquid tenebuntur parentes quasi non iure occisus sit.

RAptores.

In versic. Ne igitur sine vindicta. ibi: Comprehensi & a parentibus
1 Quid † si vicini ceperant illum qui filiam meam stuprauerat & dum ducerẽt eum ad potestatem ego cognoui eum & in manibus eorum occidi eum, nunquid potui hoc impune facere. Et si dicamus ꝙ litera ista, a parẽtibus virginum &c. determinet verbum, interficiatur, quod est. j. & exponamus dictionem, comprehensi, que precedit dictionem, parentibus, scilicet a quocunqꝫ comprehensi posset dici: tamen credo verius ꝙ dictio, a parentibus, determinet dictionem comprehensi: vt sic sit necesse ꝙ a parentibus sit comprehensus vt possit occidere sine pena, & secundum hoc facit litera ista & soluet questionem. Consueuit queri si per statutum potest bannitus impune occidi, & aliquem captum a familia potestatis occiderit in manibus ipsorum ꝙ non potuit hoc facere cum fuerit ab alijs preuentus, & quasi sit necessarium ꝙ ipse eum comprehenderit, secundum quod dicit litera ista: secundum istam punctuationem: quod credo verum in questione predicta. Jaco. de are.

De emendatione seruorum. Rubrica.

Summarium.

Quomodo probatur negatiua.

SI virgis aut loris.

1 In glos. Sed † quomodo probatur negatiua, in fine: dicas ꝙ ad sui defensionem non sufficit solam affinitatem vel amicitiam probare, quia tunc esset destructus totus titu. de paricidijs. in quibus constat eos esse affines, & tamẽ puniuntur: & ideo dicas ꝙ qualitas occisionis est illa que excusat, & illa probata ad euidentiorem probationis defensionem bona est, & prodest sibi ad maiorem fidem sue probationis. Jac.

De emendatione propinquorum. Rubrica.

Summarium.

1 Omnes propinqui sunt domestici, & ideo repelluntur a testimonio.

IN corrigẽdis.

1 Colligitur ex hac lege † ꝙ omnes propinqui sunt domestici: nam dicit rubrica, de emendatione propinquorũ, vt in textu subijcit ibi: senioribus propinquis &c. & tamen postea ibi: domestice laudis &c. & ibi: ius domestice emendationis &c. & sic facit ad illud ꝙ cum domestici a testimonio repellantur, vt. l. etiam. s. de testi. ꝙ isti propinqui tanꝗ domestici repellantur. Jac.

De sententiam passis & restitutis. Rubrica.

Summarium.

1 Clericus excommunicatus non potest petere post absolutionem fructus sui canonicatus aut sue prebende quos percipere debebat pendente excommunicatione.

GEneralis indulg.

1 Queritur nunquid si † clericus excommunicatus sit & postea absoluatur possit diurnum quod pro qualibet die canonicis prestatur postea petere ratione preteriti temporis. Et sic videtur per legem. ff. de adimen. lega. l. legata. sed verius est vt non possit petere: vt ff. de reb. mili. l. fina. & loca. l. fina. s. ibi: sine mora vel procrastinatione &c.

Finit lectura domini Jacobi de Arenis super nouem libris Codicis, cum summarijs.

¶ Do. Jacobi ab Arena Parmensis Jurecõsulti celeberrimi, in primum Pandectarum Tomum commentaria.

¶ Proemium.

Summarium.

1 ☞ Imperator an sit dominus omnium rerum.
2 Imperator habet plenissimam iurisdictionem in suos subditos.
3 Dominia sunt de iuregentium.
4 Creditor dominium pignoris transfert qđ non habet.
5 Sententia iudicis transfert dominium rei adiudicate, non domino contra dominum.
6 A principe ius dominij impetratur.
7 Scholaris audire debet.
8 Pluribus inuitatis ad obtinendum brauium si tres pariter precurrerint ceteris retro relictis, an brauium eis debetur, an nulli.
9 Si imperator aut quilibet alius dum obsideretur castrũ statuerit vt qui primus ingredietur donetur tali p̄mio: quid si tres aut plures pariter ingrediãtur, quid iuris.
10 Bone rei dare cõsiliũ, ꝛ presentis vite subsidium ꝛ eterne beatitudinis premium nascitur.
11 Imperitorum doctorum doctrina est adulterina.
12 Bannitus non dicitur deportatus.
13 Que dicantur regie vrbes ꝛ in quibus iura possunt doceri, ꝛ ꝙ sit tempus potestatis cuius principij memoria non extat, ꝛ ꝙ si nõ sit vrbs regia legis caret priuilegio.
14 Ex varietate locorum ius nascitur.

In noĩe dñi.
¶ In fin. glos. que incipit,
a patre. vel melius ibi dicit
de alio Justiniano cuius tẽ
pore: sexta synodus cano.
edidit: sed istius Justiniani
tempore coniuncta synodus
extitit celebrata, vt in
ea. dist. c. sexta. ¶ Omnẽ rei
publice. gubernande: vel id
est nostre gubernationi cõmisse, ꝛ sic nostre ratione gu-
bernationis, sic. ĩ. de nego. gestis. si pupilli. ¶ Cognoscit.
q. d. nullus. ¶ Et omnia ab initio. scilicet conficiẽdi ope-
ris. ¶ Et. que oport. ¶ Factam. scilicet opus. ¶ Admit-
tentes. scilicet nos. ¶ Definire. ad soliditatem ꝛ firmita-
tem operis consummati que continentur in. l. ij. C. de ve
teri iur. enucl. ¶ Orationes. id est leges. ¶ Eternas. id est
incõmutabiles: sic. C. de murileg. lib. xij. l. eternos. ¶ In
fi. glos. que incipit, dicitur quandoqꝫ. illud dubium non
1 videtur: quia † res singule non sunt Imperatoris, imo
singulorum, vt insti. de rerum diui. §. singulorum. Nam
quod meum est alterius non est: vt. ĩ. de except. rei iudi. l.
ex sextante. §. j. ꝛ. ĩ. commoda. l. si vt. §. si duobus. Nam si
Imperatoris essent res singule, solus Imperator habe
ret rei vend. vt. l. in rem actio. ff. de rei ven. ꝛ de au. ꝛ arg.
lega. quintus. §. j. quod est falsum. ĩ. de rei vend. per totũ.
Sunt autem eius ratione iurisdictionis, ꝛ sic loquitur
C. de quadri. prescrip. l. fin. vel quod ibi dicit omnia tam
fiscalia ꝙ patrimonialia, ꝛ quod dicitur. C. ad le. rho. de
iactu. l. deprecatio. ego quidem dominus mũdi, scilicet
ratione iurisdictionis ꝛ gubernationis: sic dicitur. ĩ. de
verb. signifi. l. pronunciatio. §. potest autem. ꝛ rerũ amo.
l. j. ꝛ de pupil. substitu. l. j. ꝛ manda. l. creditor. §. lucius. ꝛ
argu. ĩ. de furtis. l. interdum. §. qui tutelam. ꝛ pro empt.
2 qui fundum. §. si tutor. ¶ Sed cum Imperator † iuris-
dictionẽ plenissimam habeat in personas ꝛ res sui impe
rij: vt. ĩ. de offic. proconsul. si in aliqua. §. fina. ꝛ. l. sequen.
Nunquid rem meã alij concedere potest. argu. ꝙ non. ĩ.
3 de regu. iur. id quod nostrum. ¶ Item dominia † sunt
de iuregentium, vt. ĩ. de iusti. ꝛ iure. l. ex hoc iure. quod
appellatur ius naturale: vt institu. de rerum diui. §. sin-
gulorum. ꝛ. ĩ. de iusti. ꝛ iure. omnes populi. at ius natu-
rale est incõmutabile, vt insti. de iure natur. §. fina. ꝛ de
leg. tu. §. fina. ꝛ no. ĩ. de constitu. prin. l. j. Arg. ꝙ sic, quia
4 creditor † dominium pignoris transfert quod non ha-
bet, vt argu. ĩ. de acquiren. rerum domi. ergo. §. alluuio.
et. C. de capi. ꝛ distra. pig. l. j. lib. x. ꝛ institu. de offic. iudi.
§. fina. sed in his omnibus factum fingit interuenire. C.
de euict. si ex causa. ꝛ. ĩ. de euict. si plures. §. j. ꝛ. ĩ. familie
hercis. si pignori. ¶ Item videtur expressum ꝙ possint,
ĩ. de euic. lucius. ꝛ de rei vendi. si verberatum. ꝛ de offic.
preto. barbarius. ꝛ. ĩ. de nata. resti. l. queris. ¶ Item sen
5 tentia † iudicis transfert dominium rei adiudicate non
domino contra dominum. ĩ. de rebus eo. l. sed si. §. illud
queri. sed illud est si domini traditio intercedat, al's se-
cus. ĩ. de except. rei iudi. ex sextante. §. latinus. sed certe si
iudex pronunciat rem petitoris potest petitor pro quo
iudicium est, vtilẽ in rem intendere contra illum contra
quẽ obtinuit. arg. ĩ. de iureiur. l. si duo. §. idẽ iulia. ꝛ. C. de
reb. cred. actori. ꝛ nulla facta traditione. arg. predictarũ
legum, ꝛ. ĩ. de reg. iur. res iudicata. ꝛ bona est argumen-
tatio sententie ad rescriptum cum illud sententia dica-
tur. C. de testamẽ. omnium. ¶ Item pro hoc. C. de qua-
drien. prescript. l. ij. ꝛ. iij. sed ibi possidebatur a princi-
pe res aliena. ¶ Item pro hoc quia omnia licent prin-
cipi que non prohibentur eidem. argumen. ĩ. quibus ex
causis maiores. l. necnon. §. quod eis. ꝛ. C. de religiosis.
statuas. qui ergo dicit hec non posse, ostendat: hec au-
tem ostendere non potest: iure enim diuino non, cum
in eo sit scriptum: hoc ius regis erit, predia nostra mili-
tibus suis dabit ꝛc. ꝛ qꝛ iure diuino nihil aliud appro-
priatur. viij. dist. quo iure. ius autem humanũ ipsum nõ
tenet, vt. ĩ. de legib. princeps. ꝛ. C. de legibus. digna vox.
6 ¶ Item pro hoc † quia a principe ius dominij impe-
tratur. C. de iure domi. impe. l. ij. ꝛ fina. ꝛ. C. si in cau. iud.
pig. cap. sit. l. fi. cum concor. Sed arg. cõtra. ĩ. de pig. act.
eleganter. in princip. Potest dici aut habet aliquod ius
iure proprietatis vel possessionis Imperator, tũc trans-
fert dominium. C. de ali. re. fi. co. cum pre. lib. xij. ꝛ de cõ-
munium rerũ alie. l. ij. ꝛ de quadrien. prescrip. l. ij. in fine.
Aut non, ꝛ tunc aut facit imperiale officium exequen-
do, ꝛ tunc idem: vt. C. de iure domi. impetrã. per totum.
dummodo sit eius contra quem concessio fit, al's secus,
vt dicta. l. eleganter. ĩ. de pigno. act. Aut priuilegiũ vel
gratiam alicui concedendo, ꝛ tunc si obtentu publice
vtilitatis facit valet, vt. ĩ. de euict. l. lucius. si forte a fisco
pretium reddetur: licet possessori videatur modicum re-
spectu rei. C. qui ex cau. ser. pro. pre. liber. acci. l. ij. ꝛ de rei
vendica. item si verberatum. §. j. Nec modo dicetur pati
magnam iniuriam. arg. ĩ. ad trebellia. publice vtilitatis.
al's non valebit. arg. ĩ. de manumis. testa. l. nec patrem. ꝛ
arg. de regu. iur. factum. ꝛ de manumis. testamen. qui fi-
lium. C. de pact. pactum. de preci. impera. offe. l. quoties.
ꝛ si contra ius vel vtili. publi. l. finali. quasi faciat non vt
Imperator. ¶ In fin. glos. que incipit, id est melius. vel
melius loquitur de mandato operis ffor. qđ cõtinetur
in prima lege. C. de vete. iur. enucle. l. ij. §. penul. s. sed cor-
rectio codi. in quarto, vt. C. de emen. iustini. codi. ¶ Sed
7 cum nos eruditionem. quia scholaris † audire debet:
anteꝙ̃ audiat. C. ordinem eorum librorum discẽdorum.
¶ Utilitatem. opposita iusta se posita clarius elucescũt.
¶ Et antea. in librorum singularium. ¶ Trecies. id est
trecenties. ¶ Discipuli. in parte que superest lecturam
8 post institutionum. ¶ Quia quod primum est. facit † ad
a questionem[a] cuꝫ plures equi pone duodecim ad brauiũ
current tres pariter preuenerunt: nunquid debetur bra
uium omnibus tribus an nulli. arg. quod omnibꝰ quasi
illi tres dicuntur primi cum nullus eos preuenerit, vt
hic ꝛ. ĩ. de iure dot. l. dotis. ꝛ. ĩ. de rerum diui. qui duos.
ibi, ambo primi ꝛc. ꝛ argu. ĩ. de verbo. signifi. proximus.
ꝛ vnde cognati. l. si quis proximior. ꝛ in. l. j. de vulg. sub-
stitu. ex duobus. ꝛ de legiti. tut. si plures. ꝛ de legi. here.
consanguinitatis. §. j. Sed credo ꝙ nulli. argu. ĩ. de reb.
dub. si ita fuerit. ꝛ de donat. inter virum ꝛ vxo. cum hic
status. §. si ambo. ibi: nunc videtur arg. ꝛ arg. ĩ. ad treb.

a ¶ Cũ plures eq ad brauiũ currũt ꝛ tres pariter p̄uenerunt nulli debet, sꝫ ipsi ꝛ omnes alij iterũ currẽt: sed intrantibus insimul castrũ obsessum secusqꝫ oĩes habebunt. de hoc secũdo vide Bartol. in. l. hoc articulo. de hered. insti. ꝛ Bal. hic, q aliter distinguit ꝙ̃ iste dicat.

eum qui. & de testa.tut. duo titii. & ff. de usufruc. quoties. cum concor. nam hec fuit mens constituentium ludum ut prior & unus & non plures obtinerent. argu. dicte. l. si ita fuerit. Quid ergo erit. Respon. iterũ current. arg. q2 inutiliter factum non impedit quid utiliter fieri. ff. de iureiuran. qui per salutem. de condic. inde. cum indebitũ. de optio. vel elec. lega. l. ii. §. data. & §. fina. & ff. de condi. & demonst. l. hec cõditio. & C. de accusa. l. si accusatoribus. cum concord. & arguumen. extra, de electio. cum terra. Sed nunquid solum tres illi current, an etiam alii. Credo quod etiam alii, quia cum nullus fuerit victor, ergo nullus est victus. argu. ff. quib. ex cau. maio. l. nec utilem. ¶ Item quia ex persona alterius alter admittitur, ad quod per se non admittitur. ff. de liber. & posthu. l. fina. et unde liberi. l. i. §. fin. & de contratab. l. filiũ. et. ff. quẽadmo. servi. amit. si communem. Quidam tamen dicunt non esse iterum currendũ, quasi de primo cursu iam per pactum sit cogitatum: & sic non admittuntur ad currendum nisi ex voluntate communi, ut dicta. l. si ita fuerit. et qui & a quib. ma. lib. non fiant. l. matrimonii. & de verborum signifi. l. boues. §. hoc sermone. & ff. de re iudi. l. iudex. & C. quomo. & quando iudex. si ut proponis. et sm hoc cessat ultima questio quorum sententia de rigore

9 videtur bona, sed usu vidi iterari cursum. ¶ Sed † quid si dum Imperator obsidet castrũ statuit q̃ qui primus intrauit castrum cẽtum habere debeat de camera sua, et duo vel tres pariter intrauerunt: nunquid nullus habebit vel quilibet. Respon. [a] licet credo q̃ quilibet, hic enim vertit remuneratio periculi que facienda est, ut. ff. de iur. immu. l. semper. §. negotiatores. & par periculum pariter remunerandum est. C. de palatinis. lib. xii. l. fina. & sic quilibet centum percipiet. arg. ff. de lega. i. qui filiabus. §. i. & idem ibi tenet Dyn. & de testa. tut. si quis filio. et hic omnes habentur primi. argu. huius litere & concor. supradictarum. ¶ Mutato fulgore. no. mutato effectu variari & nomen. argu. de fer. a nullo. & C. de summa trini. l. i. & ii. ¶ In fi. glos. philosophicum. vel ideo quia aliqua a compositoribus fuerunt audita ut licet audire. instit. de succes. li. §. sed nostra. & in multis aliis locis, subaudi & institutas siue ordinatas. ¶ In secundo quos. scilicet quatuor libros qui sunt a titu. de sponsalib. usq3 ad titu. de bono. posses. ¶ Volumus. id est in tres libros diuisimus. ¶ Tempus sufficit. nota tempus non sufficere sicut in auc. de tempo. non solu. §. i. & ff. de exercito. l. ii. in princip. & ff. si quis cau. l. ii. §. penulti. & in decre. l. distinc. consideret tertio singularis concurrit. subau. pertines. ¶ Pignoratitie. id est exponatur directe & cõtrarie ambabus. s. hypothecarie & pignoratitie. ¶ Aperiatur. id est exponatur. ¶ Ad edictum edilium. scilicet supplendum. ¶ Acutissimi Papiniani. cuius responsa quãplura, his tribus inserta sunt libris & proprie ponitur trium vel accipitur peracutissimi &c. vobis autẽ diceret quis, cum tertio anno legerentur olim Papiniani responsa & tunc non legantur quando ergo & ubi reperientur. Respon. nobis autem &c. ¶ Fulgente. absolute ponitur: & repete & omnium pene huius &c. ¶ Preclaris. & hic absolute. ¶ Ne autem machinationem. id est excogitatum. ¶ Fecimus ut & lectionem. al's mentionem: & est casus pro casu, al's est e lectore, & tunc est sensus: librum plenũ post mortem Papiniani fecimus, lectionẽ tertii, scilicet anni. ¶ Sed quibus oratores. maxime in sue partis iura proponendo. ¶ Inueniatur. in defendendo iura partis sue, & allegationibus contrariis respondendo. ¶ Tam athlete. in aduocando. ¶ Gubernatores. in vindicando vel ambo aduocati referuntur. ¶ In omni loco. scientia facit hominem in omni loco euoq3 felicem. ¶ Euoq3.

10 scilicet in isto & in futuro: nam † bone rei dare consilium & presentis vite subsidium, & eterne beatitudinis premiũ nascitur: ut. xii. questione. ii. c. bone rei. ¶ Hec autem tria

11 tradere. nota q̃ multorum doctorum † & imperitorum doctrina est adulterina. ¶ In terminatione. que sequitur, ut si &c. ¶ Metropoli. Berito, est metropol'. C. de

12 metropol'. berito. l. i. lib. xi. ¶ Et reiiciantur. nota † penã expulsionis de ciuitate. sic. C. de epis. & cle. l. quicũq3. Sed nũquid hic habebitur ex hoc deportatus. Respõ. nõ, ut

[a] ¶ Do. Vil. de neapo. in l. q filiab'. §. i. de leg. i. al'r refert istum hic dicere. s. q̃ aut pmiũ est tale qd̃ pt cadere in psona oim: ut in exẽplo hic posito et tũc oibus debet insolidũ. ar. hui'. §. et. d. §. i. aut põt cadere in psona uni' solius, & tũc fit locus gratificanoni. ar. ff. ad syl. si qs in graui. §. si plurũ. et. ff. loca. l. in naue saufelli. in fi. & hoc sequit ipse in. d. §. i.

C. de episc. audien. mathematicos. & prodest ad eos qui

13 banniũtur de ciuitatibus. ¶ Regiis † urbibus. scz Roma & Constantinopol'. a quibus iura nata sunt: ut. C. de fer. l. omnes dies. & in auc. ut eccle. roma. gaud. priuil. cẽ. anno. in princ. & arg. C. de sac. sanc. eccle. l. omni. & de veteri iure enucleando. l. i. §. romani autem. & de priuilegiis scholarium. l. i. libro. xii. non autem loquitur de qualibet ciuitate iussu regis vel Imperatoris condita: nam legitur q̃ ciuitas Augustiana dicitur, eo quod Augusti beneficiis fuit preceteris gratiosa. ff. de testa. l. i. §. i. Sed & Beritensis meruit etiã fieri metropolis per Imperatorem. C. de metropol'. berito. lib. xi. l. unica. & tamen ex priuilegio speciali ut in ea iura doceantur, ut hic. C. de veteri iur. enucle. l. ii. §. que omnia. ergo quãtumcunq3 pecu liaris esset Augusti sine priuilegio iura doceri non poterant. arg. C. de thesau. lib. x. l. i. Quid ergo si ciuitas hoc priuilegio careat: sed in ea studiũ iuris est habitũ tanto tẽpore, cuius initii non extitit memoria, ut est Bononie et Padue. Respon. licite potuerunt iura doceri ibidem cum ex tanti temporis patientia princeps remisisse prohibitionẽ suam & permisisse fingatur. arg. ff. loca. cum in plures. §. locator. ff. de exercito. l. i. §. magistrum. & ff. manda. si remunerãdi. §. si passus. & l. qui patitur. cũ concor. ¶ Item talis consuetudo similis est priuilegio, & facit licitum sicut & priuilegium, ut de aqua quot. & esti. l. hoc iure. §. ductus. & C. de episco. & cleri. quisquis. & consuetudo dat priuilegium. viii. qõ. vlti. ca. seruitium. & argu. extra de verb. signifi. super quibusdam. §. predicta. Discenda sunt ergo iura in ciuitate quibus hoc ex priuilegiis est concessum vel habent ex antiqua consuetudine. ¶ Illud. post. arg. C. de falsis. l. fina. & penul. nõ ergo ponit ordinem. ff. de heredi. institu. quoties. §. si quis ita. vel dic post criminalem penam a lege ei destinatam, quasi dicat quãuis criminaliter lege iubente sit puniendus, etiam &c. ¶ Tradimus. construe sed & hanc partem sub hac cõstitutione tradimus optimo ordini, id est ut optimus sit ordo propter quẽ fecimus hanc cõstitutionem: optimo dico nostris temporibus & toti &c. Et q̃ sit ordo optimus ostendit cum dicit, cum oportet &c. ¶ In fine glos. id est quando mandauimus. sed non videtur verũ, quia in. §. eandem. qui est in vlti. col. secunde. l. de veteri iure enucle. dicitur q̃ constitutio hec cõtinens ante fuit ad doctores missa: sed potest dici q̃ illa & he eodẽ tempore fuerunt composite, ut patet ex consulatu Justiniani qui est idem in utraq3 lege: sed ista prius dimissa ad doctores & publicata, & postea illa ad senatum & omnes populos missa & publicata, & illa cõmemoratur istam & ante missam, & ista illã: quia in illa erat hoc scriptum licet non publicatum, & ideo dicit scripsimus: ubi autem demandauimus, & de his potest loqui. ii. respon. Et qd̃ dicit optamus fieri eternas per nostram publicationem quasi nondum essent insinuate vel illud a compositoribus noui iuris fuit insertum tempore secunde compositionis. C. vel dic quod hic & s. eod. loquitur de aliis constitutionibus quas non habemus que hoc idẽ continebant quod ille due continent: & hec memorantur. s. ii. responso huius constitutionis. Et secundum primum modum dic q̃ he constitutiones erant extrauagãtes: nam in prima compilatione nõ fuerant scripte, nec in secunda cum facta non esset. ¶ Illud vero & hec omnia sunt. professores, repete, cure habebunt hoc obseruare & vendicare, prout &c. Et not. q̃ in ciuitate Constantinopolit. hec cura & vindicta demãdatur, & sic ibi doctores eam non habent, ut patet ex hac litera. & argu. C. ubi cau. fis. vel di. do. l. cũ aliquid colonus. In ciuitate autẽ Berit. & per consequens in aliis que simile habent priuilegium a principe vel ex antiqua consuetudine: ut no. s. e. §. hoc autẽ mandatũ. hec cura & vindicta mandat legum pro-

14 fessoribus, & sic † ex varietate locorũ ius variatur, ut. C. de iis qui ad eccle. confug. l. fina. Sed argu. contra. C. de tempo. in integr. restitu. l. fina. & ex hoc not. quod super delictis per ludum noxium inter scholares habitis vel cõmissis, vel scriptores & scholares cura & vindicta legũ professoribus est commissa quasi studii gubernatoribus sicut domino super familia. argu. in auc. de questionib'. §. si vero

§.si vero valet.ꝛ.C.an ser.ex suo facto.l.fina.ꝛ.ĵ.de furt. l.serui.ꝛ.C.de patria potesta.l.iij.ꝛ.iiij.sicut correctio in propinquum.C.de emenda.propin.l.vnica.Nam magistro in discipulum correctio committitur.ĵ.ad le.aquil. sed ꝛ si quecunqꝫ.§.fina.sed hic vt iudici cõmittitur hec cura vt innuit litera,quia competit prefecto in vrbe in tali articulo,competit in Berito professoribus:sed licet in hoc iurisdictionem habeant in hoc articulo, non tamen in alijs negotijs. arg.C.de cura.l.militaribus.ꝛ de executo.ꝛ exact.lib.xij.l.ij. ꝛ de procura.l.maritus.cum concord.Hodie vero obtinet constitutio Federici habita in glos.que incipit,sic no.ante versic.ꝛ quia. quod verum est per legem illam.sed non per istam:vt modo not. ante versic.sed hodie.sed nõ credo in signum excellentie hoc cõmitti, ꝛ ideo sicut si a principe essent delegati cõmittere possent, ita ꝛ hic possunt cum culpa hic coerceatur non dolus,ꝛ sic pena leuis est imponenda quam etiam magistratus municipalis infligit: vt.ĵ.de iurisdi. omniũ iudi.l.magistratibus.¶ Non potest delegari.vbi grauis esset imponẽda. ¶ Incipite in fine vltime.ꝛ erat in tertio consulatu:sicut ꝛ quando fecit constitutionem secundam.C.de veteri iur.enucle. vt patet in.§.penulti. eiusdem cõstitutionis:sed tempore quo facta fuit emendatio.C.erat Iustiñ.in quarto cõsulatu: vt.C.de emendatio.iusti.codi.ꝛ sic hec cõstitutio facta fuit ante secundam editionem codicis. Iaco.de are.

De iustitia ꝛ iure. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Quid differt ius a iustitia.

Tractaturus Iustinianus qualiter iustitia se habeat in negotijs decidẽdis,seu qualiter negotia libra iustitie librentur ꝛ dirimantur premittitur de iustitia, declarãdo que ipsa sit:qd dicet.ĵ.eo.iustitia. ꝛ quia fructus iustitie est materia seu ius materiatuꝫ a iustitia subijcit de
1 iure.Differt autẽ† iustitia a iure autoritate:quia iustitie author est deus qui est natura naturans.ĵ.de iudi. sed ꝛ si restituatur.§.fina.ꝛ.ĵ.si certũ peta. quo ad presens.ꝛ.l. sequen. Iure autem homo vt Imperator. Substantia quia iustitia est etiam non formata in ius: sed in his est equitas preceptis reddita subiectio cõprehensione:quia aliquid subiacet iustitie sed nõ iuri,quia adhuc illa equitas non est redacta in preceptis.C.de vete.iur.enu.l.ij.§. sed qꝛ diuine. ꝛ.ĵ.de leg.l.leges. In glos.ex his.ante versi.cui parti.C.de vete.iur.enu.l.ij.§.omnibus.

Summarium.

1 ☞ Non sufficit bonum fieri nisi ꝛ bene fiat.
2 Diffinitio generis habet conuenire cuilibet speciei.
3 Ius naturale arctat nos ad bonum ꝛ equũ ꝛ qualiter.
4 Quid nobis persuadeat iusgentium,quid ius ciuile.
5 Sacerdotes magistratibus preferuntur,ꝛ sunt publice persone.
6 Bastardi parentum memoriam non perpetuant.

Iuri operam. Id est curam et solicitudinem.q.d.studiũ: vt.C.de repu. l.non dubium. ꝛ.C.de priua.car.l.j.ꝛ de raptu virg.l.j.§.j. ¶ Daturũ.id est dare volentem: sic.ĵ.de edendo.l.j.in prin.Et no.qd vsqꝫ ad.§.huius studij.quatuor dicit.s.qd studere in arte iuris volentem scire oporteat. Secũdo illud preferendum docet ibi,est autem. Tertio probat illud per locum ab autoritate.Quarto ꝙ decus ius discentem sequat̃ ibi, cuius merito.Quinto quare hoc decus discentẽ sequat̃ est autẽ a iustitia ꝛc. vnde tanꝙ a materia: nã cum omnia sint rerũ significãtia in auт.de defen.ciui.in princ.per scientiam nouimus que habetur ex eius origine sciet de quo tractat̃ ꝛ sic frequentius studebit in ea. ¶ Nam vt eleganter.nam non esset satis diffinire vbi ꝛ recti. ¶ Boni ꝛ equi.qd ipsum iustitia est:ꝛ potest poni, id est vtilis ꝛ honesta. ¶ Iustitiã nãqꝫ colimus.in iudi-
1 cando. ¶ Profitemur .inducẽdo.¶ Discernentes.† qꝛ bonum nõ sufficit fieri nisi ꝛ bona voluntate fiat.subdit bonis ꝛc.vt in decre.lxxxvj.dis.non satis.ergo discernimus ad hũc finem.i.quia capimus bonos ꝛc. ¶ Metu penarum.cõuentionalium:vt.C.de recept.l.j.ꝛ de pact. si pacto.ꝛ legaliũ,vt.ff.de penis.capitaliũ.¶ Premiorũ. nam cui cõmittitur gubernatio aliqua spectare debet ad maiora si bene se habuerit in prima,vt.C.de off.prefi. afri.l.in nomine domini.§.hec autem. ¶ Affectantes. in premissis in glos.scilicet adiscendo:scilicet arti iurisdicendi in glos. ¶ Que noscat substantiam. id est diffinitionem que traditur per substantialia que ponitur . ĵ. versicu.ꝛc.§.huius studij.vel dic priusꝙ discat quo iure negotia dirimantur. ¶ In fi.vel proprie.nam quomodo artem sciet,si qd ipsa sit ignoret. ¶ Item ad rem cognitam. nequit haberi effectus, ꝛ sic non potest attendi effectus ad eius studium. In glos.si hominis meritum.hic autẽ ius pro arte iuris accipitur, vt subijcit: ꝛ iustitia nil aliud est ꝙ bonitas ꝛ equitas. In glos. hic potest ibi:sed arti sunt partes.arg.contra.quia pars fundi fundus recte dicitur.ĵ.de leg.j.plane.§.penul.ꝛ.ĵ.
2 de fundo do.l.dotale.ij. Item diffinitio † generis habet conuenire cuilibet speciei:cum ipse sit in genere.ĵ.de regu.iur.semper.ꝛ.ĵ.de manumis.testa.si peculium.Sed quia diffinitio generis habet conuenire cuilibet sue speciei, siue hic diffinatur ius in genere, siue quelibet iuris species videamus qualiter ius naturale arctet nos ad bonum ꝛ equum, ꝛ qualiter iusgentium, ꝛ qualiter ius
3 ciuile.Et quidem† ius naturale arctat nos ad bonum ꝛ equum dum liberos nostros alere compellit nos:vt.ĵ.e. l.§.ius naturale.ꝛ.C.de bonis que lib.l.fina.§.ipsum.ꝛ.ĵ. de agno.lib.l.si quis alimenta. circa princi. ꝛ.§.si vel parens.ꝛ.§.si in plures. ꝛ.C.de alen.li.a paren.l.j.ꝛ hoc ius dicitur semper bonũ ꝛ equũ.ĵ.eo.l.ius pluribus.Iusgen
4 tium † qd appellatur etiam naturale.ĵ.eo.omnes. ꝛ institu.de rerum diuisi.§.singulorum interdũ. Interdum est bonum ꝛ equum dum vult ꝛ precipit religionem haberi ad deum,ꝛ parentibus ꝛ patrie obedire.ĵ.eo.§.fin. ꝛ.l.sequẽ. Item bonum ꝛ equum dum vult legitima pacta seruari voluntatẽ domini rerum suarum administrationẽ habentis,volentis ꝛ suam transferri in alterũ. instit.de rerũ diui.§.per traditionẽ. Interdum est bonũ et equum: sed vt equum vt illud qd seruis inclusit.ĵ.de statu homi.l.iij.ꝛ institu. de iure perso.ĵ.eod.manumiss. Item illud quod statuit,eum qui edificauit in alieno scienter perdere qd impendit.institu.de rerum diui.§.ex diuerso.Ius vero ciuile interdum est bonum ꝛ equum, vt.ĵ.si certum peta. si ꝛ me ꝛ titium. Interdum equum sed non bonum.i.ibi tamen vel rigidum:vt.C.de pac.do. l.hac lege. et.ĵ. deposi. bona fides. Interdum bonum sed nõ equum.ĵ.de vsucap.l.j.ꝛ pro suo.l.fin.ꝛ institu.de vsucap.in princi. Interdum considerat bono melius.ĵ. de offi.proconsul.ꝛ leg.obseruare.in prin.ꝛ.l.nec quicꝙ. Interdum iusto iustius.C.de procurat.l.exigendi.ꝛ interdum de equo equum.ĵ.de furtis.si seruus.§.qd vero. ex quibus constat quod ius semper bonum vel equitatem,vel iustitiam summam desiderat, sed vbi neutrum sine captione inuestigari potest,eligit qd minimũ habet iniquitatis.ĵ.de reg.iur.quoties.ĵ.de ijs qui sunt sui vel ali.iur.l.ij.ꝛ.ĵ.de fideicõmis.lib.l.si debitor.§.penul. Interdum cum arctamur ad id quod durum est.ĵ.qui ꝛ a quib.l.prospexit. In glos.istud tantum ibi sacrum.ꝛ ideo nos adherentes sacro sacerdotes dicimur, vt.ĵ.de rei vendi.qd religiosis. In fi.glos.sed cum ibi dicatur ars boni ꝛ equi,ergo idem vtrumqꝫ est,ꝛ ideo nominaliter ꝛ aduerbialiter potest poni ad quodcũqꝫ referatur. In fine glos.quia vt.ꝛ hoc probat.ĵ.iustitiam ꝛc. vel quia labia sacerdotis custodiunt iustitiam,ꝛ legẽ requirent ex ore eius: vt dicit Malachias propheta:ꝛ legitur xliij.distinc.hic rector.ꝛ hoc probat statim:iustitiam ꝛc. In glos.vt in cõtractibus.ibi,sm Ioan.vt.ĵ.de offi.

presi.illicitas.ij.respon.C.de rescin.vendi.l.ij.⁊.l.si non.⁊
C.ex quib.cau.maio.l.in contractibus.⁊ cōmu.vtriusqꝫ
iudi.l.maioribus. ¶ In fi.glo.vt in matrimonijs.Item
in iuramentis,vt.ĩ.de pac.iuregentium.§.fina.⁊ in auť.
senicas.non solum.⁊.ĩ.de iureiuran.l.non erit.§.diuus.
¶ In glos.nullo modo. ibi,philosophia dicitur. ⁊ me-
rito dicitur philosophia, cum sicut philosophia ita et
professores mercenariam spernunt operam. ¶ Huius
studij. Due sunt positiones, id est considerationes,
quasi dicat duo considerat in iure publice vtile ⁊ priua-
tum:vtile ex quo resultat diuisio quoniam ius aliud pu-
blicum aliud priuatum,qđ quale sit ostendit.¶ Rei Ro
mane.i.imperij Romani. ¶ Publicum consistit. no.ꝙ
5 sacerdotes † magistratibus preferuntur. ⁊ no.eas pu-
blicas esse personas. Et est arg.ꝙ si sacerdoti in peniten
tia fiat promissio de aliquid alij restituendo per eum,alij
actio sit quesita. arg.ĩ.de magistra.conue.l.penul.§.pe.
⁊.ĩ.de adopt.l.non aliter. ⁊ rem pupil.sal.fo.l.ij.⁊ est ex-
pressum,extra de vsur.c.vsurarum voracitas.Grego.x.
¶ Tripertitum.id est in tres partes diuisum.¶ Prece-
ptis.id est institutis. ¶ In glos.j.iuris.ibi, prout legiste
qui accipiunt interdum speciem pro corpore, vt.ĩ.si cer.
peta.l.ij.⁊.l.certum.vel pro forma,seu domo.ĩ.de acqui-
ren. posses.l.iij.§.genera.⁊.l.penul.§.species. ¶ Ius na-
turale. huius artis inclusum preceptis: ad humani ge-
neris regimen nāqꝫ adest qđ etiam herbis ⁊ arboribus
est commune,sed non huius artis preceptis inclusum.
¶ Ius naturale. scilicet qđ insitum est animalibus ab
ipsa natura,id est a diuina dispositione. ⁊ no.hominem
esse creatum in duabus naturis:vnam scilicet quam cō-
munē habet cum ceteris animalibus,puta animalitatē
sensualitatem ⁊c. huius. ⁊ ſm hāc naturam describitur
ius naturale in legibus:alteram vero cōmunem habet
cum angelis.s.rationabilitatem ſm quam ius naturale
diffinimus in cōmune,⁊ est ius naturale quoddam ius
nature,id est ratio humane creature a natura insita ad
faciendum bonū cauendumqꝫ contrarium,qđ omni et
soli conuenit homini:sed prout cōgruit cuilibet anima-
li est quoddam ius nature sensibili in eius productione
a natiuitate inserta:nam bene dixit:omnia nascūtur cō-
mune est,vt sequitur. ¶ Hinc. id est ab hoc iure. ¶ De-
scēdit.in genus humanum vel in huius artis preceptis
siue regulas ¶ Coniugatio.id est voluntas siue habita-
tio ad coniugium, ex quo liberi procreantur parentum
memoriam conseruantium in eum, vt.ĩ.de verb.signifi.
liberorum.quam coniunctionem siue cōiugium ex quo
liberi conseruantes memoriam patrum in eum nascun-
6 tur: nam † bastardi parentum memoriam non perpe-
tuant.ĩ.de ijs qui sui vel alie.iuris sunt.l.filium.⁊ de sta-
tu homi.cum legitime.⁊.ĩ.de ritu nuptia.l.lege.⁊ sic na-
tura patris in hijs non diciť propagari hodie,sed secus
ab exordio rationabilis creature, quo tempore quando
natura sciebat iura non erat differentia naturalis ad le-
gitimum in auť.quib.mod.natura.effician.sui.§.j. ⁊ hoc
prout dixi descendit in genus humanum, prout autem
dixi descendit in huius artis precepto vel instituto.Dic
id est traditio de coniugatione ⁊ sic de ceteris,quam cō
iugationem maris ⁊ femine ⁊ huius artis relegatā pre-
ceptis.¶ Uidemus enim.ꝙ hoc a iure naturali sicut no.
ostendit.¶ Cetera quoqꝫ.mansueta.¶ Peritia.Not.pe-
ritiam attribui animalibus. ¶ In glos.j.Coniūcto.ibi.
¶ Animorum. Ad communem sobolem procreādam.
Item ibi facit matrimonium si modo cōsensus interue
niat de presenti. ¶ Item ibi, Quidam ꝙ non idem. id
est quod non est ius naturale. ¶ In fine eiusdem glosse
nec natura discernit legitimum a naturali, in auť.quibꝰ
modis natural.efficiant.sui. ¶ In fine glos. eo enim in
glos. sed nonne.ibi.¶ Respon.⁊ hic priuatam. ¶ Item
ibi, Et illud publicum. ¶ Item ibi, In tribus. ⁊ sic in
preceptis iuregentium. ¶ Item ibi, Illud.per inuen-
tionem: quia hoc inuenit publica vtilitas. ¶ Item ibi,
Uel per vsum. hominum qui suo respectu tantum re-
ligionem habent erga deum:⁊ sic religio est de iure pu-
blico,vt.C.de hereticis ⁊ manicheis ⁊ samarita.l.mani-
cheos. Iacob.de are.

Summarium.

1 Appellatione parentis venit mater.
2 Nepos pauper a quo ali debet,an a patre an auo.
3 Auo absente spectat ad filium defensio nepotis.
4 Emancipatus habens patrem ⁊ filium, si egeat a quo
venit alendus.

1 Eluti. ¶ Parentibus.† Ergo ⁊ ma-
tri:vt.ĩ.de verbo.signific.l. pa
rentis.C.de manumis.testamen.l.cum volun
tatem. idem dicitur a parente ⁊ patri eman-
cipato: ⁊ sic est contra.ĩ.de falsis. l. filius. in princip. sed
hoc in his in quibus nullum omnino versatur delictū,
secus vbi est delictum,⁊ de filio excusando per ius queri
tur, quia tunc excusatur qui est in potestate si pereat a-
trocitate cessante:secus est in emancipato vt ibi, ⁊.ff.de
ijs quibus vt indig.l.in fraudem.⁊ de regu.iur.l.velle.⁊
2 l.adeo. ¶ Quid † si quis habet patrē diuitem ⁊ auum
diuitem in eius potestate est nepos pauper a quo aletur
a patre vel ab auo. Uidetur ꝙ ab auo in cuius potesta-
te est.arg.ff.de agnoscen.lib.l.penul.⁊.ff.pro derelicto.l.
fina.nam ei est quesiturus ratione potentie: ergo ⁊ eius
oneri debet esse.arg.ff.de regu.iur.l.ſm naturam.Item
3 demum † auo absente spectat ad filium defensio nepo-
tis,vt.ff.de iniur.sed si vnius.§.qđ dictū.et.C.de procur.
filius.§.j. Item mulier mittitur causa ventris in posses-
sionē bonorum eius tantum siue est paritura ⁊ sic par-
tus aletur:vt.ĩ.de ven.in posses.mitten.l.j.§.toties. Ecō-
tra videtur ꝙ ad patrem spectet ad quem filij eiusdēqꝫ
nepotis spectaret hereditas decedentis, in authen.de
hered.ab intesta.§.j.vt qui spectat vtilitatem habeat ⁊
onus: vt.ff.de legiti.tut.l.j.Item propter filium spectat
onus ad auum,vt.ff.de colla.bon.o.l.dedit. sed hic filius
nō est oneri patri ꝓpter diuitias,vt.ff.de alen.lib.si quis
a liberis.in princip. ⁊ ideo ſm gradum sanguinis ad fi-
lium spectare videtur, vt.ĩ.de libe.agnoscen.si quis a li-
beris.§.finali. Item si mulier denunciauit in cuius po-
testate est maritus, satisfactū est vt pater alere ⁊ cogno-
scere teneať, ergo ⁊ onus patri imponitur.ff.eo.titu.l.j.
in princi.§.pena. Hec secunda pars tutior videtur.arg.
predictis. et.C.de infanti.exposi.l.vnusquisqꝫ. Secus si
sibi non sufficiat filius: vt.ff.famil.herciscun.si maritus.
imo tutior non est hic: sed tene primam pro qua facit.ff.
de castren.pecu.l.dotem. Item quia mortuo patre que-
dam sequuntur liberos,ergo non eo inuito. ¶ Quid si
4 quis † habet patrem a quo est emancipatus ⁊ habet fi-
lium:nūquid filius propter auum, vel auus propter ne-
potem potest recusare alimenta eius,arg.ꝙ filius possit
recusare allegando qđ retro iure nature filius a patre
est alendus:vt.C.de bonis que libe.in pote.consti.l.fina.
§.ipsum autem filium.⁊ hoc.§.si.cum ergo habeat dire-
ctum auxilium non debet venire ad obliquum. argu.ff.
de minori.l.in cause.ij. Item quia a patre suo debet ha-
bere videtur sibi sufficere.arg.ff.de regu.iur.l.qui actio-
nem.ergo non est alendus a filio. arg.ff.eo.si quis a libe-
ris.§.sed si filius. ⁊.§.si impubes. ⁊.§.solent.⁊.§.penul.⁊
sic videtur cedere ad onus patris sui ⁊ non filij. Ecōtra
videtur ꝙ sic ad onus filij:quia filius sperat cōmodum
successionis paterne,ergo ⁊ onus ad eum spectabit. ar.
in auť.de hered.ab intest.in princi. ⁊.C.de cadu.tollend.
§.pro secundo.⁊ sic allegatione predicta videtur repelli
quasi aliunde possit ali, sic ⁊ alias repellitur quis quia
contra alium habet actionem, vt.ĩ.loca.cum in plures.
§.vestimenta. ⁊ de separať.l.j.§.si filij. potest dici qđ ab
omnibus cum sint in pari gradu.argu.in auť.qui.mod.
natu.effi.legiti.§.penul.ita qđ quilibet confert, vt argu.
ff.de alimen.⁊ ciba.lega.l.solent.in princi. ⁊ fami.hercis.
ex parte.⁊ arg.ff.de peti.hered.l.sed si.§.adeo.⁊.§.quod
autem quis.Uel dic quod credo melius ꝙ sit in potesta-
te filij vtrum velit eligi alimentari a patre an a filio:vt.ĩ.
si quis omis.causa testamen.l.si ab instituto.⁊.C.de duo-
bus reis.l.j. ⁊ argumen.ĩ.de actio.⁊ obliga.l.si is qui sti-
chum. Iacobus de are.

Summarium.

Summarium.

1 ☞ Fas est vim vi repellere an ⁊ quando sit verum, distingue vt hic plenissime.

Ut vim atq; iniuriā.

¶ Iniuriosam violentiam fecerit ad violentiam iniuriarum repellēdam. ¶ Nefas esse.
1 ⁊ per consequens † fas esse eam repellere. ¶ In glos. scz iuste. ibi, aquil. l. iij. ⁊ C. de ijs qui ad eccle. confu. l. iij. ⁊ vt nemo priua. l. neq;. ¶ Eadem glos. ibi. l. iiij. §. sed vi. qd intellige si hoc spectabat ad iurisdictionem siue officiū, alˀs secus. C. de iure fisci. prohibitum. ⁊ ff. de iurisdic. om. iudi. l. fi. ⁊ de regu. iur. factum. ⁊ no. ff. de reg. iur. non. §. qui iussu. ¶ Eadem glos. in fine. super hac lege dic, aut violētia infertur licite aut illicite. Primo casu eam propulsare non licet. ff. de re milita. l. milites. §. irreuerens. ⁊ C. de ijs qui ad eccl. confu. l. iij. Fit autem violentia licite cum fit a magistratu iure honoris quem sustinet, vt. ff. quod metus cau. l. continet. ⁊. ff. de iniur. l. iniuriarum. §. is qui iure. ⁊ qd iure potest ⁊ lege, qd reipublice venerandum, puta suam sententiam exequendo: vt. ff. de rei vendi. l. qui restituere. ⁊ ne vis fiat ei. l. si quis missum. malefactores capere volendo: vt. C. de episcop. ⁊ cleri. si quis in hoc. ⁊. l. raptores. ⁊ de ijs qui latro. l. fina. ¶ Item si fiat a prelato suum subditum corrigere volendo, vt dicto. §. irreuerens. Idem si fiat a patre filium corrigente cum enim a iure hoc habeat, vt in auth. de nup. §. si vero expectet. ⁊. C. de bonis que libe. l. j. §. j. ⁊ de patria pote. l. congruentius. nullam dicitur iniuriam facere. ff. de libe. ho. exhib. l. quod ⁊ lex. §. si eum. ⁊ de emenda. propinquo. l. j. Item in domino emendante seruum, vt. C. de emenda. seruorum. Idem in propinquo seniore errorem iuuenis corrigente. C. de emenda. propin. nam tunc domini iniuriosam violentiam repellere non licet que iure infertur, vt hic a cōtrario qd fortissimum est argu. ff. de offic. eius cui man. est iurisdic. l. j. §. fin. Secundo casu aut infertur in personam aut in res, aut in personam ⁊ res: si in personam aut ad violentiam castitatis: tunc non solum licet propulsare ne fiat, sed etiam licet inferentem flagrās crimen etiam animo vlciscendi occidere, vt. ff. de sica. l. j. §. fina. ⁊. C. de episco. ⁊ cler. l. raptores. argu. ff. quod met. cau. isti quidem. aut salua castitate ad persone lesionem, ⁊ tunc dic qꝫ potest resistere ne fiat: non autem factam etiam incontinenti licet vlcisci, vt hic ⁊. ff. ad leg. aquil. ⁊ l. scientiam. §. qui cum aliter. Non obstat qd iura dicunt licere alicui se vlcisci, vt. ff. de bonis liber. qui cum maior. §. libertus. ⁊. ff. de iur. fis. l. ij. in princi. ⁊. l. deferre. quia per modum accusationis, non autem per modum proprie vltionis: cum dominus dicat, Mihi vindictam ⁊ ego retribuā. Intelligitur ⁊ ei relinqui si eius vicario vel iudici relinquatur. de iuramē. calum. l. ij. §. si autem reus. ⁊ de iudic. properandum. §. cum autem. ⁊. C. vbi ⁊ apud quos. l. fin. Non ergo recedentem post illata vulnera licet insequi ⁊ ferre, vt. ff. ad le. aqui. l. qua actione. §. si quis in collutatione. ⁊. l. si ex plagis. §. j. Quod si fecerit punietur sm aliquos vt culpabilis nō autem dolosus: quia inconsultus calor vitio calumnie caret, vt. ff. ad turpill. l. j. §. queri. arg. ff. de sicar. l. iiij. §. cum quidam. ⁊. l. in lege. ⁊ de penis. respiciendum. §. delinquunt. sm alios, vt dolosus cū se vendicare non debuit: secus si permitteretur se vēdicare ⁊ in celum processisset, vt. ff. de adul. l. si adulterium. §. imperatores. humanius est primum arg. ff. de penis. interpretatione. ⁊ de regu. iur. in totum. scdm rigidius, ⁊ pro eo. C. de iniur. si non conuicij. Si in res committatur aut ad earum destructionem, ⁊ tunc potest nō solū repelli sed ⁊ licet depopulatorē insequi, ⁊ interimere. C. quando lice. vnicuiq;. l. j. arg. ff. ar. fur. ce. l. ij. Item forte incēdiarijs domorū vel disruptoribus, qr cū sit par pena, erit ⁊ par delictum: ⁊ sic debet intelligi. l. data, vt C. qui accusa. non poss. l. data ⁊. C. de sicar. si quis dolo. Tutius tamē esset in nocturno depopulatore agrorum obtinere quod dictum est per. l. quando li. vnicuiq;. l. j. ⁊ non trahatur ad consequentias, vt. ff. de lega. j. ius singulare. ⁊. l. quod contra. Aut ad earum ablationem, ⁊ tunc aut in res mobiles, ⁊ tunc nedum tueri potest ne auferatur, sed etiam hominem licite occidit si ei parcere non potest sine suo periculo si fur erat diurnus, si vero nocturnus: tūc licite occidit si non potest parcere sine rei sue periculo: dummodo cum clamore vtroq; casu testificetur, vt. ff. ad leg. aquil. itaq;. ⁊. l. sed ⁊ si quecunq;. ⁊. ff. de sicar. l. furem. ⁊ de furt. l. si pignore. §. furē. ⁊. C. de sica. si vt allegas. Aut immobiles ⁊ tunc non solum defendit ne expellatur de possessione, vt. C. vnde vi. l. j. ⁊ de vi ⁊ vi arma. l. ij. §. vi possidere. ⁊. C. quod cum eo. l. si seruus. sed etiam vi ablatam possessionem recuperat incōtinenti tamen, vt. ff. de vi ⁊ vi ar. l. iij. §. eum. ⁊. l. qui possessionem. Si vero in personam ⁊ res committatur violentia: tunc non solum licite resistitur, sed etiam incontinenti licite vendicatur, vt. C. de vi publi. l. quoniam. ⁊ ar. quando lice. vnicuiq;. l. ij. Iaco. de are.

Summarium.

1 ☞ Manumissio quo iure sumpsit originem.

Manumissiones.

¶ Sumpsit originem. vnde † seruitus habuit originem, dic vt. ff. §. iusgentium. In glossa alibi dicitur. ¶ In glos. in quibus ius ibi, confirmat. id est non compellit manumittere: sed si manumittit custodit ⁊ confirmat. Uel aliter, non disponit. i. non inducit seruitutem, et manu. sed ebrietas, quia cum pater esset ebrius vnus filiorum eum cooperuit, alter derisit, vnde pater deridentem eum seruum alij fecit ⁊ constituit, vt legitur in decre. vineam plantauit. xxx. distinc. sexta die. sed dispositum ⁊c. quia ebrietate, vt. ff. de ijs qui sui vel alie. iur. l. j. §. j. vel expone hāc glossam, id est iusgētiū pro manu vel nouam non dat libertatem siue creat in manumisso sed mentem a natura homini custodit ⁊ abstringendo maculam seruitutis, vt in sequenti glos. ¶ In fi. glos. ⁊ hodie. sed dic nascuntur serui, quo ad ea que sunt iuris naturalis nascuntur liberi, vt dicta. l. qd attinet.

Summarium.

1 ☞ Quotuplex est obligatio, ⁊ quis sit obligationis effectus.

Ex hoc iure.

¶ In fine glos. imo etiam. sed isti sunt modi dominium acquirendi. ¶ In glos. sed
1 actiōes. ibi, obligatio. aut † est naturalis aut ciuilis aut pretoria: naturalis dupliciter accipitur. Primo pro ea que rerum congruentia cum super ea cessante actionem inducit, ⁊ si est ad iuris necessitatē redacta inducit exactionem per officium iudicis, vt. ff. de agno. liber. si quis a liberis. in princi. ⁊ in hoc habet repetitionem soluti. ff. de condic. indeb. si non sortem. §. libertus. si non est redacta ad iuris necessitatem sicut est obligatio ad antidora, vt. ff. de peti. hered. sed ⁊ si lege. §. consuluit. C. de offic. diuer. iudi. l. ij. viij. q. ij. illud. extra de testamē. ca. cum in officijs. hic non inducit exactionem, sed nec inhibet donationem. ff. manda. si vero ex contrario. sed magis proprie remuneratio dicitur. ff. manda. idemq;. §. fin. quod quid proficiat ibi colligitur. ⁊. ff. de donatio. aquilius. ⁊ dicto. §. consuluit. Secundo pro ea qd iusgentium ex fide conuentionis inter partes habite introducit. ff. de pactis. l. j. ⁊ hec aut iure ciuili expressim approbatur actione ex ea inducente, vt. ff. de pac. l. iuregentiū. in princi. ⁊ tunc dicitur ciuilis approbatione. institu. de obliga. §. j. de verbo. significa. l. obuenire. Aut expressim reprobatur, ⁊ tunc etiam naturalis obligatio non punitur, vt. C. de leg. j. non dubium. ⁊. ff. de condic. indebi. ff. non sortem. in prin. Aut extra reprobationem ⁊ cōpro-

bationem quia relinquitur, ⁊ tunc dicitur naturalis cui
effectus. ⁊. ĩ. de fideiusso. fideiussor. §. naturales. ⁊. ĩ. de
condict. indebi. l. naturaliter. ⁊. ĩ. de compẽsa. etiam. ⁊. ĩ.
de dona. l. hoc iure. §. penul. ⁊. l. donari. ⁊. ĩ. ad legẽ falci.
l. j. §. si debitor. ⁊ ad trebel. quãuis. ⁊. l. si eius. Ciuiles au-
tem ⁊ pretorie que sint, institu. de oblig. ⁊ exemplificant
de ciuilibus in fine huius legis. Jac. de are.

Summarium.

1 Jus tribus modis capitur.

IUs ciuile. ¶ Hoc igitur. ius
qđ est artis boni ⁊
equi, ⁊ qđ sequitur ex scripto, scz ab initio, ex
non scripto, scz ab initio, sed hodie totum est
scriptum, ⁊ ad hoc in decre. l. distinc. cum vtiqȝ. ¶ Hoc
1 igitur. tribus † modis potest intelligi. Primo vt suppo-
nat pro arte ⁊ continuatur, quia vidimus qđ sit ius na-
turale ⁊ gentium ⁊ ciuile, quorum precepta dixit reda-
cta in hac arte: nunc est opus scire ꝙ precepta reda-
cta in hanc artẽ aliqua fuerĩt ab initio scripta, ⁊ aliqua
non. Secundo vt loquatur de lege. xij. tabula. sm quod
glos. dicit. Tertio vt loquatur de omni iure quo vrbs
Romana vtitur ⁊ tunc continuatur, quia illud est ius
ciuile qđ addidit ⁊ detrahit iuri cõmuni: ⁊ ideo contin-
git fieri per consuetudinem hoc etiam, ergo ius ciuile
constat ex scripto ⁊c. ⁊ est alia diuisio iuris. ¶ In glos. ĩ.
naturali iure. ibi, semper bonum ⁊ equum est. sed cum iu
re naturali dominia non sint distincta: vt. viij. dist. impe-
rator. sed iure gentium distinguãtur, vt. l. ex hoc iure. nõ
contra ius naturale sed gentium est preceptum vsuca-
pionis, sed detrahitur vt circa matrimonium seruorũ,
vt. C. de inceptis. nupt. cum ancille. item. ĩ. de alen. liber.
si quis in. §. si quis ex his. ¶ Item cũ in gl. istud igitur.
in fin. vel melius pro omni iure proprio ciuium Roma-
norum, siue scriptum sit, siue non. Jaco. de are.

IUs autem ciuile.
¶ Aliam ponit significationẽ iuris ciuilis:
⁊ dic ciuile scriptũ in fine legis. Nec mirum
si hoc facit ius pretorium: quia fit ex mente ⁊ voluntate
ciuilis, nam etiam ciuile ꝙ semper vtilitatem publicam
vult. Jaco. de are.

OMnes populi. ¶ Non mi-
reris si po-
pulus Romanus tã vario iure vtitur, quia
omnes ⁊c. ¶ Partim. id est in aliquibus
quisqȝ populus vt Romanus vel alius liber populus
non subiectus Romanis, de quibus fit mentio. ĩ. de ca-
pti. non dubito. ¶ In fi. glos. sed qui sunt illi vel populi
de nouo creati qui nondum certam legem nec certam
consuetudinem habent. arg. ĩ. titu. j. l. ij. circa fi.

¶ De origine iuris. Rubrica.

Summarium.

1 Non solum muris, sed etiam iure fundatᷣ ciuitas,

FActurus. ¶ Necessario.
id est vtiliter.
¶ Repetendum. id est cõmemorãdum.
ut. ĩ. de penis. l. rescriptum. scz qualiter
ius habitum fuerit in ciuitate vel repe-
tendum, id est assumendum exordium,
et hoc abundat recidit nutus, id est quomodo a iure
1 vrbs fuerit initiata. Nam † non solum muris, sed iure
fundatur ciuitas. ĩ. l. ij. circa princip. ¶ Siquidem. id est
quia. ¶ In glos. verbum interp̃. ibi, apertam. significa-
tionem, vt. l. ij. §. postea. ¶ In glos. not. ibi. §. quid ergo.
sm quosdam prout intelligunt literam certe corrigere
precedentem, sed Al. dicit contra. Jaco. de are.

Summarium.

1 Quod committitur alterius consilio ratum habe
ri debet.
2 An bannitus in vna ciuitate possit in alia ad honorem
promoueri.
3 Licet iure peritis de suis consultationibus disputare.

NEcessarium. ¶ Id est vtile
nobis, imitãtes
quod Caius est pollicitus legem certam per
scripturam. ¶ Et si non iure. per vsum appro
bato. ¶ Partes curias. a curia ei commissa. ¶ Per sen-
tentias. i. deliberato consilio: sic etiam hodie per senten-
tiam curie fiunt, per me condemnationes. ¶ Curiatas.
id est de consensu curiarũ. ¶ In glos. not. arg. ibi, puta-
tio hereditatis. sic. ĩ. de li. leg. aurelius. §. filias heredes.
¶ Tribuni. nisi ergo lata hec lex fuisset, licet reges fuis-
sent electi leges regis rate fuissent: ⁊ sic licet deponatur
imperator rate sunt leges eius. ¶ Juris vti. arg. qđ lege
abolita non possit quis vti, etiam in preteritis: secus si
abolita non sit, vt in auť. vt cum de appel. cogno. de leg.
l. leges. versi. postea. ¶ Interpretarentur. ar. ad id quod
sepe in compromisso inseritur. ¶ Sicut are. similitudo ꝑ
contrarium. ¶ Tabulas adiecerunt. sed q̃uo quia hoc
eis mandatum non fuit. Respon. iuxta mandatum fece
1 runt. argu. ĩ. iudica. sol. iam tamen. §. in hac. Item † no.
arg. ad id quod sepe fit quia cõmittitur per cõsilium ali-
quod prouisio alicuius negotij: ⁊ est argum̃. ꝙ ratum sit
quod faciunt si non reducitur ad consilium. arg. ĩ. quod
quisqȝ iur. l. item eorum. §. decuriones. ¶ Exulantem in
2 Italia. arg. † ꝙ bannitis nostri temporis vt ad honores
possint vocari ⁊ eligi in alia ciuitate. arg. in consti. §. tria.
⁊. C. de episco. audien. mathematicos. arg. contra, quasi
eos infamia comitetur. C. de requi. reis. l. fi. ⁊. ĩ. de priuil.
ex ea causa. ⁊. C. de dignita. l. iij. ¶ Necessariamqȝ esse di-
3 sputationem. no. † licere iure peritis de suis consultatio
nibus disputare: verbosa tamen disputatio est spernen-
da. institut. quod cum eo. in princip. versicu. Deinde ex
his. vt vellet. in fine. Nota ꝙ in iudicijs instituendis non
proprium arbitrium, sed iuris debet attendi autoritas.
¶ Apud collegium. sic apud ordinem fractum est inqui
sitio patronorum, ⁊ cũ iure ab ordine cõmittitur. versic.
Demum cum iura constitueret. Nota argu. pro seceden
tibus pro partibus vt non perdant legitimam potesta-
tem quam habebant anteq̃ secederent: ⁊ ideo sibi po-
testatem possunt eligere ⁊ statuta facere, vt. ĩ. eo. §. hisdẽ.
versi. Deinde quia tanta turba. arg. ꝙ numerus popu-
lum facit. idem. ĩ. vi bono. rapto. pretor. §. pe. ⁊. x. q. iij. ca.
viuo. ver. Nouissime. per partes. id est paulatim. ¶ Post
originem. effectus rei. id est iure constituti. ¶ Quod. con
strue, id est quia: ⁊ est vna dictio constare. versi. Initio. a
regibus. id est post reges. versicu. Eisdem temporibus.
¶ In fine glos. hic signatur contra. vel melius dicit hic
de tẽpore quod transiuit a discessione que fuit inter ple-
bem ⁊ populum, que tamen ⁊ ipsa similiter fiat post di-
ctam expulsionem regũ. In versi. Deinde cum enim. ꝙ
id est quia constituti ad supplendam. l. xij. tabu. ¶ Pu-
blica. secederent in montem antiquum. ¶ Virginius.
nulli. ¶ Madensqȝ. id est madefactus. ¶ In fine glos.
queqȝ an. cũ re integrata fuit reuocata plebe. ¶ Popu-
liqȝ consensu. reuocata plebe. in versi. Deinde cum post
aliquos late sunt. id est allegate vel inducte causa cõten-
tionis que erat inter plebem ⁊ populum super consuli-
bus: nam ante hoc tempus emanauerat lex. xij. tabul.
¶ In fin. glos. isti. ⁊ sm hoc dic elapsos postq̃ lex. xij. ta-
bula. dicebatur ex patribus constitui consules ⁊ a patri-
bus in medium proferebatur. in versi. Deinde cum esset
interuẽtu eorum. No. pro statuto aliquarum ciuitatum
in quibus dicitur ꝙ potestas condemnationem faciat
criminum cum consensu curie. ⁊ argu. s̃. eo. §. exactis. et
§. deinde. in versi. Capta ibi sunt partim. Rome. in versi.
Diuus deinde sexdecim. preconnumeratis premissis. in
versi. Post hoc apud. ibi, eiusdem generis. arg. pro ge-
nere

nere ſapientum, ſed dic gratias per doctriná, ſic.ſ.ꝑxi. in verſi. Poſt hos fuerũt Pub.ibi, Qui ratione conſul. No. proconſulem qui mittebatur ad regendam prouinciam dici conſulem. ¶ Ratione nominatur. in libris ipſius Seruij. in verſi. Cũq; ſibi eum Quintum. ¶ Ceſaris familiariſſimus. Not. iuriſconſulti ceſaris ſunt amici. ¶ In illius ho. magiſtri ſui. ¶ Conſulatum offert. hominem collatũ: vt extra de religio. epiſcopatũ. in verſic. Poſt hunc maxime. ibi, Audiuit, ⁊ inſtitutus eſt.

¶ De legibus ⁊ ſenatuſconſultis ⁊ longa conſuetudine. Rubrica.

¶ Qualiter fiant ſeu facte fuerint qđ in.l.j. dicit: ⁊ eorũ poteſtate qđ dicit in.l. legis virtus. ⁊ earũ interpretationem, de qua dicit.ſ.eo.l. benignius. ⁊.l. ſequẽ. ⁊.l. ſi de interpretatione. de ſenatuſconſul. que ſit vis eorum dicit.ſ. eo. non ambigis. ⁊.l. ſeq.

L Ex eſt cõe precep. ¶ Id eſt cõmuni voluntate ſtatutum. ¶ Conſulto. id eſt cõſilio ⁊ ſub prepoſitione. ¶ Cum ſponte ⁊ dolo. in iuris ⁊ facti contemptum, vt.C. de inceſtis nuptijs.l. qui contra. et.ſ. de adulterijs.l. ſi adulterium. ¶ Ignorãtia iuris naturalis vel quaſi: qđ dic per exempla, vt no.ſ. de iure ⁊ fac. ignorã. regula. ¶ In gloſ. magis vel ignorantia. id eſt ideo ꝙ ignorat qđ ſcire tenetur, vt.C. de colo. illyri. lib.xj.l. vnica. ⁊.ſ. de cuſto. reorũ.l. carceri. ⁊ cõſtrue: cõmune precep. virorum pruden. conſul. ſubau. vt ſit debitor que ſponte ⁊c. ſubaudi, ⁊ cõmunis reipublice, id eſt populi. ſponſio, id eſt approbatio, vt ſit lex ad interrogationem magiſtratus ſenatorij cõſul. lex coerctio. ſub. nõ ſit coerctio delictorum que ⁊c. ⁊ vulgariter dicit delictorum, vt no. ſi aduer. delic.l.j. ¶ Reipublice. id eſt populi. Iac. de are.

N Am ⁊ Demoſthẽ. ¶ Sic diffinit autoritate legis. ¶ Lex eſt cõmunis. quaſi dicat autoritas lex eſt vt ei debeant omnes obedire. ¶ Compoſitio cõmunis. eſt enim velut quedam pactio ciuium. ar.ſ. eo. ſed ea. ¶ In ciuitate ſunt. id eſt in numero ciuitatis cuius lex eſt, vt.ſ. iacet. viij. diſtin. qui contra. ⁊ principem. quo ad autoritatem reſpectu malorum ducere per bonas ſuaſiones, ⁊ ſm hoc.i. reſpectu bonorum et iniuſtorum, id eſt ſm iuſtitiam naturalem, de qua dicitur.ſ. de ex. cum ſcire. §. ſufficit. ⁊.ſ. de regu. iur. ſm naturam. ⁊.ſ. de condi. inde. nam natura. ¶ Et eorum. ſubaudi iuſtorum: que natura, id eſt equitate naturali ingenio hominis excogitata. ¶ Ciuilia ſunt. id eſt ciuili iure recepta ſunt: ⁊ ſic iuſtitia vel equitas alia naturalis alia ciuilis, vt.ſ. ſi quis liber eſſe iuſſus.l.j. in prin. §.j. licet ciuilis dicatur naturali ratione ingenij cauſa excogitantis: vt hic, ⁊.ſ. de mino.l.j. in princi. ¶ In fi. gloſ. imo omnes. ſed illud de lege principis iſtud de iure proprio ratio, vel alterius ciuitatis. ¶ Item et legi. principis ligantur ſoli ſubiecti. C. de ſumma trini.l.j. Iac. de are.

Summarium.

1 ☞ Mulieres prone ſunt ad periurium.

E X his. ¶ In glo. Pone exemplũ. ibi, de hoc nõ eſt lex, nec eſt ꝯdẽda ſi quis deputaretur ad iura condenda. Itẽ ibi, de exhere. lib. §.j. ⁊.C. de conſul. lib.xij.l. fi. ¶ Item ibi, nõ debet fieri lex. imitans: qđ de iuramento ſecundarum nuptiarũ non ineundarum fuerat con-
1 ſtitutum. ¶ Item ibi, ſed propter † malas deierãtes de facili. ¶ Item que multe ſunt. ⁊ ſic ibi in lege non ponitur quod frequenter preuaricatur, ⁊ de facili prebet cauſam peccandi. Iaco. de are.

Summarium.

1 ☞ Rarum dicitur quod bis ſit.

N Am ad ea ius. ¶ Iam cõſtitutum frequenter.ſ. de alimẽ. leg.l. iij. §.j. ¶ Queq; per
1 raro. No. † dici rarum qđ bis ſit, vt.ſ.l. proxi. ⁊ eſt contra eos qui dicunt ex duabꝰ vicibus induci conſuetudinem cum ex frequentibus actibus inducatur, vt.C. que ſit lon. conſue.l.j.

N Am ſicut cõtemnũt. ¶ Als deſpiciunt, ⁊ ſub. ita ꝙ ſuper eis iura non conducunt.

L Egis virtus. ¶ In gloſſa.j. poſitas. ibi, de iur. ⁊ fac. ignorã.l.j. ⁊.ſ. de operis no. nuncia.l.j. in princip. ⁊ de iudic.l. ius. ¶ Item ibi, de rei vendi.l. is qui. ſic ſolu. matrimo.l. ſeruus dotalis.

I Ura conſtituuntur. ¶ Ut ad quamlibet perſonam ſimilem trahi poſſint.

N On ambigitur. ¶ In gloſ. pone exemplum ibi, a quib. appel. non licet.l.j. ⁊.ſ. de flumi.l. quo minus. ⁊.ſ. de poſtulan.l.j. §. de aqua.

N Eq; leges. ¶ In gloſ. propter ibi, Exiguitatem. vt C. de vete. iure enuc.l.ij. §. omnibus. ¶ Item ibi, Lege determinato. ſicut fuit in cõtractu emphyteotico qui nõdũ iuri fuerat cognitus. ¶ Item ibi, vel melius loquitur lex. non poſſunt ſuper nouo negocio vt.ſ. ſequitur.

Summarium.

1 ☞ Propter emergens factum dubitatur de lege.

E T ideo. ¶ Quia ſufficienter non poteſt lex ad omnia ꝓmulgari, ideo ⁊c. ¶ Item ibi, conſtituitur. orta dubitatione. ¶ Itẽ ibi, aut interpretatione. vt.ſ. ad trebel.l. poſtulante. in princi. ¶ Item ibi, conſti-
1 tutione. vt de pac. dota.l. lege. ⁊ hoc vbi propter † emergens factum dubitatur de lege, ſi vero de expoſitione vocabuli legis dubitatur obtinet. C. eo. cum de nouo. vt facit. C. de fundo do.l.j.

N On poſſunt articu. ¶ Negotiorum etiam cum lex conditur cognitorum. ¶ In gloſ. pone exemplum. ibi, lex dicat. ſm primum intellectum inſtruit dare operam iuri ſcribendo ſm hunc Io. iudicem in talibus iudicare ⁊ differt a lege precedenti ſm primum eius intellectũ. Iacob. de arena.

N Am vt ait. ¶ Uel interpretatione iudicis vel iuris conditoris.l. vel econtra. ſi modo eius copia ſit, ⁊ hoc ſcdm caſum. Io.

Q Uod vero iuris. ¶ Cõmunis ⁊ generalis. ¶ Receptum eſt. aliquibus ſpecialibus cauſis ad conſequentias generalitatis, vt.C. de iur. ⁊ fact. igno.l. fin. vel regulariter iuris communis. ſm gloſ. exemplum in patre. Sed quare ſeruat hoc in ſe ſed non in ſimili. Reſpondeo in ſe, quia derogat in hoc iuri, ⁊ ideo in eo non poſſum ſequi regulã ſed in ſimili poſſum. Lege gloſ. hãc ibi, de pri. do.l.j. ⁊ ſic non producitur ad conſequentiam regule, vt.ſ. de regu. iuris, heredem. Iaco. de are.

IN iis que. ¶ Conſtituta. ſpecialiter. ¶ Regulã iuris. id eſt naturam regule, que habet eſſe generalis ⁊ per ſigna vniuerſalia tradi.

BEnignius. ¶ Conſeruetur. vt .ĵ. de cuſto. reorum. l.ij. ¶ Quo. prout benignius benigno preferatur, vt.l. caius .ĵ. ſolu. matrimo. ſed in.l.ſeq. vna interpretatio vitioſa eſt ⁊ alia caret vitio. ⁊ ad hoc .ĵ. de teſta. tut. l. heredi.

SCire. ¶ Sed vim. per verum ſenſum. ¶ Poteſtatem. per extenſionem. Jaco. de are.

IN ambigua. ¶ Poſſit. vt. C. de bonis que liberis. l. non ſine.

NOn omnium. ¶ Ratio aq̃a ſubſtituent con ſtituta. ¶ In glo. quidam dicunt. circa finem ibi. §. inter filium. ſed ibi nõ eſt omnino eadem ratio: quia filius poteſt obedire patri, ſed nõ extraneus. ¶ Item in fi. ⁊ .ĵ. de colla. bono. ſi quis filium. ⁊ ideo nõ oportet vt eis ſubſtantientur.

CUm lex. ¶ In gloſ. Quidam dicunt. ibi. l. diui. melius. C. de teſtamen. iubemus. vel recte legas ⁊ dic: vetat. i. vetare poteſt, ſicut facit in. d. l. diui.

MInime. ¶ Habuerunt. vt .ĵ. de tutel. qui habet. ⁊ de vſucapio. ſequitur. §. q̃d autem. ¶ In gloſ. pone caſum ibi, Quia vero. pro quibus eſt .ĵ. de adulter. ſi poſtulauerit. §. iubet.

NUlla iuris. ¶ Introducũtur. extra ius cõmune. ¶ In gloſ. pone caſum ibi .ĵ. e. l. iij. vel hic dicit ſalubriter. i. ſine alterius leſione vel ſalubriter, id eſt nõ per importunitatem vel illud in reſcrip. ¶ Item ibi, Sed quia ſic iuri placuit. ⁊ vtrũq; proprijs rationibus eſt inſtitutum, vt ibi: vel ſm alios. ¶ Itẽ ibi, Indultum. vt die tali non agatur nec conueniatur, non autem vnum ad alterius conſequentiam eſt ſtatutum.

PRinceps. ¶ In gloſ. ab alio cõditis. ibi, fuit pro non ſcriptũ. vel ibi, vt principi fuit legatum ⁊ debetur ſucceſſori imperio, vt .ĵ. de iure fiſ. l. j. ij. reſpon. ⁊ .ĵ. de annu. lega. l. annua. §. j.

Summarium.

1 ☞ Tractatus cauſarum nullus in iure reperitur.

1 **DE quibus.** ¶ Non vtimur. † q2 tractatus hu⁹ cauſarum nullus in iure reperitur, ⁊ ideo cuſtodiri oportet de cauſis decidendis in quibus deci. non vtimur ſcripto, vel quod ⁊c. ¶ Et. pro id eſt. ¶ In re. id eſt cum hoc ius conſuetudine legis ſcripte tempore libertatis populi Romani, et eum que genita in ratione probauit vſu longo. ¶ In gloſ. vt de feudis. ibi, ſeruire non poteſt. vt in vſu an mutus vel aliter imperfectus feudũ poſſunt tenere. ¶ Item ibi, delegari canonico vſu. ſi de feud. cõ. fuerit. §. qui libertus. Item ibi, ſuccedat. matri excluſa ſorore in vſu de beneficio femine. Item ibi, a domino ſcriptum. de ſimilibus ad ſimilia trahitur, quando ius ſcriptum ad non ſcriptum. Item ibi, cedat. emphyteo. feudatario. ¶ In gl. cuius non extat. ibi, conſuetudo deinceps. ⁊ ſic hic eſt animus noui iuris inducendi: non autem ibi ſed declarandi. ar. .ĵ. ſi ſeruitus vend. ſicuti. §. j. ¶ In gloſ. j. cõſuetudo. ibi, l. magiſtratibus. vel melius exemplifica .ĵ. de re iudica. a diuo. in princip. ¶ Item in fi. gloſ. ſed certe. ⁊ verbis, vt .ĵ. de confeſſ. l. j. ¶ In gloſ. nota per duo. ibi, ⁊ hoc. quia cõſuetudo vincit legẽ. Item ibi, certa ſcientia. ⁊ ratione pro loci vtilitate ⁊ ſic animo vtendi in futurum. Item ibi, in rem ſic. ſm leges, vt quia lex expreſſe approbat. Item ibi, ſm Jo. ⁊ hoc probatur per Py. ff. de decret. ab ordi. in rubri.

DIuturna. ¶ In gloſſa ſcilicet. x. ibi, clerici vẽdunt. melius in emphyteoſim concedunt. Item ibi, ſi de interpretatione. ⁊ in ſumma de ſacroſanc. eccleſijs. in fine.

CUm de conſuetudi. ¶ In gloſſa duobus. ibi. i. ſententia. ⁊ tunc expone, id eſt contradictorio: alij iudicio contra conſuetudinem promulgato.

Summarium.

1 ☞ Que iudiciali examine ſunt ſeruata, pro conſuetudine habentur.

SEd ea. ¶ In fi. gloſ. videndum vel in. l. ſed ea. ſubau. etiam. quaſi
1 dicat, non ſolum ea que † iudiciali examine ſunt ſeruata inducunt conſuetudinem ⁊ pro lege ſeruãtur: ſed etiam ea que longa conſuetudine cõprobata ſunt, licet de his nõ fuerit iudicatum. ⁊ bene dicit, ⁊ pro, q2 conſuetudo ius nature maius efficit approbatione: vnde Marcus Tullius. Conſuetudo eſt ius q̄ leuiter a natura tractum aliud ⁊ maius vſufruc. efficit, vel quod in morem vetuſtas vulgi approbatione produxit. Jacob. de are.

SI de interpretatione. ¶ In gloſ. vt ita. ante verſi. quãdo vnum. que omnia ſunt cõmunia. C. eo. l. j.

NAm ipſi. ¶ Aut. pro idem. ¶ Perpetuo. id eſt generaliter, ſiue tenaciter. ¶ Autoritatem. ab his qui in loco ius condere poſſunt obtinere. .ĵ. ad ſyll. l. i. §. eodem. Jacob.

QUod non. ¶ Conſuetudine. id eſt pro cõſuetudine obtentum in perſona alicuius caſum Ser.

¶ De conſtitutionibus principum. Rubrica.

QUod principi. ¶ Legis. q̃ olim fiebat a Romano populo. ¶ Legẽ eſſe. interdum generalẽ vt ſit clauſa corpore iuris: vt quod met. cau. l. metum. §. ſed quod pretor. ⁊ C. de nouo cod. compo. §. penul. idem ſi eſt diffinitiua ſententia, vt. C. eo. l. fin. idem ſi habeat ſigna generalitatis: vt quia appellauit eã editum vt ſequitur vel aliud ſimile, vt. C. eo. leges vt generales. Interdum vt ſpecialẽ: vt ſi eſt interlocutus vel aliud ſtatuit in aliquo negotio quod iuris corpore non ſit clauſum. C. eo. l. ij. ¶ He ſunt quas conſtit. ſcilicet ille. ¶ Plane ex his. conſtitutiones que ſunt alie generales. ¶ Ad exemplum. id eſt ad ſimilia. ¶ Indulſit. C. de decurio. l. neq; dorotheum. ⁊ .ĵ. ad municip. l. j. ⁊ .ĵ. de excu. tut. non tamen. §. j. ⁊ .ĵ. de cenſi. l. j. ¶ Irrogauit. ſua diffinitiua ſentẽtia que regulariter vim generalis legis obtinet. C. eo. l. fi. in fi. ¶ In fine gloſ. que iuris. ſed ſm hoc non eſſet bona exceptio. ¶ In gloſ. imo videtur. ibi: hic non. vt. eo. titu. l. iij. ¶ Item ibi: prorſus extraneam. quo contra, non eſt generale.

IN rebus nouis. ¶ In gloſſa. Pone ibi in dilatoria exceptione. vt ex cauſa aliquando concedatur. item in fine, ⁊ l. j.

BEneficium. ¶ In glo. vt ſi cõceſſit. ibi: vt videatur. C. de bon. vacan. l. ſi quando. al's contra. Item in reſcriptis pleniſſima: ſi fauore eius

cui conceditur

cui conceditur sit interpretatio.

¶ De statu hominum. Rubrica.

OMne ius. ¶ De personarum statu in quibus sit integre: quod dic vt. j. de capit. dimi. l. fi. & in quibus diuinitus ad personas cognoscendas & discernendas habiles ab inhabilibus. ¶ In prin. glos. hoc videtur. & qualiter eis propositis procedi & diffiniri. & per hoc docet de dilatione & qualiter cause decidantur. & sic non oppo. facta supra.

SUmma. ¶ Omnes homines. id est quilibet homo, vt. j. de here. insti. paterfa. ar. j. de leg. ij. si ita scriptus. in princip. ¶ In glos. i. breuis. ibi, cum scimus. in fine. sed hoc magis innuit contra. Item in fi. glos. sed certe & libertatem quis vendicat. insti. de actio. §. preiudiciales. & ciuitas ciuem, vt not. j. de rei vendi. l. j. & tamen non sunt serui. dic quod liberi sunt sed ad seruiendum adstricti. C. de colo. tra. l. j. sicut, & C. de su. l. fin. & ar. j. de reg. iur. quoties dubia.

LIbertas. ¶ Naturalis. i. a natura homini attributa. ¶ Nisi. sub eius vi ipsius nature: nam quedam sunt peccata contra naturam. ¶ Iure positiuo. vt in iniurijs ciuili iure prohibitis. ¶ Contra naturam. i. beneficium a natura homini datum: quod est vt dominetur non autem alieno subijciatur dominio. ¶ In fine glos. diffinitur. que omnia sunt contra legem. C. eo. l. j.

ET seruorum. ¶ Ingenui, expulsa ciuitate. perdatur ius in metallum. ¶ In glos. quesita. ibi: que sunt contra. sed certe mater in sua seruitute fuit conseruata quam in deteriorem statum prolapsa, vt hoc fuit.

QUi in vtero. ¶ In glos. nisi casu. ibi: si manumittatur. si nascatur intra triduum: nam quamuis sit in ventre non habetur natus, & sic deficit conditio. ¶ Vel in glos. vt alij. ibi: ventre. l. j. & j. ad legem falcid. l. in falcidia. ¶ Item ibi: argu. contra. ad prin. sed ad fi. concord.

IN multis. ¶ In glossa non intercessione. ibi: ad velleia. l. j. sed ibi melior est eius conditio. Item ibi. §. ad testamenta. sed ibi melior est.

PAulus. ¶ Eum qui, filie. in patris potestate constitute. ¶ In glos. hic filia. & facit ad hanc vt non conualescat vitiosum.

Summarium.

1 ☞ Si quis absciderit alteri digitum, vtrum membrum abscidisse dicatur.

NOn sunt. ¶ Officia. no. officia membrorum ampliari vel minui non nocet: sed ipsa membra ampliari nocet, vt. j. de verbo. signifi. ostensum. & sic digi-
1 tus † non est membrum, sed officium membri vel officiale dicitur vt hic, et. j. de edil. edic. l. idem offilius. & dicta. l. ostensum. Et est argu. ad statutum quo cauetur si quis absciderit alteri membrum soluat centum: si abscidit digitum non videtur abscidisse membrum. & arg. j. de penis. l. interpretatione.

Summarium.

1 ☞ Ea dicuntur simul fieri quorum prioritas vel posterioritas non potest denotari.

ARethusa. ¶ Mulieri est. vt libera fiat. ¶ Ultimus. exiul. ¶ Nec enim. bene dico vltimus. ¶ Simul. ar.
1 quod illa † dicuntur simul fieri quorum non potest prioritas vel posterioritas denotari. arg. j. de pig. l. si debitor. & l. si fundus. §. si duo. & j. de ven. inspicien. in. §. si mulier. & de leg. ij. cum pater. §. libertis. & de reb. dub. quod de pariter. arg. contra. j. si pars hered. pet. l. antiqui. & C. de testa. l. hac consultissima. & prodest ad testes quorum vnus primo per foramen, & alter post vidit duos commiscentes quod probent adulterium: cum eadem hora dicantur vidisse. Oldra. ¶ In seruitute. id est ante impletam conditionem. ¶ In fine glos. sin eius. vel dic partui commune.

IDem erit. ¶ In glos. quid ergo. ibi: res alienas. quod verum credo vt. C. de proba. l. matrem. & ibi not.

Summarium.

1 ☞ Partus ex libera post condemnationem editus seruus efficitur.

1 **IMperator.** ¶ Liberam, damnata est. & sic † serua effecta est. ¶ In fine. l. idem si serua pene post conceptionem facta pariat: vt. C. de penis. l. si ante. ¶ In glos. not. hec. l. in fine. arg. contra. & si communem. & xj. q. iij. nolite. & xxxiij. quest. iij. quam magnum. ¶ In glos. id est deportata. & de capit. dimi. sed certe idem & si perdidit libertatem, vt in princ. legis: vel intellige glos. quando concepit post damnationem, sed contradicit. j. proxi. & ideo non hic bene dicit. ¶ Eadem glos. ibi: ex facto. sed ibi in patre deportato: hic in matre.

INgenuum. ¶ Lata est. contra patronum vel aliquem ex patronis: secus si extraneo litigante, vt. j. si ingen. esse dicatur. l. j. & l. patronum. & de libera. cau. l. seruus quem, & j. de collu. detegen. l. cum non iusto. Item lata contra vnum ex patronis preiudicat alij cessante collusione, alias secus, vt. j. de col. dete. per totum.

QUi in vtero. ¶ Vera est, quia quatuor exemplis probat. ¶ Competunt. id est reseruantur vt sic intantum aliorum differatur aditio & intantum mittatur mater in possessione nomine ventris, vt. j. de acquiren. heredi. cum quidam. §. j. & j. de ventre in posses. mitten. l. finali. ¶ Post litem hanc. etiam si solus reuertatur.

¶ De ijs qui sunt sui vel alieni iuris. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Aliquem esse sui iuris est iurisgentium.

DE iure. ¶ Sed & maior. i. magna coercetur, vt. j. l. proxi. §. fi. ¶ In glo. s. ab illa. ibi: secundum ius
1 ciuile. quod non videtur quia † esse sui iuris est iurisgentium, vt. j. ibi igitur. sed dic vt ibi. Item in fi. eiusdem glos. argu. contra. j. ad maced. l. j. §. si pendeat. & j. de bonis liber. si necem. & j. de suis & legi. here. l. pe. ¶ In glos. quantum. ibi. §. legis. nisi aliud ius haberet, vt ea. l. §. fi. & l. sequen. Item in potestate in glos. quatuor modis. ibi. §. si quis igitur. & §. generaliter. Item in fine eiusdem glos. potest addi alius casus, vt. j. de agnoscen. lib. l. ij. & iij. & alius. C. de ingra. libe. l. j.

NEpotes. ¶ In filij, Morientis. ¶ Mansit. perseuerantem vel si non viuit seu in familia non mansit in naturalibus & legitimis.

Summarium.

1 Probatur negatiua per probationē affirmatiue.
2 Ex presumptione transfertur onus probandi in alium.

FIlium. ¶ Assidue.id est frequenter. ¶ Moratur.que secū stando cōcipit. ¶ Agnoicere.ex vxore illa natū. ¶ Si
1 constet. probatur † hec negatiua per probationem affirmatiue ex qua hic resultat, vt.j.patet.sic.C. de cōtrahen.⁊ cōmit.stipu.l.optimum. Item ex presum
2 ptione † transfertur onus probandi in alium, sic.C.de donat.inter virū ⁊ vxo.l.etiam.cōcor.⁊ ẜm hoc intelligit̄ j.ad carbo.l.ij.§.cause. ¶ Aliquādiu.i.tanto tpe quāto post cōcept.potest mulier portare in ventre:qḋ no.s.ti.j. septimo. ¶ Valetudine.q₂ frigidus. ¶ Scientibus.qui querelas parturientis ⁊ voces prius audierit infantis. ¶ In gl.naturalē.ibi,qḋ hec lex.ibi,nō tamen. Itē ibi, fingit.i.de fictione loquitur ⁊ de.l.lucius.in princi.enim loquitur ẜm veritatē. ¶ In fi.glos.qui vel.ibi nō est.§.⁊ coniungitur precedenti litere, ⁊ sic concor.cum hac.

SI qua pena. ¶ Vel ciuitatem.retenta libertate, vt q₂ deportatus est. ¶ Vel seruus.vt q₂ damnatus est in metallum loco filij: ⁊ ideo si se non reperiat institutum, vel ab alio viuente adhuc vel exheredatum, auitum rūpit testamentum,vt.j.de lib.⁊ posthu.gallus. ⁊ de iniusto ⁊ irrito testa.l.posthumorū. ⁊ sub.an.hac prepositiōe in loco ⁊c.q.d.qui nepos erat auo incipit ei filius esse, vt.j.de here.institu.l.sub conditione.§.nepotes. ¶ In glos.quia auus.ibi,⁊ facit quod factum patris non noceat filio.

Summarium.

1 Filius furiosi heres scriptus an acquirit patri.

PAtre furioso. ¶ In fi.ẜm.l.C.de bon.que libe.cū oportet. ¶ In fi.glo.quia ex quibus.
1 qd ergo † si filius furiosi scribat̄ heres acquiret ne patri? Respon. aut adit ex iussu curatoris patris ⁊ patri queret,vt.j.de acquir.here.antistius.§.fi. ⁊ arg. e.ti.si per epl̄am.aut cessante iussu ⁊ tūc sibi acqret ⁊ oīa vt verus heres,facit vt.j.de acq.here.l.cū heres.in prin.

SI iudex. ¶ In glossa licet ergo.ibi.§.si mulieri.imo incipit.§.iulia. Item ibi,vt in cōtrario. ⁊ ẜm hoc ex Plautiano contra patrem fuit iudicatum.

INuiti. ¶ In glo.⁊ legitimi.ibi:qua emancipat̄.puta ꝑ dignitatē. ¶ Vel natura.i.act⁹ nature iure ciuili cōprobatus nō venit adoptio iure ciuili imminēte.

¶ De adoptionibus ⁊ emancipationibus. Rubrica.

GEneralis. ¶ Autoritate principis. specialem super hoc indulgētiā cōcedētis: magistratus imperio iure sui magistratus autorizātis. ¶ Illud,spadones.secus in castractis. ¶ Vero ꝓpriū.no.proprium dici cui aliud non cōicat.sic.s.de iusti.⁊ iur.l.oēs. ¶ In fi.glos.ar.maiorē autē infante arrogari posse per interrogationē,mutuū dicendū est.ar.j.de spō.l.sponsalia.⁊.l.in sponsalibus. ¶ In fi.gl.quare hoc.sed proprie C.qñ decre.opus nō est.l.ij.⁊.j.de regu.iur.nō debet.

SI consul. ¶ Apud semetipsum.i.se autorizante emācipationi vel adoptioni. ¶ In glossa hodie.ibi.l.accipientis.ẜm vnum intellectum.

IN adoptionibus. ¶ Spectandū est.declarandū a filio vel expressim cōsentiendo vel cōtradicendo:patrē eñ expresse cōsentire oportet.C eo.l.fi.⁊.j.eo.l.si pater naturalis.vel qḋ dicit consentiendo referas ad patrē,non contradicendo ad filiū. ¶ In glos.no.ibi,voluntate.⁊.j.de spon.l.sed ea que.nam contradicente filio fieri nō posset,vt.s.titu.j.l.fina.

SI quis. ¶ Nō agnoscatur.auo. ¶ Qui in patris.potest esse similitudinarium, ⁊ dic tunc naturalis:⁊ potest esse veritatis expressiuum,⁊ tunc dic veritatis expressiuum.

QVi liberatus. ¶ Nisi per adoptionē, per hāc reuertitur cū nō nouus filius sed antiquus nūc reditus vel reuersus dicat̄, vt.j. de lib.⁊ posth.l.filio.⁊ de cōtratab.nō putauit.§.i.⁊ hic, ⁊ ideo non bene colligitur ꝙ res nunꝙ redit in statum pristinum, imo redit vt patet hic ⁊ ex premissis.

IN omni. ¶ In fi.necnō ius originis patris adoptiui,vt.j.ad municip.l.ordine.§.fina.⁊.l.seq.

SI paterfamil. ¶ Pleno iure hodie quo ad vsumfructum. ¶ In fi.glos.excepto.⁊ sic ẜm hanc gl.tenebit arrogatio ⁊ exceptio erit nulla. ⁊ arg.j.si vsufru.pe.l.j.§.j.⁊.j.de adimen.leg.l.j.⁊ idem in monachatiōe: sed dic nihil valere monachationem vel arrogationem propter repugnantiam, vt.j.de regu.iur.l.vbi repugnātia.⁊ de condi.insti.si titius.⁊ de testa.tut.si certarum.⁊.l.seq.⁊.j.de vsu ⁊ habi.per seruū. §.fina.⁊ no.extra de condi.app.§.fina.

NEc ei. ¶ Eum,subsit.que ẜm ius merum extinguitur,sed imperiali beneficio restaurat̄ a parēte masculo. ¶ In glos.ingratis.ibi,⁊ alijs.in seruo publico recipienti nomine eorum quorum interest.

Summarium.

1 Alteri stipulari aliquando possumus.

NOn aliter. ¶ Ei⁹ arrogatiōis, probauerit.corā p̄side vel pretore. ¶ Consecutus.nam bona publica hoc iure fiebant arrogatoris. ¶ Illis.
1 no. † formā huius stipulationis que est vt alteri stipulet̄ contra id qḋ dicitur.j.de reg.iur.quo tutela.§.alteri.cōcor. ¶ Quo res.i.cōmoditas que nunc cessat mero iure. ¶ In fine glos.id est consentiendum. imo a preside vel pretore coram quo insinuatur indulgentia principis ⁊ cause probantur, vt.C.eo.l.ij.⁊ de ijs qui veniam eta.l.ij. ¶ In glos.i.tabellario.ibi.§.cum autem. ⁊.C.de leg.l.ij.

HIs verbis. ¶ Date sunt.i.relicte ꝑ patrē pupillo post mortē impuberis in secūdis tab.a substituto: sed qūo nō ne statim effecto publico patris herede seruus substitutus ⁊ quilibet cui hereditas data est scḋis tab.causam statuliberi apprehēdit, vt.j.de sta.lib. l.ij.§.j.⁊.§.fi.⁊ sic eius cōditio talis est vt nullo actu medio obsistente aduenient e cōditione.i.mortuo pupillo sit liber:vt.C.de testa.ma.l.statuliberis.⁊.j.de here.insti.p̄r. qūo ergo hac cau͂.eis ꝓspicitur cū moriēte pupillo oīno sit liber? Predicta obtinēt vbi pupillus statū nō mutat: q₂ tūc implet̄ cōditio eius morte, cū pupillus moriatur infra suis iuris: ẜ₃ nō morit̄ pupillus.i.sui iuris,cū morit̄ in alterius ptāte existēs ꝑ arrogationē ⁊ sic cōditio deficit,⁊ ideo mero iure nō cōpetit eius libertas.ar.j.de ꝟb. sig.pupillus.in prin.⁊.j.de solu.cum quis.in prin.vel dic ꝙ alienatio serui non perimit ei⁹ statulibertatē rato manēte pup.testamēto: secus ex rupto vel irrito facto eius capi.di.vt hic ⁊.s.e.nec ei.§.eorū.sed cū libertas dependeat ex pup.test.qūo scḋis tab. liber esse iussus causa₃ statuliber.viuo pupillo apprehēdit vt per pupillum alienatus circa libertatem testatoris beneficio in euentu mortis pupilli non fraudatur, vt.j.de statuliber.l.in tabulis.Et nota ꝙ non per omnia statuliber est,sed cum eius statu

statu libertas perempta sunt non rite facto pupilli testamento, ℸ sic fit merus seruus quomodo ei succurritur vinculo cautionis cõtra hunc arrogatorem dñm suum vel fideiussorẽ quos dedit, vt.C.de libe.cau.l.post certi.ℸ de transact.interpositas. Respon.succurritur ipso iure beneficio principis vires facti testamẽti irriti instaurantis moriente pupillo. ar.ff.de vulg.substi.causa cognita. ℸ ar.ff.de iniu.testa.posthumus.ℸ.ar.ff.de secũ.tab.qui ex liberis.§.testamẽto.quare permisit sine dãno alioꝝ.ar.ff. si quis a parẽ.l.j.§.nepos.ℸ.C.de eman.li.nec auus. Nec obst.qꝛ dicit his verbis ℸc.qꝛ cautio non est prospectiua libertati s3 instauratio pretextu ℸ autoritate principali: sed qꝛ cautio precipitur, ℸ cautio non ad nouũ ius creandum sed ad creatum in tutum reducendum precipitur, vt.ff.ad trebel.titius.§.fi.patet ꝙ precepta satisdant fieri seruo publico ad vtilitatem eoꝝ qui aliud ex eius secundis tabu.eo nõ arrogato ꝯsequi potuissent, omniũ taliũ ius autoritate principis instauratur. Alij dicũt libertatem petendã ex stipulatione ℸ restitutione hereditatis ℸ hũc casum specialẽ dicũt quo vtiliter stipulatus sit seruus a dño se manumitti, ℸ sic licet al's directa libertas nõ petatur prestari sed cõpetat ipso iure, vt.ff.de manu.testa. l.testamẽto.§.j.ℸ de fideicõmis.li.l.sed si non data.§.j.tamen cum aspirauerit per arrogationem impuberis relictũ libertatis nõ ipso iure cõpetit, sed prestabitur exemplo fidei.ar.ff.de fideicõ.lib.generaliter.§.testamẽto.ℸ.d. l.sed si nõ data.§.j. nam vbi expirat directa actio nunꝙ instauratur eadẽ sed vtilis datur, vt.ff.si ex noxa.cau.l.ij. in fi.ℸ.C.si aduer.transac.l.j.ℸ sm hoc agitur ex predicta stipulatione ad libertatẽ ℸ ad hereditatẽ: vt.ff.solu.ma.si vero.§.fi.ℸ ad legata per legatarios: sed cũ hodie res arrogati nõ queratur arrogatori iure ꝓprietatis, vt insti. de acquisi.per arrogationem. non posset arrogator manumittere, vt.C.de ijs q a non do.ma.per totũ.ℸ melius est primã admittere sniam: nec mirũ si moriens in potestate aliena ex substitutione habeat etiã hoc iure hereditatem cũ furioso videatur cõe si a matre scribatur heres existens in potestate aliena que sibi directo substituit, vt C.de impu.l.humanitatis.ℸ hec snia equior est ℸ libertatibus magis fauens. ¶ Prospectũ, esse legatarijs.vtilis potest dici illa vtilis que directa cõpeteret illo mortuo vt arrogato, ℸ hoc cõpetit bñficio principis admittẽtis hãc arrogationẽ sine alterius lesione, vt.ff.de vul.substi. causa cognita.ℸ ar.ff.si qs a pa.l.j.§.nepos. ℸ de bo.lib.liberto.ℸ ar.C.de eman.lib.nec auus.cũ cõcor. ¶ In glos. improprie.i.extẽsa significatiõe vocabuli nõ aũt proprie.

HEc autem. ¶ Locum habet.id est cõmittitur. ¶ Decessit.in arrogatione.

SI arrogator. ¶ Quoq3.quasi dicat, nõ solũ arrogationem superuenientem: sed heredem etiam eius eo pmortuo. ¶ In gl.hec lex.ibi: §.non tamen.sed obstare videtur.ff.de secun.tab.qui ex liberis.§.testamẽto.sed illud in eo qui potuit testari ℸ ante fecerat testamentum, quod non est hic: vt.ff.de inoffic. testa.papinianus.§.sed nec impuberis. ℸ sm hoc substitutus proponit bonorum possessionem pet.her. Uel dic hoc casu non rumpi efficaciter testamentum capi.dimi. pupilli, cum eo mortuo in arrogatiõe etiam substitutus admittatur: vt.l.his verbis. ℸ hoc beneficio principis, ℸ sic habet vtilem peti.hered.ciuilem, in suo statu: cum testamentum eius sit ruptum.§.eorum.ℸ insti.de adop.§. cum autem.ℸ.C.eo.l.ij. Item ibi.l.his verbis.ℸ.ff.de vulga.substitu.causa. Non audeo.ꝙ venientes ab intestato non concurrant cum substituto.

QUi in adoptionem. ¶ Questio fuit an per vnde cognati succedat adoptiuus cognatis patris sui adoptiui: ℸ hec fuit dubitatio legis. ¶ In glos.id est quibus. ibi: sed remanent.eo.sed tunc male poneretur litera sequẽs, cum per adoptionem non perdat cognationem.insti.de capit.dimi. ¶ In glos.hoc tamen.ibi: ℸ hoc perpetuo.ff. de vxore. Item ibi: sororẽ autẽ.matrẽ adoptiui patris.

POst mortem. ¶ Uixerat.diu: ℸ sic prescripsit libertatem, id est essentiam sui iuris, vt.C.de pat.potest.l.j.ℸ arg.C.de prescript.que pro liberta.l.j.ℸ.ij. ¶ Non iure. vt coram altero ꝙ coram quo ex consuetudine fiebant emancipationes. ¶ In glo.no. quem.ibi.l.j.sed arg.contra.C.de agricol. ℸ censi. quemadmodum.ℸ de liber.cau.l.j. ¶ Item in fine eiusdem gl. sed hoc videtur reprobari.C.si aduer.rem iudi.l.ij. ℸ statim dicitur in sequenti glos.

LIberum. ¶ In fine glos. ambos. versi.coniuncta non licet separare.

SI pater. ¶ Quam sermone.vbi sermo deficit nutus admittitur contra.l.de lega.iij.nutu.

SI tibi. ¶ In gl.i.actũ.ibi, legitimus actus.que cõcordat cũ primo intellectu. Itẽ ibi.l.hereditas.hic concordat cũ secũdo: primũ credo verũ quia sicut emancipatio nõ fit sine causa diei adiectione ita ℸ adoptio, vt d.l.actus.vt contrarioꝝ eadem sit disciplina. Itẽ in tali adoptione est repugnãtia: nã dum vult esse filiũ, vult esse ꝑpetuũ, vt.ff.de ver.sig.liberoꝝ.sed dũ vult finiri filiatio nẽ die non vult esse filiũ, ℸ sic repugnantia vitiat, vt.ff.de re.iur. l.vbi repugnantia.secus in dominio, vt.ff.de prescrip.ver.si vir.ℸ.l.si tibi.ℸ.ff.solu.ma.seruus dotalis.

PEr adoptionem. ¶ In fi.a plebeio adoptatus manet senatoris filius.

ADoptio. ¶ Facta. vt nõ solẽniter, vt.C.eo.l.fi.vel nõ inquisitis inquirẽdis sm leges.s.e.nec ei.§.ℸ primũ. qd per rusticitatẽ vel per imperitiã est omissum petit nunc arrogator confirmari: vocabitur rogatus, ℸ qui ipsum defenderet vt propinqui, vt.C.eo.l.ij.ℸ arg.C.quib.ex cau.in pos.eatur.l.hec autem.

Summarium.

1 ☞ An ℸ quando ille contra quem impetratur rescriptum sit citandus.

NAm ita. ¶ Iudices. palatij imperialis. ¶ In glos.si nõ interessent.ibi, cõfirmatur. Item ibi, de agnatis arrogatoris, hic de agnatis arrogati. ar. C.eod.l.ij. Sed credo eos vt defensores arrogati vocandos esse. de hac materia † dic aut impetratur rescriptũ
1 ad lites vt cũ delegatur iudex, ℸ tunc nõ oportet aduersariũ requiri si nõ sit in ciuitate, vt no.de iudi. obseruandum.salue sunt enim exceptiones cõtra rescriptũ, vt.C. si contra ius vel vti.pu.l.prescriptione.ℸ.C.de dilatio.l.si quando. Aut ad ius aliquod obtinendũ, ℸ tunc aut nullum ledit vel parum ℸ tunc idem, quia necesse est vocari aliquem. arg.C.de preci.impe.offe.l.quoties.ℸ.ff.ne quid in loco pub.l.ij.§.si quis a principe. ℸ ar.ff.de fideicõmis. libe.l.ergo.§.illud. Aut multum ledit alium, ℸ tunc ille qui principaliter leditur ℸ cõtra quẽ nominatim hoc rescriptũ impetrat requiratur, vt hic, ℸ.ff.de ma.test.l.fi.

ARrogato. ¶ In fine glos. sed an. cõtra. verum est, vt.ff.eo. l.si pater. in fi.

Summarium.

1 ☞ An finita adoptione morte remaneat ius agnationis quesitum.

SI pater. ¶ In gl.duos ibi, extraneus si adoptaretur.arg. ff.de contra tabu.si emancipatum.§.fi. Item
1 in fi.glo. hoc non videtur verum.nam † fini-

ta adoptione morte remanet ius agnationis quesitum: vt.j.de cōtratab.nō putauit.§.ij. ⁊ ideo melior est ratio, q2 ius huic nepoti quesitū de nō recidendo in potestate sui patris eo inuito auferri non potest.arg.j.de pac.l.fi.

Si is qui. ¶Matrefa.eius.i.eius vxore. ¶In fi.glos.fraternitatis.cōtra.est.j.de cōtratab.vtrū.⁊.j.e.si is qui.

¶De rerum diuisione. Rubrica.

Summarium.

1 Liber homo in nullius bonis est.

Summa. ¶Quodammodo diuini iuris sunt.cetere autem sunt iuris humani. ¶Aut publice sunt.argu.q᷑ vniuersati conueniat appel.reipublice. ¶In glos.s.priuati.ibi, dic q᷑ res dominio hominum destinate natura:oia enim subiecit deus ⁊c.ar.j.de vsur.
1 l.in pecudū.⁊ sic † non obstat oppositio de libero homine qui natura est in nullius bonis,vt.s.de statu ho.l.ij.

Quedam. ¶In fi.glos.i.iurisgentiū. sed melius de primeuo, vt j.dicitur: ius autem naturale.

Item lapilli. ¶In fi. per occupationem vel inuētionē. ¶In gl.gemme.ibi,cōia esse publica.sub.dicebat:⁊ sic q᷑ publica erāt cōia.

Nemo igitur. ¶Ibi,nō sunt iurisgentium.i. non sunt talia vt iuregentium concedantur occupāti cū per occupationem sint iam edificantis a ꝓprietate:expone ergo.i.nō sunt occupabilia.

Riparū quoq3 vsus. ¶Liberum est. id est iuregentiū conceditur occupanti.s.dum est in ipso vsu.

Summarium.

1 Nouitius nondum professus non dicit᷑ religiosus.
2 Percutiens nouitiū an incidat in canonē si qs suadēte.

1 In tantum. ¶Cenotaphium. argu.q᷑† nouitius nondum professus nō dicatur religiosus: ⁊
2 si† quis in eum manū intulerit nō incidat in canonem si quis suadente, in qd incidunt qui in ecclesiasticas personas temere manus iniiciūt violentas. extra de senten.excōmu. a parochianis.argu.q᷑ sic.j.de iniur. item apud.§.sponsum.

a ¶Nota hic ar.q᷑ dies cōtractus ⁊ ꝓcepti cōputātur in termino.

¶De senatoribus. Rubrica.

¶In rubrica in fi.glos.quia de statu de quorum numero summi magistratus eligebantur sicut in ciuitatibus de numero decurionū,vt.j.de decur.l.honores.§.is qui.

Summarium.

1 Iura pretoria maiora sunt consularibus.
2 Generalis sermo nō refert᷑ ad special'r dicta in ꝯrium.

1
2 Consulari. ¶Uidendū. nā vir ꝓtorius† maior est cōsulatu. ¶In fi.generalis† sermo nō refert᷑ ad specialiter dicta in contrariū,vt.j.de ver.oblig.doli clausula.⁊ j.de vulg.⁊ pup.substi.l.j.§.qui pariter. ¶In glos.scilicet ab alio.ibi, que ibi dicunt. ⁊ per specialem largitatem principis consequuntur ibidem.

Summarium.

1 Delinquens in officio est remouendus.

Cassius. ¶Turpitudinē. vt quia pecuniam accepit vt plus vel minus in officio faciat,vt.j.ad le.iul'.repe.l.ij.
1 ⁊.iij.⁊ sic † no.delinquētē in officio remouendum esse ab eo,vt.C.de suscepto.⁊ arca.l.fi aliquid.⁊ de dignita.l.iudices.

Senatorem. ¶Senatu.q2 valetudinariu erit,vt ar.C.de offi.pręfe.pręto.africe.si quos. ¶Nō minui.i.in suo statu vel sententia.

Qui indignus. ¶In glos. sunt em̄.ibi,⁊ facit ar.cōtra. Item.§.j.ibi,inferiori.vt quia per sententiam de numero spectabilium non est,esse videtur prohibitus.

Senatoris filiū. ¶A quo. de senatoribus interest quo ad clarissimatus dignitatē per filiū obtinēdā:nō tn̄ quo ad onera in loco originis declarāda.ar.j.ad muni.filij.§.senatores.⁊C.de digni.li.xij.senator.⁊ cōcor.cū hac.j.de cur.l.ij.§.in filijs.

Senatoris filius. ¶A senatore, inferioris dignitatis. actiue.i.facto per hominem inferioris dignitatis desinat esse cōsularis.ab inferiore, id est adoptatus.

Emancipatum. ¶Iste nasceretur, ⁊ cōciperetur.ex hoc enim cōcor.j.de cura.l.ij. §.in filijs. ¶In glos.no.ibi,fauore liberorū. ⁊ q2 ex coitu non reprobato sunt cōcepti al's secus: vt.s. de statu homi.paulus. ¶Si quis.huiusmodi viuo tamē auo:secus si post mortē aui,vt in.l.contraria. ¶In glo. quia ibi,diui fratres.vbi plenius hic not.

Femine. ¶Tribuūt. dum sunt mariti. ¶Parētes vero.non semper quoad sunt parentes,sed donec ⁊c.⁊ dic donec.i.dūmodo. ¶Femina.erit per maritum. ¶In fi.glos.i.vsq3.⁊ no.hic plebeios dici qui carent dignitate.

Aptę. ¶Senatores.In glos.inclusiue ibi ponitur.sic.j.qui.ex cau.infa.irro.l.ij.⁊.C.de ꝓcura.aut.qd ius.⁊ insti. de here.insti.§.hereditas.⁊.C.de liber.prete.l. maximum.versi.cū enim.al's exclusiue. vt.s.de adop.l.si arrogator. ¶Itē no. q᷑ apponitur inclusiue, vt ⁊.C.de aduo.diuer.iudic.post duos.⁊.j.de aqua quoti.⁊ esti.l.j.
a §.estatem.⁊ facit hec lex,[a] q᷑ dies contractus ⁊ precepti debeāt in termino cōputari siue numerari. ⁊ per hoc.j. de verb.sig.l.si quis ita dixerit. ⁊.l.seq.⁊ arg.j.solu.ma.l. de diuisiōe.⁊.l.diuortio. ⁊.j.de ver.obli.si ita qs.in prin. hic inter senatores erat maior.insti.de iu.nat.§.lex est. ⁊ olim habuit merū imperiū, vt.s.de ori.iur.l.ij.§.exactis.

¶De officio consulis. Rubrica.

Summarium.

1 Iudex qui de causa cognouit,an potest sententie prolationem alij delegare.

Officium. ¶Apud alterum. facit ad id de quo
1 queri solet† an solam sn̄ie prolationē qs possit cū de causa cognouerit delegare. ¶In gl.licet aliud.ibi,nō solū.§.fi.hoc nil facit:s3.l.pe.§.fi.itē ibi.s3 si ꝓ pre.§.fi.

De officio

¶ De officio prefecti pretorio. Rubrica.

BReuiter cōmemora. ¶ In gl.antiquitus.ibi,lesos.per eorū sniam.

¶ De officio prefecti vrbis. Rubrica.

Summarium.

1 Quid interest inter presidem ⁊ prefectum.
2 Inter seruum ⁊ dominum consistit criminale iudiciū.

OMnia. ¶ Versicu. Relegandi. Assignauerit. ſm hoc
1 que † differētia est inter presidē qui de-
portat in insulā quā princeps assignat ⁊
prefectum: cū lex.ĩ.de leg.iij.l.j.§.ij.diffe
rentiam faciat. Respon.quia sententia
prefecti statim ei admittit ciuitatem: sed non sententia
presidis nisi postꝙ fuerit comprobata. ¶ Item in versi.
Sed ⁊ si qui.intra notio.Non est ratione delicti subiecti
per delinquentem sue iurisdictioni:non autē vetat Ro-
manum extra centesimum lapidem delinquentem ra-
tione domicilij Rome accusari, qđ fieri potest.C.vbi de
2 cri.agi opor.l.j. ¶ Si quis,seruū suū adulteriū. No.† cri-
minale iudicium inter dñm ⁊ seruum,vt hic ⁊.ĩ.de accu
sa.l.seruos.§.j.⁊ patrem ⁊ filium.vt.ĩ.de sicar. inauditū.
secus in ciuili.C.de noxa.l.fin.ĩ.de furt.serui ⁊ filij. ¶ Qđ
vi aut clam.no.arg.qđ duo sunt interdicta.vnum qđ vi,
aliud qđ clam.arg.cōtra.ĩ.qđ vi aut clam.aut ex interdi
cto vnde vi. ¶ Item solēt,vel premio.expone vel pro et,
⁊ repete solent ad prefectū remitti hi quos probari po-
terit pretio ⁊c. ⁊ non loquitur hic de tutoribus, sed de
alijs ministralibus foret iudicandū. ¶ Qđ autem.versi.
preterea.prohibita in habitu declinēt.permissa seruent,
vt.C.de legi.l.leges. ¶ Cum patronus, Vel conuicium.
verbale per congregationē vocum. ¶ Cōminari.cū non
obsequitur. ¶ Fustibus.quādo iniuriā conuicij fecisset:
⁊ subaudi,vel ad tempus relegare,vt.ĩ.de iur.patro.l.j.
¶ Solet.ſm qualitatem delicti. ¶ Puniendi.grauius.

¶ De officio pretoris. Rubrica.

Summarium.

1 Errantis voluntas aliqua.
2 Error publicus prefertur veritati priuate.

BArbarius. ¶ Fugitiuus. ⁊ pro hoc erat
in spe libertatis,vt.ĩ.de edi.edicto.quis
sit fugitiuus.§.idem recte. ¶ Petijt.meri
to bene ⁊ iuste.ar.C.de statu.⁊ imagi.vt
virtutum. ¶ Et designatus. per erro-
rem cum liber crederetur,licet seruus fuerit hic qui pre-
terea designatus fuit. ¶ Obstitisse. in functione officij
preture: ⁊ dic seruitutem ei inherentem etiam dum ge-
rit, ⁊ qđ sequitur quasi.sub.sentiens ipse. ¶ Pōpo.quasi
pretor ⁊c. ⁊ qđ sequitur. ¶ At qui.dicat licet pretor non
fuerit quin pro certe verū est ⁊c. videamus hic qđ sequi-
tur. ¶ Quādiu latuit.eum seruum. ¶ Functus sit.vt.s̃.
proxime dictum est. ¶ Populus Roma.qui eū creauit
pretorem. ¶ Decernere. due sunt rationes,prima equi-
tas:secunda pape voluntas:hanc ⁊ si potuit,credēdum
est populum ꝓpter vtilitatem publicam voluisse qđ po-
1 tuit, ⁊ sic † est aliqua hic voluntas errantis,vt.ĩ.ad legē
falci.l.j.§.si legatarius. ¶ Potestatem.iudicādi ⁊ decer-
nendi. ¶ Sed ⁊ si scisset. diceret quis: tantum videtur
Barbarius consecutus errante populo quātū si sciuis-
set.Respon.non est verum: nam predicta cū errauit po-
pulus credens eum liberum locum habent, sed ⁊ si scis-
set ⁊c. ¶ Effecisset. ⁊ per cōsequens pretor fuisset. ¶ In
fine glo.quomodo hoc.sed illud hodie cū a principe inui
ctus creatus,sed hic a populo fuit creatus. ¶ In glos.
2 functus sit. ibi.l.iij. aut nullus leditur:sed error † publi-
cus pro veritate censeatur, tunc equiualet veritati: vt
hic, ⁊.ĩ.de supell.lega.l.ij.§.fina. aut leditur ⁊ tunc aut
errans aut alius: si errans succuritur ei.ĩ.quando actio
de pecu.est annalis.l.quesitum.⁊.ĩ.de in integrū restitu.
l.j. Si alius, aut is contra quem error laborat, ⁊ tunc
pro veritate accipitur, vt.ĩ.ad macedo.l.iij.aut tertius,
⁊ tunc non,vt.ĩ.de excusa.tu.qui neqȝ.⁊.C.de sacrosan.
ecc.decernimus. ⁊.ĩ.de iureiur.l.iusiurandum qđ ex.§.j.

¶ De officio prefecti vigilum. Rubrica.

Summarium.

1 An teneatur quis currere ad ignem extinguendū.

APud vetustiores. ¶ Vel mercede,vel gratia. argu.ꝙ non
1 teneatur † quis currere ad ignem extin
guendum. ¶ In fi.glos.imo quia ipsa
familia euocabatur,vt dicit litera.

Summarium.

1 Paruitas rei facit cessare atrocitatem pene.
2 Famosus quis dicitur ex reiteratione delicti.

NAm. ¶ Versi. Cognoscit,receptatori-
bus.supple ⁊ punit nisi si qua ⁊c.
⁊ dicitur ratione dolosi:vt.ĩ.de vi ⁊ vi arma.
l.j.§.ad solam autem.⁊.§.penul.⁊.ĩ.l.fi. Item
1 ratione rei que sit magna:nam paruitas † rei fecit cessa-
re atrocitatem. arg.ĩ. de bon.eorum.l.fin.§. idem rescri-
psit.⁊.ĩ.de incen.rui.naufra.l.pedius.⁊.ĩ. de effracto.l.j.
§.oportebit.⁊.ĩ.de penis.aut facta.§.quantitate.ex qui-
bus patet ꝙ demum punit vbi capitalis pena est irrogā
da:tūc enim licet cognouerit remittat ad prefectū, vt.C.
2 e.l.j.⁊.ĩ.l.fi. Itē ꝙ dicit famosa:† qꝛ pluries deliquerit,vt
ptȝ hic, sic merito capite puniendus:cū famosus qs fiat
ex iteratione delicti.ar.ĩ.de pe.capitaliū.§.famosos.ĩ.de
abige.l.oues.§.j. ¶ Qui negligētius.i.neglecta custodia.

¶ De officio proconsulis ⁊ legati. Rubrica.

OMnes proconsules. ¶ Iurisdictionem.non ex gressu:sed ex decre
to secuto ex gressu. ¶ Liberi.id est filij.

OBseruare. ¶ In fine glos.qui vulgo.sic dicti,quia
capiebant homines ⁊ malefactores ⁊ proster
nebant: sed vice talium sunt milites qui sub-
sunt magistro militum, quorum auxilium per presidem
imploratur,vt.C.de episcop.⁊ cleri.si quis in hoc.⁊.l.ra-
ptores.⁊ de his qui latro.l.fina.⁊ hoc dicit hec litera:vi-
ce eorum ⁊c. Hodie autem quia nō sunt milites sic dispo
siti per quos debent prouincie iudicari, sed statuto ciui-
tatis potest ducere secum barones. ¶ In glos. id est ra-
tionabilis.ibi adiectiuum.sic.s̃.de origi.iur.l.ij.§. deinde
ex his. Item in fine glos.⁊.C.de noxa.l.fina. ¶ Magni e-
nim facient.id est reputabuntur. ¶ In glos.nota de vi.
ibi:si in aliquam.⁊ de diuer.offi.l.viros.⁊.l.probatorias.
¶ Post hec, legato.habetur concor.ĩ.ad trebel.l.sed si
alio.§.fina.⁊.l.sequen. in fine. ⁊ est arg. ꝙ si carens iuris-
dictione delegauit ⁊ post sit natus cōfirmetur facta de-
legatio.⁊ arg.C.de secun.nupt.auf.sed ⁊ si quis.sed con
trarium dico.arg.ĩ.de rei vend. si a titio.nec ob.hec lite-
ra, quia iam tradita erat iurisdictio.

¶ Explicit liber primus.

¶ Incipit liber secūdus.

¶ De iurisdictione omnium iudicum. Rubrica.

¶ In glos. ibi, de iure delegandi ex parte recipientis. ¶ Item in fi. z hec vera quia tractasset potissime de eo cui iurisdictio demandatur in genere vel in causa vna.

Ius dicentis offi. ¶ Id est potestas que ex officio collato habetur. ¶ In possessionē mittere. s. potest: z iurisdictionem habet mittēdi quā non habet simplex magistratus. j. de dam. infec. l. iiij. §. an currus. qui nō adimit. ¶ In fi. glos. necesse. sz ibi, de potestate: decretū autē qd in cōtractu est etiā hodie necessariū, non si per duūuiros. ¶ In gl. si dicas. ibi, misti imperij. z magistratui simplici non cōpetit, vt. j. ad munici. l. ea q̄. z ideo nō delegat. ¶ Itē ibi, fa. possidere. i. mitti de primo decreto in possessione. ¶ Itē ibi fm Az. z. j. de dā. infe. l. iiij. §. ducis. ¶ Itē ibi re ipsa. no. vt. j. vt in pos. leg. l. is cui. §. si missus. ¶ In gl. scz in causis. ibi, in alijs non, z cum possit iudicem dare.

Cui iurisdictio. ¶ In glo. ibi, re ipsa. pronūciare autē posset missus, vt. s. ti. ij. l. pe. §. vt possessio. precedēte legitima requisitiōe.

Summarium.

1 ☞ Merum imperiū quid est, z quare dicatur merū, que continentur in eo, z cui cōpetit, z nu. 2. z. 3.
4 An rectori cuiusqz vniuersitatis cōpetit merū imperiū.
5 An ciuitas que nō impetrauit merum imperium possit illud prescribere per tantum tempus cuius initij memoria non extat.
6 Merum imperium a lege conceditur.
7 Cause spectantes ad merū imperiū an delegari possint.
8 Mistum imperium quid est.
9 In quo differt mistum imperium a mero.
10 Mistum imperium circa tria consistit.
11 Coerctio quid sit.
12 Iurisdictio quid est.

Imperium. ¶ Cui iurisdictio. id est qualitas cause que iurisdictionis sunt, vt qr in pecuniaria dissertatione cōsistit. ¶ Inest. sub. sicut est id quod zc. ¶ Possessionē. que ius tribuit. ¶ Iurisdictio. q. d. nō tantū in pecuniaria dissertatione consistit, sed in casibus talibus est etiā iurisdictio zc. z dic iurisdictio est in pecuniarijs in quibus est etiam iudicis dādi licentia.

a ¶ Que autē cause possint delegari z q̄ nō plene no. Jac. de are. l. j. ff. de dā. infec. z Jac. but. in §. vbi decretū. z vide gl. in c. in archiepātu. ex. de rapto.

a ¶ Etiā iudicis. sub. in negotijs[a] in quibus est nō solū facultas ordinario cognoscēdi, sz etiā est licētia zc. Et dico
1 primo † videndum qd sit merū imperiū. Secundo quare dicatur merū z que cōtineantur in eo. Tertio cui cōpetat. Et est merū imperiū iurisdictio seuerioris vltionis inferēde in personā vtilitate publica introducta. Que autem dicitur seuerior vltio. Respon. illa qua quis vita priuatur vel quādo membrū aliquod abscinditur, vt in corpore auf. de collatio. §. prohibemus. vel ꝙ libertate priuatur: puta quia dānatur in metallū, vel quādo ciuitate priuatur: puta quia dānatur in opus publicū vel in perpetuum vel deportatur, vt. j. de pub. iudi. l. ij. z de bono. posses. l. edicto. §. j. z de penis. l. ij. z. l. quidā. de cōtratab. peti. bono. poss. l. ij. §. filium. Sed quid si non continetur aliquod istorū quatuor sed relegatio: vt quādo creditor sua autoritate res debitoris occupat, vt. j. ad le. iul. de vi pub. l. vlt. z. l. j. §. vlt. z. C. ad leg. iul. de vi pri. l. tutoris. z. l. qm̄. cadit ne sub mero imperio? Videt ꝙ sic. arg. s. de eo cui mā. est iur. l. j. ibi, hui⁹ rei zc. z ibi, qr exercitationē zc. imo plus dico ꝙ nō solū relegatio continetur sub mero imperio: sed etiā quelibet atrox verberatio, vt. s. de offi. procōsul. z leg. l. si quidem. ꝙ maiorē animaduersionē. z ideo cū plura cōtineantur ꝙ glos. dicat, dicendum est ꝙ
2 merū imperiū est iurisdictio seuerioris zc. Sed † quare merū imperiū dicit. Respon. propter duo. ¶ Primo qr solam publicā respicit quietem principaliter: nā qui habet merū imperium habet gladij potestatē, vt hic, quam exercet propter quietē publicā puniendo maleficia, nam publice interest vt maleficia non remaneat impunita, vt j. ad le. aquil. ita vulneratus. de penis. si operas. de offic. pre. l. cōgruit. negari tamē nō potest ꝙ secūdario ad priuatam vtilitatē pertineat. ¶ Secūdo dicit merū imperium qr nō est omnibus ius cōe dicendū, sed appropriatum quibusdā personis vt sublimioribus: z ideo lex vsa est isto vocabulo, vt. s. de offi. eius cui mā. est iurisdi. l. j. z ideo simplices magistrat⁹ nō participāt in isto imperio
3 mero. Cui autē † cōpetit. Respon. quidā, soli imperatori. Tu dic ꝙ duplex est merū imperiū. nā quoddā est imperium qd nō subiacet alicui iuri necessitati. quoddā qd subiacet iuri necessitati. put imperiū ꝙ nulli subiacet iuri necessitati. obtinet qd dicūt: nā illud vere est in imperatore, vt. C. de leg. l. digna vox. z de hoc nō loquitur litera ista: de alio autē qd subiacet iuri necessitati. loquitur lex nostra, z istud nō cōpetit soli imperatori sed alij. Cōstat eñ qd cōpetit prefecto vrbis, vt. s. de offi. prefe. vr. l. j. cōpetit z presidi puincie, vt. s. de offi. pre. illicitas. §. q vniuersas. cōpetit etiā pcōsuli, vt. s. de offi. pcō. l. si in aliquē celebrē. Sed tamē nō habēt isti oēm speciē meri imperij qr deportare nō potest: licet sit de mero imperio deportatio: nam ius deportādi nō habet nisi ille cui specialiter est permissum, vt. j. de interdi. z releg. l. inter penas. z de leg. iij. l. j. §. j. z si isti maiores habēt merum imperiū multo magis nō concedit inferiori haberi qd superiori dene
4 gatum est, vt. C. de iniur. l. fi. Sed nūquid † rectori vniuscuiusqz vniuersitatis cōpetit merū imperium? Respon. nō, vt in auf. de defen. ciui. §. audient. Sed tamē Fedricus imperator cōcessit quibusdā priuilegiū ciuitatibus,
5 ergo nō habētes legitime nō faciunt. Sed quid † de ciuitatibus que non impetrauerūt sed exercuerūt per tanta tempora cuius memoria nō extat: nunquid habent ius
6 meri imperij? Videtur ꝙ nō: nam † certū est ꝙ merū imperium a lege cōceditur, vt. s. de offi. eius cui mā. est iur. l. fi. sed si a lege cōceditur prescriptione nō retinet: nā nō debet quis adiuuari tpis vetustate, vt. C. de fund. patri. li. xj. l. ius emphyteoticū. Ecōtra qd possit acquiri: nam certū est qd istud est tanꝙ corporale ius, z corporalia tāto tpe acquirunt, vt. C. de ser. z aqua. l. si aqua p fundū. j. de aqua quoti. z esti. l. hoc iure. §. duct⁹. ergo istud ius cū nō repiat phibitū. Tu dic ꝙ aut iste ciuitates dicunt hr̄e priuilegiū ab imperatore z pbare volūt, pbāt per lōgū vsum, z tūc iuuant, vt. C. de fun. pat. l. iubem⁹. li. xj. z. j. de vsur. cū de in rē ver. Aut nitunt ex tpe lōgo qr tanto tpe possederūt cuius nō extat memoria: tamē priuilegiū ab imperatore nō habēt z tūc nō prodest tāto tpe vsus esse. ar. j. de mor. infe. l. lōga. de decu. l. herēnius modestin⁹. z idcirco ciuitates nō habētes impetrare deberēt. Cause
7 autē † spectātes ad merū imperiū nō delegant. fallit. s. de offi. eius. l. j. fallit in procōsule, vt. s. de offi. pcōsul. l. solēt. fallit in cognitione suspecti tutoris, vt. s. de offi. eius. l. cognitio. Viso de mero imperio restat videre de misto: est
8 autē imperiū † mistum potestas quedā pter priuatorū cōmoda sublimioribus potestatibus deputata. Et no. ꝙ
9 per id † qd dicit commoda differt a mero imperio: nam merū imperiū non consistit circa cōmoda priuatorū, sed circa publicū, vt. s. dictum est. Sed que est ista potestas.
10 Rñ. ꝙ potestas † ista consistit circa tria. Primo consistit in iurisdictione rebellium cōtumacium efficaciter ppulsanda, qd fit captis pignoribus, vt. j. de dam. infe. l. dies. §. an tamē. hic eñ duo vertuntur. Primum quia cōmoditas priuatorum vertitur. Secūdo excellentia potestatis de hoc negotio se intromittentis. Secūdo cōsistit in dispositione iuris a lege permissa: sed in qua dispositiōe. Respō. vt in permissione alienationis prediorū minoris: nam vendi nō possunt predia minorum, dispensat ius vt vendātur, vt. C. de predijs mino. l. ob es. Item in transactione alimentorum in testamento relictorū: nam super

alimentis

alimentis transigi non potest, vt. C. de transact. l. de alimentis. tamen dispensat ius vt transigat, vt. ĩ. de trãsac. cum hi. §. pretor. Consistit tertio in nouiuris cõcessione causa plene cognita, vt in bonoꝝ possessione que ius tribuit, vt. ĩ. quis or. in bo. pos. ser. l. ij. §. dies. ꝛ hoc dicit litera ista q̃ in danda ꝛc. in quo vertitur plena cause cogni
11 tio. Uiso de mero † ꝛ misto restat videre de coerctione. Est autem coerctio iurisdictio corrigendi leuia crimina leui castigatione, ꝛ hoc competit ciuilibus simplici magistratui: vt in auf. de defen. ciui. §. audiet quoqꝫ. Item alicuius leuis mulcte indictio, vt. ĩ. si quis ius dicen. non
12 obtem. l. j. Restat † videre de iurisdictione, ꝛ est iurisdictio prout in specie sumitur potestas audiendi ꝛ iudicandi in questionibus ciuilibus in quibus est potestas iudicis delegandi extracta in scholis.

Ubere. ¶ Jurisdictiõis. ꝛ ideo nõ habet municipalis. ¶ In glos. ibi. §. duas. ei quod dicit de missione fm lecturam. Item ibi, quam iurisdictionem. vt hic: ꝛ sic transit ad alium intellectum. Item ibi, vel dic reipsa. possessor vel deterior. Item ibi, in finibus sententie. ꝛ sic loquif de iurisdictionis exequendi, iussus ꝛ missionis in possessionẽ que non cõpetit magistratui municipali, vt. ĩ. ad municip. l. ea que. ꝛ est exemplum institu. de satisda. §. penul.

Summarium.

1 Dignitas est eius qui est in ea.

More. ¶ Comparatũ. id est adinuentũ. ¶ Suo iure. i. ordinario: vel dic iure sue dignitatis. ¶ Alieno beneficio. id est ex dignitate alterius iuris. s. sibi delegantis:
1 nam dignitas † est eius qui est in ea, vt. s̃. de statu homi. l. qui furem. sed iurandum non est cui committitur, sed exercitium tantum habet: quia ex mãdato iurisdictionis in lege sibi consequitur, sed exercitium tantum cõpetit. ¶ In fin. glos. ac si. Itẽ obstat. ĩ. quis ꝛ a quo appel. l. j. §. fi. ꝛ de iudi. a iudice. Sol. vt. s̃. titu. ij. l. fina.

ET quia. ¶ Mandatam. i. mandatum exercende iurisdictionis, nec ipsa lex defert ideoqꝫ iurisdictionem exerceri. ¶ In glos. i. a principe. ibi, ꝛ hac ratione ꝛ seq. in secũdo modo. primo ponitur pro non. in fi. ꝛ fm hoc dic, data, subaudi talis dignitas.

SI quis. ¶ Inopia laborant. ita ꝙ cedit ꝙ corpus ꝛc. ¶ In fi. glo. i. generalis. sed hec litera cõtraria est, sed habet locũ actio in factũ ad interesse ꝛ accusatio de falso: vt. C. de fal. l. damus. ꝛ. ĩ. de falsis. l. j. §. qui in rationibus.

SI familia. ¶ Ab alio. ex seruis. ¶ Album corrumperetur. ac si omnes corrupissent tenetur.

SI idem. ¶ Actionib⁹ agat. ex testamẽto ad ducenta ꝛ ex mutuo ad alia ducenta. ¶ In fin. glos. si habes. ꝛ q̃ dicit agendũ, defendẽdum. ¶ In glo. scꝫ Cassij ꝛ Pega. in fi. ꝛ. ĩ. de verbo. obli. si seruum. ibi, q̃ magis ꝛc. fm primam expositionem.

¶ Quod quisqꝫ iuris ꝛc. Rubrica.

Hoc edictũ. ¶ Qui magistratum, iuris statuerit. legẽ cõdẽdo vel etiã pnũciãdo in aliqua causa: vt. ĩ. de verb. sig. l. pnunciatum. ꝛ dic in vtroqꝫ mẽbro scꝫ dolose, sed in primo est contra. C. de leg. l. digna. sed aliud in principe, et aliud in alio magistratu. ¶ In gl. ꝙ scit ibi tale ius nouũ. in vni⁹ psona cõstitutũ.

Hec autẽ. ¶ Uerba. loquitur Ulpia. inter duos. ¶ Jurisdictionẽ. ꝓrogatã.

SI quis. ¶ In glo. s. tamen. ibi. l. apostatarum. male allegat: sed dic. C. de hereticis. manicheos.

Si pcurator. ¶ Uel ratum habui. al's ipse procurator. A contrario sicut tutor pupilli vel curator furiosi cui acquiritur: nec improbare potest, per quod videbatur similis ratum habenti. ¶ Si tamen tutor. vel curator. ¶ Fuerit datus. licet dominus mandauerit vel ratum habuerit. ¶ Hec pena aduersus omnem. scilicet dominum tutorẽ vel curatorem. ¶ In glos. imo. ibi: an teneatur. si ratum non habeam. Item ibi releuatur pupillus. ꝛ tutor tenetur. Item ibi: voluit. expresse dominus qui per hoc incidit in edictum. Item ibi: secus. cuius pupilli vel furiosi voluntas est nulla: ꝛ quia non tenetur pupillus, tenetur ipse tutor. ¶ In fi. glos. quod credo. cum rei illicite quo ad se minister non fuerit, al's secus. arg. ĩ. de nego. gest. l. ex facto. ꝛ arg. ĩ. §. hec pena. ¶ In fi. glos. hoc habet locum. vel dic ꝙ titu. res inter alios acta. loquitur in alio: hic autem loquitur de pena imponẽda delinquenti que imponitur etiam ad alterius postulationem ꝙ lesi, ꝛ sic hec vindicta est quasi publica. ar. contra. ĩ. sol. ma. l. etiã. §. j. ꝛ qui. ex cau. in pos. ea. fulcinius. §. si aduersus.

Si is. ¶ Exceptione. tẽporali. ¶ Exceptione. dilatoria debitori competenti. ¶ In fi. gl. s. pacti. vel hic delicto ibi pacto perdit exceptionem. ar. ĩ. de ver. obli. mora. ꝛ de fideius. si in pignore. ¶ Si filius. In fi. glo. contra videbatur: vel dic ꝙ non per omnia est vt fideiussor, vt. ĩ. de minor. deniqꝫ. §. sed vtrum.

Qd autem. ¶ Jure vtatur. in suis actionibus de ferẽdis vel exceptione repellendis. ¶ Ad heredẽ. iure hereditario litigantem. ¶ Ipsi denegari. vbi impetrauit. ¶ Heredi eius. actionibus contra se denegari, quasi cohereat rei siue actioni. ¶ In gl. q̃ videt. l. j. in fi. s; ibi nunꝙ tenuit, hic aũt. sic.

¶ Si quis ius dicenti non obtemperauerit Rubri.

Omnibus. ¶ Sue potestatis. proprie excellẽtie eis in hoc attribute a lege, vt. C. de modo mulctarũ. l. illustres. qui excellenti potestate carent duũuiri, ꝛ ideo tales nõ inducũt mulctas. Uel dic ius potestatis. i. qui habent ius potestatis. i. imperij. ꝛ q̃ dicit penali iudicio, subaudi graue mulctã inducẽdo: non tamen hãc graue minores inducũt. ¶ Cõcessum est. pretoris edicto q̃ nõ habemus. ¶ In fi. glo. vt penam. ꝛ fm hoc expone iudicio. i. sñia, ꝛ ex ea agitur in factũ, vt. C. de reb. credi. actori. ꝛ no. ex hoc edicto intentãda per parentem siue obedientẽ contra nõ parentem, vt. ĩ. §. fi.

¶ De in ius vocando. Rubrica.

IN ius vocare. ¶ Per nunciũ vel literas iudicis. ¶ Causa vocare. aliquem ad iudicium.

Summarium.

1 Qui vadit ꝓ negotio publico, an põt in ius vocari.

IN ius vocari. ¶ Sed nec eũ, q equo. q. d. q † vadit pro negotio publico non in ius vocari debet, re forte vel etiã verbo cum indistincte loquatur. ¶ Nec iudicem oportet. in ius vocari.

Summarium.

1 Equitas naturalis suadet ne parentes a liberis in ius vocentur.

QUicꝫ. ¶ Ait ptor. parentes dicit † ex equitate. ¶ Justos liberos. pertinebit.

QUia. ¶ In glos. etiam de facto. ibi, ⁊ ancillam: vt. j. de leg. ij. lucius. §. fin. ⁊ l. cum pater. §. volo. id est in nato ex concubina. arg. C. de natu. lib. l. licet. ⁊ j. l. proxi.

PAtris adoptiui. ¶ A suo p̄re emācipati. ¶ Cum his tantū. cōcordat. s. de adoptio. cum filius. ¶ In glo. sed nonne ibi, dic idem. vt impune vocet patrem patris adoptiui. Itē ibi, §. illud. sed nō credo qꝛ cessat ratio legis, vt. j. ad maced. si filius. in fi. sicut in precedenti fuit modo determinatū.

ADoptiuum. ¶ Quoqꝫ nō debet sine venia in ius vocare ab ipso quem debet manumittere.

SEd ⁊ si hac lege emi. ¶ Mea pecunia fregi, ex cōstitutione missa ad Urbium maximum factus sit liber, vt. j. de manumis. l. iiij. ¶ Prostituta, patronum. ex constitutione Uespasiani. ¶ At si. ⁊ hoc prouenit ex constitutione Adriani. ¶ In fi. glos. quia quidem. ⁊ no. ꝙ me vituperanti honorem seruare non teneor.

Patronum. ¶ Al's. §. arrogetur per rescriptum qd ignarus arrogator impetrauit. sic non obstat. C. si contra ius. l. ⁊ si legibus. ¶ Per obreptionē. ipsius liberti celantis suam conditionem. ¶ Celat. conditio. ¶ Indubitantem. idem ⁊ si non celasset. argu. s. de adop. l. fina. argu. s. de offic. pre. l. barbarius. ¶ In glo. scilicet per nimiam. ibi, emancipetur qui seruum castrensis peculij manumiserat, vt. j. de iurepatro. l. seruum. ¶ Item ibi, detur manumissor sui iuris. ¶ Item in fi. glos. sed ibi de his operis que in faciendo consistunt. ¶ In fi. glos. quid est. vel non adoptatur alienus libertus vt pleno iure sit filius cum ei sic morienti succedat patronus, vt. j. si quis a parente. l. j. §. nepos. ⁊ de bonis liber. liberto. ⁊. s. de adopt. l. fi. ¶ Libertos. in fi. glo. que scilicet. qd verum est ex cōtractu anteriore, sed sequenti secus: vt. j. mand. l. si mandauero. §. his cuius. ¶ Pretor ait. ⁊ totū, scilicet permittere vel denegare. ¶ In fine glos. vel alius. melius. j. de obsequijs. l. honori. ¶ Semper hunc honorem. vt sine permissu non vocetur, ⁊ vt turpis actio non, vt. j. de obsequijs. licet. §. fina. ¶ Impune posse. non tamen turpis actio intenditur contra eos nomine patroni in ius vocari sine venia. ¶ In gl. etiam famosa. ibi. §. si quis alieno. sed contra dico per. l. j. de obsequijs. l. honori. Item ibi, eiusdē patroni. ⁊ hoc tenetur. j. de obseq. licet. ¶ In fi. eiusdem glos. sed quantum ad famosam actionem cōtra tutorem non est intentanda, est eadem ratio que in procuratore ibi dicitur, ⁊ ideo quantū ad hoc nō approbo hanc differentiam que hic fit.

QUamuis. ¶ Judicium. de quo dicitur. j. eod. l. penul. ¶ Daturū. patrono in libertū iurisdictionē ⁊ denegandā petitionē. ¶ Remittat. patrono qui velit venerat. ¶ In fi. glos. duobus. Item pro eis. s. proxi. litera: vel sic cum hic casus altero separetur.

Summarium.

1 Libertus non debet reuerentiam patrono si patronus amisit iuspatronatus.

GEneraliter. ¶ Edicto cōprehensas accipe finem sine permissu ⁊c. quibus reuerentia ⁊c.
1 Nam interdum † reuerentia non prestatur, vt. j. vbi patronus perdit iuspatronatus s̄m mod. no. C. de bo. li. l. fi. vel vbi ex delicto cōpulsus esset manumittere vel emācipare, vt. C. de epis. aud. si lenones. ⁊. j. si quis a parente. l. fi. ⁊ tunc impune in ius vocatur, vt. s. eo. sed hac. §. i. ⁊ hic est intellectus.

LIbertus. ¶ In fi. no. glos. ⁊ sic post libellum editū debet fieri vocatio. arg. s. eo. sed si. §. fina.

QUesitum. ¶ In fin. glos. ibi, vel dic. ꝙ etiam nomine filij nō admittitur, cum patre presente filius agat: qd al's non esset, vt eo. tit. sed si vnus. §. fi. imo. per qd videtur prima sententia bona.

EUm pro quo. ¶ In glo. scꝫ actor ibi, qd nil est. vel cogitur s̄m. i. j. de custo. re. l. si quis reum. ⁊. C. de fideius. si barsatorem. ⁊ argu. j. qui satis. cog. si decesserit.

Summarium.

1 Citatio ad domum an valeat.
2 Quid interest inter in ius vocare ⁊ denunciare.

PLericqꝫ nullum. ¶ Scꝫ in domo latitantē. ¶ Uocaret. etiā verbo. Sed † nonne
1 citatur quis ad domū. j. de agnoscē. lib. l. j. circa prin. ⁊. j. qd vi aut clam. l. aut qui aliter. §. j. ⁊ de dam.
2 infec. l. iij. §. pretor ait. Respond. aliud † est vocare, aliud est denunciare. Primum importat necessitatem veniendi, al's mulctatur, vt. j. ti. j. l. ij. Secundum est quoddam admonitorium vt si velit occurrere veniat, vt. d. l. dies. §. pretor. ibi, verecundus ⁊c. al's procedetur ad edictorū propositionem. ⁊ ad primū. C. de ijs qui ad eccle. confu. l. fi. §. j. ⁊ s̄m hoc intelligitur. l. sequens.

SAtisqꝫ. ¶ Si non defendatur. defendi autē videtur quo ad constet non defendi: qd constabit facta requisitione amicorum si nullus extabit defensor. j. ex quib. cau. ma. l. item. §. fi. ⁊ seq. ⁊. j. quib. ex cau. in pos. ea. l. ij. ⁊ l. hec autem. §. j. vbi pup. edu. l. fi. ⁊ potes dicere vt no. j. de priuileg. credi. l. eum qui in possessione. ¶ In fi. glos. imo. vel ibi fuit vocatus ⁊ contempsit: hic autem non fuit vocatus cum nec possit, vt hic dicit.

SEd etiā a vinea. ¶ Licere. effectualiter.

SEd ⁊ si. ¶ In glos. sed nec ibi comprehensorum. §. si vero grauissimū. sicut ⁊ in muribus. C. de cur. l. ex omnibus.

NEcqꝫ impuberes. ¶ In ius. ¶ Dimitendus. ne puniatur contumax vel personaliter non ducatur. Jacob. de are.

¶ Si quis in ius vocatus non ierit. Rubri.

SI quis in ius. ¶ Dederit. nuncio vocanti eum, vt. s. tit. j. eum. ⁊. j. ti. j. ¶ Sistēdi causa. de presentando. ¶ Habetur. ⁊ sic duci poterit vocatus. Item nec fideiussor tenetur, vel al's teneretur exhibere. ¶ In glos. i. dare. ibi, nō est idoneus. ex cōueniendi facilitate. In fi. eiusdē glos. vel ibi loquit̄ de cautione sistendi in lite vsqꝫ ad fi. de qua etiam dicit̄. j. de fideius. grece. §. j. hec de cautione prestanda nuncio de veniendo certa die: nam vocatus debet duci vel cauere, vt j. ti. j. in rubr. ¶ In glo. no. ibi: generalis renunciatio. vt si omni suo iuri renūciaret. Itē ibi. §. quesitum. imo etiā in renunciatione specificabis causam priuilegij, vt. C. de pac. l. si quis in conscribendo.

EX quacūqꝫ. ¶ In gl. sed qūo ibi. §. in propria. Itē hec est causa iurisdictionis siue dignitatis ⁊ nō persone, vt. C. de offi. eius qui vic. l. j. ¶ Itē ibi, ratione dubitationis. in hoc nō videtur bene dicere, qꝛ aut scit nō esse suū iudicē, ⁊ tunc nō dubitatio sed prorogatio facit valere: aut ignorat ⁊ tunc nil valet cessante prorogatione, ⁊ leges q̄ sequunt̄ ad precedentē partē melius arctant̄: sed arctabis ꝙ hec pars loquitur in dubitāte, sꝫ ꝯtra hoc est. C. de ꝯdi. inde. l. fi. forte aliud in iudice,

in iudice, sed hic reprobat̃.ĩ.de iud.l.ij.in pñ. ⁊ ideo ante clausulam ⁊ si, nõ opponatur ⁊c. pone hec verba, ⁊ tenebis ⁊c. vsq; ibi, vnde. postea assume, ⁊ si. vsq; ibi, rõne dubitationis. ⁊ coniunge illud, vnde non potest ⁊c. ¶ Itẽ ibi, de iudic.l.j. ⁊ adde hic primam gl. sequẽtis.§.ibi, licet autem ⁊c. ¶ Si quis a competenti. vt si iudex viderat cõtemni se. ¶ Remittit. id est non imponit.

CUm quis. ¶ In fine glos. not. sed si alium sisti promittat obtinet.ĩ.titu.iij.l.ij.§.fina.

¶ In ius vocati vt eant aut satisdent. Rubrica.

EDicto. ¶ De personis fideiubentibus. prouocato. ¶ Qualemcunq;. id est etiam pauperẽ, debet tamen esse obligabilis ⁊ idoneus ex fide ⁊ facultate conueniendi.ĩ.qui satisda.cog.l.ij.in prin.§.ꝙ ait.ĩ.de verbo. obli. si quis stipulatus.§.fi. ¶ Pro parẽte. filium. ¶ Patrono. sub. ¶. Pro. scilicet libertum.

ITẽ pro patrona. ¶ Uxore. virũ. ¶ Nurumve. socrum.

¶ Ne quis eum qui in ius vocatus est vi eximat. Rubr.

Summarium.

1 ☞ Qui nõ legitime vocatus est non videtur vocatus.

HOc edictũ. ¶ Deniq;. Bene dico hoc iudicium pènale ratione delicti. ¶ Serui. eximentis. ¶ Reddendum. in dominũ. ¶ Que sentẽtia, deliquit. hoc ideo quia vocatio nulla: ⁊ vt hoc edicti pena com
1 mittatur necesse est exemptum esse vocatum, † at non videtur vocatus qui non legitime vocatur. Uel dic, licet pretorio iure vocatio sit nulla: tamen est aliqua iure ciuili, ⁊ ideo cadit in edictum eximẽs, sed succurritur ei per exceptionem, secus si omnino esset nulla quia tunc ipso iure. argu.ĩ.l.iij.in princip.

NAm. ¶ Faciat. id est facere diceretur in eo exempto. ¶ In fin. glos. ibi, Ab alio. vel id est ad alium iudicem, licet ibi coram alio posset conueniri. ¶ In fi. glos. vt quia. vel dic ꝙ hic erat locus incongruus, ⁊ sic corã nullo poterit conueniri ⁊ sic in proximo casu, scilicet habebat priuilegium sui iudicis, hic autem fori, vt in hoc loco coram alio non cogatur respondere.

QUod si quis. ¶ Pena. quia nõ vocare sed requirere potest: vt.C.de iudicijs.l.sancimus. ¶ Quod ait pretor, ⁊ dolo. excogitato cõtra exemptum oportet eximi, vt committatur edictũ. ¶ Dolus malus. respectu exempti.

SEd eximendi. ¶ Nunc exponit quare in edicto posuit eximat ⁊ nõ eripiat, ⁊ aduersatur sic: sed licet vim fieri oporteat vt quis cadat in edictum, non tamen abduci oportet vocatum, quia eximendi ⁊c. Uersic. Item si quis per calumniam. re ipsa, ⁊ non forte proposito commissam. ¶ In fi. glos. cum agebatur. ⁊ dic ꝙ hec verba respiciũt effectum eximentis, ⁊ non effectum perdite actionis, vel complete vsucapionis: ⁊ per hoc ostendit̃ dolus eximentis. ¶ In fi. gl. sed quasi. vel nõ proposito, sed re ipsa calumniatur.

Summarium.

1 ☞ Non dicitur semper per seipsum facere qui per alium facit.

SI per alium. ¶ Hac clausula. ne fiat dolo ma
1 lo ⁊c. ⁊ not. argu. ꝙ non † dicitur facere qui per aliũ facit, cum si facere diceret̃ superflua diceretur hec pars edicti sufficiente prima: ⁊ in edictis nil ponitur nisi necessarium, vt.ĩ.ꝙ metus causa.l.j.⁊.ĩ. de vi ⁊ vi arma.l.j.§.ait pretor. aut familia: ad hoc.ĩ.de acquiren. here. si quis seruum.§.pretor. ibi, non dixit ⁊c. Et est arg. ꝙ si in statuto dicatur homicidam tali pena puniri siue qui homicidiũ fecerit non trahatur ad mandatorem. Item facit ad.c. si quis suadente diabolo. arg. contra. de vi ⁊ vi arma.l.j.§.deiecisse. cum concor. ¶ Siue absens. ⁊ cõcor.ĩ.vi bonorum raptorum. l.pretor.§.ij. ¶ Item quod in veritate. id est in veritate docebitur. ¶ Quanti ea res est. id est obligatio vel res. ¶ Etiam si calumniator. re ipsa.

DOcere. ¶ Produceretur. die forte statuta. ¶ In glo. id est non continetur. ibi liberat alium. argu.ĩ.de re iudic.l. si quis dolo.§.j. secus in mera pena, vt ⁊c. ¶ In fine eiusdem gl. sed hec litera innuit ꝙ actionem meam estimabo per interesse ⁊ eam consequor per actionem ⁊ estimationem. ¶ Hoc iudiciũ. in glos.j. hec actio in fine, actione vel litem principalem. ¶ In fi. glos. ⁊ hec pena.C.de condic. fur.l.j.

¶ Qui satisdare cogantur. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Satisdare dupliciter intelligi potest.

SAtisdatio. ¶ Adimplem⁹. dato expromissore vel pignore vel fideiussore: vt.ĩ.de pigno. actio. si rem.§.omnis. ¶ Dicimur. subaudi, cum contingit nos dare ⁊c. vel expone, id est dãdo. Et potest hec litera
1 dupliciter † exponi. Primo quia aduersario damus expromissorem qui cauet ⁊ fideiussorem dat. Uel secundo satisdare dicimur datisfideiussoribus: id est per dationẽ fideiussorum dare, id est dando aduersario nostro expromissorem qui pro eo ⁊c. ¶ Aduersario. quem creditorem esse non constat nostro expromissore. ¶ Cauemus. id est cautione se obligauit ei fideiubendo. ¶ At eum. aduersariũ. ¶ Hoc nomine. id est tali obligatione. ¶ Datis fideiussoribus. id est quia datus est fideiussor vnus vel plures qui idem quod ego debeam expressit vel expromiserunt: vt.ĩ.de verbo. obligatio.l.v.§.penul. vel dato illo in fideiussorem. Jacob. de are.

FIdeiussor. ¶ In fine glosse, que considerantur. vt.s̃. si quis in ius vocatus non ierit.l.j.§.pretor. ¶ In fine glos. scilicet parentis: vel dic, id est liberos liberorum.

SIue in duplum. ¶ In gl. postea creuit per inficiationem. ⁊ post hoc debitor recessit: ⁊ sic conuenitur fideiussor ex promissione iudicio sisti, sed ante sententiam fugit conuentus, ⁊ sic conuenitur fideiussor. Item ibi: an idem. vt nõ teneatur incrementis deductis in condemnationem ex facto rei. ¶ Item in fine. ⁊.s̃. quod quisq; iur.l.iij.§. si is. ⁊ ĩ.iudica. sol.l.iudicatum. Nec obstat.l.fina.ĩ.de fideiusso. vt ibi perpenditur.

SI decesserit. ¶ In glo. fine dolo ibi: alioquin cõtra. vel ideo quia hec promissio est personalis, id est de persona certa: ⁊ personalia non complectunt̃ heredes. ¶ In glos. cum dies. iuxta finem. ibi: iam conditionem non exstituram. non debet esse non.

QUoties. ¶ Cautum. a possessore immobilium, satis a non possessore non videtur cautum: vt.s̃. si quis in ius vocatus non ierit.l.j.in glo. pone exemplum.

Si fideiussor. ¶Non negetur. quo ad facultates. ¶Prescriptionem. vt. C. de fabricensi. l. eos. ꝛ de prox. sacro. scri. l. in sacris.

Si necessaria. ¶In glos. dicitur ibi, vel simul. argumē. ꝟ. de iure dotium. l. quamuis.

Summarium.

1 An pro re immobili satisdandum sit.

Si satisdatum. ¶Pro re. non baratanda ꝛ exhibenda. 1 Sed† quid de immobili. Respondeo, prohibenda est distractio ꝛ curator dabitur qui conseruet. arg. ꝟ. de pollicita. l. de pollicitatione. ꝛ. ꝟ. qui ꝛ a quib. prosperit. ꝛ. ꝟ. de peti. hered. diuus. ꝛ de doli excep. apud. §. ex quadrante. Sed quid si pecunia petebatur, nunquid suspecti debitoris res poterunt sequestrari? Respondeo sic, eadem ratione cum hoc onus eis immineat. ꝟ. de iudic. si fideicommissum. ꝛ. C. de decur. ci. l. ij. ¶In glos. ꝟ. apud ibi. l. si creditores. ꝛ arg. ꝟ. quod cum eo. l. ij.

De die. ¶Conuenire. scilicet quãdoq. ¶Stipulatoris. que dies apponatur, prout in facienda loquitur: sed prout iam facta, dic qua die sistatur. ¶In glos. nimis videtur ibi: In interpositione stipulationis. id est discordia que erat olim super verbis olim interposite stipulationis. Item ibi, sed in quo. ibi, de verbo. significa. l. iij. Item moderando. spatium ad ordinationem rei familiaris. C. de requir. reis. l. ij. Item ibi, super libello. obseruandum heredem.

Qui mulierē. ¶Non videtur cauere. fideiussoris datione.

Quidam. ¶In glos. sua dicitur ibi, ꝛ commoditatem. ꝛ ad ius dotis quod est suum. Item ibi, nam dominium. rei dotalis. Item in fi. glos. vel loquitur de satis. iudic. sol. arg. ꝟ. eo. iulianus. vel de iudicio sisti. ſm. l. si quis emptionis. §. sed ꝛ si quis.

Si seruus. ¶In glos. sic construe. in fine vel vt iacet. ꝛ dic ex nouiter repertis caueri: vt. ꝟ. vt in posses. leg. plane.

Summarium.

1 Ex sententia arbitri datur actio: ꝛ quare.

Arbitro. ¶In gl. appellat. ibi: sed actio non datur, ergo non appellatur: sed videtur obstare. ꝟ. quando appellā. sit. l. ij. §. biduum. 1 Sed † dic ex sententia arbitri datur actio propter partium approbationem expressam vel tacitam hoc ipso ꝙ non contradicit: vt ꝛ alleg. ꝟ. de re iudic. sepe. §. scientibus. ante ergo non est appellandum, cum sola contradictio ipsa annihilet, sed appellatio suspenderet, postea vero non quia iam approbata est. Item ibi, ex vi appellationis. arg. pro eo. ꝟ. l. proxima. ꝛ dic appellari, id est vocari auxilium maioris iudicis per querelam. Item ibi, ad principalem. ꝛ ſm hoc qđ ꝟ. dicit constituto. subau. per consequentiam. Item ibi, vel malefaciendam. hoc si ponas in fideiussore iudicatū solui, al's nulla est. ꝟ. de fideiussori. grece. §. j. Item ibi, qđ specialiter fuit delegata. vel dic ꝙ desiderat hic articulus sententie prolationem ꝛ nō decreti interpositionem, vt in contrarijs: ꝛ ſm hoc non proprie iudex dicitur cui aliquid de medijs committitur.

Si arbitro. ¶Qui ex causa. scilicet qualiquali.

Iulianus. ¶Acceperis. vt procurator meus, licet non omnes. ¶Institueris. predicto nomine quo satis accepisti. ¶In glos. pone casum ibi, de iudic. licet. ꝛ ſm hoc expone agere institueris, id est institutam actionem executus fueris: vel pone vt litera iacet quod magis consonat.

Inter omnes. ¶In glo. sci licet non diminuendo. ibi, de iudic. in omnibus. ꝛ expone, id est de rebus hereditarijs.

Filiusfamilias. ¶In fi. gl. ꝙ nō habemus. vel dic aut vt legitimus administrator defendit ꝛ victori assimilatur: aut non ꝛ tūc non, vt. ꝟ. de castren. pecu. l. ex castrensi. §. fina.

Summarium.

1 Interueniens ad allegandas causas absentie non satisdat.

Sciendum. ¶In glos. iiij. ibi. C. de dignita. quoties. ꝛ dic ꝙ hec immobilia debet obligare: vt. C. de administra. tuto. l. fina. §. defensionem. ꝛ cum hec obligatio succedat vice satisdationis: vt ꝛ alle. argu. ꝟ. vt lega. no. ca. postquam. §. si cauerit. ꝛ de dam. infec. si finita. §. si quis damni. ꝛ de car. edi. l. de bonis. §. qui pupillo. debet esse hec possessio sub iurisdictione iudicis ad quem vocatur. arg. ſ. si quis in ius voc. non ierit. l. j. ꝛ hic. ꝛ. ſ. eo. l. si fideiussor. ꝛ not. C. de prin. agen. in re. l. fina. ¶In fine eiusdem glos. est ꝛ alius cum quis recuperat tenutam siue possessionem per cōtumaciam suam datam: vt. C. de prescrip. xxx. an. si quis emptionis. §. pe. ꝛ de bonis auto. iudi. possid. auf. ei qui iurat. ꝛ. ꝟ. quib. ex cau. in posses. eatur. l. hoc autem. §. fina. ꝛ de priuil. credi. si pupillus. §. j. ꝛ no. in auf. de exhib. reis. §. si vero. ¶Creditor, possessor non est. non gaudet cōmodo possessoris immobiliū. ¶Tutores. in fi. gl. ita apta. sed loquit ibi cū releuatus non erat: nam idem cum releuatus est dño satisdāte euitat executionē, al's non: ꝛ ideo ibi satisdat. Et 1 ex his no. † ꝙ si interueniant ad allegādas causas absentie non satisdabit. argu. ꝟ. de neg. gest. l. liberto. §. fi.

Si fundum. ¶Ea possessio possit. secus si iam ablata sit. argu. ſ. eo. si ab arbitro. §. j. aliud, si sua erat ꝛ vendita esset: vt. ꝟ. pro xi. §. nam ꝛ ibi pretium habet quod succedit loco rei, ꝛ transit ibi cum sua causa ad aliū: vt. C. de pig. si debitorē.

¶Si ex noxali causa agatur. Rubrica.

Si quis eum.

§. Si desinat. ¶Amissa sit. tempore quo exhibetur. ¶Vel si ijs. dominus. Et ꝙ dicit loco, vt quia mutauit domiciliū. ¶Vel persona. id est personatu ꝛ dignitate. vel dic, is seruus: ꝛ hoc exemplificat itaq; ꝛc. ꝛ istud vel, ponitur pro id est, ꝛ est exemplificatiuum ꝙ non sit in eadem causa per id qđ desinit esse promissoris. ¶Ceperit. per alienationem. ¶In fi. glos. vt quia cepert. vel quia extiterit conditio facto huius promissoris sub qua alij legatus erat.

Sed alio. ¶Ex precedētibus. noxe deditionem ꝛ sequētibus causam ex qua desertio facta est non obstat. ꝟ. de noxali. l. si quis a multis. quia melior est quo ad consequendum a domino seruum per traditionem quod non potest seruus, seruo est ius saluum contra eum qui primo obtinuit.

Si absens. ¶In potestate esse. nec dominus eum cedere velit agenti, sed defendere, ideo vt teneatur insolidum. ¶Seruum defendit. no. ꝙ si alius contra quē agi intendebatur offerat se defensioni, impeditur missio sic. ꝟ. de inter. actio. l. qui seruum. §. in iure. ꝛ de bonis autori. iudi. possi. l. iiij. §. fina.

§.fina. ¶ Dabitur defensio. per in integ. restitu.

SI cũ vsufructuario. ¶ In fine glo. & dabitur. sed nunquid pro pi gnore adducat tantũ: vt. ĩ. de pecul. l. edium. Potest dici ꝙ hoc de secundo decreto dixi.

SI cum vno. ¶ Necessitas esset. si vult defendere, & si cedere vult obtinet glos. scilicet post litem.

SI seruum. ¶ In glos. a domino ibi. §. si desinat. q̃ contraria est fini huius legis. ¶ In glo. que vindicta. ibi: de famo. libel. l. j. al's priuati est iudicij: vt. C. de iniur. l. iniuriarum. Item ibi: iniuriarũ causa. sed videtur obstare hec litera que dicit, de pecuniaria: nihilominus tamen accusatio publica est. Item obstat. ĩ. de statulibe. l. statuliberi a ceteris. in prin. Item quia s̃m hoc est melior conditio plus delinquentium qđ est contra ius: & ideo melius est qđ hic in priuatis, ibi in publicis: & quod dicit capitalium, id est criminalium. sic ĩ. de ferijs. l. j. Jaco. de are.

¶ De eo per quem factum est quo minus quis in iudicio sistat. Rubrica.

EQuissimum. ¶ Dolum autem, teneatur. impedito qui ob hanc causam incidit in penam.

SI actoris. ¶ Ex dolo. qui etiam seruus dici potest seruũ: vt. ĩ. de noxalibus. l. ij.

EX hoc. ¶ Facit lex de rebus eorũ magis. §. nõ passim. Item ibi, ad causam veniret. sed litera dicit fuisse vocatũ qđ fit literis vel nuncio. ¶ In fine gl. vtilem. istud tantum in tempore conuentionali dicitur. ¶ In fine glos. qualiter ibi, in hac stipulatione erit iudicio sisti. que quidem mero iure committitur & actore non veniente cum non subintelligatur conditio. argu. ĩ. de acquirẽ. posses. l. in eo. nec vtitur exceptione promissor cum iam proficeret impedienti sequi sibi tenetur. Potest etiã dici vt loquatur de interesse impediti circa expensas & periclitationem rerum suarum, & propter detentionem ꝙ quilibet a suo detentore recuperat: vt. s̃. l. j. in prin.

Si a fideiussore. ¶ Improprie accipe: vt. s̃. q satisd. cog. l. ij. in prin. q. d. a fideli promissore. ¶ Fuero. & nomine pene a reo centũ actione temporali. ¶ Ueniat. & sic est liberatus tẽpore. ¶ Consequar. q̃ nũc amissa est. ¶ Promisit. per quod videbatur hũc in plus nõ teneri. ar. ĩ. de lega. j. si quando. §. j. ¶ In glos. sed hoc videtur. ibi. l. iij. nil ad hoc facit: sed facit ad hoc. s̃. qui satisda. cog. l. ij. §. fina. & l. seq. Item ibi, si quis decedens. §. fina. alia ratio reddi potest, quia cum de fraude alicuius queritur non habet actor, sed per aduersarium perdit: cõsideratur. ĩ. de regu. iur. l. generaliter. & sic reum habet obligatum. Item ibi. §. si plures. & ĩ. de reg. iur. si quis dolo. §. j. nec obstat. ĩ. de tabu. exhib. locum. §. condemnatio. quia hic vterq̃ eorum in pecunia tenetur & interesse, ibi vnus in pecunia alter in specie, & ideo ibi solutio pecunie non liberat debitorem in specie: vt & not. ĩ. de rei vend. si is qui se. Item non obstat. s̃. ne quis eum. ibi sed quia eximens ad meram penam tenetur, sed hoc in eo quod interest. Item ibi: reus tenetur. impediens. ¶ In fi. eiusdem gl. primum credo verum. arg. predicti. §. item si duo. & ĩ. de peti. heredi. sed si lege. §. item si rem. & ĩ. de solu. stichum. §. dolo. cum quantitatem debitam sub interesse nomine sim consecutus: vt. s̃. in princi. & ĩ. qui satisda. cog. l. ij. §. fina. & l. seq. & argu. ĩ. titu. j. l. ij. in prin. Sed quid si fideiussor, nunquid integra centũ sub nomine interesse potero consequi? Respondeo, cum fideiussor habeat regressum cõtra impedientem cuius facto commissa est pena contra se: vt ar. ĩ. de ver. obli. si stipulatus fuero per te. & s̃. l. j. §. dolum. & §. si reus. & ar. ĩ. de ijs qui deiecerũt. sed vero plures. §. cum autem. videtur ꝙ nõ integra cẽtum debeam petere sed tantum quod deest. ar. ĩ. si fami. fur. fecis. dica. quoties. §. fina. super rubrica glos. in fi. s̃. dixit de satisda. iudic. sisti. nunc de causis quibus contra commissionem cautionis accipitur. Jaco. de are.

¶ Si quis cautionibus. Rubrica.

VIcena. ¶ In glos. id est pro singulis. ibi. §. qui autem. computantur a cõtinentibus edificijs, vt dicta. l. mille passus, retro tamen. tale. ĩ. de excu. tut. l. non solum. §. annus. & C. libr. xj. de nauicularijs. l. fi. Item ibi: pro arbitrio iudicis. vel dic, aut est contentio inter partes de futura presentatione & oppositio: aut de certa que facta erat s̃m tenorem. §. si quis tamen. ĩ. l. ij. & tunc habet locum hec lex, scilicet vt cõgruo tempore dicatur arripuisse iter vel arripere potuisse si tempore superuenientis vis fluminis, talis diuisio temporis ante diem sistendi superant vt sic excusetur & non al's, & s̃m hoc exponitur & pro id est: vel hic loquitur cum executori cauet incontinenti se venturum simpliciter.

NOn exigi. ¶ Reũ. ad penã euitãdã. ¶ Sisti. die statuta. ¶ Si postea. ꝙ sisti debuit, & sic iam commissa pena.

Si quis. ¶ Judicio. scilicet personaliter.

Si vero propter. ¶ Id est ceperit esse. ¶ Quod diximus. versi. Si quis tamen. ibi: quod quidem causa. nõ dari ei exceptionem. ¶ Possit ei dici. id est imputari ad culpam. ¶ Profectus. id est venerit ad iudicium. ¶ Iterum. id est econuerso. ¶ Quod ei imputetur. cur sic arta uit. ¶ Causari. id est causam excusationis assumere a tẽpestate &c. ¶ Patrocinetur. id est patrocinari petatur, & certe vtiq̃. ¶ In glos. in fi. glos. not. & ĩ. de statuliberis. l. si peculium. §. finali.

SEd & si quis rei.

§. Illud. ¶ In glos. imo videtur. §. fina. vbi dicit ꝙ criminaliter conuentus etiam qui satisdederat non debet ciuiliter conueniri, forte ideo delinquit vt detineretur. Item ibi: vt ibi probatur. Uel dic si primo criminaliter accusetur, & sub fideiussore factus sit interim non conuenitur ciuiliter: vt ibi. arg. C. de ord. iudic. l. fina. vt ibi: sed econtra si ciuiliter conuenitur & sub fideiussore fiat nihilominus criminaliter accusatur & habet sistere vt hic: sed cõmittitur stipulatio, quia in ciuili non sistit, distingue vt hec litera dicit, & qđ ibi dicit admissum est, scilicet in accusatione: ibi igitur preuenit criminalis criminalem vel ciuilem: hic econtra ciuilis criminalem.

Quesitum. ¶ Non valere. ad excludẽdum reum ab exceptione non nominata. ¶ Conuẽtionem istam. Attilicinus noluit proprijs nominibus excipi exceptionem doli in factum &c. dixit autem ꝙ non extendebatur ad non nominatas. author huius legis dicit etiam in expressis non valere, nisi cause ex quibus excipitur sint expresse. ¶ Ita valere. sine nominatione. ¶ Exceptionũ. nã eas suo nomine exprimat volebat Attilicinus, vel dic vt modo not. ¶ Expresse sint. quamuis nomina earum non sint expressa. ¶ In glos. not. duo iuxta fin. ibi: sed contra. quando dicit periculũ. ¶ Itẽ queritur. exceptionem doli. ¶ In gl. not. ibi ecõtra. quedam valẽt per errorem que ex certa scientia non valent: vt. s̃. de offic. presi. si forte. & de offic. presi. barbarius. Item quedam econtra valent & ex certa scientia & hic continua glos. ibi, etiam per errorem &c. vsq̃ ibi: & ĩ. de ar. postea accipias finem gl. ĩ. de confessis &c. & lege vsq̃ in fi. postea dic. Item quedam nec per errorem nec ex certa scientia valent, & reassume glos. ibi. ĩ. de arb. &c. vsq̃ ibi: & ĩ. de confessis. &c.

SI duo. ¶ Si socij sint. quia conuenit cõmune esse lucrum qđ occasione huius nominis ad alterum peruenit.

Et si post tres. ¶ Cōstrue, si reus & se post & pro, etiā post tres: aut quinq3 pluresve dies supple lapsos postquam &c. id est post diem qua re nili reus &c. Et no. q istud post, nō includit omne tempus qd est post hos dies: quia sic semper quādocūq3 veniret purgaretur, dummodo actio salua sit, sed includit diem proximum diei nominato. ¶ In glos. ad paucos. ibi, cum hec detur ad interesse: vt. s. qui satisda. cog. l. ij. §. fina. Item ibi: quia non venit. etiam si pena fuit apposita. ¶ In fi. glos. not. paratum enim se obtulit ad iudicium accipiendum. arg. j. de vsur. paratum. & j. de iureiuran. l. iusiurandum. §. procurator. & aduersarius requiri possit. arg. s. de in ius vocan. l. libertus. & C. qui accusa. non pos. l. qui crimen. ¶ In glos. item ibi: vt quia. Respondeo bene sicut & diminutum quod est vsucaptū duobus proximis. ¶ Item in fine glo. non autem deterius. si difficilior sit exactio: vt. j. eo. l. si quis. Quedam in glos. nam ipso ibi: in his casibus. Item ibi. l. continuus. §. illud. sed illud quantū ad vigorem stipulationis: vt ibi not. Item ibi. l. sed mihi. §. in hac. sed nec illa sic intelligitur: vt ibi not. ¶ Non permitteretur. obstante exceptione intentionis: sed al's obstaret exceptio transactionis: vt. s. l. ij. in princip.

Si eum. ¶ Vel exhibeam. potest ergo agi ad pactum factū vt hic vel ad interesse: vt. s. qui satisd. cogan. l. ij. §. j. ¶ Vel defendam. si volo.

Qui iniuriarum. ¶ Propter rem. id est propter id ipsum quod fuerat principali actione persequēdum, sed persecutio vindicte non daretur heredi per formulam iuris, merito nec per hanc. ¶ In gl. ipso iure. ibi, vt non det' hic ex hac stipulatione. Item ibi: sm Jo. ar. j. de neg. gest. sin autem. §. & ideo. & l. diuortio. Item ibi, tollitur ipso iure. contrarium not. s. tit. j. l. fina. §. j. melius ibi dicit, nam hic non interest: cum ad vindictam detur, ibi secus. Item ibi: & sic ista ratione attēta. quia primo ipso iure sublata est: & in fi. gl. ¶ Hodie. s3 illud in perpetuis. ¶ Potuisset. not. ex perseueratione in mora cum perpetuatur actio contra morosum impinguatur ius stipulatoris. ¶ In fine glos. & ita refertur determinatio.

Qui autem nouo. §. Illud. ¶ Sisti debuit. & sic ad totum, vt si tūc potuit actione principali conueniri teneat' ex stipulatione, licet nunc non possit: secus si & tunc non potuit. ¶ Interesse. nunc eum presentari: non tamen desijt esse interesse propter olim commissam presentationem, quia de ea satisfactum non est: secus si esset satisfactum, vel al's sublata lesio.

¶ De ferijs & dilationibus &c. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Vocatus tempore feriato non tenetur ex ea causa de qua tunc cognosci non potest.

1 **N**e quis. ¶ Sponte. Not. † ergo non teneri vocatū tempore feriato ex causa de qua tūc cognosci non potest etiam si iudex credat posse cognosci, cum scientia & ignorantia iuris in iudice hic equiparentur: secus cum dubitatur de iurisdictione propter incertitudinem, vt. l. si quis ex aliena. ¶ Sponte litigantibus. nota consensum desiderari tempore litigij & sententie, vt hic & j. eo. si feriatis. & non assistente tunc consensu: sed post sententiam intercedente non confirmabitur. argu. j. de auto. tuto. l. obligari. arg. C. commu. vtriusq3 iudic. l. ij. & ideo per appellationem non confirmabitur. Alij cōtra quasi ope exceptionis & non ipso iure sit infirma,

Sed excipiuntur. ¶ Alterutro. ergo & actor potest recusare. ¶ Concessit. ita q non est ab homine concedenda. ¶ In gl. bona ratio. ibi. §. sexaginta. nā vbi aperte causatur totū, ibi nō restringitur quodlibet totius ad causam: vt. j. de his que in testa. delen. l. ij. & j. de exercito. actio. l. j. in prin. & j. de postu. l. j. §. sexum. ¶ In fine glos. hic not. nam spontanea obedientia turpitudinem purgat que vocationi mergat. argu. j. de condi. ob tur. cau. l. si ob turpē. C. quod metus cau. l. iij. ¶ In fi. glos. id est infirma. alij dicunt non esse nullā, quia oratio hic nō potuit, nec etiam intellexit cum adiectione, ne iudex eam assequatur. j. eod. si feriatis. per que dedit intelligi mero iure valere: ad quod optime. j. de repudijs. l. fina. & exponunt, id est infirmatur, quantum ad essentiam manebit. ¶ In fi. glos. forte. quod verum est in prescriptionibus contra negligentes currunt.

Summarium.

1 ☞ Nonnunquam probatio precedit contestationem.

Eadem. ¶ Aut curatores. pupillis & furiosis. ¶ Iniuria estimet'. per iudicem qui vulnus inspicit & vulneris locum: vt. j. de iniurijs. pretor. §. fina. & l. seq.

1 & not. q hec fiunt ante litem contestatam: & sic † hec probatio precedit contestationem cum post ferias sic probari non possit antiquato vulnere sicut ante. ¶ In glos. videtur hic. ibi, de appel. imperator. & arg. C. manda. si pro ea. & j. de priuileg. credi. l. si creditores. & j. de pecu. quesitum. & C. de dona. l. nisi. Item ibi. l. proxi. arg. q indistincte possit est. j. de iudicijs. l. de eo. & l. seq. nam & creditori plus q legatario est faciendum. C. de iure delibe. l. fina. §. & si prefatam.

Solet. ¶ Omni tēpore. & feriato & forte de quacunq3 re, nam de accusatione sola si loquatur videtur qd de accusatione non cognoscatur nisi de hac tempore messium: vel dic & in omnibus esse seruandas ferias nisi vbi. l. excipitur, licet de cōsuetudine non seruetur. ¶ In glos. primo. ibi. l. si ex legati. sed ibi potest sibi preuidere per interpellationem, vt dicitur ibi. ¶ In fi. gl. personalis. actione in rem: vel dic in actione in rem etiam si res sit peritura, vt eque possit contestari litem quod mihi expedit propter fetus & partus: vt. j. de rei vend. vtiq3.

Si feriatis. ¶ Iudicium fit. id est valeat, vel habeatur iudicatum: & quod sequitur et, pro id est, ponitur expositiue. ¶ Iudicatum. si est in faciendo.

Oratione. ¶ Illud. dari debeat. ar. j. de re iudic. l. in summa. §. finali.

In pecuniarijs. ¶ Omnibus. sub audi, hic obseruatur. ¶ Sed vtriq3. subaudi, qd spatium dilationis, & qd in pecuniarijs, & in capitalibus dicit, causa cognita scilicet indulgetur. ¶ In glos. id est institutis. ibi, id est capitulis vel defensionibus. Jaco. de are.

¶ De edendo. Rubrica.

Qua quisq3. ¶ In glos. ad uerbium temporis. ibi, & hoc per petition hereditatis, vel peto me heredem pronunciari, vel hereditatem meam esse: vt. j. de exceptio. rei iudi. l. si inter me. & si pars hereditatis peta. l. j. in prin. Item ibi: sed hoc quod dico. ex mutuo inest causa: sed certe per hoc non apparet quis mutuauerit & cui. Item ibi: sed solui vel remisi. arg. de edil. edic. l. quis sit. §. quod ait. ¶ Edere. in genere sumptum. ¶ Facere.

¶ Facere. vt instrumentis, vt patet in editione instrumentorum que fit per copiam describendi factum aduersario. ¶ Et dare. vt in accusatione, et subau. ius quo vti velit vt sequitur: et sic de editione actionis loquitur. ¶ Demonstret. scilicet ille scripto. ¶ Dictaturus. scilicet actor vel id ius velit, scilicet actor. ¶ Lapsi. per hoc apparet quod dolo caruerunt.

SI legatum. ¶ In fine glos. duobus modis. sed legatarium perducit ad locum tutum vbi est testamentum et ibi exhibebit: vt. j. eo. si quis. et. j. de fide instrumen. accepimus.

NE quisquam. ¶ Petitur. defero bona Titij, qui cōmiserit per commutationem in crimine maiestatis, cuius coniurationis tu habes instrumentum bonorum eius quod possessor, que quidem iusta causa est deferendi: vt. C. ad leg. iul. maiesta. quisquis. et. l. fina. et hec quidem edere debes: sed si volo vt exhibeas scripturam in quam promisisti et fidem dedisti de restituenda hereditate eius non capaci, cū ex hac causa delatio nō sit facta non teneris: vt. C. de proba. l. ad probationem. et qui legiti. in iud. perso. ha. l. momentarie. cum concor. ¶ Fisco. id est ad vtilitatem fisci per aliū. ¶ Professus est. delator. ¶ In glos. bona quedam. ibi, quod si edit. alicui contra tertium.

PRetor ait. ¶ Et parter. argentarij. ¶ Patrem. insolidum teneri. ¶ Sed si inscio, satis esse. ad cui tandam solidam condemnationem. ¶ In fi. glos. not. quod statur. l. si quis decurio. nil ad hoc faciat: sed facit ad. §. sequē. vnde hic non debuit allegari. ¶ Is etiam, cōpellitur. sic. C. de falsis. l. si quis decurio. ¶ Hoc est constitutum. vt ibi edere compellatur, et dic constitutus scilicet ab imperatore.

SI quis ex argentar. §. Cogentur. ¶ Habet solus rationes preallegatas. ¶ Compellendi sunt. regulariter contra proximum. §. ¶ Editioni subscribere. nam sicut gesserunt ita simul rationē edere debent: vt. j. de manu. testa. si ita fuerit. §. hec questio. vel vnus in totum, vt ibi.

Rationem. ¶ Negotiationem. id est scripturam negotiationis dandi etc. ¶ Sui. petentis cum confectam. ¶ Nec vllam. diuide in duo, et repete Labeo ait. ¶ Pignoratas. id est se subscripsit accepisse.

Summarium.

1 Videtur prohibere qui non iuuat.

Pretor ait. ¶ Causa cognita. an missionis vel carentie rationum. ¶ Prohibet. argu. quod sit facile vt ipsum cogat edere alibi, et
1 prohibet ideo quod non cogit, quasi dicat, non cogit: et † sic dicitur prohibere qui non iuuat: vt. j. de ritu nup. qui liberos. sicut et qui nō est mecum etc. vt. j. de iudeis. celicolarum. ¶ Postulanti. fieri editionem.

VBi exigitur. ¶ Is autem, a pretore. quod dic vt. j. eod. argentarius. §. cum autem hodie. cum ago interesse: hoc interesse estimatur, si alias probationes non habeam. argu. j. de furtis. qui tabernam. §. idem. et. §. apocha. definit ergo interesse si alie de toto superueniant probationes, minuuntur si de parte superueniūt: augetur si tunc de parte habeam que perdite sunt. ¶ Desijt. modo exhiberi. ¶ Actio locum non habebit. id est non modificabitur.

ARgentarius. §. Cum autem. ¶ Sed an hec oppositio contra predicta potest probare: hoc dicit opponēdo. ¶ Vincere potuisse. de iure quod non aliter probat quod si ius habuisse plenū cōtra creditorem seu debitorem probet: et eius probationem rationibus quas petijt contineri. ¶ Et tunc probare. in causa in qua petijt rationem edi. ¶ Sed non ita est. nunc respōdet oppositioni. ¶ Probare potuisse. de iure iniuriarū actione contra furem et cōtra corrumpētem, ad id quod probamus debuisse eum qui in cautiōe debitor inscriptus erat, probare post contra corruptorem. Iaco. de are.

¶ De pactis. Rubrica.

Summarium.

1 Naturalis equitas suadet alterum alteri fidem seruare.

HVius. ¶ Naturalis. id est quadā ratione fulta. ¶ Hu-
1 mane. † quam homo debet homini. ¶ Placuerit. cessante dolo et turpitudine. ¶ In fine glos. hyperbolice. vel dic deum non recte coli si fides proximo non seruetur.

POstquam. ¶ In gl. sed que est ratio. ibi. §. igitur. et. C. in quib. causis cessat long. tempo. prescrip. l. j.

ITem quia. §. Idem. ¶ Stipulatio. in qua tacite agitur regit ipsam stipulationem. ¶ Expressum fuisset. deinde secutis nuptijs solui.

Summarium.

1 Conuentio est pactio per duces belli inita.

COnuentionum. ¶ Priuata. scilicet causa inita pactio. ¶ Aut legitima. id est iu-
1 ris ciuilis. ea. l. in fin. ¶ Publica conuentio. † est pactio per duces belli eius occasione inita, ex qua cōmodum ad vniuersos et singulos ciues resque eorum peruenit. arg. j. de verb. signific. l. pupillus. et de magist. conuenien. l. j. §. fina. ¶ In fine glos. que sit publica. vel quia de priuata plura erat dicturus.

Summarium.

1 Legitima conuentio quid a pacto differat.
2 Duorum pactum tertio preiudicium afferre nō debet.

LEgitima. ¶ Cōfirmatur. per no-
1 minis † impositionem vt in emphyteota: et ideo quia incognitum iure gentium faciat validam nostrum imponendo. ¶ Ex pacto. nō sortito speciale nomen. ¶ In gl. id est de iure ciuili. ibi: quia pacta nuda, id est carētia nomine. Inter heredes et fideicom. de soluēdis legatis: quod tacite intelligitur, vt insti. de fideicō. ¶ Eadem gl. ibi. §. postea. vel melius inter fideicommissarios et legatarios. ¶ Eadem glos. ibi: soluat debita. Vel melius inter heredem et creditores vel legatarios, ne eis cum restituunt al-
2 teri hereditati teneatur. Nec † enim duorum pactū posset preiudicare tertio, vt not. l. j.

Summarium.

1 Actiones a iure ciuili sortite originem.

Iurisgentium. ¶ Pariūt. ꝓpria, sed
1 iure† ciuili autoritate a quo sunt ꝓdite actio
nes: vt. s. de orig. iur. l. ij. §. proinde. ¶ Simi
les cōtractus. a iuregentium nominati. ¶ Sed ⁊ si aliū.
id est speciale nomen contractus. ¶ In glos. de his. ibi:
§. pactus. imo ⁊ hic aliqua dicit. j. §. quoniam. ¶ In gl.
scilicet generali. ibi: assumit. sic signatur stare. ⁊. j. de do
natio. ꝙ non perdant nomen conuentionis facit.

Summarium.

1 ☞ Pactum nudum fit cum sola naturalis obligatio interuenit ex qua sola nulla oritur actio.

Si ob maleficiū. ¶ Totum con tinuatur vsq3 ad §. pretor ait. ¶ Promissum sit. id est conuentum dari. ¶ In glos. contra videbatur. ibi: siue nudo pacto. id est
1 siue† naturalis tantum, vt quando fuit nudum pactum ⁊ tunc quia deficit actio. ¶ Nata fuerit. quia obstat exceptio. ¶ Sed fiscus. hoc repetit vt fiat maleficium non dico pignori obligata. ¶ Eadem glos. ibi: si ille non vendicet. hoc fuit additum, sed tamen in conuentione non sortita proprium nomen. ¶ Nuda. a nomine ⁊ accidentia. ¶ Pactio. vel principaliter inita, vel accessorie. ¶ Sz parit exceptionem. si pro eo fiat bone fidei iudicia oriuntur. ¶ Ex parte actoris. vt pariant actionē. ¶ Ne ex pacto. scilicet nudo, ⁊ hoc verbum nudo, subaudi. j. vbi est eadem ratio. ¶ Reddatur. id est reddi differatur. ¶ Nō valebit. vt ex hoc mulier agere possit. ¶ Idem. probat dictum rationem et exemplum per dictum Marcelli. ¶ Idem. probat quod dixit per autoritatem Papinia. ¶ Post emptionem. consensu perfectam. ¶ Sed ex parte rei, pactum. appositum ex interuallo. ¶ Extra naturam. id est extra substantiam, quia neq3 fit super re neq3 pretio. ¶ In glos. quin pro etiam. ibi. §. penul. ⁊ si. ⁊ potest ꝑm hoc intelligi de informatione restrictiua, de qua j. si certum peta. rogasti. §. j. ⁊. l. lecta. ⁊. s. eo. l. item quia. ⁊ sic de pacto quod pro eo fuit factum loquitur. ¶ Eadem glos. ibi: exemplificatiue ponitur. ⁊ loquitur de pacto appositiuo pro actore. ¶ Eadem glos. ⁊ ibi: ita impletur. hec actio a pacto vt vestis. ¶ Eadem glos. ibi: leui vestiuntur. vel dic ꝙ consensu. ¶ Nomen contractus. proprium. ¶ Nati sunt. scz in pactis que nomē non sunt sortita. ¶ In glos. sed quid. ibi: vt stipulatio. de mutuo reddendo. ¶ In glos. id est anteꝗ̄. ibi. C. de proba. cum res. melius. C. de pact. inter empto. ⁊ vendi. l. qui ea lege. ¶ In glos. ꝑm Ad. ibi: debetur dos. sub conditione sed non est dicenda conditio cum habeat se adesse tantum.

Adeo. ¶ Bone fidei. id est contractibus ex quibus bone fidei insunt. ¶ Ex eodem sunt contractu. id est de substantia. ¶ Insunt. id est inherent contractui vel afficiunt contractum. ¶ Ceterisq3 bone fidei iudicijs. vt locatione. ¶ Ab emptione. scilicet in totū vt ipso iure dissoluatur. ¶ Si igitur in totum. potest contractus tolli vel dissolui. ¶ Pars eius. substantialis vt pretium mutari, si de eo augendo vel diminuendo conueniat. ¶ Eadem ratione. premissa que non repetitur. ¶ Recedi pacto. quia conuenit vt sola pars esset empta primitus pacto constituto: vel cum pars sola venisset cō uenit vt tota hec pactio esset vendita, vel cum conuenit vt pars tantum esset empta pro parte pretij. ¶ Et ꝙ Iulianus. proximus. ¶ Et. Pomponius. superius. ¶ In glos. scilicet que in toto. ibi: ⁊ facit. ad argu. contra.

Pretor ait. ¶ Quo. prout. ¶ Fraus. que fit cum mens offendit. ¶ In fine gl. vt. C. ne lice. prohibet constitutio Claudij potentiores esse procuratores: in eius fraude fit si ei rata cedātur, vt. C. eod. titu. l. j. ⁊. ij. pactorum. ¶ In glos. lege recte. ibi. l. non idcirco. vel secundo subaudi, sed magis dolo malo. ¶ Et vt pedius. ibi: pactum fiat. id est per fallaciam ꝑm Ioan. ¶ Aliud agitur. id est aliud est in veritate. ¶ Aliud agi. id est esse simulatur verbis.

Summarium.

1 ☞ Fraus quid sit proprie.
2 A quo remouetur genus ⁊ quelibet eius species.

1 Sed si fraudandi. ¶ Fraus proprie † dicitur dolosa subtractio iuris alteri iam quesiti. arg. j. de furt. l. j. §. j. ⁊. j. que in frau. credi. per totum. ⁊. j. si in frau. pat. sed si. ¶ Fraudandi. aduersatiuum a iure prioris pacti. ¶ Causa pactum. scilicet secundū de petendo. ¶ Hoc. scz secundum pactum. ¶ Iterum. id est per consequens pactum. ¶ Hoc. primum pactum. ¶ Tenetur destruere. ex quo patet ꝙ fit causa alterius conscribendi: ⁊ sic cadet sub pacto doloso: inest enim ⁊c. ⁊ sic constat ꝙ pretor etiam de hoc sensit. ¶ Si deceptus hoc. scilicet primum pactum. ¶ In fine glos. hec definitio. vel supple hic vel dissimulat ⁊ concordat cum Labeone. ¶ In glos. sci
2 licet expresse. ibi: ergo nec fraude. ⁊ sic † not. a quocunq3 remouetur genus ⁊ species. ¶ Eadem glos. ibi: ⁊ consilio. ꝑm his est contra ⁊c. ¶ Eadem glos. ibi: vt dicitur. inesse speciei tanquam genus. ¶ In eadem glos. ibi: et potest non esse. ⁊ ꝑm hoc iunge illud, ⁊ est ⁊c. post istud edicit: sed postea legas, sed eleganter. ¶ Eadem gl. ibi: faciant dolum. ⁊ ꝑm hoc lege literam: vt. s. proxi. ¶ Eadem glo. ibi: sed ad supradicta. refertur diuersimode: scz ad iniquum ꝑm primā ⁊ vltimam, sed ꝑm duas medias ad princip. §. post verbum edicit. ¶ In glos. si victor. ibi datur actio. vel melius, hic replicatio. ¶ Quod fere. dic ꝙ pro quia. ¶ In glos. sed qui cōtra. ibi: non instrumentum. vel melius, tunc est stipulatio, cum id agitur, hic autem probatur contra actionem esse: vt. j. de actio. ⁊ obli. l. obligationum substantia. §. fina.

Si paciscar. ¶ In fine glo. no. duo, vel melius abundat negatio non, vt nec diuidatur nihil ⁊ non: ⁊ sit sensus, ⁊ ait Pōponius seruandam quasi non factam cōtra formam iuris ⁊ alibi abundat. C. de seruis fugi. l. j. concor. vel dic ꝙ nihil abundat ⁊ dic nec ait Pomponius, non seruandā quasi factam ⁊c. imo dixit Pomponius eam seruandā nec factam ꝑm formam iuris, minus dixit ⁊ plus intellexit: vt. j. ad municip. l. j. ¶ Nec legari. publico, vtili contra dicens: vt esset ꝙ heres non ageret contra edificantem spreta denūciatione facta per testatorem. ¶ Agat. ad demolitionem operis qđ publice expedit demoliri. ¶ Rescindenda. quatenus de facto processit. C. vt si propter public. pensi. l. j. ¶ In glos. scilicet contrarium. ibi: scilicet iuri communi. id est publice vtilitati. Item ibi: singulorum priuatorum. ⁊ super publico.

Si ante aditam. ¶ Cum creditoribus hereditarijs minus soluatur, sed contra cogat eum adire. ¶ In versicu. idem ⁊ ex mandato cui. scilicet quorundam hodie. ¶ In glos. habet locum. ibi: quam contra venirent. j. de interroga. actio. l. ⁊ quia.

Si plures. ¶ Vers. Nam nec is. ibi: quia vnam. qui scilicet creditor.

Rescriptum. ¶ In glos. tacitas. ibi: nō habet hypothecam. nec inter nomina debitorum hoc nomen retulit. ¶ In fine glo. scilicet presentiam. dic etiam si maior pars sit presens dummodo absentes citati sint. argu. C. si vt ab heredi. se absti. aut. si omnes. ⁊. j. si cui pluſꝗ̄ per leg. falc. l. j. §. cum dicitur.

Si pacto. ¶ In glos. id est altera. ibi: similis expositio prime expositioni.

Plerunq3. ¶ Nocet mihi. id est actioni mee pararet preiudiciū quod cōstat in hoc exemplo, quia solui ⁊c. ⁊ sic iunge. l. quia. post verbum nocet, ⁊ est exemplū quomodo nocet que sol. conuentionem habet: vt. s. l. j. transgrediendisq3 ⁊c. ¶ In glos. cum creditore. vel simpliciter ne petat. alle. j. de constitu. l. eum qui. §. iulianus. vel tutius quia ei pro domino recipienti actoris actio sit remissa. j. de procur. quecūq3.

al's si

al's si fieret, vt hic.not.inepte fieret.arg.j.de constit.pec. eum qui.§.iulianus.nec domino esset tantum.argu.j.de reg.iur.qua tutela.§.alteri. ⁊ arg. j.eo.idem.§.fi.⁊.l.seq. ⁊.j.eo.si tibi.§.pactus.

NAm ⁊ nocere. ¶ In glos.litem contestando: et eo modo domino preiudicare ex generali mandato.

ITem magistri. ¶ In fi.glo. ceteris. vt in procuratore: ⁊ hoc ex vi repetitionis.argu.j.de lega.iij.in repetendis.vel dic vt.C.de transac.presens.

TUtoris. ¶ Pactum. scilicet liberatorium: de obligatorio not.j.de administ.tuto.quoties. ⁊ de pigno. actio.solutum. in fine.

SI tibi decem. ¶ In glos. scilicet hypothecaria.ibi: solo cōsensu.qd fieri potest: vt.j.de pignora. actio. l.j. aut re interueniente ⁊ tradita creditori, qd ⁊ fieri potest ⁊c. ¶ Eadem gl.ibi: quia debitor patiente creditore vendidit pignus tollitur tantum. ¶ Ead.gl.ibi: tollitur.vt hic, sed pignoratitia etiā tunc competit.j.de pigno.actio.solutum.§.j. ¶ Eadem glos.ibi: debitum. siue pignus per exceptionem tantum tollitur hypothecaria, sed in hoc membro quando pignus. ¶ Eadem glos.ibi: sed illud.quando alibi vacat.

Si pactus. ¶ Non proderit Titio. sed Titius ratum habet, nonne retro suus videtur procurator: vt.j.iud.sol.l.iij.§.ij. ergo doli exceptio est quesita: vt.s.eod.rescriptum.§.fina.qd quidam concedunt, sed dic ꝙ hec inepta fuit conceptio, vt ⁊ ibi no. ¶ Et hoc Iulia.non confirmari pactum nec dari pacti exceptio: doli autem dabitur pro parte filie.j. eod.⁊ heredi.§.nos autem. ¶ Neve a filia sua peteretur. per creditorem proprium ⁊ filie. ¶ In glos.pactum scilicet.ibi: pro parte testatoris.vtputa paciscens ⁊ alius tenebantur alicui in decem qr successerāt debitori, ⁊ vnus quesiuit pactum ne peteretur a se nec a Titio.

ACquirent. ¶ Seruiunt.quia paciscēdo possessoribus exceptionem acquirunt.

Item ⁊ si filiusfa. ¶ Ei. scilicet filio si conueniatur.

VEl de in rem verso. ¶ Si hoc. scilicet defensionem suscipere.

ET heredi. ¶ Conuentio. de peculio nec proderit heredi eius si de pecunia conueniatur, vel de in rem verso: vt.j.de peculio.quesitum.§.j. ⁊.j. quando actio de pecu.fit annalis. ¶ Et si in rem.id est indeterminate ne tale debitum petatur. ¶ In personam. ne a se petatur.

Summarium.

1 ☞ Pactum personale cum reo factum an prosit fideiussori.

Nos autem. ¶ Paciscendo.ne ab eis petatur. ¶ Non possumus.vt pacti exceptio detur. ¶ Profuturum.ad pacti exceptionem. ¶ Conueniamur.vt defensores. ¶ Id actum sit.ne a nobis quoqꝫ petatur. ¶ Aduersum me. patrē vt eius defensorem. ¶ Sed doli prosit.tam filio ꝙ̃ patri nomine eius conuento si de persona patris nihil cōuenit, al's patri exceptio competit vt in principio. §. secus forte si suo nomine de peculio cōuenitur pater vbi pactum factum
1 esset de non petendo solo filio cum sit † fideiussori similis cui pactum personale reo factum non prodest: vt. j. de furtis.eum qui.§.an pater.⁊ de verb.oblig.l.cum filius. ⁊.j.eod.nisi. ¶ In glos.quia cum filij.ibi: sistere non potest.⁊ probatur. j. de verb.oblig.si stipulatus.in princip. ⁊.l.fina.in princip.⁊.s.si quis cautio.quoties filia. ¶ In gl.vel dic.ibi: nuptias.facto vel soluto iam matrimonio.

NIsi hoc actū. ¶ Non vtetur. pacti sed exceptione cedendarum actionum vtetur.

Summarium.

1 ☞ Pactum de non petendo factum cum fideiussore, an prosit eius confideiussori: ⁊ quid de duobus reis vide in.l.sequenti.

1 **FIdeiussoris.** ¶ Conuentio. † de non petendo confideiussori proderit pacti exceptio.

IDē in duobus reis. ¶ Ut pactū vnius prosit alteri cum sint socij et non peti ab altero interest paciscentis. ¶ Personale.in glo.videlicet.ibi: arrianus.⁊.j.l.si vnus. §.j.in fine.⁊.C.de donatio.cum res.

SI vnus ex argentar. ¶ Alter petere possit.non autem pacto remittere. ¶ Idem Labeo.scilicet dicit qd.s. ¶ Nouare alium.a predictis argentarijs socijs vt supponit de seruo, ad extraneū ergo casum se refert gratia similitudinis ad id qd dixerat: ⁊ sic non dicit vnum de reis credendi nouare non posse. ¶ Idemqꝫ.ad primum non ad proximum refertur: vt non possit paciscendo alij preiudicare. ¶ In glos.imo videtur.ibi: socij re.vt quia nomen eis communiter legatum erat. ¶ Eadem glos.ibi: decreta donanda. vel dic ꝙ lex illa non dicit paratam esse exceptionem contra alterum reum petentem, sed dicit altero conreo petente qui non compromisit penam cōmitti cōtra promittentem si socij sunt, ⁊ sic non obijcit huic.

Summarium.

1 ☞ Promptiora sunt iura ad liberandum ꝙ̃ ad obligandum.
2 Quando sunt duo pacta prius ipso iure nō tollitur per posterius sed tantum eliditur.

Pactus. ¶ Ipso iure. tolletur. ¶ In stipulationibus. quas dicimus tolli ipso iure. ¶ Ius. id est obligatio que est vinculum iuris ad quam inducēdam iura non ita fauent. ¶ In pactis.que dicimus non tolli per sequens depetendo. ¶ Factum.id
1 est liberatio † ad quam inducendam iura sunt prompta. vt.j.mand.si mandato meo.§.quoties. ¶ Exceptio.sub
2 audi, tantum elidetur: quasi dicat † non autem ipso iure tollitur eadem ratione, quia prius pactum vires perdidit replicationis remedio prius iam elisum. ¶ Sublata est. ⁊ non resuscitabitur pactum ad actionem non autem ad accusationem quam fieri ob vindictam publicam expedit, ⁊ ideo dicit: quatenus ⁊c. ¶ Idem dicemus. vt pristina obligatio non restituatur. ¶ Per contrarium.pactū. ¶ Resuscitatur. sicut nec stipula. ¶ Sed proficit.in hoc differt is casus a precedenti: qr ⁊c. ¶ Immineret.vim obligationis. ¶ Renouare.id est in primas vires reducere. ¶ In glos. imo videtur.ibi: non ad hoc videtur fieri.tu dic ꝙ obligat naturaliter debitorem ad non vtendum exceptione primi pacti sed non ad debitū. ¶ In gl.Aquilianam.ibi: si dari.⁊.l.qui bis idē. ¶ In glos.in opponendo.ibi: ciuili vt hic.sed hoc improbatur id est derogatur iuri.nihil tam concor. ¶ Eadem glos. ibi: huius opinionis. interpositio est, ⁊ est adiectio alterius quam ⁊c. ¶ Ead.gl.ibi: ⁊ benigne.hec benignitas in nouatione est nulla, sed in acceptilatione est aliqua. ¶ In glos.id est reformare.ibi: sublato.fm glo.superiorem: vel dic potest, id est possibile est. ¶ In glo.scilicet vt posterius.in fi.vel vt in pristinum statum reducat.

Illud nulla. ¶ Id est in nullo contractu adhibita in ipsa. q. d. ex necessitate cum dolus interueniat in hac actione depositi, vt ff. de deposi. l. i. §. si seruum. in fi. & §. fi. ¶ Ne de dolo. qui agant depositi: quod pactum de non agendo deponi doloso proderit: sed si rei vend. agetur haberetur ratio secundum l. ff. de rei vendi. l. non solum. ¶ Penam contineret. vt ea per quem inuitatur ad delinquendum quatenus publice remittendo interdictum, iniuriam illatam remittere videor: sed seruabitur remissio in meo priuato commodo quod ciuili cautione persequi potteram, non autem in accusatione quam fieri ob vindictam publicam expedit, & ideo dicit: quatenus &c. ¶ A re. id est a iure priuatorum, e fiat super vtili publico ledendo.

Summarium.

1 Pactum non fit in preiudicium iuris publici.

1 Ante omnia. ¶ Dixi enim † si pactum fiat super interdicto, non impeditur publica accusatio per eum vel per alium: ante omnia enim &c. ¶ In fin. glos. quia publica. vel dic quod per commissam violentiam pactum valet in ciuili non in criminali. ¶ Si cum mihi decem. ¶ In glos. scilicet facta. ibi: secuta. per sententiam quod solutum sit, vel stipulatio nulla fuerit.

In persona.

§. Qui pecuniam. ¶ Stipulatus. animo nouandi. ¶ Pacti conuenti, summoueri. non pacti, sed intentionis exceptione. ¶ Intercedendi. id est obligationem in se transferendi. ¶ Interuenerit. non subsistente causa intercedendi. ¶ In gl. imo videtur. ibi. C. ad velleia. l. i. & l. senatus.

Quod dictum. ¶ In gloss. vel alio. ibi: beneficium est. reale: coheret enim obligationi.

Aius. ¶ In fine glos. sed an. §. si libertus. sed hoc est argu. contra. sed pro hoc est. l. ab omnibus. in princip. & dic vt nota. ff. de verbo. obligatio. eum qui ita. §. te & Titium. ¶ Eadem glos. ibi: datio quam factum. Item hic vt heredi, ibi non. vel dic vt not. ff. de ver. oblitio. l. dominus.

Veteribus. ¶ In glos. pactum. ibi: inter stipulantem. §. i. & probatur. ff. de reg. iur. l. in contrahenda. §. i. ¶ Eadem gl. ibi: pactum ab emptore, hic a venditore. sed hoc videtur reprobari. ff. qui pot. in pigno. hab. l. insulam. sed dices ibi pactum fuisse appositum ab emptore.

Tres fratres. ¶ In glossa quia non videtur. ibi: sed contra. C. de transact. sub pretextu speciei post reperte non rescinditur.

Summarium.

1 An iuri publico renunciari potest.

Ius publicum. ¶ In glos. ibi: renunciare non potest. sed dic quod aliud est ius informatiuum, aliud formati effectiuum. Primo 1 non † potest renunciari: vt. C. de repu. hered. sicut. & ff. de lega. ii. codicillis. §. fina. & C. de testamen. l. testandi. Secundo aut vult illi renunciare in preiudicium alterius & non potest: vt. ff. de religio. l. neratius. & de magist. conue. l. i. §. si inter. Sin autem improprium, & tunc si continet permissionem, aut est introductum in fauorem renunciantis & valet: vt. s. eod. paciscit. & ff. de codicil. ea. l. queritur. & ff. ad velleia. l. fina. §. penul. Si vero non est introductum fauore renunciantis, tunc non potest: vt. ff. ad macedo. si filiussa. citra. Si vero prohibitionem continet, tunc aut renunciare. habitus & non potest: vt. s. de ferijs. l. i. & de rebus eorum. l. i. Si alter, tunc aut fauore eius facta erat prohibitio & non bene potest: vt. s. de ferijs. si feriatis. & ff. de bonis liber. campanus. Si non fauore eius sed tertij, tunc non potest: vt. ff. de postulando. l. quos prohibet.

Si intra. ¶ Pactum. his verbis conceptum, vel ex pacto his verbis concepto. ¶ Constitit. intra diem parte debiti soluta.

Cum in eo. ¶ In fine glos. nota argumentum. pro hoc quia ibi toleratur iniquitas.

In traditionibus. Voluntarijs. ¶ Pactum. licitum.

Non est impossibile. ¶ Hoc est supple, quod continet pactum: hoc scilicet ne &c. ¶ Sicut enim. quod non fit impossibile ostendit: quia tendit ad eandem equitatem ad quam alis prouisio legis.

Si cum te. ¶ In glos. non videtur. ibi: cum liberasset. sed certe tunc non superest prima actio, etsi dolus aduersarij interuenisset: vt. C. de transactio. l. sub pretextu instrumenti. in fi. sed tunc ageret condictione sine causa. arg. ff. de condi. cau. da. l. si mulier.

Emptus. ¶ In glos. ad tempus. ibi: per pactum in perpetuum esset per exceptionem liberatus, vel dic in perpetuum. ¶ Deliberatur. certo die. ¶ Adoram. licet terminus veniat intra tempus pacti.

Ab emptione. ¶ Prestitissez. rerum & fructus. ¶ In glos. ad quod. ibi: nec tamen tradidit. supple & conuenit vt discedatur, nunquid venditor nihilominus compelletur rem tradere. Item ibi: venditor liberetur. vt pacto ab emptione non discedatur. Item ibi: non oportet. scilicet liberari venditorem. Item ibi: quam. lic. ab empt. disce. l. i. ar. quod verus sit actus. ff. de peculio. l. non statim. Item ibi: & quia hec donatio. ad quam dixi hoc etiam trahendum.

Imperator. ¶ In glo. pone casum. ibi: constitutis factum. & secundum hoc dic ab extraneo & creditoribus. Jaco. de arena.

¶ De transactionibus. Rubrica.

Imperatores.

§. Cum transactio. ¶ Facta esset. inter matrem legatariam & scriptum heredem. ¶ In glos. imo videtur. ibi: sed sententia. vel dic quod ibi fuerant cognita verba testamenti, hic non.

Debitor. ¶ Possitque Septitius. secundum primum casum transit ad secundam questionem: scilicet posito quod putatiuo heredi pecunia sit soluta.

Aquiliana. ¶ Deducuntur. non autem obligatio perimitur ante existentiam conditionis.

Summarium.

1 Pactum simile est solutioni.
2 Qui non potest debitum remittere neque pignus.

Cum hi.

Cum hi. ¶ Facta sit. id est esset, al's esset in textu hec oratio, codicilli fuerunt: quia relictum ad vltimas voluntates pertinet. ĵ. de tabu. exhiben. l. j. §. fin. ¶ Si integra. ita vt ꝛ sic sub modo. ¶ In glos. imo videtur. ibi: sed ꝛ si. §. fina. melius de legat. iij. imperator. §. j.
1 Item ibi. ij. respon. nam † pactum simile est solutioni: vt s. titu. j. si vnius. §. antepenult. Item ibi: per alium. melius interuenit, id est legatarium. ¶ In fine gloss. quidam habent. ꝛ expone, id est propter hoc. ¶ Sumptibusve. in fine. argu. qui non † potest debitum remittere
2 neqꝫ pignus. ¶ Si quis de alimentis. in princip. glos. nec repetetur. imo ꝛ per condictionem indebiti. ĵ. de condictio. indeb. eleganter. §. j.

Summarium.

1 In restitutione fideicommissi non veniunt res grauati.

Qui cum tutoribus. ¶ Transegerat. verbis generalibus. ¶ In glos. forte. ibi: per fideicommissum. imo directo nam per fideicommissum non fratris sed grauantis restitui hereditatem heres dicetur: quod ex eo apparet,
1 quia † in restitutione fideicommissaria non veniunt res grauati sed rogantis tantum: vt. ĵ. de vulg. ꝛ pup. subst. coheredi. §. cum filie. Dic ergo heres directo non per fideicommissum, vt glos. dicit.

Qui per fallaciam. ¶ Sipulatione. subaudi, ꝛ acceptilatione ei qui. ¶ In glos. ibi: de quibus. §. deinde. vel lege sic: nam ea quorum ꝛc. iniquum est pacto perimi: ꝛ ea resumas, iniquum, ꝛ subaudi enim, ꝛ dic: iniquum est enim pacto perimi, de quo ꝛc.

Controuersia. ¶ In gl. imo in totum. ibi: §. cum quidam. ꝛ. C. de defen. ciuita. l. j. Item ibi: sed hoc sponte. ꝛ argu. ad hoc. ĵ. vt lega. no. cauea. l. j. §. qui minorem.

Pacto conuento. ¶ Stipulationem. qua actor reo se obliget. ¶ Forte pacto. id est agente actore contra pactum, ꝛ sic quantum ad hoc habetur recissum.

Venditor hereditat. ¶ Debitore, transegit. secus si a creditore conuentus liti cesserit. argu. ĵ. ad trebellianum. facta. §. si heres.

¶ De postulando. Rubrica.

Hunc titulum. ¶ Et per se. scilicet tantum. ¶ Initium, excusauit. id est remouit a postulando. ¶ Ait pretor. in glos. id est habere. ibi: seruare debemus. argu. ĵ. ad syllanianum. l. lege cornel. ¶ Sexum. in glos. his.

¶ Explicit liber secundus.

¶ Jacobus de Arena cum hactenus legisset a Theutonicis expulsus fuit: quare quod reliquum est vsqꝫ ad duodecimum librum desideratur.

¶ Famatissimi iuriū doctoris domini Jacobi ab Arena Parmensis, in secundam primi Pandectarū Tomi partem additiones, seu (vt mauis) Commentaria.

¶ De rebus creditis: ꝛ si certum petatur: ꝛ de certi condictione. Rubrica.

Summarium.

1 Actiones que ex contractu descendunt sunt ceteris digniores.
2 Rei credite appellatio omnes contractus complectitur quos alienam fidem secuti instituimus.
3 Mutuum ciuile est non pretorium.

Quia actionum alie sunt in rem alie in personam: vt insti. de actio. §. j. ꝛ dictum est de actione in rem tam ꝛ pro rebus corporalibus, vt in libro de rei vend. ꝛ pro incorporalibus vt in libro de vsufruct. ꝛ de seruit. ꝛ pendentibus ꝙ de mistis in libro fin. regun. ꝛ earum preparatorijs, vt in tit. ad exhib. ꝛ de interroga. in iure facien. dictum est, nunc de personalibus est tractandum. Sed quia personales alie sunt ex cōtractu vel
1 quasi, alie ex delicto vel quasi: ꝛ † digniores sunt que ex contractibus generantur, de ipsis contractibus ꝛ actio
2 nibus ex his descendentibus videamus. Et quia † credite rei appellatio omnes contractus cōplectitur quos alienam fidem secuti instituimus: vt. ĵ. eod. l. j. ideo generalis intitulatio premittitur de reb. credi. quasi dicat, de contractibus in quibus alienam sequimur fidem. Sed quia mutuum frequentius fit, cum eo aliqua sunt singularia: vt. ĵ. eod. singularia. ponitur principium edicti super mutuo, ꝛ forte sequebatur in edicto: audiētiam da
3 bo, vel que res erat animaduertam. Non † tamen intelligas mutuum esse pretorium sed ciuile: verum pretor nihil intentatū relinquens super actionibus ciuilibus promulgat edictum, vt ꝛ patet. ĵ. commoda. l. j. in princip. si pars hered. peta. l. j. in princip. ꝛ quia mutuum petitur per certi condictionem: vt institu. quibus modis re contrahi. oblig. j. respon. que licet alibi coadiuuet cum alijs concurrendo: vt. ĵ. eod. certi. in princip. hic tamen est necessaria cum nulla specialis reperiatur, ideo supponit de condictione. Et sic rubri. tres habet partes. Primā generalem de reb. cre. ad totum librū vsqꝫ ad tit. de pig. Secundā specialem. s. si cer. pet. ad contractū mutui. Tertiā ad actio. tā ꝑ mutuo ꝙ pro quolibet cōtractu cōpetēte.

Summarium.

1 Creditum aliquando sumitur pro mutuo.
2 Rei credite appellatio complectitur omnes cōtractus.
3 Titulus ponitur pro rubrica, ꝛ quot modis capitur.
4 Proprium generis est vt suam speciem non deserat.

Bene est priusꝙ. ¶ Casus. Pretor nihil intentatum relinquens super omnibus cōtractibus de qbus ius redditurus erat promulgauit edicta, vt sciret quilibet de qua re ius dicturus erat, vt sic quilibet se premuniret: vt. s. de ori. iur. l. ij. §. eodem. ꝛ vt edicta super contractibus promulgata discernerentur ab edictis super quasi contractibus ꝛ edictis promulgatis, proposuit de edictis super cōtractibus ru

bricam de reb. cred. in ordine autem edictorum premisit
1 edictum si cer. peta. Et † quia sepe creditum supponitur pro mutuo: vt. ff. eo. si tibi. crederet quis quod intitulatio de rebus aptaretur solummodo ad mutuum de quo in primo cauebatur edicto, ideo Ulpia. interpretationem edicti facturus dicit ad tollendam predictam dubitationem: bene est dicere aliqua de significatione rubri. de reb. cre. vtrum significet tantum genus et vt genus, et ita contractum in se comprehendit: an tantum species, et sic restringatur ad primum edictum quod erat de mutuo. s. si cer. peta. igitur tam ex mente pretoris quam ex ipsius titu. significatione scias accipi tanquam genus ex mente loquentis siue rubri. ponentis: quia pretor ideo rubri. premisit, quia sub hoc tit. tanquam sub genere multa iura ad varios contractus pertinentia tanquam species inseruit, quod patet ex intitulatione vsque ad lib. de pig.
2 Ex significatione tit. quia † rei credite appellatio complectitur omnes contractus etc. et quod probat per locum ab auto. ibi: nam et celsus. et cum significatio verborum et mens loquentis in hoc concordent, ideo non inepte sed congrue sub hoc ti. tanquam sub hoc genere et de como. et de pig. edixit. Or etiam significet vt genus alia ratione ostendit: genus enim representatur in qualibet sua specie, sed omnis contractus cadit in nomen crediti, quia cuicunque assentiamus rei etc. ergo crediti appellatio genus non solum autem nomen crediti vt generale pretor elegit, sed etiam nomen rei. ¶ In gl. alias secundum Pisa. ibi: aduerbialiter. imo nominaliter vt puerile vel hostile. s. de rer. di. l. fi. si enim esset aduerbium exponeretur. i. heriliter sicut pueriliter. ¶ Tituli. scilicet illius de
3 reb. cred. et not. † titu. poni pro rubri. vt hic: et s. de postu. l. j. §. fi. et dicitur titulus quedam subscriptio: vt. C. vt nemo priua. in rubri. etiam in auf. de mand. princ. §. titulos. Alibi, pro modo seu modificatione possessionis: vt. C. de pet. here. cogi. et de pig. act. l. pe. et depo. l. pe. et de rei ven. nullo. Alias pro actio. C. fa. herc. non est ambiguum. Alias pro priuilegio. in auf. de eccl. tit. in rubri. Alias pro ecclesia extra de of. archipres. c. fi. etiam in vsib. feud. epis. vel abba. Et sunt verba titulorum siue rubricarum exponenda vt sciatur quid sub tit. legislator tractare intendit, omnem indicant hic. C. de vete. iur. enu. l. j. §. fi. ¶ Referre. vtrum significet vt genus aut vt species, igitur quia vt genus significare potest ideo pretor hunc ti. premisit vt genus: quod patet quoniam multa iura sub hoc tit. tanquam sub genere ad varios contractus etc. ¶ Omnes enim. vere crediti app. vt genus significat. Omnes enim etc. ¶ Complectitur. appellatione crediti, et hoc probat per locum ab autoritate, nam vt etc. ideo quia significatio verborum patitur et mens pretoris intitulantis consonat vt tit. significat tanquam genus concludit, ideo recte sub hoc tanquam sub genere, et de commo. etc. ¶ Nam cuicunque. probatio alia quod sit genus:
4 proprium † enim generis est vt suam speciem non deserat, et semper per eam presentetur, sed omnis contractus creditum dicitur, quia cuicunque rei etc. ergo remanet quod creditum genus est, et quod dicit cuicunque rei, id est contractui cuiuscunque rei. ¶ In glos. not. quod credere. in fin. adde interdum largissime, vt cum dicitur creditor cui sub conditione debetur. ff. de actio. et oblig. is cui. et tamen constat quod obligatio nondum incepit. instit. de verb. oblig. §. ex conditionali. et ff. de verb. signifi. cedere diem.

Summarium.

1 Mutuum quid est ex mente Jacobi de arena.
2 Mutuum ficte conceptum simile vero.

Mutuum damus. Id est dando siue per datum mutuum contrahimus. s. cum damus. ¶ Recepturi. i. intentione recipiendi. sic. ff. eo. qui pecuniam. ¶ Alioquin. si demus intentione recipiendi idem. ¶ Commodatum. si vt dicis appareas concessi. ff. commod. sed mihi. §. fi. et l. seq. ¶ Depositum. si tue custodie commisi. ff. depo. l. j. in princ. sed repete, damus recepturi. i. in-
1 tentione recipiendi aliud genus etc. Mutuum † itaque est contractus datione vera vel interpretatiua rerum mutuabilium celebratus cum intentione recipiendi idem genus et non idem quod ad se datum est. De vera, patet hic. De interpretatiua. C. de non nu. pec. l. in contractibus. vbi lapso biennio adeo est obstrictus, ac si re vera accepisset id cuius causa confessus obmisit. ¶ Item de interpretatiua
2 potest † poni quando alienam pecuniam dedit et consumpta est vel vsucapta: nam ego numerator fingor dedisse, id est dominium retro transtulisse: vt. ff. eo. non omnis. §. si pupillus. et ff. de fideius. si quis pro eo. §. si nummos. et ar. ff. de donatio. qui alienam. et l. si alienam. et ff. de condic. indeb. l. indebiti. §. sed si aliena. et ff. de solut. is qui aliena. ¶ In glos. vel alius contractus. in fin. adde et sic potest dici loqui. ff. solu. matrimo. si seruus dotalis. sed hec loquuntur in rebus in quibus temporale dominium vtilitatem prebere potest, sed vbi res non prebet vtilitatem nisi ex consumptione ibi dici potest non transire dominium cum datur vt recipiatur, vt hic. et ff. de sol. qui sic. et ff. de statulib. heres. nisi sic recipiatur vt ei cui primo data est reddere qui recipit obligetur. ff. eod. si tibi. et ff. de donat. qui id quod. §. j.

Summarium.

1 Qualitas quid est in mutuo.
2 Inuito creditore aliud pro alio solui an potest: et distingue vt nume. s.
3 Mutuum an consistit extra res que numerantur.
4 Mutuum an consistit in speciebus.
6 Libertas dicitur libera facultas eius quod facere libet.
7 Conuentus ad interesse quia non fecit, an audiatur postea volens facere.
8 Quando reddere est in obligatione, an debitor estimationem dare volens audiatur.

Mutui datio consistit. ¶ Id est communiter consistit in pondere: quasi dicat, postquam in pon-
1 dere est qualitas, † est communis seu equalis cum differens existentia cuiuslibet dati et recepti. Item in numero cum mensura: quia postquam in numero conueniunt hic numerabilia vel in mensura mensurabilia communiter sistunt et indifferenter omnino se habent, et horum tanta est similitudo quod non diuersificantur nisi numero pondere vel mensura. arg. instit. de rerum diuisio. §. si duorum. et ideo in his que numero consistunt excepta est compensatio. arg. ff. solu. matri. rei iudicate. et nota. in summa de compensa. in prin. ¶ Functionem. id est mutuam representationem: ita quod in reddito representatur quod mutuatum est. arg. ff. eo. si certum. in fin. ¶ Aliud pro alio. quod soluendum fuerat ex natura contractus et contrahentium intentione, qui hunc ineuntes contractum voluerunt solui aliud quod per omnimodam similitudinem representet datum quod extra predicta reperiri non permisit rerum natura: et ideo tanquam rei impossibilis oblig. talis improbatur, vt. ff. de reg. iur. impossibilium. et ff. de
2 actio. et oblig. non solum. cum † nec diuersum solui possit inuito, nec id quod soluendum fuerat ex natura contractus, cum id non sit nec esse possit in natura rerum.
3 ¶ Sed queritur an † consistat mutuum extra res que numerantur: instit. quib. mod. re contrahi. oblig. Dicunt quidam non: quia permissum est in eis, in alijs prohibitum videtur. arg. s. quod cuiusque vniuer. nom. l. j. in princip. et C. de procur. maritus. et ff. de pac. dot. l. fi. Item cum certe res numerate sint. arg. s. de his qui sunt sui vel alieni iur. l. patre. et ff. de act. et obliga. l. obligationum fere. §. placet. ¶ Sed contrarium verum est per hanc literam que dicit quod in rebus consistentibus pondere numero vel mensura secundum quod supra exposui consistit mutuum: et quod instit. dicitur, exempli gratia ponitur, et ideo ad cetera similia extendetur, vt arg. ff. de dam. infec. l. damni infecti stipulatio. §. fi. et s. de leg. nam vt ait. et ad leg. aql. illud. consistet ergo in stanno accepto, ferro pipere et similibus. Sed
4 quid † si mutuaui vinum nunquid poteris reddere acetum? Respon. non quia licet illud vinum platione interdum contineatur, vt. ff. de tritico

de tritico vino leg.l.j.z.l.si quis vinum. tamen non est eiusdem bonitatis z qualitatis quod exigitur in eo quod reddendum est.j.eo.cum quid.z.j.de contrahen.emp.l. in venditionibus.§.fin.¶ Inuito.ad tollenda contraria
5 dic:aut † quis tenetur facere,z tunc si vult soluere factū pro facto non potest.j.de soluf.qui res.§.mihi. Si interesse pro facto, aut est merū factum z regulariter potest. j.de re iud.si quis ab.in fi. z.j.de verb.oblig.cum stipulatus sum mihi.in fi.z.l.seq. z est ratio ne si precise operari
6 cōpelleretur infringeretur libertas† q dicitur esse libera facultas eius qđ facere libet.š.de sta.ho.l.iiij.que ex hoc infringit.arg.j.de libe.ho.exhi.l.ij.z de condi.z demon. Titio.§.Titio.z.C.de ope.lib.l.fi.ideo prestando interesse liberatur.arg.j.de ope.lib.medicus.§.integrum.z.C. de ope.lib.l.nec patronus. Fallit in casibus in quibus lege cautum est quem precise ad faciendum tantum: vt.j. de oper.no.nun.stipulatio.§.siue.z de aqua plu.arcē.supra iter.§.fi.z de ven.inspi.l.j.§.quid ergo.z.š.quod me. cau.si cum ex.§.sed z si quis per vim.in fi.§.z de procur. sed he.§.defendere.ver.preter. Et idem vbicunq; agitur ad rei sue recuperationem contra facultatem restituēdi habentem.š.de rei ven.qui restituere.z.l.seq.z est ratio, quia inuitis nobis res nostras alius retinere non debet.
7 j.solu.matri.si filio.§.j.z rer.amo.non enim. Sed † quid econtra si conuentus ad interesse quia non fecit vult facere,nunquid auditur? Respon.sic,nisi iam lis cōtestata sit vel intersit actoris eo q olim factum non fuit: vt.j.de ver.obli.si insulam. aut non est merum factum sed mistū vt traditio ex causa dominij transferēdi si a domino fiat sicut in re vendita:vt.j.de contrahen.emp.si ita.§.j.z de actio.emp.l.ex empto.in prin.z.j.de acqui.re.do.l.traditio.z tunc fm Azo.liberatur prestando interesse:vt.j.de actio.emp.l.j.in prin.z ibi no. z.C.de ac.emp.si traditio. M.autem distinguit aut habet rei facultatem, z precise cogitur tradere.j.de ac.emp.ex emp.in prin.z.C.de contrahen.emp. l.fi. aut non habet:z tunc aut cessat mora z culpa,z tunc perit emptori, z absoluitur venditor. C.de peric.z com.rei ven.l.j.insti.de contra.emp.z ven.§.cum autem. aut fuit in mora vel culpa, z tūc cōdemnatur ad interesse:vt dicta.l.j.de ac.emp. Idem si habet,sed actor est contētus habetur interesse:vt dicta.l.si traditio.z ar. š.de rei ven.qui restituere.z.l.seq.z hec sententia rationi z equitati consentanea est:aut dare,z tunc aut debet genus aut mercem aut speciem, aut pecuniam numeratā siue quantitatem. Si vero mercem,aut vult soluere alterius generis mercem, vt frumentum pro vino z non potest,vt hic:z.š.ea.l.in prin.aut eiusdem,sed deteriorem z non potest:vt.e.l.cum quid.aut estimationem z potest.j. eo.vinum. z de tritic.l.fi. de ac.emp.ratio.§.si per venditionem.z.j.de act.z obli.cum quis in diē.z de verb.obli. quoties quis oleum. z de fideiuss.si ita.z.j.de aur.z arg. leg.titie amice.z.l.j.nisi ex hoc damnum patiatur creditor:vt.j.de solu.paulus.si genus potest soluere estimationem:vt.j.de aur.l.titia.§.j.quod verum est cum non habet,vt ibi dicitur.z.C.de dona. si quis argentarius.§.ij. Interdum z si habet auditur gratia vitande cōmunionis,vt.j.de leg.j.non amplius.§.fi.z.l.seq. si speciem aut vult dare speciem pro specie,z non potest: vt.j.de leg.j.si certas. aut quantitatem, id est estimationem pro specie, z tunc aut potest speciem soluere z non auditur nisi in casu:vt.j.de lega.j.si domus.§.qui confitetur.z de verb. obli.vbi autem.§.fi. aut non potest, z tunc auditur:vt.j. de lega.iij.fideicōmiss.§.si seruo. z.l.non dubium.z.l.qui concubinam.§.fi.z dicto.§.qui confitetur. z sic intelligitur.j.de verb.obli.si seruum.§.fi.Si vero debeat quantitatem,non auditur volens soluere speciem: vt. C.de sol. l.eum a quo.z hoc fallit.j.de re iud.miles. so.ma.si vero. §.fi.z.l.seq.z de leg.j.si fundū per fideicōmissum.z est ratio, quia respectu speciei est obligatus quam habet. Itē fallit ratione inopie debitoris:vt.j.de re iu.si se.§.ait pretor.z sol.matri.si maritus.z.C.de sac.sanc.eccle.auf.hoc ius porrectum.z in auf.de fideiuf.§.quid autem.aut red
8 dere † z tunc aut potest reddere z ad hoc tenetur,nec auditur volens estimationem dare.arg.j.de cond.indeb.l. quod indebitum. aut non potest quia non habet, z tunc

aut sciuit vel scire debuit posse condici , z tūc tenetur ad estimationem:vt.j.de dona.cau.mor.l.si is.z.l.illud.§.j.z j.de condi.indeb.in summa.§.si quis seruum. aut non, z tunc tenetur ad id qđ sibi adest, vt ad pretium si vēdidit vel vt caueat de operis z hereditate si manumisit : vt.j. de cond.inde.si nō sortē.§.libertus.z.d.l.in summa.§.pe.

Summarium.

1 Mutuum ciuile an efficax sit ad inducendam obligationem. Quotuplex est mutuum,eo.nu.
2 Quot modis reconciliatur mutuum.
3 Agens certi condictione an habeat probare pecuniam quam mutuauit fuisse suam.
4 Pecunia non consumpta an habeat locū certi cōdictio.
5 Immistione frumenti vel vini an reconciliatur mutuū.

1 Appellata. ¶ Dic † aliud est mutuum ciuile z hoc licet non sit efficax a principio, tamen transcursu temporis efficaciam capit: vt.C.de non nu.pec.in contractibus. aliud ciuile natura cooperante, z tūc nascitur z roboratur stipulatio numeratione etiam si fuerit pecunia aliena sicut si esset numerantis, z vtrobiq; agitur ex stipulatu non numeratione:vt.C.e.l.ij.z.j.ea.l.§.verbis.z.j.de ver.obli.si ita.§.chrysogonus. Si tamen vendicauerit pecuniam agenti ex stipulatione obstabit doli exceptio: vt not.j.e.nam z si fur. z arg.j.de stip.ser.l.j.§.ij.z deposi.bona fides.aliud naturale tantum,z in hoc oportet dominū esse dantem z dominium in accipientem transire,vt hic: z.j.eo.§.mutui.
2 sed † reconciliatur quasi creditor dominium transtulerit qui non transtulerat,scilicet vsucapione. ar.j.de condi.inde.l.indebiti.§.sed si alij.vbi sic reconciliatur indebitum qđ mutuo assimilatur. insti.qui.mo.re contra.obli. §.j.sic in dote.j.de iure do.proculus.z in dona.cau.mor. vt.j.de donat.cau.mort.l.si ali.z.l.qui aliena. Item consumptione.j.eod.rogasti.§.fi.z.l.si a furioso.z.l.nam z si fur. Itē amissione cum hic conflationi similis videatur. ar.j.de ver.obli.labeo z sa.§.rem amisse.z no.j.de condi. indeb.l.indebi. Item mutuatione.j.de solu.si aliena.z.j. eo.non omnes. Condictionis euentu.j.e.l.omnia.z.l.eis dominij.Subsecuta numeranti ex causa preterita acquisitione:vt.d.l.proinde.§.j. Item ratihabitione vt si meā pecuniam meo nomine numerasti me absente non transferes dominiū.ar.j.eo.l.eius. sed si ratū habeam transtulisse videris, z sic agam quasi rector in me dominio trāslato,vt z in debito dicitur.j.de cond.inde.si procurator. z.l.indebitū. Pecunia autē consumpta queretur absenti,actio etiam ignoranti cum consumpta sit periculo dominij.j.eo.si filius.z.l.certi.§.si nummos. sed si reprobaret nomen,obtineret.C.eod.si absentis.z ideo si non fiat tuum vt quia tibi commodo vel depono: vt.j.commo.l.
3 rei commodate. z depo. licet.§. rei. nunquid † qui aget probabit pecuniam suā quam numerauit? Videtur q sic.arg.j.eo.§.in mutui.z.C.eo.nonnunq.z.j.eo. nam z si fur.ij.respon. Econtra q non , quia ratione presentis possessionis presumitur dominus: vt ar. C.de proba.l.ij. z not.C.de priui.fis.l.j.z.C.ne vxor pro mari.l.ob marito rū. si presumitur dominus,ergo ab isto qui prestitit causam possessionis videtur habere dominium, sicut ab eo qui prestitit causam vsucapionis.j. de solu.is qui hominem alienum.z de dona.cau.mor.qui alienam. Debebit ergo conuentus probare alienam.arg.j.eo.nam z si fur. ibi,si admonitus.z sic intelligitur.C.eo.non nudis. Sed
4 quid si non est consumpta, nunquid † possum condicere? Glos.que est.j.eo.nam z si fur.dicit q non. Sed contra.videtur cum sit sine causa apud eum cum cōtractus non sit secutus fm intentionem contrahentium.argu.j. eo.si ego.z.j.de condi.indeb.l.indebiti.§.j. Nec obstat.j. eod.non omnis. ibi, nam z eum pecunia zc. q ibi datio applicauit illi dominium z contractus do vt facias est secutus ex intentione contrahentis , licet ab accipiente ibi nondum sit impletus , hic autem nullus est contra-
5 ctus. Sed † nunquid immistione frumēti vel vini recon-

ciliatur mutuum sicut in nummorum mistione. Respondeo nõ, nam per immistionem dominium nummorum queritur, vt dicta. l. si alieni. sed in frumento secus. insti. de rer. diui. §. si duorum. ⁊. s̃. de rei ven. pomp. si fur.

Summarium.

1 ☞ Filiusfamilias aut seruus munerantes, an obligẽt debitorem domino aut patri.

1 **Creditum.** ¶ Obligant. sibi † naturaliter: vt. ĩ. de pollici. l. quod seruus. ĩ. de solutioni. si fugitiuus. ⁊ sic non domino numerantis acquirit obligatio naturalis de mutuo. Sed respõdeo, illud propter domini voluntatem peculij administrationem concedentis tale est quale si pecuniã tuã voluntate mea mutuam des, vbi propter tuam numerantis voluntatem mihi acquiritur actio qui dominus non sum. Vel dic obligato domino, sed illud quia is cui acquiritur fingitur numerare, scilicet pater vel dominus cuius hec pecunia est sicut est fictio numerationis, si tuam pecuniam meo nomine numeras. Sed in hoc vltimo duplex est fictio, scilicet dominij ⁊ numerationis, sed in primo numerationis. Vel dic, oportet numerantem esse dominum vt sibi actio queratur: sic non obest ꝙ filius ⁊ seruus numerando nummos peculiares obligant alij ⁊ non sibi: sicut si tuam pecuniam nomine meo des. Sic ergo non dominus habẽs alienam pecuniam numerando acquirit alij, id est domino actionem. Item dominus non domino eius nomine numerando, sed non dominus suo nomine non acquirit actionem sibi quia nõ potest, quia in talem casum alienationẽ nõ habet: nec domino quia non volebat. argu. ĩ. de solutio. cassius. ⁊ de donat. si tibi rem. ⁊ arg. C. si quis alteri vel sibi. l. multum.

Summarium.

1 ☞ Tacitum an tantum operatur quantũ expressum.
2 Debitor adulterinos nummos mutuos accipiens an teneatur bonos creditori reddere si eos consumpserit.
3 Si mutata est estimatio monete an debitor teneatur ad refundendum pares species aut estimationem.

1 **CUm quid.** ¶ Hac lege distingue: aut † omittitur exprimi quod est ex natura contractus. ⁊ tunc aut certum est ꝙ consenserũt in certo licet hic nõ fuerit expressum, ⁊ tunc si est omissum exprimi substanle contractus non valet. ĩ. de verbo. oblig. ita stipulatus. ⁊. ĩ. de eo quod certo loco. l. iij. §. si quis insulam. nisi in casu. ĩ. de iur. do. cum post. §. gener. Si adminiculare contractus vt declaratiuum rei deducte in contractu habetur pro expresso. ĩ. de verb. oblig. triticum. ⁊. ĩ. de reg. iur. semper. Aut non est certũ, ⁊ tunc si vnus de vna rei qualitate ⁊ alter de altera dicat se sensisse, statur ei quod verisimilius est. ĩ. de verb. obli. eum qui. ⁊ de reg. iur. in obscuris. quod ex more regionis potest apparere: vt, eo. tit. semper. si nõ apparet pro omisso habetur. Aut certe sm promissorem fiet interpretatio. ĩ. de verb. obli. quicquid. ⁊. l. stipulatio ista. §. in stipulationibus. ⁊. l. qui ex pluribus. vel contra eum cuius fauore fit conuentio. s̃. de pa-
2 ctis. l. veteribus. cum simili. Sed quid in mutuo † si fuit aliquis denarius malus quem tamen debitor pro bono expendit, nunquid pro illo tenebitur bonum reddere? Videtur ꝙ sic quasi per errogationem debitoris bonus sit factus, quia in rem eius conuersus: vt. ĩ. eo. si a furioso. ⁊. l. nam ⁊ si fur. ⁊ de iur. dot. si pater filie. ⁊ quod not. s̃. eo. §. appellata. Sed econtra ꝙ non teneatur: quia ad hoc tenetur ei cui dedit. ĩ. de pignora. actio. eleganter. §. qui reprobos. ⁊ sic non potest dici ꝙ sibi adsit: vt probatur arg. s̃. de neg. gest. si quis viam. Item quia ex sua negotiatione est consecutus. arg. ĩ. de hered. vel act. vendi. venditor. ⁊. ĩ. ad legem falcid. l. iij. Dic ꝙ non tenetur approbari per hanc literam. ⁊. ĩ. eo. non omnis. §. fin. Sed
3 quid † si modo immutata est monete estimatio eius que mutuo data fuit: nunquid sufficit reddi qualis nunc est? Respond. aut sola estimatio est minuta manente forma materia ⁊ pondere in antiquo statu: ⁊ tunc si est minuta ante moram redditur qualis nunc est illa, quia ⁊ talem redderet si esset aucta. arg. C. de solutio. l. penul. cum concor. ⁊ argu. quia ante moram non debet augeri alicuius obligatio. ĩ. depositi. lucius. Post moram vero suppleret quanti pluris fuerit a tempore more. ĩ. eod. l. vinum. Et si pondere sit mutata, tunc non liberatur dare volendo hanc monetam. argu. huius legis. ⁊. ĩ. de contrahen. emptio. l. j. ⁊. C. de veter. numisma. potesta. l. j. lib. xj. Dabis ergo antiquam vel si non habebis supplebis estimationem. vt extra de cen. c. penul.

Summarium.

1 ☞ Colonus nummis colens non potest fructus percipere post tempus sue conductionis collectos.

SI quis nec causam.

1 **§. Res.** ¶ Not. colonum † nummis colentem non posse percipere fructus post tempus sue cõductionis licet intra tempus sue locationis sint sati. vt. ĩ. locati. ⁊ hec distinctio. ⁊ de furtis. inficiando. §. penulti. ⁊ de vsufruc. lega. l. fina. In marito autem obseruatur quod est. ĩ. sol. matrimo. diuortio. ⁊. l. de diuisione.

QUod te. ¶ In gl. imo. dic ꝙ quãtum ad moram committendam cum ipsa sit frustratio ⁊ cõtumacia: vt. ĩ. de in litem iuran. in actione. §. plane. ⁊. l. si tutor. ⁊. ĩ. mandati. l. hominem. ⁊. ĩ. vt leg. no. ca. is cui. §. cessatũ. debet habere in sua facultate dandi qđ debet, al's talis mora non committitur vt si sit pauper. argu. ĩ. de fideicommis. liber. thais. §. j. s̃. de noxali. si seruus depositus. ⁊. ĩ. de colla. bo. l. j. §. si duobus. ⁊ arg. ĩ. de vsur. sciendum. vel si rem dominus vendere velit. ĩ. de leg. iij. non dubium. ⁊ de verbo. oblig. si seruum. §. j.

Summarium.

1 ☞ In mutuo exigitur dominium ex numeratione in accipientem transire.
2 Numeratione transit dominium in accipientem si tempore traditionis dator erat dominus, secus si post.
3 Aditio hereditatis transfert dominium in heredem rerum hereditariarum ⁊ legatorum in legatarium.
4 Pecunia legata vt species censetur species.
5 Species legata si repudietur remanet hereditaria.

1 **PRoinde.** ¶ No. † ad euidentiam secũdi casus ꝙ in mutuo exigitur dominium ex numeratione in accipientem transire. s̃. eod. l. ij. §. appellata. ⁊. §.
2 in mutui. ¶ Item ꝙ † deinde transit dominiũ cum tempore traditionis vel numerationis dator dominus est, non autem si postea sit dominus: vt. ĩ. de acquir. rer. do. tradit lo. ⁊. s̃. de rei vendic. si a Titio. ¶ Item ꝙ vbi propter nunc contingens retro qui tradit dominus fingitur ex actu antecedente traditionem ibi traditio a domino facta fingitur, ⁊ retro dicitur tradens dominium transtulisse. C. de secun. nupt. auf. sed ⁊ si quis. ¶ Item
3 ꝙ † aditio hereditatis transfert dominium in heredem rerum in hereditaria causa manentium: ⁊ eadem aditio transfert dominium legatorum in legatarium, si modo species hereditarie sint legate: vt. ĩ. de legatis. ij. l.
4 legatam. ¶ Item ꝙ † quando pecunia legatur vt species censetur species, ideo ab adita hereditate vel est heredis: repudiato vel eo agnito sit legatarij. argu-
5 men. ĩ. de legatis. j. sed si certas. ¶ Item ꝙ † repudiato legato

to legato certe speciei videtur non legata, sed manet vt hereditaria penes heredem. ß. ad leg. aquil. nam sicut. Dic ergo cum heres pecuniam hereditariam legatam vt speciem numerat ex causa mutui, ⁊ quasi verum dominium transtulerit numerando, si repudiatum fuerit legatum, reducemus numerationem ad inspectionem temporis aditionis: quo inspecto pecunia legata vt species repudiata in causa hereditaria remansit, ⁊ per aditionem rerum in causa hereditaria remanentium domi nium fiat heredis, ergo extunc huius pecunie fuit dominus: et sic suam numerasse dicimus, ⁊ ex numeratione quesita certi condictio. Item si legatum predicte pecunie sit appositum, id est legatario acquisitum reducemus eodem modo numerationem ad id tẽpus, id est ad inspectionem eius tẽporis quo adita fuit hereditas: quo inspecto cum extũc fuerit legatarij, alienam ⁊ non suam dicetur heres mutuasse pecuniã: ⁊ sic ex numeratione non secuta cõsumptione vel vsucapione nõ habet certi cõdictionem. Illa autem expositio, id est defectum conditionis. non est bona, quia si legata fuisset sub conditione, interim esset heredis, ⁊ ideo statim mutuum esset. ß. de rei ven. nõ idcirco. ⁊. ĩ. qui ⁊ a qui. l. generaliter. §. sub conditione. sed dic de existente ante consumptionẽ definit esse mutua. ĩ. de cond. ⁊ demonst. si fundum. ⁊ de leg. j. si fundum. in princ. ⁊. C. commu. de leg. l. fi. §. penul. Quidam tamen dicunt ⁊ male eam non effici mutuam per auf. res que. ibidem signatam.

Summarium.

Certi condictio. ¶ Primo dicit vnde competit hec certi condictio. Secundo ad quid. Tertio quando possit intẽdi. Quarto per quem. Quinto contra quem. hoc vsq ad. §. quoniam. Unde competit, dicit in princi. ⁊. §. competit. Ad quid, quia ad certum, vt ibi: licet enim nobis ⁊c. ⁊ ibi: ex qua certum petitur ⁊c. Quando possit intendi, dicit ibi: dummodo ⁊c. Per quem, certe per eum cui competit principaliter ⁊ eius successorem, etiam ex trebelliano, vt ibi: sed ex ⁊c. Contra quem, ostendit ibi: sin autem ⁊c.

1 ¶ Ex certo. certus † est contractus cuius finis ex ipsius cõceptione rebus nõ mutatis, iure manifestus apparet, vt qui certe speciei vel quantitatis continet dationẽ siue dationis obligationem. ß. eo. certum. ⁊. ĩ. de ver. obli. stipulationes quedam sunt certe. Rebus nõ mutatis ideo dixi, ꝙ pereunte post moram specie debita non fit condemnatio in idipsum deductum in obligatione, sed in eius estimatione: vt not. ĩ. de verb. oblig. si seruum. §. fin. Iure ideo dixi, quia per imperitiam iudicantium aliter contingere posset ⁊ malitiam litigantium ⁊ contrarium fortune euentum: dubius nãq est propter ista euentus, vt. ĩ. de peculio. quod debetur. de adulte. denunciasse. §. queritur. ⁊. ß. de inoff. testa. posthumus. §. si quis ex his. De datione ideo posui, quia huius vocabuli certus est effectus: vt. ĩ. de verbo. obliga. vbi autem. §. fina. ⁊. ĩ. de condic. cau. data. l. fina. ⁊ de reg. iur. non videntur. ⁊ in-
2 stitu. de actionib. §. sic itaq. ¶ Ex incerto. incertus † est cõtractus cuius finis ex ipsius cõceptione rebus nõ mutatis incertus apparet: vt. ĩ. de verbo. oblig. vbi autem. vt quia continet in obligatione hominem in genere vel alternatiue, vel partim nasciturum ex ancilla vel fructũ percipiendum ex vinea, ⁊ similia que ponuntur dicta. l. vbi autem. in princip. ⁊. §. qui id quod. ⁊. §. illud dubitatum. Ideo dixi rebus non mutatis, quia pereunte altero alternatiuorum debetur quod superest, ⁊ illud petendum est. institu. de contrahen. empt. §. penult. ⁊ de eo qđ certo loco. l. non vtiq. ⁊. ĩ. de solutio. stichum aut pamphilum. ¶ Item nato partu certum quod debetur apparet, idem in fructibus cum percepti fuerint: vt. ĩ. de contrahen. empt. si debitor. §. verisimile. ⁊ de verbo. obligatio. inter stipulantem. §. sacram. ⁊ sic ex contractu incerto agitur ad certũ, ⁊ sic ex incerto cõtractu competit
3 ei certi condictio, ⁊ hoc dicit. ¶ Item † contractus qui continet in se factum dicitur incertus, vt dicta. l. vbi autem. §. qui id quod. hoc ideo quia ipsum factum non cõtinetur certa specie vel quantitate, sed est extra speciem quantitatemq relictum, ⁊ sic incertum: nam quod non est certum secundum determinationem. ß. eod. certum. per consequens est incertum. argu. ĩ. de furtis. l. nec manifestum. ⁊ dicitur dicto. §. qui id. ⁊ ead. l. §. fundi certo.
4 ¶ Sed † quid si contractus continet certum quid tradi, nunquid continet incertũ vt sic dicatur incertus? Et quidem incertum continere videtur, scilicet factum: vt ĩ. de cura. furio. consilio. §. j. ⁊ de verbo. oblig. si rem tradi. ⁊. ĩ. de vsuris. si stipulatus. ibi: verum si emptor ⁊c. glos. ꝙ continet certum si teneatur quis tradere ex causa ex qua dominium transfertur: vt dicta. l. si stipulatus. ibi: siue effectum ⁊c. ⁊. C. de pactis. l. traditionibus. Uel dic hoc secundo casu, aut est dominus qui ex tali causa debet tradere ⁊ tunc dicatur continere certum, aut non est dominus ⁊ tunc continet simplex factum ⁊ sic incertum. argu. ĩ. de actio. emp. l. ex empto. in princi. ⁊ de contrahen. emp. si ita. §. j. Sed secundum hoc ex facto rei est actor incertus vtrum certum vel incertum contineat, ⁊ sic est incertus vtrum quasi ex certo an quasi ex incerto contractu debeat experiri, ⁊ sic per consequens est incertus quã actionem proponat: ⁊ ideo primũ tutius est vt incertum continere dicatur. ⁊ pro hoc. ĩ. de verb. obli. stipulationes non diuiduntur. in prin. ⁊. l. vbi autẽ. §. pe.
5 Certum itaq † est quando ex contractu continente factũ non agitur certi condictione ad ipsum factũ: vtputa ad rei traditionẽ vel restitutionẽ cum ipsa nõ competat ad incertum. Qualiter ergo agitur et quomodo? Respondeo, actione que datur ex ipso contractu, vt cõmodati, depositi, ex empto, ex stipulatu: si ex stipulatu fieri quid debeat, vt institu. de verbo. oblig. in princip. ⁊. ĩ. eo.
6 si quis certum. Sed nunquid † incerti condictione ad hoc incerta potest agi? Ideo dixi ꝙ non: eo ꝙ incerti condictio secundum eum non est actionis nomen, ⁊ sicubi reperiatur ꝙ lex dicat agi incerti condictione: expo nit certi condictione ad interesse quod est incertum prima fronte: vt. ß. si quis in ius voca. non ierit. l. fi. de recep. diem. §. fina. ⁊. ĩ. de verbo. oblig. liber homo. §. fi. de leg. j. l. domos. Condictio sine causa ad incertum: vt. ĩ. de condic. sine cau. l. qui sine. ⁊ de condic. indebi. sed ⁊ si me putem. §. cum inter. Alij dicunt ꝙ sic, asserentes incerti actionẽ esse actionis nomen, ⁊ sic incerti condictio genus est ad omnia incerta condicenda: cum per cõdictionem ita petatur fieri sicut dari. institu. de actionib. §. sic itaq. ⁊ quia iura sic appellant incerti condictionẽ, ⁊ ea agi dicunt: vt. ĩ. de condi. inde. sed ⁊ si me. §. j. ⁊. l. qui exceptionem. §. si pars. ⁊ de condictio. fur. l. ⁊ ideo. ⁊ de legatis. j. domos. ⁊. l. sequenti. ⁊ alijs legibus supra allegatis dicitur, ⁊ pro hoc ꝙ a significatione verborum non est recedendum: vt. ĩ. de exercito. actio. l. j. §. si is qui nauem. ⁊ de legatis. iij. non aliter. Tertia est Azonis sententia distinguentis debeatur factum ex stipulatu, ⁊ tunc ex stipulatu agatur. institu. de verbo. obliga. in princip. an preter stipulationem, ⁊ tunc agatur incerti condictione, ⁊ sic proprium nomen actionis: vt. ĩ. de condict.

a ¶ Nunquid precise quis compellitur ad factũ. de quo vide q̃d no. p Ja. de are. s̃. eo. l. j. & per Dyn. in. l. stipulationes nõ di ui. j̃. de ver. oblig.

indebi. sed & si me putẽ. §. j. cum concor. ¶ Media sententia videtur probabilis: a quid si † agatur ad factũ, nunquid 7 precise facere compelletur? Respondeo secundum Azo. aut est factum merum, & tunc precise compellitur. argu. de operis noui nuncia. stipulatio. §. siue. & de aqua pluuia. arcen. l. supra iter. §. fina. & s̃. quod metus causa. si cum ex. §. quadruplabitur. versi. sed & si quis. & de procurato. filius. §. fina. & l. sed hec. §. defendere. & C. de fidei commis. liber. l. fina. & j̃. de ventre inspicien. l. j. §. quid ergo. & s̃. de rei vendic. l. qui restituere. aut mistum vt traditio, & tunc non tenetur precise: vt. j̃. de act. empt. l. j. & l. ex empto. §. etiam. versic. idem ait. & quibus modis pig. vel hypothe. solui. l. voluntate. & C. de actio. empti. si traditio. Sed que sit ratio inter merum & mistum suadens ita dici, non video: imo si mistum si agatur ad factum q̃d sapiat naturam condictionis vbi agitur dare oportere precise, id est accipientis facere: debet dici q̃d compellatur precise tradere cum per hoc perueniatur ad effectum dominij transferendi: vt. j̃. de vsuris. si stipulatus. vel publiciane obtinendi: vt. s̃. de publicia. eum qui. §. finali. & l. sequenti. & l. j. Dic ergo aut agitur ad factum merum quod non trahit secum dominij translationem, aut ad mistum: si ad merum non agitur precise, vt. j̃. de re iudic. si quis ab alio. & de verbo. obliga. stipulationes non diuiduntur. j. respon. & j̃. de condi. cau. da. si pecuniam. §. sed & si acceperit. & C. de oper. liberto. nec patronus. & j̃. de oper. liber. medicus. Ratio est quia si precise quis compellatur facere vel operari derogaretur hominis libertati, que dicitur esse naturalis facultas eius q̃d cuilibet facere licet. ff. de statu hom. libertas. & argu. j̃. de libe. homi. exhib. l. ij. & de condi. & demonst. l. Titio. §. Titio. Audietur ergo interesse prestare volẽs estimandum, secundum legem. C. de senten. que pro eo. §. j. Fallit. j̃. de oper. noui nuncia. stipulatio. §. siue hac ratione. quia cum ex edicto tenetur precise demoliri edificatum spreta nunciatione: vt. eod. titul. l. j. & l. pretor. stipulatio de opere demoliendo succedens in locum actionis in factum que ex edicto datur eandem debet sortiri naturam. argu. s̃. si quis caut. l. si eum. §. qui iniuriarum. & eodem modo respondeo. de aqua plu. arcen. supra iter. §. fina. & alijs. ll. alleg. q̃ speciale sit in eis cum lex precise ad faciendum compellit. Legi autem de fideicommis. liber. respondeo, quia ibi agebatur ad certam speciem dandam, & non ad factum: alij speciale dicunt libertatis fauore. In lege qui restituere iam sententia lata erat: et sic ex edicto pretoris quod precipit condemnatum facere illud in quo condemnatus est. j̃. de re iudic. si se. §. j. & l. ait pretor. compellitur facere, sic vbi ad rei sue recuperationem precise debet possessor facultatem habens restituendi precise compelli, cum alius res nostras nobis inuitis tenere non debet. j̃. solu. matri. si filio. §. maritum. & re. amo. nec enim. & s̃. de rei vendic. nec quasi. Si ad mistum, aut habet copiam rei tradende, & tunc debet tradere: vt. j̃. de actio. empti. ex empto. in princip. & de iure iuran. si duo. §. si quis vi. & C. de contrahen. empt. l. fina. aut non habet, & tunc aut sine culpa & ad nihil aliud tenetur q̃ vt cedat actionem ad rem persequendã si extat in rerum natura, al's absolueretur: vt. C. de peri. rei ven. l. j. & instit. de contrahen. empt. §. cum autem. & j̃. de contrahen. emp. q̃d sepe. §. j. & j̃. de furt. eum qui. in prin. aut culpa cessante dolo, & tũc ad interesse, quod probabitur non per iuramentum in litem, sed per testes: vt. j̃. de act. emp. l. j. in prin. & de in lit. iur. videamus. §. fi. & l. in actione. ij. respon. & C. de in lit. iur. l. ij. & insti. de ver. oblig. §. fi. & j̃. de pre. stip. l. fi. aut dolo, & tũc ex dolo in litem iurat': vt. j̃. de in lit. iur. l. in actionibus. Idem credo si habeat sed tradere non vult, & emptor vitando scandalũ abductionis in litem iur. eligit: defertur nanq; sibi iuramentum vt iuret quanti sua interest premissa taxatione a iudice: & sic loquitur & debet intelligi. C. de act. empt. si tra-

8 ditio. cum enim vt ibi dicitur sit procacia, id est cõtumacia eo † q̃ non traditur, ergo est hic cõtumacia puniendasicut in alijs actionibus bone fidei & in arbitrarijs in quibus iuratur in litem: vt. j̃. de in lit. iur. si tutor. & s̃. de

9 dolo. l. arbitrio. in prin. Sed nũquid † ad interesse potest agi certi condictione propter non factũ? Respon. si certa petatur quantitas nomine interesse, potest ex hac litera que dicit ex certo contractu agi hac conditione ad certum: sed si indefinite vt interesse prestetur petatur.

10 Secundum Azo. idem vt hic not. & arg. pro hoc † quia per rerum naturam ipsum interesse est certum licet iudex & pars ignoret quantum sit, & sic dicitur esse certũ. argu. j̃. eod. cum ad presens. & j̃. de re iudic. ait pretor. §. fina. & de verb. oblig. vbi autem. §. qui vinum. prout litera q̃uis ponitur correctiue. Sed contra eum est quia vt certi condictio competat debet peti certum, vt hic dicitur. Certum autem est q̃ ex ipsa pronũciatione apparet quid quale quantũ sit que hic non apparent. Item contra eum. j̃. de re iudic. in summa. §. qui sortis. j̃. de vsuris. quod in stipulatio. & j̃. de regu. iur. quatenus. & ideo tutius esset tunc agi incerti. j̃. de verbo. oblig. liber homo. §. fina. & s̃. si quis in ius voca. non ierit. l. fina. & de recep. l. diem. §. fina. Et erit speciale vt sine certa quantitate recipiatur libellus, contra id quod est. s̃. de rei vendi. l. si in rem. & C. de episco. & cleri. aut. generaliter. Quid si agatur ad factum & conuentus dicet se facere nolle? Respõdeo, iudex condemnabit ad interesse: vt arg. s̃. de rei vendic. non solum. & de edil. edic. ediles. §. sciendum. & l. item si serui. & j̃. de verb. oblig. cum stipulatus. §. fina. & l. seq. Quid econtra si agatur ad interesse & is facere velit? Respondeo, vt. j̃. de verbo. obligatio. si insulam. & l. si ita. §.

11 seia. ¶ Et vt hec † materia de condictione pateat, dic q̃ conditio genus est: & licet prisca lingua solennis denunciatio creditoris facta debitori vt soluat, appellaretur

12 condictio, tamen hodie † condictio in personam agere siue dari oportere siue fieri intendatur, vt institu. de ac. §. sic itaq; & ideo in personam actio condictio appellatur. C. de donat. que sub modo. l. j. & j̃. rer. amota. l. rerũ. hoc tamen genus subalternum ad actionem diuiditur: quia alia competit ad certum & incertum vt cõdictio triticaria & sine causa, & hec potest dici q̃ promiscua. Certi cõdictio que generaliter cõpetit ad omnem rem certam etiam genus potest dici respectu aliarum cõdictionum ad certum competentium speciali nomine cognominatarum: vt cognominãtur ob causam, & indebiti. Appellatur generalis a doctoribus, quia pro omni certo competit nulla omnino facta exceptione postq̃ certum est illud quod petitur vt hic: sed licet quo ad alias certum petentes sit genus, ipsa tamen est species condictionis vt dixi. Incerti autem condictio s̃m que non ita est generalis ad incerta petenda sicut certi condictio ad certa: nam non pro omni incerto competit, quia non pro eo quod in stipulationem deductum est, ad illud enim ex stipulatu agitur. Secundum alios ita generalis est ad incerta sicut certi ad certa: sicut superius nota. ¶ Condictio certi diuiditur, quia alia datur pro mutuo: & hec cognominatur certi condictio de mutuo. institu. quib. mod. re contrahi. oblig. in prin. vel dic nullam esse de mutuo specialem, sed in eo competere hanc generalem, vt not. j̃. de prescrip. verb. quoties. Alia pro certo deducto in stipulatione: & hec cognominat' certi, id est ex stipulatu. insti. de verb. oblig. in prin. Vel dic & hic hanc generalem competere: vt. j̃. eo. si quis certum. Alia ad indebitũ, & hec indebiti appellatur. j̃. de condic. indebi. Alia ad repetendum datum ob causam honestam: & hec appellatur condictio ob causam. Alia ad repetendum datum ob rem turpem: & hec appellatur condictio ob turpem causam vt in suis titulis. Alia manet in suo genere: & dicitur certi condictio concurrens cum predictis cuiuscq; certum petitur. Ad certum autem & incertum cõpetit triticaria preterq̃ ad pecuniam numeratam: vt. j̃. de triticaria. l. j. Item cõdictio sine causa si sine causa aliquid alij adsit q̃ ex bono & equo eum reddere oportet: & quando sine causa obest ei acquisita: vt. j̃. de condic. inde. hec condictio. & de condi. sine cau. l. j. & l. qui sine causa.

Summarium.

1 ☞ Pupillus sine tutore non potest creditori soluere.

Cauere

2 Cauere & soluere paria sunt.

Quoniam igitur. ¶Idem erit si a pupillo &c. contra institu. quibus modis tollitur obliga. §. preterea. Respon. glos. ibi pro alio promittente pro quo non habuit causam se alligandi: secus si causam habuit promittendi. ff. de pactis. in personam. §. qui pecuniam. hic autem promisit quod ipsemet debeat. Hec solutio videtur mala: si enim promittendo quod alius debet ideo eius in se transfert obligationem quod ei tenebatur in tanta pecunia, multo magis obligari videtur si promittit quod ipsemet debet. argumen. ff. ad velleia. aliquando. & l. si mulieri soluero. Item pupillus ex contractu verborum sine tutore non obligatur. institu. de inutili. stipulationi. §. pupillus. & dicto. §. preterea. etiam suo creditori, vt hic
1 dicit: multo magis pro alio. ¶Item suo † creditori non potest pupillus soluere sine tutore etiam pecuniam. ff. eodem. non omnes. §. fina. & ff. de solutionib. quod si forte. §. fina. & institu. quibus aliena. licet. §. nunc admonendi. & quia ratione non potest soluere pupillus suo creditori vt se ab eo liberet, eadem nec pro eo vt ab eo se libe-
2 ret potest se obligare: cum † paria sint cauere & soluere. C. ad legem falcidiam. l. finali. Potest dici quod in. l. contraria. fuit animus nouandi, hic non. Sed certe tunc esset idem in quolibet maiore promittente non animo nouandi, quia prima per sequentem non tollitur. ff. de nouationib. stichum. §. fina. C. de nouationibus. l. fina. Uel dic quod hic loquitur de proximo infantie qui sine tutore etiam naturaliter non obligatur. ff. de condictio. indebi. quod pupillus. & ff. de actioni. & obligationi. pupillus. ibi autem in proximo pubertati qui naturaliter obligatur. ff. de nouationib. l. j. & ad legem falcidiam. l. pupillus. & de solutionib. in numerationibus. Et ad hanc solutionem est quod de seruo dicitur in. §. cōtrario. qui pro alio fideiussit etiam naturaliter non obligatur. ff. de fideiussor. seruus inscio. ideo per eius promissionem nulla fit nouatio, vt ibi dicitur. Uel dic secundum vnam literam que est hic que dicit cui tutorem esse credidi quod hic numeraui non autorizante tutore & incontinenti fui stipulatus, quo casu si esset maior ex sola stipulatione ageretur. ff. de nouationibus. cum enim. & ff. l. ij. §. verbis. & in principio huius. §. hic autem quia verbis obligari non potuit sine tutore ex numeratione erit agendum quantum locupletior est. argumen. ff. commoda. sed & mihi. in princip. nec cum fingitur modo actum vt sola stipulatio teneat cum sit inefficax: vt. ff. de verborum obliga. si ita stipulatus. §. chrysogonus. ¶In glo. condici. ibi: non omnis. adde aut econtra vt ex sola numeratione & nulla ex stipulatione nascitur. argumē. ff. de actio. & obligat. l. obligationum substantia. §. fina. nam vbi inutilis est stipulatio actionem ex numeratione non impedit, vt hic: aut in vtroque, & tunc ex numeratione action nascitur, & ex stipulatione alia datur, sufficit tamen vna exigi. ff. de nouatio. stichum. §. fi. & ff. de exercito. si eum. & de lega. j. si creditori.

Summarium.

1 ☞ Si mutuo nummos meos vel tuos nomine tuo vel meo & stipulor mihi & tibi, quis prefertur.
2 Perfecta donatio non reuocatur.
3 Mutuans nomine alieno stipulansque illi reddi an querit actionem ex stipulatu ei cuius nomine stipulatur.
4 Contractus informatur a pacto incontinenti apposito.

Si nummos meos. ¶In glo. prima. ibi:
1 sed quid. in fine. adde vel dic † aut tuos nummos tuo nomine mutuaui et hos stipulatus sum mihi reddi, et tunc actio ex numeratione tibi quesita potior est mea que ex stipulatione quesita est mihi. ff. de stipulatione seruorum. l. j. §. ij. nam ibi in mihi quesita doli exceptione repellor, vt ibi: aut meos tuo nomine, et tunc aut constat quod volui tibi donare, aut constat quod nolui, aut dubitatur. Primo casu cum donatio sit perfecta: vt. ff. de donationib. l. fina. & l. si pater. & argumen. ff. de peculio. l. fina. non potui per subiectam stipulationem immutare vel in ea tibi preiudicare: vt. C. de donationib. que sub modo. l. perfecta. & de reuocand. donationib. l. possessor.
2 & l. velles. Iure † enim occuritur leuitati perfectam donationem volentium reuocare. C. de condictione ob causam. l. si repetendi. & tunc adhuc obtinet vt ego agens ex mea stipulatione repellar, vt dicta lege. de stipulatio. seruorum. l. j. §. ij. & argumen. ff. manda. idemque. §. sin autem. & de pactis dotalibus. cum maritus. §. finali. Secundo casu potior sum ego in actione ex mea stipulatione quam tu in tua ex numeratione, & in ea agens repelleris: vt. ff. manda. idemque. §. si cum mandauero. & l. si mandato Titij. in principio. & ff. de iure dot. mulier. §. finali. Tertio casu potest dici vt non sit donatio, & sic agam ex mea stipulatione, & non tu ex numeratione: vt. ff. soluto matrimo. l. quoties. & maxime quia non est verisimile vt quis sua iactet: vt. ff. de probatio. cum de indebito. Sed
3 quid † si tuo nomine mutuaui, tuoque nomine stipulatus sum: nunquid ex stipulatione tibi actio queritur? argu. quod sic. C. per quas personas nobis acquiritur. l. ij. ff. de procuratori. in cause. §. fina. & l. si procurator meus. argumen. ff. si quis cautio. in iud. sisten. cau. fac. non obtempe. l. si eum. §. qui iniuriarum. Quidam contra nisi sit miles. ff. eod. l. si pecuniam. Sed ibi suo nomine mutuauit militis procurator & non domini. ¶In fi. eiusdē
4 glos. adde & pro hoc † quia contractus informatur a pacto incontinenti apposito, vt tali forma videatur initus contractus: et sic ex ipso mutuo informato ex pacto, non ex pacto dabitur actio: vt. ff. eodem. l. lecta. et C. de pactis. l. legem. Sed contra est per legem. ff. famil. herciscun. pecuniam. & ff. de donationibus. hoc iure. §. si quis dederit. Oportet ergo nomine illius cui vult quis actionem acquiri pecuniam mutuari, vt hic in concor. Iaco. de arena.

Summarium.

1 ☞ Si me ignorante pecuniam meam mutuo dedisti, quenam queritur mihi actio.
2 Ea actio que sane mentis homini ignoranti datur, eadem datur & furioso.
3 Mutui contractus inter consentientes contrahitur.
4 Ubi ex re obligatio venit furioso, actio queritur.
5 In mutuo furiosi consensus presumitur propter consumptionem aut prescriptionem.

1 **Si a furioso.** ¶Ibi: Ignorantibus &c. Que † est actio que sane mentis homini ignoranti acquiritur quantum ad respectum huius articuli que & per consequens acquiritur furioso? Respondeo, secundum Azonem est certi condictio generalis ex equitate et condictio sine causa cum qua hic concurrit: vt si vertisses pecuniam meam me ignorante in rem tuam, vbi & condictio sine causa, & hic generalis competeret. C. de condictione sine causa. l. mala fide. et. ff. de condictio. indebiti. hec condictio. prout intelligitur de condictione sine causa est. ff. eodem. si & me. et hic eodem modo intelligenda est lex. ff. de actionibus & obli-
2 gationib. si a furioso. & actiones que † sane mentis ignorantibus et per consequens furiosis acquiruntur ponuntur, dicta. l. si a furioso. Sed secundum Ioannem loquitur hec litera de condictione, que datur pro hac pecunia tanquam mutua repetita. Et exemplificatur hec litera ex. §. si nummos. ff. eod. certi condictio. cum suis similibus. Sed ibi iuris interpretatione & fictione interuenit actus eius cui conditio queritur propter consensum numerantis & accipientis, hic autem nullus fuit in furioso numerante consensus: vt. ff. de regu. iuris. in negotijs. & l. furiosi. & C. de contrahen. emptio. l. ij. Item ibi alienus actus eius fingitur: sed hic nec furiosi actus

reputatur eius, nec alienus interuenit qui possit ei attribui. Et ideo alij imitantes Joan. exemplificant de administratore qui habet potestatem pecunie alienande, qui eam sibi mutuam sumit: nam domino ignoranti de mutuo repetendo conditio nascitur: vt. j. de administr. tuto. quoties. §. sicut. ꝙ si non haberet potestatem alienandi, tunc demum ea consumpta, vt hic patet. Contra hoc aperte. j. manda. qui negotia. in princip. posset dici ꝙ ibi pecunia non erat domini sed procuratoris de qua tenebatur mandati, quam actionem volendo habere mutuo domino auferre non potuit. Item ibi iam con-
3 sumpta erat. ¶ Item † mutui contractus demum inter consentientes contrahitur. j. eodem. non omnis. in princip. ⁊ l. si ego. ⁊ l. si a me. at hic loquitur de ea obligatione que queritur penitus vel protinus ignoranti et per hoc non consentienti, et sic non videtur loqui de obligatione mutui: vel potest dici ꝙ exemplificatur hec litera per vltimum. §. legis precedentis vbi seruus fugitiuus pecuniam numerat, nec modo proponebat domino acquirere, sed nec accipiens se domino obligare, ⁊ tamen bona fide consumptione secuta datur domino certi condictio ad pecuniam vt mutuam repetendam, quia ignarus fuit omnium horum, ⁊ ideo sicut ibi domino ignoranti consumpta pecunia datur actio de mutuo repetendo ⁊ contra obligationem numerantis, ita hic a furioso, ⁊ propter hanc regulam que hic ponitur cum concordantijs hic signatis. Nam sicut ex re o-
4 bligatio venit furiosus obligatur, ita † vbi ex re obligatio inducitur, furioso obligatio queritur: vt. j. de actionib. ⁊ obligatio. l. furiosus. Ex re ⁊ ex vtilitate debet exponi: ⁊ sic non facit ad hoc. Hec autem regula secundum Joannem videtur locum habere vbi actio queritur ignoranti sine vllo eius facto vero vel interpretatiuo, vt in furto ⁊ damno dato: vt. j. de actionib. ⁊ obligationi. si a furioso. ¶ Item vbi queritur ex interpretatiuo vestro actu: vt patet in mutuo. s. eo. certi condict. §. si nummos. ⁊ s. l. proxi. §. fina. nam ibi siue alienus actus interueniat secundum leges predictas siue furiosi qui a suo principio nullus est sed ex consumptione capit effectũ acquiritur actio furioso, quasi transtulerit dominium ab exordio: nam sicut si soluisset secuta consumptione liberatus esset quasi translato ex numeratione dominio in creditorem, ita si numerauit recipienti mutuam secuta consumptione habet illum de mutuo obligatum ac si a principio dominium transtulisset, vt. j. eo. non omnis. §. si. Itẽ si esset vsucapta pecunia. arg. s. de publica. eum qui. in prin. nam vtrobiqz numerator fingitur dominium trãstulisse. j. de fideiusso. si quis pro eo. §. si nummos. j. de cõdictio. indebi. l. indebiti. §. j. ⁊ j. de dona. cau. mort. si alienam. ⁊ l. qui alienam. ⁊ j. eo. non omnis. §. si. ibi: non alia ratione ꝙ ꝙ facto ⁊c. id est ratione. ⁊ hic obtinẽt secundum sententiam. Jo. ¶ Sed huic opinioni oppo. insti. de inutil. stipul. §. furiosus. cum concor. Potest dici speciale in mutuo. argu. j. eo. singularia. Item illud in negotio quod sui principio capit effectum: sed mutuum ex fine consumptionis ⁊ vsucapionis capit effectum vbi sui principio non fuit contractum, vt not. s. eo. l. ij. §. in mutui. Item obstat quia furiosus etiam tacite non consentit: vt. j. locati. qui ad certum. ⁊ j. de optio. lega. si tibi. At licet mutuum re contrahatur, constat debere adesse consensum talis contractus ineundi, al's non contrahitur: vt. j. eo. si ego. ⁊ l. non omnis. in princip. ⁊ l. si ⁊ me. cum ergo defuerit numerantis consensus non est mutuum. Respondeo secuta consumptione vel vsucapione fingitur hoc casu furiosus consensisse: vt ⁊ alibi. j. solut. matrimo. l. ij. §. voluntatem. ⁊ sic quia † non dissentit nec potest dissentire: ⁊ qui recipit vt mutuum recipiatur secuta consumptione habet recipientem de mutuo obligatum. Item licet vere consentire non possit: tamen alique reliquie voluntatis in eo sunt. s. de his qui sunt sui vel alien. iuris. l. patre. Jaco. de are.

Nam ⁊ si fur. ¶ In glossa, sed tunc sic. in fin. ⁊c. vel dic cum ideo ageretur vt ex certa, scilicet causa mutui tua foret et mutuum non sit. s. eadem lege. §. in mutui. ergo apud te est sine causa nummorum possessio ⁊ per condictionem sine causa possessionem eorum condictione causa. argumen. j. de condi. indebi. l. indebiti. §. sed ⁊ si nummi. ⁊ l. hec conditio.

Si filiusfamilias. ¶ Vendicanti. in rem actionem que datur ad hanc pecuniam, vt ad speciem. j. eod. cum fundus. §. seruum. j. de peculio. si creditor. §. j. ⁊ de lega. j. si certos. Et fiet libellus secundum legem. s. de rei vendica. si in rem. ¶ Exceptio. ⁊ sic condemnabitur quia exceptione non gaudet. s. de rei ven. officium. ⁊ hoc siue erat pecunia propria patris: vt. C. de patria potesta. si filius. siue erat pecunia peculij profectitij, quia in hunc casum alienationem non habet etiam si liberam habet peculij administrationem, cum ad talem casum non extendatur. j. de donatio. filius. ⁊ de solutioni. is cui. ⁊ j. que res pig. vel hypothe. oblig. pos. l. j. §. j. Siue erat aduentitij: vt. C. de bonis que libe. l. j. §. filij. ¶ Condictionem. certi generalem que videbatur hic danda vt datur. s. eod. rogasti. §. finali. ⁊ l. sequenti. ¶ Datur. post consumptionem. ¶ Actio nasci. scilicet ab initio. ¶ Transisset. id est cum pecunia nomine mutui datur. ¶ Non ita esse. pro dicta condictione dominio ab exordio in accipientem translato: quod probat per literam sequentem. ¶ Deniqz. pro certe. ¶ Per errorem. subaudi etiam ⁊c.

Summarium.

1 ☞ An pecunia credita superponatur solum pro nummis mutuo datis, an pro quolibet mutuabili.
2 In similibus idem iudicium est habendum.
3 Specialia ad consequentiam non trahuntur.
4 In dubio standum est significationi verborum.
5 Appellatione pecunie credite omne mutuum complectitur.
6 Que specialia sunt in mutuo, nume. 6. 7. 8. 9. ⁊ vsqz ad finem.

1 Singularia. ¶ Quero † an nomen pecunie credite supponit solum pro nummis mutuo datis an pro quolibet mutuabili: ⁊ videtur pro quolibet mutuabili, vt ⁊ accipit. s. e. l. ij. §. item mutuũ. ⁊
2 j. de leg. j. talis scriptura. Item quia † in similibus idem
iudicium est habendum: vt ⁊. s. de leg. nanqz vt ait. cum concordan. Econtra pro nummis tantum, vt accipitur j. ad macedonia. l. j. in principio. ⁊ de triticaria. l. j. Item quia. §. si nummos. s. eodem. certi condictio. qui ponit in mutuo specialitatem in nummis loquitur, sic ⁊ ista in nummis est intelligenda ⁊ non trahenda ad aliud mutuabile: tum quia mutuum nummorum frequẽtius est. argumen. s. eod. certi condictio. §. si nummos. ⁊ vt propter frequentiam aliquid speciale statuatur. j. de vsuca-
3 pio. iusto. Tamen quia † specialia ad consequẽtiam tra-
huntur, vt. s. de leg. ꝙ vero contra. Item in dubio stan-
4 dum est significationi † vocabuli ⁊ non descendendum,
vt. j. de exer. l. j. §. si is qui nauem. cum concor. Sed dic ꝙ in mutuo sunt aliqua specialia respectu aliorum contra-
5 ctuũ, ⁊ secundum † hoc appellatione pecunie credite omne mu-
tuum complectitur. Quedam sunt specialia in mutuo
6 pecunie respectu mutui aliorũ mutuabilium. Item † ⁊
in pecunia qualibet etiam non mutua sunt specialia respectu corporum aliorum. Sed primum sunt specialia in mutuo hec duo que ponuntur in hac lege, quorũ primum est dominij fictio: vt si debitor meus pecunie vel frumenti iussu meo tibi cui mutuare intendebam pecuniam vel frumentum dedit, mutuum naturale inter me ⁊ te contractum est: eo qd fingitur huius corporis dominium meum factum ⁊ a me in te translatum, vt cum dicit: quasi meos nũmos. s. in veritate. ⁊ sic debitor ipso iure a me liberatus est: cum al's esset tantum tutus doli exceptione, vt. j. de doli except. l. j. nisi presens fuisset, vt j. de donat. inter virum ⁊ vxo. l. iij. §. penul. ⁊ sic loquitur j. de solu.

j. de solu. pecuniam. & l. solutam. & j. de furtis. falsus. §. si
is qui. Eadem etiã fictio est in secundo casu legis: similis
7 est fictio. j. de iure do. l. solẽt. ¶ Secundũ † alterius con
tractus ad huius contractum in hunc facilis trãsfusio
siue translatio: vt si debes mihi pecuniam ex aliqua cau
sa & cum parata esset solutioni tibi consensi & mutuam
habere concessi, sublata nanq; est prior obligatio & orta
mutuo. & hoc est speciale contra regulam. C. de iur. dot.
l. auia. secus si destinata siue parata solutioni nõ esset pe
cunia, quia tunc demum per stipulationem factam no-
uandi animo transfunderetur prior obligatio in hanc,
vt. j. manda. qui negotia. & C. si certum peta. l. ex pretio.
8 & C. de nouat. l. fi. ¶ Tertiũ † speciale, quia per liberam
personam meo nomine mutuantẽ nobis etiam ignorã-
tibus actio acquiritur. s. eod. certi condictio competit.
§. si nummos. C. per quas personas no. acquir. l. j. & j. de
acquirẽ. posses. l. ij. & si cer. peta. l. si absentis. qd est contra
regulam. C. per quas perso. no. acquir. l. j. & j. de acquirẽ.
9 pos. possessio quoq;. §. & si possessio. ¶ Quartũ † sm Jo.
q; huius cõtractus per furiosum si sequat̃ consumptio
recte videtur initus. s. eo. si a furioso. cõtra regulã insti.
10 de inuti. stipulatio. §. furiosus. ¶ Quintũ † quia tutor &
quilibet administrator habens pecunie domini aliena-
tionem domino ignorante dominium mutuabilis rei si-
bi attribuit mutuum proscribendo sibi. j. de administr.
tuto. quoties. §. sicut. & l. non estimo. contra regulam. j.
11 de auto. tu. l. pupillus. in prin. ¶ Sextũ quia † per pactũ
dudum ante in numeratione olim facta appositum se-
cuto vsu contrahitur mutuum, & primi contractus dis-
soluitur obligatio. s. eo. q; si ab initio. & sic hoc pacto no-
uatur: sic & s. in secundo casu, sed hoc pactum nouatio-
nem inducens appositum fuit in contractu qui noua-
tur cum in hũc transfunditur, supra autem post ipsum
cõtractum cũ parata erat peccunia solutioni. ¶ Septi-
12 mum † quia huius contractus facile nouatur: nam cum
mutuum datum incontinenti mihi stipulor reddi, ex so-
la stipulatione agitur, vt. s. eo. l. ij. §. verbis. & j. de dona.
cum enim. secus al's. j. de vsur. si stipulatus. & C. de do. l.
13 fina. ¶ Octauũ in facili † acquisitione dominij & posses
sionis debitori: vt. s. e. l. certi. §. fi. ¶ Alij dicũt idem esse
alibi: & ibi dicitur propter precedentem corporalem ap-
prehensionem. j. de acquirend. possessio. possideri. §. j. & l.
14 si rem. vbi de hoc. Secundum † modum secundum in
mutuo denariorum sunt aliqua specialia. Primum vt
contrahatur cuiuscunq; speciei datione si estimatur. C.
e. si pro mutua. nec mirum quia omnis res pro pecunia
dicitur. j. de verbo. signi. pecunie. Secundum vt diffici-
lius vsure accedant: vt. C. de vsur. quamuis. & l. frumen-
ti. Tertium vt in pecunia per te ex re mea redacta quã
tibi animo vendendi dedi, contrahatur mutuum statim
cum eam rem vendideris etiam me ignorante: vt. s. eo.
rogasti. in princip. In pecunia autem qualibet sunt ali-
qua specialia, scilicet vt citius consumi intelligatur: vt
j. de solutio. si alicui quod non est. al's institu. de rerum
diuisio. §. si duorum. Item vt numero dirimatur in ea
communio. s. eod. nam si fur. in fine. Item grauatus
restituere hereditatem retentis centum de sua portione
hereditaria deducit & non de portionibus coheredum,
qd in corpore hereditario secus: vt. j. de lega. ij. cum pa-
ter. in princip. & ad trebellia. deducta. §. nummis. Posset
secundo modo intelligi hec litera quia contra regularia
mutui aliqua specialia sint inducta: nam in mutuo regu
la est vt dominus sit corporis mutuati cui de mutuo q̃-
ritur obligatio. s. eod. l. ij. §. appellata. & §. in mutui. con-
tra quod speciale inducitur vt licet non sit dominus, ta-
men queratur obligatio de mutuo quod duobus com-
probatur exemplis, contingit autem hic: vt. s. eodem.
certi condictio. §. si nummos. & l. rogasti. in principio. et
C. eodem. si pro mutua. & est planus hic secundus intel-
lectus. Jaco. de are.

Cum filiusfamilias.

¶ Nunquid põt repelli eo q; pater agẽs &c.
vt. C. de bonis que libe. l. fina. §. ij. & de collat.
auf. qd locum. Respondeo non, quia pater abest: vt. s.
de iudi. l. si longius. §. j. & dicta. l. fina. §. vbi autem. & j. de
iniurijs. sed si vnius. §. filio. Item dicta. l. de bo. que libe.
loquitur in suo casu, al's secus. j. de iureiurand. quanto
magis. & s. de iudic. tam ex contractibus. de noxa. l. no-
xali. & de accusationi. & obligationi. l. filius. & j. de pecul.
licet. §. idem scribit. & licet curator heredit. non possit. C.
de cura. fur. vel prodi. l. fi. in princi. & C. de petitio. hered.
si putas. curator tamen debetur liti si minor est: vt dicta
l. cum non solum. §. si autem in secunda. & j. de tutel. in-
uito. §. fina. & in auf. vt liceat matri & auie. §. j. Cum sine
curatore in iudicio esse non debeat: vt. C. de autorit. pre-
stan. clarum.

Si ego.

¶ Ad tollendum cõtrarium dic aut tractat̃ de obligatio-
ne dissoluenda & tunc opponit̃ lex illa cõtra-
ria. cũ in corpus. Aut de cõtrahenda & tunc
opponitur respõ. presens: ratio colligitur. j. de accusa. &
obliga. arrianus. ad macedo. l. j. §. si pendeat. j. tit. j. l. fin.
& de regu. iur. fauorabiliores.

Non omnis.

¶ Casus: numeraui tibi pecuni-
am animo dominij transferendi, & tu eo ani-
mo recepisti hoc dicto vt sit tibi mutua si ta-
le quid contigerit al's sit donata: nunquid ex tali do-
minij translatione es statim de mutuo obligatus mihi.
Respond. non quia tunc numeratio obligationis quo-
ties &c. & hoc approbat duobus similibus. Primo ibi,
nam & qui &c. Secundo ibi, & cum potest &c. ¶ In glos.
s. expresse. ad fi. imo nullo modo ibi agitur: vt instit. quib.
mod. re contrahi. obliga. §. ij. & de oblig. que ex contra-
ctu. §. penul. Et ideo dic q; tunc expresse agitur quando
hoc exprimitur tacite: vt. j. quan. ex causa mutui datur:
nec dicitur vt statim sit obligatus. s. eo. cum quid. quan
doq; & si non agatur vt in debito, vt dicta. l. commoda.
si is qui. ¶ In glos. effectus. in fi. melius. eo. tit. insulam.
¶ In glos. sed lex. ibi: si puellam. adde & l. si is. que pro-
prie contradicit.

Summarium.

1 ☞ Consumpta pecunia numerator credit̃ dominium
transtulisse.
2 Si is cui pupillus credidit non consumpserit, an te-
neatur.
3 Mutuum factum a pupillo si postea tutor ratũ habeat,
an reconciliabitur.

Si pupillus.

¶ In gl. sic ergo consum-
ptus. ibi: rei actio. adde, nã
1 consummpta † pecunia creditur numerator dominium
transtulisse. j. de fideiusso. si quis pro eo. §. si nummos. &
s. eo. si filiusfa. quod est de natura mutui ei soluti vt per
numerationem debeat fieri pecunia accipientis. s. e. l. ij.
§. appellata. & §. in mutui. & j. de solutionib. qui sic. & j. de
2 de actio. empti. ex empto. §. emptor. Sed quid † si is cui
pupillus credidit non conflauit, non consumpsit: tene-
tur ne? Videtur q; sic, al's esset iniquum vt dicit glos.
vsq; ibi, in maiore &c. & ibi, adde. Sed dic aut certum est
penes quẽ est pecunia, & tunc non est facta recõciliatio:
vt in secundo respon. huius litere. & argu. j. solut. matri.
l. si estimatis. Aut non & tunc habetur cõsumpta cum
aduersus nullum pupillus habeat actionem. vt argu. j.
de verbo. significa. labeo. §. remansisse. & j. de acquiren.
3 possessio. interdum. §. fin. Sed nunquid † tutore ratum
habente reconciliabitur? Respondeo non, cum tutoris
autoritas in ipso negocio debeat intercedere. j. de auto-
ritate tutorum. obligari. §. tutor. & institu. de autoritate
tutorum. §. penul.

Summarium.

1 ☞ Si do tibi nummos & eos restituis mihi an medio
tempore dominus fuerim.

SI tibi. ¶ In gl.i. mihi debitum: ibi, que est cõtra. s. lex predicta qui sicut. ⁊ non lex qui id qd. §. illa enim concord. Uel sol. quod hic ⁊. l. qui id. §. j. cum sim obligatus ei cui donaueram ad reddendum, sibi retenta ⁊ non mihi videtur reddita. j. de reg. iur. qui actionē. ⁊. s. de neg. gest. si quis mandato. ⁊ ideo qꝛ sibi est debita interdum a lege dicitur sua. j. eod. si ⁊ me. ⁊ de eo qd certo loco. l. j. arg. j. l. qui sic. ego qui solui ⁊ post recepi restituere non teneboꝛ, ⁊ sic nunq̄ dominium a me discessisse vi-
1 detur. Et vt pateat hic articulus dic: † cum do tibi ⁊ illud mihi reddis ⁊ si queratur an medio tempoꝛe dominus fuerim, refert aut te non obligasti reddere, sed sponte reddisti: aut te obligasti, aut dubitatur. Primo casu medio tempoꝛe tuum sit dominium ⁊ non meum. j. de solut. si quis duas. ij. Secundo casu quando te obligasti reddere, aut ex causa qua tibi futurus eram obligatus: ⁊ tunc tuum est dominium medio tempoꝛe, vt hic, ⁊. j. de donat. qui id. §. j. Aut ex causa per quam ad reddendum non obligabar: ⁊ tunc aut erat res ex qua sine consumptione vtilitas non percipitur, vt pecuniam vt frumentum ⁊ talia, ⁊ tūc videtur aliena, vt dicta. l. qui sic. ⁊ s. eo. l. ij. in pꝛin. ⁊. j. de statulib. si heres pecuniā. Aut est res ex cuius datione vtilitas percipitur sed citra cõsumptionem: ⁊ tunc conuentio de reddendo non impedit medio tempoꝛe dominij translationem. j. solu. matrimo. seruus dotalis. C. de pac. inter emptoꝛem. l. ij. de pꝛescri. verb. si vir. ⁊. j. quib. modis pig. vel hypo. sol. si res. Sed quid si non conuenit reddi, sed vt cõtractus esset rescissus. Respõdeo, cum licet dominium medio tempoꝛe sit acquisitoꝛis: tamen casu rescissionis superueniente nõ videtur medio tempoꝛe sic acquisitoꝛis fuisse eius: vt. j. indistincte arg. l. vbi. §. sed marcellus. de doli excep. ⁊ dicta. l. si res. Si dubitetur tūc si incontinenti fiat redditio pꝛesumitur actum reddi non autem al's. argu. j. ad macedo. sed iulianus. §. interdum. in fi. §. ⁊. j. de pꝛiuileg. credi. si ventri. in fi. l.

Summarium.

1 ☞ Parte debiti soluta an instrumentum solutionis fieri debeat ⁊ liberationis.
2 Debitoꝛ recipiens solutionem dicitur liberari a vinculo quo debitoꝛem liberare tenebatur.
3 Pꝛopter oblationem debiti creditoꝛ tenetur reddere pignus.
4 Judex vtrum pꝛo parte condemnare ⁊ pꝛo parte absoluere potest.

QUidam. ¶ In glos. Non pꝛecise. ibi: qui decem. adde ⁊ qꝛ de eo qd offert nõ compellatur litigare: nam sicut si in totum offert non compelleretur subire iudicium. j. eod. l. fina. in fi. s. de pꝛocura. si reus. j. iudic. solui. l. ⁊ iudicatum. ita nec de parte quam offert, vt hic, vt sic lites minuantur. arg. s. si pars here. petat. l. permittendum. j. rerū amo. l. de rebus. ⁊. j. titu. ij. ait pꝛetoꝛ. ⁊ totū illud generale, qd iuris est de toto ⁊c. Sed ꝙ pꝛecise compellatur innuit hec litera, ⁊. j. de leg. iij. fideicommissa. §. si rem. Sed ille. §. si rem. ex honestate intelligitur, vt hic no. ⁊ ad hoc. C. de capti. l. cum postliminij.
1 ¶ Sed nunquid † instrumentum solutionis facere cõpellitur ⁊ sic liberare debitoꝛem: nam sicut debitoꝛ obligatur soluere ita creditoꝛ volentem soluere tenetur libe-
2 rare. ⁊ ideo cum creditoꝛ † recipit solutionem dicitur ipse liberari a vinculo quo debitoꝛem liberare tenebatur. s. de nego. gest. si pupillus. §. j. ⁊. j. de exerci. l. j. §. sed si ab alio. ⁊ ad maced. sed iulia. §. penul. ⁊ ar. j. de accept. l. j. ¶ Item hic paratus soluere pꝛoximus est soluenti. in aut. vt exact. instan. dotis. §. fi. ⁊ arg. j. de condi. ⁊ demõ.
3 iure ciuili. ¶ Item pꝛopter talem † oblationem tenetur reddere pignus. j. de pignoꝛa. actio. si rem. §. finali. ⁊. l. si aliena. §. j. ad quod demum tenetur soluta pecunia: vt dicta. l. si rem. §. omnis. Et ad hoc quod teneatur est. C. de suscep. l. j. lib. xj. ⁊ sic per istum modum compellitur recipere nõ tamen est pꝛecisa cõpulsio recipiendi, cum inuito non possit acquiri dominium. j. de regu. iur. inuito. ⁊ de donat. hoc iure. §. non potest. Arg. contra quia satis est debitoꝛi exceptione tutum esse, vt. j. vt in pos. leg. l. j. §. si debitoꝛi. ⁊. s. de eo ꝑ quē fac. erit. l. j. §. si reus. ¶ Item
4 not. † ꝙ ex hac litera quidam dicere voluerunt ꝙ iudex potest de parte condemnare ⁊ de parte omittere: qd nõ est verum, vt no. s. de arbi. qualem. §. dicere. Nec ob. hec litera: quia de sola parte litigatur, vt. s. not. ¶ Item si de toto litigaretur ⁊ iuxta finē cause offerrētur in parte oblata ⁊ deposita fieret absolutio. j. de iureiuran. iusiurandum ⁊ ad. §. fina. institu. de perpe. ⁊ tempo. actio. §. fina. pꝛo reliqua autem parte ſm quod natura cause exigit condemnabitur vel absoluetur, sic. j. solu. matrimo. si constante. §. fina.

Summarium.

1 ☞ Ista duo contineri debent in vino reddendo, scilicet quale ⁊ quantum.
2 Ubi competit remediū oꝛdinariū cessat extraoꝛdinariū.
3 Possum petere id quod mihi debetur, ⁊ si non extat estimationem eius.

VInum quod. ¶ Id est, quale. sic. C. de sum. tri. l. j. ibi: quam, idest qualem. j. de oper. no. nun.
1 l. j. §. potest. ⁊ subaudi quantū. nam † hec duo habent contineri in vino reddendo. s. eo. cum quid. ⁊ institu: quib. mod. re contrahi. oblig. in pꝛinc. ¶ Alij exponunt ꝙ pꝛo quia: quia enim vinum datum erat mutuū, ideo fuit petitum. ¶ Tertij dicunt idem vinū quod mutuatum est: sed obst. s. eo. l. ij. in pꝛinci. ⁊. l. cum quid. sed defendunt ꝙ reddendum cum mutuatum est idem pꝛopter omnimodam similitudinem in substantia qualitate ⁊ quantitate: hinc est ꝙ he res recipiunt functionem, id est repꝛesentationem mutuam. s. eo. l. ij. §. j. ⁊ sic quodcunqꝫ dicatur defendi potest. ¶ Et est notādum ꝙ mutuum petitur in libello. ¶ Per iudicem. dicunt aliqui, id
2 est officio iudicis quod falsum est: † cum enim certi condictio competat, vt instit. quib. mod. re contrahi. obli. in pꝛincip. ⁊ not. s. eo. certi condictio. non debet esse extraoꝛdinarium auxilium: vt. s. de edend. l. quedam. ⁊ de minoꝛi. in cause. ij. ⁊. j. ad carbo. cum sine. nisi dicas de officio quod vt mercenarium deseruit actioni pꝛoposite in libello, quod non solum bone fidei actioni deseruit: vt. C. depositi. l. iiij. sed etiam actioni stricti iuris, cum res aliter explicari non possit, vt. s. de oꝛig. iur. l. ij. §. post oꝛiginem. ⁊ hic ⁊. j. de condict. cau. data. l. iij. §. si liber homo. ⁊. j. de vi pꝛiua. l. creditoꝛes. ⁊. s. de rei vendi. cum solum. ⁊ instit. de perpet. ⁊ tempo. actio. §. fi. ⁊. j. de iureiurand. iusiurandum. ⁊ ad. §. fi. Uel dic per iudicem, id est iudice mediante: nam libellus datur iudici cuius officium circa illud consistit. s. de asser. l. j. ⁊ per iudicem aduersario: ⁊ sic intelligitur aut. offeratur. ⁊ arg. C. de litigi. aut. litigiosa. vel iudicis autoꝛitate datur, vt. C. de episcop. ⁊ cleric. generaliter. ¶ Cuius tempoꝛis estimatio. mirum videtur ꝙ estimatio queritur: cum certum sit aliud esse vinum quod petitum est, ⁊ aliud estimatio vini de qua queritur, vt. j. de nouatio. fundum. ⁊. s. de vsufru. si alij. §. j. ⁊ iudex super alio iudicare non debet q̄ꝫ quod petitū est. s. commu. diuidun. vt fundus. C. si a non compe. iud. l. si de pꝛopꝛietate. Respon. ꝙ estimatio rei non est quid extraneum a re cum ipsa insit rei: vt. j. de verbo. signifi. l. pꝛopemodum tantum quisqꝫ. ⁊. C. de consti. pecu. l. ij. ⁊. j. de verbo. significa. labeo ⁊ sabinus. Et ideo dicit lex ꝙ succedit pꝛetium loco rei. s. de peti. her. si ⁊ rem ⁊ pꝛetiū. ergo super omnino extraneo ab eo qd petitum est non pꝛonunciat iudex sed super pꝛetio vel interesse re petita bene pꝛonunciat, vt hic ⁊. j. de verb. obliga. cum stipulatus. in fine. ⁊. l. si fundus. sicut ⁊ quando petitur seruus post moꝛam moꝛtuus, vt. j. de verb. obliga. si seruum. §. fina. nam condemnatur in estimatione, vt. j. de in lit. iur. in actionibus.

in actionibus.§.fina.⁊.l.sequen.⁊ de condict.furti.in re furtiua.sm vnum intellectum.¶ Item obijcitur nōne lex dicit stultum iudicem qui cōdemnauit in estimatione rei petite ⁊ non in ipsa re:vt.C.de fideicōmis.liber.l.si. Respon.illud cū quis petit rem suā quā quis tenebat:nā seruus ille qui ibi legatus fuerat ab adita hereditate legatarij factus fuerat per legem.ff.de furt.a titio.⁊ de legat.j.si tibi homo.§.cum seruus.⁊ hoc ea ratione quia res nostras inuitis nobis aliquis retinere non debet.j̄.solu.matrimo.si filio.§.j.⁊.j̄.rerū amota.non enim.⁊.s̄.de rei vendi.l.non quasi.⁊ tamen ibi etiam non dicitur ꝙ sentētia sit nulla in estimatione prolata imo in inuitū qđ sit aliqua hic autem loquitur in re debita.

Summarium.

1 Herede seruo pro parte instituto cui domini sui nomine debita soluta sunt anteꝙ moreret:que actio cōpetit ad diuisionē eorū que recepit vt gestor a debitoribus.

Eius qui in puincia.

¶ Placebat.¶ In gloss.duab⁹ rationibus.
1 in fi.Sed hec † videtur tolli.s̄.famil.herc.veniūt.§.j.sed potest dici ꝙ ibi oībus heredibus facta fuit traditio hic autem vni.Itē ob.l.⁊ post rem iudicatā.§.j.eo.tit.sed ibi hereditario seruo hic iā libero:sed certe he solutiones non valent cū hec pecunia sit hereditati quesita vel heredibus hereditatis ex stipulatiōe vt ibi:multo fortius debet ex traditione queri,vt hic ⁊.C.per quas perso.nobis acqui.l.j.⁊.j̄.de acquiren.rerum do.ea que ciuiliter.imo sm quosdam etiam si sciuerint hunc heredem:queritur eis cum bona fide ⁊ contemplatione officij licet preteriti a bona fide soluentibus receperit.argu.dicte.l.cum quis.§.j.j̄.de soluť.quod non credo verum:quia hic non queritur ratione officij,sed ratione sui iuris.arg.C.de rei vendi.l.j.⁊ ideo debet in iudiciū familie herci.venire,licet post mortem quesita,vt.d.l.Potest dici sm Iaco.ꝙ datur familie herc.actio vt in contrarijs. Non obst.l.ista:quia hic culpa serui apud eum desijt stare,propter qđ agitur actio.nego.gest.vt.l.at qui natura.§.si libero.⁊ arg.huius litere que dicit peruenisset:quomodo ergo dicitur negotium cōheredū gestum ex ipso gestu qꝛ ipso negotio conseruantur,vt no.in.l.siue apud acta.C.de transactio.

¶ De condictione indebiti. Rubrica.

Summarium.

1 Pupillus qui accepit mutuum sine tutoris autoritate an soluens repetere possit,⁊ numero.4.
2 Restitutio hereditatis parit exceptionem heredi contra ciuiles creditores.
3 Vinculum naturale est indissolubile.
5 Legitima solutio parit liberationem ergo contrarium effectum id est repetitionem parere non potest.
6 Pupillus sine tutoris autoritate soluēs q̄ actiōe repetit.
7 Obligatio que ex testamento descendit quem effectum habet in exigendo.
8 Deportatus an habeat testamenti factionem.
9 Debitum ex testamento minus solenni solutum an repeti possit.
10 Minor an naturali iure debitum tantum soluens repetere possit.
11 Restitutio contra obligationem an tollit eam ipso iure.

Naturaliter etiā.

¶ Soluat.scilicet per errorem iuris,vt quia credatur ciuiliter obligatus:vel vt credo et facti,quia credatur contractus factus pro libertate qui factus erat in seruitute,⁊ hoc quia repetens vult lucrari ⁊ retinens qui mutuauit non damnari,nam hec conditio aduentitio lucro occurrit,vt.j̄.de regulis iuris.in re obscura.⁊.j̄.eodem.si non sortem.§.libertus.⁊.l.conditio.quod cum repetens id non faciat non debet conueniri:sic.j̄.de solu.in numerationibus.⁊.j̄.ad.l.fal.si pupillus.⁊ quando dies lega.ced.cum illud.secus vbi recipiens lucrum intenderet,vt.C.de iur.⁊ fac.ignoran.l.cum quis.cum similibus.¶ In fin.glos.⁊ est ratio.hec glos.male dicit:nam si ab alio accepit ⁊ locupletior est etiam ciuiliter tenetur,vt.j̄.commo.sed mihi videtur.in princi.si a tutore ⁊ locupletior est adhuc naturaliter tenetur,vt.j̄.de auto.tuto.pupillus.ij.respon.Sed posset intelligi in infante qui nec naturaliter tenetur si locupletior non est,vt.j̄.eo.ꝙ pupillus.sed naturaliter si est locupletior.Item in eo qui a tutore accepit ⁊ locupletior est,⁊ qđ dicit sine tit.alterius,is autem qui dedit authorari non potuit in re sua.¶ In glo.id est repetita prius
1 resti.⁊c.Sed quid † si pupillus accepit mutuum sine tutoris autoritate nec locupletior est ⁊ sic naturaliter tenetur:nūquid solutum repetet?Videť ꝙ nō,vt.j̄.ad le.falci.pupillus.⁊.j̄.de soluť.l.in numerationibus.⁊.j̄.ad trebel.si eius.in princ.⁊ argu.j̄.de nego.gest.l.iij.in prin.Sed dic si in contrahendo lesus fuit quia facilitate etatis per quā restitutionem tolletur:nam qđ factum in ciuili ⁊ efficaci actione parit exceptionē,id factum in natu
2 rali tollit naturalē.Vt † restitutio hereditatis parit exceptionē heredi dati cōtra ciuiles creditores,vt.j̄.de exceptio.l.exceptio.in fi.⁊.j̄.eo.l.fina.§.fina.ergo contra naturales creditores indulta tollet naturalem.Sed si in contrahendo non fuit lesus,vt quia accepit in causam necessariam ⁊ tamen non est locupletior non restituitur contra obligatum:vt.s̄.de minori.l.verum.§.item non restituitur.cum concordan.sed nec contra solutum con
3 tra † vinculum naturale qđ indissolubile est cum in eo non sit lesus.C.de in integ.restitu.l.fina.Et ideo cum mi
4 nor † soluit ⁊ queritur an possit repetere,dic quia aut soluit debitum vtroqꝫ iure,aut indebitum vtroqꝫ iure:aut vno iure debitum,aut indebitum.Si soluat debitū vtroqꝫ iure:si quidem legitime soluat vt cum tutore vel curatore si curatorem habeat,tūc qđ soluit eum liberat nec repeti potest:vtpote cum creditor sibi receperit debitum ⁊ ipse minor debitum soluat,vt.s̄.eo.si procurator.
5 secundo respon.cum si.nam cum talis † solutio pariat liberationem merito non pariet cōtrarium sibi effectum vcꝫ repetitionē,vt.s̄.e.l.eleganter.§.penul.⁊.j̄.eo.l.cum
6 is qui.in prin.⁊.l.si fideiussor.Si vero non † legitime soluit vt pupillus sine tutore cum curatorē haberet,tūc dic qđ si id quod est solutum extet poterit vendicari:si vero sit consumptum cedet in solutum ⁊ pariet liberationem nec repeti poterit,vt.s̄.si certum peta.non omnis.§.fi.⁊.j̄.de solutio.ꝙ si forte.§.fina.⁊.j̄.de autori.tuto.obligari.§.pupillus.Si vero soluat indebitum vtroqꝫ iure:si quidem legitime tunc communi iure per condictionem indebiti repetet,vt.j̄.eodem.cum indebitum.⁊ ita intelligitur.s̄.eodē.si procurator.§.fina.⁊.j̄.eo.l.fina.§.tutor.Si autem non legitime soluat,extantem vendicat,consumptam vero cōdicit,vt.s̄.si certum peta.non omnis.§.j.in princi.Si vero sit vno iure debitum ⁊ alio indebitum:si quidem est indebitum iure naturali sed debitum iure ciuili tantum,tunc dic quia aut tali iure ciuili tantū debetur ꝙ non habet effectum exigendi,vt est ex cautione exposita super mutua pecunia que nōdum est numerata,⁊ tūc si soluit minor dic idem per omnia qđ dixi.s̄.quando soluit vtroqꝫ iure indebitum:aut ex tali qđ habet effectū exigendi vt est omne qđ debetur ex testamento solenni,nam licet dicatur per glo.ꝙ id quod inde debetur iure ciuili ⁊ naturali debetur si solenne sit testamentum,si vero non sit solenne debetur ex naturali tantum,vt in multis locis not.tamen hoc ego non credo:
7 sed dico obligationē † q̄ ex testamento descendit tantūmodo esse ciuilem habentem tamen effectum exigendi:
8 ⁊ hoc apparet ex eo qđ si cui † ciuiles actus sunt ademptι,vt deportato in insulam licet retineat que sunt iuris gentiū,tamen amitā tam actiue ꝙ passiue tastamēti fa

ctionem: vt.j.de interdic.ꝛ releg.inter penas.ꝛ de testamen.eius.§.j.versi.in insulam. ꝛ de in integ.resti.si quis. §.eius qui.ꝛ institu.de lega.§.legati.ꝛ.C.de heredi.insti.
9 l.j. si ergo † debitum tale soluerit siquidem solenne fuit testamētum idem dicas per omnia quod.s.dixi quādo soluit vtroqꝫ iure indebitū. Si vero non sit solenne, tunc si errore facti soluit: dic idem per omnia quod supra dixi quando soluit vtroqꝫ iure. Si vero errore iuris solutum sit: tunc a maiore solutum repeti nō posset.arg.C.ad legem falci.error.ꝛ de iur.ꝛ facti ignoran.cum quis.si minor per beneficium restitutionis repetit. ꝛ ita aperte loquitur.C.si aduer.solu.l.si ita. etiam posset intelligi hec lex, si ergo hoc casu opponatur nonne restituto minore obijcietur compensatio vt restituta etiam aduersus obligationem pristinam: vt.C. si aduer.transactio.l.j.ꝛ.ij. Respond.non, quoniam ea obligatio est tantum ciuilis cui etiam obstat exceptio, scilicet non solenniter facti testamenti ꝛ sic non compensatur, vt.j.de compensa.quecunqꝫ.idem potest dici quando erat vtroqꝫ iure debitū sed tutus erat exceptione odiosa quo casu maior nō repeteret, vt.j.eo.qui exceptionē.sed minor repetet per restitutionem. Nec obstat qd posset obijci de cōpensationibus: nam cum obligatio restituitur in eum statum quo erat ante solutionem, ꝛ ante obstabat eadem exceptio, ꝛ nūc quoqꝫ obstabit ꝛ sic cessat compensatio, quia que-
10 cunqꝫ ꝛc. vt.j.de compensa. quecunqꝫ. Si vero sit † debitum naturali tantum iure, ꝛ solutū minor repetere velit, tunc dic quia si non legitime soluit extans vēdicabit cōsumptum: vel etiam extans legitime tamen solutum si repetere velit tunc necesse habet petere restitutionem, quo casu dicaut petit restitutionē cōtra solutū aut contra originem obligationis ex qua soluit, si contra solutum, tunc aperte dico cum aduersario etiam naturalis qua minor tenebatur restituatur, vt.C.si aduer.trāsac.l.j.ꝛ.ij. Et quod efficaciter ponit, poterit minori obtineri cōpensatio, ꝛ ita in veritate parum sibi proderit restitutio ſm qd probatur, de nego.gest.pretor.§.pupillus.ꝛ.j. quando dies lega.ce.tu illud.§.j.ꝛ.j.ad legem falci.si pupillus.ꝛ.j.de nouatio.hoc iure.§.penul.ꝛ de nouatio.l.j. Si vero contra naturalem obligationem ex qua naturaliter tantum restituatur, tunc dic ipso iure eum desinere teneri ꝛ naturalem in totum sublatam, quo casu nulla est obligatio que aduersario eius restitui possit cū in totum sit sublata, ꝛ sic non potest obtineri cōpensatio antiqua, ꝛ ita intelligitur hec lex. Sꝫ huic dicto obijcit:
11 non videtur hoc verum quia † restitutio contra obligationem non tollit eam ipso iure, licet contra eam inducat exceptionē, vt.j.de exceptio.l.exceptiones.ad fi. Respondeo ad hoc, quia vbi quis restituitur contra obligationē qua tenebatur ciuiliter ꝛ naturaliter tūc obtinet, prealleg.l.exceptiones. Si vero contra eam qua naturaliter tantum tenebatur, tunc ipso iure tollitur. arg.ff. ad trebell.si eius.in prin.ꝛ eo.titu.quāuis. Sed pro deo ad quid nitimur dicere ꝙ vbi esset naturalis sola ipso iure tollitur, cum ad hoc non possit obijci cōpensatio sufficiat si solum cōtra eam exceptio paratur, vt dicta.l.quecunqꝫ? Ad hoc respō. quia cum exceptio dicatur actionis exclusio, vt.ff.de except.l.ij.non potest restitutio petere exceptionē nisi cōtra eam demum obligatum ex qua competat actio: sed cum ex naturali sola non pariatur actio, merito nec restitutio contra eam induceret exceptionem. Expedit ergo vt dicamus eam ipso iure tolli quando sola est: idem posset dici quando quis restitueretur contra obligationem ciuilem ꝛ naturalem, contra quam tueri se poterat exceptio. vt posui.s.in obligatiōe mutui qd cōtraxit filiusfamilias minor, nam per restitutionē videtur tolli ipso iure obligatio illa, quoniam illa restitutio lege iuuatur, sicut.j.diximus in pactis que lege iuuantur.s.de pactis.legitima.

Cum is qui. ¶ In gloss. ratio. ibi: ꝛ facit.argu.s. eo.eleganter.§.j. Sententia Azon.est vera in casu legis.cum quis. quia est ibi ciuiliter debitum sine effectu exactionis non naturaliter: vel si naturaliter est debitum elisa est obligatio ope exceptionis ꝛ contrarie equitatis, ꝛ ideo non compensatur, vt.j.de cōpensa.quecunqꝫ.al's si dicamus repetitionem esse ad repetendum naturale debitum per errorem facti solutum videtur compensari.arg.s.eod.eleganter.§.j.sed melius est non posse repeti, cum retinens de damno ꝛ repetens certet de lucro, vt.s.eo.naturaliter.ꝛ.j.eo.si id quod dominus. ¶ Obligatam. efficaciter obtentu proximitatis sanguinis qd non est: vt.C.de iure do.l.mater.ꝛ.j. de administ.tuto.cum plures.§.penul.

Si in area. ¶ Faceret ꝛc.edere, vel interpretatiue: sed interpretatiue facit.j.eod.qui exceptionem.§.si pars. ſm primam solutionem que est ibi. Uel dic secundo etiam ex sue mentis proposito, id est animo soluendi non tradit: qui animus est.j.eo.qui exceptionē. §.si pars.nam actione personali tenetur heres: vt.j.de lega.ij.cum filius.§.varijs. ergo est debitor, vt de verb. signifi.debitor.cum concor. ꝛ sic tradit animo soluendi etiam cum totum indebite tradat propter sibi competentem intentionem condictio datur: hic ergo non est animus soluendi ibi sic, ꝛ.j.de impen.in reb.dot.fact.quod dicitur.§.penult.in casu enim huius legis constat hunc possessorem non esse debitorem, vt instit.de actio.§.j.

Summarium.

1 ¶ Peculium profectitium est patris iure pleno.
2 Tam filius creditor ꝙ filius debitor peculij sunt peculio profectitio obligati quod habent sibi a patre cōcessum.
3 Peculium profectitium post mortem patris venit inter fratres conferendum ꝛ cōmunicandum.
4 Per filiuꝫ queritur obligatio patri sed pater per filium non obligatur.
5 Pater non potest in constitutum deducere suo nomine vltra quātitatem peculij obligationem filij.
6 Obligatio naturalis oritur tātum inter fratres in eiusdem patris potestate constitutos.
7 Inter patrem ꝛ filium obligatio naturalis tantum oritur, ꝛ quare.
8 Quando pater prelegat peculium vni ex filijs debitori fratris sui frater illi potest deducere ex peculio prelegato tantum quantum continet dimidia illius naturalis obligationis inter ipsos contracte.
9 Condictio indebiti equiparatur mutuo.

Frater a fratre. ¶ Pecuniam. scilicet peculij profectitij creditoris mutuātis in casu permisso: nō contra Macedonianū mutuatus ad sui peculij negotia explicanda. ¶ Si non minus. quo ad vtilitatem vel valorem. ¶ Peruenisset. subaudi dimidia pecunie mutuate: vel subaudi iure hereditario cum successerit Titius ꝛ patri ꝙ sit dimidia illius debiti, vel illius naturalis obligationis. ¶ Fuisset.cōtra debitorem. scilicet quesita patri per filium mutuantem: deinde ipsi filio vt heredi. ¶ Peculij. scilicet debitoris partē inequiualentem debito qui restabat consecutus quasi rei debentis dominus factus sit, arg.s.queadmo. seruit.amitta.l.j.ꝛ argu.j.de tributo.l.procuratoris.§.si plures. ¶ Quid debuisset. hic frater debitor ex contractu peculiari recuperaturū per adiudicationem peculij vel condemnationem contra coheredes obtentu peculij. ¶ Ita peculium.i.res peculiares. ¶ Ad quantitatē. eius peruenientis ad coheredes. ¶ Extraneum. creditorem. ¶ Prestandum. a se creditore eodemqꝫ coherede. ¶ In glo.hoc quidam.ibi: filij mei. scilicet debitoris tui. Item ibi: extinguat. scilicet peruentio partis peculij. Item ibi: est extincta iure successionis. sed certe aliud in obligatione qua pater de peculio tenetur que cōmensuratur peculio, ꝛ aliud in obligatione filio coherente, vt.j.de constitu.pecu.l.j.in fi.ꝛ.j.de peculio.l.si quis cum filio. ¶ In glos. in sex. ibi: non ciuiliter. id est iure pretorio. Item ibi: ꝙ est contra legem istam, scilicet ibi: pro ea vero parte. Item ibi: si non minus. ¶ In fi. glos. ꝛ post aditam.

aditam. Item cum ambo in poteſtate eſſent ſtatim ſunt
heredes, inſtitu. de here. ab inteſta. §. j. Item hec obliga-
tio non ſpectat ad filium mutuantem niſi obtentu pecu-
lij, vt. ſ. eodem. ſi non ſortem. §. filio. ⁊. j. de ſolutio. ſi quis
ſeruo. at peculium prefectitium res eſt hereditaria, vt
l. certum. C. familie herciſcun. per quod ante immiſſionẽ
fortius indebitum recipere dicitur. ¶ In fine gloſ. ex
propria. acquiſiuit mutuo. ¶ In gloſ. minus. ibi: ſm
quoſdam. partẽ vbi minus eſt in parte peculij ꝙ in par-
te debiti. ¶ In fi. gloſ. eiuſdem. argu. j. de act. ⁊ obliga.
l. obligationes. ¶ In fine gloſ. ex diuiſione. vel dic ve-
rius hoc ipſo ꝙ fuit heres. ¶ In fine gloſſe videtur.
vel dic adeo verum eſt onus eris alieni in peculium im-
minere, vt ⁊c. ⁊ ideo ſi partem peculij debiti ſit conſecu-
tus confuſione quadam obligatio naturalis eſt ſublata
quaſi ſatiſfactione vel ſolutione quadam: vel dic obli-
gationem ſublatam naturalẽ hoc ipſo videri ꝙ cõſecu-
tus ſit per ius hereditariũ partem peculij fraterni equi-
ualentem huic debito cui peculio hec obligatio inerat,
adeo ⁊c. ¶ In fine gloſ. conuẽto. ⁊ dicta. l. queſitum. §. j.
1 ¶ No. ad euidentiam † huius legis quinq;. ¶ Primũ
ꝙ peculium prefectitium eſt patris pleno iure, vt inſti.
per quas perſo. no. acquir. §. j. verũtamen ⁊ filius habet
aliquod ius in eo, vt dicitur. ſ. de minorib. deniq;. §. ſed
2 vtrum. in. l. nec eo. ¶ Secundum no. † ꝙ tam filius cre-
ditor ꝙ̃ filius debitor peculij obligati erunt peculio profe-
ctitio ꝙ peculium habebant a patre ſibi conceſſum, vt
3 patet in textu huius legis. ¶ Tertium no. † ꝙ peculiũ
profectitium poſt mortem patris debet communicari ⁊
conferri fratribus, vt. C. de collatio. l. ſi ex donatione. in
fine. ⁊. C. fami. herciſcun. l. certũ. quod eſt intelligendum
non communione iuris, quia illa facta eſt ipſo iure ſicut
communio aliarum rerum hereditatis, ſed cõmunione
facti: vt ſicut de facto aliquis filiorum defuncti tenet pe-
culium, ita de facto communicet, ⁊ ſic intelligitur predi-
4 cta. l. certum. ¶ Quartum no. † ꝙ per filium queritur
obligatio patri, ſed pater per filium non obligatur: vt
patet quia patria poteſtas eſt inuenta ad patris cõmo-
dum ⁊ non ad damnum, vt inſtitu. de patria poteſta. §.
ius autem. ⁊ ibi not. ſed ſi diceremus eum obligari per
filium iam verteretur in ſuum damnum qd pro commo
do eſt inuentum qd eſſe non debet, vt in. l. quod fauore.
cum ſimilibus. ¶ Item patet quia lex dicit: qd natura
5 debetur recte deducatur in conſtitutum, ſed pater † nõ
poteſt in conſtitutum deducere ſuo nomine vltra quan-
titatem peculij obligationem filij, vt. j. de conſti. pecu. l. j.
§. finali. ⁊. l. ſequen. ergo conſtat patrem pro filio natura-
6 liter nõ teneri. ¶ Quintum † no. ꝙ obligatio naturalis
tantum oritur inter fratres exiſtentes in poteſtate eiuſ-
dem patris, vt in hac. l. ibi: naturalem ⁊c. ⁊ inter patrem
7 ⁊ filium, vt. j. §. proxi. ¶ Sed que † eſt ratio qd natura-
lis obligatio tantum oritur inter patrem ⁊ filium ⁊ non
ciuilis? Reſpondeo, quia de iure ciuili filius reputatur
vna ſiue eadem perſona cum patre, ⁊ ideo ſicut pater
nõ poteſt teneri ſibijpſi, ita nec filio qui eſt vna ⁊ eadem
perſona cum patre poteſt ciuiliter obligari, vt. j. de fur-
tis. cum filio. at de iure naturali ſiue gentium filius cen-
ſetur alia perſona a patre, ⁊ ideo ciuiliter nõ oritur obli-
gatio, ſed naturalis tantum. Et dic ꝙ lex iſta vſq; ad. §.
legati. diuiditur in duas partes principales. In prima
loquitur quãdo frater exiſtens in poteſtate patris cum
fratre poſito in eiuſdem patris poteſtate cõtraxit: ⁊ du-
rat vſq; ad. §. queſitum. ¶ Secunda loquitur quando
pater contraxit cum filio quem habebat in poteſtate: ⁊
incipit in. §. queſitum. ⁊ durat vſq; ad. §. legati. ¶ At
prima pars principalis ſubdiuiditur in tres partes. In
prima ponit thema. In ſecunda queſtionem. In tertia
reſponſionem bimembrem ad queſtionem propoſitam.
¶ Tertia autem pars in qua ponitur reſpõſio ſubdiui-
ditur in duo membra, ſiue in duas particulas. In pri-
ma loquitur ſiue ratiocinatur circa partem hereditatis
qua ſucceſſit frater debitor patri ſuo: vt ſi pro medieta-
te ſucceſſit pro medietate repetat qd ſoluit tanꝙ̃ indebi-
te ſolutum. ¶ Secunda loquitur ſiue ratiocinatur cir-
ca partem hereditatis qua ſucceſſit frater creditor pa-
tri ſuo: vt ſi pro medietate ⁊c. ¶ At iſta ſecunda parti-
cula ſubdiuiditur in quinq; reſponſis ſiue dictis. In pri
mo ponit dictum. In ſecundo rationem dicti. In ter-
tio rationem rationis ſubauditam que non eſt in textu.
In quarto tria argumenta ad probandam rationem
rationis ſubauditã que non eſt in textu. In quinto con-
cludit ad hanc ſecundam particulam reſponſionis: que
concluſio oritur tantummodo ex duobus argumen-
tis in textu annexis. Hoc modo ſi debet defendi ratio-
ne peculij communicati cum fratre creditore Meuius
debitor extranei, idem Meuius vel per cautionem, vt
in verſic. igitur. vel per iudicium familie herciſcunde, vt
in verſi. idq;. longe magis debet idem Meuius debitor
fratris ſui Titij creditoris, ſed ratione peculij qd com-
municet debet Meuius debitor ſeruari indemnis per
fratrem ſuum Titium quando debitor eſt extranei, vt
in verſi. idq;. ⁊ in verſi. igitur. ſatis ſequitur qd predicta
obligatio naturalis aggrauat peculium, ⁊ onus eſt pe-
culij vt in ratione ſubaudita: ſi eſt onus peculij vt in ra-
tione rationis ſubaudita bene infertur, ergo naturalis
obligatio eſt ſublata vt in ratione aſſignata in textu, ſi
fuit ſublata naturalis obligatio que fuit inter fratres
contracta, hoc ipſo fuit ſublata ꝙ frater creditor par-
tem habuerit peculij Meuij debitoris equiualentẽ dimi
die naturalis obligatiõis, vt in rõne aſſignata in textu.
Si fuit ſublata naturalis obligatio pro dimidia ratio-
ne partis peculij qd habebat Titius creditor, vt in ra-
tione aſſignata in textu, ergo quicquid poſtea ſolutum
fuit datum fuit indebite: ergo condictio indebiti com-
petit ratione alterius dimidie ſolute Titio creditori, vt
in verſi. pro ea vero. ⁊ modo ſubaudies, aut verſi. igitur.
in fi. primi argumenti concluſionem que habet oriri pri-
8 mo argumento hac forma. Si † quãdo pater prelegauit
peculiũ Meuio debitori Titius creditor frater eius po-
teſt deducere ex peculio prelegato tantum quãtum con
tinet dimidia illius naturalis obligationis contracte
inter ipſos, vt in verſicu. adeo. vſq; ad verſicu. idq;. ſa-
tis ſequitur ꝙ predicta obligatio naturalis aggrauat
peculium ⁊ ſpectat ad onus peculij, vt dictum eſt in ra-
tione rationis ſubaudita: ſi predicta obligatio natura-
lis aggrauat peculium ⁊ ſpectat ad onus peculij, vt in
ratione ſubaudita ⁊c. dic vt. ſ. ibi, ſi eſt onus ⁊c. vel nil
ſubaudias in fi. primi argumenti, ſed hic in fine conclu-
das ex intentione omnium trium argumentationum
hoc modo, quaſi dicat: ſi Meuius debitor cõtra fratrẽ
ſuum Titium creditorem ratione peculij communicati
cum eo cuius peculij habuerat adminiſtratorem illo vi-
delicet caſu quando peculium nõ fuit prelegatum Me-
uio debitori, ⁊ hic Meuius eſt debitor extranei defen-
ditur per cautionem, vt in verſicu. igitur. vel per famil.
herciſcun. iudicium. vt. in verſicu. idemq;. ⁊ Titius cre-
ditor defenditur contra Meuium debitorem illo videli
cet caſu quando Meuius erat debitor Titij ⁊ quando
peculium prelegatũ erat Meuio debitori ⁊ non reman-
ſit commune per deductionem medietatis debiti illius
naturalis obligationis, quaſi dicat hucuſq;: ſi Meuius
debitor defenditur contra Titium creditorem ratione
peculij communicati cum eo, ⁊ ipſe Titius creditor ra-
tione peculij prelegati Meuio debitori defenditur con-
tra ipſum Meuium debitorem, longe magis debet de-
fendi Meuius debitor per fratrem ſuum creditorem in
eo quod frater Meuius debet ſibi ex illa naturali obli-
gatione quando non fuit prelegatum ſed remanſit cõ-
mune ⁊ partem dimidiam poſſidet Titius creditor, ſi
ergo frater Meuius debitor defendi contra fratrem
debet ratione peculij communicati cum eo, in eo qd ex
illa naturali obligatione que non fuit debet, ergo predi-
cta obligatio naturalis onus erat peculij, vt in ratione
rationis ſubaudita: ſi erat onus peculij ſequitur qd obli
gatio que erat inter ipſos hoc ipſo fuit ſublata ꝙ frater
Titius creditor habuit partem pecunie equiualentem
illi obligationi naturali, vt in ratiõe aſſignata in textu,
ſi fuit ſublata ⁊ poſtea ſoluit debitor, nihilominus quod
poſtea ſolutũ eſt indebite eſt ſolutũ, ⁊ repetitur per con-
dictionem indebiti, vt in verſicu. poſtea. ſed hoc vult di-

cere versicu.pro ea.vsqz ad.§.quesitum.¶ Secunda autem pars principalis que ponitur in.§.quesitum. ꝛ loquitur qñ pater cõtraxit cum filio subdiuiditur in tres particulas. Primo loquitur quando pater credidit filio quem habebat in potestate, ꝛ filius postea emancipatus soluit patri:in qua particula ponitur thema cum questione quando exiui. Secundo ponitur responso. Tertio ponitur ratio.Quarto argu.ad probandum rationem. ¶ Secunda particula loquitur quando filius peculiatus credidit patri in cuius erat potestate,ꝛ idem pater post emãcipationem de filio factam eidem,scilicet filio soluit. In hac particula primo ponitur dictum. Secundo ratio dicti.Tertio argumentatio ad probandam rationem. ¶ Tertia autem particula plana est. ¶ Quoniam quod indebitum datum sit.sed quomodo tam contrarie competunt actiones cum exigat dominium non translatum, vt.s.eodẽ.l.j.ꝛ.j.de furtis.eum.
9 §.ꝛ si iumenta.condictio autem† indebiti cum equiparetur mutuo,vt institu.quib.mod.re.contra.obliga.§.j. ꝛ exigit translatum, vt.s.de condic.indebi.l.indebiti.§. sed si alieni.ꝛ.§.sed si post.Respondeo fm Azo.indebiti datur ad possessionem indebite nomine dominij translatam in accipientem,que ꝙ sit tamen translata arguitur j.de acquir.posses.l.j.§.si vir.ꝛ.l.rem. que ꝛ condictio indebiti et datur cuius nomine facta est solutio, vt.s.de condictio.indebi.l.indebitam.condictio autem furtiua respectu proprietatis retente procuratori detur.Uel dic ꝙ hic loquitur cum falsus procurator recipit sciens indebitum, ꝛ erit casus illius.l.si vendidero.§.fina.ꝛ.j.de furtis.ꝛ dic vt ibi not.Uel dic ꝙ ibi bona fide quis receperit indebitum:ei igitur dominium translatum esse vt ad rem indebiti condictio competat,al's datur ad possessionem sed si mala fide licet cesset dominij translatio, vt ꝛ.j.de furt.l.falsus. tenetur etiam condictio.indebiti cum hodie furtum sit inductum vt etiam non translato dominio teneamur ac si eos dare appareat, vt instit.de actio.§.itaqz.¶ In fi.glos.etiam.si ei res non commiserit is qui agit, vt.j.§.non autem.

¶ De exercitoria actione. Rubrica.

Utilitatem. ¶ Cõditionis. seruilis vel libere. ¶ Uel quales.vtrum fidelis an infidelis: diues an pauper. ¶ Contrahamus. nos ꝛ nostra eis committendo. ¶ Naui imposuit:id est preposuit. ¶ Teneri. hic respicit omnem contractum cum magistro habitum: ꝛ dic teneri contrahentibus cum magistro obtentu magisterij. ¶ Cum sit.hec autem litera respicit eum solum qui sit propter personarum vecturam: ꝛ dic cum sit, scilicet interdum. ¶ Res patitur. id est opportunitas contrahẽdi. ¶ In glo.vt quia.ibi:incipere iter. vel id est breuitas temporis. arg.s.si quis cautio.l.ij.§.penul.

Magistrum. ¶ Quolibet. id est aliquo. ¶ Sit contractum.vel qr res ei commisse sunt: vel pecunia mutuata sub obtentu accusationis. ¶ Nauis.cuiusuis eorum commissio in res vetitas ledendo vel subtrahendo. ¶ Qui magistrum.ratio quare ex contractu habito cum magistro tenetur exercitor:sed non ex habito cum nautis. ¶ Magistri autẽ. quod sit magistri officium,nunc dicit. ¶ Emendis. scilicet pro naue. ¶ Hoc nomine. si emerit vel vendiderit. ¶ In glos.emendas.in fine.nam de emendis supponit. ¶ In glos. dicitur vector.ibi: ꝛ ita hic. hic continua qd hic, ꝛ sic.j.tit.j. ¶ In fi.eiusdem glos.vel poniť pro nautis qui suam mercedem petunt, vt ponitur.s.naute caupo.põponius.in fi.fm vnum intellectum.

Magistrum autem. ¶ Imposuisse videtur.concor.j.de doli excep.apud.§. mandaui. ¶ Quam in institore.proposito merci qui alium proponit.

Non autem. ¶ In causa habita cũ magistro: quasi dicat, ex communi negotio. ¶ Instruendam. personis conducturis nauem. ¶ Mutuatus est. ab eo qui sciebat nauem refectione indigere:vt.j.eo.l.fi. ¶ Fefellit.scilicet creditorem. ¶ Magister. asserendo ꝙ res sibi tantum constiterit:ꝛ ideo tantam pecuniam mutuam accepit ꝛ non erat verum. ¶ Quasi in nauem. no.hic, ꝙ de facili creditor in primi creditoris locum succedit, ꝛ arg.j.ad macedo.sed iulianus.§.vlti.ꝛ de cessione bonorum.l.j.ꝛ de priuileg. credito.si ventri.§.fin.ꝛ.l.seq.

Summarium.

1 ☞ Operarios nostros debemus alere.

Igitur prepositio. ¶ Respicit pn+cip.§. ¶ Idem erit dicendum. vt solutio ei facta liberet soluentem.j.de solutioni.l.qui hominem.§.si nullo. ¶ Et sic vt certa regione.argu.pro pactis que apponuntur in societatibus vt mercator ꝛ certis locis tãta pecunia data mercetur.
1 ¶ In fi.gl.qd.i.quia.ꝛ no.† ꝙ operarios nostros debemus alere.argu.j.de oper.liber.l.penul. ¶ In glossa sic ergo, ante versi.sed contra.ꝛ in auť.de here.ꝛ fal.§.non autem. ¶ Timet creditor.ꝛ no.qd si expressit talem eius animum credimus, vt.j.de supellec.lega.l.labeo.ꝛ.j.de acquir.rerum domi.per seruum.§.fructuarius.ꝛ arg.s. de relig.ꝛ si quis.§.pleriqz.

Si plures. ¶ In fi.glos.cuilibet.ꝛ in pluribus curatoribus bonorum, vt.j.de cura.bon.dan.l.ij.§.si plures. in procuratore est opinio,qd dic vt not.s.de procura.l.pluribus.sed quod idem sit in eis facit.j.manda.l.penulti.§.duobus. secus autem in pluribus delegatis ꝛ compromissarijs:vt.s.de receptato. item si vnus.§.fina. ꝛ.l.fin.ꝛ.j.de re iudi.duo ex tribus.extra de officio lega.c.vno delegator. ¶ In glos.seruãda communi., versicu.sed contra. qui incipit, sed hic hi duo.

Exercitorem autem. ¶ Obuẽtiones. No. ad vocabulum quo sepe vtimur. ¶ Filiusfamil'.an seruus.ex quorum contractu dominus tenetur fm legẽ s.nau.cau.sta.ꝛ ita.§.si filius.ꝛ.j.de furtis.si seruus nauem.ꝛ.j.§.si is qui. ¶ Tutoris autoritatem.in propositione magistri, sic ꝛ in procuratoris positione, vt.C.de procura.neqz.

Summarium.

1 ☞ Ubi contra vnum competit ordinarium ꝛ contra alium extraordinarium, electio est actoris.

1 **Est autem nobis.** ¶ No. qd † vbi cõtra vnum cõpetit ordinariũ ꝛ cõtra aliũ extraordinariũ,eligit actor: vt ꝛ.C.si tut.vel cura.l.fin. ¶ Contraxerunt.qui naulum debent. ¶ Aut ex locato.si ante nauem regendam locauit, vt.j.ad legem rho.l.ij.vel dic,id est ex conducto.

Si is qui. ¶ Diuide hunc.§.in duas partes principales.In prima loquiť quando exercitor qui exercet nauem est in potestate alterius liberi a vinculo alterius potestatis, ꝛ incipit ibi: si tamen.ꝛ durat vsqz ad.§.si tamen. Secũda loquitur qñ exercitor qui exercet nauem est in dominio alterius subditi vinculo alterius potestatis,ꝛ incipit ibi: si tũc. ꝛ durat vsqz ad.§.si tamen.Secunda loquitur quando exercitor qui exercet est in dominio alterius subditi vinculo alterius potestatis, ꝛ incipit ibi: si tamen. ꝛ durat vsqz ad.§.quãquã. ¶ Prima autẽ pars prius subdiuiditur in tres particulas.Prima loquitur quando pater exercitatoris vel dominus sciuit seruum vel filium exercere, ꝛ hoc voluit tacite vel expresse:ꝛ incipit in princi.§.ꝛ durat vsqz ad versicu.sed si. Et in hac prima particula ponitur dictum:ponuntur ꝛ due responsiones, ad duas tacitas questiones.Prima ibi: licet autem. Secũda ibi: ideo autem

ideo autem ꝛc. ¶ Secunda particula loquitur quando pater exercitoris, vel dominus sciuit seruum vel filium exercere, voluntatem autem suam non accommodauit tacite vel expresse, ꝛ incipit ibi: si tamen. ꝛ durat vsq; ad versicu. in potestate. ꝛ in hac secunda particula ponitur thema quoddam ꝛ questio ad quã subauditur respon. ponitur ꝛ subauditur dicte responsionis illatio: ponitur ꝛ Pomponij declaratio ꝛ approbatio. ¶ In tertia particula declaratur verbum potestatis positum in prima particula, ꝛ incipit ibi: in potestate. ꝛ durat vsq; ad §. si tamen. ¶ Secunda autem pars principalis subdiuiditur in duas particulas. In prima loquitur quando seruus peculiaris exercet nauẽ de volũtate filijfamilias tãtum, vel seruus vicarius de voluntate ordinarij serui tantũ in cuius filij vel serui ordinarij peculio est seruus exercitor nõ etiã de voluntate patris vel filijfamilias vel dominij huius serui ordinarij habentium hunc seruum exercitorem in suo peculio. Secunda loquitur quando vterq; suam voluntatem accommodauit tam pater vel dominus ꝙ etiam filiusfamilias vel seruus ordinarius qui talem seruum creditorem habebant in suo peculio, ergo. ¶ Qui exercuit. ad sui peculij commodum. ¶ Datur. ꝛ insolidum. ¶ Demum datur. insolidum voluntate etiam tacita. ¶ Actionẽ. hãc exercitoriam. ¶ Onerare. ad solidũ si sit exercitor, eum dominũ vel patrem.

Summarium.

1 ☞ Seruus negotiando quonam pacto obligat dominum ꝛ qua actione.

In potestate. ¶ Erit obligatus. al's de peculio huius serui. et dic super hoc. §. quia † seruus aut negotiatur in merce pe-
1 culiari aut exercet nauem. ¶ Primo casu aut ex voluntate domini declarata verbo, ꝛ tunc quod iussu locum habet. j. quod iussu. l. j. §. sed si mandauerit. ꝛ. §. si ratum. Potest tamen si elegerit agere tributoria. argu. j. de tributo. l. j. §. ij. Aut ex voluntate declarata actu ꝛ tunc nõ quod iussu sed tributoria, vt hic ꝛ. j. de tributo. l. j. §. sententiam. argum. contra. j. quod iussu. l. j. §. sed si subscripserit. sed plus operatur subscriptio ꝙ alius actus. j. quibus mod. pignus vel hypo. sol. sicut. §. non videtur. Uel dic ſm alios vtrobiq; posse per agentem vel qd iussu vel tributoria: aut ex patientia sola, ꝛ tunc non qd iussu sed tributoria locum habet, vt dicto. §. scientia. ꝛ quod dicitur neq; in peculiaribus mercibus ꝛc. supple tantũ voluntate expressa vel actu declarata. Sed ſm aliquorum sententiam intelligitur hec litera neq; in peculiaribus mihi volũtatem domini declaratam actu extendere ad obligationem solidi per actionem qd iussu: quorum opinio supra posita est. ¶ In secundo casu cum nauẽ exercet peculiarem si domini voluntate expressa vel tacita: dummodo ipsa liqueat, tenetur exercitoria insolidum si de ea non liqueat, tunc si sciente domino exercet tenetur hac actione ad modum tributorie, vt. j. eodẽ. si seruus. si ignorante tunc de peculio tantum. ¶ In fin. glo. scilicet expressa. vel dic voluntatem demum vel tantum quod dicit ad solidi obligationẽ, expone, id est in qua nõ deducit dominus qd sibi debetur, quasi dicat, tributoria vel solidi peculij tribuendi. ¶ Quãquam, actionem contra patrem vel dominum. ¶ Contractũ sit. occasione nauigij huius. ¶ Dominus. cuius voluntate exercebatur nauis.

Hec actio. ¶ Propter honorariam. exercitoriam. ¶ Minuetur obligatio. sed vbi suo nomine, tollit̃ obligatio magistri per exceptionem doli: sed vbi nomine magistri, tollitur obligatio magistri ipso iure, vt. j. mand. l. papinianus. ꝛ. j. de peculio. l. dominus. ꝛ de admini. tut. si minoris actum. ꝛ. j. de solu. modestinus. vbi de hoc. ¶ In fine glos. contra supra. vel dic aut exercet per communem magistrum ꝛ tunc obtinet. j. l. si tamẽ. §. sed si plures. aut per se ꝛ tunc aut simul, ꝛ tũc pro parte quilibet tenetur, vt. j. si tamen. in princi. ꝛ. j. nau. cau. sta. l. fi. §. si plures. aut quisq; eorũ solus ad commune compendium ꝛ alterius voluntate, ꝛ tunc obtinet hic. §. ꝛ sic inuicem sunt magistri. argu. ß. si certum petat. l. eius. ꝛ argu. C. de fabri. lib. xj. l. iure prouisum. ꝛ de duobus re. l. reos. ꝛ arg. pro soc. l. pe.

Si tamen. ¶ Per se. id est simul exerceatur ꝛ cũ omnibus contrahatur tenebitur solum ille cuius voluntatem exercuit: ꝛ ideo quia in precedẽte casu quilibet noluit. ¶ In glossa vt alter. ibi: conueniatur. sicut conuenitur exercitor pro magistro. ¶ In fine eiusdem glos. sed quid si cum vno ex his sit contractum? Respon. eum insolidum teneri ciuili, vt. ß. l. j. §. est autem. alterũ non sic vt hic, nisi forte insolidum ſm legem. C. quod cum eo. l. ei qui. ¶ He actiones. ꝛ ea que datur in exercitorem ex cõtractu habito cum magistro ꝛ que datur in dominum vel patrem exercitoris consentientem exercitio nauis.

Si eum. ¶ Idem, Mecum ages. si quid ex contractu meo per me cum seruo magistro tuo habito i mpetrare oporteret: vt si forte res vitiosas vendidi ei pro naui comparãti vel vt soluam naulum nauis. ¶ Cũ libero. magistro ex penis, vt actiones sibi quesitas tibi cedat. ¶ In glossa non solum. ibi: teneor. de peculio his qui cum eo contraxerunt. ¶ Item ibi: si seruus nauem. melius quia si hic seruus liber esset posset conueniri, vt ß. eod. l. j. §. est autem. ergo ꝛ dominus pro eo de peculio tenetur. ¶ In glo. quia hic seruus. ibi: ex conducto. que nascitur ex conductione operarum serui tibi locati per me. ¶ In fine eiusdem gl. vel dic ex locato. id est ex locatione per me tibi facta de seruo illo actione ex cõducto. ¶ Item si seruus magistro libero vel alterius, sed adijcitur si tamẽ mutuante me sibi prestare oporteat vtetur exceptione: quia cui datur actio ꝛc. arg. j. de doli except. l. dolo. cum concord. ¶ In fine glos. vt redhibitoria. vel dic ciuili cum magister est liber: preterea cum est seruus quo casu contra eius dominũ agitur de peculio ꝛ vtrobiq; cum eo agitur. ¶ In fine glos. at si. ꝛ. l. penul. ¶ Si vnus, cum magistro. cõmuniter proposito.

Ucius. ¶ In fine prime glos. scilicet vt sciat eum propositũ ꝛ ꝙ nauis refectione indigeat, ꝛ qd in eo loco poterat res refectioni necessaria reperiri. ¶ Eadẽ in glos. fere. ideo ibi propositus sit. huic est contra. ß. titu. j. l. j. §. sed si vt certus.

¶ Ad legem rhodiam de iactu. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Si cui de villa damnum debet emendari per commune ex statuto ꝛ pro hoc debeat collecta imponi, is cui damnum datum est an debeat contribuere.

Lege rhodia. ¶ In fine glo. scilicet damnum. Item † argu. ꝙ si cui de villa
1 debeat emendari damnum per cõmune ex statuto, ꝛ ex hoc debeat collecta imponi quod tenetur tribuere ꝛ ille cui damnum datum est, ꝛ argumen. j. de legatis. j. ab omnibus. §. si titio. ꝛ de condi. ꝛ demonstr. qui heredi. §. plautius. ꝛ de condic. inde. l. frater. ꝛ pro socio. cum duobus. §. quidam. arg. j. de auto. tuto. l. imperatores. ꝛ. C. de testib⁹. minus graue. ꝛ. j. de publi. §. ij. Sed quid si litigat cum villa de hoc damno, ꝛ interim propter expẽsas villa vult imponere collectam nunquid huic imponet? nõ credo, arg. dicte. l. imperator. de auto. tuto.

Si laborante. ¶ In glos. scilicet cum magistro. sed quid eum prestare oporteat.

Si conseruatis. ¶ Gratia parent. vt nauiget si res

moueantur ⁊ frangantur. ¶ Acceperit. si leuiande nauis causa iactentur tamen in eadem.

Cum in eadẽ. ¶ Si quidem omnibus. subau. ab his. ¶ Res deberent. no. rem dici debere. sic. C. de prediis. nauiculariorum. l. etiam his. lib. xi. ⁊. ĵ. de public. l. imperator. ⁊. ĵ. de iure fisci. ⁊. l. deniq̃. ⁊ argu. š. de nego. gest. qui aliena. §. vno defendente. ¶ Uisum est. scilicet exercitorem fieri. ℭ In fine glos. i. an pro rerum. ⁊ ante literam eque. subaudi, ⁊ ea que ⁊c. si nauis porro prestari debet quarum estimatio fiet ẜm qd empte sunt, vel fiet vt in insula illa vendi poterant nõ autem quãti vendi potuissent in loco ad quem deferebantur.

Nauis onuste. ℭ In fi. glos. id est natatores. ⁊ dicit ꝙ vbi quis tenet̃ personali respectu rei siue speciei quam habet, tunc quasi onus rei in ea repente liberatur, vt hic, ⁊. ĵ. si cui plusꝙ per legem falcid. l. j. §. fina. ⁊. C. de iure emphy. l. j. ⁊. š. de noxal. l. si ad libertatem. vbi autem nõ habetur talis respectus obtinet lex incendium, ⁊ institu. qui. mod. contrahi. obli. §. fina. ℭ In fine glos. scilicet quia res postea recuperauerunt deterioratas.

Summarium.

1 ☞ Si merces quas quis transuehendas accepit si deteriorate sunt cuius est periculum, an naute, an domini mercium.

Cum autem. ¶ Facte. qualitercũq̃, sed infra distinguit̃ in responsione. ¶ At ex priore causa. facta inundatione propter iacturam. ¶ Nunquid ⁊ adhuc. cõfert cuius res aspergine deteriores sunt. ¶ Sed distinctio. id est deterioratio. ¶ Adhibenda est. scilicet hic. ¶ Qz. pro quia. ¶ Facit decẽ. id est requirit pro singulis. xx. deperdi. x. ⁊ conferri. ¶ Damnum autem duo. quia in duobus deteriorate sunt res huius per asperginẽ, ⁊ sic valent. sol. xviij. ¶ Collationis sunt. id est duo sunt a quolibet proferenda pro. xx. non debet, ⁊ sic non conferunt. ¶ Sed, num ⁊ ipsi. sic grauiter damnificata. ¶ Oporteat. ⁊ subaudi, vtiq̃ quidem. ¶ Perdiderit. iactos. ℭ In fin. glos. tria queruntur, ⁊ ẜm hanc glos. fit transpositio litere, vt ibi, ante versum potest tamẽ ⁊c. ponat̃ litera, sed hic videamus, ⁊ legatur vsq̃ in fine. ⁊ postea assumatur litera potest tamen: que ẜm hanc glos. loquitur casu illo, ⁊ continuatur vsq̃ ibi: sed distinctio. ibi: incipit tertium dictũ. ⁊ subau. ibi: sed queratur an vtrũq̃ damnũ pati debeat deteriorationis ⁊ distinctionis locatio. ⁊c. facilior est litera ⁊ melior vt duo querantur in hoc. §. primum est, quod est in prin. ⁊ durat vsq̃ ad. §. sz hic, ⁊ ibi queritur secũdum ⁊ durat vsq̃ in fine. Et in prima questione respondetur ibi: sed defendendum. ⁊ respõsionem deter-
1 minat ibi: potest ⁊c. distinguendo an cessante † causa asperginis deterioratio contingit, ⁊ tunc vera est indubitanter responsio: aut ex causa asperginis vel alio modo per iactum, ⁊ tunc dubium esse dicit ibi: an ex priore. ⁊ ibi: nunquid adhuc ⁊c. sed hoc dubium tollit ibi: sed distinctio ⁊c. distinguendo aut minus est in damno ⁊ plus in collatione ⁊ tũc obtineat vt in presenti pretio cõferatur, vt ⁊ in princ. dixerat: aut plus in damno, ⁊ tunc cessat collatio ⁊ hoc vsq̃ ad. §. sed hoc ibi: autẽ queritur vtrum ⁊ sibi conferatur quando plus est in damno, ⁊ tunc cessat collatio, ⁊ hoc vsq̃ ad. §. sed hoc ibi: autẽ queritur vtrum ⁊ sibi conferatur quando plus est in damno quã in collatione ⁊ determinat̃ qd sic. Collige ergo breuiter aut ex alia causa qua iactus merces remanentes in naui deteriorate sunt, et tunc dominus mercis et frater presenti pretio, sed sibi nõ confertur: aut ex causa iactus, ⁊ tunc aut minus est in damno ⁊ minus in collatione ⁊ tũc idem, aut plus in damno ⁊ minus in collatione ⁊ tunc non confertur, sed sibi confert quasi quadã facta compensatione vsq̃ ad concurrentem quantitatẽ;

residuum autem recipiet aliorum collatione. Glos. aut ẽ tenet qd ⁊ ipse cõferat presenti pretio sed litera innuit qd id dixi. Uel dic ꝙ magis consonat equitati vt collatio fieri debeat ẜm pretium valoris tempore cõtractus licet postea deteriorate sunt nisi actus fuit in causa, quia tũc presenti pretio facienda est collatio non autem eo in quo erant ipsi iactus imo ⁊ isti collatio est facienda, vt dicit finis, secus si perempte essent. argu. š. eo. §. sed si nauis. ⁊ literam expone vt hic nota.

Nauis aduersa. ℭ In fine glos. ⁊ ita. ⁊. ĵ. qui potio. in pigno. hab. l. prior. §. j. ⁊. ĵ. ad trebel. deducta. §. j.

Q. Ui leuande. ¶ Oblaturi. subaudi. ⁊ certum est.

Summarium.

1 ☞ Ius seruari debet etiam circa euntes per mare.

Deprecatio. ¶ Direpti. id est deprecationem passi.
1 ℭ In fine glos. id est eorum. ⁊ dicit lex † ius seruandum circa euntes per mare.

Summarium.

1 ☞ Casus sequens notat culpam precedentem.

Si vehenda mancip. §. Si ea. ℭ In fine glo. adhibita. sic. ĵ. de iur. do. si is. Item
1 not. arg. ꝙ casus sequens notat culpam precedentem. ⁊ de hoc not. ĵ. de impen. in reb. dot. fac. ⁊ in totum.

Summarium.

1 ☞ Casus qui nautas excusant vt non teneantur.

1 **Idem.** ¶ Erit, si prior. publica † preceditio, malitia temporis, morbi acerbitas ⁊ vitiatio nauis nautam excusant a pena. ℭ In fi. glos. vt non teneatur. supplent si ⁊c. ⁊ respicit illud ⁊ remissa ⁊c. ℭ In fine glos. scilicet vt non. sed hoc not. ĵ. de verb. oblig. continuus. §. illud. ⁊ dic vt ibi not.

Summarium.

1 ☞ Locatio facta simpliciter, cum consueta mercede facta intelligitur.

Si conduxisti. ¶ Pro duobus militibus. sed de hoc fuit dubitatio: cum res conuenta debeat prestari pro tota naui. Idem etiam cum duo milia inferuntur etiam si pauciora intulerit: si vero conuenit prestari pensionem amphorarum solitam, ⁊ illa prestabitur ⁊ non pro tota naue. ar-
1 gu. † quia locatio facta simpliciter cum consueta mercede facta intelligitur, vt. C. locati. excepto. ⁊. š. com. pred. venditor. ⁊. C. de agric. ⁊ censi. l. dominus prediorum.

ℭ De institoria actione. Rubrica.

Quum. ¶ Actionibus. iure dominij non autem iuris prepositionis honorem. ¶ Quo institor. id est nomine institoris. i. quasi institor. ℭ In fine glos. id est si soluẽdo: vel dic eo defuncto. sine herede vel eo nõ apparente, ⁊ sic non est qui cedat actionem. argumen. C. de actio.

C.de actio.& obliga.l.j.

Summarium.

1 ☞ Quid interest inter procuratorem & institorem.

1 **Cuicunque.** ¶ Idem Labeo.sed cũ fuerit redditus no.† alium institorem & alium procuratorem esse, & aliter obligari dominium per vnum ꝙ per alium: vel dic in nomine non esse differentiam sed in commisso negotio, vt hic not.& facit.j.eo.in eum.§.j. ¶ Sed ex locato tenebitur. & tamen de pactione mercedis expressa nihil dicit.

Summarium.

1 ☞ Institoria non est proprium nomen actionis.
2 Is cui cõmissa est rei venditio potest habere fidem de pretio nisi ei sit inhibitum & nisi dolose versetur.
3 Quomodo intelligitur fides habita de pretio.

Non tamen. ¶ Quasi dicat, ideo fuerit contractum. ¶ Ex empto actione.vt tradam vel reddi debeam. Et no.† institoriã non esse actionis proprium nomẽ. ¶ Si ei,arre noĩe.que est argu.contracte venditionis,vt.j.de contrahen.emp. l.qđ sepe.& concor.j.de act.empt.l.ex empto. ¶ Contractum.per dationem arrarum. ¶ Presenti pecunia.arg.
2 ꝙ† is cui cõmissa rei est venditio possit fidem habere de pretio nisi sit ei inhibitum: vt hic & ar.s.de pact.l.cõtra iuris.§.fina.& l.sequẽ.& j.de excep.do.apud celsum.§.in hac. Et hoc nisi dolose in hoc versetur, arg.j.mand.l.si creditor.§.fi.& j.pro emp.qui fundum.§.procurator.ar. contra.j.de iur.fisci.l.si procurator.& C.lib.xj.de prediis vrb.& rust.l.eos.& j.de rebus eorũ.magis.§.illud. Sed
3 nunquid† intelligitur fides habita hoc ipso ꝙ res tradita est: qđ glossator dicit nisi cum decepit venditorem, vt.s.de pigno.ac.si quasi.& hoc no.j.de tributo.l.procuratoris.§.fina.& j.de contrahen.empt.l.quod vendidi.& institu.de rerum diuisi.§.vendite.sed certe in.§.vendite. dicitur ꝙ lege.xij.tantum qđ vendite res non fiunt accipientium nisi pretium sit solutũ vel satisdatum fideiussoribus vel pignore: postea per interpretationem additur qđ si fides habita sit seu fidem emptoris secutus sit venditor dominium rei tradite transit,qđ intelligitur,id est promissione emptoris, vt patet.j.de ver.signifi.l.satisdatum.& quorum leg.l.diuersum.§.legatarius. & arg.s.si cer.petatur.l.j.& no.Az.hanc expositionẽ in summa,de summa trini.circa princi.

Si ab alio. ¶ Sed & si procurator.no.ꝙ si procurator vel tutor preposuit ex contractu institoris teneor ac si ego preposuissem, & obligaretur per eum si accipiat mutuo in causam necessariam negotiationi in qua prepositus est,licet non probet creditor ad vnguem in id versum: vt.s.de exerci.l.fi. multo ergo magis ex mutuo dato procuratori vel tutori in causam similem teneri debeo per hãc literam. & no. Innocen.extra de fideiusso.qđ quibusdam.

Sed & in ipsum. ¶ In fi.gl. maxime.vel dic si habuit speciale mandatum solus dominus tenetur.arg.s.qđ cuiusq; vniuer.l.iij.§.j. si generale, tunc vterque.

Sed & si pupillus.

§. De quo. ¶ Scz ꝓposito negotiationi. ¶ Prepositi loco.no.per hanc prescriptionem nõ desinit esse institor, imo institori cũ per eum dominus obligatur non possit imputari culpa ei qui cum ipso contraxit vt sequitur, & ideo caute dicit non haberi prepositi loco: nõ autẽ dicit desiisse institorem esse. ¶ Proscriptum autem perpetuo. vt perseueret in tempore quo contrahitur.

Item si plures. ¶ Uno solo.sub. equissimum erit id seruari: ꝙ si non appareat tene qđ est.s.de exerci.l.j.§.si plures. ¶ Sed si cui.vel alicui contraheret.no.de vigore denunciationis,sic.s.de edendo.l.quedam.§.j. ¶ Permittere. scilicet possimus.

Et ideo. ¶ Quia teneret cõtractus quem cũ seruo tuo institore meo fecisti,vt & s.de exerci.l.eum.in princip. ¶ Competit.vt mercem tradam. ¶ Aduersus te.ratione pretij. ¶ Uel de peculio. scz ex conducto. ¶ Uicarij.actione mandati. ¶ Factus es.& ideo hoc in peculio computatur, vt.j.de pecul.quam tuberonis. §.finali. ¶ In glos.scilicet vel melius.quia non impedit emptionẽ ꝙ seruus sit tuus a quo emit: ergo cuz teneat tractus cum seruo tuo institore meo emeris, & ideo emptio institoria &c.

Habebat. ¶ Accipiendis.repete, hẽbas ꝓpositũ. ¶ Proposita actione.scilicet certi cõdictione ob mutuum accepisse quod probare debuit intendebatur propositum ad mercem,vt.s.eo.cuicunque.§.si ei.& s.de exercito.l.fi. ¶ Quasi.al's quãuis: & huic intellectui consonat Ioan.& Azo. Al's quasi: & tunc dic ꝙ probare non potui dolo aduersarij subtrahentis probationes,quod tunc me latuit, & hoc congruit tertio casui legis. ¶ In glo.qualiter.ibi: de rigore. quasi de eodem cõtractu sepius querendum non sit. ¶ Item ibi: expressit in agendo.& ſm hoc prius debet restitui contra erroneã electionem ne preiudicet & agere possit ac si nõ elegisset. ¶ Item ibi.§.actiones.& l.ex sextante.in prin.

Si quis. ¶ Competit.vt tradat quod vendidit. ¶ Simpleve.secuta euictione.

Si impubes. ¶ In glos.non ergo finitur. ibi: in hoc mandato. vel hic non erat res integra, imo vt institor aliquid fecerat.arg.s.de iudi.venditor.§.iudices. ¶ In fine eiusdẽ gloss. vel hic non mutauit institor statum: ibi autem sic: que mutatio ibi illud operatur, vt.j.de sol.si quis seruo. Nec obst.j.eo.l.eum.§.j. quia ibi dominus eodem vtebatur institore: quod hic non erat.s.in.l.eius.

In eum qui mutuis.

§. Taberne. ¶ Cum accepte.respicit quod implicatur in verbo etiam, vbi dicit: nedum tanꝙ a fideiussore peti ab illo patre,sed etiam institoria: & expone cum pro quãuis & dic,conuenitur vt fideiussor, quamuis speciem accipiat pecunie fideiubendo, id est fide sua esse iubendo: quasi dicat, in contractu mutui fideiubendo instituerit obligationem fideiusso.negotio taberne ex quo institoria poterat cõueniri, & sic videbatur inutilis quasi fideiusserit pro seipso,vt.j.de fideiussor.l.heres a debitore.§.seruo tuo. Sed certe imo pro filio qui hoc casu de mutuo obligat͂,vt.j.ad maced.l.sed iul'.§.interdum. vel dic ecõtra conuenitur institoria,ꝗuis &c.non quia vt fideiussor filij poterat cõueniri videbat͂ ꝙ nõ posset institoria, quasi hec ꝓuisio toleret institoriã qđ hic negat,quia abũdãs cautela nõ nocet,vt.C.de testa.l.testiũ.& hic no.

Seruus. ¶ In fi.glos.alicui.vel.i.de peculio vt fenerata sibi seruo cauit siue cautionem exponit.

¶ De tributoria actione. Rubrica.

Huius quoque. ¶ Licet. ¶ In fi. glos.vt si seruus.vel vt litera innuit dic ꝙ non extenditur app.mercis ad hos seruos huius negotia exercentes vt a merce mercatores dicantur, vt de verbo.signi.l.mercis. ¶ Scientiam,& nõ contradicit.no.de ꝓtestatione sic.s.de insti.sed si pupillus.§.de quo. ¶ In

si.glos.scz expressam. vel lege interrogatiue.

Sed et si. ¶ In fine glos.pro portione. quod magis credo insolidum teneatur.

Si seruus. ¶ Furioso,puto.secus ergo si non peruenit, quis et c. ¶ Tenebitur.ibi:non est locupletior habet vt furti.

Procuratoris. ¶ Dolus. qui propter iniquam distributionem fiunt domini rationibus. ¶ Debere. vt perdat priuilegium qd habebat in in actione de peculio.

Si vicarius. ¶ Actionem dandam.in dominum vice ordinarij. ¶ Vicarij nomine.considerari,vt serui mei. ¶ Cum si ser uus ordinarius ignorasset.supple etiam.q.d.non solum dominus ignorauit, sed etiam ordinarius. ¶ Paruiqz perdidit.in tributoria.et no.satis est in vno ledi:vt.j.eo.l. illud.circa prin.et sicut al's sufficit,si cui vel in paucis et c. vt.C.de nego.gest.tutor.

Si plures. ¶ In fi.glos.seruo tuo.quem sibi certo pretio vendidi.

Illud. ¶ Versi.quid tamen, dare debet.et vocabuntur creditores:vt.j.si cui plusqz per le.fal.l.j.§.cum dicitur.

Si cuius. ¶ Modinus,tributum sit.tribuere requisitus. ¶ Sed re comperta. minus tribuissem.not.dolosum dici qui sibi pre alijs satisfecit,qd non est al's.

Summarium.

1 An electio vnius actionis mihi preiudicet quin possim alia experiri.

Quod in heredem.

§.Eligere. ¶ In glos.no.regulam.ibi.§.varijs.sed de vna est ibi certus.l.de actione ex testamento quam pot

1 proponere etiam si res fuit testatoris. ¶ Circa † materiam autem distingue qd aut est vnum factum et obligatio vna est que duas peperit actiones : aut vnum factum obligationes plures que oriuntur ab ipso facto, et queli bet obligatio suam pariet actionem : aut sunt plura facta,obligationes plures actiones plures.Et si plures actiones , aut plures numero sed vno actionis nomine nuncupantur:aut plures numero et diuersis nominibus nominantur.Si est vnum factum vna obligatio et vnica actio que plura cognomina habet vt hac.l.de,eo cui cre ditum fuit in merce peculiari ex qua obligatione principaliter oritur certi condictio generalis vel specialis de mutuo que potest cognominari tributoria,vel de peculio qz iussu : si iussus interuenit , vel de in rem verso si in rem versum est,et tunc obtinet hec regula qz si quis egerit et eligendo vnam non poterit postea alia experiri vt in isto.§.eligere.et ad hoc.C.de codicil.l.fin.nisi in prima electione errore lapsus vel deceptus : tunc enim ad alteram deueniri conceditur, vt.j.quando actio de pecu.est annal.l.quesitum.et.j.qd cum eo. sed et si.§.fi. et aut.hab. in fin.j.respon.et.s.de in integ.resti.l.j. Si est vnum factum vna obligatio que duas peperit actiones obtinet,vt si quis egerit vna alia experiri non possit:exemplum optimum in tutela ex qua due possint actiones oriri,scz tutele finita tutela , et de rationibus distra. vt.ff.de contraria actio.tute.l.ij.quarum si quis egerit vna,altera tollitur, licet pluris fuerit in vna qz alia quia vna est obligatio:vt ff.de tutel.et ra.distra.l.j.§.de rationibus.Idem potest dici in alio exemplo circa testamentum in quo res mihi legata extitit,vt.ff.de leg.ij.cum filius.§.varijs.cum simi. Si vero est vnum factum ex quo plures nascuntur obligationes quarum obligationum quelibet suam generat actionem , considera aut aliqua illarum est in re penalis, aut alia persecutoria,aut alia illarum est mixta alia existente persecutoria vel penali : vbi vna penalis mera et alia persecutoria vna per alteram non tollitur , vt.s.de condic.furt.l.si pro fure.§.furti.et.j.de furt.si pignore.§. furti.et.j.comod.§.si seruus.et.j.pro socio.l.rei communis. nisi contrarie essent:vt.C.de fur.l.j.Si vero vna est mista et alia mere penalis vel persecutoria si sunt eiusdem generis vt ex contractu obtinet.j.vi bono.rap.l.j. Si vero sunt diuersorum generum et ex contractu obtinent leges comod.vnde queritur.j.de actio. et oblig.l.qui seruum. locati et condu.l.si colonus.aliter plura sunt,feci obligationes plures,et plures actiones numero,et vnius actionis nomine nominatur obtinet qz si quis egerit vna ad propositionem alterius redire non poterit:vt.j.de act.et emp.l.non est nouum. Si plures numero et diuersis nominibus nominantur:tunc si actum fuerit vna alterius exercitium et proposito non impeditur,vt.j.de excep.rei iudi.cum queritur.cum similibus.

¶ Quod cum eo qui in aliena potestate est. Rubrica.

Omnia proconsul. ¶ In fi.glos. que sunt.vel expone,id est per omnia,quasi dicat multis modis.

Sed an hic. ¶ In fi.glos.vt detrahatur. vel dic solus donator inter eos quorum non est mutatus status,sed si ponatur mutatus status debitoris, obtinebit hec litera.

Sed si ex parte. ¶ In fi.glo. inspecta.frequenter enim solet contingere vbi non modica portio contingit,concurrit et sufficiat solutioni eris alieni.

¶ Ad senatusconsultum Macedonianum. Rubrica.

Verba senatuscon. ¶ Etiam eos.id est in mutuum. ¶ Adhibuisset. inter ceteras causas sceleris. ¶ Prestaret.Macedo. ¶ Incertis.s.constitutis. ¶ Crederet.et credere se diceret.

Si quis patremfamil. ¶ Succurrendum.per restitutionem indulgendam contra obstaculum excep.postqz de dolo replicauit:et sic hoc remedio obtinebit. ¶ Qz.id est quia. ¶ Ea.l.in fi.nisi secuta consumptio sit.

Si filiusfa. ¶ In fi.glos.vt.j.eo. vel licet reconcilietur mutuum per.l.si a furioso.si certum pet.et.l.rogasti.in fi. ¶ Scientia filij.nunc obstabit patri, quasi hoc non intelligitur concessum ei. ¶ In fi.glos.se natusconsul.vel non hec,sed in fin.nam vbicunqz continuari potest si a filio creditori.l.mutuauerim.

Sed iulianus.

§.Mutui dationem. ¶ In fin.contra videbatur,quia.s.prouidit filior dum est in potestate : tamen morte patris sui iuris effectus est, quorum neutrum est hic , sed licet verba cessent , mens non cessat. ¶ Si filius,potestate. puta patris naturalis. ¶ Nunc neqz alterius.adoptiui patris,vt si est auus auo materno. ¶ Non mors.de qua verba scilicet faciunt mentionem. ¶ In fine glos.non dicas. vel dic qz desijt tuus esse pater:non tamen per hoc fit nomen eius bonum in eo qd contraxit tempore patrie potestatis.

Summarium.

1 Is dicitur esse successor qui per delegationem ius alterius nactus est.

Non solum.

Non solum. ¶ Proinde.no.† successorem dici eũ qui p delegationem ius alterius nactus est, siue locum stipulatus est, cum vterq; sciret acceptorem esse filiumfamil. ¶ Ignorauit tempore dationis. ⁊ ita potuit dator scire ab isto postulante vel econtra stipulator a numerante, ⁊ ideo obstat exceptio.ĩ.l.penul.q.d.aliter autem sciuit.

Proinde. ¶ Uersi.nõ tamen. ⁊ ideo q2 ⁊ ibi patre sciente filius negotiatur cessat mace.ergo si eo ignorãte locũ habebit:vel referas ad proximũ,q2 nõ videt vertisset vt prime dixi,ergo si pater ignorauit solutũ in propriũ debitum qd accepit ignorat, accepit enim senatusconsul.⁊c. ¶ In glos.i.in id qd.ibi: si perdiderit.ꝙ vt in rẽ prĩs verteret accepit. ¶ Qd dicit. in glos.quid ergo.ibi.§.j.in fi. ⁊.ĩ.de liber.agnos.si quis a liberis.§.non tantũ.⁊.§.eadem.⁊.l.macedo.

SEd ⁊ si paterfamil. ¶ In fi.gl.sed que est.Item dator pignoris non magis ex hoc vult esse debitũ, sed per pignus a securitate vult qd debetur, arg.ĩ.ad treb.titius. in fi.sed qui soluit vult se liberare,sed hoc esse non potest nisi sit obligatus,ergo hoc ipso vult esse obligatus:arg. ĩ.de acquir.here.is qui putat. ¶ In fine glos.id est siue. vel ibi:de condictione indebiti.

QUia naturalis. ¶ In fine. illesa. sed in illis est vulnerata.

TAmen si non. ¶ In glo.no. ibi: se emancipatũ. Respon.vt.C.eo.l.j. ¶ Item in fi.⁊ no. qd dicit non opposita:nam si fuisset opposita,postea non opponeretur.argu.ĩ.de except.rei iudi.l. duobus.⁊ de fide instru.l.fina.

¶ De peculio. Rubrica.

ORdinarium. ¶ Est autẽ triplex edictum hoc.i.triplex modus agẽdi ex edicto qd ex contractu habito cum alieno subiectis iuri nõ insolidum cõtra patrẽ vel dominũ tribuit actionẽ. ¶ In glos. ideo.ibi:nos cõtra.quantũ ad huius litere expositionẽ.

Si cum impubere. ¶ In gl.no. calum.ibi: quo ad omne detur.nõ deducto debito detur actio.Itẽ ibi:locupletatũ est.licet detur si locupletus est. Item in fine.argu.contra.ĩ.eodem.ex facto.⁊.ĩ.solu.matrimo.si cum dotem.§.fina.

Potestatis. ¶ In glos. id est non magis.in fine.⁊ sic cum vtroq; agitur,vt sequitur.

EX ea causa. ¶ In gl.q.d.ibi: questio ⁊c.⁊ ẽm hoc dic ex ea causa ex qua.i.ideoq;.

LIcet.

§. Si seruus. ¶ In fi.gl.sed cũ.sed ẽm hoc cessare debet conditio in persona fideiussoris:⁊ ideo dicit ꝙ hic condicit, quia filius condicere non potest,al's obtinet.s̃.de condic.inde.l.indebitum.

Idem scribit iudicati. ¶ In fi.glo. no. vel dic ꝙ hoc non cõtingit ratione nouationis que fit per sententiam:vt.C.de vsur.rei iudi.l.fina.

PEculium. ¶ Re enim nõ verbis. simile est qd dicit:ego enim nõ verbis queo prosperari:sed pro moribus nec honorem meũ esse deputo in quo meorũ deperire cognosco.xix.dis.esse.Itẽ ibi:ꝙ nõ est verum.ad hoc.ĩ.de statulib.si heredi.⁊ de furt.inficiando. §.qd furti. ¶ Sic remanent.vt.ĩ.de statulib.si decẽ heredi.idem in hereditate,vt in glos.super hoc verbo.

DEpositi. ¶ In fi.glos.si dicas. vel dic,id est in actiõe de peculio habetur ratio doli dominici vel paterni, quasi pater vel dominus. ¶ In glos. filij vel serui sit debitor. ⁊ ideo in peculio computatur, vt.ĩ.eo. quã tuberonis.§.fi.⁊ hoc innuit.ĩ.deposi.l.j.§.filium.vt petat satisfieri de peculio ⁊ solui quatenus dolo patris vel dñi actor fraudat⁹ est siue lesus: vt.ĩ.e.in bone fidei.

QUam Tuberonis. ¶ Uers.scire,res debet.q.d.scire debet quod tenet res in peculio nõ tamen est nec teneret in primis scire singulas res: nã etsi singulas res nesciat nihilominus in peculio erunt: dũ tamen dari permissurus esset si sciret.ĩ.eo.non solum. ⁊ ad hoc.ĩ.de acquirẽ. posses.peregre.§. quesitum.

NOn statim. ¶ Ar.ad eum qui dixit se donare filio vt non confirmetur nisi traditio intercedat,vt hic ⁊.ĩ.de do.l.siue emancipati.

SI norali. ¶ Repromiserit.donando ⁊ si pro libertate sua ei postea prestita per dominũ. ¶ Spectamus. que ex ciuili causa estimantur,id est vbi alter exigens nego.gest.tenetur. ¶ Ibi:deductio fiat.versic. eadẽ ⁊ in filiofa.ibi:liberari filiũ.liberat.i.obligatio non incidit vbi dominus ratum habet, al's condic.tenetur. ¶ In glos.sed in vicario. scz delinquente deducitur de peculio ordinarij:qd dominus ex dicto vicarij prestitit. ¶ In glos.dominico.i.negotium peculiare:quia ille dominicus debitor creditor peculiaris erat.

Quod autem. ¶ Uersi.Qz ita erit probandum.,vt in facienda ⁊ impuriter pecul ij venditio.non deducat ẽm qd seruus debet: ⁊ sic quatenus est peculium satisfacere compellitur creditoribus secum agentibus. ¶ Uersi. Ceterum si postea quid accessit. peculio, licet pretium habuerit ad ratam peculij venditor intra annum conuenitur. ¶ Nõ distraxerat.id est distraxerat contra venditorem. ¶ In fine glos. ⁊ tunc.vel deducet: quia cum imputatione peculij estimetur hoc debitum,vt.ĩ.ea.l. quod debetur cõputatur tanto minus esse in peculio quatenus domino debetur, ⁊ pro tanto minus respondebit creditoribus. ¶ Idem scribit,conuenire.omisso emptore. ¶ In glos. non est.ibi:in actione de peculio.vt.s̃.de his qui deiece.l. j.§.cum autem seruus.

QUis ergo. ¶ Qui socij possunt habere peculia separata:ergo est quis id est aliquis casus ⁊c. Uel interrogatiue lege: quis ergo ⁊c. modo volens ⁊ seruo se declinare ⁊ seruo dare.

SI seruus. ¶ Uersic.id vero,ordinarij serui.a me domino qui de peculio ordinarij conuenior agebatur, si de peculio vicarij conuenior.

CUi consequens. ¶ Dicto ꝙ d peculio ordinarij non deducitur quod vicarius debet:sed solum de vicarij peculio.

HInc queritur. ¶ Actum per creditorem ordinarij. ¶ Uicariorum.subaudi,peculio.

QUesitum. ¶ In gl.quo erat. iuxta finez.⁊ sic perpetuo obijcitur.simile fortasse. s̃. de do. l.fi.⁊ no.in l.j.§.ij.

SI ex duobus. ¶ In fi. gl. scz ab alio. vel dic manumisso interviuos libero esse iusso in vltima voluntate. ¶ Hoc autẽ. In fi.glo.actor. vel dic hunc.§.intellectum licet recedens ab altero herede dum per alterius conuentionem restauretur cõtra eum a quo recessit,nõ tamẽ preteritus status peculij qui erat tempore prime litis,sed presens qui est tempore secunde ex instauratione spectatur: hoc idem in emptore ⁊ venditore seruatur.ar.cõtra.s̃.de consti.id quod.§.fina.

AT cum. ¶ Dare seruo. libero esse iusso. ¶ In fi.glos.nõ est. sed illud in personali non in reali puto.argu. j.de lega.j.si certos.

SI creditor. ¶ Si seruo.In glos.scilicet agenti.ibi: vnum ex facto.§.sed si vno.

Seruum quem. ¶ Vendidi Titio. vt litera sit clara dic alteri Titio ꝙ cum quo cõmunem habebam: ⁊ dic me pretium peculij recepisse, vt.s.eodẽ.si ex duobus.§. fina.vel melius venditor sine peculio,vt.j.de contrahen. emp.quoties seruus.nam si cum peculio, peculium emptorem respiceret. arg.j.de regu.iur.qui actionẽ. ⁊ ideo etiam post annum tenetur cum de suo ⁊ non venditoris agat̃ preiudicio,vt no.s.e.si in emptione.¶ Cum Titio. quondã socio.§.vlt. ¶ In glos.s.de peculio.ibi:fructuarius obliget̃.pro precario ad patiẽdũ seruũ sibi operari.

DEposui apud filiũfa. ¶ Teneat pater.

Si nuptura. ¶ Liberandã esse.quasi ex hoc nihil depereat patri, cum certe ⁊c. ⁊ non habuit debitor qui exceptione petit se tueri.j.de libe.cau.l.obligatus. ¶ In fine glos.vt ea. §.transgrediamur. ¶ In fi.glos.nam ⁊ si. ⁊ fecit.j.solu. matrimo.si filio.in prin.

Stichus. ¶ Idq̃ ita. ꝙ de pretio Pãphili nõ deducatur qδ Pamphilus debet.¶ Ver.si Sticho.ordinario libero esse iusso.¶ Peculium.in quo solus est Pãphilus.¶ Proponatur.cum libertate agat ad peculium sibi legatum.

Seruo quẽ tibi vendide. ¶ Sine peculio. ¶ Versi.qδ quidem,verũ est.peculium meum mihi debeam computare.

PEculium nascitur. ¶ Id esse peculiũ.dũmodo dño permittente vel permissuro si sciret vt teneat in peculio.s. eo.quã tuberonis.§.j.⁊.ij.⁊.l.nõ statim.⁊.j.eo.nõ solum. ¶ In fi.glos.no.non.⁊ arg.s.eo.l.deposui.in prin.in solutione contrarij ad.l.in bone fidei.

NEc seruus. ¶ Debere.sc3 ciuiliter deberi inspecto iure ciuili.¶ Abutimur.⁊ dicimus seruo debetur factũ.i.cõtractũ cum seruo factum qui est facti,vt.j.de cur.furi.consilio.¶ Demõstramus. per illa verba quã infra ⁊ nõ restringimus obligationẽ ad ius ciuile.i.nõ dicimus ei deberi ſm iuris ciuilis obligationẽ.¶ Itaq̃.quia hec ciuilis ex qua actio nascitur nõ est serui cum seruus querat dño: qδ sibi quereret si liber esset si seruo debetur ab extraneis ⁊c.⁊ quia per seruum obligatio dño queritur ⁊ per seruum equitate pretoria obligatur,⁊ sic ꝙ seruus ipse debet eo nomine ⁊c. ¶ In peculium.id est peculio.

SI postea. ¶ In fi. glos.⁊ sic. ⁊.l.si ex duobus.§.penulti.⁊.l.si ex noxali.§.penul.⁊.l.sed in emptione.

QVi peculij. ¶ In fi. verisimiliter.⁊ ideo nõ donare cõcedit.

QVoties in ta. ¶ Teneatur. insolidum.

§. Si creditor. ¶ In fi.gl. id est nõdũ. sed ibi:quibus ab initio posset cõueniri quilibet: vt.C.si plu.simul vna sen.fue.cõdem.l.j.⁊.ij.vel hic electio vnius mero iure liberat alterũ:vt.s.eo.l.si ex duobus.in prin.⁊ §.nõ autem. ⁊.j.deposi.l.j.§.si apud duos.

Non tantum. ¶ Exigentem.a se.

Si seruus. ¶ Debet.id est postꝙ dñs esse desijt seruus debitor esse cepit. ¶ Que diximus vt legato dotis.not.dominium rei dotalis esse mariti.

Summarium.

1 ☞ Vehemens opinio non est scientia.

1 **LIbera.** ¶ In fi.gl.vt quia.⁊ sic † notꝙ vehemens opinio non est scientia, arg.s.de re iudi.l.si quis filio. ⁊.j.de aqua plu.arc.l.si tertius vicinus.§.penul.

EO tempore. ¶ In fi.glo.imo. vel dic qδ actor sciebat in peculio nihil esse:ibi nõ.ar.s.de cõdic.inde.l.in summa.⁊ simile no.in procuratore.C.de satisda.§.vlti.¶ Versi.neq̃ pecuniã esse.⁊ non obtinere predicta.¶ Quesitã.mihi per seruum.¶ Mea. quesitã,⁊ sic nec dominum nec me teneri.

EX facto. ¶ Cuius, peculij.vel seruo dic dominũ. ¶ Creditorũ. aliorũ,vel pro saltẽ.¶ Et an de peculio.tertia questio.¶ Priuilegiorũ.vt priuilegij,al's pferantur.¶ Rescriptu est.quia cessantibus priuilegiũ in id sub.ergo tutelam administrauit,certe pupilli ⁊ mulieris prerogatiua aduersus ceteros est seruãda.¶ Rescriptũ. vt pupillo cõtra ceteros priuilegiũ seruare qδ necessariũ est sibi,quia ⁊c. ¶ In fi.gl.licet suo.⁊ not.ex ɔctu etiam extranei,vt.j.de solu.l.filie in subsidiũ.vt ibi dicitur.

FIliosa. ¶ Predia plegauit. testator. ¶ Domini.testatoris. ¶ Eũ. legatũ. ¶ In fi.gl.nec ex sua psona.his quibus contra dñm cõpetit,vt.s.e.quoties.§.si.

IS cum quo. ¶ Exemptus,cũ ad iudicium ex mea vocatione veniret,⁊ sic actio mea perijt. ¶ Spectari.in actione quã cõtra te propono ex edicto,ne quis eũ qui in ius voc.est vi exi.ar.s.de ɔsti. pecu.l.id quod.§.j.⁊ hoc cũ iurare in litẽ volo vel quantum ad exactionẽ iudicis qui hoc respicit. ¶ In fi.glos. licet.s3 illud in actiõe de peculio s3 hic nõ est de peculio.

QVod seruus. ¶ Debet.ɔtra me de peculio serui agente.¶ Debetur.ſm Labeonem,vel alium quẽ reprehẽdit Paulus.¶ Velit.⁊ deduxerit super ea.l.fideiubet seruus apud dñm,sed nõ p dño nisi peculiaris sit creditor,vt.s.eo.l.iij.§.iul'.nisi ipse dominus consenserit expresse vel tacite quia ad vtilitatẽ domini hec fideiussio spectat, vt.s.eo.quoties.§.j.

SI filius. ¶ Ver.Iul'.cõpetit.quod est adite hereditatis tempore vbi pure relicta est libertas,vt.C.de cadu.tollen.l.j.§.in nouissimo.¶ Versi.ideoq̃, acquisita.etiam per dationem factam seruo.

¶ Quando actio de peculio est annalis. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Obligationes peculiares adeo adherent peculio ⁊ illud comitantur vt ad quẽcunq̃ peruenerit ⁊ hic de peculio teneatur:an ⁊ quando sit verum.

2 Emptor serui an tenetur de peculio.

PRetor. ¶ In anno.id est intra annum.i.annalis.i.p similicet,vt.j.de reg.iur.sunt psone.¶ Merito, alienatione. peculiari. ¶ Obligationẽ.peculio coherẽtem. ¶ Alienationis vel si cũ peculio.vel ponitur pro sed. ¶ Eius.⁊ peculiũ alij legauit:vel dic,liberũ.i.liberãdum per fideicõmissum,⁊ peculium eidem legauit. ¶ Cui le-
1 gatũ sit. sed nonne dicitur † ꝙ obligationes peculiares inherent peculio ⁊ comitantur illud adeo vt ad quemcunq̃ peruenerit peculium, et hic de peculio teneatur: vt.s.de condic.inde.l.frater.⁊.s.titu.j.l.si quis seruum. in prin.⁊.l.quesitum.§.j.⁊.ij. Sed respon.illud in successoribus vniuersalibus eius qui de peculio tenebatur qui representat defunctum.arg.j.de vsucap.heres ⁊ heredi

tas.⁊

tas. z in auf. de iureiur. qd a mo. prest. in prin. Et certum est aliqua iura heredibus z contra heredes competere que non competunt singularibus nec cõtra eos, vt. j. ad trebel. l. j. §. si heres. z de contrahen. empt. l. fi. sed nonne
2 emptor† serui qui est singularis successor tenetur de peculio, vt. s. titu. j. quoties. §. fina. z. l. z ancillarum. §. illud. z. l. si ex duobus. Respon. tenetur, nõ quia successor sed quia dominus, z quia peculiũ apud se habet: ergo non tenetur illa que dabatur in venditorem cũ illa sit annalis z de hac hic dicitur, sed tenetur vt dominus illa que perpetua est, vt. s. tit. j. si creditor. §. z si cum titio. ¶ In glos. scz si nominatim. ibi: si ex duobus. multo magis si peculium sibi reseruauerit. ¶ In glos. imo nõ. ibi. l. sisti. melius allegaretur. s. e. l. at cum heres.

Summarium.

1 ☞ Libellus quõ venit formãdus in actiõe de peculio.

Quesitũ. ¶ Annali actione. debet exprimere vtruz annali an perpetua agat. ¶ In gl. quõ. ibi: queniri nõ potest. sed qua actiõe admitti ad actionẽ de peculio eadẽ ad cõputandũ qd impẽsum est, cũ illud esse peculij censeatur, vt. j. ti. j. l. ij. §. ceterũ. ¶ Itẽ ibi: vel dic.
1 potest dici † ꝙ sic petunt: peto mihi satisfieri de predicta pecunia z parte quatenus versum est ex dicto contractu. ¶ In rem. z de residuo peculio eius z filij sui, vt institu. quod cum eo. §. preterea. z arg. j. quorum leg. l. j. §. quod autem. licet secus in tributoria, z de pecu. vt. s. de tributor. quod in heredem. §. eligere. quo casu iudex primo discutit an sit in rem versum, z si non est tunc examinat de pecul. act. vt dicto. §. preterea dicitur. z sic hic quasi nihil esset in rem versum examinabit an de peculio actio competat, z pronũciabit super ea eam nõ posse intendi transcursu temporis impediente, z per hoc tacite pronũciauit de in rem verso ad discutiendum actio. de pecu. veniatur: ergo super ea pronunciando z discutiendo tacite pronunciat super de in rẽ verso, z argu. C. de ordi. iudi. l. j. z de ordi. cogni. l. ij. que pronunciatio de in rem verso firma manebit.

¶ De in rem verso. Rubrica.

Si ij qui. ¶ Si pro quis. ¶ Tenẽtur. id est teneri possunt: scilicet si solidum in rem eorum sit versum. ¶ Cõuersum. in totũ potius ꝙ cum eorum filio z seruo preterijt, cessat forte de peculio actio. ¶ Perpetua est. id est esse potest ſm actionis naturam. ¶ Versi. certe. ibi: aliquo. cuius pecunia in rẽ dñi versa erat: vel melius, indistincte ab aliquo creditore peculiari. ¶ De peculio. z totũ qd in peculio erat pstitũ. ¶ Erat versum. quasi dñs debitor serui sit, z pro seruo vt dñi creditore. ¶ Solutũ. id est soluendum est: vel melius proprie ponitur queadmodum permittitur actio de in rem verso per actio. de pecu. ¶ Prestiterit. quia adhuc debitor manet.

Quod si seruus. ¶ Computari. quasi dñs debitor sit serui in ea quãtitate. ¶ In rẽ cõuertit. immediate siue mediate: veluti cum seruus zc. ¶ Aut meliorem. vbi necessario ipse impẽdit. ¶ Non deteriorem. quando vtiliter id prebet, vt. s. de pigno. actio. z. s. de rei vend. in fundo. si mutuatus. ¶ Cõparandam. necessariam familie: z cõparauit ex vna causa. i. ex conuersione vnius rei. ¶ Tam pecunia. numerata seruo vertere volenti. ¶ Quam vestis perijt. vt inter familiam diuidantur. ¶ Voluerunt. z eis abest qd vertere intendebant, forte non al's abfuturum.

Si res. ¶ Versic. si vero, vel alioquin. id est cessante ratihabitione. ¶ In glos. in necessarijs. ibi: modo. nam z tunc improbare non potest, vt. j. mand. si ijs qui negotia. z. s. de nego. gest. pomponius scribit.

Placet. ¶ Statim. immediate in peculio conuersa, z postea in rem dñi est expẽsa. ¶ Nũmis peculiarib9. i. nũmis acceptis peculiaribus negotijs explicãdis: alioquin ꝓ certe in rem versum, vt de in rẽ verso actio ꝓponatur: sed in actio. de pecu. huius tanꝙ debitor sit factus, dñi serui ratio haberi poterit.

Et ideo. ¶ Rem. id est pecuniam. ¶ In glo. vt. s. ibi: cõtra. sed hic nunquam in pecunia fuit cõuersum, ibi sic: z ideo ibi habere debet animũ dominũ obligandi, secus si habeat contrariũ animum. ¶ Illud versum. pretium numeratũ vel creditũ idem habeo.

Si vero. ¶ In fine glos. cogitur. vel nõ fuit daturus, scilicet dotẽ tantam in qua cõstituenda facultates z numerus liberorum consideratur, vt. j. de lega. iij. si pater.

Summarium.

1 ☞ Cum quis suscipit iudiciũ, actionis in alium competentis, an ipse obligatur z debitor liberatur.

1 Si pro patre. ¶ Iudicio susceꝑto. cum † quis suscepit iudicium actionis in alium competentis: aut suo nomine quasi debitor ipẽ, aut debitoris. Primo casu aut est actum vt nouatio fiat, et tunc debitor ipso iure perpetuo liberatur: vt. j. de solu. l. solutionẽ. z de nouatio. l. delegare. §. fit autem. z hoc ſm vnũ modũ. Aut non est actũ de nouatione, z tunc aut creditor sponte contra hanc suam proposuit actionem non deceptus: tunc liberatur debitor exceptione pacti, vt. C. de pactis. l. post venditionem. aut deceptus quia cõuentus se respondit heredem cum non esset, z tunc aut habuit animum defendendi verum heredem, z tunc liberabitur defensus hoc modo per exceptionem in factum, si tamen soluendo non sit defendẽs, tenebitur defensus, z eius exceptio elidetur replicationis remedio, vt. s. de interro. actio. qui ex parte. z. l. qui seruum. Aut non habuit animũ defendẽdi, z tunc nullo modo vnus debitor liberatur: vt ibi in. l. qui seruum. Si nomine debitoris, aut releuatur ab onere satisdationis per dominum, vt. s. de procur. filius. §. fi. z instit. de satisd. §. penul. z tunc non ex hoc dominus liberatur aliter ꝙ si per se metipsum iudicium suscepisset. arg. contra. s. de procura. plautius. z. j. de re iud. si se. in prin. Si autem satisdatione a se prestita, z tunc solus defendens astringitur z reus in factum exceptione liberatur que expirat illo nõ existente soluendo. arg. s. de procura. plautius. z. j. de re iud. si se. z. l. si procurator. z. s. de negot. gest. si liberto. z hoc ſm vnum modum. z. s. de interrog. actio. qui ex parte. Alij dicunt ipso iure liberari antiquum debitorẽ per hanc legem z. j. de solutio. l. solutione. sed humanior est precedens sententia z tutior. ad hoc facit. j. quan. appel. sit. l. j. §. tutores. z de hoc not. j. de administ. rer. ad ciuit. pertinẽ. l. iij. §. in eum. Idem tractat in fine glos. imo. vel dic aut filius se obligauit pro patre animo donandi, et tunc obtinet hic. §. aut pecuniam quam mutuo accepit vertit in rem patris donandi animo: z tunc aut accepit animo vertendi z obst. l. z ideo. §. plane. ¶ Sed ipse gerẽs. supple erogaui. ¶ Versum, creditoris. cui de in rem verso tenebatur dominus. ¶ Actionẽ. id est replicationem. ¶ Si fraudulenter. sciens eum perditurum.

¶ De compensationibus. Rubrica.

Vnusquisqz. ¶ In fi. debitũ compensabile vsqz ad concurrentem quantitatem.

Si quid a fideiussore. ¶ In glo. fideiussorẽ. ibi. l. lecta. vel dic idem z si non ratione more debetur vsura, dũmo

do postea vsurarius debitor esse cepisset sui debitoris. arg. ff. eo. l. idem iuris.

Etiam. ¶ In fi. pone exemplum. ff. de nego. gest. l. iii. §. j.

In cōpensatione. ¶ Contestata est. dum tamen possit liquidari subito, vt. C. eodē. l. fina. et sic de vno modo agendi transit ad alium.

Si cum filiofa. ¶ Solidum. qd filius debet patri. ¶ Debentur. per socium filii: vt. ff. de acquir. hered. placet. et no. q in primo casu debet alius q cui obiicit cōpensatio. Item in scdo debetur quedā compēsatio obiicienti, sz in. l. seq. erat inuicem debitū ab vtroq, et ideo fit cōpensatio ipso iure non autem hic. ¶ In glo. etiā si ex maleficio. ibi: est ratio. quātū ad hunc articulum. ¶ In fine glos. mala ratio. sed certe imo bona filio cōpensante: nā lex al's non cōpensaret patri debitum sicut nec solutionem reciperet.

Si ambo. ¶ Igitur, compēsare. i. compēsatione per legem facta vti valens. ¶ Soluerit. errant in soluto aut compensatio erat inhabita, et tunc nō repetit qd exsoluit: vt. s. de condic. inde. qui inuicem. aut ipso iure facta vt in prin. huius legis, et. ff. eo. cum alter. et tunc repetitur exsolutum tanq indebitū, vt hic: vel poterat fieri obiecta per hominem, et tūc potest repeti quia tutus exceptione fauorabili et perpetua erat vt arguit ex hac litera si quis igitur etc. et arg. dicte. l. qui inuicem. et ad rationem facit. s. de condic. indebi. si non sortem. §. indebitum. et §. adeo. ¶ In gloss. opposita ab homine. ibi: in maleficiis. et circa idem negotium vel contractum adhibitis vt fuit in casu huius legis, al's cōtra. s. de noxal. quemadmodum. §. fi. In vsu currente. ex mora. Te lesi. socium. ¶ Eadē glos. ibi: in ea. re. dolus ab vno et culpa ab alio cōmittatur. ¶ In glos. vt hic ibi: qd dicitur. §. penul. quoties opponere potest quia in quantitate cū debitor et creditor: vt. ff. de re iudic. miles. secus si agat qr noxali tenetur quia ei non adiicietur eo q seruum dare pro noxa eligere potest, institu. de noxa. in prin. et no. cōpensatio speciei ad quātitatem. ¶ In glos. ipso iure. ibi: proxi. respon. sed illud intellige vt ibi ad id et qd non fiat ipso iure patet. ff. vbi dicit cōpēsationē opponere potest. ¶ In stipulationibus. in glos. quia. ibi. §. si vicinas. melius ponitur. ff. de dam. infec. inter quos. §. j.

Cum alter alteri. ¶ Sine vsuris. ratione more fm quosdam fm alios etiā sine mora. et pro hoc et. l. sequens.

Idem iuris. ¶ In priuatis negotiis, in causa fisci. vt fisco non debetur vsura. ¶ Locum habet. vsq ad quātitatē inuicem nole sortis.

Quod Labeo. ¶ Destinata. id est opposita. ¶ In fi. glos. sic et. ff. ratio autem est, quia cōpensatio habetur mutua solutio, vt. ff. qui potio. in pigno. habe. l. si debitor. et. ff. solu. matrimo. si filio. in princ. et. ff. de here. vel act. vend. l. venditor. §. nominis. et sic quasi decetero non subsistat illa obligatio, non poterit obiici compensatio de ea.

Quecunq. ¶ In glos. que cadit super verbo non veniunt. dic non veniunt, vt. ff. soluto matrimo. insulam. §. penul. ¶ In fi. eiusdem glos. item ibi: nihil de cōpensatione, sed de doli loquitur exceptione: et recita quod not. in summa.

Pecuniam. ¶ Alio loco. an hoc quoq nedum sors petitur a me. ¶ In glossa, cuius interesse. in fine. vel in fi. l. sed quid in questione premissa: videtur non idem cum non debeatur ante sententiam super ea ferendam, vt. s. de eo qd certo loco. l. fina. et qd compensatur vtrūq oportet, vt. s. l. j.

Si cum militi. §. Cum intra diem.

¶ Iudicatus. Titio nouerit: qui Titius. ¶ Pridē. iam dudum. ¶ Illi. nunc agenti cōpensatio obiecta per Titium admittitur quāuis agens eam recusare nitatur, eo q est intra terminum iudicati aliud est. ¶ Enim. respōdet ei qd dicitur. s. eo. qd in diem. ¶ Eadem. l. in fine. ad pecuniam recuperandam et soluendā quo tempore modo non indiget, cum pecuniam solutioni paratā habere dicatur hoc ipso q habet actionē contra eum cui nunc fuit cōdemnatus, quā vice solutionis sibi remitti postulabat conuentus cui nunc agens nuper fuerat condemnatus. argu. ff. de re iudi. l. debitoribus. §. si qui tamen. et. ff. solu. matrimo. si filio. in princi. Item suum habet ex sua prouisione et nō tibi tuum etc. vt no. s. si aduer. so. l. j.

Summarium.

1 Cessionarius nūquid patitur compēsationem eius quod debet iura cedens ei contra quem agitur ex dicta cessione.

In rem. ¶ Conueniatur. suo nomine, vel eius a quo fuit factus procurator fm legem. s. de procura. seruum quoq. §. fina. et. l. seq. et. l. pater. nec sibi obest facta contestatio. s. eo. l. in compēsatione. ¶ Eadē
1 l. in prin. Sed nunquid † patitur compensationem eius qd debet iura cedens ei cōtra quem agitur? Respon. an cōmodum victorie est cedentis, vt contingit. s. de alie. iudi. mu. cau. fac. l. non solum. §. j. et tunc patiatur, vt argu. ff. de doli except. apud celsum. §. apud iul. Aut est eius cui facta est cessio, et tunc aut iura cedens cepit debere post cessionem, et tunc nō patietur cōpensationem ne facto cedentis in rem suam procurator factus careat proprio nomine, vt. s. de procuraf. que omnia. et queādmo. serui. amit. si parietem. et. ff. de appel. l. ab executione. §. j. ibi: aut si actor. et. ff. de edil. edic. ad res. in fi. Aut debebit eo tempore quo iura cessat, et tunc obstat distinctio. s. de procuraf. seruum quoq. §. fina. et. l. seq. Quidam tamen indistincte dicunt obstare exceptionem compensationis debiti anterioris, arg. ff. de regu. iuris. qd ipsis. et. l. his. §. non debeo. sed illud in exceptione rei coherēte, at hic ex persona siue persone coherentes, et ideo non sic debet obstare: vt. ff. de exceptio. l. exceptio que persone. ¶ In glos. vel acceptionē. ibi: potest procurator. ad quem non spectat periculum cessionis facte: al's secus, vt. s. de procura. in rem suam. vel subaudi, maxime.

Debitor. ¶ Publicam. id est reipublice debitam. ¶ Eorum. puta, administratorum. ¶ Compensatio peculii. concord. ff. de admini. tuto. l. siue. §. idem respon. secus vbi ex contractu serui dominus agit: quia tunc patitur compensationem totius eius qd debet seruus, vt. s. eo. si cum filio. ¶ In glos. vel dic. et. ff. de lega. j. si seruus. §. j.

Ob negotium. ¶ Condēnatū. eo q male se habuit in copia exercitu faciēda. ¶ Super eodē verbo. circa multa inferēda reipublice. ¶ Eadē. l. in fi. cum sit frumentaria pecunia. ¶ In gl. negotium. ibi: non cōpensat vt hic. sed cum hic cura sit munus publicum, vt. ff. de mune. et ho. l. j. §. j. non mādati agitur qd gratis suscipitur, vt. ff. manda. l. j. in prin. sed magis in factū erit agendum. ¶ Ibi non. vel istud ideo officiali a quo plus exigitur, ar. C. de epis. et cle. psbyteri. illud in priuato propriam blauam plus vendente.

Posteaq. ¶ Absentis cōueniatur. et is adiiciat compensationem quam dominus fecit fm vnū casum, fm alium subauditur, et is compensationem opponat iam factam a lege: sed si nec ab homine nec a lege facta

ge facta esset audiretur cum cautione de rato a contrario huius legis.

Id quod. ¶ Debet. debita peculiij tutor de suo non soluet, vt hic, sicut nec de suo eũ alet. ĵ. vbi pup. edu. l. ius alimentorum. in fi. sed certe hic non debent imo contra. q̃ debitum tutoris non soluetur de peculio pupilli inuito tutore nõ etiam si velit, vt. ĵ. de solutioni. l. pupilli debitor.

¶ Depositi, vel contra. Rubrica.

Depositũ. ¶ Auget positũ. id est obligationẽ depositi: vel dic ideo coniungitur deposito, ꝛ sic resultat depositum. ¶ In fin. glos. i. traditum. idem si non traditum, sed in conspectu eius res posita est custodienda eo patiente ꝛ consentiente. argu. s̃. nau. cau. idem. in princi. ꝛ arg. ĵ. de solutio. pecuniam. Idem si in domo eius eo patiente sit deposita quasi tunc sit tradita, vt. ĵ. de iure dot. si ego. §. j. ꝛ. ĵ. de acquirẽ. posses. quod meo. §. si venditorem.

Pretor ait. ¶ Quod ipsi⁹ heredis. ¶ In fine glos. vnde videtur. imo. §. plane. si depositi.

Merito. ¶ Suprascriptis periculũ. ar. cõtra ĵ. quib. ex cau. in posses. ea fulcimus. §. quid si duas. versi. hec autem. redditur etiam admissa inficiatione. ¶ Deponat. ꝛ sequatur inficiatio.

Que depositis. ¶ Cum capistro. id est capistratus.

Summarium.

1 Forma ꝛ lex idem sunt.

1 **Si conueniat.** ¶ Legem. i. formam. forma† enim ꝛ lex idẽ significat. ĵ. de verb. oblig. l. in cõuentionalibus. ꝛ. C. de offic. prefec. preto afri. l. formam.

Si quis seruum. ¶ Ex conducto. quasi cõduxerit quis operam pistrinarij in custodiendo seruum. ¶ Ego dñs. accipiebat pistrinarius. ¶ Ex locato quasi locauerim operas serui. ¶ In cõducto ꝛ locato. q̃ autẽ sit vtilitas in varietate predicta circa actionem nunc ostendit.

Idem Pomponius. ¶ Non video. i. nõ intelligo. ¶ Apud eum. q̃d qualiter cõtingat dicit. ¶ Fureret. id est furiosus factus esset. ¶ Pupillus sit. in quẽ dolus non cadit. ¶ Eius. depositarij. ¶ Extaret. res tamen in hereditate est: nam his casibus sine dolo res nõ redditur. ¶ In glos. i. ibi: nata actio. ꝛ hec vera.

Si apud seruum. ¶ Agam. depositi ex dolo etiã in seruitute commisso, ꝛ ẽm hoc dic al's competẽtes, vt l. aquilia ꝛ furti. vel agebam depositi ad rem ipsam quã habet ꝛ tunc dic cõpetentes rei vendicatione ꝛ ad exhibendum debere hac ratione qua sequitur. ¶ Non tantũ. versi. idem neratius. ¶ In glos. vel non est. ibi: in fi. qui ad hoc comprobandum inducitur. ¶ Versic. est autem. pro enim. ¶ Conditio depositum. que interdum apponitur. ĵ. eo. proprie sequestrum. ꝛ. s̃. de do. si oleum.

Summarium.

1 Voluntas ꝛ propositum distinguũt maleficia.
2 Qua actione tenetur secreta reuelans: ꝛ dicta testium reuelans qua actione tenetur.

Si quis tabulas. ¶ Si hoc animo, ꝛ ideo hoc

1 dicit: † quia volũtas ꝛ propositum distinguũt maleficia, vt. ĵ. de furt. qui iniurie. ꝛ. ĵ. de iniur. l. illud. diuulgaren-
2 tur: tenentur ergo † iniuriarum qui secreta diuulgant. sic. ĵ. de iniur. item apud. §. pomponius. ꝛ ẽm hoc intellige. ĵ. de furtis. sempronia. criminaliter etiam conueniri potest ẽm legem. ĵ. de fal. l. j. §. qui instrumentum. ꝛ de penis. si quis aliquid. §. instrumenta. proinde etiam qui secreta testium dicta alicui parti prodidit, vt. ĵ. de testib. l. qui sub falsa. ꝛ. l. ad hoc. ĵ. ad legem iul. pecul. sacrilegij. §. senatus.

Summarium.

1 An fur possit agere ratione rei quam surripuit.

Si predo. ¶ Ne teneatur. sed non videtur huius interesse rationem habe- ri, cum ex honesta causa non intersit: vt. ĵ. de furt. is qui. ꝛ. l. seq. ꝛ. s̃. ad exhiben. l. iij. §. si metum. sed illud in actione extra contractum, hic in actione ex contractu: nã nõ tibi tuum ꝛc. Vel dic in. l. is qui. loqui in actione penali, vt furti: ꝛ. s̃. ad exhibendũ loqui in actione preparatoria petitori, quod furi nõ competit, vel predicta licet possessorium possit competere, vt. ĵ. de vi ꝛ vi arma. l. j. §. qui vi
1 a me. ¶ Et dic † ad materiam huius. §. aut fur vel predo vult agere ex contractu per se inito super re quã surripuit vel inuasit, ꝛ tunc potest vt hic ꝛ. s̃. commod. l. ita vt si. ꝛ de iud. non ab iudice. ꝛ de pigno. actio. si pignore. §. si predo. aut cessante contractu vult agere occasione rei, ꝛ tunc aut vult agere penali cõtra furem qui sibi surripuit, ꝛ tunc non potest: vt. ĵ. de furt. is qui. ꝛ. l. sequen. ꝛ arg. ĵ. de reg. iur. l. cum par. §. illi. vbi de hoc tangitur in glo. aut agere de possessione, ꝛ tunc auditur tam contra inuasorem, vt. ĵ. de vi ꝛ vi arma. l. j. §. qui vi a me. ꝛ arg. ĵ. de furtis. inficiando. §. j. ꝛ. l. verum. ꝛ de exerci. l. ij. aut de proprietate vel preparatoria eius, ꝛ non potest, vt. s̃. ad exhibẽ. l. iij. §. si metum.

Si cista. ¶ Labeo autem. reprehendẽs Trebatium. ¶ Eodem. §. in fine. ipsum tamen as. ibi fuisse probare oportet ex generali regula, vt instit. de leg. §. non solum. ꝛ. ĵ. de proba. l. ei incumbit. nec iuramentum credo sufficere nisi dolus eius esset euidenter conuinctus: vt. C. vnde vi. si quando. ꝛ. ĵ. quod vi aut clam. semper. §. in hoc interdicto. ¶ In glos. vt arg. ibi. j. responso. vbi ignorantia non excusat, sicut nec. s̃. de pigno. actio. tutor. §. contraria.

Summarium.

1 Si res est penes plures deposita, an quilibet teneaẽ insolidum an pro parte.
2 Quando duo rei constituuntur, alter ex alterius dolo tenetur.

1 **Si apud duos.** ¶ Agi poterit. cũ res † deponiẽ apud plures, aut actum est vt sint plures rei debendi: ꝛ tunc certũ est quemlibet teneri insolidũ, ita q̃ vnius solutione alter liberetur, vt. ĵ. de duob. reis. l. eandem rem. ꝛ. l. ij. ꝛ sic intelligitur vno modo. s̃. commo. l. sicut certo. §. fi. ꝛ. l. seq. Aut non est hoc actum, ꝛ tunc aut est quantitas deposita, aut species: si quantitas tunc quilibet pro parte, vt. ĵ. de duob⁹ reis. l. reos. §. cũ tabulis. si species agit ad estimationem lesionis rei, ꝛ tunc aut ab vno tantũ facta est lesio, ꝛ tunc ipse solus teneẽ vt hic, ibi: ideq̃. ꝛ si alter ꝛc. ꝛ. ĵ. eo. depositi. aut ab vtroq̃ ꝛ tũc quia nisi insolidum dolus non cõmittitur quilibet insolidum tenetur. argu. ĵ. eo. si duo. ꝛ. ĵ. de verbo. oblig. l. eadem. §. j. ita q̃d solutio vnius alterũ liberet, vt hic, ibi: proinde si ambo. aut agitur ad ipsius restitutionem, ꝛ tunc ẽm glos. agitur pro parte contra vnum ꝛ non insolidũ: agitur etiam contra vnũ, vt. ĵ. e. si duo. ꝛ. ĵ. de ver. obl. l. stipulatio nõ diui. ꝛ in princ. huius. §. nã nõ potest dici q̃ loquatur qñ fuit actũ

2 vt essent † duo rei: quia tunc ex dolo alterius alter teneretur cum alterna fideiussione sint obligati: vt.j.de duobus reis.l.reos.in princi.⁊.l.penulti.qd negatur in versi. idemq; ⁊ si alter.⁊ ideo secunda sententia videtur vera. ¶ Liberantur. quod qualiter contingat ostendit tutor: quia solutione vnius alter liberatur vt premisit. ¶ Absolutus. quia dolo caruit cum vt ex proprio dolo conueniretur. ¶ Ad alium.qui dolum commisit. ¶ In glos. ⁊ sic ibi: indiuisibilis.vt equo, ⁊ similiter. ¶ In versi.sed si duo agāt.id est agere velint. ¶ Si vero. ⁊ sic deposuerunt vt agant.

Quod autem. ¶ Dolus. teneri eum actiōe depositi: nec exigitur vt res sit extincta, vt hic innuitur, ⁊.l.seq.licet agā nego.gest.vt no.C.de rei vendi.l.mater.

PLane. ¶ Culpa.id est dolo. ¶ Suam ractam. id est ad se reuersam, vel proprie vt quia vsucapta fuit per eum qui vendidit, ⁊ postea donata est huic heredi.⁊ sic not. ꝙ contra personalem non excipit de dominio sibi quesito: ⁊ ſm hoc est argumen.contra.j.eo. qui rem suam.⁊.j.de regu.iur.l.neq; pignus.⁊.s.de pignor.act. l.si rem alienam bona fide.⁊.j.de exceptio.rei iudica. ex sextante.§.latinus.

ET apud quem.
§. In sequestrum. ¶ De pluribus locis, alternatiue si velit. ¶ Faciendum sit.subaudi quare. ¶ Elegerant. vt veniant ad rem recipiendam. ¶ Interueniente. ⁊ tunc adibit pretorem vt Pompo. dixit ⁊ denunciabit. ¶ Raro redditur.forte venienti cū aduersarius est in euidenti calumnia ⁊ contumacia manifesta. ¶ Ei.soli.

SI hominem. ¶ Causam. potius. ¶ Defuncti.commisso extra contractum. ¶ Que ad nos.in quantitate. ¶ Quoties.⁊ ante priuilegium. ¶ Solet. haberi ratio.

QUod priuilegium.
¶ Depositariorum prelationis contra alios creditores factus est ab aliquo de creditoribus nūmularij pro impetratione decreti possidēdi ⁊ recuperandis bonis eo sumptu subduci.i.vii.

IN depositi. ¶ Agat. ad interesse rei deteriorate.

QUod seruus. ¶ Rectissime. etiam si dominus huic seruo volebat reddi. ¶ Ex bona fide.que est tam ex ignorantia cōtrarie voluntatis domini q̄ ex natura contractus. ¶ Culpe. quare domino inuito reddebat. ¶ Sabinus.hoc dictum in prin. ¶ Explicuit.id est exposuit. ¶ Addendo.⁊ tunc seruo recte redditum cū nec ⁊c. ¶ Potuit.⁊ debuit. ¶ Supplicari.dominū nolle reddi motus depositarius. ¶ Fecerit.scilicet domino. ¶ In fin.glos.hic Sabi.vel dic ꝙ ceterum aduersat ei qd dixerat quando iusta suberat ratio putandi dominum nolle no.depositorio: ceterum si non erat no.liberatur.

SI quis. ¶ Aduersus dominum.id est deponentem competit. ¶ Admissum.id est re contractanda, vel dic habere destinando.

SI plures. ¶ In glos.rem iudicatam.ibi: si in Asia.§.fi. vel expone ante rem iudi.id est ante moram, sic.s.commoda.l.iij.§.ij.

Summarium.

1 ☞ Paria sunt facere ⁊ pati.
2 Dolus non potest cōmitti nisi insolidum.
3 Officium minuit delictum.

SI duo. ¶ Soluenda est.a contrario, secus si alter soluendo nō sit. ¶ Quod si lancem. depositam apud defunctum. ¶ Passi fuerint.no.paria † esse facere ⁊ pati. ¶ Potuerint.singuli. ¶ Suscepissent.quo casu singuli tenentur ad interesse agentis propter communem dolum sicut ⁊ singuli ad restitutionem: ⁊ hoc sequitur
1
2 nam certe ⁊c.dolo.qui † non potest committi nisi insolidum.j.de verb.oblig.eadem.§.j.⁊ nisi, subaudi, certum est qd nisi ⁊c. ⁊ ideo ad rei restitutionē singuli tenentur insolidum. ¶ Plane.pro certe: licet verum sit eū de heredibus. ¶ In fi.glos.⁊ sic imo insolidum vt.ij.respon. illius.§. ¶ In glo.no.ibi: insolidum.ad rei restitutionē: condemnationem vero quia non restituitur. ¶ Eadem glos.ibi: condictio.furti.sed quidā idem ⁊ sic condicunt.
3 ¶ Conueniant.quia † officium minuit delictum: vt.j.de admi.tut.l.tres tutores.⁊.j.ad legē iul.pecul.l.sacrilegij capite.§.j.⁊.j.de publi.l.si multi. ¶ In fin.glos.vel etiā. sed quātum ad thema legis dic ⁊ non apud alium manente primo iudicio.j.de varijs cogni.l.j.§.fi.⁊.s.de iur. om.iudi.l.si idem.⁊.C.de senten. ⁊ interlocuto.om.iudi. auf.⁊ consequenter.

LUcius. ¶ Terminos. ⁊ potest esse depositum ⁊ nō esse idem, nam citra vinculū stipulationis non veniunt si fuit mutuum, sed si fuit depositum non veniunt vsure citra stipulationē: quia hic solum in bone fidei iudicijs est constitutum, ergo secus in stricti iuris. ¶ Sed contra bonam fidem.sed licet in actione bone fidei tamen possit officio. ¶ Pecuniā dedit.id est prestitit. ¶ In fi.gl.quis contractus vel que actio locū habeat.

DE spōsaliorum. ¶ Exhibeat.puelle. ¶ Non obsignatam.ea mente. ¶ In fin. glos.vt.j.⁊.s.eo.l.j.§.si pecuniam.

PUblia Meuia.
§. Lucius. ¶ Cuiusq; rei.al's libre. ¶ In fi.glos.vt si ille.vel forte ex qualitate persone: vt.C.de probat.instrumenta.⁊.l.in rem.⁊ de act.⁊ oblig.j.l.fin.

LUcius Titius. ¶ Possit. a domino.

QUintus Cecilius.
¶ Quibus. id est de quibus primum potero.

SI sacculum. ¶ Si ex permissu meo.tacito, vt.s. eod.die.§.j.vel expresso. sed actum fuit vt esset depositum quia non fuit nominatim dictum vt nō esset mutuum.

BOna fides. ¶ Sed eam equitatem iusgētium. qd est ius naturale ⁊ equū ⁊ pretoris que interdum originem inducunt. ¶ Intueamus.qd equitatem tantum complectitur. ¶ Ut nō distrahatur. id est nō separentur ipsa iustitia vel eius effectus. ¶ Ab vllius persone ⁊c.sed ipsa iustior est petitionē cōmunicat iustitie effectus. ¶ In fine glos.vt al'ij. vt.j.solu.matri.si maritus.⁊.s.de capi.dimi.tutelas.§.fin. ¶ In fi.glos.i. latā.vel dic proprie vt huius sit dolus, hic similis dolo.

QUod nerua. ¶ Culpam. vt si ex minima negligentia quis rem depositam deperdat. ¶ Uidetur. qd ostēdit per exemplum indubitabile. ¶ Curam.i.diligētiam. ¶ In fi.glos.i.dolo.⁊ ꝓbatur C.de vete.iur.enucle.l.ij.in prin. ¶ In fi.glos.q.d.⁊.j.ad trebel.l.mulier.§.sed em.sed hec litera arguit contrariū, ⁊ insti.quib.mod.re cōtra.obli.§.pe.nō ob.§.si maritus. quia loquit in culpa cōmissa in faciendo, hec de ea q̄ est in omittendo. Nō obst.§.sed enim.quia in deposito hec actio fingitur: aut in depositis sit diligens sicut in suis ⁊ non vltra, vt dicto.§.instit. ¶ In fi.gl.que abesse. ⁊ ita vno ex cōtrarijs remoto aliud subinfertur sicut ibi: aut est dies, aut est nox, vt.j.de verb.sig.hec verba ille.

Seruus.

SEruus. ¶Pecuniam. que apud te erat. ¶In deponendo. secundum Pisa. hoc ipso quod a seruo tuo numerata vel tradita, probas, si enim tuam probares pactum serui seruares: et sic facit vt habens a me causam vendicationis conuentus non possit referre questionem dominij. & ad hoc. j. pro donato. l. ij. & C. de nō nu. pec. l. j. versi. debiti. Alij contra & pro eis posset responderi huic legi ꝙ pactū erat de reddendo si ad certū tempus suam dominus probaret: nam & post tempus vendicat non officiente sibi pacto serui. Iaco. de arena.

¶Mandati vel contra. Rubrica.

1 An & quando is cui datum est cōsilium vel tertius contra quem aut in cuius perniciem datū est possit contra consiliarium agere.

MAndatum. ¶In fi. glos. ex hoc mandato. sed econtra est arg. j. eo. l. si fundum. & de verbo. oblig. si penam. ¶Nemo ex
1 consilio. distingue † aut is cui datum est consilium vult agere contra consiliariū aut tertius in cuius perniciem datum est cōsilium. Primo casu non potest, vt hic, nisi in duobus casibus. Primus est quando fraudulentum a contrario eius quod dicitur. j. de reg. iur. consilij. quod exemplifica. s. de donat. l. quod si cum scires. & j. de proxene. l. ij. Alius. j. e. si remunerandi. §. plane. In secundo casu aut cadit consilium in proprium nomen maleficij sicut est consilium quod pertinet ad corrumpendos seruorum animos, et tunc potest agere ille tertius contra hunc consiliarium actione que solet dari ex maleficio quod suasit: & tunc aut maleficium est secutum, & tunc non agitur. j. de furtis. si quis vxori. §. neq;. & de verbo. obligatio. l. sepe. & de iureiuran. item apud. §. scientia iuris. aut est secutum, & tunc aut contra facientem non est orta obligatio, etiam naturalis: vt si mandaui seruo fugere & is fugit, nec est ab aliquo apprehēsus quo casu seruus ex fuga domino etiam naturaliter non tenetur, vt. s. de pecul. sed si damnum. §. si ipse seruus. nec dator consilij tenetur. j. de furtis. qui seruo. in princip. & de furtis. is qui. §. si tu Titium. secus si fugitiuus de quo premisi fuit ab aliquo apprehensus: nam tunc dator consilij opem intelligitur prestitisse ei qui per apprehensionem furtum fecit: vt dicta. l. qui seruo. ij. responso. aut est orta, & tunc tenetur: vt. j. de furtis. qui seruo. §. item placuit. & l. si quis vxori. in princi. quod intelligitur quando al's facturus non erat qui cōsilium recepit etsi ante proposuisset facere: vt nota. j. de verbo. significatio. sepe. & institu. de obliga. que ex delic. nascun. §. opere. & sic intelligitur. j. de iniurijs. l. non solum. §. proculus. & ad sylla. & si certus sit percussor. & s. ad leg. aqui. liber homo. extra de homi. sicut dignū. & c. significasti. & l. si quis viduam. arg. contra. s. de ser. corrup. l. j. §. j. & ad predictam determinationem facit. j. de penis. aut facta. ij. responso. ¶In glos. mirabiliter. ibi: vt procurator. §. mandati. sed dic ꝙ mandator mandatum susceperat de his faciendis: vt. j. eo. si procurator.

PReterea. ¶Causa mādati. quasi dicat, in lite que oritur ex mādato. ¶Etiam illud. non solū quod infra lege precedente continetur. ¶Vertitur. considerandum. ¶Fieri possit. per mandatarium aliud facientem ꝙ quod mandatum est: & sic exemplum huius l. diligenter. circa princip. ¶Actio nascitur. mihi ad rem & tibi ad pretiū. ¶Cum illo. id est te remittere hac actione sequitur. ¶Reddita si nollit. scilicet remittere. ¶In glos. mutat. ibi: voluntatem meam. eo quod omisit emere. ¶In fine eiusdem glos. & secundum hoc dicitur, si nollit plus dare: illi vero si velit mecum esse actionem dum remittat illud plus vt premisit. ¶In glos. cum illo. ibi: teneatur mihi. & secundum hoc dic si nolit me agere contra ipsum quod est hoc ipso quod residuum non remittit illi vero si velit mecum esse, subaudi, & mihi contra eum, quasi dicat, ꝙ hoc totum videtur committi potestati aduersarij mei quod est absurdum: vt. s. de iuris. om. iudic. si idem.

Summarium.

1 Non potest quis inuito me conditionem meam meliorem facere.

DIligenter. ¶In fine glos. quia si emisti. & sic non po-
1 tes † me inuito cōditionem meam meliorem facere, & sic teneris quia non fecisti quod mandaui. ¶In fine glos. scilicet tu. vt. j. §. proximo.

SI remunerandi. §. Si passus. ¶Negotium suum.

Si tibi. ¶Non intererat. nec tua, sed tertij. ¶Credas. gratis. ¶Actio. quelibet sit mihi inutilis: vt. j. eo. si procurator. §. mandati. cessat eius, cuius interfuit erit vtilis. ar. C. de iu. do. l. ij. in prin. ¶Sum obligatus. expleto mandato. ¶Plane. id est an actio mihi contra te non expleto mandato, vt tibi contra me etiam expleto. ¶Interfuit. quo casu mihi contra te est actio. ¶Mandaissem. quo casu erit mandati cōtra me. ¶In fine glos. scilicet tantum. vel nil subaudi, vt sit bona exemp. vel dic subaudi, & alterius puta vt Titio. ¶Feneres. secundum P. & probatur. insti. eo. §. tua. in fi.

Apud Iul. ¶Versic. Plane. eum teneri si ei imputo cur a se non exegit.

Maurus. ¶Quantitatem dari. pro aduocatione. ¶Hic Maurus fideiusserat. vt fideiussor iudicatum solui inde contra eum sententiam exequente. Alij dicūt sententiam non exequendam contra eum, sed conueniendum ex stipulatione et cōdemnandum. ¶Quod erat condemnatus. vt fideiussor mercede illicita.

SI procuratorem. ¶Sed de lite. Alius est casus, & dic ꝙ procurator non exequebatur litem.

Si liber homo. ¶Redimeretur. per eum a possessore, et eū manumitteret. ¶Habere eū. manumissum. ¶Quia nullas habet. nam non tantum qui sine culpa, imo cedere non potest mandati. ¶Quod mandatum. quod si nondum eius interesse cessat.

IDemq;. ¶Quam bonam fidem. id est quam desiderat natura contractus qui est bone fidei: vel ꝙ quod ex bona fide, id est equitate contractus conuenit eum prestare.

Idem Labeo. ¶Sumptus reputare. concor. j. de an. lega. seio. §. fi. ¶In glos. hos sumptus. ibi: a tutoribus. §. fina. melius. j. de tutel. & ratio. distrah. l. j. §. si pupillus. In fine. ¶Fideiussores, & si sine. pro quāuis.

Generaliter. ¶Non potuit. ex sua persona sed fideiussor cui pactum factum erat ne ab eo nec a reo peteretur si aliquid intendens sibi faceret. versi. ¶Quod si, qua reus. ex sua persona.

Si fideiussori. ¶In fin. idem si creditor fideiussorem heredem fecerit: & hoc sequitur.

SI ei cui. ¶In glos. secus. ibi. §. si is. & j. eo. l. inter causas.

SI vero non. ¶Donandi causa. versic. ¶Plane. ibi: non acturos. suo nomine. versic. ¶Plane solutum. etiam sibi datam pecuniam. ¶Idē Marcellus, fideiusserit. & condēnatus sit in ea. ¶Actio. nomine proprio patri competens: & si condemnatus sit

filius vel diu in obligatione steterit cum patris pecuniariter non interesset, sed ex persona filij cuius interest etiã cessante iussu, ꝛ nihil in pecunia existente. ¶ Competere. credo contrario. ¶ Esse. id est duas partes tradi ex donatione. ¶ Triennio pretium. id est tertia parte pretij.

Si mihi. ¶ Non tantum. suo quis mandatu susceptor. ¶ Dedi. In glos. per actionem. l. cassius. agit. ꝛ de dona. si tibi. de denun. mandauero. ¶ In fi. glos. ex eo. cum post mutatam voluntatem cum volebam exigere. ¶ In glos. hec non videtur. hic expresse. Item ibi: ꝛ ignorantia reuocati mandati. in §. fin. ¶ In glos. defuncti. ibi: debuit. nam post mortem nil habet suum.

Idem est. ¶ In fine glos. ex stipulatu. nam modo nouiter queritur actio mandati heredi fideiussoris.

Si quis mihi manda. ¶ Respondisse. scilicet mandati esse actionem.

Si mandauero. §. Interdum. ¶ In glos. scilicet mãdatis. ibi: sed nonne hoc. scilicet factum a fideiussore. ¶ Ea. gl. in fi. item. non sunt eiusdem nature: quia prima est stricti iuris, secunda bone fidei.

Is cuius. ¶ In glos. imo videtur. ibi retinet propria quesita post confiscationem. ¶ Eadem glos. in fi. ꝛ not. confiscatum agere in iudicio esse, ꝛ tamen secus in bannito cui esse in foro ꝛ agere denegatur. ꝛ ad hoc. ĵ. de bo. dam. l. sed si alia lege.

Si mandauerim. ¶ Seruo tuo. q meus es creditor. ¶ Mutuatus seruus. cui creditoris nomine daret, sed in peculio haberet. ¶ Or si sic, nomine daret. ꝛ dedit mutuans vel seruus. ¶ Contra esse. quia ꝛ a te liberatus sum qui pecuniam meam acceperis. argu. š. ad macedo. sed si pater. §. j. ꝛ. ĵ. de dona. qui mihi. ꝛ ego teneor mandati, quia mandato meo seruus contractum iniuit, ex quo de peculio es obligatus. ¶ Alius quis. pcurator cuius, vel tu meo. ¶ Ipse seruus. tuus existẽs procurator, al's secus: vt. š. de compensa. l. debitor. ¶ Et hoc verius. quod in secundo casu dictum est, ꝛ in primo vbi est dictũ me non liberari, quoniam ꝛc.

Fugitiuus. ¶ Acquisiuit. que mea est et non furis. ¶ Eosq; Titius. quidã tertius vel forte fur. ¶ Titio. quasi domino serui.

Si curator. ¶ His. creditoribus. ¶ Atquin. egerit nulla habita cõtẽplatione. ¶ Ad absentes. estimarent presentes danda est, in curatore autem nulla: vt. ĵ. de cura. bo. dan. l. fi.

Sicut. ¶ Ita potest. per mandatarium. ¶ Et quidem. exemplificat illud renunciari.

Seu ob immanes. ¶ In fi. glos. vt accusationes. vel actio. ad quam fuerat exequendam institutus fuerat inefficax.

Inter causas. ¶ Mandatum. scilicet exequi. ¶ Competere actionem. procuratori exequẽti.

Non omnia. ¶ Sed cum seruus, quod si ego. cessante culpa procuratoris.

Si quis alicui. §. Si seruũ. ¶ Consistit obligatio. de manumittendo post mortem meam.

Papinianus. ¶ Ipso iure. sed exceptione: vt ĵ. quib. mod. pig. vel hypothe. sol. §. fina. ꝛ. š. de iudic. de qua re. §. fi. ¶ Suo nomine. soluit enim interdum suo nomine, interdum debitoris: vt. ĵ. de fideiussori. inter eos. §. j. ¶ Ideoq;. quia creditori adhuc salue sunt actiones. ¶ In glos. si hoc. ibi: doli exceptio. argu. š. de iudicijs. de qua re. §. fina. ¶ Quandoq;. cedi possunt, vt hic.

Si fideiussor. ¶ In glos. facit ĵ. ibi. §. penul. melius. l. ꝛ si cõsensum. §. j. ¶ Non male, sed obligatum in vtilitate prouenientem ex inutili rei obligatione. ¶ In fine glos. puta. ꝛ ad hoc. ĵ. de fideiussori. si quis postquam. §. fina.

Si hereditatem. ¶ Uersic. Et in summa, quicunq; contractus. Hoc autem casu fideiussor accipi potest pro eo quod est a debitoribus hereditarijs obtinendum: sed non pro eo quod alijs heredibus est soluendũ, vt. š. ad velleia. tutor. mandator autem tenetur etiam pro eo quod vltra vires habetur, al's est soluendum vt in fine: ꝛ ideo continua, ꝛ in summa vt breuiter dicam vbi mandator interuenit etiã quicunq;. ¶ Preterea vulgo. quasi dicat, non tamen nisi fideiussor interuenit ꝛ mandator, sed etiam alibi vt in exemplo sequenti.

Rogatus. ¶ In fine gl. que erat. vel si non erat: consumpta erat procuratoris non domini cum non esset actum domino dominium queri: vt. ĵ. de furtis. falsus. ꝛ ar. contra. ĵ. de donatio. qui id quod.

Summarium.

1 Debitum ex vna causa an possit nouari in causam mutui.

Qui negotia. ¶ Semissibus. cui dominus p suã epistolam consensit. ¶ Quesitum est. questio prima. ¶ Et an. questio secunda. ¶ Non esse creditam. id est mutuam. ¶ Item. qd non est simile. ¶ Iussero te. qui mutuum me rogabas. ¶ Pecuniam accipere. ꝛ accepit. ¶ Recepturam. quia fictio numeratione mea ad te intelligitur peruenire. ¶ Dedisset. ꝛ vendidit qui accepit. ¶ Eius fore. tanquam mutuam: ꝛ in proposito, quia in casu mutuum non est contractum, vt premisi. ¶ Ipsius periculo. quia eos cõsumpsit, vel quia in quantitate est obligatus. ¶ Fore procuratorem. id est
1 manere. ¶ Super eod. in princip. dic † ꝙ cum debitor rogat creditorem sibi esse mutuum id quod debet: refert aut est pecunie domini vt creditoris, ꝛ tunc postꝙ creditor consentit mutuum est, vt. š. si cer. peta. certi condictio. §. fin. ꝛ hac lege. §. nec huic. aut est debitoris, ꝛ tunc aut interuenit stipulatio nouandi animo ꝛ fit mutuum nouandi prima obligatione: vt. C. si cert. peta. si ex pretio. aut non, ꝛ tunc aut pecunia quam rogat mutuam parata est solutioni ꝛ fit mutua: vt. š. si cert. peta. singularia. aut non, ꝛ tunc non, vt hic, ꝛ dicta. l. si ex pretio. ¶ In glos. imo videtur. ibi: dum tamen extet. manens domini. ¶ In fine eiusdem glos. nec alia parata erat solutioni quam mutuam rogaret. ¶ In glos. qd non est. ibi: nisi extet. manens domini, vel parata sit solutioni. ¶ In fine glos. iure conuentionis. vel non iure conuentionis, cum ex interuallo fuerit hoc pactum, sed iure cõmuni ratione conuersionis in suũ vsum: vt. š. eod. ideq;. §. ij. simile. š. depositi. l. quintus. ꝛ ideo non dixit quantitatem cõuentam, sed vsuras quibus conuenit signando substantiam ꝛ non quantitatem.

Cum heres. ¶ Sub condictione. si alias partes emisses, que cum extiterit ex empto agi poterit. ¶ Ut. scilicet Seianus ꝙ emptio partium coheredum vel totius fundo. arg. ĵ. de in diem adiec. l. quod si vno. ¶ An heres. secuta emptione partium coheredum. ¶ Uendideris. partem tuam, an heredi meo: cum partes emeris coheredũ. ¶ An agendum sit. pro hac tua parte. ¶ Cum herede meo. licet emeris illum fundum. ¶ Sed ꝛ si mandati. propter predicta expedit queri, non autẽ propter prestationem: vel secundum alios hic soluitur questio vt mandati ꝛ non ex empto agatur

pto agatur, ꝛ si agatur mandati venient eadem que in ex empto: quod verum est vbi non esset extinctum mandatum anteꝙ expleatur. ¶ Agendum esset. posset agi vt potest in questione premissa in principio. ¶ In glos. questioni facte. ibi: enim ꝛc. sed illud allegādo dixit, nam principalis contractus est mandati. ṡ. depositi. l. j. §. si te rogauero. ¶ Ea. gl. ibi: ꝛ hec vera. vt agatur mandati.

Ita vt omnes. ¶ Emptorem esse. qui maius vult dare pretium ꝙ tibi ꝛc.

Hominem. ¶ Utilis. id est efficax. ¶ Spectatur. sicut in rerum natura, vel non homo promissus vt si non sit non recte agatur, nec in estimatione cōdemnatio fiet si sit, tunc recte agatur: ꝛ quāuis moriatur in estimatione condemnatio fiet, nisi forte ꝛc. Excipit a primo, aut per creditorem. Excipit a secundo ꝛ dic exciperet post contestationem, ꝛ tunc mortuus est, ꝛ sic refertur ad proximum vbi homo soluitur qui mortuus erat: vel dic, spectatur quanti tunc fuit vel postea pluris nisi per promissorem ꝛc. quia tūc quia spectat anterius tēpus, aut per creditorē cui fuit post litem cōtestatam oblatus sed non recepit non autem iterum petit, non spectatur prius tempus si pluris fuit.

Lucius Titius. ¶ Marcellus. est enim eorum, scilicet persone conuentionis et temporis. ¶ Reus cessauit. quia debuisset soluere ꝛ non soluit: vt. j. vt in possess. lega. l. is cui. §. cessatū. ꝛ arg. j. solu. matrimo. l. facere posse.

Si pro te presente. ¶ Fideiusserim. ꝛ soluerim.

Qui mandatum. ¶ In fine glos. pecuniam. nomine suo qui mutuauit.

Si mandato. ¶ Uer. Qd mihi. ¶ Ab eo. debet. ¶ Stipulatur. quia tunc mandati tenetur. ¶ In glos. al's tuam. vel si habes tuam, dic ꝙ ex hoc videatur me non posse reconuenire si non exegi tuum debitorem quasi mea non interesset: sed remouet hic cum damnificer quia mihi debitum non habui.

Si quis. ¶ Plurium causarum. id est ꝙ pluribus modis dissolui potest.

Iulianus. ¶ Si fideiussori. apud eā alterius creditricem.

Seruum Titij. ¶ Ego. non dominus. ¶ De iure euictionis. prout refert ad propriā partem. Ex persone. id est an iure euincere possit ipse Titius qui mandato meo vendidit. ꝛ de mandato, id est de actione mandati cui competebat ꝛ cōtra quē: prout respicis secundam partem, dic an possit euincere, vel contra authorem eius cui succedit de euictione agere. Et no. ꝙ in secundo themate de actione mandati non queritur: ꝛ idcirco quia rem suam sic perdidit mandati ꝛc. ne duplex damnum habeat. ¶ Non teneri. sed an qui mandauit ex empto contra suum venditorem aget? Respondeo sic, quasi res sit euicta, cum nec eam possit habere nec pretiū sicut ꝛ in sequenti casu dicitur. contra. ṡ. mandatarius fuit domino: hic autem mandator si alio iure rem suam esse credidit ꝙ esset, ꝛ ideo dicit contra. ¶ In fine glos. ad rem. ꝛ de inoffic. testa. l. fina. §. si tutor. ¶ In glos. imo videtur. ibi: procurator. vendidit: vel ibi de euictione non tenebatur, hic sic.

Fideiussor. ¶ Habebit. si non ex probabili soluit, al's secus vt hic nota. ¶ In fine glos. iuris. quod est verum quantū ad actionem mandati, sed quo ad condic. indebiti obtinet. ṡ. de cōdi. inde. in diem.

Qui fide. ¶ Cōuenire potest. actione mandati. ¶ In fine glo. id est mandato. ꝛ secundum hoc intellige. ṡ. eod. cum mandato. ¶ In fine gl. quid si. ibi videtur vt mandati teneris vt hic ꝛc. ¶ Eadem glos. ibi: inter adultum. melius dicit pupillum.

Summarium.

1 Si dominus agit vt manumittatur seruus, an pretium reddet quod de suo emptor prestitit.

Cum seruus. ¶ Mandatū est. rei integre. ¶ Si nihil. subaudi etiam, quasi dicat, non tantum vt emeretur mandauit, sed ꝛ vt manumitteretur. ¶ Nec. pro etiā, ꝛ subaudi secuta est emptione non manu. emptor. ¶ At venditor. actione ex vendito. ¶ Filium. hunc seruum esse huius domini vēditoris. versic. ¶ Si de si de suis nummis. ꝛ non de subministratis per seruum. ¶ Pretorem. actionem de peculio inducentem ex contractibus seruorum. ¶ In fine glos. id est extraneo. ꝛ. ṡ. eod. si mandauero. §. si hij quorum. ¶ In glos. vt vel. ibi: de peculio. ad vendendum. ¶ Item ibi: mādato agit. vt ematur. plus dicit Azo ꝛ Jo. ¶ Item ibi: sed hoc falsuꝫ est. vt sine pretio manu. agat. ¶ Item in fin. sed non videtur ꝙ seruus agere possit nisi quando suis nummis mandasset emi ꝛ manumitti, vt dicto. §. si
1 ab ignoto. j. de manumiss. l. iij. ¶ Sed nunquid † si dominus agat vt manumittatur pretium reddet qd de suo emptor prestitit? Respondeo, aut fuit actum vt manumitteretur gratis, ꝛ tunc nil reddet: vt. ṡ. eo. si vero. §. si. aut non, ꝛ tunc non nisi reddito pretio non reddetur. ar. j. de manumiss. l. iij. §. si ab ignoto. ꝛ quia esset iniquum duplici affligi damno. ¶ In fine glo. a seruo. si pretium nondum habuerit venditor vt ibi dicitur. ¶ In glos. vt manumittatur. ibi: vt dixi. pretio non soluto adhuc, vel si solutum esset, foret restituendum.

Si liber homo. ¶ Agi posse. per emptorem [illegible] ab ipso agente. ¶ Finge. respondet oppositioni ꝛ [illegible] emptor manumiserit suo facto perdit seruum, et [illegible] euictiōe poterit agere: vt de euict. si seruū cuius nomine.

Qui mutuam pec. ¶ Si literis. subaudi, maxime.

Non ideo. ¶ Explorari oportet. concord. j. de suspe. tut. l. iij. §. queri. ¶ Priorem litem. i. de tempore prioris administrationis. ¶ In glos. id est de nouo. ibi: sabbatinam questionem. argu. ꝙ finiatur. j. de tut. ꝛ ratio. distrahen. l. si tutor. in prin. ꝛ insititu. de excusa. tutor. §. item loco. ꝛ. j. de suspec. tuto. l. iij. §. si quis absfuturus. Uel dic aut fecit eum procuratorē dum absens esset, ꝛ tunc finita absentia fingitur procurator: vt. j. de excu. tut. l. lucius. aut hoc non dixit, ꝛ tunc non: vel breuius dic finiri vt innuit litera, instaurauerit.

Si precedente. ¶ Defendendas. iudicium suscipiendo. ¶ In fi. glos. al's. vel dic quodā modo: quia defuncti interesse defendi videt, vt. ṡ. de interrog. act. l. ꝛ quia. ꝛ instit. quib. ex cau. manu. possunt. §. ij. sed in veritate est heredis in quo defunctus representatur: vt. j. de vsucapio. l. heres. ꝛ hic etiam ꝛ in auf. de iureiurā. a morien. presti. ꝛ sic licet de rigore iudicium sit nullum, vt. ṡ. de iudic. de qua re. §. fin. tamen de equitate potest dici aliquod quasi factum nomine heredis quod nomine defuncti factum est ꝛ ratum heres habere potest, cum tale sit negotium quod heres facere potest: secus si tale esset negotium quod per heredem fieri non potest, quia tunc nec ratum habere posset, vt. j. de bono. posses. l. iij. §. penul. ꝛ cogitur habere ratum vtiliter factum, vt. ṡ. eo. si is. ꝛ. j. rem rat. hab. si sine. §. procuratori eius. lucius. sicut pignus conuentionale, vt priuilegium pignoris quod habet a lege.

Si mandato Titij. §. Paulus. ¶ In fi. glos. si extiterunt. sed illud in [illegible]

duobus reis, aliud in mandatoribus ⁊ fideiuſſoribus.

Paulus. ¶ Non videri. ¶ In fine gloſ. nec ergo. item ſecure facit qui ſtipulat. ſe obligat: vt. ſ. de preto. ſtipu. l. j. §. cautionales. ⁊ hoc debet videri ad ſenſum. ar. ſ. de reg. iur. ſemp in ambiguis.

Creditor. ¶ In glo. nec enim. ibi: l. fina. etiam de rigore: vt. ſ. depoſiti. l. j. §. ſi apud duos. ⁊. ſ. de fideiuſſorib. heres. §. ꝙ ſi ſtipulator. ¶ Si creditor. item arg. contra. ſ. de magiſt. conue. l. j. §. ſi inter. ⁊. ſ. ſi famil. furt. feciſ. dica. l. j. §. fina. ⁊. l. ſeq. ſed in lege. ſ. de peculio. quoties. §. ſi creditor. electio vnius alterum liberauit de rigore: vt. ſ. de pecul. l. ſi ex duobus. in princip. ⁊ §. j. in lege. de magiſt. conuenien. primo conuentus principaliter tenere illud in ſubſidium, ſed huius ſine ſubſidio: vt. ſ. eod. l. j. §. fina. Item primo conuentus nomine vnius ſerui ex eodem facto alterius ſerui nomine conueniri intendebatur, ſed hic contra diuerſos agitur.

Duobus. ¶ In gloſ. ita tamen. ibi: ſm Jo. de quibus tutoribus dicitur in. §. ſi tutor non geſſerit. l. j. ⁊. ſ. de admini. tuto. l. tutores qui poſt. §. in eum. ⁊. l. tres tutores. Uel dic in procuratoribus ſicut nec in curatoribus bonorum mandatorum ſit preſcribendum: vt. ſ. de cur. bo. dan. l. ij. §. fin. ¶ Eadem glo. ibi. §. paulus. ſed ibi dicit, ⁊ ſi non ſit actum quemlibet teneri inſolidum. ¶ Eadem glo. in fi. qd ſatis credo, ſecus ſi per dolum: vt. ſ. depoſiti. l. ſi duo. ⁊. ſ. de adminiſtra. tuto. ſi plures. ꝙ ſi geſſerint ⁊ tunc inſolidum tenetur quilibet ſi ſimul geſſerunt: vt. ſ. de manumiſ. teſta. l. ſi ita. §. queſtio. qd ſi diuiſim tunc tenetur quilibet pro parte: ſed his eſt arg. contra. quia non ex eo quod quis geſſit, ſed ex eo quod mandatum ſuſcepit quiſnam obligatur. ſ. eod. ſi vero. §. j. ⁊ ideo in officialibus dicas nil per auf. immutari. in alijs op. auf. de duobus reis. nam vitanda eſt correctio legum. in auf. quib. mod. natu. effician. legiti. §. generaliter.

Si inter maritum. ¶ In gloſ. a patre. id eſt non suppleuiſſet ⁊ non debet petere, cuius contrarium non fuiſſet poſtulaturus, vt. C. de ſolutio. l. penul. ⁊ de vſuris. l. ſi ea.

Lucius Titius. ¶ Pro patre. id eſt auo.

Summarium.

1 ☞ In actionibus contra filium intentandis filius habetur vt pater,

Quod filiofamilias.
1 ¶ In fine gloſ. directa. Nam † in actionibus contra filium intentandis filius habetur vt paterfamilias: vt. ſ. de iudic. tam ex contractibus. ⁊ de actionib. ⁊ obliga. l. filius. ſed nominata in intentandis per eum, cum regulariter nullas habet hoc iure, ⁊ quas habet raro exercet: vt. ſ. de actio. ⁊ oblig. l. filiusfamilias ſuo nomine. ⁊. ſ. de iudic. l. ſi longius.

¶ Pro ſocio. Rubrica,

Summarium.

1 ☞ Que nunc quis poſſidet non que antea poſſidebat poteſt quis ſe conſtituere poſſidere pro alio.

Societas. ¶ In fine gloſ. ſecus. ſimile not. ſ. titu. j. l. heredem. ⁊ eſt argumen. † ꝙ que
1 nunc quis poſſidet non autem que poſſidebat poteſt quis conſtituere ſe poſſidere pro alio: ⁊ argumen. l. quod in eo, in principio. Jaco. de arena.

Summarium.

1 ☞ An ſine poſſeſſione queratur dominium.

Quia licet. ¶ In gloſ. quia. ibi: quod meo. in princ. ⁊ argu. in eod. tit. communis ſeruus. ¶ In fi-
1 ne eiuſdem gloſ. ſed certe qd hic † dicunt eſſe ſpeciale vt ſine poſſeſſione queratur dominium, alibi dicunt eſſe generale: vt gloſſatur. ſ. de fundo dota. ſi fundum. dum tamen traditio interueniat que hic fingitur interuenire.

Ea vero. ¶ In princip. in gloſ. rerum enim. ibi: nec traditio. vt. ſ. de actione empti. ratio. §. ſi rem. ⁊ de acquir. rer. domi. ſeruus. §. incorporales. ¶ In gloſ. adeo. ibi: nomine accedentis. ſed certe hoc non eſt de caſibus in quibus datur vtilis, qui not. C. de actio. ⁊ oblig. l. j. ⁊ eſt etiam contra mentem huius legis.

Cum ſpecialiter. ¶ Acquiſitũ. iam tempore quo fit ſocietas, vel dic acquiſitum poſt cõtractam ſocietatem: ⁊ dic commune, id eſt communicatione facienda, vt. ſ. eod. ſi quis ſocietatem.

Societatem. ¶ Coire. id eſt aliquis. ¶ Etre. id eſt animo, vel ꝯſenſu re ipſa declarata. ¶ Uerbis. id eſt conſenſu, declarando verbis, ⁊ per nuncium ⁊ per epiſtolam. ¶ Diſſociamur. capitis diminutione media vt deportatione, non autem minima: vt ſ. e. ſi id qd. §. ſi filiusfamil. ¶ In gloſ. coniunctim. ibi. §. quoniam. vel dic ex ipſo actu ſociali, q2 vt ſocij agunt inter ſe, ſic actu declarant. ¶ Cũ vnus animus. vt. ar. ſ. eo. plane. ⁊. ſ. eod. itaqꝫ. ⁊ de acquir. heredi. recuſari. ⁊. ſ. de legibus. l. de quibus. ⁊. ſ. de condi. inſtitu. l. penul. ⁊. ſ. de pactis. l. ij. ⁊. ſ. eod. ſi margaritam. Item omnis res diſſoluitur animo actu declarato. vt. ſ. eod. tit. itaqꝫ. ergo ⁊ animo qui declaratur actu contrahitur ſocietas.

Societas. ¶ Donationis. ¶ In gloſ. tecum. ibi: mercenarius. ⁊ arg. ſ. tit. j. quintus. §. fina. ¶ Eadem gl. in fi. ſed contrariũ credo quia voluit ſocietatem facere principaliter, ⁊ ſi non valet qd ago vt ago, tamen per certum modum valere volui, nec valet valere poteſt, ſi voluiſſem quocunqꝫ modo valeret: vt. ſ. de conſti. pecu. l. j. §. eum qui inutiliter. Nec obſtat. l. empti. quia ibi donare voluit non vendere, hic autem per modum donationis ſocietatem facere, ſic nec valet nullo dato tranſigere, nam non valet etiam iure pacti: vt. C. de repud. heredi. l. iij.

Queſtus enim. ¶ In gloſ. id eſt ſolertia. ſicut accipitur, de iuſti. ⁊ iure. in prin. l. j.

Summarium.

1 ☞ In his que poſſunt per aliũ explicari tenetur eger facere procuratorem.

Idemqꝫ erit.

§. Qui igitur. ¶ Quia pactũ valet vt communis res diuidatur, licet vt illud a ſocietate
1 non diſcedatur. ¶ Super eo. verbo. arg. † ꝙ in his que poſſunt facile per alium explicari tenetur eger facere procuratorem, nec excuſetur niſi et mandare impediretur. In grauibus autem ſecus. extra de procur. c. querelam. ⁊. ſ. ad trebellia. l. ij. §. confeſtim. ⁊. ſ. de diuer. ⁊ temp. preſcrip. l. j. arg. ꝙ indiſtincte ſuccurratur. ſ. ſi quis caut. l. ij. §. ſi quis propter. ¶ Si ante diuidat. nõ ſocietatem, quia illa iam diuiſa eſt cum ad alium non tranſeat: vt. ſ. eod. l. heres ſocij. ſed rem communem, ⁊ ideo nihil facit pro

colono

colono partiario quem emptor vult repellere cum nullam communionem habeat emptor cum colono: nam non est inter eos societas nec rei cōmunio, ꝛ ideo ei non stabit emptor. C. locati. l. emptorem fundi. ¶ Uendidit. Nunquid idem esset idem qui emit a minore prouocet vt exceptio repellatur? Respondeo non, quia hec exceptio contra minorē ex sua persona obijci non poterat, ꝛ ideo non obijcietur contra emptorem. arg. ĵ. de excep. l. exceptio. ꝛ. ĵ. de acquir. hered. paulus. in fi.

S Ed ꝛ socius.

§. Si absenti. ¶ In gl. qui absens, ibi ꝛc. id est ad sciendū reum. peruenire, id est antequam sciat illum reum. ¶ Item ibi. §. manet. sed illud cum renunciatur presenti. ¶ Item ibi: in princ. §. si inter eos. ¶ In societate. In fine glos. sed non facienda. sic. ĵ. eodem. actione. §. labeo.

E T quicquid. ¶ Consecutus. ille admissus vt pensiones vel vecturas equorum qui erant in societate, vel vectigal quod a transeuntibus fuerat consecutus si vectigalium erat contracta societas: vt. ĵ. eod. actore. §. nonnunquam. ¶ Sed factum. id est quod cōsecutus est admissus vel damnum intulit. ¶ Aget socius. admittens contra admissum.

E X contrario. ¶ Debet. admittens ei admissio. ¶ Sicut. admittentis, vel dic admissum, subaudi, par erat socijs.

D E illo. ¶ Eū. admittētem ille admissus. ¶ Culpa ipsius admissi. in societate dicitur admittētis. ¶ Negligenter. ex qua negligentia lesit societatem in decem. ¶ Qd per seruum. an per industriam serui. ¶ Posse dici. qui seruum preposuit. ¶ Socium. id est contra socium. ¶ Abstinere. debere.

O Mne. ¶ Promiserat. forte pretiū rei empte in societate. ¶ In fine glos. licet. cum omnium bonorum socij sunt: vel si non sed vnius negotiationis, dic ob vtilitatem ꝛ negocia societatis.

S I socij. ¶ Pecuniam. obtentu societatis contractam. ¶ Societas. intantum. ¶ Sed omnes. res. ¶ Cauere. huic in diem obligato.

Summarium.

1 Dator pecunie in societatem non secus potest in se pecunie periculum recipere in totum, nisi opera mercatoris equiualeat sorti.

1 S I non fuerint. ¶ Plerūq. No. † ꝙ dator pecunie in societate non aliter potest in se periculum pecunie recipere in totum nisi opera mercatoris equiualeat sorti: ꝛ sic est argumen. ꝙ nō sit necesse ꝙ dator pecunie subeat totum periculum, vt non peccet. ¶ In glos. si autem. ibi: iure societatis. ꝛ est pro eo quod nota. s̄. eod. societates. ¶ In glos. id est sine pecunia talis. alibi dicit glos. al's, id est non facta societate secundum hunc. §. ¶ Esset commune. sed ꝙ sit commune facit. ĵ. eod. cum duobus. §. damna.

Aristo. ¶ In fine. concor. C. de suscep. ꝛ arca. l. in honoribus. ꝛ. ĵ. de lega. prestan. l. is qui in potestate.

Summarium.

1 Ualet societas in qua alter pecuniā alter operam prestat.

2 Natura societatis est vt damni ꝛ lucri ratio habeatur.

M Utius. ¶ Non posse. ex repugnantia equitatis. ¶ Lucri partem. non quia desit alterutrum super quo pa-

1 ctio † ponitur, sed vtroq; subsistēte pactum impugnat equitas et natura societatis: dicebat ergo ipso iure compēsans damnum cum lucro quem seruus reprehendit, dicens non posse de iure. ¶ Societatem ita contrahi. quasi dicat, impossibile est iure tale pactum super lucro ꝛ damno simul apponi eo qd desit alterutrū: nam si erit lucrum non erit damnum, ꝛ econtra, ꝛ sic defectus rei super qua pactum ponitur facit pactum nullum. argu. ĵ. de donatio. l. quoties. in fine. Deficit autem vnum, scilicet minus propter alterum: sed maius eo qd compensatione ipso iure facta lucri ꝛ damni si maius est lucrum nullum damnum in societate fuisse videtur, sed minus lucrum. Et ecōtra si damnum est maius nul-

2 lum lucrum, sed minus damnum esse videtur. ¶ † In glos. in responsione. ibi: naturam societatis. que est vt lucri ꝛ damni communio ineatur: vt. s̄. l. proxi. ꝛ. ĵ. eod. numerus. ꝛ sciebat posse esse damnum ꝛ lucrum in eadem societate ꝛ non compensari.

V T sit. ¶ Societatem. id est conuentionem de communi lucro ꝛ damno quod est eoipso ꝙ consentiunt esse socij. ¶ Partes. indiuisas.

N Am cum. ¶ In re. communiter legata ꝛ negotio, vt in emptione sine animo donandi in communē incidimus. ¶ Gestum videtur. non autem societas inita.

Summarium.

1 Aliud est communio, aliud societas.

V T in conductionib. ¶ Per nuncium. singularem vel etiam communem quasi singuli per suum, vel etiam cō-

1 munem que singulas partes emit: ꝛ † ideo quia aliud est communio aliud societas. ¶ Tenetur. iure societatis, etiam si aliquid ex re communi ad eum peruenit. ¶ Cōmuniter gesto. id est ideo quia res cōmunis est tenetur: quibus autem iudicijs loquitur lex sequens.

N Emo. ¶ In fine glos. in mandato. hic in eo mandato in quo fides potius ꝙ industria eligitur: vt. s̄. deposi. l. j. §. si te rogauero. al's secus, vt. s̄. mandati. l. mandatum.

E T acti. Id est gesti a se.

P Ro socio. ¶ Negotiorum. etiam hec duo habes. ĵ. de tu. ꝛ ratio. di. l. si tutele. ¶ Mandati. vt. s̄. manda. l. si mandato. §. item si dum. ¶ Commodati ꝛ depositi. vt. C. deposi. l. quia. ¶ In glos. scilicet interuenientibus. ibi: ex futuro pendet. quasi dicat, hoc habet locum vbi lucrum vel damnum radicatum est, sed ibi ille vsure radicate non erant.

S I fundus. ¶ Communis sit. ꝛ in eo socij sumus. ¶ In glos. vt damnum. ibi. l. locum. hec est. l. iij.

H Eres socij. ¶ In quibus. explicandis.

S I quis a socio. ¶ In pena. potest intelligi exacta: ꝛ sic est plana. ¶ In fine glos. refert. sed tūc quomodo agetur pro socio cum extincta esset: sed de hoc dic vt not. ĵ. de verbo. oblig. l. si ita stipulatus.

Q Uod si. ¶ Penam minorē. ¶ In glos. id est tanto minus. in fine. sed certe vbi primo penam quis est consecutus dicit ibi sicut ꝛ hic actionem bone fidei

ipso iure minutam cedit commu. diuidun. hanc pro socio: sed hic illam.

S I actum sit. ¶ Cõmuni diuidũdo. inter socios bonorum omnium ad diuisionem corporũ cõmunium, & prestatione causarũ ex his dependentium vt fructuum & damnorum, secundum legem s. commu. diuid. l. iij. ¶ Et nominum. primum ex socijs suo nomine contractorum. ¶ Adiudicationem. per diuisionem. ¶ Non admittit. ex quo patet quod aliud cõpetit ꝙ communi diuidundo, & ideo per eum non tollitur, sed quia concurrit pro prestationibus ex re communi reprehendẽtibus: idcirco per eam imminuitur & hoc subdidit. ¶ Sed. subaudi, licet non tollitur. ¶ Pro socio. per communi diuidundo, vt premisit: tamen. ¶ Si postea &c. & facit. s. eod. pro socio. in fine. ¶ Agatur. ad prestationes personales.

S Ed actione. ¶ Consequitur. conuentus qui damnũ dedit. ¶ At altera. scilicet hac.

C Um duobus. ¶ In aliam. l. aliquã. ¶ In fine glos. quia. & s. tit. j. si procuratorem. §. mãdati. & j. de fideius. si stipulatus.

Venit autem. ¶ Prestare oportere. vt in exemplo quod sequitur.

Si in coeunda. ¶ In commune. lucrum. Sequenti versicu. ¶ Qr si rei, non coguntur. solutio solida ideo, quia demum damnum culpa socij contingẽs socius solidum prestat: ergo si tale est, commune est. & hic sequitur.

S I fratres.

§. Idem ex facto. ¶ In fin. gl. id est quotitate. vel potest dici ꝙ illa quota fuit ab initio estimata duobus vel tribus denarijs: & quantumcunqz sit illa quota tantum soluatur & reliquum sit alterius socij & forte non erit illicitum. argu. j. de nau. feno. periculi. & s. famil. hercis. propter speciem. & C. de vsur. si ea. nisi habeatur animus fenoris exercendi: & no. pro societatibus que fiunt ad capitale saluum.

Idem Papiñ. ¶ Si inter fratres. In glo. al's. §. subau. l. cum duobus. ¶ Initiũ. de omnibus bonis & fortunis. ¶ Redigi. agitur pro socio ad communicandum.

Summarium.

1 ☞ Mandatum vltra mortem mandatoris protenditur.

1 **Idem respon.** ¶ Vltra mortem. Mandatũ † autem vltra mortem mandatoris protenditur: vt. s. titu. j. si vero. §. fina. & l. seq. & ideo in tali pacto quo paciscor societatem extẽdi ad Titium futurum heredem meum: vel dic, & ideo nõ porrigi post mortem, subaudi, quia nec lic. Idem Pompo. post tamen illius, nostris amissis.

Idem respondet socius. ¶ Dominiũ insule. sed certe mos ei gerendus est. ¶ In glo. id est sibi. §. si tecum. vel familie herciscunde: vt. s. famil. hercisc. l. is consequenter. §. sumptuum. & §. celsus. ¶ Eadem glos. in fine. vt. s. eo. l. societatem.

Socium vniuersa. ¶ Sibi factã. hanc autem, vel ex lege aquilia. no. l. aquilia. agi si hominis liberi corpus ledatur, & competere eum pati corpore leso filij.

Q Uod autem. ¶ In fi. qd ex re collata habebitur vt vectura ex quo subrepto in societatem collato.

N Ec quicquam. ¶ In glos. videtur. ibi. §. socium. ad collationem faciendam in societate.

S I id quod. ¶ In princip. fit hec societas sine communione corporum. ¶ In glos. venditio. ibi: cõtractam societatem. imo post ßm mensuras mercis. ¶ Item ibi: contracta societate. imo iure communi. ¶ In fine glos. ead. & arg. j. de fundo instru. l. iiij. §. medij.

Si filiusfamilias. Versi. ¶ Nam, actio. danda est, patri autem de non gestis competit: vt. s. de compẽ. l. a filio. ¶ Super eodem verbo. sed videtur patri dare. j. de verbo. obliga. si filius. & j. de stipul. ser. l. penul. sed illud in actione singulari hoc in generali. argu. j. de tut. & ratio. distra. l. tutorem. Idem illud vbi ex post facto fingitur retro nata actio quod non est. argu. j. de verb. obligatio. quidam cum filium. §. fin. & s. ad macedo. si filius. §. fina. & ꝙ non sit retro nata actio etiam de fictione facit. C. de iure fisc. l. j. & de bonis proscrip. l. si quis post hac. arg. contra. j. de bonis que libe. cum oportet. §. fina.

A Deo morte. ¶ In fine glo. in pacto. & sic est argumen. ꝙ cõductio vectigalis non transeat in heredem.

S I Titius. ¶ Quia mee. Concor. j. si in fraud. patro. l. j. §. aduersus. & de bonis liberto. si libertus. §. cum duos. Alioquin si diceremus me teneri heredi socij qui mee tantum partis pretiũ habeo. ¶ In fine glos. imo. vel dic illud in socijs, illud in herede socij qui minori gaudet priuilegio: vt. j. l. verũ. §. patri. Item hic alius habuit partem, quia ei tenetur per quod hoc habere videtur: vt. j. de reg. iur. qui actionem habet.

Summarium.

1 ☞ Qui iussu patris cum filio contrahit, magis cum patre contrahere videtur ꝙ cum filio.

1 **V Erum.** ¶ In fine glos. vt patronorum. arg. contra. quia † qui iussu patris cum filio contrahit, magis cum patre ꝙ cum filio contrahere videtur: vt. s. quod iussu. l. j. sed illud quo ad societatẽ huius qui cum filio cõtrahit. Vel dic refert cuius persona in cõtrahenda societate spectata est in heredem competit vt suam partem damni agnoscat, vel communicet lucrum qd ex venditione rerum societatis fecit emolumenti precedentis tempore mortis. arg. s. pro socio. actione. in princ.

Societas. ¶ In fine glos. etiam actu declarata. & hic sequitur.

I Taqz cum. ¶ Agere ceperint. sua negotia, & pro se que ante erant communia.

A Ctione. ¶ Stipulatione. generaliter. ¶ Judiciũ dictatum. contra socium generaliter de reddenda ratione societatis: & hec spectat ad renunciationem vt sequitur.

Summarium.

1 ☞ Subuenitur ei qui ex necessitate renunciat.

Diximus. ¶ Labeo autem. non solum permittitur renunciatio dolosa, sed etiam intempestiua. ¶ Si societatis. expone fine pro nisi.
1 ¶ Ex necessitate. No. † subuenire ei qui ex necessitate facit renunciare.

Item scriptum. ¶ Renunciatum est. ante tempus.

Summarium.

Summarium.

1 An socius lucrum perceptum post mortem socij communicet cum herede.
2 An manēte societate possit actio intentari inter socios.

Morte. ¶ Etsi. pro quamuis. ¶ Aliter conue- nerit. vt daret inter superstites. ¶ In
1 fine glos. etiam si. ⁊ dic † aut lucrum habitum post mortem socij habitum est ex re societatis, vt fructus merce- des ⁊ vecture equorum communium ⁊ pretium rerum venditarum ⁊ tale lucrum communicandum est: vt hic s. eod. l. j. §. j. ⁊ l. verum. §. in heredem. aut extra rem vt quia pretium rerum venditarum conuertit socius in ali quā negotiationem ⁊ lucratus est, ⁊ hoc non cōtribuen dum: vt. j. de administ. tuto. l. titium. §. altero. ⁊. s. eod. socium. §. post mortem. ¶ Societas. In glos. bona similitu do. quia vtraq; est acquisitio per vniuersitatem. ¶ Si post distractam, communiter ve. id est pro cōmuni socie-
2 tate. ¶ Si communis. In fine glos. speciale. ⁊ dicas † q̄ generaliter manente societate non potest proponi mi- nori quod proponitur societati renunciari intelligitur. C. eod. tandiu. ⁊. s. eod. actione. ij. respon. ⁊ argu. j. de di- uor. l. fina. Specialiter autem pro vno articulo bene po- test etiam manente societate intendi, vt hic, ⁊. s. eo. cum duobus. §. quidam. ⁊. §. idem Pap. si inter fratres volū- tarium. ⁊. §. idem respondet socius qui. ⁊. §. item mella. ⁊ j. eod. si quis societatem. sicut manente officio cure non agitur pro generali administrationis ratione. C. de ad- minist. tut. l. tutores. ⁊. j. de administ. tuto. l. cum plures. ⁊. l. actione. sed vnius actionis ratione minor recte exi- git a curatore: vt. j. de admi. tu. l. si minoris. ⁊. l. curatore. intelligūt in stipulatione cum adhuc. licet illud quidam ⁊. j. de tutel. ⁊ ratio. distr. l. si. rem publicam saluam fore.

Duo societatem. ¶ In fi. glos. i. sti pulati. sed vt patet. j. vna fuit stipulatio: ⁊ dic hec que subscripta ⁊c. stipul. conuenit: ita da- ri ⁊ fieri: ⁊ si ea ita data ⁊c. decem dari nomine pene pro- mittis. ¶ In fi. gl. q̄ semper. sed certe si consideres pri- mam stipulationem que stipulat. quod in pacto vene- rat per se non presumebatur nouatio: nam tūc s̄m iura vetera presumebatur, tamen adijciebatur conditio vel fideius. vt insti. quib. mod. tol. obliga. §. preterea. oporte- bat ergo ostendi hoc animo factam stipulationem, vt. j. de nouatio. l. omnes. Si vero consideres penalem stipu- lationem subiectam nec ea fit nouatio, agi non posset ex prima conuentione: sed constat agi. s. eo. si quis a socio. ⁊. j. de actio. empt. l. predia. ¶ In glos. in altero. ibi prius q̄ pro socio agatur.

In proposita. ¶ In glos. id est iudicis. ibi. l. qui per salutem. credo q̄ possit si hoc est ex- pressum ⁊ non aliter. arg. j. l. si socius. ⁊. s. de arbit. l. duo. ⁊. s. quemad. seruit. amit. l. nam satis. §. j.

Quid enim. ¶ In fine glos. scili cet tertia. vel dic vt litera innuit quia tres erant: ⁊ dictum est q̄ vnus ex vna millesima, alter ex duabus, ter- tius ex toto alio, ⁊ sic diuidebatur in solum mille.

Summarium.

1 Pactum sui conceptione equum, casu superueniēte non debet iniquum iudicari.

Si socius. ¶ Que postea. separata a viro. ¶ Ageret. cōtra socium patris, id est generaliter portiones, quicquid ex societate cum patre habita eum prestare oportet: vt. s. eod. pro socio. arbiter. ¶ Dixi pa-
1 ctum. dotale filie. ¶ Non interesse. No. † pactum sui con ceptione equum, ex casu superueniente nō debet iudica- ri iniquum: vt. C. de pactis. l. j. ⁊. C. de vsuris. si ea. ¶ Ce- terum. pro certe. ¶ Verū. nisi sola filij socij heres super- est tempore matrimonij.

Illud querendū. ¶ Pro ea quoq; hec est secunda questio.

¶ Explicitunt Additiones domini Jacobi ab Arena Parmensis, super Dige- sto veteri.

¶ Celebrãda vtriusq; iuris Monarche excellentissimi Domini Jacobi ab Arena Parmensis commentaria, ad secundum Tomum Pandectarum.

¶ Soluto matrimonio. Rubrica.

¶ In glos. dixit. s. ante versic. vbi aliquam. sed hoc melius diceretur infortians q̃ infortiatum. ¶ Item. j. caldeo vocabulo. id est sm literas Caldeas. ¶ Item in fin. nam in hoc libro habes suas opi. j. l. ij. §. quod si.

Summarium.

1 ☞ Mulier secundo viro nubens dote non exacta, an habeat priuilegium in dote exigenda.
2 Mulier sterilis aut que amplius parere non potest, an gaudeat priuilegio dotis in exigendo.
3 An attendenda sit ratio legis vel causa.
4 An doctor possit fabrum malleantem expellere.
5 Nemo debet prohiberi arte sua vti.
6 Licitum est alicui in suo facere quod ei vtile est.
7 Priuilegium vni concessum non debet in alterius iniuriam redundare.
8 Publica vtilitas prefertur priuate.
9 Priuilegium scholarium publicam continet vtilitatem.

Dotis causa.

1 ¶ Pone q̃ † mulier nupsit secũdo viro non exacta dote, nunquid amodo habebit priuilegium in dote exigenda? Respondeo sic. ar. j. eod. nupta.
2 ¶ Sed † pone q̃ mulier est sterilis, ita q̃ impossibile est eam amodo posse generare siue procreare filios, nunquid habebit priuilegium in dote exigenda? Videtur q̃ non, quia cessat ratio huius legis, ergo cessare debet effectus & ipsa lex. s. de pactis. qd dictum. j. de ijs qui in testa. delen. cancellauerat. cum simi. Econtra videtur q̃ licet cesset ratio siue causa, non tamen cessat lex. j. qui & a qui. prospexit. s. de postul. l. j. §. sexum. de
3 iur. do. si mulier. ¶ Distingue ergo † cum queritur vtrũ sit attendenda ratio legis siue causa an lex: quia aut lex est prodita verbis specialibus, & queris vtrum est extendenda, & non est extendenda nisi ad casus similes, vt. s. ad leg. aquil. illud. & j. de verbo. oblig. a Titio. C. ad leg. falcid. l. fin. cum similibus. Si vero est prodita verbis generalibus & queris an sit restringẽda, tunc si sumus certi per eandem legem, vel per aliam q̃ in causa mouente tantum velit loqui, eam legem tunc restringimus ad illam causam. j. de iurepatrona. adigere. §. quamuis. & de pactis. quod dictũ. cum similibus. Al's autem seruabimus generaliter arg. predictarum legum. qui & a quib. l. prospexit. & s. de postulan. l. j. §. sexum. & pro hac distinctione facit. j. de condi. & demonstra. cum tale. §. falsam. & institu. de legat. §. longe magis. ¶ Item in glos. id est actio. ibi. i. dotis conditio. expone, id est tenor siue natura, vt patet. C. de do. propter nupt. l. de rebus. ¶ Item
4 ad finem gl. id est vtile. circa † hoc dic aut nullus adhuc venit in hospitium nec repositus est faber nec doctor, tunc faber debet cedere doctori: quia maior vtilitas habetur de doctore q̃ de fabro, & maius prefertur minori. C. de ordi. iudic. l. fina. & melius bono. s. de offic. proconsul. obseruare. C. de procu. exigendi. ¶ Item multo magis si prius est repositus doctor, quia preuenit eum. arg. j. ne quid in loc. pub. l. ij. §. si quid. & §. idem ait. Si vero prius repositus est faber, tunc siquidem doctor alibi se commode reponere non possit adhuc dicam fabrum debere cedere, nam & al's frangitur dei immunitas propter superuenientem casum. C. de fer. omnes iudices. Si vero alibi potest commode scholas facere: tũc secus, quia est
5 preuentus. ¶ Additio. (Q. non repellatur † primo, quia nemo debet prohiberi vti arte sua: vt. l. libertus. & l.
6 si. de iure patro. Secundo † quia licitum est alicui in suo facere etiam si alteri noceat: vt. s. si serui. vend. l. sicuti. §.
7 aristo. Tertio † quia sicuti priuilegia militum non debẽt in damnum aliorum redundare: vt. l. impuberi. j. de adminis. tuto. ita nec priuilegia scholarium, quia primo preuenientis & occupantis melior debet esse conditio: vt l. si pluribus. j. de leg. j. & l. si Titius. & l. inter eos. Econ-
8 tra q̃ repellatur, quia † publica versatur vtilitas in scholaribus cum per sapientiam quam addiscunt & que docetur in scholis mundus illuminatur: vt. C. ne filius pro patre. auth. habita. ergo debet preferri priuate: vt. C. de
9 primipi. l. vtilitas. Preterea † ille qui nocet scholaribus nocet publico, vt prealleg. auth. ergo debet posse prohiberi sicut qui edificando nocet in publico: vt. j. de oper. no. nuncia. l. in prouinciali. §. fina. Tertio in auth. res que. & in auth. contra. preuenerat iussus de restituendo priuato, et tamen illa restitutio impeditur fauore dotis, ergo &c. Quarto per. l. quod quis. j. de priuile. cred. Quinto quia videtur expressum. C. de stud. libe. vrbis Rome. l. j. in fin. ¶ Ad contraria patet responsio, primo ad. l. libertus. & ad. l. fin. quia ibi versabatur priuata vtilitas hincinde, & ideo melior est conditio tuẽtis ius suum. Ad. §. aristo. respondeo, quia licitum est operari in suo, etiam si alteri noceat: verum est priuato, secus si publico: vt. l. riparũ. Ad. l. impuberi. respondeo, quia ibi miles extra actum militie volebat vti priuilegio, secus si in militaribus. Ad l. si pluribus. respondeo: quia verum est q̃ ibi dicitur vbi iura hincinde sunt paria, sed vbi nõ sunt hincinde equalia preferẽ causa priuilegiatorũ: vt. l. si ventri. §. in bonis. & l. assiduis. & de iure deliber. l. fina. §. licentia. sed in casu nostro iura non sunt equalia, vt. s. probatum est, vnde concludo q̃ faber possit remoueri per officium iudicis, sicut in. l. in prouinciali. §. vlti. Ray.) ¶ In glos. id est omni tempore ante, & hic exempla. vel dic q̃ illud quod non est ad derogationem priuilegij dotis, sed naturam habet cum ceteris contractibus habitis a iure. s. de re iudica. non tantum. secundum illud verbum si constante matrimonio agitur, secus si soluto, vt ibi nota. & j. eodem. maritum.

Summarium.

1 ☞ Domino vendente terram datam in feudum, an vasallus tenetur emptori fidelitatem iurare.
2 Pater potest pro filia agere ad dotem.

Soluto matrimonio.

¶ In glos. Annua. ibi: quartas. vbi confiscatur in toto vel in parte, vt patet in. l. si marito. nec soluitur matrimonium, vt ibi: & de donatio. inter virum & vxo. quintus. ¶ Item in glos. dixit &c. ibi: inuenire fideiussorem. quod laboriosum est. s. de iudi. l. ij. §. si dubitetur. ¶ Quam vxori. sed vxori bene cogitur quod
1 est not. & not. arg. quid † si aliquis dominus vendat terram alij concessam in feudum vasallus non teneatur iurare fidelitatem. Super hoc dic, si dominus vendat omnia feudalia, vasallus tunc transeat cum ista vniuersitate. j. de acquir. rerum domi. quedam. s. de fundo dota. l. j. Si vero tantum terram istius vasalli, tunc serua legem istam, vt si non fiat deterior vasalli conditio compellatur, al's non. pro hoc in vsib. feud. de capit. conra. c. j. §. ex lege. & de prohibi. aliena. feu. per federic. §. aliud. ¶ Sed quomodo coget emptor eum iurare? Respondeo, vendicabit rem ab ipso: si ille opponat se habere in feudum dicet eum non iurasse. pro hoc. s. vsufructua. quemadmo. caueat. l. omnes. & l. si vsusfructus nomine.
2 ¶ Item in glos. morte. ante versicu. quia. imo † interim potest pater agere tanquam legitimus administrator: vt not. s. de pac. dot. & l. dos.

Summarium.

1 ☞ Quomodo pater agens ad dotem de voluntate filie formabit libellum.
2 Patre consentiente filia potest agere ad dotem.
3 Si dos est aduentitia potest filia sine patris consensu agere.

Quod si. ¶ Sed vtrũ. subaudi; permanet actio integra agat solus: id est suo nomine qđ est quando filia est mortua prima. ¶ Nec eam. ĩ. dicta. l. nõ solum. mortua filia potest agere suo nomine: verum est etiam ipsa viua suo ꝛ filie nomine. ¶ In glos.
1 id est filia non perdet. ante versi. nec enim sunt. sic † ergo formabis libellum dicens, ego ago nomine meo ꝛ filie: vel posset etiam formare in sua persona tantum: nam ꝛ ipse solus facit in hac causa procuratorẽ quẽ certum est agere solũmodo nomine patris: vt. š. de procur. l. filius. §. sed ꝛ filia. Unde formabit in persona sua dicens: ago de voluntate filie mee: vt. š. ea. l. versic. deniqꝫ. Uel etiam non habita mentione voluntatis filie dum tamen ostendat filiam consentire in contestatione litis: vt. ĩ. eod. l. si
2 cum dotem. §. eo autem tempore. ¶ Item ꝛ filia † posset agere patre consentiente: vt. C. de colla. auť. quod idem.
3 Sed si † dos esset aduentitia ageret etiam sine patris consensu: vt dicta auť. ibi: ꝛ cum maritus. Item ibi. Jo. dixit vnam. pro hoc. ĩ. proxi. in fi. ¶ Ista stipulatio. id est promissio. Et not. ꝙ filia facta sui iuris nocet qđ fecerit existens in patria potestate, vt hic. pro hoc. š. de pet. hered. §. fina. ꝛ de minor. patri. §. si quid.

Summarium.

1 ☞ An patientia habeatur pro consensu.
2 Si patior me fideiussorem scribi obligor vt fideiussor.

Voluntatem. ¶ Euidenter contradicat. ꝛ causam contradicendi habeat. ĩ. eod. dotem. ¶ Sed si absens filia sit. non
1 furiosa, sed sapiens. Et dic circa hũc. §. quia † cum queritur vtrum patientia habeatur pro consensu, aut est patientia sensati, aut furiosi: si furiosi regulariter non habetur pro consensu. š. loca. qui ad certum. š. de procura. certe. de optio. lega. si tibi. Fallit in casu huius. §. versic. ꝛ iulianus. Si sensati, aut scit quod agitur aut ignorat. Si ignorat non habetur pro cõsensu, vt in fine huius. §. Si scit, aut tenetur obedire saltim ex debito honestatis, et tunc habetur pro consensu, vt in principio huius. §. ꝛ. š. de sponsa. in sponsalibus. ꝛ. l. sequen. multo fortius vbi tenetur obedire ex iuris ciuilis vinculo: vt. š. si seruitus vendic. si a te. ꝛ. C. de acquiren. posses. minus instructus. Si vero non tenebatur consentire etiam ex debito honestatis, tunc aut est nuda patientia, aut est iuncta alteri rei indicatiue consensus. Primo casu non habetur pro consensu. š. de procurato. filiusfamilias. §. inuitus. ꝛ de seruit. vrb. pre. inuitum. ĩ. de fur. qui vas. §. vetare. Fallit fauore vbertatis, primo. C. de remissio. pigno. l. j. Fauore publico: vt in eod. titu. si hypothecas. ꝛ ad municip. l. ij. Fraudulenti odio. C. si alie. res pigno. da. sit. l. ij. ꝛ ad velleia. si fine. Nimio silentio: vt de re iudica. sepe. §. scientibus. Item fallit in pignore vendito in quo distinguitur: vt. š. quibus mod. pig. vel hypothe. sol. l. sicut. §. non videtur. Item affinitatis ratione: vt. C. de dona. inter vir. ꝛ vxor. l. si seruus. Si vero sit iuncta alteri rei indicatiue consensus tunc dicitur consentire: vt in dicto. §. non videtur. versic. sed si subscripserat. ꝛ. š. loca. item queritur. §. qui impleto. ꝛ de euictio. l. quidam. ¶ Additio. (Itẽ
2 est argumen. ꝙ † si patior me fideiussorem scribi, ꝙ obliger. ad idem. l. ij. ad municip. l. honores. §. fina. de decurio. Itẽ qui tacet affirmat: vt. l. inductis. ꝛ in. l. inuitũ. ꝛ §. inuitus. ꝛ. §. vetare. Itẽ quia reperitur stipulatio: vt. l. blanditus. Sed dic ꝙ teneor vt. l. cum ostendimus. §. fin. ff. de fideiussorib. tuto. Dyn.) ¶ Item in glos. si latitet. ibi: ꝛ facit. nisi caueat de rato.

Non solum. ¶ In soluẽda. id est solutione recipienda. ¶ Item in glos. exigit. id est petit. ¶ Itẽ in glo. fit relatio. sic. ĩ. de regu. iur. l. pupillus. nec velle. ¶ Item ibi, nam ipsa dos. id est dotalis res. ¶ Item ibi, actionem habet. eadem. ¶ Item ibi, et §. videamus. ꝛ. §. ꝛ hec filia. accepit ꝛ sine consensu patris. Jaco. de are.

De diuisione. Id est propter diuisionem, subaudi fructuum. ¶ Fundi. subaudi ex die conuẽtionis de dote. ¶ Item in glos. nuptijs. ante versicu. sed videtur. imo demum a tempore litis cõtestate: vt. š. de vsu. videamus. §. si actionem. nam actio ex stipulatu demum est bone fidei quando datur mulieri ad dotem repetendam, vt patet institu. de actioni. §. fuerat. alij sic dicunt, vel dic ꝙ mora non fuit sine interpellatione nisi post biennium: vt. C. de dona. l. fina. §. si.

Si ante nuptias. ¶ Eundem. id est similem. ¶ Computandus. quo ad compẽdium fructuum. ¶ Annus. primus donec ia est ad annum diuortij veniamus. ¶ Item ad finem glos. veritatis. ꝛ videtur hec lex iuuari. ĩ. eod. in insulam. §. j. imo illa potius contradicit, cum ibi consumptos demum lucrifaciat, reliquos reddat: nam videtur voluisse eam potius de suo mulieris agro alere: vt. š. de negotijs gest. nesennius. hec eadem questio tangitur. š. de iure dotium. l. dotis fructus.

Summarium.

1 ☞ Colonus vel vẽditor qui promittit tertiam partem fructuum possit expensas deducere.

Fructus eos esse. ¶ Argumẽ.
1 ꝙ † colonus qui tenetur domino dare tertiã partem fructuum possit deducere expensas: vt sic deductis expensis det tertiam. pro hoc. C. de fructib. ꝛ litium expen. l. j. Sed contra est, nam tacite videtur actũ vt non deducat expensas. arg. š. pro socio. cum duobus. §. si in coeũda. extra de decimis. tua nos. Idem dicam si aliquis vendat mihi dimidiam partem suorum fructuum, nam non deducet expensas, cum vulgariter homines dicant, habui hoc anno tot fructus, nec in vulgari expensas detrahant: nam statur hoc vulgari modo loquendi: vt. ĩ. de verb. significatio. l. nihil. ꝛ. ĩ. de fundo instruc. tum delanionis. §. asinam. Est ergo differentia, vtrum nomen fructuum apponatur ab homine in contractu, ꝛ tunc non deducentur expense, an a lege, ꝛ tunc sic: fallit in. c. tua nos. idem in tributis. ¶ Primi anni, computari. ad mulieris fauorẽ tam in fructibus ꝙ in expensis. ¶ Item ad fi. glo. scꝫ matrimonij. non habito respectu vtrũ istius anni fructus sint pauciores vel plures. Sed quid si nihil fuit? Respondeo idem, quia impensa fructuum est de fructibus deducenda, ergo si nihil est nihil habebit: vt. ĩ. l. proxima. §. impendia. ꝛ nihil etiam habebit de fructibus sicut plus haberet si plures isto anno fuissent in fundo vt eadem sit ratio contrariorum. Jaco. de are.

Diuortio facto. ¶ In glos. pro duodecim aureis. hoc acto vt singulis mẽsibus singulos daret: hoc est vnum pro quolibet mense. ¶ Ex contrario. š. fauit mulieri, hic fauet viro. ¶ Obseruandum. si queratur de fauore viri.

Summarium.

1 ☞ An fructuum ad pecuniam valida sit compensatio.

Ob donationes. ¶ Contra petitionem donationum factarum a viro que non revocantur. ¶ Item ad fi. gl. hic est contra. et bene. Et not. quod glos. dicit fructus fuisse
1 consumptos, nam per hoc solvitur talis † questio: quidam debebat mihi quantitatem pecunie, et ego fructus puta frumentum, ago contra eum ad pecuniam debitam, ipse vult obijcere compensationem de fructibus quos ei debeo, certe non poterit propter id quod hic dicitur, ipse. pro hoc quia qui compensat solvere dicitur: vt. s. qui potio. in pig. habean. si debitor. sed aliud pro alio solvi non potest: vt. s. si cert. peta. l. ij. ergo nec compensari. ¶ Fructuosior est. ideo in comparationem loquitur vt locum habeat quod hic dicitur impensa restituenda subauditur.

a ¶ Non est dubium, quia matrimonium erat solutum: quare dic vt l. qui saxum. not. per Ja.

Si vir. ¶ Ad fin. glos. et impensa facta. quod hic dicitur de actione de dolo non est verum a nam cum maritus sit dominus[a] huius rei habet actionem ad exhibendum et iniuriarum, ergo cessat de dolo: vt. s. ad exhib. l. thesaurus. et. s. de actio. empti. qui pendentem. ¶ Item ad finem glos. marmor. imo habet petitionem cum hic sit factus ad perpetuam agri vtilitatem: vt. j. tit. j. l. iij. §. nos generaliter. et no. s. eod. §. in glo. et impensa facta.

b ¶ De hac q. dic vt no. Alb. gal. in marg. in tit. de excep.

Interdum. ¶ De fructibus. viro reddendis pro rata temporis quo duravit matrimonium. ¶ Item in glo. annua. ibi: sed cum etiam immobilia. restituebantur etiam olim, vt patet in. d. §. exactio.

Impendi. ¶ Tutelam. l. amenitatem. ¶ Curandum. imo videtur quod sint impense ad perpetuam rei vtilitatem vt sic per actionem petatur: vt. j. eo. ti. l. ij. sed dic quod ibi fuit magna impensa hic parva. ar. e. tit. in animo. et. s. commo. l. in rebus. §. possunt. ¶ Item ad fi. glo. al's secus. vel dic quod ille qui fecit impensas erat dominus, ibi non: et facit ad id. s. de rei ven. l. domum.

Summarium.

1 ☞ Culpa levis committitur in omittendo.

Si mora. ¶ Agrum. Si enim teneretur de culpa levi eveniret
1 quod semper teneretur colere: cum si † omitteret esset in culpa levi que committitur in omittendo. ¶ Redduntur. sed non videtur quod debeant restitui cum sint percepti negligentia non petentis. j. ad trebell. l. mulier. §. si heres. sed illa loquitur in re debita hic in propria alicuius: nam dos est propria mulieris, vt. C. de iur. dot. l. in rebus. et hoc dico soluto matrimonio.

c ¶ Hoc videtur esset j. l. ij. §. sed vtrum. s. e. Nec ob. d. l. quod hominem. §. si gener. quia ibi loquitur econtra quando gener solvit dotem socero: preterea hic solvit consumptu re ibi non. Rich.

Si ab hostibus. §. Si vir. ¶ Heredibus vxoris. imo videtur quod fiscus debeat habere: vt. j. de ijs quib. vt indig. l. ei qui mortem. et de iure fis. l. cum mortem. sed dic quod ibi alius interfecit, et ideo propter delictum suum stipulatio sua non committitur cum effectu. Jaco. de are.

Summarium.

1 ☞ Reverentia non potest remitti.
2 Quandocunque episcopus eximat ecclesiam non videtur remittere reverentiam.

1 **Alia causa.** ¶ No. † quod reverentia non potest remitti: vt hic, et. C. de bo. liber. si quis imposterum. sic di-
2 citur quod † quantumcunque episcopus eximat ecclesiam non videtur remittere reverentiam.

Summarium.

1 ☞ An heres mariti possit obijcere mulieri de dote agenti quod ipsa commiserit adulterium, et sic dotem perdiderit.

Rei iudicate. §. Heredi. ¶ Ad fi. glo. s. heres. ex hoc quod hic not. po-
1 test solui questio: † agit mulier contra heredem mariti ad dotem, ipse dicit eam commisisse adulterium, et sic debet dotem perdere. C. de repud. l. consensu. certe potest dici si vir eam propterea reijcit bene alleg. pro hoc. j. eo. lucius. et. C. de adulte. l. fi. al's non. ar. j. qui et a quib. sed non
b maritus. ij. respon. et. s. de iur. do. cum pater. et. C. de inof. test. l. omnino.[b] ¶ Item ad fi. glos. quod est compensatio, ergo conceditur: vt. j. eod. si constante. §. item reputatio. et. j. eo. tit. sed et si. ideo non retentio vt hic notatur.

Ex diverso si socer. §. Si in iudicio. ¶ Ignorantia. secus si per corruptionem: quia tunc nulla esset. C. quando provo. non est neces. venales. Vel dic secus si in facto: quia tunc cum cognovisset videtur reprobare exceptionem: et ideo non posset eam opponere. s. de neg. gest. sin autem. §. fi. ¶ Item ad finem glos. que est odiosa. tu dic contra: vt. s. de condi. inde. nam et si maritus.

Etiam filios. ¶ In glos. idem dici. ante vers. et speciale. et sic sit privilegium mulieris: sed quidam debet etc. et glos. est. j. de re iudi. l. si cum.

Si mulier. ¶ Solvitur iudicium cum pervenit ad eum casum a quo non potuit incipere: vt hic et. s. de iudi. si a me. et. l. iulianus.

Quamvis mulier. ¶ Et honesta. idem vbicunque esset honesta causa: nam istud exemplificative dicitur. et pro hoc. s. de relig. sic pro rata. ¶ Idque. forte quod in primo casu: nam forte non tenetur pater solvere es alienum filij, vt. C. ne fil. pro pat. nec econverso. j. de liber. agno. l. iij. et. l. quamvis.

Summarium.

1 ☞ An pater agens ad dotem debet solum nomine suo agere an adiuncta persona filie.
2 Maritus solvens dotem mulieri sine patris consensu repetit per condictionem indebiti.

Si cum dotem daret. §. Si post. ¶ In glo. patet. ante
1 §. sed an. tu dic † quod non debet agere adiuncta persona filie sed suo nomine: nam si ageret etiam nomine filie, tamen teneretur eam defendere,
2 vt. j. rerum amot. l. penul. Sed si † maritus solvit ei dotem sine patris assensu habet condictionem indebiti contra filiam. j. de sol. qui hominem. §. si gener. ergo obijceret com-
c pensationem patri agenti de dote[c] et sic nihil consequeretur. et facit quod not. s. de pact. dota. cum dos. ¶ Item in glos. qua expressa. et pro hoc. j. ea. l. §. si soluto. quod ibi nota. et ita nota. quod agenti et fugienti filio pater debet expresse consentire: nec satis est si fiat licet non contradicat.

Summarium.

1 ☞ Quamvis pater teneatur filiam suam dotare: tamen dos computatur illi in debitum bonorum subsidium.
2 Quarta que debetur filie a patre an transeat cum onere.
3 An pater possit agere ad dotem invita filia.

Si pater. ¶ In gl. est ergo ratio. ante ver. attende. pro hoc. C. de iure do. cum patrem.

patrem. Item quia debet habere quartam sine onere aliquo: vt. C. de inoffi. testa. quoniam in prioribus. Sed tu dic contrarium, imo etiam si minus accepit non potest agere: nam legatum succedit loco dotis, vt. C. de leg. fi-
1 lie legatorum. nam † quamuis pater teneatur filiam dotare: vt. C. de dot. promis. l. fin. tamen dos computatur ei in debitum bonorum subsidium: vt. C. de inof. test. quo-
2 niam nouella. Non obst. l. prealle. quoniam. quia † qd ibi dicitur ꝙ debet habere sine onere verum est extrinseco, sed cum tali onere qd est de natura rei bene potest dari: vt in. l. quoniam. Item non obst. l. cum pater. quia illud obtinet in ea quarta q̄ debetur ex virtute institutionis: secus in ea que debetur iure nature, vt argu. j. ad trebel. mulier. §. cum proponeretur. z. l. a filia. Ex hoc. §. not. ꝙ pater erat debitor filie, z tamē legatum ei relictum cum debito cōpēsat. ¶ Additio. (Uel dic ꝙ iste. §. hoc non dicit sed dicit ꝙ non poterit agere cōtra partem mariti, non autem negat quin cōtra heredes patris agere non possit, z hoc si exponamus denegari debet actio, scilicet cōtra partē mariti tantū: vel dic cōtra partem vtriusq̄, scilicet tam patris ꝙ̄ mariti, z tunc procedet gl. z distinctio ista. Richar.) Etiam si nihil dixerit, z sic est contra. j. de lega. ij. l. creditorem. Sed dic ꝙ refert vtrū quis debeat recipere post mortem alicuius aliquid vt lucrū vel quasi lucrum licet cogatur ille relinquere, z tunc imputatur in illo legatum illi relictum, vt hic. z pro hoc vt. j. de bo. liber. etiam. §. si debita. z. C. de inoff. test. quoniam nouella. aut debet recipere debitum, z tunc non imputatur: vt in. l. contraria. z. C. de rei vxo. ac. §. sciendum. z de leg. ij. creditorē. Et ex his potest colligi maritum debere sibi imputare in quartam ꝙ ei relinquitur ab vxore z ei vt lucrū debeatur ex beneficio statuti alicuius ciuitatis. pro hoc. C. vnde vir z vxor. auf. preterea. Huic diuisioni nō obst. j. ad leg. fal. in quarta. quia ibi nihil tenebatur ei relinquere nō enim magis illum ꝙ̄ alium heredē facere tenebat, vnde nihil facit ad casum nostrū. Uel in dictis. hanc glo. collige sic: cum aliquis aliquid debet, an debet iure voluntarie iuste obligationis, z hoc casu relictum non compēsatur: an iure legalis dispositionis, z tunc an debet in vita relinquentis z relictū compēsatur, an post mortem z cōpensatur. Premitte tamen ꝙ aut cōstat expresse ꝙ animo cōpensandi relinquit, z hoc est planum: vel tacite ratione cause propter quā relinquit, vt. j. de dote prele. l. pe. z. l. ij. z. l. cum ab vno. j. de leg. j. l. huiusmodi. §. cum pater. an non, z tūc dic membra superiora. Item
3 in ead. † glos. ibi. §. qui seruum. imo. §. cum pater. Item ad fi. glos. vel dic. hoc non interest agere generi z sic liberatus, ibi autem eius intererat.

Eo autem tempore. ¶ Dic aut est notoriū patrē esse honeste vite nec subesse refragationis causam, z tunc admittetur ad agendū filia contradicente. j. vers. sed si latitet. z arg. j. ver. ꝙ si is. multo magis ea absente: vt. j. eo. ver. sed si latitet. z. j. de reg. iur. qui potest. nec honorabitur isto casu superuacua cautio. Aut certū est eū esse vite improbate, z tunc non potest agere etiam filia consentiente: vt. j. vers. necnon illud. sed curator ei datus aget: an dubitatur, z tunc si aget filia presente, videtur consentire, si ea absente cauet de rato: vt. s. l. ij. §. fin. sic z al's. C. de procur. l. j. z. j. de statulib. si seruo.

Summarium.

1 An z quando maritus tenetur impendere in mulierem z eius egritudinem.

2 Potestas tenetur iudici suo facere impensas.

Si autem. ¶ In seuissimo, dotis quātitatem. quantitas autem dicitur sm quod fructus respondet. j. de ali. legat. cum vnus. s.
1 de dona. inter vir. z vxor. l. ex annuo. Sed dic si † queritur an maritus debeat impendere in mulierē z eius egritudinem: aut mulier est in seruitio viri an non: si est debet in omnibus impendere non tantum in quantitatem dotis: vt. j. de oper. liber. l. penulti. s. de regu. at si quis. §. equum. aut non est, z tunc aut propria sua temeritate z culpa z non debet aliquid in eam impendere: nam frustra petit debitum qui is quod debet non impendit: vt s. de actio. emp. iulianus. §. offerri. z. l. qui pendente. aut propter culpam mariti, z tunc si mulier debet in omnibus impendere sicut in primo casu. arg. C. de insti. z substitu. l. j. z. s. de cōtrahen. emp. si in bibliothecam. aut nō est in obsequio viri cessante vtriusq̄ culpa vt propter infirmitatem, z tunc aut mulier est diues z tunc vterq̄ debet impēdere, maritus sm dotis quantitatem, mulier superfluum, vt hic: sed si plus impendit affectioni sue debet imputare, vt. C. de neg. gest. quod in vxorem. pro hoc quod de vtroq̄ dixi. s. de religio. l. in eam. z. l. celsus. aut nihil habet, z tunc maritus debet impendere. s. de religio. quod si nulla. sicut al's quis rebus alitur alienis. C.
2 de carbo. edic. l. fina. Et ex hoc. §. collige argu. † ꝙ potestas iudici suo infirmo teneatur facere impēsas. pro hoc s. de vsufruct. l. sicut. z. l. sed z quid. §. mancipiorum. z. j. de ali. z cib. leg. l. legatis. argu. contra. j. tit. j. l. ij. z de edil. edic. l. item si serui. §. j. Posset dici aut est modica, z tunc teneatur, al's secus: vt ar. s. commo. in rebus. §. possunt.

Summarium.

1 Mulier nubēs filiofamilias si non recipiat dotem sed alius: an z quando teneatur ad dotem.

1 **Transgrediamur.** ¶ † Cum mulier nubit filio familias, aut dos est data socero z tunc aut eam recepit suo nomine z filius non tenetur nisi quando est patris heres, vt hoc. §. versic. sed si filius. fallit vbi filius tenetur etsi non sit heres. j. de dot. preleg. pactum. ad fi. aut recipit nomine filij tantum, z tūc tenetur filius si ratum habet: quia ratihabitio zc. vt. C. ad macedo. l. fin. pater autem tenetur de peculio vel de in rem verso: vt. j. de verb. signi. ꝙ si filio. aut recipit nomine suo z filij, z tunc ipse z filius ratum habens tenētur quasi duo rei: vt. C. de dote cau. l. fina. z ne fideius. do. den. l. ij. aut datur filio voluntate patris z eius iussu, z tunc aut vt nuncio patris z nō obligatur filius: vt. s. quod iussu. l. fin. C. qd cum eo. si ex contractu, aut filio datur vt marito non tanꝙ̄ nuncio, z tunc aut mulier voluit tantum ipsum obligare, z ipse tantum obligabitur: aut patrem tantum, z tūc patrem tantum, aut vtrunq̄, z tunc vterq̄ erit obligatus. arg. eius quod not. de nego. gest. si pupilli. §. j. In dubio credo voluisse obligare vtrunq̄. pro hoc de iur. dot. in ambiguis. Si vero filius recipit sine patris voluntate, tunc tenetur filius suo nomine insolidum, pater autem de peculio. j. de verbo. signific. ꝙ si filio. z quid intelligitur esse in peculio habes. s. de pecul. in bone fidei. z. j. eod. facere posse. Simile in glos. nam dabitur. ante ver. z facit. si sm hoc eueniet ꝙ seruus qui nō potest expresse res obligare nisi liberā peculij administrationem habeat: vt. s. de pigno. ac. si conuenerit. §. fi. obligabit tacite, qd videtur absurdum: vt. C. de relig. ead. l. finali.

Et si quid. ¶ Ad fi. glos. a seruo. male dicit: vt not. dicto. §. impendia. j. eo. in insulam. §. fructus.

Si constante. ¶ In gl. quid in socero. ante vers. item quid si maritus. dicitur sicut datur contra virum, ita z contra socerum in quantitate: vt. s. eo. l. rei iudicate. §. fina. cum. l. seq. arg. j. de testa. mili. l. ꝙ miles. §. qd dicimus. ¶ In ea. glo. ibi. l. post diuortium. imo. l. stipula. ¶ Item ibi. §. accedit. z. s. eod. si cum dotem. ¶ In glos. pro dote. ante ver. sed Ro. dicit. sed certe est satis ad dandum actionē viro ꝙ post mortē patris onera substinuerit: vt dicta. l. si maritus. z. C. familie. herciscun. l. ij. ¶ In versi. sed si respon. dixit. vel dic et si maritus non vergat ad inopiam ipsa aget contra heredes soceri, nam quantum ad socerum z ipsam dissolutionem est matrimonium. ar. s. de do. inter vi. z vxo.

l.cū hic status.§.si socer. Primus aūt casus non videtur bonus in eo qđ dicit debere esse solutum matrimonium ad hoc vt mulier agat contra heredes soceri: nam eo etiam constante agit: vt.j.de lega.prestan.sed si.§.j.versic. sed cum.nec in hoc heredes patiuntur damnū,quia debet cauere ꝙ defendet eos aduersus virū: vt.j.de do.pre leg.l.ij.in prin.ꝛ istum casum Ro.videtur Jo. approbare.j.de dote preleg.l.pater.

Summarium.

1 Mortuo marito si intra annum mulier petat alimētari ꝛ statim heres sit paratus dotem ei soluere, non expectato anno debet audiri.

1 **Quoties.** Ad si.not.arg.† ꝙ mortuo marito, si intra annum mulier petat alimēta ꝛ statim heres sit paratus dotem ei soluere non expectato anno ꝙ debeat audiri. argu.contra.j.de verbo.obligatio.qui Rome.

Si vir. Ad si.not. casum in quo interponitur cautio de hereditate viuentis, vt hic. ꝛ.s.de actio.emp.si quis seruum.

Si maritus. In glossa,non tamen. ibi: nō enim leuis.in qua consistit in non faciendo.

Summarium.

1 Contra vxorem non datur actio furti.

Si vxor. In gl.id est perdisse.sic.C.de questio.l.iij. In glos.de dote. ibi.D.
1 dixit.ꝛ bene,nam † contra vxorem non datur actio furti.j.rerum amo.l.ij. ꝛ sic.s. glos. male dicit nisi dicas factam contractationem soluto matrimonio. Item in glo. ꝛ sic per consequens concessit.ꝛ sciebat eam commodare vel credebat maritum commissurum: vt de furtis. inter eos.§.recte. In gl.vt inueniat.ibi: vel actiones. forte hoc non sufficit cū hic non solum teneatur ꝙ actionem habeat:vel dic ꝙ ob hoc,solum tenetur.

Summarium.

1 Agens a principio si non habeat ius agendi sed ex postfacto sic,an debeat condemnari.

Si bona. Ad si. glos.puta.vel pro dimidia: vt.j.de penis. si quis aliquid. §.si quis instrumentum. Item in glo. qđ accidit. sed illud obtinet matrimonio cōstāte si eo soluto publicatur dos sicut ꝛ alia bona, vt hic:vnde non bene dicit gl. nam ꝛ superior glos. ponit exemplum in lege iulia. de vi priua.in qua non publicatur constante matrimonio. Et
1 no.ex hoc.§. ꝙ † si aliquis habet ius tempore litis contestate,sed tempore sententie non,facto suo absoluitur reus. pro hoc.s.de cond.fur.si seruus.nisi facto aduersarij desinat habere ius,quia tunc reus non absolueretur.s. de rei ven.si post.ꝛ colligitur dicta.l.si seruus. Ecōtra si tempore litis cōtest. non habet, sed tempore sentētie sic, fit condemnatio.s.de pig.act.si rem. §. si.de inof.testa.si non mortis.ꝛ man.l.si mandauero.de rei ven.si autē. de pecu.quesitū.ad exi.l.tigni.§.si. Item no. ꝙ petitur totū ꝛ ex causa fit condemnatio in partem,sic.C.si ad.rem iu. l.j. Item no. ꝙ fiscus non habetur loco heredis,nā si haberetur non iudiciū expiraret:vt.s.de iudi.l.si petitor.[a]

a Contra. C.ad leg.iu. de vi priua. l.ij.

Si filiofamilias. Prestādū.id est partim per compensationem,partim per solutionem. Modo adhuc.facta cōpēsatione partis. Debeatur. quia non fuerūt tot impense vel res amote siue donate quantum fuit dos, ꝛ adhuc alie res sunt in peculio. In glos.scilicet lata.ante versic.in alijs. sed certe hoc exemplum non videtur bonum,cum maritus non possit perdere seruitutes fundo dotali debitas:vt.s.de fund.dota.l.iulianus.ꝛ.l.seq. Item ad finem glos.nisi ius ex hoc. Item in alio casu. j.de leg.j.si domus.§.qui confitetur.

Summarium.

1 Qui cōduxit ad quinquenniū,an habeat ius in re.
2 Res alienari prohibita potest in locatum dari.

Si vir. Damnatus sit. colono,ideoq; mu-
1 lier eum repellat. Et not. hic duo:primum † ꝙ ille qui conducit ad quinquennium nō habet ius in re. Contrarium no.j.de itine.actuq; priua.l.vnde. §.ij. Uel posset dici ꝙ damnatur maritus ad ea facien-
2 da que habentur.s.loca.sed addes. Secundum † ꝙ rem prohibitam alienari quis potest locare.pro hoc.j.de leg. ij.codicillis.§.instituto.ꝛ ibi notatur.

Summarium.

1 Secunda mora excusatur per primam.
2 Inter duos pace inita si vnus eam rumpit ꝛ propterea ei rumpatur,an pena peti possit.

1 **Semel.** Ex hac lege ꝛ alijs hic allegatis not. † ꝙ secunda mora excusatur per primam:ꝛ faciunt ad questio-
2 nem qua † queritur. Inter duos facta pace, si vnus rupit nec alter voluit petere penam conuentam sed se vindicauit ꝙ ab ipso posset peti: nam idcirco.ꝛ.C. de iudi.l.nulli. Alij contra per.l.j.de no.oper.nunc.l.j.§. sed is.ꝛ ne quid in loc.pub.l.j.§.idem ait.ꝛ de reg.iur. cū par.§.illi.extra de penis.constitutus.

Placere. Ceterum si nondum. nam nondum habet actionem cōtra vxorem nisi forte vt sibi caueat.arg.j.eo. cum mulier de dotis.ꝛ sic no.ar.contra fideiussorem datum de euictione, ꝛ ante euictionem vult agere vt liberetur a fideiussione non potest cum nondum sit obligatus etiā si diu steterit in fideiussiōe preth. In glos.de iure ꝛ de facto.imo ꝛ si de iure tantum: vt. j. ad leg.falci.l.querebatur. quia quo ad ipsam semper maritus soluendo est, cum ipsam liberando videatur dare in quo liberat,vt ibi dicitur:ꝛ de donatio.cau.mort.l.mortis causa.§.si.

Nupta. In glos. ꝛ sic. ibi: Item idem.hoc refertur tantum ad casum patris. pro hoc.s. de iur.dot. si extraneus:nisi sit in patre ꝛ extraneo differētia nō succedentibus,hoc casu non fit.

Si marito publico.

§. Si pater. In glos. patre. sed contra videtur j.l.penul.§.si vir. Sed illud posset esse verum quando pactum fecisset de non petendo in perpetuum: secus si ad tempus vt hic, nam multa conceduntur ad tempus que non in perpetuum, vt.j.de condit.ꝛ demon. l. sed si hoc. §.si.ꝛ qui ꝛ a quib.l.penul.s.commu.diuid.in hoc.§.si cōuenerit.ꝛ pro socio.idemq;. Uel dic esse differentiam inter pactum,quo casu loquitur hec glos. ꝛ acceptilationē que est quedam solutio,vt in.l.contraria. Et nota pactū personale non transire ad alium. Item non videri personale per hoc verbum ad se,dic.vt.s.de pactis.iure gentium.§.pactorum.

Cum patri. Arg. ꝙ heres qui coheredem sub conditione habet,interim pro parte tantum fit heres,ꝛ pro parte tantum creditoribus teneatur. de hoc not.s. si pars hered. peta.l.ij. Interim autem consuletur mulieri ſm legem. j.ex qui cau.

j.ex qui.cau.in posses.ea.si diu. z de cur. bo. dan.l.j.z de hered.insti.si quis instituatur.

De dotis. ¶ In gl.si animo donādi.ibi,vbi ratio tēporis.istud intelligo quando diues est ista,vt presumatur hic fm legem.s.de do.inter vir. z vxor.l.vtrum.¶ Item ad si.hoc est verum ꝙ presumitur donatio causa mortis quando in stipulatione est facta mentio mortis,al's presumitur inter viuos: vt.s.de do.cau.mor.seia.§.fi.z ibi no. ¶ Adeūdo. ergo si nō fuit heres non tenetur stipulatoribus si non recepit,nec possunt dicere quare ipse non exegit a muliere, quia ipsa si viueret non posset hoc allegare: vt.s.eod.nupta.§.quoties.ex qua persona zc.j.de regu.iur.ex qua. sed tenetur cedere actionē,z satis est cum lucratiuam habeant causam.pro hoc de iur.dot. si extraneus. ¶ Ad si.glo.dissimiliter.contrarium.no.s.eo.l.ij.ibi: nec cogit zc.vbi dicitur ꝙ vir condemnatur extraneo stipulanti insolidum: sed dic ꝙ id obtinet quando stipulator habet causam onerosam z est stipulatus per hec verba: decē que debes ex causa dotis, secus si stipulatus esset sub appellatione dotis.ar.l.s.proxi.Hic autem obtinent quando stipulator hz causam lucratiuā: habet ergo maritus beneficiū etiam cōtra extraneū qui vellet agere de dote repetēda.

Titia. ¶ In potestatē esse. z non consentire.Et no.ꝙ non debet esse melioris conditionis cuius potestas est incerta ꝙ ille cuius est certa.pro hoc. s.de inoffic.testa.l.qui de inofficioso.z de lib.cau.ordinata.§.j.z quib.ad liber.l.iij.

Si maritus. ¶ Non debitor confiscari soluens fisco liberatur.s.depo.l.bona fides.

Lucius Titius. ¶ In gl. tacite.dic idem in masculo quod in femina.s.de spons. habita.z ibi not.

Summarium.

1 ☞ Paria delicta mutua compensatione tolluntur.

Viro. ¶ Sic euenit: ꝙ si mulier petat dotē a viro, z vir excipiat de dolo mulieris z propterea velit dotē, mulier replicauit de dolo viri, z sic dotem exiget. Et sic est contra.j.de excep.do.apud.§.marcellus. z.s.ne quis eum qui in ius voc.l.ij.licet hoc allegetur pro cōcor.Dic ꝙ magna est differētia vtrum ille qui opponit exceptionem per eam intendit lucrum consequi, quo casu replicatur contra ipsum de dolo,vt hic: aut intendit damnū vitare,z tunc contra ipsum non datur replicatio:vt in.l. cōtra ius. Posset etiam planius poni casus hoc modo:
1 mulier † petebat a iudice pronūciari matrimonium dissolutum culpa viri dicens ipsum esse homicidam, vir ex aduerso petebat pronūciari dissolutum culpa mulieris dicēs eam adulteram esse,iudex testibus receptis z examinata causa pronunciauit vtriusqz culpa dissolutum: querit modo quis sit effectus huius sententie? Dicitur ꝙ nullus alteri poterit obijcere culpam:paria enim zc.

Summarium.

1 ☞ Si stipulor mihi aliquid fieri ad volūtatem tertij, eo mortuo,an ex ea stipulatione agi possit.

Post dotem. ¶ In glo. casus. iste est bonus casus.Item ante versi. fine cause.scilicet intentionis secundum hunc casum: nam non erat commissa stipulatio. ¶ Item an vbi,si vero. secundum
1 hunc casum nota argu. † quando ego stipulor mihi aliquid fieri ad voluntatē puta Titij ꝙ eo mortuo possum agere,nam eo viuente demum durat voluntas.

Si pater. ¶ In gl.imo indebiti. ante versicu.solutio.z.l.sed z addes.§.si quis z in annum. Respō.ideo hic non habet locū cōdictio indebiti,quia etiam soluto matrimonio dos debita est viro: vt.j.de condic. indeb.l.titio.§.titio genero.

Summarium.

1 ☞ Testes variantes de tempore quomodo reduci debent ad concordiam.

In insulam. §. Fructus. ¶ Ante causam finitam:nam z quandiu pendet lis tenetur facere expensas.C.de ord.cog.l.si. simile.j.de contra.iudi.tute.l.iij.§.fina. Et ex hoc no.ar.
1 quando † vnus testis dixit fuisse aliquid ante guerram, z alius dixit fuisse illud tempore guerre, ꝙ debemus intelligere illud fuisse ante guerram finitā, z ita dixisse primum testem vt eos ad concordiam reducamus. ¶ Absumptos. imo videtur eos etiam aliter consumptos debere lucrari cum sit bone fidei possessor: vt.s.fini.regun. sed z loci. §. si post. potest hic subaudi maxime primum. Vel dic illud obtinet quando credebat se dominum,z tanquam dominus fructus lucratus: hic autem percepit de re dotali quos demum debet lucrari propter onera matrimonij, vt in proximo. §. sed hoc non est matrimonium, z ideo dictum est in muliere consumptos lucretur.argu.C.qui potio.in pig.habeā.l.qui balneum.§. fina.z de acquir.rer.domi.l.homo liber.

Usuras. ¶ Ad finem glos. quando tenebatur hoc casu etiā iure canonico conceduntur vsure.extra de vsur.salubriter.

Summarium.

1 ☞ Maritus quando habeat beneficium ne vltra ꝙ facere potest teneatur.

2 Maritus venit condemnandus deducto ne egeat, quo modo debet intelligi.

Si maritus. ¶ In glos.nisi forte.ante versicu.al's
1 deest. Hic tenet glos. † ꝙ si maritus sit talis qui sibi possit querere victum ex arte sua, tūc tenetur insolidum, al's si sit forte quidam miles qui non possit sibi victum querere,tunc non tenetur insolidū soluere,z hoc est verum secundum quosdam quando mulier alia bona habet vnde se potest alere, si non habet, tūc insolidum condemnatur maritus: quoniam non est par zc. C.de codicill'.l.finā. Item ordinata charitas zc. C.de seruitutibus. preses. nam mulier ex dote debet ali. C.qui potiores in pignore habean.l. finali. pro hoc. j.de alend.liber.si quis a liberis.§.parens. z de tute. z ratio. distrahen.l.j. §. preterea. Alij dicunt etiam si mulier nihil habeat hoc esse tenendum cum lex hoc dicat. j. qui z a quib.prospexit. z sic aletur rebus alienis : vt allega. C. ad carbonia.l.fina. Tertij dicunt ꝙ de illis bonis debet communiter ali.C.de iure dotium.vbi adhuc.z hoc esset
2 satis equum.Sed † qualiter intelligitur ne egeat? Respondeo, nisi sibi sufficiat ad victum ita ꝙ non cogatur mendicare: vt.j.de vent.in posses.mitten.l.j. §. si mulier. pro hoc. j. de administra.tutor. sed dignitatem.Alij dicunt,debet sibi remanere vt se possit alere secundum dignitatem suam.argu.j.de verbo.significa.nepos.z.j.de ven.in possessio.mitten.l.habitatio. z.s.de in rem verso. l.penul.z fina. ¶ Item ibi, fm neqz. sed cuius periculo. Respon.suo cedentis:vt de pigno.actio.eleganter.§. si. arg.contra.de pet.here.iulianus. ¶ Condemnatus.hoc modo:condemno te in dote petita quantum facere potes exsoluendo vel condemnando.

Alius. ¶ In gl. scilicet de equitate. ante versi. non autem. vel dic quod hoc pactum iuuatur lege: vt. s. de pac. l. legitima.

Summarium.

1 In pari causa turpitudinis vtra conditio potior, an insistentis an resistentis.

2 Si bannitus agit cōtra bannitū, pōt cōuentus excipere.

1 Cum mulier. ¶ † Et insistentis et resistentis potest esse causa turpitudinis. arg. de delicto an de cōtractu. Primo casu melior est conditio resistentis. C. delibe. cau. si filium. s. ne quis eum. l. ij. et ha c. l. in fin. et argu. de tritica. quoniam. et. s. de dolo. si duo. cum similibus. Secundo casu aut vult agere vt impleat qd conuenit et non potest. s. de contrahen. emptio. domum. aut vt sibi reddatur quod dedit, et tūc aut agit cōdictione ob turpem causam, et tunc idem. s. de condi. ob turp. cau. idem. et. l. si ob turpem. an actionem, et tunc melior est conditio repetentis quod ob turpitudinem querere cupientis: vt. C. de sac. san. eccle. qui res iam dictas. diligit et omne quod addendum. s. de aleato. l. fina. et qd me. cau. nec timorem. §. i. et in prin. huius legis. et argu. j.
2 de reg. iur. in re obscura. ¶ Nec accusare. No. arg. † quod si bannitus agat contra bannitum potest bannitus conuentus excipere, nec poterit aduersus eum replicare de banno: nam bannito datur defensio sicut et seruo qui exemptus est a communione iuris: vt. j. de testamen. l. qui testamento. §. seruus. et. j. de accusat. seruos. non autem impugnatio. extra de except. cum inter. et. c. dilecti.

a ¶ De hoc no. S. i spe. de do. inter vir. et vxo. §. formatis. v. sed pone filius. et v. seq.

Reuia. ¶ Decem. Non tamen accepit pro decem dicens, accipio nomen debitoris pro decem iam promissis in dotem: nam tūc videretur esse emptor nominis: vt. C. de euictio. l. si prædium. vnde eius periculo esset: vt. s. de hered. vel actio. ven. si nomen. et de euictio. si plures. §. fina. manda. inter causas. §. abesse. de fideiusso. qui debitorem. ad velleia. l. quamuis. §. interdum. et manda. si mandato. §. fina. C. de iur. dot. l. quoties.

Summarium.

1 Si mulier consenserit alienationibus factis per virum, an per hoc repellatur exceptione.

Fundus. ¶ Non teneri. scilicet ad non petendum, et sic non potest repelli exceptione: qui enim exceptione repellitur teneri dicitur.
1 Ex hoc not. argu. † si mulier consentiat alienationibus que fiūt per virum cū per hoc repellatur exceptiōe. C. ad velleia. etiam. et. l. iubemus. teneri dicatur, et sic non valeat. C. ad velleia. auf. si qua mulier. et pro hoc facit. C. qui potio. in pig. hab. l. fina. et. j. de excep. do. apud. §. aduersus. nisi maritus haberet tantum in bonis quod etiam mulieri possit satisfieri: vt. C. ad velleia. auf. siue a me.

Maritus. ¶ Ad fi. glo. secus. ad hanc partem facit prealle. l. quemadmodum. § fina. et non ad primam.

Summarium.

Si patris assensu dos filio emācipato data fuerit, an pater teneatur aut eius bona erunt obligata.

1 Si filiofamilias. ¶ Queritur hic † data est dos filio emancipato patre assentiente: nunquid pater tenetur siue patris bona erūt obligata? Dic si tempore sponsaliorum erat in potestate: sed cum datur dos in fraudem reperitur emancipatus bene tenebuntur. arg. j. de colla. bon. l. j. §. his quoque. et ad munic. l. fi. §. item rescripserunt patris. et. j. eod. filie mee. Si vero non emancipauit in fraudem, sed illa persona que dotē dedit credidit in potestate esse et iuste credidit et credere debuit, adhuc erunt obligata. C. ad maced. l. j. s. de transf. l. fi. et de iur. do. l. in ambiguis. puta qui dabat dotem interrogauit filium presente patre an esset in potestate: et ipse respōdit sic, nec pater cōtradixit. pro hoc. s. de pig. actio. l. si rem. §. fi. C. ad maced. si fine. Nec obst. quod ille leges loquuntur in obligatione rerum: nam obligatio rerum equiparatur personarum obligationi, vt ibi et eo. tit. senatus. Si vero nullum predictorum interueniat: tunc nec ipse pater nec eius bona obligantur, vt. C. de fil. famil. et quemad. pater pro fil. l. j. lib. x. et ne fil. pro patre. l. ij. ad idem. de do. cau. non nume. l. fi. et ne fid.
a dot. dent. l. ij. [a] ¶ Item in glos. insolidū. ibi: sed quid. sed videtur quod nihilominus teneatur, vt. s. de peculio. sed si damnum. §. preterea. et. l. in summa. cum simil. sed hoc intellige quod bona fide ademit, vnde non tenetur. s. de in rē vers. l. j. §. ij. et sic conuertendo in debitum suum: quia priuilegium imponitur patri, vt de pecu. l. ex facto.

Summarium.

1 Possidens fundū cuius nomine decima venit prestanda: si cōtrouersia illi moueatur et promittat quid annuum vt remittatur decima, an tenetur ad illud annuum si postea cadat a possessione illius fundi.

1 Cum mulier. ¶ No. ar. quod si qs † possidēs rē aliquā de qua erat decima prestanda, et venit ad cōpositionē cum eo qui de decima ei controuersiam faciebat, et ei singulis annis aliquid dare conuenit, postmodum rem istam amisit ille nihilominus ab eo possit petere quod promissum erat et manet iste obligatus: nam obligatio quesita nō sequitur fundū. j. ad treb. l. j. §. si heres. s. de contrah. empt. l. fi. C. de here. insti. quoties. Contrariū videtur quia istud erat onus rei, et iste ratione rei erat obligatus: et ideo re amissa non debet teneri. C. de iur. emphy. l. j. s. de noxa. si ad libertatem. j. si cui plus. l. j. §. fi. et. l. seq. posset dici aut facto suo amisit, et op. l. ista: aut sine facto suo, et tunc secus, vt in. ll. contrarijs.

Usufructu. ¶ Nil iure fruendi vel vsufructu retinendi pro tēpore futuro sed pro preterito tempore a mora facta bene trāsmittit ius heredi: vt. s. de vsufruc. extraneo. et. l. sequen. et. l. qui vsumfructum. §. fin. et. l. quesitum. ¶ Vendere. quo casu indubitanter pretium qd habeat mulier succedit loco rei.

Seruus dotalis. ¶ Reddendus. Not. quod hic transfertur dominium temporale: sed videtur quod non possit adire iussu mulieris, quia non videtur dominium translatum. j. de soluf. qui sic. et de furtis. eum qui. §. si epistolam. dic quod quando quis debet recipere illud quod ipse dat, si quidē ex receptione remanet illi obligatus bene trāsfertur dominiū: vt. s. si cer. peta. l. si tibi. et de dona. l. qui id quod. §. j. si vero non remanet obligatus propter receptionem, tūc aut ille cui dat habet medio tempore vtilitatem, et tunc trāsfertur dominium, vt hic, si non habet non transfertur: vt in. ll. contrarijs.

Summarium.

1 Judiciū dotis est bone fidei, et venit in eo id de quo nihil est cogitatum neque actum.

Dotalem. ¶ Debet. mero iure et tanquam dotem cōparatnatus successit in locum dominij, et per hoc primum quodammodo dicitur durare dominium

minium:vt.ĩ.de here.insti.talem.vel dic autoritate.l.statim conditione.ꝛ.l.iulia.de maritan. ordinibus.ĩ.eod.si vero.ꝛ de fal.filius.§.maritus.etiam cõstante matrimonio.ĩ.eod.hoc autem.Quod autem dicit glos.hic posita habet locum quando mãdato mulieris manumisit: sed videtur ꝙ maritus teneatur ad estimationem serui: vt C.de ijs qui a nõ do.manumis.sunt.l.j.Sed dic illud op. quãdo nõ dominus manumisit,hic erat dominus: imo etiam si sit dominus videtur teneri ad pretium, vt.s.de condi.inde.in summa.§.pe. sed dic ꝙ hic factus fuit dominus a sciente ibi ab ignorante. Uidetur adhuc ꝙ ipse non possit manumittere cum ipse sub cõditione debeat eum restituere:vt.ĩ.de manumis. seruum sub cõditione. ꝛ qui ꝛ a quib.generaliter.Sed illud obstat quando dissessiuũ est dominium ipso iure ꝛ retro fingitur alterius fuisse,ꝛ sic est in pendenti.s.si cer.pet.proinde. hic demũ per retraditionem. ¶Dotis iudicio.id est propter equi-
1 tatem iudicij † dotis quod est bone fidei,ꝛ venit in eo id de quo non fuit cogitatum equitate suadẽte, vt hic suadeat quia datio in dotem fuit origo ex qua processit facultas manumittẽdi ꝛ ab eo manumissio lucrãdi.Item quia si manumisisset seruus,omnia eius lucra extra rez viri ꝛ operas fuissent reddita mulieri. C.de rei vxorie.§. cumq3.Jaco.de are.

Summarium.

1 Si dñs permittit vasallo vẽdere rem quam habet in feudum,totũ videtur illi remittere ius qd habet in re.

Et sic desinit seruus.

1 ¶No. arg.† ꝙ si dominus permittat vasallo vẽdere rem quam habet in feudum:videatur remittere totum ius suum, ita ꝙ nõ possit agere ad pretium.pro hoc.ĩ.de leg.ij.l.codicillis.§.j.

Summarium.

1 Cessione facta contra debitorem, an potest ille cui cessio facta est contra fideiussorem agere.

Si vero. ¶Ad fi.glos.commodato. facit.s.ad le.aquil.si seruus. §. maritus. ¶Item ad finem glo.nec enim.
1 No.arg.† ꝙ cessione facta contra debitorem non possit ille cui cessio facta est agere contra fideiussorem nisi ꝛ contra illum fiat cessio.Item pro hoc quia ille qui vendidit filij nomen debet cedere etiam contra patrem iura:vt de here.vel ac.ven.l.qui filij.ꝛ pater dicitur fideiussor:vt.ĩ.de verb.obli.cum filius.de fur.eum qui.§. an pater. ad mu.l.ij. contra videtur vt etiam cõtra fideiussorem agere possit. C. de actio.ꝛ oblig.l.si a creditore. ꝛ.l.si in solutum.potest dici si nomen sit venditum potest agi etiam contra fideiussorem, quia ꝛ accessoria videntur vendita : vt de actio.emp.creditor.¶Item in glos. argu.ad causam.dic aut donauit contemplatione communis ꝛ acquirit communi, aut contemplatione ipsorum ꝛ non tenetur restituere, vt hic: aut dubitatur, ꝛ tunc aut habebat istos notos al's,ꝛ dicam eorum contẽplatione datum. ĩ. de castren.pecu.dotem.ꝛ.l.castrense. aut non habebat notos, ꝛ tunc refert qualem dixit in donando. ĩ.de stipulatione seruo.l.seruus communis.ꝛ de condi.ꝛ demonstra.cum ita datur. C.de iure deliber. cum aliquis.Et no.hic qd occasione mei ad te peruenit, teneris mihi restituere.pro hoc commo.l.si is.§.si quem. ꝛ de aduo.diuers.iudic.l.fori. ¶Filium. In glos.de iure vel de facto. certe imo de iure tantum argu. C. vnde legiti.non hoc.

In his rebus. ¶Culpa.secus si fine eius culpa ꝛ eius custodia: vt commo. l.ad eos.loca. sed de damno.de actio.emp.si ea res.

Summarium.

1 Uestes quas vir dedit vxori an debent ei remanere mortuo viro quasi donauerit eas vxori.
2 Si dominus seruo aut ancille contemplatione seruitij dederit vestes ꝛ a domino discedere velint, an eas habere debeant.

Seruis. Dotalibus vel non dotalibus, sed erant in eius seruitio.¶Item ad fi-
1 nem glos.hoc videtur corrigi.sic etiam erit † in vestibus quas vir ei dedit cõstante matrimonio, nam mortuo viro debent reddi tales quales sunt: atritio enim vestium est ad damnum viri:vt.s.eod.estimate.versic.estimate.ꝛ de do.inter vir.ꝛ vxo.l.mortis causa.§.j. Nec dicas ꝙ videatur donare vt sic per mortem cõfirmetur, quia cum ipse ad hoc tenetur, non videtur donare: nemo enim in necessitatibus ꝛc.vt.ĩ.de adimen. lega. l.rem legatam. ꝛ de dona.inter vir.ꝛ vxo.si quis pro vxore. Nec obst.ĩ.eo. tit. l.cum hic status.in prin.quia ibi emit animo donandi, vt ibi dicitur. Uel dic ꝙ mulier habet vestes vt ei videatur donasse dummodo pretium earum non excedat redditum dotis,ne ista donatio possit reuocari cum ipse ad hoc teneatur.arg. eius quod dicitur.ĩ.ad leg.falc.si ꝛ vsufructu.§.dos. Potest intelligi iste. §.in seruis dotali-
2 bus ꝛ erit planus. ¶Qualia.Idem videtur † in pedissequis ꝛ scutiferis a nobis discedẽtibus.ꝛ pro hoc.s.de pecul.l.ad vestimentum.¶Compensaturum.videtur arg. huius litere ꝙ possit scutifer retinere vestimenta facta compensatione pretij vestimenti cum mercede.Si intelligitur iste.§.in seruis mulieris extra dotem quia dicit intra annũ: nam idem ꝛ si post annũ, nisi dicas intelligi ꝙ isti serui seruiebant marito,quia conducendo eos tacite videtur agi vt vestes dentur in recompensatione operarum anni: sed hoc intra annũ a tempore vestiarij empti, ecõuerso pro expresso ꝛc.vt in.l.cũ quid.cũ ergo non prestat operas anni, pro residua parte dat vestes vt ita infricaria anterior fuerit ad periculum eius cui seruiebat, ergo completo anno vestes non sunt amplius illius qui induit.¶Quid si vestiebat bis in anno? tunc dic, idem in sex mensibus qd de anno dictum est:vt.s.eo.diuortio. §.qd in anno.¶Sed quomodo fit compẽsatio de speciebus ad quantitatem, vt in fi. In primo casu non est dubium, quia pretium dedit:nec enim res empta ꝛc. C. de rei vend.si ex pecunia.obligationum substantia ꝛc.vt.ff. de verb.oblig.l.obligationum. Secundo magis est dubium,sed dic ꝙ emẽdo vt tibi dem breui manu videris recepisse pecuniam ꝛ emisse.ar.s.eo.idem serui.predicta sol.questio de vestimentis etiam famulorum.

Summarium.

1 Si maritus confessus est se recepisse dotem integram a socero ꝛ postea socer promittit ei quinquaginta pro complemento dotis, an heredes mariti liberentur reddendo actionem vxori.
2 Paria sunt cauere ꝛ soluere.

1 Si vir. ¶† Socer promisit genero dare pro filia centum in dotem,postea gener cõfessus fuit se recepisse illa centum,ꝛ de hoc socero fecit instrumentum, postea socer cum non dedisset nisi quinquaginta fecit instrumentum in quo promisit se daturũ quinquaginta pro complemento dotis, postea decessit mulier que non est heres patris: soluto matrimonio ab heredibus viri petitur dos, nunquid sufficit si cedat iura pro quinquaginta cõtra heres patris? Uidetur ꝙ sic: nam dotem facit non numeratio ꝛc.C.de dona.propter nupt.l.j. ¶Item pro hoc quia mulier debet habere lucrum a patre cum dotem habeat. ĩ. que in fraud. credi. l.fi.§.j.ergo eius factum prestare debet: vt de reg.iur.ex qua.s.eod.meuia.§.j.nam sicuti patri obstaret ita ꝛ sibi: vt ibi dicitur.Econtra videtur, nam cum ipse confessus

est se recepisse videtur ei pater soluisse, ꝛ iste eum videtur liberasse per acceptilationem, vnde perinde tenētur heredes ac si soluta fuisset dos, vt hic, ꝛ de iur. do. l. iure ab eo. ꝛ pro hoc quia cum pater cauit se soluturum perinde
2 est ad si soluisset † cum paria sint cauere ꝛ soluere. C. ad leg. falcid. l. fi. Quidam dicunt ꝙ sufficit actionem cedi. ar. ff. eo. si socius. §. lucius. sed forte posset cōtradici, nam maritus per istam secūdam promissionem quā a socero recepit videtur primā sustulisse, ꝛ sic videtur facta nouatio vnde periculum superesse debet, vt de iure dot. l. dotem a patre. Jaco. de are.

¶ De impensis in rebus dotalibus factis. Rubrica.

Et in totum. ¶ In gl. vi det contra. ante ver. ꝛ facit. dic apertius: refert vtrū desinat interesse nō fieri qđ olim petebatur fieri, sed nihilominus damnificatū manet, ꝛ tūc opp. ll. contrarie an desinat interesse factum esse olim, imo prodest sibi ꝙ non fuit factum ꝛ tunc opponitur ista.

Quod dicit. ¶ In gl. quia pecuniae. ante versic. sed nō cōmunis. quia matrimonio soluto vir cōueniatur ipso iure non tenetur nisi ad residuū.

Si dos. ¶ In glos. ꝛ venditi. ante vers. vt supra. de condi. vbi fundus ꝛ pecunia erat in dotem, al's si fundus tantum cuius pars indebite soluta est habeat locum condictio incerti.

Pro voluptarijs. ¶ In glos. id est ad eius commodū. ante ver. ꝛ facit. sed ar. contra. ff. de iure do. cum in fundo.

Nec stipendium. ¶ Ad fi. glos. stipendium. sed quid si contulit ad refectionē viae? Respondeo idem. ff. de vsufruc. l. si pendentes. §. si quid cloacarij.

¶ De actione rerum amotarum. Rubrica.

Et ideo. ¶ Ad fin. glos. s. rerū. sed postquā filius condemnatus est insolidū ex debito datur actio iudicati in patrem, non solum inquātum est peculium locupletatum, sed ad totum qđ est in peculio: vt de pecul. l. licet. §. ex causa. ꝛ §. idem scribit.

Sed ꝛ si diuortij. Id est dū cogitat diuertere: vt patet. ff. eo. si concubina. §. res. ꝛ facit vt tempore matrimonij dicatur.

Si cū mulier. ¶ Sed videtur cōtra. ff. eo. si cōcubina. §. res. potest dici ꝙ ibi tantum vtilis locū habeat: vel dic ꝙ res amote non fuerūt contracte tempore diuortij, quia forte desierat extare.

Si seruus. ¶ Ad fi. glos. facit. ff. sed quo iure aget vir? Respon. si mulier sciuit, agit vir actione in factū sicut ꝛ quādo dat rem alienam. ar. C. de iur. do. l. j. §. fi. Si ignorauit, tunc ei demū per retentionē subuenitur. ar. de edil. edic. cum autē. §. pluribus. Et hunc. §. intelligo qñ dedit inestimatū, al's si estimatum dedisset ꝛ maritus esset emptor mulier ignorans in nihilum teneretur. de ac. emp. iulianus. §. j.

Summarium.

1 Mulier diuortio facto cōtractans res dotales quo iudicio tenetur.
2 An valeat compēsatio earum rerū quas mulier subtraxit de domo mariti sui ad dotem quā postea receptura est vt eo minus teneatur iudicio rerum amotarum.

Rerum amotarum. ¶ In principio. glo. dic
1 ꝙ † mulier. sed oppo. ad hunc intellectum videtur ꝙ mulier non debeat teneri quando amouit res dotales. ff. eo. l. contra nurum. §. quoties. Solu. ibi negat teneri furti: sed bene tenetur rerum amotarum vt hic. ꝛ pro hoc. ff. eo. nihil. §. vxor. ¶ Item contra, nam si mulier amouit rem suam non tenetur. ff. de iureiu. l. duobus. §. qui iurauit. Respon. hic non est sua nec constante matrimonio: vt. C. de rei vendi. doce. nec soluto anteꝗ̄ ei restituatur, C. solu. matri. dotis. ꝛ ff. de fund. dota. etiam si. Item videtur adhuc ꝙ mulier non teneatur, nam vir licet retineat dotem soluto matrimonio, intra annum tamen restituere tenet omnes fructus perceptos post solutū matrimonium, vt. ff. tit. ij. diuortio. §. non solum. ꝛ C. de rei vxor. actio. l. j. §. fructibus. ꝛ §. simili modo. Sed quāuis restituere teneatur, vt pullos ꝛ pensiones domorum, tamen de his interim debet habere vtilitatem: nam ꝛ dicor habere vtilitatem de equo licet venturam soluam.
2 Vel planius posset poni casus hoc modo: † mulier amouit res mariti causa diuortij, postea diuortium factum est sine culpa mulieris, agit vir rerum amotarum contra ipsam, ipsa vult compensare cum dote quam debet recipere ab eo post tempus, queritur quid iuris sit. Et respondetur ꝙ nō potest compensare, nam actio rerum amotarum facit soluere principaliter damnum non solum qñ mulier nō habeat exactionem dotis verum etiā si habeat: nec poterit compensare, quia quod in diem debetur ꝛc. ff. de compensa. quod in diem. sed si statim competit dotis exactio bene compensaretur. ff. solut. matri. diuortio. §. ob res. In secunda parte. §. dicit ꝙ non solū si damnū habuit vir cōpetit hec actio, sed etiam si lucrū propter amotionē amisit: ꝛ de hoc potest poni exēplū vt ponit in gl. ꝛ iste forte fuit intellectus in gl. quā hic fecit.

Si propter res. ¶ In glos. si res. ante ver. nisi. ꝛ hoc casu si res puenīat ad istū dñs pōt rem recuperare si ei reddat, vt. j. de fur. ei qui.

Rerū quidem. ¶ Ad fi. glo. sunt ergo. sed certe ꝛ ibi fuit diuortiū secutū. l. fi. no. ꝙ soluitur iudiciū cum peruenit ad eū casum a quo incipere non potest. ꝛ pro hoc. ff. ti. ij. fil'r. ꝛ de iud. si a me.

¶ De liberis agnoscendis. Rubrica.

Summarium.

1 Citatio ad domum fit in subsidium ꝛ quomodo.
2 Non tenetur quis instituere aduersarium suum.

Senatusconsultū. ¶ Ad fi. glos. quia timet. vel dic ꝙ ponitur inceptiue. ¶ Item ad fi. glos. nec. C.
1 ꝛ sic † denunciatio ad domum est subsidiaria: vt primo dominus: secūdo procurator: tertio ad domum citetur, vt hic, ꝛ. j. de alen. lib. l. iij. ꝛ. ff. ex qui. cau. ma. item agit. c. fi. extra de do. ꝛ contu. venerabilis. ꝛ c. causamꝗ. ꝛ de eo qui mitti. in posses.
2 cau. rei ser. c. vlt. ¶ Non ergo hoc denunciat. ꝛ sic no. † ꝙ nō tenetur quis instituere aduersarium suum. ꝛ pro hoc j. de pup. necnon interdum. §. diui. ¶ Item ad fin. glos. id est poterit. vel dic igitur ne patiatur predictum preiudicium debebit ꝛc. ¶ Illud. Ad fin. glos. quia melius. ꝛ maxime ad delationem iuramēti, vt ille iuret qui scit veritatem: vt. ff. tit. j. marcellus. ꝛ. C. de re. cre. l. generaliter.

Summarium.

1 Dictiones ex, intra, ꝛ vsꝗ, quomodo accipiuntur.
2 Quando dicit in cōpromisso ꝙ arbiter debet pronūciare vsꝗ ad decem dies, an decimus dies computari dꝫ.

Sed si.

Sed si. ¶ Si mulier. Ad fi.glo.iusti erroris.ar. ꝭ.titu.proxi.l.ij.ad finem. ¶ Ex die.s.§.
1 j.dixi post diuortium.hoc dic† ex die diuortij quod facit
ad tempus appellationū, nam dicitur ꝙ post sentētiam
potest appellari intra.x.dies,⁊ sic cōputatur dies sentētie.
pro hoc qñ app.sit.l.j.§.biduum.Glos.melius tamen te-
net ꝙ computetur de momēto ad momentū, vt not.ꝭ.§.
dies. Et no.ꝙ istud exponitur inclusiue, vt hic ⁊.s.titu.
iij.si ante.l.de die.⁊.l.diuortio.⁊.ꝭ.de itine.actuqꝫ priua.
l.j.§.ex die.de adulter.l.mariti lenocinium.⁊.l.pater.§.j.
2 Et facit † quando compromissum est qđ arbiter debeat
pronunciare vsqꝫ ad.xv.dies ꝙ computetur dies com-
promissi vt sic finito.xv.die non possit pronunciare,⁊ cū
dies incipiat a media nocte,vt.s.de fer.more Romano
dicam totū diem facti cōpromissi computari,nec cōpu-
tabo de momento ad momentum. Et quod debeat in-
cludi patet per.l.si quis caut.l.j.nam si non includeretur
frustra fieret exceptio. ⁊.l.debeat intelligi vt super casu
dubio respondeat: vt.ꝭ.ad carbo. qđ labeo.sic excipitur
extra de except.c.pia.pro hoc.s.de sena.l.fi.⁊.ꝭ.de aqua
quoti.⁊ esti.l.j.§.estiua autē.C.de aduoc.diuer.iudi.post
duos.arg.cōtra de act.emp.l.adeo.ad fi.⁊ institu.de he-
redi.institu.§. hunc.⁊.ꝭ.de lega.j.l.filiusfa.miles.§.j.vbi
vsqꝫ ponitur exclusiue. ¶ Eleganter, quippe dies.xxx.
not.argu.quando statutum est ꝙ villa teneatur denun-
ciare rixas intra decem dies ꝙ non noceat sibi si alius
intra illos decem dies accuset anteꝗ̄ villa denunciet:et
idem esset si intra decem dies moriatur delinquens cum
extinguatur delictum mortuo criminoso protestetur,
ergo qui facit aliquid qđ videtur contra suam intentio-
nem protestari debet ꝙ non intendat sibi preiudicare.
pro hoc.s.quib.mod.pig.vel hypo.si debitor.

Idem. ¶ Si quis longo. do. Az.legit hanc literam sine.§.in summa,de alend.libe.⁊ sm hoc nil est contra.

Siue contra. ¶ In glos.⁊ post dies triginta.ante versicu.mulier.versi.si eleganter. sed illud demum quantum ad penam mulieri non imponendam.

Summarium.

1 ☞ Iudicium an ⁊ quādo transmittitur in heredem.
2 Mater an tenetur alere filium sine spe repetitionis ex-
pensarum a viro.

Quia Plautianum. ¶ Pater decesse-
1 rit.not. † speciale vt iudicium non transmittatur in he-
redem al's contra,vt.s.de iudi.l.heres absens.⁊.l.si peti
tor. Item ꝙ hic non pronunciat iudex de re quā cogno
2 uit,al's contra.de iudi.de qua re.Et dic † circa hunc.§.
pena eius que est.s.l.j.§.pena.§.iul.§.ex his.ibi: si mari-
tus ⁊c. Aut mulier sola contempsit vt fecit in.§.illud.⁊
§.si mulier.⁊ tunc pena eius est vt alat filium etiā trien-
nio maiorem sine spe repetitionis expensarum a marito
locuplete vsqꝫ quo iudicio reddito declarabitur illū pa-
tris iustum filium: qđ patet quia patri licet non cogno-
scere ante preiudiciū redditum, vt.s.l.j.§.idem per con-
trarium.§.ex his.in prin.⁊ sm hoc intelligitur.§.ille.⁊ si
licet non agnoscere,alere interim, quātum ad patriam
prouidentiam patre carere dicatur: ergo onus spectat
ad matrem sicut in vulgo quesitis qui patre carere di-
cuntur,ergo onus spectat ad matrem,vt.s.de statu ho.
l.vulgo.ꝭ.eo.si quis.§.ergo. ⁊ cum mulier sit culpabilis,
vel in omissa denunciatione ipsa imputabit sibi hoc da-
mnum.ꝭ.de regu.iuris.ꝙ quis.⁊ de solut.qđ ad queꝗ̄.⁊
de condic.inde.pene. Sed si nullus plautium contempsit
siue offendit vt in partu edicto intra.xxx.dies nulla fa-
cta denunciatione,⁊ maritus similiter cōtra licet custo-
dit,licet maritus non cogatur partum anteꝗ̄ reddito
preiudicio cōstiterit eum filium alere, vt.s.l.j.§.debebit.
⁊.§.eleganter.⁊.§.ex his. versic. plane . tamen mater a-
lens maiorem triennio quidem esse ad onus patris locu
pletis poterit repetere cū apparuit filium reddito preiu
dicio, ⁊ sic potest loqui.ꝭ.si quis ali.si mater. nam cum
careat culpa nec pena , vt.s.solu.matrimo. si cum dotē.
§.si maritus.sed vbi non caret culpa nec pena,vt.s.solu.
matrimo.lucius.⁊ sic intelligitur.s.l.j.§.eleganter.Sed
nunquid hic obtinebit in auunculo cum matrimonium
solutum est morte,auo superstite in cuius potestate est
nepos futurus? Respon.sic cum eadem sit ratio.arg.ꝭ.
titu.j.l.j.§.meminisse. Sed quid si aut talis non supersit
tunc oppo.ꝭ.titu.j.l.j.§.de inspiciendo . ⁊.ꝭ.§.ilico. Sed
quid si constante matrimonio edatur. Respō.nulla de-
nunciatio exigitur,sed opp.ꝭ.eod.si quis.§.si idem par-
tus.in princi. ¶ Cessare.⁊ transeundum est ad alia iudi-
cia vel carbonia. vel peti.hereditatis.

Summarium.

1 ☞ Pater denegans alimenta filio an tenetur pena le-
gis cornelie de sicarijs.

1 **Necare.** ¶ Denegat. sed † nunquid
tenetur hoc casu.l.cornel.de
sica.videtur ꝙ sic,per illud generale:qui non
facit ⁊c.arg.s.de vsufruc.si cuius.§.de prete
ritis. ¶ Ipse non habet.⁊ ideo cum neget.nō est mirum
si denegāti alimenta pena extra ordinem imponatur.s.
eo.l.j.§.pena.⁊ ponitur hec lex ad ostendendū quare nō
agnoscēti pena imponitur:de qua dicitur.s.l.§.pena. ⁊
C.de pa.pote.nec filium.⁊ de infan.expo.l.ij.

Summarium.

1 ☞ Pactum ne pater alat filium non valet.
2 Si pater habet filium ⁊ ex eo nepotem in potestate quis
eorum nepotem alere debet,cum ambo diuites sint.
3 Dominus tenetur alere seruum apud quemcunqꝫ sit.
4 Paria sunt quem esse sui iuris per emancipationem: ⁊
per mortem.
5 Habens patrem diuitē ⁊ filium: vter eum alere tenetur.

Si quis a liberis. ¶ Necessitatibꝰ.
vt si eit miles hoc ipso ꝙ indiget: etiā posset
1 laborare. ¶ Sanguinis. no. ꝙ † pactum ne
pater alat filium vel ecōtra nō valet,cū descendat ex san
guine: ⁊ iura sanguinis ⁊c. vt.ꝭ.de reg.iu.iura. ¶ Quasi
2 auus quoqꝫ.sed pone † ꝙ aliquis habeat filium emanci
patum ⁊ ex eo nepotem in potestate retentum: quero
quis istum alere debeat cum vterqꝫ sufficiens sit? Et vi-
detur ꝙ alius debeat alere quia iste est in eius potestate
⁊ ei acquirit profectitia in totū,aduētitia quo ad vsum-
fructum sm lectu. Azo. vnde cum ab eo cōmodum ha-
beat,⁊ incōmodum sustinere debet.ꝭ.de regu.iur.sm na
turam. Itē pater nō videtur debere alere quādiu auus
est sufficiens:sicut ⁊ parentes materni qui non habēt in
potestate non alunt quādiu paterni sufficiunt, vt.ꝭ.eo.l.
3 penulti.sicut † ⁊ dominus tenetur alere seruum suum
apud quēcunqꝫ sit,vt.ꝭ.pro derelic.l.fina. Item pro hoc
ꝭ.de castren.pecu.l.dotem. vbi videtur ꝙ auus sub por-
tet onera nepotis. Item pro hoc.s.famil.hercisc. si ma-
ritus a contrario.nam si mortuo auo filij spectant ad o-
nus patris vt ibi,ergo eo viuo spectant ad auum.Ecō-
tra videtur ꝙ pater alere teneatur nō auus: nam pater
priusꝗ̄ auus ad eius successionem admittitur , vt.C.de
legi.heredi. auf.defuncto.ergo ipse eius curam habere
debet.ꝭ.de legi.tu.l.j.Item hoc non procedit per potesta
tem , sed per sanguinem,vt.s.proxi.ergo cum pater sit
proximior alere debet. Item onus nepotis pertinet ad
auum propter filium,vt de colla.bo.l.dotem. ergo cum
filiusfami.sufficiat sibi non debet auus alere,vt.ꝭ.proxi.
4 Item † perinde est filium effici sui iuris per emācipatio-
nem ⁊ per mortem.s.titulo.ij.l.si socer. sed si esset sui iu-

ris per mortem teneretur alere, vt hac.l.ergo cum sui iuris est per emancipationem: ⁊ hoc forte est verius. Sed
5 pone † ꝙ quis habeat patrē diuitem ⁊ filium diuitem: iste est pauper quis modo istum alere tenetur. Uidetur ꝙ sit in electione sua a quo velit petere alimenta, sicut in electione est eius qui plures habeat debitores a quo velit petere debitum ⁊ consequi.j.de duobus re.l.iij.⁊ de lega.j.si ex toto.§.j.C.de fideiussor.libertum. Sed posset dici ꝙ vterq; teneatur conferre ad alimētandum istum sicut fratres legitimi cōferre debēt ad alendum naturales: vt in auť.quib.mo.natu.effi.legi.§.⁊ in pluribus heredibus dicitur.j.de alimē.leg.l.iij. ¶ Juste eā procreatam.ergo iudex debet cognoscere. ¶ Item in glos.vel etiam.ibi, secus.sed de equitate canonica etiam isti alēdi sunt.extra de eo qui duxit in matrimo.quā pol.per adulterium.c.cum haberet.

Summarium.

1 ☞ Filius emancipatus si denegat alimenta patri, pater potest eum in potestate reuocare.

1 **Alimenta.** ¶ In potestatē. nunquid † idē in filio emācipato alimenta denegante vt reuocetur in potestatē patris? Respō.sic, nam ipse dicitur ingratus, argu.j.de iurepatro.l.ingratus. ergo poterit in potestatem reuocari.C.de ingra.libe.l.j.

Si neget. ¶ In glossa presumitur. ante versicu.⁊ facit. ergo fundata erat intentio mulieris: sed ille volebat repellere suam intentionem dicens eam esse seruā vel filios ex serua natos, ⁊ sic eos repellere, al's si negaret eos filios vel illam vxorem non teneretur eos alere nisi eos filios cōstaret saltem per semiplenam probationem, vt.s̃.si quis alte.§.si vel parens.

In bonis. ¶ Menstruis. imo videtur qđ debeāt prestari alimenta annua.C.de episco.⁊ cler.l.si quis ad declinandam.sed illud potest habere locū quando debet prestari in perpetuum vel ad certum tempus, hic vero quando ad incertum.

¶ De ventre inspiciendo. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Si actor probat per duos testes ⁊ reus per vnum, an testis rei elidit probationem actoris vt solum semiplene probare dicatur.

2 Plus creditur testi affirmatiuam probanti ꝙ̃ duobus negatiuam probantibus.

Temporibus. ¶ Que.licet vna dixit non videri eam esse pregnantem. ⁊
1 pro hoc.j.e.§.omnes.Et no.contra † illos qui dicunt quando actor probauit per duos testes suam intentionē ⁊ reus exceptionē per vnum ꝙ actor probauit semiplene: nam dicunt ꝙ testis a reo productus equiualet vni de productis ab actore, ⁊ sic restat qđ actor demum probauit per vnum, sed certe hoc non est verum, vt hic patet, nam testis a reo productus nihil operatur, vt.C.de testi.iuris. ¶ Non esse grauidam. hoc facit contra.s̃.de recep.diē.
2 §.si plures.vbi dicitur † ꝙ plus creditur testibus asserētibus affimatiuam in minori numero, ꝙ̃ asserentibus negatiuam in maiori: nam hic creditur asserentibus negatiuam. Sed posset hic responderi ꝙ vnus solus asserebat affirmatiuam: sed in illo casu starem dicto illorum qui verisimiliora responderent vel dicerent, vt.ff.de testib.ob carmen.

Summarium.

1 ☞ Reus precise tenetur litem contestari ⁊ respondere libello.

2 Reus nolens respondere libello aut litem contestari, an habeatur pro confesso.

Ex hoc rescripto. ¶ Cogenda igitur. ex hac litera
1 † capias.arg.ꝙ precise compellitur aliquis litem contestari ⁊ respondere libello pro hoc quod dicitur iudicium reddi in inuitum.j.de verbo.obliga.inter stipulantem.§.j.⁊ de aqua pluuia arcen.is cum quo.s̃.de pecul. summa.§.fina.⁊ de procura.sed hec.§.preter. fallit.s̃.de rei vend.l.fi.⁊ hoc actore instante, vt hic. Sed si velit esse cōtentus missione in possessionē potest, quasi absens habeať qui presens nō vult facere qđ incumbit.j.de fideic. lib.non tantum.§.siue.j.de regu.iur.non defendi. ⁊ hec vera credo, licet aliter no.C.quomodo ⁊ quando iudex.
2 auť.qui semel. ¶ Sed nunquid † posset haberi pro confesso qui non respondet libello ⁊ litem cōtestari recusat? Respondeo non per hanc literam in contestatione: desideratur enim verborum expressio.C. de iudi.rem non nouam.⁊ de lit.contest.l.j. Aut ergo quis est contumax in respondendo interrogationibus que fiunt ad perpetuationem cause, ⁊ tunc potest haberi pro confesso.s̃.de interroga.actio.de etate.§.qui tacuit. ⁊.§.nihil.⁊.§.si cū ex parte. Aut his que fiunt ad litis inchoationē, ⁊ opp. hec litera. Aut his que fiunt ad veritatis indagationē preter lit.contesta. ⁊ tunc potest haberi pro confesso, vt nota.j.de confessis.certum.vt sicut potest haberi victoria si de calumnia non iurat, vt de iuramen.calum.l.ij. §.penul.ita si post iuramentum non faciat ꝙ post iuramētum facere expedit.⁊ de hoc extra decre. Alexandri iij.que incipit, retulisti. ⁊ hoc si iuratū est de calumnia, vt ibi diciť. ¶ Sed quid si absens citeť vt veniat responsurus talibus petitionibus ⁊ non venit nunquid poterit haberi qđ confesso? Arg.ꝙ sic, quia cum est contumax in veniendo vt respondeat, ⁊ in respondēdo contumax est habendus.arg.j.l.ij.si quis seruo.⁊ arg.qđ vi aut clā. vim facit.⁊ de verb.oblig.in excusatione.§.fi. Sed cōtra videtur per hāc literam, nam perinde si venit locum habet actio responsionis, vt hic dicitur. Item interrogatio debet esse facta existenti coram iudice, vt patet.s̃.de interroga.actioni.l.ij.⁊.iij.⁊ dicto.§.qui tacuit.hic ergo habet dici in non faciendo contumax, ⁊ sic fiat missio ⁊ non respondendo.

Si omnes. ¶ De inspiciendo.mortuo marito, ⁊ nō superstite eo in cuius potestate est futurus: al's locū haberet mens Plautiani. ¶ Neeq; simul.non simul facit contra id quod notať C.de test.hac cōsultissima.§.omnibus. sed qđ successiue ⁊ immediate fit, dicitur simul: de hoc not.iij.q.ix.testes.

Summarium.

1 ☞ Canonici electi ad vacaturam non debent interesse electioni.

1 **Quāuis sit.** ¶ Denunciari, etiam substituto.argu.ꝙ canonici † electi ad vacaturam non debent interesse electioni. pro hoc.j.de leg.ij.si quis seruum.§.ij.de hoc not.extra decre. cum in fer.in glos.hic potest queri.

Summarium.

1 ☞ Qui parum excedit fines non vituperatur.

1 **Quod autem.** ¶ Leuiter. not.qui † parum transgreditur non vituperatur. ¶ Item ad finem glos. interrogatiue. vel dic ꝙ

dic ꝙ grauia nullo modo sunt omittenda nec pretextu rusticitatis nec consuetudinis: sed leuia possunt omitti pretextu consuetudinis vel rusticitatis. ad hoc bene ada
a tatur hec litera[a].

Qui ventri. ¶ Ad finem gloss. scilicet directo. sed pone ꝙ duo sunt substituti ⁊ hoc modo. Si non nascetur aliquis substituto Titium: si nascetur ⁊ intra pupillarem etatem decesserit, substituo Meuium, nunquid modo meuius admitteretur ad vētrem seruandum? Respond. non: quia iste pupillariter substitutus non concurrit cum Titio vulgariter substituto, cum in aliam causam sit substitutus. j. de vulg. substitu. cum ex filio. §. filio. ⁊ sic debemus hic intelligere ꝙ nullus erat vulgariter substitutus.

¶ Si ventris nomine muliere ⁊c. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Actiones rei persecutorie, an annales an perpetue.

Hoc edicto. ¶ Ante vers. sed ex lege. s. nau. caup. stab. l. ⁊ ita. §. ait enim. ⁊ de eo per quem fac. est. l. si actor. ad fin. glos. q̄ prima parte. vel melius quia heres non habet auxilium ad omne interesse depredationis fructuū, vt patet per. §. interest. ⁊ necessario ⁊c. ¶ Hec actio. In glos. datur enim. ante versū. sed contra.
1 sed videtur ꝙ non † detur post annum: nam hec actio datur propter dolum mulieris ⁊ actio. que in dolum ⁊ rei persecutorie excipiuntur non dantur post annum: vt de bo. iudi. auto. possi. pretor. §. si. ⁊. s. de aliena. iudi. mu. causa fac. non solum. §. fina. ⁊. l. seq. Sed respon. qd bene debet dari ꝑpetuo, quia datur ad fructus, vt. §. interest. ⁊ sic datur de eo qd peruenit, quia cum ille qui habet causam a muliere percipit fructus ipsa videtur percepisse: nam factum ab alio qui habet a me causam a me presumitur factum, vt. j. de leg. j. si quis inquilinos. §. j. ⁊ de verb. obli. si seruum. §. ij. ⁊ actiones que in dolum cōcipiuntur bene dātur perpetuo de eo qd peruenit. j. que in fraud. credi. ait pretor. §. fina. vel saltem dolo fecit ne perueniret qd equiparatur peruentioni, vt. s. rerū amo. l. iij. in fi. ⁊. l. sequenti.

Dolo facit. ¶ In glos. bona ratio. melius signatur super verbo, quia in id.

¶ Si mulier ventris nomine in possessione esse dicatur. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Actiones pretorie que dantur in dolum sunt perpetue de eo quod peruenit, sed annales de eo quod non peruenit.

Si de possessione. ¶ Ad finē glos. cur ergo. vel dic ꝙ datur ad annum de eo quod nō peruenit, puta quia non propterea hereditas est perdita. j. §. fin. ⁊. l. sequen. de eo autem
1 qd peruenit datur perpetuo quia actiōes pretorie † que dantur in dolum sunt perpetue de eo qd peruenit. j. que in fraudē credi. ait pretor. §. vlti. non obst. s. titu. j. §. fina. quia ibi datur perpetuo de eo qd peruenit: nam ad eam dicuntur peruenisse fructus qui sunt percepti ab eo qui habebat causam ab ipsa, ⁊ ibi non.

Si substitutus. ¶ Cogatur. sed nūquid ille cuius est seruus cogitur eum vendere? Videtur ꝙ non: nam ille qui non habuit aliquid a defuncto non cogitur vendere. j. de fideicommissa. libertatib. l. alieno. §. iij. C. de fideicommiss. l. deleri. sed argumen. contra. j. proximo. §.

a ¶ Dic vt no. per Dy. ex de reg. iu. ca. ij. ibi, nono ⁊c.

¶ De concubinis. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Quis debet protestari vt de eius animo cognoscatur.

In concubinatu. ¶ Ad fi. glos. qd presumitur. ⁊ in auf. quib. mod. natu. effi. sui. §. hoc autem. ⁊
1 no. † ꝙ quis debet protestari vt de eius animo cognoscatur, vt hic extra de regulis iur. consultius. s. de religio. ⁊ sump. fune. ⁊ si quis. §. plerisq̨.

¶ De tutelis. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Tutela quibus modis datur.

Tutela est. ¶ Ad finē glos. ꝑ hoc remouet. Item ⁊ filiumfa. qui non potest habere tutorē. C. de peti. here. si putas. ¶ Permissa. dispositiōe iudicis vel testatoris,
1 quasi dicat: hec potestas † interdū datur a lege, vt. j. de legiti. tuto. legitimos. interdum permissione. l. a iudice vel testatore: vt. j. titulo. j. ⁊ de tutoribus ⁊ curatorib. datis ab his. ⁊ sic ponitur hic diuisio tutelarum.

Summarium.

1 ☞ Curator datur volenti.
2 Prodigus curatorem habens alienando per sacramentum, an efficiet firmum ex authentica sacramenta puberum.
3 Prodigi nulla est voluntas: ideo eius iuramento non statur.
4 Juramētum tres habet comites: veritatem, iustitiam ⁊ discretionem.

1 **Qui habent.** ¶ Ut adolescenti dari. sed † cum curator ratione etatis detur volenti demum: vt institu. de cura. §. item inuiti. s. de procur. inuitus. §. his qui. qn̄o dabitur furioso adulto. Respō. curator adulto nō datur inuito, nō tamē eū velle necesse est, sed non contradicere: at cum sit furiosus contradicere non potest. Idem dicam si sit prodigus. j. de reg. iuris. furiosi. arg. s. solu. matrimo. l. ij. §. voluntatem. ⁊. l. si cum dotem. §. eo autem. ⁊. j. quib. ex cau. in pos. ea. fulcinius. §. adeo. intelligitur ergo ratam habere dationem curatoris adultus hoc ipso ꝙ non improbat vel impro
2 bare non potest, argu. j. furti aduer. nau. l. j. §. fina. † sed cum prodigus vt adultus sit in cura: nunquid alienādo per sacramentum suum efficiet firmum ex constitutione sacramentum? Respondeo non: quia per dationem curatoris est interdicta administratio, vt. C. de in integrū
3 restit. mino. si curatorem. Item † cum prodigi nulla sit voluntas, ergo ⁊ nullum est iuramentum qd habeat fieri a discreto, ⁊ ideo in constitutione dicitur sponte qd in furioso ⁊ prodigo non est: ad hoc etiam quia iuramen
4 tum † debet habere tres comites: veritatem, iustitiam ⁊ discretionem, vt in decre. xxij. q. ij. animaduertēdum.

Summarium.

1 ☞ Ubi determinato tempore requiritur consensus, ratihabitio nihil operatur.

Si pupillus. ¶ Nisi presentem. & volente, al's frustra adijceret de presentia. Sed quid si fuit datus absens, sed postea ratum habeat nunquid valet? Uidetur q sic ad exemplum procuratoris, vt. s. de procurat. l. j. §. sed forte. non valet: nã decretũ iudicis non debet pendere. Item hoc
1 non operatur ratihabitionẽ: nã † vbi determinato tempore requiritur cõsensus ibi ratihabitio nihil operatur. j. de autori. tuto. l. obligari. §. fina. ¶ Itaq; infanti. & sic in isto casu differt agere tutor donec excesserit infantiam, nec curreret ei prescriptio. argumen. s. de iudi. l. ij. §. in omnibus.

Si pupillus petat. ¶ In glo. id est ad litem vertentes, & sic presentes non autem futuros: sic in simili. s. quod cuiuscq; vniuer. nomi. item eorum. & facit. j. eodẽ. cum semel.

Quod dicitur. ¶ In pluriũ. s. pupillor. ante versi. sed contra. vel dic in locum plurium tutorum aduersantium pupil.

Summarium.

1 ☞ Ciuitas aut castrum cui iurisdictio aut merum imperium datum est, an habeat tutorẽ dandi potestatem.
2 Comites habent priuilegium dandi tutorem.

Muto itemq;. §. Tutoris. ¶ In glos. scilicet tantum. versic. habeat enim. vel dic non competit alicui eoipso q habeat imperium merum, nec eoipso q habebat iurisdictionẽ: sed ei cui nominatim lex &c. pro hoc facit quod not. C. de
1 tuto. & cura. l. j. licet enim † merum vel mixtũ imperium concedatur in aliqua villa vel ciuitate nõ propterea dabit tutorem nisi ei specialiter cõcedatur. Hoc autem sic patet: preses enim ratione presidatus habet merum imperium, vt. s. de offic. presi. prouin. illicitas. §. qui vniuersas. & tamen specialis concessio facta fuit eis ex lege, vt institu. de attilia. tuto. §. j. qd fuisset superfluum eis cõcedere si al's a iure suo habuisset. C. de thesau. l. j. libro. x. Item licet alicui iurisdictio concedatur, hic non conceditur cũ non sit de iurisdictione: si enim esset de iurisdictione quomodo priuatus faceret suis filijs tutorem in
2 testamẽto? Et pro comitibus † facit qui habent priuilegium vt possint dare tutores sicut est in quibusdam ciuitatibus. pro hoc. j. qd vi aut clam. l. prohibere. §. plane.

In eos. ¶ In glossa vt & s. de offic. ante versi. sed in procuratore. secus si gratis fuit ei constitutum salariũ, vt. j. de admi. tut. a tutoribus. §. penul.

Etiam. ¶ Ad finẽ glos. habeas siue nõ. vel dic qd loquitur de eo qui habet priuilegium a municipibus, vt. j. de excu. tut. l. non tantum. §. eos. versicu. nõ omnia. & §. j. qui dicitur municeps. j. ad muni. l. j.

¶ De testamentaria tutela. Rubrica.

Lege duodecim. ¶ Ad finem glos. maribus. nunquid emancipatorum non, sed confirmatur. institu. de tutel. §. fina. de confirmando tut. l. qui a patre.

Summarium.

1 ☞ Pupillus cum autoritate curatoris hereditatem adire non potest.

Tutores. ¶ Non ab herede. nam ipse ostendit q non ab heredibus: nã si potest tutor, ergo ab eo non proficiscitur, cum inter dantem & datum debet esse differentia. j. de tut. & cura. da. ab his. l. pretor. q2
1 nunq; pupillus † potest adire hereditatẽ cum autoritate curatoris. j. de appell. cum in vna. §. j. vnde dic qd dabitur tutor. j. de tut. & cura. da. ab his. l. impuberi. vel ille qui est datus in testamẽto dabitur a iudice ad adeundã hereditatem, & post aditam desinet esse datiuus, & incipiet esse testamẽtarius sicut alleg. j. e. iure nostro. §. fi. & l. seq. & l. si pater. ¶ In fine glo. & hoc probatur institu. de auto. tut. §. neq; tamen hereditatem &c.

Si hereditas. §. Qui filium. ¶ In gl. videtur hic. ibi: & nepos ex eo fuit institutus. sub conditione si ille primo moreretur vel alio modo sui iuris efficeretur.

Si quis sub. ¶ In gloss. j. habere potest. si non speraret testamentarius.

Si tamen. ¶ Syriace. tutor ei Africane ille posset se excusare ab illis. j. de excu. tuto. illud. sed si daret tutorem in vna villa non crederem valere. arg. predictarum legum.

Si quis. ¶ Uersi. si quis cum, admittat. sic ergo no. q interdum quis credit habere filios qui non habeat, vt C. de here. institu. si pater. interdum non credat habere qui habeat, vt hic. ¶ Et si credat. per vehementem opinionem. sic argumẽ. j. de aqua plu. arcen. in summa. §. fi. & no. quia verba restringũtur ad cog.

Summarium.

1 ☞ Tutores testã dati non satisdant secus in datiuis.
2 An & quando tutor offerens satisdationẽ vel non, preferatur alijs in gerendo vel non.

Testamento. ¶ Ab omnibus. prouocatis. Uel dic tam prouocantibus q prouocatis. Et qd sequitur: vt qui contentus &c. subaudi,
1 si aliquis velit † esse contentus al's omnes satisdent & gerant. ¶ Temere. id est non repellunt quia testamentarij essent. simi. j. de reg. iur. ea que raro. & de fideiusso. si fideiussor. in princi. & s. de probat. si quis liberum. Uel dic temere, id est sine cause cognitiõe, sed causa cognita tolerantur in administratione, & si non satisdent? & causa cognita satisdare iubentur, & si non satisdederunt repellũtur: & sic satisdationis oblatio licet offerens non admittatur ad agendum facit tamẽ vt alij satisdent vel repellantur nisi euidens & honesta ab hac eos necessitas excu
2 set. Dic † ergo aut vnus tutor prouocat satis offerendo aut plures prouocãt aut nullus: primo casu aut cum tutores acceptant satisdationem vt sic solus gerat qui obtulit, & tunc solus gerit vt hic & in prin. vt & ibi: vt qui cõtemptus est &c. & instit. de inutil. stipul. §. alteri. & de satisdatio. tut. §. j. Aut acceptãt sed cum eo gerere nolunt vt hic: nam & si ipsi &c. & j. de administ. tut. l. iij. §. penulti. an ea respuunt, & tunc aut respuunt non prestita ab eis satisdatione, & tunc ipsi soli gerãt, & tũc sibi gerent: qui enim prouocatur eis hanc electionem dedit eis, vt patet. j. l. si nemo. in prin. legis. instit. de satisd. §. j. j. rem pupil. sal. fo. datiuus. an respuit eam nec vice mutua satisdant ideq; prouocator est persona suspecta an nõ. Primo casu cõ-

mittitur ei

mittitur ei administratio ibi:non animo autem ꝛc. Sed an cum tutores gerent etsi non satisdent? Respond. an sunt preclare ꝛ honeste vite, ꝛ tunc etiam si non satisdāt gerent al's non a cōtrario sensu, vt ibi:nec satis.ꝛ ibi: duplex igitur ꝛc.an non est persona suspecta, ꝛ tunc cōmittitur ei vt ibi:sed nihilominus ꝛc.instit.de satisd. tut.§.j. Secundo casu ꝛ plures ꝓuocātur an apparet ordo prouocantium, ꝛ tunc secūdus prefertur ꝛ primus sua prouocatione secunda debent hanc facultatem: vnde proprie loquendo secundus non prouocat,vt patet.ṡ.eod.si nemo.ꝛ instit.de satisd.tut.§.j. an non apparet ꝛ tūc obtinet.ī.eo.si plures.Si nullus prouocat,tunc aut consentiunt tutores per vnum geri aut non:si consentiant gerere quem elegerint in concordia vel eis discordātibus in personam que gerere debeat quam pretor elegit, si non consentiont per vnum geri omnes gerent.ī.de admini. tut.l.iij.§.j.ꝛ instit.de satisd.tut.§.si nemo.ꝛ hoc cessante testatoris electione, sed ꝛ ab illa causa expretor discedit. ī.de administr.tut.§.ꝙ si nemo.ꝛ hoc cessante testatoris electione.ī.de admi.l.iij.§.quāuis.ṡ.eo.si pater.

Si nemo tutorū. ¶ Ad finē legis in fi.gl. sic.ī.ꝛ.ṡ.de neg.gest.l.diuortio.

Tutor incertus. ¶ Ad fi. gloss.etiā sub.item contra.C.de verb.signi.l.penul.sed dic ꝙ ibi remouetur incertitudo cum disiuncta que faciebat incertitudinem accipiatur pro coniuncta:vel ibi est disiunctio tutorum hic pupillorum.

Testamēto tutores. ¶ In glo.passiue. ante versicu.sed quo tempore. Item exigitur vt non prohibeatur,nā mulier non potest esse.ī.l.iure nostro.nec minor statim.ī. l.quero.

Summarium.

1 Actio serui in tutorem an ꝛ quando valet.

1 **Si quis tutorem.** ¶ No. ex ignorantia deficit qd fieret a sciente.Et dict cum seruus tutor datur,an a iudice,an testatore. Primo casu nō valet. C. qui dare tuto.possunt.in serui li. Secundo vbi testator credit liberum ꝛ non valet, vt hic,ꝛ institu.qui da.tut.in testa.possunt.§.plane. ꝛ de fideicōmis.lib. generaliter.§.si quis tutorē. Aut scit seruum,ꝛ tūc aut est proprius aut alienus: si proprius aut scit esse eum proprium, ꝛ tūc aut sub conditione.institu. seruus alienus.in fine.Sed pure aut expresse vel fideicōmissariam libertatē relinquit, ꝛ tūc tutor erit cum fuerit manumissus ꝛ non ante.ī.eo. qui tutelam.§.j.nam cum expresse fideicōmissariā dederit nō est facienda interpretatio directe,argu.ī.de verbo.obliga.continuus.§.cum ita.aut non sed simpliciter tutorem asscripsit, ꝛ tunc nō erit directe liber,vt.C.de neces.ser.heredi.insti.l.penul.ꝛ institu.qui dare tuto.poss.circa princi. An ignorat proprium ꝛ tunc fideicommissaria libertas data vocatur.ṡ. eo.si hereditas.§.fina. Si vero sit alienus aut est datus sub conditione cum liber erit ꝛ valet,vt.ṡ.eod.si hereditas.§.fin.C.de fideicōmis.lib.ꝛ si non asscripta.non ergo statim tutor est mortuo testatore, vt institu.qui da.tu.in testa.possunt.§.si seruus alienus.in princi. sed eam cum fuerit manumissus:est enim remittēdum ꝛ manumittēdum.vt.C.eo.si pupillorum.

Tutor ita. ¶ Valet.per hec verba videtur valere quasi ꝑ ea declaretur incertitudo per alternationē premissam,vt.ī.de condi.insti.l.vlt.ꝛ de leg.j. si seruus.§.iij.qd remouet qui a certo iudicio ꝛc.vt insti. de lega.§.tutor incertus. at non est certum cum electio personarum alteri committatur, vt.ī.de heredi.institu. illa institutio.

Si plures. ¶ Superuacuum. sed quid si fuit petitus et habitus nunquid valet? Videtur ꝙ sic:arg. ṡ.fami.hercis.l.qui erat heres.quasi ex abundanti nt datus,vt de nego.gestis.si pupillus.§.j.Sed tu dic contra argumē.ī.de tut.ꝛ cur.dat.ab his.l.curator pupillo. Item cum litera dicat superfluū, ergo inutile. ṡ.mand.l.ij.ꝛ de lega.ij.statuliberum.ꝛ verbum frustra. de lega.ij. vnum.in princi.ꝛ.ī.l.iure.

Iure nostro. ¶ Imperitia.maxime, nā fortius si est ex certa scientia: nā propter ignorātiam interdum valet.ṡ.de offi.presi.forte.

Idem fiet. ¶ Defendat. ꝛ ob id petatur hereditas ab intestato noīe pupilli. ¶ Et si patruus extet. in natura rerum. ¶ Quasi tutorem.presumit enim eum habere tutorem cum interim protestatio presumatur,vt.C.de iur.ꝛ fac.igno.si post diuisionē. ¶ Dabitur.per confirmationem,vt.ṡ.l.proxi.§.fi.ꝛ sic qui confirmat dat,vt in auč.de defen.ciui.§.interim.

Cum autem. ¶ Aliū tutorem. ꝛ istum repellendum.instit. de excusa.tuto.§.propter litem.

Ex sententia. ¶ Non erit.testamentarius,sed iudex poterit eum dare si idoneus est.ī.de fal. si quis vxori.ꝛ dic cū quis se tutorem sua manu scripsit aut specialis testatoris est subscriptio secuta, erit hic tutor,vt.ij.respon.huius legis, sed ſm intellectū argu.ī.de falsis.l.j.§.inter.aut non, ꝛ tunc ex testamento tutor non est sed per iudicem potest dari ꝛ neutro casu excusari poterit excusatione antiqua, vt.ī.de falsis.l. vxori.ꝛ hic ꝛ insti.de excu.tuto.§.item propter.

Duo sunt. ¶ Ad finem glosse,sic.ṡ. pro hoc institu.de lega.§. tutor.ꝛ hec est vera vt superstes sit nō tutor.

Summarium.

1 Appellatione feminini non venit masculinum.

1 **Si pater.** ¶ Ad fi.glos.scilicet exheredate. sed certe nō dubitur cū appellatione feminini non cōtineatur masculinum.ī.de leg.ij.qui ita.

Quero an non.

§. Lucius Titius.

¶ No.licet expressum differatur, tacitū nō representat.

Tutoribus. ¶ No. verbum viui qd est presentis tēporis nō arctatur ad tps testamenti sed mortis.

¶ De confirmando tutore. Rubrica.

Summarium.

1 Si pater dat tutorem filio in casu quo confirmatione indiget,vt puta quia dat in testamento minus solenni vel filio emācipato:an legitimus ei preferri debet.

2 Curator datus a patre in testamento filio furioso non statim est curator sed a iudice debet confirmari.

3 Legitimus tutor prefertur scripto.

Qui a patre. ¶ Aut non. licꝫ solēne est testamētum. ¶ Ad finem glos.non iusto.vel emācipatis,vt institu.de tutel.§. finali.ꝛ.ī.l.neqꝫ. ¶ Confirmandus.imo videtur qd valeat sine confirmatione, vt.C.de testa.l.hac consultissima.§.ex imperfecto. que

1 est cōtra solu. vt ibi. Sed esto † ꝙ pater in testamento minus solenni dedit tutorem filio vel in solenni emācipato ⁊ sic debet confirmari, vt hic: quero nunquid legitimus preferaẗ ei? Videtur ꝙ sic, cū datus taliter in testamento sit confirmandus dicitur datiuus: sed legitimus prefertur datiuo, vt. C. qui dare tut. pos. l. sororis. j. de tutori. ⁊ cura. dat. si tutor. §. j. ergo legitimus preferetur, sed forte ei adiungetur curator. argu. C. eo. si vt proponis. ⁊ de testa. tutel. sed pupillorum. ⁊ istam sententiam innuit glos. instit. de tute. §. fi. ⁊ do. Azo in summa huius tituli. Sed forte contrarium est verum tali argumento: curator da
2 tus † a patre in testamēto filio furioso non statim est curator sed debet a iudice confirmari. j. de cura. furio. l. penul. ⁊ tamen iste prefertur legitimis. C. de episc. audien. l. de creationibus. Item pro hoc. j. de hered. institue. l. si
3 quis ita instituatur. vbi † ex voluntate defuncti legitimus prefertur scripto. Item negari non potest quin a patre relicti testamētarij sint in isto sic dato vt patet hac lege: ergo cessat legitimus, vt. s. titu. j. l. si quis sub conditione. pro hoc. j. de excu. tuto. l. nesennius. ibi: nam ⁊ pretor. Itē pro hoc: quia dum pater dat tutorem videtur excludere legitimos, vt sic ad inclusionem vnius videatur sequi aliorum exclusio. arg. j. de administ. tut. qui negotiationem. §. testamento. ⁊ arg. eo. ti. tutores. §. qui se. ⁊ de excusa. tuto. §. qui testamento. ⁊ arg. j. de admi. tut. l. iij. §. j. ⁊ C. de procur. l. maritus.

Summarium.

1 Quando quis elegit aliquem presumitur eum habere notum.
2 Is cui data est eligendi potestas, si scienter indignum elegerit: priuatur eligendi potestate.

SI patronus. ¶ Nouerit. not. quando † quis elegit aliquem ꝙ presumitur eum habere notum. pro hoc. j. furti aduer. naut. l. j. §. penul.
2 Et est arg. ꝙ qui eligit indignum presumatur sciēter indignum elegisse: vt sic eligendi potestate priuetur.

Summarium.

1 Confirmatio tutorum potest committi.

TUtores. ¶ Negligētiam. que fuit circa commissionem cau
1 tionis exigendi. Et not. ꝙ potest † committi confirmatio tutorum: ⁊ sic est argumentum ꝙ confirmatio tutorum ⁊ episcoporum possit committi vni, quia magistratus fuerunt negligentes, vt supra probatum est.

SI filio impuberi. ¶ In glossa ante minus. versicu. sed fm. ⁊ isto casu confirmatur curator nec inspicitur tenor verborū, nec enim potest habere tutorem: sic. s. in. l. neqȝ.

NAturali.

§. Si queratur. ¶ Ad finem glo. quis possit dare. vt sit facta inquisitio morum.

IN confirmando. ¶ In fi. glo. id est facile. ⁊ etiam si permansit pater in eadem voluntate pretor interdum eius voluntatem non sequatur, vt. j. de administra. tutorum. l. iij. §. quāuis.

QUidam. ¶ In glo. restituendi. ante versi. ⁊ facit. j. de excu. tuto. l. quid autem. ⁊ l. ex his.

¶ De legitimis tutoribus. Rubrica.

LEgitime.

§. Si apud. ¶ Nota ꝙ quādiu speratur tutela legitima alia legitima locū nō habet, sȝ interim daẗ alius a iudice.

LEgitimos. ¶ Ad finem glos. sed nōne idem. Respon. ideo, at aliud in legitimis: quia nō est eis ita debita hereditas sicut patronis qui obtinent patrum vices.

SI reliquero. ¶ Forte hodie corrigiẗ hec lex cum nepos tantum ⁊ non patruus ei succedet, vt in auf. de here. ab intest. §. si igitur.

AGnato. ¶ Ne sint tutores. testamentarij vel datiui: vel dic ꝙ erat materia per adoptionem.

¶ De tutoribus ⁊ curatoribus datis ab his. Rubri.

SIue proconsul. ¶ Ad finem glosse, vt. s. de officio presidis. vt. s. de tutoribus. l. inuito. §. tutores. ⁊ quod vi aut clam. prohibere. §. plane.

ILlud. ¶ Ad fi. glos. secus in curatore: hoc potest esse verū in curatore dato ad litē sicut loquitur lex hic alleg. sed in curatore generali credo idem qḋ in tutore quia est publicum munus. j. de mune. ⁊ hon. l. j. ⁊ l. munerum. ⁊ institu. de excusa. tuto. in princi. ⁊ sic potest iniungi inuito, vt de muner. ⁊ hono. l. si quis magistratus. ergo absenti, vt de regu. iur. qui potest.

NEc mandante. ¶ In glo. imo, vel nō habenti. non potest si facultates pupilli sunt magne.

Summarium.

1 Tutor pupillo omni die etiam dñica dari potest.

1 DAri. ¶ Omni die. forte † etiam die dominico. ⁊ hoc spectat ad pietatem. extra de ferijs. c. fina. hoc verum si sine inquisitione: secus si cū inquisitione, vt. s. de confirma. tuto. naturali. ad fi.

Summarium.

1 Tutor legitimus prefertur matri.

TUtor. ¶ Ad finem glos. nō reipublice. pro hoc. j. de tute. ⁊ ra.
1 distr. si tutor. §. j. Cōtra. † videtur quia mater est tutrix nisi affectet tutelam: vnde cum aliquis sit datus ⁊ legitime non erit admittēda. ⁊ pro hoc C. de confirman. tuto. l. si vt proponis. posset tamen adiungi ei curatrix, argu. eiusdem legis. ⁊ de testa. tute. l. si pupillorum. ¶ Posset dici aut mater fuit negligens, ⁊ tunc non possit petere illum remoueri, an fuit preuenta precipiti festinatione ⁊ tunc primus remoueatur, arg. j. de adult. si maritus. nam preceps festinatio illius non est digna premio, vt. j. de iure fisci. dicitur ex asse. ⁊ l. ex edicto.

HIs qui. ¶ In glossa, sic et in iure. ante versicu. aliud tamen. j. quib. ex cau. pig. taci. contrahi. si mater. ⁊ C. quādo mu. tute. offi. fun. pot. l. ij. ¶ Item ibi obseruatur in patre non tutore, secus si esset tutor: nam tunc bene tenetur. C. de dolo. si superstite. j. de liber. lega. l. aurelius. §. titius.

Si impuberi. ¶ Restituatur. qua restituta patronus tutor erit ab herede eo denique patrono tutore effecto legitimo pupilli: nam superueniente legitima fungatur datiua, vt. j. de tutel. & ratio. distrahen. l. si tutor. §. fi. ¶ Idem in eo. sed non per omnia: non enim isto casu heres erit tutor orcinus, vt s. tit. j. l. iij. §. plane. ¶ Quamuis. respicit literam. scilicet & rem sal. &c. do. Ja.

In dando. ¶ Argu. ꝙ ille qui recepit conuentum debet examinari etiam si sit magne nobilitatis potentie vel dignitatis.

Summarium.

1 ☞ Si episcopus absit an iurisdictio deuoluitur ad capitulum.
2 Quando preses mandat magistratui vt det tutorem, an videtur mandare vt det eum iure sui magistratus aut quem posset preses.
3 Quando papa mandat capitulo vt recipiat aliquem in canonicum: an ille dicatur a papa an a capitulo receptus.

1 Ubi absunt. ¶ Arg. † quando abest episcopus ꝙ
a iurisdictio deuoluitur ad capitulum[a]. ¶ Ma-
2 gistratus. quin ꝙ non. & sic no. † quando preses mandat magistratui vt det tutorem videtur mandare vt det eum quem potest dare iure sui magistratus, et non eum quem posset preses, vt hic &. j. eo. diuus. & facit
3 quando † papa mandat capitulo vt recipiat aliquem in canonicum vel vt possint conferre alicui ꝙ ille non dicatur receptus a papa sed a capitulo & iure capituli. & pro hoc. j. quando appel. sit. l. j. §. solent. secus si dixissent confero tali talem canonicatum, quia tunc ille dicetur acceptus autoritate pape. & de hoc est decre. extrauagans, que incipit: contingit.

Scire oportet. ¶ Magistratus. qui receperunt literas de dandis curatoribus. ¶ Creabunt. C. quando mu. tut. offic. authen. matri. ¶ Item ad finem glo. id est voluntate. pro hoc. C. si contra matris volun. tut. da. fuit. ¶ Periculum. & ideo non bene videtur dare, vt de testamen. tutel. tutor incertus. §. quemlibet.

Curatorem. ¶ In glo. vt & C. & ante versi. vt instit. de actio. ꝙ est quando mandata est executioni per. l. si impuberi. ver. si tutelam. sic & iudex delegatus forte durat quousque sententia mandata est executioni: vel dic ꝙ mandatur executioni per delegantem, vt no. s. de rei vendi. qui restituere. in vlti. gloss. de hoc extra de offi. deleg. c. querenti.

Scie. ¶ Ad finem glos. expresso. idem si non expresso errore. argumen. s. eo. si tutor petatur.

Romanus. ¶ Decreuit. cognoscens de appellatione.

¶ Qui petant tutores vel curatores. Rubrica.

Matris solicitudo. ¶ In glos. vt & scilicet ibi. s. de tute. l. iij. ista lex hic male allegatur cum ille curator non detur nisi petenti pupillo: adeo quod infanti dare non potest vt ibi patet.

Summarium.

1 ☞ Potest dari potestas procuratori vt alium constituat.

Diuus. ¶ Ad finem glos. si habet. de procurato. maritus. §. filiis. Et
1 no. arg. ꝙ † possit dari potestas procuratori vt alium constituat. pro hoc quod cuiusque vniuer. item eorum. §. si decuriones. nam & alibi quod est ad non faciendum potest fieri ab alio domini voluntate, vt de ser. rusti. predio. cum esset. §. plurium. non obst. l. dummodo certus. quia bene erit certus cum erit constitutus nec enim ante debet esse certus quam sit procurator factus.

Decetero. ¶ Respondi. de iussu presidis. & not. argu. ꝙ episcopus debet ferre tamen cum consensu capituli ea que facit.

Summarium.

1 ☞ Potentior est mens quam verba.

Credendum. ¶ Sed sententia. not. † ꝙ poten-
1 tior est mens quam verba, vt hic, &. j. de verb. sig. nominis & rei. §. verbum. C. de legib. non dubium. s. de legi. fraus. ¶ In glossa scilicet mariti. ante versicu. quod patet. sed certe hoc potest habere locum in pupillo, vt de vulga. & pupilla. substitu. l. coheredi. §. cum filio. ¶ Uirilis animi. virilis animus discretior est quam femineus.

¶ De administratione & pericu. tutorum. Rubrica.

Gerere. ¶ Datum. vtiliter, vt s. de test. tut. l. iij. a

§. Sufficit. ¶ Defensionem. ad quam tenetur ex officio debito. C. e. l. fi. §. j. j. eo. tutoris. ¶ Licentia. igitur tutoribus ad iudicium vocatis. ¶ In causis. id est motis contra adultos. ¶ Item ad fin. glos. videtur notari. nam & quilibet maior habet potestatem vtrum velit se defendere an mittere procuratorem. s. fami. herciscun. plane. C. de procu. l. fin. institu. per quas perso. agere potest. Uel posset dici ꝙ obtineat quod dicit gl. quando vnus non habet melius notitiam facti quam alius, sed si curator melius sciret veritatem non posset presentare adultum: idem econtra si adultus melius sciret veritatem non posset respondere curator sicut & in procuratore dicitur. C. de procurato. l. fina. s. de procura. l. fina. & eo. titu. si actor. Sed in pupillo hoc facile non contingit vt melius sciat veritatem tutor: & hec potest esse differentia inter pupillum & adultum.

a ¶ Uide ar. j. insti. de adop. in prin. in gloss. hoc est vel ante.

Siue tutor. ¶ Et maxime. nam non datur in tutorem tanquam in se, sed pro pupillo & nomine pupilli bene datur in tutorem, vt. s. de iudi. argentarium. §. tutores. ¶ Abstineatur. j. de re iudica. ex contractu.

Si plures. ¶ Sine dolo. ergo a contrario si dolose nihil valebit: vt. s. de iur. dotium. siue generalis.

Quamuis. ¶ Ad fi. glos. si enim. vel sub. maxime. s. de confirma. tut. l. voluntate.

Summarium.

1 ☞ Causa declarat causatum.

Ita autem. ¶ Corradi. hoc verbum habes. j. de
1 bonis dam. diuus. ¶ Et cum causa. No. † ꝙ causa declarat causatum. pro hoc. j. de exce. do. l. j. §. j. & de lega. ij. cum pater. §. dulcissimus.

Gessisse. ¶ Sic amodo non cogatur gerere, succedit, quasi dicat: non solum poterit compelli gerere, sed etiam &c. secundum quosdam. & pro hoc de mino. l. verum. §. ex facto. ¶ Item ad finem glos.

ſcilicet tutele.ſic ergo tenetur dicere vtrum agat vtili an
directa.Non obſt.de nego.geſt.l.antepenul.quia ibi po
nitur vtilis ad differentiam antique ſolennis.

Summarium.

1 ☞ Dolus tutoris commiſſus in adminiſtrãdo an re
mitti poſſit.
2 Inuentarij confectio remitti poteſt.

QUidã decedens. ¶ Adu-
tare. ex
tra de teſtamen.capit.requiſiſti. ¶ Dannum
vero.propterea ꝙ auocetur a negotijs ſuis,
vt ar.j.quemad.teſt.aper.ſed ſi quis. ¶ Fideicõmiſſum.
⁊ ideo verbis premiſſis intelligitur remiſſum.¶ In fin.
1 gloſ.l.cui.ſed licet † non poſſit vetare quin teneatur red-
dere rationem doli, tamen poteſt ei legare quicquid i-
pſum dare oportebit ratiõe adminiſtrationis:vt.j.de li.
lega.ſi quis rationes.ij. reſpon. ¶ Additio. (Hoc in-
diſtincte tenet.Jacob.in dic.l.ſi quis rationes.in eo qui
iam erat obligatus:ſic glo.in.l.qui plures.in princi.j.eo.
C.de tranſact.l.actione.ſed in eo qui nondum erat obli-
gatus vt hic variauit hic ⁊ ibi: tamen Dy.hic videtur
tenere idẽ in caſu huius legis per text.hic.⁊.d.l.ſi quis.
pro cuius opi.facit gloſ.dicte.l.actione. dum allegat ad
hoc.l.iſtam.idem videtur tenere.do. Jacob.butr.in.l.ſi
vnus.§.illud.de pac.ibi dum dicit:niſi hoc expreſſe com
mittatur ⁊c. vbi indiſtincte loquitur.Domi.Bart.in.l.
aurelio.§.caius.tenet glo.iſtam.Ad.l. ſi quis.reſpondet
ꝙ loquitur in eo qui erat obligatus ratione preterite ad
miniſtrationis. tamen gloſ.in.dict.§.caius dum alleg.l.
iſtam ſubdit,niſi cum dixit damnas eſto ⁊c.videtur ſen-
tire contra eum pro opin. Dyn.) Sed quidam dicunt
etiam hoc caſu non eſſe remiſſum ſibi vel legatum id qđ
propter dolum debet ne ex dolo amplius faciat ſuum le
gatum.j.de leg.ij. cum ita legatum.⁊ de lega.iij.niſi.§.i.
2 inuentarij † tamẽ confectio poteſt remitti.C.arbi.tu.l.ſi.

Summarium.

1 ☞ Sciẽs ſe excommunicatum ſi ſe diuinis immiſceat
incurrrit penam irregularitatis.

Ex quo innotuit. ¶ In gloſſ. dic
aut datio.ſ.titu-
lo.ij.ſeie. de eo qui pro tuto. negotia geſſit.l.j.§.ſi quis.
¶ Item ibi ſi vero ſciat.⁊ ſi iſto caſu obtineat nihilomi
nus tenetur expenſas medij temporis reddere: vt. C. ſi
1 ex fal.alleg.l.j.⁊ ſi.Et not. † arg.ex hoc.§.ꝙ excommu-
nicati demum patiantur penam irregularitatis ſi inge-
rant ſe diuinis:⁊ poſtꝗ̃ ſciũt ſe excõmunicatos nõ ante.

TUtor qui. ¶ Ad finem glo. pre
ſumptione.hoc intel-
ligas in tutore generali, ſecus ſi detur ad ar-
ticulum:puta ad adeundã hereditatem, vt
ſ.de tuto.⁊ cura.dat.ab his.impuberi.⁊ arg,de tut.vel
cur.qui ſatis non de.l.fina,

Summarium.

1 ☞ Tutor an debet conficere inuentarium anteꝗ̃ pu-
pillus adeat hereditatem,⁊ nu.2.
2 Tutor conficiens inuentarium quomodo proteſtari de
beat.

Si poſt depoſitionẽ. ¶ Cogi.
hoc ẽ ſpe
ciale,nam al's non cogitur: vt.j.de autori.tuto.l.ſi tutor
nolit.¶ Si deponi,non current.ſcilicet ob moram depo-
ſitionis,ſed bene current ob negligentiam comparatio-
nis:vt.ſ.ea.l.§.ſi poſt depoſitionem.¶ Si tutor pro con-
1 tutore. quorũ adminiſtratio erat ſeparata. ¶ † Sed an
debet tutor conficere inuẽtarium anteꝗ̃ pupillus adeat
hereditatem? Si dicas ſic:quid ergo ponet in inuenta-
rio cum pupillus ante aditam hereditatem adhuc nihil
habeat.Si dicas ꝙ primo debet adire ⁊ poſtea facere in
uentarium ,hoc eſſe non poteſt:quia pupillus neceſſe ha
bet adire cum autoritate tutoris, tutor autem nõ poteſt
2 autorizare niſi cõfecto inuentario,vt hac lege.¶ † Di-
cas ꝙ primo debet facere inuentarium in quo dicat quo
modo ipſe in bonis pupilli inuenit ipſum pupillum ha-
bere ius adeundi ⁊ repudiandi talem hereditatem ⁊ ni-
hil aliud dicit ſe inueniſſe:ſed ſi quando aliqua bona fue
rint filio acquiſita ipſe iurat ponere in inuentario ⁊ cum
poſtea pupillus autoritate adibit hereditatẽ,tũc illa bo
na ponet in inuentario.Uel poteſt dici ꝙ detur alter tu-
tor ſpecialiter ad adeundam hereditatem: vt not. in gl.
ff.de teſta.tutel.l.ſi nemo. hoc habet locum in pupillo ex
traneo: ſed ſi eſſet ſuus poteſt dici ꝙ exiſtentia ſui here-
dis habetur pro aditiõe,vt.ff.de fideicom.l. generaliter.
§.ſi.⁊ ſic ſtatim poſſet conficere inuentariũ. Jac. de are.

Summarium.

1 ☞ Officium ſuum nemini debet eſſe damnoſum.
2 Quando aliquis fundat eccleſiam vt ſit ſub abbate,nõ
preiudicat quin etiam ſit ſub epiſcopo.

QUoties. ¶ Ad ſi.gl.ſ.tutoris.vel
dicvt ibi: Itẽ ſi tẽporali.
1 in gl.igitur videt̃.ante verſi.erãt ⁊c.⁊ ſic † vĩ
ꝙ iſto caſu officiũ ſuũ ſit ſibi dãnoſum,qđ eſt
iniquũ.ſ.ex qui.cau.maio.l.videlicet. Sed poteſt dici ꝙ
non eſt damnoſum:cum ipſe ad hoc tenebatur licet iure
actionis ad hoc cogi non poſſint,⁊ poterãt pati cõpen-
ſationem ſi egiſſet contra pupillum , vt.C.de compenſa.
l.etiam.¶ In gloſ.denunciare ſibi. Nota ꝙ videtur ꝙ
ſtetur cõfeſſioni tutoris quãdo ipſe eſt in lite. ¶ Conſtat.
2 ad finem no. † arg.quando aliquis fundat eccleſiam ita
vt ſit ſub aliquo abbate, nihilominus etiã erit ſub epõ.

Summarium.

1 ☞ Procurator ad defendendum ſi reus non eſt ſol-
uendo ſoluere poteſt.

1 GEneraliter. ¶ No.argu.† ꝙ
procurator dat⁹
ad defendendum poteſt ſoluere , ſi reus non
eſt ſoluendo.

ETiam cõtutoris. ¶ Se
para-
tim ab alio gerẽtis qui nõ eſt ſoluẽdo.¶ Itẽ
ad finẽ gloſ.hoc eſt vt.imo debet intelligi in
teſtamentario vel datiuo per inquiſitionem,nã ſi poſtea
ſit factus non idoneus debet ſatiſdare : nam que de no-
uo ⁊c.ſ.de interroga.act.de etate.§.ex cauſa. ⁊ pro hoc
l.tres tutores.

QUi iuſſus. ¶ Non propoſita excuſa
tione vel reiecta ea.

LUcius Titius. ¶ In gl.
imo con-
tra.ante verſi.vel ibi.imo eſt ratio:quia regu-
lariter datiuus ſatiſdat,⁊ ideo cum ei conſen
tit videtur ſe obligare ei,ſed teſtamentarius nõ tenetur.

VUlgo. ¶ Habiturum. cum erit pu-
bes reus in iudicium , id eſt
ius pupilli facit in iudicio periclitari: vt.j. de
excep.rei iudic.ſi mater.§.hoc iure.

DEcreto. ¶ Ad finem gloſ.fuit ne-
ceſſitas.ſed cõtra videtur
inſtit.de cura.§.ſi. vbi innuitur exigi duo ad
hoc vt poſſit cõſtitui actor:ſed dic ꝙ illa ſunt
neceſſaria vt ex neceſſitate tenetur, hic autẽ ex volũtate.

Si duobus. ¶ In glo. insolidum. ibi: sed arg. contra. ad quod hic dicit benigne: sed videtur idem ⁊ in procuratore.

Cum in curatore. ¶ In gloss. in pcuratore. ante versi. vel secundo. in curatore furiosi potest indubitaoiliter intelligi, vt. ĩ. de tute. ⁊ rat. distr. nisi. §. vlti.

Tutor pro pupillo.

§. Tutor qui. ¶ Iust⁹. id est iustum. ¶ Restitueret. id est qui non fuit in mora reddendi rationem administrationis notat dicens: non sufficit ⁊c.

Marimeq;. ¶ Heredem. subaudi, iustum: non videtur teneri ad vsuras pro omni tempore subsequenti. ¶ In mentem. simile verbum. ĩ. de fund. instruc. sele. in prin.

Si sine herede.

§. Modestinus. ¶ Uersic. Item respondi. In glos. concessit tutor. ante versi. non autem dicas. vel forte idē in seruo extranei cū ipe nō fuit in culpa.

Summarium.

1 ☞ Rescissoria potest cū beneficio restitutionis in eodem libello inteтtari.
2 Minor contra consuetudinem restitui non potest.

1 **Interposito.** ¶ In posses. induci. No. † q̄ rescissoria p̄t cū bn̄ficio restitutiōis in eodē libello intētari, ar. cōtra. de mino. in cause. §. interdū. ⁊ de pcur. l. qui pprio. §. item querit lucius.
2 no. hoc. §. † minorē contra consuetudinem non restitui.

A Tutoribus ⁊ curat.

§. Queadmodū. ¶ In glos. hec exceptio. hoc intelligo non haberi ratum eius quod impensum est in tutore quando tutor in domo propria separauit: secus autem si oportuit eum ire alibi, nam tūc pupillus soluere debet vecturas, vt. ĩ. de tut. ⁊ ratio. distra. l. j. §. ⁊ si pupillus. Item aliud tenetur dare pupillus tutori quod expēdit vltra q̄ in domo propria expendisset. arg. in auk. de mand. princ. §. illud. ⁊ s̄. de pet. hered. l. ⁊ si lege. §. quod autem. ⁊ ad exhi. l. sed si hereditas. ⁊ si erat talis qui pascebat se ex operis suis, tunc totum quod expendit consequitur.

Ad instruendā. ¶ In eam suspecti: ⁊ ratiōis reddende admittenda in predictis negotijs.

Tutorem. ¶ In gl. omne. ibi: ⁊ seruum alium: gestorem nō tutorem. ¶ Tutelam. etiam omnia gerentē negotia aliena. ¶ Sz si. qua reputat quilibet gestus vnus quasi contractus quod ⁊ so. eius. ¶ Ne capiatur. subaudi, qui gessit solummodo.

Si plures. ¶ Nulle. i. q̄ nō reperiuntur administrasse. ¶ Debitores. ex causa fideicommissaria vel cum culpa.

Summarium.

1 ☞ Coniūcta persona potest agere p minore cōiuncto.

Tutores qui. ¶ Ad fi. glo. nemo enim. not. q̄
1 expresse innuit hic glos. q̄ † coniuncta persona possit agere pro minore sibi coniuncto. de hoc not. C. de procur. l. exigendi.

Heres. ¶ Ad fi. glo. pro hoc habes. ĩ. de susp. tut. l. impuberibus. in princ. ¶ In prima glos. si enim. ad fi. glos. ⁊ sic ante versi. sed ⁊ si adijsset. hoc verū nisi herede viuente aditus fuisset iudex pro faciendo istum compelli adire: nam tunc successores quilibet compellentur restituere, vt. C. ad trebell. l. non iustā. ⁊. C. de suis ⁊ legi. here. l. post cōsanguineos. §. fin. ⁊ ar. ĩ.
a de dā. infec. si finita. §. elegāter. ⁊. §. cōpilassem[a]. ¶ Iuris. hereditarij trāsferendi in pupillū. ¶ Suscepissent. p illo, q̄ res erat in Italia. ¶ Rerum. priusq̄ curatores fecerit ordinari vel litem finierint.

a ¶ Idē no. ad trebell. l. ille a quo. §. primo.

Patruus. ¶ Traiecit. et domicilium de Italia in puincia mutauit. ⁊ sic pōt se ab Italicis excusare: vt. ĩ. de excu. tut. nō solū. §. fi.

Curatores. ¶ Sponte. s. illa q̄ veri curatores solēt interuenire. ¶ Itē in gl. i. vnus de predictis. ante ver. ⁊ sup. ⁊ vt administratio inter eos diuidatur: vel dic q̄ debet petere constitui alios ⁊ abstinere ab administratione, vt. s̄. ea. l. §. qui se.

Summarium.

1 ☞ In causa appellationis debet lis contestari.

Tutores. ¶ Inchoatam. ante pubertatem. ¶ Subijciunt. i. nō tenet si ille fuit
1 soluēdo. Et no. in hoc. §. † q̄ in causa appellatiōis debet lis contestari, vt hic. C. de procurato. ita demum. ⁊ ne in vna eademq; causa. l. j. ⁊ hoc est verum vtroq; presente, al's non. C. de tempo. app. l. fi. ⁊ arg. s̄. eo. tutor. proxi. §. j.

Adolescentes. ¶ Ad fi. gl. nō tamē. imo p isto articulo. s̄. eo. cū curatore. ⁊ l. si minoris. ĩ. de cōtra. iu. l. j. §. finitur.

Qui plures. ¶ Ex culpa. omisse remotionis. ¶ In gl. sed qūo cū pupillo. imo debet dicere heres pupilli, nā fuit pupill⁹ q in testamēto remisit.

Ex pluribus. ¶ Qui expsserūt: al's nō redderet actionē. s̄. e. si plures. ¶ Itē i gl. extraneo. ibi: vt nec ad. ⁊ est casus. s̄. de ritu nup. l. pe. §. fi.

Cum post. ¶ Eximit. dicta pmissione cōuēto. ¶ Emergēte. qūo latebat. ¶ Ille patruus. ⁊ sic videt potius obligatus vt patruus q̄ vt curator cū prius ponat, vt insti. de stipu. §. si seruus. preterea mouet qōnem qd ⁊c. ¶ Egressus. eo qd dr in instrumēto: ille parat ⁊c. ¶ Obligauerit. ad dotē aio donādi. ¶ Subueniri. contra maritū nec cōtra puellā. ¶ Spopōdisset. aio donādi. ¶ Si nō donādi. i. q̄ is de quo tractatur nō ⁊c. ¶ Obligatā. q̄ se obligauit p ea. ¶ Et poterit. interpositio est. ¶ Teneri. curatori. ¶ Sz si mulier. sub. ideo q̄ curator habeat eā obligatā, ideo dicēdū q̄ ⁊c. ⁊ hic tn̄ totā literā intelligas qn̄ curator fuit egressus officiū suū, al's intelligit hic vsi. qn̄ curatorio noīe se obligauit nō egrediēdo officiū suū, ⁊ fm hoc vbi preterea qui est in prin. legis. in fi. §. ¶ Itē ad fi. gl. qd videtur. s̄. de iur. do. l. pe.

Qui nominibus. ¶ Subau. curatores. ¶ Usuras. eius qd remāsit soluendum. ¶ Acceptauerit. i. frequenter accepit. ¶ Eis. pupillis.

Si pupillus. ¶ Post pubertatē. nam ante posset. p hoc. ĩ. de auto. tut. l. fi. ¶ Interpellare. de eo qd illū liberauit non habet: sed in duob⁹ reis bene habet. ¶ Quod obijciat. ⁊ si ex eius persona aliter conueniri non debet.

Lucius.

Sempronij. ¶ Possedit. ob debitū non solutum, vt. ĩ. vt in pos. lega. l. is cui. §. imperator. ¶ Traherent. ratione fructuum forte qui debēt restitui. ĩ. quib. ex cau. in pos. ea. l. fulcinius. §. j. respō. tacite obiectiōi tutorum gerentiū facta a seipsis diuisione. ¶ In gl. s. nego. gesto. imo ex quo facta est missio datur in factū: vt. ĩ. de bo. auto. iud. pos. l. pretor. in prin. ⁊. §. est pterea. ⁊ l. j. §. fi.

Tutorē. ¶Ad fi.glo.ſ.centeſimas.niſi fuerit factus maior ante redditā rationē. Queſitum. ¶In dic. ſub.vſqꝫ finita.i.pro tempore labente finita admini ſtratione. ¶In tutele.i.pro tēpore labēte durāte tutela.

Summarium.

1 Si cui caſtri cuſtodia ſit cōmiſſa datis fideiuſſoribus vſqꝫ ad menſem: ſi poſt menſem perdatur non tenentur fideiuſſores.

Paulus. ¶Neceſſitate.al's ſecus vt qꝛ negotiū connexū erat,vt.ſ.e.tutoꝛ qui.ꝛ
1 ĵ.de tut.ꝛ ra.diſtra.ſi tutoꝛ poſt.Et no.† ex hoc.§.arg.ſi cōmiſſa eſt cuſtodia caſtri vſqꝫ ad mēſem alicui datis fideiuſſoribus, ꝙ ſi poſt mēſem ꝑdatur per cuſtodē fideiuſſoꝛ nō teneat̃ p.l.alleg.ꝛ fuit hec qō Verone de facto. Cū teſtamēto. ¶Ad fi.glo.a teſtato re.imo a ſeipſis. ¶Suſpectū.tarde tñ.¶Al's quidē.hec obſeruabunt̃ qñ vnus eſt datus a iudice ꝛ vnus a teſtatoꝛe ꝛ inter ſe diuiſerūt: al's.ſ.qñ ambo eſſent dati a iudice.¶Cū vnus.ſub.tantū. Titium. ¶Dediſſet. ergo ſecus ſi illi erat denegata adminiſtratio.¶In gloſ.nō arbitrio.ante verſi.hec autem.imo non debet arbitrari, ſed eſt perinde acſi in arbitriū boni viri eſſet relictū,vt.ĵ.de lega.ĳ.l.j.

Summarium.

1 Licet quis ratione cōtractus ſoꝛtiatur foꝛū: tamē hoc intelligi dꝫ ſi ibi ſit vel ibi habeat bona, al's ſecus.

1 Tutoꝛes. ¶Eſſet.innuit ergo ꝙ ſi eſſent bene poſſent ibi cōueniri.Et no.† ꝙ licet rōne cōtractus ſoꝛtiatur quis foꝛum, verū eſt ꝙ ibi poterit ꝫueniri ſi ibi ſit vel bona habeat,al's nō: nec etiā poſſet ibi bāniri,vt hic ꝛ.ſ.de iud.heres abſens. Pꝛefectus. ¶Uncias.ſingulas. ¶Nomine.ſub.pꝛo qualibet libꝛa. Lucius. ¶Ad fi.glo.ſ.Lucius.eſſe extincta.ar.ſ.de in di.adiec.§.ſed marcellus. ¶Recuſare.ad ſuum periculum pertinere. ¶Item ad fin.gloſ.quia tempoꝛe.ꝛ nō erat factum nomen per culpam,al's contra.ſ.eo.cum queritur. Si res. ¶Repoſita in tuto loco,al's bene tenerent̃.C.de peri.tuto.ſi res. ĵ.de dam.infec.vtiqꝫ.ꝛ arg.ſ.eo.tutoꝛ pꝛo.§.j. Si duo. ¶In gloſ.non audeo.vel dic etiā a teſtatoꝛe:nā licet nō cogatur ſatiſdare:.ſi ſatiſdet tenetur fideiuſſoꝛi.de fideiuſ.l.grece.§.tutoꝛ.¶Subſtantia.ſ. cōſiderata an ad adminiſtrationē gerentis pertineat. Tres. ¶Quiſqꝫ eoꝛum.niſi imputetur culpa omiſſe remotionis vel omiſſe ſatiſdationis. ¶Qō autē.hic refert̃ ad ſubauditū factū.ver.plane. ¶Foꝛtunas.vt ſi nō ingnerit nō careat culpa,ſub.ꝛ qō ſufficit nihil diminutū eſſe. ¶Sed hoc. hec excuſatio que habet̃ ex eo qō nihil contingit faciens apertā diminutionē patrimonĳ recipit aliā interpꝛetationē ex perſone ꝛc. ¶Ad moꝛtē. intra quā intercapedinē mutata eſt conditio. ¶Itē in gloſ.ſcꝫ de rationibus.ante verſi.aliĳ ſoluunt ſic.ĵ.ad le. iul̃.pecu.l.ſacrilegĳ.§.labeo. ¶Et potuit.ſubau,idem ſi a patre talis datus fuerit,quia ꝛc. Chirographis. ¶Ad fin. gl.i.ad pꝛomiſſionē idē ecōtra. ar.C.de diſcuſſo.l.ne cauſam.ſi tabellio haberet imbꝛeuiaturā iterum deberet facere inſtrm̄,ar.ſ.de edē.ſi quis ex.§.ſi.ꝛ.l.ſeq. Ab eo. ¶Pupillus.in hoc patet,'qꝛ fiſcus non ſoluit pꝛetiū, ꝛ ſic qñ ingſitoꝛes reuocāt alienata per gazaros ꝙ nō teneat̃ emptoꝛib⁹ ad pꝛetiū. ¶Item in gl.ſed cōtra videt̃.ante verſi.itē contra.eodē modo reuocaret̃ alienatio facta pēdente lite pꝛincipali: nā nihil nouandū eſt lite pēdente,vt extra vt lite pēden. ca.j.¶Item non valet alienatio,quia per litē cōteſt.eſt res facta litigioſa,vt.C.de litig.l.ĳ.ꝛ fina.

Qui negotiationem. §.Teſtamēto. ¶Videbat̃. vt credebat̃, ſꝫ foꝛte qꝛ nō erat poſthumus natus nō erat legitimus. ¶Pupillo.ꝛ ſic nō valet datio,vt.ſ.de tut.ꝛ cu.tutoꝛ ſi. Apud Ariſtonē. ¶Ad fi. gl. quib⁹ vel dic ꝙ incipit, reſpō. in litera ibi:pindeqꝫ. ¶Itē in gl.loquit̃ Pōpo.dic ſm quoſdā ꝙ pꝛima pars vſqꝫ ad ver.ſed queritur. loquitur qñ culpā talem commiſit tutoꝛ ex qua pupillo non eſt nata actio durante tutela: vt qꝛ negligentia tutoꝛis deſĳt res poſſidere.Secūda pars loquit̃ qñ nata eſt actio durante tutela cōtra tutoꝛē:vt qꝛ vulnerauit ꝛ ſubtraxit rem,vt.ĵ.de tut.ꝛ ra.diſtra.l.ſi tutoꝛ.§.ſi. ꝛ expone literā cū alioquin i.re ſe aliter habente,niſi nata ſit actio. ¶Actiones.ſcꝫ furti,damni,iniurie que nate ſunt contra tutoꝛem, vt.ĵ. de tut.ꝛ rat.diſtra.ſi tutoꝛ.§.ſi.cum enim dicit quas habeat, merito de tutele actione nō dicit,cū manente tutela nō cōpetat,vt.ĵ.de tut.ꝛ ra.diſtr.niſi.ſed ſm alios dic hꝫ in re vt dixi de act.furti,ꝛ dāni,iniurie:vel in ſpe,vt in actiōe tutele,ſic.ſ.eo.l.ſi minoꝛis.ꝛ.C.de dona.l.ſpem.

¶De autoꝛitate tutoꝛum. Rubꝛica.

Quāꝙ. ¶Per hoc.ꝑpt aditionē quā coꝛoboꝛat tutoꝛis autoꝛitas. ¶Qandā.ex cauſa ſuadente ſtipulatione.¶Itē in gl.i.acquirere.ibi: itē hic vr̃.ſed ꝫtra videt̃.ĵ.e.qō dicimus. §.fi.ꝛ ar.ſ.de iu.om.iur.q iuriſdictioni. Tutoꝛ. ¶Somno. ergo ſi non fuit occupatus videtur ꝙ valeat etiam ſi loquatur. Etiam. ¶Interrogatus. ab eo cū contrahat pupillus.¶In gloſ.dicens.ibi:imo.ſ.de tute.l.j.§.mutus. Pupillus. §.Pupillus. ¶Obligat̃. ciuiliter ad traditionem etſi non tradat ad intereſſe: ꝛ ſi tradat ꝛ euincatur non obligatur ad intereſſe. Qod dicimus. §.Si pater. ¶Ar.ꝙ filius nō poteſt facere chartam patris.Quid in emācipato:dic ꝙ ſic,vt arg.ſ.ff.de pigno.l.fideiuſſoꝛ.§.pater. ꝛ no.Dy.ĵ.de fal.l.diuus. Obligari. §.Etiam. ¶No. ꝙ vbi pꝛeſentia perſone, vel conſenſus alicuius determinato tēpoꝛe exigit̃, ibi ratihabitio locum nō haberet:vt hic ꝛ.ſ.de ĳs q̄ not.infa.l.quid ergo. Accipientis. ¶In glo.pōt ponī.ante ver.Item qñō.vel dic ꝙ vterqꝫ poteſt habere bonā litē pꝛopter ſtipulationem , vt.ĵ.de liber.cau.qui deliberantem. ꝛ.ſ.de nego. geſt. at qui natura.§.cū me. Si tutoꝛ. ¶In pꝛin.gloſ.imo. ꝛ.ſ.titulo.j.l. tutoꝛis. Poteſt. ¶Authoꝛe. etiam ſine decreto ꝛc.¶In pꝛin.glo.ipſemet. non autem ipſe tutoꝛ:vt.ĵ. ad trebel.l.reſtituta.§.papinianus. ¶Tutoꝛē. ergo aduerſus alium debitoꝛem ipſe pupillus debet cedere cum autoꝛitate tutoꝛis:ꝛ facit ſicut ſimplex pꝛocuratoꝛ.C.de pꝛocura.neqꝫ.ꝛ.ĵ.ad trebel.l.reſtituta.

Inter pupillos. ¶ In glo. scribendo. pro hoc quod cum decreto possit minor alium prouocare. ff. de tutel. quod dicitur. hoc etiam equitas suggerit ne secum rixosum patiatur. ar. ff. pro socio. si conuenerit. Alij dicunt posse fieri ad fructuum perceptionem. arg. ff. famil. hercisc. l. lucius et titia.

¶ Quando ex facto tutoris vel curatoris. Rubr.

Ab dolum. ¶ Culpam. commissam in non restituendo rem secundum preceptum iudicis. ¶ In glos. conueniebatur. anteversi, adeo. sed isto casu peruenit estimatio deterior actionis: vt. ff. de rei vendi. l. si homo. ¶ Et tamen illud. scilicet quod condemnetur quanti in litem iuratum est secundum quosdam: nam et al's punitur pupillus ex dolo tutoris vbi illa pena tutori imponi non potest, vt. C. de his quib. vt indig. polla.

Si tutor. ¶ In glos. ex stipulatione. idem in procuratore: vt. ff. de pecul. ex facto. Sed quid in prorsus extraneo. Quidam dicunt idem: argu. eius quod de milite dicitur. C. de rei vend. si vt proponis. et ff. qui potior. in pig. hab. idemque. et de solu. filie. Sed contra videtur arg. eius quod in predicta. l. filie. not. nisi forte in subsidium. ¶ Uendicandam. verum est hoc etiam ante traditionem factam pupillo a tutore: tamen tutori erat tradita, al's nec pupillo dominium acquiritur, vt no. de reb. eo. l. j. in fi.

Post mortem. ¶ Si modo. nec vlla alia occasione, si mo. etc. ¶ In gl. fi. in fi. fecit. j. vt lega. no. caue. l. fi. §. vlt.

¶ De suspectis tutoribus. Rubrica.

Hec clausula. ¶ Ad fi. glos. i. accusationem. vel dic. i. ex prohibitione. l. pro hoc extra de constitu. c. nam concupiscentiam.

Tutor. §. Liberti. ¶ In gloss. s. pupilli. vel dic quod liberti vna cum paterno erant tutores: et dicit quod non possunt patronum accusare. C. eo. l. j.

Nunc videamus. ¶ Aut ob dolum. subaudi, aut ob culpam aut ob dolum, si forte etc. similis subauditio. j. ad trebel. restituta. ¶ Item in glos. nec remouebitur. pro hoc ff. de admini. tut. lucius. in prin. et mand. quod mutua. §. non ideo. ¶ Interualla. sic. ff. de seruitu. l. iiij. §. j.

Si tutor. ¶ Iusta causa. sic videtur quod sit in arbitrio pretoris causam estimare idem in causa suspicionis iudicis, ex. de offic. dele. suspicionis.

Summarium.

1 Humilis dicitur dignitate carens.

1 **Tutores.** ¶ Dignitate. No. quod † humilis dicitur quilibet dignitate carens. pro hoc. ff. l. j. §. si quis de plebeijs. C. vt nemo pri. ti. pre. l. ij.

Summarium.

1 Uerbum sententie aptari debet ad formam petitionis.

He enim. ¶ In gl. sic. ff. de euict. hoc iure. et. l. si tamen. ¶ In glos. imo. quia petebatur. nam verbum
1 sententie debet † adaptari ad formam petitionis, vt not. Azo. in summa. de auto. tuto.

Impuberibus. ¶ Sola sua facto. facit C. de oi agro deser. locorum. et de coll. xj. q. j. christianis. faciendum etiam vtrum latitet an absens sit.

Si tutor. ¶ No. hic quod ratione consanguinitatis adhesit, quod al's non fieret.

¶ De excusationibus tutorum. Rubrica.

Summarium.

1 Propter penuriam personarum interdum nobiles ad ignobilium obsequia coarctantur.

1 **Herennius.** ¶ Nisi omnimodo. no. † propter penuriam personarum interdum nobiles ad ignobilium obsequia coarctantur: sic econtra ignobiles ad obsequia nobilium, vt de decu. generaliter. §. spurios. et de mu. et ho. honor.

Excusantur. ¶ Ad fi. gl. institutus. quia statim a tempore mortis est tutor cum sic statim fit heres. ar. de leg. j. si post mortem. et no. quod inspicitur tempus delate tutele, vt hic. j. eo. tutor petitus. et. j. §. oportet. et facit vt tempus delate dignitatis vel prebende spectetur.

Remittit. ¶ In glo. etiam naturales. versi. nisi forte. de vaca. mu. l. sextumdecimum. §. j. ¶ Non solum, supplet auus. No. quod mortuo filio patris locum tenet auus, et nepotes locum filij. sic. j. de condic. insti. l. si in conditione. §. nepotes. ij.

Tria. ¶ Interdum vna sufficit, vt. j. l. is qui tres tutelas etc.

Summarium.

1 Cum vnus ex pluribus sustinet onera domus aut castri, omnes sustinere videntur.

Primus. ¶ Ad fi. gl. et si videtur. vel dic quod est in pendenti vsque ad finem cause appellationis. ¶ Extantem. sub. ueniet, vt post etc. Item ad fi. gl. si habes. ff. de iudi. inter litigantes. ¶ Ad fi. gl. qui est. pro hoc. j. de leg. j.
1 filio propter. C. de mu. et hon. l. j. et no. ar. quod † dum vnus de vna domo sustinet onera, omnes de illa domo sustinere videntur. pro hoc. ff. l. proxi. allega.

Tria onera. ¶ In gl. hoc dic. ibi: forte statim. sed contra hoc videtur. C. de decur. l. j. et ad muni. libertus. §. j. nam videtur pater fideiussor, vt. j. ad municipa. quoties. et ideo sicut fideiussor conuenitur demum in subsidium, ita et pater.

Summarium.

1 In dubijs peritiores sunt consulendi.
2 Non omnes ciuitates habent priuilegium fori aut causarum.

Si duas. ¶ Et si. bene dico eum excusari a quarta etiam si Imperator iniungerit, et eum etc. ¶ Creatis. tutelis: vel dic tutoribus, intelligas patre et filio ab eodem iudice. Uel dic certis. i. cau-
1 santibus. et no. † in dubijs ad iudicem decurrendum. ¶ Item in gl. si ordo ante versi. sed qd. Sed quid si iudex non eligat, videtur quod nulla datio valeat et alius sit dandus. ar. de testa.
2 tu. duo sunt. ¶ Minores forum. no. † quod non omnes ciuitates habent locum publicum causarum quem pro cuilibus hoc refertur ad precedens responsum: vel dic quod litera debet esse sine non, et tunc refertur ad proxi. ¶ Iuuenibus. no. quod gramatici iuuenibus prosunt. pro hoc. C. de stud. li. vrbis Ro.

Sed reprobari. ¶ In gl. vt et. j. ibi: item. arg. ff. dic quod non reprobatur sine causa sed ex causa sic. ¶ A gymnasijs. i. sine vel extra labores. ¶ In fi. gl. vel in oppido. ah versi. Item dic. sed hodie in alijs ciuita-

tibus etiã legatur, ⁊ hoc sit factũ de cõscientia Imperatoris vt lex illa abrogata, vt.s.de legi.quib⁹.nã ⁊ Imperator patitur vt alibi legat, ipse videt hoc cõstituere.ar.s.de his qui not.infa.quid ergo.§.j.⁊ si dicam eos habere vacationẽ in omnibus ciuitatibus in quibus legũtur leges, ⁊ etiam in illis obtineant qđ hic dicitur.

Athlete. ¶ Tutela nõ est reipublice quo ad vtilitatẽ pncipal'r. ¶ Prouinciale.s.munus.subau.tm̃.nõ enim imminet tantũ puincialib⁹ sed etiã Italicis. ¶ Amplius.ad fi.gl.vel de omnibus.⁊ sic si aliquis fingat se debitorem vel creditorẽ publicũ ad hoc vt hodie habeat excusationem non propterea excusabitur, sed demum si bona fide faciat.

Summarium.

1 Paupertas quomodo probetur.

1 Paupertas. ¶ Probare.† sed qualiter pbabit se pauperẽ. Rñ. credo q pbabit p vocẽ famã vicinorũ cũ ⁊ al's hoc pbare sit quodãmodo impossibile, pro hoc.j.de flumi.l.j.§.flumen. ¶ Item in glos.i.inconuenientem.ibi: de pericu.de satisd.tut.l.iij.

Summarium.

1 Habens priuilegium contra ius cõmune si priuilegium amittat subest iuri cõmuni.

1 Sed ⁊ milites. ¶ Habet. nota† q remoto priuilegio reponitur quis in iure communi.j.eo.administrãtes.§.fi.⁊.l.propter.§.fi.⁊.j.de liber.⁊ posthu.filius.§.miles.

Summarium.

1 Pater non potest esse curator filij emancipati.

Qui nimirũ. ¶ Ad fi.glos.innuit.vnde dic qđ nõ habet priuilegiũ qr filij aliorũ militũ habẽt cõmilitones parentes suorum tutores, nec illi possunt se excusare, vt.s.ij.respon.l.qñqz eadem.s.in casu.j.proxi.al's est in litera non. ¶ Quesitũ, quiescente. rñ.⁊ sub.si rursus.q.d.fortificabit priuilegiũ
1 eo⁊ vt ad nullã talẽ vocent. ¶ Emãcipati.ar.† q pater nõ sit curator filij emancipati, de hoc.j.eo.amicissimos.

Summarium.

1 Absens causa rei publice reuersus: annum habet vtilem vt excusetur ab onere tutele.

1 Non solũ. ¶ No.† q quicũqz abest cã reipublice, hz annum post reuersionẽ vt nõ vocet ad tutelas, vt hic ⁊ insti.eo.§.qui autẽ. ¶ Annus deniqz.no.q aliqd pficit contra iniungendũ qđ nõ proficit cõtra inuictũ.sic econtra.j.e.spadonẽ.§.j. ¶ Item ad fi.gl.i.qñqz.non tamen ignominiose, vt.s.sed ⁊.versi.qui autem.

Summarium.

1 Recta via eligenda est: ⁊ obliqua fugienda.

1 Annus. ¶ No.q quisqz debet ire† per viã rectã ⁊ nõ p obliquã. p hoc.C.đ naui.l.vlt.nisi qñ recta nõ eẽt secura, vt.s.si qscau.l.ij.§.pe.⁊ est ar.cõtra precones quibus soluit p modo miliariorum.

Et qui. ¶ In glos.s.simpl'r ante versi.itẽ ideo.⁊ sic põt intelligi.j.e.pter.§.licet. Itẽ ad fi.per hoc.j.eo.iurisperitus qui primipilũ.ad fi.glos. primipilarij.de mino.verum.§.ex facto.⁊ not.q priuilegium dño datũ, proficit ⁊ college, vt in versic.similiter.⁊ C.de pxo.mili.j.eo.administrantes.§.eorum.

Si libertus. ¶ Creabit curator vel tutor.ar.s.de test.tut.l.si hereditas.⁊ de tute.quesitũ. ¶ Curator interim.vel tutor, vt.j.de tut.⁊ ra.distra.l.si tutor reipublice.§.j.legitimus autem interim excluditur.

Idem Vlpia. ¶ Sed in hoc rescripto. sed nõne quilibet potest mutare domicilium, ad munic.libertus.§.patris.⁊.l.assumptio. Respon.sic per illas leges, sed si nõ impetrasset rescriptũ nihilominus tutor est, ⁊ ad eũ spectaret periculũ:sz modo habebit iustam causam excusationis nec ad eũ spectabit periculum.pro hoc.j.eo.illud vtilissimum. ¶ Significantis.sic.C.de bo.que libe.l.fi.§.ipsum.

Summarium.

1 Qñ aliqs vocat ad aliquod munus dz ei intimari.
2 Sñia lata contra absentẽ debet ei denũciari ad domũ ⁊ a tempore denunciationis currit ei tps ad appellandũ.

Scire. ¶ Ad fi.glos.qui incipiunt.sed ad peragẽdũ quatuor mẽses.j.e.quinquaginta. ¶ Oportet.interpositio est.
1 ¶ Manifestari.q sunt dati tutores. Et no.† q cũ aliquis vocat ad aliquod munus debet ei denũciari, vt hic ⁊.C.de decur.l.ij. Itẽ not.in eo qđ dicit in facie
2 vel ad domũ.arg.† q denunciet ad domũ alicuius q sit lata cõtra eũ absentẽ qđ statim sibi currat tps ad appellãdum a tpe denũciationis cũ al's curreret ei demũ a tpe scientie, vt.C.qũo ⁊ qñ iu.l.ab eo. ¶ Itẽ ad fi.gl.dati in testamẽto.sed videt cõtra.j.l.iurisperitos.§.fi.dic q aut est confirmatus ɔsentiens, postea nõ potest se excusare: aut inuitus ⁊ tunc potest, vt.j.l.nesennius.

Consequens. ¶ Custodiri.cõstitutum tps.ar.q si potestas qui questiones criminales debet intra duos menses finire post duos mẽses finierit, sententie nõ valeant ipso iure. ¶ Sufficit, excusare se solũ.i.solũmõ.q.d.excusatio i tps facta pficit, nõ autẽ iudicis aditio tm̃. ¶ Nolens.i.inuitus. ¶ Nocebit.quominus posset excusare se. ¶ Ideoqz. excusare se debet nõ tm̃ adire:qr nõ videt venisse qui nõ stetit.j.qui.ex cau.in pos.ea.l.ij.⁊ de in rẽ verso.sed si propterea.§.versum. ¶ Cuius fidem.q.d.q sit iustũ natura: vel iustitiã cõmẽdat.⁊ no.q ex hac litera volũt quidã dicere q ei iurãti credat, ⁊ fm hoc exponũt firmare per sacramentũ:sed hoc nõ est verũ, imo plene debet probare excusationẽ suã, vt.s.de pba.l.in exceptionib⁹.§.j.⁊.j.de re milit.l.ij.edictũ.⁊.l.qui cõmeatus.⁊.s.si quis cautio. l.ij.§.quod diximus. ¶ Quinquaginta.in glos.tria.not. psi.scđo.de hoc etiã no.in aut.vt defun.seu fune.in prin. colla.v. ¶ Constitutis.i.quorũ creatio nõ valuit. ¶ Qui nõ valuit.extra no.qđ ex causa đz, ad omne sile porrigit.

Libertum. ¶ Ad fi.glos.greca. nisi in casu.j.e.l.pe.§.fi.excusatione a qua remouentur liberti pupilli.

Spadonem.
§. Qui accepit. ¶ Ad fi.gl.innuit. simile.s.de transac.cum ij.§.qui transigit. ¶ Affectasse videtur.id est videtur similis affectanti.

Non tantum magni.
§. Eos qui. ¶ Adancte. Not.q priuilegium paupertatis amittitur auctis facultatibus.pro hoc.j.de vacat. mu.his oneribus.§.auctis.⁊ de iur.immu.semp.§.negotiatio.p h.C.arbit.tut.si defunct⁹.⁊.j.de mu.⁊ ho.cura.

Propter.

Propter. ¶ In glos. §3 nec hodie. ibi: remanet tutor hic tutor. §. de procura. l. pater.

Summarium.

1 Iudex ratione persone potest ferre sententiam de rebus alibi existentibus.

1 Licet. ¶ In glos. simpliciter. ibi: a iudice. originis vel domicilij: pro hoc † quia iudex potest ratione persone ferre sententiam etiam de rebus alibi existentibus. C. vbi in rem act. l. fi. & de prescrip. long. tē po. l. fi. Item quia cui committitur persona & res. C. ne fid. dot. dent. l. ij. sed videtur contrarium. §. de tut. & cur. da. ab his. pupillo. j. eo. iurisperitos. §. j. & de bo. auto. iudic. pos. l. cum vnus. §. is qui. & quod nota. j. l. non solum. §. & qui testamento. Sed intellige prima argu. quando non fecit mentionem patrimonij: secūda quando facit vt hic dicitur, quod est not. nisi in eadem, nam tunc non excusatur etsi sit vltra centesimum miliare. Et pro hoc videtur quod decretalis que dicit quod quis non potest trahi vltra duas dietas, debeat intelligi vltra suam prouinciam: nā in sua prouincia poterit & vltra duas dietas illarum a quarum administratione facta est excusatio.

Propter. ¶ In glos. miles. versic. si autem. vel dic quod non valet datio: sed intelligas in milite dum est in actu militie. arg. C. de leg. l. ab administratione. Nec obstat. §. sed & milites. quia loquitur in veteranis: & ideo subaudi maxime, si habes in litera non.

Tutor. ¶ Ante decreti. id est antequam daretur nō poterat quin procedatur ad eius dationem priuilegium: vt quia factus est de corpore fabrorum qui habent excusationē. §. eo. nō tantum. §. eos. vel impetrauit priuilegiū generale nisi in casibus qui not. §. de mu. l. verū. §. ex facto. nō habita mētiōe huius tutele, secus si imperator concessisset ei priuilegiū contra hanc tutelā, vt. §. si quis cau. l. qui antē. ¶ Item in glos. id est antequam. versi. sed argu. contra. & extra de foro compe. proposuisti.

Que tutoribus. ¶ Ab heredibus, retineri. datur filio cui ille prodesse voluit, vt. C. de lega. si legatarius.

Plane. ¶ Exulis. i. relegati. vel secundum alium, id est matris vel agnati.

Summarium.

1 Quod nō habet certū finē illud creditur esse perpetuū.
2 Delegatus a papa si alicui vires suas cōmiserit reseruās sibi aliquid, appellatur ad eū: sed si omnia subdelegauerit, appellatur ad summum pontificem.

1 Iurisperitos. ¶ Tēporis. ac loci. Not. † quod non habet certū finē, perpetuū esse creditur. pro hoc. §. de condic. inde. sufficit. & facit hoc
2 ad talem questionē: † certum est quod si delegatus a papa cōmittat alij vices suas & sic subdeleget, si reseruauit sibi aliquid appellatur ad eū, si nihil appellatur ad papā. no. extra de offic. deleg. super questionū. Modo cōtingit quod quidam delegatus subdelegauit aliū ita vt ille sit subdelegatus quandiu sibi placuerit, appellatur a subdelegato: queritur quis sit appellādus an papa, an delegatus. Et videtur quod a papa, quia nō apposuit certū finē videtur perpetuo cōmisisse & in totū vt in totū, vt sic papa appelletur: nec enim sibi sententiā reseruauit, nā & hoc si temporaliter esset cum in parē nō haberet excusationē, sed si perpetuo haberet, vt. §. eo. tutor. §. fin. & l. plane. & in dubio presumitur vt sit perpetuo vt hic, & pro hoc. §. de iudic. iudicis. & hec opinio videtur bona ne eueniat quod ille qui iudicē impetrauit habeat quod vult tam in causa principali quam appellationis, contrarium tamen seruatur.

Summarium.

1 Dies tutele cedit ab adita hereditate, non a morte aut apertura tabularum.

Si is qui. ¶ Nam ipso iure. Nota quod semper quis est tutor antequam excusetur, imo demū postquam est tutor potest se excusare. §. eo. caius. & j. eod. titius.
1 ¶ Sed adite. No. quod dies † tutele non cedit a morte vel apertura tabularum sed ab adita hereditate vel conditione existente, vt & §. eod. excusatur. & j. eo. titius. §. j. §. de testa. tut. si nemo. & l. tutores.

Summarium.

1 Qui non exequitur volūtatem defuncti indignus est omni emolumento.

1 Nesennius. ¶ Recte ergo. Not. quod † ille qui nō seruat preceptum defuncti nihil cōmodi debet ab eo habere. pro hoc. C. de fideicō. l. fina.

Summarium.

1 Non presumitur homo velle aliud quam quod dicit.

1 Ex his. ¶ Ad fi. no. † quod non credimus hominē velle nisi id quod dicit. pro hoc extra de deci. ad audientiā. & C. de cadu. toll. §. sed ne varietatē. j. de an. leg. libertos.

Summarium.

1 Remotus ab officio propter culpā amittit salariū.

1 Quid autem. ¶ Ad fi. no. † quod qui remouetur ab officio propter culpam non habet salariū j. de annu. leg. l. meuia.

Summarium.

1 Passus damnum in villa, si collecta fiat pro emendando damnum confert cum ceteris.

Amicissimos. ¶ §. j. nō filium cōnumerari in numero contra seipsum. ¶ Et ex hoc no. ar.
1 quod ille † qui passus est damnum in villa, cū ponitur collecta pro emendando damnū debeat & ipse cōferre. pro hoc. j. de lega. j. ab omnibus. §. si titio. ar. contra. j. de iuto. & ra. distra. imperatores.

Summarium.

1 Si sniā continet vitiū non facit valere ius partis.
2 An causa sit apponēda in sniā & si apponatur quid operetur.
3 Iudex post sententiam an possit se excusare & sic sententiam suam reuocare.

1 Qui testamento. ¶ † No. hac. l. quod etiam iustam causam fouens non obtinet si in sententia sit vitium. Itē no. quod alicui subuenitur si errore & non ex malitia quid facit quod ad multa
2 posset valere. Item no. † quod iudex non debet in sententia proponere causam, quia si exprimat falsam sententia

nulla est: si certe propter falsam causam quia sententia non est nulla, qd ex eo apparet quia propterea nõ est cõtra ius scriptum sed contra ius litigatoris. Nec ob. l. ista q2 hic non solum sola causa fuit proposita imo minus legitima: non dixit iudex qd habenti legitimum tutorem tutor in testamento dari non potest qd est falsum, ⁊ ideo sententia ipso iure nulla cum expressus sit error in ea. ⁊ ita not. Inn. extra de renũ. c. in presentia. Old. ¶ Sed si simpliciter tulisset sententiam creditur tulisse occasione illius excusationis que vera esset: ⁊ pro hoc extra de senten. ⁊ re iudic. c. sicut nolle. Interdum tamen necesse est scire que causa mouit iudicem ad sententiam. C. de iudi. properandum. §. illo. ⁊. s. de euic. l. sed si vtriusq3. ⁊ forte si non apposuit in sentẽtia causam istis casibus ⁊ dubitatur que causa eũ mouit, recurretur ad eum vt sciatur que causa eum mouit cum nullus alius scire possit, arg. C. de falsis. si quis decurio. j. de app. ab executione. nam ⁊ al's creditur vni testi, vt. C. de seruis fugiti. quicunq3. Item not. ꝙ proponebat hic nullitatẽ ⁊ excusationem: ⁊ sic est arg. ꝙ quis possit dicere iudicem non suum, ⁊ si esset eum vt suspectum recusare. pro hoc. s. eod. scire. §. oportet autem. ⁊. l. propter. §. j. Sed si hodie quis opponeret duas contrarias exceptiones vt in casu huius legis, credo ꝙ quãdiu queretur de nullitate non curreret sibi tempus in excusatione proposita, argu. C. de inoffi. testa. l. contra maiores. nam vna ante aliam debet tractari. s. illã quã eligeret. ar. s. de inoffi. testa. papinianus. §. si quis irritum. Sed nũquid in casu huius legis posset se excusare post dictã sententiã ⁊ trãsactis quinquaginta diebus, cum iustam habeat excusationẽ? Et videtur ꝙ sic ibi: ex causa ꝓbabili nõ potuit quis excusari intra tempus, auditur etiam post tempus. j. e. si cum ipse. sed iusta ignorantia in qua iste fuit videtur iusta causa, arg. de calum. annus.

SI cum ipse. ¶ Cõtradictiõis, vel conditionis, id est dilationis date per iudicem. pro hoc. j. de iti. actuq3 priu. l. j. §. penul. ⁊. s. ex quib. cau. ma. l. ait pretor. §. fi. C. de adulte. l. fi. ⁊ de tempo. in integ. restitu. l. penul. sed videtur ꝙ demum per restitutionem habeat, vt. j. eo. titu. sed ⁊ si. §. ait pretor.

ADministrantes. §. Qui corporis. ¶ A collegarũ. No. ꝙ in collegio potest esse ⁊ qui tutore indiget: nã qui tutore indiget potest committere tale quid propter qd deportatur. s. de tutel. si arrogati.

LIbertus. ¶ Ad fin. gloss. nisi solus. vel illud quando gerit negotia senatoris, hic quando filiorum senatoris.

CUm ex oratione. ¶ Ad fi. glos. ⁊ hic. vel dic ꝙ istud beneficium dabatur liberto: sed ipse perdidit nomen liberti, ⁊ sic cũ impetrauit ius anulorũ videtur renunciasse tacito priuilegio sicut ⁊ al's. j. de iu. annu. l. ij. nam cum sciebat vel scire debebat hic videtur tacite onus agnouisse. j. de acquir. here. si duo. ⁊ cum amisit nomẽ, ⁊ effectum nois amisisse videt' vt. C. de ser. a nullo. ⁊ de infir. pe. celib. l. j.

TItius. ¶ Ad finem glos. id est contestari. ex hoc no. ꝙ litem exercere debet qui eam inchoat.

Summarium.

1 Ad impossibile non venit quis cogendus.

1 **Si tanta.** ¶ No. † ar. ꝙ non debet imponi famulis aliquid impossibile: q2 ad illud non tenetur aliquis, vt hic, ⁊. j. de penis. moris. ⁊. j. de nego. gest. si pupilli. §. fina.

¶ Ubi pupillus educari debeat. Rubrica.

Summarium.

1 Uictor in causa si plus expẽderit ꝙ oportuerit non repetit a victo.

1 **OFficio.** Romano. ¶ Facultatum. id est pro reditu, vt. s. de dona. inter virũ ⁊ vx. ex annuo. ⁊. j. l. proxi. ⁊ ad le. fal. diuus. ⁊. s. de lib. agnoscen. si quis. §. alimẽta. Et no. † ar. contra eum qui obtinuit in causa vt nõ possit petere expensas quas fecit vltra ꝙ facere debuit.

Summarium.

1 Quando relicta sunt alimenta vxori, iudex debet ea decernere pro modo facultatum ⁊ reditus.
2 Iudex an possit falsũ rñdẽti positionib' penã ĩponere.

1 **IUs alimentorum. §. Sed si.** ¶ No. ar. † quãdo relicta sunt alimenta vxori sic debet iudex inquirere reditũ. Itẽ no. ꝙ iudex imponit penam mendacij. ⁊ pro hoc in auf. de trien. ⁊ semis. §. studiũ. s. de admi. tut. l. tutor q repertoriũ. §. si preceptũ. C. de sacrosan. eccl. in epistola victor. j. de fideicõmis. lib.
2 l. iiij. §. addictis. ⁊ est ar. † ꝙ iudex possit imponere penã litiganti qui debet respõdere positionibus si falsum confitebitur vt sic dicat: si falsum dices cõdemno te in cẽtũ.

Summarium.

1 An nouerca teneatur stare cum priuigno.

1 **SI disceptetur.** ¶ Ad fin. arg. ꝙ † nouerce nõ cogantur stare cum priuignis.

SI absens. ¶ Ad fi. glos. no. s. ⁊. j. qui. ex cau. in pos. ea. hec autem.

¶ De tutelis ⁊ rationibus distrahendis. Rubrica.

Summarium.

1 Donatio per traditionem sortitur vires.
2 Ille in cuius fauorem cõtractus decernitur nullus, potest dicere contractum valere.

1 **DE omnibus.** ¶ Donationẽ quã fecit per traditionẽ: nã illo modo perficit. j. de dona. cau. mor. in mortis. ⁊ ideo pupillus fecit expensas ad recuperandum, ⁊ hoc est ad qd tenetur. ¶ Itẽ in glos. quia nec testari. nec posset si esset filiusfamil'. pupillo donare causa mortis cũ volũtate patris. ¶ Item ad fi. eiusdem gl. vel dic ꝙ pupillus habet electionem vtrum velit rem vẽdicare an velit dicere donationem valere ⁊
2 agere contra tutorẽ ad interesse suũ: nam † ille in cuius fauorẽ contractus dicitur nullus potest dicere cõtractũ valere, vt. s. de iur. dot. si res. ⁊. s. de don. elegãter. in pn. ⁊ ꝓ hoc. j. de reb. eo. l. illicite. sed hoc casu crederẽ pupillum teneri ad cedendũ act. tutori. arg. prealleg. illicite. ⁊ pro hoc. s. de admini. tut. tutores qui. §. periculo.

SEd nonullos. ¶ Nisi in casu quando dotẽ h3 apud se. s. tit. j. qui filium. ¶ Officio, reddere. pro hoc. s. de admini. tut. lucius. §. tutele. ⁊ sic in quolibet administratore ipse liber debet reddi, vt. j. de libe. leg. l. fi. §. inter cetera. ⁊ de manu. testa. si ita fuerit. al's si non facit tenebitur ad interesse declarandum per iuramentum in litem, vt. s. de admini. tut.

admini.tuto.tutor qui repertorium.

Si pupillis. ¶Est prestando. hoc intelligo quando interest potius pupilli eum habere tutorem q̄ admitti eius excusationem quā habebat propter paupertatem. ¶Nunc tractemus. exemplo: secus in conueniendis reis hoc iure inter quos non diuiditur, vt.C.loca.⁊ condu.si diuisa.⁊.š.loca.cū apparebit. ¶In glo.dictum. ante versi.item nonisi in casu.de admini.tut.lucius.§.contestatio.

Non tantum. ¶Sunt quatuor remedia: diuisionis cessionis, vtilis actionis ⁊ alterius prius faciende conuentionis. ¶Item in gl.speciale. idem vbicūq; incipit competere post sententiam, vt.š.qđ cū eo q in alie.l.filius. ¶Cōsiderandum.ex vna obligatione, que perfida gestio appellatur. ¶Hac actione.in fi.glos.ſ.de actionibus.nec forte in eo forte dabitur quia habet actionem tutele.argu.š.de calum.hec actio.

Actione. ¶Ad fi.gl.ergo in pena. vel dic hoc contingere q2 diuersi generis sunt.de rationibus distrah. propter certā datur:ex perfida gestione condictio furtiua ex furto, vt.š.loca.insulam.⁊ pro hoc.š. de admini.tut.tres tutores.

Si tutor. ¶Ad fi.glos.non ergo. ⁊ eius vtilitas est q2 ista actio habet fideiussores obligatos.š.de administ.tuto.quoties.§.j.

Summarium.

1 ☞ Fideiussio qua pater tenetur pro filio a lege ducit originem.

1 **Si filiusfamil.** ¶No.† q̄ fideiussio qua tenetur pater pro filio a lege inducta est, vt ad municip.l.ij. ¶Queritur.cum filius est sui iuris factus.

Summarium.

1 ☞ Exbannito tutore finitur tutela.

1 **Si tutor.** ¶Ver. Si tutori.ar.† q̄ si tutor alicuius banniat̄ ⁊ eius bona confiscentur, tutela fit finita ⁊ tutele agi possit: sic potest intelligi.ſ.de solu.q̄ si forte. ¶Cetere, preter. No.q̄ potest poni exclusiue.de hoc.š.de pigno.act.l.j.

Imperatores. ¶Litis.pro hoc.š.de postu.ij qui fisci causas.C.de testi.nimis graue.

Cum tutor. ¶Ad finem glosse: a tutore.vel dic per creditores qui non potuerunt suum consequi.

Summarium.

1 ☞ Minor petens restitui, debet allegare ⁊ probare causas quare petit restitui.

Alterius. ¶Ad fin.glos. Titius. primus casus est melior, nec scđm patit̄ hec litera: tamen si hoc cōtingeret credo verum esse qđ hic dicitur, nō per hanc literam sed per id quod not.alibi in simili.š.de petit.here.si quid possessor.⁊ de nego.gest.si pupilli.§.fina.

1 ¶Non dabit. nota q̄ † minor quando petit restitui debet allegare ⁊ probare causam quare petit restitui. pro hoc.ſ.de aur.⁊ arg.leg.l.titie.š.de mino.l.minor.auf.de iureiuran.nam postea.§.si minor.

Defensor. ¶Ad fi.glo.qđ habet. a creditoribus: nam ⁊ cōtra defensum datur actio, vt de interrog. actio.qui ex parte.non intelligas q̄ pupillus habeat priuilegium in bonis defensoris: quia illud esset in preiudicium creditorum defensoris.

Non solum. ¶Ad finē glos.quod datur.argu.C.qui pot. in pig.hab.l.finali.

¶De contraria ⁊ vtili actione tutele. Rubrica.

Contrariam. ¶Finito, ⁊ vtriq;.sed nunquid iterum in modum exceptiōis cum agitur iudicati posset opponere? Videtur q̄ non ex quo semel quesitum est de exceptione.argu.C.de fid.instru.l. fi.pro hoc.ſ.de excep.rei iudi.duobus.

Quid ergo. ¶Ad finem glo.id est ex pietate.vel dic ex officio incumbente.

¶De eo qui pro tutore vel curatore negotia gessit. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Quando duo auxilia extraordinaria simul concurrunt, vnum aliud non excludit.

Protutele. ¶Ver. Si quis quasi. ¶In gl. de quo.in versi.an autem. ⁊ hoc est verū de vtili protutele vt hic, sed directa non: ⁊ sic potest intelligi quod not. de negot. gest.l.iij.§.hanc actionem.nam ideo con
1 currit vtilis cum vtili, quia † ambo sunt extraordinaria auxilia, ⁊ vnum aliud non excludit, vt.C.ad leg.aqui.de pecoribus.⁊.š.ad leg.aqui.quemadmodum.§.magistratus.⁊ not.ſ.de dam.infec.qui bona.§.si quis opus.

Q. Vero. ¶Quia scire.sic.ſ. de acquirē. hered.si is ad quem.

¶Quod falso tutore authore. Rubrica.

¶In glossa.quid differt titulus iste a titulo precedenti. Dic q̄ titulus precedens non habet locum in persona que non potest habere tutorem: vt.š.ti.j.l.j.§. si quis quasi.sed iste sic: vt.ſ.eo.falsus.§.sed ⁊ si quis.

Huius edicti. ¶Ne. sub audi, tendens ad hunc finem, ne ⁊c. ¶Dum.qđ sit dum ⁊c.contrahentes vel quasi in iudicio, vt.š.de tut.⁊ rat.distra.defensor. ⁊ de pecul.l.iij.§.idem scribit. ¶Versic. Verbis. ¶In gl.vnde perinde.cum non habeat executionē: vt.š.de tuto.⁊ cura.da.ab his.nec mandante.§.j. ¶Item ad finē glos.i.verbo.ſ.de assig.liber.l.j. ¶Per pretoris.C.qui admit.ad bono.pos.possunt.l.bonorum. ⁊ de iure delibe.l.si infanti.§.fina.

Summarium.

1 ☞ An iudicium factum cum eo quem procuratorem iudex interlocutus est cum non esset, valeat.

Ait pretor. ¶Ad finem glos.sic.š.de pet. heredi.l.qui se liti. ⁊ de rei ven. l.is qui se.interdum facienda erat: secus si iudex ratum se habiturum decreuerit, vt.š.l.j.Et faciunt hec ad que-
1 stionē: † an iudiciū factū cū eo quē pcuratorē esse iudex

interlocutus est cũ in veritate non esset valeat. ꝑ hoc.ĩ. de collusi.detegen.cum non iusto. Contra.videtur,vt si dicat iudex se ratum habiturum quod fit per falsum procuratorem domino non preiudicet.ĩ.de ope.no.nun cia.cum procurator.nec enim per istam sententiam factus est procurator: cũ nõ per sententiã sed ꝑ mãdatum quis procurator constituatur, vt.s.man.l.j.z de procura.l.j.nam sententia non facit,sed factum declarat cum fertur inter partes,vt.s.de rei vend.ex diuerso.z.l.sumptus.z si seruit.vend.sicuti.§.distant.Nec obstat.s.l.j.§. penulti.quia ad pretorem spectat pupillo dare tutorem, sed nõ dare alicui procuratorẽ vel syndicum, vt.s.dictũ est. Item persona interuenit cuius est negotiũ,sed secus in nostro casu:nã etiam si non esset tutor posset decernere ꝙ fieret a pupillo, vt.C.qui admit.ad bo.pos.bonorũ, z de iure delibe.si infanti.§.fina.

Summarium.

1 ☞ Non omnis sciens dolosus est.

1 **Nouissime.** ¶ Nec sufficit. ergo non † omnis sciẽs est dolosus: qđ est not. ¶ Itẽ in glos.i.verum z s.de hoc.forte dabitur ei iuramentum vt iuret in quantum est dannificatus:nam hic datur contra dolosum, vt.ĩ.qđ vi aut clam.semper.§.hoc interdicto. z.C.vnde vi.si quãdo. ¶ Quos facturus.arg.s.de neg. gest.si quis mandata.

¶ De fideiussoribus z nominatoribus. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Officia non sunt ad heredes transitoria.
2 Uerbum penes significat possessionem.

1 **Quamuis.** ¶ In glos.vt et supra.No.† officia nõ transeunt in heredem. ¶ Item ad finẽ glos.in iudicio. sed videtur contra.ĩ.de appel.tutor.z si penden.appel. mors.l.j.nec obst.l.tam ex cõtractibus. quia isto iure filius non habet heredem,vt.s.ad maced. l.penul.z ideo cum pater non sit heres non tenetur explicare,sed hic bene erat heres. ¶ Admitti potest.id est ratio doli debet admitti. ¶ Sum.ita ꝙ ipse possideret si
2 bi:quia † verbum penes significat possessionem,non autem ita ꝙ tutor possideat pro pupillo tenetur heres al's tutor,cum ipse tãtum teneatur de dolo z lata culpa.vt C.de nego.gest.curatoris.z de admi.tut.l.j.z.ĩ.eod.cum ostendimus.

Cum ostẽdimus. ¶ In glos.i. leuis.forte hic loquitur de inchoatis per defunctũ al's quomodo daretur tutele cũ non contra tutorem detur.s.de tuto.z ratio.distra.si tutor. ¶ Post ante versi.z inter illud. z.s.de admi.tut.a tutoribus.z.ĩ.titu.j.non similiter.

Summarium.

1 ☞ Specialia non veniunt trahenda ad cõsequentiã.

1 **Fideiussores.** ¶ Presentes. hoc † forte est speciale isto casu: nam cũ istam stipulationem facit pupillus,vt.ĩ.rem pup.sal. fo.l.penul.qui al's non possit stipulari, vt.ĩ.de verb.obli. mulier. vnde non est trahendum ad consequentias, z ideo non erit in alia promissione cum fideiussor verbis obligetur,vt.ĩ.de ver.obli.l.j.§.verbis.licet quidam hoc dicant per literam istam.

Si fideiussores. ¶ Cauerãt. i. fideiusse rant apud eum ad hoc vt esset tutus de eo qđ debet recipere a tutore:al's si promisisset rem saluam fore in subsidium conuenitur, vt.s.eo.l.ij.

Heres. ¶ Uersi.paulus.ad fi.glos.erit ergo.s.de iudic.heres absens. z.l.si petitor.ergo ante lit.cõtest.nõ transferẽ in heredem, vt.s.de eo qui pro tut.l.j.§.in ꝑ tutele. ¶ Tutelaria. etiam per culpam leuem tutoris. ¶ Teneatur.etiam ante litẽ. ¶ Seruãdum.vt teneatur de dolo tutoris etiam ante litem. ¶ Sed constitutionibus.opponitur contra predicta. ¶ Conueniat.de nouo contestata, quia tunc tenetur heres sicut defunctus.

¶ De magistratibus conueniendis. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Generale dictum patitur exceptionem.

In ordinem. ¶ Subsidiaria.ĩ.quãdo app.sit.l.j.§.solent.z.§.seq. ¶ Item ad fi.glos.decuriones. hoc ideo quia istud non spectabat ad officiũ suum, licet generaliter sit eis officium commissum:
1 nam † de generali dicto quedam tacite excipiuntur,vt s.de ritu nup.quedam.z de seruit.l.si cui.secus autem si faciunt ea que pertinet ad eorum officium: quia tũc qđ facit maior pars omnes videntur facere, vt.ĩ.de regu. iur.l.aliud.§.refertur.ad muni.l.ꝙ maior factũ a iudice.

Si preses. ¶ Ad fi.glos.non facta.qui tenetur, vt.s.ti.j.cũ ostendimus. §.fi. ¶ Item ad fi.gl.id est de nominatorum.pro hoc.s. proxi.nam si nõ habet notam cõditionem illorũ, debet mittere secreto ad loca in quibus morantur z inquirere secreto de conditione z moribus eorum,vt sciat quibus testib' credere habeat,vt.s.de testa.tut.testiũ.§.j. ¶ Magistratibus,etiam si omnino.non solus si malus datus. ¶ Item in glos.per iussum.ibi: olim.s.de admi.tut.lucius.§.cum testamẽto. ¶ Item ad fi.gl.rem pupilli.sub stãtia sit infra quingẽtos aureos. ¶ Diuus. In gl.quin teneatur.de periculo medij temporis. ¶ Satisdationes. id est vires fideiussorum dandorũ a tutoribus. ¶ Si magistratus.ad fin.glos.qui teneatur subsidiarie. ¶ Exigere.in presentia eorũ. simile verbum.ĩ.qđ vi aut clam.l.j. §.fin.z de interrog.act.de etate.§.ex causa.

Proponebatur. ¶ Subuenit. ꝑ hoc s.solu.matrimo.si vero.§.penul.z de tuto.z cura.da.ab his.ventri.

Duo tutores. ¶ Ut cauerẽt. subau.dari statim actio debeat pro parte eius qui decessit non soluendo sine herede.

¶ De rebus eorum qui sub tutela zc. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Pater tutor filij impuberis, an possit sine decreto alienare.
2 Testator potest cõmittere alicui vt res minoris vendat.

Imperatoris. ¶ Cauerint. vel illi ad quos res peruenerũt.C.eo.prediũ.
1 Sed si pater sit † tutor filij impuberis, nunquid poterit sine decreto alienare? Respondeo non, vt.ĩ.eo.si pupillorum.
2 §.si pater.z no. hic argu. ꝙ † testator potest dare licentiam cõmissario vẽdendi res, pro hoc.s.§.si defunctus. z.ĩ.de ali.

r.j.de ali.leg.l.alio herede.§.j.r.§.mand.si vero.§.fina.

Si communis. ¶A parente. vel ab alio a quo res profecta est in pupillum. ¶Item in glos. quia poterit. sicut ante orationem poterat. ¶In glos. r per traditionem. ante versi.vel dic.r de edil.edic.quod si nolit.§.idem iulianus.Idem ad fi.r.l.si quis argentum.§.fina.

Summarium.

1 ☞ Fiscus habet bona contrahentium secum sibi obligata.
2 Bona minoris inuecta r illata in domo conducta,sunt tacite hypothecata.
3 Si minor contrahit matrimoniũ r dotem recipiat eius bona sunt obligata.

1 **Sed hic.** ¶Ius pignoris. fisco † qui semper habet bona secum contrahentium pignori obligata. C.in quib. cau.pig.taci.contrahi. l. non est. ¶Saluum sit.hoc ideo quia ista obligatio non fit ab homine, sed a
2 lege: r facit † vt bona minoris conducentis in domo cõducta sint obligata tacite, quia ista obligatio fit a lege: vt.C.loca.l.certi iuris.Nec obst.C.de leg.tut.l.fi.quia est differentia vtrum minor faciat contractum sibi nõ permissum, r tunc non obligantur bona vt ibi:aut sibi permissum, r tunc obligantur etiam sine decreto a lege, si talis est contractus in quo bona obligantur, vt hic r.j. l.proxi.Contra.tamen no.§.de pac.l.item quia.¶Item
3 est argu.† quia si minor contrahat matrimonium r dotem recipiat ꝙ eius bona sint obligata.pro hoc.§.de iur. dot.mutus.¶Confirmetur.No.ꝙ confirmatio facit validum quod erat inualidum.pro hoc.§.de confir.tuto.r de adop.l.nam ita.

Sed si pecunia. ¶Alienationes.no.ꝙ ex secundo decreto transfertur dominium si ille erat dominus. pro hoc.§. commu.diuid.l. sed r si res.al's paratur causa prescribendi: vt.j.de dam. infec.l.pretoris.r.l.si finita.§.iulianus. r. j.eod.l.magis. §.si fundus.

Item queri. ¶Ad finem glos. id est aliquis. not. ꝙ per sententiam transfertur dominium secuta traditione. Sed videtur contrarium. §. de condic.cau.da.dedi. §.subtilius.r de furt. si iussu. sed ibi non interuenit sententia. pro hoc qd not.j.de acquiren.possess.l.papinianus.§.si iussu. secus si si non esset facta traditio. arg.de excep.rei iud.ex sextante.§.latinus. Item pro hoc no.ꝙ sententia priuat quem dominio. vt r insti.de offi.iud.r de statulib.si statuliber. §.non solum.r.l.statuliberi.

Summarium.

1 ☞ Possessio sola sine decreto per tutorem alienari potest.
2 Quando creditor instat vel debitum est vsurarium,liberum est tutori alienare.
3 Decretum debet precedere alienationẽ, al's necessaria est principis confirmatio.

Magis puto. ¶In glos. al's est in litera.ibi: r. §. de iis qui pro tut.qd al's non faceret, vt.§.de peti.heredi.nullam.§.omnibus. ¶Item ad finem eiusdem glos. pro hoc de ver.signi.bonorum.r de
1 lega.iij.suos seruos. Sed † si pupillus habet possessionẽ solã,nunquid tutor poterit alienare? Respondeo sic, cũ de possessione nihil dicatur in oratione. Item pro hoc quia sine tutore non potest,ergo cum tutore sic: vt. j. de acquir.possess.possessionem. ¶Non passim,vrgeat. Not.
2 ꝙ † demum quando creditor instat vel debitum est vsurarium permittitur vẽditio ob es alienum. Et ex hoc.§.
3 not. ꝙ † decretum debet precedere venditionem al's necessaria est principis confirmatio.§.eo.l.ij. ¶Rome agebatur. item ille iudex in cuius territorio sunt res potest interponere decretum. C. de pred. mino. si predium.sed cautela est ꝙ vterqȝ interponat. arg. §.de excu.tut.iure. §.cum oriundus. ¶Ne tamẽ titulo tenus.id est verbo tenus. ¶Item in gl.an autem. C. exac.tri.l.apparitores. r de decur.l.ij.¶Conuersam.sic quando emit aliquis ab ecclesia debet facere vt pecunia soluatur creditori r ipse met soluere,vt in auf.de eccle.rer.§.ementibus. r de iur. dot.l.fina. r debet facere quando emit a pupillo qd pretium soluat creditori ꝙ tutor in instrumento venditionis vocet sibi solutum, nam cum alij solutum fit voluntate sua sibi solutum videtur: vt.j.de statuliber.l.sticho. r de soluf.solutum. ¶Si es alienum, an pretor.sed nunquid minor potest permutare rem cum alio: hoc est arg. ꝙ non. Alij dicunt ꝙ potest si euidenter faciat suam cõditionem meliorem.arg.§.de transactio.cum hi. §. eam trãsactionẽ. neqȝ fauore eius rc. vt.C.de legi.qd fauore. de fi.instru.l.plures.pro hoc quia ecclesia rem suã vendit quãdo facit rem suam meliorem.extra de reb. eccle. non alie.c.vt super. ¶Item ad fi.glo.vel similis.vt dotis vel donationis propter nuptias: vel quia non habet aliunde vnde se alat. argu. C. de sacrosanc. eccle.l. sancimus. ¶Item ad fin.glos.non tenet.j.ad carbo.l.iij.§.puberi. r de fideicommis.lib.cum vero.§.subuentum. ¶In ver. fina.locus.si expediat illam partem alienari.

Summarium.

1 ☞ Vbi non est communio ibi non est diuisio.

1 **Sed si forte.** ¶No.† vbi non est communio ibi non habet locum diuisio: sed tamen interdum licet sit perempta communio agitur communi diuidundo,vt.§.commu.diuid.l.ij.r.l.item quamuis.

Summarium.

1 ☞ Licet alicui permittatur quod maius est, non propterea ei permittitur minus.

Si pupillorum. ¶Prouocatio.subaudi, ad hoc vt veteri iuri stetur alienationem per illã diuisionem nisi accedat decretũ. ¶Item ad fin.secus. r.j.de legat. ij. cum pater. §. hereditatem. ¶In glos.sic.C.de peric.r.C.de interd.matri.l.iij. ¶Si
1 pretor.not.ꝙ † licet alicui permittatur maius,nõ tamen permittitur minus.pro hoc.C.de pred.curi.l.fi. Et est ratio: quia posset maius damnum habere in obligatione ꝙ in venditione, quia non reperitur pecunia de facili sine vsuris.

Vt neqȝ. ¶Eos. etiam cum decreto. ¶Ad finem glos. innuit quod est verum.

Summarium.

1 ☞ Ius quesitum venditori post venditionem prodest emptori.

Illicite. ¶Ad finem glo.hoc est dicere. vel dic ꝙ hic ꝯtractus dicitur nullus ratione certe persone, scilicet pupilli:sicut alleg.C.ad velleia.auf. siue a me. sed quantum ad tutorem bene tenet contractus, r ipse de euictione tenetur.argu.§.si cert.peta.ciuitas.r.C. eo. etiam si is.r de sacrosanct.eccle.auf. qui res. r ideo contingeret ꝙ si posset aduocari ab emptore tutor afficere-

tur duplici damno, quia conueniretur ab emptore: & sic refert an ille qui conuenitur habet causam a doloso, & oppo. lex ista: aut non, & tunc obtinent contrarie, & hoc colligitur ex legibus contrariis, & . j. si famil. furt. fecis. dica. 1 quotiens. Et est hoc † argumentum quod ius quesitum venditori post venditionem prodest emptori. pro hoc. j. de solutio. si is cui nummos. §. sed & si. arg. contra de vsuris. l. ad tempus.

Summarium.

1 Ubi tutor vendit predium absque decreto: pupillus non poterit predium cum fructibus vendicare nisi restituto pretio.

1 **SI fundus.** §. **Quamquam.** ¶ Not. quod † vbi tutor vendit predium sine decreto pupillus non poterit predium cum fructibus vendicare nisi pretio restituto quod versum fuit in eius vtilitatem. Jaco. de are.

Summarium.

1 Testamentum irritum probat testatoris voluntatem.

1 **PAulus.** ¶ No. † testamentum irritum probare voluntatem, & ostendere quid voluerit testator.

¶ De curatore furiosi. Rubrica.

LEge. xij. tabu. ¶ Recesserit. s. quando est certum, si autem dubitatur tunc incerta erit quandiu a iudice pronunciatum fuerit eum conuersum esse ad bonos mores cum reddita sit ratio: nam sicut iudex ei interdicit administrationem, ita & ei concedit. argu. j. de reg. iur. eius est velle. al's presumam eum esse prodigum sicut erat olim. arg. de accusa. si cui. nisi probatum fuerit per euidentissimas probationes, eum conuersum ad sanos mores contra illam presumptionem. argu. s. quod metus cau. l. fina. & . j. de condic. institu. l. penult.

a ¶ Hoc non videtur procedere per ea que no. j. de re. iur. l. neque ex ptorio. et ideo caute hic no. de pacto inito iter duos vel tres, non cum vniuersitate.

OBseruare. ¶ Cognitionem, debet enim adhibere medicos vel alios prudentes qui sciant hoc. Jaco. de are.

COnsilio & opera. §. **Cum dementis.** ¶ Iuris est. subaudi, talis in quo desideratur autoritas. Item not. hoc. §. quod si duo sint procuratores & vnus confiteatur alter neget, nulla valet. Uel dic, quod sit in potestate domini quam velit valere. arg. j. de re iudi. duo iudices. Uel dic, quod cum dominus presentetur in quolibet procuratore, & dominus dixisse videatur quod stetur ei quod est contra se, sicut si ipse dixisset, vt. s. de interrog. actio. l. de etate. §. si quis cum. arg. contra. s. de proba. de etate.

CUius bonis. ¶ Ad fi. glos. senatusconsul. in casu tamen necesse est curatorem dari: vt s. eod. curator.

Summarium.

1 Tutor vendens rem pupilli suo proprio nomine, an transfert dominium.

IUlianus. ¶ Quia non quasi furiosi. sic. C. de pre. mi. l. 1 cum emancipatus. & ideo errant qui † faciunt quod tutor rem pupilli vendat suo proprio nomine, quia dominium non transfertur, vt hic dicitur, sed debet fieri vt tutor vendat nomine pupilli, & suo proprio nomine: nam modo transibit dominium & erit tutor etiam obligatus suo nomine, nam in venditione possunt esse plures rei, vt. j. de duob. reis. l. eandem rem. & potest tutor etiam suo nomine & pupilli obligari: vt. s. quando ex facto tuto. l. post mortem.

VIrum vxori mente. ¶ Pro hoc. s. de excusa. tut. l. j.

SI furioso. ¶ Ad fin. sed cum certum erit eum sanos mores recuperasse desinet esse curator: vt. s. eo. l. j.

¶ De testamentis. Rubrica.

TEstamentum. ¶ Nostre. ad differentiam non subditorum populo: vel dic nostre qui testamentum. ¶ Sententia. id est dispositio. ¶ Item in fin. glos. solennis. j. de vulga. & pupil. substi. in substitutione. ¶ Item ad fin. glos. de pluralitate. vel dic quod quis nostrum qui sumus de Romano imperio.

Summarium.

1 Consuetudo inducta super remittendis solennitatibus testamentorum an valida sit.

TEstamenti. ¶ In glos. pone. in versi. vel dic publica. & de leg. iij. si quis. in princ. §. j. ¶ Item 1 in versic. apparet ergo. ex hoc no. † quod non valet consuetudo inducta super remittendis solennitatibus testamentorum, cum consuetudo dicatur quedam pactio a s. de lega. l. sed ea. a

Summarium.

1 Qui testari prohibentur.

SI queramus. ¶ Ad finem glo. in actiua. Item contra. j. de lega. ij. cum filius. §. fina. & 1 collige † quod aliqui prohibentur testari propter defectum sue potestatis: vt filiusfamilias, seruus, monachus & obses. Aliqui propter defectum mentis: vt impubes, furiosus, mente captus & prodigus. Aliqui propter defectum sensualitatis: vt cecus, surdus & mutus. Aliqui ratione penalitatis: non damnatus ad mortem vel deportatus, damnatus de crimine famoso, & lapsus in in crimine de quo post mortem potest accusatio inchoari. Aliqui ratione dubietatis, vt. j. eo. de statu.

EIus qui. ¶ Fictio postliminij non prodest ad tutelam.

SI cui. ¶ In glos. hodie. sic in simili. C. de incest. nup. si quis incesti.

Summarium.

1 Egritudo corporis plerunque inducit exilium mentis.

IN aduersa. ¶ Mente captus. id est lesus in men1 te: & sic † egritudo corporis plerunque inducit exilium mentis.

Is cui.

Si cui lege. ¶ In glos. vt hereticis. ante versi. alij dicunt. et forte ista idem etiam extra testamentum non poterit esse testis.

Summarium.

1 Tutor non potest esse testis in causa pupilli.
2 In causa testamẽti nec filio pater nec patri filius potest testificari. Quod limita, vt nume. 3.

Qui testamento. ¶ In gl. vt et insti. ante versic. et facit. pro hoc. s. de test. l. penul. et
1 hic est not. q† tutor non potest esse testis in causa pupilli: sed hoc potest intelligi si agat causam, al's videtur esse per hanc literam. ¶ Item in glos. refert se ad filios. hoc intellige de his qui sunt in potestate, secus a contrario de emancipatis. Nec obst. C. de testib. parentes. quia cum testificatur pater est mortuus. ¶ Itẽ ibi, in alijs negotijs. intellige non pertinẽtibus ad patrem: puta erat procurator. ¶ Item ante versicu. patet ergo.
2 vel dic q in causa† testamẽti nec patri filius, nec filio pa
3 ter potest testificari nisi† in casu quando testatur in castrensi, vt in versic. contrarium. et hoc contingit propter vnitatem persone: quia pater et filius idem censentur de iure ciuili: vt. j. de furtis. l. ne cum filio. ¶ Mulier. In gl. quia fragilis. et de inofficio. testamen. filius in orbitate. et extra de verbo. signific. forus. ¶ Item in fine eiusdem glo. arg. contra, quia codicillus sicut testamentum dicitur testatio mentis. insti. de testa. in princi. et. j. quẽadmo. test. ape. l. pe. et de iur. codicil. quidam referunt.

Veteres. ¶ In teste. et forte adhibeãtur ad testamentum latini.

Summarium.

1 Ualidior est probatio affirmantis q̃ negantis.

Heredes. ¶ In glos. quando. fine scriptis propria voce, nã ipse dicere debet, volo q talis sit heres: nec sufficit si quando est lectum per tabellionem, et interrogatur vtrum ita velit esse, et respõdet q sic. pro hoc. s. eod. l. j. et C. eod. iubemus. Nec obst. C. qui testa. face. poss. hac consultissima. quia illud sapit naturam testamenti in scriptis: quod patet quia in eo testes subscribũt sicut in testamento in scriptis in quo non est necesse nuncupare nomen heredis: vt. C. eodem. l. hac consultissima.
1 ¶ Item ad fi. glo. sic. s. et est arg.† q plus probent pauci affirmantes q̃ multi negantes. de hoc not. s. de recep. arbitr. diem. §. si plures.

Si quid. ¶ In glos. si ante. ibi: sed Jo. contra. pro hoc. s. de condic. indeb. l. ij. et. iij. ¶ Significat. s. de acquir. rer. do. adeo. §. cum quis.

In testamentis. ¶ Rogati. id est certiorati siue admoniti vt intersint suo testamẽto. ¶ Ante testimonium. id est anteq̃ testator disponat aliquid coram eis. ¶ Suũrecte. qd dicitur prohibere qñ se acommodant vt fiat corã eis.

Ad testium. §. Conditionem. ¶ In gl. non tamen. ibi: inspicitur. j. ad carbonia. l. iij. §. cause. et. §. due, vel dic q tunc dicatur testificari quando signat, vt hic et. s. l. proxi. qd quantum ad hanc causam non inspicitur persone mutatio. arg. C. eod. l. j. ibi, in hac causa etc.

Summarium.

1 Si tabellio non apponat signum suum in instrumento an valeat.

1 Si quis ex testib. ¶ Uerũtamen si gnauerit. ar.† q si tabellio non apponat signũ in instrumento non valeat instrumentum: nam signum instrumentis debet apponi. argu. in auf. de fide instru. §. sed et si instrumenta. C. de de assertio. tol. l. fina. et de conue. fis. debito. l. ij.

Si testamentum. ¶ Resignauerit. remouendo sigilla. ¶ Item ad finem gl. iure ciuili. vel dic vt. s. de consti. pecu. quod si maritus. §. si quis autem.

Omitius. ¶ In glo. ergo tabellio, sed certe ista litera hoc non dicit: quia scribere potest etiam seruus testamentum, vt. j. l. proxima.

¶ De liberis et posthumis Rubrica.

Nominatim. ¶ Ad finẽ glo. propter odium. ex istis legibus hic vltimo positis videtur q etiam in fauorem non valeat ratione odij. Sed dic q in istis legibus fuit testator locutus proprio nomine, ibi autem appellatiuo siue indefinito, et hoc circa personas: circa res autem oppo. j. de leg. j. si quis a filio.

Et si pepercerit. §. Filius. ¶ Recte. i. rite. ¶ Hereditatem. deinde. ¶ Impossibile. eo q interim habetur preteritus. ¶ Uersi. Ante heredis. ¶ In glo. primus. ante versi. si autem. interdum fit post vnum gradum et alterum non completum, et tunc est idem: vt. j. §. eo qui.

Summarium.

1 Filius preteritus vel exheredatus rumpens testamentum si postea adeat, an legata debeantur.

Si ita testatus. ¶ Ad finem gloss. iam natũ. et hac ra
1 tione dicunt† quidã quando exheredatus est filius causa inserta vel preteritus et postea rumpatur ita q filius obtineat, legata non debeantur: sed cũ exheredatur causa non inserta et sic institutio est nulla modo debeantur legata, obtineat autem ex causa.

Placet. ¶ Heredem. ideo pater habet suum. ¶ Item in glos. id est debere. ibi secus. Item est alia ratio: quia non nascitur suus matri.

Sed est quesitũ. ¶ Spadonem. ad fi. glos. nam. et de manumis. testa. alumnos.

Si filius. ¶ Ad fi. glos. in secundo testamento. hic non est necesse dicere habito respectu ad principium.

In suis hered. ¶ Lex ista exponit quid sit dicere q mortuo patre continuatur dominium inter patrem et filium.

Si ita scriptum. §. Testamentũ. ¶ Quare. quia exheredatio non tenet bene refert quare. ¶ Item in gloss. nec enim. ante versic. sed hic. contra. de condi. insti. l. fin.

Si posthumus. ¶ Et si defuncto. post mortem patris deliberante instituto. ¶ Adire. sed ad legitimos pertinebat, et sic patet q posthumus rumpit non tantum ad suam vtilitatem,

sed etiam aliorum.

Quod vulgo. ¶ Ita nullius. ita habet admitti ad hereditatem non obstāte exheredatione. ¶ Quasi filium. in veritate. ¶ Proposuisset. vt extraneū. ¶ Propter eam causam. sed quia non erat filius.

SI filius. ¶ In glos. dic pure. sed certe hic non est querendum de qualitate institutionis cum hoc postea declaretur per finē. ¶ Sicut. exemplificat quod supra dixerat: nam ponit qualiter potuit contingere quod est dictum supra. ¶ Potestate. non tamen poterat adimpleri vltimo vite spiritu.

MUlti. ¶ Ad finem glos. exheredatis. iste leges faciunt quia qui videtur portare incommodum, in veritate portat commodum.

SUb conditione. ¶ In glos. in vita. ante versic. est etiam. ⁊ de here. ab intest. §. eadem. ⁊ §. admonendi. ¶ Non erit. existente conditione inuitus, sed volens bene erit.

TItius. ¶ In glos. secus si dicat. ergo est vis in verbo filij filieqꝫ: tunc enim dicitur facta inter ceteros quando non adijcitur verbum filij, sed dicit tantum ceteros exheredo.

FIlius a patre. ¶ Heredem. eum dico factū. ¶ Neqꝫ exheredatus. quia conditio non deficit neqꝫ habuit coheredem. ¶ Item in glos. institui. ante versic. sed ille. plus obst. ĩ. de here. insti. l. suus. §. sed ⁊ si filio. ⁊ ideo potest dici ꝙ filius fuit pure proprie institutus ⁊ datus coheres post mortem: vel dic retēto casu Azo. quod habuit etiam alium coheredem qui statim adiuit eo viuente, sed hanc expone literam vt exposui. ¶ Filio. subaudi, ⁊ alio instituto qui statim adiuit. ¶ Potest. vt post mortem habeat partem.

Filiusfamil. ¶ In eiusdem potestate. quā preterijt, ⁊ ista preteritio dicebatur exheredatio: vt. C. de testa. mili. sicut certi. sed tamen dicitur exheredatus, demum eo tempore quo durat miles: ⁊ sic licet olim tenuerit testamentum, hodie tamen non tenet, quia factus est paganus siue priuatus. ¶ Rumpitur. quia recidit in potestatem sui patris, quia iste casus similis est predictis.

Si quis. ¶ Nec alium. substituit nasciturū vulgariter, fit heres insolidum.

Summarium.

1 ☞ Quando facta est citatio, dies citationis debet cōputari.

GAllus. ¶ Ad finem glos. aquilius. s̃. de actio. emp. fundi. §. si rata. ¶ Item in glos. morte filij. ibi, ⁊ dies mor
1 tis. argu. † quando fit citatio ꝙ dies citationis facte numeretur in numero dierum intra qd̃ debet comparere citatus.

Quidam. ¶ Ad finem glo. prima. de superfluitate. ¶ Item gl. id est non dicit. ibi: quidā dicūt si filium. ⁊ ad trebel. heredes. §. fi. sed certe si dicat instituo filiū pro dimidia, ⁊ nepotem pro dimidia, credo ꝙ nepos esset heres pro dimidia, nam ideo in casu presentis. §. est secus: quia si natus esset posthumus patre viuo nō esset instituibilis, vtpote posthumus alienus qui non potuit institui isto iure, vt institu. de leg. §. si posthumo. sed in questione proposita est institutus talis qui potest institui. ¶ Item ibi, contra. C. de acqui. hered. si ex sua. ¶ Quid si nepos ex quo. In glos. non soluit. ibi: dicunt quidam. hec videtur esse intentio textus. ¶ Item ad fi. de contra tab. si emancipatus. §. fin. arg. contra. ĩ. tit. j. si quis ex. §. penul. ¶ Sed ex sententia. licet Galli consilium sit imperfectum, vt. s̃. patet.

Quid si is qui. ¶ Hic reprehenditur de eo quod dixit viuo. ¶ Testaretur. nuru pregnante relicta. ¶ Melius ergo. subaudi, quia Galli consilium laborat superfluitate et defectu. ¶ Interpretatio. admittitˀ ista que sequetˀ, vt ꝛc. ⁊ est consilium Sceuole qualiter debeat fieri substitutio.

Forsitan. ¶ An istis. sequentibus: vel dic qui comprehenduntur in consilio dato per Sceuolam instituēs. ¶ Heres institui. id est an poterit vt institutus admitti. ¶ Item in glos. dic ꝙ pronepotē. ista glo. habet locum quando est ibi. §. natus ꝛc. sed superior glos. ibi, ergo ꝛc. in omnibus speciebus in quibus fit institutio ꝫm consilium Sceuole, vt. §. vidēdum. versi. si quis ꝛc. instituens.

Nunc de lege. ¶ Vult lex verba huius secundi capitis. ĩ. §. videndum. ibi, si quis ꝛc.

¶ De iniusto rupto ⁊ irrito testa. Rubrica.

NUnc autem. ¶ Non perfecto. perfectione communi. pro hoc. ĩ. de contra tab. si duobus. §. j.

SI quis filio. ¶ Post mortē. secus si decessisset eo viuente: vt. s̃. tit. j. gallus. §. j.

Siue autem. ¶ Apud hostes. natus, conceptus tamen in ciuitate, al's si esset conceptus apud hostes opp. quod dicitur. ĩ. de capti. ⁊ postli. reuer. l. j.

Summarium.

1 ☞ Si bannitus facit aliquid in iudicio quod propterea non valeat, eo de banno exempto poterit habere ratum ⁊ validum efficere.

1 **Irritum.** ¶ Fecisse id credatur. not. arg. † ꝙ si bannitus tempore banni fecit aliquid in iudicio ⁊ si non valeat, ꝙ si postea exemptus de banno dicat se velle id valere valebit tanquam nō factum. ⁊ pro hoc. ĩ. de testa. mili. tribunus. de lega. iij. l. j. in princ. ⁊ §. deportantes.

Summarium.

1 ☞ Clericorum bona sunt ecclesie demum deficientibus agnatis.

Eius. ¶ Rescripserit. No. factum retrotrahitur ad tempus confirmationis. sic. s̃. de offic.
1 proconsul. obseruare. §. j. ¶ Aut si non sint. arg. ꝙ † bona clericorum sint ecclesie demū deficientibus propinquis. pro hoc. C. de epis. ⁊ cler. si quis presbyter.

Hi autem omnes. ¶ Scribendo penam. quare non deferebat, vt extra de appel. cordi. ¶ Pro quo prouocatur. Not. ꝙ in causa criminali potest per alium appellari: an autem possit per alium exerceri habetur. ĩ. an per alium cau. appel. l. j. ¶ Item not. ꝙ licet appellatio non sit recepta, tamen cessat executio.

Summarium.

1 ☞ Episcopus contra non suum subditum sententiā excommunicationis ferre non potest.

1 **Quod si quis.** ¶ Iurisdictionis. † Episcopus Paduanus fert in aliquem sentētiam excommunicationis qui non erat sue iurisdictionis dicendo: quia talis delinquit in nostro districtu

districtu eum excommunicamus: hic est argumentum ꝙ non sit propterea excommunicatus, cum non constet eum citatum nec processum habitum: nec enim creditur iudici nisi ℞c. extra de probatio. quoniam contra falsam.

Quatenus. ¶ Reuersi, ergo ⁊ si quis. no. ꝙ restitutio ⁊ postliminium operantur circa testamentum.

Certum est.

§. Filia. ¶ Ad fi. glos. quod postea. vel testamentum quod iam fecerant in quo erant instituti.

Cum in secundo. ¶ In glos. ergo prius. vel dic ꝙ primū non rumpitur, quia ex secundo non potest quis esse heres iure ciuili sed demum iure pretorio: vt. ⁊. ad trebel. l. facta. §. sed si dandum. ⁊ de condi. insti. que sub conditione.

¶ De his que in testamento delentur. Rubrica.

Que in testamēto. ¶ Ademerit. id est scripserit se ademisse. ¶ Adempta. deleta per aliū. ¶ Itē ad finem glos. id est contingit. de confirman. tuto. l. confirmando. de administ. tuto. l. tres tutores. ad finem.

Et cum hereditat. ¶ Portio. si erat pro parte cuius nomen condicit testator. ¶ Item in gloss. qui condicit. vel dic substitutus cui ademptio est facta per testatorem. Jaco. de are.

¶ De heredibus instituendis. Rubrica.

Qui testatur. ¶ Institui possunt. hic continua. §. j. si ex rundo.

Suus. Id est ille quem possibile est esse suum.

Puro. ¶ Propter hyemis conditionem. ideo quia malum est in hyeme nauigare. C. de offic. recto. pro. ciuitates.

Sed ⁊ si conditioni.

§. Solemus. ¶ No. argu. ex lege ista ꝙ non possunt obijci alicui delicta medio tempore commissa, dummodo vite honeste et emendate inueniatur nunc: quod notari potest aliquando per tabelliones qui aliquando deliquerunt vt non noceat eis que nunc gerūt propter delicta preterita, quasi tractu temporis crimina sint deleta. ¶ Item valet aliud si inueniatur aliquis possidere tempore messium ⁊ vindemiarū videtur continuo possedisse, vt sibi non obsit si medio tempore non possedit. argu. ff. solu. matrimo. si diuortio. licet videatur lex dicere ꝙ continue debeat possidere, vt de iure possit prescribere: vt. C. de prescrip. lon. temp. l. longi. ¶ Item collige hic arg. pro opinio. Hug. qui dixit media tempora subducta de preterito: item propter testes. Oldra.

Si seruus. ¶ Conditione. que diuersa erat a conditione institutionis. ¶ Hereditatem. cuius institutionis conditio extitit post alienationem, licet adhuc pendeat conditio libertatis.

Quoties.

§. Si duo. ¶ No. verbum non, semper operatur.

Rebatius. ¶ In glos. imo videt. vel dic ꝙ extitit conditio: quia aliquis adiuit.

Expleta. ¶ Loco. siue libertas precesserit institutionem, siue secuta est.

Si quis. ¶ Distrahere hereditatem. ⁊ ideo si agnouit a creditoribus poterit cōueniri: necessariū erit curatorē bonis dari. ¶ Item ad finem glos. hoc refertur. vel dic ꝙ tamē heres distrahit vt soluat creditoribus: ⁊ ideo non est necesse vt cōstituatur curator bonis. ¶ Per curatores. datos bonis conseruandis primo. ¶ Quis heres. nec agnouit bonorum possessionem: ⁊ venit tempus statutum a pretore. ¶ Adiectam. in edicto quo pretor ait se dare licentiam creditoribus vtrum seve lint per se an curatore dato bonis distrahere: vt. ṡ. de curato. furio. cuius bonis. ¶ Defenderentur. nam istis casibus demum per curatorem bonis datum venduntur, ⁊ non per creditores.

Titius. ¶ Heredem fore. iure institutionis ⁊ substitutionis, vt. ṡ. eo. iulianus. §. fi. ⁊ l. quoties. §. si quis cum primum.

Hoc articulo. ¶ Ad finem gl. vt. C. ⁊. ṡ. de pigno. actio. si necessarias. §. si annua. ¶ Mentem. potius ꝙ propriam significationem vocabuli. Ad finem no. ꝙ verbum collectiuum vniuersale ponitur hic pro distributiuo.

Summarium.

1 Quid operant̄ illa verba, ad sensum sapientis fiat.

Illa institutio. ¶ Iura ipsa per se. i. certa dispositione testantis. ¶ Item in glo. ⁊ est ratio. versi. secus si. ⁊ ideo
1 † si in primo testamento fuerint verba derogatoria, poterit sapiens in secūdo facere commemorationem illorum verborum: ⁊ ita secūdum valeat ſm formam legis. ⁊. de leg. iij. si quis in principio. ¶ Item si est relictum filio, poterit facere ⁊ arbitrari vt tabellio scribat quod est relictum iure institutionis, cum ista sint de solennitate.

Ex facto. ¶ Dicebam. cum primitus quereretur vtrū institutio facta valeret, an non. ¶ In glos. quotis. ibi: ex vniuerso. vel simpliciter vel ex parte aliqua. ¶ Ad tempus relegatus. Not. ꝙ relegati non intelligun tur ibi esse nisi in relegatione morantur.

Qui filio. ¶ In glos. siue leget. ibi: legatum serui. si seruus solus post mortem legatarij est institutus exhereda to alio instituto pure. ¶ Eius serui. vt de actio. empti. l. iulianus. §. ex vendito. C. de pericu. ⁊ commodo rei vendi. l. j.

Si paterfamil'. ¶ Ad fi. gl. forsan. imo sine forsan.

Talem institutionez. ¶ Ad finem glos. not. hic ꝙ seruus non significat dominium, sed ius aliquod. de lega. iij. nos seruos. ⁊ l. nuper.

Potest quis. ¶ Hic est argu. ꝙ valet testamētum ita factum: volo ꝙ valeat si decedam ex hac infirmitate. pro hoc. ⁊. de alimen. ⁊ ciba. lega. l. alumne. §. fina.

Nemo. ¶ No. ꝙ pronomē hoc, est demonstratiuum ad oculum ℞c.

Qui volebat. ¶ Exheredare. facit litera ista quando iudex scribit: ita facias alioquin te excommunicatum esse cognosas, ꝙ per hoc sit excommunicatus. Jaco. de are.

Summarium.

1 Donatio causa mortis equiparatur legatis.

SEruus vxori. ¶ Potest. maritus penitẽs donationis, alioquin videtur valere legatũ, cum donatio eius morte sit confirmata: vt
1 C. de dona. inter vir. & vxo. l. penul. maxime † quia donatio causa mortis equiparat legatis: vt. j. si quid in frau. patro. l. j. §. j. & de do. cau. mor. l. illud. & de ser. lega. potest legari. j. de leg. j. seruo legato. & ideo valet legatum.

QUi nõ militabat. ¶ Sz arbitrum. subaudi, conditione. ¶ Adiudicationib⁹. patrimonij cuiuslibet designati. ¶ Prestatur. scriptus ex maiori patrimonio. ¶ Retinẽdo. quasi dicat, in quartam. ¶ Item in glos. vt asse. ante versi. si igitur. sed certe hoc exemplum non est bonum, quia si in ere alieno erant. ccc. non erãt in quantitate bonorum cccc. cum ratio falcidie ponatur deducta funeris impensa & ere alieno: vt instit. ad leg. falcid. §. quantitas. & ideo non debent habere quartam ducentorũ. ¶ Ex quadrante. voluit enim istum habere tres vncias. ¶ Accepisse. & filium fratris duas. ¶ Nominatim. qđ hic nõ fuit. ¶ Distributis, quod hic non fuit.

Summarium.

1 ☞ Si plures sint recepti in vna ecclesia ad primo vacaturam, secũdo receptus non debet admitti nisi prius citato primo recepto an velit admitti.

1 **SI non lex.** ¶ Non est audiendus. argu. † quod quando plures sunt recepti in aliqua ecclesia sub expectatione, & vacante ecclesia veniat secũdo receptus non debeat recepi & admitti nisi primo citetur primo receptus an velit admitti. pro hoc. j. de bo. libert. l. si filius. §. penulti.

SI seruo. ¶ Nihil commodi. No. nõ prestat beneficium qui impedit debitum, vt hic. & . j. de leg. ij. vnum ex. §. si de falsis. & . s. de ritu nup. l. proxi.

LUcius. ¶ In glos. pro et. & hoc fit ex coniectura mentis testatoris. ¶ Heredes. quasi dicat, ille non potuerit esse heres cũ liberos nõ habet. ¶ Nam prudens. simile. j. de questio. l. j. §. fin. ¶ Item in glos. tacite, scilicet ab intestato, non in testamẽto: quia non sunt scripti. s. eod. ex facto. & facit istud expresse quando testator dixit, si heres decesserit sine liberis talem substituo: ꝙ si habuerit liberos illi propterea ex illo testamento hereditatem non possunt vendicare.

TAm dubitari. ¶ In glos. imo. quia illud quod inducit aditionem in extraneo, inducit institutionem in suo. j. de acquiren. hered. l. cum omnis. Jaco. de are.

¶ De vulgari & pupillari substitutione. Rubrica.

HEredes. ¶ Instituerit. aliquem. ¶ Item ad finem glo. ab initio. hoc ergo videtur innuere ꝙ irritato testamento per preteritionẽ hodie valeat substitutio. De substitutione fideicõmissaria an valeat habetur. j. ad trebel. ita tamen. §. quoties.

MOribus. ¶ Et deinceps. subaudi, & effectũ habet substitutio. ¶ In patris. tempore mortis testantis. ¶ Quisquis, nisi adita. per hoc patet extraneum institutũ. ¶ Possideatur. hereditas illius patris ab herede scripto qui erat frater testantis, quo deliberãte pupillus exheredatus decessit. ¶ Item in glos. C. eo. ante ver. & facit. vel dic ꝙ ibi pupillus fuit institutus hic exheredatus, vt notaui. j. eo. sed si plures. §. ex asse.

Interdum. ¶ Ad finem glos. extraneus. & . j. de suis & legiti. hered. l. j. §. si quis adita. ¶ Secundis tabulis. id est substitutio in liberis exheredati. ¶ Item ad finem glos. tali modo. sed certe hic non est solicitus de hereditate viuentis, imo iam mortui.

Prius. ¶ Deinde. vel in eadem, vel in alia scriptura, vt. j. si quis eum. §. si suo.

CUm filio. ¶ Scriptos. non autem eos qui sunt effectu heredes.

IAm hoc. ¶ Qđ ius. vt vna substitutio cõplectatur plures. ¶ Impuberi quoqz. vt fratri ipse pupillus vulgariter fuit substitutus. ¶ Itẽ in gl. an de vulgari. ante versicu. vel dic. & secundum expone non refragetur, id est assistat. sic. j. pro suo. l. fina.

VErbis. ¶ In glo. id est directis. C. de testamen. quoniam indignũ. ¶ Quandoqz. nullo tempore erit. ¶ Cõtra volũtatẽ. hoc modo qui sequitur. ¶ Itẽ in glos. scilicet testatoris. versi. si ergo. no. sed certe tex. nihil dicit, sed alibi habetur. j. de fideicommis. liber. antonius. ¶ Item ibi, suam personã. vt quia non posset scribi, sed posset capere per fideicommis. sed hoc nulla. l. probatur. ¶ Item ibi, solennitas. vt quia facta est in testamento verbis directis & puberi.

Summarium.

1 ☞ Substitutio non transmittitur ad heredes.

QUi liberis. ¶ Id est exponitur modus cõditionis
1 apposite in substitutione. Item in fi. not. † ꝙ substitutio non trãsmittitur in heredes. pro hoc. j. de acquiren. rer. domi. substitutio.

SEd si plures. ¶ Ad fin. glos. vt & . s. de hered. instituen. sed si in conditione. §. penul.

Quos possum. ¶ Igitur posthumus. enim substitutus, vel dic qui substituitur.

Filio. ¶ Patris. mortuo postea pupillo in pupillari etate. ¶ Habere possum. nisi habeat & paternam, si volo pupillarem habeo & paternam. j. de qui. her. si tu ex parte. de re. iur. quoties duplici.

Si ex asse. ¶ Exheredato. bene dicit exheredato, nam filius solus sit institutus licet abstineat, nihilominus conseruatur ei pupillariter substitutus: vt. j. de priuileg. cred. pater. nam licet abstineat per beneficium pretoris, nihilominus est heres de iure ciuili: vt de fideicommis. liberta. cum quasi. §. si quis. quia non potuit pretor facere desinere eum heredem qui fuit: vt insti. de bo. posses. §. quos autem. & illud quod habeatur non heres est inductum fauore suo vt non teneatur creditoribus, sed fauor est ei sibi cõseruari substitutione, & ideo nihilominus substitutio valet propter alleg. l. pater. Nec obst. s. eod. l. ij. §. adeo. quia debet intelligi ꝙ pure erat exheredatus, vt hic. & pro hoc. j. de acquir. hered. si filius. & . j. eod. si filius. ¶ Ad substitutos pupillares. secus in substituto vulgariter, vt probatur. j. de lega. iij. sextiliam. Item secus in fideicommis. j. eo. coheredi. §. cum filie. ¶ Si duo. id est resultãt duo gradus ex substitutione. ¶ Siquidem. ponit exemplũ quando in vna persona inutilis est substitutio sine cause mutatiõe.

SI is. ¶ Nihil oberit. ꝙ tempore mortis patris reperitur non capax. ¶ Si tunc. quasi dicat, non tempore mortis patris.

SI filius. ¶ Patri. Intellige ꝙ impubes erat exheredatus. ¶ Extitit. autoritate iuris ciuilis non per restitutionem. ¶ Recuset. beneficio pretoris. ¶ Ualit. per institutionem. ¶ Concesserit. quamuis pupillarem

pillarem retinere velit.arg.j.de acquiren.hered.si filius. ¶ Susceptis. per ius ciuile. ¶ Liberare.per modum exceptionis. ¶ Ab hereditate. fraterna per substitutionē. ¶ Secundis tabulis.hoc ideo institutus exheredati prestat legata a se relicta, quia fuit heres institutus ab eo qui exheredauit:vt.j.de leg.j.plane.ij.in princ. ¶ Item in glos.s.eod.ibi.§.filio. ibi filius erit institutus hic exheredatus. ¶ Item ibi,ꝛ.§.si ex asse.ibi fuit extraneus institutus,hic vero filius.

IN pupillari. ¶ In glos.quia credebam.versi. per alium.hic fuit irrita. ¶ Item ibi, agnatione.hic fit irrita. ¶ Item ibi,si nō.isto modo fit irrita. ¶ Item alio.s.de inoffic.testamen.l.papinianus.§.sed nec. ¶ Item alio.j.§.cum filie.

SI quis eum. ¶ Quem in testamento suo.legauit a pupillo scripto herede. ¶ Itē ad fi. gl. sub conditione. imo sub conditione: vt. j.de leg.j.si fundus.§.fin. ꝛ. j.eod.si seruus communis.§.fin.

Si suo. ¶ In glo.opponitur. vel dic ꝙ quantum ad vnum actorem ꝛ vnam solennitatem dicitur vnum testamentum pupillare,est accessorium. ¶ Vtrunqꝫ.ꝛ paternum ꝛ pupillare. ¶ Item in glos.sub hac.ante versicu. ꝛ facit. hoc reprobatur. s. de de iniu.rup.ꝛ irri.testa.l.iij.§.j.versi.sed si. nam cum fuit primo legatum ex secūdo testamento adiri hereditatem quia potuit non nasci,tollitur primum per secundum,ꝛ sic glos.non est bona in exemplo hic posito,sed bene credo eam verā in aliquo casu:puta scriptus est aliquis sub conditione que ei remittitur a pretore, nam licet pretor ei remittat conditionē,nō tamē potest esse heres nisi petat bonorum possessio. j.ad trebell.facta.§.si dandum.ꝛ isto casu bene posset habere locum quod glossa dicit, vt non tollat primum per secundum, cum ex secundo non possit sibi heres existere.pro hoc de lib.ꝛ posthu.si filius.

SI ita quis. ¶ No.ꝙ permissum intra tempus, post tempus videtur denegatum,vt hic.ꝛ.j.de lega.ij.statuliberum.

IS qui. ¶ Impuberi.instituto vel exheredato. ¶ Item in gl.opponitur.vel dic,qui idem expugnauit nō admittitur ibi alius.

QVi plures. ¶ Eorū adeūtium. ¶ Itē in glo.enim. ante versic.non ergo.sed contra.j.de acquir. hered. si tu ex parte. sed potest dici ꝙ ibi proprio nomine fuit substitutus, hic sub nomine heredis. ¶ In omnem causam. emolumenti deferenti ex substitutione. ¶ Extiterunt.principaliter. ¶ Item ad fi.glos. ꝛ nullo.partem suam si postea aliud deficiat.

SI pater. ¶ Ad finem glo. al's substituerit. ꝛ.j.eodem.l.singulis. ¶ Accepturos.premortui fratris.

SI pater cap. ¶ Decedāt.tunc enim admittitur substitutus. ¶ Item in glos. ex vulgari. ante versic.autem. pro hoc.j.de fideicommis.liber.l.thais.§.splendoforus.sed videtur cōtra.j.de capt. qo filius. sed potest dici ꝙ ibi non admittitur ex expressa pupillari,sed admittitur ex tacita vulgari,vt hic.arg. contra,quia si non valet expressum, nec tacitum: vt de serui.vrb.pred.l.iij.§.qui autem.

QVidam. ¶ Dimidia ꝛ quarta. id est ex dodrante iuris accrescēdi. ¶ Substitutū. i.substitutos. ¶ Pertinere.ꝛ sic hoc casu ius accrescēdi est potētius iure institutiōis.

IN substitutione. ¶ Nota est. quia exheredatus contra extraneum scriptū obtinuit in querela.

SI mater. ¶ In gl.nec filius. sed pure, licet habeat dilectionem in adeundo. ¶ Item ibi, ꝛ tunc vitio. imo isto casu non summouetur tempus de medio, cum sit dies incertus: nam ad diem certum bene potest dari hereditas: vt.s.titul.j.in tempus.ꝛ nota.in.l. hereditas. ꝙ sit incertus patet.j.de legatis.j.si cui.ꝛ quando dies lega. ced.l.si Titio.

EX duobus.

§. Etiamsi. ¶ Data sunt. sed legata a pupillo prestantur fm formam legis, de leg.iij.l.fina.§.fina.ꝛ de lega.prestan.l.filium.§.quod si impubes.

ET si contra. ¶ In glos. pater filium.ibi: coniunctis personis.sed certe hoc non est verum in legatis relictis ab impubere:vt.j.de lega.j.sed fundum sub conditione.§.si ꝛ ab impubere.ꝛ de leg.prest.pet.bono.pos. l.filius. nam semper prestantur ex persona pupilli postꝙ fuit heres. ¶ Legati. relicti a pupillo:ꝛ dic,legati, id est legatorum. ¶ Ita vt.ideo ꝙ plus habuit per contratab. ¶ Propterea. si habes preter ea dꝫ esse litera que: si habes preterea dic augentur legata cōiunctorꝫ ista ratione ꝙ extraneus non debuit: vt.j.de lega.prestan.filium.§. fina.ꝛ dic ꝙ vsqꝫ ad. §. sic ꝛ crescere. loquitur in legatis relictis ab impubere, postea loquitur in legatis relictis a substituto vsqꝫ ad.§.his. ¶ Ad finem glos.instituto. ꝛ aucta est eius portio:quia forte erat in vncia institutus.

QVi plures. ¶ Etatis. taxate a testatore.

Et si. ¶ Ad finem glos. filius. vel dic ꝙ extraneus erat institutus,quod videtur denotare litera cum dicit, testamenti destitutum iure ciuili,quod non esset si filius esset institutus.

CVm ex filio. ¶ In gl. hic auus. ante versic.sed contra.arg.ꝛ.l.cum pater.§.mense.

Filio. ¶ In glos.puta. vt ꝛ not. pro hoc.j.eod.l. ex facto.§.item quero.

CAusa cognita. ¶ Impubes.cui erat facta substitutio a patre legitimo ꝛ naturali. ¶ Nam.subaudi, cessante cautiōe. ¶ Vtiles. que fuissent directe,sed non fuisset arrogatus.

COheredi substitu.

§. Cum filio. ¶ Ad finem gl. quia emancipatus.ꝛ tunc bona perueniunt ad legitimum: vt.j.de cap. ꝛ postlim.reuer.l.patre. ¶ Que ita.vt legitimus restituatur. ¶ Nisi hoc expressum.sed directa pupillaris non valet, etiā si dictum sit si vero valet ꝛc.arg.j.de leg.iij.l.j.§. si filius.ꝛ de iure codicil.ꝙ per manus.ad trebell. seruo. ¶ Intra modum.id est vsqꝫ ad valorem. ¶ Item ad fi. gl.tertiam.duo,nam prius scriptum determinat sequentem.sic.C.fami.hercis.quoties.

Qui patrem. ¶ Verisimile videtur.scilicet ꝙ transtulerit ad alios non ad patrem ꝛ filium.

Coheres. ¶ Substitut9.pupillariter. ¶ Seruabitur vt excludatur a falcidia. ¶ Nam ille.substitutus impuberis tamꝙ collegatarius. ¶ Concurrit. In glos.hoc facit. vel dic ꝙ dubitatio fuit in eo ꝙ dixit partem:nam debet substitui impuberi.s.e. filij.§.ad substitutos.

QVi duos. ¶ Inueniet .si iste eum adierit: vel si nō adierit potest substitutus ex eius persona petere restitutionem ¶ Falcidie.summouende desiderabit de paterna hereditate. ¶ Recidunt. vt puta quando non habet ex substitutione heredem.

EX facto queritur.

§. Item quero. ¶ Separatim. Not. ꝙ non semper consentit in minori qui consentit in maiori: vt hic ꝛ.s.loca.ꝛ cond.si decem tibi locem.ꝛ.j. de secun.

tab.l.ij.§.si primus. ¶Julianus. Ad finem gl. puta filio tali.de quo dicitur de natu.lib.l.j.

Seruum cõmunem. ¶Uersic.In hac questione.id est in hoc themate examinando per modum questionis. ¶Et an causa. subaudi, si est vnus gradus, inspicienda est anterior causa ꝛc. ¶Et quidē.hic ponit causam querendi:subaudi.quia igitur. ¶Si Titius.si nō potest substitui sibi etiam mutata causa. ¶Sint substitutiones. id est in substitutiones. ¶Nos dicimus. id est solemus dicere. ¶Si non adierit Titius. ꝛ certum sit testatorem per voluntatem voluisse discedere a legato.

Si pupillus. ¶Statum. quē habuisset, si nō esset alienatus. ¶Patri.mediante pupillo.Jaco.de are.

¶De conditionibus institutionum. Rubrica.

Sub impossibili. ¶In glo.vt institu.in versi. sed contra institu.sed certe cuicunq3 apponatur videtur non vitiare:vt.s̄.de heredi.insti.si Meuia. ꝛ ideo potest dici ꝙ lex contraria loquitur quādo apposita est cōductio in penam ꝛ vituperium honorati. ¶Item ante ver.ꝛ facit.dic ꝙ non valet ad similitudinem contractus. ¶Item quia conditio contra naturam negotij vitiatur: vt.s̄. de tutel.l.certarum.ꝛ not.extra de condi.appo.c.fina.

Si quis sub. ¶Inuicem.id est simul. ¶Cauissent.legatarijs. ¶Reddituros.omnibus non habita differentia personarum. ¶Remitti. ipso iure. ¶Respiceret.vel igitur dico que ꝛc.

Summarium.

1 Jurans se non contrauenturum contractui, non potest eum petere rescindi ꝙ deceptus sit vltra dimidiam iusti pretij.

Que sub conditione. ¶Reprobantur. quantum ad formam conditionis iurandi, non quantū ad alia. ¶Ita enim. si talem conditionem apposuissent. Uersicu. ¶Si quis sub. ad finem glos.id est si ei non remitteremus.ante versicu.sed argu.contra.ꝛ faciunt iste leges
1 †quando quis iurat non se venturum contra contractum, ꝙ non possit petere rescindi, dicens se deceptum vltra dimidiā iusti pretij, vel ꝙ pretium suppleatur:quia quod prohibitum est simpliciter, prohibetur etiam per alternationē, vt hic, ꝛ not.in.l.rem maioris.C.de rescin.vend.

Filius qui. ¶Ac si.id est ac si esset conditio alia apposita, que non esset in eius potestate.

Cum seruus. ¶Ad fin.glos. si Titius. dato sibi coherede qui adiuit. ¶Ad finem gloss. quia defecit.al's quia nolit. vt.j̄.de legat.j.ab omnibus.§.quidam. ¶Conditionem.id est statum libertatis:vt.j̄.de condi.ꝛ demonst.auia.ij.respon. ¶Etiam in glos. scilicet ꝙ Titius.ꝛ.j̄.de legatis.j.l. ab omnibus. §.cum seruus.

Si ita scriptum. ¶Facit.j̄.ad trebellianū.l. qui ita.in princip.

Seruus alienus. ¶In glo. ex quo. de heredi. insti.si seruus communis.

Quidam. ¶Perspicuis. Nota ꝙ presumptio stultitie perspicuis probationibus est replenda.

Si filius. ¶Pōt.subau.ꝛ vtiq3 magna est differētia: nam ꝛc. ¶Ad hereditatem. ex vigore substitutionis. ¶Qui filius institui.id est substitui. ¶Obstitisse.nepotibus. ¶Quemadmodum.a nepotibus. ¶Filio.scripto aliquo herede ex parte. Jaco.de are.

¶De iure deliberandi. Rubrica.

Si seruus. ¶Ad finem glo. sic.j̄. id est sic ergo si in dilatione a lege non est statutū tempus, arbitrio iudicis debet statui: s3 vbi est dictum ꝙ debeat dari certum tēpus ꝛ non plus, tūc minus potest dari, plus autem non potest dari nisi causa cognita. C. de dilatio. l.j.ꝛ.l.siue pars. Si vero dicat ꝙ certū tēpus detur plus ꝛ non minus, tunc plus potest dari, minus non sine causa, sed cum causa potest. s̄. de iudic.ad peremptorium.ꝛ l.nunquam. ꝛ pro hoc quia etiam ex causa maiorem penam iudex imponit: vt.s̄.de ijs qui notan.infa.quid ergo. §. pena. ꝛ hoc in tempore quod datur a iudice tanꝙ legis ministro:secus si a lege detur ipso iure, vt est in tempore ad prosequendam app.dato, quia tunc augere nec minuere potest: quia beneficium datum a lege ꝛc. C. de adulte.adulterium.de hoc no. extra de app. cū sit romana. ¶Item ad finem glos.dummodo.ꝛ adde quod no. j̄.de acquir.hered.quandiu.

Summarium.

1 Dilationes an sint arbitrarie.
2 Consuetudo que preualet legi debet esse scripta ꝛ diu seruata.
3 A forma legis non est recedendum.

1 Tacq3. ¶Sed †nōne dilationes sunt arbitrarie:vt.ff.de re iudic.l.ij. ꝛ de iudic.nonnunquam.sicq3 hec dilatio videtur arbitraria per dictas leges. Et hāc rationem inueni in multis partibus ꝙ nedum cētum dies dent sed nec viginti dant: ꝛ allegant consuetudinem dicentes, ita se habet consuetudo, qui in veritate viam iu
2 ris ignorant: nam † consuetudo que preualet legi debet esse scripta ꝛ diu seruata ꝛ contrario iudicio obtenta, vt ff. de leg. ꝛ senatusconsul. cum de consuetudine. cum.l. seq.C.que sit long.consue.l.j.ꝛ.ij. vt ergo eorum error vlterius non vigeat sed potius repellatur, distingue ꝙ dilationum alie dantur a lege ipsa nemine mediante, alie dantur a lege iudice mediante vt ministro. Et hoc casu subdistingue, aut hoc casu statuit aliquid legi tribuēdo certam formam vel dierum numerum statuendo, ꝛ tūc obseruandam perpendi, aut non:in primo casu non potest iudex addere vel minuere, vt est videre in tempore dilationū decem dierum que dantur ad appellādum, ꝛ dilatione annali que datur ad appellationem prosequēdam, nam hec ipsa lege dantur nemine mediante, ꝛ iudex se non intromittit nisi in anno secundo se intromittat an iusta sit appellatio vel causa quare non sit prosecutus. In primo non vt minuat vel augeat:vt in auf.de ijs qui ingre.ad appel.in princ.ꝛ de appella.in princip.ꝛ j.respon. In secundo casu si aliquid est statutum circa illam dilationem perit si sit limitata vel certa forma data vt hic, ꝛ in dilatione que datur ad deliberandum, ꝛ in dilatione que datur ad inuentarium faciendū:ꝛ tunc illud idem vt non possit augere nec minuere cum lex mandet, ꝛ qd tot dande sunt, vt hic ꝛ.C.de iure delibe.l.fina.
3 a cuius † forma non est recedendum: vt.ff.mand.si quis pro eo.ꝛ ad exhiben.qui hominem.§.j.imo si receditur a forma lex supplet.ff.de re iudica.l.iiij.§.penult.ꝛ vlti. In tertio ꝛ vltimo casu vbi non est certa forma vel vbi lex eā dat tūc referē illa dilatio ad arbitrium iudicis, ꝛ hoc est ꝙ dilationes sunt arbitrarie. ff. de re iudic. l.ij.ꝛ dicta.l. nōnunquam. Mar.de fa. ꝛ hoc in tempore quod datur ad deliberandum

ad deliberandū, in tempore vero quod datur ad adeundam dilationem bene est: vt. ff. de acqui. hered. quandiu. quia non est tempus limitatum sed a lege omissum, sicq; iudici commissum: vt hac. l. de iur. delibe. itaq;. ꝛ. ff. de test. quesitum. Oldra.

Summarium.

1 Tempus datum parti ad respondendum libello potest ex causa prorogari.

1 Necnon. Sic si † datum est tempus ad respondendum libello, ex causa iterum potest dari. Vendere. autoritate iudicis.

Aristo. Piscq;. quoniam heredibus. Preiudicio. aditiōis per hoc inducende.

Filius. Ad finem glos. hoc si non habet vnde se alat: al's secus per prealleg. l. heres fuit.

Qui filium. Ad fin. glos. facit. ꝛ intra tempus primi deliberat etiam secundus: vt. j. de suc. edic. l. j. §. j.

De testamento militari. Rubrica.

Summarium.

1 Datur militi libera quomodo velit testandi facultas, quomodo debet intelligi.
2 Arbitrum datum potestati quid operatur.

1 Militibus. Ex hoc q̄ꝺ dicitur † datur militibus priuilegium ꝛ liberum arbitrium testandi quo velint, ꝛ intelligitur liberū vt non teneantur seruare solennitatem.
2 est argu. † quando datur potestati liberum arbitrium circa maleficia, q̄ intelligatur ei remissa solennitas iuris vt illam seruare non teneatur. pro hoc j. de lega. iij. fideicommissa. §. quamq̄. ꝛ de bo. liber. l. iij. §. respon. ꝛ de transac. si quis maior.

Idem ꝛ si. Ad finem glos. post testamentum. quod fecerat ea intentione vt omnem posthumum a sua successione faceret alienum.

Ex militari. Licet. subaudi, ex permissione principis vel a se condemnatis: vt. j. de legatis. iij. si quis. in princip. §. penult. Nam ꝛ si. cum in veritate esset mortuus.

Tractabatur. In glos. testamento. ibi: fauore. ꝛ demum libertas valeat, nō autem valent alia: vt. j. de fideicommis. liber. antonius augustus. Item ibi, nisi sit liber. ꝛ ibi hereditas rat addita per heredem, ꝛ hoc non debet transire in aliquam actionem hereditarie cum demū libertas valeat, ꝛ oīa alia infirmantur per predic. l. antonius augustus.

Dotalem. Legauerit. vxore viuente. Item ad finē glos. que inhibet. sed certe imo debetur. arg. j. de lega. j. si quis inquilinos. ꝛ l. cetera. nam non reperitur vetitum fundum dotalem vendi, sed demum dominium transire, Et not. priuilegiū datum doti durare ꝛ post mortem viri antequam reddatur pre-
a dium mulieri.[a]

Si certarum.
§. Si eodem. In glos. ꝛ ideo. versicu. ꝛ not. de hoc habetur extra de iure pat. cum deuotissimā. pro hoc. s̄. de iurisd. om. iudic. eum qui. ꝛ. j. de penis. l. fi. C. de cur. a muneribus.

Si vero. Cōputata. id est cumulata: ꝛ dic q̄ dubium erat debere habere quadrātem totius hereditatis, an vero demum eius quod in codicillis relictum est. Item ad finem glos. sunt viginti. melius diceret de centum.

Verebatur. Precaria. Not. q̄ precaria substitutio institutio dicitur.

Diuus Traianus. Testamētum factum esse. primo debet constare de facto q̄ de iure queratur. pro hoc. s̄. de testa. si queramus. j. de iur. codic. quidam. Relinquo. pro hoc C. de secun. nup. hoc editali. ꝛ de sacrosanc. eccle. l. fi. ꝛ in auf. de hered. ꝛ fal. §. non difficulter sed faciliter.

Lucius. In glo. non mirum. sed certe etiam iure veteri erat libera a milite instituta, cum etiam per legatum libera efficiatur, vt proxi. §.

Ex eo tempore. In glos. electio ergo. sed tamen in papa statim electio tribuit ius: vt extra de electio. c. licet ergo. idem erit ꝛ in Imperatore: nam ꝛ episcopus etiam ante consecrationem habet omnia que sunt iurisdictionis. extra de electionib. c. transmissa. Jaco. de are.

De acquirenda hereditate. Rubrica.

Summarium.

1 Filiusfamilias sine patris consensu adiens hereditatem non facit patrem heredem.

Qui in aliena. Idem erit. scili-
1 cet vt † aditio facta sine consensu patris patrem heredem non faciat. Inuitū hereditati, id est inuitum heredem facere. Item ad finem glos. vt. s. non precedente iussu, sed hoc corrigitur: vt. C. de bo. que lib. cum non solum. ꝛ not. C. qui admit. ad bo. posses. l. j. vel hanc expone vt in textu notaui.

Interdum. No. hic. §. q̄ talis heres habeor, qualis haberet his per quem heres efficior.

Celsus. In glos. imo fit. ante versicu. aliȷ̄ q̄ ibi. ꝛ hoc quia fallēs scit per precedentem protestationem: vt. s̄. de concubi. l. in concubinatu. al's starem verbis: vt. j. de supellec. lega. l. labeo.

Si quis.
§. Si filius. In gloss. et habere paternam. ibi: auitam. posset per bonorum possessionem vnde liberi.

Si qui se. Ad finem glos. in bonis aui. sed tamen quando coram iudice conuenitur respond. vtrum abstinuit vel se immiscuit.

Pro herede. In gl. i. aliquid. ibi: personarum eorum. nam si talis est qui etiam alio iure potest rem retinere iuste quāq̄ hereditario, tunc si dicat suo sacramēto se tenuisse alio iure, statur sue declarationi. arg. j. de reg. iur. in ambiguis.

Si quis extraneus.
§. Si quis. In gl. quia erat. ibi: cum est institutus. j. eod. si quis mihi. §. sed ꝛ si.

a Hoc idē tenet glo. C. de fun. do. l. j. in gl. fi. ibi, dū dicit quā doq; largius ꝛc. sed ꝭrium no. hic ꝛ instit. qui. ali. l;. in prin. in gl. hoc large ꝛc. ꝛ videtur causa. ff. de iur. do. l. fina.

SI quis mihi. §. **Seruus.** ¶ In glos. ꝛ sic remanet. contrarium not. C. de hered. insti. l. j. sed hoc non est verum, non obst. qꝺ hic dicitur in seruo pene: nam idem est in deportato.

CUm quidam. §. **Quod dicitur.** Al's, qui dicitur. ꝛ tunc habes ver. ibi, sed si scit ꝛc. ꝛ alium ibi, non solum ꝛc. ꝛ est plana: sed si habeas, quod dicitur. non debet esse cum, sed demum non solum ꝛc.

QUandiu. ¶ In glos. fallit, imo ibi ex testamento adiri non potest. ¶ Item ibi, vnde forte. vt. j. de lega. j. his qui. §. sed si adierit. ꝛ de contratabu. l. si ex duobus. §. j.

SI pupillus. §. **Si seruum.** ¶ Ad finem glos. speciale. vel hic seruum proprium manumisit.

Summarium.

1 ☞ An gesta ab officiali valent eo postea remoto ab officio.

QUoties. ¶ Ad finem glos. ex hereditate. ꝛ facit ad † hoc
1 quando aliquis officialis remouetur ab officio quod ea que iterum gesserit valeant, secus autem quando declaratur eum nõ fuisse officialem, nam tunc ea que interim gessit vt alienãdo nihil valent: vt. s. de reb. eoꝝ. l. qui neqꝫ. nisi quando vtilitas publica est vt valeant vt iudicia ꝛ sententie: vt. s. de offic. preto. l. barbarius.

SI minor. xxv. an. ¶ In glo. sed si velit. in versi. sed cõtra. sed certe hoc solum modo nomine est heres: vt. j. de bonis liber. ꝛ si ex modica. ꝛ. s. de conditio. indebi. l. nec est nouum. ꝛ ideo posset dici ꝙ hec intelligatur secundum illam vt non cogatur si velit repudiare totum, nam ꝛ ibi filius qui abstinet nomine heres manet.

SI seruus cõmunis. ¶ Ad finem glos. aperte. ꝛ. s. de hered. insti. sed si in conditione. §. fina.

Summarium.

1 ☞ Permissum intra tẽpus post tempus denegatur.

QUandiu institutus. ¶ Et circa. quod est hoc ipso ꝙ intra tem-
1 pus non adit: nam † permissum intra tempus post tempus denegatum videtur. argu. j. de lega. ij. statuliberum. C. de ijs qui notan. infamia. ꝛ si seuerior. ꝛ l. si possidonium.

IN plurium heredũ. ¶ In glos. sed quomodo. ibi: in manu iudicis. idem credo si renunciet his quorum interest, nam hec renunciatio facta a presente presenti pactũ est. arg. s. de pac. tale pactum. C. de pac. pacta. ꝛ. l. pe.

Summarium.

1 ☞ Stante statuto, ꝙ qui alium occiderit capitaliter puniatur, an faciens interficere tenetur.

SI seruum. ¶ Versic. Non dixit. Ergo si verba dixissent si quid amouerit ꝛ per alium amouisset non incidet in edictum, sed quia dixerunt si
1 per eum factum erit ꝛc. † teneretur etiam si per alium amouit. Et hoc multum facit quando statutum dicit si aliquis interfecerit alium ꝙ capite puniatur si alium fecerit interficere non habeat locum statutum. Tamen non est verum per textum. l. si quis id quod. de iurisdi. om. iudic. ꝛ. c. mulieres. de senten. excommu. ꝛ plene per dominum Franc. tigri. in. l. qui mandat. j. de solutionib. ¶ In glos. scilicet amouendo. versicu. Item not. ꝛ. j. de public. iudic. l. is qui.

SI tu ex parte. ¶ In glos. repudiare. Item contra. s. de vulg. substit. sed si plures. §. filio. sed intellige illam ꝺm istam.

ILlud dubitari. ¶ In glo. nam quandoqꝫ. ꝛ sic vno actu duo intelligũtur. pro hoc s. de dona. inter vir. ꝛ vxo. l. iij. §. sciendum. de iur. dot. licet soleat. C. de dona. quisquis.

DUo fratres. ¶ Itaqꝫ. quia vsus non astringit hereditati vtentem: quia licet ratione partis, sed alienatio ratione partis non valet vltra partem, ideo videtur facere iure heredis: itaqꝫ ꝛc.

PLacet. ¶ In glos. nimis. ante versi. item contra. vel dic ꝙ ꝺm naturalem veritate ꝛ nomine sunt heredes: sed pater effectũ heredis habet sicut al's dicitur C. de iure dot. in rebus.

SI seruus. ¶ In glo. contra. j. de reg. iur. vel dic aut dominus est de numero eorum qui non possunt adscribi, vt apostata: vt. C. de aposta. apostatarum. ꝛ oppo. contraria: aut est de numero eorum qui nõ possunt capere sed scribi al's non prohibentur, ꝛ tunc opponitur hec lex.

Summarium.

1 ☞ Mutatione dominij an ius rei mutetur.

PEr procuratorẽ. ¶ Ad finem glos. al's incipit. pro hoc. s. eum qui. §. fina.
1 not. † ꝙ mutatione dominij mutatur ius rei: ꝛ est arg. ꝙ si ille qui habet priuilegium non soluendi decimas vẽdat res, emptor teneatur. pro hoc. C. de manu. test. l. fi. ꝛ de impo. lucra. descrip. l. j.

REcusari. ¶ Ad fi. gl. solis. s. de legi. de quibus. ¶ Item ad finem glos. ꝛ verbis. vel pone vt. C. de heredi. vel act. vendi. vt debitum.

CLodius. ¶ In glos. ergo videtur. vel dic aut errauit in iure ꝛ opponit' sententia Papiniani: aut in facto ꝛ opponit' sententia Pauli: pro hoc quia in lucro error iuris nocet non facti: vt de iur. ꝛ fac. igno. l. error. ꝛ. l. regula. pro hoc. j. si quid in frau. patro. si patronus. Nec ob. cõtraria quia de repudiatione nihil dicũt.

¶ Quemadmodum testamenta aperiantur. Rubrica.

OMnibus. ¶ Quicunqꝫ. sub obtentu adscriptionis, sibi vel alij cuius nomine petit in eodem testamento facte; vt de tabu. exhib. l. locum. §. solent. vel etiam si nihil habet adscriptum, sed contendit contra testamentum.

Summarium.

Summarium.

1 ¶ Si testis aut preco dicit se non ita deposuisse vel citasse, an habetur ei fides vel scripture quam reprobat.
2 Plena probatio an tollatur per semiplenam.

Si quis. ¶ Ad fin. glos. cum aperitur. C. de reb. alie. nō alie. distrahēte. pro hoc extra de proba. tertio loco. ¶ Suum. id est qđ a se dicitur
1 appositū. Sed esto † ꝙ dum legitur in causa dictū testis scriptum per tabellionem, testis dicit nō ita se dixisse sed aliter: vel scriptum est preconem aliquem citasse, ꝛ preco dicit verum hoc non esse, nunquid habetur fides scripture an est suspecta vt ſm eam non iudicetur? Et videtur ꝙ non habeatur fides, quia vnus testis inducit suspicionem vt hic, alibi plenam probationem. ĩ. de do. prelega. theopompus. sed tu dic contra, quia illa scriptura est publicum instrumētum, licet ibi non sint testes. C. de dona. l. in donationibus. ergo ei statur quandiu contra probe-
2 tur. C. de proba. cum precibus. Item † plena probatio debet tolli per semiplenam probationem. arg. C. de testa. l. volumus. ꝛ l. hac consultissima. §. pe. ꝛ s. de peti. hered. qui soliti. ꝛ hoc nō credo nisi al's tabellio esset suspectus. arg. C. de eden. si quis ex. §. j. ꝛ ĩ. de accu. si cui.

Tabularum. ¶ In glos. autoritate. de hoc not. C. de fideicommis. l. fina.

Summarium.

1 ¶ Tabule testamenti cum die ꝛ consule debent edi.

1 **Diē autem.** ¶ Sed videtur † ꝙ debeat edi cum die ꝛ consule, legatario ꝛ nomine heredis: ꝛ de cōsuetudine fieri videmus. pro hoc de eden. l. pretor. dic aut petitur a confectore testamenti, ꝛ tunc debet fieri cum die ꝛ consule: vt dicit. l. pretor. ꝛ de consuetudine seruatur. Nec obst. ꝙ illa. l. loquitur in rationibus que debent demum edi ei qui fieri mandauit vel eius heredi, vt. l. argentarius. quia quo ad id qđ alicui relinquitur, loco heredis habetur ille cui relinquitur. ĩ. de vsuca. id tempus. an petitur ab alio herede habente penes se, ꝛ tunc obtinet litera ista.

Si quis non. ¶ Apud se. ꝛ de hoc credo interrogandū vtrum habeat penes se: vt si dicat se habere, sciam qua actione agere habeam, al's hoc iudicium posset esse illusorium.

Si in duobus.

§. Si sui natura. ¶ In glo. vt agant. ꝛ sic hoc casu agitur: ꝛ si non sit publicum ꝛ apertum testamentum si probetur tenor ꝛ amissio testamenti. pro hoc. s. de iniu. testamen. l. fina. ꝛ arg. C. de testib. testium. ꝛ ĩ. de secun. tab. l. j. §. j.

¶ Si quis omissa causa testamenti. Rubrica.

Pretor volūtates. ¶ Uersicu. Et si non possideat. vt quia omnino ab intestato adiuit, non tamen voluit apprehendere possessionem rerū vt a legatarijs conueniretur.

Licet pro herede. ¶ Accepto. pretermissionis non hereditatis, nam tunc tanꝗ heres tenetur: vt. ĩ. si quis pecuniam. ¶ Item in glos. abundat. ibi: gratis. nam ex hoc non insurgit titulus. ĩ. ad leg. falcid. ad veterani. §. j. ꝛ l. si fundus. ¶ Item ibi, hic ab vtroqȝ. imo hic ab vno tantū, vel dic illam trahi ad istam. C. eodem. l. j. vt teneatur in subsidium.

Si pecuniam. ¶ Utrūqȝ. scilicet suis ꝓprijs legatarijs: vt. ĩ. si non. §. fina. Nec obstat. s. l. proxi. quia ibi instituto ꝛ legitimo, hic instituto ꝛ substituto.

Si quis pecuniā. ¶ In gloss. post non, prius. vel dic aut omisit vt ad legitimum perueniret, ꝛ tunc in subsidium: vt. s. l. licet. aut vt ad substitutū, ꝛ tūc institutus omittēs a suis legatarijs principaliter conueniret ꝛ substitutus a suis: vt. ĩ. si non. §. fina. C. eod. l. j. communes autem legatarij habent electionem quem conuenire velint: vt. s. l. proxi. ꝛ. ĩ. eod. si. ab instituto.

Quamꝗ. ¶ In glos. fraudis. ibi: procurauit. ĩ. eo. quidam Titium.

Excusatus videtur. ¶ Ad fi. glos. quia eius. vel quia est scriptus ex minori parte.

Uia autem. ¶ Ad finem gl. vt. s. eod. scilicet fraudulēter an legatarijs quibus in testamēto relicta sunt: ꝛ si prestare debet primo vtrū legatarius, aut fideicommissarius, an omnibus equaliter. ¶ Nō tangatur. qui debet relinqui heredi: vt. ĩ. ad legem falcid. l. j. §. ad eos. ꝛ. ĩ. eod. duo heredes. §. admonendi. ¶ Nec enim vtiqȝ. non enim videtur inuenisse viā ad impugnandum sua iudicia: vt. s. de test. mili. si miles. ¶ Item in glos. quasi dicat. an soluentur his qui sunt legatarij ꝛ confideicommissarij primo, an his qui tantum fideicommissarij.

Hoc edictum. ¶ In glos. pone. ante versi. Sed in preterito. sed hic repudiauit contra tab. ꝛ sic non obst. ¶ Eadem glos. ante versicu. pone ergo. sed certe hic non est fraus, quia hic non est dolosa iuris alieni subtractio: quia etiā si petijsset cōtra tabulas, nulla prestaret legata. ¶ Item ad finem glos. eiusdem. vel pone melius hunc casum hoc modo: quidam filium emancipatum preterijt aliquo sibi herede instituto qui repudiauit hereditatē post mortem testatoris, emancipatus tamen posset petere contra tabulas, quia extiterunt tabule tempore mortis qđ sufficit. ĩ. de contra tabu. l. quod vulgo. ꝛ sic si petijsset tenetur prestare parentibus ꝛ liberis, vt de contra tab. l. filiū. §. fina. ¶ Repudiauit. contra tabulas ꝛ possidet hereditatem ab intestato per vnde liberi, quod potest repudiata bonorū possessione: vt. ĩ. vnde liberi. l. j. certe tenebitur prestare legata omnibus quibus prestare debet si petijsset contra tabulas, ꝛ hic est verus casus huius. §.

De libertatibus.

§. Heredem. ¶ Propter dolum. cōmissum in omittendo possidere res hereditatis: vel dic commissum in transferendo hereditatem ad alium accepta pecunia, nam tunc heres tenetur insolidum de ipsa pecunia que ad eum peruenit. ¶ Item ad fi. glo. scȝ tantum. vel dic, aut commisit dolum in omittendo ex testamēto ꝛ adeundo ab intestato, ꝛ obstat principium. §. aut commisit in trāsferendo ad aliū accepta pecunia, ꝛ ob. finis.

Si in testamento. ¶ Potuit pure. ad hanc rationem facit. s. de condi. instit. seruus alienus. ꝛ l. fina.

Si filius. ¶ In glos. non obst. vers. sed nunquid. sed certe nō prestabit omnibus: vt. s. de vul. ꝛ pup. subst. l. si contra. ꝛ ibi est casus. ¶ Uideatur. not. ꝙ introductum contra me possum allegare pro me ad retentionem. pro hoc de interro. actio. si is cui.

Iulianus. ¶ In glo. natura enim. ibi: preferendum. ĩ. de adquir. l. miles. §. ij. Iaco. de are.

¶ Ad syllanianum. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Creditor non potest defendere rem quam habet pi
gnori obligatam.
2 Vidẽs hominem interficere nec ferens opem an teneat.
3 Par esse debet vasallorum in dominos ⁊ filios ⁊ nepo-
tes auxilij cura si periculum immineat.

CUm aliter. ¶ Ad fi.glo. que debet.vel
dic ꝙ domus,id est agnitio,vt al's poni
tur. C.ne lic.poten.l.j.⁊ de test.l.testes. ⁊
de ali.⁊ cib.leg.cum vnus. ¶ Item ad
fin.gl.id est his.quib.ex cau.in posses.ea.
l.fulcinius.§.ij. ¶ Seruus pignori.⁊ sic creditor non po-
1 test eum defendere.⁊ est argumẽ.ꝙ† creditor non possit
defendere rem sibi pignori obligatam a deuastatione
quando dominus debitor commisit delictum. ¶ Serui
2 appellatione,nisi particeps. hic est ar. quando † aliquis
fuit presens cum aliquis occidebatur nec auxilium ei de
dit, ꝙ non teneatur nisi fuerit particeps sceleris .pro
hoc.s̃.de noxa.l.in delictis.§.si extraneus.⁊.j.eo.si quis
graui.§.ij.⁊.l.si exheredatus. sed videtur qꝺ teneatur.
arg.s̃.de ijs qui not.infa.l.quid ergo. Sed illud obtinet
in his qui habẽt prohibere ratione officij vel potestatis.
⁊ facit qꝺ no.extra de offic.dele.c.j.⁊ de sen.exc.c.quante
3 suspicionis domini appel.arg.ꝙ † sicut vasalli tenentur
dominum adiuuare ita filios ⁊ nepotes. ¶ Si vir. In
glo.not.ergo vnam domum.id est familiã. ¶ Item ibi,
⁊ si est ar.pro hoc.s̃.si quis cau.sed ⁊ si quis.§.ij.⁊ de iu-
dic.l.interdum.

Summarium.

1 ☞ Officiales qui secundum formam statuti tenentur
ad denunciandum maleficia sub certa pena , non cadũt
in eam penam si maleficia sunt occulta.
2 Stante statuto ꝙ debeat emendari damnum clam da-
tum,an debeat illa clandestinitas probari.
3 Ex sepe iudicatis inducitur consuetudo.
4 Dictum testis deponentis audiuisse duos inuicem con-
trahentes ⁊ eorum voces habere notas, probat.
5 Testimonium de auditu admittitur.
6 Clamore fertur auxilium,

Occisorum. ¶ Pro quorum morte ven-
dicando senatus censuit ha-
1 beri questionem de seruis. ¶ Vel quo alio modo. Not.†
ꝙ absconso maleficio non tenetur qui de aperto tenere-
tur:⁊ est argu.quando statutum ciuitatis dicit ꝙ officia
les terrarum teneantur denunciare maleficia sub certa
pena intra certum tempus, ꝙ non teneãtur si maleficiũ
fuit abscõsum.pro hoc.j.si quis in graui.⁊.§.si maritus.
⁊ quod vi aut clam.l.semper.§.annus.de compet.iud.§.
si in sepulchro.⁊ sic intelligatur intra certũ tempus a tẽ-
pore delicti cõmissi ⁊ publicati, al's non cedat eis tẽpus.
arg.s̃.de calum.annus.⁊ de edil.edic.cum sex. ¶ Si sibi.
Ad finem glo.quo ad tormenta. al's quo ad dilationem
2 aditionis. ¶ Item illud.arg.† ꝙ quando statutum dicit
si damnum fuerit alicui datum clam igne vel ferro ꝙ de
beat per commune emendari, debeat ostendi ignem clã
immissum extrinsecus, licet nõ sit necesse probari a quo:
pro hoc qꝛ culpa ⁊c.vt de offi.prefec.vigil.l.iij.⁊ de peric.
⁊ cõmo.l.si vendita.ar. contra.arb.fur.cesa.furtim cese.
3 ¶ Eodem autem,esse sepe iudicatum. Not. † ex sepe iu-
dicatis inducitur cõsuetudo, ⁊ ex ea interpretatio legis.
4 ¶ Notuisse,voce.hic est argu.† quando testes dicunt se
audiuisse duos adinuicem contrahere , ⁊ dicunt se eorũ
voces habere notas ꝙ valeat eorum testimoniũ.pro hoc
5 s̃.eo.§.eorumdem.⁊.C.eo.l.fi.Item † pro hoc quia testi-
monium de auditu recipitur.s̃.de testa.mil. diuus. arg.
contra.in auf.de hered.⁊ falcid.§.vbi vero.C. de test.l.te
stium.⁊ de resti.mino.tam collatores.⁊ consueuit notari
C.de testamen.si non speciali.⁊.j. de aqua plu. arcen.l. ij.
6 §.penulti. ¶ Hoc rescriptum,auxilium. Not.† ꝙ clamo-
re dicitur quis dare auxilium.pro hoc.j.eod.l.penul.⁊.l.
cum dominus. Et est argu.quando aliquis clamauit vt
detineret alium quem quis percuteret vt videatur dare
re opem,vt sic tanꝙ occidens puniatur ⁊ dicatur dedis-
se consilium. pro hoc in lombard. de homici.l.homicid.
§.hac parte.

Summarium.

1 ☞ Iniuria reipublice facta remitti non potest.

DIuus Marcus. ¶ Ad fi
nem glo.
1 que cogit. nam †cum homo sit natus reipu-
blice : vt.j.de ven.in posses.mitten.l.ij.§.si ea.
non potest aliquis iniuriam reipublice factam remitte-
re:vt.s̃.de pactis.si vnus.§.si paciscar.

Summarium.

1 ☞ Vasallus communis tenetur ei domino opem fer-
re quem ab alio scit iniuste aggressuram aut vim pati.

SI quis graui. ¶ Subueniẽ-
dum. infirmi-
tate grauato.pro hoc.s̃.de recep.si cum dies.
1 §.ij. ¶ Si maritus,si tamen. arg.† ꝙ vasallus
communis teneatur ferre auxilium ei domino qui ab a-
lio patitur iniuste aggressuram.

Summarium.

1 ☞ Vbi ad ciuile delictum committendum dolus exi-
gitur,an ibi iuris ignorantia excusat.
2 Si statutum imponit penam vulneranti non extẽditur
ad eum qui solum vestes ense aut alio vis telo abscidit.

Si quis. ¶ Ad fi.glos.extraneus. de incen.
rui. nau. a quo naufragium.§.non
tantũ. ¶ Is quoqꝫ. Ad fi.gl.vt ⁊.s̃.hic fit aliquid a lege
quod non a testatore. ¶ De his. In glos.⁊ hoc dicit.imo
hic habetur questio de isto tanquam de seruo,sed ibi lo-
quitur de morte heredis. ¶ Aperire. idem potest dici ⁊
1 in apertura dictorum testium. ¶ Si quis ignorans. † vbi
ad ciuile delictum perpetrandũ exigitur dolus, ibi igno
2 rantia iuris excusat. ¶ Si quis tabulas,inciderit. † arg.
quando statutum dicit ꝙ si aliquis vulnerauerit aliquẽ
ꝙ puniatur in centũ libris : si dedit aliquis alicui de ense
ita qꝺ laniauerit pannos non incidat in penam statuti,
quia non laniauit carnem ei. pro hoc. s̃. de ijs qui de.l.j.
§.hec autem verba. ¶ Si alius. qꝺ si vnus solus omnia
ista fecit nunquid punietur in trecẽtos aureos? Respon
deo sic.arg.j.de priua.delic.l.nunquam.

Summarium.

1 ☞ Malefactor potest de complicibus suis interroga-
ri:⁊ que est ratio.

ET si certus. ¶ In glo. torque
tur.ad exhib.l.fin.
ad leg.aquil. l.inde neratius.§.si seruus.C.de
male.⁊ mathe.l.fi.ad leg.iul'.maie.l.quisquis.
de fal.mone.l.j.Dic † ꝙ in quolibet crimine debet inter-
rogari de complicibus non vt credatur ei vt testi,sed vt
iudex ex hoc instruatur habita suspicione.pro hoc.s̃.eo.
l.j.§.impubes.⁊ de testib.etiam matris.⁊ extra de testib.
cum venisset.⁊ proceditur contra eos quia cũ accusatur
principalis videtur etiam de alijs delata accusatio.

Summarium.

Summarium.

1 Quando malefactoris bona veniunt devastanda vendita etiam debent devastari.

1 Senatusconsulto. ¶ Not. ar. † quod si ex statuto debent bona malefactoris devastari, si vendat malefactor nihilominus devastari debent. pro hoc. ff. de contrahen. emp. l. alienatio. et de edil. edic. cum autem. §. excipitur. ¶ Item est ar. quod venditor isto casu teneatur ad pretium. pro hoc. ff. loc. et cod. si fundus.

Si exheredatus. ¶ Ad fi. glos. scz filius. et no. quod hic fingit lex super mortuo, licet alias dicat glos. super mortuo non fingi. j. de capti. l. in ni[?]us.

Si servus. ¶ Ad fi. glos. propter legatum. sed quid si nil debet heres, videtur quod manumissio morti equiparatur: vt. j. de solu. si alienus. et de furtis. l. inter omnes. sed si esset mortuus heres non teneretur. j. de lega. j. l. non amplius.

In cognitione. ¶ Inducenda contra heredem scriptum per accusationem malefactoris peractam. ¶ Constitutum. actioni homicidarum.

Excipiuntur. ¶ In gl. ad hoc de. C. ne san. bap. reite. l. fi. ¶ Intellectum. arg. quod dictum testis valeat demum quando dicit aliquid factum si eius tempore fiebat quod eius rei intellectum capere poterat.

Si sequens.

§. Cum ex parte. ¶ In gl. alias non. et j. de bo. liber. iulianus. §. j.

Heres. ¶ Ad finem gloss. quia torquendos. vel vt non abstrahatur a probationibus dandis.

Summarium.

1 Probatio fuge non est sufficiens causa ad damnandum aliquem.

1 Lege Cornelia. ¶ Ad fi. glos. not. et C. de famo. libel. l. j. ¶ Convicti. et hic not. † quod probatio fuge tantum non sufficit ad damnandum aliquem. pro hoc. C. de his qui latro. l. fin. et de epis. et cleri. raptores. ¶ Item ad fi. glos. hoc generale. ar. contra. si ex noxa. cau. aga. l. fina.

Si de pluribus. ¶ Ad fin. glo. videtur ergo. et j. de bo. liber. iulianus. et j. tit. j. l. ij. §. fratris.

¶ De iure codicillorum. Rubrica.

Si ei qui. ¶ Pro non scripto. et non in causa caduci in quo esset si inspiceretur tempus testamenti.

Codicillorum. ¶ Singulare. in hoc quod sequitur, vt quecunque etc. ¶ Scribantur. habilia scribi in codicillis. ¶ Scripta essent. eo die quo codicilli scribuntur. ¶ Testamentum fiebat. in quo confirmabantur codicilli. ¶ Codicillorum. in quibus dabatur directa libertas ex virtute confirmationis codicillorum facte in testamento. ¶ Item in gl. quo relicta est. sed certe hic non tractatur de viribus testamenti: et ideo dic testamentum, scilicet in quo confirmabantur codicilli, ex qua confirmatione evenit quod directa libertas potest dari in codicillis dum tamen duobus temporibus sit testatoris: vt. j. de manu. test. servus. et l. verum. scilicet testamenti et codicillorum, vt dicit hec litera. Considera[tur] etiam tempore mortis cum datur in codicillis: et secundum hoc opi. contraria signata in glo. quia ibi loquitur in fideicommissaria libertate. ¶ Ad fideicommissarias. id est per fideicommissarias sunt relinquende, vel dic quod si detur directo trahitur ad fideicommissum.

Si quis cum testamen. ¶ Eius essent. scripta solenniter. pro hoc. j. de lega. j. ab exheredati. ¶ Ad finem glos. quia dixit. j. de lega. iij. si ita fuerit.

Quedam. ¶ Nam non valet si ibi decedat, alias secus: vt. j. de capti. l. in bello. §. codicilli. et j. l. proxi. §. si post. ¶ Veluti si ita. Not. argu. ad statutum quo continetur qui est in banno vt securitatem det vt exeat non trahatur ad eos qui postea fuerint positi. arg. j. de liber. leg. aurelius. §. j. et j. tit. ij. l. fina. §. j. et C. de sacro sanc. eccle. l. iubemus. ibi: ea enim.

Conficiuntur.

§. Si post. ¶ Ita emancipatus. declarato quod volebat testamentum valere: vt. j. de sec. tab. l. qui ex. §. testamento. ¶ Item ad fi. glo. faciendo. vt ex sua dispositione domini[u]m transeat, sed heres cogitur redimere et prestare.

Summarium.

1 Turpitudinis notam incurrit doctor si ab alio edoceri se patiatur.

1 Quod per manus. ¶ In glos. quod est caput. et † qui alios docere debet non ab aliis edoceri: vt in auf. de san. epis. §. ij.

Illud sine dubio.

§. Tractari. ¶ In glos. vt. C. hoc ideo quia appositum fuit verbum commune quod potest trahi ad directam et obliquam, et ideo necesse habet eligere heres vtrum dicat esse testamentum vel codicillos: vt. C. eod. l. fi. sed si apponitur verbum directum, tunc est testamentum per l. non codicillum. si fuit inflexum, tunc codicillus: vt. C. ad trebellia. si non scripta.

Quidam. ¶ Ad finem gloss. id est relicta. quod est hoc ipso quod aliquid asscribatur. ¶ Etiam hoc. quo iam decesserant. ¶ Momenti. sui primordio. ¶ Conferat. quod est hoc ipso quod in codicillis legata asscribit sine eo quod aliquem nominet. ¶ Efficitur. id est vana effecta ostenditur ita vt dico ex predictis. ¶ Instituto. id est institutione. ¶ Confirmarentur. id est confirmati intelligantur: sed cum institutio nulla sit ergo et codicilli non valent, et hoc verum nisi nominatim a substitutis legata essent relicta. ¶ Quisquis mihi. nam et per ista verba intelligitur tantum de institutis primo gradu: vt ff. de vulga. et pupilla. substitu. l. qui liberis. §. hec verba. ¶ Multoque. soluit questionem.

Si palam. ¶ In glos. alias ex testamento. ibi: vel dic. idem et si aliquis fuit mortuus institutus: per. l. eam quam. Iaco. de are.

¶ De legatis. j. Rubrica.

Summarium.

1 Non tanta vis est legatorum quanta fideicommissorum, quamuis lex dicat ea debere exequari.

1 PEr omnia. ¶ Exequata. quãtum † ad ius, id eſt attributa ſunt fideicommiſſ. vt eis videantur ineſſe, ita vt vires legatorum ſint attribute fideicõmiſſis, nec legata ſuperent fideicommiſſa: ita econtra accipitur exequata vt fideicommiſſa non ſuperent legata. inſtituta de lega.§.ſed non vſq;.non autem dicit ꝙ eas vires habeant legata quas habent fideicommiſſa ⁊ ſic non obſt. alique opi. ſed hodie virtus fideicõmiſſ.eſt attributa legatis per Juſtinianum. ¶ Item in glo.imo.ibi:iure veteri.imo illud tempore antiquiſſimo. ¶ Item ibi, vel hoc erat. vel dic quod dicit hic ꝙ legata non ſuperant fideicommiſſ.quod ibi non vetat, ſed dicit ꝙ fideicommiſſa ſuperãt legata, quod nec hoc vetat. ¶ Fideicommiſſis.ſingularibus.

Summarium.

1 ☞ Legata etiam ſi ante aditam hereditatem legatarius decedat, tranſmittuntur.

1 HEc verba. ¶ Cõditionale. ⁊ ideo † etiam ſi ante aditã hereditatem legatarius decedat trãſmittit. ¶ Item in gl. id eſt vt ius legati. nã iſta verba faciunt conditionem.ſ.de vulg.⁊ pup.ſubſti.qui liberis.verum quia iſta conditio inerat ⁊ ſi non eſſet appoſita:vt.C.de fideicommiſ.eam quam.ideo legatum non dicitur conditionale, ſecus in exheredatione: vt.ſ.de libe. ⁊ poſthu.l.iij.§.quemadmodum.

SI quis in fundi. ¶ Auri. qđ nominauit. ¶ Electrũ. qđ legare in mẽte gerebat. ¶ Ab omnibus.collectiue nõ diuiſiue ponit.

Summarium.

1 ☞ Habens eligendi facultatem ſi ſemel eligat, an iterum eligere poſſit: diſtingue vt hic.

1 SErui electione. ¶ † Cum quis habet electionem ⁊ ſemel elegit, et queritur an poſſit iterum eligere, ſic diſtingue: aut tenuit electio primo facta aut non, ſi tenuit nõ poteſt amplius eligere, vt hic ⁊.j.de optio.leg.l.apud aufidium. Si non tenuit, aut ſcienter male elegit aut ignorãter: ſi ſcienter, non poteſt amplius eligere quia fuit in culpa, vt.j.de optio.leg.l.ij.in fine.⁊.l.ſeq.⁊.l.ſi.ſyphum. Sic ergo ſibi imputet qui elegit ſcienter indignũ: ſi ignoranter, tunc aut habet electionem ſuo iure aut alieno, ſi ſuo, aut habent canonici qui eligunt epiſcopum vel poteſtas qui eligit officiales eo ipſo ꝙ eſt poteſtas tunc iterum poteſt eligere, vt.j.de optio.leg.l.ij.⁊.l.cum ita.§.queſitum.⁊.C.quo.⁊ quand.iud.ſi preſes. nam inutiliter factum non impedit vtiliter faciendum, vt.ſ.de iureiur.qui per ſalutem.⁊ de cond.⁊ demõ.l.hec conditio. Si vero alieno iure, vt ſunt illi qui habent breuia in conſilio, vel illi qui poſſunt eligere capitaneos, cuſtodes, ⁊ alios officiales qui ſunt miniſtri communes, tunc iterum non poſſunt eligere: quia ſiue bene ſiue male ⁊c.j.de re iudi.ſi iudex. quomo. ⁊ quã. iudex.l.ſi vt proponis.nam cum data eſt ſibi electio incõtinenti debet eligere, ⁊ ideo iam poſt tempus videtur eligere, vt.j.de le. ij. cum quidam.⁊ iſto caſu ius electionis recidit in commune.arg.j.de leg.ij. ſi quis titio. ⁊ de ali. ⁊ cib.leg.pecunie.§.diuerſa. ¶ Item in gl. vt ⁊.j.l. quia dixi.j.de optio.leg.l.imo.

Cum fundus. ¶ In gloſ.etiam ſi poſt. ar.cõtra.j.eo.l.ſi ex toto. Item ibi: ſuus totus. ſed ſi ratione partis fuiſſet totus ſuus factus contrarium eſſet: vt et.ſ.de actio. empt.iulianus.§.idem celſus. ¶ Deberi conſtat.ſed nunquid qđ hic dicitur locum habet in venditione. Dic hoc inſpic 1 ex quantitate pretij.j.de reb.dub.l.j. pro hoc facit quod not.j.de reg.iur.ſemper in ſtipulationibus.

Summarium.

1 ☞ Si vnus ex pluribus debitoribus qui tenebantur inſolidum partem debiti ſoluerit, an ad reliquum poſſit poſtea conueniri.

SI ex toto fundo leg. §. Si ita ſcriptũ. ¶ Cum plures
1 tenentur † vni inſolidum, ⁊ vnus ſoluit partem, ⁊ querit an ille idem poſſit ad aliam partem conueniri diſtingue ſic: quia aut ſoluit partem dicens ſic, ſoluo pro parte mea ⁊ creditor hoc modo recepit, ⁊ tunc diuiſa eſt obligatio inter omnes, nec poteſt amplius ab iſto petere nec ab alijs niſi pro partibus, vt.ſ.de pact.ſi creditores. aut ſimpliciter dixit, accipe iſtam pecuniam, ⁊ tunc aut erant tales qui gaudebant beneficio diuiſionis de equitate vt fideiuſſores, ⁊ tunc ſi alij ſunt ſoluendo non poterit amplius iſte conueniri: vt.j.de fideiuſ.l.item omnes.§.j. ſi vero nõ habẽt tale beneficium vt ſunt plures correi olim ⁊ etiam hodie ſi renunciauerint beneficio aut.hoc ita. ⁊ tunc poterit ſoluens partem nihilominus conueniri, vt hic.

Si ita legatum. ¶ In gl.cum effectu.ibi.j.de duobus. iſte due leges faciunt ad precedentem.§.non ad iſtum.

Summarium.

1 ☞ Pater extraneo reſtituere grauatus retinet fructus, ſecus ſi filio.
2 Pater tenetur filio prouidere.

CUm filio. ¶ Verſi. Et ideo. Supra locutus eſt quando rogatus eſt reſtituere hereditatem in qua non veniunt fructus: vt.j.ad trebel.in fideicommiſſariã.hic autem loquitur quando rogatur reſtituere qđ ad ſe peruenit, vel quicquid ad ſe peruenit poſt mortem: ⁊ ſic hic veniunt fructus.not.arg.ſ.de vſur.in fideicommiſſi.§.cum polidius. ⁊ dic ꝙ hic verſicu. tractat de compendio fructuum, ⁊ expone literam ſic: ideo quia pater rogari videtur ꝙ ad ſe peruenit etiã fructuũ nomine, ſm alium a gloſ.intellectũ. ¶ Retenturum.ſubaudi, ⁊ non aliter retinebit compendium fructuum niſi quando filius eſt premortuus, ſed filio preuiuente omne compendiũ eſt ei reſtituẽdũ etiam fructuum: quia nõ ⁊c.
1 Sed † ſi extraneo eſſet rogatus reſtituere iſto caſu retineret fructus.j.de le.iij.l.qđ his verbis. quoniã ⁊c. ⁊ ſic iſta
2 ratio refertur ad ſubauditum. ¶ Patris.† qui habet filio prouidere nã omnia noſtra liberis ex voto patris parantur: vt.j.de bo.liber.l.nihil.⁊ vnde liberi ſcripto herede. ¶ Vel de omni modo.non ſolũ vbi pater grauatur filio reſtituere poſt mortem, ſed etiam ſi pure rogetur reſtituere filio, ſecus ſi extraneo rogetur pure reſtituere: quia tunc ſi extraneus moriatur ante reſtitutionem ſibi factã tenetur reſtituere eius heredi: vt no.j.ad trebel.apud.§. vtrum. ¶ Ad fin.gloſ.nunc dicit.⁊ dicit que vtilitas eſt ſcire vtrum extraneo an filio reſtituere debet.

Summarium.

1 ☞ Prohibitũ legari dño ⁊ ſeruo prohibitũ videtur.

SI mihi. §. Regula iuris. ¶ Igitur a cõtrario ſenſu

rio sensu si non potest domino nec seruo, vt hic ⁊. C. de here. insti. neq;. sed contra. ff. de acqui. her. si seruus eius.
1 ⁊. j. tit. ij. si deportati. in prin. Sol. dic † aut prohibetur legari domino, ⁊ tunc etiam eius seruo, vt hic ⁊. C. de aposta. aut prohibetur dñs asscriptũ capere, ⁊ tunc oppo. ll. cõtrarie, vt si liber sit tempore cedẽtis diei possit capere.

In legatis. ¶ Ad fi. gl. apponendo. ff. de repud. iulianus. sed videtur cõtra. j. de condi. ⁊ demon. cum tale. §. fin. ⁊ de adimen. leg. legata. pro hoc. ff. de hered. insti. ex facto. nam non videtur datum quod fuit ademptum. j. eod. si ita.

Summarium.

1 ☞ Dotes sunt pro modo facultatum constituende.

Qui filiabus. ¶ Voluntas. qđ credo contrariũ si filius sit institutus nec ipse testator est ita diues vt cuilibet filiarũ tantum dedisset in dotem.
1 arg. † eius qđ dicitur ꝙ dotes sunt constituende ⁊c. j. de lega. iij. si filie pater. §. j. dic vt. j. eo. filio pater.

Summarium.

1 ☞ Legata a substituto exheredati relicta an valeãt.

Legata. ¶ Inutiliter. Not. in prima parte legis ꝙ qui cõfirmat dat. In secunda ꝙ qui confirmat non dat, sed hoc totum est ex voluntate confirmantis, vt hic ⁊ in auť. de defen. ciui. §. sed interim. ¶ Idem
1 eodem. tu dic casum Rogerij non esse verum, † ⁊ valere legata relicta a substituto exheredati quãdo ille qui fuit substitutus fuit institutus. j. ad trebel. ita tamen. §. a patre. ⁊ ad leg. falcid. in ratione. §. fi. ⁊ ideo dicitur in textu eum non fuisse heredem impuberem, quia non potuisset esse nisi per querelam, sed tunc nihil in testamento asscriptum non valeret: vt de inoffic. test. titia.

Summarium.

1 ☞ Argumentum ab eo quod plerunq; fit aut communiter accedentibus est in iure validum.

Si quis bonorũ. ¶ Ut hodie. no. ar.
1 ab eo † ꝙ plerunq; fit. pro hoc. ff. de leg. non est nouum. de arbitr. item si vnus. §. fi. si cert. peta. certi condictio. §. si nummos. de sponsa. l. iiij. de pactis. iuregentium. §. pactorum. in fin. de pigno. actio. l. si pignore. §. fina. in princi. de suspec. tuto. l. lege. in princip. ¶ Fructibus. satis ab herede vbi pure fuit rogatus restituere, secus in satis a testatore: vt. j. ad leg. falcid. l. in lege falcidia placuit. secus si in diem fuisset legata: vt. j. ad trebel. mulier. §. si heres.

Quod in rerum. ¶ Peperisset. scilicet in fututũ, ⁊ sic respicit futurum tẽpus, ⁊ facit quando dicit instituit posthumum si vxor sua pregnans esset, ꝙ non solum ille videatur institutus qui eo tempore sperabatur, sed etiam qui non esset natus tunc, sed postea dum testator superuixit, nam omnis posthumus potest institui: vt. ff. de libe. ⁊ posthu. l. placet.

Summarium.

1 ☞ Fratres humiliati Mediolanenses non visitantur per archiepiscopum Mediolanensem, sed priuilegio eis indulto visitantur per generalem magistrum.

1 **Si quis.** ¶ Destinaret. Ista litera est in arg. ad questionem † fratrum humiliatorum Mediolanensium, videlicet vt non debeant visitari per archiepiscopum Mediolaneñ. cum eis sit indultum priuilegium vt habeant generalem magistrum qui debeat eos visitare: nam qđ alij destinatũ est, alij ademptũ videtur, vt hic. C. vbi cau. fisc. cum colonis dñicis. ff. de admi. tut. si duo. arg. tñ contra. in eo. ti. quotes. §. fi.

A Filio. ¶ Pure. vt non dicatur sui priuilegio legatum inutile. ¶ Potestate. sic esse in potestate patris filium scriptũ heredem testamenti, scilicet tempore mortis nihil nocere legato dicit: qđ ergo in duobus dicitur temporibus in tertio aditionis negatur, illo enim tempore esse in potestate nocet, ⁊ hoc infert: illud igitur ⁊c.

Potest. ¶ Ad finem glos. qui considerat. ⁊ commu. diuid. l. qui iudicem.

Si creditori. ¶ Ad fi. gl. vt de pecu. sed hoc casu nihil estimarem legatum quantum ad falcidiam.

Talis. ¶ Ad fi. gl. id est nõ pure. ante ver. item. vel dic ꝙ vbi fauor est legatarij habetur pro die, vt hic: vbi non est fauor, nõ habetur vt ibi: ⁊ sic ibi ad fauorem hic ad diminutionẽ vel modificationẽ legatorum fiebat hec adiectio. ¶ Item in gl. etiã que sequuntur. versi. sed contra. vel dic ꝙ ibi fit commemoratio negotij habiti inter viuos, ⁊ ideo non trahitur ad futurum. Hic vero fit commemoratio eius qđ factum est in eodem testamento nam eo tempore cedit legatum postea legatorum quo ⁊ primo relictorum: omnia enim videntur eo tempore relicta isto casu sicut in simili no. C. de testa. tu. l. iij.

Si quis a filio. ¶ In glos. id est sub eadem. ibi: nugatio. in verbo sine vtilitate, id est trufa, sed certe non est nugatio, sed conditionis defectus. ¶ Item in glos. q. d. maxime. nam idem si non vitiat, vt in. l. si tibi serui. §. j. ⁊. l. si fundũ. §. si pater. ⁊ hoc quando repetitio fit ab homine, secus si a lege quia tunc videtur repetita: vt. j. tit. j. sed cũ pater. §. ab instituto. nisi certa ratio fuit relinquẽdi a primo q̃ cessat in scđo. j. e. l3.

Si pluribus. ¶ Vendicet. scilicet separatim: vt j. eod. si duobus. nam si concurrerent ita petendo repellerentur. j. eo. huius. §. fi.

Plane. ¶ Sed quãtitas eadẽ. sed quid si non eadẽ sed diuersa. Respõ. legatarius habet totũ ⁊ vtrãq; nisi ostendatur qđ primam adimere voluit. ar. ff. eo. si ita. de adi. leg. l. iij. §. cum Titio. ⁊ sic debet intelligi. j. eo. cũ certum. cõtra tñ ibi not. ¶ Item ad fi. gl. idẽ si disiunctiue. sed ꝯ. C. de ca. tol. §. si aũt. ⁊. ff. de fun. do. l. dotale. ij. respõ.

Summarium.

1 ☞ Obscura exceptio pro nulla iudicatur.

1 **Titie textores.** ¶ Quin nec. no. † ꝙ obscura exceptio pro nulla habeť: nam qđ ita scribitur ⁊c. vt. j. de ijs qui pro non scrip. l. ij. legatum. eorum qui ⁊ verne ⁊ textores sunt al's legatus.

Summarium.

1 ☞ Mortuo legato generis heres non liberatur, secus in legato speciei.

1 **Si alteri.** ¶ Heres nõ teneť. Sed † videtur ꝙ heres non liberetur propter mortem Stichi, nam heres tenetur in quantitate quia ad estimationem tenetur: vt. ff. eod. l. si pluribus. j. de lega. iij. l. si res mihi. ergo interemptione rei non liberatur

C.si certum peta.incendium.institut.quib.mod.re contrahi.obliga.§.iij.sed dic q licet estimatio solui debeat, tamen ipse seruus est in obligatione: vt C.de actionib.et obligatio.l.is qui.et sic speciei interitu liberatur, vt hic et.j.de verb.oblig.si ex legati.et.s.eod.non amplius.§.j.

Legato. ¶ In gl.idē in ceteris.ibi: puta.vel dic vt not.s.manda.l.fideiussorem. ¶ Item ibi, et tunc heres eligit.id est declarat de quo sensit testator

Apud Iulianum. ¶ Als incipit l.Aphricanus. ¶ Pēsionibus.quas honeste legatarius potuit percipere: vt de peti.here. si petitor.et de rei vendica.l.fructus non modo. ¶ Per eum acquisitum.cum esset in mora quādo erat heredis, als etiam sine mora.j.eod.si tibi homo.§.cum seruus. ¶ Item ad finem glos.ratione fuge.vel dic q addit casum quando fuit legatus fundus et heres fuit in mora, et sic erit.§.et nō loquitur de illa materia,quod patet per versic.sed et idem etc.

Summarium.

1 ☞ Ille qui vendit nomen debet prestare eum esse debitorem et sine exceptione.
2 In testamentis plenior interpretatio est facienda.

Idem Iulianus. ¶ Scribit legauit.sed quis soluet pretium si non est solutum per defunctum: videtur q heres.argu.j.de
1 lega.iij.qui concubinam.§.qui ortos. ¶ Item quia † sic video in venditione nominis: nam ille qui vēdit nomen debet prestare eum esse debitorem et sine exceptione: vt de heredi.vel actio.vendi.si nomen.sed iste venditor habet exceptionem nisi ei pretium offeratur: vt de actione empti.iulianus.§.offerri.ergo videtur q non prestet ei quod debet, licet cedat actionem cum legatarius repel-
2 latur exceptione, et hoc verū cum † in testamentis sit plenior interpretatio facienda: vt de reg.iur.in testamentis.

Heres cogitur. ¶ Actione ex testamēto per legatariū. ¶ Item in glos.imo legatarius.hoc ideo quia predium est tacite obligatum.pro istis.C.quib.cau.pig.taci.contrahi.l.j.sed cum testator legat rem suam alij obligatam heres tenetur eam exigere et prestare: vt.j.eod.si res obligata.ergo et sic tenetur soluere, vt hic.

Summarium.

1 ☞ Casus in quibus re legata non est legata eius estimatio: et quibus legata, et nume.2.

Sed si res aliena. ¶ Non legatarij. ¶ Legatarius.grauatus emere et alij prestare: et subaudi maxime, et dic vt not.j.tit.ij.patronus. ¶ Non habet.quia in eo loco vbi est res prohibetur emere: vt.s.de pigno.l.in quorum. ¶ Ei, puto.militi qui non potest aliquid possidere in loco vbi militat: vt.j.
1 de re milita.l.milites.Et dic † q interdum legatur res et estimatio cadit in legato non res, vt quando legatur militia vel tessera: vt.j.titulo.j.Titio Seio.in principio.et.l.mortuo.§.j.nisi in casu quando legatur seruo militia, quia tunc distinguitur vtrum sciens an ignorans: vt.j.titu.ij.fideicommissum.§.si seruo.sic et estimatio est in legato quando legantur affixa edibus.j.l.proxi.§.si duobus.et.j.tit.ij.nutu.§.fi. ¶ Item in alio.j.eod.si quis in-
2 quilinos. Idem † vbicunq legatarius non potest capere rem sed potest estimationē, vt patet in fratribus predicatoribus qui non possunt habere immobilia habent estimationem: et sic potest intelligi lex ista.et.j.eo.filiusfamilias.§.si quis.secus dicerē isto casu in stipulatione que est stricti iuris: vt.j.de ver.oblig.multum.nec est bonum exemplum gl.que ponit in iudeo, quia ille nec rem nec estimationem potest capere.C.de iude.l.j.j.de re.dub.cum senatus.nec credo tēpore harū legum esse inter iudeos et alios differentiam. Interdum res est in legato sed estimatio soluitur: vt quando pluribus res legatur insolidum.s.l.si pluribus.et.l.titie.§.fina.

Summarium.

1 ☞ Ingrediens monasterium si retineat sibi fundum retentio nihil valet, nec propterea vitiatur ingressus.

Cetera igitur. **§.Item queri.** ¶ Not.propter interpositionem repetenda est questio.pro hoc.s.de vulg.l.fi.§.j.et de mino.verum. ¶ Si duobus, detractionem non va-
1 lere.id est legatū vt detractio fiat.Et no.arg.† q si aliquis dedicat se hoc pacto vt retineat sibi fundum q retentio nihil valet et valeat ingressus, vt hic et.j.de adimen.leg.l.j.et.s.si vsusfruc.pet.l.j.§.ij.arg.q vitietur ingressus.j.de reg.iur.vbi repugnantia.et.s.de vsu et habita.per seruum.et not.extra de condi.appo.c.si.pro hoc.s.de testa.tutel.l.certarum.et.l.sequen.

Summarium.

1 ☞ Si statuto cauetur q noctu inuentus sine lumine condemnetur in certam summam: an inuentus sub porticu domus et apprehensus incurrat penam.
2 An appellatione domus veniat protectū aut porticus.
3 Vendita domo, an affixa et adherentia parieti vt ibi sint perpetuo vendita esse dicantur.

Hoc senatusconsultū. ¶ Non tantum
1 ad edes.Not.† argu.ex hac litera q si aliquis sit inuentus per familiam potestatis sub porticu sine lumine non incidat in penam statuti dicētis q si aliquis inueniatur sine lumine extra domum condemnetur in viginti solid.
2 pro hoc.j.tit.ij.prediis.§.antepenul.et fi. ¶ Idem † facit quando statutum est q si quis fecit insultum ad domum puniatur in cētum, q si fecit insultum in adherentijs puta sub porticu teneatur illa pena: et pro hoc quia aliud est dicere ad domum et aliud in domum, vt patet.j.de iniurijs.lex cornelia.et.l.item apud.§.conuitium.et.s.de offi.proconsul.l.meminisse.et hoc verum est. ¶ Quidam tamē dicunt contra cum domus certo fine limitetur: vt.s.fin.regun.l.iij.in fine.et.j.de vsucap.eum qui.instit.qui.mo.
3 ius patrie potest.solui.§.ij. ¶ Et si qua.ibi not.† argu.q quando vēditur domus, q ea que sunt ibi posita vt perpetuo ibi sint licet nō sint affixa cedant emptori.pro hoc s.de ac.emp.fundi.de pig.debitor.de relig.diui fratres.

Summarium.

1 ☞ Legans ius emphyteoticum quod habet in fundo si postea sit dominus fundi an tenet legatum.

Seruum filij. ¶ Legare.et videtur legare respectu iuris quod habet. ¶ Item in gloss.si autem.ibi: testetur.vel in patrem vel in aliū: nam modo pater non habet iure paterno sed iure cuiusdam extranei, et ideo non valet: quia ratione iuris quod
1 habet videtur legasse. Et facit † q si aliquis habens in fundo ius emphyteoticum legauit mihi illum fundum, et postea effectus sit dominus q nihil habeam, cum modo alio iure suus sit fundus. ¶ Nec obstat.s.eodem.q in rerum.§.j.vbi confirmatur acquisitio ratione pro-

prietatis

pietatis, quia illud ideo quia nihil erat in legato, quia vsumfructum legare non poterat, hic autẽ erat aliquid in legato: sic ꝛ al's sit ista responsio in solu. contrarioꝝ.ſ. q satisda.cog.iulianꝰ.ꝛ iud.sol.si ante.ꝛ facit.C.e.si vxor.

Summarium.

1 Rem sibi legatam ignorans nec repudians, si alteri eandem legat an possit reuocare legatum.
2 Legatũ a die adite hereditatis est in dominio legatarij.

1 **Si quis rem.** ¶Sed nunquid† hoc casu valebit legatũ? Videtur ꝙ sic: non enim videtur legasse ratione iuris quod habebat cum id ignoraret.ſ.de inoffic.testamen.mater decedens. ꝛ ideo vt aliene rei valet legatum.ſ.eod.cum alienam. Tu dic contra vt videatur potius legasse rõne iuris quod habebat vt sic plus sit in veritate ꝙ in opinione: pro hoc institut.eod.§.si quis rem suam. nam ista repudiatio est alienatio quedam, vt.ſ.de rebus eo.magis.§.fundus autem.sed cum ex volũtate alienatur res legata extinguitur legatum, vt.j.de adimen.lega.l.rem
2 relatam.ꝛ sic non valebit. ¶Retro.No.† legatum est in dominio legatarij ab adita hereditate.j.eod. si tibi homo.§.fundus.

Si pocula. ¶Secũdo in glos.sic.j.ibi: sed cõtra.tu dic ꝙ ipse testator fecit, ꝛ ideo hic dicitur si non mutauit voluntatem.

Si aree. ¶In glos.quia eadem.versi.secus.tu dic contra.ſ.eod.si grece.§.fina. Nec obst.§.si domus.quia ibi testator in ea area fecerat nouam domum, vt ibi patet.

Summarium.

1 Legatum relictum in fraudem creditorum non preiudicat.

1 **Si idem.** ¶Data erit.per legatum† autem non fraudantur creditores. facit.j.titu.j.si idem seruus.

Si duos. ¶In glos.obligatione. sed contra.j.de seruitu.lega.l.j.sed illa in seruitute expressa, hec in tacita.

Si a substituto. ¶Facit ꝑ questione quando substitutus emit aliqua ab instituto grauato restituere si decedat sine liberis, vt postea eo sine liberis decedente ꝛ pretium datum veniat in restitutionem. pro hoc facit qđ not.j.de verb.obliga. qui rome.§.fina. ¶Item ad fi.glos.maxime. ꝛ pro hoc.ſ.de act.empt.cu res.ꝛ qđ etiã sciens emit habeat actionem ad pretium facit.C.cõmu.de leg.l.fina.§.penul.

Cum res. ¶In glo.s.cũ viuente. ante versicu. facit. imo non est seruus in obligatione, sed estimatio damni est in obligatione, vt noxe deditio in solutum: sed dic ꝙ ibi erat in obligatione estimatio damni propter dominiũ ꝛ sic alterum ꝑpter alterum cũ perijsset sine dolo ꝛ culpa sua non tenet, sicut in simili.C. de iur.emphyteoti.l.j.sed hic vtrũqꝫ principaliter erat in obligatione, ꝛ ideo non liberatur vnius morte.

Item si. ¶In vltima glos.ibi, de arbi.sicuti. imo.l.si in tres.

Si heredis. ¶In glos.imo furti.vel dic ꝙ ista lr̃a loquitur quando volo agere non tanꝙ de re mea facta per aditionẽ ꝙ possum, sed tanꝙ de re mihi debita.quod etiam possum, vt.j.titulo.j.cum filius.§.varijs.

Si vnus. ¶Ne res in rerũ natura sit.sed ille qui occidit omnino tenebitur.j.de verbo.oblig.si seruum.ꝛ no.factum heredis non nocere coheredi.

Summarium.

1 Si debitor legat creditori debitum an valet legatum: ꝛ quis sit effectus illius legati.
2 Creditor actionem ex contractu quam sui natura contra vnumquemqꝫ heredum pro portione hereditaria debebat intentare: non potest insolidum contra vnum intentare nisi ille alioquin sit grauatus.

Si cui legetur. **§.Si Titio.** ¶Ibi nõ valet in eius creditoris persona cõtéplatione nõ presumpta. ¶Cum legatario. persone ipsius contemplatione presumpta. ¶Item in
1 gl.in vno.circa hoc sic dicas:† quia aut est debitor qui legat creditori, id quod debet, aut est extraneus. Si est debitor qui legat creditori qđ debet aut legat simpliciter, ꝛ istud legatum nullum est nisi aliquã vtilitatem habeat creditor ẜm formam legis.ſ.eodẽ.si creditori.ꝛ.l.seq.ꝛ.j. titu.j.meuius.§.si debitor. Aut legat ab vno ex heredibus, ꝛ tunc est vtile quãtum ad coheredes, vt.ſ.fami. herciscun.l.si filia.§.papinianus.j.e.seruo alieno.§. cum
2 testator.ꝛ cõtingit quoddam mirabile isto casu† ꝙ creditor actione ex contractu quã sui natura contra vnum quẽqꝫ heredem pro portione hereditaria debebat intentare, non potest intendere insolidum cõtra vnum, intentabit insolidum contra illum solum grauatum, vt.j.ti.j. cum ab vno. Aut legat creditori a legatario cui aliquid reliquit, ꝛ tunc aut reliquit contemplatione creditoris, ꝛ tunc creditor agit: aut contemplatione heredis, ꝛ tũc heres agit contra legatarium.j.de libe.lega.l.iij.§.fina. Aut dubitatur cuius contemplatione legauit, ꝛ tunc presumitur qđ cõtemplatione heredis sit relictum ꝛ ipse agit ꝛ non creditor, vt hic: nam ista litera debet intelligi in dubio vt magis contemplatione heredis sit relictum quia magis eius interest, vt hic ꝛ.l.si cui.§.si titio. Aut est extraneus qui reliquit creditori meo quod debeo, et tunc aut reliquit contemplatione creditoris ꝛ ipse agit: aut mea, ꝛ tunc ego ago: aut dubitatur, ꝛ tunc presumitur contemplatione mei debitoris, vt.j.de lega.iij.fideicõmissa.§.interdum.ꝛ in prealleg.l.de liber.leg.

Summarium.

1 Sententia collusoria non nocet tertio.
2 Sententia lata in fauorem alicuius in petitione hereditatis tenetur creditoribus.
3 Sententia lata contra scriptum heredem pro legitimo herede an nocet legatarijs.

Si seruus plurium. **Si hereditatis.** ¶Ad fi.gl.cuius.ſ.manda.si procuratorem.§.finali. Et not.ibi ꝛ hic.§.ꝙ
1 sententia† collusoria non nocet tertio vt hic. pro hoc.j. de litig.l.j.ꝛ de collu.detegen.l.cum non iusto. Item no.
2 ꝙ† ille pro quo pronunciatur in petitione hereditatis tenetur creditori: ꝛ dic circa hunc.§.cum queritur an la
3 ta† sentẽtia contra scriptum heredẽ pro legitimo preiudicet legatarijs refert vtrum lata est per contumaciam vel collusionem scripti heredis, an non. ¶Primo casu non preiudicat siue inofficiosum vel irritum pronunciatur: vt hic ꝛ.ſ.de inofficio.testa.si suspecta. ꝛ.l.qui repudiantis.§.fina.C.de pigno.l.preses.j.de collusi.detegen. cum non iusto.ſ.de euictio. si ideo. ꝛ sic personali scriptum ꝛ reali primum legitimum conuenient, vt not.dicta.l.qui repudiantis. ¶Secundo autem cessauit culpa scripti heredis, ꝛ tunc preiudicat siue inofficiosum pronuncietur, vt de inofficio.testamẽ.papinianus.§.si.ꝛ de

vulga. ⁊ pupil. substi. l. in substitutione. siue irritum. C. de petit. heredi. l. fina. ⁊ de fideicommis. eam quam. ff. de pignor. si superatus. §. si euictus sit. ⁊ j. ad leg. falcid. in ratione. §. j. Idem si falsum. C. de legat. si in fraudem. Nec obst. j. ad trebellia. si patroni. §. fin. quia repetitum fuit a venientibus ab intestato. Nec obst. j. de excep. rei iudi. l. j. quia non contra heredem ibi fuit pronũciatum. Aut si non cessauit, ⁊ tunc non preiudicat quo minus personali conueniri possit, vt hic: quia damnum qđ quis ⁊c. de reg. iu. damnum. quid ergo. que culpa est si iudicem prouocauit contra se, vt. j. de fideiussori. exceptione. vel scienter appellare ab iniuriosa sentẽtia omisit vel defensiones omisit. ff. mand. si procurator. §. si reali. Aut contra victorem non vtetur cum sit tutus per sententiam, arg. ff. de iusti. ⁊ iure. l. penulti. ⁊ dicta. l. si superatus. Si vero pro substituto sit lata aut legatarij nitũtur sententie vt substitutum conueniant ⁊ possunt, vt in. §. si tamẽ. Aut repellere querunt vim sententie cum eorum legata a substituto non debeantur, vt ea. l. licet. ⁊ tunc idem qđ in articulo legitimi dictum est cum eadem sit ratio.

Si quis ante. ¶ Non defenderit. ⁊ ob hoc sit hereditas fisco applicata ⁊ heredi ablata. ¶ Sed si subiecit. Not. quod factum me non procurante mihi prodest: vt hic ⁊. ff. de condic. furti. si seruus. C. de athletis. l. vnica. ff. solu. mat. si ab hostibus. §. j. si quis cautio. l. ij. §. plures. C. de seruis fugiti. quicunqꝫ. ff. quod met. causa. metum. §. sed quod. j. si cui plusꝙ per leg. falcidiã. l. iij. §. si legatarius. ⁊ valet ad multa.

Si numerus. ¶ In glo. No. ex septẽ. versicu. sed contra. j. vel dic ꝙ aliud est in oleo ⁊ aliud in alijs, vt eo. ti. l. ex vsu.

Summarium.

1 ☞ Legans nũmos quos habet in arca si consumpti sunt, non debentur vt numerata pecunia sed vt corpus.

SEd si certos. ¶ Neqꝫ permutationem. No.
1 arg. quando † quis legauit denarios quos habebat in tabula ⁊ postea recipit eos ꝙ nõ debentur si sunt consumpti: secus si non essent ibi vt corpus, quia videtur legare nomen, ⁊ opp. de lega. iij. fideicommissum. §. si rem.

Summarium.

1 ☞ Prepositio cũ, auget orationis significationẽ: ⁊ vide de vi ⁊ natura aliarum prepositionum, vsqꝫ ad nu. 2. ⁊ de natura dictionum coniunctiuarum.
2 Relatiuum quod, est nature restrictiue.

1 **SI cui serui.** ¶ No. † ꝙ prepositio cum, auget orationis significationem vt hic. Item prepositio per, auget verbi significationem. ff. de positu. cui eorum. Item prepositio de, vt. ff. deposi. l. j. Item prepositio ab. ff. de offic. pre. preto. illud. Item prepositio per. j. de ver. sig. vrbana. §. penu. ⁊ de adul. l. ij. Item prepositio in. ff. ⁊ de libe. ⁊ postu. gallus. §. ille casus. Item coniunctio seu. j. de au. ⁊ argen. le. l. si quis. Item coniunctio queqꝫ. j. de lega. iij. ea tamen. Item coniunctio et. ff.
2 de here. insti. l. si ita. Sed relatiuum † qđ, restringit: vt. j. de tri. vino ⁊ oleo leg. cum certus.

Si a filio. ¶ Pure. id est simpliciter. ¶ Pẽdente. secus si iam existente conditione decessisset pupillus. ¶ Item in gloss. hic distingue ibi: si fundus. §. fina.

QUid ergo. ¶ Maiorem. ꝙ ab impubere qui mortuus est purificata conditione legati. ¶ Qđ a substituto. ex eius persona. ¶ Item ad finem glos. vnius. vel dic cum alium, id est cum aliquẽ. ¶ Item in gl. ex primis. ibi: alterutro. ⁊ l. in duplicibꝰ.

Si quis duos. ¶ Utriusqꝫ. vt habeat ⁊ rem ⁊ estimationem, vnum ex persona sua, alium ex persona filij: vel ſm quod tangitur. j. eo. si seruus. §. j.

TUrpia legata.

§. Si Titie. ¶ In glo. vt ⁊. j. et est ratio. sed si hodie relinquatur vidue sub hac conditione nõ remittetur conditio, vt. C. de indi. vidui. tollen. auf. cui relictũ. ¶ Item in glos. sed per casum. ibi: viuo. imo si mortuo: vt ibi patet.

NEmo potest. ¶ In glos. accipe. versic. ⁊ dic. ibi: quod si heres. melius diceret si legatarij, quia hoc exemplum non est in textu. Uel dic ꝙ testator reliquit heredi legatum a quodam legatario. ¶ Item ibi potest dici contra. verum hic si sine dolo mutauit forum.

Summarium.

1 ☞ Stipulatio erronea, nullo iure sortitur effectum.

1 **SI legati.** ¶ Ad finem glos. ab herede. Not. † stipulationẽ nihil operari. sic. C. de pact. pig. Arg. contra j. de dam. infec. fluminum. §. vitium. ⁊ l. si edibus. pro hoc. j. de pecul. si peculium. §. j. quia cautio videtur contra naturam negotij.

SI res obligata. ¶ Specialiter. Alij dicunt etiam generaliter. arg. j. de dote preleg. licet. ¶ Item in glo. ante sententiam. ibi: magis enim. ⁊ ideo artificiose loquitur litera que dicit ꝙ nõ expressit ꝙ lucratur ab herede quãuis eo animo fuerit: nam si expressisset non videtur soluisse pro sua obligatione. ¶ Uel hanc. quo casu imposuisset heredi onus liberãdi, vt in prin. ¶ Uel aliam. eque bonam: quia. ¶ Superfluum. in re, vel rei estimatione.

DOmos. ¶ Extructas. sic intellige ꝙ heres in reficiendo domum impendit forte centum: postea superuixit pluribus annis ita ꝙ edificium nõ potest durare nisi forte quinqꝫ annis, certe estimatᷣ modo quãtum valet id quod isto tempore potest durare, non quãtum expendit heres. ¶ Item in glo. al's. ibi: sol. ibi nihil aliud vult dicere nisi hic impendit in rem suam, ibi in alienam: ⁊ sic facit ad questionẽ not. ff. de rei ven. emptor.

Summarium.

1 ☞ Quandoqꝫ relatiuum ꝙtitatis ponitur pro relatiuo numeri.

SI ita legatum. ¶ Inutile. imo videtur ꝙ debeantur decem etiam si non habet, vt. ff. eo. legato generaliter. Sed dic ꝙ Titio legauerat decem ex his que erant in patrimonio: vnde dicẽdo postea preter, etiam de his que sunt in patrimonio legasse videtur, vt. j. de penu leg. l. nam ꝙ. §. fi. vnde si nulla sint in patrimonio nulli debentur: vt. j. eo. si seruus le-
1 gatus. §. qui quinqꝫ. ¶ Tantos. No. relatiuũ † quantitatis ponitur pro relatiuo numeri.

Illi si volet. ¶ In glos. legatarij. versi. sed videtur. vel dic ꝙ in illis contractibus agitur de mutua obligatione contrahenda: vnde non debet esse in voluntate alterius an sit obligatus, vt de eo qđ certo loco nõ vtiqꝫ. ⁊ de actio. ⁊ obliga. sub hac. at hic contrarium est.

Si post mortem.

SJ post mortem. §. Si pure. ¶ Ad finem glos. libertas. de statulibe. stichum do lego.

SEruo legato. ¶ In glos. id est res. ibi: & per eam. si heres tenetur restituere legatario, vt j. eo. si tibi homo. §. cũ seruus. & in. l. hic alleg.

SJ domus. ¶ In glos. quoniam. & facit. s. de iure dot. cũ post. §. gener. ¶ Item ibi: vel generibus. que habent certos fines a natura.

Summarium.

1 Re legata an pro euictione heres cauere debet.

1 **De euictione.** ¶ In glossa, nec enim. imo † videtur quod etiam si res sit prestita sine cautione quod possit agi ex testamento quia non sit plene tradita, vt. j. de verbo. oblig. iulianus. §. j. ¶ Item in glos. & nihilominus. ibi: ex qualitate. quasi non soluerit. Item ibi. §. sed si. & s. eo. si res. Item ibi, cause nulle. vt quia emit rem a minore credens valere emptionem legauit illam rem: vel melius posset dici quod illa lex cum alienam. loquitur quando testator ignorat, lex si Sticho. loquitur quando errat.

In pecunia. ¶ In gloss. qd indulgetur. ibi: in fraudẽ. §. fiscalibus.

Summarium.

1 Emphyteota potest ius quod habet in re legare & donare saluo iure fictus & pignori obligare: sed vendere non potest nisi domino denunciet, vsqz ad nume. 2.
2 Duo insolidum possunt diuersum habere dominium.

1 **Si fundus.** ¶ No. † quod emphyteota potest ius quod habet in re legare: vt hic & de verb. signifi. in conuentionibus. Item potest donare saluo iure fictus, vt. C. de fund. patrimo. & censua. l. j. Item pignori obligare, vt de pigno. actio. tutor. §. etiam. de pignori. l. vectigali. institut. loca. §. adeo. non autem vendere nisi domino denunciet, vt. C. de iure emphy. l. fina. nam cum illa lex fecerit de pretio mentionem patet quod loquitur tantum in venditione, vt. C. de
2 predijs curia. l. fin. Item no. † quod duo insolidum possunt diuersum habere dominium sed non idem, vt de castrẽ. peculio. hereditate.

Summarium.

1 Exceptio rei que non est nihil operatur: quare vendens aut legans fundum excepto iure coloni cum nõ sit colonus nihil habebit pretextu illius exceptionis.

1 **S**J qs legauerit. ¶ Nota vbi † qs excipit ius quod non habet nihil valet exceptio. Et facit ad questionem: aliquis vẽdidit mihi fundum saluo iure coloni partiarij, sed nullus erat colonus, modo peto fundũ, ille vult habere partem sicut si esset colonus, nunquid debet habere? Certe non, nam cum nullus esset colonus nulla fuit exceptio, vt hic. & pro hoc. s. de cõtrahen. empt. pacta. §. finali. & hoc ideo quia istud pactum non fuit inductum causa noui iuris consequendi, sed factum ad conseruationem iuris qd erat: et ideo cum nullum sit ius quod possit seruari nihil valet pactum, vt. s. de vsufru. l. sub conditione. & cõmu. predio. si in venditione. & sic intelligitur de euict. si minor. §. fina. & l. fundus cuius. & de actio. empt. fundi mihi. pro hoc in eod. titul. si mercedem.

SJ heres. ¶ Mihi. ¶ Ad fi. glos. imo vel dic vt not. in predicta. l. si certum petatur.

Summarium.

1 Euidens probatur defuncti voluntas cum ex cõiecturis aut argumentis apparet.

LJcet Imperator. ¶ Ex multis. Not. multa dici tria, vt. j. patet. Item no.
1 quod † euidens dicitur voluntas que apparet ex coniecturis aliquibus vel argumentis.

Summarium.

1 Uerbum presentis temporis relatiuo iunctum an et quando facit conditionem.

SJ sic legatum. §. Si mihi. ¶ Nam & si. bene dixi quod non adiecta quantitate non valet: nam & al's video quod legatum non valet sine adiectione quantitatis, quod valeret si quãtitas fuisset adiecta, vnde sequitur, nam & si &c. ¶ Mihi
1 Titius debet. No. † quod verbum presentis temporis iunctum relatiuo facit hic conditionem: quod al's non facit sed demonstrationem, vt. s. eo. stichum qui meus.

Summarium.

1 Electio competens alicui ratione contractus an transit in quẽlibet successorem.
2 In obligatione alternatiua si legatur qd debetur, quis sit effectus illius legati.

Si quis ita stipulatus.

1 ¶ No. † quod electio que competit alicui ratione contractus transit in quẽlibet successorem etiam singularem, vt hic. j. de verb. obliga. si stipulatus fuerim. & l. fina. §. j. Sed pone quod quedã villa promisit Titio purgare quendam riuum ad arbitrium ipsius Titij qui mihi riuum vendidit: quero an teneatur meo arbitrio purgare? Uidetur quod non. s. loca. si merces. in princip. & de ver. oblig. l. si quis arbitratu. C. de contrahen. emp. l. fina. Econtra videtur argumẽ. huius. §. & C. cõmu. de leg. l. fin. & s. de procura. si is qui stichum. & pro hoc. j. de verb. obliga. si stipulatus fim. Nec ob. quod iste leges loquunt in vniuersali successore: quia idem est in singulari, ar. s. de iureiurã. etiam si in rem. de damno infec. l. fluminum. §. adijcitur. Item non ob. ll. primo allegate, quia loquuntur quãdo quis est electus vt minister: sed hoc factũ est obtentu rei. Et idem quando quis promisit resarcire damna arbitrio meo, & ego alij cessi iura. Alij dicunt hoc esse concedendum ex personis & ex causis. pro hoc. j. de act. & obliga. l. fina. ¶ Compellat. No. quod ago vt agas, sic. s. de act. & obliga. l. fina. loca. & conduc. cum in plures. §. mense. &
2 ad leg. rhod. de iac. l. ij. Et dic † stipulatus duo alternatiue interdum legat qd sibi debetur: interdum species stipulatione cõprehensas. ¶ Primo casu cedetur actio & si erat electio stipulantis erit legatarij vnius vel plurium: vt in prin. huius. §. nisi testator insolidum cuiqz legauerit qd sibi debetur, vt. j. titu. j. qui duos. & j. eo. non quecunqz. §. qui caium. Sed vbi omnibus simul legat & discordant in eligendo obtinebit. C. cõmu. de leg. l. si. §. j. Nam ibi dicitur quod sorte dirimetur. Si vero erat electio promissoris dabit qd volet: vt cum in alternatiuis &c. de iure dot. l. plerũqz. & s. de eo qd certo loco. l. ij. ¶ Secun-

do casu aut legauit ambas aut vnam, si ambas, aut sine discretione vni vel pluribus legauit, puta Stichum aut Pamphilum quos stipulatus sum lego Titio: vel ita Titio et Sempronio, et idem qd actio cedetur, argu. s. eod. apud iulianum. §. idem iulianus. Aut discretiue vnam Titio et alteram Seio, et tunc aut testator habet electionem, et opp. l. q si quis. que est sequens vt incedat actus ad speciem legatam sibi, alteri estimationem: aut promissor, et tunc heres agit et quod exegerit dabit ei in cuius legato erat, et altero nihil, vt. j. titu. j. l. si titius. al's vt heredibus. §. j. Si vnum tantum legauit aut electio erat stipulatoris et cedetur actio ad eam petendam, vt l. quod si quis. Aut promissoris et tunc heres ageret, et si eam consequetur prestabit, al's non: vt. s. §. presenti.

Summarium.

1 Fideicommissum quid est.

1 **Fideicõmissum.** ¶ No. † si deicõmissum proprie est qd a legatario relinquitur: et dic circa hoc quando fideicommissum relinquitur a legatario, quia aut legatarius legatum agnouit et percepit, et tunc ipse tenetur fideicõmissum prestare, vt hic. j. titulo. j. imperator. §. j. Aut agnouit sed non percepit, et tunc ipse tenetur fideicommissario cedere actionẽ ad ipsam rem: si illa sit per fideicommissum relicta, vt. j. titu. j. imperator. et de leg. iij. si legatarius. Aut nec agnouit nec percepit, et tunc ipse non tenetur sed remanet penes heredem cum onere fideicommissi. j. de vsufruc. leg. si ab eo.

Si quis testamento. §. Apud Julianum. ¶ Meuium. secus si in legatis secundo relictis dixisset se propterea nole legatum primi diminuere: nam tunc isti nihil haberẽt. s. eo. si ita legatum. et facit ad id quod not. C. ad leg. fal. l. j. vt de singulis detrahatur.

Summarium.

1 Legatum seruo cõmuni factum operat' vt seruus ille duorum personam gerat altero dominorum repudiante.

Si fundum. §. Si seruo. ¶ Cõmunis. subaudi est quasi, id est sic sunt duorum dominiorum quorum singulis legata sit pars rei. Et not. † q ratione plurium personarum
1 que in seruo communi representantur vnum legatũ pro duobus accipitur. sic de stipul. ser. seruus communis.

Si libertus. ¶ In glo. a patrono. in fi. Item cõtra. j. eo. si tibi homo. §. j. vbi vnus heres grauatus totum debet prestare. Sed potest dici q hic fuerint grauati nominibus appellatiuis, ibi proprijs: vel hic habet respectum tantum ad realem actionem, sed agẽdo personali poterit consequi vt ille heres grauatus redimat et totum prestet vt ibi. ¶ Item ad finem glos. quia non. j. ad leg. falci. quod de bonis. §. fi. C. arbi. tu. l. j. ¶ Deducetur. simi. s. e. apud. §. j.

Summarium.

1 Legatum pure postea repetitum sub conditione quid operatur.

Si paterfamilias. ¶ Ad finem glo. hoc ideo. vel dic q hic dicit' obtinere vbi quod a filio legauit sub conditione legat a substituto vbi intelligitur conditio si a filio deberi non ceperit: que conditio non potest intelligi vbi ab eodem eidem legat testator pure et sub condi-
1 tione nõ potest intelligi. Sic ergo † refert vtrũ ab eodem pure leget testator et conditionaliter eidem, et tunc aut per modum repetitionis: vt qd Titio legaui id heres meus si nauis ex asia venerit dato, et tunc sub conditione debetur. Aut per modum legati: vt ecce fundum Titio do lego eundem si nauis ex asia venerit ei lego, et tunc aut ex interuallo sic sub conditione legauit et debetur ex secundo legato conditionali nõ primo, aut incontinenti et tũc est in electione legatarij vtrum ex puro vel conditionali consequatur legatum, vt. l. contra. non ad ea. Aut legat ab instituto pure a substituto sub conditione, quo casu inest conditio si ab instituto deberi nõ cepit: et ideo si cepit ante deberi a substituto ex sua persona non debetur, al's secus vt hic. ¶ Item in glos. ab instituto. ibi debetur nisi repudiasset. ¶ Item ad finem glos. vel statim. et et tunc estimatio ei soluetur. s. instituto qui adiuit.

Non quocunq. ¶ In glos. vel statim. et tũc estimatio ei soluetur dubij euẽtus sicut al's fit. s. famil'. herciscun. sed et eius rei.

Fundus. ¶ Debebo. et cõsequar pretium qd dedi pro illa parte.

Julianus. ¶ In glos. et plus. ibi: vtrumq. al's verũ. et l. hic alleg. si quod ex Pãphila debet signari in sequẽ. gl. sed si habes vtriusq estimationem etc. tunc refertur ad casum huius. §. et superioris. Marcellus. al's non posset glos. sustineri.

Qui Caium. ¶ Alteri actiones. Nota argu. q qui cessit iura vni non possit cedere alij: et si cedat non valeat. pro hoc. j. de liber. vel si damnatus. et. j. titu. j. qui duos.

Huiusmodi. ¶ In princi. glos. qd Titio. q istud ideo est et contingit extra naturam conditionis adiecte quã prius debet implere, q aliqd consequatur, vt. C. de his que sub modo. l. fi. et. j. de cõditio. qui heredi. §. fina. leges enim ille non faciunt ad hoc sed contra. j. ad legẽ falcid. si fundus. cum casu se heredi daturum Meuio. ¶ Item ante versicu. non videtur. ne intercidat voluntas. ¶ Item in versi. item not. sed licet non valeat. et hoc non debet curare: nam debet implere conditionẽ, sed quia testator noluit, argumẽ. j. de condi. et demon. meuius.

Qui seruum. ¶ In glos. alio. ibi: dic qd non dicit. fm hunc casum iste versi. erit exemplum qualiter actiones cumulentur.

Summarium.

1 Dos an computatur in legato relicto a patre filie.

Cum pater. ¶ Ad finẽ glos. qd semper. sed si non concurrent quantitates tunc secus. pro hoc. j. de colla. do. si pater. et. s. eo.
1 l. plane. §. sed si non corpus. et dic † q interdum pater primo legat, et postea dotem dat filie, et tunc oppo. j. de lega. ij. lucius. et. C. eo. l. filie legatorum. ¶ Interdum primo dat dotem, et postea legat, et tunc aut dotem, hoc sic modo: dotem filie mee. et isto casu hoc legatum operatur vt filia dotem habeat precipuam, q si hec verba non dixisset deberet conferre fratribus, vt. C. de collat. aut. ex testamento. Aut legat corpus qd dedit in dotem et tunc debetur ei estimatio: nam ipse legauit rem alienam. insti tu. de lega. §. non solum. et est expressum. j. ti. j. cum pater. §. pater. Aut legat aliam rem vel quantitatem, et tunc illud habebit et nihilominus dotem: aut dotem promissam, et tunc aut genero et non valet, sicut quando debitor legat creditori, vt. s. de iure dot. cum pater. Aut filio et tunc si vir et filia tantum et ipsa consequitur si cauet heredi de indemnitate, vt. s. de iure dotiũ. cum pater. j.
de condi.

de conditio. z demonstratione.l.titio.

Summarium.

1 Creditor tenetur debitori ad duo post solutionem debiti: instrumẽtum solutionis facere, z reddere instrumentum obligationis.
2 Creditor tenetur soluere notario instrumentum crediti.

1 **Si ita legatum.** ¶Cui.No.† argu. ꝙ creditor teneat ad duo debitori soluenti, scilicet facere instrumentum de solutione. ad quod.C.de solu.pecunie.reddere instrumentum debiti. ad quod.C.de condictio.ex lege.l.disso2 lute.z ad exhibend.l.finali. Sed † quis contrahentium soluere tenetur instrumentum debiti an creditor vel debitor. Et dic ꝙ creditor, arg.C.de vsur.l.eos.quasi ad finem. ¶ Interciderint.sine culpa creditoris, al's cõtra.j.eo.l.ab omnibus.§.j.

Stichum aut Pãphilũ. ¶ Se velle dare.qd si dixit absente legatario corã testib'. Respõ.idem quia cũ ipse possit eligere presente z inuito legatario poterit eo absente.j.de regu.iur.l.qui potest.z de fidecõmissa.liber.l.ergo.§.j.z quia ista litera nõ distinguit vtrum presente vel absente mortuo sine dolo z culpa.¶ Item in glos.imo.in versic.dic ergo.hoc intellige in corpore hereditario iure heredis: quia non cessat ratio illius legis apud affines. z.j.ti.j.vnum.§.si rem.

Summarium.

1 Decime que percipiuntur pro alimẽtis animaliũ, translatis animalibus in alium locum decime debẽtur.

1 **Legatum est.** ¶ Editus fuisset. No. argumẽ.pro† plebibus que debent habere decimas ibi nascentium: nam si bestie aliquo casu in aliam plebem sint translate forte propter guerram, vt ibi sint tute vel ad tempus z ibi ediderunt, nihilominus illa plebs in qua esse debebant debebit habere, vt hic. z pro hoc.s.de seruis exportã.titius. ad hoc etiam facit.l.in predijs.§.fina.s.quib.cau.pign.tac.contrahi.l.debitor.z in cõcor.ibi positis.s.de pig. Nam res que est extracta vt iterum reponatur dicitur esse editum, vt.j.de verbor obliga.inter stipulantem.§.sacram.z de act.emp.fundi.§.fin.z.l.sequen.de cap. z postlimi.reuer. l.nihil.z de fundo instruc.l.quesitum.§.idem respondit. ¶ Domo.per fidecommissum.

Summarium.

1 Iudex potest arbitros discordes in concordiam adducere vt intra certum tempus concordem ferant sententiam.

1 **Si is cui.** ¶ No.† arg.ꝙ iudex possit cogere arbitros qui non concordant vt intra certum tempus concorditer ferant sententiam. pro hoc institu.de satisda.tut.z cura.§.penul.

Summarium.

1 Heres grauatus prestare corpus, si a legatario cõtrouersiam patiatur an cogere possit coheredes ad partes suas prestandas.

Si tibi homo. §. Si testamento.

1 ¶ Testator† grauauit vnum ex heredibus prestare corpus hereditatis alicui: nunquid posset cogere coheredes vt sibi prestarent partes suas tanꝗ ex fideicõmisso tacito, vt sic prestaretur legatario totum? Videtur ꝙ sic.j.de lega.iij.post emancipationem.j.eodẽ.l.si seruus. a ¶ Quod videt esse contra.ea ꝗ hic not.Dy.
a §.j.z.j.titu.j.cum pater.in princi.z hac.l.§.fina.[a] Sed tu dic cõtra. imo necesse habebit redimere a coheredibus, vt.j.de fidecommis.cum quasi.§.si plures.C.de fideicõmis.lib.si te etiam sic.z sic debet intelligi ad legẽ fal.licet. Nec obst.ll.alleg.in contra. quia illud ideo ibi contingit in recompensationem honoris infuncti vni.z pro hoc facit.j.ea.l.§.penul. ¶ Item in glos.quia nullum.ibi:item contra.illa concordat, quia vbi precedit signum vniuersale z sequitur negatio: tota oratio reddetur negatiua, vt de offic.proconsul.z lega. nec quicꝗ.§.vbi. z de auto. tuto.l.obligari.de admini.tut. si plures. z de legi.tut.legitimos.§.an ergo. Argu.contra.si quis caut.si seruus. §.j.ibi enim dicit ab heredibus omnibus dominium nõ querere.i.a nullis querere.

Filio pater. ¶ In glos.quia nõ denegat.ibi eo viuo: imo desistit z impletur eo decedente.j.eodẽ.ab omnibus.§.penul. ¶ Non enim. Respon. allegationi quam faciebant tenentes sententiam reprobatam, z coniunge z legem nam.

Sed si. ¶ Intellexisse.vt patet in.l. quid ergo.§.j.

Summarium.

1 Pater presumitur potius filijs prouidere ꝗ eos onerare.

Quid ergo. ¶ Absimilis. voluntas voluntati prioris casus.q.d.videtur filio voluisse prouidere vt sic possit habere legatum repudiata heredi-
1 tate non grauamen inducere: nam † pater presumitur potius filio prouidere ꝗ eũ onerare, vt hic z.j.de annu. lega.l.quintus.§.penulti.

Quesitum. ¶ Vel etiam seruo. vt legatum non dicatur inutile sui principio. ¶ Item in gloss.imo. versicu. vel dic sm quosdam ideo ꝙ legato seruo vtiliter legatur, vt.s.eo.l.seruo legato.

Presente. ¶ Ad fin.glos.z vtriusqz.z.j.qñ dies.leg.ce.l.si dies.§.fina.

Si mihi seruus. ¶ Aut seruus legatus querit ante mortem testatoris. z opp.hic.§.aut post mortẽ ante aditam hereditatem, z tunc opp.j.titu.j.cum seruus. Aut post aditam, z tunc oppo.s.eod.si tibi homo.§.cum seruus.z hoc in proprio testatoris, in alieno opp.j.§.proxi.

Summarium.

1 An z quando fructus rei legate sunt legatarij z a quo tempore cedant.

1 **Cum homo.** ¶ Causa.id est vtilitas. Dic aut † fundus legatus fuit hereditarius z tunc fructus sunt legatarij post acquisitum ei ex causa legati dominium, licet nulla mora precesserit.s.de vsuris.herennius.non ille qui est obligatus ad prestandum eos bona fide consumpsit.s.de acquirẽ. rerũ domi.quesitum. Aut heredis vel extranei, z tunc debentur legatario a tempore more inducte siue per cõtestationem vt hic, siue alio modo, vt.s.eod.apud.sicut dictur in vsuris.j.de legat.ij.si quis seruo. Illud autem constat ꝙ fructus percepti ante aditam hereditatem licet post mortem legatario non restituantur, vt.C.de vsur.z fructib.lega.l.fina.nisi heres in fraudẽ distulerit adire.s.de vsufru.si vsusfructus legatus.

Summarium.

1 Si euictus est fundus et agatur ad duplam, si authoꝛ vult prestare fundum liberatur.

SI fundū per fideic. ¶ In gloſ. no. et eſt argu. ex his. ll. ꝙ ſi † 1 euictus eſt fundus tibi et agis ad duplam, ſi authoꝛ vult preſtare fundum liberetur. Uidetur tamen contra. vt not. ꝭ. de except. dol. fideiuſſoꝛ.

Summarium.

1 Si per legatarium non ſteterit quo minus faciat, nihilominus valet legatum niſi contraria mens appareat teſtatoꝛis.

1 **S**I Titio. ¶ Nota † ꝙ vbi per me non ſtat quo minus faciam, nihilominus relictum conſequoꝛ niſi teſtatoꝛ non aliis voluit me habere ꝙ ſi fecerim. ꝭ. eo. ii quos. de condi. et demonſt. ſi quis eum.

PLane. ¶ Non erit. imo videtur ꝙ bene poſſit fideicōmitti eius, vt. ꝭ. e. quidam. §. fina. et ꝭ. de ſtatulibe. ſtatuliberum. C. de condic. inſer. cum quidam. cum ſimi. Sed dic ꝙ hic erat pure libertas data: vnde cum libertas ſit res ineſtimabilis, vt inſtituta, quibus ex cauſis. §. cum vero. ita poſſet grauari in vna ciuitate ſicut in decem libras, et ſic ratione impoſſibilitatis non valebit, ſed in legibus contrariis fuit data libertas ſub conditione non pure.

QUidam. ¶ In gloſſ. ſic. ꝭ. ſecus ſi intellexiſſet legare nomen, vt. ſ. eo. ſi ſic. §. i. et ſic intelligitur. ꝭ. tit. i. lucius. §. ciuibus.

Quoties. ¶ Ad fiſcum. quia heres adiuit anteꝙ eſſet vltus necem defuncti, vt. ſ. eo. ſi ſeruus. §. ſi ante.

Si tibi ſeruus. ¶ In gloſſa anteꝙ. vel dic clarius ꝙ illa quātitas erat in obligatione propter ſeruum legatum, et ſic alter propter alterum: vnde illo perempto propter qđ erat in obligatione liberat. ſic aliis. C. de iure emphy. l. i. inſtitu. de contrahen. emp. §. ii.

Summarium.

1 Executoꝛ an ante debeat pecuniam petere ꝙ conditio legati extiterit.

1 **Si ſcriptus.** ¶ Percipere. ſed videtur † ꝙ iſte non habeat actionē ad petendam pecuniam iſtam, vt. ꝭ. ad trebel. lucius. §. i. Sed dic ꝙ ibi non erat ad pias cauſas, hic ſic. C. de epiſco. et cleri. l. nulli. vel dic, refert vtrum dixit teſtatoꝛ volo ꝙ pecunia de qua ſoluenda ſunt legata ſit in depoſito penes talem vt ſoluat legata, et tunc ille nō habet actionem, vt ibi: quia natura depoſiti non eſt transferre dominium. ¶ Item illa loquitur in fideicommiſſo vniuerſali in quo teſtatoꝛ fuit ſibi contrarius. An dixit volo talem percipere pecuniam et ſoluere legata, et tunc videtur eum velle habere iure dominii tanꝙ legatarius, et ideo habebit actionem, vt hic et ꝭ. eod. ſi a pluribus. et l. ſi ſeruus. §. cum quid. et vt illo tempoꝛe quo extitit fideicommiſſum preſtetur ſi tamen deficiant legata non remanebit commodum penes iſtum ſi fuit miniſter electus, aliis ſecus vt. ꝭ. titu. i. ſi quis titio. Et not. ex hoc. §. et concoꝛd. ꝙ heres in diſtrahendis legatis et ſoluendis poteſt preuenire commiſſario in ſoluendo. pro hoc. ꝭ. de bonis lib. ſi libertus ſub conditione. §. i.

SI mihi Stichus. ¶ In gl. non deducto. ibi: ſed contra. dic ꝙ illud oppo. quando illud quod deductum eſt in legato deducitur in fideicommiſſo, hic quando alternatiue illud et aliud. Si vero aliud tantum deducitur in fideicommiſſo, tunc opp. de annu. leg. liberto. §. i. et ꝭ. titulo. i. l. cum pater. §. i. quia aut relictum equiualet fideicommiſſo, et tunc totum, aut non et tunc defalcatū preſtatur.

SEruus. ¶ Ad finem gloſ. facit. ſ. ſed illa loquitur in re que nunꝙ fuit noſtra, hec in re que aliquādo fuit noſtra.

Summarium.

1 Generi per ſpeciem derogatur.

1 **S**I domino. ¶ Pertinere. irreuocabiliter. ¶ In gloſ. de rigoꝛe. Tu dic differentiam † eſſe vtrum legetur vni genus ſiue vniuerſitas, et alii ſpecies: vt qꝛ dicit lego Titio omnes ſeruos meos et Sempronio lego Stichū, et tunc oppo. ll. contrarie vt generi derogetur per ſpeciem: an legem vni ſpeciem vt Stichū et alii optionem ſeruoꝛum, et obtinet litera iſta vt ille cui legata eſt optio poſſit eligere ſeruum alii legatum ſpecialiter vt ſi concurrant in illo ſeruo. et pro hoc. ꝭ. de opt. lega. l. ſi heres. et eſt ratio quia legatum optionis ſingulos ſeruos reſpicit ſingulariter: nā ſinguli videntur relicti ſingulariter ſi eligātur, vt inſtitu. de legatis. §. optionis. et ꝭ. qui et a quib. ma. li. non ſi. l. iii. illud tamen notandum eſt ꝙ legato optionis excipiuntur ſerui quibus legata eſt libertas, quia in dubio preualet legatum libertatis. ꝭ. de optio. leg. cum ita. §. i. et facit ad id quod not. extra de preben. c. quia cunctis.

SI minoꝛ. ¶ In gloſ. nam nō. imo habet neceſſe ire ad iudicem, vt. C. de teſta. mili. ſi rufinus. ¶ Item ad fi. gloſ. ideo non valet. propter Catonianam.

Summarium.

1 Quis ſit effectus legati tacite relicti et cautionis interpoſite pro eo preſtando capaci vel non capaci.

1 **I**N tacitis. Id eſt in his que tacite et ſecrete relinqui cōſueuerunt vt non capacibus. Et dic † cū quis grauatur reſtituere aut interceſſit domeſtica cautio aut non: ſi interceſſit de preſtando legato, vel fideicommiſſo alteri aut obligauit ſe de reſtituendo capaci aut non capaci, ſi capaci non peccat, ergo non punitur, vt. C. de lati. liber. l. i. Si non capaci aut fideicommiſſum deducitur in cautionem et nō apparet per teſtamentum vt quia nihil continetur in teſtamento: vel obſcure quia dixit fac quod ſcis, et tūc ſit fraus et punitur vt hic. Aut continetur in teſtamento ita ꝙ apparet quid et cui vult dari, et tunc non ſit fraus nec punitur: vt. ꝭ. de iur. fiſc. nō intelligitur. §. ſi quis palam. Si vero non interceſſit cautio ſe vera, tunc ſiue iniungatur expreſſe de reſtituendo non capaci non patitur penam, vt predicta. l. non intelligitur. in prin. ſiue tacite, nec tunc punitur, vt hic et dicta l. non intelligitur. §. tacite autem. et ſic patet ꝙ tunc demum peccat quando in ſecreta cautione ſe obligat de reſtituendo non capaci.

Summarium.

1 Quando vniuerſitati damnum eſt, et ſtatutum ſit damnum ab omnibus de vniuerſitate debere reſarciri: ſi qui priuilegio exemptionis gaudeant vtrum ceteri inſolidum teneantur pro eſtimatione damni contribuere.

Ab omnibus.

1 AB omnibus. ¶ Arg. quando † instant contra ꝙ damna data in villis debeant restitui p plebanatũ, ꝙ si vna villa sit exempta per priuilegium nihilominus alie teneantur insolidũ. ¶ Si Titio, quisquis. id est omnes, vt. s. de here. insti. hoc articulo. ¶ Item in glos. scilicet de decem. ibi: si in specie non hereditaria.

SI a pluribus. ¶ Ad finem gloss. sic ergo. melius facit. s. eo. si tibi homo. §. j. ¶ Heredibus. pro hereditaria portione singulos conueniendo.

SI seruus. ¶ Debet reddi. vbi reperiretur, non autẽ reduci ad locum petitionis: quoniam ⁊c.

Huiusmodi. ¶ Or constet. hic casus habetur. j. de re. dub. quoties. ¶ Item ad fi. glos. vt ⁊. s. nam dubitatio hic erat solum propter incertitudinem sed hoc non vitiat: quia incerto de certis bene potest legari sub certo fine, vt. j. de re iud. quidam rem. Arg. contra. j. de iureiur. pretor. ¶ Idq; ꝙ talis incertitudo non vitiet.

Stichum. ¶ Utile. post consecutionem rei ex stipulatione. ¶ Duabus causis. lucratiuis per legatum sequẽs stipulationem ex causa lucratiua facta deberi ceperat. ¶ Inutile. post constitutionem rei ex stipulatione.

Si ita scriptum. ¶ Nam ⁊ cum testator. intẽdit sm participare legatum primi. ¶ Item in glos. contra. j. titu. ij. ibi: verbum hoc tollit. sed in. l. de dote prelega. non est pronomen hic: ideo dic aut legat testator sine adiectione pronominis hic, tũc aut ex repetitione rei primo legate preiudicatur tantum heredi, ⁊ tunc includetur in secundo etiam si non sit adiectum pronomen hic, vt ibi. Si vero preiudicatur alij vt legatario ⁊ tunc non intelligitur fieri repetitio, vt hic. Aut legat secundo cum adiectione huius pronominis hic, ⁊ tũc fiet inclusio primi in secundo, ⁊ sic per hoc preiudicetur legatario, vt. j. de lega. iij. si sic. cum similibus. ¶ Item ad fi. glos. participat. vel hoc intelligitur ꝙ nulla ante legauerat ⁊ nihil erit contra.

Summarium.

1 ☞ Impetrãs rescriptum eo omisso ꝙ si dictum fuisset nihilominus concessum fuisset non vitiatur.

Si seruus. ¶ Iussus. directo, nam cum obiect. que posset fieri de lega.
1 titu. j. si idem. Et no. argu. † ꝙ si quis impetrauit rescriptum eo tacito ꝙ si fuisset expressum nihilominus concessum fuisset non vitiatur rescriptum.

Summarium.

1 ☞ Maritus legans vxori frumentũ quod habet mortis tẽpore in horreo: si superuiuat an illud quod postea mortis tempore habet in horreo vxori debeatur.

Qui quinq;. ¶ Mortis tempore. sed videtur spectari tempus mortis ⁊ non testamẽti, vt hic. ⁊ pro hoc qd verbũ presentis temporis trahitur ad futurum. s. eod. talis. ad fi. Et est
1 arg. quando † maritus dixit lego vxori mee frumẽtum qd habeo in granarium, ⁊ postea superuixit, ⁊ illud consumpsit: deinde postea tempore mortis sit in granario frumentum ꝙ mulier debebat habere illud.

Qui margaritam. ¶ Subaudi, in. l. et quia. ¶ Item ad finem glos. id est creditorẽ. id est si agnoscat legatum liberationis.

Summarium.

1 ☞ Facultas soluendi aliud pro alio an transit ad singularem successorem.
2 Legatum alternatiue relictum: vt aut equum aut centum heres prestet ad quem spectat electio.

SI quando.
1 §. Heres. ¶ Fundum. principaliter: † aut si non daret fundum daret centum, ⁊ sic alterum. i. centum propter alterũ. i. propter fundũ est deductum in fideicõmisso vt possit solui: ⁊ sic fundus est in legato ⁊ pecunia in solutum. ⁊ facit. j. de dote preleg. cũ scriptũ. ⁊ de ope. lib. si ita
2 stipulatus. in fi. electio ei † heredi conuento ad fundum: si mora, id est contumacia in dando fundum cum poterat non precessit: nam deinde per contumaciam cessantem ⁊ morã dandi fundi cum posset transfunditur legatum fundi sine dolo non potest deprehendi ⁊ alienã rem dare non possit domino volente, ⁊ sic est condemnandus in estimatione. s. eo. si domus. §. qui confitetur. que estimatio hic erit centum vt facta a testatore. Si vero possit redimere per interpellationem fit mora ⁊ transfusio primi legati in secundum in centum, ⁊ tunc ad centum est conueniendus ⁊ ante litem, cum est electio eius dandi fundum vel centum non autem post. j. de penu lega. l. j. Et hoc si translatum fuit sed si non fuit translatio sed prestatio facultatis alterius soluendi: tunc solus fundus petendus est, etiam in rem actio: sed solutione facta pecunie retinebitur causa legati in fundo non plene sortita effectum, ⁊ ita fuit hic. ¶ Ipsum heredem. alternatiue conuentum, vt institu. de actio. §. huic. ⁊ qd j. dicit, non prestaretur expone, id est prestari negaretur: quo casu nõ variabit reus inuito actore. s. e. huiusmodi. §. stichũ. licet secus in stipulatione. j. de verb. oblig. eum qui certarum. Nec potest dici alterum in obligatione ⁊ alterum in solutione: quia post litem contestatam sublata esset potestas solutionis eius que in obligatione non fuit. j. de penu lega. l. j. de solutio. si quis decem in melle. Uel dic conuentum ad fundum simpliciter, ⁊ sm hoc legatarius cuius est eligere actionem petet, vult fundum vel centum, vt. s. l. proxi. §. ij. titu. j. lucio. sed heres soluit quod vult. Uel dic melius cum duo ponũtur in legato quorum alterum est spectandum, aut in legato vertitur alternatio, vt ibi, illud aut illud, aut est translatio, vt ibi, heres meus fundum dato ⁊ nisi dederis decem dato: vel alterius soluẽdi facultatis prestatio, vt fundum illi des, aut p eius estimatione centũ quos vel soluas. ¶ Primo casu ⁊ si species hereditaria sit deducta in legatũ subducatur sicut in legato optionis, ⁊ in tali articulo non potest loqui hec litera cum electio sit heredis ⁊ ante electionem vẽdicetur a possessore legatarium. ¶ Secundo casu sola pecunia post moram petitur ⁊ non fundus si legatario mora fiat per heredem, secus si eius heredi. j. quando dies leg. ced. si penu. ⁊ si ante interpellationem heredis heres alienauerit potest peti a possessore sed pecuniam dare potest, vt hic: sed si post moram heres alienauerit sola pecunia petetur ab herede, vt. j. de pe. lega. l. j. ⁊ non fundus a possessore. ¶ In tertio casu vbi fundus in legato pecunia in solutum opp. hec litera, ⁊ quãdocũq; pecunia solui potest, ⁊ agatur ad principale, vt arg. s. de act. emp. l. j. ⁊ de verbo. oblig. stipulatus. §. fina. ¶ Uerius est vt ante lit. contesta. ⁊ non post detur vel facultas, ⁊ ideo caute ponit offerat ⁊ inhiberat. ⁊ ad hoc. j. de soluti. si quis stipulatus decem. ¶ Item ad fin. glos. etiam post. sed illa regula reprobatur in legatis vbi testator ei concessit, vt. j. tit. j. lucio titio. ⁊ ideo hoc intelligas ꝙ fuit heredi data electio.

ETiam si partis. ¶ Tutor. datur ad partem bonorum, vt. s. de testamen. tute. sed tamen. ¶ Item in glossa plus. sic. C. de plus petitio. l. vnica.

Summarium.

1 Manumissio similis est morti.
2 Heres manumittens seruum legatum, an tenetur ad eius estimationem.

Si quis inquilinos. §. Cum seruum. ¶ Ad finē gl. vt initur. sed videtur ꝙ heres ad nihilum teneatur:
1 nam † manumissio similis est morti, vt. ꝭ. de soluk. si alienum. ⁊ de furt. inter omnes. sed si esset mortuus sine dolo ⁊ culpa eius non teneretur, vt. ꝭ. eodē. l. non amplius.
2 §. j. nec hic teneri debet. Sed dic † ꝙ cum seruus peruenerit ad libertatē facto heredis perinde est ac si euꝫ occidisset: quo casu perpetuo teneretur. ꝭ. de verbo. obliga. l. si seruus stipulatus. sic ⁊ hic teneri debet. Sed nunquid peteret estimatio? Respon. non, sed peteret seruus ⁊ estimatio prestatur. arg. predicte. l. si seruum.

Summarium.

1 Juramentum appositum super facto inualido illud non firmat.

Si quis scripserit. ¶ In glo. vt lego. ibi: ad hoc. istam partem referas ad princi. glos. Et not. hoc. §.
1 ꝙ † iuramentum non firmat qđ est inualidum propter turpitudinem: sic. C. de lega. non dubium. ꝭ. de pact. iurisgentium. §. finali. ⁊ in auk. scenica. non solum. extra de iureiuran. quanto. ⁊. C. quemadmo. testa. ape. Sed si al's esset inualidum bene firmaret, vt. ꝭ. tit. j. cū pater. §. filius matrem. ⁊ facit ad. §. ꝭ. de regu. si quis. §. impensa.

Filiusfamilias. §. Apud Marcellū. ¶ Non plus. facit. ꝭ. de fideicommis. libe. generaliter. §. si rogatus. ¶ Item in glos. de ali. ⁊ cib. leg. fauore alimentorum. ¶ Item ad finem eiusdem glos. ⁊ sic valet legatum officio iudicis licet non per actionem: sic ⁊ in legatis relictis fratribus minoribus.

Si quid alicui. ¶ In glossa vt muto. vt quia debebam aliquid percipere pro aduocationibus ab aliquo monasterio ego, ⁊ tibi dederim hoc ius ⁊ lego alicui muto hic. ¶ Propter qualitatem. pone exemplum per. l. C. non licere habita metro. loca sua ad ali. transfer. ¶ Probabilem. vt quia relinquitur militi fundus in loco vbi militat, vt. ꝭ. de re milita. milites. ¶ Item in glos. facile. sed certe non potest capere etiam estimationem, vt. C. de hereti. manicheos. sed posset poni in eo qui est coactus vēdere seruos suos eo quod eos fame afficiebat, quia eos amplius habere non poterat, vt. ꝭ. de ijs qui sunt sui vel alieni iur. l. ij. modo si isti legetur seruus quē vēdere coactus fuit non habebit estimationem. Uel dic aut testator sciebat eius esse talem cōditionem, ⁊ tunc debeatur al's non: vt. ꝭ. de lega. iij. fideicommissa. §. si seruo.

Ut quis heredem. ¶ Rogari. id est per rogationem compelli quatenus deducta trebellianica ⁊ fructibus eius. vt. ꝭ. titu. j. pater. §. titio.

Secūdum vulgarē. ¶ Inestimabilis. hec est ratio quando non compellitur: quia non debet plus prestare ꝙ perceperit, vt. ꝭ. §. apud marcellum. sed hic non potest fieri compēsatio honoris ad emolumentum, ⁊ ideo non cogitur.

Diui Uerus. ¶ Sul. testatoris. Item ad fin. glos. emancipenk. hec vera. ¶ Agentibus. nondum impleta conditione. Item in glossa ibi presumatur patrem. imo vult dicere patruus. Item ad fin. scilicet possit. hec est falsa vt not. ꝭ. ad trebellianū. l. apud. §. vtrum. ¶ In glos. que incip. sic ergo ⁊c. cui glos. est contraria glos. que est. ꝭ. eo. tit. l. cum filiofamilias. in vlti. gl. cum qua ista concor. ⁊ vide quod not. C. de fideicommis. l. cum fin. ¶ Non omnibus. sed tantum superstitibus.

Cum quis rogatus. ¶ In gl. ergo. in ꝟ. ⁊ quod dicit. ⁊ pro hoc ꝙ sit secus quando est exheredatus facit: quia idem est filium esse exheredatum ⁊ nō esse filium, vt. ꝭ. de coniungen. cum emanci. libe. l. j. §. si pater. institu. de succes. lib. §. sed nostra. Sed tamen cōtrarium verius videtur vt deficiat conditio siue sit heres institutus siue exheredatus, vt dicit iste tex. pro hoc faciunt leges allega. hic in princip. glos. ⁊ istam opi. tenet glossa. ꝭ. ad trebell. ex facto. §. fina.

Diui Uerus. ¶ Nudū. a pena ⁊ a culpa. Item in glos. scꝫ isti. versi. sed videtur. ⁊ hec est vera.

Cum pater. ¶ Ad finē gloss. institutos. dic ꝙ reuocant solummodo partes suas, vt. ꝭ. titu. j. vnum ex. §. sed si vno.

Etiā hoc modo. ¶ In glos. facit. ibi. ꝭ. de vsufruc. lega. ista est contra. ⁊ ibi soluitur in glos.

Legatum est. ¶ Foret. si non legasset.

Heredi. ¶ Extraneis. proprijs nominibus significatis, al's secus: vt. ꝭ. de heredi. instit. l. inter dū. ¶ Trientem singulum. i. duos trientes.

Fundus. ¶ In glos. videtur contra. ibi: ipse heres. al's idem dñs, ⁊ est plana. ¶ Seruo hereditario. i. alicuius hereditatis iacentis.

Si seruus. Gastaldꝰ. ¶ Sed quo modo potest proficere hic seruo legare: nam quid est, si eum liberū esse non iussit mansit seruus, ⁊ legatum nullū est, vt. ꝭ. eo. si minor. ⁊. C. eod. seruus. si liberum esse iussit non tenetur reddere rationes, vt. ꝭ. de neg. gest. que vtiliter. §. qui puer. ꝙ si fideicommissariā libertatem reliquit non tenetur de eo quod non habet penes se. ꝭ. de fideicō. miss. liber. si pure. ita ꝙ etiam de fraude non tenetur ex generali clausula. ꝭ. de nego. gest. eum actum. ⁊. l. at qui natura. §. j. ¶ Respond. nisi seruo legatur peculium deducitur pro domino: vt. ꝭ. de pecul. lega. l. peculium. §. sicut. ⁊. ꝭ. de pecul. sed si damnum. §. peculium. ⁊ debito ex causa ciuili domino comparatur. ꝭ. de pecul. non solum. §. si. ergo si dominus seruum gestorem liberum esse iussit ⁊ peculium ei legauit deducetur omne quod ex causa gestionis debet naturaliter domino, ⁊ illud est omne id qđ liber deberet si gessisset: proficiet ergo seruo si ratiões sit vetitus reddere, nam nō fiet diminutio peculij sibi legati ob quodlibet debitum ratione gestionis, sed demum si debeat ob fraudem que non intelligitur remitti, vt hic ⁊. ꝭ. de liber. leg. aurelius. §. sticho. Item proficiat ad remissionem naturalis obligationis qua tenebatur ex gestione, dato ꝙ peculium nullū sit, vel legatū non sit: ideo qꝛ habet suū determinatū effectū, vel rationes reddere.

Summarium.

1 Ualet argumētū de ꝟbis legis ad ꝟba testatoris.

Si quis legauerit. ¶ Not. ꝙ † pos-
1 sumus arguere de ꝟbis legis ad ꝟba testatoris.

Summarium.

1 Heres non adiens hereditatem pro non scripto habetur.

Ciuitatibus.

Ciuitatibus legari. §. Lucius. ¶ Not. † q heres qui non adit hereditatem
1 habetur non scriptus vt hic: ꝛ hec potest esse ratio, quia ille heres cui legatum est datum totum consequitur si non adit hereditatem, vt.s.eo.qui filiabus.§.fina.ꝛ.l.filio.ꝛ.l.quesitum.§.duobus.

Cum cui fundus. ¶ In glossa vt omnia. nō sunt in legato, id est heres non est legatarius. ¶ Item ad fi. glos. at in nostro casu non potest agere contra me. Et qd dicitur eum, dic id est is accipere legatarius: qd est.j.et hoc fm glossam.

Lucius Titius. §. In testamēto. ¶ In tacitū. non obstantibus illis verbis testatoris. ¶ Accommodasset. per domesticam cautionem. ¶ Item in glos. dūmodo. ibi, quia non potest. de iur.fis. non intelligitur.§.tacite.ꝛ debet probare illū non capacē, vt de probat. ab ea parte.

Heredi. ¶ Cum alio instituto dari potest. ¶ Utiliter.q.d. hereditas autem inutiliter. ¶ Fieri. ꝛ sic fideicommissum, deinde tenet pro parte coheredis, ꝛ dic vt.s.eod.statim.

¶ De legatis.ij. Rubrica.

In arbitriū. ¶ Quid em. quātum ad valorem legati. ¶ Pupillo. vel cuicūqꝫ alij. ¶ Tutorum. id est quātum arbitrabuntur. ¶ Que enim. id est que dilatio suspēdit legatum, vel obligationem, in legato relicto ad arbitrium boni viri.q.d.nulla.

Si ita legetur. ¶ Sed quando dicet extra re conditio si heredi sit incertum? Respon. cū incōmutabiliter verum sit heredem non ascendisse, vt.j.de verbo.oblig.quicquid.§.fin.ꝛ.l.ita stipulatus. Alij dicunt cum potuit ascēdere ꝛ omisit.j.ad leg.fal.l.j.§.fi.ꝛ de condi.ꝛ demon. hec conditio.

Neminem. ¶ Scilꝫ posse: imo incōtinenti dum vult particulam totum legatum videtur amplecti.

Si quis seruum. ¶ In gl. cauet. ibi: non de persequendo. sꝫ sumptibus suis, sed sumptibus legatarij sic. ¶ Fugerit. post factum testamentum.

Si ita legetur. ¶ Duo. vnum purū, scilicet primū, ꝛ transmittitur: ꝛ aliud conditionale, ꝛ non transmittitur, vt.j.quando dies leg.ced.si penum.

Si inter duos. ¶ Amici. secus si vnus non est amicus alter sit, etiā propter amicitiā leget, vt.s.pro soc.l.nō adiecit.

Certam pecuniam. ¶ Substituti. directo vt si primi voluerint habeāt secundi; sic.C.de lega.si legati. ꝛ si repudient primi, secundi habeant, vt.C.de impub.ꝛ alijs substi.his.

Si cui certam. ¶ Funeris. debita alij qui funerauit defunctum: sed debet cauere de sua parte soluenda, vt argu.j.eo.cum filius.§.j.

Statuliberum. §. Stichum. ¶ In gl. quasi dicat. ibi, ex tūc dare. certe hoc non videtur dicere text. vnde posset mutare si ante eligitur, vt.j.eod.cum pater.§.hereditatem. ꝛ.§.a filia. ¶ Item ibi, inutile. imo valet, vt de legatis.j. huiusmodi.§.stichum.ꝛ in simili not.j.de verbo.obliga. eum qui certarum.

Summarium.

1 Heres sub beneficio inuentarij an tenetur ad solutionem pecunie.

Si pecunia legata. ¶ Arg. † q heres cum beneficio inuentarij
1 tenetur soluere pecuniā, vt hic: p hoc si cert. peta.l.ij. Uel forte nō tenetur cum nullum damnum debeat sentire.C.de iur.delibe.scimus.§.ꝛ si prefatam. nec per omnia sit heres, vt not.d.l.§.si vero ꝛ ipse.

Summarium.

1 Cedens actionem contra Titium quam communem habebat ꝛ contra Caium: an contra eundē Caium competet.
2 Quando ceditur nomen, ꝛ pignoris persecutio cessa est.

Qui duos. ¶ Quod Meuius. sed
1 si † vni sit cessa actio cōtra Meuium: nunquid contra Titium competet? Uidetur q sic, arg.j.de leg.iij. nomen.
2 ꝛ.s.de hered. vel actio.vend.qui filij. sicut ꝛ quando † ceditur nomē, etiam pignorum persecutio videtur vendita: vt de actio.ꝛ obligatio.si in solutum.ꝛ.l.si a creditore.

Si Titio aut Seio. ¶ In glos. sunt ergo. ibi: debendi. id est quibus debetur. Item ibi: sed ille. imo videtur non teneri. argumen.j.ad leg.falcid. in lege falcidia obseruandum esse.

Summarium.

1 Quando dicitur quis electus vt minister.

Si quis Titio. ¶ Ministrum. sed quādo di-
1 citur † qs electus vt minister. Respon. quādo nullum lucrū inde debet sentire: vt probatur s.de dona.inter vir.ꝛ vx.si mulier. al's incipit, publicius.

Cum quidam. ¶ Fideicommissum, neminem. Statim cum potuit ꝛ debuit offerat heres purgando moram defuncti post moram heredis in eligendo. ¶ Si omnes petere. eo q ille fuit in mora. ¶ Noluerūt. scilicet esse quesitum, id est non repudiauerint. ¶ Item in glos. id est non agnouerunt. vel repete si ꝛ dic: etsi pro quāuis alij noluerunt, id est non potuerunt. ¶ Transmiserunt. quasi dicat: non est ratio. ¶ Atqꝫ. subaudi, ergo transmiserunt ꝛ incommutabiliter: id est vt heres non habeat facultatē eligendi postea. ¶ Iustum tempus. i. anteq̄ heres sit in mora eligendi.

a ¶ Qn̄ priuilegiū personale alteri p sit: vide plene per Bal. in.l.si infanti.ij. opp.C.de iur.delib. ꝛ p Specul. in ti.de instr. edic.§.nunc autem videndū. versi. it qd fuit concessum.

Si tamen. ¶ Cum heres nullum elegerit: ꝛ transiuerit tempus faciende electionis.

Summarium.

1 Priuilegium persone concessum nō transmittitur ad heredes.

Cum patronus. ¶ Nota ex hac lege † q
1 a priuilegium[a] personale ad alium non transmittitur.j.titu.j.nomen.§.j.

Cum ita legatur. §. Quod a legatario. ¶ In gl. qui spōte. ibi, nec eius. et. s. ti. j. fideicōmissum.
In fideicommisso. ¶ In glo. qui ergo. ante versicu. vel dic. hoc non placet, argu. j. de supellec. lega. supellex. ij. responso.

Summarium.

1 ☞ Verba testatoris extra propriam significationem verborum sunt nonnunꝗ intelligenda ne legatum reddatur inutile.

Titia cū testamento. Lucius Titius. ¶ In glossa innuit, versic. si autem plures. ꝛ hoc casu partem recipit iure hereditario partem a coherede, vt. j. ad legē falcid.
1 titia. ꝛ not. † ibi interpretationem faciendā vt legatum potius sit vtile ꝙ inutile.
Lucia Titia. ¶ Ad finem glo. tria no. contra sol. quia ibi cōsensit ꝛ tacuit vt ille possit vendere fundum, ꝛ ita ille ordinauerat prius cum venditore.
Caius Seius. ¶ In glos. non ergo. ibi. §. falsam. ꝛ. l. quibus diebus. §. qui dotalem. ¶ Item eo. versicu. vel dic ꝙ ibi fuit vsus verbis affirmatiuis, hic autem negatiuis.
Qui inuita. ¶ In fine glos. mutat. ꝛ dic enim pro certe. ¶ Item in glos. scilicet quinqꝫ. ibi: nā cum. bene dico demū quinqꝫ. ¶ Item in glo. per hoc. ibi: ꝛ est ad legem istam. faciunt ad precedentem. §. non ad istum.
Titia cum nuberet. ¶ In glo. qui enim. ibi. §. fina. ꝛ de alimen. ꝛ ciba. leg. l. in ede. ꝛ. l. alimenta. §. fin. Item in fi. ꝛ de fund. instruc. filios.
Legatis. ¶ Non pertinere. hoc quando habebat aliquos paratos gratia proprij vsus vxoris: si demum communis vsus gratia, credo ꝙ illi debeantur. argu. j. titu. si quis seruos. ꝛ. l. seruos autem. §. finali.
Quod seruus. ¶ In gloss. sed postea. vel dic vt not. de hoc. s. tit. j. l. questitum. §. penul.

Summarium.

1 ☞ Potentior vis est orationis vniuersalis ꝙ indefinite ꝗuis equipoleant.

Meuio fundi. §. A me herede. ¶ In gl. simpliciter. No. hic † ꝙ potentior est vniuersalis oratio ꝙ indefinita.
Cum ei. ¶ Facit. j. ad trebellia. l. cogi. §. hi qui solidum.
Si ita relictum. ¶ Ad finē gloss. al's. ꝛ est idem cum primis literis, vt. j. de lega. iij. si plures. ꝛ. j. l. proxi. ¶ Item in glo. ꝛ est ratio. ibi, quia quilibet. hoc dicit. l. s. de vulg. ꝛ pupil. substitu. qui cum plures. ad finem.
Pegasus. ¶ In glos. non omnino. versic. sed contra. vel dic aliud in summis ꝛ aliud in speciebus.

Si pluribus. ¶ In glos. cōiunctim. ibi, nec enim semper. non semper dicit propter. l. s. si quis cau. si duo. §. si plurium.
Si ita scriptum. ¶ In glossa quia qd. ibi, non continet. sed contra sic.
Si sub conditione. ¶ In glos. sic. s. sed si in presentia heredis renunciasset se non petiturum legatū, credo hoc inducere pactum vt amodo inducere non possit. C. de pac. pacta nouissima. ꝛ. l. si quis in cōscribendo. ꝛ. s. de pact. tale pactum. ꝛ pro hoc. j. de cur. bo. dan. ꝛ. l. j. ꝛ. s. de acquir. hered. in plurium. nam presumuntur oia solenniter acta, vt de verb. obli. sciendū. Nec ob. litera ista quia hec renūciatio est solius anni ꝛ vnius tantū: secus quando primus presenti renunciat: idem ꝛ si corā iudice renunciaret, vt not. s. de acq. here. l. is qui heres.
Licinius Lucusta. §. Bonorum posses. ¶ In glos. accipit ergo. de hoc not. s. de auto. tut. si ad pupillum. ꝛ hoc in extraneo secus in suo, vt. C. de cura. furio. l. finali. §. j.
Mortuo boue. ¶ In glos. antequā. ante versi. vel non. vt. j. de nouatio. quoties. in prin. ꝛ. s. de pericu. ꝛ commo. rei vendi. ꝙ si pendente. ¶ Item ibi, alioquin. ꝛ sic non transiuit dominium. j. eo. vnum. §. si rem. ¶ Qui legatus est. interitu. s. ti. j. non amplius. §. j. cum concordā. sed isto casu non posset peti corium ꝛ caro per personalem quia non est in obligatione, arg. s. ti. j. quid ergo. §. si heres. ¶ Item ibi. l. ante penul. ꝛ de lega. j. non amplius.
Si testator. ¶ Eos. coniunctos vtroqꝫ mō. ¶ Ei. cui portio deficit.
Cum ab vno. ¶ Esse debeat. subaud. vtroqꝫ autē casu onus sit grauati: licet altero casu principaliter, altero per consequentiam.
Si Titio et Meuio. ¶ In glos. in hereditate. ibi respond. idem, scꝫ ꝙ debet, sed debet defalcata, sed Titius debebat sine defalcatione: ꝛ quia portio plena accedit grauate legata prestantur integra sed non ecclesia, vt. j. ad leg. falcid. l. j. §. id quod. ꝛ. l. singulis. §. si. ꝛ. l. seq.
Si alienus. ¶ In gl. quia equū. vel dic qꝛ in grauamine iniungendo demonstrata est persona domini, vt futuri heredis per seruum ꝛ non est, sed seruus vel nouus dominus: itaqꝫ ꝛc. ꝛ pro hoc de verb. oblig. eum qui. §. te ꝛ titium.
Peculium. ¶ In gl. testatore viuo. ꝛ. s. quibus modis vsusfruct. amit. quid tamen. §. si. ꝛ. l. sequen.
Titio Stichus. ¶ Libertatem. scꝫ per fideicōmissuꝫ: sed glossa vel dic directo relictā libertatem post mortem Titij ꝛ ei seruum legatum relictum, ꝛ sic legatum Titij non valet per. l. si post mortē. §. fi. sed legatum seruo relictum/eadem cōditione suspenditur sub qua est ei relicta libertas, vt. j. ti. j. qui concubinam. §. cū testamēto. al's si pure legasset inutile esset legatum, vt. s. titu. j. quesitum. §. j. ꝛ pūctuabis modo post verbū ꝛ legatum, ꝛ ita intellige totū. §. in directa libertate relicta seruo ꝛ legato relicto seruo, ꝛ nihil est contra.
Meuius. ¶ Pertinet. subau. non autem ad diuersa, quia tuc ex quolibet debetur prout esset legatū si modo vt legauit legare potuit: debitor autem ꝛc. ¶ Futurum est. q. d. nullū: patet ꝙ in illa parte in qua fuit debitor non valuit legatum, ꝛ sic altera tantū pars videtur legata. ¶ Item in glos. ab vno. ibi, sed nec. ꝙ debitum

debitum al's legauerit.

Duobus testamētis. ¶ Ad fi. glos. propter regulam. & de solu. l. quoties.

In fundo. ¶ In glos. imo. ibi, sol. hic alibi: sed hoc non est verum: cum potuerit alibi ita commode inferri: quia tunc non esset ille locus factus religiosus, vt. s. de regu. l. si locus. Sed dic ꝙ res ibi legata cōsumpta fuit in funere, quia forte fuerant vestimēta: hic autem extat res licet facta deterior.

Eum qui. ¶ Ad finem glos. nunquid. sed illud quando appellatiuo nomine fuit grauatus, secus si proprio: nam tūc ad totum tenetur, vt notaui. s. tit. j. si tibi homo. §. j.

Fundo. ¶ Usufructus enim. Respond. tacite obiectioni. Diceret quis nonne habet totum fundum, vt. j. de verb. sig. recte. Respon. vsufructus continet emolumentum, vt. s. de vsufruc. l. iij. vnde fundum non habet, vt. j. de verbo. oblig. l. qui vsumfructum. & not. hoc. §. ꝙ heres tenetur legatarium facere possessorem. ¶ Item in glos. quia testator. ver. in tertio. imo & isti habent ius in re, vt de noxali. l. in noxalibus. & de damno infec. l. eorum.

Unum ex familia. ¶ In glo. nā etiā si nō. sed & non solus ageret sed omnes. ¶ Item in princip. glos. necesse. ad trebellia. heredes. §. fina. ¶ Item in glo. hoc videtur falsum. sed si eum instituisset nec alteri legasset fundum videretur eum elegisse. arg. s. tit. j. filius. §. penul. C. de secun. nup. si quis prioris. §. certum. & j. proxi. §.

Summarium.

1 Quādiu legitimus admitti potest extraneus non admittitur.

2 Quando plures sunt recepti in aliqua ecclesia, quādiu primus admittitur secundus excluditur.

1 **Rogo fundum.** ¶ In glos. ex primo testamento. † faciunt vt quādiu alius preferri potest alius non admittatur: &

2 faciunt quando plures † sunt recepti in aliqua ecclesia sub expectatione ꝙ secundo receptus non admittatur quādiu primus potest admitti.

Summarium.

1 Cum testator legat rem alienā credens suam excusatur heres a redemptione.

1 **Si rem tuam.** ¶ Not. † cum testator legat rem alienam credens suā excusat heres a redēptione: si testator possidebat vel quoquo modo erat in hereditate dabit eā talem qualis est, vt hic & s. de euic. si rem. & j. ti. j. si legati serui.

Sequens questio. ¶ In glossa sibi. & s. de donatio. inter virum & vxo. si sponsus. §. finali.

Peto Luci Titi. ¶ In gl. primo. ibi. & s. de leg. iij. fideicommissa. §. si quis ita. & est argu. quando papa concedit priuilegium ita dicens: volo ꝙ tibi habeas. saltē videatur concedere titulum. ¶ Item ad finē glos. scilicet heredibus. contra. s. de vsufruc. lega. qui plures. sed hic intelligitur persona, scilicet heredis cui prouidetur.

Summarium.

1 Si plures sunt electi sub expectatione & primus nō accipit primo vacantem, an preiudicat secundo quin secundo vacantem habere possit.

1 **Fratre herede.** ¶ Ledi. argu. † quando plures sunt recepti sub expectatione, & primus non accipit primam ꝙ non noceat secundo quo minus non habeat postea vacantem. argu. tamen ꝙ primus possit hanc secundam habere. C. de proxi. sacro. scrinio. vnicuiqꝫ. ¶ Item ad finem glos. nec superesse. vel dic non supersit ꝑm naturalem equitatem, sed tamen credebatur superesse.

Imperator. ¶ Enimuero si pecunia. secus si species esset ei legata, quia tunc in eius estimatione posset decipi, & ideo vltra eius estimationem non teneretur: quia in nūmis non est, quorum estimatio certa est, vt. s. de in litem iuran. nummis. & j. de fideius. si ita.

Cum autem. ¶ In glos. est ergo. versi. hodie. ad quod si totum habet & nihil consumpsit: tamen vltra quartam non teneatur vt ibi nota.

Miles ad sororem.

§. Pro parte. ¶ Portiones. id est que debebant esse in parte istius. ¶ Pro parte. id est occasiōe partium coheredum. ¶ Constiterūt. id est preceptiones que consistunt vel que debebant esse in parte istius: portione que pro parte &c. id est que consistunt, ideo quia habuit coheredem in partem. ¶ Transmitti. subaudi, insolidū: & sic trahe literam istam ad contrarias, al's non potest solui ista contrarietas.

Summarium.

1 Legatum vniuersitatis transit cum suo onere.

Cum filius.

§. Lucio Sempro.

1 ¶ † Not. legatum vniuersitatis transire cum suo onere. j. l. cum pater. §. mense. & j. de donatio. hereditatem. s. eo. si quis seruum. §. fi. & j. l. lucius. §. ij.

Summarium.

1 Cum ex causa plures oriuntur actiones, an altera alterius electione tollatur.

2 **Variis actionibus.** ¶ Sed nū quid † posset personalem & hypothecariam simul intentare? Respon. sic, arg. in auf. de fideicōmis. in fin. j. colum. pro hoc C. de actio. & oblig. l. est in arbitrio.

Cum pater. ¶ Habiturā. cum aliam habere non possit nisi a coheredibus quorum est habeat. ¶ Retenturam. ꝙ onus. sue parti potuit imponi, & ideo habebatur impositum vt vbi: emolumentum &c.

Eorum quibus mortis.

¶ Falcidie. imposite in donatione causa mortis. ¶ Prestari voluit. ab illo donatario causa mortis. ¶ In residuo. sufficiente ad alimenta. j. de annu. lega. liberto. §. j. al's secus, vt de annu. leg. l. lucius. §. j. & ad legem falcid. l. maritum. §. j. ¶ De maiore. ꝙ fuerit res legata, quia propter donationem de toto patrimonio legatarij voluit prestari legata alimenta, non tantum de pecunia legata vel donata.

Qui dotale. ¶ Amplius. forte legato, id est supra legatum. ¶ Restituat. mulier. ¶ Accepto legato. ab herede mariti. ¶ Irritam. vendicando fundum. ¶ Exceptione. ex tacito fideicommisso, nam videtur tacite fideicommis. ne petatur fundus cum ei pretium legauerit.

Meuio debitori. ¶ Actionem. id est condictionem sine causa ad solidum vel in factum ratione falcidie. §. mater. ¶ Tunc enim. quia isto casu conuersum est in donationem causa mortis. ¶ Item in glos. promittendo. in versicu. item nõ audeo. imo dic ꝙ mandauit vt solueret incontinenti ⁊ sic incepit a precedente mãdato. ⁊ pro hoc. C. de actio. ⁊ oblig. si quidem.

Cum pater. ¶ Ad finem glos. substitutum. sed certe hoc non est verum cum possit fideiussoribus infra iungi de re aliena prorsus.

Euictis. ¶ Ante aditionem hereditatis. ¶ Crediderat. forte nõ leui presumptione, sic. j. de vsucap. iusto. §. si filius. ¶ Item in glos. refert. vel dic aut ille cõtra quem agitur de euictione est eque coniunctus defuncto sicut legatarius, ⁊ tunc opp. litera ista, aut non, ⁊ tunc oppo. l. contraria: vel dic ꝙ ibi credebat suam non leui presumptione, ⁊ sic presumitur ꝙ error eum induxerit ad legandum nõ legaturus al's, vt arg. j. de vsufruc. leg. sticho. ¶ Item ad finẽ glos. cui prelegata. ⁊ C. famil'. herciscun. si familie. ⁊ j. e. si cogitatione. ¶ Actio erit. ⁊ sic iudex familie herciscũde huius considerationem non habebit.

Pater certam. ¶ Redendum actionem ex testamento recte peti ⁊ consequetur a fratre. ¶ Cautionem. que debebat prestare filio de donat. reddenda. ¶ Item in glos. subau. ibi, non valeret. sed contra hoc videtur esse text. ⁊ quia in incertis ⁊c. j. de verb. oblig. cõtinuus. §. cum ita. ad fi. sed illud in ea que non est iuste exheredata.

A filia. ¶ Donauerat. que predecessit matre adhuc viuente. ¶ Non esse. validum fideicõmissum. i. adiectũ in fideicõmissum. ¶ Certe donationis. id est collationem in vnum factam. ¶ Remota. quasi dicat qui est de superstitibus. ¶ Item in glos. accipe. sed dic ꝙ bene est electio si non mutet voluntatẽ, ⁊ electus supersit tempore mortis.

Fidei tue. ¶ Peruenerit. ex iam dispositis, ⁊ hoc forte faciebat dispositionẽ vel dubitationẽ, argumen. de contrahen. emp. l. in lege. ¶ Nam ordo. quia primo grauauit, ⁊ postea onerauit. ¶ Causam. que est vt eodem tempore cedant relicta in codicillis ⁊ in testamento.

Summarium.

1 ☞ Cum emolumentum confertur in alium q̃ cui primo fuerat debitum an transeat sub conditione.

1 **Ab instituto.** ¶ In glos. id est substituti. Vel dic † aut emolumẽtum sub conditione positum confertur in alium q̃ cui primo fuerat datum, ⁊ tunc aut per modum substitutionis, ⁊ nõ intelligitur conditione repetita, vt in. l. contraria. Aut per modum translationis, ⁊ tũc sub eadem cõditione videtur datum: vt. j. de adimẽ. leg. legatum sub cõditione. Aut est onus dandi emolumentum qd in aliũ confertur, ⁊ tunc aut in alium confertur per. l. ⁊ opp. litera ista. ⁊. s. §. cũ pater. ⁊ l. si titio. §. iulianus. ⁊ de leg. j. licet. vt eadem conditio intelligatur repetita: aut a testatore, ⁊ tunc non intelligitur repetita, vt. s. ti. j. si fundus. §. si pater. ⁊ l. si quis a filio. ⁊ l. cui serui omnes. §. j.

Summarium.

1 ☞ Duo instituti ⁊ de restituendo post mortẽ rogati non tenẽtur de periculo nominũ vel corporalium rerum licet diuiserunt hec inter se nisi lata culpa intercesserit.

1 **Hereditatem.** ¶ In glos. duo instituti. Nam † si vnus decedat ante aliũ ⁊ fideicommissarius dicat nõ potuisse eos diuisisse in sui preiudicium, ⁊ ideo velit ab alio consequi ac si non esset diuisio facta non poterit hoc dicere: nam bene tenuit diuisio facta inter se, nec dicitur alienatio, vt hic ⁊ in aut. de litigio. ⁊ C. de litigio. l. fina. sed dicetur permutatio, ⁊ hoc etiam not.

Summarium.

1 ☞ Equa debet esse dilectio erga filios.
2 Pater vni ex filijs claues tradens an propterea transtulerit dominium rerum hereditariarũ in filiũ insolidum.

Pater pluribus. ¶ Ad finẽ glos. refert ergo. nam si aliquis aget: habet precipuas, argu. s. de contrahen. empt. clauibus. ⁊ j. de acquiren. posses. l. j. §. fina. sed hic
1 contra presumitur: quia † equa debet esse dilectio erga
2 filios, vt de ritu nuptia. non solum. §. j. Item ideo † quia maiori natu dedit ⁊ sic vt conseruaret, argumen. de fide instrumen. l. fina.

Summarium.

1 ☞ Pater presumitur esse solicitus de salute sui filij.

1 **Mando filie.** ¶ No. † ꝙ pater est solicitus de salute filij sui. sic. s. de excusa. tuto. amicissimos. ⁊ de iniur. sed si vnus. ⁊ C. de cur. fur. l. fina. ⁊. s. quod metus cau. isti. ¶ Or, testari. subau. voluit. s. in sororem. nam hoc bene potuisset, vt. s. titu. j. filius. §. vt quis. ⁊. s. eo. imperator. §. cum quidam. j. ad trebell'. ex facto.

Summarium.

1 ☞ Quãdo canonici in eligendo pariter peccauerũt, in nullum recidit ius eligendi.

1 **Libertis.** ¶ Alioquin. arg. quando † canonici pariter peccauerint in eligendo, in nullum recidere ius eligendi. de hoc not. extra de postula. c. gratum.

Cum existimaret. ¶ Exemplo. sed nunquid alter tenetur? Respond. non. argu. eius quod sequitur. ⁊ pro hoc. s. titu. j. qui graui. ⁊ l. seq. ⁊. j. titu. proxi. l. j. §. fi.

Titio fratri. ¶ Percepisset. idem si non tantum dum tamẽ sufficeret ad valorem fidei, quia hoc modo datur cum onere, vt. j. ad trebellia. l. lucius. §. maritus. sed si non sufficeret deducit qd potest deducere. j. ad leg. falcid. quod de bonis. §. cum fideicommissum. nec videbitur, ⁊ ideo non poterit conueniri ex edicto illo, si quis omissa cau. testa. ¶ In glos. qd diceretis. In gl. que est in alio quaterno, que incipit, sed certe. imo ante vt in casu isto. vel dic ꝙ loquitur in falcidia debita iure istius, ⁊ dic tunc falcidiã dari cum onere cuz testator hic exprimat. Vel debitum sibi a defuncto in computatione falcidie non detrahat, vt. l. si debitor. Itẽ grauat hereditatẽ restitui alicui, ⁊ eo qd proprium est grauari, vt. l. lucius. §. maritus. ꝙ ei soli proficit ⁊ non legatarijs. j. ad legem falci. qd de bonis. §. auus. non autem datur cum onere eo quod in institutione grauat propriam pecuniam dare. Item ante versicu. iure vero autem. sed illud cum grauatur in quantitate, secus cum in specie propria maioris pretij grauatur ⁊ testator adiecit se animo compensandi instituisse, vt

fuisse, vt dicit.s.§.pater.quia tunc ipsa falcidia deducitur in compensationem & cum onere habetur. Item si talis animus presumatur.s.eo.imperator.§.cu quidam.

Summarium.

1 Uici habent certos fines.

Uicos. ¶ No.q † vici habent certos fines: & sic admittitur talis libellus: peto a te tale villa vel vicu. pro hoc.s.e.titia.extra de resti.spol.cu ad sedem.& de probat.licet. de fide instru.inter dilectos.

Qui solidum. ¶ Argu. q quis possit libello detrahere, sed hic erat ad petitionem aduersarij.

Cum post mortem. ¶ Ad finem glos.q subtiliter.imo videtur qd etiam hic legauerit alienam. argu. de in integ.restit.nemo.& de acquir.posses.non videtur. Unde potest dici refert an ille qui euincit nihil prestat ei a quo euincit, & opp.l.cotraria.&.C.de lega.cum alienam. An prestat pretium, & opp.l.ista.quasi istud loco rei succedat.pro hoc.s.eo.imperator.§.fi.&.l.fi.

Etiam. ¶ Ad fin.glos.scz rempublicam.quia debet bonam fidem &c.de admini.tut. quoties.§.sicut. ¶ Item ad fi.glos.l.stultitiam. sic ergo patet q licet sit iuratu de calumnia nihilominus debet condemnari in expensis.

Debitor. ¶ Id est pecuniam legatam vsqz ad concurrentem quantitate interusurij medij temporis. ¶ Totam eam.q.d.non autem partem ad ratam interusurij cocurrentem. ¶ Si interusurij.i.si pro rata interusurij deberetur quantitas solumodo legata.

Seruo alieno. ¶ Ceterum.habilitate persone dni cocurrente. ¶ Constitit.per mutuum respectum rei ad personam. ¶ Ista annotatio.s.ad dictum superius hac allegatione posse legari &c. ¶ Na & hoc legatu ex persona.l.debet talis res posita esse in legato que caderet in eu si liber esset. ¶ Alioquin.& illud receptum a iure. ¶ Possint acquirere.si ergo acquirut patet q radicatur acquisitio in personam serui & per eum modu acquiri domino: na seruus dicitur legatarius & heres, vt.s.no.ti.j.cum filio.

Patinus. ¶ In glos.scilicet ancillis.ante versi.sed licet.vel dic ideo quia per aditionem earum factam in seruitute patronus no fit heres: & ideo no tenetur ad fideicomissum, sed ipsi postea possunt adire.

Summarium.

1 Qui facit moram in precedentibus intelligitur facere in sequuturis.

Si quis seruo. ¶ Quia placeat.& sic cedebat dies legati ante libertatem, & ideo videtur inutile: vt.s.titu.j.quesitum.§.j. ¶ Dies cessit. ad hoc vt debeatur non tamen competit. Et no.
1 q† qui facit moram in precedentibus intelligitur facere in sequuturis.pro hoc.j. qd vi aut clam.vim facit. &.s.si quis aliquem testa.prohi.l.iij.

Summarium.

1 Exclusio vnius includit alterum.

1 **Gaius Seius.** ¶ No pertinere.† & sic exclusio facta a parte vnius est inclusio in parte alterius.pro hoc.s.peto. ¶ In ceteris.argento & supellectibus.

Summarium.

1 Statutum dictans vxores bannitorum esse bannitas, an obtineat maritis earum mortuis.
2 Dictio perpetuo quid importet.
3 Perpetuo excomunicatus intelligitur quadiu non purgauerit contumaciam.
4 Quando imponit pena nomini appellatiuo, finito nomine finitur & pena.

Titia Seio. §. Usuras fideico.

¶ Facta est. post interpellatione noua. ¶ Omnino.sine interpellatione. ¶ Quam.mora coem. ¶ Semel.de iure coi. ¶ Perpetuo.scz quadiu manserit in eodem statu q
1 non fuerit purgata. Et facit quando† statutum dicit q vxores banitorum perpetuo sint bannite q post morte mariti qui erat bannitus vxor quonda non sit bannita: quia intelligitur quadiu manserit vxor, sed modo no est vxor, vt.s.de dona.inter viru & vxo.quintus.&.j.de aur.
2 & arg.lega.qui tibi. Sic † accipitur perpetuo in simili.j. ad carbo.l.ideoqz.&.l.de bonis.§.j.&.s.de capi.dimi.l.ij.
3 §.fin. Sic † dicitur sit perpetuo excomunicatus, scilicet quandiu non purgauit contumaciam, in decret.j.q.j.re-
4 periuntur. Item & alia ratione:† quia imposita est pena nomini appellatiuo, quia dixit vxores, ergo finito nomine finitur & pena, sicut & finito nomine agnationis & finita agnatione finiuntur tutele que deferutur vt ad agnatos, vt.s.de capi.dimi.l.tutelas.pro hoc.C.de infir.pen. celibatus.l.j.§.j.&.j.de adult.l.adulter diem suum.&.j.de contratab.si emancipatus.§.fi.& instit.de nupt.§.affinitatis.ij.respon.&.l.iij.§.affinitates.s.de postul.in contra. vide concor.in.l.in delictis.§.si detracta.s.de noxa.

Summarium.

1 Filius non solum in eo grauatur q iure hereditario possidet, veruetiam in eo q ab eo potest reuocari per inofficiose donationis querelam.

1 **Lucius Titius.** ¶ No.q filius † no solum in eo grauatur q iure hereditario habet sed etiam in eo q potest ab eo reuocari per querelam inofficiose donationis cu non exierit de bonis patris, & tenetur actione ex testamento quasi non intersit sua qua actione conueniatur: vt.s. ad velleianum.quauis.§.plane.& de nego.gest.l.antepenul. ¶ Sed si.pro quauis.

Lucius Titius. ¶ Remanserat. ide videtur & si non prelegasset: nam mutuando nomine filij videtur donare.j.de donat.l.fi. & sic morte confirmatur, vt.C.de dona.inter vir.l.donationes.& de inoffi.dona.l.ij.

Quisquis. Subaudi. ¶ Item in glos. vnde not.ibi.l.seio.§. vxori.j.titu.j. si sic.&.l.si tibi pure.&.s.tit.j.si seruus.§.si ita. ¶ Item in glos.quia per Pamphilum.ante versi.alij dicunt.vel dic q aliam habet totam iure accrescendi.ar.s.de leg.j.plane.§.duobus.&.l.legatum.§.heredi.

Sempronia. ¶ Similem modum legandi habes.s.tit.j.ab omnibus.§.j. ¶ Item in glos.imo.&.s.de inoffic.test.papinianus.§.meminisse.

Testator. ¶ In gl. casus.ante versi. vel fm Azo. & hoc ideo qz percepit de re sua, & ideo sibi non coputat, sic.s.sol.ma.diuortio.§.impendia.&.l.insulam.§.j.& no.s.de rei ven.l.emptor.secus aut si de re aliena percepisset, lz esset bone fidei possessor,

vt.s.de rei vẽdi.l.sumptus. ¶ Item ibi, ⁊ fm hoc. ⁊ pro hoc.C.de excusa.tuto.voluntarie.

Impuberem. ¶ Ad finem glosse forte. vel ideo quia potius intelligitur reddi q̃ dari, vt.s.eodem.cum pater.§.fidei tue vxor. ¶ Item ad finem glos.aliud. recita quod not.s.l. si pluribus.§.fina.

Ciuibus. ¶ Ad fin.glos.sic.s.sed dic ꝙ vbi legatũ perfectũ precedit ⁊ postea sequitur demõstratio vnde debeat solui, tũc opp.l.contraria.⁊.s.titu.j.paulo.§.fi. Si vero in actu legandi testator demõstratione vtitur: tunc illa demõstratio est coarctatio iuris legandi ad rem demõstratam, vt hic ⁊.j.ti.j. nomen.§.vni.nõ solũ actionẽ legare intelligitur siue ius quod habet.s.eo.vt heredibus.§.fi.⁊.s.ti.j.si sic.§.j.⁊.l. apud.§.si titius.arg.cõtra. quãdo di.le.ce.si titio.§.j.

Quisquis. ¶ Etiam. sed quid si ista verba non apponantur. Respõ.idem argu.j.de donat.l.ex hac.⁊ pro hoc quia sufficit si iudex pronunciat aliquem debere, licet eũ non condemnet, vt s.de iudic.si pretor.⁊ de edil.edic.l.quero. ⁊ sic minus est scriptũ ⁊ plus dictũ. sic. C.de recep.arbi.ne in arbitris.⁊ s.de here.insti.l.j.⁊.j.ad muni.l.j.s.eo.vnum.§.si omissa.

Lucius Titius. ¶ No. ꝙ verba generalia etiam in beneficijs restringuntur vt odiosa si non cõplectantur.

Codicillis. ¶ In glos.hãc.ante versi.itẽ ex predictis. interdum vtrũq3 est aliquod sed legatarius vel fideicõmiss.non est capax: ⁊ tũc aut legatarius est nõ capax ⁊ capit vt reddat, aut fideicõmissarius est non capax, ⁊ tunc aut legatarius fuit electus vt minister ⁊ non habet aut vt legatarius, ⁊ tunc percipit.⁊ sic loquũtur leges alleg.in fi.huius gl.de inoffi.te.papinianus.⁊c. Itẽ ibi, propter rẽ. vt contingit.s.ti.j.apud.§.fi.

Matre. ¶ Deteriora.quia conturbauit eum. Uel dic ꝙ etiam patrẽ occiderat. Uel dic deteriora.i.mala vel pessima. Uel dic ꝙ hec ideo deterior est conturbatio quia hec duo cõcurrũt etiã.s.adulterium ⁊ incestus, vt.j.de adulte.si adulterium cũ incestu.

Summarium.

1 ☞ Fideicommissum iniunctum de bonis communicandis valet.
2 In testamentis appellatione partis etiam dimidia continetur.

Testator.
1 **§. Lucius.** ¶ No.in hoc.§.† ꝙ testator potest perci-
2 pere colonem.pro hoc.s.de condi.insti.l.iij. Itẽ no.† ꝙ etiã in testamentis appellatione partis dimidia cõtinet.

Filie. ¶ Sed videtur contra.s.eod.cum pater.§. pater certam.vbi de secũdis nuptijs non videtur cogitatum. Respõ.refert vtrum simpliciter iussit filium stipulari.⁊ opp.ll.contrarie: aut apposuit si decesserit sine liberis, ⁊ opp.l.ista. Alij dicunt ꝙ illa intelligit fm hanc: sed licet soror non possit compelli pati fratrem stipulari secũdo: tamen ea sine liberis mortua petitio fideicõmiss.in rebus dotalibus locũ habet primũ melius.

Summarium.

1 ☞ Grauatus de restituendo post mortem hereditatem, an ⁊ quando potest vendere bona hereditaria.

1 **Maritus.** ¶ No. ꝙ † grauatus restituere post mortẽ hereditatem non poterit vendere bona hereditaria, fallit in isto casu: nec est dicendum ꝙ hoc corrigatur per aut.res que.quia nõ est nouum ⁊c, vt.s.de legi.sed ⁊ posteriores.

¶ De legatis.iij. Rubrica.

¶ In glos.rubrice hic queritur.vel dic ꝙ in primo principaliter tractat de legatis incertis heredi. In secundo de iniunctis legatario. In tertio de vtrisq3 coniũctis, ⁊ de significatione verborum. Uel dic ꝙ in primo tractat vt dicit glos.sed nisi tractat quis.vt in.l.ij. In secũdo de effectu legatorum ⁊ fideiussorum, vt in.l.vinum. ⁊ alijs multis. Et ideo difficilior est ille tractatus, quia in eo vertitur dispositio iuris hic: quis a quo. de verborum significatione.

Summarium.

1 ☞ Si testamẽtum ab initio deficit propter defectum solennitatis quia filiusfamilias est, si postea sui iuris factus faciat legi coram septem testibus dicatq3 illud fm animi sui iudiciũ factum esse an propterea valeat.

Si incertus.
§. Si filiusfamil.
1 ¶ Hoc vtiq3.sed sit cum factus esset sui iuris fecisset sibi legi testamentum corã septem testibus ⁊ dixisset se velle illud valere, illud valeret, nec diceretur vetus testamẽtum, sed de nouo factũ. arg.s.de testa.milita.si tribunus.⁊.C.qui testa.face.pos. hac consultissima. ¶ Non valet.sui principio.

Summarium.

1 ☞ Bona deportati deueniunt ad fiscum.
2 Relictum fratribus minoribus acquiritur ecclesie romane, nec sibi possunt habere vt propriũ aut singulare propter eorum regulam.

1 **Si deportati.** ¶ Ad fiscũ pertinere.⁊ hoc † ideo q2 non potest acquirere deportato: sed acquirit fisco ad quem omnia bona deportati de-
2 bent peruenire. Et ex hoc not.argu. † ꝙ quando relinquitur aliquid fratribus minoribꝰ qui nihil possunt habere nec in singulari nec in communi ꝙ illud queratur ecclesie Romane cuius omnia sunt eius bona. pro hoc de accusa.si seruus cõmunis.de stipul.sed proinde.vt sic in eorum personis representetur papa vt dominus in seruo, vt de optio.lega.si pamphilo. ⁊ ita est interposita eorum regula per ecclesiam Romanam. Alij dicunt ꝙ illud quod est eis relictum sit in pro non scripto sicut relictum damnatis in metallum, vt.j.de ijs que pro nõ scriptis hab.si in metallum. ⁊ de pen.l.quidam sunt.nisi eis alimenta relinquerẽtur, vt.j.de alimen.seruos.

Summarium.

1 ☞ Sententia lata non tamen publicata ⁊ lecta an aliquid operetur.

Fideicommissa. ¶ Quoties. In
1 glos.no.casum. ⁊ facit ad questionem † talẽ. Reperitur quedam scriptura sic dicens: nos tales ferimus sententiã excõicationis in talem, ⁊ habet sigillum eius, non tamen probatur ꝙ fuerit publicata, queritur vtrum ille pro hoc videatur excõmunicatus? Uidetur ꝙ non, vt hic ⁊.s.de testamẽ.l.ex ea scriptura. nam prius dictatur ⁊ postea legitur, vt.C.de sen.ex peri.reci.l.ij.al's non valeret, vt in eodem tit.arbiter. pro hoc j.que senten.sine appel.rescin.l.j.§.item cum ex edicto. ⁊ ideo tabelliones qui scribũt sententias dicũt: dominus talis iudex publicauit sententiam talem coram talibus

testibus

testibus infrascriptis, sic dicens &c.

Si cui. ¶ In glos. contra videbatur. ibi, imo statim. & agit statim utili ex testamēto, argu. j. eo. non dubium. sed post mortem patris directa: quia etiam quātum ad verba extitit: & bene dico q agit directa, quia adhuc tenebatur pater quodam vinculo, vt. C. de ingra. libe. sed modo efficitur plene sui iuris, vt C. de donat. inter virum & vxo. l. res vxori. & qd met. cau. siue. & j. de cap. in bello. §. si quis seruum.

Item si quis. ¶ Prout cuiusq; interest. sed interesse videtur prout quisq; est creditor: sed quilibet creditor est insolidū, ergo vnus insolidū agit. ¶ Interdum. No. inspici cuius contemplatione quid fiat. pro hoc. s. de vsufru. sed & si quid donetur. §. j. & solu. matrimo. si vero. §. item quicquid.

Si in opere. ¶ Faciēdo. ab heredibus: nam intelligo q testator voluit heredes facere opus & in id expendere centum, al's si legasset solummodo centum ad opus quilibet tātum pro parte teneretur. pro hoc. s. titu. j. l. mortuo. §. vltra. & l. legatorum petitio. ¶ Reipublice. sed si fuerit conuentus ad faciendum & noluerit facere, tunc ad interesse tenebitur: vt. j. de re iud. si quis ab alio. Alij dicunt teneri eum precise ad factum fauore vltime voluntatis.

Summarium.

1 Fideicommissum mulieri si viro non nupserit relictum an valeat.

Non est dubium. ¶ Rogata sit. simpliciter, al's contra. j. de condi. & demonstra. quoties. dubitatio 1 † autem huius legis erat quia mulier non adimplendo conditionē nō debebat iure directo admitti, sed demū ex quadam dispensatione & sic vtiliter remissa sibi contradicunt, & ideo cum mero iure non admittetur ad legatum dicebat mulier se non teneri a fideicommisso quasi deficiat, qd remouet hec. l. nam etiam si totum defecisset remaneret penes heredē cum onere, vt. s. tit. j. imperator. & casum sequentē inducit hic ad probationem primi casus. ¶ Si. id est quāuis. ¶ Iurisiurandi. q2 fuit institutus si iurarent se ascendere capitolium et grauatus dare decem alicui remittitur sibi conditio, & tamen prestat.

Nutu. ¶ Quando homo consentit ad interrogata, vt. j. ad treb. l. seruo. §. si pupillo. ibi: nam si auditur. ¶ Et loqui potest. sub. si non potest loqui: nec nutu nec alio modo potest, nisi &c.

Summarium.

1 Si prima voluntas est derogatoria vltime, an prima preualeat.

2 Protestatio declarat animum protestantis.

1 **Si quis.** ¶ In glos. al's prima. ante versi. Itē not. sed certe † videtur q hoc casu valeat secundum testamentum etiam si in secundo non sit facta mentio de verbis derogatorijs primo positis: nam certum est q cum procedit ad secundum tēstamentum faciēdum ipse vult q valeat. arg. C. commu. de leg. l. j. nec enim propter primum factus est intestabilis, quia non reperio istū per hunc modum factum intestabilem: nam nō potest quis sibi &c. s. pro socio. cum duobus. §. idem respondet. ergo cum non sit factus intestabilis debet secundum testamētum valere, vt. C. de testa. sancimus. & l. hac cōsultissima. & pro hoc. s. tit. j. l. fi. & de iure codicil. diui. §. licet. ¶ Nō obst. lex ista, quia loquitur in ademptione legatorum: & ideo est differentia an intendat adimere quod scriptum erat, quo casu oppo. lex ista, an intendat sibi adimere facultatem testandi & hoc non potest, vt dicta. l. pro socio. sed in primo intendit declarare voluntatem quam habebat in testamento secundo, vt quia dicit in primo: volo hoc meum testamentum valere, & si contingat me aliud testamentum facere nolo valere quia dico q illud erit simulatum & fictitium, & factum ad excusationem mei a propinquis meis, nec per illud intendo aliquid velle dare alicui, certe potest dici isto casu secundum[a] non valere cū per hoc appareat illud simulatū, nec valet q simulate fiat, vt. C. plus vale. quod agitur. per totum. nam ista protestatio facta in primo declarat voluntatem quam habebat in secundo, sicut alleg. s. de acquir. hered. qui in alienam. §. fi. pro hoc quia † protestatio declarat animum protestantis. s. de concubi. in concubinatu. & de reliq. & sumpt. l. at si quis. §. plerique. & si per primum declaratur q non habuit animum testandi in secundo, & q dicit voluntatē in secūdo, & in qua voluntate fuit olim hodie esse presumitur. de proba. l. cum tacitum. & ideo qui voluntatem dicit mutatā esse eam probare debet. s. tit. j. lucius. & de proba. eum qui. ¶ Additio. ¶ (Vel dic sm Ricar. malum: q quando nulla verba derogatoria sunt in primo testamento, per secundum solenne rumpitur primum. Sed quando verba derogatoria sunt in primo: tunc non rumpitur per secūdum, vt. ff. de acquir. hered. l. vj. §. fi. & de leg. j. si mihi & tibi. §. fi. nisi dicat in secūdo se penitere de primo dictis verbis derogatorijs quorū penitere potest licet primo dixerit nō licere penitere, vt. l. j. C. de sa. san. ec. & in. l. si mihi & tibi. §. in legatis. s. de leg. j. & ibi not. Item vbi in primo sunt verba derogatoria ad secūdum testamentū, si post primū testamentū fiant codicilli valent: q2 eis nō fuerat derogatum nisi verba derogatoria fuissent generalia, aut derogarēt etiā codicillis, vt dicta. l. si mihi & tibi. §. in legatis. Sed vbi in primo testamento sunt verba derogatoria & est vltra pcessum, vt quia dicat testator: nō valeat secundum nisi sit factus in presentia taliū vel nisi sint in eo talia verba vel qd simile, dico valere secūdum si peniteat de verbis derogatorijs in primo dictis, licet qualitas verborum non sit in secundo expressa, vt. ff. de reg. iur. l. ait pretor. §. j. de verb. obliga. l. que extrinsecus. sed in. l. si mihi & tibi. nota q bene est specificāda qualitas verborum in primo insertorum, vt hac. l. in princi.) ¶ Item ibi facit in hoc. quia prior voluntas posteriori preponitur.

a ¶ Idem si testator iurat q illud nō mutabit: vt no. i Spe. de instru. edicto. §. cōpendiose. vsi. qd quis iurauerit.

Ille. ¶ Ad si. glos. vt &. s. sed hoc nō est verum: nam tunc quilibet tenetur pro parte, vt. s. in. l. legatorū. ¶ Cū in verbis. pone exemplum per. l. j. eo. vxor. §. j. & l. iulianus. §. fi. & s. de leg. j. si quis in testamento. & est arg. q iudex non teneatur habere consilium quando est certus. pro hoc. j. de aur. & arg. leg. l. pediculis. §. argento.

Paulo Callimacho. §. Pompeius. ¶ Hermippi. damnati ad mortem vel in metallum, secus si esset deportatus: vt. j. ad trebellia. ex facto. & de iur. fisci. l. statius. §. corneliano. ¶ Pronunciaui. verba generalia restringuntur, vt &. s. de libe. & posthu. titius. & de testa. tut. si quis filio. §. j.

Iulius. ¶ In gloss. fine. ante versicu. vel non. vel dic ideo quia nō subiectus oneri fideicommissi, vt dicit text. sed solūmodo demonstratum vnde heres soluere posset.

Summarium.

1 Ubi non habetur consideratio dignitatis vbi verborum interpretatio facienda est.

1 **Qui cōcubinam.** ¶ Causa parata. & iste secunde in vsum tradita. Et no. † q vbi verborum est interpretatio facienda, ibi non habetur consideratio dignitatis. ¶ Qui ortos. In glos. imo conductos. vel dic esse differentiam vtrū onus

immineat rei. & opp.ll.contrarie, an non immineat rei: & tunc per ista verba quia grauatur id heres facere vt habeam cōductionē, videtur grauatus vt soluat, quia al's facere non potest, vt.s.de leg.j.l.si heres.alia autem onera rei imminentia bene debet agnoscere legatarius. ¶ Qui fundum, in societatem.vt haberem partē & ipse partem.& no hic q appellatione mei non totus fundus cōtinetur, licet totus suus foret, sed demū pars remanserat. ¶ Parte.ipsius testantis nō iure mandati debitā.

Summarium.

1 An in actione ex testamento iuratur in litem.

Si edes. ¶ In glos.pretio.ante versic.& facit.sed certe † in actiōe ex testamento nō iuratur in litem, vt.s.de in litē iur.in actionibus.
1 & l.sequē.Nec obst.l.j.ad leg.falci.cum pater.quia illa loquitur in rei vendic.in qua bene iuratur in litem, & ideo bene videtur eum liberari.

Summarium.

1 Appellatione partis totum continetur.

Vxori sue. ¶ In glos.non ergo.sed certe et illa continetur si non sunt separata: nihil enim videtur exceptum nisi qđ locare consueuerat. ¶ Omnem
1 partem.No. † appellatione partis continetur totum, & j.de verbo.significa.virili.

Summarium.

1 Legatum vniuersitatis transit cum suo onere.
2 Grauatus restituere hereditatē cum onere, nō tenetur vltra vires legati.

Nomen debitoris. §. Vni ex heredib'.
¶ Si hoc non dixisset testator, iste heres ad totum es a-
1 lienum tenetur: cum legatum vniuersitatis † ad legatarium transeat cū suo onere, vt.s.titu.j.cum filius.§.j.& l. cum pater.§.mense.Et est ratio quare nō tenetur ad so-
2 lidum, sed demum ad partem hereditariam: quia † cum testator dixit vt de reditibus solueretur videtur dixisse vt si reditus non sufficiant iste non teneatur aliunde, ar. C.de pac.conuen.l.fi.Item contra.s.eo.paulo.§.fin.sol. vt nota.s.tit.j.lucius.§.cuilibet. ¶ Debeat.ad petitionē coheredis qui eum de proprio soluere cōpellere voluit.

Patronus. ¶ Ad finem glo.sed quare.vel hoc ideo, quia non poterat transire cum eadē integritate ad heredem cum qua ad defunctum sicut al's, de vsufruc.l.qui vsumfructū.§.fina.& l.quartum.& not.qđ hic venit interesse qđ est in lucro.

Summarium.

1 Professio matris profitentis se nihil aduersus filij sui voluntatem facturam, an aliquid operetur.

1 Cum quis. ¶ Professa.No.† q ista professio non ligat matrem.

Qui testamento. ¶ Ad finem gl. quibus. sed quia voluntas non perseuerauit si accipiatur cōditionaliter non tenetur promissor deficiente cōditione, vt de verbo. significa.l.cedere.Si vero accipiantur causatiue vt quia respiciunt preteritum, deficiente causa obstat exceptio super legato Meuio dādo & alij reddendo sicut in promissione dicitur.j.vt leg.no.caue.l.j.§.si quis sub conditione.& ideo non tenet. Or ita possit accipi duobus modis, facit, extra de verbo.signifi.abbate.C.de decur.quilibet.de excu.mune.l.negotiatores.& de epis.& cle.l.j.

Summarium.

1 Legans partem fundi quem communē habebat cum alio, an partem suam totam legare videtur an vero partem partis.

1 Vxorem. ¶ Aliquis habebat † fundum cōmunem cum Titio, in testamento dixit partem fundi mei lego Seio, queritur vtrum debeat habere totam partem quā habebat testator perinde ac si dixisset simpliciter lego fundum meum: nam tunc totam partē haberet, vt.s.titu.ij.serui electione.§.fin.an solum partem partis, quod videtur argu.huius litere.argu.j.de dam. infec.plures. Sed contrarium fuit iudicatum de facto: quia in testamentis &c.vt.j.de regul.iur.in testamentis. pro hoc.j.titu.j.lucius.§.filiam. vbi exponitur partis dimidie, id est partis que est dimidia.

Legauerat. ¶ Supra responsum. simile verbum.j.§.pater.& s.de edi litio edic.quero.

Testamento. ¶ Instituerat.& filiam exheredauerat, al's non valeret testamentum: vt.s.de liber.& posthu.inter cetera. ¶ Presentibus & consentientibus. secus forte si per mulierem stetisset, vt.s.titu.j.l.fina.§.antepenul.

Summarium.

1 Grauatus adoptare filium si nō adoptet an amittat legatum aut hereditatem.

Heres. ¶ In glos.ad hoc.ante versi.aliud autem. vel dic refert vtrum ponatur in conditione & oppo.l.contraria, aut in rogatore, & tunc oppo.ista: quia non habet actionem ad cogēdum eum, sicut in simili dicitur.j.de condit.& demonstra. cum ita.
1 C.de inuti.stipu.libera. Sed nunquid † iste qui non vult adoptare amittit hereditatē vel legatum? Respon.sic si non erat ei inhonestum habere eum in filium, arg.C.de ijs que pene nomi.relin.l.vnica. & de fideicommis.l.fin.& de condi.& demonstr.cum ita.licet glos.videatur innuere contrarium.

Agri plagam. ¶ Sub pena. Nota verbum vulgare sub pena. & s.famil.herciscun.heredes.§.in illa.

Summarium.

1 Pater obligatur filio naturali, naturaliter & ciuiliter.
2 Pater naturalis si pro filia dotē dedit & stipulatus est eam sibi aut heredibus reddi: si heredes eam sibi remiserint computatur ei in legitimam.

1 Pater naturalis. ¶ No.† ex hoc §.patrē obligari filio naturali ciuiliter & naturaliter. ¶ Item in gl.ra-
2 tā.& est argu. † q si pater pro illa dedit dotem & stipulatus est eam sibi reddi vel filijs: si illa sine liberis moriatur ita demum sibi mulieri in legitimam computatur mortuo patre si fratres parati sunt remittere stipulationē. pro hoc.j.de colla.dot.l.ij.circa princi. & fuit de facto in ciuitate Padue.

Si quid.

SI quid.

§.Inter emptū. ¶No. q assignare accipitur pro tradere.

LIbrorum. ¶Ad finem gl.quia appellatione. ex hoc apparet q lex succumbit autoritati Horatij, ait enim: Non sunt in honore vocabula si volet vsus cū penes ꝛc. hij versus sunt.ꝭ.de supellec.leg.labeo. ¶ Quod igitur scribit. quia bibliotheca potest sequi libros, vt.ꝭ.premisit:est igitur ꝛc. ꝛ not.in hoc.§.casus.q legato materiato non intelligitur legata materia.

LIgni. ¶Not. lignū est comburendi causa paratum a terra separatum speciali nomine non subnixum, nisi mens testatoris vel consuetudo regionis aliud inducat:ꝛ hec est summaria intentio huius legis. ¶Consequens esse. No.bonum verbum ad excusationem glossarum.

QUi duos. ¶In glos. nisi in casibus.similem habes instantiam ex duabus legibus.ꝭ.quod me.cau. si mulier.§.j.ꝛ.C.quod met.cau.l.ij.

Summarium.

1 Piscatores an sint mercatores.

1 LEgatis. ¶Piscationibus. ar. †q piscatores non sunt mercatores: hoc ideo quia domino tantū piscabant, al's secus.de cap.diminu.tutelas.ꝛ hec omnia intellige quando sub nomine appellatiuo sunt legati, secus si proprio nomine sunt locati, quia tunc non extingueretur legatum mutatione officij vel artificij.

ORnatricibus. ¶Ad finem glo.que affectat. vel dic aliquid perfecte scire non posse.

NOn aliter. ¶Exemplum potest poni per.l.ꝭ.de leg.ij.si ita scripsisset.ꝛ.ꝭ.l.proxi.§.fina.

SEruos. ¶Contineri.qꝰ presumitur si eos habebat numero suorum.ꝭ.eo.nuper.versi.si vero. ¶Item ad finem glos.C.ꝛ.ꝭ.qui ꝛ a quib.generaliter. ꝛ.ꝭ.de edi.edic.quis sit fugitiuus.§.seruus. ¶Eū.Ad fi. glos.emendo.hoc intellige q habebat etiam alios paratos ad suum vsum: nam si alios paratos non habebat credo qꝰ isti debentur. argu.ꝭ.de reb.dub.quoties. ꝛ de regu.iur.in testamentis.

QUesitum. ¶Facit pro clericis existētibus in studio vt intelligantur residētes in ecclesijs.pro hoc extra de cleri.non resi.c.relatum.

SI chorus. ¶Versi. Area. in glo. videtur. ante versicu. item facit. ꝛ ſm hoc dic q area erat aliena, ꝛ ideo nō debetur medio tempore:quia non est verisimile testatorē voluisse grauare heredem suum in tantum. ¶In glo. ante versi.vel hic.dic q ista loquitur in seruo alieno legato, contrarie in proprio testatoris.

COniunctim. ¶In glos. hoc autem contingit.scilicet coniunctim legari vel heredes institui.

QUi que Rome. ¶In gl. vel dic q ista lex loquitur de his que ibi posita sunt ad vsum testatoris vel ibi sint perpetuo, nā ista bene debentur non autē ibi sunt vt mutentur: ꝛ sic proprie loquitur ista litera.ꝛ pro hoc.ꝭ.eo.si chorus.§.j.

EUper. ¶In glos.quia demum. vel melius quia defectus vocabuli meum non facit conditionale: quia sententia testatoris facit cōditionatum sicut adiectio vocabuli non faciet conditionem si contraria fuerit mens testatoris.

Summarium.

1 Qualitercunqꝫ coniunctus prefertur ei a quo legatum est relictum, ꝛ nu.3.

2 Vter alteri prefertur, an coniunctus re tantum an verbis tantum.

REconiuncti. ¶Prefertur. Hic incipit tractare de coniūcta potestate, sed supra de forma coniungēdi. ¶Potior.sit in habēda parte deficiēte eo a quo legatum relictum est qui nitebatur

1 partem deficientem retinere:ꝛ sic euenit q †coniunctus qualitercūqꝫ prefertur ei a quo legatum est relictum : vt C.de cadu.tollen.§.in proprio. ꝛ.§.pro secundo.ꝛ.§.his ita. ¶Item in glos.duos.ante versicu. sed R. vel dic q

2 in versic.quod si re.queritur an † coniunctus re tantum preferatur coniuncto verbis tantum. Et respōdetur q non,sed equaliter admittuntur. in versic.si vero verbis.

3 queritur † an coniunctus verbis tantum preferatur ei a quo legatum est relictum : ꝛ respon.dato q non solum coniunctus re tantum prefertur sed etiam coniunctus verbis tantū prefertur:ꝛ expone literam vt exposui ꝛ est planior aliqua alia expositione ꝛ nihil est superfluū in litera.ꝛ de his no.ꝭ.de vsufr.acc.l.j.ꝛ.ꝭ.de ver.sig.triplici.

QUisquis. ¶Ad finem glos. scꝫ in futuro. vel dic aut sit scriptura ad restringendum, ꝛ obst. l.contraria: aut ad ampliandum, ꝛ obstat ista fauore legatorum.

SI plures. ¶Ad finem glos.ꝛ tenētur.ꝛ.ꝭ.ad leg.falcid. l.j.§.id quod. ergo patet q lex.ꝭ.de lega.j.licet imperator.ꝛ de leg.ij.cum pater.§. ab instituto.ꝛ.C.ad trebel.l.non iustam.loquitur quando heredes sunt grauati nomine indefinito vniuersali vel distributiuo,secus quando nominatim sunt grauati,quia substituti non tenentur vt hic ꝛ in concor.

Summarium.

1 Quis dicatur ciuis,quis rusticus.

SEruis. ¶Quidam. seruantes interpretationem vocabuli proprij. ¶Dicendum ex mente testantis que pre-

1 ualet in legatis:vt.ꝭ.eo.non aliter.§.j.ar.† q rusticus dicitur qui in villa moratur, ꝛ ciuis qui in ciuitate.arg.ꝭ.in prin.ꝛ.ꝭ.de verb.sign.vrbana.ꝛ.ꝭ. de supel. lega.quemadmodum.

HEres meus.

§.Due statue. ¶Quia duas statuas.secus ergo si duas statuas nō legasset. ¶Legare.scilicet alias.

QUi habebat. ¶In Syria possideo. scilicet iure proprij, al's si hoc non addidisset debentur etiam obligata.ꝭ.eo.l. iulianus.

HIs verbis. ¶In his conditum. scilicet nunc tempore mortis mee. ¶Manu scriptis. scilicet iam. ¶ Continebuntur. mihi deberi sub tempore mortis. ¶Translata sint.id est erunt. ¶Quam pecunia. id est quorum chirographorum pecunia. ¶ Erogata.s. est. ¶Et pecuniam in lateralibus, ꝛ nomina. ¶Non deberi que mortis. subaudi, ꝛ non testamenti. ¶Cum emptiones.id est in instrumento emptionis. ¶Condiderat. ꝛ nunc sunt tempore mortis. ¶Ea mente. probata per legatariā, al's non debentur,ꝭ.eo,meuia.

Summarium.

1 Eps dum consecratur debet dare consueta dari.

Alumno. ¶ Militiam. nā ille qui erat de collegio poterat vendere ꝛ dare ꝛ cedere alij loco suo, ꝛ recipiat ab illo qui prebat. C. de collegiatis. l. vnica. lib. xi. ¶ Omnia integra. comparari volo.
1 ¶ Item in glos. cum expensa. arg.† ꝙ episcopus quando consecratur debeat dare consueta dari.

Si pater exheredato. §. Si filius. ¶ Per aliū. q erat preteritus. ¶ Sed ex vncia. in qua fuit impubes institutus. ¶ Item in gl. nam non eo minus. hoc est falsum, quia si adisset non augeretur eius portio nisi forte per restitutionē: nam si esset minor posset restitui. argu. j. de contratabu. l. ex duobus. Unde dic ꝙ introductum est in fauorem puberis vt non admittatur substitutus licet ruptum sit testamētū, sic conseruantur legata coniunctis personis. pro hoc de contratab. l. non tantum. §. non emancipatus.

¶ De annuis legatis. Rubrica.

Si in singulos. ¶ In gl. secus in aduocatis. idem in doctore electo ad salarium pluribus annis, nam anni initiati transmittēt salarium ad heredem aliorum non, per. l. post duos. pro hoc s. de vsufruct. l. sed ꝛ si quid. §. si quis operas. ꝛ. l. si operas. ꝛ. j. de stipu. seruo. seruus communis meus.

Titia herede. §. Lucio Titio. ¶ Tria. subaudi ꝛ vt sic sint duo legata. ¶ An eadē. scilicet que viua prestabat. j. de verb. oblig. cum sub vna. vel dic eadem, scilicet tria pondo. arg. s. de leg. j. si sic. §. j.

Liberto suo. §. Filium. ¶ In glos. quod erat. sed videtur ꝙ sit restituendum demum qd iure hereditario cepit mulier non fideicommissi: vt. s. tit. j. si Titius. pe. charta. Sed dic ꝙ hoc presumitur ex mente testantis, ideo ꝙ etiam filium grauauit vt nouerce restitueret. arg. pro hoc. s. manda. si vero non remunerandi. §. idem Papinianus.

Summarium.

1 Relictum fratribus vt inde certum quid fiat, si nō fiat an ab eis auferri possit.

1 Lucius. ¶ Arg.† ꝙ si relictum est fratribus aliquid vt inde faciāt versoria eius ꝛ ipsi non faciāt, quod debet eis auferri relictum. pro hoc C. de lega. l. legatarius. ꝛ. j. tit. j. quidam.

¶ De vsufructu legato. Rubrica.

Summarium.

1 Usufructus seruitutis realis non potest legari vt proprie prestetur.

1 Nec vsus. ¶ In prin. glos. ab eo. vel dic† aliquis vicinus legauit simpliciter vsumfructū vie vel itineris ꝛc. ꝛ dicitur ꝙ nō habet istam seruitutem, quia nec est in bonis legatis nec extra bona: quia res sua nemini seruit, sed heres tenetur vt prestet facultatem eundi ꝛc. ꝛ ex hoc consequetur legatarius vt aut illud sibi prestetur, aut seruitus sibi constituatur cautione exacta ꝛc. de vsufruc. antiquitas.

Summarium.

1 Ubi res prestari nō potest, dꝫ peti estimatio nō res.
2 Famulus recedens a domino seruire recusans ꝛ postea rediens an teneatur ad interesse pro eo tempore quo absens fuit, aut sufficiat eum seruire tanto tempore quo fuit absens.

Si vsusfructus. ¶ Sed estimatio. No.
1 ꝙ† vbi res prestari non potest debet peti estimatio non res, vt hic ꝛ lege hic alleg. ar. con-
2 tra. s. de const. pecu. promissor. ¶ Item not. arg.† si seruitor stetit aliquibus mēsibus ꝙ domino seruire noluit sed fugit ꝙ teneatur ad interesse pro illo tēpore, nec sufficiat si velit seruire tanto tempore quanto fuit absens, licet secus sit in libertate: vt. s. de statulibe. stichus. §. fin. ꝛ not. in eod. tit. cum heres. §. fina. ꝛ. l. stichus. §. dama.

Summarium.

1 Famulo an pro eo tempore quo fuit infirmus debeat constitui salarium.

Opere testamēto. ¶ Legata-
1 rio. arg.† ꝙ puer qui moratur cum aliquo debeat habere salariū pro eo tempore quo fuit infirmus. pro hoc. s. de vsufruc. arboribus. §. ij. de statulibe. cum heres. §. stichus. loca. ꝛ cond. qui operas. Sed tu dic contra. arg. s. de constitu. pecu. item illa verba. loca. l. sumo. §. item cum quidam. Nec obstat litera ista, quia hic certat de lucro.

Summarium.

1 Si duo velint se subijcere iurisditioni nō sui iudicis potest alter alterum prohibere, secus si se subiecerunt.

1 Heres. ¶ Not. arg. ꝙ† si duo Paduani volunt se subijcere iurisdictioni iudicis Uicentie, Paduanus potest occurrendo prohibere, sed postꝙ se subiecerint non potest. pro hoc. s. de seruit. rust. pred. l. diuus. insti. de rer. diui. §. ferre. de acqui. rer. domi. l. iij.

Is qui fundum. ¶ Ad fi. glos. communi. sed cōtrarium videtur de iur. do. cum in fundo. §. fi. de actio. emp. iulianus. §. idem celsus. ꝛ commu. diuid. l. communi diuidundo. §. si debitor. dic ꝙ non preiudicat, quia iste non debuit prouocare. argu. s. de condi. furt. l. dolo. vel dic ꝙ mulier debuit prouocari. Jaco. de are.

Summarium.

1 In generali bonorum obligatione an veniant merces.

Generali capite. §. Uxori. ¶ Argumen.† ꝙ in ge-
1 nerali obligatione bonorum non videantur obligate res quas quis habet mercis causa. pro hoc. s. de lega. iij. l. seruos. ꝛ de pignorib. cum tabernam. Jaco. de are.

Summarium.

Summarium.

1 ☞ Fructus per colonum in fundo collecti, post tempus locationis an sint domini vel coloni.

IN fructu. ¶ In glos. qui nummis. circa princi. ⁊ sic
1 videt ꝙ † fructus qui sunt in fundo sati per colonum post terminum locationis sint domini. pro hoc. ff. si cer. peta. l. si quis nec. §. penul. j. de fur. inficiando. §. fin. ⁊ sic vltra terminum suum non colligit fructus, licet sint sati intra terminum. ¶ Item ad fin. hoc credo verum si fecit vt domino noceret. arg. j. de aqua plu. arcen. l. j. §. deniq;. Si vero fecit vt sibi prodesset tunc non tenetur, vt hic. Sed quid si vtrunq; cōsiderauit scilicet vt sibi prodesset ⁊ domino noceret? Respōdeo, si plus noceret domino q̃ sibi profit, tunc tenetur: si vero plus prodest sibi q̃ domino noceat, tūc non tenetur. pro hoc. j. de riuis. labeo. Jaco. de are.

¶ De seruitute legata. Rubrica.

QUi duas. ¶ In gloss. relictum. in princ. legis forte in seruitute vie, que non videt hoc ipso imposita quādo fundus est retentus: vt. ff. si serui. ven. l. testatrix. ff. de leg. j. seruum. §. fina. ergo si ambo fundi sunt legati non habet vnus contra alium actionem, vt inde colligitur. ¶ Item ad fi. ff. de leg. iij. si cui edes.

SI fundum. ¶ In glo. scilicet testator. ante versi. sed in seruitutibus. sed iste leges loquūtur q̃n ad petitionem. Nec obstat ꝙ de seruitute personali dicitur, quia illud ideo est quia ille non possunt trāsmitti in heredes: vt. ff. tit. j. sempronius.

¶ De dote prelegata. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Quod quis amittit vna via recuperat alia.

SI socer. ¶ Idem Julianus. Ad finem glo. solu. matr. vel dic ꝙ filius erat exheredatus, quo casu competit mulieri actio contra heredes soceri: vt. ff. solu. matri. l. si constante. §. j. j. de contratabu. sed si pro do-
1 te. §. j. sed opinor ⁊c. ¶ Uerum etiam quod. No. qđ † quis amittit vna via recuperat alia, vt hic ⁊. ff. in principio. §. ⁊ sic qđ amisit in syllabis recuperat in tēporibus. ¶ Itē ad fin. legis. idem potest dici ꝙ heres legatario caueat. pro hoc. ff. loca. si merces. §. j.

Summarium.

1 ☞ Uerbum supra, est inclusiuum.

QUi ita. ¶ Amplius. Idem credo si dicat vltra vel supra dotem:
1 nam † hoc verbum supra est inclusiuum. ff. solu. matri. l. diuortio. §. item si locatio. ⁊ loca. ⁊ cond. ex conducto. §. si labes. ⁊. j. eo. seia. Item si dixisset peto dotem. ff. de an. leg. l. seio. §. pe. ⁊ verbum vltra videtur inclusiuum. C. de fideicommis. l. si vltra.

Summarium.

1 ☞ Qui promisit alium defendere in dubio intelligitur via iudicij.

PAter dotem. ¶ Soluto matrimonio. id est cum sit solutum matrimonium quantum ad socerum: vt. ff. de dona. inter vir. ⁊ vxo. l. cum hic status. §. si socer. ¶ Sed si. hic tractat de effectu cautionis predicte. ¶ Defendi quidem. per susceptionem iu-
1 dicij. Et ita not. ꝙ † qui promisit defendere debet defendere suscipiendo iudicium. pro hoc. C. de in lit. dan. tuto. l. j. de peti. her. si quid possessor. ¶ Sed si totam. cū teneretur tantū pro tribus partibus quas habuit. ¶ Non erit. hoc ideo dicit quia nouatio facta foret. j. de solu. solutionem. ⁊ not. de nego. gest. l. liberto. ⁊ ideo contra primum dominum non daretur actio. ¶ Percipere dotē. non inspecta exheredatione filij. ¶ Item ad finem glo. scilicet iudicatum. sed certe si dominus veniat in iudicio ⁊ promittat pro suo procuratore bene conuenitur ex stipulatione. ¶ Item ad fin. glos. repete. sed certe cum ipse post mortem sustinuit onera statim acquisita est sibi actio: vt. ff. famil. hercis. l. si maritus. ⁊ ideo eam retinet etiam facto diuortio: vt. ff. famil. hercis. l. ij. vel dic ꝙ hic non sustinuit onera.

UXori mee. ¶ Hic trāsit cum vniuersitate dotis in re legati fundus inestimatus qui al's per se non posset transire: vt. ff. eod. l. ij. §. fina. ⁊ hec fuit huius legis dubitatio.

SEia cū nuberet. ¶ Supra. no. ꝙ supra est inclusiuum sicut preter. ff. de ann. lega. l. seio. §. vxori. de hoc dixi. ff. eo. qui ita.

THeopōpus. ¶ Scripsit. i. scribi fecit deponendo dictum suum. ¶ Eadem. in qualitate: hoc est de toto patrimonio ⁊ in qualitate de qua non est dubium. pro hoc. j. de colla. dot. l. j. §. fi. ¶ Item in glos. no. ergo. Item statur dicto vnius cum queritur de facto eius. C. de ser. fugi. quicunq;. ⁊ de questio. interrogari. ff. de edil. edict. quero. de prob. cum probatio.

Summarium.

1 ☞ Uendens rem alij obligatam, si postea eandem reemat ⁊ ex anteriori contractu euincatur an primus emptor teneatur.

LIcet. ¶ Heredem. C. de fideicom. pre.
1 Et not. † arg. ꝙ si rem aliquam mihi vendidisti alij obligatam ⁊ eandem postea tibi vendidi, si ex antecedenti causa tibi euincatur non tenear: vt. ff. de euict. fundum meum. ⁊ sic teneor demum de facto meo, vt. ff. de edi. edic. cum mihi.

¶ De optione vel electione legata. Rubrica.

SI tibi. ¶ Ad fi. glos. sc; quia de cetero. sed nūquid hoc casu posset emendare moram? Respond. non quia statim post tempus ius est mihi in omnibus quesitum: quia reliquorū appellatione ⁊c. vt. j. de verb. signif. ceterum. ⁊ de hered. insti. qui non militabat. §. fin. ⁊ l. seq. pro hoc extra de elect. c. ne pro defectu. §. j. arg. quando plures sunt qui debēt habere breuia, ⁊ vnū breue non cadit in vnū sed alia bene cadūt, ⁊ vltimo illud breue remanet in capell. ꝙ non potest per istum haberi qui vltimus remansit ꝙ debeat habere breue quod habuit ille qui eum precedebat quasi consumpta fuerit electio cum deuentū est ad penultimum, vt sic illud habeat ex necessitate. pro hoc. j. eo. si optio. in prin. ¶ Unius. In glos. quam mutare. vel dic ꝙ ideo potest mutare quia simul debuit eligere cum alio, ⁊ ipse solus elegit. arg. pro hoc. ff. de instito. l. sed ⁊ si. §. cōditio. arg. contra. ff. de ser. rust. pred. fundus. Uel dic ꝙ dubitatio erat: q2 electio debet esse cōmunis ⁊ eiusdem hominis quod hic non fuit, ⁊ ideo non valuit.

Cum ita. §. Quesitum est. ¶ Ipsa libertate. id est contingentia libertatis legatum erit perinde ac si non fuisset data libertas: sed si pendeat a tempore adite hereditatis, tunc secus. ¶ Vires accepit. ad suspendendum serui legatum, quia demum ipsa contingentia libertatis euanescit legatum. ¶ Possum, defecta cõditione.

Summarium.

1 Rei sub conditione legate statim acquiritur dominium existente conditione.

Apud Aufidium. ¶ Ad fin. glo. nisi esset. de lega. j. l. huius. §. stichus. 7 de leg. j. statuliberum. ¶ Item ad fin. glos. vt 7. s. 7 videtur q̃ debeat intelligi quando vestes erant testatoris propter rationẽ que est in tex. quoniam res erant 7c. Unde si essent aliene 7 sic non essent facte sue, obtineret lex contraria vt alias vestes posset eligere. ¶ Simul ac, 1 No. q̃ † rei legate sub conditione statim acquiritur dominium existente conditione. pro hoc. s. de lega. j. si fundus sub condi. §. fina. ¶ Item not. q̃ electione acquiritur ius electo. Nec obstat q̃ hec lex loquitur iure corporali quia idem est in dignitate: vt. s. de stat. homi. qui furem. 7 de iudi. cum furiosus.

¶ De tritico, vino 7 oleo lega. Rubrica.

Si cui vinum. ¶ Not. q̃ si testator legat mihi aliquam rem prius videtur legare de his que habet in suo patrimonio: demum si non habet heres debet emere. pro hoc. j. de au. 7 ar. leg. titia. §. j. **Si quis vinum.** ¶ Ex tritico. vnde ait Primas me piget hic esse, cum sit potare necesse: Uinum de messe q̃ consueuit esse.

Summarium.

1 Talia sunt subiecta qualia predicata permittunt.

Qui vinum. §. Cui dulcia. ¶ No. † talia esse que verbis generalibus proferuntur, qualia sunt ea que superius per species sunt declarata. pro hoc. j. tit. j. l. iiij. 7 sic talia sunt subiecta qualia predicata permittunt.

¶ De fundo instructo. Rubrica.

Summarium.

1 Societas cõtracta super quibusdam animalibus, 7 super fetu eorum durare presumitur.

Fundũ instructũ. ¶ Fetuum. Natorũ ex animalibus que erant instrumenta fundi. 7 est ar. † q̃ societas contracta in aliquibus bestijs duret etiam in fetibus eorum. pro hoc. s. pro soc. l. si id quod. in princip. 7 ibi not. **Minor.** ¶ In glos. certum est. ante versi. item faciat. vel dic q̃ hic precessit legatum, 7 secuta est manumissio: vnde apparet de presentia: ibi precessit manumissio, 7 secutum est legatum.

Si cui fundum. ¶ In glo s. scilicet fundus. ante versi. dic ergo. sed quid absurditatis contineat ista sententia non video: cum et posteriores 7c. vt. s. de leg. sed 7 posteriores.

Summarium.

Quod filio pater contulit, an 7 totum donasse videatur.

Quesitum. ¶ Uersi. Idem respõdit domo, estimatis. 1 arg. q̃ † non omne quod pater filio contulit videatur donare, 7 ex hac litera potest poni exemplum. C. de fideicommis. voluntatis. **Si quis.** ¶ In glos. sed contra. ante versi. si vero aberam. aut primo species aliquas generis 7 postea genus, et non adaptatur genus per species numeratas: vt. s. ad leg. aquil. si seruus seruũ. §. inquit lex. 7. s. tit. j. l. fina. 7. j. eo. fundo legato. §. fundo. ¶ Item ante versic. si autem vni genus. sed quid si non appareat? Respond. tenebo casum huius. §. 7. j. de reb. dub. quoties. 7 de proba. l. eum qui. **Taberne caupone.** ¶ Negotiationis. No. q̃ appellatione negotiatorum continentur caupones.

Summarium.

1 Damnum datum aut furtum commissum, in dubio presumitur a vicinis potius q̃ extraneis.

Si ita. ¶ Pistrini. subau. vel si ita testamento scriptum sit pistrini 7c. 1 **Mulier.** ¶ Ne quid vicini. arg. † q̃ damna que dãtur potius intelligantur dari a vicinis q̃ ab extraneis sicut 7 furta. s. loca. 7 condu. l. dominus horreorum. **Ille instrumẽto.** ¶ No. q̃ a pluribus sapientibus queritur, facilius inuenitur. C. de fideicommis. l. fina. **Cum delanionis.** ¶ Pistrinũ exercuerit. pro se, secus si serui per se exerceãt data domino mercede. ¶ Asinã. Ad finem glos. redit. vel dic que portabat blauam non causa familie, al's contra: vt. s. l. quesitum. §. trebatius. ¶ Non propriam. sepe enim 7c. extra de verb. sig. preterea. **Cui fundũ.** ¶ Nominati. Not. q̃ inclusio vnius alterius est exclusio.

Summarium.

1 Necessarium ad hoc vt quis dicatur ciuis.

1 **Sabinus.** ¶ Arg. vt † necessarium sit ciuem maiore parte anni 7 tempore stare in ciuitate vt ciuis dicatur. **Seie ex parte. §. Instructis.** ¶ Tutiore. simile verbum s. eod. quesitum. §. idem respondit domo. **Fundi instrumento. §. Item cum.** ¶ Qualia vult singulis, talia vala facit.

Lucius Titius.

LVcius Titius. ¶ In gl. quod est. ante versic. ⁊ si non est contra. sed si extrinsecus crescāt, hoc est ex rebus instrumenti quādocunq; accedant etiam post aditam debetur. arg. tit. j. deniq;. §. vtrum autem.

¶ De peculio legato. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Seruo cum peculio legato, an mortuo seruo debeatur peculium.

1 SEd ⁊ si. ¶ In glos. ordinario. vel dic † esse differentiā vtrū legetur cum peculio, ⁊ sic cum quodam intellectuali, ⁊ tunc mortuo homine cui adherebat vel pereunte extinguitur ius intellectuale: vt. s̃. l. j. ⁊ q̄n act. de pecu. l. j. §. sed ⁊ si. si vero legetur seruus cum quibusdam speciebus enumeratis vt cum vicarijs vel duobus asinis, tunc pereunte seruo legatum specierum enumeratarū non perit vt hoc. §. si libertate. s̃. de capi. di. tutelas.

Summarium.

1 ☞ Legato vniuersitatis relicto, an singule queque res vendicari possint.

1 SI peculium. ¶ Vendicabuntur. No. ꝙ † ex legato isto vniuersitatis agiť ad singulas res rei vēdicatione ac si singule res essent relicte. pro hoc de lega. iij. l. si chorus.

Et si fuerit. ¶ Possessionē. sine vitio: al's amitteret ius suum. C. de lega. non dubium. ¶ Valet. vt pinguius vendicet peculiū.

Summarium.

1 ☞ Non presumitur quis contra se priuilegium alij concedere.

Vicario. ¶ In glos. testator. ante versic. vel pone. vel dic aliud quando seruo ordinario legať vicarius ⁊ opponi. litera ista, aliud quādo seruus alij legatur, vt in contrarijs: nam ⁊ al's vberius interpretatur legatum peculij si legetur ipsi seruo q̃ si legetur extraneo: vt. j. l. deniq;. §. vtrum. ⁊ instit. de lega. §. si peculium. ¶ Sicut, debet seruo inspecto. arg. a contrarijs, certe licet non possit petere ob. rescripto. Et
1 no. arg. ꝙ † non presumitur quis velle alium cōtra se priuilegiare. pro hoc institu. de lega. §. peculium. Et facit quando statutum dicit ꝙ minores non obligentur communi vt autoritas maioris semper intelligatur excepta. ¶ Scripsisset. in rationibus suis vt in sequenti exemplo.

Summarium.

1 ☞ Legato peculio non debentur res que desierunt esse de peculio ante libertatem.

DEniq;. ¶ Versic. Item queritur. in peculio legato: ⁊ sic nō sunt
1 reddendi isti nummi. Et no. ꝙ † legato peculio res que desierunt peculij esse ante competentem seruo libertatē non debentur. ¶ His consequenter. In glos. ⁊ sic prestandum. ante ver. ⁊ aliud quando. sed certe seruus nunquam ciuiliter tenetur manens seruus, licet ex pacto in seruitute facto liber factus teneatur naturaliter. ¶ Item ante versi. vel non prestitit. vel dic ꝙ istud ideo est ꝙ dominus hic manumisit in testamento ⁊ sic recessit a pacto: quia eum ex pacto non manumisit sed liberaliter. ¶ Item si seruo. Ad finem glos. scilicet peculiari. a contrario ergo etiam nomen esset in legato, cum in peculio res sunt ⁊c. s̃. de pecul. l. quam tuberonis. §. omnes.

SEruo manumiss. ¶ In glossa: imo videtur. vel dic ideo quia dixit suas, id est que in suo ministerio sunt: vt. s̃. de lega. iij. l. suos. ⁊ l. cum sue.

Summarium.

1 ☞ Si pater soluit condemnationem pro delicto filij computatur filio in legitimam, nec hoc presumitur ei donatum.

1 STichus. ¶ Deducendum. Arg. ꝙ † si pater prestiterit aliquid pro malo filij sui, quod in hoc eum sibi constituat debitorem, vt sic fratres post mortem patris ei possint imputare, non enim videtur pater ei donare cum hoc ex quadam necessitate facit. argu. s̃. de do. inter vir. ⁊ vxo. si quis pro vxore. ⁊ famil. hercis. si filia. §. neratius. arg. contra. eo. tit. ex parte. §. filius.

SI seruo manumisso. ¶ Ad fin. gl. imo contra. ⁊ hoc vtili actione directa competit heredi. s̃. eo. peculio.

Summarium.

1 ☞ Vasallus celans rem de feudo inuestitura sibi facta ad rem celatam non porrigitur.
2 Impetrata dispensatio super beneficijs, intelligitur de impetratis non impetrandis.

CVm dominus. ¶ A fine gl. a domino. vel dic subtractas: quia seruus quasdam res in professione peculij restituit ⁊ non fuit
1 professus tacite. Et est argu. † quando vasallus aliquas res de feudo in professione celauit ꝙ inuestitura facta sibi ad res celatas non porrigatur. pro hoc de transact.
2 qui cum tutoribus. §. j. ¶ Item arg. ꝙ † si aliquis impetret dispensationem super beneficijs, nō porrigatur ad beneficia nō impetrata. Item si ab excommunicatione non porrigatur ad tacitas. ¶ Ad finem gloss. inter viuos. sed quomodo consequitur ex testamento cum habeat hoc ipso ꝙ manumittitur inter viuos: vt. s̃. de pec. eius qui liber. meruit. l. j. ⁊. s̃. de pecul. sticho. Respō. hic expresse fuit legatum peculium ⁊ ideo non videtur tacite sequi: ibi tacite sequitur manumissionem.

a Filiusfamilias. ¶ Nota[a] ꝙ quis faciendo de facto ⁊ si non de iure sibi preiudicat: vt hic ⁊. s̃. de optio. lega. l. si optio. Iaco. de are.

a ¶ Hoc dictum alleg. Bald. in. l. j. C. de libe. cā. ꝙ aliquādo quis nō pōt venire ꝯtra factum suū, licet de iure nō teneat.

Summarium.

1 ☞ Negotiorum gestori aut procuratori propter rem a se male gestam potest cedi a dn̄o actio aut eius heredi.
2 Ex consuetudine presumitur voluntas.

1 DOminus Sticho. ¶ Not. ex hac lege ꝙ † si gestor negotiorum soluerit domino propter culpam suam quia male mutuauit vel non suo tempore exegit: quod ei vel eius heredi potest cedi actio ⁊ ex interuallo. pro hoc. s̃. de

administ.tut.si minoris.⁊ de leg.j.si res.⁊ de solu.stichũ.
2 §.si mandato.¶Consuetudine. No.† ꝙ ex consuetudine presumitur voluntas.sic.ſ.de adimen.lega.liberto.

Seruis. ¶In glos.id est neq3.ante ver.Itẽ ad hoc.⁊ iste leges sunt in arg.quando alicui rectori sit pactum per ciues ꝙ non syndicabitur ꝙ nihilominus teneatur reddere rationem doli, etsi quid de bonis communis habuit.

Summarium.

1 ☞ Mutuum a patre nomine filij in potestate factum creditur ei in peculium concessum:secus si pater mutuet nomine emancipati.

1 **Titi fili.** ¶No.† ꝙ illud quod pater mutuat nomine filij in potestate positi videtur ei concedere in peculium:⁊ ita si pater decedat ei non prelegato peculio erit commune omnium filiorum: vt.C.famil.hercisc.certum. secus si mutuaret nomine emancipati, quia tũc videtur donare.ĩ.de dona.l.fina.

¶De penu legata. Rubrica.

Uxori sue. ¶Ad fin. glos. vt quia.vel quia tempus fuit adiectum in alijs legatis:vt.ſ.de leg.iij.in repetendis.

Summarium.

1 ☞ Exceptio limitat regulam.
2 Qui olim possedit an presumitur hodie possidere.
3 Suscipiens in se periculum de omnibus casibus fortuitis excepto incendio, an teneatur de omnibus non exceptis.

Nam quod. §. Si ita. ¶Fere.ideo forte dicit fere,quia quedam sunt
1 ciuitates que non habent muros. ¶Nota ꝙ † exceptio dat intelligere regulam: talis ergo habetur regula premissa qualis est exceptio subsecuta.Et per hoc debes in-
2 telligere dictum glos.que dicit ꝙ † qui olim possedit non presumitur hodie possidere,nisi quando possidebat tempore litis contestate, vel quando habebat causam ab agente, nam in istis casibus presumitur hodie possidere qui olim possedit:nam quando ago cõtra illum qui causam habet a me ⁊ ipse negat se possidere presumitur ꝙ possideat, ⁊ sic per istam exceptionem debet intelligi regula:vt qui olim possedit non presumatur possidere, scilicet quando negat se possidere, sed quando dicit se possidere bene presumitur hodie possidere. ¶Item est ar-
3 gumẽ.ꝙ † quando aliquis recepit in se periculum in aliquo contractu dicens: suscipio in me periculum preterquam incendij ⁊ naufragij, ꝙ modo periculum referatur ad casus fortuitos omnes vt de omnibus fortuitis teneatur preterquam de exceptis, vt sic illa exceptio det intelligere ꝙ sub vocabulo periculum contineantur casus fortuiti.⁊ pro hoc.ſ.de pac.dot.item socerum.§.cum intra.nam cuius generis res legato excipitur eius generis res legato contineri intelligitur, vt hic ⁊.ſ.de legat.j.si ita legatum.arg.contra in eod.titu. si quis legatum.sed ibi nihil eius generis cuius accipiebatur remanebit, seu etiam testator contineri volebat in legato.

¶De supellectili legata. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Supellex quid sit secundum Jacobi sententiam.

1 **Supellex.** ¶Instrumentum. ad certum genus artificij non paratum. ¶Nec argento. id est qd non cadit in legato argẽti.Dic ergo† supellex est domesticum patrisfamilias instrumẽtum non ad certum genus artificij deputatum, ⁊ alij speciali generi non subnixum.⁊ pro hoc.ĩ.eod.supellectile.

Summarium.

1 ☞ Res sapit naturam eius cuius causa paratur.

1 **Supellectile.** ¶No.in prima parte† ꝙ res sapit naturã cuius causa paratur. ¶Ius facit. dic ꝙ fuit error in origine,sed cõsensus in obseruatione: sicut alle.ĩ.ad leg.fal.l.j.§.si legatarius.⁊ sic non obstat.ſ.de leg.qd non ratione. Item quia cessabat causa videlicet defectus argenti: ⁊ sic etiã si non errasset idem concessurus erat, ⁊ ideo facit ius. argu. pro hoc.ſ. de acqui.here.qui in aliena.§.j.⁊.l.qui se.§.fina.

¶De alimentis ⁊ cibarijs legatis. Rubrica.

Solẽt iudices. ¶Procuratoribusve. argu.ꝙ sufficiat citari procuratorẽ.pro hoc.ſ.de ven.inspi.l.j.§.mulier. C.de digni. quoties. extra de do. ⁊ contu.causam que. ¶Dari debeat.argu.ꝙ fieri debet collecta pro dãdo salario syndico vel potestati vel soluendo debito ⁊ similia faciendo. pro hoc. C. de sumpt.recuper.lib.xj.

Libertis. ¶Mea predia. Arg.ꝙ si leget quis tales possessiones in godumentum videtur legare proprietatem.ĩ.eo.l.penult.§.j.sed si dixit dum viuit, post mortem petentur.ſ.de lega.ij.titia.§.fina.

Lucius. ¶Ad finem glos. scilicet validum. vel dic ꝙ prestari iussit a liberis qui soli erãt heredes, sed quia liberti non morabantur cum liberis denegabant eis alimẽta:dicitur ꝙ hoc eis non licet, quia sine aliqua cõditione fuerunt libertis relicta,⁊ ideo possunt morari vbi volunt, vt. C. de oper.liber.qui manumittuntur.⁊ tunc expone agant, id est morentur, al's si cum cõditione morandi cum liberis essent relicta, secus esset:vt.ĩ.de condi.⁊ demon.l.illis libertis.

Alio herede. ¶Ad finem glos. quid si hoc.ar.contra.litera est ista.⁊. ĩ. de solutio. l.fina.sed pro glossa facit. C. quãdo decre. opus non est.l.ij. ⁊.ſ.manda.l.si vero non.§.fina.

Summarium.

1 ☞ Heres commissarij an cogi possit ad distributionẽ.

1 **A filio.** ¶Idem quesijt.Arg.ꝙ† heres commissarij possit cogi distribuere.pro hoc. ſ. eo.si vnus.⁊.ĩ.eo.alimenta. ⁊ potest esse verum quando commissarius lucrum sensit a defuncto,al's contra. ſ.de testa. tute. l. tutela.⁊ de cura.furio.cuius bonis.

Titia. ¶Sicut rationibus. hic recurritur ad priuatam al's primam scripturã vt sciatur quantum expressum est.pro hoc in.l.j.§.j.de nego.gestis.l.nesennius.

Alimenta. §. Basilice. ¶Specialiter.No. ꝙ generalis clausula ⁊c.ĩ.de verb.oblig.doli.ſ.de vulg.⁊.pup. subst. coheredi.§.

redi.§.qui patrem.arg.contra.j.eod.libertis.in princip. Sed dic quod ibi fuerint verba vniuersalia hic verba indefinita: nam aliis inter illa est differentia, vt patet de legat. iij.quesitum.§.illud.&.l.heres meus.§.due statue.

Libertis. §. Manumissis. ¶ Quam futuri.ar. quod quis in libello possit petere vt ille qui ei annuat in aliquid condemnetur vt prestet in futurum. pro hoc. s. de fideicommiss.l.j.& no.s.de iudi.non quemadmodum.

Stichus. ¶ Ad finem glos. cum aliis. vel dic quod eo ipso quod legauit eos pater videtur eis dedisse libertatem, non debet habere alimenta sicut & ceteri liberti. Jaco.de are.

¶ De auro & argento legato. Rubrica.

Si alij. ¶ Ad fi.in gl.sic.j.ante versic. & facit. vel dic quod lex contraria loquitur in his qui certant de damno, hec in his qui certant de lucro quibus minus fauet.

Ucius. ¶ Imagines. quasi dicat, statuas: non enim proprie dicit imagines, vt not.C.de statu.& imag.

Summarium.

1 Uendens aut donans bona sua, de quibus bonis intelligitur.

Si ita. ¶ In glos.vt enim futurum.in prima parte: sed certe iste leges nihil dicunt de hoc quod futurum non contineat presens, sed verum est quod dicit glos. per.l.j.de verb.sig. nomen filiarum. Interdum aliter accipitur.j. de verb.signi.verbum erit. ¶ Seruos meos.in hoc legato intelligitur legare eas vestes & seruos qui sunt in suo vsu & non alios: vt.j.de leg.iij.l.cum sue. &.l.seruos suos.
1 &.l.nuper. Et no.† hac lege si quis mihi donet vel vendat bona sua, intelligitur de presentibus non de futuris. ar. contra.C.que res pig.obli.pos.l.fina.

Summarium.

1 Usufructus quid sit preter propriam eius significationem.

1 **Species.** ¶ Nota† quod vsusfructus supponitur hic non pro iure vtendi, sed pro quadam commoditate & vtilitate. & pro hoc de vsur.fructus rei est.

Cum aurum. ¶ Ad fi.not.quod ornamentum sequitur rem ornatam.j.l.proxi.§.perueniamus.

Uestimentum. ¶ Not.dicitur vestimentum quod adhuc est in tela & neque adstant.

Summarium.

1 An appellatione vestimentorum continentur culcitre.

1 **Argumento.** ¶ Uer. Culcitre. sed† certe & hodie cum homines in vulgari sermone & vsu loquendi non credant contineri culcitras, dubitarem iudicare legatis vestimentis culcitras contineri cum sepe homines abusiue loquuntur.s.de lega.iij.non aliter.§.j.& pro hoc facit quod not. de legatis.iij. librorum. §.quod tamen. versicu.quid ergo.in verbo continebun-tur.pro hoc, quia mens testatoris huius non fuit.

Quamuis. ¶ Not. preualet ad quod res principaliter est parata.

Summarium.

1 Possessiuum suum, denotat dominium: limita vt nume.2.

1 **Quintus Mutius. §. Argento.** ¶ No.† quod verbum suum, refertur ad dominium: vt hic &.j.eod.scribit. Item verbum meum. s.de rei vendi.l.solum.§.meum. Item verbum alterius. vt de religio.& sump.fune.l.ij.§.alterius. Interdum ver-
2 bum† suum, non significat dominium: vt. s. de heredi. insti.talem.§.fina.&.s.eod.argumento.§.si quis addiderit.& de leg.iij.seruos.&.l.cum sue.

Si quando. ¶ Not. hic iudicari ex visu.j.eod.pediculis.§. neratius. C.qui & aduer.quos.l.j.de minor.l.minor.fini.reg.l.si in ruptione.de admi.tu.lex que tutores.

Pediculis. §. Labeo. ¶ Not.quod vbicunque res ita se habet ipso iure sicut per verba postea adiecta, illa verba nihil operantur nec ad augendum nec ad diminuendum.

Summarium.

1 Dictum testis partim verum partim falsum an admitatur.

1 **Scribit.** ¶ Hoc ex parte. Not. quod† dictum testis potest ex parte esse verum & ex parte falsum.pro hoc.s.e.quintus.

Summarium.

1 Ille qui tempore pacis non tenet equos pro communi cum tenere debeat, cadit in penam pace non obstante.

Si vxori mundus. §. Cum ita. ¶ Esse solebat. per
1 hanc literam† fertur talis questio terminata. Impositi erant equi quibusdam, modo ciuitas fuit in pace ita quod multi qui debebant habere equos non habebant: subito vna die fuit exclamatum quod omnes qui habebant vel tenebant equos debebant equitare Rhegium vsque ad duos dies sub certa pena, modo multi qui non habebant equos sed habere debebant non iuerunt, queritur vtrum inciderint in penam. Determinatur quod sic per hanc literam: arg.tamen contra.j.de leg.iij.vxori.§.j.&.j.eo.scribit.§. idem scribit. ibi: quoniam articulus &c.

Summarium.

1 Lecto cum ornamentis legato non solum veniunt quotidiana sed etiam festiua.

Medico suo cotuber. §. Uxori. ¶ Omne legatum. Not.ar.
1 † quando legat maritus vxori lectum suum quod ornamenta lecti debeantur, non solum ea que quotidie erant in lecto, sed etiam ea que in festiuis diebus tantum vt hic. Et ornamenta debeantur dicit.l.j.de leg.iij.librorum.§.fi.

¶ De liberatione legata. Rubrica.

Summarium.

1 Pactum de reddendo instrumento debiti an porrigatur ad liberationem.

Liberationem. ¶ Ad finem gl. ipsemet. facit ut † quando quis facit pactum de reddendo instrumento simpliciter quod per hoc videatur remittere debitum.

Summarium.

1 Socij qui dicantur proprie.

Si quis decedens. §. Nunc de. ¶ In princi. glos. sed nunquid. ut. s. de condi. indeb. si non sortem. §. adeo. j. ut in pos. lega. l. j. §. si debitori. Item ad versicu. alij dicunt. vel dic quod operatur, quia per pactum tolletur naturalis obligatio. ut de sol. stichum. §. naturalis. ¶ Sed quid si socij. † socij esse dicuntur quando contrahunt societatem ad accipiendum mutuo. Item quod omne lucrum et damnum sit commune, ut colligitur. s. pro socio. societas cum innuitur. et l. ut sic.

Si quis reum. §. Idem. ¶ Nondum. Not. quod pater non est debitor si nihil sit in peculio. pro hoc. s. de pecu. l. quoties. §. si semel.

Si quis rationes. ¶ Ad fi. hoc in eo qui iam erat obligatus. Sed quid in eo qui adhuc non est obligatus ut in tutore cum datur in testamento. Quidam dicunt idem, sed forte aliud est hic. arg. s. de pecu. l. si unus. §. illud. Item pro hoc quod not. de admi. tut. l. quidam decedens.

Si debitor. ¶ Quam ex pristina. sed hoc interest potius ex testamento agere ut liberetur quam postquam soluerit agere actione mandati.

Si creditor. ¶ Perpetua. subaudi, et fauorabilis, nam si esset tutus odiosa, tunc bene valet legatum, quia amodo tutus esset fauorabili, et ita si soluerit possit repetere: ut de condi. indeb. si non sortem. §. adeo. Sed quantum estimabitur hoc legatum in computatione falcidie? Respon. quantum vendi posset. j. ad leg. falc. in quantitate. §. magne. et pro hoc no. s. quod met. cau. si cum exceptione. in princ.

Cum heres. ¶ In glo. ut indebitum. in princ. sed certe cum fuit exactum per iudicem non habet locum condictio indebiti. arg. s. manda. l. si fideiussor. §. in omnibus. unde dic aut agitur ex testamento. argu. s. eod. si quod mihi. et s. solu. matri. si pater ignorans. ¶ Item ad finem eiusdem glo. vel dic quod cum hic loquitur ante cedentem diem legati, debet hic subaudiri maxime.

Aurelius. ¶ Affligerit. habito respectu ad speciem eius quod de substantia mea discedet cum tutor non sit soluendo.

Summarium.

1 Primo testamento per secundum confirmato legata eo modo valent quo in primo valebant.

2 Quando statuta confirmantur videntur in his casibus confirmari que in eo continentur.

1 Testamento. ¶ Not. quod † confirmatio facta in secundo testamento facit legata eo modo valere quo in primo valebant. et

2 est argu. quando † statuta confirmantur quod videantur confirmari in his casibus in quibus loquebantur ante confirmationem.

Filias. ¶ In princip. glos. id est secundum ea. pro hoc. s. de offic. presi. illicitas. §. veritas. et. j. de actio. et oblig. obligamur. C. de edil. actio. l. iij.

Quidam. ¶ Ad fin. ex hoc videtur quod mulier possit negare id quod in alio iudicio fuit confessa.

Si is qui duos. ¶ Per consequentiam. nam et propter bonos tolerantur mali: ut in de cre. xxiij. q. iiij. quam magnum.

Petitor. ¶ In glos. et bene. ante ver. et facit. vel dic ideo est inutile quia non valet in principali, ergo nec in accessorio: nam ratio gl. non videtur bona, quia eius interest potius sibi deberi actionem ex testamento quam ex officio iudicis, quia expirat si non condemnetur eodem die. pro hoc. s. de eo quod certo loco. centum.

¶ De adimendis vel transferendis legatis. Rubrica.

Cum centum. ¶ In glo. quod presumitur. ante versicu. secus. sed hoc casu videtur contra. ar. s. de leg. j. si ita. et s. l. ij. §. cum Titio. Nec obst. l. plane. quia ibi loquitur quando eadem quantitas est relicta.

Legata inutiliter. ¶ Et ideo confirmatur. id est remanet confirmatum: sed ubi inutiliter legatur ademptio, non potest adimere, ergo nec in contrario euentu ponit, id est facit valere.

Si adimendo. ¶ Ad fi. glo. qua si cum onere. sed adempto onere fideicommissum legatum debeatur: dic ut. j. eod. l. filio. §. mater.

Ex parte. ¶ Potuisset. secus si voluisset: arg. s. eo. quod si amicitiam. et. j. de fal. qui falsam.

Summarium.

1 An per ademptionem libertatis adimatur legatum.

Si seruo. ¶ In glos. scilicet libertatis. ante versic. videtur ergo. sed certe nec legatum adimitur tacite per alienationem de seruo factam: ut. j. de cond. et demonstratio. si in diem. §. j. et. l. iulianus. imo quia le-

1 gatum durat necessaria fuit lex ista: et ideo † per ademptionem libertatis adimi legatum. j. eodem. l. fina. §. cum libertas. sed licet legatum adimatur ei per ademptionem libertatis: tamen hereditas ei data non adimitur per nudam ademptionem libertatis. s. de libe. et posthu. l. si ita. §. regula. et de hered. instit. sed si in conditione. §. fin. consistit enim ademptio illa libertatis inspecto quod potest redimi per testatorem, et sic cum aliquo tempore saltim aditionis esset testatoris, perueniet ad libertatem nisi essent adempta: ut. j. de manu. testa. verum est.

Si seruus. ¶ Ad finem glos. expresse. sed hoc non est verum. s. de leg. j. quesitum. §. seruo legato.

Alumne. ¶ Non cogendum prestare. imo videtur quod ista translatio debet fieri cum eodem onere: ut. s. de all. leg. l. caio.

l. raso. Respōdeo quod hec fuit mens testantis quod non trāsferē onus, quod apparet ideo quia illa onera ei iniungit. arg. ff. de lega. j. l. licet Imperator.

Filio. ¶ Not. quod quis presumitur memor eorum que fecit. pro hoc. C. de contrahen. stipula. l. magnam.

Seia. ¶ Ad fi. glos. post mortem. vel dic quod hic est casus specialis: vt. j. de iure fis. l. lucius.

¶ De rebus dubijs. Rubrica.

Fundum. ¶ In glos. alternatiue. ante versic. et distingue. prout habes literam: sive non dicas hic meuianum accipi pro vniuersa possessione quam habuit appellatione fundi meuiani.

Quibus. ¶ Ad finem glos. forte. vel dic quod fuit relictum ciuibus indefinite, et dicitur quod ciuitati videtur relictum.

In ambiguo. ¶ In gloss. in prima. vel pone exemplum. ff. de auro et argen. lega. l. pediculis. §. argento. et. l. si non sint. §. sicut. et de supelle. leg. l. labeo. §. sed de his.

Qui duos. ¶ Habebit hereditatem. saltim per beneficium restitutionis: vt de acquir. here. l. pantonius.

Si ita fuerit. ¶ Quibusdam liber tas. Sed nunquid impedietur libertas propter incertitudinem?

Summarium.

1 Legata alternatiue relicta cum stipulatione penali sufficit alterum adimpleri vt vitetur pena, secus si stipulatio hoc modo fuerit cōcepta: si illud et illud non dederis, quia tunc requiritur vtriusque adimpletio.

Si is qui ducenta. §. Si quis. ¶ In glos. id est remanet. ante versi. et
1 sic hic. Hoc † si verba talem habeant sensum: si illud aut illud dare omiseris, quod si talem nec illud dederis decem dabis, sufficit alterum tantum dari: et in dubio contra stipulantem etc. j. eod. cum queritur. ¶ Utrum, si illud. aut de quibus non faciendis conuenerat. ¶ Factum. id est obseruant. ¶ Item ad fin. glo. in secunda stipulatione. et prima in affirmatiua, secunda in negatiua committitur. ¶ Uerum fit. et efficax allegare ad penam committendam vt in primo articulo, non ideo teneri. ¶ Uerum. nec efficax allegare ad committendam penam in primo articulo. Et attende quia secundum eos qui dicunt corrigi precedentem. §. in similitudine vel idētitate assignata vtrique stipulatione, debes hic subaudire minus: quasi dicat, licet verum fit altero solo facto, hic autem illud factum non esse, ergo stipulatio remanet commissa, et secundum hoc recte et plane subiungitur, nam ea dicta scilicet in qualibet oratione possunt esse vera etc. et secundum hoc dices vtramque penalem subiectam stipulat. plura factis continentem vt dicit litera. ¶ Factum non esse. et tamen illud sufficeret allegare in secundo casu, nam pro sed. ¶ Esse vera. licet non efficax quelibet sed vna tantum, scilicet affirmatiua. ¶ Item ad fi. glo. id est esse videantur. vel dic contraria in effectu, nam negatiua indicit plenam commissionem altera non: quia etc. ¶ Non ex vniuerso. q. d. non ex coniuncto. ¶ Repugnantia continentes. de eodē negotio assumpto. ¶ Factum nō fuerit. id est obseruatum. ¶ Queri debet. ad commissionem penalis stipulationis. ¶ Nec in illo. secundum casum Jo. vbi est stipulatio, si quid eorum etc. ¶ Prodest. ad euitandam penam. ¶ Non fecisse. id est cessasse facere ad penam cōmittendam secundum Jo. secundum glo. ad euitandam, nec in hac prodest ad euitandā penā secundum alium intellectum. ¶ Proinde. quia prima stipulatio committitur aliquo facto contra promissionem de pluribus non faciēdis: si quis vt iudex orta disputatione vtrū sit cōmissa stipulatio nec ne interroget promissorem eorum quod ille neget, id est negare velit, hoc exprimat in respondendo, eorū que etc. secundum He. Alius casus est: qui ad probationem precedentium inducitur secundum suum intellectū dicentis stipula. quis eorum demum cōmitti vtroque facto cōtra stipulantē seu promissorē et non aliter. ¶ Exprimit. i. exprimere debet. ¶ Non feci. si vult negare.

Si quis ita. ¶ Ad fi. glos. i. sigillauerūt. vel quod illa lex instit. loquitur de incertitudine contingente post testamentum: hic fit certum in ipsa testamenti confectione, vt hic dicitur.

Ubi est. ¶ Ualet. i. obtinet quod actum verisimiliter. i. quod verisimile est actum esse. ¶ Plures. vnus tuus alter vicini tui. ¶ Semper enim in dubijs. quādo dubitatur valeat vel non. Et no. quod hic loquitur quando demum potest valere contractus secundum intellectum vnius.

¶ De regula catoniana. Rubrica.

Regula. ¶ Nouas. id est specialiter in contrarium sentientes: vt. ff. de testamē. mili. l. neque. §. j. vel id est ad posthumos qui ex nouis legibus admittantur: vt. ff. de liber. et posthu. l. placet.

¶ De his que pro non scriptis habentur. Rubrica.

Summarium.

1 Instrumentum pro parte verum et pro parte falsum an admittitur.

1 Si quis. ¶ Pertinet. Argu. not. † quod instrumentum potest esse ex parte verum et in parte falsum. pro hoc. j. de fal. filius. §. fi. et hoc no. C. de trāsac. si ex falsis.

¶ De his quibus vt indignis. Rubrica.

Summarium.

1 Uasallus testimonium ferens contra dominum postea absolutum priuatur feudo.

Post legatū. ¶ Contendit. antequam legatū acciperet quod meruit, quia non cōtra voluntatem, sed cōtra solennitatem disputat: sed si contra voluntatem disputaret tūc repellitur, vt sequitur. ¶ Si filiussa. Sed quid si relictum erat filio, nūquid pater priuabitur eo? Respon. vt. ff. quod quisque iuris. l. iij. §. si filius. ¶ An li-
1 bertas. arg. contra † vasallos ferentes testimonium contra dominos qui postea absoluuntur vt debeant priuari feudis. pro hoc. ff. §. his vero.

Summarium.

1 Heretici non possunt heredes institui.

Cum quidam. ¶ In glos. quantum ad
1 institutionem. vel dic quod † fuerant qui institui non possunt vt sunt heretici. ¶ Heredibus. ita lege heredibus, scilicet secundo loco scriptis, vt indi-

gnis abstulit iampridem ⁊c. ¶ Et heredibus. scilicet primo testamento scriptis, qui non habuerunt supremam voluntatem abstulit ⁊c. similis lectura est. C. de epis. ⁊ cle. l. placet. ⁊ ff. de adoptio. l. si arrogator.

Summarium.

1 ☞ Adulter non potest contrahere cum ea quam polluit per adulterium.

1 **CLaudius.** ¶ Not. † ꝙ quis non potest contrahere cum ea quam polluit per adulterium.

CUm secundis tabu. §. Quoniam. ¶ Ad fin. glo. scilicet liberte. vel dic hic subaudiendum maxime. Nec obstat. j. de concubi. l. j. quia ibi iam erat in concubinatu patroni, hic autem non, ⁊ ideo aliud hic ꝙ ibi.

TUtorem. ¶ Nisi a principe. iudicante, nam ⁊ alius iudex iudicans potest ei seruare vt ⁊ ille princeps dicatur. ff. de excu. tuto. l. spadonem. §. si ciuitatis princeps.

¶ De conditionibus ⁊ demonstrationibus. Rubrica.

SI ita legatum. ¶ Ad finē glo. ⁊ ideo. vel dic ꝙ dubitatio erat, quia in penam maioris filij: quia videbatur reliquisse qđ olim non licebat, sed hoc remouet litera namqꝫ ⁊c.

Summarium.

1 ☞ Doctor electus ad legendum ordinarie ⁊ extraordinarie debet habere duplex salarium.

1 **QUi duobus.** ¶ No. ex fin. huius legis arg. † ꝙ si doctor eligatur ad legendum librum ordinarium ⁊ extraordinariū debet habere tantum salarium quantum haberent duo doctores qui duos libros legerēt. pro hoc in auc. vt iudi. sine quoquo suffrag. circa medium.

Summarium.

a ¶ Et vide que hic not. per Dy.

1 ☞ Ius accrescendi transmittitur ad heredes.

1 **HEc scriptura.** ¶ Ad finem no. † ꝙ ius accrescendi transmittitur in heredes, vt hic ⁊ ff. de acqui. hered. qui patris.

QUibus diebus. ¶ Nec ꝑ te stetit. secus si non agat, quia tunc videtur pati volens. ar. C. ne san. bap. rei. l. vlt. ⁊ pro hoc extra de elec. c. eis. ⁊ ff. ex qui. cau. ma. sed ⁊ si. §. j. ⁊ ex ista. l. ⁊ illa. sed ⁊ si. potest poni exēplū in. l. j. de reg. iur. qui potest.

Termilius. ¶ In gl. sic. ff. de leg. iij. imo videtur ꝙ nō debeāt cauere: vt. ff. de an. leg. liberto. §. qui largius. j. qñ di. le. ce. firmio. sed dic ꝙ ibi fuerunt electi, vt legatarij, hic vt minister.

Summarium.

1 ☞ Relictum filio naturali vltra ꝙ capere possit si centū dederit, si non pareat conditioni illud vlterius transit ad eum cum onere transmittendi ad heredes.

CUi fundus. ¶ Substituūtur. scilicet per moduꝫ translationis: vt. j. eo. legatum. ff. de adimen. leg. legatum sub conditione. Uel pone exemplum per. l. ff. eo. plautius. §. item scinditur. vt quia † relictum est filio naturali vltra ꝙ capere possit si centum dederit: nam illa pars quam alter capere non potest transit cum onere dandi ad fratres vt ibi dicitur. Item potest poni quando alicui est relictum sub conditione iurisiurandi se daturum centum: nam iuramentum remittitur, sed nihilominus pecuniam dare debet. ff. eo. hec scriptura. de conditionib. institutio. l. que sub conditione. in principio legis. ⁊. §. quoties. ⁊ ideo si decedat pluribus heredibus relictis, heredes eandem formam debent adimplere vt hic, nam ista litera simpliciter nō potest intelligi in legato relicto sub cōditione, quia si legatarius decederet ante impletam conditionem non transmitteret, vt. C. de cadu. §. si autem sub conditione. j. eo. si ita expressum. ⁊. l. a testatore. Uel pone exemplum per. l. ff. ad sylla. si quis graui. §. si conditioni.

INtercidit. ¶ In glos. nō ergo. vel dic ꝙ habet̃ mortuus quo ad ea quorum dies cedit eo in depositione existēte: sed quo ad ea quorum dies cedit non eo tempore non habetur mortuus vt hic, sed secus in damnato in metallum.

SEd si hoc. ¶ Ad finem not. quedā ad tempus conceduntur que non perpetuo. pro hoc. ff. pro soc. idemqꝫ.

CUm ita. ¶ Ad finem glos. sed numquid. Dic ꝙ nō, quia potest impleri ea viua. pro hoc. j. eo. pater. §. socrus. ⁊. l. cum tale. §. titius.

Summarium.

1 ☞ Pluribus successiue electis ad aliquod officium et primus acceptet sed priusꝙ exerceat moriatur, an secundus admitti debet.

CUm sub hac. ¶ Ad finē gl. nota de cautione. sed videtur hoc casu nō esse locum cautioni mutiane, cum ista conditio possit impleri viuo legatario: puta per mortem serui. j. e. cum tale. §. titius. j. eo. patri. §. socrus. potest dici ꝙ hic seruus erat eius propinquus. Et ideo nō dicitur posse impleri cum sine malo eius nomine impleri non possit. j. eo. cum tale.
1 in prin. Et no. ex hac. l. ar. † quando plures sunt electi ad aliquā potestariā successiue, ⁊ primus acceptauit sed an-
a teꝙ intret regimen decessit, ꝙ secūdus debeat admitti.[a] pro hoc. j. e. titio fundus. nam acceptatio q̄ non habuit effectū videtur non facta. ff. de fideius. stipulatus. nam ⁊ substitutio ita facta in tutelam, ita demū euanescit si primus gessit: vt. ff. de test. tu. l. pe. Sed contrariū videt̃, arg. C. de lega. si legata. de impu. ⁊ al. subst. l. post aditam. nec obst. hec litera q2 hic non fuit simpliciter substitutus: sed potest dici aut fuerūt electi sub hac forma: eligimus talē, ⁊ si non venerit talem, ⁊ op. prima arg. aut si nō acceptauerit ⁊ tunc op. scđa arg. In dubio presumo electionem factā si nō venerit per iura predicta. Nec obst. l. post aditam. q2 illud opp. quando per acceptionē acquirit̃ plenū ius acceptanti, sed hoc nō videtur plenū ius ex acceptione vt patet. ff. eo. publius. ⁊ arg. de offi. prefe. agr. l. j.

SI ita expressum. ¶ Ad finem glo. est enim. nam per hoc verbum si volet, ponit̃ diei cessio in voluntate legatarij, que al's non erit: vt de le. ij. cum pater. §. surdo. ⁊ ideo operant̃ verba.

Summarium.

1 ☞ Cōpromittens arbitri sentētia condēnatus ad restitutionem

stitutionem fundi & sententie pareat, si postea fundum auferat cadit in penam compromissi.

1 Titio centum. ¶ Alienetur. No.ar.† quādo arbiter iussit restitui mihi fundum per aduersarium & ipse mihi restituit, sed postea mihi abstulit cadit in penam compromisso insertam. pro hoc.§.de arbit.l.inter castellanum.

Cum tale. §. Titius. ¶ Ad finem glos.satisdat ergo. & cum teneatur reddere rationem est argu. q teneatur facere inuentarium cum illud sit caput rationis: & ita videtur q admittatur trebelliana si non fiat inuentarium sicut admittitur falcidia, quia idem est in vna qd in alia, vt insti.tu.de fideicommis.hered.§.penul.

Summarium.

1 Turpis conditio habetur pro impossibili.

Rescriptum. ¶ Ad finem glos.ideoq. vel dic q vitiatur cōditio
1 & legatum: nam † turpis conditio habetur pro impossibili: vt.§.de cond.insti.l.filius. sed cum impossibilis conditio apponitur honorato remittitur conditio & legatū: vt insti.de leg.§.fi.& not.§.eod.obtinuit.

Fideicommissum. ¶ In gl. nō ergo. sed quid si efficiatur clericus iste qui ita est grauatus? Respond.deficit fideicommiss. dum tamen bona expendantur in actus pios: vt in auf. de sanctis.episco.§.sed hoc presenti.

Summarium.

1 Datio tutoris non conditionata est interdum, sed modificata.

Alia que nepotem. §. Pater. ¶ Videtur. Sed videtur eis interim inter-
1 dicta administratio de quinquaginta. Et no. q † interdum datio tutoris non conditionata sed modificata est. §.de tutel.l.muto.§.j. ¶ Item ad finem glos.filia petūt. vel dic prescribatur, id est petatur a testatore ne prestet, & sic mutat casum loquendo generaliter: vnde si petat cautionem de facto cum de iure non valeat non videtur defectus conditionis. pro hoc.C.si mancip.ita fue.alie.l. ea quidem.& .j. vt leg.no.ca.l.licet.

Has causas. ¶ Protinus. id est nullo a se facto vel impleto: & attende quia hic querit an omnis causa que repellit agentem abrupte, id est sine aliquo a se dato vel facto sit conditio.

Lucius. ¶ In princi.glos.filius enim. sic nulla debentur legata: vt de iniu.rup.& irri.testa.l.qui vxorem.

Summarium.

1 Ad hoc vt conditio dicatur impleta an exigitur perseuerantia.

Talis libertis. ¶ In glo.hac l.ante versicu. & licet.vel dic q ibi deficit propter mortem filij, hic extitit quia cum eo morati fuerunt licet non durauerint. ¶ Petentes. pro tempore insequēte
1 mortem. Et no.hac lege q † interdum ad hoc vt conditio dicatur impleta exigitur perseuerantia, vt hic & .§.eodem.l.Titio.al's non: vt.C. quando dies lega. cedat.l. cum vxori.

Nominatim forte. Nec l.imponitur pro eo quod dicitur.j.de iure fi. non intelligitur.§.si quis palam.

Iulianus noster. ¶ Sed id, q demum impleta conditione libertati inserta legatum debeatur.

Cum ita datur. ¶ In glo. secus. ante versi.& sic inspiciam.pro hoc.j. eo.l.pe.& hoc si fuit in mora, al's secus si propter paupertatem: vt.j.de statuliber.l.si peculium.§.is cui.quia perueniet quando habebit.

A testatore. ¶ In gl.ante versi. sz hec lex.imo trāsit ad heredē: vt.j.ad treb.apud iulianū.§.vtrū. & no.etiam.l.cogi.§.idem metianus.

Tales. ¶ In glos. sunt enim.ibi, & alijs. sed hoc si testator voluit, al's sibi tantum prodest: vt.§.de here.insti.pater filiofa.

¶ Ad legem Falcidiam. Rubrica.

¶ Subaudi, transitum faciamus: & dicitur a Falcidio authore tribuno plebis, vt in decre.ij.dist.quedam.

Summarium.

1 Dictio vsq, quando capitur inclusiue & quando exclusiue.

1 Lex Falcidia. ¶ Usq. Not.† q vsq hic ponit inclusiue, sic.C.de procu. auf.qd ius.§.de ijs qui notan.infa.l.ij.§. de leg.iij.l.patronus.§.j.C.de aduoc.diuer.iud.l.post.alij exclusiue.§.de leg.j.filiusfamilias.§.j.& de adoptio.l.si arrogator.j.an per alium cau.appella.l.j.sed dic hoc accipi ex mente loquentium sicut dicimus de coniuncta.j.de verbo.significa.l. alienationis.§.oratio.al's si dubium est si fauor est qd ponatur inclusiue, tunc sic accipiam: al's exclusiue si fauor est qd exclusiue ponatur. argu.§.de libe.& posthu.l.cum quidam.& pro hoc qd not.§. de dolo.l.si oleum.in fi.& l. sequē. hoc verum est nisi inclusione lex offendatur, quia tunc accipiam prout lex patitur.

Ad eos. ¶ Locum habebit.nec hoc casu est necessarium pretoris edictum.

Non solum. ¶ Alienas. quas heres cogitur redimere: vt de lega. iij.l.non dubium.

Item si ita. ¶ Imputare. id est Falcidie subijcere. ¶ Incōtinenti. cum fuit interpellatus: vt.j. de colla. bono.l.si quis filium.§. stipulatio.aliquo spatio post interpellationem: preterijsse enim &c.§.de neg.gest.l.diuortio.

Summarium.

1 Usufructus quare diuiditur, vsus non.
2 Ea que sunt facti diuisionem non recipiunt.
3 Stipulatio operarum non diuiditur cum sit facti.

Si vsufructus. ¶ Diuidi potest per quantitates, non sic sub. est indiuiduus. ¶ Corporibus, alijs. ¶ Serui legatis. quasi dicat, legatum propriam habet natu-
1 ram cū &c. Sed que est ratio quare † magis potest diui-

di vsusfructus q̄ vsus vel opera? Respondeo, quia vsusfructus similis est dominio: vt. s. de vsufruc. l. vsusfructus in multis. z. l. vsusfructus ab initio. vnde sicut dominium potest diuidi sic z vsusfructus, vt hic. Sed vsus
3 plus † habet facti q̄ iuris, z ideo pars in eo inueniri non potest: vt. s. de vsu z habita. l. vsus pars. z ea que facti sunt non recipiunt diuisionem: vt. j. eod. si is qui. §. que
4 dam legata. z idem † est in opera que est in facto, z ideo de estimatione ipsius facti detrahitur falcidia, vt hic dicitur. ¶ Intelligi potest. quia sunt indiuidua. ¶ Capiat nomine. legati. ¶ Estimationē. faciēdā. ¶ Huius ipsius. solius. ¶ Reuertendum est. quantum ad hoc, vt fiat estimatio, z sic fiat quantum est in legato, vt videamus an Falcidia locum habeat: non autem vt non soluatur pars estimationis.

Si legatarius. ¶ Potest. rei legate. ¶ Item ad finem glos. id est condic. indebi. hoc quando recipit legatarius vt debitam secus si vt suam: quia tunc peteret per vendicationem. arg. j. eo. lineam. ¶ Auferatur. id est detur.

Si coheredis. ¶ Confundendas. in legatis q̄ incumbebāt coheredi ex illis verbis, quisquis mihi zc. vt. s. §. proxi.

Si coheredem. ¶ Habitum ab eo. ¶ Item in glossa, quid si ante. ibi respondeo idem q̄d in precedenti. §. dictum est. z facit. j. eo. si pupillus. §. si ego z seruus meus. ¶ Separande sint. vt neutra legata ex hac causa augmētum recipiant. ¶ Si coheredi meo. quia me instituit non autem sum heres ex dispositione testatoris, quia tunc secus: vt. j. eod. qui fundum. §. qui filios.

Id quod. ¶ Computandum. per legatarios heredi. ¶ Ex euentu. solutionis. ¶ Quoq3 capi. si soluatur. ¶ In restitutione. facienda ex trebelliano. ¶ Si debitor, liberetur. quod allegat heres pro se confusum ipsum debitum.

De impensa. ¶ Monumenti. edificandi. ¶ Deduci debeat. vt es alienum. ¶ Ita deducendam. q̄d in extructione monumēti est erogatum: z illud totum z istud vltimum reprobatur. ¶ In ere alieno. id est tanquam es alienum. ¶ Consumptum est. si minus heres expendere debet. ¶ Diuersam. ob impensam funeris. ¶ Ad faciendum. id est vt faciat. ¶ Legata sit. vt legatario. ¶ Item in gl. nota differentiam. sed intellectus glo. exponi debet, monumētum, id est sepulchrum: sed posset poni in tota ista glos. monumentum pro mutatione que fit circa sepulchrum, vt ponitur. s. de relig. z sump. fu.

Nec amplius concedendum. ¶ Immune a falcidia: vel secundo dic: Nec amplius concedendum est, scilicet quando legauit non adiecta quantitate.

Si heres. ¶ Soluendo. hereditarijs creditoribus. ¶ Vendiderit. alicui: videtur enim emere suo periculo, vt. s. de heredi. vendi. l. ij. §. sicuti. C. de hered. vend. l. ratio iuris.

Item si reipublice. ¶ Legatum. puta decem. ¶ Item in glos. Titius. ante versicu. sed videtur. z sic non habeat locum falcidia, liberaretur heres prestando triginta, cum ex illis possit percipere respublica quolibet anno decem simul. C. de donatio. l. si quis argentum. §. j. quando autem relinquitur ecclesie qualiter estimetur, habes in auf. de eccles. titu. §. si autem. ¶ Legatum. annale. ¶ Sorti. habendum. ¶ Eius. id est tante quantitatis quanta est legata.

Fundo. ¶ In falcidie. detrahendum de legatis iniunctis mihi per heredem, vt hic respond.

In ratione. §. Si seruus. ¶ Quanti. subaudi, videbitur perisse heredi quanti zc.

Imperator. ¶ Quibus pars. puta per patronum petentem contra tabulas vltra filium emancipatum cōtra fratres scriptos. pro hoc. s. titu. j. l. plautius. Idem si per querelam. C. de inof. test. l. cū duobus. Vel pone vt. j. vt le. no. ca. l. j. §. pe.

Si seruus. ¶ Intelligitur. prima facie. ¶ Sed cuius. respō. corrigendo q̄d prius inuenerat. Nec obstat. s. ea. l. §. j. quia ibi loquitur in statulibero, hic quando pure fuit iussus esse liber. ¶ Item in glos. cum aditur. ante versicu. z lege. hic intellectus reprobatur. j. eod. l. eris alieni. q̄d ergo dicitur in principio. §. corrigitur per illam literā, sed cuius, quasi dicat, nullius estimabitur vt in sequentibus. Nec obstat. s. §. j. quia hic loquitur in pura libertate que ex aditione competit, sed aditio ad tempus mortis coniungitur: vt. s. de acquiren. hered. heres quandoq3. j. de regu. iur. l. omnis hereditas. z sic per consequens libertas quantum ad hoc vt non videatur fuisse tempore mortis in hereditate, ibi autem in conditionali. ¶ Item ad fin. tu dic contra. imo parit hereditati z non heredi: vt in. l. heredis. ¶ Hereditati. non heredi. ¶ Ad fin. glos. id est heredi vel hereditati. z non solum heredi, vt. s. ad leg. aquil. l. liber homo. §. j. z. l. ait lex. z. j. de dam. infect. l. damni. §. sabini. vel si vis saluare intellectum glos. dic. j. eo. l. eris. loqui de vero pretio, hic autē de eo qui potuit vendi talis existens. ¶ Nec aliud. subest responsum.

Quod vulgo. ¶ Et filij. impuberis cui pater dedit substitutum. ¶ Que a pupillo. cum non excedunt dodrantem. ¶ Tabulis secundis. id est a substituto. ¶ Pupilli hereditas. que z patris fuit, non intelligas de bonis aliunde pupillo obuenientibus: vt. j. eod. l. in duplicibus.

Si filio. ¶ At enim opes. id est dispositio opum patris z pupilli propter substitutionem. ¶ Et formam. subaudi a paterno testamēto. ¶ Substitutionis. id est institutionis. ¶ At qui quartā habet. si inspicis proprium z personale onus. ¶ Rursus. id est econtrario qui non est oneratus, scilicet proprio nomine. ¶ Huic consequens. quod dixi in singulis substitutis habendam falcidie rationem. ¶ Item ad finem glo. q̄d fieri. exemplum huius est. j. e. si is qui quadringenta.

Quesitum. ¶ Reliquit. cum pupilli portio plena est, z coheredis substituti exhausta: sed legatarij econuerso, quādo sua est plena, z pupilli exhausta. ¶ Nō oportere. vt sic facta coaceruatione dicamus impinguari legata relicta a pupillo, z ideo enim impinguabuntur.

Pater filiam. ¶ In glo. nunc respon. ante ver. quid autem. vel dic hoc ideo quia ius hereditarium transfertur in alium per restitutionē, z ideo habetur pro non herede. z arg. j. ad trebel. ita tamen. §. si ex trebelliano. vbi de hoc. z not. s. de fideicom. hered. pet. l. si. Item ad fi. de bon. que lib. l. fi.

Auia nepotibus. ¶ Legata. q̄ eis debebantur ex alio testamento. ¶ Coheredibus. in testamento auie.

Duobus. ¶ De bonis alterius. puta primi. ¶ Intestat⁹. primo moriēs. ¶ Rationi falcidie. quasi dicat, non computantur in quartam substituto. ¶ Accepit. de bonis patris.

Quod de bonis. Al's q̄d bonis. z tunc expone, id est hereditati. ¶ Replicatione. nam aget heres prima actione: z si obijciatur de facto replicabitur de falcidia.

Frater cum. ¶ Curauit. secus si hoc pactum fecisset post mortem testatoris. j. eod. potest heres.

Quod auus. ¶ Debuit. puta centum. ¶ Nec ad rem. id est ad impediendam deductionem huius debiti. ¶ Quam propria. per hoc videtur grauatus non deducere, sed hoc in vniuersali: vt. j. titulo. ij. l. Lucius Titius. §. maritus.

¶ Ex hoc

¶ Ex hoc. q propria in fideicommiss. deduxit. ¶ Compẽsationẽ. ad vtilitatem singularium legatorũ. ¶ Item in principio glos. id est quia toto. imo voluit eum teneri multo tempore cum si statim decessisset fideicommiss. peti posset. ¶ Plane. nunc tractat de trebelliana. ¶ Pari. id est vsqz ad concurrentem quantitatem. ¶ In glo. id est que fuerunt. ibi, si preter quartam tantum. imo ꝛ si non habeat vltra quartam sed tantum equiualeant fructus: nam hoc modo bene potest dari quarta cum onere: vt. ĵ. ad trebel. l. lucius. §. maritus. š. de lega. ij. cum pater. §. titio. pro hoc facit. l. imperator. hic alleg. in contrarium. ¶ Item ibi, etiam fructibus. al's pro rata.

Cũ fideicõmissum. ¶ In glos. maritus. ibi: ꝛ es alienum. sed certe hoc est absurdum, vt prius detrahatur falcidia q̃ es alienum, ꝛ etiam deciperentur legatarij: ꝛ ideo verior est secunda casus positio. ¶ Conferebat. iure institutionis. ¶ Deberetur. ex fideicommisso. ¶ Fini. id est vsqz ad valorem quantitatis. sic. ĵ. de castr. pecu. l. pater. ¶ Atqz ita. id est superfluum fideicommis. dodranti dispositio per legata per patrem.

Fructus. ¶ Ad finem glos. qui sati. vel dic vt ibi. ¶ Item in glo. expresse. sed per consequentiam, imo nec per consequentiam.

Filiusfamilias. ¶ Deducere possit. pater: quã deducere intelligitur dum heres deducit. ¶ Et heredem facit. sed hic non est hereditas nec heres. ¶ Siquidem. id est quia. ¶ Trebellianũ. subau. q totum vult restitui nulla detractione facta.

Si pupillus.

§. Si ego. ¶ Serui. id est que erat detrahẽda de seruo legato. ¶ Et decem mihi. propter decem a me legata tenentur per legatarium.

In ratione.

§. Vendere. Subau. si heres fuit vendere ꝛc. ¶ Sed ei. subaudi, ita deducitur in legatum non vt totũ prestaretur, sed ꝛ vt ꝛc. ¶ Amplius. id est iterum. ¶ Deducetur. id est deducatur, scilicet qđ causa petita deduci falcidie nomine. ¶ Non nostri. legatarij. ¶ Id pretium. qđ scilicet cum valore rei nostre cõcurrit ꝛ loquitur ver. tantum eo casu quando heres damnatus est emere.

Diligenter. ¶ Qđ dicitur. scilicet in principio. ¶ Distinctione. qualitatis legatorũ. ¶ Recipiatur. subaudi, ꝛ videtur q sic. ¶ Que lege falcidia. subaudi, inducit. ¶ Ne amota. id est separata a falcidia. ¶ Detrahatur. propter damna superuenientia. ¶ Fieri potuit. ¶ Ipsis. ita relictis per modum speciei. ¶ Qđ elegerit. de argento testatoris. ¶ Pure. id est simpliciter. ¶ Ac ne. estimatio licet multe alie relicte essent in hereditate. ¶ Hereditatẽ. restituere, ꝛ pro ea hereditate. c. habere ab eo. ¶ Iussi sunt. fideicommissarij. ¶ Item in glo. imo videtur. dic q legata erant relicta ad onus heredis ꝛ grauatus erat fideicommissario vniuersali, ꝛ sic retinet heres vt soluat legatarijs ſm. l. ĵ. ad treb. l. marcellus. sed illud qđ habet a fideic. vniuersali cõputat sibi in quarta, vt hic: ꝛ sic non obst. C. ad treb. l. fi. quia ibi fuerunt iniuncta ad onus fideicommissi.

Penales.

§. Iulianus. ¶ Pars exhausta. quando excessus est dodrans vtriusqz, sed vnus plus est grauatus q̃ alter. ¶ Non equaliter. scꝫ isti sicut alij, id est nõ ad equalitatẽ sui coheredis qui in plus est grauatus. Vel dic q non pro sua parte ꝛ parte coheredis quãdo vtriqz equaliter sunt grauati, sed pro sua parte tantum. ¶ Pro suo modo. necessario sibi ad suam quartam. ¶ A parte actoris. qui stipulatus fuerat. ¶ Actiones. ex predicta stipulatione. ¶ Vicissent. ex parte actoris. ¶ Victos. ex parte rei hisqz heredibus stipulantis: ꝛ sub. constat committi.

Si Titio. ¶ Prestanda. Isto casu exterioris dispositione. ¶ Non imputabitur. i. omissurum imputari. ¶ Omnino. i. quãuis falcidiã passus sit. ¶ Fauor. qui attendit in predicto articulo.

Eius serui. ¶ Fieri. vt illa estimatio detrahatur tanq̃ es alienum in euentum conditionis: vt. ĵ. e. in quantitate. versi. cuius. ĵ. tit. j. l. j. §. hec verba.

Statuliber. ¶ Familiã. omnino vel precise, vel in defectũ conditionis remanet in familia in euẽtũ detrahitur estimatio de legatis, ꝛ ideo interim legata prestantur cautione exacta: vt. ĵ. eod. in quantitate. versi. cuius. ꝛ. ĵ. tit. j. l. j. §. hec verba. ad fi.

Summarium.

1 ☞ Legatũ in diem relictũ non est ita plenum vt purũ.

In lege Falcidia. ¶ Nõ habet.
1 Hoc est † legatum in diem relictum non est ita plenum vt purum, ꝛ intellige ſm. l. ĵ. eod. qui quadringenta. §. fina.

Ex asse patronũ. ¶ Cui debet dimidia iure actionis: vt. ĵ. de iureiu. si duo patroni. ꝛ dic q loquit de portione debita patrono de qua prestat legata liberto coniunctis ꝛ non extraneis. š. titu. j. si is. ¶ Filio. exheredato. ¶ Diminutio. a iuribus: quia obstat exceptio illi extraneo. ¶ Item ad finem glos. sui testatoris. vel dic diminutio auribus, id est deficientia. ¶ Prestatur. id est prestari iubetur.

In lege Falcidia. ¶ Diuidi. quo ad emolumentum vt in secundo casu: ꝛ quo ad diminutionem vt in primo. ¶ Atqz. i. perinde ac. ¶ Vel ex cuius bonis. que debẽtur ab ipsis.

Summarium.

1 ☞ Testis volens probare rem esse certi pretij quid habeat deponere.

Pretia. ¶ Funguntur. id est statuuntur. ¶ Item in gl. id est com
1 muni pretio. sic † testis qui probat rem certi esse pretij debet dicere q res valet tantũ communiter: quia res que sunt in tali loco ꝛ que reddunt tantum venduntur tantum ibi. pro hoc. š. de leg. j. si fundũ per fideic. ꝛ de reb. eo. si fundus. nõ aũt debet dicere pro tanto se emere illam rem, vel q vicinus suus emeret pro tanto, quia tunc non probaret tantum valere. ¶ Nocuit. alicui extraneo ꝛ magnum damnũ dedit: sed tamen potest dari pro noxa. pro hoc. š. si quadru. paupe. fecis. dic. l. j. §. fina. ¶ Cum adierit. quasi dicat, non ante.

In quantitate. ¶ In glos. sic. š. eo. nõ tamen. ex eo q raro accidat ꝛc. š. eo. l. pretia. Item in glos. quandoqz prodest. ante versic. idem contingit. ꝛ. l. paulus. Contrariũ no. ĵ. ea. l. §. in diẽ. ĵ. eo. qui quadringenta. §. fin. ꝛ. š. eo. l. qđ de bonis. §. fructus. sed q hic no. videtur verius. ¶ Item ad fi. gl. caussatiua. sic licet alicui accipere pecuniam vt sit fideiussor: vt. š. manda. l. si remunerandi. §. maurus. C. ad velleia. l. antique. ĵ. de donatio. l. hoc iure.

Id autẽ. ¶ Peculiares. s. peculio qđ habebat tẽpore mortis, secus si postea quesiuit: vt. š. eo. falcidiã interuenire non põt. ꝛ. ĵ. de do. cau. mor. qđ cõditionis. ꝛ. l. qđ statuliber.

In duplicibus. ¶ In glo. hoc est. de heredi. vel actio. vend. l. ij. §. ij.

SI is. ¶ Ad finem glos. scilicet reddere. ⁊. §. si filio.

Summarium.

1 ☞ Quando maritus emit vestes vxori, an presumatur eas donare vt non possit reuocare.

SEd ⁊ vsusfructus. ¶ In princip. glos. hoc dic. de legat. ij. l. cum pater. §. fidei tue. ¶ Item in glos. hoc ideo.
1 ibi, vires redituum. Et not. † ꝙ hoc est valde notabile, quia videtur per hoc quando maritus emit vestes vxori ꝙ videatur ei donare, ita ꝙ non possit reuocare nisi esset vltra reditum dotis.

QUerebatur. ¶ Ad finem gl. duos. imo vnā tantum facit questionem, sed in respondendo altius exorditur materiam. Et primo ponit quando alij quadraginta legata sunt ⁊ debitori nihil. Secundo quando soli debitori liberationem, ⁊ alij quadraginta legauit: ⁊ hoc in versic. cum igitur. l. in libro trium partium.

SI creditor. ¶ In glos. imo. ibi, ⁊ deest. imo non posset contingere. ¶ Item ad fi. idē si post aditionem esset plus, vt ibi ptz. ¶ Tempore fuisset. que est maior ꝙ̄ sit quantitas q̄ est modo in periculo.

REperitur. ¶ Testator. id est is cui successit heres. ¶ Veluti. hic potest esse similitudinarium, ⁊ tunc exemplificabit patri per legem ibi allegatam, vel exemplificatiuum, ⁊ tunc proprie dicitur testator: vt. s. de inoffic. testa. l. pater. §. sed nec impuberis. ⁊ s̄m primum dic quoq̄, quasi dicat, non tamen ex alia causa sed etiam ex ista: s̄m alium sic non solum competit heredi repetere receptationē, sed actio dabit᷑ demū in tutorē. ¶ Legata. a pupillo relicta. ¶ Heredi. i. substituto.

Summarium.

1 ☞ Contra voluntatem presumitur deduci quarta eo ipso ꝙ non cautum est.

TItia. ¶ Hereditatem. id est hereditariam portionem. ¶ Prediorum. que habet hereditario iure. ¶ Contra sententiam. No. ꝙ † contra voluntatem dicitur de-
1 duci quarta eo ipso ꝙ non cautum est vt deducatur, ⁊ sic dicitur nolle eo ipso ꝙ expresse non dixit. pro hoc. s. de excusa. tuto. l. ex his. de public. l. de pretio. C. de cadu. tol. §. sed vt. ¶ Induceretur. id est quarta retinetur.

Summarium.

1 ☞ Impubere herede instituto ⁊ grauato portionem suam solidam per fideicommissum restituere, si testator extraneum equis partibus cum impubere heredem eidem substituerit nullo a se relicto fideicommisso an mortuo impubere solida legata prestare debeat, an de portione coheredis falcidiam detrahere: distingue vt hic.

1 **QUi fundum.** ¶ Versi. Et placuit. † aut portio plena crescit exhauste, aut econtra exhausta plene. Primo casu impinguantur legata portionis exhauste siue accedant ex substitutione vulgari: vt. s. eo. l. j. §. id qd ex pupillari. ⁊ hoc. §. ibi: ꝙ si extranei ⁊c. siue ex iure accrescendi, vt. s. eod. l. qd si alterutro. in princi. Secundo casu cum exhausta accedit plene, aut legata de quibus queritur nominatim ab eo cuius deficit portio sunt relicta, aut ab omnibus heredibus: si nominatim ab eo non augebuntur. s. eod. l. j. §. quod. versi. sed ea que ⁊c. siue accedat hec portio iure substitutionis vulgaris vt ibi: siue iure accrescendi, vt. s. eodem. l. j. §. si coheredis. ibi, proculus ⁊c. ⁊. l. qd si alterutro. in fin. siue substitutionis pupillaris, vt hic in versi. si vero heredis. Si vero hec legata incumbant ei, quia relicta erant ab omnibus heredibus de quorum numero hic erat, tunc portio illa aut accedit iure substitutionis vulgaris ⁊ augetur, vt dicto. §. id quod. in fin. ⁊ hic: aut iure accrescendi ⁊ tunc idem, ⁊ sic potest intelligi dictum imperatoris Antonini. s. eod. l. j. §. sed ⁊ coheredis. ibi, sed diuus ⁊c. aut iure pupillaris substitutionis, ⁊ tunc non augetur, vt hoc. §. versicu. si vero heres. Et cum legata que a substituto pupilli qui coheres erat relicta sunt in substitutione impinguatur pro pinguedine partis date in substitutione. s. de vulga. ⁊ pupilla. substitu. l. coheredum. §. coheredes. Jaco. de are.

QUi quadringenta. ¶ Quid iuris. ¶ In fi. glo. que hic cadit. dic conferre debemus ambo: ⁊ quod infra dicitur verum minime est ⁊ solū offerri cum reddit᷑ hereditas non computetur ei ꝙ conferendo equaliter diuidit᷑, sic in duobus corrigitur prima sententia, scilicet in quātitate ⁊ qualitate: ꝑcepit itaq̄ nomine falcidie quinquaginta ⁊ reditum ⁊ diuidetur in septem partes vt supra dicit᷑. Et hec Azo. sententia satis est cum prima concordās in effectu, ⁊ per hoc. v. pro fructibus ⁊. xx. pro sorte.

Summarium.

1 ☞ Legato sub conditione relicto, an fructus quos ante conditionis euentum heres percepit computentur ei in falcidiam.

1 **QUi ducenta.** ¶ Et amplius fructus. imo † videtur ꝙ fructus heredi computētur in quartam. s. eo. l. qd de bonis. §. ꝙ fructus. Sed dic aut corpora ex quibus fructus proueniunt sunt in legato, ⁊ tunc fructus medio tempore percepti velut testatoris computantur in quartam sicut in fideicommis. vniuersali dicitur ⁊ proderit tantū ei ex cuius legato percepti sunt. arg. s. eod. nesennius. ij. respon. aut non in conditionali legato ipsa corpora respectu corporum que sunt in hereditate ⁊ tunc oppo. hec litera vt magis exiguum eius ꝙ̄ alterius intelligeretur legatum: vt. s. eod. circa. ⁊. l. in lege. ⁊ ponetur ratio vt hic dicitur. Vel melius, cum vsure vicem habeāt fructuum, vt. s. de vsur. l. vsure. computantur vsure sicut fructus: vt. l. quod de bonis. §. fructus. ⁊. l. in quantitate. §. penul. ⁊ nota. in princ. eiusdem legis, cum vtriq̄ proficiat talis computatio, ⁊ qd restat debet solui pro rata s̄m hunc. §. fi. ⁊. s. eo. l. circa. ⁊. l. in lege. Dicunt ista ver. s̄m Azo. conferri hoc ipso ꝙ heredi non auferunt᷑ etsi lucratus est: alioquin imputātur si cum habeat pecuniā si qd lucrū querat᷑ ex ea.

Summarium.

1 ☞ De relictis alimētorum noie an detrahat᷑ falcidia.
2 Hodierno iure vsure prohibentur.

1 **QUi Verus.** ¶ Falcidie. No. ꝙ † de relictis ad alimenta detrahitur falcidia: vt hic. ⁊. s. ⁊o. hereditatum. sed hodie videtur contrariū C. eo. aut. similiter. Potest dici ꝙ illud obtinet in miserabilibus personis, hic in nō miserabilibus. ¶ Collocetur.
2 vt de vsuris alatur, sed † cum hodie nō sit licitū dare pecunias ad vsuras, credo ꝙ de pecunia sic relicta debeāt emi possessiones de quarum reditibus alantur vel dari mercatoribus, sicut dicitur de pecunia minoris, vt in aut. vt hi qui oblig. §. quoniam ⁊c.

Summarium.

Summarium.

1 Repudians id quod quartã minuit quartam non deducet, nec commodum quod venit ex ea.

Si heres. ¶ Discedat. scilicet repudiando ꝛ non adeundo, ꝛ nec fuit compulsus ꝛ ideo caret commodo. ĩ. ad trebellianum. l. nam quod. §. qui compul-
1 sus. ¶ Postea. scilicet ꝙ adiuit coactus. ¶ Prestat.† ꝛ cum sit priuatus quarta, ergo omni commodo qđ computatur in quarta sibi. ¶ In glos. non accipiendo. ꝛ nolendo restituere hereditatem, adiuit tamen. ¶ Item ad finem gloss. quia non accepit. sed illa loquitur quando a legatario singulari debet recipere: sed quando a fideicommissario vniuersali vt hic si heres coactus adeat non habet quartam, nec id quod erat sibi dandum ab vniuersali fideicommissario, vt hic ꝛ. s̃. de condictio. indeb. l. is cui. ꝛ. ĩ. tit. ij. l. nam quod. §. qui compulsus. nam pone casum ꝙ heres fuit coactus adire ꝛ ideo non habet quartam id quod erit ei relictum ad fideicommiss. quod sibi in quartam debeat computari: expone literam vt supra exposui.

In quartam. ¶ Datũ est heredi. ab extraneo. ¶ A coherede. in corpore hereditario. ¶ Heres accipiat. subau. a legatarijs. ¶ Et ideo si centum. pretij dederit centum, id est pro legato centum, quasi dicat, quia centum sunt in legato. ¶ In glos. hic distingue. ibi, in quartam ei computentur. hoc quando habet quartam cõtra voluntatem defuncti, sed si ex voluntate obtinet. s̃. eod. l. titia. quia demum ꝙ capit iure hereditario computat in quartam sibi: nec tamen illud totum sed quantum quartam eius, vt ibi colligitur. ¶ Item ad fi. gl. a fideicommissario. si habes fideicommissum dic, datur id est iniungitur, causa id est cũ causa implende conditionis in personã suam. ¶ Item in gl. s. ceteris. ibi, quantũ esset ei. imo nec ei qui dedit, vt. ĩ. ptz.

Summarium.

1 Heres grauatus hereditatem restituere accepto certo quid eo nomine an falcidam deducere possit.

Acceptis. ¶ Hereditatẽ. que valebat. cccc. ¶ Erit. esse poterit, si conditio extiterit: nã erit hic non precise sed demum in euentu illo quo debent solui illa centum, nam si ille legatarius precederet remaneret penes heredem: vt. s̃. de leg. ij. si pecuniam. §. qđ ita. ꝛ de condi. ꝛ demon. l. heres meus. ꝛ ideo prestabitur fidei cõmis. cum cautione. Sed si velles intelligere ꝙ esset relictum Titio post mortem Titij tunc planum est, sed ista lex. C. fa. herc. filius. contradicit: nam ibi speciem heredi-
1 tariam sibi computat in quartam ẜm Azo. Sed dic † ꝙ refert vtrum grauetur restituere coheredi, ꝛ tunc opp. l. contraria: an non coheredi, ꝛ tũc quia hic simile dicitur in quarta debita iure nature. s̃. eo. l. nesennius. ĩ. eo. filio. Sed tu dices ille leges illud non dicunt: nam non dicũt quia coheredem possit ad id cogere iure actionis, sed demum opposita exceptione, tamẽ cum illum suum potest legatum qui vult falcidiã contra heredem legata petentem retinere. Sed respondeo, cum ille non possit habere legatum ꝛ falcidiam: agnoscendo legatum videtur acquirere cum suo onere, scꝫ computandũ in quartam. ar. de acqui. here. l. si duo. ¶ Capiuntur. ab herede. subau. ꝛ Titio dari dꝫ. ¶ Neqꝫ personã. i. non dixit ꝙ restitueret ista. c. vel dic non dixit a quo debeat recipere ista centũ.

Filio. ¶ Ex hereditate. id est hereditaria portione. ¶ Relicta est. id est que intelligitur deducto ere alieno. ¶ Que ei. sorori. ¶ Natura. prelegata. ¶ Suppleant. id est sufficiant ad quartam.

Maritus. §. Filie. ¶ Arg. ꝙ heres commissarij debeat distribuere sicut ille commissarius debebat distribuere. pro hoc. s̃. de ali. ꝛ ciba. lega. l. cum vnus. arg. cõtra. s̃. de tutel. l. tutela. ꝛ C. de cura. fur. l. cuius bonis.

Summarium.

1 Reus an teneatur actori edere instrumenta ad intentionem suam fundatam corroborandam.
2 Tutor debet copiã facere de creditoribus totius inuentarij quando queritur de patrimonio.

1 Post aditam. ¶ Hic. §. facit pro opi. Jo. vt† reus actori edat instrumenta ad intentionem fundatam adiuuandam.
2 ¶ Item est ar.† ꝙ tutor faciat copiam de creditoribus totius inuentarij: quod est verũ quando queritur de patrimonio al's secus, vt. C. quan. ꝛ qui. quar. pars. l. ij.

¶ Si cui plus q̃ per legem Falcidiam. Rubrica.

Summarium.

1 Si impuberi herede instituto testator duos substituerit, ꝛ vnum vltra vires hereditarias grauauerit, ab altero nihil legauerit: an onus legati videatur coheredi adiectum vt ꝛ ipse conferat ad onus legati soluendum, ac si esset expressum. nume. 5.
2 Testator nõ presumitur ignorare vires suarũ facultatũ.
3 Idem iuris est de parte quo ad partem, quod de toto quo ad totum.
4 Si testator vnum ex heredibus grauauit prestare fundum, an ex tacito fideicommisso voluerit alios cõferre.
6 Cum ab vno ex heredibus fideicommissum relinquitur vergit solum in dispendium illius grauati non aliorum.

Si cui plus q̃. ¶ Versic. Marcellus. vt non soli committatur stipulatio,
1 sed omnibus. Videtur † ergo ꝙ hoc legatũ ad coheredem spectet, ꝛ ad onus coheredis, cum vtriqꝫ caueatur: ꝛ sic obstat. s̃. ti. j. l. singulis. Sed potest responderi, ibi vterqꝫ heres fuerat oneratus: ꝛ ideo onus vnius non videtur alteri adiectum, at hic vnus solus grauatus est. argu. s̃. de leg. j. l. licet. Sed tunc obstat. s̃. de leg. j. l. ab omnibus. in princi. Sed respondeo ibi in tota summa grauari potuit, at hic quia erat supra hereditariam portionem: vt ĩ. ad trebel. l. j. §. qui quadringenta. ꝛ ideo vt res potius
2 valeat, cum † ipse testator vires suarum facultatum scire presumatur, ꝛ pro hoc sciuisse ex parte grauati non posse solui, credendum est coheredem etiam grauare voluisse vt ꝛ ipse conferat ad hoc legatum soluendum, ꝛ illud percipiet legatum a coherede, ꝛ prestet vt ipsemet prestet perinde ac si esset expressum, quo casu non esset dubium. s̃. de legatis. j. l. si a pluribus. §. j. ꝛ. l. quidam. §. si scriptus. nam sicut si de bonis suis grauauisset extraneum aliquis alere etiam nominatus in hoc videtur ei grauatus: vt. s̃. de alimen. leg. l. alio. ꝛ de leg. j. l. si seruus legatus. §. penu. ꝛ ita ꝛ hic quod erat supra partem grauati videtur a coherede voluisse prestari, vt fit
3 idem † iuris de parte quo ad partem, quod est de toto
4 quo ad totũ. Sic † si grauauisset vnũ de heredibus prestare fundum: nam a coheredibus partes eorũ deberet percipere ex tacito fideicommisso, cum al's eum prestare non posset. arg. s̃. de leg. iij. l. post emancipationem. §. fin. de leg. ij. l. cum pater. in princ. ꝛ. ĩ. ti. j. l. deducta. §. minus.
5 Melius † est contra. de fideicom. libert. l. cum quasi. §. si plures. ꝛ. C. de fide. l. si te. ꝛ. C. ad legem falci. l. licet. ꝛ ẜm hoc intelligi potest de liber. leg. l. si tibi. §. j. de lega. ij. me-

uius.§.eum.nisi hoc expressisset vt fecit dum dixit:quili⁊
bet heres meus excepto patrono prestet domum vel ser
uos, quo casu partes grauatorum tantum legasse vide⁊
tur:vt.s̃.de lega.ij.l.si fundum sub conditione.§.si liber⁊
tus.⁊ ideo cum coheres hoc casu grauetur,intelligatur
non mirum si sibi teneatur, vt.j̃. eo.l.videamus. ¶Nec
obst.s̃.tit.j.l. in ratione.§. quod vulgo. quia erat graua⁊
tus alter substitutus ex persona impuberis: hic autẽ ni⁊
6 hil a pupillo reliquerat vt hic.Vel melius † cum ab vno
herede fideicommis.relinquitur vel legatũ, dic illud ad
solius illius partis dispendium:vt.s̃.de leg.ij.l.legatorũ.
§.j.⁊.s̃.titu.j.l.in singulis. ⁊.l.j.§. si coheredis. ¶ Sed si
queras an totum vel nihil. Dic aut quãtitas est species
propria vel aliena ⁊ tunc sic: aut species hereditaria, ⁊
tunc aut est grauatus appellatiuo nomine, ⁊ tunc here⁊
ditariam partem dabit,vt.dicta.l.si fundũ.§. libertus.
aut proprio ⁊ tunc totum redemptis partibus a cohere
dibus,vt.s̃.de leg.j.l.si sic.§.j.nisi in casu,vt.s̃.de codicil.
l.penul.de leg.ij.l.cum pater.§.cum estimaret. Et illud e⁊
tiam interdum fallit.s̃.de codicil.l.qui graui.⁊.l.sequẽ.⁊
vbi solidam rem teneretur debet coheres, ⁊ tenetur ven
dere.arg.C.de fideicom.liber.l. si te.⁊. j̃. de fideicom.lib.
l.cum quasi.§. si plures. ¶Sed omnibus. quia solidum
prestat, vbi alteri coheredi remanet sua portio eueniret
non tñ soli vni ex duobus qui solus est grauatus, sed in
omnibus cum grauãtur omnes.item ⁊c.corrigit autem
postea,sed causa cognita. Certe nec inspecto eo ꝙ lega⁊
ta relicta ab impubere a substituto sub conditione vi⁊
dentur relicta:vt.s̃.tit.j.in ratione.§.qd vulgo.non inspe
cta pupilli persona non habet locum, quia relicta ei fue⁊
rũt quadringẽta. ¶Locum habere.etiam in huius sub⁊
stituti persona.¶Et legatorum.iniunctorum vni ex sub⁊
stitutis:vt.s̃.de le.ij.cum ab vno. ¶Debeatur, propter.
ideo locum habet cautio. ¶ In gloss. scilicet per. l.xij.
tabu. ante versic.vel dic ꝙ hic. vel dic inspecto eo ꝙ reli⁊
cta a substituto , relicta sub conditione intelliguntur , ⁊
ideo totius hereditatis ⁊ omnium legatorum fit contri
butio: vt.s̃.eod.in ratione.§.quod vulgo.

Summarium.

1 ☞ Speciale est in patrono vt non detrahat falcidiam
cum alio iure sibi a lege concesso vtatur,ne duabus vta⁊
tur detractionibus.

1 **Interdum.** ¶Ad finem.No.†patronum
non vti falcidia cum suo iure
habeat dimidiam seu tertiam , ⁊ sic non vtitur duabus
detractionibus licet pure ⁊ sub cõditione grauatus sit:
⁊ sic est arg.vt filius non possit detrahere duas quartas
vt hic:⁊.s̃.si quis omis.cau.test.l.qui autẽ.§.si patronus.

Etiam si. ¶Nota vbi quis rei seu
speciei interitu liberatur
si ipsam rem promisisset , ibi etiaʒ exceptione
defenditur: vel re interẽpta si propterea ad
quantitatem tenebatur,vt hic ⁊. s̃.de noxali. si quis ad.
⁊.l.j.§.j.⁊.C.de iure emphy.l.j.ad fin.

Summarium.

1 ☞ Is cui alimentorum nomine legatum est, an tenea
tur heredi ad satisdãdum more aliorum legatariorum.
2 Ubi stipulator dat operam vt stipulatio committatur
non agit ad penam.
3 Potest agi cum fideicommissario vt cautionem inter⁊
ponat.
4 In generali stipulatione euictionis cõprehenditur per⁊
sona stipulatoris.
5 Agens ex stipulatione euictionis potest repelli propter
culpam in euictione commissam.
6 Si testamentum ita factum sit: si non valet iure testa⁊
menti valeat iure codicillorum , an legata in eo relicta
debeantur.

Nisi dolo.
1 **§. Quamuis.** ¶Quibusdam.
vt † pauperibꝰ:
vt.j̃.eod.cum non facile. ¶ Ad finem glo.dicuntur.vel
dic quantum ad illam autem stari consuetudini : si non
sit consuetudo tunc arbitrio boni viri: vt.j̃.de custo.reo.
si quis reum.⁊.s̃.de iure delib.l.j.de ser.rust.pred. l.certo
generi.j̃.de bonis autorita.iudic.possiden.l.in vendẽtis.
¶ Item in glos.id est in quibus.ibi: vel quia non est.sed
hec ratio non est bona. argu. s̃.l.j.§.cum dicitur. vel dic
illud quantum ad hoc vt arbiter ponatur. ¶ Item ad
finem, forte.cum hypotheca bonorum. argu. institu.de
satisda.§.sed hodie. ⁊.C.de episco.⁊ cleric.l.omnes.¶Si
legatarius , vel dolo. vt quia in lite vinci voluit : vt. j̃.si
quid in frau.patro.l.j.§.vtrũ. versic. quod si vinci.⁊ not.
2 ꝙ †vbi stipulator dat operam vt stipulatio committatur
3 ex ea nõ agit. ¶No.† agi ad cautionẽ fiendã cum fidei⁊
commissario. arg.s̃.de iudic.in omnibus. argu.contra.
4 C.de hered.vel actio.vend.l.ratio.¶Committi.Not.†in
generali stipulatione euictionis comprehẽdi personam
stipulatoris.⁊ argu.s̃.de pigno.paulus. argu.s̃.de solu.
inquisitio.cum simi.⁊.s̃.de euictio.si vendideris. ¶ Ad
5 finem. nota † agentem ex stipulatione euictionis repelli
propter culpam in euictione commissam. ¶ Item ad fi
6 nem glos.fuerat.sed quid † si dixit si non valet iure testa⁊
menti ⁊c.nunquid debentur legata? forte sic:argu.C.de
codicil.l.fina.⁊ insti.de codicil.Sed contra.est,quia cum
testamentum sit solenne deficit conditio sub qua codicil
latur.Sed quid si dixit: volo valere testamentum iure te
stamenti ⁊ codicillorum,cessare videtur predicta ratio:⁊
sic legata quasi ex codicillis possunt peti.argumen. s̃. de
probatio.l.tacitum. Sed potest dici vt sub conditione
semper videatur codicillari.argu. s̃. de liber.⁊ posthu.l.
gallus.in princip.⁊ de testa.milit. l.milites.ne al's sibi vi⁊
deatur esse contrarius, ⁊ sic deficit conditio codicillatio
nis que cum sit de presenti statim negotium infirmat. s̃.
si cer.peta.cum ad presens. Sed quid si dixit:si hoc meũ
testamentum aliquo casu valere non potuit iure testa⁊
menti,valeat iure codicillorũ? Forte tũc secus,imo idem
etiam tũc qꝛ potius potest dici testatorem noluisse ꝙ nõ
potuisse valere: ⁊ sic propter mutatã voluntatem potest
dici priorem esse rescissam.ar.s̃.de adi.leg.si tibi certam.

Hec autem. ¶Insolidũ sibi ven
dicent.non tamẽ lis
est inter eos,al's contra. Itẽ secus in filio pre
terito fauore eius , vt in lege contraria: vel
forte melius hic erat lis contestata:vt.j̃.de except.si post
litem. ibi autem non.⁊.s̃.de peti.here. diuus. ⁊.l.si quis
libertatem.⁊ indicat hoc verbũ petitorem ⁊ possessorẽ.

Hec cautio. ¶Ibi pecuniam suam sol⁊
uat aut erogat proprium,
⁊ tunc cauetur, vt in principio ⁊ in fine:aut hereditariũ
⁊ tunc aut non est controuersia mota , ⁊ tunc non caue⁊
tur,aut est mota ⁊ tunc aut ab agente habere tenetur fu
turum debitum,⁊ tunc cauetur : aut etiam si non obti⁊
net debitoris erat, ⁊ tunc non cauetur cum recte expres⁊
sum feratur.

Videamus. ¶ Sufficit autẽ quo
ad hoc vt legatarius
caueat heredi ⁊ cõmittatur si cauit. ¶ Dici.
id est comprobari nihil, scʒ de eo qd per falci⁊
diam reddere dʒ.¶Fideicõmissum.esse in fide vt aliȷ̃ det
qd offeratur , quia id demum cadit in fideicõmissum qd
peruenit:vt.s̃.de lega.j.fideicõmissum.qd accipitur cum
effectu:vt.j̃.de ver.sig.aliud.⁊ sic non dicitur peruenisse,
sed si fideicommiss. velit hoc capere cauebit vt sequitur.
¶Sed ⁊ legatario. q.d.⁊ heredi ⁊ legatario caueť, quia
propter suam cautionem timet damnificari, sed hic alia
ratione cauetur qui timet non lucrari , cum ex cautione
sua possit in solidum exigi ab herede.

Cum non facile. ¶Nun⁊
quid ⁊ cũ
non videtur ꝙ sit electio heredis caueať sibi,
aut cõputatio in falcidia ineať q̃ hic cessat.

Diuus

Diuus Pius. ¶ Cautionem. fideiussoriam. ĩ. quando dies leg. ce. firmio. §. j. si simplex sit, vt in. l. de ali. leg. ꝛ arg. s̃. titu. j. l. fina. §. j.

Si heres. ¶ In glossa non tamen adhuc. vel dic ꝙ hic constabat, de fideicommis. ibi, autem non constabat de debito. Sed quare prestabitur cautio cum etiam fiscus debeat legata, vt. s̃. eo. hec autem. §. filio. Sed respon. ꝙ hic heres prestabat de suo, ꝛ ideo cauetur. Uel dic ex tali causa in fiscum deferebatur ex qua non debet legata, vt. s̃. de lega. ij. cum filius. §. vlt. ¶ Ibi petitori. fidecommissario.

Si nõ in cõtrouersia. ¶ Id est non sit controuersia de cautione proprietatis. ¶ Sed vsufructus. id est cautio de vsufructu. ¶ De eo. vsufructu reddendo. ¶ Habeat. Titius. ¶ Titio. scilicet de legato prestando. ¶ Reuersuram. id est ituram.

¶ Ad Trebellianum. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Iudicium cum defuncto inchoatum antea venit terminandum ꝙ fideicõmissa ab heredibus prestentur.
2 Quando quis dicitur subire iudicium.

1 Explicito. ¶ Penderẽt. ex hoc videtur † ꝙ subire iudicium dicitur ante pendere. Et in alium trãsfertur, puta q2 dñs post litem contestatam facit procurato. ꝛ ille in iudicio aliquid facit modo dicitur ante contesta. vt in auț. de litigio. §. si vero initium. ¶ Item
2 potest † subire iudicium quando est in iudicio ꝛ litẽ contestatur, sic ponitur. s̃. de iudi. sed ꝛ si susceperit. nõ autẽ per satisdationẽ factã in iudicio dicitꝰ quis subire, vt. s̃. de procura. titius. Et facit hoc ad statutũ quo cauetur: si minor subit iudiciũ possit facere procuratorem. ¶ In reliquum. id est deinceps sequenti tempore.

Si filio. ¶ Restituat. tanꝗ heres effectus: vt s̃. de acquir. hered. placet. non tanꝗ administrator, argu. ĩ. eod. restituta. primo respon. vnde secus dicerem in hereditate aduentitia: quia tunc ipse filius debet restituere non pater tanꝗ legitimus administrator, argu. dicte. l. restituta. cum similis sit administratio patris ꝛ tutoris: vt. C. de sen. pas. l. fi.

Fuit quesitum. ¶ In glos. adolescenti. ibi, tamen in vna. §. fina. ꝛ. s̃. de acquirẽ. heredi. necessarijs. ꝛ not. in summa, si vt ab hered. se absti.

Si heres. ¶ Euictus. per hypothecariam. ¶ Iulianus. corrigẽs predictas actiones vt cõueniatur solus fideicommissarius, heres autem in nullo. ¶ Si minoris. potest vendere. ¶ Item ad fin. glos. quasi per hoc. vel dic, scilicet ad diminuendũ actiones contra fideicommissarium ꝛ ad subijciendum heredẽ actionibus hereditarijs post restitutionẽ factã.

Summarium.

1 ☞ An potius debeat solui fideicommissario generali ꝙ legatarijs specialibus, ꝛ per quem ipsorum debent solui legata.

Si is qui. ¶ Et scilicet qui sentiant vltra ꝙ sentirent, si consentirent, si cõpelleretur prestare. ¶ Falcidia cesset. quia fideicommissarius non potest detrahere falcidiã. ¶ Nec tamẽ. licet faueatur ei vt non teneatur vltra ꝙ sit emolumentum hereditatis, nec tamen ꝛc. ꝛ hoc probat etiam per sequentem versicu. ¶ Item in glos. scilicet totorum. ibi, quartam tantum siue minus. quidam dicunt etiam hic quartam ꝙ tenetur in legatarijs cum pro quarta habet ius hereditariarum. ¶ Item ibi, antea vero tenetur. contrarium no. ĩ. l. marcellus. in glos. q8 super. sed quod hic not. est verius. ꝛ pro hoc. ĩ. eo. si patroni. §. fi. Sed si con-
1 curret † ꝛ fideicõmissarius tunc ipse prefertur. C. eo. l. fi. Uel aut precedit legatorum petitio restitutionem, ꝛ tũc heres tenetur soluere legatarijs. ĩ. l. proxi. ꝛ. ĩ. eod. ita tamen. §. heres ex asse. Aut concurrunt legatarij ꝛ fideicommissarij in petendo, ꝛ tunc aut est adscriptum onus heredi ꝛ heres soluet. ĩ. eo. marcellus. in princi. aut onus fideicõmissario, ꝛ tunc totum onus restituitur fideicõmissario ꝛ ille tenetur legata soluere. C. eodẽ. l. fina. Aut sequitur restitutionem ꝛ tunc non tenetur fideicõmissarius respõ. qui soluat ẜm. l. marcellus. ver. ꝙ si inspecta.

Summarium.

1 ☞ Actiones a iure ciuili sunt introducte.

¶ Sequitur alia lectu. ad. l. j. ¶ Penderent. non tamen per heredem inchoata quia tunc heres perficeret. ĩ. eod. cum hereditas. ¶ Sed si a defuncto. quidam dicunt idẽ per. l. C. de litigio. quicunqȝ. ibi, per hereditatem. sed potest exponi. i. per modum institutionis heredis ibi nomine illo: vt fit. C. de hered. institu. l. quoties. ¶ Restituere. si modo restitui poterit. ĩ. eod. vbi pure. ¶ Magis. nam confirmata est per restitutionem hereditatis, sed magis confirmabitur si vt testator hic habebit onera ꝛ emolumenta actionũ. ¶ Item in glos. sed obijcitur. ante versi. nam interdum. quia cum iure ciuili pater sit heres: vt. s̃.
1 de acquiren. heredi. placet. actiones † que sunt de iure ciuili: vt. s̃. de orig. iur. l. ij. §. deinde. trãseunt per restitutionem in filium sui iuris factum: nomen enim heredis filij est ꝛ filio coherẽs, vt. ĩ. de soluț. qui hominem. §. quidam. ꝛ ideo non transit per restitutionem.

Summarium.

1 ☞ Facta venditione nominis debitor contra venditorem habet exceptionem, ꝛ sic emptor prefertur. Idem in eo cui restituitur hereditas, vt nume. 3.
2 Emptor nominis ꝛ hereditatis pares sunt.

1 Sublata. ¶ Per exceptionem. Arg. † ꝙ facta venditione nominis debitor contra venditorem habet exceptionem, ꝛ sic emptor no-
2 minis prefertur. Et emptor † nominis ꝛ hereditatis pares sunt, vt. C. de heredi. vel act. vendi. l. emptor hereditatis. ꝛ. l. ex nominis. sic vẽditor hereditatis ꝛ restituens pares sunt: vt. s̃. de transact. l. fina. ꝛ. s̃. de heredi. vel act.
3 vendi. l. ei qui. merito venditor † actionis restituenti hereditatem par erit vt exceptione summoueatur. ꝛ pro hoc argu. s̃. de pigno. actio. si conuenerit. ꝛ de iur. dot. l. si pater. §. fina. ꝛ de atil. tuto. pupillus. soluto matrimo. l. ij. in princi. ꝛ. s̃. de procura. in cause. ad fi. ꝛ. l. sequen. ꝛ. l. procurator in rem. Item argu. s̃. de rei vendic. fructus. in fi. ꝛ de fideiusso. videamus. ꝛ de condi. indebi. l. debiti. ¶ Item cum sciat venditum nomen suum nil prodesset soluere nunc agenti sicut nec pacisci postꝗ scit, vt. s̃. de transact. l. fina. ꝛ illa namqȝ paria sunt, vt. s̃. de pactis. si vnus. §. penul. habet ergo doli exceptionem, vt dicta. l. si procurator meus. non obst. C. de nouatio. si delegatio. quia ibi non fuit nomen venditum nec in solutũ datum sed mandatum, actio vt pecuniaria postea cederet in solutũ vt ꝛ alij gratia mandãtis fit cessio actionis. C. manda. si procurator. ideo debitor non liberatur. s̃. manda. cum mandato. §. fina. Item non obst. C. que res pigno. l. nomen. quia quod dicit creditor a te. subau. maxime. ar. s̃. de peti. here. item veniunt. §. a quo. ¶ Item obijcitur quomodo de iure alieno excipiet conuentus contra. l. ĩ. de superfi. l. j. §. quod ait. ꝛ prescrip. xxx. an. si quis. §. iij. ꝛ

§.si serui.ven.loci.corpus.§.cōpetit.cum simi. Respon. ne bis exigatur de suo cōmodo agit: vt dicta.l.si procurator meus.§.de illo. ¶ Sed ⁊ quoties.nō solum spontanea restitutio ante diem habet effectū, verum ⁊ necessaria, qd contingit interdum: ⁊ hoc dicit, sed ⁊c.

Summarium.

1 ☞ Fideicommissarius cogit heredem vt adeat ⁊ restituat autoritate senatusconsulti Trebelliani: ⁊ per hoc transfert actiones actiuas ⁊ passiuas.

Fuit quesitum. ¶ In glossa quarta. ante versicu. aut co-
1 gens. vel † etiam vno fideicommissario petente cogendum adire ⁊ restituere totum ei autoritate senatusconsulti: ꝙ si fideicōmissarius partem solam velit, si quidem heres consentiat tunc opp.ꝭ.eo.cogi.§.idem metianus. si non totum omnino restituere velit, oppo.dicta.l.cogi. §.si quis autem.ante versi. Item vt pro parte.sed hic nō videtur nisi vni pure alteri sub conditione restituere rogatus per hāc literam. ⁊.ꝭ.ex asse.ꝙ rogatum est vni de collegio vel possidenti collegio.

Summarium.

1 ☞ Aeris alieni personalis actio fundū non sequitur: sed eum cui hereditas ex Trebelliano restituta est.

Si heres. ¶ Ex Trebelliano. vt transeant actiones insolidum in fideicommissariū vt conueniatur ⁊ agat: nec multum facit ad di-
1 minuendas actiones in fideicōmissariū sequitur, † ⁊ sic heres personali non conuenitur. ¶ Restituta est.es alienum sequitur. ¶ Sed cauendum. non multum proficit si personali non conuenitur heres cum hypothecaria possit conueniri, ⁊ per hoc exigi debitum, vt.C.de pign. l.fina.sed cauendum ⁊c.sed estimandum, scilicet ratione quarte detrahende transituras insolidum in fideicommissarium. ¶ Si minoris.potest vendi restitutionē fieri vt actiones in fideicommisso transeāt. ¶ Item in glos. nec diminuit. ante versic. ⁊ facit. sed ibi non loquitur in fisco sed in ciuitate que non habet ius pignoris: vt.C. de repu.l.ij.⁊ ideo dic ibi speciale vt ibi not.

Si is qui. ¶ Trecentorum omniū. ¶ Eatenus. quasi dicat nō vltra trecētorum petitur insolidum, cum ius hereditarium insolidum sit apud eum. ¶ Autem centum. subau. ⁊ nō plus ꝙ.ccc. ¶ Sentiat.compulsus prestare. ¶ Ultra ꝙ.licet fideicommissarius fraudatur. ¶ Quartam.nomine falcidie ⁊ ipso fideicommissario. ¶ Etiam partem dimidiā. quo casu diuiditur actio.C.eo.tit.l.ij. ¶ Faciendam.etiā ẜm primeuam eius naturam. ¶ Dicit.heredem conueniri. ¶ Quartam habet.etiam centum solutis. ¶ Item in glos.not.fideicom.ibi.§.sed cum suspecta.§.vbi. facit qꝛ loquitur in fideicommis. ab herede relictis: nam in relictis a fideicommis.secus, vt.ꝭ.eo. facta.§. sed cum suspecta. ¶ In glos. super verbo petitionem. ante versic. vel qui.nec hic legatum excedit vires hereditatis. ¶ Item ad finem eiusdem glos. Item quia.cc.videntur a fideicō. heredi relicta que ad onus suum pertinent fine defalcatione: vt.ꝭ.eo.facta.§.sed cum suspecta. ⁊ arg.ẜ. de leg.ij. imperator. ⁊ ad leg.falc.si fundus. Item quia grauatur qꝛ non detrahit falcidiam. Item quia totum ius hereditarium est quesitum apud eum.

Summarium.

1 ☞ Fideicommissarius an possit deducere quartam.

1 **Idem Julianus.** ¶ Et dic aut † fideicommissarius vult detractione vti contra eos quibus a se legatū vel fideicom. est ⁊ tunc non potest: vt hoc ver. ⁊.ꝭ.eo.si patroni.§.ij.⁊.ꝭ.eo.facta.§. sed cū suspecta. fallit in casu huius versi.inde Neratius.aut cōtra eos quibus ab herede relictum est, ⁊ tunc aut contra fideicommissarium ⁊ non potest.ꝭ.eo.cogi.§.metianus. ⁊.l.ex asse. aut contra legatarios ⁊ fideicommissarios vniuersales, ⁊ tunc etiam nō potest, vt.ꝭ.eo.marcellus.§.j.⁊ in alleg.ẜ.tit.j.videamus. ẜ.tit.ij.l.penales.§.si.sed ibi nō est proprie falcidia. ¶ In glos.legatorum.ibi: vt in contrario. idem multo magis in creditoribus si fideicommissarius non sit soluendo vt totum lucrum etiam quarte auferatur heredi, vt argumen.ẜ.de eo per quem fac.est.l.fina. ⁊.C.de iudic.l.sancimus.§.fina. ⁊ de inofficio.testa.papinianus.§.quoniam. ¶ Item ibi.§.si is ita. dissoluendo ratum nihil tangit de sua quarta.

Qui quadringenta. ¶ Fideicommissum hereditatis debere sola voluntate testatoris et non falcidie ratione inspecta, ⁊ qd ẜm primum casum non corrigitur sed aliū casum, scilicet cū sponte heres adijt repetitionē habiturus ⁊ sibi retenturus habebit post legata soluta: itaqꝫ quia tota hereditas per legata ⁊ fideicommissa distributa est, ⁊ ius heredi remanet si queratur de falcidia, sicut ineūda est ⁊c. ¶ Quo.id est propter qd. ¶ Non ergo. quia loco heredis est substitutus ⁊ heres non daret legatario in integrū, cum non plus ⁊c. ¶ In glos.quadringenta.ante versi.tamen ergo. ⁊ hoc vsqꝫ ibi, itaqꝫ. ⁊ tunc alium casum incipit ex superioribus inferēdo. ¶ Item in glos.pone.ante versi.cum ergo. cum nominatim non sint adscripta ad onus heredis, vt.l.j.§.si is qui. ¶ Itē ad fi.glos.scilicet eodē casu. ⁊ ẜm hoc concludit sic, ⁊ ẜm hoc contingit ꝙ ⁊c. que incipit ibi, ꝙ ⁊c. ¶ Item in fine glo.hoc videtur.vel dic quod dicit celsus primo quantū debeatur inspecta testantis voluntate non quantum inspecta legis falcidie potestate: nec est verisimile ꝙ cōtra se loquatur vt furiosus. Et aduerte quia he leges multū sibi aduersantur: nam in.§.is qui.quadrigenta.fideicōmissa.nihil relinquitur sed totum legatario applicatur, in.l.qui quadringenta. vtrunqꝫ defalcatum prestatur, scilicet legatario. ccxv. fideicommissario, scilicet. lxxv. quasi sola centum relicta intelligantur. In.l.marcellus. detracta falcidia in vniuersum per heredē trecenta in partes septē diuidūtur, ex quibus fideicōmissarius quatuor.s.clxxij.vel circa, legatario tres.s.cxxxiij.assignātur. Potest dici vt.§.is qui. ⁊.l.qui quadringēta trahantur ad.l.marcellus. scilicet vt quod dicit.§.is qui. competere actionem, verum sit quantum ad formam petitionis, effectus autē executionis fiet ẜm.l.marcellus. quod autem dicitur in.l.qui quadringenta. corrigitur per.l. marcellus. Uel dic aut testator adscripsit legata ad onus fideicōmiss. qd patet, quia testator curauit prouidere heredi in deductione cū hereditatē restitueret: aut ad onus heredis vt quia testator hoc dixit, aut nō apparet. ¶ In primo casu, aut remanet heredi sola quarta sub quantitatis nomine retenta, ⁊ tunc solus fideicōmissarius tenetur nec aliqua diminutione vtitur: vt dicto.§. is qui.versic.idem iulianus. Aut vt vltra quartam tunc aut habet sub nomine quantitatis hereditatis ⁊ tūc petitio scinditur, vt eo.§.is qui.versicu.si qua dicitur. Aut per modum deductionis, ⁊ tunc excluditur fideicōmis. in toto qd ad eum peruenit, ⁊ in superfluo vsqꝫ ad quartam seruandam heredi integram conuenitur heres: vt in principio dicti.§. ¶ In secundo oppo.l. marcellus. vsqꝫ ad.§.res que. ¶ In tertio opponit.l.qui quadringenta.que de presumptione loquitur, et ẜm hec nulla corrigitur.

Marcellus. ¶ Quod autem. hoc idem dici potest quo ad diuisionem eius quantitatis que est extra falcidiam. ¶ Item fideicommissum et legatarium esse deducendum nisi totaliter cesset, scilicet vt tota hereditas quadringētorum inter legatarium ⁊ fideicōmissarium diuidatur in septem partes. ¶ Sunt alij. vt

alij.vt in his que in re militari testantur,vt de bono.pos. ex testamen.mili.l.j.

Summarium.

1 ☞ Ante restitutionem fideicommissi transfertur ius hereditarium in fideicommissarium.

Res que. ¶ Imputantur. a fideicommissario hoc volēte. ¶ In glo.res que. ante versi.item & quando.&.§.ex trebelliano.&.l.si patroni.Item ante versi.item pone.arg.pro hoc.j.eo.mulier.§.cum proponeretur.&.l.a filia.sed hoc casu pretiū credo computari per.§.sed enim.Item ante versicu.alij di-
1 cunt.sed† certe ex restitutione verbo facta effectus iuris hereditarij transit in fideicommissarium & non ante.j.eo.facta.in princi.& licet heres ideo habeat dominium: tamen per restitutionem transit in fideicommissarium, & sic plus iuris habet ex restitutione ꝙ heres haberet facta repudiatione: nam & restituta hereditate agit fideicōmissarius cōtra heredem debitorem defuncti actione hereditaria qd constat hic heredem facere non posse. j.eod.ita tamen.§.si ex trebelliano.transfert ergo dominium, sed cum sua causa vt per restitutionem hereditatis sibi imminentem subsecutam rem transeat in fideicōmissarium.argu.s.de contrahen.emp.alienatio.C.de pigno.l.debitorem.&.s.de condi.& demonstra.si fundus. ¶ Item ad finē,secus credo si pro sibi debito bonorum subsidio alienauit:nam inuito fideicommisso in id debitum remanebit quasi sint omnia bona patris pro debito bonorum subsidio obligata,quo casu licet que ex bonis velit vendere vt sibi satisfiant. argumen.s.de distra. pigno.creditoris. & in authen.de restitu.§.quamobrem. ¶ Imputantur.a fideicommis.hoc volente.

Summarium.

1 ☞ Quandoqꝫ testes producuntur ante litis contestationem cum necessitas vrget.
2 Testes producuntur ad eternam rei memoriam.

1 **Si is qui.** ¶ In glos.super quo.& sic† ex necessaria causa producūtur te-
2 stes ante litis contesta. vt & † al's ad eternam rei memoriam.C.de vsur.pupil.l.fina.

Summarium.

1 ☞ An heres recusans adire perdit debitum bonorū subsidium.
2 Heres adire recusans cogitur per pretorem adire & restituere.
3 Heres si fideicommissarij periculo adeat priuatur commodo hereditario,al's secus.
4 Liberum est vnicuiqꝫ etiam lucrosam hereditatem omittere.
5 Recusans iudicē an teneatur causam inserere: dicit hic Jacobus ꝙ sic,sed contrarium tenet glos.hic in verbo, Nec illud. Quare dic ꝙ dictum Jacobi venit intelligēdum de iure canonico quo iure inserenda est causa,vt in ca.suspicionis.& ibi doc.extra de offic.delega.& in rubri. speciali.de appel.& no.plene per Lanfran.in.c.quoniam contra.extra de probatio.

Uia poterat. ¶ Ueritus.cū timet suo fideicōmissario. ¶ Adire.hereditatē. ¶ Ex trebelliano.ad hunc casum extēso. ¶ Omni cōmo-
1 do. sed † an perdet debitum bonorum subsidium. ar.ꝙ non,in auf.de here.& fal.§.quis autem.arg.contra.j.eo. ita tamen.§.si patronus.contra.j.de fideicommis.liber.
2 ergo. ¶ Nec interest.dixi† fideicommissariū debere petere suo periculo adiri etiam si sit soluendo,aut non sit,
3 semp enim † alieno debet adire periculo. ¶ Inspicitur. ad excusandum eum a periculo. ¶ Item ad fin.glos.repetit. ratio autem quare hoc casu non cogitur assigna-
4 re est: quia † cuilibet liberum.& licitum est etiam lucrosam hereditatem omittere,vt.s.si quis omis.cau.testa.l. si quis omissa.& ideo etiam fideicommis.instante nō cogitur adire suo periculo,eius autem fideicommissi periculo quia sibi non nocet cogitur, sed iudicium suscipit
5 qui inuitus.s.de pecul.in summa.in fin. qui † ergo dicit ꝙ non vult iudiciū suscipere dicere debet causam quare nō: & si dicat quia suspectus est iudex inserat quare,nam originaria causa dicenda est.j.de except.rei iudi.mater. §.eadem.

Recusare. ¶ Ad quod.scilicet decretum interponēdū & transferendum actionem.C.eo.l.fina.

Summarium.

1 ☞ Si filius compulsus adit an amittit debitum bonorum subsidium.

1 **Meminisse.** ¶ Sed & ad filiū.ptinebit hoc senatusconsultum: sed† numquid amittet filius debitum bonorum subsidium si cōpulsus adeat. Respon.non cum in eo dicatur creditor, argu.j.de donatioñ.si patronus.C.de fideicommis.auf. hoc amplius. ¶ Si fisco. ¶ Ad finem glos.sic econtra. pro hoc.j.ad municip.l.municipes.&.C.de aduo.diuer. iudi.l.laudabile.sed prima videtur vera, argu.C.de iure deliberan. potuit. sed bonorum possessio potest peti per eorum rectores, vt.j.de bono.pos.l.iij.§.a municipibus. sicut & per tutorem,vt in eo.titu.tutor.

Titius heres. ¶ In glossa contra videbatur. sicut in simili s.de arbi.sed si in seruum.& de tutel.qui habet.

Summarium.

1 ☞ Restituens ante diem fideicommissum an transferat actiones in fideicommissarium.

Si quis. ¶ In glos.scilicet dicit Julianus. ante versicu.sed compromissor. sed
1 certe † imo & ante diem restituant.s.eod.l.j.§.sed & quoties.& in hoc potest dici similitudo vt quilibet ante diem restituat & incontinenti cum dicit sine damno non auocari a negotijs, argu.s.quemadmo.testa.aper.l.sed & si quis.sed si hoc non alleget,tunc si non sit ei difficile restituet loco destinato datis sibi inducijs restituere, non autem ei qui sub conditionē rogatus est cui nō sit ante conditionem preceptū restitutionis. ¶ Eum esse.ire ad locū, & adire & restituere.

Summarium.

1 ☞ Pro alieno commodo rationi non congruit pati dispendium.
2 Relegatus a loco est similis infirmo.

Sed sciendum. ¶ Sed & sa-
1 lutis. pro alieno † commodo non debet tollere dispendium,sed &c. ¶ Ac dignitatis. heredis scripti. ¶ Habenda erit.circa actionē implende circunstantie restitutionis. ¶ Adire.no.ex hoc quod not.j.l.proxi-
2 ma. relegatum † a loco similem haberi infirmo. ¶ Ferre. certe remittetur hoc onus nec subire compellitur. ¶ Ubi non precedit causam quare ad locum mitti non debet,sed &.s.habetur ratio ne heres subeat damnū patrimonij,hic autem ne damnum subeat persone. ¶ In

glos. personaliter. fm hanc glos. habeas Alexandriam: si vero habes Alexandrie, tūc dic adire. s. hereditatem.

De etate. ¶ Nota iudicem non debere precipere me ire per locū per quem non licet.

Sed z si alio. ¶ Absit. z sic separari non debet. ¶ Plane si quis. dum cogeretur adire. ¶ Si quis sub conditione. In glos. in princip. nisi quando conditio remittitur, vt. j. eo. facta. §. si sub conditione. Item ibi. l. fin. in prin. z. s. de testa. mili. l. tribunus.

Summarium.

1 ☞ An heres possit restituere fideicōmissario hereditatem ante diem, z quis sit effectus illius restitutionis.

Sed z si ante. ¶ Ad finem gl. institutionis. vel dic restitutionis vt litera innuit, z hoc cū dies fideicommissarij causa ponitur: vt. s. de leg. j. filius. §. diui. z de annu. leg. z fideicō. eum qui. Et in lege contraria fauore heredis erat dies adiectus. Uel pone z pro idest: nam conditio dies est, vt. s. de leg. j. talis scri-
1 ptura. Dic ergo † aut institutus est quis sub conditione vel die inserta z rogatus restituere, z tunc oppo. s. eod. sed z si alio. §. fi. z. l. seq. aut institutus pure sed non pure grauatus restituere, z tunc aut voluntarie adijt aut recusat adire: primo casu aut recusat restituere ante diem vel conditionem aut vult restituere: si recusat non compellitur restituere ante diem vel conditionem, vt in. l. sed cum ab herede. §. nec pupillum. z arg. j. de verb. sig. cedere. Si vult restituere aut est conditio inserta vel dies: si quidem conditio, non habet effectum restitutio ante eā, vt. §. antistia. ibi: quanuis. z ibi: cum autem. Si dies, aut fauore fideicommissi z tunc idem, vt in dictis. §. aut heredis z tunc habet effectum, vt. s. eod. l. j. §. de illo. z. C. de fideicom. post mortem. aut alterius, z tunc nō habet effectum ante diem, vt de lega. ij. cum pater. §. hereditatē. z. §. a filia. z de leg. iij. vxorem. §. seium. z ad hoc de leg. ij. si ita. §. pegasus. z de ann. leg. eum qui. z de vsuris. in fideicommissi. §. cum polidius. z de leg. j. filiusfamilias. §. diui. Si recusat adire, z tunc aut habet coheredem qui adijt z tunc non compellitur: vt in. l. sed cum ab herede. in prin. secus si pure: vt. C. eo. non iustam. z. j. eo. cogi. §. fi. z. s. eo. apud. in prin. j. eo. ita. §. ij. aut non habet, z tunc compellitur adire statim, ne ante conditionem moriens vel diem fideicommissarium damno afficiat: vt in. l. ille. §. j. z etiam restituere, sed non habet effectum nisi conditio viuo fideicommissario existat, verum hoc heredi nihil officit, vt in. §. vtrum. z. §. antistia. z. l. ille. in prin.

Apud Julianum. ¶ Interesse. dicit ratione lucri vel damni. ¶ Ei damnum. vt. j. eo. debitor vt iure. vel puta confusionis action. qua fideicommiss. defuncti exciperent. j. de fideiuss. si debitori. ¶ Remittatur. q3 pretor interdum facit: vt. l. sed sciendum. z. l. sequē. ¶ Recusat. heres subire.

Idem Julianus. ¶ Sicut pupillus. abstinens hereditate non est heres patris nisi se immisceat: ita nec heres habetur vt ei substitutus oneretur ad id quod pater disposuit de restitutione pupillaris hereditatis cum pupilli hereditatē non adijt, al's secus: vt. s. de vulga. z pupilla. substitu. si filius. sponte enim posset adire. s. de acquiren. hered. si pupillus. ¶ Accepit. quis spreuit. ¶ Hoc enim. id est adita paterna hereditate que ante non erat adita sed spreta. ¶ Cogi adire. hoc propter coactionē, al's contra. C. de iur. deliber. quidam. ¶ Item in glos. nam non est. ante versi. sed nonne. z sic videtur differentia inter tacitam vulgarem z expressam: quod videtur ineptū cum ex vtraq3 etiam nō adita patris hereditate possit substitutus adire ex qua patris heres efficitur non pupilli vt exceptio. eius apparet: vt insti. de vulg. z pupil. substitu. in princi. z. s. de vulga. z pupil. substitu. nam hoc iure. in princi. z. C. de impube. z alijs substi. quāuis. z idcirco dic q3 primus compellitur adire paternam ex institutione vel ex substitutione vulgari, z postea compellitur adire pupillarem ex pupillari, vt sic bona pupilli que habebat licet non esset heres patris: vt. s. de vulgar. z pupil. substit. sed z si. §. in arrogato. restituat fideicommiss. Sed quid de paterna. Respon. illa non restituitur, sed nec ad onus heredis pertinebit, vt. j. §. proxi. z. §. antistia. Arg. q3 illa restituatur. s. eod. l. j. §. sed z quoties. j. l. cogi. §. z si quis. qd credo verius. j. eod. ita. §. ij. ¶ Item ante versi. adeunti. per quā coactionē repudiatio non habet plenū effectum z sic non accrescit. ¶ Item ante versi. item de qua. in modum pupillarem vel quia vt substituti grauati erant, z ideo ex hac succedere debent ad valorem fideicommissi, sed certe vna aditio sufficit cum pars iure institutionis z pars iure substitutionis vulgaris defertur et ex vtraq3 adit, z sic. s. de acquir. hered. si quis heres. sed illud cum sponte, secus si coacte fm glos.

Utrum. ¶ Cogi. ad petitionem mihi procurator in dāno. ¶ Moretur. premortuo fideicommissario. ¶ Antistia, restitueret. hereditatē cum nubilem etatem impleisset. ¶ Cum igitur. concludit ad. §. precedentem. ¶ Adire z restituere. vel quia mortuus est sine herede vel cum herede ante conditionem.

¶ Sequitur alia lectura ad. l. apud Julianum.

¶ No. q3 testator qui opponit cōditionē vel modo vult eam impleri voluit heres esse. ¶ Adire patris. ex institutione. ¶ Hoc enim. z per hoc factum.

Utrum. ¶ Moretur. scilicet si aliquo casu cōtingat q3 testamento nō habeat effectum. ¶ Ei fiat. de indemnitate. ¶ Exemplum. hoc si de damno infec. damni infecti. de vi z vi arma. l. j. §. qd vulgo. ¶ Et restituere. centum. s. sed non habuit effectum.

Sed cum ab herede. ¶ Relicta esset. z coheres adijt. ¶ Nō esse locum. vt cogatur pro parte adire z restituere ante conditionem existentem, cum heredi adeunti accreuerit. ¶ Neq3 pupillum. solum institutum fm primum casum, vel fideicommissarium fm secundum casum: vel tertio coheredem sponte adeuntem. ¶ Item in glos. tribus modis. ante versic. vel dic q3 pupillus. z fm hoc dic adiuuādum, vt alleg. q3 in casu in quo quis solus heres est z recusat adire, cogatur ante conditionis euentum restituere.

¶ Sequitur alia lectura ad. l. sed cum ab herede.

¶ Dixit. s. q3 nisi solus heres est potest compelli ad petitionem fideicommissarij conditional'. sed cum zc. ¶ Relicta. subau. z coheres adijt. ¶ Constitutioni. vt cogatur adire ad petitionem fideicōmissarij cōditiona.

Ille a quo. §. Si de testamēto.

¶ Ad fi. glos. non ergo. sed ibi a coherede prestare z nō ab herede coacti. argu. tamen pro eo. s. de dam. infec. si finita. §. eleganter. z de legiti. heredib⁹. consanguinitatis. §. finali.

Nam quod ad ius. §. Sed z qui. ¶ Juste cause. z si quis facit p alio qd per se non potest, scilicet facere. ¶ Pupillum. qui petit restitui, nō q3 potuit ante distractionē, z per distractionem perdidit, nō al's fiat. s. aditio z restitutio. l. iulianus. §. qui compulsus. ¶ In glos. que commoda. in fin. fallit. s. de tuto. z cura. dat. ab his. l. si impuberi.

Cogi. ¶ Inde queritur, Hanc deductionem. vnde Julianus Trebelliano locum esse putabat, z in hoc non male dixit. ¶ Refert. Metianus.

Si quis heres. ¶ Rogantis. ¶ Totamq3 hereditatem. rogantis non tantum Seie: nam respondit tacite obiectioni que

ctioni que fit ex.§.s.e.l.§.& generaliter. ¶ Et dabuntur. vt heredi in re illa. ¶ Pari ratiōe.scilicet rogauit de vna vel de certis restituendis. ¶ In id.scilicet separatum.

Summarium.

1 An ad petitionem filij in potestate pater possit cogi adire & restituere.

1 **Si pater.** ¶ Ad finem glos.interim.vel dic pater † institutus fuit rogatus restituere filio cum erat sui iuris & pater habet suspectā hereditatem: nam tunc cogitur filius adire & restituere, licet non habeat plenum officiū nisi adueniente existentia sui iuris, sicut in simili dicitur.s.eod.apud iulianum. §.antistia.& l.ille a quo. & interim dabitur curator hereditati, vt in auth.vt liceat ma.& auie.§.j. ¶ Directa data. subau.quem constat inutilem esse libertatē iniunctam.

Summarium.

1 Trebellianum senatusconsultum non obtinet vt quis grauetur supra vires hereditarias restituere.
2 Fundum restituere rogatus an ex eo es alienum deducere debeat.
3 Damnosa hereditas, hereditas est sicut lucrosa.
4 Es alienū non potest separari quin incūbat hereditati.
5 Es alienum non est pars hereditatis neq; species.
6 Deductio eris alieni fit ex rebus hereditarijs non autē ex iure hereditario.
7 Ius hereditarium transit insolidum in fideicōmissariū.

¶ Sequitur alia lectura super hanc legem.

Cogi. ¶ Inde queritur, Quod supest. ius hereditariū minuatur. Not.
1 Trebellianum † locum non habere vt quis grauetur quod supra erit ex hereditate red-
2 dere. ¶ Deduci quantitatem. vt † ius hereditarium minuatur penes fideicōmissarium: nihilominus in totum vice heredis haberetur quo ad onera sicut nec dominiū fundi impeditur quin in totum transeat quāuis deducto ere alieno dicatur debere restitui: non magis intelli-
3 go Metianum sensisse q † es alienum non minuat ius hereditarium, cū & dānosa hereditas sit hereditas sicut
4 lucrosa. & ad hoc exemplum fundi respicit. Item q † es alienum non potest separari quin incumbat hereditati: et per hoc dicebat integraliter restitui, ac si hec verba adiecta non essent. ¶ Locum esse. & deductionem fieri posse. ¶ Sit rogatus. pars enim solet de toto deduci &
5 species de genere: sed es † alienum nec pars est hereditatis nec species. ¶ Debere aut deductionem. hec dedu-
6 ctio † fit de ipsis rebus hereditarijs, id est non de iure, & sic insolidum transit ius hereditarium in fideicommissarium sm quosdā: & sic bene dixit Metianus sed nō sufficienter, q2 debuit dicere de rebus ipsis deductionem fieri. Alij dicunt quoties capit quātitas eris alieni & lega-
7 torū † remanere ius hereditarium efficax penes heredem: in residuo autem transit in fideicommis.vt quantitas legati & eris alieni occupet quartam quatenus effectu heres remaneat.

Summarium.

1 Qui potest rē vnā vel plures ad ius seu nomen hereditatis reducere scribēdo heredem aut plures: si grauauerit ad restituendum videtur grauare de iure hereditario, ad quod rem illam reducere potuit.
2 Falcidia cessat in testamento militis.

Si quis heres. ¶ Nam vt elegāter. Respon.tacite opp. que fit ex.§.generaliter.s.ead.l.dicens si miles ex fundo quem scribat heredem in solo fundo erit heres, & sic ex voluntate militis ius hereditarium vni rei attribuitur: vt.s.de testa.mili.si miles vnum.qd in pagano est secus, vt.s.de heredi.insti.l.j.§.si ex fundo.& C.de here.institu. quoties. Si ius hereditariū in directa institutiōe dispositione testatoris militis cadit sup certa re, merito & cadit si miles per fideicōmissarium certas res voluit ab herede restitui, vt qd licet militi in directa institutione, hoc sibi liceat in obliqua: igitur cum de iure hereditario grauatus intelligitur merito cogetur, sed quia in dāno maneret siue totam restitueret, totam volens hereditatem
1 restituere auditur, vt & in alijs exemplis. Et no. q † qui potest rem vnā vt plures ad ius seu nomen hereditatis reducere scribēdo in eavel in eis aliquē heredē (vt miles potest) si grauauerit ad restituenda, videtur grauare de iure hereditario ad quod rem illam reducere potuit: sed qui nō potest primum vt paganus (qui paganus nō potest vnam rem vel plures facere hereditatē: quia sic iam plures instituendo separatim ex certis rebus singulis deputatis plures faceret hereditates qd nō potest) nec grauando de rebus videtur grauare de ipsa hereditate. Sed oppo.s.de heredi.institu.l.j.§.si ex fundo. Sed ibi nullus erat scriptus, & ideo sicut instituto herede vniuersali scriptus in certa re legatarius est & non heres, vt.C. de heredi.insti.quoties. ita & cui res sunt restituende ab vniuersali herede legatarius reputatur. ¶ Actionesq;. vt heredi. ¶ Dabuntur.in re illa. ¶ Pari ratione.& erit
2 specialitatis † ratio: quia Falcidia cessat in testamento militis. ¶ Heredi.i.grauando eos restituere certas res, & sic separauit res, & sic separauit bonorū species. ¶ Fecerit.repete, concessum est. ¶ In id.separatum. ¶ In fi. glos.imo.vel dic aut grauauit simpliciter de hereditate Seie, vel grauauit per hec verba, hereditate bona: que tamen est ac si diceret, bona hereditaria, quo casu de bonis sibi celatis certum est cessare Trebellianum, secus si sua bona, vt.l.nam quod.§.fina.& eadē.l.§.generaliter. ¶ Cum quidam.ideo sic dicit, quia olim ex Pegasiano fiebat coactio.

Summarium.

1 Heres, si fideicōmissarius iam cedente die fideicōmissi moriatur, transmittit fideicōmissum ad successorē.

1 **Idem Metianus.** ¶ Successerint. q † verum est si iam cedente fideicommissarius die moriatur, al's secus.s.eo.apud.§.antistia.ibi, cum autem.& j.e.quidā.

Summarium.

1 In testamento verba directa obliquātur propter libertatem iniunctam.
2 Iure actionis pater filium emancipare non cogitur sed officio iudicis.
3 Quicquid acquirit filius acquirit patri quomodo debet intelligi.
4 Filius an cogere possit patrem vt adeat & sic fideicommissum restituat.
5 Cum seruo relinquitur hereditas: relinquitur ei et libertas.

Si pater. ¶ Dicat.patri a filio emancipato. ¶ Multo magis. sed si foret emancipatus quare diceret multo magis data fit libertas quam constat esse inutilem sine fideicōmissario
1 que vtiliter est relicta? Et no. q † in testamēto verba directa obliquantur propter libertatē iniūctam. ¶ Item ad finem glos.interim. vel dic q cogitur adire, sed non restituet nisi sui iuris factus, quia nec potest: & cū adeat coactus non timebit damnum, vt.s.eod. apud.§.antistia. sed litera, sed si id &c. innuit ex vi continuationis vt hic fiat restitutio, sed habebit effectum cum sui iuris

erit.argu.s.eo.sed si ante. ¶ Dic breuiter secundum Azo.ꝙ si
pater rogetur emācipare cogitur etiam restituere com-
pēdium propter hoc sibi datum siue ex sua persona siue
per filium habuit, vt.s.de condi.⁊ demon.si cui.C.de fi-
deicōmis.quāuis.Si rogetur restituere tunc nō cogetur
emancipare, vt.j.eo.l.vbi.in prin.⁊.s.de lega.j.l.filius.§.
2 secundum vulgarem. ¶ Uel dic † iure actionis pater filium
emancipare non cogitur, vt dicto.§.secundum vulgarem.offi-
cio autem iudicis cogitur siue pater institutus rogatus
fuerit emancipare, vt dicta.l.si cui.siue restituere, vt hic:
vt sit ordo compulsionis vt compellatur adire, ⁊ postea
emancipare ⁊ emancipato restituere vbi dilatio facta
sit ex mente testatoris:vt.j.eod.vbi.in princip.⁊.j.eo.epi-
stola.§.fina.⁊ de auro ⁊ argen.lega.filium. ⁊.j.eo.impe-
rator.⁊ tunc etiam ex causa ante existentiam sui iuris fit
restitutio, vt dicta.l.imperator.⁊ ꝙ verba illa extensiua
sint facit.s.de legatis.iij.fideicommissa.§.hec verba.⁊.§.
fina.Posset etiam dici qđ hoc.§.fiet restitutio etiam ma
3 nenti in potestate vt litera dicit. ¶ Nec obst. † ꝙ omnia
queruntur patri per filium, quia hoc verum est volente
patre, vt.s.de acquir.hered.qui in aliena.in prin.Argu.
4 hic:† pater nolebat esse heres:si ergo sponte adijsset non
posset cogi anteꝙ filius sui iuris esset effectus restituere,
vt.j.eo.vbi.nisi in casu.j.eo.imperator.vbi dilatum sit fi-
deicommissum in id tempus, quod si sponte adijsset non
posset cogi anteꝙ filius sui iuris esset effectus. Si pu-
re rogatus esset restituere pater filio siquidem in casu ca
strensi cogi pater poterit restituere, vt hoc.§.sed ⁊ seruo.
Si non in talē causam valeret fideicōmis.cū tēpore testa
menti sit in potestate scripti heredis, argu.institu.de le-
ga.§.in seruo.⁊.s.de leg.j.Non obst.l.iij.eiusdem titu.quia
loquitur in hereditate directo disposita nō in fideicom-
misso, licet sit ibi aliter glossatum: nam credo dici cum
5 seruo † heredis restitui hereditas iubetur ꝙ ⁊ ei liber-
tas relinquitur, vt.j.§.proxi.⁊ fina. ⁊ sic non potest cogi
ꝙ si in euentum sui iuris restitui iubeatur tacite vel ex-
presse valet.j.eo.vbi.⁊ si recusat adire cogi potest etiam
manente filio in potestate, ne ante decedente patre fidei-
comiss.damno afficiatur: vt ⁊.s.eo.apud.§.antistia.⁊.l.
ille a quo.in princip.⁊.§.j.in fin.⁊ hic ⁊.j.eod.imperator.
¶ In glos.sed non potest.ibi, creditor in seruo. vt.j.de
fideicommissa.liberta.l.generaliter.§.si quis seruo. In
fi.eiusdem glos.nec litera dicit valere directam sed fidei-
commissariā. ¶ Item ad fi.glos.sed aliquid. vel dic aut
prohibetur institui, ⁊ tunc pro non scripto habetur:aut
institutus capere, ⁊ tunc potest compelli adire.

Si ego. ¶ In glo.vt sibi.ante versi.autem.⁊
l.seq.vel repudiauit legatarius, ⁊ sic
remanent penes heredem cum onere, vt in.l.contraria.
in fin.in restitutione. ¶ Rescripsit. valere fideicommiss.
hereditatis habetur. ¶ Nomen serui.prelegati. ¶ Lega
tus.id est prelegatus eius Symachus Euarestus cohe
res grauatus. ¶ Peculium.id est habere hereditatem.
¶ Legatus.id est prelegatus.

Summarium.

1 ☞ Uerba directa quando trahantur ad fideicōmissa
ria ⁊ quomodo intelligatur.
2 Ea conditione herede instituto si sine liberis decesserit
hereditatem per fideicommissum restituat:quid iuris si
filios ex concubina susceperit, an deficiat conditio.

1 **Ex facto.** ¶ Uideri.in dubio. ¶ Itē
in glos. ⁊ sic † verba dire-
cta trahuntur ad fideicommissaria.i.prece-
ptum vt directo aliquid fiat trahitur vt per
fideicommissum iniūctum intelligatur, ⁊ sic preceptum
directum trahitur ad preceptum obliquum vt res ma-
gis valeat.C.vt leg.vel fideicōmis.l.hereditatis nomine.
¶ Non tantum. peruenerit nomine legati fideicommis.
vel hereditatis. ¶ Si quis, aut illi.scilicet fideicommissi
hereditatis libertatem, al's hereditatem. ¶ Et in liber-
tino, id est liberti filio cum liberto patris grauati scri-
psit de sua hereditate restituenda. ¶ Sed hoc.dubium.
¶ Ex voluntate. que presumitur ex eo ꝙ sciebat testa-
tor libertum quem scripsit ⁊ rogauit. ¶ Item in glossa
que primo.ante ver. Item sufficit.⁊ hoc in naturalibus
2 qui nascunt̄ ex matrimonio de facto contracto.† Quid
de natis ex concubina?forte secus nisi appareat defun-
ctum sensisse, vt.s.de iur.delib.l.fin.C.de institu.⁊ substi.
generaliter.§.fina. ¶ Dignitate. vt tunc non excludat,
argu.C.de naturalib.lib.l.fina.⁊ de questio.l.super statu.
⁊ de institu.⁊ substitu.l.generaliter.ad finem. ⁊ expone,
id est ingenuitate. ¶ Et conditione.vt quia libertus est:
vt tunc presumatur sensisse de naturalibus. ¶ Accipien
dum.id est dirimendum.

Summarium.

1 ☞ Filius post deportationem conceptus an dicatur
legitimus.
2 Filius post deportationem cōceptus an sit in potestate
patris:⁊ dic ꝙ hic est casus quando filius in matrimo-
nio natus non est in potestate sui patris.
3 Filius natus post deportationē patris an succedat cum
natis ante.
4 Filius post deportationē natus an ali debeat a fratribus.
5 An par sit conditio bannitorum nostri temporis que
olim deportatorum, vt filij eorum post bannum nati di
cantur legitimi ⁊ sint in eorum patris potestate ⁊ ali de-
beant a fratribus.
6 Presides sententiam deportationis ferre non possunt,
nec ciuitatum rectores.
7 Seruus pene effectus facit deficere conditionem si post
condemnationem liberos non sustulerit.

Ex facto. ¶ In glo.sed cur.ante versi.⁊ no.
vel dic qđ etiam sibi prosunt, vt.C.
de bonis proscrip.l.fina.⁊.j.de bo.damna.l.fina. ¶ Ma-
1 xime.sed nunquid † est legitimus hic postea conceptus.
Respondeo sic, vt.C.de diuor.l.j.⁊.s.de his qui sunt sui
2 vel alieni iuris.l.filium. Sed † nunquid est in potestate.
Respondeo non, vt institu.quibus mod.ius patr.pote.
sol.§.j.de penis.quidam.s.de his qui sunt sui vel ali.iur.
nam ciuiū. ⁊ sic erit casus in quo natus ex matrimonio
nō erit in potestate patris: vel dic naturalē potius eum
3 patrem, ciuilem non, vt.s.de statu hom.l.paulus.† Sed
nūquid hic postea natus habebit partem dictorum con
cessorum iam natis de bonis patris tempore damnatio-
nis?arg.ꝙ sic.C.de inoffi.dona.l.si totas.Sed contra est
per hanc literam.q.ab alio ⁊c.⁊.j.de bonis damnato.l.j.
4 Sed nunquid † aletur a fratribus?potest dici ꝙ sic, arg.
in auc.quibus mod.natu.effi.sui.§.penul.de incest.nup.
5 §.j.Quid † de bannitis nostri temporis?dicūt quidā idē qđ in
6 deportato, ar.j.de bo.dam.l.j.Sed cōtra videt̄ † quia sententia
deportationis etiam a presidibus dari nō potest.j.de pe
nis.l.ij.⁊ de leg.iij.l.j.§.deportatos. multo minus a ciui-
tatum rectoribus. Non ergo perdit que sunt iuris ciui-
lis romanorum propter bannum sicut relegatus, licet si
bi bona adimerentur:quod interdum fit, licet regulari-
ter non habeat fieri, vt.j.de interdict. ⁊ releg. relegato-
rum.§.j.C.de postul.nemo.⁊ arg.j.de penis. interpreta-
tione.Ea autem que sunt propria ciuitatis a qua est ban
nitus amisisse credo: quia quātum ad illam peregrinus
est, vt.C.de hered.instit.l.j.s.de in ius vocan. sed ⁊ si hac
lege.§.si per penam. ¶ Uendicanda. non tamen restituit
fiscus, sed demum mortuus naturaliter deportato.j.de
7 iure fisci.statius.§.cornelio.secus † forte si seruus pene fa
ctus esset, vt.s.de cond.⁊ demon.intercidit.⁊.j.prox.sed
⁊ si seruus.

Si quis rogatus. ¶ Sed si. Dic
ꝙ hec litera re
spicit.§.precedentē ⁊ illi potest adiungi: ⁊ sic nō subaudi
maxime. Et ꝙ dicit:decessisseꝗ, no. differentiā inter de-
portatum ⁊ seruum pene effectum. ¶ Constitutus.loqui
tur in casu.§.precedentis. ¶ Iam parere.quia nō habet
nec habere potest, non poterit circa electionem.

Si quis autem. ¶ Ad finē glos. ne pereāt. itē hoc ideo quia fundata est intentio fideicōmissi probata morte rogati, ꝛ cum neget superuixisse filios aduersariorum hoc onus est mortuos etiam filios probat fideicommis. cum adhuc viuere presumatur. Uel melius hoc obtinet cum constat eodem casu periisse, presumitur minor plus vixisse: vt argumen. ff. de transac. cum hi. §. in personam. ꝛ ideo si non simul perissent, probaret fideicommis. filium premortuum.

Summarium.

1 ☞ Restituere grauatus si sine herede decesserit, intelligitur de liberis.
2 Exheredatus habetur pro mortuo, quomodo debet intelligi.

1 **Si quis ita.** ¶ De liberis. † concor. j. de obsequ. l. heres. ꝛ dic scilicet ponendis in conditione. ¶ In fi. glos. al's est. sed contrarium not. in. d. §. cum quis. ꝛ pro illa sententia facit. j. de coniung. cum eman. lib. l. j. §. si patruus. ꝛ insti. de succes. lib. §. sed si testamentum. Sed melior est hec sententia, qꝛ in casu liberorum habet pater liberam potestatem vtendi rebus prout vult, que facultas sibi auferꝛ si aliter nō posset ꝙ si ab exheredando filium abstineret: nam deficientibus liberis suppositus est necessitatibus restitutionis, eis extantibus liberam habet potestatem de rebus, ꝛ ideo non est subiicienda necessitas alicui, vt. C. quomo
2 do ꝛ quādo iud. l. j. ꝛ. ff. de iudi. l. nonnunꝙ. Non obst. † exheredatum haberi pro mortuo: quia illud verū quantum ad id quod ibi dicitur, alioquin iam eueniret ꝙ in casu. §. ex facto. ff. e. l. tenetur fiscus restituere filiis, qḋ est falsum. pro hoc. ff. de heredi. instituen. lucius.

¶ Sequitur alia lectura super hanc legem.

Ex facto. ¶ Si qs cauerit. ad fi. eius quod not. ¶ Libro. vel dic intelligi seruū sub conditione institutum qḋ fieri potest, vt. ff. de libe. ꝛ posthu. filius a patre. ꝛ de heredi. instituen. qui filio. ꝛ not. ff. si pars heredi. peta. l. ij. vt sic post eius mortem habeat partem.

Si quis. ¶ Ad finē glos. institutus. secus si dixisset si filios nō habuit: vt. C. qn̄ dies leg. ced. cum vxori. ꝛ. j. eo. heredibus.

Summarium.

1 ☞ Fructus ab herede percepti ante restitutionem fideicommissi, an veniant restituendi.

In fideicōmissariā.
1 ¶ Quoties. Respon. † tacite questioni quare non restituuntur fructus. ¶ Quod fuit hereditatis. ita ꝙ res hereditaria appellentur fructus nō hereditas vt dicatur res hereditaria: fructus autem sati post mortem ꝛ aditam hereditatem ipsis rebus ex quibus percipiuntur tanꝙ rerum accessio. ¶ Si legatum. In glos. vtpote. versi. sed contra videtur. ꝛ illa loquitur cum facta est restitutio verbo, ꝛ sic est inducta cōmuni: sꝫ postea in iudicio dimissorio assignabit ei quartā, quia hoc est expeditius.

Ubi pure fideicom.

§. Te rogo. ¶ Senatuscōsulto. quod de restituēdo facit mentionem. ¶ Qui in distrahendis, heredi. id est fideicommissario qui est loco heredis, vel dic heredi fideicommissarii ꝛ continua: si non solum fideicommiss. transmittitur in heredem post cedentem diem mortuo fideicommissario, sed ꝛc.

Summarium.

1 ☞ Fideicommissum vniuersale transmittitur ad heredes post eius cessionem.

Sed et si. ¶ Quasi dicat, non tantum si rogetur alij heredi statem restituere vt is habuerit filios, sed etiā legatum ꝛc. ¶ Item in fin. glos. que incipit,
1 male. ꝛ sic no. † fideicommissum vniuersale transmitti in heredem post cessionem eius.

Summarium.

1 ☞ Heres errore facti ductus restituens fideicommissario vltra ꝙ debeat, recuperat.

1 **Heres.** ¶ Restituit. re ipsa. ¶ † Nancisci. extra iudicium eorum que nondum possidentur a fideicommissario. ¶ Item in gl. si noluit errore facti. non quia credidit es alienū totam hereditatem absorbere.

Mulier. ¶ Brasidas, solutum. ꝛ ideo non repetendum: ꝛ hoc quia interpretatione iuris cesserat dies, secus si antecedente diem. ff. de legatis. iij. vxorem. §. seium. ꝛ de lega. ij. cum pater. §. hereditatem. ꝛ. §. a filia. ꝛ de lega. j. filius. §. diui.

Summarium.

1 ☞ Fructus quos percepit heres negligentia fideicōmissarij, an veniant in quartam computandi.

1 **Si heres.** ¶ Contra. j. eo. ita tamen. §. pe. Respon. † patiente herede hic obtinet: ꝙ si velit de rebus principalibus quartā detrahere potest, sed de fructibus vltra quadrātem restituat quantitatem que debiti fuit tempore mortis ex iudicio testatoris diminuta per hanc detractionem, sicut fructus vel plures de excessu quadrantis recipit vt ibi, sic ꝛ in alio casu. j. eod. celsus.

Summarium.

1 ☞ Filia rogata restituere an possit detrahere dotem ꝛ quartam Trebellianicam.
2 An dos computatur in quartam: cōcludit ꝙ dos computatur in quartam que debetur iure nature non Trebellianicam.
3 Pater iure nature tenetur dotare filiam.
4 Ista lex corrigitur per. l. fina. C. commu. de lega.

Cum proponeretur. ¶ Dedisse hereditati. cum pacto lucri quantitas que excedit quartam. ¶ An dos. quasi quoddam es alienum. ¶ Ad fi. glos.
1 id est detrahi. detrahit ergo † fm̄ hanc glos. quartam ꝛ dotem quasi es alienum. argu. j. eo. a filia. C. ad leg. falci. in imponenda. ꝛ qd si debitum est. arg. C. de dot. preleg. l. fina. ff. de ritu nupt. qui liberos. ¶ Sed obiicitur si est debitum, ergo nec compensantur fructus nisi testator deduci in restitutione precepit, vt. ff. de leg. ij. cum pater. §. titio. j. eo. lucius. §. lucius maritus. Potest dici ꝙ hoc fm̄ illas intelligatur. s. ꝙ nihil deduci pater iussit: vt ꝛ. ff. ad leg. falcid. si debitor. al's haberet vtrūqꝫ. s. dotem, vt filia ꝛ quartam vt heres, argu. ff. ad leg. falcid. pater. vel hoc non est debitum iure actionis. Non ob. l. pater. ꝛ. j. eo. l. a filia. quia in illis pater dotem dedit qḋ hic nō fuit,
2 ꝛ ideo hec media via statuitur. Item obiicitur † nonne dos computatur in quartam, vt. C. de inofficio. testa. qm̄

nouella. Respõ. illud in quarta debita iure nature: istud in Trebelliانica, arg. s. titu. ij. in quartam. Sed certe ꝛ hanc dotem habuit iure institutionis cum primo heres fuerit ꝙ dotata. Alij dicunt ꝙ detrahit duas quartas, vnam iure nature. C. de inoffici. testa. quoniam. in princi. in qua hec dos computatur, vt in. l. quoniã nouella. aliã iure institutionis, vt hic ꝛ. C. eo. iubemus. ¶ Sed oppo. quoniam fructus cõputantur in quartã cũ habeat debitam iure nature. C. de inofficio. testa. scimus. §. replent. ꝛ C. eo. iubemus. Respon. in hoc corrigitur presens. l. Vel potest dici ꝙ cum tempore mortis he res date in dotem in bonis patris fuerũt venerunt in fideicommiss. verum
3 quia † pater ad dandam dotem tenebatur iure nature: etiam si dos data excedat quartam hodie tertiam, totã dotem detrahit hic mulieris heres, in auť. de restitu. §. quãobrem. ꝛ hoc nisi excessus dotis possit cũ fructibus cõpensari, vt hic ꝛ sic non corrigitur, ꝛ sic non due fiunt
4 detractiones sed vna. Vel dic ꝙ † hec. l. corrigitur. C. cõ. de leg. l. fi. §. sed quia. ꝛ illa corrigitur per. §. quãobrẽ. qui hodie vt iacet tenendus est: ꝛ ita qꝺ iste excessus de fructibus non restauretur, ꝛ argu. C. de inoffic. testa. sancimus. ꝛ. C. eo. iubemus.

Et Trebelliano. ¶ Legata. id est prelegata alicui de heredibus fuerit. ¶ In glo. iste legatarius. ante ver. item argu. s. Itẽ ibi restituta hereditate ex causa fideicõmis. Item ad fi. eiusdem gl. ꝛ fm hoc deniqꝫ non ponitur exemplificatiue, sed alium casum ponit ꝛ addit. Vel dic ꝙ legatarius non agnouit legatum, ꝛ sic remanet apud heredem cum onere, quo casu sicut nec legatarius potest quartam retinere, ita nec heres: ꝛ hoc ideo quia debet heres ex persona legatarij huic fideicommis. non ex sua. Vel dic aut dirigit sermonem ad heredem, ꝛ tunc heres grauatus est, vt. s. eod. vbi. Aut non vt lego tali dimidiam hereditatis, ꝛ tunc oppo. hec lex.

Quoties. ¶ Coheredibus suis. ex inequalibus partib⁹ institutis: scilicet vno in quatuor, altero in duabus. ¶ Distribuenda. inter eos quibus est restitutio facienda.

Nonnunqꝫ. ¶ Ex voluntate. presumpta. ¶ Varie rescriptum. ab eo qꝺ rescriptum est in princip. legis precedentis.

Summarium.

1 Cessio diei que fit per mortem testatoris non impedit translationem, secus in ea que fit per aditionem.

Quidam. ¶ Puer decesserit. quem dixi ante aditã decessisse. ¶ Cedat. ꝙ est a morte in puero. ¶ Marcellus. scilicet reprehendit Julianum in hec verba. Vel dic ꝙ iniungitur verbo, respondi, qꝺ reprehenditur a Juliano ibi: sed te. primum verũ vt corrigat precedentia. ¶ Cedat. quo ad transmissionem. ¶ Transferri. ex vi iniuncte translationis. ¶ Hocqꝫ iure vtimur. sed contra. s. de adimen. lega. l. iij. §. j. ibi, idem dicendum ad fi. vbi post diem cedentem propter moram que sine interpellatione in minore committitur trãsmittitur in heredem, ꝛ non fit restitutio matri: ꝛ arg. C. in quib. cau. l.
1 in minorum. ꝛ. s. de leg. ij. titia. §. vsuras. ¶ Potest † dici ꝙ hic loquatur de cessione diei que fit per mortem testatoris que non impedit translationem, ibi loquitur in ea que fit per aditionem in qua si queratur vtrum impediatur translatio propter eam, distinguitur vtrum is cui primo erat restitutio facienda erat maior, ꝛ tunc impeditur translatio constituto herede in mora per interpellationem: an sit minor, ꝛ tunc propter presumptam morã ab adita hereditate translatio impeditur, ꝛ fit transmissio in heredem minoris vt ibi dicitur. Et ꝙ hic dicit: cepit, subaudi vere vel interpretatiue, quod est eo ipso ꝙ actionem habet, vt. j. de reg. iur. qui actionẽ. que actio datur propter cessionem diei que fit propter aditionem hereditatis, vt. s. de lega. ij. omnia. Vel dic hoc contingere hic propter coniunctionem testatoris ad matrem pueri, que cessabit in lege contraria, ꝛ hoc innuitur ibi: sed testantis voluntatis ꝛc. sed primum verius cum Marcellus corrigat Julia. qui hoc senserat. ¶ Item in glos. qꝺ est adueniente. ante ver. ꝛ nota. sed certe vbi sic facta est substitutio siue facta sit in legato siue in fideicommiss. intelligitur dies cedere quo ad petitionẽ ꝛ sic ab adita hereditate si est purum: nõ autem loquitur de cessione quo ad transmissionem, quia illa in legatis ꝛ fideicommissis non impedit translationem in quamcunqꝫ personaꝫ, vt s. de adimen. lega. l. iij. §. ij. quia in lege predicta circa cessionem diei equiparantur legata singularia fideicõmissis vniuersalibus ꝛ econtra: ꝛ sic dies cedit vtrisqꝫ quo ad transmissionẽ a morte testatoris si purum est, nisi trãslatio facta est in alium vt hic, quo casu non impeditur translatio per cessionem.

Si quis filium. ¶ In glos. sed quis est fauor. versi. item adhuc. vel dic illud in condictione indebiti que competit cõtra te: quare quis ex debito locupletior factus est, vt de condictio. indebiti. l. hec condictio. ꝛ. l. non sortem. §. si libertus.

Summarium.

1 Grauatus hereditatem restituere filio aut eius matri: si filius anteqꝫ adeat decedat, eo defuncto an matri fideicommissum debeatur.

¶ Sequitur alia lectura in hanc legem.

1 **Quidam.** ¶ Decessisset. ergo poterit † cedi dies anteqꝫ hereditas esset adita. ¶ Fideicommissi. quo ad transmissionem. ¶ Ad matrẽ. ex vi trãslationis hoc accepit vere vel interpretatiue, quia fit sibi facta mora qꝺ est hoc ipso ꝙ hereditas est adita cum post aditionem statim incipiat sibi deberi. Si vero pupillus decesserit ante aditam hereditatem, licet postqꝫ cesserit dies quantum ad transmissionem, tunc mater habet ex vi translationis, vt in princi. §. fina. qꝺ non videtur pati damnum qui habet pretium rei: sic est arg. ꝙ valeat rescriptum quãdo Imperator concedit alicui rem meam iusto pretio.

Summarium.

1 Licet aliquid fiat in fauorem ecclesie, ad hoc vt valeat requiritur confirmatio pape: amplia vt nu. 3.
2 Statutum factum in fauorem ecclesie, an sit validum.

Omnibus. ¶ Arg. ꝙ statuta ciuitatũ non ꝓsint clericis: ad qꝺ facit ep̃la inter claras. in fin. C. de sum. tri. ꝛ fide ca. ꝛ ibi not. per. d. Marta. de azog.
1 de Bonon. ꝙ † licet aliquid fiat in fauorem ecclesie, ꝙ ad hoc vt valeat requiritur confirmatio pape. Et sic est
2 arg. fm Ricar. malumb. ꝙ statutum † ciuitatis factum in fauorem ecclesie non valeat. ꝛ hoc not. per Jacob. de are. nisi subsequatur confirmatio pape, vel episcopi in illa ciuitate: quod dicit verum esse de iure canonico, vt xcvj. dist. vnde quidem. ꝛ extra de constitu. c. cum ecclesia sancte Marie. quod intelligit dominus Paulus de
3 eleaza. decretorũ doctor esse verũ si specialiter fiat † statutum pro ecclesia, ꝛ in fauorem eius vel ecclesiastice persone, secus si generaliter in personam omnium: tunc enim bene poterit ecclesia illa vti beneficio illius statuti, sicut al's habet quis cum alio qꝺ per se habere non potest, vt. ff. de bono. possef. contra tab. l. si post mortem. Et dicit ꝛ bene ꝙ aliquãdo fit statutũ super rebus ecclesie, ꝛ sic disponit de eo qꝺ extra, ꝛ tunc non valet vt hic, ꝛ in dicta epistola inter claras. in fin. cum hoc ad laicos non pertineat,

pertineat,ꝛ ita loquuntur illa capitula. Sed aliquando non fit super rebus ecclesie,ꝛ sic respicit de eo quod est intra,ꝛ tunc in eius fauorem bene valet:ꝛ sic intelligit preallег.c.cum ecclesia. sancte Marie.ꝛ facit in arg. ꝛ bene x.dist.si in auditorio.ꝛ ita tenet Ric.predictus.C.de summa trini.ꝛ fide ca.l.j.vbi hanc questionẽ disputat Martaga.de azog.ꝛ vide per dictum do.Paul.plene in.xcvj. distinct.bene quidem.

Summarium.

1 Heres repudians paternam nõ habet pupillarem hereditatem immixtam paterne.
2 Fideicõmissum vniuersale restituende hereditatis,simile fit fideicõmisso singulari.
3 Restituta per heredem hereditate, an actiones remaneant penes eum.
4 Per restitutionem datur fideicõmissario contra heredem actio,que non datur nisi restitutio facta sit.
5 Potest quis mutare voluntatem.

Ita tamen vt hi. §. Si seruum. Ad finem glos. quia iussit.vel hic licet fuisset compulsus adire,nondum cesserat dies fideicommis.ibi cesserat:ꝛ sic concordat cum fine illius legis precedentis. Solutio non videtur bona, quia si ibi tenetur ad pretium eius quod non habuit, multo fortius deberet teneri ad id quod habuit: vel illud propter culpam manumissoris,vel ibi post restitutã heredi, vel mora fuit hereditas,hic ante.

Qui suspectam. Extiterit.quia coheres non habuit pupillarem immixtam, vel si habuit repudiauit. Coheredẽ.adeuntẽ. Retinebit.iste coactus adire. Itẽ
1 ad finem glo.alium.sed ille.§.manifeste innuit † ꝙ qui repudiat paternam non habet pupillarem immixtam paterne,secus si nõ esset immixta: sed ibi ita intellige vt hic nota.ꝛ ibi.

2 **Quoties.** Not. † fideicommis.vniuersale hereditatis restituende adsimilari fideicom.singulari,vt.§.de adimen.leg.l.iij.§.idẽ dicendum.ꝛ sic est ar. ꝙ si heres scriptus filio preterito rogatus erat hereditatem alicui restituere cum onere fideicommis. singularia sint salua per auf. ex causa. ita erunt vniuersalia.

Qui ex Trebell. Ad fi. gl. cõtra legatarios. in lega
3 tis† videtur considerandum aut preuenit legatorum petitio restitutionem: aut cõcurrit, aut post restitutionem fit petitio legatorum. Primo casu debet heres soluere.§.eo.qui quadringenta.j.ead.l.§.heres. Secundo aut sunt expressim heredi iniuncta, ꝛ obti.§.eo.marcellus.in princip.aut non, ꝛ obtinet.C.eo.l.fina. Tertio casu obtinet.§.eod.marcellus.§.si suspecta.ꝛ.l.j.§.is qui quadringenta.

Trebellianum. Ac si fundum.no. ergo ex Trebelliano transibunt actiones actiue ꝛ passiue.§.de legatis.ij.cum filius.§.j.

Si ex Trebelliano. Ad finẽ glos.vtiles.
4 sed prima † est ſm hanc literam que innuit per restitutionem dari actionem fideicõmis.contra heredem que non daretur si restitutio facta non esset:vt probat per simile. Actio familie herciscũ.datur post restitutionem,ꝛ idcirco bona est prima sententia, ꝛ ita ratio vt.§.de fideicommis. hered.peti.l.fina.sed hec indubitabilior.

Si patronus. In glos.sed quomodo.ante versicu.ꝛ facit. vel dic aut grauatur extraneo, ꝛ tunc obtinet qđ ibi.ꝛ
5 no.† quem posse mutare voluntatem.

Heres. Pone ꝙ valebat hꝛ̃ditas quadringenta quorũ legata sunt quinquaginta,ꝛ hec omnia ad onus heredis,ꝛ sic habet heres centum tria,fideicommiss.cclxxvij.legatarius.xxxj.vt.§.eo. marcellus.in princ.restituit quinquaginta statim,ducenta fideicom.ꝛ legata quinquaginta,ꝛ sic supra quadrãtem,remanserunt,consobrine remanserant.lxiij. Restitui. a me herede consobrine remanserãt que erãt sexaginta tria. Quid debeam. vt illud quod habuerunt xxxj.supra.xviij.dimidiam:sed solũ.lxxviij. Adiectis fructibus.eius quod excedit quadrantem. Quadrantem, non minuat.hec cumulatio nec excedit,subaudi.

Item in glos.scꝫ contra legatarios.sed hec computatio non videtur bona,quia qđ propter dilationem cõditionalem legatarius conditionalis minus percipere videatur fauore eius circa collationem nomine falcidie facienda dictum est vt alterius legatum qđ purum est ad onus falcidie tanto minus isto conditionali censetur buantum efficit computatio fructuum medio tempore per heredem perceptorum ex eo ꝙ sub conditione est: vt dicta.l.qui quadringenta.§.fina. que computatio si hic obseruetur qđ fauore eius introductum est in eius lesionem retorquebitur:nam si pure omnia scripta forent ꝛ reliquisset testator ab herede totam hereditatem Meuio, ꝛ ab eodem herede quinquaginta aliĳs,constat fideicõmis.testatoris iudicio toties tãtum habere debere quãtum legatarius,ergo retentis centũ nomine quarte per heredem trecẽta diuidẽtur in nouem partes,ꝛ octo partes fideicommis.ꝛ nouem legatarĳ habebunt, vt.§. eo.marcellus.qđ ergo ſm hanc computationem legatarĳ plus nona parte trecentorum habere reperiantur illud auocabitur si defectus rationis fructuũ eius quantitatis que supra quadrantem apud heredem mansit ad integrandam dimidiam de qua nunc agitur totum exigat reuocari vel pro rata eius quod deest, nõ autem vltra reuocabitur:nona autem trecentorum est.xxxiij.ꝛ tertia vnius,ꝛ ista irreuocabiliter sunt legatariorum,superfluum poterit auocari ſm quod dictum est,octo autem partes trecentorum que debẽtur fideicommis.sunt cclxxvij.minus tertia vnius: sed ſm hãc rationem fideicommiss.ab herede consequatur quinquaginta residua apud eum ꝛ tot fructus qui capiunt.xvj.ꝛ duas partes vnius cũ habeat ꝙ sibi debetur,quare a legatarĳs,aliud auocatur. Respondeo duabus rationibus. Primo qꝛ cum ſm rationem supradictam legatarĳ habeãt vltimũ debitum.xvj.ꝛ duas partes vnius ad euitandam auocationem non possunt imputare fructus perceptos de quinquaginta debitis fideicommiss. que remanserant apud heredem. Item quia gaudent voluntate defuncti,ꝛ eo modo perfecte voluntatis ꝛ fideicom.non:nam qua ratione legatarĳ contendunt se habere debere tota quinquaginta,eadem ratione ꝛ fideicommis.integra sua alia ducenta habere debet:sed cum de fructibus habet fideicommis.integra sua ducenta non habet ꝙ queratur cum tantum habeat quantum testator voluit, ꝛ tũc nam etiam apud legatum integra.Sed quo iure petitur qđ refundendum est a legatarĳs ad restitutionẽ dimidie? Respondeo cum nihil de sua parte reliquerit apud heredem nomine falcidie, debuerũt autem.xj.relinquere ꝛ non decimam partem vnius que sunt nouẽ centum, illa.xj.cum dicta parte petũtur ex stipulatione interposita:qđ autẽ vltra est per condictionem indebiti, vt ꝛ.§.eo.marcellus.in princi.ꝛ de condi.indebi.l.ij.ꝛ.iij. Sed quis aget his actionibus? Respon. heres.j.eod.si heres pecuniam.sunt enim eius facto quesite.

Sequitur alia lectura in eandem legem.

Ita tamen. §. Qui suspectam. Substitutus.heres patris grauatus restituere. Heres esto. subaudi, isqꝫ coactus adierit. Heres extitit. coactus.

A patre. ¶ Ad fi.glos.sic vt cogatur.iste,vel nihil faciunt, sed facit.s.de condic. inde.in summa.§.penul. & de act.empt.si quis seruum.& solu.matrimo.si constante.§.sunt.

SI quis. ¶ Ad fin.Not.q generalis cofirmatio ad specialem ad emptionem non pertinet, vt.s.de iure codicil.l.ante.

SI cui. ¶ Suspectam.ita q repudiata sit: vel qd infra dicit adiri,sub. copelli non posset, & sic per aditionem no habilitatur prestanda ab inuito.

Summarium.

1 Fructus iudicio testantis percepti vltra quartam & quarte fructus prosunt fideicommissario ad integrandum fideicommissum diminutum.

1 SCribit. ¶ Not.† hac lege fructus perceptos iudicio testatoris vltra quartã & quarte fructus perficere fideicomis.ad integrandu fideicomissum diminutum: vt hic & .s.eo.ita.§.ex asse.als non.s.eo.mulier.§.si heres. nisi in casu eiusdem.l.§.cum proponeretur.

Summarium.

1 Ex duobus testamentis si no appareat vtru prius aut posterius, neutrum valet.

EVm qui ¶ In glos.constat.ibi, in dubio.per interpretationem. ¶ In ea.glos.ibi.ante versi.sed arg. 1 cotra.& est ar. ad † questione de eo qui fecisse dicit duo testameta & non apparet qd posterius,q neutru valeat.& not.C.de edic.diui adria.tol.l.fin. ¶ Ite in eade gloss.vel dic istud contingere propter matrem que ad hereditate premortui vna etiam cum altero admittetur, vt institu.ad tertullia.§.penulti.

Summarium.

1 Patientia pro facto habetur.
2 Vnius rei apprehensione apprehenditur & alia.
3 Actionis cessioni equiparatur hereditatis restitutio.

REstituta. ¶ Passus.ab initio apprehensionis, & remedio retentionis consequitur comodum cau-
1 tionis.& not.† patientiam pro facto.j.eod.l.
2 penul.C.de acquiren.posses.minus. ¶ Item no.† vnius rei apprehensione videri aliam apprehendere. ¶ Item no.mente cosiderari. ¶ Sed & si postea. q fideico.apprehendit bona fide credens consensurum heredem.

Pupillus. ¶ Nec se,pupillo.vel dic tutore potius se alicui:vel dic tutori.et
3 no.† equiparari cessionem actionis & hereditatis restitutione: vnde cu hereditatis restitutio fiat per pcuratore, vt.s.proxi.merito & cessio actionis, & fuit de facto.& pro hoc qd not.ff.de dona.l.si.circa prin.& no.hic.s.de pcu. in casu.§.si ex parte.de tutore aute no.C.de pcur.l.neq3.

PApinianus. ¶ Alia actione. ad copellendum heredem adire portionem accrescentem ei fideicommis. ¶ Accreuit.& certe non,argu.s. de acquiren.heredi.si totam.& l.si quis heres.& j.de bono.posses.l.iij.in fi.& quis or.in bo.pos.ser.l.penul.

POstulante. ¶ Libertatem.directam mox adita hereditate anteq copulsus adijt vt differat restitutione. ¶ Comprehensum.vt cogatur hereditatem recipere ex quo adire coegit.

Summarium.

1 Heres rogatus restituere non tenetur ad fructus nisi mora interueniente.

Sed & in huiusmodi. ¶ Questione.de qua ego marcellus cosultus fui per hec verba: rogo &c. Respondi ego.vt.j.ver.respon. ¶ Restituere mihi. vt.l. falcidia,repete ab eo minus vt &c. ¶ Agenti.subau.& restituta est ex eo se consulto. ¶ Actionibus. hereditarijs. ¶ Debitas. ex stipulatione. ¶ Persequar. id est persequi volo pro dimidia. ¶ Item quero. id est querere seu petere volo. ¶ Et de pensionibus.dimidiã. ¶ Obligatio. & ideo videtur vt petere posset ab herede filia defuncti. ¶ Sed illa.sc3 heres. ¶ Refundere.pro tempore qd fuit vsq3 ad tps petitionis restitutionis. ¶ Non possum.ego fideic.heredi huius. ¶ Possessionis.& vsure. ¶ Quod.l. quatu ad hoc de quib9 querit. ¶ Ite hic pesiones.& vsuras nihil interest, & ideo sicut illa, sic & ista hereditaria appellat. ¶ Sane.oppo.cotra ratione. ¶ Nec.pensiones
1 & vsure. ¶ Nec fructus.no.† q heres rogatus restituere no tenet ad fructus nisi mora interueniat. ¶ Intercessit. ergo nec ista. ¶ Sed quia.respond.allegationi facte per fideico. ¶ Dixerim.q.d.no petat dimidiã eius qd erat in hereditate tepore mortis deductis legatis & ere alieno,& si quid aliud deest petit sibi restitui & suppleri: sed petit dimidiã hereditatis qualis nunc est. ¶ Suppleat.qd suppletur ex non hereditarijs vt fructibus interdu,vt.s.eo. celsus. & l.ita.§.ex asse.q.d.hic petendo fructus non potest:nam no sunt fructus cu ceperint a defuncto. ¶ Postulet.fideicomis.has vsuras & pensiones ex facto defuncti. ¶ Habetur volendo.q.d.hic petendo nihil hereditarium petit. ¶ Restitui.dimidiã. ¶ Heredis loco.& si heres pro dimidia:ergo dimidia hereditariaru debet sibi, & sic cu pensiones & vsure debite ex cotractu defuncti hereditarie debeantur,ergo pro dimidia respiciut fideico. ¶ Recipit.subau.no in opera sua acquirit & qd dicit recepit eo qd habet actionem ante restitutionem,dic ergo aut post tepus grauatur restituere,& tunc omne medietatem medij tepozis etiã facto testatoris debet retinere, vt.j.eo.deducta.§.qui post tps.aut pure & tunc aut sunt in mora & tunc a mora etiã de facto heredis prouenientes accessiones debent reddi:aut non,& tuc habite ex facto defuncti non autem suo redduntur vt hic, & sic recipit in iure agendi.

Summarium.

1 Si filiofamilias fideicommissum relictum sit cum extra potestatem patris ageret: ante coditionis euentu potest fideicommissum petere & actionibus experiri hereditarijs si pater bona dissipet & immineat periculum fideicommisso.

1 IMperator. ¶ Cu debitoribus. no.† agit filiusfam. cotra debitores hereditarios. & hoc propter fraudem patris. ¶ Ex accessionibus.not.ex reditibus alimenta prestari.

CVm heres. ¶ Portione. hereditatis vtraq3 dote et quartam edicto. ¶ De alterutro.sublato.

Summarium.

1 Non plus transfert in fideico.q ad herede puenit

SI res aliena. ¶ Puta Sempronij. ¶ Iisq3. Titius legatarius. ¶ Legatu.i.rem legatã.
1 ¶ Peruenire ex cã hrditaria.& no.† fideico. non habet

nō habet plus iuris ꝙ ad heredem potuit peruenire: qđ autem ad heredem pertinuit in fideicōmissarium trāsit. s. de lega. ij. vnum. ex. §. sed si vno.

Tertius. ¶ Huiusmodi. quare potest esse qđ in fraudem fideicom. alienabitur, quia erogant pro parte debent detrahi, ⁊ qđ superest restituendū est. ¶ Cautionem. de restituendo, ⁊ adueniente die alij de nō diminuendo que prestatur propter suspicionem persone.

Si patroni. ¶ Manebit. No. qđ nō cadit in recipientem remanet penes dantem. ¶ Item arg. ꝙ feudum non cadat in restitutionem.

Qui fideicommissariam.

¶ No. fideicommissum vniuersale non adita hereditate intercidere.

Deducta. ¶ Versi. Nūmis, cum autem. ſm primum casum glos. exponitur sic. ¶ Maioris pretij. fuit portio hereditatis in fideicōmis. deducta: quod dic vt in glo. exemplificatur. ¶ In superfluo. qđ falcidiā ⁊ fratri delatam hereditatē fideicom. propter magnitudinem prediorum prelegatorum desiderat cōputato ꝙ residet apud eum iure institutionis extra predia qđ est decem. q. d. querit̄ Falcidia plus vult ꝙ sit que est apud eum iure institutionis extra predia. ¶ Falcidia prediorum. id est in predijs que pecunia est vt decem ſm exemplum glos. de predijs retinebit cōuētus ad predia iure prelegationis, ⁊ sic habet quinquaginta in pdijs: vel sic ſm eundem. ¶ In superfluo. qđ quarta requirit, vt. s. id qđ habet in predijs compēsationem eius ꝙ vice mutua extra predia per fidecōmis. recipere debuit falcid. pre. ⁊c. ideo dixi superfluū ab eo qđ per fideicōmissum in predijs retinet, q: concurrentē ⁊c. ¶ Diuersa causa est. hoc refertur ad primum casum cū extraneo grauatus est restituere, quo casu extra quartā qđ est a coherede capitur, vt. s. ad leg. fal. in quarta. sed si coheredi, tunc etiā ꝙ a coherede fundo prelegato precipitur cui restitutio fieri debeat in quartam cōputatur, vt. C. fami. hercis. filium. secundum casum Az. ⁊ ar. s. ad le. falc. nesennius. sed ⁊ hoc fallit cū id qđ a coherede percipitur vere vel interpretatiue vice cuiusdā permutationis vel cōpensationis censetur: nam tunc quo ad quartā residui detrahendam id non imputatur: satis est eñ ꝙ coheredi vice mutua aliquid dedit vel dari fecit, vt. j. §. cū autem. in hunc modum duo sunt instituti heredes in hereditate valente centū in qua sunt predia valentia. lxxx. que prelegata sunt vni qui grauatus est coheredi restituere hereditatem: ⁊ sic contingit ꝙ vnus debitor est alterius in dimidia fundi indiuisa: vt s. e. in fideicōmissariā. §. fi. que vice mutua ad instar pecunie cōpensatur, ⁊ sic retinet quilibet suam dimidiā: ⁊ interuenire exponitur, id est obstare: vt. s. de legat. iij. cum pater. §. pater. nam quantitas iure quantitatis haberetur, vt. s. de leg. ij. meuius. §. duorum. petit fideicommissarius residuum seu superfluū quod est extra predia vult grauatus de eo superfluo quartam retinere, obijcitur si bi ꝙ quartam habet in partem predij ⁊ sic non detrahit in superfluo. Respōdeo ꝙ habet in superfluo quartam detrahet concurrente enim portione, id est concurrentem, quia pecunia vice compensationis iuris tenet, ⁊ ideo in quartam huius residui non cōputatur. ¶ Potest etiā intelligi ꝙ loquat̄ in eodē casu cū extraneo grauatus est restituere prelegatis predijs: in hunc modū dixi. s. quid iuris quādo extraneo grauatus est prelegatis predijs que sunt minoris ꝙ portio hereditatis retinēde: quo casu hereditaria portio cōputatur ⁊ non que capit̄ a coherede. Sed quid si predia prelegata adeo ampla sunt ꝙ preualēt, quenam portio restituenda, ⁊ si portio que habetur a coherede maior est quarta portionis restituende, nunquid petente fideicommissario superfluum scilicet portionem que a coherede non capitur licet iure hereditario, ⁊ aliud totum quod est de portione grauati poterit grauatus quartam retinere de illo superfluo, nō obstante ꝙ a coherede quartam habet ⁊ vltra? Respond. sic: nam pecuniam prelegatam concurrentem cū quarta placuit compensari, non autem portionem prediorum a coherede habitam: ⁊ ꝙ dicit interuenire, id est obstare, ei autem quod not. hic per glos. videtur obstare quod not. C. famil. hercis. filium. ſm Azo. sed si iam soluit coheres corpus hereditarium, obtinet hec lex vt petente fideicommissario non debeat computari in quartam: sed si nondum soluit corpus hereditarium legatū, non aliter fideicommissarius prestabit ꝙ si caueat heres grauatus in restitutione hereditatis nihil se inducturū, vt. s. ad leg. falci. nesennius. ⁊. l. amplius. sed si vel restitutio fiat ⁊ solutio legati, potest obtinere lex filius. Vel dic plenius intellectum. §. cum autem. ⁊. s. dixi cum hereditaria portio predij non sufficiebat ad quartam ꝙ hereditaria illa computatur in quartam, ⁊ quod deest sibi retinet de superfluo prediorum, id est de eo quod est in hereditate siue hereditaria portione extra predia quam restituit fideicommissario: nunc autem dicit ꝙ si predia retinenda sunt maioris pretij ꝙ portio restituenda ex fideicommis. ibi certum est ꝙ hereditaria portio grauati sufficit ad quartam, ⁊ ideo proderit fideicōmissario ne de residuo prediorum, id est de eo quod est ex predijs in hereditaria portione falcidie detrahatur: nā vbi est minus in hereditaria prediorum ꝙ falcidia desiderat illa hereditaria vsq: ad cōcurrentem pecunie quantitatem, queritur. i. prout concurrit valor hereditarie cū ea quantitate quā falcidia desiderat retineri cōputetur, ita vt qđ deficit, tamē de superfluo a predijs detrahatur, vt. s. dicit̄, merito vbi sufficit ipsa hereditaria ad quartam nihil de superfluo illo a predijs detrahetur: litera autem sic est exponenda. ¶ Portio. deducta in fideicōmis. vtputa institutus in tertia que in centum grauatus est eam retentis predijs hereditarijs que valent centū vel plus quorū prediorū tertia iure hereditario est grauatus: in qua tertia hereditaria habet plus quartā totius sue hereditarie portionis deducte de fideicōmis. ¶ In superfluo. ita construe: visum est. s. sapientibus falcidiā prediorū, id est de predijs obtinendam per imputationem hereditarie portionis: vt superius est premissum, vt si diuersa petenti fidecōmis. id est ad fidelitatem vel vtilitatem fideicommis. agentis ad fideicommis. interuenire in residuo prediorum. i. in portione hereditaria deducta in fideicōmis. exceptis predijs penes grauatum remansuris, quā portionem siue residuū fideicōmis. ius petit. Et qđ dicit interuenire in residuo, id est pro falcidia residui qđ de ipso residuo obtinebat grauatus, sed non potest habere vt dicit: volebat enim grauatus solam quartā hereditarie prediorū sibi imputare in quartā, ar. s. ti. ij. titia. §. respō. nō volebat reliquas tres partes quarte Trebell. recipere de superfluo prediorū. i. de eo qđ preter predia est in hereditaria portione reductum in fideicōmiss. quod fideicōmiss. recte recusat: nam qua ratione grauatus petit tres partes hereditarie prediorum cum totam suā partē hereditatis restituere sit rogatus, si ergo de tribus partibus Trebellia. debitis superfluo pdiorum, id est de eo qđ est extra predia fit cōputatio ad tres partes hereditarie partis prediorum debitas ex fideicōmis. ⁊ hoc dicit, concurrente ei pecuniariā, hoc est valorem trium partiū hereditarie partis prediorum placuit computari sic pro tota hereditaria portione deducta in fideicommiss. habeat integrā quartam in hereditaria parte prediorum computatorū retentorū nō potest in superfluo quartam partem, ⁊ sic cōtra voluntatem defuncti quartam velit cū de causa testator nil dixit tota hereditaria prediorum cōputatur in quartam, vt dicta. l. titio. in fi. ⁊ est hic modus alius exponendi illa verba cōcurrentem enim ⁊c. ꝙ dixerit in principio huius additiōis. Vel planius cōmodissime etiam exponitur sic: in superfluo ex Trebelliani ca requirit supra quartam hereditarie prediorū ad ratā ipsius interuenire fideicom. petenti, id est ad vtilitatem ipsius fideicommiss. concurrentem ei ⁊c. expone vt. s. ¶ Item no. qđ dicit petenti: ex quo innuitur ꝙ si vellet fideicōmis. habere hereditariam prediorum quarta hereditarie seruata heredi ⁊ tres partes Trebellian. in residuo dari potest.

Ante diem. ¶ Earū. si distracte fuissent. ¶ Propter vsum. habitū ab herede. ¶ Non videbuntur. vt sic et imputetur ac si percepte essent quoqȝ nedum dodrātem. ¶ Diminuit. q. d. cōmune est periculum heredis ꝛ fideicōmissarij.

Summarium.

1 ☞ Aditio que coacte fit, naturalem obligationem nō perimit.

Debitor. ¶ Permitti. i. concedi obligationem propter hoc† ꝙ non videtur recte petere. ¶ Naturali. ꝛ ciuili. ¶ Pignoratitia. potest hac ratione ꝙ si hereditaria actio eueniret vt posset ex testamento conueniri. ¶ Possidet. que ratio cessat. ¶ Creditor. ꝛ sic durat pignus quo ad effectum executionis. ¶ Rem. id est pignoris. ¶ An duret. quā infra pseuerare ostendit. ¶ Uel de effectu. id est de actione per quā capit pignus effectū. ¶ Solutā pecuniā. non durat pignus diximus durare hypothecariam. ¶ Propter exceptionem. temporis. C. de luitio. pigno. l. j. ¶ Obligatio. ꝛ sic iusta est postulatio. ¶ Et solutum. per hoc patet qd̄ solutum ꝛc. ¶ Item in glos. dicūt quidam. ante versi. ꝛ quod dicitur. sed potest respond. ꝙ exponatur per subau. q. naturali ꝛc. ꝛ sic non asseritur eam naturalem sublatam.

Patronus. ¶ Non transeunt. eo ꝙ solutum concideretur ꝛ non cum effectu repeteretur dominium rerum translatarum.

Paulus. ¶ Sensisse. argu. contra. s̄. eo. cogi. §. j. de annu. lega. l. liberto. in fi. argu. contra de condi. ꝛ demonst. l. publius. sed ibi non fiunt minister.

Filia petijt.

§. Alūno certā. ¶ Posse. scȝ statim.

Facta in fideicōmis.

§. Rescripto. ¶ Tenuerit. scȝ quid si post datam. Respon. aut per inuasionē vel subtractionē, ꝛ tunc idem perdiderit. s̄. eo. paulus. ꝛ. C. de leg. non dubium. Aut voluntate heredis, ꝛ tunc non. s̄. eo. restituta. Aut his cessantibus, vt quia credidit cōsensurum heredem, ꝛ tunc non cum perceptos eos ab herede recipere debet vt a moroso: vt. s̄. eo. in fideicōmissariā. circa prin. idē vbi precedentia ꝛ ad modum ꝛ ad conditionem habere se possunt, vt. s̄. de condi. ꝛ demonst. a testatore. sed hic ad modum tantum se habent.

Summarium.

1 ☞ Iniquum est turpitudinē vel iniquitatem pro alio incurrere.

Si sub cōditione. ¶ In gl. sic. s̄. eo. ad fi. sed loquuntur de conditione apposita institutioni qua nō expleta, vt. j̄. plus enim ꝛc. ¶ Aperte iniquum. no.† aperte
1 iniquum aliquam turpitudinē vel iniquitatem pro alio incurrere, argu. s̄. de in lit. iur. videamus. ꝛ. C. de testib. si quādo. ¶ Ab inuito. ne cogantur implere ꝛ sic nec restituere. ¶ Si in dandā, edictum. i. remissum onus ab edicto, aut pretore viuo remitti necesse. ¶ Sit iubendus. i. cogendus. ¶ Ex senatusconsulto. de hoc no. s̄. ad le. fal. l. j. §. ad eos. ¶ Exigit. impleri remitti necesse non sit iubendus ex senatuscōsul. i. cogēdus ex senatus remittenda in pluribꝰ a ptore. ¶ Remittēde. i. cōcedende a ptore.

Si Titius. ¶ Pecuniam. maiorem emolumento hereditatis.

Si quis. ¶ In fine glos. scȝ iusta. ꝛ ex hac ꝛ illa non plus esset excludi tēpore ꝙ repudiare. Item ꝙ appetitur fauorabili restituitur non fauorabili: qd̄ fauorabili, qd̄ remisit restituatur heredi.

Admonendi. ¶ Adire cogat. contra. s̄. de here. insti. l. si nō lex. §. j. sed illud nouū ius est, sed ꝑm potestatem. l. eliescentie loquitur, ꝛ sic compellitur vt ibi.

Summarium.

1 ☞ Seruo domini iussu adeunte, in dominum dantur actiones hereditarie.

Seruo inuito. ¶ Et. pro etiā. ¶ Ad propositum. i. restitutionis facte seruo. ¶ Hereditatem. cū† vtrobiqȝ in dn̄m trāseant actiones
1 ipso domino ratū habente. ¶ In ea re. id est restitutione. ¶ Opus est. quia dn̄o soli posset restitui aditio est actus ciuilis ꝛ non pendet, ꝛ ideo iussus: sed alijs modis iure pretorio fit successio ꝛ precedere potest.

Si testator. ¶ Ad fi. gl. vt si non. sed cui cauebitur cū nullum sentire commodum heres habere debeat forte venientibus ab intestato. ¶ Nisi fine vite. vt si grauet heres restituetur tibi si non ascenderis capitolium.

Si pupillo. ¶ Uel. pro saltem esset infans de quo fit sermo. ¶ Tamen causa cognita. id est seruato iudiciario ordine.

Qui ita institutus.

§. Etiam. ¶ Primo ponitur dictum Julia. qd̄ postea determinat Paulus. ¶ Uoluntas. cōtraria ꝑm Jo. sed dicēdū hoc est dictū Pauli. ¶ Fragilitatē cautionis. no. de fragilitate cautionis si nō mādauerit dn̄s pcuratori.

Si damnum. ¶ Ad fi. gl. sed nūquid. vt. s̄. ad le. aquil. huic scripture. idem si decesserit post moram, sed mora si heres cedit, arg. s̄. eod. ita tamen. §. j. ꝛ. l. mulier. §. enim. ꝛ facit j̄. de actio. ꝛ obliga. quecunqȝ.

An vbi defunctus. Scȝ tantum. ¶ Opȝ itaqȝ. quasi dicat, cum non habeat emolumentum ex persona heredis, ita nec onus: itaqȝ ꝛc. ꝛ supple non autem nisi heres domicilium habet.

Si postulante. ¶ Ad fi. glos. nā ꝛ accipere. ꝛ de separa. l. j. §. si quis suspectam. Itē no. ꝙ pretor dat actionē alicui ꝛ in aliquē ac si esset adita, licet non sit. s̄. eo. facta. §. qd̄ si conditio.

Si heres.

§. Si heres. ¶ No. rē habeo ꝛ rem peto: dic vt not. Az. in sum. de leg. in princi.

Epistolam. ¶ Ad fi. gl. scȝ duas vncias. vel cuȝ onus nuptiarū fuerit impositū obtentu portionis matris ꝛ Sempronij, ꝛ sic respectu cuiuslibet portionis oneratus erat in duabꝰ vncijs, ꝛ portio Sempronij ad Sempronium pertinet: at restitutio ꝛ dimidia portionis matris debet releuari in tribus vncijs, vt. s̄. de lega. ij. cum pater. §. cum estimaret.

Sceuola. ¶ Substituti. hoc modo: vosqȝ inuicem substituo prout quisqȝ vestrū prior moriatur. ¶ In fideicōmisso. i. in eo qd̄ percipiūt ex fideicōmis.

Summarium.

1 ☞ Sufficit semel extitisse conditionē licet non durauerit eiusmodi conditio.

Heredibus.

1 HEredibus. ¶ Not. ꝙ † sufficit semel extitisse conditionem licet non durauit eiusmodi conditio: sed contra in auf. vt lice. ma. ⁊ auie. circa princip. sed dic ꝙ confirmatur ibidem.

LUcius Titius. §. Meuia. ¶ Restituant. substantiam meam cause restituant. ¶ An fideicommissum. id est hereditas ex fideicommiss. hereditate rogat. ita ꝙ ex tali rogatu ex fideicommisso restitui videbatur. Contra, quia cum quis rogat de substantia de ipsa hereditate rogat: ita ꝙ ex tali rogatu Trebellia. inducitur, vt. ff. eod. cogi. ij. respon. sed quia non restitui vel reddi precipit non habet locum Trebellian. nam non transferri voluit ius aliquod in hos quos vt depositarios eligebat: secus si testator precipit his restitui ⁊ grauasset eos restituere alij, nam tunc posset petere licet non posset compellere adire sine secundo fideicommis. vt. ff. eod. si patroni. §. ij. ⁊ ff. eod. l. j. §. de illo. ⁊ C. eod. l. penulti. §. fina. Sed nunquid ad nepotes possunt? Credo ꝙ sic, argu. ff. de legat. ij. peto. §. mater. ⁊ ff. eo. si patroni. §. quod si prior. Sed econtra ꝙ non, quia hoc relictum fideicommis. his personis est nullum vt repugnantiam continens, vt supra ostendi: ⁊ sic non valet vt. j. de regu. iur. vbi repugnantia.

Tres heredes. ¶ Anciam. ei quesitã per aditionẽ Stichi. ¶ Rogatus. ex hoc not. solam voluntatis coniecturam non sufficere ad fideicommis. argu. contra. ff. de lega. ij. cum proponeretur. ¶ Debeat. Meuius.

Summarium.

1 ☞ Pars data in directa substitutione, repetita censetur in sequenti.

Pater. ¶ Eorũdem. quasi dicat, qui eorum vltimus morietur sine liberis intra annũ
1 trecentesimũ. ¶ Pertinere. iuris accrescendi. ⁊ no. † partem datam in directa substitutione in fideicommiss. videri repetitam. ¶ Titia, hereditatẽ. pro parte. ¶ Proponatur. ⁊ rem habere intelligatur ad quãto pluris pro dimidia. ¶ Oportere. nisi fideicõmissarius velit restituere pretium pro rata: quia tũc dimidia totius restitueretur, vt. ff. de leg. ij. l. fi. §. quatuor. Et not. ꝙ facit tanꝙ heres ⁊ non tanꝙ extraneus. arg. C. de dolo. l. j. arg. contra. ff. eodem. debitor. §. fina.

Summarium.

1 ☞ Pluralis locutio geminat plures singularitates.

Caio Seio ¶ Et portionis. id est portionis patrimonialis teneri: plu-
1 ralis † enim locutio geminat significationem sui singularis. ff. de condi. ⁊ demon. falsa. §. fi.

Summarium.

1 ☞ Sicut de reliquo patrimonio ita de dote potest testari etiam extantibus liberis ⁊ eis debitum iure nature relinquere.

Filiam suam. Quam hanc tũc. ¶ Scripsi. Not. substitutionem vocari institutionem, eo rationis ratio: quasi dicat, ideo erit contẽtus ex adscriptione quã fecit. quod socio, repete vniuersam substãtiam meam communicasse eis: eo ꝙ, repete, filiam meam ⁊ nepotem meum scripsi. ¶ Idem quesijt. subaudi, dicens. ¶ Contineri. non in hereditate mulieris dotem penes maritum constitutam contineri
1 ⁊ cõputari. Et sic est ar. † ꝙ sicut de reliquo patrimonio ita de dote possit testari etiam extantibus liberis, ⁊ eis debitum iure nature relinquere tantum: vt in auf. vt lic. matr. ⁊ auie. arg. contra. j. vt leg. nomi. cauea. l. fi. ⁊ ff. de pact. dot. inter socerum. §. cum inter.

Summarium.

1 ☞ Illa verba, ita tamen, quid operantur.

1 Que habebat. ¶ Decem duntaxat. verbum enim † ita tamẽ, facit vt perinde habeatur ac si a principio dixisset: volo decem filio meo ⁊ duas nepoti, quo casu ex substitutiõe cõstat ad duas filium non admitti. arg. ff. si cert. pet. lecta. ¶ Imputare. vt tanto minus reddat.

Pluribus. ¶ In qbus. id est inter quos tribus institutis. ¶ Octalicij. nomine. an que tertie ad eum spectãt quia tertia erat de eis preceptione ipsorum fundorum. ¶ Item ad finem glo. id est prelegata. tum quia prohibuit alienari, tum qr speciale fideicommis. inter libertos relictum derogat generali: vt. ff. de leg. iij. l. vxorem. §. felicissimo. Item ⁊ illud facit ꝙ dejcit deducto pro illa parte.

Maritus. ¶ Mihi. al's est nisi: ⁊ ſm hoc est nisi ibi: atq; etiam si. ⁊ exponitur pro quãuis.

Rogatus. ¶ Redidit. forte pluris ꝙ̃ debitum erat vel per culpã minori.

SI pupillus. ¶ Contrariũ. ff. de acquir. hered. si minor. Sol. non cogitur precise sed causatiue: vt hic ⁊. ff. de acquiren. heredita. l. cum hereditate. vel aliud in fideicommiss. cuius vis pendet ab institutione restituentis: vt arg. ff. si quis omis. cau. testa. si intestato. ⁊ l. antepenul. §. j. ¶ Aut omnino. si neutrum facit ante tempus prestitum. ¶ Pupillo. restituto postea ad habendum. ¶ Non possunt. vt quia hoc non expediat. ¶ Denegande. in residuo. ¶ Suscipere. si vult, ⁊ in hoc casu nil reddit, vt. ff. de mino. ꝙ si minor. §. ij. ⁊ si quid est in potestate eius recusando plusꝙ̃ creditorib9 debeatur facta venditione per eos que fit vbi fideicõmis. non vult: quasi dicat, de his duobus habet electum.

MAtrem. ¶ In gl. hoc quãdo. ante per. innuit igit. vel dic multa erogauit hoc casu quando facta computatione erogati ad hereditatem ⁊ patrimonium tãtum fieri debeat erogatũ patrimonio quantum erat debitum, vt argu. ff. eo. titius.

FUlius. ¶ Fecit. id est fecerat. ¶ Pater substituatur. vulgariter. ¶ Cuius. s. matris. ¶ Commiserat. a Iulio testatore.

¶ Quãdo dies legati vel fideicom. cedat. Rubrica.

MOrtuo patre. ¶ Idẽ. vt ante diẽ non cedat dies. s. id est post diem. ¶ In glos. legatarij. ante versi. Item ab herede. nisi adiectum sit de coherede: vt lego Titio eiusve heredi fundum si decẽ dederit, argu. C. de vsufruc. antiquitas. ⁊ ff. de condi. ⁊ demonstra. cui fundus.

QUod pure. ¶ Dictum est. ⁊ sic ius quod habet vel habiturus est in ea eligente legatum legare videtur. Item fundum dotalem legare non potest. ff. de testa. mili. dotalem.

Summarium.

1 ☞ Dies adiectus solutioni legati in cuius fauorem cedat an heredis an legatarij: distingue vt hic plenissime.
2 Cum quid pro dote legatur alicui mulieri, a quo tempore cedat legatum.

1 **NEc semel.** ¶ Dic circa† materiam huius legis, aut tempus adijcitur solutioni legati continui, ⁊ tunc fauore heredis est, vt.j.de regu.iur.l.cũ tempus.⁊.s̃.de condic.⁊ demon.l.si in annos.⁊ de act.⁊ obliga.l.qđ quid.⁊ in contractibus idem vt.j.de verbo. obli.l.qui hoc anno. Aut distributioni, ⁊ aut est talis distributio annua bima trima ⁊ tũc in fine cuiuslibet anni, vt.s̃.de lega.j.l.si cui.aut talis decem annua vel in singulos, ⁊ tunc presumitur fauore legatarij, vt hac.l.§.j.⁊.C. eo.l.j.⁊.j.eo.§.nouissime.nisi contra appareat, vt.j.§.sed ⁊ si quotanis.sed ⁊ vbi fauor legatarij interuenit nõ debetur statim, vt.§.si in habitationem.⁊.j.eod.l.firmio.§. fina.in stipulatione idem vt institu.de verbo.oblig.§.at si ita.⁊ de verbo.obliga.l.eum qui ita. nisi contra appa-
2 reat, vt.s̃.si certum petatur.l.lecta.⁊ arg.† cum legatur aliquid pro dote alicui mulieri vt tũc soluatur cum dos debet dari ⁊ non ante, argu.s̃.solu.matrimo.l.cum mulier. ¶ In gl.est ergo conditionale.in fi.vel aliud in contractu qui licet cõditionalis transmittitur in heredem, sed in legato secus: ⁊ ideo viuo legatario conditionem contrahere necesse est: vt hic ⁊ institu.de verbo.oblig.§. ex conditionali. Jacob.

Summarium.

1 ☞ Filius sub ea conditione institutus vt si bona sua ludo prodegerit acquirantur tali ecclesie: si meretricando consumat facit locum conditioni.

1 **SI ita esset.** ¶ Argu.† ad eum qui dixit si filius meus ludo dissiparet bona sua que ei reliqui volo ꝙ veniat in talem ecclesiam: hic nõ ludendo sed meretricando consumit, certe cõditio commissa debet intelligi, argu.huius legis cum concor.

CUm legato. ¶ Debeatur. ab ipso testatore, qꝛ hic est scientia ⁊ causa regule: vel melius causa quare cessat regula. ¶ Nõ in eiusdem.i.hereditatis que defuncti obtinet vicem: quasi dicat, non debeatur eidem ⁊ ab eodem legatum. ¶ Item ad finẽ glos.i.si inuenietur. sed hoc nõ est ante aditam hereditatem: sed potest esse ꝙ statuliber erat cuius libertatis conditio extitit post mortem ante hereditatem heredis.

Summarium.

1 ☞ Uictu ⁊ vestitu vxori legato dum viuet, post mortẽ eius ad quos deuenient vestimenta an ad heredes mulieris an ad heredes viri.
2 Dies conditioni adiectus quãdo dicatur certus, quando incertus.

SI cum prefinitione.
1 ¶ Facit† ad questionem de vxore cui maritus legauit victum ⁊ vestimentum dum viueret, an vestes empte mulieri an viri heredibus, an suis debeantur. Et videtur cum hoc legatum contineat qđ est necessarium ad viuendum ⁊ vestiendum, vt.j.de ver. signifi.verbo victus.⁊ sic annuum, vt.s̃.de adimen.leg. legatum.in princi.pertineant ad vxoris heredes: vt hic
2 concor. Et dic circa hanc legem:† aut dies incertus cõmensuratur tempori, puta dies certe etatis, aut non: ⁊ tunc est incertus quo ad esse cum aliquid relinquitur cum diei prefinitione, aut certe aut incerte. ¶ Primo casu statim cedit dies, vt hic. In secundo, aut profertur dies incertus ad expirationem beneficij, ⁊ tunc obtinet C.de vsufruc.l.ambiguitatem. aut ad inchoationem, et tunc aut certũ est ꝙ voluit testator facere conditionem: ⁊ tunc iste dies est incertus, vt.s̃.de condi.⁊ demonstr.l. dies incertus.⁊.l.in conditionibus.aut certum est ꝙ noluit ⁊ tunc habetur vt dies non vt conditio, vt.s̃.ad trebellia.l.seius saturninus. ⁊ de alimẽ.ciba.lega.l.libertis. §.ab heredibus.aut dubitatur ⁊ tunc dic: aut est prefinitio diei etatis certe, aut est alius dies incertus: si est dies etatis certe prefinitur, aut libertati, ⁊ tunc habetur dies non conditio, vt.C.de fideicõmis.liber.l.fideicommissaria.⁊.j.de manumis.testam.l.si ita scriptum. aut alteri legato, ⁊ tunc aut adijcitur legato, aut post legatum factum pure prestationi legati adijcitur: si adijcitur legato conditio est, vt.s̃.de legat.j.l.si cui.si prestationi legati dies.j.eod.l.firmio.§.j.C.eo.ex his. Si autem est incertus dies, aut est incertus omnino, aut certus quo ad existentiã, sed incertus quando. ¶ Primo casu cõditio est: vt hic ⁊.C.de nupt.sancimus. ¶ Secũdo casu aut respicit personam legatarij, ⁊ tũc est dies, aut heredis vel tertij: ⁊ tũc est cõditio siue legato siue solutioni adijciatur, vt.s̃.de condi.⁊ demon.l.quibus.§.ij.⁊.l.heres meus. ⁊ s̃.eo.l.si cum dies. Jacob.

CUm illud. ¶ Non facit.⁊ sic semel cedat dies ⁊ non pluries, vt.s̃.eo.si vsusfructus.in princi.⁊.s̃. eo.cum in annos. ⁊.l.sequen.⁊.l.nec semel. ⁊ l.si cum prefinitione.§.si vero. ¶ Item ad fin. glos.tunc esset. ⁊ sicut conditio vni parti alternatiuorum adiecta differt electionẽ: ita diei cesset vt sic simul vtriusqꝫ partis vtpote vnius legati cedat dies in euentum conditionis, sed si deficiat conditio cedit dies velut simpliciter ⁊ non per alternationem relicti, vt.s̃.eo.si vsusfructus.§.idem iulianus.ꝙ si moriatur legatarius ante existentem conditionem non transmittet legatum vt alternatum in heredem sꝫ vt simplex: vt hic ⁊ dicto.§.idem iulianus.⁊ sic semel cedit dies, vbi autẽ alteri disiunctiuoꝝ apponitur conditio que pendet ex voluntate grauati vel legatarij duo sunt legata, ⁊ transfunditur vnum in reliquum.s̃. eo.si penu. ⁊ de lega.ij.si quis seruo.

Summarium.

1 ☞ Tempus adiectum fauore alicuius rei, deficiente ea deficit ⁊ fauor.

FIrmio Heliodoro. ¶ Aut pecunia relinquitur ex reditu, ⁊ tũc oppo.hic, aut quantitas reditus ex ipso reditu, ⁊ tunc aut indeterminate, ⁊ oppo.j.de verbo.oblig. inter stipulantem.§.sacram.aut determinate ⁊ tunc aut annua, ⁊ oppo. de aur.lega.l.cum certus. ¶ In glos.id
1 est alumnus.vel potest dici† hic tempus adiectum fauore legatarij quo deficiente deficit fauor, ⁊ sic dilatio: verum est: quia ab heredibus simpliciter ⁊ ab executione, secus si pure esset relictum statim cõueniuntur heredes ⁊ ipsi agent contra executorem, secus si pure esset relictum.s̃.de lega.j.l.si scriptus.⁊ est arg. qđ de fauore dixi s̃.de adimẽ.leg.liberto.§.fi.⁊ ad trebellia.a filia.§.j.⁊ fm hoc est ibi.§.cum autem.

FIliumfamilias. §. Menstruos. ¶ Debeant. actionis iure.s̃.de annuis legat.seruus.post precedentis temporis per officiũ vt ibi: ⁊ sic intelligi potest.s̃.de alimen.⁊ ciba. leg.cum vnus.§.j.

¶ Ut legatorum seu fideicõmissorum nomine caueatur. Rubrica.

LEgatoꝝ nomine. §. Plane. ¶ Ad finem glos. id est approbandum.⁊ innuitur.j.eod.postqꝫ heres.§.j. vel dic ex rescripto fit ibi missio non ex edicto qđ fiat est, ar.j.tit.j.is cui.§.in possessionẽ.⁊.l.etiã.

Si cui.

Si cui sit. ¶ Uersa vice. non repetit questionem propter longam interpositionem: vt. ṡ. de leg. j. cetera. §. item queri. ¶ Si decē, vendicabit. id est ius vendicandi habet. ¶ Sed cum decem. postq̄ preuenerat vsufructus habetur. ¶ Cauit. ⁊ hanc cautionem cedet legatario proprietatis, stipulatio ⁊ pecunia fructuario data est.

Qui minorem. ¶ Post prestitam satisdationem vel quasi solus heres insolidum.

Summarium.

1 ☞ Appellatione interposita nihil innouandum est.
2 Licet testator permittat rem legatam distrahi, non eo minus pretium debetur legatario.

Postq̄ heres. §. Imperator. ¶ Cauere. de legato prestādo que plus deberi non facit sed minus, vt. ṡ. ad trebel.
1 l. titius. in fi. ¶ Oportuit. ⁊ sic nihil † nouari dicitur appellatione interposita. ¶ Iurisdictio. scꝫ pretoria que sic est vt si non caueatur mittat' quis in possessionē per quā non sit possessor sed custos. j. quib. ex cau. in poss. ea. cum legati. sed per rescriptum fiebat possessor in princip. §. patet. ¶ Item in glos. al's moraretur. ante versicu. al's. vel diem petitionis hic accipi dicas diem sententie ſm petitionē proferende. ¶ Etiam moraretur. id est differretur.
2 ¶ Cum querebatur. in fine not. licet † testator permittat detrahi rem legatā, tamen pretiū debetur legatario.

Si quando. ¶ In fine. No. ꝙ licet remittatur satisdatio, repromissio tamen nō remittitur in authen. de testib. circa finem.

Cum legatorum. ¶ Relictorum sub conditione ⁊ in diē: vt lego tibi decem si nauis ex Asia venerit soluēda hinc ad annū.

Summarium.

1 ☞ Non sufficit quid de facto fieri nisi de iure fiat.

1 **Licet.** ¶ Non petatur. i. de nō petenda cautione. ¶ Et ideo licet. no. † nō sufficit de facto fieri nisi de iure fiat. ¶ Iure publico. id est necessitate de cauēdo publico quocūqꝫ iudicio. ¶ Sequitur. ad petitionem legatarij si predicta forma sit inserta. ¶ Intelligitur. illa si non petierit competere nō posset, ⁊ sic habet se ad esse tantum.

Que filium. ¶ Compellendum. caueri per satisdationē: sed nuda cautiōe cauebit, vt in auf. de resti. §. fi. nisi ⁊ cautionē remisisset: vt ibi dr.

¶ Ut in possessione legatorū seu fideicommissorum seruandorum causa esse liceat. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Stipulatio superuacua contra fideiussores non cōmittitur.

1 **Si quis.** ¶ Non debuit. Nota † stipulationem superuacuam aduersus fideiussores non cōmitti. ¶ Non exigit, caueatur. stare per eum intelligitur si nō petatur caueri cum sic petat, vt. j. sequitur: qđ ergo dicitur per eum, id est moram sue petitionis.

Si is a quo. ¶ Hoc princip. intelligo cum heres excipiebat ademptum vel alio modo inutile ⁊ se incontinenti probare paratum dicebat, ⁊ sic de exceptione prius cognoscendum. C. de excepf. si quidem. Uerum hoc demum cognoscere cum incontinenti dicit posse liquere: vt. C. de compensa. l. fina. ⁊. ṡ. ad trebellia. ille. §. j. ⁊ ad exhib. l. iij. §. ibidem. Secūdum responsum intelligo cum hic negat relictum, ⁊ sic onus legatario incumbit, vt. ṡ. titu. j. postq̄. §. si dies.

Summarium.

1 ☞ Missus in possessionem exequendo nō relaxat nisi soluto debito.
2 In possessionem ire iussus si non admittatur, per potestatem mittendus est ⁊ tuendus.

Is cui. ¶ Ad finē glos. nisi. sed certe omissam cautionem non interponit in hac causa ſm decretum, licet fiat in causa damni infecti. ṡ. cōmu. diuidun. sed si res. Item non daretur in solutum cum debeat primo iure satisdationis non prestite cedere, vt. ṡ. titu. j. postq̄. §. j. j. ad carb. de bonis. §. qui pupillo. ¶ Imperator. pro tribunali sedens. ¶ In satisfactione. id est cessatum fuit satisfieri: vt. j. §. cessatum. quasi dicat, mora in soluendo facta: vt patet. j. ibi, ꝙ remedium. que mora fit cum sine ratione ad iudicium prouocat reus, vt. ṡ. de vsur. si quis solutioni. ⁊ si certum peta. l. quod te. argu. ad hoc. C. eo. certa forma. ⁊. j. §. queri. in fine. Uel dic ab admonitione iudicis, vt in auf. de heredib. ⁊ falcid. §. si quis. ⁊. §. illud quoqꝫ. ⁊ quod hic dicit cum aditi fuerint, subaudi, ⁊
1 admonuerint. ¶ Satisfiat. No. argumen. † ꝙ creditor non discedit de possessione siue tenuta inuitus nisi soluto debito quod obtinet vbi propter non solutum debitū fit missio: secus si propter contumaciam non comparentis. Alij intellexerunt hanc missionem fieri ex secūdo decreto, ⁊ sic ſm hoc propter secundum decretum locum habet oblatio debiti vt discedatur vt hic: ⁊ tunc percipit fructus, vt. j. §. ꝙ si ex constitutione. ⁊ de hoc not. extra, de do. ⁊ contuma. c. contingit. ¶ Indefense. arg. pro minoribus indefensis vt nō reddant expensas tenute cum tutores non habent, al's secus. ṡ. de leg. ij. qui solidum. §. etiam. ¶ Qui legatorum, possessionem. eo ꝙ non satisdatur. ¶ Seruare. sed siue seruet siue differat fiet sequestratio: vt extra de sequestra. posses. c. ij. ¶ Contestatus sit. ⁊ potest exponi, id est ex nomine eiusdem rei alio agēte cōtrahunt: vt. ṡ. de rei ven. officium cum concor. ṡ. ad treb.
2 cum hereditas. ¶ Missus. Not. † ad hoc quod quotidie fit cum aliquis iubetur mitti in possessionem rei nec patiatur, ꝙ per potestatem mittendus ⁊ tuendus est.

Si Titio. ¶ Sempronio. fideicōmis. quasi dicat, vt tali metu is legatarius, scilicet Titius ⁊c. al's est Titio, ⁊ tunc lege ſm not. ⁊ ſm primum debet esse existente conditione. ¶ Et fideicommissum. subaudi, alia conditione satisdetur a legatario. ¶ Legati. in euentum conditionis legati vel sui fideicōmissarij sub alia conditione satisdatur.

Summarium.

1 ☞ Usufructu pecunie legato, satisdādū est heredi.

Si pecunie. ¶ Permittendum. al's remittēdum: sed vt dicit permittendum deest. ¶ Non debet. penitere suum qui rapturus est testamētum:
1 ⁊ † sic certum est nō esse aditam nec adiri posse hereditatem, vt. ṡ. de acquir. heredi. cum quidam. §. j. ⁊ ideo missio cessat. ṡ. eo. l. ij.

Etiam si. ¶ In possessionem. ex edicto si non satisdetur: vel ex constitutione si non soluatur.

¶ De bonorum possessionibus. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Per heredem haberi ratum non potest quod per se fieri nequit.

BOna autem. ¶ Uer. A municipibus.ad fi.glos.vt syndicus.sed que erit que ab intestato datur fisco. Respond. septem extraord.vt institu.eod.§.septima. ¶ Uersi. Acquirere.ad fi.glos.non competat.⁊ sic ponitur quin pro ꝙ,⁊ ita abundat negatio illi dictioni quin inclusa. ¶ Bonorum possessio.id est
1 bonorum possessionis petitio,⁊ sic no. † ꝙ per heredem non potest haberi ratum quod per se fieri non potest.Et econtra qđ per heredem fieri potest per eum ratificari potest.j.rem ratam habe.si sine.mori autē gerentes non impedit ratihabitionem.j.rem ratam hab.bonorum.

SEruus bonorum. ¶ Admittere.id est obtinere vt domino decernatur si ille fuit scriptus, al's sibi igitur. ¶ Et femina.no.argumē.at interuenit seruus ⁊ mulier. ¶ Item ad fi.glos.domino delatam.argu.s.de acquir.hered.paulus.sed argumē.l.s.l.ij.§.acquirere.⁊.j.proximam ⁊ absenti.

NOn est ambigendū. ¶ Quidam.quos vt inhabiles fisco non imponi videbuntur.

Summarium.

1 ☞ Bannitus an heres institui possit.

1 EDicto. ¶ Argumentum huius legis ꝙ † si aliquis est bannitus,aut perpetuo, ⁊ tunc non potest heres institui:aut ad tempus, ⁊ tūc potest institui. ¶ Sunt.ante delatam bonorum possessionem.

CUm quidam. ¶ Uidebitur. ⁊ ideo tacita repudiatio ex lapsu temporis non ibi obijcitur ei.

PAulus respondi. ¶ Dari. hoc adijciendo,arg.C.si mater indē.promi.l.fina.

¶ De bonorum possessione infanti vel furioso. Rubri.

FUrioso. ¶ In gloss.contra.dic primo diem cedere ad commoditatem ⁊ facultatem petendi,non quo ad preiudicium.Secundo dic cedere mero iure sed de equitate secus vt in contrarijs:ꝙ si ipse minor fiat vel fuerit vel filius,secus.

¶ De bonorum possessione contratabulas. Rubri.

NOn tantum. ¶ Uer.Si quis. In glos.idem.ante versicu.⁊ facit.sed ibi in adoptiuo qui ex sui persona non habet contratabulas in bonis patris naturalis.Si emancipatus, aut hic emancipatus preteritus se dedit in arrogationem patre viuo, ⁊ tunc non competit bonorum possessio contratabul.nisi quando in familia datus est, vel quando est institutus vbi habet beneficio aliorum: aut patre mortuo,⁊ tunc non habet vt hic, aut post petitam ⁊ tunc sic,vt.j.vnde libe.l.finali.

Summarium.

1 ☞ Agnatione posthumi rumpitur testamentum.

ILlud notandum. ¶ Ad fi. glos.
1 ⁊ ita,sed ibi † propter posthumum qui sui natiuitate iure ciuili rumpet testamētum: idem dico si preteritus est iam natus qui est in potestate vt aditio non cōpetat siue institutio,sed contra vt ibi. ¶ Ad testamenta,suos heredes.propter quos capite minutos propter emancipationem fuit perditum hoc edictum: vt.s.de bonorum possessio.sed cum.§.j.⁊.s.eodē.l.iij.§.si emancipatus.

Si quis. ¶ Pretermiserit.petere cōtratabulas: intantum vt ⁊ si ⁊c.qđ beneficium. ¶ Item ad finem glos.electiue.imo idem in suo si venter sit plenus.

SI emancipatus. ¶ Post mortem eius. mortui,auo viuo:vel etiam post mortē, argu.s.de bono.posses.l.iij.§.fina.⁊.l.sequen. Sed nōne institutus posset adire vt quilibet alius? Certe sic,vt.j.eod.ex duobus.in princip.sed quia extraneus non adijt, vt dicta.l.cum quidam.§.j.nec iste. Non obst. ꝙ est eodem gradu, quia rupto testamento non potest adire cum sit iure ciuili incognitus,secus si esset suus: quia ab intestato iure ciuili potest esse heres, ⁊ sic tam propter posthumum ꝙ propter conditionem sue persone impeditur aditio eius,⁊ sic subau.secus si in potestate. Item lex cum quidam.loquitur siue ab intestato,vbi non admouet timor rupture:sed dic ꝙ primi dicunt verum esse, nam suus ex testamento qđ timetur rumpi interim non esset heres. Item ab intestato nō cum illa via adhuc delata non sit:⁊ hoc vbi venter est plenus ex quo posthumus natus est, vt dicta.l.ventre. ⁊ sic necessaria est etiam ei contratabu. ⁊ ita maxime non ponitur electiue. Non obst.lex cum quidam.quia posthumus preteritus non erat: vt quia intestatus decesserat pater vel eum instituerat, vt.j.ead.l.§.suum.si tamen decedat interim descendentes ex eo nato posthumo adire possunt: vt.C.de his qui ante aper.tabu.sed si extraneum haberet heredem hic contratabulas haberet. ¶ Patre eius. nepotis mortuo.

Summarium.

1 ☞ An ⁊ quando filius preteritus possit petere contratabulas ex sua persona vel aliena.

1 NOn putauit. ¶ Uersi. A primo. aut † filius est institutus tantum,aut exheredatus tantum: aut institutus ⁊ exheredatus. ¶ Primo casu ex persona fratris preteriti nō autem ex sua habet contratabu.s.e.l.iij.§.si quis.j.e.l.§.non est nouū. cū concord. ¶ Secūdo casu aut non rite exheredatus est,⁊ tūc cōtratab.habet,vt.§.nō queuis.⁊.§.seq.ab vno gradu,⁊ tunc aut a primo est exheredatus,⁊ tunc si primus gradus successit non habet locum contratab.sed querela ꝙ secundus a quo preteritus erat contratabul.locum habet,vt.§.j.huius legis: aut ecōtra a primo preteritus erat contratab.locū habet,vt.§.j.huius legis.Aut econtra a primo preteritus,a secūdo exheredatus, ⁊ tūc aut primus gradus defecit in vita testatoris ⁊ non habet locum contratabu.aut demum post mortem vel nullo modo deficit,⁊ tunc habet locum, vt in.§.a primo. Et hoc planū si secundo gradu scripti a quo filius exheredatus erat non adierunt:nam ⁊ tunc cōpetit bono.posses.vt.j.eo.qđ vulgo.sed si adierunt idem ſm Azo,vt not.§.j.in glos.s.filius.Alij cōtra vt in prin.§.huius legis.Nec ob.hic.§.quia secundus gradus non proponitur adiuisse. ¶ Tertio casu obtinet.§.si exheredat⁹. ¶ Conditio institutionis.

tutionis. eorũ qui erant in primo gradu vel forte nullus fuerat institutus preter eũ cuius defecit cõditio. ¶ Non fuerat natus. qui post mortem testatoris separabatur. ¶ In adoptionem, pretor eis. per alios cõmisso. ¶ Edicto. subau. nec eis cõmittetur. ¶ Ex liberis. secus ergo in patre testatoris preterito ⁊ in patre adoptiui per annũ preterito. ĵ. eo. cum emãcipatus. ¶ Qui ei. facto sui iuris per mortem adoptiui patris. ¶ Ad bonorum possessionem. per commissionem edicti ab alio. ¶ Eos esse. per quos edictum communicatur, ergo non per patrem defuncti preteritum cõmittetur preterito filio dato in adoptionem: vel melius eos a nobis datos in adoptionem, ⁊ hic sequitur ceterum ⁊c. nam tunc desinit esse ex liberis quantum ad me.

Utrum. ¶ Respicit. §. cum in adoptione. ¶ Familia sit. in qua est nõ solum viuo arrogatore sed etiam mortuo, dummodo arrogatus non fuerit emancipatus. s̃. ad maced. l. si filius. §. fi. ⁊ l. seq.

Summarium.

1 ☞ Qd quis ex necessitate approbauit potest ex postfacto reprobare.
2 Testamentum per contratabulas expugnatum potest neominus querelari.

Si post mortem. ¶ Versic. Si filius, nec enim. respond. tacite questioni, quasi dicat: quid si heredi facto per institutionẽ datur contratabulas quomodo idem habet an ex persona mea iuuatur contra tertium, aut cõtra meipsum. Si cõtra tertium aut certat de damno ⁊ opp. s̃. de pac. l. fina. ⁊ de fideicommis. l. ex persona. Aut de lucro, ⁊ opp. ĵ. de lega. prestan. l. nonnunq̃. in princip. ⁊ l. is qui. §. sed si solus. ⁊ hoc. ⁊. ĵ. ad tertullia. l. ij. §. si consanguinea. Si contra meipsum, opp. s̃. de minori. l. si iudex. ¶ Versic. Si in
1 adoptionem. in fin. No. † qd quis ex necessitate approbauit postea reprobat, vt hic. C. de admi. tut. cum quidam.
2 ¶ Liberi. in fin. Not. † testamentum per contratabulas expugnatum nihilominus per querelam expugnari.

Si in adoptionẽ. ¶ Repelletur. nec transfertur in cõtratabulas, cum preterito ei contratabulas non daretur, secus in eo qui contratabulas preteritus habetur: vt. s̃. l. iij. §. si quis ex liberis. in fi. ⁊ §. si sub ea. ⁊ ĵ. de secun. tab. l. ij. §. j.

Si duobus. §. Si prius. ¶ Scripti heredes. vt quãdo in secundo sunt scripti qui venirent ab intestato remoto filio ⁊ in primo extranei: vt. s̃. de iniust. rup. ⁊ irri. test. l. j. ⁊ C. de testa. hac consultima. §. penul. in quo secũdo quinq̃ testes, vt ibi dicitur, debent adesse, ⁊ sm̃ hoc non est necesse dici ꝙ respiciat ius. C. vel authen.

Summarium.

1 ☞ Emancipatus nepos cum patre suo an vocetur ad bonorum possessionem.

Cum emancipatus. ¶ Ad fin. glos. quia. nec per patrem fuit sibi commissum cum non veniat ad bonorum possessionem cum patre, cum non fuerit in potestate testatoris: vt. ĵ. eo. l. j. §. qui habebat. ⁊ l. iij. §. j. ⁊ ij. ¶ Item ad finem glos. post mortem. sed illud propter preteritionem alterius cum quo poterat succedere qd hic non est. ¶ Si pater. cum filio suo scilicet emancipato, sed hoc ve-
1 rum non est, quia † emancipatus nepos cum suo patre non vocatur: vt. ĵ. eod. l. iij. §. j. ⁊ ij. ⁊ ideo dic filio suo remanente in potestate vt nepos: ⁊ in hoc. §. no. ꝙ ius qd habet extraneus adoptatus hoc habet qui fuit de suis. Et est arg. pro his qui recesserũt de ciuitate ⁊ ad aliam adeunt, ⁊ postea redeunt ad villas vt immunitate gaudeant qui veniunt de alieno districtu.

Ex duobus. ¶ Quoniã. pro quãuis: vel proprie, ⁊ tũc dic iure ciuili non pretorio qd non preualet. ¶ Filius. Ad fin. glos. id est procreauit. imo dicit ante mortem aui naturalis, secus si post per legem s̃. eod. vtrum. nam tempore mortis aui non erat in adoptiua familia: nec sibi obstat pater qui est adhuc in adoptiua familia, multomagis eo mortuo admittit. ¶ Itẽ ad finem glos. primo. imo ideo quia si viueret pater adoptiuus aliena familia contratabulas non differtur.

Si pater. ¶ Ad finẽ glos. Respon. ⁊ ei imo fit opi. sic: filius non habet contratabulas cõtra testamentum patris naturalis si sit in aliena familia tempore mortis: sed hic non est in eadem familia, ⁊ sic non videtur admitti, vt. s̃. l. emancipatus. §. si filius. ⁊ l. non puto. §. in adoptione. ⁊ l. vtrum. Respon. illud obtinet vbi petiturus cõtratatabulas in aliena familia est translatus: quod quidem hic non est.

Quod vulgo. ¶ In gl. quasi dicat. ante versic. sed nonne. vel dic legem, id est testamentum: nam contra ipsum testamentum datur, vt. s̃. e. illud. quod quando obtineat nunc dicit ⁊ exponit, ⁊ sic esse determinat verbum datum.

Filium. ¶ Non sit. ꝙ aliter sciri non potest nisi prius sciant an exheredatus percipiet etiam cõtratabulas an nõ. ¶ Vocat. subau. licet habituro. i. qui scriptus nihil habere potuit adeundo. ¶ In fine glo. pone. vel loquitur vt. s̃. eo. in suo emancipato preterito: in suo exheredato vbi dictum est ꝙ emancipatus prestat licet ab intestato suus successerit tunc q̃ contratabulas est petita, modo hic dic per modum regule ꝙ si quis emancipatus accepit contratabulas ⁊c. Ultimo concludit dicendo ꝙ melior est conditio exheredati contra quem petitur contratabulas q̃ si fuisset institutus ⁊ contra eum contratabulas est petita bonorum possessio.

Si is qui. ¶ Ideo nec. prepone nec, ⁊ dic nec ideo: id est vt detur bonorum possessio contratabulas debuisse ⁊c. si emancipatus tantum, non autem datus in adoptionem.

¶ De legatis prestandis bonorum possessione contratabulas petita. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Determinatio non ad totum refertur sed ad proximum tantum.

Hic titulus. ¶ Ad finem glos. id est rationem. vel dic naturalem in hoc: quia nil est ⁊c. C. de sacrosanc. eccle. l. j. ⁊ nouũ in hoc ꝙ rescisso testamento aliquid debeatur quod est contra ius commune.
1 ¶ Item ad finem glos. hoc refertur. ⁊ sic not. † ꝙ determinatio non ad totum porrigitur, sed ad proximum. de hoc no. ĵ. de aqua quotid. ⁊ esti. l. j. §. ait. ⁊ s̃. ad trebellia. l. heredes. §. fina.

Et ideo. ¶ Ad finem glos. quid si ante. vel dic hoc casu contrariũ cũ nasceretur in potestate, sed in casu legis nõ nascitur in potestate emãcipati iam se procreato. argu. s̃. de statu homi. l. ⁊ seruorum. ⁊ l. qui in vtero. ⁊ de his qui sunt sui vel alie. iur. l. nam ciuium. ⁊ l. seq. ⁊ de

ven.in posses.mitten.l.j.§.si pater. ⁊ de coniung.l.j.§. sed posthumus. ⁊ de carbo.edic.l.decessit.

Summarium.

1 Non adita hereditate legata sunt nulla.

Cum ppter hoc. ¶ Respond. 1 oppositionibus. Diceret enim† quis, cum legata sint nulla non adita hereditate. C.de fideicommis.l.eam quam. ⁊ contratabulas bonorum possessio petatur post omissionem scripti, vt.s̃.titu.j.qd vulgo. ergo non debet: tunc respondeo, imo cum propter hoc plerunq̃ ⁊c. ⁊ dictio legatum abundat, ⁊ s̄m hoc subaudi vt in.l.predicta etiam hereditate non adita, vel non obstante ꝙ hereditas adita nõ sit. Vel pone cũ pro quamuis: ⁊ ꝙ tunc cum scirent, expone cũ pro quia, ⁊ sic hec causa amissa presumitur ⁊ fingitur ⁊ non legatum, ⁊ potest constituere, cum plerunq̃ scripti heredes ⁊c. vsq̃ in fin. propter quod legatum, subaudi, deficit.

Summarium.

1 Non idcirco quis penã incurrit legalem cum quid facit quod de iure effectum non habet.

Filium quis. ¶ Aut institutus adijt cum beneficio preteriti cui competebat bonorum possessio, ⁊ tunc ad legata etiam extraneorum tenetur: vt. s̃. titu.j. l. ex duobus. aut non sed petijt contratabulas, ⁊ tunc aut est diminutum ei ius siue institutionis permissio, ⁊ tunc legata diminuuntur, siue ab instituto siue a substituto relicta sint: vt.s̃.de vulga.⁊ pup.substi.l.⁊ si.§.his.⁊ de lega.iij.l.j.s̃.tit.j.l.filium.§.legata. ⁊ vt legatum not.in.l.j.§.fin. hic autem diminuta. Si queratur quibus prestanda sunt: dic aut sunt relicta a pupillo licet repetita a substituto, ⁊ tunc prestãtur, aut a substituto ⁊ tunc omnibus, vt in hac, l. filium. vsq̃ ad 1 §.omnibus. ¶ Si quis.in fi.Not.† penam non committi legalem, quia quod fecit de iure effectum non habuit. ¶ Si legata. Arg.s̃.eo.l.iij.§.hoc autem. ⁊.§.sed ⁊ si coniunctim.secus vbi propter personam legatarij deficit: vt s̃.ad leg.falcid.l.non est dubium.⁊.l.in ratione.j.respon. ⁊.l.ex asse. vel dic hoc speciale, illud regulare. ¶ Nec tamen solius. eius cuius est hereditatis portio conseruata idem releuatio ab onere extraneorum. ¶ Extraneorum. que concursu se inuicem minuebant ⁊ falcidiam inducebant. ¶ Non dubitamus. ad pleniora sua legata consequenda. ¶ Non prestatur. pretium cuius hereditatis portio conseruatur. ¶ Communicatur. quantum hic remanens grauato transcendat virilem. ¶ Item ad finem glos. ⁊ est ratio. vel ibi est ꝙ imputatur adeunti ꝙ commisso edicto non petijt contratabulas, sed si adiuit: hic autem non poterat petere, quia erat talis cui non deferebatur contratabulas, vt sunt nati ex filia, ⁊ ideo nihil est quod sibi imputetur si adiuit ⁊ non petijt contratabulas cum non posset ⁊ ascendens extantibus descendẽtibus, vt.j.l.prox. Vel dicas hic non adiuit, vbi autẽ adiuit distinguam, aut erat talis cui licet petere bonorũ possessionẽ, ⁊ obtinet.l.sed ex duobus. aut non, ⁊ tunc obti. lex.j.eo.si is.§.sed si scriptus. ¶ Itẽ ad fi. gl. imo nõ. vel dic ꝙ contraria loquuntur cũ preteritus conuenitur ad legata iniũcta scripto heredi, q ea prestabit parentibus ⁊ liberis testatoris prout habituri erant si omissa fuisset bonorum possessio: ⁊ sic pro partibus suis tantũ, nec aliquid accrescet de eo qd extraneis non prestatur propter petitam cõtratabulas bonorum possessionem: vt.s̃.l.iij. §.sed si coniunctim. ¶ Item prestabit quãta deberi poterãt si omnibus deberentur nisi agnita esset bonorum possessio contratabulas: vt.s̃.ead.l.§.si legata. nam constat vnum legatũ propter aliud minui: ⁊ rursus per falcidiam, vt.s̃.ad leg.falc.si post missionem.⁊.l.nesennius. §.finali. ⁊.l.qui quadringenta. hic autem loquitur de adeũte cui virilis portio conseruatur qui de illa prestat legata liberis ⁊ parentibus sibi adscripta que per concursum legatorum extraneis datorum minorate erant, sed hinc sublato concursu tali ab eo ꝙ legata non debentur pleniora parentibus prestabuntur: vt arg.s̃.ad leg.falci. l.ex asse.in princi.⁊.§.j. ¶ Item iura accrescendi impinguabuntur si coniuncti fuerant vt hic: mitius ergo agitur cum preterito ꝙ cũ scripto qui adiuit vt hic. Sed dices si adiuit omnibus prestat: vt.s̃.tit.j.l.ex duobus. sed illud in eo qui potuit agnoscere cõtratabulas beneficio preteriti; hic de eo qui non potuit, ⁊ sic loquitur in nato ex filia, vt.s̃.§.si quis bonorũ.vel vt.j.l.prox. ¶ Item ad finem glos.al's dandum.cum illis extraneis vbi consideratur an sit diuiduum ⁊ an sint socij, vt tunc illis accedant al's communicabit. Vel planius qd non datur extraneis communicatur cum preterito, nisi legatum parentibus derelictũ, qd licet extraneis non prestatur non tamen communicatur cum preterito: vel melius dandũ ad consequendum integrum suum legatum.

Virilis. ¶ Omnes. Hoc verum in his qui ab intestato cum preterito non succedunt, al's quilibet virilem haberet: vt.s̃.tit.j.l.non putauit.§.non est nouum. ¶ Accepit. a coherede, vt fuit in questione pposita in.l. saluius. ¶ Si quid, non prestabitur. qd preter dotem legatum est. ¶ Item ad finem glos.al's.sed qd non debeatur ostendit princ.huius.§.

Sed ⁊ si. ¶ Si nurui. nullũ est si ipsum ius dotis, vel pro ipso iure aliquid legauit: vt.s̃.de dote prele.l.ij.in prin. ¶ Item in glo. scilicet interim.ante ver.⁊ facit.sed hec litera cõtrariũ innuit eo ꝙ non inutiliter dies cedit: vt.s̃.de leg.ij.l.cum filius.§.seruus. ¶ Item ad finem glos.qd est.hoc s̄m Ro.sed s̄m Azo. aliter intelligitur vt ibi not. ⁊ s̄m eum posset intelligi ꝙ hic socius ad inopiam erat deductus, vt dicta.l.si constante.in prin.

Non omnia. ¶ Prestanda.qd exemplificat in fine, ⁊ aliud exemplũ j.l.inter.vt ecce vtrunq̃ exemplificatur, sed thema premittitur ex quo vtriusq̃ dicti exempla habuit. ¶ Data sunt.quasi cõtra eum sit bonorum possessio postulanda. ¶ Data sunt.id est danda, quia nullus viuebat tempore mortis de his. ¶ In glo.secus.ante versi.⁊ facit.nihilominus tamen legata prestabuntur.s̃.tit.j.l.filium.§.filio competere.No.ꝙ vbi post mortem fuit possibile hereditatem ex testamento obtineri, non vnde liberi sed contratabulas bonorum possessio locum habet.

Siue autem. ¶ Omiserint. id est repudiauerint. ¶ Non omiserint. sed decesserint non adita hereditate, petita tamen iam contratabulas per filium. Jaco.de are.

Summarium.

1 Legata an sint prestanda bonorum possess.petita.

Is qui. ¶ In glos. videbatur ei.ante versic. vel dic ꝙ in contrarijs. sed huic sententie cõtradicit litera: nam ⁊ pretor ⁊c. sed quod dicit est de liberis, subaudi, est descendens: quasi dicat, natus est de liberis quibus per edictum bonorum possessio dari potuit si viueret, licet istis dari non possit. ¶ De scripto autem. aut 1 scriptus † beneficio preteriti agnouit bonorum possessionẽ aut non, sed adiuit vbi scriptus accepit bonorum possessionẽ beneficio preteriti: aut preteritus omittit ⁊ tunc insolidum prestat, vt in.l.nonnunꝙ.in princi. ⁊.s̃.§.sed si solus. aut preteritus agnouit, ⁊ tunc si per bonorum possessionem diminutum est ius instituti prestabit exceptis s̃.eod.l.filium. in princi. Si est auctum tunc pro rata institutionis omnibus de residuo exceptis. s̃.de leg.iij.l.fi.

Ubi adiuit, dic aut potuit petere si non adiuisset et omnibus: vt.s.tit.j.l.si ex duobus.§.illud.aut non potuit licet sibi sua portio conseruetur: vt.s.eod.l.filium.§.si quis.et §.sed et si portio.et de coniungen.cum emancip.libe.l.qui duos.in fin. et tunc prestet exceptis vt hic: nam nihil est qd sibi imputetur q non petijt contratabulas. Uel dic aut diminuitur portio adscripta, et tunc prestat exceptio aut non, et tunc omnibus: vt.l.si ex duobus.§.sed illud. sed hoc tollitur: vt.j.l.si duo. aut is qui in potestate est preteritus et nil prestat: aut scriptus, et tunc si adiuit omnibus. Si agnouit contratabulas beneficio preteriti exceptis personis, aut preteritus est in potestate et emancipatus vnus, et tunc opp.ver. vnde si duo sunt emancipati quorum vnus est scriptus, et tunc aut vtriq3 agnouerunt cotratabulas, aut solus institutus aut solus preteritus scripto adeunte.

Si duo. ¶ Ad finem glos. institutus. et scripto adeunte: et tutius ac melius est primum, quia sm tabulas non datur quandiu contratabulas locum habet: vt s.tit.j.l.illud.§.j. ¶ Item in glos. sic prestat. ante versic. et facit. ibi petijt sm tabulas que non habet effectum, hic adiuit quod conseruatur.

Si emancipato. ¶ Ab eo. instituto, nam preterito non posset, vt.C.de fideicommis.l.penul.et de lega.iij.l.ex filio. ¶ Legasset. persone excepte. ¶ Item ad finem glo.petita.imo, id est in princip. ¶ Item in ead.glos.ante versi.sed an. melior est ratio que ponitur in litera. ¶ Item ad fin.scilicet peremptam. et ideo continentur heres et filius eodem modo, alioquin fieret eis iniuria.

Nepos. ¶ Et filius. patruus nepotis. ¶ Sed rectius.ratio est quare per hunc titulu conseruatur virilis omnibus: sed considerato hoc cum virilis patrui sit semis de eo nihil auferendu est sed pater nepotis qui quadrantem habet vltra virilem suam, sed hic nepos agnouisset contratabulas.s.titu.j.l.cum emancipatus.§.ij.secus in emancipato nepote.j.de coniung.l.fina. ¶ Item ad finem glos. sue portionis. sed melius totius qui quadrantis totius est dimidia huius semissis, et ad hoc respicit ratio sequentis legis: nam in virili defenditur conuentus.s.l.filium.§.adempti.et l.virilis patris. sed dimidia semis est virilis patris, ergo vltra eam no conuenit.

Si filius. ¶ Comparatio nulla. talis qualis fuit facta, quia ibi vtrobiq3 cotratabulas locum habet, sed hic vtrobiq3 cessat: sed in vtroq3 queritur, scilicet falcidia vel debitum bonorum subsidium est, reuocatio locum habet.C.ad leg.falcid.etiam mortis causa.j.l.j.§.j.

Si portio. ¶ In fi. Portio deficiens remanet cum onere.

Hi quibus. ¶ Non potuerunt. omissa aditione a scripto.

Qui filium. ¶ Pater. nepotis, qui nepos non esset vt hic erat, quia non erat pater nepotis in potestate aui: hic autem pars est dimidia tuenda, nepos natus in adoptione, et scriptus heres patre preterito qui ab arrogatore est emancipatus. ¶ Is cuius, procreauerat. et sic non erat in potestate aui. ¶ Non habet. restituendus in virilem. ¶ Item in glos. patrem huius nepotis. et dicas emacipatum a patre adoptiuo. ¶ Item in ead.glos.versic.vel forte.sed obstat principiu legis, et.j.de coniungend.qui duos, vbi preteritio patrui dat contratabulas nepoti.

¶ De collatione bonorum. Rubrica.

Summarium.

1 Suus pro ea parte qua per institutionem extranei priuatus est non confert, secus si nihil ei auferatur: tunc enim nihil debet esse immune ab onere conferendi.

2 Qui habet quartam trebellianicam, non habet contra tabulas bonorum possessionem.

3 Omnis causa impediens querelam impedit et bonorum possessionem contratabulas.

Hic titulus. §. Si ex dodrate. ¶ In glos.si dicas.ante versi. alij vt P.

1 pro ea † enim parte qua per institutione extranei priuatus est suus, dispositione testatis nulla debet fieri collatio, et sic tantum ratione partis que aufertur: sed vbi totum suus habet, ibi nihil oblatum debet esse immune ab onere collationis. ¶ Pater.ceterum si non est affectus iniuria suus per emancipatum. ¶ Uderuit. vtputa si institutus est emancipatus et alter extraneus suo preterito, et sic ex eius persona omissum est edi-

2 ctum. ¶ Item ad finem glos.qd est quarta. not.† q ha-

3 bere quartam impedit contratabulas: et sic potest † dici q omnis causa que impedit querelam impediat in contratabulas: vt arg.s.tit.j.l.is qui. et C.eod.tit.filia. et hoc pro rata eius quod pater in eum disposuit in residuo. sic arg.s.eo.§.si ex dodrante.et.j.§.is quoq3.

Summarium.

1 Ubi remouetur quis a beneficio propter contumaciam, facta postea digna satisfactione reintegratur.

Ibidem. ¶ Si viueret. viuenti enim filio hoc ius quesitu est. ¶ Heredem eius. Nota q suus transfert in heredem. ¶ Ad collationem. id est ad beneficium collationis sibi fiende decesserit suus, qui saltim est suus iure ciuili heres: sed illud qr videt interim heres esse non poterat. ¶ Si frater, recipit pristinu ius.

1 Not. q † vbi remouetur quis a beneficio propter contumaciam, collata postea digna satisfactione recuperat illud: vt hic de constit.ex literis. ¶ Quauis, sed cu. nec corrigit. ¶ Conferre debuit. facit.s.ad legem falci. potest heres. ¶ Si cum duobus. Supplere, collationem. etiam in casu contumacie: vt.s.§.si pater.

Summarium.

1 Onus dignitatem comitari debet.

Nec castrense. ¶ Nec quasi castrense. id est id quod adnumerádum fuerat castrensi peculio si in potestate permasisset. ¶ Cogatur. ita q solum sua portio oneretur. ¶ Di-

1 gnitatis. Not.† dignitatem concomitari onus. ¶ Si ab ipso, et eueniet. hic respond. et ex eo causatus quia emancipatus id inde iure confert q remanens in potestate nil patri quereret, cum post mortem patris ei relictum intelligatur: ergo nec emancipatus.

Summarium.

1 Emancipatus an teneatur conferre qd patri quesisset si remansisset in eius potestate.

Si impuberi. ¶ Arrogato emácipato a patre arrogatore, al's contratab.non haberet suo iure: et intellige q ante a suo patre naturali fuerat emancipatus, al's enim non arrogatus sed adoptatus fuisset. ¶ In eo est. quasi sentiat id ius transferri quod transmittitur in heredem. ¶ Ces-

1 sare. Sed oppo.† emancipatus id demum debet conferre q si remansisset in potestate, patri quesisset: vt.s.§.nec

castrense. et. §. pro soc. cum duobus. §. idem papinianus. in fine. sed ubi fuisset emancipatus arrogatori nō potuisset, et per consequens lucrum quarte non obtinuisset, ergo illud conferre non debet. Respond. illud quod quesitum remaneret in potestate non conferretur ut castrense et quasi: sed si hic fuisset quesitum remaneret in potestate patri foret quesitum, ergo et quesitum emancipato est ab eo conferendum, hodie forte secus, ut. C. eod. l. finali. ¶ Item in glos. licet statim. ante versi. sed pone. sed certe imo cedit viuente patre naturali, de cuius bonis hic queritur premortuo tamen patre adoptiuo: sed quantū ad thema. §. verum est qd glos. dicit, quia si iam mortuo patre naturali moriatur arrogatus obtinet. §. et est ratio quia sapit potius naturam contractus quam legati.

Si is qui. ¶ Queritur peculiū. per aditionem. ¶ Quam nō alienatur. per repudiationem: per qd ostendit retro quesitum sicut in legato dicitur. ff. de reb. eo. l. magis puto. §. fundum autem. De substituto ut maior sit dubitatio ponit. arg. contra. ff. de lega. j. seruum filij. in princ. Prout ponis nepotem auo predecessisse, concor. j. de reg. iur. l. hereditas. et ff. de acqui. hered. l. heres quandoqz. et hic intellectus tutior est. Si vero ponas auum premortuum non adijsse, sed iure peculij occupasse, ut dicta. l. in eo. vel quantum ad hunc tractatum obtinet litera hec.

Summarium.

1 ¶ Emancipato cauere recusante an et quando ab eo transfertur possessio.
2 Translata ab emancipato possessione propter defectum cautionis: eo postea conferente recuperat.
3 Inter contumacem et pauperem interest.
4 Suus emancipato cauere non tenetur in euentum collationis.
5 Non transfertur possessio ab emancipato propter inopiam non cauente, si fideiussores inuenire possit.
6 Portio non conferentis manebit apud fratrem conferentem in euentum collationis.

Cum emancipati. ¶ Ad finem glo. sed conceptum. vel dicas in casu illius legis sed si ante. ad quemlibet transmitti, al's ad filium ut hic, non ad alium: ut. ff. de bono. posses. l. iij. §. pe. arg. C. de his qui ante aper. tabu. l. vnica. arg. ad hoc. C. qui admit. ad bono. posses. l. si emancipata. sed ipsa erat tēpore exclusa ibi. ¶ Si tres, putat. a quolibet. ¶ Unius loco. habētis tantū in bonis quantū hi tres: qd intellige quantum ad collationem, si plus hic quoqz ad quantitates intellige. ¶ Si ex emancipato mortuo patre. predecessit autem pater, al's nepos cōtra aui testamentum non admitteretur. ff. de contratab. l. cum emancipatus. §. j. et. l. iij. §. ij. ¶ Et patruo. non autem fratri pro hereditate auita: cum auo suus nō esset super emancipati, al's secus. ¶ Patruo. habebit autem de auita hereditate quartam, cum ad contratabulas vterqz nepos contra aui testamentum veniat ad vnam dimidiam patre eorū predecedente. ff. de contratab. l. si in adoptionem. §. fina. ¶ Patruo, non enim pro portionibus sed personis suis remanentibus confertur, ut. ff. §. ¶ Conferre. communica personas defunctorum ex quibus duo consultant he-
1 reditates. ¶ Si per inopiam. Not. † procedi contra contumacē et subueniri ei in necessitate. Sed distingue, aut emancipatus: per contumaciam cauere recusat, aut propter inopiam. Primo casu aut possidet suus, aut etiam emancipatus: si suus denegatur emancipato actio, ut. ff. l. proxi. §. si duo emancipati. et. C. eod. si posthumo. recu-
2 perat † tamen postea facta collatione. ff. l. j. §. sed si quasi. qd sine cōpendio medij temporis credo ut absit sibi con-
3 tumacia sua: † cum inter inopem et cōtumacem sit differentia, ut. l. j. §. si duobus. et ar. C. de here. et mani. idē est et de nestorianis. Si emancipatus dicūt quidā officio iudicis compellendū ad collationem. C. eod. l. si soror tua. vel dices transferendam ab eo possessionem: ut. ff. l. proxi. in fi. et denegatur actio et erit sic tota hereditas apud eum
4 qui in potestate fuerit ut hic: † nec cauet suus emancipato in euentu collationis. ar. ff. l. j. §. si frater. et. §. duobus.
5 Si † propter inopiam tunc non statim ab eo transferenda est possessio, seu actiones denegande sunt: sed substinende quoad fideiussores possit inuenire. Si autem lapso spatio nō caueat denegantur ei actiones: ut. ff. l. pro-
6 xi. §. fin. et. l. j. §. si duobus. † Portio autem non conferentis erit apud fratrem cauentē in euentu collationis que ad eum peruenerit redditurum, quod si cauere non vult vel non possit dabitur curator: ut. ff. ut leg. no. ca. l. post quam. §. sicuti. et. l. j. §. si fratri. et. §. si duobus. et. l. proxi. §. fi.

Si quis filium. ¶ Stipulatio. dolo vel lata culpa: ut. ff. eo. l. ij. §. de illis.

Dotem dedit. ¶ Aut dedit contemplatione filij tantum, et tunc a filio profecta videtur: ut arg. ff. de iur. do. l. profectitia. et de vul. et pup. substi. l. sed si plures. §. in arrogato. aut nomine neptis tantum, et obtinet. ff. de iu. do. l. auus. aut dubitatur et obtinet hec lex. arg. ff. de annu. leg. l. quintus. §. penul. de lega. j. l. quid ergo.

Nonnunquam. ¶ Uoluntariam. id est volūtate morosum admittere ad cautionem.

Paulus. ¶ Ad finem glos. imo videtur. licet hoc ea ratione, quia si esset in potestate debitum sibi post mortem patris precipuum haberet: ut. ff. l. j. §. sed si ab ipso. et arg. ff. l. ij. §. si duo. et. l. iij. §. emancipati. Nec obst. quod ante mortem fuit eius: quia desinit eius esse aduenien te morte, et post mortem incipit esse suum. argu. ff. ad leg. falcid. l. fundo. et ideo debet conferri. j. de stip. ser. l. fi.

¶ De collatione dotis. Rubrica.

Quamuis. ¶ Petat bonorū possessionē cōtra tabulas. vel vnde liberi. ¶ Immisceat. et sic iure ciuili est heres. ¶ Negotium. ut quia pater filio stipulatur. ¶ Si vero alij. puta patri soluto matrimonio quoties, vel extraneus stipulatus. ¶ Si sit, emancipata. addit nunc de collatione bonorum.

Filius. ¶ Uoluntatem. hanc filij virilis etc. id est aut filia haberet virilitér cum fratre: qd patet quia fuerūt equaliter scripti, et nunc etiam habet virilem, et singuli habent trientem, an cōtratabulas videtur quod vnde liberi conuertatur in contratabulas, et alibi: ut. ff. de leg. prestan. l. nonnunquam. ¶ Filia. In glos. quod de. ante vers. et facit. sed istud propter arbitrium boni viri collationi insertum. ff. tit. j. l. si filium. §. si stipulatio.

Pater filium. ¶ Ad fin. glos. bene dico valere hoc institutum, et ex institutione suam partem non conferre, et nullo modo eius portio augebatur. Jaco. de are.

¶ De ventre in possessionem mittendo. Rubrica.

Summarium.

1 ¶ In odiosis an appellatione si quis nō venit si qua.
2 Securus dicitur is ad quem non spectat periculum.
3 Uerbum assignare, quid significat.

1 **Sicuti.** ¶ Sed et si incertum. No. † bonam literam ad statutum terrarum cum tractatur de odio in statuto ut non cōtineatur appellatione si quis et si qua, licet sit arg. contrarium. ff. de iur. om. iudic. si quis id qd.

Sic dic,

Sic dic, aut continent odium rationabile, ⁊ tunc conti-
neatur, vt ibi: an econtra vt de bannitorum filijs expel-
lendis, ⁊ tunc non vt hic. ¶ Si venter, in possessionem.
quia natus contratabulas habet. s. de contratab. l. non
putauit. §. a primo. ¶ Item in glos. ⁊ deliberantibus.
ante versi. ⁊ facit. vel dic vbi forma exheredationis talis
est q ratione forme ipsius ipso iure non obsit propter ali
quem euentum obtinet litera precedens, secus vbi po-
test non obesse ex pretermissione hereditatis. ¶ Si ea q̃,
sed ventrem. Not. hic in dubio pro petitore pronuncia-
ri. simile. j. de carb. edic. l. iij. §. causa. al's contra vt instit.
de interdic. §. commodum. ¶ Quoties, creditoribus. nõ
legatarijs. s. vt in posses. leg. cum venter. ¶ Securi. No.
2 securum † dici ad quem non spectat periculum: vt. s. de
libe. leg. l. si quis reum. §. idem Julianus. C. ad treb. l. pe.
¶ Idcirco quia curator potest ⁊ debet periculum pati.
¶ Id fieri. de cura bonorũ. ¶ Plures. curatores. ¶ De-
siderentur. creditores. ¶ Diminutio, numerata. siue sit
in condicto siue in nominibus: vt. s. de iur. deliber. l. ait
3 pretor. ⁊ l. precedenti. ¶ Eligitur, obsignare. Not. † assi-
gnare pro tradere poni, al's ponitur pro eligere seu di-
scernere vel demonstrare: vt. s. de optio. leg. l. penul. ⁊. j.
de verb. signi. l. assignare. sic in feudis assignare sit in feu
dũ percipimus, id est professionem facere ⁊ cognitionẽ
feudi, vt simi. s. de pecul. leg. l. si cum dominus. in prin.

SEd ⁊ si. ¶ Repulsus. per exheredatio-
nem: quod dic vt, s. l. j. §. sed ⁊
si incertum.

Summarium.

1 Soluto matrimonio mulier venit de dote per an-
num sustentanda.

1 CUrator. ¶ Possit. No. † q solu-
to matrimonio mulier
ex dote sustentanda est intra annum. j. ad car
bonia. l. sed ⁊ si. §. an autem.

Summarium.

1 Missio in possessionem ventris causa quando fit
cum summaria cause cognitione, quando cum plena.

VBicunq. ¶ Interdum, admit-
tit. An † petit missio-
nem q̃ paritura est ex liberis aut alia. Primo
aut nullus liberorum resistit ⁊ summaria fie
ret: vt. s. l. j. §. si ea q̃. aut est ex liberis qui resistit ⁊ plena
fiet cognitio, vt hic. Secundo cum alius ex agnatis vel
cognatis resistit non plena sed semiplena fiet cognitio: ⁊
hec missio natiuitate finiatur, precedens autem vsq ad
pubertatem duret, vt hic.

¶ De coniungendis cum emancipato liberis. Rubrica.

Summarium.

1 Exheredatus pro mortuo habetur quomodo de-
bet intelligi.
2 Sacerdos eque tenetur partire cum elerico modicam
prebendam sicut maiorem.

SI quis. ¶ Jungitur. autez pro
se pater emancipatus.
¶ Emancipato autem. scilicet iungitur.
¶ Itẽ ad fi. gl. hodie. ⁊ forte hodie hoc
casu necessarium est hoc edictũ. ¶ Sed
1 ⁊ si, pro mortuo. Not. † exheredatũ pro
mortuo haberi. Dic ergo exheredatus habetr pro mor-
tuo vbi obtentu acquisitionis exheredatione figurate
erat alij preferendus vel cum alio concur. vt hic ⁊ instit.
de succes. lib. §. sed si testamentum. ⁊ in auf. de nupt. §. so-
luto. secus vbi de sua acquisitione non tractatur: vt. s. de
leg. j. §. si quis. Item obtinet hoc vbi ex diuersis vocan-
tur capitibus ⁊ paritas est in gradu, vt qr quis primus
in capite mei liberi, vt alter primus in capite mei legiti-
mi: vt dicto. §. sed si testamentũ. ⁊. ff. de inof. test. si propo-
nas. §. j. ⁊. l. si is. vel si vocãtur eodẽ capite iuris potestate
pro partibus habẽtur, vel sunt partes, vt hic al's secus:
vt. s. de inust. rup. testa. si quis filio exheredato. in princ.
⁊. C. de inof. testa. si quis filium. Vel dic in his vltimis le-
gibus non admitti iure ciuili sed iure pretorio, scilicet a-
gnita bonorum possessione gratia litis agnoscende sic:
cum vnum caput fm hec iura alij preferetur. j. de succes.
edic. l. j. §. sed videndum. Si ergo neglectis his qui ex eo-
dem vocantur capite licet posteriores in gradu transire
tur ad aliud caput fieret quedã preposteratio quod esse
non debet, vel per cõtratab. succederet: vt. s. de inof. test.
papinianus. cum non sit exheredatus nec ad querelam
iure ciuili admissus vt ⁊ ibi not. sed hoc tollitur. j. §. prox.
¶ Si pater. sed nonne exheredatus pro mortuo est: vt. s.
prox. respon. illud ad negandam contratab. bono. poss.
¶ Ex eo. ⁊ patrem emancipatum. ¶ Liberos. nec eis mi
scebimus admittendo simul nepores ⁊ pronepotes cuz
emancipato. ¶ Nepos. in potestate. ¶ Et ex nepote. filio
emancipati vel premortuo vel emãcipato. ¶ Pronepos.
in potestate. ¶ Si pater, emancipauerit. retento nepote
in potestate. ¶ Nepotem. genitum post emancipationẽ.
¶ Illud, nam ⁊ si modica. not. idem iuris in re parua qd
2 est in magna. ⁊ arg. q † ita debeat sacerdos modicã pre-
bendam partire cum clerico sicut magnam. et pro hoc
extra de cleri. egro. §. j. arg. contra. s. pro soc. societatem.

Emancipatus. ¶ Sed ⁊ si sint nepo-
tes. sub. eis tantum
confertur. ¶ Nunc videamus, nam ⁊ si pro etiam. quasi
dicat, non tantum est emancipatus qui habet in pote-
state filios relictos: ⁊ inducit argu. vt probet eos haberi
loco vnius ⁊ non plurium, ⁊ ad hoc etiam potest trahi
sequens. ¶ Eueniet igitur. concludit cum ergo nepotes
habeantur in loco vnius. ¶ Item in glos. non dico. an-
te versi. vel sicut. ⁊ fm hoc dic, habeat emancipatos qui
cum suis descendentibus relictis in potestate morientis
succedere vult, non autem dicit habeat defunctus. ¶ Si
sit filius. vnius. ¶ Tractat. subaudi, concurrere patri,
id est si pater concurret: sed si non tantum filius emanci
patus testantis est de quo premisit, sed etiam duos ne-
potes ex filio mortuo. ¶ Partem. dimidiam si ponas
hos solos superesse: vel quartam si ponas eum patruum
testatoris filium superesse, vel plane vnam siue dimidiam
eius quod patri communi debetur si viueret. ¶ Nepos
vnus. ex quo est vnus filius in potestate. ¶ Sed ⁊ si ne-
pos. non solum defuncti filius, scilicet sit. ¶ Et ex alio ne
pote. fratre superstite soli fratri qui erat in potestate.
¶ Soli, patruo. nepoti testatoris. ¶ Maiori. qui est filius
testatoris. Jaco. de are.

¶ De carboniano edicto. Rubrica.

Summarium.

1 Sententia lata contra authorem sceleris an eis pre
iudicet ad quos venit sceleris compendium.

SI cui cõtrouersia. §. Põponius. ¶ Cum
filius. id
est is qui dicit se filium, sed negatur per
aduersarium: nam si vt filius scriptus
esset ⁊ reperiretur non esse, alienus esset ab hereditate. C.
de heredi. insti. l. si pater. ⁊. l. nec apud. ⁊ ideo interim lo-
cum haberet carbonianum edictum, nisi testator sciret
eum non esse filium: vt. s. de heredi. insti. l. nemo. §. j. ⁊ de
condi. ⁊ demonst. l. falsa. ¶ Si quis, ad consanguineos.

sed quomodo cum fuerant scripti? Respondeo, nondū aderant ex testamento vel confitebantur non valere testamentum. ¶ Si mater, statum. qui ex hoc periclitatur. ¶ Postulatur. vt in casu premisso. ¶ Recenti tempore.
1 q̄ antiquo.ar.ī.l.iij.§.due. ¶ Non fuisset. isto.† q̄ sententia lata contra authorem sceleris nocet et preiudicat his ad quos ex scelere peruenit compendium: vt.C.de aduoca.diuer.iudi.l.j.et si ex falsis instrumen. l.iudicati.et.ī.de reg.iur.l.ex qua persona.et.s̄.de his quib.vt indig.l.cum tabulis.in princ.sed in ciuili distinguitur, vt de reiudi.l. sepe.et facit ad primam partem.s̄.de leg.ij.cum filius.§. fina.et de admi.tut.l.titium.§.fina. ¶ Juramento. secus propter timorem transgressionis: vt.s̄.de iureiur.l.iij.§. fina.qui timor hic cessat.et.C.de leg.fu.l.j.

Summarium.

1 ¶ Quid est plena cause cognitio, quid summaria.
2 Testis p vno negotio admissus pōt pro alio nō admitti.
3 Si quis tempore contractus erat testabilis, si postea efficiatur intestabilis an creditur eius dicto quod nunc dicit pro instrumento cuius fides in dubium reuocatur.

Carbonianum. ¶ Cognitio. plena
1 est† cause cognitio per quam plene cognitio iudicantis instruitur de veritate: summaria per quam deducitur in aliquā presumptionem. ¶ Probetur filium nō esse. No. probari negatiuam, sed hic per affirmatiuam ex qua hoc resultat, vt patet dicta. l. filiū.
2 ¶ Due. In glos. quia fierent. dic† aut de conditione testium queritur quia de substātia negotij fertur questio: vt quia dicitur testamentum nō valere, quia testes sunt tales qui ad testamentum adhiberi non possunt, et tunc oppo.C.de test.l.j.et instit. de testi.§.testes.et.s̄.de testi.ad testium.§.j. aut quia dicitur q̄ ad testificandum nunc coram iudice admitti non debet ad testificandum, vel ad probationem, et tunc obtinet hic.§. ¶ Non eandē fidem. No.argu. vt de antiquo non sit hic habenda fides vt de
3 recenti. ¶ Item † arg. vt si quis erat testabilis tempore contractus, si postea intestabilis efficiatur non creditur dicto qd nunc dicit pro instrumento cuius fides in dubiū reuocatur. ¶ Si mater, defuncto conceptus. questio autem filiationis sm quosdam esse non poterat, et sic intelligitur.s̄.eod.l.j.§.fina.alij contra. ¶ Parui, petat.ad petitionem aduersariorum sed ad suam sic, licet preposuerit petit: qua omissa vult ad possessionem trāsire.ī.eo. §.cum extaret. ¶ Petitor.id est possessor.

Si duo. ¶ Differri. eo q̄ quisq; eorum status sui controuersiam patitur. ¶ Si quis, differenda. nam testamento rato habito videtur non filius qui se filium preteritum dicit: nam si moraretur vel haberetur filius ipsius preteritione constaret testamentum nullius esse momenti.

Sed et si is. ¶ Quotiescunq;. aut pupillus satisdedit, et tunc contra omnes vtitur possessoris actionibus, vt. ī.ideo. et.l.iij.§.permissum. et aliter vt hic: et administrāt tutores eius, vt in fine huius legis, et res persequetur et debita exigit cōtra aduersarios qui socium de hereditate non contendunt, sed contra aduersarios qui se contendunt heredes, et nunc non filium propter presidium carbonia.possess. sed tunc plene probauit filium et heredem, et sic contra extraneos obtinet. ī.eo.l.penul.et.s̄.l.iij.§.cum extaret.et contra aduersarios cum agit de proprietate obtinet.§.missum.ibi, quod si ceperit etc. et sic potest intelligi. s̄. de inoffi.testamen.qui de inofficioso. Est tamen argu. contra. quia ab aduersario fit collatio, vt.l.penulti.et.s̄.de collatio.bono. pretor.§.j. Uel forte melius dic: si ex decreto carboniano bonorum possess. vult contendere se heredem vel dominum debet directe agere, et plene se heredem vel dominū probare, vt dicto.§.ibi, si igitur. si vult se dicere bonorum possess. et res petat vt eas habeat vt carbo.bono.possess. vel debita persequatur contra quam causam auditur: vt.ī.l.penul. Et est arg.ad hanc diuisionem.C.qui legi.perso.momentarie. et aget sm quosdam actione in factum ad hoc: vt not.l.et ideo.vel forte aget vtili, que vero directa heredi competeret vt innuitur.§.missum.ibi, si igitur. ¶ Item erit perpetuus possessor quandiu victus fuerit nō filius, vt.l.et ideo.et.l.de bonis.§.fina. ¶ Item non obstat.s̄.l. iij.§.puberi.quia ibi nondum nactus erat possessio.vt in l.antepenult. vel non satisdederat, et eo facto pubere aduersarius satis offerebat, vt.l.de bonis.§.fin. Uel aduersarius satisdedit et non pupillus, tunc aduersarius administrat et agit, vt.§.quoties. non autem aliter.ī.de bonis.§.qui pupillo. nisi sit de liberis, vt in principio huius legis. ¶ Item nec instrumenta rediget in suam possessionem: vt.ī.§.fina.sed forte deponentur. arg. ī.de tabu. exhiben.l.si.et.s̄.famil.hercis.si que. Aut neuter satisdat et tunc curato.vt.ī.§.si impubes.et.ī.§.fina.

De bonis.
§. Qui pupillo. ¶ Post data aduersario pupilli cedit pro satisdatione iudicio sisti.et ad hoc.s̄. vt leg.no.ca.l.post q̄.§.si cauet.et.ī.de dam.infec.l.si finita.§.si quis damni.

Si impubes. ¶ Si mater, liberate, dum vocatur de libertate in seruitutem. ¶ Interdum possit. quia legitimus non affuit numerus testium. ¶ Si pupillus, differēdum. ex carbaniano. ¶ Carbonianum. in bonis paternis. ¶ Debet. beneficio carboniani ad possessionem bonorum ex testamento. ¶ Quesitum. Ad euidentiam no. q̄ bon.possessio.carbo. efficit possessorem missum: vt.s̄.l.iij.§.missum. et.l.ideo.in fi. bonorum possessiones ordinarie ius dant in proprietate: vt s̄.de bono. possess.l.iij.§.j. si modo illi decernantur cui et petit ex edicto: vt de leg.prestan.filium.§.si quis bonorū. et.s̄.l.iij.§.puberi. et sicut carbonia. non impedit ordinariam petendam per missum ex carboniano; vt. s̄.l.iij.§. fina.et.l.seq. ita non impedit petendam per alium suum ius probantem, scilicet se scriptum in testamento solenni que habebit effectum si eam decretam alio ordine non impediat vbi misso ex carboniano edicto ordinaria non competit qd pluribus modis contingit qui hic dicūtur, scilicet si non est filius in veritate, vel si est filius non sibi competit ordinaria excluso ab ea tempore, siue sit cōtra tabulas vel vnde liberi a qua est exclusus tempore. Sed oppo. si petatur sm tabulas, nonne missus qui nō debet controuersiam pati nunc eam patietur? Respōdeo non enim de filij iure sed scripti heredis querit. arg.s̄.de inoffic.testa.filio. Quid ergo est qd dicitur si filius etc. Respon. hic non respicit cognitionem que fiat in sm tabulas, sed dicit eam habere effectum sub hoc tenore veritatis, vt hic dicit.

Cum mulier. ¶ Ad fin.glos. scilicet de vētre in possess. vel dicas q̄ in carboniano fiat summaria cause cognitio si deferente aduersario mulier iurauerit proderit nato ad carbonianum, et ecōtra oberit. arg.s̄.de ven.in possess.mit.vbicunq;.§.interdum.et.s̄.de ven.inspic.l.ij.

Scriptus. ¶ Primo in testamentarijs est contrabulas ab intestato vnde liberi. ¶ Quod si medio. q̄ ex carboniano dilata est cognitio. ¶ Quid enim. respondet oppositioni nonne saltim adire potuit q̄ inani destinatione consistat, et ideo non videtur succurrendum. Respondeo, imo quid enim etc. vel ob litem: expone pro, id est, et erit plana.

¶ De bonorum possessione sm tabulas. Rubrica.

Tabulas testamenti.
§. Exigit. ¶ Ad finem gl. ad hoc et sequētia. et.s̄.de testa. l.ei.§.j.

l.ei.§.j.z.l.is cui.vel facto suo extra delictum.instit.quib. modis testa. infir. §.non tantum.secus casu:vt.j.de iure codicil.l.quidam referunt.§.ij. vel dic aut perdit ius testandi z heredem habendi,z tunc contratabulas potest peti: vt.s.de contratabu.l.j.z tunc vitiatur, aut testandi tantum z tunc non. ¶ Si rose. z ideo quia ex voluntate defuncti hoc non contingerunt bonorum possessio peti possit, alibi deficit istud z ideo: vel lege suspensiue vsqz ibi:dicendum.

Equissimum. ¶ In glos. sed nunquid. ante versi.sed nunquid.hoc credo si repudiauit institutus, nam z tunc contratabulas potest peti:vt.s.de contratabu.l.qd vulgo.z repudiata contra tabulas potest habere preteritus vnde liberi. j. si tabu. test.l.j.§.fina.al's non. s.de acqui.hered.quandiu. z hoc vbi solus emancipatus est preteritus.¶ Item ad finem eiusdem glos.sed nec iste simul competut. j. si tab.test.l.j. §.j.z ideo melius est vt insimul currat tempora vtriusqz.

Si sub cōditione. ¶ Cui ab intestato. puta codicillis grauauit successuros ab intestato dare decem cuidam:vel melius, in testamento dixit q si sibi successores ab intestato dare decem succederent,ab intestato legata prestarentur.

Si ita scriptum. ¶ Videt.z ideo pendente cōditione pro tertia accipiet bonorum possess.non autem pro triente z sextante.

Qui ex liberis.

§.Testamento. ¶ Ad finem glos. non ipso iure.vel dic testamentū aliqua habet a iure pretorio,scilicet numerum testium z signacula,z que habet seu tenet iure pretorio per ciuilem actum nō tollitur sed eliditur.instit.de testa.infir.§.j.z de leg.agna. tut.§.fina. ¶ Item ad fi.glos. ergo prius. vel dic primum ipso iure tolli per secundum iure compositum sed posteriore voluntate equitate pretoria instaurantur vires primi confecti solennitate pretoria:sicut contingit quando post factum testamentum factus fuit seruus vel deportatus vbi etiā iura pretoria extinguuntur:vt instit.de capit. dimi.§. nā z serui.nulli sunt apud pretorem,vt.s.de iur.delibe.l.ij.z tamen propter recentem volūtatem iure pretorio instaurantur propter ti.insti.quib. mo.testa.infir. §. alio quoqz modo.z.s.ead.l.j.§.sed z si quis. z q dicit viribus exceptionis,id est equitate pretoria,ex qua equitate exceptiones procedunt:vt.j.de vaca.muner.l.j.z de dol. except.l. qui equitate.Iure ciuili itaqz non cōstituitur seu restituitur testamentum sed equitate pretoria, qua equitate nō tollitur secundum testamentū sed eliditur vt agens scriptus in secundo nō ipso iure repellatur sed per exceptionem:ex quo apparet q scriptus heres in secundo est heres iure ciuili,z ideo non ab alio potest repelli q̄ ab here de iure pretorio seu habente causam ab eo sicut de domino vtili alterius nullum excipit contra directo dominū nisi qui vtile habet,vt.j.de superfi.l.j.§.q autem.z argu s.si seruit.ven.loci.§. competit. z fm hoc scriptus heres in primo habet fm tabu.z actionem vtilem,z excipit cōtra scriptum in secundo testamento licet extraneus non habeat exceptionem.

¶ Si a parente quis fuerit manumissus. Rubrica.

Diuus Antonius. ¶ Constitute. vt ab intestato succedat per vnde cognati:vt pater manumissor per vnum legitimum:z ad hoc quia ille. xj.persone subla. successit vnde cognati:vt instit.de bono.pos.§.sublata.

Si filius. ¶ Ex parte sua. extraneis relicta: coniūctis autem prestat salua fal. s.de cond.z demonst.l.si is.z ad leg.falcid. ex asse z probatur instit.de succes.lib.§.sed nostra.

¶ De iure patronatus. Rubrica.

Diuus Vespasianus. ¶ Interdum. No.casum quod multa aduersario applicantur.

Filij. ¶ Vt in bonis,non est.tempore delate hereditatis: nam inutiliter cedit dies.argu.j.de pen.l.fratres.z.C.qui non pos.ad liber. perue. l. j. z fm hoc intelligitur j.eo.l.siue. z.s.de condi.inde.intercidit.z.l.eum qui post apertum.j.de bo.liber.si necem.§.si deportatus.

Cum patronum. ¶ Ad fi.glos. offerēdo.z litem contestā. vt.C.qui accu.non pos.l.j.z.l.neganda.C.ad turpil.l.j. z argu. j. rem ra.habe.l.amplius.

Si libertus. ¶ Si quis plures. quarum vna reuocata ipso iure, id est alienatione eius pro nulla habita maior centenario efficitur,id est habetur libertus: vt si patronus in omnibus partibus reuocandis admittatur. ¶ Reuocamus. quasi facta, al's contra legem. ¶ Centenarium. vt habeamus eum perinde ac si maior centenario esset et alienasset aliqua in fraudem patroni. ¶ Reuocabitur. id est omnium rerū alienationem nullā dicemus: an habita nulla alienatione eius sufficiet ad constituendum eum centenariū,eum constituemus vt pro rata de ceteris reuocemus.Vel melius tria querit:primo an solius eius rei que magna erat z sufficiens ad centenarium eum constituendum reuocata per legem intelligitur,an omnium rerum alienatio nulla sit,an tantum pro rata reuocabitur cum in fraudē legis non sit facta sed hominis, z ideo ipso iure nulla non dicetur.

Siue libertus. ¶ Ex duob9. sed quomodo additur contratabulas, vt. s. proxi. Respon.ibi fuit ex vncia institutus vt iudicio liberti legati meruit,licet per seruum que supplebant legitimam portionem,hic autem non:z ideo petit contratabulas. arg.contra.C.de inoff.testa.cum queritur.sed hic agitur ad supplementum:vt institu. de succes.lib.§.si vero testamentum.Iaco.de are.

¶ De operis libertorum. Rubrica.

Hoc edictum. ¶ Quod concessit actiones ad operas.¶ Coarctande.vt ad cōcessionem actionis pro operis sequatur exclusio aliorū que olim poterat patronus persequi.

Summarium.

1 Speciale in operis vt cum sint facti queratur per patrem filio obligatio.

Si quis operas. ¶ Ad posthumos. sed nunquid ad posthumos nepotes.arg. q sic.s.de testa.tute.l.quod si nepotes.in fi.z de in ius vocan.sed si.§.libertos.quod credo si erant concepti in vita stipulantis. arg. s.de iniust.rup.z irri.testa.si quis ex.§.j.j.de suis z legi.hered.titius.z.l.sequen. z per mortem aui sunt futuri iuris.arg.s.de testa.tute.l.j.z de vulg.z pupil.substi.l.ij.z.j.de verb.obliga.l.quodcunqz. §.ij.vel dic etiam post conceptos.j.tit.j.paulus. §.penul. sed in alio casu dicit. ¶ Item not.ex hac stipulatione agunt liberi,demum post mortem patroni: vt.j.vt iurisiurandi.§.fin.¶ Item ad finem glos.z dabitur.No.†
1 speciale in opera vt cum sit facti queratur per patrem obligatio eius filio: qd non est al's.j.de ver.obli.qd dicitur.z idem in vxore. j.de libe.cau.l.fina.ibi,dummodo zc.

FAbriles. Id est artificiales: vel id est opere consistentes in aliqua fabrica. ¶ Ceterequ. vt scriptorie vel pictorie: & semper dic certe.

Summarium.

1 ☞ Feuda & vasalli pertinent ad filios pro equalibus partibus non pro hereditariis.

VT iurisiurandi. Subaudi, etiam obligatio opere libertorum. ¶ Libertatis. ex manumissione contingentis. ¶ Si quis. patronus. ¶ Legauerit. fundū forte. ¶ Dabitur, pro equalibus partibus. arg. vt † feuda & vasalli pertineant ad filios pro equalibus partibus & non pro hereditariis. et pro hoc in vsu feud. de succes. feud. ¶ Datum. ab alio sibi vel a se alii.

SI quando duobus. ¶ Petatur. videtur ergo ꝙ semper opera petatur, sed estimatio soluatur.

OPere in rerū. ¶ Non sunt. & ideo nō minorum sed petita opera estimatio deducatur in condemnationem: vt. s. l. proxi. & ar. j. de ver. oblig. l. si seruum stichum. §. fina.

SI quis. ¶ Etiā si vxorem, exigere. quasi dicat, cedit dies operarū: vel dic, id est condicere vt exigat.

PLane. ¶ Peti posse. id est cedit dies operarum, iam autem non cedit, & loquitur de incertis: vel dic, id est indici vt sic petantur. ¶ Omnes consentiunt. argu. ꝙ post conualescentiam exigantur opere preterite tempore infirmitatis: contrarium est. j. l. proxi.

LIbertus. ¶ Impeditur. illis diebus quibus operari debuit. ¶ Non tenentur. id est non cedit dies. ¶ Nec deberi. id est non cedit dies pro parte vt possit peti aliqua hora diei lapsa, sʒ tota die lapsa potest peti pro parte, vt. l. si quando.

CUm patronus. ¶ Cū libertus, extiterint. sed in primo casu etiam si heredes non extitissent & tunc vtilem habent.

Summarium.

1 ☞ Tabellio perdens officium suum an possit inceptū instrumentum perficere.

1 **HEc opere.** ¶ Arg. ꝙ † si omisit quis tabellionatum exercere nō debeat chartam explere. ¶ Operas. scilicet certas & non dabit de persona adiectis, secus in incertis.

SI operarum. ¶ In glo. imo cōtra. ante versicu. alii. sʒ nonne hic iam inducta erat. Respōdeo tempus stipulationis inspici, vt. j. de verbo. obligat. insulam. id est biennium. ¶ Item ante versic. sed singulari. & in auť. de sanc. episco. §. si quis oratorium. ¶ Item in ea. glos. ibi, a priuato. & de consensu episcopi & non aliter: vt extra de iure patr. quod autem. in fin. & c. illud. & C. de priuile. cum & plantare. §. edictas. ¶ Item ibi, & ar. optimū. ad collationem factam cum suo iure. ¶ Item ibi, habet ius instituendi. bona temporalia que forte patronus contulerat, honesta tamen portione reseruata presbytero. extra de preben. c. de monachis. & de priuileg. c. & cum plantare. §. necessariis. & xvi. q. j. c. fi. & sic idem ius sortitur qđ haberet ex edificatione vbi de hoc idem contingeret, vt. xvi. questio. ii. c. fina. & c. antepenultimo.

SI libertus. ¶ Not. per hanc legem ꝙ si aliquis offendit aliquem potestatem & iurat stare preceptis eius, si inique fuerit arbitratus potest postulari illud redigi ad arbitrium boni viri: vt &. s. loca. & conduc. l. j. in princip. & est casus extra de iureiuran. c. quintauallis.

QUi libertinus. ¶ Versic. Posthumus. No. aliquem posse liberare defunctum ꝙ non heredem.

HEc demum. ¶ Versi. Sed si, desierit. argu. ꝙ si desierit exercere tabellionatum non cogatur facere chartam, sed antiquitus susceptā facere debet: vt. C. de fal. si quis decurio.

SI ita stipulatio. ¶ Obligationē viginti. quasi pro ea fuit taxatio estimationis operarum. ¶ Et conqueri. quasi sit facta promissio viginti, causa onerande libertatis sed totaliter non probetur.

Summarium.

1 ☞ Cedenti bonis non datur actio ex ante gesto, sed ex post gesto secus.

1 **SI bona.** ¶ Et si alere. Not. † cedenti bonis nō dari actionem ex ante gesto sed ex post gesto: sic & econtra. j. que in fraud. credi. l. fina. §. fina. Item operas etiam prius impositas quarum dies cessit postea dicit competere ex post gesto quasi olim factum ad hoc tempus retrahatur.

Summarium.

1 ☞ Si filius partem suam prodegerit, an neominus veniat alendus.

LIbertus qui opera.
1 ¶ In fine. argu. † ꝙ licet filius partem habuerit a patre si eam perdiderit sit alendus.

SI libertus moram. ¶ In gl. scilicet incertis. sed quomodo in incertis potest loqui cum proprietas earum in persona edentis constet: vt. s. eo. opere. §. j. sed respon. tenetur ad interesse: vt not. j. de fideiusso. l. si quis pro eo. & l. si cui. & de verb. oblig. cum filius. §. j.

¶ De bonis libertorum. Rubrica.

HOc edictū a pretore. ¶ In fi. & sic senectus decima que in vita est prestanda, prestatur post mortem.

Summarium.

1 ☞ In contratabulas bonorū possessione filius emancipatus prefertur suo.

SI patronus. ¶ Si filius, quia &c. non enim in bonis liberti est extraneus: quia &c. ¶ Da-
1 retur. in contratabulas † si filius emancipatus filio suo prefertur cum sit hec successio de iure pretorio: sic

torio: sic in petitione operarum, sed in successione legitimi coniunguntur, vt hic ꝛ. ĩ. eod. libertinus. §. fina. ꝛ s̃. tit. j. vt iuris. §. fina.

Etiam si ius. ¶ In glos. est contra. ante versicu. item contra. vel hic concedebatur libera testamenti factio respectu patroni, ibi respectu remouende penalitatis ꝛ reddende facultatis in testando. ¶ Si deportatus, fit. in vita liberti: vt. s̃. de testa. mili. l. neqꝫ. §. j. ꝛ de condi. ꝛ demonstra. eum qui. ¶ Si capitis, ex altero filio. predefuncto, cui tamen libertus assignatus non erat. ¶ Etiam si omiserit. frater bonorum possessionem illius cuius assignatus fuit, ꝛ qui capitis accusauerat. Jaco. de are.

Si ex patronis. ¶ Julianus. Aut solus nepos est exheredatus, ꝛ tunc si ab auo eiusdem libertorum bonis repellitur: vt. s̃. eo. l. quod si a patre. Aut solus pater nepotis, ꝛ tunc dic vt ĩ. eod. l. quod si pater. Aut vterqꝫ, ꝛ pater nepotis a suo patre, ꝛ nepos a suo. Aut superuixit aut pater, ꝛ tunc nepos ab vtriusqꝫ bonis repellitur: aut predecessit ad bona libertorum adiunctorum admittitur, vt. §. quod si pater. vsqꝫ in finem legis.

Summarium.

1 Probato crimine in modum exceptionis imponitur pena.
2 Filius substantie patris affectione ducitur.
3 Judex an debet iudicare ƒm conscientiam suam.

Cuiuz natu maior. ¶ Versic. Is demum. ibi: habuit. sed in supplicio si eo est affectus quomodo obtinet? Respondeo, vt. ĩ. si in libertum. vel restitutus est, vt. ĩ. eod. §. fina. ¶ Accusauerit. per calumniam, vt. ĩ. l. proxi. ¶ Remoueri. ex mente: vt. s̃. de his quib. vt indig. l. post legatum. §. etati. ¶ Item ad fin. glos. quod potest. sed litera sequens innuit ꝙ etiam sine causa cum dicit: imperitia vel seueritas. ¶ Si libertus. In glo. quasi socium. ante versic. ꝛ not. ꝛ tamen fuit punitus, ꝛ sic † probato cri-
1 mine in modum exceptionis imponitur pena: vt. C. qui
2 accusa. non pos. l. fina. ¶ Si patris, substantie. Not. † affectionem haberi ad paternam substantiam. ¶ Item in glos. i. que vere. ante versic. ꝛ facit. ꝛ ƒm hoc videtur ꝙ
3 iudex † iudicet ƒm conscientiam suam quod alibi reprobatur: vt. s̃. de offic. preto. illicitas. §. veritas. ꝛ not. C. vt que desunt aduo. par. l. vnica. ¶ Si pater, sed ꝛ si. cessante calumnia: vt. ĩ. l. proxi. secus si per calumniam: vt. ĩ. ea. l. §. si tamen quis.

Summarium.

1 Calumnia caret qui iustam causam errandi habet.

In seruitutẽ petisse. ¶ Si petierit. Calumnia † caret qui iustam
1 causam habet errandi. ¶ Si patroni, exheredatus. Hoc intelligo secundum legem sequen. ea. si ex patronis. §. fina. ¶ Vel si istud. vel postpone ꝙ si sequitur ꝛ dicas, si vel in serui ꝛc. ¶ Si quis, filio. forte exheredato: vt institu. de successione libertorum. §. sed nostra. Jaco. de are.

Liberto sine liberis. ¶ Sed ꝛ si, patrone. quod ergo patrono relinquitur occasione legitime partis relinqui videtur non imputatur ei. s̃. eodem. l. etiam si ius. §. si debita. Jaco. de are.

Si patronus. ¶ Ad finem gloss. iudicio. dicas ꝙ successio per contratabules est ex testamento. institu. de bono. possess. §. sunt autem. ꝛ C. de collatio. l. filie dotem. ꝛ ideo cum sit sibi contrarius tam in forma petendi ꝙ in effectum repellitur: vt. C. de codicil. l. fina. secus si in forma legis tanta esset contrarietas, quia tunc obtinet contrarium.

Summarium.

1 Legitima non expirat capitis diminutione.

Si libertus preterito. ¶ Dederit. et sic perdidit contratabulas. argumen. s̃. l. iij. §. si emancipatus. ꝛ. ĩ. vnde liberi. l. fina. vel dic non perdidit hec bona capitis diminutione: vt notatur. ĩ. eodem. l. si filius. ꝛ. ĩ. eodem. l.
1 patroni filia. ¶ Ut legitimus. Nec † enim legitima successio non expirat capitis diminutione: vt. s̃. de iure patrona. l. satis constat. argumen. s̃. de capitis diminutio. l. tutelas. ibi, exceptis ꝛc. vel quia hodie ex constitutione defertur institutio: vt institu. de successio. liberto. §. sed nostra. vel quia naturaliter persone designantur, vt dicta. l. tutelas. Vel dic capitis diminutionem non obesse patrono, secus in patroni filio: vt. ĩ. titu. j. l. j. §. fina. Nec obstat. ĩ. eod. patroni filio. quia loquitur in adoptiuo patroni: sed quod patroni filio non obsit est. ĩ. eod. nihil. §. penulti. sed ibi ipsi liberto se dedit.

Summarium.

1 Jus quod obseruatur in bonis mortui obseruatur in bonis banniti.

Si in libertum. ¶ In fine
1 nota † ꝙ ius quod obseruatur in bonis mortui obseruatur in bonis banniti, ꝛ per contumaciam confiscati. Jaco. de are.

Patrono libertus. ¶ Profecit. ad transferendum dominium rei legate in eum: vel vt cogatur heres redimere ꝛ prestare. Ad primũ opponatur prima, ad secundum secunda ratio: sed contra. s̃. eod. si vero. in princip. Respon. habet effectũ vt liberetur ab actione ex empto: vt. s̃. de leg. j. apud iulianum. §. si Titius.

Liberto suo herede. ¶ Utrum. argumen. ꝙ de singulis detrahitur portio debita iure patronatus. ¶ Solida. id est nulla facta detractione in vsufructu. ¶ Restitueretur. vsusfructus extinctus restauratur. cõcor. s̃. de vsufruc. domus. in princip.

Summarium.

1 Filius non conficiens inuentarium licet ad legata insolidum teneatur: in rebus tamen hereditarijs detrahet debitum bonorum subsidium.

Libertus ꝗ soluẽdo. ¶ Substantia tamen eius centum valebat ꝛ vltra nisi ere alieno minuantur. ¶ Quod mo-
1 dicum. Argumen. † pro filio qui non fecit inuentarium ꝗ licet ad legata teneatur insolidum: tamen in rebus hereditarijs detrahet debitum bonorum subsidium. et argu. C. de donatio. ante nup. l. si liberis. ꝛ de secun. nup. hac edictali. Jaco. de are.

Summarium.

1 ☞ Duobus ad prebendam electis, quandiu primus habere voluerit secundo ad eam nullus patet accessus.

SI filius q̃ patri. ¶ Talis adoptio. id est similis vt arrogato per quem transit in alienam familiam: ⁊ dic vocetur per arrogationem existens in aliena familia, ⁊ cõtratabulas non habeat. arg. ĩ. titu. ij. l. j. §. fina. ¶ Pena. per exheredationem contratabulas. ¶ Deliquit. reuendendo operas: vt s̃. eo. iulianus. Uel compellendo iurare, vt. s̃. de iure patro. l. qui contra. ⁊ arg. s̃. de his quib. vt indig. tutorem. §. penul. secus in eo qui in seruitutem petijt vel contratabulas vt dicunt contraria signata. ¶ Item in glos. verba, in solutione primi cõtrarij illud ideo: quia quantum in se fuit, vltimum defuncti iudiciũ infirmauit. ¶ Cum
1 filius. Argu. ꝙ † non admittatur secundus ad prebendam dum primus potest: vt ⁊. s̃. de acqui. here. cum quidam. §. q̃d dicitur. ⁊ si fuerit admissus, primus reuocabit ab eo; vt. s̃. de mor. inferen. l. filio. §. j. nisi fuerit negligens: vt. ĩ. de adulte. l. ij. §. fina.

IUlianus aũt putat. ¶ Conuertatur. Nam si Titius non erit heres substitutus patronus admittitur per s̃m tabulas, ⁊ in eum conuertetur contratabulas accepta. ¶ Item in glos. qui habet. ante versicu. sed videtur. sed hic nihil ꝙ s̃m tabulas petitas fuerit, imo dicit ꝙ per cõtratabulas que potuit peti adita hereditate a coherede pendente conditione instituta patroni: vt. s̃. eod. etiam. §. si patronus.

SI patronum ex deb. ¶ Si ex bonis. In hereditate instituendo eũ ex certis rebus que capiebant debitam partem: vel dicendo ꝙ instituebat in debita parte. Et ꝙ dicit. ĩ. non ex debita parte: dic tertia vel dimidia.

PAulus respondi. ¶ In quibusdã articulis videbatur patronus remouendus, sed excusatᷓ quos paulus prosequitᷓ.

PAulus respondi. ¶ Iudiciũ. quia credidit patronus liberti testamẽtum: quod non erat.

Summarium.

1 ☞ Filius aliquando est patronus patris.
2 Ubi duplici ex iure defertur hereditas, vno deficiente alterum durat.

NIhil interest. Ibi, ¶ Si tñ. arg. ꝙ post apertūram testium sit fraudis suspicio que an
1 te cessat. ¶ Si patronus. Not. † hic filium pa
2 tronum patris. ¶ Item not. † quoties duplici iure defertur successio, vno perdito aliud durat. ¶ Si debiti. in fin. concord. s̃. de contratab, si preteritus. ⁊ de fideicom. liber. si debitor. Jaco. de are.

¶ De libertis municipum et aliarum vniuersitatum. Rubrica.

MUnicipibus. ¶ Nõ possunt. nam hominũ natura facilis est ad dissentiendum: vt hic ⁊. s̃. de arbit. l. item si vnus. §. principaliter. Item ad finem not. tempus ita currere vniuersitati ⁊ tantum tempus, vt in priuato.

¶ De assignandis libertis. Rubrica.

SEnatusconsulto. ¶ Quid hic sit habes. ĩ. de verb. signi. l. assignare. ¶ Ad finem glo. ista duo. vel referas ad patronos. Et dic is eave. solus patronus sola patrona esset perinde ⁊c. vsq; ibi, ⁊ tunc accipe: quando is ⁊c. ¶ Utiq;. q;, pro ⁊: cauetur vti quis enim assignato. ¶ Si sit, bessem. i. duas partes. ¶ Item in fi. glos. hoc ideo. vel dic patrono non obest vt hic siue in patrona nõ vt sit, quasi dicat: si filius in qua esset intelligitur, si adoptetur a liberto. s̃. tit. ij. non aliter. §. penul. arg. ad hoc. ĩ. de fideicom. liber. si filius. §. erit. ⁊. s̃. de contratab. l. fi. emancipato contratabulas nihil officit: vt. ĩ. l. proxi. §. fi. ¶ Item ad fi. glos. maxima. sed ibi in iure quod habebat ex assignatione.

IDem erit. ¶ Emancipatos. respicit legem precedentem que loquitur vbi ille cui assignatus fuit libertus decessit relicto filio qui erat suus: nũc dicit quid iuris si relinquat emancipato.

UTrum portio. ¶ Defũcto. arg. ad questionem: si vnus vasallus fecit alium vasallũ, eo mortuo redeat ad primum vasallum ac si secunda inuestitura facta non esset.

¶ Si quid in fraudem patroni. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Donatio semper inter viuos presumitur nisi mortis causa probetur.
2 Legatum in obligationem creditorum non cadit si a legatario repudietur.
3 Transactio pre se fert quandam speciem donationis.

SI quid dolo. ¶ Causa factam. Not.
1 presumi † donationem inter viuos nisi probetur causa mortis factam. ¶ Aduersus, queritur. quia pars per consecutionem debite partis cessat omittentis contratabulas, ideo partem alteri facit, secus si repudiaret: vt. s̃. de bonis liber. l. ex tribus. ¶ Ei. patrono qui cõ
2 tratabulas omisit. ¶ Utrum, palam est. Argu. ꝙ † non cadat legatum in obligationem creditorum si a legatario repudietur. arg. s̃. de bonis liber. liberto octuaginta.
3 ¶ Ac si. transegit. Arg. † ꝙ in transactione vertitur aliqua donatio. ¶ Si mutuam. No. creditori curiositatem non incumbere: vt. ĩ. de nouatio. l. doli.

Summarium.

1 ☞ Ignorans videtur renunciare iuri suo.

SI patronus heres. ¶ Parte. Respectu quotitatis; sed illa quota non est pars debita respectu alienatorum.
1 ¶ Ei ius ignoranti. Not. ꝙ † ignorãs videtur renunciare iuri suo, ⁊ potest. argumen. s̃. contra. de inoffic. testamen. l. mater. ¶ Accipere. sed quomodo potuit petere contratabulas. s̃. de bonis liber. si patronus ex minore. §. quod si ex debita. Respondeo, vt fraudem repellat: vt s̃. de bonis liber. l. libertus patrono. in princip. ¶ Item quia non habet partem debitam respectis alienatis que computantur in bonis; vt de bonis liber. l. etiam si ius. §. fina. ¶ Alienata. fraudulenter inter viuos. ¶ Attende qui ius ignorare potest si credit libertum licite ad suam voluntatem posse alienare sicut ⁊ ingenui alienãt: ⁊ eorum alienationes non esse vlli querele subiectas factum cum ignorat fraudis propositum.

Quodcunq;

Quodcunque dolo. ¶ Sed ii. Nisi ideo repellantur aliqui qd satisfractum sit sibi: vt.s.l.i.§.aduersus acceptorem. ¶ Eum esse. & reddita mandati.

Libertus cum. ¶ Datur. etiam versus acceptorem. ¶ Restituat. fundum restitutum sibi qui dixit teneri mandatem & non suscipientem restituta mandati: quod ratione probare intendit. Jaco.de are.

¶ Si tabule testamenti nulle extabunt. Rubrica.

Postea q pretor. ¶ Ita autē, agnita. nec agnosci potest transcurso iam tēpore. ¶ Recte autem, defert. quo deinde facto testamento cōpetit. instit. de bonorum possessio.§.sunt autem.C.de collatio.l.filie.

¶ Unde liberi. Rubrica.

Emancipatus pre. ¶ Non acceperit. vt quia repudiauit vel tempore est exclusus. ¶ Non fuerit. et sic videbatur iure pretorio intestatus. Jaco.de are.

Si quis ex his. ¶ Ad eos. ne potes in potestate remanentes. ¶ Bonorum possessio. vnde liberi ab intestato vel contrabulas ex testamento. ¶ Obtinuerint. vt qui ex emancipato: vel ponit exemplum.j.proxi.

Si pater filium. ¶ Decesserit. superstite nepote predicto & filia genita post emancipationem.

Summarium.

1 ¶ Monachi patribus non succedant.

1 Si postea q filius. ¶ Arg. † contra monachos vt patribus non succedant.

¶ Unde legitimi. Rubrica.

Si repudiauerint. ¶ Si quis, intestatum. large sumpto vocabulo: quod large sumptum etiam ad intestabiles porrigitur. Jaco.de are.

¶ Unde cognati. Rubrica.

Cognatis accusa. ¶ Obstat. filio patroni obstat. s. de iure patrona. filij. in fin. & l. sequen. Item succedenti ex voluntate. s. de his quib. vt indig. l.i. Uel refert calumniatus accusauit, vel non: vt.s.de bonis liber.l.qui cum natu maior. §.si tamen.&.§.fina.

¶ De veteranorum & militum successione. Rubrica.

Militi qui capite. ¶ In testati. & cum impetrasset testari mortuus est intestatus.

Bona militis. ¶ Quinti. ex delicto militari.

¶ Quis ordo in bonorum possessione seruetur. Rubrica.

Utile tempus est. ¶ Cognouisset. non per veram scientiā, sed per vehementem oppositionem veritati concurrentem. ¶ Nuncio. No. de relatione nuncij. ¶ Scientiam. In fi.no. quem debere consulere peritiores: vt.s.de bono.posses.l. in bonorum.C.de inge.& manu.si viuam.

Circa tempora. ¶ Possessionis. nam aut est infans, & tunc constat non concurrere ad preiudicium eius: scilicet de bonorum posses. que infan.l.i. Aut maior, & tūc competere debeat ipse: vt.C.de iure deliber.l.si infanti.§.fin. non concurrit tempus ignoranti.

Cum filiofamilias. ¶ In glos. sed cum ipsi. vel dic vt litera dicit: filio delatam bonorū possessionē. Et dic q ad acquirendum ipsi filio cedit dies etiam ignorante patre, vt in.l.contraria, non distincto potuit curatorem patrem: sed ne pater habeat, vel habeat emolumentum ex ratihabitione obtinet hec litera, sed reprobatur. j.§. proxi.& ideo melius est tenere quod hic not.

¶ De suis & legitimis heredibus, Rubrica.

Summarium.

1 ¶ Filij deportati non dicuntur patris heredes.

Intestati proprie. ¶ Si filius, obstabit. prout habes, non dicas quo minus sint sui patri: vt dicta l.si a patre. prout habes sui, dic non obstabit quo minus sint sui auo interim mortuo, sed ipse interim erit suus patri: vt.C.de capti.l.
1 is qui liber. ¶ Post suos. No.† filios deportati non dici patris heredes, etsi pro aliqua parte bona obtineant.

Post cōsanguineos. §. Unde belle. ¶ Rogatus restituere videbitur: quia non erat proximus tempore repudiationis. Respondeo non fuit efficax repudiatio cum potuit adhuc compelli, vt dicit litera: & .s.ad trebellia. nam qd. & ideo mortis eius heredis scripti inspicitur tēpus: & potest dici q preceptum fuit huic adire, & decessit antequā adiret, vt.C.ad trebellia.non iustam.& arg. j.de dam.infec.si finita.§.eleganter.

Si ex pluribus. ¶ Instituti. cum alijs coheredibus. Sed q est ratio? Respondeo quia actio fit ratione rei: substitutio ratione persone. Uel aliter: substitutio dicitur in testamento facta sub conditione, vnde si decedat pendente conditione non transmittit ad heredes.

Si ad patrem manu. ¶ Uel non manumissori. vtputa auus emancipauit nepotem, & mortuus est auus, moritur & nepos patre suo superstite: si enim viueret auus preferretur filio.s.si a parente quis manumis. fuerit. l.i. §.nepos. Jaco.de are.

¶ Ad senatusconsultum Tertullianum & Orficianum. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Bonorum possessio vnde cognati est subsidiaria.
2 Quandiu competit remedium ordinarium, cessat subsidiarium seu extraordinarium.

Siue ingenua. ¶ Sed si quis. Ad
1 euidentiam nota † q bonorum possessio vnde cognati est subsidiaria: est enim inuenta in subsidium iuris ciuilis: vt insti. de successio. cogna. in prin. Quan-
2 diu † itaq iure ciuili superest ordinarium auxilium, non competit extraordinarium subsidiarium. s. de minor. in cause. & s. ad carbonia. cum fine. ¶ Item no. q demum hij filij preferuntur matri defuncti qui sunt sui vel suorum loco vt emancipati a patre. institu. eod. §. preferuntur. in tali tamen statu non est filia defuncti in adoptionem data. arg. s. vnde libe. l. j. §. ij. & de contratabu. non putauit. §. in adoptionem. Uerum quia gradu cognatorum vocatur non obstante capitis diminutione: vt. s. vnde cogna. legitimi. in fi. & ipsa in primo gradu est, sicut & mater, ambe vocantur per vnde cognati. institu. eo. in principio: & hic. ne ergo mater defuncti vt legitima succedederet hanc filiam in adoptione datam excluderet: quandiu filia vt cognata potest admitti, mater non admittitur vt legitima vt hic, & sic non per Tertullianum. ¶ Item ideo non petit vnde cognati ante filiam, quia non est certum: vtrum iure legitimo, id est per Tertullia. debet admitti quo iure admittitur si filia talis repudiet, an per bonorum possessionem vnde cognati debet admitti: sed si soli matri defertur, nonne possit succedere per vnde cognati? Respondeo sic: sed hic succedendo renunciaret iuri legitimo, quod facere non potest cum non sit certum ei competere. s. de acquiren. heredi. l. illud. & de inofficio. testamen. l. mater. ¶ Si quis, aut matri. eius de cuius bonis queritur. ¶ Admitti. vbi ex ventre non est natus suus. ¶ Acceperit. ergo si accepit possessionem obstat, & ita apparet infantem agnitam bonorum possess. transmittere: & apparet. j. §. sed si infanti. ¶ Furioso. qui non erat suus patri. ¶ Peruenerit. vel ratum habuerit. ¶ Mater, defuncte. auie sue. ¶ Si sit agnat⁹. puta dedit quis filium in adoptionem retento nepote, auus postea moritur: quo casu nepos non recidit in potestatem, vt. s. de adop arrogato. & hic & de eius successione nepotis tractatur. ¶ Si sit, defuncti. cum qua mater admittitur. instit. eo. §. soror. ¶ Aut ad fi. §. succedit. ¶ Matri. filio iure pretorio tantum & non ciuili per tertull. quia persona preferenda matri per tertull. reperitur extra familiam, ita q per solam bono. pos. vnde cogna. debeat succedere, vt est in patre & alij in familia defuncti. s. §. sed & si quis. & hoc casu mater & talis persona soli reperiuntur & bene per vnde cognati; nam si possent admitti per vnde liberi secus: vt. §. liberi. quare autem expectaret patrem colligere potest ex eo quod not. s. §. sed & si quis. sed contra. s. titu. j. si ad patrem. sed ibi pater non filius fuerat capite diminutus. ¶ Si mater hereditatem. seruandum in hereditate filij filieve: quod est vt agnati preferantur, sed vocetur vt cognata: vt instit. eo. in prin.

Si mater non. ¶ Quid si curatores? Not. contra mulieres que plerunq omittunt curatores bonis petere delictum in marem, sed eius matris punimus &c. quasi dicat, tenetur quia tales petijt, non quia pretor tales dedit petere tutores eos reiectos quis dicet? vt ar. s. de suspec. tut. impuberib⁹. in fi. vel eos remoueri facere curare d3 mater, si non fecit punit. ¶ Confestim. in fi. no. ita demum subueniri per infirmitatem si procuratorem dare non potuit. & argu. s. de diuer. & tempo. prescrip. l. j. arg. contra. s. si quis cautio. l. ij. Sed illud ideo, quia ibi desideratur presentia: vt. d. l. ibi: Si enim mortalitate preuenta &c. ¶ Tractari, municipalibus. qui tutores recusarunt requisiti: vt. s. de magist. conue. l. j. §. magistratibus. ¶ Aut verba. Nota quem non debere cauillari verba.

Filij mater. Id est verba senat⁹, cum quo cauetur: si nemo filiorum maternam volet hereditatem, ius antiquum seruetur vt agnatus proximior admittatur. ¶ Quia sunt extensiua. ad tempus quo inter filium & agnatum orietur discordia: vt ad excludendum legitimum satis sit q filius vult heres esse, & si aliquando voluit & q dicit hereditatem scilicet iacentem.

¶ Finit lectura domini Jacobi de Arena Parmensis, super Infortiato.

¶ Excellētissimi celeberrimiq3 Juris vtriusq3 doctoris domini Jacobi ab arena Parmensis commentaria, in tertium tomum Pandectarum.

¶ De operis noui nunciatione. Rubrica.

Summarium.

1 Nunciatio noui operis, cuius aut qualis sit effectus, & q̃ varia sit.
2 Eatenus, quatenus hec verba: causam quandoq3 denotant, & hominis nonnunq̃ remissionem, aliquando legis aut iudicis &c.
3 Decreta pretorū illusoria haud quaquam esse oportet.
4 Edificium spreta operis noui nunciatione extructum an sit demoliendum: si nunciatio ab eo qui nūciandi ius non habuit, facta fuerit.

Hoc edicto. ¶ In princip. ibi, opus &c. scilicet nouum futurum solo coherens: vt.j.§.j.&.§.opus.&.§.hoc autem edictū. ¶ Super verbo, fieret. preteriti imperfecti, nam si perfectum esset hoc edictū non succurreret: vt.j.eodem.§.j. ¶ Item dicit, fieret etiam per preparationem, licet forma operi nondum sit data: vt.j.eadem lege.§.potest autem quis.j.de pollicitatio.l.j.§.cepisse. secus si nulla omnino preparatio sit facta: cum in ipso actu habeat fieri nunciatio: vt.j.eod.de pupillo.§.nunciatio.&.§.si in pluribus. & non potest incipere fieri si non sit ceptum vel preparatum. ¶ Super verbo, inhiberetur. scilicet edicti vigore, supple ita vt deinde, scilicet post predictam nunciationem remitteretur, id est remitti possit prohibitio: quasi dicat, ꝓhibitio predicta non est indissolubilis vel irremissibilis, sed est possibilis remitti vel dissolui, quasi sit numerata prohibitio predicta autoritate pretoris, q2 & remissio eius voluntate fulcitur, & hec remissio interdum fit a iudice, vt.j.eod. de pupillo.§.qui opus.&.§.qui remissionem.&.j.de remissio.l.vnica.§.j. Interdum a lege, vt.j.eod.de pupillo.§.si is cui.&.l.pretori.§.j.&.§.perinde. Fit etiam ab homine, vt.j.ead.l.§.& post operis.s.de pact.l.iurisgentium.§.si paciscar.&.j.de remiss.l.vnica. ¶ Inhiberetur. distingue
1 aut † denunciatio est prohibitoria, aut incitatoria ad aliquid faciēdum. Primo casu subdistingue, aut prohibet operis extructionē, aut contractus vel quasi initionem, aut rei traditionem vel solutionem. Siquidem inhibeat operis extructionem obtinet hic titu. vt in isto princip.l.&.j.eod.pretor.in princip. videlicet vt hoc ipso q3 denunciatio est legitima destrui debeat omne quod post denūciationem legitimam factum est: vt.j.quod vi aut clam.l.j.in princip. Si vero prohibeat cōtractus vel quasi initionem, aut non habet nunciator ius nunciandi, aut habet: si non habet nulla est nunciatio: vt.C.de rescin.vendi.l.si maior.ff.de minor.l.tutor.C.debi.pig.vendi.impedi.non posse.l.j. Si habet, tunc inducit denunciatio doli presumptionem: vt.j.que in fraud.credi.ait pretor.§.si quis particeps.&.s.de lega.prestan.l.virilis.§.si adiecerit. posset tamen cōtrariū probari: vt.s.qd fal.tu.autho.l.ij. In quo casu dic, aut ad dolum coercendum habet denunciator auxilium proprium, & tunc agit illo iure: vt C.de rei vendi.l.si fundum.j.que in frau.cred.ait pretor.§.si quis particeps. aut non, & tunc agit de dolo vel excipit: vt.s.de lega.prestan.virilis.§.si adiecerit.&.s.de institoria.l.sed & si pupillus.§.conditio. Sed si rei traditionē vel solutionem prohibeat, aut non habet ius prohibendi nec differendi, & tunc spernitur nunciatio: vt.j.de sol.l.aliud.s.de consti.pec.l.vtrum.ibi, vnde falsum &c. aut habet ius differendi, & tunc valet: vt.s.de eden.l.quedā.§.j.& ar.s.de do.l.filium. aut habet ius prohibendi & valet: vt.j.de solu.l.aliud. Si vero sit incitatoria ad aliquid faciendum, aut illud facere nō tenetur is cui nunciatur, & tunc spernitur nunciatio: vt.j.de fideius.l.si fideiussor. aut tenetur, & tunc valet denunciatio facta congruo loco & tempore & proficit ad moram committendam: vt.s.si cer.pet.l.quod te.s.de vsur.l.mora.s.de euict.l.si rem.§.quolibet.&.C.de euict.l.emptor. ¶ Eatenus quatenus. id est in tantum q3 is qui non habet ius, scilicet decetero post predictā remissionem: vt.j.e.l.cum procurator.j.qd vi aut clam.si alius.§.j.sc3 ex ea tamen ex qua prohibitio & remissio facta est: & sic in hoc princ. ponit effectū nunciationis, & in versic. deinde ponit effectū remissionis, vt ad denunciandum quis ex eadem causa redire non possit. ¶ Eatenus quatenus. In fin.mag.gl.imo.& in eo qd
2 dicit do.meus. Ex predictis igitur patet q3 † hec verba, eatenus quatenus, accipiūtur quandoq3 causatiue pro ideo, quia & tunc respiciunt remissionem hominis: item iudicis, item legis propter prestitā satisdationem, & propter oblatam & non prestitā eo q3 ille noluit recipere quo casu habetur pro prestita: vt.j.eo.pretor.§.hoc aūt.& sic quatuor modis. Scdo accipiuntur temporaliter & respiciunt remissionē que fit a lege propter prestitā vel oblatā satisdationē: vt.s.hoc.§.nūciatio. deinde remitteret prohibitio eatenus.i.vsq3 ad id tempus, quatenus.i.vsq3 quo is qui nunciasset non haberet ius prohibēdi vel etiā haberet qd per iudicem cognoscetur. Tertio accipiunt quantitatiue, & tunc respiciūt remissionē iudicis. Item remissionē legis propter satisdationem prestitā vel oblatam, vt.s. Vel planius expone hec verba: eatenus quatenus, id est intantū quatenus, id est quid, q3 is qui nunciasset non haberet ius prohibendi, sc3 ex eadē causa: vt j.eo.cum procurator. Et fm hoc intellige fm remissionē factā ab homine: & erit ratio, quia non potest venire contra factū suū: vt.C.de non nu.pec.l.generaliter.ff.de edil.edic.l.queritur.§.si vēditor. Idem sed eodem modo expone, si remissio sit facta a iudice vel a lege: & erit ratio quando a iudice facta est quare amplius non audiat, q2
3 non † debēt esse illusoria decreta pretorum, vt.s.de iud.si pretor. imo finis est cōtrouersijs imponendus, qd non esset si liceret a rebus iudicatis recedi etiam finitis, vt.j.de re iudi.l.j.&.C.de transac.l.fratris. Si autem a lege sit facta erit ratio, quia quando prestita est satisdatio satis est securus nunciator: vt.C.de edi.pri.l.vlti.in fi.&.ff.vt in posses.leg.l.si is a quo.§.vlt.j.eo.cum procurator.&.l.pretor.§.hoc interdictum. ergo & anteq̃ pronunciatū fuerit in perpetuū tenebit remissio. Si autem fuerit pronunciatum habere ius nūciandi modo tenebit vsq3 ad istā pronunciationem non vltra, sed destruere cogetur: vt.j.eo.pretor. vel qñ oblata fuit tantum & non prestita erit ratio q2 sibi debet imputare quare non receperit satisdationē: vt.j.de reg.iu.l.damnum. Super ea.l.j.respon.sed quid:
4 pone edificabam in meo, quidam nunciauit mihi nouū opus qui non habebat ius nunciandi: spreta nūciatione edificauit, nūquid destruetur edificiū? Dico q3 sic per literam dū dicit, siue iure siue iniuria. Sed qualiter consulet mihi. Dic q3 agam act.de dolo: vt.s.de dolo.l.quedam.

Summarium.

1 Forma cum det esse rei: ideo opus ex forme impositione q̃ ei in cōsummatione ipsa cōtingit, nomē accipit.

Hoc autem edictum. Et ibi, dum dicit: futura opera.
1 Intellige † opera que sunt futura per cōsummationem: nam ex impositione forme que ex consummatione contingit, opus fieri dicitur seu factū esse: vt.s.ad legem falcid.l.si is qui quadringenta.§.j.ita q3 iam istud tale opus puta vt domus possit haberi in vsu, vt.s.de auro & argen.lega.l.quintus.§.si cui.j.de verb.significa.l.edificia.§.perfecisse. antequam ergo talis for

ma imponatur opus dicitur futurum, licet fieri ceptus:
vt.C.ad syllania.l.cum syllanianum.in fin. C. de emend.
iustinia.codi.in princ.j.de pretor.stipul.l.ij.§.j. Item nisi
exponatur hec litera vt est dictum nunciatio locum ha-
beret tantum cõtra opera nondum cepta quod falsum
est:vt.j.eod,non solum.§.qui opus.vel dic,aduersus fu-
tura,id est id quod in opere est futurum non aduersus
preterita, id est id quod in opere preterijt. ¶ Super eo.
§.in glos.que incipit, quolibet in suo casu. ibi. §. fina.dic
si vi vel clam opus factum est: aliter non habet locum
interdictum quod vi aut clam.l.j.in princip.⁊.§.j.⁊.l.iiij.
clam. ⁊.l.aut. §. si seruus. ¶ Super eodem. §. in glossa
que incipit, non ergo concurrit. ⁊ est ibi. j. eod. de pu-
pillo.§.nunciauit.quod tamen dic vt ibi not. vel melius
tene quod hic dicitur.

Summarium.

1 ☞ Permissum semel per edictum,non ilico per singu
la permitti putandum est.
2 Nunciatio iussu pretoris a parte facta, an perinde ac si
ab ipso pretore prodierit habenda sit.
3 Opus nouum an possit autoritate edificantis propria
destrui, sicut etiam potest pretore non iubente nunciari.
4 Nunciatio noui operis fieri potest die feriato,quo tem-
pore de eadem cognosci etiam posse comperti iuris est.
5 Nunciator noui operis an satisdatione oblata preiudi-
cium suum probare volens,sit feriato die aduersario in-
uito audiendus.
6 Citatus die festo ad diem profestum,seu feriato ad iuri-
dicum,an teneatur comparere.
7 Omnis, dictio, etsi distributiua plerunqz est, restringi
tamen aut ampliari potest secundum vim verbi cui iun-
cta comperitur.
8 Nunciatione spreta qui ad opus processerit, non abs re
ad impensas damnabitur.

1 **Nunciatio.** ¶ No.q̃d † semel per edictũ
permissum est, non per sin-
gula permittendum:vt ⁊ in auf.de hered.⁊ fal.in princ.
⁊.ff.de condi.institu.l.que sub conditione. ¶ Item not.
aliud, ita valere factum absente pretore vt presente vel li
2 centiam dante:vt.š.de edendo.l.j.§.edem.Sed † quid si
nunciare volens adiuit pretorem petens vt prohiberet
extructionem talis operis, ipse autem pretor commisit
isti vt ex parte sua inhibeat opus fieri, ⁊ hic inhibuit:
nunquid per pretorem huius nunciatio facta videbi-
tur? arg. ꝙ non:quia in re sua quis author fieri non po-
test: vt.š.de autorita.tuto.l.j.⁊.l.quod dicimus.⁊.l.fina.
¶ Sed contrarium credo,nam ⁊ missio in possessionem
debet fieri per iudicem dato nuncio qui mittat: vt. š.vt
in possess.lega. l. is cui. §. missus. Et tamen iudex potest
dare licentiam ipsi mittendo veniendi in ipsam possessio
nem, vt sic nuncius habeatur siue vices nuncij in re sua
gerat:vt.C.solu.matrimo.l.dotis actio. C.nemini lice.si-
gnum salua.chri.imprimere.iij.respon.⁊.l.j. ⁊ innuit hec
litera. ⁊. j.eod. si opus. Ille enim tantum facit ex cuius
potestate fit siue mandato: vt. C. de iudic.l.apertissimi.
š.quod cuiusqz vniuersita.nomi.l.item eorum.§.si decu-
riones.⁊.š.de lega.ij.vnũ ex familia.ij.respon.C.de vete-
3 ri iur.enucle.l.j.in.iij.col.ibi,omnia vestra ⁊c.Sed † nun-
quid sicut sine pretore potest nunciare, ita potest sua au-
toritate destruere opus? Respond.distingue,aut possi-
det inedificatum,aut non.Primo casu possum,sc̃do nõ:
vt.š.ad leg.aquil.l.quemadmodum.ij.respon. j.quod vi
aut clam.l.si meam vitem.§.si ad ianuam.C.nemini lice.
signum salua.chri.imprimere.l.j. š. de serui.vrb.pred.l.si
inter me. ibi. aut rem perdere. ⁊. C.quod cum eo qui in
ali.potest.l.si seruus.⁊.j.de vi ⁊ vi arma. l.j.§.meminisse.
⁊ versicu.⁊ si forte.Nec obstat.š.de relig.⁊ sumpti.fune.
l.ossa que ab alio. in princip. vbi dicit ꝙ ossa illata in lo-
cum quem possideo non possum mea autoritate tollere,
quia speciale est. arg. in eod.titu.de relig.l.sunt persone.
4 ¶ Item nunciatio. sed nunquid † si is cui facta est nun-
ciatio petijt remissionem nunciationis,vel quia ius suũ
statim vult probare, vel quia statim satisdationem offer
re:ille autem qui denunciauit dicit non debere audiri q̃
tempus est feriatum,nunquid obstabit hec exceptio po-
stulanti remissionem? Respond.videtur ꝙ non posset co
gnosci, q̃ certi casus sunt enumerati de quibus cogno-
sci potest tempore feriarũ: vt.š.de fer.l.j.⁊.ij. ⁊ iste nõ est
de illis,ergo non potest cognosci,vt.š.de his qui sunt sui
vel ali.iur.l.j.⁊.ij.j.de actio.⁊ oblig.l. obligationum fere.
§.placet.Sed contra.est vt nõ obstet exceptio ⁊ bene pos
set cognosci:nam sicut tutor omni die datur, ita dati ex-
cusatio omni die proponitur ⁊ admittitur,vt.š.de tut.⁊
cura.dat.ab his.l.nec mandante.§.tutor dari.š.de fer.l.
ij.Item remissionem petens partibus fungitur defenso
ris,vt.j.eo.de pupillo.§.qui remissionem. ⁊ arg.j.de pri-
uile.cred.l.si pupillo.§.j. ergo fauorabilior debet esse ipso
denunciatore.arg.j.de reg.iu.l. fauorabiliores. Item ex
hoc ꝙ conceditur nunciationem fieri tempore feriato vi
dentur concedi fieri omnia dependentia ex eadem actio
ne.arg.š.de iurisd.om.iud.l.iij.š.de procur.l.ad rem mo
bilem.Item equitatis ratio hoc suadet:vt.š. de fructi.⁊
⁊ lit.expen.l.si.cum concor.Item quia vtrunqz ex eodẽ
procedit edicto,vt.š.ea.l.j.respon. quod ergo de vno di-
citur ⁊ de reliquo.arg.C.de diuer.rescrip.l.j.in auf. vt li-
ceat mat.⁊ auie.§.j.extra de consti.translato.arg.ad hoc
optimum.š. de euict.l. minor. in fine prime partis legis.
5 ¶ Sed quid † si oblata satisdatione nunciator vult pro
bare preiudicium iuris sui s̃m formam legis.C.de edific.
priua.l.si.al's quidam habet rubr.de oper.noui nun.⁊ est
lex vnica.extra de oper.noui nun.c.si.nunquid audietur
etiã tẽpore non feriato inuito aduersario? Arg.ꝙ sic,q̃
cui precedentia,⁊ sequentia conceduntur.š.de procura.
ad rem mobilem.š.com.predi.l.refectionis. ⁊ maxime si
fiat nunciatio ex causa damni infecti que celeritatem de
siderat:vt.j.eo.§.nunciamus.j.de dam.infec.l.j. ¶ Sed
6 quid † si nuncius citauit aliquẽ die feriato vt debeat die
iuridico comparere: nunquid valet talis citatio? Vide-
tur ꝙ non.argu.C.de episcop.⁊ cleric. l. cum clericis.⁊.l.
omnes. C. de exhiben.reis.l.neminem. C.de ferijs.l.dies
festos. Sed tu distingue, vtrum dies feriatus est solen-
nis, puta dies dominicus vel apostoli quo casu non va-
let citatio ratione diei feriati: valet tamen ratione diei
iuridici subsecuti.argu.ad hoc.ff.de donatio.inter vir.⁊
7 vxor.l.quia in id. ¶ Super eod.§. item nunciatio.† not.
ꝙ dictio omnis,interdũ late accipitur interdum restrin-
gitur:super quo dic aut dictio omnis,coniũgitur prete-
rito,vel presenti aut futuro. Si preterito vel presenti,ver
bi gratia,vt si dicat: omnes de cõsilio fecerũt vel faciũt,
tunc qui omne dicit nihil excipit, ⁊ tunc late accipitur,
vt.š.qui satisd.cogan.l.inter omnes.š.de vsufruc.accre.
l.j.§.fina.š.ad legem aquil.l.scientiam. §. qui cum aliter.
Si futuro,aut per hoc fit noua concessio forte priuilegij
vel iuris,vt si dicatur: omnes qui sunt in dacia ꝓ libris
centum possunt habere tale officium. Vel diceret:quili-
bet qui est in dacia,⁊ tunc restringitur ad idoneos, vt.j.
eod.l.in prouinciali.§.fina.cum.l.sequen.C.de sacrosanc.
eccle.l.j.j.de muner.⁊ honorib.l.vt gradatim. §.⁊ si lege.
aut fit iam liciti prorogatio,vt pone exemplum:si statim
dicat ꝙ omnes possint de publico crimine accusare, ita
ꝙ prius per legem licebat.j.de public.iudic.l.j. modo po
nitur cum statim, vnde vt aliud addat legi statutũ late
interpretabor, ⁊ tunc late accipitur,vt hic ⁊. š. de tutor.
⁊ curato.da.ab his qui ius dandi hab. l. nec mandante.
§.penult. ¶ Aduersus,absentes.expone, id est in preiu-
dicium absentiũ ab opere, cum in ipso opere debeat fie-
ri nunciatio: vt. j. eod.de pupillo.§.nunciationem.⁊ q̃d
dicit inuitos,expone,id est in preiudicium inuitorum, ⁊
ignorantes, id est in preiudicium ignorantium vt furio-
sorum ⁊ similium: ⁊ intellige quod procedit,scilicet quo
ad patientiam, que patientia vt prestetur prouenit ex a-
ctu rei. Vel ideo quia ex nunciatione res efficitur: vt.j.
eod.l.penultima.⁊.l.operis. ⁊. l. fina. Non autem proce-
dit vt teneatur ad impensas ex quo sciuerunt ⁊ prohi-
bere potuerunt, cum hec sit pena contumacis ⁊ non o-
bedientis denunciationi: vt.j.eodem. l.penultima. que
non debet

non debet imponi ignoranti vel infanti. argumen.. ſ. de obligationib. ⁊ actionib. l. ex maleficijs. C. de tabul. l. ge
8 nerali. libr. x. Sed † ad impenſam debet teneri qui ſumpta nũciatione proceſſit in opere: vt. ſ. quod vi aut clam. l. is qui in puteum. §. ſi tutoris. ſ. ſi quis ius dicenti non obtemperauerit. l. j. §. ſi tutor. ſ. de reg. iur. l. neqꝫ ex edicto. C. de non nume. pecu. auf. contra qui propriam. in fi. ¶ Aduerſus. In gloſ. ſed nunquid. in fin. ſolam ſine impenſa: ⁊ dic ꝙ aduerſus dolum non reſtituitur minor, vt ſ. de minor. ſi ex cauſa. §. vnde videndum. C. ſi aduerſus delictum. l. j. Item aduerſus preſumptum in preterit. reſtituitur: ſed aduerſus futurum committendum non reſtituitur: vt. ſ. de edendo. l. fina. §. fina. ⁊ ita. ſ. de mino. ſi ex cauſa. §. ſi in commiſſum. Dyn. doc.

Summarium.

1 Reſtituere qui pretoris edicto tenetur, tueri ſe nullatenus valet vti poſſidetis interdicto.
Opus nouum exceptione nõ ſtruitur aut etiam deſtruitur, ſed interdicto.
Edificare is dicitur qui dirutum inſtaurat edificium, etiam ſi nil addat noui.

In operis. ¶ Expone, facimus poſſeſſorẽ. ita vt amodo non poſſim compellere eum per interdictum vti poſſidetis, vt tollat qđ ante bene poteram: vt. ſ. vti poſſide. l. ſi duo. §. fin. ⁊. ſ. eo. de pupillo. §. meminiſſe. in fi. nec poſſum mea autoritate tollere qđ ante poteram: vt nota. ſ. eo. §. nunciatio. Sed nonne per ſolam edificationem fit poſſeſſor? Reſpond. ꝙ nõ: poteſt enim nũciator poſſidere, vt. ſ. de acqui. poſ. l. clam poſſidere. §. qui ad nundinas. et ita ille edificator non poſſidet, quia duo non poſſunt inſolidum poſſidere ſiue iuſte, ſiue iniuſte: vt. ſ. de acqui. poſſeſ. l. poſſideri. §. ex contrario. ſ. de precario. l. duo. licet ſit argu. contra. ſ. ſi ſerui. vendi. l. ⁊ ſi forte. §. j. vbi videtur innuere ꝙ per edificationem fiat poſſeſſor: ſed non obſtat quia loquitur in rebus incorporalibus, et preſtita fuit ibi patientia.
1 ¶ Item not. in fine iſtius. §. ꝙ † qui tenetur ex edicto reſtituere id non poteſt defendere per interdictum: vt. ſ. vti poſſide. l. j. §. fina. ſ. de precario. l. qui precario. ſ. de minorib. l. auxilium. §. fina. cum concor. ¶ Sed quid ſi non per interdictum ſed per actionem in rem ad reſtituendũ poteſt compelli, nunquid agẽti vti poſſidetis hic obſtaret exceptio? Reſpond. non: vt. ſ. de precario. l. ſed ⁊ ſi rem. ⁊. l. ſequen. in princip. ¶ Item not. ꝙ per exceptionẽ non fit reſtitutio operis ſiue deſtructio, ſed per interdictum, vt hic ⁊ extra de ordi. cogn. c. ij. arg. ſ. de his qui notan. infa. l. lucius.

Si quis. ¶ Vetus. Not. ꝙ lex dicit alibi ꝙ ille videtur edificare etiam qui reficit etſi de nouo nihil faciat. ſ. de mortuo inferendo. l. j. §. penultimo.

Summarium.

1 Oppidum non venit ville appellatione: quo fit vt ſtatuto ciuitatis villas ad certũ quid cogente, non liger.

1 **Siue autem.** ¶ No. ar. † ꝙ ſi fiat ſtatutũ in ciuitate ꝙ omnes ville certũ quid facere teneantur non contineantur oppida, vt hic ⁊. C. lib. xj. vt ruſtica. l. j. ⁊. C. lib. xj. vt nulli liceat iudi. l. j. ¶ Nunc videamus. In gloſ. que incipit quemadmodum. in fi. ſm hoc ſic ordina: aut nunciamus ſi quid fiat contra leges edicta ve principũ, vel in loco ſacro ⁊c. quemadmodum nunciamus nomine edificiorum, ſubaudi, etiam facta ſunt, id eſt facienda in priuato loco, q. ſ. ſ. de publico dixit, ne bis idem dicere videat. Vel dic prout eſt litera: quemadmodũ facta ſunt, id eſt faciẽda, ⁊ quod ſequitur: vel repete, nunciamus ſi quid fiat contra leges vel in loco ſacro ⁊c. ⁊ hee due lecture ſunt ſm literam quemadmodum, plana eſt lectura.

Summarium.

1 Nunciatio operis noui quãdo fieri poſſit per eum qui in re ſeruitutem habet realem, ⁊ quando per eum qui habet perſonalem: hoc eſt quando per proprietariũ ⁊ quando per vſufructuarium.
Seruitutum vtra ſit in noui operis nunciatione attendenda, an perſonalis ſcilicet aut realis.

1 **Vſufructuarius.** ¶ Ita diſtingue: † quia aut habet quis ſeruitutem perſonalem, aut realem. Primo caſu aut fit opus in ipſa re ſeruiente, aut in vicino predio. Si in ipſa re ſeruiẽte, puta in qua habetur vſufructus: aut per hoc non fit deterior vſufructus ſiue vſufructuarij conditio, aut fit. Si non fit deterior vſufructus, aut fit opus a domino aut ab alio: ſi a domino fiat opus ex quo nõ fit deterior vſufructus licet fiat in re fructuaria nõ poterit nunciari per fructuariũ cum ſua non interſit ⁊ is denunciat cuius intereſt, vt hoc. §. iuris noſtri. Si fiat ab alio opus non nocens fructuario poteſt opus nouum denunciare procurator nomine proprietarij, cum debeat curare ne alij ingreſſus pateat in rem illam. arg. ſ. vſufructus. quemadmo. ca. l. j. in fi. ⁊. l. ſeq. ſ. ſi mulier in poſſeſ. miſſa fuerit. l. ij. ſ. loca. l. item queritur. §. exercitij. ⁊ poteſt poni exemplum in opere non ledente in foſſa que fit ad ſiccandum predium fructuarium. Si vero fiat deterior vſufructus per hoc opus nouũ nulli nunciat ſm quoſdam: ſed melius eſt dicere ꝙ quilibet nunciet cum ſua principaliter interſit, vt. ſ. eod. l. j. §. iuris noſtri. ſ. eod. de pupillo. §. impoſititiam. cum ius habeat in re: vt. ſ. de dam. infec. l. eorum. ſ. de noxalibus. l. in noxalibus. ⁊ ad hoc optime. ſ. de vſufruc. l. vſufructu legato. §. hac actione. Si vero in vicino predio edificetur, aut vult fructuarius nunciare obtentu cautionis de damno infecto quam petit, ⁊ tunc poteſt quilibet: vt ſ. de dam. infec. l. qui bona. §. ſuperficiarium. ⁊ arg. ſ. ea. l. §. qđ ſi in mari. ⁊ dicta. l. vſufructu legato. Aut obtentu ſeruitutis debite predio fructuario, ⁊ tunc aut eſt extraneus qui edificat ⁊ illi denunciat procurator nomine proprietarij ⁊ nõ ſuo vt hic, ⁊. ſ. de remiſſ. l. vnica. §. iulianus. Aut eſt proprietarius qui edificat, ⁊ tũc non poteſt nunciare fructuarius, ſed agit ad vſumfructum: vt. ſ. l. proxi. §. ſi autem. Sed quid ſi idem factum eſt opus in re fructuaria? Reſpondeo, ſi per hoc eſt amiſſus vſuſfructus agit vſufructuarius de dolo vel ex teſtamento ſm quod not. ſ. quib. mod. vſuſfruc. amittatur. l. repeti. §. fi. Si non eſt amiſſus, agit confeſſoria, ar. ſ. ſi ſerui. vendic. l. ſi eo loco. Si autem realem habet ſeruitutem, dic aut nihil fit ad leſionem predij dominantis, ⁊ tunc nunciat: vt. ſ. eo. qui viam. ſm intellectum Bulg. qui intelligit legem illam ꝙ via reficiatur: ⁊ ideo non denunciat, quia per hoc habet vtilitatem non damnum dominus predij dominantis ⁊ ideo non denunciatur, quem intellectum approbo vt dicam in dicta. l. qui viam. facit. ſ. de ſeruit. vrba. predio. l. inter ſeruitutes. ſ. ſi ſeruit. vend. ⁊ ſi forte. §. j. ſ. de remiſſ. l. vnica. §. fina. ⁊. ſ. eo. titu. l. creditori.

Summarium.

1 Confeſſoria non ad operis demolitionem vel futuri inhibitionem precipue proponi debet.
2 Nunciatio noui operis an poſſit fieri, ſi aliud remedium ⁊ maxime ordinarium inueniatur.
3 Nunciatio noui operis cum ſit extraordinaria cum remedio ordinario concurrere non poteſt.
4 Remedium vnum quando aliud excludat.
5 Auxilium vnum concurſu alterum repellere, qualiter intelligendum.
6 Actio vtilis neutiquam intentari debet per eum qui directa agere poteſt.

In prouinciali. ¶ In glo. not. ibi: diximus &c. ad fin. aliud, id est quo ad aliud cōpetit: confessoria, id est quo ad patientiam debite seruitutis: & ad aliud nunciatio, quia principaliter competit ad inhibitionem noui operis, vt non fiat. s. eo. l. j. §. j. Secundario autem competit ad operis destructionem. s. si serui. vendi. l. & si forte. §. j. ¶ Item in fine glos.
1 nota † quod confessoria non proponitur principaliter ad destructionem operis iam facti & inhibitionem futuri vt hoc officium vel hec actio. commu. diuidū. de qua dicitur, & ideo confessoria nō inhibet nunciationem. & no. hoc edictum locū habere cum alij remedio locus non est & vnū auxiliū aliud impediret: sic & s. de tut. l. qui hz. s. de arbitr. l. sed & si in seruum. §. si iudex. ¶ Item contra etiam interdicto qd vi aut clam. s. si serui. vend. & si forte. §. j. sed illud genus hanc speciem non excludit. not. simile ex duabus legibus. s. de condi. cau. dat. l. iij. §. j. & C. de donatio. l. cum proponas. ¶ Item contra. j. eo. non solum. in princip. vbi dicit cōpetere etiam ei qui habet confessoriam. ¶ Item contra. j. eo. si ego. vbi dicitur superficiario competere operis noui nunciationem. Et ideo
2 ad solutionem omnium contrariorum dic: cum † queritur an noui operis nunciatio vendicet sibi locum vbi alij remedio locus est etiā ordinario. Distingue quia aut illud remedium qd competit siue actio est talis quod principaliter competit & intentari poterit ad operis inhibitionem, aut non. ¶ Primo casu dico † operis noui nuncia-
3 tionem locum sibi non vendicare seu concurrere cum illo ordinario auxilio, cum operis noui nunciatio sit extraordinarium auxilium, & hoc est qd dici consueuit: locum habente ordinario non vendicat sibi locum extraordinarium. ff. de edendo. l. quedam. s. de mino. l. in cause. cum similibus. & ita intelligas. s. eod. titu. l. j. & hoc. §. si in communi. Secundo vero casu illud ordinarium non tollit hoc extraordinarium, & ita intelligitur. j. eod. non solum. in princip. Nam confessoria principaliter ad operis inhibitionem intentari non potest, vt. s. dixi: & non impedit hanc operis noui nunciationem. Ad tollenda igitur omnia contraria distingue, aut concurrunt plura ordinaria iura, aut plura extraordinaria: aut vnum ordinarium, aliud extraordinarium. ¶ In primo casu, scilicet quando concurrunt plura ordinaria auxilia eis communia, vnius natiuitas non impeditur per natiuitatem alterius: vt. j. de regu. iur. l. nunquam actio. & dic vt ibi nota. sed est in electione actoris qd proponat: vt. ff. de regu. iur. l. nemo ex his. §. quoties. de quo dic vt ibi not. ¶ In secundo quando plura extraordinaria cōcurrunt, aut ad idem competunt, aut ad diuersas: si ad idem non excluditur vnum per aliud, sed eligit actor qd vult, vt est videre in actione legis aquil. vtili. & in actio. in fact. subsidiaria. vt. C. ad leg. aquil. l. de pecoribus. & no. s. ad leg. aquil. l. quemadmodū. §. magistratus. Si ad diuersa, nec quo ad natiuitatem nec quo ad concursum nec quo ad aliud se impediunt: vt. j. titu. j. l. qui bona. §. si quis opus. & ibi not. & s. ad leg. aquil. l. quemadmodum.
4 §. magistratus. ¶ Item tertio casu † quando vnum ordinarium aliud extraordinarium, aut contra eundem, aut contra diuersos: si contra diuersos vnum per aliud non excluditur, vt. C. si tutor vel cura. interueni. l. etiam. & hoc est verum vbi ordinarium habet originem a necessario contractu, vt dicta. l. etiam. & s. de minor. l. & si a patre. in princip. & l. etiam ei. §. imperator. s. de administra. tuto. l. si minor. Fallit tamen si modica est lesio, vt. C. de iudic. l. properandum. in fin. quia pro modico noluit lex recedi ab ordinario auxilio. argu. s. de in integ. resti. scio. s. de contrahen. emp. l. res bona. Si autem habuit originem a voluntario contractu siue actu, tunc ordinarium excludit extraordinarium quandiu effectum potest habere: vt. s. de mino. cū mādato. j. tit. j. l. damni. §. emptor. & pro hoc & cōtra hoc. j. de fideiuss. l. amicissimos. §. item si. Si autem contra eundem aut extraordinarium est de iure communi, aut contra ius commune. Si contra ius commune, tunc excluditur per ordinarium: vt. s. de minor. l. in cause. Si autem est de iure cōmuni, aut in subsidium seu causa supplendi ius ciuile, & tunc etiam excluditur extraordinarium per ordinarium: vt. s. de edendo. l. quedam. de rei vendicatione. l. j. §. per hanc. Dyn.
5 Sed do. Jac. aliter distinguit, quia † cum queritur vtrū vnum auxilium alterum repellat concursu. Aut sunt ordinaria, & tunc cōcurrunt: non tamen vt bis eiusdem fiat exactio vel petitio: vt instit. si quadr. pau. fecis. dic. §. fi. & j. de actio. & obliga. cum ex vno. & de execu. rei iudic. l. & an eadem. & l. singulis. & pro socio. l. pro socio. arbiter. Aut sunt ambo extraordinarij, & tunc idem vt se cōpatiantur & vt intententur prout placuerit agenti: vt. s. ad leg. aquil. l. quemadmodum. §. magistratus. & C. ad leg. aquil. l. de pecoribus. siue ad idem competant vt ibi, siue ad diuersa, vt. j. de dam. infect. qui bona. §. si quis opus. Fallit in actione de dolo que nō competit etiam si extraordinario auxilio quis se tueri potest: vt. s. de in integ. restit. l. diuus. & de dolo. l. j. §. idem pomponius. Aut vnū est ordinarium & aliud extraordinarium, & tunc aut extraordinarium est coadiuuatiuum aut subsidiarium vt hic: subdiuisio patet instit. de bono. pos. in prin. & s. de iusti. & iure. l. ius ciuile. §. ius pretorium. & tunc dic quod coadiuuatiua concurrunt cum ordinario: vt. j. de public. l. j. §. dixerit. & s. naut. caup. stab. idem. §. ij. & de rei vend. l. j. §. per hanc. & sic intelligitur quod not. C. de iud. l. j. per. l. s. de rei vend. non solum. & de reg. iur. quoties duplici. cū concor. Subsidiarium autem cum superest ordinarium quod ad idem potest intendi non concurrit cum ordinario: vt. j. ad carbonia. cum fine. & s. de eden. l. quedā. & de minor. in cause. & de dam. infec. qui bona. §. de illo. & hic. & hoc verum est nisi ordinarium esset genus & extraordinarium species esset: vt. j. eod. l. pretor. §. nonnulli. & C. de dolo. cum proponas. secus si ordinarium ad idem non competeret: vt. j. de dam. infec. qui bona. §. si quis opus.
6 & not. in eod. titu. l. trebatius. Et sic † etiam vtilis actio non intenditur cum quis habet directam: vt. s. commu. diuid. l. communi diuidundo. §. si duo. & de ser. pas. l. pe.

Summarium.

1 Superficiarius vtili in rem actione agere potest, & proprietarius directa.
2 Superficiario concurrente cum domino, vter preferri debeat cum agendum est.

Si ego superficiarius.

¶ Ibi, vicinus. si contra debitam rei superficiarie seruitutem, dominus Dynus intelligit hūc. §. qd inquilinus denunciat causa damni depellendi petendo sibi caueri de damno infecto: vt. j. tit. j. l. qui bona. §. qui damnum.
1 ibi, vicinus. ¶ Si ego. planum est quod † superficiarius potest agere vtili in rem vt hic. Sed nunquid dominus poterit agere directa: dico quod sic. argumen. s. eodem titu.
2 l. iuris. Sed † quid si ambo concurrunt quis preferetur: Certe superficiarius. arg. de procura. in cause. §. fina. & l. procurator. na3 ibi dicitur quod vtilis prefertur directe fm do. Gui. de iu3. Quid in vasallo. Respon. idem vt in vsu. feudorum de inuestitura rei aliene. §. j. & de conten. inter vasallum & alium. §. j.

Summarium.

1 Pupillus an & quando opus nouum nunciare possit absque tutoris autoritate.
2 Nunciatio noui operis a minore facta quādo sit valida.
3 Contumax fictus quis censendus sit, quis verus, & quis verissimus.
Contumax quando ad appellandum restitui possit, si tandem comparuerit.
4 Nūciatio noui operis an possit domino fieri alibi quam ad opus ipsum existenti.
5 Nunciatio operis noui si facta fuerit domino ignorante qualiter eidem succurrendum erit.

De pupillo.

1 De pupillo. ¶ In prin. distingue: aut† minor renunciat ratione publice vtilitatis tm̄, aut priuate tm̄, aut mixto respectu. Primo casu aut est pupillus et tunc non potest, vt hac. l. j. respon. et arg. ff. de popu. actio. l. mulieri. aut maior, et tunc aut est minor. xvij. ann. et tunc idem, aut maior et tunc secus: nam hanc etatē ratus est pretor esse aptam ad procedendum in publicum, vt. s. de postulando. l. j. §. prouinciam. instit. quib. ex cau. manu. non pos. §. penulti. Secundo casu, scilicet quando
2 ratione priuate tantum† aut non possidet minor, et tunc denūciat etiam sine tutoris autoritate etiam si pupillus sit, cum sic faciat meliorem suam conditionem et non deteriorem: vt. s. de pact. iur. §. in instit. de auto. tut. in prin. quod melior fiat patet. s. l. iij. in princi. et §. nunciatio. et ff. eo. pretor. Aut possidet, et tunc aut cum pretore vel per iactum lapilli, et tunc valet etiam sine tutoris autoritate cum retineat possessionē: vt. ff. e. l. §. meminisse. Aut simplici verbo: et tunc cum tutore valet, sine eo non valet: vt hic, et argu. institu. de auto. tuto. §. neque. s. de acquirend. here. l. more. ar. ff. de acqui. rer. domi. l. pupillus. ff. de acq. possess. l. possessionem. Tertio casu valet vt hic dum dicimus: fiat ad ipsius etc. Et est ratio quia non possidebat locum publicum, et ideo sine tutore non fit, cum eo sic: quia tutore authore potest possessionē perdere, vt. ff. de acqui. rerū domi. l. pupillus. ff. de acquiren. posses. l. possessionē.
3 ¶ Si quis forte. Not. † differentiam inter fictum contumacem verum et verissimū. Fictus contumax est ille qui citatur domi et non inuenitur personaliter: et valet talis citatio, vt habetis in. l. signata in glos. que incipit, et hoc si fabri. et iste potest appellare, vt. C. quomodo et quando iudex. l. ab eo. C. de liber. cau. l. si is. ff. quādo appel. sit. l. j. §. si. Verus contumax est qui inuentus est personaliter et dixit veniam, et restituitur iste ad appellandū si veniat iudice sedente pro tribunali: vt. s. de in integrū restitu. l. diuus. Est et verissimus qui inuentus personaliter dixit non venio. et hic non restituitur ad appellādum, vt. ff. ex quib. cau. in posses. eatur. l. fulcinius. §. vlti. Quid. de suz.
4 ¶ † Item super litera que dicit nunciationem factam domino. dic alibi quod in presentia operis nō tenere. Glos. dicit quod dominus tenetur demum: ex quo potuit prohibere opifices, sed male, nam nec ante nec post tenetur. et hoc per istā literam que dicit nullius momenti, et per. l. ff. de reg. iur. l. quod ab initio. ¶ Item cōprehendit gl. que dicit, quātum ad hoc etc. dū dicit quare hoc casu nō tenet nunciatio, in superiori casu sic, cū idem ius sit vtrobique: vt postquam dominus sciuit teneatur, ante non? Respōdeo ideo quia sepe opifices amici domini, vel vicini consueuerunt ab opere desistere bonum consilium pro domino assumentes. Sed certe imo malum consilium pro domino caperent: nam cum demū teneatur dominus quādo sciuit opificibus denunciatum, melius cōsilium erit pro domino si edificent et nil dicant ei, quia nesciet, et ita non tenebitur cum demum a tempore scientie teneatur, et ita
5 reprehēditur glos. de absurditate. Dic ergo † quod quādo opificibus est denunciatum de opere facto ante scientiā dominus tenetur ad solam patiētiam: sed de facto post tenetur etiam ad expensas. et hoc est argumē. glos. ordi. ff. eo. si edibus. Sed vbi fuit denunciatum domino, non in presentia operis nullo tempore tenetur nec ante nec post, vt dixi: nā videtur esse de virtute nunciationis et de his que requiruntur in ea: vt hic et proxi. §. et. l. ij. §. nunc videamus. Unde si desit non valet, vt. s. de transact. l. cū hi. §. si pretor. facit. ff. qui et a quib. si seruo. de lega. j. l. cetera. ff. de regu. iur. l. quod in initio.

Summarium.

1 Vasallus dn̄o fidelitatē singulis ānis iurare tenet. Vasallus an teneatur omnibus simul, an singulis singulatim, an vero vni tātum ex heredibus domini mortui fidelitatis prestare iuramentum.
2 Creditor an teneatur singulis reis debendi eodē instrumento obligatis libellum porrigere.

1 Si plurium. ¶ Not. † quod lex vult quod vasallus debeat facere fidelitatem et iurare quolibet anno, vt in constitu. feudorum. imperialem decet solertiā: modo decessit dominus pluribus relictis heredibus, vasallus fecit fidelitatem et iurauit vni de heredibus, nunquid sufficiat, an omnibus teneat facere vel iurare? Et hic est arg. quod sufficit si vni iuretur, et arg. ne in plures aduersarios distinguatur. s. de exercito. l. ne in plures. Primam tene. s. vt sufficiat vni, licet glos. contradicat. s. de vsufru. l. si titius. §. j. Sed quid
2 si † plures sunt rei principales in vno instrumento, nunquid singulis est dandus libellus? Videtur quod sic, argu. C. famil. hercis cun. l. ij. sed contra est, vt. C. de duob. reis. auf. hoc ita si pactum.

Summarium.

1 Protestatio quando valeat, et habeatur solutionis loco.
2 Verba que in principio instrumenti ponunt, nonnunquam etiam ad sequentia referuntur.

1 Si quis ipsi pretori. ¶ No. † protestationē valere, vt hic. s. de nauti. feno. l. ij. vbi dicitur quod habetur loco solutionis. ff. de adulte. l. quarto capite. s. in quibus cau. pig. taci. contraha. l. si debitor. C. de episco. aud. auf. liberi furiosi. ff. de liber. cau. l. nec si volens. Sed valet li-
2 tera ista ad questionē talem. Tabellio † fecit instrumentum, et ita dixit: Titius contraxit cum Sempronio die tertio intrante Februario. Item Sempronius cum Titio eodem die et nō dixit die tertio intrante Februario, mortuus est tabellio et imbreuiature date sunt alij tabellioni faciēde, inuenitur quod imbreuiatura dicit eodem die Sempronius cum Titio, nunquid intelligemus de illo tertio die intrante Februa. quo factum fuit instrumentum Titij? Certe sic vt habetis hic de tacita repetitione: vt glo. hic posita et legibus allegatis in ea, et maxime per. l. s. de eden. si quis ex argentarijs. §. initium.

Summarium.

1 Reficere volens riuos publicos aut cloacas etiam priuatas, an possit operis noui nunciatione impediri. Reficere quid sit, et an riuum nouum facienti possit nunciari.
2 Reficienti rem quam possidet non potest nouum opus nunciari.

1 Si quis riuos. ¶ Scilicet publicos vel † cloacas, scz publicas. Vel dic priuatas in quarum erat quasi possessione: secus esset in itinere vel via in cuius quasi possessione erat, nam posset impediri reficere nisi ostenderet sibi seruitutē cōpetere. argu. ff. de itine. actuque pri. l. iij. §. deinde. nō autem iste posset impediri, sed opus est vt sit in quasi possessione ducendi aquam vel immittendo cloacam, vt ff. de riuis. l. j. §. deinde. et §. hoc interdictum. et. l. fina. sic. ff. de fonte. l. v. §. deinde. et. ff. de cloacis. l. ij. §. hoc interdictum. et §. deinde. Sed dices nōne quilibet reficiens euitat nunciationem operis noui: vt. s. e. l. j. §. si quis vetus. Dic quod non, vt patet in reficiente iter vel viam. Nec obst. §. si quis vetus. s. eod. l. j. quia loquitur in fulciente, vt ibi apparet: nam per illam non mutatur rei facies in qua fit opus. Item ibi in fultura est periculū si differatur et ideo spernitur. Itē ibi possidet ipsam rem que reficitur. hic autem in casu itineris nō possidet locum licet in possessione vel quasi seruitute. Quid autem sit reficere: dic vt. ff. de riuis. l. i. §. deinde. Illud autem certum est quod facienti nouum riuum potest nūciari nouū opus, vt. s. l. j. §. opus. et. ff. de riuis. l. j. §. fin. et sic tene primam sententiā,
2 et vt liqueat ista materia sic distingue. Cum querit † an reficienti possit opus nouum nunciari: aut possidet rem

quam reficit, ⁊ tunc nō nunciatur, vt. s. ea. l. §. si quis ve-
tus. aut nō possidet: ⁊ tunc aut est in possessione alicuius
iure, propter quod vult reficere aut nō. Primo casu re-
fert quale sit ius, vtrum itineris vel actionis: an vero
aque ducende vel hauriende, vel cloace immittēde. Pri-
mo casu per nunciationē inhibetur, vt. ī. de itine. actuq;
priua. l. iij. §. hoc autem. ⁊ ī. de riuis. l. vlt. Secundo ⁊ ter
tio spernit̄ nunciatio, vt in hoc. §. si quis riuos. ⁊ ī. de ri-
uis. l. j. §. hoc interdictum. ⁊ l. iij. §. penul. ⁊ l. fina. ⁊ ī. de
fonte. l. j. §. deinde. Fallit tamen cum peto mihi caueri
de dam. infe. vt. ī. de riuis. l. iij. §. penul. ⁊ ī. de cloacis. l. j.
§. si quis mihi purganti. In secundo casu quando nec
res nec ius possidetur per nunciationem poterit inhibe
ri: argu. ī. de itine. atq; priua. l. iij. §. hoc autem.

Summarium.

1 ☞ Demonstratio ad oculum fieri debet, vbi res ver-
bis innotescere nequit.
2 Libellus incertus seu generalis an dari possit de omni-
bus quas quis in certo loco rebus possidet.

1 **Qui nunciat.** ¶ Not. † ꝙ vbi res non
potest per verba innote-
scere, facienda est ad oculū demōstratio: vt hic ⁊ institu.
de gradib. cogn. §. agnationis. s. finium regun. l. si irru-
ptione. extra de libel. obla. c. ij. ⁊ facit in versicu. toties. vt
2 possit † dari libellus de omni eo qđ possides in tali loco:
sed contra est, quia esset incerta petitio, vt. ī. de acquirē.
posses. l. possideri. §. j. Sed ⁊ quid si petā villam quandam
totaliter: nunquid talis libellus admittitur? Certe sic: vt
extra de restitu. spoli. §. cū ad sedē. s. de leg. ij. l. titia. ī. §. j.

Summarium.

1 ☞ Agere aut remissionem in iudicio petere potest
amici nomine citra mandatum, modo de iudicato sol-
uendo satisdet.

Qui remissionem. ¶ Per istū. §.
qui remissionē
dicunt aduocati Bono. Ecce statuto Bonon. cauet̄ ꝙ
actor debeat habere tot dilationes, ⁊ reus plures: pone
quidam Titius fecit sequestrari bona mea, ego compa-
reo ⁊ peto reuocari dictum sequestratū, modo querit̄ an
sim actor vel reus. Et dicūt ꝙ sum reus per hūc. §. Ray.
1 ¶ No. arg. † ꝙ quis potest postulare restitui sibi tenu-
tam acceptam amico suo, licet non habeat mandatum
a satisdando de iudicato soluēdo. Et idem in bannito[a] vt
possit petere tenutam sibi acceptam restitui, licet agere
non possit, argu. s. de in ius vocan. l. libertus. ⁊ expres-
sum. ī. de priuileg. creditorum. l. si pupillus. §. defendere.
quod semper intelligo solutis omnibus expensis factis
a primo termino inantea: vt. C. de iudi. l. sancimus. ⁊ vi-
de qđ not. per Cy. in. l. minor. ff. de euict.

a ¶ Licet bānitus agere nō possit, potest petere tenutā sibi restitui. de hoc vid id quod not. in Spe. de contumace. §. fi. v. sed pone rē passus. ⁊ est circa finē. §.

Summarium.

1 ☞ Turpitudinē suam in iudicio allegans an debeat
audiri.
2 Procurator nomine domini nouū nūcians opus, quan
do de rato cauere teneatur.
3 Cautio de rato per procuratorem data in exordio quan
do ad omnes actus sequentes extendi debeat.

Si procurator. ¶ In glos. que inci-
pit, ante. de opere de
moliendo, supple nihilominus inquietet dicens satisda-
tur voluntate domini non recepta, ⁊ sic ipso iure non
1 valere: sed hoc non videtur posse defendi, † nam debet
posse hanc suam turpitudinem allegare, vt. C. de transa-
ctio. l. transactio. Item alia ratione, si enim est procura-
tor qui inquietat ipse suo nomine certe tenetur, vt. ī. qđ
vi aut clam. l. si deniq;. §. fi. ⁊. ī. de vi ⁊ vi arma. l. j. §. quo-
ties. ⁊ ideo nō habet locum satisdatio iudicatum solui,
vt institu. de satisdat. §. j. ⁊. ij. Et ideo dic dominum mo-
lestiam inferre vel procurator mandato domini eo ꝙ
dicebat satisdatum non durare forte propter inopiam
fideiussoris, vt. ī. eod. pretor. §. ⁊ si satisdatū. ⁊ sic nomine
domini qui ratam habuit nunciationem ⁊ remissionem
conuenitur ex edicto. ī. eo. pretor. §. deinde. In tali enim
prohibitione nullum versatur delictū: nam si reperiat̄ sa
tisdationē nō durare fiet absolutio, vt. d. §. pe. ī. e. pretor
apparet. Si eñ diceretur vt dicit glos. sc; non conceptā
volūtate dñi satisdationē deberet agi ex stipulatione de
rato, vt. ī. eo. cū procurator. Item in hoc casu in quo lo-
quitur glos. suo nomine tantū tenetur prestare non autē
domini cui satisdatū est: quia ratum non habet. sic nō sa
2 tisdaret iudicatum solui. Dic ergo † aut procurator in-
teruenit ex parte opus inhibere volentis: aut ex parte
opus satisfacere volentis. ¶ Primo casu, aut procurator
interuenit in nūciatione, ⁊ tunc obtinet. §. qui procura-
torio. s. ea. l. aut in remissione, ⁊ tunc idem quia cauet de
rato, vt. ī. e. cū extra. §. fi. Aut in agendo ex stipulatione
domino interposita de opere demoliendo, ⁊ tunc s'm ge
neralem regulā cauet, que est. C. de procura. l. j. Aut etiam
defendendo conuentum dominū ex interdicto qđ cōpe-
tit ex remissione qđ edictū est. ī. eo. pretor. §. deinde. ⁊ tūc
non de rato sed de iudicato soluendo satisdat, quia par-
3 tes sustinent defensoris. Aut † idem procurator ad hec
omnia interuenit, ⁊ tūc dic ꝙ cautio rati in exordio nun
ciationis prestita extēdatur ad ratihabitionem nuncia-
tionis ⁊ remissionis, de quibus. s. dixi, vt. ī. eo. cū procu-
rator. in princi. ⁊. ij. respon. nihilominus tamen satisdat̄.
iudi. solui si nomine domini cōueniatur ex edicto quod
propter remissionem competit, vt hic. Si autem interue
niat ex parte opus facientis: aut interuenit in petendo
remissionem, ⁊ obtinet. §. qui remissionem. s. ea. l. aut in
agendo interdicto ex remissione cōpetente: aut in defen
dendo cōuentū ex edificatione. ¶ Primo casu aut agit
ex satisdatione sibi facta, ⁊ tunc non cauet de rato, vt. s.
de procura. non cogendum. §. fina. quasi sibi domino nō
fuerit quesita actio: aut ex denunciatione per interdictū
ne vis fiat ei ⁊c. quod est. ī. e. pretor. §. deinde. ⁊ tunc caue
bit ex generali regula: nam posset succumbere, quia non
duraret cautum, vt. ī. eo. pretor. §. penul. ⁊ sic non posset
dominus procedere in opere sine noua cautione de demo
liendo ratum habendo, que non est sibi noua cautio ne-
cessaria si non habeat ratum, imo saluum habet interdi
ctum nūciationis vt olim, vt dicta. l. pretor. ⁊ sic interest
committi ratum habere a domino, ⁊ ideo de hoc sibi ca
uetur a contrario sensu predicte legis non cogēdum. §.
fina. ¶ Secundo casu, aut defendit patiendo aduersa-
rium veniri ad destructionem, ⁊ tunc cauet de rato: vt
s. de procura. l. vel operis. aut litigādo, ⁊ tunc cauet de
iudica. solu. propter destructionem, ⁊ de rato propter
constructionem. arg. s. de procur. pomponius. §. si is.

Summarium.

1 ☞ Seruitutes quotuplices sunt, ⁊ quibus valeant lo
cis constitui.
2 Nuncians nouum opus ob illicitum aut ruinosum in
publico aut etiā in priuato, quando satisdare teneatur.
3 Nunciatio facta propter vitium operis an remittatur
inuito denunciatore, si de opere demoliendo satisdetur.

1 **Non solum.** ¶ Primo responso
dicit litera † quedā
sunt seruitutes que constitui possunt etiam
mediis locis publicis vel priuatis interuenien-
tibus. Dicit glos. sicut sunt seruitutes vrbane non rusti-
ce, sed male dicit: nam quedam rustice seruitutes bene
possunt deberi etiam medio loco publico vel priuato: si-
cut est seruitus haustus aque que rustica est, vt in instit.
de seruitu. §. in rusticorum. ⁊ ꝙ possit ita constitui, pro-
batur. ff.

batur.ff.de seruituti.l.seruitutes.§.publico.⁊.j.de aqua
plu.arcen.l.si panis.§.via publica. ¶ Item quedã sunt
vrbane que deberi non possunt interueniente medio lo-
co publico vel priuato, sicut est seruitus tigni immitten-
di que vrbana est, vt in institu.de seruitu.§.item predio-
rum.⁊ ꝙ non possit ita constitui, probatur.ff.de seruitu.
2 l.fina. ¶ Super eadẽ.l.§.si cum iure.distingue hic: † aut
nuncio nouum opus ratione illiciti operis, aut ratione
ruinosi operis. ¶ Primo casu, aut priuato iure prohibe
re intendo, ⁊ tunc satisdari debet: aut quia in publico fit
opus cum nunciatur, ⁊ repromissione contentus ero, vt
hic. Sed ratione operis ruinosi tunc si in publico fiat sa
tisdatur: si in priuato suo nomine repromittitur alieno
satisdatur, vt.j.ti.j.pretor. ¶ In primo articulo diuersi-
tatis ratio redditur hic in isto.§.si cũ iure. ¶ In secũdo
ratio est, quia vbi sua res est iure ciuili vel pretorio, credi
bile est ꝙ taliter edificabitur ꝙ nõ ruet, ⁊ ideo repromit-
tit: in aliena autem hec presumptio non habetur, ⁊ ideo
satisdat, vt.s.de probatio.l.cum de indebito.⁊.j.de solu.
3 l.j. Sed † cum sit nunciatio ratione vitiositatis operis:
nunquid remittit nunciatio satisdatione prestita de ope
re demoliendo inulto denunciatore, cum modo petat sa
tisdari.de dam.infec. Respond. non, cum cautio damni
infecti celeritatem desideret, vt.j.de dam.infec.l.j.⁊ ideo
nõ poterit in opere procedi nisi cautione, de dam.infec.
prestita cũ fideiussore vel sine ſm.l.pretor.j.de dam.infec.

Qui opus. ¶ In glos.i.nũciationẽ. vel dic
id est scripturam corã testibus
factam: vt.s.vsufruc.quẽadmo.caue.l.j.§.recte.

Summarium.

1 ☞ Persona singularis testimonium perhibere potest
in causa vniuersitatis.
2 Testis idoneus nemo iudicatur in causa propria.
Ius prohibendi an sit idem cum nunciatione.
3 Nunciationem morte recipientis eandem non extingui
qualiter intelligendum.

Si cum iure. ¶ Quid si mista cõside-
ratione fit nũciatio, vt.s.
de pupillo.j.respon. Dic satisdandum, vt.s.de procura.
1 non cogendum.§.si cum iure. Queritur nunquid † sin-
gularis persona possit ferre testimoniũ in causa vniuersi
tatis? Et videtur ꝙ nõ, cum damnum ⁊ vtilitas ad eum
spectet: ⁊ nemo in sua re idoneus testis intelligitur, vt.s.
de testi.nemo. Sed tu dicas ꝙ sic, cũ ea que sunt vniuer-
sitatis non sint singulorum, vt.l.in tantum. ⁊ argumen.
huius.§.⁊ ita approbat consuetudo. Gui.de suza. Sed
alij distinguunt aut qđ petit ab vniuersitate est de bursa
2 singulorum prestandum, ⁊ tunc non admittitur cũ † ne-
mo in re sua idoneus testis dicatur, aut qđ petitur non
est de bursa singulorum prestandum, vt si peto fundum
ab vniuersitate, ⁊ tunc auditur ⁊ admittatur: sed Si-
mon.vj.dicit quẽlibet de vniuersitate admittẽdum pro
vniuersitate, sed adhibẽda est minor fides. Iaco.de are.
¶ Ea.l.§.fi.super litera que dicit, q: his modis finit ius
prohibendi: dicit glos.ius prohibendi, id est nunciatio,
sed certe ſm quod exponit glos. idem est ratio qđ dictũ.
Dic ergo quia his modis finitur ius prohibẽdi, scilicet
in personam nũciantis. ¶ Eadem.l.§.si morte.sed quid
3 est qđ hic in fi.dicitur ꝙ † morte nunciationẽ recipientis
non extinguitur nunciatio: ideo quia in stipulatione de
opere demoliendo fit mentio heredis, hic nulla ratio vi-
detur, sed bona est. Nam cautio simpliciter non vt plus
debeatur, sed vt magis sic cautũ interponatur.s.ad tre-
bell.titius.in fi.cum ergo edificantes heredes in cautio-
nem deducant, apparet ꝙ sine cautione eius erat post
nunciationem eius demolitio facienda.

Summarium.

1 ☞ Nunciatio facta infanti ⁊ furioso valida non existi
matur, nisi fiat ijs qui eorum nomine operi incumbunt.

Operis noui nuncia.
¶ Sup litera que dicit furioso infanti posse
fieri nunciationem. dicit glos.si in preiudiciũ
nuncianti vt perdat possessionem: nõ autem in preiudi
1 cium infantis, nisi ex quo tutor sciuit. Tu dic † ꝙ semp
tenet nunciatio facta furioso ⁊ infanti ijs qui infantis
vel furiosi nomine in opere sunt etiam anteꝙ̃ tutor ⁊ cu
rator sciat.s.in tantum vt teneatur ad patientiam nõ au-
tem ad impensas: de facto vero etiam postꝙ̃ tutor sciuit
tenebatur ad expensas, sed quid si ipsi infanti? Respon.
nullius est momenti cum nemini facta videatur si solum
modo ita in opere, quo casu non valet.j.vt.l.de pupillo.
§.si quis forte.⁊.§.nunciari.cũ eius etas ⁊c.vt.C.de fal.
moneta.

Summarium.

1 ☞ Procurator promittens dominum non nuncia-
turum, aut remissionem faciens nomine domini, an li-
get dominum.
Satisdatio de opere demoliendo quando in personam
domini censeatur conferri
2 Stipulatio de rato quando in nunciatione noui operis
contra procuratorem committatur.

Cum procurator. ¶ Ca
ue tibi
a quadam glo.posita in hac.l.que incipit, al's
remissio.in fin.cuius glos.dicitur. ⁊ ſm istam
glos.est hic.§.dominus.⁊ sic potest legi cum.§.ſm istam
glossam, et sine.§.ſm aliam: verum est quod dicitur in
fin.istius glos.scilicet ꝙ ſm aliam glos.que incipit, quod
facere deberent ꝙ litera debet legi sine.§.preterꝙ̃ in ver.
vel tertio.nam ſm illum versicu.vel tertio. debet legi lite
ra cum.§.⁊ ita si vis legere istam sine.§.debes te referre
tantum ad glos.que incipit, quod facere debet.excepto
versicu.vel tertio. Si autem vis legere cum.§.debes te
referre ad illum versic.vel tertio.qui est in glos.que inci-
pit, quod facere debet.⁊ ad totam aliam glo.magnam,
que incip.al's remissio. ¶ Super ead.l.in glos.qđ facere
debet.ibi, ⁊ ſm hoc prosequere literam ſm hãc remissio
cõfertur in personam domini: quia dicitur ꝙ dominus
non nunciabit intra tempus comprehensum, ⁊ quod di
citur intra committitur stipulatio scʒ de rato, ⁊ debet
sine.§.legi, ⁊ quod sequitur: nam ⁊c. similitudinarie po-
1 nitur: vt † si tunc nũciare dominus nõ potest, multo for-
tius si ratam habuisset remissionẽ procuratoris abstine-
ret, cum promiserit dominum non nunciaturum intra
tempus.l.j. ¶ Et ponit ita casus ſm dominum Guid.
de sucaria: pcurator meus Titius edificanti nunciauit
nouum opus, ⁊ cauit de rato simpliciter, ⁊ Titius cauit
de opere demoliendo simpliciter: si apparet eum iniuste
edificasse intra mensem vnum, nunquid hec satisdatio
videtur esse collata, ⁊ confertur in personam domini?
2 Certe sic, vnde † si ego dominus volo nunciare intra
istum mensem Titio nunciationẽ noui operis, cõmitit
stipulatio de rato contra procuratorem meum: si autem
potest mensem denuncio non committitur. Et bene di-
co ꝙ si intra mensem denuncio committitur, si postea
non committitur: nam renunciatio ⁊ remissio cõfertur
in personam meam, ⁊ ita perinde habetur ac si ego nun
ciassem ⁊ remisissem recipiendo satisdationem de ope-
re demoliẽdo, si apparet iniuste edificatum habere vsqʒ
ad mensem, intra mensem non possum, postea sic.

Summarium.

1 ☞ Nunciatio operis noui etiam pro seruitute rustica
fieri potest.
2 Viam edificanti an possit nouum opus nunciari.

1 **Qui viam.** ¶ Tene sentētiā Bulgarȷ̃ † qui dicit etiam pro seruitute rustica nouū opus nunciari posse: ⁊ eam approbo maxime per.l.j.in fi.j.de remis.vbi loquitur litera de fundo qui in veritate non potest referri ad domum vrbanā.ad hoc facit.s̃.famil.herc. l.in iudicio.vbi dicit indistincte posse nunciare. Nec
2 obst.l.ista, qui viam. que dicit ꝙ † qui nunciat aduersus eum qui viam edificat nihil agit:q̃ ſm glos.Bulga.quē approbo intelligitur litera ista ꝙ via reficiebatur, ⁊ ideo nunciare nō potest quia viam habet:quia in nullo fit sua conditio deterior,imo melior.

Summarium.

1 ☞ Absens hoc ipso differt a latitante, ꝙ hic non auditur aduersus missum in possessionem absq̃ cautione: ille vero sic.
2 Absens iusta causa si intra annum veniens possessionē repetierit,audietur.
Absentis iuste bona possideri sed non vendi possunt:latitantis vero etiam alienari poterunt.
3 Missio fieri non potest in bona iuste absentis absq̃ cautione de non edificando vel alienādo:in bona autem latitantis citra cautionem fiet missio.

1 **Si prius q̃.** ¶ Dic † ꝙ lex ista loquitur quando conuentus confessoria latitabat: ⁊ ita fuit facta missio in possessionem bonorum omniuȝ. Certe modo si petat de possessione discedi, is contra quem missio facta est habebit cauere ſm formam huius legis:secus aūt si erat absens ⁊ non latitaret,quia tunc nō deberet cauere,
2 † sed intra annū veniēs deberet audiri ad possessionē recuperandam per.l.C.de prescript.xxx.ann. si quis emptionis.§.sed ⁊ si quis nō per vim. ¶ Nec mireris si hoc considero: quia lex facit aliam differentiam inter latitātem ⁊ absentem tantum sed non latitantem: quia bona absentis tantum possunt solummodo possideri non autem vendi,sed bona latitantis etiam vendi possunt,vt.j. quib.ex cau.in pos.eat.fulcinius.§.j. ¶ Super eadē.l.in glos.captis.in fi.glos.Sed illa lex isti videtur obuiare, cū
3 ibi † fiat missio in bona latitantis: hic debeat cauere de non edificādo nisi egerit ius sibi esse inuito vicino altius tollere.Sed hoc potest intelligi ſm illā,vt in hac.l. si pri⁹ dicamus factam missionem, ⁊ modo dum petat discedi de possessione is contra quem missio facta est debeat cauere vt sic cum petit discedi alterum faciat: vel seruitutē agnoscat ⁊ damna emendet,vel facta emendatione damni caueat vt hic,vel melius quod ibi dicit, scilicet in.d. l.is cui.cōstitui per cautionem talem vt hic dicitur. Itē videtur cōtra.j.tit.j.a quo.vbi venitur in rem ipsam: sed ibi aliquid factum erat,hic nihil. Aut ergo nihil fecit cōtra seruitutem,⁊ obtinet hec lex:aut fecit,⁊ tunc si per edificationem obtinet.j.titu.j.l.a quo.s̃.de procura.vel in operis. ¶ Sin autem per prohibitionē vsus,obtinet.l. is cuius.s̃.si seruit.vendi.vt scilicet damnum emendet ⁊ constituat per cautionem vt hic dicitur: ⁊ hoc in latitante,sed in non latitante potest dici vt dicitur.C.de prescri. xxx.ann.l.si quis emptionis.§.sed ⁊ si quis.j.qui.ex cau. in poss.eat.fulcinius.§.j. ⁊ fiet missio summaria agnitione premissa:vt.C.vbi in rem act.exerceri debeat.l.ij.C.de bon.auto.iud.pos.l.cum proponas.

Pretor ait.

§. Interdictū. Ibi. ¶ Ex huiusmodi causa.dicit gl.s.quā vidisti: ⁊ proponas.§.ex hmōi tamē.que sequitur in versi.edicto enim expressum est contra. Iac.

Summarium.

1 ☞ Edificans satisdare paratus an possit nunciatione non obstante opus ceptum prosequi.

Si quis paratus. ¶ In glo. que incipit: id est ꝓ re missa.Sed contra.C.de edifi.priua.l.fi.siue de no.ope. nunciat.l.ij. Quidam enim habent rubricam talem ibi. Vel dic ſm do. Dyn. vbi nunciator post nunciationem tacet,est electio edificantis satisdare vel differre: ⁊ ita loquitur hic,⁊.s̃.eo.de pupillo.§.si is cui.⁊.l. non solum.§. sciendum.⁊ hoc casu intelligitur tertia opinio que est. C. de edifi. priua.l.fin. at vbi se offert paratum probare de iure suo nunciator dicendo:hodie constat ⁊c. ⁊ tunc edificator habet differre per tres menses: ⁊ ita.C.de edif.priua.l.fi.⁊ erit bona opinio secunde glos. ibi posite, ⁊ comprobatur etiam.s̃.ea.l.si prius.⁊.l.j.in princi. ¶ Sed do. Guido tenet in hoc.§.⁊ super.§.deinde.j.ea.l.intellectū
1 do.Dyni,preterꝙ in eo casu quādo † is cui nunciatum est offert se paratum satisdare, ⁊ nunciator dicit: hodie cōstat,hodie agamus nolo satisdare,sȝ statim volo ꝓbare de iure meo. Unde ipse distinguit: aut ille cui nūciatū est pateretur magnum damnum si deberet expectare ꝑ tres menses,puta quia habet cementū,lapides ⁊ fabros paratos ad edificium construendum, ⁊ sic magnum damnum pateretur nisi edificaret: quo casu si paratus est satisdare, poterit iure edificare si ius habebit edificandi, quantumcunq̃ dicat se nunciator paratum probare, ⁊ ita intelligitur.l.ista.Si autem non habet necessaria ad edificium extruendum, ⁊ ita nullum damnum patitur: tunc nō potest ante tres menses edificare si vellem probare de iure meo quantūcunq̃ offerat satisdationem: ⁊ ita intelligitur.C.de edifi.pri.l.fin. ⁊ ita intellige glossam istam,⁊ illam positam super.l.vlti.C.de edifici.pri. Sed dñs Iaco.addit arg.s̃.de condic.caus.da.l.si pecuniam ideo ⁊c. ⁊ argumen.s̃.de pupillo.§.si quis riuos. versic. toties.⁊ arg.s̃.de euic.l.si rem.§.quolibet.

Summarium.

1 ☞ Edificium post nunciationem noui operis structū, an sit destruendum non obstante satisdatione postmodum prestita.
2 Nunciatio remissa censetur,si is cui facta fuit satisdationem admiserit.

1 **Ait pretor.** ¶ Sed † quid,nunciaui nouū opus,ille spreta nūciatione edificauit forte per tres pedes, postea satisdedit de opere demoliendo,peto opus destrui quasi spreta nunciatione sit edificatū:nunquid sum audiendus? Uidetur ꝙ non, quia prestita satisdatione nunciatio videtur pro remissa ac si nunꝙ facta fuisset: vt.s̃.eo.de pupillo.§.si is cui.⁊ si nunꝙ facta fuisset, certum est ꝙ opus non esset demoliendum. Item certum est ꝙ saltem id quod post satisdationem est edificatum,licite factum est: vt hic ⁊.j.eo.stipulatio.in princi.si est licite factum,ergo debet ad se partem illicite factam trahere: cū etiam hoc videam in maleficijs: vt.s̃.de statu homi.l.imperatores.j.de penis.l. pregnantis.Econtra videtur ꝙ bene sim audiendus.ar. huius litere. ⁊.j.eod.stipulatio.in fi.j.respon. Tu distin
2 gue aut sciui edificatum spreta nunciatione ⁊ tunc recipiendo satisdationem videor in totum remisisse nunciationem: ita ꝙ amplius non audiar interdicto de opere demoliendo. argu.C.de pact. inter emptorem. ⁊ vend. composi.l.commissorie.⁊.s̃.de lege commisso. l.lege. Si autem ignoraui edificatū spreta nunciatione,modo recipiendo satisdationem nō videor remittere interdictum de opere demoliendo mihi quesitum quod ignorabam mihi competere, argu.C.⁊ de iur.dotiū impe.l.ij.⁊.C.de inoffi.testa.mater decedens.⁊ ideo bene audiar si petam opus demoliri:quod intelligo si opus factum in medio tempore post nunciationem aut satisdationem sit tale opus qđ habeat instar ⁊ factū operis,nō autem si vnum aliud cementum positum fuerit, vt.j.eod.l.stipulatio.§. opus nouum.

Summarium.

Summarium.

1 Actio in rem an sit successoribus concedenda.

Hoc interdictum. In glo. etiã in rem. fm do. Dynum, z. j. de aqua quoti. z estiua. l. j. §. ait pretor. z. j. de interdic. l. ij. §. hoc autem. s. si serui. vendi. l. ij. §. fi. Sed
1 contra. † quia videtur successoribus non dari in rem, argu. j. de aqua quoti. z estiua. l. j. §. si fundus. j. quod vi aut clam. si is qui. in princi. z. §. si postea. z. s. de vsufruc. adhuc interesse. §. si operas. Sed dico successoribus in rem dari: qz datur occasione damni qd inde futurũ speratur, arg. j. de aqua plu. arcen. l. si titius. §. si quis prius. tum interdicta fuit in rem scripta, sicut cautio aque pluuie arcende. j. de interdic. l. j. §. penul. ¶ Hoc autem. ver. proinde. Si satisdatum non esset repromissum, expone, sed non fuit locus satisdationi quia non fiebat in priuato: sed repromissio, quia fiebat in publico, vt. s. eod. non solum. §. si cum iure. certe nõ erit locus huic interdicto prohibitorio: nã licet pretor suam prohibitionem remittere potuit in publico cum concedere edificare non potuit, vt argu. j. quod vi aut clam. l. iij. §. plane. z. §. preses. Et dic non enim permittendum fuit. s. interdicto prohibitorio edificanti concesso.

Summarium.

1 Actor non comparens in primo z secundo termino, quibus reus comparuit: an comparendo die tertio mitti debeat in possessionem si eo die non compareat reus.

Moram vltimam nocere iureconsultis placuit: iuste ne viderint ipsi.

1 Si aliquando. Sed pone † feci Titium citari vt debeat comparere die lune pro primo termino, die martis pro secundo, die mercurij pro tertio peremptorie, comparuit Titius citatus in primo z secundo termino actore non comparente, in tertio termino Titius citatus fuit contumax z ego actor bene comparui, z peto tunc mitti in possessionẽ: dicit Titius reus, non debes mitti quia contumax fuisti in primo z secundo termino, queritur quid iuris? Dic q hoc non obstante fiet missio: quia vltima mora nocet: vt hic z. s. de pericu. z cõmo. rei vendi. l. illud. arg. s. de arbit. l. celsus. §. fina. z. l. fina. z. j. quorũ lega. l. fina. Guido. Item vocato fuit licitum anteriori tẽpore non venire z vsqz ad vltimum terminum expectare. argu. j. de verb. oblig. l. qui hoc anno. z. l. si ita stipulatus fuero. s. de lega. ij. si ita relictum. §. fina. ergo z actori fuit hoc licitum, vt. s. de arbi. si cum dies. §. fi.

Summarium.

1 Reus ad factum precise cogi potest actore hoc ipsum volente.

1 Stipulatio. ¶ Qr. si ita. No. † q quis ad factũ precise cõpellitur si hoc actor malit. fic. j. de aqua plu. arcen. l. si inter. §. fina. Jaco. de are.

Summarium.

1 Vasallus singulis domini defuncti heredibus fidelitatem iurare tenetur.
2 Vasalli mortui heredes an teneantur omnes domino fidelitatis prestare sacramentum.

1 Quesitum. ¶ Idem ait. No. † cum dominus decedit relictis pluribus heredibus vasallus singulis fidelitatem facere tenetur, al's debet: vt de hoc est not. s. de vsufru. l. si cuius. z arg.
2 l. iij. §. qui satisda. cog. l. sed si plures. Sin autem † vasallus decedit pluribus relictis heredibus: tũc aut est indiuisum feudum, z tũc omnes fidelitatem facere debent, argu. istius. §. quesitum. in princi. z in vsi. feud. si de feud. controuer. fue. ca. qui clericus. Idem z si habent omnes ipsum diuisum: secus si ad vnum tantum peruenit, quia tunc ipse solus habet facere fidelitatem, vt habes in preallega. cap. Jaco. de are.

De damno infecto. Rubrica.

Summarium.

1 Celeritate z timore exigentibus cessat iuris communis rigor.
2 Prescriptio vrgẽte necessitate interrumpi potest, etiam coram quouis iudice.
3 Cause que delegari possint, z que non: z quot reperiantur genera causarum.
4 Preses quas possit causas delegare.
5 Libertinitatis causa non potest delegari.

1 a Damni res. No. † q hic dicit de celeritate[a] qz vbi timor est z celeritas exigitur cessat ius cõmune. sic. s. de donat. inter virum z vxo. l. iij. §. fina. Simile est verbum de celeritate. C. de agrico. z censi. l. si colo-
2 ni. s. de ferijs. l. ij. ex quibus legibus videtur † q propter necessitatem possit fieri interruptio prescriptiõis etiam coram alio iudice q coram iudice rei. pro quo facit. C. de episcopa. aud. l. si preses. z. l. sancimus. z. l. vlti. C. de anna li except. vt perfectius. Tamen lex dicit contrarium qd litis contestatione facta coram iudice nõ competenti nõ interrumpat prescriptionem, vt. C. ne de statu defun. l. si pater. Sed tamẽ causa necessitatis videtur q possit per iura superius allegata, z. C. de non numera. pecunia. in contractibus. Sed vos dicatis quod vbi leges dicunt alium iudicem adeundum: q tunc possit adiri alius, al's dicta litis contestatio facta coram iudice non competenti non induceret interruptionem prescriptionis, vt dicta. l. si pater. Et quod dicit in fi. delegandum putauit, id est delegauit, z ideo quia hic tractatur de dele-
3 gatione, si vis plene scire † que cause possunt delegari, z que non: dic q sex sunt genera causarum, licet glosse nostre dicant de quinqz tantũ. Quedam vero sunt ad merum imperium spectantes, quedam ad simplicem iurisdictionem, quedam ad mistum imperium, quedam ad decreti interpositionem, quedam sunt cause ingenuitatis z libertinitatis: quedam simpliciter libertatis z seruitutis. Cause pertinẽtes ad merum imperium sunt accusatio lege iul'. de adulte. lege cornel'. de sica. z similes: z qz in his maioribus iudicijs per. l. cognitio z condemnatio demandatur, delegari non possunt, vt. s. de offi. eius cui manda. est iurisdic. l. j. §. j. respon. nisi contingat presidem abesse, z tunc delegat quo ad cognitionem non quo ad pene impositionem vel membri abscissionẽ, vt prealleg. l. de offic. eius cui mand. est iurisdic. l. j. huius rei. in aut. de
4 collat. §. z hoc non prohibemus. Quedam † sunt cause spectantes ad simplicem iurisdictionem z competũt iure magistratus, vt omnes hodie intra summam trecentorũ aureorũ z leuium terminum cognitio, z hec cõpetunt defensoribus ciuitatum z magistratibus municipalibus, vt in aut. de defen. ciuita. §. z audient. z. §. iudicare. z istas causas potest preses indistincte delegare, z quilibet ordinarius iudex, vt prealleg. l. j. de officio eius cui manda. est iurisdic. §. qui vero iure. Est z tertium genus causarum que pertinent ad mistum imperium, vt sunt cautiones que excedunt summam trecentorum aureorum: z has causas non delegat iudex sine causa, sed cum causa sic. s. si publicis occupationibus impediatur, z tunc si velit sibi reseruare diffinitiuam sententiam de-

a De materia hac, z qñ reprobet celeritas, z qñ non, vide qd not. extra de elect. c. fin. in glos. not. qd hic. lib. vj. et extra de pe. z remis. c. fi.

bet audire causam, semel in principio, semel in medio, semel in fine: et per sententiam diffinitiuam decidere questionem, vt C. de iudi. auf. ad hoc. Si vero totaliter vult delegare potest: si publicis occupationibus impediatur vel causarum multitudine, vt C. qui pro sua iurisd. l. vnica. et sic intelligo. l. licet. glos. contradicat. ff. de offic. procon. sul. et seg. l. nequaquam. §. vbi decretum. ff. de transact. l. cum
5 hi. §. nec mandare. Est † et quintum genus causarum pertinentium ad libertinitatem et ingenuitatem: vt si dico te libertum meum, et tu dicis te ingenuum, et hoc casu non delegatur, vt dicta. l. placet. in fi. Si vero sit causa libertatis simpliciter et seruitutis: quia dico te seruum meum, tu dicis te liberum, licet communiter dicatur quod non delegetur, tamen dico quod bene potest delegari per. l. ff. de petitio. here. si quis libertatem. ibi vbi dicit: iubeat iudicem, expono ego. s. delegatum partibus suis fungi, nam magna est differentia inter has duas questiones, vt no. C. vbi cau. statu. agi debeat. l. iam dudum. de hoc dicitur ff. de liberali cau. l. cum duobus.

Summarium.

1 ☞ Remedia que et quot et quibus competunt in cautione de damno infecto.
2 Missio ex primo decreto municipali competit magistratui.
3 Pretor que remedia sibi reseruauerit aduersus missionem in possessionem.
4 Cautio damni infecti quot habeat remedia, et quibus competant eadem.

Dies cautioni. §. Duas ergo.

¶ Versic. Si forte. in glos. quatuor remedia dantur. in fi. ibi, istud pretor sibi reseruauit. Sed certe hoc est expresse contra textum, cum textus dicat: cetera sue iurisdictioni. et ita non videtur quod dicit
1 glos. quod sibi vnum tantum reseruauerit. Dic † ergo quod octo sunt remedia huius edicti, scilicet cautio de damno infecto, et hoc bene competit magistratui municipali: vt. ff. eo. l. j. §. si tam vicinum. Est et secundum scilicet compulsio ad cauendum precise et re ipsa, scilicet pignora capiendo et personam detinendo, et hoc magistratui non competit sed pretor sibi reseruauit: vt. ff. ea. l. §. an tamen. Est et tertium scilicet prefinitio diei interponende in stipulatione, et hoc non competit magistratui municipali, sed pretor sibi reseruauit: vt. ff. ea. l. j. respon. secundum vnum intellectum. et facit ad hunc intellectum. ff. eo. pretor. in princ. ibi, causa cognita statuere. Nec obst. ff. eo. dies. versi. et si hoc localem. quia secundum hunc intellectum exponitur ibi quod committitur magistratibus municipalibus vt vadant ad videndum opus ruinam minantem vt pretori referant, et ipse pretor diem statuat. Vel secundum quod alio modo intelligitur in princi. d. l. dies. competit cuilibet magistratui, et quod pretor sibi reseruauerit diei prefinitionem: secundum primum intellectum facit, quia omnia de iure pretori licent nisi fuerint a iure prohibita, vt. ff. ex quib. cau. maio. l. necnon. §. quod eis inquit. et ita intelligitur. ff. de iurisd. om. iudi. l. iubere.
2 Est † et quartum. s. missio ex primo decreto si non caueatur, et hoc competit etiam magistratui municipali: vt. ff. ea. l. §. duas. Est etiam quintum scilicet actio in factum, si non caueatur, que demum damno dato ad damni emendationem competit: vt. ff. eo. si finita. §. si. cum duabus legibus seq. et. ff. ne vis fiat ei qui in possess. mis. est. l. fin. et ista competit non pretoris beneficio sed iure communi: et competit magistratibus municipalibus si fit intra suam iurisdictionem et intra summam trecentorum aureorum, vt in auf. de defen. ciuit. §. et audietur. et. §. iudicare. Est et sextum scilicet missio in possessionem ex primo decreto re ipsam ad compellendum eum contra quem missio fit, captis pignoribus et persona detenta vt patiatur hunc cui non cauetur mitti in possessionem: vt. ff. ne vis fiat ei qui in posses. missus est. l. si quis promissum. ff. de rei vendic. l. qui restituere. et ita intelligitur. l. iubere cauere. secundum vnum intellectum: et hoc non competit magistratibus municipalibus, vt preallег. l. iubere. Est et septimum scilicet missio ex secundo decreto si perseueretur non caueri facta missione ex primo, et ista magistratui non competit sed pretor eam sibi reseruauit: vt in hoc versi. si forte. Est et octauum scilicet iubere discedere illum contra quem missio facta est. ex primo decreto de possessione vt citius caueat, quia videbit se spoliari sua possessione: et hoc voluit dicere textus hic dum dixit: ex causa. scilicet vt citius caueat etc. vel iubere discedere de possessione missum de secundo decreto: quia missio facta erat forte contra absentem reipublice causa secundum quod isti intellectus latius hic ponuntur in glos. et secundum vnumquemcunque intellectum non competit istud iubere discedere de possessione magistratui municipali, sed sibi pretor reseruauit, vt in hoc versi. Item ex causa.
3 Et sic † de his octo remedijs tria committuntur magistratibus municipalibus. s. cautio, missio ex primo decreto si non caueatur, et actio in factum, si non admittatur: duo prima ex edicto pretoris, tertium de iure communi. Alia quinque sibi reseruauit pretor. s. compulsionem ad cauendum re ipsa, diei apponende in stipulatione, de damno infec. prefinitionem, missionem in possessionem primo decreto re ipsa, missio. ex secundo decreto, item iubere discedi de possessione: et nihilominus alia tria que competunt magistratibus municipalibus, sed secundum quod alio modo intelligitur. l. dies. in princip. vnum de his quinque que sibi reseruauit pretor et magistratui municipali competit, scilicet diei apponende, scilicet in stipulatione prefi-
4 nitio. Vel dic † breuius quod octo sunt remedia vel presidia in cautione damni infecti, siue eius actione, scilicet cautionis initio, et hoc magistratui municipali competit: vt. l. j. huius titu. si modo distet ab vrbe: vt. ff. ead. l. §. si tamen vicinum. Cautionis executio per compulsionem, et hoc magis est imperij: vt. ff. de iurisdic. om. iudi. l. iubere. et magis tractui municipali non competit, vt. ff. e. l. §. an tamen. ff. ad municip. l. ea que. in cautione diei adiectio, et hoc secundum Py. non competit municipali, vt in prin. huius legis, et. ff. pretor. ij. respon. Decretum missio in possessione: et hoc competit municipali magistratui, vt hic executio decreti, et hoc not. vt. ff. ea. l. an tamen. sed pretori sic. ff. ne vis fiat ei qui in posses. missus est. l. si quis missum. contra non admittitur actio, et hoc circa dispensationem pretoris iure magistratus competit, si modo quantitas petita per eum sit contra limitationem sue iurisdictionis que sit in auf. de defensso. ciuitatum. §. et iudicare. secundum decretum vt possideat. Item delectio de possessione, et hoc non municipali sed pretori conuenit: vt hic, et sic ex dispensatione pretoris duo tantum competunt municipalibus magistratibus, vt hic. ¶ An tamen. In glos. al's cautionem. ibi, et sic competit magistratui. sed non iure magistratus omnino: quod ex eo apparet, quia non omni magistratui competit sed demum remoto ab vrbe, vt. ff. ea. l. §. si tam vicinum. et sic tene quod a pretore mortuo habet per hanc expositionem litere huius. §. dum dicit, iniunxit. et ita loquitur in preterito. Et quia ex edicto ei magistratui competit, si non faciat ex edicto tenetur: vt. ff. eo. §. meum. Et quod dicitur in. l. j. delegandum putauit. dic. i. delegauit. similis expositio. C. de episco. et cleri. officialis. in princip.

Summarium.

1 ☞ Insultum faciens seu vi aggrediens domum conductitiam alicuius, an puniatur pena statuti punientis insultum facientem in ciuitate etc.

1 **Pretor ait.** ¶ Quid, † statutum est in ciuitate, quod si aliquis fecerit insultum ad domum alicuius, puniatur in libris mille, si alibi, puniatur in libris quingentis: factus fuit insultus ad domum scholaris quam conduxit ad pensionem, nunquid incidit in penam statuti loquentis de pena mille librarum? Dic quod sic per hunc. §. et. ff. de iniur. l. lex cornelia. ff. de his qui deiec. vel effu.

vel effu.l.j.§.habitare.institu.de publi.iudic.§.item lex.⁊ subaudi,eum cui non cauebitur in possessionē mitti iubebo dum eum qui cauebit ⁊c.

Summarium.

1 ☞ Pretor quando facile dicatur adiri posse.

Si tam vicinum. ¶Super glos. scilicet per centum miliaria. Dic tam vicinum scilicet vt facile possit adiri,secus si cum difficultate. argumen.ş.de iudic.l.fi.
1 Quādo † autem possit pretor facile adiri vel non,considerandum est inspecta cōditione personarum:vel si fuerit senex vel iuuenis,argu. si quis cautio.l.ij.Vel dic cōmitti arbitrio iudicantis,argu.ş.de iure deliber.l.j.No. ex hac litera ꝙ minor iudex amittit iurisdictionem,propter presentiam maioris,arg.ad hoc.j.de re iudi.l.contra pupillum.§.is qui.

Summarium.

1 ☞ Possidens ex primo decreto dicitur qui in possessionem missus est: possidere iussus is est,qui ex secundo decreto possidet.
2 Decretum secundum in causa damni infecti interpositum quale ius tribuat.
3 Possessor iustus is dicitur qui pretoris possidet autoritate.

Pretoris officiū. ¶Glo. itelligit istud principium, ꝙ si missus sum in possessionē ex secūdo decreto quia mihi non cauebatur,certe pretoris officium est modo vt si ille contra quem facta fuerat missio non erat dominus ꝙ prescribam. Sed certe ſm dominum meum hic intellectus nō applaudet litere,quia textus dicit ꝙ fui missus in possessionē,qđ est intelligendum ex primo decreto,licet glo.
1 intelligat ex secundo:quia missus † in possessionē dicitur qui ex primo decreto possidet,possidere iussus qui possidet ⁊ secundo.argu.j.e.pretor.§.eum.j.de acquir.poss.l. si quis ante.Unde dic ꝙ missus fui in possessionē ex primo decreto,q2 nō cauebatur mihi de dam.infec.certe si perseueretur non tamen per longum tempus iubebis pretor me possidere ex secundo, ⁊ ita effici dominum si erat ille dans,⁊ expone eam,scilicet rem in qua facta est missio possit capere in suum dominum.s.per missionem factam ex secundo decreto. Et bene dixi per longum tempus: nam non statim post primum decretum debet iudex festinare ad secundum,sed demum post aliquod interuallum,vt.j.eo.si finita.§.non statim.Et vt plenius
2 liqueat ista materia sic † distingue:cū petitur ab aliquo caueri de damno infecto, aut ille a quo petitur vt cautionem interponat erat dominus, aut non: si non erat dominus,aut simpliciter possidet ⁊ nullum habet ius in re,aut habet ius in re.Si habet ius in re,aut pōt ad aliū transferri ius illud,aut non.¶Primo casu quādo erat dominus si mittar ex secūdo decreto,statim efficiar dominus.¶In secundo casu quando non erat dominus sed simpliciter possidebat si missus sum ex secūdo decreto operatur mihi ad causam prescribendi, vt in princip. huius legis ſm intellectum quem approbo, vt.j.eo.si finita.§.iulianus. nec refert sciuerit cōtra quem fit missio
3 dominū vel ignorauerit,vt.ş.de noxa.⁊ generaliter. † ⁊ quia iuste possidet qui authore pretore possidet, vt.j.de acquiren.posses.l.iuste.ş.de religi.l.at si quis.§.j.Si autē habebat ius in re ille a quo cautio petebatur si potest ad alium trāsferri ⁊ non cauente eo sum missus in quasi possessionē illius ex secundo decreto, denegatur ei illius iuris persecutio contra me: vt.j.eodem.hoc amplius.§. fina.⁊.l.sequen. ⁊.l.si finita.§.si qua iura. ⁊.j.de noxal.l. si noxale.

Summarium.

1 ☞ Vulnerans aliquem totaliter admittitur ad defensionē suam sub exceptione de nullitate processus ⁊c.
2 Procurator de cuius mandato dubitatur, satisdando dominum ratum habiturum audietur.

1 **Pretor ait.** ¶In versicu.Si controuersia. No.ar. † ꝙ si aliquis dicitur vulnerasse aliquem mortifere, ꝙ si de hoc est dubium admittitur defensor iste sub hac exceptione: sc3 vt si moriatur non valeat
2 processus,al's sic.¶Item no.ex eadem.l.ꝙ † si dubium est de mandato procuratoris ꝙ satisdabit ⁊ poterit protestari qđ fideiuss.dati non teneantur sub hac exceptione si non probetur de mandato.

Summarium.

1 ☞ Animalia noxam committentia noxe deduntur: res autem inanimate si noxam fecerint possessores suos haud quaꝗ onerant.
2 Emphyteota an possit se eximere a prestatione census annui renunciando emphyteosi.
Possessor edium que vetustate aut alio vitio corruerūt, an vicino damnum passo teneatur.
3 Damnum passo an succurratur ante interpositionē stipulationis damni infecti.
4 Vicinus ruina edium vicinarum passus damnum,an releuetur si cautionem damni infecti fuerit impeditus postulare.
5 Possessor loci in quem corruit domus contigua ante cautionem damni infecti postulatam, agere potest saltē de ruderibus tollendis.
6 Dominus edium corruentium tenetur interdicto de tollendis ruderibus,vel si nolit edes ipsas pro derelicto habere tenetur.
7 Pretoris merito carere debet beneficio qui eiusdem ius sum neglexit.

Hoc edictum. ¶In glos.i.vt amodo caueatur.ibi, cū eīn ⁊c. sed certe ⁊ anteꝗ decidantur pro de relicto habere possunt,vt.ş.de nego.gest.l.sed an vltro.⁊ sic ante cautionē habendo quis pro derelicto licet nondum interit non cogitur cauere,⁊ sic ratio huius glo.cum liceat habere ⁊c. nulla est:⁊ ideo expone,vt resarciatur, vel vt sarciendo caueatur, ⁊ probat quare non fuit cauendum ex hoc
1 edicto:cum enim aliam ⁊c. Dedamus. subaudi, † non autem vt damna ab his illata sarcire compellatur:multo ergo magis ea que aīa carent non debēt nos onerare vltra.i.in eo qđ est vltra earum amissionem,quasi dicat, nō debent nos onerare ad emendationē damnorum ab his illatorum: nec econtra vt pro noxa quasi dedere teneamur,vt etiam illis ad noxam teneamur, quia ibi extant apud nos hic nō,⁊ hic sequit̃ ꝑsertim ⁊c.Et ſm do. Dy.est hec litera in argu.pro eo cuius nomine est soluta collecta que excedit estimationem domus que diruenda erat,ad idem.j.de aqua plu.arcen.l.is cum quo.ş.de vsufruc.l.cū vsufructuarius.ş.si seruit.vendi.l.⁊ si forte. §.etiam.ş.de edil.edic.qđ si nolit.in princ.Arg.cōtra de nego.gest.l.sed an vltra.§.j.Sol.per.l.ş.de vsur.⁊ in con
2 traria.Sed † nunquid emphyteota potest renunciando liberari a prestatione fictt?Videtur qđ sic,quia video in seruo si commisit delictum possum eum dare pro noxa ⁊ damno dato, vt hic habetis manifeste: ⁊ videtur casus in fructuario,vt.C.de vsufruc.l.cum fructuarius. ⁊.l.absentem.Econtra videtur ꝙ non,quia personaliter est obligatus:vt.C.de actio.⁊ obliga.sicut.nec potest penitere:vt.C.de contrahen.empt.l.non idcirco.Sol.ꝙ nō possit per.l.C.de fundis patrimo.l.quicunq3.ş.de contrahen.emp.⁊ vendi.l.fina.Guido de suca.¶Et vt plenius liqueat materia huius.§.⁊ duarum legum sequen-

tium ⁊ aliarum plurium, ita distingue plenius q̃ glos. 3 tua, que etiam aliquid tangit: sed minus plene.† Cum queritur an de damno dato ante stipulationē dāni infecti interpositam possit succurri: aut damnum illud contingit propter edium ruinā, aut per vim fluminus, aut propter dilutionem seu discussionē. ¶ Primo casu considera, quia aut damnum cōtingit anteq̃ petitum esset a iudice, vt faceret caueri de damno infecto: aut contingit postq̃ petitum fuit iam a iudice, ante stipulationem tamen de damno infec. interpositam. Et si quidem contingit anteq̃ a iudice petitum esset caueri, ⁊ anteq̃ ad iudicem iretur tūc subdistingue, quia aut ille damnum passus in cuius edes rudera ceciderunt fuit negligens in petendo sibi caueri de dāno infecto, aut nō fuit negligēs sed fuit impeditus, vtputa q2 nō poterat stipulari ⁊ petere sibi caueri de dāno infecto si voluisset: habuit tamen quedam facere propter que ipse non petijt, bene poterat tamē admittere si voluisset. ¶ Primo casu quādo fuit negligens, aut dominus vitiosarum edium vult omnia rudera pro derelicto habere, ⁊ in nihilum vltra tenetur: aut vult rudera tollere, ⁊ hoc casu omnia tollere vtilia ⁊ inutilia, al's non auditur. ⁊ ita loquitur. l. s̃. eod.

4 euenit. ¶ Secundo vero casu † quando fuit impeditus subuenitur damnum passo, ⁊ si dominus vitiosarum edium nolit rudera tollere, omnia tollere cōpellatur ⁊ damnum emēdare ⁊ in futurū cauere si quod timeatur inferri propter ruderum ablationem: ⁊ hoc est quod dicitur. l. hoc amplius. j. respon. Aut pro derelicto habere non solum rudera sicut in primo casu, sed ipsas edes. ¶ Tertio vero casu adhibetur alia distinctio: quia aut dominus vitiosarum edium vult rudera tollere, aut nō. Si vult tollere, tollat omnia vtilia ⁊ inutilia, ⁊ caueat de damno futuro ⁊ preterito, quia hoc fit ad sui postulationem: si non vult tollere agatur interdicto de ruderibus tollendis, vel vt omnia vtilia ⁊ inutilia tollat, vel edes totas pro derelicto habeat, non autem vt caueat de damno preterito ⁊ futuro quando hoc fit ad postulationē damnū passi, ⁊ ita intelligitur ver si. qd̃ si dominus. Sententia autem Caij que est in. l. quod si forte. corrigitur per

5 Ulpianum. l. hoc amplius. j. respon. hoc modo, q̃† quādo domus vicini mei ruit in domum meam ante stipulationem damni infecti interpositam possum agere interdicto de ruderibus tollēdis, vt vel omnia tollat vel edes pro derelicto habeat, modo in. l. qd̃ si forte. dicit Caius, quod dictum est modo proxi. in. l. pretor. §. fin. verum est si ille in cuius edes ceciderunt rudera non fuit negligēs sed fuit impeditus: postea dicit Ulpianus in. l. hoc amplius. j. respon. male dixisti o Caij, quia determinasti. l. pretor. §. vlti. que dicit dominum domus ruinose teneri vt vel rudera omnia tollat vel edes pro derelicto habeat quando fuit impeditus, ⁊ id non postulauit sibi caueri, quia hoc non est verum, nam si fuisset impeditus teneretur caueri de damno preterito nec liberaretur rudera tollendo. ¶ Collige ergo breuiter intellectum huius. §. quia aut fuit negligens, ⁊ tunc ad nihilum tenetur: nisi vt si rudera tollere velit omnia tollere compellatur, vt in versi. vnde queritur. Si autem nec fuit negligens nec impeditus tenetur vt rudera tollat, vel edes pro derelicto habeat ⁊ caueat de damno preterito ⁊ futuro si ad sui postulationem velit rudera tollere. Si autem ad postulationem damnum passi in hoc versic. q̃ si dominus. Si autem fui impeditus tunc debet omne damnum mihi emendare: vel potes continuare. l. hoc amplius. cum

6 l. pretor. vltimo. §. hoc modo. Dictum est q̃† si dominus vitiosarum edium nolet rudera tollere tenetur interdicto de ruderibus tollendis, vt vel omnia tollat, vel edes pro derelicto habeat, modo in. l. hoc amplius. dicitur de imo plus, quia etiam de damno preterito debet cauere, ⁊ postea sequitur. l. quod forte. vt dicat hic qd̃ dictum est modo proxime: verum est si fuit impeditus, ⁊ iste est satis planus intellectus. Sed hec non videtur fuisse mens legislatoris q̃ hec. l. quod forte. primo posita determinet l. sequ. hoc amplius. ⁊ ideo tene primum intellectum. Si autem postq̃ fuerit petitum caueri damnum contingit: tunc considera, quia aut cōtingit dum pretor deliberat de stipulatione interponenda vel non interponenda, ⁊ tunc serua quod dicitur. j. eod. si finita. §. eleganter. Aut postq̃ iam pretor decreuerat cauere debere, quo casu subdistingue: quia aut fuit damnum datum anteq̃ iuberet in possessionē mitti, quia non fuerat cautū s̃m quod decreuerat ipse pretor, ⁊ tunc serua quod dicitur. j. eo. si finita. §. si iā meruit. Aut postq̃ iam decreuerat ⁊ iusserat in possessionem mitti, ⁊ tunc considera: quia aut fuit

7 negligens, † vt puta in eundo in possessionem, quo casu pretoris beneficium amisisse videtur. Aut non fuit negligens, vt puta: quia cum iret ad intrandum in possessionem statim post iussum iudicis edes ruerunt quo casu ei subuenitur ⁊ non videtur pretoris beneficiū amisisse, vt dicta. l. si finita. §. eum tamen. Si autem contigerit propter vim fluminis ⁊ sunt alie res que ratis siue nauis, tunc obtinet qd̃ dicitur in. l. hoc amplius. §. de his autē. Si vero ꝑpter discussionē fluminis, tūc obtinet. §. alphenus. in. l. hoc amplius. Si vero contingit propter vim fluminis, ⁊ sic ratis fuit, obtinet quod dicitur. §. neratius. in. l. hoc amplius. ⁊ facit pro prima distinctione. j. eo. cum postulassem.

Summarium.

1 ☞ Passus damnum ob ruinam domus ante cautionem prestitam, quo subleuetur remedio.

2 Dominus edium que corruerunt, si rudera tollere velit de damno preterito ⁊ futuro cauere debet ei qui damnum passus est.

1 **Unde queritur.** ¶ Ut plane† scias qualiter subueniat̃ ei qui damnum passus est ante cautionem prestitam propter domos ruinosas: dic q̃ aut damnum passus est ante petitam cautionem, aut post non prestitam. Primo casu aut fuit negligens in petenda cautione: aut neq3 negligens neq3 impeditus. Si negligens habet tantum vnum auxilium: quia si dominus ruderum velit tollere rudera habet necesse vel omnia tollere vel omnia dimittere, neq3 tollere compellitur: ⁊ si tollat forte de damno futuro cauebit, ⁊ sic loquitur. s̃. eo. l. obuenerit. Si neq3

2 negligens neq3 impeditus, tunc † dominus ruderū habet necesse si tollere velit vel omnia dimittere, non autē compellitur: sed si tollere velit, cauebit de damno futuro ⁊ preterito, ⁊ ita loquitur. §. q̃ si dominus. cum duabus legibus eiusdem, vsq3 ad. §. de his. Si autem post cautionem petitam ⁊ non prestitam damnum datum est, tunc aut iudice deliberante de cautione prestanda, ⁊ hoc casu prestatur cautio de damno futuro ⁊ preterito: vt. j. eo. l. si finita. §. eleganter. aut postq̃ iudex pronunciauit caueri, ⁊ tunc non prestatur cautio sed in possessionem fit missio: vt. j. eo. l. si finita. §. si iam ruerint.

Summarium.

1 ☞ Judex cautionem damni infecti impediens, qui dum iusto ꝓlixior esset in deliberando corruerunt edes: an teneatur damnum passo.

Hoc amplius. ¶ In princi. in gl. que incipit: eo quod dictum est. ibi: vel. corrigit determinationē factam in. l. proxima: ad quod dictum fuerat in. l. pretor. in fi. dicendo in casu impedimenti hoc amplius est q̃ compellitur etiam de damno preterito cauere. ¶ Super ea. l. in prin. in glos. que incipit, nō solum. in fi. sed certe nihil corrigit: sed solum quod. l. pōponius dicitur, nec enim est credibile q̃ in illis contra se dixerit, correxit ergo solum determinatio. factam per. l. proxi. quod forte tunc. ¶ Super ea. l. in prin. in glos. que incipit, que debent forte. ibi, aut non ⁊ tunc ⁊c. vt distinguas, aut fuit impeditus, ⁊ tunc cauebatur vel edibus cauebit vt hic: aut non fuit impeditus nec negligens, ⁊

tunc aut

tunc aut dominus vitiosarum edium vult tollere rudera, & obtinet. §. & Julianus consultus. aut non, & tunc obtinet. §. si dominus. ¶ Sper ea. l. in princi. in glos. que incip. que debent forte. ibi: quod est. j. e. si finita. §. elegan-
1 ter. vt distinguas, † aut stetit per iudicē, & tūc ipse iudex tenetur in factū actione: vt. s. eo. l. dies. §. meum. aut nō, sed dum deliberaret corruit, & tunc de omni damno cauere videbis, vt. j. eo. si finita. §. eleganter.

Summarium.

1 ☞ Quadrupedem alienum inueniens damnum dantem sibi, an possit retinere donec sibi sit satisfactum ab eo cuius est quadrupes.
2 Iniecta in possessionem meam vento aut vi fluminis aut quoquo alio modo, an efficiantur mea.

1 **Neratius.** ¶ Quid† si inueni bouem Titij dātem mihi damnum: nunquid ipsum potero retinere donec mihi satisfiat, vel caueatur de damno dato? Uidetur ꝙ sic per istum. §. & per legē. s. ad legē aquil. l. quintus. Econtra videtur ꝙ non, quia cōsultum est mihi actione in factum de pastu pecoris: vt. s. de prescrip. ver. l. qui seruandarum. in fi. & quia idcirco iudiciorum vigor &c. vt. C. de iud. l. nullus. & posset responderi ad. l. quintus. quia non includit vt sit suū, sed donec sibi satisfiat: tutius tamen est vt non detineat.
2 Et dic † breuiter in isto. §. neratius. quia aut tua deferūtur in meum per ruinam, & obtinet. l. pretor. §. vnde queritur. cum. l. seq. aut per vim fluminis inferuntur: & tunc aut est ratis, & obtinet iste. §. nerati⁹. aut facit alia, & tūc obtinet. §. de his. de. l. ista hoc amplius. Sed ꝯm Azo. §. de his. corrigitur per. §. neratius. aut terra in meū prolabitur vel dilabitur, & obtinet. §. alphenus. sed ꝯm Azo. corrigitur etiam, eo ꝙ dicitur de damno preterito non caueri per. §. neratius. Ego autem teneo ꝙ. §. neratius. corrigat omnes tres iurisconsultos, scilicet Trebatium in. §. de his autem. Alphenum & Labeonem in. §. alphenus. in hoc solum: quia in. §. de his. dictum erat ꝙ cauet̃ de damno futuro tantum, & hoc idem dictum erat in. §. alphenus. nō autem dictum erat de preterito, quia & de futuro & de preterito est cauendū, lȝ alius contra: & hāctene, quia mutaui consilium sicut feci. C. de fur. & ser. cor. manifestissimi. §. sed cum in secūdam. Et dic ꝙ in. §. isto neratius. est speciale vt de vtroq; damno caueatur, quia dn̄s potuit ꝓuidere ligando nauē cū bonis funib⁹: at in illo. §. de his autē. & §. alphenus. non sic potuit ꝓuidere.

Quesitum. ¶ In glos. simul. scilicet cum vtrunq; est vitiosum, sed de singulis dicit glos. cum alterum est vitiosum, alterum non.

Summarium.

1 ☞ Decretum secundū in noxalibus nullam sibi vendicat sedem.

Celsus. Ibi: ¶ Uti frui prohibebit. ex decreto iudicis secundo decreto hoc statuēte,
1 licet † sit secus in noxalibus vbi secundū non interponitur, quia ibi statim. arg. s. eo. l. si finita. §. si quis autem. §. vbi autē. & §. si qua. ¶ Super eo. §. ibi: ergo & si de dāno infecto non cauet. vbi refectio spectabat ad eum, al's secus. arg. s. de vsufruc. l. hactenus. §. sed si heres. ¶ Compulsus est repromittere, scȝ causatiue, si nolit edibus carere: non autem precise, quia non potest edibus carere, vt. s. eod. pretor. §. fina.

Summarium.

1 ☞ Cautio si a proprietario & vsufructuario petatur, vter eandem potius prestare teneatur.
2 Proprietarius ꝓ cautione interpellatus si eandē nō p̄stiterit, missio in possessionē fiet citra fructuarij preiudiciū.
3 Fructuarius qui satisdedit, non poterit agere ex satisdatione ante cautionem prestitam.
Proprietarius de damno infecto cauens qua ratione fructuarium frui vetet, ni ilico cauerit.

Quamuis. Ibi: ¶ Fructuarius caueat. i. de indēnitatis cautione per proprietariū prestite, nisi ad fructuarium refectio pertinebat. ¶ De soli vitio. de hoc ponit vt ostendat magna refectione rem indiguisse. ¶ Denegandam ei. ob seruitium superficiei cū ad fructuarium refectio pertinebat. ¶ Fructuarius caueat. de conferendo ad estimationem damni pro rata vsufructus: vt. j. eo. si proprietarius. Et dic caueat, sine fideiussore. arg. j. eo. qui bona. §. j. j. eo. damni. §. damna. & §. finali. Idem dicam si promittat extraneo vna cum proprietario. Idē dicam si proprietario ratione operis qđ ipse fructuarius facit. argu. j. eo. inter fructuarium. Nam his tribus casibus si suo nomine & ratione proprij iuris caueat nō tenebitur fideiussores dare, al's secus: vt l. pxi. s. §. celsus. Ut ergo tibi liqueat intellectus istius. l.
1 & precedentis. §. sic distingue: † aut vterq; proprietarius & fructuarius interpellatus vt caueat recusauit, & tunc mittet̃ petitor in possessionē ex primo & secundo decreto in vtriusq; preiudicium, vt hac. l. q̃uis. §. vbi. Aut solus fructuarius interpellat⁹ recusauit, & tūc aut petitor cautionis contra ipsum fructuariū decretū missionis implorauit, & sic ex secundo decreto missus eū frui prohibebit: vt. s. l. hoc amplius. §. celsus. in versi. ꝙ si in possessionē. & j. e. si finita. §. si qua. & §. si de vectigalibus. Aut cessante fructuario cauere cōpellit petitor dominū repromittere causatiue si nō vult carere edib⁹, & tunc fructuarius boni viri arbitrio nō est vsus: quia debuit satisdare cū oēm custodiam rei susceperit & defensionem. s. vsufru. quēadmo. ca. l. j. §. fina. & l. seq. si modo fuit ei facile satisdare, vt arg. s. de nego. gest. l. sin autē. Proprietarius prohibebit eum frui etiam si paratus esset fructuarius proprietario satisdare, q2 fuit contumax in nō cauēdo: & ita loquitur
2 & intelligitur. s. eo. hoc amplius. in fi. l. † Aut solus proprietarius interpellatus non cauit: & tūc aut petitor impetrauit missionem in possessionem, & fiet missio in ius proprietarij, sed omne ius suum fructuario saluum manebit vt. j. eo. l. eorum. & l. si finita. §. si de vectigalibus. in fi. Aut compellit petitor cautum fructuarium satisdare causatiue nisi velit prohiberi frui non autem precise, & tunc non poterit fructuarius cauere compulsus contra proprietarium experiri nisi cū soluerit: cum id fecerit fructuarius cauēdo qđ sibi incūbebat, ar. s. ad treb. l. deducta. §. qđ si fenus. & ita loquitur hac. l. q̃uis. in versi. sed si vsusfructus. Aut neuter recusauit, sed qui fuit interpellatus cauit, vt proprietarius: & tunc aut fuit proprietarius qui cauit, & tunc fructuario denegatur persecutio vsusfructus si nō caueat proprietario, quia non fuit contumax fructuarius in non veniendo, cum non fuerit interpellatus, vt hac. l. quāuis. §. sed nisi. At si contumax fuisset fructuarius & proprietarius cauisset prohiberet eum frui quātūcunq; esset proprietario cauere paratus: & ita intelligitur. s. eo. l. hoc amplius. in fi. & modo dixi ꝙ prōptū est si refectio spectabat ad ipsum fructuariū, al's
3 secus: vt. s. de vsufruc. l. hactenus. §. sed si heres. Si † vero sit fructuarius qui satisdedit anteq̃ prestet ex satisdatione non agit: sed postea sic si ad se solū refectio non spectabat, vt hac. l. quāuis. & s. e. si proprietarius. Sed que est ratio ꝙ proprietarius cauens incontinenti prohibet fructuarium frui nisi caueat, vt in hac. l. quamuis. §. sed nisi. fructuarius autē satisdans nullum ius habet cōtra proprietarium nisi primo soluerit ex cōuentione conuentus? Ratio est, quia fructuarius satisdando fecit qđ debuit: cum enim omnē rei custodiam & defensionem susceperit fructuarius, vt. s. vsufruc. quēadmo. caue. l. j. §. fin. & l. sequ. debuit satisdare, si modo fuit ei facile satisdare. arg. s. de nego. gest. l. sin autē. nam quibusdam non est facile satisdare, vt. C. de episco. & cleri. l. omnes. §. preterea. non autem est sic in proprietario quādo spectat refectio

ad proprietarium, ⁊ quando ad vsufructuarium colligitur. s. de vsufruc. l. hactenus. ⁊ l. si extraneo. §. fina. ⁊ l. si absentem. ⁊ C. de vsufruc. l. eum qui.

Summarium.

1 ☞ Edificans a quo petitur cautio damni infecti, an ⁊ quando cauere aut etiam satisdare cogatur.
2 Edificans in loco publico autoritate publica, cauere nequicquam obligatur: secus si nomine proprio.
3 Edificans in mari aut eius litore, tam de soli ꝙ etiam de operis vitio cauere tenetur.
4 Cautio damni infecti quod futurum ob loci ⁊ operis vitium timetur, quãdo ab edificante ⁊ quando ab habente ius in rem peti debeat.

Qui bona fide.

§. Siue corporis.

Ibi: ¶ De damno infecto caueat. i. cauere debeat, vt qꝛ occasione seruitutis facit opus ex quo damnũ timetur. ¶ Siue. in glo. imo satisdat. ibi, ⁊ l. de pupillo. §. sextus. Tu dic aut damnum timetur propter vitium rei seruientis: ⁊ tũc satisdat, vt. s. eo. hoc amplius. §. quesitum. ⁊ §. celsus. ⁊ ita intelligitur. s. eo. quãuis. Aut propter vitium operis qđ fit iure seruitutis quã habet edificans: puta quia tignũ immisit, propter talẽ immissionẽ tigni timetur damnũ: ⁊ tunc repromittet, quia suo nomine id facit. ⁊ ita intel-
1 ligitur iste. §. siue corporis. Et vt † plene liqueat hec materia sic distingue: cũ querit̃ an ille a quo cautio damni infecti petitur interponi teneatur satisdare vel solũ cauere, dic aut petitur interponi ratione operis quod quis facit propter qđ damnũ timetur, aut petitur interponi ratione vitij loci ꝓpter qđ damnũ timetur nemine tamẽ ibi operante. Primo casu quando ratione operis petit̃, considera qꝛ aut opus illud fit in publico, aut in cõmuni naturali cõmunione. Si in publico tũc subdistingue, qꝛ aut fit in flumine publico vel eius ripa, ⁊ tũc dic ꝙ debet satisdare edificans de vitio operis tantum nõ de soli, ⁊ debet satisdare de dãno qđ timetur ex vitio operis vsqꝫ decem an. vt. s. eo. l. pretor ait. §. deinde. j. eod. l. si finita. §. deinde. Si vero in alio loco publico fiat: tunc conside-
2 ra † aut ille edificans publica autoritate quia al's non posset edificare facit edificiũ publico nomine, aut priuato. Si publico nomine, tunc non debeo cauere, vt. j. eo. si finita. §. si publicus locus. sed habebit locũ medicina que adhibetur. j. e. si finita. §. si quid vitio. videlicet ꝙ Imperator vel qui prouincie preest adiri debet vt instituat talem legem ⁊ formã operi faciendo ne quid damni vitio loci vel operis priuatis detur: ⁊ sic intelligitur. j. e. fluminum. §. ad ea opera. prout legitur suppletiue. Si vero priuato nomine, puta qꝛ hoc a principe impetrauerat vt posset tale edificium facere in tali loco publico, ⁊ tunc satisdat de vitio operis tantũ non etiam soli: ⁊ ita intelligitur dictus ver. ad ea igit̃ opera. prout legitur illatiue, ⁊. j. eo. l. qui vias publicas. de quo vitio enim soli non satisdat vt dixi, cum edificiuꝫ fiat eius cuius est solum nisi
3 in concedendo aliud esset dictum. Si † autem fiat in naturali cõmunione, puta in mari vel litore maris: tunc de vtroqꝫ dicerẽ caueri ⁊ de vitio soli ⁊ de vitio operis, cuꝫ solum fiat eius cuius edificium, vt. s. de operis no. nun. l. v. Qꝫ si in priuato faciat quis opus, tunc cõsidera quia aut ille facit opus ratione dominij ⁊ ita in suo: ⁊ tũc debet repromittere, de vtroqꝫ tamen de vitio operis ⁊ de vitio soli, vt. s. eo. l. pretor ait. in princi. aut ratione sui iuris tantum qđ habet ⁊ tunc debet repromittere de vitio operis tãtum nõ etiã soli. ⁊ ita intelligitur presens. §. siue corporis. ⁊ hoc verũ esse manifeste probatur per. l. j. eod. dam. infec. stipulatio pertinet. §. vtrunqꝫ. qꝛ ibi teneo qđ Labeo corrigat̃ per iuriscõsultũ. Aut nec iure dominij nec iure aliquo qđ in re habeat edificat sed nomĩe alieno vel etiam in suo licet non possit cum nullũ ius habeat, ⁊ tunc debet satisdare: vt. s. e. l. pretor ait. in prin. ibi, alieno nomine ⁊c. satisdari iubeo ⁊c. ¶ Vidimus quid iuris quãdo ratione operis cautio damni infecti desideratur, modo videamus quãdo ratione vitij rei siue loci cautio petit̃: quo casu considera aut est dominus vel quasi dominus is a quo cautio petitur, aut habet ius in re. Primo casu debet repromittere. Secũdo satisdare: ⁊ ita debes intelligere. s. eo. hoc amplius. §. quesitũ. ⁊ §. celsus. ⁊ l. seq. ⁊ adde qđ dicitur. j. e. fluminum. in princi. ¶ Siue corporis. in fi. magne distinctionis ibi posite ibi, ⁊ §. cel-
4 sus. ⁊ l. seq. aut † mista consideratione ratione vitij operis ⁊ vitij loci: ⁊ hoc casu aut cautio petitur a domino, ⁊ tunc pro vtroqꝫ repromittere debet, vt. s. eod. l. hoc amplius. §. quesitum. j. respon. ratio cuius esse potest, qꝛ nil visibiliter apparere potest ex quo damnum timeatur ꝙ ad eum non pertineat. argumen. j. de superficie. l. fi. Aut petitur ab alio habente ius in re: ⁊ tunc cum saltem pro ea parte pro qua timetur ratiõe vitij soli alieno nomine caueat pro vtroqꝫ satisdare tenetur, vt dicto. §. quesitũ. vt sic illa pars tanꝙ vitiosa hãc tanꝙ non vitiosam trahat, argu. j. eo. si finita. §. ex hoc edicto. ⁊ accedit. j. quib. ex cau. in posses. ea. fulcinius. §. quid autem latitare. ⁊ de aqua plu. arcen. l. apud trebatiũ. §. penul. versi. si tamen. ¶ In glos. imo satisdat. ibi: vel ius rei adherens, vt est predialis seruitus que nec persone debetur sꝫ predio dominanti. ¶ In glo. ad suã cõmoditatem. ibi: vel delictũ. habes arg. s. l. hoc amplius. §. de his. ¶ Caueat. i. cauere debeat, vt quia occasione seruitutis facit opus ex quo timetur damnum. ¶ Corporis. id est soli.

Summarium.

1 ☞ Culpa hominis an possit locum dare stipulationi de damno infecto.
2 Damnum datum per incendium an debeat emendari per eum a quo ortum est, statuto stante ⁊c.

Cum inter edes meas.

¶ In glos. dominus mediarum. ibi, vt hic: sed quomo-
1 do † culpa hominis locum facit huic stipulationi, vt. j. eo. fluminum. §. preterea. Respon. non hominis sola culpa, sed rei interpretatiuum vitium: nam econtra ex vitio tertie domus hec media in ruinam cõuerti possit, ⁊ hec vitiosa intelligitur sicut in parte nõ vitiosa que trahitur a vitiosa, non etiam non vitiosa iuris interpretatione vitiosa censetur: vt. j. eo. si finita. §. ex hoc edicto. ¶ In ea. glos. dominus mediarum. ibi. s. de pact. l. tale. melius. j. de doli except. apud celsum. §. aduersus. ¶ In ead. glos. ibi: passus est. etiam si nulla cautio fuerit interposita. ¶ Super eodem. §. in text. in versicu. sed si cum. ibi: cautione. cuius interpositione timore forte citius sic refecisset vt nõ caderet, cum se pluribus ex ruina videret obnoxium. ¶ Super eodẽ. §. ¶ Damnum mihi dent. per ruinam mediarum edium in meas cadentium, ⁊ hic. §.
2 est in arg. ꝙ † si statutum est in ciuitate ꝙ si igne vel ferro damnũ datum fuerit ꝙ villa debeat emẽdare: ⁊ incendium fuerit ortum in vna villa ⁊ extẽsum ad aliam vt villa emendet in qua incendium ortum fuit. ⁊ facit. s. ad leg. aquil. lex. ⁊ l. huic scripture. ⁊. s. ad leg. rho. de iactu. l. iij. j. de pen. capitulum. §. qui ob inimicitias.

Summarium.

1 ☞ Iuramento damnum passi licet credatur, iudex nihilominus de damno dato inquirere debet.

Qui damni.

¶ No. pro statutis in quib' cauetur interdum ꝙ si fue-
1 rit † alicui damnum datum ex incendio vel aliqua fortuna ꝙ credatur sacramẽto eius cui damnum datum est: quia iudex delato ⁊ prestito sacramẽto nihilominus debet inquirere vtrum damnũ datum sit, ⁊ qđ damnum. argu. istius. §. Iaco. de are.

Summarium.

1 ☞ Cõductor domus cõtra locatorē intētare potest ex conducto actionē ad refectionē domus ruinā minātis.
2 Inquilino quādo cauendum sit de damno infecto per proprietarium.

1 **De illo queritur.** ¶ In glos. id est debeat. in fi.† sed
argu. contra, quia ex conducto agit ad refectionem do-
mus huius ruinose locate, vt. ś. locati. l. ex conducto. sed
non pretiose sed vt reficiat vel migrare concedat. Item
cum ad interesse cõdemnaretur propter non factum nõ
haberetur ratio talis damni sic extranei. argu. ś. de act.
emp. ⁊ ven. sterilis. §. cum venditionē. ¶ Et no. ex hoc. §.
ꝙ que de nouo emergunt ⁊c. vt. ś. de inter. act. de etate.
§. qui tacuit. ⁊ distingue hic, aut timeo ruinam domus
conducte, aut alterius in domum cõductam. ¶ Primo
casu cõsidera, aut timeo damnum mihi inferri in rebus
illatis in domo conducta ⁊ non est mihi inquilino cauen
2 dum: vt hoc. §. de illo. ⁊. ĩ. e. inqlino.† Aut timeo damnũ
inferri per domum conductam in aliam meam domum
quā habeo ibi vicinam. ⁊ hoc casu bene est mihi inquili-
no cauendum, vt. ĩ. eo. damni. in. §. eius. in fi. ¶ Secun-
do casu cum timeo ruinam alterius domus in domum
cõductam considera, quia aut illa domus ex qua timeo
damnum inferri est extranei, aut locatoris. ¶ Primo
casu quādo est extranei bene cauetur mihi inquilino: vt
ś. proxi. §. ibi, vicinus plane. ¶ Secũdo casu quando est
locatoris non est mihi cauendum. arg. ĩ. eo. l. inquilino.

Si quis iuxta. ¶ In glos. domũ pu-
ta. in fi. vel melius pla-
cet secũda, vt innuit litera: al's autem ⁊c. ¶ Super eo. §.
in glos. vnde lex. in fi. ⁊c. nisi cõsensisset expresse, vt ibi dr.

Et superficiarium. Ibi: ¶ Con-
stat. a domi-
no soli pro aliis edibus huic ruinam minantibus.

Summarium.

1 ☞ Auxilium vnum an ⁊ quando impediri possit al-
terius concursu.
2 Remedia ordinaria non sunt sibi inuicem impedimen-
to, nec etiam extraordinaria concurrentia, sed ordina-
rium impedit extraordinarium, ⁊ contra.
3 Utilis cautio seu actio non intenditur, cum directa ha-
beri potest.
Pretoris vnũ quoduis auxiliũ nõ excludit aliud eiusdē.
4 Actiões due si cui cõpetāt, altera intētata tollit̃ reliqua.
5 Reus nullus fieri debet pluribus legibus.

Si quis opus. Ibi: ¶ Nunciauerit.
dicens ꝙ non iure edi
ficat, tamen ei nuncianti qui timet ex vitio operis ruinā
in suam domum: sed sm̃ respõsum subauditur de opere
destruendo. ¶ In glos. quasi dicat. ibi, postulatur hec
cautio: id est non petitur caueri. ¶ Item in glos. scilicet
de damno infecto. ibi. ś. de mino. in cause. cum queritur
1 vtrum † vnum auxilium alterius impediat concursum.
Dic aut sunt ambo ordinaria ⁊ tunc concurrunt, nõ ta-
men vt bis eiusdem fiat petitio vel exactio: vt institu. si
quadru. pau. fe. di. §. fin. ĩ. de act. ⁊ obli. l. cum ex vno. ĩ. de
except. rei iudi. de eadem. ⁊. l. in singulis. ś. pro socio. l. ar-
biter. Aut sunt ambo extraordinaria, ⁊ tunc idem vt se
compatiantur ⁊ intententur prout placuerit agenti: vt
ś. ad legem aquil. quēadmodũ. §. magistratus. C. ad leg.
aquil. de pecoribus. siue ad idem cõpetant vt ibi, siue ad
diuersa: vt hic ⁊ in. §. si quis opus. Fallit in actiõe de do-
lo que non cõpetit etiam si ordinario auxilio possit quis
se tueri: vt. ś. de in integ. resti. l. diuus. ś. de dona. l. j. §. idē
2 pomponius. Aut † vnum ordinarium, aliud extraordi-
narium, ⁊ tunc aut extraordinarium est coadiuuatoriũ
aut subsidiarium: ⁊ hec subdiuisio patet institu. de bo-
norum posses. in princip. ś. de iusti. ⁊ iur. l. ius ciuile. §. ius
pretorium. ⁊ tunc dic coadiuuatoriũ concurrit cum or-
dinario: vt. ĩ. de public. l. j. §. dixerit aliquis. ś. nau. caup.
sta. l. ⁊ ita. idem. §. ij. ś. de rei vendi. non solum. argu. ĩ. de
reg. iur. l. quoties duplici. cum concor. Si autem est sub-
sidiarium, aut competit ad idem cum ordinario, ⁊ hoc
casu excluderetur per ordinariũ extraordinarium: vt. ś.
de carbo. edic. l. cũ sine. ś. de eden. l. quedā. ś. de mino. l. in
cause. ij. ar. ś. ea. l. §. de illo. ś. ti. j. l. in prouinciali. §. j. cum
concor. ⁊ hoc verum nisi ordinariũ esset genus ⁊ extraor
dinarium species: quia tunc vnum non excluderet reli-
quum: vt. ś. de oper. no. nunc. l. pretor. §. nonnulli. Si au-
tem ad idem non cõpetunt, tũc bene possunt concurre:
3 vt hoc. §. si quis. ⁊ no. ĩ. trebatius. Sic † etiam vtilis cau-
tio nõ intenditur cum quis habet directā, vt. ś. cõi diui.
l. cõmuni diuidundo. §. si duo. ĩ. de sen. passis resti. l. pen.
¶ Si quis opus. vnum ergo pretoris auxilium, aliud nõ
excludit, vt hic: sic nec vnũ extraordinariũ excludit aliud
extraordinariũ: vt in glos. s. dāno infecto. Sed circa hoc
cõsueuit sic distinguere dñs Guid. de suza. aliquādo cõ-
petũt alicui duo pretoris remedia: aliquādo duo extra-
ordinaria iura. Interdum duo ordinaria auxilia, ⁊ tũc
aut ad agendũ, aut ad penā petendā. Interdũ competit
vnũ ordinariũ aliud extraordinariũ. Primo casu vbi cõ
petũt duo pretoris remedia, aut ad idē cõpetunt, aut ad
diuersa, tamen ad idem vnũ tollitur per aliud: nec habet
locũ hic. §. si quis opus. si ad diuersa cõpetunt vnum nõ
excludit reliquum: vt hic. Nec ob. huic membro. ś. tit. j. l.
pretor. §. nonnulli. vbi vidētur duo pretoris remedia ad
idem competentia concurrere, sed non obstat quia ma-
gna est differentia inter illa duo remedia que dantur in
in. §. nonnulli. vt eo. tit. de oper. no. nun. l. j. §. j. Preterea
vnum est genus, scilicet interdictum quod vi aut clam:
aliud est species, scilicet interdictum siue actio in factuz,
que competit ad operis demolitionem. ś. ti. j. pretor ait.
j. respon. ⁊ genus speciem non excludit. Si autem com-
petunt duo extraordinaria auxilia, vnum non excludit
reliquum: ⁊ est exemplum. C. ad leg. aqui. l. de pecoribus.
ś. ad leg. aquil. quemadmodum. §. magistratus. Si autē
4 competunt ordinaria auxilia, aut † sunt actiones, ⁊ tũc
vna intentata tollitur ⁊ reliqua per electionem, p cõtra-
dictionem, per preiudicium, vel quando vna dependet
ex altera. Qr per electionem vna tollatur per aliā habes
ś. de tribut. l. quod in heredem. §. eligere. ś. de leg. ij. cum
filius. §. variis. Contradictione tolluntur quādo sunt cõ
trarie: cum allegans cõtraria repellatur. C. de furt. ⁊ ser.
corrup. l. j. Preiudicio tolluntur, quando vna est preiudi
cialis. Item quando dependet ex alia: vt si peto heredi-
tatem Meuij, postea tanꝙ creditor eius peto debitum,
modo repellor. C. de heredi. actio. l. vt debitum. Si vero
sunt plura remedia ordinaria ad criminales causas per-
5 tinentia, ⁊ sic ad penam: † tunc senatus censuit ne quis
pluribus legibus reus fiat, vt. ĩ. de accu. l. senatus. Sub-
distingue tamen, aut ex eodem delicto proueniunt: ⁊ tũc
vno instituto remedio tollitur reliquum, nisi quatenus
plus est in vno ꝙ in reliquo, vt. ĩ. de actio. ⁊ oblig. l. cum
ex vno. ⁊. l. qui seruum. ⁊. l. penul. ⁊. ĩ. vi bo. rapt. l. j. ⁊ arb.
fur. ces. l. j. Si autem prouenirent ex diuersis delictis, tũc
vtraqz siue vtrunqz remedium instituitur: delictũ enim
ob aliud delictum penam non dirimit sed auget, vt. ĩ. de
priua. delict. l. j. Si autem competant ordinarium auxi-
lium ⁊ extraordinarium, tunc regulariter ordinarium
auxilium excludit extraordinariũ: vt. ś. de edend. quedā.
ś. de minori. in cause. ij. ⁊ sic distingue hic ⁊ omnia erunt
plana. Guido de suza. Uel adde in hoc vltimo membro
dum cõcurrũt ordinariũ ⁊ extraordinariũ: qr aut est ex-
traordinariũ coadiuuatoriũ ⁊ modo cõcurrit, aut subsi-
diariũ ⁊ modo nõ cõcurrit, vt in distinct. d. Io. ś. posita.

Summarium.

1 ☞ Dos an cēseatur legata, si testator dicat, preter do-
tem suam vxori centum lego: ⁊ quid si dixerit, vltra aut
supra dotem suam.

Si quis quia. ¶ In glos. scilicet aliarum potest. ibi. s. de compensa. si ambo. §. in stipulationibus. Item de eadem ruina de qua recusauit cauere postulat tunc caueri, ad quod tunc non admittitur: quod enim equum putauit in alterius persona &c. s. quod quisque iur. l. j. primo respon. & l. j. ibi, de
1 alia ruina. Et quere hic † quid si aliquis dixerit preter dotem suam lego vxori mee centum: nunquid dos videbitur legata? Hec litera prebet arg. ꝙ sic ibi, cum preter eas edes: quia inclusiue ponitur istud preter. simile. C. de seruis fugi. l. quicunque. & l. mancipia. s. de pig. actio. l. j. s. de procura. sed hec. §. preter. & l. pomponius. §. sed & his. & s. de annuis lega. l. seio amico fidelissimo. §. penul. C. de fur. & seruo corrup. l. in eum quod. & l. falsus. Quod si dixerit amplius dotem suam lego vxori mee centum. Respon. dotem videri legatam, vt. s. de dote preleg. l. qui ita legauit. Quid si dixerit supra dotem suam adhuc est, vt. s. locati & conduc. l. ex conducto. §. sed si labes. s. solu. mat. l. diuortio. §. sed si fundus, maxime cum sit interpretatio facienda vt valeat potius ꝗ pereat, vt. j. de verb. oblig. l. quoties. & maxime in testamentis, vt. j. de regul. iuris. in testamentis.

Si quis stipulaturus. ¶ In gloss. scilicet iterum. ibi: quod est de re. vt se non debere, vel contrarium non fuisse.

Summarium.

1 Exceptio personalis ad procuratorem seu defensorem transmitti potest.
2 Jus agendi si mere personale sit, sine cessione ad singularem successorem non transit.

1 **Si alieno.** ¶ No. † ꝙ personalem exceptionem quis transmittit ad suum procuratorem & defensorem. Et dicas circa hoc quod ius excipiendi transit ad singularem successorem, vt. j. de exceptio. rei iudi. l. si a te. §. iulianus. s. de contrahen. empt. l. dolia. §. eum. j. de regu. iur. l. inuitus. §. plerunque. j. de except. rei iudi. l. si mater. §. item iulianus. & §. penul. & fi. s. de iur. fisci. l. etiam si in rem. s. de hered. vendi. l. emptori. Item contra singularem ipso iure similiter, vt. j. de excep. rei iudi. l. exceptio. s. de excep. rei vendi. l. fi. in fi. s. de pig. l. superatus, in fi. ¶ Vidimus de iure excipiendi, nunc vi-
2 deamus de iure agendi. † Jus agendi mere personale non transit ad singularem successorem sine cessione, vt. s. de pecu. quis ergo. in fi. & l. sticho. s. de penu leg. de peculio. s. de contrahen. empt. quod sepe. §. si res. & l. omnes. §. fi. s. vsufruc. quemadmo. cauea. Item nec contra singularem successorem transit sine cessione: vt. s. de edend. quedam. §. his autem. s. ad trebel. l. j. §. si heres. & C. de act. & oblig. l. j. Jus autem personale in rem scriptum transit ad singularem successorem sine cessione, vt. s. de aqua plu. arcen. l. si titius. §. si quis prius. j. de itine. actuque priua. l. apparet. §. j. & j. quorum leg. l. j. Item contra singularem, vt. j. de aqua plu. arcen. l. emptor. & post venditionem. & dicta. l. apparet. §. j. melius staret hec glos. j. eo. fluminum. §. adijcitur.

Summarium.

1 Conducens aream hoc onere vt ibi domum edificet, in qua locatorem hospitio recipiat: an domum destructam teneatur denuo edificare, ipsumque locatorem recipere.
2 Factum non dicitur quod statim destruitur.
3 Infinitas in obligatione contrahenda, & iam contracta extendenda vitari debet.

Huic stipulationi. ¶ Opp. quinque modis vt in
1 glos. Sed † quid, locaui tibi aream vt in ea domum edificans & in ea me reciperes: edificasti & recepisti & diruta est domus, an tenearis reedificare & me recipere. §. iste cum similibus, arg. est ꝙ non. Item quia verba contra locationem &c. Item casus qui prouideri non potuit excusari debet: vt. j. commoda. l. ad eos. s. de act. emp. si ea res. s. locati. sed si damno. & j. eo. damni. in prin. & l. fluminum.
2 Item econtra quod teneatur, quia † non videtur fieri ꝙ non durat, & ea ratione obligatio de non faciendo non videtur sublata: vt. j. de solutio. l. si quis. & l. cum quis. §. qui hominem. & l. qui res. in princip. Item reducta re in pristinum factum debet & obligatio in pristinum statum reduci dato ꝙ esset sublata: vt de serui. vrb. pred. l. seruitutes. §. si sublatum. & l. si seruitus. ij. respon. & l. eum debere. primo respon. & ij. & argu. j. de excep. rei iudi. l. & an eadem. §. idem. s. de iudic. proponebatur. & potest adduci quedam distinctio per. l. vlti. s. loca. Alij dicunt debere cogi per. l. eum debere. s. de serui. vrb. pred. & facit glos. j.
3 l. damni. §. si rei. ¶ Super eo. §. ibi: neque enim &c. No. † ꝙ in contrahenda obligatione vitatur infinitas vt hic: similiter vitatur infinitas in contracta extendenda vbi verborum significatio est ambigua vel se habet ad infinitatem, vt. s. de leg. ij. fideicommissa. §. si quis. cum. §. si quis decem. & l. si quid alicui. §. iurare. & C. de sacrosan. ec. l. vlt. j. de re iudi. a diuo pio. §. sed si emptori. & l. si se. §. ait pretor. s. de arbit. l. non distinguemus. §. quesitum. s. sol. matrimo. l. si mora. Sed vbi verborum significatio certa est, & de natura sui ad infinitatem extenditur infinitas non vitatur: vt. j. eo. l. si finita. ij. respon. & j. de fideiusso. l. si ita stipulatus. & in exceptione prestanda toleratur infinitas. j. de exceptio. do. pure. §. fina. ¶ Super eodem. §. in glos. primo obst. ibi: speciale. vt simplex procurator iuret, ꝙ alias non iurat, vt. C. de procura. qui stipendia. & C. de dona. l. illam. Guido. ¶ Super eo. §. in glos. quia minor. sed certe male dicit glos. forte enim habebat locum illud cum de alimentis tractaretur que personam intueretur. Sed an cautio dam. infec. que est realis quomodo consideretur eius qui postulat sibi caueri, vel qui debet cauere. Dic ergo ex causa, id est origine damni considerāda vtrum ex vitio soli, vel ex vitio edificij, & vtrum vetustate vel ex alio accidenti extrinsecus ruina timeatur: & quod dicit qualitate, scilicet rem in qua timetur damnum inferri, vtrum sit pretiosa vel non.

In causę. ¶ In glo. & antiquitas. in fin. vel longinquitas, id est distantia, operis magnitudo: vt si adeo magnum est opus vt ledere possit etiam distantem domum per aliquod spatium.

Si finita. ¶ In princi. in glos. promissor. scilicet cum futurum. ibi, in fi. vt. s. l. qui bona. §. fina. Vel dic hoc fieri ex mente pretoris hoc permittentis in dicta. l. in conuentionalibus. arg. s. ti. j. l. j. §. inde queritur.

Summarium.

1 Domus communis pluribus an pro parte delinquentis sit destruenda, an vero tota dirui debeat, statuto stante &c.
2 Pars in toto esse censetur, sed non contra.
3 Delictum vnius alij nocere non debere iustum est.
4 Priuilegium castro concessum extenditur ad villam ei vicinam.

Deinde. ¶ Ad intelligentiam huius. §. & duorum. §. sequentium vsque ad. §. ex hoc edicto. licet non sint multum obscuri, recurre ad distinctionem quam feci. s. eo. qui bona. §. siue corporis. quia in publico proprietate vt in flumine, vel vsu vt in ripa. ¶ Super eodem. §. in glos. in publico. ibi: secundum Joan. & est suspensiua ibi: iniungit. & subau. propter opus quod in alieno &c. ¶ Super ead. l. ibi: & extat Sabini sententia. in. §. ex hoc edicto. scilicet si pars vitiosa trahat ad se non vitiosam, vt. j. statim in hoc. §. & j. eo. cum pretor. §. si ager.
1 & est ꝙ † pro delicto vnius ex consortibus pars sit destruenda

struenda ⁊ in qualibet parte: ⁊ si non potest commode destrui pro parte destruatur etiam in totum. ad idem. C. ad leg. falcid. l. ij. ff. ad leg. falcid. plautius. ⁊. l. linea. ⁊. l. in quantitate. §. fina. ĩ. quorum lega. l. i. §. si quis ex mortis. ⁊. §. fina. ⁊. l. seq. ad idem. ĩ. de adulter. l. si postulauerit. §.
2 haberi. ⁊. §. de eo. ⁊. §. iubet. ⁊. §. ratio. Preterea† in toto ⁊ pars est, vt. ĩ. de excep. rei iudi. si quis cum totum. primo respõ. vnde si statutũ dicit destruatur domus idem de parte. ad idem de lega. ij. peto. §. predium. ⁊. l. cum filius. s̃. eo. dies. §. eius rei. s̃. de nego. gest. l. eum actum. s̃. cõmuni diui. §. si is cum quo. ĩ. de aqua plu. arcen. interdum. ĩ. de aqua quoti. ⁊ esti. l. i. §. item queritur. Econtra videtur ꝙ nõ sint destruende singule partes edium: sed quedam integra assignetur non delinquenti, vt. s̃. de leg. i. l. non amplius. §. fina. cum. l. seq. C. quãdo dies. l. iij. in fi. ⁊ in institu. de offic. iudi. §. quod si cõmode. s̃. famil. herciscũ. meuius. §. arbiter. l. si quis putans. §. si fundus. ⁊. §. idem iulianus. ⁊ videtur casus. C. quãdo ⁊ qui. quar
3 ta pars debetur ex bo. l. ij. lib. x. Item † delictum vnius alteri nocere non debet, vt. s̃. titulo. i. de pupillo si plurium. §. si quis aliquẽ testari prohi. vel ced. l. ij. §. fratris. C. de inoffic. testa. l. si quis in suo. §. legis. arg. C. de legiti. tut. l. fina. C. de penis. sancimus. C. ne vxor pro mari. l. ij. C. de malefi. ⁊ mathe. l. fina. ff. de penis. crimen. Item si cõpellitur conferre ad refectionem multo magis repellitur nolens diuidere. ad idem. s̃. ad le. falci. l. si ex plagis. s̃. quemadmo. serui. amitta. l. si communem. Sol. ſm dominum Franc. per. l. de pecu. leg. si peculium. ij. respon. licet equitas sit in contrarium. ¶ Super eo. §. ibi: si vnita sit. Imperator Dy. † concessit priuilegium cuidam castro, prope castrũ est quedam villa: queritur an illa villa habebit tale priuilegiũ quale habet castrum. Dic ꝙ sic, vt habetis hic ⁊. s̃. de lega. ij. prediis. §. penul. simile. s̃. de fundo instructo. l. scie. §. vicine. ⁊ videtur quasi casus. C. de bonis vacan. si quando. Guido de suza. Et dic super isto. §. an missio sit facienda in totam domum aut in partem: aut est ager qui minatur ruinam, ⁊ tunc fit missio solum in partem ruinosam, aut non. ¶ Primo casu fit missio in partem ruinam minantem, vt in versi. sed ⁊ si. ¶ Secũdo considera aut pars vitiosa est talis que secũ traheret etiam nõ vitiosam, ⁊ tunc fit missio in totum: aut non est talis que secum non traheret vitiosam, ⁊ in partem vitiosam tunc fit missio in versicu. itaq;. Predicta vendicant sibi locum in domo: in agro autẽ semper fit missio in partẽ vitiosam tantũ, vt. ĩ. cũ emptor. §. iul.

Summarium.

1 ☞ Creditores plures pignus ptendentes, si aduersus eundem debitorem concurrant quis eorum proferetur.
2 Pignus pretorium si duo contra eundem pretendant, vter potior erit.

Si plures. Super verbo: ¶ Idemq; contra. C. qui potio. in pigno. ha. si fundus. Sol. illud in conuẽtionali, hoc in pretorio. Sed contra hanc solutionem est in eo. titu. l. ij. vbi in pretorio dicit idẽ, sc; ꝙ qui prior est tempore ⁊c. Distingue ergo,
1 quoties† plures creditores concurrunt aut omnes pretendunt pignus conuentionale, aut omnes pretoriũ: aut quidam pretorium, quidam conuentionale. ¶ Primo casu tene regulam, qui potior est tempore ⁊c. vt dicta. l. si fundus. cum concor. sed regula recipit instantiam in eo qui mutuauit in domus vel nauis refectionem, vt. s̃. qui potio. in pig. hab. l. interdum. ⁊ in auf. de equali. do. §. is consequens. Sed ille loquuntur in specialibus casibus,
2 vt est videre in qualibet earum. ¶ Secundo casu † cum omnes pretendunt pretorium, aut sunt omnes eiusdem titu. vt omnes ex contractu, vel omnes ex causa damni infecti, vel omnes ex qualibet alia, ⁊ tunc concurrunt ordine non inspecto: vt. ĩ. de bonis iudi. auto. possid. l. cum vnius. C. de bonis auto. iudi. possi. l. fin. s̃. vt in poss. leg. is cui. §. qui prior. ⁊ hoc. ĩ. prox. §. iulianus. in versi. si autẽ. aut sunt diuersorum, ⁊ tunc qui potior est tempore ⁊c. vt l. si fundus. C. qui pot. in pig. hab. ¶ In tertio vero casu quãdo quidam pretorij quidã cõuentionales habent simul cõtra regulã qui potior est ⁊c. vt. C. vt in poss. lega. l. si post ꝙ. C. qui potio. in pigno. hab. l. si ⁊ iure.

Summarium.

1 ☞ Possessor posterior quo casu priore potior iudicet.

1 **Si ante.** Ibi: ¶ Si vero iam ⁊c. No. † vbi est ordo temporis posterior potior habetur seu videtur contumacia primi ex secundo decreto possidentis: non autem si ex primo tantum possidet primus, vt. s̃. prox. §. sed vbi cessat ordo, nũquid pro rata damni, an equaliter fit missio? Respon. equaliter, ⁊ hoc sequitur in. §. cum autem. ¶ Cum autem plures. in glos. toties enim. in fi. imo ⁊ tũc cum cuilibet attribuitur solidum si propter id alterum attributum patitur successionem siue diuisionẽ, vt est in eisdem legibus, ⁊ de lega. iij. coniuncti. ¶ Super eo. §. in glos. s̃. commu. diui. in fi. §. vel ibi ante secũdum decretum agere volebat, hic post secundum decretum. ¶ Super eo. §. in glos. id est cõtingere poterit. in fi. sed alibi ex causa fit missio pro futuro. ⁊. ĩ. quib. ex cau. in pos. eat. ¶ Super eo. §. potest plane legi vt ponatur aut pro enim: ⁊ ꝙ dicit aliena, idest publica, vt. s̃. tit. i. non solum. §. si cum iure. ⁊ iungitur precedẽti. §. ¶ Super. §. eo. cum autem. in glos. id est in publico. ibi: quando suo nomine. iure dominij vel quasi, vel seruitutis opus facit, vt. l. qui bona. in prin.

Summarium.

1 ☞ Bona non defensi possideri quidem possunt, at alienari neutiquam.
2 Debitoris bona vẽdi nequeunt, nisi prius probata eiusdem contumacia ⁊ latitatione.

Si forte. ¶ Huic. §. obstare videtur. ĩ. quib. ex cau. in pos. eat. l. in possessionem.
1 ⁊. l. fulcinius. §. i. in quibus dicitur † ꝙ bona eius qui nõ defendit possunt possideri non autẽ vendi: sed tũc demũ venduntur si latitet, at hic dicit litera absentis non tamen latitantis possideri posse etiam ex secundo decreto ⁊ sic alienari. Sed dic ꝙ iura predicta. ĩ. ex quib. cau. vendicant sibi locum quando missio facta fuit propter contumaciam persone debentis que aliqua actione persona
2 li tenebatur ⁊ obligatus erat, † quo casu exigitur latitatio ⁊ contumacia illius anteꝙ bona eius vendi possint seu alienari: hic autẽ loquitur quãdo ꝓpter vitiũ ipsius rei missio facta fuit, quasi ipsa res deberi videat in hoc casu ⁊ non persona. Unde hic latitatio seu contumacia illa non exigitur, quia nõ exigi posset: certe mirum est ꝙ glos. hic contrarium non signauit.

Summarium.

1 ☞ Superficiarius domus ruinose tenetur prestare cautionẽ damni infecti, alioquin petens sibi caueri mittetur in possessionem illius iuris.

Si qua sint. ¶ Intellige hũc. §. aliter ꝙ intelligat gloss. ꝙ dominus domus ruinose habebat seruitutẽ in domo postulantis sibi caueri de damno infecto, cuius quidẽ seruitutis ꝓsecutio denegatur: etsi interpellatus cauere supsederit, ⁊
1 interpellatus missus fuerit. Tu † vero dic aliter ꝙ habebat quis ius superficiarium in quadam domo ruinosa, postulaui ab eo mihi caueri de damno infecto ⁊ ipse nõ cauet, certe mittar in possessionem illius iuris, ⁊ ei qui non cauit persecutio denegatur illius iuris contra me missum: ⁊ ſm hunc intellectum concordat. s̃. eodẽ. hoc amplius. §. quoniam. ⁊. §. celsus.

Summarium.

1 Prescriptio quadraginta annorū quando in quesitis, & quando in querendis locum habeat.

Si de vectigalibus. ¶ In gl. decem annorum. ibi. j. de diuer. & tem. prescrip. in omnibus. tu di-
1 stingue † quia aut tractatur de prescriptione fisci in iam quesitis fisco: & tunc currit prescriptio quadraginta annorum per. l. C. de prescrip. xxx. an. l. omnes. Aut tractat᷑ de prescriptione fisci in acquirendis, & tunc considera, quia aut certum tempus inuenitur a lege statutum: verbi gratia, vt in quadriennio qđ datur volenti bona vacantia fisco deferre, & tunc illud tempus est seruandum, aut non est certum tempus aliquod statutum, hoc casu exigitur prescriptio viginti annorum, & ita intelligitur l. in omnibus. vbi loquitur in acquirendis.

Eleganter. ¶ In glos. tribus modis. in fine. Uel dic ideo cessat quia non precessit decretum cautionis quod est necessarium vt fiat missio, vt. s. eodē. pretor. §. eum. & in contrarijs legibus hic signatis apparet. ¶ Super eodem. §. in gloss. in factum. in fin. vel dic decernat, id est decreto comprehendat, quasi dicat promulget super hoc edictum: nam vbi lex deficit &c. vt soluto matrimo. l. si vero. §. fina. & l. sequen. & ſm hoc iubet pretor caueri, & si non caueat᷑ fiat missio, vt. s. l. hoc amplius. in princi.

Summarium.

1 Missus in possessionem ob non prestitam ab aduersario cautionem, nō prius de eadem tenetur possessione discedere ꝙ sibi satisdatum sit.
2 Comparere an sit vere putandus qui post prefixum sibi terminum venit.
3 Missio in possessionem iudicis seu pretoris decreto quo casu cautionis vice habenda sit.

Item videamus. In fin. ibi: ¶ Erit cauēdum ei. si voluerit cautione esse contentus, al's compelletur soluere: arg. j. de reb. dub. l. iij. §. ait pretor. Uel hic non liquebat de quātitate, al's secus vt in preallega. §. ait pretor. ¶ Itē
1 videamus. No. † ex isto. §. ꝙ cum quis mittitur in possessionem, quia sibi non cauetur vel aliquid ab aduersario non prestatur non aliter de possessione discedat ꝙ sibi cautum vel prestitum: & si aduersarius velit eum discedere & impensas restituere, vt hic & s. qui satisd. cog. l. de die. §. heres quoq;. secus si fiat missio propter contumaciam aduersarij, quia non venit coram iudice quia discedit restitutis impensis, vt. C. de prescrip. xxx. vel. xl. an. l. si quis emptionis. ¶ Illud queritur. iste. §. positus fuit ad expositionem proxi. §. super verbo, missus. ex quo tempore damni, scilicet ꝙ post decretum missionis datum est. ¶ Sabinus, ex quo ventum. quia tunc demum pretorium pignus constituitur. s. de pigno. act. non est
2 mirum. ¶ Plerūq; enim subuenitur. vt † venisse reputetur quando tardius venit: vt. j. de bo. auto. iudi. poss. l. quāuis. ¶ Tardius venit. quia iam damnū datum erat per aliquem de domo diruta, nondum tamen tota corruerat: quia haberet locum. §. si iam relictum. j. e. l. ¶ Ex quo, ventum. sed quare ad decretum missionis vel ad ipsam missionem respectus habetur cum cauendum sit de damno post petitionem cautionis contingente: vt. s. ead. l. §. eleganter. imo etiam de anteriore si impeditus fuerit petere cautionem: vt. s. e. l. hoc amplius. j. respon. licet secus in negligente, vt. s. eo. l. euenit. j. eo. cum postulassem. in princ. & cautionis vice succedat missio: vt. s. e. l. §. si quis damnum. Respon. ita contingit de facto: quia post decretū missionis contigerat damnum & non ante: in quo casu ita distinguit᷑ sicut distinguit hic. §. ibi, ego puto causa cognita &c. quia vbi negligit venire in possessionem neglexit per consequens habere cautionē que cautio ex missione acquiritur: vt. s. de pigno. act. non est
3 mirum. cum † missio iure cautionis succedat: vt. s. eo. l. si quis damni. & modo dixi, & sic sequens negligentia tollit solicitudinem primam sicut vltima mora: vt solu. ma. semel. exigitur ergo vt nō dicatur quis negligēs instante perseuerantia, si ergo perseuerantia non instat negligēs haberi, argu. s. de vsur. l. mora. in princi. s. de vent. inspi. l. j. in prin. j. de libel. dimissorijs. l. j. Cum ergo negligit venire in possessionem non habetur ratio damni tunc vel ante contingentis propter negligentiā, vt. s. eo. l. euenit. j. eo. cum postulassem. in princi. ex quibus cau. ma. l. non enim. ꝙ si nulla fuisset negligētia, tunc de omni damno qđ post decretū & ante cōtigisset esset cauendum cessante negligentia & assistente diligentia, vt. s. eo. l. hoc amplius. in princip. ad hoc enim. j. ea. l. §. si quis metus. in fi. ibi, ita autem accipiendum.

Summarium.

1 Debitor debitum offerēs an audiri debeat aduersus missum in possessionem ex secundo decreto in personali actione: & nu. seq.
3 Carere sua re neminem compelli qualiter intelligendum.

1 **Postea autem.** ¶ Quid † si aliquis missus fuit in possessionē ex secundo decreto in actione personali, & postea debitor contra quē facta est missio veniat offerens debitum & volens recuperare rem suam: nunquid auditur? Et videtur ꝙ non per literam istam, & C. de rei vend. l. in ciuile. Econtra videtur per. l. C. de priuile. cred. eum qui. in prin. C. de pigno. si is. §. j. C. de distra. pig. si prius. s. de leg. j. filiusfamilias. §. diui. s. vt in posses. l. is cui. §. imperator. ¶ Do. Jo. etiā H. dicunt ꝙ bene auditur: quia hactenus operatur secūdū decretū in personalibus vt efficax sit pignus donec debitū soluatur vel probetur indebitum, vt expressum extra de dolo & contu. c. contingit. & extra vt lite non contesta. quoniam frequenter. in fine. Ego credo ꝙ bene audiatur, licet hoc sit cōtra cōmunē opinionem, & audiatur vsq; ad biennium, & maxime per legem. C. de iur. do. impe. l. fina. ¶ Postea autem. No. ex
2 isto. §. † ꝙ si quis in personali actione missus fuerit in possessionem ex secundo decreto, & postea veniat dominus intra annum volens soluere debitum & de impensis satisfacere & rem recuperare non audiatur: & hoc potest etiam talibus ar. probari, quia cum ipse creditor factus fuerit dominus per secundum decretum, vt ea. l. pretoris. & l. si finita. §. iulianus. constat ꝙ ei tanꝙ suum debet committi, cum vnusquisq; in re sua arbiter & moderator existat, vt. C. de iude. l. nemo. & man. l. in re mandata.
3 & hoc est qđ dicitur † ꝙ nemo re sua carere compellitur. vt. s. de rei vendi. l. in fundo. & de pigno. actio. l. si seruus pignoratus. & rerum amo. l. nō mino. Et alio fortiori ar. hoc probatur, qz cum alius rem meā inuito me retinere nō potest, multo fortius a me auocari non debet, iuxta illud: qui habet actionem multo fortius exceptionem, vt s. solu. matr. l. si filio. §. j. & C. de pac. l. si debitori. cum suis concor. Econtra videtur ꝙ debeat audiri, vt. j. §. proxi. & s. de pigno. l. si is. §. j. & C. de iure domi. impetrā. l. fina. vbi dicitur ꝙ si quis creditor impetrauit a principe, vt liceat sibi habere pignus iure dominij non potest debitor idem debitū offerre, & rē recuperare: ergo multo magis debet audiri vbi creditor mittitur ex secundo decreto, cum secundum decretum interponatur in personali actione, non vt dominium transferatur sed vt creditor retineat donec debitor satisfaciat, vt habes not. extra de dolo & contuma. cap. contingit. & hanc vltimam sententiam approbat Jaco. de are.

Si iam ruerint. ¶ Sup ver. Ruetur. anteꝙ veniat᷑ in possessionē. C. e. §. ibi: in possessionē mittendus. Idem & si esse cauendum decreuerat, cum frustratio cauentis sibi prodesse

sibi prodesse non debeat & mitteret in aream & rudera: secus vero precedente decreto: vt.s.e.l.§.eleganter. & sic supple, vel cauendum. ¶ Et de pretio. si certa sit, al's cauebitur, vt.j.e.§.illud videamus.ar. de statulibe. ratione.

Si quis metu. ¶ Super. verbo, Discesserit. de possessione scilicet deserendo custodiam que sibi commissa est: vt.j. quib. ex cau. in pos.ea.l.cū legati & custodes aduocando.

Anteq̄. ¶ In glo. subaudi, maxime. in fin. dummodo non sit damnum datum: al's secus impunitum quādo non est damnum datum, vel etiam si datum sit damnum, si tantum &c.

Summarium.

1 ☞ Officio iudicis non egere que post litis cōtestationem contingunt, qualiter intelligi debeat.
2 Actio quando contra dominum & quando contra procuratorem detur.

Si quis missum. ¶ In glossa verum post. in fin. vel dic † φ non spectat ad
1 officium iudicis qd post litis contestationem cōtingit: cum hec stipulatio sepius cōmittatur, & sepius agatur ex ea: vt.j. rem ratam habe. si procurator. cū concord. & facit bene. C. de iudic.l. non potest.j. de aqua plu. arcen. atteius.§. de eo opere. ¶ In glos. scilicet procura
2 torem. imo dominus. Distingue † quia interdum delinquit solus dominus & solius domini vertitur delictum, & tunc dominus punitur: vt.j.eo.damni.§.si mandato. s. quod quisq; iuris.l.ij.§.j. Interdum solius procuratoris vertitur delictum, & tūc solus procurator tenetur: vt hic.s. si quis ius dicen. non obtemp.l.j.§. procurator. Interdum vtriusq; vertitur delictum, & tunc procurator delinquens directa dominus vtili tenetur: vt.j. de vi & vi arma.l.j.§. deiecisse. & §. quoties. ¶ In glos. contra alienantem. in fi. vel s'm Alb. Primo casu agit cōdictione ex lege. C. de preto. pig.l.ij.

Omni. ¶ In glos.i. dominio. in fin. large etiam potest accipi vt accipitur.j. de verb. signifi. bonorum. & quod dicitur, si communi &c. subaudi, dum tamen quis habeat ius in re, vt creditor: vt.s.eod. de creditore. in fi. nec obst.l.s.eo. qui bona.§. sed ei. sed in glos. soluitur quando fructuarius opus faciat.

Ei cuius. ¶ In glos. itaq;. ibi: frustra desiderabit. arg.j. de furt. serui & filij. ¶ Eodem.§. in glos. q2 eum. ibi fallit in casu quādo fructuarius opus faciat.

Summarium.

1 ☞ Culpa carere nō presumitur qui quod non debuit admisit, aut quod facere debuit omisit.
2 Superficiario quādo caueri debeat de damno infecto.

Ei qui. ¶ In glos. imo. & ita dices s'm vtrunq; modum. ¶ Eodem.§. ibi: vitium eius. scilicet rei: sed culpa est vitium hominis. ¶ Ead.l. in glo. id est dominio. in fin.§. & tamen mihi non cauebitur cum non habeam ius in re. argu.j. de furt. eum qui. ¶ Quas
1 tamen actiones. & dic † φ est culpa hominis, cum facit quod non debet vel omittit quod facere debet, cum hoc scit vel scire debet: est culpa rei, vt vitiū in fieri maiorem rem faciens: vt.s. commo. siyt certo.§. plane. In actione locati & conducti nomine & culpa hominis in faciendo vel omittendo cōmissa in stipulatione damni infecti habetur ratio damni contingentis ex vitio rei etiam si ei oc
2 curri nō potuit: & dic † aut superficiarius timet dānum inferri in domum superficiarij, & tunc aut ex alia domo domini vel alterius sibi cauetur, vt.s.eo. qui bona.§. & superficiarius. aut ex eadem domo superficiaria & tūc nō, q2 aut vitio suo solum cōduxit & sibi imputet: aut postea incidit in vitium & potest discedere superficiem tollēdo: vt.s.eo.l. qui bona.§. de illo.s. de leg.l. senatus.§.j.s. locati & condu. dominus. & in vsi. feud.§. si vasallus. cum cōcord. & sic cum posset hac via damnum euitare non cauetur. Et s'm hoc potest intelligi hic.§. s'm glo. que dicit nō corrigi principium per finem. Aut timet damnum in alia sua domo ex hac: & tunc aut propter vitium soli, & tūc ei cauendum est, vt hoc secundo respon. qui dicit corrigi principium per finem. argu.s. proxi.§. in fi. Aut propter superficiem, & tunc non: & in hoc distat a simplici inquilino cui bene cauetur, vt.l. qui bona.§. & superficiariū. sed superficiario nō cauetur vt hic, nam si proprietarius ab eo petat caueri, absurdum est admitti eum cuius superficiei nomine vt sibi caueatur. argu.s. de edend. si quis ex argentarijs.§. exigitur.

Summarium.

1 ☞ Mobilia quare frequentius emantur & vendantur φ immobilia.
2 Immunitas monasterio concessa an extendatur ad sacella recens acquisita aut constructa.
3 Priuilegium ecclesie concessum de decimis non soluendis, an extendi debeat ad possessiones postea quesitas.

Si is qui vnas. Al's, Si quis vicinas. ¶ In glo. vt argumen.s. de pignorib.l. cum tabernam. in fi. eiusdem
1 glosse, vel potest dici rationem esse, quia † frequentius contingit nos emere mobilia & in domum inferre, quia hoc fit quotidie, φ emere immobilia, qd fit rarior & ideo lex magis in mobilibus φ in immobilibus voluit prouidere, sicut plus prouidet quādo emimus seruos alienos vel liberos homines φ si filios abnegemus iniuste, quia primo casu nobis per eos acquiritur, secundo nō, & hoc ideo frequentius fit primum φ vltimum, vt.j. de vsuca. iuste. & facit.s. de legi. & senatuscōsul. nā ad ea. Tandem
2 querit † quid si abbas quesiuit immunitatē pro suo monasterio & capella, & postea acquisiuit capellas: nunquid ad eas extendatur immunitas? Et videtur φ non per principium huius.§. quia dū Imperator concedit priuilegiū clerico dicit φ trahitur etiā ad successores ipsius: vt.C. de episco. & cler.l. omnia. & argu.eo. titu.l. omnes. in princi. & dū dat priuilegium ecclesie Constatinopolitane dat pro rebus quas nunc habet vel nunc habuit in futurum, vt.C. de sacrosan. eccle.l. iubemus. versicu. ea enim. & propter hoc apparet φ si priuilegium simpliciter esset datum clerico vel ecclesie Constantinopolitane non traheretur ad successores suos vel res postea acquisitas: q2 verbum in lege positum nō debet esse sine ministerio, vt s. qd met. cau.l.j.j. de capti. & postli. reuer.l. postliminij.§. fina. Item in priuilegio, vt.j. ad munici.l.j. in fin. Idem in contractibus, vt.j. de ver. oblig.l. debes. de vsur.l. si stipulatus. Idem in vltimis voluntatibus, vt.s. de lega.j. l. si quando. & l. si creditori. facit de condic. institu. verba huius.s. de mino.l. in cōmuni. in.j. respō.s. de carb. edic. l. qd labeo. C. de iure delib.l.j. C. de thesau.l.j. C. arb. tut.l. interdicte. & not. extra de priuile.c. cū capella ducis. Sed
3 quid si † ecclesia habet priuilegium vt non prestet decimas de suis possessionibus, & postea aliquas acquisiuit possessiones: nunquid prestabit decimā de nouiter quesitis? Hec litera prebet ar. qd sic, quasi ad hec postea quesita non trahatur priuilegium primo datum: sed cōtra. est, vt extra de priuile.c. quia circa. ¶ Super eo.§. ibi: stipulatus. de damno infec. indeterminate vel generaliter. ¶ Eo.§. ibi: actum fuerit. & certe sic subaudi. ¶ Eo.§. ibi: obligationem. ar. contra.s. vt lega. no. ca.l. si duo.§.j. ¶ Eodem.§. ibi: & promissorem. not. generalem promissionem restringi ad cogitatum: vt hic & s. in prin. huius legis. & j. de regu. iur. semper. & s. de transactio. qui cum tutoribus.§. fin. cum concordan. docto. ¶ Eodem.§. in glos. quidam Iudaice. in fin. & argumen.j. proximo.§.j.

¶ Eod. §. in glos. vt & arg. s. de pig. l. nemine. l. fiducuntur. ¶ Ead. glo. ibi: in ipso corpore. rei. i. in ipsam domu. ¶ Eadem glos. ibi, extra scilicet rem, id est domum, de qua cautum est & debet, dicitur exempta. ¶ Eodē. §. in glos. nam hec pena. ibi, sed & hic. §. fina. & l. sequen. & s. eod. si finita. §. si quis damni.

Summarium.

1 Damnum quodlibet etiam traditione facta contingens in stipulatione contineri, qualiter accipiendum.
2 Emptor & venditor virtute successionis vna persona reputantur, ea forma qua heres & defunctus.

Emptor. Ibi: ¶ Autem. pro enim. ¶ Eo. §. ibi: stipulari non poterit. quia erat absens causa reipublice. ¶ Eodē. §. ibi: ex empto. & ideo sua stipulatione comprehendi videtur. ¶ Eodem. §. ibi: nonne damnum patitur. eo qd res vendita per ruinam est lesa nec contra venditorem habet actionem: & vtiq patitur, ergo sibi commissa est stipulatio. ¶ Eodē. §. ibi: & accidit. & vtiq accidit cum nondum sit tradita, & sic non videtur comprehendi in stipulatione emptoris. ¶ Eodem. §. in glos. & sic emptor sentiet damnum in fi. vel dic quia contra venditorem actionem non habet, damnum in re venditoris datum respicit emptorem: & ideo sua stipulatione comprehenditur. ¶ Eod. §. ibi: sed nihil. vbi adest culpa venditoris. ¶ Eodem. §. ibi: continebitur. cessione facta. ¶ Eodem. §. ibi: quod esse. sc3 damnum post venditionem contingens venditoris stipulatione cōplecti. ¶ Eodem. §. ibi: eiusdem rei. scilicet damnum post traditionem contingentis. ¶ Eod. §. ibi: obligaretur. q. d. sicut committitur stipulatio venditoris in damno post traditionē cōtingēte vbi ipse solus stipulatus est, ita &c. & vbi emptor stipulatus est qd est iniquū. ¶ Eodē. §. ibi: contra se habeat. ad sui ar. exclusionem. ¶ Eodem. §. in glos. non refert. in fi. vel dic q vbi potest imputari culpa de vtroq stipulari intelligatur, vbi autem venditori culpa imputari potest secus: & sic intelligo literam. ¶ Reuoluitur autem &c. & argu. quia ad ea que de iure fieri debuerant &c. vt. j. ad municip. l. lucius. §. fi. & j. que in fraud. credi. l. si pater. ¶ Eodem. §. ibi: in fin. interpositam. si est emptor stipulatus: & post traditionem damnum contingit. ¶ Eodem. §. in glos. quod dictum est. in fin. & subaudi, hanc huius sententia fm hoc. ¶ Eodem. §. in ea. glos. qd dictum est. in fi. & fm hoc debet continuari ad. §. sed si venditor. in fi. ibi, ¶ Contigerit. sed hoc non videtur bonum, quia debuit stipulari, & stipulationi cedere: & ideo sibi cōmittit vt cedere possit. Item & hoc edictum inducitur contra Aristonem cum dicit nisi forte cōtra se Aristonem habeat, sed dictus. §. sed si venditor. non fuit Aristonis imo authoris. l. & melius continuatur cum proxima litera que dicit q tempore sequente traditionem duobus cōmittitur stipulatio, scilicet emptori qd est verum, & venditori, qd prima facie videtur: quia & ipse stipulatus est, & eius stipulatio respicit etiam futurum damnum post traditionem contingens, vt. s. proxi. sed sic est iniquum fm Aristonem, nisi forte eo casu vbi etiam emptor est stipulatus cōtra se habeat Aristonē, q: in hoc sit stipulatio &c. Et sic corrigit argumē. Aristonis, quia ex iniquitate dicte precedētis omissionis ostēdere voluerit assumere: quia aliud est vbi
1 solus venditor stipulatur, quia † omne damnū in stipulatione continetur etiam post traditionem contingens, aliud vbi vtriq, quia tūc stipulatio emptoris damnum post contingens tantum comprehendit, stipulatio vero venditoris damnum tantum ante traditionem contingens comprehendit. ¶ Eodem. §. in glos. post traditionē. in fi. vel melius dic: aut vēditor fuit in culpa, & tūc in stipulatione emptoris includitur damnum tātum post traditionem contingens, aut non fuit in culpa, & tunc aut nominatim de vtroq stipulatus est emptor, & tunc vtrūq comprehēditur. Aut simpliciter, & tunc fm glos. damnum tantum post traditionem cōtingens, sed melius qd vtrūq: nam si velit vtrūq damnum vbi emptor stipulatur expresse fm qd ista glos. dicit, ergo est idē vbi simpliciter stipulatur. s. vtrunq damnum veniat, quia id videtur deductum in stipulationē simpliciter factam quod de iure potest deduci, vt. j. ad municipa. lucius. §. imperator. vel qd solet deduci de consuetudine: vt. j. de aqua plu. arc. l. si prius. §. j. & ar. opti. s. e. si finita. ij. respō. facit ad hoc. j. de admi. re. ad ci. perti. l. curatores. §. fin. j. que in fraud. credi. l. si pater. C. de municip. & origina. l. j. ¶ Eodē. §. ibi: in fi. interpositam. sed nonne idem & si solus venditor sit stipulatus vt iam post traditionem non intersit ipsius: & tamen dicitur illam stipulationem venditoris cōmitti etiam p damno post traditionem contin
2 gente, ita vt cedatur emptori. Sed respō. † cum emptor & venditor vna persona censeantur ex vi successionis, sicut vna persona censetur persona heredis & defuncti: vt no. in summa, de actio. §. destruitur. damnum emptoris interpretamur venditoris esse, & sic cōmittitur. Sed cur non fit eadem interpretatio vtroq stipulante? Respon. propter suam cautelam sibi competentem non videtur pati damnum, & arg. j. de reg. iur. l. qui actionem. & ideo cum emptor damnum non patiatur, nec venditorem intelligimus damnum pati, & sic non admittitur stipulatio sua ad damnū post traditionem cōtingens. ¶ Eo. §. in glos. si ergo. ibi: ex stipulatione venditoris, vel melius author. l. prouidet. nisi forte tollit arg. Aristonis assentiendo qd vbi vterq est stipulatus agit emptor ex sua stipulatione tantum. ¶ Eodē. §. in glos. ibi. s. eo. si quis missum. §. fin. vel melius per cessionem vt & tenetur. j. eo. fluminum. §. adijcitur. & §. quamq.

Summarium.

1 Vulnerās qui cum vulnerato de vulneribus composuit, an possit vt homicida puniri si ob eadē vulnera sequatur mors vulnerati.
2 Vulnerās potest puniri pro homicidio viuo adhuc vulnerato, si certū sit eum ex eisdem vulneribus moriturū.

1 Sabini. ¶ † Titius intulit multa vulnera in Sēpronium: Titius fecit pacē de vulneribus cum Sempronio, postea mortuus est Sempronius ex dictis vulneribus, potestas vult dictum Titium tanq homicidam punire ad mortem, nunquid potest? Primo videtur q sic, vt. s. ad leg. aquil. l. seruo vulnerato. nam ibi dicitur q si quis vulnerauerit aliquem: non solum de vulnerato sed de occiso poterit accusari morte postea subsecuta. Vos dicatis contrarium per hunc. §. & s. ad legē aquil. ait lex. & l. huic scripture. Nec obstat. l. illa seruo. quia ibi persecutus fuerat accusationē de vulneribus & condemnatus, accusatus bene poterit postea accusari de morte, vt ibi. Sed in questione nostra nō fuerat persecutus accusationem super vulneribus vnde valet pax per ista duo iura. Itē valet ad aliā questionē: statutum est in ciuitate q si aliquis tenuerit equum pro cōmuni & moriatur equus in caualcata, emēdetur in totū, si autem in stabulo emendet medietas, lesus fuit equus in caualcata & mortuus fuit in stabulo: quid estimabitur vtrum videatur esse mortuus in caualcata, & ita in totum emēdetur, an videatur esse mortuus in stabulo. Dicas q in totū emendabatur per hunc. §. sabinus. Guid.
2 de suza. ¶ Item valet vt † possit punire homicidā etiā viuo vulnerato ex quo certum est eum euadere nō posse, & hoc ex litera ibi: nec quicq obstare. ¶ Non solum. ibi: ¶ Passus non fuerit. vt. s. eo. emptor. §. in eam. & dic nō fuit passus non admittendo vel expellendo.

Summarium.

1 Procurator quando stipulatione dn̄o suo querere dicatur.
2 Domino nonnunq etiam absenti acquiritur ex stipulatione procuratoris, & ei actio datur ex eadem.

Si procurator.

Si procurator. ¶ Quando † procurator stipulatur, aut stipulatur in iudicijs, vel quasi: aut in contractibus, aut domino absente aut presente. In iudicijs vel quasi domino acquirit, vt hic punctando post verbum, causa cognita coram iudice: vt. s. si quis cautio. l. penult. j. de preto. stipula. l. in omnibus. de procurato. l. in cause. §. fina. & l. sequen. Si in contractibus, si quidem dominus est absens acquirit sibi procurator, sed actione mandati conuentus eam domino cedere cogitur: vt. s. mand. l. si procurator. Si autem est presens dominus, tunc acquiritur ipsi domino: vt habetis. j. de verbo. oblig. l. si procurator
2 presentis. † Sed quandoque etiã vbi absente domino procurator stipulatur domino datur actio ex illa stipulatione, si forte procurator nullo modo potest haberi, vel mortuus est sine herede: & hoc modo intelligitur litera ista punctando post verbum stipulatus sit, & hoc voluerunt dicere illa verba causa cognita, quia hoc erit in cause cognitione quod. s. dixi.

Eorũ qui bona fide. §. Siue edium. ¶ In fine glos. verbi edium. vel dic edium, id est edificiorum iam factorum.

Inter fructuarium. ¶ Super ver. & si quid. al's est sine, & al's est si qd: & tũc expone si, pro quis: & qd. i. aliquid.

Si filiusfamil. ¶ Mittẽdus sit. tam pro edibus peculiaribus quam pro edibus conductis.

Summarium.

1 Loca varijs modis publica seu cõmunia dici possunt.
2 Cautio quando dari debeat pro edificio facto in loco publico.
3 Culpa hominis quando commissionem stipulationis damni infecti cessare faciat.
4 Stipulatio quando committi dicatur ob amissionem commoditatis.
5 Stipulatio nõ impeditur per remedium subsidiarium.

1 **Fluminum.** ¶ In princip. dic locorum † quedam sunt communia cõmunione naturali, vt mare, littora maris: in his edificium trahit ad se solum, vt. j. de acqui. re. domi. quod in littore. ac si nunquam fiat in loco priuato locũ habet cautio: vt. s. ti. j. l. j. §. nunciatio. & non satisdatio cum fiat in loco priuato facientis: vt. s. eo. pretor. Quedam sunt publica quorum vsus est communis: proprietas autem nullius, vt sunt flumina, vie publice. Et in his dic, aut fit publico nomine, aut priuato: si publico cessat cautio, vt. j. §. igitur. prout legitur suppletiue. & s. eod. si finita. §. si publicanus. sed additur preses vel princeps, vt sic fieri faciat quod damnum non
2 inferatur, vt ibi dicitur. Si priuato † aut licite, aut auctoritate principis: vt. j. ne quid in loco publico. l. ij. §. si quis a principe. & tunc cautio locum habet de vitio operis, de vitio aũt soli non: vt hic. j. respon. & §. quid ergo. non autem habet locum remedium tollendi operis cum licite fiat: vt dicto. §. si quis a principe. Aut illicite, & tunc eodem modo de vitio operis cauetur non soli: sed interdictum proponitur. ne quid in loco publico. l. ij. §. deinde. arg. s. eod. qui bona. §. si quis opus. Quedam vniuersitatis, & in his tanquam in priuatis cautio locum habet cum non cadũt in publicis: prout. j. ne quid in loco publi. l. ij. §. ij. & iij. & s. de contrahen. empt. l. pacta. §. fina. & l. sed & celsus. s. eod. si finita. §. si de vectigalibus. Quedam priuatorum seu singulorum, & in his pro vitio soli & operis locum habet cautio distinctione habita aut in suo, & tũc habet locum cautio: aut non, & tũc satisdatio locum habet, vt. s. eo. pretor. & l. qui bona. & j. eo. damni infecti. §. j.

¶ Hec stipulatio, extrinsecus contingant. supple, etiam casu. ¶ Idẽ Seruius, controuersia. id est impetus, aque
3 siue concussio. ¶ Preterea † cum queritur an culpa hominis faciat cessare commissionem stipulationis damni infecti. Dic aut est culpa in non faciendo, & tũc cum propter eam nulla detur actio: vt. s. de vsufruc. si cuius. §. j. certum est non impediri, sed magis induci cõmissionem stipulationis: vt. s. eod. §. idem seruius. & l. qui bona. §. ij. Aut est culpa in faciendo, & tunc aut est proxima causa damni aut remota: si proxima aut per illam culpam interuenit corruptio rei stipulantis, aut amissio commoditatis. Si corruptio rei stipulãtis, aut ptenditur ignis in furno positus a promittẽte qui eximit in tuas edes: tũc non committatur stipulatio, vt in hoc. §. Aut non protenditur, vt cum in suo profundo fodit promissor. j. quod stipulantis edes stare nõ possunt, & tunc committitur. j. ea. l. §. fi. quod potest intelligi, cessante dolo promittẽtis eiusdem fodientis: vt ibi not. arg. j. tit. j. §. denique. Si ve-
4 ro † interuenit amissio commoditatis, aut illa commoditas habebatur ex debito, & tunc committitur stipulatio: vt. j. eod. l. trebatius. Aut non, & tunc non committitur: vt. j. §. item videamus. & l. proculus. si enim remota vt contingit in eo qui debiliter furnum facit, qui etiam mediocris ignis vim sustinere non potest, vel malam fistulam ponit, tunc impeditur commissio interposite stipulationis: ea autem non interposita agetur in factum, vt. s. ad leg. aquil. si seruus. §. si furnum. & de serui. vrba. pred. si fistulam. & si serui. vend. si quando. §. fina. Sed dices cum habetis aliud auxilium nõ debet committi hec
5 stipulatio. j. eod. si edibus. Respondeo, etiam hoc † subsidiarium est & idcirco per illud nõ impeditur stipulatio. ar. C. ad leg. aquil. l. de pecoribus. & s. ad le. aquil. §. si magistratus. & not. s. eo. qui bona. §. si quis opus. ¶ Cassius quoque, non tenere. id est non continere. ¶ Idem ait. In fin. glos. not. quod est hic casus. & quod dicit ruerant, id est ruere poterant: sed contra hunc intellectum glos. facit precise. j. eod. ti. l. damni. ij. §. j. vnde accipe ruerunt proprie, secus si maxima vi ventorum, & sic concord. cum alia. ¶ Hec omnia vera sunt. hec est conclusio omnium predictorum a. §. vitium. vsque hic.

Trebatius. ¶ Officiatur. si ei seruitus debebatur.

Proculus ait. Et bene. ¶ Aquam meam. id est que vsui meo erat: pedem tamen tenebat in tuo siue venas. ¶ Proculi sententia. & etiam Trebatij, nam quilibet loquitur in suo casu.

Plures earũdem. ¶ In vlt. gl. vbi dicit: hodie non obligatur insolidum, hoc est verum quando plures simul promitterẽt, secus quando diuisim, vt hic fuit in casu huius. l.

Summarium.

1 Metus iustus pro damno reputatur.
2 Inquilinus an habeat auxiliũ migrandi a domo conducta cum timet damnum futurum a domo vicini.

In hãc stipulationẽ. ¶ In glos. damno post secuto. imo si damnũ non sit subsecutum: sufficit enim iustus metus vt hic etiam damno non secuto, quia damno secuto
1 non defici nemo dubitat stipulationem committi. † Sufficit enim iustus metus vt reputetur pro damno. Uersi. ¶ In eadem causa. super verbo: quod. scilicet migrare inquilinos. ¶ Super ea. l. inquilinorum. sed nonne hoc remedium migrãdi habet inquilinus etiam cum a domo vicini timetur damnum in domum conductam: vt. s. e. in hanc stipulationem. §. in eadem. & s. loca. l. habitatores. & tamen a vicino cauetur huic inquilino, vt. s. eod.
2 qui bona. §. vicinus. & l. si filius. Sed potest †. dici referre an auxilium per quod damno occurritur competit con-

tra eum a quo cautio exigitur: ⁊ tunc obtinet hec lex cũ ſimilibus. Aut competit cõtra alium, ⁊ tunc obtinet lex ſi filius. ⁊ l. qui bona. §. vicinus. argu. ad hoc. C. ſi tut. vel cura. inter. l. etiam. ⁊ l. ſi. ⁊ ſ. de minori. l. in cauſe. ij. Sed oppo. imo ſiue agendo contra alium ꝙ cõtra eum a quo ſtipulari volo poſſum conſequi damnum ſeu damno occurritur non peto vtiliter mihi caueri: vt. ſ. eo. damnuz. §. emptor. Sed dic ꝙ inquilinus tenetur preſtare domino locatori cuſtodiam rei conducte ⁊ diligentiam: vt. ſ. loca. ⁊ conduc. l. videamus. §. item conſpicere. ⁊ l. itẽ queritur. §. exercitij. cuius cuſtodie ſeu diligentie pars eſt interpoſitio huius cautionis, vt. ſ. de actio. emptio. ⁊ ven. l. venditor. ⁊ ideo a vicino recte ei cauetur, nec ea allegatione repellitur ꝙ diſcedere poſſit: cum periculum eius ſit ſi cautionem fecerit non interponi, vt. ſ. eo. ſi filius. ⁊ ſm hoc intellige. ſ. eo. qui bona. §. vicinus. vt inquilinus vicinorum caueatur qui ratione cuſtodie ex cõducto debite cautionem petebant, hãc autem cuſtodiam contra Dynum non debent, ⁊ ideo petunt ab eo ſibi caueri.

Summarium.

1 Poſſeſſio rei pignorate ſi venerit ad creditorem aliunde ꝙ a debitore, an ob id oriatur pignoratitia actio.

1 VTiq3 ſi pro. ¶ Pignoratitia. † Not. ꝙ ſi poſſeſſio rei pignorate veniat ad creditorẽ licet ab initio tradita nõ fuerit a debitore, quia forte cũ debitor obligaſſet hanc rem ab aliquo poſſidente creditor per hypothecariã auocauit, teneatur tamen pignoratitia actione pro re iſta ſoluto debito ſicut tenetur: ⁊ cum per iudicem rem ſum nactus, ⁊ poſtea mihi ſatiſfit cõpetit pignoratitia actio contra me, ⁊ cum non fuerit mihi res tradita: vt in poſſeſ. lega. l. is cui. §. queri. licet ſit arg. contra. inſtitu. quib. mod. re contrahi. obli. §. fin. ¶ Alioquin. No. ꝙ ſi locaui tibi domum ad certam penſionem ⁊ eam modo non ſoluis in termino, poſſum licite res tuas loco pignoris retinere, vt hic ⁊. j. in quib. cauſis pignus taci. contrahi. l. penult.

IN parietis. Ibi: ¶ Demolitione. ſi queratur an propter eam committatur ſtipulatio interpoſita. ¶ In gl. id eſt in cautione. in fi. vel dic parietem domorum potius eſſe ꝙ perſonarum: ⁊ ſic ceſſat communis diſcordia, vt arg. dicti. §. ſi per eundem.

SEd ita idoneum. ¶ Expoſitio idoneitatis communis.

NAm ſi non. Ibi: ¶ Idoneus. ſcilicet paries.

Summarium.

1 Ratione legis ceſſante, ceſſabit ⁊ ipſa lex.

1 CUm emptor. ¶ Not. † ceſſante ratione legis ceſſat ⁊ lex, vt not. hic a contrario ſenſu. ¶ Eadem. l. ibi: ſtipulatur. reſpectu damni ante traditionem agentis.

Summarium.

1 Parietem cõmunem reficienti ſatiſfit ſm eſtimationem iuſtam eorum que inſumpſit.

Deducto. ¶ In glõ. ego ⁊ tu. ibi: vitioſam. vel melius cõmunem parietem. ¶ In eadem gloſ. in fin. vel dic ꝙ prima pars vſq3 ibi: ⁊ ſi quid. loquitur fauore damnum paſſi: vt ecce communem parietem demolitus ſum quia ſatis aptus erat, ob quã cauſam teneor tibi ex promiſſa ſtipulatione damni infecti ad eſtimationem parietis pro tua parte: ⁊ ſi quid amplius tua interſit: vt. ſ. l. nam ſi non. §. fuerit. Secun-
1 da vero pars loquitur fauore reficientis, vt † conſequatur eſtimationem noui parietis deducto ſi quid extraneum in nouum coniectum ſit: ſed ſm hoc duplex damnum habet demolitor. Item poſtꝙ ſoluit pretiũ debet materia ſua eſſe: vt. ſ. de vſufruc. l. vel in vtilium. Vel planius principium expoſitum per finem, vt dicas: ſi communem vitioſum parietem demolitui ⁊ idoneum feci eſtimari debet, ſi quid deducto pretio veteris parietis per me amplius eſt impenſum: ⁊ expone et, pro id eſt, ſi quid ex veteri ⁊c. ¶ In gloſ. vel pone caſum. ibi. §. ſi iam ruerint. l. poteſt autem ⁊c. ¶ In eadem glo. in fin. ⁊ ſm hũc expone literam eſtimari debet damnum veteris parietis deducto, id eſt adducto in illam eſtimationẽ veteris parietis. ¶ Pretio. ſcilicet tantum, ſi pro quamuis, quaſi dicat: id eſt aliquid amplius ſic expreſſum.

Summarium.

1 Actio communi diuidundo non competit ad obuiandum futuro damno.
2 Stipulatio committi poteſt damni infecti cum quis edificat in re communi.
3 Cautionis onus iure remittatur quandoq3 paritatis.

INter quos. ¶ In princip. ibi: ſolet. quia ſolitum eſt vice mutua caueri his in quos paries cõmunis eſt, ⁊ ponit quando cautio mutua interpoſita inter eos neceſſaria, id eſt vtilis ſit, ſcilicet ex certa ſcientia ⁊ non per errorem, vt debita fuerit interpoſita, non tamen ꝙ vnus alium compellere poſſit, vt. j. l. damni. §. cum parietem. ¶ Eadem. l. ibi: ea cautio. vice mutua ſponte ex certa ſcientia interpoſita. ¶ Eadem. l. ibi: futurum. id eſt timeatur, vel id eſt contingat. ¶ Eadem. l. in gloſ. ſocio. ſcilicet commu. diuid. ibi: ⁊ ſic ceſſat commu. diuid. contra hoc eſt. ſ. commu. diuid. l. ſi edes. ¶ In gloſ. quam pateretur. ibi: ꝙ aliter, vt hic. ſed oppo. j. eod. damni. §. cum parietem. ⁊ dic, aut queritur de cautione occaſione communis parietis interponenda, aut de interpoſita committenda. Primo caſu, aut propter communis parietis vitium, ⁊ tunc non interponitur cum poſſit occurrere damno per refectionem ⁊ iure ordinario, ſcilicet actione cõmuni diuidundo, non vt impediatur reficere, ⁊ pars impenſe ſortiatur ſiue reſtituatur: vt. ſ. commu. diuid. l. ſi edes. ⁊. ſ. eod. l. ſi edibus. aut propter proprium vitium in pariete communi edificium quod tunc fit, ⁊ tunc cauetur de vitio operis: nam ⁊ qui in meo iure operatur forte ſeruit cau. de vitio operis: vt. ſ. eod. damni infecti ſtip. per. l. ⁊ in hac. ibi, ſed tunc. ⁊ ſ. eod. l. in parietis communis. Sed opp. nonne competit communi diuidundo iudiciũ? Si quid ibi male operetur conueniat culpa in communi diuidundo iudicio: vt. ſ. eo. damni. §. j. ⁊ l. inter fructuarium. cũ concor. Re-
1 ſpondeo, † hoc auxilium communi diuidundo non competit tali caſu ad occurrẽdum futuro damno ⁊ obuiandum ne fiat vt competit in. ll. cõtrarijs: nam ſuo iure poteſt operari in pariete id ad ꝙ communis paries eſt paratus. ar. ſ. pro ſoc. cum duobus. §. item mella. cũ cõcor. vel etiam reficere cum dicit, id eſt idonee refecturũ cum ſit melior cõditio reficere volentis, vt. d. l. ſi edes. cũ concor. Sed auxilium qd competit ad faciendum ſi fiat non autem ad occurrendum ne fiat non impedit hanc ſtipulationem interponi ⁊ etiam committi: vt. ſ. de ſerui. vrb. pre. l. ſi fiſtule. ⁊ ad leg. aquil. ſi ſeruus. §. ſi furnum. Item ⁊ alia ratio poteſt reddi: quia damnum contingit in re, id eſt in domo propria agentis cuius portio eſt paries communis, ⁊ preualet qd principale eſt, ſcilicet domus. argu. j. de vſucap. l. eum qui. j. de acquir. poſſeſ. l. qui vniuerſas. in princi. j. de iniur. l. eum qui. §. ſi iniuria. agetur ergo nomine domus per ruinam deſtructe, vel damnũ patientis ⁊ parietis deſtructi tanꝙ partis domus ratio habebitur:

habebitur: ⁊ sic principale pro quo constat recte cautio-
nem interponi trahet secū accessorium, merito ⁊ hec in-
terponetur ⁊ hec interposita committetur: vt.s.de serui.
l.quidam.§.cum parietem. aut per commune edificium
quod sit in communi pariete, ⁊ tunc neuter alteri cogi-
tur promittere: vt.j.eo.damni.§.cum parietem. Secun-
do casu cum queritur an interposita cōmittatur in tri-
bus casibus. Primus est si vnus tantū edificat ex cuius
opere damnū detur. Secundus cū neuter. Tertius cum
vterq3. Si modo agere volens pretiosiora habet edificia
2 vt in hac.l.ibi, vel alter pretiosiora ⁊c. vt sit sensus† ⁊ mit
ti potest stipulatio cum alter edificat solus, vel cessante
solius edificatione vt cessat cū neuter edificat vel vterq3,
alter pretiosiora habet edificia ⁊c. Idem si alio modo
vnus sentiat maius damnum altero. Sed oppo.s.eod.
si edibus. sed dic ibi cautionem interpositam tanq̄ debi
tum ab errante: hic ex certa scientia.arg.s.si quis cau.l.
sed ⁊ si quis.§.fina. Aut vni tantum damnum infertur,
⁊ tunc ille agit qui damnum est passus: vt.j.eod.damni.
§.cum parietem. Aut ab vno tantum promittitur, ⁊ nō
vice mutua committitur siue ex rei communis vitio, vel
ex cōmuni edificio damnum fiat: vt.j.eod.damni.§.cum
parietem. nec distinguitur pretiositas edificiorū, vt ibi:
si per errorē ab eo qui se denegat teneri promittere, tunc
aut contingit damnum communis rei vitio ⁊ non com-
mittitur: vt.s.eod.si edibus. Aut proprio promittentis
edificio, ⁊ tunc committitur. Aut vtriusq3 oneris vel
edificio, ⁊ tunc non committetur: vt.l.ex damni.§.quo-
ties. ⁊ sic patet ꝙ hec.l.inter quos. loquitur de cautione
sponte vice mutua prestita inter eos inter quos est com-
munis paries committenda ⁊ questio vtilis reputetur,
⁊ est verus intellectus quicquid hic vel alibi sit glossatū.
¶ Super eadem.l.in glo.s.com.opi.hominum. in fi. se-
cunda ergo verior videtur: sed videtur ꝙ ista litera alio-
quin non sit bona, quia quod prestatur nunq̄ a vicino
eodemq3 consorte consequitur: vt.j.eod.damni.§.cum
3 parietem.in fi. Sed dic ꝙ† illud idem qđ prestat non con
sequitur vt in contrario, sed tantummodo quia par da-
mnū pati posset, vt hic: vnde q2 par damnū pati potest
ratione paritatis, quasi compensationis iure remitti-
tur onus cautionis prestandum, ⁊ si forte sponte inter-
ponatur possit committi, vt in ead.l.§.cum parietem.

Si domus. Ibi: ¶ Possessoris esse. Sed obstat, nonne est electio peti
toris vtrum a rei petitore vel possessore caueatur: vt.s.
eod.l.si proprietarius.§.plautius. ⁊ arg.C.de petit.here.
l.fina.§.sin autem ex contractibus. ⁊.s.si cui plus q̄ per
leg.falci. hoc autem.§.si duo. Respondeo, hanc literam
intelligi cum a possidente cautio petebatur: ⁊ sic ipse eli-
gebatur vt caueret, vt dicta.l.si proprietarius.in fi. Sed
quid si translata est possessio in petitorem cautio. quid e-
rit de inchoata lite rei vendicatione? Respond. finietur
cōtra eundem, vt si appareat eam esse pronunciet iudex
actoris: sed quia reus non possidet absoluetur a necessi-
tate restituendi, vt.s.de rei ven.l.a quo seruus. Sed nun
quid dominus recuperabit a non possidente? Respon.
sic prestita cautione de damno emendato si contingat.
arg.s.de noxa. ⁊ generaliter. Sed quid si eligat vt actor
sibi caueat, sm.l.si proprietarius. ⁊ ipse cauere recuset?
Respon. ius eius transferre cogetur vel per iudicem de-
cernetur huic cautionē petenti: vt.s.eod.hoc amplius.
ibi, integra aut.re.⁊c. ⁊.l.si filiusfamil.§.si qua iura. ⁊.§.si
de vectigalibus. ⁊.s.de noxa.l.non solum. Sed nunquid
perficiet litem ab actore inchoatam? arg.ꝙ sic.C.de iure
calum.auf.principales. ⁊ not.simile.s.famil.hercis.in iu-
dicio. Sed quid si cauit sed prestitit: deinde reus vincit
qualiter sucurretur actori? Respon. vt.C.de peti.hered.
l.fina.§.si autem. ¶ Eodem.§.ibi: transferat. quasi ex se-
cundo decreto. arg.s.de interrog.actio.l.non alienum.
de rei vend.l.fin.s.de noxa.l.non solum. ⁊.l.is qui. secus
si abesset quia tunc obtinet.s.eo.l.dies.§.pretor.

Damni infecti. Ibi: ¶ Fraudabitur. Sed quomodo
per hoc infertur damnum solo? Respondeo, fraudabi-
tur enim ⁊c.

Alieno. In fin.ibi: ¶ Non noceat.id est non inferat in missione in possessionem, qua-
si dicat: missio fiet in possessionē simpliciter non autē sub
conditione si procurator est. ¶ In estimando, pariete.id
est damno ꝙ per nouum parietem occasione ruine con-
structum datum est sm R. ¶ Eod.§.ibi: impense.olim
facte sm R. ¶ In eod.§.in glos.si totus.ibi: factus est.
non autem ruit. ¶ In eod.§.in glos.ibi: sm veterem.in
fi. vel proprie subaudi, restituendum vel reformandum.
¶ In eo.§.in glos.quasi dicat.ibi: sm R. ⁊ sm hoc post-
ponitur non, ita vt dicas quia non aggrauet. ¶ In ea.
glos.q.d.ibi: ⁊ sic facit. ⁊ sm hoc anteponitur non, vt di-
cas non impense facte in eum cultum qui aggrauet.

Ex damni. In princ.ibi: ¶ Estimationem. parietis nunc
restituti, vel secūdo parietis destructi. ¶ In
ead.l.ibi: ob tectoria. vt sunt incrustationes
que tegunt. ¶ In ead.l.ibi: erogatio.scilicet impense.

Quoties cōmunis. Ibi: ¶ Eū. sc3 vitium.
¶ In eod.§.ibi: decidat. no. dolum cum dolo compen-
sari: sic.s.de compen.l.si ambo.s.solu.matri.l.in his. ar.
C.de iudeis.l.quoniam. C.de inoffi.testa.l.in arena.C.de
libera.causa.l.si filium.j.ne quid in loco publi.l.ij.§.idem
aiunt. ¶ In eod.§.in glos.socio.circa fin.sed ibi dicit de
impensa sarciēda. ¶ In eo.§.ibi: ipsum sarciri.sed non-
ne culpa hominis facit cessare commissionem huius sti-
pulationis: vt.s.eod.l.fluminum.§.preterea si furni. Re-
spon.ibi nullum fuit rei vitium, hic autem paries vitia-
tus erat ⁊ oneribus pressus citius cecidit, ⁊ sic culpa rei
vitio mixta non facit cessare huius stipulationis cōmis-
sionem: vt.s.eod.l.fluminum.§.idem ait. ⁊.§.qđ seruus.
⁊.s.eod.qui bona.§.cum inter. Alij dicunt ex stipulatio
ne sortiri.s.actio.in factum, vt in dicto.§.preterea.not.

Quoties ex damni. Ibi: ¶ Insolidum. et
pro toto damno edibus communibus illato. ¶ Item si
plures.ibi: insolidum competat. petitio autem si enim es-
set cautum ⁊ ex ea ageretur, obtinet.s.eo.l.plures.in fi.

Si plures. Ibi: ¶ Caueant. id est caueri desiderant.

Si seruus. Ibi: ¶ Pro partibus. rel sin-
gulos contingentes.

Summarium.

1 ☞ Verba sm naturam negotij quod agitur debent
intelligi.

Damni infecti. ¶ In versi. ⁊ quod in sti
1 pulatione. Not.† verba stipulationis ⁊ con-
tentus intelligi sm naturam negotij quod a
gitur, vt hic ⁊.s.eod.dam.infec.stipulatio competit. ⁊
l.fluminum.§.hec stipulatio: cum.§.sequenti. ⁊.s.locat. ⁊
conduc.l.si vno.§.sed ⁊ si verb.s.fami.hercis.l.puto.§.j.
⁊ si venditor permittat defendere, non a violētia promi-
sisse videtur, quia ad hoc non tenetur: vt.C.de act.empt.
l.expulsos.sed in iudicio, vt.s.de procu.si minor.§.defen
dere.C.de in lit.dan.l.ij.s.de dot.preleg.l.si pater.C.de e-
uictio.l.si parentes.

Summarium.

1 ☞ Promissio de non repetendis expensis factis in de
bito recuperando, qualem sortiatur regulam.

Cum parietē. Ibi: ¶ Stipulatus est. supple, ⁊ eo ꝙ. ¶ Eo.§.
ibi: quo amplius.id est qua parte dimidia. ¶ Eodem.§.
ibi: dimidie.damni promissionem facere. ¶ Eo.§.ibi.re-
promisisset.sponte ⁊ ex certa scientia. ¶ Eo.§.in glos.vt
de aliquo.ibi: ⁊ interposita per errorem. ¶ Ea.glos.ibi:

com.di.contra impedientē me reficere: vel si refecero ad impensas. ¶ Ea.gl.ibi: primo casu.cum ambo vltra cōmodū. ¶ Ea.gl.ibi: secundo.cum vnus vltra modum, non autem alter. ¶ Ea.glos.ibi: cautum fuerit.ex certa
1 scientia. ¶ Ea.l.in fi.not.arg.ꝙ † si promisisti mihi expē
sas quas facerem pro debito recuperando, ⁊ cum agerē contra te incidit questio de qua conuenitur vt qui in ea perderet, expensas soluat, ⁊ in ea perdidi: quod pro parte tua solui non repetam, quia ex conuentione hoc sensi. ¶ Eo.§.in glo.vt debitum solutum.sed certe imo volebat repetere hac ratione que sequitur.j.ibi: quia stipulatus esset.

Cum postulassem. §. Damni infecti.

Ibi: ¶ Fecerim.que fuit vt amoueatur ruine periculum. ¶ Eodē §.ibi: paratus.damnum sarcire ſm quod contingit: ⁊ cauere si adhuc timeatur, vt in concor.hic signatis in glos. fic.s. ¶ Eo.§.ibi: cur ergo.non restituit missus creditori hypothecaria agenti nisi id ab eo cōsequatur propter quod missio facta fuit, ⁊ propter hoc domini fuit ⁊ contingit acquisitio. Sed cur non idem in emptore vt non reddat nisi id a creditore sibi reddatur, propter quod rem quesiuit, scilicet ipsum pretiū propter quod res ad se peruenit. ¶ Eod.§.in glos.id est quasi dominum.in fi. vel dic dominus factus fui ex contumacia non cauētis. ¶ Eod.§.in glos.sed videtur.ibi.§.si forte. ⁊ dic si ad domum denūciatum creditori fuit qui ex causa reipublice absens erat, ⁊ tunc per restitutionem: vt.s.eo.l.eoꝝ.si autem non fuerit denunciatū, tunc ipso iure, vt hic. ¶ Ea. glos.ibi: intra.xxx.annos.cum absens esset in alia prouincia domicilium habens. ¶ Eod.§.in glos.quod tribuitur.ibi: ⁊.s.de condi.indeb.iulianus. ⁊ ſm hoc suspensiue lege ibi, emerit: ⁊ subaudi non est ratio diuersitatis, ⁊ quod sequitur non subaudi tamen per omnia.

Summarium.

1 Missio in possessionē multis de causis ⁊ varijs modis fieri inuenitur.

2 Reus comparens post litis contestationem non auditur, nisi prius se dominum probet.

3 Missus in possessionem eo ꝙ per operis extructionem contra factum est, non tenetur discedere, donec contra eum ius probetur haberi.

A quo fundus petit.

¶ Ut autē scias quid debeas seruare quando quis mittitur in possessionem: † interdum
1 fit missio in rei vēdicatione, interdum in hypothecaria, interdum in possessione eius rei in qua dicit quis se habere seruitutem intendendo confessoriam. Si quidem fiat missio in rei vendicatione: aut ante litem contestatā, aut post. In primo casu reus veniens intra annum auditur ⁊ possessionem incontinenti recuperat restitutis impensis ⁊ prestita satisdatione iudicio sisti: sin autem veniat post annum habet necesse probare se dominum, vt.C.de
2 prescrip.xxx.ann.l.si quis emptionis. Si vero † fiat missio post litem contesta. vel quasi, tunc veniens reus non auditur nisi primo probet se dominum: vt. C.quomodo ⁊ quan.iud.l.consentaneum.⁊ vbi in rem act.exerc.deb. l.ij. Si autem fiat missio in hypothecaria, si quidem ante litis contest.idem seruatur qđ in rei vendicatione si veniat reus intra annum. Si vero veniat post annum vel post litis contest. fiat missio, non audiatur nisi soluat vel nisi probet rem obligatam non esse eo modo quo potest: ⁊ hoc ideo quia sicut in rei vendicatione cum contendo me actorem dominum mittor in possessionem post litem contesta.vel ante, ⁊ veniens reus post annum habet necesse probare se dominum reus, ⁊ efficitur de possessore petitor ita vt probet. Et a simili in hypothecaria debet effici de possessore petitor ita vt probet se soluisse vel rem obligatam non esse rei vendicationē intentando. Si vero fiat missio quia dicit se seruitutem habere, tunc aut factum est cōtra seruitutem per operis extructionem, aut per aliam prohibitionem prout a prohibendo ire agere.
3 Si fiat † missio quia contra factum est per operis extructionem non discedam de possessione, nisi probauerit se ius ita edificatum habere, vt hic: ⁊ cauebit de omni quod contingit in facienda destructione operis si apparebit eum iniuste edificasse, vt.s.si ser.vend.l.is cuius. Si vero fiat missio quia per aliam prohibitionem factū est contra seruitutem, tunc aut non discedam de possessione, ꝙ si cauerit me non impedire vti seruitute, donec probauerit se habere ius prohibendi: ⁊ cauebit de omni damno qđ cōtingit propter prohibitionem si appareat eum non habere ius prohibendi: vt.s. si seruitu.vendi. l.is cuius. Iaco.de are.

A curatoris.

¶ In glos. potes sic.ibi: si vt proponis. sed hec lex contra. innuit. ¶ Ea.l. in fin.in glos.ex oratione diui.in fi.§.⁊ ſm hoc dices de republica Romanorum. Sed quid in republica alterius ciuitatis que non habet ex se priuilegium hypothece: vt.C.de iure reipub.l.ij.libro.xj. forte idem propter causam refectionis: vt.s.in quib.cau.pig.vel hypo. contra.l.j.⁊ seq.qui po.in pig.ha.l.iij.§.post diuisionem.

Summarium.

1 Conclaue quid proprie significet, ⁊ quare sic dicat.

Quod cōclaue.

¶ In princ. subau. illud. ⁊ conuerte conclaue quod. ¶ Ead.l. in glos.
1 quidam habebat.in fin.† conclaue locus edibus conclauatus, quasi dicat: edibus sustentatus apertus desuper siue discoopertus ad modum cuiusdam: et hoc cōclaue interdum supereminet edibus: vt.s.de leg. iij.si cum edes. interdum est inter duas edes ꝙ sic discoopertus arguitur.s.de seruitu.vrb.pred.foramen. ⁊ differt a casu sequente qui loquitur in porticu cooperta. ¶ Aliarum edium. a quarum exemptum est. ¶ Usum conuertit.claudendo aditum aliarū edium ad conclaue.

Si qs ad demoliēdū.

¶ In glos. vt. C. de edific.priua.l.ij.ſm P.⁊ hec vera.

¶ De aqua pluuiali arcenda. Rubrica.

Si cui aqua.

¶ In gl.hec actio non nisi.in hac tenuta.vt.j.eo.l.apud. in fi.⁊.l. quamꝙ.§.idem scribit. vtilis etiam contrahentem ius in rem: vt.j.eo.l.antepe. in fin. ¶ Ead.glos.ibi: siue in partem.vt j.eod.si tertius.§.fina. ¶ Ead.glos.ibi: competit autem domino. vt.j.eod.l.antepenult.scilicet directo, vtilis autem habenti ius in re. ¶ Ead.glos.ibi: ambulat.vt.j.eo. si tertius. ¶ Ead.l.ibi: auertetur aqua.id est opus reformabitur ne aliqua nocere possit. ¶ Ead.l.ibi: imbre. id est vento pluuiali.

Hec autem.

Ibi: ¶ Immittendo. id est immittere volendo.

Summarium.

1 Instrumentum non attenditur quo fit opus, propter quod intentetur actio de aqua pluuiali arcenda.

2 Aque pluuie arcende actio causa questus non intendit.

De eo opere.

Ibi: ¶ Sed ⁊ fossas. aduertatur superioribus dicēs, non solum si opus fiat aratro agri colendi causa excipitur, ne

tur, ne veniat in hac actione, sed etiam si fossa agrorū ⁊c. facta sit alio instrumento ꝗ aratro non veniet in hac actione ſm Mutium qui alter fuit a Quinto, vel si fuit idem, ampliat qđ dixerat. ¶ Eod. §. ibi: factum sit. que non fit aratro. ¶ Mutius ait. alius a Quinto Mutio de quo dixit: cuius sententia probaṫ per inferiores prudentes. ¶ Eo. §. ibi: oportere. vt non veniat in hac actione. ¶ Eod. §. ibi: causa fieri. quia tunc veniunt. ¶ Eod. §.
1 versic. sed ⁊ si quis. bene † dixi non attendi genus instrumenti per qđ fit opus: quia non solum si alio instrumento ꝗ aratro factum sit opus per quod aqua pluuia noceat veniet in hoc iudicium, sed etiam si quis arare ⁊c. ⁊ dic aquarijs etiam aratro factis ⁊ aratro fecerit, ita ꝙ exinde vicino noceatur teneri eum edicto vel vicinis, et tamen si fecisset quia sine his ager tolli non poterat etiā si ex vitio noceatur non tenetur. Ex quo patet ꝙ non genus instrumenti attenditur sed causa faciendi: ⁊ hec sententia probatur per Offilium auditores ſm Lab. Sabi. ⁊ Cassium vt inferioribus responsis, ⁊ maxime vsq; ad §. in summa. vsq; ad quem locum durat hic tractatus. ¶ Eod. §. ibi: sine sulcis. etiam aratro factis. ¶ Eod. §. in glos. vt in arando. ibi: ⁊ in salictis. vt in contrario prout dicit litera noceret, a cuius contrario apparet ꝙ si noceat aqua inferiori iniuste eum per salictorum impositionem iure repellet, et tamen illud opus non fit aratro. ¶ Eod. §. ibi: pergant partem. id est per eos non ledatur inferior, sed secus per trāsuersales: nam sine directis ager coli non potest. ¶ Eo. §. ibi: si quis salicta. inferior vicinus. ¶ Eo. §. ibi: ob hoc aqua. q̄ per sulcos veniebat in inferiorē. ¶ Eo. §. in gl. quidā habent. ibi: qui possint salicta. ⁊ dic non nocēt per operis extractionem, sed per naturalem sui cursum. ¶ Ead. glos. ibi: isto casu. Quintus Mutius qui sentit opus aliter ꝗ ante factum venire in hāc actionem: cum hoc opus aratro non fiat cum salicta imponuntur. ¶ Super. l. in glos. etiam pro lucro.
2 in fi. dicas † ꝙ pro lucro indistincte non habet locū actio aque pluuie arcende, vt hac. l. §. deniq;. ⁊. §. sicut. ⁊ arg. s̃. tit. j. l. fluminum. §. ij. ⁊. l. proculus. ⁊. j̃. eod. l. si in meo. ⁊ ad. §. item Varus. respon. ꝙ ibi videtur dare damnum non patiendo reponi aggerem naturalem vel quasi naturalem, ⁊ ideo locū habet vtilis actio non directa, quia opus non est manufactum, non quia proponatur pro lucro: ⁊ idem dicas in. §. apud Namusam. ¶ Eodem. §. in gl. quidam. ibi: ad arcendam. causa a domino arcendā.

Iidem aiunt si aqua. ¶ Nunc ponit aliam exceptionem ꝗ illam exceptionem operis agri colendi causa facti ¶ Iidem aiūt aquam. Nunc aliam ponit exceptionem. ¶ In summa. ibi: colore. ex accidenti colore mutat ⁊ nomen.

Item sciendum. ¶ In glos. nec minus. in fi. ⁊. j̃. §. Cassius. ¶ Eod. §. ibi: vbiq;. id est siue edificio siue agro noceatur per missionem aque. ¶ Cassius. Ad precedentia comprobanda inducit dictum Cassij ⁊ postea Labeonis, scilicet qđ dixerat in princip. ⁊ hoc dictum Cassij inducitur ad probandum ꝙ negatoria est generalis.

Sicut autem. ¶ Labeo. Qz inspici debet locus cui aqua nocet ostendendo nunc per dictum Labeonis. ¶ Sed ⁊ si vicinus. ibi: tollat. id est aufert per quod impediebatur aqua venire in inferiorem. ¶ Offilius. In glos. scilicet directam. ibi. §. item Varus. vbi pro repellendo damno agitur non pro lucro.

Summarium.

1 Animo non nocendi presumitur quis quid facere, nisi probetur oppositum.

Deniq;. ¶ Qz teneatur inferior recipere probat, ⁊ ſm hoc dices: qđ inferior facit, ages per pactum in superiore. Vel dic ꝙ probat superiorem opere facto non immittere in inferiorem, ⁊ ſm hoc dicit superiorem in inferiorem ex pacto opus facere. ¶ Eod. §. ibi: vt quibus. solitum est dici legem, id est pactū apponi his agris in quibus magna flumina intrāt: scilicet talis vt liceat mihi in agro tuo superiore. ¶ Su-
1 per. §. deniq;. ibi: si non animo nocendi ⁊c. Dic † ꝙ semper presumitur, scilicet ꝙ non animo nocendi faciat: vt habes not. s̃. titu. j. l. fluminis. §. vlti. in glos. que incipit: nisi animo.

In summa. ¶ Preterea. ibi: eam partem. Nam totā vt communem purgare potes: vt argu. s̃. commu. diuid. si edes. s̃. pro socio. l. cum duobus. §. item Mela. ⁊. §. item si in communem.

Cassius autem. ¶ Supra. scilicet nō facere habetur pro facere ad inducendam hanc actionem, nunc autem Cassius ponit econtra quando facere quantum ad hanc actionem inducendam est non facere: ⁊ sic non competat hec actio, ⁊ in hoc aduersatur autem.

Summarium.

1 Actio aque pluuie arcende qñ possidenti agrum superiorem detur aduersus eum qui inferiorem possidet fundum, aut contra.

Apud Alphenum. ¶ Aduersatur hoc mo-
1 do. Dixi. §. j. ꝙ † vbi fossa in fundo inferiori repleta facit restagnari aquam in superiorem, datur actio vt vicinus inferior patiatur purgari: sed si fossa fundi superioris est repleta ⁊ per hoc vicinus inferior grauatur ex immoderata aque missione agit vt purget superior, ne grauiori seruitute grauetur inferior. arg. s̃. de seruitu. vrb. pred. l. cum eo. ⁊. l. seruitus. §. si stilicidium. ⁊. s̃. eod. l. j. §. sed si vicinus. ibi: plane. ⁊. j̃. eod. l. fi. ¶ Eod. §. in gl. in cuius predio. ibi: vel ex loci natura. sed huic intellectui Io. obst. videtur qđ dicit ex qua, per qđ videtur ꝙ fossa erat in superiore, ⁊ sic in dominante ⁊ non in seruiente agro: sed posset defendi ꝙ inferior quesiuisset hanc seruitutem in superiore vbi esset fossa per quam immitteret inferior ⁊ nō sparsim veniret pacto ſm Io. apposito vt superior purgaret. ¶ Ead. glos. ibi: superiorem. vbi ad solam patientiam tenetur vicinus: vel in hoc quia ibi exigitur nō existere memoriam fosse quando facta fuit, hic non. ¶ Ea. glos. ibi: loquatur. vbi exigitur non extare memoriam.

Summarium.

1 Vicinus quando pati cogatur aliquid fieri vel immitti, vel reformari in agro suo.

1 **Item Varus.** Ibi: ¶ Qz si extet. Dic aut † cōpetit mihi seruitus in tuo aliquid faciendi, ⁊ tunc potero te compellere vt patiaris: vt. s̃. l. j. §. fi. ⁊ hoc ibi: si extet ⁊c. aut non cōpetit, ⁊ tūc aut volo facere de nouo vel reformare quod olim fuit. Si de nouo non possum: vt. s̃. si seruit. vend. sicuti. §. aristo. Si reformare statum qui olim fuit, aut volo reformare gratia lucri consequendi, ⁊ non possum: vt s̃. eo. l. j. §. idem aiunt. ⁊. §. sicut. Aut gratia damni vitandi, ⁊ tunc aut illud opus fuit naturale vel quasi, ⁊ tunc possum si tibi non obest: aut non fuit naturale vel quasi, ⁊ tunc nō, vt in hoc. §. item Varus. ⁊ in. §. apud Namusam. ¶ Eo. §. ibi: actio directa. quia non est opus manufactum in remotione ⁊ ablatione aggeris qualiscunq;. ¶ Eod. §. in glos. nocet autem. ibi: commodum. in euitatione damni. ¶ Ea. gl. in fi. in. §. si iure seruitutis ibi fuisset impositus: vt. s̃. l. j. §. fi. ⁊ in. §. idē Labeo ait in agro. ¶ Eo. §. ibi: extat memoria. facti operis iure seruitutis. ¶ Apud Namusam. ibi: purgari. in omnibus impedimentis cursus aque naturalis ¶ Idem Labeo ait, si in agro. ibi: excauauit. quem postea repleuisti, vel aliter est

repletus. ¶ Eo. §. in glos. vt patiaris. in fi. sed ibi in naturalē statū reducitur per Accur. quod non est hic. ¶ Mutata sit. ita ꝙ per hoc rapidius veniat in inferiorem.

Summarium.

1 ☞ Uisus largissime capi potest pro quolibet hominis sensu.
2 Testes de visu debere deponere qualiter intelligēdum.
3 Testis id quod nouit negotij simpliciter dicere debet.
4 Testis dicens se temporis quo factum fuit id de quo rogatur non recordari, an sit repellendus.

Idem Labeo ait. ¶ Cum queritur. In gl. no. ꝙ tria. ibi: scilicet opus manufactū ex qualitate operis sciri potest per videntes opus in talibus peritos. argu. C. de remissio. semel. ¶ Eod. §. in glos. scilicet testis. imo videtur ex depositione testium. ¶ Eo. §. in glos. sic ergo. ibi: recipiatur. hic tu dic in hoc specialitatem ꝙ tamē huius negotij veritas per visum comprehenditur, per auditum
1 tamen probatur. ¶ Scias tamen † ꝙ verbum visus siue videre largissime accipitur pro quolibet hominis sensu: vnde pro qualicunqꝫ sensu veritatem percipies, siue gustu vt in saporibus, vt. s. de contrahen. emp. l. si in emptione. §. alia causa. siue tactu, vt mollitie vel pondere. argu. de lib. hom. exhib. l. iij. §. ait pretor. siue odoratu, vt in odoribus: siue auditu vt in verbis que audiuimus ꝛ nō oculis corporis videmus: vt. ff. de offic. presid. l. sepe. siue aspectu: vt institu. de gradi. §. agnationis. cum concord. videre illam dixerit, scilicet per intellectum: vt. ff. de legatis. ij. l. si mihi ꝛ Titio. §. j. de iniurijs. l. item apud Labeonem. §. si seruo. al's incipit, si quis sic fecerit. ꝛ ſm hoc
2 debet† intelligi qđ dicitur, testes debere deponere de visu. C. de testib. l. testium. hoc est de illo sensu per quem veritas rei comprehenditur, vt vbi per auditum comprehenduntur, de eo perhibeatur testimonium: vt. s. de re iudi. l. diuus. ꝛ vbi per aspectum comprehendatur, ibi ꝛ de illo fiat testificatio, vt. C. de erogatio. mili. per hanc. Sed fallit in casu isto, quia cū veritas rei ver visum operationis comprehēdatur, atamen per auditum eorum qui ab his audierunt qui viderūt fieri probatur, vt hic: sed vbi per gustum percipitur de illo testificatio fiat, vt dicto. §. alia causa. ꝛ sic de ceteris. Et distingue hic, aut testis non interrogatur de tempore, ꝛ tūc recipitur eius testimonium cum non debeant esse verbosi: vt arg. C. de precibus imperato. offer. l. fina. C. de appel. l. ampliorem.
3 Nam † testi iniungitur vt quod de negotio nouit dicat, non autem vt de tempore deponat nisi fuerit interrogatus: vt. C. de episco. ꝛ cleric. presbyteri. ꝛ aut. sed iudex. ꝛ in aut. de testi. §. si vero. ꝛ. C. de testib. quoniam. Hoc etiā potest perpendi in forma testificationis que ponitur. C. de erogatio. mili. l. iubemus. per hanc ibi, vnusquisqꝫ ꝛc. lib. xij. in aut. de here. ꝛ fal. §. si vero absunt. Aut interrogantur testes de tempore, ꝛ tunc aut variant in tempore quia vnus dicit de vno tempore, alter de altero, ꝛ tūc
4 non probatur: vt. iij. q. viij. nihilominus. Aut dicunt † se non recordari, ꝛ tunc aut sunt note fidei, ꝛ tunc nihilominus eorū testimonio est credendum cum facilius perdatur memoria subiecti temporis ꝙ̄ subiecti negotij, vt patet hic: ꝛ sic loquitur extra de fide instru. c. cum Joannes. Aut non sunt sic note fidei, ꝛ tūc nisi de tempore dicant interrogati, non debet fides haberi. C. de testi. l. testium. §. j. nisi in casu huius. §. Si tamen testes producerentur ad probandum certum tempus, ipsius temporis initium ꝛ finem deberent dicere. arg. C. de prescrip. xxx. vel. xl. an. l. cū notissimi. §. fin autem coniungere. ꝛ. §. seq.

Apud Trebatiū. ¶ In princi. in glo. in fundo. ꝛ ſm hos duos casus oriebatur, id est apparebat quasi oriēs cū non esset, sed congregabatur. ¶ Ead. l. ibi: fullonicas. id est riuulos. ¶ Ea. l. ibi: cepisse. al's cepisset. ¶ In glo. si habeas. in fi. ꝛ. s. e. l. j. §. sed ꝛ si quis. ¶ Idem Trebatius. Iste. §. dupliciter potest intelligi. Primo ꝙ aqua ex qua irrigabatur pratum naturaliter ad inferiorem decurrens damnum dabat ex assidua prati irrigatione propter continuum humorem aque: nam tenetur ex stipulatione dāni infecti, vt cū nec loci nec operis vel superficiei vitio consumpsit ſm qđ exigit prati irrigatio damnum cōtingit, nec aqua pluuie cum hec aqua pluuie non sit ꝛ naturaliter decurrat: sed si complanante loco immutetur posset vel ex stipulatione damni infecti cum culpa hominis sit causa remota, vel etiam actione in factū. arg. s. de serui. vrb. pred. l. si fistule. vel etiam negatoria. Secundo potest loqui qđ aqua pluuia eo ꝙ inuenit locum prati aquosum liberius profluit etiam in inferiorem, propter hoc non agetur nisi locus superior fuerit complanatus. ¶ In gl. ꝙ̄. in fin. ꝛ ꝙ̄ non veniret: vt. s. l. j. §. vicinus.

Summarium.

1 ☞ Iussus contra legem obseruari non debet.

Quamꝙ̄. In princip. ibi: ¶ Actio: scilicet directa. ¶ Ead. l. in glos. quoniam. ibi: de ap. quoniam. ꝛ. j. qđ vi aut clam. l. iij. §. plane. sed dic aut iubet fieri qđ ad eius officium pertinet, ꝛ obtinet hec litera cum concord. Aut non pertinet, ꝛ tunc obtinet contrarium. argu. j. de reg. iur. l. factum. C. de iure fis. l. prohibitum. ꝛ not. de hoc. j. de reg. iu. l. non videtur. §. qui iussu. ¶ Ea. glos. ibi: de ap. quoniam. sed ibi iuris dispositio certa est:
1 ꝛ sic † iussus contra legem non seruatur: vt. C. de decur. l. omnes. li. x. sed vbi ſm legem est vel est dubiū, sed precepit vt nullus debet seruari ꝛ excusatur, vt hac lege cum concor. ꝛ dic vt not. j. de re. iur. l. non videtur. §. qui iussu. ¶ Ea. l. in glos. scilicet acceptum. ibi: ꝛ facit. vt idem ius seruetur post alienationē qđ ante. ¶ Item. in fin. ibi: ego. scilicet dominus. ¶ Procurator. scꝫ generalis. ¶ In gl. cum fine. ibi: locantem. sic. C. quod cum eo. l. fina. ¶ Aduersus colonum. i. aduersus dominum ex facto coloni.

Si colonus. Ibi: ¶ Teneri. scꝫ ad interesse coloni. ¶ Fecerit. scilicet dominus.

Si tertius. Ibi: ¶ Uicinus. ꝛ primus.

Si ex plurium. Ibi: ¶ Experiatur. inspecto fine cōdemnationis damni ꝛ interesse ob opus non restitutum. ¶ Eod. §. in glo. vt ꝛ. j. eod. ibi: Cassius. §. j. ibi, item si tamen vno. ¶ Ead. glos. ibi: pro parte. cui obuiat idem. §. ibi: ideoqꝫ. ¶ Ead. gl. ibi: datum. interdictum qđ vi aut clam. ¶ Ead. glos. ibi: insolidum. tollatur quis, ꝛ ideo in hoc insolidū erogatur: secus in emendatione damni ꝛ restitutionis interesse.

In diem. Ibi: ¶ Exquirenda. vt in omni euētu perduret. ¶ Ead. l. ibi: non autem. respicit. l. principiū. ¶ Ead. l. ibi: cessione. quando fit a domino. ¶ Ea. l. ibi: locorum. cum fit ab eo cui competit ductus aque ſm legem. j. de aqua quoti. ꝛ esti. l. j. §. illud. vel dic ꝙ hoc fiebat a fructuario.

Summarium.

1 ☞ Aque ducende habens seruitutem quando possit arcum facere, fossam seu specum.
2 Pons quo discerniculo ab arcu seu fornice secernatur.

Supra iter. ¶ In princi. potest dici ꝙ hic sensus sit,
1 vt † si habeam seruitutē itineris aque, id est aque ductus: vt ꝛ accipitur. s. de serui. vrba. pred. l. quintus. dominus super aque ductu, nec is cui concessit in suo agro actus vel itineris seruitutem iure constituet arcum, id est voltam lapideā: sed pontem quo possit

possit transire riuum, vel per se vel cum vehiculo iure extruet: an autem ipse cui cōpetit aque ductus possit coopertum facere, dicitur. j. de riuis. l. j. §. fina. ⁊ l. ij. ⁊ l. iij. Secundo dicit quando subtus riuum dominus vult aque ductum facere, ⁊ dicitur ꝙ specum, id est fossam aliam inchoauit ex qua fit specus, quia inde remota terra facit specum siue terralium ex quo deorsum inspicitur non potest facere, quia subfosso eo specu ⁊ rupto aqua manebit ibidem de riuo ⁊ siccabitur riuus: cuniculum autem, id est exilem ductum aque sub illo riuo potest facere cum non ledat sic ducentem aquam per riuū.
2 Et potest esse † ratio inter arcum ⁊ pontem, quia pons ex necessitate, arcus fit ex voluntate. Item arcus per sui longitudinem plus offendit: pons sui breuitate minus ledit, nec purgationem impedit. Item arcus lapideus vix amoueri potest: pons autem ligneus de facili mouebitur cum refectio imminebit facienda in riuo. ¶ Ead. glos. ibi: cum sis. sed hoc dicitur. j. proxi. ⁊ no. hic. ¶ In princ. gl. ⁊ ille. ibi. l. quintus. ibi aque ductus appellatur.

Cassius. Ibi: ¶ Siue. cōstrue literam: si aqua noceat ne pro et, ex communi fundo siue pro ⁊ communium fundorum aliorum. ¶ Eodē. §. ibi: posse. ad patientiam si non fecit, vel vt destruat si fecit, sic in sequētibus. ¶ Eo. §. ibi: actionem. scilicet aque pluuie arcende cum sublatum sit principale, ad qd iudicio agitur, scz opus: sed interdictum qd vi aut clam pro damno saluum est. ¶ Eod. §. ibi: a socijs. exponit qd dixit cum vno ex pluribus agendi, alibi est a socijs procedente ⁊. §. ibi non. ¶ Eod. §. ibi: fecerit. supple, sed etiam cum non fecerit ad patientiam agi potest: ⁊ si actum fuerit cum eo qui non fecit agetur ad damnum quod vi aut clam cum eo qui fecit. ¶ Eod. §. in glos. id est opus. in fi. ⁊ damni estimationem prestiterit. ¶ Ead. glo. ibi: destructum. ibi ꝙ vnus duorum fundi cui nocetur. ¶ Ead. gl. ibi: accepit. id est sustinuit damnum. ¶ Ead. glos. in fin. ⁊ ꝙ dicit hic communi diuidundo: id est per iudicem cognoscentem de eo quod peruenit occasione rei communis vt diuidatur.

Summarium.

1 Fundus nocens si pluriū sit, contra quem agetur.

Officium. Ibi: ¶ Eorum. scilicet dominorum fundi nocentis. ¶ Eod. §.
1 ibi: agatur. proprie cum plurium † est fundus nocens, ⁊ cōtra vnum agitur: improprie cum plurium est fundus cui nocetur, ⁊ vnus agit ⁊ ei restituitur. Vel melius proprie tantum accipe, nam solum hunc casum prosequitur vsqz ad. §. quod si is. quando agebatur cum vno ex pluribus dominis fundi nocentis: ⁊ dic agatur per dominum agri cui nocetur. ¶ Eo. §. ibi: agatur. subaudi quo casu obseruatur ꝙ ſm hoc ⁊c. hic non subaudies an ante literam nihilominus: quod si subaudies vt ibi not. nihil hic subaudies. ¶ Eod. §. in glos. assume. ibi: qd ⁊. s̃. ⁊ prepone illi nihilominus. ¶ Eod. §. in glos. sic ergo. in fi. vel loquitur cum agitur ad destructionem ⁊ occasione impense destructionis, non aūt de damni emendatione.

Trebatius. Ibi: ¶ Ab eo. faciēte. ¶ Eodem. §. ibi: agitur. si actor velit precise.

Emptor. Ibi: ¶ Nisi. id est si non. ¶ Ead. l. ibi: successores. facientis opus in suo: ⁊ dic successores conuēti hac actione. ¶ Ead. l. in glos. cur non egit. in fin. ⁊ l. proxi. §. apud. sed certe impensam petet anteꝗ̄ faciat. arg. s̃. qd fal. tut. l. nouissime. ⁊ not. simile in summa de alienatione causa mutandi iudicij facta.

Ateius ait. Ibi: ¶ Quod vi aut clam. id est intra annum. ¶ Ead. l. in glo. i. de cau. dam. in fec. vel de eo quod factum nocet. ¶ Cum agitur. In glos. quia in factum. ⁊ sic cessauit hominis factū. ¶ In glo. s̃. ergo. in fi. ⁊ dic ꝙ hac manu pactum defendebat cursum aque.

In hoc iudicium. Ibi: ¶ Damnū. id est contingēs post litis contesta. ¶ Eod. §. ibi: cum. id est ante litem cōtingens. ¶ Eod. §. in fin. in glos. super alia. in fi. sed certe idem si in eadem, dummodo non sit contrarium.

Summarium.

1 Alienatio fundi qui nocet aut cui nocetur, quando actionem impediat.
Damnum quod lite contestata contingit ex alienatione fundi petitur iudicio aque pluuie arcende.

Post venditionē. ¶ Dic aut alie-
1 natur fundus nocens, † aut cui nocetur. Primo casu aut simulate, ⁊ tunc nulla est alienatio. s̃. de contrahen. empt. l. nuda. j. de actio. ⁊ oblig. l. cōtractus. C. de transac. l. cum ea. ⁊ C. plus vale. quod agi. per totum. ⁊ sic cōtra eum qui alienauit imaginarie agitur ⁊ non contra emptorem: cum contra dominum hec actio detur. s̃. eod. quāꝗ̄. in prin. ⁊. §. idem intelligimus. ⁊ sic intelligitur. s̃. eo. l. emptor. in princ. Aut vere, ⁊ tunc aut post litis contest. aut ante: si post firmetur cōtra alienantem iudicium inchoatum, ⁊ habetur ratio ac si alienatum non esset. s̃. eod. quamꝗ̄. §. j. Si ante, tunc agitur contra acquisitorem ad patientiam, contra venditorem interdicto quod vi aut clam, ad damnum ⁊ expensas intra annum a die facti operis, post annum autem actiōe in factum ex edicto, de aliena. iud. mut. cau. fac. intra annum tamen a die alienationis. s̃. eodem. l. emptor. ⁊ l. ateius. in prin. ⁊ hic quod vi aut clam. semper. §. hoc interdictum. Secundo casu cum alienatur fundus cui nocetur aut ante ceptum iudicium, ⁊ tunc transit in emptorē s̃. eo. si tertius. §. si quis prius. aut post ceptum iudiciuz, ⁊ tūc obtinet quod hic dicit. ¶ Ea. l. ibi: quod. id est quātum. ¶ Ea. l. ibi: eo iudicio. aque pluuie arcende. ¶ Ea. l. in glos. scilicet damnum. hoc est damni estimationem.

Summarium.

1 Seruitus aque haustus quando per fundum publicum medium interuenientem impediri possit.
2 Religiosus seu sacer locus medius impedit seruitutem aque haustus.

Si prius nocturne. §. Via publica. ¶ In glo. iteruenia. in fi. seruitus aque haust⁹. ¶ Licet. ibi: sed vlteriori. meo
1 similiter eo. §. aut † natura seruitutis in loco medio nihil fieri exigit, ⁊ tunc locus medius non impedit. s̃. cōmu. pred. l. in tradendis. §. interpositis. in prin. dummodo nimia distantia non impediat. s̃. de serui. vrb. pred. l. si edes mee. Aut exigit, ⁊ tunc aut locus medius est dn̄i dn̄antis agri: ⁊ tunc non impedit, vt in princ. huius. §. ⁊. s̃. de seruit. rust. pred. fundus. ⁊ dicta. l. in tradendis. §. si vero. Aut est alterius, ⁊ tunc impedit vt hoc. §. sed si fundus. ⁊ dicta. l. in tradēdis. in fi. ⁊. s̃. de ser. rusti. pred. l. qui solū.
2 §. fi. Aut nullius † ⁊ tunc aut sacer vel religiosus, ⁊ tunc impedit: vt. s̃. versi. sed facto. ⁊. s̃. de serui. l. seruitutes. §. sacer. Aut publicus, ⁊ tunc aut exigit seruitus structuram aliquam fieri in eo vel super eum, ⁊ tunc impedit: vt s̃. de seruitu. l. fin. in princ. ⁊. j. ne quid in loco publi. l. ij. §. tractatum. ⁊. s̃. de serui. l. seruitutes. §. publico. ibi: aque ductus ⁊c. nisi a principe concedatur, vt ibi ⁊. j. l. proxi. §. j. Aut non exigit structuram sed vsum tantum, ⁊ tūc aut est flumen, ⁊ valet interposita seruitus, nec impedit si modo vado possit transire, vel pontem habeat, al's secus: vt. s̃. §. proxi. ibi: sed non solum. ⁊. s̃. de ser. rust. pred. l. pen. Aut via, ⁊ tunc non impedit: vt. s̃. §. proxi. in prin.

z hic z.ff.de seruitu.l.seruitutes.§.publico.z.l.fina.

Sed loco. Ibi: ¶Quemadmodum.Item concedit medius non haustum quemadmodum zc.¶Eo.§.in fi.non autem haustus.

Habeo ait. Ibi: ¶Noceat.scilicet vicino.¶Ead.l.in glos.ad patientiam.ibi:agere potest,quod vi aut clam.

Si vsusfructus. ¶In glos. contra edificantem.in fin.sed certe satis consonat cum sequenti respon. ¶Ead.l.ibi:vel.pro saltim. ¶Ead.l.ibi:proprietatis.vt patiatur.¶Ead.l.ibi:danda sit.vt destruat.

Quod principis. ¶In fin.in glos.iure pacti.in fin.z dic vt.ff.eod.l.j.§.neratius.

Vicinus loci. Ibi: ¶Superioris.scilicet dominus.¶Ead.l.in glos.aliam format.in fin.sed tu dic etiam de inferiori loqui.¶Ead.l.ibi: condemnare.ad interesse.¶Ead.l.in glos.ad interesse, in fin.§.z.ff.§.fina.

Summarium.

1 Aqua lacus licet crescat aut decrescat in fundo meo ad fundum vicini defluens, non dat aut tollit actionem.
2 Enim,hec dictio quandoqz pro quia,accipitur.

Lacus. ¶In glos.quidam.ibi:fossas.vel dic ßm hunc intellectum bene dici compe
1 tere hanc actionem:†etsi nunqz fluxisset aqua per fossas dummodo tales sint ex quibus prospiciatur damnũ futurum quia cum lacus id est fosse predicte cessarent,aliquando decrescerent,nunqz vel in eo ob id quod decresceret facere vicinis decessionem,id est detractionem actionis:z in eo,id est ob id quod creuerãt facere vicinis accessionem actionis huius,quia ßm hoc esset huius actio momẽtaria,quia dum creuisset aqua ita qz damnũ daret competeret,z cum decreuisset desineret hoc est ab surdum,z ideo non expectato qz damnum nõ sequatur statim competit hec actio cum potest perpendi ex opere
2 damnum futurum:z ßm†hoc,enim pro quia,accipitur: z vicinis pro dominis vicinorum prediorum.Vel aliter crescerent,id est crescere facerent aquam pluuiam in vicinis prediis,vel decrescerẽt.i.decrescere facerent aquã pluuiam attrahendo aquam pluuiam de prediis vicinorum:sed non licet facere vicinis decessionem,id est detractionem aque,nec accessionem id est arrogationem, z ideo recte agitur vt impleãtur.Et quod dicit in eo,id est ob id:vel in eos,id est propter eos.

a ¶Hãc partẽ tenet do. Bartol.de saxofer.vid Cy.in.l.contractus.C.d fide instru.

Summarium.

1 Damnificatio vasalli redundat in damnũ domini.

Is cuius. ¶In glos.vtili.in fin. Item hic est dominus agri dominantis,cui noceri intelligitur per deterioratum locum vie agro suo debite:et ideo cum agat nomine sui agri directum habet,vtpote
1 dominus.Et est arg.† qz periclitatio z damnificatio vasalli ad lesionem redundat domini:z ideo in eius causa non debet iudex esse.Item not.nam tua res agitur,paries dum proximus ardet.

¶De publicanis z vectigalibus. Rubrica.

Pretor ait. Ibi: ¶Quod.subaudi,de eo.¶Ead.l.in princ.in glos.scilicet ademerit.non publicani nomine.¶Ead.l.ibi:non erit.cum agitur, ¶Ea.l.ibi:dicetur.a publicano vel eius nomine,vel ab eius familia.¶Si ij.scilicet serui.¶Ead.l.ibi:ea res.id est commissio predictorum.¶Ead.l.ibi:sine noxe.scilicet seruorum.

Hic titulus. ¶In glos.vt comprimeret.in fin.secundum vnum intellectum.

Summarium.

1 Venditor quem venditionis penitet,an liberetur ab interesse arras duplicatas restituendo.
2 Emptor cui restituuntur arre potest iure communi petere interesse.

Unde queritur. ¶No.pro tali questione que nota.in
1 stitu.de contrahen.empt.§.ita tamen.si†emptor dedit arras z postmodum penitet venditorem z vult restituere arras duplicatas,econtra emptor vult interesse:queritur an possit.Et videtur qz nõ:quia dando arras videtur renunciare iure communi,qd est vt possit petere interesse:vt.ff.de actio.empti.l.j.z hoc per legem.C.de pac.conuen.l.fi.C.de procura.l.maritus.de precario.l.z habet.§.cum quis.In contrarium videtur per istum.§.vnde queritur.z.j.de re iud.l.iiij.§.si ex conuentione.in auf.
2 de noxa.§.quia vero.Sed credo qz†non preiudicet quin possit petere interesse,cum sit ius commune qz petet interesse,cum non ita de facili tollatur ius commune siue renuncietur eidem:z videtur casus.ff.pro socio.l.si quis a socio.z.l.sequen.vbi habes qz si stipulor viginti a socio nomine doli vel culpe,si quem in societatem commiserit, qz nihilominus agam actione pro socio.Et licet vltra penam de viginti dolum committat quantumcunqz specialiter mihi prouiderim in stipulatione,nihilominus ago iure communi pro socio:sic in questione nostra licet dederim arras non preiudico mihi quin possim petere
a interesse.[a]

Summarium.

1 Famulus delinquens an possit obligare dominum vigore statuti hoc ipsum decernentis.
2 Famulus officium aliquod exercens,censetur hoc facere domino sciente.

Familie. Ibi: ¶Publicanorum.id est in publico vectigali ministrantes.¶Eo.§.ibi:permissum.arg.qz alia sit familia potestatis,z alia
1 persone illius qui est potestas.¶Querit Dynus† an possit fieri per statutum vt dominus famuli pro famulo teneatur,z nescio quare non:quia quod potest lex potest z statutum,vt.l.omnes populi.ff.de iust.z iur.Item per pactum:vt.l.si quis a reo.§.fina.z.l.grege.§.generaliter.j.de fideicommis.Ergo z per statutum.arg.l.non impossibile.ff.de pact.z qd not.de decur.decurio.super rubri.libr.x.Vides ergo qz qui agit cõtra officialem de delicto familie debet probare ipsum esse de familia,z eum ad tale officium prepositum.Sed qualiter probabitur aliquẽ esse alterius famulum?Respon.eoipso qz est associatus cum aliis famulis,z seruit vt alii famuli si de hoc nulla interuenit scriptura.C.de prepo.sacr.scrinio.l.fi.in princ.
2 Sed† qualiter probabo ipsum esse prepositum ad hoc officium?Certe eoipso quod officium exercet domino sciente,videtur quis eum preponere:vt.l.j.§.magistratus.ff.de exercit.Bartol.de saxofer.¶Eadẽ.l.§.fina.in fin.dummodo viri.

Summarium.

1 Publicani omnes consocij an teneantur pro fraude famuli vnius ipsorum.

Cum si exhibuissent.

CUm si exhibuissent. Ibi: ¶ Exhibuissent. quid si cepit agi ex hac parte edicti, nunquid exhibendo poterit liberari, vt ex hac parte non teneatur? Respondeo sic, ante litem contestatam: vt. ff. de noxalib. l. electio. §. neq;. ¶ Eadem. l. in princip. in glos. scilicet publicanorum. in fin. vt si non exhibeant licet sine culpa exhibere non possint. ¶ Eadem. l. in princip. in glo. conueniuntur. ibi: dif-
1 ferentiam. Item est & alia differentia † quia si exhibeatur familia non agetur ex hoc edicto insolidum: sed si erat seruus publicani qui fecit, conuenitur noxaliter publicanus, si erat liber tenebitur ipse suo nomine. Si alienus, contra dominum agetur, nisi publicanus possideret: vt. ff. de noxalib. l. non solum. argumē. huius legis in princip. & hoc cum non delinquit voluntate publicani: al's ipse publicanus suo nomine teneretur: vt not. in principio titu. et sic ista pena est propter omissam exhibitionem: vt. j. eadem. l. §. quod ait.

Summarium.

1 ☞ Uxor relicta a marito domina et massaria, quale dominium censeatur habere.

Quod ait in dominos. Ibi: ¶ Licet domini. Dicuntur ergo domini ratione cuiusdam preeminentie & autoritatis: sic &. ff. rerum amotarum. l. j. & argumen. ff. mandati. l. creditor. §. fin. Et est argumen.
1 quando † maritus reliquit vxorem dominam et massariam, vt non dominum sed quādam potestatem & autoritatem massaricandi videatur legare. & argu. j. de solutionib. l. titia. & j. de verborum significatio. l. pronunciatio. §. j. ¶ Eodem. §. in glo. scilicet ex edicto. in fin. vel dic id est ex hac parte edicti, si ij ad quos, et subaudi vtiq;. ¶ Eodem. §. versicu. Sed & si dicat. ab actore. ¶ Eodem versicu. ibi: vt possim. &. ff. ad exhibendum. l. iij. §. si quis noxali.

Si plures serui. Ibi: ¶ Abolitio. al's absolutio. Jacobus de arena.

Summarium.

1 ☞ Heres publicani non obligatur pro culpa ipsius.

SI publicanus qui.
1 ¶ In gloss. ablatiua. ibi: & idem dicas. † vt non teneatur heres publicani. ¶ Eadem glos. in fine. Sed dic hic vt notatur in principio. l. precedentis, hic tamen credo heredem teneri de eo quod peruenit ad eum, vt hic: & arg. j. de vi & vi arma. l. j. §. si quis tamen. ¶ Eadem. l. in glos. scilicet heres. ibi: & C. de edilitio edicto. imo. C. ex delicto defunc. inquantum.

De rebus quas. Ibi: ¶ Usus. scilicet suos. ¶ Eodē §. ibi: quoties. sic construe, quoties qui, scilicet aut eorum qui exercitibus prouinciijsve presunt: mittit quendam empturum in vsus eius, id est suos: aut quis dico procurator suorum mittit quendam empturum vsus sui causa. ¶ Eodem. §. in glos. al's municipum. ibi. §. pretor. argu. contra in dicta. l. in lege. §. j. ¶ Eadem glos. ibi: iuris. nisi sint serui: vt. j. eodem. l. fin. §. quoties. ¶ Eadem glos. ibi: hostium. imo gentium donatarum.

In omnibus. Ibi: ¶ Uectigalibus. quo ad res subijciendas vel eximendas vectigali. ¶ Eodem. §. ibi: fere. dicit propter indulgentiam principis contrariam. ¶ Eodem. §. in gloss. not. de consuetudine. ibi: & C. eod. si noua vectigalia. Jaco. de arena.

HOc edicto efficitur. Al's. §. in. l. si publicanus. & in libro meo. ibi: ¶ Judicium. id est ante litem contestatam. ea. l. ibi post. ¶ Eadem. l. ibi: absoluendus est. argumen. ad purgationem: vt etiam post litis contestationem fiat. Jacob. de arena.

Summarium.

1 ☞ Reus criminis quis dicatur, & quis fraudis particeps.

SI multi publicani.
1 Al's, Cum multi. ¶ Eadem. l. ibi: † criminis reos. dicuntur quorum delictum nulla ratione obumbratur. ¶ Fraudis participes. qui obtētu officij aliquid faciunt illicite tamen: & sic officium valeat delictum. ff. de administra. tuto. l. tres tutores. In primis vnius pene prestatio non proficit alijs. In secundis secus. Jaco. de are.

IMperatores Anto. Ibi: ¶ In vectigalibus. id est tributis. ¶ Eadem. l. ibi: predia. id est possessores ratione prediorum que possident. ¶ Eadem. l. ibi: non personas. id est non ratione personalis obligationis eos constringentis: vel dic, non personas, scilicet tantum que soluere omiserunt. ¶ Eadem. l. in glos. scilicet tantum. in princi. & dic personas eorum qui omiserunt soluere. argumen. j. de censibus. l. cum possessor. & hoc innuit etiam quod est infra. Jaco. de are.

Summarium.

1 ☞ Fraus heredis vnius ex publicanis non reddit alios publicanos fisco obnoxios.

FRaudati vectig. §. Sed si vnus. ¶ In glo. ipsius publicani. ibi: vt. ff. dixi, quasi dicat. ff. dixi. de fraude publicani qui celauit fisco quod causa vectigalis exegerat,
1 nunc † quando vnus heredum publicani celauit et surripuit, ne ex ea siue eius occasione solueretur pensio vel portio debita fisco, vt portiones dupli vel quadrupli ex soluendi ex hac causa non auferuntur, id est non exiguntur a ceteris, secus si simul surripuissent. ff. eodem. l. cum multi. al's si multi. Uel secūdo portiones in re, secundum glos. sed surripiens forte perdit, & fisco applicabitur. argumen. ff. ad trebellianum. l. paulus respondit. vel dic q vnus ex pluribus heredibus alicuius rem omnem sibi & coheredibus surripuit, & cum eam transferret vectigal prestare omisit: & sic cadit in commissum pro parte eius non coheredum. j. eod. l. fina. §. serui. & §. diui. & sm hoc construe portiones ceteris non auferri causa vectigalis non soluti. Jaco. de are.

LOcatio. Al's, Licitatio est. ¶ In princip. ibi: vectigalium.

Ad conducendum. ¶ In glos. aut si velint in facto. quasi dicat, non compellendi. & ad hoc. C. de locatio. predio. ciuil. l. penult. ¶ Debitores. ibi: debitis. scilicet primis.

Summarium.

1 ☞ Uulnerans aliquem potest pecunia multari per iudicem, quamuis pacem habuerit a vulnerato.

Quod illicite publice.

Ibi: ¶ Iniuriam. Nota dici pati iniuriam qui patitur furtum. ¶ Eodem. §. ibi: exsoluitur. ex hoc edicto. ¶ Eodem §. ibi: restituitur. interdicto ac vi bonorum raptorum. ¶ Eodem. §. quod illicite. ibi: alterum enim. Nota. de
1 bes per hanc literam † quod si aliquis vulnerauerit aliquem et vulneratus postea pacem fecerit illi vulneranti quod nihilominus commune possit illum pecuniariter condemnare hic.

Fiscus ab omnium.

¶ In fin. argu. quod licet Veneti dederint immunitatem Teruisinis, non tamen ementibus ab eis. Jac. de arena.

Summarium.

1 ☞ Merces licite si vehantur pariter cum illicitis, an confiscentur per statutum disponens etc.
2 Exportari si quis prohibeatur seu inuehi, an deprehensum antequam perueniat ad locum prohibitum possit confiscari ac si peruenisset.
3 Peccans in vno quomodo in iure omnium reus dicatur.

Cotem ferro. §. Dominus nauis.

1 ¶ Sed quid † si in naui aliqua licite et aliqua illicite inuehuntur, nunquid omnia confiscantur? Quidam dicunt quod sic: vt. C. de nautico fenore. l. tertia. sicut et nauis hec confiscatur, nam et al's ratione partis totum aufertur. C. de plus petitionibus. l. iij. s. de legatis. j. l. etiam si partis. Sed contrarium videtur. s. eodem. l. si publicanus. §. j. argumen. ĵ. de aqua quotidia. et estiua. l. j. §. idem Labeo. et. ĵ. quorum legato. l. j. §. si duo. et arg. C. de penis. l. sancimus. sicut vbi dominus non delinquit salua est nauis mercibus commissis. Potest dici quod omnes res illicite inuehentis confiscentur, aliorum non: et quod dicitur. s. eodem. l. si publicanus. §. j. intelligitur quod que licite portabantur erant alterius quam inferentis.
2 Item † quid si res deprehendantur in via antequam veniat ad locum quem exire non licet, nunquid sunt in causa confiscationis? Argu. hic quod sic, cum noceat sola impositio in naui. et argu. C. de seruis fugiti. l. si fugitiui. et. ĵ. de rebus mili. l. iij. §. idem is qui ad hostes. nam dum res est in transitu perinde est, ac si transiuisset. ĵ. quod vi aut clam. l. si alius. §. est et alia. s. de edili. edicto. l. quis sit fugitiuus. §. idem Celsus. Argu. contra. quia redire poterat et penitere. arg. ĵ. de falsis. l. qui falsam. cum concordan. ¶ Eodem. §. ibi: quoque non solum illicite imposita. ¶ Illicitarum. in princi. illicite transuectarum. ¶ Eadem. l. predicto. §. dominus nauis. in glos. in fiscum. ibi ad eos
3 qui illicitum † quid intulerant, ergo aliorum nihil delinquentium merces non confiscantur, sicut nec nauis: et sic qui peccat in vno omnium reus est, sed secundum alios quod illicite transfertur confiscatur. s. eodem. l. si publicanus. §. j. in fine.

Summarium.

1 ☞ Publicanus quando liberetur hominis liberi exhibitione.

Cuante audacie.

Ibi: ¶ Eares. id est commissio delictorum. ¶ Eadem. l. in glos. fic. s. in fine. et supple: hoc de eo quod etc. ¶ Familie. ibi: hoc edictum. quod vult insolidum puniri si non ex
1 hibeat. † Sed quid si exhibeatur liber homo: nunquid publicanus liberatur? Argumen. quod sic, vt sicut nomine seruorum noxaliter tantum tenetur si exhibeat. s. eodem. l. iij. in princip. et ita non suo nomine: ita et hic liber sit ille qui conueniatur et exhibeatur. argumen. C. de furtis. l. apud antiquos. in fine. institu. de noxalib. §. fina. s. de noxalibus. l. noxali. Alij dicunt quod debet teneri insolidum publicanus, nec liberatur exhibendo, cum conueniatur ex suo quasi maleficio in libero et alieno seruo. s. naut. caup. stabu. l. fina. §. penul. et argu. s. eod. l. ij. §. j. C. ad legem iuliam repetund. l. j. argu. contra hoc est. C. de asser. l. si post depositum. et. ĵ. l. proxi. §. ij.

Summarium.

1 ☞ Villa et municipium restitui possunt in integrum.

Sed et ij qui salinas.

1 ¶ In princip. ibi: municipij. per legem hanc dicere possumus † quod villa et municipium possunt restitui in integrum. et concord. C. de offic. eius qui vic. alter. gerit. l. j. licet sit argu. contra. ĵ. de verbo. signi. eum qui vectigal. et est glos. ordina. C. ex quib. causis maio. l. legatis.

Summarium.

1 ☞ Factum retro fingitur quandoque quod efficitur hodie.
2 Exportari si quid prohibeatur, exportatum statim perditum iure dicitur.

Cesar cum insule.

Ibi: ¶ Auellito. ex preiudicando. ¶ Ead. l. in fin. no
1 ta † factum hodie, retro factum intelligi: vt s. de damno infecto. l. ex damni. §. sabini. et. s. ad legem aquil. ait lex. et argu. ad macedonia. l. fina. Item nota. l. dici his cotibus que in insula sunt: non autem his que aliunde portantur vel reportantur. argumen. C. de edi
2 fic. priua. si quis posthac lege. ¶ Item not. † quod hoc ipso quod precipitur quod tales res non exportentur, debent perdi si contra fiat, cum illicite transuehantur: vt. s. l. proxi. cum concor. C. de leg. non dubium.

Interdum nec vend.

¶ In princip. ibi: diceretur. et verum esset: et concordat, ad id quod dicit pro seruo estimationem dari. C. de bonis proscript. l. j. ¶ Eadem. l. in glos. quia sunt. ibi. l. j. et secundum illam hic pone casum. ¶ Eadem. l. in princip. in glos. scilicet fisco. ibi: al's. que in casu illo fecerunt tempore seruitutis. ¶ Eadem glos. ibi: de petitio. heredita. l. fina. in fine. Item ad hoc. C. de bonis proscrip. l. j.

Summarium.

1 ☞ Iudex a quo delinquens petitur remitti ad locum delicti, debet cognoscere an deliquerit ante remissionem.

Iidem autem eadem.

Ibi: ¶ Pro
1 curator. Not. argu. † quod cum petitur quem remitti ad locum delicti, iudex a quo petitur antequam remittat debet cognoscere an deliquit, et tunc remittatur: et secundum hoc loquitur in authen. vt nulli iudices. §. si vero quis.

Summarium.

1 ☞ Forensis delinquens etsi puniri possit in loco delicti, non

cti, non tamen publicabuntur ipsius bona alibi sita.

2 Conueniri an possit quis in loco quopiam pro rebus alibi sitis.

Iidem diui Severus. Ibi: Causam. Argu. s. q † si forasterius delinquat in alterius ter
1 ritorio, licet ibi possit puniri, bona tamen que habet alibi ex forma statuti illius ciuitatis vbi delinquit non confiscabuntur. & argu. j. de bon. autorita. iudi. possid. l. cum vnus. §. is qui. ad idem facit. j. de interdic. & depor. & rele
2 ga. l. j. §. j. & §. sicut. Argu. contra. † quia ibi sortitur quis forum, & pro rebus alibi positis conuenitur. argumen. C. de prescriptio. x. vel. xx. anno. l. fina. C. vbi in rem actio exerceri debeat. l. fina.

Diui quoque Marcus. In glossa, scilicet sunt he. in fin. & s. de damno infecto. l. damni infecti stipulatio. §. fina.

Diuus quoque. In glos. dicens. in fi. & concord. j. ad munici. l. libertus. §. error. & dic etiam sine restitutione. & hoc. j. de iure fis. l. ij. §. fin. Eodem. §. in glos. per in integrum restitu. ibi. §. penulti. hic errauit in non profitendo, & sic duobus modis potest intelligi: & intellige hic secundo modo q ducebat gratia vsus rustici.

Diui quoque fratres. In glo. duob⁹ modis. in fin. & tunc dic duplum reddi seruo publicani, qui ei in vectigali ministrat, et tunc est in litera duplum, et est restituat.

Summarium.

1 Ignorantia seu error domini an excusetur in delicto serui.

Sed & magnus. Potest intelligi hic. §. vt aduerta
1 tur superiori: proxime enim dixit † domini errorem in aliquo prodesse licet non excuset in totum cum ipse est qui profiteri debet, hic autem dominum, quo ignorante seruus aliquid illicite exportauit, & sine professione in totũ excusat, vt & s. §. serui. & sic non loquitur in seruo publicani. Eodem. §. in glo. ex hoc edicto. in fin. tenetur tamen ex edicto. de noxalib. sine titulo. prout intelligis in seruo publicani surripiente ei q vectigal soluere debuit.

Si quis professus. In glos. & pena. in fine. C. de conueniend. fis. debito. l. ij.

De donationibus. Rubrica.

Donationes. Versicu. Dat aliquis. dominiũ hic sub conditione transfertur. & j. l. proxi. §. si pecuniam. Eadem. l. versicu. Item. ibi: factum fuerit. vt premoriatur donatarius vel reconualescat donator: & sic exemplificatur in fine huius versicu. Eadem. l. versic. Igitur. in glos. nam non. ibi: & l. presidi. sed hodie seruatur quod dicitur in. l. Ead. l. versic. dat aliquis. in glos. cuius intuitu. in fin. & patet ex solutione contrarij. & j. l. ij. §. si pecuniam. & s. de iure do. l. ergo. §. si res.

Summarium.

1 Fideiubens pro alio presumitur actui illius consentire.

2 Filius quando donando patrem obliget.

3 Donatio facta a filio iussu patris valida censetur si eiusdem patris debitor sit.

Si cũ filiusfamilias.
1 Ibi: Ac si fideiussorem. Nam † fideiubendo consentit. s. in quibus causis pignus tacite contrahitur. l. si gratuitam. C. de euictionibus. l. exceptio. facit. j. de verborum obligatione. l. si seruum. §. an filius. Eadem. l. in principio. in glossa, nam tunc. ibi: vt. j. eodem proximo. §. sed q valeat, et in casu filij
2 videtur: nam † si filius non animo donandi patri esset delegatus a patre, ei cui pater donare volebat habet patrem naturalem obligatum. arg. s. de condic. indeb. l. frater. §. quesitum. s. de pecu. l. non solum. §. an debitor. s. famil. hercis cun. l. heredes. §. si filius. sed si non habuerit animum donandi, hec obligatio naturalis non nascitur: & sic nullo iure hec donatio que fit per quandam consequentiam impeditur, imo confirmatur & firma iudicatur. s. de in rem verso. l. si pro patre. circa prin. & l. & ideo. directo autem non donare possit, distingue cuius pecu
3 lij rem donet. Eadem. l. versic. Cum vero. vbi † filius patris debitor est certum est perfectam & vnicam esse donationem, vero pro sed, cessante obligatione inter eos, scilicet delegantem & delegatum: cum ego delegans Titio &c. Eod. versic. perfecta est. ita q eum cui delegatus est exceptione inopie non excludes: vt. j. eod. qui id quod. §. fina. licet si mihi promisisses, & te conuenirem ea me submoueres aliud &c.

Summarium.

1 Donatio seu rei donate translatio an impediatur morte donatoris.

1 **Sed si quis.** Dicaut † donator pecuniam numerauit, aut numerari mandauit. Primo casu, aut donatio erat simplex, & tunc siue pure siue sub conditione mors eius non impedit donationem, vt hic & argu. C. de donatio. l. illam. Aut ob causam, & tunc presentia heredis reuocat pure donationem vt aliquid fiat re tamen integra, & dati sub conditione dominium non transit sine consensu heredis nisi datum sit ob futurum matrimonium inter aliquos cuius fauore heredi donatoris necessitas imponitur consentire: vt. s. de condic. causa data. l. dedi. §. j. & s. de iure dot. l. si ego. §. j. & §. si res. Secundo casu cum numerari mandauit, refert aut dominium pecunie erat suscipientis mandatum, et tunc non impeditur dominij translatio licet premortuus sit donator: vt. j. eod. hoc iure. §. si quis dederit. & de leg. ij. cum pater. §. meuio. Aut non erat, & tũc impeditur tam donatio q dominij translatio: vt hic. §. sed si quis mihi donatarius. & C. de actionib. & obligatio. l. si quidem. & s. si certum petatur. l. eius qui. §. quas vero.

Summarium.

1 Condictio ob causam donatori competit ob defectum cause finalis.

Titio decem donaui. Ibi: Causa magis assumpta: id est color donandi quesitus. In
1 glos. hoc etiam casu. ibi: vt ibi. quia † aut prohibes post exemptionem, & tunc habet locum ad exhibendum, & in rem, & iniuriarum, & cessat de dolo. & hic & s. de prescri. verb. l. permisisti. & s. de actio. emp. & ven. l. qui pendente. Aut non, et tunc aut ex permissione actio competit ex contractu vt emptio vel similis, & tunc adhuc cessat. ar. s. de dolo. l. eleganter. §. j. & C. de dolo. l. dolo. Aut non, & tunc op. l. illa. si cum mihi.

Filiusfamil. donare. In glos. vt possit. in fin. imo vt permissum intelligatur donare.

Que statuliberi.

¶ In fin. et ideo ex persona donantis non impeditur qui al's donare non potest, nec eget insinuatione.

In edibus alienis.

Ibi: ¶ Habitare. aliquem querere. ¶ Ead. l. ibi: videtur. quesita. ¶ Eadem. l. in princip. ibi: ne ante. in pacto etiam temporali donatio vertitur, vt hic: ꝛ cum concordan. s. de legatis. j. l. si creditore. §. finali. ꝛ l. sequen.

Summarium.

1 ☞ Fructuum perceptio non dicitur vsusfructus.

Ex rebus donatis.

1 Ibi: ¶ Si vero. Nota † fructuum perceptionem non dici vsumfructum, quia tunc idem esset ꝙ in fundo. ¶ Eodem. §. ibi: in computationem. ergo ipsi fructus ꝛ non vsusfructus donati sunt. argumen. s. de iure dotium. l. si vsusfructus. in fine. ꝛ s. solu. matrimo. l. vsufructu. ꝛ s. de euictio. l. vacce. et proficit ad decimas vt transferri possit in laicum perceptio fructuum decimarũ, licet sub nomine decime transferri non possit. ¶ Ex rebus. Interdum fundus est in donatione ꝛ obtinet princip. Interdum perceptio fructuum, ꝛ obtinet. §. si vero. Interdum quãtitas annua, ꝛ obtinet. C. eo. l. sancimus. §. fina.

Summarium.

1 ☞ Donatio facta per filium de patris voluntate, an sit valida, ꝛ an dici debeat a patre vel a filio facta.
2 Filius in potestate donans vxori sue causa mortis patre consentiente an censeatur ipse donare an vero pater, et an pater eam donationem reuocare possit.
3 Donare ꝛ donanti consentire differunt.
4 Donatio inter patrem ꝛ filium valere nequit.

Quod filiusfamilias.

Ibi: ¶ Perinde. si patris nomine donauit, ꝙ si suo ipse videtur et non pater donasse, vt sequitur. ¶ Quod filiusfamilias.
1 Dic † aut donatio filij incipit a traditione, aut a promissione. Primo casu, aut nomine et voluntate patris, et tunc pater per interpositum filium donat, vt hic ꝛ s. eodem. l. etiam. ꝛ j. l. proxima. Aut nomine suo patris tamen voluntate, ꝛ tunc ipse filius est donator. s. eodem. l. filiusfami. vt sic due sint donationes vt in hac litera, aut si ꝛc. ꝛ C. de donatio. propter nuptias. l. si consentiente. Nec obstat. C. de inofficio. donationib. l. si liqueat. in fin. quia nomine mariti donauit. Item non obstat. l. ij. eiusdem titu. quia non videtur queri filio cum alijs tradat. argumen. s. de donationib. inter virum ꝛ vxorem. l. siue vxor. ꝛ C. de iure dotium. l. profectitia. §. antepenultimo. ꝛ j. de verborum significatio. l. aliud. ꝛ j. eodem. l. aristo. ibi: aliter. Secundo casu, aut promittit vt stipulanti donaturus, ꝛ valet: vt. s. eodem. l. ij. in princip. Aut patre liberalitatem exercente, ꝛ tunc si filius patris sit debitor valet: vt. s. l. ij. secundo respon. Si non est debitor secundum glossam non valet, secundum alios valet: vt. iij. respon. dicte legis, quorum oppo. approbatur. s. de in rem verso. l. ꝛ ideo. ꝛ l. si pro patre. ¶ Quod filiusfamilias. Uel. j. titu. j. l. si filiofamilias. in. l. mortis causa donatio.
2 ij. Pater habebat † filium in potestate, consentit ei ꝙ donet vxori sue causa mortis: queritur an possit reuocare? Ex hoc enim oritur questio, scilicet vtrum pater videatur donare an filius: nam si dicamus patrem videri donare, planum est ꝙ ipse reuocat si peniteat, vt not. s. si cer. pe. l. non omnis. Et primo videtur ꝙ pater videat donare, vt. §. isto quod filiusfamilias. vbi habes ꝙ si filius donat patris iussu, pater videtur donare: si pater videtur donare, ergo eius potentia spectatur. Preterea eius est velle cuius est nolle, vt. j. de reg. iur. l. eius est velle. sed donatio causa mortis pendet de voluntate patris: ergo eius oppositum, scilicet reuocatio pendet de voluntate patris. Qꝫ donatio causa mortis pendeat de patris voluntate habes. s. eo. l. filiusfamilias. §. quãuis. j. titu. j. l. tam is. In contrarium videtur, scilicet ꝙ non possit re-
3 uocare pater, † quia aliud est donare et aliud donanti consentire: sicut aliud est manumittere aliud manumittenti consentire, vt. j. de manumiss. vindic. l. si pater. §. fina. cum concordan. ibi allegatis. Credo tamen ꝙ pater videatur donare, nam si diceremus filium videri donare iam donatio non valeret facta in vxorem, quia si tu donas alij voluntate mea ius fingit quod tu mihi, et ego illi breui manu videar donasse: vt. s. si certum petatur. l. non omnis. j. eodem. l. vt mihi. quia donatio potest valere inter te ꝛ me, ꝛ inter me ꝛ illum: vt. s. eodẽ. l. ij. §.
4 cum vero. Sed † inter patrem ꝛ filium non potest valere expresse, ergo nec tacite: ꝛ sic per consequens nec facta in vxorem valeret. Preterea si donare videatur filius iam dominium non transiret in mulierem, quia eius qđ pater donat filio, remanet dominium penes patrem: vt. C. de donationib. inter virum ꝛ vxorem. ꝛ nota. s. eodem. l. ij. Si dominium remanet penes patrem, ergo nec penes filium siue ad eum non transit: cum duo eiusdem rei insolidum dominium habere non possunt. j. de precario. l. duo insolidum. ꝛ s. commodati. l. si vt certo loco. §. si duobus. Si ergo filius non habet dominium non potest in vxorem transmittere, cum nemo plus ius ꝛc. j. de acquiren. rerum dominio. l. traditio. et ita cum dominium remaneat penes patrem patet quod pater reuocat.

Donari autẽ non potest.

¶ In glo. directo. ibi: pro donato. ꝛ ad hoc. s. de publi. l. eum qui. §. j.

Summarium.

1 ☞ Donatio coram testibus absenti facta an ab ipso donatario rata haberi possit donatore inuito.
2 Donatio duorum, donatoris scilicet et donatarij consensu perficitur.
3 Donatio vera actum verum ab initio habere debet.

Absenti siue mittas.

1 ¶ Ponamus † ꝙ dixi coram testibus: dono Digestum meum Titio, postea petijt a me inuito Digestum, queritur an possit habere ratum me inuito? Et videtur ꝙ sic per. l. s. de nego. gest. si ego. In contrarium videtur ꝙ non, ꝛ ita determinatur. C. de sacrosanct. eccle. l. illud. ꝛ s. de actio. ꝛ obligat. l. consensu. ꝛ ista absenti. ꝛ j. eodem. l. nuda ratio. Ad. l. si ego. ita respondeo ꝙ ibi procurator donauit Titio, ꝛ ideo incon-
2 tinenti perfecta fuit donatio: † quia donatio consensu duorum perficitur sicut ꝛ ceteri contractus, ꝛ ideo tua ratihabitio facit te contraxisse, ꝛ ratihabitio tua trahitur ad tempus gestionis, et sic perinde est ac si tibi donassem, et ideo si tibi donassem non reuocarem, sic nec hoc casu. Sed nonne hic consensus gestoris intercessit? Et presumitur consensus eius intercessisse cui donabatur vt dictum est: quomodo ergo reuocatur donatio siue dicatur dominium non transferri? Respondeo
3 non est hic verus actus ab initio, † at in donatione requiritur verus actus ab initio vt hic patet: ꝛ necesse est ꝙ expresse consentiat vel per nuncium vel per epistolam is cui donatur.

Summarium.

1 ☞ Donatio facta post crimen commissum reuocatur secuta confiscationis sententia.

2 Donatio ante crimen ab eo qui in animo habet delin-
quere, reuocari potest crimine perpetrato.
3 Donatio facta a criminoso quando valeat, et quan-
do non.
4 Donatio facta ob pene suspicionem, reuocari debet.
5 Tempus longum cessare facit criminis coniecturam.
6 Donatio sententia confiscationis infirmatur.
7 Donatoris mors quare ante sententiam donatarium
non reddat securum.
8 Criminosus etiam post crimen, ante sententiam tamen
rerum suarum est dominus.
9 Donatio in fraudem facta presumitur que paulo ante
vel post crimen facta inuenitur.

Post contractum.

Ibi: ¶ Capitale. propter quod debeat amittere perso-
nam ⁊ omnia bona. ¶ Eadem. l. ibi: secuta.
1 donationem predictam, nam si † secuta sit sententia con
fiscationis, est reuocāda donatio post crimen facta: nam
cum crimen sit preparatio pene, vt. j. de verbo. significa.
l. illud. negari non potest factam esse donationem ex pe-
ne suspicione ⁊ non reuocanda est, vt. j. titu. j. l. si aliquis.
in fine. ⁊. j. de manumis. l. qui pene serui. ⁊. j. de bonis da-
mna. l. cum ratio. §. ex bonis ⁊ pro hac sententia. C. de bo
nis proscrip. l. si quis posthac. §. si quis. ⁊. §. si quis dein-
de. ⁊. C. de donationib. inter virum ⁊ vxorem. l. res. Imo
2 plus † etiam ante crimen dum cogitat delinquere do-
net, videtur donatio reuocanda. j. qui ⁊ a quibus manu
mis. l. sed ⁊ si maritus. §. sed ⁊ si. cum diuortium cogita-
tur. Huic obstat. s. de donatio. inter vir. ⁊ vxorem. l. que-
situm. ⁊ idcirco considerandam distantiam facte dona-
tionis a tempore criminis perpetrati, vt ibi patet dum
dicit: que tamen sub ipso diuortij tempore ⁊c. Nec obstat
j. de solutio. l. reo. ⁊ semper quando valere dicis contra-
ctum celebratum a reo criminis, intellige in reo qui com
paret ⁊ non fugit conspectum iudicij: vt not. in dicta. l.
reo. j. de solutio. quia potest creditor non accipere a debi
tore oblatum: vt. s. de legat. iij. l. fideicommissa. §. ratio-
nem. s. si certum petatur. l. quidam estimauerunt. Item
quia ibi acquirunt recipiendo, licet alienent debitorem
perdendo. Et ideo vt liqueat hic articulus distingue aut
3 nulla condemnatio est secuta, aut est. Primo † casu do-
natio est firma, vt hic: nec mirum, quia ante sententiam
manet dominus etiam qui delinquit: vt. j. qui ⁊ a qui-
bus manumis. l. quesitum. ⁊ si moriatur non condemna-
tus integri status decedit: vt. j. ad legem iuliam maiesta.
l. is qui. ⁊ bona ad heredem transmittit: vt. s. de testamē.
l. qui a latronibus. §. j. C. si penden. appellat. mors inter-
uenerit. l. ij. Imo etiam in causa maiestatis demum la-
ta sententia ipsius dispositio destituitur: vt institu. de he
redi. ab intesta. §. per contrarium. s. de legat. ij. l. cum fi-
lius. §. fin. ⁊ sic ante latam sententiam super crimen non
competit reuocatio etiam si ferri non potest quia reus
est mortuus: nec est de criminibus exceptatis de quibus
cognoscatur etiam post mortem, ⁊ securus est qui do-
num accepit, vt hic. Si vero secuta est confiscatio: dic
4 aut facta est donatio ex suspicione pene, aut non. Si † ex
suspicione pene, dic eam reuocandam a contrario hu-
ius legis. ⁊. j. titu. j. l. si aliquis. j. de manumiss. l. qui pene
serui. j. de bonis damna. l. cum ratio. §. ex bonis. Siue
post crimen sit facta donatio, siue ante: sub. modicum
tamen ante, quia ex vicinitate capitur coniectura, vt ar-
gu. s. de lega. j. l. seruus plurium. §. fina. vt. j. qui ⁊ a qui-
bus manu. l. sed si maritus. §. sed ⁊ si constante. ⁊ dicta. l.
qui pene. Si autem non est facta ex pene suspicione, dic
aut donatio est causa mortis, aut inter viuos: aut que
medium earum tenet, vt donatio inter coniuges. Pri-
mo casu rescinditur: vt. j. titu. j. l. si aliquis. s. de donatio.
inter virum ⁊ vxorem. l. cum hic status. §. si maritus. ibi:
nisi mortis causa ⁊c. Et est ratio, quia donatio causa
mortis cadit in dispositione vltime voluntatis: vt. C.
de donatio. causa mortis. l. fina. ⁊. j. titu. j. l. marcellus. at
dispositio vltime voluntatis destruitur per sententiam,
id est confiscationem. s. de testa. l. eius. Si autem est do-
natio inter viuos facta syncera fide sub certo tempore,
5 quia † temporis distantia cessare facit conscientie crimi-
nis coniecturam: ante tempus criminis ⁊ reatus firma
est ⁊ non est reuocanda, vt dicta. l. si aliquis. ⁊. C. de bo-
nis proscript. l. si quis posthac. §. si quis etiam. et. §. si
quid deinde. ⁊. s. de donationibus inter virum ⁊ vxo-
rem. l. cum hic status. §. si maritus. ibi: quamuis. Si ve-
ro sit donatio inter coniuges, dic aut donatio morte
fuit cōfirmata, sed post mortem donatoris secuta est con
fiscatio, ⁊ tunc irritatur sicut ⁊ dispositio vltime volun-
tatis, vt dicto. §. si maritus. nam mortuo viro cepit vt le
gatū ad coniugem pertinere: vt. C. ad legem falcidiam.
l. in donationibus. ⁊ ideo sicut in tali crimine secuta sen-
tentia infirmatur eius dispositio, vt. C. cui non est per-
6 mis. face. testamen. l. ij. ita ⁊ † infirmatur hec donatio per
sententiam confiscationis postea subsecutam. Aut non
fuerat ante sententiam morte confirmata donatio, vt
quia maritus adhuc viuens condemnatus est, ⁊ tunc
distingue aut ex sententia est mortuus, vel in seruilem
conditionem deductus, ⁊ tunc firma est donatio: nec e-
nim adhuc valere ceperat iure vltime voluntatis, vt
quia pena aufertur huic iure vltime voluntatis. l. eius.
s. de testamen. qd supra non fuit, sed mors ibi abstulit: vt
C. de donationibus inter virum ⁊ vxorem. l. res. ⁊. C. de
bonis proscriptorum. l. si quis posthac. §. ea etiam. ⁊ qd
ibi dicit ante proscriptionem expone, id est ante crimen
ex quo proscriptio sequitur. Aut est ex sententia depor-
tatus, ⁊ tunc est in pendenti, vt in dicta. l. res. §. fin. Sed
opponitur quare specialiter dicitur ꝙ post crimen per-
duellionis donatio non est firma: vt. j. eodem. l. donatio-
7 nes. §. perfecte. Respondeo, † ibi secuta mors donato-
ris ante condemnationem non reddit tutum siue secu-
rum donatarium cum possit adhuc eius memoria da-
mnari, ⁊ sic reuocabitur illa donatio: vt. C. ad legem iu-
liam maiesta. l. fina. ⁊ institu. de heredi. ab intesta. §. per
cōtrarium. qd in alijs reatibus secus est: vt. C. si reus vel
accu. mor. fu. l. ij. ⁊ fina. Item opponitur, nonne in rea-
tu constitutus administrat patrimonium ante conde-
mnationem: vt. j. de iure fisci. l. aufertur. §. in reatu. Sed
respondeo, donatio non est in administratione patrimo
nij: vt. s. eod. l. filiusfamilias. in princip. ⁊. s. de offic. pro-
curato. cesaris. l. j. s. de curato. furio. l. fina. Item oppo-
nitur, nonne id confiscatur quod habuit tempore absen-
tie: vt. s. de testamen. l. eius. ergo quod donauit an non
est confiscandum cum non habeat? Respondeo, habe-
re fingitur cum per subsecutam confiscationem imper-
fecta donatio habeatur. argu. j. titu. j. l. si aliquis. Quid
si det in solutum vel vendat? Respondeo, dic vt nota. j.
titu. j. l. si aliquis. ¶ Dominus Odofredus tenet con-
8 trarium glos. tamen pro glos. facit † ꝙ post commissum
crimen criminosus dicitur dominus rerum suarum. ff.
qui ⁊ a quibus manumis. liber. non fi. l. quesitum. ⁊ insti.
de hered. ab intesta. §. per contrarium. ff. de lega. ij. nunc
si filius. §. repetundarum. ff. de curato. furio. l. iulianus.
C. ad legem iuliam maiesta. l. vltima. sed dominus po-
test alienare, ergo ⁊c. Et certe videtur textus. ff. de do-
nationib. inter virum ⁊ vxorem. l. cum hic status. §. si ma
ritus. Ergo videtur ꝙ omnes iste leges dicant ꝙ etiam
post commissum crimen donatio valeat, tamen sicut di-
xi dominus Odofredus tenet contrarium: et facit pro
domino Odofredo tale argumentū, ꝙ ille que sunt ma-
gis fauorabiliores, magis debent teneri ꝙ̄ ille que sunt
minus fauorabiliores, sed libertates date post crimen
commissum non tenent que magis sunt fauorabiles ꝙ̄
ille donationes, ergo ⁊c. ad hoc facit. ff. de manumiss.
testamen. l. que pene. Item facit. ff. de bonis damna. l. ra-
9 tio. §. ex bonis. Item † semper presumitur donatio fa-
cta in fraudem cum crimen sit pene perpetratio. ff. de
verbo. significatio. l. aliud est fraus. Item facit. ff. qui ⁊ a
quibus manumis. liber. non fi. l. si maritus. §. fina. j. de bo
nis damna. l. si quis posthac. Sed dominus Martinus
distinguebat, aut constat donationem in fraudem esse
factam, ⁊ tunc obtinet opinio Odofre. ⁊ l. pro eo alleg.
aut constat donationem esse factam bona fide ⁊ non in
fraudem, ⁊ tunc opi. glo. ⁊ l. pro ipsa alle. aut est dubiū, ⁊

tunc aut erat iam accusatus vel in crimine deprehensus
⁊ tunc tenet opinio Odofre. aut non est accusatus vel in
crimine deprehensus, ⁊ tunc tenet opinio glos. ⁊ distin-
gue sic per. l. iij. de bonis eorum qui mor. sibi consci. Uel
posset dici ꝙ in casu necessario posset alienare, tamen do
minus Oldradus approbat opinionem do. Odofredi.

Summarium.

1 ☞ Testatoris verba quedam dispositiua dicuntur ⁊
quedam enunciatiua.
2 Donatio, quemadmodum ⁊ contratus nonnunquam
defectu consensus alterius partis inefficax redditur.
3 Uoluntas vltima per se potest nouam inducere obliga-
tionem.

Ex hac scriptura. ¶ In glossa,
nam per talem. ibi: inter viuos. sed illud cum
sit presente aduersario. Et distingue, quia
1 verba † testatoris alia dispositiua: ⁊ oppo. in aut. de nu-
ptiis. §. disponat. ⁊ C. de sacrosanctis eccle. l. j. cum con-
cordan. quia disponunt. Alia enunciatiua, ⁊ tunc aut
tendunt in preiudicium extranei, aut heredis. Si extra-
nei, oppo. C. de testamen. l. verba. C. de probatio. l. ratio-
nes. Si in preiudiciũ heredis, tunc aut sunt verba affir-
matiua, ⁊ opponit hec lex. ⁊ ẽ. de legatis. ij. l. Lucius. §.
quisquis. Aut negatiua, ⁊ tunc aut sunt verba obliga-
tionis, id est ad obligationem extinguendam, aut domi
nij. Si obligationis, aut sunt verba directo posita, ⁊ tũc
oppo. C. de falsa causa adiec. leg. vel fideicom. l. j. Aut in
directo, ⁊ opp. de iureiuran. quod prestatur. a moriente.
in princ. in corpore authen. Si dominij, id est dominium
in alium transferri nunciantia, oppo. ẽ. de legat. ij. titia.
§. caius. quia non nocet ⁊ non valet. Alia demonstrati-
ua, ⁊ tunc oppo. quod demonstratio non ponit. ẽ. de he-
redi. insti. l. ex facto. ĩ. de conditio. ⁊ demonstratio. l. cum
tale. §. fina. Sed fallit. ẽ. de lega. ij. l. cum proponebatur.
Sm vnum intellectum, quia dispositionem operantur
⁊ non impediunt. Alia causatiua, ⁊ tunc aut de preteri-
to, ⁊ oppo. ẽ. de heredi. instituen. l. qui volebat. quia non
disponunt ⁊ impediunt. Aut de futuro, ⁊ oppo. ẽ. de le-
ga. ij. l. titia. in princip. ¶ Eadem glos. in fin. sed ibi pete-
2 batur vt debitum † ex contractu donationis inefficaci,
quia non probetur interuenisse tempore donationis re-
cipientis consensus vel alterius pro eo recipiẽtis, ⁊ ideo
est imperfecta donatio, sicut et quilibet contractus in
quo deest vtriusqꝫ contrahentium consensus, vt ibi pa-
tet: ⁊ no. ĩ. de actio. ⁊ obliga. l. consensu. ⁊ C. de sacrosan.
ec. l. illud. Hic vero petebatur vt debitum ex vltima vo-
luntate ex causa fideicommissi: vt. ẽ. dixi. ⁊ ideo non re-
quiritur presentia vel cõsensus fideicommissarij eo tem-
pore quo relinquitur fideicommissum: vt. l. miles. in prin
cip. ⁊ l. cum pater. §. donationis. ẽ. de lega. ij. Item con-
trarium videtur aut. si quis in aliquo documento. C. de
edendo. Sed sol. vt nota. C. de donationib. l. si donatio-
3 nis. ⁊ ratio illius solutionis patet, quia † vltima volun-
tas per se habilis est nouam obligationem inducere, vt
ex predictis legibus elici potest.

Summarium.

1 ☞ Pactum de sorte non petenda, an extendatur ad
vsuras medij temporis.
2 Usure deberi possunt stipulatione ⁊ iudicis officio.

Si in stipulatũ. ¶ In glos. si per liberatio-
nem. ibi: quid si nũ. Dicas ꝙ siue animo do-
nandi siue non, ꝙ semper datur exceptio: vt
argu. C. de donationib. l. j. ẽ. de lega. j. seruum filij. §. qui
chirographum. ĩ. de preto. stipul. l. penul. Guid. de suza.
1 Sed † quid si habebat in centum, feci sibi pactum de nõ
petendo sibi sortem vsqꝫ ad annũ, postmodum volo pe-
tere vsuras medij temporis: queritur vtrum possim. Et
videtur ꝙ non per. l. ff. de libe. leg. non solum. §. j. ⁊ videt
casus. l. ff. si cer. pet. l. lecta. Preterea vbi differtur petitio
sortis, ⁊ vsurarum petitio dilata esse videtur: vt. ĩ. de ver.
obli. l. si pupillus. ⁊ de reg. iur. l. vbi nulla petitio. Preter-
ea frustra de pena promissa ⁊c. ẽ. si quis caut. l. ij. in prin.
¶ In contrarium videtur. l. ẽ. de pact. item quia. §. fin.
Sed hec questio solui videtur per legem preallegatã no.
ẽ. vbi habes in gl. ordi. quod hic dicitur quasi de verbo
2 ad verbum non solum. §. j. scilicet quia † aut vsure sunt
debite per stipulationem aut per officium iudicis: si per
stipulationem tunc non currant, vt in prealleg. l. item qꝛ.
si per officium iudicis, tunc currant. Sed hec solutio nõ
placet, quia siue per stipulationem siue per officium de-
beantur vsure desinunt currere, vt in prealle. l. ẽ. in prin.
huius glos. ¶ Nec obst. l. item quia. quia ibi dabat dila-
tionem tantum causa vsurarum vt eas perciperet non
ratione sortis, ⁊ ideo percipit vsuras ⁊ medio tempore:
sed si ratione sortis daret dilationem principaliter, tunc
si sint debite per stipulationem siue per officium iudicis
interim non petuntur, vt. l. lecta. cum concor.

Summarium.

1 ☞ Donatio que fit communi aut vniuersitati cuidã,
nemini facta esse censetur.

Hoc iure. ¶ Super glos. nisi face-
re. in fi. tu dic ꝙ est ratio:
1 quia † qui communi vel vniuersitati donat
nemini donat. arg. ẽ. de rer. diui. l. intantum.
§. singulorum. ⁊ de in ius vocã. l. sed si hac lege. §. manu-
mittitur. ⁊ sic cum nulli donet, nullum sibi saltim ad an-
tidora obligat: cuius contemplatione fuerunt donatio-
nes a iure permisse, vt. ẽ. de peti. hered. sed si lege cõmis.
§. consuluit. sed in priuato facta secus: quia est cui dona-
tur certum, ⁊ per consequens qui ad antidora oblige-
tur: vt in prealleg. §. consuluit. Jaco. de are.

Summarium.

1 ☞ Promissio erronea haud quaquam promittentem
ligatum tenet.
Cautio que interponi minime debuit, quando interpo-
sita committatur.
2 Cautio facti aut etiam iuris errore interposita quando
pro commissa habenda sit.

Si patronus ex debi.
1 Ibi: ¶ Soluere. Nota † erronea promissio
implenda non est. ¶ Eadem. l. ibi: se datu-
rum. supra an cogatur implere. ¶ Eadem. l. in fin. ibi:
occurretur. Not. cautio que non debuit interponi inter-
posita tamen committitur: vt isto. §. ⁊ ẽ. familie hercisc.
l. qui erat. ⁊ ẽ. de damno infec. l. damni infecti. §. cum pa
rietem. ẽ. si quis cautio. l. sed ⁊ si quis. §. fina. Item con-
tra, que non debuit interponi, interposita tamen non
committitur, vt in principio huius legis: ⁊ ĩ. de fideius-
sorib. l. si quis postquam. ẽ. vt in possessio. legat. l. ij. ẽ. de
damno infecto. l. si edibus. Solutio, si cautio interponi-
tur super eo quod alio iure peti poterat, si quidem ordi-
narium sit ius illud, vt cautio de euictione semper com-
mittitur: vt. l. qui erat. quod intellige vt ibi nota. Si au-
tem extraordinarium, vt damni infecti non committi-
tur: vt. l. si edibus. ⁊ l. damni infecti. §. emptor. Sed si su-
per eo qd alio iure peti non poterat cautio fuerit inter-
posita, aut ex certa scientia, ⁊ tunc committitur, siue sit
ordinarium siue extraordinarium: vt. l. damni infecti. §.
cum parietem. ⁊ l. sed ⁊ si quis. ẽ. si quis cautio. ⁊ in hoc
2 §. ⁊ C. ad legem falcid. l. fina. Si † per errorem fuerit in-
terposita, aut per errorem facti, ⁊ tunc indistincte non
committitur:

committitur: vt.l.si quis postquam.ff.de fideicom. Aut per errorem iuris, & tunc aut super eo quod est omni iure indebitum, vel iure ciuili tantum debitum, & nõ committitur: vt in principio huius legis. Aut super eo quod est naturaliter debitum, & committitur: vt hoc.§.de illo. & not.s.eod.l.ex hac scriptura. secundum Dynum, que glos.melius posset hic signari q̃ alibi.& facit.C.ad legem falcid.l.fina.

Summarium.

1 ☞ Actio rescissoria dici potest, cuius virtute rescinditur donatio.

1 Vt mihi. Ibi: ¶ Rescissoriam.& potest † dici rescissoria prima actio, quia per eam intentatam rescinditur donatio, vt.ff.patet: & sic si nondum sit prima actione conuentus que rescissoria appellatur non excipiet contra donatarium, vt premisi, al's excipere potest.

Modestinus respõdit. Ibi: ¶ Quantitatis.quantacunq; sit.

Summarium.

1 ☞ Donãs vltra legitimum modum, aut indebitum soluens, conditione potest repetere.

Fideiussori. ¶ In glos.arg. contra.ibi.§.si is.sed ibi reo non competebat. ¶ Eadem glos.in fine. 1 sed videtur idem, † cum nec ipse vltra legitimum modum donare potest: & sic si soluat repetit per conditionem: vt.s.eodem.l.vt mihi.in fin.pone ordinem construendi.Oldra.

Si tibi dederim. ¶ In glo. per hoc. etiam ibi: si habet ratum.quando legisti in gl. si habet ratum.accipe quod est.ff.in ead.glos. nulla istarum agetur nisi forte furti, & postea redeas.s. ibi.vt.ff.de furtis. ¶ Ead.l.ibi: sed benignius.licet accipientis facta non sit. C.ead.l.arg.ad feudum. ¶ Ead.l. in glos.eo ratum.ibi: Cassius.per hoc in fin.subaudi,&.l. si vendidero.§.si Titius.

Nuda ratio. ¶ Ibi scriptura in libro rationum reperta non continens causam debendi.

Summarium.

1 ☞ Precariũ dicitur, cui donatio quedam inest, cum quis cui habitare concedit.

Atilius Regulus. Ibi: ¶ Habitare.factum notat, nõ ius habitationis significat, quasi dicat: ius, id est seruitutem habitationis non cõcedo, sed commodum ha-
1 bitandi. Et dic q † cum cõcedit quis habitare precariũ est in qua est aliqua donatio: vt.ff.de precario.l. quesitũ. §.j.s.de prescrip.verb.l.si gratuitam. cum non determinatur vsus, id est vsq; ad quod tempus: & ideo reuocari potest: vt dicta.l.quesitum.que hic cessat, & ideo non precarium esse dicitur, & ideo non reuocatur. ¶ Eadem.l. in glos.quia ob.ibi.§.prouincias.prout litera dicit pretorem. ¶ Eadem glos.in fi.item exigeretur.ad heredis voluntatem: vt.ff.eo.l.lucius.

Hereditatem. ¶ In glos.nec obstat.ibi: creditor donauerit. imo ibi, donatarij reuocatoria conueniuntur: & in hoc potest esse contraria, quia hic contra patrem agunt creditores, ibi contra donatarios. ¶ Ead.l.ibi: debet.si nolit conueniri a parte. ¶ Ead.glos.nec obstat.in fine. Item nec hic creditores contra hanc filiam habent actiones: vt.C.de pac.l.ij. C.de leg.l.ij.C.de hered.vend.l.ratio.&.ff.statim ponitur. ¶ Ead.l.in glos.hic est. ibi: cum alij.sed certe pater hic vult se defendi. Vel dic, vbi a lege inducitur obligatio facti precise compellitur: non al's si ex pacto conueniatur ad factum. Jaco.de are.

Summarium.

1 ☞ Pupillus dicens heredes tutoris nil sibi debere, an eos liberet.

Quidam. Al's est.§. Et dic quidam quondã pupillus. ¶ Eadem. l. ibi: actionem. competentem etiam ad summam maximam. ¶ Ead.l.ibi: transactionis.cum nihil detur.s.de transa.l.transactio.per quam transactionem ab actione discedi solet. ¶ Ead.l.ibi: qui-
1 dam.in princi. Intelligunt quidam q † fuit interrogatus quondam pupillus an vellet tutoris heredes nihil sibi debere: & ipse respondit sic. Vel dic q heredes vocauerunt hunc ad iudiciũ, parati soluere si quid debebant: & interrogatus fuit an sibi deberent, & ex certa scientia, respondit q nihil. ¶ Ea.l.in prin.in gl.nisi pretẽdat.ibi: lege non fatetur.&.ff.de appel.l.fin.§.j. vbi de hoc Guid. de suc. ¶ Ead.glos.in fin.item hoc nisi in fraudem.l.factum sit.arg.s.de do.inter vir.& vxo.l.si sponsus.§.vxor. &.s.si in frau.patro.l.j.§.quid ergo si in lite.

Donationem. ¶ In princip.factam spe future successionis: vt.C.de pact.l.fina.

Summarium.

1 ☞ Pauperes quibus verbis instituantur heredes aut proprietarij.

Donationes. §. Species. Ibi: ¶ Petitionem. per directas actionem in rem: vt.ff.de actio.& oblig.l.actio. ¶ Eod.§. in glos.talis.in fi. vel vt vsus tantum donatus videatur. ¶ In glos.per que verba.in fin.&.l.si fundum.§.qui fun-
1 dum. ¶ Eod.§.ibi: cum ea.arg.ad eum † qui dixit reliquum autem bonorum meorum sit penes tales meos fideicommissarios qui fructus & reditus procurent, perci-
a piant & distribuant in egrotos, vt proprietas [a] pauperibus sit relicta & officium istorum designatum: vt.s.de annu.lega.l.annua.§.a Titia. nam & tale officium est distributionis: vt.C.de episco.& cleri.l.si quis ad declinandam.ad hoc concor.hic designate.

a ¶ Sed tñ illud esset verũ si tñ certi pauperes et egroti in q̃s vellet hãc erogationem fieri esset presentes, al's si in presentia non essent secus esset. p quo facit.ff. de solu.l.qui decem.§.j.in fi. & de fur.l. falsus.§.si is qui. cũ alijs concor.positis in gl. hic q̃ est sup verbo nomine.

Summarium.

1 ☞ Pater emancipans filium censetur ei donare que prius ei concessit, ni expresse ademerit.

Pater qui filie. ¶ Ex isto.§.dicit dominus Uber. se de-
1 disse consilium cuidam scholari † qui erat in potestate patris & habuerat libros ab eo vt se faceret emancipari si vellet illos libros precipuos habere, nisi pater sibi expresse adimeret in emancipatione videtur donare si non adimit, vt dicitur in hac lege: et idem in armis et equis & similibus, & facit ad hoc. C. si quis alteri vel sibi. l.ij.de donatio. inter virum & vxorem.l.si emancipati. C. familie hercíscun.l.filie.&.s.familie herciscun.l.quod pater filie.

Perfecte. ¶ In princip. ex subsecuta morte donantis.

Summarium.

1 ☞ Actio in locū substituta alterius, quando eius naturam sapere dicatur.
2 Actio ex stipulatu nouandi animo interposita, primeuam naturam retinet.

Qui id quod. §. Ea lege. ¶ In glos. a donatore. in fine. vel hic cum donatarius habeat actionem de mutuo fingitur habere ipsam pecuniam. j. de reg. iur. l. qui actionem. & sic semper penes se manere qd in contrario non est ita. ¶ Ead.
1 l. j. tit. j. l. quod debitori. quidam dicunt † ꝙ actio substituta in locum alterius sapit naturam actionis in cuius locum substituitur: quidā dicunt ꝙ non, sed retinet propriam naturam. Circa solutionem huius brocardi potes sic dicere: aut actio substituitur a lege, siue ex potestate legis aut facto contrahentium. Primo casu, scilicet quando a lege, tūc retinet propriam naturam, non eius in cuius substituitur, scilicet quam originaliter habuit vel habet: vt est videre hic in condictione sine causa que hic datur a lege & perpetuo, licet prima fuerit tempora-
a lis, vt hac. l. [a] Idem est videre in petitione hereditatis que substituitur a lege: vt. s. de peti. hered. item veniunt. §. cum prediximus. In secundo casu cum facto contrahentium substituitur actio, tunc sapit naturam eius in cuius locum substituitur: vt. s. si quis cautio. l. si eum. §. qui iniuriarum. cum concor. ibi in glo. allegatis. nam ibi patet ꝙ substituta erat facto hominis qui stipulatus fuerat iudicio sisti. Sed hic videtur huic dicto cōtra. de nouatio. l. aliam. j. de priuile. cre. l. ij. §. paruiqꝫ. j. de reg. iur.
2 l. iiij. §. si ex conuentione. in quibus legibus habes † ꝙ actio substituta, scilicet actio ex stipulatu interposita animo nouādi, & sic facto hominis retinet primeuam naturam. Ad quod potes sic respondere, ꝙ aut actio substituta facto hominis tollit primam ipso iure, vt fuit in casibus istis contrarijs, & tunc retinet naturam suam originalem, & non sapit naturam eius in cuius locum substituitur: si autem non tollitur ipso iure prima sed secunda ei accedit, tunc sapit naturam eius in cuius locū substituitur, vt in prealleg. §. qui iniuriarum.

a ¶ Vult allegare. l. qd debitori. s. ti. j. sed malū exē pluꝫ esset, qr ibi nō a lege sed ab hoie. s. per stipulationē fuit facta subrogatio, & iō accipe seqns exēplum. & l. qd debitori. intellige ne dicam. j. in solutione contrarioꝝ. j. in §. ad qd potes &c. Old.

Summarium.

1 ☞ Pater nomine filij mutuans, an presumatur ipsi donare.

1 **Si pater.** ¶ In prin. † sed nunquid donādi animus presumitur? Videtur ꝙ sic: vt. C. fa. herc. l. qui pater. s. de leg. ij. l. antepe. in prin. & de pec. leg. l. fi. & j. l. fi. Vel dic ex comparatione facultatum & numeri liberorū & charitate hoc presumi. s. de leg. iij. l. filie pater. & de fundo instruct. l. quesitum. §. sed ipse. & de donat. inter vir. & vxo. l. vtrum. & de le. j. l. si seruus plurium. §. si numerus. Sed quid si nomine filij in potestate constituti hoc fecit? Videtur contra. quia actio ei nō queritur sed patri. j. de verb. obli. l. eum qui. §. qui filij. in fi. & l. dominus. & instit. de inutil. stip. §. eum qui. Item arg. ad hoc. s. de pec. l. nō statim. & de dona. inter vir. & vxo. l. papinianus. Econtra ꝙ videatur donare facit. s. de leg. ij. l. antepe. in prin. & de pec. leg. l. fi. nam fingitur dedisse filio, & filium suo nomine numerasse. arg. s. si cert. pet. l. singularia. & ideo morte potest confirmari. C. de inoffic. dona. l. ij. & de dona. inter vir. & vxo. l. donatio. Vel dic ꝙ videtur in peculium concessisse: vt dicta. l. fina. de pecul. lega. quod commune est inter fratres. C. famil. herciscun. l. certum. C. de collatio. l. si donationem.

Si quis. Ibi: ¶ Merces. pretextu immodicitatis. Jac. de are.

Summarium.

1 ☞ Legans omnia bona immobilia, an presumatur debitorum nomina legare.
2 Actio vtilis in quibus queratur casibus.
3 Estimatio donationis quando actione cessa ante litis contestationem transmittatur mortuo donatario.
4 Vtilis actio nunꝙ sine cessione transmittitur.

1 **Ad eum.** ¶ In prin. † aliquis legauit omnia bona sua immobilia: nunquid videtur legasse nomina debitorum? Dico ꝙ non: arg. j. de re iudic. l. a diuo. Nam ibi dicit ꝙ primo capiuntur res mobiles, secundo immobiles: tertio peruenitur ad iura, vt ead. l. dicitur, & s. de vsufruc. leg. l. fi. s. de pec. l. quam tuberonis. §. in peculijs. & de leg. iij. l. si chorus. §. j. & l. vxorem. §. quesitum. Guid. de suc. ¶ Ea. l. eorundem nominum. caute dicit non de rebus corporalibus quas constat illis quesitas, sed apud eum erant & acceptauit. s. eod. l. absenti. sed de nominibus dissentitur: cum in his neqꝫ directā habeat
2 actionem. s. de pecu. l. si sticho. & l. quis ergo. † neqꝫ vtilem, cum in certis tantū casibus vtilis queratur qui not. C. de actio. & obli. l. j. & inter quos non est donatio, vt patet hic: nam si haberet vtilem donatio esset perfecta. ar. eod. l. si pater. in princip. licet glo. dicat hodie in donatione idem per legem. C. eo. l. illam. sed ibi loquitur ex directa que cessa erat: & sic non est speciale in donatione cum dicta. l. illam. de donatione centum non loquatur de nomine donato, seu in donatione nominis, sed loquatur de ipsa cessa ex titu. donationis: & sic in hoc non videtur ibi esse aliquod speciale in donatione: sed bene est in alio
3 speciale, scilicet ꝙ † actio cessa ex titu. donationis transmittitur si moriatur donatarius ante litis contestationem super tali actione cessa: vt not. in glos. l. j. C. de actio. & oblig. & ibi scripsi: sed glos. & docto. videntur sequi & tenere qd no. in dicta. l. j. propter qd illud sustinendo potes dicere ꝙ idem sit in donatione ad similitudinem emptionis: vt. l. ij. C. de actio. & oblig. Item ad similitudinem legati nominis, cum legatum donatio sit: vt. l. legatum. ff. de leg. ij. Item cum donatio sit hodie contractus innominatus: vt not. in. l. j. C. de dona. que sub modo. & in contractibus nominatis ab initio competit vtilis sine cessione aliqua: vt not. in glos. dicte. l. j. C. de actio. & oblig. Sed Jac. hic tenet ꝙ non sit speciale in donatione, & ꝙ dicta l. j. loquatur in actione cessa. Sed in alijs casibus nota. in dicta. l. j. tenet ꝙ ibi dicitur: sed alij vt Pet. de bellaperti.
4 tenent contrarium, scilicet ꝙ † in vllo casu transferatur vtilis sine cessione: vt not. per eum in dicta. l. j. pro quo facit. j. quando fil. vel priua. debi. sui debi. &c. l. in solutum. Sed contra. Jac. de are. facit ꝙ venditio nominis idem est ꝙ venditio actionis cum inter venditionem nominis & venditionem actionis nulla sit differentia: vt. j. de her. vel actio. vend. l. nominis venditio. & ibi not. s. & ideo dic vt. s. dixi. ¶ Ead. l. in princip. in glos. scilicet in nominibus. ibi: non obesset. cum nudo pacto donetur, sed illud cum dono dare conuenit. Jac. de are.

¶ De donationibus causa mortis. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Donatio causa mortis qua actione peti debeat.

1 **Iulianus.** ¶ † Queritur qua actione petatur donatio causa mortis. Et dic ꝙ si testator tradidit rem ipsam donatario non agitur aliqua actione. Si autē promittit, tunc actione ex stipulatu. Si autem in aliqua

tem in aliqua ultima voluntate relinquitur, tunc agetur actione ex testamento: nam ubi in aliqua ultima voluntate relinquitur, siue sit testamentum siue sit codicillus, siue aliqua alia ultima voluntas agitur actione ex testamento: ut. s. de iur. codicil. l. ab intestato. ¶ Eadem. l. in glos. sic ergo actus. ibi: si pecuniam. arg. s. de dona. inter virum & uxo. l. cum hic status. §. siue autem.

Summarium.

1 ☞ Solutum creditori a criminoso non reuocatur. Alienatio post admissum delictum an valeat.
2 Fiscus succedens in bonis confiscatis tenetur soluere creditoribus debita a condemnato.
3 Venditio facta ab accusato de crimine an possit reuocari si pretium iustum interuenerit.
4 Venditio post crimen facta, reuocatur si emptor fraudi consenserit.

a 1 Si aliquis. [a] Ibi: ¶ Affect⁹. quid si post delictum, † & sic habuit suspicari penam inferri dedit rem in solutum creditori suo? Respō. non reuocari. argu. j. de solu. l. reo. & l. seq. contra. j. de iur. fisci. l. auffertur. §. in reatu. nam ante sententiā dominus est qui delinquit, ut. j. qui & a quib. l. quesitum. ergo non est ei interdicenda administratio suarum rerum, ut. C. de iur. fisci. l. facultas. & s. si quis a paren. manumis. fuerit. l. non usque adeo. Item ea confiscantur que habet tempore sententie delinquens: ut. s. de testa. l. eius. §. j. & arg. C. de bonis
2 proscrip. l. si quis. post banc. §. ea etiam. ¶ Item † fisco imminebat hoc onus soluendi creditoribus nisi sublatū fuisset: quia res transit cum sua causa. C. de institutio. & substitu. l. si mater. C. de fideicommis. auf. hoc amplius. & ideo ratum habendum est qd ad eius oneris subleuationem factum est, ut argu. s. ad trebell. l. si patroni. §. fi. & l. ita tamen. §. actio in factum. Et hoc nisi in hoc senserit lucrū, ut quia rem magni pretij pro paruo pretio recepisset: tunc enim lucro eius occurretur. arg. ff. si quid in frau. patr. l. j. §. si quis in fraudem. nam quantitas pretij est, argumē. de dona. l. j. & C. manda. l. per diuersas. s. de transactio. l. cum hi. §. modus. licet sit argu. contra. C. de
3 rescinden. ven. l. dolus. Quid si † vendidit & iusto pretio. Respond. aut simulata est venditio aut vera. ¶ Primo casu remanet res in substantia & facultatibus accusati, & ideo confiscanda. s. de dam. infec. l. emptor. j. de actio. & obliga. l. contractus. s. de contrahen. emp. l. nuda. & simulate gesta infecta sunt: ut. C. de transac. l. cum ea que. cum concor. ¶ Secundo casu aut vendit ex necessitate ut propter suam eleemosynam vel litis expensas, & tunc est rata. arg. j. de solutio. l. reo. ibi: alioquin &c. & arg. s. de alien. iudi. mu. cau. facta. l. ex hoc edicto. §. fina. & l. seq. & famil. hercis cun. l. alienationes. s. de fundo dot. l. j. s. de lega. ij. l. peto. §. predium. & de lega. iij. l. pater filiū. in prin.
4 Aut ex volūtate, & † tunc aut participauit emptor fraudem, & tunc reuocabitur: ut. j. que in frau. credi. l. si creditor. & l. seq. Aut non participauit, & tunc aut lis pendebat, & tunc reuocabitur, argu. s. de admini. tut. l. chirographis. §. fina. & s. de peti. here. l. diuus. s. famil. hercis. l. alienationes. & arg. C. de litig. l. ij. & l. fina. Aut non pendebat, quia nondum erat cepta, & tunc non reuocatur nisi in casibus exceptuatis. j. de accusa. l. ex iudiciorum. argu. tamen qd reuocetur, etiam si titulo oneroso alienauit. j. de iur. fis. l. in fraudem. in prin. sub. sed si expresse, dicitur qd fuit facta in fraudem illa alienatio. ¶ Ea. l. in glos. nisi. in fine. imo idem in crimine perduellionis cum precessit donationem cogitatio delinquendi. ¶ Ea. l. in glos. timore pene. id est ratione non timore pene. ¶ Ea. l. ibi: Affectus. etiam ex delicto postea commisso.

Qui pretio. ¶ In glos. aliud est. in fi. quando dat ut declinet legati iniuncti prestationem. s. ad legem falci. l. j. §. item si legatum. ¶ Eadem. l. ibi: Capitur. nec cadit in nomen donationis. ¶ Eadē. l. ibi: Mortis causa. & tamen cadit in nomen donationis, & sic patet mortis causa capionem esse genus.

Si alienam. §. Marcellus notat. Ibi: ¶ Omnimodo. pōt agi ut reuocet demū per cōualescentiā donatoris, & non aliter. Itē ut reuocetur post mortem donatoris, & nō aliter. Item potest agi ut nullo modo reuocetur, & hoc hic dicūt: potest tamen sic donari ut quilibet predictorum casuum reuocetur, qd intelligitur agi cum simpliciter donatur, ut institu. de donat. in princ. & j. eo. senatus. ¶ Eadem. l. in glos. sed an tunc. in fin. hoc credo si testamentum vel codicillus fiat: nam tunc sapit eius naturam. arg. s. de bono. posses. cōtra tab. a. l. sub conditione. & de bonis liber. l. in seruitute. §. sed si quid. sed si fiat stipulatione vel traditiōe videtur secus ut hic, & tunc propriam habet naturā. argumen. s. de his quib. ut indig. l. post legatum. §. fina.

Si mortis causa. ¶ In gl. impensarum. ibi: & l. sumptus. hoc si dominium translatum non erat, al's secus: ut. s. solu. matrimo. l. diuortio. §. impendia. sed certe imo & si dominiū erat translatum cum & fructus erant restituendi nisi sic compensarentur. s. de condic. cau. da. l. cum quis. a

a ¶ De materia huius. l. plene not. gl. & Ja. de are. plenius in. l. res uxori. C. de don. inter virū & uxo. & tāgit p eundem Jaco. j. de accusa. l. ex iudiciorum.

Marcellus. ¶ In glossa, id est redacte. in fi. & adde qd no. j. l. proxi. in glos. per penitentiam. ibi: item per donationem.

Mortis causa donat. Al's. §. ¶ Eadem. l. in glos. per penitentiam. ibi: item. hoc est de superiori glos. legis proxi.

Et si debitor. ¶ In glos. ut. C. de lega. ibi: solus euentus. ex parte donatarij, sed debitoris alienantis in fraudem interuenire oportet.

Summarium.

1 ☞ Res tanti estimatur quanti potest vendi.

1 Mortis cā capimus. §. Qui hominē. ¶ † Nō rem tanti valere quanti vendi potest suo omni periculo comparanti: sic. s. ad trebell. l. j. §. si heres.

Summarium.

1 ☞ Estimatio rei quando debeat prestari, & quando res ipsa.

Si filiofamilias. ¶ Ibi: Donationem. accepisset in arrogationē. ¶ Ead. l. ibi: Res ipsa. per actionem in rem. ¶ Ead. l. ibi: Repetitur. ab arrogatore possidēte. ¶ Eadem. l. ibi: Nec huic. id est ab hoc. ¶ Eadem. l. in glos. imo videtur. in fine. Item sc3 de patrono adoptiuo cōueniendo dixit quoque & patrem naturalem & legitimum donatarij, notauit differentiam hic de ipso donatario. ¶ Eadē glos.
1 in fin. ¶ Distingue † aut restitutio rei est impossibilis, & tunc res in petitionem deducitur: quia est in obligatione, ut. j. de verbo. oblig. l. si seruus stipuletus fuero. §. fi. Sed quia rei prestatio est impossibilis prestatur eius estimatio: ut. l. in re furtiua. de condic. furt. s. & ibi not. Aut non est impossibilis sed est difficilis, & tunc res est in petitione: est tamen in petitione mea velim rem aut estimationem consequi. ita loquitur. j. eod. illud. §. iulianus. qd ibi not. in ultima opin. & ita intelligenda est ista lex. Aut

est omnino possibilis et facilis, et tunc rei restitutionem peto precise per legem, que restituere. ff. de rei vendicatione. Oldrad. de laud.

Et qui non amplius. ¶ Loquitur ista lex de secunda parte rubrice.

Quod debitori. Ibi: ¶ Liberato. id est elapso tempore quo poterat alias liberari.

Summarium.

1 Donatio inter virum et uxorem quando confirmari dicatur.

Donatio facta superstiti, qualiter intelligatur si pariter moriantur.

Si ii qui. ¶ In glos. causa mortis. ibi: si maritus. sed certe ibi non fuit talis pactio sed talis: ut † mortua muliere in matrimonio dos reddatur que committitur si ambo simul decedant quasi neuter alterum preuenerit moriendo, sed simul: et sic in matrimonio predecesserint ambo. Et dic in pariter mortuis aut queritur de lucro quod alter eorum ex morte alterius querere debuit, aut de lucro tertii. ¶ Primo casu aut debuit resolui conditio lucri ex unius superexistentia post alterius mortem: et tunc si neuter superstes fuerit manet lucrum et confirmatur et non resoluitur: ut hic et ff. de dona. inter virum et uxorem. l. cum hic status. §. si ambo. et de rebus dub. l. si inter virum. Aut debuit committi ex alterius post mortem superexistentia: et tunc cum neuter post decesserit, neuter superstes fuerit alteri, et tunc non est commissa conditio lucri, ut. ff. de reb. dub. l. quod de pariter. et l. seque. ¶ Secundo casu cum queritur de lucro tertii, aut demum cessare debuit altero de communiter morientibus preuieniente: et tunc cum non preuixerit ille in cuius persona cessabat lucrum committitur conditio lucri. ff. de reb. dub. l. qui duos. §. si maritus. Aut committi debuit ex persona posterius morientis, et tunc aut moritur maior cum impubere: et tunc impubes premortuus et maior posterius decessisse presumitur: aut cum iam pubere, et tunc pubes iunior posterius decessisse presumitur. ff. de rebus dub. l. qui duos. §. cum bello. et §. fi. et l. cum impubere. et l. seq. fallit fauore patroni, ut e. l. qui duos. §. si cum filio.

Ubi ita. ¶ In glos. in mortis. ibi: falcidia. C. ad leg. falcid. l. si mortis. ¶ Ea. l. ibi: causa. scilicet assumpta, ut. ff. tit. j. l. ii. in fi.

Auunculo. Ibi: ¶ Scripsit. in epistola donationis, testamento vel codicillis.

Summarium.

1 Capio causa mortis genus esse potest, quamlibet capiendi speciem sub se continens.

Mortis causa capitur. Ibi: ¶ Exceptis. capio † causa mortis interdum accipitur ut genus, et tunc quelibet species accipiendi sub ea continetur: ut patet in donatione causa mortis, ut. ff. eodem. qui pretio. et l. mortis causa. in princ. Interdum ut species, et tunc succedit pro capionibus non sortitis speciale nomen: ut hic etiam comprobatur. j. §. ii. ¶ Ead. l. in prin. secunde partis, hic iunge. §. fine donatione. et dimitte. §. iuliano.

Summarium.

1 Donari potest ei mortis causa, cui et legari.

Senatus. ¶ Circa princi. ibi: ut faciat. scilicet acceptor. ¶ Ea. l. ibi: ut ego. scilicet donator. ¶ Eo. princ. ibi: Lucius. quidam Titius. ¶ Eo. prin. ibi: aut.
1 ut aliquid, † repete, donatur: quia speratur ut aliquid obtineat propter quod solum datur hoc expresso, vel ab utroque tacite intellecto.

Si duobus. ¶ Concordat. ff. ad velleia. si pro uno.

Si quis. ¶ In gl. primi anni. ibi. l. pluribus. in princ. hoc in pluralitate annorum. ¶ Ea glos. ibi: et sic est una. vel melius ibi non dicit sit una vel plures, sed dicit fidem teneri in ceteras pensiones licet differatur exactio. et de hac materia dic ut no. j. de stipul. seruo. l. si seruus communis meuius. §. si.

Summarium.

1 Heredi quod datur conditionis implende gratia quando in falcidiam imputetur.

Quod conditionis. ¶ In glos. dic casum. ibi: ultra modum. sed secundum hoc certe ibi immutat quod primo dixe-
1 rat. ¶ Ea. l. in glo. imo contra. in fi. vel † dic secundum secundam positionem immutari huius legis principium per illam literam recte: ut quod in falci. et in legis prin. teneatur: et secundum hoc non discordat. l. si is. ab ista imo concordat. Nec obst. l. qui testamentum. quia ibi relinquebatur substantia cuius capax non erat, hic non, licet occasione eius quod alii de substantia relinquitur huic detur. arg. ff. de coniungen. cum emanci. lib. eius. l. j. §. nunc videamus. Sed obst. ff. de condi. et demonstra. l. meuius. sed ibi a nullo ut apostata vel hereticus capere potest, hic autem solius substantie paterne erat non capax, et ideo capit hic quod non est ex paterna substantia.

Illud generaliter. ¶ In glos. id est iustam. ibi: et l. in estimatione. ut quod ibi dicit rem, id est veram estimationem: et dic quod ex necessitate sed pretium acceptum de eius venditione. Vel dic non rem, sed pretium si illud maluerit.

Si is cui. ¶ In fi. contra. j. de verb. oblig. l. seruum. §. fin. Sol. dic ut. ff. eod. si filio. no. Vel dic aut dare quis tenetur et obtinet. l. contra. aut reddere vel restituere, et obtinet hec lex, et. ff. eod. illud. et. ff. de condic. inde. si non sortem. §. libertus. et l. in summa. §. penul.

Summarium.

1 Statuliber si quid de peculio uni ex heredibus dederit, an eidem imputetur in quartam iure institutionis debitam.

Quod statuliber. ¶ In fine, et. j. de acquiren. vel amit. poss. l. quod meo. §. si venditor. et. j. de solu. l. pecuniam. ¶ Eadem. l. in
1 glos. seruo. in fi. et quod dicit: † ex peculio autem videtur dati, subaudi quantum ad imputationem in quartam Trebellianicam. Vel dic videtur dari, ut litera dicit, que data non imputatur in quartam debitam iure institutionis de singularibus relictis. Prime solutiones non valent cum hec acquirantur post mortem, ut litera dicit: que data non imputatur in quarta, ut in. l. contraria.

Summarium.

1 Donatio causa mortis, legato siue voluntati ultime equiparatur.

Seia. Ibi: ¶ Igit. quia mortuo agnato suo donatario viuente Seia, resoluta est donatio, igitur &c. ¶ Eadē.l.ibi: in prin.ibi: exceptio. & hec est exceptio intentionis, vt.s.de condic.cau.da.l.qui se debere. ¶ Eadem.l. in glos.a Seia.in fi.certe idem & in heredibus Seie: vt.j. patet. ¶ Eadem.l.in glos.viuente.ibi.l.non omnis. Sed hic nihil dicitur de eius penitentia, sed dicitur q nulla eis donatio facta erat: nam pacto non datur hoc iure. ¶ Ead.l.ibi: initium acceperat. & sic soluit non esse exponendam cautionē: vt dicit.j.ibi: sequitur ergo &c. & ideo dic hic nondum solui, sed ibi. ¶ Eadē.l.versic.sed nunquid.in prin.cum in persona patris ceperit, nunquid &c. ¶ Eodē versi.ibi: prior.respectu secunde quā filij extorquere volebant. ¶ Eodē versi.ibi: perimeret.quasi non ante perempta. ¶ Eodem versicu.ibi: permittitur. quia dubitas an perimatur prima per cautionem, quam nūc fecit filijs, quero vtrum &c. ¶ Eadem.l.vers.vtrum.ibi: donatio fuit. scilicet inter viuos: & dic donatio facta in cognatum. ¶ Ead.l.versi.sequitur.ibi: soluta.non ergo nunc soluitur cum promittitur cum iam soluta esset. ¶ Eodē versicu.ibi: videatur.vt caueat vigetur: & ideo non debet vigeri. ¶ Eadem.l.in glos.prima.ibi: quodcunq3.sed certe ex pacto donatoris. ¶ Eadem.l.ibi: videri.petendo a Seia nacta possessionem rerum vel retinendo contra eam vendicantem, & tunc dic exceptio, id est replicatio. ¶ Eadem.l.ibi: bone fidei.ablatiui absolu
1 ti vt sit sensus: cum † donatio causa mortis equiparetur legato siue vltime volūtati a qua descendens actio bone fidei est, in qua actione cautio exponi solet ꝭm.l.s.de iudic.l.in omnibus.

Cum pater. Ibi: ¶ Quam que.subaudi, ad illā ad quā pertinent que certa lege donarent' inter viuos. Vel ibi lege secūdo modo, vt dicas constituere que loquitur de falcidia detrahenda & donatione nō pertinere ad aliam donationem q ad donationem earum que dicta lege donarentur causa mortis: & morte insecuta &c. non agit' isto iure, sed secus sic per.C.sed ꝭm hanc.l.nulla donatio in filios collata erat, vt ex litera patet. Item ex iure.C.obtinet hec lex cum nulla de dando conuentio facta sit: arg.tamen contra.C.de donat.ante nupt.l.si cum ante. & C.de iure dot.l.etiam. ¶ Eodem.§.in glos.electiue.ibi.§. si enim. & s.de do.preleg.l.seia.

Vlcinius. Ibi: ¶ Quam. habet vim copulatiue, siue copule antecedentis: & ideo dic eam iuste &c. & sic expones quam, id est et cum, vel quamuis. ¶ Eadem.l.in glos.al's susceperit. in fine.§. & dic successerit, id est soluerit hic donator, sed ꝭm glossam hic iuste ponitur in tribus modis supponentis verbo successerit.

Summarium.

1 ☞ Manumissus non obtinet donationem aut apertas donatoris tabulas.

Si seruo. ¶ In glos.duobus modis.ibi: a domino. & ꝭm
1 hoc construe † manumissum nō sequitur donatio ante apertas tabu.donatoris.

¶ De manumissionibus. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Tempus qualiter in iure computetur.
2 Postremus dies ille dicitur, post quem ad diem negotij cepti nullus est.
3 Tempus quando de momento ad momentum sit computandum.

Placuit. Ibi: ¶ Pridie.id est diei incipiētis qui precedit calendas. ¶ Eadē.l.ibi: manumittere.vbi oportet hunc supremum diem esse finitum, ita q illuxisset dies calēdarum. ¶ Eadē.l.in glos.concludit.in fin.
1 supremus † dies vigesimi anni dicitur dies precedens diem calendarum, vt vltimus Decembris in hoc exemplo. Et dicaut in explemento temporis incipit beneficium, aut finitur cū tempore: si quidem incipit in explemento temporis, aut hoc beneficiū indulgetur sine alterius iactura & damno, & tunc satis est tetigisse postremū diem, hoc est illum diem qui antecedit diem negotij inchoati siue natiuitatis: vt hic & s.de testam.l.qua etate. Aut cum alterius iactura & damno, & tunc totum postremum diem completum esse oportet, licet non sit necessarium perueniri ad momentum in quo cepit: & ꝭm hoc loquitur.j.de vsucap.l.vsucapionibus.j.de actio.& oblig.l.in omnibus.licet ab aliquibus consueuerint dici
2 contrarie dicte leges: † namq3 postremus dies dicitur ille post quē ad diem cepti negotij nullus est: vt in auf.vt preponatur nomen Imperatoris.§.penul.ff.solu.matr. l.diuortij.in princi.& l.de diuisione. & argu.ad hoc.j.de verbo.signifi.ff.l.auunculus.& l.proximus.vbi dicitur su-
3 premus est post quem nullus est, cum concord. Si † vero in complemento temporis desinat beneficium: tunc cōnumeratur tempus de momento ad momentum: vt.s. de muner.l.deniq3.§.minorem. In casibus tamen reperitur q annus inceptus habetur pro completo, vt.j.de mune.& hono.l.ad rempublicam.s.ad treb.l.qui filium.

Summarium.

1 ☞ Seruus pignori datus quando & qualiter manumitti possit.

1 Seruus. Ibi: ¶ Manumitti.† inter viuos: in vltima autem voluntate potest etiam directo si die antecedente diem libertatis solutum sit debitum. arg. s.de hered.instit.l.pignori. Per fideicommissum autem certum est libertatem relinqui recte. contra.de fideicom. liberta.thais ancilla.§.j.potest etiam dici q fauore libertatis obliquatur directa & trahitur ad fideicōmissariā: vt.j.de fideicōmis.liber.generaliter..§.si quis.

Summarium.

1 ☞ Impendere debere & impendisse differunt.

Si qui. Ibi: ¶ Amici beneficio.scilicet extranei ꝭm scriptas expositiones ꝭm glos. ¶ Ea.l.ibi: prerogante. id est prestante amico pecuniam. ¶ Eadē.l. ibi: promittente.scilicet principaliter. ¶ Eadē.l.ibi: delegante.scilicet pretium. ¶ Eadem.l.ibi: debitum.scilicet pretij. ¶ Ea.l.in gl. sed si nūmis eius.in fi.§.& j.proxi.§. ¶ Eadem.l.in glos.scilicet interim.ibi: que sunt contra.
1 No.hic non † esse paria impendisse & impendere debere. arg.cōtra.s.de neg.gest.l.ij.& l.si quis mandato.

Summarium.

1 ☞ Instrumentum vēditionis fictitium precedere debet instrumentum verum.
2 Ciuitas quandoq3 priuato comparatur.
3 Monasterium tenetur pacto per monachum demptioni apposito.

Si ab ignoto. Ibi: ¶ Contractus.id est pacti. ¶ Eod.§.ibi: actum.inter seruum & emptorem vt serui nummis cum

redimeret. ¶ Eodem. §. ibi: prerogauerit. i. quietauerit. ¶ Per hanc literam dicebat dominus Bartolucius,
1 quod † quando aliquis vult facere venditionem de re aliqua in aliquem amicum suum, et vult quod ille faciat sibi instrumentum in quo contineatur venditionem illam esse fictitiam siue simulatam, quod illud instrumentum debet precedere instrumentum venditionis: nam dicit hic ab initio emptorem, et per hoc. ff. de acquir. here. l. qui in aliena. §. vlti. ¶ Eo. §. ibi: siue autem. ibi: manumittat. i. vt manumittatur. ¶ Eo. §. ibi: comparuerit. pacto cum venditore facto, cum ante cum seruo de manumittendo fecisset. ¶ Eo. §. ibi: nihil autem.
2 ibi: ciuitate. no. † ciuitatem comparari priuato, sic. ff. ad maced. l. nihil interest. ¶ Eo. §. versi. idem et si seruus etc.
3 et per hanc literam dicebat dominus Bartolucius † quod si aliquis vendat rem aliquam alicui monacho et pactum aliquod apponat interdictione, forte quod res restituatur sibi vel quod venditio sit simulata quod monasterium habeat necesse postea seruare pactum istud: quia res videtur sibi acquisita cum suo onere sicut et res hic acquiritur domino per seruum cum suo onere. et ad hoc facit. j. eo. caius. ¶ Eo. §. ibi: suis. ibi dicendum est quod ad emptorem peruenit. ¶ Eodem. §. in glos. scilicet quod efficiatur. in fi. vel forte cum consentiat fructuarius libertati, non competet ei vsusfructus. ¶ Versicu. sed et si duo. ibi, redemerint, scilicet simul pacto dandum libertatis apposito.

Summarium.

1 ☞ Intentionem suam non implens nonnunquam punitur.

1 **SI quis dicat.** Ibi: ¶ Intenderit. No. † hic penam non implentis intentionem suam. ¶ Eadem. l. versi. sed et si. non solum in casu premisso seruus consistit contra dominum, sed etiam in hoc. ¶ Ead. l. in fin. ad petitionem serui.

SEruus pecuniam. ¶ In glo. alias acceperat. in fin. et pone illud, ad libertatem post verbum dederit, et est plana. ¶ Ea. l. ibi, manumitteret. i. de manumittendo tractaret vel proponeret manumittere. ¶ Eadem. l. in glos. id est reddidisset. in fin. Idem si non reddidit, sed vt redderet in separato habuit: vt. ff. de leg. ij. l. cum pater. §. filia.

Summarium.

1 ☞ Tempus confecti testamenti magnopere debet attendi.

DVo filijfamilias. Ibi: ¶ Peculiares. in peculio profectitio. ¶ Ead. l. ibi: vnius. cuius in peculio erat. ¶ Eadem. l. ibi:
1 testamentum. No. † tempus inspici testamenti. ¶ Ea. l. in fi. ibi: seruum. scilicet libertum nunc, sed seruum quondam.

QVi pene. ¶ In glos. id est accusati. ibi: quam libertatem. vt alias res. ¶ Libertatem. vt alias res alienare possit, libertatem dare non possit. ¶ Ea. l. in gl. id est questioni. ibi: ex iudiciorum. et vt aliquid addat, dic antequam dominus accusaretur. ¶ Ead. glos. in fi. hoc non valet, vt ibi patet.

Summarium.

1 ☞ Prohibitio testatoris, contrahentis et iudicis equiparatur prohibitioni.

SEruus hac lege. Ibi: Manumitti.
1 No. † equiparari prohibitionem contrahentis testatoris et iudicis.

Summarium.

1 ☞ Libertas non potest impediri per ius fiscale.

IVlianus. Ibi: ¶ Locum ad impediendam libertatem,
1 quasi dicat: † ius fiscale efficaciam talem non habet. et quod dicit ead. l. sub. maxime.

Summarium.

1 ☞ Dominus quando seruum debitum manumittere possit.
Manumissio facta de seruo a se debito quando valeat.

SEruum. ¶ In gl. vt et. j. ibi. §. sed quia. sed ibi loquitur commisso puro, vel in diem certam relicto: et ideo non immutatur. l. quidam. ff. ad trebellianum. ¶ Eadem glos. in fin. et ad hec contraria tollenda distin-
1 gue, † cum dominus seruum a se debitum manumittit: aut est debitor ex contractu, et tunc tenet manumissio: vt. ff. eo. de actio. et obli. is qui. j. de verb. obli. l. si seruum. §. j. et arg. ff. de here. vel act. vendi. l. quod tibi. et de actio. empt. l. si ancillam. et de his qui a non domino manumis. sunt. l. iij. Aut ex vltima voluntate, et tunc aut debet proprium, et tenet manumissio, licet in estimatione teneatur. j. qui et a quib. ma. l. heres seruum. et de lega. j. l. si quis inquilinos. §. j. Aut debet hereditarium, et tunc aut singulariter, et non tenet manumissio: vt hic et. j. qui et a quibus ma. l. si optio. nisi remanserit apud heredem ex defectu conditionis, vel ex repudiatione legatarij. ff. eod. l. ij. et. j. qui et a quib. ma. l. generaliter. §. j. et. j. tit. j. l. iij. Aut cum vniuersitate, et tunc aut pure, vel sub die certa debitor est, et tunc non tenet: vt. C. de leg. l. finali. §. sed quia. Aut sub conditione vel die incerta, et tunc tenet, vt. ff. ad trebellia. l. quidam. §. si quis.

Summarium.

1 ☞ Tempus mortis testatoris inspici debet, et non tempus testamenti.

1 **LEge Flauia.** ¶ In fin. † no. inspici tempus mortis et non testamenti. argum. ff. de rebus dub. l. si cognatis.

SEruus furiosi. ¶ In glo. alij forte. in fi. quod credo si infans sit, alias ipse manumittit: vt. j. titu. j. l. j.

APud. Ibi: ¶ Eum. id est eius autoritate. ¶ Ea. l. in princ. in glos. vt C. ibi: alter erat. argu. C. de pala. sacra. lib. xij. l. nihil. ¶ Ea. l. ibi: Imperator. ibi: manumittit. id est authoratur manumittenti. ¶ Eadem. l. ibi: vindictam. id est actum solennem, ex quo vindicta insurgebat vt tactus capitis cum virga.

Summarium.

1 ☞ Donationem causa mortis per conualescentiam in donatorem reuerti, qualiter intelligendum.
2 Manumissio tacitam mortis conditionem continet: traditio autem non item, nisi expressum sit.

MOrtis causa. Ibi: ¶ Seruum. ab egro. ¶ Eadem. l. ibi: liber esse. id est liberatus vel manumissus. ¶ Eadem. l. ibi: fiat, id est non maneat
1 liber, sed in seruitutem recidat: vt † contingit in rebus donatis

donatis causa mortis que per cōualescentiam in donatorem reuertuntur, quasi dicat: non potest quis manumittere causa mortis vt manumissus sit statim liber sed recidat in seruitutem eo recōualescente qui donauit, cū libertas semel competens non sic perdi possit, sed potest causa mortis manumitti vt tēpore mortis eius qui donat fiat liber si donator non mutauerit voluntatem, et hoc sequitur. Quid si mortis causa vt statim liber sit sic manumittam? Respon. liber erat vt sic mors causa fuerit manumittendi, nō autem mortis causa manumissio: vt. C. de donat. cau. mor. l. seia. §. fina. in fi. ¶ Ead. l. ibi: liberaret. vt tunc demum liber fiat. ¶ Ead. l. in glos. id est desinat. in fi. vel proprie. ¶ Ead. l. in glos. si quid. ibi: contigerit. imo si in eadem voluntate perseuerauerit. ¶ Ea
2 dem. l. ibi: vite confertur. † Not. in manumissione inesse tacitam mortis conditionem: non autem in traditione nisi exprimatur. s̄. titu. j. l. seia. §. fina.

Si quis ab alio. ¶ In glos. ipso iure. in fi. z tunc obstat. s̄. de prescrip. verb. l. naturalis. §. at cum do. s̄. vt in precedente glos.

Causam. ¶ In princ. alioquin de his que ponuntur. s̄. tit. j. l. iusti. z. l. seq. sed legem insertam probat.

Summarium.

1 ☞ Beneficium alicui concessum non debet in eius lesionem retorqueri.

Puellam. ¶ In princ. s. ancillam. ¶ Eod. §. ibi: vendidit. scilicet dominus. ¶ Eo. §. ibi: interuenit. cōtra. videbatur quasi recessum esset per pactum pecunie dande vel manus iniiciende a beneficio cōstitutionis. ¶ Eo. §. ibi: itaqz. quia libera est effecta. ¶ Eo. §. ibi: emolumentum. id est beneficium legis cōcedens libertatem: quasi dicat, cū sit liber. ¶ Eo.
1 §. ibi: interuenit. z † sic in eius lesionem retorqueri nō debet: vt. C. de legib. l. qd fauore. de secū. nup. l. generaliter.

Tempore. ¶ Ibi: ¶ Preberet. seruus vice operarum z seruitij. ¶ Eodē. §. ibi: conditionem. vt ea deficiente deficiat libertas.

¶ De manumissis vindicta. Rubrica.

Apud pretorem. ¶ Tutorem. qui a testatore potuit dari. s̄. de testamen. tut. tutor incertus. §. quemlibet.

Si minor sit an. Ibi: ¶ Posse. proprietarium.

Summarium.

1 ☞ Filius in potestate, statim patris mortui efficitur heres.
2 Minor seruum manumittere non potest.

Si pater. Ibi: ¶ Filio. emancipato per quem pater potest ma
1 numittere: vt. C. de manumiss. l. j. §. fi. † Nam si esset in potestate mortuo patre statim heres est, z sic dominus manumitteret: vt. j. de castren. pecul. l. hereditatem. z sic fieret liber. j. §. proxi. Uel dic etiam in suo qui repudiauit postea, nam hunc qui abstinuit pretor non habet heredem. s̄. de interro. actio. l. si filius. nec manumittendo ignorans patrem mortuum videtur gerere pro herede: vt. s̄. de acquirē. hered. l. qui hereditatē. z. l. cum bonis. vel si nō repudiauit, dic q̄ habebat coheredes, z sic non poterat manumittere ẜm. l. C. de ser. cōi manumiss. l. j. z sic necessarium iuri mandato paterno: quod tamen expirauerat et sic etiam ex eo non valet, vt dicit quando reuocauit, secus si mortuus sit non muta
2 ta volūtate. Uel dic † loqui in minori filio qui manumittere al's non potest: vt. s̄. titu. j. l. si consentiente. ¶ Ead. l. in glos. ergo. ibi ẜm. l. ij. in fine. potest dici aut nullus ex mandati reuocatione damno afficitur, z opp. hec litera cum concordan. Aut posset damno affici si reuocetur, z tunc oportet in eius notitiam reuocationem peruenire in cuius notitiam peruenit mandatum: vt. s̄. ad maced. l. si tamen. ¶ Uel dic z aliter quia vbi depēdet ex vnius arbitrio tantum, habet locū q̄ non sit necessarium certum fieri aliquem illius penitentie: vt. s̄. de acquirē. here. l. si quis mihi bona. §. fina. in fi. si autem dependet ex pluribus, tunc secus. z vide broc. de volūtate z varietate.

Seruus communis. Ibi: ¶ Approbauerit. pro se z alio ẜm quosdam, z sic plana: vel pro se tantū ẜm alios.

Iusta causa. ¶ Sciēdum. In glos. id est tributam. in fi. vel vt iacet: quia postea non penitebit, vt. j. sequitur.

Etiam conditionis. §. Plures. Ibi: ¶ Presentia. coram preside, quasi dicat: non est necesse singulis manumitti, quia tunc nō pariter sed successiue fierent liberi: sufficit ergo si dominus dicat se velle eos esse liberos. ¶ Eo. §. ibi: qui in Italia. arg. q̄ Italia sit prouincia.

Apud filiūfa. ¶ In gl. quidam. ibi: apud filium. causa non probata cum sit maior vel tertio potest pater apud filium. ¶ Ea. glos. ibi: que videtur contra. vel dic, z si, pro quāuis ipse filius manumittere non potest: quia nō habet quid manumittat. ¶ Eadem. l. ibi: etiam si. pro quāuis. ¶ Eadē. glos. quidam. in fi. dic vt. s̄. de iudic. l. cum pretor.

Summarium.

1 ☞ Uxor conueniens dicitur que duci nō prohibetur.

Si rogatus. §. Matrimonij. ¶ In gl. indigne.
1 in fi. z sic not. argu. † pro eo qui dixit, si decesserit heres meus sine filijs ex vxore sibi bene conueniente natis restituat hereditatem tali, vt videatur conueniens postq̄ duci non erit prohibita. arg. contra. s̄. de contratab. l. iij. §. si emancipatus. z. s̄. mand. l. antepenul. §. j. s̄. de episcopa. audien. l. tam dementis.

Pater ex prouincia. ¶ In fin. concordan. s̄. de legatis. ij. l. vnum ex familia.

¶ De manumissionibus que seruis ad vniuersitatem pertinentibus imponuntur. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Ciuitas non semper equipāratur pupillo.

Seruus. ¶ No. hic † ciuitatem non equipārari pupillo: vt. s̄. titu. j. l. penul. de manumissione autem seruorū. z no. in decretis. xij. q. ij. z filij.

¶ De manumissis testamento. Rubrica.

Cum sepius. Ibi: ¶ Libertas. sub diuersis conditionibus.

SI quis ita. Ibi: ¶ Post tẽpus. scripserit quod sequitur. ¶ Eadem.l.ibi: separatum est legatum. quasi dicat, non videatur adscriptum ei qui in testimonio libertatem acceperat. ⁊ per hoc videatur nullum, vt.C.de lega.seruus. ¶ Eadem.l.ibi: a testamento. id est in testamentaria libertate. ¶ Eadẽ.l.in fin. que in testamento liberum esse iussit. ¶ Eadem.l.in glos.vindicta.in fi.in prima lucius.

SI fructuariũ. Ibi: ¶ Data. confusione facta vsusfructus: quoniam ⁊c.

NEratius. Ibi: ¶ Plato.vt.j.de ver.signific.l.intelligendum. ¶ Eadem.l.in fi.ar.š.titu.ij.l.si minor

SI quis ita sit. Ibi: ¶ Legatᵒ. alicui. ¶ Ea.l. ibi: legetur.aliquid. ¶ Eadem.l.ibi: competere. directo.

SI peculium. Ibi: ¶ Eum.vicarium: de eo enim queritur.

Si seruus. Ibi: ¶ Legatus.j.§.eodẽ.ibi: iussus.secundo.

SI legato. ¶ In glos.prout.in fin.de hoc tamen dic vt.j.titu.j.in.l.iulianus.

Summarium.

1 Conditio quando secundum verborum tenorem impleri debeat.
2 Actio vtilis ⁊ non directa conceditur quando in legatis conditio remittitur.

SI quis libertatem. In princip.ibi: ¶ Dum competere.directo:
1 nam † cũ directa petitio competit, fm tenorẽ verborũ conditio est implenda, vt in cõcor.huius legis.
2 ⁊ arg.š.de condi.⁊ demon.l.lucius.⁊.l.iulianus.⁊ † ideo in legatis in quibus hec conditio remittitur, vtilis ⁊ nõ directa petitio datur, ⁊ heres iure pretorio non ciuili admittitur: vt.š.de lega.iij.l.non dubium.⁊ ad leg.falci.l.j.§.ad eos.⁊ ad trebell.l.facta.§.si dande. ¶ Eadem.l. ibi: non possit.directo. ¶ Eadem.l.ibi: non.id est quasi. ¶ Ead.l.ibi: iurisiurandi.facere tamen debet qđ iurare est iussus: vt.š.de conditio.⁊ demonstra.l.hec scriptura. ¶ Eadẽ.l.ibi: quoq3.quasi dicat, non solum legato.

SI ita fuerit. ¶ Idem querit. ibi: si iniunxerit. quasi dicat, an demum vtroq3 consentiente voluit eos esse liberos. ¶ Ead.l.ibi: hoc autem casu.qui ponitur in questione proderit ⁊c.

Summarium.

1 Testamẽtum vt exacte executionem sortiatur, sententia testatoris necessario attenditur.

1 **Sed ⁊ si ancilla.** ¶ Idem erit. ibi: nisi mihi.† Po.sententiam testatoris spectandam. ¶ Eod.§.ibi: argumento.arg.contra illos qui dicunt aliter accipi verbum prolatum ab homine ⁊ aliter prolatum a lege.

Summarium.

1 Locutio semel posita varijs modis intelligi potest fm diuersa ad que refertur.
Dies incertus quando conditionẽ introducat, ⁊ quando non.
2 Dies incertus tempori non commensuratus quando dies simpliciter dici debeat, ⁊ quando conditio.

SI ita scriptum. Ibi: ¶ Cõpetet.non statim, sed suo tempore. ¶ Eadem.l.in glos. quod est.ibi: si ita fuerit libertas.sed ibi alius modus fuit loquendi: at hic videtur φ annus cõpletus esse debeat: vt.C.de fideicommis.liber.l.fideicommissa.⁊ argu.š.de lega.j.l.si cui. ¶ Eadem.l.ibi: circa legatum.
1 oratio † semel posita prout diuersa respicit diuersimode accipitur. ¶ Eadem.l.in glos.quia in fi. Ad solutionem istorum contrariorum dic: aut dies incertus commenseratur tempori, vt dies certe etatis aut non. ¶ Primo casu aut ponitur ad expirationem beneficij ⁊ tũc oppo. C.de vsufruc.l.ambiguitatem. Aut ad inchoationem, ⁊ tunc aut certũ est φ testator voluit facere conditionẽ, ⁊ tunc est conditio. arg.š.de conditio.⁊ demonstra.l.dies incertus.⁊.l.in conditione.⁊.š.eod.l.si ita.§.fina.ibi: mihi ⁊c. Aut certum est φ voluit facere diem, ⁊ habetur dies ⁊ non conditio: vt.š.de alimen.cib.lega.l.litis.§.ab herede.⁊.š.ad treb.l.seius saturninus. Aut dubitatur, ⁊ tunc aut adijcit libertati, ⁊ tunc habet dies: vt.C.de fideicom.liber.l.fideicommissaria. Aut legato, ⁊ tunc aut subest legato, ⁊ tunc habetur conditio: vt.š.de lega.j.l.si cui legetur. ⁊ quãdo dies leg.ce.l.ex his.⁊.š.quãdo dies lega.cedit.l.firmio.§.j. Aut mistim libertati ⁊ legato, ⁊ tunc prout libertatem respicit dies est, prout legatũ, con
2 ditio est: vt hic ⁊.j.de statulibe.l.si seruus. Si † vero dies incertus non commensuratur tempori, dic aut habet se ad esse ⁊ non esse vt dies nuptiarum, ⁊ tunc conditio est: vt.C.eo.l.cum testator.⁊.C.de nupt.l.sancimus.⁊.š.quãdo dies lega.ced.l.si dies.ij.respon. Aut habet se ad esse tantum licet ignoretur quãdo, vt dies mortis: ⁊ tũc aut adijcitur libertati, ⁊ tunc si adijcitur dies mortis serui non valet, vt.j.e.libertas.in prin. Si mortis heredis, valet: vt.j.eo.l.qui duos.in prin. Si testatoris, ⁊ tunc valet: vt.j.eod.l.qui duos.§.hec conditio. Aut legato, ⁊ tunc aut dies mortis legatarij, ⁊ tunc habetur dies ⁊ nõ conditio: aut mortis heredis vel extranei, ⁊ tunc est conditio siue legato siue prestationi postea subijciatur, vt.š.de condi.⁊ demon.l.heres meus.quãdo dies leg.ced.l.si cum heres.⁊ de condi.⁊ demon.l.quibus diebus.§.ij.

LIbertas. Ibi: ¶ Hec autem.in glos. si dixit.in fine.⁊ sic tres casus sunt.

Post annos. ¶ In glos.als.ibi, pro singulari.imo ecõtra. ¶ Eo.§.ibi: ⁊.š.scilicet heres.

Summarium.

1 Seruus liber esse iussus testamento, non efficitur liber ante mortem testatoris.

QUi duos heredes. §. Hec cõditio. Ibi: ¶ Amplectitur. vt etiam dum testator vult sit liber. ¶ Eod.§.ibi: esse vi
1 detur.cum quotidie moriatur, † ⁊ sic sub tempore testamenti liber esse iussus videtur: quod esse non potest cum ante mortem non habeat firmitatem. ¶ Eod.§.ibi: hoc modo.scilicet predicto. ¶ Eodem.§.ibi: accipiatur.hec conditio. ¶ Eodem.§.in glos.huic verbo.in fi.sed illud quantum ad Aquiliam non quantum ad agendam per eum ex mandato.

Summarium.

1 Liber directo dicitur qui per legatarium ex fideicommisso manumittitur.

Quidam

Quidā heredē. Ibi: ¶ Non manumiserit. Sed quid si manumiserit. Respond. vt.ĩ. de statulib.l.si peculium.§.fin.vbi † autem legatur ⁊ grauatur legatarius fideicommisso libertatis, deinde liber esse iuberur, directo est liber, nec in legatariū transit.s̃.eo.l.stichum.ĩ.de fideicom.liber.l. inuitus.§.ij. nam si in legatarium trāsiret, directo ei libertas competere posset.arg.ĩ.eo.stichus.⁊.C.eod.l.seruo tuo.⁊ not.s̃. de leg.i.post mortem.§.fi.⁊ de leg.ij.peculium.§.fi.

1

Qui filium. ¶ Item quesitum. In glos. sic.s̃.in fin. ⁊.s̃.de conditio.⁊ demon.l.cum seruus.

Testamento. ¶ Primo respō so.ibi: hereditas. vt.C.eo.l.ij.Uersi.¶ Testamento.in glo.sic.ĩ. in fi.⁊.C.de iud.audiui.l.fi.in fi.¶ Eo.versic. in fi.si hereditas adita fit.

Testamento. ¶ In glos. institutionis.ibi.§.ab instituto.⁊ ad treb.si res.§.ij.

Summarium.

1 Necessitas probabile reddit quandoq; quod citra necessitatem non esset probabile.

1 Qui potuerunt. Ibi: Probabilem. † necessitas facit probabile, quod al's non esset probabile.

Uxorem pregnātem. ¶ In princip.in glossa.ĩ.eodē. durante. vel melius patre. ¶ Eadem.l.ibi: agnitus.sic.s̃. de probatio.l.etiam.

Cum ex pluribus. ¶ In glo.vt.ĩ. ibi: si ex pluribus.al's si quis de pluribus.

Summarium.

1 Actio in rem quando detur ei cuius causa alienatio prohibita fuit.

Stichus. ¶ In glo.directa.ibi: relinquentis fuit.id est dantis ⁊ accipientis fuit. ¶ Ead.l.in glos. vt. C. in fin.⁊.ĩ.de reg.iur.l.in ambiguis.§. non est. ¶ Ea.l.in glos.tribus.ibi: in nouissimo.sed illud cum vtiliter datur libertas seruo, quod hic non fuit: ⁊ sic nullo modo valet hoc legatū. ¶ Ea.glos.ibi: casum. ⁊ fm hoc
1 not.† differentiam prohibeat testator remalienari, ⁊ in familia precipiat retineri: quo casu datur in rem actio ei cuius causa alienatio est prohibita: vt.s̃.de legatis.ij. peto.§.fratre.an dicat testator, si heres alienauerit fundum talem ipsum lego Maeuio, quia nō habet Maeuius in rem actionem, vt hic. ¶ Eadē glos.ibi: siue libertas. vtiliter tamen.

Iulianus ait. In ver.¶ Sed ⁊ si.in gl.quas cōstat.ibi.§.libertas.vel beneficio senatuscōsulti sub. conueniatur: vt.s̃.de fideicommissar.liberta.l.cumvero.§.subuentum. ¶ Eodem versicu. sed Offilius.ibi: prelegati.quod presumitur: vt.ĩ.proxi.⁊ respicit princi.l. ¶ Eadem.l.in fi. glos.ab herede.ipse autem manumittet seruum.

Summarium.

1 Promittere hoc anno dare decem, differt ab eo quod est promittere dare anno tertio vel quarto.

1 Si ita fuerit. ¶ In princi.no. differentiā† promittat quis hoc anno decem dare, vbi opp. ĩ.de verb.oblig.qui hoc anno.an promittat dare anno duodecim vel tertio vel quarto: quia tunc anni principio petitur vt hic, ⁊ est ratio: quare in primo articulo non sic accipiatur dilatio, vt.l.qui hoc anno.dicitur quia nulla dilatio obtineretur, sed incōtinenti exigetur qđ contra me tunc promittentis ⁊ stipulantis est: vt argu.ĩ.de verb.obliga.eum qui calendis.§.placet.⁊.l. liber.§.decem.⁊ sic diei adiectio superflua esset, quod hic non est. ¶ Ea.l.in prin.ibi: multum interest.⁊ sic si expectaretur compleri, iam inter modum loquēdi ⁊ reliquū differētia nō esset. ¶ Ea.l.in versi.sed si ita.ibi: is seruus. liber esse nō preterito Maeuio. ¶ Eo.ver.ibi: satisfaciat. tunc autem sic ⁊ ante triennium liber est. ¶ Eodē versi. ibi: enim.construe premature solutioni pecuniarum facte heredibus componenda, id est coniungenda est libertatis celeritas. Si dicit compensanda: dic libertatis celeritas compensanda est ab heredibus premature ⁊c. quasi dicat, damnum qđ habent heredes ex prematura libertate compensandum est ⁊c. ¶ Eod. versicu.in glos. al's.in fine.hec vera. ¶ Eadem.l.in fi. argu.cum citatur quis, vt cōpareat ante calendas, ꝙ ante calendas possit quolibet die comparere.

Si quis ita scripserit. ¶ In princi.imo vno dicto duo includuntur: vt argu.de acquiren.heredi.l.illud.§.de recep.l.celsus.

Summarium.

1 Codicilli iure veteri inualidi testamento non confirmati: iure autem nouo non item.

2 Testatus si quis moriatur, nil ex codicillis debetur testamento non confirmatis.

Libertates directe. ¶ In glos. quod sit.ibi expresse quando hic exprimit testator. ¶ Ead.glos.ibi.§.non tan-
1 tum.sed illud quantum ad valorem eorum: nam † codicilli olim non valebant nisi in testamento tacite vel expresse confirmati erant: vt.s̃.de iure codicil.l.ante.hodie vero quantum ad hoc ꝙ valeant confirmati videntur. Sed hec litera exigit non solum codicillos valere qđ ex tacita confirmatione potest contingere, sed ⁊ alia non definit: sed etiā vt confirmati sint in testamento expresse, vt sic aliqua specialitas in libertate vocetur sicut etiam
2 in tutela: vt.s̃.de testa. tutel.l.iij.nam † constat ꝙ si quis testatus moritur, nihil debetur ex codicillis saltem non tacite confirmatis: vt dicta.l.ante. ⁊ sic si loqueretur ꝙ si sufficeret tacita cōfirmatio nullum speciale in libertate esset directa, nec differret directa a fideicommissaria quod est contra hanc legem. ¶ Eadem.l.ibi: non confirmatis. expresse.

Summarium.

1 Conditiones libertati adiecte qualiter intelligēde.

1 Quod vulgo. ¶ In princip. † cōditiones interdum sunt coniuncte per copulatiuam, interdum disiuncte per copulatiuam, disiunctiuam autem: ⁊ tunc satis est vni pareri.s̃.de cōditio.⁊ demonstr.l.cum pupillus.§.disiunctio. Interdum sunt separate, ⁊ tunc aut adiiciuntur directe libertati ⁊ qualibet impleri sufficit: vt hic ⁊.ĩ.eo.in talibus. Aut fideicōmisso vel alij pecuniario relicto: ⁊ tunc nouissime est parendum: vt dicta.l.libertatibus.⁊ de condi.⁊ demonstr. l.sub diuersis.⁊.l.quod traditum.

Aristo Neratio. ¶ In glos. re stitutione. in fi. & ante tempus predictum: vt j. de penis. l. fratres. ¶ Eadem. l. ibi: pertinere. adueniente die. ¶ Eadem. l. in fi. existente conditione post reditum.

Cum ex falsis. Ibi: ¶ Idē. quo ad quid. ¶ Ea. l. in fi. vt libertas non reuocetur.

Summarium.

1 ☞ Sententia precessisse presumitur, si iudex precipiat quid fieri: & si nō fiat, excommunicatus sit facere iussus.

1 **Testamento.** Ibi: ¶ Iussi. argu. † cum iudex precipit aliquid fieri, & addit qđ si non feceris noueris te excommunicatum vel te excōmunicaui, vt presumatur sententia precessisse, et si aliqua nō appareant. argu. s. de dona. ex hac scriptura. & C. de donatio. l. si donatio.

Quod diuo. ¶ In glossa, scilicet additionis. ibi: casuz. imo casus datiui, sed fm primum casum beneficium est casus accusatiui & auxilium nominatiui: fm secundum casum beneficium est nominatiui, & auxilium accusatiui.

Summarium.

1 ☞ Offensa interuenisse creditur, vbi illata pena inuenitur.

Testamēto cēturio. Ibi: ¶ Coercuit. arg. † qđ presumatur offensa vbi illata est pena.

Summarium.

1 ☞ Libertas relicta censetur, si testator dixerit, talem libertum esse volo.

Imperatores. Ibi: ¶ Efficacia. ecōtra. C. de his q pene no. l. j. Sed ibi expresse libertatē
1 ademit hic non, vt hic. Item no. † directam libertatem competere per hoc verbum libertum esse volo, & sic in duobus debet dici directa: sed hoc modo valere potest, al's fideicommissaria esset. arg. contra. de lega. iij. cum quis. §. sciam. est enim verbum cōmune.

Summarium.

1 ☞ Presentia minoris validat factū curatoris, quod alioqui inualidum maneret.

Lucius. Ibi: ¶ Eiusdem. Caij Seij. ¶ Ead. l. ibi: cōuentus. id est petitus in seruitutem. ¶ Ea. l. ibi: satisfecit. reliqua exsoluēdo. ¶ Eadem. l. ibi: eum esse. qui dicit potuerit preuenire. s. eo. si ita fuerit libertas. §. fin. ¶ Eadem. l. ibi: illatam esse. & sic hunc ven-
1 dicat vt seruum. ¶ Ead. l. ibi: presente. no. † presentiam minoris operari ad validum efficiendum qđ fit a curatore, quo absente validum non esset. ¶ Ea. l. ibi: videri. sed quomodo potuit ante tempus solui? Respond. volenti potuit. s. de legat. ij. cum pater. §. curatoris. sed eo casu quo non recte solutum est, qualiter succurretur minori: cum liber sit pronunciatus? Respon. restituetur ad appellandum: vt. C. si aduer. liber. l. fina. & si sepius. in integr. restitu. postu. l. j. curatoribus autem solis solui non sufficit: quia de eis in hoc non confidit testator.

Summarium.

1 ☞ Libertas in fraudem creditoris debetur, non obstante ipsorum pacto.

Qui habebat seruū. ¶ In glos. qđ sufficit. ibi. l. j. & l. fina. sed certe ibi in fideicommissaria desideratur euētus: & differentiam dic vt dicta. l. colligitur. & j. titu. j. l. ergo. §. si in fraudem. in fi. §. ¶ Ea. glos. in fi. vel allegat heres in defendendo licet non agendo, vt ibi. ¶ Ea. l. ibi: non habuisset. a contrario, sed habuerit cōsilium fraudis: cū constet euentu fraudatos creditores, quia hereditas soluendo non erat, licet creditores postea pacti sunt nō cōpetit libertas, & ita in seruitute manebunt heredis. Nec obstat. l. si creditoribus. quia ibi liberi erāt per manum debitoris quā reuocare heres volebat: hic autē nō sunt
1 liberi. Et no. † q licet creditores sint pacti, nihilominus in fraudem eorum libertates date dicuntur. argu. s. ad legē falci. l. iij. & j. eo. si quis locuples. ¶ Ea. l. in fi. §. directus in quibus annullandis nō sufficit solus euentus.

Libertate. Ibi: ¶ Data. id est directa. ¶ Eadem. l. ibi: perueniat. si tamen conditio in dando erat, & casu impeditus implere liber fiat obnoxius est dare. C. de condic. insert. l. fi. ¶ Eadē. l. ibi: & heredis seruis. per fideicommissarium manumittendis.

Summarium.

1 ☞ Heres directo & per fideicommissum institutus, vtra volet via hereditatem adibit.

Si quis seruo. ¶ Secūdum hoc potest in-
1 telligi. l. C. de codicil. l. vlti. scilicet q † directo & per fideicommissuz testator dederat alicui hereditatem, in electione heredis est velit ex directa an ex fideicommissaria datione. Uel potest illa litera intelligi q verba erant talia que poterant accipi directo & per fideicommissum: & hoc etiam secundo modo posset intelligi litera ista.

Summarium.

1 ☞ Seruus cui libertas in creditorum fraudem relicta est, non efficitur liber ni prius iisdem satisfiat.

Si quis locuples. ¶ In glos. sic
1 ergo. in fi. vel melius † si satisfit creditoribus liber erit, si non satisfiet nō: nam. l. Elia Sentia huiusmodi non impedit libertatem, cum non sit data in fraudem creditorum, vt patet ex conditione adiecta ad impediendas directas libertates pretextu creditorum necessarium est & consiliū & euentus, vt. C. qui manumit. non pos. l. j. at consilium deficit fraudis, & patet. j. de statulib. l. stichum. §. stichus.

Summarium.

1 ☞ Tempus mortis quod dicatur.

Uerum est. ¶ In glos. ibi: possit. contra ibi. l. non mi-
1 nus. §. j. Quid ergo ibi † dicit: tempore mortis: subaudi, vere vel interpretatiue vt hic, vel tempus

vel tempus mortis esse tempus quod est post mortem vsqz aditam hereditatem.

Itia seruis. ¶ Lucius Titius. ibi: possit. si rationes diligenter excusserit. ¶ Eo. §. ibi: adimi. id est vetari dari: que prohibitio cessat si rationes diligenter excusserit. Et nota sub certo euentu libertatis priuatio in contrario euentu libertatis concessio non est. argu. C. de condic. inser. l. ij.

Testamento. ¶ Ita in glossa, in fin. vel hic non preiudicare heredibus vt libertas intelligatur relicta, ꝛ sic valet legatum: neutrum ergo valet. Jacob. de are.

Summarium.

1 Liber esse iussus sub aliqua conditione, eadem pendente manumitti nequit.

Cio quosdam. Ver. ¶ Hoc ampli⁹. ibi: conditione inserta odio serui. ¶ Eodē versi. in glos. j. in fi. vel dic † liber esse iussus directo
1 sub conditione aliqua, pendente conditione non potest manumitti de rigore ab herede, vt hic, sed de equitate secus, vt in dicto. §. sed ꝛ si sub conditione. Vel dic aut voluit testator demum in euentum conditionis apposite fieri liberum, ꝛ non ante, nec aliter, licet hoc non expresserit, ꝛ opp. hec. l. ꝛ sic odio serui conditio est apposita. Aut fauore heredis vt interim seruiat ei. ꝛ oppo. §. sed ꝛ fideicommissum. oppo. s. de heredib. instituend. l. si quis. §. qui fideicommissum. Vel dic aut conditio libertati adijcitur odio serui vt non ante perueniat ad libertatem, ꝛ oppo. hec. l. aut odio heredis, ꝛ oppo. s. eodē. l. quidam. aut fauore heredis, ꝛ opp. C. de lati. liber. tollē. §. sed ꝛ si sub conditione.

¶ De fideicommissarijs libertatibus. Rubrica.

I quidam ex ijs. Ibi: ¶ Presentes sint, ꝛ parati manumittere. ¶ Eadem. l. in glos. ex Rubriano. in fi. vel melius Damusiano: vt. j. eo. non tantum. §. senatusconsulto.

Summarium.

1 Dies legatorum in codicillis ab intestato relictorū ita cedit, sicut eorum que in testamento relicta sunt.
2 Legata non debentur ex testamento hereditate nō adita, nec etiam ex codicillis ab intestato.

I quis intestatus. Ibi: ¶ Adita. quia repudiata est. ¶ Eadē. l.
1 ibi: hereditas. No. † ꝙ sicut cedit dies legatorum relictorum in testamento, ita relictorum ab intestato in codicillis: vt. s. quando dies legat. ced. l. quod
2 pure. ꝛ ideo sicut † non adita hereditate ex testamento legata non debentur, vt. C. de fideicommis. eam quam. ita legata relicta in codicillis ab intestato non debentur non adita hereditate ab intestato, vt hic: nam si valerent legata seruus non haberet libertatē ex senatusconsulto Rubriano, sed quia cessat habet locuz beneficium constitutionis. Jacob. de are.

Summarium.

1 Uniuersitas quelibet syndicum instituere cogi potest iudicis officio.

Rgo q̄diu incertū. ¶ Si ex die. ibi: sit. ad competendam libertatem. ¶ Addici. ibi: omnium nomine. argu-
1 mentum † ꝙ vniuersitas syndicum facere compellatur officio iudicis. ¶ Eodem. §. ibi: si omnia. fit hoc decretum sub conditione. sic. s. de tutelis. l. muto. §. j. ¶ Si alienos seruos. versicu. Si non heres. ibi: nec libertates. iniuncte legatarijs. ¶ Eodem versi. ibi: fuisset. compellitur ergo is cui bona addita sunt redimere ꝛ prestare. argumen. s. de vsu ꝛ vsufruc. legato. l. si ab eo. ¶ Eadem constitutio. ibi: spernente. ꝛ alij sint reddita. ¶ Si in fraudem. ibi: non agnouerit. sed aliter cui bona sunt addicta. ¶ Eodem. §. in. l. vt. s. in fine. ergo nec hic. ꝛ. s. si alienos seruos. in fine. ¶ Eodem. §. in glossa, etiam. in fine. sed magis credo etiam priuatum non teneri. ¶ Si bona fisco. In gloss. id est remanet. ibi: que est contra. vel illa s̄m hanc.

Summarium.

1 Seruus cui libertas fideicommissaria est relicta, cuius ꝛ qualiter pronuncietur libertus.

In fideicōmissarijs. Ibi: ¶ Absente. per contumaciam ex edicto
1 rum ratione presumpta. Et dic † ꝙ vbi fideicommissi libertas ꝛ non heredis vt hic in principio: aut est heres absens ex iusta causa, ꝛ tunc fit liber ex senatusconsulto quod habemus. j. eod. non tantum. §. senatus. sed est libertus heredis, vt. j. e. l. cum vero. §. subuentum. ꝛ. l. si eum. §. penul. Aut est seruus heredis is cui relinquitur, ꝛ tunc semper est libertus heredis etiam si contumax fuerit: vt hac. l. versi. aut.

Decem legata sunt. ¶ In fin. in gloss. vt in hoc. ibi: ex edicto autem. vel hoc casu poterit prohibere: sed al's non. Jacob. de are.

I cui legata. Ibi: ¶ Cauerit. legatum, subaudi, mihi non prestabitur nisi prestita cautione de modo implendo: vt ꝛ. s. de legatis. iij. l. si tibi. Jac. de are.

Summarium.

1 Alienatio prohibita per testatorem causa adiecta, fieri potest necessitate vrgente.

Ex causa fideicōmis. Ibi: ¶ Libertatem. ab emptore ad quem cū onere transiuit: vel ab herede si eum eligat. j.
1 eo. l. generaliter. §. fi. ¶ Ea. l. ibi: ex causa. not. † ꝙ cum testator prohibet rem alienari adiecta causa, potest alienari in casu necessitatis s̄m determinationem huius legis: scilicet si necessitas pendeat ab eo ipso qui prohibuit, secus si ab herede.

Imperator Antoni. ¶ In gl. vt ꝛ. s. in fi. al's incipit omnia. §. a legatario. ¶ Ea. l. in fin. proprie cum fideicommissum respicit, improprie dum directas: nam non deberent proprie directe sed ipso iure competunt, vt. j. eo. l. sed si non data. ꝛ. s. tit. j. l. testamento.

I pregnans ancilla. Ibi: ¶ Fortuito. Not. moram fortuitam, id est dilationem: vt quia aliquo casu defuit heres ꝛ transit tempus quo potuit manumitti. ¶ Eadem. l. ibi: matri, libere effecte.

x

Summarium.

1 ☞ Commissio facta alicui in dignitate constituti ratione dignitatis fieri presumit̃, quamuis eius proprium nomen exprimatur.

Lucius Titius. In principio ibi:
¶ Qui ꝛ Phyſillus. Not. regularem modũ
tabellionum qui dicunt dominus Jacobus
qui dicitur papa faua. ¶ Eadem. l. in princi. ibi: placeat.
cuius bono ꝛ non mero committit arbitrio: vt. j. eo. l. fi-
deicommissaria. secundo responso. ¶ Ead. l. in fi. possit.
posito ꝙ eius heredis facto esset arbitrium requirendũ,
1 quod falsum est: ꝛ potest sumi argumẽ. in hac litera † ꝙ
licet expresso nomine alicuius in dignitate positi fiat cõ-
missio, tamen intelligatur fieri ratione dignitatis. ꝛ ar.
s. ad trebellia. ita tamen. §. qui suspectam. ¶ Eadem. l.
in fi. cum heres non sit.

Herede. In princip. ibi: ¶ Instituto.
ab vxore. ¶ Eod. princi. ibi:
absente. marito qui adiuerat. ¶ Uxori. in fin.
si qua sunt.

Apud Julianum. Ibi: ¶ Ego.
scilicet Papinianus. ¶ Eadem. l. ibi: fertur.
scilicet Julianus. ¶ Eadem. l. in gloss. nunc
refert nisi. vel dic ꝙ hec est responsio. ¶ Eadẽ. l. in glos.
ad senatusconsultum. in fin. vel dic ꝙ specialiter grauat
heredem, ꝛ ibi non, vt argumẽ. s. ad trebellianum. l. qui
quadringenta.

Rogo ne Sthicus.
In fine. ibi: ¶ Quasi statuliber. hoc ideo
quia non proprie cum fideicommissaria ei
fuit relicta libertas. ¶ Ea. l. ibi: voluntaria. sed neces-
saria necessitate prouenienie ab herede, non autem a te-
statore: quia tunc secus esset, vt. s. eo. l. cum fidei.

Summarium.

1 ☞ Absens contumaciter, aut presens si eligere nolit, ius eligendi a se abdicat.

2 Causa in sententia necessario exprimi debet.

Si legatario. In principio ibi:
¶ Pretij. fui sui.
¶ Eodem princ. ibi. interuentum. euitandũ,
ꝛ sic remansit apud heredem. ¶ A duobus.
1 ibi: solus. No. ꝙ † se ab electione faciunt alienos qui per
contumaciam absunt ꝛ ad suos collectores ius eligendi
transfertur: vt hic ꝛ extra de electio. ca. cum nobis olim.
Idem si presentes sint ꝛ eligere nolint: vt. j. eo. l. non tan-
tum. §. penul. ¶ Eod. §. versic. Or si ex seruis. ibi: duos.
argu. ad questionem talem, ꝛ fuit de facto. In ciuitate
Padue est statutum ꝙ qui habuit officiũ canipe ꝛ sigil-
li illud vsqꝫ ad trienniũ habere non possit: tempore dan-
dorum officiorum colliguntur oẽs illi qui debent habe-
re officium ꝛ dantur ad breuia officia inter ipsos, datis
omnibus breuibus cũ duo tantum breuia remansissent
ꝛ per consequens duo solummodo officiales, contigit
ꝙ inter illa duo breuia que remanserunt est officium si-
gilli vel canipe, ꝛ inter illos duos officiales qui remanse-
runt est vnus qui habuit officiũ canipe vel sigilli adhuc
non est triennium, data sunt illa duo breuia ꝛ contingit
ꝙ breue canipe vel sigilli habuit ille qui non potest habe-
re ratione officij prohibiti: dicit alter istud breue sigilli
vel canipe debet ad me pertinere, cũ ad te pertinere non
possit, ꝛ istud breue qđ ego habui sorte debet pertinere
ad te cum illud habere possis nõ autem hoc qđ habuisti.
Non ob. mihi qđ illud officium euenerit tibi sorte, ꝛ hoc
mihi: quia cum iam certum erat illud officiũ canipe vel
sigilli ad te deuenire non posse, sed aliud tantũ sorti non
erat locus. Hec litera prebet arg. ꝙ ipse bene dicat, arg.
ad idem. s. de opt. lega. l. si cum optio tibi. §. j. ¶ Cum is.
ibi: pronunciare debet. ostendit formam pronunciandi.
2 ¶ Eo. §. ibi: pronũciare debere. † no. causam in sentẽtia
exprimendam: vt talem condemno in centum propter
suam contumaciam. ad idem. C. de iudi. properandum.
§. illo. s. de excusa. tut. l. sed hec cause.

Fideicommissaria.
Primo respõ. ibi: ¶ Hereditatis. nisi sub cõ-
ditione reddendarũ rationũ sit data: vt. j. de
statuliber. l. sticho. j. respon. ¶ Eo. in prin. in gl. al's expi-
late. ibi: si seruus. ꝛ. s. titu. j. si titia. §. puram. ¶ Ea. glos.
in fi. vel ibi: rem sibi legatam surripuit legatarius, quod
hic non fuit. ¶ Fideicommissariam. ibi: non prestitam.
cum ei nominatim esset iniuncta.

Summarium.

1 ☞ Capitulum non valens explicare commissum sibi negotiũ, nisi per vnum de capitulo, id debet qui potest.

Seruum pecul*ij*. In princip. ibi:
¶ Que pater. fi-
lio donauerat ꝛ etiam proficiscenti in militia. ¶ Eod. §.
ibi: castrensis. ipsius filij. ¶ Eodem. §. in glos. ab intesta-
to. in fi. sibi patri. ¶ Eodem. §. ibi: estimauit. ꝛ sic in pe-
cunia reliquos nõ voluit grauari: quia promptiores ꝛc.
vt. s. titu. j. l. libertate. ꝛ de lega. ij. vnum ex familia. §. si
rem. ꝛ dic estimauerit, scilicet per errorem. ¶ Eo. §. ibi:
citra. q. d. damnificaretur contra voluntatem si ad hoc
1 cogeretur. ꝛ no. arg. † ꝙ si capitulo aliquid cõmittatur
siue iniungatur, ꝛ hoc nõ possit nisi per vnũ de capitulo
explicari: vt ipse teneat̃ id explicare qui potest. ꝛ concor.
extra de rescript. c. cum te. ¶ Seruum a filio. ibi: diurnã.
quã lucraretur operando singulis diebus. ¶ Eo. §. ibi:
per biennium. quo vocatus dicitur. ¶ Eodem. §. ibi: ele
gissent. scilicet anteꝙ̃ vagaretur. ¶ Eodem. §. ibi: eam
rem. sic construe eam. rem constitit non esse impedimẽto
residue conditioni. s. quin reliquo tẽpore seruiendo possit
liber esse: vt. j. de statulib. l. cum heres. in fi. ꝛ. l. seruus qui
testamẽto. §. vnico. excepto eo si per heredem stetit: quia
tunc non est necessaria restauratio vt seruire teneatur eo
tempore quo per heredem stetit.

Summarium.

1 ☞ Exemptus a pena quam dare debuit, seruus fisci efficitur.

Generaliter. ¶ Si seruus. ibi:
libertatẽ. directã
etiam si cedat dies post exemptionem a pe-
1 na cum † exemptus a pena sit seruus fisci: vt
j. de penis. l. aut damnũ. §. fina. ꝛ. j. proxi. ꝛ sic non potest
alieno seruo directa dari libertas. C. de testamen. manu.
l. seruo tuo. ꝛ. s. tit. j. l. seruus. si restituatur beneficio prin
cipis ante cedentem diem, vt. s. titu. j. aristo. tunc enim
competit directa vt ibi dicitur, in fideicommissario autẽ
que etiam alieno vtiliter relinquitur, vt. s. eod. liberta-
tes. licet non sit restitutus sed exemptus a pena: debetur
ei, vt. s. pxi. dũmodo cedat dies post exemptionem a pe-
na. j. de penis. l. fratres. ꝛ sic loquit̃. j. de his qui non pos.
ad liberta. perue. l. j. ¶ Si petitum. ver. sed ꝛ si ita. in glos.
scilicet quod. in fi. imo deberi incipit libertas. ¶ Eodem
versicu. ceterum. in glos. cum dubitatur. ibi. l. quidam. ꝛ
l. imperator. ¶ Si quis seruo. In glos. puta creditor. in
fine. potest defendi ꝛ in debitore quasi videatur graua-
tus heres luere ꝛ liberare. j. eo. thais ancilla. §. i. ¶ Ex te-
stamento. ibi: quoqꝫ. nam vbi scriptos etiam grauasset
non teneret̃ prestare posthumus si a solo preterito liber-
tates essent relicte: vt. s. de lega. iij. l. ex filio. ꝛ. C. de fidei-
commiss. l.

commiss.l.penul.sed conscriptos grauat & venientes ab intestato, tunc tenentur etiam venientes ab intestato: vt s. de lega.iij.si ita fuerit. & de lega.ij.l.lucius.§.filia. & l.si quis testamento.in fi.nisi cum expugnatur testamētum vt inofficiosum, vt.s.de inoffic.testa.l.iij. & de lega.iij.patronus.§.fi. & hoc cum expresse dixit venientes debere teneri ad onera iniuncta scriptis heredib⁹. Sed quid si dixit si non valet testamentum iure testamenti? Respon. vt not.C.de codicil.l.fina.

Si quis alienum. Versi. ¶ Et sane. in glos. vt & C.ibi: fauore libertatis. Melius dic, aut legatur quātitas & legatarius grauatur in quantitate & obtinet.l.contraria. & .s.de lega.ij.l.imperator.§.si centum.in princip.aut legatur quantitas & grauatur in specie, & tunc aut in propria, & tunc ad eam tenetur cuiuscunq; sit pretij, aut in alienam, & tunc non nisi possit redimi ex quantitate: vt hic & dicto.§.si centum. & ad leg.falcid.l.sed si non seruus. ¶ Et si legatum.ibi: cogatur.seruum alienum imo proprium, de illo enim dicit vsq; ad.§.simili modo. ¶ Eod.§.versicu.ibi: vberius.id est maius. ibi: ad pretium.scili.serui. ¶ Quid ergo.ibi seruos proprios. ¶ Similimodo.ibi:iussus.sit alienos.

Summarium.

1 Onus ex testamento non debet sentire qui lucrum non sensit.

Si cui legatum. Ibi: ¶ Prestanda ex debito. ¶ Eo.§.ibi: mouet.dicere q; non sit prestanda. ¶ Eodē.§.ibi:
1 erit cogendus. & sic † in vitium esset eum cogi manumittere qui lucrum non sentit ex iudicio defuncti, qd probat per casum sequentem: nam & si &c. ¶ Eod.§.versicu. plane.ibi: manumittere.sed in proposita questione dici potest cogendus manumittere & fideicommissum quatenus excedit pretiū ipsius serui seruo prestare: vt.s.ad trebel.ita tamen.§.fina.questioni enim nō est hic responsum: licet quorūdam hic sit recitata sententia, & ideo terminanda est per.l.predictam.ita tamen.§.fina. & fm hoc intellige glos.ordi.hic positam. ¶ Si rogatus.ibi: prestatio.si fuerat huic legatario iniuncta prestari. ¶ Quoties. In glos.id est seruus.in fine.vel dic, id est rogatum manumissionis deductus. ¶ Eo.§.in glos.sic.in princi. quod cum sua causa alienatur & vsucapitur. ¶ Eadem glos.in fi. quia. non dicit medio tempore non tenere, sed existente cōditione habetur infecta quo ad iudicium legatarij & fideicommissarij. ¶ Eodē.§.versi. Quinimo. ibi: rescripsit.ex causa, vt sequitur. ¶ Sed & si.ibi: in prin. succurri enim per has constitutiones oportet: si ex persona &c. ¶ Eo.§.ibi: contra voluntatem.que fuit vt a certa persona manumittatur habiturus clementē & pium patronum. ¶ Eo.§.in glos.qd fieri.in fi.s.eo.l.is cui.

Summarium.

1 Grauatus manumittere, eo quo hereditatē transmittit testamento intelligitur libertatem relinquere.

Cum vero. ¶ Primo respon. in glos. continua.in fine que supra dixit quid iuris sit quando manumittendus alienatur titulo singulari: nunc quando cum vniuersitate transit & necessitas redimendi & manumittēdi in alterum. Vel supra dixit in proprio non fieri, cuius deteriorem cōditionem si grauatus manumittere in eo habuit successorem, nec idem in alieno. ¶ Ea.l.in princ.ibi: ad alterum seruum.id est manumissionem serui. ¶ Ea.l.in princ.ibi: esse locum.vt is ad quē successio peruenit redimat & manumittat: declaretur autem perinde habēdum ac si grauato manumissus esset.
1 ¶ Ea.l.in prin.ibi: nam & cum. potest † enim grauatus manumittere eo testamento quo hereditatē transmittit intelligi relinquere libertatem siue dare.

Summarium.

1 Mulier pregnans relictam sibi libertatem petere negligens, pariet seruum.

Apparet. ¶ In princ.ibi: igitur. quia seruo ex causa fideicommissi manumittendo succurritur vt per alienantem manumittatur, vel vt ab inquisitore manumissus habeatur a grauato manumissus, a quo manumitti sua interfuit: vt dicitur. s.e. generaliter.§.quoties autem. & sequentibus.§. & hac.l.in litera precedenti. Quod contingit ratione more: quia a grauato debuit manumitti, ergo a pari & in alio articulo apparet subuentum fideicommissarijs libertatibus, vt in rem mora &c. ¶ Eo.§.ibi: matri.cui relicta est fideicommissaria libertas. ¶ Eo.§.versi.certe.in glos.idem,
1 dubitari.vel dic vt.s.in prin.§.dictum erat † q; si mulier cui relicta erat libertas per fideicommissum potuit petere libertatem & non petijt ex eo die partus nascitur seruus, sed matri traditur ad manumittendum. Sed certe minoribus ancillis, scilicet vigintiquinq; annorum, & istud in hoc est tribuendum auxilium, quia istud &, implicat, quasi dicat: non solum ex eo die quo petita est libertas si non prestetur ingenui nascuntur, quod est regulare in quolibet maiore, sed etiam ex eo die quo peti potuit licet petita non sit ingenui nascuntur, quod secus esset in maiore, vt.s.in princ. In minore autem hoc non ideo est, quia in eo est fauor etatis & libertatis. In maiore autem est fauor solū libertatis, & due rationes vincūt vnā. ¶ Eodē.§.in glos.quod dic.in fi.§. & .j.eo.l.non tantum. §.qui per fideicommissum. ¶ Cum quidam. tradendum si contra.j.eo.l.sed & si non.ergo hic nondum erat adita hereditas: cum tales nondum essent a parte. Item hoc non fuit studium heredis cum dicat litera moram fuisse fortuitam: sed ibi loquitur cum in proximo tēpore mortis ancilla peperit, hic post lōgum, & hoc notat verbum quinquennium. Vel dic qd hic hereditas fuit adita fm legem.s.de iur. & fac.ignoran.l.j. & ibi, vero.

Summarium.

1 Precepta iudicum subditis facta de aliquo dando vel faciendo qualiter intelligenda.
2 Iudex nil potest valide statuere non seruato ordine iudiciario.
3 Statuta aduersus absentes non contumaces nullius sunt valoris.
4 Iniuria merito dicitur quicquid non iure efficitur.
5 Decreta ambitiosa sunt ab omnibus contemnenda.
6 Appellatio a sententia qua ratione fuerit introducta.
7 Precepta iudicum seruari debent, nisi per appellationem reuocata.

Subuentum. Ibi: ¶ Causa cognita. qd fit altera parte absente & vna presente. ¶ Euocari.ibi: proinde.nota modos citandi. ¶ Hoc senatusconsultum.ibi: libertatem.seruo hereditario. ¶ Eodem.§.ibi: qui rogatus.exempli gratia legatum est relictum alicui vel fideicommiss.etiam pecunia & grauatus seruum hereditarium redimere & manumittere: & sic heres debet vendere & legatarius emere & manumittere.C.eod.titu.si te. & fm istum modum non obstat oppositio que fit.j.eodem.§.ibi, pertineat: vt propter eorum contumaciam libertas seruo competat. ¶ Cum queritur de preceptis factis per iudicē in suos subditos continentibus aliquid dari vel fieri sic distin-
1 gue: preceptorum † alia fiunt in absentes non per contumaciam, alia in presentes vel per cōtumaciam absentes. Si fuit in absentes non per contumaciam dictum est q; ipso iure non valent, qd probat plurib⁹ rationibus. Pri-

mo certum ꝙ interlocutorie ⁊ diffinitiue sententie ⁊ iu-
diciarij actus debent fieri in figura iudicij, ⁊ aliter ipso
iure non valent, vt. C. de dilationib. l. a procedente. sed in
figura iudicij, seu ordinis iudiciarij dici non possunt
fieri que in absentes statuuntur nisi primo citentur: ini-
tium enim iudicij est absentes in ius vocare: vt. ff. de in
ius vocan. l. j. ⁊ ibi not. ⁊ institu. de pena teme. litigan. §.
fina. Si igitur principium deficit vt est citatio dici non
potest iudicium: id enim dicitur esse perfectum quod ex
omnibus suis partibus constat, vt. s. de orig. iur. l. ij. ⁊ de
auro ⁊ argen. lega. l. si non sunt. §. quid ergo. ⁊. j. de ver-
bo. signifi. l. rei appellatione. §. opere. ⁊. l. edificia. §. perfe-
cisse. Preterea probatur si in ius vocare est principium,
eo deficiente necesse est totum deficere: deficiente enim
obligatione deficit actio que nascitur ex ea: vt. s. de
procurato. l. licet. §. ea obligatio. ⁊ institu. de verborum
oblig. in princip. ⁊. j. de regu. iur. cum principalis. princi-
pium est enim potētissima pars iudicij ⁊ cuiusq; rei: vt. s.
2 de orig. iur. l. j. Preterea probatur ⁊ alia ratione: † si iu-
dex sine ordinario iudicio iubeat seu licentiam det alicui
occupandi possessionem alicuius ipso iure nō tenet tale
decretū nec excusationē prestat occupanti non enim per-
mittitur iudici negligere ordinē iudiciarium: vt. C. vnde
vi. l. meminerint. ⁊. l. fin. s. de acquiren. posses. l. iuste. ⁊ ibi
not. Et ꝙ citatio in absentem sit de ordine iudicij supra
probatum est, ⁊. s. de adop. l. nam ita diuus. ⁊. j. de regu.
iur. l. de vno quoq;. ⁊ extra, de probatio. cap. quoniam.
¶ Preterea sentētia dici potest iudicis preceptum cum
ex ea detur actio in factū: ⁊ tempora quadrimestra que
dantur rebus iudicatis: vt. C. de bonis que libe. l. cū non
solum. §. necessitatem. ⁊ ibi not. ⁊ constat ꝙ sententia nō
teneret, igitur nec preceptum quod dici potest sentētia:
vt. C. de senten. ⁊ interlocu. om. iudic. l. prolatam. ⁊. C. de
senten. ex pericu. recitan. l. fina. Preterea causa inaudita
⁊ parte non vocata quis non debet condemnari: vt. j. de
requir. reis. l. j. ⁊ extra de cau. poss. ⁊ propri. c. j. ⁊. j. de pu
bli. iudi. l. ante accusationem. ⁊ ibi not. Et causa inaudi-
ta dicitur si aliqua parte absente non per contumaciam
aliquid fiat: vt. C. de aduoca. diuerso. iudicio. l. laudabile.
3 circa finē. ⁊ hoc dicit. l. ꝙ ea † que statuuntur aduersus
absentes non per contumaciam ipso iure non valent: vt
C. quomodo ⁊ quando iud. l. ea que. Si autem precepta
fiant in presentes, vel per contumaciam absentes, tunc
subdistingue, aut fiunt in confessum ⁊ conuictum, aut in
non confessum ⁊ conuictum: si in conuictum vel con-
fessum nullum est dubium quod tenent, vt. C. de actio. ⁊
obliga. l. negantes. ⁊. C. de prohib. sequestra. pecu. l. j. ⁊. s.
de iudic. l. debitori. Si vero fiunt in non conuictum vel
non confessum, tunc etiam est distinguendum: aut enim
fiunt certa causa adiecta, aut nulla causa apposita: si nul
la causa apposita quantumcunq; in presentes ipso iure
non tenent cum nullū sit preceptum, argumen. ff. de le-
gatis. j. l. filiusfamilias. §. diui. ⁊ de legatis. iij. l. Julianus
agripa. ⁊. l. lucius. in princip. ⁊ argumē. C. de edicto diui
adria. tolien. l. iij. §. causa. ⁊. s. de transactio. l. cum hij. §.
pretor. ⁊. l. in causa. ⁊. s. mand. l. si procurator. in princip.
seu ob aliam causam, vt. C. de iudic. l. properandum. §.
de illo. ⁊. j. de iur. fisci. l. ij. §. senatus. Preterea lex videtur
dicere tales interlocutorie ⁊ precepta nunq̄ habēt vim
4 rei iudicate: vt. C. eo. l. interlocutio. † Item omne quod
non iure fit dicitur iniuria, vt. j. de iniur. l. j. Sed magi-
stratibus non est concessum alicui iniuriam facere: vt. j.
de iniur. l. nec magistratibus. ⁊. s. quod metus cau. l. con
tinet. ergo tale preceptum non ligat cum sit factum con
tra ius. Preterea ambitiosum decretum iudicis non est
seruandū: ⁊ sic nec tale preceptum qd merito potest dici
ambitiosum: vt. j. de decre. ab ordi. facien. l. nec ambitio-
sa. Si autem fiat preceptum in non conuictum nec con-
fessum aliqua tamen causa adiecta legitima licet non ve
ra, dicendum est quod tenet: sed si appelletur tanq̄ ini-
quum preceptum reuocādum est quod statuitur in non
confessum ⁊ non conuictum, vt dicta. l. negantes. in prin
cip. ⁊. C. de prohi. sequestra. pecu. l. j. ⁊. C. de edendo. l. qui
accusare. ⁊ de exceptio. l. si quidem. ⁊. C. de rei vendi. l. si.
cum similibus. Si autem non appelletur confirmatur ⁊
transit in rem iudicatam, ⁊ ex eo datur actio: vt. C. de re
iudica. l. si pecunia. Rebus enim iudicatis standum est,
vt plene habetur. C. eodē titu. l. j. ⁊. ff. de arbitr. l. tale. §.
ideoq;. ⁊. C. vt lic. potentio. l. si. ⁊. C. de erro. aduo. l. suis.
5 cum similibus. † Preterea ambitiosa decreta non sunt
seruanda tanq̄ iniqua: non tamen sunt nulla, imo reuo-
cantur, vt dicta. l. ambitiosa. ⁊ ibi nota. arbitrium enim
⁊ decretum ambitiosum tenet donec retractetur, vt di-
cta. l. nota. ⁊. C. de arbitr. l. arbitrorum. ⁊. s. de arbit. l. ita
demum. ¶ Item ab ambitioso precepto appellatur, vt
in dicta. l. si pecuniā. ⁊. C. de appella. l. ⁊ in maioribus. Si
ergo grauabatur potuit appellare, ⁊ si non fecit suo con
sensu quod actum est confirmare videtur, vt. C. de appel
latio. l. si ad scribatum. ⁊. l. nominationes. ⁊. l. hi qui. ⁊. s.
de pignori. l. caius. ⁊. C. de procura. l. filiusfamilias. §. lu-
cius. ⁊. j. de regu. iuris. l. qui tacet. Preterea si diceretur
indefinite preceptum factum in non conuictum vel non
confessum ipso iure non tenere, iam diceremus benefi-
cium appellationis frustra indultum: quod sic proba-
tur. Si preceptum continet veram ⁊ iustam causam ⁊ fa
ctum est in confessum vel conuictum ab eo frustatorie
6 appellatur cum sit iustum, † et appellatio sit inducta
ad detegendum iniquitatem sententie vel precepti seu
alterius iudiciarij actus a quibus appellatur: vt. ff. de
appella. l. j. in princip. Si diceretur sine causa vera esse fa
ctum vel sine aliqua esset nullum, ⁊ sic non esset opus ap
pellare, vt. C. quando prouoc. non est neces. per totum. ⁊
ff. eod. titu. per totum, quod est absurdum dicere: appel-
landi enim vsus perq̄ necessarius est. j. de appella. Item
ius dicentis officium latissimum est, ⁊ potest iudex suo
officio iubere cauere, ⁊ in possessionē mittere, ⁊ suam iu-
risdictionem defendere per preceptum penale: vt. s. de
iurisdic. omnium iudi. l. j. ⁊. l. iubere. ⁊. s. si quis ius dicen
ti non obtempe. l. j. ⁊. j. de interdic. ⁊ relega. ⁊ deporta. l.
fina. ⁊. j. de regu. iuris. l. non potest. ⁊ de appella. l. fina. §.
iussus. ⁊. s. de administr. tut. l. qui iussus. cum similibus.
7 Sunt ergo † precepta seruanda nisi per appellationem
reuocentur: vt. s. de iudic. l. si pretor. circa princip. ⁊. j. ne
quid in loco publi. vel itine. fiat. l. fina. ⁊. C. de bonis que
libe. in potesta. constitu. l. fin. §. penul. Non obst. ad predi
cta ꝙ ante sententie tempus appellari non potest: vt. C.
quorum appellat. non recipiantur. l. ante sententie. quia
illud verum est quando interlocutio vel preceptum non
traheret secum executionē, sed in tēpus sententie diffi-
nitiue reseruatur: alias autem bene appellatur ab execu-
toria vt not. dicta. l. ante. ⁊ probatur. s. de minorib. l. in-
tra vtile circa princip. Mar. de fano. ⁊ Jacob. de arena.

Si eum seruum. In princi. ibi: ¶ Con-
temnant autem. non omnis contemnens
venditionem patitur: sed demum qui lati-
tat, vt. j. quibus ex cau. in possessio. eatur. l. fulcinius. §. j.
¶ Eodem princ. ibi: idem obseruabitur. vt hoc senatus-
consulto libertas competat.

Si quis seruum. Ibi: ¶ Negabi-
tur. iusta tamen
ex causa. ¶ Eodem. §. ibi: cognoscat. etiam non vocato
eo qui ad libertatem tenebatur. ¶ Ex iusta. in glos. sic er
go. ibi: qui dolo. secus in requisito qui sciuit se citatum. j.
de regu. iur. l. non videtur. ¶ Eodem. §. versi. Proinde.
ibi: quis habeat proprium. non hereditarium iussus ma
numittere seruum, tunc enim Artificulianum senatus-
consultum locum habet. j. eod. non tantum. §. Artificu-
liano. ¶ Eod. versicu. in glos. imo. ibi: non perdit. Item
ibi: presens erat hic domicilium habebat.

Si quis posteaq̄. ¶ In
princi.
heredis vel legatarij seruus: vt pertineat ad
nunciandum senatusconsultum.

Summarium.

1 ☞ Expectare satius est, q̄ cum tumultu ⁊ precipita-
tione agere.

Cum quasi. ¶ Si infans.ibi: senatus cēsuit. scilicet Thrasianum vel Uincianum, si proprius erat infantis z coheredum z nō ex causa hereditaria, vel Damusianum cum hereditarius est: Thrasianum enim op. vbi coheredes infantis non autem infans rogatus est. ¶ Eo.§.ibi: impedierit. de iure cōmuni manumittere eum. ¶ Si vero.ibi: in impedimēto esse. cessatio tutoris. ¶ Eod.§.ibi: neqz libertati. quo minus cōpetat. ¶ Eo.§.ibi: rescripserint. statuentes hic quod sequitur. ¶ Eod.§.ibi: prestare debere. id est competere. ¶ Eo.§.ibi: que etiam. scilicet mens. ¶ Adeundus.ibi: pretor. vt pronūciet libertatem competere. ¶ Si plures. in princi. transit nunc ad aliud senatusconsultum Thrasianum. ¶ Eo.§.ibi: non potest. est institutus. ¶ Eod.§. ibi: manumittatur. in totum. ¶ Ubi autem.ibi: agi possit. fingitur lata sententia que non est. ¶ In furiosi. scilicet rogati. ¶ Eo.§.rescripsit. in hec verba. ¶ Eo.§.ibi: sub conditione. id est propter conditionem siue qualitatem. ¶ Sed z si quis. In glos. qui scilicet. in fi. posset etiam dici ꝙ certum heredem grauauit qui non adiuit. ṡ. eod. si legatario.§.fina. ꝙ si nullus adiuit. op. ī. eo. l. ij. ¶ Eo.§. ibi: senatusconsultum. Thrasianum. ¶ Sed z si suus.ibi: heres. huius grauata manumittere. ¶ Eod.§.ibi: senatusconsultum. Thrasianum. ¶ Eodē.§.ibi: habet. z per hec alia senatusconsulta non habet, Thrasianum videbatur locum habere. ¶ Idem dicendum. In glos. libertati.ibi: subueniri. ex Thrasiano senatusconsul. ¶ Querēdum.ibi: subueniri. iste qui sit liber proximus duobus casibus non in tertio. s. prout loquitur in mortuo herede siue successore: vt. ī.§. proxi. ¶ Eod.§.ibi: libertatem directam. ¶ Si alter.ibi: ad libertatem. quasi coadunatis duobus senatusconsul. scz Uinciano z Thrasiano. ar. ṡ. de liber. agno. si vero.§.j. z de libe. z posthu. gallus.§.fin.

1 ¶ Eleganter.ibi: oportere. No. † melius est expectare ꝙ impetuose agere. ¶ Diuus. In prin.§. non solum. senatusconsul. de quibus. ṡ. posuit libertati fauent, sed etiam diuus Marcus. ¶ Quāꝙ.ibi: prestiterit. spōte. ¶ Eo.§. in fi. etiam si heres minor esset.

Alieno seruo. ¶ Ibi: sibi simpliciter: dicēdo filius meus manumittat.

Summarium.

1 Perditur difficilius industria propria quesitum, ꝙ beneficio alieno pactum.

Si filius defuncti. In prin. Uersi. ¶ Nec refert.ibi: casu misso. vt not. ṡ. titu. j. libertatem ¶ Eodē. versi.ibi:
1 perdit bonorum. † difficilius perdo quod meo facto quesiui, ꝙ qd habeo beneficio alieno.

Si is cui seru⁹ legatus. Ibi: ¶ Ei seruo. quia in possessi. libertatis quodammodo est. ṡ. eo. l. cum vero.§. nam z cum quidam. in fin. z. ī. eo. l. de libertate. Uel dic ei cui seruus volet. argumen. ṡ. man. deniqz.§. si cui. z hoc cum legatarius agnouit, sed non percepit.

Ayj Cassij. Ibi: ¶ Discedere. non agnoscēdo institutionem vel legatum ꝙ non omissa causa testamenti: sed agnito legato vel institutione cū repetere non debere zc. z est tertius modus legendi literam hanc.

Neqz infantes. Ibi: ¶ Familiaris periculum. ¶ Ead. l. ibi: moretur. ad manumissionem venire. ¶ Ead. l. versi. Ac ne.ibi: pupilli. continentur Rubriano. ¶ Eod. versic.ibi: qui tutores. ¶ Eod. ver.ibi: eorum quoqz. id est aliqua. ¶ Ead. l. ibi: impediatur. hereditariorum. ¶ Ead. l. in fin. ṡ. eod. cum quasi.§. diuus etiam.

Si pure data. Ibi: ¶ Prestari. in p̄senti. ¶ Ea. l. ibi: libertatem. relictam. ¶ Ead. l. ibi: constat. quam differri.

In testamento. Ibi: ¶ Et fideicōmissa. pecuniaria. ¶ Eadem. l. ibi: veluti. i. sicut. ¶ Ea. l. ibi: ab intestato. iniūcta. ¶ Ea. l. ibi: manumissa. vt sic valeat etiam si a minore sit prestita. ¶ Ea. l. ibi: manumissam. etiam a minore. ¶ Eadē. l. in glos. plus. in fin. animo enim implendi paternam voluntatem totaliter hoc fecerunt, z ideo eis ad peiora penitere non licet.

Paulus respōd. Ibi: ¶ Mutauit. scilicet Paulus. ¶ Ea. l. ibi: gratias. id est aliqd gratum tibi. ¶ Eadem. l. ibi: posse. no. nihil gratius libertate.

Summarium.

1 Pater filio naturali donare potest.
2 Legem sibi ipsi nemo dicere potest.

1 Lucius Titi⁹. Ibi: ¶ Donatio. † not. donat pater filio naturali. ¶ Lucius. in fine.
2 no. † non dicit quis sibi legem.

Summarium.

1 Substitutio fideicommissaria quibus fiat verbis.
2 Exactio dici potest extra iudicium recuperatio facta.
3 Uerba testatoris transposita non vitiant legatum
4 Testamenti tempus maxime attendendum.
5 Legatum cui cum nupserit, quando ei debeatur.

Thais ancilla. ¶ In princ. ibi: ¶ Potuerit. manumittendo vt sit liberta defuncti. ¶ Ea. l. in prin. ibi: nec directa. quia dixit, nolo vt sit zc. z sic est fideicōmis. in insti. de singu. reb. per fideicom.§. fi. † Et facit in eo qui dixit: volo ꝙ mortuo impubere iura eius deueniant in tale monasterium vt fideicōmissaria sit substitutio. ¶ Ea. l. in princ. ibi: debeatur. sic. ṡ. eod. generaliter.§. si quis seruo. ibi directa obliquatur. ¶ Lucius. In glos. id est creditore. in fi. vt. ī. eo. l. post ea. ¶ Tutoris. In glos. vt. C. in fin. subaudi, debent redimere vt a primo manumittantur. ¶ Seio.ibi: manumittas. tu Seie. ¶ Eo.§. in glos. per quod. ibi: non admittit. sed si perdit, cum onere manet apud heredem. ṡ. eodē. l. generaliter.§. quoties. ī. eo. si debitor. in fin. ¶ Lucia Titia. In glos. cum discordia. ibi: de pretio. vt. ṡ. eo. alieno. §. is cui. ¶ Titius Sticho. super greco, expositio greca est: z omne peculium, vt innuit litera. ī. ibi. ¶ Item quero. In glos. scilicet creditoribus. in fi. imo heredi cui reddidit rationem. ¶ Libertatem. In glos. debitorum. in fi.
2 z not. † exactionem dici recuperationem que fit extra iudicium: vt. ī. de solu. l. qui seruo. ¶ Eo.§. in glos. ibi: designauit. in fi. z. l. lucius. z. ī. de solut. stichum.§. vsumfructum. ¶ Eo.§. ibi: quod gessit. in vita testatoris, z post in bonis pupilli: vt. ī. eo. l. ab heredibus. ¶ Stichus. in fi. sic ī. de statulib. sticho. in prin. z sic amota per eum sunt reddenda ad hoc vt liber sit: al's si pura relicta esset secus esset, vt. ṡ. eo. fideicommissa. ¶ Intra. in glo. ṡ. ibi, si vellet. z sic ibi permittitur purgatio post diem ad exceptionē parandam, hic denegatur ad actionem dādam: vt z. C. de pact. inter emptorem. l. si ante. z de transac. l. si super. z dic vt not. ī. de verb. oblig. l. si ita quis.§. seia. ¶ Eadē glos. in fi. que solutio valet ad vtrūqz contrarium: nam grauior est illa conditio ꝙ sit ista, z ideo ibi magis est subueniendum. argumen. ṡ. de nego. gestis. l. fin autem.

¶ Stichus seruus. in fi. sic. j. de condi. ꝛ demonstra. l. qui
3 duobus. in fi. Item no. † non referre dixerit heredibus meis filie ꝛ vxori: an ita, vxori ꝛ filie heredibus meis, ꝛ argu. s. l. lucius. ꝛ ad trebell. ita tamen. §. qui suspectam. arg. contra. s. de condi. ꝛ demon. l. cum ita datur. §. fina. ꝛ. j. de stipula. ser. l. si seruus cōmunis. sed hoc ideo sic statuitur quia in recompensatione oneris manumissionis dabatur, ꝛ cum totum in filiam redeat onus, per consequens ꝛ emolumentum. arg. C. de furt. l. manifestissimi. circa medium. ¶ Herede filio. in princi. nomine Seuero: vt. j. patet. ¶ Eo. §. ibi: annorum nouē. ita qd de octauo anno filij non sit verisimile cogitatum. ¶ Eod. §. ibi: te-
4 stamenti facti. † no. tēpus testamēti inspicitur. ¶ Spendoforus. ibi: ex substitutione. vulgari expressa: si enim esset tacita in pupillari, videtur esse finita cum pupillari. s. de vulga. substitu. ex eo. ꝛ. j. de capti. ꝛ postli. l. si filius familias. argu. C. de fideicommiss. si frater. vbi innuit vulgarem tacitam durare etiam si expirauerit expressa pupillaris, ꝛ etiam hoc tenet argu. s. de pupilla. substitu. l.
5 lex cornelia. ¶ Eod. §. ibi: duodecim. arg. † cum legatur alicui cum nupserit, intelligatur legare cum nubere potuerit. ¶ Eodem. §. in glos. sic ergo. in fi. que contra est. ¶ Stichum. ibi: scriptas. id est approbatas. ¶ Eo. §. ibi: quibus. exigendis. ¶ Eodem. §. in glos. a quibus. in fin. sed ibi pure hic sub cōditione est libertas relicta, ꝛ ideo aliud. s. ea. l. §. stichus. ꝛ. j. de statuliber. sticho. ꝛ. s. ead. l. §. titius.

Si debitor. Versic. ¶ Agnouisse. ibi: exceptione. concordat. s. de contratabu. l. seq. si preteritus. ꝛ de bonis liber. l. penul. §. fina.

In fideicōmissaria. Ibi: ¶ Consecutus. falcidia minuente. ¶ Eo. §. ibi: tam libertati. hec disiunctiue intelligas: facit etiam iniuriam libertati diminutio si fideicōmiss. Si ob eam causam prestari non debeat, facit iniuriam grauato si ꝓ modico magni pretij seruum cogatur manumittere: cum ergo neutrum sine captione statui possit, sanctius est eum qui ꝛc. vt. j. de regu. iuris. l. quoties neutrum. ꝛ. l. quoties dubia. ꝛ quod dicit diuisum. i. diminutum, ꝛ qd dicit tam libertati ꝙ fidecōmiss. id est aut libertati aut fideicommiss. ꝛ intellige fideicommiss. agnitum.

Quoties. ¶ In glos. vt ꝛ. §. etiam fine. ꝛ. s. eo. cum quasi. §. imperator.

Summarium.

1 Conditio adiecta legato ꝙ varia sit, et qualiter intelligenda.
2 Libertas sub conditione si voluerit heres relicta, quando debeatur.

Fideicommissaria. In prin. ibi: ¶ Ex nutu. id est voluntate he-
1 redis inserta relicto. † Et dic aut cōditio voluntatis eius cui relinquitur inseritur relicto, ꝛ tūc inseritur vtiliter tam in libertate ꝙ in pecuniario fideicommisso: vt hac. l. §. plane. ꝛ. s. de condi. ꝛ demonstr. l. ita expressum. ꝛ de leg. j. l. si ita legatum. ꝛ sic loquitur. s. de lega. j. senatus. §. legatū. in aliena. i. legatarij voluntate ꝛc. Aut cōditio voluntatis grauat ꝛ tunc valere: vt si tibi videbatur, si probaueris, si dignum putaueris, ꝛ tunc vtiliter adijcitur ꝛ libertati: vt hac. l. versic. ceterorum. ꝛ etiam pecuniario legato. s. de legat. iij. fideicommissa. §.
2 quāꝙ. ꝛ de leg. j. si sic. † Aut expresse, ꝛ tūc aut adijcit se relinquere in grauati propria ꝛ libera voluntate, ꝛ tunc nec libertas nec legatum valet, vt hac. l. §. qd si ita. ꝛ dicta. l. senatus. §. legatū. aut hoc non dicit sed simpliciter dicit si voluerit, ꝛ tunc libertas valet quasi boni viri arbitrium insertum sit legatum: aut non valet vt in prin. ꝛ s. de lega. iij. de fideicommiss. §. quamꝙ. aut adijcitur cōditio volūtatis extranei: ꝛ tunc idem quod est cum adijcitur voluntas heredis ꝛ eadem fiat subdiuisio: vt hac lege. §. sed si ita. ꝛ. s. de lega. ij. l. j. ¶ Eadē. l. versi. Quod si ita. ibi: voluerit. suo libero arbitrio: vt innuit litera ibi, sed ita. ¶ Eo. versi. ibi: libuerit. inserendo ad suum liberum arbitrium. ¶ Eo. prin. versi. Quamꝙ. ibi: arbitriū. merum. ¶ Cum quidam. in glos. concordan. ꝛ facit. s. titu. j. l. iulianus.

Si pater. ¶ In prin. in glos. ibi: ab intestato. ibi. l. aliena. not. hic nihil facit ad hoc: quia ibi in codicillo ab intestato factis dicit, sed facit. s. eod. generaliter. §. ex testamento. ¶ Eo. prin. in gl. ex rupto. in fi. vel illud iam in nato: sed in posthumo ius seruatur antiquū. ¶ Cum sub conditione. ibi: datur. ab herede prestanda.

Si is cui. Ibi: ¶ Fidei commissum esset. manumittere seruū legatum. ¶ Ead. l. in glos. ad pretium. in fi. l. alieno. §. fi. ¶ Ea. l. ibi: actionē. forte in factū.

Summarium.

1 Emptor dicitur venditori in re empta succedere.
2 Absens dici dꝫ, qui presens facere negligit id ad quod faciendum comparuit.

1 Non tantum. Ibi: ¶ Siue emptione. no. † emptorem dici successorem. ¶ Cui per fideicommissum. in gl. s. ꝛ plus. in fi. vel dic vel pro saltem eo magis. id est eo maxime adhibita cōsideratione. ¶ Eo. §. in gl. facit. in fi. ij. respon. ꝛ. §. si pro non scripto. ¶ Senatuscōsul. ibi: debet. seruo hereditario. ¶ Eod. §. versi. Et quia. ibi: debet. seruo hereditario. ¶ Sed ꝛ Articuliano. ibi: cognoscant. de supradictis. ¶ Siue ex iu-
2 sta causa. ibi: pro absente. † habendus est qui presens nō facit ad quod venit: vt hic ꝛ. s. de excusa. tuto. l. scire. §. sufficit. ¶ Eod. §. versi. Emptor. ibi: senatusconsul. Rubriano, vel Vinciano.

Si quis rogatus. In princip. ibi: ¶ Fecerit. interpellatus vt fauore minoris ancille sine interpellatione. ¶ Eo. princi. ibi: ingenuuꝫ. cessante interpellatione, ꝛ etiam minori etate ancille quibus interuenientibus extra has constitutiones ingenuum parit. s. eod. cum vero oportet. ꝛ sic per has constitutiones plus libertati fauetur. ¶ Eo. princ. ibi: ꝛ hoc magis. vt vltro is qui liber esse debet offerat si vult habere libertatē: quia libertas ꝛc. ꝛ si non obtulerit ſm constitutiones nascetur ingenuus. Si vero obtulerit, si dilatione ancille dilata fuerit nascetur seruus. ꝛ he constitutiones loquuntur in sciente fideicommissariam libertatem, nam quomodo imputari posset ignoranti: ideoqꝫ tali casu nascetur seruus, sed matri credetur ad manumittendum. s. eodē. l. si pregnans. ꝛ. l. cum vero. §. idem imperator.

Si mater. Ibi: ¶ Desijsset. non relicto successore.

Sed si non data. Ibi: ¶ Dicēdum est. vt matri credatur. ¶ Ea. l. ver. Sed ꝛ si directo. ibi: euenerit. vt ante aditā hereditatem pariat. ¶ Eod. versi. ibi: fideicōmissa libertas. a pretore, ꝛ ideo in subsecutiuis potest suum accōmodare seruitiū. ¶ Eod. versi. ibi: non petitur. sed competit.

¶ De statuliberis. Rubrica.

Qui statuliberi. ¶ Sꝫ si in tabulis. ibi: impuberis. id est substituto impuberis. ¶ Eod. §. ibi: libertatis dationem. vt in statu libertate sit: permittitur autem demum legatum in existentia: vt. j. de lega. j. si fundus. §. penul. ꝛ fina.

Si in primis

Si in primis. Ibi: ¶ Cũ libertate. pure data. ¶ Eo. §. ibi: & cum a semetipso. id est ex sui existentia heredis. ¶ Eo. §. versi. Plane. ibi: causam obtinere. interim dum pendebat con ditio, sed ea deficiente erit liber: vt. s. de heredi. institu. l. trebatius. §. j. & l. sequen.

Summarium.

1 Pars non est eiusdẽ iuris seu iudicij cum suo toto.
2 Contumax in vno, nõ ob id cõtumax censet̃ in reliquis.

Statuliberos. ¶ Inde queritur. ibi: aut non. id est sine. ¶ Eod. versicu. ibi: fuit peculiũ. sub. debebit ne ad libertatem peruenire? ¶ Eod. versi. ibi: Seruius. respondit. ¶ Eod. versi. ibi: iussum. eum cui peculiũ legatũ est. ¶ Ea. l. qđ Seruius. ibi: libertatem competere. subau. ac si cõditio esset impleta. ¶ Eo. versi. ibi: Cassiusquoq; scribit. vt non prelegato peculio idem sit qđ. s. scz vt sit liber. ¶ Si iussus. circa
1 princip. No. † non est idem iuris de parte quod de toto. ¶ Non solum autem. si heres. ibi: in cuius persona. concord. s. de condi. & demon. l. cum pupillus. ¶ Si quis heredi. in glos. ibi: hereditatem. in fi. & s. tit. ij. thais ancilla.
2 §. intra. ¶ Stichus. ibi: pensionẽ placet. no. argu. q̃ † qui cõtumax est in vno nõ est propterea cõtumax in ceteris: & sic contumax in veniendo ad processum non videatur contumax in sententia, & sic iterum sit citandus ad sententiam audiendam. ¶ Eo. §. in fi. ibi: seruire nõ potest. & sic videtur deficere conditio. respon. sed, vel minus &c.

Summarium.

1 Conditio impossibilis dispositionem non vitiat: quippe que pro non adiecta habeatur. Difficilis autem annullat dispositionem.

Cum heres reipub. §. Non est. ¶ In glos. quod presumitur. ibi de manu
1 mis. testa. l. fi. & l. libertas. ¶ Ea. gl. in fi. & † magis difficilis est q̃ impossibilis, & sic vitiat: sed omnino impossibilis non adiecta habetur, vt in contrario, & forte illud odio scribentis, vt. s. de leg. j. l. turpia. ¶ Eo. §. seruire. in glos. vt & s. in fi. sed nec ibi ante tempus completum sit liber, & ideo non contradicit. ¶ Eod. §. ibi: ex tempore data. & sic licet conditio extitisse vel impleta haberi debeat, dies tamen superest. arg. j. de verb. oblig. l. in illa. ¶ Eo. §. ibi: impleret. subaudi, q̃ si eos explesset. ¶ Eod. §. stichus si Titio. in gl. accepto. ibi: pro dominio: vt & accipitur. j. vi bono. rapt. l. ij. §. familie. ¶ Eo. §. ibi: peruenit. transacto tempore. arg. s. l. iij. §. fi. ¶ Eo. §. in glos. quia nõ stat. ibi: peruenit. sed cum intellexit de dominio nõ valet: vt. s. de manu. testa. l. stichus seruus meus. ¶ Eo. §. stichus. ibi: constat. naturaliter numeratis. ¶ Eod. §. ibi: an qui bissexto. anno ciuili computatione attributis, vt bissextus pro vno die computetur, licet naturaliter duo sint: vt. s. de mino. deniq;. §. minorem. ¶ Eo. §. versi. sed si. in glos. escus si propter. in fi. quod non est verum.

Summarium.

1 Satisdatio fieri debet in dubio.
2 Bannitus dicens se banno eximendum, audiri debet si satisdare paratus sit.

1 **Statuliber.** Ibi: ¶ Nõ possint. Not. † de dubio satisdari: vt extra de verb. sig. c. ex parte. ¶ Ea. l. ibi: incerta causa. id est propter incertã causam, id est quantitatem & grauamen huiusmodi negotij quod dicitur admisisse: sed negat incertitudinem inducentem. Uel dic incerta causa sue donationis ratione &c. vt. s. exposui: & est arg. s. de reg. iur. non potest videri improbus. C. de compensa. l. fi. & s. ad trebel. l. ille a quo. §. j. & s. vt in posses. leg. si is a quo. §. ij. & valet hec lex ad hoc.
2 Si † aliquis forbannitus se dicat eximendum de libro, quia iniuste exbannitus est, & eum paratum se offerat satisdare vel deponere pecuniam illam pro qua bannitus est: q̃ in hoc dubio sit audiendus volens satisdare se de soluendo, si appareat eum iuste forbannitum, vel etiam depositionem facere.

Summarium.

1 Dominium transfertur per iudicis sententiam.

Statulibera. ¶ In prin. pregnans. ¶ Eod. princip. ibi: proficiat. existentia conditionis. ¶ Eod. prin. ibi: nascatur. conceptus tamen erat ante damnationem: vt. C. de penis. l. si ante. secus si post: vt. s. de fideicõmis. lib. l. generaliter. §. ex damnato. ¶ Statuliber. ibi: ad libertatem. nisi in venditione contrarium dictum sit. s. eod. mortuo. §. j. ¶ Non solum. ibi:
1 siue adiudicatus. no. † per sententiam trãsire dominiũ: vt hic & in insti. de offi. iudi. §. fi. & s. de reb. eorũ. l. sed & si. §. ij. & argu. j. eo. statuliberi. ¶ Si filiusfamil. ibi: deinde. al's huic heredi. & est plana, al's est hic, & tunc dic, scilicet in cuius persona erat conditioni parendũ. ¶ Eo. §. ibi: parebit. etiam in persona eius qui in dominiũ hunc successerit: vt. j. eo. si is cui. qđ al's non posset: vt. j. eod. si peculium. §. is cui. & de condi. & demonstr. cum ita datur. & l. sub diuersis. in fi.

Usufructus. Ibi: ¶ Statuliberi. id est aditã in statu libertatem.

Summarium.

1 Persona cum tacetur cui fiat vel detur, ea intelligi debet cum qua contrahitur.
2 Nominis proprij adiectio contractui facta quid operetur, & quid appellatiui.

Ita liber. ¶ Ex hac. l. duo argu. sume: primum ex princi
1 pio, q̃ † vbi persona nõ demonstrat̃ expresse cui detur vel fiat, intelligitur de illa cum qua contractus celebratur: & sic si continetur in instrumento contractus quem mecum faciebas q̃ promisisti sic facere licet non sit expressum de me, videtur sic intelligi. arg. contra. j. de verb. obli. l. si ita stipulatus. §. chrisogonus. ad fi. sic & al's verba intelliguntur repeti, vt. ff. de lega. ij.
2 l. cum pater. §. cum imperfecta. Item ex fin. l. † no. differentiam vtrum apponantur propria nomina & tunc viriles partes: an appellatiua & tunc hereditarie: qđ facit ad multa, & concord. s. ad trebellia.

Statuliberum. ¶ Si statuliberum. in princip. si, pro quauis. ¶ Eod. §. ibi: grauiores autem. penam, sub. propter. ¶ Illud tractandum. versicu. At si ante. ibi: tota. quasi dicat, vbi promissor teneretur ad aliquid quod posset pecunia reparari ibi perfecte dare deberet: at hic secus. ¶ Eodem versicu. ibi: ea. minus plene soluta. ¶ Statuliberi. in glo. imo. ibi: alienus erat. quasi dicat: non heres vendidit, sed alius.

Summarium.

1 Socio quando accrescat portio socij hereditatem

relinquentis.
2 Actio directa non competit ante impletam conditionē scriptam.

Si quis ita. In princi. ibi: ¶ Conditione, videbitur. & sic ex defuncti iudicio liber nō erit, & per consequens non est Orcinus. ¶ Apud socium.
1 Sed nonne † portio relinquentis hereditatem socio accrescit vt commemoratur, institu. de donatio. §. fin. Potest dici ꝙ testator redemit a socio: vt. s. de heredi. instit. l. sed & si in conditione. §. fi. nā adhuc de peculio eius qui vendidit dabit nisi prohibeatur: vt. s. l. iiij. §. sed iussu. vel respicit ius nouū: & dic heredem soluisse pretium socio, vt. C. de communi seruo manumis. l. j. vel grauauit heredem ex fideicommisso manumittere datis decem, nam impleta conditione debebit redimere & manumittere: nam statuliberi causam occupat cui fideicommiss. debetur libertas: vt. s. titu. ij. l. non tantum. §. cui per fideicommis. & . j. ead. l. §. seruus heredis. ¶ Si duo serui. versicu. sed si actus. ibi: cessando. in computatione ratio num. ¶ Eodem. §. ibi: impleta. reddita ab ambobus ra-
2 tione. ¶ Qui ita liber. in glos. non eius. in fi. Et quia † directa non competit nisi impleta conditione ſm qd scripta est: vt dicta. l. si quis liber. ¶ Seruus heredis. ibi: liber esse, ex fideicommissa. id est manumitti debere: nam directo dare nō posset. C. de testa. manumis. l. seruo tuo. & . j. etiam innuitur.

Seruus q̄ testamēto. ¶ Seruus cum heredi. ibi: si tempore fuge. id est tanto tempore seruisset reuersus, quanto fuit in fuga.

Mortuo herede. Ibi: ¶ Ad libertatem venturum. secus si pecuniam heredi intulit: vt. s. l. proxi. in princip.

Si decem heredi. In prin. ibi: ¶ Et tantundem. s. decem. ¶ Eadem. l. in fin. ibi: multum aberit. ab eo. ¶ Eadē. l. in glos. pro eo enim. ibi: surripuit seruus &c. & . j. de furt. l. inficiando. §. quod furi.

Si seruus liber. ¶ In glos. facit in fi. & de fideicom. liberta. thais ancilla. §. libertatibus.

Si peculium. ¶ Is cui seruus. ibi: habuisset. cedente die libertatis. i. adite hereditatis: vt. s. de condi. & demon. l. cum ita datur.

Summarium.

1 ¶ Mos agentium omnibus pre oculis habendus.

Labeo libro secūdo.
1 Ibi: ¶ Morem. Nota † morem agentium sequi debemus.

Qui pecuniam. Ibi: ¶ Nominati sunt appellatiuis nominibus vt sit liber, datis decem primo scriptis heredibus: vt. j. de duob. reis. l. siue.

Si intra q̄nquenniū. Ibi: ¶ Titio, cuius persona posita est in conditione. ¶ Ead. l. ibi: heredi testatoris. cuius persona est inserenda.

Summarium.

1 ¶ Emens agrum sibi ad decimas obligatum: si rursus vendiderit, decimas in emptorem transferet.

Si is cui. Ibi: ¶ Dare. per interpretationem: vt emptori, vel vt iacet. & facit. s. eodem. si statuliberi. §. si
1 filius. in fi. ¶ Eadē. l. ibi: alienet. argu. vt † si is cui debetur decima redimat agrum, deinde vendat: transeat decima in emptorem.

Summarium.

1 ¶ Sententia pro herede lata quādo statuliberis prosit aut noceat.
2 Statuliber delinquens, vt seruus puniri debet.
3 Culpa aliena nemini nocere debet.

Statuliberi. In princip. Ibi: ¶ Ceteri serui. vt eorum nomine noxale sit iudicium ex delicto: & ex cōtractu de peculio agatur. ¶ Quin
1 tus Mutius. in prin. distingue hic: aut pro scripto † lata est sententia contra legitimum, & tunc siue iure siue iniuria proficiet sententia statuliberis, cum nō possit dicere pro se iniuriosam sententiam latam esse, licet non sic hic exprimat. arg. s. de lega. j. si seruus plurium. §. j. Aut pro legitimo contra scriptum, & tunc aut iusta, & tunc vt pote non valente testamento non erunt statuliberi, sed manebunt in seruitute: aut iniusta, & tunc non preiudicat quin statuliberi habeantur, et si ante scripto dederant liberi sunt, sed hoc datum reddet scriptus legitimo sicut & cetera hereditaria si nondum dederant: cum sint facti ex virtute sententie & restitutionis subsecute in dominio legitimi cum sua tamen causa data pecunia legitimo liberi erunt. ¶ Eod. §. ibi: sententia dicta. licet iniuriosa. ¶ Eodē. §. in glos. ad hanc. in fi. sed potest responderi ꝙ valeat & libertas competat: nec enim potest &c. vt. s. de leg. j. si seruus plurium. §. j. ¶ Ead. l. in prin. in glos. dicit
2 enim. in fi. vel dic † ꝙ in publicis iudicijs tanꝗ grauioribus siue deliquit anteꝗ esset statuliber siue postea vt seruus punitur: vt hic & . j. de penis. l. j. In priuatis autē vt liber punietur: vt. j. de penis. l. moris. §. fi. & de questio. statuliber. etiam si ante deliquit. argumē. s. si ex noxa. cau. aga. l. penul. & quod dicit ibi, capitalibus, id est criminalibus: vt & . s. de fer. l. fina. ¶ Ead. l. §. j. ibi: heredem esse. & ſm eum snia data erat qui testamento dicebat se heredem esse. ¶ Eo. §. versi. Quapropter. in prin. quia inspicitur sententia in casu proposito: & in hoc ergo si heredi &c. ¶ Eo. §. ver. Labeo. in prin. ibi: hic proxime dictū vt in seruitute maneat. ¶ Eod. §. versic. ei dando. etiam post sententiam. ¶ Eod. §. versi. sed verissimum. corrigit dictum Labeonis in casu sentētie iniuriose late pro legitimo. ¶ Eod. §. ibi: posse. id est debere. ¶ Eod. §. in fi. in glos. habitam. in fin. arg. j. de excep. rei iudi. duobus. & l.
3 si cū testamentū. ¶ In fi. eiusdem glos. & sic † culpa sua victus fuit qd sibi & non alij nocere debet, arg. j. de fideiussorib. l. exceptione. & vt cessent hec contraria dic: aut fertur contra testamentum litigante legatario, & tūc alij non nocet, vt. j. de exceptio. rei iudica. l. j. Aut litigante herede scripto, & tunc aut culpa sua contumacis colludentis vel nō vtentis defensionibus competentibus cum posset vel iudicem contra se prouocantis, & tunc nō nocet: vt. s. de inoffi. test. papinianus. §. fi. & l. seq. quo casu hec lex nō habet locum in iussu libero esse directo qui nondum paruit conditioni vt parere possit & liber fieri, cum in legibus illis subueniatur competentibus libertatibus non cōpetituris nisi fideicōmis. aut falsam & preiudicat libertatibus & legatis: vt. C. de peti. here. l. fin. Aut irritam, & tunc aut queritur de libertatibus, & in eis distinguitur vtrum intra annum a morte testatoris fertur sententia & euanescunt: aut post annum, & tunc valent, vt dicta. l. de petitio. heredi. l. fina. §. penulti. & in eo casu huius legis potest loqui. Aut de legatis, & tūc preiudicatur eis: vt. C. de petitio. heredi. l. fina. in princi. de pigno. l. si superatus.

Si ita.

SI ita. Ibi: ¶ Non alienauerit. No. hāc conditionem si non alienabis, quia sic donamus cum alienari volumus ab eo cui donamus: vt nota. j. de acquiren. poss. l. qui absenti. ¶ Ead. l. in glos. ꝛ sic. in fi. ꝛ ad hanc legem facit. s. eo. si peculium. ꝛ. l. si quis ita. in prin.

SI seruo. ¶ In princip. libero esse iusso. ¶ Eod. princi. ibi: rationum. reddendarum. ¶ Eodem princ. ibi: iussum. legatum, quasi dicat: legatum habebit si reliqua reddiderit. ¶ Ead. l. versic. Ideo. ibi: ante conditionem impletam. ¶ Eod. versic. ibi. do lego. subaudi, queritur. ¶ Ead. l. versi. Itaq3. ibi: numerare. sed nonne deficit conditio, vt dicitur. s. de condi. ꝛ demonstra. Julianus Paulus. Respond. sic de rigore, vt ibi: sed equo iure permittitur impleri, vt hic. Sed equissimo conditio soli Sticho ꝛ nō contubernali estimatur, vt iniecta: vt dicta. l. Julianus Paulus. in fin.

Summarium.

1 ☞ Liber esse iussus si decem dederit, cui dare debeat illa decem, si heredi venierit.

SEruus si heredi. ¶ In princi. ibi: danda non est. vt ex dispositione testatoris sit liber: qd obtinet sine datione, vt. j. dicit. ¶ Ead. l. versic. Que. in princ. a quo testator liberum esse iussit. ¶ Eodem versi. in glos. at in nostro. in fin. erit
1 ergo † nullo dato liber ex dispositione testatoris: nam manumittendo necessitatem dationis heres intelligitur remisisse.

Summarium.

1 ☞ Protestatio qua quis asserit se refundere velle qd debet, quid operetur.

Imperator. ¶ In princi. dic, aut seruus nulla reliqua transit, ꝛ tunc statim liber est. Aut transit, ꝛ tunc si ea obtulit vel heres gratia remisit computare posthabita est libertas: aut dubitatur, ꝛ tunc aut obtulit expromissorem idoneum qui facta computatione totū soluere paratus est, ꝛ tunc liber est etiam si reliqua det, aut nō obtulit, sed quasi nulla deberet reliqua se liberum contendebat, ꝛ tunc iudex datus considerabit. Aut reliqua nulla debebat, et tunc eum esse liberum declarabit. Aut debebat, et tunc nisi redditis reliquis liber non erit, ꝛ hoc dicit hic. §. vsq3 in finem quantum ad articulum rationis reddēde. ¶ Eodem. §. versic. Quod rescriptum. ibi: libertati. vt competat. ¶ Eod. versic. ibi: in mora. dic expellendi vt sibi detur quod datum est gratia conditionis implēde. ¶ Eodem versicu. ibi: manumissum. id est liberum esse iussus. ¶ Eod. versicu. ibi: dama. subaudi, per hec verba, si ꝛc. ¶ Eadem. l. versi. Quid ergo. ibi: accipiat communem. id est computationem ꝛ librum rationum. ¶ Eod. vers. ibi: liberum factum. si se contendat. ¶ Eodem versi. ibi:
1 professus sit. Not. † hanc protestationem paratum esse refundere quicquid constiterit me debere.

NOn videbitur. ¶ In glos. al's deest. in fin. vel ibi loquitur in seruo vendito per heredem penes quem peculium erat: hic autem in seruo vendito testatori sine peculio. ¶ Eadem. l. ibi: apud venditorem. id est eum qui vendidit testatori. ¶ Eadem. l. ibi: venierit. huic testatori.

SI ita scriptum. ¶ In glo. causa vitādi. in fine. vel dic melius vt iacet adita scilicet hereditate: nam si transiret dominium directo sibi datam libertatem cōsequi non posset, ꝛ ideo preualente libertate legato, liber erit legato pro nullo habito, vt. s. de fideicom. liber. l. inuitus. §. seruus. Nec obst. l. stichum. imo concordat si ibi deficit litera nisi manumiserit, ꝙ si sit, dic vt pro quāuis nō manumiserit, quasi dicat: siue manumiserit siue non nihil iuris habebit in eo, nec. l. iul'. quia ibi in fideicommis. in pecunia ab herede prestanda. l. si quis ita. concordat cum hac.

NOn omne. ¶ In glos. sic. s. in fi. seruum iussum dare decem.

STichū Titio. Ibi: ¶ Nummos. peculiares. ¶ Ea. l. in prin. ibi: existimat. ꝛ in hoc bene cum nūmos in hanc causam alienare possit. s. eo. l. si quis ita. §. j. ꝛ. l. si peculium. ¶ Ea. l. versi. eu3 autem. ibi: tollatur. contra. s. de leg. ij. peculium. §. fi. ꝛ ad leg. falc. l. cum quo. §. j. Sed ibi certa erat talis defuncti voluntas, hic autem non. Vel dic tollitur quantum ad dominiū translationem in legatarium per aditionem: ꝛ sic proprie dixisset, suspenditur. ¶ Ea. l. ver. dama. in gl. vt ꝛ. ibi. §. fi. vt. s. de fideicom. liber. l. fideicommissaria libertas. al's constituto iure liber esset: vt. s. si peculium. §. is cui. s. de conditio. ꝛ demon. cum ita datur.

Summarium.

1 ☞ Episcopus aut potestas tenetur de sui coadiutoris facto respondere.

STicho libertas. ¶ In princ. in glos. secus. ibi: Titia. §. j. Item secus in fideicommis. pure relicta. s. de fideicom. liber. l. fideicommissaria. ¶ Seruus. versi. Item quero. ibi: im-
1 putari. ar. † contra portantes vt de facto coadiutorum teneantur. C. ad leg. iul. repetund. l. ij. Versi. ¶ Item quero. ibi: eis dederit. Respond. habendam si culpa ei possit imputari. ¶ Titius. in prin. ibi: legauit. ꝛ in his nullam libertatem ascripsit. ¶ Eo. §. ibi: esse iussit. quos nulli legauit. ¶ Eo. §. ibi: quominus. reddatur ratio. ¶ Eod. §. in glos. id est. in fin. vel dic post vt. j. innuit. ¶ Eod. §. versic. Respondi. ibi: legata. hic primum respicit. ¶ Eod. versi. ibi: ꝛ. libertates. hic secundum respicit. ¶ Eod. §. versic. Verum. ibi: heredibus. quasi dicat: refert aut tempus fuit insertum conditioni rationum reddendarum, aut prestationi faciende per heredem qui vltra hoc eligitur. ¶ Eod. ver. ibi: si solicito. al's solicitudine testatoris.

SI quis. ¶ In fin. mulieri tantum non debetur: vt. s. e. sticho. in princ. ꝛ. s. de manumis. testa. l. si peculium. §. fina.

¶ Qui sine manumissione ad libertatem perueniunt. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Venditoris voluntas exquiri debet.

SI seruus. Ibi: ¶ Et si. pro quamuis. ¶ Eadem. l. ibi: voluntatem. ꝛ mortuus est vt premisit. ¶ Ead. l. in glos. non ergo. ibi: vt hic. sed certe hic non dicit de ea que prestatur per hominem, de qua dicit. l. quesitum. sed de ea que ex constitutione diuorum fratrū Marci ꝛ Commodi competit: de qua dicitur. C. si man.
1 ita fuerit alie. l. j. ꝛ. l. etiam. Et † ideo tene voluntatem exquirendam esse venditoris die statuta. Si ergo tunc nihil velle potest, quia mortuus est: tunc contrarium velle non posset, ei quod in pacto deduxit competit libertas, vt hic ꝛ. j. ea. l. §. mancipia. Ubi autem velle potest nolle cuius voluntas est contraria, die statuta habita impedit libertatem non autē heredis, vt in contrarijs. ¶ Eadem. l. in fine. adueniente die. Jaco. de are.

SI quis obligatum. Ibi: ¶ Prostituatur. al's libera fit: vt. C. si mancip. ita fuerit alie. l. ij. secus si pactum manus iniectionis esset appositum: vt dicto titu. l. j.

Summarium.

1 Fouere peruersos dicitur qui eisdem obuiare cum possit, negligit.

IMperator noster. Ibi: ¶ Libera esset. si prostituta sit. ¶ Ead. l. versicu. Nihil enim. † negligere cum possis perturbare peruersos, nihil enim est aliud quam fouere.

MAncipia. Ibi: ¶ Obtemperatum. quia filia moriens liberam non relinquit. ¶ Eadem. l. ibi, obtingere. ipso iure.

¶ Qui et a quibus manumissi liberi non fiant. Rubri.

SEruo competere. ¶ In gl. post sententiam. ibi: ad ciuitatem. preseruandam.

Summarium.

1 Papa si cui concesserit obtinere beneficium quod duxerit acceptandum, non potest iure capitulum alij conferre.

SI optio. Ibi: ¶ Euertere. arg. † ad eum qui receptus est auctoritate pape vt beneficium obtineat quod duxit acceptandum: vt in preiudicium eius per capitulum non teneat alij facta electio.

SEruum. Ibi: ¶ Pignori. specialiter.

CUm hereditas. ¶ In princ. in glos. vt. s. in fin. et. s. titu. ij. l. stichum. §. stichus. ¶ Si Titius. versicu. Quod si. ibi: possit. cum si Stichus in seruitute remaneret, non ideo quod decessisset Pamphilus qui promissus fuerat deberetur.

IUlianus de eo. Ibi: ¶ Anni. etiam si solus debeatur etc.

SI quis integris. ¶ In princi. in glos. testamento. in fin. imo quo ad libertates directas fuit necessarium.

MInor annis. xx. In fin. ¶ Fraus. fit huic legi de persona ad personam.

CUm is quod. In princip. ibi: ¶ Elia Sentia. si soluendo non fit in euentu conditionis si modo ex contractu debitus est: vt. s. eod. l. iulianus. et. l. precedenti. quod si ex vltima volutate fit debitus indistincte non valet libertas. ¶ Ead. l. in fin. concord. de testamen. milit. l. a milite. §. j. Jaco. de are.

Summarium.

1 Libertates que et quo euentu impediri possint.

IN fraudem credit. In prin. ibi: ¶ Videtur. † quo ad euentum qui solus impedit fideicommissarias libertates licet non directas: vt. s. de fideicommiss. libert. l. iij. §. si in fraudem. nec datas in fraudem inter viuos: vt instit. qui manumit. non poss. §. ij. nisi in. l. seq. ¶ Ead. l. ibi: attriti. eri alieno. ¶ Ead. l. ibi: istis negotiationibus. id est istas negotiationes.

IN fraudem ciuitatum. ¶ In princip. id est damnum.

PRospexit. ¶ In princ. scilicet statuendo. ¶ Eadem. l. in prin. dic, in hac lege primo sanctio legis exprimitur. Secundo eius asperitas in seruorum generalitate non manumittendorum ab adultera ostenditur per duo argumenta cuius iniquitatem detegit declarando quod patri vel auo tanta non inducitur prohibitio. Tertio eius ostendit quodammodo inanem prouisionem propter nimiam temporis angustiam. ¶ Sextus. ibi: alienandis. id est in prohibitione alienationis et manumissionis. ¶ Eod. §. ibi: cognitio tam. idem etiam est in alijs si culpa aduersarij expleri bis non potuit intra tempus: vt. C. eod. l. fina.

QUod si vltra. Ibi. ¶ Manumiserit. decesserit autem post sexagesimum diem hic pater vel mater. ¶ Eadem. l. ibi: statim. cum aliquis heres erit.

SEd si maritus. ¶ In principio. qui propter adulterium ab vxore diuertit. ¶ Eod. princ. ibi: iam, possit. ipse maritus. ¶ Siue autem. ibi: impedietur. vt in princip.

QUesitum est. In princip. ibi: ¶ Esse poterat. de qua potuit esse certus. ¶ Julianus ait. In glos. imo contra. in fin. vel ibi decessit intestatus, vt ibi dicitur: hic testatus, per quod quedam alienatio facta dicitur, vt. C. de secun. nup. l. si quis prioris. §. certum. et sic mutata est hic voluntas.

SI cum fideicommiss. ¶ Aristo. ibi: eius. scilicet debitoris. ¶ Eod. §. ibi: reuocanda. dicit Aristo. ¶ Si sub. ibi: alicui. scilicet creditori.

SI priuatus. ¶ In ijs. In glos. quod est. in fin. vel dic vt. s. de manumiss. l. lege fauia.

Summarium.

1 Tempus hereditatis adite non abs re attendi debet.

SI mortis tempore. In prin. ibi: ¶ Non competet. No. † tempus adite hereditatis inspici. ¶ Si is cui. ibi: creditorum. subaudi, et videtur quod sic, quia etc.

MAtrimonij causa. Ibi: ¶ Repudiatam. a suo viro.

SI quis habens. Ibi: ¶ Creditores. puncta post verbum, creditores. ¶ Eadem. l. ibi: plures. scilicet seruos. ¶ Ead. l. ibi: donec. id est dummodo. ¶ Ea. l. ibi: scripti. impediens libertatem.

QUi in fraudem. ¶ Pignori. in fin. secus si adultus: vt. s. de manumiss. l. is.

GEneraliter pignori. ¶ In fin. id est in generali conuentione.

SI quis hac. In prin. ibi: ¶ Eum. scilicet libertum. ¶ Si filius. In glos. et sic. in fin. et. s. de ritu nupt. l. matrimonium. ¶ Sed si castrensem. ibi: patronus.

tronus.arg.ṡ.de repu.l.fina.¶ Quoties.ibi:eum.scilicet libertum.¶ Eodem.§.ibi: in seruitutem. qui si non accedat aliter punietur: vt.ṡ.de iure patrona.l.ij.¶ Si pater.ibi: in eum.libertum.

Quesitum. ¶ In glos. secus. in fin. z.ṡ.de condi. z demon. l.si hoc.§.fina.

¶ De iure aureorum annullorum. Rubrica.

Si intra. Ibi: ¶ Dicta.imo ex patronis colludente. ¶ Eadem. l. in glos. sic ergo. in fin. dic vt ibi nota. Item contra. C. de ingenu. manumis.l.penulti. sed hoc propter delictum collusionis, ibi autem nulla fuit collusio.z argument.ī.de diuer.z temporib.prescriptio. l.intra quatuor.

¶ De natalibus restituendis. Rubrica.

A Principe. ¶ In glos.z ita.ibi:manumissum. cum in veritate ex ancilla natus esset seruus.

Summarium.

1 Imperator citra meum assensum de meo potest facere tuum.

1 **Interdum.** Ibi: ¶ Facile. † No. ꝙ imperator potest de meo tuum facere me inuito per hanc literam.z not.ṡ.ad leg.rho.de iac. l.deprecatio.

Summarium.

1 Imperator legitimans aliquem, quos vocare teneatur.

Patrono. ¶ In glos. non ergo. in fin. vel hec lex vetat si ex certa scientia fiat.z est argu.l.ista.z.ṡ.l.proxi.
1 z.ṡ.titu.j.l.diuus. ꝙ † quando imperator legitimat ꝙ hoc fieri debeat consentientibus illis qui ad successionem patris illius qui legitimatur vocarentur:z ita videtur ꝙ essent citandi, al's non valeret.

¶ De liberali causa. Rubrica.

Summarium.

1 Infantis procurator facilius admittitur ꝙ̄ cuiusuis adulti.

1 **Benignius.** ¶ In princip.not.† facilius quis pro infante admittitur ꝙ̄ pro alio.

Summarium.

1 Seruus heres institutus morte testatoris heres efficietur.

Liberis. In princip. ibi: ¶ Deduci. passi sunt. ¶ Sunt et alie. ibi:vetuit.quid cum de casu adita hereditate cedat dies libertatis: vt.C.de caduc.tollen.l. vnica.§.nouissimo.z.ṡ.de manumis.testa.l. testamento. at tali casu non potest hereditas adiri: vt.ṡ.ad syllania. si quis in graui.§.non tantam. z.l.necessarios. Respon.

1 ꝙ † hic erat seruus qz morte fit heres,z per consequens sunt liberi: vt.ṡ.de lega.j.l.quesitum.§.j.z.ṡ.si quis omis. cau.testa.l.j.§.qui sunt in potestate.z not.ṡ.ad sylla.l.j.§. idem sceuola. vel licet nō debeat adiri, nihilominus adeundo fit heres,z sic cedit dies libertatis, sed auferenda est hereditas vt indigno: vt.ṡ.de vulg.z pupil.substi.ex facto.§.iulianus. z. C. de his quib. vt indig.l.j.et.l.seia.si enim diceret se ingenuum licet possideretur a defuncto secus esset: vt.ṡ. ad syllania.l.j.§.domini.¶ Eod.§.ibi: apparebit.per inquisitionem mortis.

Summarium.

1 Iuris qui minus habet, non ob id repellendus ꝙ cum eo concurrat plus iuris habens.
2 Uarietas in soliditate non inuenitur.

1 **Cognitio.** ¶ Primo respōso. ibi: mouere.† nō minus iuris habens non repellitur propter concursuz plus iuris habentis: vt hic z arg.ī. de fur.l.inter omnes.§.si seruus.¶ Si plures.ibi:erunt. scilicet desiderante eo qui se liberum contendit.¶ Eod.§.ibi:cessat senatusconsultum. qui vult eos ad eundem iudicem mit
2 ti.¶ Eo.§. ibi varie.in † soliditate enim nō est varietas: sed si pro parte suum esse seruum quis contendat ibi varietas timetur, cum posset vnius esse pro parte pronunciari, z in alterius petitione pro parte petentis posset liber pronunciari,z sic pro parte liber,pro parte seruus esset pronunciatus:z expone dominium varie ꝙ a libertate possit variare,quia quisqz solidum zc.

Summarium.

1 Rei actoribus sunt fauorabiliores.
2 Sentētia inter alios lata aliis prodest: potestqz quis per alium consequi quod per se non valeret.

Si pariter. In princ.ibi: ¶ Consistant.id est cōstere velint.¶ Ea.l. in princip. ibi:alterius. absentis. ¶ Ea.l.versi.ꝙ si.ibi:mittetur.z supervtraqz petitione simul vtraqz ferretur sententia.arg.C.de accu. l.qui de crimine.¶ Eo.versi.in glos.sic z.ṡ.ibi: recusari.
1 cum † reus actore sit fauorabilior.ī.de reg.iur.l. fauorabiliores.¶ Ea.l.vers.vnde.ibi:dispiciamus.querit an victoria primi prosit secundo succumbenti,z econtra an victoria secundi prosit ei qui primo succubuit.¶ Ea.l.ver
2 sicu.vel contra.in glos.in fraudem. in fine. z sic not. † ꝙ per alium quis consequitur quod non per se posset: z lata inter alios sentētia aliis prodest. ¶ Ea.l.in fi. id.id est ea pars.¶ Eadem.l.in fin.ibi:an eius serui. vt sic sit pro parte liber.

Quod autem. ¶ In prin.ibi:diximus.iudicē debere discutere z decernere eum de cuius statu queritur in possessionez libertatis fuisse vel nō. ¶ In prin.ibi:accipiendum.quasi dicat: hunc habet effectum.¶ Ea.l.ibi:se liberum.firma scientia, vel vehemēti opinione.¶ Ea.l.ibi.agere.publice.

Licet fuge. ¶ In prin.subaudi.z.l.j. gesserit non publice.

Summarium.

1 Tempus iudicis aut iudicii primo aditi non immerito debere attendi, iuris est comperti.

Igitur sciendum est. In princ. ibi: ¶ In libertate esse. quod in sequentibus probat.¶ Ead.l.in versi.Proba

1 tio. ibi: aditum est. not. † inspici tempus iudicij primo
aditi. ¶ Si quod damnum. ibi: dominus. vt credebam.

ILlud certum. Ibi: ¶ Absolutus fuerit.
quasi dolo carens. ¶ Ead. l. in glos. ꝙ de do-
lo. ibi: actionem venit. vel refert an sciat se li-
berum: ⁊ tenetur de leuissima an non, ⁊ tunc obtinet. l.
contraria. Jaco. de are.

REctissime. Ibi: ¶ Uenundari. nō tamen pretium
participauerunt, quia tunc non possent repe
tere libertatem. ¶ Eadem. l. in fin. iste prote-
ron, vt sit sensus non solum qui decepit, sed ⁊ qui non in
struxit. Jaco. de are.

Summarium.

1 ☞ Metus a dolo excusat.

IMo eum. ¶ In prin. accipimus dolo fecisse. ¶ Eodez
1 princip. ibi: carere dolo. not. ꝙ † metus ex-
cusat a dolo.

INtantum. ¶ In princip. quando teneatur dixit: nūc
inquantum.

Summarium.

1 ☞ Compensans dare dicitur.

VEl permutauit. Ibi: ¶ Nā. interpositio
1 est: ⁊ not. † qui compensat dat.

VTiqꝫ eius. Ibi: ¶ Quia. pro ꝙ-uis, vel dic non extin
guitur licet contrarium videatur, quia ⁊c.
¶ Eadē. l. ibi: auctorem. id est venditorem.
¶ Ead. l. ibi: posse. post manumissionem.

NOn solum. ¶ Si eum. ibi: tunc. scilicet cum dant.
¶ Eo. §. ibi: sciuerit. scilicet cum emit. ¶ Eo
dem. §. ibi: scientia sua, scilicet heredis.

Summarium.

1 ☞ Serui loco quando quis haberi debeat, et quan-
do liberi.

ORdinata. ¶ In princip. in glos. nisi. in fin. vel ibi in di-
reptis per dominium, hic in alijs. ¶ Ead. l.
ibi: quascunqꝫ. rei persecutorias et penales.
¶ Ead. l. circa princ. in versi. Sed si. subaudi, ex liberta-
te in seruitutem petatur, ⁊ cum alijs ⁊c. nam sicut supra
1 vbi ex † seruitute prouocat in libertate liberi loco habe-
tur, vt in princi. ita ⁊ econtra si ex libertate prouocatur
in seruitutem post litem ordinatam videtur ꝙ loco serui
sit habendus, ⁊ sic non possit agere qđ remouet. ¶ Ea.
l. versicu. Eque enim. predicta questione mota, eque ex
euentu ⁊c. ⁊ sic idem in extraneo qđ in domino. ¶ Eo.
versic. in glos. scilicet tempore. in fin. vel dic quantum ad
exactionis effectum: vt. C. de ordi. cog. l. cum status. sed
melior est precedens sententia. ¶ Ead. l. versicu. Sed si
quas. ibi: sustinendum iudicium. id est sententia. ¶ Si
is qui. ibi: iudicium. scilicet noxale.

Summarium.

1 ☞ Sententia ingenuitatis quando domino prosit
aut noceat.

DIui fratres. ¶ Si ea. In glos. hic ⁊. j. in fi. vel dic
causam, id est instantiam. ¶ Recte. ibi. cogno
uerint. de ipso negotio. ¶ Eodem. §. in glos.
⁊ non poterit. ibi: vt dicta. l. iusta. quod verum est si pre-
sens eligat viam hanc vt diffiniatur negotium, vt hic di
1 citur. ¶ Eod. §. in glos. al's, heres. in fin. vel potest † dici
aut petitur in seruitutem per hominem extraneum, tūc
sententia ingenuitatis non obest domino vel patrono:
vt. j. si ingē. esse dica. l. j. ⁊ l. patronum. ⁊. j. de collu. deteg.
cum non iusto. Aut per aliquem ex patronis vel ex do-
minis, ⁊ tunc aut pronunciatur ingenuus, ⁊ tunc preiu-
dicat omnibus nisi collusio detegatur: vt. s̄. de statu ho-
mi. l. ingenuum. ⁊. j. de collu. deteg. per totum. ⁊. s̄. de iu-
re aureo. annul. l. j. Aut pronunciatur seruum petitoris
non videri, ⁊ tunc nō preiudicat alteri sed petēti tantū:
vt hic ⁊ argu. s̄. de iureiuran. l. si duo patroni. in princip.
Aut pronunciatur libertus vel liber, ⁊ tunc non preiudi
cat quin per alium in seruitutē peti possit pro parte sua,
sed oblata estimatiione partis tuebitur libertatem: vt. j.
eod. duobus. ⁊. s̄. eo. l. si pariter. in fin. ſm quosdam, sed
ſm alios contra: vt not. j. eo. l. duobus. ¶ Eodem. §. ibi:
vllam. ad alterius domini preiudicium.

DUobus. Ibi: ¶ Domicilia. coram diuersis: nam vnus fuit
delegatus in causa vnius, ⁊ alter in causa al-
terius. Nec obst. s̄. eod. cognitio. quia ex cau-
sa hoc fuit: vt. s̄. eodem. l. si pariter. Item non obstat. C.
de peda. iudic. l. placet. quia ibi de libertate ⁊ ingenuita-
te est questio, hic autem de seruitute ⁊ de libertate. ⁊ ad
hoc. s̄. de peti. here. l. si quis libertatem. ⁊. C. vbi cause sta
tus agi. l. item dudum. Alij intelligunt hanc in ordina-
rijs: ⁊ quod dicit cogi, scilicet per delegantem ſm pri-
mum modum, ſm alium per superiorem.

FIlium ob hoc. ¶ In glos. ratio. in fin. quia
⁊ ibi obstat exceptio.

Summarium.

1 ☞ Opere patrono vel domino debite, inter res seu bo
bona ipsius annumerari debent.

DE bonis. In princ. ibi: ¶ Defensi essent. in ingenuitate.
¶ Eadem. l. in glos. non ex re. ibi: que sunt.
1 nam † opera ex re est: vt. j. de acquiren. rer.
domi. l. qui bona fide.

QUi sciens. ¶ Ibi alienum, id est suum habere liberum:
vt in dicto. §. si quis liberum.

SEruos. ¶ In glos. si habeas. ibi: sed templi. post cōstructi.
¶ Ead. glo. in fin. vel dic non esset incommu
tabiliter: sed constructo templo fieri templi.

LIberali causa. Id est ordo liberalis cause.

Summarium.

1 ☞ Sententia proferri debet ſm formam petitionis.

SI seruus quē. Ibi: ¶ Emeras. a non do
mino. ¶ Ead. l. in glos. quia. in fin. vel dic vt
1 j. si inge. esse dica. l. j. Not. nam † cum diceret
se liberum pronūciari ſm formam petitionis debuit: vt
C. de senten. ex pericu. reci. l. ij. Secunda. l. autem diui lo-
quitur cum pro reo sententia fertur: ⁊ ideo dic perperā,
quia iudicauit libertum cum non esset.

DE ijs qui. Ibi: ¶ Prestanda. sub cō ditione reddendarum ra
tionum. ¶ Ead. l. in glos. contra. ibi. l. iiij. §. j. in
eo qđ ibi

eo quod ibi non conditionali obtinere dicit, z hic in pura videtur dicere idem.

Licet dubitatum. Ibi: ¶ Imponuntur.licite. ℂ Ead.l.ibi: exigere.dominos. ℂ Ead.l.ibi:dummodo.continuari potest ad literam precedentem in prima parte legis, et fm hoc etiam si ex interuallo iurauerit de operis de quibus iurare conuenit, tenebitur. argu.ꝭ.de solutio l.modestinus.cum concord.ꝭ.de oper.liber.l.vt iurisiurandi.§.iurare. Sol.continuari potest ad literam proximam, z supplebitur ex quo iuramento tenebitur, dummodo zc. et tunc cōtradicit.§.iurare. Sed refert actum fuerit in seruitute vt libertus iuraret, z tunc incontinēti iurandum est. Aut in ipsa manumissione, z tunc quandoq; iurando obligabitur: vt not.in dicta.l.vt iurisiurandi. melior videtur precedens lectura. ¶ Licet autem. id est licitum est. ℂ Ead.l.in glos.iurant.ibi:datur.actio de dolo.ꝭ.de dolo.l.z eleganter.§.seruus.

ℂ Quibus ad libertatem proclamare non licet. Rub.

Summarium.

1 Proclamatio in libertatē quibus causis impediat.

Maiores.xx.annis. Ibi: ¶ Qui venijt.id est qui venditur.
1 ℂ Ea.l.ibi:autē causis. quasi dicat:† cetere cause concurrentes si desit participatio pretij impediūt proclamationem in libertatem. ℂ Eadem.l.ibi:in seruitute. approbando quod minor fecit. ℂ Ead.l.ibi:si pretium.s.pro quāuis.

Summarium.

1 Manumittere nequit, qui vi seruum acquisiuit.

Seruum quis. Ibi: ¶ Decesserit.z dominus fuerit. ℂ Ead.l.ibi: alioquin.si liber fieret. ℂ Ead.l.ibi: fraudabitur. vim passus.
1 ℂ Eadem.l.ibi: libertate. nota † non manumittit qui per vim seruum acquisiuit, eo ꝙ vtiliter manet in dominio metum passi: secus in eo qui dolum simplicem adhibet.ꝭ.de dolo.l.z eleganter.in princ. vel contra quem restitutio potest dari ratione etatis eius qui vendidit.ꝭ.de minori.l.minor.vlt.colum. Alij dicunt hoc in vltima voluntate propter rationem que hic sequitur, secus inter viuos, vt ibi. ℂ Ead.l.ibi:nihil.in fin.imo cum sit orthiuus hereditario iure non spectat ad eum: vt.C.de lati.liberta.tollen.l.vnica.§.sed si sub conditione.

His qui se passi. Ibi: ¶ Denegari. certū est. ℂ Ead.l.ibi:nascuntur.z concipiuntur postea.

Vicinius. Ibi: ¶ Debebatur. pure. ℂ Ead.l.ibi: post.xx. annū sue etatis. ℂ Ead.l.ibi: consistit.z ideo de euictione agi potest, z cū possit de euictione agi: non videtur fuisse necessarium huius constitutionis auxilium, que denegat proclamare in libertatem. ℂ Ead.l.ibi:Respondi.not.consultum tamen allegatione plenius allegare in responsione. ℂ Ea.l.ibi:quamuis z ipse.hec ratio suadet denegari. ℂ Ead.l.ibi:nondum libertas.per quod videtur non denegari.

ℂ Si libertus ingenuus esse dicatur. Rubrica.

Si libertus. Ibi: ¶ Exceptione. quinq; annorū: de qua dicitur.ꝭ.de collu.detegen. ℂ Ead.l.in glos.vocando.ibi: contradictor.id est ius in nullum habuit qui libertum dixit: vt.ꝭ.titu.ij.l.si seruus quem emeras.Jaco.de are.

Qui se. ℂ In glos.scilicet ex speciali. ibi: non tenetur. sed ꝙ idem sit cum quis vult consequi ius agendi patet C.de pact.inter empt.z vendi.l.si a te. ¶ Qui se.ibi:libertate.scilicet de facto.

Hoc sermone. Ibi: ¶ Natalibus. relinquet quicquid ex re eius a quo missus erat quesiuit: vt.ꝭ.dicitur. Et no.relinquat pro restituere poni.z argu.C.de dona.propter nup.z.l.si cum a te.z de iur.dot.l.etiam.

Quoties de hoc. Ibi: ¶ Siue. supple quia.

ℂ Ne de statu defunctorum post quinquennium queratur. Rubrica.

Summarium.

1 Mors impedimento est quo minus de collusione agitetur questio.
2 Libertatem defuncti non tenetur heres probare quinquennio a morte exacto.

De statu. ¶ Sed interdum. nota † mors impedit de
1 collusione queri. ℂ Eod.§.ibi: retractationis.sententie late per collusionem viuo ipso qui ingenuus erat pronunciatus. ¶ Si quidem. ibi: consecutus sum.
2 vt † libertatem defuncti probare non liceat etiam post quinquennium. Jaco.de are.

Non esse. ℂ In prin. quasi dicat: si non fuit mota questio viuo patre vel matre de ipsius statu: z per hoc iussit vt liber vel libera non est ex earum persona post quinquennium ab eorum morte filijs inferenda. ℂ Ea.l.in glos.tutelam. secus si pendente decessisset.

ℂ De collusione detegenda. Rubrica.

Summarium.

1 Agens de collusione facti alieni licite potest ignorantiam pretendere.

Collusionē. Ibi: ¶ Suadeat. etiā post quinquennium retractari: vt quia patronus est vel dominus qui agit. ℂ Ea.l.ibi:ratum.de collusione. ℂ Ea.l.in gl. quia tunc. ibi: prima placet. vel hoc imputatur quare preuenit cum ignorantiam manumissio-
1 nis pretendere non possit:† sed qui agit de collusione, licite alienum factum potuit ignorare. arg.ꝭ.ad velleia.l. si fideiussores.z.ꝭ.de acquir.here.l. cum falsum.z.l.cum quidam.§.fin. ¶ Quinquennium.ibi:ingenuitatem. cuius quinquennij prescriptio obijcitur ad litem finiendā: licet intra quinquennium lis fuerit contestata. ¶ Oratione.ibi:etiam extraneis.non tantum alterius domino vel patrono qui non collusit. Jaco.de are.

ℂ De acquirendo rerum dominio. Rubrica.

Quod enim. ℂ In glossa, licet enim.ibi: qui pendentem.z.ꝭ.de damno infecto.l. hoc amplius.§.de his.

Item que ex. Ibi: ¶ Animalibus. feminini generis. Jaco.de are.

Summarium.

1 Fundo et non persone queritur quod ei per alluuionem additur.
2 Possessio et vsusfructus cui queratur, si per alluuionem nouus alueus constituatur.
3 Materia aliena cum mea confusa, qñ communis dicat.
4 Actio de tigno iniuncto non competit pro tigno non furtiuo edibus iniuncto.
5 Dominium nemo perdit, nisi prius alij queratur.

Adeo quidem.

1 §. Preterea. Ibi: Fūdo acquisita. † Nota fundo non persone acquiri. Insula.in fi.in glo.i.nullo modo.ibi:alij dicunt. Prima tamen sententia cōsonans equitati tenenda est, vt arg.s.de reb.dub.l.intantum.et s.de relig.l.cum loca.C.de iudic. l. placuit. et hoc si extet memoria secundi aluei,al's non diceretur nouum.argu. C.noua vectig.consti.non posse.et extra de verb.fig.c.super quorundā. Aut ergo est inundatione,et etiā tūc perditur possessio:vt.j.titu.j.l.iij.§.labeo. et.l.qui vniuersas. §.possessionem. et commodum fruendi, non autem ius fruendi proprietatis:vt.s.quib.mod.vsusfru.amitta.l.si
2 agri.ij.respon.et.j.proxi.Aut † est noui aluei constitutio, et tunc possessio proprietatis et vsusfructus perditur, vt et.j.eod.ergo.§.aliud.et.s.quib.mod. vsusfruc. amit. l. si agri.in princ.ea.l.cum vsufru.orci.et not.ꝙ in.l.predicta si agri.inūdatio improprie ponitur, id est occupatio per aluei constitutionem. An autem restituatur ius perditū flumine descendente: Dic non,de rigore, sed de equitate sic:vt not.ꝭm Azo. Ead.glos.in fin.ꝭm primum intellectum improprie ponitur pro nullo modo, siue non: vt accipitur.C.ad velleia. l. tutor. sed ꝭm alium proprie, vt et accipitur.s.de iudic. l. vix. et posset dici ꝙ significet raritatem denotando accidentiam facti, quia raro contingit vt totum vniuersum agrum auferat et alij vicino nihil. Si tamen contigerit hoc obseruatur quod hic dicitur: et est hic alius intellectus a precedentibus. Eo. §.in versi.Si cuius tamen. ibi: totum agrum. et nihil de alterius agro. Eod.§.versi.Illud sane.ibi: palam est. etiam de rigore. Cum quis.In glos.tria sunt.ibi:et mediam domino.arg.s.de vsufruc.l.sed et si quis.§.si duos. Eod.§.in fin.in glos. scilicet quosdam ꝭm.ibi.§. cum quis.vel dic ꝙ institu.non dicit frumentum est excutientis, al's non esse: sed dicit frumentum ad spicam redire non posse, et ideo dic ꝙ illa determinatur per hanc, vt in his que ad statum primum redire non possunt, obtineat vt sit facientis si facto eius receperint nouam speciem, quod in frumento excusso non est qđ nouam habeat speciem facto excutientis: sed certe imo dicit sicut et.s.dixi frumentum esse excutientis ꝭm opinionem eorū quorum fuerat hic media et prima sententia, sed determinantur per hanc, vt argu.s.de leg.l. non est nouum. Voluntas.ibi: miscentium.id est confundentiū materias. Eod.§.ibi: corpus.ex confusione consurgens.
3 Dic † aut ex cōfusione consurgit noua species,aut non. Primo casu vt in mulso et electro est cōmunis in tribus casibus. Et primus cum fit dominorum voluntate et nomine siue precedat vel sequatur voluntas.Secundus cū fit casu,vt hic: et concord. Tertius cum fit mala fide,vel ab eorum altero,vel a tertio.argu.s.ad exhib. l. de eo.§. sed si quis ex vuis.Sed si bona fide et suo nomine fiat,cū non possit separari, efficitur specificantis:vt.s.de rei vendic.l.pomponius.§.idem scribit.ibi:si puto.Si vero non consurgit noua species, et sunt diuersi generis, tunc aut potest separari et manet cuiuslibet quod ante fuit, vt dicto.§.idem scribit. ibi: sed si fundus. Aut non potest,et tunc est communio ꝭm quosdam,ꝭm alios non: sed vendicat quilibet et petit suam materiam, quod si eiusdem generis sint materie: certum esse communionem,vt discerni possint:vt dicto.§.idem scribit. Eo.§.in glos.ibi: non permaneat.in fin. et in eo si quis suo nomine fecisset suum esset accidentibus que in specificatione sunt necessaria: vt dicta.l. si frumentum.§.idem scribit. Cum in suo solo. In glos. bona fide. vt obstat quod.j. dicitur de actio.in rem.et ad exhiben.l.denegandam. Eod.§.ibi: pro eo prestet.ipse iniunctor, siue bona fide siue mala iniunxerit,nam de inuētione tractauit:est tamen differentia inter bonam fidem et malam fidem quam no.j. de ti-
4 gno iniunc.l. fin. Et † dic aut tignum non furtiuum iniunxit quis edibus suis et cessat hec actio:vt.s.de donat. inter vir.et vxor.l.de eo. Aut furtiuum,et tunc aut bona fide,et tunc tenetur hac actione: sed facta exactione dupli per hanc actionem non agetur,etiam dissoluto edificio actione ad exhibendum vel in rem, vt institu. Appellatione. Aut mala fide,et tunc agetur actione hac,et nihilominus ad exhibendum:vt.j.de tigno iniunc.l.fin. Illud recte.ibi: edificauerit.in alieno. vt obstat quod j.dicit de vsucap. Eod.§.versi. Itaqz. ibi: eius materie.si proprio nomine edificauit,secus si vt inquilinus:vt s.loca.et conduc.l.sed addes.§.si inquilinus.et de rei vendic.l.habitator.et sic potest intelligi.s.de vsufruc. sed et si quid.in princ.et in vsib.feud.hic finitur.l.C.si vasallus. et arg.C.de edific.priua.l.si is contra quem.et.j.proxi.§.ibi: nam scienti et c. Si alienam plantam. In glos.bona vel
5 mala fide.in fin. vel dic † non amittit dominium anteꝙ alij queratur:vt.s.de dona.inter vir.et vxo.l. vir vxori.et quib.ex cau.maio.l.non vtilem.et.l.deniqz et c. et hoc si mihi et c. His.ibi:arbor.delata in meum citra factum hominis, vt differat a precedenti vel per grossitudinem. Eod.§.in fin.ibi:si etiam in vicinum.quasi dicat: non solum arbor eminet vtriqz fundo et vicini perimit agrū in eum partim translata: sed etiam radices iniungit in vicino fundo,secus si non emineret:vt in.l.contra.j.arb. furt.cesar.l.si plures. in fin. hoc autem in montibus frequenter contingit, et hunc intellectum innuit litera pro regione que sequitur. Item hec contingunt per arboris ingrossamentum quod facit aduersus vicinum.

Pro regione.

Ibi: Et sint. subaudi, inducentia,quasi dicat: hec inducunt prediorum communionem pro indiuiso primitus postea diuisa limite contingente per locum vbi est lapis vel arbor,et est quedam interpretatio,et est vulgaris modus loquendi,quia cum ab aliquo aliquid fit, vnde vocatur dicitur et imponitur facto suo,iste est talis,quasi dicat,a tali hoc factū procedit. Alia litera dicit et finit,et tunc post verbum repete, quasi dicat: si pro quamuis sunt predia singula cōmunia omnium duorum, et alterum aliorum duorum pro indiuiso,et tunc non:aut erit lapis,nam ante exemptionem pars lapidis que protenditur in prediū duorum est communis eorum ratione predij pro indiuiso:non autem lapis idem in parte que protēditur in predium aliorum duorum,quia eorum ratione sui predij est cōmunis post exemptionem, aut omnium quatuor pro indiuiso ipse lapis est communis, vt.s.pro socio.l.illud.et et commu.diuid.l.arbor. Ead. l.in glos. R. dixit. ibi: vtrunqz est lapis. et ꝭm hoc subaudi etiam.

Summarium.

1 Possessor bone fidei nullam pro impensis actionem habet.

Qua ratione.

§. Litere. Ibi: Nec impensas. id est quantum esset impensum pro tali scriptura. Eo.§.in gl.si autem mala.
1 ibi.§.itē si quecunqz.hoc cōtradicit ei ꝙ solet dici † bone fidei possessorem pro impēsis nullam habere actionem. arg.s.com.diuid.l.in hoc. Nec obstat. §.quecunqz.quia in alio casu loquitur quando sine facto suo quis caret re sua.Vel illud quod solet dici de actione deneganda: verum est in actione negotij gesti,et etiam in factum si possideat.arg.s.vt in posses.leg.l.j.§.debitori.al's si non possidet si

fidet si dominus est in factum datur, vt hic no. ¶ Eod. §. versi. Atique. Dic in rem actio alia directa alia vtilis. ¶ Eod. versi. in glos. in rem si actio. in fin. arg. j. de loco publi. fru. l. j. arg. contra. si ager vectig. l. j. z. ij. de procur. in cause. ¶ Eod. versic. ibi: nocebit ei. etiam domino tabule qui agit vtili tantum tam contra bone fidei que contra male fidei possessorē, z sic facit propter: z sm gl. illud vtiqz restringit omnia precedentia. ¶ Ne quoqz. In glo. quia qd per alium. ibi. §. j. sed ibi habet voluntatem eo ipso qd obligauit.

Interdum. Ibi: ¶ Ex ea causa. venditionis. ¶ Eo. §. ibi: apud te esse. que est hoc ipso quod vendo, an autem per inuestituram fiat quis possessor not. in decre. xiij. als. xxj. q. vij. si quis deinceps. Jaco. de are.

SI procurator. Ibi: ¶ Dominiū. plenum.

IN agris. ¶ In glo. quem ipsi. in fin. z prout habes cum cessit, id est cum als cessit, z sic manucaptus nō fuit, vt contingit cum hostes vno loco victi loca alia derelinquunt se conferendo ad loca muniriora. Jaco. de are.

LIber homo. Versic. ¶ Quod vero. ibi: gesta. scilicet gratis. ¶ Eod. versi. ibi: acquisierit. per remunerationē: vel dic quia negotio gesto, id est ex cōtractu habito extra rē possessoris z operam ipsius possessi. ¶ Eod. versic. ibi: pertinere. ait Aristo. ¶ Eod. §. versic. Sed z hereditatem. ibi: ex re mea. cum mei contemplatione non sit institutus. ¶ Eod. versicu. ibi: aliquatenus. esse videtur. ¶ Eo. §. versi. Sz z Varū. ibi: dubitasse. id est in dubitando tentasse vel admisisse. ¶ Eod. §. versi. Sed verius. ibi: acquiri mihi. hereditatem per possessum ex solo mee possessionis iure. ¶ Eod. §. versi. Sed licet. ibi: ei. id est mihi. ¶ Eodem versic. ibi: hereditatem. qui sua aditione voluit esse heres z fuit. ¶ Eodem. §. versicu. Sed Trebatius. ibi: eius cui. z sic ex necessitate, sm Julianum. s. vero non tali necessitate adiuit. Jaco. de are.

TRaditio. Ibi: ¶ Vel potest. inspecto iure gentium de cuius acquisitione tractat. ¶ Ead. l. ibi: nihil. transfert dominium. ¶ Ead. l. in glo. tradidit. in fin. solu. ibi: locatio. non constituebat ius in re, sed solam personam afficiebat, vt. s. de contrahen. emp. l. fina. §. j. Jaco. de are.

SI seruus. Ibi: ¶ Meā fieri. semper. ¶ Ead. l. ibi: nec tuam. semper vt ecce, si zc. ¶ Ea. l. ibi: velim tuam. z tu consentias.

QUi bona fide. ¶ In gl. als est potest sine non. ibi: possesse. vel dic ex re, id est extra rem eius possidentis, vel dic ex re ipsius, scilicet possessi, sibi zc. z est exemplum si hic liber de pecunia ad se pertinente stipuletur proprie ancille partū vel rem suam: vt. j. de stip. seruo. l. liber homo.

Summarium.

1 Perseuerantia voluntatis testamentum validum reddit.
2 Accidens non mutat subiecti substantiam.

SEd si ex meis. Ibi: ¶ Spectaret. i. conseruaret. ¶ Ea. l. ibi: fulcrum. id est ornamentū vt exponitur. s. de leg. iij. l. librorum. §. si. ¶ Proculus. In glos. facit. ibi: nisi. sed † illud propter perseue-
1 rantiam voluntatis que efficit, qd testamento scriptum est validum esset. ¶ Ead. l. versi. Si meam lanam. in glo.
2 secus. in fin. sed dic vt ibi not. ¶ Ead. l. circa fin. No. † accidens non mutat subiectum.

ERgo si. ¶ Celsus. In glos. supple. licet. in fi. vel quia solum riparum priuatum est: ideo zc. ¶ Si pilas. In gl. que non erat. in fin. z est expressum. j. ne quid in loco pub. l. litora. z de flumi. l. j. §. si in mari.

NUnquam. Ibi: ¶ Nuda. ab habilitate cause dominij transferendi: vt si fiat ex causa depositi vel commodati.

IN eo. Ibi: ¶ Seruo. in quo obtinet vt defuncti spectetur cōditio: vt. §. quoties ¶ Ea. l. in glo. vtrum patris. in fi. vel melius defuncti, vbi postea agitur hereditas. ¶ Ea. l. in glos. secus si stipuletur. in fi. imo pater habet bona iure peculij. ¶ Ea. l. in glos. puta patris. in fine. z facit. s. quib. mod. vsufr. amit. l. si seruo. ¶ Ea. l. in gl. est ergo. ibi: filiusfamilias. z. l. proponebatur.

SI procurator. ¶ In glos. s. sic. ibi: vel solue vt ibi, vel ibi expediebat numeranti dominium transire vt sit nata sibi de mutuo obligatio, hic non. ¶ Ea. glos. ibi: si conuenerit. imo. l. si per errorem. Jaco. de are.

CUm in corpus. ¶ In gl. in fi. vel verius dic que ibi erat duplex error, scilicet in causa z effectu cause: quia non eiusdem potentie erat causa que putabatur ab vno cui ius erat que putabatur ab altero, sed sic est omnino eiusdē potentie. Old.

Summarium.

1 Mens vniuscuiusqz ex eius verbis cognoscitur.

PEr seruum. Ibi: ¶ Pignori datus. z traditus. vt. j. ti. j. l. j. §. per seruum. secus si nō traditus: quia tunc non possidet creditori, vt. s. de donatio. l. si. §. j. ¶ Si vnus. ver. neqz enim vt. ibi si pro sicut, vel pro qz: z est respōsio ad tacitam oppositionē. ¶ Eo. ver. ibi: non acquirit. simpliciter stipulando. ¶ Eo. ver. ibi: domini non acquirit. cōtrahendo simpliciter. ¶ Eo. versi. in glo. idem institutione. l. inde neratius. in prin. sed in alio casu ibi loquitur: sed in casu. §. j. illius. l. inde neratius. dic substitutum agere non posse. ¶ Fructuarius ser-
1 uus. ibi: si dixerit. No. † dixerit, nam ex dicto mens presumitur. ¶ Si cum mihi. ibi: rem tradere. z his accepit vt Titio soli querat.

Summarium.

1 Arbores in via publica orte, publice sunt, non cuiuspiam priuate.

1 **MArtius.** Circa fin. ibi: ¶ Via fundi esset. quid † de arboribus in via publica natis? Respond. publice sunt: vt. j. eo. l. pe. §. fi. licet hec lex arguat contra.

Summarium.

1 Heres quibus casibus non lucretur fructus vel operas eius qui bona fide seruiebat defuncto.

QUesitum. ¶ In princip. primus casus loquitur in homine libero per defunctum bona fide possesso. Secundus in re propria testatoris quam heres legatam cognouit. Tertius in re bona fide possessa, quam heres scit alienam. Quartus in seruo proprio legato vel libertatem habere iusso. Quintus in seruo a-
1 lieno bona fide possesso: in quibus † omnibus casibus

heres propter suã malam fidẽ fructus vel operas non lu
cratur quamuis de fructibus si viueret propter suũ do-
minium, vel propter suam bonam fidem si viueret lucra
retur. In fine dicit, non mireris si acquisitionem futurã
iure possidentis vel operis serui perficiam, quia hec duo
parificantur. ¶ Ead. l. ibi: an aliquid. ⁊ ex re sua vel ope
ris eius. ¶ Ead. l. versi. Non esse. in prin. hoc ostendit ve
rum esse per simile, quamuis defunctus per eum quere-
bat. ¶ Eod. versicu. ibi: suos non faciet. ⁊ tamen defun-
ctus percipiendo suos fecisset. ¶ Eod. versi. in glos. quia
incipit. ibi: diutina. isti. §. respõdetur. j. eo. bone fidei. §. j.
¶ Eod. versi. ibi: emptũ possederit. non acquirit heres
sciens alienũ: ⁊ hinc est contra. §. de vicina. s. designatis.

Summarium.

1 Substitutio fideicõmissaria ad heredem nõ trans-
mittitur, si conditione non purificata heres moriatur.
2 Substitutio directa ante conditionis euentum ad here-
dem morientis potest transmitti.

Substitutio que. ¶ Po-
test pla-
1 ne intelligi † substitutio fideicommissaria que
anteꝙ purificetur moriẽte fideicommissario
non transmittitur in heredem: ⁊ ꝙ illa substitutio appel
letur, dicitur. C. de fideicommis. l. eam quam. ⁊ de insti. ⁊
substi. l. generaliter. §. cum autem. Qꝫ autem ante purifi-
cationem conditionis non transmittatur, patet. s. de le.
ij. l. cum pater. §. hereditatem filius. C. de fideicommis. l.
si in persona. s. de mino. in cause. ij. §. papinianus quoqꝫ.
ad trebel. heredes nunc ij. §. j. C. de cadu. tollen. §. in nouis
simo. post autem transmittitur: vt dicta. l. si in persona. ⁊
eod. titu. de fideicommis. l. cum eiusdem. ⁊ ad trebellia.
2 cogi. §. idem metianus. † in directa autem substitutione
certum est ꝙ non transmittitur: vt. s. de suis ⁊ legiti. he-
redib. l. si pluribus.

Summarium.

1 Possessor bone fidei fructus suos facit ex re posses-
sa, quamuis aliena perceptos.

Bone fidei. ¶ In contrariũ. ibi:
an ante completam
prescriptionem. ¶ Hoc enim. potes expone-
1 re hoc enim accipe. j. vt † quis bona fide pos-
sideat, id est bona fide possidere videatur, quãuis super-
uenerit sciẽtia rei aliene ad vsucapionem pertinere. Alij
habent ad ius, scꝫ positiuum ⁊ artificiale cuius curricu
lo vsucapio procedit, illud vt in mala fide possideat pro-
pter superuenientẽ sciẽtiã ad factũ, id est ad naturalem
equitatem iurisgẽtium pertinere: sic ponitur factum. s.
de capit. diminut. l. legatum. ⁊. s. de pecul. l. nec seruus.
nam cum equitate iurisgen. siue naturali propter bonã
fidem faciat fructus suos, cum bona fide destituitur de-
stituit et effectui iurisgentium quo fructus suos facie-
bat, ⁊ sic illud cum quis ad primum, et illud autem ad
secundum defertur.

Quod fructuarius. Ibi: ¶ Ex
re. eius permanet.

Summarium.

1 Edificans in loco publico, prohiberi potest preto-
ris decreto si in cuiusquam vergat detrimentum: alio-
qui nequit prohiberi.

Quamuis. Ibi: ¶ Facere liceat. si
1 aliquis me † prohibeat
dicendo me cum incommodo suo edificare, ꝙ
pretor aditus discutiet ⁊ permittet si ex hoc non incom-
modetur alter, non autem al's: imo cum incommodat
alium manu ⁊c. ¶ Eadem. l. in fine. ⁊ ideo pretoris auxi-
lio eget. Jaco. de are.

Transfugam. Ibi: ¶ Iure
belli. concesso
nobis in hostes. ¶ Ead. l. in glos. secus. si de
nostris. ⁊. C. de capti. l. ab hostibus.

Summarium.

1 Acquiri rem ciuiliter, qualiter intelligatur.

1 **Ea que.** Ibi: ¶ Ciuiliter. id est † per mo
dum a iure ciuili inuentum.
Uel dic ciuiliter rem acquiri per acquisitionẽ
actionis ad eam. ¶ Eadem. l. ibi: quod natura
liter. per modum a naturali iure siue gentium compara-
tum. Uel secundo, id est veritate naturali.

Homo liber. ¶ In glos. vt mi-
hi per liberum. ibi.
§. sed licet. melius. de acquiren. heredita. adi-
tio. ¶ Eadem glos. s. eo. liber homo. melius
dicta. l. aditio. ¶ Eadem glos. ibi: si tria prima. scilicet
quod bone fidei possessoris ⁊ mei contemplatione sit scri
ptus sciens suam conditionem sponte et adijt. ¶ Ead.
glos. ibi: per condictio. sine causa. vt. s. eod. liber homo.
¶ Ead. glos. ibi: cum duobus primis. quia volens adijt
bona fide possessor ꝙ mei contemplatione sit scriptus, li
cet sui status ignarus. ¶ Eadem glo. ibi: si secundum. ⁊
adiuit domino quesiturus. ¶ Eadem glos. versi. dic er-
go. ibi: neutri querit. vbi domino credit querere non a-
diturus si esset liberi arbitrij. ¶ Eadem glos. versic. pos-
sessori non. ibi: non interuenit: vt. s. de acquiren. heredi.
si quis mihi. §. iussum interuenit ⁊c. ¶ Ead. glos. ibi: vo-
lens igitur. hic sciens suam cõditionem. ¶ Eadem. l. in
princip. ibi: acquirit. nobis si non excipit ab eo quod di-
xerat nobis acquirere liberum hominem. ¶ Eadem. l.
circa medium. ibi: prestabunt. id est acquirent, quod di-
ctum est eos acquirere. ¶ Ead. l. in glos. id est leg. aquil.
in fin. §. iulianus scribit.

Summarium.

1 Substantia opere, dici potest voluntas ipsius ope-
rantis.

Hereditas in multis.
1 Ibi: ¶ Opere ve. substantia † opere potest di
ci voluntas sine qua operatio non fit: quam
voluntatem constat esse necessariam inquirendam per
alium hereditatem, vt. C. de heredi. instituen. l. iij. ⁊. s. eo.
homo liber. ij. respon. cum accommodatio talis volun-
tatis non est opera. s. de acquiren. heredi. l. aditio. ⁊. s.
eod. liber homo.

Summarium.

1 Alienari specialiter prohibita, cum vniuersitate
transeunt quandoqꝫ.

Quedam sunt. ¶ Construe li
terã, sunt que-
dam que non possunt ⁊c. tamen per vniuer-
1 sitatem ⁊c. ideo † quia specialis alienatio non
per vniuersitatem est prohibita, ⁊ sic erit captanda: quia
que specialiter alienari prohibentur per vniuersitatem
transeunt. ¶ Eadem. l. ibi: nam ⁊ si ei legari. id est legati
iure transire. ¶ Eadem. l. in glos. s. fundus dotalis. ibi:
distingue. hoc circa legatum potest signari, contra. j. de
leg. j. apud Julianum. §. fina. in prin.

Summarium.

1 Filius vel seruus thesaurum inueniens in fundo quodam, an querat patri vel domino.

Si is qui. ¶ Si communis seruus. ibi: aliquid accipit iussu vnius domini. ¶ Eodem. §. in glos. vt ei soli acquiratur. ibi: & est idem sensus. & sm hoc
1 primo quesitum magis dici poterit. ¶ † Et si seruus. ver sicu. Nemo. in glos. quid ergo. in fin. si in suo fundo inuenit. ¶ Et si creditor. ver. Post transactum. ibi: ante solutam. quasi dicat: non soluta pecunia intra tempus: & qd dicit inuentum, scilicet intra predictum tempus, et sic non per omnia pignoris causa vtitur, imo oportet q si soluatur iure pignoris iudicetur, q si nō soluatur intra tempus improprie habeatur inuētum. Quod ergo dicitur vertitur, scilicet cū determinatione hac post transactum &c. vel dic vertitur si soluatur delictum, id est tempus post transactum autem &c.

Si epistolam. Versic. ¶ Idem. ibi: gratia misero. per tuum nuncium. ¶ Si qua. in glos. ratione. in fin. vel dic. j. de flumini. l. j. §. si insula. ¶ Eadem. l. §. j. ibi & subaudi: quo. ¶ Eodem. §. ibi: publica sunt. ratione vsus. ¶ Eodem. §. ibi: non secus. sed perinde. ¶ Eodem. §. versic. Idem iuris. ibi: ea. subaudi, tua est. ¶ Eadem. l. §. fina. arbores itaq; viarum publicarum publice sunt.

Summarium.

1 Partus ancille vendite, pignori date vel vsucapte, cuius esse debeat.

Cum pgnās mulier.
1 Ibi: ¶ Vsucapta. vt quia bone † fidei emptor ancillam a se acceptam vsucapi post pregnationem eius compleuit vsucapionem & postea peperit: expone, id est vsucapione possidentis facta. ¶ Eadem. l. in glos. vt. & C. in fin. vel licet tempore pariendi sit debitoris non sufficit vt partus pignori non sit nisi & fuerit tempore conuentionis: vt ibi per. l. de pignorib. & que nondum. §. quod dicitur. & sic patet non esse contra: sed si ancilla pignorata maneat, obstat. s. de pignorib. l. paulus. §. si mancipia. ¶ Eadem. l. ibi: cuius est. tempore pariendi. ¶ Eadem. l. ibi: emeretur. id est empta est.

¶ De acquirenda vel amittenda possessione. Rubrica.

Possessio appella. Ibi: ¶ Positio. ab actu corporali ideo denominata. ¶ Eadem. l. in glos. secus si alius. ibi: ab aliquo possessas. quas possessor tradere se dicit.

Summarium.

1 Furiosus non potest incipere possidere. Possessionum alia iuris est, & alia facti.

Adipiscimur autem. ¶ In glos. nō remouet. in fi. & potest subaudiri, etiam: vel dic sine alterius suffragio. ¶ Eodem. §. ibi: pupillus. qui infans est. ¶ Eod. §. in glos. id est acquisitionē. in fi. & potest legi interrogatiue, subaudi, & videtur q non, quia &c. vel plane
1 vt dicas † furiosus non potest incipere possidere & pupillus sine tutoris autoritate non potest &c. ¶ Eodem. §. versicu. Officius. ibi: cauerit. subaudi, non autem furiosum vel alium intellectu carentem. ¶ Eodem versic. ibi: non iuris esse. possessio alia facti, quia a facto causatur: vt. j. eod. possideri. in princip. & si quis testamen. liber esse iussus fuerit. in princip. l. j. §. sceuola. Alia iuris, que iuris autoritate sine corporali apprehēsione competit, que dicitur bonorum possessio. ¶ Eodem versic. in glo. i. acquisitionem. ibi: plurimū iuris. & hoc cadit in furiosum sicut in alium: vt. j. ead. l. §. igitur. nam quod queritur ignoranti, & furioso.

Si vir vxori cedat. Ibi: ¶ Quoniam res. id est acquisitio possessionis que a facto, id est ab apprehensione naturali causatur & iure gentium est. ¶ Eodem. §. ibi: iure ciuili. prohibente donationem.

Item acquirimus. Ibi: ¶ Etiā ignorantes. possessionem quo ad vsucapionis effectum acquirimus. ¶ Eodem. §. in glos. quid ergo. in fin. prima placet.

Sed & per eum. Ibi: ¶ Fide mala. in libero homine quomodo procedat, not. s. titu. j. l. quesitum. ¶ Eodem §. ibi: sed nec vero. cum est seruus. ¶ Eodem. §. ibi: aut sibi. cum est liber. ¶ Eodem. §. in glos. ex duabus. ibi. l. qui mihi. & j. eod. l. si me. §. finali. ¶ Eadem glos. ibi: de proprietate. de hac non est dubium quod queritur: vt dicta. l. homo liber. §. fina. ¶ Eodem. §. in glos. s. acquirit. ibi. s. titu. j. l. si seruus. imo. l. traditio.

Per eum. Ibi: ¶ Possumus. acquisitione ex re nostra procedente.

Ceterum et ille. Ibi: ¶ Esse debet. non gerente eo qui tradit vt mihi querebatur: vel hic a nemine tradebatur. ¶ Eodem. §. in glo. qui habeat. ibi. §. infans. sed sm hoc idem in furioso: vt not. s. proxi. §.

Pupillus. Ibi: ¶ Possessionem iniustam. ¶ Eod. §. in glo. sed quid. in fin. imo proprie hic. §. loquitur de iniusta possessione: si enim esset iusta quereretur etiam sine domini iussu: vt. j. eod. l. quod seruus.

Per seruum qui. ¶ In glos. vt et s. ibi. §. sed & per eum. & s. titu. j. l. homo liber. §. fina. ¶ Eodem. §. in glos. rerum. in fi. vel dic ipsius serui ab eo a quo fugit non autem a nouo possessore. ¶ Eod. §. in glos. & nostra. in fin. quia ibi ab alio possidebatur.

Per seruuz corporaliter. Ibi: ¶ Possideri. subaudi, scilicet. ¶ Eod. §. ibi: vsucapionem. in eo complendam. ¶ Eodem. §. ibi: sed nec creditori. possessio queritur ex iure possessoris in seruo competentis. ¶ Eodem. §. ibi: alio. scilicet contractus.

Summarium.

1 Hereditati per seruum quandoq; queritur quod non est hereditatis.

Veteres. Ibi: ¶ Acquirere. nō quo ad possessorem. ¶ Eo. §. ibi: per seruum. ratione iuris nobis in eo delati. ¶ Eo. §. ibi: hereditatis.
1 q † autem non est hereditatis per seruum hereditati acquiritur: vt. s. tit. j. l. hereditas. & per consequentiam heredi cum acquisierit. ¶ Eod. §. in glos. non vt. ibi. l. a Titio. & tunc possessio queri potest per vnum. ¶ Ea. gl. ibi: querere potest. scripto heredi vt domino. ¶ Ea. glo. ibi. testatoris mei. qui me scripsit. ¶ Ea. glo. secus. si seruus, s. iubentes. ¶ Ea. gl. in fi. sed quid si proprietarius instituit seruum fructuarium et fructuarij contemplatione, nunquid fructuarij iussu adeundo facit eum heredem? Argu. q sic. C. de iure delibe. l. cum aliquid. & in aditione iussus sortiatur effectum: vt argu. s. de conditio. insti. l. mulier. §. j. Econtra q non: vt. s. de acqui. here. l. aditio. & l. si quis mihi. ij. respon. & s. titu. j. fructuario. Respon. cum ex institutione sit liber: vt. C. de ser. necessa. l. penulti.

⁊.C.commu.de manumiss.l.j.⁊ sibi queret hereditatem, licet quo ad operas seruire fructuario debeat. ⁊ ad hoc institu.de hered.insti.§.j. ¶ Si ex parte. ibi: habet.adita hereditate per coheredem. ¶ Eodem.§.ibi:acquiro.vt domino. ¶ Eodem.§.in glo.s.totam.in fin. sed videtur tolli:vt.s.de acquiren.hered.l.seruus communis.

Si iusserim. Ibi: ¶ Apprehendere.per rei ingressum.

Possideri. ¶ In princip. Primo dicit que possunt possideri.Secundo que interuenire debeant in acquirenda possessione.Tertio qualiter.

Neratius. Versicu. ¶ Quidam. ibi nunquam si. ¶ Eodem. versicu. in glo.sed videtur.ibi:vt dicta.l.j.notaui.sed certe hec ⁊ illa non contradicunt, sed ambabus contradicit in insti. de rer.diui.§.thesauros.cum concord.in quibus sola inuentione queritur ⁊ potest admitti secunda solutio.

Summarium.

1 ☞ Causa proxima in dominio querendo que sit,⁊ que remota.

Meum semel non potest amplius meum fieri, nisi prius meum esse desierit.

2 Possessio mihi semel quesita mihi non potest queri ex noua apprehensione,nisi prima perdita.

Ex pluribus. Ibi: ¶ Vsuceperit.rē quā emit. ¶ Eod.§.in glos. vt s.§.penulti.ibi:q̄ si pro emptione.⁊.l.etiam.§. heredem. ¶ Eo.§.in glos.secundum exemplum.ex vna generali ⁊ secunda speciali procedit vsucapio. ¶ Eo.§.in glos. nota duas.ibi: siue acquisitionem possessionis. melius dic proximam traditionis dominij: item vsucapionis vbi non est dominus qui tradit. ¶ Ea.glos.ibi:dic.l.fundo. sed certe hoc legatum non valet,vt.s.de lega.ij. debitor. Vel melius ibi pure legatur quod debebatur in diem: ⁊ ibi separate cause concurrunt si post diem fiat solutio, sed si ante diem conditionalis legati soluatur existente conditione vel die representantur intelligunt ⁊ solutum ex debito,propter quam representationem legatum vtile reputatur,vt de leg.j.si creditori.⁊ de dote preleg.l.j.§. est verum. ¶ Eo.§.ibi:dominium iam quesitum. ¶ Eodem.§.ibi:non potest. ex titulo superueniente. ¶ Eo.§. ibi:ex vna causa.scilicet prima. ¶ Eo.§. ibi: contingere. id est formam habere:⁊ per consequens esse. ¶ Eo.§.ibi: duntaxat.id est vna forma. ¶ Eo.§. ibi: possumus.altera superueniēte:imo ex vtraq;. ¶ Super.§.ex pluribus.
1 dic:† causarum alia proxima,alia remota. Causa proxima in dominio acquirendo est vsucapio. Item traditio facta a domino: vt.C.de pact.l.traditionibus.Causa remota dicitur titulus sine quo nuda est:vt.s.tit.j.l. nunq̄ nuda.alibi tamen glos. has causas accipit econtra: vt.i. de excep.rei iudi.l. cum de hoc. Dicas ergo q̄ dominiū non potest nisi ex vna proxima causa contingere:cum semel meum plus meum fieri nō potest, nisi desineret meū esse,vt hic.i.de reg.iur.l.non ex pluribus.instit.de leg.§. rem.C.de contrah.empt.l.cum res.s.ad leg. falci.l. fundo.extra de fide instrumen.c.inter dilectos. Ex remotis autem, id est ex pluribus titulis quomodo dominium contingat dic: aut concurrunt in tempore acquisitionis dominij, ⁊ tunc sic siue dominium queratur traditione dominij,vt.i.de solut.⁊ libera.⁊.l.cum quis.§. cum peculio.siue vsucapione re tradita a nō domino ex pluribus causis debita,vt hic nota. Aut non concurrunt, ⁊ tunc non potest superueniens titulus dare dominium ei qui habet, nec ei dominio formam dare vel addere, vt hic. In possessione, dic q̄ etiam in illa est ista causa proxima apprehensio rei vacantis, vel traditione a possessore, vt in princip. huius.l. ⁊.i.eod. quod meo. §. si venditorem. Causa autem remota,id est vsucapionem inducens. In
2 causa proxima dic qd in dominio dixi † vt semel quesita possessio amplius ei queri non potest ex noua apprehensione nisi prima fuerit perdicta: vt. i.eod.qui bona. §.si. In causa remota, dic vt plures cause concurrunt in acquisitione possessionis, ⁊ tunc constat ex omnibus possideri,vt hic in princip.⁊.s.de petitio.heredi. l. nec vllam. §.heredem. Aut non concurrunt, et tunc aut causa superueniens est dominij indultiua,⁊ tunc ex ea solum possidetur:vt.i.pro emptore.l.ij. §. fina. Aut non, ⁊ tunc ex vtraq; possidetur, ⁊ tunc manente pristina forma accepit ⁊ secunda,vt hic:sed impleta vsucapione ex vna causa altera tollitur. arg. s. de petitio.heredita.l.⁊ non tantum. §. qd si pro emptore. Sed opponitur, imo videtur q̄ superueniente secunda causa possidendi, tollatur prima:vt.i.eodem.si quis ante.sed ibi in secunda proposuit non possidere qd ante possidebat,vel econtra,at hic possessionis formam querere, non autem eam perdere voluit, ⁊ sic vterq; titulus concurrit. argu. dicte. l.si quis. §.idem Pomponius.Vbi autem qualitas secunda contraria est prime,prima tollitur: vt.i.eodem.l.non solum. §.quod vulgo.

Ex contrario. Ibi: ¶ Insolidum. id est pleno iure. ¶ Eod. §.in glossa,dixit vnum.ibi:possessionem. tantum que tenetur ab insistente. ¶ Eadem glos.ibi.§.si ciuiliter.id est omnino. ¶ Eadem glos.ibi: creditor. imo.§.si fundus. ¶ Ead.glos.ibi:enigmate.intellectu speculatiuo. ¶ Eadem glo.ibi.§.in alieno. item contra primum adhuc possidentem secundus prescriberet contra. l. C. de prescrip. xxx.anno.male agitur. ¶ Eadem glos.in fin.sic nulla remanet.arg.s.titu.j.l.traditio.

In amittenda. Ibi: ¶ Sed ⁊ si. scilicet de amittenda,nūc de retinenda animo.

Si quis nunciet. ¶ In glo. siue erit. in fin.contra.C.eod.licet.sed ibi non erat occupata.

Quod si seruus. Ibi: ¶ Possessionē. quam per colonum viuentem habebam,sm quosdam. ¶ Eod.§.ibi:nos.qd per vos possidemus. ¶ Eodem.§.in glos.non ad proximum.ibi:refertur.quod est quia si quis nunciet.

Summarium.

1 ☞ Possessio nemini queritur absq; animo.

1 **Saltus hybernos.** ¶ In glos. scilicet † qd possidemus.in fi.contra id quod diximus: nemo animo ⁊ serui facto nos possidere hoc quod sequitur, cum ibi sine nostro animo possideamus.

Nerua filius. ¶ In glos. ei vtiliter. in fin.vel dic his verbis, scilicet naturalem possessionem ⁊c. declarari factum: nam talis possessio sm Accur. tenetur in absentia qualis habetur in presentia. ¶ Eodem.§.ibi:licet.nam cum de facili posset apprehendi propterea apprehensa habetur. ¶ Eodem.§.ibi:eius sit.id est mei.

Labeo ⁊ Nerua. ¶ In glos. interrumpitur. in fin. ⁊.i.de furtis.l.si is.

Si rem apud te. Versicu. ¶ Sabinus ⁊ Cassius. Et dic possessio alia plena,alia non:vt innuitur.C.de episco. ⁊ clericis.l.raptores. Prima non potest esse insolidum apud duos: vt.s.eadem.l. §.ex contrario. Secunda, aut ex eodem iure vel titulo descendit,⁊ tunc idem. i.de precario. l.duo. Aut ex diuerso, ⁊ tunc sic, vt hoc versicu. Sabinus. ⁊ argu.s.de vsufruct. l. si aliquo. in princip.⁊ de vi ⁊ vi arma.l.iij.§.vnde vi.⁊.§.sequenti. ⁊. i.vti possidetis.l.fina.

Illud quoq; a veteribus. Ibi: ¶ Causam.id est qualitatem.

Genera

Genera possessionum. ¶ In princ. id est maneries, vel species dena genere de mare deriuate: vel id est qualitates. ¶ Eodem. §. ibi: non sit. ⁊ etiam plura, vt patet. j. de vsucapio. l. pignori. ⁊. s. eod. l. j. §. per seruum. ⁊. j. de precario. l. ⁊ habet. ⁊. §. fina. ⁊. j. eod. l. interdum. ¶ Quod autem. In glos. in creditore. ibi: sed de proprietate. isto casu, sed cum creditor teneat vt debitoris: vt. j. tit. j. l. pignori. debitor veniens contra quem facta est missio non rei proprietatem sed alio modo iniustitiam petitoris ostendet si annus est lapsus. argu. s. de oper. noui nuncia. l. si prius. ⁊ de damno infec. l. a quo. ⁊. j. ne vis fiat ei qui in posses. mis. fuit. l. j. §. hec verba. Sed si contra alium q contra debitorem fieret, obtinet quod hic dicit: posset tamen creditor ostendere de suo pignore. Item posset debitor soluere debitum sicut posset si per diffinitiuam esset adiudicatum pignus, cum dominium ex hoc sibi nō vendicet sed pignus: vt. s. de pignorib. l. si fundo. §. creditor. et. §. si pluris. nec bene dicit in eo quod dicit vsq ad annum. ¶ Eadem glos. ibi: Celsus. debet allegare. l. iij. §. fina. ¶ Eodem. §. in glos. vicino. ibi. l. vsufructus leg. sed ibi dicit iure dominij possessurum. ¶ Eodem. §. ibi: fiat. cessatio cautionis.

Quicquid filius. ¶ In glos. a sciente. ibi: de monachis. §. si vero reliquis. in auf. de sanctiss. episco.

Si ex stipulatione. Ibi: ¶ De beam. quam possideo. ¶ Eadem. l. in glos. vt j. ibi: sed solue, vt ibi. quia ibi fuit tradita a possidente, hic inuasit: ⁊ dic vt. j. de regu. iuris. l. nemo. ¶ Eadem. l. in fi. ⁊ ideo non vsucapies, ⁊ eam venditor a te cum fructibus vendicabit.

Summarium.

1 Possessionis initium attendi debet: que de iusta in iniustam non mutatur.

Clam possidere. In princi. ibi: ¶ Pos
1 sessionem. absente possessore. Sed † tunc cum possessor eā teneat animo quē habet in rei presentia constitutus sm Accur. per. l. C. eod. licet. ⁊. s. l. iij. §. in amittenda. cum concordan. quomodo ingrediens nanciscitur. s. eod. l. iij. §. ex contrario. ⁊. j. de precario. l. duo. Dic ergo indubitanter hic possessionem vacuam: vt. j. titu. j. l. furti. §. fina. ⁊ sequen. competit conditio ex lege, cum querebatur. C. vnde vi. ¶ Eodem princip. in glos. vel suspicari. in fin. si aliquis possessor erat alia conditione ex lege, cum querebatur.

Summarium.

1 Possidere vi quando quis dicatur. ⁊ nu. seq.

Qui ad nundinas. Ibi: ¶ Neminem. hoc ideo dicit, quia dum illi sunt, non posset dominus amittere per timorem vel sue persone expulsionem, de quibus. j. ponit: vt. j. eod. qui peregre. §. quibus explicitis. ⁊. j. de vi ⁊ vi arma. l. j. §. non alij. sed si expellerentur ⁊ hic videretur expelli. ¶ Eodem. §. ibi: redit. ad locum vnde discesserat: † ⁊ non fuit admissus per ingredientem sm aliam
1 expositionem: ⁊ ideo dicit redit quia cum reditum haberet domum reuerti timuit, ⁊ sic possessionem amisit: nā dum nundinis exercebatur timor eius non sic poterat apparere. Et q dicit occupauerit, id est apprehenderit possessionem, subaudi, possessore non audente reuerti potest videri eum ingredientem clam possidere, scilicet incipere: nam ante possidebat absens non autem ingrediens, ⁊ hoc sequitur, quia non ille intrans incip. possidere nō ante infert: retinet ergo ⁊c. ⁊ qd dicit verum pro sed, aduersando ponitur, quia. s. dixerat quando per timorem non accesserit, sed si reuertentem ⁊c. ⁊ corrigit per Paulum. j. l. proxima. que ad hoc referēda est,
2 propter timorem non accessit, nam ⁊ † tunc vi possidet sm vnum intellectum. Potest etiam secundo intelligi q redijt ad locum, et admissus non fuerit: quo casu dicebat Labeo ingredientem clam possidere, sed corrigitur ibi verum ⁊c. ⁊. j. l. proxima. subaudi et, pro etiam: ⁊ sm hos intellectus magis ponitur electiue ⁊ non comparatiue. Et qd dicit. l. sed si velit amisisse. subau. quodam genere violentie: vt nota. j. de vi ⁊ vi arma. l. j. §. fine. Item no. q tribus modis intelligitur: vno sm Ioan. qui duas substantias possessionis esse dicit. Secundo, sm R. qui duos ciuiliter possidere dicit. Tertio, sm hos duos intellectus datos sm Azonem qui vnam possessionem habere, subaudi, dicit. ¶ Eodem. §. ibi: eum. occupatorem. ¶ Eodem. §. in glos. scilicet. ibi: possessionem. ⁊ expone sm hanc sententiam, id est clandestinam possessionem solam naturalem habere. ¶ Eodem. §. in glos. scilicet ciuilem. ibi: aliquem. reliquisset. ¶ Eadem glos. ibi: ciuiliter. possideant: ⁊ qd dicit cum, subaudi etiam, ⁊ magis ponitur electiue. ¶ Eadem glos. in fin. vel dic q ingrediens nullam habet nisi cum perditur per repulsionē, vel per suspicionem repulsionis. ¶ Eodem. §. in glo. scilicet tantum. ibi: non debet. vt. s. possideri. §. illud. ¶ Eadem glos. ibi: ciuiliter possidebat. licet R. ⁊ sequentes dicant ingredientem ciuiliter possidere. ¶ Eadem glos. ibi: interdicto. vnde vi. ¶ Eadem glos. ibi. §. si dominus. sed ibi non cessaret interdictum, imo locum habet. j. titu. j. l. sequitur. §. si tu. ¶ Ea. glos. ibi: Respon. non. sed mihi. j. quod vi aut clam. l. aut qui. §. si quis dum. ¶ Ead. glos. ibi: ⁊ violenta. sm eos ciuiliter vi aut clam possideret.

Quemadmodum. ¶ In glo. id est animus. in fin. quod reprobatur. j. eod. qd meo. §. fin. ⁊. §. si venditorem.

Si quis ante. ¶ Si quis. in gl. quia. ibi: innominatus. argu. contra. j. de verbo. significatio. l. familie. ¶ Eadem glos. in fin. sed credendum tacite agi: sic. s. de prescrip. verb. l. insulam. C. de rerum permu. l. j. ⁊ sic sm R. si quis respiciat quod gestum est: vt locationem quam verba inducebant obtinet hec litera, q sit vt certum est nominatum obtinet glos.

Summarium.

1 Decretum pretoris nullum estimatur qd per obreptionem impetratur.

Iuste. Ibi: ¶ Possidet. ex secundo decreto, vbi hoc desideratur. ¶ Ead. l. in glos. interposito. ibi. §. non quis. vel dic † q decretum obreptitium nul-
1 lum est: vt argu. s. de fideicommis. liberta. l. cum vero. §. subuentum. s. de tuto. ⁊ curat. datis ab his qui ius dandi habent. l. tutor. ⁊ de rebus eorum. l. magis. §. maneat. j. ne vis fiat ei qui in possessio. mis. fuit. l. j. §. hec verba. s. ad carbonia. l. carbonianum. §. ij. cum concor. ⁊ ideo exigitur vt iuste ⁊ rite interponatur.

Naturaliter videtur. ¶ In princip. id est quantum ad lucrum accessionis ex iure naturali vel gentium, non autem quantum ad dominium per ius ciuile querendū. ¶ Eodem princip. in glo. imo. ibi: notat. sm P. pro quo est. C. de episco. ⁊ cleric. raptores. ¶ Eadem glos. ibi: agitur. §. fina. ⁊. j. de precario. l. certe. §. ij.

Nihil commune. Ibi: ¶ Denegatur. per obstaculum exceptionis rei iudicate, prout dicit quod ad finem produxit. ¶ Eodem. §. in glos. aperte. ibi: statim negat. cum detur non possidenti contra possidentem. j. vti pos-

fide.l.j.§.perpetuo.z.C.vbi in rem actio.l.j. ¶Eadem.l. in fin.a naturaliter possidente.

Pomponius. §.Cum quis. Ibi: ¶Causa. id est qualitate sui autoris. ¶Eod.§.ibi: suisq3.id est vitijs realibus ei obstantibus. ¶Eo.§.in glo.id est dicit.ibi.§.rursus.vel dic q determinatur, vt ibi patet. ¶Ead.glo.ibi: sic.j.id est similis expositio ad verbum vtitur.

Si liber. Ibi: ¶Et alij. q ei cui proprietatem quesiuit.

Quesitum. Ibi: ¶Non autem.pro sed, subaudi,cessante interruptione premissa. ¶Eo.§.ibi:possessio.cum bona fide. ¶Eo.§.in glos.separa.ibi.s.proxi.§.sed contra verum est per eundem.§.z.j.tit.j.naturaliter.in fi.nisi in casu.j.eod.§.si is.cum similibus. ¶Ead.glos.ibi:tenuit tantum.cum z erit sensus siue hereditario iure ad testatorem peruenit, siue alio modo testator quesiuit. ¶Eadem glos.ibi:morti.non iuncta. ¶Ead.glos.ibi: etiam heredi.sed ibi inuita non desijt possidere defunctus z in hereditate eius permansit possessio.

In dotem quoq3. ¶In glos.id est siue vir.in fi.contra est.ar.j.pro emptore.l.ij.§.si eam rem.sed si esset completa obtinet.s.de donatio.causa mortis.l.qui alienam. z.l.si alienam.cum concor.

Summarium.

1 Recuperans possessionē quam amisit,aut in alium transtulit,an vtatur accessione medij temporis.

Si is qui. ¶In glo.audi.ibi: nam si dominus.id est cōcedens precario. ¶Ead.glos.ibi:non vsucapit sibi.id est ad suam vtilitatem principaliter. ¶Ead.glos.ibi:dic sic.contra videtur cum non possideat.z sic non potest ei accidere qui non possidet. ¶Ead.glos.ibi: modo possidet.nec tenet.arg. contra.j.e.si quis vi.z.s.de peti.here.qd si in diem.§.pe.

1 ¶Eo.§.in fi.dic † aut quis desinit possidere, aut transferre in alium possessionem. Primo op.j.ti.j.naturalem. ij.respon. Aut transferre ex causa dominij transferendi, et tunc procedit ipsi vsucapio, et tempora sui emptoris temporibus coniunguntur: vt.s.de contrahen.emptio. l.dolia.§.j.cum concord. Aut ex causa non habili ad dominium transferendum, et si causa est talis ex qua ius in re non habetur, non interrumpitur vsucapio quasi sit penes concedentem precario, cum possit reuocari ad libitum: nec tamen interim datur ei accessio possessionis eo q non possidet, sed rupto precario competit, vt hic. Si vero sit talis causa ex qua ius in rem haberetur, vt in pignore op.j.de diuer. z tempo.prescrip.l.de accessionibus.§.plane.z.s.eo.l.j.§.per seruum.

Si iussu iudicis. ¶In glos.non per rei.ibi: illa.l.iij.de public.

Sed z legatario. ¶Versic.Et puto.ibi:legatario. reposcenti vt debitum.

Rem que nobis. ¶In gl.ab extraneo.in fi.contra.s.ea.l.iij.§.si in rem. ¶Ea.l. in glos.non tamen.ibi.§.si fundus.z.§.illud. ¶Ea.glos.in fi.vel dic subueniri ex.l.C.de agrico.z cen. l.si coloni.vel vt.s.de tritica.l.ij.vel per condict.sine cau. vt.not.s.vsufruc.quemad.caue.l.si.

Summarium.

1 Possessionem quando possit quis perdere, dominio retento.

Si quis vi. ¶In prin.pone casu3 s.de pet.hered.quod si in diem.§.iulianus.z.j.titu.primo.l.sequitur. §.si dominus.

Differentia. ¶In glos.contra.in fi.ar. s.de acquir.heredi.l.nec is.

1 §.heres. ¶Eo.§.ibi:si quis igitur.dic † aut solam possessionem dominio retento perdere volo, z possum: aut solum dominium retenta possessione, z non possum, aut vtrunq3 z tunc videtur q possum, vt hic z arg.s.de acquir.hered.l.illud. ¶Eo.§.in fi.z tamen non perdit dominium:vt.j.de solut.l.qui sic.

Summarium.

1 Possessor an amittat possessionem si non ad illum transeat in quem transferre intendebat.

Quod meo. Ibi: ¶Possideo.z p meipsum vel contra j.eo.peregre.§.quibus. ¶Eo.prin.in glos.ex iusta.ibi.§.genera possessionum.z.j.eo.si rem aliquam.idem si a te conducam.j.eo.qui bona. ¶Eodē prin.in glos.actu.in fi.z alterius voluntate concurrente.

1 Si furioso. ¶Dic † aut rei dominiū inter certam personam trāsferre volo, z tunc nisi acquiratur recipienti a tradente non perditur:vt.s.de donat.inter vir.z vxo.l.vir vxori.cum concord. Secus vbi quis rem pro derelicto habet.j.pro derelicto.l.j.z.ij. Aut rei possessio, z tunc aut res tradita est, aut possideri iussa: si res est tradita possessio perditur etiam si accipienti non queratur, vt hic z arg.s.eo.l.j.§. si vir.z.§.per procuratorem.fallit vbi in re est error.j.eo. si me in vacuam.in prin. Si possideri iussa, tunc non perditur a iubente anteq nanciscatur is cui licentia possidēdi data est.j.de vi z vi ar.l.cū fundus.j.e.l.si quis rem.

Si venditorem. ¶In glo.idem.in fin.quasi dicat, pleno iure. ¶Eodem.§.ibi ex alia causa superueniente, vera vel iusta estimatione.

Interdum. Ibi: ¶Possessionem. id est qualitatem, siue formam possessionis.

Qui alienam. ¶In gl.a domino.ibi: priuat.sed quomodo cū non possideret dominus, vt hic dicit. ¶Eadem glo.ibi: §.quibus.sed ibi cum deijcitur vel tradit, secus si conducit:vt.j.quamuis.§.j.Iaco.de are.

Summarium.

1 Fictio postliminij an restituat possessionem amissam per captiuitatem.
2 Captus ab hostibus efficitur seruus, z fingit mortuus.
3 Dominiū recuperatur per postliminiū, sed nō possessio.

Cum heredes. §.In ijs. Ibi: ¶Retinendo.per postliminij fictionē cum reuertuntur:vel dic, id est conseruando eis reuersis iure id est dominio eodem qd habebant tempore captionis. ¶Eo.§.ibi: amittunt.sine opitulatione fictionis postli-

1 minij. ¶Eodem.§.ibi:sequitur.quia † fictio postliminij ad possessionem non aptatur, vel dic cum possessio sit amissa, sequitur q que recuperatur a reuerso non est illa quam perdidit, sed noua: quia possessionem eandem obseruare non potuisset, nisi in eadem persona qd hic impossibile fuit postquam est perdita.argu.j.eod.pomponius qui fundum.§.qui bona.z.j.tit.j.l.si is.§.penul. ex-

2 tincta est ergo possessio z non resuscitatur. Et dic † vbi quis capitur seruus efficitur: vt.s.titu.j.l.adeo.in principio.z sic mortuus censetur.j.de regu.iuris.l.seruitutem. sed per

sed per mortem possessio perditur, siue per se tantum siue alieno corpore teneatur: vt. ĩ. eodem. qui vniuersas. §. quod per colonum. nec etiam iure vniuersali amissi patrimonij possessio retinetur: vt. ĩ. si quis test. liber. esse ius. l. vnica. §. sceuola. Dominiũ autẽ perditur in iure amis-
3 si patrimonij, retinetur. ĩ. de stip. ser. l. qd seruus. ꝛ † ideo cum postliminium id recuperet qd in sui ꝛ patrimonij iure cõtinetur merito fit dominus per postliminiũ, vt ꝛ heres per aditionem. Sed quia possessor in vniuerso sui patrimonij non est, per postliminium non recipit, sicut nec heres per aditionem: vt dicto. §. sceuola. ꝛ. s. in princip. l. quia cum sit facti ꝛ animi per mortem est perdita, ꝛ non est penes quem sit, ꝛ sic non recuperatur, secus in ea quã filius vel seruus peculiariter tenet, quia ꝛ illa sub vniuerso peculij nomine continetur, vel illa sine nostro animo nobis acquirit ꝛ tenetur, ꝛ ideo si desinẽte nostro animo non perditur. s. ex qui. cau. ma. ait pretor. §. item ij. ꝛ. l. capiti. de cap. ꝛ postli. reuer. l. pe. ꝛ. ĩ. tit. j. l. iusto. §. fin.

Summarium.

1 Libero homine in meã seruitutem redacto, an dicar id possidere quod redactionis tempore possidebam.

1 **Item.** Ibi: ¶ Non puto. Quid † si liber homo iuste redigatur in meã seruitutem, nunquid possideo quod ante possidebam tempore redactionis in seruitutem? Uidetur ꝙ sic a contrario. ꝛ arg. s. de in integ. rest. non solum. §. deinde. ꝛ. ĩ. de preca. l. si adoptauero. Constat autem illum desinere possidere: vt. ĩ. eod. qui vniuersas. §. item ꝙ a mari. in fi. ¶ Eod. §. ibi: possim. ex potestate quam in eo mihi vendico. ¶ Eod. §. in glos. de iure. ibi: liberũ esse. ius autem obedientie quasi possidet in illo: vt not. ĩ. ad municip. de iure. in princi.

Summarium.

1 Seruus domino acquirit, ꝛ non sibi.

1 **Uod seruus.** Ibi: ¶ Acquirere. tuo † nomine extra peculium apprehendendo: ꝛ dic potest ratione potestatis in eo competentis sicut ꝛc. ¶ Ea. l. in gl. i. detinet. ibi detinet, ꝛ tuo nomine. ¶ Ea. l. in gl. contra. ibi. §. si dominus. ꝛ. l. sequit. §. si tu. ¶ Ea. l. in glo. ratio. in fi. s. an ignoranti domino acquirat extra causam peculiarem. ¶ Ea. l. ibi: tũc. cum iuste nacisc itur seruus. ¶ Ea. l. ibi: in peculio. large accepto vocabulo.

SI id qd posside. ¶ Scilicet mobile.

Et per colonos. ¶ In glo. aliter. ibi: ciuilem. per me naturalem perdo: sed vbi locaui, retineo ciuilem per me. ¶ Eo. §. in glo. in retinenda. ibi: corpore possidemus. ꝛ ideo eis manentibus in possessione non amittimus. ĩ. eod. peregre. §. quibus.

Quod autem. Ibi: ¶ Corporalis possessio. id est occupatio, et in eo dicit potior: quia si ille possideat nõ possidebimus.

Summarium.

1 Usucapio absqꝫ possessione initiũ habere nequit, ꝛ quando inchoari dicatur.

Locus. ¶ In glo. cum ꝛ meum. ibi: qd meo. §. fi. vel dic heredem complere vsucapionem defuncti, etsi nõ possideat: vt. ĩ. tit. j. l. ceptam. ꝛ. s. de peti. here. ꝛ non tantũ. §. qd si pro emptore. ꝛ qd dicitur. ĩ. ti. j. l. fi. habet locum in possessione per seruum hereditarium pecu-
1 liarij nomine quesita. Et † primordium vsucapionis est tempus adite hereditatis, sed pro herede que incipit ab herede non primordium aditionis, sed secũde possess. est causa possess. cum sine possessione vsucapio nõ procedat.

Summarium.

1 Furiosus dicitur precedentis reliquias voluntatis habere.
2 Uoluntas contraria declaratur quandoqꝫ per cessationem vtendi.

1 **SI is qui.** ¶ In glo. non potest. ibi: negligentia. ꝛ sic † furioso remanent reliquie voluntatis. s. de his qui sunt sui vel alie. iur. l. patre. Sed in alio etiam priori voluntas inducta fingitur. ar. ĩ. de reg. iur. l. eius.
2 Item † sane mentis homo ex cessatione vtẽdi declarat contrariã voluntatem: vt ar. s. tit. j. l. naturalẽ. §. ceruos.

Summarium.

1 Quasi, hec dictio, quãdoqꝫ est veritatis expressiua.
2 Expulsus vi de possessione potest eandem interdicto vnde vi auocare.

1 **SI aliquam.** Ibi: ¶ Quasi. † an potest esse expressiuum veritatis, vt ex premissis. ꝛ. s. de consti. pecu. l. si duo. ¶ Ead. l. ibi: proprietatis. ꝛ est cum rem conduco per quam cõductionem respectus habetur ad proprietatem: secus si cõduco possessionem rei. arg. s. de triticaria. l. ij. ꝛ arg. s. qd met. cau. l. si mulier. §. qui possessionem. ꝛ. ĩ. vti pos. l. si duo. §. fi. ꝛ sic loquitur. ĩ. proxi. ¶ Ea. l. in glos. ignorans. in fi. ꝛ. s. eo. naturaliter. §. j. ſm vnum intellectum. ¶ Ea. l. in glos. erat. tamen ibi possessionem, id est rem. ¶ Ea. l. in glos. hoc potest. in fi. ꝛ
2 dic possessionem non auocando † vt si te expulerim: ꝛ sic per interdictum vnde vi poteras auocare: vt. ĩ. de preca. certe. §. iulianus. ¶ Ea. l. in glos. ratione. ibi: amittitur. sed quomodo ab errante perditur contra. l. j. ĩ. eo. si me.

Summarium.

1 Possessio vna ꝛ eadem ciuilis ꝛ naturalis dici potest, atqꝫ penes eundem esse.

POssessionem. Ibi: ¶ Sed vt corpore. vel ſm
1 qd dicimus † vnam esse possessionem penes aliquem ꝛ non plures, que vna ꝛ ciuilis ꝛ naturalis dicitur corpore ꝛ corporali expulsione desinat ꝛc. quod enim facti est, id est possessionem que facti dicitur cum ab eo causetur: vt patet. l. iij. in princip. amittere potest, vt. s. dixi. alia causa ꝛc. sic exponitur vno modo. s. eod. cum heredes. §. j.

Summarium.

1 Usucapere potest quis quandoqꝫ possessionẽ nondum nactus.

QUi vniuersas. §. Qd per colonum. Ibi: ¶ Nactus. Nactus tamẽ videtur si locauit colono, ꝛ colonus vt heredis conductor tenuit: vt. C. eod. l. fina. ¶ Eo. §. in glos. apprehendẽtem. ibi: quamuis. §. j. ꝛ arg. C. de agric. ꝛ censi. l. litibus. ꝛ argu. s. de insti. sed ꝛ si pupillus. in princ. ꝛ. l. meum. §. j. ꝛ. ĩ. de precario. l. quesitum. §. j. in fin. ꝛ. s. manda. inter causas. §. fin. ¶ Eadem glos.

in fin. posset punctari aliter q̄ pro emptore possidendo,
1 quam † per colonum vsucapiet heres etiam non nactus possessionem. j. titu. j. l. ceptam.

Si colonus. ¶ In glo. ciuiliter. ibi: qui fundum. in prin. sed ibi nihil de possessione, sed de vsucapione dicit q̄ cōplet etiā nomine possidentis.

Summarium.

1 ☞ Filiusfamilias etsi obligari nequit, admitti tamen potest tanq̄ procurator.

Quamuis. In princi. ibi: ¶ Retinemus. facit hec litera
1 ꝙ † quamuis per statutum ciuitatis filiusfamilias obligari non possit, nihilominus admitti debeat vt procurator. C. eo. pretor. §. fina.

Summarium.

1 ☞ Possessio an et quando per fructuum perceptionem seu locationem probari possit.
2 Dominium rei quando per locationem transferatur. Possessio longa ⁊ vetusta fructuū perceptione probat̄.
3 Colonus et inquilinus nullam possessionem habent in re conducta.
4 Possessio facilius retineri potest q̄ queri.

Si conductor. ¶ In gl. sed hoc quomodo. ibi: esset amissa.
1 Cum queritur † an per perceptionem fructuum seu locationem probetur possessio: dic aut queritur de locatione aut de fructuum perceptione. Si de locatione, distingue: aut per locationem quam alij feci, aut per locationem mihi factā ab alio de re mea a me possessa. Primo casu subdistingue, aut nullo alio modo constat de possessione saltim naturali, ⁊ tunc non probatur possessio per talem locationem: vt hac. l. quāuis. §. j. ⁊ l. iij. §. neratius. in fi. ⁊ quod ibi not. s̄. eo. ⁊ est casus extra, de fide instru. c. inter dilectos. §. ceterum. versic. per instrumenta. ⁊ ibi glos. Contra hoc videtur esse glos. ordi. C. finium regun. l. si quis. sed dicvt ibi scripsi, ⁊ facit ad materiam istā: nec etiam dominium, vt ibi ⁊. C. loc. l. ad probationem. Aut qui locat est saltim in naturali possessione, ⁊ sic cōstat eū tenere, ⁊ tunc probatur possessio per dictam locationē vt hic: ⁊ sic intellige quod nota. s̄. qui vniuersas. §. ꝙ per colonum. al's si aliter intelligeretur nō procederet. Aut
2 loquimur † de locatione quā alius mihi facit de re mea quam ab eo scienter conduco ego possidens si interuenit titulus ⁊ tunc transfertur dominiū ⁊ possessio: vt. l. quedam mulier. s̄. de rei vendicatione. Aut non interuenit titulus ⁊ non transfertur dominium sed possessio, vt nota. per Dyn. j. eo. si rem aliquam. per. l. qui bona. in prin. ⁊ l. interdum. j. eo. ⁊ hoc. j. not. Et de hoc membro dicvt in eis dicitur ⁊ not. in glos. ⁊ per Dyn. Et predicta vera vbi constaret me possidere saltim naturaliter: secus si nō constaret, vt hic not. in fi. glos. ⁊. C. de don. l. j. ⁊ de acqui. posses. l. minus. ⁊ ibi scripsi. Aut querimus de fructuum perceptione, ⁊ tunc aut de longa ⁊ vetusta perceptione: ⁊ tūc per eam probatur possessio, vt. l. litibus. circa prin. C. de agric. ⁊ censi. lib. xj. non dominium, vt. l. solēnibus. C. de rei vend. ⁊ de dona. l. si functiones. ⁊ l. censualis. eodem tit. ⁊ de hoc dic quantum ad dominiū vt in eis not. ⁊ maxime in. l. solennibus. ⁊ in Spec. de loca. §. nunc aliqua. versi. lvj. ⁊ versi. lvij. Aut queritur de nō longa perceptione, ⁊ tunc aut non constat ꝙ sit in naturali possessione, ⁊ tunc idem quod in locatione supra dictum est, quia non probatur possessio: vt. d. §. neratius. ⁊ hac. l. §. j. ⁊ not. extra de iudic. c. cum Bertoldus. ⁊ de appel. c. bone memorie. ⁊ est ratio, vt not. in dicto. c. cū Bertoldus. quia alia est perceptio fructuū, et alia est possessio rei de qua est questio. Aut cōstat ꝙ est saltim in naturali possessione, ⁊ tunc probatur possessio, vt hic not. ⁊ vt. s̄. de loc. dixi: ⁊ sic procedat ⁊ intelligatur qd no. in dicto. §. quod per colonum. que glos. si aliter intelligeretur esset falsa, ⁊
3 nō procederet per ea que. s̄. sunt dicta. Et pro hoc † quia colonus vel inquilinus nullam possessionem habet: vt. ff. loca. l. non solet. ⁊ l. certe. §. is qui. ⁊ ibi not. j. de preca. ergo pensionem vel fructū soluēdo, possessionem aliquam transferre non potest: vt hac. l. §. j. ⁊ hic not. ⁊ qd dictum est de perceptione fructuū, idem est in perceptione pēsionis per. l. mercedes. s̄. de peti. hered. ⁊ sic teneas de materia supradicta, qd alibi non inuenies ita plene. Preterea perceptio fructuum ⁊ locatio sunt separata a solo, attingendo ergo ea non propterea videtur attingere solum, ⁊ illud pede calcari vel tenere. arg. eius qd in si. dicitur ⁊ habetur. j. de fur. l. vulgaris. j. respon. ⁊ ibi glos. coniuncta. l. iij. §. si rem. s̄. eod. Sed quid si probo eum cui locaui terrā meam illā arasse ⁊ seminasse, an intelligi debeat id suo nomine fecisse, an meo? Dic vt scripsi in. l. si quis. C. fin. reg. ⁊ facit qd no. s̄. eo. qui vniuersas. §. fi. in glo. ciuiliter. vbi videt̄ not. ꝙ meo nomine videtur seu presumitur tenere, propter qd ego retineo naturalem per eum: hoc verum si possidebam, al's si non possideo, non possideo per eum nisi meo nomine apprehendat ⁊ hoc constet, et sic in acquirendo non presumitur eius animus, sed sic in
4 retinendo: ⁊ potest esse ratio † quia possessio facilius retinetur q̄ queratur: vt. C. eod. l. licet. Item quia colonus de natura contractus locationis aptus natus est ad detinendum ⁊ sic retinendum, non ad acquirendam possessionem aliquam rei locate sibi, quia detentationem solam habet ⁊ asininā non possessionem aliquā. vt. d. l. non solet. cū si. ⁊ vide qd scripsi. j. de preca. in. l. si. Lap. de pre.

Infans. ¶ In glos. sine tutore. in fin. vel alioquin inspecto rigore nullus ⁊c. ⁊ sic non querit. Jaco. de are.

Fundi venditor.

§. Item. Ibi: ¶ Prohibentibus. ⁊ sic videtur consentire. C. e. minus. ¶ Ead. l. in glos. vt ⁊. s̄. ibi: si pater. cum ibi dicat dominium non discedere ab herede nisi fauore libertatis vel dotis. ¶ Ead. glos. ibi: loquuntur. quia non tenebatur consentire ibi heres, hic sic.

Si me. Ibi: ¶ Et mutare. de nobis in alium: vt. s̄. eo. qd meo. ¶ Ea. l. in glos. vt ⁊. j. in fin. ibi: in re. j. ⁊ si substantia rei. ¶ Ea. glo. in fi. id est qualitate persone, secus si in persona: vt arg. s̄. de fur. l. si quis vxori. §. cum in eo. ⁊ l. si vendidero. §. pe. ⁊ l. si is. §. si tu. si res sit immobilis, al's furtum esset ⁊ perderetur possessio: vt. s̄. eo. rem que nobis. ¶ Ea. l. versi. Sed si procurator. recipiens vt procuratore non gerente tradente hoc animo. ¶ Eo. versi. in glos. not. ibi: ministerium. s̄. eo. l. j. §. si iusserim. ¶ Ea. glos. ibi. l. in huiusmodi. ⁊. s̄. eod. l. j. §. per procuratorem. ¶ Eo. versi. in glos. qn̄ a nemine. ibi: facit ad. §. sed si non mihi. ¶ Seruus. ibi: adipiscatur. ⁊ ego ratum habeam vel mandem cum eo non possideo.

Qui pignoris. ¶ In fi. ⁊ est debitor qui tradidit ⁊ non rogauit.

Summarium.

1 ☞ Tēpus presentationis magna ratione attendēdū.

Qui absenti. Ibi: ¶ Dimittere.
1 ar. † ꝙ tempus presentationis inspicit̄: vt extra de rap. c. cū sancte.

Si quis possess. ¶ In glos. concor. ibi: vt non. al's ꝑm.

Si is. Ibi: ¶ Heredi. scripto sub conditione, ⁊ nondum ea impleta. ¶ Eo. §. ibi: hereditario. id est ideo ꝙ hereditarius esset. ¶ Eod. §. in glos. quia. ibi: propter hereditatem. arg. ad hoc. s̄. de iure do. l. si sponsalibus. in fi. Jaco. de are.

Interesse.

Interesse. Ibi: ¶ Res. de cuius possessione questio est inter partes.

Si de eo fundo. ¶ In glos. per seruum. in fin. et patet ꝙ debitor non possidet. ſ. eod. l. qui pignoris. in fi.

Si forte. Ibi: ¶ Decessisset. subaudi, quia ſm primum modum, ꝛ quod sequitur quo, expone pro eo. ¶ Eodem. §. in glos. sed quã. in fin. vel dic vt not. ſ. eod. id quod. §. j. ꝛ ſm hoc. ¶ Eodem. §. in glo. al's aliquid. ibi: casu. ꝛ etiã ſm H. dicentem mortuo colono non perdi naturalem, statim referri potest hoc aliud ad proximum casum.

Si seruum. Ibi: ¶ Teneri. subaudi, placet. ¶ Eodem. §. in gloss. vt ſ. ibi. l. certe. §. fina. sed ſm hoc melior est conditio plus delinquentis: quod est contra. l. ſ. de noxa. non solum. ꝛ de donatio. inter vir. ꝛ vxo. l. iij. vnde dic hic rem abduci non solam possessionem: et ideo clam non possideo sicut ꝛ rem meam conducti non possideo pro conducto, vt ibi: ꝛ sic abducens rem suam clam non possidet, ꝛ ideo si turbabitur aget vtrobi etiam contra eum a quo abduxit: quod non faceret si clam possideret. ꝭ. vtrobi. Sed quid in immobili si alius possideat et ego intrem clam? Respondeo, ille possidet et non ego: cum enim ille animo retineat, merito nullam nanciscor, vt. ſ. eod. possideri. §. in amittenda. ꝛ. l. si id quod. §. j. ꝛ sic obtinet ꝛ contra me interdictum vti possidetis, vt. ꝭ. vti posside. l. j. §. j. ꝛ. ꝭ. de precario. l. si eam. cum per meam detentionem turbem suam possessionem, nisi sit repulsus vel suspicatus me repelli, vt. ſ. eo. l. clam possidere. §. qui ad nundinas. ꝛ tunc vi possideo et non clam, et tunc vnde vi directo vel vtili teneor, vt. ꝭ. de vi ꝛ vi armata. l. j. §. siue. Sed quid si dum vacat possessio ego intrem rem meam, nunquid clam possideo? Respondeo non: vt hic. ꝛ arg. ſ. eo. clam. ¶ Eadem glos. in fin. sed nonne hic ante alius possidebit, ꝛ tamen non est clandestinitas.

Communis seruus. In princ. ibi: ¶ Possideatur. quod in dubio presumo si scit communem esse. argu. ſ. pro socio. l. j. ꝛ. l. ij. ꝛ. l. merito. ꝛ argu. C. de edific. priuatis. l. si vt proponis.

Procurator. ¶ In prin. ꝭ. pro domino curans negotia.

Si quis fundum. ¶ In glos. sibi contradicere. ibi: in toto. scilicet quib. mo. pignus vel hypothe. sol. si consensit. ¶ Eadem. l. ibi: vllius. ad quem respiciat pars cognita aliena. ¶ Ead. l. in glos. sibi contradicere. ibi: non potest. l. ꝛ hec melior. ¶ Eadem. glos. ibi: dici. ad primam oppositionem. ¶ Eadem. l. in glos. vllius. ibi: vsucapit. vt. ſ. de nego. gest. l. j. ꝛ. ꝭ. de vsucap. l. j.

Peregre pfecturus. In princip. ibi: ¶ Momenta seruorum. id est aliarum rerum.

Quesitum est. Ibi: ¶ Quereretur. non quo ad vsucapionis effectum. ¶ Eodem. §. in glos. quasi dicat. in fin. ꝛ quod sequitur, nam expone pro sed.

Summarium.

1 Possidere desinit qui possessionẽ suam ingressum non repellit.

Quamuis saltus. ¶ Ibi: Ignoranti. argu. † ꝙ statim cum scio aliquem ingressum fundum quem possideo, ꝛ non aliis
1 occupatus eum non repello, desino possidere.

Summarium.

1 Mobilia nostra esse desinunt, cum a nostra custodia excidunt.

Si rem mobilem. ¶ In princi. in glos. contra. ibi: certi condictio. §. fina. ꝛ ar. ſ. eod. l. iij. §. j. ¶ Eadem. l. in princ. ibi: custo-
1 dia. id est † cum res mobilis desijt custodiri esse in custodia vestra vera, vel interpretatiue custodia eam definimus possidere. Cum ergo his qui pro nobis custodiebat non custodit nobis, commissa est nostra interpretatiua custodia: ꝛ sic definimus possidere. ¶ Eadem. l. in princ. in glos. etiam. ibi: pro hoc. quando eas per me possideo. ¶ Eadem glos. ibi: quando. alter pro me custodit.

Predia cum seruis. ¶ In glos. iste litere. in fin. vel dic hoc contineri in literis donationis, vt et quotidie ponunt notarij: vnde dic ꝛ tradidit per quod datur licentia intrandi possessionem ꝛ apprehensionem.

Per eum quem. Ibi: ¶ Credat. id est cõtendat.

Summarium.

1 Inducere in possessionem quodammodo dicitur qui ingrediendi vim fieri prohibet.
Possessio duobus potest apprehendi modis.

Quarundam. In princip. ibi: ¶ Animo. id est sine corporis tactu. l. vlti. §. fi. ¶ In gl. ve-
1 re. ibi. §. j. ꝛ. . ij. ꝛ ſm hoc dic † prohibere ingredienti vim fieri est species inducendi, id est pars inductionis: vel est species, id est cõuenit vim fieri. Uel dic aliter ꝙ duobus modis inducitur quis in possessionẽ. Primo dato viatore: vt. ſ. vt in possessio. lega. l. is cui. §. missus. Secundo cum dat licentiã ingrediendi, vt hic: nam in suo egressu per autoritatem iudicis fit possessor, secus si iubeat restitui in possessionem, quia per se victor venire non poterit. arg. ſ. eod. l. fundi.

¶ De vsucapionibus, seu vsurpationibus. Rubrica.

Usucapio est. ¶ In glo. accipe. ibi. l. ij. ꝛ in quibus casibus cessat lon. temp. prescrip. l. ij.

Summarium.

1 Uitium furti purgatur; si res peculiaris in peculium reuertatur.

Sequitur. ¶ Furiosus. ibi: sed. subaudi, licet faueatur ei.

Quod autem. ¶ In gloss. ab extraneo. in fi. Itẽ contra. ꝭ. de preca. l. certe. §. Julianus. dic vt ibi.

Labeo quoq; ait. Ibi: ¶ Commodius. reprehensio contra Labeonem. ¶ Eod. §. ibi: potestatem. hoc ideo, quia peculiarem manere volui, que voluntas ꝛ in casu precedente desideratur, et hic sequitur, nec enim ꝛc. ¶ Eodem. §. ibi: nec enim. prout in peculiari loquitur: dic enim pro certe, nec pro non sufficit semper ad purgationem vitij, si eum ꝛc. prout in dominica bene dixi in peculiari: nec enim in dominicis sufficit ꝛc. ¶ Eodem. §.
1 ibi: ꝛ ideo. quia † re peculiarij redeunte in causam peculij purgatur vitium furti. Ideo si res a seruo subrepta in suum locum reuertatur, purgatur vitium furti, et

hoc dicit, ꝛ ideo ꝛc. ¶ Eodem. §. in glos. vt vitium. in fi. que est vt loquatur in dominica. ¶ Eodem. §. ibi: volui. alij habent, voluit, scilicet seruus, ꝛ loquitur in re domi- nica: ꝛ est casus similis. j. §. si rem. ꝛ quod sequitur nolui scilicet esse peculij, vel si est litera, volui eam, scilicet mihi, quasi dicat: non volui esse peculij, sed meam. Alij habēt volui, ꝛ tunc exponitur si modo pro quamuis: et loqui- tur vtroqꝫ modo in re dominica. Alij dicunt nolui, ꝛ po test loqui in peculiari: ꝛ in ea debet intelligi. Item cum dicit noluit, potest in peculiari intelligi: ꝛ qđ dicit si mi- hi in peculio esse voluit, scilicet seruus solus non autem ego dominus.

Summarium.

1 Ignorans se possidere possidet quandoqꝫ.

Item Labeo. Ibi: ¶ Vendideris. ꝛ tra- dideris. arg. j. de furtis. l. inficiando. in prin. ꝛ. l. si quis vxori. §. neqꝫ verbo. ¶ Eo dem. §. in gl. scilicet eam. ibi. s. e. Labeo. ibi, ꝛ eodem ꝛc. vel aliud in hoc depositario cui domini voluntate custo dia est commissa. argu. eius quod dicitur. s. in. §. Labeo. in princip. ibi: ꝛ commodius ꝛc. sed oppo. s. eod. §. quod autem. sed expone, debeat id est possit, non in eius, scili- cet tantum ꝛc. ꝛ sic concordat ꝛ arg. j. de precario. l. cer- te. §. Julianus. ¶ Eod. §. in glos. igitur. ibi: possidere. vt j. eo. si fur rem. in prin. ꝛ sic ecōtra possidet dominus, nec purgatur vitium: sed qđ hic dicitur sustineri posset cum
1 ex volūtate domini custodiam prestet. Quod † ergo hic facit dominus, quasi per procuratorem estimandus est egisse, vt ꝛ alleg. famil. hercis cun. si pignoris. ꝛ sic igno- rans possidet. s. titu. j. l. si me. ¶ Eadem glos. ibi. §. tunc. ꝛ arg. s. titu. j. l. quamuis. §. j.

Tunc in potestatē. ¶ In gl. pos- set. ibi. l. non videtur. ꝛ dic vt not. dicta. l. mulieris. §. desinere. ¶ Eo. §. in glos. ab alio. ibi: ꝛ. l. etiam. hoc si res. ꝛ expone vsuca- pietur, id est vsucapibilis reddetur.

Summarium.

1 Acceptor improprie emptor dici potest.

De illo. ¶ In gl. si ante conceptionē. in fin. vel dic indistincte: nam ex precedēti acqui sitione per seruū, nō aūt ex hac datione vsucapio, ꝛ ideo dic apud me etiam ignorantem: et hoc probat a simili, quia possessio ꝛc. et qđ sequitur domino etiam ignoran- ti: ꝛ quod dicit etiam vitiose, id est mala fide. ꝛ ad hoc. j. pro emptore. l. ij. §. si seruus. ꝛ de hoc not. j. pro emptore.
1 l. seruus. ¶ Si anteqꝫ. ibi: emptor. id est acceptor † predi- ctus qui largo modo dicitur emptor. j. pro empto. l. ser- uus. s. de statulibe. l. statuliberum. in fin.

Summarium.

1 Lana non tonsa non presumitur esse in rerum na- tura.

Lana. Ibi: ¶ Quoniam. hoc respicit quod. j. di- cit fieri emptoris, ꝛ hoc omitte ꝛ ibi assu- me, ꝛ plana est. Sed quare aliud in lana ouis lanate sur- repte ouis qꝫ in agnis ouis pregnātis editis apud bone fidei emptorem: vt. j. de furtis. l. qui vas. §. ancilla. Re- spon. partus est quoddam per se: vt. j. de verbo. signifi. l. partum. cuius fit furtum per contrectationem matris cuius in vtero est inclusus: vt. s. de statu homi. l. penul. ꝛ
1 arg. j. de furtis. l. qui stichum. Sed † lana anteqꝫ tondea- tur non est in natura rerum. argu. in institu. de rer. diuis. §. si tantum. ꝛ. j. que in fraud. cred. l. fina. §. fructus. ꝛ per contrectationem eius non contrectatur lana: vt arg. s. titu. j. l. qui vniuersas. in princip. ꝛ. j. eum qui. ꝛ not. s. de condic. fur. l. si seruus. §. bone. ¶ Eod. §. ibi: id quod fit. bone fidei emptoris. ¶ Eodem. §. ibi: in agnis. cōceptis ꝛ edictis apud bone fidei emptorē: secus si cōcepti apud dominū vel apud furem sint, licet editi apud bone fidei emptorem: vt. j. de furt. l. qui vas. §. ancilla. sic ꝛ. j. proxi. vestis. ꝛ sic furtiua fit specificantis bona fide, ꝛ sic nō vsu capietur, ꝛ dices lana furtiua surrepta ab alio te inscio.

Si rem. Ibi: ¶ Vsucapi. id est vsucapibilem esse contra dominum nō contra cre- ditorem, vt in contrarijs. ¶ Eod. §. in glos. imo videtur ibi: ꝛ dic. hic eam vsucapi.

Summarium.

1 Violentia purgatur, si quod vi ablatum est domi- no restituatur.

Si tu vi me. ¶ In glos. subaudi. in fi. sꝫ ius auf. vt in auf. vt sponsa. largi. §. rursus. secus sm hec tempora: vt. j. e. quam rem. ꝛ. C. pro empto. l. aliena. ¶ Eod. §. ver. ceterū. ibi: dejece- ris. ꝛ possederis. ¶ Eo. ver. ibi: a nō domino. id est con- tra non dominum, quasi dicat: quāuis sit non dominus qui dejectus est. ¶ Eo. §. versi. idem. ibi: qui pro herede. cum non esset heres. ¶ Eod. ver. ibi: quāuis. sciat expul- sor. ¶ Eo. versi. ibi: hereditarium. ꝛ possidentem non es- se heredem. ¶ Si fundum. ibi: vsucapere. id est vsucapiē- di causam prestare si vendat ꝛ tradat. Vel proprie, ꝛ dic qꝫ emit, ꝛ data licentia intrandi in possessionem vi expu- lit possessorem: sed quid si vendentis esse credidit in pos- ses. Respond. idem: vt arg. C. de acquir. possessio. l. nec im
1 proba. ¶ Si dominus. ibi: interdicto vnde vi: † videtur ergo ad hoc vt purgetur violentie vitium vt in domini potestate redeat: sed contra. j. de precario. certe. §. iulia- nus. Sed dic vbi dominus dejicitur debet redire in do- mini potestatem, vt hic: vbi alius tūc debet redire in po- testatem dejecti, vt ibi, in re autem furtiua obtinet. s. eo. §. quod autem. ꝛ. §. idem labeo.

Summarium.

1 Prescriptio absqꝫ possessione perfici nequit.

Si viam. ¶ In prin. id est seruitutē. ¶ Eo. §. ibi: amittam viam. ex cessatione vtendi, non autem ex tua prescriptione: quia per expul- sionem tuam non possides ius vie, quia nec possideri ꝛc.
1 ad hoc. s. de seruit. vrb. pred. si edes mee. §. si. † ꝛ sine pos- sessione non procedit prescriptio. j. eod. fine. secus si edifi- ces contra seruitutem, quia tunc tuo facto libertatē pre- scribis. j. §. si. sed illud in vrbica, sed in rustica sola cessatio vsus prestat libertatem. ¶ Eod. §. ibi: detruditur. ꝛ ideo vnde vi interdictum sibi non competit: vt ꝛ not. j. de vi ꝛ vi arma. l. iij. §. vnde vi. ¶ Eodem. §. in gloss. sed tamen ex equitate. in fine. sed de hoc dic vt nota. j. de vi ꝛ vi ar- mata. l. iij. §. vnde vi.

Libertatem. Ibi: ¶ Edificatum habue ro. ꝛ bona fide: vt. s. com- mu. pred. l. si precario. ꝛ possessor edium manserat: vt. s. de seruitu. vrb. pred. l. si edes. §. libertatem.

Naturaliter. ¶ In glos. quan doqꝫ. ibi: interrū- pitur. naturaliter. j. eod. si is qui. §. penulti. ꝛ s. de seruitu. vrba. predio. l. si edes. §. libertas. ¶ Eadem. l. in glos. imo. in fin. vel dic aduersus eum ce- pta prescriptio.

Summarium.

1 Vsucapionis tempus qualiter computetur.
2 Calende qualiter computande.

In vsucapionibus.

In usucapionibus.

Ibi: ¶ Postremum triennij. qui est dies pre-
1 cedens † diem cepte usucapionis: ut si cepit calendis Ianuarij postremus dies cuiuslibet anni est dies ultimus Decembris. s. solu. matrimo. l. de diuisione. & l. si ante. & l. diuortio. in princip. hic ergo ultimus Decembris dicitur esse completus: ut. j. l. proxi. Et quod
2 ibi dicit hora sexta noctis complet usucapionem, † sic exponet: pridie calendas, id est precedente calend. sexta hora noctis in cuius complemento dies calend. exoritur, et tantum est dicere quantum si diceret primam diem usucapionis computari naturaliter, & non a momento, & sic per consequens idem in postremo: & dic postremum qui est dies precedens diem inceptum totum completum esse oportet, & secundum hoc potest intelligi & concord. j. de act. & oblig. in omnibus.

Summarium.

1 Liber homo possessus ab alio, per se non potest usucapere.

Ab eo.

Ibi: ¶ Respoderunt. & bene. ¶ Ead. l. ibi: nihil usucapere.
1 Exemplum † in libero homine qui possidetur: & sic nihil per se usucapit. s. tit. ij. homo liber. §. si. sed nec per seruum suum, ut hic.

Summarium.

1 Creditor an possit ius pignoris prescribere, si res a non domino ipsi sit pignori obligata.
2 Usucapio eadem causa inducitur re a non domino tradita, qua translatio dominij re a domino tradita.

Usucapionem reci.

¶ In glos. id est que sunt. ibi, de sacrosanc.
1 eccle. Sed an † quis prescriptione ius pignoris acquiret re a non domino obligata pignori. Respon. non, cum ius hypothece creditoris fundetur in iure quod competit debitori in re: ut. s. de pigno. si ab eo. ¶ Item
2 illa causa † inducit usucapionem re tradita a non domino que inducit dominij translationem re tradita a domino. s. de public. quecunque. & de contrahend. empt. l. clauibus. At constat quod pignus non transfert dominium. C. de pignora. actio. pignus. cum concord. Illud autem constat quod si debitor cepisset rem prescribere, completa prescriptione impinguaret ius creditoris: ut. j. e. serui nomine. in fi. secundum unum intellectum, & ut. j. pro herede. l. ij. in princ. & de diuer. & tem. prescrip. l. de accessionibus. Item argu. ad id quod primo dixi. s. de mor. infe. l. longa possessio.

Si aliena res.

Ibi: ¶ Emptionis. scilicet tantum, non traditionis.

Hoc iure.

Ibi: ¶ Edificijs. usucaptis queri possunt seruitutes ab his edificijs debite.

Sceuola.

¶ Si bos. ibi: usucapi. ab emptore. ¶ Eodem. §. ibi: distractum. in alium. ¶ Eodem. §. versi. Sceuola. ibi: & partum. apud furis heredem conceptum. ¶ Eodem versicu. peperisset. id est concepisset.

Si ab eo.

¶ In glos. ut prodigo. in fi. argu. pro hoc. ff. de cur. fur. l. penul. & hoc tenetur in institu. quibus est permis. face. testa. §. item prodigus. arg. s. de tut. & cur. da. ab his. tutor. & l. seie.

Id tempus.

¶ In princi. tempus possessionis. ¶ Ea. l. ibi: possidet. & traditioni coniunctum fuit. argumen. contra. s. titu. j. l. pomponius. §. non tantum. sed expone ut ibi.

Summarium.

1 Usucapio an per captiuitatem interrumpatur, & an postliminio interrupta restauratur.
2 Seruus peculiaris postliminio reuersus non usucapit, nec etiam ipsius heres.
Usucapio in successoribus locum obtinere nequit.

Si is qui.

Ibi: ¶ Interrumpitur usucapio. per captiuitatem. ¶ Eod. princ. ibi: & si ipsi. scilicet capto. ¶ Quod si seruus. ibi: decesserit. dominus. ¶ Eodem. §. in glos. ut etiam ad non peculiarem. ibi: Cornelia & postliminium. & quod dicit lex sequens tam in reuerso quam in mortuo loquitur, etiam secundum hoc large ponitur nomen legis, quasi dicat: iuris. ¶ Ead. gl. ibi: & in
1 fi. leges sine non. & secundum hoc Marcellus, dicit † quod siue per se Marcellus possideat siue per seruum ex causa peculij vel non peculiari tempore captionis vel post captiuitatem seruus quolibet modo tenere cepit, siue reuertatur captiuus siue ibi moriatur tempore captiuitatis processisse usucapionem: & hoc probat quemadmodum, id est quare siue qua ratione enim postliminio &c. supple non est ratio quare plus iuris habeant in peculiaribus quam in alijs: ergo quod in peculiaribus iuris est, & non in peculiaribus etiam erit ut reuersus videatur usucepisse: merito & in herede idem, nam hereditatem &c. & debet esse litera sine non, & restringe ad peculiaria, & secundum hos duos casus verba quemadmodum seruiunt Marcello. ¶ Ea. glos. ibi: non peculiariter. & secundum hoc premitte quemadmodum dicto Marcello, & dictum Marcelli. in fi. legis: dic ait Iulianus dubitari an per legem Corneliam ad successores pertineat usucapio, & supple licet alij dubitent Iulianus hic admittit, quod in peculiaribus verum est, non autem in alijs, quemadmodum enim &c. supple non est
2 ratio. † Et ideo sicut non peculiari reuersus non dicitur usucepisse, ita nec heres eius si in captiuitate decedat: postea respondet oppositioni, nonne hereditas vice persone fungitur, & a die captiuitatis per Corneliam fuit hereditas, ergo hereditas usucepit per seruum acquirentem etiam ex non peculiari causa. Respondeo in quibusdam hoc est receptum, non in hoc: & ideo non in peculiaribus non habere locum in successore usucapionem, & hoc dicit: nam &c. vel dic hereditatem vere: sed hic non est vere hereditas. j. de verb. signifi. l. iij. §. fina. Marcellus tamen Iuliano contradicens ait posse fictionem Cornel. plenius accipi etiam a domino peculiari nomine emptam per seruum & male: ut. j. de capti. l. in bello. §. facte. & posset etiam aptari ad comprobandam Iuliani sententiam & hunc modum ut dicas pertinet tamen ut ipse Iulianus alias admittit: sicut enim &c. sup. ita heres in peculiaribus hoc ius habet, & dic egerit peculiariter, & debet esse sine non.

Summarium.

1 Seruus fugitiuus per dominum apprehendi potest.

Si seruus.

Ibi: ¶ Nisi. pro, si non. & supple, maxime: nam idem si pro libero se gerat, ut sequitur. ¶ Eo. §. ibi: a domino. id est a possessore a quo fugit. ¶ Eod. §. ibi: intelligendum est. gerentem se pro libero a domino. ¶ Eo. §. ibi: apprehen
1 sus fuerit. arg. † quod fugitiuus possit per dominum apprehendi: ut in auth. ut iudic. sine quoquo suffra. §. necessitatem. ¶ Eod. §. ibi: litigare. is qui pro libero se gerit.

Si quis bona fide.

¶ In gloss. ut. j. ibi: secundum Azonem. & argu. j. eo. eum qui edes. §. si autem demolita. ¶ Ead. glos. ibi: usucapio. sed illud in perficienda prima. ¶ Ead. glos. ibi. §. & si possessionis. ibi non presentis possessionis initium spectatur.

Summarium.

1 ☞ Emens ſcienter rem alienam, bone fidei defectu actum alioqui validum reddit nullum.

Si ex teſtamento. ¶ Niſi ꝛ ſi ſtipulator hoc
1 ſciat: † qui autem ſciens rem alienam emit, deficiente bona fide nihil agit, vt in dicto. §. item ſi emptor.

SErui nomine. Ibi: ¶ Datus. id eſt traditus. ¶ Ea. l. ibi: vſucapionem. cõplendam. ¶ Ead. l. ibi: omnes. exceptos in iure.

SI per errorem. ¶ In fine. Partẽ quã ex adiudicatione habeo, ab eo qui mecum communiter poſſidebat: imo totum propter ſententiam. arg. ſ. ti. j. pomponius. §. ſi iuſſu.

Summarium.

1 ☞ Fiſci bona, aut res eidem ſpectantia quando temporis ſpatio vſucapi aut preſcribi poſſint.

1 **QVamuis.** ¶ Dic † aut res fiſci in patrimonio eſt iũcta, ita ꝙ fiſcalis eſt, ꝛ tunc non poteſt vſucapi cõmuni vſucapione: vt in princi. l. ꝛ. in inſtitu. de vſucapio. §. res fiſci. ꝛ. C. cõmu. de vſucap. l. ij. aut tãtum delata fiſco: ꝛ tunc aut ex cauſa vacationis bonorum, aut ex alia cauſa. Primo caſu aut cepit poſſidere poſt denunciationem bonorum horum factam fiſco, ꝛ tunc viginti an. preſcriptio locum habet: vt. j. de diuer. ꝛ tem. preſcrip. l. in omnibus. Aut ante denunciationem, ꝛ tũc aut vult computare tempus ex ſubſtantia ꝛ veritate vacationis: ꝛ tunc quadriennij preſcriptione lapſi ante denunciationem poteſt ſe tueri, vt. j. de diuer. ꝛ tempo. preſcrip. l. intra quatuor. §. quadriennij. Aut etiã ante ſubſtantiam vacantem, ꝛ tunc ſi poſſidet titu. preſcribit iure communi, vt hic: ſi ſine titulo, preſcribit. xxx. an. ſm quoſdam per. l. in omnibus. j. de diuer. ꝛ temp. preſcrip. ſm alios iure communi, ſcilicet. xxx. an. arg. huius litere, ſi ex alia cauſa delata ſint. xx. an. preſcriptio locum habet. j. de requiren. reis. l. ij. ꝛ. iij. ꝛ. j. de iur. fiſc. l. j. §. diuus. ꝛ. §. preſcriptio.

SI hominem. ¶ In gloſ. vt ꝛ. j. ibi: in contrarium. vel expone quoniam, pro quãuis.

Summarium.

1 ☞ Conductio vel emptio rei ſue non nocet conducenti aut ementi.

EI a quo. ¶ In gloſ. an teneat. in fi. vel dic an interrupta ſit vſucapio, vt nõ compleatur per emptorem, ſiue eo non poſſidente non currat, ita ꝙ ſi perſeuerante eodem errore redhibitio fiat rei vel reſcindatur venditio hoc tempore non proficiat venditori: qđ al's eſſet, vt. ſ. ſi hominem. ¶ Eadẽ. l. in gloſ. hoc ſi. in ſi.
1 † ſed ex ſequenti litera videtur dicendum qđ poſtꝙ locatio non tenet, non remanet poſſeſſio penes locantem: ſed ſi conduxit poſſeſſionẽ ſecus eſt, vt. ſ. ti. j. l. ſi aliquam.

Summarium.

1 ☞ Corpus integrale poſſideri dicitur, non res ſingule, quamꝙ empte cenſeantur.
2 Poſſeſſio totius qua ratione in ſingula non cadat, quẽadmodum ꝛ titulus.

EVm qui edes. Ibi: ¶ Separatis. i. ſeparatim inſpectis etiam circa ius poſſidendi: vt quodlibet per ſe poſſideri intelligať. ¶ Eodem prin. ibi: vniuerſitas. concord. extra de electio. in geneſi. ¶ Ea. l. in gloſ. id eſt mutare. ibi: dominij. ſi earum dominus erat tradens, al's non: vt. ſ. titu. ij. adeo. §. cum in ſuo. non autem res ſingule, vt in prin. legis. ¶ Ea. l. in gloſ. ſcilicet ꝙ non. in ſi. vt euitetur ſequens abſurditas.
1 ¶ Ea. l. ibi: ſin autem. licet † res ſingule non poſſideanť, ſingule tamen empte intelliguntur, ꝛ in ſingulis titulis obtinẽtur: ꝛ hoc ſequitur ꝛ. ſ. de public. in rem actione. l. ſi ego. §. idem ait. ¶ Ea. l. verſ. Sin autem. ibi: columna.
2 ſed † quare poſſeſſio vniuerſi ita non cadit in ſingula ex quibus vniuerſum cõſurgit ſicut titulus quo vniuerſuꝫ queriť cadit in ſingula: vt. ſ. de lega. iij. ſi chorus. ꝛ de rei ven. l. vẽdicatio. in ſi. ꝛ patet hoc. ſ. de public. in rẽ actio. l. ſi ego. §. idem ait. Reſpõ. in poſſeſſione eſſet abſurditas que narratur in. §. accedit. ſ. eod. ꝛ in ſi. ſed in titulo talis abſurditas non eſt. ¶ Ead. l. ibi: ꝛ non potes. ita ꝛ conſtrue: ꝛ depoſitis edibus que hoc ipſum continent de cuius vſucapione queritur nõ potes recte vti ꝛc. ſic nec coherentibus his in edificio penes te ſingule ꝛc. ¶ Ead. l. ibi: eo tempore. id eſt acceſſione eius temporis. ¶ Ea. l. in gloſ. j. per actionem. in ſin. vel dic ꝙ ſeparata fuit ab edibus: vt. ſ. tit. ij. adeo. §. cũ in ſuo. Cum enim coheret poſſeſſor non tenetur ſi non iniunxit: vt. j. eo. de tigno iniuncto. l. j. ij. reſpon. ¶ Ea. l. ibi: coherentibus. ſubaudi, hec vera ſm primam lecturam. ¶ Ea. l. ibi depoſitis. ſubaudi, ſed ſm primam lecturam.

Summarium.

1 ☞ Titulus antiquus non modicum noue poſſeſſioni adfert adiumentum.

VBi lex. ¶ Nihil. perſeuerante prohibitione: ſecus ſi ea finita, vt
1 j. proxi. ¶ Ea. l. ibi: furtiua. † vt ſi ad dominũ rediit, deinde ſine vitio rediit ad heredẽ eius qui emerat credentem eſſe defuncti: nam antiquus titulus noue poſſeſſioni coniũgitur, vt. ſ. eo. l. eum qui edes. §. ſi autẽ demolita. ꝛ. l. ſi is qui. §. ſi quis bona a cõtrario. ¶ Ea. l. in gloſ. ſed quomodo. ibi. §. tũc. ſed tunc nõ procedit vſucapio cum ſit facta poſſeſſoris. j. pro emptore. l. ij. §. fina. ꝛ. j. eo. ſi fur. ꝛ. ſ. depoſiti. l. ſi fideiuſſor. ſed dic ꝙ procedit contra creditorem, argu. ſ. eodẽ. l. ſequitur. §. ſi rem. vel dic ꝙ fuit preſtita non domino, cui fuit ſubrepta, vel inuaſa cum poſſideret: vt argu. j. pro ſoluto. l. ſi. ꝛ. j. de precar. l. certe. §. iulianus. ꝛ. C. de preſcrip. xxx. an. l. ſi quis emptionis. §. ſed hec. ¶ Ead. gloſ. in ſi. vel dic ſiſco queſitum dominium ex vltima volũtate, ſubau. lege vt poſt tempus ſit alterius, vel ſcriptus erat heres, ꝛ ſub conditione res hereditaria alij fuit legata, que pẽdente cõditione fuit fiſco ſubrepta, nũc extitit cõditio, ꝛ ſic deſijt eſſe fiſci, vt. ſ. de rei vendi. l. non idcirco. ꝛ de condic. furti. ſi ſeruus. ꝛ de legat. j. ſi fundus ſub conditione. in princi. ꝛ. j. de regu. iur. l. plerũꝗ. ꝛ. ſ. de condi. ꝛ demon. ſi fundus. ꝛ. C. de leg. j. l. ſi is. ꝛ de leg. ij. l. peto. §. fratre.

Summarium.

1 ☞ Titulus pro ſuo vbi ꝛ quãdo locũ habere dicatur.
2 Traditio rei prorſus requiritur in titulo pro legato.

CElſus. ¶ In gloſ. quẽ. ibi: ꝛ ſpecialibus. ſed non ponit ꝙ talis fuit error, vt in illa. l. proponitur. ¶ Eadem
1 gloſ. ibi: vt non competat. † titulus enim pro ſuo locum habet vbi alius titulus vſucapionis competit. Item vbi deeſt ſpecialis titulus, ſi modo ſubſit cauſa acquirendi dominij iure gentium: vt. ſ. titu. j. l. iij. §. genera. ꝛ. j. pro ſuo. l. j. cum ergo non ſubſit talis cauſa, nec titulus

titulus specialis, cessat titulus pro suo. ¶ Ea. glos. ibi. ĵ.
2 titu. ĵ. pro legato. † sed certe in titulo pro legato traditio debet fieri: vt. C. de lega. non dubium. saltem interpretatiua, vt fuit. ĵ. pro legato sine traditione. ¶ Ea. glos. ibi: si in traditione. id est in credulitate traditionis. ¶ Eadē glos. in fi. Azo tenet hanc regulam esse, que hic ponitur & probatur. ĵ. pro emptore. l. ij. §. cum stichum. ĵ. pro soluto. l. iij. & ĵ. pro donato. l. j. & institu. eo. §. error. sed fallit in his casibus & erroribus qui exprimuntur in. l. contra. & no. in summa de vsucap. pro emptore.

Summarium.

1 Vsucapiendi conditionem non habet is eius rei, que causa diuisionis sibi traditur.
2 Heres falsus quando res sibi a vero herede traditas acquirat vel vsucapiat.

Cum solus. Ibi: ¶ Hereditarias. quarū alique erāt aliene, licet a defuncto bona fide posses ser & sic hereditarie opinione sunt. ¶ Eadē. l. ibi: tradidi. ego possessor. ¶ Ea. l. ibi: potest. etiam a putatiuo herede. ¶ Eadē. l. ab herede. vero. ¶ Eadem. l. ibi: verum est. ꝙ nullam habes causam possidendi, vel vsucapiendi. ¶ Ea. l. in glos. quia nec. in fi. sed illud cum ceptam a defuncto implere volo, non autem cum nouā inchoare: qđ possum nisi veri heredis possessio obstet, vt hic cauit vt heres vsucapere volo. ¶ Ea. l. ibi: fuerit. tra
1 ditio † partis rerum hereditariarum facta est, quia titulo pro transacto vsucapit, vt quia totam hereditatem a me petebas, licet non iure, bona fide tamen: vel etiam transegi tecum, quia remisisti mihi hereditatem, & ego tibi dedi dimidiam hereditatis, vel forte aliā questionē de re alia mouebas, pro qua remittenda dedi tibi partē rerum hereditatis, & habita tamen recte legitur in fine.
2 ¶ Et dic † aut ego heres falso coheredi tradidi partem indiuisam, aut ꝓ diuiso. Primo casu aut ex causa transactionis: & tunc vsucapit pro transacto res que hereditarie putabantur vt hic, ita tamen &c. & C. de vsucapio. pro emptore. l. ex causa. aut tanꝙ coheredi, & tūc aut per sententiam transfertur dominium hereditariarum & paratur causa vsucapiendi, vt hic & s̄. de condic. cau. data. l. dedi. §. subtilius. cum concor. Si pro diuisio, aut per sententiam, & tunc transfertur dominium & vsucapiendi causa paratur. s̄. eodē. si per errorem. & s̄. titu. ĵ. pomponius. §. si iussu. & s̄. de publica. l. sed si res. aut sine sententia: & tunc in partem eius quod traditur paratur causa vsucapiendi, & dominium transit, & in alia parte non: vt s̄. familie herciscun. cum putarem. in fi. & dic vt ibi, & C. cōmu. vtriusqȝ iudi. l. j.

Summarium.

1 Res indiuise substantie non constituitur rei alterius adiectione.
2 Vniuersitas gregis qua ratione in vsucapiendo rei singulari non equiparetur.
Grex, illius esse dicitur, qui illum constituit etiam si capita alterius sint cuiuspiam.
3 Capita gregis singula vsucapi possunt, sed non eiusdem vniuersitas.

Rerum mistura. ¶ In pri ci. ad aliiuius corporis constructionem ¶ Eo. princi. ibi: rei. posite in alterius corporis cōpositione. ¶ Eadē. l. ibi: in eum. id est sub. in causa. ¶ Eodem princi. vt ibi non soluta. id est non obligata. ¶ Eo. prin. ibi: questionem. predictā. quasi dicat: questio predicta in
1 l. prima † non cadit in re cuius est substantia indiuisa: cū illa ex alterius adiectione non constituatur. ¶ Quid ergo in iis. ibi: integrū. ita ꝙ neutrum alterius accessio est.

¶ De tertio. ibi: grex vniuersus. id est vniuersitas que dicitur grex. ¶ Eo. §. in glos. quia nullo. in fi. potest etiam
2 signari in textu † vniuersitas gregis non equiparatur singulari rei in vsucap. nā si equipararetur vsucaperetur & simul aut nullo modo, nam in re singulari: hoc patet. s̄. eod. eum qui. §. accidit. nam in grege possunt esse aliqua capita vsucapibilia, & alia non, vt furtiua, & dic gregem esse constituentis illum, licet capita sint aliena. s̄. de rei vendic. l. j. §. fina. sicut domus est fabricantis in suo, licet
3 materia sit aliena. † & sic diuersitas gregis non vsucapitur, sed singula capita. ¶ Eo. §. in glos. edificio. in fi. ꝭm alios ita exponitur: quomodo, id est sicut ea que consistunt ex pluribus coherentibus.

Nunꝙ. ¶ In glos. al's non. ibi: si tantā. quasi dicat: in verbis que fiebāt de futuro contractu.

In vsucapionibus. Ibi: ¶ Mobilium. subaudi, etiam.

Seruus licet. ¶ In princip. in libertate.

Si seruus. ¶ In glos. nam. licet ibi non queratur sibi. ¶ Ea. glos. ibi §. furiosus. nec alij, vt. ea. l. §. ceterum.

Summarium.

1 Turbatus ab eo a quo vi clam vel precario possidet, vti possidetis interdicto agere non potest.

1 **Si vi aut clam.** Ibi: ¶ Habet. † & ideo si turbetur ab eo a quo possidet vi clam vel precario, nō aget vti possidetis: vt. ĵ. de precario. l. qui precario. & vti posside. l. ij. ¶ Eodem. §. ibi: possessionis. iuste.

Summarium.

1 Bona fides duobus temporibus ancille furtiue possessori adesse debet, vt eius efficiatur partus.
2 Scientia rei aliene superueniens, non semper nocet possessori.
3 Titulus an possit iustus haberi in partu ancille empte. Partus non subijcitur titulo quē quis in matrē habet.
4 Partus ancille furtiue quando efficiatur eius qui eandem possidet.

Non solum. In prin. ibi: ¶ Etiā. nō tantum si apud bone fidei possessorem a quo quis comparauit ancillam pregnantē, sed etiam apud eum vsucapere volētem si erit editus. ¶ Eadem. l. ibi: fuerit.
1 duobus † ergo temporibus debet adesse bona fides, scȝ tempore conceptionis. ĵ. eo. l. iusto. §. & si possessionis. sed dic ꝙ duobus temporibus debet esse bona fides ratione ignorantie furtiue matris, vt hic dicit. Et si post editionem scientia superueniat furtiue matris, obtinet. ĵ. pro
2 suo. l. si ancillam. † sed quo ad scientiam rei siue matris aliene semel sufficit bona fides tempore cōceptionis, ita ꝙ superueniens scientia ꝙ sit aliena non nocet, vt ibi.
3 ¶ Eadem. l. in princi. ibi: vsucapi. † sed nunquid in partu ancille empte habetur titulus? Videtur ꝙ sic, argu. huius litere, & s̄. de public. si ego. §. partus. & de euic. venditor. & de leg. j. non quecunqȝ. §. iulianus. & de lega. ij. si qđ ex Pamphila. econtra quod non. s̄. eo. l. si aliena. §. si. & ĵ. de verbo. signifi. l. partum. nisi pro suo. ĵ. pro suo. l. ij. §. ij. & l. si ancillam. Item per hoc qđ titulus matris non extendatur ad partum: arg. s̄. de euict. si pregnans. Sed potest dici aut emitur ancilla pregnans: & tunc titulus emptionis ad partum extendatur, arg. dicte. l. de leg. ij. si qđ ex Pāphila. & de lega. j. non quocunqȝ. §. iulianus. & arg. s̄. eo. eum qui edes. §. si autem. & §. fina. & sic posset
4 loqui princi. huius legis vsqȝ ibi: etiā si &c. Aut † emitur

vacua, et tunc nõ: vt.j.pro suo.l.ij.§.j.et sm hoc hec litera etiam si etc. non repetit omnia precedẽtia, sed simpliciter facultatem vsucapionis repetit, quasi dicat: non solum partus ancille furtive pregnantis facte apud bone fidei possessorem capitur per eum qui comparauit a bone fidei possessore sed etiam partus vsucapitur apud emptorem conceptus, sed in primo casu titu. pro emptore. secundo non illo titu. sed pro suo. Nec obstat.s. de euict. si pregnans. quia ex stipulatione nõ ex empto actio denegatur, et arg.s. de edil. edic. qꝫ si nolit.§.fina.

Quod vulgo. Ibi: ¶ Causam. i. qualitatem possessionis ex qua causatur dominium. ¶ Eo.§.ibi: fuerit. et sic successerit iure ciuili. ¶ Eod.§.ibi: possessionem. et sic pretorio iure successit. ¶ Eod.§.ibi: fundum. quem mala fide ab exordio possidebat. ¶ Eodẽ.§.in glos. emptor. in fi. vel vt ex causa superuenienti possideat et vsucapiat.

Si dominus. Ibi: ¶ Existimauerit. quia alio tendant sm B. et dices defectum quantum ad amissionem possessionis. Vel dic qꝫ ille tenebat: et dic defectum quantum ad perdendã possessionem et quantum ad interdictum vnde vi.

Si mihi Titius. Ibi: ¶ Fundum. qui non erat possidentis, sed petentis. ¶ Eo.§.in glos. videtur. ibi: personaliter. vel ibi partem traditã recepit vt suam, hic vt debitam. ¶ Eo.§.ibi: cedendo. similis locutio ibi: In conuertendo dominus captiuitatem Sion. et ibi al. solut.

Qui pignori. ¶ In glos. scilicet suo nomine. ibi: obliget. nõ vt suã sed vt sibi obligatam. ¶ Eo.§.ibi, vsucapionem. interrũpendam. ¶ Eo.§.ibi: contraxerit. rei immobilis. ¶ Eo.§.in glos. etiam. in fi. et hoc in immobili.

Si rem tuam. Ibi: ¶ Possiderem. et vsucaperem. ¶ Eo.§. ibi: vsucapere. nec per te tanqꝫ per creditorem intelligor possidere. ¶ Eodẽ.§.ibi: vsucapiam. subaudi, maxime. ¶ Eo.§.in glos. vt et.s. in fi. vel melius quia non iure creditoris possides.

Summarium.

1 Possidere precario quis dicatur.

Si rem pignori. ¶ In prin. a debitore ceptam vsucapi. ¶ Eo.§.ibi: † precario. id est precibus datis. ¶ Possi-
1 dente. id est detinente ex conducto, vt sequitur: vel propꝛie pone et quod.j. dicit, nam conductio etc. expone facta a debitore de pignore idem prestat vt non interrumpatur vsucapio per furtum a seruo factum. ¶ Quasi. p quãuis: vel proprie id est sicut. ¶ Eo.§.ibi: et precarij. vt reuertatur ad certum vsum ad voluntatem cõcedentis: et conductio vt reuertatur ad alium vsum statuta mercede et determinato tempore. ¶ Eod.§.ibi: et precarij.§.ij. subaudi, hoc verũ est qꝫ possidet creditor causa precarij.

SI seruus. Ibi: ¶ Peculiarem. opinione: vel quo ad publicianum dominium.

Summarium.

1 Actio furti quando fructuario concedatur pro seruo hereditario furtim subrepto.

SI homo. ¶ In glos. sed quando. in fi. sed sm hoc non differt hec litera ab ea que sequitur, sed suã etc. sed prima melior est. ¶ Eadem. l. ibi: possit.
1 dic † aut hic seruus subripitur non possessus ab herede, et nõ satisdatione prestita a fructuario, et tunc nec fit furtum, nec actio furti datur: aut post satisdationem prestitam, et tũc furti actio fructuario datur, nec vsucapitur: aut iam vtente fructuario et possidente, et tunc vterqꝫ ratione iuris sui agit furti, et vsucapio cessat, vt hic.

Summarium.

1 Furtiua res vsucapi non potest.
Vendens rem quam scit alienam, merito fur dici debet.
2 Mobilia varijs modis vsucapi possunt.

POtest. In prin. ibi: ¶ Rem. mobilẽ. ¶ Eadem. l. in princi. hec lex facta est, vt tollat dubitationem que posset
1 esse: quia † res furtiua non vsucapitur: vt.s. eo.l. sequitur.§. qđ autem. et institu. de vsucap.§. furtiue. et qui alienam rem sciens vendidit furtum committit: vt.C. de furtis. l. alienum. C. vnde vi. l. cum querebatur. at presumitur qꝫ scit alienam dum scit nõ suam. C. de re-
2 scin. vendi. l. quisquis. His rationibus dubitaret † quis: quomodo res mobiles possint vsucapi. Ad hoc respondet dicens, qꝫ pluribus modis potest accidere etc.

Summarium.

1 Tempus longum possessionis amittẽde vel acquirende, iudicis committitur arbitrio.

FUrtum. ¶ Fundi. In glos. vera. in fi. vel ficta: quia negligit expellere ingressum: arg.s. titu.j. quãuis. et.s. de dam. infec. si finita.§. non autẽ statim. ¶ Eo.§.in glos. ex obliuione. ibi. l. si mulieri.j. de actio. et obliga. l. obligationum fere.§. placet. ¶ Ea. glos. ibi.§.j. et.j. de bonis auto. iudi. pos. l. si in venditione.§. de tempore. et.s. de iure deliber. l.j. cum concord. ¶ Eo. ibi: tem-
1 pore. † longum tempus accipe arbitrio boni viri, argu. s. de iure deliberan. l.j.j. de bonis auto. iudi. poss. in venditione, et sic.s. de dam. infec. l. si finita.§. non autem statim. aut si tale aut tantum, vt animus contrarius declaretur, quasi ex hoc presumitur pro derelicto habere: vt dicto.§. non autem statim. vel oblitus rem ad se pertinere, vel se possidere: ex qua obliuione inducitur cõtrarius animus primo non possidendi, licet secus in furioso.s. titu.j. si is qui animo. nam qui non facit quod debet etc. vt.j. de regu. iur. l. qui non facit. Item intellige qꝫ per se tantum possideat, al's secus: argumen.s. ti.j.l. peregre.§. quibus. et.l. si me in vacuam.§. sed si non mihi. ¶ Eod. in fi. ibi: absuerit. a fundo ipse et alius pro eo.

SI rem. ¶ In fi. quia ignorantis domini conditio in hoc deterior fieri posset. contra.s. de procur. ignorantis.

Summarium.

1 Fundus dotalis matrimonio soluto remanet dotalis.

CUm vir. Ibi: ¶ Tota. et totus fundus dotalis. ¶ Ea. l. ibi: vendiderit. sciens scienti. ¶ Ea. l. in glos. maxime. in fi. sed illud cum venditio est preter legem. sed hoc est contra. argu. C. de agrico. et censi. quem-
1 admodum. † nam et soluto matrimonio fundus dotalis est.s. de fundo dota. l. etiam. ¶ Ead. l. in glos. vt confirmetur. ibi, dominus.s. de rei vendi. si a titio.

HEres eius. ¶ In gloss. secus. ibi. l. Pomponius. in fi. sed ibi, in singulari. ¶ Ea. glos. ibi: in fi. et est ratio huius litere.

Patrem nõ vsucapturũ. ¶ In glos. scilicet patris. si mãdauit, vel presens prohibere potuit: et potest dici, emit in peculium.

Iusto errore.

Iusto errore. ¶ In princip. nã credens Titium filiumfamil. Seij cum esset sui iuris adoptaui imperio magistratus.

Constat. ¶ In glos. qualiter. ibi.l.j.⁊.l.ij.vel hic nihil de vsucap. dicit.

Et si. ¶ In princ. id est quãuis. ¶ Eo.§.in gl. que a me. in fi.⁊ dic, id est apprehensionis.

Nondum adite. Ibi: ¶ Ceperat. per seipsum.

Filiusfamilias. ¶ In glos. vt vsucapiat. in fin. nec impediatur errore. ¶ Eodem.§.versic. Idem dicendum. ibi: peruenisse. iure dominij vt hereditariam, ⁊ quod dicit emptam nondum vsucaptam.

Non mutat vsucapio. Scilicet rei mobilis. ¶ Eod.§.ibi: dominio.i. questione dominij.

Prescriptio. Ibi: ¶ Publica.i. priuatorum dominio applicanda. ¶ Eo. princi. ibi: prohibeat. id est velit prohibere ideo quod prescripsit. ¶ Eod. prin. in glos. de nouo. possessionem.

Post mortem. ¶ In glos. ⁊ apprehẽse. ibi sue. vel vt ibi.

¶ Pro soluto. Rubrica.

Pro soluto. Ibi: ¶ Debiti. id est rem debitam: non tamen erat soluentis, licet crederetur. ¶ Eadẽ.l. ibi: quod debetur. si soluatur a non domino vsucapi potest quod est in fi. ¶ Eadẽ.l. ibi: solutum. vt si pro pecunia mutua debitor rem in solutum dedit: sed tunc nonne vsucapit pro emptore, vt.C. de euictio. si predium.j. quibus ex cau. in poss. eatur.l.fi.⁊.j.titu.j.l.j. Sed dic ꝙ hic titulus generalis concurrit cum illo: arg.ṡ. de acquirẽ. posses.l.iij.§. ex pluribus. posset etiam exponi vt dicat quodlibet pro debito, id est quasi debitum cum nõ esset.j.l.iij.

Si emptã rem. Ibi: ¶ Usucapiam. rebꝰ sic se habentibus. ¶ Ead.l. in glos. vt.ṡ. in fi. cum de acquisitione solius possessionis loquaris: vt.ṡ. de acquirend. posses.l. qđ seruus. at cum de vsucapio. stricte accipe vt in.l. peregre.§. quesitum. ⁊ ita hoc stricte non large accipitur. ¶ Ead.l. in glos. acquisite. quasi dicat: ad vtilitatem meam, verba tamen concepta fuerunt in personam procuratoris, al's emptio esset nulla: vt.C. si quis alteri vel sibi.l. multum. ⁊.ṡ. de consti. pecu.l. eum qui.§. iulianus.

Summarium.

1 ☞ Titulus quando errore impediatur.
2 Errorum alius iustus, iustissimus quidam, minus iustus est tertius.
3 Bonam fidem habere non presumitur qui contractus tempore non intercessit.

Si existimans. ¶ In glo. al's nõ. ibi, qualis
qualis. id est iustus. ¶ Eadẽ glos. in fi. vel dic
1 † aut ex traditione oritur titulus vt pro soluto, ⁊ tunc licet in causa sit error, non impeditur titulus ⁊ vsucapio procedit: aut non oritur titulus ex traditione, sed ex causa suadente traditionem, ⁊ tunc nisi causa sit vera non procedit vsucapio, nisi in casibus ſm Azo.
2 qui not.ṡ. de vsuca.l. celsus. ⁊ in summa ꝓ emptore. † Et sic patet ꝙ triplex est error, minus iustus: ⁊ ille non parit vsucapionem, vt insti.e.§. Error est iustus: ⁊ ille parit in alijs titulis, preterꝙ in titulo pro emptore, vt hic. Est iustissimus: ⁊ ille parit in titulo pro emptore, vt.j. pro emptore. quod vulgo. Et minus iustus error est quãdo quis leui presumptione errat: vt.ṡ.ti.j.l. iusto. Iustus quando quis habet iustam causam ad credendum. Iustissimus quando quis errat in facto alieno: vt.l. qđ vulgo. ⁊.j. pro suo.l.fi. ¶ Ead.l. ibi: solutionis. traditionis tantum, non autem contractus. ¶ Ea.l. ibi: inspicitur. in consideratione scientie bona vel mala sit in accipiente. ¶ Eadẽ.l. ibi: in emptione autem. quo ad conscientiam accipien-
3 tis. ¶ Eadẽ.l. ibi: qui non emit. † cum tempore contractus qui non intercessit non possit dici bonam fidem habere. ¶ Ea.l. in glos. ⁊ sic duo tempora. ibi.l. sed ⁊ si. al's incipit, eum qui. ¶ Eadem.l. in glos. sc3 possumus. ibi.§. omnibus. ibi, sicuti relegatio. Iaco. de are.

¶ Pro emptore. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Usucapio pro trãsacto, qua in re locũ sibi vẽdicet.

Possessor. ¶ In glos. non ex causa. ibi.l. si ꝓ fun-
1 do. † sed certe vsucapio pro transacto locum habet in re que traditur nomine transactionis, non in re petita que relinquitur possessori aliquo retento. arg. dicte.l. si pro fundo. ⁊.l. siue apud. ⁊.l. si super. eod. titu. de transact. ⁊ not.C. pro empto. ⁊.l. ex causa. nisi forte actor recepta pecunia nõ solum a lite desisteret, sed etiã ipsam rem possessori cederet, ⁊ hoc casu posset verificari quod hic dicitur, in sententia lata non fuisset quod ſm Io. no. in dicta.l. ex causa. ¶ Eadem.l. ibi: obtulit. petitori qui rem euincit vt suam, cum non esset.

Summarium.

1 ☞ Actio pro soluto quando ⁊ pro quibus competere cui dicatur.
2 Bona fide possessionem adeptum esse non sufficit, nisi etiam eadem empta fuerit.

Pro emptore. Ibi: ¶ Ignoranti. alienum ⁊ debitum tibi putes. ¶ Eo. prin. ibi: tẽpus. cõsiderari que ad bonam fidem accipientis. ¶ Ead.l. in glos. sed cur. in fi. sed ibi nihil de hoc not. sed dic ꝙ emptionẽ precedit titu. vsucap. sed in alijs contra-
1 ctibus, † de quibus hic dicit nõ precedit titulus: sed ex traditione ⁊ eorum occasione subsecuta nascitur pro soluto: ⁊ sic tempore traditionis bonam fidem habere satis est. Uel dic ideo quia contractus emptionis est bone fidei, que cessat ex conscientia rei aliene habita tempore contractus: ⁊ sic nullus est quo ad fauorẽ emptoris. arg. ṡ. de contrahen. emp.l. si in emptione.§. item si emptor. ⁊ nomen sumit ab actu emptoris non venditoris. ¶ Ea.l.
2 ibi: adeptus esse. † non enim sufficit bona fide adeptum fore possessionem nisi ⁊ bona fide emerit: cessante enim bona fide in contractu separata est causa possessionis, id est causa possidendi, ⁊ vsucapionis, id est ab effectu vsucapiendi, ⁊ hoc probat: nam vere ⁊c.

Separata. ¶ Ibi enim cessat bona fides in cõtractu, licet sit in rei apprehensione.

Summarium.

1 ☞ Ueritas est opinioni modis omnibus preferenda.

Si sub conditione. ¶ Emptor sciens non extitisse conditionem. ¶ Eo.§. ibi: vsu non eripiat. super hoc verbo sunt due glos. vna antiqua Roma. que incip.

pro emptore: ⁊ secunda Azonis que incip. licet tradita. ⁊ per secundam reprobat prima. ¶ Eod. §. in glos. licet. ibi: vsucapi. vt in precedente glos. respond. ¶ Eodem. §. versic. Contra. ibi: opinionem. in casu simili qui est. s. de iur. ⁊ fac. ignoran. regula. §. qui ignorauit. ¶ Eo. §. ver. Est tamen. in glos. vt in casu in fi. qui fuit Sabini: ¶ Eo. versi. in gl. ⁊ ideo transit. sed videtur transire non debere. ¶ Eo. versi. in glos. ex quo. ibi. j. proxi. secundum opi. Joan.
1 ¶ Eo. §. versi. Quod apertius. ibi: queri. ⁊ inueni † quod preualet veritas opinioni in questione qua queritur si cum ⁊c. ⁊ quod dicit cesset, subaudi: ⁊ certe non, vt. s. de vsucapio. iusto. §. filius. ibi, idem dicendum ⁊c. ⁊ quod dicit, apertius, id est aperte. sed secundum Joan. apertius reperitur quod a facto consideratur, ⁊ videtur veritas. ¶ Eo. versi. ibi: emisset. fundum. ¶ Eod. versi. in glos. sed quare. ibi: sibi tradi. certe imo si rem putet esse tradentis. ¶ Eodem versi. ibi: emisse. de fructu. ¶ Eodem versi. ibi: tradi. putet. ¶ Eo. versi. ibi vsucapio cesset. pro emptore. ¶ Eod. versi. in fi. alias est in textu. sed mihi videtur eum vsucapere posse, alias non. ¶ Eo. versi. in glo. sed quare apertius. in fi. quod magis consonat litere: ⁊ facit ad hanc. s. de vsucapio. iusto. §. filiusfamil. in fi. ⁊ dicta. l. nunquam. in fi.

Sabinus. ¶ Ibi: ¶ Resoluetur. id est resoluetur iam plena: non autem cessabat impleri, quasi conditione infecta cum non fuerit conditionalis.

Si in diem. Ibi: ¶ Perfectam. nunc respondet. ¶ Eo. §. ibi: contractam. ⁊ sic interim predicta cessare. ¶ Eod. §. ibi: ille. scilicet Julianus. ¶ Eod. §. ibi: non contrahi. scilicet sub conditione. ¶ Eo. §. ibi: sed resolui. sub conditione.

Summarium.

1 ☞ Fundus talis videtur venditus, qualis inuenitur designatus atque traditus.
2 Fundus venditus, titulo pro emptore totus possidetur, non autem singule eius particule.

Cum Stichum. ¶ In glos. facit. in princi. ad hunc errorem. ¶ Eodem. §. in glos. nisi. ibi: adheret. ⁊ pars eius est. ¶ Ead. glos. ibi: empta. vel dic singula empta. argu. s. de public. in rem actio. si ego. §. idem ait. ⁊ s. tit. ij. eum qui edes. ⁊ de lega. iij. si chorus. ⁊. j. pro donato. l. j. ij. respon. ¶ Eod. §. versicu. Sed ⁊ si. ibi: fundus. puta Titianus. ¶ Eo. §. ibi: sint. secundum traditionem factam. ¶ Eod. versi.
1 ibi: possideatur. titulo emptionis. † Nam talis videtur venditus qualis fuit designatus ⁊ traditus: ex natura enim contractus venditor tenetur fines demonstrare ⁊ tradere. s. de actio. emp. l. titius. Et idcirco hoc actum intelligitur quod fines Titiani fundi venditor designabit: ⁊ cum postea designauerit videtur his finibus venditus, arg. C. de insti. ⁊ substi. l. penul. ⁊. s. de heredi. institu. l. ex asse. ⁊ de condi. institu. institutio. ¶ Et cum hominis destinatione fundus limitationem recipiat, quicquid ei adijcitur, in fundi Titiani nomen cadit: vt. s. de legatis. j. quod in
2 rerum. §. ij. ⁊. l. si ex toto. in princi. † ⁊ sic vniuersus fundus titu. pro emptore possidetur, non singule partes ex quibus olim fundus Titianus constiterat: ⁊ supple possidebant vt tantum. ⁊ per hoc patet ratio diuersitatis inter hunc casum ⁊ precedentem. Sed obijcitur. s. de acq. posses. l. qui vniuersas. in princi. ⁊. s. de vsucap. l. eum qui. in prin. Respon. illud dictum est gratia euitande absurditatis que ibi contingeret: vt patet dicta. l. eum qui. quod hic non est, cum quelibet pars sui natura immobilis sit. C. de vsucap. l. rem. §. quid. ¶ Eod. versi. in glos. imo videtur. ibi. l. contra. j. eo. emptor.

Tutor. Ibi: ¶ Eo. id est ideo. ¶ Eodem. §. s. vel versi. sed sic hic. ita est quod non est pupilli conditio deterior.

Summarium.

1 ☞ Possessio ⁊ vsucapio rei empte in persona domini subsistunt, non in eius qui nomine domini emit.

Procuratorem. Ibi: ¶ Utilitatis. que est vt dominia rerum non sint in incerto: vt. s. de vsuca. l. j. ¶ Si seruus. versi. Quod si non. ibi non procedere vsucapionem. ¶ Eod. vers. ibi: rem. vt mala fide peculij nomine, subaudi: ⁊ eam rem ad me reuocauero vitiosam ⁊c. ⁊ hoc totum in sequenti litera per Pomponium reprobatur. ¶ Pomponius. distinctionem huius. §. teneo vt hic dicitur in vsucapione: in redhibitione autem ⁊ in exceptione contra dominum parando ex scientia serui tenendum est quod legitur. s. de edil. edic. l. cum mancipium. ⁊. j. de litig. l. ij. ⁊. s. de lib. cau. in tuo. ⁊. s. de contrah. emp. in huiusmodi. nam hic solius domini spectatur scientia vbi nomine domini emitur etiam si mandauerit de incerto, vel nullum mandatum emanauerit, quod secus est in. l. contraria: ⁊ est ra-
1 tio, † quia ipsa possessio ⁊ vsucapio subsistunt in solius domini persona ⁊ non in persona interuentoris. argu. s. de acquir. posses. l. quod meo. §. procurator. ⁊ in prin. eius legis. ¶ Eo. §. ver. ⁊ si. ibi: possideat. eumque dominus suo nomine possideat.

Si seruus. Ibi: ¶ Et si quod. in princ. immobile, vt predium: alias enim furtiua res esset. ¶ Eo. §. ibi: possessionis. ex traditione serui mihi titulus non queritur.

Summarium.

1 ☞ Minoris bona immobilia absque decreto non sunt alienanda.

Si a pupillo. ¶ In glos. rem alienam. in fi. vel dic immobilis. ar. s. de acquir. posses. si rem mobilem. ¶ Eo. §. ibi: plus. sic
1 hodie † res immobilis minoris sine decreto non alienatur, vt. C. de admin. tut. l. lex que. ⁊ ideo decretum hodie deberi videtur: alias non deerit vel mala fides vel iuris error, ⁊ sic non vsucaperet. s. de vsucap. si fur. §. j. Alij quod illa loquitur in tutore vel curatore alienante: non autem ipso minore, vt hic fuit.

Si rem alienam. Ibi: ¶ Julianus causam. id est effectum qui causatur a possessione. ¶ Eo. §. in glos. rei mobilis. ibi: ad effectum, quia condemnatur restituere ac si non vsucepisset. ¶ Eodem. §. in glos. id est eius. in fi. vel dic vt ibi notatur.

Emptor. ¶ In glos. ratione ergo. ibi. §. j. que lex parum facit, sed melius facit. j. eo. qui fundum. §. procurator. ⁊ hec verior opi. Guido. de suza. sed ille. §. non loquitur in casu incertitudinis interuenientis: ⁊ ideo prima videtur melior.

Si rem. Ibi: ¶ De vsucapione. id est an sit vsucapibilis.

Qui cum pro herede. Primo respon. ibi: ¶ Quod. pro quia.

Post mortem. Ibi: ¶ Emerit. id est vsucapere ceperit.

Qui fundum. Primo respon. Ibi: ¶ Discesserint. iam adita hereditate, vt. j. patet. ¶ Eo. respon. in glos. qui adiuit. ibi: per seruum. si eam apprehendit seruus nomine domini vel heredis, alias non. s. de acquir. posses. qui vniuersas. §. quod per colonum. ⁊. l. si id quod. §. j. in fi. ¶ Eo. respon. ibi: hoc tempus. longe possessionis, debere subaudi.

Summarium.

1 ☞ Apprehendens possessionem fundi cuiuspiam, non intelligitur apprehendere partem illi adiectam.

Si fundum.

Si fundum. Ibi: ¶ Adijciam. emendo a vicino partem proximam Corneliano, et destinando illam Corneliano. ¶ Eodē. §. ibi: oportere. q. d.
1 † per apprehensionem Corneliani non habetur apprehensa possessio partis adiecte. ¶ Eod. §. ibi: possessionem. earum.

Summarium.

1 ☞ Scire, et scire debere non differunt.
Seruus mandans rem sibi comparari, an eandem vsucapiat sibi manumisso traditam.

Seruus meus. Ibi: ¶ Ei. id est ad sui serui compēdiū. ¶ Eo. §. ibi: emeret. a vero domino. ¶ Eo. §. ibi: manumisso. non cōcomitante peculio manumissum. ¶ Eodē §. ibi: Titius. qui ex mandato sui emerat et receperat: vt s. de acquiren. rerum domi. l. res ex mandato. ¶ Eo. §. ibi: tradiderit. tanquam debitor eo mādato. ¶ Eo. §. ibi: nō esse. l. ademptum esse ei manumisso inter viuos. ¶ Eod.
1 §. in glos. quia in vltima. ibi. l. quisquis. † Item no. quod paria sunt scire, et scire debere. et super hoc. §. distingue aut peculium cōcomitatur hūc manumissum, et tunc vsucapit: vt. s. pro solu. l. j. de actio. et obliga. serui. et hoc innuit hic a contrario: aut non concomitatur, et tunc aut sciuit hoc soluens, et tunc si seruus etiam sciuit hunc scienter indebitum soluere, et tunc vsucapit pro donato, vt. §. qd si scierit. Si vero credat hunc errantem soluere, tūc obtinet idem quod in sequenti articulo subijcitur: aut ignorauit et credidit peculium cōcomitari illum, vel nesciuit manumissum, et tūc aut credidit probabiliter seruus peculium se cōcomitari, vt quia prelegatum fuerit, deinde eo ignorante ademptum vsucapiet, argu. pro soluto. l. iij. et vt. j. pro legato. l. pro legato. et pro suo. l. hominem. aut sciuit vel non probabiliter credidit: et tunc non vsucapiet, vt hic. ¶ Eo. §. in glos. vt et. j. ibi: concessum. vt quia peculiū fuit sibi legatum, et postea se ignorāte ademptū.

Si tutor. Ibi: ¶ Non cōtingit. propter furtiuitatis vitium. ¶ Eo. §. in gloss. sed certe. in fin. et tunc dic rem pupilli, id est a pupillo ceptam vsucapi.

Summarium.

1 ☞ Possessio vitiosa nunquam nō vitiose potest accedere.

Qui bona fide. Ibi: ¶ Quare. id est quia. secunde possessionis spectatur initium. ¶ Eod. §. versi. Idem. in glos.
1 si vero. in fi. et hoc non credo: † quia vitiosa non accedit non vitiose. s. de acquiren. posses. Pomponius. §. fina. et sua propterea perdita fuit: vt. s. de vsucap. naturaliter.

Qui sciens. ¶ In gl. viuus. ibi: obseruare. et. j. de priuileg. credito. l. si creditores. et. j. de pollicita. l. de pollicitatione. et. s. qui et a quib. l. prosperit.

Procurator. Ibi: ¶ Fundum. tuum: vt in fi. §. ibi: capiat. vēdentis mala fide sibi non officiente.

Furtiua res. Ibi: ¶ Si igitur. exemplum. Jac. de are.

Summarium.

1 ☞ Emere potest quis aliquando mala fide etiam ab ipso domino.

Si quis cum sciret. Ibi: ¶ Emit. sed † certe et qui a domino emit
1 interdum mala fide emit. s. l. proxima. §. qui sciens. et. s. qui potio. in pig. hab. l. qui balneum. in fi. et. C. de prescrip. long. temp. l. si fundum. sed dic non esse male fidei hoc ipso quod sciuit venditorem statim pecuniam consumpturum. ¶ Eadē. l. in glos. non tamen. ibi. l. vbi lex. sed contra videtur bonam fidem prodesse: vt. s. de vsucap. si ab eo. et. s. e. l. ij. §. si a furioso. secus vbi lex inhibet vsucapionem: vt dicta. l. vbi lex. ¶ Ead. l. in glos. cui. ibi: a iudice. et secundum hoc dic. l. prodigo: vt. s. de dam. infec. l. ex damni. ¶ Ea. glos. ibi. l. j. et. l. iulianus. ¶ Eadē. l. ibi: emerit. sciens in hunc vsum pecuniam consumendam vt premisit, et subaudi: nam etc.

Qui ob pactionem. Ibi: ¶ A seruo. scilicet quōdam non libero. ¶ Ead. l. ibi: ancillam. que conceperat apud hunc quondam seruum bona fide possidentem. ¶ Ea. l. in glos. qui nullo. ibi. l. j. et hoc si ancilla pregnans fuerit tradita, vel pro suo: vt no. s. de vsucap. nō solum. in prin.

Summarium.

1 ☞ Titulus non queritur domino per traditionē eius qui seruus remanet.

Seruus domino. ¶ In princi. liber factus cum pacto dandi ancillam quādam. ¶ Ea. l. ibi: concepit. apud dominum. ¶ Ea. l. in glos. quid est ergo. ibi: de illo. vbi non dicitur quo vsu capit. ¶ Ead. gl. ibi: domino tradiderat. et hec
1 bona, † quia ex traditione manentis serui domino titulus non paratur. ¶ Eadē glos. ibi: partum. quāuis manens seruus tradat. ¶ Eadem glos. ibi: quo ad seruus. a tempore seruitutis tradit. ¶ Eadem glos. in fin. precedens solutio melior est.

Quod vulgo. Ibi: ¶ Causam. talis qualis subijcit. ¶ Ea. l. ibi: tradiderit. rem quam ego alienam sine furti vitio possidebam vel mandaueram mercari Stichum, emptus est Dama et Stichus per emptorem traditus, qui mihi vt emptus traditus est ab interposito.

Summarium.

1 ☞ Prescriptio triginta annorum cōtra negligentes introducta est.

Alienam. ¶ In glos. nouum. ibi: ne edificaret. argu. s. de dam. infect. l. damni. in princi. ¶ Ea. glos. ibi:
1 l. sicut. vel † illud in prescriptione triginta annorum que currit contra negligentes: vt. C. de annali excep. l. fina. ¶ Ea. l. ibi: perseuerauerit. possidere.

¶ Pro herede. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Titulus pro herede, quo differat a titulo de hereditatis petitione.
2 Vsucapere potest quandoque pro herede, se ratus heredem qui heres non est.

1 ¶ In rubrica pro herede, † aliter accipitur hic pro herede quam in titulo de petitio. hered. nam ibi accipitur pro herede quando putat quis se heredem qui non est: vt. s. de petitio. hered. regulariter. hic autem quando ille qui in veritate est heres defuncti possidet rem alienam quā
2 credit esse defuncti: vt. j. eo. plerique. † Interdum tamen et qui putat se heredem vsucapit pro herede, licet heres nō sit: vt. s. de vsuca. nō solum. §. qd vulgo. et. j. pro legato.

PRo herede. Ibi: ¶ Ex vivi. cuius possessor se credidit heredem. ¶ Eadē. l. in glos. quantum. ibi: decennio. argu. contra. de vsucap. l. rerū mistura. in fi. ⁊ arg. s̃. titu. j. l. qui cum. §. j. ¶ Eadē glos. ibi: actionibus suis. vel heredi contra possessorē pro herede.

QUi legatorum.

§. Quod vulgo. Ibi: ¶ Intelligatur. eius esse nature vel conditionis. ¶ Eod. §. versi. Et propterea. ibi: vsucapere posse. cessante iusto errore.

Filium. Ibi: ¶ Donatam. in peculium. ⁊ dic filiumfamilias. ¶ Eo. §. ibi: fuisse. nec posse mutare causam possessionis sibi, putādo se patris heredē: cum proprie nō sit heres: vt. s̃. de liber. ⁊ posthu. in suis. ¶ Eod. §. ibi: donatas. vt habeat in peculio vel sint sue, ꝑm eos qui dicunt non confirmari morte donationem hoc iure. Item hic in ti. pro herede loquitur.

¶ Pro donato. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Vsucapio presupponit possessionem.

PRo donato.

§. Si pater. ¶ In gloss. vel dedit. ibi: silentio, vel hoc ficto ad dominium aptetur, non autem ad possessionem que
1 viuo patre tantum naturalis est apud filium: † nam primo debet esse possessum quam vsucaptum. s̃. de acquir. posses. cum heredes. ⁊ de vsucap. iusto. §. fina.

Si inter virū. Ibi: ¶ Cessat. constante mr̄imonio. ¶ Eo. §. vsi. Item si vir. ibi: non possit. iā irrita donatione per diuortiū. ¶ Eo. §. in gl. To casu. ibi: inualida: vt qr res est viri.

SI is qui. ¶ Rem. In glos. vel quia. in fi. vel penitentia, vt eo. titu. l. qui mortis. ¶ Eadem. l. ibi: vendicare. que resoluta donatione competit: vt. s̃. de donatio. causa mor. l. qui mortis. ⁊ ideo non opponet exceptionem dominij: vt. C. de nō nume. pecu. l. j. ⁊ de pigno. act. nec creditores. ⁊. s̃. solu. matri. si aliena. ⁊ hic casus proficit donanti re sibi reddita, vt. s̃. de vsucap. si hominem. ⁊. s̃. de dona. cau. mor. si alienam. ⁊. l. qui alienam. ⁊ de condi. indebi. l. indebiti. §. quod si alieni.

Summarium.

1 ☞ Vsucapio impeditur mala fide possidentis.

SI vir vxori. ¶ In glos. pauperior. ibi: vel deponēti. defuncto cui hic maritus successerat ⁊ suā
1 ex hereditaria causa credebat, al's † mala fides eius in re mobili vxoris impediret vsucap. s̃. de vsucapio. l. non potest.

SI pater filie. ¶ In glos. cum pater. in fin. vel donauerit in peculium.

¶ Pro derelicto. Rubrica.

SI res pro derelic. Ibi: ¶ Modis. id est qualitatibꝰ rebus attributis, quibus acquirunt. i. acquisibiles ab his fiunt desinunt ipse res nostre esse.

PRo derelicto. ¶ In glo. aliud. ibi: sub cōditione. ꝑm intellectum Joannis.

SI id quod. ¶ In glos. putatiua. ibi: donauerit. ⁊ facit s̃. pro empto. l. fina. ¶ Ead. glos. in fin. ⁊ facit C. de inoffi. dona. si liqueat. ¶ Ead. l. in glos. ibi: dominio. sic. s̃. de dam. infec. damni. in princip. ⁊ dic dominio forte ⁊ publiciana cum traditio non interuenerit: ⁊ hoc faciebat dubium, quia cum scirem tali modo eum rem nactum, ⁊ ex ea causa nullo modo dominus esset, quia nec dominus erat ille qui pro derelicto habuerat vt dicit hec prima glos. al's secus: vt in eadem glos. dicunt, videbatur ꝙ si scirem eum nō dominum ⁊ sic vsucapere non posse me qđ remouet.

SEmpronius. Ibi: ¶ Ab eodem. id est in preiudiciuꝫ Sempronij, vel melius pone hic potest literam, id est quero an ab eodem Sempronio ⁊c.

¶ Pro legato. Rubrica.

EA res que legati. ¶ In glos. nō est. ibi: mortuus cuius.

NEmo potest. Ibi: ¶ Quia ea possessio. vsucapionem paritura.

SI non traditā. Ibi: ¶ Possessioneꝫ. rei aliene legate. ¶ Ea. l. in glos. vt quia. ibi: non tradidit. ⁊ hec bona.

PRo legato. Ibi: ¶ Recte. id est solenniter. ¶ Ea. l. ibi: relictum est a non domino. ¶ Ea. l. in gl. sed opponitur. ibi: iure. isto, ⁊ legatarius ignorabat testatorem habere filios. ¶ Ea. l. ibi: relinquatur. credidit autem iure relictum. ¶ Ea. l. in glos. si iustus. in fine. ⁊. s̃. de pet. hered. l. regulariter.

¶ Pro dote. Rubrica.

TItulus est. ¶ Eadem. l. ver. ¶ Ceterum. in glo. de facto. ibi: de iure. sed fit concubinatus.

SI estimata res. ¶ In principio. vt pretiū sit dos.

¶ Pro suo. Rubrica.

PRo suo. Ibi: ¶ Ex qua. cessante titulo speciali vsucapionibus nominato. ¶ Super primo respō. in gl. not. ibi: possidet. s̃. de vsucap. pignori.

Summarium.

1 ☞ Possessio pro suo dicitur species quedam possessionis.

1 **EST species.** ¶ Sic construe: possessio † subaudi, que appellatur pro suo, est species possessionis. ¶ Ead. l. ibi: alieno nomine. id est aliquo speciali titulo. ¶ Eadem. l. in glos. mirabiliter. in fi. quasi dicat: accipitur vt species interdum, sic. s̃. de condictio. sine causa. l. j. ¶ In glos. Imo. ibi: ⁊ mihi. anteꝙ̃. ¶ Ead. glos. ibi: potuit. respon. oppositioni, nonne vsucapione pro emptore. Respon. potuit ⁊c. sed non est necessaria qui partum nō emit licet emerit ancillam. Item quod dicit alieno nomine, id est alio titu. ꝙ̃ pro vsu accepto in specie.

Si ancillam.

Si ancillam. ¶ Primo respon. in glos. contra. in fi. arg. contra. ff. de fideius. si fideiussor.

Si pater. ¶ In glos. dicunt. ibi: §. si pater. quia ibi nõ fuit ratificata: vel melius ibi in peculium donatio facta fuit, hic vt esset cuius propriũ.

Summarium.

1 ¶ Error probabilis in vsucapione prodest quãdoq3.

Usucapio. Uersicu. ¶ Si id. al's deest. §. et est litera, sed id. ¶ Eod. §. ibi: quod ita tamen. nota †
1 errorem demum probabilem prodesse.

¶ De re iudicata. Rubrica.

Summarium.

1 ¶ Lis seu controuersia terminatur re iudicata.

Res iudicata. Ibi: ¶ Accepit. id est continet. ¶ Ead. l. in glos. et his verbis. ibi. l. quod in diem. §. j. Idem † si iudex
1 pronũciet rem petentis esse. ff. de procur. l. pomponius. §. sed et is. et. ff. de excep. rei iudi. si inter me. in fi. Idẽ si iudex pronũciet eũ qui cõuenitur, debere id quod petitur. ff. de iudi. si pretor. Idem si pronunciet deliquisse: vt. C. de his qui not. infa. si te. et ff. ad turpil. l. j. circa prin. vel seruum esse in causa redhibitionis. ff. de edili. edic. quero. ¶ Ead. l. ibi: quod. scilicet finiri controuersiam.

Summarium.

1 ¶ Cognitio an requiratur in executione sententie.
2 Exceptione contra executionem sententie non admissa appellari potest.
Libellus et litis contestatio non necessario requiruntur in petitione executionis sententie.
3 Dilationes dari solite in sententijs exequendis sunt arbitrarie.
4 Iudex quando dilationes a lege concessas augere vel etiam minuere possit.

Qui p tribunali. ¶ In prin. id est ad quem spectat cognitio. ¶ Ea. l. in glos. qualis. ibi. l. iubere. et. l. ij. vbi de hoc. ¶ Ea. l.
1 ibi: cognoscit. Sed † nũquid in executione fit cognitio. Uidetur q non: quia res iudicata etc. vt. ff. de iudi. si pretor. circa princi. et argu. de edil. edic. q si nolit. §. in factũ. et. ff. eod. post rem iudicatam. sed dic q cognoscit si dicat nulla. argu. ff. eo. si cum nulla. et. ff. eo. si se. §. condemnatũ. et. C. de accusa. l. absentem. nã cognoscit de nullitate sententie minoris: vt in. l. absentem. et maior dicitur qui exequitur. C. de iudic. properãdum. §. sin autem reus. Item si obijciatur exceptio que post sententiam obijci potest, vt. C. si ex falsis instrumen. l. iudicati. et dicta. l. si pretor. §. marcellus. et de his not. C. de iur. et fac. ignoran. l. j. Sed
2 quid † si non admissa exceptione exequatur? Respond. appellari potest. C. si sepius in integr. resti. postu. l. j. nam excedit modum in exequendo: vt. C. quorum appel. non reci. l. ab executione. Sed nunquid offeretur libellus in petitione executionis et contestatio litis fiet? Respond. non: vt. ff. de minorib. l. minor annis cui fidei. tam enim non esset litium finis: quia vnius litis finis alterius repetiretur exordium. C. de fructib. et lit. expen. terminato. alij dicunt aut agitur actione in factum ex re iudicata vt tunc fiat contestatio: vt arg. C. de iur. et fac. ignoran. l. j. et quando ex facto tut. l. j. aut officio iudicis petitur executio, et tunc non: vt dicta. l. minor annis. Sed contra illos est illa ratio ne finis non fit. ff. eo. a diuo. §. sed si emptor. et l. si se. §. ait pretor. et. ff. de dam. infec. l. si finita. §. postea. ¶ Eadem. l. ibi: seruat. in exequendo. ¶ Eadẽ. l. in glos. vt in rei. in fi. vel dic in causa alimentorum, vt. ff. ea. l. ibi: obsequio. id est paupertate. arg. ff. de transactio. cum hi. §. in personam. et contumacia que contrahitur a diuite qui soluere contemnit, vt. ff. eod. debitoribus. ¶ Eadẽ. l. ibi: exequentur. exequentur tamen interdum veluti etc.
3 Et possumus dicere per legem istam † q dilationes que dantur a iudicibus sunt arbitrarie. C. de dilat. siue pars. Guido de suza. Sed sm. d. Jaco. distingue, aut lex sine hominis ministerio indulget dilationem, vt in appellando, et appellationem prosequendo: vt in aut. de appella. §. j. et de his qui ingre. ad appellã. et in inuentario: vt in. l. scimus. C. de iure deliberã. §. j. et tunc iudex non minuet. argumen. C. de adulter. et in aut. de nupt. §. sed et si quis.
4 Fallit † vbi lex indulget supplendo defectum iudicis vel rigorem vt in dilationibus que dantur iudicatis: vt. ff. de recept. si cum dies. §. fina. et hic et. ff. eod. si se. §. si quis. Aut ministerio hominis lex indulget, et tunc aut statuit maiorem non dari: et tunc etiam sine cause cognitione abbreuiare iudex potest. C. de dilationib. l. j. et. l. siue pars. Aut statuit minorem non dari, et tunc etiam sine cause cognitione minor nõ dabitur: et si data fuerit, per legem supplebitur, vt. ff. eo. si se. §. si quis. Causa autem cognita minor dari potest. ff. de iudi. ad peremptoriũ. et. l. seq. et l. nonnunq. argu. ad hoc quod dixi de cause cognitione et suppletione. l. facit et. ff. de iniur. diuus. ad munic. p. ordine. de his qui. not. infa. quid ergo. §. quantum. et quod not. ea. l. §. pena grauior.

Qui condẽnare. Ibi: Potest. siue iurisdictionem habet condemnandi. ¶ Ead. l. in glos. quatuor. ibi: eundem absoluere. vt. ff. de relig. et sũmp. fune. l. at si quis. §. sed interdũ. et de re iudi. officium. ¶ Ea. glos. ibi: nec absoluere. ff. de offic. proconsu. et leg. l. solent. in prin. sed fallit vt proxime dixi.

Si se non obtulit. ¶ In princ. q dominus pro eo satisdedit, vel procurator satisdatum credidit a domino: offert autem se cum satisdatione, vel scit pro se satisdaturum nõ esse, vt ff. de procur. l. Plautius. ¶ Eo. princ. in glos. factus est. ibi: si cum venditor. §. si seruus. ¶ Tutor. in glos. finito. in fin. et. ff. de iudi. l. argentarium. §. tutoribus. ¶ Actor. in glos. si fiat. in fi. arg. ff. qd cuiusq3 vniuersi. nomi. l. j. §. q si nemo. et. l. ciuitates. non autem in res singulorum: vt eo. tit. l. ij. potest tamen vniuersitas compelli facere commune. arg. ff. de ali. leg. l. iij. et. C. sumpt. iniunc. mune. l. j. lib. xj. et q fiet executio.

Summarium.

1 ¶ Creditor an possit cogi debitorem mutare, seu expromissorem recipere.

Ait pretor. ¶ In glo. in edicto. in fi. et ideo haberi pro adiecto. ¶ Eod. §.
1 ibi: expromissorem. qui † vult delegare, quem creditor regulariter non cogitur recipere: vt. C. de solutio. l. eum de quo. ¶ Eod. §. in glos. forte. in fi. vel sic dicitur in aut. de fideiusso. §. quod autem. ¶ Eodem. §. in glos. vt si velit. in fin. imo satisfacere aliud pro alio soluendo, vt debitorem delegando.

Cõdemnatum accipere. ¶ Eodem. §. in glos. vt et. ff. §. supple. in princip. glos. et nõ est appellatum. ¶ Eadẽ glos. vt. ff. ibi. l. vulgo. imo. l. non sunt liberi.

Soluisse. ¶ Eod. §. in gl. etiam per alios. in fi. §. et. ff. de solu. l. solutionis verbũ.

Celsus scribit. Ibi: ¶ Cōdemnatus. damnum enim dare: vt.j.eo.miles.¶ Eo.§.ibi:iudicati.ad pecuniam in condemnationem deductam.¶ Eo.§.in glo.vt.j.ibi: litis. dic vt no.j.de solu.si hominem.¶ Ead.glos.ibi:doli.sed hec est falsa:cum ibi fuerit absolutus.

Ait pretor. ¶ In glos.quales.ibi: ne in arbitris.§.fi.ꝛ de iudeis.l.iudeis.¶ Ea.glos.in fi.ꝛ hec sententia videtur comprobari, extra de arbitr.per tuas.sed ꝯm Azo.non est verum vbi pena non fuit adiecta:vt.d.l.cum antea.ꝯm quā intelligitur.c.per tuas.

Si iudex. ¶ In glos.hoc.ibi: specialis.petitio,sed hic vniuersaliter fuit ppositum:ꝛ sic grauatus fuerat. ¶ Ea.glos.ibi.§.conditiones.sed magis contradicit in dicto.§.versi.ꝛ qui ita.sed dic qđ hic ad incertum hoc sic agebatur.¶ Ead.glos.in fi.ꝛ non valet talis sententia.¶ Ea.glo.in fi.vt veniant, ꝛ sententia robur habeat.

Summarium.

1 Actio iudicati ad id quod iudicatum est proponi solet.

Miles. Primo respon.ibi:¶ Condemnatus.simplicter.

§. Decem. Ibi: ¶ Decem.precise.¶ Eodē.§.ibi:tene-
1 tur.† actio ergo iudicati ad decem proponitur, secus vbi decem aut noīe dedere stipulatur, vt sequit.¶ Ea.l.j.respon.in glos.deducto.in fin.hec glos.non est vera in milite ciuilis sapientie, nec in milite celestis militie: cum textus dicat de milite armate militie. Guido de suza. ¶ Eod.§.versi. Is qui.in glos.s.ibi:precise.vel non facta mentione relique partis.¶ Eodē.§.in glos.neutra.in fi. ꝙ statim probat ea que ꝛc. ¶ Judicati.ibi:perpetua.ꝛ si super temporali actione sententia lata sit.¶ Eod.§.ibi: persecutionem.ꝛ si super penali sententia lata sit.

Summarium.

1 Condemnatus ad diem soluere, ante diem prefixū soluere poterit.

Intra dies. ¶ In glos.vt per.ibi:cōpensationem. sibi obiectā cum agit ad quantitatem contra
1 eum qui condemnatus est.¶ Eadē.l.in fi.† ꝛ ideo ante diem soluere potest.

Si homo. ¶ In glos.hoc quādo.in fi. ꝛ ꝯm hoc etiā in estimatione hominis condemnatur:ꝛ qđ dicit ꝛ fructuum. subaudi non.

Furioso. ¶ In princip.sup.etiam furioso,id est ad vtilitatem furiosi.

Si calendis. Ibi: ¶ Calendis,quasi dicat,non ante.

Summarium.

1 Promittens aliquid,quando ad id quod promisit precise teneatur,ꝛ quando non.
2 Interesse quando petatur, si non faciat quis quod facere tenetur.

Si quis ab alio.

§. Si quis. Ibi: ¶ Patiat.in fundo suo.¶ Eo.§.ibi:qđ promisit.ꝛ sic non cōuenietur.¶ In glos.vt veniat.in fin.sed cum teneretur in casu huius.§.promissor prohibere damnum inferri,ꝛ damnū illatum est: de futuro enim posset admitti quod glos.dicit,sed de preterito non videt.Et circa † hoc potest distingui aut tenetur
1 quis dare aut reddere aut facere aut non facere:si dare, precise tenetur si potest,vt.j.de verb.obliga.si seruum.§. fina.ꝛ.l.cum qui ita.§.fina. si non potest dare nō cessante culpa vel mora sua,agitur vt nō det, sed in estimatione condemnatur:si non potest dare cessante culpa vel mora sua,tunc non tenetur, vt.j.de verb.oblig.si legati ex causa.Si reddere,tunc si potest ad reddēdum agit.š.de condic.indebi.l.quod indebitum. ꝛ depositi.l.j.§.est autem. Si non potest cessante culpa vel mora,non tenetur.š.de condic.indebi.in summa.§.penul.de condic.furti.l.in re furtiua.depositi.l.j.§.si res.ꝛ.§.finali. Si facere tenetur, aut agitur ad factum vt fiat:ꝛ tunc si facere recuset condemnatur ad interesse.de verbo.oblig.l.cum stipulatus. §.fi.ꝛ.l.si fundus.ꝛ.š.in princi.huius.l.ꝛ de act.empt.l.j. in princi. ꝛ.l.ex empto.§.idem ait.ꝯm Jo. Fallit vbi precise tenetur ad factum.š.de ope.no.nuncia.l.stipulatio.
2 §.fiue.cū concor. Aut † agit vt quia non est factū qđ nō debuit facere,ꝛ tunc petitur interesse:vt hic.ꝛ.j.de verb. oblig.l.cum quis.ꝛ.j.rem ratam habe.l.si procurator. ꝛ l.si cōmissa.ꝛ.l.in stipulatione.si non facere tenetur ꝛ facit,agitur ad interesse,vt.j.de ver.oblig.l.si sic.

Quod iussit. Ibi: ¶ Vetuit.in iussit est exemplū š.de iudic.l.iudicium.ꝛ.š.de oper.noui nun. l.si opus.ꝛ est exemplum.š.de operis no.nuncia.l.pretor.in princip.ꝛ.j.de riuis.l.seruus.§.penul. In vetuit est exemplū.š.de iurisdi.om.iudi.si quis id quod. in princip.ꝛ.§.doli.ꝛ de in ius vocā.l.quisqꝫ.§.j. Item.š. pro emptore.l.qui fundum.§.qui sciens.de cur.furio.iure.ꝛ.j.de regu.iur.l.qui vetante.§.j.¶ Ead.l.in glos.vel quilibet.ibi: expensas.litis occasione contumacie.C.de iudic.sancimus.cum similibus.¶ Ea.glos.ibi:alioquin. si tale quid contineat.¶ Eadem glos.ibi: contra:puta. quia mutari non poterit.¶ Eadē glos.ibi:momentanee possessionis.incidente occasione petitorij.C.de rei vend. ordinarij.cū concord.¶ Ead.glo.ibi:vel emergens.que in hoc dari vel restitui seu quiete possideri precipiat. ¶ Ead.glos.ibi:ex falsis instrumentis.sed ille in diffinitiua loquūtur:vt ibi patet,per quā tacite reprobatur exceptio.¶ Ead.glos.ibi:a lege.que dantur ad probandū ꝛ ad audiendum sententiam diffinitiuam.¶ Ead.glos. ibi: an a iudice.vt que dātur ad comparendum.¶ Ea. l.in glos.diffinitiuis.in fi.vide quod not.j.quando appellan.sit.l.j.§.biduum.

A Diuo. ¶ Primo respon. In glos.id est a magistratibꝰ.ibi: populi Romani.ꝛ ꝯm hoc subau. ad magistratus. ¶ Eadē glos.ibi.§.preterea postulasti.id est delegatus ab ordinario:vt no.extra de foro compe.ca.si quis contra.ꝛ.ij.qđ.vj.quisquis.¶ Eadem glos.ibi: ꝯm quosdam.sed lex est que contrarium dicit:ꝛ ideo hoc ar. non procedit:sed videtur ꝙ possit executioni demandari.C.si contra ius vel vtilita.publi.l.ꝛ si non cognitio.sed ibi a principe.Item ꝙ possit arg.est.C.de execu.rei iudi. si vt proponis.sed ibi nudum ministerium committitur ꝛ non iurisdictio exequendi: vt ꝛ.š.vt in possess.lega.l.is qui.§.missus. ꝛ de iure dotium exceptio. hic queritur. ¶ Eo.princi.in glos.quando.ibi: respexit.ꝛ ꝯm hoc non repetas a se datorum. ¶ Ead.glos.ibi:ꝛ certi. ꝛ dati:vt j.de appella.ex consensu.

Summarium.

1 Fundus dotalis quando capi possit pro pecunia, ad quam damnatus est maritus.
Uxor si damnetur,res dotalis pro executione non dissipatur.

In venditione. Ibi: ¶ Itaqꝫ. captis pignoribꝰ ꝛ distractis sententia

sententia sortitur effectum:vt.s.de agnoscen.lib.si quis
a liberis.§.si quis ex his. itaq; quo ordine capiantur ⁊
distrahantur videndum.¶Eod.§.versi.Qz si nulla.ibi:
solent.iudices exequentes preceptum apparitoribus fa-
ciendo.arg.s.de euict.si pignora. ⁊ de nego.gest.l.iij.§.si
executor.¶Eod.versi.in glos.⁊ sic fertur.ibi:lata tenet.
vel hic de ea quam exigit natura negotij.s.de tutelis.sm
glos.l.cum iudex.C.de senten.⁊ interlocu.om.iudi.inui-
to.§.j.ibi:de extranea.¶Eodē.§.versic.Exequuntur.in
1 glos.nullo.ibi: ⁊ de fundo do.hoc † dictum vt fundus
dotalis capiatur condemnato viro in aliqua pecunia,non
est verum nisi in subsidium ob causam primipili. C.in
quib.cau.pig.vel hypo.taci.contrah.l.satis notum.⁊ de
via publi.l.j.⁊ ne vxor pro mari.l.ob maritorum.Sed an
vxore condemnata fiat executio in rem dotis? Respon.
non:argu.s.de condic.cau.dat.si donatarius.⁊.j.de bo-
nis dam.quinq;.⁊.l.seq.⁊ seq.

Si pignora. ¶In gl.id est dētur.ibi:pi-
gnora teneat.vt arg.s.vt in
posses.leg.l.is cui.§.imperator.⁊ hoc sm vnam sniam,⁊
C.de execu.rei iudi.l.ordo. ¶Ea.gl.ibi: vt hic.sm glos.
¶Eod.§.in glos.al's deest.ibi:debitum petere.vel dic q
quam sibi deberet ex causa alia.¶Eo.§.ibi: hisq;.id est
eorum possessionem,nam dominium non habet.

Summarium.

1 Debitore dolo possessionem transferente non ad-
mittitur contradictio.
2 Debitori quandoq; prodest suam rem a creditore pos-
sideri.

Si super rebus. Ibi:¶Capte.non-
dum tamen distri-
cte nec iure pignoris addicte creditori: vel dic capte, id
est capiende.¶Eo.§.ibi:cognoscere.inter creditorem ⁊
controuersiam referentē.¶Eodē.§.ibi: fuisse.creditore
hoc probante.¶Eo.§.ibi:exequantur.distrahendo,vel
melius capiendo.¶Eodē.§.in glos.ab aliquo.ibi:possi-
1 dere.sed † non videtur contradictionem ratione posses-
sionis admittēdam, maxime si dolo possessionem trāstu
lit debitor:vt.C.quādo ex facto tut.l.j.⁊.s.vt in posses.le-
ga.l.is cui.§.qui in possessionē. ⁊.l.si legatorum.⁊.l.fina.
⁊.j.§.q si res.⁊ arg.C.de his qui ad eccle.confu.l.presen-
ti.Item hec litera dicit de proprietate,⁊ ad hoc.C.de iu
re fisci.l.prohibitum.¶Eod.§.in glos.no.in fin.⁊.C.vbi
in rem actio debe.exer.l.ij.⁊.s.ad exhi.l.iij.§.ibidem.al's
est idem.⁊ dic summatim , id est non seruata solennitate
ordinis iudiciarij.¶Eod.§.ibi:nec sententiam. ex sum-
maria cognitione prolatam.¶Eo.§.ibi: capta est.id est
petitur capi.¶Eodem.§.ibi : nec eum.Sabinus cōtra.
¶Eo.§.ibi:debere.immutabiliter.¶Eod.§.in glos.id
est omnibus.vel post addictionem,id est dationem in so-
lutum:vt.s.glos.intellexit, vel faciendum post distractio
nem ab emente.¶Ead.glos.in fi.sed contra.s.pro emp.
2 l.missio. ⁊ pro herede.l.ij.in princip. † sed in vsucapione
eius pro cuius debito capiatur: hic de vsucapione eius
qui contra debitorem vsucapiat, nam debitori prodest
possessio creditoris.

Si post addictum. ¶In glo.id
est captū.ibi:
sit addicta.sm quosdam. ¶Eadem glos.ibi: si autem.
sibi victori. ¶Eodem.§.in glos.quo ad hoc.ibi,soluere.
hoc non est verum: vt.s.de pericu.⁊ commo.rei vend.l.
penul.§.ante.C.de euict.l.si post perfectam.¶Eo.§.ibi:
versetur. si pretium soluit. ¶Eodē.§.ibi : certe.indubi-
tanter.¶Eodē.§.in glos.si habes.ibi:si super rebus.sed
magis credo re nō tradita eiusdē iudicis partem esse:vt
hic innuit,certe ⁊c.si pretium solutum non sit cum non
teneatur nisi securus fuerit soluere: idē si res tradita sit
pretio nō soluto:vt ar.s.de pericu.⁊ cōmo.rei vend.l.pe.
§.ante.C.de euict.si post perfectam.⁊ sm hoc quelibet li-
tera bona est vt cessent partes iudicis, scz si iam sit pre-
tium solutum: sed si solutum non sit non cessent: quasi
adhuc nihil factum sit. ¶Eodem.§.ibi:idemq;.vt non
cessent iudicis partes.

Sed si emptor. Ibi: ¶Non soluat.i.
recuset soluere.¶Eo.
§.ibi:emptorem.i.alias res emptoris.¶Eod.§.ibi: con-
tendat.supple pro iudicato habere nō potest.¶Eod.§.
ibi:non interponāt.contra emptorem , pro pretio exsol-
uendo.¶Eod.§.ibi:afficiatur. victor.

Sic quoq;. Versic. ¶Sed vtrum.ibi:qui
confitetur.al's qd.¶Eodē.§.
in glos.quare.ibi: cognitio.vel hoc ideo quia per summa
riam cognitionem cogeretur alienare qd suum est. ar.s.
de act.⁊ oblig.obligationum substantia. ⁊ in insti.quib.
alie.licet.§.nunc admonendi. qd nō est in corporali re ca-
pta.s.eo.l.j.§.si super rebus.

Sed ⁊ si pecunia. Versi. ¶Ei cui.
al's, ei qui.

Summarium.

1 Parens large dicitur , qui quouis gradu in linea
ascendenti inuenitur.

SUnt qui. ¶In glos.excipe.in fi.
vbi de hoc.¶Ead.l.in
glos.fere dicit.ibi:sed hoc quia.vel fere dicit,
quia sunt alij q his tribus legibus numeren
tur:⁊ tunc dic vel fere soli.Secundo dic fere, qz non sem
per hi gaudent hoc beneficio: ⁊ sm hoc dic fere omnes
1 qui ⁊c.¶Ead.l.ibi: Item parens.id est † ascendens per
quamcunq; lineam in quocunq; gradu.j. de verbo. sig.
parentis.⁊.s.de in ius vocā.quicunq;.§. parentis. ⁊ sub
ascendente conuentus.

PAtronus. Ibi:¶Parentes. patro
ni ⁊ patrone conuenti a
liberto.

INter eos. Ibi: ¶Causa. in simi-
li,quasi dicat: quaruz
in exigendo par causa est,eo q cōtra eos gau
det priuilegio debitor,vt sunt peculiares cre-
ditores,vel creditores quorum debitor est postea exhere
datus vel emancipatus.¶Ea.l.in gl.occupare.ibi: per-
sonali.q si vnus esset priuilegiatus ⁊ nō agens, deducet
debitum priuilegiati.¶Ea.glos.ibi:dotibus.vbi par est
priuilegium, ⁊ tamen ex tempore potior est causa vnius.
¶Ea.glos.ibi:vltimus.concurrere cum primo. ¶Ea.
glos.ibi:minorata.ita q si solueret vnam primo,non pos
set seruus quicquam consequi.¶Ea.l.ibi: melior.in con
demnatione maiori obtinenda. ¶Ea.l.ibi: hominibus
debetur.de quo nulla condēnatio facta est.¶Is quoq;.
ibi: alieno.ex non simili causa debito.¶Eo.§.in glo.ibi:
opponitur.hoc placet,cum in glos.dicatur q post sentē-
tiam opponatur.Guido de suza.¶Ea.glos.in fine solu
tionis,non litis.¶Eod.§.ibi: ex simili. scilicet donatio-
nis.¶Eodē.§.ibi: occupantis, scilicet primo ad senten-
tiam venientis.

NOn tantum. Ibi: ¶ Contra-
ctibus.constan-
te matrimonio initis.¶Eadē.l.ibi:mulieris.
vt ex contractu cōdemnetur marito inquan-
tum facere potest.

SEd hoc ita. ¶In gl. per mortem.
ibi: al's.si morte viri.

Summarium.

1 Militem principio fortem esse non sufficit,ni ad fi-
nem vsq; perdurauit.

SI cum procuratore.
1 Ibi: ¶Mortuo vero.† no.nō sufficere defen
sionem militis exordio,nisi tēpore snie perse-

neret. & sic pendente iudicio impugnatur ius actoris: vt arg. ff. de pigno. act. si rem. §. fina. & ff. de rei ven. sin autē. §. possidere. sic & minutus. ff. solu. ma. si constante. §. fina. arg. contra de rei vendi. si post acceptam.

ET si fideiussor. ¶ In glos. id est speciei. in fi. & dic soluende actionis accipi fideiusso. cum fideiubet in eo qd actioni tale debere tur: nā totum debetur & si gaudeat priuilegio paupertatis. ff. de pecu. quoties. §. si semel. & de liber. leg. si quis rerum. §. idem iulianus.

SCiendum est. Ibi: ¶ Teneri. id est exigi.

Summarium.

1 Appellatio illegitima sententie executionem non impedit.
Quantitas certa exprimi debet in sententia.
2 Appellatio in scriptis offerri debet.

1 PReses. Ibi: ¶ Condemnauit. not. † nō legitima appellatio executionem sententie non impedit. Item not. q certa in sententia debet quātitas comprehendi & facit primū notabile contra cōsuetudinē Parme: quia credūt aliqui q si coram iudice quis dicat, ego sentiens me grauatum &c. appello, & dicit tabellioni qd inde fiat charta credunt q ista appellatio sit in scriptis, & sic dicunt solenniter factam & impedire executionem sententie, qd non est verum: nam ad hoc vt sit in scriptis debet procedere scriptura sicut in sententia. C. de senten. ex pericu. recitā. l. fina. nam talis appellatio non impedi-
2 ret executionem sententie, † & ideo debet offerre scripturam in hanc formam. Talis obtulit iudici libellum appellationis formam huius continentem, ego talis sentiens me grauatum &c.

DUo iudices. ¶ In glossa, id est delegati. ibi: probauit. qd nihil est dicere. Guido de suza. ¶ Ea. l. in glos. id est qui. ibi: iubemus si quo. sed ibi loquitur cum nondum dederunt: dare autē proponunt, & ideo tertius additur, & fm hoc dederūt & declarauerunt consulentes delegantem.

CUm ex causa. Ibi: ¶ Danda. id est moderanda.

Summarium.

1 Iudex ex officio leges dubias interpretari potest.
Sententia iudicis quando teneat, etiam iniusta.
2 Dolus inualidum reddit, quod alioqui validum futurum erat.

CUm prolatis. Ibi: ¶ Cognitionib9. id est cōstitutionibus quarum intellectus est dubius: vt. l. dos a patre. C. soluto matrimo. ¶ Ead. l. ibi: contra eas. id est earum mentem & verum intellectum. ¶ Eadem. l. ibi: pronunciat. negotium decidendo. ¶ Ea. l. ibi: per eas. quasi habeant alium intelle-
1 ctum. ¶ Ead. l. ibi: dedisse. † nam iudici leges interpretari permittitur: vt. ff. de legibus. l. neq; leges. & si interpretando a vero deuiet intellectu vt potest esse vbicunq; sunt dispositiones doctorū, vel vbi circa idem dicentur verba generalia legis pati exceptionē casus de quo loquitur app. dicit. l. ista, quia hoc facit bona intentione, & valebit sententia, vt & alibi error facit iudicium valere. ff. de offi. pre. si forte. aut ex certa scientia a vero deuiat falsum legis exprimendo intellectum, & tunc non valet, vt hic a contrario, & argumen. ff. de iur. dotium. l. siue generalis. & ff. de manumiss. testamen. l. qui filium. in qui-
2 bus † legibus dolus facit inualidum quod ex bona fide esset validum. Aut ergo iudex de iure constitutionis nihil pronunciat licet in pronunciando partem contra legem ledat, & tunc valet: vt. ff. eo. preses. & ff. de iusti. & iur. l. penul. & C. quando prouoca. non est neces. l. penulti. aut de iure pronunciat: & tunc aut apertum errorem continet, & tunc non valet. ff. de excusat. tuto. l. qui testamentum. ff. que senten. sine appel. rescin. l. ij. §. j. & d. l. penul. C. quando prouoc. non est neces. aut dubium propter legis dubium intellectum: & tunc si ex certa scientia deuiauit a vero intellectu non valet a contrario sensu, aut per errorem, & tunc valet vt hic.

Summarium.

1 Questio ciuilis non potest intendi nisi criminali de eadem re finita questione.
2 Accusator duo probare debet, falsum scilicet & dolum.

DIuus Adrianus. Ibi: Probauerit. accusatione falsi proposita. C. si ex fal. instru. & l. si ei. & C. ad leg. fal. de plag. l. legis. & ff. de accusa. si cuius. & de mune. & hono. rescripto.
1 §. si quis accusatorem. & est pro P. qui dixit † quādiu criminaliter potest queri de crimine viuente criminoso nisi finita criminali questione non debuit ciuilis intendi: vt ff. de carbo. l. j. §. fina. & l. seq. & C. de aduoca. diuer. iudi. l. j. & de fide instrumen. l. fina. & C. vbi cau. fisca. agi. l. j. sed contra eum. C. de fal. damus. & l. primicerius. ¶ Ead. l. ibi: corruptis. de corruptiōe dicit vt obtineat quod dicit rem seuere vindica: ad qd est. C. de fal. l. nec exemplum.
2 & in auf. de resti. §. si vero quidam. & † sic accusator debet duo probare, scilicet falsum & dolum. ¶ Eadem. l. in gl. id est. ibi falsum. & hec vera. Guido de suza. ¶ Ea. l. ibi: iudice. delegato a te. ¶ Eadē. l. in glos. actione. ibi. l. qui agnitis. nisi ipso iure contra talem sententiam iuuatur.

IMperatores. ¶ In glos. si nō. ibi: et facit. ad postea reperta.

SI vni. Al's, Pomponius. ¶ Ead. l. ibi, pluribus. vt cōsulibus verbis simul cognoscentibus. ¶ Ead. l. in glos. non ergo. ibi: hoc iurauit. & sic de sua cōscientia satisfacit. ¶ Ead. l. in fi. continua. l. ff. proxi. cum ista. ¶ Ead. l. in glos. illi ab isto. in fi. primum verum credo.

TUnc autem. ¶ In fi. arg. ff. de manumis. testa. l. lucius. & ff. de verb. oblig. l. si procuratori.

MEsennius. Ibi: ¶ Si te. prima questio ibi. ¶ Ead. l. ibi: & si. ibi secunda questio. ¶ Eadem. l. ibi: & quid. tertia questio. ¶ Ead. l. in glo. tres. ibi: §. fina. & ad secūdum respon. §. & sicut. ¶ Eadem. l. ibi: & sicut. respon. nunc ad secūdam. ¶ Eadem. l. in glos. cum nec. ibi: agebat. qd non est, vt ibi patet. ¶ Ead. glos. in fi. cui contradicit. ff. eo. & si fideiussor. vel dic q in. l. contra dotē promisit. arg. ff. de do. pleg. l. j. §. j. hic certā pecuniā.

Fundum. Ibi: ¶ Restituat. a iudice monitus fm quosdā. ¶ Eo. §. ibi: restituit. preueniens sententiā. ¶ Eod. §. ibi: fructuū. perceptorum. ¶ Eo. §. ibi: insolidum. i. inquātum in litem iuratum sit. ¶ Eo. §. ibi: cōdemnādus. quia eos non restituit, & hoc sequitur. ¶ Eo. §. ibi: periclitari. pena cōtra se in litem iurandi occasione fructuū. ¶ Eo. §. ibi: restituisset. ipsos extantes. ¶ Eadem. l. in glos. hoc. ibi: doli. descendente ex circūscriptione. ¶ Eadē glos. ibi: distinguitur. vtrum res sit reuersura ad dolosum & an lucratiuam causam habeat cui sit delegatio. ¶ Eo. §. in glos. nam eis. id est fm legem. hec vera est scientia. ¶ Ea. gl. ibi: quando consumpti sunt. cuius obstat. §. nō tantum. ¶ Eadē glos. ibi: post litē contesta. officio iudicis, cum sit bone fidei & post litem contestatam. ¶ Eodem. §. ibi: desijt. non consumendo, & sic extat. ¶ Eodem. §. ibi: iurabitur. si non restituat missus.

Paulus respon.

Paulus respon. ¶ In fine sed quid si condemnauit in sorte et nihil dixit de expēsis in sententia, nec postea eadem die: nūquid ob hanc causam poterit appellari? Respond. sic. C. de vsur. in bone fidei. Sed contra. C. quando prouoc. non est necesse. omnem honorem. sed intellige literam omne quod ibi poterat sine mea appellatione etc.

Ex contractu. Ibi: ¶ Actionē iudicati. ¶ Ea. l. in glos. cum effectu. ibi: sed male. argu. ff. de actio. empti. vel. §. idem Julianus. arg. tamē contra de leg. ij. qui solidum. §. etiam. vel dic has restitui ex persona minoris. arg. ff. de in integ. resti. non solum.

Summarium.

1 Pena quando et a quo post sententiam augeri vel minui possit.
2 Pena paupertate nonnunquam vrgente remittitur.
3 Contractus qualiter a iudicio differat.

Acta apud. Primo respons. ibi: ¶ Permiserit. id est consenserit ad hoc. ¶ Eo. prin. in glos. transactione. in fi. sed certe non possunt ex consensu recedere: vt not. de transac. si diuersa. et sic non cancellarem acta, cū per hoc ad illud deueniatur. ¶ Eo. prin. ibi: vel lis. vel pro idem est. ¶ In gl. Quid ergo. in fi. hec
1 glo. male dicit in duobus: nā dicit primo † quod post sniam pena non potest minui vel augmentari etiam per rescriptum imperiale nisi dicat: non obstante lege tali. sed secus est, nam dicit textus quod post sententiam non potest augeri vel mutari sine principali, cum autoritate princi-
2 pis bene potest. ¶ Itē in eo quod dicit † quod propter paupertatem remittitur pena: vt. C. de mod. mult. l. eos. in fi. ff. de offic. presid. illicitas. §. si. hoc intelligatis in pena extraordinaria, secus in pena ordinaria, id est legali: nam si nō potest soluere, luit in corpore. C. de ser. fugi. quicūque. ff. de in ius voc. l. fi. j. de penis. l. ij. Guid. de suza. ¶ Eo.
3 §. etiam not. differentiam † inter cōtractum et iudicium, quia contractus cum minore ipso iure non valet, vt hic: differentia ad questionem quandam que fit in authen. sacramenta.

Actorū verba. ¶ In prin. id est sententiarum que feruntur ex actis: vt. j. de iur. fisci. l. in fraudem. §. neque instrumenta. et C. de senten. ex pericu. recitan. l. ij.

Summarium.

1 Pupillus tutorem propter male gestam administrationem conuenire potest.
2 Sententia non valet, ni presentes sint vel legitime citationes, quos negotium contingit.

De vnoquoque. ¶ Primo respon. ibi: ¶ Cōtingit. eo quod contra eos est lis conteltata. ¶ Eodē princi. in glos. vt tutores. ibi tutores
1 † qui conueniuntur simul ex administratione per quendam pupillum vel eius heredes: vt. ff. de iudi. non idcirco. ¶ Ead. glos. in fi. vt debitoris heredes. ¶ Eod. prin. ibi tenet. si modo in horum persona sine alijs non potuit
2 ferri sententia: vel † si non potuit in personis quorūdam ferri sententia, sed in omnium personas sentētiam ferri oportuit, etiam inter presentes non valebit. familie herciscunde. l. in hoc iudicio. secus si duo tātum coheredes alijs absentibus litigassent: vt. ff. famil. hercifcund. l. ij. §. dubitandum. et C. familie hercifcunde. l. coheredibus ¶ Qui apud. ibi: conuenti. a procuratore cesaris. ¶ Eodem. §. ibi: si sepe. intra terminum. j. eodem. l. contumacie. §. contumax.

Exheredatum. ¶ In glos. et sic non. in fi. prima placet.

Si quis dolo. Ibi: ¶ Tenetur. inspecto etiā condemnationis effectu.

Summarium.

1 Creditor cui quouis modo solutum est, non potest amplius ad debitum agere.

Si quis creditorem. ¶ In glos. i. debitor. ergo debitor: et fm hoc dic venditor. i. emptor. ¶ Ea. glos. in fin. vel dic quod egi contra prohibentē actione in factū ex edicto ne ius fiat ei, et data sententia executor vendidit bona conuenti capta in causam iudicati, et prestitit mihi interesse in quod fuerat condemnatus
1 prohibens qui extraneus erat. ¶ Et dic † quod cum quis soluit respectu debiti alieni aut nomine debitoris, et obtinet. ff. de neg. gest. soluendo: aut ex suo facto, et tunc obtinet. ff. ne quis eū qui. l. si per alium. §. fi. et l. seq. Aut erat interesse, et tūc aut tenebatur debitor in quātitate, et obtinet hec lex: aut in specie, et obtinet. j. de tabu. exhiben. l. locum. §. cōdemnatio. et ff. de peti. here. l. etiam. §. penul. et de rei vendi. si is qui. ¶ Eo. §. in glos. vt et j. si plus. §. j.

Summarium.

1 Contumax non meretur sententie dilationem.

Contumacia. ¶ In glos. cōtumacia. ibi: de iudi. l. j. et C. de decur. l. si quis decurio. et j. quib. ex cau. in posses. ea. l. ij. et ff. de excusa. tuto. l. scire. §. sufficit. ¶ Ea. glos. in fi. vt. ff. quod vi aut clam. l. vim facit. et not. Goff. in summa. de sententia excōi. §. excommunicatio. ¶ Eadē. l. in glos. vt non appellet. ibi. §.
1 sin autem ex gestis. † et dic damno, id est expensis sibi nō reddendis: vel dic litis, scilicet decisiones vel decidende in sui absentia: quasi dicat, propter contumaciam suam non lucrabitur dilationem sententie, et fm hunc intellectum nullum obstat contrarium.

Summarium.

1 Peremptorium vel sententia contra pupillum indefensum nullius est efficacie.

Contra. Primo respon. ibi: ¶ In-
1 defensum. quia † litigabat sine tutore, vel lite cepta cū tutore mortuus est tutor, sed et si defendatur a tutore, esset, tutor citandus. j. de verb. oblig. si ex legati causa. ¶ Eod. princip. ibi: abest. subaudi, indefensum. ¶ Eod. prin. ibi: annis. subaudi, annis indefensum. ¶ Eodem princi. ibi: momenti. vt ex eo possit sentētia ferri fm P. ¶ Eodem princi. in glos. dissimiliter. ibi: non teneat. vt dicitur in infirmo. j. eo. quesitū. et non obst. seq. l. fin. ff. de in integrum resti. quia ideo ibi legitime defensus est: hic non, et obtinet diuisio que ponitur in infirmo. j. eo. quesitū. ¶ Ead. glos. ibi. §. si forte. sed illud in damno infecto, vt quando ipsa res debet: aliud hic. j. ne vis fiat ei qui in poss. missus est. l. in possessionem. §. j.

Summarium.

1 Judex, qui sententiam pronunciauit inualidam, quando dicatur suo functus officio.

IUdex posteaq̃. ¶ In gl. vt. ĩ. in fin.
1 sufficit ergo ſm hoc de † facto pronunciasse vt videatur officio functus. argu. ſ. qui ꝛ a quib. l. matrimonij. ꝛ de statulibe. l. penul. §. j. ꝛ. l. stichus. §. si heredi. Alij dicunt aut turpitudine iudicantis intercedente nulla est: ꝛ tunc superior iudicat, ꝛ non prior: vt. C. quomodo ꝛ quando iudex. si vt proponis, ꝛ. C. de accusa. absentem. Aut cessante turpitudine: ꝛ tunc idem iudex siue ordinarius siue delegatus siue commissarius: vt ꝛ. ſ. de recep. arbit. l. quid tamen. ꝛ. l. labeo. ꝛ argumē. C. ne de statu defunc. si mater. de iuretur. qui per salutē. ꝛ. ff. de condic. indebi. l. indebitum. sed propria sententia est. argu. ſ. de conditio. ꝛ demōstra. hec conditio. penul. respon. sed in fi. eiusdem est arg. qđ proxima sententia.

QUidam. Primo respon. ibi: ¶ A minore. etiam delegato: indistincte enim loquitur si postea exponit vt obtineat. ¶ Eo. prin. ibi: annis. sic delegatus a magistratu inter consentientes vt sic hic exponatur, vt. ĩ. ibi: ꝛ si forte. vt extra de offic. deleg. c. cum vigesimū. ¶ Ead. l. versi. Certe. ibi: minor gerit. qui iudicasse dicit. ¶ Sed ꝛ si forte. In glos. etiam. ibi: adultus. imo maior decem ꝛ octo annis, vt dicto. c. cum vigesimum. ¶ Ea. l. versi. proinde. ibi: si minor. etiam decē ꝛ octo an. adultus tamen. Iaco. de are.

IN summa. ¶ In princi. in glos. quandoq;. ibi: actorum. vel ibi dicit debes que est incerta: vt. C. de senten. que sine certa quāti. l. huius sententia. nec aliqua parte actorum constet quātum petitum: quod semper per libellum est certum. ¶ Eo. princi. ibi: in summa. quasi dicat, in quantitate.

Si quis. Ibi: ¶ Peremptorio. contra se, dū viuit, proposito. ¶ Ea. l. in princi. in glos. quando. ibi: primus fecit. vt. ĩ. de solu. creditor. ꝛ ĩ. iudi. sol. cū apud. ¶ Eod. §. in glos. possibilitas. ibi: tam ex. melius. ſ. de here. ꝛ fideiusso. tuto. l. fi. §. fin. Sed non credo ex peremptorio in defunctum proposito sententiam dici: sed est contra heredem denuo proponendum: arg. ĩ. de fer. l. oratione.

Summarium.

1 ☞ Febricitans comparere non valens restituitur, si fuerit condemnatus.

QUesitum. ¶ In glos. pro eo. ibi: de vno quoq;. ꝛ. l. furioso. ¶ Ead. l. ibi: febrē habuerit. † ꝛ absens
1 fuit, nec legitime defensus: ꝛ potest intelligi vt loquatur quando peremptorio proposito cōparens, postea per infirmitatem recessit: vt sic peremptorij vires sublate intelligantur. ¶ Eadem. l. in glossa, a causa. ibi ꝛ necessaria causa vt sententia teneat, sed restituatur ad totam causam cum legitime defensus non est.

IN iudicati. ¶ In glos. que in factum. in fi. que a pluribus simul concurrentibus intenditur. ¶ Ea. l. in glos. licet. ibi: super actione in factū. ne sententiam dandam super actione iudicati, qđ verum credo cum cōuentus negat iudicatum: vt. ĩ. que senten. sine appella. rescindan. l. j. vel aliam exceptionem opponit.

CUm querebatur. ¶ In glos. vt. ſ. in fi. sed de hac dic vt not. ĩ. de appel. si expressim.

Summarium.

1 ☞ Ueluti, hec dictio, exemplificatiue capi potest, ꝛ similitudinarie.

SEpe constitutum. ¶ In prin. ibi alijs ignorantibus: nec etiam scientibus litē fieri. ¶ Eo. princ. ibi: qđ tamē, scilicet qđ dictū de scientibus. ¶ Ead. l. in glos. non directo. ibi: consequentiam. ꝛ dic etiam scientibus. ¶ Eod.
1 prin. ibi: veluti si. † hoc veluti prout litera dicit debitor creditorem non est exemplificatiuum sed similitudinarium: nā ad creditorem prius spectat actio vel defensio, vt. ſ. nau. cau. l. i. §. item pomponius. ꝛ de pig. act. l. si cōuenerit. in prin. sed prout dicit litera veluti creditor debitorem, tunc est exemplificatiuum: vel expone primum, id est in hoc primo iudicio si ipse interesse velit: vt ꝛ. C. de liber. cau. principalem. ij. ꝛ. ĩ. de app. si perlusorio. ꝛ est sensus ꝙ non oportet hic aliud expectare iudicium: sed in hoc iudicio potest adesse, probationes dare, ꝛ sic actoris vel rei partibus fungi, ꝛ sic veluti. erit exemplificatiuū. ¶ Ead. l. in princ. glos. hypothecariam. in prin. hec glos. loquitur ſm literam debitor creditorē. ¶ Eod. prin. ibi: nō preiudicare. id est non facere preiudicium: dico executioni faciende contra alium vel exceptioni parande ex sententia contra alium. ¶ Ead. glos. ibi: qđ non placet. pro quibus est. ĩ. eo. §. fina. ¶ Eodem prin. ibi: pignoris. etiam per sententiā adiudicatur aduersario: si em̄ agente debitore absolueretur possessor, non noceret debitori. ĩ. de pigno. si superatus. ꝛ intellige adiudicatū aduersario ꝙ nunq̃ debitoris, sed tantum aduersarij fuerit: nam si a debitore alienata esset non preiudicaret creditori. C. de pignor. debitorem. ¶ Ea. l. versicu. cur autem. ibi: non potest. nec sibi quare non se obtulit imputari potest. ¶ Eodem versicu. ibi: qđ ex persona. ꝛ est quod sibi imputetur ꝙ non interfuit cause cum sciuit, nam potuit interesse, et ideo perinde ac si interfuisset habetur: si enim interfuisset certum est preiudicare, ꝛ hoc sequitur: nam ꝛc.

¶ De confessis. Rubrica.

¶ Super rubrica in glos. dixit. in fin. item dic ꝛ melius: ibi de preparatorijs actionum institutarum, hic de confessionibus assertiuis actionum institutarum: ꝛ sic principale factum in confessionem deducitur hic, ibi autem que pertinent ad preparationem cause: nam ꝛ si lite contestata quis confiteatur se certum habere habetur victus: vt. ſ. de iudicijs. si debitori. ꝛ. ſ. ti. j. l. debitoribus. ꝛ de lega. l. domus. §. qui confitetur.

Summarium.

1 ☞ Error iuris in indebito repetendo prodest quandoq;.

NOn fatetur. ¶ In glos. in facto. ibi: sed ꝛ si me. sed forte contra est per. l. ſ. de interroga. actio. de etate. §. qui iusto. nam iuris error non proficit quia non
1 iustus: † in indebito autem etiam iuris error prodest, vt. ſ. de iur. ꝛ fac. ignorā. l. iuris. per quod appareat non obst. l. sed ꝛ si me. ¶ Eadem glos. ibi: succurratur. ꝛ post litem contestatam. ¶ Eadem glos. ibi: secundo non. post litem contestatam: sed ante sic. ¶ Eadem. l. in glos. sume. ibi: eum teneri. al's ipse pupillus factus maior.

Summarium.

1 ☞ Iudicatus ꝛ confessus ad paria iudicantur.

IUlianus ait. ¶ In glossa, imo. in fin. vel dic confessus fuit se debere: ibi autem rem legatam vel promissam fuisse. ¶ Ea. l. ibi: pro iudicato,

1 iudicato.id est † condemnato,id est confessus par est,vt sicut iudicatus iudicationi non potest abiurare, vt.j.de regu.iur.l.res iudicata.ita confessus ex certa scientia nō potest abiurare sue cōfessioni:non autem dicas eum haberi cōdemnatum cum in estimatione taxanda habeat condemnari.j.de verb.oblig.si seruum.§.fina.

Qui Stichum. ¶ In prin. iam mortuū vt dicebat actor: post moram conuenti ad quemlibet mortuū est agēdum: vt.j.de verb. oblig. si seruum.§.fi.¶ Ead.l.ibi:nam ante lit.contesta. ¶ Eadem.l.in fi.in estimatione.

Certum. ¶ Si alia quacūqz.versic. Uel interdicto.ibi: pro iudicato. quasi dicat: pro veritate ad instar sententie.

Summarium.

1 Confessio,instrumentum z sententia paribus incedunt passibus.
2 Confessio tutoris non preiudicat pupillo.

Si quis absente. ibi: ¶ Haberi.z subaudi: z certe non. ¶ Eo.§.ibi:obligatur.absenti patrono. ¶ Eod.§.
1 ibi:absenti.Not.hic tria † equipararī:cōfessionem,iuramentum z sententiam. ¶ Eod.§.in glos. vt si. in fi. z sm hoc subaudi:ei qui zc. ¶ Eo.§.in glo.actori.ibi:absenti. solet dari absolutoria sententia. ¶ Eo.§. ibi:presentem. etiam si cum domino vel pupillo iudicium ceptum sit.
2 ¶ Eo.§.in glos.vt domino.ibi:† non preiudicare.cōfessionem tutoris zc. ¶ Ea. glos.ibi: sed quibusdam. istud sed quibusdam vsqz ad. §.alij. vt hic: nam non loquitur de materia istius.§. sed sequentis, z eam recita in seq. §. ¶ Ea.glos.ibi:maior penitere.sed ille.§.loquitur in confitente factum etiam ex certa scientia: sed posset dici ꝙ ante reuocatur ibi confessio a maiore, hic post lit. contesta.reuocabitur a minore. ¶ Ea. glos. ibi:absente pupillo.factam confessionem. ¶ Ead.glos.ibi: potuit. z extra de testib.c.presentium.z arg.s.de manu.testa.l.lucius. z C.de decurio.quotiescunqz summatos. ¶ Ea.glos. ibi: §.sufficit.z sm hoc dices domino litem cōtestante: z sm hoc videtur falsa regula.C.de procura.l.nihil. ¶ Ea.gl. in prin.ibi:si fine.§.ij.al's.l.si defensor.in princi.

Summarium.

1 Confessus quando condemnari debeat.

Confessi. ¶ Puta,ne iudicio fatigentur:vt s.ti.j.l.debitoribus.Et † distingue:
1 aut quis confitetur ad cause preparationem, z tunc sequi debet condemnatio z sententia.s.ad leg.aquil.l. proinde.§.j.z.s.de procur. non solum.in princ. z per totum tit.de interrog.actio. Aut ad probationem lite contesta,z tunc ferri debet sententia.s.eod.qui stichum.aut vt litem euitet quis confitetur quod sufficit ad litis decisionem,z tunc obtinet hec lex cum similibus: at in criminalibus obtinet.j.de custo.reo.l.si confessus.

Cum fideicōmissuz. ibi: ¶ Debere.non principaliter, sed relictū esse confessus est per quod etiā debere. ¶ Ea. l.in glos.id est ad cognoscēdum.etiam fideicommissum: puta ad computandas facultates,vt.s.si cui plus ꝙ per leg.falc.l.j.§.cum dicitur.z.C.de vsur.z fructib.leg.l.ij.z sm hoc precedens glos.nō est necessaria. ¶ Eadem.l.in glos.heres.in fin.vel dic aut pro etiam, sicut illi legatarij dicentis omne es solutum,z heres diceret deberi creditoribus hereditarijs. ¶ Ead.l.in glos.hoc ideo.ibi:probato errore.probabili,vt.s.de interrog.actio.de etate.§. qui iusto.z.s.de iureiur.l.j.

Non omnimodo. ibi: ¶ Rei nomine.qz se promisisse fatetur.

¶ De cessione bonorum. Rubrica.

Creditori qui ob resti. ¶ In fi.contra ipsa edificia.

In personalibus. ¶ ibi: Locū.id est priuilegium.

Is qui bonis. ¶ In glossa, quibusdaz. in fi.argu.s.de postu.l.j.§.sexum.z.s.de his que in test.delen.l.ij.arg.s.solu.matrimo.etiā.§.j.

Qui cedit. ¶ In glos.confitendo. ibi.§.sed z si.vel chartā cum non habeam faciat: vt.s.de iudic.in omnibus. ¶ Eadē.l.in glos.si habes. ibi, z ibi not.arg.l.§.pe.z.C.si vt ab here.se absti.auf.si omnes.

¶ Quibus ex causis in possessionē eatur. Rubri.

Si res fere. ¶ In glos. cum agitur. in fi.vel petit ibi caueri z non cauetur.

Pretor ait. ¶ In princi.in glos. idem.ibi,z.l.ergo.maxime quia fit hec commissio contra non defensum tantum: defendi autem intelligitur quoad constat non defendi: vt.d.l. ¶ Ea.l.in princi.ibi: dederit.nuncio se vocanti ex tit.s.in ius voca.vt eant.fi. glos.intelligitur ꝙ cauit sm auf.offeratur. ¶ Potestatem.ibi:non facit.indubitanter. ¶ Eo.§.ibi:non facere. z certe fic. ¶ Hec verba.ibi:si non duret.z.C.de decurio. l.si quis decurio.

Summarium.

1 Missio qñ in bona hereditaria pupilli debeat fieri.

Apud Iulianum. ¶ In princi. ibi:pupillus.conuentus. ¶ Eod.prin.ibi:debeat.sed ex pupilli persona que fructus percepit est condemnatio facienda: vt.j.de actio.z oblig.l.furiosus. ¶ Eo.prin.ibi: venire.indefenso pupillo. ¶ Eo. prin.ibi:bona eius.scilicet patris. ¶ Eod.prin.versi.Si vero.ibi:fit.proueniens ex persona patris,sed solius pupilli damnum dantis in re communi, vel fructus percipientis ¶ Eod.versic.ibi:pupilli.vndecunqz conueniri. ¶ Ead.l.versi.Marcellus.ibi: descendat.licet pupillus damnum dederit,vel fructus perceperit. ¶ Eo.versi.in glos.z sunt.in fi.dic ꝙ pro parte tantum:vt.C.fami.herciscun.coheredibus.Guid.de suza. ¶ Eo.versi.ibi:expectandā.quoniam patris interim bona veneant. ¶ Contractum.ibi: causis.id est contractibus. ¶ Si pupillus. ibi:bona.vndecūqz quesita. ¶ Eo.§.ibi:creditorū.inter quos legatarij sunt. ¶ Eo.§.in glos.scilicet an.ibi:pupilli.vndecūqz contracta. ¶ Ead.glos.ibi:pupilli.heredis:
1 vel dic † aut petitur caueri: z tunc in bona hereditaria tantum fit missio z pignus contrahitur, z ex hac causa minime dominum obtinetur:vt.C.vt in possess.leg.l.qui legatorum.z.s.quibus ex cau.in posses.ea.is cui.in prin. Aut petitur solui,z tunc aut cōparet heres sed frustratur,z tunc post sex menses z diem petitoris fit missio in bona heredis vndecūqz quesita,nec disceditur nisi soluto fideicōmisso fructuum perceptione vel pecunia:vt dicta.l.is cui.§.imperatores. z.C.vt in poss.leg.l.certa forma. Aut non comparet heres,z tunc obtinet in pupillo hic.§.at si est maior pupillo; z tunc idem quod in qualibet personali. ¶ Eodē.§.ibi: eligant.nec mirum si bona pupilli possunt eligere: etenim zc.

Summarium.

1 Negare & tacere, paria sunt quandoq;.

Haec autem. ¶ In prin. In glos. imo. ibi: nomine minoris. vt. s. de tutel. qui habet. §. si pupillus. & institu. de cura. §. idem inuiti. & s. de procur. l. mutus. §. is qui. sed nonne debuit creditor curare vt detur fm. l. s. qui petant tut. l. si quidem. Respon. & hoc hic obseruauit creditori forte. ¶ Eadē glos. ibi: contra Azo. vel in. §. adeo. datur ad distrahendum non ad litigandum. ¶ Non defendi. versic. Si autem. in glos. quos habet. in fi. & s. vbi pupil. edu. vel mo. deb. l. fi. ¶ Eod. §.
1 versi. si autem negent. ibi: taceāt. † No. paria sunt negare & tacere. ¶ Eod. versi. ibi: scilicet futurum. penes creditorem. ¶ Recte. versi. & quidem. ibi: al's a se. cum autoritate curatoris. ¶ Eod. §. in fi. in glos. vti possidetis. ibi: erat missio. arg. q si mulier missa in possessionem eadem possessio ad alium pertinere negetur. l. j. §. coget. vel dic vnde vi. argu. j. quorum leg. l. j. §. quesitum. & s. de acquiren. possessio. l. iij. §. si seruus. & hoc si sibi possidere velit, & non discedere.

In possessionem. ¶ In glos. facit. ibi. §. quotiescunq;. imo. l. de bonis. §. qui pupil. ¶ Eod. prin. ibi: si. pro quāuis.

Fulcinius. ¶ Pretor ait. ibi: defendatur. premissa citatione & facta requisitione defensorum: vt s. ex quib. cau. ma. l. item ait. §. fi. & l. seq. & vbi pupillus educari de. l. fin. & C. de his qui ad eccle. confu. l. fina. & s. eod. hec autem. ¶ Ead. l. in glos. non omnia. ibi: non obtemperauerit. l. j. quod verum est ante venditionem vel etiam post si creditori nō satisfiat: vt extra vt lite non contest. quoniam frequenter. §. fina.

Summarium.

1 Actus si pro sua essentia duo coniunctim requirat, non sufficiet alterum adhibere.
2 Decretum obreptitium nullius est momenti: & nu. 5.
3 Obligatus non presumit, qui exceptione se tueri potest.
4 Sententia quamq̄ iniqua ius facit inter partes, si non appellatione suspendatur.
6 Prodigus non presumitur latitare.

Cum hoc edictum. Ibi: ¶ Locū habeat. id est habere possit. ¶ Eodē. §. ibi: fraudationis causa. id est
1 propositum. Et no. q † vbi duo coniunctim desiderantur ad aliquid faciendum, alterum per se non sufficit. C. de legiti. hered. l. lege duodecim tabularū. ¶ Eod. §. ibi: sine latitatione. id est si non latitet. ¶ Eodē. §. ibi: in vsu.
2 id est vsualiter. ¶ Eodem. §. ibi: nullius. no. † decretum obreptitium nullum est: & vt. s. de fideicōmis. liber. cum vero. §. subuentum. ¶ Eodē. §. in glos. nota. ibi: fraudationis causa. Item q legitime sit citatus, & sit defensio exquisita. Item q facta sit missio. ¶ Ea. gl. ibi: labatur tempus. post missionem anteq̄ venditio impetretur. ¶ Eadem glos. ibi: summatim. fm quosdam per iuramentum calumnie. argu. s. ad exhiben. l. thesaurus. sed certe imo per testes vel instrumenta: vt. C. de bonis auto. iudi. possid. l. fina. ¶ Eadē glos. ibi: quatuor predicta. imo sex cum duobus adiunctis. ¶ Eadem glos. ibi: si &
3 me. in fin. † sed obligatus non dicitur qui exceptione est tutus. s. de lib. cau. l. obligatus. & argumen. j. ea. l. §. si in diem. & sic ad falsum debitum venditio facta est, & sic nō valet: vt. j. ne vis fiat ei. l. j. §. hec verba. & preiudicio expe-
4 rientur: vt. j. de priuile. l. impares. secus si † ex diffinitiua sententia licet iniusta capta essent: quia tūc sententia ius facit inter partes: vt. s. de iusti. & iur. l. fina. & ei standum est postq̄ appellatum non est. C. ne lite penden. l. fi. & sententiam rescin. non posse. l. fina. nisi esset minor contra sententiā restitutionis qui tūc obtinet. s. de minor. l. si ex causa. ¶ Si quis bona. in glos. ipso iure. ibi. l. imperatores, hoc contradicit. ¶ Eadē glos. ibi. §. si forte. aliud in causa dāni infecti, vbi ipsas res debet nec latitatio desideratur: vt ibi, & s. ex quib. cau. maio. l. ab hostibus. §. ij.
5 ¶ Ead. glos. ibi: & facit. † q decretum obreptitium nullum sit. ¶ Quid sit. ibi: latitare est. quantum ad hunc titulum. ¶ Eodē. §. ibi: occultatio. al's latitatio. ¶ Eo. §. ibi: potest enim, turpi. idcirco additur enim, pro quid potest &c. ¶ Eodē. §. ibi: de causa. & non pertinebat ad edictum. ¶ Si is qui. ibi: latitat. vt patronum operis forte, rempublicā aliquo fraudis obsequio. ¶ Eod. §. ibi: etsi. pro quāuis. ¶ Eod. §. ibi: fraudet. re ipsa. ¶ Eodē. §. in glos. id est hac. in fi. ex quo no. quod precedenti edicto. s. eod. l. ij. facta missione non sequitur venditio: vt not. s. ex quib. causis maio. ait. pretor. §. fi. ¶ Eo. §. in glos. nam & voluntas. ibi: ei libellum. & ipse se occultauit vt inueniri non potuerit. ¶ Ead. glos. ibi: si fundum. & de dolo. l. dolum. & de rescind. vendi. l. dolus. & de doli mali excepf. l. j. ¶ Ead. glos. ibi. l. ij. in princi. & se postea occultauit vt in iudicio veniat quod presumitur. ¶ Ead. glos. ibi: lis erat contestata. & se occultauit, vt dixi. ¶ Utrum. ibi: aduersus quem, id est aliquem. scilicet tantum. ¶ Latitare. ibi: tractu. quasi dicat: nō per momentum, sed per aliquem temporis tractum. ¶ Adeo. versic. Sed & si. ibi: seruanda. in venditione bonorum furiosi propter es alienum. ¶ Eod. versi. in glos. quasi dicat. ibi: mittitur. & ex pretio soluuntur debita penalia vel vsuraria. ¶ Eod. versi. ibi: mittitur. vt si ventri expediat vel furioso fiat venditio. j. de heredi. insti. si quis instituatur. & argumē. C. de defen. ciuita. l. ij. ¶ Eod. §. versi. Plane. in princi. ibi: bona. etiā que possunt seruari, & licet debitū non sit penale vel vsu-
6 rarium. ¶ Eodem. §. versic. Idemq;. ibi: proprie. † no. prodigum non dici proprie latitare. ¶ Illud. ibi: etenim. accipere videamus quod est. j. id est consideremus, al's est is. ¶ Eod. versi. ibi: latitet. quasi dicat: non. ¶ Eo. §. versic. Et posse. ibi: vendere. no. creditorem met vendere: sed secus est interdum: vt. s. ea. l. §. adeo. & s. de cura. furiosi. l. cui bonis. & l. curator. ¶ Si qui actione. ibi: possit. quia negotium filij vel serui pendet ex contractu vel quasi delicto nec legibus improbata. j. de actio. & oblig. ex contractibus. ¶ Eodē. §. ibi: teneat. sed nonne. l. dicit hunc debitorē non esse. s. de libe. lega. l. iij. §. itē iulianus. & l. videamus. & de peculio. l. quoties. §. si semel. Respon. illud quantum ad effectum exactionis: sed est debitor quātum ad necessitatem suscipiende actionis, & per consequentiam alter creditor, in auf. de fideicōmis. §. penul. & j. de verbo. significa. creditor autē is. & s. de peculio. l. summa. in fin. ¶ Eod. §. ibi: in peculio. sed non tenet nisi sub cōditione debetur: vt. s. §. proxi. ¶ Item videamus. ibi: si quis. possessor rei petite fm vnum casum, vel qui dolo desijt fm alium. ¶ Eod. §. ibi: latitet. dic aut latitat in personali, & obtinet. §. pretor. vsq; hic: aut in reali, & obtinet. §. presens. aut in mista vt est petitio hereditatis actionis, & obtinet. §. sequens, idem.

Summarium.

1 Missus in possessionem licet causa minus idonea, fructus lucrari potest ob contumaciā nō comparentis.

Diuus. Ibi: ¶ Faciebat. latitando. ¶ Eo. §. in glos. scil; fructus. ibi: contumacia,
1 q † inde propter nimiam contumaciam non venientis possit decernere missum lucrari fructus.

Si diuus. ¶ In prin. hec est alia causa missionis, vt &c. ¶ Ea. l. ibi: possideri. a creditoribus.

Unus. ¶ In glo. vel etiam. ibi: venditio. hoc casu. ¶ Ead. l. in glos. & si. j. in fi. & C. de impu. & alijs substi. testamento.

Si pupillus. ¶ In glos. q. d. in fi. & facit. s. de dam. infec. l. si finita. §. si pupillus.

Si filiofamilias.

SI filiofamil. Ibi: ¶ Relictũ sit. non caueat vt vterq; sibi caueri petat: vt. s. vt leg. nomi. cauea. l. j. §. fi. ⁊ duabus legibus sequentibus.

Summarium.

1 ☞ Bannitorum bona et maleficiorum qua forma fisco aut creditoribus sint applicanda.

AD cognitionẽ. ¶ In glos. hoc accipe. ibi. §. si quis possederit. ⁊. j. tit. ij. l. fi. vel dic vt iacet, dato tamen curatore. ar. s. e. fulcinius.
1 §. adeo. ¶ Ead. l. in fi. litera ista docet † qualiter sit procedendum contra bona bãnitorum pro maleficio, videlicet quia si non defendantur timore potestatis forte vel communis ꝙ creditores eorum mittantur in possessionem bonorum illorum, deinde proceditur ad eorum venditionem. Guid. de suza. ⁊c.

SI quis creditorem. ¶ In glos. non vt. ibi: si quis vxori. §. fi. ⁊ talis sol. in quantitate. §. magis.

IS qui rem. ¶ In fine. vt. C. de iure dotium. l. j.

¶ De bonis autoritate iud. possi. Rubrica.

VEnire ibi. ¶ In princip. legis. impetrare venditionem.

Summarium.

1 ☞ Conditio exacto tẽpore debito impletur aliquãdo.

SI seruus. ¶ In princ. in glos. dandi. in fi. imo ⁊ hic implet conditionem: vt. j. not. ¶ Ea. l. ibi: non extiterit. id est conditionem non impleuerit: vel nõ extiterit conditio. ¶ Ea. l. in glo. sicut. in fi. vel dic de prefinitione diei. ¶ Ea. l. in glos. vt dies. ad quod est arg. j. de acquir. rer. do. ⁊. l. j. ⁊. l. nisi. ¶ Ea. l. in gl. id est poterit, in fi. nam si nullo tempore impleret, etiam libertate frau
1 dabitur culpa sua: vt. C. de neces. ser. here. insti. l. fi. ⁊ † nota post tempus impleri. sic. s. de optio. leg. l. mancipiorũ. cui videtur contra. C. qui accus. non pos. l. si ea. cum concord. vel hic non implet post tempus vt consequatur qđ iudex sibi denegare voluit: id est bona, sed solum vt habeat libertatem quam sibi denegat pretor non intellexit.

Summarium.

1 ☞ Minoris non defensi bona quando vendi aut possideri tuto possint.

SI minor. ¶ In glos. secus. in fin. vel potest dici idẽ in minore ꝙ etiam siue fiscus vt curatore dato fiat venditio ſm legem. s. tit. j. fulcinius. §. adeo. siue habebat curatorem siue non. ¶ Ead. l. ibi: patitur. sed contra. s. tit. proxi. apud iulianum. j. respon. vnde sic
1 distinguitur, cum queritur † an bona minoris. xxv. ann. non defensi possint vendi seu possideri. Refert debitum an inceperit ab ipso minore, an predecessore eius. Et si quod a predecessore eius inceperit, tunc eius bona patiuntur missionem ⁊ venditionem: vt in prealleg. l. apud Julianum. j. respon. Si autem cepit ab ipso minore, tũc aut erat pupillus, aut adultus. Primo casu possidetur tantũ: vt. s. titu. proxi. l. in possessionem. §. j. Secundo vero patiuntur vtrũq;, scilicet venditionem ⁊ missionem, vt hic patet euidenter. Guido de suza. Item not. arg. l. hic pupillum. j. respon. ¶ Ead. l. ibi: latitet. etiam de facto. ¶ Ead. l. ibi: licet. si de facto latitaret. ¶ Ead. l. in glos. respicit. ibi. §. adeo. in princip. §. ⁊. §. si quis. ¶ Ead. glos. ibi: de eo ꝙ certo loco. l. j. Item per creditores ibi fit venditio cum latitat, hic autem dato curatore, sicut ⁊ in furioso ⁊ in prodigo: vt dicto. §. adeo. ⁊ in pupillo. ⁊ j. de here. insti. l. si quis instituatur. quibus est iste similis. C. de in integ. resti. si curatorem habens.

SI non expedierit. Ibi: Permittit. curatori bonis dato. ¶ Eodem prin. in glos. vt iterum. ibi: venditio. si debitum a minore incepisset.

Si pupillus. Ibi: ¶ Alterius. nunc venientis. ¶ Or si. ibi: vtroq;. ⁊ isto nunc repetente ⁊ te. ¶ Eodem. §. ibi: ei debebit. pupillo. ¶ Eodem. §. ibi: gessit negotia. ⁊ eo casu videbitur de hereditate esse solutum: ⁊ seruabitur quod. s. dictum est quo ad alios creditores.

IN venditione.
§. Si quis. Ibi: ¶ Debitoris. latitantis. ¶ Eod. §. in glos. scilicet fructum. in fin. vel dic ipsam perceptionem fructuum vendi. Si enim rem vendi diceretur, cur consideraretur perceptio fructus vel non. Item not. ꝙ predium erat in substantia creditoris, ita ꝙ ſm glos. nondum esset rei facta traditio. ¶ De tempore. ibi: dolo. id est dolo cessante. ¶ Eod. §. in glos. scilicet leui. ibi. l. proxi. in princ. ⁊ arg. C. de pigno. actio. l. ij. ⁊ de par. pign. l. ij. ¶ Si vnus. in fin. in glos. vt forte. in fin. ⁊ arg. s. de fide instru. l. fina. ⁊ de pact. l. si creditores.

Summarium.

1 ☞ Missio in possessionem qualiter ex constitutione ⁊ qualiter ex edicto fieri debeat.

PRetor ait. ¶ In glos. ad quod. in fin. sed illud in de
1 legato in quo fit distinctio: † aut fit missio ex constitutione, vt quia non soluitur legatum, ⁊ tunc legatum percipit, vt dicta. l. is cui. §. imperator. ⁊ ei ius fieri non debet: vt ead. l. §. qui legatorum. in fin. ibi: sed si ex constitutione: aut ex edicto, vt quia non satisdatur, ⁊ tũc obtinet. §. qui legatorum. Sed in creditore dic ꝙ ipse locat ⁊ colit: vt. s. l. proxi. §. j. ⁊. s. de pignor. l. si is. §. j. ⁊. j. de solu. l. titia. arg. contra in creditore. s. de dam. infect. l. si finita. §. si quis autem. sed ibi dicit de possessione quam non perdit debitor per missionem creditoris vel legatarij.

Quod de fructibus. Ibi: ¶ Ex cõpromisso facto a debitore, secus si a se. arg. s. de petitio. heredi. l. vtrum. §. fina. ⁊. l. at vbi. in fin. Sed quomodo consequi potuit? Respon. facta fuit missio in nomen: vt. C. de preto. pigno. l. j. ⁊ sic habet vtilem. argu. s. de pigno. l. si conuenit. Alij dicunt etiam a se facto. arg. C. de peti. hered. sed si lege. in prin. ⁊ quod sequitur: vel alio casu vt penam ex occasione serui, vt. s. de peti. hered. l. euicta. ⁊ not. j. eo. l. creditore. §. j. ¶ Quod ait pretor. ibi: fecerit. scilicet creditor. ¶ Eod. §. ibi: prestabitur. subaudi, iudicium dabo. ¶ Eodem. §. ibi: creditor. not. vt creditor, secus si vt amicus: quia tunc etiam culpa obstaret ei. s. de neg. gest. sed an vltro. ⁊. l. si negotia. ⁊. l. siue hereditaria. ¶ His verbis. ibi: continebitur. qui est dandus, ſm tenorem legis. s. de cura. furio. l. curator. ⁊. l. cuius bonis. ⁊. s. tit. j. l. fulcinius. §. adeo. ¶ Eod. §. versic. Et ipsi. ibi: dedere. ⁊ creditor hoc sciuit. ¶ Eod. §. in glos. hoc ita. ibi. §. ex diuerso. dic ꝙ vel seruum dabit vel qđ prestitit. argu. s. de dam. infect. l. si proprietarius. sed si seruus decesserit, ad pretium serui cõpetit. ar. s. com. diui. l. sed si non omnes. §. fina. in princ. ¶ Generaliter. ibi: petere. actione in factum. ¶ Eod. §. ibi: gestorum. in qua obstaret sibi culpa.

Est preterea. Ibi: ¶ Jura. id est seruitutes. ¶ Eodem. §. ibi: pignore. conuentionali.

Nisi. Ibi: ¶ Quatenus. vt pretium arborum dolo ademptarum.

Summarium.

1 Creditor in possessionem missus debitoris, non debet ea pelli nisi debito sibi soluto.

Cum vnus. ¶ In prin. in glos. si omnibus. ibi: sm quosdam. vel melius hic contra omnes latitabat, vel contra vnum tantum: nam. j. dicit de venditione que fit de bonis latitantis. ¶ Ead. l. vers.

1 Aliter. ibi: suum. argu. q † non discedat quis de possessione nisi debito exsoluto propter quod missio facta est: vt arg. ş. famil. hercifcun. his consequens. §. penult.

Is qui. ¶ In glos. feci. ibi: res, mutet. vt. C. de iudic. l. properandū. §. sin autem reus. z. C. de arbi. l. cum antea.

Creditore. ¶ Datur in creditorem. in glos. consequi. in fine. vel ex locatione fructus.

Cum plures. In principio ibi: ¶ Rationes. pertinentes ad bona in q̄ missio facta est. ¶ Eodem princip. ibi: puto. hunc cui rationum negotium est commissum. Jaco. de are.

¶ De priuilegijs creditorum. Rubrica.

Summarium.

1 Creditor in bonorum debitoris vēditione cunctis preferri debet.

Cum bona. ¶ In glos. id est creditoribus. ibi: cupiunt. addici. ¶ Ea. glos. ibi: l. maiorem. sed hic intellectus litere videtur esse contrarius, cum hec litera inferat de cognato qui creditor non erat cui non posset addici z etiam legi, que pro rata videtur omnibus velle concedi. C. de bonis auto. iudic. poss. l. pro debito. z qui bon. ced. poss. l. fina. §. in rebus. ¶ Ead. gl. in fin. potest etiam intelligi in parificatione pretij: quia

1 quilibet volebat emere pari pretio et † conditione quis preferri debeat hic terminatur. Cōstat enim creditorem cuiuslibet vice emere posse: vt. C. si in caus. iudic. cap. fit. l. ij. Sed obijcitur quia in hoc permittitur in subsidium: sed subaudi ibi, maxime, alio emptore non existente, z sic non obstat. Jaco. de are.

Summarium.

1 Uxor ante annum duodecimum dici nequit, licet sponsa dici possit.

Quesitum est. §. Si sponsa. Ibi: ¶ Deducta. non precedentibus sponsalibus, sed interpositis verbis cōsensum

1 exprimentibus de presenti. ¶ Eo. §. in fin. † quia nondū xij. annum compleuit, tunc enim vxor esset si cōpleuisset: vt. ş. de ri. nup. l. minorē. z. ş. de cōd. cau. da. l. qđ seruius.

Summarium.

1 Priuilegium quod contra debitorem competere inuenitur, aduersus ipsius heredem locum habere noscitur.

2 Bona eius hypothecata presumūtur, qui actione temporali, aut melius personali potest conueniri.

Dabimus. §. Si quis. Ibi: ¶ Locum esse. in bonis vendēdis, z ex his debito consequendo. ¶ Eod. §. ibi: debeat. de

1 bitor cuius bona vendūtur. Et not. † priuilegium quod competit in personali contra debitorem, hoc competit contra heredem, vt ex eius bonis prius priuilegiatis satisfiat: secus in hypotheca conuētionali: vt. ş. de pigno. l. Paulus. z secus in legali que inducitur pro legatis. C. commu. de leg. l. j. in fi. Quid de ea que inducitur ob dotem? Uidetur secus, quia priuilegium hypothece conceditur personali de dote: vt. C. de rei vxor. actio. l. j. z qui

2 potio. in pigno. hab. l. fina. ergo quicunq̄ † potest actione temporali conueniri, z eius bona hypothecata esse dicentur. arg. huius litere. z arg. j. de reg. iur. l. priuilegia. z. ş. de re iudi. l. tempus. ¶ Eod. §. in glos. quia hoc. in fi. sed contrarium est. ş. de ritu. nup. l. non solum. §. fin.

Idem priuilegium. Scz personale.

Summarium.

1 Priuilegia duo fortiora sunt vnico.

Si ventri. ¶ In princip. in glos. in actione personali. ibi. §. competit. melius. ş. de neg. gest. l. cum pater. z de testa. tutel. l. si nemo. §. testamento. z de tutel. z ratio. distra. l. penul. ¶ Ead. glos. ibi: quid ergo inquit. cessat ergo priuilegium personale partu non edito. ¶ Ead. glos. ibi: z. ş. l. proxi. in nato puero vere credo vt ei detur si substituto non dabitur, multo minus qui admittitur propter abortum. ş. eo. dabimus. §. item autem. z. §. idem erit. in sumptibus fratris in muliere dicit tantum. ¶ In bonis. ibi: acceperunt. non ex mora, sed extra moram: secus si ex mora. arg. ş. de administ. tuto. l. qui nominibus. ¶ Ead. l. in glos. imo ante. in fi. vt dicas post priuilegium simul, id est vnius debiti persecutione concurrentia, scilicet reale z personale: si autem priuile-

1 gia sola personalia z † duplex enim priuilegium fortius est. argu. C. de adop. cum in adoptiuis. z in auf. de consang. z vteri. fratri. ¶ Eorum. ibi: si autem. q̄ ad debitorem, al's est statim.

Ait pretor. In prin. ibi: ¶ Erit. ab eo operando vel ei mutuando in fraudem creditorum vt cōcurrente isto cum eis ceteri minorem habeant portionem. Jaco. de are.

Qui in nauem. ¶ In glos. de nouo. ibi: licet. vel dic vt. C. qui po. in pig. ha. l. si autē. quo iure.

Si magistratus. ¶ In gl. curatorē. in fin. posset etiam iudex hoc concedere legatario: vt. ş. vt in possessio. leg. l. is cui. §. qui legatorum. z. §. quinimo.

Paterfamilias. In princip. ibi: ¶ Bona. quasi vacantia. ¶ Ead. l. versi. Et cum. ibi: non pertinebāt. videtur actionē dandam non esse. ¶ Ead. l. versi. Me illud. ibi: mouet. quod sit danda. ¶ Ead. l. in glos. z videtur. in fin. z sic vna hereditas: vt j. ea. l. versi. vtrum substitutus. ¶ Ead. l. versic. Respon. ibi: detur. subaudi, vt. ¶ Eod. versi. ibi: tametsi. pro quā uis. ¶ Ead. l. versi. Idem. in glos. filio. in fi. z prout dicit cum non, dic filio immiscenti, qui nunquam abstinuit: si vero est fine non, dic filio abstinenti. ¶ Eod. versic. in gl. al's. ibi: sed sm. huius pars glos. melius legitur in seq. §. ibi: etiam

ibi:etiam inuitus. ¶ Ead.glos.ibi:non seruatur.ibidem
in substituto quod in pupillo qui citra immissionem pa-
tri iuris ciuilis autoritate est heres. ¶ Ead.glo.ibi:nam
vt adijt.abstinendo. ¶ Eod.versi.ibi: quoniam filij.ab-
stinentis. ¶ Eo.versi.ibi:ei obueniat.abstinenti. ¶ Ea.
l.versi. At cum.ibi:inuitus.scilicet substitutus.

AUfidius. Al's, Furius.

Summarium.

1 ☞ Prior in tempore prefertur in iure.
2 Creditores si plures sint vnius debitoris, quis eorum
preferetur in ipsius bonis: & nu.5.
3 Locator tacitam habet hypothecam in inuectis & illa-
tis in domum locatam.
4 Pupillus hypothecam habet in bonis spontanei ge-
storis.
6 Creditor priuilegium habens & hypothecam, prefertur
alterum tantum habenti.
7 Mulier in bonis mariti pro dote sibi hypothecatis fi-
sco cedit.
8 Jus commune quouis priuilegio est fortius.

PRiuilegia. ¶ In princ.actioni-
bus psonalibus pre-
1 stita. ¶ Ea.l.ibi:estimantur. vt dicatur † qui
potior est in tempore, preualet in iure: & dic e-
stimatur competere, quasi dicat, non causatur ex tempo
re. ¶ Ead.l.ibi:ex causa.que suasit priuilegium indulge-
ri. ¶ Ea.l.in glos.vt priuilegiatus.ibi:non priuilegiato.
hypothecaria querenti: quis prius ille cõtraxit. ¶ Ea.
l.ibi:fuerint.creditores priuilegiati. ¶ Ea. l.ibi: concur-
2 runt.in sui debiti persecutione. ¶ Creditorum † quidã
sunt carentes priuilegio & hypotheca, quidam priuile-
gio sed non hypotheca: quidam gaudent vtroq; priuile
gio & hypotheca, & quidam hypothecam habent carẽ-
tes priuilegio ex sua cõuentione siue prouisione & hypo-
the.regulariter sunt oẽs. Cũ enim in certis casibus hy-
potheca a iure cõcedatur, vt patet.ſ.& C.qui.cau.hypo.
taci.contrah.per totum, & certis personis & casibus cer
tis priuilegijs condemnetur per hunc titulum: patet q
regulariter creditor hypotheca & priuilegio caret, vt ar
gu.ſ.de minor.l.j.ſ.de leg.l. ius singulare.&.ſ. quod cu-
iusq;.vniuer.l.j.circa princ. Priuilegio carent sed hypo-
3 theca non legatarij.C.eo.de le.ij.in fi. Itẽ † locator in in-
uectis & illatis habet hypothecam, sed priuilegiũ in per
sonali non habet.C.loca.l.certi iuris.&.C.in quib.cau.pi-
gnus.l.fin. sic pupillus cuius mater transit ad secundas
nuptias anteq tutelam faceret ordinari, hypothecam
habet in bonis mariti matris, non tantum priuilegium
contra eum, cum personali non teneatur.C.in quib.cau.
si mater.sic & in casu alio.C.eo.tit.l.iij. Hypotheca carẽt
sed non priuilegio respublica ciuitatum aliarum q Ro-
mane.j.eo.l.j.C. de iure reipu.l.ij. Item quibus debetur
ex deposito.ſ.eo.si ventri.&.ſ.depositi.l.si hominẽ. Itez
4 pupillus † de bonis spontanei gestoris. ſ. eo. si negotiũ.
gaudent tamen vtroq; hypotheca & priuilegio mulier
in dote.C.eo.l.j.§.fi.&.C.qui potio.in pig.hab.l.fi.& de rei
vxo.actio.§.j. Item.j.eo.quod quis.in fi.&.j.de iure fisci.
aufertur.§.fiscus. Item quia credidit in nauem emendã
vel reficiendam: vt.j.eo.quod quis.&.ſ.eo. qui in nauez.
&.ſ.qui potio.in pigno.hab.l.interdum. in auf.de equa-
lita.dot.§.his consequens. Item qui habet funera, nam
ſ.de religio.& sumpti.fune.l.impensas. &.l.at seruus.§.j.
Quidam sunt habentes pignus vel hypothecam ex cõ-
uentione: vt per totum tit. de pigno.in.C.&.ff.inter hos
creditores si de potioritate queratur. Dic aut inter sim-
plices creditores solos hec cõtentio est, & tunc seruatur.
ſ.de re iudic.l.inter eos. &. ſ. de pecul. l. summa cum ra-
tione.&.j.que in fraud.credi.l.pupillus. &.l.qui autem.§.
sciendum.&.ſ.de bo.auto.iudi.possid. si non expedierit.
5 Aut † inter simplices ex parte vna, et priuilegiatos ex
parte altera, & tunc melior est cõditio priuilegiati etiam
si prior ante contrahit, vt hic &.ſ.de pecul.l.ex facto.&.ſ.
quod cum eo.l.sed in hoc. &.C.de priuileg.credi.l.si pecu-
niam. Aut inter simplices ex parte vna et solam hypo-
thecariam habentes ex parte alia, & tunc melior condi-
tio hypothec. creditoris: vt.C.qui potio.in pignore ha-
bean.l.eos. Fallit in casu. j. tit.j.l.j.§.sciendum.&.l.credi-
toribus. &. C. commu.de lega.l.j. §. fina. Aut inter pri-
uilegiatos hypotheca carentes inuicem contendentes,
& tunc aut sunt eiusdem titu. & in vnum concurrunt, etsi
diuersitas temporis interueniat, vt hic. Aut diuersorũ,
& tunc petens ex causa depositi prefertur: vt.ſ.depositi.
si hominem.§.quoties. Alij autem cum pari gaudeant
priuilegio concurrunt.arg.huius litere: & sicut in simpli
cibus dictum est, scilicet in primo membro. & argu.ſ. de
hered.insti.l.si ita quis.& de leg.ij.meuio.in prin. &.C.qui
bonis ced.poss.l.fina.& de bo.auto.iudic.possid.l.fi. Aut
inter habentes solam hypothecam a lege, sed non priui-
legium: & tunc serua regulam. C.qui potio.in pigno.ha.
6 l.iij. &. l. si fundus. Aut † est contentio inter gaudentes
alio tantum: & tunc preferuntur vtroq; gaudentes, alte
ro non gaudentibus, siue illud sit personale: vt.ſ.eod.§.
si neuter.§.in bonis.siue reale: vt.ſ.de relig.& sumpti.fu-
ne.l.at si quis.§.j.&.C.qui potio.in pigno.hab.l.conuen-
ti.& in auf.de consan.& vteri.fratri.§.hec igitur lex. Aut
inter gaudentes vtroq;, & tunc si lex dicit aliquẽ preferẽ
dum, illum preferam.quod quis.in auf.de equali.dot.§.
his consequens.&.ſ.de relig.& sump.funer.l.impensa.q
si inter istos excellentes alios suis priuilegijs sit conten-
tio, simul admittam, arg.huius.l.preterq in duabus do
tibus vbi ex tempore priuilegium obtinetur: vt. C. qui
potio.in pigno.hab.l. exceptis. & preterq in fisco & mu-
liere in causa dotis: vt.C.de priuile.fi.l.ij. &. C.de iure do.
7 l.dotis. nisi in causa primipili vbi † mulier licet anterior
fisco cedit.C.in qui.cau.pig.vel hypothe.l. satis notum.
Aut est ista contentio inter creditores hypothecam ex
sua conuentione habentes & alios priuilegiatos etiã pri-
uilegio personali, & tunc constat hypothecarios prefe-
rendos: vt dicta. l. eos. C. qui potio.in pigno.habe. nisi
in casu. j. titu.j.l.j.§.sciendum. Aut inter predictos con-
uentionale pignus habentes & gaudẽtes priuilegio hy-
pothece, vel per gaudentes vtroq; personali & hypothe
ce priuilegio, & tunc potioritas ex tempore estimatur: vt
ſ.qui potio.in pig.hab.l.si pignus.&.C.qui potio.in pig.
hab.l.ij.&.l.si fundus.& not.eod.tit.j. Aufidius. Fallit in
casu videlicet cum ex secundi creditoris pecunia pignus
conseruatur vel quesitum est: vt.ſ.qui potio.in pig.hab.
l.interdum. &. l. sequen.&.C.qui potio.in pig.hab.l.licet.
hec omnia in creditoribus quibus est dandum, sed si es-
set faciendum ad ipsum factũ ageretur. ſ. loca. l.in ope-
ris. sed dices, cur non preferantur habẽtes priuilegium
& hypothecam, licet ipsi posteriores habentibus hypo-
thecam ex conuentione quamuis anteriores sint tempo
re sicut postulasti habentibus hypothecam a.l.etiam an
terioribus tempore? Respon.non tibi tuum, sed tibi suũ
8 princeps denegat auxilium. Ius † enim commune pri-
uilegio fortius reputatur. in auf. de non alie. §. quia ve-
ro.etiam nota.in auf.de pecu.ex facto.& solu.matrimo.si
cum dotem.§.fina. Iaco.de are.

Summarium.

1 ☞ Possessor prius iudicium subire, q de possessione
discedere debet.

SI pupillus.
§. Defendere. Ibi: ¶ Acci-
piatur. Not.
1 hunc ordinem litere, quia primo † debet iudicium acci-
pi, deinde subsequenter discedi de possessione. Iac.

QUod quis. ¶ In glo. vt vendi
tor.in fin. vel dic. C.
qui potio.in pig.hab.l.fi.auf.quo iure. Item
ad contrarium de tributoria, dic q in tribu-

toria non habetur priuilegium idem cum et dominus perdit suum: vt.eod.titu.l.j.in princip. ¶ Ead.l.in gloss. siue ante.in fin. ibi: si fundum. sed ibi non loquitur in legali pignore, sed in conuentionali pretorio vel iudiciali: et sic legale pignus habentibus prefertur. C.qui potio.in pig.ha.l.assiduis.et C.de iure dot.l.dotis.et de priuile.l.iij.

Summarium.

1 Possessionem quando recuperare possit is, contra quem missio facta est.
2 Missio quando valide fiat aduersus latitantem.
3 Anni lapsus idem quod latitatio operatur.

Eum qui in posses. Ibi: Soluatur. Potest intelligi post annum a die missionis sicut in reali post annum non reddit, nisi de dominio conuincatur: vt.C.de prescrip.xxx.ann. si quis emptionis. ita et in personali post annum non reddet nisi debitum soluatur vel probetur indebitum: vt not. Innoc. extra vt lit.non contest. quoniam frequenter. in fin.et nota. extra de do.et contu.c.contingit.et hoc innuit
1 dicta.l.si quis.ibi: licebit ei intra annum† se offerenti cautionem, quod suscipiende litis danti rem recuperare ad similitudinem ceterorum habentium rei dominium contra quos missio facta est, quod pro constanti ponitur quod missio contra dominum facta erat, que scilicet fieri solet in personali, sed in reali cum actor probat suam, valet absente aduersario: vt.C.vbi in rem actio.l.ij.et cum sit contra eum quem dominum confitetur vt sic in personali veniens intra annum recuperat prestita cautione vt ibi, non al's: vel tertio in missione facta ob debitum non solutum: vt.s.vt in
2 pos.leg.l.is cui.§.imperator. Uel dic †aut fit missio quasi debitor latitet ex edicto. s. quib.ex cau.in posses.ea.l.fulcinius.§.j.et tunc aut verum est, et tunc tenet missio, nec discedet missus quandiu receperit sibi debitum, vt in prin. et arg.s.tit.j. l.cum vnus. Aut non est verum eum latitare, et tunc non tenet missio tanquam contra latitantem facta vt in fin.huius.l.et.s.tit.ij.l.fulcinius. §. si quis possederit. Idem si debitor non sit.s.tit.j.l.cum vnus. et tit.ij.l.fulcinius. §.si in diem. Aut fit missio quia absens non defenditur, et tunc intra annum recuperat cautione oblata: post annum vero ita demum si appareat indebitum, vel soluatur, vt dicta.l.si quis emptionis. et hoc nisi sit absens causa reipublice vel pupillus, vt.s.tit.ij.l.in possessione.§.
3 cum dicitur. Operatur† ergo transcursus anni idem quod latitatio: vt quod fit in casu quo latitatur, et hic fiat.sic et alibi operatur transcursus anni multum. s. de requir.reis.l.j.et l.anni.et in consti.rub.imperialem.et.xij.q.ij.longinquitate.et.C.de asser.tol.l.j.ibi: sciete etc. preterquam contra pupillum et absentem sine dolo causa reipu. Istorum ergo bona etsi annus sit elapsus non venduntur: aliorum autem licet non latitent anno elapso venduntur, vt dicta.l.in possessione.§.cum dicitur. ita tamen vt fiat sub tempore venditionis admonitio siue citatio alia, vt. s. quod cuiusque vniuersi.nomi.l.j.§.quibus. ¶ Ead.l.in fin.cum nulla sit missio facta tanquam contra latitantem qui non latitat.

Antiochensium. Ibi: ¶ Priuilegium. scilicet post. ¶ Ead.l.in glos.id est si aliquis. ibi: quod de le.etc. et secundum hoc debet litera dicere ciuitatis, et est constitutio in bonis debitoris Antiochensis ciuitatis Celesyrie etc. cum secundum ius pignoris durare alteri creditori contra ciuitatem predictam. quod pro quia de.l. sua municipali priuilegium accepit: sed alius intellectus melior est si ille debitor de ciuitate erat illa, et ibi bona habebat, al's iste melior est.

Bonis venditis. ¶ Respublica. Bononiensium dominorum.

Pupillus. In fi.ibi: ¶ Non possunt. tanquam latitantis, sed curatore dato bonis potest consuli creditoribus: vt s.tit.ij.in possessione.§.fi.et arg.l.fulcinius.§.adeo.vt.s.de here.insti.l.si quis instituatur. et sic etiam in legato intelligo.s.tit.ij.l.penul.in fin. Jaco.de are.

¶ De separationibus. Rubrica.

Summarium.

1 Electio mala eligenti est imputanda.
2 Actor ex duobus correis alterum eligere nequit.

Sciendum. In princip. ibi: ¶ Quia ille. heres. ¶ Eod.princ.ibi: plures sunt.et minimi valoris sunt, ad nihilum rediguntur: cum preceperit rem per totum diuidi, vt.s.de ali.leg.l.iij.§.j. ¶ Ead.l.ver. Ex contrario.ibi: Titij.heredis. ¶ Eod.versic.ibi: quia licet.id est licitum est. ¶ Quesitum. in glos.not.ibi: et fa
1 cit.† quod quis de se queri debet et quod imputetur alicui mala electio. ¶ Item si quid.ibi: et creditori.facto postquam filius
2 habuit castrense peculium. ¶ Eod.§.in fi.no.† hic actorem non eligere reum. ¶ Illud.ibi: nec possunt. not.eligentem non variare, vt extra de elec.publicato.

Debitor. In princ. ibi: ¶ Cui. tanquam ex hereditario creditore. ¶ Ea.l.versi. Quid ergo.ibi: venditis. hunc creditorem et alios. ¶ Eod.versi.ibi: creditoribus. vt cum eis concurrat, quod non est al's vt sequitur. ¶ Sed in quolibet.ibi: commodius.de equitate. ¶ Eod. §.ibi: ferat.propter iustam ignorantiam.

Si creditores. In princi.ibi: ¶ Non poterunt. etiam in preiudicium creditoris heredis vt concurrat. ¶ Ead.l.versi.Sed si.ibi: separationem.rationabiliter impetratam. ¶ Eod.versi.ibi: acquisierit.ita quod ditiores facti sunt. ¶ Eod.versi.ibi: impetrauerunt.ita quod in eo preferatur proprijs heredis creditoribus. ¶ Ead.l.versic. At si ex alia.ibi: creditores. nec cum creditoribus heredis ad istud post separationem. ¶ Ead.l.versi. Et si.ibi: mihi autem. hec litera corrigit quod dictum est.§.sed si post.vsque huc, et argu.s. ad leg. falcid.l.iij.et.s.de here.vend.l.venditor ex heredi. ¶ Eo. versicu.in glos.huic.ibi. §. quid ergo. ibi sed in quolibet. ¶ Eod.versi.ibi: petierunt.nec aliquis pretenditur, imo expediuit, nam vt pretermisit et hoc vt differat a sequenti. ¶ Idemque. in princ. vt ad istud residuum non admittantur quod superest de post quesitis, secus si ante quesita velint reuerti per iustam ignorantiam: vt.s.eod.l.j.§.penul.et.l.debitor.§.sed in quolibet.

Quoties. Ibi: ¶ Non erat.et reuocata est in seruitutem per patronum ex ingratitudine. ¶ Ead.l.ibi: separari.petente patrono.

¶ De curatore bonis dando. Rubrica.

Si sub conditione. Ibi: ¶ Parere.prefixo termino ad hoc. ¶ Ead.l.ibi: responderit.interrogatus. ¶ Ead.l.ibi: erunt bona.nulla facta prefinitione diei. ¶ Ead.l.ibi: defuncti.per procuratorem requisitis primo quod ad hereditatem possunt vocari: vt.s.de succes.edic.l.j.in princ.et.§.largius. ¶ Ead.l.ibi: quod si.aduersatur ad princ.et dic nihil de implenda conditione. ¶ Ead.l.ibi: aut pro etiam.dic bona subiacentia periculo. ¶ Ead.l.in glos. ad conseruanda. ibi: sit creditor.vel cuius es alienum non grauetur. ¶ Ea. l.ibi: soluendum. etiam ex non perituris. ¶ Ead.in fin. scilicet curator. ¶ Ead.l.in glos.ex edicto.in fin.et creditores in possessionem mittendi. s.de acquiren.hered.l.in plurium.in fin.§.fin. ¶ Ead.l.in glos.§.heres.ibi: heredem. quia non est ad cuius petitionem interrogetur, et facit

facit sequens glos. in princip. ¶ Ead. l. in glos. ad conseruanda. ibi: duntaxat. que possunt conseruari. ¶ Eadem glos. ibi: sit creditor. fm vnum huius litere intellectum, sed fm alium intellectum si creditor sit, licet non graue sit eius debitum.

De curatore. Ibi: ¶ Constituendo. in bonis distrahendis, vt sequitur. arg. ff. de cura. furio. l. in cuius bonis. & l. curator. ¶ Ea. l. ibi: partis creditorum. que colligitur fm. l. maiorem. ff. de pact. ¶ Ead. l. ibi: vel preses. scilicet adeatur. ¶ Eod. princip. ibi: in prouincia. decretum autem interponit iudex domicilij. ff. de bo. auto. iudi. possid. l. j. & ij. ¶ In glos. a creditoribus. si creditores in possessionem essent missi, & de hoc dic. ¶ Ead. glo. ibi: successionis. eius qui absens est. ¶ Eo. prin. ibi: queqz. ad eius pactū pertinentia. ¶ Ea. l. in glo. etiam si minor. ibi. §. si curator. a domino cum negotio. gesto. conueniatur. ff. de neg. gest. si debitori. vel instrumentum, vt not. j. l. proxi. ¶ Ead. glos. ibi: de nego. gest. l. actori. interdum tamen datus curator bonis tenetur de leui: vt. ff. de ventre in posses. mitten. l. j. §. item periculum. ¶ Ead. l. in glos. quia legitimam. in fin. & ff. de tutel. & ratio. distra. l. si pupillus. in fin. ¶ Ead. l. in glos. al's curatores. ibi: vtilius esset. sed cum lex hec dicat eum habere vtilem merito etiam ante litem contesta. facit procuratorē. arg. C. de dona. illam. & j. de iniur. sed si vnius. §. idem ait si nepoti. & ff. de procur. l. procuratorem in rem. & fm hoc vti potest esse assertiuum. ¶ Eo. prin. ibi: neqz. de rato, licet dubitetur de mandato. ¶ Queritur an inuitus. in gl. facit. ibi. ff. §. sed & si curator. hereditario creditori vel absentis vel latitantis fm vnum modum: vel pro ratione reddenda domino negotiorum, vel ipsis creditoribus mandati agentibus fm alium. ¶ Eo. §. in gl. secus. ibi: curatores qui post. sed contra ibi dicit. ¶ Ea. glos. ibi: procuratoribus dicerem. vt pro parte teneatur. ¶ Ead. glos. ibi: alijs creditoribus. qui rationem administrationis petunt. ¶ Ead. glos. ibi: ex pluribus. tut. l. j. & arg. ff. de pecul. l. si noxali. §. fina. & l. seq. & l. ancillarum. §. fina. ¶ Ead. l. in glos. nisi in subsidium. in fin. & fm hoc qd not. pro ratione reddenda, fm alium modum nullo modo. ¶ Ead. l. in fin. not. plus subueniri ei qui ex necessitate q̄ qui ex voluntate. arg. ff. qui satisda. cogan. fideiussor. §. si necessaria. cum concor.

Summarium.

1 Curator bonorū que administrauit rationem reddere cogitur.

1 **Si plures.** ¶ In glos. si dicas. ibi: §. est preterea. † tenetur nanqz curator bonorum reddere rationem. ff. de ritu nuptiarum. l. non solum. §. & si quis. Jaco. de arena.

Imperatores. Ibi: ¶ Bonis. vniuersaliter. ¶ Ead. l. ibi: ex senatusconsulto. quod dat electionem creditoribus latitantis vel cōtumacis vetuit vendere per se vel curatore dato. ff. de curato. furio. l. cuius bonis. ¶ Ead. l. ibi: actionem. contra debitorem suum quondam. ¶ Ead. l. ibi: fraudatori. debitor. ¶ Ead. l. in fin. cum ea transiuerit in emptorem bonorum. arg. ff. ad trebel. si legatus. secus si venditio facta non fuisset: vt. ff. de cessio. bono. l. iiij. concubina tamen & liberi relinquuntur. ff. tit. ij. l. penul.

Si debitor. ¶ In glos. ad eum. in fi. sed certe hic & ibi priuatim, sed hic loquitur fm distinctionem legis: contrarium in eo casu q̄ solum contemplatione mandantis gessit magis procurator dicitur q̄ curator, cum a iudice non sit datus in quem daretur actio si a iudice esset datus, vt. ff. eo. l. ij.

¶ Que in fraudem creditorum. Rubrica.

Ait pretor. Ibi: ¶ Gesta. a debitore. ¶ Eo. princip. ibi: eo. acceptore. ¶ Eo. princ. ibi: oportebit. vt creditori. ¶ Eo prin. in glos. est ergo. in fi. velut ibi. ¶ Eo. princi. ibi: prouenit ex lucro.

Vel ei prebuit. ¶ Gesta. In glos. cum posuit. in fi. & fm hoc contradicit glo. non ei. C. de iudi. properandum. §. fi. & l. fi. C. de testi. & ideo tutius est hanc intelligere in causa appellationis: vt C. de tempo. appel. l. fi. §. penult. In principali etiam potest intelligi ante productionem testium instantiam perire, al's contra. C. de re iudi. gesta. ¶ Eo. §. in glo. puta patiendo. in fi. arg. ff. si in fraud. patr. l. j. §. si in litem.

Summarium.

1 Hereditas an cum seruo reuocanda sit, si in fraudem alienatio fiat serui instituti.

2 Hereditas quandoqz fructibus fundo coherentibus equiparatur.

3 Alienatio in fraudem facta, nulla redditur fraude detecta.

4 Mens legis non cessat, verbis cessantibus.

Qui autem. ¶ In princ. in glo. ad hoc. ibi: sed contra. j. eo. tit. de iure fisci. ¶ Simili modo. ibi: edictum. de iur. fisci. l. cum quidam. ¶ Ea. l. in glos. sed nonne. in fi. & ff. si in fraud. patro. l. fi. in fi. ¶ Ea. l. in glos. §. Si seruum. ibi: alienauit. debitor. ¶ Eo. §. ibi: nulla fraus. qui iusto pretio venditur. ¶ Eo. §. ibi: si. pro q̄uis. ¶ Eo. §. ibi: in hereditate. non querenda. ¶ Eo. §. in gl. sed nunquid. in fi. Gui. de suza dicit q̄ nō, cum hoc edictū pertineat tm̄ ad diminuentes: vt. ff. e. l. in prin. Ja.
1 Et dic super hoc cum questio sit † de hereditate non de seruo: super hereditate intelligo responderi. Responsio enim referenda est ad id de quo queritur: vt. j. de liber. lega. l. aurelius. §. sticho. & ad id de quo magis dubitatur: vt. ff. dicta ea. l. qd Labeo. nā de seruo nulla fuit dubitatio, sed de hereditate de qua si tractauit ex precedētibus sequentia intelliguntur: vt. ff. de leg. j. si seruus. §. si numerus. Ergo reuocabitur ipsa hereditas cum seruo, sicut si manumissus ad istum reuocaretur cum hereditate quesita: vt. ff. de in integ. resti. l. non solum. nam si debitor non alienasset hic seruus manens in substantia debitoris cum iure adeundi in creditores trāsisset sibi datus in solutum: vt insti. de heredi. insti. §. alienus. vel si venditus esset in executione pluris esset venditus contemplatione institutionis, ita q̄ creditores per illum modum iura prima hereditatis habuissent: vt. ff. de leg. j. plane. §. j.
2 Et † sic equiparatur hereditas fructibus coherentibus fundo tempore alienationis qui reuocantur. j. eod. l. fi. §. vt fructus. & arg. ad hoc. ff. de edil. edic. l. cum autem. §. fi. & l. seq. & de lega. j. l. quesitum. §. fina. Est ergo differentia vtrum nihil sit diminutum in fraudem, sed solum lucrū perditum, & tunc cessat reuocatio lucri, vt primo. §. prote. & in princ. huius. l. Aut est facta diminutio fraudulenta & ob bona lucrum reuocabitur, sic & res diminuta vel alienata in fraudem reuocatur: vt in secunda parte huius. §. nam & alibi propter vnum venit & aliud in iudiciū qd per se tamen non venit: vt. j. de vi & vi arma. l. j. §. illud. & ff. famil. hercis. l. ij. §. fina. ¶ Eod. §. fi. ibi: manumisisset.
3 que † nulla est fraude detecta. institu. qui manumit. non poss. in prin. ¶ Apud Labeonem. ibi: contractus. rescindendos. ¶ Eod. §. ibi: in quibus. vt fiant. ¶ Eod. §. ibi: non interponit. conuentionalia, nisi in casu insti. de satisda. §. si vero aliquis. ¶ Eod. §. ibi: venditionesqz. de quibus vt fiāt non se interponit. ¶ Sciendum. ibi: suum. scilicet debitorem. ¶ Hoc edictum. in glos. in tit. non lucratiuo. ibi. j. e. §. in hoc. vt licet
4 † verba cessent mens tamen non cessat. ¶ Preterea. in glos. scilicet expresse. ibi: & ij. §. fi. & prima vera: vt. j. ad municip. l. quoties. Gui. de suza.

¶ Si quid.ibi:pupillo.acceptore. ¶ Eod.§.ibi: gestum sit.a debitore. ¶ Eod.§.in glo.id est siue.vel dic etiam in non lucratiuo teneri, etiam inquantum locupletior est. ¶ Simili modo.ij.ibi:ab eo.debitore aliorum. ¶ Eod.§.ibi: seruus.alienus. ¶ Eod.§.ibi: conuenietur.& insolidum. ¶ Huius actionis.in fin.bonorum fraudatoris,ex quo creditores suum consequi non potuerunt cū sic eos fraudatos apparet:vt.C.eod.l.j.&.l.ignoti.

Summarium.

1 ☞ Venditio sine fraude presumitur, quādo pretium iustum interuenisse inuenitur.

1 **SI debitor.** ¶ In prin.in glo.hoc non.in fin.Sed † certe si iusto pretio vendit,nulla fraus videtur: vt C.qui manumit.non possunt.l.si in fraudem. ¶ Ead.l.in glos. a creditoribus. vel dic vt ibi, quia certat de lucro ibi,hic de damno.

EX his colligi. Ibi: ¶ Bonis.debitoris que possessa sunt & distracta per creditores, ita ꝙ ad creditores peruenit.

QUi a debitore. Ibi: ¶ Non sunt. ante venditionem rei de qua queritur. ¶ Ead.l. ibi:conueniri.reuocatoria. ¶ Ead.l.ibi: possit.debitoris bonis venditis & excussis. ¶ Ead.l.in glos. creditoribus.reuocatoria ibi.l.Julianus scribit. si hominem.Jaco.de are.

AIt pretor. ¶ Sic cōstrue,ait pretor restitua sea q̄ Lucius &c.vsqꝫ ibi,si non:& tunc dimitte literam si nō:& dic, cum agitur de ea re de qua est potestas experiendi, si non amplius ꝗ annus est &c. ¶ Ea.l. ibi:fraudandi.creditores. ¶ Ead.l.ibi: sciente.acceptore. ¶ Eo.prin.in glo.que accepisti.imo in substantia sine patrimonio:vt.j.ead.l.§.si fraudatore. ¶ Ead.l.ibi:quibus.id est de quibus. ¶ Ead.l.in glos.vtiliter.in fin.&.s. eod. tit.l.ij.§. eisqꝫ actio. ¶ Ead.l.ibi: fecit.iure aliquid transferendo vel remittendo tibi. ¶ Ead.l.in gl.supple. in fin.vel hoc interdictum,aliud edictum.

Ita demum. Ibi: ¶ Vendiderūt. not.in subsidium hanc actionem dari,vt hic &.C.eod.l.j.&.l.penult. ¶ Eod.§.versic.Ceterum.in glos.id est si suam.ibi: secundos creditores. & ſm hoc istud simpliciter coniungitur illi sortitur. ¶ Ait pretor.in glos.secus.in versi.si quis non alij. sed certe idem si solus pupillus contraxisset:vt.s.eo.l.qui autem.§.si quid cum pupillo.lex contraria loquitur cum pupillus certat de damno. ¶ Eo.§.ibi: ad eos peruenit.scilicet id quod dederunt locupletiores sunt. ¶ Preterea.ibi: reuocari. subaudi,nunquid continet si idem &c. ¶ Eodem.§.ibi: creditores.eos subaudi,ſm vnam lecturam ſm quam incipit responsio ibi,sine &c.vel ibi,probandum: ſm aliam hic incipit responsio. ¶ Eo.§.ibi: locum fore.si facta excussione bonorum non potuit solidum consequi:vt.s.eo. l.ita demum. ¶ Eod.§.versicu.Illud certe.ibi:ceteros. quos fraudare intendebat debitor. ¶ Eod.§.in glos.ab omnibus.ibi:exercende.sed contra.s.quib.ex cau.in possi eatur.l.fulcinius.§.qđ si aduersus.&.§.illud.sed responde hec fraus debitoris contra eos erat, vt & ibi: licet nesciret acceptor omnes fraudari, sed aliquos tantū. ¶ Eo. §.ibi: fore locum.propter verba edicti que satis fuisse dicunt si acquisitor sciat animum debitoris fraudulētum. ¶ Eod.§.ibi:non sunt. inspecto proposito exquirentis, licet sint fraudati proposito debitoris. ¶ Eodem.§.ibi: & hoc puto. arg. s. de bon.auto.iudic.possid.cum vnus. arg.pro hoc de crimi.stellio.l.j. ¶ Eodem.§.ibi:dicat aliquis.conueniendus hac actione. ¶ Eod.§.in glos.fraudati.ibi.§.sciendum.nam demum facta venditione & excussione bonorum agitur ista actione vt subsidiaria: vt C.eo.l.j.&.l.penul.&.s.ea.l.§.ita demum.& not.hanc actionem differre ab hypothecaria in quo obseruatur.s.qui.mo.pig.vel hyp.sol.l.paulus.§.fi. ¶ Ead.l.in glos.ibi est reuocatoria,forte ab alijs. ¶ Ead.glos.in fin. & hoc quia preuentus est.arg.s.de excu.tut.l.tutor petitus.cum concord. ¶ Si quid in fraudem.ibi: immiscuerat. vel ibi refert & bonis venditis non sit satisfactum. ¶ Eod. §.ibi: vtilem,competere. quia non est satisfactum ab eo cuius bona venduntur.

Si cum in diem. ¶ In glos.vt.&.j. in fi. sed certe imo se interponet etiam si in diem esset debitum vt pignus daretur:& ideo dic id quod.j.eo.§.proxi.

Si cum mulier. ¶ In glos.vt &.j.in fin. & hoc ideo quia ibi plus de lucro certat. ¶ Exitus.ibi:stipulatio.in diem vel sub conditione. ¶ Eo.§.ibi:spondes.remissa. ¶ Eodem.§.ibi:exigi.vt non restitueretur.

Si debitorem. ¶ In glos.& ita.ibi:sine iudice.l.j.ibi, ꝙ seruum est &c.& arg.C.de cura.l.generali. ¶ Annus.in glo. que reuocatur.ibi.§.fi.vel dic melius: vt.C.e.ignorantia. &.s.eadem.l.§.ita demum. ¶ Eadem glos.ibi:peruenit. imo non peruenit.

Per hanc. Ibi: ¶ Non.tantum. ¶ Eod.§. ibi: aliquo modo. est institutio facienda. ¶ Eod.§.ibi: sumptus. in rem. ¶ Eod.§.ibi: est rem restituere.a quesito.

Partum. Ibi: ¶ Commodum.vt in stipulatione annua vel menstrua remissa de qua vt interponatur agitur:habetur enim ratio preteriti temporis quo nihil est prestitum. ¶ Eod.§.ibi:non prestentur.cū hac determinatione ibi aut,expone pro et. ¶ Hec actio.in glos.dic casum.ibi: vel non. vel hic ad lucrum exequendum agitur,vt rem valentem decem emit pro septem extorquetur ei lucrum & post annum: sed intra annum totum nec pretium venditur.s.eo.si debitor. sed secundus emptor si iusto pretio empta esset non teneretur.argu. C. qui manumit.non poss.l.sed in fraudem. ¶ Ead.glos.ibi:in acceptore.tertio dic amittēte lucrum non alienare in fraudem. ¶ Eodem.§.in glos.vt a fraudatore. vtrunqꝫ.vel dic fraudator, id est fraudis participator non habens lucratiuam causam, vel alijs non participans fraudem, habens tamen lucratiuam causam quāuis pupillus vel minor. ¶ Ea.gl.ibi.l.qui a debitore.quod verum puto,cum non sit in rem. arg. s.si in fraudem patro.l.j.§.anteꝗ. ¶ Ead.glos.in fin. sed ibi in exceptione. ¶ Eod.§.fin.ibi:successoribus.

SI pater filiofamil. Ibi: ¶ Non habet. Cum ergo nulla sit alienatio,non habet locum hec actio ad reuocandum, sed decretum missionis ad hanc extendetur: vel actio de peculio si efficitur contra partem,cum sit in peculio. ¶ Eadē.l.ibi: actiones. de peculio in vtroqꝫ casu. ¶ Ea.l.ibi:quilibet.vel vt his.

ILlud. ¶ In gl.sed nec.vel dic nō tantum ad exequēdum et communicandum sibi solutū a debitore: secus si post missionem recepisset:vt.s.tit.proxi.

HAc in factum. Ibi: Quis. contrahens in fraudem. ¶ Eadem.l.in glo.fuerunt.in fi. &.s.de noxa.l.si quis seruum. ¶ Ea.l.in glos. remisse. vt conueniat sequentibus alij acquisite in fraudem creditorum.

SI quis eum. Ibi: ¶ Libertates. directas. ¶ Ead.l. ibi:siquidem.id est quia.

NIsi. Ibi: ¶ Priores.scilicet creditores.

Summarium.

1 ☞ Pater filio naturali donare potest,sed non spurio.

Omnes.

OMnes.

1 **§. Lucius.** Ibi: ¶ Naturalibus. Not. † naturali filio patrem donare. ß. de fideicommiss. liber. l. lucius. non autem spurio: vt. C. de natu. libe. l. j. ¶ Eod. §. ibi: tradidit. animo donandi. ¶ Eod. §. in glos. libello. in princi. vide quod not. C. de donatio. l. eris alieni.

SI pignus. Ibi: ¶ Quod sine. id est que remissio. ¶ Eadem l. in fin. concordat. ß. eo. l. ij.

PAtrem. ¶ In glos. patris. ibi: ꝛ. §. si cui. sed certe his legibus preces respiciunt tempus post mortem: ideo dic vt. j. ad trebel. in princ. ¶ Ead. glos. ibi. §. si cum in diem. ꝛ. ß. qui ꝛ a quib. l. semper. ¶ Ea. l. ibi: soluto. id est emancipato.

Summarium.

1 ☞ Venditio pignoris facta per debitorem non impedit venditionem creditoris.

IN fundum. In prin. al's incip. Debitor. ¶ Ea. l. in glos. hypothecaria. in prin. ꝛ ßm hoc emit
1 ius nominis: quod si pignus dic, † nam venditio debitoris non impedit venditionem creditoris, vt ß. commu. diuid. l. si quis. §. si fundus. in fin.

CUm in vetus. Ibi: ¶ Ea via. itē not. ea via iuris.

Summarium.

1 ☞ Creditor quando repetere possit quod debitor alij soluit creditori.

1 **PUpillus.** ¶ Dic cum queritur † an propter inopiam debitoris possit creditor repetere a debitore alij exsolutum: refert aut contendit plus debito percepisse ꝙ conuenit, aut non. Primo casu vt. ß. de condic. indeb. l. tutoris. in fi. ꝛ arg. ß. famil. herciscū. lucius. ꝛ C. de iur. delib. sancimus. §. si vero creditores. ꝛ arg. C. de leg. si vniuerse. Secūdo casu quando nō contendit plus debito percepisse ꝙ conuenit refert, aut creditor vtitur iuribus hypothece, quod sibi attribuit in eo quod solutum est: aut priuilegio personali aut allegationi paupertatis. Primo casu aut extitit corpus obligatū penes recipientem vel dolo esse desijt, ꝛ vtroqꝫ tempore hypothecaria iure intenditur: vt. ff. de pignor. l. j. §. creditor. ꝛ qui potio. in pig. hab. l. quod pleriqꝫ. in fi. ꝛ de pigno. si fraude. §. inuendicatum. ꝛ. §. si vero dolo. Aut sine dolo consumpsit vt pecuniam sibi debitam que obligata erat: et tunc in factum vel ex condictione ex lege potest conueniri vel exigi, sicut ꝛ cum vendidit pignus ita ꝙ recuperari nequit vbi ad pretium tenetur in factum, vt. ff. qui potio. in pigno. hab. ꝛ. l. qui prior. in prin. ꝛ. C. de iure delib. l. fi. §. si vero heredes. vbi agitur cōdictione ex lege. Sed quid si receptor habet pignus vel hypothecam in soluta sibi pecunia. Respō. aut erat possessor potior vel equalis agenti, ꝛ tunc est eius conditio melior: vt. ß. de pign. si debitor. ꝛ. d. l. si prior. §. ij. Aut erat infirmior, ꝛ tunc potior ab eo reuocat: vt dicto. §. si vero heredes. C. de iure delib. l. fi. Si vero nitatur priuilegio personali reuocat: vt de priuil. l. qui pecuniam. arg. ß. quod cum eo. sed an me. ꝛ de pet. hered. ex facto. §. fi. Si vero nititur allegationi equalitatis, quasi iniquum sit alterum solidum cōsequi altero nihil consequente: ꝛ tūc aut post bona possessa solutum fuit, ꝛ debet exequatio fieri. ß. eod. l. qui autem. §. sciendum. ꝛ. l. ait pretor. §. si debitorem. Aut non possessis bonis, ꝛ tunc aut potest non agenti imputari negligētia: ꝛ tunc non debet audiri, vt hoc. §. si vero iuste. C. de posi. l. fi. ꝛ de separa. l. debitor. ꝛ arg. C. de allu. ꝛ palu. l. fi. ꝛ de reg. iur. quod quis. ꝛ. dicto. §. si debitorem. ꝛ. l. quod autem. §. sciendum. Aut non potest imputari negligentia, et tunc aut debetur pluribus ex singulis contractibus, aut ex vno contractu. Primo casu non repetitur cū sit melior conditio occupantis: vt. ß. de re iudi. inter eos. Fallit cum vtroqꝫ instante per gratificationem vni solutum est, tunc enim exequandum est ceteris. Item cum ab inuito non per iudicem extorsit, vt hic. ꝛ. ß. de bo. auto. iudic. posses. si non expedierit. §. j. Si vero ex vno contractu debet, aut sunt socij aut creditoris heredes, quorū vnus suā partem receperit, tūc aut hic erat corpus hereditariū ꝛ tunc coheres partis partē ab eo potest vēdicare: vt. ß. fa. her. item Labeo. ꝛ de rei ven. pōponius. l. si ex equis. aut non, ꝛ tunc non potest: vt famil'. hercis. l. Titius lucia. nec exequationem petere, cum indiuisum sit ius obligationis inter eos: vt. C. si vnus ex pluri. hered. credit. vel debito. l. j. ꝛ ideo idem ꝙ in alijs dicitur hac. l. dicitur, idē est inter eos seruandū. ¶ Ea. l. ver. Quid ergo. in gl. innuit. in fi. imo quando non fuit gratificatus.

SI fraudator. Ibi: ¶ Non ignorauerit. Et sic vterqꝫ particeps fraudis fuit. ¶ Ea. l. ibi: si minus. si non vterqꝫ sciuit sed solus fideiussor. ¶ Eod. princ. aut acceptū fuerit fideiussorem, ꝛ tunc si vterqꝫ sciuit citra subsistunt ordinē, vterqꝫ conuenitur vt in princ. si solus fideiussor sciuit ßm quosdam fideiussor principaliter, reus in subsidium conuenitur, vt ßm R. ßm al's etiam non in subsidium: vt. ß. quod me. cau. l. metum. §. fin. ꝛ. l. seq. primum credo. Aut reo, ꝛ tunc si fideiussor sciuit tenetur, al's non etiam in subsidium: vt. §. contra. Aut vni de duobus reis, ꝛ tunc vterqꝫ tenetur non adhibita distinctione scientie vel ignorātie alterius: vt. ß. ad velleia. si pronuncio. ¶ Ead. l. in glos. ꝛ puto. ibi: §. in eos. suo nomine. ß. eo. qui autem. §. simili modo queritur. ¶ Non solum. ibi: recepti sunt. licet terre non cohesissent tpe alienationis. ¶ Eo. §. ibi: perceptos. nō coherentes tpe cōtractus. ¶ Fructus. in fi. ibi: fundus. ꝛ sicut illi maturi indubitanter veniūt, venient etiā immaturi.

HEc actio. Ibi: ¶ Mela non putabat. possunt esse verba Mele, quare actio non sit danda, possunt esse contra quare sit danda: quia ex ante gesta alia defecit contra eum. Sed primum melius est, ꝛ vbi sit danda ostēditur ibi, si vero quidam. ¶ Eod. §. in glos. in factum. ibi: sacrilegū. §. fin. al's incip. l. cum eo. ¶ Ead. glo. in fi. vt prima expositione. ¶ Ead. l. in glos. qualiter. j. de acqui. posses. l. fi. ßm quosdam.

¶ De interdictis. Rubrica.

VIdeamus. ¶ Interdictorum autē tres sunt species. in princ. ß. de bo. auto. iudic. possid. l. post diuisionem. nunc autem de effectu interdictorū aliam ponit. ¶ Interdictorum quedam. in prin. aliam ponit diuisionem cuius temporis respiciatur possessio siue vsus. ¶ Interdicta omnia licet. in princ. nunc quandam regulam ponit. Iaco. de are.

INterdictorꝫ quedā. ¶ In princ. de qualitate aliam ponit diuisionem. ¶ Interdicta autem competūt. quibus prouideatur: per hoc interdictū diuisio. subijcit. ¶ Publice. ibi: interdictum. de his que publico vsui deputata sunt. ¶ Quedam interdicta. in gl. id est proprietatis. quia in eis de proprietate docetur. ¶ Hec autem interdicta. ibi: spectant. ꝛ de nuda possessione agitur.

¶ Quorum bonorum. Rubrica.

AIt pretor. Ibi: ¶ Possides. accepit, id illi restituas, ꝛ si nihil vsucaptum est: ꝛ quod sequitur expone ne pro et, ꝙ ex his ꝛc. possides olim quidem

dolo fecisti restituas, z repete si nihil zc. z est arg. vi bo. rapt. l. si seruus. arg. contra de alie. iudic. mutan. cau. fac. item si res. Jaco. de are.

¶ Quorum legatorum. Rubrica.

Hoc interdictum. ¶ In glos. nulla. in fin. z. C. quorum bonorum. l. fin. ¶ Ead. l. in glos. j. de iudic. ibi. l. actio. z non possidebatur ab herede, quia tunc esset secus: vt. C. de legib. l. non dubium. in. l. contra. possidebatur. ¶ Ead. l. in glos. ibi, hic nullius. vel occupantis est.

Quia autem. ¶ In gl. si vero certum. ibi. l. plura. z. j. de execu. rei iudic. l. singulis. z. s. pro socio. l. pro socio. argu. §. fina. ¶ Ead. glos. in fin. z. C. de furt. l. aduersus. z. s. de tribu. l. qd in heredem. §. j. in fin. ¶ Eod. §. in glos. scilicet commodum. ibi: vt. j. z aperi vt ibi not.

Si quis. Ibi: ¶ Possideat. id est sibi tradita in donatē, z sm hoc planum est: sm alios sua autoritate nomine possidente apprehensa.

Quod ait pretor. Ibi: ¶ Restituendi. quam facultatem interdum habet qui non possidet. s. de rei ven. l. officium. ¶ Eo. §. ibi: tenetur. iure magis ꝙ corpore, sicut quemlibet actum: z sic dicetur quasi possidere. ex quib. cau. maio. l. ait pretor. item et. ¶ Eodem. §. in glo. scilicet ciuiliter. in fi. sed illud in re in qua non competit vsufructus, hic de ipso vsufructu dicit. ¶ Quesitum. ibi: possessionem. qd etiam nondum adita hereditate fit: vt. s. vt in posses. leg. l. j. §. fin. ¶ Quod ait pretor. versi. Et si ante. in glos. ibi parum accommodauit hereditatem.

Quod ait pretor. Ibi: ¶ Mittatur. quasi dicat: relinquantur pretore decernente.

Diuersum. §. Qd ait pretor. ¶ In glos. f. legatario. ibi. §. non exigit. que est contra: sed illa intelligitur sm hanc, vt ibi not. ¶ Si per legatarium. in gl. quia. ibi: petiit. cum posset petere, al's contra: vt. s. vt in posses. lega. l. j. §. non exigit. Jaco. de are.

¶ Ne vis fiat ei qui in posses. missus fuit. Rubrica.

Summarium.

1 Pupillus de dolo suo obligari potest.
2 Pupillum committere dolum, z locupletiorem fieri, paria sunt.

Ait pretor. ¶ Hoc interdictum. quo prohibet fieri vt in rubrica. ¶ Eo. §. in glos. quoad satisdetur. in fin. quod verum si ideo facta erat missio, quia non satisdabatur. ¶ Eod. §. ibi: venire. creditorem vel legatorem vel legatarium. ¶ Est autem. ibi: hoc edictum. qd de actio. loquitur, vt in princ. l. ¶ Eo. §. ibi: tueri. tam per edictum ꝙ per interdictum. ¶ Eo. §. ibi: siue. dominus contra quem missio facta est. ¶ Hec actio. ibi: venire. ab initio. ¶ Eod. §. in glos. sufficit. ibi: prohibitum. clausa via que. ¶ Si quis. ibi: debitoris. in cuius bona decreta erat missio. ¶ Eod. §. ibi: interdicto. id est actione in factum pro dicta in committente interdictum: officio tamen iudicis vt cesset noxatio, puta consulendū. arg. s. de re iud. l. a diuo. §. si super. ¶ Hec verba. ibi: creditoris. de legatario dic vt in fin. huius. ¶ Eo. §. in glos. si ergo. ibi: sm Azonem. sed contra. j. de furtis. l. causa. §.
1 idem scribit. ¶ Hoc edicto. ibi ergo quia † pupillus ex suo dolo tenetur, ergo z si tutor pupillo consentiente dolum fecerit zc. z qd subiicitur si modo, subaudi maxime. Uel secūdo tutor dolo fecit vt pupillus prohiberet, z sic effectus deficiēs in pupillo suppletur per tutorem, vt. s.
2 de acquiren. possessio. quamuis. Uel tertio † quia paria sunt dolum committi a pupillo z eum locupletiorem factum esse, vt. s. depositi. l. j. §. an in pupillum. merito cum ex dolo tutoris contra ipsum tutorem habeat actionem scilicet tutele inscripto fine qd certum est futurum, non ꝙ nunc nata sit habeat, dico ad quam per eius dolum soluere debet, ergo in tantum locupletior dici debeat: qr qui actionem habet zc. vt. j. de regu. iur. qui actionem. z. l. id apud. argu. contra. j. de regul. iur. l. neminem. sed hoc factum tutoris reputatur pupilli, ergo in pupillum dabimus zc. z hoc de rigore, sed de equitate non tenetur, nisi vt actionem cedat vt in contrario, vel illud cum contractu habet exceptionem, non actionem furti vel damni iniuriarum. ¶ Eod. §. ibi: actionem. de hoc not. j. l. si quis missus. in glos. vt z arg. ¶ Hanc actionem. ibi: penalis. licet nō mere: vt. s. §. hec verba. Item habilitatē: vt institu. de lege aquil. §. his verbis. nam si verus sit quid prohibeat in pena eius est tantum ad eum debitū. ¶ Eod. §. versi. Nam cum. ibi: successorum. inde facientis id z ipse vim faciens poterit, quasi locum heredis in hoc tenens. argu. s. de interroga. actio. l. si filius. §. j. z. l. si ante. §. j. ¶ Eod. versi. ibi: euitare interdictum. per quod agens vt purum consequeretur legatū siue eius estimationem. C. quib. ex cau. in posses. ea. l. penul. arg. j. ti. proxi. l. locum. §. condemnatio. secus in damno infecto. s. de dam. infec. l. si finita. §. fina. z. l. fina. z dic interdictum est actione in factum propositum, quia factum contra interdictum. Jaco. de are.

Si quis missus. ¶ In gl. id est officio. in fin. j. vt in posses. lega. l. is cui. §. missus. ¶ Ea. l. in glo. vt quia. ibi: aliter. vt ibi: melius dic ea contingere propter precedens decretum quod mandatur executioni, ibi autem nullum decretum precessit. ar. s. vt in possessio. lega. l. is cui. §. qui in possessionem. z. l. si legatorum. ¶ Si mulier. ibi: venisse. id est petens se vt veniat. ¶ Eodem. §. in fin. z facit. s. de ventre in possessio. mitten. l. j. §. si ea que. Jaco. de are.

Per interdictū. Ibi: ¶ Siue per eum. etiam nunc prohibitionem. ¶ Pretor. ibi: iudicium. in factum. ¶ Eod. §. ibi: pollicetur. interdictum. s. de dam. infec. l. penul. ¶ Item subiectum. a pretore. ¶ Eod. §. in glos. ꝙ ex causa. in fi. z sm hoc exponitur. i. impeditur. ¶ Eo. §. ibi: missus. i. mitti iussus.

¶ De tabulis exhibendis. Rubrica.

Pretor ait. ¶ In gl. per interdictum. ibi: siue per eum. si se nolle prohibere dicat, ꝙ si non contradiceret solo officio iudicis expediretur: vt. s. de iudic. si debitori. et ita posset hoc intelligi. ¶ Eod. prin. ibi: decreto. scilicet edicto isto. ¶ Si quis forte. in gl. si dicat. in fi. z de istis interrogabitur ante litis contestationem: cum al's nō sit actor certus ꝙ iudicium instituat. ¶ Hoc interdictum est. id est esse dicatur. ¶ Eod. §. in gl. in hoc. ibi: ageretur. excipiebatur ergo solum hoc. ¶ Eo. §. ibi: non habuerit. vt impubes. ¶ Proinde. ibi: qui sepius. z sic alique priores. Jaco. de are.

Locum. ¶ Si ipse. in glos. scilicet vt. ibi. l. iij. z. j. ea. l. §. cōdemnatio. ¶ Ead. glos. ibi: sic ergo hic. z sm hoc dic vt non ageret de tabulis exhibendis. ¶ Eo. §. ibi: probandum est. videtur de eis ad exhibendū agat.

Summarium.

1 Probationes facte in causa ciuili, prosunt etiam in criminali.

Si quis dolo.

Si quis dolo. Ibi: ¶ Testamentarie. intendendum. ¶ Eod. §. ibi: exhibitis tabulis suppressis. ¶ Eodem. §. ibi: manifestetur. not. tamen omnis qui per dolum tenetur hoc interdicto, propterea leg. cornel. tenetur, ꝛ hoc sequitur.
1 Item not. † probationes in ciuili factas proficere in criminali. ¶ Solent. siue heres siue legatarius.

Summarium.

1 ☞ Interesse, estimatio dicitur quandoqꝫ.

1 **Condemnatio.** Ibi: ¶ Est estimatio. No. † interesse dici estimationem. ¶ Eod. §. in glos. eius qui agit. id est interesse ex ipsa ascriptione perpenditur nulla comprobatione extrinsecus exquisita: vt. s̄. §. ij. vt. C. de non nume. pecu. auf. contra qui propriam. ¶ Inde queritur. ibi: estimationem. legati in specie consistentis. ¶ Eod. §. versic. Ideo. in glos. vt si a possessore. in fin. dic ad primam contra. vt not. s̄. de rei vendica. l. si is qui.

Summarium.

1 ☞ Legatarius ante tabularum apertionem legatum petere nequit.

1 **De tabulis.** ¶ In glos. quia. in fin. vel dic † non competere legatario cum non possit petere legatum interim fm hec iura: vt. s̄. de peti. here. l. diuus. ꝛ. C. de peti. here. l. fin. vel fm priuilegium dic preferendis ꝛ tractandis ei qui sic dicit ibi scriptū cum alius dicit se, ꝛ sic forte vterqꝫ volebat. ¶ Eadem. l. ibi: pertinent. quia de his pendet accusatio criminalis.

¶ De locis ꝛ itineribus publicis. Rubrica.

Uilibet in publicū. Ibi: ¶ Quolibet. habili tamen, nam non pupillo: vt. s̄. de oper. no. nuncia. l. de pupillo. in princ. ꝛ de popu. actio. l. mulieri.

Vie vicinales. ¶ In glo. imo priuato. id est non extat memoria: ꝛ tunc est publica, vt hic si existat memoria. Iac. de are.

¶ Ne quid in loco publico ꝛc. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Principis priuilegium concedentis mens ex solitis intelligi debet.

Pretor ait. Ibi: ¶ Quid illi. qui de re agit etiam si ex sententia principis edifices. ¶ Eodem princ. ibi: tibi concessum est. nominatim ꝛ in alterius damnum edificare. ĵ. eod. l. si quis a principe. ¶ Hoc interdictum. ibi: locum habebit. quod vi aut clam locum habebit quod generale est: vt. ĵ. quod vi aut clam. l. j. ꝛ. s̄. de oper. noui. nuncia. l. j. ¶ Cum quidam. ibi: haberet. qd supra publicum extendebam. ¶ Merito. ibi: solet. Not.
1 ex † solitis mentem concedentis intelligi: vt. s̄. de pigno. actio. l. vel vniuersorum. ꝛ. C. de epis. aud. l. neqꝫ. ¶ Eo. §. ver. Damnū autē. ibi: videtur. ex opere facto in publico.

Summarium.

1 ☞ Publicum ex priuato qui facere possunt.

Si quis nemine. Versic. ¶ Vectigal. ibi: caueatur. arg. contra ciuitatem vt licet non habeat statutum contra libertates ecclesie, cauere debeant de non faciendo. ¶ Locorum. ibi: diuersa causa est. ab eo quod diximus in princip. ꝛ ibi, aut ꝛ si. ¶ Ait pretor. ibi: viam. etiam si extet memoria quando fuit facta. ¶ Eodem. §. in glos.
1 vt princeps. in fi. No. † ꝙ ex causa hi de quibus dicant, hic de priuato publicum faciunt: vt. s̄. de acquir. rer. do. §. ergo alluuio. ¶ Uiarum. versic. Has quoqꝫ. ibi: quod ita verum est. eas esse publicas. ¶ Eod. versic. in glos. ab initio. in fin. sed ab eo qui publicandi ius habet. ¶ Priuate. ibi: excipit. emittere. ¶ Si quis cloacam. in culmine cloace. ¶ Eo. §. ibi: eum videri. scilicet constat.

Summarium.

1 ☞ Interdictum vti possidetis cedi potest.

Idem Labeo. Ibi: ¶ Restagnet. id est redundet. ¶ Eodem. §. ibi: aquam. in viam. ¶ Eo. §. ibi: non recipit. a via. ¶ Eodem. §. versi. Plane. ibi: si fundus. scilicet tuus. ¶ Idem
1 Nerua. in glos. interdicto. in fin. ꝛ sicut not. † vti possidetis interdictum cedi posse. ¶ Hoc interdictum perpetuum. in glos. id est sempiternum. ibi: an sicut. imo. x. vt C. eod. tit. omnes. vel melius vt. C. de oper. publi. l. prescriptio. ¶ Hoc interdicto. in glos. supple tantum. in fin. vel non, subaudi, tantū: vel subaudi, directo: vel nihil omnino subaudi: ꝛ erit aliud interdictum qd datur in facientem, de quo dicitur. ĵ. versi. sed an in eum. ꝛ aliud de quo hic dicit. ¶ Unde Ofilius. versic. Et puto. ibi: restituat. hoc est aliud interdictum ꝙ posuit. §. pretor ait. ¶ Idem Labeo. al's incipit lex, si vicinus. ¶ Eo. §. ver. Locum. in glo. sic. ĵ. ibi: de dam. infec. imo de ope. no. nuncia. ¶ Restituas. ibi: sit. ab eo. ¶ Eo. §. ibi: quod fecit alter. ¶ Interdictum. in gl. quid si. ibi. §. hoc interdictum. ꝛ. s̄. de locis ꝛ iti. pub. l. j. ¶ Ea. glos. ibi: aget. postꝙ quis egerit.

Summarium.

1 ☞ Mare non est cōmune, licet ipsius si cōmunis vsus.

Littora. ¶ In glos. quo ad iurisdictionem. sed hoc nō innuit, cum iam repeteret qd premisit, et esset absurda locutio dicēdo littora in que populus Romanus habet imperium sunt eius imperij: nam postꝙ imperium habet populus, certū est ꝙ sunt imperij. Itē mare est imperij quo ad iurisdictionem: ꝛ sic nulla est differentia inter littora ꝛ mare quam facere intendit hec litera. Dic ergo esse populi Romani communione nature. Item vt qd quis de populo Romano per suam edificationem occupauerit suum fit: vt. s̄. de acqui. rer. do
1 mi. quod in littore. In mari † autem solus vsus est communis, sed non ipsum mare. Uel dic ꝙ littora in que populus Romanus habet imperium sunt ipsius populi, ita ꝙ qui vult edificare, a pretore illius populi debet habere licentiam: sic ꝛ littora que sunt in imperio alicuius populi, vt Venetorum vel Ianuensium sunt illius populi, ꝛ ab eo qui preest licentia est petēda edificandi, vsus autem communis est: fm hoc autem quod dicit, maris, subaudi, etiam littorum. Hec autem licentia est petenda cum litera contradicit. s̄. de acqui. rer. domi. l. quamuis. ¶ Ea. l. ibi: sed id. scilicet iacere pilas in mare.

Si non respondit. Al's incip. In littore. ¶ Eadem. l. in fin. vel leditur qui in primo edificauit.

Si per publicum. ¶ In glos. id est nocere potest. forte per pluuiam, ꝛ sic erat actio plu. arc. ꝛ dic publicum . quia est in pa

trimonio publicum: secus si esset vsibus publicis destinatus. ff. de aqua pluuia arcen. l. si in publico. ⁊ concor. ff. quod cuiusq; vniuer. nomi. l. penul. ¶ Ead. glo. ibi: de cond. ex le. ibi: ex noua. l. dari dicitur.

¶ De loco publico fruendo. Rubrica.

Pretor ait. Ibi: ¶ Loco. qui est in patrimonio alicuius populi: idem dicam in loco ecclesie: vt. C. de sacrosanc. eccle. l. fina.

¶ De via publica. Rubrica.

¶ Super rub. de via publica: scilicet reficienda. ¶ Eadem rubri. ibi: esse dicatur. ad formitatem.

Pretor ait. ¶ Si quis. ibi: vim patietur. id est vti impedietur.
Ediles. Ibi: ¶ Parietes. domorū. ¶ Ea. l. ibi: ⁊ aliorum. edificationum.

¶ De fluminibus publicis. Rubrica.

Ait pretor. ¶ Item fluminū. versi. torrens. ibi: non ideo minus. ⁊ j. de aqua quot. ⁊ esti. l. j. §. quotidiana. ⁊ §. quod autē. ¶ Fluminum. in glos. id est. in fin. fm quosdam in flumine vt dicatur publicum ⁊ ornatum esse in publico ⁊ perenne dicitur esse. ¶ Ripa autē. ibi: perpetuum incremētum. sic cum quis dignitatē perpetuam nanciscitur ripam mutat: non autem si temporalem. ¶ Non autem omne. ibi: ⁊ nauigatio fiat. not. hic genus interdici: non enim dicit de eo quod habetur in. l. j. in prin. ¶ Ait pretor. Iter ve. ibi: imo. corrigit quod dixit. ¶ Deterior statio. ibi videtur deterius. ¶ Labeo scribit. ibi: sed ita excipiendum. no. vim faciendam in forma excipiēdi. ¶ Si in mari. versi. Sed ⁊ si in flumine. ibi: fiat. per quod cursus aque impeditur: vt. ff. §. sed labeo. ¶ Superius interdictum. ibi: stationem. deteriorē. ¶ Hec verba. ibi: author. id est venditor.

Dominus. Ibi: ¶ Ducatur. ad nauigationē, vel ad molendum dum non impediatur aque cursus.

¶ Ne quid in flumine publico Rubrica.

Ait pretor. ¶ Sunt autē qui putāt. vers. sed ⁊ si aliqua. ibi: fecit. per qđ aqua aliter fluxit q̄ priore estate fluxit. ¶ Hoc interdictū. ibi: heredes. qui aliud faciunt ad vertendum aque cursum, quod ⁊ defunctus facere proposuerat: vel dic q̄ respicit sequens interdictum. ¶ Hoc interdictum. ibi: redditum. ne quid fiat. Et quod dicit: coercebitur, per interdictum restitutorium, vel melius per officium iudicis. arg. ff. de edil. edic. l. ediles. §. itē sciendum. arg. ff. de aqua plu. arcen. hactenus.

¶ Ut in flumine publico nauigare liceat. Rubrica.

Pretor ait. ¶ Fossa est. in gl. nō hoc. ibi: hoc casu. ⁊ forte mutabuntur verba, scilicet vt liceat piscari.

¶ De ripa munienda. Rubrica.

¶ In rub. de ripa munien. ibi: ripa. s. publici fluminis.

Pretor ait. ¶ Merito. in glos. vt si suo nomine. ibi. §. si cū. ⁊ fm hoc dic qualitatem persone petentis.

¶ De vi ⁊ vi armata. Rubrica.

Summarium.

1 Actio furti mere penalis est.
Possessio quamuis vitiosa possessori prodest.

Pretor ait. ¶ Si quis de naue. ibi: locus. hoc interdicto.

Deijcitur. ¶ In glos. dicit. ibi: vel animo solo. ⁊ dic suam.

Ait pretor. ¶ In glos. me ignorante. in fi. ⁊ ff. ne quid in loco publi. l. ij. §. deinde. ¶ Quoties. ibi: eximi. id est liberari. ¶ Eod. §. in glo. id est liberatur. ibi: loquitur. ibi in penali furti in qua distinguit vt ibi. ¶ Quod ergo. in princip. quia dicit ille qui iussit: ergo quod adijcitur ⁊c. ¶ Siue autem. in glos. ei ob timorem. ibi: non expect. ⁊c. ⁊ argu. ff. de statu liber. l. iij. §. si quis missum. ¶ Idem Labeo. in glos. cum dominus. ibi: exigitur occupatio. fm Jo. hic exigitur occupatio. ¶ Eod. §. ibi: non sibi. vt delectus corporali. ¶ Eo. §. in glos. sed sine. vel dic superuenientibus qui alio tendebant. ¶ Qui a me vi. in glos. directum. ibi: agere. non interdicto, sed rei vendicatione: nam interdictum perdidi: vt. C. ad leg. iuliam de vi pub. l. si quis ad se fundum. ¶ Eadem glos. ibi: dubiū est. quia petitur contra posterius expellentem. ¶ Eadem glos. in fin. alij dicunt quia hoc interdictum iam directo non potest competere. ff. eod. §. interdictum. ⁊ ideo huic datur ne secundus deiector ex suo lucretur delicto, sed furi subrepta domino cōpetit furti actio: vt. j. de furtis. l. qui re. sed hec ratio vide-
1 tur tolli in eod. §. ibi: nec vtimur ⁊c. Uel dic † actio furti mere penalis est: sic per eam lucrum consequitur agens, vt. j. de furtis. l. si pignore. §. cum furti. cum concor. Hoc autem interdictum consequitur quod habes. ff. eo. §. j. ⁊ §. deijcitur. que possessio etiam vitiosa aduersus extraneos prodest. ff. de acquir. possessio. l. j. ⁊ non par causa lucrum principaliter intendētis ⁊ damnum vitantis. C. de codicil. l. fina. Sed nunquid fur ad possessionem rei subrepte sibi: aliquod. arg. j. de furtis. l. inficiando. §. infans. ū. respon. ⁊ arg. de tritic. l. ij. ⁊. j. de furtis. verum est. vt. ff. de acquiren. possess. l. fina.

Summarium.

1 Tempus actionis debite, ⁊ primi iudicis aditi debet diligenter attendi.

Quod autem ait. ¶ In glos. sed quomodo. ibi: de actione empti. l. si ea res. pro hoc. j. vi bono. rapt. §. generaliter. ⁊. C. de prescrip. xxx. ann. l. si quis emptionis. §. sed ⁊ si quis. no. violentum magis odiosum fure. ¶ Deniq;. versic. Huic consequens. ibi: consumptarum. ⁊ sine culpa. ¶ Eodem versicu. ibi: qui ve. al's quāq; sine dolo. ¶ Annus. ibi: ex quo edicta. que editio contestatio-
1 nem precedit. C. de lit. contesta. l. vnica. ⁊ sic not. † inspici tempus debite actionis, et alibi tempus primi iudicis aditionis. ff. de libe. cau. igitur probatio autem. ¶ Non solum. versicu. Nam ⁊ Julianus. ibi: eorum autem. non quesitorum. ¶ Hoc interdictū. sic ⁊ vti possidetis. vt not. ff. de carb. l. ideo ⁊ nanciscende possess. ff. quorum leg. l. j. §. hoc interdictum. ¶ Eod. §. in glo. hoc est planum. ibi: nomine retinere. j. contra. innuit dicta. l. pro tempore. ¶ Ead. glos. ibi: item facit. quia fauorabilior est retentio. ¶ Idem Julianus. al's lex. ¶ Eodem. §. ibi: si seruos. de public. iudic. ingressor. ¶ Eodem. §. ibi: retinuit. vt ingrediens. ¶ Eodem. §. ibi: ab alio. id est ingresso. ¶ Eodem. §. ibi: quid dicturi essemus. in articulo qui sequitur. ¶ Eodem. §. in glos. scilicet te intelligendum est. ibi: patiatur edificare. vel ibi fuit patientia domini, hic non, ⁊ melius ligaretur cōtra. j. proxi. respon. qđ magis cōtradicit, ⁊ dices vt ibi.

Ex causa.

Ex causa. ¶ In glos. quia non distat. ibi: modo dixi. vel dicas ꝙ hic loquitur ꝙ victus esset possessor, qui hoc ipso iure deiectus habetur, quod in aliis non fuit. ¶ Eadem. glos. ibi: si imperaui. ingressus. ¶ Eadem glos. ibi: vt hic dicitur. & superior litera aut etiam imperauit &c.

Summarium.

1 ☞ Vis quando armata dicenda sit & quando non.
2 Euentus rei non semper attenditur, sed q̄nq; principiū.

Idem est. ¶ Ut demum in id qđ peruenit mater heres & non amplius. ¶ Ead. l. ibi: peruenit. & non vltra. ¶ Eod. princip. ibi: & damnum subire. oportet. ¶ Armis deiectum. in fi. capitur hic quoddam
1 notabile: nam siue † ab initio armis caruit, sed postea assumpsit vis armata dicitur: siue habuit ab initio, sed nō amisit adhuc vis armata videtur, & sic initium & finem odio violenti spectamus. ¶ Eodem. §. in glo. ne cum eo. in fin. & dic tenuit, id est habuit. ¶ Qui armati. in glos. ar
2 gu. ad questionem. ibi: & facit ad. §. vt † non euentum inspiciamus, sed principium.

Si quis autem. ¶ In glos. imo. ibi: qđ non placet. prout ibi dicis inde deiectum quo ad possessionem perdendam. ¶ Eodem. §. ibi: armatos audisset. & hoc audiuit. ¶ Eodem. §. ibi: falsum, siue verum. venire, sed non illuc. ¶ Eodem. §. ibi: falsum. quia nullo modo veniebant. ¶ Eodem. §. ibi: ab his. venientibus, sed alio tendentibus mutato proposito. ¶ Eodem. §. in glos. si alio tendebant. ibi: in seruitute. in fin. & . j̄ . quod vi aut clam. l. prohibere. ibi: nec quem moueat. ¶ Eadem glos. in fin. vel dic hanc esse rationem, quia cum occupauerunt post profugi declaratur ꝙ retro habuit animum inuadendi & spoliandi. argu. s̄. ad macedo. l. sed & Julianus. §. non solum. & nota. s̄. ead. l. §. plus. & est argu. qui venit animo expellendi profugum pro expulso est. argu. j̄. de furtis. l. si quis in seruitute. §. fi. ¶ Eo. §. in gl. quia is qui armis. in fi. vel sic ꝙ cum alio ingresso domino venire licet eum expellere. ¶ Eo. §. ibi: prohibuit. alium ad possessionem.

Unde vi interdictū. ¶ In gl. scilicet vtile. ibi. §. penul. nihil facit, sed eod. tit. l. qui bona. §. & superficiarium. & s̄. de aqua plu. arcen. l. quamq̄. §. fina. & l. si vsusfructus. ¶ Eodem. §. in glos. & vsuario. ibi: respondeo non. nam nec fundum possidet etiam naturaliter, quod facit fructuarius: vt. s̄. de acquiren. possessio. l. naturaliter. nec ipsam viam.

Uti frui autem. ¶ In glo. sed cum fructuarius. in fin. vel hoc prohibens possidebat, qđ autem in contrarium dicitur obstat, cum traditio fiebat a priore.

Qui vsusfructus. Ibi: ¶ Hoc interdicto. deiectus. ¶ Eodem. §. ibi: prohibitus. id est deiectus. ¶ Eodem. §. ibi: & successoribus. cum mortuus est, vel sibi cum viuat. ¶ Eodem. §. in glos. id est fructus. in fin. sed non credo restitui quasi possessio vsusfructus qui non est, possideri vel quasi non potest. argu. s̄. quibus mod. pignus vel hypothe. sol. l. sicut. in princip. & argu. j̄. de nouatio. l. quoties. & s̄. de contrahen. emptio. l. vero. si vereri innuit litera presens, ibi non vt in futurum & enim. & j̄. eo. l. si plures. in fin. Jaco. de are.

Summarium.

1 ☞ Deiiciēs aliū meo noīe, qualiter me obligare possit.

Si vi me. Ibi: ¶ Quis nomine. al's non tenerentur municipes etiam de eo quod peruenit. j̄. eodem. l. cum a te. nisi forte de municipum numero fuerit. argum. en. s̄. l. j. §. si filius. & §. precedēti. Uel aliud in familia cuius nomine actio in dominum prodita est, sed non in municipium ex facto municipii. argu. quod cuiusq; vniuersi. nomi. l. ij. ¶ Eadem. l. in glos. sed obiicitur. ibi. §. in hac. item in. l. cum a te. non fuit facta deiectio nomine ad quem perue-
1 nit. ¶ Eadem. l. dic, † aut meo nomine deiecisti: & tunc si ratum habeo, in solidum: al's in quantum ad me peruenit, vt hic & s̄. eod. l. ij. §. cum autem. & l. iij. §. cum procurator. & argu. s̄. ne quid in loc. publi. l. ij. §. restituas. Aut non meo, & tunc aut es de mea familia: & teneor quantū ad me peruenit. s̄. l. j. §. si filiusfamil'. & §. precedenti. Aut non, & non teneor. j̄. eod. cum a te. & j̄. eod. l. si de fundo.

In interdic. vnde vi. Ibi: ¶ Actoris interfuit. etiam extra rem. ¶ Eadem. l. ibi: quod al's. interesse extra rem. ¶ Eadem. l. in glos. non dicit. ibi. §. cum autem. sed ibi de iure dominii actio defertur, al's secus: vt. eo. ti. furtiuam ancillam. sed hic raptor non potest excipere hunc non esse dominum. argu. C. de prescrip. xxx. ann. l. si quis emptionis. §. sed & si quis. & arg. vi bono. rapt. l. ij. §. generaliter. sed contra videtur. C. de rapto. l. ij. quod me. cau. l. si mulier. §. qui possessionē. & l. dicta, furtiuā ancillam. j̄. de furt. Dic ergo hic loqui de interesse extra rem: nam potest omnino compellere restituere: vt. s̄. quod metus causa. l. si cum exceptio. §. quatenus. & §. presenti. sed si non habet, estimabitur possessio per iuramentum in litem. arg. j̄. quod vi aut clam. l. semper. §. in hoc interdicto. & de interesse extra rem obseruatur quod hic dicit. ¶ Ea. glos. ibi: & qđ ibi not. de rebus positis estimandis.

H. Ulcinius. Ibi: ¶ Et. pro saltem, vel pone pro etiam.

Si plures heredes. ¶ Ibi violenti. ¶ Eadē. l. ibi: peruenerit. ex deiectione facta per defunctum. ¶ Deiectum. ibi: restituere. al's substituere, al's sustinere. ¶ Eo. §. in gl. facti non iuris. ibi: hec est &c. q̄ est in tex. al's mista.

Si de fundo. ¶ In gl. sed quid. ibi: s̄m quosdam. & arg. s̄. eod. si vi me. & l. j. §. familie. & §. si filius. & quod met. cau. si cum exceptione. §. pedius. ¶ Ea. gl. ibi: & hoc contra. pro quibus est. s̄. eo. tit. cum a te. ¶ Ea. l. in gl. necnon. in fin. arg. s̄. de iti. actu. pri. l. iij. §. vti videmur. ibi: per fructuarium &c.

Vim facit. ¶ Ibi talem que hoc interdicto non venit. ¶ Ea. l. ibi: siue. faciat aliquid propter qđ nō sinat quiete possidere aduersarium. ¶ Ea. l. ibi: inserendo. potest esse dictio, & etiam due. ¶ Ea. l. ibi: redigendo. ver. seruū. ¶ Ea. l. in gl. extra materiam. ibi: vti possidetis. l. vti possidetis. l. j. ¶ Ea. gl. ibi: Aristo. in fi. & l. iij. §. si quis. & dic vt ibi not. ¶ Ea. gl. ibi: hec autē. in fin. vel dic ꝙ facit eo ꝙ generaliter tractat de vi, vt in rub. not. non tamen pro omni vi habet locum hoc interdictum. l. j. §. hoc interdictum. non ad omnem vim: nunc ponit de vi ad quam pertinet.

Colonus. ¶ In glo. expensarum. in fi. sed non credo si bono animo se colonum non deferendo: al's secus. arg. s̄. de acqui. pos. l. j. §. si seruus.

Sed si vi. Ibi: ¶ Recepisses. & legas hāc legem si vi me.

Qui possessionē. ¶ In fi. ex prima deiectione quam feci, sed si ex interuallo me deiicias non habes contra me ex prima deiectione interdictum cum tenearis mihi restituere: vt ad leg. iul. de vi publi. l. si quis ad se: & si ego ex interuallo postea te deiiciam habes interdictū ex hac secunda deiectione quam feci non ex prima, quia tua violentia interdictū perdidisti qđ de prima deiectione habebas, et hoc sentit hec. l. predicta, si quis ad se fundū. ¶ Ea. l. in gl. i. efficax. ibi: ad penā. & videtur ꝙ sic: quia per scđam violentiā pri-

ma est consumpta: vt. C. de vi public. l. si quis ad se fundum. & dum dicit sibi ius per violentiam perditius debiti: vt. ß. quod metus causa. l. extat. &. j. de vi publi. l. creditores. &. C. de suffragio. l. j. & perdito iure in principali, id est in re non constat ius in accessorijs. l. in penam. vt. C. de vsur. l. eos. &. ß. de pecul. l. neq; accessionum. & de reg. iur. l. cum principalis. Econtra videtur q non. j. de furtis. l. qui vas. fm quod glos. intelligit ibi in princip. & licet perdatur ius quod ad rem competit, nō tamen quo ad penam ad quam conditio competebat mihi: quia est estimatio rei, vt quia ego deiectus primo dominus erā & tunc adhuc duret petitio eius: aut erat translatio dominij, quia dominus me deiecerat, & tunc perdita sic causa perdiderunt ius ad estimationem contra ipsum, ipse ad ius autem dominij contra me conditionem habet. arg. ß. de noxal. l. quemadmodum. §. fina.

Cum fundum. Ibi: ¶ Non enim. ad precedentia non ad proximum refertur, irruetur: quod si ex interuallo deijciam, qui deiecit non teneatur interdicto. ¶ Eadem. l. ibi: possessum. a colono. ¶ Eum qui fundum vendicauit. rei vendicatione proposita. ¶ Eodem. §. ibi: iudicio. scilicet rei vendicationis. Jaco. de are.

¶ Uti possidetis. Rubrica.

Ait pretor. ¶ In gloss. pone casum. ibi: incorporales. in his corporalibus dic aut ius habet se ad instar proprietatis: vt quia competit persone, vt ius piscandi, et ac deuius possess. competit hoc interdictum: vt. j. de iniurijs. l. sane. &. j. eodem. l. fina. Aut non vt est in seruitute rerum, & tunc aut est rustica, & vtile vti possidetis cōpetit. ß. si seruitus vendic. l. sicuti. §. Aristo. Aut rustica, & tunc habent locum propria interdicta, vt eam rem actioni datā: vt. j. de itine. actuq; priua. &. j. de aqua quotidia. & estiua. & sequen. tit. &. ß. de seruitu. l. penulti. ¶ Eodem princ. ibi: possidetis. singuli proprio iure, sed primum casum vt quia vnus proprietarius qui impeditur reficere a fructuario domum in aliqua parte sui: vel aliter vsufructuarius qui in aliam partem reficere vult hero sine proprietario prohibente qd neutri eorum licet, scilicet prohibere reficere, vt. ß. de vsuris. l. hactenus. ¶ Eadem. l. versic. De cloacis. ibi: neq; pluris. extra prohibitionem violentie, que principaliter venit in hoc interdicto. ¶ Eodem versicu. in gloss. si a me. in fin. & sic sufficit intra annum litem contestari. ¶ Hoc interdictum. ibi: de soli possessione. defendendo in possessionem. ¶ Eodem. §. ibi: in soli possessione. retinenda per alicuius operis liciti extractionem, portionem habet eo qui vult prohibere, licet forte ipse possideat. ¶ Eodem. §. ibi: prohibitorium. violentie. ¶ Huius autem. ibi: interdicti. per quod discutitur an quis possideat & precipitur vt possidenti violentia non fiat, vt patet in princip. ¶ Eodem. §. ibi: causa hec. impulsiua, scilicet non finalis: vel subaudi, etiam hic fuit causa, non enim hec sola fuit. ¶ Eod. §. ibi: a proprietate. vt habiliter rei vendicatio intentetur. ¶ Inter litigatores. ibi: proprietatis. futura. ¶ Eodem. §. ibi: alteruter se. scilicet solum. vt argu. j. ad carbonia. l. iij. §. si duo. ¶ Est igitur. versicu. Illud enim. ibi: tuetur. iustum possessorem. ¶ Restituende. in glos. scilicet in factum. ibi. §. res. item per in factum subsidiariam. j. titu. j. l. j. §. interdictum. hoc quia a ciuitate. ¶ Eodem. §. in glos. vt pacti. ibi: ago. etiam si te possidere non asseras. ¶ Perpetuo. ibi: alio. aduersario. ¶ Eodem. §. ibi: possideas. id est possidere debeas vt vincas contra eum. ¶ Interdictum. ibi: predij. non autem mobilium. ¶ Eodem. §. ibi: actio enim ad possessionem. petendam rei quam quis possidet. ¶ Eodem §. in glo. id est quo vltronea. ibi: rei vendicatione. contra possidentem detur. C. de aliena. iudic. mutan. cau. facta. l. j. imo rei vendicatio datur possidenti. ß. de rei vendica. ¶ Eadem glo. ibi: sed rei. datur actio: per quam rem esse suam conuincat, licet possideat dummodo aliter teneat. ¶ Quod ait pretor. al's. §. al's lex. ¶ Eodem. §. ibi: vt si quis. litigantium actoris, sed fm glos. dicitur, reus est qui vi aut clam vel precario tenet.

Si duo quoq;. ¶ In princip. ß. cum vnus solus qui agit possidet: hic cum ambo. ¶ Eadem. l. in glos. pone casum. ibi: id est ciuilis. inter que est differentia. ß. ad legem aquil. l. quemadmodum. §. j. ¶ Eadem. l. ibi: iustam. id est ciuilē que ad vsucapionem potest prodesse. ¶ Eo. prin. in glo. in eo. ibi: iniustam que tunc ad vsum nō proficiat. ¶ Eo. prin. in gl. in eo. in fi. Sed contra. j. e. ibi: non videor. ¶ Hoc interdictum sufficit. ibi: possessor. vel vacat. ¶ Cum inquilinus. ibi: vti possidetis. ne colonus impediat vel molestet, qua si dicat: quominus suo arbitrio vtatur sua possessione edium. ¶ Eo. §. in glos. scilicet domino. interuertere possessionem, nondum cum interuersa erat. ¶ Eo. §. ibi: testarij; hec protestatio fit quocūq; interdicto dn̄s petat vim sibi ab inquilino nō fieri quominus suo arbitrio possessione edium vtatur: vt. ß. e. l. vim facit. &. ß. e. l. j. §. j. &. ß. proxi. videbatur vt inquilinū ab habitatione excludere vellet, per qd ad interesse omne per quod etiam lucrum venit teneretur. ß. eo. locati. si fundū. si modo etiam cum reficitur habitare posset, al's secus: vt. d. l. edem. &. ß. locati. habitatores. ¶ Eo. §. ibi: non phibere. placuit. ¶ Eo. §. in glos. vel. id est ne possessorem turbaret.

Item videamus. Ibi: ¶ Traduxit. sub terra: & tunc obstat glos. que dicit in fin. radices egerunt, vel fm alios super terrā colligendo vites suas suis arboribus. ¶ Eodem. §. ibi: de eo loco. id est eius loci possessio. ¶ Eodem §. ibi: inquit. supple pati: al's prohibetur, inquit Pomponius. ¶ Item videamus si proiectum. ibi: dicatur. & sic a soli possess. non licere vti protecto asseruatur. ¶ Eod. §. ibi: alteri. videlicet habenti protectum contra soli possessorem ne in solo subiecto quid faciat: & sic soli possessori contra habentem protectum, ne in protecto ambularet vel moretur. Et fm hoc dicit Cassius & plana est litera: & idem dicit Labeo infra, cuius. demum dicitur legi interrogatiue vsq; ibi: sed si. & ibi aduersatur in alio casu ad hoc. ¶ Eo. §. in glos. & bene. ibi. §. si vicinus. sed ibi nō. ß. sed in eum immisit. ¶ Eadem glos. ibi: vterq;. fm glos. vel iacet fm alios. ¶ Eodem. §. ibi: possidetis. tantum. ¶ Eadem glos. in fin. vel dic quesito vt modo notatur. ¶ Eod. §. ibi: vtriq; esse inutile. non vtile vtriq; fm glo. vel iacet fm alios. ¶ Eod. §. ibi: possidet. tantum sup. ¶ Eod. §. cuius possessor non prohibetur vti fm quosdam. ¶ Eodem. §. ibi: alter. qui eodem modo non prohibetur eius possessor. ¶ Labeo. ibi: interdictis. potest legi plane: & hoc verum est si in solo communiter possessor volo facere quod non licet: vt. ß. commu. diuidun. subaudi, vel interrogatiue, et tunc dic q ideo vis agere qd in proiecto aliquid facio: & dices te interdicere vt eum non posse. ¶ Eodem. §. ibi: mecum. ne quid in solum facias secundum alios.

Sed si supra. ¶ In glos. quia non vere. in fin. & agere vis non esse: & ita habetur. ß. ad leg. aquil. l. quemadmodum. ¶ Eodem. §. ibi: Labeo ait. tam contra habitantem q contra vltimum si forte in hoc cenaculum aliquid immutatur, & dic in edes et versus edes. ¶ Eodem. §. ibi: moretur. vti possidetis contra me vel vicinum cum non possideat. ¶ Ceterū superficiarius. quibus dominus certa pensione concessit cenaculum superponere. ¶ Eodem. §. ibi: vti possidetis. prohibeatur aliquid ibi facere licitum per quod turbetur in possessione. ¶ Eod. §. ibi: tuebitur. si desierint possidere. ¶ Creditores. ibi: seruande causa. vt custodiant ne res pereant forte, secus si vt possideant quoad debitum perceperint. ¶ Si vicinus. in glos. supra parietem. in fi. vel dic fm quod iacet: nam differt, scilicet ab interdic. vt. ß. ad legem aquiliam. l. quemadmodum. §. primo. ¶ Non videor. ibi: vi possidere. Nota contra eum quem author meus deiecit si me turbet non denegatur interdictum vti possidetis mihi. Sed opponitur. ß.

tur.ff.de acquirend. possess. l. Pomponius. §.cum quis. sed illud in accessione: hic autem accessione non vtor, quia nec expedit cum dominus consideretur possessor.ff. eo.l.j.§.fin.nam si possessio quam habeo non videtur eadem numero cum ea que fuerit authoris. ar. ff.de acqui. pos.cum heredes.in prin. Nec obst.j.tit.ij.l.iij.§.j.quia ibi cōtra fuit successum ei contra quem violentia fuit facta. ¶ Additio. Et sic Jac.tenet opi.glos. positā.ff. in prin. l.in glo.super verbo,neutri.in.q.vlt. ꝛ Cy.eam tenet ꝛ in ducit. l. Papini. §.cū quis.isto modo.Certū est ꝙ cū quis vtitur accessione alterius vti debet cum suis vitijs:vt.d. §.cum quis. ꝛ.l.an vitiū.j.de di.ꝛ tem.prescri.cum ergo. necessario sequitur ꝙ in hoc casu emptor vtatur accessione venditoris,ergo emptio nocere debet. Nam possessio est causa immediata act.inter emp.ꝛ vēd.ꝛ alius mediatus nō potest discerni, sed de necessitate oportet eum vti accessione venditoris,ꝛ si vitiosa est penes authorem aut penes successorē:ꝛ si oppo.contra eū de prescriptione dicebat Jac.ꝛ Dy.ꝛ Cy. respondēt duobus modis ad.§. non videor.j.ea.l.qꝫ directo videtur contra istam gl.ſm Pe.de bel.ꝛ dicunt,non videor vi possidere vt tenear in terdicto vnde vi.Uel aliter dic,nō videor vi ꝛc. sed ex eo qꝫ accipio, ſꝫ bene videor ex eo qꝫ turbo ꝛ teneo.Sꝫ predicte responsiones non placent:prima quia sermones debent intelligi ſm subiectam materiā:vt.l.si vno.§.j.ff.loc. cum si. sed hic sumus in materia vti possidetis qꝫ datur contra vi possidentem a me:vt.ff.l.si duo.ꝛ sic istū.§.debemus intelligere ſm suam materiā,al's non faceret ad tit. Secunda non placet,quia est facere violentiā litere:imo dico ꝙ si origo nanciscende possessionis est iusta,superueniens clandestinitas vel vitiū non nocet : vt.l.clam. ij. respon.ergo iste.§.est cōtra gl. Item sicut interdictū vnde vi respicit me expellentem (ita enim dicūt verba edicti) ita istud respicit me vi vel clam a te possidētem : sed illud interdictum non datur contra emptorē,imo nec contra scdm expellentē licet iniuste possideat, ideo qꝛ non habet a me,vt.l.cum a te. ꝛ ibi gl.hec duo interdicta parificare videtur,ergo idem erit ꝛ in isto.Non ob.§.non debeo.qꝛ verum est ꝙ nō debeo esse melioris cōditionis ꝛc. in his que habeo ab authore,sed hic emptor habet hoc a se,scꝫ ꝙ possideat bona fide ꝛ non vi vel clam, ergo ꝛc. et pro hoc facit qꝫ no.in.l.nemo plus iuris. j. de re.iur. Nō ob. ꝙ de accessione dictū est, qꝛ cuꝫ de accessione tractamus ipsa possessio nō dicitur accessio : qꝫ ostendo,quia si ipsa possessio esset accessio,ergo statim in ipso pūcto sicut possessio ad me venit statim vitia ad me veniēt:ꝛ ideo vsucapio vel prescriptio nō procederēt sicut nec in persona autoris,quia accessio est cum vitijs, vt.d.l. Papinianus.§. cum quis.sed hoc est falsum,quia si habeo bonam fidem licet author malā prescribo, vt.C.de prescri.lon.tem.l.ij. Unde dicimus ꝙ ad possessionem vtimur accessione nō ꝙ ipsa sit accessio.Sed nonne violēta est vitiū reale?Certe sic:vt insti.de vsucap.§.furtiue. ꝛ not.j.de reg.iur. l.qꝫ ipsis.ꝛ.l.vitia.C.de acqui.pos.ꝛ tale vitium afficit quemlibet possessorem ꝛ successorem : vt in dictis.ll.not.quare videtur predicta gl.vera saltim vbi vi.Sed respōdeo, ille.ll.habēt locum quantum ad vsucapionem vel ad alia vbi conspicimus rem, sed in tit.isto ꝛ superiori non inspicimus vitium rei sed solum persone vt hic ꝛ dicta.l.cum a te. quia si vitiū rei inspiceremus non consideraremus vtrum a me vel ab alio vi possidebatur, ꝛ hoc etiam patet alibi. Unde possessor bone fidei facit fructus industriales suos,licet res sit vitiosa vitio reali:vt.l.bone fidei. per.nec interest.ff.de ac.rer.do. Andr.Cyaffi,de Pisis.

Summarium.

1 ☞ Interdictum redditur possidēti aduersus turbantem pretextu vsusfructus.

1 In summa. ¶ In glos. asserentes.in fi.vel se impedientes.¶ Ead.l.ibi: defendat.† puto interdictum reddendum possidenti cōtra turbantem obtentu vsusfructus.¶ Eadem.l.in glos.id est quasi.in fin. ꝛ habet hic fructuarius contra turbantem qui negat eum fructuarium. ¶ Ead. l.in glos. quia vterqꝫ. ibi: indiuisa. credo quemlibet solidum rei possessorem, vario tamen iure. Jaco.de are.

¶ De superficiebus. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Possidētes communiter pro indiuiso, inuicem vti possunt interdicto vti possidetis.

Ait pretor. ¶ In gloss. duo sunt.in fi. vel cōmuniter fruendam conduxerūt, ꝛ vnus ab altero impeditur:sic † cum duo com- 1 muniter possident, ꝛ ita singuli pro parte indiuisa habent inuicem vti possidetis: vt. ff. titul. j. l. j. §. hoc interdictum. communi diuidun.l.si edes.

Qui superficiem. ¶ Dicitur propositum fuerit. ¶ Eo.§.ibi:subnixus.iure communi ante huius tractatus propositionem. ¶ Eod.§.ibi: erat.facultatem edificandi ꝛ edificatum tenendi.¶ Eo.§.in glos.ex conducto.in fi.vel melius ex verbis.ff.de iure.l.fi.¶ Eo.§.ibi:si ipse. dominus. ¶ Proponitur autem. quale sit nunc dicit. ¶ Eo.§.in glos.al's quam. in fi. vel dic ad certam solam causam non optari sed ad omnem. ¶ Eo.§.in glos. scilicet vtilis.ibi:vsqꝫ.exclusiue accipe. ¶ Ea.glos.ibi.§. multum.arg.contra.ff.sol.mat.si filio.§.fin. ¶ Si soli.ibi: superficies.ius superficierum.¶ Eodem.§.ibi:possessori.id est emptori.¶ Eodem.§.ibi:ex stipulatu.de euictione sicut euicto vsufructu. ¶ Quod autem.ibi:in superficiem.id est propter ius quod habet in superficie contra quemlibet possessorem dari credendum est. ¶ Eodem §.ibi:posse.superficiarium alteri.¶ Eod.§.ibi:actiones. scilicet petende, ab his quibus constitutus erat. ¶ Eodem.§.ibi:posse.ipsam superficiem.¶ Eodem.§.ibi:donari possit.per superficiarium. ¶ Eodem.§.in glos.non solum.ibi: ꝛ ſm hoc. id est primum ꝛ secundum.ff.de euictio.l.si rem.§.fina.¶ Seruitutes.ibi:constituuntur.in superficie. Jaco.de are.

¶ De itinere actuqꝫ priuato. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Dominus is habendus est, qui facere potest quod domino permitti solet.

Pretor ait. ¶ In princip. in glos. quid ergo. ibi: vtile.vti possidetis.vt not.ff.tit.ij.l.j. §.j. si modo continuam causam habeat illa rubrica. ¶ Hoc interdictum.in glos. quid prodest. ibi. §. si vero. nam ꝛ † cui 1 permittitur facere qꝫ domino competit, dominus habeatur.arg.j.de castren.pecu.hereditatem.§. potest. circa princip. ꝛ sic cui permittitur facere quod videtur seruitutum sit habendus pro habente seruitutem. ꝛ argu. de condi.institu.l.quidam. ¶ Eadem glos. in fin. vel dic vt nota. ff. si serui.vendic. l.si cui.§. distant. ¶ Julianus recte ait. ibi:interrupta.ruina. ¶ Eodem.§.in glos.neqꝫ ad quem.in fin.vel dic neutro,neqꝫ eo per quem ante impedimentum vsus fuerat, neqꝫ eo quo propter impedimentum vsus fuit. ¶ Eod.§.ibi: priuatum.ab alio fundo mihi debitum per cuius rupturā ire me oportuit per aliam partem vel alium fundum. ¶ Si quis autem. ibi: fundum.dominantem.¶ Si quis propter.ibi: vsus non sit. et sic est per dictum interdictum quod anno superiore proponere potuissem : nunc autem non, quia hoc

anno vsus non sum. ¶ Eo. §. ibi: restitutionem. post habita ad interdictum proponendū qđ proponere non potui eo tempore quo nec vti. ¶ Eo. §. ibi: eum restitui. violentia aduersarij mei locum facit restitutioni.

Si tibi. Ibi: ¶ Fundum. dominātem. ¶ Eo. §. ibi: a quo, fundum. i. fundi seruitus. ¶ Eo. §. versi. Queritur. ibi: via vtaris. an mihi cōpetat interdictum pro certo relinquens tibi non competere: ꝛ dic nihilominus ꝛc. ¶ Eod. ver. ibi: precario possidere. viam debitam. ¶ Eo. ver. ibi: intelligor. per te itaqꝫ possidere intelligar, sed non precario ꝛ hoc sequitur: ꝛ si ideo mihi datur, quia vsus videor ꝛ non precario: patet a cōtrario vsus intelligatur non heredem, hoc interdictum Juliani ad probandū princ. §. ¶ Eo. §. ibi: que ratio. qꝛ vsus videor. ¶ Eo. §. in gl. ꝙ ita verū. ibi: dixit P. in glo. vt aliquem habeam ꝛc. si contradixit in gl. ergo in hac prescriptione. ¶ Ea. gl. ibi: ſm quosdam. sed certe in precario habente est contra. ĩ. de precario. l. qui precario.

Vide etiam. ¶ Itē. ibi: prohibitus. personaliter. ¶ Eo. prin. verū. ibi: quasi. sciendum est eum prohibitū medietate, pro eo per quem quis id ius ꝛc. ꝛ post verbum vtatur, subau. clam vti. ¶ Eo. §. ibi: vtitur. i. vsus sit: al's vtaris, ꝛ tūc plana. ¶ Si quis. ibi: recte. nunc respondet. ¶ Eo. §. ibi: successerimus. al's successi. ¶ Si quis ex mandato. ibi: locutus. i. per locū cōstitutus est vsufru. al's legatus, ꝛ tunc plana. ¶ Utilitas. ibi: al's. i. qualiter. ¶ Hoc autem. ibi: alieno. nisi al's iure. ¶ Eo. §. ibi: fieri autem. exponit verbū vti ius est. ¶ Reficere. ibi: dilatet. in latum. ¶ Eo. §. ibi: deprimat. in profundum. ¶ Eod. §. in glos. hoc ſm. in fin. ꝛ. s̄. ne quid in loco publi. l. ij. §. si quis quod.

Apparet ergo. Al's est. §. Hoc interdictuꝫ. ibi: non solum. de reficiendo.

¶ De aqua quotidiana ꝛ estiua. Rubrica.

Summarium.

1 Licita sunt non pauca, que tū minime expediunt.
2 Usus intentionem manifestat vtentis.
3 Equus q sessore ꝺpulso prior puenit, an obtineat brauiū.
4 Ab, prepositio, inclusiue ponitur quandoqꝫ.

Ait pretor. Uersic. ¶ Quotidiana autem. ibi: 1 ducere. non expediat. Not. † non omnia expediunt que licent: sic nec omne quod licet honestum est. de ritu nupt. semper. sic quedaꝫ habere possumus que nobis vtilia non sunt. s̄. de seruit. l. ei fundo. ¶ Ea. l. versi. quotidiana. quia aquam quotidianam interdum deducere hyemali tempore non expedit. ¶ Ead. l. in glos. vt interuallo. ibi: vel estatis. vel interuallo horarū. ¶ Estiua au- 2 tem. versi. Ego, puto. ibi: vtar. not. † ex vsu declarari vtētis propositum. arg. s̄. de acquir. rer. domi. l. naturalem. §. his. ꝛ in hoc. §. habilitas, vtilitas ꝛ propositum considerantur de aque discretione. ¶ Quod autem scriptuꝫ. ibi: vna die. not. diem pro solo die artificiali poni. ¶ Eo. §. versi. ergo quotidianum. quia nō actus conductionis inspicitur vt sit quotidianus sed naturalis facultas, propositum ꝛ vtilitas. ¶ Loquitur autē pretor in hoc interdicto. de aqua quotid. ¶ Hec interdicta. ibi: aquarū perennium, ꝛ a capite ducendarum. ¶ Eo. §. versi. Sed ꝛ si iure. id est ex constitutione. ¶ Eod. versi. ibi: sed in facto errauerit. vt quia venditor dixit se fundum vendere cum seruitute aque. ¶ Illud queritur. ibi: contineatur. que ad vsum commodumqꝫ nostrum pertinēt. ¶ Illud Labeo dicit. ibi: eiusdem modi esse. vt ad quālibet partem pro aqua ducenda competit interdictum. ¶ Quesitum est. in glos. not. in prin. quia non refert qualiter fuit. ¶ Eod. §. 3 ibi: competere ei hoc interdictum. arg ad questionē † equi qui relecto sessore solus venit ad brauiū, vt obtineat brauium: ꝛ not. simile. s̄. de secun. tab. l. si ita. ¶ Item quesitum. ibi: possessoris. scilicet fundi per quē ducit. ¶ Eo. §. ibi: locum habeat. subaudi, ꝛ sic certe. ¶ Illud autem. versic. Nam cum. ibi. hoc anno. id est proposito vtendi. ¶ Preterea illud. in glos. faciendam. ibi: restituendum. vt. s̄. de itiner. actuqꝫ priua. l. j. §. si quis propter inundationem. ¶ Eadem glos. ibi: vt. s̄. tit. j. l. j. in prin. ꝛ. §. annuum. sed certe ꝛ hoc anno non durat, vt in prin. huius legis. ꝛ. §. quesitum. ¶ Ead. glos. in fi. vt hac glos. alij dicunt. ¶ Si fundum. in glos. si quid tua. ibi. l. inter omnes. ꝛ de furt. l. fin. ꝛ de iniur. si seruum. ꝛ. ĩ. qđ vi aut clam. is qui in puteum. §. preterea. ¶ Priorem estatem. Not. primum dici respectu secundi, vt hic ꝛ. s̄. de reb. dub. l. qui 4 duas. Item no. † ab, poni inclusiue: sic. C. de aduo. diuer. iudi. l. post duos. alibi exclusiue. s̄. de actio. emp. ꝛ vendi. l. ratio. §. fin. ꝙ inclusiue ponatur patet ex hac litera, qđ ita cōtingit. ¶ Qui hac estate. ibi: duxit antea. estate tantum vtendi. ¶ Eo. §. in glo. ad minus. in fin. potest, ꝛ ponit respō. ¶ Ait pretor. in glo. id est interdictum. in fi. hoc tamen non credo sicut nec illud de itine. actuqꝫ priua. vt ibi dicitur ꝙ isti equiparantur, vt sequitur.

Summarium.

1 Flumen mutatur, ꝛ aliud dicitur, alueo mutato.

Hoc iure. Ibi: ¶ Non ad irrigandū. agrum. ¶ Ex flumine. ibi: etiam ei noceat.

Si aquam. ¶ In glos. ad predium. ibi. §. penulti. vel quia flumen nauigabile est, vt de flumini. quominus. in fi. ¶ Eo. §. in glos. nouo alueo. in fi. vel ſm P. id est medio predio inter conseruientem ꝛ flumen: ꝛ dic seruitus, id est quasi seruitus. ꝛ ar. s̄. de acqui. re. do. sed si ex meis. §. ij. vel dic eo loco. i. flumini, qđ eo continet loco. ¶ Eo. §. in gl. i. alueus. in fi. ꝛ dic qui tibi seruitutē debeo in alio predio meo. ¶ Eo. §. ver. Sed si circūfluere. ibi: non potest. sub. sequi ius ducendi maxime quia: ꝛ dic mutato per impetum. ¶ Eo. ver. ibi: quia medius. qui fuit antiquus alueus ſm P. ꝛ est medius inter flumē ꝛ agrum: ſcđm est terra ſm Azo. que est inter flumen ꝛ dominantem agrum. ¶ Eo. §. ibi: 1 sit seruitus. ſm hoc: † qꝛ locus medius nō seruit ſm Azo. qꝛ aliud flumen intelligitur per mutationē aluei. ¶ Eo. §. in gl. i. non impedit. ibi: seruitutem. ꝛ sic seruit hoc ipso ꝙ non impedit. ¶ Ea. gl. in fi. vel dic totus locus tam a flumine occupatus ꝙ derelictus seruit incessanter ductioni aque, propter hoc impedit. ¶ Eo. §. in glo. prediū. in fi. vel dic circumfluere cepit alueum in parte relictum. ¶ Is qui ius. ibi: deterius. ius ducendi aque.

Lucio Titio. Uersi. ¶ Sed si inter. ibi: vtile. iure quo petitur non fieri quominus aquam ducat, prout is cui ius fuit cui concessit: vt ar. s̄. l. j. §. pretor ait. quo ex causa.

Si de via. ¶ In glo. s. de posses. ibi: ſm P. secūdus aūt casus non mutatur: ꝛ sic cauet reus. ¶ Ea. glo. ibi: aduersarius. nō conuenit negatoria. ¶ Ea. glos. ibi: ꝛ tunc. non. ¶ Ead. glos. ibi: actor. sed reus.

¶ De riuis. Rubrica.

Pretor ait. In prin. ibi: ¶ Uti. id est sicut. ¶ Incile. ibi: agi. id est duci. ¶ Deinde ait pretor. ibi: tegere. scilicet aquā. ¶ Eo. §. ibi: sarcire. collapsa.

Labeo. Ibi: ¶ Haurendi aquam. cōmodum auferendi domino. ¶ Ea. gl. s. ibi Labeonis. s̄. positi. ¶ Ea. glo. ibi: emendari. ꝛ qđ dicit vbi ꝛc. quia tunc etiā si non esset tanta cōmoditas facientis, hoc facere posset. ¶ Ead. glos. in fin. ꝛ ideo contingit hoc ex occasione auferenda domino nocendi cui seruitus debetur. ¶ Ead. l. ibi: quia.

l.ibi:quia id.commodum domino auferri. ¶ Ead.l.ibi: ex occasione.dominus assumpta. ¶ Eadẽ.l.ibi: iure.id est veritate vel iure imposite seruitutis.

Summarium.

1 ☞ Reficiẽti an ita possit nouum opus nunciari, sicut eius qui nouum struit edificium.

Seruius. ¶ Hoc interdictum.in fi.ibi: competere.in conseruatione prioris status. ¶ Si quis riuum
1 ibi: reficienti. Cum queritur † an reficienti nunciare possit nouũ opus, ⁊ dic aut possidet rem quam refecit, ⁊ tunc non nunciatur.s.de no.ope.nun.l.j.§.si quis vetus.nisi in casu.s. ne quid in lo.pub.l.j.§.si quis quod. Aut non possidet, sed alicuius iure causa reficere vult, ⁊ tunc refert quale sit ius, vtrũ ius itineris vel actus aque ducende, vel hauriende, vel cloace immittende. Primo casu potest per nuncium prohibere: vt.s.de iti.actu.pri.l.iij.§.hoc autem. ⁊.j.ea.l.§.fi. Secũdo ⁊ tertio spernitur nũciatio: vt.s.de ope.no.nun.de pupillo.§.si quis riuos. In hoc.§.hoc interdictum.⁊.j.l.iij.§.penul.⁊.l.fi.⁊.j.de fonte.l.j.§.deinde.⁊.§.seq.⁊.j.de cloacis.l.j.§.deinde. Fallit cum volo mihi caueri de damno infecto: vt.j.e.l.iij.§.penul.⁊.j.de cloacis.l.j.§.si quis mihi purganti. Si vero ante nec rem nec ius possideat, nunciationẽ poterit prohibere.arg.s.de iti.actuq; pri.l.iij.§.hoc autem. ¶ Eod.§.ibi:ius.not.commune esse ei riuum reficere vel habere. ¶ Si quis eum.ibi:interdictum.vti contra prohibẽtem. ¶ Eod.§.sed sic eundum vel contra, nunquid poterit prohibere. ¶ Eo.§.in fin.per primum statum riui quem hic ex euictione habeat quo ostensa prohibetur, in hoc consonat Labeo. ¶ Ead.l.ibi:riuorum esse.palam.

¶ De fonte. Rubrica.

Pretor ait. In princ.ibi: ¶ Usus.hauriendo, vsus hauriendi.

¶ De cloacis. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Ripa non venit fluminis appellatione.
2 Fundum alienũ quandoq; licet ingredi inuito domino.

Pretor ait. Ibi: ¶ Factum sit. id est vim fieri. ¶ Sub hoc titulo. ibi: interdicta. id est inter eorum genera. ¶ Cloace.ibi:cõ
1 tinentur.non † autẽ appellatione fluminis continetur ripa.de flumi.l.j.§.in publico.⁊ arg. ꝙ appellatione riui contineatur bucarium. ¶ Eo.§.in fi. not.hic prodesse posset licet violentia clandestina vel precaria. ¶ Qd ait pretor.ver.vnde Flauius. ibi: Mela.not.casum ꝙ † licet ingredi in alienum inuito domino.arg.s.de serui.vrb.pred.l.diuus. ¶ Si quis purganti.ibi:institueram.id est inceperam. ¶ Eod.§.in glo. al's.in fi. vel clarius q̃uis dicat se paratum damnum resarcire si quod dabitur tamen pretor vult de hoc caueri. ¶ Deinde.ibi:restituatur.id est destruatur.

Quamq̃. Ibi: ¶ Reficienda.priuata. ¶ Ea.l.in glos. vt ediles.in fi.per hoc interdictum. arg.s.de aqua quoti.⁊ esti.l.j.§.ait pretor ex quo.

¶ Quod vi aut clam. Rubrica.

Pretor ait. In prin.ibi: ¶ Factũ est.nõ iure. ¶ Hoc interdictũ.in gl.sed ⁊ vti.in fi. vbi agens se possidere non asserit, sed de sola proprietate refert questionem. ¶ Eod.§. ibi: habuit.non in varietate vi aut clam destinate. ¶ Eo.§.in gl.sed si habuit.ibi: inuito possessore. vel quia ex hoc opere aque quod parat meo agro nocere potest. ¶ Ead.l.§.fi.ibi: ad prohibendum.opus quod facio.

Ne in aliena. Ibi: ¶ Facere. obstringendo me quasi vim fecerim: nam interdictum agitur ex parte quod vi, ⁊ tamen non potest agi ex parte quod clam.j.eod.l.deniq;.§.j.

Summarium.

1 ☞ Consuetudo vel lex municipalis, potestatem eius, quem curatorem constituit, ampliare potest.
2 Interdictum nõ inducitur per timorem prohibitionis.
3 Estimare, ⁊ estimare debere, paria sunt.

Prohibere. Ibi: ¶ Quid mirũ. comparatiue, nam non solum delicto facientis, sed qualitas de facto prohibẽtis. ¶ Illud sciendum.ibi:vim. denunciationẽ ex quo ius colligitur si cõtra fiat. ¶ Ea.l.vers. Non tantum.ibi:in publico facere.ei cui erat interdictum. Nam publico: ⁊ dic quia in patrimonio erat publico, cuius administratio est castri vel ciuitatis.
1 Plane. ¶ In gl.sic ergo.in fi.vel † dic ꝙ cõsuetudo vel lex municipalis ampliat potestatem curatoris a se cõstituti. ¶ Si quis paratus.ibi:offerat.in opere demoliendo. ¶ Eo.§.ibi:quia non defendebat.cur cautio prestanda non foret.

Clam facere. Opus se facturũ. ¶ Eo.§.in glos. de facto.ibi: isti
2 quidem.sed non puto † timorem prohibitionis de facto inducere interdictum.ar.j.e.deniq;.§.j.⁊ ideo dic ꝙ Aristo comprobat qd Cassius dixerat. ¶ Ea.gl.ibi:vi facit.
3 ꝙ † paria sunt estimare, ⁊ estimare debere. ¶ Eo.§.ibi: ⁊ idem.si se prohibendum existimat.

Aut qui aliter. ¶ Si quis.in glos.istud nõ est.in fin.quia sensus ꝙ post nunciatur.interdictum clam fecit, interdictum non. ¶ Eod.§. ibi: opus facturus sit. al's futurum. ¶ Sed ⁊ Seruius. ibi:recte.vt non dicatur clam opus factum. ¶ Eo.§.ibi: sufficiat.vt non fiat clã. ¶ Idem ait.ibi:procuratori.arg. ꝙ satis sit citare prelatum. ¶ Eo.§.in glos.scilicet illi.in fi.vel etiam si non dedit, cum hec litera hoc non exigat.

Hec verba. Ibi: ¶ Qd tu.fecisti. ¶ Eo.§. ibi:tuorum.suorum. ¶ Eo.§. ibi: Labeo autem. reprehẽsio contra Mutium super dictum rub. ¶ Eo.ver.ibi:heredes eorũ.s.faciẽtis ⁊ iubentis, ⁊ eius cuius seruus fecit. ¶ Eo.§.ver. Idem.in gl.s. edificantes.ibi.§.si tutoris.idem hic reprehenditur cum non fecerit ⁊ tantũ. ¶ Ea.gl.in fi.⁊ dic, id fecerit.i.iudicio se exposuerit. ¶ Si quid seruus meus.reprehensio super verbo, tutor quis. ¶ Eo.§.ibi.ꝙ meo.i.dñico. ¶ Eo.§.ibi:quicquid.de eo sub. ¶ Similiter.reprehensio super iussu. ¶ Eo.§.vers.⁊ si tibi mandauero. alia reprehensio super iussu. ¶ Eo.ver.ibi:inquit.Labeo. ¶ Eod.ver.in glo.j.l.proxi.ibi:item facit.ad hoc respon.in hoc qd dicit mecũ. ¶ Et cum interdictũ.ibi: ad eas personas. vt tam heredes, q̃ domini quorũ procu.tu.⁊ cura.fecerũt vel fieri iusserunt cõprehendunt. ¶ Ea.l.in fi.ad destructionẽ.

Si alius. ¶ In gloss. cum precessit.in fi.vel hoc cum vult euitare noxe deditionem. ¶ Eod.princ.in glos.ad hoc.s.ibi.§.celsus.prout ibi dicit: non debeo. ¶ Eo.prin.in glos. scilicet quondam.in fi. vel dic domino operis: vt.j.dicit. ¶ Eo.princ.in glos. quod est quando.in fin.vel restituendi patientiam non prestaret. ¶ Ait Iulianus, vel Remissione.ibi: licere enim. non obstante nunciatione, ⁊ sic non facit vi: remouet ergo hic vim, ⁊ infra clam. ¶ Eo.§.in glos.ꝙ satisdedit. in fi. vel dic aut fit verbo, ⁊ obtinet.§.in operis, aut aliter, ⁊ tunc prestita

satis fit possessor vt hic. ¶ Eo.§.licere,clam. ibi: prohibeatur.scilicet nunc. ¶ Eo.§.ibi:ante remissionem. nunciatum. ¶ Eo.§.ibi:celatus.consciuit:quod patet, quia denunciauit. ¶ Eo.§.ibi:et preoccupatus. non potest videri per huius edificationem. ¶ Eod.§.ibi: faceret. per denunciationem huic edificatio. secundo loco factam. ¶ Bellissime.ibi:quod tu.ageno. ¶ Eo.§.in glos. puta. in fin.vel dic aut fit in eo loco quem possideo: et obstat.l. s.§. si ad ianuam. aut non in meo sed in meum preiudicium, et tunc obtinet hec litera.

Est et alia. Versi. ¶ Si tamen.in glo.contra priuatū.ibi: interest. si agatur interdicto,quod vi aut clam. ¶ Ea.glos.ibi:si vi a me.melius.l.interdicto. ¶ Eo.versi.in glo.ad domum.ibi: et facit.ad id quod dicit:eque periuris etc. ¶ Ea. glos.l.et.j. ad turpil. ¶ Eo.§.versic.q si nullo.in glos.vt scilicet.ibi: damni iniur.et.j.de iniur.l.ij.§.qd autem. ¶ Eo.vers.in gl.vt si tūc.ibi:et facit.ad cōsiderationē presentis status.

Nam et si ramos. ¶ Si quis. ibi: si non ad vsum.pro quāuis: et tunc dices vsum scilicet domum.

Sed q in puteū. Ibi: ¶ Aqua viua. hoc dic ad differentiam aque viue que est in cisterna: vt.s.de fonte.§.hoc interdictum. ¶ Quesitū. ibi:posita sit.ad honorem ponentis. ¶ Eod.§.quasi publicata.id est publica municipij effecta.

Si tutoris. Ibi: ¶ Teneri.in penā. ¶ Eodem. §. ibi : vtilis actio.in factum. ¶ Eod.§.ibi:competat.ad expensas.

Si postea. Versic. ¶ Plane. in glos. sic ergo.ibi : de aqua plu.arc. est ambulatorium.s.de aqua plu.arcen. ¶ Si fundus.ibi: fit. et traditus. ¶ Eo.§.ibi:interfuit.qd cōsideratur cum non est dominus qui agat. ¶ Eo.§.versi.Fundo enim.ibi:factum est.al's q̄uis. ¶ Eo.versic.ibi:allata.scilicet postea. ¶ Aristo. in glos. sciente.ibi : scilicet precario. ita q non possideo. ¶ Eod.§.versi.Si vero aut nondum.ibi:rogatio.non tamen traditio. ¶ Eod.§.versi.Si tamen precario.ibi:vti possit.quasi dicat:potest.

Quamq̄. Ibi: ¶ Admittantur.inter operas non solo facto.

Eniq. ¶ Labeo.ibi:filio.tuo. ¶ Idē ait.ibi:actionem.ad prohibēdum negatoriam. ¶ Eod. §. in glos. facit.s. ibi.§.si quis dum.sed illo cōtra innuit. ¶ Ea. glos.in fi.vel dic hic de alia actione q̄ que oritur ex interdicto loquitur : et cum sit peculium profectitium pleno iure est patris.insti.per quas personas.in prin. ¶ Quesitum est.ibi:eius nomine.respon.operis.

Si colonus. Ibi: ¶ Opus fecerit.in preiudicium tibi debite seruitutis. ¶ Eo.§.ibi:que procurator fecerit.al's ea fecerim que procurator. ¶ Julianus ait.ibi:tenebuntur.vno tamen soluente alter liberatur. s.de vi et vi arma.l.j.§.quoties.et.j.eod.l.semper.§.ij.et.§.fi.et.s.eod.si alius. in princ. ¶ Eod.§.ibi:patientiam.scilicet tantum.

Summarium.

1 Mandatores plures an teneantur insolidum.

Semper. ¶ Si in sepulchro.ibi:et si. tantum communicato. ¶ Eo.§. ibi : factum id sit.eorum mandato. ¶ Eod.§.ibi:vel cum vno.tantum. ¶ Eo.§. ibi:experiri.ita q vno satisdato.satisfaciente, ceteri liberentur. ¶ Eod.§.in glos.quia vnum.in fin. et est melior. ¶ Eod.§.ibi:a pluribus.vere vel interpretatiue,vt quia mandauit. ¶ Eod.§.in glos.scilicet vt liberabis.ibi in superiori casu. ¶ Ea.gl.ibi.l.perceptione.et tunc dic perceptio liberat. ¶ Eod.§.ibi:alterum liberat.de rigore, sed de equitate sola perceptio:vt.s.de pecul.si ex duobus.in princ.et in concord.ibi positis. ¶ Eod.§.in glos.criminaliter. in fin. Sed 1 nunquid in hac mera penali obseruabitur distinctio precedētis.§. Arg. q non: sed in quibus insolidum exigere.j.de furtis.l.vulgaris.§.penul. et.s.de iurisdi.om.iudi.l.si quis id quod.§.fin.et.l.seq.et.C.de condic.fur.l.j. Econtra est argu. q sic. s. de iurisd.om.iudic. si familia.circa fi.et huius litere,quasi dicat : in hac idem mere penali qd interdicto. Item vnicum est mandatum et delictum:secus quando personaliter facerent.j.de iniur.si plures. Scdm est.§.aut cōmuni consilio pluriū hoc opus factum est:et tunc potest actor vnum solum conuenire,cuius conuentio alios liberat de rigore, non autem de equitate,sed perceptio.arg.s.de pecul.si ex duobus.et s.de public.si multi.potest et singulos cōuenire simul,ita q solutio vnius ceteros liberat. Aut proprio consilio, et tunc quilibet insolidum cōuenitur,et exigitur, nec vnius solutio ceteros liberat: et ad hanc distinctionem facit. s. de iurisd.om.iudic. si familia. ¶ Hoc interdictum in heredes.ibi: nam causa cognita. al's competit annua exceptione remittenda est. ¶ In hoc interdicto.ibi:etiam domini.et iuris perditi. ¶ Eo.§.ibi:sed qd interfuerit.quia non destruit iussus a iudice. ¶ Eo.§.ibi: iurare non possit.id est noluit:vt.s.de rei vendic.l.quod si actor.vel non possit q abest dolus ex parte conuenti.

Eum autē qui dolo. Ibi: ¶ Habēdum ac. et sic tenetur licet non fecerit:vt in princ. huius.l.vt faciat pati possidentem vt destruatur. ¶ Culpam quoq. in gl. imo. ibi : ad interesse. q propter edificationem est actor iussus. ¶ Ead.glo.in fi.vel loquitur hic in casu in eo qui fecit seu possedit et conuentus desijt possidere.

Interdictum. ¶ In glos. scilicet prohibentem.in fi.

Si opus. Ibi: ¶ Quod.et est argu.q solum sit iuratum interdictum proponendum , siue vi siue clam fiat opus. ¶ In glos. Titium conueni.in fin.et.s. de interroga.actio.l.qui seruum.

Si iussero. Ibi: ¶ Non puto. inde teneri. ¶ Eo.§.in glo.quia celum.ibi: §.penult. et ideo non solum sed in solum meum: sed si supra quis edificet, habeo q vi aut clam interdictū. ¶ Ea. glos.in fin.et facit forte in publico:vt.s.l.vim facit.§.fin.et s.ne quid in loco publi.l.ij.§.idem ait pretor.vel dic mensuram faciendam vt nec in solo quod edificat,nec in aere supra solum aliquid de eo qui semitam occupet.

¶ De remissionibus. Rubrica.

Ait pretor. Ibi: ¶ Illi.nunciantī. ¶ Eodē princ. in glos. vel de iure. ibi : non tenuit nunciatio. vel melius tunc est prohibita fm primū , dic remissa per iudicem qui comperit hunc habere ius edificandi. ¶ Sub hoc titulo.in gl.faciende.in fi.est et alia que fit per sententiam iudicis:vt.s.l.de pupillo.§.qui in remissione. de qua proprie loquitur hic titu.fm quosdam. ¶ Eod.§. ibi:remissionē. ex pacto vel a iudice qui inter partes cognouit. ¶ Eo.§.ibi:factā.i.adaptandam et ius edificandi concedere. ¶ Eo.§.ibi : tenet.ex virtute edicti de ope.no.nun. sed veritate inspecta ius nunciationis non cōpetit, propter qd nūciauit fm vnum intellectū:vel dic tenet tam iure q̄ veritate,et hoc melius. ¶ Eo.§.ver.nūciationē.ibi:tenere.perpetuo. ¶ Eo.ver.ibi:ius.tam ex edicto q̄ ex veritate. ¶ Eo.ver.in gl.i.si non habent.in fi.apparet q non fiat nunciatio. ¶ Eo.vers.ibi:tenuit.ex edicto de ope.no.nun. ¶ Eo.ver.ibi:nūciatio.cū effectu. ¶ Eo. §.ver. Plane.in gl.quia.in fi.vel quia edificat iure nō potest amitti , et tūc dices, si vtilis stipulatio propter quam fit remissio:vel dic id est vtilis ad ius edificandi concedēdū cum antea habeatur,cū adhuc denunciatū non esset. ¶ Jus is.ver. Itē Jul'.ibi:nūciauerit.faciēti in domo vicina fructuarie,per qd domus fructuarie lumina obscurātur,etiā si domus vicina fructuarie debeat seruitutē.

¶ De precario.

¶ De precario. Rubrica.

Sed & si manēte. Ibi: Non redintegretur. id est non prorogabitur. ¶ Ead. l. in fi. ergo vsq3 ad determinatum durat idem precarium interim moriatur vel fuerant que cessit: & hoc sequitur in. l. seq. ¶ Ea. l. in glos. facit. §. in fi. Sed que vtilitas sit idem precarium annorum. Respond. propter prescriptionem annorum: nam ab exordio precarij incepit capere: vt not. in. l. quesitum. §. si seruitutem.

Summarium.

1 Precarium morte vel furore expirat concedentis.

Certe. Ibi: ¶ Interim. i. intra tēpus concessionis. ¶ Eo. prin. in glo. neq3. ibi. l. si is qui animo. & de optio. lega. l. si tibi. ¶ Eod. prin. ibi: redintegretur. & prorogatur, & prout continuas ad. l. in rebus. dic adueniente tempore in quod concessio facta est. Secundo dic proro-
1 getur qđ functum est morte vel furore. † & fm hoc finitū est precarium morte concedentis vel furore. ¶ Si procurator. in glo. prout dicit. ibi: eandem rationem. & fm hoc ratihabitio constituit retro nuncium. ¶ Julianus ait. ibi: deiecit. de fundo. ¶ Eod. §. ibi: rogauit. s. possidere. ¶ Eo. §. in glos. qui dñs. ibi: colligitur. vbi dicit sufficit.

Sed & si eam rem. ¶ In princi. & eius rei possessio, secus enim esset si eā rem concessissem: vt. §. de acquiren. posses. si idem. in fi. & l. si rem aliquam. & de itine. actuq3 pri. l. j. §. si tibi.

Quesitum. In princi. ibi: ¶ Concesserit. scilicet Titio. ¶ Quod a Titio. versi. Illud tamen. ibi: alienauero. puta per venditionem. ¶ Eo. versi. in glos. in persona emptoris. in fin. & §. de in rem verso. si dicendum. ¶ Ex hoc interdicto. ibi: restitui. sc3 per precarium. ¶ Eod. versi. Nam vbi moram. ibi: precario. reddendo. ¶ Hoc interdicto. ibi: ipse. rogatus.

Summarium.

1 Cōstitutio procuratoris ea lege ne reuocari possit, inanis est.

Cum precario. Ibi: ¶ Rem alienam. precario concessam & sic pactum contra naturā, siue substantiam contractus adiectum vitiatur, & argumen. de pecul. l. si peculium. secundo respon.
1 ¶ Et per hoc dicimus † ꝙ si facio te procuratorem hoc pacto qđ non liceat mihi reuocare, non valet: & idem dicimus in omnibus que dependent ex voluntate mea nō possum facere: ne possim meam voluntatem exercere, sicut dicimus in testamento: nam non possum facere ꝙ non liceat mihi mutare, & meam voluntatem coercere, vt. l. si quis in principio testamenti. §. de lega. iij. Bart. de Saxofer. ¶ Precarij. ibi: qui precario cōcessit, transit. vt sic ipse rogatus concessisse intelligatꝰ, & sic eius persona tuum est precarium. ¶ Eodē. §. ibi: non transit. arrogatio: vt intelligatur rogasse, & sic ex sua persona quasi habeat precario non teneretur, sed hereditario nomine tenetur, licet non succedat in precario. ¶ Ead. l. in glos. licet. ibi: in heredem datur. §. pro socio. l. heres socij. & l. verum. §. in heredem. ¶ Ea. glos. inter causas. in princi. & l. si precedente.

Interdictum. Ibi: ¶ Beneficij causam. que reuocanda ex prima causa non datur. ¶ Ea. l. ibi: contracti. al's, contractus.

Et habet summam. ¶ Eum qui. ibi: qui rogasset. & habet. ¶ Eo. §. versi. An is quoq3. gl. & sic ciuiliter ibi per hunc. §. & §. de acquir. poss. l. iij. §. ex seruo. Gud. de suza.

Qui precario. ¶ In glos. rogauit. in fi. nam qui precario. rogauit, & plus iuris habet ꝙ qui non possidet. §. de acquirend. possessio. l. qui pignoris.

Duo insolidum. ¶ In gl. neq3 iuste. in fi. vel dicitur ciuilis iusta, quia ex ciuili pcedit vsucapio, & sic per eam dominium queritur, cuius petitio dicitur iusta. §. deposi. l. bona fides. nō autem ex naturali. §. de acquir. rerum domi. acquiritur. §. fine. & ita potest etiam intelligi vt iusta dicatur que acquiritur contra eius voluntatem. ¶ Ead. l. in glos. in eundem. ibi: & eandem rem. vt eodem iure insolidum possideant ambo.

Summarium.

1 Precario possidēs naturalem habere dicitur possessionem: qui vero ei concessit, ciuilem.
2 Possidere hodie etiam presumitur qui olim fictam habuit possessionem.
3 Possessio ciuilis obligationis tempore probata, an euincat talem verum esse possessorem.

Si is qui. Ibi: ¶ Nā si id qđ possideas. arg. qđ si de re quā possideo a te iure feudi inuestiturā accipiam ex prima causa desino, & ex causa feudi incipio possidere. ¶ Eadē. l. ibi: ¶ Uideri te desinere. Et per hunc textum videtur colligi & probari qđ dicunt tabelliones in suis instrumentis, & dicunt rem cōstituit se suo nomine precario possidere: donec &c. nam per hoc possessio videtur esse translata, & per consequens & dominium per istam. l. cum concord. hic not. & facit. l. quedam mulier. §. de rei vendi. & quod not. per Dyn. §. de acquiren. posses. l. si aliquā rem. in fin. additionis sue magne posite
1 super dicta. l. vbi de hoc, vbi † per talem constitutionem possessionem precario factam precario tenens habet naturalem in dubio: & ille a quo tenet habet ciuilem per. l. & habet. §. an is. & quod ibi nota. & hoc est verum quando ego rogo precario a possidēte domino: vt dicto. §. an is. Sed si ego possidens rogo seu cōstituo me precario possidere a Titio rem quā ei vendidi vel donaui: & tunc taliter cōstituendo videtꝰ transferre possessionē in Titium fictione huius legis, & per consequens dominiū translatum si alia intercedant que intercedere debent ad trāslationem dominij, vt. l. quedam mulier. & vigore constitutionis precarij facte retransfertur possessio in constituentē, scilicet naturalis, sed ciuilis ficta remanet penes illum cuius nomine precario se constituit possidere per hāc. l. cum simi. & per hoc not. & sic per dictum talis constituentis possessꝰ. precario facte, videtur breui manu fuisse translata naturalis & ciuilis possessio, vt dicta. l. quedam. & l. qđ meo. hic alleg. per glos. cum suis cōcor. & l. quisquis. C. de dona. cum simi. & per id quod not. per Dy. dicta. l. si aliquam rem. quod est notādum. & de hoc no. in Specu. de empt. & vendi. §. j. versi. & no. ꝙ expressit. & versi. sed quid si instrumento. & talis translatio seu traditio possessionis dicitur esse ficta & nō vera: vt ibi etiam de hoc no. per Dy. & retranslata naturalis in constituen-
2 tem. Sed † an qui olim talem fictam possessionem ciuilem habuit presumatur ex eo qđ tunc sic possedit hodie possidere. Uidetur ꝙ sic fm opi. P. not. in. l. siue possidetis. C. de probatio. In contrarium videtur fm Joan. vt ibi nota. & pro hac opi. Joā. facit, quia predicta possessio fuit, vt. §. pbatū est, ergo si hodie presumeretur possidere esset alia fictio: sed due fictiones non tolerantur a iure circa idem, licet vna sic, vt not. C. de dot. promis. l. j. &

facit quod not. j. de solut. l. fugitiuus. ergo ⁊c. Preterea verum est vigore precarie constitutionis eum hodie naturaliter non possidere, sed cõstituens, vt dicto. §. an is. ergo ⁊c. ⁊ sic faciunt predicta ad multas questiones, scꝫ de curatore probãte rem sibi obligatam fuisse in bonis debitoris tempore obligationis. Item de eo qui petit tenutam reuocari factã in bonis que possidebantur per eum tempore date tenute ⁊ ad alias similes questiones.
8 Sed † an probata sola ciuili possessione: tempore obligationis cõtracte vel tenute date in premissis duabus questionibus sufficiet ad victoriam reportandam? Circa questionem tenute videtur dicendum qđ non sufficiat: quia licet alius ingrediatur vel missus sit, non videor de mea ciuili deiectus nec priuatus, qꝛ missus naturaliter possidere potest, ⁊ ego ciuiliter: sed cõstituens precario ꝓ sua naturali probãdo de illa forte petere posset tenutam reuocari, argu. ſ. de vi ⁊ vi arma. l. iij. §. vnde vi interdictum. ⁊ per id quod ibi not. qđ est no. dignum. Hec vera videtur in precario constituente, sed in eo qui se pro alio constituit simpliciter possidere per. l. qđ meo videtur secus per id quod ibi dicitur ⁊ habetur: quia non videtur ꝙ naturaliter talis constituens possideat cum solum ministerium prestet, sed ille possidet cuius nomine possidet, vt ibi dicitur, ⁊ in. §. j. de procuratore dicitur, ⁊ no. Lap. de prato. ⁊ de hoc vide not. in. l. minus instructus. C. de acquiren. posses. ⁊. ſ. de acquiren. posses. l. quamuis. §. j. in glos. cuiuslibet predictarum: ⁊ predicta intellige in possidente, secus si non possideret, vt not. dicta. l. minus. ⁊ l. quamuis. §. j. in fin. glos. ⁊ bene ſm Odofred. ⁊ Dyn. Et pro hoc facit quod not. Guil. ſ. de pac. l. ab emptiõe. Sed predicta videntur procedere in naturali possessione que habet plurimum facti ⁊ facta non presumuntur: sed secus in ciuili in qua versatur plurimum iuris, quia solo animo retinetur, vt. l. licet. vbi de hoc: C. de acquir. poss. qui animus durare presumitur nisi constet mutatus esse vere vel presumptiue, scꝫ forte per obliuionem inductam ex tempore longo seu ex negligentia longi temporis. arg. l. furtum. ſ. de vsucap. cum simi.

¶ De arboribus cedendis. Rubrica.

AIt pretor. ¶ Hoc interdictum. in glos. materialiter. in fi. si cum precedente iungatur: sed si respicit inferiorem significatiue ponuntur qđ melius est. ¶ Eod. §. in glos. publica. ibi: autoritate. a iudice. ¶ Ead. glos. in fi. ⁊ si impediatur a iudice ⁊ tunc per interdictum. ¶ Deinde ait. ibi: impendet. dicunt aliqui vt inclinata: sed certe tunc deberet agi de ea: vt. j. eo. l. fina. cum aer vsqꝫ ad celum liber esse debeat, vt. ſ. qđ vi aut clam. l. si meam. §. penul. ⁊ ideo dic impendet per iactum vmbre vt inde mittitur. j. ij. respon. si autem impenderet qui inclinant, posset quis ⁊ hoc interdicto agere si vult. In primo autem capite impendere dicitur per inclinationem vel ramorũ extensiones in edes alienas. ¶ Eo. §. ibi: altius. a terra. ¶ Quod ait pretor. ibi: rami arboris circumcidantur. ne scilicet vmbram iaciant. ¶ Differentia. ibi: precipitur. a capite.

¶ De glande legenda. Rubrica.

AIt pretor. ¶ In glossa, primus. ibi. §. item quesitum. vbi aliter accipiatur: tertio quoqꝫ dic ꝙ hic. ¶ Eadem glossa, in fi. id est qualibet. dic tribus. ⁊ dic casus glandis computande.

¶ De libero homine exhibendo. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Seductum retinere aut inuitũ, ad paria estimãtur.

QUod ⁊ lex Flaui. ¶ In glos. scilicet vt liberi. in fi. vel liberis hominibus sit recedendi facultas vt non exhibeantur inuiti. ¶ Ea. l. in prin. ibi: accusatio. i. accusatur. ¶ Si eñ quis. in prin. glossa vna est ibi quia coniunctus sanguine, quia filius: nam inter sanguine coniunctos est pietas. ¶ Eo. §. ibi: retinere. id est videtur. ¶ Si quis volentem. ibi: se-
1 ductum. not. † paria esse retinere inuitum ⁊ retinere seductum. ¶ Is qui nescit. ibi: causa libertatis. per euꝫ qui detinetur. C. de asser. tol. l. j. vel per eas de quibus dicitur ſ. de libera. cau. l. j. ij. ⁊. iij. ¶ Ait pretor. ſ. l. j. ¶ Hoc interdictum. versi. Sed ⁊ si mulier. ibi: solicitato. id est detento. ¶ Eo. §. vers. itaqꝫ. ibi: mouendũ. ⁊ non aliter. ¶ Eo. ver. ibi: semel actum. aliter. ¶ Si tamẽ. ibi: experiri. i. agi. ¶ Eo. versi. ibi. vel eidem. ab eodem.

SI quis. Ibi: ¶ Nullo tempore, nec paruo nec magno.

¶ De liberis exhibendis. Rubrica.

AIt pretor. ¶ Hoc iterdictũ. ibi: ex his verbis. interdicti. ¶ In hoc interdicto. ibi: non admittit. i. acquirit. ¶ Eod. §. ibi: apud eum. coniunctum. ¶ Eo. §. ibi: restituendum. i. ad exhibẽdũ. ¶ Pari modo. ibi: si iudicatum. inter agentem ⁊ eum qui filius, ⁊ nõ interesse dicitur. ¶ Eo. §. ibi: ⁊ si per iniuriam. no. sententiam patrie potestatis facere quo ad esse ⁊ ius.

DEinde ait. ¶ Superiora. ibi: liberorũ. filiorũ. ¶ Eodem. §. ibi: interdicta. scilicet de immittẽdis. ¶ Hoc autem. versi. Itaqꝫ. ibi: preparatoriũ, exhibitorium est. ¶ Iulianus. ibi: explorate. non autem simul qui resistit. ¶ Eo. §. versi. Item si is. in princ. nunc contra. ¶ Eo. versi. ibi: probatus. scilicet est. ¶ Eodẽ. §. versi. Si vero. ibi: apud quem. tertium. ¶ Etiam. ibi: diminutione. no. protestationẽ siue determinationẽ hanc. arg. ſ. de aqua quoti. ⁊ esti. l. penul. ⁊ extra de elec. qui diligentiã. ¶ In hoc interdicto. ibi: feminam. pretextatã puellam. ¶ Eodem. §. ibi: proxime autem. aduerbium. ¶ Eod. §. ibi: accedere. contingere. ¶ Eod. §. ibi: puberem. al's impuberem.

¶ Utrobi. Rubrica.

¶ Super rubrica superius interdictũ proponitur gratia iuris estimandi quod habemus in liberis: hic autem gratia defendendi possessionẽ quã habemus in seruis.

PRetor ait. ¶ Hoc interdictum. ibi: vincat. ⁊ hominem ducat. ¶ Eodẽ. §. ibi: super hoc. ⁊ eius possessione. ¶ Eodẽ. §. ibi: inquietatur. litis inquietudine: quasi de tempore contesta. litis.

¶ De migrando. Rubrica.

¶ Super rubrica de migrando, id est de recedendo.

PRetor ait. ¶ Hoc interdictum proponit. in glos. id est valde. sic. ſ. id est pro valde. ¶ Eod. §. ibi: cui rei. migrationi coloni. ¶ Si pensio nondum. in princi. ratione facte habitationis. ¶ Eodem. §. ibi: debeatur. al's habeatur. ¶ Eodem. §. versicu. Idem est. ibi: nisi liberata. cum conuenerit, cum ante tempus non descendat.

¶ De Saluiano interdicto. Rubrica.
In Saluiano.

In Saluiano. Ibi: ¶ Possessor. alter locatorũ. ¶ Eadẽ. l. in glos. collige. in fi. sed illa contradicit: vnde dicit hanc loqui in legali, illam in conuentionali. ¶ Ead. l. ibi: erit. quia cessat directum Saluianum: sed via directa fit ad agendum vel agere voluit: vel sic secundo obtinebunt hoc interdicto qđ obtinent per Seruianum.

¶ De exceptionibus. Rubrica.

¶ Super rubrica de exceptionibus. hoc genus. ¶ Ea. rubri. ibi: prescriptionibus. hec species. ¶ Ead. rubrica. ibi: ꝛ preiudicijs. expone vnius actionis alteri actioni: vt ĩ. eo. fundi. ꝛl. fundum.

Summarium.

1 ¶ Exceptiones perpetue quare sic vocate.
2 Agere pro alio nemo potest citra mandatum.

Exceptiones. Uer. ¶ Perpetue. in prin cip. dicũtur. † perpetue quasi sine prefinitione temporis dum lis subesse potest
1 proponuntur, non autem post decisionem. ¶ Eodẽ versi. in glos. id est in quacunqꝫ. in fi. nec solo lapsu temporis peremit. ¶ Eodem versi. in glos. vt Juliam fundi. in fin. vel pone exemplum š. de donation. si fideiussori. ¶ Temporales. ibi: euitari. vel lapsu temporis vel primordio litis. ¶ Eo. §. ibi: dilatorie sunt. ꝛ temporales. ¶ Eod. §. in fi. per contestationem litis: vt. C. de procurat. ita demum. ꝛ š. de procura. pomponius. §. rati. Item cum ex certa scientia contestata lite agente eo qui mãdato caret: secus si ignorantem, vt not. š. de procura. licet. Quidam tamen excipi dicũt,
2 vt dicta. l. licet. † cum sine mandato non possit quis pro alio agere: vt. ff. de prescrip. verb. naturaliter. §. fin. ꝛ de procur. in causa. in prin. ꝛ quod hic dicit euitari possunt restringunt ad alios de quibus premisit, vel euitari possunt. s. domino ratũ habente. š. qui satisd. cog. l. iulianus.

In pupillo. Ibi: ¶ Debeat. ad id ꝙ pecuniam saluam habet. ¶ Ea. l. in fi. ita ꝙ superuenientis perditio nihil ei prodest.

Is qui. Ibi: ¶ Alijs solis. scilicet potest vtl.

Exceptiones. ¶ Intercessiõis. in glos. scilicet vt possit. in fin. dic exceptionem dari vbi dolus intercessit etiam sine restitutione. C. de inuti. stipulationib. dolo vel metu. ꝛ. ĩ. de verborũ obligat. l. si quis cum aliter.

Modestinus. ¶ In glossa, duo heredes. ibi: succubuit. argu. ĩ. de soluť. l. si duo rei. sed reprobatur. ĩ. de duob. reis. l. ij. §. ex duobus. ¶ Ead. glos. in fi. argu. ꝙ non. ĩ. titu. j. si is. §. fina.

Qui agnitis. ¶ In glos. de falso. in fi. qđ credo verum nisi vtens instrumẽtis caret dolo, al's cum ꝛ ipse vtẽdo falsum committit, vt. C. de falsis. l. qui falso. ꝛ ciuiliter ad hoc interesse ꝛ criminaliter posset conueniri: vt. C. de falsis. l. damus. ꝛ. l. probemus. ꝛ daretur actio multo fortius exceptio. ¶ Eadẽ. l. ibi: accusare velit. falsitatis authorem. ¶ Ea. l. ibi: iudicata. pro eo. ¶ Ead. l. ibi: inueniantur. per sententiam a fabitione latam. ¶ Eadem. l. ibi: rei iudicate. in accusatione de his facta.

Generaliter. ¶ In glos. preiudicialibus. actionib⁹. ibi: licet reus sit. in hoc excipiẽs. ¶ Ea. glos. in fine, vel preiudicijs, id est actionibus que preiudicant actionibus institutis.

Si post litem. Ibi: ¶ Petantur. a possessore ẽm primum casum ꝛ ẽm alium: per ipsum. ¶ Ead. l. ibi: ¶ Exceptionẽ. que sequitur.

Aduersus. Ibi: ¶ Doli. adhibiti iurãdo, quasi dicat: periurij.

Fundum. Ibi: ¶ Preiudicium. qualecunqꝫ. ¶ Ead. l. in fi. probauerim. ꝛ ideo si pro me feretur sententia pro via in fundum Titianum, prima propter faciliores probationes videtur pronunciatum iudicium pro me in fundo: ꝛ sic fieri prime questioni preiudicium: ꝛ ideo obstat exceptio. ¶ Ead. l. in fin. ꝛ sic in secunda examinatur ꝛ probatur causa prime petitionis.

Sed si ante. Ibi: ¶ Diuersa corpora. i. diuersa causa corporũ postea petitorũ ꝙ petita est seruitus a causa petiti corporis ante petitã seruitutẽ ad illud: vt. š. l. proxi. ꝛ hoc quia cause ꝛc. ¶ Eadẽ. l. ibi: diuersa corpora. i. diuersa est causa corporũ propter prima petitorũ ante petitam seruitutem, vt. š. l. proxi. ꝛ petitorum post petitam viam, vt hac. l. quia cum petitur fundus ꝛ prima via, in secũda questione vie reuoluitur prima qõtio de fundo, nec potest cognosci quin cognoscatur de fundo: ꝛ ita fit preiudicium prime questioni: vt š. l. proxi. quod secus est quãdo primo petitur via, postea fundus: quia in secunda questione fundi nõ reuoluitur prima questio de via, ꝛ ideo prime questioni non fit preiudicium: vt hac. l. ¶ Eadẽ. l. in glos. id est res. ibi: corporea. ꝛ dic, id est res secundo petite: hic econtra. secundo fundũ. ¶ Eadẽ glos. in prima. scilicet questio seruitus. ¶ Eadẽ glos. ibi: est enim ꝛc. quia minor in prima. ¶ Eadẽ glos. ibi. l. per minorem. sed melius videtur econtra, vt. l. post. primo maior vt fundi. ¶ Eadẽ. l. ibi: restitutionum. eorũ que secundo petantur: nam in precedenti. l. nõ potest restitui via nisi ꝛ fundus, sed in hoc secũdo potest restitui vt fundus salua questione vie.

Omnes exceptiones. ¶ In glos. coherentes. ibi: ꝛ. C. de non numera. pecu. cum concord.

Exceptiones. Ibi: ¶ Tradite. contra vendentem, eum deniqꝫ tradentem. ¶ Eadem. l. ibi: exceptio doli. C. de contrahen. ꝛ commit. stipula. dolo vel metu. ꝛ. ĩ. de verbo. oblig. si quis cũ aliter.

Rei maioris. ¶ In fin. vt quia inter easdem personas ꝛ ex eadem causa ex aliqua parte: vt quia non inter easdem personas ꝛ ex eadem causa vt ibi in exemplis hic positis.

¶ De exceptione rei iudicate. Rubrica.

¶ Super rubrica, ibi: Exceptio. id est conditio, al's traditio, al's conditio.

Cum res. Ibi: ¶ Ex eo. hic incipit constructionem et principium, pone in fine. ¶ Eadem. l. ibi: irritum. capitis diminutione.

Qui cum herede. Ibi: ¶ Possit. ꝛ sic pronunciatum fuit heredem scriptũ ab actore conueniri non posse q̃ incipit esse in qua emancipato omittente bonorum possessionẽ. argu. š. de vulga. ꝛ pupil. substitu. ex facto. ꝛ ideo datur restitutio, vt sequitur.

Julianus. Ibi: ¶ Reuocatur. que sententia terminata est. ¶ Eadem. l. ibi: petitis. rei vendicatione. vt per litigiũ inducatur. Guid. de suz.

Rei iudicate. ¶ Id est omnes.

Eadem. Ibi: ¶ Tamen re. vt ex eadẽ causa. ℂ Ea. l. in fi. quare hoc cõtingat sequenti. l. ostendetur, que potest continuari.

Singulis. ℂ In glossa, vnam. ibi: esset generalis. vt tutele. ℂ Ead. glos. ibi: de noxal. in delictis, vel melius coniunge. l. precedenti.

Summarium.

1 Partus eius esse debet cuius est mater.

Si quis cum totum. Versic. ¶ Idem si quis. in prin. probandum. al's, item ⁊ tunc suspensiua vsq; ibi, ⁊ quid. ¶ Si ancillã. ibi: mox. lata sententia contra me. ℂ Eo. §. ibi: partum, petam. ex iure qd tempore cepte litis de matre mihi assero ⁊ petisse: non ex nouo post sententiam quesito, quia tunc obtinet. ĵ. eo. si iure. §. eandẽ. ℂ Eo. §. ibi: eius. ex iure radicati dominij tempore prime litis. ℂ Eod. §. id queritur. id est in questionem deducitur ex eadem. ℂ Eodẽ. §. ibi: quesitum est. vel si edico partum meum, quia natus est ex ancilla de qua egi, meam dicẽs indistincte. ℂ Eod. §. ibi: omnibus. causis, ⁊ supradictis vt in arboribus. ℂ Eod. §. ibi: exceptio nocet. cum secunda questio quadam necessitate caueantur ex causa prime, vt in arboribus patet: cum de antiquo nõ de nouo agatur dictum est. ℂ Eodem. §. ibi: diuersum est. esse potest. ℂ Eod. §. ibi: petat. licet ex antiquo domino. ℂ Eod. §. ibi: conditione. i. esse potest. ℂ Eod. §. ibi: ⁊ ciuilis bonarum. nam ex antiquo iure non potest partus nisi ⁊ in actione mea fuit, meus esse, sed iam iudicatum est nõ esse mea sed in arboribus, sed secus in materia edificij, quia potest mea fuisse tempore incepte litis domus, ⁊ tamen domus non erat mea, ⁊ hoc dicit enim ⁊c. ⁊ hoc probat
1 deniq; ⁊c. supple † sed cuius est mater vt ⁊ partus: secus si dicat materiam suam, quia domum a tali domino nõ habuit, ⁊ sic ex domino domus vendicat materiã, quia tunc obstat exceptio rei iudicate super domo, vt. š. §. idẽ si quis. ¶ De fructibus. in princip. satis forte post factum poterit. ℂ Eod. §. ibi: humanis. cum res fuit petita. ℂ Eodem. §. in glos. si habes. lex continuatur plane: ⁊ erat dubiũ quia condemnatione facta in fundo videbatur absolutio facta in fructibus. ℂ Ead. glos. in fin. si habes. hec litera corrigit quod de partu dixit ibi: in his ergo. ⁊ ẜm hoc distinguo aut peto partem eius cuius petij totum, ⁊ tunc planum est exceptionem obstare: idem si aliquod ex eo petam alicuius dominij. Fallit in cementis que ex antiquo dominio possunt esse mea, licet non domus in. §. sed hoc idem in eis si ex dominio domus peterẽ: vt. §. idem si quis. Aut peto quod ex re petita ⁊ perdita per sentẽtiam processit ex iure ipsius rei: ⁊ tunc aut erat in rerum natura tempore petitionis, ⁊ obstat exceptio, aut non sed postea fuit, vt partus post, sed ⁊ tunc non, sed tertia sententia magis placet. ¶ Plane. ibi: in restitutionem. id est precepto restitutionis. ℂ Eod. §. ibi: exceptionẽ doli. q2 iniquum est pretium habere ⁊ rem. š. de actio. empt. l. ex empto. §. idem iulianus ait. ¶ Et generaliter. ibi: eadem questio. nam terminata. ℂ Eodẽ. §. ibi: reuocatur. in hoc scdm iudiciũ. ℂ Eod. §. ibi: iudicij. id est actionis. ℂ Eodem. §. ibi: petitis. rei vẽdicatione. ℂ Eodem. §. in glos. hereditario. in fine. ⁊. ĵ. si a te. in fin. ¶ Idẽ erit probandũ. ibi: si quis. tanq̃ heres. Gui. de su.

Item parte fundi. Ibi: ¶ Petita. ⁊ omissa. Guid. de suza.

Si a te. Ibi: ¶ Possideres. paucas. ℂ Eo. princi. ibi: hereditatem. ibi videbatur nouatio fieri, ⁊ exceptionẽ obstare, ⁊ q̃ deberet agere in factum: vt. C. de vsur. rei iudi. l. fi. ⁊. C. deposi. l. iij. sed illud in actione personali ex contractu, non in reali vel mista. ℂ Eo. princi. in glos. quid si tunc. iniuriosa sententia: quia contra eam ex clausula generali fuerat restitutus.

Si quis fundum. ℂ In glos. quẽ putabas. ibi: vterq; vincit. potest dici q̃ pro vtroq; lata fuit sententia: pro agente, quia fuit pronunciatum fundum agentis, ⁊ pro reo, quia fuit absolutus q2 non possidebat, post hoc reus possidere cepit. ℂ Eadẽ glos. ibi: possidere. vel hoc per errorem dixit se non possidere.

Julianus. ℂ In glos. scilicet si reuertatur. ⁊ ẜm hoc dicit in prin. ℂ Eod. §. ibi: tibi non opponã. possidebas vt heres quasdã res vt hereditarias, ⁊ ego quasdam vt heres: vnam rem Titio vendidi quamvt habes ab eo venditam, si aliquam rem a me vt heres petas non obijciam tibi exceptionem rei. Vel dic si agas contra me petitione hereditatis, per quantam hanc rem q̃ omne aliud quod vt heres possideo consequi ⁊ recuperare intendis ẜm. l. C. de petitione heredita. l. tibi. etiam exceptionem rei iudicate non obijciam. Guido de suza.

Si mater. Ibi: ¶ Substitutum. de iure. ℂ Eodem princip. ibi: victaq;. al's vtroq;. dicens se heredem impuberis filij ab intestato, eo q̃ agnatione eius qui fuerat posthumus fuit ruptum patris testamentum ⁊ substitutio pupillaris huic facta, ⁊ hoc dixit in processu. ℂ Eodem princip. ibi: ruptum. agnatione eius qui fuerat institutus. ℂ Eod. princ. ibi: non erat. ⁊ sic nouerit. ⁊ sic manebit substitutio que fatetur factũ: ⁊ sic fuit exclusa, quia quãdiu ⁊c. ℂ Eo. princ. ibi: el substitutum. de facto etiam. ℂ Eo. ibi: rursus. vel ab intestato, eo q̃ nullus de facto habet substitutum: nam multis modis decedit quis intestatus, vt institu. de here. ab intesta. in princi. quorum vnum singulariter exprimit qui agit saltem. ℂ Eo. prin. ibi: obesse. ei rei iudicate. ibi, vbi de hoc. ¶ Deniq;. ibi: est. al's esset.

Item Julianus. Ibi: ¶ Nam ⁊ si. nã q̃ prima sententia qua pronunciatur res non hereditarias excludat secundam vt probat: nam ⁊ si a te. ⁊c. ℂ Eodẽ. §. ibi: petissem. vt hereditariam.

Eandem causam. Ibi: ¶ Aliam causaz petiero. iure dominij. ℂ Eo. §. ibi: alia causa. ab eo quam sine iudicio prosecutus post est. ℂ Eo. §. in glos. non implicat. ibi: contra eum. adde quod not. C. ad exhibẽ. l. iij. ℂ Eo. §. ibi: petitionem. ⁊ sententiam ẜm quosdam: vel vt iacet, quia non videtur ⁊c. š. de iudi. non videtur. ℂ Eo. §. ibi: dominio petam. ⁊ succubui.

Si quis iter. ℂ In glos. imo idem. ibi: valet stipulatio. vel ideo inutilis est, quia non intererat ibi ius propter primam: vt ibi notatur.

Hoc iure. Ibi: ¶ Ut ex parte. i. ad parandũ contra ipsum exceptionem rei iudicate. ℂ Eo. §. ibi: enumerabitur. in acquirenda ei exceptione rei iudicate ⁊ ignoranti: ⁊ dic defensor ex parte rei ideo numeratur, quia hocipso q̃ obijcit exceptionẽ, reus rem ratam habere videtur, vt. ĵ. rem rat. hab. paulus. Ex parte autem actoris agens sine mandato nõ numeratur, quia hocipso q̃ petit primum iudicium reprobare videtur. ĵ. rem rat. hab. quo enim. §. fin. vel vt litera dicit quare per defensionem ignorante reo, per. l. ĵ. de solutio. l. solutione. ⁊. š. de in rem ver. sed si pro parte. ⁊ hoc dicit: quia aduersus defensorem qui agit litem que mouenda fuerat contra reum, ⁊ hic iudicio deducit, vt sic per exceptionem in quorũ euentu reo sit quesita: sed vbi defensor esset damnatus nec esset soluendo, teneretur reus in subsidium. š. de interrog. actio. l. qui ex parte. ℂ Eo. §. ibi: iudicium. quod reo proficit. ĵ. de solu. l. solutionem. ⁊. š. de in rem vers. sed si pro parte. ⁊ dic, duxit in hoc iudicium cõtra defensorem, abduxit vt de hac agatur cõtra reum, ⁊ ẜm hoc contra eum refert condemnetur vel absoluatur. ℂ Eo. §. in glos. vt sit lata. ibi: habeat ratũ. arg. q̃ sic pro salute.

Si egero.

Si egero. Ibi: ¶ Vel cū eo. qui emit a conuento. ¶ Eodē. §. ibi: agatur. a memet qui prius egi. ¶ Eod. §. ibi: cum iudicium. prius. ¶ Item si rem. ibi: pignoratitiā. id est hypothecariam. ¶ Eod. §. ibi: egi. scilicet sexum. ¶ Eo. §. in glos. Seio. in fi. ⁊ s̃. que res pigno. l. j. §. fi. sed hoc vitium finitur lite finita. C. de prescrip. verb. l. j. ideo credo exceptionē rei iudicate obijciendam.

Et an eadem. ¶ In princip. in glossa, que est. ibi: largius. q̃ verba.

Summarium.

1 ☞ Causa exprimi debet in actione personali.

Actiones. Ibi: ¶ Obligationes. vt sunt cōtractus, testamentū, sequuntur obligationes singulas, id est vt singulas. q. d. vt singulariter expressus: vt sit sensus, si dico te obligatum ad fundum, ⁊ sic obligationem suam, ⁊ indefinitā pono in libello, si postea in processu tamē singulariter, puta ex testamento exprimo huius cause expressum in processu facit vt obligatio indefinita posita in libello videatur posita singulariter, ⁊ cū determinatione cause postea declarare ne vlla earum ob declaratarum per cause expressionem in processu alterius cause petiture vel vigore vitiat: q̄ si dicat, vitiatur dos nec nulla causarum ex qua non petitur vitiatur exceptione rei iudicate per priorem petitionē, at cum ago cum in re ago ⁊c. omnes cause, id est causa dominij omnis generis de iure ciuili vna petitione cōprehenditur, quasi dicat: petitio rei indefinita per ius dominij sine expressione originis eius comprehenditur ⁊ proponitur causa ex qua agēs est dominus, siue illa causa sit iuris ciuilis siue sit iurisgentium, vt. s̃. eo. ⁊ siue illam prosequatur siue non sed aliam, super illā tantum pronunciatur ratio: quare indefinitam petitionem dominij illatam intelligitur proposita extra quam in veritate est dominus si postea alia prosequatur erranter: quia non potest esse mea nisi ex causa vna: secus indefinita petitio per obligationem, quia non potest debere ex
1 pluribus causis, vt. s̃. de liber. ⁊ posthu. l. iij. † Alij dicūt hunc esse intellectum, scilicet vt in actione personali causa debeat exprimi, vt qđ dicit singulas obligationes, id est actiones singule ⁊ cause sequuntur, id est sequi debēt per expressionem: ⁊ si agam postea ex alia causa non obstante exceptione rei iudicate, aut in actione reali nō est exprimenda, ⁊ hoc dicit, at cum nunc ago: nam expressa causa ex qua meum dico ago, ⁊ si postea agit except. repellor: quia omnes cause ⁊c. ¶ Eo. §. ibi: si expressa causa. dico ergo rem meam non exprimo. ¶ Eo. §. in glos. ⁊ ideo. ibi: non sum dominus. si sum dominus.

Si inter me. Ibi: ¶ Iudicatā. in mea petitione. ¶ Ead. l. ibi: intelligitur. id est tua. propterea iudicata non est: ⁊ sic ex ea sententia contra me iuuari non potest. ¶ Ea. l. in fi. ego autem exceptione non gaudebo, vt sequitur.

Si rem meam a te. ¶ In princip. quam possidetis.

Duobus. Ibi: ¶ Pignoratitia. i. hypothecaria. ¶ Ea. l. in glos. qđ potuit. ibi. l. creditor. quia prior. ¶ Ea. l. in glos. ergo. ibi: de prelationis iure. Item fuit ibi quesitum de iure petitoris, hic autem nō de iure in possessione: item in rei vendicatione, vt. s̃. eo. si rem meam. hic autē in hypothecaria, vt. j. eo. l. ex sextante. §. iacturas. ¶ Ea. glos. in fi. que descēdit ex sententia.

Si ex testamento. Ibi: ¶ Or. id est quia. ¶ Ead. l. in glos. videtur. in fi. sed ibi fuit etiam sententia generalis vt petitio: ⁊ hic subaudi, maxime.

Si cum testamento. Ibi: ¶ Egerim. generaliter petendo qcquid mihi defunctus legauit.

Summarium.

1 ☞ Gregem petens gregis capita singula petere censetur.

Si petiero. ¶ In glo. sed nonne. ibi: obstat exceptio. ⁊ cū non obstet in simili. s̃. eo. si quis. §. si ancilla. versicu. sed in cementis. ¶ Eadē glos. in fi. ⁊ hic potuit illorum capitum restitutio fieri non autem in cementis cum coherent: ⁊ sic not.
1 qui † petit gregem singula capita intelligitur petere, et argu. s̃. de lega. iij. si chorus. in princi.

Si fundum. ¶ In glos. ⁊ fuerit. ibi: euidēter. sed ibi loquitur in casu superioris. l. sed hoc pro parte admittis, ⁊ contra te admittes ex consequentia. ¶ Eod. §. ibi: vsumfructum. causalem.

Si in iudicio. Ibi: ¶ Sole petite sint. ex stipulatione. ¶ Ead. l. ibi erit sententia lata super vsuris cum impediet petitionē sortis ⁊ officiū iudicis illi deseruiens super vsuris. ¶ Ead. l. ibi: velit. de facto. ¶ Ea. l. ibi: vsuras tantum. non obst. q̄ ex stipulatione petendo succubuit ꝯm vnum casum: ꝯm alium nō obstat q̄ inepte per se officium intentauit. ¶ Eadē. l. in glo. officio iudicis. in fi. vel dic velit nunc cum velit forte consequi vsuras per officium. Nec obstat sententia lata super vsuris petitis ex vi stipulationis ꝯm primū: ⁊ dic q̄ de facto ad vsuras intēdit, ⁊ fuit absolutus cum inepte peterem, nam ibi reddita petitione sortis consequitur vsuras per officium: quia nec homo ⁊c.

Si quis rem. Ibi: ¶ Exceptionem. scȝ hanc, si non ⁊c.

Si is qui heres. ¶ Est in potestate. ibi: ob id actor. nec quisq̄ alius.

Summarium.

1 ☞ Causa primaria magis influit in suum causatum, q̃ queuis secunda causa, licet proxima.

Cum de hoc. Ibi: ¶ Spectanda sūt. hec tria. s.
1 ¶ Ea. l. ibi: causa proxima. † oīs causa primaria est magis influens super suum causatū q̃ proxima secunda causa, ⁊ hoc prout intelligit in personalibus vel reali de veritate proposita: sed prout in tali determinatione, dic causam proximā, id est dominium vtrobiqȝ vel saltem in primam causam simpliciter esse propositam: ⁊ dic vtrum simpliciter in vtroqȝ an proxi. saltem in prima proposita fuit. ¶ Ea. l. in glos. ⁊ si quid. ibi: causa prima, vt qr actio emit ⁊ receperis. ¶ Ea. gl. ibi: ex remota. id est similiter ex iure dominij. ¶ Eadem glos. in fin. ꝯm hanc glos. causa proxima actionis est spectanda vtrum eadem proponatur an alia: ⁊ prima pars loquitur generaliter, secunda in actione in rem tantum. ¶ Ead. l. in gl. hoc restringas. in fi. vel totam, vel restringas ad actionem in rem: ⁊ causa proxima dicitur dominium vel quasi dominium, vt si causa prima sit eadem quia egit iure dominij, ⁊ tunc agit etiam si non adiecta causa primaria ob exceptionem vero ⁊c. ⁊ tamen fuit qr persecutus in prima lite ⁊ modo reperit. ¶ Ead. l. ibi: eā causam. quia tunc proponunt simpliciter vt ius dominij, ⁊ sic non loquitur de causa proxima, hoc ꝯm gloss. s. ¶ Eadem. l. ibi: existimasset. opposita ei rei iudicate exceptione agenti non iure dominij, licet ex alia causa veniat q̃ ea quam fuit proprie prosecutus iudicia.

¶ Eadem.l.ibi:noua.id est de nouo.

Summarium.

1 ☞ Sententia inter alios lata non nocet ceteris.

IUdicate. ¶ In glos.duo possi+debant.ibi: dicatur li
ber ex alia sententia per vim ⁊c. vel si vis serui
re glos.dic,nec pro ⁊ non, ⁊ dic actio. in rem
propositam simpliciter nō interesset queratur eam cau
sam remotam.i.dominium ⁊c. ⁊ dic inter. id est titulo.
¶ Eo.prin.obstare.aut coheres est iussus manumittere
vt solus grauatus: ⁊ tunc manumittat soluta extima
tione iuris coheredi, vel etiam ante si est obligatus sol
uere litis estimationem.ff.de fideicommissa.liberta.cum
quasi.§.si plures.⁊.C.de fideicommissar.liberta.si te do
natam. Aut est iussus manumittere vt grauatus cum
alio, ⁊ tunc obtinet lex ista vt sententia manumissionis
nō iuret defendere defensionem cōtra coheredem, quia
1 non litigauit, nec iure cōmuni vt in princi.legis, † cum
res inter alios acta non noceat alij: nec iure singulari,
quasi lata sit sententia pro libertate, cum non sit lata pro
competente sed competitura ex quo cōstat adhuc enim
seruum vt ibi: nec in seruitute ⁊c. Sed ⁊ si habeat cōtra
hunc defensionem tamē pretoris primi sententiam con
tra eum latam seruari oportet, vt instante seruo contra
alium fm sententiam manumittat ⁊ preteritas sibi per
seruum extra partis coheredi prestanda per se coheredi
fm.l.C.de seruo cōmu.manumis.l.j.vt.ff.de liberali cau.
duobus.⁊ de lega.ij.cum filius.in princi. Et intellige qd
contra hunc coheredem mittebatur seruus ex sola sen
tentia, nam cum grauatum nō probabit, ⁊ potest bis le
gere illud, ita tamen vt coniungas post illud seruare nō
potest, ⁊ nihilominus loco suo probat qd dixit per simi
le: nam cum al's ⁊c. qui casus est omnino similis intelli
gatur in fideicommis.liberta.ꝙ si in directa, nihil differt
ꝙ seruus vendicatus directam dat ei qui obtinuit in
querela, sed in fideicōmissaria dat per mediam personā
scripti heredis. ¶ Ea.l.in glos.ibi: quominus agerem.
id est defenderem rem. ¶ Ead.l.in glos.scilicet cū aduer
sus.in fi.vel tertio cum ex libertate, cū in ea non videtur
peti post rem ⁊c.quia vnde ⁊c. ex causa fideicommiss.de
manumit.vel quarto pubertate, scilicet competēte cum
ita pronunciatum non fuerit. ¶ Eadem.l.ibi:peti.de ri
gore. ¶ Eadem.l.ibi:de duobus.scilicet filijs. ¶ Ead.l.
ibi: victoris.in querela. ¶ Eadem.l.ibi: manumissoris.
in huius legis princip.

EXsertante. ¶ In glos. id est de+vitio.ibi:post legatū
§.j. ¶ Ead. glos. ibi hoc in casu huius legis.
¶ Ea.glos.ibi: ⁊.§.eandem.sed pro hoc obst.
ff.eo.iure.in prin. sed fm quosdam illud in matre specia
le: vel ibi restituitur propter iustum errorem. ¶ Ea.glos.
ibi: ꝙ non. ⁊ lex de codicillis in alio casu loquitur. ¶ Ea.
l.portionem.id est vnam.

Summarium.

1 ☞ Dominium non transfertur in actorem per sen
tentiam in rei vendicatione latam.
2 Pignoris ius non est iure dominij efficacius.

Latinus. Ibi: ¶ Pertinebat. in veritate.
¶ Eo.§.ibi:propriū. Titij. ¶ Eo.
§.ibi: tradidit. obtentu fructuum qui veniebant in por
ta habet actio.actionem suam remisit. ¶ Eo.§.ibi: dice
1 remus.argu.ꝙ † ex sententia lata in rei vendicatione nō
transmittatur dominium in actorem fm quam pronun
ciatum fuit rem suam: sed potest dici ꝙ hic reus non re
stituit. ¶ Eo.§.in glos.ei possessionē.aduersario. ¶ Eo.
§.in glos.scilicet qui.in fi. ⁊ tunc agit. ¶ Eod.§.ibi:exce
ptio.in hoc: id est allegatio rei iudicate. ¶ Eod.§.ibi:pi
gnoratitia.l.hypothecaria. ¶ Eo.§.ibi: ⁊ probabilius.
nunc respondet. ¶ Eo. §. in glos. quia res sua.id est du
rauit dominus: sed hic potest dici ꝙ non fuit dominus.
¶ Ead.glos.in fin.verum.ꝙ accipientis facta fuit.C. de
2 transac.si pro fundo. ¶ Ea.l.in fi.not.† ꝙ vbi efficacius
est ius pignoris iure dominij, ibi non obstante dominio
hypothecaria potest intendi, vt hic: nam ⁊ quo ad pre
scriptionem non obest dominium qd cōtra ius alterius
defensionem non prestat.C.si aduer.cred.l.ij.⁊.ff. de vsu
cap.sequitur.§.si rem. ⁊.C. quod met.cau. si vi vel metu.
⁊ sic potest intelligi.C.de iur. dot.l.in rebus. ⁊ ad trebel.
auc.contra rogatus.⁊.j.de capt.in bello.§. si quis seruū.

¶ De diuersis ⁊ temporalibus prescriptio. Rubrica.

¶ Super rubrica in glos.prescriptionum.ibi.l.in omni
bus.vt not.ff.de vsucap.l.vsucapionem.

Summarium.

1 ☞ Dies vtiles sunt qb⁹ experiri in iudicio possumus.

OUia tractatus.
1 Ibi: ¶ Frequens. illi dies † vtiles sunt
quibus quis habet facultatem experiē
di. ¶ Ea.l.ibi:agendi. id est ꝙ actor nō
impediatur agere. ¶ Eo.princ.ibi:reo.
vt possit allegare cessisse dies vtiles. ¶ Eod.princip.ibi:
habere eum.i.reum. ¶ Eod.prin.versi.Perinde.ibi:sit.
actor. ¶ Ea.l.in glos.hic queritur.⁊ in fin.⁊ no.iij.quest.
quinta.si ignorans. ¶ Ead.l.in glos.sed nonne.in fin.⁊
patet.ff.quis ordo in bono.posses.ser.l.ij.§.in bonorum.

IN tempore. Ibi: ¶ Etiam du+ci.augetur tēpus.
¶ Eadem.l.in glos.vel lege.ibi: fm hoc.ad
hoc quia refert vtrum naturaliter an ciuili
ter res designetur.ff.de capi.dimi.l.tutelas.§.j.

LOnge. ¶ In glos.si dicas prescribi.+ibi:ꝙ non pacto, patet.ff.de
seruitu.vrb.pred.sed si inter me. ¶ Ea.l.in fi.
sic ergo tempore predijs ⁊ mancipijs cōple
bitur prescriptio: vt arg.ff.de vsucap.l.eum qui edes.

SI seruus. ¶ In glos.iudicio sisti.+vel debito hereditario
vel dominiū simpliciter stipulando. ¶ Ea.l.
in glos.quo ad actionem. in fi. vel melius illa
stipulatio quia seruus hereditarius stipulatur heredi
futuro habet condictio.sine causa, ⁊ illa que stipulatur
domino captiuo.j.de verb.oblig.l.interdum.§.j.⁊ videt
ꝙ non cucurrit tempus ante reuersionem domini ⁊ adi
tionem hereditatis: vt in.l.contra.si seruus.⁊.C.de pre
scrip.xxx.an.cum notissimi.§.illud.secus si sibi vel simpli
citer stipuletur, vt hic. ¶ Ead.l.in glos.qui ita.in fin.vel
adesse videtur per actionis natiuitatem. ¶ Ead.l.in gl.
ff.l.j.ibi: item facit.vt creditoris impedimentum a debi
toris impedimento distinguatur.

Summarium.

1 ☞ Dolus authoris quando agentem ab actione ex
cludat.

AN vitium. Ibi: ¶ Initium. vt+quia mala fide cepit
possidere: vt.C.pro empt.l.si partem. ¶ Ea.l.
ibi: deniqꝫ.exemplificat quod dixerat. ¶ Ex
facto.ibi:quēdam.melius diceret quidam, vel subaudi:
hic cōtra. ¶ Eo.§.ibi: distraxisse.ipse debitor. ¶ Eo.§.
ibi:redemisse.ab extra. ¶ Dic † aut allegatur dolus au
thoris vt excludatur agēs ab actione, ⁊ obtinet.j.de do
li excep.l.apud celsum.§.si quis autem.aut agens.que in
fraud.cred.l.qui autem.§.simili modo.⁊.l.qui a debito
re.aut

re. aut vt remoueatur succedens a prescriptione vniuersali & nocet singulari. no. nisi vtatur accessione sui datoris qd hodie determinant recepti. C. de prescript. xxx. an. l. i. & authen. hic posita. & hoc notatur. j. titu. l. apud. §. de authoris.

SI duobus. ¶ Vendidi. ibi: venisset. vbi obseruat. ¶ Eo. §. ibi: si venditor. scz primus qd postea redimit. ¶ Eo. §. ibi: fuit. olim. ¶ Eo. §. ibi: venditus. id est retrouenditus, siue redditus.

SI quisq. ¶ In gl. s. de vsucap. in fin. vel hic post rescriptū: ideo desideratur vsus ne possit liti beneficiū perditum non vtendi: vt. j. de vendi. l. j.

IN accessione. ¶ In glos. putatiuo. in fi. vel domino. i. ad preiudicium dominij.

INtra quatuor. ¶ In pn. in glos. bona vacantia. ibi: quadriennio. sed si denunciatio exigitur ad inchoandā prescriptionem, que dubitatio fiat an debitum prioris prescriptio. cum autem esset inchoata nulla certe: vt. s. de iniusto testa. nā & si. subau. dic ideo dicit inchoari a possidente ex quo vacanda sunt, vt. j. §. quadriennij. & omnibus legibus de hoc loquentibus, cum nulla exigat hanc denunciationē ad inchoationem prescriptionis. ¶ Eadē. l. ibi: delatori. id est denunciatori. ¶ Ea. l. ibi: declarato. contra emptorem, vt. j. de iure fisci. eius. ¶ Quadriennij, ibi: intestati. bonorum possess.

CUm heres. ¶ In fi. ibi: sciēs. defunctus. ¶ Ea. l. ibi: alienum. mobile. ¶ Eadem. l. ibi: idem iuris. de immobili.

CReditor. Ibi: ¶ Summoueri. distrahit creditor, & distrahendo dominium transfert: licet actio q dominium a debitore habeat possideatur.

IN omnibus. Ibi: ¶ Fisci. de bonis nondum incorporatis. ¶ Eadē. l. in glos. minora. in fi. que est ibi, alij dicūt, & bene. Vel dic nō possumus generaliter dicere vt ad quēcunq possessio perueniat vsu dat accessio, hoc ideo quia sustinuit &c. ¶ Ea. l. in glos. id est cancellate. ibi: in cōputatione. vel dic purgatum: vt habes. j. de admi. rerū ad ciui. perti. l. calculi.

DE accessionibus. Ibi: ¶ Volunate. scilicet vltima. ¶ Eadē. l. versi. Itaq si mihi. ibi: non vtatur. al's non vtetur.

IN vsucapione. Ibi: ¶ Expleatur. i. compleatur. ¶ Item danda. ibi: cum. tempore.

¶ De doli mali exceptione. Rubrica.

QUod dilucidius. Ibi: ¶ In contractib. In cōtractibus dum ad contrahendum vel ad formandum contractum celatur alter aduersarij dolo alterius, vt. j. de verbo. obligat. si quis cum aliter. & s. de donatio. si quis affirmauerit. Concordat in testamento dum testator compellitur vel mutare prohibetur vt in suo testamento. si quis aliquem testari phibue. vel codicil. C. & ff. Itē si in testamēto scribatur aliquid in legibus fraud. j. de iur. fisc. ita fidei. In legibus patet exponi in obligatione: expone hic legibus inducendis, vt patet. C. de ser. fugi. quicunq. in fi. & vbiq in fraudē. l. vel contra. l. contrahitur. vel dic vt not. C. de legib. non dubium.

PAlam autem.

§. Sequitur. Ibi: ¶ Quis. s. reus. ¶ Eo. §. versi. Igitur docere. ibi: is. scilicet reus. ¶ Eo. versi. ibi: alterius. q actoris.

Circa primam. Vers. ¶ Si quis sine. ibi: interponeretur. stipulatio. ¶ Eo. versi. ibi: proinde. id est ergo. ¶ Eodē versic. ibi: finita. dicitur vbi causa redijt ad non causam: vt patet. s. de condic. sine cau. l. j. & l. ij. ¶ Eodē. §. in glos. vel quia. ibi. l. si ex causa. sed nisi vbi sunt cautiones: vt eo. titu. aduersus. ¶ Ea. glos. in fi. Respon. q non. s. de iudi. non quemadmodum.

Summarium.

1 ☞ Dominium rei transferri solet traditione.

ITem si ob id. Ibi: ¶ Transferatur. id est
1 anteq traderetur, † ex qua traditione solet transire dominium, hic autem vocant traditionem: nec postea fuit quesitum dominium, cum iam liber esset, & sic fuit secuta traditio. ¶ Eadem. l. ibi: mihi actionem. & sic post venditionem. ¶ Eadē. l. in glos. non ex re. in fi. & s. de euict. l. si seruum emere.

APud celsum. ¶ In glos. nō idoneam. ibi & pro non. i. propter non de mandatis. ¶ Eod. princi. ibi: repellendum. dolus committetur in tacendo. ¶ Iulianus. ibi: & refert. scilicet Iulianus. ¶ Item queritur. ibi: deberentur. si de omnibus persecutio fiat sm vnum casum: & si non fiat persecutio super bono non vetare &c. ¶ Eo. §. ibi: fuerit. sed debet, quasi dicat: pronūciabit saluo iure residui, sed si omittat quid iuris sit sequitur, simpliciter per sententiam omissum peti relinquitur, imo peti poterit qd sequitur: sed etiam si, expone pro quāuis, vt dicat sed omissa fuerit pronūciari in toto non in parte. ¶ Eod. §. ibi: sed etiam. vbi in totis sexcētis sit psecutio prout dicit in nullo valere sentētiam & tota peti potest. ¶ Eodem. §. in glos. fecit. ibi: peti. & sic omisit tacere de quingentis. ¶ Eo. §. in glos. scz si paratus. ibi. s. pro socio. sed certe leges ille loquūtur cum idē vult petere sortē & etiam penam: at vnus petebat sortem alter penam, & ideo nihilominus faciūt ad. §. & quod dicitur hic de excep. intellige eam esse facti exceptionē, vt s. de condic. cau. data. qui se debere.

Si quis pupillo. ¶ In petentibus nomen pupilli.

Item Labeo. Ibi: ¶ Fugitiuū. in qua stipulatio. interesse de solutione intelligitur. s. de euic. si ita qs. ¶ Eo. §. ibi: cōuenit. & non per errorem promisit. ¶ Eod. §. ibi: sed si non conuenisset. sed errore promisisset: arg. s. si quis cautio. l. sed & si quis. §. fina. &c. quia scienti permitti non debuit. ¶ Eod. §. versi. Qr si is. in glos. al's debitore. in fi. sed non credo petere condictione sine causa, ad hoc qd solutum est per sententiam. C. de cōpensa. l. ij. Item hoc casu bis idem soluitur qd esset cōtra regulam. j. de reg. iur. bona.

Labeo ait. ¶ In glos. facti forte. ibi: ipso iure. in homine accesserat vel soluat hominem vel etiam causam. ¶ Si minor. in glos. & est ratio. ibi: vt ibi not. verum hec litera parificat sumptum probabilem ex post alimentorum. ¶ Preterea. ibi: voluntatem: vt. j. de bono. posses. sm tab. qui ex liberis. §. testamento. & si ta. testamēti. l. j. §. penul. & C. de testamen. nostram. ¶ Si quis ex vncia. in glos. ita relictum. in fin. & j. titu. j. l. filio. & l. seq. vel dic simpliciter relictum: & hic loquitur de parte substituti in qua dolo facit: quia intelligit in pretio habuisse. ¶ Quesitum. ibi: fundum. pleno iure. ¶ Marcellus. ibi: replicationem. contra. s. solu. ma. l. cum mulier. Sol. aut excipitur de dolo cautio formāte vel cōmittente accusationem, & tunc obtinet hic. §. Aut de alio dolo item, id est contra: hic enim excipiens videns damnum ibi non vult quere lucrum. Item obiect. alius dolus ob dolum vt neuter damnum dolum videatur cōmisisse. s. solu. matrimo. l. viro atq vxori. & sic

concess. dolus potest agi ac si non fuisset omissus. Respon. aut vterqз damnosus vult lucrari, alter non damnificauit, ⁊ obtinet hic. §. ⁊ ad hoc. ĵ. eod. pure. etiam si donem. ¶ Eo. §. in glos. forte. ibi: non venit. die statuto. ¶ Ea. glos. ibi: postea. purgans moram, sed lex ⁊ si post tres. ¶ Contra. ibi: replicationem. quia suo mendacio me decepit, cum se patremfamil. asserebat. ¶ Labeo. ibi: actio. hoc dicit, ꝙ si quis agit ex stipulatione doli potest etiam sibi obijci exceptio doli. Ecce cum a te aliquid peterem, ⁊ tu a me, transegimus ⁊ inuicem questiones remisimus ⁊ penam promisimus si dolus committeretur, id est si contra fieret: ego contraueni, ⁊ tibi commissa est pena contra me, postea contrauenis petendo a me ideo ꝙ per transactionē remiseris ⁊ petis a me penam in quā incidi, repello te doli exceptiōe. Sed dicet quis, quomodo tibi nō seruanti transactionē cōmitto in penam cum habeam tacitam conditionē si tu seruabis, argu. š. loca. quero. §. j. ⁊ contraueni, ⁊ contra nihil feceris, ⁊ ideo tibi pena commissa est, ⁊ ideo tēpore quo magis dolū commisisti non seruādo transactio. obstat exceptio. ĵ. de regu. iur. cum pretor. ⁊ C. de transact. si quis maior. ⁊ hoc dicit litera: posse enim. Ibi respondet tacite oppo. ⁊ ꝟm hoc petitorem accipe qui penam petit. ¶ Eo. §. in glos. potes. ibi: si quis cum aliter. ⁊ tūc dices aduersus ea que bona fides exigit. ¶ Ead. glos. in fi. ⁊ hic ꝟm petitionem accipe qui petit contra transactionē. ¶ Eo. §. ibi: inquit factum. aduersus que nihil se facturū promisit. ¶ Eo. §. ibi: propter qđ. ait Labeo. ¶ Eodem. §. ibi: necessariam. id est proprie vel vtilem.

Aduersus parētes. Ibi: ¶ In factum tamen. ꝟm facti tenorem. ¶ Eod. §. versi. Nihil. ibi: cōtractu. que mittit nomine suo. ¶ Eo. vers. ibi: ex alieno. que potuit tutorio forte nomine. ¶ Eo. versi. ibi: semper eīn. in quocunqз negotio cum patrono gesto. ¶ Eo. §. versi. Libertum autem. ibi: obiecturum excipiet in factum. ¶ In stipulatione. in glo. adiunge. in fi. ⁊ sic iunges cum proxi. §. libertum. ¶ In hac exceptione. ibi: ⁊ de dolo. id est eo facto serui, ex quo paratur tali exceptio sicut enim large accipitur dolus. ¶ Eodē. §. ibi: serui. scilicet alieni. ¶ Eo. §. ibi: possumus. contra parentes ⁊ dominos cōmitti ab eis ex contractu eis inito, scilicet seruis ⁊ filijs. ¶ Eo. §. ibi: acquiritur. actio per predictos. ¶ Eo. §. ibi: qđ geritur. vt si mutuauit ad determinationē. ¶ Eo. §. in glos. vt si dominicam. ibi: aliud negotiū. vel ibi ⁊ mutuandis et exigendis: hic mutuandis tātum fuerat propositum. ¶ Eod. §. versi. Quesitum. in glo. not. dolum. in fi. ⁊ l. sed si. l. §. si ante. ⁊ de pig. l. j. §. non tantum.

¶ De verborum obligationibus. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Stipulatio quot modis redditur inutilis.
2 Stipulationes a iure presumpte quamuis exorbitent a recta regula ceterarum stipulationum, non eapropter redduntur inutiles.
3 Infans quis dicitur ⁊ vsqз ad quam etatem.

1 **STipulatio.** ¶ † Inutilis est stipulatio ex personis: vt in prin. Itē ex longo temporis interuallo, vt in. §. j. Interdum ex dissonantia, ⁊ tunc aut dissonantia est in materia stipulationis, vt quia vnus verbis interrogat, alter non verbis respondet, ⁊ tūc obtinet. §. si quis. Aut in quantitate, ⁊ tunc obtinet. §. si stipulanti. aut in qualitate, ⁊ obtinet. §. si. ¶ In secūda gl.
2 que incipit: altero interrogante ⁊c. in fi. fallit † in stipulationibus a iure presumptis: vt. š. de adop. l. non aliter. ⁊ l. seq. cum simil. ¶ Neqз infans. id est non fans impedien
3 te etate † qui minor est. vij. annn. C. de iur. delī. l. si infanti. nam vsqз ad eam etatem dicitur balbutire, ⁊ hoc nō est loqui. ar. C. de sum. tri. ⁊ fid. catho. ibi: distant lingue ⁊c.

Summarium.

1 ☞ Ubi ex contractu obligatio etiam naturalis non oritur, ibi fideiussor accedere nequit.
2 Stipulatio si nō valet vt stipulatio, valebit vt alius contractus valere potuit.
3 Testis adijciendo vel detrahendo dicto suo, facit depositionem suam suspicione non carere.

Si quis ita. ¶ In fi. glos. abundat. vel quod dicit: nō obligari, sub audi, mandatorem nec fideiussorem ⁊c. ⁊ sic non abun-
1 dat. ¶ Ne fideiussorem. not. † ꝙ vbi ex obligatione seu ex cōtractu nō nascitur etiā naturalis, ibi nec fideiussor accedit: vt hic ⁊. ĵ. eo. l. is enim. sicut quando est contra legē non nascitur naturalis: vt. C. de leg. l. non dubium. ergo nec fideiussor accedit, vt. ĵ. de fideiusso. l. cum lex. Si vero nascatur naturalis in altero: tunc bene accedit fideiussor, vt. ĵ. de fideius. l. omni. ⁊ l. marcellus. Sed ad ista obijcitur. ĵ. eo. l. si stipulor. §. si in vendendo. ¶ Ad hoc dic qr contrahentes nolunt inire merum contractum stipulationis, ⁊ tunc obtinet quod hic dicitur, ⁊. š. de consti. pecu. l. j. §. ij. ibi: alium contractum. sed illum verbis forma-
2 re volebat: ⁊ † tunc si non valet vt stipulatio, valet tamē vt alius contractus valere potuit, ⁊ ita loquitur ibi. Itē obijcitur. š. de pact. l. si vnus. §. penul. vbi saltem valet stipulatio ratione pacti. Sed respondeo quia ibi nō fuit vtilis ratione contractus super quo fiebat, ⁊ ideo saltem iure pacti valet: secus si esset inutilis ratione conceptionis, tunc enim etiam vt pactū non valet: vt hic, ⁊ ita debet intelligi, ⁊ not. š. de pact. l. iurisgentium. §. quinimo. scз ꝙ inutilis stipulatio tunc valet ratione pacti quādo hoc est actum. hic est glos. ordina. ĵ. de acceptil. l. an inutilis. in glos. magna. ¶ Cum adijcitur. semper probandum.
3 no. arg. † ꝙ si testis aliquid falsum addat, vel verum detrahat dicto suo, tota testificatio vitiatur: pro hoc not. iij. qō. ix. puta ⁊ simplex. ¶ Eo. §. in glos. cum diuersitas. stipulationis ⁊c. vltra medium. ibi, vt. ĵ. proxi. §. sed si mihi. Sed certe ille. §. loquitur quādo interrogo super vno, ⁊ tu respondes de pluribus, de quo dic vt. ĵ. eod. stipulatio. §. si ego. ¶ Alia. quasi talis datur interrogatio, qualis est secuta respōsio placita, ⁊ sic dic alia regula forme.

Summarium.

1 ☞ Utile per inutile an vitiet: distingue plenissime hic vsqз ad numerum sequentem.

1 **Si stipulanti.** ¶ Cum queritur †, vtrū vitietur vtile per inutile: aut causatur vtile ab inutili ⁊ vitiatur. š. eo. si quis ita. ĵ. de fideiusso. cum lex. C. de leg. non dubium. Fallit vbi primum est inutile respectu vinculi ciuilis: sed vtile respectu naturalis vinculi, vt. C. de contrahē. ⁊ cōmit. stip. nuda. ⁊ de pactis. l. si pacto quo. Aut causatur inutile ab vtili, ⁊ inutile trahitur ad vtile: vt. š. de contrahen. emp. fundus. ⁊ sic potest loqui de donat. inter virū ⁊ vxo. si sponsus. §. generaliter. Aut vnum alterius vite mutua causa sunt, ⁊ tunc vitiatur vtrūqз: vt. š. de arbit. l. pedius. ⁊ familie herciscun. in hoc iudicio. Aut neutrū alterius causa est, ⁊ tunc si potest separari nō vitiatur: vt hic ⁊ in concord. Aut non potest separari, ⁊ tunc vitiatur si modo culpa huic agenti possit ascribi: vt. š. de aqua quotid. ⁊ esti. l. j. §. item queritur. ⁊. §. trebatius.

Summarium.

1 ☞ Utile per inutile vitiatur quando habeat locum.

1 **Sed si mihi.** ¶ In fi. gl. no. † vtile ⁊c. cōsidera vtile ab inutili posse separari, ⁊ tunc obtinet. l. ista cum simillib. alˀs obtinetur contraria.

obtinetur contraria. pro hoc.ff. de aqua quoti. et estiua. l.j.§.item queritur.et.§.sequen.et.ff.de dam.infect. si finita.§.ex hoc edicto.argu.contra.extra de offici. delegat. cum insuper.

Stipulationum. ¶In princi. credebatur quod esset vniformitas stipulationum in completione: item et in prestatione, et solutionum vel liberationis effectu quod remouet per hanc dictionem ad finem glos.ergo.

Summarium.

1 Stipulatio dandi in quo differat a stipulatione faciendi.
2 Stipulationum quedam sui natura diuisionem admittunt, et quedam non.

1 Et harum. ¶Uel dic † quod in hoc.§. ostendit in effectu stipulationis, stipulationem dandi differre a stipulatione faciendi: et secundum hoc
2 dic † harum omnium alique sui non recipiunt diuisionem, vt in damno consistentes, veluti etc. alie non vt in faciendo, veluti cum viam etc. nam licet alique in facto recipiant diuisionem, tamen non de natura faciendi hoc contingit. ¶Recipiunt.quedam.not.vt.j. proxi. quod hic pone, et reassumas partium veluti etc. ¶In glos.quiviam. l.quoties.de vsufruc.l.iij.§.dare.et de seruit. rustic. pred. l.j.§.traditio. ¶Liberatio nata.vllo modo secundum quosdam: vel immutabiliter secundum alios.

Summarium.

1 Stipulatio indiuidua transit in quemque heredem insolidum actiue et passiue: ideo singulariter concepta fit omnino inutilis.
2 Difficultas prestationis an excuset quem a mora.
3 Mora non fit sine contemptu.

Ex his igitur. ¶Heredum conditio. id est vtilitas siue finis ad quem intendit stipulatio: est autem ille vt rem habeant integram, et tunc cessant oppositiones. ¶Immutatur. ad preiudicium alterius partis, quod foret, si dando partem quilibet heredum liberaretur: nam in diuersis hominibus partes saluarentur, et sic hominem non consequeretur. Item ibi: sed et ibi dices. vt loquatur in ea que diuisibilis est in effectu: vt.j. de pretor. stipula. pretorie. §. incertam. ¶Et ideo. transit ad indiuiduam stipulationem natura. ¶Uia. que potest promitti etiam a non habente
1 fundum.ff.famil.hercisc.heredes.§.an ea. ¶Ex quo. † quia ratione indiuiduitatis quilibet heres promissoris insolidum tenetur: eadem ratione et quilibet stipulatoris heres agit insolidum. ¶Quia per singulos acquiri. vt si cum alias hec ratio, quia per singulos etc. facit inutilem singularem plurium dominorum stipulationem, ita iuuet a defuncto vtiliter constitut. quod tollit dicens, quia stipulationem vtiliter factam, scilicet a defuncto non facit inutilem diem prestationis que in omnium persona est, licet successiue sit facienda: et est difficultas eo quod non facile consentiunt, et sic loquitur de prestatione per quam acquiritur seruitus, nam alias prestatio facilis est que etiam iuri soli fit, sed non est seruitus, licet prohiberi non possit, vt.ff.de seruit.rustico.l.per fundum. Item hic manente communione, nam si esset appropriata vni soli constitueretur: vt.ff.famil.herciscun.in iudicio. sed si diuisus est fundus inter heredes agunt singuli, arg.ff.de serui.rustico.predio.via constituta.§.quecunque. ¶In glo.valet enim.ibi.l.receptum.vel dic licet adhuc non sit seruitus, prohiberi non potest: vt.ff.de seruitu.l.si per fundum. ¶Difficultas prestationis.id est seruitutis constitutio-
2 nis. ¶In glos.id est acquisitionis.in fi. sed † queritur aut difficultas prestationis excusat quem a mora.ff.si certum peta.l.qd te.no.quod non, et pro hoc.ff.de leg.j.si pecuniam. et pro hoc bene facit de tritic. l.finali. Sed certe.l.quod te. innuit quod sic ibi: non solum in potestate etc. et propter hoc.ff.de noxal.si seruus. et de re iudica.si debitoribus.et de vsufruc.sciendum.et de colla.bono.sed cum duobus. et.ff.de fideicommiss.lib. thais.§.j.et de leg.j.cum res.§.j.
3 cum † enim mora sine contentu non committitur: vt.ff. de vsur.mora.quis hunc incusabit si non facit: quod et si facere vult impotentia obuiante non facit: vt.C.de anna. excep.l.j.ad finem. et.ff.vt in possess.leg.is cui.§.cessatum. et manda.olim.

Si tamen hominem. Ibi: ¶Superit.id est petitioni, prout in genere ponis: vel etiam proprie.argu.j.de accept.qui hominem.

Summarium.

1 Pace inter socios inita, et apposita pena si vnus ex socijs contrauenerit omnes tenebuntur: et ideo pacem rumpens suis socijs tenebitur.
2 Si alicuius opera et studio quedam ciuitas teneatur ad prestationem represaliarum: illi qui prestiterunt habent in factum actionem contra authorem vsque ad summam prestitam.

Item si in facto. ¶In princip.glos. sequitur de his.scilicet videre qualiter ad pecuniam exigendam stipulatoris promissorisque conueniant heredes. ¶Item ibi.l.qui libertino.in fi.etc. versicu.sed si iam. et hoc fiet dato actori termino ad probandum interesse suum ex quo reus respoderit se nolle facere: et hoc modo licet, vt not.ff.de act.emp. l.j. ¶Et coheredes eius.ad interesse meum pro hereditaria portione committetur, et sic omnibus coheredibus.
1 ¶In fi.glos.vt et.ff.etc.ex hoc no.† arg.quod si plures cum aduersarijs suis pacem fecerint, et hincinde pena pro conseruanda pace sit apposita in qua omnes sunt obligati: et si per alicuius factum pax rumperetur quod is qui pacem rumpit tenetur suis socijs ad resarciendum omne damnum qd propter ipsum fuerint perpessi. et pro hoc ff.communi diuidun.si is cum quo. solu.matrimo.in his. in princip.et loca. et conduc.si merces.§.culpe. ¶Item
2 no. † quod si represalie propter factum et culpam tuam sint contra ciuitatem, seu contra homines nostre ciuitatis concesse, et propter has represalias aliquid prestiti, quod a te quicquid prestiti consequi potero, et hoc per actionem in factum: et pro hoc.ff.de his qui deiece.vel effud.l. si vero.§.et autem.et nau.caupo.stabula.licet.§.j.et de negotijs gest.nam et seruus.argumen.tamen contra.ff.mandа.l.inter causas.§.non omnia. ¶Prohibeatur.subaudi, si queratur etiam omissis de duabus dictionibus sequentibus accipe verum: vsque ibi: nam si postea, reassume interesse etc.

Idem iuris. ¶Sed hec differentia inter heredes promittentis, de quibus dixit in princ.§. et heredes stipulatoris, de quibus dixit in.§. isto. ¶Nihil interest. nisi coheredes etiam coheredum nomine ierint: nam tunc eo prohibito omnes quorum nomine ibat videntur prohibiti, et ideo omnes agerent, vt.ff. eo.si stipulatus.et.ff.de relig.ossa.ad finem. ¶In glos.quo ad committendam etc. in fi. et hec est ratio quare committitur in totum.vbi est pena adiecta.

Ademdicemus. ¶Abesse. In aduocanda re quam possideo.

Summarium.

1 In facto diuiduo an pena insolidum communicatur.
2 In facto diuiduo an insolidum pena committatur con

tra heredes z non pro portionibus hereditarijs.
3 In stipulationibus dandi z faciendi nō sufficit pro par-
te datum aut factum adimpleri vt satisfiat stipulationi
quantum ad penam.
4 Implere conditionē an factū sit diuiduū an indiuiduū.
5 Satisfactio partis an impediat cōmissionem pene pro
parte.
6 In stipulationibus penalibus si pars rei soluat̄ an pe-
na committatur insolidum an pro parte.
7 Creditor recipiens a debitore videtur facere pactum de
non petendo.
8 In stipulationibus penalibus vno ex heredibus omit-
tente an insolidum pena cōmittatur an pro parte.

Cato. ¶ Hic. §. diuiditur in quatuor partes.
In prima sub quadam nube ponitur the
ma, z questio. In secunda determinatio in modum diui
sionis. In tertia ratio determinationis. In quarta in
dubium reuocatio eius quod primo in determinatione
posuerat, z eius terminatio. secūda ibi: aut ab omnibus.
tertia ibi: z differētie zc. quarta ibi: si videamus. Primo
1 opp. quare † in facto diuiduo non communicatur insoli
2 dum pena: z dic vt in versi. proxi. Secundo opp. † quare
videtur pena committi insolidum contra heredes non
pro portione hereditaria: vt. s̄. familie herciscun. l. here-
des. §. contra si promissor. z solue vt ibi, vel quia ibi non
fuit appositum beneficium diuisionis: vel quia hic fuit
expressa in stipulatione penali quantitas certa, ibi non
que videtur falsa, vt. s̄. l. proxi. §. item si in facto. Tertio
oppo. premittēdo generalē ꝙ ea solutionē z liberationē
inducūt que a natura obligationem pariunt: sic. s̄. si cer.
3 peta. non omnes. §. fina. cum concor. Sed † quid est dan
dum vel faciendum gratia implende conditionis, non
sufficit pro parte datum vel factum: vt. s̄. de conditio. z
demonstra. cui fundus. z concord. vt obligat̄. z actio. ex
testamento inducant ad legatum petendū, ergo nec pro
parte solut̄. liberationem inducit a pena. Secundo ibi:
quando causa cōditionis implende datur, vel sic quādo
dari vel fieri est in obligatione: z ius magis fauet obli-
gationi tollende in partē ꝙ inducendo cōditionē imple
tam. Itē dic ꝙ nō ea omnia, nec ea semper, sed dicas ea
4 demū zc. simile in. l. debitor. s̄. de lega. ij. Alij dicunt † ꝙ
implere cōditionem factum est indiuiduum, licet quan-
titas interueniat in ea implēda, quod falsum est: quia si
erit indiuiduum factum nisi iniūgeretur pluribus non
sufficeret ab vno partem impleri suam, quod falsum est
quando in quantitate: vt. s̄. de condi. z demon. l. si quis.
§. fina. z. l. talis. §. de illo. Quarto oppo. quia videtur in
factis diuiduis cōmitti insolidum licet in partem obli-
gato obstet: vt. s̄. si quis cautio. si seruum. §. si plurium.
Sol. vt ibi. ¶ Eo. §. ibi: veluti. Item fieri, id est seruitus
itineris prestari. l. j. Item fabricari mihi in fundo forte
meo proprio certe fosse latitudinis, z sicut non loquitur
de seruitute itineris, sub. z vnus ex heredibus interpel-
latus non fecit. z pro hoc. s̄. ad leg. falc. si is qui. §. quedā.
¶ Iter fieri. scilicet iter in ꝯfinio tui fundi ꝙ mea interest
petere ne transeuntes damnum mihi dent: vt. C. de pac.
inter emp. z vendi. l. fin. Uel dic vt ibi dicit glos. z subau.
z vnus ex heredibus cōtra facit. ¶ In glos. scilicet cum
promisit. ibi: qd̄ hic exigit̄, scilicet satisfieri. ¶ Itē ibi: vi-
deamus. vbi inter duos ex vna parte z illum parte non
5 fieri, ex quo sit differentia. Et dic † cum queritur an sa-
tisfatio partis pene impediat cōmissionē partis pene in
totum an non. Dic aut dandum aut faciendum: si est
dandum, aut ab vno aut a pluribus. Si ab vno, tunc da
tio partis nō sufficit quin pena in totum committatur:
vt. s̄. de act. empti. lucius. j. eod. l. stipulationes non diui-
6 duntur. Sed † nunquid pars sortis soluta cedet ad lu-
crum eius cui soluta est? Respond. aut conuenit soluere
rem z penam, z tunc agitur ad partem nō solutam z ad
integram penam. j. eo. si stipulatus. z. §. fin. s̄. de transac.
qui fidē. Aut non conuenit vt vtrūꝗ haberetur: z tunc
aut est pecunia que est soluta, aut remanebit insoluta
tanꝙ nomine pene. s̄. de condic. indebi. si non sortem. in
princi. Aut est species, z tūc debet reddi pars soluta: vt
s̄. eo. l. ij. §. quedam. Si vero est dādum a pluribus: tunc
aut dicitur esse ex proprio contractu, aut ex hereditario.
Si ex proprio, aut sunt plures rei debendi, aut non: si
sunt plures tūc loco vnius habetur. j. de duob. reis. l. iij.
s̄. de pactis. l. si plures. z sic factum vnius nocebit alteri,
vt. j. de duob. reis. l. penul. Sed cōtrarium videtur, quia
vnicuiꝗ zc. vt. s̄. de re iudi. in condēnatione. §. vnicuiꝗ.
s̄. de vsur. mora. §. fin. Respondeo illud non obstat, quia
obtinet interitu speciei debita quo casu distinguitur sint
socij vel non, vt ibi: hic autem insolidum se obligarunt
7 ad penam. ¶ Item adhuc oppo. quia † cum creditor
accepit partem ab vno videtur fecisse pactū ab isto am-
plius non petere. s̄. de pact. si creditores. amodo non de-
bet teneri ad penam. s̄. si quis cautio. l. ij. z de arb. celsus.
secūdo respon. z de eo quod certo loco. l. fi. Respō. ille le-
ges obti. quando tota sors fuit soluta, hic autem nō fuit
soluta tota. Nec obst. l. si creditores. quia videtur fecisse
pactum de sorte, non de pena. Si vero non sunt plures
rei, tunc pro parte quilibet ad penam tenetur. s̄. de duo.
reis. l. reos. §. cum tabulis. Si vero plures debeant ex he
reditario contractu: tunc ex cessione vnius committitur
contra omnes: vt. j. l. proxi. §. fina. s̄. fami. herciscun. l. he-
redes. §. idem iuris. Aut est faciendum, z tunc aut ab
vno, aut a pluribus. Si ab vno, aut est factum indiui-
duum, aut diuiduum. Si diuiduum non sufficit facere
partem quin pena insolidū cōmittatur, vt in isto. §. cato.
z. j. eo. l. fi. in fi. s̄. si qs in ius voca. nō ierit. l. fi. Sed si offe-
rat penam pro parte ratam habet defensionem: vt. s̄. si
quis cautio. si seruus. §. si plurium. Sed quare est aliud
hic ꝙ in specie, quā pro parte soluit. Respō. quia factum
quod fecit non potest repetere. s̄. de prescrip. ver. l. plus.
facte enim cause zc. j. de capt. in bello. §. cause autem. sed
pactum al's penam quam soluit potest repetere: vt. s̄. l. ij.
§. quedam partis. z pro hoc. s̄. de rei vendi. fin autem. §.
fina. z. l. sequen. Si vero est indiuiduum non est regulare
quodlibet factum, z tunc nisi fiat in totum pena com-
mittetur z exigetur insolidum, vt in isto. §. cato. z. §. fin.
huius legis. ¶ Quodammodo. cōstrue sic: quia factum
vnius omissione vel vnius operatione: quod factū diui-
di non potest in partes ab omnibus quodammodo, id
est quadam interpretatione factum vel operatione vi-
detur vt. j. §. z differentie. ¶ In glos. condictione certi.
in fi. que sit diuisibilis pro portionibus hereditatis, al's
secus: z ita innuit sequens glos. respond. ¶ In glos. j. l.
proxi. ibi: per alium dari. sed certe hic potest dici: si qua-
litas debeatur, si vero species hereditatis tunc nō vide-
tur bene dici. Uel dic ꝙ z ibi poterit heres soluere partē
coheredis, quasi ob cessationem eius, z se damnum pas-
surum, z ratio cohered. ꝙ partem coheredis ipsius po-
test coheres soluere. argu. l. si procurator. §. si ignorans. z
de neg. gest. l. diuortio. §. penul. z tenetur habere ratum,
quasi vtiliter gestum: vt in. l. pomponius scribit. ¶ In
ead. glos. in fi. vel est ratio inter factum z dationem: quia
non datur pars, licet committatur pena: alia pars repe-
ti poterit vel compensari in penam. s̄. de condic. indeb. si
non sortem. nisi actum esset vt vtrunꝗ deberetur, at fa-
cta non repetuntur, vt. s̄. de prescrip. verb. l. finali. z ideo
8 iure actio. ¶ Insolidum peccari. † omissione eius quod
fieri debuit, vel operatione eius qd̄ fieri nō debuit: omis-
sione eius qd̄ fieri debuit: etiam vno solo omittente in-
terpellato facere petatur insolidum, quia insolidum fa-
cere tenebatur, z ideo insolidum committitur stipulatio
penalis, z sic quo ad commissionem stipulationis pena-
lis peccatum vniuersi. omnium estimatur: rationem
habes in libro quam hic annecte. ¶ Non poterat. forte
ideo quia promissor in quolibet herede presentetur. in
authen. de iureiuran. quod pre a mo. in princip. z de vsu-
fruc. heredes. qd̄ vnus facit vel pretermittit, defunctus
fecisse vel pretermisse videtur: z ideo quasi in preteritū
commissa stipulatio videtur vt in omnibus conditiona-
libus dicitur. s̄. qui potiores in pignori. habeantur. po-
tior. quilibet heredū tenetur pro hereditaria portione.
¶ Agere liceat. sed in facto diuiduo secus. ¶ Ratum
habere non potest. qui ex stipulatione partis in totum
committitur.

Summarium.

Summarium.

1 ¶ Cautio damni infecti heredes promissores respicit pro hereditarijs partibus.

Si is qui. ¶ Ob euictionem secutam, et sic agitur ad partem duplã vel imminentem, et sic potest defendi. ¶ In glossa, stipulatio damni infecti. ibi: stipulantis. cum agitur ad interesse. ¶ Ea. glo. ibi: inter. sed qd si res cuius nole cautũ est vni venit in partem? Respon. nisi in partes hereditatis cuicunq; committitur, sed illi quorum interest debebunt ei cuius interest actionem cedere. ś. familie herciscun. l. in hoc iudicio. ¶ In ea. glos. in fi. si agatur ad destructionem. ¶ Fructuaria. scilicet de restituenda re, finito vsufruc. que respicit quẽlibet heredem proprietarij pro parte hereditaria. C. de excep. l. j. et si vnus ex pluribus here. aga. vel cõ. l. j. et tamen quia non potest restitutio nisi insolidum fieri, vt. ś. deposi. si duo. per restitutionem partis nõ euitabitur commissio stipulationis ad interesse: nam aut restitutio fieri debet omnibus, aut interesse prestari, vt argu. dicte. l. huius. §. si. et de condi. et demon. cui fundus. ¶ Damni infecti. que heredes † stipulantis respicit pro hereditarijs partibus, et tamen si ad instantiam vnius heredũ stipulatoris restituatur ruinose rei aliqua portio, vt tertia, vel alia quota que videtur concurrere portioni hereditarie stipulantis: nõ euitabitur etiã quo ad primum cõmissio stipulationis secuto postea damno ex portionibus non refectis. ¶ Ex operis noui. hoc credo cum agitur ad interesse, contra. quãdo agitur ad certam quantitatem promissam vel ad interesse: et modo dicit quando agitur ad id quod est in facto, vt ad destructionem. ¶ Nunciatione. si agatur ad quanti ea res erit. ¶ Non potest. si ad hoc agatur. ¶ Hec vtilitas. id est interesse consequentibus. ¶ Ipsi autem promissori. ad destructionem conuento vel etiam heredi. ¶ In glos. destructio. ibi: si fuerit promissa. quin ipsa committatur si post commissionem liberatur quilibet soluendo suam partem. j. eodem. l. cum ex causa. et attende ꝙ litera huius. §. potest legi duobus modis. ¶ Primo vt loquatur de actione que intenditur ob nõ factũ ad penam vel interesse: et qd dicit restitui tantum opus et c. subaudi, si ad hoc agatur. Et qd dicit et pro parte agãt stipulatoris heredes causa vtilitatis pecuniarie quã petunt recepta sunt: ipsi tamen promissori et c. sub. cõuento vt restituat, vel defendenti. Et qd dicit in princi. ob euictionẽ, scilicet factam vel subsecutam: et ad hoc. j. eo. stipulationes non diuiduntur. §. celsus. ¶ Secũdo potest cũ non dicat factorũ que in hoc. §. nominantur et talem esse naturam ꝙ quãtum ad ius petitionis diuisim pro hereditarijs partibus stipulationis heredes respiciant: nõ tamẽ possunt fieri vt pro parte facta impediatur commissio stipulationis ad penam vel interesse cum alterum debeant cõsequi stipulatoris heredes integre, scilicet factum vel interesse, nõ autem pro parte factum et pro parte interesse. argu. ś. eo. §. quedam partis. j. de solutio. qui hominem. secundo respon. ś. de lega. ij. huiusmodi. §. si conditionẽ. et de condi. et demon. cui fundũ. et ƀm hoc dic ab euictione scz imminente. ¶ Ea. glos. ibi: vsusfructus restitutio. hoc non videtur bene dictum: nam cum heredes fructuarij teneantur ad rei restitutionem, et sic ad factum quilibet insolidum teneatur ad hoc.

Summarium.

1 ¶ Cum petitur cautio interponi pretor est principaliter adeundus.

2 In cautionibus interponendis: que partes sunt iudicis, que pretoris.

Stipulationum. ¶ Alie iudiciales. officio cognoscẽtis de aliqua questione. ¶ Item in glos. principaliter. ibi: delegatum. contra hoc est. ś. de offi. eius cui manda. est iurisdi. l. cognitio. §. vt possessio. ¶ Negotio contracto. ś. de vsur. si stipulatus. ¶ Cõmunes. pro quibus interponendis principaliter iudex adit: et ob id alius aditus interdũ iubet interponi. ¶ In glo. mortuus. in fi. vel dic ꝙ est probatio, quare est cõmunis:

1 et quod dicit nã et pretor. † subaudi, principaliter: ob hoc ipsum aditur. Et quod sequitur: interdum et iudex. subaudi, ob aliud aditus: hic enim appellatur pretor ille iudex qui principaliter ob hoc aditur, iudex vero qui ob aliud et secundario stipulationem facit interponi. ¶ Pretor iubet. principaliter ob hoc aditus. ¶ Iudex aditus. ob aliam causam. ¶ Non potest. vt. C. de tut. vel cur. qui

2 sat. non dede. ¶ A iudice. vt quando † ob aliud aditur, et secundario stipulationem interponi facit: vt si conueniatur ad pretium, et excipiatur de cautione vitij vel morbi, vel si agam vt tradatur, nam et vt caueatur per iudicem consequar, vt. j. eo. l. iulianus. et de sol. l. etiam. ¶ Ab edilitio edicto. id est pretore hoc ipso addicto cum principaliter peto caueri: est enim iudex nomen ministerij dum super aliquo negotio iudicat, cuius contemplatione iubet cauendum. Pretor est nomen dignitatis, etiam cum nõ in iudicio dicitur pretor: si ista intelligas omnia sunt plana.

Stipulatio autẽ. ¶ In gl. ex qua oritur. ibi: verborum obligatio. scilicet a verborum contemplatione qui est contractus. j. de verb. signifi. l. Labeo. ¶ In glos. in futurum. appositum vel intellectum ad determinationẽ verbi promitto, in quo semper loquimur in presenti: sed in adiecto in futurum loquimur hic. ¶ In ea. glos. in fi. vel dic ꝙ ibi est verbum infinitum, videlicet teneri, quod habet se etiam ad futurum, vt supra dictum est: et sic idẽ in stipulatione et pacto, vt. C. de pact. l. si quis in conscribendo. et l. pacta nouissima.

Satis acceptio. Ibi: ¶ Satis autẽ accipere. ¶ In glos. pignorum. vel dic quod lex interpretatur promisisse interesse.

Si sortem. ¶ Ex parte. et pro. et subaudi, hereditaria, al's sorte. ¶ In glos. insolidum. ibi: si seruus. vel hoc in tali facto quod potuit per vnum fieri, ibi non. ¶ In eadẽ glo. ibi: in illa. preterea illa loquitur in faciendo, hic in dando. ¶ In glos. compromittentium. ibi: ex vna parte. Intellige insolidum obligati, vel quasi quilibet de suo tãtum perderet, et pro sua tantum parte cõmittitur in penam: vel negotium erat indiuiduum et si in pluribus cõpromittentibus, sed sequens opinio verior est. ¶ Constitui potest. cum alterum integrum consequi debeat.

Summarium.

1 ¶ Manumittendi conditio impossibilis non impeditur, nec cõdictione ob causam vitiatur, imo nascitur.

Impossibilis. ¶ In gl. affirmatiue. ibi: qr turpis. si proponatur efficatiue. ¶ In ead. glos. ibi: si plagij. hoc referas ad prin. non autem. in illis intelligas finem huius. l. vt not. ś. de pact. l. iurisgentium. §. si ob maleficium. ¶ Obstat. hoc verum est quando ex implemento conditionis debet nasci actio sed ex defectu, puta dedi tibi vt stichum manumittas qr

1 erat liber: † et sic cõditio manumittendi est impossibilis certe non impedietur, nec vitiatur conditio ob causam, imo nascitur. C. de condictio. ob cau. l. si militem. et ś. de condic. ob cau. l. iij. §. si liber homo. ¶ In glos. et sic in nõ faciendo. ibi: in diem. videatur contrarium not. in. l. hic allegata, et. j. eo. l. stipulatio. §. inter certam.

In illa stipulatione: ¶ Ad finẽ glos. cum certum. melius Stichum

dari non posse. Jacobus de arena.

Summarium.

1 Res sacra in stipulatum deduci non potest.

SI Titius & Seius. ¶ In glos. id est terminum. in fi. vel dic finē, id est facultatē rem dādi alteri: ex qua donatione finis stipulationi imponitur, & quod dicit fere si promissori. ¶ In glos. saltem de facto. in fin. & hec videt

1 bona: nam † si debet expectari quod illi non posset dari puta quia res efficeretur sacra, iam mihi eadem ratione dari etiam tunc non posset. ¶ Et ideo. quia post cōtestationem promissor perdit facultatem dandi alteri.

HOc iure. ¶ In glos. quia nec debet. & dic peti ante calendas. ¶ Item in glos. si ergo. ibi: sm Joan. & sic sm Joan. aut in conditione diem habēte, vertitur factum promittentis: & tunc dies conditionis etiam solutioni intelligitur instructus, vt in. l. nam & si. aut vertitur factum certum, & tunc non vt hic.

SI ita stipulatus. ¶ No. in summis quod minimum est spectatur: in tēpore quod plus est, vt hic.

QUi ante. ¶ Ad fin. neutro enim casu agitur ante calendas & vtrobiq; si calendis soluatur in termino solutum videtur: vt. j. de successo. edic. l. j. §. si inter. in dubio ergo sub finitas.

SI Stichum. ¶ In glo. non lucratiua. in fi. & hoc expresse habetur. j. de leg. j. l. non quocunq;. §. fi. ¶ In glos. vlt. promittis. ibi: in. l. eum qui ita. §. qui ita. Item ibi. l. a titio. Item quia legata conditionalia sunt preter primum: vt. s. de adimē. leg. l. iij. C. de cadu. tollē. l. vnica. §. fin autem.

Stipulatio. ¶ Et incerta. quantum ad effectum exactionis. ¶ Finietur. ipso iure morte stipulatoris.

Summarium.

1 Stipulatio in arbitrium promissoris collata, an valeat.

STipulatio. ¶ Arbitrium. id est meram volūtatem.

1 Sed † quid si ita promisit, si arbitratus fuero nunquid valet? Videtur q; sic, argu. s. de lega. iij. fideicommissa. §. quāquam. & de lega. ij. l. j. sed hec litera contradicit, & j. de regu. iur. l. in personam. §. j. & j. eodē. si quis arbitratu. nec obst. s. de oper. liber. l. si libertus. quia ibi de arbitrio stipulatoris.

QUi bis. ¶ Ad fi. & sic ex prima nisi animus nouandi fuerit. ¶ In glos. scilicet soluere. ibi: heres a debitore. §. j. sed in lege illis. plena erat obligatio secunda priore, vt arg. s. de lega. j. l. si creditori.

Summarium.

1 Matrimonia tribus temporibus debent esse libera, in contrahendo, in retinendo, in dissoluendo.
2 Pactum de non offendendo reijcitur.

SI ita stipulatio. ¶ Culpa tua. o marite: qd est si sine causa repudies eam, vel causam aliam diuortij committas. ¶ Quia contenti. subau. in puniendo dissolutione matrimonij, nec

1 intelligas hāc generaliter, sed in hoc casu speciali, † nam in contrahendo, in retinendo, & in dissoluēdo libera de
2 bent esse matrimonia cū necessitate pene, al's † iam pene promisse de non offendendo aliquē non valēt quod esset absurdum. ¶ Comprehensa. hoc est eadem deducat in stipulatione que debetur.

Summarium.

1 Verbum defierit in stipulatione appositum debet intelligi sm naturam negotij.

HUiusmodi. ¶ In glos. al's mihi. ibi: si filius. vel dic q; verbum defierit † intelligitur si per in
1 opiam, quo casu indubitanter tenentur fideiussores, cū hoc ob fideiussores accipiantur: vt institu. de replicatio. ad fi. & arg. s. de dam. infec. l. damni. in princi. & sic ex natura negotij verbum defierit intelligas: vt. s. loca. l. si vno. §. j. non ergo procedit questio quid si soluat non enim tunc tenetur cum cōditio deficiat sub qua est promissum, & pro hoc quod not. j. eo. l. nemo. ¶ Ad fin. glos. pendet. respon. vt. j. ti. l. nemo. & intellige hanc glos. prout est litera mihi.

Summarium.

1 An falsa demonstratio vitiet contractum.
2 Argumentum de vltimis volūtatibus ad contractum est validum.

SI diuortio. ¶ In gl. secus. in fi. vel dic ecōtra: vt in eo. ti. sed interim. §. fi. & l. seq. & sic pma melior. ¶ In glo. vel q. in fi. iā facto diuortio. ¶ Actione de dote. sed nūquid ex noua stipulatione ad hoc agi potest? Arg. q; nō. s. eo. qui bis. ar. contra. s. eo. si ita stipulatio. quod credo cū prima sit bone fidei: secūda stricti iuris, argu. s. de vsur. si stipulatus. Item in prima ha
1 bet dilationem a lege hic nō. ¶ Centum tamen. no. † falsam demonstrationem non vitiare contractum, vt. C. si certum peta. si ex pacto. si ex falsa demonstratione sufficiant substantialia contractus, vt. s. de contrahen. emp.
2 si quis fundum. Item no. † hic argui de vltimis voluntatibus ad contractum: sic. s. de pac. l. pactum inter.

SI id quod. Ibi: ¶ Stipulatus. ex causa onerosa, puta quia pro te Romam iui, al's secus: vt. s. de edil. edic. ad res. ¶ Nomine. vt tradas.

SI ex legati. ¶ Aut interpellatus. cum te iam dare oportet. ¶ Non dedisti. sine causa occidisti: hoc enim casu fingantur nō occidisse ad hoc vt dare posset.

Summarium.

1 An & quando mora committitur cōtra minorem curatorem non habentem.

SEd si ex stipulatu. ¶ In glos. imo. ibi: solue. vt ibi: & est ratio. quare ibi secus in. l. precedenti. & ideo. in eo. titu. ¶ In eadem glossa, ibi. l. si curatorem. secus ergo si
1 non habeat curatorem. Vel dic † eo casu, aut interpellatur super aliquo quod potest sine curatore expediri, & tunc moram committet, al's non: puta si debuit aliquod dare quod seruando seruari non potest. pro hoc. s. vt in possess. l. is cui. §. cessatum. & de vsuris. l. cum quidam. §. si pupillus.

Si dari.

SI dari. ¶ In gloſ.ſed opp.ibi.§.pactus.vbi dicit,vnam ſtipulationem tolli per alteram. ¶ Item ibi:tollatur prima.per ſecundam: vt quia ſecũda fiat nouandi animo. ¶ Item ibi: vt hic. hoc eſt dicere.ibi agebatur vt fieret nouatio non hic: vel melius hic non dicit primam per ſecundam elidi ⁊ non tolli, ſed dicit ſecundam per primam nõ impediri,quod videbatur ex.l. qui bis. ¶ Item ad fin.⁊.l.diuortio.

Summarium.

1 Turpis ſtipulationis an aliquis ſit effectus.

GEneraliter. ¶ Materiam huius legis ſic cõprehendas: quia quandoqꝫ † ſtipulor turpe ⁊ tunc non valet ſtipulatio:vt hic cũ ſimilibus. Quandoqꝫ ex turpi cauſa,⁊ tunc aut vterqꝫ in turpitudine verſatur,⁊ non valet: vt.j.eodẽ.ſi plagij.cum ſimi. Aut vnus tãtum,⁊ eo caſu ſi ſtipulãs eſt in turpitudine non valet:vt.ſ.de pact.l.iuriſgentium.§.ſi ob maleficiũ. Nec ob.ſ.de cõdic.ob tur.cau.l.penul.vbi videtur valere,ſed ob.exceptio:quia quod ibi de exceptione dicitur, intelligo de exceptione,ſcilicet intentionis. Si ex parte promittentis,tunc bene valet,⁊ ex ea agitur:vt.C.de cõdictio.ex cau.l.j.⁊.ſ.de condic.ob cau.da.l.ij. Quãdoqꝫ ſtipulor turpiter,⁊ tunc valet, ſed obſt.exceptio:vt.C.de inutili ſtipu.l.dolo. His omnibus ceſſantibus aut ſtipulatio eſt ſm legẽ aut preter legem,aut contra legem, ſm quod de hoc hic tangitur.

SCire debemus. ¶ Summe diſcrete verbis,vel etiã incerte:vt cũ ex cauſa prime ſtipulationis vltra debitum ſtipulor,vt.ſ.e.ſi diuortio.⁊ infra patet. ¶ Item in glo.id eſt adiecta. ibi: additur prime.vel perſona ad quã tranſiret prima omiſſa,vel qualitas vt conditio vel dies:vel ſi de ſtipulatione tranſiretur in ſatis exceptionem,vt proponitur.l.ſtipulationum.§.j.vel econtra diſtrahetur fideiuſſor.inſti.quib. mod.toll.oblig.§.preterea.ibi: ſed ſi eadem. ¶ Nouatio. eo ꝙ prime nihil addatur.ſ.eo.ſi diuortio. ¶ Itẽ in glo. cum legauerat. ibi: cum eiuſdem. ſed illud in contractu emptionis:ſed dic vt.ſ.de euict. quia dicitur. Vel dic in hoc eſſe vtilitatem,vt vbi eſt vna pars non poſſit ſolui ſtipulatori inuito,vt.ſ.de vſur.tutor.§.lucius.⁊ argu.ſ.de leg.ij.ſi ex toto.§.ſi.ſꝫ vbi plures res ſunt, tũc poteſt vna res ſolui, cum non pars ſed totũ ſoluatur.ſ.quib. mod. pig.vel hypo.ſol.l.ſi. Inuito ideo dixi,qꝛ volenti poſſet: nam ſtipulatus familiam,vnum de familia per ſe poteſt. ſ.de lega.iij.l.ſi chorus. Item ibi ex cauſa legati ⁊ recte: vt.ſ.de leg.iij.ſi chorus.in prin.⁊ de act.empt.l.ſi vno.

Si a fure. ¶ In gloſ. hoc intelligunt. ibi: condicetur. ſi preſens ſeruus nõ erat:vt.j.de ſolut.qui decem.§.idem reſpõdiſſet. ¶ Itẽ ibi:agetur.hoc improbatur in dicto.§.idem reſponſum. nam condictio furtiua demum tollitur ſtipulatione facta non nouandi animo ſi preſens ſeruus ſit tunc, ⁊ poſtea deceſſerit. ¶ Itẽ ibi:ex ſtipulatione agetur.hoc improbat.ſ.eo.ſi ex legati cauſa.⁊ dicta.l.parui.

Summarium.

1 Duplex modus per quem preſumitur ſolennitas alicuius contractus.
2 Quomodo probatur defectus ſolennitatis.

SCiendum. ¶ In gloſ.ibi: interrogationem.vt quia ſine interrogatione reſpõdit. ¶ Item ibi:in §.quod fere.contra.credo per.d.§. ſi ſcriptũ.
1 ⁊ ſic fictio eſt. ¶ Item ibi:tutoris. ⁊ ideo dic † ſi queratur cum conſtat preſumi modum interceſſiſſe per quem ad finem probatum peruenitur ꝙ duplex eſt modus ſiue gradus, ſcilicet materialis ⁊ formalis: materialis, vt in ſtipulatione verba interrogationis ⁊ reſponſionis,vt inſtitu.eo.in princip.ſ.eod.l.ſtipulationum.§.ſtipulatio. in emptione conſenſus in re ⁊ pretio:vt.ſ.de contrahen. empt.nec ſine re.inſtitu.de empt.§.j. ⁊ hec preſumuntur cũ ſine his etiam de facto nec ſtipulatio nec emptio eſſet. Formalis autem eſt que rei probet effectum, ⁊ ſic eſſe de iure. Aut eſt materie inherens: ⁊ tũc preſumitur vt hic. Aut extrinſecus, ⁊ tunc nõ: vt in.l.quecunqꝫ.§.fin.ſ.de
2 publ.ſm † hoc dices probari defectum ſolennitatis hoc ipſo ꝙ contrarium ⁊c.C.de fide inſtru. ⁊ iure haſte fiſca. l.j.⁊ ſi quis igno.rem mi.eme.l.ij.Solennitas preſumitur quando in ſignificatione expreſſum implicatur.

Summarium.

1 In ſtipulatione tria conſideranda.

SI rem meam. ¶ In ſtipula-
1 tione † tria cõſiderantur:perſone congruitas in qua obtinet.j.de ſtipu.ſeruo.l.vſuſfructus. rei humilitas, ⁊ obtinet.l.inter ſtipulantem.§.ſacrã.⁊.l.ſi ſtipuler. ⁊.l.continuus.§.penul. Item ſtipulationis vtilitas ſiue finis,⁊ in hoc obtinet hic. Item cum ex ſtipulatiõe queratur commoditas, ⁊ obtinet.l.ſi filius.

MUltum. ¶ In gloſ.rem ſcilicet.in ſi.vel dic aut in legato qꝺ naturam habet bone fidei, qꝺ hic ſecus:cum ibi latior fiat interpretatio, vt.j.de regu.iur. in teſtamẽtis. ¶ Itẽ in gl.aliter.ibi ſm Ir.hec eſt vera.

SI ſtipuler. ¶ Non concedit. de ere auro,vel de ſtanno argentum, vel panem de lapidibus, vel curaturũ ſe ꝙ Titius iam mortuus ſcribat mihi codicẽ. ¶ Item in gloſ.ſed an.ibi:obſtat exceptio. vel dic ꝙ in alijs valet ſponſaliorum iure, hic autem nec eo modo valet:vt.ſ.de ritu nup. ſi quis tutor.§.quãuis.

Si in locando. ¶ Iſto emẽdo. ⁊ hic agebatur vt emptio ⁊ venditio fieret:ſecus ſi ageretur vt fieret ſtipulatio.ſ. ea.l.j.§.ſi quis ita.

SI quis cũ aliter. ¶ Duos ponit caſus.Iacob.de are.

Summarium.

1 Indefinitus ſermo equipollet vniuerſali.

STipulatio iſta. ¶ Nec per quemꝙ.⁊
1 continet nõ fieri nec per quemꝙ.⁊c.⁊ hoc † ſm virtutem indefiniti ſermonis qui equipollet vniuerſali. ¶ Que res.id eſt interpretatio:repetit enim vt opponat. ¶ In gloſ.id eſt preſumitur.ibi:licere habere.⁊ ſic poteſt intelligi.j.eod. inter ſtipulantem.in princ.⁊ arg.ſ.ſi certum peta.l.ſi.§.ſi. ¶ In ead.gloſ.ibi: §.queſitum.Azo,niſi appareat actum vt curaret. ¶ Et ita vtimur. ⁊ ſic non tenetur ex facto alterius: ⁊ ideo ſubiungit determinationem primi dicti. ¶ Sed ſi ſe.licet quo ad infiniti vocabuli ſignificationem ſic generaliter promittere videatur:tamẽ quãtũ ad efficaciã ſtipulationis ⁊c. ¶ Ceterorũ ſucceſſorũ.etiam ſingulariũ: quaſi qꝺ faciant ipſe facere videtur.arg.j.eo.l.ſi ſeruũ.§.j. ¶ Sed ſi quis.nunc ponit determinatam ſtipulationem. ¶ At ſi quis.dat conſiliũ. ¶ Sed quatenus.nunc ponit quãdo videat̃ impleri indeterminata ſtipulatio habere licere. ¶ Succeſſores.accõ,ſed ipſe vel heres faciat controuerſiam committitur ſtipulatio. ¶ Item in glo.ſed nonne ibi:non cõmittitur.⁊ ſic ſeruus huius ſtipu.cum tunc iure nõ aduocari, nec aliquod vel in ea re vẽdicari.q.d.nõ

auocari rem vel aliquod ius in ea preiudicij modum. ¶ In ead. ibi: illud certũ. sed dic q̄d ibi promissor mouet controuersiam, aut credo eam iure mouisse, et statim in totum committitur: vt. ĩ. rem ratam habe. l. procurator. §. j. aut non iure, et tunc ad expensas, vt eo. tit. l. si siue. §. cum autem. Aut dubito, et tũc sententiam expecto que declarabit ius: vel non mouit, argu. s̃. de testa. tute. l. iure. §. fina. Simile not. s̃. de iureiur. l. iusiurãdum. §. fina. et l. sequẽ. Sed in contractu venditionis interposita. obti. l. s̃. de euictio. l. habere licere. et ita ibi habet aliam naturam q̃ hic.

Summarium.

1 Stipulatio habere licere locum habet, non solum commissa stipulatione de euictione, sed etiam si per sententiam res ab emptore aut donatario abducatur.
2 Si rem alicui donaui cui de euictione non teneor, si res euincat an committetur stipulatio q̄ ei habere liceat.

Si quis forte. ¶ In glos. et cum effectu. ad finẽ. eius quod
1 no. † in libro eo q̄ ibi succedat in locum stipulationis de euictione, et sic habet naturã eius vt re abducta per sententiam committatur vt ibi, siue ab extraneo siue a venditore mota sit questio, vt eo. titu. vendicantem. et l. euicta. §. j. Item cum iudicatur contra eum venditorem: vt ex indeterminata promissione de facto extranei teneatur: vt. ĩ. eod. inter stipulantem. §. j. s̃. de actio. empti. emptorem. §. qui autem. non est mirum si pro eo inducatur, vt demum re abducta per sententiam teneatur, argu. s̃. de iureiurand. eum qui. ¶ Quesitum. aliena prorsus. ita q̄ nullum ius queratur in ea. ¶ Ceperit. vel ius aliquod in ea quesierit. ¶ Committi. ac de alieno non tenetur, nisi prima etc.

Sicut autem. ¶ Eius. vt ex eorum facto stipulatio committatur. ¶ In glos. in vniuersum ius. ibi: stipulantis. vt committatur stipulatori. ¶ In eadem glos. in fin. et s̃m hoc dic. si ei habere non licet, ceterisq̄ etc. ceterorum: quicunq̄ etc. Intellige committi. ¶ Stipulationem. stipulatori, vel vniuersali vel singulari successori. ¶ Si alij.
2 sed quid si alij † donaui cui de euictione nõ teneor: nunquid committitur hec stipulatio si ei habere non liceat? Respon. nõ. ĩ. e. iulianus. §. j. s̃. de euic. l. fi. ĩ. de stipu. ser. l. q̄ seruus. s̃. de euic. seruum cuius. et de eden. si hominẽ.

Summarium.

1 Seruus vt actor aut reus in iudicio stare non põt.

Hi qui sunt. ¶ Non enim factum. merũ, scilicet oblationis. ¶ Sed ius. scilicet promittentis non exercendum in iudicio contra stipulantẽ, vel eius successores. ¶ Cũ vero. Respõdet oppo. que fieret de hoc casu cõtra predicta. ¶ Non ius. non exercendum in iudicio. ¶ Sed factum. et ideo valet. ¶ Contineat. nõ intentanda in iudicio. ¶ Retinenda. cũ stipulatur filius et seruus, et supple p̄ ipsos ita q̄ nõ auferatur filio in iudicio seruo de facto. ¶ Auferenda. compromittunt: et dic de facto tantum. ¶ Factum versatur.
1 in seruo satis est ratio euidens: quia † in iudicio esse non potest vt actor nec vt reus, et ideo credendum est eam interpositam stipulationem in aduocatione facti que ad eius personam aptari potest, vt sic valeat eo casu quo de iure potest valere. ĩ. eod. quoties. sed in filiofamilias cum possit ei per iudicium res auferri. s̃. de petitio. hered. si a patre. §. sed et a filio. videtur mirum quare hic operetur seruo, sed dic equiparari in casu in quo promittit per se non fieri cum patris et non filij sit actio. s̃. de pactis. contra iuris. §. si filius. Sed ibi stipulatus non esset filius, vt s̃. de pact. acquirent. §. j. et l. heredi. §. j. in iure autem possessionis equiparantur cum neuter possideat: vt. s̃. de acquiren. possessio. possessio quoq̄. §. j. ¶ Stipulationis. secundo loco confectas, quarum vna inutilis que continet id quod prima, alia vtilis que supra primam vel aliud q̃ prima continet, vt. s̃. eo. qui bis. l. si diuortio.

Hec quoq̄. ¶ Et ideo. cum illa naturalis in seruum cadat. ¶ Habere. cum ergo seruus tunc possit per consequens, et habere pro tenere supponant, et hoc subijcit in hunc modum. Dicet quis, licet possessio cadat in seruum per modum naturalem et detentio: non tamen propterea habere cadit in seruum. Respon. imo quia habere dupliciter dicitur, et hic sequitur: habere autẽ etc. ¶ Ad fi. glo. idem. adde. s̃. de vi et vi arma. l. j. §. quod autem.

Si quis ita stipulatus. ¶ In glos. quo ad hoc. in fi. vel aliud in stipulatione vie: vt. s̃. l. ij. §. et ideo. et aliud in licere ire, argu. s̃. ead. l. §. cum vero. et institu. de stipul. seruo. §. sed cum factum. et sic factũ heredis non contest. si sibi licere ire stipuletur, et ideo in. l. ij. §. contra heredis. stipulatoris mentio habetur, et pro hoc. ĩ. eo. l. quod dicitur. et quod ibi not.

Sue persone. ¶ Ut promissor de earũ facto teneatur: siue propter eorum factum stipulatio committatur. ¶ Ad finẽ glos. stipulantis. vel ire agere.

Inter certam. ¶ In glossa, non eam que. in fin. vel dic agrorum non est necessaria hec expositio vel statim, et ideo si obtulerit, consignauit, et deposuerit liberabitur, vt. C. de solutionib. l. obsignatione. sed secus in sequenti: et q̄d ibi dicitur dederit. i. dare voluerit. sic. ĩ. ea. l. stipulatus sum damam. ¶ In glos. hec ratio. ibi: exceptionem. q̄r non est medium.

Summarium.

1 Pena in contractu apposita quando valeat.
2 Pena in cõtractu bone fidei apposita petitur ad instar vsure.
3 Pena in contractibus stricti iuris citra vinculum stipulationis peti non potest, cum sapiat vsuram.
4 Pena dicitur vsura.

Alteri stipulari. ¶ In glos. quando prima. in fi. aut
1 † conuentione sola apponitur pena, aut stipulatione. ¶ Primo casu aut subijcitur ad seuitiam exercendam, et oppo. de serui. expor. l. seruus ea lege. Aut non, et tunc
2 aut † in contractu bone fidei et petitur ad instar vsure.
3 Aut † in contractu stricti iuris, et tunc non: cũ nec vsura citra vinculum stipulationis petatur: vt. s̃. de vsur. l. cũ quidam. §. ex locato. et. C. de pact. inter empt. l. in initio. et
4 de vsuris. l. quãuis. et. s̃. de prescrip. verb. l. fina. Nam † et pena dicitur vsura. s̃. de vsur. l. seia. et si certũ peta. l. lecta. ¶ Secundo casu aut interponitur sine interesse consideratione, aut cum consideratione interesse. Primo obtinet hec litera, et. s̃. de receptato. l. cum pena. et concord. Secundo licet pena cõmittatur, etiam si non intersit: tamen ad eam agenti cuius non intersit. obst. except. s̃. eo. l. ij. §. fina. ¶ In glos. stipulantis. in fi. et. s̃. eo. l. si titius. et l. si decem. vel die lapsa in stipulatione apposita. ¶ Conditio. quid si talis fuit conditio, si luseris ad taxillos, si verseris ad tabernas. Respond. credo honestam et ex ea posse agi. ĩ. eo. ex ea parte. §. j. ¶ Ad fi. glos. stipulantis. vel die lapsa in stipulatione apposita: q̄ si dies apposita non sit agetur ad penam cuius petitio in ipsa contestatione plenum robur habere incipit. ĩ. eod. si decem cum petiero. nam conditio existens in contestatione vtile et efficax facit iudicium. ar. s̃. de statu ho. arethusa. secus si post contesta. extaret, vt. s̃. de iudi. non potest.

Si quis insulam. ¶ Stipulatus sit. subaudi: et valet stipulatio. ¶ Item in glos. per hec. ante versicu. in casibus, sed ibi: verba constituti ad tutorem, licet solutio ad

tio ad pupillum referatur. Item illud in constituta, sed in stipulatione contradicitur. §. de administratio. tuto. quoties. z. j. ¶ Si quis. ibi: ergo. nunc soluit qd in princi. que sunt. ¶ Stipulatus sim. vel contra. j. eo. l. si procuratori vero. §. fin. ¶ Ad fi. glos. si edificanda. sed alienatio est dandi qd est impossibile: z alia faciendi, q possibile est z religioni conuenit.

Dominus seruo. ¶ In gl. si ea que. ibi: fuerit. vt dari: nam recte aget pater vel dominus sibi dari oportere. ¶ In ea. glos. non ita. scilicet agitur: vt ecce stipulatus est seruus sibi licere ire vel filius, eodē modo aget pater vel dominus ne impediatur filius vel seruus ire.

Cum qui. ¶ In glos. nisi. ante versicu. item quid. z. §. de iure dot. dotis pmissio. nam toties fauendū est reo, quoties ex fauore non periret stipulatio. ar. de lega. j. cū res. §. sed si stichus. ¶ Item in fi. gl. quia quod. vel dic hoc ideo, quia diei adiectio operari debet: aut nihil operaretur si de ipsismet intelligeretur, vt. j. eo. liber homo. §. decem. z ad hoc subiungit sequentē literā. ¶ De sequētibus. ne al's calēdarū adiectio nihil operet: nam quoties zc. Si ergo de hisdem in quibus stipulatio est concepta intelligeretur nihil operaretur, cum z tunc pendenti die deberentur. Uel dic secundo q probat eo q interpretatio hic est pro reo.

Quoties. ¶ Autem. pro tantum. ¶ Pecunia. sed non agitur nisi lapso spatio quo potuerit numerari. instit. de inutil. stipul. §. fina. ¶ Pro stipulatore. in dubio pro reo fauēdum est. ¶ Diebus. vt si promittis dare in pascha: de proxima intelligatur vel de dominica.

Si qs arbitratu. ¶ Titius. ipedimentum prestando quominus arbitratur, z interim perijt res. ¶ Moram fecerit. nūquid agetur vt boni viri arbitrio restituatur.

Et ideo si. In fi. ¶ Committatur. nisi promissor impedierit arbitrari: vt. §. de arbi. l. diem. §. si quis. z. §. penul.

Summarium.

1 Filius aut seruus stipulando an z quādo patri dominove acquirant.

Quodcunq. ¶ Pro eo habet. quo ad vinculum stipulationis: z patri dominove querendum.
1 ¶ Esset stipulatus. cum† hoc dari stipulatur filius seruus ve: sed si fieri fuerit stipulatus, aut patri dominove, z tunc idē, vt. §. l. stipulatio. §. hi qui sibi. z tunc licet queretur obligatio patri dominove, cum non vt sibi, z vt filio seruove fiat, institu. de inutil. stipula. §. sed cum factū. Interdum tamē stipulatio serui inutilis redditur per aditionē sue persone, que sine ea vtiliter esset, vt. j. de stipula. l. ij. §. antepenul.

Sicuti. ¶ In glos. ipsi. arg. §. de leg. j. l. a pluribus. §. j.

Si quis ita. ¶ In glo. ex interpretatione. ibi: sol. vt ibi. sed ibi cōcepit pater verba in suam personam, hic in personam filie. ¶ In ea. glos. ibi: hic vt filio. vel ibi quantum ad directā pacti exceptionem. ¶ In glos. videtur ergo. ibi: dubiū. §. de liber. z posthu. l. titius. §. fin. ¶ In ea. glos. in fi. z. C. de nego. gest. l. si ab eo. vel dic nō obstat. l. auus. quia ibi pactum fit super eo in quo filius tenebatur hereditario iure, hic secus: nam hic pater nihil sibi stipulatus est, z ideo iure hereditario filie nihil queretur nisi vt heredi esset stipulatus, arg. j. eo. l. eum qui. §. j. ¶ Existat. secūdo autem non nisi heres fit.

Non solum. ¶ Autē siue iure vbi vtraq est conditio, aut cum morieris: vtrobiq ergo in diem est, z non conditionalis stipulatio.

Centesimis.

§. Si ita stipulatus. ¶ In glos. promitto. ibi. l. fideicommissa. §. sic fideicōmissum. sm vnum intellectum, vel dic insistendo optimo. huius legis: vt si nunq voluit nunq ab eo petatur vel heredibus eius: in legato refert aut dixit nisi voluerit heres, z tunc ex prima voluntate debetur, q si nunq voluerit, sed semper voluit nō debetur. Aut dixit cum voluerit, z tunc tempus post mortem heredis exigitur: vt ibi, z eod. titulo. l. vxor. §. sceuola. nec inquiritur voluerit heres vel non, z est ratio. j. de regu. iur. in testamentis. z hoc sm vnum intellectum.

Qui sic stipulatur. ¶ In glos. animo nouandi. in fin. vel simpliciter, z ex iusta causa. quā stipulatione ante deberetur. ¶ In glos. arg. de repetitione. ibi, arg. cōtra. vt verba conditionalia, non accipiantur cōditionaliter.

Si decem cū petiero. ¶ Cōditio in personam heredis, sed si pro conditione heredis, tunc quia factum certe persone demonstratur, videtur deficere: arg. tamen contra. j. eo. l. si stipulatus fuerim. in princ. sed hoc in vi conditionis, z sic non ob. insti. eo. §. ex conditionali.

Summarium.

1 Mora filij nocet patri.
2 Mora transfert periculum in morosum.
3 Mora principalis nocet fideiussori.
4 Cum principalis debitor succedit fideiussori, obligatio fideiussoria extinguitur.

Cum filiusfamilias. ¶ Mora fuerit. z postea decesserit Stichus. ¶ Utilis. ex stipulatione de peculio. ¶ In gl.
1 scilicet dicta. in princip. videlicet † q mora filij patri nocet: vt in primo casu. z adde qd est in libro. ¶ In ea. glo. ibi: z filio. q pater teneatur ex ppria mora filio liberato, z in fide. zc. vt ex ppria teneatur reo liberato. ¶ In ea.
2 glos. ibi: z facit. † qd mora transferat periculum in mo-
3 rosum. ¶ Ea. glos. ibi: z. j. de oper. liber. q mora † principalis fide. nocere facit. ¶ In ea. glos. ibi. §. an pater. z. l. si seruum. §. fi. ¶ Item ad fi. eius glos. vbi arguitur. q si
4 filius patri succedit non exigitur paterna obligatio: † vt fideiussoria solet extinguitur, cum principalis fideiussori succedit. arg. §. de pecu. quesitum. §. fina.

Summarium.

1 Quibus ex causis teneat fideiussoris obligatio.

1 **Si stipulatus.** ¶ In gl. ex ea stipulatiōe. in fi. vel dic † refert an in principali promissione vertitur dari, z tūc certum est fideiusso. recipi recte, z de se promittendo debet loqui. j. de fideiuss. si fideiussor. ob. §. fi. z. l. sicut reus. Aut fieri, z tūc aut ex natura rei potest per fideiussorem eque explicari, vt in operis z fundi prestatione, z tunc idem, vt. j. de duob. reis. l. nemo. j. eod. continuus. §. penul. z. j. de fideiuss. sicut. an non, quia solius principalis factū est in promissione, z tunc fide. tenetur in solo interesse, vel pena si fuit adiecta, vt hic, z. §. eo. si ita. z illud fideiubendo videtur promittere z sic in vno de tacite alternatiuis, vt j. de fideiussori. l. hl. z de soluf. inter artifices. vbi de hoc. Illud autem cōstat interesse esse in obligatione, in'qualibet faciendi ob. vt. j. eodem. quoties. z. l. stipulationes

non diuiduntur. §. celsus. ꝛ. ff. de re iudica. si quis ab alio. cum concordan.

Summarium.

1 Stipulatio penalis an contra heredes cōmittatur.

In hac stipulatione. ¶ Pone aliter casum per. l. j. eod. in stipulationibus. §. respon. fm quod est ibi in litera possessionis, ꝛ modo expone per heredem videtur fieri etiam si alius me prohibeat: ꝛ qd sequitur in fine heres erit, supple ꝛ non prohibuerit impedimētum per aliū prestari. ¶ Non facit. abstinendo. ¶ Quod fieri. id est. a quo abstinere. ¶ Stetisse. quominus eatur. ¶ In
1 glos. hoc videtur. in fin. dic † aut stipulatio habet committi, qꝛ non fit quod debet vt quia non soluitur: ꝛ tunc committitur stipulatio penalis, etiam nullo existente herede, multo magis si aliquis sit heres licet principalis. ff. de naut. feno. l. fi. ꝛ argu. C. de non nume. pecu. l. penul. §. inter. Aut habet committi qꝛ fit qd non debet, ꝛ tunc aut factum habetur non factum sed ascribitur facto: vt si infans vel furiosus fecerit ꝛ tunc non cōmittitur cum nihil factum sit, vt hic ꝛ argu. ff. de administra. tuto. l. fi. Aut nō vt quia iā sit proximus pubertati, ꝛ tunc secus si dolo facit. ff. ne vis fiat ei. l. j. §. hoc edicto. ꝛ sic loquitur infante proximo hic, vel cum ignorauit qꝛ tunc duplex fauor est: exactio autem obligationis a defuncto contracte tunc non mutatur ex varietate successoris. ff. e. l. ij. §. ex his. ꝛ. l. hic alleg. ¶ Heres erit. i. impedierit.

Summarium.

1 Si falsus rumor feratur de episcopo ꝙ mortuꝰ sit, ꝛ canonici velint procedere ad electionem, ꝛ tempore electionis scribat idem episcopus ad canonicos ꝙ abstineant ab electione: si postea moriatur episcopus an virtute illius prohibitionis aut literarum abstinere debeant ab eligendo.

Si promissor. ¶ Interpellatus. quod fieri non debet. ff. de do. quidam in iure. §. j. ¶ In glos. ante diem. in fi. ꝛ facit. ff. si stipulatus. ¶ Stetisse. concord. ff. eod. si stichus. Et no.
1 argu. † ꝙ si falso rumore perlato episcopus alicuius ciuitatis dicatur mortuus, ꝛ idcirco papa literas suas ad canonicos illius ciuitatis mittat ꝙ ad electionem non procedant quia sibi eam reseruat, ꝛ eo tempore presentate sunt litere quo mortuus nō erat, deinde moriatur, ꝙ ipsi canonici eligere possint non obstantibus literis illis que nullius momenti fuerint, cū eo tempore presentate sint quo de electione nō facienda canonici interpellari non poterāt, arg. contra, extra de sponsa. cū ap̄lica.

Summarium.

1 Emptor a venditore stipulās rem emptam, ad que venditorem obliget.
2 In actione ex empto fructus nō veniunt sed post litem contestat. iudicis officio petuntur: secus in illa stipulatione rem tradi ꝛ vacuam possessionem dari.

In illa stipulatione. ¶ Facere possim. put dicit possim. dic voluit ꝙ hic fuit actio, vt not. j. eo. stipulatio ista. ꝛ quod dicit significatur ex mente cōtrahentium que fuit talis. ¶ In glos. al's possim. cum dicit possim, dic te promisisse non facere quominus eam ꝛ te non facturum, quominus facere vt non impediar possis, contra quod facis fundum per quem ire debeo, aliū dando. ¶ Peruenerit.
1 † cū emptor a venditore stipulatur rem emptam, ꝛ queritur ad quid teneatur venditor emptori: refert aut queritur de actione ex empto, aut ex stipulatu. Primo casu si nouata nō est consequitur rem tradi, p qd efficitur dominus si venditor tradens dominus erat, vt. ff. de actio. emp. ex empto. in princip. ꝛ de contrahen. emp. cum manu sata. §. fina. ꝛ arg. ff. de acquir. rerū domi. traditio. fructus etiam cōsequitur, vt. ff. de vsur. videamus. §. ex causa. C. de actio. empt. fructus. ff. de heredi. vel act. vendi. venditor ex. ibi: quemadmodum. Secundo aut stipulatus est emptor alterum, scilicet vel tradi vel vacuam possessionem dari, ꝛ tunc tenetur venditor tradere. ff. de vsur. si stipulatus. ex qua traditione fiet dominus emptor, si dominus fuit tradēs, vt dicta. l. traditio. al's nō, ꝛ liberatus est tradendo rem cuius dominium non habet, cum ad dominum non esset obligatus: vel per consequentiam transeunt si est suum. ff. eodē. si rem tradi. ꝛ fm hoc vno modo intellige hanc literam, cum causam bonorum id est dominium per continentiam traditionis conueniat si penes tradentem et promittentem est. ¶ Item ad interesse tenebitur si non tradat. j. eo. si fun-
2 dus. fructus † autem non veniunt in hac actione. de act. emptio. idem. §. j. sed offic. iudi. veniunt post lit. contesta. vt. ff. de vsur. cum videamus. §. si actionem. Aut stipulatur vtrūqꝫ. s. rem tradi, ꝛ vacuam possessionem dari: ꝛ tuncꝰ fructus veniunt. ff. de vsur. si stipulatus.

Is qui alienum. ¶ In gl. maxime. ad hoc. ff. ad sillania. si quis in graui. §. si ex stipulatione. ¶ In ea. glos. in fi: dic sine maxime, ꝛ melius est. ¶ In glos. que in alieno. ibi. §. sed si vxori. imo. §. res legata.

In cōuētionalibus. ¶ Contrahētes. dant, ꝛ ideo quid sit actum queritur in sermone ambiguo. ff. eo. cum qui tale. in princi. ꝛ. j. de regu. iur. semper. ¶ Ex mente pretoris. ꝛ ideo eius mēs in ambiguo seruatur. ¶ Neqꝫ addere. per interpretationes verbi ambigui. ¶ In glo. id est solam. in fin. vel hic erat dominus promissor idem quia venditor, sed volebat tradere retento dominio sibi, non potest: si tamen nō habet, non est obligatus ad illud tradendum. ¶ In glos. causam. in fi. vel dic causam consecutiuam traditionis: id est dominium qd erat tradentis qui vendidit ꝛ promisit. ff. de acquir. rerū do. l. traditio.

Summarium.

1 Certum stipulaturus, omnia indicia per que res specificetur exprimere debet.
2 In illa stipulatione dolum malum abesse, quid stipulatorem exprimere oporteat.

Stipulationes. ¶ Facit differen-
1 tiam † vtrum certum quid in specie stipulari quis velit, vt omnia indicia per que certificetur res debent exprimi, ne res assentiatur qui de alia simili sensisset. j. eo. quicquid. ꝛ. l. qui ex pluribus. arg. in
2 genere: sicut † cū quis stipulatur dolum abfuturūqꝫ esse, vt nil aliud est nocere exprimi, ꝛ promissor in omnem casum cōmissi doli se obliget, vt in secunda parte. l. ꝛ argu. ff. de contrahen. emp. fistulas. §. fi. ꝛ loca. ꝛ cōduc. si quis fundum. in prin. Secundo potest loqui vt cōsulat stipulanti vt quācunqꝫ potest exprimere in stipulatione exprimat, non confidens de stipulatione doli nō cōmittendi, quia illa referuntur tantū ad eos casus qui exprimi non potuerunt, ergo qui potuerūt habentur omissi: interdū tamen necessaria est omnium expressio fm Joā. ff. si quis cau. sed ꝛ si quis. §. quesitū. ¶ Cōponere. ad declarādum qd promittitur. ¶ Contineant. qꝛ quicquid ꝛc. j. eo. quicquid. dat ergo hec. l. consilium. ¶ Doli autē. i. stipulatio doli. que fit indefinite, ꝛ nō de certo dolo. ¶ Pertinet. ex partium consensu, ꝛ ideo omissa casuum declaratio nil obest. ¶ In gl. i. infinitos. quibus dolus potest cōmitti.

In stipulationibus.

In stipulationibus.

§. Operarum. ¶ Partem operę. iam pendente. s. de oper. lib. l. iij. z l. seq. ¶ Offerre. cum quota pro rata singulis dominis soluetur: z licet dicat offerre, idem si non offerat si iam sit preterita cum tunc operam dare non possit, z sic ad estimationem habeat cōdemnari: vt s. de oper. lib. si quando. z C. de oper. lib. nec patronus.

Summarium.

1 ☞ Quid operatur nomen heredis in cōtractu appositum, qui postea nō sit heres.

Eum qui. ¶ Vero similius. nā hoc sequitur. j. de reg. iur. in obscuris. sed si appareat aliud actionem hic sequimur. de re. iur. semper. s. eo. eum qui calendis. z l. in conuentionalibus.

Te z Titium. ¶ In glo. quem solum credebas. ibi: z de leg. ij. hic contra est, sed loquitur in legato in quo dic, quia aut grauat heredem z non heredem. z obti. s. de lega. j. cum duobus. §. heres. Aut vnum ex heredibus, z tūc aut ex certa scientia, z solidū debet: vt. s. de leg. iij. l. post emancipationem. Aut per errorem, z tunc obti. §. cum estimaret. ¶ Solus heres extiterit. Aut † nomen vnius he-
1 redis in contractu ponitur demonstratiue, aut discretiue. Primo casu nihil operatur, vt hic fm vnum intellectum. z s. de pact. tale pactum. §. fin. z arg. j. eod. l. Julianus. in princ. z s. de adimen. lega. l. annua. §. annua. Secundo aut ad liberationem ei prestandam, z ei paratur exceptio: vt. s. de pact. l. auus. cum concor. z eo casu cum obligatio efficaciter non cadat in eum munitū exceptione cadat tota in filium, vt. s. commo. l. iij. §. heres. z de vi z vi arma. l. si plures. z de leg. ij. l. cum ab vno. z de leg. j. l. ab omnibus. in princ. Aut ad eum obligandum, z tunc nil operatur, z ita hic fm alium not. s. ti. j. l. Arrianus. z de bo. auto. iud. possi. l. cum vnus. z s. de serui. vrb. pred. l. item sic. §. qui habet. z j. de exceptio. l. z per iusiuran. §. si stichus. Aut ad obligationem ei querendam, z obti. j. eo. continuus. §. fi. ¶ Inutile pactum conuentum. id est inutilis erit allegatio pacti, z nullum factum sit: demonstrationis enim causa solū Titius fuit insertus, vel si fuit insertus discretiue, dic quia solus non tenetur ex stipulatione, z sic non valet expressum nec tacitum: vt. s. de bonis auto. iudic. possid. l. cum vnus.

Qui sibi aut filio. ¶ Nec ad rē pertinet. Respōdet tacite oppositioni. Diceret enim quis, cū patri filius stipulatur si patri obligatio queritur, z filio non soluitur. j. proxi. z j. eo. si duo. ¶ Persona obligationi. querendo sibi: que quidē nō ei sed patri improfectio queritur. ¶ In glos. vt z. j. eo. si duo. in fin. Item contra. s. de pac. dota. l. inter socerum.

Qui ita stipulatur. ¶ Eius. petēs pro tempore quod est post mortem. ¶ Peteret. pro tempore sequente mortem. ¶ Qui ita stipulatur ante. in glo. dic nihil interest. ibi: ante calendas finitas. quod in dubio dictum intelligo. arg. s. eo. si ita. z j. de regu. iur. semper in obscuris. z de successo. edic. l. j. §. si intra. z j. eo. l. eum qui certarum.

Qui proprietatem. ¶ Sed habere potest. hic hoc dubium faciebat, quia ad se poterat reuerti, z debebat sua natura consolidari proprietati que erat stipulatoris: sed si stipulatur simpliciter z non in casum consolidatur, vt. j. eo. nemo.

Si a te stipulatus fuero. ¶ Ex causa lucratiua. ¶ Sempronianuz. pleno iure. qđ plus est stipuler: simile ex causa lucratiua, quod minus est. ¶ Non nouabitur. nisi hoc esset expressum. j. eo. l. qui vsumfructum. nam sicut talis personalis receptio nulla parte obligatione tollitur, ita talis stipulatione non tollatur actio non creditur: vt. j. eo. l. si stipulatus suam. §. j. ¶ Recte. subaudi, propter. ¶ Petam. s. fundum. ¶ In glos. id est petēdo. ibi. l. etiam. vel propter fundi vsumfructum detractū peterem scilicet fundum: vt. j. eo. si stipulatus. §. j. ¶ Item ibi: sic fiat nouatio. cum ab alio stipulatur. insti. qui. mo. tol. obli. §. pe. ¶ Item ibi: dici. aliud secundo promitti q̄ primo. ¶ Item ibi: deest. quasi defectus vsusfructus faciat hunc fundum non esse: quod primū ab altero fuerat stipulatus, qui pmissus pleno iure fuit. ¶ Item ibi: solutum. debet dicere secundo promissum non esse eum qui primo promittitur z c. Nam de nouatio. dicit glos. hic que contingit, vbi quis secundo ab altero fuit stipulatus.

Summarium.

1 ☞ Stipulatio scđo loco facta, an purget morā prime.

1 Si hominem. ¶ Confestim cum Titio agere potero. Aut † hec stipulatio secundo facta, fuit nouandi animo, aut non. Primo casu aut fuit actum moram non purgari: z tunc est certum tenere primam stipulationem, et ex mora primum promissorem, vt hic z arg. s. eo. l. in conuentionalibus. in princi. Aut non fuit actio, z tunc aut mora precessit hanc stipulationem secundam, z tunc bene purgata est, z non tenetur ex ea promissor: vt. j. de solu. l. qui decem. §. cum stichus. z de nouatio. quoties. Aut facta est per occisionem promissi serui occisi: z primo promissore, z tunc tenetur primus, vt hic fm alium intellectum. z. j. de solutio. l. stichum. in princ. circa fin. princ. z. l. cum quis. §. si quis pro eo. z j. eo. l. sicut seruum. in prin. Secundo casu cum non fuit facta secunda promissio animo nouandi certum est primam moram non purgari. argu. de nouat. l. omnes. z hoc fm alium intellectum. ¶ In glos. hoc casu. In primo non inuenitur res. In secundo obligatio Titij acceptilatione perempta.

Summarium.

1 ☞ Cedens castrum alicui, tacite videtur ei cedere iurisdictionem z omne ius quod in eo habet.
2 Fundus constat ex proprietate z fruendi facultate.

Qui vsumfructū. ¶ In fi. glos. vt. s. de vsufructu. l. alij. qui partem quotam, puta tertiam. Valet ista ad questionem qua
1 queritur: † si cōcessi castrum alicui in feudum in quo habebam iurisdictionem, an ei videar iurisdictionem concessisse. Videtur q̄ sic per literam istam, quia iurisdictio inest in castro sicut pars in toto: ergo castro tradito z ea tradita intelligitur, alioquin nec traditum intelligitur parte retenta. z ar. s. de excep. rei iud. l. sed z si quis cum totum. Est etiam argu. ad decimam quam habebam in castro vendito etiam in feudo concesso. ¶ Ad fin. glos.
2 siue fundi. Nam † fundus constat ex proprietate z fruendi facultate: vt. s. de vsufru. leg. l. si alij. z de vsufru. accre. item nota. §. j. z de vsufruc. ea. rer. que vsu consu. l. sicut. z no. s. e. eum qui. §. pe. sicut paries z area est pars domus. vt. s. de vsucap. l. eum qui edes. z de pign. actio. l. domo. nō autem vsus est pars quota fundi. vt. j. de accep. z per iusiuran. §. ij. que est contra. ¶ Detrahitur. sicut nec daretur, si pars aliqua fundi detrahatur: z sic vtrobiq; tenet stipulatio secunda in eo q̄ plus continet q̄ prima. ¶ In gl. aduersarij. ibi: pars fundi. z ita subaudi, id est vt dicat, sed z qui z c. vel dicas aduersarij, quia ibi demū ex predictis videtur inutilis nisi primo totum, deinde partem integralem vel quotam totius stipulationis: secus ergo si non totam in partem integralem. Secundo stipulatur tibi non aduersario dicit idem si partem sub-

lectiuam stipuletur qui primo stipulatus totum fuerat: vt est cum quis stipulatur, attamen deinde ꝛc. ¶ Nihil agit. eo ꝙ nec sua interest. ¶ Nihil agit. nam nec vsus est integralis vsusfructus pars. ¶ Tūc enim priore. non al's, ꝛ non interſit: vt not. ſ. eo. ſi dari. ꝛ probatur. ſ. eod. ſi diuortio. ꝛ ſic loquitur. l. qui bis.

Quoties. ¶ Eo tempore. non anterioris temporis: ꝛ subau. ex quo die. subau. ex, quasi dicat: ꝛ non ante. ¶ In gloſ. id eſt damnum. ſcilicet anterius.

Idem erit. ¶ Nam eius. subau. demum. ¶ In gloſſa, al's quo. in fin. ꝛ. ſ. eo. qui ita. §. j.

Si ita quis. ¶ Sed enim. aduersatur hoc modo, licet exiſtentia vnius conditionis impediat ex alterius inſtantia ſtipulationem committi. ¶ In gloſ. poſtꝙ ſemel. in fin. vbi disiuncta pro coniuncta accipitur.

Huiuſmodi ſtipulat. ¶ Ex hac die. poſt consulatum Titij. ¶ At in ea. ſcilicet commiſſa. ¶ Utilem. contra videbatur, quia ſm poſitionem verborum ſtipulationis: primo debebat preſtari per aduentum termini ꝙ conditio extaret, ꝛ ſic prepoſtera erat ſtipulatio. ¶ Pena preſtentur. ꝛ ſic poſt conditionem exiſtentem totius temporis preteriti ſit petitio: vt. ſ. de leg. j. l. ſi cui.

Que extrinſecus. ¶ In gl. vt. C. de teſta. in fin. vbi ſecunda non mutat primam.

Si minor. ¶ In fi. lex loquitur: ſed ipſe agit diem ſupremū. ¶ In gloſ. prohibens. in fin. vt inſti. quib. ex cau. manumit. licet. §. eadem.

Illa ſtipulatio.

§. Eum qui. ¶ Danda. ſimpliciter. ¶ Decem petere. dari ſibi ab eo. ¶ In gloſ. id eſt promittis. ibi: Titius dabit. vel melius ꝙ dabuntur mihi decem. ¶ In ead. gloſ. ibi: non intelligitur. cum adijcit infinitum paſſiui indeterminato. ¶ In ead. gloſ. in fi. ꝛ inſti. de inuti. ſtipu. §. ſi quis alium. ¶ In gloſ. ſ. de leg. j. ibi: vt fiat ſic. ſed contradicit. ſ. eo. ſtipulationum. §. ſtipulatio. ꝛ. C. de conſti. pecu. auſ. ſi quando.

Si penam. ¶ Pecuniā te. vel gratiam facientem, vel ex certa ſcientia promittentem. ¶ In ſtipulatione. id eſt ex actione per ſtipulationem. ¶ In gloſ. quia continet. in fin. vel dic aliud cum promittitur ſimpliciter dare, vbi obtinet. j. eo. vt ꝛ aliud. ꝛ promittat numerare vel mutuo dare, quia hoc ſignificat mutui cōtractum inire per dationem, ꝛ ſic factum ꝛ contrahere: vt. ſ. de cura. furio. l. conſilio. §. fina.

Si homo. ¶ Ad fin. gloſ. tempore. vel dic vt not. j. eod. continuus. Item not. ꝙ contra hanc diſtinctionē facit. ſ. ſi quis cauſ. ſi eum. §. homo. ꝛ non ob. ſi deceſſit, quia ibi pena adiecta non fuit. ¶ In gloſ. de faciendo. ad fi. vel verius de dando ad faciēdum. ¶ In gloſ. hic enim. in fin. ꝛ. ſ. eo. ſi ſtipuler.

Stipulationes. ¶ Non diuiduntur. inter heredes ſtipulātis vel promittētis. ¶ In glo. preter vſumfruc. in fi. ibi: parte multiplicatiua. id eſt quota. ¶ Ead. gloſ. ibi: ꝛ dicitur. ſm quoſdam. ¶ Ead. gloſ. in fi. vel dic prout exemplum ponitur j. eo. in executione. §. ij. ¶ Ad fi. gloſ. ſ. eo. ꝛ. ſ. de oper. liber. l. iij. ꝛ. l. libertus qui poſt iudicem. §. ideo. ¶ Ut puta fundum. certe latitudinis ꝛ longitudinis. ¶ Horū enim diuiſio. id eſt particularis preſtatio in ſtipulationem deducta: vel ſolutio particularis. ¶ Corrumpit. id eſt non implet in aliquo, ſecus ſcꝫ in dando. j. de ſol. ſi ſtipulatus. §. j. nam in factis forma rei dat eſſe rei: vt. ſ. ad exhiben. Julianus. §. ij. ſed forma non eſt niſi ſit perfecta. ¶ In glo. id eſt ſi aliquid. ibi: ſtipuler. vt. ſ. de ſerui. l. ius. ¶ In gloſ. id eſt intereſſe. in fin. ꝛ. j. eo. l. quoties. §. j. ꝛ repete expectandum. ¶ Ideoqꝫ. al's, idemqꝫ. ꝛ ſubau. ſcilicet Celſus refert Labeonē eſtimaſſe in hoc genere, ſcilicet preſtando intereſſe. ¶ Dandam eſſe petitionem. tam ex parte actoris promiſſoris ꝙ ſtipulatoris.

Summarium.

1 ☞ Quando in ſtipulatione faciendi penalis ſtipulatio committatur.

Si quis ita. ¶ In gloſ. quod ei locauerat. in fi. ſcilicet ſic concepta ſtipulatione, vt dicit teſtator: non tamen notatur poſſit opus deduci in ſtipulatione. ¶ Plane. in fi. in ſtipulatio
1 ne† faciendi interdū adijcitur dies ꝛ pena, tūc aut dies eſt repetitus in pene preſtatione: ꝛ tūc non committitur penalis ſtipulatio, niſi lapſo die, vt hic ꝛ. ſ. e. in illa. Aut non eſt repetitus: ꝛ tunc committitur cum certū eſt ante diem fieri non poſſe. j. eod. cum ſtipulatus ſim a proculo. Interdum pena ꝛ non dies, ꝛ tunc committitur: cum potuit facere ꝛ non fecit. j. eod. ſtipulatus. Et interdum dies ꝛ non pena: ꝛ tunc cōmittitur lapſo die. j. eo. inſulā. Interdum nec dies nec pena: ꝛ tūc aut volo agere ad id qđ intereſt propter non factū opus, ꝛ tunc demum committitur lapſo die quo potuit fieri. ſ. eo. ſi ita ſtipulatus eſſem abs te. Aut ad id qđ intereſt propter nō inchoatū, ꝛ tunc ago poſt preteritum tempus quo potuit inchoari: vt. j. eo. exiſtimo. §. fina. ꝛ. l. continuus. §. item inſulam. ꝛ ſm hoc intelligenda eſt hec litera, plane ꝛc. vt ſi ago vt fiat non expectabo labi diem quo compleri potuit, ſed quo potuit ꝛ debuit inchoari: ꝛ ſic poteſt loqui. §. plane. ¶ In gloſ. ſ. eod. ſi ita. ibi: quod ibi fieri. ſcilicet vt vtrobiqꝫ ex qua mora facta eſt agatur, ꝛ ſm hoc eſt contra dictam. l. §. fina.

Interdum. ¶ Preſtari poteſt. vt cum in natura rerū venit partus vel fructus, vel domus, potuit edificari inchoari. ¶ Si ſeruus hereditarius. ſtipulatus eſt futuro heredi decem dari. ¶ Et in ſeruo. ſtipulante decem dari domino captiuo.

Stichi. ¶ Moram. vt interitu ſpeciei liberetur ꝛc. etiā ſi lis erat iam ſuper eam. ſ. manda. l. hominem. in fin. nec obſt. l. inſulam. quia ibi, ſup intereſſe ſeu eſtimatione operis erat facta cōteſtatio.

Stipulationū. ¶ Hec diuiſio ſit quo ad diuerſitatem actionū ex ſtipulatione proponendarum. ¶ Aurei decem. quid et equale. ¶ Fundus Tuſculanus. quale ꝛ quantū. ¶ Homo Stichus. qualis ꝛ quantus. ¶ In gloſ. intendentis. id eſt ſtipulantis. Jaco. de are.

Ubi autem. ¶ Quantumqꝫ ſit. id eſt aliquid horum deficit. ¶ In gloſ. cum quantitate. in fi. al's non valeret: vt. j. eo. ita ſtipulatus. ¶ Deducit. in proximis duobus articulis, non in primo vbi fundus ſtipulatur: vel dic id eſt deducere intendit, ſed in primo nihil, in aliis ſic. ¶ In glo. non ergo dabitur. ibi: ſol. vt ibi. vt. ſ. ſi cer. peta. cum quid.

Fundi. ¶ In gloſ. ꝛ ideo ex ſtipulatu. ibi: quantitatis. id eſt pecunie cuius dominium habet in fructuarium tranſire: vt. eo. tit. l. ſi. ꝛ ſic certam continet. j. ea. l. §. fin. hoc autem ius fruendi preſtare debet ſm. l. ſ. de vſufruct. l. iij. §. dare. ¶ Hoc enim. vt ſic ex ſtipulatu agatur.

Illud. ¶ Sed ipſa natura. nam eſt incertum an quid ꝛ quot ꝛ quales naſcantur. ¶ Hanc ſtipulationem. verum cum ex eo contractu certum conducatur. ſ. eo. interdum. in princ. j. eo. inter ſtipulantem. §. ſacram rem. certi condictio proponetur. ſ. ſi certū pet. l. certi cōdictio. in prin. ibi: ſiue ex incerto ꝛc. ¶ Quod in horreo.

horreo. pro hoc apparet quātum z quale. ¶ Certum stipulari. ab ipso exordio. ¶ In glos. no. non refert. in fin. item hic vt species deducitur: constat enim ꝙ per vnum quale z quantum per id qd est in horreo, vt species enim deducitur in stipulatione. s. eo. si certum. ¶ In glo. correctiuum. in fi. vix possint, tum quia. s. incertum est quid hic, aut ex verbis quid non apparet sm B. sed licet sm B. sit incerta, cum ea certū petatur ageretur certi condictione. s. si cer. peta. l. certi condictio. in prin. ibi: siue ex incerto zc. ¶ In glos. mihi in arg. ibi. §. j. sed ibi dicitur esse aliqua parte actorum certificata quātitas, vt ibi no. ¶ In glos. id est aliter. in fin. vel expone alioquin per totum. ¶ Esse iubes. sed sm B. ideo aliud in fideiussore obtinet, quia fingitur repetitum nominatim, quod venerat in principio obligatione. argu. s. eod. l. sciendum. z j. eod. l. titia. §. idem respondit.

Summarium.

1 ¶ Quantitas z species faciūt stipulationem certam.
2 Stipulatio que in faciendo concipitur dicitur incerta: quia incertum est vtrum factum, an interesse promissor prestare velit.
3 Qui precise ad factum tenetur qua actione conueniri possit.
4 Stipulatio operarū certarum cum sit factian certi condictione peti possit.
5 An z quando stipulatio facti certe forme dicit incerta.
6 Stipulatio facti quare dicitur incerta, z in quibus versatur incertitudo.

1 **Qui id quod.** ¶ Stipulari videtur. ratio, quia † non quantitas nec species zc. que quidem faciūt stipulationem certam: vt. s. si cer. peta. certum. z l. certi. Alij dicunt aliter, vide-
2 licet ideo † quia facti stipulatio in sui cōceptione certum finem per libram iustitie seu iuris non habet: est enim incertum vtrum promissor prestet factū an interesse, nam in eius electione videtur esse, vt. s. de re iud. si ab alio. §. fi. z pro hoc facit. s. §. nam z quatenus cuiqz zc. z. j. de reg.
3 iur. quatenus. z sm hoc videtur ꝙ † vbi quis precise ad factum tenetur possit agi certi cōdictione. Et ideo dixe-
4 runt antiqui doctores † operas certas possit certi condictione peti: vt. s. de oper. liber. l. a duobus. z tangitur. C. de oper. liber. l. j. quod prius dixi videtur planius. ¶ Do-
5 mum edificari. sed quare † dicitur incerta stipulatio vbi certe forme domum z in certo loco stipuler fieri, cum in eius conceptione appareat quid z quale z quantum deductum sit in stipulationem, per quod videtur certa: vt s. l. proxi. Respondeo, illud habet locum in dari, ideo est vbi dari est in obligatione, sed non fieri: sed quare secus in hoc ꝙ in illo? Respondeo, in dari postquam certitudo est in re promissa. Est etiam certitudo in effectu exactionis rebus sic se habentibus, cum dare precise compellatur. j. ead. l. §. fi. z ad illud condemnari debeat: secus si in natura rerum esse desijsset species danda. j. eo. si ser-
6 uum. §. fin. In fieri † autem non est certitudo etiam respectu finis vel condēnationis etiam rebus sic se habentibus: nam quia si dicat se nolle facere cōdemnabitur ad interesse. j. eo. l. cum stipulatus. §. fina. z l. seq. z. s. eo. si penam. z hac ratione stipulatio in faciendo dicitur incerta. z arg. ad hoc. j. §. proxi.

Qui illud. ¶ Sed cū altero mortuo solus sit in obligatione superstes. s. de contrah. empt. si in emptione. §. penult. nunquid solū petet? Respon. nō, cum possit dari mortui pretium. j. de solutio. stichum. in prin. z de leg. j. cum res. not. s. eod. si stichum. ¶ In glos. idem videbatur. in fin. z ad hoc quod ibi not. z de contrah. empt. l. si ita distrahatur.

Qui sortem. ¶ In glos. sine quantitate. ibi. l. tutor. §. fi. z l. quoties in stipulationibus. z de regu. iur. in summa. §. qui sortis. ¶ Ea. glos. in fi. Sed certe commissa stipulatione pro tēpore iam transacto certi cōdictione agetur, cum pro eo iam sit certum quid debeatur, sicut in stipulatione alternatiue concepta vno mortuo qui superest prestatur. s. de eo qd cert. loc. l. ij. z ita intelligatur. s. si cer. pet. l. certi. ibi: siue ex incerto cōtractu. ¶ Quot sunt res. id est articuli. ¶ In glos. sors z vsura. in fi. hoc non est verum: vt. s. e. l. ideo. §. fi. in fi. nisi anni essent enumerati: vt. j. e. si pluribus.

Hanc stipulationē. ¶ In glos. stipulor. ibi: venit interesse. in condemnationem si facere nollit reus. ¶ Item fiat mea. deducetur in condemnationē. ¶ In ea. glos. ibi: §. sic itaqz. hoc satis videtur bonum in verbo dari, in verbo restitui: sed debet domino restitui idē precise non teneatur, vt ita. l. qui restituere. z. s. de don. cau. mort. l. si. not. non enim equum est zc. vt. s. rer. amot. l. nā omni. z sol. matr. l. si filio. §. ij. siue domino sufficit interesse prestari. ¶ Efficiatur. z ad hoc condēnatur, licet se nolle vel non posse dicat nature impedimēto cessante: secus in facto. j. eo. si stipulatus. in fi. z. s. de act. emp. l. j.

Summarium.

1 ¶ Ius eligendi transit ad heredes.

Si stipulatus. ¶ Electio. vt licet stipulatio p me alij habeatur, non tamē coherens electio personalis est, vt invita debentis alius nō posset eligere, sed mortuo per commitantiam obligationis
1 transit etiam electio: z ideo cum † obligatio transeat in heredem, transit etiam electio, vt. j. sequitur, sed in vita secus: z ideo licet patri sit quesita obligatio vel domino, non tamen seruo vel filio viuentibus ipsi habent electionem. ¶ Mortuo stipulatore. sic z als per mortem alterius in alium transit electio: vt. C. cōmu. de leg. l. fi. ¶ In glos. hic est contra. in fin. z. s. de iudi. l. non potest. ¶ In glos. id est non solum. in fi. z. s. de leg. j. si ita scripsisset.

Ad diem. ¶ Licet. etiam si principalis vel heres existat, hoc ideo quia hic committitur ideo quia non fit: secus si debet cōmitti ideo quia fit, quia tunc factum principale pro non facto habetur, z ita loquitur s. eod. cum filius. §. penul. ¶ In glos. eo die. ibi: de naut. feno. l. fi. z. l. Labeo. z. s. eo. cum filius. §. penul. ¶ In ea. glos. ibi: in contrario casu. posset tamen dici ꝙ detur restitutio ex clausula generali: vt not. s. eod. cum filius. §. fina. ¶ In glos. quia mora. in fin. z fit hoc casu: vt. s. de vsur. l. sed z si rei. §. fina.

Si filiusfamilias. ¶ In glos. secus. ibi: sol. vt ibi. vel clarius: cum filij contractus tempore patrie potestatis initus post essentiam sui iuris recipit implementum, refert aut est tale qd per se non precedēte conuentione tali induceret ius agendi, z tunc aget filius vt in contrarijs, z ar. ad hoc. s. ad maced. si filius. §. fi. Aut tale qd per se non induceret: z tunc inspicitur tempus stipulationis, vt hic cū concor.

Cum fundum. ¶ Ad fi. glo. nisi. z ad hoc. s. que in frau. cre. l. fi. §. vt fructus. ar. contra. s. ad leg. fal. l. in lege falcidia.

Si procuratori. ¶ Presentis. qd intellige ita ꝙ intelligat z videat dominus: vt. C. de erro. aduo. l. ea que.

Quoties in stipulat. ¶ In glos. prima. ibi: propter equiuocationem. hic pone vt in glossa, vt cum stipulor a te Stichum cuius nomen meo et tuo congruit seruo, in amphibologia cum stipulor codicem Iustiniani: posset enim intelligi de nouo quod ratione dominij fuit Iustiniani: vel stipulor a te me non offensurum te, nam accipitur pro me nō offendas. De compositione, vt stipulor a te mihi z Sticho dari fundum: vt. s. de re. dub. l. si is qui. §. si quis ita. Item est dubium propter

verborum inordinationem, de qua dicitur. s. eo. l. huius-
modi. De alternatiua pone exemplū. s. de eo quod cer-
to loco. l. non vtiq;. §. j. ¶ In eadem glos. ibi: in amphi-
bologia. j. de nouat. l. in diem. & de acceptil. l. si sub condi
tione. & s. de fideicōmis. libert. l. generaliter. §. ij. & de hoc
de leg. iij. l. Labeo. versic. quod igitur. ¶ In glos. vltima
ibi. l. cū queritur. fallit vbi vocabuli significatio est pro a-
ctore. s. eod. l. si mihi. §. j. Item vbi est in eo genere com-
missa interpretatio reo posset reddere stipulationem inu
tilem: vt. s. eo. l. qui calendis. & s. qui satisd. cog. l. de die.
sic etiam. s. de eo quod cer. loc. l. non vtiq;. j. respon. Item
in pretorijs. s. eod. l. in conditionalibus. ij. respon. & j. de
preto. stipulatio. l. in pretorijs.

Voties quis alium.

¶ In gl. quibus casibus. in fin. quod debuit
sisti vt de eo questio habeatur: vt. C. de que-
stionib. l. interrogari. & s. de probat. l. cum probatio.

Nemo rem suam.

§. Si post morā.

¶ Nihil-
ominus
perinde. no. quia dicit perinde: sic ergo homine post mo-
ram mortuo non petam estimationem sed hominem, li-
cet in estimatione condemnetur, quia homo non potest
prestari. arg. tamen contra. s. de vsufruct. lega. l. si vsus-
fructus. Jaco. de are.

Summarium.

1 An et quando in stipulatione dolum malum non
committi promissor etiam ex alieno facto teneatur.
2 Negatiua in affirmatiuam resoluta.

Inter stipulātem.

¶ Ne-
gotiū.
quod cōsistat in dare vel facere. ¶ Contrahi-
tur. hoc est refertur ad personam stipulantis
& promittētis negotium stipulatoris: id est obligatio ex
stipulatione contrahitur inter stipulantem & promitten
tem, vt promittēs obligetur stipulanti. Vel dic negotiū
de quo agitur vt stipulatio fiat vt dare vel facere contra
hitur, id est colligatur verbis inter stipulantē & promit-
tentem, quasi dicat: in personis stipulantis & promitten
tis refertur hoc negotium, scilicet dare vel facere. ¶ Et
qui. respondet questioni tacite que posset fieri de hac sti-
pulatione que sequitur, que indistinctis verbis valet: sed
iureconsultus dicit valere eam sm regulam in principio
positam. Vel dic q addit casus indistinctos de quibus
poterat dubitari dicēdo eos intelligendos sm regulam
in principio positam: & hoc satis respōdet idem cum pri-
1 mo. ¶ Non simplex abnutiuum. vt intelligas † omnia
contraria distingue, aut in stipulatione infinita actu cō-
sensum est inter cōtrahentes vt curet promissor alterius
dolum & impedimentum cessare, & tunc certum est tene-
ri eum: & sic potest intelligi hec litera. s. eod. l. in illa stipu-
latione per te. arg. s. l. in conuentionalibus. & l. eum qui.
Aut non constat, & tunc aut contractus cui subiecta est
stipulatio sui natura obnoxiat promissionem propter fa-
ctum alterius, & tunc tenetur: vt. s. de actio. empti. l. em-
ptorem. §. qui autem. & ita potest hoc intelligi. Aut non,
et ita tenetur ex facto etiam singularium successorum:
quasi eorum factum sit istius, non autem extraneorum.
s. eo. stipulatio ista. in prin. & sic potest intelligi hoc. s. eo.
l. in illa. & j. iud. sol. l. nouissima. & s. eo. l. stipulatio. §. que-
sitū. vt quod dicit simplex abnutiuum exponatur, id est
simplex & indistinctum abnegatiuum dolo a quolibet e-
tiam extraneo committēti. ¶ Sed curaturum. scilicet ad
se venientium absit. ¶ Quominus fiat. scilicet per me pu
ta iter vel actionē, id est quominus eam vel agā: vt. s. eo.
l. in illa stipulatione per te. & dic fiat, scilicet ad me, hoc
est quominus eam vel agam nisi tuearis si per aliquē he
redum vel successorū etiam singularium fiat quominus
agam: vt. s. eod. l. nulla. Vel dic etiam si per extraneum
fiat, si modo hoc actum est vt curet factum extraneorū
2 cessare, & sic † negatiua resoluitur in affirmatiuam, vt sit
sensus: per te & heredem tuum fieri, vt non fiat per extra-
neū quominus eam vel agam. ¶ In gl. ipse nec ille. in fi.
Itaq; procurator interueniens in promittendo promit-
tit se facturum vel daturum nomine domini, nō autem
promittit dominum facturum vel daturum, quia tunc
non valeret vt hic. ¶ In glos. i. abnegatiuum. in fin. vel
dic abnegatiuum a quocunq; de mundo cōmissi. ¶ In
gl. idcirco. in fi. vel dic dolus singulorū successorum: & qd
dicit ab vna, id est abnegatiuū facti alieni, id est doli cu-
iuslibet seu a quolibet committendi, & sic cōcordat cum
legibus contrarijs, vt de dolo eorum quos potest arcere
promittere videatur. ¶ In glos. videtur contra. ibi: hic
promisit. non dicas expresse sed sub illis verbis que sunt
in textu, sed inter partes sic fuit actum: vt. s. in conuen-
tionalibus. & l. eum qui calendis. & sic sub tali intellectu
formata fuit simpliciter habere licere, vt not. s. eod. sti-
pulatio ista. in princip.

Summarium.

1 Dissensus inter stipulantem et spondentem vitiat
stipulationem.

Si Stichum.

¶ Quod & in iudicijs.
1 vt † si actor de vno sen
serit, & reus in sua responsione de alio, nihil valeat iudi-
cium. ¶ Ex vtriusq; consensu. verbo declarato. s. eod. l. j.
in prin. ¶ Valet. & sic cessante vel etiam promissoris non
valet. ¶ Inuitum. saltem causatiue: vt. s. de rei vend. l. si.
& de procur. si reus. & de leg. j. si domus. §. qui confitetur.
& ad leg. aquil. proinde. ad fi. ¶ Potius actori. dicenti liti
gatum esse de tali seruo. ¶ Consensisse. id est cum actore
sensisse: & sic nullum esset iudicium. ¶ In glos. j. eo. con-
tinuus. ibi: ibi nō. hoc autem constabat per protestatio-
nem: puta dum stipulatur veniebat ad stipulandum, in-
terrogatus quo iret dixit quibusdā, vado stipulari Sti-
chum album: promissor econuerso ab aliquibus inter-
rogatus dixit, vado promittere Stichum nigrū. & pro
hoc. s. de acqui. here. qui aliena. §. fi. & de concub. l. in con
cubinatu. & de regu. l. & si quis. §. plerique.

Si stipulante.

¶ Quod minus est. et
sic licet simpliciter re-
spondeatur non alternatiua cōsurgat obligatio sed sim
plex: sed alternatiua cōtrahitur obligatio ex simplici re-
sponsione: vt. s. de actio. & obli. obligationum. §. modus.
& j. eo. si duo. & s. de consti. pecu. illud. & s. eo. si ita. ¶ Sti-
pulationibus. itaq; congruere debet respōsio interroga
tioni. s. eo. qui extrinsecus. in fi. Item in rebus. s. ea. l. §. j.
& l. j. §. si stipulanti. Item in qualitate stipulationis: vt di
cto. §. simpliciter. Item in modo, vt hic: sed in responso
simplici cur secus in speciebus q in summis? Respōdeo
quia in obscura: vt. j. de regu. iur. l. in obscuris. & in sum-
mis apparet liquida, quod minus, sed non in speciebus.
¶ Sponderi videtur. etiam si simpliciter spondeatur: vt
s. eo. si ita stipulatus fuero. & s. de lega. ij. si ita relictum.
§. si. cum ergo non plus operet indeterminata responsio
q determinata merito & indeterminata valebit. ¶ In
glos. & apparet. & sic minus.

Summarium.

1 Res exempta a stipulatione per mutationem sta-
tus, eo recuperato an recidat in obligationem.
2 Fauorabilior est liberatio q obligatio.
3 Liberatus in perpetuum, postea ad eam causam non
obligatur.
4 Liber homo sub conditione promissus, & pendente con
ditione in seruitutem reductus an cadat in obligatio-
nem. & nume. 5.
6 Edibus funditus demolitis si dominus eas voluerit re-
edificare an ei nouum opus nunciari possit.

Sacram rem.

Sacram rem. ¶ Sic diuide. In prima parte ponit dictũ vsq; ibi, nam & cum quis. Secundo ibi ponit rationem dicti, que est q res non incipit a casu extinguibili: & qua
1 liter extinguatur ostendit. Tertio q † res exẽpta a stipulatione per mutationem status siue conditionis recuperato primo statu non recidit in obligationem. Quarto rationem subiungit quare causa liberandi, scilicet mutatio status in contrarium assumpta per contrariam mutationem esset causa obligandi: quod esset absurdũ cum ratione prime mutationis fingatur nulla precessisse sti
2 pulatio. ¶ Item † iam non esset fauorabilior liberatio q obligatio. Quinto arguit dupliciter: primo de naui restituta, secundo de stipulatione vini. Sexto tollit arg. ostensa dissimilitudine. Septimo respondet oppositioni que fieret contra id quod fieret ostendendo dissimilitudinem ibi, scilicet vini autem, vsq; ibi, & nauis. Octauo respondet arg. nauis ostendendo vbi verum sit quod de naui est dictũ: qd probat per similitudinem tigni remoti, non q sit sic edificio destructo & refecto vltra inquisitionis huius vtilita. ostendit. Posset etiam secũdo dici q in litera quoniam, arguat contra ea que dixerat: & ponatur quoniam pro quamuis, & illud postea probat arg. nauis & vini. ¶ Liberatur. & sic conditionalis sit promissio: & quod .j. dicit ceperit, etiam pendente cõditione. Et quod dicit liberatur per exemptionem rerum & stipulatione. ¶ Nec reuocantur. res promisse, cum obligatio sit extincta. ¶ Lege aliqua. a Papa vel Imperatore promulgata, vel hoc forte per incursionem hostium efficitur prophana: vt. §. de religio. domi. l. cum loca. sed certe tunc non esset subiecta dominio meo. ¶ Effectus fit. etiam antequam extaret conditio stipulantis. ¶ Quoniam quidem vna. scilicet mutatio status & qualitatis siue conditionis rei. ¶ Liberandi. scilicet in perpetuum. ¶ Et obligandi. scilicet postea, & subaudi, quod esset ab
3 surdum: esset enim oppositio in obiecto. Nam si † liberatus sum in perpetuum, ergo postea non obligor ad eam causam, alioquin non dicor liberatus in perpetuum: & ad hoc voluit forte tendere propria expositio gl. & legis, quoniam vna esset causa liberandi, & eadem in contrarium assumpta esset causa obligãdi. ¶ Inciperet obliga
4 ri. a simili, & seruus † liber factus reductus in seruitutem inducitur in obligationẽ, & liber promissus tempore conditionis seruus factus in obligatione deducitur: & qd dicit incipiet sub conditione existente sub qua stipulatio facta erat, & dic existente post reparationem nauis. ¶ Pro quo & illud. vt effectus seruus reducatur in obligatione vel deducatur si stipulationis tempore liber erat, & nunc pendente conditione fit seruus. ¶ Aut cessaturam. cum non possit dari. ¶ Sed hec dissimilia sunt. remouet a regula vini & nauis, & primo arg. vini. ¶ Liber homo. proprie, licet glos. aliter exponat. ¶ Seruitutis. superuenientis. ¶ Spectandum non est. ad reducendum eum in obligatione, cum exponis ſm glos. Vel ad deducẽdum cum dicis hominem liberum sub conditione promissum, & ea pẽdente seruum effectũ vt exposui in proximo versi. liber homo. ¶ Presentis obligationẽ temporis. qd in stipulatione deducitur licet conditionaliter. ¶ Deducunt. i. deduci possunt. ¶ In obligationem. scilicet cõditionalem. ¶ Vini autẽ non speciem. iam existente in natura. ¶ Sed genus. i. futuram speciem in suo genere. ¶ Homo liber. in stipulatione deductus. ¶ Certa specie. q iam est, sed nõ est subiecta dominio nostro. ¶ Et casum aduersamq;. dicet aliquis quare in litera non spectatur futura seruitus per quam erit dominio subiecta, sicut inde vino vt nascitur. Respondet & casum &c. ¶ Recte gerimus. respectu futuri temporis. ¶ Statim possunt. sui natura. ¶ Et nauis. respon. arg. de naui. ¶ Nondum intercidisse. iure seruitutis. ¶ Equidem omne. etiam quo ad veritatem. ¶ Alia erit. quacunq; mente sit deposita, & sic est aliud in domo q in naui, in domo autem cõsidera vt dicitur. §. de leg. j. si ita. §. si. & qui. mo. vsufru. amit. quid tñ. §. si. ¶ In glos. contra videbatur. ibi ratio libero homine effecto. ¶ Ytẽ ibi: & sic. in reductione rei sacre ad prophanam & homines liberos ad seruitutẽ. ¶ Item ad si. vel dic, non reuocabit licet videatur reuocari hac ratione, quoniam &c. & sequenti, nam &c. tertia pro quo &c. vel etiam ſm hoc ante literam, quoniam subaudi: sed videtur reuocari his rationibus, quoniam &c. patet quare non approbatur, sed remouetur hec ratio. Respondeo quia obligatio semel extincta. Item quia facilius quis liberatur q obligetur: vt. §. titu. j. l. Arrianus. ſm qd subaudi, licet videatur &c. ante literam, nam &c. potest sub. sed videt reuocari hac ratione, nam & sic &c. prout quoniam est ratio confirmans predicta, dic quoniam mutatio status per quam seruus liber efficitur & res prophana sacra efficitur esset causa liberandi, qd satis congruit rationi, eo q res habetur extincta, & eadem scilicet mutatio status de libertate in seruitutem et de sacro in prophanum esset causa obligandi eo q dari possit, quod est iuri cõtrarium, vt eo ipso quis obligetur quod res dari potest non precedente obligatione que hic fingitur non intercessisse seu precessisse cum sit extincta. Postea opponit: imo videtur teneri, nam & si &c. istud nam & si pone pro quamuis. Vel dic q est ratio directa ad subauditum, videlicet vt subaudias, sed videtur reuocari quoniam quidem &c. & sic incipiunt oppositiones ad ea que sunt proxime dicta, & huic oppositioni non respõdet in textu. Sed dic q non est eadem ratio obligandi que est liberandi: vt. §. ti. proxi. Arrianus. & sic tres erunt oppositiones, nam statim alie due sequuntur. Vel dic vt dicit glos. & tunc ibi nam & si, subaudi que sunt dixi subaudiẽdum: & ibi incipiunt oppositiones & erunt tantum due, & illis duabus bene respondetur, vt. j. patet. Alij vt comprehendant intellectum etiam glos. sic dicunt. & dic non reuocabitur, licet videatur reuocari hac ratione, quoniam &c. & secũda nam &c. & tertia pro quo &c. Vel etiam secundo aut literam quoniam, subaudi, sed videtur reuocari his rationibus quoniam &c. sed quare nõ approbatur sed remouetur hec ratio? Respondeo, quia obligatio semel extincta &c. j. de solu. qui res. §. aream. Item quia facilius quis liberatur q obligetur, vt dicta. l. Arrianus. quod sub. licet videatur &c. ante literã, nam &c. potes sub. sed videtur reuocari hac ratione, nam & si &c. ¶ Ad si. gl. cõtraria. & lege sic: quãdo esset vna causa liberãdi & eadẽ in contrariũ assumpta esset causa obligandi. ¶ In gl. & sic liberat. in fi. & sic est causa liberãdi. ¶ In gl. & sic teneatur. in fi. & sic est causa obligãdi. ¶ In gl. vt
5 j. ea. in fi. a simili ergo & seruus † liber factus reductus in seruitutem reducit in obligationẽ, & liber promissionis tẽpore constitutus seruus factus in obligationẽ deducitur: & qd dicit incipiet, sub. conditione existente sub qua stipulatio facta erat. ¶ In glos. non adijciendo. ibi: natum erit. tali anno. ¶ Ea. gl. ibi: que sunt. tunc vel ibi legatum est venditum de eo vino quod eo anno nasceretur: hic vero est promissum de eo qd nasceretur. ¶ In glos. hec est ratio secunde. in fin. vel dic q hic respondet questioni seu oppositioni que cõtra premissa fieri potest, videlicet dixi subiecta dominio nostro: deinde posse in stipulatione deduci, sed hoc non videtur verum. Nam vinum nondum natum nõ est subijcibile dominio nostro, cum nondum sit in rerum natura, & tamen deducitur in stipulationem, ergo liber homo eadem ratione similitudinis deducitur: sed non est bona oppositio, nam vinum non est subijcibile ideo quia prohibitum sed quia nondũ in rerum natura est, & hoc. j. sequit. vini autem &c. ¶ In glos. hoc in domo. in fin. & not. q litera determinat id de
6 quo consueuit dubitari. Pone † q domus mea diruta est totaliter vsq; ad aream, deinde volo eam in pristinũ statum reedificare: nunquid poterit mihi nouum opus nunciari? Nõ videt. §. de no. ope. nun. l. j. §. si quis edem. Econtra tamen est per hanc literã, nam videtur nouam facere domum, & ideo tenet nunciatio, vt dicta. l. j. §. j.

Summarium.

1 Hereditatis non semper lucratiuus titulus ſm iura tum vetera tum noua: nempe veteri iure heres subibat onera hereditaria, nouissimo vero etiam confecto

inuentario ere alieno soluto nihil protinus heres capit, cum omnino exhausta sit hereditas.

Si rem quam. ¶ Stipulatus sim. primo loco. ¶ Ex causa lucratiua. secundo loco. ¶ Extinguitur stipulatio. con-
1 trarium hoc casu videbatur, qꝛ titulus † hereditatis nō semper est lucratiuus, ⁊ maxime ſm antiqua iura ſm q̄ tenentur ad omnia onera hereditaria, licet non sit hereditas soluendo. pro hoc. ff. manda. hereditatem. ⁊ ad trebel. l. j. §. penul. ad leg. falc. l. in ratione. §. quod vulgo. sol. matr. l. que dotis. Item ſm hodierna, quia sic, ⁊ ideo sic damnosa: facto inuentario tamen potest esse nō lucrosa, puta si soluto ere alieno nihil remanet vt hic dicit. C. de iur. delib. l. fi. sed hoc non attenditur, sed ꝙ vt plurimum est lucrosa, qꝛ si tamen non est soluēdo hered. nō videtur euanescere stipulatio. ff. de lega. ij. l. si seruus. §. stichum. ¶ In glo. quia ⁊c. in fin. sed contra, dicta l. si seruus. §. j. sed ibi est alius casus. ¶ In glos. quia existente. sub tali conditione, quia existente ⁊c. ¶ In eadem glos. in fin. ⁊ concord. j. de regu. iur. l. omnes. §. j. imo non statim: vt. ff. de leg. j. non quicunq;. §. j.

Summarium.

1 ☞ Obligatio non potest incipere a casu extinguibili.

1 **Stichum qui.** ¶ Quia etsi deberetur. ¶ No. † non posse obligationem incipere a casu extinguibili, vt hic ⁊. ff. §. si stichū. ibi: ⁊ cum quis ⁊c. de vsufru. lega. si titio. ⁊ de manu. testa. libertas ⁊ stichus seruus. ⁊ de vsufruct. lega. titio. de iure dot. Julianus. ¶ In glos. tradi non dari. in fin. vel dic dari, cum per mortem desierit meus esse ⁊ cuiuslibet alterius, secus vbi viueret: vt dicta l. scire. ¶ In glos. vt valeat. in fi. ⁊ sic ad principium referunt. ¶ In glos. animo purgandi. in fi. ff. eo. si stipuler. ij. respon.

Si quis ancillam. ¶ Promiserit. pro eo forte qd dicitur. C. de questio. interrogari. ⁊ forte non erat dubitatio: quia dum vellem de aliqua re scire veritatem, veri simile erat ꝙ ipsa melius dixisset veritatem propter periculum partus quod erat subitum: nā tunc mulieres magis sunt deuote. ¶ In glos. ⁊ ideo. ibi: ex ea stipulatione. non enim est preciosior eo ꝙ sit pregnans. pro hoc. ff. si quis caut. l. si quis quandam.

Si insulam. ¶ Nō sim. super estimationē operis qd fieri debuit eam petendo: vt. ff. eo. stipulatio. §. celsus. ¶ In gl. si nihil interesset. ibi: mea. puta quia incidi in penam dum aliij facere promiseram: ⁊ sic intelligitur etiam interesse extra rem. ¶ In ea. glo. in fi. ⁊ hec bona. ¶ In gl. ad hoc. ibi: interesse. id est estimationis. ¶ In ea. glos. in fin. ideo forte quia ⁊ interesse petam ⁊ opus vis facere, ⁊ sic aliud soluere q̄ꝫ petam, satis qd hoc tibi promittatur vsq; ad contestationem: secus in stipulatione que est in dando, quia ibi semper qd dare promisisti peto, ⁊ ideo litis contesta. dando quia facis qd semper intendo purgas moram, vt. ff. manda. hominem. nisi ante iam solutum fuisset quod mea interfit, tunc enim ⁊ intantū prestaretur. ff. de arbi. l. si cum dies. §. fi. ⁊ de consti. pec. sed ⁊ si alia. §. fi. ⁊. j. e. si ita. §. stichum.

In executione. Id est exactione que fit obtentu obligationis. ¶ Secunda. ibi: in partes. hereditarias diuisas, al's indiuisas. ¶ Omnes teneri. pro parte hereditatis, vt sic bene aduersetur. ¶ In glos. ꝙ, pro sed. ibi: ad primum membrū. vel dic. ff. proxi. dictum est quando agitur ad ipsum factum cuius effectus non diuiditur: secus quando agitur ad pecuniam debitā ratione pene vel interesse, quia non est factū vel est cōtra quā debeat factū, ⁊ hoc hic sequit.

Pro parte. ¶ Non potest. vt pro parte liberatio contingat, sed pendet: vt ff. eo. l. iij. ¶ In glos. nam solutis. adde hic. §. j. item si ita nam ille. §. sapit naturam alternatiue obligationis: nam ⁊ ibi ⁊ totum fundum vel totam penam debeo cōsequi.

Insolidum. ¶ Defugiente. scilicet defendere pro parte sua: nec etiam ab aliis defenditur etiam eadem persona, tenebuntur pro parte illa que a nemine est defensa.

Item si ita. ¶ In glos. quin pena. ibi. §. si pacto. Alij magis probant ꝙ insolidum committatur pena, ⁊ si pecunia fuit pars soluta computatur in pena: vt. ff. de condict. indeb. l. si non sortem. in princ. Si species tunc soluta pena illa pars speciei condicatur, vt dicta l. si non sortem. §. fina.

Quicunq;. ¶ In glos. hoc fallit. ibi: impedire. hoc est quando de natura negotij est vt pro posse expediam exercere vires meas: nam cum illud tacite agatur debet haberi pro expresso, vt. ff. si cert. peta. l. cum quid.

Summarium.

1 ☞ Cum plures alicui potestati committuntur, an tot sunt necessarie perpetuationes iurisdictionis quot sunt cause.

Quod dicitur. ¶ In fi. glos. ff. eo. ⁊ de arbi.
1 quid tamen. ex hac l. not. arg. † vt plures cause alicui committantur: si quidem separatim singulis numeratis, tūc tot sunt necessarie perpetuationes iurisdictionis quot sunt cause. ⁊ pro hoc. j. ad turpi. l. j. §. si plura. ⁊. ff. de ope. no. nun. de pupillo. §. si in pluribus. Secus vbi sub vniuerso committūtur, puta cognitio causarum numeralium que vertuntur in tali loco: ⁊ tunc sufficit perpetuatio ⁊ in vna causa dictarū causarū.

Summarium.

1 ☞ An ⁊ qn sub conditione rei iure valeat stipulatio.
2 Testatore legāte mihi rem suam propriam, ad eam duplex mihi patet aditus.

1 **Nemo rem.** ¶ Circa hāc legem dic, aut † stipulatio fit sub expressa cōditione si stipulantis facta fuerit, ⁊ tunc non valet, vt hic ar. ff. eo. si rem. nam tempus complete conditionis attendit, vt ibi. Aut conditio sub qua futura est stipulantis solum exprimit: ⁊ tunc aut vtriusq; eadem est causa, vt in cautione legati, ⁊ eo casu refert. Aut stipulatus sum prestari, ⁊ hec est vtilis. ff. eo. nemo. Aut dari ⁊ eo casu si eligo eam vt debitam recte etiam ex stipulatione peto dari sicut ⁊ ex testamento actio. vt. ff. de leg. ij. cū filius. §. variis. ⁊. ff. de leg. j. huiusmodi. §. fi. Aut eligo eam habere vt meam, ⁊ tunc cum mea sit, vt dictis ll. ⁊ si cer. peta. proinde. male intendo eam mihi dari, cum ea amplius mea fieri non possit:
2 vt insti. de actio. §. sic itaq;. ⁊ de leg. §. si rem. Nam † legata mihi propria re testatoris ad eam duplicē habeo viā: vel personalem, ⁊ tunc ad debitam, vel per realem, ⁊ tūc vt meam, nam quod habeam rei vendicatione mei fauore est cui possum renunciare: vt. C. de pact. si quis in conscribēdo. Aut diuersa, ⁊ tunc si vtraq; est lucratiua idē: vt. ff. ti. j. l. omnes. Si non lucratiua est vtraq; sed neutra vel altera, tūc licet habuero dominium ex vna, ex altera agere possum. ff. tit. j. si is. ⁊ l. ex promissione. Vel dic etiā in hoc casu inutiliter cedere, cum tempore existentis conditionis sit mea: secus autē si antecessisset vtiliter ⁊ postea ex alia causa fieret, quia tunc obtinet. l. si is. inspicitur ergo tempus existentis conditionis, vt. ff. eo. l. si rem. ⁊. j. de nouat. quoties. ⁊ ſm hoc intelligēda est hec lex. ¶ In glos. ex lucratiua causa. ibi. §. si quis sub conditione. sed eo casu potest legatarius omittere vt suam, ⁊ habere vt debitam: vt patet de lega. ij. cum filius. §. variis. ⁊ de leg. j.

leg.j.huiusmodi.§.fin.⁊ si eligat habere vt debitam aget ex stipulatione: si vt suam inutiliter si stipulatur dari, secus si prestari.s.eo.nemo.⁊.l.scire.in fin.

Summarium.

1 Mora rei an noceat fideiussori.
2 Ad hoc vt quis morã purget quid eum oporteat facere.
3 Unicuiq; sua mora nociua.

1 **Mora rei.** ¶ Si † enim fideiussor obtulit ⁊ creditor recusauit moram fecit: vt.s.de peric.⁊ commo.rei ven. illud.⁊ de actio.emp. si per emptorem. ⁊ hoc semper perseuerat, nisi purgetur: vt.s.de lega.ij.l.Titio seia.§.vsuras.s.quod vi aut clam.l.j.§.fin.⁊.l.iij.§.j. Sed
2 in † purgatione oportet actum contrarium interuenire commissionis more, ⁊ sic oportet fideiussorem cui facta fuit mora per creditorem volentem ab eo offerente recipere interpellari: vt.s.de fideiusso.l.debitor.⁊ sic cum interpellatus non sit, sed reus est fideiussor extra moram licet reus sit in mora, ⁊ ita succurrit saltem ope exceptionis vt hic, vel ipso iure cum perseueret mora creditoris quo ad ipsum fideiussorem. Dic ergo circa hanc. l. aut reus est in mora ⁊ fideiussor extra moram per suam precedentem obligationem, et tunc re interueniente solus tenetur, vt ibi. Sed si fideiussor aut reus est in mora ⁊ fideiussor preter moram quia non est interpellatus ⁊ sic non in mora vero obtulit: ⁊ sic non extra moram, ⁊ tunc obtinet princ.l.cum concor. Aut econtra fideiussor est in mora reus autem extra vel preter, ⁊ tunc solus fideiussor tenetur, vt in fi.s.de vsur.l.mora.§.fin. ⁊.j.de reg.iur.l.in condemnationẽ.§.vnicuiq;. ¶ Obtulit. post moram rei. ¶ In glos.non tamen.in fin.scilicet interesse quod debetur per arbitrariam, cum illud nõ sit in obligatione principali, sed per officium: nam si fideiussor in sortem ⁊ vsuras bene ex mora rei augetur obligatio fideiussoris per vsuras. ¶ In glos.ante moram.ibi: purgauit. sed certe tunc reus liberatur qđ hic nõ vult, ⁊ ideo hec ratio non valet. ¶ In ead.glos.in fi.sed certe cum fideiussor creditorem in mora cõstituit ⁊ aduersus fideiussorem durat: vt.s.de lega.ij. l. titia seia.§.j. nisi per contrarium actum purgetur, videlicet vt creditor denunciet fideiussori antequam seruus moriatur se paratum accipere: nam vt solus fideiussor potest in mora constitui, ita mora potest aduersus eum solum committi. ¶ In glos.quia in totam cau-
3 sam.ibi.§.nũc videamus. vel dic † melius quia vnicuiq; sua mora nocet: vt.j.de reg.iur. l.in condemnationem.§. vnicuiq;. ¶ In ea.glos.ibi: de do.vel dic ꝙ ibi erat obligatio in diem ⁊ ante diem eam occidit, ⁊ ideo ibi agit de do.arg.s.eo.l.cum filius.§.hic pure.⁊ sic cum moram facit occidendo tenetur vtili ex stipulatione.

Summarium.

1 Contractus quando presumitur vsurarius.

Cum stipulati. ¶ In singulos mẽses.no-
1 ta per hanc literam ꝙ † vbi contractui pena distributiua per singulos videlicet mẽses vel annos adijcitur, indubitanter presumo cõtractum vsurarium: al's si vna tantũ pena adijciatur, tũc dicunt quidam si contractui mutui presumitur vsurarius, quod Gof.non approbat, al's secus. Uel dic consueuit se necari al's non: vt not.s.de actio.emp.l.iulianus.§.ibidem.

Summarium.

1 Seruus promissus ante moram liber factus an prestari possit.
2 Promittens non alienare, si vendiderit et emptor demum alienauerit an pena committitur.

Si seruum. ¶ Item si homo.ibi: ꝙ statuliber fuit.pone ex-
1 emplum in addictione. Uel dic † ꝙ successi Titio, qui suo seruo Sticho reliquit libertatem: postea hunc tibi promisi ⁊ ante moram extitit conditio libertatis non teneor. ¶ In gl.puta.in fi.⁊ ſm hoc ver.quia quiq; ⁊c.lege ante literã an in faciẽdo ⁊c. Quidam tamen magis approbãt primã prout litera directo iacet: ⁊ ſm hoc not. quia ad primum non ad proximum fit relatio. ¶ In glos. per eum qui rem promisit ⁊c. hoc ideo non differunt a casu sequenti. ¶ In glos. vt teneatur.in fi.⁊ de ser.expor.l. Titius. faciunt iste leges ad
2 questionem, † vt si promisisti mihi non alienare domum tuam, ⁊ penam si contra faceres: ⁊ domum vendidisti ⁊ emptor alienauit, pena aduersus te cõmittetur: de hoc not.s.de alie.iud.mut.l.iij.§.opus quoq;.

Summarium.

1 Semel morosus semper est morosus.

Sequitur. ¶ In glos. non stricti iuris. in fin.secus de equitate, vt que sequitur, que est cũ nihil mea intersit: si ergo interesset mea in aliquo, non esset equum liberari nisi soluat interesse.
1 ¶ In glos.id est similis.in fi.⁊ est causa par: quia † si debitor est in mora semper est morosus. argu.s.de edilic. edic. quis sit fugitiuus. in princip. ⁊ cum postea offert, non tamen dicitur suam moram purgare ꝙ creditorem in mora constituere: ⁊ sic ambo sunt in pari delicto, ⁊ ita hoc intelligitur.

Nunc videamus. ¶ In gl.que de perpetuãda.hoc est vt amodo non liberetur interitu: nec liberetur qui dz.

An filiusfamilias. ¶ In glos.id est mandatorem.in fin.hinc est quia dicitur vt fideiussor. s.eo.cum filius: non tamen credo dari patri beneficiũ vt primo conueniat filius ꝙ ipse, qđ vero fideiussori datur, sed iste patri principaliter quodãmodo est obligatus.s.qđ iussu.l.j.

Effectus. ¶ In glos.precedente.in fi.hoc si fiat patri acceptum quia nõ verbis videtur cõtracta: sed obligatio filij que est verbis cõtracta, etiã citra nouationẽ possit accepto ferri. ¶ Ad fin. glo. qua pater. vel dic hec obligatio perpetuata per pemptionẽ hominis debiti. ¶ In gl.id est interesse.in fi. verum est in obligatione dandi, sed in obligatione faciendi videtur econtra. s. eodem. l. stipulationes non diuiduntur.§.celsus. ⁊ l.quoties sisti.contra.not.j.eod.cum stipulatus.§.fina.

Qui insulam. Ibi: ¶ Intersit. eius. Item videtur tertium requiri; scilicet ꝙ exprimatur forma: videlicet cuius latitudinis vel amplitudinis esse debeat, alioquin non valet vt incerta, vt de fundo dicitur.j.eo.l.ita stipulatus.

Si ita stipulatus fuero te sisti. ¶ In glo.pro non adiecto.ibi: non vitiat. si pena esset vtiliter adiecta, ad penam agendum fuerat ⁊ non ad interesse. s.eo.quoties quis.⁊ s.qui satisd.cog.l.ij.§.fin.sed cum inutiliter sit adiecta ad interesse, vt hic possum vtiliter: contra videbatur quasi ei acquiratur, non si deberem.

Summarium.

1 Omnis causa peremptionis stipulationis vtiliter constitute est causa prohibitionis valoris eius primordialis.
2 Que attendi debeant vt valeat stipulatio.

Existimo. ¶ In glos. si defierit. ibi: venerit. et tunc in ea non sit. ¶ Sub conditione stipulari. vt sui princip. stipulatio non dicatur inualida, sed sic in pendenti: vt si tempore existentis cōditionis reperiatur alienata habeat effectum al's non. ¶ Ad fundum. & hoc sub conditione, nam verbum item, repetit predicta. ff. de lega. iij. l. in repetendis. ¶ Non sit meus. & sic cōditione existente sit meus valet, al's secus: vt commu. pred. l. iij. ¶ Et alienum. hoc respicit princip. ¶ Sed si fundi. hoc secundum responsum respicit. ¶ Non potuissent. sed cum non perimatur stipulatio in predictis propter acquisitionem vel alienationem superuenientem precedente conditione, ergo hic existentes ab initio non impediunt stipulationem huius ar. Ratio est talis, omnis † causa peremptionis stipulationis vtiliter constitute est causa prohibitionis valoris eius primordialis: vt. ff. e. inter. §. sacram. & §. pen. Ergo & ecōtra que non est causa peremptionis, non est causa prohibitionis, cum cōtrariorum sit eadem doctrina: sed acquisitio dominij rei cōditionaliter in stipulatione deducte & vtiliter si cōtingat stipulari pendente conditione non perimit stipulationem vtiliter constitutam, imo effectum sortitur si tempore existentis conditionis sit aliena, merito dominium stipulatoris tempore stipulationis ei inherens non vitiat cōditionalem stipulationem de ea, & similis fit argumētatio in sequenti. Itē alius modus habetur hic argumentandi: omnis causa que prohibet vtiliter interponi, stipulatio superueniens prohibet manere vtiliter factum, sed hoc fallit vt. j. not.

2 ¶ In glos. quia potest. nam † in stipulatione inest persone congruitas, & quantum ad hoc tempus stipulationis attenditur. ff. eo. inter. §. sacram. est & rei commoditas, & quantum ad id tempus conditionis existentis, vt hic & ff. l. nemo. & l. si rem. ¶ In glos. qd falsum. in fi. vel dic q falsum est vitiari predictas stipulationes.

Ex hac stipulatione. ¶ Fulcire. id est remedium adhibere ne ruat. ¶ Expectandum. ad hoc vt agatur ex hac stipulatione. ¶ Nihil. id est aliud.

Quicquid. ¶ Astringende. id est declarande, siue intra fines certos cōstringende. ¶ Palam verbis. hoc est dicere nisi verbis intelligibilib9. ¶ Intelligendum est. siue verbum nullo modo possit intelligi: vt arg. ff. de his que pro non scrip. hab. l. ij. & arg. ff. de interrog. actio. de etate. §. nihil. sicut & de lege que nullum habet intellectum, dicitur vt. C. de emen. Iusti. codi. §. supradictus. siue verbum nullo modo congruat ei qd agebatur, vt. ff. de lega. j. si quis in fundi. & de supellec. lega. l. Labeo. licet ipsum verbum bene intelligatur qd sonet, aut certe ver. si intelligitur, quando potest interpretari, quia significatio verbi non repugnat, licet sit equiuocatio: fit enim pro reo interpretatio. ¶ Ne rursus. scilicet vbi sunt verba clausa. ¶ Hominibus actum. q de adiectis in stipulatione. ¶ In glos. id est dicendum. ibi: ad brocardica &c. cum ergo brocardica contineantur non est hoc exemplum principij, sed versiculi, aut certe. nam in principio dicit non valere in aliquo. ¶ In ea. glos. ibi: ita stipulatus. sed hoc nō est bonum exemplum, cum hic dicat non valere. ¶ In gloss. hoc in eo casu. ibi: omnia vasa &c. sed certe nulla est hic dubietas vel obscuritas cum omnia complectatur. Item si promisi lancem dando quodlibet liberatur. argu. ff. de lega. iij. l. nummis. ff. de lega. j. l. apud. §. scio. cum concordan. non obst. de auro & argen. lega. l. qui lancem. vt ibi not. ¶ In ead. glos. ibi: seruos promiserit. sed certe nō est dubia: primus ergo intellectus est bonus.

Si stipulatus. ¶ Uerba sunt. id est esse videantur. ¶ Ascendisse. dic aut affirmatiue ponit hec conditio, & tunc statim cum potest debet impleri: vt. ff. de condi. & demonst. l. hec conditio. licet aliter no. de hered. insti. l. si quis instituatur. nisi certum tempus esset adiectum, quia tūc per totum tempus posset impleri. Aut negatiue, & tūc si terminus esset adiectus, transacto eo committitur, vt hic & ff. eod. veluti. §. j. Si non est adiectus, & tunc certum erit non posse ascendere: vt. j. eo. l. stipulatus. tunc enim committitur, cum potuit ascendere non ascendit.

Conditio in pteritū. ¶ In glo. id est consistere. ibi. j. e. l. decem &c. imo ibi arguitur hec impropriaetas.

Puberes. ¶ In glos. licet iuuentur. in fin. & hoc casu non curo, licet habeant curatores.

Summarium.

1 Ubi sumptus sunt promissi, licet emptor obtineat in causa euictionis prestandi sunt.

Uenditores. ¶ Interesset. hic & citra promissionē veniebat: vt. C. de euictio. l. non dubitatur. ¶ In glos. quia non fuit. in fin. si ergo facti essent in lite de proprietate bene possent peti, vt hic a
1 contrario sensu patet, & ita est casus huius legis, q † vbi sumptus sunt promissi, licet obtineat emptor in causa euictionis, nihilominus prestandi sunt: sed ne malitiose emptor faciat sibi moueri questionem, vt sic sumptus a venditore reciperet super hoc iurabit. C. de vsuris. l. eos. ad fin. & depositi. l. penulti. Ad finem. l. venditores. non committitur ergo stipulatio in casu alio q expresso vel intellecto a partibus.

Summarium.

1 Res propria hostium an legari possit.

Liber homo. ¶ In glo. qui dari non potest. in fi. sed certe hoc eodem casu loquūtur leges que
1 dicunt valere legatum: res † ergo propria nō potest legari, vt hic & in stipulatione dicitur.

Cum seruus. ¶ In glos. opera accipientis. in fi. dic aut est actum vt a certa persona fiat, tunc bene refert, vt in l. etiam. hic posita. & ff. de euictio. l. si rem. & l. si vendideris. si nō est actum, tunc non refert, vt supra dicitur.

Summarium.

1 Uerbum precisum an recipiat determinationem.

Stipulatus sum Damam. ¶ Solueret. sed per creditorem qui me offerente voluit accipere: & sic minus dicit & plus intelligit. ¶ Continuo. scilicet mortuo postea homi
1 ne: & sic no. † verbū precisum determinationem recipere: vt. ff. de arbi. l. licet. ¶ In gl. electione tibi promissori seruata. hoc ideo vt habeat locum qd hic no. de liberatione ipso iure, cum alter iam non possit deberi: vt. j. eod. l. qui certarum. §. fina. ¶ In eadem glos. in fi. vt. ff. de iure dotium. plerunq. §. fina. & de condictio. indebi. l. penul. sed certe hoc casu non est verum, quia dicitur ipso iure liberari. argu. ff. eod. l. ij. §. eiusdem. & l. in executione. §. idem iuris. sepe enim variare posset. j. eo. eum qui. §. j. dic ergo expresse. ¶ In glos. mortuo. ibi. l. cum ex illis. & pro hoc ff. si quis omissa cau. testa. l. j. §. qui sunt. & ff. de manumiss. testa. l. si ita fuerit. §. fin. vbi est statim qd recipit determinationem. pro derelic. l. j. & l. si id quod. §. j. ¶ In ea. glo. in fi. & ff. de dam. infec. l. quidam. §. j.

Qui ex pluribus. ¶ Demonstrationis. id est discretionis vnius ab altero.

Utrum turpem.

Utrum turpem. ¶ In gl. sponte. in fin. sed certe si posset cogi, ergo male acciperet: vt. ff. de cond. ob cau. l. ij. Dicet quis hoc verum quando a iure actionis: secus quando officio iudicis, vt not. ff. de offic. pre. l. congruit. sed certe ibi cogitur a iudice, at hic cogeretur a priuato, et ideo nõ credo hic cogi eum, nisi aliquid commodi hic sensisset et quid agnouisset, vt not. in dicta. l. si cui alij. verba hec si dixerunt hoc non credo, vt dicta. l. si filius. ff. de adoptio. l. non potest. et C. de emancip. l. nec auus. nam si potuisset compelli iuste pecuniam acciperet: vt. ff. de condi. ob turpem causam. l. ij. et l. idem. §. penul. not. ¶ Nec ex ea. glos. circa fi. dicas contrarium, quia per officium ipsi iudici, non autem hic compellitur hic iudicare per officium mihi ipsi cõpelleretur beneficiũ impartiri: si enim per officiũ metu extortum intendit, reddere debet: vt. ff. qd met. cau. l. fina. §. fina. et ff. de varijs et extraor. cog. l. medicus. nonne turpiter accepit vt reddat? Utiqz. C. de condi. ob tur. cau. l. ij. et l. fi. Nec obst. l. si cui. quia in alio casu loquitur.

A Titio ita stipul. ¶ Parere. id est purificare contractum, vt sic contractus inducat obligationem.

Nulla promissio. ¶ Statum capit. id est effectũ, imo proprie: nec obst. l. centesimis. §. si ita. ¶ In glos. expressa. ibi: tantum etc. quantum dixi modo. ¶ In glos. vel etiam stipulantis etc. vel tunc valet: arg. eius quod no. ff. de donatio. cau. mor. l. ei cui.

Si mihi et Titio. ¶ In gl. no. de extraneo. vt is qui non habet in potestate, vt in prin. huius. l. patet. ¶ In gl. sed nec minuat. ad fin. item fm hunc vltimum si nihil habes quid proficit stipulationem committi contra te: vt. ff. de do. l. nam his. Respondeo, quia habere poteris: vt arg. de mune. et hono. l. cum lex. ff. de cond. l. nam et si maritus. Sed nonne te tunc conueniam ex principali actione precedente et sequar debitum? Respondeo interest mea interim fideiuss. habuisse idoneum a quo exegissem, et sic damna euitassem in que incidi: vt. C. de sen. que pro eo. l. vnica.

Summarium.

1 Non est recedendum a significatione verbi.
2 Dictio quecunqz, vniuersaliter capitur.

1 Si stipulatus. ¶ Estimari debeat. no. a † significatione verbi non esse recedendum: vt et. ff. de leg. iij. non aliter. et ff. eo.
2 si a colono. Item not. † quia dixit quecunqz, et sic vniuersalis et vniuersaliter accipi debet: vt. ff. de seruit. vrba. predio. l. si seruitus.

Si quis stipulatus. ¶ In glos. stipulator. vel is cui mandauit vel cuius petitionem ratam habuit, vt. ff. de procura. l. si is qui. et ff. rem ratam hab. l. cum debitore. ad fi.

Si quis ita. ¶ Et reum dederit. id est dabit, et hoc fm quod proponitur, duo premissa: et cum dicit reũ, proprie ponitur. Uel dic proprie dederis: et hoc fm vnam tantum fuit promissum, et tunc expone reũ. i. fideiussorem fm qd in gl. tangit.

Summarium.

1 Potestas qui iuramento medio promisit curaturum aliquod opus faciendum: si antequã perfectum sit finiat officium suum, an videatur periurus.
2 Quid important illa verba arbitratu meo.
3 Si agitur ad factum et fieri recusetur, fit condemnatio ad interesse.

Cum stipu. sim mihi. ¶ In glos. tam in qualitate. hoc non videtur per. l. ff. de condi. et demon. cum multa. in princ. et ideo dic arbitratu meo in imitando formam ab initio datam et terminum, vel terminum tantum. ¶ In ead. glos. in fi. sed certe quomodo pena committetur antequã arbitrer cõtra. l. ff. de con. et demon. l. multa. Et ideo dic qd sum stipulatus fieri opus certe forme, ita vt mutare mihi ad arbitrium meum liceat [illegible] de termino in teste dicitur: et ideo quia ad formam in stipulatione comprehensam non est factum qd semper durat ex quo non mutatur, licet mutari possit cõmittitur stipulatio. ¶ Cũ
1 iam opus. no. arg. ex hac lege † si per statutum quod potestas iurauit, tenetur ad opus aliquod fieri faciendum: deinde cum est prope finem sui regiminis intantum qd certum est ipsum opus sub tempore suo non posse perfici facit statutum absolui: nam per hanc. l. nihilominus videtur periurus, et per tex. ff. de magi. conue. l. j. §. sciendũ. et de dam. infec. l. damni. §. sabini. ¶ Puto penam. de stricto iure, sed obstat exceptio. Uult itaqz hec lex exponere
2 quid † significet in hac stipulatione hec verborum positio arbitratu meo: nã potest intelligi arbitratu meo, id est si arbitrabor vel desiderabo, vel petã hoc opus ante calen. Januarij. Item potest intelligi arbitratu meo, saluo in prorogando terminum. Primus quidem intellectus per hanc. l. respuitur. Secũdus autem recipitur cũ diuisione temporis quo fit prorogatio: vt si adhuc ante terminum fieri poterat cum fit prorogatio non cõmittatur siue cõmissa non intelligatur pena, si non poterit fieri cõmissa intelligatur, sed non exigatur cõmissa obstante exceptione. Item possunt intelligi illa verba arbitratu meo, id est fm qd sum arbitratus in expressione forme operis in conuentione de opere faciẽdo: et hoc est pro stipulatore. Item arbitratu meo, id est si arbitrabor vel requisiero opus fieri, et hoc est pro promissore, et tamen hic intellectus horum verborum pro reo reijcitur: et sic obst. qd als dicitur. ff. e. quicquid. in prin. et l. qui ex pluribus. et l. stipulatio. §. in stipulatione. sed hoc contingit ne dictarum cal. Janua. appositio fit superflua et inutilis. ¶ Nec ad rem pertinere. hec est ratio quare non videbatur cõmitti pena: sed nõ obst. vt dicit, et dic nec ad rem etc. id est ad impediendam commissionem etc. ¶ Ut fieret. ante calendas. ¶ Or. pro quia. ¶ Aut si hoc falsum est. q. d. si hec prorogatio impedit cõmissionem cum sit facta sub tempore termini: vel dic si hoc falsum est non impediri commissionem pene, ideo qd non fit arbitraria ante calen. Janua. fieri. q. d. si impeditur pene cõmissio, quia non est arbitratus fieri cal. Jañ. appositis in stipulatione sed Augusti, eueniet qd sequitur. j. etc. qd est absurdum verbum, ergo arbitratu qd est in stipulatione apposita non ad terminum declaratum refertur, sed ad alium qd arbitraretur si contigerit eum arbitrari. ¶ Mortuus. esset nulla etiã prorogatione facta. ¶ Non potuisset. desiderare vt opus fiat, nec vnus petijt opus fieri. ¶ Et propemodũ. id est prope rationem, siue rationabile est: vt. j. de solut. l. stichũ. §. pe. et ita ibi exponitur. ¶ Commissa est. q. d. cessit dies, sed non venit. ¶ In glos. de rigore. ibi: agi ante calend. Augusti, nam post si opus factum non fit efficaciter ad penam agitur: vt in. l. emilius. ff. de admini. ¶ In eadẽ glos. ibi. j. eod. l. insulam etc. vbi minuitur sed non exigitur, committeretur. ¶ In ea. glos. ibi: non. vel ibi non committitur cum effectu.

3 Cum venderet. ¶ In fin. nota. † ex hoc. §. si agatur ad factum et non fiat, id est fieri recusetur fit condemnatio ad interesse: vt not. ff. de actio. empti. l. j. in princip. ¶ In glos. actione prescrip. verb. in fin. imo ex stipulatu, nam interuenit stipulatio.

Summarium.

1 Nouatio vera quid sit, quidve presumpta.
2 Cum stipulationi principali interuenit stipulatio pena

C

lis; an penalis transfunditur in principalem in commissione pene.

Ita stipulatus. ¶ Cum id ageret. cum de stipulatione tunc faciēda tractaret. ¶ Certo die. id est certificando verbis stipulatoris, non dicas certo, vt calendis ianua. vel februa. de quibus inter nos iam esse actum: sed dic certo, id est aliquo die qui deberet in stipulatione exprimi, nō autem de aliquo certo fuit cogitatum. ¶ Non secus. sed perinde non valet. ¶ Quod si ab initio. scilicet cum de stipulatione faciēda tractaretur. ¶ Quocunqз die sisteres. ad arbitrium tuum: ꝛ ita est iste diuersus casus a primo. Alij ꝙ in casu precedēti loquitur vcз vt supra dixerit principalē non valere, sed penalis valebit ẜm formam hic traditam. ¶ In glos. non ergo palam. ibi: a conditione ꝛc. ꝛ nulla precessit stipulatio. ¶ In e. gl. ibi: vt subijcit. licet hic precedat pactio vestita, ac si esset inutilis ẜm quosdam. sub conditione negatiua. ¶ Uel Alexandriam. distinctione legis: ꝛ sic sunt duo exempla. ¶ Centum dare spondes. nomine pene. ¶ Item si quis. hic incipit secunda pars. ¶ Potuisset dari. ẜm possibilitatem nature: non dico diuitiarum. ſ. eo. l. continuus. §. illud. ¶ Penum. legatā. ¶ Scripsit. ꝛ bene. ¶ Id quocз. verba Papiniani cōditoris huius legis. ¶ Rei naturam. cuз pendeat ex facto heredis: sed si ex facto legatarij, tunc incontinenti consequeretur prestita mutiana cautione, vt. s. de condi. ꝛ demon. l. mutiane. ¶ In gloss. nec sit. ibi: datus. mora intercedente. ¶ In glos. non ergo expectandum. ibi secunda stipulatio penalis. ¶ Ad si. glos. pendet. vel dic rei naturam, qꝛ precesserit dispositio date penus: ꝛ sic potest fieri mora, cū sit qꝺ debeatur, ꝛ ex hoc infert itaqз, quod sequitur. Uel dic ꝙ cum in penu contineatur quod editur ꝛ bibitur, vt. s. de penu lega. l. iij. quibus homo quotidie indiget: vt. s. de ces. bon. l. qui bona. ex natura huius presumitur ꝙ testator statim voluerit penum dari. arg. s. de iud. sed ꝛ si susceperit. ꝛ de leg. j. cum res. ¶ In glo. apparet. ibi: quia peieraui. si iuro peieraturum me, vtrum verum vel falsum iurauerim: quare si dicas iuraui verū, falsum est, quia iuraui periurium quod alienum est a veritate. Si dicas iuraui falsum hoc verum non est, quia iuraui ꝙ deierarem: ꝛ bene seruaui iuramentum, quia deieraui. ¶ Qꝺ sine dubio. dic ꝙ hic versiculus inducitur ad probationem dicti Sabini, ꝛ hoc innuit verbum qꝺ ad proxime dictum facit relationem: nam si est actum vt homo ꝛ pena debeatur, tunc non dubium quin committatur incontinenti cū potuit dari ꝛ non est datus. Alioquin si deberet expectari quoad desisteret posse dari, vt quia esset mortuus vel liber factus iam esset concepta in casu extinguibili, ꝛ ita non valeret. s. eod. l. si homo. ꝛ l. nemo. ꝛ de vsuris. l. Titio. sed si est actum vt vnum tantū debeatur et vtraqз stipulatio est restituta, adhuc idem vt committatur incontinenti cū potuit dari ꝛ non est datus: vt in versic. si ita. sed non intelligas hunc versic. vt tertium addat casum vt intelligere videtur glos. tunc illa verba comprobantur id actum. l. prescriptis verbis. si homo datus. ꝛ quod dicitur in versic. sed si ita. idem defendendum, subaudi, scilicet vt vnum tantum debeatur ẜm quod est dictum in versic. si itaqз ꝛc. ¶ In glos. presumitur. in fin. sed dic esse nouationem, sed ibi non dicit
1 esse nouationem sed quasi: nam † vera nouatio est prime obligationis in secundam transfusio, vt. ſ. de nouatio. l. j. ꝛ hoc contingit commissione secunde, vt. ſ. de nouat. l. quoties. quasi nouatio est vnius consecutione ab alterius exacti exclusio, ꝛ ista contingit in penali stipulatio-
2 ne, vt. s. de doli excep. l. apud Celsum. §. Labeo. non † autem commissione pene transfunditur principalis in penalem, cum iam perempta esset prior, ꝛ ea iam agi posset quod falsum est: vt. s. pro socio. l. cum duo. ꝛ l. si quis a socio. ꝛ de actio. emptio. l. predia. Et ideo dic, aut non est actum vt vtrunqз debeatur, ꝛ tunc constat nouationem non fieri, vt ibi: aut non fuit dictum ꝙ sola pena sed simpliciter pena est promissa, ꝛ tunc aut est contractus stricti iuris, ꝛ eo casu altero debet stipulator esse contentus, vt de pact. l. rescriptum. §. si pacto. ꝛ s. de doli exceptio. l. apud Celsum. §. Labeo. ꝛ tunc dicitur fieri nouatio, vt dicta. l. obligationum fere. ad finem. Aut bone fidei contractui est subdita penalis stipulatio, ꝛ tunc obtinet. s. pro socio. l. si quis a socio. cum similibus. Et ideo nihil puto per. C. immutatū. notatur. ſ. de solutio. ideo quod pene. ¶ In glos. vt sola. ibi: quoniam. sed ẜm hanc secundam dic quoniam voluntas fuisse probatur, id est approbatur iuris presumptione: cum homo soluatur deductus in conuētione dandi, soluatur sine mora, scilicet cum poterit. Aut si tunc non soluatur: pecunia pene nomine promissa petatur.

Summarium.

1 Fideiussores ad quid accipiuntur.
2 Prius debet reus ꝙ fideiussor conueniri quomodo debet intelligi.
3 Excutere ꝛ conueniri idem significant.
4 Excussio quomodo fit.
5 Si reus principalis propter absentiam conueniri non possit, fit excussio contra fideiussorem.

Decē stipulatus. ¶ In gl. si dubite-
1 tur. ꝛ not. ex hac litera † ꝙ ideo fideiussores accipiuntur vt magis sit cautum si a reo meū non possem consequi: vt institu. de replicat. §. fin. ꝛ quod
2 dicitur † prius intelligendū conueniri reum ꝙ fideiusso-
3 rem, intelligēdum est per modum excussionis: nam † excutere ꝛ conueniri idem sonant, vt colligitur ex duabus legibus. ſ. ad municip. libertus. §. j. ꝛ. C. de cur. l. j. ꝛ in hac
4 lege. Fit autem † excussio per modum ordinarij iudicij ꝛ sententie ferende contra ipsum debitorem: vt. C. de actio. ꝛ oblig. negantes. adeo vt not. ad fideiuss. ante veniatur ꝙ reuocatoria sit actum contra eos quibus in fraudem creditorum alienauit debitor: vt. C. de reuoc. his que in
5 fraud. cred. l. vsqз. ¶ Quid si † non potest ferri sententia contra debitorem, vt quia absens ꝛ semper fuit: sed certe tunc credo posse veniri ad fideiussorem sine alia excussione, vt institu. de fideius. §. j. ꝛ de excussione habes. s. de magi. conue. l. j. §. inter. de admi. tut. l. iij. §. j.

Si centum homines. ¶ In glos. vt pro ea. ibi: quinquaginta. cum equaliter sunt heredes. ¶ In gl. hic pro portione. ibi: electi serui. id est obligatione seruorum electorum, nec enim sui sunt anteꝙ tradantur: vt. s. tit. j. l. obligationum substantia.

Summarium.

1 An per certi condictionem interesse peti possit.
2 Stipulatio alternatiua an sit incerta.
3 Condictio incerti, nomen proprium est actionis.

Liber homo. ¶ In glos. nullo modo. in fin. nam quodammodo mihi ipsi dicerer obligatus quod esse non potest. ſ. de furt. ne cum filio. ꝛ s. de leg. j. cōsilio. ¶ Comparabitur. quibus si promittat fructuarius al's bone fidei possessor, ex re sua non obligatur. ¶ In glos. in hoc conueniunt. in fin. vel dic idem in omnibus, videlicet vt etiam liber homo mihi promittēs ꝛ mecum contrahens non obligetur: ꝛ sic iste versiculus seruus. aut corriget quod. s. dixit, ꝛ hoc quidam magis approbant, illud constat extra contractum, puta delinquendo, vel negotia gerendo liberum hominem mihi bona fide seruientem mihi obligari: vt. s. de acquiren. rerum domi. l. liber homo. ꝛ de nego. gestis. l. at qui. §. si libero. ꝛ commoda. l. si is. §. si libero. ¶ In dominum proprietatis. vel dominum rerum: et eit alienus bona fide seruiens. ¶ In glos. s. post stipulationem. in fin. nam alij dicunt

1 dicunt † interesse non peti per certi condictionem, quia quatenus: nam idem demum est certum, vt.s. si cer. pet. Non obst. l. certi cõdictio. que dicit competere ad incerta intelligere in sui princip. sed postea sunt certa & hoc in-
2 nuit ibi litera, dummodo certũ &c. veluti † si promittas mihi duo alternatiue, nam hec est incerta: vt.s. eod. l. vbi autem. §. illud. sed si vnum desijt esse in rerum natura, qđ superest certi cõdictione petam cum homine fit certum: vt.s. de contra. emp. §. pe. Vel si stipulatus sum partum Aretuse hic homo est incerta: vt.s. eo. l. vbi autẽ. §. illud. sed nato partu iam est certa, & certi condictione peti poterit qđ est natum, vbi vero petitur interesse potest dici
3 agi cõdictione incerti: vt † sic sit proprium nomen actionis, de qua ponit. s. si quis in ius voc. l. fi. & de arbi. diem. §. vlt. & de cond. inde. sed si me putem. §. j. & de condi. fur. l. & ideo. ad fin. & de leg. j. domos. Alij dicunt aut petitur interesse sub nomine certe quãtitatis, puta interesse meũ ꝙ facio decem. fm qđ cõmuniter petitur, & tunc agatur certi condictione: vt. d. l. certi cõdictio. aut indeterminate petit interesse, & tunc agatur incerti, de qua etiã habet j. de noua. l. si quis delegauerit. & s. de do. l. ij. §. cũ vero.

Si ita stipu. fuero. ¶ Et si maxime. ideo dicit maxime, quia & si non sit actum inter contrahentes, tamen stipulatio nõ pendet: verum hoc casu valebit in ea quantitate que est. arg. ad hoc. s. e. l. si id qđ. ¶ Quoniam si. si conditionaliter accipiatur stipulatio predicta. ¶ In glo. vel quia. ibi suum non semper, cum semper agatur, quod al's non valeat. ¶ In glos. s. de leg. j. in fin. item contra. s. eo. l. si id quod. sed ibi nominatum non fuit aurum, licet traderetur aurum. Vel verius: hic apparet contrahentium intellectũ talem esse vt non valeat nisi sint centum.

Ex ea parte. ¶ In gl. id est interposite. in fin. de hac promissione not. in additione quadã. mand. si mandato. §. fi. & de here. insti. illa institutio.

Summarium.

1 ☞ Creditor nõ cogit admittere particularẽ solutionẽ.

Qui Rome. ¶ Eam enumerare. & etiam obtulit, vt j. innuitur & vt aliqua sit dubitatio: dic eam postea perditam propter qđ videbatur debitor liberatus, vt. j. de solu. l. qui decem. & s. de excep. dol. si opera. contra tamen est qđ sequitur. ¶ In gl. nec prestat. ibi: vsuram preteritam. cõputandam eam in sortem. ¶ In ea. glos. ibi: per pactum. vt. s. de leg. ij. si ita. §. pegasus. nam sicut mutio &c. vt. C. de actio. & obli. sicut. ¶ In ead. glos. ibi: duorum mensium. cum terminus esset datus. ¶ In ead. glos. ibi: obligare videtur. & sic incideret in l. commissoriam, que est reprobata. ¶ In ead. glos. in fi. sed certe nõ fit ibi illa distinctio, sed quam hic dicit illa additio, sed illa cuius fauore tempus adiectum est: consueuit tamen not. de hoc simile. s. de offic. asses. l. diem. & loc. sz addes. §. pe. & fi. & de au. & ar. le. si in lege. §. colonus. & de euictio. l. in creditorem. & quod met. cau. l. illud. & de consti. l. qui autem. & loc. & conduc. si quis domum. arg. s. mand. l. si mandato. §. item si dum negotia. ¶ In glo.
1 quia ante tempus. in fin. item † particularis solutio quã creditor non cogitur recipere nisi hoc conuentum sit: vt s. de vsuris. l. tutor. §. Lucius.

Summarium.

1 ☞ Missus a papa aut episcopo ad colligendas decimas an possit tempus solutionis prorogare.

Callimachus. ¶ Adimere potuerit. saltim ope exceptionis, licet nõ ademerit ipso iure: vt. s. innuit & sic addit. ¶ In glos. transactis idibus. & hic de consensu Erotis prorogantis terminum. ¶ In gl. nauigare. in fi. vel dic ꝙ hec verba eo tẽpore venerint ad determinationem verbi preferendas qđ est. j. ¶ In gl. & sic periculum. in fi. & no. hic
1 ꝙ † si papa mittat aliquem ad recipiendum decimas, taliter missus non potest prorogare tempus solutionis: verum cum in literis pape consueuerit addici vt. j. tot dies a tẽpore prestationis debeat solui, [illegible] ob hoc est missus accepta aliqua pecunia a deber[illegible] soluere, differt eas presentare, & sic huic. l. fraus fit. [illegible]

Summarium.

1 ☞ Ex parte actoris mora non purgatur.
2 Per penalem stipulationem fit quasi nouatio.

Flauius Hermes. ¶ Que nõ potest penitere, licet Flauius Hermes potuisset: vt. C. si man. ita tue. aliena. l. j. & ideo hic notabiliter ponit de herede. ¶ In glos. cõtra ad inferius. ibi: sol. vt ibi. videlicet que ibi non purgatur mora, volens purgare agat seu impugnet, vel actionem consequatur, sed non se defendat vel mutet pe-
1 nam seu exceptionem consequat, sicut hic: & hoc est † qđ dicitur ex parte actoris non purgatur mora, vt ibi: & C. de pact. inter emp. l. si a te. sed ex parte rei sic, vt hic & ita potest intelligi qđ no. extra de elec. c. fi. in glos. vlti. ¶ In ea. glos. in fin. item obijcitur quomodo agitur, vt manumittatur, nonne facta est nouatio per stipulationem penalem: vt. s. de actio. & oblig. l. obligationum fere. §. fina.
2 Dic speciale hic fauore libertatis. Vel dic ꝙ † per penalem stipulationem non fit nouatio sed quasi, vt dixi. s. eo. l. ita stipulatus. in fi. ¶ In glos. fauor libertatis. in fi. vel dic certam formam dedi manumissioni citra quam non potest seruus ad libertatem peruenire, vt no. fuit. s. in gl. Contra, in. l. contraria non fuit data forma, & ideo post duos menses liber fit, & ideo potest dici ꝙ hec sola pena fuit adiecta ab homine, licet etiam dies subsit a. l. illa latinus. & ideo purgatur: secus si dies & pena, vt in. l. traiectitie. ¶ In glos. nam ipso iure. ibi: sed hic ad penam. ibi vero pacto res non afficitur.

Summarium.

1 ☞ Sepius denunciandum est vt is cui denunciatur in mora constituatur.

1 Coheredes. ¶ Tutores sepius. Not. † sepius denunciandum vt per eum cui nunciatur fieri mora intelligatur, vt hic & j. de libel. di. l. j. & s. de ven. inspi. circa princ. & de vsur. l. mora. ij. respon. extra de renun. quidam. ¶ Testato cõuenerit. per denunciationem extra iudicium, vt & ibi: conuenio inquam vos o iudei. & s. de condi. sine cau. l. ij. non enim hoc verbum semper denotat cõuentionem in iudicio.

Augerius. ¶ Debere constitisset. per sententiam, nam sic constare potest cum sententia pro veritate. j. de re. iur. l. res iudicate.

Summarium.

1 ☞ Quomodo formari debet sententia in causa appellationis.
2 An sola oblatio impedire possit cursum futurarum vsurarum.

Seia heres. ¶ Pupille transactione. in qua heres tutoris pecuniã dare promisit, & heres puelle pene actionẽ remisit. ¶ Cauit. & sub. soluere intra certũ tẽpus. Item subau. & nisi inter idem soluere promisi vsuras: & hoc quidam in textu habent. ¶ Pronunciata est. a principe & interim termi-

1 nus venit soluende pecunie ex transactione. Et no. † formam sententie super causa appellationis; vt hic & C. de appella. l. eos. & de administ. tut. l. chirographis. & ff. de re iudic. l. negotiorum. Sed quid si te absoluto a me ego appellarem, nunquid sufficiet pronunciare iustam appellationem? Videtur ꝙ non, sed etiam condemnare iudex appellationis debet; vt. j. iudic. sol. cum apud. & argu. C. de iureiuran. l. generaliter. § sin autem. Vel dic ꝙ sufficiet pronunciare [illegible] appellatum, quasi per hoc condemnationem qu[illegible] fieri intelligamus ad quod appellans intendebat. pro hoc. ff. de edil. edic. l. quero. & de iud. si pretor. & C. de his qui not. infa. l. si re. & ita not. C. de sen. ten. & interlo. l. preses. & de hoc. ff. de re iudic. l. in summa. ¶ Jure vsuras promissas, nisi intra certum tempus soluissem pecuniam que restabat ex transactione: & eam bene intra tempus obtulit. ¶ In glos. scz exceptionis. in fi.

2 vel dic etiam ipso iure cum † sola oblatio sufficiat contra cursum futurarum vsurarum. C. de vsur. l. quis. & l. si per te.

Summarium.

1 Transactio cum principali reo facta an porrigatur ad fideiussorem.

2 Grauatus portionem suam restituere, an de euictione teneatur.

3 Diuisio a testatore inter filios facta an preiudicet ei ad quem iure fideicommissi portio transit.

Duo fratres. ¶ Transactum fuisset. si ergo iudex iste virtute pacti vsus, nec ob vigorem diuisionis fuit motus, sed ob vigorem pacti: & sic hic non fuit transactio, & per hanc literam reprobatur oppo. ibi, vel quanto &c. ¶ In gloss. duo dicit. ibi: habet per fideicommis. sed certe ibi nihil in litera de fideicommis. dicitur: et ideo de illa lege ad

1 hanc obiiciendum est aliter, videlicet in eo † quod ibi dicitur: transactio enim in generalibus verbis facta &c. sic videtur ꝙ transactio non debeat extendi ad fideiussorem, vt in eo. tit. l. cum aquiliana. cum similibus, sed sol. vt ibi no. ¶ In ea glos. ibi: de transac. l. j. & hec bona. ¶ In ea. gl. ibi: de transac. l. si pro fundo. quasi dicat, hoc fuisset iudicatum ex vi diuisionis: sed certe & hic fuit transactio, vt metu iudicis apparet. ¶ In ea. glos. nisi fuerim sciens. hoc reprobatur. C. commu. de leg. l. fi. § penul. ¶ In ea.

2 glos. ibi. l. non tamen. sed certe † etiam secundum hoc non videtur ꝙ pro illa particula agere possit, quia cum iudicem causa respicit, sciebat se posse deuenire ad eum casum in quo eam sibi potuit euincere: ergo non agit, vt. C. de euict. l. si fundus. Sed potest dici ꝙ iustam diuisionem pactus est de euictione eius particule, vnde bene agit: vt. d. l. si fundus. & C. commu. vtriusque iudi. l. si fratris. Vel dic ꝙ bene agit & si non sit pactus: quia grauamen a conditione pendens etiam scienti illud, non obstat quominus agat de euictione: vt. C. commu. de leg. l. fi. § fi. Sed quicquid ego dixerim ꝙ fieri superstes non possit iure fideicom. nisi dimidiam portionis, quam dimidiam fratre premortuo intelligitur accepisse, videatur sibiipsi euicisse: & ideo estimationem eius petat actione scilicet prescriptis verbis, que omnia glos. innuit hoc vanum esse, & nullo modo credo verum esse, sed dico totam portionem quam frater premortuus in diuisione fuit assecutus, videre in fideicommissum eam totam iure fideicommissi debere restituere, nisi etiam de fideicom. in diuisione esset transactum, quod quidem fuit hic secundum opi. Ro. quam puto bonam, & hoc sic probo. Pone quidam instituit duos heredes, & grauauit vnum vt cum moreretur restitueret hereditatem cuidam tertio: deinde heredes inter se diuidunt hereditatem, postea grauatus moritur, nonne ista pars quam in diuisione est assecutus deberet restitui? Utique, vt. ff. ad treb. l. debitor. nam ista portio diuisa succedit in locum portionis quam pro indiuiso habebat. ar. ff. de leg. ij. sed quod inde. de petitio. heredi. l. si ad rem. & l. sed si. § consuluit. Et nunquid hoc casu superstes heres tenebitur in aliquo de euictione heredi grauati? Certe non: nam huius euictionis grauamen ab ipso testatore peruenit, quod quidem rei sue legem quam voluit dicere potuit. ff. de pact. dota. ob res. § j. Sic ergo vbi duo inuicem sunt grauati sibi restituere, & diuidunt, portio quam quilibet nunc habet pro indiuiso succedit loco eius quam ante habebat pro indiuiso: vt. ff. dixi. & pro hoc bene facit. ff. de leg. ij. l. cum pater. § hereditatem post. & omnia iure fideicommis. petere: & absit quod superstes ideo ꝙ fideicommis. petit in aliquo teneatur de euictione, vt. ff. ostendi. & pro hoc arg. ff. ad legem falcid. l. si a me tibi. & ad trebellia. l. si patroni. § quid ergo. ¶ Item in ead. glos. ibi: patet ex premissis. &

3 ex predictis † patet per diuisionem factam inter fratres etiam cum petitio de non veniendo contra diuisionem non tollit petitionem iniunctam fideicommis. nisi appareat eos vice mutua fideicommis. remisisse: quod constat eos potuisse. C. de pact. l. j. & l. cum proponas. & de transactio. de fideicommisso. licet secundum hanc vltimam sententiam agi debeat per superstitem ex causa fideicommis. ad eam dimidiam quam in parte diuisa premorituri habuit suo iure: & ad estimationem dimidie quam superstes in parte diuisim sibi obtingente habuit a predefuncto hanc estimationem ex stipulatione euictionis petet, vel ea cessante prescrip. verb. si ignorauit onus fideicom. vt. C. famil. hercis. si familie. & commu. vtriusque iudic. l. si fratres. vel secundum hanc sententiam, aget tamen prescriptis verbis, cum per sententiam non sit euicta. ff. de euictio. si vendideris. & l. non tantum. sed cum per diuisionem non tollatur petitio fideicommis. venire totam partem quam premoriens habuit eam iure suo quam a superstite fratre, cum hoc habitum a superstite successerit loco partis, quam superstiti in diuisione dedit: & ideo venit in hoc vniuersale fideicom. vt. ff. de leg. ij. imperator. § fi. & l. seq. & l. cum pater. § hereditatem post. & ad trebel. debitor. § fina. & arg. de peti. heredi. si rem. & l. sed si lege. § consuluit. Nec obstat ꝙ de euictione dicitur, quia cum ex onere per testatorem dispositio in superstitem transire debeat, non est prestanda euictio sicut nec prestaretur si extraneo suam partem grauatus fuisset restituere. & arg. ad hoc. ff. ad leg. falcid. si a me. & de euictio. fundum meum. & de edil. edic. l. cum mihi. & de do. prele. licet. suo enim facto non meo cadit sua portio fideicommis. & ideo nullam ei euictionem prestare debeo, vt in predictis. ll. conuincitur: & ad hoc de lega. j. l. apud Julianum. § si Titius. ¶ In ead. glos. ibi: locum in ea fideicommis. & vtique habebit. ¶ In ead. glos. ibi: ad leg. falcid. l. fundo. hoc cum ignorauit indubitanter est verum, & conditione existente cum facta est sua ex testamento aget ex empto, vel etiam ex testamento cum non videatur sua ex testamento nisi pecunia reddatur: vt. ff. de actio. empti. l. si cui res. & de lega. j. l. si a substituto. & l. huiusmodi. § qui seruum. & ad leg. falci. l. fundo. Quid si sciuit, contra. videtur vbi dixi: saluo iure suo. ff. de leg. ij. l. codicillis. § j. & de lega. j. si fundum. § per fideicommiss. & l. nihil. § omnibus. Nam hoc ipso ꝙ habeo ius videtur repudiare: vt dictis. ll. & C. de fideicommis. l. quoties. Sed tu dic idem ac si ignorasset, vt not. dicta. l. si a substituto. vbi subauditur maxime, quam subauditionem credo bonam esse: nec enim quod a conditione pendebat potest dici repudiasse, cum id repudiare non potuisset: vt. ff. de lega. ij. si ita. § si sub conditione. & pro hoc bene facit. C. commu. de leg. l. fin. § penul. vbi emptor rei quam scit sub conditione legatam, habet regressum contra venditorem quasi rem venditoris emerit.

SI plagij. ¶ In glos. promitto. ibi: valet. vel dic ꝙ etiam hoc non valet ne tu inuiteris ad inducendum Titium ad plagium faciendum stipulor: secus si ad penam, quia tunc bene dicit glo. ¶ In ea. gl. quem plagio abstuli. hoc prout refertur ad verbum facti: sed prout dicit faciendi, tunc pone ꝙ tu volebas facere plagium, promisi ne faceres, non valet. ff. de pact. l. iuregentium. § si ob malum. & subaudi, in verbo faciendi.

INsulam. ¶ Committitur. quantum ad officium exigendi. ¶ In gl. si quidem expectandus est. ibi: non. hoc valet ad illam literam que precedit illum versum plane.

Si ita

Si ita stipulatus. §. Titius a Meuio.

¶ Due sunt. id est duarum rerum cum enim fundus cõsistat ex proprietate et vsu, et crederet forte quis quod ex his duabus stipulationibus vnã rem stipulatus esset. ¶ In glos. qui promittit. in fin. concord. s. de leg. j. plane. et de lega. ij. lucio. ¶ Nisi pleno iure. id est quantum ad proprietatem et vsumfructũ, al's intelliguntur hec verba quantum ad tẽporalia et spiritualia: simile verbũ. s. de an. le. l. titia. s. qui et a qui. l. generaliter. §. j. et de sta. lib. l. si heres.

Chrysogonus. ¶ Potest intelligi hic §. vt semper libertus suo nomine numerauerit nomine patroni, et ita intelligit glos. ¶ Agente. id est factore et gastaldo Quintiliani, non dico quod nomine Quintiliani numerauerit: et ideo. j. in versi. frater est. queritur an libertus habeat actionem ex numeratione: et pro hoc litera que hic dicit, et rem agens etc. aliter tamen hoc glos. exponit. ¶ Ad fin. glos. id est numerante. imo non nomine patroni: vt patet. j. §. superest. et quod dicit agente, id est gastaldo: vel dic quod ibi si quod etc. mutet casum vt ibi not. Uel dic quod ibi in. §. superest. dicitur ipse qui contraxit, scilicet patronus per libertum eius nomine numerantem: et sic potest intelligi vt numerauerit nomine patroni. Secundo quod numerauerit suo nomine. Tertio quod vsque ad. §. sed quid etc. loquatur quod mutuauit nomine patroni, et ibi loquatur in mutuo facto nomine ipsius liberti. ¶ Respondi per liberam. sub questione qua queritur an patrono ad sortem actio sit quesita. ¶ In glos. ergo nec hic. in fin. imo ibi fuit stipulata, vel nostrã cuius administrationem habuit, al's non. s. si cert. peta. l. j. nisi ratihabitio vel consumptio sequatur. ¶ Sed quod aduersatur ei quod dixerat per liberam personam iuri nostro subiectam acquiri, et sic crederet quis quod per libertum non subiectum iure patroni ei queretur, quod remouet et dicit: sed licet illa libera persona subiecta iure nostro acquirat, tamen qd libertus etc. Uel refertur ad proximũ vt dicat: licet ex numeratione actio per libertum potuerit queri patrono, si eius nomine fuit numeratum, tamen stipulatio predicta est inutilis, intantum vt ex vi stipulationis predicte nec ad solutionem etc. Uel dic aduersari ad proximum, hoc modo: vbi numerauit nomine patroni patrono actio est quesita, sed si nomine patroni licet ei stipulatus est quod patrono etc. ¶ Sed quod libertus non nomine patroni numeras: et aduersatur ad proximum dictum plane, nam illud locum habet quando fit numeratio nomine patroni, secus si suo, et hic sequitur, sed qd libertus. Si vero intelligas etiam in hoc versicu. et in toto. §. quod nomine patroni numerauit, tunc aduersatur ad versic. respondi per liberam. quasi dicat: licet per subiectam personam iuri nostro queratur, vt ibi innuitur, et liberatus in aliquo sit subiectus iuri nostro, non tamen est adeo subiectus vt nobis proficiat, scilicet ex vi stipulationis, sed ex vi numerationis sic. Et qd sequitur in versi. superest. ipse qui etc. scilicet patronus qui per mortuum libertum numerationem contraxit. ¶ In glos. quantum ad estimationem. in fine. sed dicas patroni nomine numeratum. ¶ Superest. subaudi, ergo cum ex stipulatione liberti patrono actio quesita non sit superest etc. ¶ Ipse. libertus: a naturali, id est a iuregentium est contractus mutui. s. de pact. l. iuregentium. in princip. et de iust. et iure. ex hoc. cui et sortem stipulatus fuit.

Summarium.

1 ☞ Ad hoc vt stipulatio penalis committatur an necesse sit debitorem in mora constitui.

Si pupillus. ¶ Subaudi, proximus pubertati, secus si esset infans, vel proximus infantie: vt s. titu. j. l. pupillus. et de condic. indeb. l. quod pupillus. vel intelligas vt ibi nota. ¶ Post moram. id est post interpellationem factam soli pupillo vel etiam cum tutore cum nulla erat petitio, vt sequitur. ¶ Esse autem. dicet quis, quid ergo prodest accipere fideiussorem? Respon. esse autem. ¶ In glo. opponitur. ibi: ad interitum. id est ad periculum interitus infligendũ pupillo vel fideiussori. ¶ In eadem glos. ibi sic vt ibi. nam vt penalis stipulatio committatur non [illegible] requiritur mora: vt apparet. s. l. in illa stipulatione [illegible] ta stipulatus. et l. ad diem. et ad leg. aquil. l. proinde. [illegible] qui satisda. cog. l. si
1 decesserit. vnde licet ibi per cõtestationem † cõmittatur penalis stipulatio, non tamen dicit quod ibi sit mora. ¶ In glos. quia ipse. ibi. l. Marcellus. sed certe illa concor. vnde allegatur contrarium. j. de fideicommis. si a reo. §. si a furioso. et l. Marcellus. sm vnum intellectum, vt. s. eod. is cui bonis. ¶ In eadem glo. in fi. hec lex est Marcellus. que non est contraria, vt. s. dixi.

Si duo rei. ¶ Inutiliter. puta vnus interrogat decem promittis, et alter eadem decem si digito celum tetigero dare spondes: et respõdet, spondeo, vt sint duo rei. institu. de duob. reis. in princ. ¶ In glos. scilicet altero. in fin. quod dicit quod ibi vnum hominem in genere stipulatus fueram his que fuerãt talis hominis: et ideo nullus erat in obligatione vt ibi innuit litera, vnde non obstat, dic ergo vt ibi.

Summarium.

1 ☞ Aliquando copulatiua resoluitur in disiunctiuam ex mente proferentis.

Si quis ita. ¶ Neutrum factum. huic est contra. s. eo. qui Rome. §. Flauius. sed † copulatiua ac-
1 cipitur pro disiuncta a mente loquentis: sic econtra. j. de nouatio. l. si is. et l. a te. ¶ Huic similis. videtur idem dicere qd supra dixit quando stipulatio in forma verborum precessit conditionem, hic vero quando subsecuta fuit: vel dic quod supra locutus est in conditione de presenti, hic in conditione de futuro, vel econuerso prout habeo literã in tex. vel dicit idẽ in neqz, qd in nec.

Quod dicitur. ¶ Inutilis erit. intellige vt iacet. Uel dic inutilis, scilicet ea forma que est stipulatio de dando, in qua potest agi sibi dari, sed in stipulatione fieri si interest eius filio fieri aget vt filio fiat: si non interest, tunc nulla patri queritur sed vtilis filio, vt. s. eod. l. quodcunqz. et de pact. dota. l. si conuenerit. et. C. de pact. dota. l. si pater. et de hoc nota. s. eod. l. domus. ¶ In glos. puta aliquid dari. ibi: subijcit exemplum. innuit ergo hec glossa quod aliud sit si tu promittas non impedire filium ire agere: promittere intelligitur te non impedire filium agere, que non valet. Sed certe qui promittit licere filio ire agere, promittere se intelligitur se non impedire filium ire agere: et sic notatur factum eius qui promittit, scilicet qd non prohibebit hunc tenere habere vel ire, vt. s. eodem. stipulatio ista habere. in princip. et econtra. s. eodem. inter stipulantem. circa principium. et ideo hanc differentiam non approbo. Et hoc etiam casu puto stipulationem valere: et quod dicitur inutilis erit, expone vt ibi notaui.

Iulianus scribit. ¶ In gl. sed famil. hercis. in fi. vel dic non solum Titium qui solus credebatur futurus heres: et ideo demonstrandi causa videtur adiectus tenebitur si prohibeat, sed coheredes, subaudi si prohibeant.

Summarium.

1 ☞ Emens rem et eam donans si postea euincatur emptor non habet actionem de euictione.

Qui fundum. ¶ Fundũ poteſt. ſubau-
di, ⁊ cõſequitur: vt.ſ.⁊c.
¶ Intereſt eius. ratum habere. ¶ Sit a Titio. ſubaudi,
vt de euictione caueatur. ¶ Interpoſuit. non vt recipe-
ret de manu ſua. ¶ In gloſ. ſuo forte. in fin. hoc verum
quando adiectus erat preſens ſtipulationi. ¶ In glo. ex
1 donatione. in fi. ⁊ no. hic † ꝙ ſi emi rem ⁊ eam alij dona-
ui, deinde euincatur: vt. donatario nõ habeo actio. de eui-
ctio. ſecus ſi pmiſiſſe iuxta formã que no. C. de euic. l. ij.

Summarium.

1 Stipulatio penalis adiecta ſi pater filium exhere-
dauerit, an ſi iure exheredauit committitur.
2 Parentes non debent liberos a domo repellere ſed eos
alere tenentur.
3 Filius etiam inuitus nonnunquam poteſt patria pote-
ſtate ſolui.
4 Emancipatio an ſit titulus honoris, ⁊ quid in filio ado-
ptiuo.
5 Emancipatus capite minutus dicitur.
6 An ⁊ quomodo adoptiuo competit inofficioſi querela.
7 Si principalis cauſa ſit iniuſta, an eius iniuſtitia trahe-
tur ad acceſſoriam.

Quidam cum. ¶ An ſtipula-
1 tio † commit-
tatur. ⁊ vtiqꝫ committitur ſi eum de domo
2 propulis: nec enim † parentes depellunt fi-
lios de domo, ſed tunc debent ⁊ alere, vt. ſ. de liber. agn.
ſi quis ali. Item quando nihil relinquit pretereundo: vt
j. eo. §. in eo. ¶ Ad fi. gloſ. i. cum expulit. ſed certe refert
exheredat eum, ⁊ tunc pena non committitur: al's ſi pre
tereat ſic, vt hic ⁊ ibi. ¶ Factum ſit. vt ſit cum eum de do
mo propulit: vt. C. de infan. expo. l. ij. Item cum eum non
ſuſceptum in adoptionem preterijt, vt. j. apparet: nec re-
fert quis fuerit ſtipulator, arg. ſ. eod. ſtipulatio. §. alteri.
¶ Committetur ſtipulatio. non conſiderato ſit filius vel
alumnus ⁊c. ⁊ ita ſoluitur quod dicitur in verſi. ſequẽ. ⁊
quid interſit. ¶ Vel emancipauerit. ⁊ non videtur: ⁊ ita
etiam eſt. ¶ Filium obſeruabit. remanet ergo ꝙ ſtipula-
tio non committitur. ¶ De inofficioſo agat. ſcilicet ado-
ptiuus qui ſi eſt pubes vel maior bene habet querelã: vt
inſtit. de inoffic. teſta. §. cum autem. ſecus ſi impubes, vt
ſ. de inoffic. papinianus. §. ſi quis impubes. ¶ Si ⁊ me-
3 ruit. Innuit † ergo litera iſta aperte ꝙ filius etiam inui-
tus ex cauſa poteſt a patria poteſtate dimitti: ⁊ pro hoc
inſtit. de adop. §. j. ⁊. ſ. ſi in frau. patro. l. fi. ⁊ ideo non ap-
probo gloſ. C. de emanci. lib. l. nec auus. que dicit contra-
4 rium. Sed obijcitur: ſed nonne † emancipari eſt honor
emancipato? Utiqꝫ, vt. C. de offic. preſi. l. j. ſed inuito ⁊c.
j. de reg. iur. inuito. ⁊. ſ. de donat. hoc iure. §. non poteſt.
Ad hoc reſpondeo: ſi intelligas de adoptiuo indubitan
ter eſt pena, vt. ſ. de adop. in omni. Si dicas, quomodo
ergo adoptiuus filius anhelabat ad emãcipationem. ſ.
eo. l. vtrum. Reſpondeo iſta ſibi placebat, ſed ad penam
ſuam anhelabat: ideo quia ſibi pena erat emancipari,
tamen eo non emancipato paternam hereditatem amit
tere maior erat ſibi pena, ⁊ quoties ſine cautione ⁊c. j. de
reg. iur. quoties. In legitimo vero ſine dubio in aliquo
eſt honor, vcꝫ quia amodo vt paterfamilias omnia fa-
ciet, nec que faciet retractabuntur: nã retractare omnia
facta iniuria quedam mihi eſt, vt. C. de ſum. trini. nemo.
⁊ in hoc eſt honor. ſ. vt leg. no. ca. l. filio. ⁊ ſi a patre quis
fue. ma. l. j. ſed quia agnationem amittit preterꝙ ad fra-
tres: vt. C. de leg. tut. l. iij. ⁊ inſti. de legi. agn. ſuc. §. fi. hinc
5 eſt † quia capite minuitus dicitur: vt. ſ. ad mace. ſi filius.
6 pena ei eſt. ¶ Ad fi. gloſ. id eſt non ſolum. ſed † qũo ado-
ptiuo datur querela inofficioſi teſtamenti. ſ. de inof. teſt.
l. papinianus. §. ſi quis ex his. ſed impuberi arrogato ex
conſtitutione ſubuenitur, que ſubuentio locum non ha-
bet in alio: ⁊ ideo hoc ſubſidiarium competit auxilium.
inſti. de inoffi. teſta. §. cum autem. ¶ Ad fi. gloſ. hoc non
ad proximum. hoc videtur reprobari. i. in victo in quere-
la: ⁊ ſic iuſte eo exheredato pena cõmittitur et exigitur.
Nec obſt. l. cõuenire. quia hic alio modo poteſt reuocari
7 leſa pietas patris: vt. C. de patr. poteſta. l. iij. Vel dic † ꝙ
ibi iniuſte ſuccubuit: ⁊ ſic iniuſtitia principalis non preiu
dicat ſeu non trahetur ad acceſſorium, licet contra no-
tatum ſit. ſ. eod. l. qui Rome. §. fina. circa fi. magne gloſ.
¶ Victo. huic filio patris naturalis heredi. ¶ Nec ipſi.
ergo licet iuſte ſit exheredatus, quod ex eo apparet quia
ſuccubuit, nihilominus committitur ſtipulatio: eſt ergo
mala gl. que eſt. ſ. verſi. quare. que contradicit. Nec obſt.
l. conuenire. que allegatur ibi, quia hoc caſu aliter poteſt
pater corrigere offenſam: vt. C. de pat. poteſta. congruen
tius. ¶ In gloſ. vt ſtipulatio. penalis. ¶ In eadem glo.
in fi. ſm Azo. non committitur. ¶ Ad finem gloſ. ex ſti-
pulatione. ſed ſi obtinuiſſet ſi quidem in totum heres eſ-
ſet: certum eſſet confuſione ſublatam actionem ex ſtipu-
latione. Si pro parte, tunc exigetur pro partibus cohe-
redum. C. de nego. geſt. l. ſi ab eo. ¶ An ⁊ hic. vbi ceſſat
adoptio, ⁊ ſuſcipiẽs nihil ei teſtamẽto reliquit, exigimus
ad dandam euitãdam penam ob id quod nil reliquit, ꝙ
eum exheredauit, vel nimis emancipauerit, licet con-
ueniat ſoli patri in filium, ⁊ ſic res empta extraneo. Re-
ſpondeo, ſi is ⁊c. ¶ Vel emancipationem. proprie conue-
niunt patri in filium. ¶ In eo. ſm Azo. dic in eo nõ ado-
ptante promittente, vt. ſ. ⁊ nil reliquerit, vt. ſ. promiſit
qui hoc non fecit, id eſt non exheredauit, vt pater non
habet neceſſe inſtituere vel exheredare emancipatum, li-
cet hic nõ adoptans ſuperuacuo emancipet, vel exhere-
det: quia hic ſatis ſunt patris ad filium vt premiſit, dici
tamen poterit ⁊c. ¶ In gloſ. Ro. ⁊ M. in fin. ⁊ inhabi-
lis pretereat, ſed emancipet. ¶ Item ibi: con. bo. mo. vt
ſ. eodem. l. ſtipulatio hoc modo. ¶ Item in fine eiuſdem
gloſ. vel ſic collige opin. predictas ſm Ro. ⁊ M. qui non
arrogauit, etiam ſi exheredet vel emancipet cadit in pe-
nam, ſed habet exceptionem ſm H. ſi exheredet vel e-
mancipet efficaciter cadit in penam, ſiue illud cum ad
precedentia ſiue ad ſequentia referatur: ſm Azonem ſi
exheredet vel emancipet in penam non cadit, ſed ſi o-
miſerit exheredare vel inſtituere vel emancipare, ⁊ tunc
eum vt filium non obſeruent in penam cadit: ⁊ cum opi-
nio. Azo. concordãt opiniones eorum qui interrogatiue
legunt, niſi dicas opiniones eorum fuiſſe vt ſiue exhere-
det ſiue non, emancipet ſiue non ſemper non committi-
tur ſtipulatio ſit inutilis, ſed hoc dicere non placet cum
in princ. ſit dictum hanc ſtipulationem eſſe vtilem.

Si ſic ſtipulatus ſim.
¶ Pertinet vim. ſcilicet coercendam. ¶ In
gl. ſed ad plures. ſcilicet iſtius ⁊ heredis eius.
¶ In ead. gloſ. in fi. ⁊ probat per verba ſtipulationis ꝙ
ſepius incommiſſa ſepius committatur: cum enim adie-
cta ſit perſona heredis apparet ꝙ perpetuam voluerũt
heredis eſſe ſtipulationem. Nam qua ratione praui prin
cipalis heredis cõmittitur: eadem ratione etiam pro bi-
na in heredis vel principalis cõmittetur. ¶ Capit. id eſt
exprimit, ⁊ ſubau. id eſt factum: ſi vero ſcꝫ habes caput
tunc nihil ibi ſubaudi, ⁊ hoc verbũ actiue ponetur prout
ad verbum capit refertur, ſed paſſiue prout ad verbũ ad
id ſi ita ipſius ⁊c. Vel dic ꝙ etiam paſſiue ponitur prout
refertur ad verbũ caput. ¶ Facta. nam ex hac adiectio-
ne heredis apparet ꝙ non temporaliter ſed perpetuo vo
luit ſtipulator ceſſare violentiam, ⁊ ideo etiam ab eadem
perſona ſepius facta violentia comprehenditur. ¶ In
gloſ. comprehenditur. in fi. hoc prout habes. ſ. ¶ Quan-
ti intereſt. pro qualibet violentia. ¶ At ſi ſic. poteſt dici
ꝙ hic ponatur ratio per quam ad inconueniens redu-
citur ſi hanc ſtipulationem intelligamus, ſic non ad vnã
vim ⁊c. vel dic ꝙ addat caſum quando hic cõuenit quia
intelligit gloſ. ¶ Hoc ita ſi actum. ex hac ſtipulatione cõ-
tra promiſſorem ex ſua vi, ſubaudi, configet vt ex ipſius
promiſſoris vi tota ſtipulatio ſit quaſi conſumpta, quod
non eſt verum, imo ex facto heredis agi poterit, vt. ſ. ea
dem. l. Quaſi ideo dicit, quia negari non poteſt quin
quantum ad verba debeat ex facto heredis committi, ⁊
illud copulatiue conſtitutio defuncti ſit expreſſum, ſed
effecta ex

effecta ex eius facto nõ committitur, sed falsum est: imo
efficaciter committitur ex eius facto, vt in princi. ¶ In
glos. quia hec stipulatio. ibi: pertinebit. vel repete am-
plius ⁊c. ſm hanc lecturam post nomen consumpta, re-
pete amplius ex heredis facto ⁊c. ⁊ quod dicit acta per
pactum, ⁊ quod dicit quod non est verum: al's scilicet vi
cessante hoc exprimi vel agi. Item ibi: pertinebat tunc.
subaudi, contingit vt quasi ⁊c.

Summarium.

1 ☞ Conditio seu pena adiecta alicui ad matrimonium contrahendum an valet.
2 Libera voluntas matrimonium contrahentium semper esse debet.

Titia que.
¶ Alio. marito premortuo. ¶ Habenti filiam.
⁊ in potestate, ne obstet qđ hic no. ¶ Consen-
serunt. id est promiserunt, vel id est simul, vel
inuicẽ promiserunt. ¶ Exceptionẽ doli mali. id est inten-
tionis, nec enim credo penam esse commissam: vt. C. de
pact. l. pacta. ⁊ de tali exceptione not. ff. de condi. ob tur.
cau. l. qui se debere. ¶ In glos. contrahenda. ibi: non in-
terest pecuniariter. imo quia libera ⁊c. C. de inutil. stipul.
libera. ⁊ quia inhonestum ⁊c. vt hic. ¶ In ead. glos. ibi: ⁊
l. Titio. §. j. melius ostenditur, quia si relinquatur extra-
neo si mulier non nupserit, non habet legatum muliere
nubente. ff. de conditio. ⁊ demonstra. l. mulier. ⁊ C. de in-
dic. vidui. l. j. Sed si relinquatur patri mulieris sub pre-
dicta conditione capit legatum ⁊ mulier nubit. ff. de con
ditio. ⁊ demonstra. l. heres meus. §. fina. ⁊ sic ergo mulie-
ri ⁊ eius coniuncto adiecta conditio ad impedimentum
nuptiarũ nulla habetur, sed adiecta extraneo tollatur:
1 sic † a simili adiecta pena seu conditio mulieri seu eius
coniuncto ad matrimonium contrahendum nulla ha-
betur, sed in extraneo toleratur. arg. C. de pred. mino. l. ⁊
si is. ¶ Item ad fin. sed non credo agi ex hac stipulatio-
2 ne, si † enim agi posset metu huius prestationis ex stipu-
latione derogaretur libero arbitrio mulieris in matri-
monio contrahendo, qđ esse non debet: vt. C. de inuti. sti-
pul'. l. libera. cum concor. Sed quare pena arrarum ma-
gis admittitur q̃ pena verbalis? Respondeo, quia faci-
lius promittitur q̃ detur. argu. ff. ad vellei. a. si ergo. ⁊ de
pecul'. l. peculium est non id. ibi: re enim. ff. de donatio. in-
ter virum ⁊ vxo. l. ea que. ⁊ de donatio. ex hac scriptura.
¶ In eadem glos. in fin. sed tu dic contrarium: quia sic
metu prestationis interesse in vita alium haberet q̃ vel-
let, quod est contra hanc legem.

Idem respondit.
¶ Prefationibus. precedentibus per
stipulationem. ¶ Concipiuntur. in instrumento ex quo
creditur sic conuenisse vt scriptura commemorat. C. de
arbi. ne in arbitris. ¶ Sic tamen. repetita creduntur.

Idem respondit.
¶ Cũ Septitius. id est presens erat
Lucius Titius cum Septitius sic scripsit, qđ forte pre-
sumitur. arg. eius quod nota. j. titu. j. l. his verbis. ¶ In
glos. id est interrogationis. ibi: presumitur factum. hoc
in preiudicium scribentis.

Idem respondit quoties.
¶ In glos. ergo sunt plures. in fi. Sed in quo differt hoc
a. l. j. eo. pluribus. Respondeo: quia ibi que deducta fue-
runt postea in stipulatione non fuerant primo in pena,
hic secus. Uel hic inutile fuit primum pactum, ibi vtile:
vel non est absurdum vt plures leges eiusdem intelle-
ctus in eod. titu. ponantur.

Si ita quis pmiserit.
¶ In dies triginta. singulos, quasi dicat: in
quolibet mense. ¶ Initium capere. debiti,
quasi dicat: cedere diem obligationis, vt. j. de verborum
obligatio. l. cedere diem.

Summarium.

1 ☞ Preteritum plusq̃perfectum respicit futurum.
2 Mora an possit tam per creditorem q̃ per debitorem purgari.
3 An quis post tempus adm[illegible] expit ad purgationem more.
4 Agens contraria mandati ita[illegible] reus non vt actor, secus in directa.
5 Mora quomodo purgari debet.
6 Questio purgationis more ex bono ⁊ equo descendit.

Seia cauit.
¶ Id est cauendum in stipu
latione promisit. ¶ Recepis-
1 set. id est receperit in futurum: ⁊ sic † verbum preteritum
plusq̃perfectum respicit futurum, de quo not. ff. si inge.
esse dica. l. ij. ¶ In glos. erat enim. in fi. emit ergo suo no-
mine licet mandato Lucij. ¶ Agere possit. ad predictos
ortos in se transferendos. ¶ Respondi. posse, sed quomo
2 do † post tempus offertur contra. l. ff. de fideicommis. li-
berta. thais. §. inter. C. de pac. inter empto. ⁊ vend. si a te.
Respond. offert impugnatione sit creditor tantum qui
vult post tempus facere id qđ faciendo intra tempus de
buit posse agere, ⁊ tunc certum est moram proprie non
dici: nec enim ad id qđ implende conditionis causa dan
dum est competit actio, vt si quis omissa cau. tastamen. l.
si quis sub conditione. ⁊ ideo non potest dici more pur-
gator, ⁊ sic non potest post tempus offerendo agere, vt
in contrariũs, ⁊ ſm hoc potest intelligi. C. de transactio. l.
si super possessione. Aut est debitor qui vult purgare mo
ram, ⁊ tunc aut simplex fuit stipulatio, ⁊ obtinet. ff. eod.
interdum. §. fina. ⁊ l. si seruum. §. sequitur. ⁊. l. si insulam.
⁊ de consti. pecu. l. sed ⁊ si alia. aut penalis, ⁊ tunc aut die
scilicet ⁊ pena, ⁊ tunc non purgatur: vt. ff. titu. j. l. traiecti-
tie. ⁊ C. eod. magnam. Fallit. ff. si quis cau. ⁊ si post tres.
C. de fideicom. l. sancimus. Aut pena tantum, ⁊ tunc li-
cet dies sit etiam a lege potest purgari ante litem conte-
statam. ff. de receptato. l. si cum dies. §. fina. ⁊. ff. qui Ro-
me. §. Flauius Hermes. ff. de penu lega. l. j. Aut debitor
⁊ creditor, vt in. §. presenti. ⁊ tũc purgat ſm hunc. §. nam
absurdum esset non licere hoc soluere quod ab eo inui-
to illa poterat petere, ⁊ sic liberatur a contraria manda-
ti, ⁊ aget ex sua stipulatione. Item hec stipulatio iudica-
tur a contractu bone fidei, vbi potissime exuberat ratio
equitatis que consideratur in emendatione more. ff. eod.
si seruum. §. sequitur. ¶ In gl. vt. ff. si quis in ius. ibi: nec
lis contesta. esset: sed certe hoc tertium non approbabo.
Si enim mulier non ageret ad lucrum, ad quid ageret?
Respondeo, contraria mandati ad pretium, ergo quan
tumq; dandum pretium etiam post litem contestatam,
dum tamen non multo post offeratur, nec interfit, libe-
ratur: vt. ff. mand. l. hominem. sed quantum ad id quod
dicitur. ff. eod. si insulam. bene fateor q̃ lite contesta. su-
per interesse non purgaretur nisi agens purgationi con
sentiret: vt. C. de pactis. l. si pacto. vt quod dicit de alteru-
tro consequendo, intelligo volente actore ex quo lis est
contestata: sed si vellet omnino penam bene audiretur
ibi, ⁊ ita intelligit Ioan. ⁊ Azo. ¶ In eadem glos. in fi.
3 sed op. † quomodo hic Lucius aliquo modo post diem
auditur ad moram purgandam, cum ex parte actoris
mora non purgetur: vt. ff. eo. qui Rome. §. Flauius Her-
mes. Ad hoc respondeo, quia est creditor merus, qui
quidem aliquo intra tertiũ adimpleto agere potest: sed
vt id faciat contra eum agi non potest, ⁊ de tali casu lo-
quitur. ff. si quis omissa causa testamen. l. si sub conditio-
ne. ⁊ iste talis post moram, id est post lapsum diem intra
quem facere debuit non auditur, nec in eo proprie dici
potest, ⁊ vt supra dixi ad id compelli non possit, et mo-
ra ibi sit vbi ⁊ petitio, vt. ff. eodem. l. si duplex. ⁊. ff. si cer-
tum petatur. l. lecta. ⁊. ff. eodem. l. nemo. §. j. ⁊ ita intelli-
gitur qđ not. in dicto. §. Flauius Hermes. est ⁊ debitor
merus, ⁊ in eo obtinet qđ no. ff. si quis cau. ⁊ si post tres.
4 ⁊ mistus creditor ⁊ debitor, vt est hic. Nam † Lucius
Titius directa mandati agere poterat contra Seium,

et in hoc est actor. Item contraria mandati poterat conueniri ⁊ in hoc est reus: quantum ergo ad purgandam moram potius attēdimus eum vt reum ꝙ vt actorem, ⁊ ita qđ equius est attendimus. pro hoc. j. de iur. fis.
5 non intelligitur. §. si quis palam. ¶ Purgatur † ergo sm formam hic traditam, preterea hic agitur de contractu bone fidei in quo po[illegible] bona fides ⁊ equitas exube-
6 rat: at questio † purg[illegible] vt. [illegible]lis more ex bono ⁊ equo descēdit, vt. s. eo. si seruum[illegible]equitur. ¶ Quod omne. an multo post obtulit, ⁊ muli[illegible]is intersit.

Summarium.

1 ☞ Prohibitus alienare an ⁊ quando possit in re prohibita heredem instituere.

1 **Ea lege.** Id est pacti. C. de pac. l. legē. ¶ Perueniret. † vbi prohibita est alienatio non videtur heredis institutio: vt. s. de lega. ij. l. qui solidum. §. predium. ⁊ de aliena. iudic. mutan. cau. facta. l. ex hoc edicto. §. sed si. secus si est dictum ne perueniat quod tunc est prohibita heredis institutio. G. de suza. ¶ Scripsit. Titius de quo sequitur, ⁊ dic manu sua, ⁊ sic sibi preiu-
a dicat: vt. s. eod. Titia. §. ij.[a] ¶ Spopondit Titius. interdum quis est astrictus non alienare, ⁊ tunc heredis institutio non est alienatio, ⁊ ita loquitur. s. de aliena. iudic. mutan. cau. facta. l. ex hoc. §. alienare. de actio. empti. l. si sterilis. §. si tibi. ⁊ de acquiren. rer. domi. l. quedam. ⁊. s. eod. qui Rome. §. coheredes. licet forte aliud possit dici dominium: et sic forte seruus non debens alienam pati seruitutem posset petere libertatem. s. de fideicommis. liber. l. rogo. §. imperator. ⁊. l. cum fidei heredis. Item nisi in alienare implicetur ad nullum venire, vt quia in certā personam venire debeat. C. de secun. nup. l. si quis primo. §. certum. Interdum cauetur vt res maneat penes certos ⁊ tunc etiam si non manet per institutionem de alio factam, vel non curatur ꝙ maneat est alienatio: ita loquitur de lega. ij. l. peto. §. fratre. Interduum cauetur ne ad alium perueniat, ⁊ tunc idem vt hic: ex quibus apparet glos. non bene dicere in argumento quod hic format. Alij sic dicūt primis duobus membris, aut propter certas personas prohibuit alienationem, ⁊ tunc obtinet. §. fratre. ⁊ omnes leges que sunt excipiuntur in primo mēbro. Aut propter alienare prouidetur certis personis, ⁊ tunc obtinet primum membrum. ¶ Qđ eius interest. potest autem istius Seie interesse: quia cum ipsa ab alio hunc seruum quesijt promisit penam. Si iste seruus peruenerit ad fratrem Titij cui ipsa donauit, et sic non est commissa pena, ⁊ hac ratione potest interesse. ¶ In gl. ergo ex huiusmodi stipulatione eius. ibi: debuit. ne perueniat. s. eod. l. in illa stipulatione per te. ¶ In eadem gl. ibi: succedat committitur. hoc enim ipso ꝙ non curauit ne veniret videtur contra facere: vt. j. de regu. iur. qui non facit. Item per hoc quodammodo videtur eum instituere: vt. s. de iure codicillo. l. conficiuntur. de lega. i. l. exheredati. ¶ In eadem glos. ibi: imo licet in suis. quasi sui non dicantur potentiores cum sint idem ꝙ defunctus. ¶ In eadem glos. ibi. §. sed hec. sed certe contra puto cum econtra sit potentior.

a ¶ Sed an p̄hibitus alienare inter viuos si iubeat in testamēto suo heredem cum aliquo permutare, videtur iubere facere cōtra p̄hibitionem. de hoc dic vt no. Jaco. butr. in q. suis disputatis.

Summarium.

1 ☞ Quamuis transactio sit facta super testamento in querela, nihilominus super eodem testamento querela falsi potest moueri.

1 **Filia.** ¶ Nota ex hoc. §. ꝙ † quamuis transactio sit facta super testamento in querela, nihilominus super eodem testamento ex causa alia scilicet falsi citra obstaculum exceptionis potest agi: ⁊ per hoc videtur mala glos. C. de transac. si de certa. vbi dicitur ꝙ super re facta transactio ex vna causa idem agenti etiam ex alia causa ob illud cum posset habere locum in pacto gratuito: vt. s. de pactis. emptor. §. fi. ⁊ ibi tangitur, secus in transactione, vt hic ⁊. s. de transact. qui contra. §. transactio. Alij sic dicunt: nota transactionem restringi ad causam actionis intentate, vt sic ex alia causa possit ad idem actionem aliam intendere. ¶ Pertinere. ⁊ ideo ex ea stipulatione non potest conueniri, quasi de falso non fuerit transactum.

Summarium.

1 ☞ Actio inutilis cedenti aliquando fit vtilis ei cui ceditur.
2 Stipulationes inuēte sunt propter interesse stipulantis.

Si sub vna.
§. Si quis viā. ¶ In glos. secus si stipulator. in fi. ad quod facit quod not. ⁊ dicitur. s. de dā. infect. damni. §. emptor. ⁊. l. si quis. §. fi. ⁊. l. fluminum. §.
1 adijcitur. ⁊ de aqua pluuia. si Titius. §. penu. ⁊ sic † actio que est inutilis cedenti, erit vtilis ei cui ceditur: vt. j. de fideius. cum is cuius. ⁊ de solu. modestinus. ⁊. C. de iur. dotium. l. fi. in prin. Alij dicunt ꝙ nec cessio locum habeat,
2 cum † stipulationes inuente sunt propter stipulantis interesse: vt. s. eo. stipulatio. §. alteri. sed alienando, cum stipulantis desierit interesse, ergo euanuit incontinenti stipulatio, vt not. C. de pactis ex conuentione. ergo eam nō debet amplius posse cedere, arg. s. de euictio. seruum cuius. ⁊. l. fi. j. eo. iulianus. ad fi. Secus si vendidisset domū cum illo iure aque, quia tunc ratione ea quasi emptoris quia emptori ad hoc est obligatus ⁊ per hoc sua interesse maneret firma stipulatio ⁊ eam cedere posset ⁊ debet. argu. s. de euict. si res quam a Titio. simile tangitur ⁊. s. de alie. iudic. mutan. cau. facta. l. iij. §. opus.

Continuus. ¶ Quasi contiguus. ¶ Momentum nature. quo cogitauit super respōsione. ¶ Et quominus. pro idest. ⁊ exponit nomen continuus. ¶ Aliud ceperit. vel agere ceperit.

Summarium.

1 ☞ Quid sit duploma.

Cum ita stipulatus sim.
¶ Ad iudicem. id est ad virū. sic. j. de iureiuran. l. sed si. §. ait pretor. ⁊. s. famil. hercìscun. l. cedere. §. i. ¶ In glo. vt ⁊. s. in fin. ⁊. s. eod. si ita. §. seia. in fin. ¶ Efficere. id est fare. ¶ Promisit. vt transacto illo tempore detur actio: ⁊ subaudi ita, ⁊ expone neq; pro vt non, duplomate.
1 Duploma, duplomatis, † dicitur duplicata maturitas vel festinatio siue celeritas in eundo, ⁊ sic duplomate, id est duplicata maturitate itineris. ¶ In glos. id est duplicato, in fin. vel dic duplicato itinere: puta eundo die ⁊ nocte. ¶ Diebus. potest dici ꝙ hec verba exponant precedens verbum duplomate. ¶ Valetudinis. erit tempus quo destinato loco dare potuit computatio facienda cum id agat, id est agere debeat promissor ⁊ iudex in hac examinatione. ¶ Vel quia. subau. hac ratione, vel quia ⁊c. ¶ Soluere. nec tamen soluit. ¶ In glos. a simili. ibi: sed si ante. hoc tamen dicit vt ibi. ¶ Obligatus est. quasi dies venerit qđ finitum est, id est certum est. ¶ In glos. al's nullius. ibi: ad leg. falcid. l. iij. tres partes. hec est lex. querebantur in illa parte tres partes.

Summarium.

1 ☞ Obligatio in dando ei que est in faciendo equiparatur.

Item qui insulam.

Item qui insulam. ¶ In glo. hic collige. in fi. et melius hic stabat versus est modus ⁊c. possiti. ff. si ita. §. ea. l. in glos. §. item qui insulam. ⁊ temporum ratio habē|da est: vel repete, ⁊ s̃m rationem temporum ⁊ transacto spacio, quo facere potuit ad estimationem non facti ope
1 ris teneatur. ¶ Transactoq;. not. † hic obligationem consistentem in faciendo ⁊ dando equiparari: vt hic ⁊ ff. eo. si homo mortuus. sic difficultas in faciendo equiparatur ei que est in dãdo vt neutra impediat vigorem stipulationis, vt in. §. si ab eo. ¶ Spopõderit. si post terminum dedit. ¶ Tradiderit. id est dederit.

Summarium.

1 Quis sit difficultatis effectus, ⁊ a quo excuset ⁊ a quo non: distingue vt hic plenissime.

Illud. ¶ Confestim. in ipso momento responsionis: quasi venerit dies ⁊ cesserit, ita peti possit statim. ¶ Teneat. id est sit obligatus. ¶ Conferre. id est congregare. ¶ Ad fi. glos. id est congregare. vel id est numerare, si eam sibi secum haberet: quod videtur. ff. eo. interdum. ⁊ arg. ff. de reg. iur. nulla. ⁊ institu. de inutil. stipula. §. fina. ¶ Possit. naturali possibilitate inspecta: ⁊ dic vtiq;. institu. de inuti. stipula. §. fin. ⁊. ff. eo. inter stipulantem. §. sacram. versic. pro quo creditore. videtur q̃d ⁊ hic vt. ff. cesset obligatio. ¶ Naturali ex. quandiu assistet differt obligationem vt promisit. ¶ Persone cõmodũ. assistens. ¶ Incommodumq;. persone assistens, a cõtrario est difficultas. ¶ Non rerum. scilicet impossibilitatis. ¶ Ad finē glos. scilicet habendi. supple dicitur difficultas. ¶ Si quis Stichum. seruum suum. ¶ Spopõderit. id est queratur an confestim sit obligatus postquam per rerum naturam dari potuit, si presens esset. ¶ Ad finē glos. s̃m eorum sententiam. vt si erat ibi presens, tunc statim sit obligatus, al's nõ. ¶ Sit Stichus. si queratur an sit obligatus, vel non. ¶ Ad finē glos. simpliciter. inter que constat esse debere differentiam. ¶ Nam hoc. dicet quis: hic casus non est similis casui inopis debitoris, ⁊ hic dominium rei soluende habet, ibi nõ: cui respondet q̃ hic tractatus p̃sentie vel absentie serui promissi pertinet ad facultatem vel difficultatem dandi nõ potest, nec alterutro casu natura est impedimẽto, sic ⁊ vtrobiq; cõfestim sit obligatio. ¶ In glos. difficultate. in fin. vel dic
1 de hoc † quia interdum difficultas non dico impossibilitas de natura vel de iure allegatur cõtra stipulationis vigorem, seu alterius negotij ⁊ eo casu difficultas non vitiat: ⁊ pro hoc. ff. eod. l. ij. §. ex his. ad fin. ibi: sed non facit ⁊c. fallit in casu. ff. de statulib. l. cum heres. §. j. vbi difficultas pro impossibilitate. Interdum allegatur ad euitandam more commissionem, ⁊ tunc serua quod scripsi ff. eo. l. ij. dicto. §. ex his ergo. Interdum ad euitandam pene commissionem: ⁊ tunc aut pena ponebatur in locũ rei, aut ponebatur ad puniendam cessationem. Si vt in locum rei succedat, vt puta si non dederis Stichum dabis decem: tunc difficultas prestationis Stichi, vt quia non posset eum redimere cum non habeas tantũ in bonis quantum valeat, vel quia dominus eum vendere nõ vult: vt. ff. de lega. j. si domus. §. qui confitetur. ⁊ de lega. iij. non dubium. ⁊ hoc in fine huius. §. non impedit commissionē pene in decem, vt. ff. ad legem aquil. proinde. in princi. ⁊. ff. eo. in illa stipulatione. si calēdis. ⁊. j. de furt. inficiando. §. j. Si vero ad cessionem puniendam: puta si cessaueris mihi dare Stichũ dabis decem, tunc difficultas superueniens proficit contra pene exactionem, pro hoc. ff. de arbit. si cum dies. §. si quis ex litigatoribus. ⁊ l. celsus. §. idem ait. ⁊ qui satisda. cog. si decesserit. ⁊ ad leg. rho. de iac. l. fina. §. penul. ⁊ si quis cau. l. ij. §. ij. ⁊ de colla. l. j. §. si cum duobus. nam verbum cessare, si ergo contumaciam, vt. ff. vt in poss. leg. is cui. §. cessatum. ¶ Ad impedimẽtum stipulatoris. sic ergo no. q̃ hec litera tractat de vigore stipulationis vtrum stipulatio valeat, vel nõ: vnde nil facit ad id quod not. ff. si certum peta. quod te. vbi queritur an difficultas que impediat more cõmissionem. ¶ Ne incipiat. si admittatur vitiare difficultatem ad instar impossibilitatis.

Si ab eo. ¶ In glos. vt si stipulatus. in fin. ⁊ ff. de sta. homi. ar(c)scusa. arg. ff. contra. C. de agen. in re. h[...] sal[...]herrima. Item ratione facundie fuit datum feu[...] glo[...] extincta facundia ⁊ feudum extinguitur. j. de [...] ir. priuilegia. ⁊ de censi. etatem in censendo. ⁊ no. C. de episco. ⁊ cle. quisquis.

Cum quis. ¶ Conditione stipulatus. non curo a quo, nã aditioni nec se arctauit, nec in eo quod etiam de foro dicitur hoc referri posset ad intellectum aditionis. ¶ Destinate. vt vie publice. ¶ Nec ad rem. respondet tacite obiectioni, quia nõ videtur q̃ impossibilia de iure equiparent̃ recte impossibilibus de natura, cum per contrarium constitutum a principe ⁊ eius permissionē possit fieri possibile: sed certe hoc non attenditur. ⁊ pro hoc. ff. de lega. j. l. apud iulianum. §. fina. nam solam impossibilitatem nostram attendimus, vt. ff. de iudicijs. l. sed ⁊ si. §. fina. ¶ Possibile fieri. ex iure mutato.

Summarium.

1 An ⁊ quando testator possit vni ex heredibus prouidere.
2 Donatio causa mortis similis est legato.
3 Donatio perficitur traditione.

1 **Preterea.** ¶ Uni ex heredibus. † aut vult quis vni heredum prouidere prelegando, ⁊ constat posse. C. de exceptio. l. j. ⁊. C. familie herciscun. si is. ⁊. ff. de heredi. instituen. l. ex facto. cũ con-
2 cordan. Aut † donando, ⁊ tunc aut causa mortis, ⁊ tunc idem, cum similis sit legato: vt. C. de dona. cau. mor. l. fin. Aut inter viuos ⁊ tunc idem, vt. ff. ad legē falcidiam. l. cum quo. §. fina. ⁊ his casibus habet legatarius vel do-
3 natarius non vt heres: sed sciendum † est donationem perfici traditione vel actio. acquisitione contra donantem, vt quia stipulatione promisit, vel hodie solo pacto cõuenit dare, vt. C. de dona. l. si quis argentũ. vel contra alium, vt si nomine illius mutuasset, vt. ff. de dona. l. si pater. in princip. ⁊. l. fina. §. fina. non autem fit donatio ob id quod cum alio paciscor q̃ ipse det alij etiam futuro heredi cum non sit aliquis de predictis modis, ⁊ probatur. C. de actio. ⁊ obliga. si quidem. ⁊ de lega. ij. l. cum pater. §. meuio. ⁊. ff. de donat. l. fina. in princi. ⁊ sic in presenti. §. nec fuit prelatio nec donatio causa mortis, nec inter viuos, ⁊ tamen per pactum q̃d nõ cadit in nomen donationis vni heredum vult prouidere. Aut est pactũ liberatorium obligationis hereditarie, ⁊ tunc etiam vni soli potest prouidere: aut obligationis iure hereditario acquirendo, ⁊ tunc aut est talis obligatio que ipso iure diuisa est inter heredes: vt que continet dari, ⁊ tunc non potest vni soli de pluribus heredibus vltra portionē hereditariam acquiri, ⁊ sic omnibus acquiri licet pro hereditaria, vt hic, ne contra propositum contrahentis promissor pro aliorum heredũ portionibus liberatus inueniatur si alijs non diceretur obligatio esse quesita, ⁊ ei cuius nomen expressum est non potuerit iure hereditario queri vltra portionem suam, argu. j. de stipu. ser. l. j. §. cõmunis. Aut talis que sui natura insolidum cui ius heredis potest acquiri, vt cum in faciendo consistit: vt not. ff. eod. l. ij. ⁊ tunc adiecto heredi ⁊ soli queritur: nam per inclusionem vnius alij ex stipulatione sunt exclusi, ⁊ sic proficit promissori vnius heredis expressio in hoc casu vt agere non possint alij ac si hoc remisisset, sed solus expressus, ⁊ sic tenenda est Ioan. sententia ⁊ non glos. vt patet ex predictis. ¶ Acquiri. hereditario iure. ¶ In glos. imo in dando. ibi: alicui heredum. ⁊ ita ad obligationem querendam. ¶ In ea. glos. ibi: reddi non possit. imo potest reddi, vt si omnibus queretur exceptio pacti creditor contra intentionem suam que fuit vnius heredis personam eximere solam obligationē petitioni sibi

debiti priuaretur & a nullo heredum posset petere: quod a nullo paciscentium sensum fuit: sed sibi obligatio dandi omnibus heredibus stipulatoris queratur: non preiudicatur promissori cuius non interest debeat, vel pluribus quod defuncto promiserat. ¶ In ea.glos.ibi: fuit heres. precipiet cessione ab herede ... facta, & sic isti erit vtilis actio que coheredibus fuit bonfilis. ¶ Cum quid fieri.vt rem tradi.ff.eo.stipulationes non diuiduntur. vel prestari siue restitui.ff.eo.si rem.& l.si fundus.

Cum qui certarum. ¶ Sed ego.vt committitur etiam vltima die nundinarum. ¶ In glos.non adiecto.in fin. alij dicunt quod iudex poterit prefigere terminum intra quem eligat itaque amplius non variet, & sic iste erit casus in quo ex causa presumitur tempus: vt.ff.de opt.leg.mancipiorum.& C.de ingen.ma.diffamari. sed timeo ne iniustitia fiat promissori si hoc fiat.

Cum pure. Ibi: ¶ Voluntatis. que non semper mutatur. ¶ In glos. in stipulatore.ibi: generaliter.sed nunquid debitor compelletur eligere.argu.quod sic.ff.de interrog.act.l.fina.Sed contra, quia hec stipulatio conditionalis videtur.arg.ff. de lega.j.Stichus qui meus erit. & de leg.iij.nuper.& de contrahen.empt.cum ab eo. nam ante electionem non agitur.j.l.fina.ij.respon.Alij dicunt quod causatiue compellitur quia nisi eligat peteret vtrunque.arg.de leg.ij.& si Titio aut Seio.& l.quidam ita.& l.vnum ex familia.§.rogo. quasi nisi sit sibi commissum dare: vt de reb.dub.l.vtrum. Item ibi: & l.omnino.aliud incompetenter exemplificat, vt ibi patet, sed debet poni exemplum: vt si mandem tibi Titio soluere non iure soluis sciens permutatam meam voluntatem.j.de solu.non procurator.§.sed si quis.secus in tacito, vt cum stipulor mihi aut Titio, vt ibi: inest.vt j.de lega.j.si ita quod.§.illi.

Cum ex causa. ¶ Aliquid intendimus. puta vt defendamur. ¶ Subsistere.i.defendere. ¶ Nihil prodest.quin etiam contra subsistentes committatur stipulatio. ¶ Defuisse videantur. quantum ad vim commissionis stipulatio. ¶ In fi.glos. quicquid. vel dic exiguntur pro parte eius quod prestandum est: sed insolidum singuli tenentur defendere.

Pluribus. ¶ In gl. nominatim. ibi: & sic non est contra. scilicet ad sequentem.§. cui melius signatur: contra. ¶ De hac.ibi: id argentum.id est eius generis argenti decem, puta pondo, & hic tres non solum in principio legis, & hoc verbum & hic denotat bonam esse solutionem: vel distingue &c. que est in glos. non enim idem esse in annorum distributione quod est in rerum dinumeratione. ¶ Ad fi.gl. forte. vel dic plures quo ad prestationes plures vt hic & ff.de actio.empt.si sterilis.§.si quo ad ius actionis inspiciendam stipulationis conditionem est vna vt in contrarijs.

Summarium.

1 Unica stipulatio seruitutis dande fundo plurium, an sufficiat.

Et si placeat. ¶ Unica † stipulatio seruitutis dande fundo plurium nullius est momenti, si tamen vnica sit stipulatio dande seruitutis fundo proprio stipulatoris, & sic est valida & fundus fiat plurium heredum stipulatoris defuncti, vbi certum est vnicam stipulationem, si non fieret non valeret, illa precedens stipulatio defuncti robur obtinet: nec vitiatur licet ad talem casum peruenerit in quo stipulatio nunc facta non valeret, secus si fieret plurium per titulum singularem.ff.eodem. si quis vna.§. si quis viam. ¶ Ad fi.glos.ponit tria, imo duo tantum: nam vltra est secundi dicti exemplum, vel dic tertium esse ibi: vel cui seruitur. ¶ In glos.id est firma remanet.in princ.ibi.l. pro parte.& l.vt proinde.§.j.& de seruit.vrb.pre. si quis edes. §.j. ¶ Ea.glos.ibi: de contrahen.emptio.l. in vendendo. sed hoc nihil facit nisi intelligas quod teneatur mihi ad prestandam actionem personalem quasi adhuc durantem, que per prestationem seruitutis sibi factam non fuit extincta: sed certe ille.§.vel illa lex hoc non dicit. Preterea licet traditione sibi facta non sit extincta, tamen prescriptio est amissa sicut ipsa seruitus: vt.C.de vsufru. corruptionem.vnde hoc non approbo. ¶ Euenit.vt per partem teneatur in tota summa alterius: hoc est predium seruiens pro parte indiuisa factum est domini dominantis agri, vel econtra predium dominans factum est pro parte domini seruientis agri.

Summarium.

1 Electo alicuius prioris vt commissarij officio, an electio ad successorem transeat.

1 Si seruus. ¶ De alterutro.no.hic arg.quod electo ministerio certe persone ad alium non transit: sic † ergo electa persona alicuius prioris vt commissario, successor eius adimplere non potest: vt hic, & concor. ff.de minorib.denique.§.penul.& ff.eod.si quis arbitratu. ¶ Titius elegerit.ad eligendum autem compelli non poterit: nisi hic receperit pena inuicem compromissa, vt.C.de contrahen.emp.l.fi.§.j.& ff.eo.si quis arbitratu.

Pupillus. Ibi: ¶ Stipulari.id est stipulatione obligari: autoritate tamen tutoris vt bona sit aduersatio sequens. ¶ In glos.sed impubes.ibi obligetur siue perficiatur: vt.ff.de acquir. possess.l.quamuis.§.infans. ¶ Item ad fi.ead.glos.in aditione autem hereditatis filius obligatur, licet impubes autoritate patris, vt dicta.l.si infanti. ¶ Si ita fuero stipulatus.id est interrogauero.

Cum mihi aut Titio. ¶ Iste.§.continet quatuor partes principaliter. Prima loquitur de diuersitate rerum vsque ibi, tempora &c.Secunda loquitur de diuersitate temporum vsque ibi, sed rursus.Tertia de diuersitate qualitatum vsque ibi, ex hoc &c.Quarta & vltima de diuersitate conditionum vsque in fi. ¶ In fi.glo. al's ipso iure.& secundum hoc intelligitur.j.de solu.qui hominem.

¶ De duobus reis. Rubrica.

Summarium.

1 Duo rei quomodo constituantur.
2 Absoluto per sententiam vno ex correis, an alter correus absolutus esse dicatur.
3 Uno ex duobus reis conuento & absoluto, an exceptio rei iudicate alij prosit.

Cum duo. ¶ Ista lex ponit quomodo fiant duo rei stipulandi, & quomodo duo promittendi, & de eorum effectu. ¶ In gl.
1 cum hoc actum.in fi. quia † non sufficit agi vt sint duo rei, nisi per pactum speciale addatur quod insolidum teneantur. ¶ In glo.accipe. ibi.j.eo.l.ex duobus.sed ibi loquitur in duobus reis stipulandi, at hic de reis promittendi: & ita loquitur in casu conuerso. ¶ In eadem glos.ibi: vel hic cum effectu. quia soluit conuentus vel absolutus fuit, quasi solutum fue-
2 rit.ff.de iureiurand.l.fina. & hec bona. Sed quid † si petij ab vno de reis debendi & est absolutus, nunquid proderit alteri? Respond.refert aut fuit absolutus respectu persone sue tantum quasi ipse non fuerit in contractu vel iure non potuerit obligari: & tunc non proficit alij, vt.ff.de iureiuran. duobus.§.j.& l.fina. Aut obtemptu cause, vt quia tota pecunia peruenisset ad hunc qui nunc conuenitur

conuenitur, vel quia pecunia sit soluta, vel inutilis con-
tractus, ⁊ tunc si socij sunt prodest, al's non: quia qui ad
omne conuenitur ab alio absoluto nihil posset repetere
si solueret, vt. ĵ. rem ratam haberi. l. j. ⁊ l. si quis vni. s̃. de
arbi. si duo. si quis cautio. si duo. de recept. aduersus. de
in rem verso. si pro patre. §. fina. Sed dic melius indistin-
cte hoc casu sententia etiam proficit alteri etiam si lata
sit pro eo ad quem pecunia non peruenit, a quo alter ad
quem peruenit nil posset petere si solueret: vt dicta. l. de
iureiuran. l. fin. in fi. ⁊ ꝑm hoc potest intelligi. ĵ. de fideius.
amissi. §. penulti. ¶ In ead. glos. l. si rem. §. si duo. ibi lo-
quitur in reo stipulandi: sequens cum nomine eius qui li
beratur suspectum est iudicium. ĵ. de solutio. solutione.
¶ In ea. glos. ibi. l. si pro patre. ij. respon. Sed certe illud
habet, ⁊ ita ibi vbi vnꝰ de reis suo nomine suscipit, ⁊ nō
3 alterius: media ergo bona est. Sed ego † quero an vno
de duobus reis conuento ⁊ absoluto exceptio rei iudic.
prosit alij. Dic aut contēplatione persone est absolutus,
puta quia fuit talis qui non potuit obligari vt pupillus
sine tutoris autoritate, ⁊ tunc nō prodest, vt. s̃. de iureiu
ran. l. duobus. §. ij. ⁊ iij. ⁊ l. fin. circa primam partem: aut
contemplatione cause, puta quia actor non habet ius, ⁊
tunc distinguunt quidam, sint socij, ⁊ proderit, an nō, ⁊
non proderit. argu. s̃. de arbi. l. si duo. ⁊ si quis cautio. l. si
duo. ⁊. ĵ. rem ratam habe. l. j. ⁊ l. si quis vni. Alij dicunt
aut peruenit pecunia ad absolutum, ⁊ tunc alteri ꝓdest,
quasi sit fideiussor. Aut ad conueniendum, ⁊ tunc non
prodest. arg. s̃. l. de in rem verso. l. si pro patre. ⁊. s̃. ad vel-
leia. l. vir vxori. §. fina. Tu dic siue ad cōueniendum, siue
ad absolutū peruenerit semper proderit exceptio: cum
sentētia pro fideiussore lata prosit etiam reo. s̃. de iureiu-
rand. l. fina. ad finem. ⁊ de hoc not. ĵ. rem ratam habe. l. j.
¶ In glos. ibi: de pactis. l. si vnus. in princi. prout actiue
hic accipitur. ¶ In ea. glos. ibi. l. quia in re. in princi. vbi
ratione plurium locorū plures sunt remissiones necessa-
rie: at hic ratione plurium personarum non sunt plures
acceptilationes necessarie, sꝫ sufficit vna ⁊ vnius. ¶ In
eadem glos. ibi: item facit. vt ex persona rei debēdi alter
beneficium sortiatur.

Summarium.

1 ☞ Duo rei an insolidum simul conueniri possunt.
2 Si ceptum est agi cōtra vnum ex reis insolidum, an pen
dente iudicio alter insolidum conueniri possit.
3 Si vnum ex reis diuisim conueni, an postea potero age-
re insolidum.
4 An aduersus quemlibet ex reis possum actionem inten
tare, ⁊ vno conuento insolidū an pendente iudicio pos-
sum contra alium agere: ⁊ si petij partem a quolibet, an
possum contra vnum reintegrare petitionem meam.

In duobus. ¶ Interuallo. non magno nec extra-
neo. ĵ. eo. duos. §. fin. ¶ Concipiatur. stipula-
tio, vel responsio. ¶ Simul. vno conuento.
¶ Cum hoc actū. id precedentium. ¶ Neqꝫ. prout non.
Ubi duo. ¶ In gl. s. solidum. nec inter hos
locum habet epistola diui Adria-
ni: vt. C. locati. si diuisa. ⁊. s̃. loca. l. cum apparebit. ⁊. ĵ. eo.
1 l. reos. ¶ Possitqꝫ. sed † nunquid insolidū simul possunt
conueniri? Respon. sic, vt. C. auf. hoc ita. ⁊ argumē. s̃. de
administr. tuto. tutores qui post. §. in eum. ⁊. §. si plures.
ꝙ si simpliciter cōdemnentur, in partes condemnati vi-
dentur: vt. C. si plu. vna senten. l. j. ⁊. ij. cum concor. argu.
contra. s̃. de pecul. ⁊ ancillarum. §. vlti. sed in suo casu lo-
2 quitur. Sed quid † si ceptum est agi contra vnum insoli-
dum: posset ne pendente eodem iudicio insolidum cōue-
niri alter? Respon. sic, vt. s̃. mand. creditor. in prin. Sed
contra videtur. s̃. de pecul. l. quoties. §. si creditor. sed ibi
non potuerūt emptor ⁊ vēditor simul cōueniri ad idem
siue insolidum, at hic sic: vt ex. l. s̃. allegata patet. Item
ibi fuit diuisio, ⁊ eodem modo potest responderi. l. fi. s̃. si
certum peta. l. fin. §. j. quia ibi non potuerunt ab exordio
simul conueniri: exigi autem ab omnibus simul non po-
test, vt. C. de fideius. tut. l. j. Itē ar. cōtra. s̃. de magi. cōue.
3 l. j. §. si inter. Sed quid † si petij partem a quolibet possem
ne reintegrare petitionem meam? Respon. non manēte
eodem iudicio: postea in defectu vnius possem. C. de fi-
deiusso. liberum. ⁊ l. reos. ⁊ dicta. l. quoties. §. si creditor.
¶ Ab alterutro. nec implorabis beneficium diuisionis
hoc iure. C. loca. l. si diuisa. ⁊. s̃. loca. l. cum apparebit. sed
hodie contra vt in auf. de duobus reis. nisi sit renuncia-
tum. arg. C. de pac. l. penul. ¶ In glos. audi Io. ibi: simi-
le. vt patet. C. de vete. iur. enuc. l. ij. circa prin. ¶ Nequaqꝫ.
idem, neqꝫ simile. ¶ Possumus. vt ⁊. C. de fideiuss. tut. l. j.
hoc primo in totum conueniendus est reus nisi renun-
ciatum esset vni cōstitutioni: ⁊ tunc credo qꝺ hic dicitur
hoc obtinere. ¶ Utiqꝫ. non autem ab vtroqꝫ insolidum,
vt cōsequi possumus: vtiqꝫ enim ⁊c. ¶ Summa. debita.
¶ Ut siue vnus. subaudi, euenit: vt siue ⁊c. ¶ In ea. l. in
4 fi. sed ego quero † an aduersus quēlibet possum eodem
tempore intentare actionem meam insolidum, non dico
exigere a quolibet insolidum, hoc enim constat me face-
re non posse, vt hic patet: ⁊ vt omnis tollatur dubitatio
protestando me tantum velle vnum solidum consequi,
⁊ videtur ꝙ non. C. de fide. tu. l. j. Sed contrarium vide-
tur. C. si plures vna senten. fue. con. l. j. vbi manifeste colli
gitur ꝙ iudex quemlibet insolidum potuit condemna-
re: sed quomodo potuisset nisi quilibet insolidum con-
uentus esset, cum ex libello sit formanda sententia, ⁊. C.
de senten. ex pericu. re. l. ij. ⁊ demum de qua re ⁊c. vt. s̃. de
iudi. l. de qua re. ⁊ cōmu. diui. l. vt fundus. ⁊ pro hoc. s̃.
de admini. tuto. l. tutores qui. §. in eum. ⁊ l. si plures. ⁊. C.
eo. authē. hoc si. Non ob. l. in contrarium allegata, quia
ibi non possum vt a quolibet solidum consequar: ⁊ hoc
etiam tenet Sy. Uincentinus, ⁊ tangit. ĵ. eo. l. reos. Per
hoc soluitur secunda questio qua queritur, an vno inso-
lidum conuento possim pendente iudicio ad aliū trāsire.
Et vtiqꝫ possum: vt. s̃. man. l. creditor. que. l. propria etiā
facit: non enim electio ⁊c. s̃. deposi. l. j. §. apud. Nec ob. s̃.
de pecul. l. quoties. §. si creditor. qr illud obtinet in act. de
peculio, ideo quia ea est talis nature vt vno electo alter
incontinenti mero iure liberetur, licet de equitate si non
sim solidum consecutus mihi restituatur: vt eod. titu. l. si
ex duobus reis. vno electo alter non liberatur. C. de fi-
deiusso. l. fina. ⁊ dicto. §. si apud. Item non obst. s̃. si certū
peta. l. fin. §. si cum seio. quia videtur ꝑm vnam lecturam
obstare: quia ibi Seius demū in subsidiū fuit acceptus,
vt. s̃. de re iudica. si quis ab alio. ⁊. s̃. titu. j. l. decem. at ex
duobus reis quilibet obligatur principaliter, vt in prin.
huius legis. Sed quid si a duobus petij partem: nūquid
pendente iudicio possum reintegrare petitionem meam
aduersus quemlibet vel vnum? Certe hic est casus. C. de
fideiusso. l. liberum. ⁊ l. reos.

Emo. ¶ Alienas. id est eas operas
quas alius quidā consueuit fa
cere hoc est scribere vel pingere in eā formā
in qua talis consueuit, non promittit alium
operaturum: hoc enim non posset, vt. s̃. titu. j. l. stipulatio
ista. in princi. nec curo sciat promissor hoc facere, vel nō.
s̃. titu. j. l. cōtinuus. §. si ab eo. ⁊. §. illud. ⁊ ꝑm hoc omnia
cessant contraria. ¶ Operas. nō dicit alium operaturū
vel facturum, sed alienam operam: vt ecce opera siue li-
tera Grifolini habet certam formam, si quis promittat
facere illam operam promittit eiusdem forme literam,
at constat eum recte promittere, etiam si eque bene ne-
sciat operari. s̃. titu. j. cōtinuus. §. si ab eo. ⁊ ideo quod. ĵ.
dicit eiusdem peritie, sub. maxime: voluit enim indubita
biliter procedere. ¶ Eiusdem peritie. subaudi, maxime:
sibi enim imputet qui promisit quod nescit. s̃. tit. j. l. con-
tinuus. §. si ab eo. voluit enim hic ponere casum indubi-
tabilem, ⁊ ideo dixit eiusdem, idem tamen etiam si non
sint eiusdem. ¶ In glos. id est operam. ibi: sed fictio ope
ratur: tu dic ꝙ quantum ad obligationem opere essen-
tialiter dicunt eadem. ¶ Eadē glos. in fi. tu dic ꝙ primo
loquitur in simplici promissore vnico: secundo dicit pos-
se accedere fideiussorem: tertio ex duobꝰ predictis infert
casum de duobus reis qui ad titu. facit. ¶ In gl. non ꝙ

dicat.ibi:sol.vt ibi,quia ibi loquitur in satisfatione: at in promissione est eadem forma z materia. ¶ In glos.sed quomodo sunt eedem.ibi:non sunt eedem.quantum ad promissionem, vt ex ea obligetur,non curo sit eiusdem peritie vel non:nō enim promittit rem impossibilem sed potius difficilem.

Uos reos. ¶ Interrogauero. subaudi: z responderint fm.l.s.eo.duo rei. ¶ In glos.qui respondet.ibi.l.si repetendi. ex quibus collige tacitam conditionem subintelligi. ¶ In ea.glos.in fi.z de damno infecto,l.iiij.§.hoc iudicium. ex quibus collige contrarium.

Duo rei. ¶ Stipulandi vel promittendi. ¶ Quod vterqz.id est ab vtroqz, prout refertur ad reos promittēdi: prout ad reos stipulandi proprie,z al's vterqz respondeat.

Ex duobus. ¶ Erit imparitas, alia qualitas,z hoc non vitiat: vt hic z institu.eo.si ex duobus.§.fina.alia est quātitas,z hoc vitiat ne sint duo rei.j.eo,eadem.§.sed z si quis.z.l.si id quod.

Summarium.

1 ☞ An per nudā ep'lam reus debendi constitui possit.

His verbis. ¶ Facti sint.i.conuenit vt duo essent rei. ¶ In glos.id est significatione.in fi.vel pone congruentius, quia cum vnus se absentaret commisit alteri vt faceret pro ambobus quicquid esset faciēdum:z sic presens facta sua promisit z fecit schedulam suam in qua scripsit vtrunqz promisisse. ¶ Absens.
1 corpore,vel fm alios mente,z est plana:z dic † qp epistola erat cōmemoratiua promissionis emisse ab omnibus illi creditori,quorum vnus in absentia promisserat,alter inter presentes , z nunc profitebantur se seruaturos que epistola probat promissionem stipulationis si contineat, vt.s.de dona.inter virū z vxo. ea que.C.de contra.sti.l.j.

Summarium.

1 ☞ Secundum iura vetera an duo rei debendi fiunt, nisi hoc actum sit vt duo rei essent z insolidū tenerētur.
2 Restituere est facti.
3 Quis sit effectus cum duo rei debendi confirmantur.

Eandem rem. ¶ Insolidum secutus.hoc ex primendo. ¶ In glos.large.ibi:in authen.de duobus reis.in princip. diligenter attendas
1 qualiter istud secus in gl.positum intelligas: nam † etiā fm hec iura non aliter fiunt duo rei qp si hoc sit actum, vt.s.l.proxi.z.l.in duobus. ad fi.j.respon.z.j.eod.l.reos. §.cum tabulis. Sed tu dices imo z si hoc non agatur:
2 nam insolidum ad restitutionem tenetur,sed† restituere est facti,vt.s.titulo.j.l.nemo.ergo quilibet insolidum est obligatus,z si hoc non sit actū vt quilibet teneatur insolidum sed sint duo rei debendi,vt.s.tit.j.l.stipulationes nō diuiduntur.z.l.in executione.§.secūda.pro hoc.s.de penis.l.j.§.si apud.z.l.si duo rei.Sed ego respō.licet insolidum quilibet sit obligatus non sequitur qp sint duo rei.
3 Si queras quid † prodest sint duo rei,vel non? Respon. quantum ad obligationem restitutionis rei nihil, sed si deueniatur ad rei estimationē tenebitur.s.insolidum fm hec iura:qd tamen est hodie immutatum per authen.de duobus reis.z in hoc est secus nisi illi cōstitutioni renunciatum esset,quia tunc opponitur quod.s.dixi.Sed vbi non sunt duo rei , etiam fm hec iura in estimatione pro parte tenetur:vt.s.l.stipulationes non diuidūtur. ¶ In glos.vtriusqz.in fin.vel si alternatiue eos grauauerit , vt s.de lega.j.l.si ex toto.§.j.

Summarium.

1 ☞ Modificatio ante contractum apposita impedit, que post contractum addita non corrumpit.

Sed si quis. ¶ In initio.s.tit.j.l.si insulam.j.de solu.l.vero.penul. respon. ¶ Si socij sint.quia inter eos conuenit vt omne commodum z incommodum ex illo contractu proueniens esset cōmune. ¶ In glos.id est equaliter.in fi.z no.
1 ex hoc.§.tria. Primum † quia modificatio ante contrectum apposita impedit, que post contractū addita non corrumpit,z pro hoc.s.de iure dot.l.iulianus.z per hoc collige secundum: quia non vitiatur contractus, z si perueniat ad eum casum a quo incipere nō potest,z pro hoc.s.titu.j.l.pluribus.§.fina. Item tertium equale pactum ex postfacto nō constituitur in equale, vt.C.de pactis.l.j.z.s.pro socio.l.socius qui pro filia.

Cum duos reos. Id est suscipere debeant , ex natura duorum reorum.

Si duo rei. ¶ Socij non sunt. quia non conuenit inter eos vt lucrum z damnum ex contractu esset commune: qp sic sit intelligendum probatur, pro socio.l.si vnus ex socijs.

Summarium.

1 ☞ An inter fideiussores locum habeat diuisio.
2 Reus stipulādi an inuitus cogatur diuidere actionem.

Reos pmittēdi. ¶ Ad intelligentiā
1 huius.l.no.qp † inter fideiussores locū habet diuisio,itē inter fideiussorē vnū z sui fideiussoris fideiussorem : sed inter reum z fideiussorē vtra,inter fideiussorem z suū fideiussorē non,vt.j.de fideius.l.si plu-
2 res.§.fin. Et fm predicta hic forma casum, scz an † reus stipulādi inuitus cogatur diuidere actionem inter reos promittendi. ¶ Uice mutua.i.vt reus z fideiussor. ¶ Poterit itaqz.quia habetur vt reus z fideiussor non. auf. vt fideiussores. merito inter duos reos actor non compellitur diuidere actionem:potest tamen si vult vt sequitur. ¶ Diuisis.id est diuisa,al's diuersis:z tunc tene gl. ¶ Utilem partem. intelligo in his que diuisionem non recipiunt: al's si iter vel simile essent stipulati, quilibet solidū videtur stipulatus, nō tamen sequitur vt sint duo rei, vt not.s.l.eādem. ¶ In glos.nisi alijs.in fi. ergo per instrumentum probari potest: z illud probabitur omni probatione, cum non probatur per hoc contra instrumētum.

Si ex duobus. ¶ In gloss. id est sine altero. in fi.vt z.s.de actio.emp.l.id.§.fi. ¶ In glos. ideo quia non statim.ibi.l.eandē.in fi.hoc satis verum credo si extraneo actu nō interposito ad hoc semper pperaui. ¶ Uel a seruo. subaudi: z Titio. ¶ In glos.nō gerente.ibi:principali.al's peculij. ¶ In ea.glos. ibi:fideiubet.nam his duobus casibus videtur pro alio interuenire: z sic nullo modo teneretur.j.ti.ij.l.si seruus.

Si reus promittēdi. ¶ Consummari. id est consumi: z ideo vtraqz manet.

Et stipulationum. ¶ In gl.vt damni.in fi.idem credo in stipulandi vt duo cōstitui possint:vt in duplo quā quilibet emptorum stipulatur solidum:vt.s.e.l.eandem. licet glos.contra.

Ex duobus. ¶ In glos.litem contestando.ibi:vt in arg.cōtrario ad.l.duobus. ¶ In ead.glos.ibi:vel ibi. in.l.duobus.

in.l.duobus. ¶ In ea.glos.ibi: erant socij.hec.l.si vnus. ¶ Ead.glos.ibi:vel secundo.sc3 intellige.l.istam non dicit:secundo respectu solutionis date ad.l.si vnus.

Siue a certis. ¶ Nominatim.id est expressum:non dico nominibus proprijs. ¶ Nominantur.id est exprimerentur.

¶ De stipulatione seruorum. Rubrica.

Quum seruus. ¶ In glo. proprius. in fin.vel hic non refert quantum ad id quod dicitur,licet possit interesse quantum ad subiectum:ad stipulationem.i. materiam ex qua fit stipulatio,vel si exprimeretur proprium nomen.

Si seruus tuus. ¶ Ad te ptinebat. id est quia non est ex re mea,vel ex eius opera. ¶ In glos.quia non ex re.in fin.hic autem seruus bona fide possessus qui mihi tantũ ex re mea acquirit. ¶ Uendicando ergo.quia tui manẽt nec per stipulationem est reconciliatum mutuum.

Si seruus cõmunis. ¶ In glo. nebis idem.ibi: qui numerabat.sub.& suo nomine. ¶ In ead.glos.in fi.& not.preferri eum cuius est res:& pro hoc ß.depos.bona fides.

Communis seruus. Ibi: ¶ Esse momenti.argumentando ex.l.ß.titu.ij.l.si mihi & titio.

Si fructuarius. ¶ In glos.al's est nõ potuisset. ibi:& tunc plana.ßm eos qui dicũt inutilẽ ex psona fructuarij: & dic non potuisset,scilicet ex predicta stipulatione iudi. cum ex alternatiua nõ vtriq3, sed vni tantum queratur. ¶ Petere posse.quia ipse est capax huius obligationis.

Cum seruus. ¶ Ad fi.glos.sed quare. vel melius primus ex prima:secundus ex secunda agit,neutra enim cõmunicaẽ. ¶ In fi.glos.non autem.sed certe & hec fit deterior cũ in stipulatione obstet exceptio doli.Sed dic ꝙ q cõtractus tempore facit,potest etiam domino preiudicare.ß.de pactis.l.in personam. & de manu.l.iiij.§.mella.& ideo si per pene adiectionem nouaretur, & hec nouatio esset: sed non nouatur per appositionem pene in contractu, sed quasi nouatur,vt not.ß.titu.ij.ita stipulatus. ¶ Ad finẽ sed quia vtroq3 non debet exigi sed alterum tantũ, doli paratur exceptio.ß.de doli except.apud celsum.§.labeo. Sed quare potius opponitur hec exceptio primo ꝙ secundo? Respond.quia tacite agitur vt cõmissio secunde stipulationis soli secundo debeatur: vt arg.j.de preto.stipula.valerianus.Secus si actum esset expresse.ß.tit.ij.ita stipulatus.in fine.

Proinde. Ibi: ¶ Idem puto.scilicet vt acquirat pro dominicis nominatis solũ. ¶ Et si nominatim.premisso nomine appellatiuo , puta dominis meis Titio & Meuio. ¶ In glossa,id est quota.ibi: pro parte promittẽtis.qd est illud quãdo vtiliter stipulatur: secus vbi inutiliter vt est ꝓ rata ꝓmittentis,& hec bona.

Interdum. Ibi: ¶ Acquiri non potest.sed alteri tantum acquiri potest.

Item si seruus. Ibi: ¶ Totum eum. id est totam obligationem de eo:nam obligationum substantia &c.ß.de act.& oblig.l.obligationum. ¶ In glos.omnino,est ratio.ibi.l.j.§.pe.ibi:& si promissor &c.dic ßm secundũ intellectum.

Sed & si ita. ¶ In glos.nota ratione. in fin.vel bene adduci.l.duo.cum tutela certo debeat procedere iudicio,& ideo nulla erit illa cum ex pluribus:sed etiam legato bene potest aliud dici,vt in dicta l.si quis seruum vero.

Sed si sibi. Ibi: ¶ Esse stipulationem.factã per illa verba,aut primo,aut secundo:non per illud verbum sibi. ¶ Adiectionem. primi & secundi. ¶ Inutilem.quantum ad vigorem stipulationis per illa verba.acquirenda nominatis. ¶ Locum habeat exemplo.ex vi predicte adiectionis. ¶ Solui eis.non ergo in totum adiectio inutilis.

Nam cum vterq3. ¶ In glos.id est vterq3. ibi: alternatiue. et vtriq3 potest queri quod in stipulatione deducitur si separatim stipuletur.

Seruus meus. ¶ In gl. ßm hunc. ibi:seruus alienus.& ßm hoc dic negat dñm obligari hac ratione:quia eo tempore &c.que videtur contra suadere. ¶ Item ibi.§.sed & per eum.& ßm hoc, quia respicit proximum non superius dictum, vel dic maxime subaudiri,& recte & simpliciter: vt iacet legas,vel dic seruiret.i.seruit.hoc est quasi seruus acquirere non proponeret.sic.j.eo.si alienus. ¶ In ead.glos. ibi: ex qua videbatur.& dic quia.i.quãuis. ¶ In eadem glos.ibi: ratio remotiua. predicta locum habent, prout post versi.quia eo &c.sequitur versi. sed nec ego &c.precedit in quibusdam libris versic.quia ego &c.non sunt necessarie iste expositiones,sed vt iacet ratio: q: &c.& sic tenenda est:& hoc est qd tangit additio. ¶ Item ibi: cum prima.& plane exponiẽ quia pro quãuis, & sic istud quia respicit primum responsum: vel & sic, quia primum & secundum responsum potest respicere.

Seruus hereditarius. ¶ Nominatim.i.expresso noĩe heredis futuri.

Si cõmunis seruus. Ibi: ¶ Tibi quoq3.nõ solum mihi seruitus: id est obligatio seruitutis.

Summarium.

1 ¶ Testamentum aditione confirmatur.

2 Quod dicit Paulus apostolus : testamentum morte confirmari quomodo debet intelligi.

Si seruus cõmunis. Ibi: ¶ Adeat. institutus a milite filiofamil. ¶ Stipuletur.sibi vel simpliciter. ¶ Qui solus.& tamen non insolidum. ¶ In glos.interim cum pura.ibi.j.eo.l.vsufructus.sed hec conditionalis quãtum ad acquisitionem. ¶ Ea.glos.ibi: vt not.in.l.in eo.dic si ex re cõmuni stipulatus sum verum est qd hic not.si vero non re cõmuni.tunc nihil redditur: vt.ß.de opt.leg. l.si heres.& l.pro socio.l.verũ.§.si seruo cõ. & ß.eo.l.item si.§.communis. & ita not.in dicta.l.in eo. ¶ Hereditas. futura. ¶ Statim.subaudi,ideo. ¶ Testari possit,& habere heredem ex testamento. ¶ In glos.non sortitur.in fi.vel dic cessat vt habeat hereditatem, siue vt eius periculo dicatur hereditas. ¶ Testamentum aditione.nota
1 † testamẽtum aditione cõfirmari,vt ante aditionem nihil debeatur:& pro hoc.ß.ad trebell.l.si patroni filius.§.
2 fina.qd † ergo dicit Paulus apostolus morte confirmari,verum est vt amplius non mutetur:vt.C.de sacrosan. eccle.l.j.Uel confirmentur morte vt amodo sint possibilia adimplere que ex eo pendent, al's nõ: vt.ß.de acquir. hered.qui superstitis.vel quia ad tempus mortis omnia trahuntur.de regu.iuris.omnis hereditas.& l.omnia.& de acquir.heredi.heres quandocũq3. ¶ Si seruus Titij. ibi:dare spondes.tu Meuij,vel extraneus. ¶ Prope est. id est rationabile est: vt.ß.de verbo.oblig.cum stipulatus sum mihi a Proculo.

Seruus capto. Ibi: ¶ Aliudq3.subaudi,quãuis. ¶ In

persona filij. ⁊ dic simpliciter stipulantis qui sibi querit. ¶ Seruus filio. stipulanti patri nominatim.

Summarium.

1 ☞ Dans alicui quod sibi ab alio debetur videtur dare actionem.
2 Stipulatio annua an sit vna vel plures.

Cum seruus. Ibi: ¶ Acquiri. non dicit transferri. ¶ Stipulationem. nunquam alteri acquisitam. ¶ Duraturus sit. propter incertitudinem vite: vt. s. ad legem falcid. titio. ¶ Cuiusq; anni pecunia. id est actio de pecunia. ¶ Fructuario queretur. scilicet perseueranti: ergo a contrario si non perseueret, id est non sit fructuarius in anni initio proprietario eius anni queritur: s̃m que ⁊c. ¶ Ad alterum stipulatio. quesita alteri per diei cessionem. q. d. ius ex stipulatione quesitum non transit in alterũ, nec a fructuario in eum trãsit, ⁊ si partem de pecunia fructuarij primo ⁊ partem de pecunia domini numerasset, postea vtriq; quereretur pro modo sue pecunie, cũ sit idem de parte ad partem qđ esset de toto ad totum: vt. s. de vsufruc. sed ⁊ si quis. §. j. ibi: ꝙ si ex re vtriusq;. ⁊ §. si ita. ⁊ in opera, vt pro opera annui perseuerãtis vsufruc. actio sit fructuarij, opera annui fluentis perdito vsufru. sit proprietatis actio quasi ex re eius facta stipulatio ⁊ implenda, ⁊ cõtinua: nã hoc modo. Pẽdet ergo stipulatio pro annis nondum ceptis cum sit incertum cuius opera sit factum vsufructuarij vel proprietarij, sic ⁊ ibi: nam ⁊c. ¶ Queretur. ⁊ sic non transit de vno in alium: sed prout iuris ratio permittit cuiq; acquiritur nunquã alij quesita. ¶ In gl. id est actio. ibi: actio de petẽda pecunia. Si
1 ergo † dico dono tibi decem que mihi debet Titius: videor tibi donare actionẽ de decẽ q̃ Titius debet. ¶ In glos. tãdiu. ibi: anni. in cuius principio durabat vsufru. ⁊ hoc ad fi. eiusdem glo. Vel sic: bene dico ꝙ non transit stipulatio de vno in reliquum quod videbatur: sed vnicuiq; ⁊c. quia ⁊ alius similis est: nã ⁊ causa ⁊c. ¶ Quantũ ratio iuris. hoc est vt quatenus opera est vsufructuarij, ratione vsufru. perseuerantis, eatenus stipulatio ob operam facta ei queratur: vbi autẽ desijt opera eius esse per amissionem vsufruc. ⁊ sic cepit ad proprietarium pertinere, pro ea opera nihil fructuario queri possit, cũ ex re proprietarij nihil proprietario possit queri, vt. j. eo. seruum. ⁊ probat in litera sequenti: nam ⁊c. Sed s̃m hoc nõ cuiuslibet anni initium debet inspici: sed ob prestitam operã, ⁊ sic ob preteritã stipulationẽ cõmitti: sicut. j. pxi. vbi ob numeratã nõ autẽ ob numerandã cõmittitur stipulatio? Respõ. hec stipulatio cõmensuratur tempori, ⁊ ideo in principio temporis cedit dies, sed. j. proxi. cõmensuratur quantitati prestande: sic. s. titu. ij. quidam. §. fin.
2 ⁊. j. titu. j. si ita stipulatus. Sed † nonne annua est vna ⁊ solum inspici debet tempus. s. contracte stipulationis. s. de dona. cau. mor. senatus. §. fi. ⁊. s. ti. ij. si stichus. §. j. al's non. Sed dic aut stipulatio indiget implemẽto ex parte stipulatoris faciendo: ⁊ tũc aut commensuratur quantitati, ⁊ tunc pendet vt ex numeratione impleatur ⁊ trahitur stipulatio ad numerationem, vt in fi. huius legis, ⁊ titu. j. si debitori. §. finali. Aut tempori vt hic: stipul. operis in singulos annos decem dari, ⁊ tunc cedit dies in prin. cuiuslibet anni, vt hic ⁊ ar. C. de aduo. diuer. iu. post duos. Sed quid si pro qualibet opera certum quid promissum esset? Respon. tunc stipulatio cõmensuratur rei prestãde, ⁊ obtinet vt ex prestatiõe impleatur ⁊ cedet dies: vt in fi. legis. Item contra. j. eo. si seruus cõmunis. sed ibi nullo indiget implemento: vt. j. eod. vsufructus. ⁊ ideo ibi amodo pendet, hic secus.

Liber homo. ¶ In glos. puta domum. in fi. vel dic ex pecunia que ꝓuenit ex re mea vel eius opera que dicitur res mea. ¶ In glos. vt ⁊ s. in fi. Idem esset ⁊ si non esset stipulatus hunc Stichũ ex re mea, vt. s. de acquir. rer. domi. l. qui bona. versicu. ⁊ generaliter. ¶ In glos. ille liber homo. in fin. argu. s. de verbo. oblig. l. liber homo. ¶ In glos. i. patrimonio. ibi: s̃m Azo. ⁊ scđm hoc verbum illum putat, representatur verbum contrarium qđ remouetur in verbum magis: ⁊ qđ dicit quasi expressiuum veritatis. id est quia. ⁊ qđ dicit ille. si Stichus.

Apud Labeonem. ¶ Cui res. vẽdendo hereditatem detracto seruo. ¶ Quanta pecunia. sub. x. vel dic pretium de quanta pecunia, id est substantia. ne quid. id est totum. vel, id est quicquid fuit. ⁊ pro hoc litera, infra ibi, totum. ¶ Sed si. id est quia.

Si seruus cõmunis. ¶ Stipulatio. quantum ad acquisitionem ⁊ sui subsistentiam, licet quantũ ad vim agendi sic. ¶ In glos. supple. in fin. vel dic qđ ibi indigebat ex parte stipulantis implemento, ⁊ ideo pendet: hic non, ⁊ ⁊ ideo non potest pendere.

Seruũ fructuarium. ¶ In glos. sc3 nominatim. ibi. s. eo. l. ij. §. pe. imo ꝯcordat: vel prout ibi dicit nõ potuisset.

Si seruꝰ hereditariꝰ. ¶ Stipulatus sit ita. scilicet ei qui futurus est heres promittis, vel simpliciter nomine appellatiuo, ⁊ sic quodammodo est conditionalis vt ita demum, ⁊ tunc demũ valeat, ⁊ actio nascatur si aliquis heres erit: vt. s. de verb. obli. l. interdũ. §. penul. ⁊ s̃m hoc cessant contraria. ¶ Idem si seruus. stipulando captiuo. ¶ In glos. ad actionem excludendam. ibi: speciale in stipulatione iudicio sisti. sed certe illa. l. nũquã innuit ꝙ de illa stipulatione loquatur, ⁊ ideo hec nulla est. ¶ Eadẽ glos. ibi. C. de fideiussorib. l. penulti. vel ibi in non odiosa, hic in odiosa.

Vsusfructus. ¶ In glos. facit. ibi: non valet. vel dic verius, illa loquitur in stipulatoris fine seu inutilitate, hic in persone habilitate: ⁊ ideo hic presens tempus attenditur s̃m quod ibi not.

Seruus communis. ¶ Siue in fin. stipulantis simpliciter ex re fructuarij, quia soli acquirit: secus si nominatim ei proprietario stipuletur.

Si ex re dñi. ¶ Stipulatus fuerit. simpliciter. Idẽq; est dicendum, vt de parte recuperanda agatur cõtra reliquum. ¶ Si ipsi. ibi, fuerint stipulati. hoc acto, non acto vt duo rei sint. ¶ In glos. quia valet. in fi. hec glo. est bona: additio hic posita est fal. ¶ In glos. scilicet stipulando. ibi: sed aliunde. hec bona. ¶ Ea. glos. ibi: per condictionẽ sine causa. hec bona quãdo ex re tantum non nominatim stipulatur: nam nominatus totam reddit per conditionem. j. ea. l. pen. ¶ Ea. glos. ibi: vel cõmu. diuid. redditur hic quãdo ex re communi. j. eo. l. sed cum. ¶ In glo. idem ⁊ si bis. in fi. sed certe illa lex loquitur in reis promittendi, ⁊ instit. de duob. reis videtur aperte innuere ꝙ vni casui debeat responderi: satis credo verum quod hic notatur.

Si seruus cõmu. ¶ Stipulatus sit. in fi. si hec actio fuit. s. ti. j. l. reos. §. cum tabulis.

Si vsufructuarij. ¶ Aut alternatiua lege. ¶ Stipuletur. simpliciter: vel si habes scilicet in datiuo casu, dic appellatiuo vt iacet litera: secus si proprio, vt in fine. primum melius.

Si cum duorum. ¶ Soli. nominato. ¶ Obligatus esset. promissor. ¶ Iuris esset. vt ⁊. s. commu. diui. l. arbor. §. si per eundem. ¶ In glos. nominatim. ibi: vtriusq;. ⁊ ideo si non nominatim facta esset, sed simpliciter vtrisq; pro rata vsufr. quereret:

quereret: hic tamen casus nõ est hic nisi a contrario sensu, ⁊ ideo ille. §. nõ contradicit, sed in parte concordat, ⁊ in parte diuersum casum ponit, vt ibi patet. ¶ In eadẽ glos. ibi. s. eo. l. si alienus. ibi: ex re propria vnius. hec cõmuni que cuiusq; propria intelligitur: vt. s. si ex nox. cau. aga. l. iij. ¶ In glos. id est q̃ de iure. in fin. tu dic ex re cõmuni posse vni tantum fructuario queri: quia sua tota videtur, cum id quod commune est ⁊c. s. si ex noxa. cau. aga. l. iij. j. de verbo. signifi. l. principalis. §. verbum. ⁊ ita no. j. e. l. si cõmunis. nec enim hic dicit ex re propria: quo vsufructuarij alij queri per hũc seruum, sed ex cõmuni. Nec obst. s. eo. l. liber homo. §. j. quia ibi nominatim fuit puelle stipulatus.

Si liber homo. ¶ In glossa, extranei. ibi: nominato queri. ⁊ iubenti cum pro nominato sit. ¶ Eadem gloss. ibi: vel alterius possidentis. hoc non credo. s. eod. l. alienus. ¶ Eadem glos. in fin. imo econtra illa de equitate. ¶ In glo. scilicet stipulationis. vel dominice potestatis. ex cuius vigore per seruum domino queritur, licet sit penes alium. j. de verbo. signifi. l. potestatis.

Si seruus testamẽto manumissus. Id est liber esse iussus directo. ¶ Ignoraret. vt. s. si cer. peta. l. eius qui.

Quod seruus. ¶ Iure. al's vllo modo: al's nullo, ⁊ tunc habeas infra noluit. ¶ Stipulationem. quesita seu interposita post apprehensionem.

Summarium.

1 Primo nominatus in contractu pro principali habetur.
2 Quod principale est, preualet.

Si cõmunis seruus.
¶ Stipuletur, qui sunt ⁊c. hec non sunt ver-
ba stipulantis, sed iurisconsulti. ¶ Pro virili.
quasi propria nomina principalia videantur. ⁊ sic nota
1 arg. pro eo quod vulgariter dicitur † vt primo nomina-
tus in contractu principalis habeatur. Item no. preua-
2 lere † q̃ est principale. j. de iniur. l. eum qui. §. si mihi. s. de
eden. l. argentarius. in fi. primi respon. ¶ In glos. idem dico. ibi. l. ij. in fin. ⁊ de leg. iij. l. si plures. ⁊ de lega. j. qui filiabus. §. fina. ⁊ de testa. tute. l. si ita. ¶ Ea. glos. ibi: item facit. qd precedentia restringunt sequentia. ¶ In glos. istud ponitur. in fi. argumẽ. s. C. de iure dot. l. cũ aliquis. ¶ In glos. si vero prius. ibi: in pluribus. ſm huius legis diuisionem. ¶ Ea. glos. ibi: vel vnus tãtum nominatur. in acquisitione ex opera. ¶ Ead. glos. j. eo. l. pe. idem dico ⁊ si excõmunicare stipuletur. ¶ Ead. glos. ibi: sine nomine, vel sibi. s. seruo. ¶ Ea. glo. ibi: expone. vt ibi: vel ibi in communi re loquitur, non autem in propria vnius, ⁊ hoc est verius. ¶ Ead. glos. in fi. ⁊ hec glos. verior est illa que est. s. eo. l. si cum duorum.

Si seruus meus. ¶ In gl. vt. s. de operis. ibi: non est patronus. ⁊ pro hoc. s. de oper. liber. l. iureiurando. in princi. ⁊. j. titu. j. l. fideiussor obligari.

Cum seruus. ¶ Inquirẽdum est. ⁊ certe per condictionem sine causa. vt in fi.

Quicquid contraxit. Scilicet iure: ⁊ dic nobis dominis. ¶ Potestas eius. id est que est meo inspecto iure nature quo liber habet. ¶ Nostra fuit. de iure ciuili. ¶ In glos. bona ratio. ibi ⁊. l. promisse. sed certe ibi obligatur. dic ergo casum. s. de pac. l. ⁊ suum. §. ⁊ si quis.

¶ De fideiussoribus ⁊ mandatoribus. Rubrica.

Omni obligationi. ¶ De qua dicitur. j. eo. stipulatus. §. fi. ⁊. l. grece. §. pretor. ⁊. §. seq. ¶ In princi. prime glos. ibi: siue ex maleficio ⁊c. j. eo. si area. §. qd vulgo. ⁊. l. grece. §. sed ⁊ si. ¶ Eadem glo. ibi: contractus sit contra legem. sed certe non obligatio: vt in. l. non dubium. ⁊ hoc dicit textus obligatam.

Et commodati. ¶ Quasi dicat: non solum obligationibus que verbis cõtrahũtur, imo etiam quere vt sequitur. ¶ In glos. doli capacem. ibi. l. j. §. in pupillum. ⁊c. ⁊ est dolus siue studiose corrumpat rem siue dum habet non vult restituere. s. manda. l. dolo. ¶ Ead. glos. ibi: vel si est locupletior. ⁊ intelligo hos casus etiam qd est si rem apud se habet vel etiam ea perdita, est tamẽ al's locupletior: ⁊ intelligo hos casus etiam nullo dolo interueniente. ¶ Eadẽ glos. nisi ex dolo. nisi in his casibus in quibus culpa venit in deposito, de quibus dicitur in. l. j. s. depositi. nam vbi maior ciuiliter ⁊ naturaliter obligatur. j. de noua. l. j.

Summarium.

1 Filiusfamilias an fideiubere possit.

Qui satisdare. ¶ In gloss. seruus. ex fi-
deiussione. ⁊c. ibi. s. de pecul. l. quesitum. ⁊c.
Sed quare non est satisfactum hoc casu stipu
latori, vt in fin. l. hoc casu. cum ipse sit obligatus: vt. s. de
1 actionib. ⁊ obliga. l. filiusfamilias. Respon. † quia non est
habilis persona ad sibi querẽdum cum patri totum que
rat qui eius habet potestatem: vt. s. titu. j. l. fin. sed in fine
potest sibi querere ⁊ effici diues, licet hodie non fit: vt. C.
ar. tu. l. si defunctus.

Grece fideiussor. §. Et post litem. Id est eũ exceptione, scilicet intentionis: ⁊ hoc est verum etiam si fuerit appellatum, vt not. in auf. de his qui ingre. ad ap. in princi. ¶ In glos. cum sciret. ⁊c. ibi: qd fieri non debet. melius diceret: qd fieri non est necesse.

Illud commune. ¶ In glossa, al's duriorem. in fi. nec obst. s. pro socio. l. verum. nam ibi nõ obligatur in plus, licet obligetur firmius: nam ibi est in exactione, nõ autẽ in obligatione. ¶ In glos. id est nihilum ⁊c. sic ponitur verbum omnimodo. j. rem pup. sal. fo. l. non quasi. §. j. ⁊ ⁊. s. de admini. tut. l. ij. §. j. ad fi.

Summarium.

1 Filius an possit pro patre fideiubere.

Si dubitet creditor. §. Filiusfamilias. Versicu.
1 ¶ Sed an pater. si vis † plene intelligere hunc versicu. ⁊
sequentem, intellige q̃ animo nouandi ⁊ transferendi in
se paternam obligationem fideiussit filius: nam si intelli
gas fideiussisse non animo nouandi, quomodo tunc in
personam patris concurrit ⁊ accessoria, qd iussu, vel de
in rem verso, ⁊ personalis sua contra legem. s. eo. l. gene
raliter. Dic qd pater tãtũ naturaliter tenebatur, ⁊ ideo
bene durat in eius personam etiam accessoria: vt. j. eo. l.
heres. §. quod si hoc.

Qui ɔtra senatuscõ. ¶ Non potest.nisi peculium castrense filius reliquisset qd pater occupet iure peculij: nã vsq3 ad eius quantitatem cessat Macedonianũ,vt.s.ad macedo.l.fi.glos.tamen hic innuit contra.

Plane eius actionis. ¶ Sub.transit ad licitum contractum.

Summarium.

1 ☞ Ubi propter defectum non valet principalis obligatio,silet accessoria.

Fideiussor obligari. §.Fideiussor. ¶ Nomine cõpetit. quod est
1 quando † a iure ciuili approbatur:vt quãdo est pactum vestitum. ¶ Non potest.licet ad id non competat actio: vt est quando pactum est nudum. ¶ Naturales debitores.contra quos est actum. ¶ In fi.prime glos.sed certe ibi saltem naturalis, vnde hec nõ fuit bona exceptio: nam hoc intelligitur quando nullo modo obligatus est principalis. ¶ In fi.glos.innuit. quod ꝛc. Sed certe ibi est conuentio que est legitima: vt.s.de pact.legitima.ꝛ ideo nõ potest dici ibi pactum nudum, nec litera innuit vt ex pacto nudo nascat̃ actio,vnde expone vt exposui.

Cum fideiussor. ¶ Uerisimile. est ergo sequẽdum: vt.j.de regul.iur.l.semper in stipulationibus. sic.s.de verborum oblig.l.eum qui decem. ꝛ no.verisimile sequẽdum. ¶ In vlti.glos.in fi.vel dic committi etiam si sit heres ꝛ interpellentur,non obstante.§.non vtimur.quia ibi inest dies inter quã etiam mortuo reo nõ cõmittitur:hic nullus inest dies tacite vel expsse,ꝛ ideo statim mortuo promissore cõmittitur,vt dicit litera hic.

Seruus inscio dño. ¶ Ex dominica causa.id est ex pecunia domini. ¶ Uendicabitur.scilicet extans,consumpta autem eadem insolidum.s.s.si certum petat̃.l.si filius.si inde seruus factus est debitor.

Sed si serui. ¶ Pecuniam soluerit. nomine serui fideiubentis in causa peculiari. ¶ In fi.prime glo. vel hic soluit dominus nomine serui qui nullo modo tenetur,vel suo: ꝛ ideo etiam mãdati agendo nõ posset sic ratificare, vt debitor cuius nomine non fuit soluta liberetur a creditore.Unde mandati non potest agere ibi seruus nomine debitoris.arg.s.de condic. indebi.l.indebitam. ¶ In glos.nisi forte ꝛc.in fi.hoc est falsum:nam tunc hoc locum habet quando dominium non est translatum,vt.s.si certum peta.l.si filius. At hic bene fuit translatum,licet fuerit erratum in causa:vt instit.quib.mod.re contrah.obli.§.j.ꝛ.s.de condic.inde. l.indebiti.§.alieni.ꝛ ideo nec tunc, cũ serui non debitoris nomine sit soluta. ¶ In glos.etiam naturaliter ꝛc.in princip.sub.cum in fideiubẽdo etiam liberalitas interueniat:vt.s.que res pigno.oblig.possunt.l.j.§.j.que aliena est a seruo.

Heres a debitore. ¶ In prima glos.ibi.l.si heres.que est contra.vel hypothecam,que per alium preter tutorem non queritur:vt.s.de pign.act.l.solutum.§.per liberam.propter metum pignoratitie.

Non est nouum. ¶ In gl.facit.s.e.l.ꝛ.l.lucius.hec lex inducit aliud membrum,scilicet cum debitor succedit fideiussori vel contra:vt.s.eo.l.generaliter.ꝛ.l.si cũ reus.

Quod si hic seruus. ¶ In glos.vel acceptilatione.in fi.vel priuilegium indultum a principe nõ valet:quia tunc etiam priuilegium tolleretur.j.de acceptil. l.ꝛ per iusiurandum.§.ꝛ si fideiussori.

Quod si stipulator. ¶ In glos.cũ non extinguitur.in fin.imo si condemnatus sit creditor adhuc potest fideiussor conueniri.s.mand.l.creditor.in prin.qd intellige quando renunciatur beneficio noue constitutionis.

Cum tu ꝛ Titius. ¶ In fin.posteriorem duraturam.in qua non gaudet defensione ex persona eius cui concessi:vel in hac secunda interuenerat pro eo alius fideiussor.s.eo.l.grege.§.fina.

Inter fideiussores. ¶ Diui Adriani.per obiectionẽ exceptionis j.eo.l.inter eos.§.fi.ad fi.ꝛ.l.si contendat.vel dic vt in glos.

Si eum hominẽ. ¶ Trãsferri.vt.s.de his qui not.infa.l.seruum. ¶ Id fieri.subau. neq3 mihi obtemperat cedendo liti etiam vt meus,nam si hoc faceret non cõmitteretur,ꝛ hic habeã quod intẽdo:ꝛ sic potest dici ꝙ ille versi.si autem reddi. referatur ad vtrũq3 dictũ ꝛ quando erat meus ꝛ quãdo non erat. ¶ Fuerit.re vera.

Si Stichum. Ibi: ¶ Fideiussorem ita accipere. subaudi, quo ad hoc vt incontinenti obligatio fideiussoris sit vtilis,sed eius vtilitas vel inutilitas pendebit ex euẽtu future electionis fideiussoris ꝛ rei:vt si non in eiusdem hominis electione conueniant declaretur inutilis hoc ipso huius legis ratione sibi locum vendicante, si conueniant sit inutilis huius legis ratione cessante.arg.s.de iurepatr.l.adigere.§.quãuis. ¶ Ea.l.ibi:alium velle.subaudi, in quo in electionẽ executurã a lege presumitur vt hic,vt obligationem euitet.argu.s.de iudi.l.solemus. quam presumptionem lex ponens pro constanti istud hic statuit, non autẽ ꝓ eo dicit vt si fideiussor ꝛ reus ex postfacto in eiusdẽ hominis electione cõueniat quin fideiussio teneat.arg. eius quod not.s.de lega.ij. si ita relictum.§.fi. ꝛ patet in textu.s.de verb.oblig.si ita stipulatus fuero.v.§.ij.

Et fideiussor. ¶ In fi.j.glos.vel dic hic principaliter geritur negotiũ creditoris vel debitoris, licet per consequentiam etiam fideiussores liberentur: qd non attenditur.s.ne quid in loc.public.l.ij.§.item Labeo.cum simil.at in tutore vno soluente principaliter,etiam geritur negotium contutorum.

Inter eos fideiusso. §.Fideiussor. Ibi: ¶ Litis cõtestationis. fuit ergo diuisa ex debito: nam tempus litis contestationis attenditur,vt.s.§.j.ꝛ de neg.gest.l.litis.ꝛ.s.eo.si contendat. Secus si ex voluntate esset diuisa,cum non deberet diuidere,vt quia non erant omnes soluendo tempore litis cõtestate:nam tũc datur restitutio,vt.j.l. amissi.§.j. ꝛ ideo secus in electione,vt.C.eo.liberum.

Duo rei. ¶ In glos.quo casu.in fin.sed quid si simpliciter post promissionẽ reorũ duo fideiussores fideiubeant non exprimendo quis pro quo fideiubeat? Respond.cum fideiusso.videntur,vt.s. de admini.tut.l.si duo.

Summarium.

1 ☞ Beneficium diuisionis an possit post sententiam opponi.

2 Fideiussor de iudicio sisti an teneatur reum qui bannitus est aut deportatus sistere,cum eis non indulgeatur comparendi copia.

3 Per deportationem non eximit̃ obligatio creditorum.

Bonis damnati.

Bonis damnati. ¶ Super verbo damnati, dicunt
1 quidam ex causa fideiussoria. Et ſm hoc not.† beneficiũ
diuisionis post sententiam opponi. Sed contra. C. eo. l. fi-
deiussor. Sed dic hoc speciale in priuilegio fisci: qđ ergo
lex contraria dicit exaudien. expone. i. regulariter. fallit
tamẽ vt hic. Uel dic verius scilicet ex delicto aliquo pro-
pter qđ bona sunt confiscata. Sed † si dedit fideiusso. de
iudicio sisti qui criminaliter accusabatur, ⁊ quia citatus
reus non comparuit est bannitus: nunquid fideiussores
rei sunt liberati, an nihilominus exhibere tenentur? Di
cunt quidam fideiussores liberatos, argu. l. dicentis, ꝙ si
ante diem sistendi reus sit mortuus vel deportatus, fi-
deiuss. dati de iudicio sisti liberantur: vt. ṡ. qui satisda. co
gan. l. si decesserit. ⁊. ṡ. si quis caut. sed ⁊ si quis. in princi.
Item quia bannito venire nõ licet. arg. ṡ. de his qui no.
infa. l. ij. §. penul. ⁊ de excusa. tut. l. sed ⁊ si milites. §. sed si
ignominia. ergo fideiussori eius est succurrendum: vt di-
cta. l. sed ⁊ si quis. ij. respon. Sed contrariũ est verũ quia
venire licet ⁊ purgare contumaciam suam. ĩ. de regu. l. i.
3 ⁊. l. annus. ⁊ de questionibus. l. vnius. §. fi. Nec† sicut per
deportationem eximitur obligatio creditorũ: vt. ṡ. eo. l. si
debitori. in princi. ita per diffidationem siue bannum ab
accusatione. Item contra nõ parentem fuit huius bãni
imposita congrua pena ⁊ per contumaciam imponẽda,
merito accusatori nõ obesse debent contra fideiussores,
vt hic: ⁊ pro hoc. ṡ. l. capitis. Sed quid si ſm consuetudi-
nem sit cõdemnatus ⁊ bona publicata. Respon. cõmu-
ne est loco heredis. C. de via pub. l. iij. ⁊. ṡ. pro socio. l. actio-
ne. §. publicatione. ⁊ ideo eius fideiussores nõ tenentur:
vt. ṡ. eo. l. heres a debitore. §. qđ sisti. ⁊. C. de solution. l. ij. ⁊
ĩ. de iur. fisci. l. in fraudem. §. principalis. ¶ In vlti. glos.
ibi: damnatur ille. hoc intelligo verum si restituatur: vt
C. de sen. pas. l. si debitor. al's secus, vt omnino obligatio
aduersus eũ sit extincta, vt. ṡ. eo. l. si debitori deportato.
¶ Ea. gl. in fi. ⁊ ideo dicit. vt heredi, qꝛ nõ semp fisc⁹ he-
redi cõparat᷑, vt colligit᷑. ĩ. ti. i. l. quoties. ad fi. ⁊. l. nouatio

Amissi. ¶ In glos. a principio cũ diui deret᷑. in fin. ⁊ ideo hic potius ex leuitate q̃ ex delicto fuit diuisa, ⁊ ideo restitutio datur: ⁊ ideo cum dño subueniat᷑ per restitutionem tollitur, ꝙ si maior etiã ex leuitate diuisisset, nõ posset amplius reintegrare, ⁊ pro hoc. C. e. l. reos. ¶ In glos. que predia ⁊c. ibi: in pecunia consistentem. et ſm hoc erat dubitatio quasi maritus plus curans de proprijs q̃ de dotalibus videatur tantum proprijs fideius. accepisse: sed contra. est, nam ⁊ dotalia sunt, vt. C. de rei vxo. act. videamus. Item eorũ fructus eius sunt: vt. C. de iur. do. l. pro hominibus. ⁊. ṡ. de iur. do. l. dotis.

Summarium.

1 Filius ⁊ seruus naturaliter patri ⁊ dño obligãtur.
2 Sententia lata cõtra reum principalem, an possit executioni mandari contra fideiussorem sine noua lite.

Si quis pro eo. ¶ In prima glos. ibi: operas illius prestare. ⁊ promittere: vt. ṡ. de duo. reis. l. nemo. ⁊. ṡ. de verb. obliga. l. continuus. §. si ab eo. ¶ Eadem glo. in fi. sed contrarium ibi tenuit gl. sed in mero facto vbi interesse est in obligatione obtinet hec opi. vt. ṡ. de verbo. oblig. l. si ita stipulatus essem abs te. secus in dando, vt ibi.

Item si filius. ¶ In glos. nam filio sti-
pulante ⁊c. iuxta princi.
ibi: stipulante a domino. sed certe hoc non est verũ, nam
1 † naturaliter pater ⁊ dominus filio ⁊ seruo obligantur,
nec patri vel domino ea obligatio queritur, vt not. ṡ. de
condic. indebi. l. frater a fratre. §. quesitum. versi. cõtra.
⁊. l. si cum seruo. secus in illa que ab extraneo in filium vel
seruum descendit: quia illa incontinenti patri queritur
sicut hec fideiussoria, ⁊ ideo fideiussor non tenet᷑. ¶ Ea.
glos. iuxta fi. ibi insti. de inutili stipu. §. ei qui notat. sed ibi
loquitur in profectitio: ⁊ arg. ad hoc. C. ad trebellia. l. tu-
bemus. ⁊ not. C. de inoffic. testa. aut. vnde.

Si nummos. Ibi: ¶ In omnem enim
causam. Nota hic argu.
2 ꝙ † sñia lata cõtra principalẽ possit ⁊ cõtra fideiussorem
executioni mãdari sine nouo litigio. Et hoc arg. sic intel
lige, nã acceptus fideiussor in contractu, videt᷑ acceptus
in omnẽ causam que ex eo oritur, vt hic dicitur, sed iudi-
cati oritur ex cõtractu, nã ideo cõdemnatur qꝛ debeat, ⁊
sic quodãmodo in causa iudicati videtur acceptus: sed
contra acceptum specialiter in causa iudicati fideiussorẽ
mandatur sententia cõtra reũ lata executioni, vt. ĩ. iudi.
sol. l. i. ⁊. ṡ. mand. l. si mandauero. §. maritus. ergo ⁊ con-
a tra acceptum in contractu [a] mandabitur tantum, vt. ṡ.
dixi per consequentiam quandam in causam iudicati vi
deatur acceptus. ad hoc no. C. de vsur. rei iud. l. fi.

a ¶ De hoc dic vt no. ex̃ de iniur. ca. vno. li. vj. in glos. qđ esse. ⁊ plenissime per Guil. de cu. ṡ. qui satisd. cog. l. fideiussor. §. vlti.

Si a colono. ¶ Et ideo. qꝛ vna est tm̃. ¶ Fideiussor tenetur. statim, licet exactio differatur in diem: secus si essent plures, vna pura, alia cõditionalis, qꝛ tũc superueniente demũ die cuiusq; oblig. tenent᷑.

Summarium.

1 Que actio competit ad repetitionem pignoris.

Paulus respõ. In fi. ¶ Oportere. sed † quo iure agetur cõtra pignora suscipientem. Respon. rei vend. vt. C. de pigno. l. si dominium. vel forte in factũ, quia cum datum fuit pignus videtur ex hoc cõuenisse vt reddat ei cum est solutum ex quo pacto agitur in factum, vt. ṡ. de pig. act. l. si conuenerit.

Ubicunq;. ¶ In gl. qd ergo ⁊c. ibi: exemplũ in deportato. ⁊ tũc dic manet debitor natura. i. naturaliter. nõ dico ꝙ deportat⁹ maneat etiã natural'r obligatus, vt. ṡ. si debitori depor. s; debitũ nõ est extinctũ: sed fiscus tenet᷑ nõ aũt inheret debitori ecõtra. Ea. gl. ibi. l. ij. §. rei. ⁊ tũc dic maneat. i. inhereat debitori.

Summarium.

1 Mandãs delictum fieri sortitur forum ratione delicti delinquentis.

Si vt proponitur. ¶ In
fi. i. glo.
⁊ no. ꝙ vbi mãdatarius contraxit, ibi quoq;
1 mãdator cõtraxisse videtur: a simili dicã † ꝙ
vbi qs deliquit, ibi quoq; qui delinqui mãdauit deliqsse
videat᷑, ⁊ pro hoc. C. vbi de cri. agi op. aut. qua in prouincia.

Summarium.

1 Iniuria mihi facta, an ⁊ quo casu alteri noceat.

Exceptione. ¶ Debebat. ex
persona debito-
ris. ¶ Iniuria iudicis. quem aduersus te pro
uocasti dicẽdo ei forte vituperium, ⁊ ideo mo
1 tus fuit ad dandam sententiam contra te: ⁊ dic † circa
hanc. l. quia interdũ obijcitur culpa omisse defensionis,
⁊ tunc obtinet. ṡ. manda. l. si fideiussor. ⁊ quod ibi notat᷑.
Interdum iudicis contra se prouocationis, ⁊ tunc obti
net presens. l. arg. ṡ. loca. l. si merces. §. culpe. ⁊ solu. matr.
in his. in princi. ⁊ de aqua plu. arcen. l. si colonus. Inter-
dum omisse appellationis, ⁊ tunc. ṡ. manda. l. si procura-
tor. §. si ignorantes. ⁊ qđ hic not. Io. maxime ⁊c. Inter-
dum omnis culpa cessat, ⁊ tunc obti. ṡ. de publi. l. si quis
prohibuerit. quia tũc agit licet iniuriam passus sit: vt. ṡ.
de hered. vel act. vend. l. ij. §. solet. ⁊ de nego. gest. l. nam ⁊
seruus. ⁊ cõmod. l. ad eos. ⁊ hec omnia locum habent in
emptore volente agere de euictione.

Summarium.

1 ☞ Pactum de non petēdo cum vno ex correis factū, an alteri prosit.

VRanius. ¶ Et puto. nunc soluit questionem supra positam. ¶ Eximi personam.i.hereditatē in qua mortua representat̃: nam per mortē semper persona eximitur, ⁊ tamen per mortē reus promittendi etiā liberatur, sed ibi nō eximitur qd vicē persone pstat, hic vero sic. ¶ Fuerit societas.q̃ inter eos fuit actum vt vnusquisq̃ pprio damno hanc obligationē subiret: nec alter alteri in aliquo teneretur. ¶ Si socij fuerint.vt quia hoc actū fuit inter eos. ¶ In gl. cū creditore ⁊ hoc igno
1 rāte ⁊c.in fi.vel dic verius hoc id obtinet: q̃ † plures rei fuerūt hic debendi ⁊ pactū hic vni factū nō transibit ad correum.⁊ ita iste mādator adhuc remaneret obligatus qui forte si sciuisset istum solum futurum obligatum qui remansit non mandasset, ⁊ ideo pactum vnius ei preiudiciū generare nō debet: sed in.l.man.s̃.loquitur quādo vnus tantum est reus cuius pacto fideiussor ⁊ mādator liberatur, ⁊ pro hoc ar.s̃.hac.l.ver.igitur alterum ⁊c.

¶ De nouationibus ⁊ delegationibus. Rubrica.

NOuatio est. ¶ In glos.hoc cōstat.ibi: tunc non. actio ex eo contractu, sed condictio sine causa, vel ad exhibendum.s̃.cōmo.l.j.in fi.

OMnes res. In fi. ¶ Obligationes. nisi vbi nulla obligationū differētia potest nota.vt.s̃.de verb. oblig.l.qui bis idē. ¶ In gl.q̃ alias possunt. in fi.vel dic oēs res.i.omnes obligationes.vt.j.de sol.l.si debitor. ¶ In glos.expresse.ibi: fieret tacite.id est ageretur in partes.

SI vsusfructus. ¶ Debeat esse.post cōstitutū vsumfruc. ¶ Et nō solū.cōstrue ⁊ videbimus non solū tutos esse ⁊c.donec maneat eius ⁊c,iud.⁊ certe sic q̃ hoc ⁊c. ¶ Coherenti persone.i. iuris vel rei coherētis persone: ne aliter intellecta litera suadeat nullam obligationē personalem nouari per delegationem, quod est falsum.

SI ita fuero stipula. §. Cum pecuniam. ¶ In glo.scilicet verborum,in fi. Item ibi non rogatur ex sola stipulatione agi, imo hic ibi asseritur.

CUm enim. Ibi: ¶ Gratia.⁊ sic valet secūda non valitura, nisi nouatio presumeret̃: vt.s̃.de verb. oblig.l.qui bis.⁊.l.qui vsumfructum.circa fi. ¶ In glos.repete.quia expone ⁊, pro vel.

SI Stichum. ¶ In gl.sed qd ibi: presumitur. quia hec stipulatio non detrahit prime: ⁊ vbi per secūdam prime detrahitur fit nouatio.

Legata. ¶ Si in stipulationē. purā seu simplicem. ¶ Nam ⁊ al's.s.extra causam legati nō statim nouat: sub. nec penā ⁊c. ¶ In glos.s.fiet nouatio,ibi.l.in diem.ŝm vnum intellectum qui tamē nō approbatur: ⁊ ideo potest dici ꝙ incōtinenti possit peti, vt innuit hec litera, licet secus sit inacceptibilis, vt.j.titu.ij.l.quod in diem.⁊ ita hoc nouare, hic enim transfusio, id est extinctio.

Si quis ita. ¶ Eodē tēpore.cum a Titio stipulatur. ¶ Stipulationis. interposite a Seio. ¶ Nouari.obligatio Titij. ¶ In gl. id est promisit.ibi.l.si nō sortem.§.si centū. hic prout habes Titius. ¶ In glos.conditio.ibi: promittit.nam verbum qd facit conditionem, vt.s̃.de lega.j.l.stichum qui.

Summarium.

1 ☞ Ex alternatiuo legato, dominium non transit in legatarium.

Si decem. ¶ Neutrū. nō enim vna decem possunt dici magis in obliga-
1 tione deducta ꝙ̃ alia. Et sic not.hic argu.ꝙ † ex alternatiuo legato dominium nō transit in legatarium, ⁊ ideo personali tantum actione agendum est pro alternato legato, pro hoc.s̃.de lega.j.si quādo.§.j.⁊ no.s̃.de rei ven. in rubri. ¶ In glos.quodam tertio.in fi. sed tunc presumerem actum de Seio.

Si ab alio. ¶ Sibi dotē.i.id quod nomine dotis sibi erat pmissum. ¶ Stipulatus sit, in hūc modū. ꝙ talis mihi pro te dotis noie promisit, puta centū id dotis noie dare spondes: secus si primo stipulatus centū, deinde a muliere simpliciter stipuletur cētū dotis noie, nec eadē centū videant̃.s̃.de act. ⁊ obli.l.lucio.⁊ de leg.ij.l.pluribus. ⁊ de pba.l.quinquaginta. ¶ Ipsa, an.que in hoc Velleia.nō iuuat̃.q.d.nihil. ¶ Promittat.animo nouandi. ¶ Fiat.⁊ a pari mulier liberat primum promissorem, si hoc est actum. ¶ Non tamen.respicit: quid enim ⁊c.

SI pupillus. ¶ Tutoris. alteri⁹: secus si cum tutoris autoritate a cōtrario sensu, nā tūc statim fiet nouatio, ⁊ tutele non agetur. ¶ Stipulatus. ab altero tutore. ¶ In gl.in duobus.in fi.⁊ cū stipulat̃ a tutore prodest in hoc vt qui tenebatur act.bone fidei teneatur nunc act.stricti iuris: sed ⁊ in hac habebis futurus contra priuilegium.s̃.de priuileg.credi.l.ij.⁊.iij.nisi actum esset in contrarium, vt.j.eo.l.aliam.

Qui actum. ¶ Nihil agit.⁊ quantum ad nouandū ⁊ quātū ad cōmodum. ¶ Sed si quis iter stipulatus. ⁊ ideo non fit nouatio: vt.s̃.de verb.oblig.l.scire debemus.

CUi recte. ¶ In gl.s.vt sibi debitā, vel etiā noie alieno vt in tutore ⁊ curatore vel procuratore habēte liberum ⁊ generale: vt.j.eo.l.nouare.§.j.⁊ l.fina.§.j.⁊ ad hoc sequitur, exceptio ⁊c.

DElegare. ¶ Fit autē.i.effectū habet, nam ⁊ ante cōtestalit.⁊ stipu.dicitur delegatio: vt.j.eo.l.delegare.sed non habet effectum, vt hic.

SI quis delegauerit. ¶ Ei qui donat.vt cōtra delegantē nullū habeat regressum. ¶ Et ideo cum ipse.ignorās se tutum exceptione. ¶ Prestiterit.mandato: putaui creditoris, non tamen delegatus ab eo.

QUoties. ¶ In fi.s̃.de fideius.l.pe. ¶ In gl. iam mortuus. vel melius post precedentem conditionem mortuus. ¶ In glos.scilicet post deportationem.ibi: qui est contra.⁊ sic fiscus nō per omnia est loco heredis: vt.s̃.de fideiusso.l.inter eos.§.fi. ¶ In glos.ciuiliter.in fi.imo nec naturaliter ex precedenti causa, vt ibi patet, vel ex hac stipulatione.

SEruus. ¶ Sub.non habens peculij administrationem. ¶ In gl. nisi.sub.hanc peculij administrationem.

DElegare. ¶ Nutu. facto ad interrogationem: sic enim est nutu consentire, vt.s̃.ad trebel.l.seruo inuito.§.fi.

NOuatione. ¶ In glos.volūtaria. in fin.⁊ facit.j.eo.l.emptor.⁊.s̃.eo.l.si creditor.

Summarium.

1 ☞ Minor tempore minoritatis non potest beneficio restitutionis

restitutionis renunciare, secus quādo maior factus est.
2 Doli mali exceptio est favorabilis, cum per eam errore solutum possit repeti.
3 Exceptiones doli mali et Macedoniani sunt purgabiles: et nu.4.
5 Exceptioni Macedoniani an renunciari possit.
6 Quid in exceptione Velleiani.
7 Exceptio Macedoniani coheret contractui.
8 Exceptio obstans cedenti, an obstet cessionario.

Doli mali. ¶ Creditoris veri, et nō ex causa lucratiua facti et ideo pro. et ideo, id est ea ratione: quia vbi nihil fuit contra senatuscon. sed in obligatione quod soluitur etiam mutuāti repetent etc. ¶ Diuersum. a casu proximo: hec tamen exceptio coheret contractui, vt.C.ad velle.l.si vxor tua. ¶ Rursus circumuenitur.no.
1 arg.† quod minor existens minor nō possit renunciare beneficio restitutionis, nam hoc ipso leditur: nam toties restituendus est, quoties leditur, vt.s.de minor.ait pretor. in prin.§.j. Secus si post legitimam etatem renunciet: vt in versi.diuersum. Et pro predictis facit.s.de minor.l.si iudex.et.C.de in integr.resti.mino.l.si intra.et no. hoc extra de for.compe.si diligenti. ¶ In priuatis contractibus.id est in cōtractibus habitis inter priuatos. ¶ Delegatus. siue persone coheret siue nō. ¶ In gl.s.nō introductis. in fi.sed certe quod.s.dicitur in princ.glos.non introdu-
2 ctis in fauorem, nō videtur bene dictum: nam † doli exceptio videtur fauorabilis, cum per eam errore solutum possit repeti: vt.s.de condic.inde.l.indebitam. Et sic per hoc patet quod est fauorabilis: vt.j.eo.titu.l.qui exceptionē, et ideo alij sic exponunt: idemque in ceteris etc. scilicet purgabilibus per sequentem actum, vt est metus exceptio-
3 nis, vt.C.quod met.cau.l.ij.nam † et doli exceptio est purgabilis, vt.s.de condic.ob turp.cau.l.si ob turpem.ergo a contrario sensu secus si nō est purgabilis, sed certe imo idem hic est quod hic sequitur: imo et in ea. et ita corrigit
4 contrarium sensum. Sed † certe pro hoc nō videtur corrigi contrarius sensus, cum et exceptio Macedonia. sit purgabilis: vt.s.ad maced.l.sed et Julianus.§.fi.et.l.seq. Alij dicunt idemque etc. scilicet quibus potest renunciari sponte et ex certa scientia hac videlicet ratione, quasi per patientiam delegationis videatur exceptioni renunciare.arg.s.eo.l. si quis delegauerit. ergo a contrario sensu secus si non potest renūciari, et hoc sequitur corrigendo
5 contrarium sensum: imo etc. nam † exceptioni Macedo. nō potest renunciari, vt.s.ad Maced.l.sed et si.§.fi.et no. ex de fo.cōpet.c.si diligenti. Sed certe secundum quod hic trāsfertur in ver.si idemque. non est vsquequaque verū vt appa-
6 ret † in exceptione Velleiani in ver.diuersum.cui potest renunciari.s.ad velleia.l.fi.§.penul. Vel dic tertio et hoc satis videtur bonū, idemque etc.scilicet coherentibus persone delegantis: secus si non cohereat a cōtrario sensu persone sed rei, siue cōtractui, vt in Macedo.imo idem, et hoc
7 sequitur corrigendo contrariū sensum: imo etc.nā † Macedoniani exceptio cōtractui coheret, vt.s.ad maced.l.j. ibi: nullius etc.et.l.sed iulianus.§.non solū.et pro hoc.s.de
8 excep.do.l.ij.§.j. Sed queritur † an principiū huius.l.obtineat in eo cui quis cessat iura. Respon.non hac ratione, quia hoc casu is cui iura sunt cessa agit ex persona cedētis, et iure accedente in ipsum descendentem.C.de procur.l. qui stipēdia.et ideo quod cedēti obstabat, huic quoque obstabit: vt.j.de regu.iur.l.quod ipsis.et.l.nō debeo.at in delegatione is cui facta est delegatio habet ex proprio et nouo contractu, vt.C.eo.l.j.et.s.eo.l.si vsufructus debitorem. et ideo que deleganti obstabūt, huic nō obstabūt. ¶ In glos.imo contra.quia hic stipulator suum: hic debitoris gerebat negotium.

Nouare. ¶ Aut per alios. secus in seruo habente etiam pecu. liij administrationē qui per alios animo nouandi donare nō potest: vt.j.eo.l.fi. ¶ In gl. sed pupillus.in fi.vel dic expediat.i.expedire putet: secus si mala fide et animo donandi.s.de admini st.tut.l.tutor. ad vtilitatem.et de transact.l.preses.

Summarium.

1 ☞ Habens mandatum ad debitum declarandum, an habeat ad solutionem recipiendam.

Si debitorem. ¶ In fin. sunt hec inter se di-
1 uersa, ergo ar.† quod qui habet mandatum ad declarandum sibi solutum nō sequitur quod habeat ad solutionem sibi recipiendam.

Si quis absente. ¶ Nouo. hodie: et sic retrotrahitur ad hodie, vt.s.cōmu.pred. l.si.arg.contra.C.ad maced.l.fi.

Nouatio. ¶ Potest principiū huius legis intelligi inualida stipulatione secūda: vt quādo animo nouandi priorē secūdo stipulor dari, quod dari nō potest, vt.s.de ver.obli.l.si ita stipulatus fuero te sisti. nā quod nō est, reuocari non potest: vt.C.de testa.l.nolumus.vel potest etiam intelligi in secunda valida que re extincta vel persona committi non potest, vt.s.eo.l.quoties.in prin. et.§.fi.et.j.eo.l.si rem aliquam.

Summarium.

1 ☞ Procurator ad solonē recipiēdā, an nouare possit.

1 Non ideo. In fi. ¶ Possit.dic † circa hoc, quia aut quis habet nudam potestatē recipiende solutionis, et tūc nouare nō potest: vt hic et.s.eo.l.si debitorē.et l.cui recte.ver.excepto. Aut habet plenā potestatē cui solutionis petēde potestas quoque est annexa vt tutor, et tūc nouat, vt.s.eo.l.nouare.§.j.et.l.cui recte.in prin.

Si is cui. ¶ Dari. quod presumimus, cū verba sonēt hoc. ¶ In glo.i.si hoc.in fi. vel dic quod tunc illud obtinet, quin est certum quod sit minus: sicut quando ex sua persona promisissent.x.aut.xv.et tūc indubitanter et quo ad vtilitatē et veritatem.x.sunt minus. Sed hic potest esse dubium quod sit minus: nā.xx.soluere pro Seio videri possunt minus vt quia erat forte frater promittētis, quam soluere.x.pro Titio, qui forte erat quidam inimicus promittentis, ar.ad hoc.insti.de actio.§.hinc.et ideo obti.quod hic dicitur, nam ex affectione leuius est ei soluere.xv.ar. s.de leg.j.l.si seruus plurium.§.fi.et de iudi.l.sed et si susceperit.§.j.et.j.tit.j.et magis.

Emptor. ¶ In gl.venditori.ibi: sed quasi fors.et pro hoc.s.loca. l.quero. et de leg.ij.l.nomē.et hoc quidā probāt: et ita no.j.rem pup.sal.fo.l.cū pupillus.et l.seq.et de hoc tangitur.C.de fideicō.li.l.iij.§.illud.

Summarium.

1 ☞ Cum petitur interesse aut estimatio, cuius tēporis ratio habenda est.

Fundum. ¶ Cessat nouatio. secus si hoc actū esset, quia obligatio de fundo bene pōt in estimatiōe nouari: vt.s.eo.l.j.et.ij.et de ver.obli.si seruum.§.fi.
1 ¶ Presens.a tpe snie. ¶ In gl.hoc vtique.in fi.et dic † circa hāc materiā. Aut interesse seu estimatio est in obligatione et cōdemnatione, et tūc inspicitur tēpus quo cepit deberi: vt hic, et.s.man.l.hominē.et de eden. veluti. Aut in cōdemnatiōe tantū, et tūc cessante mora et culpa tēpus snie attendo. Ita loquitur.s.ver.denique etc.et.s.de condi.triti. l.in hac.in prin.interueniente mora, tunc attendo tēpus culpe: et ita loquitur.s.cōmo.l.iij.§.in hac.et de act.empt.l. ratio.§.fi.et.l.si sterilis.§.cum per venditorem.

Aliam. ¶ In glos. q̄ nouetur. in fin. potest intelligi de priuilegio inherenti actioni personali vt preferatur: sed priuilegio hypothe. etiā si nihil agatur videt̄ perdi, vt. s̄. e. l. nouatione. vel illud quādo hoīs beneficio.

Si rem aliquā. ¶ In mora fueris. occidendo eum post conditionalem stipulationē. ¶ In glos. hoc totum. ibi: vel Stichus. ꝛ ibi. s. in. l. quoties. ¶ Ea. glos. l. inter stipulantem. §. penul. ꝛ qd dicit ideoq̄, expone q̄, pro ꝛ: ideo fit nouatio per hanc stipulationem, q̄ si ꝛc. ¶ Ead. glos. l. sed necessario. s̄. eo. l. quoties. ¶ Ea. gl. ibi: qd est verius. certe imo falsius p. l. s̄. e. l. si seruū. §. fi. ¶ Ea. gl. in fi. ꝛ sic inclinat in opi. Jo. s̄. positam. ¶ In glos. animo nouādi. in fi. ꝛ sic in versi. est casus. Respon. casus ideo, ꝛ post proprie: ꝛ si qd est. s̄.

Si duo. ¶ Fere autē examinat secundam questionem, per quam peruenitur ad solutionem prime. ¶ Nam debitor. nam ꝑ certe, vt euites absurditates predictas: debitor duorū reorum stipulādi per nouationē alterius a priori vinculo liberatur. ¶ In glos. fere. ibi: q̄n nō sunt socij. vel propter id qd dicit̄. s̄. de duob. reis. l. ex duobus. ¶ In glos. ecce quare. in fi. Sed certe hoc nō credo: nam. s̄. dixit fere solūmodo respectu solutionis, de qua ibi dixi aliquid, istud excepto ad proxime dictū experiri ꝛc. refertur. ¶ In glo. nisi dicas. ibi: liberari. ꝛ sic dicas falsum esse, qd. s̄. esse verum diximus. ¶ In gl. duobus modis. ibi: debitoris. ꝛ sic ipse videtur promittere, vel quodāmodo ipsum fundum se dotem in hoc constituere: vnde iam alteri via est preclusa, vt non possit ei solui, vt. s̄. de consti. pecu. l. idem. ꝛ sic nisi hic cōsentias: ꝛ hic posset contingere mulierem indotatā effici cuius dotis conditio precipua est. s̄. solu. ma. l. j.

Si Titius. ¶ In gl. idem si donaturus. id est volebas. s̄. de donat. l. qui id quod. §. fina.

Dubitari. Ibi: ¶ Mandati actio. per quā cōpellitur cedere actionē ex nouatione quesitā. ¶ Agnatū. ibi: expediat. i. expedire putet: vt. s̄. de admi. tut. l. iij. §. dona. secus si mala intentione: quia tunc abuteretur officio, vt in prin. eiusdē legis. ¶ In gl. abūdat. in fi. vel dic etiam si faciat deteriorē euentū, dū tamen nō interueniat donandi animus: vt. d. l. que res pig. ob. pos. ꝛ. s̄. de iureiur. l. huic. et de pigno. act. l. si conuenerit. §. fi. ꝛ. C. quod cum eo. l. si liberam.

¶ De solutionibus ꝛ liberationibus. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Preceptū ꝑfecte charitatis est, primū suū diligere.

Quoties. Ibi: ¶ Unū debitū. id est vnā quātitatē debitam. ¶ Erit solutū. nisi creditor cōtradicat, vt in fi. ꝛ. l. ij. ¶ In controuersia. i. in debitum liquidum, non illiquidum: sed dubium per negotiationem. ¶ Aut. pro non. ¶ Ut suam ageret. no. hoc preceptum
1 † perfecte charitatis: diliges proximū tuum vt teipsum. ꝛ pro hoc. s̄. qd quisq̄ iur. ¶ In re presenti. i. incontinenti debitorem creditoremq̄ oportet.

Cum in re. Ibi: ¶ Non accipere. si nō consentit debitori ex ea causa danti.

In his. ¶ Que pura. ꝛ sine satisdatione. ¶ Si duos. ibi: vnum liberet. ꝛ sic soluit. ¶ Imperator. ibi: pignoribꝰ. obligatum in vsuris.

Illud. ¶ Pro portione. dimidia. j̄. de verb. sig. l. nomen. §. portionis. ¶ In gl. secꝰ si antiquior. in fi. ꝛ. j̄. e. ex pluribꝰ. §. fi. ¶ In glo. quia ex nullo. in fi. ꝛ arg. s̄. eo. in his. §. imperator. ar. cōtra. j̄. eo. pupilli. §. penul.

Si stipulatus sum. §. Qui decem. Ibi: ¶ Nihilominꝰ. id est nō ideo magis: ꝛ abundat sequēs negatio. ¶ In gl. ar. cōtra. ibi. l. iulianus. §. j. in eo q̄ dicit pro parte soluta agi ad partē, vt in. j̄. ꝛ. ij. respon. §. cum ibi agatur ad ipsum quod solutum est: quia perfecte solutum non est.

Stipulatus fue. ¶ Aut soluit pupillo debitor eius, ꝛ tunc obti. j̄. eod. pupillo. Aut non est debitor eius, ꝛ tunc aut recepit pupillus vt insti. ꝛ obti. hec. l. ad suum cōmodum debet recipere, ꝛ obti. j̄. eo. si seruus dare decem.

Uero procur. Ibi: ¶ Specialiter. i. expressim. ¶ In gl. ꝛ libera. ibi: s̄m quosdā. eo q̄ in recipiendo solutionē fit quedā alienatio, instit. quib. ali. licet. §. nunc admonēdi. ¶ Ea. gl. l. sed si vnius. §. procuratorē. ꝛ hec alienatio fauore liberationis est admissa. s̄. si cer. pe. l. eius qui. ¶ Ea. gl. ibi. §. sed si forte ex liberis. ꝛ. C. de pac. filius. ꝛ. C. eo. cū maritū. ꝛ. s̄. vt leg. no. sed si forte. arg. cōtra. s̄. de cōpen. si cū filio. Pater autē si est legitimus administrator accipit qd filio debetur. C. de bo. ma. l. j. licet videat etiā tunc filij consensus, vt de bon. que lib. l. fin. §. vbi autem. ¶ In glos. arg. contra. in fi. de hoc no. instit. de inutil. stipu. §. ij.

Sed ꝛ si quis. ¶ Certam cōditionē. in qua cōditiōe melior fuit mei promissoris conditio ꝛ leuior. s̄. de fideiusso. hij qui. ¶ Cōparatur. in cōtractibus ꝛ distractibꝰ, vt hic: ꝛ iudicijs ꝛ maleficijs. Item in his que habēt instar vltime voluntatis: vt. C. de dona. inter vir. ꝛ vxo. l. donationes.

Ratum. Ibi: ¶ Cū de repellendo. qd statim debet repelli cū quis scit legatum: al's videt̄ agnitū, arg. s̄. de leg. l. si fundus sub cōditione. §. si titius. ꝛ s̄m hoc in prin. l. dices debet subintelligi mox ꝛc. sub. ꝛ nō improbauit. s̄. ad mace. si filius. ¶ In glos. neutraliter. ibi. l. si hereditatē. §. j. h' nihil facit ad expositionē quā tibi feci.

Summarium.

1 ☞ Duobus arbitris discordantibus, si tertius eligatur illius sententie stabitur.

Quod si forte. §. Sunt quidā. ¶ Nō recte soluit. a sciente, vt sequit̄: ꝛ ꝑ hoc. s̄. e. l. vero. §. s̄z ꝛ si quis. ¶ Soluit. sciens: vt. l. vero. §. sed ꝛ si quis. ¶ Puta relegato. i. post sn̄iam relegationis: erat tamē adhuc in ciuitate. ¶ Eius substitutus. secus si iā alius esset substitutus quasi primꝰ in totū definat: ꝛ ꝑ hoc in auf. vt iudi. sine quoquo suffr.
1 §. nulla. Et prestat. arg. † vt duobꝰ arbitris non concordātibus, si tertius assumat̄ eius solius sn̄ie stari debeat: quasi in totū effectū per subrogationē acceperit, vt. s̄. de arbit. item si vnus. §. principaliter. ¶ In glos. vt ꝛ. C. de suspec. tut. in fi. ꝛ dic vt non solus gerat, sed cum adiuncto: vt. s̄. de admini. tut. si non. §. fi. ꝛ de tute. ꝛ rat. distra. l. si tutor rei. §. pe. ꝛ de suspec. tu. l. si tutor.

Pupillo solui. ¶ Delegare potest. nam si contra delegatum is cui est delegatus agat, doli saltem exceptione remouebitur: vt. s̄. de iur. dot. l. mulier. §. ex asse.

Sub conditione. ¶ Debitor. ibi: liberari. cum hodie in veritate fingi aut liberatum ante. ¶ In glos. licet aliud sit. ibi: de bonis debitoris. sed certe hoc nō videtur bonum exemplū: nam non communicatur etiam inter creditores tunc existentes

stentes id quod nō habetur tempore missionis in bonis debitoris, vt. ṡ. que in frau. cred. l. in fraudem. & l. qui autem. §. sciendum. sed id solū quod habetur tempore missionis. ṡ. de priuil. cred. priuilegia. Dic ergo ad hoc prodesse, quia vbi multi creditores simul instant, quod vni soluitur communicari debet: vt. d. l. pupillus. & de bonis auto. iud. si non expedierit. si ergo sub existentia conditionis alij creditores instabant, & conditio extitit, videbātur communicanda, quasi conditio existens fuerit credi tor instans cum alijs: sed contra est. quia ante videtur soluta vt hic dicit. ¶ In glo. & sic. in fi. vel dic in contrarijs translatione dominij adiecta fuit: hic vero dominiū fuit simpliciter translatum, & hoc indicat verbum dedit, sed modus quidam datus fuit illi dominio translato.

Cassius ait. Ibi: ¶ Dedi. id est tradi. ¶ Alienā dederit. non habens eius pecunie administrationem. ¶ Mandati eum. qua liberatur, si dicat creditor se velle in meum debitum seu solutionē mei debiti cadere: vt. ṡ. de dona. si tibi. ¶ Item quid si conuentus mandati interesse meum mihi prestitit: nunquid pro suo debito in solutum cedet? Credo φ sic. ĵ. eod. si is cui nummis. ad fi. ¶ Sine dolo malo. nam si dolo habētur extantes. ĵ. de reg. iur. parem. ¶ In glos. sed anteφ. ibi: habere possum. melius diceret: potest volendo habere pro debito eius qui misit.

Si quis seruo. ¶ Proposito. & qui erat remotus nec enim per manumissionem remotam credo: vt. ṡ. de institu. in eum. §. taberne. hic manumissio prestat presumptionem φ sit remotus: & ideo qui tali soluit nisi inquirat vtrum sit remotus vel non, si in veritate erat remotus non liberat cum de eius conditione potuerit inquirere, vt. ṡ. de iur. & fac. igno. l. regula. §. j. & ad maced. iulianus. non tamen dico φ manumissio eum remoueat. ar. contra. ĵ. eo. si is qui. §. iulianus. ¶ Si ex causa peculiari. soluerit cū seruo manumissus bona intentione recipiens. ¶ Id fecerit. sc3 cōtractationem: & dic posteaφ bona fide accipit fm intellectum. ¶ In glos. id est cum soluit. ibi: vel causa peculiari. adepto peculio ipsi seruo.

Fugitiuus. ¶ Sed si alij. nō recipiēdo pcuratoris nomine et tanφ serui minister, alś secus: & ita soluitur contrariū. ṡ. mand. & hoc innuit φ similitudinarie. i. delegatione dicit. ¶ Idē consequet. φ haberet liberam administrationem, vt. ṡ. ti. j. l. fin.

Si decem stipulatus. Ibi: ¶ Facere potest. certe non est equū Seiū liberari. ¶ Liberabitur. qui contra Seium perperam agit, & vere perperam: incertū &c. ¶ Deniq3. bene dixi o incertum: deniq3 &c.

Summarium.

1 ¶ An per susceptionem iudicij fiat nouatio.
2 An inuito actore qlibet pt alteri⁹ defensionē suscipere.
3 Alterius nomine suscipiens iudicium qua actione a creditore conueniendus.
4 Si sine mandato quis alterius susceperit defensionem, si non de calumnia iuret an domino preiudicet.
5 Absente domino si quis sine mandato iudicium susceperit, quomodo in litem iurabitur.
6 Ratio quare inuito reo actor procuratorē in rem suam constituere, non autem reus inuito actore potest.

Solutionem vel iud. ¶ Dic solutionē. i. onus solutionis. ¶ Pro nobis liberandis. q. d. hoc acto vt per hunc modum liberetur. ¶ In gl. solutionem. in prin. i. soluendo acta vel verba: puta per stipulationem animo nouandi. ¶ Ead. gl. ibi: nos audiuimus. & illud, In conuertendo dñs captiuitatem Sion: facti sumus sicut consolati. ¶ Ea. gl. ibi. l. qui ex parte. & l. qui seruū. ¶ Ea. glos. ibi: vel verius. & hec opi. fuit Aldrici. Ibi: ¶ Et quando fit
1 nouatio. per iudicij acceptionē. Itē bene dixit† nō liberari per iudicij acceptionē aliū inuito creditore: q2 nisi hoc expresse agatur inter creditorē & suscipientem iudiciū nō fit nouatio, vt. C. de nouat. l. fi. Item hec nouatio per lit. contest. ponitur inter volūtarias nouationes: vt no. C. de
2 iudi. l. j. in gl. Sed nonne † quilibet potest aliū defendere inuito actore in ciuilib⁹: vt. ṡ. de pcu. l. seruū quoq3. §. publice. Rñ. sic, nō tamē nouādo inuito creditore ne iā qlibet inops posset suā act. inuito ei auferre, qđ esse non d3:
3 vt. ĵ. de reg. iur. l. qđ nostrū. Itē† qua actione ǫueniet iste q suscepit iudiciū animo nouādi. Dic illa vtili qua debitor cōueniet directa: vt no. ṡ. ti. j. l. delegare. Ibi: ¶ Vtro
4 biq3 tamē. siue repetit siue nō. Sed pone † φ sine mādato quidā defenditur, citat φ iuret de calumnia q2 nō aiō nouādi fuit iudiciū acceptū: nō vult iurare, q2 nō placet sibi per talē defendi. Respon. succūbet defensor in preiudiciū sui nō domini, ar. C. de iur. calum. l. ij. §. si autē. & de interrog. act. l. si sine. §. si defensor. & sibi imputet, vt. ṡ. de procu. l. plautius. Nec distinguo perdat causa q2 dñs nō vult iurare, vel alia causa: vt. ṡ. iud. sol. l. iij. §. in hac. Sed
5 quid † si dñs est absens & ignorat vbi sit quō iurabit: videtur φ causa nō possit finē habere. Dic φ constituetur curat. bonis qui vt principalis persona iurabit vel recusabit: & si recuset imputabit sibi defensor, vt dixi. Sed
6 quare † actor facit procuratorē in rem suā inuito reo: sed non reus inuito actore? Respō. quia nō est damnum reo quando actor facit: quia non mutatur actio vel obligatio, sed actor posset damnum pati. Iacob.

Vbi fideiussor. ¶ In glos. i. vna decē. ibi: pro quinq3 liberare. Uel dic, vult dicere φ nō refert siue simul in vna bursa soluatur siue in duabus ex quo eodem tēpore soluuntur, qđ ad vtrunq3 sufficit: nec in numero pari vel impari est differentia. ¶ In glos. vt & ṡ. in fi. & l. in bonis. §. j.

Ex parte heres. ¶ In glos. quasi ipse. in fine. & sic suo nomine.

Debitores. ¶ In fin. & pro hoc. ṡ. de pecul. ex facto.

Cum Stichus. Ibi: ¶ Nā ambigua. si in genere facta esset promissio. x. hominum. ¶ Similibus. in genere deductis in stipulatione. ¶ Cōi specie. i. specie que se habet ad plura, que genus subalternum apud logicos appellatur, vt est homo vinū & simi. qđ est: & dic apparet. s. iuris interpretatione.

Si debitor. ¶ In glos. vel dicas. in prin. ibi: denegatur actio. contrarium not. C. de vsu. acceptam. & dic vt ibi. ¶ Eadē glos. ibi. l. si rem. sed ibi de solo pignore dicit, vt. ṡ. qui. mo. item liberatur. §. qui paratus. & ṡ. de pig. act. si aliena. §. si per creditorē. & dic φ l. ñ rem. §. fi. loquit in pignoratitia. ¶ Ea. glo. vel tertio. dic & bene. ¶ Ea. glos. in fi. sed idē videtur ibi qđ hic.

Inter artifices. ¶ In gl. videtur aūt. in fi. arg. ṡ. de iudi. sed & si susceperit. §. j.

Si seruus. Ibi: ¶ Mortuum esse. sciebat tamē testamēto eum esse liberū iussum vt sit causa dubitandi. ¶ Concessum. id est ad emptionem. ¶ Liberabitur. etiam secuto interitu.

Qui sibi. ¶ In gl. in genere. ibi: que sunt contra. qđ intellige si nulla culpa vel mora promissori posset imputari. Secus si imputari posset: q2 tunc idem qđ in promisso in genere: vt. ṡ. not. si rem. & ita potest dici vtrobiq3 in specie pmissum, sed facto debitoris vel culpa euincitur. ¶ Daret. i. dare vellet. sc3 ex stipulatione hominis in genere. ¶ In gl. hic & inferioribus. in fi. vel dic aut deteriorauit in perniciem meā dolo, & tunc obli

net.l.contraria. Aut non per dolũ, vt me lederet, ꝛ tunc aut non recepi, ꝛ obti.l.ꝛ hoc si fuit in culpa: aut recepi, ꝛ tunc nullam habeo actionem.

Qui hominem. ¶ In gl. in eum. in fin. ꝛ s̃. de condic. indebi.l. indebitam. ¶ In glos. id est non liberatur. in fi. ergo gl. hic.l. vel loquitur de.l. que sibi vbi agitur pristina ita hic.

Si nullo. Ibi: ¶ Pro libero. se gerebat quã deseruit libera peculij administratio, vt.s̃. de pec.l. libera. ¶ A domino liberatos. mero iure, secus de equitate. ¶ In gl. vt ꝛ.s̃. in fi. nisi dominus ratum habeat: vt.s̃. eo. vero. §. fi. vel in rem creditoris pecunia sit pro facta, vt.s̃. eo.l. debitores.

Si gener. Ibi: ¶ Et quia. hoc ideo supple, ꝛ quia ꝛc. ¶ In glos. nõ est sic socia. in fi. Item dum vtraqꝫ viuit nil potest sine altero nisi sm qꝺ.s̃. dicitur.s̃. solu. ma.l.ij.ꝛ.l. si cũ dotem. §. ergo eo.

Si debitorem. Ibi: ¶ Debitor liberabitur. opp. except. ꝛ rei vendi. cedet creditori. vt.s̃. de donat. inter virũ ꝛ vxo.l. vir vxori. ꝛ sic dicam dominium non discessisse a debitore nisi cum Titio soluta fuisset presens fuissem: qꝛ tunc videretur mihi quesita, ꝛ sic ipso iure liberaretur. j. eo. si per. ꝛ.s̃. de dona. inter vir. ꝛ vxo.l.iij. §. fi.

Si predo. Ibi: ¶ Liberabuntur. vt.s̃. de petitio. here. sed ꝛ si. §. fi. al's.l. fine. ꝛ j. eod. quoties id. ¶ In glos. imo videtur. ibi: per filium acquisita. vel aliter, ꝛ hec bona: nam quod dicit.l. penul. licet verum est quãtum ad effectum ꝛ ius qꝺ inter patrẽ ꝛ filium tractatur, not. quantum ad preiudicium extraneum: nam non est nostri moris ꝛc. vt. C. de emancip. nec auus. ¶ In ea. glos. ibi: ꝛ de peti. heredi.l. si quid. §. fina. hec due leges si vrbana faciunt ad seq. §.

Quod seruus. Ibi: ¶ Aliqua causa. vt notitia alienationis, quia quoties seruus ꝛc. ꝛ.s̃. de act. empt.l. quoties. vel notitia ademptionis peculij quando scit: vt.s̃. eo. si seruus. ij. respõ. Secus si sciui solũmodo manumissum: vt.s̃. eo. si quis. ij. respon. ¶ Soluere. j. eo. dispensatorẽ. in fi. ¶ In glos. quia liberatur. in fi. ꝛ est argu. ꝙ si abbas aliquid solus deposuit apud aliquẽ, ꝙ etiam citra consensum capituli reddito deposito liberetur: nisi fuerit aliqua causa quã depositarius sciuisset ob quã ei non debuerat reddere.

Summarium.

1 In pacto versatur liberalitas.
2 Creditor tacens ꝛ non contradicens an sibi preiudicet.

Quoties. ¶ In actu iudicij quo prefertur res non preiudicat sibi creditor. arg. C. de fideiusso.l. reos. nisi hactenus quatenus dicitur. j. eo. titu. liberum. ad fin. Ratio est quia si deberet alij preiudicare, preiudicaret sibi iure taciti pacti: vt. C. de pactis. si credi-
1 tores. ꝛ † in pacto versatur liberalitas, vt.s̃. de transact.l.j. Sed cum actus iudicij fiat tam ex necessitate imminẽte actori, vt.s̃. de serui. vrba. predi.l. quidam. ꝛ. C. de pig.l.iij. ꝙ etiam reo, vt.s̃. de verb. oblig.l. inter stipulantem. §.j. in necessitatibus nemo ꝛc. vt.s̃. de adimen. leg.l. rem ꝛ notari solet.s̃. de nouatio. aliam. ꝛ de reg. iur.l. non solet. In actu solutionis dic si soluẽs vtatur verbis huius legis vel illis. C. de pact.l. si creditores. nam re vera ibi est verbum quenꝙ. i. aliquem. vt. C. de transact.l. conditionis. ꝛ non verbum quenqꝫ. licet glos. ibi falsificet literam
2 dicendo ꝙ ibi debet esse verbum quẽqꝫ. Creditor † tacens ꝛ non contradicens sibi preiudicat: cum enim talia verba sapiant quasi amplius non debeat teneri debitor ꝛ creditor, contradicens non compellatur recipere particularem solutionem, vt.s̃. famil. hercis.l. plane. ꝛ de vsuris.l. tutor. §. lucius. imputet sibi cur tacendo annuit, vt s̃. de re iudic. sepe. Debuit enim protestari saluo iure suo in superfluo.s̃. quib. mod. pig. vel hypo. sol.l. si creditor. Si vero simpliciter soluit etiam dicendo hec verba, nomine meo: tunc creditor partem recipiendo sibi nõ preiudicat, vt.s̃. de lega. j.l. si ex toto. §.j. ad fi. nisi forte hactenus si ceteri tempore lit. contesta. sint soluendo.s̃. de fideicommis. liberta.l. inter eos. §.j. ¶ Ut non ex sorte. totaliter decedat: nam bene in parte soluta ipso iure contingit liberatio, vt.s̃. de verb. obliga.l.ij. ꝛ.s̃. eod. si stipulatus. §.j. ¶ In glos. ipso iure. ibi: vt dicto contrario. sed certe ibi loquitur de exceptione danda pro parte non soluta: vt ibi patet.

Cum quis. Ibi: ¶ Uel seruus. vel etiã monachus, licet sit in meliori statu quãtum ad animam: sed quantum ad hoc est in deteriori, quia est sub alterius potestate.

Si debitorem. Ibi: ¶ Eos lucretur. sed bona intẽtione vt mihi acquirat. ¶ In glo. furtiuam. ibi: vendicationem, vel dic sine causa, vt not.s̃. rerum amota.l.ij.

De peculio. ¶ Et magis simile. al's dissimile: et tunc supple ꝙ contrarium, quia in alio casu loquitur. ¶ In glos. sm hoc. ibi: in litera dissimile, ꝛ tunc nõ est contraria quia in alio casu loquitur.

Qui hominem. ¶ In glos. ꝛ liberato. ibi: ad qꝺ est. j. eo. titu.l. si debitori. ꝛ.s̃. de in integ. resti. nemo. Item ibi errore. hic ex certa scientia: vel hic post datã restitutionẽ.

Summarium.

1 Actio rescissoria intra annum est intentanda.

Si quis pro reo. ¶ In glos. scilicet vtilis. ibi: vtilis annus. ꝛ dic sm hoc in fide. nec cõis reo. ¶ Ea. glos. in fi. ꝛ sm hoc dices in fideiusso. ꝛ reum vel fideiusso. si eum eligam. ¶ Potest etiam in hoc. §. poni casus ꝙ data restitutione ante rescissoriam intẽtatã fideiussor datus fuit, ꝛ sic interruptio annalis prescriptionis fuit facta: nõ autem perpetuatio actionis: cum ante fideiusso. cõuenirẽ, hic secum agendi potestatem non fecit, ꝛ sic facto fideiussoris actio est perdita, ꝛ sic contra eum solum datur restitutio sm.l.s̃. ex quib. cau. ma.l. ait pretor. §. fi. ꝛ.l. seq.
1 ꝛ sic † dicit de anno intra quẽ actio rescissoria intentãda est: vt.s̃. de act. ꝛ ob. honorarijs. ꝛ. C. ex qui. cau. ma.l. fi.

Summarium.

1 Datio pignoris differt a fideiussoris datione.

Qui pro te. Ibi: ¶ Nõ tenearis. sꝫ vt reus principalis. ¶ Qui fideiusserit.
1 pro fideiussore, † sic differt datio pignoris a fideiussoris datione.

Si soluturus. Ibi: ¶ Apud nũmulariũ. malum, ita ꝙ in culpa eligendi eum fueris, ꝛ eo casu indistincte periculũ ad se spectat. ¶ Spectetur. in casu in quo nõ fuisti in culpa eligendi nũmularium: sed talem elegisti quem quilibet diligens elegisset. ¶ De soluere. speciem debitã vt differat a precedẽti: vel dic pecunia quã certũ erat probã esse. ¶ Uel loco obtulerim. certe hoc casu non erit tuum periculum, sed meum. ¶ In fi.l. ibi: perfecta. qd si venditor eligat? Respon. si fuit in culpa eius fuit periculo, al's secus: arg. C. de fideicommis. libert.l. sed ꝛ si alienare. ꝛ emptore eligente non considero fuerit in culpa vel non. ¶ In glos. ad hoc.s̃. de act. in fi. ꝛ de edil. edi. ediles. §. fi. ꝛ.l. seq. §. videamus.

Si pro me. ¶ In glos. quorum lega. in fi. vel vti pos. vt.s̃. quib. ex cau. in posses. ea.l. hoc autem. §. fina.

In omnibus.

In omnibus. ¶ Liberationum. collatarum in reũ seu debitorem. ¶ Preterq̃. ⁊ econtra potest ⁊c.

In numerationib⁹. ¶ Uno momento. vt quando reus soluit, liberantur ⁊ fideiussores: vt. s. l. proxi. ⁊ sic continuatur. ¶ Ueluti si quis. l. sicuti: similitudinarie ponit.

Quamuis. ¶ In glos. vxori. ibi. C. de pact. pig. l. j. ⁊ sic fuit hoc pactum legis commissorie quod non valet.

Si quis aliam. Ibi: ¶ Non accepisset. s̃m dissimilitudinem. ¶ Per dolum. tradentis debitoris: licet glos. aliter innuat. ¶ Fũdum in solutum, qui minus valebat. ¶ In glos. vt ⁊. C. de senten. in fi. hoc non valet, vt. j. eo. qui res. in princi. Dic ergo q non obstat, quia licet vtili ex empto agere possim, non sequitur quin ⁊ pristina actione possim agere: nam solutio non est emptio, sed similis, vt. s. ex quib. cau. in possess. ea. l. fin. Tamen ad cautelam in instrumento solutionis potest addijci quod nec ante nec post hanc dationem in solutum discedet a pristina obligatione, q̃ si res ista irreuocabiliter fiat accipientis.

Ita cum. ¶ Possideret. impropriè. ¶ Reputari debeant. an lucri causa habere debeant. ¶ Consequi oportebit. ⁊ residuum in dotem.

Solutam. ¶ Naturaliter. id est naturali actu. ¶ Cuilibet successori. i. de iure ciuili vel pretorio. ¶ Acceptolatum sit. subaudi, illud propter quod ⁊c. ¶ Stipulationis nomine. id est per modũ stipulationis. ¶ Solutionis quidem. naturalis, de qua in principio dixi: licet glos. aliter. ¶ Non proficiet. id est non tollitur hypothecaria, ex eo q fit solutum naturaliter: sed tollitur quasi sit satisfactum vel datũ. ¶ Satisdationis. id est satisfactionis. ¶ In glos. s. de pign. act. ibi: sol. vt ibi. quia ibi non erat certum pecuniam reuersuram ad soluentẽ, imo poterat reuerti. Item ibi precessit promissio soluentis, ⁊ sic suo nomine soluit. ¶ Ea. glos. in fi. §. j. ⁊. l. si statu libera. §. si seruus. ad fi.

Si cum aurum. ¶ Sed nec repetã. dominium tamen eris huius certũ est trãslactũ in creditorẽ, cũ in corpore suo sit ↄsensum. s. de pig. l. j. ⁊ de verb. obliga. si id quod. nec tamen debitor in nullo liberatur nec repetit.

Solutionis verbum. ¶ Late acceptum. ¶ Ad substãtiã. tollendam.

Qui sic soluit. ¶ Potest intelligi quando pactum fuit appositum de his denarijs reddendis. arg. j. de furt. eum qui. §. si epistola. ⁊ arg. s. de acquir. poss. si quis vi. §. differentia. Itẽ potest poni s. eo. qui hominem. §. si. cum si. vt recipiantur nisi ex ista receptione sim futurus obligatus tibi cui solui ⁊ a quo recipio: ⁊ sic loquitur. l. id quod. s. de donat.

Si quis offerenti. §. Si creditor. Ibi: ¶ Procuratori. id est gestori: vel scilicet falso. ¶ Solutum est. vt ratificatione satisfaciat domino.

Si ita stipulatus. ¶ In glos. ⁊ liberabitur. in fin. vel pone si, pro quamuis: videbatur enim q pater suo nomine non possit adiecto soluere cũ ipse mihi pretoria obligatione inducta teneatur a iure in qua nunq̃ fuit actum vt adiecto nunq̃ solueretur, econtra tamen est.

Quoties id. ¶ Potest poni casus per. l. s. e. qui hoiem. §. si predo. ⁊ de peti. here. l. 3 ⁊ si lege. §. si minore.

Summarium.

1 Gestũ a procuratore reuocato approbare nõ teneor.

Dispensatorem. Ibi: ¶ Negotiorũ gestorũ. arg. † q approbare non possum factũ a procuratore reuocato. arg. extra de nup. c. ex parte. ⁊. C. de re. credi. si quis iusiurandũ. ⁊ de condic. inser. l. pe. ar. ↄtra. j. rẽ ra. ha. l. quo eñ. §. j. ⁊. s. e. cũ qs. §. j.

Cum iussu. ¶ In gl. idem ⁊ fine. in fi. Uerũ credo iure compensationis, nõ ipso iure, nisi esses meus debitor ex ea causa ex qua ego sum meo creditori: vt quia ego recepi mutuo, non tibi mutuarem.

Si pupilli. Ibi: ¶ Non obligatur. etiã in condictione indebiti, qd est not. ⁊ pro hoc. s. de auto. tut. l. impuberes. ¶ In gl. vlt. in fi. ⁊ de reli. at si quis. §. penulti. ⁊ cõmod. sed mihi. in princip.

Si quis duos. ¶ In glo. ratio est. in fi. in dubio presumam actum de cedendo retro, ⁊ sic non valebit. s. ad maced. sed ⁊ si iul. §. penul. ⁊ de proba. cum de indebito. ⁊ s̃m hoc intelligitur. s. de statu liber. si heres pecuniam.

Si seruus decem. ¶ Que cõsistit in facto: quã potest sine tutore implere.

Summarium.

1 Qui seruũ dat pro noxa, tenet eũ facere accipiẽtis.

Si hominem. ¶ Agere iudicati. ad damnũ deductũ in condemnatione. ¶ In glos. vt ⁊. s. de re iud. ibi: vt hic dicit. Sed certe illa lex si noxale. ad fi. cõtradicit, que loquitur etiã de alieno
1 pro noxa dato: dic ergo hoc ideo quia † qui noxe dat debet facere accipiẽtis ⁊ irreuocabiliter. Ar. licet habeam except. donec nõ emendetur damnũ, nõ tamẽ irreuocabiliter est factus suus: nam nõ videret cuiusq̃ ⁊c. vt. j. de reg. iur. nõ videtur. ⁊ de leg. j. nõ quocũq̃. ⁊. s. eo. si rem. ⁊ ideo nihilominus agit iudicati. arg. contra. de statuliber. l. statuliberum. in prin. ⁊. §. illud.

Summarium.

1 Medi⁹ act⁹ nõ impedit ratihabitionẽ retrotrahi.
2 Filij ex concubina nati, quam postea quis duxit in vxorem an sint legitimi.

Cum decem mihi. §. Item si ignorans.

1 Ibi: ¶ Confirmat solutio. no. mediũ † actũ nõ impedire retrotrahi ratihabitionẽ: ⁊ facit, vt si obligasti hodie rẽ meam me ignorãte creditori tuo, ⁊ ego postea cras obligaui creditori meo, deinde qd tu fecisti ratũ habeo, tuus creditor erit potior: ⁊ pro hoc. s. de pigno. si fundus. in prin. ⁊ de pigno. actio. l. aliena res. ⁊ ar. s. solu. matri. l. pe. §. vxor. ⁊ rer. amo. l. re integrata. Arg. cõtra. qr res mea iam per meã oblig. effecta erat, ⁊ ideo meus creditor videtur potior: pro hoc. s. qui. pot. in pig. hab. l. j. ⁊ que res pig. obli. pos. l. penul. ⁊ arg. eius quod not. j. rem ra. hab.
2 si indebitum. §. si. Item † faciunt ista ad illum qui habet filios ex concubina, deinde recipit vxor: postea mortua vxore contrahit cũ concubina vt filij inde nati sint legitimi. ¶ Confirmatur. per condictionẽ causa data pecunia ab illo gestore cõdicetur. ¶ Litẽ cõtestatus. cũ debitore.

QUi decem debet. ¶ In glos. fauore dotis. in fi. arg. ś. de colla. bo. l. pretor. §. penul. vbi fit similis expositio.

SI cum mihi. ¶ Non potest. hac conditionali stipula. pēdente conditione. ¶ Facere oportet. sub. liberabitur a condictione furtiua. ¶ Intercesserit stipulatio. nec apparet q aio nouādi. ¶ In gl. ita ⁊ hic. in fi. ⁊. ś. eo. imperator.

Stichum. Ibi: ¶ Neutrum enim. bona ratio. ś. de verb. obligatio. si duo. ¶ Dari stipulatus. potest duobus modis legi: vno vt iacet, ⁊ supple, ⁊ consecutus, ⁊ secundo stari stipula. inspecto fine, quasi dicat: stipula. consecutus. ¶ Desierit esse. mortuus enim est, vel perinde ac si hunc solum stipulatus essem. arg. j. de opt. l. si optio.

Qui hominem. Ibi: ¶ Non videtur. est enim statuliberi loco. ś. de fideicommis. liber. non tantum. §. cui. ¶ Liberatus. no. subaudi, similiqꝫ modo soluerit qui noxa solutus non est, non liberabitur. Item qui hominem noxe datum soluit, non liberabitur. ¶ Turpem dederit. moribus: non enim intelligitur persona.

Summarium.

1 ☞ Cessio actionis an pro parte fieri potest.

MOdestinus. ¶ In glos. sed an insolidum. in fi. qđ
1 hic † no. de cessione, p parte facienda: intelligo quando ex cōmuni culpa, idem in correis quando equaliter ad vtrūqꝫ peruenit pecunia. Si vero tantum vnus gessit ⁊ alter pro eo conuenitur: vel si ad vnum tantum peruenit pecunia, ⁊ alter conuenitur, tūc credo insolidum cedendas actiones, vt. ś. cōmod. vnde queritur.

IN liberto. ¶ Operarum. sub. contracta. ¶ In glos. quo ipse. in fi. Si ob operas debebat pecuniam.

SI alieni. ¶ In glos. quasi sint cōsumpti. ibi: quid autem si mala? dic vt. ś. eo. cassius. ⁊. C. de furt. eos.

PEcuniam quam. ¶ In gloss. nam cū possessio. ibi: non potest. j. de fur. eum qui. §. fi. ⁊ no. C. de donatio. quisquis.

SI cum Cornelius. ¶ In glos. tanqꝫ suo procuratori. in fin. fuit enim adiectus gratia soluendi: secus si ei obligatio quereretur.

DEsisti. ¶ Cum domino. ⁊ pendet lis, ⁊ absolutus, vel in partem solam soluit.

SOlidum. ¶ Quā die. ⁊ ideo si post terminum offert debitū bene possum recusare nisi etiam det interesse: sed si reciperem debitum nunquid illud interesse possem petere? Non credo cum nō sit actio: quia solum eius ⁊c. vt insti. quib. mo. tol. in princi. nisi ad illud interesse haberem actionem in qua essem stipulatus, vt not. ś. eo. quod cer. loco. l. fina.

Summarium.

1 ☞ Procuratori ad exigendum licite potest solui.

1 **HOc iure.** ¶ Non datur. quid † si detur procurator ad exigendum? Respon. cū ei iudicati actio detur, quod ex eo apparet: quia exigere est ab inuito extorquere, vt. ś. de leg. iij. fideicommissa. §. si rem. bene poterit ei solui a contrario sensu rationis hic reddite. ⁊ pro hoc. C. de nouat. non abstulit.

QUodlibet debitum. ¶ Quod ab inuito posset extorqueri. ¶ In gl. ignorante me. ibi: denegandā. Item ibi fideiussor recepit speciale mandatū de soluēdo. ś. de cōdi. inde. l. indebitam. ¶ Ea. gl. in fi. ś. e. qui hoiem. §. nullo.

FIlie intestato. ¶ In gl. nō transcēdam. in fi. ⁊ no. qđ hoc dictum additum fuit hic a compositoribus ffoꝝ. non autē ab ipso Sceuola conditore huius legis.

SI ex pluribus. ¶ In glos. autem solutum. ibi. l. in contractibus. §. super. cum fiat solo animo protestande solutionis: ⁊ ita loquitur ille. §. super. ⁊ ita potest intelligi, secus si fieret animo paciscendi, quia tunc incōtinenti preiudicat, ⁊ ita loquitur. l. tale. ś. de pact.

Lucius Titius. Ibi: ¶ Ex vsu esse. ⁊ dic qđ illa sex ad vsuras sufficiebant: alioquin pro rata. xx. in sortem cederēt, vt. ś. l. in his. §. fi. ¶ In glos. diuersis horis. vt maior sit dubitatio: idem tamen si eadem hora.

SI debitor tuus. ¶ Et petentem. te a secundo promittente, nec animo exigendi ab ipso fui stipulatus.

Summarium.

1 ☞ Emptor nominis agēs directa cessa, an vtili quam suo nomine habet agere poterit.

SI duo rei. ¶ In gl. hic subijcit. ibi: ⁊ hoc si habeas si.
1 ⁊ est ſm hoc arg. † vt si aliquis emptor nominis agat directa cessa, an aget vtili quam suo nomine habet. C. de her. vel act. vē. emptor. Quid si hoc nō dixit: potest dici intendisse directam quasi etiam nec vtilem habeat ex quo habet directam. arg. ś. de mino. in cause. ⁊. ś. famil. hercis. plane. ⁊ communi diui. l. communi diuidundo. §. si duo. ad fi. Interdum obstat vni exceptio que non alijs: vt. ś. not. de edil. edic. l. cum mancipiū. ad fi. ¶ In glos. hic non erant socij. ibi. l. si duo. sed illa hoc non dicit. ¶ In glos. nisi in casu. in fi. vt ⁊. ś. eodē. l. Stichus ⁊ Pamphilus. ad fi. ⁊ si certum petat. l. nam ⁊ si fur. §. fina. ⁊ hoc est commodius.

Summarium.

1 ☞ Iura venditori quesita an prosint emptori.

SI iscui nummos. ¶ Et ideo. quia consumpta cedit in solu. et fideiussor agit mādati: ideo ⁊ si dominiū subsecuta cre-
1 ditori sit acquisitio. Et no. hic † qꝫ iura venditori quesita proficiunt emptori: ⁊ pro hoc. ś. de reb. eo. l. illicite. Ar. ś. de vsucap. l. id tēpus. ⁊ de fideiuss. l. fideiussor obligari. §. fideiussor. ¶ In glo. dicens. in fi. vel etiā dicens expresse meam causam que nō habebat petitionē, vt. j. sequitur.

STichū aut Pāphil. ¶ Sub. ex hac stipula. Stichū ⁊c. ¶ Elegerit. ante mortē. ¶ Or si promissoris. cedentis. ¶ Alter sit mortuꝰ, puta Stichus q valebat. xx. supstite Pāphilo q valebat. xxx. ¶ Debitoris. quo casu adeū aliꝰ nec ad estimationē pōt agi. ¶ Agi poterit rōne parēti.

Aditio hereditatis. ¶ Et hoc est regulare vt inducat aditio confusionē, quoties heredi nō cōpetit vt

tit vt inducat solutionem. Idem econuerso quando aduersario heredis non expedit, vt ipse hereditati soluat. ¶ Consequitur. legatarios. ¶ Aliqñ, fideicōmissario heres. vt. s. ad trebellia. l. heres. in princ. ℂ In glos. contra legatarios. ergo erat iam adultus cum decessit: alioquin non potuisset testari vel codicillari, & sic non haberet qd hic dicitur. ℂ In glos. vide modū. ibi. l. si vero nō remunerandi. §. si post. & facit. s. ad velleia. l. quamuis. §. si mulieri. ℂ Ead. glos. ibi: casus ponitur. item forte in tertio. s. de consti. pecu. l. inter illa. §. sed.

Summarium.

1 ☞ Principalis obligatio an & quādo tollit accessoriā.
2 Extincta personali actione an extinguatur fideiussoria.

1 **Quod vulgo.** ¶ Fuit obligatus. vtroq3 modo: & dic † aut principalis obligatio est naturalis tantū, & tunc nō tollitur accessoria, aut ciuilis & naturalis, & tunc aut nulla exceptione munitus est reus, & tollitur, aut est munitus, & tunc non tollitur fm Ro. quod credo verum. ¶ Pecuniā credidisti. & fideiussor. accepit. ℂ In glos. id est omnino. vel reus. ibi: Jo. vt. s. de euict. l. illud. Uel dic q2 nō fuit vnus ex duobus reis qui & fideiussor dicitur: vt in auf. de duo. reis. & in his obtinet. s. eo. si duo. ℂ In ea. glos. in fi. vel dic interdum est quis reus & fideiussor, vt cōtingit in correis: & tunc obtinet. s. eo. l. si duo rei. interdum vnus tantum, & tunc obtinet hec litera. ℂ In glos. supra enim posuit. ibi. l. qui res. §. mihi. & fm hoc habeas: non potest dici non tolli &c. ℂ Ea. glos. ibi: deest eis non. ibi: non tolli.
2 ℂ Ea. glos. in fi. ij. respō. aut † est talis personalis que extinguitur cum persona, & tunc extinguitur fideiussoris obligatio: aut est personalis que in heredem transit, sed non ad fideiussorem, & tunc non extinguitur fideiuss. fm aliam sniam in vtroq3 extinguitur. ℂ In glos. que non competebat. ibi: non realis. & fm hoc habeas, non potest dici non tolli: & quod subijcitur, nam si, loquitur quādo beneficium transit in heredem. ℂ In glos. sed dixit promittis. ibi: al's non. vel dic filio vtilem dari. ℂ In glo., bene dixi. ibi: minuto. licet hodie alius non fit.

Si creditor debitoris. ¶ Fideiussores. a defuncto datos. ¶ Soluisse. id est soluere potuisse sibijpsi: cum inter dantem & recipientem ex natura debeat esse differentia, vt. s. de auto. tut. l. pupillus. Nec obstat. s. de minor. l. quoties. §. sicut. & de nego. gest. l. diuortio, quia ibi duplicem gerebat personā: vt. s. de his quib. vt indig. l. tutorē. ℂ In gl. sed nonne ratione. ibi: cum ea opponitur. cum fideiussores &c. vt. s. de compē. l. si quid. & de fideiuf. tut. l. antepe. ℂ In glos. mala fide. vel bona.

Si creditor. Subaudi, petens. ¶ Uitio. id est culpa.

Pupilli. ℂ In glos. alibi non inuenitur. in fi. sed illud habet locū quando tutor alienasset de suo, at hic nihil alienauit de suo, nisi habeatur respectus ad debitorem fraudem percipientem qui alienauit de suo soluēdo creditori tutoris: quid ergo si non participauit, & tūc cessaret, & ideo qd primo dicit fm P. videt verius.

Si pupilla cū. ℂ Pecuniam. nomine transactionis solutam.

Soror. ℂ In glos. ipso iure. in fin. vel dic liberatio ab obligatione legati qua frater erat ei obligatus.

Tam ex pluribus. ℂ In glo. ex contractu. in fi. vel legalem. s. eo. si quid. ¶ Si maior, solutum. id est pecunia soluta.

Summarium.

1 ☞ Cum datur res in solutum aut pro pecunia euicta, qua actione agitur.

Qui res suas. ¶ Obligauit. in genere. ¶ Et soluit. id est in solutione dedit, & illam pecuniā pro dote. ¶ Agere posse. No. † vbi datur res
1 in solutum, & pro pecunia euicta agitur pristina actione. & hoc dixi. s. eod. l. si quis aliam. ℂ In glos. conditione deficiente. interim ergo non liberat. ℂ In glos. id est extraordinaria. in fin. vel dic causatur a morte liberti, nec enim ante cōpetebat, cum viuente liberto patronus nullum ius in bonis eius habebat: vt. s. de libe. agno. l. fina.

Rem autem. ℂ In glos. & patre ei succedente. imo solummodo superstite: cum fm hec iura nō haberet heredē filiusfamil.

Qui stipulatur. ¶ Et ideo. exemplificatiue ponit. ℂ In glos. taciti fm. in fi. vel dic aut audiuit presentem, & tunc tacitum intelligitur mandatū, & mandati tenetur. Aut absentem, & tunc negot. gest. tenetur, nisi expresse ei fit mandatum. ℂ In glos. a Titio. scilicet adiecto.

Mihi Rome. ¶ Uideamus. & videtur qd no. nam &c. ¶ Liberationem contingere. non virtute solutionis: vt. j. de verb. signi. l. solutionis. §. soluere. sed iure satisfationis. argu. s. eod. l. solutam. in fin.

Aream. ¶ Sit, alius. sic. xxvj. dist. c. j. ¶ Solui debebit. Not. aliud soluitur & aliud petitur: quod est notandum, vt. s. de ver. oblig. l. si seruū. ad fin. & s. eod. l. si Stichum aut Pamphilum. ibi tunc enim proinde &c. ¶ Diuersum. ab area. ¶ Deniq3. probatio quod extent. ℂ In glos. potest determinare. ibi. l. pupilli. §. j. sed ibi non fuit ipso iure amissa.

Paulus respō. credi. ℂ In glo. maxime. ibi. l. si quis argentum. in princ. & hec est humanior.

Vero. ¶ In prouincia. & res prouinciales. ℂ In glos. vt in casu huius legis fuit: ergo hoc bene poterit solui.

Paulus rū. non ideo. ℂ In gl. l. coheredibus. in fi. & hec bona litera.

Summarium.

1 ☞ Intellectus legis eos. C. de appella.
2 Solutio indebite pensionis errore facta non astringit in futurum.

Creditor. §. Cū de sorte. ¶ Pronūciatum est. no. q
1 † licet lex eos. C. de app. dicat iudicem appellationis debere iudicare bene appellatū vel male, & bene vel male iudicatū: tamen & aliter pronunciare potest, vt hic pz, & . j. iudi. sol. l. cum apud. qd ergo dicit lex eos. ita pronunciādum vt ibi dicitur, subaudi, vel equipollens. Item not.
2 hic. §. † q solutio indebiti per tempora facta non astringit in futurum, vt hic & C. de pactis. l. si certis. & de vsur. l. creditor. vt. j. e. hac. §. fi. ℂ In gl. Titius mihi centum. in fin. item concor. C. de pact. si certis annis.

Titius. In fin. ¶ In sortem. ob non solutum ex causa indebiti, in causa debita cedet in solutum, vt hic & . s. de cond. indeb. l. si non sortem. & . s. eod. l. in his. §. imperator. fm vnum intellectum. & de acqui. rer. domi. l. cum in corpus. & de transactio. l. & post rem. §. j. & . l. cum hi. §. si eidem.

Ante restitutam. ℂ In fine. concord. s. ad trebel. l. ita tamen. §. actiones. Nec obst. C. de leg. l. fin. §. fin. & in auf. ibi signata, quia iste alienationes sunt ex necessitate quadam.

ALiud est. ¶Nam cui. vt adiecto. ¶Denunciauerim. no. denũciauerit: & facit ad id qđ no. C. de nouat. l. si delegatio. videlicet vt non sufficiat debitorem delegatum scire, nisi ego denunciem. & pro hoc. j. de adulte. l. denunciasse. Potest tamen dici contra, nam licet dicat hoc denunciauerim, tamen in hoc eodem casu dicit idem, & si non denuncietur: vt. s. e. l. vero. §. j. pro hoc. s. de peti. here. l. item veniunt. §. quo. & de admi. tu. l. quidam decedens. §. fi. & de actio. emp. l. j. ¶Ead. l. in fi. arg. contra, quia hĳ duo equiparantur. s. eo. l. si ita. sed illud quantum ad obligandum me condictione indebiti.

¶De acceptilationibus. Rubrica.

Summarium.

1 ☞Acceptilatio vt fiat opʒ interrogationē precedere.

ACceptilatio. ¶In glo. scʒ interrogantis. sed certe tunc est tantum vna interrogatio, cui subsequitur responsio. ¶Ea. gl. in fi. vel ex eo ꝙ non precedat nouatio, tamē est mutua interrogatio:
1 nam vt † acceptilatio fiat oportet precessisse interrogationem, id est verbalem obligationem in qua creditor interrogauerat debitorem, qui debitor in acceptilatione interrogat creditorem, & hoc respectu dicit mutuam, vt j. eo. l. an inutilis. §. acceptum. ¶In glo. quo vnus tenetur. in fin. vel dic ꝙ creditori tunc ad accipiendam pecuniam, & hac ratione potest dici legatum debitori: vt. s. de legatis. iĳ. l. fideicommissa. §. si rem. & s. si certum peta. l. quidam estimauerunt.

PUpillum. ¶In gl. quia cōditio eius melior. & hoc indubitāter, cum verbis est obligatus. ¶Ea. glos. in fin. vtiqʒ, nam per stipulationem qua interrogabitur pupillus naturaliter obligatur, & ita facta erit nouatio: vt. s. de nouat. l. j. & ea subsequenter per acceptilationem tollitur, vt. j. eo. l. an inutilis. §. fi.

Summarium.

1 ☞Quid interest inter solutionem & acceptilationem.

IN diē acceptilatio. ¶In glos. bona similitudo. in fi. vel dic nullius est momenti acceptilatio ad diem que similis est solutioni, ad diem facta non valebit: non dicit
1 hec lex acceptilatione vel solutione ex die, quia sicut † ex die solutionis est vt perpetuo liberet, ita & natura est acceptilationis, vnde nulla valet cum sit contra eius naturam. pro hoc. s. de adop. l. si tibi. & de recep. arbi. l. qualē. & l. dicere. & de re. iur. l. actus. Quid ergo erit si ego tibi debeam Stichum: & ego sic solui vt vsqʒ ad mensem sim liberatus, & exinde non? Respondeo, illa non dicetur solutio, sed potius quoddam pactum ne interim a me petatur. Uel in solutione potest dici perpetuo liberari amota vitiosa additione: ideo quia in solutione vertit actus naturalis, at in acceptilatione vertitur actus legitimus, & ideo ea nullius esset momenti.

PLuribus stipul. ¶In glos. quia sic indefinita equipollet vniuersali.

SAne & sic. ¶In fi. pro hoc. s. de consti. pec. l. qui autem. in prin.

Summarium.

1 ☞Dubium est de quo inter sapientes dubitatur.

AN inutilis. ¶Non esse consensus. paciscēdi in acceptilatione. ¶Cur non possit. scilicet non inesse cōsensus. ¶Acceptilationē. nam per hoc constat ꝙ nolebat eum liberare. ¶In glos. communis litera est. in prin. ibi: habet peccatum. & tunc nisi, expone pro si nō: & si, resolue in quãuis: & prosequitur consensu, scilicet expresse ex quo nō constat de dissensu. ¶Ea. gl. ibi. l. j. §. eum. item si est in acceptilatione dissensus nō valet vt acceptilatio: vt. s. l. pluribus. & j. l. nisi. nec vt pactū valet q2 in pactis requiritur cōsensus. s. de pac. l. j. Item non valet pactū inutilis acceptilationis quando constat ꝙ voluerunt deinde valere vt acceptilatio. vt. s. de constitu. l. j. §. j. Sed quādo constat ꝙ voluerũt valere vt valere potest, valebit vt poterit valere: si non dubitetur, tūc locum habet distinctio huius glos. ¶In glos. idem & in
1 non sciente. ibi: quidam hesitant. & ita not. † dubium esse de quo adhuc inter sapientes dubitatur. j. nil noua. penden. appella. l. j. C. de leg. l. leges. & ibi no. ¶Ead. glos. ibi: & facit. arg. contra. in glo. vt & s. de actio. in fi. & j. eo. nisi.

SEruus. ¶Tollatur obligatio. & sic vna eadēqʒ manus vulnus opemqʒ tulit.

Summarium.

1 ☞Acceptilatio quo iure introducta.
2 An in acceptilatione requiratur consensus.

1 **Filiusfamilias.** ¶Jurisgentium fit acceptilatio. † per quandam interpretationē, nam cum solutio sit iurisgentiū, & acceptilatio sit solutioni similis: ergo acceptilatio per quandam interpretationem est iurisgentium. Item
2 quia † desideratur in ea consensus. j. ea. l. in fi. & s. eod. l. pluribus. sine verborum solennitate. ¶In glos. sed pretorio iure. de peculio. ¶In glos. ergo & quod. ibi: ipso iure. arg. contra. j. eo. l. species. versic. sed & si seruo. ¶In glos. recte. ibi: quia hoc. quod actum ꝙ &c. j. de regu. iur. l. quod attinet. in princip.

SPecies acquirendi. ¶In glos. & valet. in fin. item valet si ibi moriatur & erit heredi quesita: vt. d. §. si seruus.

Summarium.

1 ☞Obligatio verbalis duobus fit modis.

ET per iusiurandum. ¶In gl. nam & hec obligatio. ibi: verbis est.
1 & sic † obligatio verbalis duplici modo fit, stipulatione & iure: vt in aut. de man. prin. §. sed neqʒ. ¶Si id. ibi: vel actum. disiunctum hominis accepto ferentis & non legis, vt. j. patet. ¶Illud certum, vel viam. que cōmittatur agrum postquam ei debetur: aut partes, scilicet quote sed integrantes. ¶In glos. imo vsufruct. in fi. vel dic vsusfructus est pars subiectiua non distributiua, vt tertia, quarta: & sic deinceps. Qđ hic dicit vel totum vel partem &c. scilicet distributiuam: sed si stipulor fundū non possum accepto facere vsumfructū, ideo quia quantum ad verba non conuenit stipulatio cum acceptilatione, sed si stipulor vsumfructū possum acceptum facere, quia etiam quantum ad verba stipulatio verbi vsufruc. quantum ad primam partem eius verbi concordat cum acceptilatione: & hec est diuersitatis ratio. & pro hoc. j. e. nisi. ¶Eum qui. ibi: stipulatus est. cum clausula de dolo non adhibendam. ¶Qui ita. ibi: antiquiore acceptilatione. in fideiussore collata: secus si in personam suam conferatur. s. eo. quod in diem. & j. eo. l. antepenul. ¶Tutor. ibi: non possim. simpliciter non facta per eos nouatione potest accepti. nisi haberet speciale mandatum: tunc & citra nouationem potest. s. eod. l. iĳ. ¶Heres. ibi: successores. etiam

fores. etiam non precedente nouatione si definitus erat verbis obligatus, et sic eadē obligatio in heredē transit, et hec fuit huius legis dubitatio.

Nisi consentiat. ¶ Ut quia rogo acceptum Pamphilum, et tu respondes de Sticho: vt. s. pluribus. ad finem.

Si ex pluribus. Ibi: ¶ Acceptolatus fit. post sententiam fuit acceptolatum fideiussori: ibi secus. ¶ Ea. gl. in fi. facit ad prin. legis.

Qui hominem. ¶ In gloss. dicas hominem. iuxta fi. ibi: sed sol. vt ibi. vel hoc in acceptilatione que omnino est voluntaria: arg. s. solu. matrimo. l. in his. §. penul.

Et vno ex. ¶ Eiusrei. ibi: in diē vel. hucusq; loquitur quādo dare erat in obligatione: et debet hodie dici expresse animo nouandi. ¶ Quarumcūq; rerum. hic incipit dicere quando rei vendicatione mihi tenebatur qualiter fieri debeat nouatio. ¶ In glo. id est fideicommiss. vel dic extraordinarij.

Summarium.

1 Apocha quid est.

Si acceptolatum. In fi. ¶ Soluta fit. est † enim apocha, confessio solutionis: et inter veritatem et confessionem multā, vt. C. de non nume. pec. in contractibus.

¶ De pretorijs stipulationibus. Rubrica.

Summarium.

1 Promittens aliquem facere securum, an tenetur dare fideiussores aut pignora.

Pretoriarum. §. Judiciales. ¶ Cōmunes sunt stipulatiōes. et securior interposita stipulatio, vt hic dicit: et alibi dicit q; quis sit securus per satisdationem datis sibi fideiussoribus, vt. s. de no. oper. nuncia. l. pretor. §. deinde. et qui satisd. cog. l. j. Cum ergo in promissionibus dubijs quod minimum est sequimur, vt. j. de reg. iur. l. semper. restat † vt si quis promisit me facere securū promissione sola stipulatione vallata, vt hic patet. Item cum stipulatio sit inuenta pro eo quod cuius intersit stipulando, intersit autē mea me esse securum: sequitur vt in stipulatione interposita promissum sit et factum quod conuenerat, vt. s. de verb. oblig. l. stipulatio ista. §. alteri. videtur tamen no. q; fideiussor. debeat caueri. s. mand. l. si mandato Titij. §. fi. in quadam additione. ¶ In glos. id est sententiam. vt pareatur etc. in fi. et pro hoc. s. de leg. iij. l. qui concubinam. §. si Stichū. ¶ In glos. al's conuētionales, sed non est etc. iuxta prin. al's inuitus. §. pena. melius. C. de procur. l. j. et. s. de procu. l. pomponius. §. fi. nam. §. fi. de alio loquitur. ¶ Ea. glos. ibi: in euentum diei fit nouatio. verum est si est actum saltem tacite fm hoc ius. s. de noua. l. si Stichum. §. j. hodie expresse et dic vt ibi. ¶ In glos. vt et. s. de euict. etc. in fin. Item fallit. C. de bonis mater. l. j. Itē quando est consuetudo in loco: vt. s. de edil. edi. l. q8 si nolit. §. quia assidua. Item. s. de pig. actio. l. si pignus. Item fallit in auf. de fide. §. illud. et illud potest accipi vt generale quandocūq; quis inuitus emit: vt. C. de preci. impe. offeren. l. vniuersa.

Pretorie. ¶ Ut vno. l. sicut, vel subau. hoc etiam. q. d. nō solum locum habet in heredibus promissoris, sed etiam in heredibus stipulatoris. ¶ In glos. stipulatio iudicatū solui etc. ibi: non potest vt ibi. hanc non approbo, quia sic videretur etiam ante sententiam quo ad clausulam quam verbum sonat committi, quod non est verum: vt j. tit. ij. l. j. et ideo primum approbo. ¶ In glos. respon. in solidum etc. ibi: heredes autem pro parte etc. quod intellige fm finem magne glos.

Generaliter. ¶ Et procurator. al's pcuratoris: vt sunt ille que prestantur a procuratore, vt de rato et de defendendo.

In omnibus ptorijs. ¶ Stipulationibus. extra iudicium interpositis, vt legatorum prestandorū adueniente die vel conditione: al's si in iudicio, non requiretur cause cognitio, vt. s. de procu. l. in cause. ¶ Causa cognita. hoc est subsidium. et pro hoc sequens versic. idem etc. ¶ In gl. j. ibi. l. eū qui. §. si actori. sed certe tunc nulla est quesita procuratori, et sic non haberet locum quod dicitur in versi. causa cognita. nec etiā domino illi esset quesita: et sic haberet locum quod dicitur, quod voluit etc. s. si quis alte, vel sibi. l. multum interest. et ideo approbat quod sequitur. ¶ In vlt. glo. in fi. sed nunquid idem in stipulationibus non pretorijs quas procurator fecit: nam principium loquitur in pretorijs. arg. dicit q; idem obtinet, quod in institore dicitur, vt institu. per quas personas no. acqui. et hoc esset satis humanum: fm hoc tamen nō videtur aliquod priuilegium pretoriarū stipulationum. Preterea non videtur aliud esse institor et procurator: et si idem esset tunc diuersum esset etc. C. de codicil. l. si idem. vnde forte aliud esset in procuratore de rigore.

In pretorijs stipula. ¶ Ambiguus sermo. puta pmisi tibi aliquid sistere in iudicio, tu dicis quinq; intrante, et ego quinq; exeunte. ¶ Estimanda est. pro hoc extra de iudic. c. cum venissent.

Ualerianus. In fi. ¶ Peperisse videtur. obijcitur de fideiusso. l. si Titius et Seia. vbi per dationem noui fideiuss. non liberantur primi. Sol. ibi per reum principalem nulla noua facta fuit promissio, hic sic: et sic non obstat.

In eiusmodi stipula. ¶ In fine secunde glo. sed credo hoc iudicis arbitrio committi: vt. s. eo. l. j. §. fina. Iaco. et j. de exhi. et intro. reis. l. iiij. Richar.

¶ Rem pupilli saluam fore. Rubrica.

Summarium.

1 Tabellio an extra iudicium alteri stipulari potest.

Si pupillus. ¶ Emendus est. sed quis emet: tutor non, quia nō satisdedit. C. de tuto. qui non satisde. pupillus. non quia absens vel infans est, vt hic dicitur. Uel dic q; quantum ad hoc hic tutor etiam ante satisdationem se intromittet et emet. ar. s. de admi. tuto. l. tutor qui. in prin. ¶ Apud pretorem. no. apud pretorem. et ad idem facit. C. quando mu. tu. offi. auf. matri. vbi dicit si inter gesta etc. et ad idem. C. de epis. et cler. auf. generaliter. ibi, in actis fideius. etc. Quid ergo † si aliquis extra iudicium non coram iudice vel actis, sed simplici tabellioni facienti instrumentum procurator promittit et iudicatum solui eo stipulante pro aduersario sicut plerunq; fit, nunquid satisfactum erit? Hic est arg. q; non, cum predictis concor. solenniter enim talis satisfactio fieri debet. s. de procur. l. qui proprio. et qui satisda. cog. l. si familias. et ad idem. s. de in ius voc. l. cum cum quo.

sed arg. quod sufficiat. ff. de adop. l. non aliter. & instit. eo. §. cum autem. al's. §. si vero. nam acquiritur vtilis actio per tabellionem, vt in. ll. illis. & ff. l. ij. Nec refert fiat illis satisdatio in iudicio vel extra, vt in prealleg. §. si vero aliquis. instit. de satisda. & ar. C. de transactio. l. si vero apud acta. & hoc vltimum probat Odofre.

Non quasi ipso iure. §. Si quis. ¶ In se resoluitur. id est sepius cõmittitur, sed non ad id ad quod semel fuit commissa, & sic cessat contrarium.

Seruũ pupilli. In fi. ¶ Et agere. id est istũ stipulationis actum facere vel dic proprie in iudicio ex illa stipulatione, & tũc sub. suo tpe.

Catiuus vel testa. In fi. ¶ An satisdare. & not. ꝙ ista satisdatio non petebat pro tuitione pupilli: imo pro tuitione ipsius tutoris petentis eam.

Cum pupillus a tut. ¶ In vlti. glo. ibi: quia stricti iuris est. & facit C. de iure dot. l. mulier. in minore. ¶ Ea. glos. in fi. contrarium not. ff. de noua. l. emptor. ¶ Ea. glos. in fi. super eo. verbo, que in tutele actione. iuratur in litẽ nõ stipulata actione: vt not. ff. de admi. tut. l. si fine.

Cum rem saluã. ¶ In gl. al's est salua. in fi. ff. de manumis. testa. l. si ita sit scriptũ. & arg. ff. de statulib. l. iij. §. si quis sic.

Si plures. ¶ In vlti. glos. ibi: reali vel personali. imo conuentus personali etiam olim non suo nomine non satisdabat. insti. de satisda. §. si vero in personam. & ff. ex qui. cau. in poss. ea. l. hoc autem. §. recte. & de procu. l. sed hoc. §. defendere. & de nox. l. si plurium. §. j.

¶ Judicatum solui. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Acta cause an finita instantia pereant.

Cum lite mortua. ¶ Teneri. ex eo qđ verbum sonat, quia sententia que super eadem instantia ferretur non valeret: vt. ff. de excu. tut. l. scire. §. scire. sed si res nõ fuisset defensa ex ea clausula actio semel cõmissa durat semper. Item du-
1 rat ex quo † acta iam sunt sortita effectum suum: ea propter perpetuatio semper durabit, licet pereat instantia cause: vt. C. de prescrip. xxx. an. l. fi. Cum ergo attestationes, confessiones, & similia acta fiant vt perueniatur ad sententiam & litem etiam contesta. & ea nondum suum effectum fuerant sortita, dicam omnino perire: & sic quantum ad habendam sententiam nihil amplius valebunt acta, & ita hic not. & sic acta que non sunt adhuc sortita effectum suum quantũ ad id ꝙ non sunt sortita pereunt perunte instantia.

Summarium.

1 ☞ Edictum an aliquis velit defendere, publice proponi debet.

2 Recusans defendere, si post penitentiam defensionem suscipere malit, an audiatur.

Si quis ad aliquẽ. ¶ Sed & si, mandatum vel ratum, no. ꝙ factum coniuncte persone potest non haberi ratum. pro hoc. C. quib. res iudi. non nocet. l. ij. ¶ In gloss. id est exigere stipulationem. & etiam excipere, & hoc prosequitur in causa dicendo stipulationem a quibusdam receptam non committi. ¶ In gl. licet ab initio. in fi. ergo vbi procurator mihi non querit vtilem: vt. ff. de procura. l. in cause. ibi & gestor secura ratihabitione. & pro hoc. ff. de euict. l. si cum venderet. §. fin. & qui satisda. cog. l. iulianus. ¶ In glo. scilicet domino. ad hoc. in fin. non ergo ei de cuius mandato dubitatur, licet velit cauere de rato non coniuncte non cauetur que ad illum actum adducitur sine satisdatione de rato. ¶ Sed quod, tutelam administrabat. interposito decreto administrationis, vt is solũ administret, & sic alijs videtur denegata, al's esset contra. ff. de acqui. heredi. l. pupillum. & C. si vnus ex pluribus. ¶ In gl. al's rerũ, & al's rem &c. ibi: vel eorum. id est eius tutoris. ¶ Ea. glos. in fi. & ff. de ad. tut. l. si duo pluresve. & l. vel in partes. & de sol. l. quero. Intellige ab obseruatione iudicij suscepti in stipulatione iudicatum solui: non dicas ab ipsa stipulatione, quia adhuc ea manet obligatus. ¶ Ob rem. ibi: poterit existere. id est quandiu existat, vt. ff. de statu libe. l. iij. §. si quis sit. & intelligitur extare semper quandiu requisitio sit facta an aliquis de propinquis velit defendere requisitione facta: si nullus appareat, tũc intelligitur non obstare defensor. & pro hoc. ff. ex quib. cau. in pos. ea. l. ij. ad fi. & l. hoc autem. §. j. & ex qui. cau. maio. l. item ait pre-
1 tor. §. fin. & l. seq. & C. vbi pupil. educ. l. fina. Et ideo † edictum an aliquis velit defendere debet publice proponi,
2 & tutius est ꝙ de hoc fiat instrumentum. Sed † quid si aliquis de propinquis denegat se velle defendere: deinde peniteat & velit defendere, an potest? Utiq;: vt dicta l. ij. ad fi. & de noxa. l. electio. §. neq;.

Summarium.

1 ☞ Clericatum adeptus post condemnatoriam a iudice seculari latam, an illo clericatu tueri se possit.

Iam tamen. ¶ Not. ex princi. huius. l. & ex fin. l. iij. scilicet ꝙ quedam defensio ante sentẽtiam datur, que post sententiam non datur. & pro hoc. ff. de oper. liber. l. qui libertinus. §. fina. & est argu. ꝙ
1 si quis † postquam a iudice seculari condemnatus est efficiatur clericus, ei clericatus non prosit, qui prodesset si ante condemnationem factus fuisset. Item not. hoc ꝙ condemnatum solum modo esse; & condemnatum & soluisse equiparãtur. argu. contra. C. de iur. & facti igno. l. j. ¶ In glo. veluti ob rem. in fi. & dic cõmissa cũ effectu sic, vt duret cõmissa. Quid enim si cõmissa purgaretur? Re spon. l. iij. §. fi. nã tunc non videtur cõmissa: vt. j. de in rem verso. l. si pro patre. §. versum. & ideo iterũ posset cõmitti.

Summarium.

1 ☞ Suscipiẽs alterius defensionis onus, si minus idoneus appareat, an recusari possit.

1 **Nunc videamus.** ¶ Qui talem defensorem. no. † ꝙ si quis se offerat defensioni alicuius recusare possum si non est idoneus. & pro hoc. j. §. pe. ar. contra. ff. de procu. l. seruũ. §. publice. ibi, a quibuscunq; &c. ¶ In gl. iudicatũ solui. interposite ab absente. ¶ In glo. nec illam &c. in fi. & in fideiussorem ab eo datum in satisdatione iudicatum solui ab eo satis expositam: nam fideiussores dati ab absente videntur interuenisse pro eo ꝙ aduersus eum pro quo interuenerunt iudicaretur, non aduersus alium.

Summarium.

1 ☞ Si plures procuratores cõtra me agant, ita ꝙ non sit melior

sit melior occupantis conditio, an possum eos summo-
uere preter eum qui iudicium suscepit.

Si tamen. Ibi: ¶ Et plures heredes. scili-
cet debitoris alicuius, vt eius
qui redhibitoria tenebatur, vel expone vt in gl. ⁊ intelli-
go quando plures heredes conueniunt ad rem prestan-
dam per quemlibet, vt dicit. l. sed si nolit. §. si plures. que
hic allegatur: secus si agam ad rem prestandam pro par
te a quolibet, nam tunc quilibet procurator suum dare
posset. ¶ Scissa incommodo. nota verbum: † nam vbi
1 dati † sunt plures procuratores contra me, ita ꝙ non sit
melior occupantis cōditio iuste possum dicere nolle nisi
cum vno litigare, vt postquam vnus incepit alius recte
a petitione repellatur.

Summarium.

1 Scienti dolus non infertur.
2 Procurator sine mandato ad causam admissus, an pre-
iudicet.
3 Iudicium per aliquem sine mandato acceptum, est elu-
sorium.
4 Reuocatio procuratoris ⁊ gestorum per eum, an fieri si-
ne cause cognitione possit.

SI ante acceptum.
Ibi: ¶ Quā committi. ex clausula quam ver-
1 bum sonat, cum nulla sit sententia: nam † sciē
ti dolus non infertur, vt. C. de transact. l. conditionis. ⁊
ideo nec clausula de dolo committitur, nec ex illa de de-
fendendo, quia defenditur, ⁊ non tenet iudicium, nec in
ipsius procuratoris preiudicium qui defendit vt procu-
rator cuius mandatum scio reuocatum: secus vbi procu
rator me deciperet, vt. C. de proc. l. plautius. sed nec tunc
committitur, quia aliud est iudicium. ¶ Atqz ita. vt he-
res cuius nomine huius iudicij sit cautum: vel vt procu-
rator aduersario finem mandati sciente acceperit vt pro
curator vel heres, ⁊ sic sciui mutationem, al's bene tene-
2 rentur fideiussores. ¶ Et not. † ꝙ hoc habet locum quā
do actor admittit eum vt procuratorē: ⁊ sic loquitur. s̄.
quib. mod. pig. vel hypoth. sol. l. j. in fi. Secus si actor nō
velit admittere ipsum vt procuratorē poterit recusare,
nec modo meo actor efficiatur: vt. s̄. eod. l. iam tamen.
3 §. penulti. alioquin † si aliter intelligeres, facile esset elu-
dere iudicium acceptum per aliquem citra mandatum.
4 ¶ In. j. glos. ibi: inferius scripta. ideo tamē dicit ante, †
quia non ante tunc sine cause cognitione fieret reuoca-
tio, ⁊ non tacito aduersario: dum tamen aliquo modo
sciat post cum cause cognitione reuocatur, in qua cogni
tione etiam aduersarius citatur, vt. s̄. de procur. l. ante li
tem. ⁊ l. post litem. ⁊ l. que omnia. ¶ In glos. propter rē
non defensam. Ro. ⁊c. super predicto verbo non defen-
sam, hec nec vltima valet: cum perinde teneat sententia ⁊
defensio ac si nunq̄ fuisset reuocatum. s̄. de procura. l. si
procurator absentis. ⁊ ideo tene mediam. ¶ In gl. si di-
cas committi. iuxta fi. ibi conditionem quam prius, simi
liter ⁊ hic habet eandem rationem fictionis, sed eo casu:
ad quid enim ⁊c. ¶ Ea. gl. in fi. hoc satis credo si in prose
cutione cause cesset defensio vel dolus adhibeat, ⁊ que-
ratur vtrum pro his subsequentibus committi debet sti
pulatio iudic. sol. quod non videbatur: quia s̄m veritatē
aliud est iudicium, tamen quia propter iustam ignoran-
tiam meam aliud videtur esse iudicium, sic committetur
⁊ petitur committi in omnibus suis clausulis, ac si reuo-
catus non esset, ⁊ de his subsequentibus post reuocatio-
nem dubitabatur, ⁊ ita videtur intelligere glo. in vlti. ex-
positione ibi, sed dices ⁊c. non tamen dico ꝙ ex hoc ipso
quod fuit reuocatum mandatum aliqua clausula com-
mittatur, cum hic mihi in aliquo cum lis sic suo marte
discurrerit, ⁊ perinde habeatur ac si nunq̄ reuocatum
fuisset, vt dixi. s̄. ⁊ ideo si intelligeret glos. primam ⁊ vlti-
mam non crederem expositionem bonam.

Summarium.

1 Si dominus presens sit, an satisdare debeat de iu-
dicio sisti, an procurator.
2 Dominus quando dicitur esse presens.
3 Absente domino procurator satisdare debet.
4 Si absens dominus promittit omnium quorū interest
satisdare iudicatum solui, an sufficit.

SI ad defendendum.
1 ¶ Attende quia lex ista sic loquitur: † domi-
nus presens debet satisdare, videlicet vt pro-
curator defendere possit absentem, si ipse procurator sa-
tisdare non vult, sed vult ꝙ dominus presens veniat ad
satisdandū, non possit dici interim dominus recte defen
di vt sic fiat amissio: quia hoc casu habet dominus dila-
tionem a lege donec veniat seu venire possit, vt. s̄. de ver.
oblig. l. quoties in diem. ⁊ de iudic. l. ij. §. in omnibus. ⁊ C.
2 de dilatio. l. siue pars. Sed † quando dicatur dominus
esse presens, dicitur. s̄. de procura. l. presens. cum similib.
3 Si vero † dominus absens, tunc procurator satisdare de
bet, ⁊ nisi satisdet, licet dicat se facere venire dominū ad
satisdandum, non dicitur recte defendere: ⁊ ideo hoc ca
su contra dominum tanquam in defensum procedetur.
¶ Item forte hoc respectu hic sic distinguitur, vt scia-
mus teneatur procurator domino mandati an vero ra-
tione omisse defensionis: nec loquitur lex ista ꝙ domino
presente procuratore si vult ipse satisdare non possit, vel
absens dominus ipse nō possit satisdare, potest enim, vt
4 insti. de satisda. §. si vero. Sed quid † si dominus absens
promittit nomine omnium quorum interest aut interes-
se posset iudicatum solui, nūquid sufficit? Non videtur:
quia est illa promissio principalis, ⁊ non sufficit. s̄. de pre-
tor. stipul. l. pretorie. Satisdatio autem accessoria, ⁊ tunc
reperit sine principali: vt. s̄. de fideiuss. l. si Stichū. ⁊. j. de
re. iur. l. cum principalis. nec dicas imo est principalis su
per qua litigat: nam sic pro seipso fideiussor esse non pos-
set. s̄. de fideius. l. heres quod si. Alij dicunt ꝙ lite conte-
stata cum procuratore fit quedam nouatio. s̄. de aut. tu-
to. l. potest. ⁊ sic pro illa qua procurator futurus est obli-
gatus litis contesta. accedit promissio domini vt accesso
ria. Hoc non videtur verum, quia saltim ex ea qd verbū
sonat sententia, nullo modo tenet procurator. s̄. de re iu-
dic. l. si se. in princ. Alij dicunt ꝙ in istis pretorijs stipula-
tio. est speciale, nō sine origine principalis substitutionis:
argu. C. de fide. l. si barsatorem. hic non valet ver. de ma-
gi. conue. l. j. §. exigere. Sed s̄m hoc non satisfit illi. l. pre-
torie. que requirit promissionem principalem cum acces-
soria, ⁊ ideo dicuntur satisdationes. Quid sit satisdatio,
dicitur. s̄. qui satisd. cog. l. j. ⁊ in summa. C. de satisdatio.
Et ideo dicūt alij ꝙ non sufficit nisi meo procuratori pro
mittat, cui promissioni future accessit promissio domini
precedēs non fideiussoria: nam facere obligationem ⁊c.
s̄. de fideiuss. l. si stipulatus. §. j. nisi cū dn̄s promisit tabel
lioni ⁊ aliquē dedit fide. vt sic illa satisdatio modo a dn̄o
prestita sit pro fideiussione quam erat prestaturus pro-
curator, ⁊ hic regulariter dicitur quodammodo sui pro
curatoris fideiussor qui procurauit, nisi dominus sic pro
misisset tenebatur se promittente prius dare fideiussorē:
⁊ ita loquitur insti. de satisd. §. si vero. ij. respon. ⁊ hoc for
te est tutius. Alij dicūt ꝙ in illo. §. si vero. cum dominus
promittit cum hypothe. sufficit, quasi hypothe. sit loco
fideiussoris. arg. eius qd not. dicta. l. pretorie. licet ibi vi-
deat innuere, ꝙ fideiuss. ⁊ hypotheca debeat accedere.

CUm querebat. In princ.
ibi: ¶ Nō
defenderet. lit. contesta. alioquin non potuis-
set ferri sententia, de qua. j. dicitur. ¶ Unam
clausulam. id est vnam verborum cōceptionem. ¶ Com-
mitti possit. nam ista stipulatio habet committi tantum
ex altera: ⁊ ideo bene dico, ecce enim ⁊c. ¶ Non commit-
titur. cum ex altero tantum habeat committi. ¶ Fuerit
contestata, tunc fideiuss. ex stipulatione iudicatum solui.

¶ Res ceperit non defendi. ⁊ ideo cum nõ sit commissa cum effectu ob rem non defensam nisi lite contesta. cum fideiussore: hic autem non fuit contestata sed processum cõtra reum, remanet vt ex clausula quam verbum sonat committatur. Si ergo lis contest. cum fideiussore si reus veniat ⁊ sit paratus defendere, absoluũtur fideiussores: vt. ff. l. iij. Sed nũquid committatur ob rem iudicatam? Et vtiqꝫ: quasi non videatur prima commissa, cum commissa non durauerit: vt. ff. de edi. edic. l. quod ita. ⁊ quod cuiusqꝫ vniuer. l. item eorum. §. penul. ¶ In glo. vt committatur ⁊c. ibi: in proposita questione. credo ꝙ debeat esse principium glos.

SI ex duobus. ¶ Non defensam. agitur ad interesse, in quo nomine qđ volebam petere, vel eius estimatio: vt. ff. qui satisd. cog. l. ij. §. fi.

EX iudicatũ solui. ¶ Eius sit. cum certum sit aliquem locupletem et soluendo. ¶ Per iudicem. per iniuriam forte.

NOuissima. In princip. ¶ Solui stipulationis. hoc dolum ⁊c. ¶ Permanens factum. id est cessationem doli perpetuo permanentem. q. d. nec nũc nec in futurum dolus committetur, sed semper cessabit. ¶ Hec clausula. venit ergo dolus heredis, sed an extranei? Certe nõ in cõcepta stipulatione, vt. ff. posuit: secus si aliter concipiatur, ⁊ ideo sequitur aduersantem finautem ⁊c. ¶ In glos. proprio dolo. pro hoc. ff. de verb. obli. l. si sic. ¶ In vlti. glos. in fin. puta si dum interponeretur stipulatio semper cum iudice aliquid mali tractabat. pro hoc. ff. de iur. om. iu. l. si quis id qđ. §. si dum proponeret.

Summarium.

1 ☞ Reo condemnato actor appellare potest.
2 Aduocatus an clientulum in causa appellationis defendere teneatur.
3 Iudex qui de appellatione cognoscit, dicitur in ea causa substitutus.
4 Iudex appellationis pronũciare non debet sententiam iudicis a quo, si absolutoria fuerit, iniustam: sed posset si esset condemnatoria.
5 Appellationis sententia confirmans sententiam priorem, actionem parit.

CUm apud. ¶ Quidã cauillantes hanc legem dicunt hoc ideo esse, quia dixit apud Sempronium, secus si simpliciter: sed contrarium credo vt. l. iij. in princ. ff. eo. Item dicunt hoc ideo esse, quia per primum iudicem in nullo condemnatus fuit: quare non est mirum si non committatur ex condemnatione secundi iudicis. Sed certe textus iste non dicit que fuerit prima sententia an absolutoria, an condemnatoria,
1 nam † ⁊ actor potest appellare reo condemnato, puta in minore quantitate q̃ fuerit petitum: ratio enim legis ad vtrũqꝫ casum porrigi potest, que est, quia alia est sententia q̃ ea pro qua cautum fuit, ⁊ ideo ad illam non extenditur, sicut nec ad aliam actionem, vt. l. cum querebatur. §. fin. ⁊ sicut nec ad sententiam cum alia persona datam, vt. l. iam tamen. §. nunc videamus. ff. eo. ⁊ sicut nec ad sententiam latam contra eandem personam contra. eius mutata, vt. ff. eod. l. si tamen. ⁊ ſm istum intellectum est proprie casus ꝙ ex secunda sententia agitur si prima ⁊ secunda est condemnatoria: quia saltim in partem que venit in condemnatione prima, si ageretur ex ea tenere-
2 tur fideiussor. Item † est casus ꝙ aduocatus non teneatur defendere clientulum in causa appellationis: nam sicut clausula iudicatum solui, que continet clausulam de defendendo nõ extenditur ad causam appellationis, ita
3 nec vbi aduocatus promisit defendere. Item no. † ꝙ iudex appella. ⁊ si sit delegatus illius cause de qua ad eum appellatur, dicitur in ea causa esse substitutus, quamuis al's habuerit eam iurisditionem. Ultimo no. l. istam pro
4 opinione Odofr. qui dicit ꝙ † vbi prima sententia est absolutoria, in appellatione non debet dicere primã iniustã tantũ, sed condemnationem debet dicere: al's enim videtur esse sententia sine condemnatione, ⁊ sic non valeret: vt. l. in summa. ff. de re iud. Sed hec. l. nõ facit, quia volũtarie facit: sic ⁊ in. l. creditor. §. j. ff. de solu. in vlti. char. ⁊. l. in summa. quia sufficit verbum equipollens vt ibi, ⁊ illa videntur equipollentia. arg. l. quid tamen. §. si arbiter. ff.
5 de arbitr. ⁊ not. in. l. eos. C. de appel. Item not. † ꝙ ex secunda sententia que confirmat primam sententiam oritur actio, vt. l. furti. §. j. ff. de his qui not. infa. ⁊. l. si quis priore. An. ⁊ Iaco.

SI vnus. In fin. ¶ Solam committi. ideo quia est principalis: vt ar. ff. de acceptil. l. si acceptilata. ⁊ pro hoc ff. de iniur. l. eum qui. §. si iniurie.

¶ Rem ratam haberi. Rubrica.

CUm quis. ¶ In fin. j. glo. ⁊ ſm hoc habeas, id est fideiussor: ⁊ est tota vna pars fideiussionis. ¶ In glo. ⁊ de debitore ⁊c. ibi: agente pro creditore. ⁊ tũc dic ꝙ domino. i. nomine domini actoris. ¶ In fi. gl. secus si animo ⁊c. qđ est ergo de fideiussore? Potest dici quia hoc quod hic dicitur, qui socius est, referatur ad id quod dictum est de reis: ⁊ absoluto vno si ab altero petatur, licet non sint socij committatur stipulatio si prioris conuenti ⁊ absoluti intersit hunc secũdo non cõueniri: puta quia ad primum conuentum peruenerat pecunia, vel in totũ vel in partem, ⁊ sic iste qui secundo conuenitur habiturus erat regressum contra primum conuentum, quasi pro eo fideiussor intelligatur, ⁊ hoc in stipulatione de rato. In exceptione vero rei iudicate, dic semper cum reo ⁊ fideiuss. prodesse, vt hec litera aperte innuit: de hoc not. ff. de duob. reis. l. ij.

IN stipulatione. ¶ Cõpendiũ. subaudi, id est debitum principale qđ diuersis respectibus, est tam rei promittendi q̃ stipulandi compendium: est enim rei promittendi compendium si ab eo non exigatur ratificatio falsi procuratoris, ⁊ ecõtra rei stipulandi vt exigat actum procuratoris non habendo ratum, sed hoc solum non inspicit, vt quia nõ ad hoc solum sed ad lucrum ob hoc cessaturum, ⁊ ad sumptus in lite factos stipulatio de rato committitur, ⁊ hoc est quod subijcit, sed quod interfuit ⁊c. ⁊ quod dicitur. j. eod. commissa. in princ. ⁊. l. si fine. §. cum autem. ⁊. §. marcellus. ⁊ quod ibi not.

CUm minor. ¶ In fi. j. glos. vt sicut ipse non habens procuratorem posset interuenire ad recipiendam solutionem: vt. C. de in integ. rest. l. si curatorem. licet possit restitui, ita ⁊ ad hoc vt ipse nõ habeat curatorem lꝫ possit restitui ad hoc vt possit per se constituere procuratorem. ⁊ pro hoc. ff. qui pe. tu. grata. ¶ In gl. q̃. ff. cum habuit ⁊c. ibi: qui hoc signant. quasi dicat, ꝙ cogatur de hoc cauere, ⁊ ita dixit. j. eod. l. actor. ¶ Ead. glos. in fi. vel dic vt sonant hec verba, quia nec a vero nec a falso procuratore inuito domino debet interponi hec clausula, sed quoddam consilium datur debitori si id posset ex conuentione impetrare: si enim minor hanc reciperet solutionẽ non teneretur cauere, ergo nec procurator ad hoc tenebitur. pro hoc. ff. de procur. l. sed hee. §. defendere. ⁊. l. minor. §. quoniã. Quid ergo faciet debitor? Soluat cum autoritate iudicis, ⁊ sic cessabit restitutio: vt. ff. de minor. l. ait pretor.

Falsus. Ibi: ¶ Pecuniam exegerit. ex nouo iudicio: non dico ex causa appellationis.

SI is cui. ¶ In vlt. gl. in fi. dic ergo secus in transmissibilibus in heredẽ, nam bene poterit habere ratũ: vt j. e. l. siue. §. si procu. ⁊ ar. ff. man. l. si procedẽte.

Summarium.

Summarium.

1 Causa debet in sententia inseri.
2 Stipulatio de rato quando committitur.

Procurator ad exhi. ¶ Quia non possidebat. Not.† causam inseri
1 in sententia. hic not. † ꝙ tunc de rato stipula
2 tio committitur quando dominus improbat: quod improbare non posset etiam si ipse intendisset, vt hic patet, ⁊. s. eo. l. cum minor. in. j. parte. ⁊. §. fina.

Si pcurator. ¶ Litem amiserit. quasi creditor non sit. ¶ Et si procurator. falsus. ¶ Estimabat. ⁊ bene. ¶ In glos. obijciendo compensationem ⁊c. in fin. sed certe parum valet quod ibi dixit, melius tamen in summa eiusdem tit. not. de illo. Uel proprie dic loqui de exceptione doli que competit creditori, quia suum ad se peruenit: vt. j. eod. l. quoties. §. quid ergo. ⁊. s. de condic. indeb. l. iulianus. nam ⁊ conuenitur procurator, ipse dñs potest dici conueniri a quo procurator posset repetere: ⁊ ita nõ obst. l. quicũqꝫ. ¶ In gl. lꝫ sit debitor ⁊c. ibi: nõ datur defensori. imo datur defensori exceptio doli. j. eo. l. quo enim. §. quid ergo. ad fi. ¶ In vlt. gl. ad fi. al's nunꝗ in hoc casu statim cum non habetur ratum agi potest, ⁊ tunc hic posita cesset.

Actor. ¶ In glos. id est dari petitus. imo proprie, nam tutor dat: vt s. de admi. tut. l. quod vulgo. ⁊. C. de acto. a tuto. da. ⁊ seq. glos. tenet. ¶ Omnimodo. subaudi, etiam si constet iudicem actorem constituere promisisse tutori, cum possibile sit non fuisse causam que allegata est, ſm. l. institu. de cura. §. fi. ⁊. s. de admini st. tut. l. decreto. ⁊ sic decretum tanꝗ obreptitium ipso iure nullũ per l. s. de fideicommis. lib. l. cum vero. §. subuentum. ⁊ de re. eo. qui sub tu. l. magis puto. §. manet actio. cũ concor.

Interdũ ex cõuẽtio. ¶ In fine glos. sed etiam extra. necessaria ausa: quasi dicat, nõ tantum vtili, cum preter hanc non sit in tuto.

Quo enim. In princ. ¶ Qui contrahit. qui ⁊ sine hac erat in tuto ratione contractus, sed in iudicijs ex necessaria causa interponitur vt quis ponatur in tuto qui sine hac non est. ¶ In glos. sed non improbare. pro hoc. s. ad maced. l. si filius. vel dic statim debet probare antequam reprobet, postea non petit de rigore, vt hic. §. quid ergo.

Iulianus. ¶ Hoc autem. qꝺ debeat haberi ratum, cum primo fuit certior. ¶ Spatio temporis. labendi post certiorationem ꝙ primo cum certior fuit. ¶ In gl. s. dominum eundemqꝫ ⁊c. super predicta additione, eundemqꝫ. dic habitũ contra se vel a possessore. ¶ Ea. glos. in princi. ibi: de rato agentẽ. ⁊ sic ſm has duas expositiones dic contra se, hoc est, qꝛ eis eo ponit, al's est in tex. repellẽda, ⁊ sic forte abũdat.

Summarium.

1 Compensationem obijciens petere videtur.
2 Excommunicatus cum iure petere non possit, an possit petenti compensationem obijcere.

Amplius non. ¶ Et stipulationem cõmit
1 ti. No.† ꝙ petere videtur qui compensat, vel compensationem obijcit: vt. s. eo. l. quo enim.
2 Quid ergo † de excommunicato? Constat enim ꝙ agere non potest ſm cano. nec reconueniet, vt. s. de condi. ⁊ demonstra. l. si procurator. §. idem Labeo. ⁊ de nego. gest. l. si pupillus. §. idem queritur. Sed nunquid si conueniatur potest obijcere compensationem? Hic est arg. ꝙ non: sed contra tota die de facto seruatur ⁊ bene, quia omnino ei exceptio competit, nam ⁊ qui compensat excipit ⁊ absolutionem petit. Nec obstat quod hic dicitur, nam ⁊ qui excipit agit: vt. s. de excep. l. j. ⁊ tamen non denegatur excommunicato exceptio, vt dictum est: idem per omnia dicam in bannito. Jac. bald.

Cum debitore. In prin. ibi: ¶ Titius egit. ad totum debitum ⁊ succubuit: vt differat a sequenti obligatione de rato.

Si procurator. ¶ Cauet promissor si quid damni. ¶ Toto damno. quod ex re domini timetur: tunc demum preterierit, cum iterũ possit damnum dari. ¶ Damnum datum. particulare ⁊ non totum, prout est. j. non erit. ¶ Cautum erit. quasi videatur inesse tacita conditio: si totum damnum intra diem dabitur.

Si sine iudice. ¶ In glo. quia mandatum habet ⁊c. in fi. ⁊ dic ꝙ dubitabatur de mãdato: ⁊ ideo cauit de rato.

Si procurator. ¶ Ibi non heres gestum nomine defuncti potest heres habere ratum sicut transmissibile in heredem: vt hic ⁊. s. eo. l. procurator ad exhibendum. §. fi. al's secus, vt. s. eod. l. si is cui. ¶ In glos. vt ⁊. s. de excep. rei iudic. vt ⁊c. in fine. hoc non videtur valere: nam ⁊ si sibi non debeatur, potest tamen habere ratum, vt. s. de neg. gest. l. si pupilli. §. si Titij debitorem. ¶ Ea. glos. in fi. sed sequens: vel quia nihil ⁊c. est bona, ⁊ hic rigor.

Pater dotem. ¶ In fi. vlti. gl. scilicet ob causam ⁊c. ⁊ argu. s. de fideius. l. si postꝗ. ⁊. l. fideiussor. ⁊ quod not. s. de neg. gest. l. proculus. ⁊ l. at qui natura.

¶ De priuatis delictis. Rubrica.

Summarium.

1 Rei vendicatio ⁊ actio ad exhibendũ, an in eodem libello possint intentari.

1 Ciuilis. ¶ Re exhibita. † argu. ꝙ rei vendicatio ⁊ actio ad exhibendum eodem libello non possunt intentari: vt. s. ad exhiben. l. iij. §. est autem. ⁊. j. de crimine expil. hered. l. ij.

Nunquam. Ibi: ¶ Delictũ. scilicet concurrẽs. ¶ Et occiderit. ⁊ eodem tẽpore. ¶ Si rapuit. vel occidit eodem tempore vel diuerso. ¶ Tribus actionibus tenebitur. hic iunge exẽplũ in. §. item si quis. ¶ Item quesitũ. ⁊ flagellauerit dum surripiebat vt differat a casu precedente, vel exemplo precedente.

Si quis. ¶ In fi. vel verius idem in diurno, vt ibi not. ¶ In gl. id est accusationem. ibi: non vt sibi. cõtra hoc est qꝺ no. C. de episco. ⁊ cleric. l. si ecclesie. ⁊ l. si qua per calumniam. de sepul. vio. l. qui sepulchra. ⁊ l. j. de popul. actio. super rubri. ¶ Ead. glos. in fin. argu. tamen contra quod not. j. tit. j. l. si quis domo.

¶ De furtis. Rubrica.

Furtum a furuo. ¶ In glo. vt institu. ibi subaudi vt. s. de dona. inter virum ⁊ vxo. l. de eo.

Fur est manifestus. Ibi: ¶ Furtũ fecit. domo vel oliueto. ¶ Fuerit deprehensus. id est comprehensus, iis ꝙ

raptus, idem si cum ad eum capiendum curreretur visus aufugerit: vt institu. eo. §. ij. ⁊. j. eo. l. si quis. in fi. ⁊ arg. s. de condi. fur. l. siue. secus si videns se abscondit vel ad capiendum non occurrit: vt. j. e. l. si quis in seruitute. §. j. ¶ In glos. siue. in fi. sed certe bene dicit de fure.

SI quis in seruitute. In fin. ¶ Apprehendat. id est cõprehendat vt furem.

NEc manifestum. ¶ In fi. i. quod non habet i qualitate manifesti, habet nõ manifesti.

ET qui furti. ¶ In gl. cõtra videbat. in fi. ⁊ expone decreuisset. i. decrescẽdo puenisset seu permãsisset.

ITa qꝫ fullo. ¶ Male fidei. priori rei alicuius mobilis. ¶ De improbitate sua. id est ob id qđ propter improbitatem suam res sit suo periculo. ¶ In glos. vt ⁊. j. eod. l. eum qui. in fin. sed certe ⁊ hoc in hunc male fidei possessorem delictum fuit, ⁊ ideo dic vt ibi no. Item contra. j. eod. inficiando. §. penul. sed dic vt. s. depo. l. j. §. si predo.

EUm qui emit. ¶ In gloss. scilicet vẽditor. ibi: venditio ex. in fi. vbi non prestat venditor qđ sit ex furti actione consecutus. ¶ In glos. insolidum. in fi. vel dic vt modo not. ¶ Idem dicit, surrepti. vel sine culpa creditoris. ¶ Utriusqꝫ. scilicet singulorum. ¶ Diuiso. facit. C. de debi. l. ij. lib. xj. ¶ Item not. hanc diuisionem vtrum simulari separatim, scilicet si fiat furtũ. per hoc. s. ad leg. aquil. l. illud. ¶ Is cui. precario: precarium est non habens pactum redditionis. ¶ Non solum autem, in re cõmodata. id est propter rem commodatam surreptam sic expones. j. ibi ea. ¶ In gl. an pene. in fi. ⁊ sic in genere furti actio tam rei persecutoriam ꝙ penalem comprehendit. ¶ In glo. scilicet furtiua. in fi. vel datur instrumentum: vt. C. de agric. ⁊ cen. l. si coloni. ⁊ not. s. de peti. hered. l. ⁊ non tantum. §. j. ⁊. C. eo. l. ij. ⁊. iij. ¶ Si epistola, querẽdum. propter condictionem furtiuam que soli domino datur: vt. s. proxi. ⁊ de condictio. furt. l. ij. ¶ Pertineat potest. nisi dolum commiserit, vt. s. §. idem Pomponius. ¶ Que continebat. not. quem posse esse nuncium ⁊ portitorem literarum pro se facientium. ¶ In glos. id est dare. ibi: ⁊. l. proculo. imo. l. cum quidam vxori.

a ¶ Cum ista l. cõcor. ij. di. quãtũ. xv. q. j. sane. v. dis. ad eius. ⁊ ex de spons. veniens. in cõtrariũ facit ij. di. clericũ. ⁊ huic ꝯtrario stat sm H. ⁊ hoc est verũ quãtũ ad penã tẽporalem, vt in. c. clericũ. ⁊ extra de testib. sicut. cũ suis concor. sed quãtum ad penã spiritualẽ non: vt. vi. dist. testamentũ. quia deus solum animũ respicit, vt in primis concor.

SErui ⁊ filij.

§. Illud quesitũ. ¶ Possidere cesperit. sub. hic: si publicianam eius nomine non haberet. ¶ In mea potestate. ⁊ sic ego furti agam. ¶ In glos. putatiuo. in fi. vel domino de iure pretorio qđ publicianam induxit. ¶ In glos. noxali. in fi. scilicet ꝙ apud dominũ reuersus erat ⁊ predientur, non autem bone fidei possessor apud quem erat tempore delicti.

QUod dicitur. ¶ Aliquem. delinquẽtem: ita ꝙ capitis diminutione non minuetur si liber maneat, vt. s. de capit. diminu. l. j. §. nemo. ⁊. l. tutelas. §. iniuriarum. ꝙ si fiat seruus directa noxalis efficitur. instit. de noxa. §. ex diuerso. secus in seruo contra quem actio ex delicto non datur, vt si fiat seruus in dominio furtum passi, vt. j. sequitur: ideoqꝫ ⁊c. Uel secundo dic generaliter, dic nasci seruum dum contra dominum nomine serui nata est, nec perempta: secus si perempta est, ⁊ hoc sequitur, ⁊ ideoqꝫ ⁊c.

IN actione furti. ¶ Supple, que duplicis generis reperitur.

CUm es pignori. ¶ In glo. vt ⁊ institu. ibi: sed in alio casu est. quia rei non sum possessor clandestinus, licet fur sim, vt hic: ⁊ ideo interdicto vtrobiqꝫ non succumbam, ⁊ si furber ab eo a quo abduxi contra quem id propono.

VUlgaris. ¶ In glos. erit imo videtur. ibi: plura furta sunt. s. quamuis. ⁊. j. eo. l. furti. §. j. ad fi. ¶ In glos. scilicet post. ibi: sol. vt ibi: vel dic se casu hic, ⁊ tractauit in agro, ⁊ postea detulit, ⁊ in delatione fuit comprehensus: ⁊ concordat cum proxima litera.

Si is qui. ¶ Teneri furti decem. hic expectatur opinio fur. quia est in proprietate: sed in sequenti. §. non spectatur, quia est in pondere vel mensura.

Sed ⁊ si quis. ¶ Suum putauit. maiorem, idem si minorem. ¶ Unius. fit furtum eius quod suum non putat non alterius per errorem proprietatis: ⁊ quia sibi licere auferre putauit. ¶ Non totius apothece. argu. ꝙ vbi vniuersitas deliquit: non vniuersitas sed singuli teneantur. ¶ Quamuis, furti teneatur. de rigore interdum: vt. s. in prin. ⁊. l. interdum de equitate. vt quando tractauit, sed penitentia ductus omisit.

SI quid fur. ¶ Contrectantur. ⁊ ideo pro eis furti nõ agi. ¶ Ead. l. in fin. dicunt quidam estimari lancem: ac si rasa non esset, ⁊ hoc quanti valebat ante rasuram, ⁊ sic verum inspicitur pretium. j. eo. l. furti actione. ⁊ hoc deficiens ex rasura domini dicitur interesse ꝙ cum tota lance estimatur, ac si rasura facta non esset. Alij dicunt solum ablatum, ⁊ estimationẽ rasure venire sine deterioratione lancis: vt. s. eod. l. vulgaris. §. sed verum est. ⁊ ad. l. furti. respondent ꝙ ibi dicit de interesse affectionis.

QUi seruo persuaser. ¶ In glos. imo contra. ibi: hic non. vel hic est casus qui prior. j. ea. §. idem Pomponius.

a **VErũ est si meretricẽ.**[a] ¶ Incidisset. dixi forte hec vera sunt respectu domini, vt sic non possit conqueri de violentia illata sibi non in re sua: non forte sic intelligitur vt impune liceat vim meretrici volenti ⁊ inuite inferri. ¶ Surripit. ingressus fractis foribus.

SI cũ quis in hostiũ. ¶ In glos. sic. s. si ex no. causa aga. l. iij. in fi. ⁊ si serui. vend. l. si forte. in prin.

FAlsus creditor. ¶ Sed ⁊ si is, si presente. not. quid operatur presentia.

SI iussu debitoris. ¶ In glo. facit. j. eo. in fi. ⁊. s. eo. l. vulgaris. §. si is qui.

INter omnes. ¶ Anꝗ. al's nonnunꝗ. et sic procedit. ¶ In glos. ab eodem. ibi: creditore. qui ex primo furto totum suum debitum prosecutus est, ⁊ ei postea subtrahitur sine culpa.

QUi vas. ¶ Qui ex volũtate. non consenserit. fallit in casu. s. solu. matri. l. si constante. §. penul.

INterdum. ¶ In fin. concordat. C. de iur. dot. l. de his.

IN furti actione. ¶ Intentata pro seruo filio agentis naturali subtracto. ¶ Idemqꝫ. vt res habeat iudicium. ¶ Ope ⁊ consilio. ibi: sed ⁊ si non. prestitum fuit cõsilium vel opes. ¶ Furarentur. sed alij non socij. ¶ Inimicitiarum, causa. id est dolo, vt lederet illum. ¶ In glos. scilicet singulariter. ibi. l. si cum excep. §. si quis. imo. §. quadrupliciter. ¶ Ead. glos. ibi: ⁊ hec actio. ⁊. l. cum lex. §. fi. ⁊. l. seq.

SI quis vxori. ¶ In glos. vt ⁊. s. eod. in fin. vel hic sine iussu domine, ibi iussu illius domine. ¶ In glos. al's contra. in fin. s. si cer. peta. l. si quis. §. res. ¶ Si sulphurarie. furti agi, non autem serui corrupti.

corrupti. ¶ Siquidem. pro quia, in perniciem. ¶ In gloss. vt tollas. ibi: vt. j. proximo. §. si autem vertitur error in personam solutionem recipiente, tunc obtinet. s. l. falsus. in principio. ⁊. §. j. ¶ In glossa. commodantem. ibi: hoc modo. idem credo si non habuit furandi affectum. ¶ Eadem glos. in fin. argu. j. eodem. l. si is. §. si tu. ¶ In gloss. qui persuasit. in fin. vel dic q̄ seruo non suasit. ¶ In glossa, scilicet saltem. in fine. vel dicit propter dolum dari actionem furti, vel etiam Aquilie, vel loquitur in casu qui est. s. de donat. l. si quis tabulas. ⁊ dices meas, scilicet spe, vt ibi nota. ¶ Cui consequens, acceperit. accipiens aliud pro alio. ¶ Si seruus, heres institutus. propter quam causam hereditas perdita est: vt quia propter hoc omissa est in pluri conditio. C. de condi. fur. l. si condicatur.

SI q̄s ex domo in qua. Subaudi: armatus domum irruens, ⁊ rapere violenter querens. ¶ In gl. hic est specialis. ibi: non manifeste. vt quod dicit tollenda, id est non contempte.

QUi iiurie causa. ¶ Dominus exegit. actione commodati. ¶ In gloss. id est condictionem. ibi. s. eodem. l. inter. quia loquitur quādo ratione dominij intererat. ⁊ pro hoc. s. de actionib. ⁊ obligationibus. l. quecunq;. secus quando ratione interesse tantum: vt. j. titulo. j. l. fullo. ⁊ hic. ¶ In gloss. sed quare magis. ibi. l. j. respondeo, quia seruus tuus vt extraneus naturaliter tibi tenetur: ⁊ ideo sicut alio surripiente non domino sed commodatario actio datur, ita ⁊ hic.

SI pignore.

§. Cum furti actio. ¶ Tolli. rei perceptione. ¶ In glo. vt tamen. ibi. l. ei qui. vt ibi loquatur soluta estimatione.

SI crete fodiende cā. Subaudi, que latet sub terra in profundo. ¶ In glos. non animo furandi. l. verum est. §. eorum. sed argu. est patens contra. j. arbo. furtim cesar. l. furtim. in princip.

SI seruus cōmunis. ¶ In glo. scilicet damni. in fin. vel dic in his negotijs, vt quia sciens furem esse vendiderit, vel furem non esse promisit quod in actione communi diuidundo non dicitur: ⁊ s̄m hoc non est versi. j. qd si sciens. sed cōtinuatur intellectus gl. ¶ Esse videtur. probet vt not. s. eo. qui iniurie. §. j. ¶ Idq; euidentius, locatione. de hac non dixit, sed. s. locati. l. si tibi domum. §. j. ¶ Ita ⁊ in his contrahet. gratia domini serui, vel quia emendo mandauit. ¶ Circa commodatum. aliud q̄ in deposito ⁊ mandato. ¶ Quid fecerit. id est sciens furere commodauerit, vt per eum damno afficeretur. ¶ Debere nos. in hoc articulo q̄ in locato, vt hic non sufficiat sola scientia furis nisi ⁊ proposuit per hunc modū damnificare eum qui recipiebat, ⁊ s̄m hoc debet intelligi. s. cōmodati. l. penul. ¶ Locaui. ibi: depositarius. animo furandi. ¶ Posse aiebat. quia licet sint tui tamen quia pignorati in causam furti cadunt. ¶ Eos deportauerit. sciens dominum inuitum ⁊ ius, ⁊ sic ex re domini contracta non ex pignore dominus furti agit: ⁊ intellige q̄ ius ⁊ factum sciebat hic emptor vt dixi, nec pensio soluta erat, licet fides de ea esse abiecta, al's domini non interesset. ¶ In gl. causa tollende. ibi: ⁊ facit. ad precedēs respōsum, ⁊ hoc si habes. l. idemq; erat, al's si habes ad hoc responsum. l. idem est.

Summarium.

1 ☞ Ciuiliter de furto condemnatus an sit infamis.

1 **NOn poterit.** ¶ In glossa, vt ⁊. j. ad turpillianum. in fine. q̄ † ciuiliter damnatus de furto non videatur infamis, not. extra de iudic. c. at si clerici. in glos. vt. ij. q. j. ⁊c.

A Titio herede. ¶ Eo nomine. sup. non mutat quod dixi, quia nec ⁊c. ⁊ nisi legas nec prius ⁊c. ⁊ hoc prout legis continue, sed si legas transponendo, tūc non oportet subaudiri hic transponendo, id est coniungendo: vnde nec post literam ⁊ vt maxime.

QUi ea mente. ¶ In glo. sic. s. de edil. edic. ibi: nō tractauit. vel illud quo ad rei vitium quod facilius purgatur: vt. j. eo. tit. l. nisi res. ¶ Eadem glos. ibi: vel alius est casus. quia ibi in multa que facilius remittitur, hic in pena.

INficiando.

§. Infans apud. ¶ Recuperasset. de facto, scilicet furādo. ¶ Etiam si. pro quamuis. ¶ Ridiculum est. supple magis. ¶ Si colonus, anno. idem si minus interdum ⁊ non completo lustro. s. eo. l. si seruus communis. §. locaui. ¶ Perceperit. sciens ius percipiendi sibi non competere.

SI is cui cōmodata. ¶ In fin. cum alterius iactura. ¶ In glos. id est cōdictione. ibi: nec dicas. al's nisi dicas, ⁊ melius. ¶ In glos. pro ea. ibi: sua. sed estimabitur ius possessionis.

SEmpronia. ¶ Quasi officio. id est archiuo officij. ¶ Traditi. sed de domo subtracti. ¶ Qui ausus est. hoc in malam partem sonat, quasi dicat: sciens facti processum. ¶ In glos. cum intererat. in fine. certe non de electione sed de subtractione notatur: iniuriarum autem prolatione posset teneri. s. depositi. l. j. §. si quis tabulas.

SI is q̄ simulabat. ¶ Procuratorem esse. creditoris mei.

QUi re sibi ꝯmodata. ¶ Dominus igitur. concludit a principio. §. ¶ In gl. hoc quo ad actionē. ibi: ⁊ sic. q̄ falsa opinio istis rationibus non concepta nihil proficiat. ¶ In glos. imo. in fi. vel hic loquitur de penali, ibi ab eo conduxit possessionem. argu. s. eod. l. verum. in princi. ⁊ de tritic. l. ij. ¶ In glo. sed ⁊ si semel. in fi. non apprehensa possessione tollitur furtiua condictio. s. de condictio. furti. l. siue. ⁊ quod legitur. C. de condi. furti. insimul furtum facientibus loquitur.

Summarium.

1 ☞ Ducens equum longius q̄ promiserit, condemnatur ad interesse.

QUi saccū habētem. ¶ Sic. l. distinctio. qui saccum. ¶ Eadem. l. in fine. ⁊ tamen lucrandi differtur actio, furti sic: condemno ad duplum estimationis rei non at-
1 tento interesse, ⁊ facit † vt ille qui duxit equum longius condemnetur ad damnum estimationis equi: vt not. s. eod. qui iumenta.

SI vēdidero neq; tra. ¶ Falsus. ibi cum esset alius, id est aliquis: lege cum precedentibus, ⁊ habes. §. qui rem Titij ⁊c. Iaco. de are.

FUllo vel sarcinator. ¶ Qui ancillam. ibi: tenebitur. cum domino preciositatem ancille ademerit: nam licet libidinis animus principalis fuit, secundarius lucrandi ancille vsum ex quo dominus damnum sentit, sed nullum sentit in meretrice sic sumpta, ⁊ ideo cum ibi domino nihil sit ademptum, ergo nec factum furtum qđ ab auferendo est dictum. s. eod. l. verum. ⁊ l. j. ¶ Qui tabulas. ex his cancellatis. ¶ Comprobari potest. intellige in creditore cui subtractum fuit instrumentum qui per illud poterat probare qđ solutum fuit, fuisse debitũ. Item potest intelligi in debitore qui per illud instrumentũ existens apud eum poterat probare quod solutũ fuit, fuisse debitum. Item potest intelligi in debitore qui per illud instrumentum existens apud eum poterat probare eum soluisse: vt not. Azo in summa de probatio. in hoc tamen dic vt no. in. C. de lati. liber. tol. in commento.

SI quis ex bonis. ¶ In gl. nec tamen. in fin. ⁊ est hoc ideo quia furtum non fit sine animo furandi: vt instit. eo. §. placeat. ¶ Ea. l. in fi. id est iudicij facti de furto, al's est vna facti.

QUãuis. ¶ Nõ interpellari. i. impediri. ¶ In gl. vt insti. in fi. nõ dico ꝙ fur vsucapiat cũ iã sit sua: vt. s. re. amo. si res.

IS cuius iterest. ¶ Item is, vel ex testamento. ita ꝙ dominium non transiuit in legatarium, sed quia erat alicuius: al's cõtra. s. eo. si is qui rem. ⁊ l. si dominium. ¶ Pro colono. habet furti actionem pro re colono surrepta. ¶ In glo. vt ⁊. s. eo. in fi. sed concor. §. si. sed primus. §. cõtra. sol. vt ibi.

SI ad dñm. ¶ In princi. pone casum vt. s. de vsuca. l. si rem.

SI libertus. Ibi: ¶ Furtum. scilicet leue.

NUllo. Subau. cui res est surrepta. ¶ Liberatus est. forte pacto gratuito.

Summarium.

1 ☞ Tacens propter verecundiam, an cõsentire videt.

SI quis cuz sciret. Ibi: ¶ Pudor. no. † qui tacet propter verecundiã cõsentire non videtur: vt ⁊. s. quod vi aut clam. l. j. §. fina. sic qui propter timorem tacet non intelligitur consentire. ¶ In glos. quia. in fin. vno rapientium.

MEminisse. ¶ Agẽtium. id est accusantiũ indebiti condictio competit, ex cuius ratihabitione in accipientem dominium est translatum: sicut ⁊ no. in superiore. §. Vel dicit ex natura negotij conditionem ratihabitionis inesse numerationi ſm quosdã: vel ſm Azo. cõdictio indebiti datur ad possessionẽ que nomine putatiui debitoris translata est in accipientem, ⁊ condictio furti respectu proprietatis remanentis apud soluentem, vt nota. in summa. de condi. indebi. §. datur. ¶ In glos. ab eo. in fi. sic si aliquam actionem quesiuisset negotium Titij agendo, in quo de sua bursa erogasset. arg. s. manda. si procurator. §. si. ⁊ l. seq.

¶ De tigno iniuncto. Rubrica.

LEx. xij. ¶ Tigni. ibi: vtilia. contineri. ¶ Tigni appellatione. adiunge hic amplius ⁊c. s. ꝟ. ibi tigna eñ, interpositio est.

SEd si. ¶ In prin. cõtra insti. de rer. di. §. appellatione. sꝫ potest hoc locũ habere fure conuẽto ibi in bonefid. posses. qui furtiuum tignum iniunxit: nam in non furtiuo locum non habet. s. de do. inter vi. ⁊ vxo. l. de eo.

¶ Si quis testamento liber esse iussus fuerit. Rubrica.

SI dolo malo eius. ¶ Dupli. quod totum est pena: vt. j. eo. l. penul. ¶ Hec autem. in gl. scilicet factũ. ibi. l. iiij. §. an tamen. ¶ Ea. gl. in fi. Sed certe ex edicto inducitur. s. de manumi. testa. titia. §. penul. ⁊. j. proxi. ⁊ §. hec actio. ¶ In glo. vt furti. in fi. in quibus dicitur furtum non fieri hereditati. ¶ Deficit. ciuilis ratio deficit in hac actione indulgenda, cum seruus factus liber ex delicto in res domini perpetrato tempore seruitutis non teneatur, vt. j. sequitur, al's ciuilis actio: ⁊ tunc expone actio ciuilis, id est ciuili ratione inducta, imo ratio ciuilis suadet non dari, ⁊ sic idem dicit vna litera quod ex alia, vel dic actio ciuilis, id est ciuili ratione deficit. ¶ Libertatis. cõpetiture statim adita hereditate, ita ꝙ nullo momẽto potestati subijcietur heredis. s. de manumis. testa. l. testamento. ⁊ argu. s. tit. ij. l. actio. ¶ Furtum fecit. id est spoliationem vel expilationem. ¶ Proteruitatem eorum. de quibus premisit. ¶ Non autem. ibi: iste libertus. nunc. ¶ Proponatur. in seruitute. ¶ Serui. infra tempore seruitutis commissa, scilicet ante aditam hereditatem. ¶ Excusata. quia etiã hac actione non conuenietur. ¶ Dederit. faciendo, nõ negligendo. s. de vsufr. si cuius. §. de preteritis. ¶ Quid tamen. ibi: libertatem. ex pendente conditione aliquid hereditarium dissipauit. ¶ Liber est. ⁊ sic hec actio locũ habere videtur. ¶ Si seruus. versi. fideicommissaria. ibi: data sit. sic. s. de fideicom. libert. l. fideicommissaria libertas. ¶ Diuus. in glos. non autem. in fi. nisi sub conditione esset relicta. s. de statulib. l. sticho. ¶ In glos. quia rescriptum. ibi: cessat. imo quia libertas ob delictum non differtur. ¶ Hec actio. in glos. vel pro. nisi dolo vel lata culpa. ¶ In summa. ibi: locum habere. concordat. s. de libera. causa. illud. ¶ Actionem. licet in bonis morientis non fuerat. ¶ Non tantum. ibi: furta. id est intercepta: furtũ enim rei hereditarie non fit. ⁊ hoc subijcit Sceuola ⁊c. ¶ Damna. dolo vel lata culpa. vt. s. e. l. nõ autem.

Sceuola ait. Ibi: ¶ Et animi. ⁊ ideo improprie dictũ accipias furta in hac actione venire, cum proprie furta non sint que ante additam hereditatem cõtrectatione committuntur: ⁊ ad hoc faciunt concord. hic posite. ¶ In gl. i. dominia. ibi. l. cum heredes. improprie tamen dicit possessio esse in hereditatem. s. de actio. ⁊ obli. l. qui a seruo. ¶ Eadem glos. ibi. l. fin. §. fina. ſm quosdam, sed ſm alios contra: vt. j. de capti. ⁊ postli. l. postliminium. ⁊ l. predicta. de vsucap. large accipit nõmen peculij: vt. s. de acqui. poss. quod seruus. ¶ Illud. ibi: alias. vt si seruo libertas sub conditione reddendarũ rationum sit relicta: vt. s. de statulib. l. sticho. ⁊ de lib. cau. l. pe. ¶ In gl. actione. in fi. quia post libertatem competentem furtum fecerit.

SI paulo. ¶ Eius. domino dudum post subtractionem ad damnificationem cõpetẽtem: secus si cito plus competeret. j. l. proxima.

¶ Furti aduersus nautas caupo. stabu. Rubrica.

IN eos qui naues. ¶ Quasve. subau. vel aliquo eorum, ⁊ ponitur ve, pro vel: potest etiam exponi eorum in naui vel caupona existẽtium, ⁊ quos habent ibi exercitores quoniam duo debeant concurrere, ⁊ ꝙ ibi sint, et ꝙ ibi ab exercutore habeantur: prima melior. arg. j. proximo respon. ¶ In glos. j. in fin. potest dici ꝙ etiam in primo casu pretorium locum habeat si quis eligere velit, vt innuit hec litera. ⁊ arg. s. de pub. l. j. in princip. ⁊ §. dixerit. ⁊. s. nau. caup. stabu. l. ⁊ ita. §. ex hoc edicto. ¶ Siue eorum. opere. ¶ Causa essent. repete, iudiciũ dat in eos qui naues ⁊c. ¶ Et in duplum. ibi: actio. hec pretoria. Sed nunquid in duplo hec res est? Respondeo sic: argu. s. de publica. l. hoc edicto.

hoc edicto.§.fina.z.ff.de regu.iur.factum.§.fina. ¶ Perierit.facto eorum quos ibi habet. ¶ Obligatur. ad duplum. ¶ Et si.in princip.q pro sed, quasi dicat.s.dixit etiam in eo q non recepit saluum fore, sed z si recepit zc. ¶ Sed ipse hz. soluendo existens. ¶ Serui.ibi: non exercitor.surripientis conuctus exercitor. ¶ Condemnatur. z insolidum. ¶ Non tenetur.supple non est ratio:nec zc. ¶ Qualis esset. argu. q in culpa sit eligens minus dignum cum ante debuerit notum habere quem eligit, z de eo deliberare: z ita est argumentum q qui per alium eligit sciat eius qualitatem.s.de confirman.tuto.l.si patronus. ¶ In glos.contra.ibi:tenebat.item ibi in actione ex contractu hic ex quasi delicto serui noxaliter conuenitur.Jaco.de arena.

¶ Si familia furtum fecisse dicatur. Rubrica.

¶ Super rubrica supra prouidit furtum patientibus: nunc autem dicimus, quorum serui furtum fecerut prouidet pretor.

Tilissimum. Ibi: ¶ Ne cu plures. no ergo necesse est totam familiam furtum fecisse vt quis beneficio huius edicti gaudeat, sed sufficit plures, vtputa duos eiusdem familie furtum facere: vt.ff.eod.l.etiam heredibus.z.l.si familia.§.si ergo. ¶ Litis.morte penalis etiam. ¶ Seruos.quoru nomine conuenitur. ¶ Enimuero.pro sed.s.l.§.hec actio. ¶ Nec autem.ibi:pena.nomine vnius seruorum exacta, altera veritas, vt in.l.contraria.s.de noxalib.l.iiij.§. cum dominus. ¶ In glos.id est insolidum.ibi:ex duobus.in princ. sed.l.ij.s.de noxalib.in princip.dicit dominum id facere interpretatione quod se sciente cum phibere posset seruus facit.z argu. s.de his qui notan.infa.l.quid ergo.§. certe.z.l.non autem.z ideo potest exponi suo nomine,id est ex suo interpretatiuo delicto, scilicet insolidu. ¶ Eadem glos.ibi:commissum a seruis. quasi dicat, detracta noxe deditione.

Cum plures. ¶ In glo. quod sciemus. in fin. z.s.de petitio. quoties.§.si creditor. in princip. sed hic contra eundem non permittitur agi secundo iudicio, cum sit incertum an priore iudicio satis consequetur nisi contra alium: sed si simul cum priore potuit conueniri agi permittitur. C.de actio.z oblig.l.est in arbitrio.

Voties tantum. In pn ci.ibi: ¶ Dominus.vnius nomine couetus. ¶ In glos.emptorem. in fine. vel dic emptorem omnem a domino causam habentem, z in ius eius succedentem.s.de statulibe. l.statuliberi.vt exceptio.ex persona domini vti possit. s. de contrahen.emptio. l.dolia.§. eum qui. sed econtra si prestiterit hic dominus causam a domino an prosit domino ceterorum nomine conueniendo:dicit.ff.ibi, quod si a manumisso zc. ¶ In gloss. scilicet furtum.in fi.cum eo cuius nomine dominus conuenitur. ¶ Quod si prius.ibi:a familia.id est nomine familie per dominum. ¶ In glos.gratis.ibi: commissum. item ibi loquitur cum nomine manumissi primo contingenti dominus secundo conuenitur, qd non potest,cum electio preiudicet eligenti, vt ibi z.s.de furtis.seruus nauem. in fine: hic autem nomine aliorum: z non nomine manumissi dominus conuenitur. ¶ Eadem glos.in fin. vel ibi rem a possessore fui consecutus cuius estimationem a doloso postea non consequor: hic autem estimationem delicti huius manumissi, quod non impedit me agere nomine ceterorum delinquentium. ¶ Prestitum. z sic cessat ratio edicti que ponitur in principio prime legis. ¶ Plane. In glos.sic.C.in fin.arg.s.de probat. z.ff. proxi. ¶ Sed an si. In glos. cuius. ibi: talem. ad tollendam contrarietatem.l.s.de peti.hered.etiam.§.penulti. ¶ Eadem glos.ibi:si rem.§.si postea. ¶ Huius. In glos. est enim si plurium. in princip. sicut ergo contra se possessor habetur, ita z pro se: vt z.s.de interroga.actio.si filius.§.j.z.l.si seruus.z.s.si quis omis.cau.testame. l. duo. §.j.z.l.si filius.in princip.

Etiam heredibus. Ibi: ¶ Eadem.id est eiusdem actionis.

Si familia comunia. In princi.ibi: ¶ Omnium nomine.vt si conuentus vnius nomine tantu prestiterit quantum liber prestaret, nihilominus ceteroz nomine potest conueniri.s.ea.l.§.hec aute. sic z si simul nomine omniu conueniatur non auditur prestare volens quantum vir liber prestaret, sed debet hoc facere nomine singulorum vt ibi. ¶ In glos. vt.s.in fin. z si vnius nomine conuentus tantum prestiterit, ceterorum nomine no teneatur: z hoc clarificat.ff. ibi, si ergo zc. ¶ Et si seruus. ibi: agi poterit.vbi ex corruptione rerum seruus deliquit. ¶ In glos. quod semper. ibi: soluisset. vel quando seruus rem credens non domini presente z iubente domino accepit, vt.s.rerum amota.l.si mulier.z.s.de furtis.falsus.§. sed si is.secus si dominus abesset: vt.s.de furtis.l.si is.§. si tu. ¶ Repetet.per communi diuidudo, que cessat vbi portio sua impendendi necessitatem non intulit.s. commu.diuidu.si quis putaris.§.j.vt est vbi non potuit conueniri ex facto serui communis. ¶ Nocitum.per socium. ¶ Si ergo.in princip.redit ad principium legis. ¶ Communes. subaudi, nomine familie que in duobus retinetur, licet non constituatur. ff.de verbo.signifi.detestatio. z.s.quod cuiusqz vniuer.nomi.l.sicut.§.fina. vel sine familie nomine: nec enim est necesse familiam delinquere, hic plures esse eiusdem domini seruos delinquentes. s. eod.l.j.j.respon.z.l.etiam. ¶ Et videamus.in princ.subaudi, si ignorans conuentus vnius nomine duplum prestiterit. ¶ In glos.cum iussit.in fin.videtur idem in sciente, ne plus operetur socij solutio q sua.s.in principio huius legis:z.s.eod.l.j.§.hec autem.

¶ Arborum furtim cesarum. Rubrica.

¶ Super rubrica, quia non solum furtim res nobis auferantur pro quibus penali iudicio nobis contra fures tam iure ciuili q pretorio prouidetur, de quibus superioribus titulis cautum est: sed etiam furtim damna per incisionem alieno iuri inferantur, vt in.l. xij. tabul. prouidit actionem in duplum que in se rei persecutionem continet:vt.ff.eod.l.furtim.§.fina.z.l.facienda.in princip.idcirco arbo.fur.cesar.actio proponitur.

Si furtim arbores. Ibi: ¶ Dandam.id est exercedum non eodem tempore, sed diuersis. ¶ Consecutus.reo condemnato, secus si absolutus esset:vt.s.de iureiuran. l.duobus.§. exceptio. z. s. de exceptio.rei iudica. l.cum queritur.z.l. de eadem. ¶ In glos.sicut.ibi:si colonus. hec lex si colonus, contradicit: z solues quia primo ex contractu actum fuit qui impedit etiam mistam ex delicto. s. locati.l.si vulneraueris. s. de actionibus z obligationibus.l. qui seruum.§.fina.

Sciendum est autem. Ibi: ¶ Ceciderint.per dolum.

Summarium.

1 ☞ Plus est carere genitalibus q generandi potetia.

Item arboris. ¶ Sed si qs. In glos. id est detraxerit.in fin.imo plantauit. ¶ Quod si quis ex. In glo. hoc quamuis.in fin. z subaudi, nam desinit viuere, quamuis zc. ¶ Contineantur.

plus ergo est carere radicibus q̄ vita radicū, cum radicibus carens nō dicat arbor, sed carēs vita radicū, cum
1 radices habeat arbor dicit: ꝛ sic † plus est carere instrumentis genitalibus q̄ potentia generandi, vt. s̄. de iure do. l. si serua. §. si spadoni. ꝛ de edil. edict. l. si autem quis. ꝛ C. de leg. hered. l. maior. sic ꝛ. s̄. de liber. ꝛ posthu. l. si quis posthumos. ꝛ. l. sed est quesitum. ¶ Stirpem olee. ibi: radices. in terram: ita q̄ terre iuncte sunt, ꝛ inde viuant.

Certe non. ¶ In fin. ꝛ sic cessat hec actio: legis autē Aquilie actio competit. s̄. ad leg. aquil. l. si seruus seruum. §. si oliuam. ꝛ. §. idem ꝛ in syluа. ꝛ. §. tertio capite. Item quod vi aut clam, potest locum habere cum in re contrahente solo fiat: ꝛ sic in ipso solo, vt. s̄. quod vi aut clam. l. si alius. §. notauimus. ꝛ. l. si maturum. in princi. Estimabitur autem quanti vendi posset ementi, considerato q̄ arbor futura erat, non quasi iam facta arbor: vt arg. s̄. ad leg. aquil. inde neratius. §. infans. ꝛ. s̄. de furtis. l. si quis vxori. §. fina. ꝛ de condit. l. si seruus. in concordan. considerabitur etiam in estimatione quanti depredatus est ager: vt. s̄. ad leg. aquil. l. proinde. §. item omne.

Summarium.

1 ☞ Alium feriens animo occidendi, an vt occisor teneatur.
2 Percutiens arborem qua actione tenetur.
3 Arbore cesa ad quem spectet actio, an ad dominum an ad emphyteotam.

1 **Cedere.** In princ. ibi: ¶ Causa. sic † ꝛ qui alium ferit animo occidendi videtur ipsum occidisse, non autem si animo tantum iniuriandi: vt. ſ. de sicar. l. j. §.
2 diuus. Sic † ꝛ hic: si quis ferierit arborem nō animo succidendi, non tenetur arb. furt. cesa. tenebitur tamen. l. aquil. vt. s̄. ad leg. aquil. l. si seruus. §. tertio capite. ꝛ. l. in lege aquilia. ꝛ. s̄. si quis omis. cau. testa. l. j. §. nō querimus. ¶ In glos. bene. ibi: pretor. imo lege. xij. tabul. ¶ Huius. ibi: causa. id est origo. ¶ Aquilie. verum hec actio demū pro furtiua ꝛ dolosa incisione illa que ex culpabili incisione cessante etiam dolo competit: vt. s̄. ad leg. aquil. l. in lege aquilia. ¶ Is cuius. in glos. vt. s̄. ibi: item Mela. §. fi. ꝛ. s̄. quod vi aut clam. deniq̄. in prin. ¶ Ea. glo. ibi: l. apud. §. fi. ꝛ. l. si vsufructus. ij. respon. ¶ Ea. glos. in fi. vel dic q̄ fructuarius hanc actionem non habet, scilicet proprietarius: quid enim si arbor non fructifera incidatur, certe nō ipse sed dominus habet actionem, vt. s̄. qd vi aut clam. deniq̄. in prin. quia tunc habet vtilem sicut
3 ꝛ al's aquiliam. Emphyteota autem † quia vtile dominium habet, ratione dominij habet vtilem, nō inspecto sit fructifera vel nō: quia defertur sibi ratione dominij, vt. s̄. de furt. l. si vendidero. in prin.

Si plures. ¶ Si arbor. in glos. in fi. ꝛ. §. ibi sed nec tunc nisi autoritate iudicis nō incidit, vt ibi: ꝛ hoc dicit sua autoritate. ¶ In glos. vt ꝛ. s̄. in fi. sed obijcitur. s̄. quod vi aut clam. si meam vitem. §. si ad ianuam. ꝛ. C. nemi. lice. signum sal. l. j. ꝛ. s̄. de serui. vrb. pre. sed si inter. s̄m vnum intellectum. Respon. ibi facto hominis ꝛ totum opus in alieno erat: hic autem sine facto hominis radix in vicinum agrum portata erat, ꝛ arbor cuius pars radix est in alieno agro erat, vt in protecto dicitur, vt. s̄. ad leg. aquil. quemadmodum. §. j. ¶ Si radicibus. in glos. vt. ꝛ. s̄. ibi: occupauit. totus, vt superemineat. ¶ Eo. §. in fi. cuiusq̄ terram arbor premit.

Furtim cese. In princ. ¶ Furto. quod sit contradictione. ¶ Cedat. quia nec contrectat. ¶ Siue. in glos. idem. ibi. §. j. vel dic hanc distinctionem obtinere: imo dico damno per incisionem arboris illato, vt nota. s̄. ad legem aquiliam. l. liber homo si iussu.

Facienda estimatio. ¶ Furtim, clam. quantum ad propositum suum, secus si armatus violenter incedat etiam nemine ibi existente. ¶ Qui per vim. In fine gloss. non ergo. idem credo si ignorante, dummodo venerit animo violenter incidendi. argu. s̄. de furtis. l. si quis ex domo. ꝛ. s̄. de vi ꝛ vi ar. l. j. §. possidere.

Si colonus sit qui. ¶ Actor. coniunge. l. penul. cum ista.

¶ Ui bonorum raptorum. Rubrica.

Qui rem rapuit. ¶ Actum sit. ꝛ exactum.

Pretor ait. ¶ Dicetur. etiam hominibus nō coactis.

Hoc edicto. ¶ Consuluit pretor. actionem ciuilem inducendo experiri criminaliter. ¶ In glos. Pe. dixit. ibi: intelligūt. ꝛ s̄m hoc dic priuata actione primitus intentata, in qua reus fuit absolutus: ꝛ quidam putant, subaudi, ꝛ male: sed vtilius visum est q̄uis preiudicium fiat legi Julie, id est actioni instituēde ex lege Julia de vi priuata. Et dic fiat per absolutionem factam in ciuili prius intentata, nihilominus tñ non esse denegandam actionem vi bonorū raptorū sed concedēdam post actionem criminalem finitam eligentibus, id est volentibus nunc priuatam persecutionem actionis predicte: vel expone, persecutionem pene ex lege Julia de vi priuata, ꝛ tunc proprie ponitur eligentibus. ¶ In glos. q. d. ibi. l. interdum. etiam s̄m hanc Joan. sententiam dic preiudicari interim, vt dum pendet ciuilis, nihilominus possit intendi criminalis: ꝛ dic putant male, sed vtilius iussum est q̄ ius fiat interim per ciuilem. ¶ Preiudiciū. actioni legis Julie, nihilominus cum finita ciuili non esse denegandam actionem, id est accusationem eligentibus ꝛc. ꝛ subaudi, nec econuerso.

Summarium.

1 ☞ Si dolo plures aliquem occiderint debet dolus probari.

Dolo. ¶ Exponit primam partē edicti. ¶ In fine glos. non coactis. ꝛ dic suis manibus quam constat teneri. ¶ Rapuit. ꝛ illi vel eorum aliquis damnum dedit vel rapuit. ¶ Siue igitur. quia finis ad quem coacti sunt inspicitur, igitur siue ꝛc. videtur ꝛ hoc edicto teneri. ¶ Homines. ad hoc coactos. etiam sine inspecto tantum. ¶ Item si proponas. In fine glo. cum tamen. vel dic vt litera dicit, solum in illis coactis damnum violentum dedisse: ꝛ dico non puto deficere verba, id est mentem verborum. ¶ Fecerit. vim intelligo, ꝛ si ita munitus venit ꝛ publice vt ꝛ si inuenit resultantem, nihilominus damnum datur. argu. s̄. de furtis. l. si quis ex domo. ꝛ. s̄. de vi ꝛ vi arma. l. j. §. vi possidere. ꝛ dic vim fecerit damnum dando. ¶ Uel inermibus. vim facientibus, ꝛ dic vim, id est violentum damnū fecerit. Alij legunt, si quis solis ꝛ nullis coactis violentum damnum dederit siue coactus ꝛc. ꝛ s̄m hoc non est necesse homines cogi etiam in prima parte edicti, ꝛ innuitur. ſ. §. etiam. ꝛ nota. s̄. titu. j. l. facienda. in fin. doli habet vt dolus non sufficiat sine vi, ꝛ sic genus pro sua specie ponitur, ꝛ potest respicere principiū. l. vel proximi. §. in eo q̄ ibi posuit vim, vt sit sensus: quare tu fecisti mentionem violento damno cum edictum fecerit mentionem doli tantum? Respondeo doli ꝛc. ¶ Damni, clandestina. inspecta generalitate verbi. ¶ Ceterum. hoc statim determinat in fine glos. pro certe. ꝛ dic ceterum pro sed. q. d. licet damnū datum vi ꝛ rapina vno concludatur edicto, ꝛ vna actio vi bono. rap. vtrobiq̄, non tamen damnum clandestinū ꝛ clandestina rei obligatio vna concludere-tur actione,

tur actione, vt sic actio furti sit contributa legi Aquilie que pro damno competit, ⁊ actio legis Aquilie contributa actione furti, vt sic vna prosequat̃ qd̃ altera. ¶ Si quis, non a reo. al's ab eo, ⁊ dic conuento hac actione: quasi dicat, an teneatur tantum de eo damno qd̃ quis dedit hominibus a se coactis. ¶ Ut omnia. ⁊ damnum datum a coactione coactis hominibus, et damnum ab eo qui vsus est ministerio ab alio coactorum: ⁊ quod datum sit per aliquem ex coactis ab alio, vt etiam is qui coegit ⁊ coactus dator damnum cõtineri videatur. ¶ In hac actione, interest. ex affectione, vt. s. ad leg. aquil. l. si seruum. ¶ Hec actio, familie. damnum dantis, vel rapientis. ¶ Familie, seruos. Not. larga significatione seruos dici ministrales. ¶ Proponantur. sed quid si in familia solum sunt liberi qui noxe dari non possunt: vt instit. de noxa. §. fin. ⁊ C. de furtis. apud antiquos. in fin. qualiter tenebitur dominus. Potest dici vt soluat: vt ⁊ alibi. s. fur. aduer. nau. caup. sta. l. j. quia in culpa est qui talem habet familiam, vt dicta. l. §. fin. ⁊ s. nau. caup. stab. l. debet. §. penul. ⁊ arg. C. ad leg. iul. repet. l. j. vel dic φ tenetur vt soluat vel exhibeat. arg. s. de pub. l. j. §. fin. ⁊ l. sequen. ⁊ C. de asses. si post depositam. ⁊ arg. s. de noxa. l. noxali. ⁊ C. de fur. apud. §. fina. ¶ Alij dicunt φ familia liberarum personarum non tantum teneri debet: ⁊ quod hic dicitur, vel verum est accepto vocabulo large, sed licet sic large accipiatur non nisi pro seruili dominus tenetur pro eis, quia tantum de seruili familia prosequitur in. §. hac actione. ⁊ sequẽ. §. impuberem. ¶ Hac actione, eorum. si vnius nomine agendo quod satis est sit consecutus. ¶ Ex hac, deditio. si eam dominus eligat. ¶ Eorum. seruorum. ¶ In fine glos. ergo. vel dic φ in libello non habet necesse exprimere, sed satis sic dicere familiam rapuisse: sed dicet postea in processu, vt hic et arg. s. de furt. l. in actione furti. ⁊ depositi. l. j. §. si quis argentum. ⁊ de rei vend. l. qui gregem. ad fin. nam ibi fuisse non sufficit nisi fuerit coactor, vt. s. si quis homines nõ. Alij φ hic agitur nomine vnius vel plurium: ibi nomine familie. ¶ Hac actione, dolum. id est dolosam violentiam. ¶ In fine glos. scilicet criminaliter. vel dic extra ordinem: nam cum careat dolo, nec ob hoc vt dolosus ciuiliter cõueniatur, multo fortius nec criminaliter, sed exemplo penam aliquam extraordinariam vt iudici videbitur, sustinebis: vt arg. C. de agenti. in reb. ex eo.
1 ⁊. j. de sic. l. iij. §. j. ¶ Doli. not. † quando dicitur plures dolo aliquem occidisse siue fuisse ad mortem alicuius, debet ostendi qui dolo fecerit: vt. s. ead. l. §. si quis. ¶ In glos. ad hoc. s. ibi. l. iij. ⁊ argu. s. de furtis. cum creditor. ¶ Si publicanus abduxerit. ibi: errauerit. not. errantem dolo carere.

In hac actione. ¶ In fine glos. id est dominio. ⁊. s. pro derelicto. l. iij. ¶ In fine gl. hoc non. ⁊. s. si quis testa. l. j. §. hec actio. ¶ Illud solum. quod interest propterea, φ ⁊c. ¶ Proponatur. repete, accipiam triplicatum. ¶ Et generaliter, actionem. si rapina facta fuerit.

Summarium.

1 ☞ Inquantum actio legis Aquilie datur in heredẽ.

Hec actio. ¶ Conditionem. pro ruptis, vel actio legis Aquilie pro corruptis. Alij in hoc contradicunt, sed eadem est ratio: † sed
1 certe actio legis Aquilie non datur in heredẽ, nisi quatenus peruenit, vt. s. ad leg. aquil. l. inde. §. hanc. Condictio autem etiam si nihil peruenit. institu. de oblig. ex delic. §. fina. ⁊ pro eis quod not. j. eo. tit. pretor. §. fina.

Summarium.

1 ☞ Non solum dolosus author turbe, sed etiam author damni quod in turba datum fuit tenetur vi bonorum raptorum.

Pretor ait. ¶ Turbam. versicu. Quid ergo, aut quatuor. sub. nati sunt. ¶ In prin. gl. sic. vt duorum numerus attendatur ⁊ debeat interesse. (Quot faciunt plebem? Respondeo. x. adminus, vt no. extra de elect. c. j. vbi not. φ decem homines faciunt populum seu parochiam, ⁊ est causa. x. q. iij. c. vnio. Turbam. x. vel. xv. vt hic. Rixam duo, vt hic. Collegiũ tres, vt. l. neratius. Exercitũ quatuor, de iure Lombar. vt de assigna. inuito facta. l. j. Gregem ouium decẽ, vt. l. oues. j. de abigeis. Armentũ vel equitium quinq̃, vt dicta. l. oues. Et congregationem faciunt duo, vt extra de electio. c. j. ⁊ ibi plene de hoc. ⁊. x. questio. j. c. j. nota. in glos.)
1 ¶ Hoc edicto. In fine glos. licet. vel supra loquitur † de authore turbe qui ordinauit, hic turbam non ordinauit, sed cum in turba fuit alij damnum dare curauit: et hoc indicat illud etiam, quasi dicat, non solum dolosus author turbe de quo dixit, sed etiam qui non fuit author turbe sed in turba fuit author damni, nam idem locus non ita stricte accipitur, vt. j. tit. j. l. j. §. fina. ⁊. §. ex incendio. ¶ Si quis aduentu, coactis. vel etiam non coactis vi tamen: vt. s. eo. l. j. §. item si ponas. ⁊. §. etiam non coactis. ⁊ sic not. precedentia non intelligi in sequentibus repetita. ¶ Facultatem. penaliter. ¶ Que de heredibus. In fin. glos. quibus. inquantum locupletiores sunt facti. ¶ Eo. §. in fin. hac actione in factum.

¶ De incendio, ruina, naufragio. Rubrica.

Pretor ait. ¶ Si suspicio. In glos. non ergo. ibi. §. penul. in fin. ⁊. l. qui re sibi. ij. respon.

Quo naufragiũ. ¶ Factũ sit. ex interuallo. Item alio naufragio, id est propter naufragium: al's naufragij, ⁊ tunc dic fuissent aliquo impedimento, al's naufragij, ⁊ dic suppressi, id est oppressi.

Summarium.

1 ☞ Cum agitur contra commune alicuius castri vt emendet damnum, quomodo quantitas damni probari debeat.
2 Commune alicuius ciuitatis an teneatur emendare damnum extraneo in ciuitate datum.

Ne quid. ¶ Agri. id est ville, vt ⁊. s. qui satisda. cog. sciendum. ¶ Presides. eorum qui rerum direptionem factam cõqueruntur: ⁊ sic cõtra eos ad suos iudices, vt. j. no. ¶ Probauerint. not. probauerint, nam non defertur iuramentum: ⁊ sic obtinet. C. vnde vi. l. si quando. sed illud cum agitur contra dolosum, hic contra alium, scilicet possessorem ville qui debuit precauere
1 ne talia contingant: ⁊ sic est arg. φ † cum agitur contra commune ville vt emendet damnum, non probabitur quantitas damni per iuramentũ quamuis contra dantem potuisset probari. ¶ A possessoribus. Not. Bonon.
2 argu. † φ ciuitas castra vel ville debeant emendare damnum quod ⁊ infertur viatoribus in eorum curijs. ⁊ facit ad hoc. C. de cap. ⁊ postli. reuer. l. si. hodie tamen quelibet ciuitas super hoc habet statuta. ¶ In glo. rapientibus. ibi: ex quasi delicto. §. fin. ⁊. s. titu. j. l. ij. §. hec actio. ¶ In fi. eiusdem glos. ⁊ arg. s. fur. aduer. nau. caup. sta. l. vnica. §. j. ⁊. s. nau. cau. stab. l. debet. in prin. ¶ In fi. gl. id est testibus. vel producere testes: ⁊ fm hoc ante litem contesta. recipiuntur testes quod speciale est. ¶ A domino. ibi: cognitioni. future per presidem.

Ratis. ¶ Cauisses. Sed nunquid in bestia comprehẽsa in damno idẽ vt sic teneatur? Respõdeo non, cum habeat de pastu pecoris: vt. s. ad leg. aquil. quintus. ⁊. s. de prescrip. verb. qui seruandarum.

Qui edes. ¶ Jubetur. vel bestijs subijcietur si est humilis, vt. j. eod. l. fin.

Si fortuito. ¶ Non ex proposito. ¶ Nisi tã lata culpa. in criminali dolo comparatur, qđ est speciale regulariter. ¶ Contra licere solent. aut comburuntur: vt. s. eod. l. qui edes.

¶ De iniurijs ⁊ famosis libellis. Rubrica.

Iniuria. ¶ Idem ait. In glo. vt arg. ibi: actiones. Item arg. s. arbor. furt. cesa. l. si plures.

Illud. Uersi. ¶ Quare. ibi: per iocum. concord. extra de sen. excom. c. j.

Lex cornelia. Id est vindicta ex lege cornelia. ¶ In gl. expone. ibi. l. quinetiam. in alia questione non descendente ex iniuria demum. ¶ In fi. glo. solum. vel dic vt iacet vt verbũ suam positũ supra non significet dominium, vt allega. s. de reli. l. iiij. §. j. ⁊ de aur. ⁊ arg. leg. l. quintus. sed si significet habitationem vt sit sensus, domũ suam, id est sue habitationis: sic. s. de libe. l. aurelius. §. filias. ⁊ de orig. iur. l. ij. §. postea cum Aplus. ¶ Domũ, domiciliũ. i. habitationẽ. ¶ Colonus. partiarius. ¶ Nõ dñs. qui nõ habitat, sed colonus.

Si tñ in fundum. ¶ Colebat. sed nõ inhabitabatur per colentes sed per dominũ. ¶ In fin. glo. mala ratio. vt in casu operariorum male dixerit Labeo. ¶ Uillas. sed certe imo, vt. j. ad muni. labeo. ⁊ l. assumptio. §. iuris. ⁊ l. si quis. fm hoc Labeonem qui male in hoc dixit, vt ibi. Uel hic intellexit domicilium, id est continuã cohabitationem corporalem: primum credo verũ, vel dic non potest de facili, ergo quia putat Labeo ⁊ demũ habitanti iure dominij competere hanc actionem corrigit per autoritatem legis. ¶ Licet vbiq;. id est in quolibet loco sue habitationis: nam si exigeretur ꝙ domiciliũ haberet, ideo in sequenti denegaretur, ⁊ tamen cõceditur. ¶ Domicilium non habeat. quod ⁊ posset esse, licet cum difficultate. j. ad munici. si quis. ⁊ intellige domicilium, vt. j. de verb. signi. l. iulianus. ⁊ C. de incol. l. ij. ¶ Igitur, non pertinebit. quia non inhabitantur. ¶ Sed perpetuo. id est ad aliquod tempus, vt. s. fur. aduer. nau. cau. stab. l. j. §. penul. al's deest.

Si quis librũ. ¶ Ediderit. id est publicauerit. ¶ Nomine ediderit. id est fecerit. ¶ In fi. glo. illi. vel dic agere, id est accusare: senatus enim accusationem non ciuilem induxit actionem: vt. j. l. proxi. ibi: iure communi ⁊c. ¶ Liceret. contra eum quicquid fecisse eorum dicetur. ¶ Curauerit. tenetur eadem pena. ¶ Indicasset. accusando.

Pretor edixit. ¶ In glos. scilicet hominem. ibi: criminali. sed ibi loquimur de psona cui illata est: non de persona inferentis. ¶ Ea. gl. ibi: ⁊ facit. ad certitudinem.

Si dicatur. Ibi: ¶ Priuato. iniuriarũ. ¶ Cornelie. de sicarijs. ¶ In glos. id est dicere. in fi. vel dic non debere a pretore indulgeri actio. iniuriarum, ne ea proposita preiudicetur publice actioni per legem cornel. instituendam. ¶ Re agitur. ciuili iudicio. ¶ Executionem. id est vindictam, quã publica suadet vtilitas. ¶ Et ea actio. iniuriarũ. ¶ Hominem. id est vindictam hominis occisi. ¶ Quid ergo. ibi: verum. fm Dy. ꝙ persecutio futura per actionẽ iniuriarum non contineat meram vindictam: imo continet nihilominus tamen ⁊ ipsa post cornel. de sicarijs, ⁊ post ipsam cornel. potest agi: cui enim in dubium est ⁊c. Posset etiam tertio modo intelligi ꝙ vbi ex iniuria potest accusatio legis cornel. scilicet de sicar. institui: vt est in istis tribus exemplis, in homine occiso, venenato, ⁊ capite gladio percusso non competat iniuriarum, ne per eam si intenderetur fieret preiudicium accusationi criminali que maior est, quod non esse debet. arg. s. de iudi. per minorem. secus si iniuria per cornel. de sicar. non potest institui, tunc enim de iniuria ciuiliter potest agi, vt. j. ea. l. §. posse. ⁊. j. eo. constitutionibus. ⁊. s. l. proxi. ¶ In glos. scilicet damnũ. in fi. vel principaliter, id est ab ipso princ. cõtinet penam ex repetitione temporis preteriti. ¶ In glos. ex hoc. in fi. fm Dy. sed fm Jo. etiam dictum corrigitur: ⁊ dic ꝙ horum non est vt agatur iniuriarũ postꝙ ob idem delictum ex lege cornel. facta est accusatio ⁊ recte: cui enim ⁊c. ⁊ ꝙ dicit posse. i. potuisset: sed vna via alij preiudicat. ¶ Preterea. ibi: nec patietur. argu. ꝙ cum quis repetitur de re quam licite facere potuit, quasi illicite fecerit, debet iudex suo officio agentem repellere. C. de his qui ad eccle. confu. si seruus. ⁊ C. ne quis vela regia. l. ij. in fi. ¶ Sed si flagris. ibi: nõ mediocriter. magnitudo vulneris atrocitatem iniurie denotat. 1

Quod autem. ¶ In glo. not. ibi. §. qui illud. male allegatur in pluribus. ¶ Certum. per hunc. §. possumus dicere ꝙ in accusationibus ⁊ denunciationibus que fiunt potestatibus debeat apponi dies, locus, ⁊ hora, ⁊ hoc vt certe sint: vt. s. quod vi aut clam. l. aut. §. j. ⁊. s. de ope. no. nun. de pupillo. §. nunciationem. Guid. de suza. ¶ Si mihi. ibi: alicuius. puta mora.

Sed est questionis. In pn. ibi: ¶ Scissis. Not. non dici corpori iniuriam illatam propter id quod vestimenta sint scissa: vt. j. de his qui deie. l. ij. §. cum autem.

Summarium.

1 Iniuria quando dicatur ad animum reuocari, ⁊ quando non.
2 Clamore opem ferre quis potest.

Non solum. ¶ In princ. in gl. id est maxilla. §. illud. vel melius ex lege cornel. cum de ea tractet hic: ⁊ arg. j. eod. sed si vnius. §. ij. cum ibi contra eum cuius opera cesus fuit seruus officio iudicis estimetur iniuria: quod obtinet cum agitur ex lege cornel. ¶ Iniuriarum. ibi: ex bono. princ. vt maleficium puniatur. s. de procu. licet. §. j. ⁊ equo vt satisfiat iniuriam passo: quod qualitercunq; fiat satis est. ¶ Dissimulatione. qui dicit se non tenere pro malo quem plerunq; in remissione intercedit. ¶ Non reuocauerit. j. de reg. iur. remittendo. ¶ Recolere. per istam literam dicimus ꝙ quando aliquis est percussus ⁊ accepit penitentiam, ꝙ si liberatur non potest conqueri de iniuria, cum remiserit ei quando accepit penitentiam: vt. s. quod met. cau. si mulier. §. si metu. Sed nunquid poterit heres ipsum percussorem accusare? Dico ꝙ non: vt. s. ad syllania. l. diuus. argu. de reg. ¶ De iniuria. ad animum reuocata: ⁊ dic
1 aut genus † iniurie fit in volentem, aut in nõ volentem: aut dubitat volens fuerit, aut inuitus. Primo casu nulla est iniuria quantum ad eum qui vult. s. eo. l. j. §. vsque adeo. Secundo casu est iniuria, vt. s. eo. illud. Tertio casu aut incontinenti bone voluntatis se ostendit versus inferentem cum possit libere contra ostendere, ⁊ tunc videtur volens fuisse: cum facto declaretur hominis volũtas. s. de leg. ⁊ senatusconsul. de quibus. ⁊ arg. j. de reg. iur. eius est velle. ⁊ l. in hoc consensu. ⁊ extra de sponsal. cum locum. ⁊ sic non intelligitur nata iniuriarum actio. Aut ex interuallo remisit, ⁊ tunc tollit que nata erat: vt in versi. proinde. Nec obstat quod dicit statim, quia loquitur cum inuitus passus est, ⁊ hoc certum est: ⁊ tunc si incontinenti remittat non dicetur non nata sed aboleri nata, vt hic dicit.

Si mandato. Uersicu. ¶ Idemq;. In glos. vt ego. j. respon. si iniuria atrox sit, sed si leuis sit pater, non autem filius obediens tenetur. ¶ Attilicinus. In glos. al's. ibi: ope. in fine. §. Sed obstat eis hec litera, prout dicit al's volenti, sed

lenti, sed potest dici q volebat, sed voluntatem non perduxisset in actum nisi suasio huius foret: & hec opinio tenetur in summa Azo. institu. de oblig. ex delicto. & j. de verb. signi. sepe. & institu. de oblig. ex delicto. §. opere. & s. de seruo corrup. l. j. §. persuadere. Sed quid si presens dicat presenti, ferias hunc, quem etiam ferire volebat & feriuit: nunquid tenetur vt dans consilium? Respondeo non: sed perinde ac si fecisset vel opem dedisset, vt in Lōbard. de liber. homi. exhibē. l. si quis liberum. & l. hoc au-
2 tem. Nam † clamore dat quis opem: vt. s. ad syllania. l. j. §. potuisse. & l. cum dominus. ¶ Ead. glos. in fin. respon. non teneor cum preualeat veritas. arg. s. de furtis. inter omnes. §. penul. l. falsus. §. qui alienum. ¶ Quamquam. versic. Si autem. In glos. scilicet. in fin. vel infra indubitanter. ¶ Ex quibus. in glos. & hoc. in fin. & fm hoc no. q agit pro alio qui non pro se: quod est contra glos. que est C. de bonis que libe. l. fin. §. fina.

Summarium.

1 Petens aliquem in seruitutem, non videtur animo iniuriandi petere.
2 Ea que via fiunt legitima non presumuntur animi malitia fieri, secus si non legitima.

Iniuriarū actio. ¶ Is q. in prin. id est iudex. ¶ Utitur. mulctando contumacem capiendo pignora, vt. s. de ventre inspi. l. j. §. quid ergo. & j. ad leg. iul. pecu. l. cum eo. ¶ In glos. presumitur. in fin. vel pone casum vt differat a casu. j. ea.
1 l. §. que iura in priuato. & dic † si petam aliquem in seruitutem in dubio non presumitur q faciam animo iniuriandi: sed si probaretur animus iniuriandi teneretur
2 vt. s. l. proxi. In his ergo † que fiunt via legitima malitia animi non presumitur: que autem fiunt via non licita presumuntur malo fieri animo, vt. C. ad leg. cornel. de sicar. l. j. & s. ad leg. cornel. de sicar. l. j. & s. ad leg. aquil. si quis fumo. ¶ Si quis q. ibi: vt agat. contra seducentem. ¶ Si quis per iniuriam. in princ. id est animo iniuriandi que probare debet. ¶ In glos. licet. in fin. vel dic nullam esse consuetudinem, quia ratione caret.

Summarium.

1 Verborū pluralitas an plures operetur iniurias.
2 Multiplicata vnius rei promissio facit solam & vnicam obligationem.
3 Uno animi impetu duas impingens alapas, an pro vna tantum puniri debeat.
4 Si in rixa plures aliquē percusserint, & vnus occiderit: omnes tanq occisores tenentur.
5 Insultus in adiacentibus domus factus, an videatur in domo factus.

Itē apud Labeonē. ¶ Si quis. In glos. pretoria. in fin. & fm hoc vtili exponitur, id est efficaci: vel dic vtili proprie, & dic ex lege cornel. cum omnis iniuria que fiat manu. l. illa puniatur, vt dicta. l. lex cornel. §. apparet itaq.
1 ¶ Conuitium autem. Not. † verborum pluralitas facit tantū vnam iniuriam, vt hic patet: sic & al's multa verba faciunt tantum vnam stipulationem: vt. s. de verbo.
2 obliga. titia. §. fina. & sic † bina vel trina promissio eiusdem rei facit & inducit vnam obligationem, vt. s. de verbo. oblig. l. qui bis. Et faciunt hec iura ad talem questio-
3 nem, nam † plerunq cauetur in statuto alicuius ciuitatis, si quis dederit alapam alicui soluat pro banno decem libras: modo accidit q quidam dedit Titio in quadam rixa continue & vno contextu tres alapas, de quibus condemnari petitur in. xx. fm formam statuti. Et videtur q non possit condemnari nisi in. x. per hanc literam. & facit. C. de modo mul. eos qui. ibi: si ad idem continuatio peccati intulerit &c. & s. ad leg. aquil. illud. §. fin. C. de accu. l. q de crimine publico. vbi de hoc. Una enim persona tantum fuit que intulit & multiplicauit dictas alapas, quapropter vna tantum iniuria debet censeri: secus vero si fuissent plures persone, vt. j. eod. l. si plures serui. & ita de facto quotidie obseruatur hodie Bonon. fm Iac. contra videtur, scilicet de omnibus condēnandum. s. e. l. pretor. §. si mihi plures. de priua. delic. nunq. & ad leg. aqui. si seruus. C. de ser. fugi. quicūq. & de fur. l.
4 aduersus. Nec obst. † s. ad le. aquil. illud. quia per actionem de occiso que maior est comprehenditur condēnatio de vulnerato que minor est: vt eod. titu. si vulnerato seruo. & l. seq. & sic non manet vulneris illatio sine vindicta, sed hic secus dum remaneret percussio duarum alaparum impunita, qđ est absurdum & contra statutum, quod dicit pro alapa tantū solui, sicut cum dicitur pro arbore succisa tantum soluat succisor arboris: nam pro numero incisarum tenetur ad illam penam, vt. s. ar. fur. cesa. si gemina. & argu. j. rer. amota. l. iij. Secus si statutum diceret, si quis percusserit vel alapauerit tantum soluat: quia continuatio actus facit tantum vnam esse alapationem. arg. s. de furt. l. eum. §. idem dicit. (Dyn. contra. in. l. nunq plura. de priua. delic. putarem plures percussiones: non enim vnitas actus ex parte inferētis, sed pluralitas ex parte recipientis inspicitur, vt. l. si adulteriū cum incestu. j. de adult. vide etiā per do. Bar. in. d. l. nunq.) ¶ Conuitium autem non tantum. ibi: venerit. not. si non venerit ad domum agitur pretoria ex conuitio: sed si iurassent, tunc ageretur contra, vt. s. eod. l. lex
5 cornel. in princi. & l. pretor. §. si mihi. Et facit † ad statutum quod dicit de aggressu ad domum, vt videatur ad domū factus aggressus si fiat in adiacentibus domus. Item facit ad significationem istius ad domū. s. quod vi aut clam. l. si meam vitem. §. si ad ianuam. & j. ad trebellia. qui filium. ¶ Ex his. in princ. que dicta sunt in edicto, & in. §. conuitium. & in. §. sed quod adijcitur.

Si quis astrologus. ¶ In gl. quia. in fine. arg. s. de interrog. actio. l. de etate. §. qui iusto. ¶ In glos. vltore. ibi: puniēdos. §. qui iusto. ¶ In glos. qui aliquam illicitam diuinationem. fecerint. ¶ Iniuriarum. In glos. imo. in fi. ex bono & equo respectu finis, ex conuitio respectu materie.

Si quis virgines. ¶ In gloss. l. nullo. in fin. sed respon. dicit vt patet. s. eo. l. sed est questionis. §. si. sed potest responderi per glossatorem, quia ibi in seruo, hic autem de ancilla. ¶ In alia glos. parua multo minus &c. in fin. extra de senten. excom. in audientia. ¶ Comitem. ibi: & ita abducitur. ¶ Definiūt. sub. si ille qui &c. ¶ Abduxisse autem. ibi: deiereret. & deseruit. ¶ Tenet. ibi: edicto. cuius verba desunt & tractare cepit. s. e. l. §. virgines.

Summarium.

1 Iudex ex officio suo non audit bannitum aut excommunicatum.

Ait pretor. ¶ Ne quid. In glos. manibus. in fin. item aliud est conuitium aliud infamandi causa dictum: vt. s. e. l. §. ex his. ¶ Hoc edictum. In glos. j. ex generali. in fine. vel dic de hoc demonstrari illud edictū superuacuū esse &c. ¶ Qđ ait pretor, si quis. ibi: & non audiat. & not. q iudex ex se repellit aliquem ab agendo: vt. s. eod. pretor. §. preterea illud. &
1 arg. s. de postu. quos prohibet. & est arg. † q iudex ex officio suo non audiat bannitum vel excommunicatum. ¶ Si quis sic. ibi: iudico. mentali visione, vt. s. de lega. ij. nō videt. & sic iussus omnes cōplectitur seu visus. ¶ Palam est. & nomine serui dn̄s aget. ¶ Si cōmunem. in glo. repete. in fi. nisi in cōtumeliā alterius hoc fecerit: sed & si in serui iniuriam, & hoc factū sit, proprietarius fructuariū conueniet facientem. ¶ Quid facientē. No. iudicem

debere inquirere circunstantiam facti. ¶ Verberasse. ibi: pugnis ceciderit. grauiter: secus si leuiter, vt insti. eo. §. si seruus. ¶ Questionem. In glos. facit. in fine. ꝛ. ṡ. de vsufruc. l. si cui. §. mancipiorum. ꝛ. ṡ. de furtis. l. impuberem. ꝛ. j. eo. sed si vnius permissu. ¶ Pretor ait. versic. Si quid. ibi: iudicium. id est ad agendum admittam. ¶ Si quis seruo. In gl. vt iniuriarum. ibi: sol. vt ibi. vel ibi vna est ex contractu, alia ex delicto: hic vtraqꝫ ex delicto. ¶ Ea. gl. ibi: in actione iniuriarum. scilicet ꝛ dic in actione iniuriarum haberi ratione damni dati in seruo per atrocitatem iniurie vt debilitaret seruum, ꝛ expensarum ea occasione in seruum factarum, sed extrinseca damna non veniunt in actione hac, sed aquilia: sic puta si ex tali causa non potuit parere conditioni sub qua heres fuerat institutus, ꝛ sic perdita est hereditas, vt. ṡ. ad leg. aquil. l. inde Neratius. in prin. ꝛ. §. idem Julianus. ꝛ arg. ṡ. de condi. fur. si condicatur.

Summarium.

1 ¶ Presens differens, an absens reputetur.

a ¶ Vide circa materiam huius. l. Ja. in. l. si presens, de episc. au.

Sed si vnius. ¶ In prin. glos. quia non fit. ibi: ꝛ ad hoc. j. ꝙ vnus habeat ius agendi, ꝛ alter non. ¶ Seruus meus. ibi: ꝛ si seruus. flagellis cesus. ¶ In glos. actione legis. in fi. ꝛ hoc innuit. j. si de eo verberibus satis non facit ꝛc. nam satisfactum accipitur qualitercunqꝫ voluerit creditor. ṡ. de pig. actio. si rem. §. satisfactum. ¶ Cum seruus. In gl. alternatiua. ibi: sententia. super estimatione iniurie ꝛ noxe deditione: nam traditio ad liberandum precedere debet sententiam, vt. j. proxi. §. ¶ Si cum ante iudicem. ibi: satisfactionem. al's est in tex. qualemcunqꝫ, vel sibi placitam, vel lege diffinitam: al's vacat. ¶ Nam ꝛ si nuda. a satisfactione. ¶ Tempore. abolita: nam tempore iniuriarum actio tollitur ipso iure. ¶ Si iussu. versi. Plane. ibi: aliquid. etiam vltra medium. ¶ Si filiofamilias. versic. Plane. actio non detur dum in potestate est: sed emancipato dabitur si tempus lapsum non sit, arg. ṡ. sol. matr. l. ij. §. ꝙ si in patris. ꝛ arg. j. eo. §. fi. Et no. 1 ꝙ † presens differens non habetur loco absentis: imo etiam qui non vult non habetur loco absentis. Sed arg. contra. ṡ. de assig. liber. non tantum. §. artificuliano. ꝛ. ṡ. de excu. tut. scire. §. consequens.

Idem ait. Ibi: ¶ Transferri ad patrem. ar. ṡ. de iniusto testa. si quis heres. §. fi. ¶ Omiserit. per emancipationem.

Eum qui. ¶ Si seruus seruo. In glos. ꝛ ita iniuriarum. ibi: pretor. §. vltimo. non considerata qualitate iniurie que consideratur in libro iniuriarum inferente: vt. ṡ. eo. item apud. §. pretor ait. ꝛ. ṡ. l. proxi. §. quedam. ꝛ est hic paritas personarum. arg. C. de hereticis ꝛ manich. l. fi. de inoffi. test. matrem tuam. ¶ Si nupta. ibi: si ea vidua esset. dic aut putat se licite facere quod facit aliquo errore, ꝛ tunc cessat iniuria. ṡ. eo. illud. §. fi. ꝛ. ṡ. l. proxi. in prin. Aut scit se etiam licite facere, aliquo tamen errore labitur in personam: ꝛ tunc aut queritur de personali iniuria per socium, ꝛ obtinet hic. §. aut de ea que per medium iniuriatur, ꝛ obtinet. §. sequens, cum similibus.

Summarium.

1 ¶ Si quis iniuriati occasione iniuriam sustinet, an contra iniuriantem actionem habet.

Si iniuria. Ibi: ¶ Preualet ꝛc. Not. preualere quod principale est. ¶ Cum aliquis. ibi: ad eos potest. quasi dicat, non potest dici ꝙ putauit iniuriator per istum modum iniuriari principaliter. 1 Et dic super hoc. §. cum † persona iniuriam sustinet, in qua alter iniuriari solet: aut est libera, aut seruilis. Primo casu aut respectu eius cuius potestati vel affectui subiacet iniuriatus facta est iniuria, ꝛ tunc nomine proprio agitur, nec vnius nomine principalis patientis: vt arg. ṡ. eod. l. item apud. §. si quis sit seruo. ꝛ. §. penul. ꝛ. j. eod. l. seruo. §. j. ꝛ. l. seq. ꝛ. l. pater. Aut non credit hanc nullam patientem subiectionem alicuius potestati vel affectioni: ꝛ tunc agitur solius patientis nomine, non patris vel viri, vt hoc. §. in princ. Aut credidit vel sciuit alterius potestati vel assertioni subiectum, vel subiectam: ꝛ tunc etiam si nesciat cuius potestati ꝛ affectioni subiaceat pluribus inferre iniuriam dicitur, ꝛ singulorum nomine agetur, vt hoc. §. quod si sciebat. ꝛ. ṡ. eo. l. j. §. item per semetipsum. ꝛ. §. siue. ꝛ. §. fina. ꝛ. j. eo. pater. ꝛ. l. seruo. §. j. ꝛ. l. seq. vbi constat ꝙ facturus non erat si sciuisset filium vel vxorem eius cuius est, arg. ṡ. eod. item apud. §. interdum.

Iniuriarum estima. ¶ In gloss. al's actio. ibi al's sit ꝙ ex postea degentibus non numeratur actio, nec crescat.

Si quis seruum. Ibi: ¶ Ludibrio. sciens meum. ¶ Eadem. l. in fin. ibi: ignorat. ꝛ liberum credit.

a **Nec magistratibus.** ¶ In glos. id est pena. ibi in fine. sed certe in magistratu dicitur delinquere qui imminentia ratione officij malitiose exequit, vt plꝫ. d. l. iubemus.

Quod reipublice. ¶ In fine. id est non continetur.

Si filij nomine. Ibi: ¶ Procuratorem. ad defensionem filij pro patre faciendam, vt arg. iudi. sol. l. iam tamen. §. penul. ¶ Defendi. per patrem.

Constitutionib'. ¶ In gl. non solum. ibi: pretoria. vel non solum criminalis via competit si eligatur ob id quod est pulsatus ꝛc. imo etiam ciuiliter illa via omissa.

Summarium.

1 ¶ Vinculorum pena nullo tempore preterꝙ in heretico perpetua.

Senatuscōsul'. Ibi: ¶ Vincula. not. † penam vinculorum imponi: sic. ṡ. de aleatorib. l. j. §. fina. non tamen perpetuam. C. de pen. l. incredibile. nisi in heretico, vt in constitu. Frederici, que incipit: commissis nobis.

Pater cuius. Ibi: ¶ Duobus iudicijs. non cogitur ergo eodem iudicio vtrunqꝫ persequi, secus est. ṡ. eod. l. pretor. §. si mihi plures.

¶ De extraordinarijs criminibus. Rubrica.

Solicitatores. ¶ Extra ordinem. imo deportantur, vt in fine huius legis. Alij dicunt ꝙ finis intelligitur s'm principium: vt quod dicitur deportantur, subaudi, vel aliter s'm motum iudicis puniuntur, vt hic: vel ibi duplex fuit delictum, persuasio, ꝛ comitum corruptio, ꝛ ideo grauius punitur. ¶ Qui puero. ibi scit eo consentiente. ¶ Interpellauerit. abducto comite vt premisit. ¶ Domum prebuerit. vt ibi persuadeatur ei stuprum cui comes erat adductus vel corruptus. ¶ Flagitio punitur capite. sed non videtur pro stupro mulieris penam debere imponi capitis: vt institu. de publi. iud. §. item lex Julia. sed hic quedam violentia vt corruptio comitum vel abductio intercessit, ibi non.

In eum

Reum. In fi.ibi: ¶ Animaduertetur.no.instigatorem delicti puniendum: nec mirum, qr delicti princeps est, vt.s̄.de ser.corrup.l.in hoc iudicium.

Annonam. ¶ In prin.quasi dicat: victualia. ¶ Eo.prin.ibi: ne aut. al's neue.s̄.l.ibi: humiliores. in fi.in eos q negotiatores nō sunt.s̄.l.in vltimo verbo videtur hij imperatores variasse: sed dic vbi exigitur vtilitas deportantur, al's relegantur, et sic extraordinaria pena est, vt.j̄.de penis.l.in dardanarios.

Accularij. ¶ Sūt preterea.ibi: executio. al's psecutio.s̄.ea.l. ¶ Sunt quedam.ibi: vsq ad penā. not.vsq inclusiuum: sic.C.de liber.preter.vel exhe.l.maximū. ¶ In Egypto.ibi: continere. magistris priuatorū. ¶ Publico aut metallo.l.metallico. ¶ Ea.l. in fin.in glos.ibi: iuxta aggeres.vt argumen.C.de here ti.et mathematicis.

¶ De sepulchro violato. Rubrica.

Si sepulchra. ¶ In gloss. scilicet statua.intra monumentum posita.

Pretor ait. ¶ Si plures.in princ. sub.ad quas pertinet sepulchrum nescit contra.j̄.eo.in.§.si ad plures. ¶ Si quis in sepulchro.ibi: sepulchri. con seruandi. ¶ Non perpetue.ibi: oppidorum.non mittendo per territoria oppidorum: per ipsa oppida videtur prohibuisse corpora defunctorum transferri, et sic puniri qui transferūt, tamē diuus Marcus etc. ¶ Si ad plures.j.respon. et no.simile.s̄.de iniur.itē apud.§.fi.et.l.seq.

Sepulchri violati. Ibi: Quo cessante.id est quo nō interueniente ad agendum. ¶ Ea.l.in glos.id est soluerit.ibi.§.si is. sed ibi recusauit.et hic non: et ideo nondum finito primo iudicio auditur.j̄.de adulte.l.iij.§.fina.

Summarium.

1 Heres repudians hereditatem, si solum defuncti velit habere bona feudalia: an teneatur creditoribus hereditarijs.

2 Heres faciendo pacem cum interfectore patris, et pecuniam accipiat: si adire nolit an teneatur paternis creditoribus.

Quesitum. In princip.ibi: ¶ Necessarium. et suum. ¶ Experiri.et preferri alijs: quia interest sua. ¶ Creditores timebit. sed quid est † aliquis
1 habet bona feudalia et est grauatus ere alieno decessit: heres vult repudiare hereditatem, et habere bona feudalia, nunquid potest? Et dico q sic per legem istam, et s̄.de acquir.hered.pro herede.§.fin.nec tenebitur credi
2 toribus hereditarijs. Item facit † ad aliam questionē: pater Titij fuit interfectus, Titius pecuniam accepit et fecit pacem cū interfectore et repudiauit hereditatem: nunquid tenebitur creditorib⁹? Dico q non: vt hic et.s̄. de his qui dele.vel effu.l.si vero.§.de suz. ¶ Ea.l.ibi: capiatur.concor.in vsi.feu.si de feudo contestatus.§.si vasallus de suo.ibi: nec q̄d acceperit.

¶ De abigeis. Rubrica.

De abigeis. Ibi: ¶ Al's.l.si ossa non contraxerint: vel infra si humilioris fortune non sint.l.j.§.fina.in fin. ¶ In glos. idem.ibi: non iustis. de liberali causa igitur.

¶ De preuaricatoribus. Rubrica.

Sciendum est. Ibi: ¶ Vls.aduocatis.

Summarium.

1 Iudicium quando dicatur esse publicum.

Preuaricationis. ¶ In gl. vel nisi. in prima accusatione. ¶ Eo.princi.ibi: constiterit.eo cuius nunc accusatio differtur accusante primū accusatorem de preuaricatione. ¶ Si
1 ideo.ibi: cautum est.not. † iudicium non dici publicum nisi hac.l.expressum sit.

¶ De furibus balnearijs. Rubrica.

Summarium.

1 Furtum quomodo puniatur: distingue vt hic.

1 **Fures.** ¶ Aut † fur vadit cum gladio ad furtū perpetrandum, et tenetur.l.cornel.de sicar.j̄. ad leg.cornel.de sica.l.j.§.respon.et arg. s̄.de abig.l.j.§.quāq. Aut post furtum ad se defendēdum, et tunc aut aliquem percussit, et tenetur.l.cornel.id est pena, aut non, et tunc obti.presens litera: sinautē sine armis furetur obti.principio.l.et.s̄.de extraord.crimi.saccularij.secundo respon.et de furt.l.j.vel effractores qui se conferūt in alienas edes causa furandi.s̄.de extraordi.crimi.saccularij. Et nota hic non licere se defendere: vt et.C.de his qui ad ecclesi. confug.l.si seruus.

Sed si interdiu. Ibi: ¶ Ius. Not.vulgare verbum ad ius ordinarium.

¶ De effractoribus et expilatoribus. Rubrica.

De his. Accusatis. ¶ In glos. q fures.in fi. vel expilatores dicuntur effractores: sed certe de his postea inserit, et ideo tene in glos. ¶ Oportebit.ibi: in plebeio. diurno effractore.

In effractores. ¶ In princip. plebeios.

¶ De crimine expilate hereditatis. Rubrica.

Si quis alienam. ¶ In glos.et est pena.ibi: quoties.sed ad possessionem intēdi potest: quorum bonorum vtile in succedēte de iure ciuili, vel directum in succedēte de iure pretorio: vt.s̄.quorum bonorum.l.j.C. quorum bonorum. l.j.et sic cum non deficiat actio non habet locum.l.illa quoties. ¶ Eadem glos.ibi: probatur.dari actio ex hoc crimine.

Si expilate. In princ.ibi: ¶ Debet.punire. ¶ Eod. prin.ibi: nō potest.de quo quilibet magistratus cognosceret. ¶ Eo.prin.ibi: p̄sidis iudicatis extra ordinem. ¶ Apparet.ibi: sint.rebus amotis. ¶ Hoc casu. vbi res hereditaria nondum apprehensa possessione tractat. ¶ Ea.l.in fi.et sic rei persecutoria nō tollitur hac actione cum sit realis, vel in rem scripta: secus si personalis est, vt famil.hercisc͡un.aduersus.et.s̄.si quis testa.l.j.§.illud.

Diuus Seuerus. ¶ In glossa, al's. ibi. §. in summa. cōcordat. ff. si quis testa. liber esse iussus. l. j. §. illud.

Res hereditarias. ¶ In glos. videri. ibi: standum, & fm hoc profuit ad presumptionem vt sic maior fides probationibus detur quas faciet. ¶ In gl. probando. ibi: alius agat. non crimine expilate hereditatis cū iam semel sit intentatum, sed in rem vel ad exhibendum, & fm hoc acta in criminali proficiunt in ciuili etiam alijs: vel dic qd egit primus in factum ex crimine, & pro parte non agit alter pro altera parte. ¶ Ead. l. in fi. vt cum. ea vt hereditaria recuperauit veniat in familie herciscun. iudicium: nec enim dicere poterit iniuria pro se latā sententiam. ff. de lega. j. si seruus plurium.

Uxor. ¶ In glo. ad hoc. ibi: filij. priuigni huius mulieris fecit, si essent filij huius mulieris: quia contra eam famosam non intenderet actionem, vt. ff. de dona. nō debet. & C. de dona. superstite. & argu. ff. de in ius vocan. l. parentes.

¶ De crimine stellionatus. Rubrica.

Stellionatus. Ibi: ¶ Sed & si quis merces. que tributoria agentibus fuerant conferende: vt. ff. de tribut. l. illud.

¶ De termino moto. Rubrica.

Diuus Adrianus. Uer. ¶ Si vero. preesse est casus datiui, vt sit sensus: alij, id est ad vtilitatem alterius, & qd dicit: ministerio functi sunt, id est quasi alterius ministri fecerant. ¶ Eo. vers. q si per ignorantiam. ibi: fortuitu. id est nō proposito terminos amouendi. ¶ In gloss. quia cum. ibi: vel dic ignorantia aut fortuito.

Summarium.

1 Terminos amouens qua pena punitur.

1 Agraria. Ibi: ¶ Loco ve mouerint. dic † aut amouit terminū ignorans terminum esse, & tunc tenetur de furto: vt. ff. eo. l. ij. in fi. Aut sciens terminum esse, & tunc aut causa occupandorum finium, & tunc corporaliter punitur, vt hac. l. in fi. & ff. eadem. l. in fin. & l. ij. aut non tali mente, & tunc pena pecuniaria locū habet, vt hic. ¶ In gl. id est cuilibet. ibi: statuta. & sic per nouā a veteri est dissensum nisi dicat cōtra, vt. C. de sepul. vi. l. qui sepulchra. cōcor. ex de prebē. §. referēte. §. & preterea.

¶ De collegijs illicitis. Rubrica.

Summarium.

1 Si pretextu grauioris impositionis rusticus e sua villa aut castro migret, an ante egressū teneatur quod illi impositum est soluere.

Mandatis. ¶ Sed religionis. ibi: contra senatuscōsul. quasi dicat: dūmodo approbatum sit, vel secundo dūmodo in fraudem senatus nō fiat. ¶ Ea. l. in fi. † qd si est rusticus. & stabat in quadam villa, & ista villa est grauata ere alieno, & iuit ad standum in

1

alia villa: nunquid tenetur soluere partē sibi cōtingentē ex illo debito contracto quando stabat in villa? Dico q sic, vt. C. de decuri. l. prouidendum. H. de sus.

Collegia. In princi. ibi: ¶ Dissoluuntur. quatenus de facto incollegiata sunt, id est extra illud dissolue collegiata.

¶ De popularibus actionibus. Rubrica.

Sed si eadem. ¶ In fi. concord. ff. de collusi. detegenda. in fi.

¶ De publicis iudicijs. Rubrica.

Summarium.

1 Accusatio famosi libelli publica est.

Non omnia. Ibi: ¶ Ueniunt. quod de verberibus dicemus certe iam vidi questionem de facto: veruntamen non est questio quia casus est legis, vt. C. ad leg. iul. de vi pub. l. iiij. vbi cauetur qd est priuatum. ¶ In glo. quid dicemus. in fi. Item † accusatio famosi libelli publica est. ff. de iniur. q senatus. ¶ Ut Iulia. vt subsunt publicorum iudiciorum.

1

Publicorum. Ibi: ¶ Capitalia. i. non parem semper inferūt penam. ¶ Exiliū est. i. extra auxiliū posito q antea q dimiserat habebat. ¶ Nam cetera. penarum genera: id est deportationem sustinentia. ¶ Nō capitalia. id est pecuniaria: vt. j. ad leg. iul. de anno. l. ij. in fi. ¶ Ead. l. in fin. vt. j. ad legē iul. pecula. sacrilegij. & l. iij. in principio.

Publica. Ibi: ¶ Reo. id est accusato. ¶ Ea. l. in fi. sed & mortuo accusatore nomen rei aboletur. j. eo. libellorū. §. fi.

Is qui reus. Ibi: ¶ Factus est. per contestationem litis: vt. C. de adul. l. adulterij. ¶ Accusare. etiā suū accusatorem. ¶ Illud. ibi: incertum. id est dubium. ¶ Non posse. etiam contra suum accusatorem. ¶ Sed hoc. scilicet prohiberi damnatum accusare: pertinere puto demum ad eos dānatos suos accusatores accusare volentes, qui damnati &c. si ergo non amiserit ciuitatem vel libertatem sed retinent licet publico damnati iudicio, vt. j. de vi priua. l. j. potuerunt accusare. ¶ In glossa, si eum. ibi: fm Azonem, vel ibi inchoandis, hic inchoatis: sed quomodo erat inchoata accusatio? Respond. per contestationem: vt. ff. de lit. contest. l. j. non per depositionem accusationis tantum, vt in. l. contraria. Sed quo tempore fuit accusatio inchoata. Respon. potest dici q fuit inchoata anteq nūc damnatus accusaretur: sed si hic peruenit ad accusationem & lit. contest. fuit questio ab accusato potuit accusari contra princi. huius legis. Respon. accusatus nōdum erat receptus inter reos: quod fiebat post contesta. & aliquas tūc accusationes habitas presumptiones ex quo sibi purgationis onus imminebat, vt innuitur in princ. & arg. C. de adulte. l. adultera. & j. de adulte. miles. §. ij. & hic accusatus suum accusatorem de maiori accusauit, & sic dilata est prior: nō ergo simul duo iudicialia crimina exercentur, licet in ciuili sit secus. Uel potest dici qd receptus inter reos accusauit accusatorem suum, & ille non excepit, sed sponte respōdit, & hanc etiam post damnationem implebis, & sic non ex depositione accusationis, sed tantum ex cōstitutione dilatio dicitur inchoata: cōstat autem accuasationem cōtra accusatorem posse deponi pendente accusatione: vt. C. qui accusa. non poss. l. neganda. ¶ Ea. l. in fi. ibi: post damnationem. que contineat ciuitatis vel libertatis priuationem. ¶ In glos. scilicet

scilicet aduersus.ibi: inscribis tamen. licet de pari non
possunt vel de minore accusare. ¶Ea.glos.ibi:de maio-
ri.quo accusaris.

Defuncto.

Ibi: ¶Pena. omnis ex criminali accusatio-
ne imponēda. ¶In glos.scilicet corporalis.
ibi:heres eius tenetur.sed si non esset conde-
mnatus,secus. ¶Ea.l.ibi:cognoscere. ciuiliter. ¶Ea.
l.in fin. aditus accusatione competenti.

Inter accusatorem.

Ibi: ¶Pro absente.accusante vel accusato.
¶Per triduum. expectandus. ¶Dies tri-
dui.vel dic citatus ter per singulos dies semel:ita ꝙ ter-
narius sit numerus citationis per triduum,scilicet expe
ctatus in qualibet citatione. ¶Absentis.id est eodem
modo citati. ¶Presente.⁊ absoluto. ¶In glo.al's nec.
ibi: fieri condemnationē etiam lit.nō contest.vel ex tali
citatione. ¶Ea.glos.ibi:vel in ciuili. vbi nō fit lit.cōtest.
vel vbi alio modo citationes fiunt. ¶In glos.al's nec.
ibi:ferri sententia. lite contesta.vel in maioribus penis.
¶Ea.glos.in fi.sed in sententia dico,aut est lis contest.
⁊ tunc fertur sententia in minoribus penis,siue accusa-
tus,siue accusator sit absens: vt hic facta tamen citatio
ne,al's non,vt hic ⁊.C.de accusat.l.ij.in minoribus non,
vt.C.de accusa.absentem.Si vero nō fit lis contest.tunc
non feretur sicut nec in ciuili: vt not.Azo in summa de
requiren.reis.

Accusatore.

§.Ad crimen.

¶In glo.se-
cus.ibi: quia
regulariter prohibetur: vt al's.C.de procuratorib.ma-
ritus.⁊.C.de thesau.l.j.lib.x. ¶In gloss.ex parte.in fin.
vel ibi permittitur propter pecuniarum interesse defen-
dentis.arg.s.eo.l.seruis.

¶De accusationibus ⁊ inscriptionibus. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Uxor an de morte mariti accusare possit.

Non est pmissum.

¶Parentum liberorūq3. in infinitum
1 exequatur. Sed † nūquid de morte ma
riti vxor accusat? Respon.sic,arg.s.de
libe.cau.l.iij. Item cum accusat de mor
te soceris:vt.j.l.proxi.⁊.s.de testamē.l.lege Iulia.multo
fortius de morte viri cum quo vna dicitur esse caro:⁊ in
sponsa idem arg.s.de testib.l.in legibus.

Certis.

¶In fin.glos.vt quia.potest
dici idem vt accusetur.l.Cor-
nelia.testamentaria, ⁊ de testamento eorum
in quos inuite testimoniū non dicunt. ¶In
glos.quos. ante versicu. nihilominus.sed nil ibi de hoc.
Preterea hec ratio magis suadet admitti eam ꝙ repel-
li,vt in prin.huius legis:⁊ ideo dic vt in prin.dixi. ¶Pu
pillus,aui sui mortem.etiam cū indistincte dicat,⁊ mul-
to magis matris. ¶Testamentaria.ex mente: nam hic
permittendo ⁊ illud permisit, sicut ⁊ de quorum morte
quis accusat,⁊ de eorum falso testamento accusat,vt.s.
in princi.huius legis. ¶Agere.id est accusare. ¶Diuus
Uespasianus.author huius legis,vel supplens eam.

Libellorum.

¶Et dies . premit-
tatur , vel subaudi,
talis est.

Sed ⁊ si aliud crimē.

¶Ea-
de.l.pu
niendum. ¶Obijciat. ei quem vult accusare. ¶In
glos.neq3 autem.versi.l.vel.i. de illo.j.proxi.dicit. ¶In
fi.glos.vt.s.de mino.vel dic de pluribus criminibus ea.
l.puniendis potest simul accusari ab eodem:vt hic.Sed
non si diuersa.l.puniri debeant. Idem si ex eodem fa-
cto descendāt ⁊ diuersis legibus puniri debeāt:q: dum
pēdet accusatio,altera differtur a cōtrario huius legis.

Summarium.

1 ☞ Accusatore defuncto si rei nomine inter reos rece
ptum deletum non sit,an contra eum procedi possit.
2 Mortuo accusatore perit accusationis instantia.
3 Accusatore mortuo an iudex ex officio inquirere possit,
⁊ ex actis accusationis procedere.
4 Iudice ex officio inquirente,an acta accusationis pro-
sint in causa inquisitionis.
5 Mortuo accusatore an alius accusationē exequi possit.
6 Mors accusatoris equiparatur lapsui temporis.
7 Modus libellandi in causa appellationis secundū Ita-
lie ritum ⁊ obseruationem,an de iure procedat.
8 Que interpretationem a iure certam habent,minime
veniunt mutanda.

Si accusator.

¶Accusare.id est accu-
sationē perficere. ¶A-
1 boletur.de libro actorum. Quid † si postulet reus no-
men suum aboleri: nunquid potest procedi accusatore
defuncto? Arg.quod sic.s.de liber.cau.diui.§.j.⁊ a con
trario huius legis,⁊ maxime si iam conuictus est reus,
vel confessus:arg.C.de adulte.quāuis in lucro.Sed con
2 tra † videtur quia morte accusatoris perit instantia: vt
not.s.titu.j.publica.⁊.C.si reus vel accu.mor.fue.l.fina.
cum mors accusatoris equiparetur lapsui temporis ad
instantiā deputati.vt not.j.ad turpill.aut certa.in prin.
Et quod hic dicit de abolitione,loquit' de abolitione de
facto,que nihilominus ipso iure euacuata erat viribus:
vt argumē.C.de iudi.properandum.§.⁊ si quidem.Sed
nonne iudex potest procedere non obstante morte accu-
satoris:vt arg.C.de abolitio.l.ij.⁊ extra de collu.detegē.
§.ij.Respon.nō,quia hoc ipso iure abolitio facta est: ibi
3 autem non,vt ibi dicetur. Sed † quid si negotium se sic
habet vt etiam ab initio per inquisitionē procedere po-
tuerit:nunquid inquiret mortuo accusatore? Respond.
sic,quasi non videatur accusasse,qui ad finem non per-
duxit:vt argu.s. de bo.que lib.qui cū maior.§.accusasse.
⁊ de inoffic.testa.papinianus.§.meminisse. ⁊ argu.s.de
in rem verso.sed si pro patre.§.versum.⁊ de opt.leg.l.ij.
4 Sed nunquid † tunc valebunt in causa inquisitionis a-
cta facta in accusationis causa? Credo sic,ar.C.de arbi.
l.fi.⁊.C.de testi.l.fi.⁊.C.de liber.cau.iubemus. ¶Ex inte-
gro.id est perinde ac si abolitio facta non esset: ⁊ quod
dicit repetere sic.s.vt acta prima valeant,⁊ hic exequa-
tur accusationem ceptam ab alio, licet non cogatur ad
hoc aliquis etiā heres accusatoris:vt.j.e.diui.⁊.s.ti.j.ac
5 cusatore.in prin.⁊.j.ad turpil.si quis repetere.nam † al's
valde absurdum est sic paruo spacio tolli ius omnibus
accusandi,⁊ contrarium iuri.C.de accusa.querela.⁊ ar.
j.de adulter. quinquennium. mortuo ergo accusatore
alius exequi potest:vt ⁊ arg.s.de iniur.sed si vnius.§.in-
terdum.⁊.§.fi.⁊.j.de adulter.constante.sed finita instan
tia tempore non posset super ea procedi , vt.C.de falsis.
vbi.⁊.C.vt infra certū tem.l.fi.⁊ arg.C.de iudi.properan
dum.in prin.⁊.§.j.⁊ arg.s.que in frau.cre.l.iij. Quomo-
do ergo intelligitur qđ dicit glos.s.titu.j.l.publica.⁊.C.
si reus vel accu.l.fina. accusa.⁊ acta perire morte accu-
satoris? Respon.quando nullus ad prosequendum ve-
nit,arg.j.de mune.⁊ hono.rescripto.§.si quis.nec iudex
ex inquisitione procedere potest vt modo no. Et eodem
6 modo † potest intelligi qđ hic dicitur equiparari mortē
accusatoris lapsui temporis.j.ad turpill'. aut priuati.⁊
no.j.ad turpill'.aut.§.triginta. ¶In glos.sic ⁊ illa.ante
versic.sed si.⁊ dic impeditur, ita ꝙ per impedimentum
instantia periit transcursu biennij:vt no.j.ad turpil.aut
7 priuati. ¶Quero † an iste libellus procedat de iure.Co-
ram vobis ⁊c. ego talis accuso Titium qui me percus-
sit ⁊c.quare peto eum puniri sm formam iuris statutū ⁊
reformationē dicte terre, ⁊ omni alia via ⁊ modo quib'

melius potest: ⁊ isto modo ⁊ hac forma in Italia cōmuniter dicitur in libellis. Et videtur ꝙ talis libellus non procedat, quia aut tu accipies dicta verba copulatiue: ⁊ tunc ad veritatē copulatiue oportet vtrūq; concurrere, ⁊ vtrunq; requiritur adesse: vt.l.si is qui ducēta.§.vtrū. de reb.du.sed hoc est absurdum predicta omnia adesse, quare ⁊c. Aut accipies alternatiue, ⁊ tunc libellus non procedit, quia alternatio parit obscuritatem, ⁊ libellus debet continere certitudinem, ⁊ ideo non valeret: vt.l. pretor edixit.§.hec autē.s̄.de iniur.⁊ ibi not. Quid dicemus: dico ꝙ de iure non procedit per iura predicta, sed de consuetudine sustinetur. Ita habes in simi.ꝙ de consuetudine sustinetur illud quod de iure non valet, nam semper inuenies in libellis: peto talem rem quam dico ad me pertinere iure dominij vel quasi, vt institu.de act. §.alie.vbi de hoc, ⁊ ita cōmuniter obseruatur ⁊ obtentū
2 est, ⁊ sic † est seruādum, nam minime sunt mutanda que interpretationem certam habuerunt, vt.l.minime.s̄.de legibus. Jacob.de are.

Is qui. Al's incipit, Qui iudicio. ¶ In glos.si ergo.vel casus excipe ab hac lege. ¶ In glossa, vel conuictus.ante versic.vel non.sed expressum est.s̄. de preuarica.l.accusator.

Seruos. ¶ Accusationē instituere. quia nō deprehēsum occidere non potest. ¶ Seruum suum.excipiente adultera nupta alij ne a se incipiat.

Leuia crimina. ¶ Ex quibus imponitur pena hac lege comprehēsa, vel minor. ¶ In glos.vt.l.Julia.in versi.⁊ crimen.arg. s̄.de furt.interdum.§.qui furem.

Summarium.

1 ☞ Natus ex calūniatore non presumit᷑ calumniator.

Si cui crimen. §. Iisdem. ¶ Liberatus. est per sententiam. ¶ Quis
1 filium. no. † natus ex calumniatore non presumitur calumniator. ¶ In fi.glos.scilicet si doceat.vel coniunge: maxime ex causa ⁊c.post verbum non preiudicat, ⁊ sub. si is quod ⁊c.

Cum sacrilegium. ¶ Deinde in alia cui p̄erat potius: vt.j.patet. ¶ De crimine.minore qui primo inceperat. ¶ Admisso. p̄iudicat minor questio maiori: quia prius inchoata ⁊ ad aliam erat reus prouinciam transmittendus, al's argu.s̄.de custod.⁊ exhi.re.l.ij.§.penul. ¶ In glos.hoc si.ante versi.vel hoc speciale.sed illud in iudice domicilij: hic autem vtrobiq; in aliena delinquerat prouincia.

Hi tamē omnes. ¶ Preter magistratum, vt.j.de adul.si maritus.in prin. ⁊ libertus.vt.j.proxi.sed in liberto obtinet quod.j.l. proxi.dicitur quando in rebus iniuriam patiuntur: sed si personalē atrocem iniuriam patiatur in mutilatione membri, vel similem accusabis, vt.j.de adulte.si adulterium.§.si liberto.⁊.s̄.de iniur.pretor.§.si preterea.

Hos accusare. ¶ Retractandi. id est circūueniendi.

Omnibus. ¶ In glo.s.vis.ante ver.item quid de vi.ergo accusator, sed non hac lege. ¶ In fi.gl.hec est.prout litera dicit cōuenit, siue non: ⁊ q̄d dicit sicuti relegatio, scilicet non cōuenit: ⁊ dic conuenit quo ad penam serui corpori infligendam: sed quo ad pecuniariam penam secus: ⁊ dic capitis cum ademptione bonorum. ¶ In glos.sc; capitis. ante versi, alij habent.hec autem corporalis ⁊ pecuniaria: que pecuniaria seruorum penis non conuenit. Vel dic capitis ciuilis, ⁊ q̄d subijcit: relegatio.i.deportatio.⁊ erit exemplum. ¶ Non cadunt.cū tale ius nō habeant.

In eum. Id est contra eum. ¶ Intendere.secus vbi seruꝰ est occisus vbi iniuriarum cogitur dimittere vt accuset ex.l.Cornel.vt.s̄.de iniur.pretor.§.j.

Titia. ¶ In fi.glos.dato libello.aduersarius autem excipit non solenniter conclusum, ⁊ iudex non pronunciauit non solēnem: ⁊ statutus est dies intra quē solenniter accusaret, ⁊ post tempus accusare volebat, de quo presens iudicauit.

Ex iudiciorum. ¶ Alienare. in titulo lucratiuo certum est: vt.s̄.de donat.l.donationes.§.perfecte.⁊ de lega.ij.cum filius.§.fin.⁊ institu.de here.ab intesta.§.per contrarium. Quid si titulo oneroso: videtur secus nisi fiat in fraudem, vt.C.de aposta.l.apostatarum.imo idem, vt.C.hereticis.l.manicheos.sed ibi postꝙ̄ cōuentus est. Item alienationis verbum largum est, in aut.de non alienand.§.alienatum.⁊ pro hoc.C.eo.l.fi.nam ius alienandi nō habet: ⁊ ideo reuocabitur: secus in liberto alienante in fraudem, vt.s̄.si in frau.patro.l.j.§.in fraudem.si tamē in bonis pretium inueniretur esset reddendū, vt.C.de pred.minor.l.si predium.⁊.l.vtere.⁊ hoc statutum est in detestationē criminis: vt sit sollicitus quibuslibet de alterius conditione principi deferenda: vt.j.de regu.iur.l.qui cum alio contrahit. ¶ In fi.glos.qua secuta.quia extincto principali ⁊ accessorium extinguitur. ¶ In glo.hoc in duobus. ante versi.octauus.⁊.s̄.de adimen.leg.l.pe.§.seia.

¶ De custodia ⁊ exhibitione reorum. Rubrica.

Si quis seruus. §. Qui exhibendi. ¶ Construe, exhibendi, per fideiusso. certo loco vt Padue qui postulati sunt Vicētie propter aliam causam alterius criminis ⁊c.non recipiuntur.i.non compelluntur venire ad respondendum vel ad contestandum litē: argu.s̄.de accusa.si cui. in fine.preuenit ergo hic criminalis criminalem sicut.j. proxi.preuenit ciuilis ciuilem, sed.s̄.si quis caut.l.sed ⁊ si quis.§.illud.ciuilis preuenit criminalem. ¶ In glos.sc; cum in prima.ante versi.⁊ hic. sed ibi vterq; accusationem, idem iudex erat.

Diuus Pius. ¶ In vincula.ligari, ergo non debet nexibus catenarum vel compedum detineri anteꝙ̄ conuincatur, vt.C.de exhiben.l.nullus.licet possit poni in carcerem s̄m legem primam.s̄.eod.⁊ sunt hij fideiussores de non separando se de loco in quo erat sine ligaminibus, ⁊ ad hoc.j.de ver. significa.verum est.

Si quis. ¶ Neq; cautiōe.id est in charta promissiōis: neq; decreto.i. precepto iudicis.

Diuus Adrianus. ¶ Epistolis. no.literis publice persone non stari quibus scribit aliquem deliquisse, ⁊ sic est argumē.ꝙ per scripturam tabellionis nō probetur delictum, si conficiat instrumentum ꝙ talis se presente occidit talem.

De militibus. ¶ Peccatum militare vel cōmune leue tm̄ cōmittētibus, vt.j.de re mili.l.iij.in prin.

Ne quis receptam. ¶ Magistratibus, eos.solutos. ¶ Et his.magistratibus.

¶ Ad legem Juliam maiestatis. Rubrica.

Quiue.

QUiue. ¶ Uel recitauerit. not. pena pari scriptor falsi, ⁊ procurator punit.

LEx duodecim tabul. ¶ Pro potestate. id sub nomine potestatis.

QUiusqꝫ. ¶ Dolo malo. in publicam lesionem.

FAmosi. ¶ Excubant. id est vigilant. ¶ Ueritate rei. scꝫ debent: quasi dicat, non debent iudices statim reo credere qui accusatur, sed inquirere veritatē. ¶ Lubricū lingue eius. qui Imperatori maledixit. ¶ Si nō tale. parcitur itaqꝫ delinquentibus in principem ob temeritatem: qđ verum est si non tale.

¶ Ad legem Juliam de adulterijs. Rubrica.

EX lege Julia. ¶ Lenocinij, neqꝫ subde in fi. gl. q̄ cadit sup verbo p̄scriptū. ⁊ tūc dic. l. prescriptionē except. inductā. **Si publico.** ¶ Ream. ita ꝙ nomen eius est receptum inter reos, cum eius accusatio repellatur: vt. j. sol. matr. cum mulier. ⁊. C. eo. tit. ita pudor. Nec obstat. j. §. prox. quia ibi iā accusatio recepta erat, ⁊ ideo repellitur si vterqꝫ pene subijcitur: hic autē persona non idonea repellitur, vt extra de accusa. c. j. ¶ In fi. gl. speciale. vt. C. de fal. l. de fide. ⁊. l. damus. ⁊. l. prebemus. ⁊ ad hoc. l. docueris.

Si simul. ¶ Accusatore. id est marito. ¶ Cōstituat. preferenda.

Summarium.

☞ Coitus maritalis: an dicatur adulterium.

INter liberas. ¶ Adseruas. id est ad personas seruiles stupro cognitas. ¶ Lex Julia. In glos. que incipit: dictione. ante vers. est pe
1 na. Uel dic † ꝙ coitus maritalis dicitur adulteriū, scilicet sobolis: sed cum alius a marito alterius vxorem cognoscit, nō adulterinum dicitur sed adulterium. ¶ In glos. ⁊ alio. ante versic. quod non placet. sed certe diuersitas libellorum non in eodem crimine sed in diuersis fꝫ Azo. vēdicat sibi locum: ⁊ fm hoc debes hic subaudire, alio atqꝫ alio, sed fm Alb. demum in diuersis libellis, vt not. j. qui pupillam. §. in libro.

QUi pupillam. ¶ In glo. stupri. ibi. l. j. sed ibi non duxit vxorē, sed vbi duxit pena est: vt de ritu nup. l. non est matrimonium.

MAter autem.

§. Mulier. ¶ Euitande. id est in inclusione pene.

MIles qui. ¶ Sexaginta. ibi: presidis. quod qualiter intelligatur legitur. j. quan. appel. fit. l. j. §. adeūdi. ¶ Defuncto. In fi. glos. imo. vel dic aut accusatur quia cōcepit ex adulterio, ⁊ obtinet lex contraria, aut si patet, ⁊ obtinet hec lex, arg. s̄. de cura. e. titia.

SI vxor. ¶ In fi. glo. ibi: id est stupro. vel pone proprie hic, sed duꝫ repetitur: hīj tunc expone. i. stupro. ¶ In fin. glos. hec non. ⁊. s̄. quibus vt indig. l. cum tabulas. §. crimen. ¶ In fin. glos. id est bona. vel dic iusta est vxor cū legum solennitate recepta, sed in qua non est solennitas dicetur iniusta. i. naturalis, in aut. qui. mod. natu. effici. legiti. §. quoniam. ⁊ arg. s̄. deposi. l. si duo. in prin. ¶ Diuus. ibi: cōmissum. per ignorantiam fecit.

Iudex adulterij. ¶ Exhibeat. id est exhiberi non vult, cum leno sit. ¶ In fi. glos. hoc aliquādo. in criminibus fit compensatio quantum ad executionem ciuilem: vt in l. viro atqꝫ. cum concord. sed quantum ad criminalem executionem non, vt hic, ⁊ etiam cum cōcor. ¶ Si quis. ¶ In glos. vt si. ante versi. nisi. sed in concubinatu matrisfamil. nomen tenuit.

Summarium.

1 ☞ Communicans cum excommunicato, an postea possit eum de excommunicatione impetere.

Sed ⁊ si qua. ¶ Aboleuit. id est deleuit. ¶ Accusare eam. argu. ꝙ
1 qui † cōmunicat excommunicato non possit eum postea de excommunicatione impetere: sic extra de senten. excōmuni. in presentia. excipere tamen potest, extra de exceptio. c. a nobis.

SI maritus. ¶ Quoqꝫ. q. d. non solum mariti.

§. Legis Julie. Inter reos accusando. ¶ Euitandi criminis. id est sue criminationis, siue accusationis.

Si negauerint. ¶ In gl. cum ista. accusare de nouo, arg. s̄. eo. si maritus preuenerit. §. fi. ⁊. l. ij. sed simul. ¶ Si quis, nihil agit. quo ad talis accusationis prosecutionē. ¶ Poteritqꝫ. impetrata abolitione.

DEnunciasse. ¶ Ad iudicem. i. sub commemoratione iudicis. i. ex parte talis iudicis, ⁊ ego si pro quāuis ab ea incipere: non ergo cepta est accusatio per libellum accusationis datū. Et no. hic non prodesse preuenire, ⁊ sic est arg. contra. s̄. de iudic. si quis postq̄. ¶ Sed ⁊ si. varietas persone aliud crimen videri facit. ¶ In glos. quia. ante versi. sed arg. sed hoc videtur ꝙ in denunciatione exprimatur causa, scilicet adulterij cōmissi. ¶ Querit, accusari non possit. id est in accusatione procedi. ¶ In glos. vt prescriptione. ante versi. vel quia crimen. vel dic non poterat, quia prescriptione liberatur citius mulier q̄ masculus: vt. j. ad tertull. l. j. §. accusationem. ⁊. j. eo. mariti. §. sex mensium.

ADulter. ¶ In gl. vt relegationis. hec reprobatur nil no. ap. l. j. §. fi. ⁊ ideo dic pena, vt scilicet mortis. Nec obst. qđ. s̄. dixit, sed si non mors. s. naturalis, hic accidentalis.

PAtri datur. ¶ Jure faciet. no. filij appellatione non cōprehendi nepotem.

QUod ait. ¶ Non occisum. id est non sine causa dictum. ¶ Turpitudine. coitus.

MArito. ¶ Occidere. eum adulterum. ¶ Communis fuerit. ar. ꝙ pro parte vasallus in totum fit.

SI postulauerit. ¶ Interesse. q̄stioni. ¶ Estimari. ante questionē: vt. s̄. vsufruc. quēadmo. caue. l. j. §. recte. ⁊ facta questione nihilominus vt sciatur inquātum deterioratus est preterea. ¶ Adulterum. id est de adulterio accusatum. ¶ Eum. accusatorem. ¶ Jubebunt. pro damni emendatione. ¶ Ista pena. respectu soluentium nō autem respectu accipientis. ¶ In glos. idem. ante versi. vel melius. vt. s̄. de furt. inter omnes. §. hec actio. ¶ In fi. eiusdem glos. §. hec actio. sed liber appetit, ⁊ fiet condēnatio arbitrio iudicātis, arg. de his qui deie. l. j. §. si vero iuuet. ⁊. s̄. de iniur. cōstitutionibus. non autem estimabitur ipsum liberum corpus, vt. s̄. de his qui deie. l. j. ¶ Haberi. vtriusqꝫ maris ⁊ femine. ¶ Data sint. ⁊ manumitti non possint. ¶ Ratio autē, obdurent. nihil dicendo per se. ¶ Uenerit. quid ergo negauit.

Summarium.

1 Statuta indulta contra caupones & stabularios hospitantes, an habeant locum in non caupones & nō stabularios hospitantes si furtum factum esse dicatur.
2 An adultera ante diuortiū possit de adulterio accusari.
3 Exceptio pscriptionis impedit accusationis processum.

Mariti. ¶ Questum autem, siue semel. quedam 1 † sunt statuta contra stabularios & caupones: vt. ff. naut. caup. l. j. & per totum tit. Quidam qui non erat stabularius recepit quendam & hospitatus fuit eum, & iste hospitatus soluit pro cena & lecto sicut fecisset cuidam stabulario, & furtum factum fuit ei hospitato: nunquid habet locum lex naut. caup. stab. l. j. & per totū ti. ac si fuisset cōsuetus stabularius. Dic q̄ sic, ar. huius. §. Qui. de fu. ¶ Questū. in gl. ad hoc. ante ver. & facit. sed sunt ar. contra. ¶ In fi. glos. secundo viro. vel dic nupta adulterata. ¶ Sex mensium. in glos. criminis. ante versic. postea. sic differt stuprata ab adulterata. ff. eo. nec in ea lege. §. j.
2 & l. is cuius. §. marito. Et est ratio quare secus, q2 † adultera non potest accusari nisi post diuortium: vt. ff. eo. miles. §. volenti. vidua autem statim. ¶ Preterea, dies sint, id est instent: quasi dicat, nondum lapsi sunt. ¶ Nec cri-
3 men quinquēnio. not. † exceptionem prescriptionis impedire accusationis pcessum, & sic contestationē. ¶ Hoc quinquennium. vt sunt committentes in legem. ¶ In fi. glos. sufficit. secus in tempore appellationis: vt. C. de tēpo. app. l. fi. §. illud. ¶ Hoc amplius, facere. exclusis prioribus, vt. ff. eo. si maritus. §. fi. & sic fuit in potestate posterioris excludere primum: quod non fuit. j. eo. quinquennium. in fi. & ideo non est contra. arg. ff. eo. si maritus sit in mag. in prin. ¶ Suos libellos. not. inspici tempus dati libelli. arg. contra. ff. eod. denunciasse. ij. respon. ¶ In glos. f. quinquennij. ante versi. & facit. vt. j. de re milita. l. nō omnes. §. qui desertioni. & C. de raptu virgi. l. j. §. que multo. & j. eo. vim passam. §. prescriptione.

Quinquenniū. ¶ In glo. ex hoc. quod. j. sequitur ante versi. Item est. imo quo ad sui initium continuum, cum incipiat a die commissi criminis: vt. ff. eo. l. mariti. §. preterea. & tamen non poterat accusare, vt. ff. eo. constante. & C. eo. crimen. Itē potest esse absconsum, & tamen currit vt hic: sed quo ad ea que sequuntur vtile est.

Nihil interest.

§. Cum alterum. ¶ Simul. no. simul fieri ea que eodē tempore concurrunt. ¶ In fi. glos. vt & ff. licet suam hic iniuriam prosequatur.

Si quis adulterium. ¶ Potius. i. prius torquere. q. d. ante accusationem mulieris non debet torqueri seruus, sicut nec testis produci. ¶ In fin. glos. scilicet mulieris. sed reprobatur. ff. de accu. seruos. in fin. ¶ Si quis. ibi: in vxorem. deprehensum. ¶ Contineretur. quia nō dimisit.

Stuprum. ¶ Adulterium. committitur: vt. ff. eo. l. inter liberos. §. j.

Accusaturus. ¶ Ne causa. omissa emendatione & processu in eam habito. concordā. C. ne de statu defunc. l. penul.

Si adulterium. ¶ In fi. glos. pōt. & ad hoc ff. eo. l. miles. §. j.

Summarium.

1 Que est pena incestus.
2 Ad penā incestus irrogandā que interuenire debeant.

Stuprum. ¶ Quia supra tractauit vbi non in facie matrimonij incestus cōmittitur: quia si per hoc matrimoniū cōmittatur incestus, multū interesse &c. vel dic etiam. l. principium loqui in matrimonio cōtracto de facto cum propinqua nupta vel vidua: & dic duplex admissum est. s. stuprum, cum non sit vxor, item incestus cum sit propinqua vt non sit probabilis ignorantia: quia &c. ¶ Illicite cōtrahatur. vbi cessat pena incestus. ¶ Concurrant. vbi constat penam imponi. ¶ Incestum, interueniat. nō autem cōtumacia sanguinis. ¶ Mulier. sed certe & vir excusatur ab incestus crimine, cū non sit incestus nisi vbi moribus matrimonium est interdictum: vt. ff. de ritu nupt. l. sororis. §. j. Sed potest dici moribus ciuitatis Romane, & sic
1 cōprehēditur q̄ solo ciuili iure duci prohibetur. † Sed que est pena incestus? Respon. refert aut est incestus iuregentium: aut iure ciuili. Primo casu aut committitur extra cōiunctionē matrimonij, licet de facto fieret coniūctio, aut interueniente cōiūctione matrimoniali de facto: primo casu imponet̄ pena adulterij, vt. ff. e. l. miles. §. j. & hac. l. §. j. vt sic ex parentela pena augeat̄. Secūdo casu pena est. C. de incest. nupt. si quis incesti. & l. qui contra. & auf. ibi posita: si iure ciuili fiat incestus, & tunc aut extra cōiunctionem per matrimonium, & tunc punitur pena super hoc specialiter constituta, vt. C. si quis eam cuius tut. l. j. aut ea cessante extra ordinem: cū pena non sit statuta, acrius tamē q̄ pro simplici stupro, ar. j. de penis. sanctio. aut per coniunctionē matrimonij, & tūc erit infamis & extra ordinem punietur, vt. ff. eo. qui pupillā. & ff. de ritu nup. non est matrimoniū. ab hac ergo pena mulier est immunis non vir: vt. ff. de lega. j. l. fin. & de his quibus vt indig. l. j. §. fi. ¶ In glos. que dicit scilicet nuptam alij. imo non nuptam vt differat a precedēti: & dic de facto sibi nuptam, & sic prosequitur perplura respon. ¶ In glos. id est stupri seu incestus. que est eadem cum pena adulterij: vt not. in prin. huius legis, & ff. eo. miles. §. j. ¶ In glos. scilicet stuprum. ex quo debet dimidia bonorum adimi, & in processu sicut pro adulterio punitur capitis pena, ergo neutrum erit impunitum: vt. ff. de priua. delictis. nunq̄ plura. si de vtroq3 accusetur, vt. C. de accu. l. qui de crimine. ¶ In fi. glos. quia plus. vel dic
2 quia † ad penam incestus irrogandam mari debet interuenire sanguinis cōtumelia: que demum interuenit vbi iuregentium interuenit coniunctio. ¶ Nonnunq̄. licet propter incestum iuregētium patratum masculus & femina puniātur pena incestus: tamen & in maribus nonnunq̄, id est aliter &c. natura coniunctionis impediente fiet. ¶ Propter etatem. ad hoc. C. de incest. nupt. qui contra. & nil: subaudi, q̄uis glo. subaudiat maxime. ¶ Idem Pollioni, sexu. vbi solo iure ciuili est interdictū matrimonium. ¶ In fin. glos. qui sunt. & hoc ad proximum tantum refertur.

Vim passam mulierē. ¶ Non postulatur. dum est nupta.

In crimine. ¶ Exhibeātur. fm l. C. de exhi. reorū. l. ij. ¶ Causa cognita. quia non potuit veni re instructus.

Si ex lege. ¶ In fin. glos. & est. & l. mariti. in princi.

¶ Ad legem Juliam de vi publica. Rubrica.

Lege Julia. ¶ Coegerit. id est habuerit, vel congregat in potestate enim dicitur. j. eo. l. fi.

Qui cetu. ¶ Qui vacātem. In hoc versic. sic distingue: aut accusatus de vi excipit de proprietate rei, & non obstat, vt hic & ff. l. iij. §. fin. & C. vt nemo pri. pote. ti. l. ij. licet sit arg. contra. ff. de arbi. l. iij. in fi. & ff. vi bono. rapto. l. ij. §. hec actio. sed in l. de arbitr. non fuit violenta

violenta in l. vi bono. rap. ciuiliter agebatur, hic autem criminaliter propter vim publicam qua tenetur, & quia arma tantum habuit, vel homines, vt. s. l. j. & ij. Aut excipit de possessione, quia dicit se defendisse suam possessionem & conseruasse, qd licet: vt. s. de vi & vi arma. l. j. §. sed qui per vim. & tunc si separatim obtinet. C. quando ciui. act. preiu. crimi. & C. eo. si quis ad se. Aut simul, nec vult eligere: & tunc proceditur super criminali primo. ar. C. de contra. iudi. l. fi. & de adulte. adulterij. Ubi autem ciuiliter queratur de vtroqz not. s.

Reum. ¶ Siluano. procuratori. i. patrui, cuius filius fuerat inclusus. ¶ Significauit. scilicet per libellum.

Lege Julia. ¶ Romanum. condemnatione de aliquo crimine. ¶ Aduersus prouocationem. nota contra iudices appellationibus non deferentes.

Ui dolo. Ibi: ¶ Tuto. & sic alicui partium locus redditur minus securus. ¶ Aut. quo minus, vel quo minus. ¶ Qui ludos, exceptum est. ab hac lege. ¶ Hac lege, homo occisus fit. q si aliquis occisus sit vltimum irrogatur supplicium.

¶ Ad legem Juliam de vi priuata. Rubrica.

De vi priuata. ¶ Dānati. genitiui casus. ¶ Hoc est. vbi. l. dicit qui tale quid fecerit teneatur pena. l. de vi priua. patiŕ hanc: vt. j. eo. ex senatus. sic & als. j. tit. j. l. iij. §. alio senatusconsulto.

Ex senatusconsulto. Ibi: ¶ Lege Julia. i. pena legis Julie: vt. s. eo. l. j. eadem pena.

Creditores. ¶ Agant. id est agere intendunt. ¶ Uerba. non per iudicem, sed sua autoritate capit.

¶ Ad legem Corneliam de sicarijs. Rubrica.

Summarium.

1 Ferens ensem hominis occidēdi causa, an lege Cornelia teneatur.

2 Percutiens aliquem cum baculo aut claua & occidens, an lege Cornelia teneatur.

3 Ut legis Cornelie pena locum habeat, exigitur dolus malus.

Lege Cornelia. ¶ Iudiciū. id est sententiā, & fm hoc construe: qui ve operam dedisset, quo quis tamē magistratus &c. vel dic secūdo q magistratus iudex ve questioni datus, qui sub. id est ob siue propter capitalem causam pecuniam acceperit fieret reus. i. teneatur per. l. istam de sicar. ¶ Questioni. sup. datus. ¶ Absolui posse. si hac. l. fuerit delatus: cum hac lege non sit puiendus, vt & similiter. s. de accusa. l. hos accusare. §. omnibus. & est exemplū infra. ¶ Sed si, & eum qui. repete rescripsit, & sic in sequētibus. ¶ Constituendum. & talem habuit animum. ¶ Gladiū stringxerit. quem nō portabat gratia hois occidendi, sed

1 forte salutis sue causa: vt. s. ti. ij. l. penul. in fi. nam si † portaret gratia hominis occidēdi hoc ipso reus esset, vt. s. ea. l. ij. respon. nec exigetur percussio, & dic extra rixam.

2 ¶ Sed si claua, non ferrea. patet † igitur hic euidenter q si quis aliquem percussit claua vel baculo & moriatur exinde q nō punitur hac lege Cornelia, & est not. dignis

3 simum: ratio est in promptu, quia † hoc dolo malo non videtur fecisse, & dolus malus exigitur vt quis hac lege puniatur. Item & animus occidendi, vt. s. dicitur: vnde distinguendum est inter arma, & argumen. j. de re mili. l. omnes. §. si quis cōmilitonem. ¶ Percusserit. & occiderit. ¶ Cucuma. vt ferrea claua. ¶ Non occidēdi animo. sup. percusserit. & subaudi. ¶ Et admiserit. sub. rescripsit Imperator: & intellige in dubio cum animo certi non sumus, als secus. ¶ Item diuus, dimittendum. arg. qd impunitū sit qd fit ad suam suorūqz iniuriā ppulsandā.

Inauditum. ¶ In fi. gloss. fallit in adultera quā pater accusat. s. tit. j. l. cuius. §. j.

Eiusdem legis. ¶ Adiectio, appellatur. appellatio. veneni continet. ¶ Malo exemplo. not. de malo exemplo, vt hic & s. ad legē iuliā de vi priua. l. iij. §. j. als bona sunt seruanda: vt. C. de preci. imperato. offer. l. j. ¶ Falsa iudicia. id est concilia. ¶ Qui hominem, sed solent. homicide. ¶ Transfugas. ar. contra bannitos vt vbiqz licite occidantur.

Lege Cornelia. ¶ Cū quidam, legis Cornelie. ¶ Pena. que est deportationis nō autē vltimi supplicij nisi sit seruus, vt pxi. l. patet: & sic vbicūqz lex dicit puniri quem pena legis Cornelie, de hac debet intelligi, & fm hoc intelligitur. j. eod. ex senatus.

Si in rixa. ¶ In glos. ante versic. quod si. vel dic vbi durius ille q alij puniatur non tamen punitur directa pena: vt dicto. §. diuus. ¶ Apparet. quia equalia sunt munera. ¶ In fi. eiusdem glos. & arg. s. titu. j. nec interest. arg. contra. s. eo. l. iij. §. fi. item quia author. & s. vi bono. rap. l. ij. §. si quis homines.

¶ Ad legem Pompeiam de parricidijs. Rubri.

Lege Pōpeia. ¶ Huius. l. pena. etiam si decurio sit. ¶ In fi. glos. idem puto. vel dic vt. s. de gradib. l. iuriscon sultus. §. parentes. vel dic. l. Pompeia. induxit vt parricide pena. l. Cornel. teneātur, specialiter de eis cauens ne videatur neglexisse si morte maiorū & principalibus constitutionibus noua pena statuta est, vt ea. l. fina. & hoc est quod sonat litera. Insti. asperrimum crimen persequitur noua pena, scilicet inuenta moribus & constitutionibus.

¶ Ad legē Corneliā de falsis, & senatuscō. &c. Rubri.

Pena legis Corn. De falsis. ¶ Coerit. ad falsi allegationem. ¶ Testimonia ve. repete, qui ob testimonia proferenda, vel planius instruenda: nam. j. dicit de eo qui accepit pecuniam pro testificando vel non testificando. ¶ Innocentium. id est nō obnoxiorū: dic de falso conuincēdam. ¶ Remittendum. accepit officialis pecuniam vt falsam ambasiatam iudici faceret, & ei referret qd referre debebat: & quod dicit remittendum tenuerit, arg. C. de spor. l. ij. & s. de custod. re. diuus. ¶ Inter filium, scribentes. in quo aliqd sibi adscripserunt causa adscriptionis legati. ¶ In fi. glos. id est si aliquis. Respon. sic, si est in scriptis redactum: par enim ratio est, arg. C. de secun. tab. l. ij. & s. tit. j. l. sed sciendū. §. j. & s. ad leg. iul. maiestat. l. famosi. ¶ In glos. i. dicere. ante ver. vel fraudem. & fm hoc dic nec, pro & nō, vt sit sensus: & rescripserunt. ¶ Excusatur. sub. omissas non admisisse. ¶ Accusatio. falsi: sed ignorando penam falsi tutoribus cum fisco cōtrahentibus fraudes exclusisse quo ad fiscum, qui fraudatur cum talibus cōtrahendo, vel forte etiam quo ad pupillum.

Pena. ¶ Quasi falsi. i. eorum que vt falsum puniuntur, vel vēdicantur. ¶ Deportatio

est.in nobilit.al's damnatio in metallũ.j.de penis.si quis aliquid.§.qui viui testamentum.

Qui ignorans. ¶ Accepit. aut ex falso testamento quisquis quid consequitur igno- rans falsum, ꝛ tunc certum est eum de falso accusare posse. Aut sciens, ꝛ tunc aut nulla fuit questio mota veritatis ꝛ falsitatis: ꝛ potest dici idem, vt.s.qui. vt indig.post legatũ.in prin. Aut fuit ꝛ tũc nõ, vt.C.ipse significas. ¶ In glos.quomodo.ante versic.at.sed illud in possessione. ¶ In fi.eiusdem gl.vel de facto adiuit.

Si quis cum falso. ¶ Cu- rasset. ꝛ iam recepisset.

Senatus penã falsi. ¶ Ei.filio. ¶ Codicillis.veris. ¶ Quoq3.q.d. non solũ legata non soluet, que al's solueret.

Si quis legatum. ¶ Te- stamentum erit.perfectione solennitatis. ¶ Iure.id est cum solennitate.

Quicunq3. ¶ In fin. glos.radunt. vel dic, idem esse fingere ꝛ tingere.

Lege Cornelia. ¶ Teneri. sed qua pe- na. Respon.capitali, vt.C.de fal.mone.l.j.§. si vero longissime. ¶ Qui delatorem, pecu- niaria.calumniosa.

De eo filio. Uel domino. ¶ Ei.do- mino.vel patri. ¶ Q2. potest exponi pro q̃uis. ¶ In fi.glos.scilicet lege:vt.j.eod.impuberem.§.item non conti- netur.ꝛ arg.j.de verb.signifi.l.cepisse.ꝛ institu.de inutil. stipu.§.ei qui.ꝛ de opt.leg.si pamphilo.

Si pater. ¶ Iussu testatoris.qui ap- pareat ex subscriptiõe: vel dic presciuit iussum in hoc sicut in ceteris.ar. s.eo.l.de eo.

Falsi nominis. ¶ In gl. inuit. ante versi. ꝛ ad nouum aspirat honorem.

Summarium.

1 Iussus iudicis si i scriptis nõ appareat, an valeat.
2 Stipulatio sine causa adiecta, an valeat.
3 Preceptum iudicis non adiecta causa factũ, an valeat.

Filius emãcipatus. ¶ Plures. prima an emancipatus si ascri- bat sibi, incidat in senatuscon.secunda est.j. §.sequens. ¶ Quoq3.filius ascribens sibi. ¶ Ex subscri-
1 ptione.no.arg.† ꝙ si iussus iudicis non apparet in scri-
2 ptura ꝙ non valeat. Sed † quid erit in stipulatione, nũ- quid valebit si non est causa adiecta: quid erit in prece- ptis? Respond.non, vt.s.de excep.do.l.ij.§.circa. Quid
3 erit in preceptis † nunquid valebunt si non adijciantur cause, quia forte ita dixit: condemno te ad decem, nec di- xit quos debes ei ex causa mutui, vel alia simili, nũquid valet tale preceptum? Dico ꝙ non, vt.s.de leg.j.filiusfa- milias.§.diui. ꝛ.C.de conue.fis.debit.l.inter chartulas. Respon. ¶ Quantũ Titio.quando sibi ꝛ Titio: ꝛ quod sequitur cum Seio quando quis ascribit seruo cõmu- ni, ꝛ quod dicit queri, id est querenti respõdere, vel que- rendo inueniri, ꝛ secunde tantum respondetur, ꝛ non alij. ¶ Questione.emancipati. ¶ In glos.secus.ibi: ꝛ de lega.j.plane.hic contradicit ꝛ sequens.

Maritus. ¶ Restituturus.arg.ꝙ non.j.eo. impuberẽ.§.item si seruo.sed dic ꝙ sic.j.at quin ꝛc. ¶ In glos.hic no.ante ver.vel possit. alia litera dicit preteriri possint: ꝛ fm hoc nõ dicit id qd glos.dicit, sed fm glos.dicit preteriri possit filius, q2 me- ruit, ꝛ dicit filium se subscripsisse heredẽ, ꝛ loquitur de filio testatoris. ¶ In fi.eiusdem glos.ꝛ fm hanc literam deest emancipatũ, ꝛ debet dicere litera preteriri possit.

Diuus Claudius. ¶ Scri- bere. ibi: hanc. ascribentes ipsi patri vel domino vel sibi, vt.s.eod.de eo.ꝛ hoc quantũ ad hoc vt habeatur non scriptum: quantum autem ad aliam penam distingue aut hoc mandauit sic fieri, ꝛ ipse tenet pater vel dominus, aut nõ, ꝛ tunc filius, vt not.s.de eo. ꝛ innuitur.j.proxi.ibi, ꝛ qui etiam. ¶ Nec generalẽ, ve- niã.ex virtute generalis acquisitionis, ꝛ dic quo ad pe- nam filius. ¶ Item, si liber sit.ꝙ nõ directo forte, vel ex senatusconsul. qui tuentur libertatem, al's vt.s.de fide- iusso.l.cum vero.§.subuentum. ¶ Quatenus.id est quia. ¶ Scripta sunt. ꝛ ideo directo liber erat si directo sit ei libertas relicta: et legata capiet si qua ei relicta sunt. ¶ Quod tamẽ. vt generalis subscriptio ad capiendum proficiat. ¶ Inquit.diuus Pius. ¶ Non facientib⁹.libe- ris personis, ꝛ nõ r̃ndet huic questioni: ar.tamen qd ex violentia excusetur.s.de adul.si vxor.§.si quis plane.ar. cõtra.j.de cap.postli.carent.mater testatoris. ¶ Dictan- te filio.qui testatur. ¶ Ascriptũ esset.ea volente ꝛ man- dante ascribi. ¶ In fi.glos.id est dandã.vt sit legatum validum ꝛ non habeatur pro non scripto. Uel dic fm Azo.inualidum legatum, sed pena remittit. ¶ Si quis, ibi: remitti.q.d.non autem capiet relicta: quod postea mutatur dicens, sed benignius ꝛc.

Uxori. ¶ Qui se, tamen si idoneus. Not.ido- neum approbandum: vt ꝛ.C. de sac. sanct.eccle.l.qui sub pretextu.

Impuberem. ¶ Est, restitui o- portere.capit er- go dominus hoc legatũ, sed restituit manu- misso: ꝛ sic est contra.s.e.filius.in fi.sed ibi di- recto sibi ascribit, hic non. ¶ Qui codicillos, confirmat. id est cõfirmationem scribit. ¶ Hoc ita.verũ est in penã ex hoc senatusconsulto incidere si voluntate ꝛc.valet ces- sante senatusconsulto, cum hoc verum falsum sit, sed su- perius nõ est falsum licet pro falso coerceatur. ¶ Idem si rogatus.incidit in penam. ¶ In fi.glo.quidam.ꝛ fm hoc remanet seruus apud heredem, ꝛ punitur legata- rius vltra ꝙ deliquit: quod est contra.l.s.de his quib.vt indig.l.rescriptum. Uel dic ademptione senatusconsulti vitiari, ꝛ eius auxilio libertatem deberi, sed vbi sine vo- luntate etiam cessante senatusconsulto durat libertas: sed prima est.s.eo.si quis legatum.§.fi. ¶ Si testamenta- rius, commodum est. cum tantũ det quantum accipiet: vt.s.de leg.j.non amplius. ¶ Ascripserit.fideicommissa- riã libertatẽ voluntate testatoris seruo suo, vt seruus ꝛc.

Quid sit falsum. ¶ Imite- tur.id est scribat in forma alterius: ꝛ sub.eius nomine instrumentum scribat.

Athaletus. ¶ Et Proculum.not. duos accusari eodem tempore pro eodem crimine.

Si quis. ¶ In fine gloss. sed hoc cum pater prodere non potuit, aut heres eius.

Eos qui. ¶ Uel falso. id est dolose: vt ponitur in auf. vt de- functus.§.si vero. vt quia dolose duxit mili- tes ad locum destinatum per breuiorem viã minus tutam.

Si a debitore. ¶ Mentiatur. i. per mendacium denegetur vt pluris vendat: vel dic de secun- do, id est per mẽdaciũ scribat, ꝛ est casus hic.

Summarium.

1 Ut falsi pena imponatur necessaria est accusatio.

1 SI quis. ¶ Penam temeratoris. no. vt † pena imponatur necessaria est accusatio de falso: & est ar. q per exceptionẽ falso ꝓbato nõ puniatur qs de falso.

Summarium.

1 Utens falso instrumento quẽadmodũ puniatur.
2 An quilibet iudex possit testẽ falsum deponẽtẽ punire.
3 An iudex ex suo officio possit obreptitie rescriptum impetratum punire.
4 Iudex an ex suo offõ possit de offẽsa sibi facta cogñscere.

1 DIuus Pius. Ibi: ¶ Qs plerunq;. Aut vtit † falso instrũto ignoranter aut scienter. Primo casu aut est testũ, aut est rescriptũ, aut aliud instrumẽtum: si est rescriptũ obtinet. C. eo. maiorẽ. Si testamentum vel aliud instrumentum, obtinet hec. l. si ex certa scientia. aut ante accusationem destitit ab vsu aut non: si destitit obtinet. C. eo. si falsos. Si nõ destitit ante accusationẽ in testamento punitur. pena falsi, vt. ff. eo. l. ij. In instrumento obtinet hec litera vt pro modo delicti puniatur: vt. ff. eo. l. falsi. §. ordine. In rescripto punit pena falsi, vt. ff. eo. si quis. & C. eod. maiorem. & ad hoc. ff. de adult. si adulterium. §. ijdem Pollioni. sed quidã vsq; ad sententiam dicunt licere desistere. ar. C. quib. vt indi. l. alia.
2 ¶ Quero † vtrum quilibet iudex corã quo fit falsitas possit punire? Textus in. l. nullum. C. de testi. videtur dicere q sic, ibi: data cunctis &c. In cõtrarium videtur textus hic q ille demũ possit de falsitate tali punire qui al's habet autoritatem puniẽdi, al's debet remittere ad maiorem iudicem, vt hic: & hoc puto verum, vt in auth. de testi. in. ij. col. facit quod not. per Innoc. extra de penis. c. penul. & antepe. Bartol. de saxoferra. ita dicit hic.
3 ¶ Quero † vtrum iudex ex officio suo poterit punire istum qui per obreptionem aliquid impetrauit. Hic videtur textus q non hic in fi. ibi: si accusatus &c. & etiam in prin. ibi: si accusatus. & sic ita demũ poterit puniri si fuerit accusatus. In contrarium facit. l. ij. §. si publico. ff. de adult. & regula quam ibi dedi: quia de delictis factis coram iudice ipse potest inquirere, & hoc puto verum. Cir
4 ca † quod debes scire q quandoq; fit delictum corã iudice & ad offensam iudicis, non in actu iudiciario: vt puta si dicitur sibi verecundia, si percutitur ipse vel eius familia, iste non est actus iudiciarius, tunc an ipse iudex possit ꝓcedere ex suo officio. Et dic q non, vt. l. lege Cornelia. circa princ. ff. de iniur. vbi dixi q potestas non potest esse iudex de iniuria facta sue familie. Quandoq; in actu iudiciario fit aliqua iniuria seu delictũ corã iudice, vel a parte, vel a notario, vel a teste, vel ab aduocato, & tũc iudex ex suo officio poterit punire: vt. l. j. C. de calum. & l. athletus. ff. eo. & l. falsi. §. j. ff. e. ad qd bene facit quod not. per Inno. extra de penis. c. vlti. vel antepe. ita dicit do. Bart. de saxoferra. hic. vide quod not. per Cy. in. l. j. C. ne quis in sua causa ius sibi dicat.

¶ Ad legem Iuliam repetundarum. Rubrica.

LEx Iulia. ¶ In glos. qui sunt. ibi: tollit suspicionem. & facit licitum, qd. al's non liceret.

DAtur. ¶ Actio. ad repetendum qd quis dedit cessante scelere agẽtis. ¶ Arguebatur. id est cõueniebatur, & sic innuit litem contest. cum mortuo. ¶ In glo. ante versi. nã quidam. sed si datur actio ex hoc crimine ad quid cõtra heredem dicitur accusatio proponi, cum per accusationẽ pena extraordinaria corporalis imponitur quam cõstat non imponi heredi: & ideo cũ. l. dicat per hanc accusationem agi de repetendo, vt titu. ij. l. fi. potest exponi hec actio. i. accusatio. & ad hoc. C. e. l. fi. in fi. Alij dicunt vt H. teneri heredem mortui officialis ante litem motam: intra annum tamen a die officij depositi. Uel dic sed intra annum, de eo qd peruenit ante versic. sed si dicas. vt. ff. de euic. si per imprudentiam.

LEx Iulia. ¶ Ab his autem. construe: a nullo autem. ¶ Ab his. & ex his neq; vllam &c. sub. ad hoc vt aliquid faciat vel omittat. ¶ In gl. igit. ante versi. vel dic quantũ ad penam capitis irrogandã.

¶ Ad legem Iuliam peculatus. Rubrica.

PEculatus. ¶ Pristina iura. que sunt propria ciuium Romanorum.

LEge Iulia. ¶ Qui pecuniam. vt res sacro vsui destinatas, licet consecrate non sint per episcopum. ¶ Mandatis. In fi. glos. conquiri. & in auth. de collatorib. §. iubemus. nõ sic inuenitur, & sic thesaurus non est res religiosa, & ideo in ead. l. Iul. peculatus non vendicat sibi locum que de religiosa loquitur: ff. in princip. prime legis.

SAcrilegij. ¶ Qui cũ, forma publica. de argento publico. ¶ Uel signatam. publico nomine eam exercuisse. Quid si propria authoritate fecit monetã in publica forma debiti tamen ponderis & speciei probe ẽm. l. C. de veter. nun. potest. ita q est optima. nunquid punitur? Respon. sic: vt. C. de fal. mone. l. fina. ¶ Si quis, condemnatus. id est condemnatus esset.

PEculatus. ¶ Admissum. id est commissum.

QUi tabulam. ¶ Refixerit. id est remouerit.

SAcrilegi. ¶ Cõpilauerint. i. effregerunt, vel expoliauerunt. ¶ In glo. vel. ante versi. item quod. vel priuata sacra dentur que habentur in vsu sanctitatis, vt missarum licet sacrati non sint: vt sunt libri & ornamenta nõ cõsecrata. ¶ Senatus, fecerint. no. contra notarios qui dant acta sine iussu iudicis.

¶ Ad legem Iuliam de ambitu. Rubrica.

HEc lex. ¶ In glos. que incipit, imo. fisco illius ciuitatis cuius appetijt magistratum.

¶ Ad legem Flauiam de plagiarijs. Rubrica.

LEgis Flauie. ¶ Mãcipij. i. non tenetur accusatione. l. Flauie loquentis de mãcipio suppresso.

¶ Ad senatusconsultum Turpillianum. Rubri.

ACcusatorum. ¶ Calumniatoribus, facti quidem questio. i. inquisitio declaratura qual'r illud fuerit, vl' qual'r factũ se habuerit in arbitrio iudicãtis: sed postq declarauit illũ deliquisse pene persecutio &c. ¶ In glo. nam potest de facto, deliquisse. ¶ Abolitio priuatim. in causa vna a preside corã quo fit accusatio. ¶ Hãc cognitionẽ. no. circa cause cognitionẽ abolitio facta non valet, vt. j. eo. l. fi. in fi. prime glos. & dic abolitio. i. licentia desistẽdi. ¶ Si plura, aliogn. l. si nõ singulorũ abolitionẽ petierit. ¶ Eius. de quo abolitio nõ est petita. ¶ In fi. j. gl. melius. melius. l. libellorũ. §. sz & si aliud.

Accusationem. ¶ At quin. allegano. ff. proxi. dictũ ad coadiuuandam penam. Respon. ¶ Non tenuerit. quasi dicat nihil. ¶ Coniunctionem. vt tunc non incidat.

Suspecti. ¶ Examinari potest. recipienda sit necne, & an rite facta sit ẽm. l. ff. de accu. liber. hoc ideo, quia apud legatum non potest

fieri: vt. s. de offi. proconsul. ꝛ leg. solent. in princ. ibi: cum accusari. idem est in pronũciando quia si preses pronunciat vt hic media possunt delegari: vt. s. de offi. eius. l. cognitio. ꝛ obseruatur auꝭ. ad hoc. C. de iudi. si apud legatum proconsulis fit accusatio, ꝛ per eũ remotio, vt. s. de suspec. tut. l. j. §. datum. ꝛ instiꝭ. de suspec. tut. in prin. ꝛ de hoc not. d. l. solent. ¶ Preses. i. nullus a p̃side delegatus, vel null⁹ q̃ ordinari⁹, ꝛ sic nomẽ p̃sidis generaliꝭr poniꝭ.

Incidit. ¶ Crimẽ. i. de crimine. ¶ Uerum, puniri. no. hunc ministralem puniri. ar. cõtra. s. qd vi aut clã. aut q aliter. §. hec verba. ℣. ꝛ si tibi.

Et in priuatis. ¶ Ex quib⁹ pena extraordinaria imponitur. ¶ Et in extraordinarijs. publicis: vt. s. de extraord. crimi. l. annonam: ꝛ ad le. iul. pecu. l. lege Julia. §. j. ꝛ. l. sacrilegij penã.

Quesitum. ¶ In fin. glos. vel dic aut obtulit libellũ supplicatoriũ vt inde detur sup accusatione quã vult facere, ꝛ tunc obtinet snia M. vt nec verba incidat: nec in mentẽ, vt hic. Aut libellum accusationis, ꝛ tũc intelligitur accusasse: vt. s. de iurepatro. l. eum. §. qui nomine. ꝛ. s. de adulte. l. mariti. §. quinquennium, ꝛ. §. seq. ꝛ tunc obtinet sententia Azo.

Ab accusatione desti. Expsse. ¶ Animo. solo: ꝛ sic tacite. ¶ Deposuit. non prosequendo: ꝛ potest poni exemplũ. s. de adulter. l. quesitum. ¶ Nunciatores. in fi. glos. alꝭs. vel dic notoria, id est notificant suas, id est per literas, ꝛ annotant suas: vt. s. de custo. reorum. diuus.

Si quis. ¶ Penã. si furti, vel iniuriarum obiecerit crimẽ. ¶ Nec furti. subijcit illam. ¶ In fi. glos. nec aliud. ꝛ hoc verũ si animo iniuriandi traxerit ad iudiciũ: vt. s. de iniur. item apud. §. si quis per iniuriam.

Ut priuatim. ¶ Accusare possit. i. accusationem finire. ¶ Retractabitur. i. de nouo tractabitur: nũc reus obijcit lenocinium qd ante nõ obiecerat, ꝙ in prima instantia non petatur, vt. s. de adulte. l. ij. §. si publico. ꝛ. l. si maritus. §. prescriptione. ¶ Triginta, possit. cessantibus ferijs. ¶ Accusator quoq;. non solũ ferie sunt finite, sed accusator ꝛc. ¶ Adire. scꝫ iudicem. ꝛ sic subducitur tẽpus infirmitatis.

Querebatur. ¶ In gl. si dicas. ꝛ facit vt si ex aliqua causa probabili aliquid facit a dolo sit alienus.

Diuus Adrianus. ¶ Cogẽdum. metu Turpilliani.

In senatuscõsul. ¶ Aut. pro etiã. ¶ Peregissent. negligendo. ¶ Destitissent. pacto. ¶ Singule pene. ar. vt pro assaltu vna pena, ꝛ pro feruta alia imponaꝭ, ꝛ in Lombarde transgressione inuito facta. l. si pro quacunq;. ¶ Eos. In glo. in accusando. ante ver. vel dic. ꝛ fm hoc eos. i. de quorũ. calũnia nisi sit euidens agiꝭ, nõ propterea incidere in penam p desistẽtiã nisi accusatio fuerit euidẽter calũniosa.

Si propter. ¶ In glo. superueniens. ibi delictũ. sic. s. de plag. l. legis Fauie. ꝛ. s. de adulte. denunciasse. §. fi. ꝛ. l. seq. ꝛ seq.

Domitianus. ¶ In fi. secũde gl. vel dic. i. deseraꝭ. ad quod. s. de custo. re. l. ij.

¶ De requirendis reis vel absentibus dãnãdis. Rub.

Diui Seuer. ¶ Quis puniatur. id est puniri desideretur. ¶ In absentem pena. etiam si lis sit contest. ¶ Copiam sui. vt. l. alibi dicit vt tedio affectus veniat ꝛ pareat. s. vt in pos. leg. l. is cui. in prin.

Anni. ¶ In fi. prime glos. ꝛ post annum infiscãtur: ꝛ potest exponi, id est ad infiscanda. s. vt post annum fiat, ꝛ non ante.

Quacunq;. ¶ Questionẽ apud fiscũ. i. a fisco mouendam.

Summarium.

1 ☞ Accusatus de homicidio, si q̃stiõis aut pene metu fugiat, stante statuto ꝙ fugiens pro confesso habeatur: si reuersus velit crimen purgare, an audiatur.

1 **Annus.** ¶ In summa. Quidam † accusatur de homicidio, iste timẽs qd subijciatur questionib⁹ aufugit, potestas ipso habito pro cõfesso eũ condemnauit in mille libris, ꝛ si soluere nõ possit qd decapitaretur: in processu tẽporis captus fuit, potestas vult eum facere decapitare, iste vult se excusare ꝛ dicere qd homicidium non cõmisit, nunquid est audiendus? Dico ꝙ sic per literã istam, ꝛ ar. s. de custo. ꝛ exhi. reorũ. l. diuus. ij. vbi dicit ex integro audienda sunt. ꝛ. j. ti. j. l. vnius facinoris. §. pe. ibi: vbi dicit defensionẽ quocũq; tẽpore. Gui. de suz.

Mandatis. Ibi: ¶ In deposito. Quidam Mutinensis duxerat oleum tẽpore quadragesime in ciuitate Padue, Paduanus fecit oleũ sequestrari pro represalijs, nondum constat vtrũ represalie sint finite necne: dicit Mutinensis vendatis meũ oleũ, ꝛ pecunia deponatur, nunquid est audiendus? Certe sic, cũ oleũ bene vendatur tpe quadragesime: vt. s. ar. de priui. cre. l. si magistratus. ꝛ. s. de do. si oleũ. ꝛ hic. Gui. de suz.

¶ De questionibus. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ An dictum testis deponentis super maiore summa q̃ que in libello contineatur, valeat.
2 Domestici testimonium an validum.

In criminib⁹. ¶ Probationi. ab accusatione probabili. ¶ Uideatur. ad reum plene conuincẽdum. ¶ Idem diuus, a suspectissimo. qd huius debiti sciat veritatem. ¶ Ad questionẽ, prouocandos. in causa suspecti partus de qua sequitur. ¶ Diuus, quidem si vltro. si testes dicant vltra q̃ cõtineatur in capitulo, nunquid valeat ipsorũ testimoniũ? Uidetur ꝙ non, vt. s. de petitio. hered. l. si quis libertatem. §. fi. s. de iureiu. l. si duo patroni. §. Julianus. Et hic distingue vtrum ea que dicta sunt, sunt connexa an separata, vel prorsus extranea: si sint extranea nõ valet dictũ ipsorũ, ꝛ ita intelliguntur. ll. predicte. Si autem sunt connexa, tunc bene valet. ar. l. C. de temp. app. l. per hanc. Guid.
1 de suza. ¶ Si vltro. not. † ꝙ si testis dixerit vltra q̃ scriptum sit in intentione, non propter hoc vitiatur dictum ipsius testis hac re. ¶ Diui fratres. Secus in hereditarijs: vt. C. de iure deliberã. scimus. §. licentia. ¶ Eum tor
2 queri. Nunquid † testimonium persone domestice valeat. Dico ꝙ nõ: ꝛ que sunt iste persone, habes. C. de his qui ad eccle. confu. presenti. §. sane. Sed si eijciat eum de domo: nunquid poterit testificari? Quidam dicũt ꝙ sic. arg. l. ff. de postula. an eorum. §. affinitates. presentes em ꝛ non futuras accipere debemus. Tu dic contra. argu. istis. Guid. de suza. ¶ Rei sit effectus. no. argu. ex hac. l. contra eos qui cum sciunt non posse probari contra se nisi per certas personas, offendunt eos vt non testificentur tanq̃ inimici vt non prosit eis: vt ꝛ arg. s. qui. ex cau. maio. l. ij. §. qui tota. ꝛ. C. qui milit. non possunt. l. j. ꝛ arg. C. de postula. l. prouidendum. ꝛ de probatio. ad probationem. ꝛ. j. de iur. fisci. l. ij. §. j.

In causa

In causa tributorũ. ¶ Dic periculum qđ idem seruo fraudis cõscio. ¶ Denũciat.i.penã capitalẽ denũciat. ¶ Instruat.i.instruere debeat pfessionẽ eiusdẽ positi in qõne, in causa tributorũ: in quibus ꝛc. ꝛ est sensus, ꝙ seruus reipublice interueniens in tributorũ exactione, si emergat qstio soluerit qui se pñte rẽ publico seruo soluisse se dicit torquebãtur serui, ꝛ si falsum dixerit capitalem penã subibit: alio modo ponitur in glos.

E Dictum. ¶ Statuliber, habeatur. difficilius tamẽ ꝙ seruus: vt dicta.l.nec si mors.

Summarium.

1 Talis quis presumitur, qualis fama eum predicat.
2 Quilibet presumit talis, qualẽ eũ predicat sermo eius.

De minore. ¶ Tormenta, existimationis.i.cuius fame: nam † quilibet presumitur talis qualis
1 fama est de eo in ciuitate sua: vt ait Boetius per elegantia verba, videlicet talia sunt subiecta, qualia predicata permittunt. Et sic quilibet presumitur talis, qualem eum vestimenta indicant: vt.j.de iure fis.l.sed si accepto vsu toge Romane, vt.s.de iniur.l.itẽ apud Labeonem.§.si quis virginem.ꝛ.C.de latina liberta.tollen.
2 l.vnica.§.sed ꝛ qui domini funus pilleati. Sic † ꝛ quilibet presumitur talis qualem eum indicat sermo eius: vt s.de tut.ꝛ cur.da.ab his.l.is qui.§.viti.ꝛ de condi.insti.l.quidam. sic ꝛ quilibet presumitur talis, quales parentes habuit: vt.s.de edil.edic.l.quod si nolit.§.qui mancipia vendunt. iuxta illud: Arbor mala nõ faciet bonum fructũ.ꝛ al's: Sepe solet filius similis esse patri, vt.C.ad leg.iul.maiest.l.quisquis.vt ibi not. Sic ꝛ quilibet presumitur talis qualẽ eũ indicat pallor vultus, vt ait Marcus Tullius.ꝛ facit.s.de testi.l.iij §.j. Sic ꝛ quilibet presumitur bonus nisi contrarium probetur: vt.j.de re mili.l.non omnes.§.a barbaris.ꝛ.C.de inoffi.test.omnimodo. ꝛ sic quilibet presumitur amicus nisi contra.pbetur, vt ar.s.de leg.ij.l.cũ quidã.j.respõ.ꝛ.l.patri.§.rogo hic ꝛc.

Summarium.

1 Defensio danda est reo postulanti.

Vnius. ¶ Reus euidentioribus.ꝙ prius, videlicet testes. ¶ In glos. id est negotio.ante ꝟsi.ꝛ qđ.vel alio modo interfuisse.
1 Cogniturum. ¶ Quamuis. no. † defensionem esse dãdam reo postulanti.

Maritus. ¶ Produxerat.post ancillam tortam sm.P.vel vt iacet, lege pmo. ¶ Desiderauerat.ante testẽ. productũ sm Jo.ꝛ sm Al.post. ¶ Admitti. ad iudicium faciendum, ꝛ male in hoc allegabat. ¶ Ex appellatione.interposita a sententia qua procurat.tulit ex dictis illorum filij liberti ꝛ ancille fuerint. ¶ Illicite. ꝛ sic dicto illius habito pro nullo.

¶ De penis. Rubrica.

Quoties. ¶ Causaꝫ.id est penã. ¶ In si.glos.vel dic vt.j.de verbo. signifi.l.aliud fraus.

Relegati. ¶ In si.glos.al's.sed vbi dicit: non excessit, exponitur, id est non accessit.

Absentem. ¶ Aduersus, priuatorum iudiciorum.ꝛ sic hec rescripta sibi cõtradicunt: primũ missum Julio frontino, ꝛ secundũ missum Au fidio seuero. ¶ In si.glos.no.absentem.ꝛ potest legi plane. Et quod sequitur: quid igitur est.subaudi, tollens cõtra.ꝛ soluit: melius ꝛc. Potest legi interrogatiue: ꝛ subaudi, non de facili. ¶ In glos.si tamen.ibi: ꝛ habet. hoc vt in absentem minime sententia feratur. ¶ Ea.glo.ibi: dicunt idem per omnia, scilicet vt capitalis pena nõ imponatur absenti. ¶ Ea.glos.ante ver.sed alij.de his dic vt in summa, de requir.reis. circa si. ¶ In accusatorem autem absentẽ.nomine calumnie cõdemnandus. ¶ Refert.si queras an delinquens scilicet super eadem pena, sit puniendus: an casu legis cessante cõsilio delinquẽdi.

Si quis forte. ¶ Si quos, inuenerit. ex se instigando qualiter gerebant: in auk.de manda. princip.§.festinabit.ꝛ de questore.§. maxime idem.ꝛ sic accusarentur. ¶ Nunc, presides. generale est nomen: vt.s.de offic.presi.l.j.

Summarium.

1 Potestas an.l.Cor.de sicarijs teneatur, si tormentis subditus moriatur.

Ut damnum. ¶ Infamia. vt.s.de pua. l.iij.ꝛ.C.ad turpil.l.j. ¶ Uita, sed animaduerti.lata sententia: vt vita alicui adimatur, vel non lata adhuc, sed sic est. ¶ Necandi. habẽt presides facultatem. ¶ Hostes, deficere.concor.s.de adulter.postulauerit.§.si reus.ꝛ de questio.l.si patre. ¶ Solent.sed po
1 ne † ꝙ precedentibus indicijs ꝛ iuris permissu potestas fecit aliquem torqueri, ꝛ is dum torquebaṫ defecit: nunquid lege Cornelia de sicar.tenebitur potestas? Respondeo, aut obseruauit modum, licet debilitates proprie nature sustinere non potuerit, cum aliud sit alij mortiferũ: vt de adulter.l.nihil interest. ꝛ.s.ad legem aquil.l.qua actione.§.sed si quis. ꝛ tunc nõ tenetur: cum enim iuris permissione tormẽta adhibuerit ex quibus, vt dicit hec litera, plerıqꝫ deficere solent nil peccauit, vt patet a contrario.s.de sica.l.lege Cornelia. vt.s.eo.de questio.l.j.in princ.ꝛ.C.de adulte.gracchus. ꝛ.s.de iniur.l.iniuriarũ.§.is qui.§.que iure potestatis.ꝛ.l.qđ reipublice vindicãde. ꝛ.s.qđ metus cau.l.continet. ꝛ arg.s.si quis omissa causa testa.l.qui autem.§.j. Aut excessit modum, ꝛ tunc aut dolo, aut sine dolo zelo iustitie ꝛ veritatis inquirende. Primo casu tenetur, vt.s.de sicar.l.lege Cornelia.ꝛ de questionib.l.questionis modum. ꝛ.l.de minore.§.tormenta.ꝛ.s.ad leg.iul.repe.l.lex Julia.§.fin. Si sine dolo minus punitur, vt.s.de adulter.l.si adulterium.§.imperator.ꝛ ar.s.de sica.in.l.lege Cornelia.ꝛ.j.e.respiciendũ.§.delinquunt. Uel forte in nullo punitur, vt in auk.vt iudi.sine quoquo suffrag.§.illud videlicet.nam ꝛ alibi officium velat delictum, vt.s.ad legẽ iul.pecu.l.sacrilegij.§.Labeo.ꝛ.s.de admi.tut.l.tres tutores.ꝛ.j.de iur.fis.l.au fertur.§.fina. ¶ Quicunqꝫ, solent enim.no.aliqua pena iuuenibus congruit que non senibus, ꝛ argumẽ.rerum amota.l.ij. ¶ In glos.vt.C.ante versi.sed infamis.vt in decre.iij.q.iij.engeltrudam.

Moris. Negotiatiõe.singulari. ¶ Quidem he.damnate ad negotiandum. ¶ Tractare.id est intelligere. ¶ Uelit. vt possit quilibet damnari ad negotiãdum. ¶ Cuius.id est alicuius. ¶ Sententia.no.ꝙ sequenda est sententia ista fere. ¶ In glos.tenuit.ante versic.ꝛ facit. ꝙ sententia eum non tenuit incõmutabiliter, sed cõmutari potest per principẽ, vt hic. Sed vr ipso iure nulla, cũ sit lata a non habente talem iurisdictionem: vt.s.eo.l.ij.§.si sed ibi prorsus carebat tali iurisdictione, hic autem non: sed eam iurisdictionem nõ potuit exercere. Uel dic aut expressit in sententia hũc decurionem esse, ꝛ tũc nulla est omnino, aut non, ꝛ tunc tenet, sed est reuocãda per principem: vt.j.de app.recip.l.ij.notatur. ¶ Parentes. priuilegiatur pater propter honorem filij. ¶ In si.glos. si deliquit, vel dic vt no.dicta.l.statuliberi.

IN seruorum. ¶ Iubetur. vt .s. de iniur. l. fi. ¶ In fi. prime glos. vel dic. hoc princi. in statulibero loqui.

REspiciendũ. ¶ Aut clementie. i. pietatis.

§. Furta. ¶ Si leuiora. puta intra duos aureos, vt .s. de dona. si oleum. vel vsq3 ad decem, ar. .j. de bon. dam. diuus. vel forte relinquitur arbitrio iudicis, ar. .s. de custo. re. l. si quis reum. Et not. duo cõcurrere, vilitatẽ furti ꝛ domesticitatem persone: secus si persona domestica non sit. .j. de bo. eorum qui ante senten. mor. l. iij. §. item rescripsit. ¶ Delinquunt, casu vero. i. sine proposito ꝛ impetu, vt ꝛ .s. de incen. l. qui edes. ꝛ. l. si fortuito.

QUod ad statum. ¶ Sententia. permittẽdum. ¶ Damnantur. vltimo supplicio. ¶ Iubetur. per sententiam.

HOdie. ¶ In fi. secunde glos. vel dic. l. rationabiliter moueat᷑ ad augendum vel diminuendum penã, vt propter vtilitatem publicam.

AUt facta. ¶ Alios. sub. enim: ꝛ dic sceleris enim principaliter admissi. ¶ Instar est. i. simile suadẽdo. ¶ Iuuisse. i. inuasisset vel induxisset ad delinquendum quosq3 alios. ¶ Consideranda sunt. vt grauiora, ꝛ leuiora, vel nulla. ¶ Qualitate. s3 iniuria arguere. ¶ Sed. scilicet est malum. ¶ Multa enim. quasi dicat, quandoq3 corrigit. ¶ Uerberat. quandoq3 iniuriatur, quãdoq3 tamen damnũ dat. ¶ Quorũ. arrogatorũ per verba quedam, vt illata correctionis causa. ¶ Alij. aliquis cõtra alium contra quẽ aliter dixit conuictum: quibus causis cessat nũciatio. ¶ Hec. vltima. ¶ Ut cõuiciaretur. ꝛ sic nõ teneatur. ¶ Euentus. i. effectus. ¶ Ut. supple dignoscatur, facta fuit. ¶ A dementissimo. i. ab eo qui omni caret mente ꝛ delinquendi ꝓposito, vt tunc nõ ita puniatur anno, ꝛ tunc secuto euentu puta. l. coercetur: ꝛ nõ secuto, non tãta pena sed minori ꝙ. l. Cor. ꝛc. ¶ Dementissimo. qui habet partem mentis ꝛ temerarius dicitur: ꝛ qd dicit facta puniantur statuta. l. pena, ẜm gl. ¶ Fortuiti casus. i. sine ꝓposito cõtingẽs euenit.

Nonnũꝗ. ¶ In fi. glos. plures. vnde auget ver. propter graues dissentionũ scissuras, nõ huius aut illius periculum hominis est, sed multorũ strages iacet: detrahendum aliquid est seueritati, vt maiorib⁹ malis sanãdis charitas syncera subueniat. xxiij. q. iiij. ipsa pietas. ꝛ. xliij. dis. cõmessationes.

CApitalium. ¶ In fi. glos. hec infamat. si subijciatur quis vt debuit. .s. de extraor. cri. saccularij. ꝛ de effrac. l. fi. ꝛ de iniur. l. fi. secus si nõ debuit vt fur, vt. d. l. saccularij. quia tunc nõ est infamis .s. eo. in seruorum. in fi. ꝛ. .j. proxi. ¶ Non omnes, exprimitur. continua hic. §. ꝛ vt generaliter.

Solent. ¶ Nũc exemplificat vbi fustigatur quis. ¶ Accõmodare. i. acclamare vt turbet populares dum clamat falso se occidi: ꝛ vocat foras, vel clamat ad arma.

Et vt generaliter. ¶ Habent. circa vitandam damnationem in metallum, ꝛ penas tales que decur. non cõgruunt. ¶ In fi. glos. ad hoc. vel hoc temerarie, in cõtrarijs dolose acclamant, vsi sunt. ¶ Diuus, nemo. cuius libertatem pena tali auferre intẽdat. ¶ Tempus damnatus. suam retinent libertatem. ¶ Grassatores, id faciunt. id est grassantur. ¶ Ceteri. qui sepius hoc non commiserunt. ¶ Damnantur. humiles. ¶ Relegantur. id est deportantur honestiores.

Summarium.

1 ¶ Furtum quando cadat in speciale nomen delict.

vt capitaliter de eo cognoscatur, quando nõ: ꝛ genera furum ꝛ eorum pena vsq3 ad finem.

Famosos. Id est de quib⁹ est infamia, siue fama ꝙ tales sunt. ¶ Uel secundo, id est notatos. i. plenos omni infamia. q. d. infames, vt accipitur. .j. §. proxi. ¶ Tertio. i. qui sepius cõmiserũt: ꝛ sic verisimile est laborare famã cõtra eos. ¶ In quo la-
1 trones. aut† furtum cadit in speciale nomen delicti, aut non. Primo casu obtinet pena ibi statuta, cadit autẽ in speciale nomen delicti, vt sacrilegiũ qd punitur. .s. ad le. iul. pecu. l. sacrilegij. Itẽ peculatus, qd punitur: vt dicto ti. l. peculatus pena. ꝛ. l. fi. Item abigeatus: qd punit᷑. .s. de abig. l. j. in prin. ꝛ. §. quãquã. Item plagiũ: qd punitur C. de plag. l. fi. Item quãdoq3 per furtum cõmittitur crimen falsi. .s. de fal. paulus. qd punitur, vt eo. ti. l. j. §. fi. Si non cadit in speciale nomẽ delicti refert aut cum armis furtum fecit portando arma ad furandũ, ꝛ tũc tenetur pena. l. Cornel. de sic. vt. .s. ad le. corne. de sic. l. j. §. qui vere hominis: aut sine armis, ꝛ tunc aut furtum fecit extra domũ, aut in domũ alienã se cõferẽdo. Primo casu si de nocte fecit punitur ad plus. Si plebeius est, ad opus publicũ ad tẽpus. Si honestior, amouebitur ordine ad tempus, vel excedat patriam ad tẽpus. .s. de fur. bal. l. j. ꝛ de effra. l. j. §. expilatores. Si de die, minor est pena, minuet᷑ enim gradus: arg. .s. de fur. bal. l. ij. Secũdo casu quando de domo surripit domum intrando, grauius est puniendus. .s. de extraor. cri. saccularij. ij. respon. ꝛ ẜm hoc potest intelligi in auc. vt nulli iudi. §. penulti. Sed quid si sepius quis furtum fecit: Respon. penã augeri, ar. .s. eo. §. solent. ꝛ. §. grassatores. In grassatoribus qui predatores dicuntur dic: aut homicidiũ grassature nõ est mistum, aut est. Primo casu si sepius etiã in itineribus hoc fecerunt capite puniuntur, al's in metallum ignobiles damnantur, nobiles deportantur: vt. .s. ea. l. §. grassatores. nam ꝛ illa pena est. l. Iul. de vi pub. vt. .s. de vi pub. l. ante pe. ꝛ. C. de vi pub. seruos. ꝛ arg. .s. eo. l. in seruorum. in princ. Si mistum sit homicidium capite punietur etiã nobilis: cũ ex additiõe delicti debeat maior pena imponi, arg. .j. de re mili. non omnes. §. j. ꝛ. C. de vi pu. quoniã. si sepius facit hec, furca figetur, vt hic.

QUi vltimo. ¶ Habeat᷑. ad instructionem, non ad probationem.

SI quis. ¶ Fecerit. puta statuam in quã posito puero quasi in ea. s. specie loqueretur, aliquos deterrebat.

AD bestias. ¶ Exhiberi. id est per gratiã relaxari. ¶ Debet. scilicet presidem.

SI preses. Ibi: ¶ Sed si vtriusq3. ꝑ vtrãq3. l. ẜm sui circũstantias posset puniri: vt si dixit violenter se deiectum de possessione, nec addidit cum armis vel sine armis, vt patet. .s. de vi pub. l. in eadẽ. §. fi. ꝛ de vi priua. si quis aliquẽ. ¶ In fi. glo. proposito. vel dic ꝙ interlocutoria interdum decidit negotium, vt. C. de sentẽ. ꝛ interlo. om. iudi. l. post sententiã. in fi. ꝛ talis interlocutoria obt. vim diffinitiue: vt hic, al's secus vt in cõtrarijs. ¶ In ea. glos. ante vers. sed opi. ꝛ pena sequetur. ¶ In glo. inficiando. in accusatione criminis violentie. ¶ In gl. proposito. ante vers. ꝛ no. i. exterminatione siue accusatione determinare cum suis circunstantijs facta.

FRatres. ¶ Libertatem. conditionaliter relictam, ꝛ sic de ceteris. ¶ Expleuerint. sub. cedẽtes. ¶ Pene. que erat, vt interim liber esse non possit. ¶ Libertatis. tunc decedentis. ¶ Data. fit pure. ¶ Manumisisset. id est liberum esse iussisset.

SI quis aliquid. ¶ Renunciatores. sc3 hostibus. ¶ Dignitatis. id est status.

MEtrodorum. ¶ Sciens. no. de mum teneri, qui sciens bannitum occultauit.

Interpretatione.

INterpretatione. Exem plu3.§. de bo.eorū qui ante senten.mor.sibi consci.l. fi.§.si quis autem.⁊.§.deinde autem.

¶ De bonis damnatorum. Rubrica.

SUpplicij dānatione. ¶ Publicantur.tacite.

QUinq3. ¶ Mulieris.de cuius dote lucrāda in casu mortis maritus pactus est. ¶ In glos.ante ver.si vero mulier.vel dic loqui cum pactus erat de lucrādo in casu mortis,vel innuitur.j̃.l.iij.ibi:que mortua sit ⁊c.secus si pactus esset ſm.l.solu.mat.si stipuletur qs. quia tunc non aufertur dos:sed si nullum pactum esset, tunc publicaretur,vt.s̃.solu.ma.si constante.§.si.

Summarium.

1 An ⁊ quando propter mulieris delictum dos fisco applicetur.

ET omnes. ¶ In fi.glos.vel dic actionem,id est exceptionem:vt ⁊.j̃.de excep.l.j.vt patet.s̃.so.matri.si maritus. ¶ In fi.glos.ibi non erat.ar. ꝙ idem.C.eo.deportati.⁊ arg.de pact.dot.inter socerū.
1 §.cum inter.Sed dic† aut soluto matrimonio mulier cōfiscatur,⁊ tunc ius dotis etiam confiscatur,vt.s̃.sol.matri.si constante.§.fin.aut constante matrimonio, ⁊ tunc aut nullum pactum est de dote lucrāda per virum: quo casu distinguitur, aut ex pena soluitur matrimonium, vt quia ipsa efficitur pene serua, quod hodie in liberta damnata ⁊ non ingenua contingit,vt in auf.de nup.§. quod autem prius.⁊ tunc idem:⁊ sic potest loqui.s̃.solu. matr.l.si maritus.Aut nō soluitur,vt quia deportatur, ⁊ tunc cum maneat matrimonium ⁊ dos penes virum, sed soluto postea matrimonio agetur:vt hac.l.versi.deportata.fallit si damnetur de vi publica vel de homicidio deportetur,vt.s̃.l.quinq3.vbi dos statim cōfiscatur. Aut est pactum de dote lucranda, ⁊ tunc aut debet lucrari in quocunq3 euentu dissolutionis matrimonij, et tunc non confiscabitur:vt.s̃.sol.matri.si quis sic stipuleter.⁊.l.seq.⁊.l.omnes.Aut in casum mortis,⁊ tunc ex aliqua causa quinq3 legum damnata muliere confiscatur: vt hac.l.quinq3.at si alia, ⁊ tunc aut per damnationem soluitur matrimonium, vt quia damnata est in metallū ⁊ serua pene facta,⁊ tūc maritus quasi mortua muliere, vt in prin.l.sed si alia.aut nō,⁊ tūc obti.§.ꝙ si deportata.

Summarium.

1 Actio de dote an constante matrimonio nata sit, an vero nascatur demum eo finito.

SEd si alia. ¶ Punita sit.vt dānata in metallum. ¶ Retinere.⁊ sic interim apud virū est dos. ¶ Penes maritū.dū durat matrimoniū. ¶ In fi.
1 gl.sic hic ex hūanitate.Jo.aūt dicit† eā natā etiā cōstāte mr̃imonio:pro quo est ꝙ manēte mr̃imonio mulier agit de dote marito exheredato contra heredes soceri,vt.s̃. so.ma.si cōstāte.§.j.⁊ de do.pleg.inter.Sed potest respōderi ꝙ illud cōtingit ꝙ mortuo socero quo ad eū solutū est matrimoniū:vt.s̃.de donat.inter vir.⁊ vxo.cum hic. §.si socer.⁊ ar.in auf.de nup.§.deinceps.⁊ quia per exheredationem pauper dicitur factus vir ad quē dos peruenire debet,ideo sicut ageret.s̃.vir si dotē recepisset propter inopiam,vt.s̃.solu.mat.si cōstante.in prin.ita supra heredes soceri agit vt potiꝰ ꝙ pauperi viro detur, vt in ll.supradictis:cū maribus paupertatis commissa pericli tetur substantia,vt.s̃.de suspec.l.pietatis.⁊ ideo sibi potius reddenda est,ar.s̃.de rei ven.l.a quo.ij.respō.Item pro hac Jo.snia est.s̃.de do.prele.l.ij.§.item Jul.querit si dotem.sed ⁊ ibi in casu premisso loquitur cū maritus exheredatus erat: nā ⁊ alibi ꝑpter exheredationē aliqd fit,qđ al's nō fieret, vt.ff.qđ cū eo.l.ij.Item pro Jo.snia est ꝙ obligatio dotis habet diem ⁊ nō cōditionē, vt.C. de prescri.xxx.an.l.sicut.§.illud.ergo obligatio presens ⁊ per cōsequens actio,licet nondum cōpetat sicut est in obligatione in diē:vt.s̃.de ver.obli.l.cōcessimus.in prin. ⁊.j̃.de ver.sig.l.cedere diem.⁊ insti.de ver.obli.§.omnis. nam actio interdu3 nata est ⁊ cōpetit vt dicit̃ de annali ex.l.j.§.nemo.⁊ quādo obst.est pura,vel purificata. Interdum nata est,sed nō cōpetit, vt qñ est in diem celebratus ɔtractus,vt redditio dotis,vt ꝑdicto.§.illud.⁊ ideo nunꝙ reperitur qr lex dicit nō natā actionē constāte matrimonio,sed dicit nō competere: vt.C.de colla.l.dotis. Itē ar.so.ma.l.quoties.⁊ hanc Jo.sniam credo bonā.

¶ De portionibus que liberis ⁊c. Rubrica.

CUm ratio. ¶ Successione.in totum. ¶ Si in libertinum,nō erit: vt.s̃.de bo.liber.l.si in libertum. ¶ Si plures,tot.quasi dicat,multi.

¶ De bonis eoꝝ qui ante sententiā vel mortem sibi cōsciuerunt,vel accusatorem corruperunt Rubrica.

IN capitalibus. ¶ Demū.dari nihil nocet.

Summarium.

1 Furis bona non confiscantur.

GRassatores. ¶ Relinquere defensionem.potest intelligi plane de latronibus qui sine homicidio depredantur,qui si nō in itineribus nec sepius cōmiserūt,dānantur nobiles in insulam,ignobiles in metallū:vt.s̃.de pe.capitaliū.§.grassatores.hij cū nō immineat eis pena sanguinis ꝑ eorū pactionē accusatoꝝ habent̃ victi,⁊ sic bona eoꝝ cōfiscant̃:
1 vt.s̃.tit.j.l.j.in prin.In fure † nō potest loqui cū eius bona nō cōfiscentur: vt.j̃.l.pxi.nisi dicas de abigeo qui debuit nobilis deportari,vt de abig.l.j.§.quāquā.sed ibi dicit de relegatione,sed nō nocet:vt.j̃.ti.j.relegati.cum in perpetuū relegentur.Alij dicūt confessionē in criminali valere in ciuili,vt sic loquatur in pena dupli vel tripli in qua nō relinquūt defensionē heredi ac si contra eum lis esset ɔtestata in ciuili:ar.C.ne ex delic.defun.l.j.Sed tūc est arg.cōtra.C.de vi pu.l.si quis ad se.⁊.s̃.tit.ij.si preses. Alij dicūt furē magne rei cōfiscandū,sed modice rei nō: ⁊ sic loquit̃.l.ij.§.idē rescripsit.Sed potest ibi subau.maxime:vel hic loquit̃ in fure qui cū gladio furatur, ⁊ nobilis est qđ debet in insulā deportari,vt.s̃.de sic.l.j.§.quive.⁊ l.iij.§.pe.⁊ est hoc casu publica accusatio. ¶ In gl.ac si. ante versi.⁊ dic.vel dic hanc intelligi ſm illam,videlicet vt ꝑbato delicto, post mortē cuius probationē heredes obtentu mortis ⁊ snie declinare nō possunt bona heredibus auferātur:nō aūt ex hoc solo qđ ꝑbatur accusatorē fuisse corruptum. ¶ Si is,rescriberetur.per principem.

QUi rei postulati. Id est accusati deprehēsi ꝑ irenarchas,vel forte etiā alias. ¶ Papinianus.obnoxiā ꝑdicte pene. ¶ Reo. i.accusato vel deprehēso. ¶ Si quis,occidisse.i.occisum esse. ¶ Qui,decesserint.de illo si quis postulatus reus.

¶ De interdictis,⁊ relegatis,⁊ deportatis. Rubri.

CApitulum. Id est caput. ¶ Quibꝰ. subaudi,illis.

Eum qui. ¶ Et libertos. quo ad ius qd in extraneos heredes transit. ¶ In fin. glos. j. vel dic gratis non potest, pretio potest.

Inter penas. ¶ Presides, opinione. vt explicet causas suadentes deportari et acta mitti, vt. C. de relatio. l. j.

Relegatorum. ¶ Quã in ea prouincia. no. mirabile ar. cõtra potestates et alios rectores ciuitatũ Italie precipientes plerũqz sibi subditis vt vadant ad confinia extra suam ciuitatẽ et districtum sub certa pena etc. ¶ Interdicere, domiciliũ. propter delictum in loco incolatus cõmissum. ¶ Admiserint. sed alibi. ¶ Dubitatum. non interdicunt expresse.

Sed honore. ¶ Impendia. quantũcunqz grauia.

De cadaueribus punitorum. Rubrica.

Corpora. ¶ De vita sua. argu. ꝙ debeat credi libris de vita sanctorum. ¶ Non permittitur. i. denegatur.

Si quis. ¶ Manet. ar. contra eos qui in confinibus moriuntur.

De appellationibus, et relationibus. Rubrica.

Summarium.

1 Falsitas quid significat.

Appellandi. ¶ Utiqz. id est semp. ¶ Adelius. sub. i. equius vel peritius ꝙ iudex principalis, quam. s. inique et imperite posse iudicare concessimus. ¶ Laturus est. sub. si ipse pari vel maiori iniquitate laberetur. q. d. nõ plus causa appellationis ꝙ causa principalis in suo iudice pariter et iniquo et imperito habet iniquitatẽ vel imperitiã refrenare. Et loquitur iste text. tali modo loquendi, vt ibi: non locus hominẽ, sed homo locum sanctificare hominis operibus cõsueuit. ¶ Quesitum, superfit. Et videtur ꝙ sic. ¶ Existat. i. obtinebit.
1 ¶ Uel falsa. dicitur falsitas † cũ tacita est veritas, vt. C. de epis. et cle. presbyteri. et. C. si cõtra ius vel vtili. pub. prescriptione. et sic minus plana est relatio, et sic debet exponi, vt differant a sequenti. ¶ Precogitatum. in appellãtis preiudicium cogitatum. ¶ Quasi veritatis. expressiuum aliter se habẽtibus ꝙ sit veritas. ¶ A consultatione. i. ab interlocutione qua pronunciat se principem consultaturum. ¶ In fi. glos. Joan. et Azo. et dic. i. propter emissam nunciationẽ minus plene vel falso. ¶ Deniqz. In glos. ad hos. ante versicu. alij. sed licet contentiosam habet: tamen prefectus administratione est maior. C. de offi. iudi. et pre. l. j. et facit extra de app. c. dilecti. ¶ In fi. eiusdem glos. hoc est cõtra mentẽ litere. ¶ Libelli aduersus quẽ. i. cuius snia. ¶ A qua. i. de cuius re snia sit lata.

Summarium.

1 An in sentntia appellationis causa inserenda sit.

Scio. ¶ Aduersarium. cũ in huius rei lite haberet tantũ vnum. ¶ Sed et illud, aduersarios. in eiusdẽ rei lite. ¶ In fi. glos. quid certe. imo vt. C. de priuileg. scho. l. fin. ¶ Et cum vna causa. id est lis. certe conuerso, quid ergo. ¶ In glo. hic no. ante versi. sed in interlocutorijs.
1 potest dici † ꝙ in appellatione non debet causam inserere, sed in agenda causa appel. debet coram iudice appel. vt. C. de appel. l. fi. et. C. quib. vt indig. l. minoribus. ¶ In ea. glos. ante versi. item: no. nec auditur. super alia, extra eo. super dilecto. et dic vt in. c. cũ causam. in gl. sz nũquid.

Ab executore. ¶ Sed ab eo. potest dici de executore exequente idem maioris iurisdictionis, corã quo dicebatur ꝙ debebat exequi, vt in. xxx. libris imperia. ex diuerso dicebatur: quod solummodo in. xx. paruulorum, et in sententia de qualitate monete non habetur mẽtio ipse autem sententiatũ esse interpretatur, vt in. xx. lib. imperalium.

A sententia. ¶ Idem rescripsit, appellationis. interposite ab herede. ¶ Idem dicẽdum est. vt appellationẽ prosequatur: nam per transactionem rata est sententia, vt. s. de pactis. talis. §. qui prouocauit. et ideo expedit legatarijs causam prosequi: secus in sequenti vbi leganda est. glos. hic posita.

Si qui. ¶ Opus est. iunge hic literam: sed cum aduersus plures. Et est ratio, quia plures sunt sententie, et ideo necessarie sunt plures appellationes, vt. s. ad turpil. l. j. §. si plura. et. s. de ope. no. nun. de pupillo. §. si in popularibus. et. j. eo. cum in vna.

Si quis cum. Quasi dicat, ad quẽ facte appellationi defert. ¶ Sed cum, rationes. cõfecte ab eis, vt. s. de admi. tut. l. lucius. §. tutele. et sic omnium erat pena impugnationis et defensionis. ¶ Quod est rescriptũ. In glos. hic distingue. ibi, questio etc. contra duos cõmuniter mota. Item ibi: si cõtra vnum etc. de pluribus a quibus simul eadem res petebatur. Item ibi: aut est incorporalis etc. et cõmunis litigatoribus quorũ vnus appellauit. ¶ In fine eiusdem glos. vt. s. de except. rei iudi. l. si cum vno. licet ibi contra notetur.

Cum ex causa. ¶ Recipere. autoritate iudicis appellationis: vt. s. de admi. tu. exci. §. j. ¶ Oportet. quia non propria voluntate sed coactus facit ɔtra appellationẽ, ei, ppterea nõ renũciat.

Summarium.

1 Ubi nulla est electio non tenet confirmatio.

1 **Si constat.** ¶ Supuacua fuit. ar. † ꝙ nulla sit confirmatio vbi nõ valet electio, et de hoc not. per Inn. extra de elect. c. cũ dilectus filius. et pro hoc de cau. pos. cum super. ad hoc. s. de leg. j. legata inutiliter. et quid sit de gestis per eum not. dicto. c. cum dilectus.

Summarium.

1 Snia collusoria ɔ̃ hrẽdes lata an noceat legatarijs.

1 **Si prolusorio.** ¶ Appellare. dicitur ergo † ꝙ hec snia collusoria noceat legatarijs nisi appellent: et sic est cõtra. s. de leg. j. si seruus plurium. §. j. Potest dici ꝙ scientibꝰ obest, ignorantibꝰ non: arg. s. de rei iudi. sepe. §. scientibus. Si tamẽ collusio interceßit nõ videt̃ etiã scienti nocere: vt. C. de pig. l. preses. Uel dic quia quale preiudiciũ generatur nõ permittitur appellare: vt. s. l. a snia. et fine app. ius eorũ est saluũ, vt. D. l. si seruus pluriũ. §. j. Alij intelligũt illã s̃m hãc vt nõ plus dicet sententia illusoria si appellauerit, al's secus: vt. s. e. l. a sententia. §. si heres. In creditore autem si queritur an obsit sententia lata obtinet. s. eo. ab executore. §. idqz ita constitutum. et. l. predicta. preses prouincie.

Si expreßim. ¶ Specialiter. id est expßim. ¶ In glos. anni. ante versicu. Item videtur. Item iudex pronunciauit super equitate siue iustitia: non

tia: non autem super qualitate vel de nullitate, cum de hoc non fuisset obiectum. arg. ß. de except. rei iud. sed ex testamento. ⁊ l. duobus. ⁊ de ordi. cogn. l. ij. ⁊ de ord. iud. l. j. nam de nullitate cognoscit iudex appellationis, vt. ß. famil. herci. quedam. ⁊ de iurepatro. carmelita. ⁊ ſm hoc loquitur glo. C. quan. prouoc. non est neces. datam. que huic videtur contraria. ¶ In fi. glo. an denuo. ⁊ hoc cū sententia est nulla ratione sui tantum: secus si ideo ꝙ cōtestata non fuisset, vt extra de elect. dudum.

Imperatores. ¶ Facte sunt. cum ad proximum superiorem fieri debuerit vt a clarissimo ad spectabilem, vel a simplici magistratu ad presidem: in auf. de appel. §. illud. ⁊ de defen. ciuita. §. ⁊ iudicare. ¶ In glo. vt ipse. ibi. c. nos in eminenti. hodie est ⁊ de offic. ⁊ potest. iud. deleg. super questionum. §. porte. ¶ Fidem rescripserunt. disceptatio fit per ius domini. ¶ In glo. not. ante versi. ⁊ facit. sed certe ibi fit ⁊ sine suspicione depopulatio ⁊c. ⁊ ideo dic referre appellaretur a sententia, ⁊ obtinet hec litera: ab executione, ⁊ facit ad sequestrationem.

Ad principem. ¶ In fine vltime columne glo. secus si tenuisset cognitio: vt. C. de re iudicata. l. acta.

Ex consensu. §. Filiumfamil. ¶ In fi. vlti. gloss. ał's. quia aduenitij casus ⁊c. ß. qui ⁊ a quib. Julianus.

Negotiorum. ¶ Iniusta pnūciata. vt tollas cōtraria dic, pronunciata destinatione: vt ⁊ alibi. ß. de iureiur. admonēdi. Et ꝙ dicit debeantur officio iudicis ꝙ seruit principali act. vt sic de eis possit iudex appel. condemnare in vsuris, ⁊ ad hunc intellectum tendit finis glo. ibi: item oppo. Secūdo dic iniusta pronunciata ⁊ cōdemnatione vsurarum medij temporis facta, ⁊ quod dicit dandā actionē. i. in factum ex re iudi. Tertio dic ſm quosdam ꝙ hocipso ꝙ pronunciat iniustā videtur de vsuris condemnare; cōstat enim posse. ß. de vsur. tutor. in prin. Sed opp. ß. de re iudica. in summa. §. quia fortis. sed illud in principali causa hoc in causa appel. vt argu. C. eo. eos. ¶ Tutor. In glo. quasi. ante versi. vel dic. ⁊ ſm hoc dic dicere. i. posse. ¶ In ead. glo. ante versi. item facit. ⁊ ſm hoc dic exequi debent ⁊ minor cepit etiam qd dicit explicare a se cepta exequi.

Ad imperatorem. ¶ Remissam. a preside. ¶ Partibus cōsentientibus. potest enim intelligi vt remissa fuerit causa per app. ab interlocutoria, ⁊ partes consentiunt vt pcedat iudex in principali omissa app. potest: vt. C. e. si quis libellos. ⁊ arg. ß. de oper. no. nun. l. j. §. inde queritur. sed si cōsentiunt vt procedat iudex app. omissa app. articulo forte non possunt, ar. C. de mino. intra vtile. ⁊ de iudi. vbi ceptū. sed ſm cano. obti. extra de appel. cordi. Item potest intelligi in relatione quā iudex interdum facit, vt C. de rela. l. j. sed ob. C. eo. ex illo. sed intelligitur ſm hanc, scilicet nisi partes ambe consentiant, sed ſm glo. de fide ratur ꝙ princeps remittat, nec sufficeret consensus partium, arg. C. de iurisdi. om. iudi. l. priuatorum.

Creditor cū fideiuss. §. Substituti. ¶ Experti. subau. sunt. ¶ Executio. id est comprobatio.

¶ A quibus appellari non licet. Rubrica.

Tractandum. ¶ Qui prouocatur. vltimo loci: quia post eum nullus.

¶ Quis, ⁊ a quo appelletur. Rubrica.

Quod dicitur. §. Ab eo. ¶ Mādauit. i. subdelegauit. ¶ Iurisdictionē. in causa vna. ¶ Ab eo. i. cōtra sententiam eius. ¶ Mandauit. per subdelegantē. ¶ Iurisdictionem. in causa vna. ¶ In glo. delegato. ibi: extra de app. c. nos hodie. extra de offic. ⁊ pote. iudi. deleg. c. super questionum. §. porro.

¶ Quando appellandū sit ⁊ intra que tēpora. Rubri.

Si quem. ¶ Sentētia prolata. interlocutoria qua interloquitur scribendum Imperatori vt deportetur, ⁊ istum iubet interim in carcere custodiri ſm. l. ß. de interdic. ⁊ releg. inter penas. §. j. Si habeas scribēdo, subaudi, de: ⁊ prout dixi, annotauerit. i. actis insertis declarauerit, sed prout exponitur sententia lata, id est declarata sñia diffinitiua deportationis preses iubet recipi in carcerem propter scribendum. i. quia habet scribere Imperatori: vt deportatur. i. insule assignetur. ¶ Ceterum. si tūc nō prouocat: ⁊ hoc prout dicit in prin. sententia presidis si precessit. ¶ Uel secūdo. i. eo. ꝙ sensit, ⁊ qui suasit preses. ¶ Rursus. si denegatur copia appel. post rescriptum. ¶ Quia. hoc tempore. ¶ Permittere. i. attribuere. ¶ In. j. glo. ibi: annotādum. i. deportandū: ⁊ quod premisit deportandum. i. qui debuit deportari. ¶ In fi. eiusdē glo. vel dic deportandum sñia presidis promulganda annotauerit preses Imperatori vt si placet assignet insulam: ⁊ qd dicit. i. deportetur. sc; in talem insulam. q. d. insulam assignauit. Uel dic annotauerit. i. annotando accusantem suaserit principi deportādum ſm. l. ß. de penis. diui. §. fi. ⁊ qd. j. dicit prolata sentētia. i. motu animi describentis presidis, ⁊ duobus his modis diffinitiua a preside fuit lata, sed interlocutoria describendo principi deportādum: vel in alio casu loquitur cū preses pronunciauit deportandum, ⁊ Imperator hoc annotauit, nā ⁊ hoc potest, vt. ß. de interdic. ⁊ rele. inter penas. §. j. ⁊ de iniu. rup. ⁊ irri. test. si qs filio exheredato. §. eius qui. ⁊ ſm hoc dic ex iam prolata sentētia presidis. ¶ In fi. gl. imo videtur. ante ver. item videt. dic ibi nullo modo grauat cum interloquitur remittenda, negotia pro consilio Imperatori: hic autē grauat scribendo vt deportetur ⁊ suadēdo, vel hic ab ipsa relatione mandati appellat. Alij ꝙ hic lata erat sententia, ibi non qd reprobatur infra: simili modo lata erat sñia, s; nō debet punire preses exequendo, nisi Imperator cōfirmauerit.

Solent. ¶ Sed ⁊ si preses, cū ab ordine. ordo ergo, debet sibi eligere syndicū, vt ⁊ ß. qd cuiusqꝫ vniuer. no. l. nulli. ⁊ l. item. ⁊ de decur. l. nominationum. ⁊ non preses vel potestas vt hic: cōsentire tamen debet ſm quosdam, ar. C. de ser. re. pre. ma. l. j. ⁊ ij. sicut ⁊ in dominū vir electus cōfirmatur a superiore, ar. ß. de app. si constat. ⁊ in auf. de defen. ciui. §. interim.

Biduum. ¶ In glo. sed certe. ⁊ de edili. edict. l. bouem. §. pe. ¶ In ead. glo. ante versi. no. hic. vel hic ex conditione precedente effectū sñie non autē ipsam sñiam, vt ⁊ alibi. ß. de donat. inter vir. ⁊ vxo. l. cum hic status. §. siue autem. ⁊ sic nō est mirum si statim ad appellandū tempora cōputentur.

Quod in sententijs. ¶ Altera. dicit ad plus in propria. ¶ Uel tertia. ad plus in aliena.

Summarium.

1 An absente iudice appellari possit, ⁊ appellatio interposita prosit.

1 **Dies.** ¶ Uoluit. vt non curauit. ¶ Prouocatur. no. † in presentia iudicis appellādum nisi in casu. ß. titu. de appel. l. cum quidam. Argu. ꝙ semper absente iudice appellari possit, extra de appel. suggestū:

sed in alio casu dicit. ¶ Eius facultas. quod exponitur ĵ.§.adeundi. ¶ Copiam. forte aliis occupatus, vt.s.di/citur, quis ordo in bono.possess. serue.l.iij.§.in bonorum possessione. vel iubendo partes recedere. ¶ Habuerit. postea. ¶ Subduxit.recedendo. ¶ Subtraxisse.tempus tamen non currit. ¶ Ad domum. vbi ius reddere non solebat: al's contra.s.de inter. voluit. ¶ Imputaret. si nō illud accederet ⁊ appellaret, vt patet ex litera. ¶ In glos.iure.ante versic.ergo.sed non videtur currere cum ipsius adeundi copia non sit, vt.ĵ.patet: nam ⁊ si esset infirmus perinde stare videtur, vt arg.s.de consti.pecu. itē illa. ¶ In fi.glos.l.in loco.vel forte.l.vbi ius reddi so/let: vt.C.de sen.⁊ interlo.om.iudi.l.cum sententiam.non distincto sedeat vel non, feriatus sit vel non dies in qui/bus alterutrius fuit copia. ¶ Si quis, nō adierit.quere/lam de iniqua sententia deferendo, per quod videt ipso facto appellare, vt extra de app.c.dilecti. ¶ In propria. partium: quia ab alio repetiturus nō est. Uel dic suo no/mine, id est suo cōmodo vel incōmodo lite acta. Uel ter/tio suo nomine, lite acta. Idem si nō suo nomine dum/modo sit eius periculum vt sequit ibi: in rem antē suam. si tamē vt in rem suam procurator factus interueniat, secus si vt simplex procurator, vt.§.tutores.in fi. Et ideo distingue aut quis litigat suo nomine suoq; cōmodo ⁊ periculo, ⁊ tūc planum est quia biduum obseruat. Aut alieno nomine, alienoq; commodo ⁊ periculo vt simpli/citer procurator, ⁊ tunc triduum, vt ibi: quare procura/tor.⁊.§.tutores. Aut nomine alieno, sed periculo ⁊ com/modo proprio, ⁊ tunc interuenit vt in rem suam procu/rator factus est obseruat biduum.s.de appel.qui suspe/ctum.⁊ in.§.in suam autem.aut simpliciter procurator, ⁊ tunc obseruat triduum: vt.ĵ.§.tutores.in fin.ibi, cum obtemptu ⁊c.

Tutores. ¶ Defensores.vt syndici. ¶ No/mine.§.defensor. Interdum alie/no nomine defendit, vt.C.de procurato.l.exigendi.⁊ de procura.seruum quoq;.§.publice.⁊.s.de solu.solutionē. Interdum suo nomine, vt.s.de interdic.in iure faciēdo. l.qui ex parte.⁊.l.qui seruum.⁊ in primo triduum, in se/cundo biduum obseruat. ¶ Cum obtentu.nec mirum si consideretur quo nomine quis sit in lite cū obtentu ⁊c. ¶ Causam agens.⁊ facit de euictione.l.cum vēditor.§.si secundus.⁊ dic agens.id est defendens.sic.s.de procur. l.licet.§.⁊ ob iniquum.ibi, vel ex pristina causa ⁊c.sed vi/detur cōtra.s.eo.§.in propria.scʒ in summa, an ⁊c.sʒ hic vt simplex procurator interuenit, ibi autē vt in rem suā. ¶ Si aduersus. In gl.sed in quo.ante versi.nec licet.ar. contra.C.de his qui ad eccle.confu.l.presenti.⁊.s.de ap/pella.si prolusorio.§.ĵ.

Si procuratorio. ¶ Nota procura/torem appellare ⁊ appellationem prosequi, ⁊ sic est intelligendum ex voluntate. ¶ Sed si alius.defendere si sua intersit, vt dicit. ¶ Quoniā.p q̄r.

Illud. ¶ A literis. id est obtētu litera/rum. ¶ Ea non tamen.quasi di/cat, non propositum. ¶ In glos.s.eo.loqui/tur vel ibi, in alio casu loquitur ante versicu. vel.s.in.l.contraria non fuit facta copia relationis, hic sic: vel si ibi facta fuit non perpendet de falsitate, hic etiam ante perpenderat, arg.s.de confir.tut.l.in confir/mando. ¶ Se sustinuisse.aut non fuit facta edicto rela/tionis, ⁊ tunc non potest appellare, quasi vera esse con/senserit, vt hic: aut non q̄ suo iuramento sciri poterit, ⁊ tunc poterit, vt.s.de confir.tu.l.in confirmando.⁊.C.de episco.audi.⁊.l.si legibus.⁊ ſm hoc potest intelligi.s.eo. l.ĵ.in princi. ¶ Non ab alia.que interloquitur se principē consulturum, vt.s.de appel.l.ĵ.§.ĵ. ¶ In glos.s.eo.ante versi.⁊ eodem.vel ibi in alio casu loquitur.

¶ De appellationibus recipiendis, vel non. Rubri.

Non solent audiri. ¶ Ap/pellantes. qui liti non interfuerunt.

Ante sententiam. ¶ In glo.scʒ per tormenta.ante versi.quia Jo.⁊ tūc expo/ne si questionē.l.cōtra questionē ⁊ est in ciui/li.s.de mino.l.intra vtile.⁊ in criminali.s.de accusa.l.ti/tia. ¶ In eadem glos.ante versicu. item opp.vel ibi lis preuaricatoris est alia a principali.

Eius. ¶ Narratur. quia non probabili a cuius contrario si est probabilis cō/tra videtur.

Si cuius. ¶ Doceat. coram iudice ad quē debuit appellare. ¶ Oportuerit.ad principē. ¶ Factū fuerit.i. innouatū. ¶ Intra, appellatoria.ad presen/tandum appellationem vel melius ad deferendū quere/lam super appellatione nō recepta, vt.l.si appellatum.

Si res. ¶ In fi.penul.glo.vel a pena que imponitur ex edicto: vt.ĵ.de verb. sig.si qua pena.vt fit.s.de eo per quē fa. erit.l.ĵ.

¶ Nihil nouari appellatione interposita. Rubrica.

Appellatione. ¶ Nec vincula. que interim petentur, vt.d.l.inter pe/nas.§.ĵ.ordine in quo militabit. ¶ In fi.glos.vt in autē.⁊ arg.infra.an p aliū. l.ĵ.circa prin. ¶ In fi.glos.appellationi. ad hoc qđ est in glos.super verbo, deportatus.vbi dicit glossator, sed videtur ⁊c. ¶ Si quis ex pluribus.hoc qui/dam intelligunt ex delictis ex eodem facto descenden/tibus: vt si accusatur quis de stupro ⁊ incestu commissis in consanguineam, videlicet sororis filiam, vt.s.de adul ter.si adulterium cum incestu.ĵ.respon.⁊.l.miles.§.ĵ.⁊.C. de accusa.qui de crimine.⁊ ſm quosdam accusatus fuit a duobus, quia ab vtroq; ſm eos nō posset accusari per l.qui de crimine. Alii contra.⁊ ibi supple etiam, ⁊ sic de vtroq; debet puniri.s.de priuat.delic.nunquam plura. Sed certe tunc siue a sententia stupri appellasset que mi nor est ratione conexitatis: habet differri etiam incesti, licet maior.argu.de mino.etiam.§.ex causa. Item tunc vna pena acerbior tanq̄ al's esset ex maiori crimine im/ponitur.s.de q̄stio.si quis viduam.⁊.C.de rap.virg.l.ĵ.§. que multo magis.⁊ vt.s.de adulte.maritus.§.fi. Habet ergo intelligi in criminibꝰ separatis, vt quia accusatur ab aliquo iniuriarum: vt.s.de iniur.l.fi.⁊ de homicid.⁊ est idem.s.de iudi.per minorem.⁊ ar.ad hoc.s.de adult. l.adulter diem.scđo responso. Sed nunquid debeat agi causa leuioris pene? Respon.sic: ar.s.de priuat.delict.l. nunq̄ plura. Sed quomodo relegabitur qui iam depor tatus est. Respō.sicut excōmunicatur qui iam excōmu/nicatus est qđ proficit: quia cōmissa pena deportationis salua erit pena in relegato, argu.s.ad turpil.l.ĵ.§.si plu/ra. ¶ Pena. id est excōmunicatio sententie ad penam. ¶ Imponēda sit.agetur causa nihilominus app.super leuiori crimine, nisi esset ex maiori pena consumptus: vt no.s.de pub.iud.l.is qui reus. ¶ In gl.si eum qui accu/sauit.in fi.⁊ facit.ĵ.de iur.fis.deferre.iij.respon.

¶ Que sñie sine appellatione rescindantur. Rub.

Illud. ¶ Item si calculi, corrigi/tur.sententia quatenus de facto ꝓcessit per superiorem: sic.ĵ.de iu/re fisci.l.ne procuratores. ¶ Fuisse dixe/rit.arg.qđ in sñia app.causa sit inseren/da.⁊ argu.s.de questionib.maritus.⁊ arg.q̄ in causa principali.ĵ.proxi.§.⁊.ĵ.de iur.fis.l.ĵ.§.se/natus. ¶ Item cum contra.de iure expresso. ¶ In glos. vt et.ante versi.item facit.vel dic vt ibi no. ¶ In gl.hoc ponitur.ibi, erat per cōtumaciā.quia recesserat sine legi tima app. ¶ Pro hac causa appellare.cū me indebite cō dēnatū nō dicā sʒ ordinē nō seruatū, qui est vt de mutuis petitionibꝰ simul iudicetur, ⁊ ex sola hac cā appellare vo lo. ¶ Interponat.rōne ordinis nō seruati, vt.C.de ap.l.ĵ. Paulus respon.

PAulus respōdit. ¶ Eos. per se litigantem. ¶ Neqꝫ sententiam. interlocutoriam de missione in possessionem, idem si viuebat tēpore impetrati rescripti: sed ante citationē mortuus est, vt extra de rescrip. significauit. ¶ In glo. defenditur. id est defendi cepit, ante ver. sed cōtra. vbi de hoc: secus si contra procuratorem sit, vt. C. de procur. nulla.

¶ An per alium cause appella. reddi possint. Rub.

QUeri solet. ¶ Quia accusatus de appellatione: id est accusatione. ¶ Sed capitalis. stricte accipe pro ea que irrogat verā mortem, vel sanguinis penam: vt. C. de transact. l. transigere. postea addit de alijs capitalibus que continent damnationem in metallum vel deportationem ibi: sed ⁊ si ea. ¶ Plane, sit appellatum. ⁊ procuratorem faciat. ¶ Que causa. principalis.

¶ Si tutor, vel curator, vel magistratus creatus appellauerit. Rubrica.

Summarium.

1 An causa appellationis sit probanda.

1 HI qui. ¶ Si quid damni. aut appellat † quis ab iniunctione officij, vel a mera sua excusatione ꝑm l. s̄. quan. appel. sit. l. j. §. si quis tutor. ⁊. §. alia causa. ⁊ tūc appellator probare debet causam sue appellationis verā ⁊ legitimam: vt hic ⁊. j. l. proxi. ⁊. C. de appel. l. hi qui ad ciuilia. ⁊. j. de vaca. mune. l. j. in prin. Aut a sententia contra se lata in alia questione, ⁊ tunc aut appellator prosequitur ⁊ introducit appellationem, ⁊ tunc probare debet iustitiam sententie: vt. j. si penden. appel. mors inter. l. vnica. §. nulius vero. ⁊. §. fi. ⁊. s̄. de appel. scio. §. fi. nam ⁊ alibi reus originaliter ex accidēti sit actor: vt. s̄. de exce. l. j. ⁊. s̄. de exce. l. in excep. ostēdet autem defectū iustitie in sentētia ex actis cause referendis a iudice appellationis ꝑm. l. C. de appel. eos. ⁊. l. a procōsulibus. ex quibus actis non conuincebatur, ⁊ probando suas defensiones ꝑm. l. per hanc. C. de temp. appel. Aut non prosequitur nec introducit, sed appellatus cuius aliquādo interest. C. quā. prouo. non est neces. l. omnes. ⁊ de appel. l. fin. ⁊ tunc non aliter obtinebit ꝙ si iustam sententiam esse probaret, in aut. de his qui ingred. ad appel. §. illud quoqꝫ. argu. ad hanc distinctionem. s̄. de iudi. in tribus. ⁊ insti. de interdictis. §. duplicia.

TUtor. ¶ Detentus. relecta accusatione quam proposuit.

¶ Eum qui appellauerit in prouincia defendi. Rub.

TAm qui. ¶ In fin. glo. Rome. pcurator dandus bonis: vt. s̄. quib. ex cau. in posses. eatur. l. fulcinius. §. adeo. ⁊ de her. insti. si quis instituatur. §. fi. nō per creditorē, cum non latitet: secus enim tunc. s̄. de cura. fur. cuius bonis. ⁊ dic vt. s̄. de priui. cre. l. eum qui.

HOc enim. ¶ In glos. bona. ante ver. nisi ante absentiā. versetur vtilitas in distractione: quia tūc dato curatore etiam distraheretur.

¶ Si pendente appellatione mors interuenerit. Rub.

APpellatore. ¶ Tutor, in negotio pupilli. id est in lite quam pupillus habuit. ¶ Ad causas appellationis. in lite habita pro pupillo.

¶ De iure fisci. Rubrica.

VArie cause sunt. ¶ Nunciatio. bonorum fisco apertorum vel delatorum. ¶ Ad fiscum. id est ad fisci vtilitatem. ¶ Vel, defertur. non vendicetur, isti se deferant non lucrant. s̄. de his qui. vt indi. l. post legatum. §. fina. ¶ Siue codicilli. quibus principi quid est relictum. ¶ In fi. glos. quo casu. vel ideo ponit de subtractione, vt per hoc pateat ꝙ hic latebat. arg. j. eo. edicto. §. id autem. ¶ An bona que. id est quia veniunt a creditoribus irreuocabiliter.

DIuus. ¶ Nunciationē. id est facultatem nunciandi. ¶ Cause autem, ⁊ post. xx. ann. differri: non enim perijt instantia, vt. C. de iudic. properandum. §. j. ¶ In glos. s. xx. an. versi. sed an. sed videtur loqui in productione per pecuniam: vt. s̄. de diuer. ⁊ tem po. prescrip. l. inter quatuor.

EX quibusdam. ¶ Non leditur. quamuis non probet. ¶ Reipublice. alicuius ciuitatis: vt. C. de lati. l. ex varia. ¶ Sue. vel agit iure sibi concesso: vt. s̄. quando appel. sit. l. j. §. in propria. ¶ Quin ei. litiganti cum fisco. ¶ Subtracta. vt puta testamētum in quo grauatus est non capaci aliquid dare. ¶ In glos. pro hereditate. ante versi. idem. sed certe ⁊ decurionis hereditas ordini applicatur non reipublice, vt ibi dicitur.

Item diui. ¶ De iure capiendi. vt quia habet instrumētum prioris matrimonij cū alia contracti per qd̄ hic natus ex alia spurius potest ostendi. ¶ Non si de capitali causa. vt si accusatur quis de crimine ex quo bona sunt confiscanda, ⁊ hodie instrumentum ex quo potest conueniri, vt instrumētum matrimonij per qd̄ deprehenditur adulterium esse non stuprum vel illicite conuictus contra rempub. quod dicunt testes se apud eum vidisse, nō habebitur propterea victus ac si subtraxisset vt habetur in superioribus: vt C. de pba. l. si de possessione. ¶ Diuus, delator. edere qui fisco defert ⁊ non probat: sed si sponte desistit dic vt. j. e. res que. §. fina. ¶ Mandatorem. id est eum qui sibi mandauit nunciare. ¶ Complura. in fine glos. his. ⁊ hoc tenetur. C. de iur. ⁊ fac. igno. l. fina.

NOn intelligitur. ¶ Legi. quasi dicat, iuri. ¶ Palam. vt intelligitur quis, cui, ⁊ quid rogatus sit restituere. ¶ A vobis petij. forte domestica cautione ꝑm R. vel hoc testamento ⁊ aperte, ꝑm alium casum ⁊ aperte, sed hic causatiue ponit. j. statim. ¶ Verbis. scilicet solis, nam considerandum est aut precessit aperta a testamento declarata rogatio, et tunc licet sequantur huius verba nō propterea fiet fraus. Aut non precessit ⁊ propter hec verba nō erit fraus excusata, ⁊ tunc expone nō esse fraudem. l. factam, scilicet excusatam. ⁊ facit. s̄. de leg. j. lucius. §. fi. ¶ Quando autem, videatur. vt sic heres puniatur. ¶ Debeat. ad eum liberandum. ¶ Consilium. ad eum puniendum. ¶ Vel contra. non capit tēpore mortis: capax autem erat tempore testamenti. ¶ Exitum. capacitatis superuenientis: non autem econtra spectatur nisi in futurum casum se obligauerit. ¶ In gl. si vtroqꝫ. ⁊ facit ad exitum: vt res carens exitu sine effectu non puniatur.

MUlta. ¶ Defecerint. facultatibus. ¶ Approbentur. per fisci rationalem. arg. s̄. de admi. tut. quoties. in prin. ¶ Contractu fiscali. ad fiscum extenso: vt si accepit quis pecuniam a fisco, ⁊ illam alij mutuam dedit, ⁊ sic sunt speciales tres casus.

SI procurator. ¶ Tū fiscus. contra videtur. C. de quadri. prescrip. l. ij. potest loqui ꝑm illam vt domino simplum prestetur: vel voluntate fisci emptori res euincatur, vel corrigitur per illam.

Summarium.

1 Priuatus sine stipulatione vsuras non habet.

Fiscus. ¶ Priuilegium suum. vt. ff. de vsuris. cum quidam. §. si debitores. ꝛ not. † ꝙ priuatus non habet vsuras 1 nisi ex stipulatione. ¶ Debitorum. ipso debitore debitum confitente.

Senatus censuit. ¶ Uniuersa legata, vt vniuersalia: vt est legatum vniuersitatis, vt. ff. de lega. ij. cum filius. §. lucio. ꝛ. l. cũ pater. §. mense. ꝛ de leg. j. si quis partem. ꝛ ad trebell. mulier. §. fina. ¶ Legati. vniuersitatis. ¶ In fin. glos. que errant. ꝛ dic detulisse, id est tradidisse fisco vt alium quasi debitorem exigeret qui non erat.

In summa. ¶ Omniũ. ꝛ q̃ dicuntur. ff. l. senatus. §. fi. ꝛ. §. si tribus. ꝛ. j. eo. aufertur. §. a preside. ꝛ in multis alijs locis.

Deferre. ¶ Item milites, sed communem. vt quia sibi ꝛ fisco hereditas est delata, ꝛ denunciat talẽ huius hereditatis debitorẽ. ¶ Item eos, suorũ. q. d. non debẽt contra pupillos delatores esse. ¶ Idẽ decreuerunt. in. j. glos. ante versi. ꝛ nota. ꝛ ſm hoc dat procuratorem respondentem. ¶ In fi. eiusdem glos. vel vt litera innuit dic procuratorẽ quẽdam vel ad negotia, non autem in lite erat: ꝛ dic interrogari vt testem, vt in aut. de fide instru. §. si vero annumerator. ꝛ. C. de questio. interrogari. Et sic no. ꝙ aliquando potest testificari qui non accusare potest: par tamẽ pena est calumniatoris, accusantis ꝛ testificantis. ff. quib. vt indi. post legatum. §. hortari. ꝛ de bon. liber. qui cum. §. sed si non accusauit.

Papinianus. ¶ In fi. glos. scilicet pristinam. quasi quod recuperauerit fiscus primo immiseram, secundo cedat in sortem. ar. ff. de sol. titia. ꝛ ad hoc dicũt directam cõpetere.

Res que. ¶ Sunt. ex delatione fisco facta vt sequitur. ¶ Sed si quid. per. l. istam dicimus ꝙ q̃n aliquis delinquit ꝛ fiscus vult accipere bona sua, ꝙ primo debet soluere anterioribus creditoribꝰ: ꝛ si quid superfit habeat fiscus. ¶ Lites donatas. a se fisco cõfiteaẽ, vt alibi. ff. de donat. ex hac. ¶ Et adiecit illũ. donatorem litis. ¶ In fi. j. gl. ꝛ. l. nolumus. sicut in fi. vult gl. cũ in delatione dixerit se alieno deferre mãdato, al's secus: vt. j. l. seq.

Eum mortem. ¶ In fin. vlt. glos. hoc est verum. scʒ cum ibi ad venientes abintestato ad hereditatem mulieris pertineat: sed ibi occidit ꝛ ideo non habetur purificata conditio, hic autem aliud. arg. ff. de condi. fur. si seruus. j. respon.

Si is qui. ¶ Obligauerat. iam in preteritum. ¶ Contraxerit. postea. ¶ In fin. glos. si priuatus. sed in. l. idẽq; fuit simul obligata, ſm. l. de pig. si fundus. §. si duo. in. l. qui balneũ. obligata fuit vni ꝛ residuũ alteri. ſm. l. de pigno. ꝛ que nondum. §. fina. in questione autem predicta priorem habeo potiorem per. l. C. de secun. nup. hac edictali. §. omnibus. ꝛ de iure do. in rebus. in princi. ꝛ qui potio. in pigno. hab. licet. ꝛ ibi de hoc per Jac. nisi in casu presentis. l. vbi est speciale in fisco.

Ejus qui delato. ¶ Pro cõuicto. i. ex solo conuinci posset vt per inferiora patet. ¶ Ceterum. pro sed. ¶ Enim. pro certe. ¶ Uel actio. id est non exinde vel actio ꝛc. ¶ Uel condemnatio. de eo qḋ possidebat delatus. ¶ Conitare. de corruptela de crimine corruptionis. ¶ De retractanda causa. id est de nouo tractanda, in qua reus per corruptionem obtinuit. ¶ Atq; recitari. id est de nouo tractari cõtra heredem. ¶ Nec enim. retractatio cause nõ pene: al's pena est impositio. ¶ In fine vlti. glos. ꝛ dic aut peto declarari corruptorem haberi victum, ꝛ non transit hec pena in heredem: aut principalem questionem moueo contra heredem, sed se defendit obtentu sententie, contra quam replico de corruptione quam vult euitare ratione mortis corruptionis ꝛ non potest. ¶ Eum qui, dixit. anteꝗ̃ adiret hereditatem, nihilominus non defendit: ꝛ sic vt indigno hereditas ablata est.

Diuus. ¶ In glo. vt puto. ante vers. alij. ꝛ bona talium fisci sunt post mortẽ sicut etiã deportati. C. de bo. dam. l. deportati.

Imperatores. ¶ Crimen. inter cium illicite naui impositarium.

Apud Julianũ. ¶ Quam Caius possidet: ꝛ coram preside petitur. ¶ Uendicante. coram procuratore cesaris.

Prediis. ¶ Placuit. C. de fid. instru. ꝛ iur. haste fisca. l. si. contra. ꝛ de censi. ꝛ pe. l. fin. ꝛ de omni agro deser. locorum. in fin. ꝛ. C. ne fiscus rem quam vendi. euinc. potest distingui aut vendidit fiscus vt propriam, ꝛ obtinet. C. ne fiscus rem quam vend. euinc. aut vt alienam, ꝛ tunc aut ob tributa non soluta, ꝛ obtinent contraria: aut propter aliud debitum, ꝛ obtinet hec. l. ꝛ arg. ff. de contrahen. empt. l. alienatio. ꝛ famil. herciscun. l. ꝛ post. §. j. patet.

Quod placuit. ¶ Ut ius cõmune. id est communem defensionem.

Fiscus. ¶ Obtinuit. id est succubuit, vt. j. patet. ¶ Decideret. fuit ergo decisa, sed post secundam intentionem. ¶ Postea. i. post primam secundam. ¶ In prima glos. ibi: de falso. ex eo quod dicit te surripuisse testamentum quo princeps heres scriptus fuit: vt. ff. l. j. §. ij. ꝛ. ff. de falsis. qui testamentum. ꝛ. l. paulus. ¶ In fi. eiusdem glos. vel melius a die secunde: videbatur autem excusari propter victoriam prime.

Bona fisco. ¶ Adiudicari. intelligi.

Adrianus. ¶ Et si, fraus. per corruptionem.

Delator. ¶ Denunciat. vt si quis accepit de facto vxorem alij nuptam, ꝛ ex ea filium habuit, ꝛ dimissa illa proprio arbitrio contraxit cum secunda de qua alium habuit filium, scripsit ambos heredes, denũciat natus ex secũda illum primum illegitime natũ, cum non ex vxore sit susceptus, ꝛ hoc facit gratia protegendi sui iuris: nam si prima fuisset vxor secunda non fuisset, ꝛ sic secundus remaneret illegitime natus, ꝛ hoc prout dicit generis, sed alibi dicit gratia.

In fraudem. ¶ Ex his, pertinentia. vt sua vel communia vel sibi debita. ¶ Neq; instrumẽta. non pertinentia ad petentem, licet ex his possit iuuari. ¶ Oportet. vt si quis ferat me possidere rem fiscalem: tertius habet instrumenta qualiter a fisco discessit, ꝛ cuiusdam alterius rem esse pronunciatũ fuit, hoc mihi non edet etiam sponte sine pena. ¶ Edit. lite existente inter duos priuatos.

Aufertur. ¶ Si multi. in glos. surripiendo. vel hic loquitur in officialibus in iam quesitis fiscũ fraudantibus subtrahendo, quorũ admissum velatur per officium: vt de administ. tuto. l. tres tutores. ꝛ. ff. ad leg. iuliam pecul. l. ij. §. labeo. secus in querendis nisi in duplum: vt. C. eo. facultas. secus si alius faceret furtum fisco cum alijs, quia tunc imponeretur pena minor ꝗ̃ in priuato: vt. C. de furt. l. penultima. ꝛ sic in quadruplum singuli tenentur: vt. ff. de transactio. l. sacrilegij. §. fina. ꝛ rerum amota. l. ad fiscum. ꝛ. C. de natu. liber. l. ij. in fin. ꝛ patet ex hac litera.

Moschis.

Moschis. ¶ Putauit, prius. no. pronunciari super incidenti: sic. ff. de accusa. Titia. de liber. cau. liberis. ad fin. & ff. de carbo. edic. l. iij. §. missum.

Statius Florus. ¶ Heredis. cui quedam prelegauerat. ¶ Dederat. & pecuniam. ¶ Pronunciauit. procurator cesaris exequens. ¶ Necnon. id est quamuis. ¶ Cautione. interposita secreto, que tacitum reddit fideicommiss. & potest dicere ex. l. propter. & nullum est contrarium in glos. non capiens. ante versi. item facit. vel dic non probat scilicet coheres, scilicet Pompeius grauatus. ¶ In glos. Pompeius. ante versi. sed cōtra. & procurator hanc potestatem habet contra heredes. arg. C. eo. si minori.

Valerius. ¶ Imperatoris. id est, fisci. ¶ Predia. vineata, vt sequitur pro parte de quibus statim querit: & laboratoria pro parte de quibus dicit in fine, & quedam locata & quedā non. ¶ Medio tempore. in fundo positis. ¶ Perceptis. tūc vel postea. ¶ Querebatur. conuocatis sapientibus ad decisionem questionis. ¶ Pertinere. placebat vt sequitur. ¶ Pronūciauit. procurator cesaris, coram quo questio erat. ¶ In fi. gl. id est sub addictione. vel dic hanc addictionem fieri autoritate. l. j. ad muni. lucius. §. fi. & C. de fi. instr. & iur. ha. fisca. l. si tempora. ¶ In fi. glos. id est certe. & dicere quid placebat, quasi omnibus sapientibus ibi collectis.

¶ De captiuis & postliminio reuersis. Rubrica.

Pater instituto. §. Si mortuo. ¶ Corneliaz. que confirmat testamenta eorum qui in captiuitate decedunt. ¶ S. pro q2. ¶ Pretorem. & sic iure pretorio admittatur per fm tabul. & sic est necessaria hoc casu.

Quod. Pro sed. ¶ In gloss. & sic non. ibi: hac lege. excluditur. Item iam firmaretur testamentum mortui in captiuitate per Corneliam. ¶ Itē ibi: fuisse &c. id est fingitur per Corneliā que non fingit super premortuo, quantū ad secūdas tabulas. ¶ Item ibi: quo ad secundas tabulas. quasi dicat, siue cōsideremus hanc rationem: quoniam patre &c. siue hanc: quoniam non reuerso patre filius sui iuris &c. quia hec ratio obtinet in filio post mortem patris superstite: vel dic quia viuo patre sui iuris efficitur, expirat substitutio pupillaris. ff. de vulg. & pup. subst. l. coheredi. §. cum filie. in prin. & ff. l. proxi. in prin. Et dic reuerso patre filium manentem in ciuitate sui iuris effectum, propter seruitutem in quam pater incidit propter captiuitatem: vt. ff. eod. postliminij. §. in pace. & qui in alterius potestate est &c. vt. C. de adulte. nec in ea. que seruitus purgata non est, cum sensus non fit ad liberationem. Itaq3 a patria potestate fictio Cornelie que est fictio mortis necessaria non est, sed ad iusdeferendum hereditatis: vt. ff. de testa. l. lege cornelia. & ff. l. proxi. que declaratio hic non habet locum in persona eius qui decessit viuo captiuo: cum ergo iam mortuo deferri non potest hereditas, beneficium Cornelie & eius fictio non respicit iam mortuum, & sic quo ad filium premorientem in ciuitate Cornelia nihil fingit, sed si viueret tunc secus, quia tunc ad relationem hereditatis fingeretur mortuus hora captiuitatis, & per consequens per mortem diceretur filius sui iuris effectus. ff. l. proxi. In princip. versicu. ergo per fictionem legis Cornelie simul vtrunq3 potest deferri & filio existētia sui iuris & hereditas ei, vel alij scripto tunc procur. fict. filium accipimus liberari a potestate, & sic per mortem: & ideo pupillaris substitutio nō rumpitur: vt. ff. l. proxi. in princ. vbi autem simul vtrunq3 deferri non potest, vt filio existentia sui iuris qui iam decessit q̄ fictio vigorem suum obtineret, quem certū est obtinere demum post naturalem patris mortem, tunc licet viuentibus qui admitti possunt deferatur pars hereditatis per. l. cornel. filio cum iam mortuo per eam non datur existentia sui iuris: & sic per seruitutem patris non purgatam fuit sui iuris anteq̄ per. l. cornel. hereditas deferatur alteri, & sic cum liberatio a potestate precedat tempus deferende hereditatis patris vitiatur substitutio pupillaris, vt hic.

In bello. ¶ Facte, vsucapiebat. is qui captus est. ¶ Ei. captiuo latius ius postliminij interrumpitur, nec reintegratur, nec recuperatur postliminio: vt. ff. ex quib. cau. ma. l. deniq3. ¶ Marcellus scribit. dicēs q2 ipse possedit, siue subiecta ei persona, semper heredi procedat vsucapio: vt colligitur. ff. de vsur. si is qui. ¶ In glo. al's. ibi. §. vacuum. primum credo verum per l. si is. de vsucap. ¶ Item ibi: aut ibi decessit. & tunc aut tractatur de quesitis per seruum. ¶ In fi. eiusdem gl. in glos. quesitis per filium. & retro possessa & vsucapta habentur, vt. d. l. iusto. §. fi. ¶ Si quis. in gl. quandocunq3. ibi. §. fin. quia non est manumissus notabiliter eius, cum oblato pretio pristinum statum recipiat. & argu. ff. de excep. rei iudic. l. ex sextante. §. fina. ¶ Et ideo certe, verum. respondet arg. quod fecerat in fin. j. glos. imo arguit super proposita questione ad id qd in potestatē prioris domini reuertatur. ¶ In glos. respon. certe. ante versi. alij. & qd dicit est, id est esse iniquum si nec ab isto nec a domino cui seruire non potest non possit fieri liber. ¶ Ius manumittendi. aut seruus captus ab hostibus manumittitur, & tunc constat domino non preiudicari, vt. §. certe. aut a redimente, & tunc aut ignorabat alienum & liberū facit, vt. §. verū. vsq3 ad. §. certe. ita vt priori domino excusationem prestet: vt. ff. de acqui. here. l. si seruū. in prin. aut sciuit alienum, & tunc non fit liber, vt. §. certe & veteri. in fine. Or si quis redemit a sciente, post vsucapionem manumittit non ante: vt. §. certe & veteri. ¶ Si pignori. in fin. glo. cum hoc. arg. contra. ff. de statulib. l. si quis ita libertatem. §. j. ¶ Si fideicōmissaria, redit. vt pretiū redēptionem. ¶ Mutabitur. & sic pretio redemptori soluto non poterit manumitti. arg. ff. de leg. j. l. fi. §. quatuor.

Summarium.

1 ☞ Subtilitas a iure approbatur.

1 Si patre. ¶ Subtilius dicat. † not. subtilitas a iure approbatur. ¶ Finito. per. l. ff. quibus modis pignus vel hypothe. l. sicut.

In omnibus. ¶ Fallit. ff. eo. quod si filius.

Postliminium. ¶ Inducie. in fi. glo. vel dic vt litera dicit q2 tunc reuertentes non habent postliminium, sed in pace sic: & in bello vt. ff. eod. in bello. in princip. vel fm glos. dic tunc euntibus ad hostes & redeuntibus, eo q2 serui nō efficiuntur. ¶ Transfuge, semper maneat. & non speret libertatem, etsi statuliber sit vt statim sequitur. ¶ Si statuliber. In fin. glos. qui rogatus. imo cuius futurus erat. ¶ Filius, amisit. irrecuperabiliter in fin. glos. que est vt transfuga captus seruus fiat admodum hostis capti: vt. ff. de acquir. rer. domi. transfugam.

Si captiuus. ¶ In gl. imo. ante. versic. item non obest. vel quod capitur fit occupantium in primo occupationis exordio, vt & ff. de acqui. rer. domi. l. naturalem. §. fi. sed postea iussu regis vel imperatoris confiscatur vt postea inter milites diuidatur, vt hic & ff. ad leg. iul. pecu. l. penul. & ff. de iure fis. l. diuus. & ff. de acquir. rer. domi. l. magistris. vt & alibi quod proprium est communicatur: vt. ff. pro socio. l. si quis societatem. & not. in decre. xxiij. q. v. c. dicat. & j. dist. ius militare. ¶ Redemptio, redeundi. in ius ciuitatis plenum, non autem mutat ius postliminij, id est non tollit quod ha-

beret, sed libere esset reuersus: soluto ergo pretio redemptori plenum ius postliminij habet, ante nō, nisi quo ad quedam que hic notantur.

BOna eorum. Intestatorum. ¶ Hereditatibus. testamentarijs: prin. ergo legas de successione abintestato, hec autem pars de successione deferenda, ex testamento dicit deferenda. ¶ Legata quoqꝫ. q. d. nō solū quesita per seruos, sed ⁊ legata.

Si quis. ¶ Filio. in ciuitate. ¶ Decesserit. pater.

SI quis. Relicta in ciuitate. ¶ In ciuitate. extante anno.

HOstes. ¶ Bellum publice. cum nō essent illi de Romano populo.

NIhil interest. ¶ Illo. id est ad ciuitatem nostram.

SI id quod. ¶ Primordialiter et non per eorum captionem fit hostium.

¶ De re militari. Rubrica.

Summarium.

1 Iudex an debet offerre copiam defensionis parti accusate.

DEsertorem. ¶ Si ad diē. pro numero temporis: id est spatio tēporis post diē

1 elapso. ¶ Facta prius copia. No. ꝙ† iudex debet offerre copiā defensionis parti accusate: vt. C. de iure fis. facultas. ar. ꝙ non, nisi petat. s̄. de questio. l. vnius. §. quingentarum. ¶ Is qui ⁊ emerita. veteranorum. ¶ In bello, fossam. reuertendo ad castra. ¶ Qui seditionem. si intra, id est propter. ¶ In fine glos. al's. cum dicit annotari: dic, id est remoueri militia per presidem si desit qui legioni preest, cum dicat annotare, id est cōgregare militiam, id est presides solent ad hoc maleficium puniendum.

Summarium.

1 Indignus aut incapax electus si scienter electioni consenserit, an puniri debeat.

2 Capitaliter accusatus si militie se vouerit: hoc ipso venit puniēdus a magistro militum, nec ad primum iudicem est remittendus.

QUi cum vno. ¶ Ad bestias. regēdas vel custodiendas, si aliter dicatur profugienti: aut augebitur pena ⁊c. sic. s̄. de falsis. quicunqꝫ sedis. vbi bestijs subijcitur, quia tunc vltimo damnantur supplicio. C. de plag. l. fi. ¶ Profugerit. penā. ¶ Pu-

1 niendus est. no. arg.† vt puniatur qui indignus patitur se eligi, consentiendo electioni de se facte. Item not. dissimulationem de se suo defectu, plus altero qui non dissimulauit puniri. ¶ Ad tempus, ⁊ honores. not. honorem militie. ¶ Reus capitalis. duobus modis potest le-

2 gi. Primo sic:† accusatus de crimine capitali si vota det militie, hoc ipso est capite puniendus a iudice militari, quasi maius delictum sit militiam maculasse: ⁊ ideo nō est remittendus ad primum iudicem, quamuis excepta fuerit causa, vel annotatus requirendus, cum remissus posset effugere penam capitis, quam in omnem euentū debet pati a iudice militari, quia dum reus erat criminis voluntarie se tunc militie dedit. Qꝫ si ex crimine leuiore fuerat accusatus, ignominiose mittēdus a militia, ⁊ ad suum iudicem remittendus, nec ita potest volens postea militare: ⁊ s̄m hoc non est. §. ignominia missus. ¶ Secundo sic: reus est capitalis, id est qui dicitur commisisse capitale crimen, siue in veritate cōmisit dans nomē militie capite punitur per iudicem militarem, de hoc crimine accusatus ⁊ conuictus, nec remittēdus est ad iudicem vbi reus postulatus est, id est postulari potuit. Si vero causa dicta sit coram primo iudice contra hunc accusatum, vel sit annotatus anteq̄ nomen daret militie ignomiminia remittit ad suum iudicem: ⁊ s̄m hoc est §. ibi, si dicta causa. ⁊ s̄m hunc non est contra. l. si quis postea. ⁊ erit ibi. §. si dicta causa. ⁊ ponitur sic proprie, ⁊ non pro quamuis. Tertio modo legitur vt sit sensus: accusatus de crimine capitali factus miles etiam voluntarius reperto crimine capite punietur, sed a iudice militari, nec remittēdus erit ad iudicem coram quo fuerat postulatus: sed si primo militasset ⁊ postea deliquisset, audiendus est a iudice militari, quamuis causa iam dicta sit coram alio iudice, vel requirendus annotatus, ⁊ s̄m hoc contra. est. l. si quis postea. C. de iud. Quod autem sequitur: ignominia missus ⁊c. expone s̄m quod in primo casu exposui. ¶ Non omnis, nec tamen. nec his qui ante militiam negotium, id est litem habuerunt est facile indulgendum, quasi dicat: esse fatuum si indulgeretur extra ordinem iudicantium, id est nisi ex ordine iudicationis, cum pereat innocentē. ¶ Qui post, puniendos. post desertionem. ¶ Voluntario. id est voluntarie deseruienti: ⁊ est arg. ꝙ in locum clerici deserentis ecclesiam, alius poni debeat: de quo dic vt not. extra de cleric. non resid. ¶ Qui filium, iubetur. patri edictum. ¶ Penam desertionis. no. paria se offerre ⁊ offerri. arg. contra. j. l. proxi. ibi. sed si fuerint. sed hoc in emansore.

NOn omnes. Scilicet de pena emansoris, non de pena desertoris.

OMne delictum. ¶ Contumacia omnis. tēpore tolli: vt. s̄. l. iij. §. in bello. aut mutat militiam. s̄. eo. qui cum vno. §. qui post.

Summarium.

1 Miles capitaliter accusatus, an post completam militiam puniri debeat.

1 **MIlites.** ¶ Sed si. argu.† ꝙ milites de crimine militari post completam militiam accusari non possunt. arg. contra. C. vt omnes tam ciui. q̄ mili. iud. l. j. ⁊ concord. cum hac. j. eod. milites. §. is autem.

MIlites agrum.

§. Is etiam. ¶ In fi. gl. questio ergo. ⁊ ex his not. ꝙ si clericus contra se mota coram episcopo fiat laicus, ibi erit nihilominus terminanda: ad hoc. s̄. de iudic. l. si quis postea. versi. vbi. ¶ Irreuerens. ea punietur forte ⁊ ab eodem centurione. ⁊ not. ꝙ non licet subito se defendere contra dominum. ¶ Eius. ⁊ si ante ex qua forte restitui poterat s̄m. l. non omnes. §. desertor.

QUi cōmeatus. ¶ Arma, sed ⁊ si. no. partis appellatione non quotam significari sed quanlibet rem suppositam toti. ⁊ facit ad id quod not. C. de bo. posses. l. si qui. ¶ In glos. plus. ibi: sic. s̄. ꝙ sit idem iuris in parte quod in toto, ⁊ ꝙ magis puniatur qui magis admisit.

¶ De castrensi peculio. Rubrica.

SI filiusfamilias. ¶ In. j. glos. ante versi. hodie. ⁊ in alijs. C. de bonis que liber. l. quod scitis. ⁊. l. quecunqꝫ. ⁊. C. commu. de success. l. fina. ¶ In fine. ij. glo. sed certe. imo valet, vt ibi ⁊. s̄. de leg. j. filius. in princ.

Ailes precipua. ¶ In fin.no. magis mihi inherere quod per meam quero industriam, quam que aliunde obueniunt: sic. s. de fideicommis. liber.l.si filius.§.erit.& s.de capt.l.si quis bello.

SI militi. ¶ Non militanti, al's secus.

Proponebatur. ¶ Deniq3. libertatem directam in qua duplex tempus inspicitur. s. de manumis.testa.l.seruus.

Castrense. ¶ Acquisiuit.etiam qd subaudi, id est mobile, acquisiuit etiam immobile patri peculium: secus in profectitio. C.de donat.l.siue.& s.de eman.libe.l.si.& s.de dona.l.donatio.§.pater.

Filiusfamilias. ¶ Proxima.in qua dicitur per repudiationem heredum peculium patris effici & non ante. ¶ Seruus patris.cu ex persona domini fit, & seruis testamenti factio, domini persona an sit capax inspicitur: vt.s.de lega.j.si mihi.§.regula.& cum repudiantibus hereditatem hic seruus patri hodie querat, hodie inspicitur an sit capax quia tempus hodiernum non inspiceretur conditio.si legatum quesitum esset peculio vt hereditati quasi per heredem, cum in eo defuncti & non heredis spectetur conditio: vt de leg.ij.si Titio.§.j.

Pater militi. ¶ Reuerso.de militia, & sic no militanti fisti.

Si seruus. ¶ Peculij.castrensis. ¶ Pertinet.ex causa castresi heredem vxori ex testamento extitisse, & sine iussu patris.

Pater qui castrense.

§. Pater a filio. ¶ Milite. tempore mortis, ita quia duobus temporibus miles erat: & quod sequitur militauit, id est militare desierat tepore mortis, sed tempore testamenti militabat. ¶ Omisit filio.intra annum mortuo. ¶ Cum.pro quia.

Summarium.

1 Is cui bonis interdictum est, no potest ad diuisionem prouocare.

Ex castrensi. ¶ Non potest.vt prius patris, vt ex hoc indistincte sit liber & heres: vt esset patris proprius seruus in eodem statu permanes in tempus mortis testatoris. ¶ In fi.glos.vt.s.& no.† eum cui
1 bonis est interdictum no prouocare ad diuisione. Jaco. ¶ Et diuide principium huius legis in quinq3 partes. In prima parte implicite ponit thema & questione. In secunda altius exorditur tradendo vnam regulam generale. Tertio ex predicta generali regula eligit terminationem propofite questionis. Quarto determinationem confirmat, adducendo simile de eo cui bonis est interdictum. Quinto & vltimo similitudinem probat per rationem. Prima pars implicite clauditur in versic. sic itaq3. nam cum ibi ex precedentibus sumatur determinatio questionis, sequitur questionem precessisse sm terminos determinationis, & ideo dic quia thema & questio fuit talis: nunquid pater si prouocauit socium filij iure castrensis peculij ad diuisionem, vel ab eo prouocatus est, nunquid per talem prouocationem istam quicquid actum sit &c. Secunda pars durat a principio legis vsq3 ad versicu. itaq3. ibi incipit tertia, & durat vsq3 ad versi.veluti.ibi quarta vsq3 ad versi.seruos.ibi quinta & vltima vsq3 ad.§.si quando. Nisi sic diuidas principium istud nunquam habebis verum modum legendi eam: & multi eam legunt & transeunt, nec quicquam intelligunt. Old.

Hereditate.

§. Pater. ¶ Filij. testamentu scribendo in eo aliquem sibi heredem. ¶ Quid autem, filius.de quo premisit. ¶ Alioquin.si diceres dominium continuatum. ¶ Ab instituto.deliberate: vt dicetur. ¶ Potuisset.filius autem potuisset. ¶ Pertineat.subaudi, & certe: no quasi retro patris sit. ¶ Ad heredem filij. cum in eo mortui filij & non heredis spectatur capacitas, secus in patre: vt.s.de acquir.rer.domi.in eo.& s.de leg.ij.si mihi.§.j.& s.eo.filiusfamil.§.fi. ¶ Tamen de libertate.vt competat in vtroq3, & vbi decessit intestatus filius, & vbi testatus: sed in pact. data fuit libertas: & sic comprehendit casum qui est in principio, & qui est ibi.§.quid autem. & non illum & non tamen nec causam legati. ¶ In fi.glos.id est si dicas.vel quia imaginem heredis habet, qui deliberat &c. & coniunge post illud absurdum est.

¶ Ad municipales & de incolis. Rubrica.

¶ De iure publico circa fiscalia consistete.s.dictum est, nunc de iure publico quod singulas respicit ciuitates: & ideo ad municipales tractatum transitum faciamus.

Assumptio.

§. Filius ciuitate. ¶ In glos.scilicet patris.ante versi.sed pro deo. sed ibi hoc non dicit, sed quia ibi ei poterit dari tutor. ¶ Item ibi ante versicu. in eam quam.imo & aui.j.eod.l.libertus.§.in adoptiua. & C.de decurio.l.si ille. & argu. s.de senatorib. l.emancipatum. & j.§.fina.huius legis. ¶ Item ibi ante versic.& eadem. vel bona, vt.j.de mune.& hono.& qui imaginem.§.liberti. ¶ In fi.glo.sed videtur subiectus vtriq3 quo ad personalia, & vt ibi conueniatur: vt.j.eo.incola.& C.de municip.& orig.l.fin.& s.de interdic.& releg.l. relegatorum. §.dubitatum. & j.eo.libertus. §.prescriptio. & quem credo si ibi inueniatur.arg.s.de iudic. heres absens. & arg. j.eod.l.si quis institutus.§.fina.

Imperator. ¶ Magistratuum. creatorum ad idem officium simul gerendum. ¶ Indiuiduum. quia quemlibet magistratuum astringit in solidum, quasi cuilibet officium solidum sit iniunctum. ¶ Possit.hodie colligere per se gerenti ex alterius magistratus persona separatim gerentis. ¶ Magistratum, debeat. & sic conueniatur. ¶ A collega possit. & sic post collegam demum conueniatur.

Quid ergo. ¶ Et ab altero.suisq3 fideiussoribus & nominatoribus. ¶ Collegam.illius pauperis.

Municipes. ¶ Sciunt. & sic petende bonoru possessionis caret tepus a die sciētie istoru: vt.s. de li.vni.circa fin.& arg.s.de bo.posses.tutor. §.fina.sic & in appellatione potest dici.

Vicius. ¶ Paulus re.no. aliud esse cotractum, & aliud officiu.

Idem re. constante.

¶ Municipalia.personalia in quibus habetur consideratio facultatum.

Filij libertorum. ¶ Senatores, origini. id est ab oneribus originis: & not.priuilegium transire ad pronepotes.

Constitutionibus.

¶ Ex detrimento.quasi dicat: non ex eo quia in vsus conuertit, sed quia culpam commisit ex qua rempub.lesit. ¶ Est reliquorum.cotractorum: eo quia male per culpam pecuniam erogauit.

MAgistratus. ¶ In fine glosse, ad hoc. vel dic cum pro quamuis magistratus municipales vnum magistratum administrent, sicut ⁊ plures tutores vnam tutelam sustinent, singuli vicem vnius hominis, vt quilibet per se possit administrare, ⁊ hoc ius plerunq; ⁊c. ⁊ arg. ad hoc. ff. eo. l. imperator. ⁊ ff. de offic. consu. l. fina. ⁊ ff. de auto. tut. l. fin. ⁊. ff. si vnus ex pluribus tu. per totum, nisi simul cepisset cognoscere, in auf. vt iudic. non expec. sa. ius. §. j. ⁊ hic etiam consuetudo de qua hic fit mentio approbatur: sed s̃m alium intellectum dic ꝙ ambo vnius hominis vicem sustinent, et ideo vnus sine alio non potest, ⁊ hoc datur, id est iniungitur eis. l. municipali vt vnus sine altero non faciat, ⁊ cessante. l. minoribus hoc competit, id est hec necessitas imponitur, sed procedens melior videtur.

TItio. ¶ Non posse. sed contra videtur ff. de nego. gestis. l. si pupilli. §. si quis pecuniam. Sol. hic simpliciter non potuit dare Titio, sed pro remuneratione laboris: sed cum non laborauerit cessat causa dandi. ar. ff. de adi. lega. l. alumne. §. seia. ibi autem simpliciter data fuit pecunia ei ad quem deferebatur, ita ꝙ cum per eum nõ steterit petere possit, vt. ff. de leg. ij. cum filius. §. non iure. ⁊. C. de leg. ab administratione. sed ibi fauore volũtatis vltime, nam secus inter viuos habito negotio simili, vt C. de condic. ob cau. da. si militem. Sed alter presentans cur petere posset cum ei non destruebatur? Respondeo, quia laborauit in presentatione: ⁊ cũ in remuneratione laboris destinaretur, merito potius laboranti ꝙ̃ cuius nomen insertum est videtur transmissa. arg. ff. de verb. oblig. l. eum qui ita. §. te ⁊ Titium. ⁊ ff. de pact. tale pactum. §. fi. ⁊ ff. de annu. leg. l. annua. §. titia. Sed quo iure peccet. Actione in factũ cuius teneor ⁊c. vt. C. de sac. sanc. eccle. sancimus. ⁊ ff. de prescrip. quoties. ¶ In fine glos. repete. vel dic nũcium commisisse stellionatum: qui autem sufficit ⁊ alterius nomen rasit falsum commisit, vt in concordan. hic positis.

Titius. ¶ Pignus. scilicet agrum quondam, vt. j. patet. ¶ Non est. respon. primo loco. ¶ Cum videlicet. potest poni pro ꝙ̃uis. ¶ Idoneum. id est tanꝙ̃ idoneum. ¶ In glos. de euic. ante versic. al's est. vel dic promissor certe quãtitatis approbauerit: propter demonstrationem, id est assertionem certi modi huius agri, ⁊ postea assume ex venditione, dummodo ⁊c. ¶ Item ante versi. al's pro re. ⁊ s̃m hoc que ex vend. pl. sat. de modo est propter remissionem factã a M. de. id est vnde ementibus, de modo, id est propter modum agri demonstratione. ¶ In fi. eiusdem glos. al's emisset nunciationem de modo agri demonstrando, qui denunciauit maiorem modum agri. ¶ In fine glo. id est Titius. ⁊. l. qui nominibus. in princ. ⁊. l. tutor siue curator. de tut. ⁊ ratio. distra. l. si probatum.

DE iure. ¶ Uendicat. Nam quelibet ciuitas dicit locũ incolatus esse intra suos terminos siue fines: ⁊ ideo omnes incolas suos esse cognoscunt ambo presides, cum in diuersis presidatibus sint ciuitates, vt arg. extra de rescrip. c. pastoralis. ꝙ si ciuitas dicat aliquem esse incolam sui loci, hic autem dicat se commorari, sed non iure incolatus, agetur tamen vt sequitur. ¶ Cũ tamẽ, nupta est. vt si vocetur ad munera in loco incolatus nõ possit reuocare ad locum originis iudicium si defensione aliqua vti velit. ¶ In fi. glos. adiecta. potestis vos dicere planius ⁊ clarius ꝙ̃ dicat hec glos. videlicet cum quis incola vocatur ad aliquod munus vel onus in ciuitate in qua est incola qui se defendit, hec cognitio pertinet ad presidem prouincie: ita tamen vt si alius sit iudex in ea ciuitate in qua est incola, ⁊ alter in ea in quo est oriundus iudex illius ciuitatis in qua vocatur ad ipsum munus vel onus debet de hoc cognoscere, ⁊ hoc verum est si ipsa ciuitas esset in possessione incolatus, vel quasi, vel quia forte moratur in confinibus vtriusq; ciuitatis, ⁊ sic ratione dubitationis poterat cognoscere, vt arg. ff. de excu. tuto. l. iurisperitos. §. cum oriundus. G. de suza.

¶ In glos. erat. ibi: agens. quasi venatoria. ¶ Item ante versic. sed quid. vel dic vt modo not. ¶ Mulieres. muneribus personalibus: vt. C. de mulie. in quo loc. l. j.

IMperatores. ¶ No. cõtra eos qui iurãt ꝙ non habent officia pro communi, quia potestates possunt eos cogere etiam facere gratiam si volunt, vt hic Gui. de suza. ¶ In fine glos. si quis. est ergo gratia si non vrgeatur, vel si vrgeatur non est iniuria: ⁊ sic iuramentum non est legitima excusatio. ¶ Item rescripserunt. mulierem fungi: secus est in concubina, vt. ff. eod. de iure. §. penul.

¶ De decurionibus ⁊ eorum filijs. Rubrica.

GEneraliter. ¶ In fi. glo. al's. vel dic cõsulere debet sibi bonis, id est propter bona humanitatis sententie: ⁊ qd̃ dicit ne, id est vt nemo. ¶ Eos qui, eis imposuerunt. honores accipe qui ⁊c.

SPurij. ¶ Pater. ibi: etsi. dictio si, ponitur conditionaliter: operatur ergo protestatio inserta appellationi, ꝙ pro hoc non consentiebat vocationi filij, vt argu. ff. de aqua quoti. ⁊ estiua. l. penulti. ⁊ de agr. li. l. j. §. eleganter. in fi. ⁊ quib. mo. pig. vel hypo. sol. l. si debitori.

NOn tantum. ¶ Nõ al's. amouetur grandis natu, supple ꝙ seniores vel contra: nam al's seniores, si amouentur, ꝙ̃ si grandes sunt natu, scilicet quinq; anno. ne seniorum, vt. j. proxi. ⁊ ff. eod. l. si is. §. fin. ne seniorũ, id est quorum liberi excusant, subaudi, propter. ¶ Nonnunquam. not. consuetudinem in electione spectari.

IMperatores. ¶ Decurionũ. interim, scilicet reuersos. ¶ Eligi. ad honorem nouũ. ¶ Certam. id est valde certam spem, vel in, id est propter certam spem, ꝙ in ea se bene habebit. ¶ Fecerit. id est suaderet. ¶ Indulgere possit. id est indulgeret. ¶ Debuerit. sed quid si ineligibilis eligat? Respondeo, potest reijci quandocunq;: vt. C. lib. xij. de numerarijs. l. actuarios. ⁊ de cohorta. l. nullum. ⁊ qui mi. nõ pos. l. super seruis. ⁊ lib. x. si ser. aut liber. ad decur. aspira. l. ij. ⁊. C. de eo qui pro tuto. nego. ges. l. ij. ⁊ ff. eod. habemus. sed obstat. l. ista. Sed hec lex repellit impugnatorem qui presens electioni non contradixit, per quod probatur consentiẽs, secus si alius ignorans impugnet. extra qui matri. accu. pos. c. fina. ⁊ concor. liiij. dist. nulla. ⁊. viij. q. j. c. licet. ⁊. q. ij. dilectissimi.

¶ De albo scribendo. Rubrica.

DEcuriones. ¶ Precellat, scribantur. alios. ¶ Prior. scribatur.

¶ De muneribus ⁊ honoribus. Rubrica.

MUnerum. ¶ Ex his. id est ab his. q. d. cetera ab his in stipulatione huius. ¶ Prouidetur. personale munus est, vel accipe curator quod est. j. ⁊ dic, sed ⁊ tu da bonis cuius ⁊c. personali fungitur munere: vt. j. sequitur. ¶ In fine glo. id est cuiusdam. sed quia omnibus imponitur, magis patrimoniale censetur.

ET qui. ¶ Corporalia, quo. put minus, id est non: ⁊ potest legi cum precedenti ⁊ cum sequenti, ⁊ tunc est. §. quominus.

Summarium.

1 ☞ Non est vtile nec honestum pauperibus committi regimina

regimina ciuitatis.
2 Onus personale impositum ciuibus alicuius ciuitatis grauare non debet eos qui ciues non sunt, tametsi in ciuitate patrimonium habeant.

Rescripto ¶Cõtingit. creatio magistratus. ¶Et minus
1 vtile. Not. † non est vtile nec honestum pauperibus committi regimina ciuitatis: vt in authen. de defensio. ciuita. §. j.

Si quis. ¶Destiterit. vt. j. eo. l. reus delatus. ¶Talia sunt. cũ dicit nos, dic munera vel retributiones: cũ dicit in retributiones. i. retributionem. ¶Iniunguntur. per consequentiã cum principaliter rebus siue possessionibus iniungantur. ¶Possessoribus. que enumerantur. j. eo. l. fi. §. patrimoniorum.
2 ¶Municipibus. subaudi, inducantur: et sic not. † q collecta que imponitur in aliqua ciuitate non potest nec debet poni de iure alicui persone de alia ciuitate, quamuis ibidem habeat res certas siue possessiones: nam licet sit hoc onus patrimoniale tamen imponitur personis ratione et occasione rerum et possessionum suarum, secus tamen esset si onus illud imponeretur solũmodo rebus, vt quia dictum et ordinatum esset q quelibet domus posita in tali loco debeat soluere tantũ, puta. v. vel. x. nam tunc alius de alia ciuitate habens ibi possessiones aliquas teneretur soluere collectam pro illis suis possessionibus quas ibidem possideret. Guid. de suza.

Et gradatim. ¶In glo. pretoris. ante ver. et facit. vel dic edicto, id est decreto electiõis. ¶In fi. eiusdem glos. imo hic de gradibus honorum. ibi: de honorandis personis.

Munerum. ¶Patrimoniorum. possessionibus, p consequentiam: patrimonijs principaliter. ¶Equi. horum est prestatio necessaria pro cursu publico siue imperiali exercitu. ¶Eiusmodi. eneorũ, impositas: quod ibi habent. ¶Rescriptũ. pro eo qd ibi habẽt in pecunia vel nominibus, lz pprie quo ad noia non dicant poss. ¶Preterea, possessionis. secũdario cũ imponat personis propter res: siue aũt excusare prefate cõcessiones. ¶Possunt. hoc pbat in sequẽtibus: q: hic nõ sufficiebat vacatio cõcessa, specialis indulgẽtia facta fuit.

¶De vacatione et excusatione munerum Rubrica.

His qui naues. ¶Prestatur. et etiam honoris: vt. j. ea. l. §. j.

Summarium.

1 Auarus philosophus non est.

In honoribus. ¶In quibus explicadis oneratur patrimonium fm vnum intellectum. ¶Sacerdotium. licet sit patrimoniale.
1 ¶Philosophis sectam. et non † est philosophus, quia auarus est, et hanc auaritiam detegit: vt. C. de mune. patrimo. l. professio.

Pretor eos. ¶Duo, et militie. certe et specificate alij: id est honoris etiam.

¶De iure immunitatis. Rubrica.

Semper in. ¶Demonstratur. sena nanq3 pericula, vite q3 renunciatio quẽ ad gradum prouehunt dignitatis: vt. C. lib. x. de princ. agent. in reb. l. principes. ¶Negotiatores, adiuuant. suis mercationibus, seruiũt suis manib⁹. ¶Adiuuãt. nauicularij. ¶Ingl. hic no. ante versi. et facit. et fm hoc aut itẽ nauicularij, citra prosequit tantũ nauicularijs, et non de negotiatoribus de quibus promiserat prosequi, dico ibi q diu etc.

¶De legationibus. Rubrica.

Cum queritur. ¶Ibi. i. quo tempore, scilicet legationis, vel quando fm glo. q. d. non sufficit tempore legationis credi nisi et cõuenerit in legationem solui, et sic hec duo debent concurrere: vel dic proprie, id est quo loco, scilicet Rome existens vt tunc conueniatur, vt. s. de iudic. l. ij. §. omnes. an alibi, et tunc non, vt ibi: et fm hoc qd dicit in fi. intellige q si actũ est solui cum legatus erit possit conueniri ac si tunc contraxisset, secus si non facta mentione legationis promisisset se soluere tali die qui cedit post legationem vel Rome vbi conuenit postea legatum. ¶In glos. q. d. ibi: est opus. scilicet q in legatione contraxerit, et q actum sit vt in legatione soluatur. ¶Item ibi, licet. tunc eo tempore qd cedit cum in legatione soluatur. ¶Item ibi: licet. tũc eo tempore quod cedit cum in legatione est. q. d. licet cedat siue veniat dies cum est in legatione. ¶Itẽ ibi. §. Iulianus. ij. respon.

Sciendum. ¶Non est. ppter turpitudinem. ¶Si accusatio, accusator. accusatus odit accusantem et eius amicos: et accusator odio habetur ab amicis accusati.

Summarium.

1 In spiritualibus an laicus procurator esse possit.

Filius decurio. ¶Arg. q talis debet esse ordinis vicarius, cuius est et ille qui eius vicarius est: vt. et. s. eo. filio. et. j. eo. vicarius. et. s. eo. sciendum. §. ordine. et. C. de offi. mil. iud. l. nemo. et est arg.
1 q † in spiritualibus laicus procurator esse non possit. et arg. extra de exceptio. pastoralis. et de iudi. decernimus. ¶In glo. sic ergo. ante ver. et facit. qd est verũ si ad loca remota legatione est functus: ad proxima secus, vt ibi.

Si absenti. ¶Et per alium qui non sit decurio.

Is qui. ¶Nõ potest. per se, per alium sic: vt. s. l. ij.

Eundem. ¶Ante legationem, defendi debet. nec actoris presentis absente indefenso rationibus auditis inique reus subijciatur sentẽtie, quam non potest pati qui litẽ nondum contestatus fuerat: vt in auf. de exhib. rer. §. si vero. et. C. de tempo. appel. §. pe. in. l. fi. ¶Legatione. si negotium moueatur. ¶Non nisi, est necessaria tali consideratione defensio.

¶De administratione rerum ad ciuitatem pertinentium. Rubrica.

Summarium.

1 Casus in quo extra ordinem contra absentem non citatum fertur sententia.

1 Non vtiq3. ¶Contra absentem. No. † specialem casum quo extra ordinẽ, et in absentem non citatum fertur sentẽtia. ¶In glo. id est cito. vel vt credo non dabitur dilatio hoc casu vt litera innuit. ¶Ad frumenti, si autem non aduersatiue, sed pro certe poni

tur, ⁊ est contrarium precedēti. ¶ Si indemnitas, idē ne. adhibetur modus: ne ⁊c. ¶ Restitui iubeat. ar. pro potestatibus qui quod exigunt, interdum iniuste ⁊ in canipa ponūt vt de canipa restituatur, ⁊ non de proprio potestatis. ¶ Ius reipu. pacto. propterea ꝙ pro eo a collega prestatum est. ¶ Per collegam. ⁊ soluentem pro collega: ⁊ ꝙ dicit heredi eius pro quo soluit collega agens. Uel secundo dic per collegam pauperem, ⁊ qd eius locupletis, ⁊ qd deprehensum in damnum reipub. ¶ Conductore, i. eo qui conduxit opus perficiēdum. ¶ Perfecto, id est non perfecto. ¶ Usurarum. sortis: siue interesse ad qd agit: cuius interesse vsura prestatur. ¶ Eum substituerit, id est substitutum relinquit, quasi dicat: non exemit se a periculo propter locationem a se factam. ¶ Qui fideiusserunt. vt in sortem tantum teneatur.

Prior tñ. ¶ Gessit. illud ex quo damnum reipubli. accessit. ¶ In gl. s. eius. ante ver. item quid. sed videtur ꝙ si sit periculum, si hoc nomē probauit: vt. d. l. titia. §. j. ⁊ .j. proxi. respon. ¶ In eum. aut exponūt cautionē super precedente obligatione, ⁊ tunc aut excedendo officiū suū, ⁊ tunc obtinet prin. §. in eum. cum concor. aut non excedendo, ⁊ tunc non tenetur hic diuersa causa, vt. d. l. post mortem. ⁊ .l. fi. ⁊ .š. quan. ex fac. tu. ⁊ hic diuersa causa ⁊c. Aut nouam obligationem ineundo, ⁊ tunc aut proprio nomine ⁊ tenetur, vt. d. l. post mortem. §. non idem. aut vt officialis, ⁊ tunc aut fuit contractus mutui aut venditionis alicuius rei. Primo si versum est in vtilitatē ciuitatis tenetur ciuitas, al's ipse: vt. š. si cer. peta. l. ciuitas. de pign. si is. ⁊ .C. quan. ex fac. tu. si in rem. l. ij. Secundo ciuitas tenetur, vt hic: ⁊ argu. š. de euictio. l. illud. ⁊ .š. eo. l. ij. §. graui. ⁊ .j. l. fina. §. imperator.

Imperatores. ¶ Itez rescripserūt agros. nō curāt ciuitates agere pro ciuitate. ¶ Imperatores Ant. ⁊ Seue. destinatā. que soluēda est per singulos quibus est imposita. ¶ Itē rescrip. a curatore. no. ꝙ preses eligit curatorem reipub. ciuitatis.

¶ De decretis ab ordine faciendis. Rubrica.

Ambitiosa. ¶ In fi. glo. ergo. vel dic ꝙ ipso iure non valeant, vt. j. patet: ⁊ .C. de dec. decurio. sup. l. ordinis. Et quod dicit hic rescindi quatenus de facto processerūt: vt ⁊ .C. si propter pub. pensi. l. ij. vel dic rescindi. i. rescissa haberi. l. autem. iij. de vino triti. ⁊ .l. ij. de conuenien. fis. debi. ⁊ .š. titu. j. l. calculi. non loquuntur in hoc casu, sed cum remisit ad quē spectabat exactio que ad ordinem non spectat.

Quod semel. ¶ In glo. exēplū. qd verum est. vbi non leditur respub. ex secūdo, al's secus: ⁊ sic dicitur vtile hoc ipso ꝙ non est damnosum, sed. l. š. de consti. princi. l. fina. videtur sentire cum hac litera vt debeat esse vtilitas euidens.

¶ De operibus publicis. Rubrica.

Curator. ¶ Prepostere. no. contra vitiuz preposterationis: vt ⁊ .C. de hered. actio. vt debitum. vt ⁊ .š. de excusa. tut. l. diximus.

Ui liberalitate. ¶ Curatores. in fin. glos. que sibi, subaudi, negotium habent. Et no. hic innui ꝙ procuratori reipub. actio non queratur.

Summarium.

1 ☞ Ecclesia noua fieri non debet in preiudicium antique.

Opus nouum. Publicum. ¶ Uel pro ⁊. ¶ Prebeat. supple vt si. ¶ In gloss. refert. ante versicu. item si. Item argu. ꝙ vel castra licet habere quibus antiquitas designatur: vt. C. de fundis limi. lib. xj. l. ij. Item † ecclesia noua non debet
1 fieri in preiudicium antique. extra de noui operis nuncia. c. lex. ⁊ .xvj. questio. j. ecclesia. ⁊ .c. quicunq3. arg. contra. š. de iur. patr. quero. ⁊ .l. fi. sed intelligitur ſm de ope. liber. libertas negotiatoris. sed si emuletur hoc edificiū alterius priuati edificio, quid erit: forte idem si ad solam emulationem fiat, al's contra, vt arg. š. de aqua plu. arc. l. j. §. deniq3. ¶ In fi. glos. puta. item muros ciuitatis sine licentia principis vel presidis facere vel reficere nō licet: vt. š. de re. diui. sacra loca. §. muros autem. ¶ In fi. glos. forsan. vel dic vt iacet ꝙ non licet reipub. ciuitatis opera facere sine licentia principis: vt. j. eo. de operibus. ⁊ ſm hoc intellige. l. C. de ope. pub. l. omnes. ⁊ facit in eo. ti. l. inter. Uel dic tertio magistratui licere de suo opus facere, sed de publica pecunia non cessante consensu ciuiū, nisi autoritas fuerit adhibita principis: vnde qd dicit publico sumptu opus sine autoritate principis fieri non licere, scilicet a magistratu.

Si legatum. ¶ Pendant. post illos semisses. ¶ In fine glos. cum deposuerint. ⁊ sic potest loqui ꝙ non fuit facta oblatio ⁊ depositio.

¶ De nundinis. Rubrica.

Si quis. ¶ Utilis, al's ciuilis: prout dicit ciuilis conuersationis, cōtinuatur cum litera necessarios, ⁊ regitur ab ea. Et qd sequit' ⁊ prelato, sequitur indiget ⁊c. prout dicit vtilis: dic prelationis autoritas qd est in fi. conuersatur ⁊ de conuersatione vtili hominibus, vt qd sequitur. ¶ Uel aliquis. vel aliquid: prout dicit aliquis eorum, dic agricola supponat indefinite pro rusticaria gente: vt. j. de verbo. signifi. in vsu. prout dicit aliquid qd ad eius dilationem spectet.

¶ De pollicitationibus. Rubrica.

Toties locum. ¶ In fin. not. non semper obediendum reipub.

Summarium.

1 ☞ Facta ob publicum honorem pollicitatione: an ⁊ quando qui pollicetur se ⁊ suos heredes obligat, ⁊ inquantum.

1 **Si quis sui.** ¶ Aut † facta est pollicitatio ob honorem proprium, aut ob alienum. Primo casu, aut loquitur de ipso pollicente, ⁊ dic eum teneri in solidum. ⁊ .j. l. j. §. j. ⁊ .l. toties. §. non tantum. ⁊ .š. eo. ex pollicitatione. aut de herede eius, ⁊ tūc aut decessit postquam inceperit honorem, ⁊ tunc etiam heres tenetur in solidum: vt. š. eo. toties. in prin. aut anteꝙ inniret honorem, ⁊ tunc demum heres tenetur si inchoauerit soluere vel facere opus permissum ipse vel respub. vt. š. e. si quis. ¶ Ob honorem. ⁊ modificatur cōdemnatio, vt hic ⁊ .š. eo. ex pollicitatione. §. ob id. Si ob alienum honorem facta sit pollicitatio, dicunt quidam demum teneri si ceperit soluere vel facere: vt. š. eod. toties. §. j. ⁊ .š. de mune. ⁊ honori. l. estimationem. Sed contra hos est hec litera que parificat suum alienumve honorem: sed dicunt ꝙ hoc in opere publico, sed secus in pecunia. Uel dic idem vtrobiq3: ⁊ quod dicitur ceperit soluere, subaudi, maxime. Uel dic ꝙ parificantur post inchoationem, sed differunt: ⁊ hic loquitur post inchoationem.

¶ De censibus. Rubrica.

Sciendum. ¶ In glossa, id est terra. sed videtur quod Colonia sit aliquid maius, cum quibusdam ciuitatibus ius Colonie dicatur ab imperatore concessum: vt. j. §. diuus quoque. §. sed et Emiscene. et l. fin. §. diuus Vespasianus. et erat forte Colonia iudicatus per se, non subiacens presidi vel proconsuli in cuius prouincia erat, sed habebat proprium iudicem vt correctorem vel comitem de quibus fit mentio. s. de offic. presid. l. in omnibus. et in auf. vt iudic. sine quoquo suffrag. scriptum est. et est Palmyrena. ¶ In fine glos. id est ius italicum. hoc impugnari superiori responso. et. j. l. fina. §. diuus Vespasianus.

Forma. ¶ Quamuis transmittatur. ar. quod si priuilegium aliquod nouum alicui concedatur, et alij subrogatur: prioribus descendentibus vel discedentibus adhuc sit ratum. ¶ Saline sique in censum. not. hic salinas esse eorum in quorum nascuntur prediis.

¶ De verborum et rerum significatione. Rubrica.

Vrbis appellatio. ¶ In prima glos. ibi: prima placet. refert enim vtrum gratia demonstrandi sequens nomen apponatur, et tunc obtinet. l. si communis. an gratia amplian di, et tunc etiam sequens nomen additur et quod ibi gratia addendi sit appositum patet, quia cum dixit in vrbe, satis intelligebatur de Romana. instit. de iure naturali. §. si cum addimus. ergo gratia demonstrandi non potest dici ibi appositum: vt. s. de dot. prele. l. j. ad fi. sed gratia amplia ndi. ¶ In glo. est ergo. iuxta princip. ibi: diei pars. prima cōputatione sequētis, vt si accipias quinque horas primas et dimidiam, hec pars maior est sex sequētibus horis et dimidie: cum enim quinque prime equiualeant septem sequētibus, merito quinque cum dimidia sequentes superabunt. ¶ Eadem glos. ibi: et est ratio. vt insit prolixior.

Summarium.

1 ☞ Si in prosecutione appellationis primo anno quis impeditus sit, et secundo anno ei indulto ad prosequendum denuo impediatur: an tertius annus ei sit concedendus, et quanto temporis spatio gaudeat.

1 Itinere. ¶ Viginti milia supersint. Not. per hanc. l. quod † si in prosequēda appellatione iuxta finem primi anni fui impeditus, secūdus annus mihi integer dari debeat. et pro hoc in auf. de his qui ingred. ad appellā. §. j. et. s. ad turpilia. l. in senatu. in fine. et de verbo. obligatio. l. et ideo efficaciter. Sed si in secundo anno fui aliquo tempore impeditus, non dico dari tertium fatalem: non enim reperio nisi de secundo. C. de temporib. appella. l. fina. Sed illud tempus secundi anni per quod fui impeditus vel ipso iure mihi dicam conseruari, quod est in casu quando compromisi: vt in auf. de appel. colla. viij. quasi medio tempore dormierit spatium appellantium, vt al's dicitur de tempo. prescrip. vt C. de prescrip. xxx. anno. l. sicut. et in quib. cau. in integ. restitu. l. fina. Aut dicam beneficio restitutionis mihi restitui, quod est quando al's fui impeditus: vt. ff. ex quibus cau. maio. l. necnon. §. quoties. et. l. j. §. fi.

Rei appellatio. ¶ In gloss. scilicet appellatio rei. ibi: de vsufruc. legato. l. j. sed hec continentur appellatione pecunie: vt. j. eodem. l. pecunie.

Nominis et rei. ¶ Super primo verbo nominis et c. obligo nomina, quid significet hic dicit: vel pone. C. de probationib. l. cum res. et. s. de damno infecto. l. j. ¶ Eadem. l. in fine. bene ergo possum dicere, lex hoc dicit cum ex sententia colligitur.

Verbum oportebit. ¶ Actionis verbo. Ex hoc. §. exponitur diffinitio huius nominis actio, que est. s. de actionib. et obligationib. l. nihil aliud. nam exceptio non est ius quo prosequimur. et pro hoc extra de ordine cognitionum. c. ij.

Creditores accipiē. ¶ Super primo verbo, creditores et c. vt sit dicere in fraudem suam datam libertatem. s. qui et a quibus. l. in fraudem. vel vt possint impetrare separationem a creditoribus heredis: hoc voluit exponere hec lex.

Si cui ex empto. ¶ Minus soluit. id est soluere vult. ¶ Qui tardius soluit. id est soluere vult. ¶ Nam et tempore. id est sine accessione tarditatis temporis. ¶ Minus soluitur. et ideo si non recipio oblatam sortem sine accessionibus, licet depereat pecunia non liberatur. C. de vsur. l. acceptam. et de solutionibus. l. obsignatione. secus si accipiam: nam amplius accessiones petere non potest que debebuntur ex tali mora.

Mulieris appellatio. ¶ Ne amittere. possum autem si precario rogaui possessionem, nam precarij rogatio possessionis mee rei consistit, licet non ipsius rei. s. de acqui. posses. l. si aliquam. et. l. si eam.

Labeo et Sabinus. ¶ Rem amisisse videtur. si non habes in potestate vt tollatur oppositio de re quam habeo et teneo: puta anullus meus cecidit mihi in mari, et sunt hic leges ad id quod nota. s. de acquiren. possessio. l. interdum. §. j.

Inter publica. ¶ De quibus dicitur. C. de prescrip. xxx. anno. l. omnes.

Verba. ¶ Potest poni exēplum per legem. s. de mino. l. ait pretor. nam si testatur, nō restituitur, cum possit mutari ad suā voluntatem. Item. s. que in frau. credito. l. j. nam legatum non reuocatur si debitor meus legauit in testamento, cum ipso iure non valeat, nisi deducto ere alieno. C. de leg. l. si vniuerse.

Princeps. ¶ In fine glos. si ergo. ante improbationē bonorum priuilegiū vertitur vel beneficiū, vt in vltima voluntate: et tunc significat vniuersitatem quandam qua continentur debita et credita. j. eo. l. bonorum. aut vertitur ius cōmune, vt quando mulier dat in dotem vel bona cōferuntur, et tunc secus, vt. s. de coll'. do. l. cum emancipati. §. illud. et. C. de coll'. l. ea demū.

Summarium.

1 ☞ Appellatione rei veniunt iura et seruitutes.

Rei appellatione. ¶ In vlt. gl. ibi. l. mater. §. eandem. sed quis ille fatuus qui recipit talem libellū? Dic ergo quod hec lex dicit quod appellatione rei continetur causa. C. de procur. l. cum rem. et. s. an per alium cau. appel. l. j. in prin. Item

1 iura † significantur per rei: vt. s. de rer. diuisio. et instit.

de reb.corp.& incorp. Uel dic, appellatione rei cum eius, dominium continetur: vel si lego rem meam, videor legare eius dominium. Item iura, vt si sum dominus, ius quod in ea habeo. s. de leg. j. l. si dominus. §. j. & s. de contrah. emp. l. alienatio. vel iura: quia re tradita seruitutes sequuntur. s. de contrah. emp. l. si aque.

NIhil est aliud. ¶ In fine sepe fit mētio in iure de hereditate. s. de pet. her. & s. de here. vel act. ven. qd igitur sit hereditas, hic dicit.

REcte dicimus. ¶ Dici alterius. a contrario si pars alterius esse dici potest: non totum meum, licet meum dici possit. j. eo. l. pupillus. in fi. Sed in hoc ꝙ non possit dici meum totum si pars aliena sit verificatur, si pars sit aliena pro indiuiso: variauit Quintus a Seruio. ¶ In secunda glos. ibi: de causa vtendi, fruendi. hoc non valet &c. s. de vsufru. leg. l. j. ¶ In glos. sed & si pars. ibi: dicere possum. sed nō totum. & hoc voluit dicere. l. seruus communis Meuius. s. de stipulatio. seruo.

ALienationis verbū. ¶ In. j. glos. ibi: non potest alienari. sed certe fm hec iura bene transibat dominium: vt. s. de litig. l. j. & ij. & ideo fm hec iura hec glos. non procedit, sed fm iura Codicis.

DEtestatio. ¶ In glos. sicut nec. ibi: vt superiori. §. fin. tu dic contrarium, nam bene pro illo tenetur publicanus: pone ergo exemplum per titu. s. si famil. fur. fecis. dica. nam pro meo seruo faciente furtum non habet locum ille titulus.

LIberationis verbū. ¶ Nam sicut solutione accessoria tollitur, vt institu. quib. mod. obliga. tolli. ita & alio modo liberato reo & fideiussor liberatur: vt. s. de rescin. ven. l. emptio. & de dona. l. si fideiussor.

Summarium.

1 ☞ Debitor incarceratus, an potest creditori rem dare in solutum.

2 Pro debito ciuili detrudens aliquem in carcere, an puniri debeat.

QUi neqꝫ sequantur. ¶ Intelligimus iolutum. potest per hanc literam intelligi lex que est. s. quod met. cau. l.
1 qui in carcerem. Sed nunquid † debitor meus existens in carcere potest mihi dare rem in solutum? Dic ꝙ sic:
2 nam † omnis debitor qui non soluit potest in carcerem detrudi: vt. C. de cessio. bo. l. j. ergo non debet ex hoc penam pati qui eum intrudi facit. arg. C. de adulte. l. gracchus. & s. quod met. cau. l. continet. Nec obst. l. qui in carcerem. quia illa loquitur quando per vim aliquem ego detrusi vt ab eo aliquid extorquerem. Uel si diceremus eum in solutum dare non posse, non posset etiam soluere: & sic nūquam posset exire carcerem. Quidam tamen faciunt compedes accipi debitori, & tamen faciunt eos bene custodiri, sed certe hoc consilium nullum est: nam nihilominus dicitur ligatus, vt hic.

SEpe ita. ¶ Ex sentētia coniungentium. in paranda obligatione, quasi vnum non faciat sine alio, & fm hoc non soluitur proxi. sed. j. sane &c. Uel dic secundo coniungentium in significando vt significet idem vnum quod reliquum, & fm hoc soluitur. j. proxi. ¶ Sed verius. potes etiam fm primū modum dicere ꝙ soluitur ibi: sed verius. & in. §. sane. determinatur cum operis prestatio obliget prestantem operā. Item quando teneatur ex consilio, & ꝙ ex consilio teneatur ex lege ista. not. instit. de oblig. ex delicto. in. §. certo. ¶ In glos. puta ei qui tulit. ibi: qui tulit opem. & fm hoc cōdictione furti tenetur qui opem tulit: vt. s. de pecul. l. peculium. §. si opem. Non autem dator consilij tantum sed furti tenebitur si furtum secutū sit, & fur furti actione teneatur, al's secus, quāuis dare opem teneatur filio & seruo, & si libertus furtum faciens, vt. s. de fur. l. qui seruo. Uel dic in subsidium conditionis ferentem opem, vt in contrario: vt. s. de eo per quem fac. est. l. j.

CReditor. ¶ In fi. vltime glos. sed ille non dicitur conditionalis creditor, nec patitur exceptionem: vt ff. de nouat. l. si pupillus.

COgnoscere instru. ¶ In glos. & post collationem. ibi: & de re. milit. sed in his duobus ponitur pro prouocare, quasi in hoc debeatur postea.

QUib' precipua. ¶ Persequi videtur. Potest exponi vt sit sensus ꝙ satis acceptio sit persecutio: vt. j. e. pecunie. §. actionis. ¶ In glos. penult. ibi: sibi debitū. & fm hoc ponitur pro prosequi, id est prosecutus sum. ¶ In fin. vltime glos. & fm hoc dic prosequi, id est persecutus videtur. Uel dic proprie, & tunc satis accepit, id est qui petit satisdari prosequi videtur, nam licet petat officio: vt. s. de iudic. l. in omnibus. & persequi est generale, vt. s. de actio. & oblig. l. actio in rem.

SAtisdationis appel. ¶ Pone exemplum. s. quorum legato. l. j. & l. diuersum. §. si legatarius.

PEnes te. ¶ In fin. pone exemplum per legem. s. de lega. ij. l. titia. §. casus.

ALienatum. ¶ Nam forte promiserunt duo non alienare partē suā altero irrequisito sub certa pena, licet alter vendiderit licet nondū tamen tradiderit non alienat, vt. s. de aliena. iudi. mutan. cau. fac. l. ex hoc edicto. §. alienare. Item exemplum qd est in glo. de iure emp. ¶ Donationis verbū. queri potest qualiter accipiatur, quod dicitur. s. de edi. edic. l. ad res. & per illam pone exemplum.

SCiendū. ¶ Non ex successione. vt quia successit ei cui pater eius successit, cū ipse filius esset a patre exheredatus: & alius institutus cui filius successit.

ALiud est capere. ¶ Pone exemplum per. l. s. de leg. ij. l. ei qui partem.

REstituere. ¶ In fi. vlti. glo. al's est in litera vendidisse, & tunc potest exemplum introducere qui habet ius vendendi, vt videatur si permutauit: vt. s. quib. mod. pig. vel hypothe. sol. l. sicut. §. quod autem. sequitur compensauit, id est in solutum dedit: vt s. de euictio. l. si in solutum.

FRugem pro reditu. ¶ Reditus generalissimum genus fructus, inferius genus, fruges & poma, adhuc inferius, sub frugibus etiam frumentum. ¶ In fin. vltime glos. & sic antonomatice tunc accipitur, hoc est pro nobiliori: hinc est ꝙ si quis mihi promittat. x. corbes frumēti, nō liberatur dando speltam vel similia, quia inspicitur modus loquendi, & ille iuri derogat, vt. s. de sup. leg. l. labeo. sed si aliquis ꝓmisit vxorē alicuius induere de viridi, intelligam de nobiliori nō de quolibet viridi vt intelligit communis modus loquendi.

QUid aliud. ¶ Exponit. l. j. s. de serui. vrba. in. j. glos. iuxta princ. ibi: qualitatem se habentia. seruitutis & libertatis.

Boues magis. ¶ In gl. de di centū pro Berta &c. in fine. vel potest per legem que dicit dum nupta erit, a muliere dotem non petat: vt. C. de collatio. do. sed si diuertat & alij nubat bene petere potest, vt. ff. solu. matrimo. l. nupta.

Aduentium. ¶ In prima glo. ibi. l. si chorus. §. j. & sic si vni legauit mobilia, alij immobilia, et cui immobile legauit nomina debent: tu dic neutri deberi nomina. pro hoc. ff. de peti. heredi. l. quam tuberonis. §. penul. ¶ Ead. glos. in fi. sed certe non obst. lex illa, nam ibi dicitur quod instrumenta, id est corium vbi scriptum est aliquod debitū sunt immobilia: licet enim ipsa charta materialis sit mobilis, quia est quedam res corporalis que moueri potest, tamē nomen in ipsa charta cōprehēsum. i. ipsum ius est immobile, & incorporale.

Cum bissextus. ¶ In glo. scilicet dies. ibi: hoc quod toto. id est omni anno quo erit bissextus. ¶ Ead. glos. ibi: natus. vj. calen. licet in veritate natus sit. vij. ¶ Ead. glos. in fin. & hoc placet. ¶ In glos. id est non computatur pro die. & hoc verius vt. j. sequitur, ideo quo &c.

Notionem. ¶ In prima glo. ibi: nō habet ordinariā. pro hoc. C. commu. de leg. l. fin. ad fi. ¶ Ead. glos. ibi: ex ea datur. verius est quod no. C. de iudeis. l. iudei. & ff. de re iudic. l. a diuo pio. in princi. Dy. ¶ In glos. ad locum iudicij &c. in fin. remotum ergo dicit quod distat per duas dietas. extra de prescri. c. nōnulli.

Inter stuprum. ¶ In glo. vel virginē vel puerum, nā multimode ibi distinguitur. hodie patet pena. C. de incest. nup. l. si quis incesti. ¶ In fi. glos. id est his verbis. scilicet adulterij, tam pro eo quod in nuptam, quam pro eo quod in viduam cōmittitur.

Litus publicum. ¶ In fi. secunde glos. quandoque largissime. ff. de ferijs. l. fina. quandoque strictissime. C. de transac. l. transigere.

Si cum fundum. ¶ In fi. gl. hoc quod promissum. imo prestabitur quod. ff. dictū: nam hec sunt verba promissionis vsque ibi, & si &c.

Lege obuenire. ¶ In prima glo. ibi: legitimas hereditates. & pro hoc. ff. de pact. l. legitima. & insti. de oblig. ¶ Ead. glos. in fi. sed ibi ab homine profertur, secus si a lege. ¶ In secunda glo. ibi: pro confirmationibus priuilegiorum. hinc est quod que tacita vel expressa vitiant concessionem priuilegij de nouo, eandem vitiant cōfirmationem antiqui: vt no. extra de elec. c. dudum. Econtra in glos. ff. de rescrip.

Aliud est fraus. ¶ In fin. penul. glo. tu simpliciter tene vt iacet: nā si non delinquit si non puniatur non est pena, sed quoddā delictū in eum cōmittitur, & hoc indicat litera que sequitur.

Anniculus amittitur. ¶ In glos. quidam libri. ibi: scilicet inchoatam. & quod dicit ante. xij. annum, intellige finitum, & ita neutro casu incipit cedere in. xj. sed in. x. vel. xij. Et no. quod hoc intelligi debet diebus precedētibus calen. vt not. ff. eo. l. cum bissextus.

Summarium.

1 Annus naturalis quid a ciuili differt.

Anniculus nō statim. ¶ Non ad momenta. hoc verum † in anno naturali qui accipitur ex perfectione cursus solis per signa: sed annus ciuiliter computatus nō habet vltra. ccclxv. dies, nam. vj. hore superabundantes attribuuntur anno sequenti qui redditur in fin. alij anno sequenti cum suis sex superabūdantibus, & sic de ceteris vsque ad quartum vbi vnus dies superabundans colligitur, qui Februario attribuitur et fit bissextus. ¶ In glos. prima. ibi: non curātur. nam ciuilis annus incipit in. vj. horis que superabundant, & sequēs annus incipit a. xij. horis que iam ambobus supersunt, & sic in duobus, scilicet annis: al's nisi sic intelligeres quomodo. vj. vel. xij. vel. xviij. hore que iam transierunt coniungerentur anno quarto, & sic secundum ius ciuile annus non habet nisi. ccclxv. dies, & non habet illas sex horas.

Cepisse quis. ¶ In fi. pone exēplum. ff. de vulg. & pupil. substitu. l. qui liberis. §. hec verba. & l. cum filio. de acqui. here. l. si solus. §. j. vel vt. ff. de solu. l. qui hominem. §. quidam filium.

Virilis appellatiōe. ¶ Potest poni exemplum per. l. ff. de leg. iij. l. pater. §. filiam.

In vsu iuris. ¶ In prima gl. ibi: huius. l. hoc ideo quia verbum est indefinitum quod plura sui natura significat etiā simpliciter prolatū.

Nomen filiarum. ¶ In fi. pro hoc. ff. de leg. ij. l. qui concubinam. §. ij. ¶ In glos. ibi. §. adeo. sed certe ibi particulare significat quod non facit totius rei interitum: vnde ibi significat quam maximam partem.

Venisse ad heredē. ¶ Pone exēplum per legem. ff. ad leg. falci. l. quod ratione est. §. quod vulgo. & sic per leg. fal. l. ij. §. penul.

Collegarum appellatio. ¶ Eiusdē sunt potestatis. & quod dicitur. C. de proba. l. ex persona.

Faciendi verbo. ¶ In. j. glos. ibi: tit. l. extat. sed certe ibi non habet locum quod metus causa, que persequitur damnū, vt. j. eod. l. sed & partus. §. fin. & l. seq. & ideo introductum fuit edictum diui Marci: potest ergo poni per legem. ff. que in fraud. credi. l. j. & l. ait pretor. §. si conditionalis. & l. omnes. §. fin. licet ibi dicatur de gesto hic de facto, sed hic non differunt, vt. j. eo. l. licet.

Natura cauilla. ¶ De qua dicitur. ff. de re. cato. l. j. & de leg. ij. l. debitores. §. j.

Pecunie. ¶ Hoc verbum debuit. vt in mihi promisisti quod talis iuuenis mihi debuit. ¶ Siue persecutio. quod debetur officio iudicis puta salarium aduocatorū, & ita loquitur in officio quod obtinet iure actionis Idem in officio mercenario si in omnē casum fideiussit: vt. ff. loc. & conduc. l. quero. & de hoc dic. ff. de nouat. l. emptor. & arg. ff. de libe. leg. l. aurelio. §. sticho.

Verbum illud. ¶ Per hanc l. ij. respō. & ff. de probat. l. ante omnia. voluerunt quidā dicere quod sufficit creditori probare debitorem rem possedisse cum obligauit: sed certe hec lex non facit pro eis. Nam hec. l. ij. responso. prout hoc in litera possidemus, nō facit pro eis, cum & aliud addat, scilicet iure aliquo: si enim non habet ius non tenet obligatio, vt. ff. de pigno. l. j. & ita nō sufficit probare simplicem possessionem. Item non facit pro eis. ff. tit. j. l. bonorum. §. j. quia illud intelligitur quantū ad fructuū perceptionem, nisi intelligatur quod habebat ex tali possessione obligatū, sicut al's nomen obligatur. C. que res pig. oblig. pos. l. nomen. ¶ His. repete actum est, quas, scilicet petimus, subau. vt iure &c. al's possidemus, & tunc plane vt iacet.

VErbum exacte. ¶ Ad solutionem. spontaneam, vt vbi prohibita est exactio, ibi et spontanea solutio, et talis debitoris delegatio: et ita potest poni exemplum. ff. solu. matri. l. non solum. §. ij. versi. et igitur.

HAbere duobus. ¶ Siue rebus. al's sine verbis, et tunc pone exemplum per. l. sancimus. C. eod. nam si testator dixit eam alicuius, quocunque istorum modorum caueatur satisfit voluntati defuncti.

FAcere oportere. ¶ In prima glos. ibi: al's facere. tunc premitte non verbo facere, et potest. ff. loca. l. si fundus. et de verb. oblig. l. inter stipulantem. §. ij.

PRouinciales. ¶ In fi. glos. scilicet omnes. vel dic quod non refert inter prouinciam et ciuitatem: nam licet sit ciuis ciuitatis, vt in illis dicitur puta Padue, non tamen in vulgari Pad. dicetur: et ideo cum cuidam Placentino date essent represalie contra Mediolanenses, et quidam Mediolanensis haberet domicilium Placentie et ibi habitaret, fuit pronunciatum non posse contra illum exerceri represalias, quasi non sit Mediolanensis, licet sit ciuis Mediolani quantum ad quedam, vt nota. ff. ad municipa. l. assumptio. quod non facit pro hoc. ff. de sta. ho. l. in vrbe Romana.

Summarium.

1 ☞ Adiectio illa et pluribus, quid operetur:

HEc adiectio. ¶ In secunda glo. ibi. l. j. §. ait pretor. hoc satis credo quando additur ad legem, vt hic.
1 Si † ab homine puta a teste qui dicit decem annis possedisse et pluribus: non credo hanc adiectionem et pluribus, operari aliquid nisi ad confirmationem sui dicti expressi. Cum enim sit incertum dictum in verbo pluribus non credo aliquid significare, vt. ff. de his que in testamen. delen. l. iij. et pro hoc. ff. de in litem iuran. l. cum furti. nam et ibi quodammodo est certum cum ibi per iuramentum suum dicat, vt. ff. de fideiuss. l. fi. et per illam legem credo potissime hoc posse dici.

PRonunciatio.

§. Familie. ¶ De singularibus. id est certis personis ex vna familia. et pro hoc. j. eod. l. liberorum. et l. toties. quod aut corpus continetur, aut iure proprio ipsarum personarum corporis, aut communi iure etc. quasi dicat familia, significat quoddam corpus in quo singulare persone ius proprium et appellationem propriam conferuntur, vt paterfamilias, filiusfamilias, nepos famil. et sic de ceteris. Interdum significat quoddam corpus in quo persone posite tantum nomine nuncupantur, et per hoc ius equale communiter sortiuntur: iure proprio, id est appropriato ipsorum singulorum, quia aliter quilibet de illo corpore appellatur, nam vnus dicitur paterfamilias, alius filiusfamilias. Iure enim proprio, id est appropriato singulis de illo corpore, nam diuersimode prout diuerse sunt persone, cum hac adiectione familias nuncupantur, et diuersos sortiuntur effectus. Nam paterfamilias habet administrationem, ceteri non, sed eam expectant: vt. ff. de liber. et posthu. l. in suis. ¶ In domo dominium. id est bayliam et potestatem seu administrationem, de qua nulli rationem reddit: non autem de vero dominio loquitur. ¶ Personam. appellatione patrisfamilias non demonstramus personam eius vt filios habentis: sed ius, id est bayliam quam in domo habet. et hoc probat. j. denique. et ibi idemque. ¶ Subiecta fuerunt. iure patrie potestatis immediate non comprehendat nepotes ex filio qui recidiuit in potestatem sui patris. ¶ Ex eadem domo. id est agnatione: simile. ff. de alimen. et cib. lega. l. cum vnus. et. ff. de testi. l. testes eos. ¶ Ab eiusdem vltimi. id est a quo omnes tanquam esset vltimus nomen sumunt. Dy. ¶ Uel dic vltimi, scilicet incedendo retro: sed incipiendo esset primus. ¶ Sanguine proficiscuntur. licet hodie inter nos non reperiatur gradus vt differat a superiori versic. communi iure etc. siue et caput, quia bene est agnata. Sed finis, quia qui ab eo descendunt non sunt agnati agnatis mulieris.

IN lege censoria. ¶ In fi. pen. glos. secus tamen in aliis rebus gratia tollendi iuris emptis: nam de his non prestatur vectigal, vt. C. de vectig. et com. l. vniuersi.

VInaria vasa. ¶ In glos. et solent. in princ. intelligo ergo hanc literam cum dubitatur quo in vsu his testator vtebatur, qui promiscue vtebatur modo ad vnum vsum modo ad alium: al's statur vsui testatoris, vt. ff. de fun. instru. leg. l. ex vsu.

FUndi appellatione.
¶ Fundus dicitur, quasi opes fundat.

MUnus proprie. ¶ Munus aliud necessitate subiicitur, et hoc proprie munus est: aliud cessante necessitate, et hoc aut cum causa vt natalitium, et hoc etiam licet minus proprie dicatur, munus dicitur, aut sine causa, et hoc improprie munus dicitur, vt. ff. eod. l. munus. in prin. et l. inter donum. Dic ergo omne donum cum causa munus est: sed non omne munus donum est, vt in prin. l.

VErum est. ¶ Potest poni exemplum vt hec lex concordet duas. ll. que videntur contrarie, vt. ff. de custo. reo. l. j. et. C. de custo. reo. l. nullus.

Summarium.

1 ☞ Quid interest inter conditionem cum, et postquam.

INter illam conditionem.
1 ¶ Hic denotat † actum ipsum loquendi: et ideo si nunquam posset fari, nunquam diceretur extare conditio isto vltimo casu, scilicet postquam fari etc. ¶ In glos. vlti. in fin. potest etiam colligi differentia. ff. de iuris. om. iudi. l. si quis id. in pancip. et §. quod si dum. licet per interpretationem iurisconsul. idem iuris sit vtrobique, vt ibi dicit: et ita conditio cum poterit, committitur in ipso actu potentie, alia committitur preter actum potentie inter que est differentia, vt. ff. de condi. sub. l. fi. et de here. insti. l. suus. §. fi. et de leg. ij. l. si peculium. §. fin.

VErbum facere. ¶ In fi. pone exemplum j. eo. l. factum a iudice.

IN conuentionibus.
¶ In fi. vlti. glo. et sic emphyteota ius suum poterit legare: vt. C. de fun. pa. l. j. et de leg. j. l. si domus. §. penul. nec locum habet quod dicitur de nunciatione domino facienda. C. de iure emphy.

Summarium.

1 ☞ Liberorum, filiorum et nepotum appellatione quid continetur.

1 **L**Iberorum. ¶ Aut † lex vtitur vocabulo liberorum, aut filiorum vel nepotum. ¶ Primo omnibus descendentibus adaptatur: vt in princ. l.

princ.l.cum concor. nisi specialiter loqueretur de liberis primi gradus: vt.ff.de pen.l.moris.§.iste fere.z C. de questio.l.diuo Marco. per quam legem dictus.§. restringitur siue declaratur. ¶ Si vtitur vocabulo filiorum vel nepotum, aut discretiue id est diffiniendo hos ab inferioribus, z tunc inferiores non continentur: vt in.§.totum enim.z.C.de incest.nup.l.si quis incesti.ff. de ritu nupt.l. iulianus.z.ff.de adulte.l.pater.aut enunciatiue. Si vero indefinite, z tunc etiam inferiores continet: vt in.§.sed z papinianus.vsq3 in fi.z.ff.eo.l.filij.z.l.iusta.z de ritu nuptia.l.senatusconsulto. Sed quid si dubitetur discretiue lex loquatur, an indefinite? Respondeo aut lex specialiter statuit ad alios non extendi, z tunc est certum q3 loquitur discretiue: vt.C.ad trebel.l.iubemus. aut hic non exprimit, z tunc si indulgeat contra ius commune, in filijs non extenditur appellatio vltra: vt.ff. de excusa. tut. l.sed z si milites.§.j.z.C.de questio.l.milites. z de leg.l. fi. §.cum autem. Idem si ratio constituti que potest reddi in filio cessat in nepote: vt.C.de natu.liber.l.fi.z ar.ff.de leg.j.l.licet. Jac.de are.

Summarium.

1 Transactio minus comprehendit q3 res finita.
2 Genus an z quando restringat speciem: an z quando addat speciei.

1 Transacta. ¶ Sed † nunquid transactio aptatur his que non sunt in controuersia? Non videtur.ff.de transac.l.j. Quid est ergo quod hic innuit? Respondeo verbum transacta est nomen speciei, finita est nomen generis: nam sub illo vocabulo continetur z res finita prescriptione, sententia, iureiurando z transactione: modo cum in lege inuenirentur hec duo verba, transacta finita ve coniunctiue, credidisset quis q3 illud verbum generale finita, restringeretur ad speciem, vt sic intelligeretur, transacta finita, id est transactione finita, vt z alibi.ff.de fundo instruc.l.cum de lanionis.§.
2 fundum.z.§.quidam. Sed iurisconsultus † illam dubitationem amouet, dicendo verbum generale nõ restringi, sed addere, hoc ideo, quia post verbum speciale ponitur generale: z sic quod nõ erat per speciem denotatum nunc denotetur per genus: vt.ff.ad leg.aquil.l.si seruus. §.inquit.z.§.eod.l.victus.z.l.seq. secus si generale precederet, quia tunc restringitur ad speciem: vt.ff. de fun.instru.leg.l.cum de lanionis.§.cui fundus.cum simil.

Si calumnietur. ¶ In gl. ieiuniorũ. sed quare hic zc. in fine. imo videtur iurari in ipso ingressu: vt.ff.de condi.z demonstra. l.lucius.z ideo prima placet.

Pupillus. ¶ Urbs. ab vrbe. ¶ In vrbe condẽda. que qualiter possit constitui not. per Inno. extra de offic.ordi.c.ab ecclesiarum.

Summarium.

1 Confessus an appellare possit.
2 Usurarius manifestus non auditur appellans.

Si qua pena. ¶ In gl. imo contra. ibi: iudicantis cum quereretur. z sic dico per hanc.l.z.C.de
1 non nu.pecu. l.generaliter. q3 † nullus confitens quem lex ex sua confessione arguet auditur appellãs, nisi errorem allegaret: z ita intelligo qd no.ff.de appell.l.creditor.§.iussus. ¶ Ea.glos.in fi.sic in pena appellatur a toto z nõ a tanto, in multa a tanto z toto: sic al's a tanto appellatur, sed non a toto.ff.de appel.l.ab execu
2 tione. sic dico † q3 licet dicatur vsurarium manifestum non audiri appellantem, vt extra de vsur.c.quam sit.dico verum esse a toto, quasi non debeat compelli restituere: sed a tanto, puta si cõdemnaretur in plus q3 percepit bene credo q3 possit appellare. Et vide circa hoc qd not. per Guil. de cu. ff. q3 met.cau.l.si cum exceptione.§.hec autem actio.

Summarium.

1 Exhibere quid significat.

1 Uerq3. Al's incipit: Apud Labeonem. ¶ Dictũ fuit † per Labeonem vel per alium apud ipsum, q3 ille exhibet hominem qui prestat eius presentiam: qd hic reprehenditur duplici ex causa, quia constat q3 aliud est exhibere, aliud sistere, z ille sistit qui prestat eius de quo agitur presentiam, ergo non exhibet qui prestat eius de quo agitur presentiam. Secundo reprehẽditur, quia interdũ exhibet quis furiosum aut infantem, nam ipse exhibet, non tamen prestat presentiam: ergo exhibere nõ est prestare eius hominis de quo agit presentiã.

¶ De regulis iuris. Rubrica.

Summarium.

1 Regula vnde dicitur.

¶ In fi.glos.rubri.sed nonne omnis res regula dicitur:
1 vt.ff.de lega.j.l.ij.respon. Equiuocum nomen est: nã † dicitur regula quia regulat, vel rectum viuendi modum prebet: vt dum regula. z ita dicitur ibi: secundo regula dicitur. Inde dicitur existentis in.l. per verba generalia facta latio siue traditio.

Summarium.

1 Quid est regula.
2 Testis super pluribus articulis interrogatus: si super vno falsum deponat, an propterea super omnibus falsum dixisse detegatur.
3 Que sit exceptionis vis atq3 natura.
4 Que sit regule potestas.

Regula est. ¶ Que rem. id est dispositionẽ iuris dispersam in diuersis casibus per modum singularitatis positis, in quibus est eadẽ ratio ob. breuiter enarrat, id est per modum generalitatis compẽdiose probatur ad regulam ob. ¶ Regula est. subaudi, verborum cõceptio querere veritatem siue substantiam iuris q est, scilicet diffuse varijs posita legibus. ¶ Enarrat. narrat, dico ad hoc non vt ex singulis zc. ¶ Ius sumat.. i. incipiat siue primordietur, sed exinde. ¶ Qd est. alibi per particulares leges diffusum. ¶ Breuis rerum. id est veritatum, alibi comprehensarum. ¶ Traditur.
1 quasi dicat: non autem ius ex ea generatur. Item † regula est plurium rerum compendiosa facta narratione traditio. Sed s̃m grammaticos regula est multorum similium coniunctio: hic autem accipitur regula rei existentis generalis traditio. ¶ Quasi cause. id est rationis. ¶ Uitiata est. id est fallit per exceptionem. ¶ Perdit offi
2 cium. not. q3 † si testis super pluribus articulis interrogatus, z in vno falsum dicat, in omnibus videtur falsus: z de hoc nota. extra de testib. in presentia. ¶ Offi
3 cium, scilicet in exceptis tantum: † nam officium suum est diuersos casus in quibus fit eadem ratio simul coniungere, vt vniforme ius summat in eisdem, sed cum exceptio habeat contrariam rationem a iure singulari non potest regula eam coniungere sibi, vt cum dicitur ius causa regularis stetur in ipsam exceptionem,

sed potius ius contrarium. Old. ¶ Officium suum. in exceptum tantum, & non in alijs. ¶ In prima glos. iuxta
4 prin. ibi: eius potestas. est † autem eius potestas ius iam statutum breuiter tradere non de nouo ius creatū. Old. ¶ Ea. glos. ibi: narratione. rerum subaudi, eidem rationem subiacere tantum in quibus est eadem ratio. Oldr. ¶ Ea. gl. ibi: sed qualiter. in quibus verbis. Old. ¶ Ea. glos. ibi. j. eo. l. multum. sed certe non est aduerbium & melius ponitur. j. eo. l. nunꝙ. & l. omnes. §. nunꝙ. ¶ Ea. glo. ibi: pluribus naturaliter. hoc dicit ad differentiam adiectiui cum pluribus accidentaliter conuenit ſm eandem significationem, vt albus. Old. ¶ Ea. glo. ibi: ſm eandē. hoc ad differētiam proprij nominis. Old. ¶ Ea. gl. ibi: equitas attribuit. s. per extensionē extendendo ius statutum ad aliū casum vbi esset eadem ratio: & sic non est bona opi. Jo. cum iam de nouo statueret in casu extēso, qđ esset contra hanc. l. Old. ¶ Ea. glos. ibi: plures cause. id est plures casus in quibus est eadem causa siue ratio.

NOn vult heres. ¶ In fin. pone exēplum per. l. fuit questionis. de acqui. here. & s. si quis omis. cau. testa. l. licet. in prin.

IN testamētis. ¶ In gloss. iuxta princ. ibi: pone si lego Bononie. ¶ Ead. glos. ibi: de lega. j. §. j. hoc videtur improbari per. l. de vino triti. & oleo leg. l. vinum. §. penul. ¶ Ead. glos. ibi: vel ab omnibus. §. etiam. sed ibi loquit' de re que fuit nostra in qua contractus consistit, vt ibi dicit.

QUi cum alio. ¶ Interdum plus succurritur heredibus contra legatarios, cū quibus quasi contrahit & interdum cōtrahit ꝙ contrahenti, al's contra eos cum quibus contrahit, cuius rationem hic ponit: cuius est exemplum in stipulatione conditionali que transmittitur in heredem, vt. §. ex conditionali, secus in stipulatione legatorum, vt. s. vt lega. no. ca. l. j. §. si quis sub conditione. & ſm hoc ꝙ dicit eius, scilicet contractus. Uel sic, bona heredis non cadunt in obligatione legatorum vbicunꝙ & ex quacunꝙ causa legetur etiam ad domus reparationem: sed bona contrahentium obligantur, interdum priuilegio persone, interdum ratione cause contractus, vt. C. commu. de le. l. ij. & in quib. cau. pignus taci. contrahi. per totum. cuius ratio hic ponitur.

QUatenus cuiusꝙ. ¶ In facto. id est in facti inquisitione. ¶ Non in iure. id est non in iuris taxatione.

QUi potest. ¶ In fin. pro hoc. s. de tuto. & curato. da. ab his. l. iiij. & l. seq. & facit ad quod not. C. qui admi. ad bono. posses. l. j.

NUptias non cōcub. ¶ In glo. prima ibi: & l. deniꝙ. & pro hoc. s. de sponsa. l. ij. & extra de conuer. coniug. c. ex parte. ar. contra. s. de adop. l. neꝙ absens.

IN eo quod. ¶ In fin. pone exemplum. s. de leg. ij. l. codicillis. in princip.

SEmper in stipul'. ¶ In fi. gloss. ibi: item contra. ad superiorem. l. non ad istam.

NIhil tam naturale. ¶ In medio glo. ibi: hoc fieri posse. vel dic ꝙ litera ista tractat de tollenda obligatione circa implementum promissionis, ibi tollitur implemento promissionis, & ita solutio sequentis.

FUriosi vel eius. ¶ In gl. j. iuxta princip. ibi: soluere possunt. scientes vel scire volentes, al's crederem eos liberatos. arg. s. de solu. l. & si super te. & de transactio. l. fina.

NOn debet. ¶ In fin. prime glo. aliud sonat litera ꝙ glos. intelligat: potest ergo poni, reus nō dat militem procuratori, ergo nec actor: vt. C. de procu. l. militem. & s. de pub. iud. l. penul. §. ad crimen.

QUi in alterius. ¶ Potest in princip. medio, & fine huius legis probabiliter poni exemplum in expēsis a quibus quis propter probabilem ignorantiam excusatur, vt de leg. ij. qui solidum. §. etiā. hoc enim locum nō habet in actore, vt in fi.

NUllus videtur. ¶ Hoc verū est in dubio: sed si certum sit de mente proponentis, secus. argu. s. de aqua pluui. arcen. l. j. §. deniꝙ. & l. ij. §. penultimo.

HEredem eiusdē. ¶ In fi. s. de vsucap. l. heres eius. & pro empto. l. ij. §. penul.

IN omnibus. ¶ Quoꝙ deficiat. ad quos transeant priuilegia & ad quos nō, dic vt. C. de excu. mune. l. sordidorum. Oldra.

INuito beneficium. ¶ In fi. a iure perseuerant, cum illud per renunciationem dimittitur. s. ad velle. l. fi. §. pe. & C. quan. mul. tut. offic. fun. pot. l. ij. & auf. ibi posita: & sic intelligi potest litera in beneficio iuris. Item in beneficio hominis: vt in. l. hoc iure. §. nō potest. s. de donat. sed istud per obliquum datur, vt hic not.

OMnia quecūꝙ. ¶ In prima glo. iuxta prin. ibi: potest fieri quādoꝙ. vtpote quādo non desiderat cause cognitionem, al's cōtra: vt. C. de dilat. l. a procedente.

QUo tutela. ¶ Que in testamento. apertius ponit' s. de his que pro non scrip. hab. l. ij. nam in. l. s. de his que in test. delen. erat questio posset legi vel non: hic bene poterat legi, sed nō intelligi. ¶ In prima gl. ibi: ad quem locū. imo ad quam personā. Old. ¶ Ea. gloss. ibi: certum est. scilicet ꝙ admittatur ad bona, & excludit tutorem: vt. C. de legit. tutor. l. fi. in fi. Dyn. ¶ Ea. glos. in fi. fisco excluso. Old. ¶ Ead. glos. sed certe quo iure admittetur: non per hanc regulam, cum ex ea non sit ius. s. eod. l. j. Preterea hec lex loquitur de legitima tutela: vnde non video quo iure admitti debeat.

NEmo potest. ¶ Pone exemplum per legem s. de condic. ob causam. l. si pecuniam. nam in exemplis glos. preterꝙ in exemplo procuratoris nihil dicitur de precedente consensu ꝙ postea mutetur, quod exigit litera ista.

NEtus legitimi. Scilicet, illi qui &c. nam qui ponitur discretiue. ¶ Serui optio. ex hoc forte sumpta fuit decre. Inno. iiij. extra de elec. c. cum electionibus. ¶ In fi. j. glos. s. de verb. oblig. l. eum qui certarum.

GEneraliter. ¶ De fraude. id est de rebus in fraudem alienatis. ¶ In prima glo. ibi. l. ait pretor. §. per hanc. vel dic videbatur ꝙ creditor non posset agere cum habeat a debitore debitum, quia habet actionem, sed certe lex ista hoc amouet: nūc enim attenditur quod habet ex interpretatione illius legis. s. eod. l. qui actionē. ¶ Actor. id est creditor, nunc reuocans: sed quod non potuit habere, id est cum effectu obtinere, vt accipitur. s. tit. j. l. nomen. §. habere. ¶ Per aduersarium. id est facto huius emptoris participantis fraudem in emendo. Uel pone. s. de furtis. l. eum qui. §. pater. & l. qui tabulas. §. idem queri. Secundum casum glos. exponit: actor, scilicet fraudis, id est reus qui conuenitur. Jaco. de arena.

Summarium.

1 ☞ Fraus quid sit.

FRaudis. ¶ Interptatio. id est expositio siue intellectus. ❡ Dolus est genus, ⁊ quid sit dicitur. s̄. de
1 do. l. j. Fraus est species, † ⁊ dicit̃ subtractio iuris alieni dolosa: ⁊ ideo dicitur que in fraudem creditorum, non que in dolum creditorum.

IN toto iure generi. ¶ Derogatur. siue primo ponatur genus, ⁊ postea species: siue econuerso, vt no. extra de rescrip. c. j. in magna glos.

IN obscuris inspici. ¶ Quod verisimilius est. potest poni. s̄. de solutio. l. cum ex pluribus. ⁊ de verbo. obligat. l. eum qui. in princip.

SI quis obligatione. ❡ In prima glos. iuxta fin. ibi: sed per tempora. ⁊ ideo potest hic dici contrarium cum videatur accepisse id in quo liberatur. s̄. de condic. cau. data. l. si mulier. ⁊ hoc vbi sit causa donationis: secus si causa transactionis.

ALiud est vẽdere. ❡ Potest poni. s̄. de lega. ij. l. cum pater. §. libertis. ⁊ arg. s̄. de manu. vind. l. si pater. in fin.

QUe propter necessi. ❡ In fine: potest poni. C. de patrib. qui filios distra. l. j. ⁊. s̄. quibus modis pignus vel hypothe. sol. l. sicut.

CUi ius est donãdi. ❡ In fin. potest poni per. l. s̄. quibus.

CUm quis possit. ❡ Pone. s̄. de donationib. inter virum ⁊ vxorem. l. seruus communis.

NOn videntur data. ❡ Pone. C. de iure delib. l. j. ⁊. s̄. de lega. ij. l. qui concubinam. §. si heres. ¶ Iudicis aliquid. de hac materia no. extra de tempo. ordi. ad aures, in glos. ⁊ ita patet.

CApienda occasio. ¶ Ex affectione cuiusq;. Pone. s̄. de lega. j. l. si seruus plurium. §. fin. Item pone quando quis aliquem percussit, ⁊ dubitatur quo animo: vt. C. de sic. l. j. ⁊ huius. l. op. facit ad intellectum qui ibi not.

IS damnum. ❡ In fin. pone in legato conditionali ꝙ interim transmittitur: vt. C. de cadu. tol. §. in nouissimo.

FActum a iudice. ❡ In fi. pone C. de testamen. l. testamenta. ⁊ quan. prouo. non est neces. l. certa forma. ⁊. s̄. de iuris. om. iud. l. extra territorium.

IN contrahenda. ¶ Autem intentio. id est libellus: loquitur enim hec pars in iudice, vt. s̄. de iudic. l. si quis inter.

QUi potest facere. ❡ Pone per legem. s̄. de condi. ⁊ demonstra. l. quibus diebus. ⁊ per decre. extra de electio. c. eis quibus. Nam exempla glos. non sunt bona: ibi enim conditio habetur pro impleta, hic non habemus querere exempla in quibus habeatur conditio pro impleta: sed in quibus quis intelligitur deductus in statu possidẽdi implere, vt. s̄. de contrahen. emp. l. labeo si mihi.

SI quis pregnantem. ❡ Pone. s̄. quando dies lega. ced. l. is cui. ⁊ s̄. ad trebellia. l. sed ⁊ si ad tempus.

NEq; in interdicto. ❡ Supra de tabu. exhib. l. penul. sed contra. s̄. ne ius fiat ei. l. j. §. hoc interdicto. vel vt ibi.

QUi non facit quod. ❡ Pone. s̄. de aliena. iudic. mutan. cau. fac. l. item. §. j.

Summarium.

1 ☞ Pater vt pro filio decurione obligetur, an sola eius presentia sufficiat.

VBi non voce sed. ❡ In prima glos. iuxta princip. ibi: opus presentia. sed potes exponere, id est intelligentia. s̄. eod. titu. l. fina. ❡ Eadem glos. in fin. sed certe nec positio Ioan. est bona: nam tutor autorando vocem, habet loqui, vt s̄. de tuto. l. j. §. mutus. ⁊ not. s̄. de auto. tuto. l. etiam. Et
1 ideo † tu pone exemplum de patre cuius filius erat decurio: nam vt pater pro eo obligetur sola presentia sufficit etiam sine voce: ⁊ ideo si pater esset mutus vel surdus videretur consentire. ⁊ pro hoc. s̄. de decur. l. honores. §. fina. ⁊ ad municip. l. ij. Dy.

QUod ipsis. ❡ In prima gl. iuxta prin. ibi: ad leg. Iul. repet. l. pe. nõ credo hoc vitium, sed sui priuilegio a prescriptione exemptum. ❡ Ea. glos. iuxta fin. ibi. l. pud. §. de authoris. non credo habere locum quod dicitur de accessione, nisi cum tractatur de prescriptione, sed vsucapione non, cum queritur de doli exceptione: ibi enim illa sola distinctio locum habet sit causa lucratiua vel non.

QUod quis. ❡ Pone. s̄. de stipu. seruo. l. fina. ⁊. s̄. eod. l. legata.

SEmper generalibꝰ. ❡ Uerum est negando, vt a quocunq; innouet genus ⁊ omnes eius species: vt ecce acceptilatio est pars transactionis, vt. s̄. de transactio. l. transactum. sed post rem iudicatam non potest transigi simpliciter, ergo nec per acceptilationem. s̄. de transactio. l. post rem. sed non est ita affirmando: non enim quod predicatur de genere, de singulis eius speciebus predicari videtur.

CUius effectus. ❡ In prima glo. iuxta finem. ibi: spectare videtur. ⁊ sm̃ hoc omnibus prodest, id est prodesse potest: ⁊ pro hoc. s̄. titu. j. l. pupillus. ❡ Eadem glos. in. l. quero. §. inter. ⁊. C. de transactio. l. si quis maior. ⁊. s̄. de do. except. l. apud celsum. §. labeo.

HOc iure vtimur vt. ❡ Credo hanc legem intelligendam in vi expulsiua vel compulsiua, non inquietatiua: non enim credo me habere ius in edificando, et contra denunciationem edifico, licet videar facere vim nunc, non credo me teneri lege iulia de vi publica vel priuata: non enim credo tradere illam vim in crimen, quod tamen hec. l. exigit. ⁊ pro hoc. s̄. de actionibus ⁊ obli. l. seruus.

Cum par delictum. ¶ In vltima glos. in princip. ponit in pena legali. ¶ Eadem glos. ibi: agere ad penam. vel ideo quia ibi nullus est cui possit dari, cum solummodo delicto detur, at dominus nō fuit per secundum delictus, ꝛ furti actio datur ei cuius interest: interest autem dominum semper rem suam saluam esse, ꝛ a nemine surripi.

Summarium.

1 Iudex vetans aliquem super possessione molestari sub pena sententie excommunicationis, intelligitur si iniuste molestetur.

1 Factum cuiꝙ. ¶ Non videtur. pone† iudex excommunicauit omnes qui molestarent Titium in re tali: modo dico rem illam meam, ꝛ ago contra illum rei vendicatione, certe non sum excommunicatus. arg. huius. l. nam intelligitur de iniuste molestante.

Inuitus nemo. ¶ Pone. §. de rei vēdica. l. in rem actio. vertitur dolus etiam si sit leue delictum.

Dea que. ¶ In fi. vlti. gl. credo dici atrocius vbicūꝙ vertitur dolus etiam si sit leue delictum, nō atrocius vbi non dolus sed culpa vertitur: vt arg. §. de actio. ꝛ oblig. l. seruus non.

Quoties nihil. ¶ In fin. j. glo. ꝛ. §. de fideicō. liber. l. si debitor. §. j.

Omnia que. ¶ In fine: pone in filiofamil. qui fecit testamentum. §. de leg. iij. l. j. §. j.

Minus est actionem. ¶ In. j. glos. ibi. l. quod debetur. ꝛ per hanc pone exemplum: ꝛ facit pro herede qui facit inuentarium, vt non dicatur habere tantum quantum est nomen in hereditate.

Pleruncꝙ fit. ¶ In fin. j. glos. sed illud quantū ad hoc quin possit postea reuocari: ꝛ ita interim non poterit vsucapi, sed bene tenet interim alienatio.

Seruitutem. ¶ In. j. glos. iuxta finem. ibi. l. inter diē. in fine. imo videtur deberi poni casus per hanc legem.

¶ Finis Lecture prestantissimi Iuris vtriusꝙ Doctoris domini Iacobi ab Arena Parmensis. in tertium Tomum Pandectarum.

¶ Celebrādi vtriusq̧ Juris doctoris Do. Jacobi ab Arena Parmensis Distinctiones, super Justiniani Codice.

¶ De episcopis ⁊ clericis. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Delictum prefectum qualiter puniendum sit.
2 Obligās eandem rem duobus, punitur pena criminis stellionatus.
3 Hereticus metu pene conuersus, in perpetuum carcerē coniicitur.
4 Cogitans delictum ⁊ agens, sed non perficiens, quādo puniri debeat.
5 Cogitatio delicti semper punitur, si per cogitantem nō stetit quo minus factum impleret.
6 Uirginitas corporis nil prodest, nisi adsit ⁊ integritas mentis.
7 Uoluntas cum exitu in maleficiis perfectis attendi debet, ⁊ non solus exitus.

SI qs nō dicā.

¶ In delictis, aut quis cogitat, agit ⁊ perficit: aut cogitat, agit, sed non perficit: aut cogitat tantū, aut perfi-
1 cit tantū. Primo † casu punitur s̃m qualitatem delicti ⁊ iura loquētia de penis: nec remedio penitentie poterit adiuuari, vt. ff. de furt. l. qui ea mente. ⁊ de fal. l. si falsos. in princ. ⁊ de aposta. l. hi qui. ⁊. ff. vi bono. rap. non prodi. l. j. §. si rem. ⁊ de edil. edicto. quid sit. ⁊ de calum. l. generaliter. ⁊ quod quisq̧ iur. l. iij. in prin. Casualiter autem contrarium contingit: nam si tutor vectigalis fisco cōduxit, pena falsi est puniendus, vt. ff. de fal. l. j. §. tutore. si tamē fisco satisfecerit excusatur
2 s̃m formam. l. C. ne tut. vel cur. l. j. ¶ Item si quis † obligauit rem duobus tenetur crimine stellionatus, si tamē vtrisq̧ satisfecerit, liberatur a pena criminis: vt. C. de crimi. stellio. l. j. Item qui propter vsum falsi instrumenti incidit in crimē falsi, releuat᷑ a pena si sustineat: vt. C. de falsis. l. falsos. Item si per matrimonium crimen incesti commissum sit per errorem iuris, si actione apposita dissoluatur matrimonium pena incesti remittitur: vt. ff. de adulter. l. si adulterium. §. item imperator. ⁊. C. de incest. nupt. l. qui contra. Item fallit in heretico conuerso ad fidei vnitatem, cui datur venia de delicto: vt. j. de hereti. l. manicheos. ⁊ est ratio, quia ecclesia non claudit ⁊c. vt
3 C. de sum. trinita. l. inter claras. §. fi. Quod obtinet † vbi hereticus conuictus de heresi territus metu mortis redire velit ad fidem: quia tunc nihilominus ad agēdam penitentiam in perpetuū carcerem detrudetur, sed flammarum supplicium sibi remittitur, vt in constitutione Frederici, commissi vobis. §. si quis autem. Item fallit in trāsfuga qui regulariter furca suspēditur, vel viuus emitur: vt. ff. de penis. l. si quis aliquid. §. ij. Si tamen penitus reuertat᷑, ⁊ multos latrones apprehēdit ⁊ trāsfugas demōstrauit, sibi parcitur: vt. ff. de re mili. l. nō oēs. §. fi. Item fallit. C. ad le. iul. maie. l. quisquis. §. sane si qs. ⁊ de pena iudi. qui male iudi. auf. nouo iure. Item fallit C. de his qui se defer. Item. ff. quod met. cau. l. si cū exceptione. §. satis clementer. Item. ff. de pub. ⁊ vec. ⁊ cōmis. li. l. j. §. dixerit. ⁊. l. hoc edicto. vel potest dici in his duob⁹ casibus penam non esse effectualiter commissam. Item ff. de fugiti. l. j. in princi. ⁊ de in ius voc. l. quāuis. in iudicium autem anime semper penitens a deo recipitur: qui potiores ⁊c. vt in auf. vt non luxu. cōtra naturam. ⁊. C.
4 de nuptiis. imperialis. † Ubi non cogitat, agit, sed non perficit: dic aut stetit per eum, aut nō stetit per eum, aut stetit lege non estimante hoc esse delictū, primo casu absoluitur: vt. ff. de falsis. l. qui falsam. ⁊ de inoffic. test. l. papinianus. §. meminisse. ⁊ de his qui not. infa. l. qui operas. ⁊. C. de his quibus vt indig. l. alia. nam in. l. qui operas. vt infametur est necesse ꝙ operas locauerit, ⁊ in scena prodierit, ⁊ eo. titu. l. ij. in fi. sed pugnare cum bestiis est cōtra, quia si non ipsa pugnasset locatio tantū vocacatur, ⁊ hic ob hoc locatione facta licet non pugnet infamis est: vt. ff. de postul. l. j. §. remouet. ideo cum ibi consummatum sit scelus illa locatione per cessationem pugne siue penitentiā non releuatur vt in primis legibus huius distinc. ⁊ eodem modo respon. ad. l. ff. de calum. l. generaliter. §. j. sed hec regula fallit. C. de his qui ad eccl. cōfu. l. presenti. in prin. ⁊ de epis. ⁊ cler. l. si quis nō dicā. ⁊ ad legē iul᷑. maie. l. quisquis. in princi. Si autem per eum non stetit, dic aut de leui trahi poterat in exemplum, ⁊ tunc punitur: vt. C. de furtis. l. si quis seruo. aut non, et tunc non punitur: vt. ff. quod quisq̧ iuris. in fi. ⁊ ne quis eum. l. si per alium. §. docere. fallit in accusatoribus, vt C. si quacunq̧ predi. potest. l. j. ⁊ de sica. l. is qui cum telo. ⁊. ff. de extraordi. cri. l. j. ⁊ de sicar. l. j. ⁊ de parricid. l. j. Co
5 lumbus † autem dixit ꝙ si per eum non stetit semper debeat puniri ac si fecisset: vt in. l. proxi. alleg. Nō ob. ff. qđ quisq̧ iur. quia si non erat delictum imo ius redditur, licet iniquum, vt. ff. de iusti. ⁊ iur. l. ius pluribus. sed prima sententia tanꝗ̄ humanior ⁊ benignior est sequenda: ff. de legib. l. benignius. ⁊ de penis. l. interpretatione. ⁊. l. si presens. Si vero non perficit. l. non estimante hoc esse delictum, non punitur, vt. C. si manc. ita fue. ali. l. ea quidem. ⁊. ff. de furt. l. falsus. §. qui alienum. ⁊. l. inter omnes. §. recte dictum. Si vero cogitet tantum: aut timet de pena spirituali, aut temporali. Si de spirituali, aut diuina: dic aut stetit in primo cogitationis motu, aut transiuit ad scđm delictū siue cogitando qualiter possit perficere. Primo casu non punitur, quia ait Philosophus, primi motus ⁊c. ⁊ ad Roma. vij. dixit Ap̄ls, Uideo autē aliā legem in membris meis repugnantem legi mentis mee, ⁊ captiuantē me in lege peccati. Ubi delectatur in illo, tunc punitur, ⁊ in decret. v. dist. ⁊ s̃m hoc intelligitur. ff. de ver. sig. l. fugitiuus. ibi: nam ⁊ furem. ⁊ illud. Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, statim mecha-
6 tur in corde suo: ⁊ illud, nil † prodest virginitas corporis vbi operatur corruptio mentis. Si autem de pena temporali non punitur, vt. ff. de penis. l. cogitationis. ⁊ de furt. l. j. ⁊. l. inficiando. ⁊. l. vxori. §. neq̧ verbo. ⁊ de verb. signifi. l. fugitiuus. ⁊. l. sepe. ver. nō tantum proficit. Dic aut non cogitauit delinquere, aut cogitauit: si non, eo modo videtur deliquisse. Primo casu, aut fecit casu, aut lasciuia sine impetu. Si casu, non punitur, vt. C. de sica. l. j. ⁊. l. eum. ⁊. ff. ad leg. aquil. si putator. ⁊ s̃m hoc in-
7 telligitur. ff. ad. l. cornel᷑. de sica. l. diuus. ⁊ † in maleficiis perfectis non spectatur exitus, sed voluntas cum exitu, siue voluntarius exitus: in non perfectis autē non atrocioribus nec que de facili trahi possunt in exemplum, licet quis voluerit delinquere, nec ita punitur voluntas ⁊ propositum ac si delictum consummatum fuisset. Si vero lasciuia ⁊ ebrietate: tunc non punitur directa pena legis, vt. ff. de sicar. l. iiij. ⁊. l. in lege. ⁊. ff. de pen. l. absentē. §. fi. ⁊. l. respiciendū. §. delinquunt. Fallit in eo q per ebrietatem principi maledixerit, cui in totum parcitur, vt. C. si quis impe. maledi. l. j. ⁊ ad leg. iul᷑. maiest. l. famosi. Si vero cogitauit, sed non eo animo quo conuenitur, ⁊ tunc inspicitur animus, vt quemadmodum cogitauit delinquere puniatur: vt. ff. de furt. l. qui iniurie. ⁊. l. verum est.

Summarium.

1 ☞ Cōmissarius is censet᷑, cui quid gerēdum cōmittit᷑.
2 Executor vltime voluntatis potest commissarius dici.
Seruus an possit commissarii officio fungi.
3 Legatum ad pias causas in facto consistit, quod ⁊ in seruum cadere potest.
4 Seruus tutoris, arbitri aut arbitratoris officium gerere nequit.

Actio nulla seruo competere potest.
5 Pupillus non valet onus subire commissarij.
6 Mutus, surdus, furiosus institores seu commissarij esse nequeunt.
Mulieri non potest negotium committi.
7 Femina minor & bonorum tutrix & curatrix esse potest.
8 Monachus commissarius esse nequit, neq; tutor, curator aut procurator.
9 Clerici & monachi miserabilium personarum tutelam subire tenentur.
10 Conditio inutilis adiecta legato vitiatur, et nõ vitiat legatum.
11 Commissarius per testatorem constitui potest.
Commissarius ab ijs ordinari non potest, qui testari nequeunt.
12 Officium commissarij quod sit, & ad que sese extendat: & nume.14.
13 Cõmissarius seu executor testamenti nõ tenet satisdare.
15 Executor testamenti quã actionẽ intentabit aduersus heredem parere renuentem.
16 Actio in rem defuncti aduersus possessorem extraneũ competit.
17 Monacho, qui cõmissarius relictus est, an actio competat, & per eum monasterio queratur.
18 Commissarius quando vendere possit.
19 Heres potest dispositioni interesse cõmissarij, ne scilicet colludat commissarius.
20 Legatum nulla quãtitate expressa an sit validum.
21 Successor qñ disponere possit de re cõmissa predecessori.
Commissio quando alicui ratione persone facta presumatur, & quando officij causa.
22 Commissarius potest sibi vel amico aliquid attribuere eorum que sibi commissa sunt.
23 Spurius nec per se, nec per alium ex bonis paternis quicquam capere potest.
Fideicommissario mortuo an possit eius heres disponere de rebus defuncto commissis.
24 Fideicommissarius an possit disponere absq; eius consilio quem testator nominauit.
Voluntas testatoris per omnia impleri debet.
25 Commissarius non tenetur sequi consilium sibi datum ab eo quem testator nominauit.
26 Executores si plures constituti sunt, an possit vnus exequi alijs non requisitis: & nu. seq.
28 Officium commissarij in fine quale.
29 Episcopo creditur citra iuramenti interpositionem.

NUlli licere. ¶ Quia comissariorum frequens &
vtilis est tractatus, ideo de his hoc ordine
intendo fore tractandum, videlicet vt primo
videamus vnde dicatur commissarius. Secundo quis
possit ordinari. Tertio quis potest ordinare. Quarto qđ
sit eius officiũ in principio, quod in medio, quod in fine.
1 Commissarius † autem dicitur generaliter quilibet,
cuius fidei aliquid gerendum committitur, vt ex ipsius
nominis etymologia intelligere licet: vt arg. C. de offic.
prefe. vrb. l. j. in fi. ff. de bo. dam. l. diuus. C. de episc. & cler.
l. decernimus. C. de defen. ciui. l. j. in auth. de defen. ciui. in
prin. & institu. de dona. §. est & aliud. in vsu autem loquen-
di generaliter commissarium specialiter appellamus &
vulgariter eum in cuius fide & maxime pie relictorum
dispositio & distributio cõmittitur: quia vsus loquendi
immutandus est, vt. ff. de verb. signifi. l. auunculus. & ff.
de fun. instruc. l. cum de lanionis. §. asinam. ff. de leg. iij. l.
2 non aliter. † Potest tamẽ etiã executor vltime volũtatis,
appellari, vt appellatur ex̃ de testa. c. tua nobis. ordinari
tamen potest quilibet qui nõ potest a iure cõmuni repel-
li, quippe cui omnia intelligunt de iure cõmuni concessa
nisi reperiantur prohibita: vt. ff. ex qui. cau. ma. l. necnõ.
§. quod eis. & de procurat. l. mutus. §. cum queritur. & ff.
de testib. l. j. ff. de accu. l. qui accusare. & argu. C. de relig. &
de iure dotium. l. nulla. Super his potest queri: nũquid
seruus potest esse cõmissarius? Et videtur ꝙ sic: quia lex
indistincte dicit ꝙ is debet disponere & distribuere, qui
electus fuerit a testatore: vt. C. de epis. & cleri. l. nulli. §. & si
quidem. & arg. de ali. & cib. leg. l. pecunie. §. diuersa. & ar.
in auth. vt lic. ma. & auie. cum ergo lex prodita sit indistin-
cte, ita indistincte erit intelligenda: vt. ff. de offi. presi. l. iij.
ff. qđ met. cau. l. metũ. §. animaduertẽdum. ff. que in frau.
credi. l. ij. ff. de pub. in rem actio. l. de pretio. C. de here. vel
3 act. ven. l. fi. ff. qui & a quib. ma. li. non fi. l. prospexit. † Itẽ
quia legatum ad pias causas relictũ in facto & non in iure
cõsistit, videtur in seruũ cadere posse: vt. ff. de capi. dimi.
l. fi. & ff. de ali. & cib. leg. l. seruus. insti. de stipu. ser. §. sed cũ
factum. vt. ff. de condi. & demon. l. qui heredi. ff. de verb.
oblig. l. stipulatio ista. §. hi qui. Item cum talis distribu-
tio seu dispositio sit in pietate consistens, non debet esse
ibi personarum acceptio, in auth. de monach. & extra de
de prescrip. c. fina. Item quia seruus ad negotia geren-
da procuratoris sumit officium, & sic assumet officium
cõmissarij: vt. ff. de procura. l. seruum. §. ipse. & ff. de exer-
ci. actio. l. j. §. cuius. & de institoria. l. sed & si quis. §. parui.
4 Econtra videtur ꝙ non: quia † seruus nec tutor, nec ar-
biter, nec arbitrator esse potest: sic de simili nec vltime vo-
luntatis erit executor vel distributor, siue dispositor, vt
C. qui da. tut. pos. l. in seruili. ff. de arbi. l. pedius. ff. de ver.
signi. l. illa verba. Item cum cõmissario competat actio
contra heredem voluntati defuncti parere nolentem: vt
C. de episco. & cleri. l. nulli. & ff. de ali. & cib. lega. l. seruos. &
seruo nulla competat actio ne sit in iudicio: vt. C. de iu-
di. l. seruus. ff. si quis cau. l. seruus. in hac questione dicen-
dum est ꝙ ad hoc officium non possit eligi, vtpote cum
non sit idoneus ad illud explicandum. arg. ff. de muner.
& hono. l. vt gradatim. §. sed si lege. C. de sacrosanc. eccle.
l. qui sub pretextu. Item cum facultas disponendi de iu-
re competat electo a testatore, videlicet per legem illam
nulli. ergo in seruum non cadit qui iure ciuili communi-
cationem non habet: vt. ff. de testa. l. qui testamento. & ff.
de reg. iur. l. quod attinet. & arg. ff. de condit. & demon. l.
5 intercidit. Item † quid in pupillo. Respondeo, non po-
test esse commissarius: vt ar. ff. de arbi. l. sed si in seruum.
§. sed neq;. & ideo habet animi discretionem: vt institu.
quib. nõ est permis. face. testa. §. item impubes. & ideo ne-
gotia. i. iura sapientum pertractare non debet: vt. C. de
testa. mili. l. fi. eius enim consilium est parum firmum: vt
ff. de seruis expor. l. si minor. & de manu. vin. l. fi. & in auth.
de nupt. §. est quoq;. circa fi. item arg. contra ad hoc. C.
de legit. tuto. l. fin. & arg. ff. de iureiu. l. qui iurasse. & C. de
falsa mone. l. j. arg. tamen contra. ff. de instito. actio. l. sed
& si quis. §. parui. & ff. de mino. l. cum mandato. & ff. de
6 exercito. l. j. §. cuius. Item † quid de muto, furioso & sur-
do? Respondeo potest idem dici, arg. ff. de arbi. l. sed & si
in seruum. §. sed neq;. ff. de tut. l. j. in fi. ff. de tut. & ratio. l.
penul. & fi. Et de muliere, nũquid poterit esse commissa-
ria? Ar. ꝙ nõ. ff. de reg. iu. l. femine. & ff. de eden. l. penul.
& C. de recep. ar. l. fi. Item quia ipsius mulieris vanum, lu-
bricum & momentaneum reperitur consilium: vt. C. de
inoffic. testa. l. filia in orbitate. C. de insti. & substit. l. repre-
hendenda. C. de sponsa. l. iij. extra de verb. signi. c. forus.
§. testes. Item arg. pro hoc. ff. de statu homi. l. in multis.
ff. de postu. l. j. §. sexum. Item quia nõ videtur posse age-
re siue esse in iudicio ex hac causa, quod videtur esse ne-
cessariũ: vt. C. de epis. & cle. l. nulli. C. de procu. l. alienã. & l.
qui absentẽ. & l. feminis. & l. neq; femina. ff. de procurat.
7 ¶ Sed contra. videtur ꝙ sic, nam † tutela & cura mino-
rum, item cura bonorum in femineum sexum cadit: vt in
auth. vt matr. tam debi. q̃ cred. &c. & in auth. de hered. que
ab intest. §. sancimus. & in auth. vt lic. mat. & auie. §. j. Itẽ
arg. ad hoc. ff. de exerci. act. l. j. §. cuius. ff. de instit. l. sed &
si quis. §. parui. Item quia mulier potest esse arbitrix: vt
extra de iureiur. c. quintauallis. item ar. extra de confir.
vtil. vel inutil. cum dilecte. Item arg. ad hec. ff. de nego.
gest. l. ij. §. alterius. & eo. tit. l. si filius. nam & mulierum se-
pe exploratur consilium: vt in auth. vt iud. sine quo. suffr.
& cogitatio. & arg. C. de episco. & cleri. l. eum qui. in fi. & C.
de instit. & substit. l. iij. Item quia non est prohibitum, er-
go concessum, vt. s. dictum est: imo satis est expressum, vt
8 in auth. de eccle. titu. §. fin autem. ¶ Item quid † de mo-
nacho vel alio religioso, nunquid poterit esse commissa-
rius? Videtur

rius? Uidetur ꝙ non, cum pro mortuo reputetur: vt.C. de episc.⁊ cler.l.deo nobis.⁊ in auf.de nup.§. distrahentur.⁊ de monach.§.illud. Item ꝙ tutela ⁊ cura ⁊ procuratio eis interdicitur: vt in auf.de sanc.episc.§.deo autē.⁊.§.illud.illa scʒ ratione, vt ecclesiarū ministerijs vacent ⁊ solite ꝑcationi, vt.C. de epis.⁊ cle.l.oēs.⁊.l.generaliter. Eadem ergo ratione videtur ꝙ non debeat officium cōmissariorum exercere: vt arg.ff.de nego.gest.l.ex facto.⁊ ff.ad leg.aqui.l.illud.sed cum hoc sit pietatis opus, vt in auf.de eccle.tit.§.si quis autē.⁊ de duo.re.§.fi.⁊.C.de episcop.⁊ cler.l.nulli.videtur ꝙ illud possit subire, vt arg.C. de sacrosanct.eccle.l.administrationem.⁊.C.de priuileg.
9 dot.aug.l.absit.⁊ sic se habet cōsuetudo. ¶ Et † ad hoc facit ꝙ clerici ⁊ monachi ⁊ alie persone ecclesiastice tenētur subire tutelam miserabilium personarum, vt in decret.lxxxvj.dist.c.peruenit.⁊.lxxxviij.dist. c.j.lxxxvij. per totum: ergo istud officium quod est pietatis ⁊ in fauorē miserabilium personarum poterit persona religiosa suscipere, que consuetudo est seruanda, vt.ff. de legib. ⁊ senatuscon.l.de quibus.⁊.C.de emancip.lib.l.j. Item videtur hoc expressum extra de testa.c.tua.vide.c.vlt.de test.lib.vj.⁊.c.j.eo.tit.in clemen. ¶ Sed quid si electus est talis cōmissarius qui esse non possit de iure, quid fiet? Potest dici ꝙ non debet disponere, argu.C.de contrahen.emp.l.fi.ff.de verb.oblig.si quid arbitratu.ff.de arbitr.l.pedius.⁊.l.in cōpromisso.vel potest dici ꝙ persone adiectio sit pro nulla, sed relictum pro anima nō vitietur: vt vtile per inutile non vitietur, vt.ff.de verb.oblig.l.j.§.pe.
10 ⁊.ff.si certū peta.l.certi condictio.§.quoniam. † ⁊ sic vitiabitur inutilis conditio ⁊ non vitiabit: vt institu.de lega.§.fina.⁊ de here.institu.§.impossibilis.⁊ hoc cum dixit testator, pauperibus pro anima mea relinquo siue lego cētum in dispositione talis: sed si dixit, Lego talis cētum ⁊ volo ꝙ pro aīa mea tātum distribuat, ⁊ est capax legati. Idem dico si non est capax legati, ꝙ non valet legatum: potest distingui, aut est in pro non scripto, ⁊ tūc non valet: vt.C.de cadu.tollē.l.vnica.§.in primo.aut caducum vel in causam caduci, ⁊ tunc valet, vt eadem.l.in §.pro secundo.⁊.§.in nouissimo.⁊.ff.de vsufruc.lega.l.si ab eo.vel fauore pietatis potest dici indistincte valere: vt argu.ff.de fideicōmis.lib.l.si vero.§.si pro non scripto.cū suis concor.⁊ disponet episcopus, qui disponet cessante cōmissario disponere, vt in auf.de eccle.tit.§.fin autē. ⁊ extra de testa.c.nos quidē. Item quid si electus est idoneus, ⁊ non vult se intromittere de hoc officio: nunquid compellitur? Respon.non, vt.ff.de cura. bon.dan.l.ij.⁊ in auf.vt lice.ma.⁊ auie.§.j.⁊ arg.C.quādo mu.tut.offi.fung.auf.matri ⁊ auie.ff.de arbi.l.iij.⁊.C.de contrahen.emp.l.fi.ibi: noluerit vel non potuerit ⁊c.institu.de contrahen.empt.§.j.sed omni commodo ex testamento sibi contingente defraudabitur: vt in auf.de eccle.titu.§.fin autem.preter debitum bonorum subsidiū, vt in auf.de here.⁊ fal.§.si vero relinquens.⁊ arg.C.de lega.l.si legatarius.⁊ de fideicom.l.fin.⁊.ff.de excu.tut.⁊ cur.l.tutor.⁊.l.nesennius.§.fina. ⁊.l.seq.ff.de iurepat.l.si quis tutor.⁊ argu.ff.de iur.codicil.diuus Uerus.§.codicillos.⁊ de lega.j.l.ij.⁊.ff.de lega.ij.l.etiam si partis.argu.tamen est ꝙ non ideo admittitur.C.de lega.l.ab administratione. Item ꝙ compellatur est arg.ff.de mune.⁊ hon.l.si quis magistratus.ff.ad tertullia.l.ij.§.quid si non compulit.
11 ¶ † Commissarius aūt ordinari potest a testatore, nam iura de tali commissario ordinato a testatore loquūtur: vt.C.de epis.⁊ cleri.l.nulli.⁊ in auf.de eccle.titu.§.si quis autē.ff.de ali.⁊ cib.le.l.pecunie.⁊.l.alio.⁊.l.a filio. ⁊ ꝗ pluribus.ll.illius tit.ff.de adimen.leg.l.filio.§.matri.⁊.ff.ad trebel.l.Lucius.⁊ arg.in auf.vt lice.ma.⁊ auie.§.j. Iam ergo non est questio de pupillo ⁊ alijs qui testari non possunt, quia ab eis ordinari non potest, vt institu.quib.non est permis.face.test.§.j.⁊.§.impubes.⁊ alijs.§.eiusdē titu.⁊.C.de testa.mili.l.fi.⁊.ff.de iur.codicil.l.diuus.§.licet codicillos.⁊ de lega.j.l.ij.⁊ de iure Lōbard. de prohi.ali.mino.l.j. Nunc de officio commissarij est videndū.
12 ¶ Et † quidē officium est eius in principio facere quasi inuentarium de his que in ipsius distributione relicta sunt, vt.C.de episc.⁊ cleri.l.nulli.§.fin autem.⁊ in auf.vt cum.de appel.cog.§.si vnum.⁊ arg.ff.de bon.auto.iudi.pos.l.penul.⁊ de ven.in pos.mit.l.j.§.eligitur.in fi.§.C.de epis.aud.l.de creationibus.⁊.C.de bo.proscrip.seu dam.l.si quis intra.⁊.C.de cura.furio.l.fina.⁊ de admi.tuto.l.tutores. Item iurabit se bona fide dispositurum q̄ eius dispositioni sunt relicta: vt in auf.vt hi qui ob.perhi.res mi.se hab.§.fi.⁊ arg.C.de episc.audi.l.de creationibus.⁊ auf.ibi posita.⁊ de cura.furio.l.fi.§.fina.⁊.C.de dona.l.penulti. nisi autoritas persone aliud suadeat dicere, vt quia esset episcopus, vt.C.de episcop.⁊ cleri.presbyteri.auf.sed iudex.secus si esset alterius dignitatis: vt.d.l.de
13 creationibus. ¶ Sed † nunquid satisdabitur? Uidetur ꝙ non: ⁊ est ratio institu.de satisda.tut.in princi.⁊.C.de testa.tut.l.testamento.⁊.C.de tut.vel cur.qui nō satisd.l.non omnium.⁊ de cura.furi.l.fin. Item pro hoc ꝙ non satisdet, facit.ff.si cui plusꝗ per legē falcid.l.diuus.ff.de alimen.⁊ ciba.leg.l.pecunie.in princip.ff.quando dies lega.ced.l.firmio.§.j.in fi.arg.tamen sunt in contrarium ff.de alimē.⁊ ciba.leg.l.iij.§.debebit. ⁊.l.pecunie.§.diuersa.⁊.ff.de leg.iij.l.si tibi.ff.de condi. ⁊ demonst.l.quibus diebus.in fi. Sed forte primū verius est: cum fides eius sit a testatore approbata: vt in primis legib⁹. Non ob.§.debebit.quia ibi a testatore non fuit electus, sed a coheredibus: nec.l.pecunie.§.diuersa.quia diuersitas illa ad proximā nō ad legem primā refertur. Uel distingue sit suspecta persona, quo casu prestat cautionem: an bona ⁊ honesta, ⁊ tunc secus, arg.ff.de re mili.l.non omnes.§.a barbaris.vel dic si est suspecta persona, satisdabit, ar.ff.de peti.heredi.l.diuus.al's cauebit, vt.ff.de lega.iij.l.si tibi legatum. Uel forte hoc vltimo casu, nec satisdabit, nec cauebit. Item decretum de facultate distribuendi forte interponetur a preside, apud quē illud quasi inuentariū fieri debet: vt arg.C.arbi.tute.l.fi.⁊ in auf.vt hi qui
14 oblig.se habe.perhib.res mi.§.fi. ¶ † In medio autem est officium cōmissarij disponere ⁊ distribuere ex animi sui scientia: quod debet facere al's explere hinc ad annū: vt.C.de episcop.⁊ cleri.l.nulli.§.j.⁊.ij. Item potest agere contra grauatum sic commissarius ad pias causas, vt dicta.l.nulli.⁊.ff.de alimen.⁊ cib.lega.l.alio. Non obst.ff.de adimen.leg.l.filio.§.matri.⁊.ff.ad trebellia.l.Lucius.§.j.quia ille loquuntur in his qui ministri non sunt electi ad pias causas. Et est ratio, quia omnino illi nullum cōmodum debent habere seu sentire, at hi qui ad pias causas distribuunt, lucrum estimātur sentire in pie agēdo: vt in auf.de hered.⁊ falci.§.si vero expressim.⁊.ff.de vsufruc.l.sed ⁊ si quid.in fi.⁊.l.locum autem.⁊ de hac not.ff.de lega.ij.l.si quis Titio. Sed quid si suscepto tali officio non vult illud explicare: nunquid potest compelli? Et videtur ꝙ sic, vt arg.l.iij.§.j.l.si mandauero.§.sicut.cum similibus.⁊ compellitur inquam officio iudicis: vt arg.ff.de manumis.testa.l.Meuia.ff.de annu.leg.l.quintus mutius.in fi.vel pontificali autoritate: vt.ff.de peti.heredi.l.heres furiosi. extra de testa.c.tua nobis. pena autem nō parentis postꝗ semel vel secundo fuerit admonitus, est vt eius hereditatis cōmodo defraudetur: vt in auf.de ecc.titu.§.fin autē semel. Uel dic illud habere locū anteꝗ officium suscipiat: sed eo suscepto pretorijs remedijs cōpletur, que sunt captio pignorū, multa indicta ⁊ persone detentio, vt.C.de donat.l.si quis pro redemptione.ff.de ven.inspi.l.j.§.quid ergo.⁊ institu.de satisda.§.j.⁊.ff.ad leg.iul.pecul.l.cum eo.⁊ extra de testa.c.penulti.⁊.ff.de re iudi.l.si quis.§.sicut. Sed si omnino sit contumax, poterit remoueri, argu.dicti.§.fin autē.⁊ extra de testa.c.nos quidem.⁊.ff.de re iudica.l.si quis.⁊ arg.C.de suspec.tut.l.preses.⁊ extra de testa.c.nos quidem.⁊.ff.de re iudica.l.si
15 quis.⁊ extra de testa.c.si heredes. † Sed qua actiōe aget contra heredem grauatum parere nolentem? Respon. si quidem testator ita dixit: lego tali centū vt ea ꝑ anima mea disponat, potest agere ex testamento: vt.ff.de alimē.ciba.⁊ leg.l.alio.ff.de leg.j.l.quidam.⁊.§.scriptus. nam ⁊ tunc lucrari videtur ex isto tali relicto.s.in pie distribuendo: vt arg.ff.de vsufruc.l.sed ⁊ si quid.§.fina.in auf.de hered.⁊ fal.§.si vero expressim. Si vero dixit pro anima relinquo centum in dispositione talis: tunc posset dici ꝙ habet vtilem actionem ex testamento, vt argu.ff.de le-

ga.ij.l.fideicommissa.§.interdum.Vel forte cõdictione
ex lege,vt dicta.l.nulli.Vel actione in factum,cuius te⸗
nor in multis ⁊ varijs articulis sepe est admissus: vt.C.
de sacrosan.eccle.sancimus.⁊.ff.de prescrip.verb.l.quo⸗
ties.Vel verius officiũ iudicis,cum testator pro sua vtili⸗
tate reliquit:vt.ff.de annu.lega.l.quintus. ⁊ extra de te⸗
16 stamen.c.tua nobis.¶Sed † nunquid huic cõmissario
dabitur actio contra rem defuncti in extraneum posses
sorem? Respond.sic,⁊ si quidẽ nullus est scriptus heres,
sed omnia relicta sunt pauperibus in dispositione talis,
⁊ sic pauperes videntur scripti heredes: vt arg.s.de sa⸗
crosanc.eccles.l.vt inter diuinum.C.de secun.nupt.l.hac
edictali.⁊.ff.de re milita.l.diuus.⁊ dabit ei qui disponit,
autoritatem,vt.de episco.⁊ cleri.si quis ad declinãdam.
ita ei qui disponit ex voluntate testatoris que pro lege
seruatur: vt in auт.de nupt.§.disponat. ⁊ institu. de fal.
in princip.Si vero aliquis esset scriptus heres: tunc age
ret hypothecaria vtili,que competit occasione legato⸗
rum:vt.C.cõmu.de lega.l.i.⁊.C.de sacrosanc.ecc.l.fi.in fi.
17 ¶†Sed quid si is cõmissarius relictus est monachus,
nũquid ipsi cõpetit actio? Et videtur ꝙ sic: vt per ipsum
monasterio queratur, vt.C.de sacrosanct.eccles.aut.in⸗
gressi.⁊ de episco. ⁊ cleri.l.si quis presbyter. alij autem ꝙ
non:vt argu.institu.per quas perso.no.acqui.§.a Titio.
Sed vt ego puto hec actio sicut ⁊ distributio persone
coheret monacho,nec transibit in monasterium,arg.ff.
de verb.oblig.l.si stipulatus fuero.⁊.l.fina.in princi.⁊.ff.
de solutio.l.stipulatus sum.in princip.§.j.⁊.ff.de condi.⁊
demonstra.l.qui heredi.pro hoc est optimum arg.ff.de
minorib.l.iij.§.si quid minori. Nõ obst.dicte aut.quia lo
quuntur in his que non coherent persone, sed ad alias
possunt transire.Sed nunquid huiusmodi commissarij
possunt constituere procuratorẽ? Posset dici ꝙ non ad
instar tutorum ⁊ talium sed forte actorem constituit: vt
C.de procur.l.neqꝫ tutores.⁊.l.quod quis.⁊.ff.de admi.
tut.decreto.⁊ institu.de decur.§.fin.cum similibus. Vel
potest dici ꝙ commissarius suo nomine habeat actionẽ
⁊ propter lucrum quod sentit in pie agẽdo procuratorẽ
constituit: argu.ff.de iniur.l.sed si vnius.§.idem ait.⁊ si
18 nepoti.⁊.C.de dona.l.illam.Sed † nunquid poterit cõ⸗
missarius vendere, si pecuniam habeat in arca? Dic vt
in.viij.q.questionum.in.lxviij.q. Respond.aut est ei com⸗
missum a testatore:⁊ tunc potest,vt arg.C.de procurat.si
procurator.⁊.ff.mand.l.si vero.§.fi.⁊.l.seq.⁊ no.Accur.
ff.de alimen.⁊ ciba.lega.super.l.alio herede.si autem.nõ
est ei cõmissum:tunc aut alius est heres,aut nullus.Pri⸗
mo casu non potest vendere:vt.ff.de adimen.lega.l.alio.
Secundo casu forte potest ad instar procuratoris ha⸗
bentis liberam ⁊ generalem administrationem:vt.ff.de
acquirend.rer.domi.l.qua ratione.§.he quoqꝫ res.ff.de
procura.l.procurator cui. Item arg. ꝙ hi qui actus ha⸗
bent, ergo ⁊ distrahendi facultatẽ: vt arg.ff.de iur.deli.
l.ait pretor.item patet hic: q2 commissarius siue dispen⸗
sator autoritate legis vendit: vt.C.de episcop.⁊ cleri.l.si
quis ad declinãdam.§.ij.ita ergo ⁊ qui autoritatem ha⸗
bet testãtis.Sed quid si testator relinqueret centum pro
anima sua in dispositione talis, heres vult adesse quan⸗
do disponit:nunquid debebit? Arg. ꝙ non.C.de episco.
⁊ cleric.l.nulli.ibi, pro sua conscientia votum adimpleat
19 testatoris.Sed † potest dici ꝙ sic: vt.ff.de vsufruc.legat.
l.legatum.ne colludat commissarius.ff.de procura.pau⸗
lus.⁊ in aut.de litig.§.j.⁊.C.de euictionib.l.si parentes.
ff.de inoffic.testa.l.si suspecta.ff.de adop.l.si plusorio.pri⸗
mũ verius per.l.nulli.⁊.C.de do.l.si quis pro redẽptione.
¶Item quid si testator ita dixit:pro meis male ablatis
centum lego in dispositione talis,⁊ non apparet tot ma
le ablata que capiant dictam quantitatem, nunquid su
perfluum debet reddi heredi: vel poterit commissarius
pro anima disponere? Respon. aut dixit testator ꝙ non
conuerteretur in aliam causam,⁊ tunc reddetur heredi
cum non disponat vltra commissarius: aut non, ⁊ tunc
forte poterit commissarius consilio episcopi parere,⁊ he
rede adhibito in aliam pietatis causam couertere,vt.ff.
de vsufruc.leg.l.si legatum.⁊.l.quidam predia.⁊.ff.de o⸗
per.publ.l.fi.⁊.ff.de condi.⁊ demõ.in testamento, in aut.
20 de eccle.tit.§. si quis inediam.⁊.§.seq. ¶Item † quid si
dixit testator in dispositione talis: pro anima mea lego,
nec quantitatem adiecit, nunquid valet? Arg. ꝙ non.ff.
de iur.dot.l.cum post.§.gener.⁊.ff.de verb.oblig.l.illa sti
pulatio, sed cum summa sit ratio que pro religione facit
⁊ pietate,vt.ff.de reli.⁊ sump. fune.l.sunt psone. Potest
dici ꝙ valeat legatum, ⁊ ꝙ possit commissarius dispo⸗
nere vsqꝫ ad facultatem conuenientem persone ex quali
tate ⁊ dignitate, ⁊ modo facultatum ⁊ numero libero⸗
rum defuncti heredum:vt argu.ff.de leg. ij.l. quidam.⁊
d.l.si cui.⁊ de alimen.leg.l.cum alimenta.⁊.ff.de leg. iij.l.
si pater.⁊.d.l.cum post.§.gener.⁊.ff.de relig. ⁊ sump. fu⸗
ner.l.at si quis.§.iij.¶Item quid si dicat testator: relin⸗
quo centum pro anima mea dispositione talis prioris,is
est mortuus,⁊ alius sibi subrogatur,nunquid disponat
hic successor? Arg. ꝙ non.ff.de verb. oblig. si quis arbi⸗
tratu.ff.de recep.arbit.l.in compromissis.⁊.C. de contra
hen.emp.l.fi.⁊ instit.de empt.⁊ vend.§.i.⁊ de cond.⁊ de⸗
mon.l.vlt.al's multa.arg.tamen ꝙ possit.ff.de offic.pro⸗
cons.meminisse.⁊ in aut.de iureiurã.a morien.presti. ⁊ in
aut.vt nulli iud.§.hec vero iubemus.ff.de iud.l.propone
21 batur.⁊.l.mortuo.¶† Sed potest dici, aut fuit sibi com
missum ratione persone, aut ratione officij, vt in primo
casu non disponat successor,in secũdo sic: vt extra de of⸗
fic.⁊ potest.iud.deleg.c.quoniam abbas.ff.iud. sol.l. cuꝫ
querebatur.⁊.l.iij.⁊.l.cum apud.⁊ argu.ff.de pact.l. tale
pactum.⁊ arg.ff.de ann.leg.l.annua.§.j.⁊.ff.de reg. iur.
l.in omnibus.⁊.l.priuilegia. ⁊ arg.ff.de censib.l.etatem.
Sed quomodo hoc scietur? Respon.si erat ante priora⸗
tum sibi amicissimus coniunctus, potest dici ꝙ sit sibi
commissum ratione persone,vt arg.ff.de castren.pecu.l.
⁊ si forte.⁊.l.decem.al's secus:sed si hoc nõ apparet dic,
aut adiecit appellatiuum tantum nomẽ, vt puta priori
talis loci, aut proprium ⁊ appellatiuum. Primo casu
presumitur ratione officij cõmisisse:⁊ ideo eius successor
poterit distribuere,vt.ff.de annuis leg.l.annua.§.attia.
cum concor.ibi signatis.Secundo autem casu, aut pre⸗
posuit appellatiuum aut proprium. Primo casu dispo⸗
net successor:secundo non,vt.ff.de condi.⁊ demonst.l.cũ
ita datur.§.ex his verbis.⁊ de stipul.ser.l.seruus cõmu⸗
22 nis. ¶ Sed nunquid † poterit iste prior disponere vt
aliqua pars perueniat in religionem cuius prior est, vel
si aliuserit commissarius poterit ne sic disponere vt ali⸗
qua pars sibi remaneat, vel propinquo,vel amico suo?
Arg.qd potest monasterio suo,vel etiam multo fortius
suo propinquo concedere: vt.ff.de lega.j.l.ab omnibus.
§.item si iussus.⁊.ff.de colla.bon.l.j.§.fina. ⁊ arg.C.de sa
crosanc.eccle.aut.quibuscunqꝫ.⁊.ff.mand.l.si mandaue
ro.§.si curator.⁊ de iurisdic.om.iudi.l.qui iurisdictioni
preest.⁊.ff.de offi.presi.l.iij. Sed cõtra,nam volendo sibi
accipere vel pro consanguineo suo, suspicionem contra
se inducit,⁊ ideo sibi hoc permissum non videtur: vt.ff.
de fal.l.si quis legatum.⁊.l.vxori.⁊.C.de excusa.tut.l.hu
manitatis.⁊.ff.de iniur.l.lex Cornelia. Sed forte potest
distingui,aut erat solus commissarius,aut est cum alijs.
In primo casu sibi dare non potest, ⁊ forte ea ratione,
que not.ff.quod cuiusqꝫ vniuersi.l.plane. cum concord.
et ꝙ extra ordinem not.idem forte, ⁊ nec valde coniun⸗
cto sibi, arg.mand.ff.l.si mandauero.§.sicut. ⁊ extra de
iurepatro.c.per tuas.⁊ dicta aut.quibuscunqꝫ.⁊ dicta.l.
qui iurisdictioni.nisi forte esset in cõiuncto euidẽs ratio
paupertatis:quia tũc forte posset, arg.ff.de in diẽ adiec.
quod si vno.⁊ de adop.l.si pater.§.qui duos. In secũdo
autem casu potest: vt arg.quod cuiusqꝫ vniuer.l.plane.
⁊.l.item eorum.⁊.ff.de in diem adiectione.l.quod si vno.
23 ¶Sed † nũquid potest iste cõmissarius ita distribuere,
ꝙ aliqua pars veniat in spurium defuncti? Potest di⸗
ci ꝙ non: quia nec per se nec alio mediante potest cape⸗
re:vt.ff.de vulg.⁊ pupil.substi.l.si pater. ⁊ argu.C.de he⸗
red.instituen.l.neqꝫ per se.ne deueniatur ad id quod lex
vetuit:vt.ff.de transac.l.cum ij.§.si cum lis.⁊.argu.ff.de
tuto.⁊ cur.da.ab his.l.scire.⁊.ff.pro socio.l.actione. Itẽ
cum est sibi datum arbitrium,videtur sibi datum de iu
re,⁊ non contra ius:vt.ff.de ritu nupt.l.quãquã. ⁊.C.de
inoffi.testa.l.si quando.in prin.ff.ad municip.l.Lucius.

Sed quid

¶ Sed quid si fideicommissarius est mortuus: nūquid
heres eius disponet? Dñs Guido de suza dicit ꝙ non,
quia heres commissarij nō est commissarius, nec etiam
heres tutoris non est tutor: vt.C.de heredib.tutorū.l.j.⁊
heres socij non est socius: vt.ff.de his qui no.infa.l.furti.
§.idem plane. Item quia tale officium videtur finitum
morte commissarij: vt.ff.de arbitr.l.non distinguemus.
Item arg.pro hoc.ff.de reg.iur.l.in omnibus. Item fa-
cit pro domino Guid.de suza.ff.de recep.arbi.l.in com-
promissis.C.de contrahen.emp.l.fina.ff.de verb.obliga.
l.si quis arbitratu.C.de excusa.mu.l.contradictorum.ff.
de condi.⁊ demonst.l.multa.⁊.ff.de aqua quoti.⁊ esti.l.j.
§.pe.quid ergo ⁊c.sed hoc ad qđ respondit dñs Guido
qđ disponet eps: vt argu.in auf.de eccle.titu.§.si vero se-
mel.⁊ arg.ff.de condit.⁊ demon.l.in testamento.sed cer-
te expressum videtur ꝙ heres possit distribuere: vt.ff.de
alimen.⁊ ciba.lega.l.cum vnus. in prin.⁊.l.a filio.in prin.
⁊.l.alimēta. Sed potest dici ꝙ si testator dixit sic, lego ta-
li decem vt ea pro anima mea disponat: tunc potest dici
ꝙ heres legatum capiat ⁊ disponat: vt dicta.l.cū vnus.
cum concord. Sed si dixit, centum volo dari pro anima
mea, vt ordinabit talis, potest dici ꝙ si quidem ceperat
ordinare, heres eius perfecte etatis capiet ⁊ disponet,
al's non: vt.ff.de hered.insti.l.j. Sed si velis tenere senten
tiam domini Guid. potest dici ꝙ in legibus contrarijs
fuit electus vt legatarius, nō vt commissarius. ¶ Sed
24 quid si dixit testator † ꝙ commissarius disponat cum
consilio Titij: nūquid poterit disponere etiam sine eius
consilio? Et videtur ꝙ sic, arg.ff.de admini.tut.l.quidā
decedens.§.Paulus.⁊.l.Titium.§.j.nam quid prodest
consilium, cum id sequi non teneatur: vt.ff.mandati.l.ij.
extra de arbitr.c.cum olim. Econtra videtur ꝙ sic, cum
volūtas defuncti modis omnibus implēda sit, si potest:
vt.C.de legatis.l.cum questio. ⁊ in auf.de nupt.§.dispo-
nat.⁊ de iureiur.a mo.presti.cum similibus. vnde cū ipse
voluit cum consilio talis distributionē fieri, ita eius con
silio, distributio facienda est: vt arg.ff.de instit.actione.l.
sed ⁊ si pupillus.§.conditio.⁊ de exerci.actio.l.j.§.si plu-
res.⁊.ff.manda.l.idemq̄z.§.si ea. ⁊ de administra.tuto.l.
Titium.in prin.⁊ extra de elec.c.ne pro defectu.⁊.c.cum
in veteri.⁊ extra de offic.⁊ potest.iud.deleg.c.venerabili.
Nec obst.l.quidam.quia cum non possit testator matri
mandare tutelam cōmunium liberorum: vt.ff.de testa.
tutel.l.iure nostro. nec aliud simile, ne circumueniatur
lex: vt.ff.de spon.l.oratio.⁊.ff.de tuto.⁊ curat.dat.ab his.
25 l.scire. ¶ Sed † nunquid tenebitur sequi consilium sibi
datum? Arg.ꝙ non.ff.manda.l.ij.extra de arbitr.c.cum
olim.sed dic qđ aut dixit testator ꝙ requisito consilio ta-
lis distribuat: aut dixit qđ cum consilio talis disponat.
Primo casu licet teneatur requirere consilium, non ta-
men tenetur illud sequi: vt in predicto.c.cū olim. ⁊ extra
de elect.c.cum in veteri. Secūdo casu tenetur: arg.l.ff.de
instito.actio.l.sed ⁊ si pupillus.§.conditio.cum concord.
quia videtur testator hoc sensisse, argu.predictarum le-
gum ⁊ canonum: sed in casu cum tenetur requirere con
silium, non tamen illud sequi, quid prodest petere consi-
lium? Respondeo posset per illud trahi in aliam senten-
tiam: vt.ff.de recep.arbit.l.item si vnus.§.si.⁊.l.seq.⁊ pe.⁊
26 ff.manda.l.si precedente. ¶ † Sed quid si plures cōmis-
sarios reliquit testator: nunquid poterit vnus distribue-
re sine alijs? Respondeo ad decisionem huius questio-
nis ⁊ similiū: de hac q̄stione ⁊ materia distingue sic. Cum
plures relicti sunt commissarij, siue erogatorij, seu execu
tores vltime voluntatis: aut testator voluit vnum gere-
re sine altero, aut quemlibet insolidum, aut nihil dixit.
Primo casu vnus sine altero nil faciet, ⁊ vno deficiente,
vel se excusante alter nihil poterit: vt.ff.de exercit.actio.
l.j.§.si plures.⁊.ff.de instito.actio.l.sed ⁊ si pupillus.§.con
ditio.⁊.ff.manda.l.idemq̄z.§.si quis ea. ⁊.C.de appella.l.
in offerendis. sic ⁊.ff.de re iudi.l.duo ex tribus. arg.ff.ad
municipa.l.magistratus municipales.ff.de manumis.te-
stamē.l.si ita fuerit.ibi: vbi alius contra.vt.ff.de iudi.l.j.⁊
l.sicuti.⁊ argu.ff.de offi.⁊ potest.iudi.deleg.c.vno delega
torum.⁊ tunc recidit potestas in episcopum: cum nihil
intersit, superfit nullus, quia talis qui non possit gerere,
vt.ff.quod cuiusq̄z vniuer.l.j.§.fi.cum similibus. In secū-
do autem casu cum quemlibet reliquit insolidum, dic
vnum solum posse erogare, ⁊ erit melior conditio occu-
pantis: vt.ff.de procura.l.pluribus. in eo qđ fecit non in
alio erogabit, ita ꝙ vnus solus, vt argu.ff.de administ.
tut.l.iij.⁊.l.decreto.ff.manda.l.creditor.§.duobus.C. de
curat.bo.dan.l.ij.§.si plures.in prin.⁊.C.si vnus ex pluri-
27 bus hered.per totū. In tertio autem casu, † quando ni-
hil dixit: dicunt quidam pro parte qualibet datū, argu.
ff.de heredib.insti.l.quoties.§.si plures.ff.de nego.gest.l.
cum alicui.ff.de admini.tuto.l.Lucius.§.j.alij dicunt ꝙ
insolidum, argu.ff.de cura.bo.dan.l.iij.§.si plures.⁊.ff.
de manumis.testa.l.si ita fuerit. Vel potest dici inspecta
mente testatoris, aut vnus solus suscipit officium, aut
ambo: si vnus tantum suscipit officium altero se excu-
sante, solus qui suscipit exequitur, argu.ff.de appel.l.im-
peratores.§.si magistratus.quasi potestas alterius mi-
stum recidit: vt.C.de cadu.tollen.§.pro secundo.⁊.§.his
ita.⁊.C.quando non peten.part.l.vna. ꝙ si ambo susce-
perunt, aut vnus mortuus est altero superstite: aut viuit
vterq̄z. Si vnus tantum superest, vnus solus exequitur:
cum in officio alterum sibi non recipiat concurrentem,
vt.ff.de vsufruc.accres.l.j.§.fi.⁊ ar.C.de aduo.diuer.iud.
l.laudabile.nam non debet qui superest priuari iure suo
propter defectum alterius: vt.C.de heredi.insti.l.pater.
Item quia a persona electa non est discedendum: vt.C.
de episco.⁊ cleri.l.nulli.in princi.⁊.ff.de relig.l.si quis se-
pulchrum.§.si vnus.⁊.ff.de alimen.⁊ ciba.leg.l.cū vnus.
in princip.⁊ de verb.oblig.l.si quis arbitratu. Si autem
ambo supersunt, ⁊ tunc aut ambo sunt presentes, ⁊ eo
casu vnus quidem nō facit sine alio, cum vtriusq̄z sit co-
pia: imo videtur ꝙ valeat qđ vnus solus facit sine alte-
ro, quousq̄z per alterum sibi denūcietur ne faciat, vt de
curat.furio.l.consilio.§.fina.⁊ de hoc plenius.ff.de fidei-
commis.liber.l.si legauero.§.a duobus.vel alter solus fa
ciet, arg.ff.de offi.consul.l.vnica.quia ius alterius impu
gnatur propter presentiam alterius.ff.de iudic.l.fina.§.
vbi autem. ⁊.ff.de iud.l.si longius. quod credo cum est
absentia lōga, al's nō: vt arg.ff.de var.⁊ extraordi.cog.l.
28 penul. ¶ † In fine dicūt officium cōmissarij esse, vt ma-
nifestet qualiter distribuēdo pietatis officium adimple-
tur: vt.C.de episcop.⁊ cleri.l.nulli.§.j.vnius vero conc.⁊
sic tenetur reddere rationem: vt in auf.de sanctis.episco.
§.economos.licet sit arg.contra.C.de episco.⁊ cleri.l.or-
phanotrophos.cum de expressis subtilis non erit inqui
sitio facienda, sed standum erit sacramento eius iuran-
tis se voluntatem defuncti compleuisse, ⁊ absq̄z vllo do-
lo pecunias pro defuncti anima erogasse: vt.C.de dona.
l.si quis pro redemptione.circa princip.quod autem di-
cunt in.l.C.de episco.⁊ cleri.l.nulli.§.posthumus. scilicet
qđ debet commissarius manifestare que erogauit profe
29 rendo qualiter expendat, ⁊ † iurādo veritatem ita esse,
vt dixi, verum est nisi sit episcopus qui non iurat, vt.C.
de episco.⁊ cleri.auf.sed iudex. Iacob.de are.

Summarium.

1 ☞ Abbate hereditatem adire valente nō adibit mo-
nachus, cum mortuus presumatur.
2 Abbas hereditatem monacho delatam adire potest,
eodem inuito.
3 Filius adiens hereditatē aduentitiam efficitur heres, ⁊
eiusdem pater vsumfructum habebit.
4 Monachus ideo heres esse nequit, ꝙ proprium habe-
re nequeat.
5 Hereditas monacho delata an deferatur in monaste-
rium, si moriatur monachus ante aditionem.
6 Monasteriū an dicaƭ repudiare monacho remittente.
7 Pater non tenetur filium monachum instituere.

Deo nobis.
§. Hoc etiam. Ibi: ¶ Vel successione.

1 quid si concordat votum † monachi ⁊ abbatis de hac
hereditate habenda, quis eorum adibit? Videtur ꝙ
abbas, monachus enim habetur pro mortuo: vt. s.
proxi. responso. ⁊ in auth. de mona. §. illud. ⁊ habetur mo
nasterium vice filij monachi: argumē. in auth. C. §. sed hoc
presenti. ⁊ ita abbas adibit. arg. j. de iure deliber. l. si insti
tuti. in fi. Sed potest dici ꝙ ea que dicuntur in dictis. §.
vera sunt quantum ad ea que ibi tractantur, sed non
quantum ad alia, nam non ad successionem, vt hic di
citur: ⁊ ideo potest dici ꝙ monachus adire debeat iussu
prelati. arg. ff. de acquir. heredi. l. si quis mihi. §. iussum. ⁊
l. fina. ⁊ insti. de heredi. institu. §. alienus. ⁊. j. de iure deli
2 berā. l. potuit. ¶ † Sed quid si discordat eorum votum:
vult enim abbas hereditatem delatam monacho, mo
nachus autem non vult adire eam: nunquid abbas po
test eam acquirere? Argu. ꝙ sic. j. de bo. que liber. l. cum
non solum. Item quia hoc ius videtur in monasterium
transtulisse: argu. s. titu. j. auth. ingressi. ⁊. s. eo. auth. si quis
presbyter. ibi signata. Econtra videtur: nam non potest
adire dominus seruo renuente, imo cogendus est ser
uus, si ipse non adeat. j. de heredi. instituen. l. cum propo
nas. ⁊. ff. si quis omis. cau. testa. l. j. non obstante eo quod
dicitur in dicta. l. cum nō solum. quia id ideo tantum est
in aduentitijs vt vtrique possit esse consultum, patri. s. ⁊
filio, patri videlicet, ne vsufruc. defraudet filio renuente
adire, quod consequeretur: sed eius voluntate filius ad
misit, filio consultum est ne pater ipsum renunciantem
adire cōpellat, ⁊ ipsum inuitum heredem faciat, quod
esse non debet: vt. j. de iure deliberan. l. nec emere. ⁊. ff. si
quis omis. cau. testa. l. si quis omissa. ⁊ de acquir. heredi.
3 l. qui in aliena. Nā ipse † filius hereditatē adiens aduen
titiam, fieret heres, licet pater debeat vsumfructum: vt
j. de bo. que libe. l. fi. §. cum aliter. sed profectitiam adeun
do patrem facit heredem non vacantem, ipse filius est
heres. ff. de acquirē. heredi. placet. ¶ Sed quid si ipse fi
lius in profectitijs sit heres? Et facit. ff. de lega. ij. l. cū fi
lio. ⁊ de solutio. l. qui hominem. §. j. quod olim in aduēti
tijs obtinebat, vt institu. per quas perso. nob. acquir. in
prin. sed in monacho rationi quam. s. diximus non po
4 test esse locus: † ipse enim cum propriū habere nō possit,
heres nō est, sed monasterium facit heredem, vt in auth.
supradictis. non obst. hac. l. que dicit heredes eos esse, quia
istud verū est nomine, sed monasterij re. vel hic obtinet
iure conditionis, quo iure habet monachus proprium,
⁊ ideo testatur, vt. s. eo. si quis presbyter. ⁊. s. tit. j. l. gene
rali. iure autem non est contra: nam sicut in monacho
esset timor compulsionis qui est in filio compellendo in
aduentitijs, sic idem est in acquirendis per monachum,
quod est in profectitijs per filium acquirere, vt in supe
rioribus videre licet. Dicēdum est ꝙ si profectitiam he
reditatem adijt iussu patris filius ⁊ non pater, vt. ff. de
acquiren. heredi. si quis mihi. §. iussum. ⁊. l. si ego. ⁊ mo
nachus iussu abbatis ⁊ non abbas: cōpellitur ergo mo
nachus per abbatem sub debito per obedientiam, vel
forte per episcopum adire, vt. j. de iure deliberan. l. cum
5 aliquis. ⁊. ff. si quis omis. cau. testamen. l. ij. §. ij. ¶ † Sed
quid si decedat monachus anteꝙ iubeatur adire dela
tam hereditatem: nunquid monasterium poterit eam
habere? Videtur ꝙ non: cum hereditas non adita non
transmitatur, vt. ff. de bono. posses. l. emancipata. ⁊ de iu
re delibe. quoniam sororem. Sed potest dici, aut erat he
reditas ascendentium, ⁊ tunc cum illa etiam non adita
transmittatur ad filios: vt. j. de cadu. tollen. l. vnica. §. in
nouissimo. ⁊ de his qui ante aper. tabu. l. j. sit transmissa
ad monasteriū, quasi illud habeatur loco filij, vt in auth.
de sanctis. episco. §. sed hoc presenti. aut extraneorum, ⁊
tunc mero iure non competit monasterio, sed residens
equitate, sic. ff. de acquir. hered. l. cum quidam. in prin. ⁊
l. pactionis. nam monasteriū loco minoris est, vt. s. tit. j.
l. fina. ¶ Sed quid si rogatus quis sit restituere heredi
tatem monacho, nunquid remittere monacho poterit
abbas petere fieri restitutionem? Sic respō. vt. ff. ad tre
6 bell. seruo inuito. iij. respon. ¶ † Sed nunquid monaste
rium repudiabit monacho remittente? Argu. ꝙ non. j.
de iure deliber. l. remittente. ⁊ de repu. bo. pos. l. ij. ⁊. ff. de
bo. que lib. l. fi. ⁊. ff. de acquir. here. l. si quis heres. §. fi. sed
iura predicta possunt intelligi in his que iure proprieta
tis filij acquiruntur, sed cum hec hereditas pleno iure
acquiratur monasterio: vtpote cū ipse monachus pro
prium habere non possit, vt in auth. de monach. §. illud. ⁊
extra de testa. mona. cum ad monasterium sublatum. in
fin. potest dici ꝙ monasteriū repudiare possit monacho
remittente: argu. ff. de suc. edic. l. j. §. per seruum. ¶ Sed
quid de fratribus minoribus vel similibꝫ, qui sm suam
regulam proprium habere non possunt: nunquid succe
dunt? Potest dici ꝙ sic: nō vt possideant, sed vt vendāt,
⁊ sic estimationem habeant quā capere possunt: vt arg.
ff. de lega. j. l. cetera. §. si duobus. ⁊. l. filius. §. sicut. ⁊ de le
ga. j. l. fideicōmissum. §. seruo. vel dic ꝙ acquiretur Ro
mane ecclesie que tanꝙ caput inest ordini, sicut pater in
filio est, ⁊ dominus in seruo, vt. ff. de optio. leg. l. si Pam
philo. ⁊ de dam. infec. l. si letus. ⁊ instit. de inutili. stip. §. ei
qui tuo iuri. ⁊. ff. de acquiren. re. domi. l. homo liber. ⁊ de
verb. oblig. si filius seruo. ⁊ de stip. ser. l. j. §. ij. ⁊. l. perinde.
⁊ ex his sustentabantur fratres, vt. s. eod. raptores. ⁊. ff.
de ali. ⁊ ciba. leg. l. seruos. Alij dicūt istos quibus proxi.
dixi, nullo modo succedere: argu. ff. de his que pro non
scrip. habent. l. in metallū. ⁊. j. de heredi. instit. l. j. cū suis
7 similibus. Dominus Franc. est in illa opinio. ꝙ † pater
non teneatur ipsum instituere: ⁊ si non instituit, non ob
hoc infirmatur eius testamentū, quia non est hoc ex cul
pa patris: quia monasterium illud non potest habere
proprium, vt hic, ⁊ in auth. eod. titu. §. nulla. ⁊. §. interdici
mus. si autem monasterium posset propriū habere, tunc
haberet locum lex ista. ¶ Sed nunquid egrediens effi
ciatur liber a patria potestate? Dicunt quidam ꝙ non:
⁊ quod dici consueuit transire monachū in potestatem
abbatis, verum est quantum ad obedientiam, non quo
ad aliud, vnde dicunt eum manere in potestate patris:
sed non debet ei seruire, inquā in potestate manens, vel
dic circa hoc prout not. s. eo. seruus. ¶ Sed nūquid po
terit exheredari, si postea cōmittat causam ingratitudi
nis? Respond. forte non, cum non ipse iam fecerit se di
gnum: quod non credo, arg. s. de episco. ⁊ cler. l. presbyteri.
ad fin. sed nunquid propter causam precedentem ingra
titudinis exheredabat? Respond. ꝙ non, in auth. de mo.
§. vt expressum. in ceteris. xix. q. ij. c. non liceat.

¶ De legibus ⁊ constitutionibus. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Ius quid sit, ⁊ quid equitas, ⁊ qualiter differant.
2 Imperator solus iuris duritiam temperare potest.
Iudex leges nō iudicat, sed sm easdem iudicare debet.
3 Equitas quo casu iuri scripto deroget: ⁊ nu. seq.

INter equitatem.

1 ¶ † Ius dicitur quoddam rationale
constitutum ab his qui hanc obtinent
potestatem: vt in decre. j. dis. c. ius. Equi
tas est, que dicitur benigna considera
tio, temperamentum iustitie, vel excessus: vt. ff. de penis.
l. respiciendum. in princ. Dic ergo ꝙ causarum que diri
mende concurrunt, alie pertinent ad ius scriptum, vt re
gulariter omnes: alie ad non ius scriptum, vt feudales,
vt in vsibꝫ feud. de feud. cog. in prin. In causis que perti
nent ad ius scriptū aut contradicit non scripta equitas
iuri scripto, aut eqtas scripta iuri nō scripto ꝯdicit, aut
rudis aut approbata cōsuetudo: si rudis est ⁊ adhuc in
2 finibus vere obtinet, † dic ꝙ Imperator solus ⁊ nullus
alius iudex ex sua iurisdictiōe potest temperare duritiā
legis, vt. C. de legib. l. j. ⁊. l. cum deuoto. ⁊. l. fi. ⁊ in auth. de
rapt. mu. in prin. cuius exemplum patet. ff. qui ⁊ a quib.
l. prospexit. ⁊ etiam potest poni. ff. manda. inter causas.
§. non omnia. nam iudex sm leges non de ipsis legibus
habet iudicare. in auth. vt omnes obed. iud. §. omnis. ⁊ in
decretis. iiij. distin. c. in istis. Si vero sit consuetudo ap
probata,

probata, tunc seruabitur equitas, cum consuetudo sit & legum arrogatrix, & detractrix, & interpretatrix: vt. ff. de leg. de quibus. in fi. & l. minime. & l. si de interpretatione. & de supellec. leg. l. ij. in fi. & de tut. quibus. Si equitas
3 scripta sit contraria iuri scripto dic, † aut rigor scriptus est genus & equitas species, aut est contra, aut ignoratur: primo casu equitas in suis speciebus detrahit iuri scripto & eius rigori. C. de furt. l. si quis seruo. & ad macedo. l. Macedoniani. & ff. ad maced. l. si filius. Cum vero equitas est genus scriptum, ius seu rigor species, preualet rigor in suis speciebus: vt ponit ipsa regula equitatis ff. de reg. iur. l. iure nature. & de condi. indebi. l. nam hoc natura. cui detrahitur. & pro suo. l. fi. ¶ Item detrahitur in quibus casibus cessit repetitio indebiti exoluti: vt. C. de condi. & demon. l. j. & C. de non nu. pec. l. si transactionis. & l. ea que. & institu. de oblig. que ex quasi contractu. §. fina. & institu. de actio. §. de constituta. cum concord. ¶ Item regula equitatis apparet institu. de rerū diui. §. per traditionem. cui derogatur. C. ad leg. iul. maiest. l. quisquis. & l. fina. & de aposta. l. apostatarum. & de here. l. manicheos. & est ratio. ff. de regu. iur. l. in toto. & de leg. iij. l. seruis vrbanis. §. fina. & l. vxorem. §. felicissimo. & de statuliber. l. si peculium. Tertio casu quando dubitatur seu ignoratur, quod sit genus, & quod species, que neutrum
4 potest dici genus vel species: dic † aut posterior est equitas iure scripto, & tūc preualet equitas, siue corrigat, vt institu. de leg. fal. canī. tollen. & ff. ad tertul. l. j. §. qui operas. siue producat, vt. C. ad macedo. l. penul. siue coercet, vt ad maced. l. Macedoniani. siue interpretetur, vt. ff. ad maced. l. sed Julianus. §. mutui. Aut ius scriptū est posterius, & tunc preualet, siue corrigat: vt. C. de sacrosanc. eccles. l. j. & l. generali. & auf. ingressi. siue restringat. C. ad velleia. siue antique. & l. si mulieri. aut nescit, & tūc preualet equitas, vt. C. de iudi. l. plautius. In causis autē que spectant ad ius non scriptum dic, aut ius non scriptum contradicit equitati non scripte: aut equitas scripta rigori non scripto. Primo casu preualet equitas non scripta, vt in prescriptiōe que sunt de rigore: vt. C. de prescriptio. xx. vel. xx. an. l. fina. & de prescrip. xxx. vel. xl. an. l. sicut. que cessant in alienatione feudi alienati, scilicet dominū faciendo: vt in vsu feud. de capi. cor. vel pone exemplum ff. de acquir. heredi. l. j. & in vsi feud. cui agnati feud. retinere. & rigor non scriptus, aut in vsufruc. de feud. suc. §. naturales. & de natu. suc. feud. & dicto cap. de qua. nisi a feud. §. sed filij Titio seruo equitatem. vt in vsu emulis, al's in p. & in. c. episcoporum. vel alia. §. fina.

Summarium.

1 ☞ Actiones & exceptiones iuregentium incognite fuerunt.
2 Fideiussoris datio naturaliter vtilis est.
3 Sententia nulla merito iudicat, in qua expressus error inuenitur.
4 Homo liber alienari non potest.
5 Alienatio cōtra prohibitionē facta quando fit valida.
6 Consensus illius in cuius fauorem prohibita est alienatio an possit eam validam efficere.
7 Actio nulla oritur ex contractu, cuius forme lex resistit.
8 Turpitudo accipiētis ei qui dedit repetitionē concedit.

Non dubium. ¶ Circa materiam huius legis sic distingue, aut lex negotio non assistit, aut destruit: non assistit lex negotio vbi illud
1 expresse non probat, nec expresse reprobat, † sed in vigorem iurisgentium approbata reliquit, quo iure constat actiones & exceptiones incognitas, cum iure ciuili fuerunt adinuente, vt. ff. de orig. iur. l. ij. §. de his. vbi autem iure ciuili comprobatur constat obliga. nasci ciuilem: vt institu. de obliga. §. j. vbi autē lex non assistit negotio, est autem sententia, aut delictū, aut cōtractus. ¶ Primo tenet, vt. ff. quando app. sit. l. j. §. dies. & de fer. l. j. in prin. & l. si feriatis. de interd. & releg. l. relegatorum. §. ad tempus. & hoc propter vigorem rei iudicate, vt. ff. ad trebell. l. seruo inuito. §. cum pretor. & de pignorib. l. si fundus. §. si pluris. fallit cum non assistit propter defectum ordinis non seruati: vt. j. de senten. & inter. om. iu. l. prolatam. Item est interlocutoria obreptitia contra absentem: vt ff. ex quib. cau. in pos. eatur. l. fulcinius. §. si in die. ff. de fideicōmis. l. libertum vero. §. aduentum. & de carb. edic. l. carbonianū. & de leg. prestā. l. filium. §. si quis cōtratab. & j. si ex fal. l. j. ¶ Secundo autem casu, aut nō assistit propter defectum substantialitatis, & tunc non est sententia. ff. de furtis. l. inter omnes. & l. falsus. §. qui alienum. l. quod si dominus. & j. de penis. l. preses. & ff. de adul. l. penul. aut propter odium vsualitatis, & tunc est delictū, & propter vsum grauius puniendus: vt. s. de episco. aud. l. nemo. ad finē. cum concor. ¶ Tertio casu aut non assistit propter defectum substantialitatis & consensus, & tunc est nullus: vt. ff. de contrahē. emp. l. in venditionibus. aut propter defectum solennitatis intrinsece, & tūc aut merus ciuilis contractus, & tunc non currit etiam iure ciuili: vt. ff. de verb. obli. l. naturalis. §. si quis ita. aut contractus iuregentium qui propter solennitatem ciuilis iuris agi in esse debebatur & per stipulationem, & tūc iuregentium valet: vt. ff. de verb. oblig. si stipulatus. eod. §. in fi. & ciuili, vt ibi dicitur, licet nō modo stipulationis aut propter aliam causam, & tūc naturalis nascitur obligatio: vt. ff. de nouatio. l. j. & de solutio. l. in numerationibus. & ad leg. falci. l. si pupillus. & de pactis. l. j. & de condi. inde.
2 l. j. † naturaliter vtilis erat fideiussoris datio: vt. ff. de fideiusso. l. ea. & de arbi. l. si pupillus. & de fideicommis. si quis porro. dominij etiam non spe dicitur translatio: vt. j. si quis alteri vel sibi. l. multum. nec inutilis erit vtiliter facta pene adiectio, tenet instit. de inuti. stipu. §. alteri. cum similibus. Ubi autem lex resistit negotio, aut est delictū, aut est sententia, aut cōtractus. ¶ Primo casu, aut resistit statim: & tunc nō est delictum: vt dicta. l. falsus. §. qui alienum. cum concor. aut substantiatum pacti: & tūc est delictum, & grauiter punitur, arg. ff. de pecul. l. si sticho. & extra de consti. c. nam concupiscentiam. ¶ Secundo aut resistit propter solennitatē omissam, & tunc est nulla: vt. s. de sen. ex peri. l. fi. & quomodo & quādo iud. l. ea que.
3 aut propter rei equitatē: & † tūc aut est expressus error in sententia, & non valet: vt. j. quando prouo. non est neces. l. ij. aut non, & tunc valet: vt. ff. de pactis. l. mortis. §. iste. & de app. re. l. ij. Aut propter deficientem subtilitatem seu precedentis rei varietatem, & tunc est nulla: vt. j. quādo prouo. non est neces. l. ij. vbi lex resistit contractui, nec naturalis paratur obligatio: vt. ff. de condi. & demon. si nō sortem. in princi. nec pacti datur exceptio: vt. ff. de pact. l. contra ius. & in hac. l. j. nullum pactum nec vtilis fideius. est datio: vt. ff. de fideicōmis. cum lex. nec ex datione dominij contingit translatio. ff. de iurepatro. l. si libertus. & institu. quib. ali. licet. in prin. nec penalis cōmittetur stipulatio: vt. ff. de verbo. oblig. l. hoc modo. de pact. iuregentium. §. fin. & in hac. l. §. sed & si quidem. Est tamen subtiliter notanda differentia, aut lex resistit effectui: vt quia prohibet dominij translationem, seu in eo iuris acquisi-
4 tionem, aut forme, aut contractui. ¶ Primo † casu aut res generaliter a cōmercio est exempta, vt homo liber, res sacra, & simil. aut specialiter est alienatio prohibita a cōmercio: dic aut super ea fit contractus, cuius natura directo effectui prohibito contradicit, vt in stipulatione de dando: vt. ff. de verb. oblig. l. vbi autem. §. fin. in fi. & institu. de actio. §. sic itaque. vbi nulla est stipulatio: vt instit. de inutil. stipu. in prin. & ff. de verb. oblig. l. inter stipulantem. §. sacram. & tunc nullus est talis contractus, vt in predictis. ll. aut fit cōtractus cuius natura directo non contradicit effectui prohibito, vt in venditione, in qua non obligatur venditor dare, sed tradere: vt. ff. de contrahen. empt. l. si ita distrahatur. §. j. & de actio. emp. l. ex empto. in princ. & tunc distinguitur secundum distinctionem supra notatam: aut vterque ignorauit, & tunc tenet contractus quo ad ambos, aut vterque sciuit, & tunc quo ad ambos est nullus: aut vnus sciuit, & alter ignorauit, & tunc quo ad ignorantem tenet, quo ad scientem, non: vt. ff. de contrahen. empt. & liberi. & l. seq. sed Celsus. & l. si

in emptione.§.liberum.& arg.eo.tit.l.domum.& de igno-
rantibus factum hoc intelligo,nõ autem ius:nam igno
rantia facti ad contractus efficientiam validãdam est,
& non valet:argu.ff.pro empto.l.ij.§.si ita pupillus. & de
5 vsucap.nunq̃.in princi.Si † vero specialiter ipsius alie-
natio sit prohibita dic:aut est prohibitio odio aut fauo-
re.Si odio aut acquirere nolentis:aut dominium obti-
nentis.Primo casu nullus est cõtractus, & inutile quic-
quid ex eo sequitur: vt in hac.l.& s.ne iudeus christia.
man.l.j.& ff.de verb.obliga.l.multum. In secundo casu
idem:vt.s.de here.l.manicheos.& de aposta.l.apostata-
rum. In vtroq; casu dominij impeditur translatio, tra
dentiq; competit rei vẽdicatio,cum videatur omissum
quod est alij acquisitum:vt.ff.ex quibus cau.maio.l.nec
vtilẽ.nec exceptionẽ patiatur ex cõtractu qui est nullus,
vt hic &.j.de liberali cau.l.j.si fauore,aut publico:& tunc
nullus est contractus:vt.j.de agric.& censi.quemadmo-
dum. & institu.quib.alien.licet.in princi.hic enim publi-
cus est fauor:vt.ff.solu.matr.l.j.& de iure dot.l.ij.& idem
mulieris non corruptus consensus:vt.j.de rei vendica.l.
actione.§.& cum lex.aut priuato, & tunc aut alterius, &
eo casu nullus est omnino cõtractus, nisi consentiat fa-
uoratus: vt.ff.de iurepatron.l.si libertus.&.j.de bo.que
libe.l.fin.§.filij.aut dominium obtinentis,& tunc princi-
paliter consensus nihil confert,& daret dominium obti
nentẽ,eũq; fauoratum nullius esse momenti,& quicquid
ex eo vel ob id est subsecutum: vt hic & dicta.l.cum lex.&
s.de sacrosanc.eccle.l.iubemus.§.sane.quatenus autem
arctat alium contra minorem vel priuilegiatum nõ ha-
biturum regressum, vt puta tutorem, vel economum,
vel similem,tũc quãtum ad vinculum personale, vel bo-
norum eius:vt.j.de predi.mino.l.iubemus.§.sane. & auf.
qui res iam dictas.&.ff.si cert.peta.l.cunctis.non autem
quantum ad effectum transferendi dominij:vt.j.de pre-
dijs mi.in fin.&.ff.de dona.inter vir & vxo.l.si sponsus.§.
6 fina.¶ † Sed nunquid posset consensus fauorati con-
tractum efficere? Distinguitur aut ipse fauoratus prohi-
bitus est alienare,vt in hoc vltimo membro,& tunc con-
sensus nihil operatur:vt arg.ff.de ritu nup.l.a diuo.& ar.
j.de dona.propter nup.l.ea que.&.s.de sacrosanc.eccl.iu-
bemus.ad fi.aut non:vt in precedenti membro,& tũc sic:
arg.j.de nup.si vt proponis. & si qd in frau.patr.non vi-
det:vt de reg.iur.l.non fraudant.&.j.si qd in frau.pa.l.ij.
cum autem resistit forme,vt quia prohibet talem cõtra-
ctum fieri,aut vltra procedit penam aliquam imponen
do:vt.l.dist.qui vero.& tunc obseruatur.l.illa, qr cõtenti
debemus esse pena legis:vt.ff.de verb.oblig.l.si diuortio.
nec hic etiã generalis pena obtinendi.ibi arg.ff.de verb.
oblig.doli.& de penis.l.sanctio.aut vltra procedit imitã-
do qd factũ est,& tunc obtinet hec litera.ibi,ceteraq; &c.
& dicta.l.iubemus.§.sane. aut stat in finibus prohibitio-
nis,aut facit,institu.de nupt.§.affinitatis. &.C.de sacro-
sanc.eccle.l.nemo.& de aposta.l.apostatarum. & de here.
l.manicheos.&.j.de vsur.l.eos. & de agri.& cẽ.l.quẽadmo
dum.&.ff.de testib.l.iij.§.Julianus.& de hoc obtinet hec
7 litera:vt nullũ &c.& ibi:vt legislator &c.¶ Est ergo † no-
tanda differẽtia,vtrum lex resistat forme,quo casu nul-
la oritur actio ex contractu personalis,vbi lex vltra non
procedit:vt hic &.ff.de fideicõmiss.l.cum lex. An resistat
effectui,& tunc si fiat contractus affinis effectui prohibi
to,& tunc nulla oritur actio personatus:vt insti.de inuti
li.stipul.in princi.aut non affinis,& tunc similiter nullus
est,oritur actio personalis s̃m doctrinam supradictam,
insti.de contrahen.emp.§.fi.ff.de contrahen.emp.l.libe-
ri.&.l.sequ.si est in bonis alicuius contra non habentem
dominium non contraxit,actio datur: vt.j.de pred.mi.
l.& si is.cum concord.contra dominũ vero cuius fauore
alienatio est prohibita principaliter & consecutiue inhi-
betur,ne per conscientiam rem suam contra legem alie-
nare cogatur:vt in hac.l.cum.l.& argu.ff.de tut.& cura.
da.ab his.l.scire.& de transac.l.eum qui.&.§.sed cum lis.
& de sponsa.l.oratio.cum concor.destruuntur autem ta-
les contractus contra legem initi,vel preter, de quibus
s.dixi,& pro ipso iure:& tunc obtinet.ff.de dolo.& elegan-
ter.j.respon.et.l.arbitrio, aut per exceptionem nõ inuti-
lis stipul.dolo vel metu, & ad macedo.& ad velleia.per
totum.&.ff.de do.except.per totum.aut per actionem,&
8 tunc † propter turpitudinem solius accipientis, & tunc
etiam danti competit repetitio:vt.ff.de condic.ob turpẽ
cau.l.ij.sed alij vt fisco:vt.ff.de iur.fisci.l.Lucius.vel cre-
ditori in cuius fraudẽ facta est alienatio,vel patrono.j.
de reuo.his que in frau.credi.l.j.& penul.&.l.filios.& si in
fraud.patr.l.j.&.ij. si confirmatione contractus inutilis
queratur dic:aut contractus non est impletus,& tũc nõ
confirmatur:vt.ff.de verb.obliga.l.si stipuler.aut est im-
pletus,& tunc si cessat causa prohibitionis, cõfirmat.ff.
de fun.dota.l.penul.& de vsucap.cum vir. & de lega.ij.cũ
pater.§.quid tale.&.j.de nupt.l.& si contra.arg.ff.de pac.
l.quod dictũ.& hoc vbi certa forma confirmatur sic da-
ta.j.de contra.iud.l.j.&.j.si maior fac.l.fin.&.j.de donat.
inter virũ & vxo.l.donationes.l.cum hic status. Si vero
cessat,nõ confirmatur:vt.ff.de reg.iur.l.qd ab initio.

¶ De iuris & facti ignorantia. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Error quando iudicium vitiet.
2 Actionem in personam intentãs nulla causa in libello
adiecta:si vna cadat,alia agere poterit.
3 Error iuris non excusat,error autem facti potest quan-
doq; excusari.
4 Errans probationem omittendo, non releuatur erro-
ris pretextu.
5 Sententia quando vi exceptionis & replicationis elidi
possit.
6 Confessionem reuocare an possit quis post contestatio-
nem litis factam.
7 Ignorare factum presumitur quis,nisi sciuisse probet.
8 Confessus per errorem sue confessioni contrauenire po-
test iure ipso.
Sententia nulla dicitur, que iudiciario ordine omisso
profertur.

Error facti. ¶ Quia sepe
pretenditur er
ror fuisse in iudicio, distinguendum est
1 breuiter:quia aut † allegat errorẽ fuisse
in litigãte,aut in iudice.Primo casu aut
lata est sententia,aut proferẽda: si est la-
ta,aut ratione erroris intendit aliam mouere litem, aut
resultare eãdẽ. Si quidẽ aliã mouere intẽdit põt,in eadẽ
re:nam ad hoc vt eadem lis dicatur inter eosdẽ,tamen
cõcurrere necessarium est,vt.ff.de excep.rei iudi.l. de ea-
dem.&.l.cũ queritur.&.l.seq.& de liber.leg.l.aurelius.§.fi.
Si ergo errauit actor in positione tamen tabellioni esse,
& eapropter succumbenti poterit aliam causam intra-
re,que causa faciet hanc litem a prima diuersam, & sic
agere,& sic errorem suum corrigere potest: vt.ff. de exce.
2 rei iud.si mater.§.ij.&.§.eãdem. ¶ † Item in actione in
personam,si quis egerit indistincte, id est causa non ad-
iecta in libello, & postea causam vnam tantum prosecu-
tus fuit,& succubuit,poterit ex alia causa in libello inser
ta agere,& sic errorem suum corrigere,prima prosecutio
nis errore nõ obstante efficaciter:vt.ff.de excep. rei iudi.
l.& an eadem.§.actiones.& in instrumento.l.hanc secun-
dam,& habebat.Sed Joã.intelligit illẽ.l.habebat.quia
egerat causa adiecta,sed ratione electionis videbatur si
bi preiudicium generatum:vt arg.ff.naut.caup.stab.l.li
cet.§.fi. & ideo vtilis sibi conceditur s̃m Azo. & hec opi.
magis approbatur, & in eo qui generalem fecit petitio-
nem & specialẽ prosecutionẽ facit,licet errauerit in omis-
sa prosecutione quarundam,alio modo prosequetur, vt
C.de de iud.l.ij.Hec sunt que retuli vera, & maxime in a-
ctionibus que tolluntur eidem, vt.ff.de tribut.l.quod in
heredem.§.eligere.&.C.de fur.l.j.&.l.fi.§.sin autẽ nescius.
& si seruus extero.l.j.cum concor.Sin autem quis inten-
dit resuscitare sopitam pretextu erroris dic: aut preten-
dit errorem tantum, aut errorẽ & aduersarij cõscriptio-
nem.Primo

3 nem.† Primo casu dic, aut pretenditur error iuris, aut facti, in iure non auditur: vt.ff.de confes.l.non fatetur. nam oēs leges scire debent, vt.C.de iur.delibe.l.fi.& ideo sibi non succurritur: vt.C.de iur.& fact.igno.l.j.ide3 forte in muliere & rustico cū distinctione potuit habere copiā iuris petiti necne, vt.C.de iur.& fac.igno.l.regula.§.& iure.& de bono.pos.l.in bonorū. Si vero facti error pretendatur, aut iustissimus, aut nō: primo casu succurrit saltē ex generaliori: vt.ff.quan.act.de pec.est anna.l. quesitu3. & quib.ex cau.maio.l.j.in fi.& l.sed & per pretorem.§.pen. & de iti.actuq3 priua.l.j.§.sed ex.& arg.ff.de penis.l.respiciendum.nam & iusta ignorantia excusanda est, vt.ff. si quis liber esse ius.l.j.& de iur.fisci.senatus.& argu.contra de incest.nup.qui contra legum. maxime quando circa damnum euitandum, vt arg.ff.de condi.indeb.l.nā natura.& de dam.infect.l.proculus.& C.de codicil.l.fi.& de iur.delib.l.fi.§.si vero.cum concor. Si vero non sit iustissimus, tunc dic, aut errauit in omittendo, aut in confitendo: si in omittendo, aut omisit exceptionem aut probationem, si omisit exceptionem, aut causa qua retro attenditur iudicium nullum, aut alia, si causa qua iudiciū retro sit nullum, auditur: vt.C.si a non compet.iud. per totum.& de pe.iud.l.j.& de penis.per totam.ij.l.& ff.de iudi.l.ij.& de fer.l.j.& de iurisdic.om.iud.l.si per errorem. cū simil. Si autem per eas non reddatur iudicium nullu3, non auditur: vt de iur.& fact.ign.l.j.& ff.ad vellea.l. tam etsi.& sol.mat.l.ex diuerso.& de re iud.nesennius.& de dona.ꝙ si id quod.& de admi.tut.l.si minoris. & de tut.& ratio.distrahē.l.j.§.nūc tractemus.& de fideius.l.si fideiussores.& in aliis casibus qui notari consueuerunt.C. de iur. & fact.ignor.l.j.& sent. rescin.non pos.peremptorias. In his autē casibus in quibus exceptio opponitur post sententiam, de ipsa duntaxat querendum est: arg.ff. de ap-
4 pel.ab executore.in prin.† Si autem in omittēdo probationem, sibi non succurritur pretextu erroris, al's nullus esset litium finis: vt.C.de re iudi.l.si sub specie.& ff. de dā. infect.si finita.§.postea autem.& C. de transac.l. fratris. cum concor.& ff.de re iudic.diuus.& C.de iur.& fac.ign. l.fi. Si in confitēdo tunc reuocat: vt.C.de iur.& fact.ign. l.fi.l.error.ff.famil.hercis.l.cum putarem. Si autem pretendat quis errorem & aduersarij circumscriptionem, iuuatur saltem beneficio restitutionis scdm quosdam, fm alios ipso iure: vt.ff.de iudi.l.si pretor.§.Marcellus.& qd cum eo.l.sed & si.§.fi.& de iureiuran.l.admonendi.§.fin. & si ex fal.instrumē.per totum.& ff.de excep.l.qui agnitis.& hoc equitas suadet: ne huic obsit simplicitas sua, illi accusatori prosit calliditas: vt.ff.de dona.l.j.& de exceptio.l.in fraudem.nec cuiquam prodesse displicuit: vt.C.
5 qui mil.non pos.l.ij.ff.de recep.arbit.l.de his. Dic† aut dominus vnius illusit aduersariū vt in tali sententia cōsentiret, & tunc remedio exceptionis & replicationis virtus sententie elidatur: vt.ff.de donat.cum a te.aut non, & tunc demum habita restitutione competit etiam exceptio, vt.ff.de re iudi.l.diuus.& concord.ad hoc de excep. l.exceptiones. & de iure dotiū.l.nam postea.§.nec miror. Si autem nondum lata sit sententia, sed sit proferenda, tunc dic, aut confessus respuit ius & causam, & tunc non valet: vt.ff.ad leg.aquil.l.inde Neratius.§.fin.& l.seq.& de interrog.actio.l.in confessionibus.& l.si quis.aut non, & tunc dic aut confitetur ante lit.contest.aut post. Primo casu scienter, aut ignoranter: si scienter, reuocat ante lit. contest.ff.de rei ven.l.is qui.§.ceterū.& pro hoc de noxa. actio.§.ij. Fallit quando captione aduersarij vult reuocare: vt.ff.de interrog.act.l.de etate.§.celsus. Item cum acta persona volebat actor petere, & alius se obtulit dicendo se possidere: vt.ff.de rei ven.fin autē alias.licet captio sit, penitet, sed tenebitur de do.l.penulti.& de pecul. qui se liti. Si autem sit lis contest.non reuocat nisi actori sententiā: vt dicta.l.is qui.& l.seq.& ff.de peti.here.qui se liti. nam hoc ipso ꝙ captio est, sua instantia pereat, & sic non licet: vt dicto.§.celsus.& alij hic vocāt pecuniam nisi sit ab alio vsucapta: vt dicto.§.celsus.quod verum non credo. Si autem ignoranter, aut lis est contestata, aut non. Primo casū dic, aut iusta ignorantia, & sic paratur, aut non iusta, & tunc non: vt.ff.de interrog.actio.

l.de etate.§.qui iusto.& ff.ad velleia.si mulier.in iure quidem est contractus, cum possit reuocare facta a sciente, magis posset facta ab ignorante: vt dicta.l.is qui. cum
6 concord.† Si autem confiteatur quis post lit.contesta. & eam vult reuocare: dic aut sciens, aut ignorans. Primo casu non potest: vt.ff.de dona.l.quidam inutiliter.& de confes.l.j.aut per ignorantiam iuris aut facti. Si per ignorantiam iuris, non auditur volens reuocare errorem: vt.ff.de confes.l.non fatetur.nisi forte esset miles, vt C.de iur.& fac.ignorā.l.regula.§.seruire.& de bono.poss. l.in bonorum. Si autem per ignorātiam facti, aut probabilis, aut non. Primo casu reuocaretur erronea confessio ante sententiā, non postea: vt.C.de iur.& fac.igno. l.error.& de erro.aduo.l.sententiis.& ff.de cōfes.l.non fatetur. Si vero iusta vel probabilis, tunc non: vt.ff.de interrog.act.l.de etate.§.qui iusto.& de iur.& fac.ignoran. l.nec supina.& l.regula.§.ij.& de verb.signifi.magna.alij dicunt contra indistincte, scilicet vt errorem reuocare possit: arg.ff.de condic.indeb.sed & si me putem. ¶ Sed super his queritur de duob'. Primo si dicat quis se per errorem confessum esse ꝙ non erat ita: nunquid hoc so-
7 lo dicto reuocabat errorē suū? Videt' ꝙ sic: quia † presumitur ignorans, nisi probetur sciens: vt.ff.de proba.l.verius.& C.qui mili.non pos.super seruis. Sed dic fm Jo. & Azo.qui dicunt esse vt confessum nisi probet, contra. argumen.C.de erro.aduo.l.ij.sed probato cōtrario, confessio elisa est, sicut & prescriptio eliditur, & presumptio probatione contrarij: vt.ff.de iure dot.nuptura. & de fideiusso.l.generaliter.& §.si petitum.& si aduersarius replicabit.argu.C.de euictio.l.penul.& ff.de admini.tut.l. hoc autem.vel posset dici ꝙ ille reuocatus suā confessionem debeat iuramento firmare se per errorem fuisse cōfessum ꝙ non debuit fieri, sed debuit iuramēto firmare. C.de his qui ad eccle.confug.l.fi.& C.de iure delibe.l.fin. §.licentia.precedentem tamen sententiam credo veriorē
8 esse. ¶ Item queritur, † nunquid contrauenit ipso iure, an per restitutionem? Dicūt quidam, ipso iure per.l. C.de iur.& fac.ignorā.l.error.nam cum sibi noceat error facti in ignorante nō est opus restitutione in integrum: vt argumen.ff.de minorib.l.in cause.ij.& C.in quib.causis non est neces.in integrum restitu.l.ij. Tutius tamen credo per restitutionem in integrum.ff.de confess.l.cum fideicommissum.& l.certum.in fin.§.in integrum impetrabit. Si autem pretendat errorem fuisse in iudice dic: aut in ordine iudicij, aut in prolatione sententie. Primo casu sententia nulla est, vt.C.de senten.& interlo.l.prolatam.secus si contra ordinem causarum tulit sententiam: vt.C.de appel.l.j. Si autem error fuit in prolatione dic: aut proferendo aliter ꝙ debebat. Primo autem constat manifeste de errore, & tunc non valet, quia non videtur dixisse, quod mente non agitauit: vt.ff.de supelle.lega.l. Labeo. & de rebus dub.l.in ambiguo. & extra de appel. secundo requiris.& in aut.nunc statuimus furem. vt.C. de arbi.l.qualem.& ff.de re iudi.iudex. Si autē in taliter proferendo, aut fuit expressum contra legē, & tunc ipso iure nulla est: vel si aliter fuit expressus error in sententia: vt.ff.de appella.l.si expressim.& de re iudica.preses.& que senten.sine appella.rescin.l.si autem. Si autem non fuit expressus error in sententia, statur ei, nisi appellationis remedio rescindatur: vt.C.quando prouo.non est neces. l.j.& dicta.l.senten.rescin.

¶ De edendo. Rubrica.

Summarium.

1 Acta dicuntur scripture que fiunt coram iudice de spectantibus ad sui officij executionem.
2 Acta qua conficiantur forma.
Acta absq3 testibus non conficienda.
3 Testes ideo sentētie prolationi adesse debent, ꝙ ipsa sit omnium actorum & totius negotij finis.
4 Acta coram iudice edita legitime, perpetuam obtinēt firmitatem in causa eadem & iisdem personis.

D

5 Snia in ciuili lata, agi pōt criminaliter ex eadē causa.

Es apud quē. Ibi: ¶ Acta. ¶ Circa hanc.l.considera primo quid dicantur acta, quis ea cōficiat, qualiter acta cōficiantur, quis edit, cui edantur: vltimo videndum de potestate horum acto-
1 rum. Et quidem in materia de qua hic agimus † acta nil aliud sunt ꝙ scripture facte coram iudice super aliquo negotio, de his que ad officiū eius executionem pertinent: vel coram arbitro, vel alio iurisdictionem habente de aliquo facto seu negotio, vt.j.de transact.siue. de arbit.l.cum antea.ad fin.ꝛ.ff.de re iudi.l.acta.cum similibus.conficit autem ista acta in tabellio: vt in auf.de iudic.circa medium.de manda.princip.§.ex prouinciali. Item magistratus seu iudex: vt.s.de his qui man.l.ij. ¶ Sed quid si non sit tabellio, nec iudex sciat scribere? Respon.tunc debeant presentes esse duo testes qui audiant que agūtur: vt in.c.quoniā cōtra.extra de probat.
2 † Conficiuntur autē ista acta fm formā que traditur in auf.vt prepo.nomē imperatoris. Sed hic queritur, cum acta scribuntur, an sint necessarij testes? Et videt ꝙ nō, vt.j.de testa.l.sancimus.ꝛ de donat.l.in donationibus. Alij dicūt ꝙ nō est necesse rogare aliquos ꝙ sint testes, vt verisimile sit semper coram iudice plures esse qui erūt testes: verum si constaret nullos fuisse, non valent acta. Innuunt ergo isti ꝙ testes sunt necessarij: ꝛ de hoc not.
3 dicta.l.in donationibus. Tertij dicunt † ꝙ in sententia debent esse testes presentes, in alijs vero actis non est necesse, ꝛ hoc ideo in sententia, qꝛ ipsa est finis ꝛc. omniū actorum ꝛ totius negotij: vt.ff.de re iudi.l.j.ꝛ ver.malus periculum vertitur ꝛc.vt.ff.de carb.edic.l.j.§.si quis. Nō obst.extra de elec.ꝛ elec.pote.vbi malus.que est Greg.x. ostēdēs nūc acta ista indubitāter ꝯfessiones, vt in hac.l. ¶ Item quid, an tertius si eorum habeat potestatem? Idē, vt.ff.de iur.fisc.l.in fraudē.§.neqꝫ. Itē forte aduersarius, cū distinctione hec lex loquitur. Alij dicūt aduersario id seruandum qḋ dicitur in editione aliorū instrumentorū.j.C.l.fin.fit autem editio eorū actorum ei cuius interest iudici, videlicet vel partibus vel alijs cuius interest: vt hic, ꝛ.s.vt lit.pen.l.j.ꝛ fi.ꝛ de appel.l.a procōsulibus.ꝛ.ff.de re iudi.l.sepe.ꝛ de app.l.ab executione.§.j.ꝛ
4 fi.ꝛ.l.a sententia.in prin.ꝛ.§.j. † Potestas autē eoꝝ actorum est, quia perpetuā obtinent firmitatē in eadem, scꝫ causa ꝛ inter easdē ꝑsonas.j.de re iudi.l.gesta.ꝛ de arbi. l.cum antea.§.fi.ꝛ.j.de liber.cau.l.iubemus.ꝛ de testi.l.fi. ¶ Sed queritur an in alia causa prosit, vel obsit? Dic si secūda questio eandē habet originem impugnatur cum prima, tunc oberunt ꝛ proderunt: vt.ff.de iureiuran.l.si duo.§.idem Julianus.vel de iudic.si quis. Si vero alia fit origo secunde cause: tunc potest dici ꝙ nō obsint, nec prosint: vt.ff.de interrog.act.l.fin.ꝛ de excep.rei iudi.l.cū queritur.cum similibus. Nec obst.ff.de interroga.act. l.si filius.quia ibi non ratione responsionis, sed ratione aditionis: ꝛ per responsionem percipimus ꝙ ab omnibus conuenitur. Item non ob.ff.ad.le.aquil.l.inde neratius.§.si dolo.ꝛ.j.quando ci.act.preiu.crimi.l.j.ꝛ ad.l.
5 aquil.l.ex morte.in quibus dicitur ꝙ † lata sententia in ciuili, nihilominus potest agi criminaliter ex eadē causa, ꝛ sic apparet ꝙ sententia que est de actis, nō prodest, nec obest. Sed ego respōdeo, qꝛ in illis legibꝰ fuit simpliciter sententia absolutoria lata, ꝛ sic presumitur lata, qꝛ non est probatum: vnde cum illa sententia non tangat in aliquo negotium, non debet obesse nec prodesse in aliqua causa seu actiōe in qua lata est sentētia simpliciter absolutoria, nec est mihi perempta, licet obstet exceptio, vt.ff.de condi.indeb.l.Julianus. Secus vero est in alijs actis, que tangunt negotium vnde ista causa inducit originem. Item secus in causa absolutoria que tangeret negotium, puta sic lata: absoluo Titium quia non fecit. Item secus in condemnatoria lata sic, quia fecit; nam in his casibus cum sententia que pro veritate accipitur: vt.ff.de reg.iur.res iudicata.tangat negotium vnde ista secunda causa trahit originē, bene obest, ꝛ proderit in secunda, vt.s.dixi: ꝛ hoc notatur.j.quādo ciuilis actio preiudi.crimi.in cōmento.Jaco.de are.

¶ De pactis. Rubrica.

Summarium.

1 Pactio in populari facto reo, non prodest aduersus paciscentem.
2 Pactio in quibus criminibus licite possit interuenire.
3 Impetrans gratis ne secum agatur, non efficitur infamis: secus si pecunia data.
4 Judex quando licentiā desistendi ab accusatione possit concedere.
Judex de crimine inquirere debet accusatore desistēte.
5 Transigens seu paciscens de delicto an habeatur pro confesso.
6 Paciscens gratis non habetur pro conuicto.
7 Accusator paciscens ante accusationem institutam nō incidit in Turpillianum.
8 Pactus in causa sanguinis non censetur crimen confiteri, nisi pecuniam dederit.
9 Accusator an possit pecuniam sibi promissam vt desisteret, repetere.
10 Derogare iuri publico nemo pōt nec in se nec in alijs.

Ost ꝙ liti. ¶ Pactio alia ciuilis, alia criminalis, alia mista, alia specialis, alia spiritualis ciuilis, alia popularis, alia priua-
1 ta. In † populari facto, pactio nihil reo prodest etiam cōtra paciscentem, secus in publico crimine: vt.C.de accusat.l.si quis homicidij. vt.ff.de pac.l.iurisgen.§.si paciscar.ne operis ibi.demo. ꝛ.l.ius publicum.ꝛ de sepul.viola.l.iij.§.si is.ꝛ.ff.de pact. si vnus.§.ratione experior.ꝛ in summa, ꝛ sic minoris auctoritatis est pactio ꝙ res iudicata, ꝛ ꝗuis in quibus, ꝛ ex quibus: vbi collusione detecta quilibet in questione decisa agere prohibetur: vt.ff.de publi.in rem act.l.iij.ꝛ de iur.dot.eum qui.§.in pluribus. In priuata dic aut ex
2 contractu, vel ex quasi, aut ex delicto: † si ex contractu, vel quasi, tenet in preiudicium paciscentis, nō autem in preiudiciū alterius: nec reus pactus infamia notabitur, nisi sit aliquid initians trāsactioni vel pactioni, vt.C.de transact.l.causas.ꝛ.l.nō minorem.ꝛ.ff.de pac.si vnus.§. ante omnia.fallit in casibus, vt ibi not.ꝛ de his qui not. infa.l.in actionibus. nec distinguo nata esset actio tempore cōuentionis, an non: vt.C.de pact.l.j.ꝛ de transact. l.fideicōmissum.ꝛ.ff.de hered.insti.l.filia, ꝛ.l.pactuleius. Saluo eo qḋ dicitur de pacto, per qḋ dolus remitti petatur: de quo dicitur.ff.de pac.l.si vnus.§.illud.ꝛ cōmo. l.in cōmodato.ꝛ de re iudi.l.contractu.ꝛ de pac.dot.qui res. Si vero sit ex delicto, aut est futura, aut iam nata: si nascitura, vt quia nondum cōmisit, si non est maleficiū, tunc non teneatur, vt dicta.l.si vnus.§.pacta que.ꝛ.§. item ne experiar. Si vero sit iam nata neqꝫ in preiudiciū actoris vt sibi tollatur actio, vel cōtra se parere except. vt de pact.l.iurisgentium.§.si paciscar.ꝛ de hoc dixit, scꝫ in primo membro popularium: sin autem sunt alie, vt in iure furti licite sit pactio vel transactio, vt sequitur: ne iudicati.ꝛ sequen.§.j. nam ꝛ de furto.ꝛ.l.si tibi.§. quedam.ꝛ.l.sed si vnus.§.pactus.ꝛ.C.de furt.post decisionem.reum autem paciscentē data pecunia reddit infamem, si erat famosa, nisi iudicis in trāsgrediendo adsit
3 autoritas. † Sed si gratis impetrauit ne secū agereť nō erit infamis, al's non esset ratio venie, quod est inhumanum: vt.ff.de his qui not.infa.l.athletas.§.fi.ꝛ.l.sequen. ꝛ.l.furti.in princip.ꝛ.§.pactus.ꝛ.C.de his qui not.infa.l. nō damnatos. In criminali dic, aut post institutā accusationē, aut ante institutam accusationē: si post institutam accusationem, ꝛ tunc aut cum autoritate iudicis, aut sine. Si cū autoritate iudicis valet, nec actor in turpillianum incidit, nec reus pro victo habetur, nec ab eadem accusatione potest recedere, nisi de licentia principis abolitionem

pis abolitionem accusationis indulgentis: vt. C. ad tur pil. l. j. ꝛ. ff. de his qui not. infa. l. furti. §. pactus. ꝛ. C. de aboli. l. j. ꝛ ad turpil. l. q̄uis. ꝛ. ff. ad turpil. l. mulier. §. post abolitionem. Ad actionem autē ad crimen quando crimen publicum est, accusare non prohibetur: vt in predictis legibus innuitur, ꝛ probatur. ff. de adul. l. si maritus. §. si negauerit. ꝛ ad le. iul. de vi pub. l. qui cetu. §. qui vacā tem. Interdū nihil operatur autoritas iudicis, vt si corruptus dedit desistendi licentiam: vt. C. quan. prouo. nō
4 est neces. l. venales. ꝛ extra de collu. c. fi. † Quando autē dare debebit hanc licentiam ꝛ quando non habetur. C. de abol. l. ij. ꝛ. l. fallaciter. Si vero sine autoritate iudicis, tūc accusator incidit in turpillianū: vt. C. ad turp. l. j. ꝛ. ff. ad turpil. l. ab accusatiōe. nec in accusatorē postea reum deducet: vt. C. qui accu. nō pos. l. accusationi. ꝛ. ff. ad turpil. l. in senatus. ꝛ. l. qui desistit. etiam si sit tale crimen de quo lex dicat vt transigi nō liceat, vt in adulterio: vt. C. de adul. l. abolitio. ꝛ no. C. ad turpil. l. quāuis. Iudex autem habet inquirere quāuis accusator desistit: vt. C. de aboli. l. ij. ꝛ ex. de coll. c. j. ꝛ. ij. nam hoc spectat potissime ad eius officium: vt. ff. de offi. presid. l. cōgruit. ꝛ. C. de defen. ciuita. l. iubemus. ꝛ hoc propter vtilitatem publicam, vt C. de penis. l. si operis. licet in priuatis actionibus sit secus in quibus ad nihil aliud intendit pretor q̄ ad id vt dirimat controuersias litigantium, ac in criminibus inferē dis vt maleficia puniantur, ne teneātur homines delinquere per exemplum, vt. ff. ꝛ. C. de oper. no. nunc. l. j. §. inde queritur. ꝛ depositi. l. bona fides. in princ. ꝛ. C. ad leg.
5 iul. repetū. l. j. ¶ † Queritur an eoipso q̄ reus pactus est habeatur pro confesso, quod videtur refugere per tale pactum veritatis inquisitionem: vt. C. de adult. l. de crimine. per quod videtur confiteri, vt. C. de assessor. l. consiliarios. ꝛ. ff. de suspec. tut. l. impuberi. aut ex crimine irrogatur pena sanguinis, ꝛ tunc non habetur pro victo, nisi in causa adulterij, in quo habetur pro victo si transigatur, secus si gratis paciscatur, ſm alios idē si gratis paciscatur: vt. C. de transact. l. transigere. ꝛ. ff. de preuar. l. in omnibus. ꝛ de bonis eorū qui ante sen. mor. sibi consci. l. j. ꝛ. C. de adulte. l. de crimine. Et est ratio in adulterio pudicitia violata, quoniam lex in subditos pre ceteris exigit: vt in auf. de leno. ꝛ frequentia pactionis talis delicti, vt videtur. xxxij. qō. vij. quid in omnibus. ꝛ ideo maiorē penam exigit, vt. ff. de penis. l. aut facta. §. fi. ꝛ. C. pro quib. cau. ser. pro pre. acci. liberta. l. pe. ꝛ ibi pudicitia violeť, ꝛ maior reatus verseť: vt. ff. ad le. iul. de vi pub. l. qui cetu. §. vlt. idem in tex. eadem ratione: vt. ff. de adulte. l. si adulterium. ꝛ. xxxij. q. ij. adulterij malum. Alij vt Io. dicunt contra in his duobus, quia sic frequenter non cōmittuntur: non autem est ratio in adulterio sola magnitudo criminis, cū iam in homicidio reprobatur pactio, quod est malus adulterio. xxxij. q. ij. si qd mihi. qd nō est,
6 vt dicta. l. transigere. † Si vero non irrogetur pena sanguinis dic, aut gratis paciscitur, ꝛ tunc non habetur ꝑ victo: vt. ff. de his qui not. infa. l. furti. §. pactus. aut pecunia data, ꝛ tunc sic, vt in crimine falsi: vt dicta. l. trāsigere. ꝛ de fal. ipse si gratus. ꝛ dicta. l. in omnibus. ꝛ de iure fis. l. in fisci causis. ꝛ. l. eius. Sed quare licet transigere de crimine falsi potiusq̄ de alijs, cum in actione de falso incumbat etiam accusato onus probationis: vt. C. de fal. l. vbi. quod non est al's, vt. C. de aboli. l. fallaciter. Respon. trāsigi potest de falso nisi probet ad pretium, aliam questionem constat esse validam: vt. C. de transact. l. causas. et quidem redderetur inualida, si post transactionem instrumentum falsum erogaretur, vt de transact. l. si ex falsis. Item per transactionem fides instrumēti approbatur, ꝛ purgatur turpitudo que inerat, ꝛ cōplacet contractus per dolū vel metū extortus, vt. C. qd met. cau. l. ij. ꝛ. ff. de iur. dot. l. si res. C. de trāsac. vbi autē non discedať a pecuniaria disceptatione idem videtur qd in alijs, vt distinguať semp ingerat penā sanguinis, aut nō: vt primo nō intelligať conuictus, secūdo sic, vt dicit dicta. l. in omnibus. ꝛ. l. transigere. cū ratio diuersitatis reddi non
7 possit. † Si ante accusationē institutam fiat pactio: tunc non incidit accusator in Turpillianū, vt. C. ad turpil. l. j. ꝛ. ff. e. in senatusconsultū. reus autem in causa sanguinis nō habetur ꝑ conuicto, nisi in adulterio: al's sic preter q̄ in falso, ſm supradictā. l. transigere. ꝛ. ff. de his qui not. infa. l. qm̄. ꝛ. C. eo. non dānatos. ꝛ. ff. de procur. l. in oibus. ꝛ de iur. fis. l. in fisci causis. ꝛ. l. eius. Sed an reo dať exceptio ex pacto. Dic ſm quosdā: aut est priuata accusatio, aut publica. Primo casu sic, a cōtrario sensu. l. transigere. ibi: in ceteris autē ꝛc. nam propria erat remittētis: vt C. de priua. delic. l. fi. ꝛ de pub. iudi. l. j. ꝛ ideo eam remittere, vt. ff. de pac. l. iurisgentiū. §. si paciscar. In secūdo dic, aut irrogať pena sanguinis, ꝛ tunc datur exceptio contra paciscentem, ꝛ no contra alium, aut non: ꝛ tunc etiā ipse idem admittitur, vt in. l. transigere. nō falso, vt arg. ff. de pac. l. iurisgentium. §. si paciscar. ꝛ de sepul. vio. l. iij. §. j. ꝛ. C. de epis. ꝛ cle. l. presbyteri. ꝛ. ff. de offi. presi. l. diuus. ꝛ de incē. rui. nau. l. pedius. ꝛ ideo vř qd in crimine publico, q̄ exceptio ex pacto non paratur indistincte, vt. d. l. iurisgentium. §. si paciscar. ꝛ. l. si vnus. §. item non experiar. ꝛ de sepul. vio. l. iij. §. si is. ꝛ. ff. de pac. l. ius publicum.
8 nec obstat. l. transigere. qꝛ hoc solum notare voluit † vt pactus in causa sanguinis non intelligatur confiteri, in alijs publicis criminibꝰ pactus per pecuniā intelligatur cōfiteri: vt probať. ff. de preua. ꝛ de bo. eorū qui ante sen. l. j. Et si querať que sit ratio diuersitatis. Respondit lex, nisi dubio reliquerit vel non, qui culpatur per solam dationem pecunie reum vel victum non habebit, cui erat sanguinis pena irrogata, cum ibi causa diligentius sit examināda: vt. C. de app. l. addictos. secꝰ vbi talis pena non imminet, nam presumpsit q̄ ob malā cōscientiam, vt. C. de his qui not. infa. l. non damnatos. in presumendo ergo crimine in dubio plus persequitur qui nō timet penam sanguinis, q̄ qui timet. Sed declarato crimine per probationē plus subuenitur vni q̄ alij: imo vtrunq̄ punitur ſm qualitatē delicti. ¶ Sed quid vbi diximus reum dantem pecuniam haberi pro victo, si velit ostendere innocentiā suam subuenietur ne ei vt nō habeatur pro victo? Respōdeo sic, si ostendat, imo repetet datum si euidentem accusatoris ostendat calumniā. C. de adul. l. serui. §. j. ꝛ. ff. de calum. l. si ab eo. ꝛ. ff. de cōdic. indeb. l. in
9 summa. † Sed nūquid qui ab accusatione desistit potest pecuniam repetere ob hoc conuentam? Respon. refert, obligatio, aut nuda pactio fuit, aut etiā in stipulationē deducta. Primo casu non habet. C. de transact. l. si apud acta. ꝛ ad turpil. l. quāuis. In secundo autē, aut fuit euidens accusantis calumnia, ꝛ nō agit, vt. ff. de cōdi. inde. l. in summa. aut non: ꝛ ſm quosdā subdiuiditur, aut irrogatur ex crimine pena sanguinis, ꝛ tunc agit, vt dicta. l. si quidem. in prin. aut publici, ꝛ tunc nō, vt ca. l. si quidē. ad fin. nam ex parte agentis turpis est pactio idem adhuc: quia potest accusare ſm ea que dicta sunt, ꝛ sic ex parte sua nullo modo contractum impleuit. Item quia in pari causa melior est conditio: vt. ff. de doli exceptio. l. apud. §. marcellus. ¶ Sed quid si a propinquis heredibus accusati fiat pax, habet ex defensione vt accusetur vel puniatur? Et dicunt quidam q̄ sic per hanc literam trāsigere etiā ꝑ eis. ff. ad syll. l. ij. ꝛ. C. de aboli. l. ij. Ecōtra q̄ non cū accusatio sit publica: vt. ff. de pu. iudi. l. j. ꝛ insti.
10 de pub. iudi. † ꝛ iuri publico per pactum nec in se nec in alijs quis derogare potest: vt dictū est per. ll. ff. de pac. iurisgentiū. §. si paciscar. ꝛ. l. si vnus. §. pacta que turpē. ꝛ. l. ius publicū. ꝛ de sepul. vio. l. iij. §. si in his. ꝛ ad le. iul. de vi pub. l. qui cetu. §. vacantē. ꝛ de adul. l. si maritus. §. negauerit. Nec obst. ad syllania. qꝛ in pena negligētie loquiť: vt ibi notať. Item nō obstat. C. de aboli. l. ij. qꝛ ibi non dicit parari securitatem reo, sed dicit iudicē petenti abolitionē debere indulgere, etiā si pecuniā desistere velit, qꝛ suam persequebatur iniuriam iniustam: vt in questione adulterij que proponitur ad separationem tori, potest reconciliatio fieri, vt in auf. vt nulli iudic. §. adulterium. Item in querela inofficiosi: vt. C. de transact. l. cum mota. ꝛ. ff. de inofficio. testamen. l. si instituta. Item potest dici in querela ingrati in speciali pactione admittitur transactio, reprobatur autē in genere: vt extra de trāsactio. l. super eo. vt in. c. fin. Iaco. de are.

¶ Si aduersus solutionem. Rubrica.

Summarium.

1 Minor qui soluit, quando repetere possit.
2 Pupillus indebitum soluens, illud repetere poterit condictione indebiti.
3 Obligatio ex testamento solenni proueniens ciuilis est, tantum exigendi effectum habens.
4 Minor debitum iure tantum naturali soluens quando repetere possit.
5 Restitutio aduersus obligationem facta non tollit eandem, licet exceptionem pariat.
6 Obligatio mutui per filiumfamilias contracta, ipso iure tollitur restitutione.

1 Indebito. Cum minor soluit, et querit an possit repetere, dic, quod aut soluit debitum vtroque iure, aut vno iure debitum, et alio indebitum: si soluit debitum vtroque, si quidem legitime soluat, vt cum tutore vel curatore, si curatorem habet, tunc quod soluit eum liberat, et repeti potest, vtpote cum creditor sibi receperit debitum, vt. ff. de condic. inde. l. si procurator. ij. respon. cum similibus. nam cum talis solutio pariat liberationem, merito non pariet contrarium sibi effectum, videlicet repetitionem. ff. de condic. inde. l. eleganter. §. j. et l. cum is qui. in princ. et l. fideiussor. Si vero non legitime soluit nunc pupillus sine tutore, vel alius minor sine curatore cum curatorem haberet: tunc dic quod si debuit id quod est solutum, et pariet liberationem, nec repeti poterit. ff. si certum peta. l. non omnis. §. fi. et de solutio. l. quod si forte. §.
2 vlti. et de auto. tu. l. obligari. §. pupillus. Si vero soluat indebitum, vt quia vtroque iure, si quidem legitime, tunc cõmuni iure per condictionem indebiti repetit: vt. ff. de condic. indebi. l. cum indebitum. et ita intelligitur eo. tit. l. si procurator. §. fi. et l. vlti. §. tutor. si autem non legitime extantem vendicat, consumptum vero condicit. ff. si cer. petat. l. non omnis. §. j. in princi. Si vero vno iure debitum et alio indebitum, si quidem est indebitum iure naturali siue iure ciuili tantum debitum, et tunc dic, quia aut tali iure tantum ciuili debitum, non quod habet effectum exigendi vt ex cautione exposita super mutua per que nõdum est numerata, et tunc soluat minor, dic idem per omnia quod dixi. s. quando soluit vtroque iure debitum: aut ex tali quod habet effectum exigendi, vt est omne quod debetur ex testamento solenni: nam licet dicatur per glossatores
3 quod id quod inde debetur in re iure ciuili et naturali debetur, si solenne sit testamentum, si vero non sit solenne debetur ex naturali tantum, vt in multis locis notatur: tamen hoc ego nõ credo, sed dico obligationem que ex testamento descendit tantummodo esse ciuilem habentem tantum exigẽdi effectum, et hoc apparet ex eo, quia sicui sunt ciuiles actus adempti, vt in deportato in insulam, licet retineat ea que sunt iurisgentium, tamen amittit tam actiue quam passiue testamenti factionem: vt. ff. de interd. et releg. l. inter penas. et de testamen. l. eius qui. §. j. versi. in insulam. et de rap. mu. c. si quis. §. eius qui. et insti. de lega. §. legati. et. C. de here. institu. l. j. Si ergo debitum soluerit et solenne fuerit testamentum, idem dicas per omnia quod. s. quando soluit vtroque iure indebitum a minore solutum repeti nõ posset: vt. C. ad le. fal. Si vero nõ sit solenne: tunc si errore facti soluit, dic idem per omnia vt. s. dixi. s. quando soluit vtroque iure indebitum. Si vero errore videtur solutum, sic tunc a minore solutum repeti nõ possit: vt. C. ad leg. falci. l. error. et de iur. et fac. igno. l. cum quis. si vẽditor per beneficium restitutionis repetit. et ita aperte loquitur. C. si aduer. vendi. l. fina. ita posset intelligi. ff. de condic. inde. l. interdum. Si ergo hoc casu cõpositum sine restitutione minori obijceretur cõpensatio, vtpote restituta aduersus eum obligatione pristina: vt. C. si aduersus transac. l. j. et. ij. Respõ. hic quoniam ea obligatio est tantum ciuilis cui etiam obstat exceptio non solenniter facti testamenti, et sic non cõpensatur: vt. ff. de compen. quecunque. idem potest dici quando erat vtroque iure debitum, sed tutus erat exceptione odiosa, quo casu maior non repetit: vt. ff. de condi. inde. l. qui exceptionẽ, sed minor repetet per restitutionẽ. Nec obstabit quod posset obijci de cõpensatione, nam cum obligatio restituatur in eum statum quo erat ante solutionem, et ante obstabat exceptio eidem, et tunc quoque obstabit: et sic cessat quocunque etc.
4 vt. ff. de cõpen. l. quecunque. Si vero sit debitum naturali tantum iure et solutum minor repetere velit: tunc dic vel si nõ legitime extans vendicat consumptum, non: vel etiam extans, legitime tamen solutum, si repetere velit, tunc necesse habet petere restitutionem: quo casu dic aut petit restitutionem contra solutionem, aut contra originem obligationis ex qua soluit, si contra solutionem, tunc aperte dic cum aduersario et naturalis, qua cõtra minor tenebatur, restituatur, vt. C. si aduer. transact. l. j. et. ij. quod efficaciter poterit minori obijci compensatio: et ita in veritate parum sibi proderit restitutio secundum quod probatur. ff. de nego. gest. l. ait pretor. §. pupillus. et quãdo dies leg. ce. l. cum illud. §. j. et ad leg. fal. si pupillus. et arg. ff. de dona. l. hoc iure. §. penul. et de nouat. l. j. sed non contra obligationẽ ex qua naturaliter tenentur tunc ipso iure eum desinere teneri etiã si naturaliter in totum subiaceat: quo casu nulla est obligatio, qua aduersario eius restitutio in totum sit sublata, et sic non potest obijci compensatio antiqua, et ita intelligitur. ff. de cõdi. inde. l. interdum. Sed
5 huic dicto obijcitur, nõ videtur hoc verum: quia restitutio contra obligationem non tollit eam ipso iure, licet contra eam inducat exceptionẽ: vt. ff. de excep. l. exceptiones. vbi vero contra eum qua naturaliter enim tenebatur, tunc ipso iure tollitur, arg. ad hoc. ff. ad trebell. si eius. in prin. et eo. ti. quibus. Sed pro deo ad quid curat dicere quod vbi est naturalis sola ipso iure tollitur, cum ad hoc vt non possit obijci compensatio sufficiat, sed solum contra eum exceptio paratur: vt dicta. l. quecunque. Ad hoc respõ. quia cum exceptio dicatur actionis exclusio: vt. ff. de excep. l. ij. non restitutio parat exceptionẽ nisi per eandem obligationem ex qua competat actio, sed cum ex naturali sola nõ oriatur actio, merito nec restitutio contra eam inducit exceptionẽ. Expedit ergo vt dicamus eam ipso iure tolli, ne cõpensatio opponi possit, vt. s. dixi: et quod dixi naturalem ipso iure tolli quãdo sola est, idẽ posset quãdo quis restituetur contra obligationem ciuilem et naturalem, cõtra quã naturalem tueri se poterat
6 exceptione, vt posui. s. in obligatione mutui, quod contraxit filiusfamilias minor: nam per restitutionem videtur tolli ipso iure obligatio illa, quoniam illa restitutio legitimatur, sicut dicimus in pactis que lege iuuantur: vt ff. de pact. l. legitima. Jaco. de are.

Si aduersus delictum. Rubrica.

Summarium.

1 Infanti sic indistincte in delictis subuenitur, vt ipso iure non obligetur.
2 Minor actionẽ omittens, quando possit eã denuo intentare.
3 Minor in faciendo delinquens quando restituatur, et quando non.

1 Si aduersus delic. Cum queritur quãdo minori subueniatur in delictis distingue, aut est infans, aut maior infante: si est infans, subuenitur ei indistincte, vt ipso iure non teneatur, vt. ff. ad leg. cornel. de sic. l. infans. et. ff. de rei ven. l. qui infans. et. ff. ad leg. cor. de fal. l. impuberes. et de admi. tut. l. si. Si vero cum sit maior infante, puta quia erat proximus pubertati aut pubes distingue: aut in delicto, aut in contractu. Primo casu tenetur, vt. ff. cõmo. l. iij. in prin. et. ff. depo. l. j. §. an in pupillum. nisi intantum vt si potuit transigere teneatur pro transacto: nec mirum quia hoc casu non debet subueniri in eo ei in quo deliquit, sed in eo quod cõmisit, vt. ff. de mino. l. si ex cã. §. nunc videndum. C. de in integ. restitu. l.

restitu.l.minoribus.nam cum subuenitur ei, vbi licite po
tuit lucrum capere, vt.ff.de mino.l.& si fine.§.j.multo for
tius vt euitet damnū illicite potuit euitare: argu.C.de li
2 ber.l.fina.§.si vero.cum similibus.Si† ex contractu, aut
in faciendo, aut omittendo: si in omittendo, aut omisit
actionem, & tunc non subuenitur ei vt eam de nouo in
stituat, de minori.l.auxilium.in princi.&.§.j.sed si omisit
accusatione instituta agere impetrata abolitione subue
nitur ei vt non incidat in Turpillianum: vt.ff.ad turpil.
l.j.aut omisit tutoris petitionem, & tunc seruatur illesus:
vt.C.si aduer.delictū.l.ij.idem est etiam si omisit accusa
tionem quam de morte defuncti debuit facere, vt.C.de
3 his quibus vt indig.l.minoribus.† Si vero in faciendo,
aut erat tale delictum qd nō poterat cadere in eam eta
tem, & tunc non tenetur: vt.ff.ad legē iul.de adulte.l.mi
nor.&.l.si adulterium.aut poterat cadere, & tūc aut lesit
alium, aut non lesit, si non lesit: si quidem conabatur le
dere, subuenitur per restitutionem, vt.ff.de his quib.vt
indig.l.post legatum.§.etati.sed si non conabatur, tunc
primo iure seruatur illesus, vt.C.ex quib.cau.infa.irrog.
l.fi.Si vero alium lesit, puta faciendo furtum, vel aliud
quod cadit in penam: de quibus habes.ff.de furt.l.j.im
puberem.& de reg.iur.l.pupillum.tunc dic aut ex eo deli
cto irrogatur pena corporalis, & tunc ei nō subuenitur,
nisi quatenus miseratio &c.vt.ff.de minor.l.auxilium.§.
in delictis.&.C.ex quib.cau.irrog.infa.l.& si seuerior.&.ff.
de falsis.l.falsi nominis.§.ordine.arg.ff.de termino mo
to.l.j.Si autem non corporalis sed pecuniaria: tunc aut
commisit ex animi conscientia, aut non. Primo casu nō
subuenitur si de crimine naturaliter conueniatur: quia
nullorum mores &c. Si ciuiliter subuenitur ei demū ne
habeatur pro confesso vel pro transacto, si conficit vel
transigere potuit. Secundo casu in totum subuenitur:
vt.C.si aduersus delict.l.j.&.ff.de minorib.l.si ex causa.§.
nunc videndum. Jacob.de are.

De iureiurando propter calūniā dando. Rubri.

Summarium.

1 Positio quid sit, & vnde dicatur.
2 Positio ideo fit, vt ex aduersarij responso releuetur qui posuit.
Positio fit quando probationes fieri debent.
3 Positio qua forma fieri debeat & quō sit ei respōdendū.
4 Positioni impertinenti nemo respondere tenetur.
5 Periurus non statim efficitur qui aliter nunc q̄ olim respondet.
6 Lite propria nemo priuari debet ob factum alienum.

Cum & iudices. Circa tra
ctatū positionū posset tradi breuis q̄dā
doctrina sic: vt primo videam⁹ qd sit po
sitio, ad qd fiat positio, vbi fiat positio,
qñ fiat positio, qual'r fiat positio, cui sit
1 respondendū, quis facit. Respondeo ad primum: † po
sitio est alicuius substantialis vel adminicularis articuli
cause in iure facta expressio seu assertio. Viso quid sit po
sitio, videndum est vnde dicatur: dicitur autem positio
a pono ponis, vt sic dicatur positio, id est assertio, ex eo
q supra esse lis ponitur, sicuti dicimus, huius studij due
sunt positiones, vt.ff.de iusti.& iure.l.j.§.huius studij. Nā
adeo lis super positionibus velut fundamētum eius po
nit, vt eis confessatis vel negatis lis vlterius procedat:
arg.ad hoc.ff.de confes.l.fi.&.ff.ad leg.aquil.l.proinde.§.
fi.& de noxal.l.seruus.§.fi.cum simil. Sequitur nunc vi
2 dere ad quid fiat positio: † & quidē fit positio, vt per hu
iusmodi positiones ab onere probandi, ad quod posuit,
ex responsione aduersarij releuetur, vt argu.ff.ad leg.a
quil.l.inde neratius.§.fi.& de iur.dot.l.cum qui.in princ.
Subsequenter est videndum vbi fiat positio: fit autē po
sitio ante iudicem, vt arg.ff.de interrog.act.voluit pre
tor.§.vlt.hoc est quod dixi in iure. Post hoc restat dicen
dum quando fiat positio: fit autem positio quando pro
bationes fieri debent, nam in locum probationum posi
tiones succedunt, merito veritatem temporis probandi
positiones seruabunt.arg.ff.si quis cautio.si eum qui.§.
qui iniuriarum. Cum ergo primo iuretur q̄ positiones
fiant, quod apparet ex eo quia positiones & respōsiones
ſm formam iuramenti fiant, vt.C.de iureiur.prop.calū.
dand.l.ij.§.quod obseruari.& aut.in isto.& post litis con
testationem de omnibus positionibus, de quibus hic lo
quitur, videlicet que loco probationū succedunt & fiunt:
arg.ff.de interrog.act.l.j.§.fi.licet quedā etiam interro
gationes que pprie dici possunt positiones ante litis cō
testa.quādoq; fiant: vt dicta.l.voluit.ff.de interrog.act.
3 Visis his, examinemus † qualiter fiat & ei respondetur.
Et circa hoc dic, quia si est prestitum iuramētum de ca
lumnia, & eius contemplatione & obtentu fiat positio:
tunc ad credulitatem eius cui ponit referatur positio.
Ponendum est, credis, vel non credis? & respondendū,
credo, vel non credo: vt.§.quod obseruari. Si vero iura
mentum esset de veritate dicenda & eius cōtemplatione
& obtentu fiat positio, & tunc ponendum & responden
dum est assertiue, esse vel non esse: vt.ff.de reb.dub.si is
qui.§.licere.& arg.de iur.do.l.duobus.§.fi.&.l.nā postea.
§.j.& extra de elec.l.dudum. Inquisitis superioribus,
nunc inquiramus cui sit respondendum: & quidem po
sitioni etiam si super iure ciuili fieret, videlicet an ita di
cat ius vel non, est respondendum, cum ius ciuile sit cer
tum & determinatum, vt.ff.de iur.& fac.igno.l.in omni.
& ideo dixi esse secus si super iure cōsuetudinario in scri
ptis non redacto fiat, nam & cū dominiū possit & debeat
probari, & merito super eo poterat positio fieri: argu.C.
que sit longa cōsuetu.l.j.& de edific.priua.l.an in totum.
4 † Item impertinenti non est respondendum positio
ni, que nec causam nec articulum ratione cuius fit, deci
derit: nec eiusdē positio admittitur.argu.ff.de interrog.
act.l.si defensor.§.illud.ibi: vt si valde interesse compe
rit &c. Nam cum positio ad hoc fiat vt ab onere proba
tionis ponens releuetur, merito ea positio nō admitte
tur, que probata nō prodesset: vt.C.de proba.l.ad proba
tionem.& arg.ff.de peti.hered.si quis libertatem.ad fi.&
de iure dot.l.si duo.§.idem Julianus. Si vero sit perti
nens tunc si quidem sit implicita, non est respondendū:
arg.ad hoc.ff.de iniur.l.pretor.§.quod autem.& de cōdi.
institu.si Titius.& ad leg.cornel.de fal.l.filius emancipa
tus.nec loquendum est, vt.C.de transac.l.vt respōsum.&
de impu.& alijs substi.l.precib⁹. hec quādo est implicita,
& in se ipsa. Idem tamen est dicendum, etiam si propter
aliquod extrinsecus imminēs eū cui sit positio implicet,
& sine periculo respōsio fieri nō possit: de quo sumas exē
plum.ff.de interro.act.l.& quia.§.fi. Si vero non implici
ta, tunc dic qd si quidē est negatiua de rigore nūc admit
titur: vt institu.de actio.§.eque.si iudex viderit expedire,
bene admittet, vt ex de cōfes.c.statuimus. Si vero sit affir
matiua: tunc dic si quidē nature & possibilitati nō cōue
nit, nō admittitur.ff.de interro.act.l.de cōfessionibus.&
l.si is cuius.& ad le.aquil.l.inde Neratius.§.fi.&.l.seq. Si
vero & nature & possibilitati conueniat: tunc dic si quidē
sit contraria alicui iam facte, non admittitur: arg.C.de
furt.l.penul.& si ser.extero emi se man.l.j. Si vero non sit
contraria, tunc admittitur: vt in dicto.§.quod obserua
ri. Dicūt quidam vbi quando is cui sit positio ante vni
respondisset cuius responsionis contrariū si nunc dice
ret in periurium duceretur.& pro hoc adducūt.ff.de iur.
dot.admirasse.§.penulti.sed certe illa.l.loquitur in iura
mento defuncti, in quem vltra queritur, & si constaret
falsum esse iuramētū: vt.C.de iur.dot.l.remittūt.§.dato.
at in iuramento tali cum de incredulitate dicatur, bene
potest contingere, vt in eodem negotio qd non credidi,
hodie credam, & ecōuerso: vt.ff.de dam.infec.qui bona.
5 §.si quis stipulatur.vnde & † si contrarium eius qd olim
respōdi hodie respōdeā, nō possum dici incidere in periu
riū, & sic tenet: & talis positio de qua maxime dixi adhi
benda. Nūc restat vt sciamus quis positionem faciat, &
cui sit, & quomodo is faciat, & cui sit, inter quas legitimū
est negotiū iudicātium, ar.ff.de interro.act.l.si seruus.&

l.si filius cum patre. Ultimo circa hoc no. ad id quod di
citur in glos. de monacho, videlicet ꝙ ipse debet interro
gari, non videtur bene dictum: nam cum omne cōmo
dum ⁊ incōmodum spectet ad monasteriū, vt alleg. C.
de sacrosanc. eccle. auf. ingressi. merito ipsum monaste
rium ⁊ his qui loco monasterij est in iudicio debet tanq̃
in propria interrogari: vt. ff. quādo appel. sit. l. j. §. in pro
pria. necnon alius pro alio ⁊c. vt. ff. de interro. act. l. si is.
6 §. aliud. Item † propter alterius factum quis ꝓpria lite
priuari non debet: vt. ff. de procur. l. que omnia.

De condictione indebiti. Rubrica.

Summarium.

1 Solutum per sententiam quando repeti valeat.
2 Condictio sine causa, cum actione de dolo concurrere
potest.

1 PEcunie. Cū queritur, † an
possit repeti qđ per
sententiam est solutum, qđ postea appa
reat indebitum dic: quia aut nititur re
petens ex indebito, ⁊ nō potest, vt. ff. de
condic. inde. l. j. ⁊ de compen. l. ij. ⁊. ff. fa
mil. hercīscun. l. cum putarem. non post sententiam, nisi
causa sententie venerit ad non causam, vt. ff. de condic.
sine cau. l. ij. ⁊ cōmo. l. in cōmodato. §. fina. aut nititur ex
mandato dolose agentis: ⁊ tunc aut culpa non potest
imputari in eo ꝙ victus fuit, aut potest. Primo casu da
bitur sibi restitutio: vt. ff. de in integ. restitu. l. diuus. ⁊ de
iudi. l. pretor. §. marcellus. Si vero culpa possit sibi impu
tari, vt quia probationem perdiderat culpa sua, tūc do
lo culpe potest agere de dolo, ⁊ autoritate crimine stel
lionatus: vt. ff. mandati. l. fideiussor. ⁊ in omnibus, nisi
alia actio locum habeat specialis, vt. ff. eod. l. re. do. quia
tunc alia agere, ⁊ non de dolo: illud autem credendum
2 ꝙ † condictio sine causa vt generalis potest concurrere
cum actione de dolo. Similis distinctio culpa insistentis
vel cessantis notatur. ff. de dona. l. ij. §. idem Pōponius.
⁊ de aqua plu. arcen. l. hactenus. nunquid ergo poterit
excipi contra executorē sententie de solutione anteriore?
Respond. non, vbi nititur ex mandato doloso actoris.
arg. C. de re iudi. l. sub specie. ⁊. C. sentē. rescin. non poss. l.
peremptorias. cum concor. vbi autem nititur dic, si cul
pa potest imputari reo, ad repetendum solutum admit
teretur per actionem de dolo, vel condictione sine cau
sa, ⁊ tunc potest excipere: quia cui datur actio ⁊c. vt. s.
de re iudi. l. j. ⁊. ff. de superfi. l. j. §. quod ait. vbi autē nō po
test imputari culpa petita restitutione vt excipiat: vt. ff.
de except. l. exceptiones. nisi excipiet, arg. ff. de condi. l. si.
⁊ not. de iureiurando. l. nam postea. §. si minor. ⁊ ea peti
ta nihil est innouandū: vt. C. de in integ. restit. l. j. Sed vi
detur mirabile, quia plus fm dicta vacat de fauore cul
pabilis q̃ culpa preteriti. Respon. non est ita, plus enim
est vt sententia habeatur pro nulla cōcessa restitutione,
q̃ excipere posse tātum: vt not. Azo in summa, si aduer
sus rem iudi. sic ⁊ alibi plenum ius tulit minus plenum:
vt. ff. de tutel. l. qui habent. ⁊ de iure fisci. l. in seruum. §. j.
Quid si fuit quesitum de hoc ante sententiam an exci
pi poterit? Respon. sic si iudex expresse reprobauit: vt. C.
de fide instru. l. fi. ⁊. ff. de neg. gest. l. si autem. §. si quocūq̃.
⁊ de compē. l. quod in diem. §. si ratio. Sed quid si iudex
non reprobauit expresse? Videtur ꝙ possit. ff. de except.
rei iudi. l. duobus. tamen si non opponitur, eque videtur
ꝙ possit, per dictum. §. si quocūq̃. ⁊. ff. soluto matri. l. ex
diuerso. Sed dic aut fuit de ea plene rogatū: ⁊ tunc hoc
ipso super ea iudicatum esse videtur: vt. C. de ordi. iudi.
l. ij. cum esse liberatum non possit simul in idem concur
rere: vt. ff. de procura. l. pōponius. §. si is. aut non, ⁊ tunc
secus, arg. ff. de re iudi. a diuo. §. si super rebus. ⁊ dicta. l.
ex diuerso. ff. soluto matrimo.

De condictione ob turpem causam. Rubrica.

Summarium.

1 Residētis an sit conditio melior q̃ insistentis, aut
contra.

CUm te ꝓpter. Cum
dicitur
1 ꝙ † insistentis ⁊ residentis par causa
turpitudinis est dic: aut agitur de con
tractu, aut de delicto. Si de delicto, me
lior est conditio residentis q̃ insistentis:
vt. j. de liberali cau. l. si filium. ⁊. ff. ne quis eum qui in ius
voc. l. ij. ⁊ solu. ma. si mulier. ad fi. ⁊ argu. j. de testib. l. qm̄.
⁊. ff. de dona. si duo. cum concor. Si vero agatur de con
tractu, tunc dic, aut vult agere vt impleatur qđ conue
nit, ⁊ tunc nō potest. ff. de contrahen. emp. l. domum. aut
vt sibi reddatur qđ dedit: ⁊ tunc aut agit condic. ob tur.
causam, ⁊ eo casu idem, vt. ff. de condic. ob turpem cau
sam. l. idem. ⁊. l. si ob turpem. aut alia actione, ⁊ tunc me
lior est conditio residentis q̃ ob turpitudinem querere
cupientis: vt. C. de sacrosanct. eccle. auf. qui res iam di
ctas. ⁊ de agrico. ⁊ censi. l. qđ ades. ⁊. ff. de alea. l. j. qđ met.
caus. l. nec timore. §. j. ⁊ solut. matrimo. l. si mulier. in prin.
argu. ff. de reg. iur. l. in obscura.

De actionibus ⁊ obligationibus. Rubrica.

Summarium.

1 Penitētia an locum habeat in cōtractibus initis.
Societas altera parte inuita dirimi potest, licet que
stus vberioris gratia a partibus sit contracta.
2 Communioni bonorum inherere cogitur nemo.
3 Procurator ideo lite contestata resilire nequit, ꝙ litis
dominus factus sit.
4 Mandatarius mandato re integra renunciare potest.
5 Contractus non dissoluitur penitentia accipientis re
desinente integra esse.
6 Contractus innominati facilius dissolui possunt, q̃
nominati.

SIcut initio. Cū quid
penitet in cō
1 tractu, distingue: aut † erat contractus
nominatus, aut innominatus. Primo
casu distingue aut erat celebratus gra
tia vtriusq̃, aut alterius tantū. Primo
casu penitere non licet altero inuito: vt. C. de act. ⁊ oblig.
l. sicut. ⁊ de contrahen. empt. l. non idcirco. ⁊ si certū pet.
eo ꝙ fallit in societate, que dicitur contrahi gratia vbe
rioris vtriusq̃ partis questus cui renunciatur, ⁊ disce
dit alter altero inuito: vt. ff. pro socio. l. sed ⁊ si socius. §. si
2 absenti. ⁊ est ratio, quia † nemo inuitus in cōmunione
retinenda compellitur: vt. C. cōi diui. l. fina. ⁊. ff. de condi.
inde. l. si non sortem. §. si centum. quia ita cōmunio lites
suscitat ⁊ discordias: vt. ff. de lega. ij. l. cū pater. §. dulcissi
mis. ⁊ arg. ff. de serui. vrb. pred. l. iure cōmuni. ⁊. C. quādo
⁊ qui. quar. pars deb. l. ij. in prin. licet talis renūciatio so
cietatem dissoluat, tamen si sit intēpestiua non erit im
polluta: vt. ff. pro socio. l. si cōuenerit. ⁊ dicta. l. ⁊ si socius.
§. si absenti. ⁊ institu. pro socio. §. sed an. Si vero fiat con
tractus gratia alterius tantum, subdistingue: aut sit pe
nitentis tantum, aut gratia aduersarij. Primo casu pe
nitere licet: vt. ff. depositi. l. j. §. si deposuero. ⁊ de seruis
exportan. l. si quis hac lege. ⁊. C. si mancip. ita fue. aliena.
vt manumit. l. j. ⁊ est ratio, quia licet vnicuiq̃ ⁊c. vt. C. de
pact. si quis in conscribendo. ⁊. C. de carbo. edi. l. iij. §. j. ⁊
3 ff. de procur. l. ante litem. cum similibus. † Fallit tamen
in procuratore lite contest. vt. ff. de procur. post litē. ⁊ est
ratio, quia dn̄s litis est factus: vt. ff. de except. do. l. si pro
curator. ⁊. C. de procur. l. procurator. Item fallit si eius
contra quem quis penitet interest: nam non mutabitur
consilium sapientis in huius damnū, vt. ff. de regu. iur. l.
nemo. ⁊

nemo.& ff.de procur.que omnia non. & arg.ff. de condi.
cau.da.l.pecuniam.prius ergo interesse prestabit. argu.
predict.leg.j.Si autem factus est gratia aduersarij, non
abijcitur penitētia:vt.ff.commo.l. in commodato.§. sicut.
& de ser.expor.l.quesitum.& ff.de pact.l. si cum fundum.
4 Fallit † in mandato cui renunciat mādatarius re inte-
gra si domini non intersit:vt.ff.si mandauero.§.fin. & l.
inter.§.mandatum.& institu.eo.§.recte.& est ratio, quia
mandati actio non competit, nisi intersit agentis:vt.ff.
manda.l.si procuratorem.§.mandati. Si autem est con
tractus innominatus subdistingue, aut res est integra,
aut non:primo casu cuilibet licet penitere, vtpote cū pa-
ctum sit nudum,vnde mandata voluntate neuter com-
pellitur huiusmodi cōuentioni stare:vt.C.de rer.permu.
l.ex placito.& ff.de pact.iuregentium.§.sed cum nulla. &
ff.de rer.permu.l.j.§.fi.& ff.de iurisdic.om.iud.l.si cōuene
rit.fallit in transactione,vt.C.de transa.quāuis.& est ra-
tio,quia finis litium tunc tenet:vt eod.tit.l. fratris. & ff.
pro socio.l.fin.Intantum fallit.ff.de cond.cau.da.l.iij.§.
quinimo.quia ibi habetur pro non integra.In secundo
vbi res non est integra subdistingue, aut desinit res esse
integra facto aut datione: si facto tunc penitentie non
est locus,nam recipiens penitere nō potest, cum iam sit
obstrictus faciens, non quia facta repeti nō possunt, vt
ff.de prescrip.verb.l.penul.& arg.ff.de capti.l. in bello. §.
facte.& in auf. de equa. dot.§.j. aget ergo non conditio-
ne ad repetendum, sed de dolo vel prescriptis verbis si
natura negotij patiatur:vt.ff.de prescrip.verb.l.natura
lis.§.ꝙ si faciam.& §.sed si facio.& l.solutionē. C. de do.
5 cum proponas.Si † vero res desijt esse integra datione
subdistingue,aut accipientem penitet,aut dantem: pri-
mo casu non potest penitentia accipientis resoluere hūc
contractum,vtpote cum iam sit obstrictus prescrip. ver
bis in iudicio:vt.d.l.ex placito.& ff.de prescrip.verb. na-
turalis.§.& si quidem.& §.at cum do. vnde nō erit in ar-
bitrio sic obligati,an vere debeat an non.argu. ff. de eo
quod cer.loc.l.ij.& de iurisd.om.iud.si idem. §.j. Si autē
peniteat dātem:aut ceptum iam erat aliquid ab aduer-
sario de eo propter quod accepit, aut non. Primo casu
subdistingue:aut fiebat gratia vtriusq̧ talis cōtractus,
aut gratia penitētis.Si gratia vtriusq̧,penitentia locū
non habet:vt in hoc exemplo,causa futuri matrimonij
cōtrahēdi,dotis nomine dedit mihi Titius pecuniā vt
eam desponsaret mihi,ductus penitentia repetere non
poterit:vt.ff.de condic.cau.da.qd seruum. Si vero gra-
tia penitentis,poterit:vt.ff.de condic.causa da.l.si pecu-
niam.§.item si quis. Si autem nihil ceptum est: aut su-
perest facultas faciendi,aut non. Primo casu potest re-
petere dominus penitentia ductus, dūmodo si paraue-
rat se ad id faciendum,& propterea impēderat, indēnis
conseruetur omnino:nec hec distinctio fiebat gratia pe
nitentis,aut vtriusq̧,vt probatur.ff.de condi.cau.da.l.
dedi.§.j.& l.si pecuniam.§.sed & si quis. & arg.de re iudi.
l.nemo potest.Si autem non superest facultas faciendi,
aut propter moram vel culpam eius qui facere debuit,
& tunc repetere potest, aut non, & tunc aut culpa est in
qua facilius erat distracturus si non accepisset ante: in
hoc si erat distracturus non repetet,si nō erat, tunc sic,
vt.ff.de condi.cau.data.l.dedi.§.j.& l.si pecuniam.§.fin.
& de prescrip.verb.l.naturalis.vt quia ob hanc causam
impendit vel rem perdidit nō perditurus, al's vero sua
6 mora possit sibi imputari. † & sic facilius per penitentiā
dissoluūtur cōtractus innominati ꝙ nominati, quia si-
cut illi ad sui initium sunt debiliores alijs, sic & quo ad
sui existentiam sine firmitate.

De probationibus. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Testes an possint rursus produci post primam
productionem.
2 Testes denuo produci possunt, si priores falsum depo-
suisse excipiatur.
3 Exceptio antiqua per reum probari potest etiam atte-
stationibus apertis.

Authentica.

1 AT qui semel. Cū que-
ritur, † an
post productionem testium possint te-
stes produci,refert:aut eadem est instā-
tia cause, aut alia ab ea in qua fuerunt
testes producti.Si eadem:aut vnum est
litis capitulum, aut plura. Primo casu si non apertis
testationibus velit testes producere: si quidem alios po-
test sm formam in auf.de testi.§.quia vero multi. Si ve-
ro eosdem quos produxit, si quidem ad alium articulū
probandum, potest: vt extra de testib.cum causam que
inter.economum,& arg.ff.de proba.l.ab ea parte.Si ve-
ro ad eundem,nō.ff.de testi.l.produci.& C.de testi.l.fi.Si
vero testationes aperte sunt: regula est, ꝙ aduentura
parte testes producūtur:vt si probaui rē meā, & apertis
testationib' vis ꝓbare tuā,vel ego melius velim adhuc
probare non licet:vt in auf.de testi.§.quia vero.& §.qm̄.
& extra eo.c.cum venisset.§.questiones.Fallit,cum ex te-
2 stificantis modo noua questio inducitur, vt † quando
excipitur testes falsum dixisse,ad probationem testifica-
torum, & si facultas in serie negotij apponatur, testes
admittantur, & per consequens ad eorum cōprobatio-
nem:vt extra de testib.c.senes.& c.ex tenore.& C.si ex fal.
instru.l.iudicati.& in decre.iij.q.iij.C.de iudic. Item pro
hoc.C.de testib.si quis testibus. & arg.C.de in integrum
restitu.l.petende. Item fallit si super emergentem arti-
culum circa idem de quo queritur probare velit: vt si
probare velit rem extitisse condictione furtiua,dicit exti
tisse post aperturam testiū:vt.ff.de condic.furt.si seruus
furtiuus.vel aliud simile, admittitur talis probatio. ar.
extra de testib.c.fraternitatis.& C.de consor.eiusdē litis.
l.ij.& de interro.act.l.de etate.§.ex causa. Idem si actor
velit probare ius suum impinguatum nouiter,quod in-
terdum sibi prodest: vt.ff.de pign.act.l.si rem.§.proprie.
3 bene potest,arg.dictarum legum.Sed † quid si apertis
attestationibus velit reus probare exceptionem suam
antiquam? Credo posse,nam prohibet post testes ꝓdu-
ci super eodem, vt si forte super possessione duo conten-
dant apertis testibus,amodo super ea non probabitur,
sed super alio non prohibet:vt ecce possessione equaliter
per vtrūq̧ probata,vult vnus probare titulum vel do-
minium poterit,vt sic vincat.extra de proba.c.licet.sic &
in excep.extra de testib.c.de testibus. & de prescrip.long.
temporis.l.emptor. cum similibus. nam cum expressim
non corrigatur,manet:vt in auf.quibus mod.natu.effi.
legiti.§.generaliter. Si vero sint plura capitula & sepa-
rata, plures intelliguntur lites: vt.ff.de recept.arbitr.l.
quid tamen. & de verbo.obliga.l.scire.& ideo productio
in vno capitulo non impedit productionem in alio: vt
extra de testib.ca.cum venisset.§.j. & ca.causam que ver-
titur.Si vero sit alia instantia,aut aliud agitur non cir-
ca idem ꝙ ad quod primo agebatur, tunc nihil facit
testium apertura: vt extra de testib.cap.veniens.§.cum
in tua diocesi.aut ad idem,vt in causa appellationis, &
cū serua vt al's, non habes:ꝙ si non per appellationem
sed ordinario iure,alia super eodem institueretur, obti-
net.C.ad tertullia.l.fi.& extra de testib.c.presentata.& ca.
causa que inter archiepiscopum.Iaco.de are.

De fide instrumentorum. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Instrumenta cuius sint virtutis & fidei,& quando
ex eis agi possit.
2 Chirographum quid sit,& quando ex eo agi possit.
3 Scripture priuate absq̧ testib' cōfecte nō habent fides.
4 Scriptura priuata semiplenam inducit probationem:
cum testibus,plenam.

Instrumentorum
aliud priuatū, aliud publicū. Priuato
1 instrumento,† aut vtor ad aliquod ne-
gotium cōprobādum, aut vti volo ad
probandam vel improbandam aliam
scripturam qua vtor, aut non vtor. Si vero negem dic,
aut ago contra debitorem, qui cautionem exposuit: aut
contra alium. Si contra eum qui exposuit cautionem
dic: aut continet causam, aut non. Si ago contra debi-
torem qui cautionem exposuit expressa causa nulla, nec
scriptura, fit ex illa cautione probatio: vt. C. de non nu-
mera. pecu. l. si ex cautione. ⁊ insti. de obliga. q̄ ex consen-
su. ⁊ si contineat aliam causam quā dotis vel mutui sta-
tim fiet actoris, nisi probetur per scripturā priorē nego-
tio in scriptis contento, vel sine scriptis, tunc per testes:
vt. C. de non nume. pecu. l. generaliter. ⁊. C. de proba. l. cū
de indebito. §. fina. in fin. ⁊. ff. de regu. iur. l. nihil tam. Si
vero causam mutui contineat, tūc lapso biennio. Si ve-
ro dotis, non minus a te fiet executio. C. de nō nu. pecu.
l. in contractibus. ⁊ de dot. cau. non nu. l. fina. ⁊ auf. ibi
posita. Si nullam cōtineat causam, tunc ex ea nulla fiet
probatio, nisi approbetur causa ex qua processit hec cau
tio: vt. C. de proba. l. instrumentum. ⁊ de proba. l. cum de
indebito. §. si autem hec cautio. ⁊ extra de fide instru. ca.
2 sicut.† Si cōtra alium dic, aut personali, aut hypothe-
caria: personali vt cū creditores in actione personali, ⁊
est ostendendum priuatum instrumentū, siue chirogra-
phum (idiota vt cum eis in carpeto) ⁊ tunc non aliter
obtinere possis, ꝙ si hac subscriptione dictorum testiū:
si hypothecaria, tunc obtinet ex priuato chirographo
duobus testibus munito seu subscripto, si ille qui possi-
det nullum ius habet, vel si habet posterius, ⁊ illud per
priuatam scripturam comprobat, al's si probet per pu-
blicum instrumētum, tunc ex priuato chirographo etiā
si pignus habeam naturaliter obtinet ꝙ si trium testiū
sit subscriptione munitū: vt. C. q pot. in pig. ha. l. scriptu-
ras. arg. C. de dona. ante nup. auf. sed iam necesse. Si au
tem priuata scriptura conuentus quis abneget dic: aut
abnegat tantum, aut cum abnegatione dissimili prola-
ta scriptura ab illo eodemq́ꝫ cōfecta, ipsa deducit in du-
bium. Si abnegat tantum, aut cū testibus, aut sine testi
3 bus in presentia est confecta: † si quidem sine presentia
testium confecta scriptura abnegatur, nō haberetur ei
sufficiens fides: vnicum tamē superest refugium, scilicet
iusiurandum, vt in auf. de fide instru. §. si tamen quisꝙ.
Quod autē dicitur de iureiurādo potest intelligi dupli-
citer. Primo de eo quod defertur a parte parti, ⁊ tunc
tenetur iuramentum subire, vel referre, nisi iustam cau-
sam recusationis cōferat: tunc enim recusare potest, vt
C. de iureiur. l. delata. ⁊. l. generaliter. ⁊. ff. eo. l. manifeste.
Secundo potest intelligi de iureiurādo iudiciali, qđ ob
inopiam probationū iudex defert semiplena facta ꝓba
tione: vt. C. de iureiuran. l. in bone fidei. ff. eo. l. admonen
4 di. que † semiplena probatio intelligitur fieri per hanc
priuatam scripturam: vt innuitur in dicto. §. si tamen
quisꝙ. ibi: ⁊ quā si quidem ex scriptura ⁊c. ⁊ argu. C. de
proba. l. instrumenta. Si vero testium habeat presentiā,
si quidem trium subsignantium, statur ei, cū obtineat
quo ad hoc vim publici instrumenti: vt dicta. l. scriptu-
ras. Preterea si semiplenā facit ꝓbationē sine testibus,
vt dictum est: merito ergo cū testibus facit plenā proba-
tionem. Si vero pauciores fuerint, tunc si duo sint qui
pro scriptura testimonium ferant, statur ei: ar. ff. de testi.
vbi numerus. ⁊ arg. C. de fide instru. l. cōparationes. al's
obtinet dictus. §. si tamen quisꝙ. Si vero cum abnega-
tione dissimili prolata scriptura ab illo eodemq́ꝫ confe-
cta, illa deducit inde dubium: quia cōtra se vtor, tūc ita
demum priuate scripture quā profero fides habeatur si
veniant testes qui adfuerunt nō minus ꝙ tres q subscri
pserunt ⁊ dixerunt se presentibus scripturā ab illo con-
fectam, ⁊ tunc ex aliis scripturis fiet collatio ⁊ compara
5 tio ad aliam scripturā comparandam ꝙ profero: † que
comparatio hic fit ad cautelam, vt cautior sit probatio
non ad necessitatem sine probatione, ⁊ magis creditur
testibus cum iureiurando, qui modo suspecti non sunt
ꝙ dissimilitudini literarū, que vox mortua appellatur:
nam literarum similitudinem ⁊c. vt in auf. de fid. instru.
§. si quis. ⁊. §. si vero tale. ⁊. §. j. Si vero vtor priuata scri-
ptura, vt ex ea imponatur vel derogetur fidei alterius
scripture priuate nō admittit plura ad cōparationem
fiendam ad alteram, aliter ꝙ si ipsa scriptura excipiente
dicta comparatio fuerit subscripta a tribus testibus,
duo quorum saltem veniant vt propriis subscriptionibꝰ
attestentur: vt. C. de fide instru. comparationes. Item
in alio casu fit comparatio ex priuata scriptura si vtaris
contra me scriptura facta manu Titij, ⁊ ego conuenio
te ex alia scriptura quam dico factā manu eiusdem Ti-
tij, quod tu negas, ⁊ ego huic scripture volo fidem im-
ponere, ex alia priuata scriptura contra me vteris, an
possim: vt in auf. de his qui ingre. ad app. §. j. ⁊ vlti. Hoc
6 tamē semper teneas † ꝙ non aliter ad priuatam scriptu
ram comprobandam ex illa quacunq́ꝫ scriptura priua-
ta comparatio fiet ꝙ si ipsa scriptura que approban-
da est ex comparatione habeat subscriptionem ⁊ presen
tiam testium qui subscriptionibus testentur, vt in supe-
rioribus dictum est: vt in auf. de fide instru. §. sed ⁊ si in-
strumenta. ⁊ in auf. vt non fiant pigno. §. illud quoq́ꝫ. ⁊
in auf. de hered. ⁊ fal. §. si vero habuerit. ⁊. C. ad velleia. l.
antique. Secundo casu dicunt quidam adhuc credi ei:
arg. C. de falsis. l. si quis decurio. ⁊ in auf. de fide instru. §.
si vero neq́ꝫ adnumerator. ⁊. C. de dona. l. donationibꝰ.
ꝑterꝙ in notario, vt dicto. §. si vero absunt. Alij cōtra,
vt in dicto. §. sed ⁊ si instrumenta. ⁊ eo. titu. §. oportet ve-
ro in his. ibi: nec obi. §. si vero neq́ꝫ. ⁊. l. si quis decurio.
quia ab initio quando fit instrumentum desiderantur
testes, vt dictum est, sicut negatur postea instrumētum
confectum ab illo qui dicitur hoc fecisse, ⁊ reuocatur in
7 dubium. ¶ † Item si tabellio dicat se confecisse, statur
eius dicto, nec ex necessitate cōparationi fit locus, ⁊ ita
loquitur dictus. §. si vero neq́ꝫ adnumerator.

¶ Ad senatusconsultum Vellieianū. Rubrica.

Summarium.

Etiam. ¶ Renūciatio iuri hy-
pothece dotis aut fit de
hypothe. alterius obligationis, aut nō.
1 Primo casu † non valet matrimonio
constante: cum per hoc fiat deterior cō-
ditio dotis, cū naturaliter habet hypo-
theca. al's. C. de rei vxo. act. in princi. ⁊. ff. de pac. dot. l. de
die. ⁊. l. si pater. Cōtrarium videtur arg. quib. mod. pig.
vel hypo. sol. si consensit. ibi: sed in his. ⁊ de procur. igno
rantis. ⁊ dicta. l. si consensit. §. j. Item pro hoc institu. de
obliga. ex delic. §. fur. ⁊. ꝟ. de furt. l. itaq́ꝫ potest. ⁊. l. cum
a femina. si a masculo tenet, vt. ff. quib. mod. pig. vel hy-
2 pothe. sol. l. Titius. §. fin. si a femina aut fit non obtentu
alicuius obligationis, quādo fit de re pignorata, aut fit
obtentu talis obligationis. Primo casu sic. C. ad sena-
tusconsul. velleia. l. etiam. et. l. iubemus. et. ff. ad velleia. l.
quāuis. in princ. ⁊. ꝟ. que in fraud. cred. l. si pignus. eo ca-
su non valet, preter Velleianū quasi intendere videatur:
vt. ff. ad velleia. l. vir vxori. §. j. vel nulli renunciet: vt. ff. ad
velleia. l. fin. §. penul. Sed quid hodie in hoc articulo in
vxore vir ipso iure nō tenetur per auf. si qua. vel dic aut
maritus non solummodo est: ⁊ tunc vt videatur inspe-
cto affectu se obligare se ⁊ suam substantiam ꝓ marito:
arg. C. qui potio. in pig. hab. l. assiduis. qđ hodie pro ma-
rito prohibitum

rito prohibitum eſt per dic.auſ. ſi qua.aut ſolummodo: ⁊ tunc non, ſed forte iuuabitur Velleiano, vt.ff.ad velleianum.l.vir vxori. Jacob.de are.

¶ Locato ⁊ conducto. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Poſſeſſio quo caſu locatione perdatur.
2 Poſſeſſio perditur, quando poſſeſſor nõ dominus a domino conducit.
3 Locatio ⁊ conductio animo transferendi dominium facte, valent, cauſa ad tranſlationem precedente.

Qui rem propriã.

1 ¶ Interdum † cum cõducit dominus
non poſſeſſor a poſſeſſore: ⁊ tũc aut igno
rans aut ſciens. Primo caſu nihil valet,
⁊ perditur poſſeſſio per locationẽ: vt. ff.
de vſucap.l.ei a quo.⁊.C.loc.l.ad probationẽ.⁊.l.qui rem
propriam. Secundo autem conducit reſpectu proprieta
tis, id eſt tanꝙ locantis, ⁊ tunc idem: vt dictis legibus,
⁊ de acquir.poſ.l.ſi rem aliquam, aut reſpectu poſſeſſio
nis habende quam locans habebat, quod interdum cõ
tingit: vt.ff. vti poſſi.l.j.§.j. Aut locauit eam, ⁊ tunc va
let, ⁊ per locationem conſequitur commodum poſſeſſio
nis, ⁊ dicetur poſſidere per locationem: vt.d.l. ſi rem ali
2 quam.ad fi. ¶ † Et interdum poſſeſſor non dominus a
domino conducit, ⁊ tũc valet, ⁊ poſſeſſio perditur: vt. ff.
de acquir poſſeſ.qui bona.in prin.⁊.l.interdum.in princ.
§.fi.quod intelligo ſi ſe poſſidere ſciebat, al's non, vt in ſe
quenti articulo. Interdum dominus ⁊ poſſeſſor condu
cit ab alio, ⁊ tunc aut vterqꝫ ſe habere ignorauit, aut v
terqꝫ ſe habere ſciuit, aut alter ſciuit ⁊ alter non: cum v
terqꝫ ignorauit nihil exit, nihil amiſit, ⁊ nihil in aliũ trãſ
tulit propter ignorantiam, vt.C.loca.l.ad probationem.
⁊ de acquir.poſſeſ.l.ſi me in vacuam.⁊.l. naturaliter.§.j.
3 ¶ † Secundo caſu ſi conducit animo vtrunqꝫ transfe
rendi, valet, ſi cauſa ad dominium transferendum pre
ceſſit: vt.ff.de rei vendi.l.que de tota. al's autem nõ, vt.ff.
de vi ⁊ vi arma.l.cum fundum.⁊ de acquir.poſſeſ.l.iij.§.
generaliter.arg.tamen contra.eo.tit.l.j.§.fi.ibi: ſi vir.ſed
ibi eſt diſpar ratio poſſeſſionis transferende ab impedi
mento tranſlationis proprietatis: hic par eſt ratio impe
dimenti tranſlationis. In tertio nihil agitur: vt.d.l.ſi a
liquam rem.in princ. Azo.

¶ De iure dotium. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Vxor dominium rei ſue ⁊ marito cõſentienti, ⁊ in alium eodem annuente marito transferre poteſt.
2 Maritus bona vxoris alienare nequit, ſed alienanti vxori conſentire poteſt.
3 Maritus dotem reddere poteſt matrimonio conſtante.
4 Pretium loco rei ſuccedere ſolet.

Si predium vxor.

1 ¶ † Vxor volenti marito ⁊ cõſentienti
dominium poteſt trãſferre, a fortiori in
alium poteſt transferre.arg.C. de dona.
prop.nup.l.ſi conſentiente. ⁊ pro empt.l.
venditioni.⁊ de rei vend.l.mater. a contrario. ff. de vſu
cap.l.iuſto.§.j.⁊ de donat.l.in edibus.§.penul. Sed obij
citur inſti.quib.aliena.licet.in prin.⁊.C.de rei vxo.actio.
2 l.j.§.⁊ cum lex.ff.de re iudic. l.cum quis. Poteſt dici † li
cet maritus non poſſit alienare, poteſt tamen vxori ven
denti conſentire.ſicut ⁊ alibi.C.de procura.l.neqꝫ.de pa
ctis.l.fina.ff.de manu.vind.l.ſi pater.arg.ff.de pigno.l.ſi
fundus.§.in verbo fere. Sed que eſt ratio ꝙ vxor alienat
conſentiente viro predium dotale, non econtra, vir vxo
re conſentiente. Quia cum alienat vxor marito conſen
tiente, intelligitur poſſeſſio ſibi reſtituta: ⁊ ſic deſinit eſſe
dotale, ⁊ ideo fit alienabile.arg.ff.ſol.matrimo. l.ſeruus
dotalis.⁊.ff.de iure do.l.cum in fundo.§.ſi vxor.⁊.l.debi
tor.ſecus vbi vir alienat, licet vxor conſentiat. Sed obij
citur ꝙ dos vel predium dotale non poteſt reſtitui mu
lieri conſtante matrimonio.C.ſi conſtan.matri.dos fue.
ſolu.l.j. Poteſt dici ꝙ hec cõſentit alienationi animo do
tis reddende ex ea cauſa intercedente ex qua dos poteſt
conſtante matrimonio ſolui: que ſunt.ff.de iur.dot.l.mu
tus.§.manente.⁊ ſolu.matrimo.l.quamuis.⁊ pro hoc fa
cit.ff.de relig.⁊ ſump.funer. l.ſic pro rata. al's eſſet dona
tio, ⁊ ſic nullus eſſet conſenſus: vt de re iud.l.ſi quis. Vel
3 dic † maritum poſſe reddere dotem conſtante matrimo
nio.C.de dona.propter nup.l.ſi conſtante.in fi.ff.ad vel
leia.l.vir vxori. Nec obſt.C.ſi conſtan.matri.dos fue.ſol.
quia ibi maritus debuit lucrari dotẽ, vt ibi patet: ⁊ ideo
donatio vertitur in redditionẽ, al's ſecus. Item nõ obſt.
ff.de relig.⁊ ſump.fune.l.ſic pro rata.quia id quo ad pre
iudicium tertie perſone, ſed ad ſuum preiudicium ſecus.
Vel tertio cum maritus cõſentit alienationi tali eo mo
mento quo acquiritur vxori dominium, ⁊ perditur per
tranſlationem in alium: ⁊ ſic ⁊ ipſo dominio non finitur
donatio.ff.de dona.inter vir.⁊ vxo.l.quod autem.§.fin.
ſed inde pretium petet maritus ab vxore. Reſpon.ſi cau
ſa iuſta redditioni affuit, non poteſt: cum ſm omnes re
cte dos ſit reddita. Si non affuit iuſta cauſa ſi debuit lu
crari maritus dotem poteſt petere.ar.ff.de leg.j. l.ſi fun
dus. per auſ.vt immob.an nup.dona. C. ſi dos conſtan.
4 l.j. nam † ſuccedit pretium loco rei.ff.de peti.hered.l.ſi ⁊
rem.ſi non debuit lucrari. Item ſm quoſdã quaſi dona
tione non careat propter compẽdium medij temporis:
quia maritus propter onera habere debet. C.de iur.do.
l.pro oneribus. ⁊ pro eis dicta. l.ſic pro rata. ſm alios ſe
cus per.l.debitor.de iur.do. Sed nunquid mulier poſſet
venire contra, ⁊ vendicare? Non videtur ratione predi
cta: quia fundus deſinit eſſe dotalis. Item quia ſi debet
vendicare, vendicaretur per maritum.C.de rei vendic.l.
doce. Sed matrimonio diſſoluto non poteſt vendicari
per alienationem.ff.de fundo do.l.fundum. Alij tenent
contrarium, vt not.ſ.hac lege. Jac.

¶ Quando mulier tutele officio fungi poteſt. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Tutela quam mater de filijs ſuſcipit, legitima dici poteſt.
2 Tutor legitimus ante adminiſtrationem quid preſtare debeat.
3 Mulier tutrix anteꝙ adminiſtret ad quid teneatur.
4 Tutela legitima fortior eſt datiua.
5 Mater non ſufficit ad eligendos filijs ſuis tutores.

Licet fortiter dubi

tari cõſueuit qualiter tutela quam ma
ter de filijs ſuſcepit, cognominetur: ⁊ ſu
per hoc varij varia ſenſerũt, tamen au
1 toritate † poſſet dici eam cognominari
legitimã, ⁊ ita lex appellat.C.ad tertull'. l.omnem.⁊.C.in
quib.cau.pig.taci.contra.l.ſi mater.nam veteri iure a le
ge quanta ab Imperatore ea conſequebatur: vt. ff. de
tutel. l. fina. licet anteꝙ adminiſtrauerit renunciare de
beat velleiano ⁊ ſecundis nuptijs: vt.C.quan.mul'.tute.
offic.fun.poſ.l.ij. ſicut alibi. C.de his qui ve.eta.impe.l.o
2 mnes. Nam † ⁊ legitimi tutores, quos facit lex.xij.tabu.
non ante adminiſtrãt, ꝙ facto inuentario ⁊ preſtito iu
ramento, ⁊ fideiuſſoribus, ⁊ ꝙ decernat iudex eos admi
niſtrare: vt in auſ.vt hi qui obli.ſe ha.res perhi.mi. §. pe.
⁊ nota.ff.de legi.tuto.l.legitimos. Jure autem nouo eo
ipſo ꝙ prouidetur mulierẽ ſe habere velle tutelã filij ſui,

ꝛ renunciat velliano ꝛ secũdis nuptijs: in actione tutrix
est autoritate legis, nec dicit ꝙ iudex eam det, vt in auf.
de hered. abintesta. §. mulieribus. sic fit in bonorum pos-
sessione, quia agnitio facta coram iudice sine vllo iudi-
ciali decreto bonorum possessorẽ efficit: vt. C. qui admit.
ab bono. posses. l. fina. ꝛ de cura. furio. l. fina. §. j. Illud ta
3 men certũ est, ꝙ † ipsa mulier anteꝙ̃ administret inuen-
tarium debet conficere, ꝛ iurare, ꝛ decretum super ad-
ministratione interponi a iudice, ꝛ non debet dare: vt in
auf. vt ma. tam debi. §. fina. ꝛ auf. qui res mi. §. vlti. Hec
tamen legitima differt ab alijs, quia alij ꝛ ignorantes
sunt tutores, hec autem ita demũ si tutelam agnoscat, ꝛ
non ante, vt ex predictis perpendere videtur, ꝙ tamen
per legem designatur tutrix esse: vt. C. quan. mul. tut. off.
fun. pot. l. ij. ꝛ in auf. vt sine prohi. ma. §. j. per legem defe-
ratur alij, ꝛ sic legitimi admittũtur, muliere quidem se-
cunda vota abiurante, vt. ff. de tut. l. tutela. §. penul. Nec
obst. hoc que imputare iura. ꝙ tutores ordinari non pe-
tunt anteꝙ̃ nuberet, quia lucrãtur ſm sua tempora: sed
q̃ mulier demum admittitur, nec extantibus legitimis:
vt. C. quan. mul. tu. offi. fun. pot. l. ij. ꝛ sic apparet quia lo
quuntur demum quando legitimi non extabant. Si er-
go pupillus habeat legitimos tutores, secundo nubenti
poterit imputari ꝙ eos non certiorauit vt tutelã agno-
sceret, ꝛ eis rationem non reddidit. arg. ff. de eo qui pro
tuto. l. j. §. fi. Sed quando legitimi se intromittent de tu-
tela, cum non transierit mulier ad secunda vota? Re-
spondeo, cum in transitu est, perinde est ac si transisset.
arg. ff. quod vi aut clam. l. si alius. §. est ꝛ alia. ꝛ de vacat.
4 l. si pupillus. ꝛ sic finita iam dicitur tutela, ꝛ † sic succedit
alia legitima, que fortior est datiua: vt. ff. de tuto. ꝛ ratio.
distrahẽ. l. si tutor. §. j. Sed quid si datiue tutele locus sit
matre ad secũdas nuptias transeunte qd. s. dictũ est, ſm
quosdam: vel ſm alios, quando legitimi desunt, vel se ex
cusant, nũquid is dandus est, quem ipsa mater dari pe-
tierit? Dicunt quidam ꝙ sic: arg. dicte. l. omnem. ꝛ. l. pe-
nul. C. in quib. cau. pig. taci. contra. ꝛ in auf. de nupt. §. si
autem tutelam. Sed certe dicta iura hoc non dicũt: sed
dicunt imputari matri, quia tutorem ordinari nõ fecit.
Item pro eis facit. C. qui pet. tut. l. matris pietas. ꝛ. ff. eo.
l. ij. ꝛ ad tertullia. l. ij. §. confestim. sed nec ille leges dicunt
hoc, sed dicunt matrem teneri dicere iudici nomina eo-
rum quos putat idoneos; non tamen dicũt iudicem de
his dare debere, imo debet ingrere an sint idonei quos
5 mater nominauit. Nam † matris iudiciũ ad eligendos
tutores non sufficit: vt. ff. qui pet. tuto. l. credendum. in fi.
ꝛ ideo fit inquisitio vt ibi dicitur, ꝛ de confir. tut. l. j. ꝛ de
testa. tute. l. patri. §. j. ꝛ. C. de testa. tu. l. iij. Preterea illa iu-
ra non loquuntur in casu isto, ꝛ melius videtur ꝙ cum
ipsa sit filij debitrix ex tutela, ꝙ non sit is dandus quem
nominatim petit: vt. ff. de iudic. l. obseruandum. ꝛ. ff. qui
pet. tuto. l. si quidem aliquis. cuius legis forma hec vide-
tur obseruanda. Item quia lex dicit matre refutante tu
telam dari debere tutorẽ, ꝛ ex inquisitione: vt. C. qñ mul.
tut. offic. fun. pot. l. ij. ad fin. in qua inquisitione credo vo-
cari debere propinquos pupilli. arg. C. de legi. tut. l. sicut.
ꝛ. ff. de reb. eorum. l. magis. §. non possum. ꝛ quib. ex cau.
in posses. ea. l. hoc autem. arg. C. de nup. l. in conuentione.
ꝛ. l. vidue. Nam non debet quis committi potestati ad-
uersarij sui pro eo quod habet cum eo facere: vt. ff. de iu.
om. iudic. l. si idem cum eodem. ꝛ. ff. de arbi. l. si quis rem.
cum concor. al's posset fraudari pupillus ꝙ non solum
res, sed ꝛ vitam filiorum secum adducit: vt. C. de admi.
tut. l. lex que tutores. dum futurum virum faceret ordi-
nari. arg. C. de contra. iu. tu. l. ij. ꝛ est arg. ff. de admi. tuto.
l. tutores qui. §. iij. Iaco. de are.

¶ De periculo tutorum. Rubrica.

Summarium.

1 Tutor alterius prouincie an possit res pupilli ad-
ministrare.

1 Deos. ¶ Cum queritur, † an
tutor alterius prouin-
cie rerũ habeat administrationem. Dic,
aut datus est in testamento, ꝛ tunc si se
non excusauerit, omnium gubernatio-
nem gerit. ff. de excus. tuto. l. tutor. aut a
iudice, ꝛ tunc aut cum determinatione patrimonij sub-
iacentis iurisdictioni dantis. ff. de tuto. ꝛ cura. l. pupillo.
ꝛ de admi. tuto. l. fin. aut sine expressione patrimonij ad
quod datur, ꝛ tunc aut datur a iudice originis, vel do-
micilij: ꝛ tũc cum principaliter persone subiacere detur,
per consequens in rebus proprijs positis vbiqꝫ. ff. de ex-
cusa. tu. l. propter litem. §. licet minister. de excu. tut. §. da-
tus. ar. C. de sacrosan. eccle. auf. ingressi. ꝛ ne fideius. dot.
den. l. ij. C. de prescrip. lon. temp. l. fi. arg. ff. de inter. ꝛ rele.
l. relegatorum. §. interdicere. ꝛ ſm hoc potest intelligi. ff.
de tuto. ꝛ cura. l. ij. arg. ff. de reb. eorum. l. magis. §. illud.
aut iudice loci patrimonij, ꝛ tunc non subiacet ratio-
ne domicilij vel originis, ꝛ tũc ratione rei tantum ad il-
lud patrimonium tantum videtur datus. ff. de bon. au-
tori. iudic. possi. l. cum vnus. §. is qui. Iaco.

¶ Quando ex facto tutorum. Rubrica.

Summarium.

1 Pupillus quando ex facto tutoris teneatur.
2 Pupillus ex delicto tutoris locupletior factus, tenetur.

1 Aut tutor † suo no-
mine, ꝛ non tanꝙ̃ tutor, nec in negotio
pupilli contrahit, vel delinquit: aut in
negotio pupilli, ꝛ tanꝙ̃ tutor sicut suo
nomine ꝛ non tanꝙ̃ tutor, nec in pupilli
negotio contrahit vel delinquit, tunc obtinet. ff. de reg.
iur. l. neqꝫ in interdicto. ꝛ de tab. exhib. l. penul. cum simi.
Si vero in negotio pupilli ꝛ tanꝙ̃ tutor contrahat, vel
delinquat: tunc dic, aut contrahit tantum, aut contra-
hit ꝛ delinquit, aut delinquit tantum. Si contrahit tan
tum tunc obtinet. ff. de euic. l. illud. §. j. ꝛ. ff. de admi. tuto.
l. tutor. §. j. ꝛ. C. quan. ex fac. tut. vel cura. l. si rem. vel illud
in mutuo tantum obtinet. Si vero contrahat ꝛ delin-
quat, tunc obtinet. ff. de actio. emp. ꝛ vend. l. iulianus. Si
2 autem delinquat tantum, tunc dic † ꝙ aut pupillus est
ex hoc locupletior factus, aut non est. Primo casu tene-
tur, vt. ff. quan. ex fac. tuto. l. iij. cum concor. Si vero non
est factus locupletior: tunc dic, quia aut est nata vt da-
mni, iniurie, furti, que manente tutela nascuntur: vt. ff.
de tutel. ꝛ ratio. distra. l. si tutor. ꝛ tunc liberatur pupil-
lus eam actionem cedendo: vt. ff. de tritica. l. iij. ꝛ de ad-
minist. tut. l. fina. ꝛ sic actio que erat inutilis cedenti, vti-
lis erit ei cui ceditur. arg. C. de iure dot. l. fi. in fi. cum con-
cor. Fallit in hoc casu. ff. de edil. edic. l. quod si nolit. §. qd
in procuratore. Si vero non est nata actio, licet ex mala
administratione tũc si idonee pupillo est cautum, tenere-
tur, al's non: vt. ff. quan. ex fac. tut. l. j. ꝛ de pecul. l. in sum-
ma. ꝛ. ff. ne vis fiat ei. l. j. §. hoc edicto. Iaco.

¶ De institutionibus ꝛ substitutioni-
bus. Rubrica.

Summarium.

1 Substitutio fideicommissaria fit per verba obli-
qua.
2 Substitutio vulgaris fieri solet per verba directa.
3 Substitutiones plures vnico verbo ex interpretatione
contineri possunt.
4 Substitutio pupillaris que dicatur, et quibus verbis
concipiatur.
5 Substitutio compendiosa dicitur, que sub verborũ com
pendio varias claudit substitutiones.

In substitutione

1 In substitutione † aut verba sunt inflexa siue obliqua: vt rogo, volo, mando: vt. C. commu. de leg. l. ij. a quocunq; milite vel pagano fiat puberi vel impuberi, est fideicommissaria: vt. ff. ad trebell. l. nam quod. §. fina. et l. ex facto. in prin. et de lega. j. l. filiusfamilias. §. nisi quis. et ad trebel. l. cogi. §. sed et si cum miles. et de vulg. et pupil. substi. l. coheredi. §. cum filie. et huiusmodi non adita hereditate non cōmittitur: vt. ff. ad trebel. l. ille a quo. §. j. et de admi. tuto. l. tutores. §. heredes. et ideo inductū est vt cogatur adire heres: vt. ff. ad trebel. l. ille. §. fina. et l. nam quod. §. fin. et l. cogi. §. sed et si miles. et l. j. §. in filij. et hoc verum est q non cōmittitur non adita hereditate, nisi in casu in quo fauore militis et libertatis directa aliqua: vt. ff. de re mili. l. neq;. §. fi. et l. seq. et de fideicom. liber. l. Antoninus Augustus. et vbi est fideicōmissum, certum est q demum restitutio-
2 ne facta ius transit: vt. ff. ad trebel. l. penulti. Si † verba sunt directa, vt heres est, vel erit: tunc aut sunt relata ad tempus precedens aditionem seu immistionem, aut ad tempus subsequens aditionem seu immistionem indeterminate. Si ad tempus precedens aditionem seu immistionem, vt si Titius non erit heres: vel, si filius non erit heres, Seius heres esto, hec est vulgaris: vt insti. de vulg. substi. in princ. et C. de hered. insti. l. cum proponas. habet hoc fieri in testamento, non in codicillis: vt. C. de codicil. l. ij. et l. si idem. et si in codicillis fiat sm Azonem verba obliquantur, licet directa: vt. ff. ad trebel. l. Sceuola. et de lega. iij. l. cum quis. §. Seium. vt sic venientes ab intestato restituat illi substituto. Sed contra. credo cum directo testator substituit, voluit eo modo valere, scilicet directo, quo substituit: et si aliter esset, offenderetur voluntas. C. de cond. inser. l. ij. et ff. ad trebel. l. facta. §. si sub cōditione. ergo per aliquem alium modum valere non debet. Nec obst. l. Sceuola. quia sequitur in verbo communi, substituo: nec. l. cum quis. quia ibi loquitur in obliqua, scilicet heredem esse volo, non autem fuit directa, vt hic loquitur et probatur. ff. de vulg. et pup. substi. l. verbis ciuilibus. hec autem expirat adita hereditate, quod dic vt. C. de impu. et alijs substi. l. post aditam. Fallit et de re iudic. l. ex contractu. et de acqui. heredi. l. si minor. cum concor. Item fallit cum continet tacitam pupillarem, vt est cum impuberi cui substitui potest, est facta vulgaris, vt dicta. l. post aditam. et l. quamuis. et ff. eod. l. ij. et pupillariter substituere intelligitur: vt. l. Lucius. et l. nam hec.
3 §. quamuis. et † sic ex interpretatione plures substitutiones in vno verbo excepto continentur, vt argu. ff. de here. insti. l. ij. et in hoc articulo sm omnes non excludit hāc pupillarem, vt dicta. l. Lucius. Si a milite, idem qd pagano in omnibus casibus. s. positis, preter q in primo et secundo. Si appareat q post aditam hereditatem substitutionem facere voluit, cum directo substituere heredibus cuiuscunq; conditionis et etatis poterunt si fiant heredes: vt. ff. de testa. mili. l. milites. non refert si mater sit in medio, vt dicta. l. in testamento. in fi. l. Lucius. et sic vna verborum exceptione continet duas, vnam scilicet vulgarem, et aliam priuilegiatam, vt. ff. eod. l. centurio. Si vero respiciat certam personā cui fit, vt heredi Seiū substituo: refert aut fit cum determinatione temporis, aut indeterminate. Si sine adiectione tēporis, tunc aut ante aditam hereditatem: vt, si non erit heres, Seium substituo, et tunc est vulgaris, vt. C. de hered. insti. l. ij. et C.
4 eo. l. precibus. Aut † post aditam, vt cum adiectione tēporis: et tunc aut fit pupillo, aut puberi. Si pupillo, aut determinauit tēpore pupillaris etatis, et tunc est pupillaris: vt. d. l. precibus. §. si vero substitutioni scdm. aut maius vel quacunq; decessit factus heres, et tunc aut a pagano, aut a milite. Si a pagano, et tempore pupillaris etatis et post sm glos. est fideicōmissaria: vt not. in dicta l. precibus. quasi cum vna substitutio non debeat censeri directa et obliqua. arg. ff. de vsucap. l. eum qui. et de rer. permu. l. j. et C. de codic. l. vlt. secus si dixisset siue ante pubertatē siue post decesserit, quia tunc intelleximus duas esse super diuersa tempora adiecta, sed certe idem videtur vtrobiq;: nam sub compendio illa duo tempora dixit cum adiecit, quandocunq; decesserit, vt arg. ff. quib. mod. vsusfru. amitta. l. sicut. in princ. et arg. C. de quadri. prescri. l. ij. et ideo vsq; ad pubertatē est directa, et postea efficitur fideicōmissaria, vt in. l. precibus. nam in dubio valere debet iure directo, vt. C. de hered. insti. l. si. et quando desinit illo iure valere vires sumit per voluntatem testatoris ex causa fideicommissi. l. generaliter. §. testamento. et arg. de hered. insti. l. iij. §. fi. Item in vna conceptione due sunt substitutiones, vt et alibi. ff. de arbi. l. Celsus.
5 Et † ideo compendiosa appellatur, quia sub verborum compendio per diuersa tempora diuersas continet substitutiones. Si a milite idem, vt dicta. l. precibus. nisi constaret q voluisset directo substituere: quia tunc admittetur: et post pubertatem propter voluntatem militantis substituitur. arg. dicte. l. in testamento. et ff. de vulg. et pu. substi. l. centurio. nam in dubio testamētum militis a iure communi recipit interpretationem, vt sm ius cōmune ius ex eo procedat, vt. C. de testa. mili. l. quamq. et sm hoc nullum priuilegium est mentis, licet glos. sit contra dictam. l. precibus. Si fiat puberi, tunc aut fit a pagano et tunc fideicōmissaria iudicatur, cum aliter valere non possit. argu. ff. de reb. dub. l. quoties. Aut a milite, et tunc valet etiam directo: vt. ff. de re mili. l. milites. cum concor. Si interminate, tunc vulgariter factam credo per legem. C. de hered. instituen. l. fina.

¶ De iure deliberandi. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Hereditates plures nonnunq ex vnius testamento deferuntur.
2 Heres heredis quando iure accrescēdi sit admittēdus.
3 Heres ex testamento an possit abstinere ciuili iure.
4 Questiones plures qualiter in vnius hereditate alicui deferuntur.
5 Aditio vna an et quādo ad duas sufficiat hereditates.

Quidam elogio.
1 ¶ Interdum † ex vnius testamēto plures deferuntur hereditates, vt paterna et pupillaris: vt. ff. de vulg. et pup. substi. l. patris et filij. et de hered. vel act. vend. l. ij. §. j. Interdum in hereditate eiusdē plures portiones: primo casu admissa paterna, et pupillaris ex necessitate admittitur, vt. ff. de acquir. heredi. l. qui patris. Q si instituf. idē substitutus admissa paterna moriatur, et queritur an transmittat pupillarem in heredem dic: aut solus heres patris impuberi fuerat substitutus, aut cum alio. Primo heres heredis admittitur iure accrescendi:
2 vt. d. l. qui patris. Secundo † aut alter iure institutionis admissus est ad pupillarem, et tunc non admittitur heres heredis iure accrescendi, cum posterius sit ius substitutionis accrescendi: arg. ff. de vulg. et pup. substi. l. qui liberis. §. fi. et l. sed si plures. in prin. et l. qui habebat. et de iur. codicil. quidam referunt. et de iniust. rup. testa. l. pen. et C. de cad. tol. l. j. et §. j. et in auf. de hered. et falci. §. inordinatum. aut non admissus, et tunc heredis heres admittitur iure accrescendi: vt. d. l. qui patris. repudiata tamē paterna vt admittatur ad pupillarem. Considera, aut pupillus fuit exheredatus, aut fuit institutus: si exheredatus, aut substitutus solus fuerat a patre institutus, et tunc non potest admitti in pupillari substitutione cum euenerit, vt. ff. de vulg. substit. l. ij. §. adeo. et de acquir. hered. l. quesitum. als non. alleg. ver. j. ordo veneris. vbi esset filius in potestate testatoris qui obtinuisset, vt. ff. de
3 acquir. hered. l. filius qui se. et est ratio, quia † heres ex testamento iure ciuili potest abstinere. ff. si quis omis. cau. test. l. j. §. qui in potestate. et de fideicom. cum queritur. §. sed et si filius. et de acquir. hered. l. cui. cum simil. aut cum alio, et tunc potest omitti ex pupillari coherede adeūte, vt. d. l. quesitum. et ad trebel. ita tamen. §. qui susceptum.

Si pupillus fuit heres institutus cum substituto qui repudiauit paternam: aut tunc immiscuit se, aut abstinuit repudiando, aut neutrum fecit. Primo casu repellitur substitutus: vt.ff.de vulg.subst.l.si plures.§.filio.ibidem. Secundo casu admitti potest: vt.ff.de acqui.here.l.si pupillus. imo nō per hanc legem: sed.ff.ad treb.apud Julianum.§.j.Tertio non admittitur extraneus, filius autem testatoris admittitur: vt.ff.de vulga.substi.l.si filius. q̄ si pupillus solus fuit institutus, nunc autem substitutus cum eo fuit institutus, siquidem se immiscuit substitutus admittitur, sed bona non separantur, vt dicta l.si plures.§.filio.in prin. Si se abstinuit, admittitur substitutus: vt.ff.de priuileg.cred.l.paterfamilias. ꝛ dicta.l.si pupillus.de acqui.here. Aut neutrum fecit, ꝛ tunc per extraneum non fuit separatio, sed per solum filium testa
4 toris: vt.ff.de vulg. substi. l.si filius qui patri. Cum † vero in vnius hereditate plures mihi deferuntur questiones, aut deferuntur per meipsum, aut per illum qui mee subiacet potestati, aut vna per me, alia per coheredem cui successi: vbi omnes ex mea persona deferuntur, aut ambe deferuntur iure institutionis. Si quidē pure, tunc admissa vna admittitur ꝛ reliqua: vt.ff.de acqui.hered. l.ij.ꝛ.l.si solus.in princ.ꝛ.ij.respon.ꝛ argu.l.si ex asse.ꝛ.l.si quis mihi.§.potest.ibi: quod si ex asse ꝛc. Aut vna pure, ꝛ altera sub conditione: ꝛ tunc aut in conditionali habeo substitutum, aut non. Si habeo substitutū, ꝛ etiam adeundo ex puro non fit heres: ex conditionali sic virtute conditionis, vt.ff.de acquir.hered.l.cum heres.§.j. ad fin. Si non habeo substitutum, tunc habet coheredem, qui admittit vel non perdit partem suam, et tunc si ad eam hereditatem ex puro heres nō sum, ꝛ ex parte partis non conditionalis, qua deficiente cōditione iure ad me pertinet, quas partes ad heredes decedēs transmitto, reliqua pars conditionalis pendet ex euentu conditionis existente me, vt siue viuo extat ex prima aditione, hec quoqꝫ portio mea fiat, al's applicatur heredi meo: vt.ff.de here.insti.l.si Meuia.§.Titius.ꝛ.§.ita scriptum.
5 Aut † non habet, ꝛ tunc ex aditione partis insolidum, partis fit heres: vt.ff.de here.insti.l.si te solum.ꝛ.l.si quis ita scripserit.ꝛ de acqui.hered.l.cum heres.§.j.ꝛ.l.qui ex duabus.in prin. Si vero ambe per eum qui mee potestati subiacet deferantur: si quidem pure, vna aditio sufficit ad ambas: vt.ff.de acqui.here.l.si quis mihi.§.pater. Si vna pure, ꝛ alia sub conditione, adhuc idē si non habeat coheredem vel substitutum: q̄ si habeat, necesse est adiri interim in euentum conditionis: vt.ff.de acqui.hered.l.si solus.§.item si seruus. Si vero vna per me, altera per substitutum, tunc si quidem primo adeat iussu meo quomodocūqꝫ per me videtur acquisita: ꝛ dico q̄ si adiui primo ex mea necessarium est in parte subijci, vt.ff.de acquir.hered.l.si ego.ꝛ.l.si ex sua. ꝛ hic vna repudiata ꝛ altera posset agnosci, vt.ff.de leg.ij.l.si mihi.§.fi. Si vero vna per me, alia per coheredem deferatur, qui coheres admittit ꝛ cui ego successi, ꝛ tunc siquidem soli eramus heredes scripti, pars mea repudiata per hereditatē coheredis cui accreuit mea fiat: q̄ si erat alius coheres, accrescit pro rata cuilibet portioni, vt.ff.de here.insti.l.si liber.§.si preterea obtinet. cum eodem iure ambe partes deferuntur, q̄ si deferatur vna iure institutionis dic, si quidē adiuit, ex institutione videor adiuisse si ea sibi delata erat: vt.ff.de acqui.here.l.si quis extraneus.in fi.ꝛ.l.si quis heres. Si adiuit ex substitutione, idē, nam ꝛ si repudiaui ex institutione per aditionē partis in qua substitutus sum, siue etiā in parte ex institutione delata sit hereditas: ꝛ sic intelligo.ff.de acqui.here.siue ex parte institutor, nam perinde habeor ac si pro parte fui pure ꝛ pro parte sub conditione institutus, delata parte ex substitutione, vt.ff.de vul.ꝛ pup.substitu. l.coheredi.§. coheres. Parsita repudiata applicabatur ad here.sic ꝛ alibi.ff.de acquiren.heredita.l.in plurium.ꝛ.l.illud. ꝛ de lega.ij. l.si tamen.§.fina. vel dic vnam admitti ex substitutione: vt ff.de vulga.ꝛ pupilla.substitutio. l. sed ꝛ si. ꝛ.l.quesitum. non repudiauerit: vt.ff.mandati. cum vna aditio sufficiat, ꝛ vna repudiatio: argumen.ad hoc.C.de iure delib. l.quidam.Jaco.de arena.

De repudianda hereditate. Rubrica.

Summarium.

1 Filius qui ab hereditate patris abstinuit, possitne vt heres conueniri si quid paternorum bonorum inueniatur possidere.

2 Filius citra nomē ꝛ ius heredis si quid de bonis paternis possideat, non presumitur abstentionem reuocasse.

1 Cum filius † abstinet ab hereditate patris, ꝛ postea reperitur de bonis patris possidere, si queratur an possit vt heres conueniri a creditoribus: sic distingue, quia aut abstinuit bona fide, hoc est eo animo et proposito vt nunq̄ velit ratione hereditatis aliquid habere de bonis paternis: aut mala fide, hoc est proposito eo vt alius non habeat bona, nō tamen proponitur vt suppositus sit oneribus hereditarijs dicens abstinuisse, aut dubitatur. Si quidē bona fide abstinuit, tūc aliquid possidet, aut nihil possidet: si nihil possidet, tūc indubitāter liber est ꝛ immunis ab omni onere paterne hereditatis: vt.ff.de inter.actio. l.si filius.ꝛ de acqui.here.l.ei qui se. cū si. Si vero aliquid possideat, tunc dic, quia aut certum est q̄ voluit reuocare, tunc ipse subiaceret oneribus hereditatis, ꝛ erit heres, si tamen ipse ꝛ hereditas erat in tali statu quo ipse reuocare poterat suam abstentionem: ꝛ hoc probatur C.de repud.hered.l.fina.ꝛ.ff.de iure do.l.si quis suus. Si vero sit certum q̄ non voluit suam reuocare abstentionem, tūc non erit suppositus oneribus hereditarijs, nec vt heres tenebitur: vt.ff.de acqui.here.si seruum.§.fina. Si vero dubitatur, an voluerit suam reuocare abstentionem: tunc dic, quia aut possidet cum titulo, aut sine titulo. Si cum titulo, non presumam reuocasse abstentionem, nec oneribus hereditarijs erat suppositus: vt C.de repu.hered.l.j.ꝛ.ff.si quis omis.cau.testa.l.fina.ꝛ de leg.j.l.filio pater. Si autem sine titulo, tunc non videtur possidere posse, licet per reuocationem abstentionis presumā reuocasse abstentionem, quasi eo iure voluerit possidere quo de iure potuit: vt. ff. de iniur.l.apud Labeonem.§.si omnem. ꝛ pro soc. l.marito. ꝛ hoc vbi tale quid possedit, ꝛ circa ꝛ ius heredis possidere non potest, vt.ff. de acqui.hered.l.pro herede.§.seruum. nisi probet errorem credens forte de bonis maternis se possedisse, vel dum futuro heredi prospicit, vel alia simili causa: ꝛ hec probantur in dicta.l.pro herede.ꝛ.l.cum bonis. ꝛ.l.si ser-
2 uum.§.pretor. Si † vero possideret citra nomen ꝛ ius heredis, tunc non presumā reuocatam abstentionem, nisi contra probetur: vt.ff.de acqui.hered. l.Julianus.§.fin. Si mala fide abstinuit, tunc illa abstentio nil ei prodest: vt. C.de repudian.heredi.l.j. a contrario sensu. Si vero dubitatur qua fide abstinuit tunc in tribus presumam eum mala fide abstinuisse, vt sic sibi non prosit abstētio. Primus quando post abstentionem reperitur bona paterna possidere: vt.ff.de acquir.here.l.si is qui bonis.nec curo hoc casu per se ipse emerit, aut per alium: vt.ff.que in frau.cred.l.omnes.§.Lucius.ꝛ de nat.lib.l.si quis.§.ꝛ quod de subeūda. secus quando aliquis clam per interpositam personam hereditatem paternā est mercatus, nam persone suppositio fraudem inducit: vt.ff.de auto.tut.l.pupillus.§.sed ꝛ si interposito. ꝛ dicta.l.si institutionis.ꝛ.ff.de acquir.hered. in qua lege potest dici duo esse, quorum quodlibet abstentionem fraudulētam indicat, vt.s̄.dixi. Item in tertio casu, scilicet quādo incontinenti post abstentionem possidere inuenitur: nam q̄d incontinenti fit excogitatum presumitur, ar.ad hoc.ff.ad macedo. l.sed ꝛ Julianus.§.proinde.versi.sed si ab initio.ff. si quis testa.liber.esse ius.fue.l.j.§.ij.ꝛ de solu. l. Modestinus.ꝛ de priuileg.cred.l.si ventri.§.fin.ꝛ.l.seq.hoc autem in filijs sic seruatur, quia cum ipso iure sunt heredes, sed per pretorem habēt exceptionem, si se non immisceant, quod ꝛ naturaliter fieri dicitur. ff. de acqui.hered.l.cum bonis.ꝛ

bonis.z.l.necessarijs.z insti.de hered.quali.z differ.Noluit pretor beneficio suo aliquos defraudari:ar.ff.de preto.stip.l.Paulus. qd fieret cum sui se abstinerent, z per quisita fraude bona paterna nihilominus possideret.

¶De codicillis. Rubrica.

Summarium.

1 Codicilli quando iure sint validi, z quãdo invalidi.
2 Electio non potest competere ei qui vnũ ius tantum hz.
3 Testamentum esse presumitur, in quo verba testamento tantum competentia inveniuntur apposita.

1 SI quis agere. ¶†Dic aut certũ est q quis voluit testari tantum, aut certum est q voluit codicillari tantum, aut dubitatur quod eorũ facere voluit: aut vtrunqz facere voluit supple tantum, vt si non valet iure testamẽti, valeat zc. Si certum est q tãtum voluit testari, tunc si non valet iure testamenti, nullo modo valebit iure codicillorum: vt.ff.de iur. codicil.l.j.z de vulg.substi.l.coheredi.§.cum filie. Si vero est certum q voluit codicillari, tunc valebit iure codicillorum, nec ad testamẽtum illa scriptura trahetur:arg.ff.ad trebel.l.Sceuola.z de lega.iij.l.cum quis.§. Seiam. Et his duobus casibus credo nullo modo locum habere legez
2 istam, quia cum his casibus certum † fit vnum tantum ius sibi competere, nec est possibile sibi aliud posse competere, ex illa scriptura non potest dici elegisse, quod exigit lex ista:cum non in vno tantum debito nobis vel cõpetenti, sed pluribus debitis vel deberi possibilibus cadat electio. arg.ff.de leg.j.l.si ita legatum.in prin.z.l. huius.§.si titio.iij.z.l.cum res.versic.toties.z de optio.leg.l. optio.Et si aliud ius q sibi competens prosecutus est, videtur potius nihil fecisse q elegisse:arg.ff. de leg. iij.l. lucius.§.sempronie.z.ff.de liber.leg.l.aurelius.§.fi. z si mẽ
3 sor fal.mod.dix.l.j. Si vero dubitetur, † tunc si quidem sunt verba apposita que ad testamentum tantum pertinent:habebitur vt testamentum. Si vero sunt verba codicillorum tantum, habebitur hec scriptura vt codicillus:vt.§.de testa.l.nõ codicillum. nec his casibus habet locum hec lex per ratiões supra dictas. Si vero sunt verba que se habere possunt ad testamentum z ad codicillos, veluti: Titio bona mea relinquo: Titium heredem meum esse volo: nam ista verba se habent ad directam z fideicõmissariam, vt in.d.l.cum quis.§.Seiam.z de hered.instit.his verbis.tunc credo q habeat locum lex ista in princ.z sic videtur intellexisse Azo, cum scriptura loquitur vt modo dixi. Si vero vtrunqz voluit valere, suppletur tamen, veluti si non valet iure testamenti zc.tunc si dubitetur quo iure valeat, adhuc habet locũ lex ista, versic.vt etiam illud. Sed si certum esset hoc casu q vno tantum iure valeat, adhuc habet locum lex nostra:vt.§. illud quoqz.ad fin. Jaco.

¶De legatis. Rubrica.

Summarium.

1 Dominiũ rei legate quando transeat in legatariũ.
2 Legatum rei communis quo casu validum fit.
3 Legatum de re heredis factum valet, z heres idipsum prestare tenetur.
4 Legatum de re aliena quando valeat.

1 CUm alienam. ¶Cum quis rez aliquam legat: aut legat in genere, aut in specie. Si in specie, tunc dic † quia aut legat propriam, aut cõmunem: aut eam in qua ius habet, aut prorsus alienam. Si quidem relinquat rem propriam, tunc dic q inconti nenti ab hereditate adita in legatarium agnoscentem legatum transit dominium: vt.ff.de furtis.l.a Titio.z si cer.peta.l.proinde.z de leg.ij.l.legatum. z de leg.j.l.si tibi
2 homo.§.cum seruus.cum simil'. Si vero † relinquo rem communem: dicimus idem esse in parte pertinente ad ipsum quod in toto, vt proxime dixi: vt.ff.de leg.j.l.serui electione.§.j.l.vlt.saluo eo q si in aliqua parte aliquod sic haberet, z sic legasset: fundum meum cõmunem Titio lego, tunc non solum pars propria, sed eius ius quod in alia parte haberet videtur legatum.z est casus. ff.de lega.iij.l.Julianus.in prin. Si vero relinquat eam in qua ius aliquod tantum habet, tunc solum quod habet videtur legasse:vt.ff.de leg.j.l.si domus.§.fina. z arg. ff.de cõtrahen.emp.l.cum tabernas.z de pig.l.penul. in prin. z ita volunt quidam intelligere. ff. de leg.j.l.seruum filij.
3 in prin. Si vero † relinquat rem heredis, dic q eam heres prestare debet, siue testator sciuerat esse heredis, siue suam crediderit.ff.de lega.ij.l.vnum ex familia. §.si rem. Si autem relinquat alienam, dic q aut testator sciebat alienam, aut ignorabat, z sic credebat suam: si sciebat alienam, si quidem possidebat, heres ipsam debet prestare, z si euincatur, tenebitur de euictione, vt arg.ff.de vsucap.z vsurp.l.eum qui edes. z.ff.de leg.j.l.si domus. §.de euictione. Si vero non possidet, tunc si potest eam redimere, redimet, z prestabit:z si prestita euincatur, nõ puto eum teneri amplius, ne in infinitum sit ad idem legatum obligatus. arg.ff.de lega.iij.l.fideicommissa.§.si quis decem.z vt not.ea.l.j.§.si tibi ita verum. hoc tamen casu actionẽ de euictione quam aduersus vẽditorem habet, legatario cedet:vt.ff.de euictio.l.in creditore. Si vero non possit redimere dño vendere nolente, vel immensum pretium desiderante, tũc prestari debet vera rei estimatio:vt.ff.de leg.iij.l.non dubium. z de le.j.l.si domus. §.qui confitetur. Si vero ignorat alienam, z sic suã:tunc dic, quia aut reliquit persone coniũcte aut extranee pror
4 sus. Si † coniuncte, vel alicui alij cui al's legata fuisset, reliquit: tunc dic idem per omnia qd dixi proxime, quando sciẽs alienam legauit. Fallit in duobus casibus. Primo vbi testator ex aliqua causa precedenti in qua errabat credit rem suam esse, videtur legasse, q q heredem suum onerare voluerit:vt.ff.de vsufru.leg.l.Sticho. Secundo fallit vbi is qui grauatur sic est testatori coniunctus, vt is cui relinquitur: z ita potest intelligi. ff. de leg. ij.l.cum pater.§.euictis. Si vero extranee prorsus relinquatur, tũc dic q si heres eam non possideat, ipsam prestat, vt cum euicta de euictione tenebitur, cum sufficiat si tale prestet, quale habet: vt.ff.de leg.j.l.si legata.z.l.legatum.§.fin.z.l.si substitutio.ad fi. Fallit in casu, in quo extranee prorsus relictum debetur. C. de fideicommis.l. Paulus. Si autem relinquatur res in genere, tunc heres talem dare debet que legatarij efficiatur, et aliam dando non liberatur: vt. §.de lega.j.l.si a substituto.§.j. in prin.z de leg.iij.l.qui concubinam.§.si heres.

¶De verborum significatione. Rubrica.

Summarium.

1 Disiuncta quando pro coniuncta accipi debeat: z nume.2.z.3.
4 Orationem aut coniunctam aut disiunctam oportet esse totam.
5 Coniuncta quando pro disiuncta accipi possit.

CUm quidam. ¶Cum queritur an disiuncta pro coniuncta habeatur dic:aut disiuncta profertur a lege, aut ab homine. Si † profertur a lege, sem-
1 per ponitur pro coniuncta, vt.l.Quintus.ff.de auro z arg.lega.ratio est q lex debet esse certa: disiuncta autem inducit incertitudinem. Si autem profertur ab homine, z tunc aut est disiunctio personarum

tantū, ꝛ tunc aut in vltima voluntate, aut in contractu:
si in vltima voluntate, aut est disiunctio nominatorū, et
tunc disiunctiua manet: vt. ff. de lega. j. l. si ex toto. aut est
disiunctio non nominatorum, ꝛ tūc disiuncta accipitur
vt hic, nisi voluntas testatoris sit contraria, quia tūc vel
disiuncta manebit: vt. ff. de lega. iij. l. Titio. Si autem in
contractu est disiunctio, aut vterqꝫ disiunctorum est pre
sens, ꝛ tunc quis eorū est adiectus in contractu, vt cum
ambobus contrahatur, ꝛ tunc vtriqꝫ acquiritur, disiun
2 ctiue, coniuncta accipitur, † ꝛ respondeo ad dimidiam
quilibet aget: vt. ff. de duob. reis. l. reos. §. tabulis. aut eo
rum vnus adiectus est vt ei soluatur, ꝛ tunc manet adie
ctus; nec obligatio acquiritur in aliquo: vt. ff. de verbo.
oblig. l. eum qui ita. §. qui sibi. aut non apparet qualiter
sit adiectus, ꝛ tunc vtriqꝫ acquiritur obligatio huius. l.
in fin. aut vnus adiectorum est presens, ꝛ alter absens, ꝛ
tunc obligatio queritur presenti: ꝛ alteri hic adiecto
nihil ei queritur: vt insti. de inutil'. stip. §. si quis alij. secus
autem si copularentur. Primo quia tunc dimidia tantū
queritur presenti: vt. ff. de verb. signi. l. sed mercator. ꝛ in-
stitu. de inutil'. stip. §. si quis sibi ꝛ alij. nisi in casu, vt. ff. de
contrahen. emp. l. si fundus. ꝛ est ratio diuersitatis. s̄. no
tata. ꝛ hec omnia intelligas, cum est distinctio in perso-
nis, obligantur, ꝛ obtinet. C. de consti. pecu. auf. ibi po-
sita. est disiunctio rerum duntaxat, ꝛ tunc disiunctiua
3 manet: vt dicta. l. eum. de verbo. oblig. Si † autem con-
ditionū, ꝛ tunc considera, aut quodlibet membrum dis-
iunctum conditionem positam per se verificans volun-
tatem testatoris inducit: veluti si nonis ex Asia veniat,
aut Titius consul factus fiat, Meuio decem lego, ꝛ tūc
sufficit vnam verificari: vt insti. de hered. insti. §. penul. ꝛ
ff. de cond. insti. l. si heredi. ꝛ de condi. ꝛ demon. l. cum pu
pillus. §. j. ꝛ de verb. oblig. l. si ita stipulatus. ꝛ de reb. du.
l. si is qui. §. vtrum. ꝛ extra de testi. inter cetera. ꝛ tunc dis
iunctiua manet, vt non inducat quodlibet membrum
in disiunctione positum volūtatem testatoris per se tan-
tum, licet aliquod sit ex illis membris quod per se indu-
cat, tunc tota oratio accipitur pro coniuncta: vt. C. de in
sti. ꝛ substi. l. generaliter. ꝛ. ff. de here. insti. l. Lucius. vt est
videre. l. generaliter. C. de insti. ꝛ substi. No. ibi plures cō-
ditiones apponuntur, inter quas apponitur, licet si de-
cedat sine liberis, tunc aliqua conditionum ibi positarū
non induceret post voluntatem testatoris tantum: hec,
scilicet sine liberis, bene induceret, quia verisimile est te-
statorem voluisse si hoc committeretur, si similiter dece-
deret sine liberis q̄d substitutus vocaretur: q̄d quidem
non est verisimile, si aliqua aliarum committeretur. s. si fi
lius nuptias non contraheret: ꝛ hoc casu, scilicet quan-
do quodlibet membrum non induceret vt predixi, tunc
tota oratio accipitur coniuncta: vt dicta. l. generaliter.
ꝛ. ff. de here. insti. l. Lucius. Nec potest esse per ius mem-
brum q̄d per se voluntatem testantis induceret disiun-
cta: ꝛ pro alijs que non habēt illud posse vnum quodqꝫ
4 per se coniuncta: nam † oratio aut tota est coniuncta,
aut tota disiuncta, ar. ff. de vsuris. l. cum quidam. ꝛ. s̄. de
codicil. l. fina. hoc autem ex mente proferentis estiman-
dum est: vt. s̄. de verb. signifi. l. alienationes. §. oratio. Il-
lud est etiam notandum, ꝙ vbi permittitur genus spe-
cies sequatur, per destinationem genus precedēs distin-
guitur a specie: vt arg. ff. de acquiren. hered. l. ij. in princ.
ꝛ. s̄. de proba. l. instrumenta. vt ibi accipitur: Alexander
siue Paris iuit pro Helena, ꝛ tunc oratio disiuncta: vt
ff. de ver. signi. l. hec verba. ꝛ sic vidimus quando disiun-
ctiua ponit̄ pro coniunctiua. Videamus ergo quando
coniunctiua ponitur pro disiunctiua: ꝛ hoc est videre,
5 vbi † vterqꝫ simul nescit exuere: vt. ff. de ver. signifi. l. con
iunctioni. ꝛ. l. sepe. Itē vbi aliquod de iure statuitur sub
iuncta oratione, ꝛ quilibet cum de coniunctis illud ius
esse per se subiecit ꝛ admittit: vt. ff. eod. l. sepe. item dubi-
tatur, ꝛ sic intelligitur. extra de rapto. c. ij. quod si vnum
tantum per se potest, ꝛ aliud non, tunc si ab eo incipias
quod per se tantum potest, id solum sufficit: vt eo. de iur.
preto. nam requiritur ibi vox ꝛ voluntas pupilli, vt si in-
cipias a voluntate, sufficiet voluntas sine voce. Si vero
ab actu, tunc ambo requiruntur. ꝛ ad hoc facit. ff. de rei
vend. l. sin autem. §. possidere. ꝛ ad trebel. l. cogi. §. fina. de
acquir. posses. l. quemadmodum. al's coniuncta manet:
vt. ff. de verb. oblig. l. si ita. ꝛ de reb. dub. l. si is qui. §. vtrū.
ꝛ arg. ff. de leg. iij. l. non aliter.

De fideicommissis. Rubrica.

Summarium.

1 EA quam. Circa hanc. l.
dic, aut † venien-
tes abintestato expresse sunt grati, ꝛ tūc
hanc literam optime ponit: vt. j. eodem.
l. ex testamento. aut non, ꝛ in testamen-
to fiunt aliqua, in eo casu non tenentur
venientes abintestato: aut fuit nulla ꝛ tunc aut propter
defectum solennitatis, ꝛ eo casu idem est: vt. j. eod. l. si ve
ritas. ꝛ. s̄. de testa. l. si codicillum. in fi. vt. s̄. eod. l. j. ꝛ. l. ij. ꝛ
de testa. l. non dubium. §. illud. aut propter personam in-
stituti, vel errorem testantis, ꝛ tunc aut nomen reliquit
a scripto, ꝛ tunc nihil debetur a venientibus abintesta-
to: arg. ff. de leg. ij. l. Celsus. §. quod alicuius. nam cum ac
cedant abintestato cōtra testatoris propositum non vr-
geatur ad ea que nominatim a scripto fuerānt: vt arg.
ff. de leg. i. §. penul. ꝛ de codicil. l. qui graui. ꝛ. l. penul. ꝛ de
leg. ij. l. si Titio. §. Julianus. quia ibi hoc propositum ali-
ter non successit, vt ꝛ ibi not. aut indeterminate, ꝛ tūc ve
nientes abintestato prestant, vt hic: ꝛ ideo dicit simplici
ter lex non nominatim a filia putatiua. ꝛ ad hoc. ff. de fi
deicommis. inter hunc casum ꝛ illum in quo tenuit insti-
tutio perpendi potuit: vt. ff. de libe. ꝛ posthu. l. ꝛ si prospe
xit. §. fina. ꝛ de iniusto rup. l. nam sub conditione. fit ergo
tanꝙ ex codicillis poterit relicta si quo modo est non
econtra. s̄. de testa. l. non codicillum. Respondeo ibi fuit
aliqua, licet non solennis institutio, hic autem nulla o-
mnino: ꝛ ideo pinde est ac si nulla omnino precedēte in-
stitutione fideicōmissa fuissent relicta seu adscripta: vbi
nullus dubitat esse eam scripturam codicilli, ꝛ ita intelli
2 gitur hic. Cum queritur † an fideicommissa si adita
sit ex testamento a venientibus abintestato debentur:
refert an testator expresse grauauit veniētes, ꝛ tunc pre-
stabuntur, siue ab initio non valet, vt. C. de fideicom. l. ea
quam. j. respon. siue postea vitiet̄: vt. ff. de leg. ij. l. Lucius.
§. filiam. ꝛ. l. si quis testamēto. sed hoc fallit ratione offen
se pietatis, siue ab initio sit nullum ea ratione: vt. ff. de le-
ga. iij. l. ij. ꝛ. C. de fideicommis. l. penul. nec obst. C. de libe.
3 prete. auf. ex causa. quia † non prestat preteritus legata
tanꝙ a se relicta seu ex grauamine imposita veniētibus
abintestato, si beneficio legis prestat legata a scripto: sic
veteri iure in emancipato contingebat. de lega. prestan.
per totum. ꝛ dicta. l. penul. C. de fideicommis. siue postea
rumpatur per querelam: vt. ff. de inoff. testa. l. Titia. ꝛ de
lega. iij. l. patronus. §. fina. Si vero expressim non graua
uit, sed dixit ꝙ volebat testamētum pro codicillis: refert
aut dixit, si non valet ꝛc. ꝛ eo casu operatur, quando te-
stamenti tempus in totum decurritur iuribus testa. vt
C. de testamen. ma. l. si in testamento. ꝛ. ff. de vulg. ꝛ pup.
substi. l. coheredi. §. cum filie. ꝛ de iur. cod. l. conficiuntur.
ꝛ de testa. mil. l. si miles. cum concor. non ergo operatur,
non valet abintestato, ꝛ postea fit irritum, quia deficit
conditio codicillandi, que falsa fuit, ꝛ de presenti: vt. ff.
iniust. testa. l. cum in secundo. ꝛ insti. qui. mod. testa. infir.
in prin. Idem si dicat, si non potest valere ꝛc. eadem ra-
tione quia presentis tēporis est: vt. C. de codi. l. ꝛ de quo-
dam. ꝛ de leg. iij. l. Julianus. Non ob. ff. de leg. ij. l. si quis
ita. quia illud ibi non continetur ex aditione, vt patet:
sed quia

sed quia conditio legatarij nec tempore testamēti sed tēpore mortis inspicit: vt.ff.de leg.iij.l.si deportati.in prin. cum concor. Non ergo ibi verbum potest, ad tempus testamēti restringitur, ne qđ fauore legatarij est adiectum si dicat non poterit, quia testamentum ab aliquo tempore dependet, ergo conditio deficit: vt.ff.de verbo.obli.
3 l.quicquid.§.fina. sic † etiam non operatur, nam in partem valuit, et in partem nō: vt contingit in auf. ex causa. tamen quia deficit conditio, que debet in totū verificari: vt.ff.de condi. et demon.l.qui heredi.§.fin. tamen quia eadem scriptura non debet in partem esse testamentum et in partem codicillus: vt.C.de codicil.l.si idem.et.l.fin.et arg.ff. de vsuscap. et vsurpa.l.eum qui edes. Sed quid si dicat volo valere iure testamenti et iure codicillorū? Respondeo idem: vt dicta.l.si miles.ff.de testa.mili.et de lib. et posthu.l.Gallus.in prin.et.C.de hered.insti.l.fina.et de testa.l.testamentum. predicta intellige vbi nullum aliud fecit testamentum, nisi hoc solum in quo taliter locutus est, vt.s.dixi. Si vero postea aliud fecit testamentum in quo eosdem instituisset, vel non eosdem. Item eis legasset vel eisdem, tunc omnino dicendum nullo iure posse valere prius testamentum: et hoc nō tam iure deficientis solennitatis, q̄ ratione reuocate voluntatis: vt.ff.si cui plus q̄ per leg.falci.§.si legatarius.et de admi.l.si cui.

¶ Communia de legatis et fideicommissis. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Legatarij ad recuperanda legata sibi relicta, tres possunt intentare actiones.
2 Actio in rem quando competere dicatur, et quando hypothecaria.
3 Rei vendicatio competit legatario pro legato pecunie que est in arca, et similibus.
4 Heres legatum de re aliena factum a testatore prestare debet, aut eiusdem estimationem.

Tam hi qui lega. ¶ Super verbo legis: Non solum, et ita
1 dantur † tres actiones legatarijs. Sed de facto iudices in hoc vltimo errāt, qz agunt aliqua istarum actionum, nec pbant aditam hereditatem, q̄ si nō probauerint reus absoluendus est: quia hec lex intelligitur solum post aditaz hereditatem, vt.s.ti.j.tetigi in.l.vlt.in auf. hoc amplius. et.ff.de testa.tut.l.nemo.et.ff.de fideicom.lib.l.ij.alleg. d.l. bonum verbum ad hoc ab adita hereditate transit actio.ff.de furt.l.a Titio.et de leg.ij.l.legatum. ¶ Sed diceret aliquis fatuus, hec vera sunt in actione in in rem: sed hypothecaria bene datur, licet non sit adita. Sed re
2 spondeo nō est verum, quia † ad hoc vt competat actio in rem vel hypothecaria, necesse est q̄ ex testamento vel forma contractus actio personalis prius certa sit, et tūc demum datur in rem, vel hypothecaria, vt.ff.de pign.l. lex vectigali.et.ff.que res pig.vel hypot.l.penul.et ita potest hoc semper locum habere post aditam hereditatē: sed nunquid potero intentare omnes? Respondeo nō, vt.ff.de leg.ij.l.cum filius.§.varijs. hypothecaria vero et personalis ex testamento insimul bene possunt intentari. Hypothecariam sequitur quelibet istarum, sicut pedissequa dominam: et videtur q̄ tunc datur ex testamēto, cum in testamento est relictum. Sed quid si reliquit in codicillis vel in epistola? Respon. tunc datur condictio.ex lege.C.de codicil.l.fi. vel dic q̄ in larga significatione dicitur testamentum. Sed nunquid possum eligere? Respon. non, sed vide quid tibi legatū sit: aut est quātitas in genere aut in specie, aut species in genere aut in specie etiam, aut legauit vt suam, aut vt alienaz, aut corporalem. Si legat sibi in testamēto decem in genere, habeo personalem ex testamento et hypothecam: quia res
3 sue testatoris sunt in obligatione pro illis decem: sed † si legatum est tertium corpus, velut pecuniam quam habeo in arca, datur mihi reivendicatio.ff.de leg.j.l.plane. §.sed sine.et.l.si certos nummos. sed si legauit mihi hominem in genere vt optato habeo ad exigendum vt exhibeat totam familiam, vt optato habeo in rem: vt.ff. ad exhi.l.iij.§.sciendum.et de optio.leg.l.ij.et.iij. Sed si legat nomen debitoris, habeo vtilem meo nomine: vt.s.de lega.iij.l.ex legato.et.ff.de leg.j.l.legatum.et.l.nomen. Si reliquit rem certam suam, statim adita hereditate transit ad me dominium, et nunq̄ est penes heredē: vt.ff.de pecul. l. sed si damnum. hoc si vellem ageret ex testamento ad rem meam, non possum, quia res sua non condicitur nisi a fure: vt.ff.vsufruc.quemadmo.ca.l.fina.in fin. Sed potest respōderi, hoc est fauore vltime volūtatis huius, sicut al's agitur odio furis. instit.de actio.§.sic itaq3.et.§. plane. Sed multum miror quare de hoc fuit hic dubitatum, quia licet non agam vt res mea mihi detur, ago tamen ad rem meam mihi tradēdam. ff.pro suo.l.ad rem. et ad idem.ff.de lega.j.l.si seruus legatum.§.cum homo. Si autem legauit rem alienam, aduertēda sunt omnia
4 que dixi.s.de leg.l.cum rem alienam. et † in hoc casu habeo actionem ex testamento cōtra heredem, vt redimat rem, et tradat, vel det estimationem: vt.ff.de leg.iij.l.non dubium.in fi. Si vero legauit rem incorporalem, datur confessio contra heredem.ff. quemad. seruit. amitta.l.si partem.in fi. Sed pone q̄ legatur vsusfructus omnium rerum suarum, nunquid habeo confessionem et hypot. Respondeo sic: sed actionem in rem et in factum non potero habere, quia simul non concurrunt. ff.de except.rei iudica.l.penult. §. Latinus Largus. sed primo legauit mihi domum, postea legauit Titio cōmitti fundum, et Seio alium, nūquid ista duo legata sunt mihi obligata pro meo legato primo? Respondeo non. Sed quid si legauit rem sibi debitam? Respondeo agam ex testamento contra heredem vt cedat mihi actionem quā habuit defunctus. ff. de lega.j.l.cum seruus. §. idem Julianus scribit, si fundi. Sed dubitatū fuit, testator legauit mihi rem quam emerat a nō domino, an mihi cōpetat actio contra heredem? Et dixerūt quidam q̄ sic, quia si testator fuisset dominus, haberet directum dominium adita hereditate: ergo et obliquum si non fuit dominus. ar. pro eis. ff. de public. l. cum sponsus. sed ego dico q̄ non: arg. ff. de pu.l.ij.in verbo, emissa.et.l.seq. Sed quid si damnauit heredem vt venderet mihi aliquam rem? Respondeo, agam contra heredem ex vendito, vel ex testamēto: vt.ff.de leg.j.l.si fideiussor.§.meminisse. et.ff.de act. emp.et vend.l.si equo.

¶ Ad legem Falcidiam. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Falcidia qualiter et ex quib⁹ legatis sit detrahēda.

Falcidie rationē.
1 ¶ Circa falcidiam dic, † aut plura cuilibet, aut vna pluribus: aut vni plura, aut vniuersalitas vni fideicommisso relinquit. Primo casu et pro diuiso singula legata falcidia rescindit: vt instit.ad leg.falcid.§.fina. et vt obtineantur pro dominio in singulis contra singulos exceditur, nec vnus pro altero in suo legato falcidie numerabitur: vt in eisdem.ll.et argu. ff. ad leg. falcid.l.si post missionē.et.l.nesennius.§.sed.arg.vt nul.euin.l.j.lib. xj.cum concor.et s̄m hoc intelligit. C. ad leg.fal.l.j.et.l.in imponenda. In secundo autem vnum est defalcabile, et aliud non: et tūc aut pro indiuiso cōpetit et obtinebatur pro diuiso in legato defalcabili, qđ falcidie nomine competit: vt.ff.de leg.ij.l.in duobus. ff.ad leg.falc.l.sed si non seruus. nec obst.s.eo.l.fundum. quia legatum etiam per estimationem solutum est defalcabile: vt in eo.tit.l.falcidia inter. Si vero vtrunq3 sit defalcabile, tunc pro indiuiso resecat de vtroq3: vt.ff.ad leg.falcid.l.Plautius.et ff.eod.l.si iudex ad hanc communionem. Quidā tamen

dicũt q vtile erit, ꝛ pro diuiso vna poterit assignari pro falcidia: vt arg. ff. de leg. j. l. potest. ꝛ commu. diuid. l. iudicem. ꝛ C. quib. ex cau. quar. pars debe. l. ij. ꝛ ad hunc intellectum potest reduci. ff. ad leg. falci. l. ex pluribus. ꝛ ar. ad hec dicta. l. si fundum mihi. In tertio licet pro diuiso a te resecet de singulis rebus. ff. ad trebellia. l. deducta. in prin. ꝛ arg. insti. de fideicommis. heredi. §. restituta. vt arbiter consignabit in vna re, ꝛ potest loqui. C. fa. hercis. l. filium. ꝛ arg. ff. famil. hercis. l. sed etas. §. fina.

¶ Quando dies legati vel fideicommissi cedit. Rubrica.

Summarium.

1 Dies quando cedere dicatur, si cum diei prefinitione aliquid relinquatur.
2 Dies contractui adiectus, quando pro conditione sit habendus.

Cum aliquid relinquitur 1 † cum diei prefinitione: aut certe, aut incerte. Primo casu statim dies cedit: vt. ff. quando dies lega. ced. l. si dies. ij. respon. In secundo dic, aut prefinitur dies incertus ad expectationem beneficij, ꝛ tunc obtinet. C. de vsuris. l. ambiguitatem. aut inchoationem, ꝛ tunc certum est q testator voluit facere conditionem, ꝛ tunc conditio erit: vt. ff. de condi. ꝛ demonstra. l. dies incertus. ꝛ l. in conditione. aut certum est q noluit, ꝛ tunc obtinet. ff. ad trebellia. l. Seius Saturninus. ꝛ de alimẽ.
2 ꝛ cib. lega. l. libertus. §. ab heredibus. aut dubitatur, † ꝛ tunc dic, aut est prefinitio diei etatis certe, aut est alius dies incertus: siquidem est dies etatis certe prefinitus, tunc dic, aut est appositus libertati, et tunc obtinet vt dies habeatur, ꝛ non conditio. de fideicommis. l. fideicommissaria. ꝛ ff. de manumis. testamen. l. si ita scriptum. aut aliter si legato, ꝛ tunc aut adijcit legato, aut post legatum pure datum prestationi legati adijcitur, siquidem legato adijcitur, conditio est, vt. ff. quando dies lega. ced. l. si cum dies. ij. respon. ꝛ de lega. j. l. si cui. Si vero prestationi adijciatur, dies est, vt. ff. quando dies leg. ced. l. firmio. §. j. ꝛ C. quando dies leg. ced. l. ex his. Si vero alius est incertus dies, aut est incertus dies omnino, aut est certus quo ad existentiam. Primo casu est conditio: vt. ff. quando dies lega. ced. l. si cum dies. ij. respon. ꝛ C. de nuptijs. l. sancimus. Secundo casu aut personam respicit legatarij, ꝛ tunc est dies: aut heredis vel tertij, ꝛ tunc siue conditio legati, siue solutio dicatur: vt. ff. de condit. ꝛ demon. l. heres meus. ꝛ l. quibus diebus. §. ij. ꝛ l. j. ꝛ quando dies leg. ced. l. si cum Hermes. cum simil.

¶ De bonis que liberis. Rubrica.

Summarium.

1 Actiones filio competentes per quem intentari possint.
2 Filiusfamilias pro delicto conueniri potest.
3 Pater quando conueniendus sit pro filio aut contra.
4 Filius consentiente patre actionem potest intentare.

Cum non solum. ¶ Sancimus itaq. ¶ Circa illã quan-
1 do queritur, † actiones que competunt filio per quem debent intentari, vel si contra filium moueantur, quis debeat conueniri: Dic aut cõpetunt de castrensi, vel quasi, aut ex alia causa: si de castrensi vel quasi, illas intentat filius ꝛ eis conuenitur etiam patre inuito. ff. ad macedo. l. ij. ꝛ de castren. pecul. l. precipua. nam in eo nullum ius habet pater. concord. C. de exceptio. ꝛ de castren. pecul. errat: ergo in eum debet facere quilibet, ꝛ cum posset alienare patre inuito ꝛ in iudicio interesse, cum hic fuit pecunia. ff. de iure deliberan. l. ait pretor. Si vero descendant extra causam castrensem, tunc considera aut descendunt ex maleficio, aut ex contractu: si ex maleficio, aut querimus de conueniendo, aut de actione ex deli-
2 cto per filium intentata. Primo † casu credo q possit conueniri tanq paterfamilias. institu. de noxalib. §. fin. ꝛ tunc cõsidera aut competit propter offensam factam in personam filij, aut in res: si in personam filij, vt iniuria, ꝛ tunc est filij: vt. ff. de actionib. ꝛ obliga. l. filiusfamilias. ibi: vbi iniuriam. vnde ꝛ tunc est filij: vt de actionib. ꝛ obligatio. l. filiusfamilias. aut illam intendit patre presente et consentiente, item et renitente propter vtilitatem, item patre absente cõueniri existentem q pro eo agat: vt. ff. de iniurijs. l. sed ꝛ si vnius. §. si filio. ꝛ de pactis.
3 l. in personam. Si † vero in rem, tunc considera aut in rem patris, que filio fuerat deputata, ꝛ item peculij profectitij ꝛ tũc est patris, nõ filij. Sed si pater esset absens, filius autem studiorum causa absit: vt. ff. de iudi. l. si longius. Si ex contractu, tunc aut quero de filio conueniente, aut actione per filiũ intentata. Primo casu cum tractemus de filio couenendo ex suo contractu, ꝛ tunc conuenitur tanq paterfamilias: vt. ff. de actionib. ꝛ obliga. l. filiusfamilias. ꝛ de iudic. l. cum ex contractu. Si ex contractu defuncti cuius ipse est heres pater est conueniendus. Fallit quando cõtra voluntatem patris habet hereditatem, nam tunc in signũ repudiationis vel non, litem sopitam suscitare debet, ꝛ patri cõsentire, vt hic. Si vero tractatur de actione per filium intentata, tunc aut actio est profectitia, ꝛ tunc actio est patris, nisi actio depositi furti vel commodati, vt dicta. l. filius. Sed actio. patris ꝛ illã que competit sibi suo nomine intentat patre consentiente, si pater sit presens. Si est aduentitia, tunc aut pater consentit in lucro, ꝛ tunc exercitiũ est pa-
4 tris: vt. s. de bonis mater. l. j. Sed † eo consentiente credo q filius possit exercere: vt in auf. quod locum. ꝛ C. de collatio. si pater non consentit in lucro, exercitium est filij, sed pater consentit propter rationes predictas. Jac.

¶ De sententijs que pro eo quod interest proferuntur. Rubrica.

Summarium.

1 Interesse quotuplex sit.
2 Interesse cui ꝛ a quo debeatur.
3 Interesse cõmune circa rem, rei recta appretiatio dicit.
4 Interesse commune circa rei accessionem attendẽdum.
5 Fructus quando in interesse sint computandi.
6 Interesse in quibus rebus attendi debeat.
7 Interesse lucri perditi potest licite peti, sed non in contractibus. ꝛ nume. 8.
Lucrum non captiosum loco interesse petitur.
9 Damnum dicitur quandoq lucrum perditum: sed proprie est ademptio vel abscisio patrimonij.
Interesse singulare quid sit, ꝛ quare sic dicatur.
10 Interesse propter non factum opus promissum, quando peti possit.
11 Interesse singulare duplo excedere commune, qualiter intelligendum.
12 Pecunia non perinde facile accessionem admittit, atq res alie.
13 Interesse in speciebus qua ratione dicatur venire.
14 Interesse aliud conuẽtum, aliud cõmune: rursus quoddam ex re, quoddam extra rem ꝛc.
15 Interesse extra rem quod sit ꝛ quando petatur.
16 Damnum quandoq dicitur improprie lucrum perditum aut impeditum.
17 Debitor fideiussori ad interesse tenetur, quod fideiussionis occasione contingit.
18 Fructus officio iudicis vel ratione interesse petuntur in actionibus bone fidei.

Cum pro eo quod.

Cum pro eo quod.

1 ¶ Circa hanc legem dic, † ꝙ interesse aliud inestimabile, aliud publicum: de quo dicitur. ff. solu. matrimo. l. j. ⁊ de iure dotium. l. ij. ⁊ insti. de his qui sunt sui vel alieni iuris. cum concordan. ⁊ de hoc nihil ad titu. Aliud inestimabile seu priuatum, et hoc interesse idem est ꝙ pretium seu appretiatio rei, ſm quod ex conceptione verbi percipi potest, qd componitur ex inter ⁊ re ⁊c. vt sic ibi signo iur. vel in rem est. Constat autem appretiatione interesse rei: sic vt. ff. de fideiusso. l. si ita. Appretiatio ergo rei interesse dicitur, scilicet verbi compositionem attendendo, ⁊ de eius significato colligitur. ff. de adulter. l. inter liberas. §. lex Julia stuprum. ⁊ argu. insititu. de tutel. in princip. ⁊ de donat. §. est ⁊ aliud. Et hoc interesse diuiditur: quia aliud conuentum, aliud com-

2 mune, aliud singulare. Conuentum † constabat prestari ab emptore venditori: vt. ff. de actio. emp. l. Julianus. §. ex vendito. ⁊ institu. de actio. empt. ⁊ vendi. in princip. ⁊ arg. ff. de pactis. l. iurisgentium. §. pretor. nisi ratio equitatis repugnet: vt si dicitur emptor deceptus, succurritur. s. de rescinden. vendi. l. si voluntate. ⁊ si maior factus ratum habue. l. ij. ita ⁊ emptori paritatis consideratione succurritur, si deceptus vltra dimidium proponatur. argu. ff. si quid in frau. patro. l. j. §. si quis in fraudem. ⁊ ff. ad legem aquil. l. illud. ⁊ cum succurritur sibi iure actionis, multo fortius per exceptionem. ff. de re iudic. l. inuitus. §. videamus. ⁊ de superficieb. l. j. §. quod ait. cum concordan. vel alia: vt. ff. de actio. empti. l. Julianus. §. offerri. ⁊ l. qui pendente. ⁊ de pericu. ⁊ commodo rei vendite. l. habitationum. §. ante pretium. ⁊. C. de euictio. l. si post perfectam. Commune interesse, qd sine ipsius conuentione tantum tenetur respectu rei non persone statur communi estimationi: ⁊ hoc commune diuiditur, quia aliud est circa rem, aliud circa accessionẽ rei, aliud circa rem ⁊ accessionem rei. Accessio interesse circa rem rei pretium dicitur: quod interesse in omnibus preter pecuniam consideratur, pecunia non estimatur, sed estimat, vt. ff. de fideicommis. l. si ita. ⁊ de in litem iurando. l.

3 nummis. † Et hoc commune interesse circa rem dicitur communis appretiatio rei, ex ipsius rei qualitate ⁊ vtilitate percepta seu appretiata: vt. C. de rescinden. vendi. l. si quis. ⁊. ff. de lega. j. l. si fundum per fideicommissum. ⁊ de rebus eorum. l. si fundus. ⁊ in auk. de non alienand. emp. lap. preci. rerum. venditione in loco consueto in specta: vt ad legem Aquil. l. si seruum. ⁊ argu. de eo quod certo loco. l. ideo. ⁊ ad hunc intellectum inducitur. ff. de condictio. furti. l. cum seruus. ⁊ de furtis. l. si quis vxori. §. penulti. ⁊ ad legem Rhod. de iactu. l. ij. Estimatione quidem dicitur, res tantum valet, quantum vendi potest: intelligatur communi pretio seu estimatione, vel opinione. (Hoc idem videtur tenere gl. in dicta. l. j. C. de senten. que pro eo ⁊c. sed hoc videtur falsum, quia communis opinio non probat nisi vbi in iure dicitur ꝙ prescriptio seu factum cuius nõ extat memoria debeat probari ſm Innocen. vt nota. per eum in. c. quid per noual. ⁊. c. veniens. extra de verbo. significa. Lap. de prato.) Hec appretiatio seu interesse consideratur vt in contractibus bone fidei, ⁊ post moram vt pretietur quanti plurimi fuit a tempore more: vt. ff. de actio. emp. l. Julianus. §. si per venditorem. Item in contractibus stricti iuris post moram vel post culpam debentis re perempta vel deteriorata. ff. de transactio. l. in hac. Item cum mora diminuta. l. minui. Item in quasi cõtractibus: vt. ff. de ver. oblig. l. si ex legati. ⁊ de leg. j. l. apud Julianum. §. ipsius. ⁊. l. cum res. §. itaqꝫ. ⁊. ff. ad legem falcid. l. pretia rerum. Item in maleficijs: vt. ff. ad legem aquil. l. si seruum. ⁊ de condictio. fur. l. in re furtiua. §. penul. ⁊. l. ex argento. ⁊ de

4 furtis. l. inficiando. §. infans. ¶ † Circa accessionem rei consideratur commune interesse cum hac dictione: aut enim in pecunia que debetur seu petitur principaliter, aut alia res. Si pecunia, aut debetur ex contractu stricti iuris, secus: vt. s. de condi. ob cau. l. ij. Si alia res petitur, aut seruitus, aut alia res. Si seruitus, ⁊ tunc ad aliã causam interesse tanꝙ fructus: vt si seruitu. vendi. l. loci. §. j. ⁊ de vsufruc. l. videamus. Si alia res, habetur ratio fructuum ſm hanc diuisionem. Aut petitur qd est petentis, ⁊ tunc obtinet quod not. ff. de rei ven. l. fructus. ⁊ insti. de offic. iudi. §. j. ⁊. s. de rei vend. l. certum. Aut qd non est petentis, sed ei debitum, sed tunc in actionibus bone fidei veniunt fructus ex mora: vt. ff. de vsur. l. videamus. §. ex causa. In actione stricti iuris, aut peto qd olim fuit meum condictione indebiti, vel causa data, ⁊ tunc fructus veniunt, non interesse, vt dicta. l. videamus. §. j. ⁊ de

5 condic. indeb. l. indebiti. Uel causa data, ⁊ † tunc aut dari est in obligatione, ⁊ tunc veniunt post litem contestatam ⁊ non ante: vt. ff. de actio. l. ratio. §. j. ⁊ de ver. obli. l. si filius. ⁊. d. l. videamus. §. si actionem. ⁊ tunc venit interesse, in quo habetur ratio fructuũ: vt. ff. de ver. obli. l. si fundus. Aut fundum dari, ⁊ vacuam possessionem tradi, ⁊ tunc fructus veniunt: vt. ff. de vsur. l. si stipulatus. ⁊ sic in interesse tanꝙ accessio venit in tribus casibus. Primus quando pro socio. l. socium. Secundus. ff. si serui. vend. l. loci. §. j. ⁊ de vsur. l. videamus. Tertius de verb. oblig. l. si fundum. In alijs veniũt fructus vel vsure, vt. s. dictum est: vt scilicet interesse extra rem, aliud est in dãno, aliud in lucro. In damno habetur ratio in maleficijs: vt. ff. ad

6 leg. aquil. l. proinde. ⁊ de furtis. l. inficiando. §. j. † Item in contractibus incertis, vt hic. C. eo. in alijs. ff. rem rat. habe. l. si commissa. ⁊. ff. de re iudi. l. si quis ab alio. Item in contractibus certis, ⁊ quasi cõtractibus propter rem lucrosam traditam: vt. ff. de actio. emp. l. Julianus. §. j. ⁊ §. item qui furem. ⁊ de peric. ⁊ cõmo. l. pe. ⁊ de leg. l. si heres seruum. ⁊ hoc si tradens fuit conscius Titij, secus si ignarus: vbi tenetur in venditione quanto minoris preterꝙ in seruo fure, predio tributario, vbi nõ tenetur nisi ratione assertionis: vt. d. §. item qui furem. ⁊. l. si sterilis. §. j. ⁊. s. de act. emp. l. si minor. Item in vase non integro tenetur etiam ignorãs ad interesse: vt. ff. de act. emp. l. tenetur. §. si vas. ⁊ loc. l. sed addes. §. j. In lucro consideratur interesse, cum hac distinctione: aut nõ est lucrum perditum, qd fiebat cum alterius iactura ⁊ damno, nõ lucrũ vsucaptionis dicte, vsura non vsura: vt habet. ff. de fur. l. is cui. ⁊ ar. ex qui. cau. ma. l. deniqꝫ. ⁊ de dam. infe. l. proculus. aut sine alterius iactura, ⁊ tunc aut erat iam pactum, aut pendebat ex euẽtu. Siquidem iam pactũ erat venit in maleficijs: vt. ff. ad leg. aquil. l. inde Neratius. §. j. ⁊. l. si seruum. ⁊ de vi ⁊ vi ar. l. interdicta. j. de cond. fur.

7 l. ij. ⁊ de fur. l. si quis vxori. §. pe. Et † idem in lucro perdito, propterea ꝙ quis operari non potuit propter vulnerationẽ: vt. ff. si quadru. pau. fe. di. l. ex hac. ⁊ ad le. aquil. l. qua actione. in prin. ⁊ de his qui deie. vel effu. l. fi. Item in interdictis: vt. ff. ne qd in lo. publi. l. iij. §. merito. Itẽ in cõtractibus, si agã ob rem male traditã actione ex empto, in qua venit interesse: vt. ff. de euic. l. venditor hominis. ⁊ tunc lucratur ex empto, secus si ex stipulatione agatur, vt eo. titu. l. cum fundus. secus si agatur ob rem non traditã: vt. ff. de act. emp. l. si sterilis. §. cum per venditorẽ. quia cum damni emergentis propter cessationem traditionis non habetur ratio, multo minus lucri perditi ob rem non traditã. Si lucrũ sit aduentitiũ in maleficijs, ratio non habetur: cum tempus maleficij vel alterius, ⁊ non posterius in cõsideratione spectet, vt. ff. ad leg. aquil. l. ait

8 lex. ⁊. l. inde Neratius. §. si infans. §. pe. In † cõtractibus etiã ratio non habetur talis lucri: vt. ff. de peric. ⁊ cõmo. rei ven. l. fi. ⁊ de act. em. l. si sterilis. §. cum per vẽditorem. in fi. ⁊. ff. de eo qd cer. loc. l. iij. §. fi. Lucrũ itaqꝫ non captiosum quia perditũ dicitur pro interesse petitur: aliud iam personatum, aliud aduentitiũ seu fortuitum. In primo dic, aut agitur quia factũ est qd fieri non debuit, vt res male tradi per fraudem ⁊ dolum alij locata, seruus interemptus, vel alius magistratus, ⁊ tunc eius ratio habetur: vt. ff. loc. l. si quis domum. §. penul. ⁊. l. iij. ⁊. l. ⁊ hec distinctio. ⁊ ad leg. aquil. l. inde Neratius. §. ij. ⁊ in ll. alijs. s. alleg. ⁊ si quadru. pau. fe. dica. l. fina. cum concor. quod fieri debuit. Siquidem fuit merum factum, habetur ratio lucri iam perditi pacti vt quia tacuit actor ꝙ cõmodo operarum: vt. ff. rem ra. ha. l. si commissa. vel quia nõ est consecutus colonus fructus: quia dominus non prohi-

huit vim fieri cum posset, vt. ff. loca. l. si fundus. Aut non est merum factum, ⁊ tunc non venit: vt. d. §. cum per venditorem. vt. s. arbit. tut. l. quicquid. aduentitij ratio non habetur, vt. ff. de peric. ⁊ com. rei ven. l. fi. in fi. ff. de eo qđ cert. loc. l. ij. §. nunc de officio. lucrum enim iam iudicatū perditū per damnum computatur, vt. ff. ad leg. aquil. l. si seruum. Et ꝑm hoc potest intelligi. l. presens. §. in alijs.

9 ibi: qđ re vera damnum ⁊c. † vt dicatur damnum lucrū, qđ dicitur perditum, licet proprie alibi dicatur damnū ademptio seu diminutio patrimonij: vt. ff. de dam. infe. l. ij. ⁊. iij. non autem lucrum non iudicatum perditum dicitur damnum, vt ibi: ⁊ non ex quibus ⁊c. arg. ff. ex qui. cau. maio. Interesse singulare nihil esse dicitur nisi appretiatio rei supra commune modum seu valorem ex affectione petentis ad causam aliquam probabilem, ratione concepta, vt. ff. de actio. empt. l. j. in prin. ⁊ de in lit. iur. l. j. Singulare ideo dicitur, quia singulariter inspecta persona actoris propter affectionem tanti estimatur, non estimata tanti: nisi forsan de affectione agentis probabilis, aut ratio affectionis percipi potest ex his. ll. ff. de minor. l. si in emptionem. ⁊ mand. l. cum seruus. ⁊. de leg. ij. l. si cui fundus. ⁊ si in fraud. patr. l. j. §. ⁊ al's videamus. ⁊ de offic. presid. l. fi. ⁊. C. de admi. tut. l. lex que tutores. ⁊ de peric. notitie secus probabilis: vt. ff. de oper. ser. l. penul. ⁊

10 de act. ⁊ oblig. l. fi. † Item si alia ratione probabili prius intersit agentis, vt quia propter nō factum opus quod fieri promisimus damnum contingit actori, vt quia domus corruit, vel lucrum iudicatum cessauit, vt quia instrumentum promissum non fecit, actor damnum sentit lucri: quia propter carentiam instrumenti actor solutus operari non potuit. In quo dic, aut agitur ex contractu certo aut incerto, ⁊ tunc si contractus est bone fidei, ⁊ agitur bone fidei actiōe ad interesse singulare: ita vt duplici interesse communis, si est plus interesse conuēto, vel conuentus est plus communi, nō excedat, vt hic. Et ad hunc intellectum inducitur lex. ff. de in lit. iuran. l. videamus. §. penul. ⁊ de admi. tut. l. tutor qui. §. j. ⁊. ff. cōmoda. l. sed mihi videtur. ⁊ manda. l. cum seruus. ⁊ commoda. cum similibus. Si agatur actio stricti iuris siquidem sit talis, in qua iuretur in rem, vt hypothec. vt dicta. l. in actione. ⁊ de pigno. l. si fundus. §. in vendicatione. siue in persona, siue ex maleficijs: vt. ff. ne quis eum. l. si per alium. §. siue per pretorem detur. vt. ff. si qđ in frau. pa. l. tenetur. nomine singularis interesse: vt. ff. de in lit. iuran. l. ij. Si vero non iuratur in litem, non venit singulare interesse, sed commune si tradi sit in obligatione: vt. ff. de ver. ob. l. si fundus. Si vero dari sit in obligatione, precise vt detur: vt. ff. de ver. ob. l. eum qui ita. §. fi. ⁊. l. si seruū.

11 §. fi. Et † sic teneas ꝙ hic singulare excedit duplum communis, vt. s. dictum est. Sed quis contractus dicitur? Respondeo ꝑm quosdam contractus qui in se continet certam quātitatē vel speciem, vt ibi: sancimus igitur ⁊c. vt. ff. si cer. peta. l. certum. ⁊ de verbo. obliga. l. stipulationum. sed reprobatur. ff. de in litem iuran. l. iij. ⁊ de fideicommis. l. si ita. Alij dicunt contractum qui continet certam quātitatem extra pecuniam: vt decem cados olei: ⁊ certam speciem que sub quantitatis vocabulō continetur: vt. ff. de verbo. signifi. l. cum stipulamur. ⁊ de leg. iij. l. quisquis. ⁊ de leg. j. talis scriptura. Idem si certam, dūtamē a natura sit limitata: vt homo, equus, ⁊ similia: vt ff. de verbo. obligatio. l. inter stipulantem. §. sacram. ⁊ sic presentem literam intellige. Sed videtur infirmari duplici ratione persona. Primo, quia cum hoc interesse singulare descendat ex affectione agentis qđ in certa quantitate ⁊ non in specie, vel in certo genere solo, vt in homine debito in genere poterit affectio deprehendi: vt ar. ff. de in litem iuran. l. iij. ⁊ quomodo reus per affectionem actoris condemnari, qui reus habet electionem, ⁊ quod dederit olim debitum fuisse videbitur, ⁊ non aliud: vt. ff. mand. l. si fideiussor. ⁊ de condi. ⁊ demonstra. l. cum his. §. fina. ⁊ de lega. j. l. cum incertus. ⁊ de lega. ij. l. Meuius. §. duorum. Sed potest responderi in predictis exemplis interesse affectionis ratione non venire, sed considerabitur ratio lucri, qđ facta solutione debiti quantitatis, vel vere potuit preuenire. Sed hic obijcitur, quare nō eadem ratione veniet in pecuniā, qđ negatur per omnes?

12 Potest responderi, † quia pecunia difficilius recipit accessionem: vt. C. de vsuris. l. iij. ⁊. l. frumenti. ⁊ arg. ff. si certum peta. l. singularia. ⁊ hec ratio nō ponitur in. l. nummis. Item quomodo dicitur contractus certus vbi homo debetur in genere: vt. ff. de verbo. obliga. l. stipulationum. Item quomodo habetur ratio lucri, cōtra legem. ff. de actio. empti. l. si sterilis. §. cum per venditorem. ⁊ de pericu. ⁊ commo. l. fina. Sed ipsi dicunt illud mutari per hanc legem, vt in fi. Sed hoc non videtur per hanc legē §. in alijs. vbi dicitur, vt hoc quod re vera damnum inducitur ⁊c. Item quia in dubio lex presumitur non correcta: vt in auth. quib. mod. natu. effic. sui. §. generaliter. ⁊ j. de appel. l. precipimus. ⁊ in concord. ⁊ finis huius legis obtineat tam in damno quod interesse ponatur, ꝙ in lucro. Primum tamen est regulare, secundum autem singulare seu casuale, vt. s. dictum est in tractatu communis. Et ideo potest exponi litera certam quantitatem, vt est domus vel fundus: vt. ff. de lega. j. l. quod in rerum. ⁊ commu. pred. l. si quis duas. ⁊ naturam ad speciem ante limitatam, vt Stichum, vel certum equum, vt dicta. l. inter stipulantem. §. sacram. ⁊ sic in specie certa tantum, ⁊

13 non incerta locum habet, nec in quantitate. Uel † potest dici vt in speciebus veniat interesse ratione affectionis. Item ratione damni ex se illati, ratione pene commisse, quia rem debitam non soluit ei cui sub pena debebat. Item ratione lucri pacti perditi. In quantitatibus autem venit non prima ratione, sed duabus sequentibus. Sed hoc videtur colligi per. §. cum per venditorem. cum ibi ratio damni non habeatur, multo minus lucri: nisi dicamus illam corrigi per hanc, quod Azo sentire videtur per hanc legem: cuius sententia multas tollit dubitationes, ⁊ hic interesse hoc excedit duplum communis estimationis rei. Si autem agatur ex incerto interesse, vt quia merum continetur quodcunq; doceatur interesse, sine vlla diminutione prestabitur, siue sit in damno siue sit in lucro perdito: vt hac lege. §. in alijs. ⁊. ff. rem ratam habe. l. si commissa. ⁊. l. si procurator. sed certe me-

14 lior videtur diuisio ⁊ sententia distinguētium, † interesse aliud conuentum, in quo dic vt supra in hoc articulo, aliud commune: ⁊ hoc subdiuiditur, quia aliud est rei, vt quanti res valet, vel plurimi valuit a tempore, vt. s. in hoc articulo, aliud ex re, vt interesse fructuum non perceptorum propter omissam traditionem quod venit in actione stricti iuris vbi tradi est in obligatione: vt. ff. de verbo. obliga. l. si fundus. secus si dari sit in obligatione: vt in. l. si filius. Itē secus in actione bone fidei vbi tanꝙ fructus ⁊ non tanꝙ interesse, ꝑm quod habes. ff. de vsuris. l. videamus. §. interdicto. ⁊. l. contra. ⁊. s. de actio. empti. l. fructus. cum si. aliud extra rem, ⁊ hoc venit in delictum: vt. ff. ad leg. aquil'. l. j. §. j. ⁊. l. si seruum. de vi ⁊ vi ar. l. interdicto. ⁊ de fructi. l. si quis vxori. §. penul. de condic. fur. l. iij. Item ex contractibus ob rem male traditam, vt. ff. de euictio. l. venditor. aliud singulare quod ex persona petentis ⁊ non estimatione rei aliqua ratione inducitur: ⁊ hoc subdiuiditur, quia aliud circa rem ratione affectionis cuius habetur ratio ratione bone fidei, vt ff. manda. l. cum seruus. ⁊ de actio. emp. l. j. in prin. Item in actione stricti iuris, si in ea iuretur in litem, siue sit in delicto, siue extra: vt innuit. ff. ne quis eum. l. si per aliū. §. j. ⁊ si in fraud. patro. l. tenetur. ⁊ rer. amo. l. si cum dos. §. fi. ⁊ insti. de actio. §. preterea. ⁊. ff. de in lit. iur. l. j. ⁊. ij. ⁊. l. in actionibus. ita vt duplum non excedat: secus si in ea non iuretur in litem, quia tunc non haberetur effectus ratio, sed cause pretium prestabitur, vt. ff. ad leg. aquil'. l.

15 si seruus. ⁊ ad leg. falci. l. pretia. † Aliud extra rem ratione damni actoris, vel ratione lucri perdit interesse: ratione damni dic, aut quia factum est quod fieri non debuit tunc totum quod interesse venit tam in delictis: vt. ff. ad leg. aquil'. l. proinde. ⁊ de furtis. l. inficiando. §. j. ⁊ si quis cau. l. ij. ⁊. iij. ꝙ in contractibus certis: vt. ff. de actio. emp. l. Julianus. §. j. ⁊. §. item qui furem. ⁊. §. idem Julianus. ⁊ locati. l. item si fundi. ⁊ de pign. actio. l. si seruus. ⁊ commoda. l. pe. ⁊ tam certis: vt. ff. de leg. j. l. si heres generaliter. ꝙ incertis, vt puta si est impeditus per eum qui promiserat

miserat de non impediendo: vt insti. de ver. oblig. §. fin. ⁊
ff. de ver. obli. l. ij. ⁊ l. stipulationes non diuidũtur. Item
nisi confessoria agatur contra impedientem: vt. ff. si ser.
ven. l. loci. §. j. ⁊ de vsur. l. videamus. aut quia non est fa-
ctum qđ fieri debuit, ⁊ tũc aut ex incerto, ⁊ totum qđ in-
teresset petitur, vt in hac litera. §. in alijs. vt. ff. rem ra. ha.
l. si commissa. ⁊ l. si procurator. Aut agit ex certo, ⁊ tunc
dicunt quidam damni rationem nõ haberi extra rem:
vt. ff. de actio. emp. l. si sterilis. §. cum per venditorē. Sed
contra eos. ff. pro soc. l. socium. in prin. ⁊ l. ista in eo ꝙ in-
ter certum ⁊ incertum militat de solo interesse, ⁊ non in
causis vnde proueniat fit differentia: vt. l. j. ⁊ ij. §. fi. in fi.
ibi: ⁊ hoc non solũ ⁊c. melius vt in illa iuraretur per nũc.
multa. Hoc casu qui vult tollere antiquas dubitatio-
nes que ex varietate legum oriebantur, ⁊ sic in cõtractu
certo bone fidei siue species siue quantitas debeatur ra-
tio damni propter qđ non est factũ qđ debuit ibi vt exce-
dat dupli quantitatem, vt hic dicit: ⁊ sic derogatur etiã
illi, ⁊ l. sociũ. que volebant peti interesse quantũcunqꝫ in-
teresse ratione lucri. Aut fiebat alterius iactura, ⁊ tunc
eius ratio non habet: vt. ff. de fur. l. si is. ⁊ arg. ff. ex quib.
cau: maio. l. deniqꝫ. Aut fiebat sine alterius captione, ⁊
tunc aut iam iudicatum erat, aut non. Primo casu aut
ingreditur, quia factum est qđ fieri non debuit, ⁊ tunc
venit in maleficijs ⁊ quasi: vt. ff. si quadru. pau. fe. dic. l. fi.
⁊ ad leg. aquil. l. qua actione. ⁊ cõtractibus: vt. ff. loc. l. si
fundum. ⁊ ibi: si hec distinctio. ⁊ C. de rei vend. l. quoties.
16 Aut † quia factum non est qđ fieri debuit, ⁊ tunc si est
merum factum, venit: vt sic lucrũ perditum dicatur da-
mnum, vt in hoc. §. in alijs. ⁊ §. fi. Aut non est merum fa-
ctum, sed mistum, vt traditio: ⁊ tunc ſm quosdam non
venit, vt. d. l. si filius. §. cum per venditorem. nisi in casu
ff. de eo qđ certo loco. l. iij. §. fin. ⁊ C. arbit. tute. l. quicquid.
Alij ꝙ in bone fidei actionibus venit, ita vt non excedat
duplum: vt hic, ⁊ in fine instrumẽti iure actio venit, licet
sint arbitratiue propter locum, al's non: vt dicta. l. iij. de
eo quod certo loco. lucri aut fortunij ratio, vt habetur
in dicto. §. cum per venditorem. ⁊ arg. ff. qui ⁊ a quib. vel
vt in dicta. l. ideo. de eo qđ certo loco. l. iij. §. fin. Sed quid
si fideiussor multum damnificatus in vsuris pro solutio-
ne quam fecit recipiẽdo pecuniam sub vsuris, nunquid
totũ qđ sua interest petit an coartabitur in hoc? Respõ-
17 deo non, quia † debitor fideiussori tenetur ad factum, sci-
licet ad liberationem anteq̄ fideiussor soluat: vt. ff. man-
da. l. si mandati. §. quoties. qđ cum non fecerit ad interes-
se tenetur, vt. ff. de re iudi. l. si quis ab alio. ⁊ arg. ff. man-
da. l. si procuratorem. §. mandati. ⁊ l. si vero. §. si mihi. nec
coercetur ad duplum, si totum quod interest petitur, vt
in hoc. §. in alijs. Sed nunquid ⁊ iure canonico potest in-
teresse peti? Respondeo sic: aut. de fideiusso. c. peruenit. ⁊
xij. q. iij. de clericis. Nam turpis questus iure canonico
prohibetur, non autem excommunicatio damni vitan-
di: vt. xliij. q. iiij. si quis abolitus. ⁊ c. quoniam. Nunquid
interesse est in petitione? Respondeo, refert aut agit, q̄r
factum est qđ fieri non debuit: aut ob non datum quod
dari debuit. In primo casu interesse est in petitione: vt
ff. de actio. emp. l. Iulianus. §. j. ⁊ §. item qui furem. ⁊ lo-
cati. l. si in lege. §. colonus. ⁊ l. si fundus. ⁊ de do. cau. mor.
l. si filio. ⁊ l. illud. ⁊ l. si is. ⁊ s̃. de condi. fur. l. in re furtiua.
In secundo autem est merum factum, aut mistum, aut
traditio: si merum, agitur ad interesse: vt. ff. si quis in ius
voc. l. fin. ⁊ de recep. arbi. l. diem. §. fi. ⁊ de ver. obli. l. quo-
ties. ⁊ ff. de re iudic. l. si quis ab alio. ⁊ C. de oper. lib. l. nec
patronus. ⁊ de ver. oblig. l. si penam. Si mistum, vt tra-
ditio dic, aut agit ad interesse, quod est loco rei, ⁊ illud
non est in cõsideratione: vt. ff. de act. emp. l. ex empto. §. j.
Si cõdemnatione, ⁊ sic intelligit de actio. emp. l. j. a prin.
aut de eo qđ accedit rei per fructus, ⁊ tunc ratione stri-
cti iuris est in petitione: vt. ff. de verbo. oblig. l. si fundus.
18 In actione † bone fidei fructus veniunt iudicis officio
vt tanquam interesse: vt. ff. de vsuris. l. videamus. §. ex
causa etiam. Si dari est in obligatione, tũc ad dandum
agendum est, etiam si dari non possit: vt. ff. de ver. oblig.
l. si seruum Stichum. in fi. ⁊ l. eum qui. §. fi. sed estimatio
venit in condemnatione.

¶ Sententiam rescindi non posse. Rubrica.

Summarium.

Nec suam. ¶ Cũ queritur an iudex suam
1 possit mutare sententiã, distingue: † aut
ipso iure est nulla, aut valet, siue est ali-
qua. Primo casu subdistinguitur, aut
est iudex delegatus, aut est ordinarius,
aut cõpromissarius. Si ordinarius, ⁊ corrigit: vt. C. quo.
⁊ quan. iud. l. si preses. ⁊ de sen. ⁊ interlo. om. iud. l. j. ⁊ de
accu. l. si accusatoribus. nam lata sententia nihilominus
iudex manet: delegatus vero est officio suo siue bene siue
male functus. ff. de re iud. l. iudex. ⁊ C. quo. ⁊ quan. iud. l.
si vt proponis. propter hec in compromissario est diuersi-
2 tas. Quidam † dicunt ipsum posse corrigere ⁊ mutare,
cum sententia non tenet: vt. ff. de recep. arb. l. quid tamẽ.
Aliqui ꝙ non, ad instar legati: nã lata sententia desinit
esse arbiter, siue bene siue male iudex pronũciet: vt. ff. de
arbi. l. qualem. §. fi. ⁊ l. seq. Nam constat erroneam sentẽ-
tiã non valere, vtpote cum non videatur dixisse qđ men-
te non agitauit, ⁊ cum ipsa mente arbiter ferre debeat
sententiam: vt. d. l. dicere. ⁊ ff. de reb. dub. l. in ambiguo.
⁊ de supel. leg. l. labeo. ⁊ C. de sen. ⁊ interlo. om. iu. l. si per
errorẽ. ⁊ l. ex stipulatione. ⁊ ar. ff. de cond. ⁊ demon. l. ij. ⁊
de iur. om. iu. l. si per errorem. cum cõcor. Et cum dicitur
ꝙ ipse eam non mutat: posset responderi ꝙ ibi non fuit
error in dando aliud q̄ vellet, sed in eo quare sic voluit,
cum melius erat aliter iudicare. Tertij dicũt ꝙ fuit fun-
ctus officio suo pronunciando per totũ, ⁊ tunc non pro-
nunciabitur postea, etiã si prima sententia non valuit,
cum non pronunciando desierit esse arbiter: vt. d. l. dice-
3 re. §. fi. ⁊ l. j. de re iud. Iudex † autem officio suo non fuit
functus, quia super aliqua tantũ parte questionis pro-
nunciauit, cũ simul deberet pronũciare super tota, ⁊ tũc
poterit postea mutare: vt. d. l. quid tamen. ⁊ hec forte ve-
rior est. ⁊ pro hoc. ff. de rece. arbi. l. labeo. Si vero sentẽtia
est aliqua, subdistingue: aut est interlocutoria, aut diffi-
nitiua. Si est interlocutoria, dicunt quidam ipsam indi-
stincte posse mutare: vt. ff. de oper. no. nun. l. si opus. ⁊ de
re iud. l. qđ iussit. ⁊ de rece. arbi. l. qualem. Alij distinguũt
aut interlocutio est talis per quã decidit questio incidẽs
vel emergens: vt pronunciatur aliquem procuratorem
esse vel non esse, vel testem admittendũ, vel non esse, tunc
corrigere non potest, cum sit alicui partiũ ius acquisitũ,
vt ar. ff. qui satis. cog. l. si ab arbitro. ⁊ de neg. gest. l. si au-
tem. §. si quocũqꝫ modo. ⁊ de cõpen. l. qđ in diem. §. j. Nõ
obst. l. si opus. quia ibi opus nouum non erat non valet
nunciatio, puta quia fuerat satisdatũ: vt eo. tit. l. pretor.
aut non deciditur, ⁊ tunc potest mutari, vt. d. l. qualem. ⁊
d. l. qđ iussit. Tertij distinguunt, aut talis interlocutoria
a qua potest appellari, ⁊ tunc mutabit eam, vt. d. l. qđ ius-
sit. potest autem appellari, quando appella. fe. principali
sententia saluũ ius disputandi super interlocutoria non
esset: vt arg. ff. de appel. l. ij. §. j. Alij dicunt non posse ab
interlocutoria appellari, nisi vt lex dicit expresse: vt. C.
quorum appel. non reci. l. ante sententie tempus. ⁊ C. de
4 epis. aud. l. si clericus. cum concor. Si † autẽ est diffinitiua
aut vult mutare dicta tantum, aut intellectum sentẽtie.
Primo casu potest eodem intellectu manẽte: vt. ff. de re
iudi. l. actor. nam potius debet spectari sensus q̄ verba,
C. de legi. ⁊ consti. l. non dubium. ⁊ ff. de adimen. leg. l. iij.

§.conditio. Si autem intellectum mutare velis: tunc aut
circa accessorium, aut circa principale. Primo casu po-
test eodem die: vt.ff.de re iud.l.Paulus. Secundo non,
vt.C.sent.rescin.non pos.per totum. ⁊ quan. prouo. non
est neces.l.j.⁊.ff.de penis.l. diui fratres. ⁊ de questio.l.j.§.
si. nisi causa restitutionis aliud iudicet fiendum ratione
etatis: vt.ff.de mino.vigin. ann.l.prefecti.vel ratione fal
sorum instrumentorũ vel testiũ, vt. ff. de re iudi.l.diuus.
vel ratione falsarum allegationũ, vt.ff.de iud.l.si pretor.
§.marcellus. Sed qd si fuit dictũ in cõpromisso vt sepius
pronunciare posset: nunquid lata sentẽtia per ipsum po
5 terit iterum pronunciare? Videtur ꝙ sic, † nam tantam
potestatem habet arbiter, quantam scilicet partes dãt:
vt.ff.de recept.arbitr.l. non distinguemus. §. de officio.
Sed contra, videtur ꝙ non, quia lata sententia desinit
esse arbiter: vt.ff.de arbit.l.dicere.§.si.⁊ arg.ff.de re iud.l.
iudex. Preterea cum eatur ad arbitros causa finiendi li
tes, vt.ff.de recept.arbi.l.idem Pomponius.§.recepisse.
⁊.l.non distinguemus.§.quesitum. nam nunquam lis fi
niretur per eum, cum semper haberet potestatem mutã
di: ⁊ sic non inueniretur litium finis, quod esse nõ debet.
C.de re iud.l.sub specie.⁊ de transac.l.fratris. cum simil.
Item cum sententiam fert, dat eo animo vt velit litigã-
tes a tanta defendere cõtrouersia: vt.d.l.dicere. ergo eo
animo vt eam nunquam amoueat, al's non esset senten-
6 tia, vt ibi dicitur, ⁊.ff.de re iud.l.j. Preterea † nõ possunt
facere litigantes quominus ius publicũ in suis actibus
locum habeat: vt.ff.de pact.l.ius publicum. ⁊ de oper.li
ber.l.cerdonem.⁊ de lega.j.l.nemo.cum simil. Preterea
compromissum equiparatur iudicio: vt.ff.de recep.arb.
l.j.⁊.l.idem Pomponius.§.recepisse.⁊.C.de iud. rem nõ
nouam.§.j.sicut sententia lata contra primam a qua nõ
est appellatum, non tenet: vt.C.quan.prouo.nõ est neces.
l.j.⁊.ff.que sent.sine appel.rescin.l.j.apparet sic lata sentẽ
tia arbitri contra primã. Sed potest dici, aut prima fuit
nulla, ⁊ tunc poterit pronunciare, cum vero nondum sit
controuersia finita: aut fuit aliqua, ⁊ tunc non, arg.s̃.di
ctarum legum. Nam ad ea que de iure fieri possunt ⁊ de
bent, facultas videtur remissa, ⁊ non contra ius. arg.ff.
de penis.l.hodie.⁊ de ritu nup.l.quamꝗ.⁊ de vul.substi.
7 l.ex facto.⁊.ff.ad munici.l.Lucius. Quid † si est dubita-
tio circa sententiam, nũquid eam interpretabitur? Qui-
dam dicunt ꝙ sic: arg.ff.de preto.stip.l.in pretorijs. ⁊ de
reg.iur.l.in ambiguis.⁊ de testa.l.heredes.§.si quid.⁊.C.
ad leg.cor.de fal.l.si quis decurio. Sed potest dici ꝙ nõ,
nam non potest mutare vel corrigere: vt.ff.de recep.arb.
l.si quis arbiter. merito nec interpretari, ne ad id per in-
terpretationem veniatur qd lex prohibuit: vt.ff.de tuto,
⁊ cura.da.ab his.l.scire oportet. ⁊ pro hoc. ff. de appel.l.
ab executore.nisi partes ad hoc consentirent: vt arg.ff.
de ferijs.l.j.⁊.C.de tempo.⁊ repa.appella.l.fina.in fi.

¶ De temporibus ⁊ reparationibus appel. Rubri.

Summarium.

1 ☞ Tempus appellationum multiplex est ⁊ varium.
2 Appellanti conceditur duorum mensiũ tempus, quan-
do iudex appellationis in eodem loco est in quo a sen-
tentia prouocatum est.
3 Appellationis cause in consistorio principis examinan-
de conceditur annus, intra quem introducatur.
4 Appellari debet a sententia intra decem dies, ⁊ appel-
latio exerceri tempore prefixo.

1 Tempus † appella-
tionis aliud deputatur appellandi, qd
habetur.C.de appel.l.eos.§.pe.⁊.l.litiga
toribus. ⁊. C.de appel.l.a sententia.§.fi.
⁊.l.ij. Aliud petendi apostolos.C.de ap-
pel.l.iudicibus.quo lapso sententia finita est: vt.C.de ap-
pel.l.quoniam nonnulli. Aliud iudici appellationis pre-
sentandi apostolos, ⁊ hoc potest a iudice, a quo appel-
latur, statui. C.de app.l.preses.⁊ lapso iudicio appel.da-
ta est sententia, secus si nõ possit ei ascribi: vt dicta.l.pre-
ses.⁊ dicta.l.quoniam nõnulli.ibi: non offerent.extra de
app.c.cum sit Romana. Aliud cause appellationis ini-
tiãde per libellum qd sit in causa appellationis iudex vel
tabellio offerẽdi, ⁊ per presentationem gestorum in cau-
sa priore, ⁊ citatione aduersarij, et istud est verum: quia
2 aut † in eodem loco in quo est sententiatum, cognoscen
dum est de appellatione, quia ibi sunt ad quos est appel
landum, ⁊ tunc duo menses indulgentur.in auf.de iud.
§.appellationes. Aut non in eodem loco, ⁊ tunc ẜm di-
uersa spatia locorum, aut intra nouem mẽses, aut intra
annum suis diffinitis fatalibus diebus debet introduci
appellatio. C. de temp.⁊ rep.ap.l.fi.in prin.⁊.§.i.que cor-
rigit.l.nemo.in fi.⁊ in pluralitate dierum fatalium, qui-
bus iudici tradi debet. Lapso autem die fatali introdu-
cende cause appellationis rata manet sententia: vt in.l.
3 ij.§.fin. Vbi † autem in consistorio principis examinari
debet causa ad inducẽdam eam annus est prefixus, licet
olim erat biennium: vt de ap.l.in offerendis.⁊ de temp.⁊
rep.ap.l.fi.§.in his.⁊ ex causa biẽnium indulgetur. C. de
temp.⁊ rep.ap.l.fi.§.illud. ⁊ in eodem casu loquitur auf.
ei qui appellat. vt perpenditur in corpo. auf. de his qui
ingre.ad ap.in.j.parte.§.hanc legem.non autem ad tem
pora sententie, vt quidam dicunt, qd falsum est: vt ex pre
4 dictis colligitur, ⁊ in auf.de iud.§.appellationes. † Cum
autem a numeratione, a tempore numerationis ⁊ scien-
tie duo menses ad exercendam appellationem, sed in-
tra decem dies debet fieri appellatio: vt in.l.j.C.de temp.
⁊ rep.ap. Vel potest dici ꝙ ibi loquatur de tempore initian
de appellationis: vt loquitur auf.de iudi.§.appellationes.
Iac.de are. Hoc vltimum reprobat do.Simon, ⁊ primũ
approbat. s.qd loquatur de tẽpore exercẽde appellationis.

¶ Quando prouocare non est necesse. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Sententia appellatione, rescissione, ⁊ supplicatio-
ne annullari potest.
2 Sententie contrarie quandoqꝫ sunt vere, sed respectu
temporis diuersi.
3 Sententia secunda quando rescindat primam.

Latam sentẽtiam.
¶ Cum fertur sententia contra primã,
1 aut † interueniente remedio appellatio
nis, vel rescissionis, vel supplicationis:
aut nullo modo tali remedio interueniẽ
te. Primo casu cõstat valere.ff.de mino.l.in cause.ij.in fi.
⁊.l.seq.ff.de re iudi.l.diuus.de iureiur.l.admonendi.ff.de
app.l.ij.C.de preci.impe.offe.l.que supplicatio. C. de sen.
prefec.preto. Secundo casu aut sententia nulla fuit, aut
aliqua. Si fuit nulla, valet secũda.C.de sent.que sine cer.
quanti.l.fi.⁊ sic vno modo intelligitur extra de re iudi.c.
inter monasteriũ. ⁊ ar. ff. de contratab.l.non putauit.§.
quis vero.⁊.§.seq. Si fuit aliqua dic, aut secunda potest
reputari diuersa a prima, vel ratione temporis, vel alia
ratione: ⁊ tunc non est contraria. C.de vet.iur.enu.l.ij.§.
2 contrarium. vt † si in prima instantia pronũciatum fuit
me debere, vel rem meam esse, nunc in secunda pronun-
ciatur me non debere, vel rem tuam esse meam: he sen-
tentie se compatiuntur, quia propter diuersitatem tem-
porum vtraqꝫ potest veritatem continere, vt.ff.fini.reg.
l.in finalibus.ff.de mino.l.in cause.j.§.fi.⁊.l.seq.C.si man.
ita.vene.ne pro.l.j.⁊ tũc valet vtraqꝫ, ⁊ scda preualet pri-
me, quasi tẽpora scde cessauerint causa prime. ff.de peti.
here.l.item videndũ.⁊.l.illud.⁊ ar.extra de testi.c.cum tu
fili. Aut non potest reputari diuersa, ita ꝙ est directo cõ
3 traria, ⁊ tũc † aut de viribus prime, quia nulla forte fuit,
disputatur, ⁊ tunc intelligatur pronunciata: ⁊ sic secunda
preualet. ar.ff.de compen.l.si in diem.§.si ratio.C.de fide
instrumen.l.fin.ff.que sen.sine appel.rescin.l.j.circa prin.
aut non,

aut non, & tũc aut is pro quo erat lata sententia dolo &
fraude voluit ea vti, aut per ignorantiam. In primo va
let secunda. extra de rescrip. c. si autem. ff. qui. ex cau. ma.
l. sed & si per pretorem. §. actio. ibi: proinde si dum vult &c.
& sic intelligitur extra de re iudic. c. inter monasteriũ. Se
cundo casu, scilicet quando per ignorantiam, siquidem
iudex sciuit primam sententiam, scd͂a est nulla: si ignora-
uit, secũda tenet & preualet prime. Sic & alibi attenditur
scientia iudicis, vt sic valeat vel non qđ fecit. ff. de of. pre.
l. si forte. extra de app. c. si duobus. & sic loquitur extra de
re iudi. c. sub pretextu. & sm hanc determinationem ha-
bet intelligi. l. C. quan. prouo. non est neces. l. j. Iaco.

¶ Que sit longa consuetudo. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Consuetudo dicit̃ eiusdem actus frequẽs repetitio.
2 Consuetudo, ius quoddam, quod moribus constitui-
tur, dici potest.
3 Ius non constituitur nisi pro his que vtplurimum ac-
cedere solent.
4 Ius generale nedum imperator sed & pretor ipse potest
condere.
5 Consuetudo particularis quibus & cuius actibus intro
duci possit.
6 Uoluntas cõmunis populi & non hominis singularis,
iuri condendo necessaria est.
7 Cõsuetudo pro iure recepta bino iudicio introducitur.
8 Consuetudo non est loco iuris habenda, nisi eidem de-
cennio prescriptum sit.
9 Patientia consensui est assimilanda.
10 Consuetudo qualiter gignatur, & perficiatur.
11 Consuetudo an & quando tanq̃ lex seruari debeat.
12 Consuetudo legi contraria, an possit ei derogare.
13 Consuetudo dicitur legi aduersa, que oppositum legis
admittit.
Consuetudo duobus modis in iure capi potest.
14 Talis presumitur quis esse & fore, qualis olim deprehen
sus fuit.

Consuetudinis.

¶ Consuetudo interdum large: inter-
dum proprie et stricte accipitur. In eo
1 q̃ large sumitur, † consuetudo dicitur
eiusdem contractus bina commissio seu
patratio: dicta consuetudo quasi vnius actus ad alterũ
consutio, a consuo cõsuis, vt indicat etymologia seu al-
lusio vocabuli, cui est standum, vt. ff. de acqui. posses. l. j. &
si certũ peta. l. ij. §. appellata. cum si. & hec verior. Et hac
significatione sumitur & dicitur cõsuetudo. C. de episco.
audien. l. iij. ad fi. & de iure fis. l. facultas. in fi. in decre. xxx.
q. ij. ita nos. & hec consuetudo non est ius, nec illud indu-
cit, sed est potius mos secularis: vt dicitur. C. de metat. &
epid. l. deuotum. in fi. penam aggrauat, cum tanto gra-
uiora &c. vt. C. de consue. l. fina. & dicta. l. nemo. & dicta. l.
capitalium. & ff. de penis. l. capitalium. §. non solum. & §.
solent. & de ser. corrup. l. Neratius. & de re mili. l. deserto-
2 rem. §. si in plures. & l. non omnes. §. desertor. ¶ † Scd͂o
dicitur consuetudo ius quoddam moribus cõstitutum:
vt in decre. j. dist. c. consuetudo. & hec consuetudo que est
ius diuiditur: quia alia publica, vt que versatur in re pu
blica seu populo tanq̃ ius, alia priuata, que inducitur
ex vsu alicuius priuati. Consuetudo priuata dicitur ius
quoddam eius moribus introductũ, quia autoritate pu
blica ius statuere potuit. Et hec alia vniuersalis seu ge-
neralis, alia particularis. ¶ Generalis inducitur ex fre
quẽtibus cum assiduitate actibus eius qui ius generale
statuere potuerit habitis animo iure generali constituẽ
di. Qr actibus consuetudo inducatur, constat. ff. de legi.
l. de quibus. §. inueterata. & instit. de iure natu. §. ex non
scripto. ibi: nam diuturni. & in decre. l. dist. mos est. Qr de
beant esse frequentes, probatur. C. de edific. pri. l. an in to
tum. & que sit lon. cõsue. l. j. ff. de testi. l. testium. §. fi. & C. de
vete. iu. enu. l. j. §. sed & si que. ibi: frequentissimus ordo &c.
in decre. cum per. l. illam. q̃ nisi prescripta est cõsuetudo.
Item per longũ tempus ibi nõ requirunt̃ precise actus
frequentes, qui transcursus temporis suppleat officium
secundi saltem actus, & hoc apparet quia ibi actus fre-
quẽtes & longa cõsuetudo vt diuersa ponunt̃: frequẽter
accipiet̃ ad minus pro bis vel ter: vt in auẗ. de defen. ciui.
§. fi. de cura. fur. cum aliis. in quibus exponitur illud fre-
quenter: vt. ff. de re iud. l. de vnoquoq;. vbi exponitur se-
3 pius qđ est in. d. l. testium. Item pro hoc, † quia non con-
ficiuntur pro his que vno aliquo casu contingunt: vt. ff.
de legi. l. ex his. ar. l. vnum aliquid pro vno accipi, vt. e. ti.
nam vt ait. Si ergo pro his tantũ que semel contingunt
non constituitur ius, ergo pro his que bis contingunt
permittitur constitui, quia cum vnum inhibetur, cetera
conceduntur, vt. ff. de iudic. l. cum pretor. sed pro frequen
tibus ius constituitur, vt. ff. de legi. l. nam ad ea. ergo bis
dicitur frequenter, cum pro eo ius constituat̃, vt. s̃. osten
di. Est tamen arg. contra, quia videtur lis esse, & dic ra-
ro, nam vno vtero parere tres nõ est admodũ raro, vt. ff.
si pars here. peta. l. antiqui. ergo parere vltra tres, raro
dicitur a contrario sensu: sed repertum est bis & pluries
vltra tres simul procreatos, vt ea. l. patet, ergo bis raro
dicitur. Item pro hoc, quia quod nõ est positum, perra-
ro debet poni: vt. ff. & C. de vet. iur. enu. l. j. §. sed & si que. &
cum vltra bis inuenietur, quod in. C. est positum, & in. ff.
repetitum. Item hoc colligitur in auẗ. vt ma. tam debi.
q̃ credi. §. quia vero. & de hoc fit mentio. ff. de acqui. rer.
do. l. adeo. §. insula. & instit. de rer. diui. §. insula. & de leg.
l. heres si maior. Cum assiduitate ideo queritur, quia nõ
debet esse factum contra, al's non esset consuetudo: vt di
citur. C. que sit lon. consue. l. fina. ibi: tenaciter &c. ff. de le-
gib. l. nam imperator. ibi: perpetuo &c. l. generaliter. siue
exceptio, vt. ff. de condi. ob tur. cau. l. perpetuo. cum con-
cor. que ponunt perpetuum pro generali: vt not. in. l. de
4 consue. ij. in fi. Eius qui ius &c. dicitur, † quia ille demum
ius non scriptum generale facit qui & scriptum ius ge-
nerale potest condere: vt dicta. l. de quibus. §. inuetera-
ta. scriptũ enim aut non autoritate sed scriptura differt:
vt dicta. l. de quibus. §. fi. & insti. de iure natu. §. constat. &
videtur. l. dist. §. cum itaq;. & ideo non solus Imperator
ius naturale cõstituit, vt. C. de legi. l. si cum pretor. & ipse
est qui generale ius prescriptum facit, vt. C. de supel. leg.
l. ij. Nisi habitis animo &c. ideo dicitur, quia si talis ani-
mus deesset, non esset consuetudo: vt dicta. l. de quibus.
§. fina. & l. sed ea. & l. quod non ratione. Sed obstat finis
dicte. l. ij. de supel. lega. Sed dic quia ibi fuit error respe-
ctu primeue originis, supple quo tempore argẽtum non
erat in supellectili propter seculi sterilitatem argento
tunc carẽtis, qđ quidem principi fuit incognitũ, sed fuit
consensus precipuus propter abundantiam argenti, vt
si quis ea habeat in supellectili eius numero habent̃: nec
hoc a ratione fuit extraneũ, cum cessante causa, vt penu
ria veterũ cessare debeat & effectus, sic & alibi errans di-
citur consentire, vt. ff. ad legem falcid. l. j. §. legatarius.
5 ¶ Particularis † consuetudo induciẗ ex frequentibus
cum assiduitate actibus eius, qui ius in toto statuere po
tuit, publica autoritate habitis animo iuris constituen-
di: & hoc totũ per superiora probatur. Sed quis ius po-
test in ciuitate statuere vel municipio? Respondeo, sm
quosdam populus loci: vt. ff. de iust. & iur. l. omnis. & l. pe
nul. & instit. de iure natur. §. suus. & arg. dictarum leguz.
& de legib. l. de quibus. in princ. & l. sed eam. vel decurio-
nes qui populum representant. ff. ad municip. & de decr.
ab ordi. facien. l. illa decreta. & quod cuiusq; vniuersi. no-
mi. l. nulli. & C. de decur. l. nominationum forma. & argu.
C. de aduoca. diuer. iudic. l. restituende. ff. de condi. & de-
mon. l. municipibus. & sm hoc dicitur vt in concilio con-
uocato ordo faciat, vel de volũtate ordinis aliquid fiat
per eũ qui preerit, & intentionẽ habeat vt ita doceret, in
6 similibus seruetur: † nam & in iure scripto cõdendo desi-
deratur communis & non singularis populi voluntas,
vt. ff. de leg. l. j. sm alios cum in principem sit trãslata po
testas a populo & etiam iurisdictio. vt. ff. de origi. iur. l. ij.

§.inde.ꝛ de constitu.l.j.ꝛ de offic.prefec.pretor.l.j.ꝛ.C.de
veter.iure.l.j.§.sed in hoc studiũ.nam populus condit.
Sed magistratus qui a principe habet iurisdictionem,
debet condere.ff.quod quisq; iur.l.j.in prin.Sed quibus-
dam ciuitatibus Lombardie iurisdictionem ꝛ imperiũ
concessit imperator Fredericus: ꝛ ideo sua statuta sibi
faciunt per sua consilia.Sed qui sint hi actus ex quibus
ius non scriptum inducitur? Respond.hi qui circa ius
reddendum versantur, seu habiti sunt ab eo qui legem
in loco condere potuit:arg.ff.de inoffi.test.l.nam alius.
ꝛ.ff.ad sylla.l.j.§.j.vt si is qui legem cõdere potest,vt ma-
gistratus ẜm quosdam,vel de voluntate concilij congre
gati ẜm alios pronunciet eo animo vt decetero in simili
bus sic seruetur,ꝛ bis sic pronunciatum est:vt.ff.de legi.
l.cum consuetudine.prout est nunc cõtradictũ.ꝛ.l.nam
imperator.ꝛ.C.que sit long.consuet.l.j.ꝛ de edif.priua.l.
an in totum.ꝛ.ff.de testi.l.testamentum.§.fi.Uerbi gra-
tia,cum res Paduana sepius damnũ pateretur ex por-
tatione blaue Uenetias, potestas conuocato cõcilio di-
xit,ꝙ in detestationem criminis vt ceteri terreantur cre
debat vtile pro republica naues quibus exportaretur
blaua comburi,in quo decuriones consenserunt: ꝛ sic
ibidem de assensu concilij tulit sententiam qua prece-
pit nauem incendio concremari in qua Uenetias bla-
ua exportaretur, quia ꝛ al's in talibus per eundem vel
successorem eius casus emersit est seruatum et iudicatũ.
7 Ex † bino ergo tali iudicio inducitur cõsuetudo,vt pro-
xima lege cõprobatur.Idẽ est si tali modo repellit que-
relantem, puta filiam petentem inuestituram feudi pa-
terni, quod non erat in feminis, vel monacho, vel ta-
les super quibus inducta est consuetudo, vt non succe-
dant in feudum,vt dicit vsus feudorum.Nam hocipso
ꝙ talem querelam repulit, aut ita in futurum seruanda
inducitur consuetudo,sicut ꝛ causa repulsa dicitur que-
rela eorum qui dicebãt non licuisse ruinam domus con-
uertere in ortum quacunq; querela, quia al's talium re-
pulsa est querela,ꝛ tunc repellitur.C.de edific.priua.l.an
in totum.ꝛ argu.ad talem repulsam.C.de his qui ad ec-
cle.confug.l.sed seruus.ꝛ.C.vt nemo priua.vela regia.l.
l.ij.in fin.vel repulsa est querela patris repetentis dotem
filie mortue liberis non relictis, vel querela clericorum
repetentium rem alienatam eis propter decretum epi-
scopi non interpositum cum contractu solenni quando
processerit ad venditionem: vt nota.in summa Gregor.
de rebus eccle.non alie.Sed nunquid hocipso ꝙ bis ita
iudicatum vel seruatum est,ꝛ tali intentione ita seruan-
8 dum est? Respondeo non,† nisi decennio ad minus pre
scripta sit: debet nanq; hec consuetudo esse prescripta,
vt extra de consuetu.c.fina.ꝛ pro hoc insti.de iure natu.
diuturni.ꝛ.ff.qui ꝛ a quib.l.sed cum.§.Aristo.ꝛ.C.que sit
longa consuetu.iij.respon.ꝛ.l.fina.ꝛ.ff.de legib.l.de qui-
bus.§.inueterata.ꝛ.l.nam imperator.ẜm qđ perpetuo.
ibi expone, id est decennio.s̃.ꝛ.l.si ea.sed quando pre-
scribitur seu roboratur decennio contra sit, multo for-
tius si intra dictum tempus pluries ẜm eam sit iudica-
tum: argu.ff.de seruitu.vrba.pred.l.hec autem iura.ꝛ.l.
seruitus.ꝛ.si serui.vend.l.si forte.§.j.ꝛ quemadmo.serui.
amit.l.si quis.§.fina.sed si post prescriptam consuetudi-
nem fieret contra,non tolleretur consuetudo:vt.ff.de re
gu.iur.l.nemo.§.j.vbi fieret animo recedendi a consuetu
dine per eum qui tollere eam potest:inducitur ergo con-
suetudo, ꝛ inducta prescribitur vt habeat robur legis
quemadmodum lex scripta,non sic seruatur, vt in auf.
vt facte noue constitu.ꝛ est ratio, quia illud per scriptu-
ram certum non deducit in capit.hic nondum certum,
nisi per longam obseruantiam certũ fiat deducere pos-
set si statim adstringeretur: vt arg.C.de diuer.offic.l.pro
batorias.libr.xij.Sed nũquid sine predicta forma potest
induci consuetudo? Respondeo sic, in his in quibus
adest consensus populi ꝛ precedentis per patientiam to
lerantia,cum tale negotium se offerat conspectibus ho-
minũ,vt de porticibus in vias publicas,ꝛ ruina domus
in ortum conuersa.arg.dicte.l.de quibus.§.inueterata.
9 ꝛ.l.sed ea.nam † patientia consensui equiparatur: vt.ff.
locati.l.cum in plures.§.locator.ꝛ arg.dicte.l.an in totũ.
et demum admittentis ad decurionatum, qui publice
vtuntur officio illo, vel quia semper ita pronunciatum
fuit per casus ibidem ius reddentes super tali negotio.
arg.ff.de inoffic.test.nam in his.hoc cum desiderio pre-
scriptio.xl.anno.arg.§.inueterata.in princip.ꝛ de aqua
pluuia.arcen.l.ij.in princip.ꝛ de aqua quotid.ꝛ estiua.l.
hoc iure.§.ductus aque.Et est ratio,quia de qua re pre-
cessit titulus per causam declaratoriam quis diceret fa-
ctam,ꝛ ideo decennium sufficit,hic vero non: ꝛ ideo.xl.
anno.desideratur spatium,vel.xxx.ann.argu.C.de pre-
scrip.lon.tempo.l.diuturna.ꝛ.l.super longi.ꝛ de prescri.
xxx.anno.sic ꝛ ad hoc extra de verbo.signifi.super qui-
busdam.§.j.Sed quid si contradictione facta in iudicio
pronunciatũ sit esse consuetudinem: eritne inducta con-
suetudo? Respon.sic,ẜm quosdam:vt.ff.de legi.cũ de cõ
suetudine.ꝛ extra de ver.sig.c.abbate.ꝛ contra.ff.si ser.
ven.l.sicuti.§.apud Pomponium.ꝛ de rei ven.l.ꝛ ex di-
uerso.Sed dic ꝙ talis sententia lata ab eo qui ius statue
re potuit,vt.s̃.dictũ est, declarat cõsuetudinem esse, ꝛ ei
publice statur: vt dicta.l.cũ de consuetudine.ẜm vnum
intellectum.Patet ergo que sit consuetudo, ꝛ qualiter
inducatur:sed vt clarius pateat est sciendum quomodo
consuetudo gignitur, vestitur, vigoratur et perficitur.
10 Gignitur,† vt.C.que sit longa consuetu.l.j.ꝛ.ff.de legib.
l.quod non ratione.ẜm vnum intellectum.in decre.viij.
distinc.consuetudo.ꝛ.viij.c.sana.sed hec ratio aut est na-
turalis, aut exquisita: naturalis est illa que suasit filios
contra maternum testamentum si fuerint iniuste prete-
riti vel exheredati ad maternam hereditatem per que-
relam admitti.vt.ff.de bonis damna.l.cum ratio.sicut ꝛ
illa que suasit libertos alere patronos:vt.ff.de libe.agno
scen.l.si quis a liberis.§.solent.ꝛ in talibus ius natura
comparatum vsus nauis efficere dicitur.iuxta illud,na-
turali consuetudine ius est ꝙ a natura leuiter, id est po-
tenter tractatum vsus maioris efficiat,ꝛ in talibus non
desidero exprimi,cum ita seruandum sit in futurum,qđ
re vera ita debere obseruari iam est inuentum,vt est hoc
genus pene ad terrendum blaue exportatores, vel simi-
lia: vt.s̃.posui, ꝛ istud exigitur tunc expressione per eum
qui ius condere potest: vt.s̃.dixi.ꝛ sic naturali vel exqui
sita ratione dicitur cõsuetudo generari.ꝛ pro hoc in de-
cre.distin.j.c.consuetudo.nascitur autem per vsum duo-
rum vel plurium actuum habitus ab eo qui ius conde-
re potest, vt dixi.s̃.vt quod actibus aut eius ꝛc.robo-
ratur vsus frequens: vt.ff.de legib.l.sed ea.ꝛ institu.de
iure natura.§.ex non scripto.ibi: nam diuturni.ꝛ.C.que
sit longa consue.in rubrica.ꝛ argu.ff.qui ꝛ a quibus.l.si
cum fideicommissaria.§.Aristo.ꝛ institu.de vsucap.§.j.
11 ꝛ extra de consuetu.c.fina.ꝛ not.C.s̃.§.fina.Sed † nun-
quid hoc ratio potest aut consuetudo, hoc est, q2 aut de
negotijs quibus vtimur iure non scripto, ꝛ tunc pro le-
ge obseruatur: vt.ff.de legib.l.de quibus.ꝛ.l.diuturna.
aut de negotijs quibus vtimur iure scripto, ꝛ tunc aut
expressim lex approbatur,ꝛ tunc vt lex obseruatur,vt.ff.
de admini.tuto.l.sine herede.§.Lucius.ꝛ qđ cuiusq; vni
uersi.nomi.l.item eorum.in princip.ꝛ de decurio.l.non
tantum.ꝛ de iure immu.l.semper in ciuitate.§.legem.ꝛ
C.de testa.l.fin.ꝛ lib.xij.de diuer.offi.l.probatorias.Aut
expressim lex reprobatur,ꝛ tunc non valet:vt.C.de vsur.
l.eos.l.j.ꝛ.C.de furtis.auf.nauigia.ꝛ commu.de succes.
auf.omnes peregrini.Aut extra specialẽ approbationẽ
reprobationemq; relinquitur solum,ꝛ tunc aut ratione
caret,aut ratione pollet,ꝛ si caret,nil valet:vt.ff.de leg.l.
quod non ratione.in auf.vt litig.iurent.§.j.ꝛ ad leg.rho.
de iac.l.deprecatio.ꝛ videtur.viij.dist.nulla.c.consuetu-
do.ꝛ.c.veritate.ꝛ.viij.di.c.sana.Si ratione pollet,aut est
ẜm legem,ꝛ tunc corroboratur.C.que sit longa consue.l.
fina.ꝛ.C.de legib᷒.l.cum de nouo.aut est preter legem,ꝛ
tunc obtinet dicta.l.diuturna.ꝛ in decr.j.dist.c.cum vbi.
ꝛ.c.seq.ꝛ.xij.c.illa.aut super legẽ,ꝛ tunc interpretatur le-
gem,ꝛ per hoc ei derogat: vt.ff.de leg᷒.l.si de interpreta-
12 tione.ꝛ.l.minime.ꝛ.l.nã imperator.ꝛ.l.de quibus.† aut
est contraria legi, ꝛ tunc aut cõsuetudo precedit ꝛ lex se-
quitur,ꝛ tũc succumbit consuetudo:vt.C.ne fideius.dot.
den.l.j.ꝛ.C.qui admit.ad bo.posses.l.quoties.ꝛ sic intelli-
git lex:

git lex.ff.de sepulch.viola.l.iij.§.diuus. Aut lex precedit
⁊ consuetudo sequitur, ⁊ tunc aut est generalis qua vti-
tur creditor legis, ⁊ tunc legi derogat: vt.ff.de legib.l.
de quibus.§.inueterata.aut particularis, ⁊ tunc sm Io
annem valet in loco illo: vt.ff.commu.pred.l.venditor.§.
si constat.⁊.ff.de legibus.l.de quibus.in fine.⁊ sic intelle-
ctus. C.que sit longa consuetu.l.ij. sm Petrum non va-
let, etiam in illo loco: vt.ff.de sepulchro violato.l.iij.§.di-
uus.⁊ ad legem Rhod.de iactu.l.interpretatio.⁊.C.que
sit longa consuetu.l.ij.⁊ argu.C.de offic.prefec.preto.ori.
l.formam.⁊ in decre.xj.distinc.c.j.ij.⁊.iiij.⁊.xij.diuiditur,
⁊ quasi per totam distinc.⁊ in Lombar.qualiter.⁊ de iu
13 dic.placuit.contraria est † vt si quod lex precepit consue
tudo nullo casu admittit: ⁊ sm hanc nostram senten-
tiam particularis consuetudo posset derogare legi per
interpretationem vel exceptionem, non tamen abroga-
re, etiam in loco illo: nisi forte ex consensu tolleretur, tũc
enim sententia principis faceret valere.argu.C.de serui.
l.ij. ff.si mensor falsum mod.dixe.l.j.⁊ de vsu ⁊ habita.l.
plenum.§.equitij. Priuata consuetudo dupliciter acci-
pitur. Primo alicuius verbi vel actus a priuato frequẽ-
tatio, ⁊ hec operatur ad declarandam intentionem e-
ius in verbis ⁊ factis a se prolatis ⁊ habitis: ⁊ est ab alio
pro eo quod consuetudo in loquendo habita considere-
tur ad declarandam mentem loquentis.probatur.ff.de
leg.iij.l.si seruus plurium.§.si mater.⁊.l.nummis.⁊ con-
suetudo alicuius actus habita consideratur ad decla-
randam mentem ipsius dicentis ⁊ loquentis ⁊ dispo-
nentis: vt apparet.ff.de vino tritico ⁊ oleo leg.l.ex vsu.⁊
l.j.⁊.l.si quis vinum.⁊ de leg.iij.l.si quis orbatus.in prin-
14 cip.⁊ de optio.lega.l.ij. Et ideo dicitur † qualis quis o-
lim fuerit, talis esse, ⁊ futurus esse presumitur: hic qualis
intentio ⁊ propositum.ff.de accusa.l.si cui.§.j.⁊ de suspe.
tutorib.l.iij.§.pecunia.cum concordan.⁊.ff.de re mili.l.
non omnes.§.a barbaris.⁊.C.de episcopa.audien.l.iij.
in fine. Item ꝙ talis consuetudo operetur ad declaran-
dum crimen suum in eo ꝙ alius pro eo facto probatur.
ff.de pignoribus.l.vel vniuersorum.⁊ dicta.l.iij.de epi-
sco.audien.in princip.⁊.ff.quod cum eo.l.fina. Secundo
priuata cõsuetudo dicitur ius priuatis vsibus ipsi vten-
tenti quesitum: ⁊ sm hoc potest accipi.ff.de aqua pluuia.
arcen.l.j.§.fina.⁊.l.ij.in princip.⁊ sm hoc consuetudo in-
ducitur ex priuatis vsibus bona fide vtẽtis, non vi, non
clam, non precario ita in futuro vtenti, vt.ff.de ritu nup.
l.j.in princip.⁊.§.j.⁊.§.Iulianus idem ait.⁊.§.si eius.⁊.l.
fina.⁊ de aqua quotidia.⁊ esti.l.j.in princi.§.Aristo.⁊.§.
interdicta.versi.sed si iuris.⁊.ff.si serui.ven.l.si quis diu-
turno.⁊ quemad.serui.amit.l.fina.

Ad legem Corneliam de falsis. Rubrica.

Summarium.

1 Accusans eum qui accusari non debuit, exceptio-
ne repellitur: penam tamen ex crimine non patitur.
2 Agens ex promissione quam dolo vel vi extorsit, puniri
debet, non audiri.
3 Iudex falsitatem testis cognitam ex officio suo punire
potest.
4 Instrumentum falsum producens in iudicio, puniri
debet.

DAmus licentiam.

1 Aut exceptio † obijcitur ex crimine
contra eum qui criminaliter accusa-
ri non potest, ⁊ tunc certum est ꝙ licet
agens repellatur exceptione, tamen pe-
nam ex crimine non patitur. C.de falsis.l.falsi.⁊.l.que-
relam.⁊.l.si docueris.quasi ciuiliter excipiatur tantum.
Nec obstat.C.de adulterijs.l.quoniam.sed exceptio ibi
criminaliter non potest opponi: idcirco non admittit
opposita ab eo qui nec accusare nec agere potest. Aut
contra eum qui potest accusari, ⁊ tunc aut oritur ex his
que facta sunt in iudicio, vt vsus falsi instrumenti scien-
te calumnia accusantis, falsa assertio testium, ⁊ tunc pu
nitur.s.qui accusa.non possunt.l.si magnum.⁊.l.penul.
⁊.ff.de testib.l.qui falsa.⁊.ff.eod.l.eos.ff.de iurisdic.om.
2 iudic.l.in criminali.aut extra, ⁊ tunc aut ex ipso negotio
de quo agit, vt † dolo vel vi extorsisti promissum ex quo
agis, ⁊ tunc puniri potest: vt.C.de seruis fugitiuis.l.qui-
cunqꝫ.in fine.⁊.ff.de adulterijs.l.j.§.si publico.extra de
exceptio.c.j.aut non, ⁊ tunc non.arg.extra de arb.quod
ea.c.iij.de his qui notan.infa.l.Lucius.§.extra.potest ex
cipi.s.de postula.l.si qui.ff.de accusatio.l.si cui.⁊ dicit.C.
de exceptionib. Quid si fuerit punitus falsus sm.l.qui
falsa.delecta ⁊ detecta falsitate per exceptionem, nun-
quid poterit accusari? Respondeo non.ff.de accusatio.
l.senatus.de penis.l.sanctio legum.ff.nau.caupo.stabu.
l.licet. Quid si fuit obiecta ⁊ non probata, nunquid po-
terit accusari? Videtur ꝙ non.argu.ff.de accusatio.l.si
cui.§.ijsdem. Item quia paria sunt luisse suppliciũ vna
via, ⁊ postea falso accusatum dici absolutum fuisse.arg.
ff.de exceptio.rei iudic.l.si quis cum totum.§.plane.er-
go non accusatur a pari. Item arg.s.de fide instrumen.
l.fina.⁊ si ex falsis instrumen.l.ij. Econtra videtur ꝙ sic,
quia hic ad aliud agitur principaliter, scilicet ad vindi-
ctam ⁊ ad ordinariam: ⁊ si obiecta exceptio principali-
ter ad exclusionẽ testificationis intendebatur, ergo non
obstat exceptio rei iudicate.s.de pactis.l.penult.ff.de ex-
ceptio.rei iudic.l.cum queritur. Nec par causa est abso-
lutionis a criminatione testificãdi, ⁊ punitionis: ⁊ satis-
fit semel luisse supplicium.s.de penis.l.omnes. Unde sic
distingue, aut probata exceptione detegitur crimen cõ-
missum a litigante, aut ab extraneo: si a litigante, tunc
obtinet.C.qui accusa.non possunt.l.si magnum.⁊.l.pe-
nul.⁊.l.fina.⁊ de iurisdic.omnium iudic.l.in criminali. si
3 ab alio, secus.ff.de his qui notan.infa.l.Lucius. † Iu-
dex tamen ex officio si a teste offenditur, quia ex se videt
⁊ prospicit falsitatem potest punire.ff.de falsis.l.eos.de
testib.l.qui falsa.C.de testib.l.nullum.⁊ sic refert iudex
ipse ex se falsitatem videat, ⁊ tunc cum commutabilis, ⁊
eo casu in alterius suasione, quo casu non punit nisi fue-
rit accusatus testis, vt dicta.l.Lucius.⁊ est ratio, quia si
ipso facinore deprehenditur quod hic non est.arg.C.de
adulter.l.quamuis.in fin.ff.de adulterijs.l.nec in ea.⁊.l.
quod ait.⁊.C.de episco.⁊ cleric.l.tutores.cum concord. si
extra iudicium commissum detegitur, aut non contin-
git causam de qua agitur, aut contingit: vt est.ff.de ac-
cusat.l.si cui.§.j.C.de postula.l.si qui.tunc non punitur,
sed repellitur.extra de except.c.j. si contingit autẽ ipsam
substantiam negotij, ⁊ tunc punitur.C.de seruis fugiti.
l.quicunqꝫ.extra de confes.c.j.ff.de adulterijs.l.ij.§.si pu-
blico.aut adminicula negotij, vt probationes, ⁊ tunc
non punitur: vt.C.de falsis.l.falsi.⁊.l.si docueris.nisi de
fide.⁊.l.quod. Nec obstat.C.de proba.l.videamus.quia
4 ibi † loquitur in eo qui per iudicem deprehenditur in fa
cinore vtendo suspecto instrumento, vt si non subtraxit
vi, ratione punitur: vt ⁊ alibi.ff.de suspec.tuto.l.iij.§.pre-
terea.sed vtendo instrumento falso, ostenditur ꝙ vtens
delinquit cum falsum committat: ⁊ sic.C.de falsis.l.si fal
sos.⁊ sic in iudicio delinquit, ⁊ sic debet puniri. Sed ad
aliud membrum respõdeo non, quia illud obtinet quan
do sciens vtitur, secus si ignorans: vt.l.nec extra.sed ob-
stat.s.l.maiorem.sed aliud in rescriptis, in quibus debet
esse tutor qui vtitur.extra de crimi.fal.c.ad falsariorum.
⁊ sic non presumitur in nullo dolus, sed in rescripto fal-
so dolus presumitur.argu.quod sic.s.de sicarijs.l.j.⁊.l.
eum.ff.ad legem aquil.l.si quis fumo.§.j.in auf.de testib.
§.si vero quidam.in fin. Argumentum contrarium po-
test sumi ex illo.§.si vero quidam.et ex illo generali do-
lum probari. Iaco.de Arena.

Distinctionum, seu Repetitionum, do. Iaco
bi ab Arena Parmẽsis Iuris vtriusqꝫ
doctoris in Codicem
do. Iustiniani,
finis.

¶ Decisio subtilis questionis de Protestatione, que habetur in. c. cum M. Ferrariensis. extra de constitutionibus.

Summarium.

1 ☞ Protestatio facta contra negotij substantiam est inualida.
2 Protestatio extra iudicium facta valet, si per eam nemo ledi possit.
3 Protestatio valida vt sit quibus circunstantijs ornanda sit.
4 Protestationes in iudicijs facte de facili admittuntur.
5 Protestatio quo differat a notificatione.
6 Protestatio nullius est momenti que fit per eum cuius non refert.

Cum querit vtrũ
protestatio valeat, sic est distinguendũ,
vtrum sit contra substantiam negotij
1 de quo agitur aut non: † si sit contra
substantiam, vt si recipiatur quis in ca-
nonicum habita protestatione ne prebendam recipiat,
non valet, vt. c. cum M. Ferrariensis. de constitu. nam
contra substantiam esset si prebendatus beneficio pri-
uaretur, vt. ĩ. de prebend. c. relatum. ⁊ c. dilectus. ⁊ c. in-
ter cetera. ⁊. iij. questio. iij. c. inter cetera. ⁊. j. questio. iij. c.
si quis obiecerit. Vel si quis intret in religionem habita
protestatione ꝙ sua retineat, vel proprium habeat, vt. ĩ.
de conuersio. coniuga. c. dudum. ⁊. ĩ. de statu monacho.
c. ad monasterium. in fi. Vel si contrahat aliquis matri-
monium cum protestatione ne prolez tollat, aut educet:
tunc vitiaret contractum, ⁊ non valet, vt. ĩ. patebit.
Si vero non sit contra substantiã negotij, subdistingue:
2 vtrum fiat extra iudicium vel in iudicio. Primo † casu
aut tangit ius meum protestantis tantũ, ⁊ tunc possum
protestari, ⁊ facere ⁊ dicere quod placet, ex quo ius alte-
rius non offendo. vij. q. j. pontifices. ĩ. de postu. c. bone. ff.
de acqui. hered. l. pro herede. Iustum est enim cuiqꝫ sua
committere. C. de iudic. l. nemo exercere. ⁊ in re sua quili-
bet est moderator ⁊ arbiter. C. manda. l. in re mandata.
⁊ ar. ĩ. de sepul. c. de his. in fi. Sed si ius alterius tangit,
aut subest iusta causa necessitatis que protestationẽ cor-
roborabat, valet, maxime vbi certo de dãno vitando: vt
ĩ. de offic. arbi. c. pastoralis. in fi. xxvj. q. iij. c. potest. versic.
inter. C. de annal. except. l. vt perfectius. ⁊ de vsur. l. acce-
ptam. ⁊ extra quod me. cau. c. j. ⁊ de appel. c. si iustus. vij.
q. j. pontifices. Sz si non subest iusta causa, aut protesta-
tio est nuda, contrario actu tollitur: vt. d. c. cum M. Fer-
rariensis. §. verum. ibi: sine preiudicio. ⁊. ĩ. de elec. c. in ge-
3 nesi. circa fin. ⁊ de testib. c. cum olim. Si † vero vestita, pu-
ta conuentione, ⁊ tunc valet: hoc modo intellige extra
de electio. c. cumana. circa princ. ⁊. §. penul. ⁊ fina. Item
vestitum per pactum, quia pacta licita sunt seruanda:
vt. ff. de pactis. l. iurisgentium. §. pretor ait. ⁊. ĩ. de pact.
c. j. Item coherentia casus, vt si consentio ꝙ res mihi o-
bligata alienetur, saluo tamen iure pignoris: vt. ff. quib.
mod. pig. vel hypot. sol. l. si debitor. §. j. Item coherentia
consensus ⁊ humanitatis: vt. ff. de neg. gest. l. Mesennius.
⁊. ff. de reli. ⁊ sump. fu. l. at si quis. Quid si protestatio fiat
extra iudiciũ? Semper tollitur per contrarium actũ, sed
quousqꝫ contrariũ actum nõ faciat quis, valebit: vnde
si propono ꝙ non propono animo contestande litis, va-
let, vt extra de ordi. cognit. c. cum dilectus. ⁊. ĩ. de testib.
c. de testibus. ⁊. c. dilecti. j. respon. Sed si postea loquatur
iudex vel aduersarius, ⁊ conscribantur verba mea, ⁊ ite-
rum ego surgam, ⁊ sine protestatione proponam verba
mea per que fit litis contestatio, recessum videtur a pro-
testatione: vt. ĩ. de dolo ⁊ contuma. c. prout nobis. ⁊ ideo
cauti aduocati semper repetunt ⁊ dicunt, salua tali pro-
testatione quam sibi feci, sic propono. Et faciunt scribi,
quia omnia scribenda sunt: vt extra de probatio. c. quo-
4 niam contra falsam. Nam † protestationes iudiciorum
de facili admittuntur: vnde si recuso iudicem vel ab eo
appello, ⁊ postea ab eo peto, vel recipio, vel audio inter-
locutoriam tanquam a iudice, ab appellatione vel recu-
satione recessisse videor: vt. ĩ. de offic. deleg. c. delegatum.
⁊ extra de testib. c. cum venisset. ⁊. ff. de conditio. indebi. l.
si quis. Et hoc intelligas verum nisi forte petatur vt de-
tur libellus vel dilatio ad deliberandum: vt. ff. de iudic. l.
non videtur. ⁊ iudici offeratur. Ioan. andr. ¶ Sed do.
Iacob. de arena circa protestationem sic dicit, ꝙ aut
est protestatio, aut nuda ⁊ simplex notificatio: quia no-
5 tificatio † est nuda assertio super aliquo. Denunciatio
seu protestatio est, que fit ad hoc ipsum testibus presen-
tibus: vt. ff. de verbo. signific. l. subsignatum. §. detestari.
⁊. l. detestatio. ⁊. l. plures. §. j. ⁊ argu. ff. de edil. edic. l. item
sciendũ. §. deinde. Preterea nuda denunciatio non con-
stituit aliquem in mala fide de necessitate. l. si bona fide
credit sic esse. ff. de eo per quem fac. erit. l. j. §. j. ⁊ quod fal.
6 tuto. auto. l. ij. Sed † protestatio aut fit ab eo cuius nihil
interest, ⁊ tunc nihil operatur. C. de rescin. vend. l. si ma-
ior. aut ab eo cuius interest, sed sine causa, ⁊ tunc etiam
nihil operatur. ff. mandati. l. si hominem. sed si cum cau-
sa iusta et probabili fiat denunciatio siue protestatio,
tunc constituitur cui fit. de dolo. ⁊. ff. de lega. prestan. con-
tra tabu. bono. possessio. pet. l. virilis. §. penulti. ff. que in
fraudem credito. l. ait pretor. §. si quis particeps. ⁊. ff. de
rei vendica. l. si fundum. ⁊ hoc si fiat re integra, alˀs non
videtur dolum inducere: vt. ff. pro empt. l. alienam. quas
leges not. Iaco. de are.

¶ Finis.

¶ Celebrãdi vtriusq3 Iuris doctoris Domini Jacobi ab Arena Parmensis Distinctiones, super Digesto veteri.

¶ De senatoribus. Rubrica.

Summarium.

1 ¶ Usq3, hec prepositio quandoq3 in iure exclusiue capitur: inclusiue quoq3 nonnunq̃.

1 Nupte. ¶ De † natura conditionis verbi vsq3, multe leges inueniuntur dicẽtes, q̃ verbum vsq3, ponitur inclusiue. ff. de senato. l. fi. de dolo. l. si olim. al's. l. si quis affirmauit. §. labeo. sed potes dicere q̃ sit. l. sequens, que incipit: vsq3. cũ similibus. z multe q̃ ponatur exclusiue: ad quod dic q̃ aut inclusio est cõtra legem vt includit vt in contrarijs, de senatorib. l. fi. cum similibus. Si neutrum est contra legem nec inclusio nec exclusio: tunc aut apparet de mente pronunciantis, z id obtinet. arg. ff. de verb. signifi. alienationis. §. oratio. aut non apparet, z tũc aut inclusio est fauorabilis, aut odiosa: primo casu includit: secundo excludit. arg. s̃. de lib. z posthu. l. cum quidam

¶ De iurisdictione omniũ iudicum. Rubrica.

Summarium.

1 ¶ Iurisdictionẽ sui iudicis qñ quis declinare possit.
2 Declinare aut prorogare iudicis iurisdictionem potest quis aut non potest pro ratione pacti in conuentione adiecti.

1 Si conuenerit. ¶ Cum † querit an quis coram suo iudice conueniri seu declinare aut nõ declinare iurisdictionẽ iudicis sub quo conuenitur possit dici aut sit extra cõtractum, z tunc obtinet ff. de iurisdic. om. iudi. l. si conuenerit. aut in contractu, z tunc aut pactum de iurisdictione declinanda, z obtinet ff. de iudi. l. heres absens. §. j. aut non declinanda, z obti
2 net. C. de pact. l. si quis in conscribendo. † aut de prorogando: z tunc aut est pactum determinatiuum loci solutionis, aut loci responsionis. In primo casu aut certum locum cõtinet, z tunc valet ẜm omnes, vt. ff. de eo quod certo loco. l. j. aut incertum, z tunc nõ valet ẜm quosdã: argu. ff. si quis caut. l. sed z si quis. §. quesitum. ẜm alios valet: argu. ff. de quadri. prescrip. l. ij. aut certum z incertum, z tunc valet, vt. ff. de administ. tut. l. Titium z Meuium. §. j. si non sit determinatiuũ loci responsionis, ẜm quosdam non valet: arg. ff. de iurisdic. om. iudi. si conuenerit. ẜm alios bene valet, si certus locus adijciatur, vt extra de foro compe. ca. cum dilectus.

¶ De ferijs z dilationibus. Rubrica.

Summarium.

1 ¶ Pecunia interdũ pro pecunia numerata capitur, z aliquando pro omni quod in pecuniam verti potest.
2 Pena pecuniaria pro crimine imponenda nõ venit pecunie appellatione.
3 Capitalis causa dicitur in qua corporalis pena infligit̃.
4 Dilationes due accusatori dande in capitalibus causis, reo autem tres dari solent. z nu. 8.
5 Citationes in causis criminalibus ẜm ordinem iudiciarium priuatorum fieri debent.
6 Dilatio vnica in causis pecuniarijs concedenda.
7 Reus qui respondere tenetur an possit dilationem petere aduocati querendi gratia.
Dilatio quando detur reo aduocatum petenti.
9 Dilatio multiplex dari potest ei, qui iusto impedimento detentus est.
10 Dilationes quot z quando in ius vocatis dande sint.
11 Conceditur quid ex causa, quod citra causam prohibitum fuit.
12 Dilationes dant̃ pauciores in ciuilib⁹ q̃ in criminalib⁹.
13 Dilatio quando reo conuento ad deliberandum concedi debeat.
14 Actori an sit concedenda dilatio, cui per reum facta est positio.
Dilationes expectatorie quib⁹ z quãdo sint cõcedende.
15 Dilationes probatorie in capitali quãdoq3, z aliquando in pecuniaria causa petuntur.
16 Probatio facta nulla dilatione precedente an valeat.
17 Dilatio an possit conferri inuito.
18 Litigator intra dilationem sibi concessam non probãs; sed tamen ante sententiam instrumentum producens: an audiri debeat.

In pecuniarijs. ¶ In hac lege duo precipue videnda sunt: que dicatur causa pecuniaria, z que capitalis hic appelletur. Itẽ quot dilationes dẽtur in vna, z quot in alia.
1 Et † quidem licet verbum pecunia, interdum ponatur pro ipsa pecunia numerata tantum, vt ponitur. j. de calumnia. l. j. in princip. z. j. ad senatusconsul. macedo. l. sed Julianus. §. mutui dationem. al's vbi oportet consistentibus opponere numero. i. mensura: vt. j. si cert. petatur. l. ij. §. z mutuum in re. z de leg. j. talis. hoc tamen puto litem siue causam pecuniariam appellari, nõ si sit questio de predijs, vel de alijs que in pecuniam possunt verti: vt accipitur. C. de constitu. pecu. l. ij. z. j. de verb. significa. l. rem. z. l. pecunie. verum etiam si esset questio de crimine ex quo esset pena pecuniaria imponenda. j. de publi. iudi. l. ij. sic innuitur. C. de procura. cum rem capitalem. Aut hoc intelligo vt solum si ex ipsa pena sanguinis iniungitur: vt ponitur. s̃. si quis caut. l. sed si quis. §. j. z. j. de penis. l. rei capitalis. z de bono. posses. edicta. z de iure patro. l. cum patronum. Uerum vt indicat ordo litere, si in ipsa de imponenda pena corporali tractet, licet
2 non tanta al's causata, vt. s̃. vnde † si ex crimine sit pena pecuniaria imponenda, non puto sub hoc verbo cõprehendi: vt. j. de verbo. signifi. licet capitalis. z de pub. iud. l. iij. nec cum sit hoc stricte ponitur: vel ibi dicitur vt non comprehendatur sub hoc verbo coercio, ordinaria pena que imponitur in corpus z ad instar publicorum z capitalium criminum procedetur, z criminalis questio illa ad differẽtiam pecuniarie appellatur: vt. j. de priua. delic. l. fin. z de furt. l. fina. ad turpil. z in priuatis. Ex his ergo apparet hãc dici causam pecuniariã siue ciuiliter agatur ad ipsam pecuniam vel res in pecuniam conuertibiles vt alias res, siue ciuiliter accusatio fiat, z sic pena pecuniaria imponitur: z hic etiam non videtur hec litera generalis, vel dic omnibus, scilicet hominib⁹ ẜm Jo.
3 Causa † autem capitalis hec dicitur, ex qua in corpus coercio ingeritur, vel alia maior vel econtra, al's secus si pena irrogetur, nam q̃ in corpus coercio grauior: alia pena etiam licet pecuniaria esset videtur; vt. j. de penis. l. in seruorum. Alij vt Accur. dicunt hic causam pecuniariam appellari causam ciuilem tantum: causam autem capitalem appellat causam criminalem, etiam si ex crimine pecuniaria pena imponatur, contra quos est. j. de pub. iudi. l. ij. sed pro eis est in aut. vt cleri. apud ppri. ep. in prin. z de sacrosanc. ecele. §. si quis autem pro pecu

nia. In hac autē litera due videntur tradi regule. Una
4 est † q in causis capitalibus due dilationes dantur ac
cusatori z tres reo. Secūda erat q in causis pecuniarijs
singulis causis dilatio plus q̄ semel tribui non potest, z
ex diuersitate que fit inter accusatorem z reum seu accu
satum non licebit, quia iura magis fauent accusato q̄
actori: vt arg. ff. de reg. iur. fauorabiliores. z de actionib.
z obligatio. arrianus. z est ratio q2 sancti con. zc. vt. ff. de
penis absentem. z. l. si preses. z. l. interpretatione. ar. con
tra. ff. de iudi. si quis intentione. z. l. solemus. z de verbo.
obliga. inter stipulantem. §. j. z. s. qui satisdare cogan. de
die. in prin. fm vnū intellectū, arg. tamen q vtriq3 equa
liter fauent. ff. de iure dot. l. j. nam postea. §. fina. z. C. de
procur. in litem. z de proxi. sacro. scrinii. l. an sacris. z de
postula. l. prouidendum. z de fructib. z lit. expen. l. fina.
Sed in eo q tot dicunt dilationes est contra. ff. de adul.
l. in crimine. Sed potest dici ibi speciale propter immani
tatem criminis: vt z al's speciale circa adulterium repe
ritur: vt. C. de transact. l. transigere. Alij dicunt literam
illam intelligi fm hanc, vt dilatio non detur, nisi vt ibi
dicitur, iudex ex negotij qualitate motus hoc permise
rit: nā z hec causa cognita has dari debere dilationes
dicit: vt. ff. fm vtrāq3 causa cognita zc. z que vertunt in
cause cognitione, iam dicam. ¶ Item opponitur imo
videtur q in criminali per singulos citandus est: vt. ff. de
pub. iud. inter accusatorem. Sed respondeo ibi loquitur
de pluribus citationibus: z modo de pluribus dilatio
nibus. Item licet ibi de facto fuerit factum, non tamen
5 vt not. Io. fuerit faciendum: † nāq3 citationes in crimi
nalibus sunt faciende fm ordinem iudiciarium priuato
rum, vt. ff. de penis. l. absentē. Sed opp. vtrum in priua
tis iudicijs actor absens tribus edictis vocatur: z licet
olim decem hodie viginti dierum terminus assignatur
in singulis dilationibus, vt. C. quomo. z quādo iudex. l.
consentaneum. auf. qui semel. z de iudi. l. properandum.
§. j. z. ff. de iudic. per interualla. ergo quotidie dilationes
actori conceduntur, vt not. C. qui accusa. non poss. l. iij. z
hic dicit duas tantum dari. Ad hoc respondeo q hec
lex loquitur de dilationibus probatorijs siue ad proban
dum datis, ibi de expectatorijs: quia in crimine accusa
tor expectatur ad causam. ¶ Sed nunquid in capitali
bus etiam plures dari possunt? Respondeo ab aliquo
impedimento, quare datur dilatio al's dilationibus de
iure suo non probauit. Credo q sic per. l. s. eo. l. oratione.
§. j. nam ibi nō distinguitur qualitas esse, nec ego distin
guam: vt. s. de officio presid. l. iij. z. ff. de public. de pretio.
6 cum concord. fm † hanc regulam de causis pecuniarijs
non posse plus q̄ semel dari dilationem singulis causis
approbatur. s. eod. l. oratione. in prin. z id quod alibi di
citur materiam dandarum dilationum esse amputan
dam: vt. C. de temp. app. l. ij. litibus enim est imponenda
celeritas: vt. ff. de noui oper. nuncia. l. j. §. inde queritur. z
C. de agrico. z censi. l. litibus. z de iudic. l. properandum.
in prin. z. ff. si cer. petat. l. quidam. in qua regula non lice
bit, q licet in criminalibus plures reo q̄ actori dentur
dilationes, vt. s. dixi in ciuili causa, tamen sine pecunia
ria non sit diffinitio contrahētis a cōuento: hoc tamen
fallit. C. de in integ. resti. l. petende. z. C. de dilatio. si quā
do. Interdum neutri danda videtur: vt. C. de dilat. cum
a nobis. Idem posset dici de dilatione que datur ad pe
tendum aduocatum, vt actori nō detur cum debuit esse
instructor: argu. dicte. l. si quando. z. ff. ex quib9 cau. ma.
l. ab hostibus. §. sed qd simpliciter. z. l. item ait pretor. §. si.
7 ¶ Sed † quid si dum debet reus respondere tunc libel
lo petat hanc dilationem causa querendi aduocatum
sibi dari, nunquid dabitur? Uidetur q nō: tamen quia
in iniurijs distingui potest iudicium: vt. ff. de verb. oblig.
inter stipulantē. §. j. z de pecu. summa. in fin. tamen quia
aduocatus suū officium non exercet nisi post iuramen
tum: vt. C. de iudi. l. rem non nouam. §. fina. z ideo demū
potest statim lit. contesta. vt. C. de iuramen. calum. l. ij. in
princi. ergo in ipsum instruendo ante litem contesta. vel
in contestatione hoc exercebit officium, z est expressum
extra de iudic. c. pastoralis. z arg. extra de dolo z contu.
prout nobis. Sed distingue an malitiose petat, cū iam
pluries habuit, z non debet dari, al's secus: vt dicto ca.
vt lite non contestata. ¶ Contra autem hanc regulam
opponitur, imo videnť plures in causa pecuniaria dan
de dilationes: vt. C. de iudic. auf. iubemus. z. l. properan
dum. §. j. z. §. sin autem. z quomo. z quando iud. auf. qui
semel. z. ff. de iud. ad peremptorium. z. ff. per interualla.
Sed respondeo illas. ll. loqui de dilationibus expectato
rijs que dantur absenti: hec autem de dilationibus que
dantur presenti z postulati causa probandi de iure suo.
¶ Item oppo. s. eo. l. qua actione. §. j. z. C. eo. l. j. in fi. z. ff.
8 de iudic. l. interdum ex. † Ad hoc dicūt quidam primo
fuisse statutum vt vna tantū dari dilatio debeat: vt hic
z dicta. l. oratione. al's ordine. in princi. postea statutum
fuisse vt plures causa cognita possint dari: vt dicta. l. cō
tinere. Alij q prima datur sine cause cognitione, hoc
ipso qd probetur: vt hic, z. s. eo. l. oratione. alia tamē cau
sa demum cognita: vt in. ll. illis, sed certe nulla sine cause
cognitione dāda est: sed tunc dabitur cū causa rationa
bilis subest: vt. C. vt intra cer. tps. l. ij. z al's de tē. app. l. ij.
z. C. eo. l. j. z dabitur iudice sedente pro tribunali, vt. C. e.
l. a procedēte. Sed potest dici vt hec. l. intelligať fm illas,
vt dicatur singulis causis plus semel dilatio dari non
9 potest, subaudi facile: potest † enim si impeditus fuit iu
sto impedimēto quominus posset probare, z fm hoc pos
set exponi sine subaudito singulis causis, id est singulis
impedimentis, que sunt cause dādarum rerum dilatio
num, vt hic sit diuersitas inter pecuniarias z capitales,
vt in pecuniarijs detur dilatio secunda vel tertia. Resp.
primo z secundo impedimēto, sed per singulos nō plus
q̄ semel, in capitalibus secunda z tertia: secūda sine pro
batione impedimenti, sed prima magis verius aptari vi
detur litere. Item op. vna videť dari fm Azo. z tertia z
etiā quarta cum sacramento: vt in auf. de testi. §. quoniā
vero multi. Sed potest dici fm quosdam q ibi de vna di
latione loquitur intra quam fiunt plures productiones.
Item z fiet quarta deinde cum sacramento: vel dic fm
Io. z Accur. ibi loquitur de pluribus dilationibus, sed
dabūtur cum cause cognitione, z in quarta subijcietur
10 solennitas sacramēti. Ex quibus apparet † primam da
ri debere cum petitur, causaq3 cognita, in qua cognitio
ne vertitur an id quod probare intēdit in dilatione quā
petit sibi dari sit pertinens ad causam an non: si non ex
causa ad causam non pertineat, dilatio non dabitur, cū
tūc debeat dari cum desiderate instructionis necessitas
postulat: vt. C. de dila. l. j. in fi. z arg. C. de proba. l. ad pro
bationem. z extra de offi. z potest. iud. deleg. ad fi. z de fi
mo. c. per tuas. Item si pertineat, si quidem calumniose
z causa litis contrahende petatur, nō debet dari: vt ar
gu. C. ad leg. iul. l. de crimine. de fal. l. satis aperte. z de cō
for. eius. lit. l. j. z extra de in integ. rest. al's. de rescrip. scisci
tatus. Si vero non calumniose petatur, tunc vertitur in
cause cognitione, vt iudex dilationem fm locorum distā
tiam ex quibus probationes inducende sunt, modereť:
vt. C. de dilatio. l. j. z. s. eod. oratione. §. j. Secunda autem
dabitur cum eadē cause cognitione: quia prima hec ad
iunctio vt probetur impedimētum propter quod in pri
ma dilatione probare nō potuit, idem de tertia: nam tā
tum causa cognita z probato impedimento dilationes
sunt dande, vt. s. eo. oratione. §. j. sic quoties fuerit opor
11 tunum, vt. ff. tit. proxi. l. veluti. † nam prohibitum, al's ex
causa conceditur: vt. ff. ti. j. l. si quis. ex. §. fi. z. s. eo. l. j. §. fin.
z arg. s. de offic. proconsul. obseruare. ad fin. In quarta
autem non tantum predicte cognitiones vertuntur, ve
rum z alia solennitas adhibeť, vt inter se non potuisse
vti probationibus sibi necessarijs, id est predictas dila
tiones, z hāc petere non calumniandi animo z alia, iu
rabit si testes producti sunt, quibus productis vltra hāc
quartam nulla sibi conceditur dilatio: vt in auf. de testi.
§. quoniā vero multi. ¶ Sed quid si testes nulli produ
cti sunt? Respon. fm Accur. cum predicta cause cogni
tione z prestatione sacramenti etiā quarta z vltra pce
ditur dilatio: vt arg. dicte. l. oratione. z. l. veluti. ¶ Item
12 no. † pauciores dari dilationes in ciuili q̄ in capitali: nā
non ita curritur in capitalibus vt in pecuniarijs: vt. ff. de
questio. l. j. §. diuus. z. C. de episco. aud. l. addictos. z. ff. de
appel. non

appel.nõ tantum. ¶ Ad pleniorem autem doctrinam ita breuiter potest distingui, quia dilatiões alie sunt deliberatorie, alie expectatorie: deliberatorie dantur reo in princip. interdum in medio cause. ¶ In principio cause dantur, vt deliberet, cedat an contendat: vt.ff.titu.j.l.j.in princip. & C. de lit. contest. auf. offeratur. & extra de procura.c. dilectus. & est ratio quia instrumentum esse non potuit: vt.C.eo.l.si quando. & de temp. in integ. resti.l.petende. & ff. de doli excepf. pure. in fi. Item in interrogationib⁹ que fiunt ante litem contestatã: vt.ff.de interrog. act.l.qui interrogatur. & C. de iure deliber. si curatoris. & argu.ff.de succes. edic.l.j.§.ij. ¶ In medio si ei fiat positio, & in ea se dubitare dicat, dicere potest, dubito.arg. ff.de petitio. heredi.l.si debitor. & dicta.l.qui interroga-
13 tur. ¶ Distinctione † habita, an interrogetur de facto alieno, aut de suo: de alieno sibi dabitur, argum.ff.de iureiurand.l.iusiurandum. & ad pecu.&.ff.pro suo.l.fina.& de iur. & facti ignorã.l.plurimum interest. Si de suo: aut de antiquo, aut de recẽti. Primo casu sibi dabitur, quia labilis est hominum memoria: vt.C.de testa.l.iubemus. & qui testamen.face.pos.l.hac consultissima.§.hac cum humana.&.ff.de acquirẽ.possess.l.peregre. Si de recenti, forte non dabitur, cum in tali facto nõ censeatur probabilis ignorantia: vt.C.de contrahen.& cõmit.stipu.l.magnam. & extra. de rescrip. ab excommunicato.ff.de acquirend.heredi.l.cum falsum. & l.cum quidam.§.fina. & ad velleia.quãquam.qui dum de credulitate interrogetur, nunquam dabitur dilatoria dilatio. Dicunt quidam ꝙ non, argu.ff.ad trebell.l.omnes. Tu dic contra, quia est credulitas probabili opinione munita, vt.C.ad legẽ fla. de plag.l.plagij.&.ff.de abig.§.si.hec autẽ fit per deliberationem, vt.ff.de succes.edic.l.j.§.longius. & potuerit con-
14 cedi cum causa: vt.ff.de iur.deliber.l.iij. ¶ Sed quid † si per reum fiat actori positio, nunquid ẜm prefatã distinctionem dabitur ei dilatio? Dicunt quidam ꝙ nõ, arg. dicte.l.pure.in fin.&.l.si quando. sed contrarium verum est: cũ per hoc actor factus sit reus: vt.ff.de excep.l.j.& de proba.in exceptione. ¶ Expectatorie autem dilationes interdum dantur presenti, interdum absenti: presenti in quibusdã casibus. Primus est in auf. de fide instrumen. §.j. Secundus est.C.vbi in rem actio deb.exerc.l.ij. Tertius vbi de crimine.auf.qua in prouincia. Absenti etiã interdum dantur dilationes, interdum actori: & tunc obtinet.C.quomo.& quando iud.auf.qui semel. Interdum reo, & tunc obtinet.ff.de iudi.ad peremptorium. cũ l.seq. & C.de iudic.l.properandum.§.j.eo addito ꝙ tempus decem dierum ad.xxx.est applicatum per dict.auf. qui semel.ne eueniat ꝙ actori magis faueatur ꝙ̃ reo, qd esse non debet: vt.ff.de reg.iur.l.non debet.hic cũ neutra pars renunciauit allegationibus suis, tũc enim obtinet
15 C.de iudi.auf.iubemus. ¶ † Probatorie autem dilationes petũtur interdũ in causa capitali, interdum in causa pecuniaria. Primo casu aut est reus qui petit: & tunc reus habet cum illa cause cognitione cũ qua dixi in pecuniarijs dari primam. Aut est accusator, & tunc habet duas cum eadem cause cognitione cum qua dixi in pecuniarijs dari primã: & hoc est quod dicitur in fi. Fallit in causa adulterij: vt.ff.de adul.l.in crimine. In secundo vbi petuntur dari in causa pecuniaria, aut nulla aut ea data fuit, aut fuit, sed nullla data fuit, dari tamẽ petit, debet: nam oratio diui eam dari iubet, vt.ff.eo.l.oratione. cum illa cause cognatione quam dixi. Si vero aliqua data fuit, aut nulli producti sunt testes, aut sunt producti: super primo dabitur secunda & tertia, causa cognita & probato impedimento, vt dictum est. In secũdo casu aut testes sunt aperti, aut nõ. Primo casu aut vult probare per testes, aut per instrumenta: si per testes, non potest, etiam si diuina emanauerit diuisio, vt.C.de testa. auf.si quis semel.nisi ẜm quosdam in casu appellatiõis: vt arg.C.de appel.l.eos.& de temp.appel.l.per hanc. Si autem per instrumenta, tunc potest: vt.ff.de rei vendi.l. officium. vt.C.senten.rescin.non pos.l.peremptorias.de exceptio.prescriptionem. Si vero aperti non sunt: tunc dabitur quarta productio cum sacramento & nõ plus: vt in auf. de testibus.§.quoniam vero multi. ¶ Dic hic
16 quero † si litigator probauit sine aliqua dilatione sibi data an valeat probatio? Videtur ꝙ non, ne al's fit superuacuum quod inductum est de dilatione dãda hic, & argu. de lega.l.si quãdo. & ad municip.l.j. Ego puto ꝙ valeat, cum non inueniam hoc prohibitum ꝙ nõ possit sine dilatione probari. arg.ff.quib.ex cau.maio.l.necnõ. §.quod eis. & hoc expresse.ff.de adulter.l.in crimine.& C. eo.si quando. ꝙ litigator habeat dilationem est inductũ in fauorem vt interim nõ adstringatur in iudicio, & nullus processus fiat contra eum: vt.C.de dilatio.siue pars. & in auf.de exhib.§.solemus.& ideo dicitur dilatio ꝙ iudicium & processus interim dicuntur al's dirimunf: vt.ff. de iudic.l.interdum.&.s.si quis cau.l.ij.§.si quis.ad finẽ. huius ergo beneficio potest litigator renuntiare: vt.ff.de pac.pactum inter heredem.& sic non erit superfluum qd
17 inductũ est de dilatione. ¶ Item † nunquid actori presenti & inuito debet dari dilatio ad probandum? Videt ꝙ sic.C.de remis.pig.l.si eo tempore.de inge.ma.l.diffamari. Sed contrarium puto, quia beneficium non confertur inuito: sed lite contestata debet interrogari an velit probare ẜm.l.C.de iudi.l.iudices.& si dicat non, absoluitur reus.C.de eden.l.qui accusare.si dicat sic, & velit dilationẽ, debet ei dari: vt hac.l.not.si nolit dari, debet iudex expectare vt videat si probabit, arg.ff.de colla.bo.l. si quis filium.§.fi.& si nõ probet, tũc absoluet reum. Sed in hoc casu si videatur iudici bene potest tẽpus statuere eo inuito ad probãdum, maxime si videt eum malitiose in hoc procedere, post quod si nõ probet, absoluet reum: vt.C.qui accu.non pos.l.si ea.& ibi not. vt illud tempus qd per legẽ debet expectari, vt dictum est, taxetur & declaretur per iudicem, vt.ff.de iure deliber.l.j. In reo autem inuito & presente dico ꝙ postꝙ̃ actor suas probationes quas voluit produxerit, eodem modo procedetur quo dictum est in actore, & eisdem rationibus debet, anteꝙ̃ actor produxerit probationes quas intendit non debet ipse aliquam dilationẽ petere, nec ei inuito debet statui
18 aliquod tempus: vt.C.de exceptio.si quidem. Sed † si litigatori data est dilatio, & ipse intra eã nihil probauit: & postea ante sententiam producit aliquod instrumentũ, nunquid debet audiri? Videtur ꝙ non: vt in hac.l. Ego puto contra. ꝙ hic licet prohibeatur dilationem dari, non prohibef post dilationẽ fieri, cũ etiam sine dilatione fieri potest: vt.s.eod. & pro hoc.C.de iudic.l.iudices.ff.de adopt.l.mancipiorum. Et quia mora in iudicio purgatur, vt.s.titu.j.& si post tres. nunquid ille contra quem producitur admittitur ad probandum contra instrumentum? Credo ꝙ sic: quia que de nouo emergunt &c. vt.ff.de interroga.actio.l.de etate.§.ex causa.& pro hoc expresse extra de testib.ca.de testibus.vel dicamus ꝙ est in potestate iudicis sicut in precedẽti questione sub hac forma: ꝙ si videtur ei ꝙ ipse malitiose distulerit producere instrumentum, potest eum non audire in penam eius, arg.ff.ex quib.cau.maio.sed & hec pars.§.sed si dũ. & C.qui accusa.non pos.l.si ea. & potest eum audire, vt.ff. de iudic.l.apud edictum. sed si videtur ei ꝙ sine malitia hoc fecerit, debet eum audire quandocũꝙ ante sententiam: vt dicta.l.mancipiorum.

¶ De procuratoribus. Rubrica.

Summarium.

1 Procurator ad litẽ cõtestandã tãtũ cõstitui potest.
2 Iudicium agitari potest per nuncium.
3 Pupillus curatore authore ad litem potest procuratorem constituere.
4 Procurator an possit quandocunꝙ reuocari.
5 Procurator qua ratione reuocari nequeat lite contestata, cum iudex quandocunꝙ reuocetur.
6 Litigantes domini litis esse presumuntur.
7 Procuratore rei latitante, an teneatur reus in se iudicium suscipere.
8 Procurator litem ceptam perficere nequit, cui dominus renunciauit.

PRocurator est.
1 §. Procurator. † Que
rit an
procurator possit constitui in lite conte
stata tantum. Respond. sic: arg. ff. de pro
cur. l. j. §. j. ⁊ C. eo. l. si procurator ad vnam. in prin. ⁊ ar. ff.
de procur. l. sed etiam. ¶ Sed nunquid vltra procedere
potest? Respon. non: arg. dictarum legum. ⁊ C. de proc.
l. maritus. ⁊ de decur. l. militaribus. ⁊ de fal. verba. ⁊ ar.
de exe. ⁊ exac. l. ij. lib. xij. Nec obst. ff. de procu. l. qui duos.
quia ibi loquitur de presumptione que est cum datur ad
litem cõtestatam sine aliqua restrictione, secus vt restrin
gatur potestas eius ad causas tantum: nam in incertis
coniectura locum habet, vt. ff. de verb. oblig. continuus.
2 §. cum ita. ¶ Item † queritur an iudiciuz possit agi per
nuncium. Videtur ꝙ sic, cum nuncius sit procurator: vt
ff. de procura. l. j. §. j. ⁊ arg. ff. depos. l. j. §. idem potest. Itẽ
quia per nuncium intermedium fit contractus: vt. C. si
alte. vel sibi. l. si. ⁊ instit. de oblig. ex consensu. ⁊ ff. de pac.
l. ij. cum concord. ⁊ in iudicio quasi contrahitur, vt. ff. de
pecul. licet. §. idem scribit. ⁊ ff. de tut. ⁊ rat. distra. l. defen
sor. Sed contrarium est, quia in iudicio desideratur pre
sentia personarum: vt. C. de confe. certum. §. si qui absen
te. sic instit. de inutil. stipul. §. item verborum. Unde sicut
ibi nuncius non interuenit, ita ⁊ in iudicio: vt. ff. de ver.
oblig. l. j. Item cum iudiciũ subaudietur in persona cau
sam agẽnte: vt. ff. de procur. l. nihil. ⁊ de sent. ⁊ interl. om.
iud. l. j. ⁊ negotium quod agitur per nuncium nõ subau
diatur in ipso, vt. ff. de consti. l. qui autem. §. si. ⁊ l. seq. ap
paret non posse interuenire nuncium. Item nuncius ge
rit vicem epistole, vt. d. l. ⁊ licet. vnde sicut per epistolã nõ
ageretur iudicium, sic nec per nuncium: arg. ff. de excu.
tuto. l. excusare. ⁊ l. scire oportet. ⁊ C. de pred. mino. l. mi
nor. ⁊ C. quo. ⁊ quan. iud. l. ea que. Item quia non habet
mãdatum vt agatur quod agitur: vt. C. de procu. l. licet.
3 ¶ Item nunquid † pupillus potest autoritate curato
ris dati ad litem ordinare procuratorem? Arg. ꝙ sic. ff.
de iure dotium. l. siue generalis. ⁊ de admi. tut. l. j. §. suffi
cit. ⁊ de tutel. quod dicitur. ⁊ arg. C. de vete. iur. enucle. l. j.
§. ij. ⁊ de auto. tut. l. clarum. ¶ Item queritur si procu
rator sit constitutus hinc ad certum tempus, ꝙ potest,
vt. ff. de procur. l. iij. ⁊ lit. contest. superueniat terminus,
an possit litem complere? Videtur ꝙ sic. ff. de nego. gest.
l. nam ⁊ seruus. ⁊ C. vt cause post pubert. assit tut. l. j. ⁊ ff.
de adminis. tut. l. ita autem. §. fina. Item quia factus est
dominus litis: vt. ff. de appella. l. ab executore. §. fin. ⁊ C.
de procura. l. procuratoribus. cum concord. ⁊ remoueri
potest, nisi excuse. vt. ff. eo post litem. Econtra videtur ꝙ
non, cum limitetur eius officium die apposito, argu. di
cte. l. iiij. de procura. ⁊ de vsufruc. l. in multis. ⁊ ff. de vul
gar. ⁊ pupil. substitu. l. ex facto. §. j. ⁊ de arbit. l. ad hoc. ff.
de lega. l. paulus. ⁊ de vaca. mu. l. legato. Nec obst. l. post
4 litem contestatam, quia † aliud est citra formam man
dati dare, aliud post datum mandatum velle potestatẽ
detrahere: argumen. ff. de in diẽ adiec. l. vbi autem. §. sed
marcellus. ⁊ quib. modis pig. vel hypo. sol. l. iij. ⁊ arg. de
solutio. l. aliud. ⁊ C. de donat. que sub modo. l. j. ⁊ l. perfe
ctam. ⁊ arg. ff. de iur. dot. Julianus. nam postea videtur
ipsa donationis forma remota: vt argu. ff. de lega. ij. sta
tuliber. §. si. Potest autem distingui, quia aut est genera
lis procurator, vel quia ad tempus, ⁊ tunc optime, aut
postea: quia aut est specialis ad hanc litem ad tempus,
⁊ tunc optime, aut secundo, ⁊ vbi finitur eius officium
ipso iure ⁊ dominum potest dici transferre iudiciũ: arg.
ff. de iudic. tam ex contractibus. in si. sicut ⁊ alibi, argu.
ff. de iniurijs. l. sed ⁊ hoc. §. filia. ⁊ C. de rei vendica. l. act.
§. videamus. arg. ff. de procurat. Plautius. ¶ Item an
potest pater concurrere per vnde vi, ⁊ sic alium faciat
ante litem. Respon. sic: vt. ff. de diuer. ⁊ temp. prescrip. l.
penulti. §. ij. ⁊ qd cuiusqz vniuer. no. l. item eorum. §. si de
curiones. ⁊ de serui. rusti. predi. cum esset. ⁊ qui pet. tut. l.
si quidem. ¶ Sed nũquid interuenient ex parte rei pro
curat. ad litem contesta. tantum, vt ad tempus datus
posset repelli? Item dic ꝙ sic, quasi non plene defendat:
arg. ff. de procur. l. ⁊ non tantũ. ⁊ l. penul. ⁊ quib. ex cau.
in posses. l. idem ait. §. penul. ⁊ arg. j. de solu. iam tamen.
5 §. fina. ⁊ de exercit. ne in plures. ¶ Queritur † demum
quare procurator causa cognita reuocari nõ potest post
litem contesta. cum iudex delegatus reuocetur indistin
cte: vt. ff. de offic. procõ. ⁊ leg. l. solent. §. j. ⁊ deinde iudicis
iudiciũ? Respon. quia per contesta. procurator efficitur
dominus instantie siue litis: vt. ff. de do. except. si procu
rator egit. ⁊ de procura. l. de procuratore. ⁊ l. nulla. cum
similibus. qd in iudice delegato vel alio non reperitur.
¶ Sed que est ratio huius diuersitatis? Respõ. q iudi
cium formatur in persona procurat. vt. ff. de procurat. si
quis cum procuratorio. ⁊ l. licet. §. si plures. ⁊ C. de sent.
⁊ interlo. om. iud. l. j. cum similibus. videtur ⁊ cõtractus:
vt. ff. de cõstitu. l. eum qui. §. Julianus. Nec mirum quia
⁊ iudicium est quasi contractus. ff. de pecu. l. iudex. ⁊ de
tut. ⁊ rat. distr. defensor. ex qua formatione coheret pso
ne sue ⁊ contractus, ⁊ sic instantia sua est sicut ⁊ stipula
tio sua est: nam ciuilis rei nõ queritur dominiũ per pcu
ratorẽ, licet in dominio alterius rei sit secus. ff. de acqui.
6 rerum domi. ea que mulier. Quia † ergo inter litigãtes
negotium geritur ⁊ qui cõtractus per litem iuuat, quia
ipsi litigantes domini litis dicuntur: non autem iudex
qui ibi cõtrahit, nec quasi, quia potest perpendi. institu.
de oblig. que ex quasi delic. circa princi. si tamen procu
rator est dominus litis, quare ab eo reuocatur? Respon
deo quia illud habet alij non sibi: arg. ff. mand. l. idemqz.
§. si cui mandauero. ⁊ de pact. l. si cum emptore. §. si. Sed
quare demũ causa cognita? Respondeo quia potest sua
interesse, vt. ff. de procura. que omnia. in si. Item ne gra
uetur sua opinio: vt ea. l. j. respon. ⁊ in aut. de tut. l. testa
mento. in si. ¶ Sed qualiter fiat hec translatio? Respõ.
procurato. dante se transfert in dominũ, ⁊ sicut ipse pcu
rator transferret, vt in dicta. l. que omnia. vbi dicitur eũ
posse vti retentione, ⁊ l. in rem. ibi, translationem ⁊c. et
§. si ex parte. ⁊ ibi not. sicut ⁊ restitutio habetur sic ver
bo: vt. ff. ad trebell. l. restituta. §. sed si verba. ⁊ l. facta. in
princi. ¶ Sed quid si latitet vel nescitur vbi sit? Respõ
deo ipso iure transferri potest post cognitionem ⁊ decla
rationem iudicis: vt arg. C. ad trebel. l. penul. vt ⁊ alij. C.
de rei vxo. act. l. j. §. videamus. ⁊ ff. de iniur. l. sed si vnus.
7 §. filio. in si. ¶ Sed quid † si procurator rei latitet, ⁊ non
vult reus in se transferre iudicium? Respõdeo procede
re contra eum reum quasi ipse latitaret, argu. ff. de iti.
actuqz pri. l. iij. in prin. ⁊ C. de eroga. mili. anno. l. ij. lib. xij.
⁊ extra vt lit. non contest. c. ij. ⁊ ff. de doli excep. sed procu
rator. Sed dum cognoscitur de causa remotionis, quid
erit de causa principali? Respõdeo, aut procurator vult
omnino retinere litẽ, ⁊ tũc suspectus est, ⁊ statim remo
uendus: vt in. l. que omnia. ibi, nec ferendus ⁊c. etiam si
non ageretur de remouendo ex causa illa, vt argu. ff. de
suspec. tut. l. iij. §. preterea. ⁊ de edil. edict. l. ediles. §. scien
dum. aut hoc non vult: ⁊ tunc aget causam interim: vt
8 d. l. que omnia. ¶ † Quid si dominus renunciet liti que
per procuratorem agi cepit, nunquid perficere poterit
procurator? Respondeo non: argu. ff. de iure dot. l. ma
ter. §. fina. ⁊ C. de pac. l. postꝙ. ⁊ ff. de pact. l. sed cum em
ptore. in fine.

Summarium.

1 ☞ Procurator in rem suam se offerens an admitta
tur ad defensionem domini conuenti.
2 Nouatio iudicij a procuratore suscepti quando ⁊ con
tra quem debeat fieri.
3 Juramentum de veritate quando a domino, ⁊ quan
do a procuratore in rem suam debeat exigi.

1 SI actor. ¶ † Qr si cõuẽto dominũ,
sed procurator in rem suã
factus se offert ad defensionem: nunquid
admittetur? Respõ. videt ꝙ sic: arg. j. famil.
hercicun. plane. ⁊ de petit. heredi. l. sed ⁊ si lege. §. item si
rem. ⁊ de alie. iudi. mu. cau. fac. l. iij. §. fina. ⁊ de noxa. l. de
illo. §. fina.

fillo.§.fi.nam propria eius lis est, ⁊ ideo carere nõ debet:
vt.s.eo.l.que omnia. ⁊ argu.j.de euict.l.si cum venditor.
§.hoc fm. ⁊ arg.s.de in ius vocan.l.neq3 impuberes.§.j.
nisi forte dominus presens sit:vt arg.s.eo.l.hereditas.⁊
honesta ⁊ melius veritatem sentiens,vt.C.eo.l.fina.⁊ sic
etiã potest intelligi presens.l.¶ Sed nunquid satisdabit
iudicatũ solui? Respon.sic,vt.j.eo.l.licet.§.ea obligatio.
2 ⁊.j.de noxa.l.si plurimi.§.qui alienũ.¶ Sed † nunquid
fiet nouatio suscepti talis iudicij? Respon.aut dabitur
contra dominum,⁊ procurator in rem suam se obtulit,
⁊ sic in dominum nomine domini suscepit, ⁊ tunc fit no
uatio:vt.j.de solu.l.solutionem.⁊.§.de in remverso.Sed
si pro patre, aut cõtra ipsum procuratorem in rem suã,
vt contra emptorem hereditatis, ⁊ tunc nõ fit nouatio:
vt.C.de pact.l.ij.⁊ arg.s.de pact.l.in persona.§.j.Item
arg.qd al's in solutione dicitur.j.mand. Papinianus.⁊
de solutio.l.Modestinus. ⁊ de fide instrumen. cum his.
3 ¶ Item † quis iurabit de veritate vtrum dominus an
procurator in rem suam? Respõ.aut respicit periculum
ad eum qui in rem suam procuratorẽ fecit,aut non. Pri
mo casu vt reperiri potest.j.mand.l.si mandato.§.fin.⁊
sic etiam potest intelligi.C.de nouat.l.iij. Item reperiri
potest.j.de alie.iudi.mu.causa fac.l.non solum.§.j.potest
dici vt iuret dominus cuius est periculum, ⁊ qui verita-
tem nouit: vt.C.de procurat.l.fina.⁊ de iura.calũ.l.ij.§.si
autem.⁊ aut.principales. Secũdo casu ipse procurator
cuius lis propria est:vt.s.l.que omnia.⁊.j.eo.procurato-
re.⁊.C.de pact.l.qui stipendia. ⁊.j.quando app.sit.l.j.§.
in propria vero ipse dominus.arg.l.quemadmodum ser.
amit.l.si partem.⁊ arg.j.quibus modis vsusfruc.amit.l.
papinianus.§.fi.al's lex,si legatum.⁊ eo.ti.si legatum.⁊
j.de interroga.act.l.si sine.§.alius. Sed primo casu si sit
non soluẽdo qui eum fecit procuratorẽ, nũquid stabitur
confessioni sue? Respon.non:arg.j.de appel.l.ab execu-
tore.§.j.⁊.j.de dolo.l.nam is.⁊ de furt.l.itaq3 fullo.

Summarium.

1 ☞ Occupans an sit melioris conditionis, etiam si di-
ctum non fuerit.
2 Iudicium in eum perdurare debet, in cuius fuerit per-
sona substantiatum.
3 Procurator ad litem tantum contestandã dari potest.
4 Domino ⁊ procuratore simul comparentibus in quem
dirigetur iudicium.
5 Procurator ad litis seu iudicij partem admitti potest,
⁊ dominus ad reliquum.
6 Tutores duo si cõcurrãt,potior erit occupãtis cõditio.

1 PLuribus. ¶ † Quid si dictũ est
vt non sit occupantis
conditio melior? Videtur ꝙ adhuc obtineat
quod hic dictum est:nam hoc dictum est fa-
uore aduersarij,ne in plures ⁊c.vt.j.eo.nõ tamen.⁊.j.de
exerci.ne in plures.⁊ de pecu.l.⁊ ancillarum.§.fi.⁊ hunc
fauorem tollere non potuit qui procuratorem fecit:arg.
j.de regu.iur. Neratius.⁊.j.de magistra.conuen.l.j.§.si
inter magistratus. ⁊.j.de regu. iuris. non debet alteri.
2 ¶ † Item in cuius persona substãtiatum fuit iudicium
per contestationem,perseuerabit nisi fuerit ab eo in aliũ
translatum: vt not.s.l.post lit.contesta.⁊ sic apparet ꝙ
alius non poterat exequi quod alter inchoauit, vbi in-
choator transfert litem in alium,quod esse potest, vt.s.
eo.in cause.§.fina.⁊ sic adiectio vitiatur ⁊ non vitiat, vt
ff.de pecu.leg.l.si peculium vel infra.⁊ de exerci.l.j.§.ma
gistrum.⁊ de verb.obli.l.que extrinsecus.⁊ quod dicitur
vtile per inutile ⁊c.l.j. de verborum obliga.l.j.§.penulti.
¶ Econtra videtur ꝙ nõ obtineat tamen hec lex,quia
forma mandati hoc habet vt possit vnus complere ab
alio inchoatum que seruanda est:vt.j.de exerc.l.j.§.igit.
⁊ de insti.l.sed ⁊ si.§.cõditio.⁊ ar.j.de arbi.nõ distingue-
3 mus.§.de officio.nam † ⁊ posset dari procurator ad con
testandum tantum,arg.s.eo.sed etiam.⁊.j.l.qui procu-
rator.⁊ not.s.l.j.§.j.merito ⁊ alter ad diffiniẽdum, nam
litem ab vno inchoatã alter potest finire,vt potest perpẽ
di.C.vt cau.post puber.l.j.⁊.j.de appella.l.tutor. ⁊.j.eod.
qui proprio.in princip.⁊.s.eo.l.in cause.§.fi. Nec est ꝙ de
hoc possit cõqueri,nam procurator tali procuratori con
sensit:arg.de rebus credi.generaliter.ibi, quis enim ⁊c.
nec aduersarius qui sub tali forma datum admittere vi
detur hoc velle: argu.s.qui satisda.cog.l.si fideiussor.in
princi.⁊.j.nau.cau.stab.l.debet.§.iij.sic semel approbatũ
non probabit quasi displiceat: litigando nãq3 cum tali
taliter vt datus est approbare videt, vt.ff.de vaca.mu.
l.penul.§.fin. ⁊ sic qui semel noluit non dici in mutatio-
ne tali pati iniuriam, vt.ff.de aqua plu.arcen.in diem.
Potest in hoc dici vt ex causa alter possit cõplere quod
4 alter inchoauerat:arg.s.de offi.proconsul.l.j.¶ † Quid
si ambo simul veniant? Respond.iudex eliget quis eorũ
admitti debeat: argu.j.de minori.l.si plures.⁊ de libero
homine exhi.l.iij.§.penul.⁊ de collu.deteg.l.fi.in fi.nisi in
se concordauerunt.arg.j.de legat.j.huius.§.¶ Quid si
dictũ est vt vnus sine altero nihil possit. Videtur forma
seruanda:vt de exerci.l.fi.§.si plures.j.de manumis.test.
l.si ita.⁊ de administ.tut.Titium ⁊ Meuium.in princi.⁊
manda.l.deniq3.§.si quis ea.argu.de acquiren.hered.si
quis mihi.§.si corã. ⁊.l.eum qui.§.j. Vel dic aut ex parte
actoris datur res,⁊ tunc obtinet qd dictum est vt vnus
sine altero nihil possit, cum nil de reo depereat:aut ex
parte rei,⁊ tunc secus.j.iudica.sol.l.iam tamen.§.fina.⁊
j.eo.non tamen.de exerci.ne in plures.cum concor.⁊ ar.
j.de admini.tut.l.decreto.§.a contrario sensu. ¶ Quid
si ambo simul veniant ⁊ litigent eo casu quo quis admis
sus est,sed imponendo non concordant? Respon.nil va
lebit:vt.j.de cur.furio.l.consilio.§.fin.⁊ de leg.j.l.huius.
§.fina.vide quod not.in dicto.§.fi.in.l.consilio.¶ Quid
5 si † non est insolidum? Respon.fm Azonem,quemlibet
ad partem admitti:argu.j.de eo quod certo loco.l.iij.§.
ꝙ si ephesi.⁊ de verb.oblig.si quis sibi.⁊ de hoc not. Vel
dic fm alios quemlibet insolidum:arg.j.de exerci.l.j.§.si
plures.⁊ mand.l.creditor.§.duobus.vel melius in procu
ratore ab actore dato obtinet Acc.in sum. secus si a reo
vt particularis confessio admittatur, vt.j.eo.non tamẽ.
⁊.j.iudi.sol.non tamen.§.fi.⁊ ideo videtur mandatũ qd
de iure fuerat mandatum: arg.j.ad municip.l.Lucius.
§.penulti.⁊.C.de mune.⁊ hono.non conti.in fin.l.j.lib.x.
¶ Quid in pluribus syndicis? Forte idẽ quod in procu
ratore:arg.j.titu.j.l.item eorum.§.actor.¶ Quid in plu
6 ribus † tutoribus quos constat singulos solidam pote-
statem recipere: vt.C.si vnus ex plurib.tut.per totum.⁊
de auto.tut.l.fina.⁊.j.de administ.tut.l.fin.⁊.l.decetero.
ad finem,nunquid est melior conditio occupantis? Vi-
detur ꝙ sic: nec aliter impediatur exequi qui preoccu-
pauit,arg.j.de offic.proconsul.l.j.⁊.j.de appel.l.impera-
tor.§.penul.¶ Quid si simul veniant, ⁊ nolunt simul esse
in lite? Respon.vt.j.de admini.tut.l.iij.§.si.publice cum
queritur in qua causa possit procurator institui.

Summarium.

1 ☞ Procurator cõparens qñ admitti ⁊ repelli debeat.
2 Procurator in causa publici criminis ante litem con-
testatam admitti potest.
3 Actio iniuriarum tametsi priuata est,in ea non admit-
titur procurator, nisi pro illustribus.
4 Procurator interuenire põt in causa criminali,in qua
infligitur infamia tantum aut pena pecuniaria.
5 Iuramentum veritatis ⁊ ab accusatore ⁊ a defensore
prestari debet.
6 Procurator quot casibus non admittat, sed principa-
les persone requirantur.
7 Procurator non interuenit in questione de rebus pa-
trimonij publici ventilanda,sed syndicus.

SEruum quoq3. ¶ Dic aut
est causa cri
1 minalis aut ciuilis.† Primo casu dic,aut in-
teruenit ad allegãdum causas absentie, aut

causas cause. Si ad allegandum causas absentie, debet
audiri: vt. ff. de pu. iudi. inter accusatorem. ⁊ l. q in fin. ⁊
de procura. absens. ⁊ l. seruum. §. publice. ibi, nam cum ⁊
in capitalibus ⁊c. ⁊ sm hoc intelligunt, arg. C. de accu. l.
reos. ⁊ sic loquitur. C. de procur. l. exigendi. sm quosdam.
Si vero interuenit ad allegandum causas cause, tunc
est diuersitas: dicunt enim quidam esse distinguendum,
aut est questio priuati criminis, aut publici, si priuati de-
bet admitti procurator a contrario eius qd dicitur. ff. de
publi. iudic. l. penult. §. ad crimen. quod est fortissimum
argumentum, vt. ff. de offic. eius cui mand. l. j. ar. ad hoc
ff. de procu. sed he. §. j. ⁊ ff. de obse. per procuratorem. ⁊ ff.
de procur. l. non solum. §. fi. sed certe accusatio de suspec.
tuto. est publica non priuata: vt. ff. de suspec. tut. l. j. §. con
sequens. ⁊ insti. de suspec. tut. §. consequens. ⁊ cu procu-
rator interueniat: vt. ff. de procurat. l. non solum. §. fina.
2 † Si publici criminis sit questio, distinguitur aut est lis
contesta. aut non. Primo casu admittitur, vt. C. de accu
sa. reos. ⁊ sic intelligunt. ff. de pub. iudi. l. penul. §. ad cri-
men. ratio autem diuersitatis ab eis redditur: quia si
procurator interueniat, condemnatur ante litem con-
testa. ⁊ non dominus: sed si post interueniat, condemna
tur dominus ⁊ non procurator, argu. ff. quibus ex cau.
infa. irro. l. furti. §. j. ⁊ de nego. gest. §. fin. ⁊ C. de senten. ⁊
interlocu. om. iu. l. j. ⁊ hec distinctio improbatur per. l. C.
vt omnes iudi. tam ciui. q mili. l. j. circa fi. ⁊ vbi sena. vel
3 cla. l. fi. in. j. col. l. publicatum ⁊c. Idem † constat actione
iniuriarum esse priuatam, vt. C. de iniur. l. iniuriarum. ⁊
tamen non admittitur procurator nisi pro illustribus:
vt. C. eo. l. illustribus. Ratio autem diuersitatis reddita
improbatur, qr in criminalibus si cotingat procuratore
admitti, contra dominum fertur sententia, ⁊ non cotra
procuratorem: vt. C. de iniur. l. fin. ⁊ de accu. l. ij. ⁊ expresse
reprobat. ff. de adulte. l. miles. Tu vero distingue, aut de
crimine qd defert imponeda est pena maior relegatioe:
aut relegationis pena tantu, aut minor. Primo casu ad
prosequendum no admittit procurator: vt. ff. de procur.
pub. iudi. l. penul. §. quia ad crime. ⁊ C. de fal. fide. nec qd
ad defendendu: vt. ff. an per alium cau. appel. agi posset.
l. j. ⁊ sm hoc intelligitur. C. vt omnes obe. iudi. prouin. l. j.
ad fi. Si autem sit imponenda pena relegationis, tunc
interuenire poterit procurator, vt. ff. an per aliu. l. j. nam
cum talis sententia cotra absentem posset ferri, vt. ff. de
penis. l. absentem. merito debet p absente defensor ad-
4 mitti: vt. ff. de procur. l. seruum. §. publice. idem erit † mul
to magis si minor pena ex crimine imponatur, vt infa-
mia tantum vel pena pecuniaria: vt. ff. de procur. non so
lum. §. fina. sed vt ex illo. §. notare non licet, videtur q in
huiusmodi criminibus consideretur speciale manda-
tum, als non admittitur nisi cum iudex vellet contra
absentem procedere, vt ibidem dicitur: ⁊ sm hanc distin
ctionem debet intelligi. ff. de procurat. §. sed he. §. ij. ⁊ de
obseq. l. per procuratorem. ¶ Unum tamen notandum
5 puto q † cum accusatio fiat precedente iuramento ve-
ritatis, ⁊ defensiones deinde cum eiusdem iuramenti
prestatione reperiantur, debebit hoc sacramentum pre-
stari a principalibus personis: vt. C. de iuramen. calum.
l. ij. ⁊ aut. principales. Si aute causa sit ciuilis, aut priua-
ta ciuilis procurator recte interueniat, ⁊ si ciuilis desce-
dit ex crimine: vt. C. de procura. l. ij. ⁊ l. fi. ⁊ ff. de procura.
l. j. §. vsus. ⁊ l. licet. §. j. ⁊ l. filius. ⁊ de iniur. l. non solum. §.
agere. ⁊ l. sed si vnus. §. idem iulianus. ⁊ de furt. l. aduer-
sus. ⁊ de falsis. l. de fide. in qua quidem causa sufficiens
erit procuratori etiam generali: vt dicta. l. non solum. §.
agere. ⁊ arg. ff. pro socio. l. actio. §. renunciare. ⁊ de solut.
6 l. qui hominem. §. si Titiu. ¶ Excipiuntur tamen † qui-
dam casus in quibus non interuenit procurator. Pri-
mus est quando iudex precipiat partes principales co-
ram se presentare ob veritatem plenius inquiredam: vt
C. de procura. l. fin. ⁊ ff. eo. si actor. ⁊ extra de iureiur. esse
ambiguum etiam est in not. Secundus est in vehemen-
tiore iudicis autoritate: vt dicta. l. fina. C. de procurat. ⁊
subintellige causas vehementes in quibus non superue
nit procurator, sed principalis persone desideratur pre-
sentia: vt. C. vt omnes iudi. tam ciui. q milita. ⁊ de asser.
tollen. l. j. ⁊ ff. si quis cau. l. j. §. ij. ⁊ ff. de procura. Pompo
nius. in princi. ⁊ C. de his qui venia eta. impe. l. ij. ⁊ de iu-
re emphy. l. fi. A secudo autem dicto excipiuntur casus
in quibus speciale desideratur mandatum. ff. de mino.
l. sed illud. §. si talis. ⁊ de procur. Pomponius. ⁊ de oper.
no. nun. l. quia iure. §. ij. sm quosdam. Si autem sit causa
ciuilis publici aut est de rebus positis in patrimonio, vt
de rebus publicis vsui destinatis, nam publicorum hic
multa genera reperiuntur: vt. ff. de cotrahen. empt. l. sed
7 ⁊ Celsus. ⁊ l. pacta. † Si quidem sit questio de rebus po
sitis in patrimonio publico, non interuenit procurator,
sed syndicus a maiore parte duarum partium ordina-
tus: vt. ff. qd cuiusq. l. j. §. quibus. ⁊ l. nulli. ⁊ l. item eoru.
§. ij. ⁊ sic exponitur procurator. l. syndicus. ff. de procura.
l. filius. §. veterani. ⁊ C. de episcop. ⁊ cler. placet. ⁊ in aut.
de sanc. episco. §. si quando. nisi forte constitueretur pro-
curator a syndico lite contest. vt. ff. de procura. nec ciui-
tatis. ⁊ de procur. l. neq. ⁊ l. procurator. de certa lite, aut
non currant de his nominibus: vt extra de procura. pe-
titio. Sin autem sit questio de rebus vsui publico depu-
tatis, puta intetatur popularis actio, refert sit actor qui
ordinare velit procuratore cui reus primo cauit: non li-
cet in duobus casibus. Primus cum est lis contest. ⁊ sic
factus est creditor: vt. ff. de verb. signifi. si cui. §. qui popu
lari. ⁊ argu. preallega. l. neq. ⁊ l. procurator. Secundus
est quando agit ratione publice vtilitatis: ⁊ hoc probat
ff. de procurat. l. licet. in princip. ⁊ l. mutus. §. in popula-
ribus. ⁊ l. non cogendum. §. qui ita. Reo autem ⁊ ante li
tem contesta. ⁊ postea licebit: vt. ff. ne quid in loco publi.
l. penulti. ⁊ de populari act. qui populari. Si autem sit
causa mista inter ciuilem ⁊ criminale, vt dicitur de que-
rela inofficiosi testamenti: vt not. ff. de inoffic. testamen. l.
aduersus. §. curatoris. ⁊ de procura. l. mutus. §. j. sicut di-
citur in actione que fit ad separationem tori, vt extra de
procurato. ca. tue. Jacob.

Summarium.

1 ☞ Actor exprimere debet an vtili actione agere in-
tendat aut directa.
2 Agere vtili actione presumitur quis in dubio.
3 Minor quando possit esse procurator.
Seruus pocurator ad negotia constitui potest.
4 Minor annis vigintiquinq, maior tamen septedecim
procuratoris officio fungi potest.
5 Minor annis quindecim an non possit idoneus esse
procurator.
6 Minor procurator existens si condemnetur an possit
restitui.
7 Minor in iudicio falsum sciẽter respodens, no restituit.

SI quis in rem suam.

¶ Not. q defendit demum si agat procura-
torio nomine, no ergo inutili suo nomine: vt
⁊. s. eo. seruum. §. equum. ⁊ arg. j. de doli excep. l. apud. §.
1 de actoris. ⁊ §. si cum legitima. ¶ Et ex hoc not. † q ali-
quis debet dicere vtrum agat vtili aut directa: arg. j. de
sol. si duo. ⁊. s. de transa. qui cum tutoribus. in prin. Sed
quid si hoc non exprimat, nuquid directam? quod vide-
tur, vt. j. famil. hercis. plane. Econtra q vtilem, arg. j. de
sol. ⁊ magis. ⁊ C. de hered. vel act. vend. l. ex nominis em
tione. ⁊. j. eo. procurator. Dic aut directa tantu copetit,
vt contingit. C. de act. ⁊ oblig. l. j. ⁊ tunc videtur illam in-
tendere. j. famil. herci. l. plane. aut vtilis tantum, vt quia
directa non est causa: ⁊ tunc illam videtur intendere, ne
als nullam in iudicium videatur deduxisse, ar. j. de reb.
dub. quoties in actionibus. ⁊ de lib. ⁊ posth. l. Gallus. in
prin. Si aut vtraq, ⁊ tunc aut nititur ex tali contractu,
vt ex emptione, ⁊ tunc vtilis que inde competit compe-
tere videtur: aut ex venditione ex titulo informato qui
debet adire ⁊ procedere, vt. C. mand. l. per diuersas. ⁊ no
ta. C. ne lit. penden. l. j. ⁊ directa, vt. C. de procur. qui stipe
dia. ⁊. j. de don. cum enim. ⁊ tunc forma agendi hoc de-
clarabit, arg.

clarabit, ar. C. de sen. ex peri. reci. l. ij. ꝛ. ĩ. de suspec. tut. l. he
2 que. ¶ † Quid si non appareat de vna magis ꝙ̃ de alia
reliqua ex forma agēdi? Potest dici ꝙ vtili agere videa-
tur, quasi magis sit sibi vtilis: vt. ff. de iud. si qs intētione.
ꝛ ar. ĩ. de sol. ꝛ magis. Sed si esset directa magis vtilis: ꝛ
tunc pari ratione illam videbitur intendisse. l. minor. ff.
de procu. ¶ Cum queritur an minor possit esse procura-
3 tor dic, aut constituitur ab actore, aut a reo: † si cōstitui-
tur ab actore, dic ꝙ si habet. xvij. ann. idoneus erit pro-
curator, vt. ff. de manu. vindic. l. si collectaneus. ꝛ instit.
quib. ex cau. manu. nō licet. §. eadē. ad fi. Quidā vero di-
centes minorem. xxv. ann. nullius esse procuratorem ad
iudicia, dicunt illas leges loqui in procuratore ad nego
tia constituto: sed hoc non videtur verum, quia si loque-
retur in procuratore ad negotia constituto, non posset
dici illa secunda causa manumittēdi, cum etiam existēs
seruus, procurator ad negotia esse possit: vt. ff. de procu-
ra. seruum quoqꝫ. Item si de procuratore negotiorum
ibi loqueretur quare. xxij. anni exigerentur, cum minor
xvij. an. puta pupillus ad negotia procurator esse possit:
vt. ff. de exerci. l. j. §. cuius autem. ꝛ de instit. sed ꝛ si quis.
4 §. j. ad fi. ꝛ. l. sequen. Dic † ergo minorem. xxv. an. qui ta-
men habet. xvij. posse constitui procuratorē ad iudicia,
videlicet ad agendum, vt predixi: nam argu. eius quod
dicitur qui habet. xvij. an. potest in publico aduocare. ff.
de postu. l. j. §. pueritiam. statutum fuit vt qui habet. xvij.
an. possit in publico. i. in iudicio esse procurator, vt dicta.
l. si collectaneus. ꝛ dicto. §. eadē. nam ꝛ alibi aduocare
ꝛ procurare equiparātur: ꝛ vnde repellitur aduocatio,
repellitur ꝛ procuratio. ĩ. de procurato. in litem. poterit
ergo esse actoris ꝓcurator, vt dixi, imputatur tamē sibi
qui talem suū fecit procuratorem, vt. ff. mino. cum man-
dato. ꝛ de exerci. l. j. §. cuius. ꝛ de insti. ꝛ si quis. §. j. Si ve-
ro ex parte rei interueniat, dic: aut non habet manda-
5 tum, aut habet. Primo † casu minor. xv. an. nō videtur
idoneus procurator seu defensor: ꝛ hoc ideo, qꝛ cum la-
ta sententia aduersus eum debet executioni mādari, vt
ff. de procura. Plautius. condemnatus petet restitutio-
nem, vt. ff. man. cum mandato. ij. respon. ꝛ. l. ait pretor. ij.
respon. ꝛ sm hoc membrum intelligitur. ĩ. de procura.
exigendi. ꝛ. ff. de procura. minor. Si vero procurator ve-
re sit habens mandatum ad defendendum, tu dic aut
interuenit satisdatio iudicatum solui a se prestita, ꝛ tūc
idem dico ꝙ proxime dixi propter easdem rationes ꝛ le-
ges: si vero interueniat satisdatio non a se prestita, quo
casu non aduersus procuratorē ipsum, sed aduersus do
minum ipsum executioni mādari debet sententia, vt di-
cta. l. plautius. ꝛ de re iudi. si se nō obtulit. tunc dic idem
qđ. s̃. dixi, quando est actoris procurator per easdem ra
tiones ꝛ leges. Sed obijcitur, videtur ꝙ nullo casu mi-
nor. xxv. an. possit esse in iudicio vt procurator: vt. ĩ. qui
legi. perso. ha. stan. in iudicio. s. per se. ꝛ hic ne quid dicat
vel taceat ꝛc. vt. C. de auto. prest. l. clarū. secus pro alia vt
6 s̃. dixi. ¶ Item obijcitur † nonne minor. xxv. an. pote-
rit restitui saltem ea ratione, quia interest eius non vexa
ri. ff. de minori. l. minor. ergo nullo casu dicetur idoneus
procurator minor. Sed ego respondeo illa non est talis
vexatio per quā restitui possit, non magis ꝙ̃ si ipse aduo
cationem alicuius cause suscepisset, propter cuius vexa-
tionem non dicitur posse restitui: vt not. ff. de postul. l. j.
§. pueritiam. ¶ Item obijcitur, esto ꝙ satisdatio mere
imposita a domino interueniat, non videtur idoneus
procurator: nam si ipse existens in iudicio interrogetur,
respondere debet, ꝛ si falsum confiteatur, ipse tenetur,
non dominus, vt ad leg. aquil. proinde. ꝛ de procur. non
solum. in princi. sic restitui poterit: vt. ff. de confes. l. certū.
§. minorem. et sic non videtur idoneus procurator, sed
7 defensor per. l. sepe dictā, minor. Sed ego respondeo † si
minor scienter falsum respondit, non restituetur, cum
fuerit in dolo: vt. ff. de mino. si ex causa. §. si in cōmissum.
Si vero errāter, bene restituetur, sed hoc nō est iniquū,
cum nō restituatur hoc casu ad alterius iniuriā: sed nec
alter cū ipsius minoris locupletetur iactura, quod qui-
dem fieri non debet, vt. ff. de condi. inde. l. nam ꝛ natura.
ꝛ hec que dixi videntꝛ esse ipsa veritas, si quis bene men-
tem legum inspiciat. Et in hac opinione dicitur fuisse
Ro. communis tamen est opinio ꝙ minor. xxv. an. nul-
lo casu ad iudicium possit esse procurator.

¶ De negotijs gestis. Rubrica.

Summarium.

1 Obligatio quibus casibus ignoranti acquiratur.
2 Reprobare nemo iuste potest quod semel approbauit.
Ratihabitio retro tracta mandato est equiparanda.
3 Actio quando domino concedatur aduersus negotio-
rum gestorem.
4 Ratihabitio domini quid operetur in gestis per nego-
tiorum gestorem.
5 Gestor negotiorum domini ratihabitione non libera-
tur, si culpa intercesserit.
6 Ratihabitio non liberat negotiorum gestorem a cul-
pa: ꝛ nu. 7.
8 Actio quando negotiorum gestori queratur, ꝛ quan-
do domino contra eum.
9 Impense facte a negotiorum gestore quando ei sint re-
stituende.

Pomponius scrib.

¶ Intelligit hanc legem Azo cum ra-
tum habet dominus in corde suo vel cū
amicis, vt habito cōtractu cum gestore
vt transacta super administratione, ꝛ
sm eum separantur dicta Pomponij: quia tria sunt di-
cta Pomponij. Dictum principale quod est in. l. princi-
pali determinatio dicti ibi, sed superius ꝛc. ꝛ ratio dicti
ibi: sed eo dicto Q. Sceuola. Rrationatio super dicto,
que est ibi: videndum. Expressa reprobatio, ibi: Sceuo-
la, apparet comprobatio. Redditio ad inconueniens
ibi, ceterum. ꝛ conclusio ibi, erit igitur. Et sic primū di-
ctum Pomponij, secundum Sceuole, tertium Pom-
ponij, quartum Sceuole, quintum Pomponij. vj. vij.
ꝛ. viij. ꝛ hoc vsqꝫ in finem. l. sed in sequen. l. aliud dictum
adijcitur: sed hec positio reprobari videtur per. l. ĩ. eo. l. si
negotia. que est Pompo. ꝛ cum Pompo. admittit per
ratihabitionē agi negotiorū gestorū. Sed potest dici ꝙ
lex illa loquitur in negotio alieno ratihabitione: ꝛ est ra
tio, quia cum debui domino ex ratihabitione vel ꝓpter
ratihabitionem, vt. s̃. eo. l. si pupilli. §. item queritur. ꝛ. ĩ.
de solu. l. dispensatorē. §. si. merito non debet tolli ratiha
bitione, arg. ĩ. de verb. oblig. l. inter stipulantem. §. sacrā.
hic loquitur cum re ipsa non est negotium alienum nisi
cum ratihabitio nō inducat actionem, sed faciat nego-
tium meum, cū iam sic operatur ratihabitio sm Pom-
ponium ne sit superflua vt culpa intelligatꝛ remissa, arg.
ĩ. de vsur. si stipulatus. ꝛ de leg. l. si quādo. Sed reprobatꝛ
dictum eius rationibus redditis vel. l. not. Azo. que in-
1 cipit in corde meo. nam † certi sunt modi quibus colli-
gitur obligatio ꝙ ignoranti ex culpa fuerit acquisita.
instit. quib. mod. tol. oblig. ꝛ. ĩ. de act. ꝛ oblig. l. offerre. §. j.
ꝛ arg. cōtra. de his qui sunt sui vel alie. iur. l. patre furio-
so. superflua igitur est ratihabitio in hoc genere nego-
tij. Item hec positio videtur reprobari. ĩ. l. sed an vltro.
in princip. vbi dicit, nisi specialiter id actum ꝛc. nam per
aliam exceptionem videtur ꝙ loquatur de ratihabitio-
ne sic tractatu habito cum gestore, aliter enim nō posset
liberari. arg. ĩ. de re iudi. l. quo tutela. §. alter. cum cōcor.
Sed responderi potest vt ibi mutet casum ꝛ tractum de
approbatione facta tractatu habito cum gestore, ꝛ sem
per in negotio qđ alienū re ipsa, qđ est ratum habitum
tractatu habito cum gestore, ꝛ sm Ioannē supradicti
Pomponij tria, dictum, ratio ꝛ a simili argumentatio:
dictum in princ. l. est ratio subiecti: sed eo dicto apponi.
arg. ibi: quemadmodum. vt sit tale argu. quēadmodum
qđ vtiliter gestum est ratum habetur apud iudicem, vt
de eo gestor querele subijciat de qualitate gestionis, ita
vt ibi dominus cōprobauit non debet de qualitate ge-

stionis pati querelam ipse gestor. Dicta Sceuole sunt
quinqꝫ, ratiocinatio, determinatio, in casu culpe repro-
batio, reductio ad inconueniens ꝛ conclusio. Uel tertio
potest dici retinēdo casum Jo. ꝙ dicta Pomponij sunt
quatuor ꝛ totidem Sceuole. Pomponij dictum deter-
minans ratio vt ꝛ primo not. ſm Az. ꝛ a pari argumen
tatio, vt dixi ſm Jo. quatuor dicta Sceuole, ratiocina-
tio, expressa reprobatio, reductio ad inconueniens ꝛ cō-
clusio: ꝛ ſm vltimum intellectum videamus quid dixit
Pomponius, ꝛ quid Sceuola, ꝛ ꝙ Pomponius dixit
se negotium in re mea reficienda vel curanda quāuis
reale gestum, vt qr tignum vitiosum imposuisti, ꝛ postea
corruit vel corruet domus tignis, argu. j. de act. empt.
ꝛ vendi. Julianus. dicta princip. vel seruum tuis expen-
sis male curasti, ita ꝙ semper claudus erit qui per dili-
2 gentem potuit liberari, ratum habuero † totū tractan-
do super his, qui ꝛ comprobauero quod fecisti mihi nō
teneris si dolo careas: quod semel approbaui nō possum
reprobare. Item quia ista sunt paria vtiliter gerere, ꝛ sic
gerere, licet non bene ex domini voluntate: nam neutro
casu gerens potest molestari, vt. j. loca. l. ea lege. circa fi.
ꝛ. l. cum in plures. §. lege dicta. merito ꝛ cum ratificatur
sic gestor nulli querele debet esse subiectus, vt qđ p̄cedēs
hoc idem subsequens operetur voluntas: vt in dictis. ll.
locati. ꝛ cum ratihabitio trahatur retro ꝛ mādato com-
paretur. C. ad macedo. l. fi. Sceuola dicit hic vbi non na-
ta est. dicit Pompo. actio nego. gest. ex negotio male ge-
sto in ipsa ꝛ ex ipsa mala gestione negari non potest, vt
s̄. l. iij. §. hec autem actio. ꝛ si est nata quomodo colligi-
3 tur nuda voluntate approbantis domini gestionē. † Et
ideo puto ego Sceuola, etsi approbem adhuc superesse
actionē ad estimationem seu intentionem culpe adhibi-
te: nam qua actione dicis non superesse actionē ad quā-
titatem debitam per culpam gestoris, eadem ratione
dices si approbem exactionem quam fecisti a debitore
meo ſm venditionem rei mee quantitatē etiam non de-
bitam non petam, quod est absurdum. Concludit ergo
vt post ratihabitionē sit actio negotiorum gestorum do
mino ad estimationem culpe, ꝛ gestori ad sumptus: vbi
expresse actio est in contrarium, scilicet vt neuter agat
contra reliquum. Sed nō videtur bona ratio Sceuole,
quia licet approbem exactionem debitoris mei vel mee
rei vendite, non tamen agitur vt pecuniam teneat ge-
stor: sed cum approbo sic gestum cum ex negotio apud
eum nil sit, videtur non teneri sicut respondeo cum debi
tor ex culpa factus debeat a se exigere, vt. j. eod. l. at qui
natura. in prin. ꝛ si nō exigat, est perinde ac si soluisset, ꝛ
postea recepisset: ꝛ ideo hoc, sicut nec illud sibi imputa-
bitur si habuit vnde soluat, vt ibi ꝛ. j. l. diuortio. ꝛ sic nō
semper esset verum qđ hic Sceuola dixit: vel dic ꝙ debet
ex culpa penes se habere videtur argu. j. de peti. heredi.
l. si debitor. ꝛ. l. nec vllam. §. finali. al's. l. etiam. et. l. quod
in diem. §. non solum. et ideo nec sic exactio, nec hic
intelligitur ratihabitio remitti. Item alia ratione non
videtur bona argumentatio Sceuole, quia facilius re-
mittitur culpa ꝙ̄ quod ex negotio residet penes geren-
tem: vt. j. de leg. j. si seruus vetitus. ꝛ de libe. leg. l. aurelio.
4 §. j. sed illud cum agitur de liberando obligato, † sed ra-
tihabitio est contractus deliberandi gerentem, ꝛ est mo
dus per quem gerens teneri videatur quasi procurator
ex culpa tenetur, vt. C. manda. l. a procuratore. ita ꝛ hic
non tātum dico eum vere procuratorem nec ad omnia
vt procuratorem teneri, vt. C. eo. tutori. ꝛ. j. eo. si negotia.
in prin. arg. l. si ego. ꝛ. C. man. in fi. ꝛ esset procurator: nec
dico tantum mādati vt verus procurator tenetur, vt. j.
ea. l. in fi. sed operatur ratihabitio vt quod recepit nego.
gest. ꝙ ad liberationem dantis ego videar recepisse. Itē
vt mihi per eum queratur dominium rei tradite. j. eo. si
ego. Item vt res per eum intelligatur alienata: vt. C. de
rei vend. l. mater tua. ij. respon. Item vt lis per eum legi
time, id est tanquam per legitimam personam agitata
intelligatur. j. de iudi. licet. ꝛ. s̄. de procur. l. si is qui statū.
Item vt per eum obliget: vt. j. de euic. l. si cum venditor.
§. fi. Item vt negotium faciat meum quod mei contem-
platione est gestū, vt est alicuius rei acquisitio facta no-
mine meo: nec vis est iuste vel iniuste queratur. s̄. eod. l. si
pupilli. §. item queritur. ꝛ. j. eod. si quis negotia. ꝛ de vi
ꝛ vi arma. l. j. §. deiecisse. ꝛ in his negotijs que ratihabi-
5 tione sunt aliena † certum est ꝙ ratihabitio nullam pre-
stat liberationem gerenti a domino. j. e. l. si negotia. nec
culpa nec ab eo quod ad ipsum peruenit, vt ibi: nam ibi
loquitur de negotio ratihabitione alieno, quod patet in
emptione de qua ibi dicitur, ꝛ tamen ibi fuit ratificatū:
quod patet, quia si non haberet ratum lucrum non spe-
ctaret ad dominum, arg. C. si cer. pet. l. si absentis. ꝛ. j. de
sol. l. dispensatorem. ad fi. ꝛ quāuis fuerit ratificatum, ta
men dominus imputat culpam damni contingentis in
alia parte negotiatoris. ꝛ pro hoc. j. eod. l. litis. §. si pecu-
nie. nam nisi ibi approbaret, paupertas debitoris gesto
ri nō imputaretur ad culpam, cum possit dominus non
approbare. j. de admini. tut. cum queritur. ꝛ sic pecunia
habetur cum gestore qualecunqꝫ sit notum. Sed oppo.
si ratum habet dominus ꝛ approbat, nomen nō pericu
lum in se transfert. j. de tut. ꝛ rat. distrah. si probatum. ꝛ
de administ. tut. qui tamen omnibus. Respondeo illud
cum approbat in se expressum periculum transferendo
ꝛ recipiendo: vt probatur de admini. tut. tutor siue cura
6 tor. ꝛ. j. l. proxi. nisi specialiter id actum ꝛc. † ergo ratiha-
bitio. licet ad gestorem verba dirigantur, non liberat a
culpa nisi vbi de ea remittēda sit actū. Sed quid si nego
tium est alienū re ipsa, vel ratum? Respondeo nihil ope-
rari ratihabitionē, cū ꝛ sine ea negotium re ipsa erat ra
tum habētis: vel si non erat ratihabitio nihil fecit: vt. s̄.
eo. l. si pupilli. §. quid ergo. ꝛ sic non operatur qđ princi-
pale est in ratihabitione. s. vt negotium inde queratur:
nec operatur vt fiat culpe remissio, arg. j. de bo. auto. iu-
di. pos. cum vnus. ꝛ de serui. rusti. pred. l. item sic possunt.
§. qui habet haustum. vt. j. ad velleia. l. quāuis. §. marcel-
lus. Ratihabitio etiam ad hoc fiat vt magis non vt mi-
nus teneatur qui gessit, quod apparet in negotio alieno
rato habito: ꝛ ideo ratihabitio nō liberat, arg. j. de adi-
mē. leg. l. legata inutiliter. Nec obst. j. loca. l. ea lege. quia
ibi facta fuit comprobatio ad translationem periculi ꝛ
liberationem eius qui fuerat facere obligatus: at hic nō
ad illud erat obligatus facere qui negotiū gesserat, nam
si ad hoc fieret comprobatio, ꝛ tunc non ageretur, vt. j.
7 ea. l. Ex predictis apparet † cū quis habet ratum factū
nomine suo: aut nō directis verbis liberis ad gestorem,
aut directis. Primo casu ratihabitio operatur ad obli-
gandum gestorem sibi etsi illi: vt. s̄. eo. l. si pupilli. §. item
queritur. versi. idem ait si Titij debitorem. ꝛ. j. eo. si quis
negotia. ꝛ. j. de fur. l. si vendidero. §. fi. ꝛ. j. eo. si fideiussor.
Item ad acquisitionem faciendam domino tanꝙ̄ per
procuratorē, ꝛ ecōuerso, vt tanꝙ̄ per procuratorem res
domino sit trāslata. j. e. si ego. in alijs not. s̄. Nec mirum
si non directis verbis ad gestorem potest ratum haberi,
cum etiam re ipsa possit haberi ratum: vt. C. de condic.
inde. l. debitum. ꝛ. j. rem ra. ha. l. Paulus. Si verbis per
gestorem directis, idem per literam istam. s. ꝙ non intel-
leximus casum, ꝛ posuimus ꝛ. s̄. probauimus si in ratifi
catione sic diceremus sic de re vt de culpa: vt. j. eod. l. sed
8 an vltro. j. ea. l. ꝛ. s̄. act. de nego. gest. Dic aut † queritur
de actione danda gestori aut domino in gestorē. Primo
casu aut gessit nomine suo aut alterius: si nomine suo,
non habet actionem, vt. j. cōmuni diui. in hoc iudicio. ꝛ
arg. j. mand. l. creditor. §. j. Non obstat. s̄. e. l. si pupilli. §.
sed ꝛ si quis. ibi, nomine alieno. licet lucro suo studuerit
dum gessit: si alterius, aut negotium erat suum, aut alie
num, aut cōmune, si suum, nullum obligat, vt dicta. l. si
pupilli. §. si quis ita. ꝛ argu. j. de pecul. sed si damnum.
ꝛ. j. ad trebellia. l. deducta. §. post tempus. si alienum, aut
mandato domini, aut suo. Primo casu cessat hec actio:
vt institu. de oblig. que ex quasi cōtrac. nas. §. j. Aut secū-
do intercedente ab alio qui mandauit: si nomine domi-
9 ni, ꝛ hec nullo modo mandato, nec re. Aut † negotium
eius erat in ipsa re, aut ipso gestu aut ratihabitione: si re
ipsa, vt quia si ipsum corpus rei aliene sit impensum, tūc
aut fuit necessarium negotium, aut vtile aut volūtariū,
quod dic per exempla. j. de verb. obliga. l. impensarum.
ꝛ. j. de impen. in re. do. fac. l. j. ꝛ. l. quod dicitur. §. vtiles. ꝛ
l. pro voluptarijs.

l. pro voluptarijs. Si necessariũ agit ꝛ si postea perierat
ꝛ si pupillus fuerit cuius negotiũ gestũ sit. C. eo. si seruũ.
ꝛ. j. de solutio. l. in pupillo. ꝛ ar. de mino. l. verũ. §. item nõ
restituitur. ꝛ de pigno. act. si necessarias. in prin. Si vtile,
idem. j. eod. sed an vltro. §. j. ꝛ. l. successori. ꝛ. j. de penis. l. ꝛ
si quidem. cum temperamento tamẽ quod dicitur. j. de
penis. l. vltimũ. ꝛ. j. de rei vend. l. in fundo. ꝛ de pig. act. si
seruos. Fallit in pupillo q nõ reuocatur vltra ꝙ sit locu
pletior tẽpore lit. cõtest. vt. C. e. l. ij. ꝛ. j. e. l. litis. si volũtariũ
nõ agit nisi vt detrahat, nisi lesiõe prioris stat⁹ rei: vt. j. e.
ex duob⁹. j. mã. l. idẽqꝫ. §. si. vt ibi dr, ꝛ. j. de impẽ. l. qd si ee.

¶ Naute caupones stabularij. Rubrica.

Summarium.

1 Actiones plures si ad eandem rem competant,
quando vna per aliam tollatur.
2 Actiones due quando cuipiam ex vna causa cõcedun-
tur, altera sublata etiam altera tollitur.
3 Actio vna quando alteri preiudicet.

Et ita de facto.

1 §. Nouissime. ¶ † Cum
plres eius-
dem rei noĩe cõpetunt actiones, aut oẽs
sunt rei persecutorie: aut vna persecuto-
ria ꝛ alia mista, aut ambe miste. Si quidem omnes sunt
rei persecutorie dic: aut eiusdem generis, aut diuersorũ.
Si sunt eiusdem generis, quia omnes ex contractu sunt
vel omnes ex delicto: tunc aut ex diuersis causis seu fa-
ctis, aut ex eodem. Si ex diuersis factis, vna nõ tollitur
per alteram, siue descendant ex diuersis contractibus ꝛ
eiusdem forme, quia emi, ꝛ de furtis emi cui successi, vna
dico non tollit aliam, sed sufficit vnum iudicium: vt. ff. p
empt. l. non est nouum. pro socio. l. cum duobus. §. si plu-
res. famil. hercis. l. heredes. §. de pluribus. Idem si ex di
uersis delictis, vt. ff. de priuat. delict. l. nunꝙ plura. versi.
item quesitum. vbi vna non tollit aliam etiam in aliquo
sm Accur. que opinio approbatur ibidem: fallit. ff. de a-
ctio. ꝛ oblig. l. omnes debitores. quod ideo est, quia due
2 lucratiue cause ꝛc. instit. eo. §. si rẽ. Si † vero ex vna cau-
sa, tunc vna sublata alia tollitur: vt. ff. pro soc. l. pro socio.
ꝛ altera elisa, altera eliditur, vt. ff. de iur. do. l. duobus. §.
exceptio. ꝛ de excep. rei iud. ꝛ an eadem. Si diuersorum
generum ꝛ rei persecutorie, vni per alteram preiudicat,
al's preiudicium generatur, licet ex diuersis causis: vt. ff.
de seruit. cum is cui commo. ꝛ de tab. exhi. l. locum. §. cõ-
demnatio. ꝛ de re iudic. si quis dolo. §. j. In secundo dic,
aut prouisione hominis competũt, ꝛ tunc obtinet. ff. de
act. emp. l. predia. quia aut est actum ꝙ vtrũqꝫ petatur,
ꝛ vtrunqꝫ poterit peti, aut non est actum, ꝛ tunc alterũ
petitur tantum, nisi plus sit in vna ꝙ in alia, quia tunc
in eo quod est plus in ea ꝙ non est actum adhuc agitur:
vt. ff. pro soc. l. si quis pro socio. ꝛ. l. duo socij. ꝛ de ver. obl.
si stipulatus. in fi. Aut autoritate legis, ꝛ tũc obtinet. C.
de furt. l. ancille. cum simil. sed fallit quando se non com
patiuntur, vt eo. tit. l. j. Item quando vna est ordinaria,
alia extraordinaria: vt. ff. nau. caup. §. fi. Idem in tertio,
3 aut fuit diuersorũ generũ, aut vnius. Primo † casu vni
per alterã preiudicat: vt. ff. de act. ꝛ obli. qui seruũ. in fi. ꝛ
sic intelligo sm vnum intellectũ. ff. cõmo. vnde queritur.
in fi. nã qd ibi dicit ꝙ nõ habetur actio, ad superius non
refertur sed ad proximũ: ꝛ qd ibi dicit, nisi forte quis di-
xerit. s. ꝛ male. ꝛ ad hoc. ff. de tu. ꝛ ra. di. l. actione. ibi: sed
ꝛ cõdictio ꝛc. ꝛ. ff. ar. fur. cesa. l. si colonus. ꝛ qd met. cau.
§. volẽti. Si eiusdẽ generis, tũc aut amborũ est eadẽ obli-
gatio, vt. j. de tut. ꝛ ra. di. l. j. §. de rationib⁹. hoc est qd di-
cit. l. Si ex vna ꝛ eadẽ obligatione plures nascant actio-
nes, vna tãtũ regula no. ex scda obligatiõe: vt. ff. de act. ꝛ
obl. l. plura. Aut diuerse sunt obligatiões ambaꝝ, vt in
condictione furtiua, ꝛ vi bonorũ rap. ex eadem rapina:
nam licet vnũ factum, plures sunt obligationes, ꝛ tunc
quatenus concurrunt se impediunt, ꝛ nõ in plus: arg. ff.
de act. ꝛ oblig. l. cũ ex vno. ꝛ vi bo. rap. l. ij. §. pe. Si ambe
miste, ex diuersis factis cõpetunt: vt dicta. l. nunꝙ. Si ex
eodem facto, quatenus cõcurrunt se impediunt: vt. ff. vi
bono. rap. l. j. ꝛ arb. fur. cesa. l. j. ꝛ. ff. de actio. ꝛ oblig. l. qui
seruum. ꝛ. l. cũ ex vno. Idem si vna penalis ꝛ alia mista:
si ex eodem facto sunt tollitur vi bonorum rap. de act. ꝛ
oblig. l. plures. Si ex diuersis factis oriatur nõ tollitur:
vt. ff. de tut. ꝛ rat. distra. l. j. §. de rationibus.

¶ Familie herciscunde. Rubrica.

Summarium.

1 Sententia an valeat lata super parte eius quod
petitur, an etiam vltra id qd petitum fuit.
2 Pronũciatũ dici nequit ꝙdiu aliqd pronũciadũ restat.
3 Iudex in pte cõdẽnãs, in pte reliqua absoluere psumit.
4 Snia an sit valida, qua plus adiudicat ꝙ petitum fuit.

In hoc iudicio.

¶ Dic, aut vnum capitulum vertitur
1 in litigio aut plura. † Primo casu super
toto est pronunciandum: vt cõdemno
in totum vel absoluo in totum, vel con-
demno etiam pro parte absoluendo, al's non valet snia
etiam pro parte deducta in cõdemnatione, vt. ff. de arbi.
l. qualem. §. dicere. ꝛ. l. quesitũ. ꝛ. C. de appel. eos. ꝛ. l. am-
pliorem. ibi, si quid iudicatis ꝛc. ꝛ arg. ff. de iudi. l. de qua
re. ꝛ. C. de ordi. iudi. l. j. nam nõ debet res vendita in par-
te valere ꝛ in parte non: vt famil. hercis. l. in hoc iudicio.
ꝛ sm hoc dicitur intelligi. C. de sent. ꝛ inter. l. preses. ꝛ ad
predicta concor. C. de agrico. ꝛ censi. l. litibus. lib. xj. non
ergo claudicare debet pronunciatio, sic. ff. de arbi. l. si cũ
2 dies. §. penul. nec † potest videri actum vel pronunciatũ
donec restat ad pronunciandum, arg. ff. de his quib. vt
indig. l. fin. ꝛ. ff. de preto. stip. l. pretorie. cum si. ꝛ hoc not.
Azo. ff. de arb. l. qualẽ. ꝛ. d. l. in hoc iudicio. Quidã tamẽ
dicũt sniam valere in eo ad qd cõdemnatio facta est, ad
residuũ vero dicũt ex integro agendũ: pro quib⁹ est arg.
qd loquit. ff. de verb. obli. l. j. §. si stipulãti. ꝛ insti. de inutil.
stipu. §. item inutilis. Item pro eis. ff. de neg. gest. l. serui
autẽ. §. si Rome. ꝛ de cõpen. l. qd in diẽ. §. j. ꝛ. C. de cõtra-
rio iud. tut. l. j. §. preterea. ꝛ. ff. cõmo. l. in rebus. §. sed ꝛ id.
ff. de excep. do. l. apud. §. j. Sed nõ ob. d. l. ff. de ver. obli. qr
illud in cõtractu qui põt p parte valere ꝛ pro parte non
valere: vt in auf. de nõ alie. §. hoc aut. ꝛ insti. de auto. tut.
§. j. Potest etiã esse ratio diuersitatis, qr in ɔtractu ante
partes cõsentiũt in quãtitate expssa: vt ar. e. ti. inter stipu
lantẽ. ꝛ cõtraria, vnde valet snia in directa, etsi nil de cõ
traria dictũ sit. Qd aũt dr. ff. de except. do. l. apud. §. j. non
ob. si ibidẽ casum recte posueris, vt ibi not. ꝛ sm hoc nõ
approbo sniam quã approbare videt Azo. C. si aduer. rẽ
3 iudi. l. j. Tertia † est snia vt iudex in parte cõdemnãdo, ꝛ
in parte diuidẽdo, videt in parte omissa absoluisse: vt. C.
si aduer. rẽ iudi. l. j. vt qd in vno pmittit in alio denegat:
ar. C. de pcu. l. maritus. sed dic ppter denegationẽ factã,
etsi valeret particularis cõdẽnatio vel absolutio, vt. d. l.
si aũt. cũ ɔcor. nedũ vt. s. pbatũ est si valet in alio, vt ptꝫ p
ll. primas. Nec ob. si ad rẽ iud. l. j. qr ibi fuit in parte cõde
mnatus tutor ꝛ in parte absolutus, ɔtra quã partẽ abso
4 lutoriã postulat restitutio in integrũ. ¶ Sꝫ † qd si iudex
cõdẽnauit in plus ꝙ esset petitũ: puta petebã. x. iudex cõ-
dẽnauit in. xx. nũquid valet? Et vr ꝙ sic, in quãtitate pe-
cunie, nõ autẽ in residuo, ar. C. de dona. l. sancimus. ꝛ de
ver. obli. l. j. §. pe. cũ cõcor. dicẽtib⁹ vtile p inutile nõ vitia-
ri. Nõ ob. prime. l. qr ibi nõ pronũciauerat sup toto qd pe
titũ erat: hic aũt sic, vt. ff. de ver. ob. l. j. §. si stipulãti. sed pt
dici cõtra vt in nihilo valeat: vt. d. l. in hoc iudicio. vt ar.
de fideic. l. grege. §. illud. nã nõ hꝫ illã iurisdi. sup eo qd pe
titũ nõ est. ff. cõi di. vt fundũ. si ergo vltra iurisd. sniam di
xit, ipso iure nõ valet ꝛ in eo qd est ĩfra iurisdi. vt ibi. x. pe
titis: vt. C. qñ puo. nõ est ne. l. ɔtra rõnẽ. ꝛ no. ff. de iu. om.
iu. l. fi. Si aũt plura sunt capl'a, dic: aut sunt cõnexa aut

superata. Primo casu si pronũciatur super vno, ⁊ super
alio cõmittatur, vel valet: vt dicta. l. in hoc iudicio. ⁊ ar.
ff. de edili. edic. l. cum eiusdem. Si vero sint separata, tũc
potest dici valere sniam in eo capite in quo pronunciatũ
est. ff. famil. her. l. quedã mulier. ⁊. C. quo. app. nõ rec. l. ab
executore. ⁊. ff. de recep. l. quã cũ. nã tot sunt sentẽtie quot
capitula: argu. ff. de oblig. l. scire debemus. ⁊. l. pluribus.
Nec obst. ff. de mino. l. etiam. §. ex causa. ad fi. quia quod
ibi dicit sententia, expone. i. pronunciatione, ⁊ sic nõ po-
test dici eadem snia claudicare ꝙ nõ debet solutus in eo
qđ est omissum: vt. ff. de excep. l. qđ in diem. §. j. cum si.

¶ De probationibus. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Negatiua quotuplex, ⁊ qualiter probetur.
2 Negatiua fortune que sit, ⁊ qualiter probanda.
3 Presumptio quandoq; ex presenti quandoq; ad prete-
ritum trahitur.
4 Paupertas varijs modis probari potest.

SI incũbit. Negatiua alia iu-
ris, ⁊ dic vt in gl.
alia facti, ⁊ de hoc vt in glos. alia quali-
tatis, ⁊ hec diuidit: qr alia est negatiua
qualitatis naturalis insita a natura ho-
1 mini, ⁊ hec † probãda est per contrariã,
siue inclusam affirmatiuam, ⁊ hoc ideo: quia illa quali-
tas naturalis presumitur: vt. ff. de lega. ij. l. cum quidam.
⁊. l. cum pater. §. rogo. ff. de inoff. test. omnimodo. ⁊ alijs
legibus allega. in glos. C. de codicil. l. nec codicillos. Alia
est negatiua qualitatis actio. siue acquisite: vt si nego
aliquem scire leges vel decretum vel medicinam, ⁊ hec
non est approbanda, sed affirmatiua per euidentiam ⁊
experientiam, ⁊ est probanda ⁊ subijci debet examini, vt
per hoc ostendatur paritas: vt. C. de sacrosanct. eccles. l.
qui sub pretextu. de murileg. l. si quis ex corpore. lib. xj. ⁊
de colo. illyric. l. ita. lib. xj. ⁊ de professor. ⁊ medic. l. gram-
maticos. Sed cum quis esset in possessionem magiste-
rij et peteretur eum repelli, esset probandus defectus
scientie pro eo: quia in statu in quo quis deprehenditur
est tenẽdus donec appareat quare debeat remoueri. C.
si seruus expor. ven. l. moueor. ⁊ sic intelligitur. C. de pro-
2 fesso. ⁊ me. l. ij. §. reprobari. Alia † negatiua fortune siue
diuitiarũ: ⁊ tunc ex tali negatiua vult quis aliquid con-
sequi qđ alioqui nõ posset, ⁊ tunc debet probare pauper
tatem. instit. de excu. tut. §. sed ⁊ propter. ⁊. j. de excu. tut.
l. paupertas. ⁊. ff. de priuile. cred. l. creditores. in fi. ⁊. C. de
here. act. si adulta. sed probata paupertate presenti colli
ge excep. persona. contra alium agitur, ⁊ petit aduersa-
rius probare diuitias affuisse tempore depositi officij. C.
de probatio. l. ex persona. ⁊. ff. de probatio. nõ est necesse.
3 Hoc † autẽ ideo probat aduersarius qr ex presenti presu
mitur in preteritũ: vt. C. de adul. l. si quis. Aut ex tali ne-
gatiua vult quis repellere aduersarium ab eo ad quod
tanꝙ diuitẽ, si post diuitẽ, ⁊ tunc aduersarius qui se ad-
mitti postulat probat diuitias: vt. ff. qui satisd. cog. si ve-
4 ro. §. si pro rei. ¶ Sed † quomodo de facto probat pau-
pertas? Respõ. aut allegat quis propriã paupertatẽ aut
alienã. Primo pbat per opinionẽ vicinorũ cognoscẽtiũ
eũ: vt. ff. de flu. l. j. ⁊ iuramẽto suo, ar. C. de his qui ad eccl.
cõfu. l. fi. In secũdo aũt allegat vt possit pter vni⁹ pau
pertatẽ regressum habere in aliũ, ⁊ tertio nõ det, excusa
tione facta de bonis illius. C. de magi. cõue. l. j. ⁊ de reuo.
his que in fraud. l. j. aut impetrat separationẽ bonorum
defuncti a bonis heredis ẽm. l. C. de hered. act. si adulta.
vel obtineat satisdatio. ab herede, ẽm. l. ff. de priuile. cre.
l. si creditores. ⁊ tũc probabit probatis facultatibus he-
redis ⁊ ere alieno imminuendo eidem. Item ex cõmuni
opinione vicinorum: arg. dicte. l. de fluminibus. Jacob.

¶ Distinctionũ, siue Repetitionũ, do. Jacobi ab
Arena Parmensis super Digesto veteri, Finis.

¶ Celebrandi Juris
vtriusq; doctoris Domini Jacobi
ab Arena Parmensis, Di-
stinctiones super
Infortiato.

¶ De militari testamento. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Testamentum solenniter cõditum, quomodo per
subsequentem voluntatem tolli possit.
2 Testatore prius testamẽtum simpliciter nullum dicẽte,
institutio valida manet, legatarijs exceptione repulsis.
3 Legata tacite in codicillis, adimi possunt citra omnem
solennitatem.
4 Testamentum secundum quando infringat primum:
⁊ sub nu. 5.
5 Heres in re certa institutus absq; coherede, heredita-
tem totã obtinebit, atq; vniuersalis heres dici poterit.
6 Testamentum primum derogatorium secundi non tol-
litur per ipsum secundum, ni testator dicat se prioris pe-
nitere voluntatis.
7 Testamentum primum non solenne, an vitietur per se-
cundum solenniter confectum.
8 Testatore testamenti tabulas incidente, ad quem de-
uoluetur hereditas.

MIlitis codic.
§. Veteran⁹.
1 ¶ Ut † possit plena haberi
notitia quare testamentum
solenniter cõditum tollatur
per aliam voluntatẽ, sic pu-
to distinguẽdum. Aut hec
voluntas ex sermone appa-
ret, aut ex facto: si ex sermo
ne, aut dixit heredes non mereri voluntatem, aut dixit
se nolle prius testamentum valere. Primo casu here-
des repelluntur: vt. C. de his quib. vt indig. l. hereditas.
⁊. ff. eod. l. cum quidam legatarij. aut admittuntur, vt. C.
ad legem falcid. l. iij. ⁊. ff. ad leg. falcid. cum fisco. ⁊ de his
quibus vt indig. l. cum tabulis. §. cum vulgo. ⁊ de lega. j.
l. cum seruum plerũq;. §. si quis autem. In secundo vero
2 casu, scilicet quando dixit † se nolle prius testamentum
valere, tunc heredis institutio in suo statu manet, lega-
tarij autem exceptione repelluntur: vt. ff. de milita. testa.
l. militis codicillis. §. veteranus. ⁊ de adimen. legatis. l.
ex parte. ⁊ sic intelligo quod legitur. ff. de rescind. vendi.
§. si quid. ibi: immutari circa heredem institutiões. Sed
quare secus in legatis ꝙ in heredum institutione? Re-
spondeo, quia in heredis institutione maior desidera-
tur solennitas, nec potest fieri nuda voluntate: vt instit.
de testamen. ⁊. C. de testamen. l. hac consultissima. per to-
tam legem, ⁊. ff. de bono. posses. secundum tab. l. qui testa
mento. §. fina. ibi: nec putet ⁊c. ita nec econtrario potest
tolli: vt arg. ff. de regu. iuris. nihil tam. Preterea defun-
ctorum interest vt habeant successores, ⁊ creditorum in-
terest vt certi sint quem conueniant: vt. ff. de interrog.
act. l. et quia. ⁊ institu. de bono. possess. in legatis autem
non tanta solennitas desideratur, vt. C. de codicil. l. fina.
3 Et † ideo in adimendis solennitas non desideratur, ⁊
ideo tacite in codicillis possunt adimi: secus in heredi-
tate, que non datur nec admittit in codicillis: vt. C. de
his quibus vt indig. heredita. auferun. l. hereditas. ⁊ de
codicil. l. ij. ⁊ probantur hec omnia in authen. de testib.
fideicommis. §. manifestim. ⁊. ff. de legatis. iij. l. si mater. ⁊
de adimen. lega. l. iij. Sed quare secus quando dixit he-
redes voluntatem non mereri ꝙ in secundo casu, quia
plus nocet expressa ꝙ non expressa: vt. ff. de conditio. ⁊
demonstra. l.

demonstra.l.nonnunꝙ. ⁊ de regu.iuris.l.expressa. ⁊ de
pac.l.si vnus.§.illud.⁊ de heredib.institu.l.si quis Sem-
pronium.Si autem ex testamento appareret,referre ad
quem factũ prorupit testator:aut ad alterius testamẽti
4 confectionem, aut ad tabularum incisionem. † In pri-
mo casu subdistingue, aut compleuit, aut non cõpleuit
aliud solenniter aut nõ solenniter:si solenniter, aut repe
tiit primum in secundo,aut non repetiit,si repetiit dicẽs
velle ꝙ primum valeat, tunc institutus in secundo tene-
retur instituto in primo ex prima causa fideicõmiss.resti-
tuere heredi:vt.ff.ad trebel.si quis priore. ⁊ institu.quib.
mod.testa.infir.§.ii. Nec dicat quis ad locum habere cũ
ex certis rebus sunt instituti in secundo, quia idem dico
5 etiam si insolidum:quia † cum quis ex certa re heres in-
stituitur coherede ei non dato totam hereditatem obti-
net,vt.ff.de vulg.⁊ pupil.substitu.l.coheredi.§.fina.cum
concor.⁊ hoc videtur dicere dicta.l.si quis.Sed nũquid
legata relicta in primo debẽtur? Respon.sic,vt.C.de co-
dicill.l.j.¶ Sed nũquid agetur ex primo, an ex secũdo?
Respon.ex secundo,arg.ff.de lega.iii.l.j.§.j.sicut dicitur
in sententia confirmata appellatione iniusta pronuncia
ta:vt not.ff.de his qui not.infa.l.furti.Si autem non re-
petiit: aut pure aut sub cõditione in secũdo sibi heredes
instituit.Si pure primus tollitur per secundum: nec po-
test quis duobus testamentis mori,vt.ff.de iniusto testa.
l.j.⁊ de testa.mili.querebatur.⁊.C.de testa.l.hac consul-
tissima.§.penulti.Nec distinguo an fuerit adita heredi-
tas ex secundo: sufficit enim cause esse ex solennitate vt
propter deficientem solennitatem non impediatur scri-
ptus heres adire,licet non adeat:vt instit.quibus mod.
test.infir.§.j.⁊.ff.de hered.insti.l.pater filio.⁊.C.de testa.l.
sancimus. Fallit in casibus:primus quando scriptus in
secundo nõ erat capax: vt.ff.de his quib.vt indig.l.cum
6 quidam.Secundus † quando primum erat derogato-
rium,vbi nõ tollitur nisi dicatur se penituisse prioris vo-
luntatis:vt.ff.de legatis.iii.si quis in principio.Tertius
quando condidit inter liberos testamentũ, vbi nõ colli-
gitur nisi expressim in secundo dicat valere qđ in primo
loco factum est: vt.C.de testamẽ.l.hac cõsultissima.auþ.
hoc inter liberos.Quartus est quando fecit testamentũ
secundum per verba contrahẽs. de here.insti.l.fi.Si ve-
ro sub conditione instituat, tunc dic:aut est de presenti
aut de preterito,⁊ tũc rumpetur totum, aut de futuro,
⁊ tunc etiam siue sit possibile siue impossibile idem,vt.ff.
de iniust.test.l.cum in secundis.Si autem nõ solenniter,
tunc primum nõ tollitur per secundum: vt institu.quib.
test.infir.⁊.C.eo.l.hac consultissima.§.penul.l.sancimus.
Fallit in casu quãdo primũ erat validum fauore militie,
cuz missus de militia cepit testari iure cõmuni vel extra:
vt.ff.de mili.testa.l.militis.⁊ de iniust.test.l.ii. Itẽ quãdo
in secundo sunt instituti venientes abintestato: vt.C.de
testa.l.hac consultissima.§.penul.Item cum a confectio
ne primi est elapsum:⁊ apparet contraria voluntas: vt
C.de testa.l.sancimus.Nec obst.ff.de acquir.here.Clau-
dius. quia ibi mortuus erat anteꝙ adiret primo ex pri-
mo: vt argu.ff.de leg.si inter. Item non obst.de condi.
institu.l.penul. quia ibi male putauit ⁊ vane vt ibi not.
7 Sed † quid si primũ testamentũ non fuit solenne in quo
legata erant relicta, postea solenne confectum est, ⁊ di-
ctum erat in primo si nõ valet iure testamenti valeat iu-
re codicillorum,de quo fit mentio.ff.de testamen.mili.si
miles.⁊.C.de codicill.l.fina. ⁊ de legat.ii.codicillis. nun-
quid legata in primo relicta,in secundo videbuntur re-
petita? Et videtur ꝙ sic,arg.ff.de probaþ.cum tacitum.
Sed potest dici contra arg.de lega.ff.de adimen.lega.si
tibi certum.⁊ si cui plusꝙ per leg.falc.l.vbi.§.item si ipse.
vbi obst.lex cum tacitum.quia istud contingit ratione
secreti suspecti,vt ibi notaþ.Item non obstat adiectio si
non valet ⁊c.quia sic est intelligenda, sed non valet ra-
tione deficientis solennitatis: vt not.C.de liber.preteri.
auþ.ex cau.Si autem non compleuit,vt quia noluit,aut
quia non potuit: primo casu primum tenet,secundo he
redes admittuntur, legatarii exceptione repelluntur,
vt.ff.de his que in testamen.delen.l.j.§.penul.⁊ de bono-
rum posses.secundum tabu.l.penul.§.testamento.⁊.C.de
8 testamen.l.nostram.¶ † Sed cui applicatur hereditas?
Respondeo aut incidit quia reputauit indignos here-
des,⁊ tunc fiscus admittitur:vt.C.de his quib.vt indig.
l.hereditas.aut quia voluit decedere intestatus, ⁊ tunc
venientes abintestato admittuntur: vt.ff.de his que in
testamen.delen.l.fina.⁊.j.si tabu.testamẽ.nulle extab.l.j.
§.penul.¶ Sed quid in dubio? Respondeo,fauore lega
torum hereditas applicatur fisco: vt argu.ff.de his que
in testa.delen.l.proxime. hoc si testator incidit vel alius
voluntate testatoris:vt.C.de testamẽ.l.sancimus.⁊.ff.de
his que in testa.delen.l.j.¶ Sed quid in dubio? Respon
deo,presumitur ꝙ alius hoc fecit sine voluntate testa-
toris, fauore videlicet testamenti,argumen.ff.de rebus
dub.l.quoties.cum similibus. Jacob.de are.

¶ De acquirenda hereditate. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Venter ex quo speratur posthumus,quando aliis
noceat successoribus.
2 Posthumus quando ceteros ab hereditate excludat.
3 Natus moriens ante posthumi natiuitatem, quartam
partem transmittit ad heredem.
4 Nepotes ex fratrib' in stirpes succedũt,⁊ non in capita.
5 Testamentum perinde filii firmatur institutione atq͛
eiusdem exheredatione.
6 Hereditas ad quem deueniat,instituto ante aditã he-
reditatem moriente.

CUm quidam.
§. Quod dicitur.

1 ¶ Cum queritur † an venter ex quo spe
ratur posthumus obsit aliis successuris
si non speratur posthumus.Dic aut is de cuius heredi-
tate agitur moritur intestatus,aut testatus. Primo ca-
su aut proximior defuncto est si nascitur ꝙ ceteri: aut in
eodem gradu est cum ceteris. Si quidem est proximior,
differt adiectionem sequentem in tempore quo nasci de-
buerat:vt.ff.si pars hered.peta.l.antiqui.in prin. ⁊ de ac
quir.here.l.cum quidam.§.j.⁊ vnde cog.l.j.§. si quis pro
ximior.Quid ergo si cum expectaretur posthumus non
adita hereditate decesserunt, nec natus sit posthumus:
cum alio iure hereditatem non transmittat.arg.C.de iu
re delib.quoniam sororem.cum simil. Si de equitate pos
set dici velle actionem dari heredibus huius pro hac he
reditate ⁊ negotiis hereditariis:vt.ff.ad sillan. si quis in
2 graui.§.eleganter.⁊ ad causam scriptus.† Si vero sit in
eodem gradu, tunc dic aut vterq͛, scilicet qui natus est
emancipatus:aut vterq͛ defunctus est.Primo casu aut
veritas cum opinione concurrit quia venter est plenus:
aut cõtradicit quia venter est vacuus.Si quidem est va-
cuus natus est heres, statim in totum cum mero iure he
reditatem ad heredes transmittit:vt.ff.si pars here.pet.
illud.in prin.⁊ de suis ⁊ leg.here.l.in testamento.§.vtiq͛.
⁊ de acquir.heredi.l.cum quidam.§.suum.⁊.l. ventre.ii.
respon.Si vero sit plenus ſm Sextum Pomp.heres est
natus pro ea parte pro qua esset si natuz erit quod est in
vtero, ita ꝙ si vnus solus in vtero haberetur, pro dimi-
dia esset heres qui natus est:vt.d.l.cũ quidã.§.ꝙ si vnus.
Secundum vero Iul.heres erit tãtum natus pro quar-
ta,quod a plurib' approbatur:vt in.l.antiqui.§.fi.⁊.l.se-
quen.⁊ de iud.l.sed ⁊ si restituatur.§.fi.etsi moriatur, nã
3 natus † anteꝙ nascatur posthumus partem quartam
ad heredem transmittit, perceptam iure accrescendi de
tribus partibus residuis, quãuis natus perciperet edi-
to vno posthumo vel duobus: argu.C.de caduc.tollen.
§.his itaq͛.⁊.ff.de acquiren.hereditate.l.ex parte.§. qui
pater. al's est.l.⁊ incipit, qui patri. ⁊.l.qui ex duabus.
Si vero nasciturus siue est futurus natus, aut eman-
cipatus est, dic: iure veteri per bonorum possessionem
ad quartam admitti: argumen.dicte.l.antique.§.fina.

que loquitur indistincte: sed hodie idem in emancipato quod in suo, vt in auth. de heredi. abintesta. §. j. Si vero vterq; est extraneus, dicunt quidam iam natum esse heredem in certe partis ei vẽdicatione cõcedi: vt. ff. si pars hered. pet. l. j. §. fina. Uel dic eum heredem in quarta vbi vnus est tantum in ventre: vbi vero duo pro octaua, ⁊ petet eam partem saluo iure pluris vel minoris si plures ꝙ tres ex quolibet ventre nascantur, vt dicta. l. antiqui. §. fina. ⁊ hodie hoc obtinet in his que sunt defuncti
4 vltra fratrum filios. † Filij enim fratrum succedunt in stirpes ⁊ non in capita: vt in auth. de heredi. abintest. §. si vero valet. ⁊ idcirco in eis non habet locum hec expectatio vel diminutio. Sed quid si nullus est in vtero, nunquid heres erit in totum? Quod videtur: vt. ff. de acquirẽ. heredi. l. heredi. ⁊ si pars here. pet. l. illud. scilicet saltem iure accrescendi, vt. C. de cadu. tollen. §. his ita. Si vero moriatur testatus, aut institutus est vterq;, sc; cõuentus ⁊ alius: ⁊ tunc ad id sine dilatione constituitur cum ventre, vt. ff. de acquir. hered. l. heredi cum posthumo. ⁊. ff. si pars here. pe. l. illud. §. j. aut neuter tantum, ⁊ tunc adiri non potest quãdiu spectatur: vt. ff. de acquiren. heredi. l. quãdiu. ⁊. C. cõmu. de succes. l. ante. aut alius tantum, ⁊ ⁊ tunc aut neuter exheredatus, aut preteritus. Primo casu adit heres necnon per natiuitatem rumpetur, sed per querelam ⁊ sententiam latam in ea: vt. ff. de vulga. ⁊ pupil. substit. l. in substitutione. ⁊ de inoffic. testa. l. Pom-
5 ponius. §. si. † Nam sicut institutio filij firmat testamentum, ⁊ exheredatio: vt. ff. de liber. ⁊ posthu. l. inter cetera. sed institutio facta de ventre cum alio facit vt alius statim possit adire, ita ⁊ exheredatio, vt dicta. l. illud. ⁊ de acquiren. hered. l. cum quidam. §. siue igitur. Si vero est venter preteritus, non potest adiri quãdiu spectatur, cũ de viribus testamẽti dubitet scriptus heres: argumẽ. ff. de acquir. heredi. l. sed si de sua. ⁊. l. cum falsum. ⁊. l. ven-
6 tre. in princi. † Quid autem si moriatur institutus non adita hereditate interim? Respõ. si est suus qui scriptus est, aut venter est vacuus, ⁊ tunc fuisse heres intelligit, aut plenus, ⁊ tunc etiã vtiles actiones ad heredes trãsmittit emancipatus, al's autem vtroq; casu vtilem petitione bonorũ possessionis transmittit: vt dicta. l. ventre. ⁊ de bono. posses. contratabu. l. illud. §. fina. ⁊. l. si extraneus. aut nihil transmittit de iure mero: vt. d. l. mero. ⁊ dicta. l. ventre. ff. ad sill. l. si quis in graui. §. si. ad si.

De rebus dubijs. Rubrica.

Summarium.

1 Substitutus duobus an ab vtroq; accipere dicat hereditatem si simul mortui sint, an ab altero tantum.
2 Mortuus quis pſumatur prior si duo simul in naue perijsse inueniantur.
3 Testatoris verba quãdoq; disponunt, aliquãdo demõstrant, ⁊ nonnunꝙ enunciant.
Uerba testatoris enunciatiua seruari debẽt exacte ⁊ in sua forma.
4 Uerba testatoris demonstratiua licet falsa non impediunt legata.
5 Institutio heredis nõ vitiatur ob falsam causam testamento insertam.
6 Institutus adiens quando ad legata teneatur.
7 Legata quibus debeant personis prestari.

1 Qui duos. Primo respon. de † pariter mortuis dic, ꝙ aut queritur de lucro alterius pariter mortui, aut alicuius alterius pariter mortui: tunc dic quia aut debebat lucrum fieri ex morte alterius ex substitutis aut ex paritate mortis. Primo casu obtinet. ff. de donat. causa mort. l. sed hi. ⁊ de rebus dub. l. si inter virum. ⁊. l. quod de pariter. ⁊. l. seq. ⁊ de donat. inter vir. ⁊ vxo. cum hic status. §. si ambo. Si vero ex paritate mortis debeat lucrum fieri: tunc obtinet. ff. de reb. dub. l. qui duos. Si vero queratur de lucro alicuius alterius dic, aut apparente ordine morientium idem lucrum habiturus esset, ⁊ tunc ex pari morte in bonis ambo℞ vendicat: vt contingit in duobus impuberibus, quorum nouissimo substitutus erat quis, nam per nouissimum bona haberet alterius, saltem remedio restitutionis, vt arg. ff. de acquiren. hered. l. Pantonius. ⁊ tunc vtriusq; habet hereditatem, vt. j. de rebus dub. qui duos. in prin. cum concord. nisi mater sit in medio, vt. ff. ad trebell. l.
2 eum qui nouissimus. Aut non erat habiturus, ⁊ † tunc si moriantur masculus ⁊ femina presumitur premortua femina: vt arg. ff. de rebus dub. l. si fuerit. §. j. nisi moraretur cum impubere. ⁊ eod. tit. l. si mulier. Si vero pariter mortui eiusdem fuerint sexus: tunc dic si pubes cum impubere moriatur, fingitur preuixisse pubes. Si vero pubes vel iuuenis cum alio maioris etatis, presumitur premortuus is qui maioris erat etatis: vt in dicta. l. qui duos. circa finem. fallit eadẽ. l. contra si cum filio. Azo.
3 Uerba institutionis † alia sunt dispositiua alia demonstratiua, ⁊ ista quãdoq; in presens quãdoq; in futurum: alia vero sunt enũciatiua preiudicij cuiusdã extranei, aut sunt enunciatiua circa personam heredis, ⁊ tũc aut preiudicij aut vtilitatis. Si quidem sunt dispositiua ea sunt seruanda, ⁊ prout voluit testator adimplenda: vtpote cum pro lege habeantur, vt in auth. de nuptijs. §. disponat. ⁊. C. de sacrosan. eccl. Hoc intellige si sunt iusta ⁊ possibilia tam de iure ꝙ de facto: vt. C. de fideicõmis. l. fina. ⁊. ff. de condi. insti. l. filius. ⁊. l. penul. in princip. ⁊ de lega. j. l. apud Julianum. §. si. ⁊. C. de insti. ⁊ substi. l. repre-
4 hẽdenda. cũ similibus. Si † vero sunt demonstratiua, tunc dic, quia aut legitime sunt vera siue falsa, legatum non impediunt: vt. ff. de lega. j. l. fina. §. j. de aur. ⁊ argen. lega. l. quintus. ⁊ de condi. ⁊ demonst. l. demonstratio. in princi. ⁊. l. falsa. in prin. ⁊. C. de fal. cau. adiec. l. si non designata. ⁊. l. fina. ⁊ institu. de lega. §. hinc proxi. Hoc intellige ita esse verum quando testator sciuisset causam: ⁊ ideo legaturus si falsam sciuisset: vt. ff. de condi. ⁊ demõ. l. cum tale. §. falsam causam. ⁊ in. l. demõstratio. §. penul. ⁊ argu. ff. de vsufr. leg. l. cũ Sticho. Sed licet demonstratio falsa legatum non impediat, non tamen legatum facit ſm qd colligere potes. ff. de condi. ⁊ demonstra. l. cum
5 tale. §. fina. † sicuti nec heredis institutionem. ff. de here. instit. l. ex facto. ⁊ arg. ff. de adimẽ. leg. l. legata inutiliter. si vero sunt causatiua nisi in casu ſm vnum intellectum ff. de leg. ij. l. cum proponebatur. Si vero sunt causatiua, si quidem sunt in preteritum, idem dicas quod. s. dixi proxime in demõstratiuis per eadem iura. Si vero sunt in futurum: si quidem sunt falsa dic, ꝙ absente legato, ⁊ nõ inducunt legatum: vt. ff. de lega. ij. l. Titia. in princ. Si nõ sunt enunciatiua, si quidem preiudicij extranei nihil valent: vt. C. de testa. verba. ⁊. C. de proba. auth. quod obtinet. ad fin. si heredis, tunc dic, quia aut sunt assertiua, vt l. Lucius. §. si quis. ⁊ de auro ⁊ arg. leg. l. qui vxoris. ⁊ de lega. iij. l. Lucius. §. j. Si vero sunt negatiua, tunc dic ꝙ aut sunt negatiua dominij, ⁊ non preiudicant: vt. ff. de leg. l. Titia. ij. §. Caius. nec mens loquentis probetur cõtraria, vt ibi. Si vero sint obligationis negatiua, tũc dic aut sunt negatiua directe aut indirecte: si directe, vt in hoc, nil mihi debet, tunc obtinet. C. de fal. cau. adiec. leg. l. j. si indirecte, tunc obtinet vt. C. de proba. l. mens. ⁊ auth. quod obtinet. Si vero nil tale contineat, tunc nil valet: vt. C. familie herciscun. l. scriptura. ⁊ arbit. tut. l. penulti.
6 Aut † institutus adiuit cui beneficium preteriti competebat bonorum possess. contrabulas, ⁊ tũc ad legata etiam extraneorum tenet: vt. ff. de bo. poss. cõtratab. l. ex duob⁹. aut nõ adiuit, sed petijt cõtratab. ⁊ tũc aut diminutũ est ius sue institutionis per commissionem edicti, ⁊ tunc legata debentur, siue a substituto, siue ab instituto relicta sunt: vt. ff. de vulgar. ⁊ pupilla. l. etiam. §. his. ⁊ de lega. iij. l. fin. §. fina. arg. de bono. posses. contratab. filium cõtra legata. ⁊ vt lega. no. cauea. l. j. §. fi. hec autẽ de mu-
7 to. † Si queratur quibus prestãda sunt, dic: aut sunt relicta ab impubere, licet sint repetita a substituto, ⁊ tunc prestantur personis exceptis, aut substituto, et tunc omnibus: vt. ff. de leg. prestand. l. filium. vsq; ad versiculũ, si impubes.

si impubes. aut est actum, ⁊ tunc aut relicta sunt ab impubere: ⁊ prestantur ex eo ꝙ dictum est iure institutionis: vtputa, fiunt in vncia omnibus prestationibus pro ipsa vncia patiuntur: vt. ff. de lega. iij. l. fina. §. fina. ex augmēto autem ageretur ad relicta personis exceptis aut substituto, ⁊ quoniā tūc omnium instituit legatariorum relicta augentur: vt. ff. de vulg. ⁊ pupil. substi. l. etiam. ff. de lega. prestan. l. filium. versi. si impubes.

¶ De collatione bonorum. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Emancipatus de conferendo non cauens, nullam actionem habet ad hereditatem.
2 Inops sic differt a contumace, vt hic non possit excusari, ille vero sic.
3 Inopia iuuat eum qui fideiussorem prestare nequit, vt expectetur.

1 Cum filius† emancipatus qui de conferēdo cauere debet non cauet, dic: aut per cōtumaciam cauere recusat, aut per inopiā. In primo casu aut possidet filius suus hereditatē ob quā petitur collatio, aut possidet etiā emancipatus: si quidem solus suus, denegantur emācipato actiones, vt. ff. de colla. bono. l. cum emancipati. §. penul. ⁊ C. de collatio. bon. l. posthumo. recuperat tamen postea facta collatione, vt. ff. de collatio. bono. l. j. §. sed ⁊ si. quare sine cōpendio tamen medij temporis, vt credo, obsit sibi sua cō-
2 tumacia, † vt inter contumacem ⁊ inopem sit differentia, vt. ff. de colla. bono. l. j. quod si cum duobus. Si vero ⁊ emancipatus possideat, dicūt quidam officio iudicis compellendum ad collationem: vt. C. de collat. l. si soror tua. vel dicas transferendam possessionem ab eo. arg. ff. de colla. bono. l. cum emancipati. §. fin. ⁊ denegari actiones, ⁊ sic remanet tota hereditas apud eum qui in potestate fuit, vt. ff. de collatio. bono. pretor. in prin. nec cauet sic emancipato in euentu collationis, vt arg. eo. tit. l. j. §.
3 si super. ⁊ §. si duobus. † Si vero non caueat propter inopiam, tunc non statim sententia ferenda est pro possessore, seu actiones denegande sunt: sed substituende quo ad fideiussorem possit inuenire. Si autē lapso spacio nō caueat, denegantur ei actiones: vt de colla. bono. l. cum emancipati. §. fi. ⁊ l. j. §. si duobus. Portio autem non cōferentis erit apud fratrem cauentem in euentu collationis qđ ad eum peruenerit redditurū: ꝙ si cauere hoc modo non vult vel non possit, dabitur curator, vt. ff. vt leg. nomi. cauea. l. postꝙ. §. sicuti. ⁊ de colla. bono. l. j. §. si frater. ⁊ §. si cum duobus. ⁊ l. cum emancipati. §. vl. Azo.

¶ Distinctionum, siue Repetitionum, domini Iacobi ab Arena Parmensis Iuris vtriusqꝫ Doctoris in secundum Tomum Pandectarum, Finis.

¶ Celebrādi vtriusqꝫ Iuris doctoris Domini Iacobi ab Arena Parmensis, Distinctiones super Digesto nouo.

¶ De donationibus. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Alienatio quādo ratione maleficij possit reuocari
2 Crimen lese maiestatis etiam post mortem inquiritur.
3 Testamentum damnatione ⁊ bonorum secuta ademptione annullatur.

1 Post ꝯctum. ¶ Cū queritur an † alꝯs occasione actionis maleficij sit alienatio reuocanda, dic: aut nulla snīa est secuta in personā delinquētis ⁊ alienātis, aut sic. Primo casu alienatio firma manet: vt ff. de dona. l. post cōtractū. ⁊ ar. C. si reus vel acc. mor. fu. per totū. Fallit in crimine lese maiestatis si post cōtractum crimen alienatio facta sit, licet ante snīam moriatur:
2 nam † ⁊ post mortem queretur de crimine, ⁊ imperfecta alienatio declaratur si ipsum in crimine permisisse ꝓnunciatur: vt. ff. de dona. l. donatiōes. §. pe. ⁊ C. ad le. iul. ma. quisquis. ⁊ l. seq. ⁊ insti. de here. ab inte. §. ꝑ cōtrariū. Idē potest dici ⁊ in alijs criminibꝰ, in quibꝰ post mortē de crimine queritur: vt. C. de aposta. l. apostatarū. ⁊. ff. de act. l. ex iudicioꝝ. Itē fallit vbi donatio morte cōfirmatur, ⁊ is cōsciuerit sibi mortē: vt. ff. de do. inter vir. ⁊ vxo. l. cū hic status. §. si maritus. Si aūt cōdemnatio est secuta, dic: aut est donatio causa mortis, aut alia. Primo casu aut imper-
3 fecta reuocatur † quēadmodū etiā testamētū irritatur dānatione ⁊ bonorū ademptione secuta: vt. ff. de dona. causa mor. l. si qs alicui. ⁊ de testa. l. eius qui. si alia, aut est facta pene formidine in fraudē publicationis, aut nō. Primo casu reuocatur: vt. ff. de do. cau. mor. l. si qs alicui. ibi: ꝙuis dotē ⁊c. ⁊ de manu. l. q serui pene. ⁊ q ⁊ a qui. ma. li. nō fi. l. quesitū. ⁊ de bo. dā. l. cū ratio. §. ij. Secūdo nō, vt. d. l. si qs alicui. nisi in casu. ff. de do. inter vir. ⁊ vx. l. vos. ⁊ l. cū hic status. §. si maritus. ⁊ sup hac. l. ipse idē Iac. not. ⁊ Dy.

¶ De acquirenda possessione. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Possessio quid sit.
2 Possessio animo solo retinetur.
Possessio res quedam incorporalis ⁊ ius dicitur.
3 Possessio a ꝓprietate separata dat ius qñqꝫ vēdicandi.
Ius insistendi rei quid ei, cui competit, conferat.
4 Possessio acquirenda qua actione petatur.
Corporalia ꝓprie possident, incorporalia vero improprie.
5 Animus actui corporali coniunctus in possessione acquirenda est necessarius.
Possessio varijs modis ⁊ per varias personas apprehendi ⁊ queri potest.
6 Sacra ⁊ religiosa nō possidentur, neqꝫ in bonis nostris computantur.
7 Possessionem naturalem nancisci dicitur qui, quod ab alio possidetur ciuiliter, ingreditur.
8 Possessio vacans dicitur, que a nemine tenetur.
9 Depositarius ⁊ commodatarius non habēt possessionem rei deposite aut commodate.

1 Possessio † est ius insistēdi rei ꝓueniēs ex rei natura vel interpretatiua apprehēsione affectu possidēdi iure nō ꝓhibente possideri vacātis vel a possidēte tradite vere vel interpretatiue. Ius dicitur ad differētiam rerum corporaliū, nā licet perueniat ex actu corporali plerūqꝫ, ex ipsa tamen incorporalis est: vt. ff. de acquir. posses. l. peregre. in prin. ibi: ius possessionis ⁊c. ⁊ l. possessio. §. qui in aliena. nam sicut incorporales eum cui competūt vbicūqꝫ sit ⁊ quo-
2 cūqꝫ vadat cōmittantur ⁊ cōpetunt ei, † ita ⁊ possessio cum solo animo teneatur, vt. C. de prescrip. long. temp. l. fina. §. fin autem si in eadem. vt ⁊ C. de acquiren. posses. l. peregre. in princi. ⁊ §. fina. ⁊ l. fina. Est ergo possessio res incorporalis, ⁊ sic recte dicitur ius: vt insti. de reb. incorpora. in princi. Item dicitur ius, ad differentiam rei que possidetur, que interdum possessio appellatur: vt. ff. de

verb.signifi.l.interdum.z.C.de proba.l.ij.que res non est ius, sed interdum domus, vel fundus, vel alia huiusmodi res: tamen alia ponitur declaratio corporalis rei zc. quia retentio facta est, vt.ff.de acquire.posses.l.possessio. §.quia in aliena.z de verb.obliga.l.stipulatio ista.§.hec quoqz stipulatio. Insistendi rei dicitur, ad differentiam dominij: quia illud ius est ius vēdicandi, vt.ff.de rei vendica.l.in rem actio.z.l.officium.

3 Sit autem possessio que separata est a proprietate: vt.ff.de acquirē.posses.l.naturaliter.§.nihil.z.l.permisceri. dat ius vendicādi, sed ab ipso possessore per dominiū vendicatur, vt.C.vbi in rem actio debeat exerci.l.j.z de ali.mu.iud.cau.fac.l.vnica.z dicta.l.officium. Istud autem ius insistendi proficit ad defendendum possessionem extra iudicium: vt.C.vnde vi.l.j.z.ff.de vi z vi arma.l.j.§.si reus sit in possessione. z l.iij.§.cum igitur. Item in iudicio siue reus siue actor sit proficit sibi possessio, quia nisi iure superetur, remanet in suo statu possessor: vt institu.de interdic.§.cōmodum. z.C.de rei vendica.si actor sit proficit sibi possessio, vt ad possessionem possessorio iudicio rei agere possit nisi ad ipsam: vt.ff.qd metus cau.l.si mulier.§.qui possessionem. z de furt.l.furtiuam ancillam.z vti possid.l.si duo.§.fin.

4 Agitur † de acquirenda vel retinenda possessione per interdictū vti possidetis, vel vtrobi, per totū. z instit.de interdic.§.retinende. vel recuperāde interdū p interdictum vnde vi: vt.ff.de vi z vi arma.per totū.interdū per actionem ciuilem, vt.C.de iudic.l.j.§.sed si nūmos. z de condic.triti.l.j.§.z.C.loca.l.si quis conductionis. Item cū dicitur insistendi rei, hic videtur hoc ius aptari ad rem corporalem: nā qui sistit naturaliter tenet, vt.ff.de acqui. posses.l.j.in princi. corporalia enim proprie possidentur, incorporalia vero non, sed quasi possidentur: vt.ff.de acquir.posses.l.possideri.in prin.z de acquir.rerū domi.l. seruus.§.incorporalia.z de ser.non ordi.l.seruitutes prediorum.z de serui.vrb.pred.l.edes.§.fin.z de vsucap.l.sequitur.§.si viam. De quasi possessione incorporaliū habetur.ff.ex quib.cau.ma.l.ait pretor.§.item ei.z de vi z vi arma.l.iij.§. vnde vi.z sicubi inueniatur ius possidendi, subaudiendum est.i. quasi possideri: vt reperitur.ff.de petitio.here.l.regulariter. z de precar.l.j.z de vi z vi ar. l.si.proueniens ex rei apprehensione cū effectu possidendi addicit, q2

5 † corporalis actus z animus in acquirēda possessione requirit, vt.ff.de acqr.pos.l.possideri.in prin. z.l.queādmodum.z si quis test.lib.esse ius.l.j.§.Sceuola. Interpretatiua apprehēsione addicit: q2 interdū lex interpretat me apprehēdere vel apprehēdisse qd nō apprehēdi, vt si oculis, vt.ff.de acq.pos.l.j.§.si iusserim.z.l.quo rūdā.z.l.qd nemo.§.si venditorē. Itē cū claues in conspectu horrei in horreū tradite sunt, merces tradite intelliguntur: vt.d.§.si iusserim.z de cōtrahē.emp.l.clauibus. idem in similibus, vt.C.de donat.l.j. Item si procurator vel tutor ius tutoris per me apprehēdit: vt.ff.de acquir. heredi.l.j.§.per procuratorem.z.C.eo.l.j.§.per procuratorem. Item si negotiorum gestorum apprehendit nomine meo, ego ratum habui: vt.ff.de acquir.pos.l.cōmunis.in fin.z de nego.gest. Item si seruus meus vel filius nomine meo apprehendit: vt.ff.de acquir.pos.l.j.§.j.z.§. item acquirimus.z de vsucap.l.Labeo.z pro soluto.l.ij. si nomine alieno: vt.ff.de acquirē.pos.l.si me in vacuam.

6 in fi. Nō prohibet possideri ideo ponitur, † quia non potest possideri in refragante, vt q2 sacra vel religiosa, mea non recte dicitur esse possessio: vt.ff.de acquirē.pos.l.qui vniuersas.§.omnē.z ar.C.de sacrosan.eccle.l.sancimus. Item in homine libero quem quis scienter tenet, sicut si ignoranter: vt.ff.de acquir.pos.l.cū heredes.§.item quero.ibi: si vinxeris.z.l.j.§.sed per eū. Vacās ideo dicitur, quia si possessio esset plena dum eam apprehendo non possideo: cum duo insolidum possidere non possunt, vt ff.de acquiren.pos.l.iij.§.ex contractibus.z de precar.l.si duo.in fin.ergo dū possessionem ingredior, alius vtroqz nō possideat, si vero per seipsum, nullo modo possideat: vt.ff.de acquir.posses.quod meo.§.fina.z dicto.§.ex contrario.siue per se ciuiliter z per alium naturaliter: vt eo. titu.l.possideri.§.saltus. z.l.si colonus. Idem est a contrario eius quod dicitur in eo.tit.l.clam possidere.§.qui

7 ad nundinas. † q ciuiliter tantum possideat, tunc ingrediens nanciscor naturalem que vacat: vt dicto.§.qui ad nundinas.que non sufficit mihi ad adeundā hereditatem.arg.ff.de acquir.re.do.l.acquiritur.in fi. Et hec oia intellige cessante expulsione contra intercedentem contractum per expulsionem possessionem dici vacuam: vt ff.de vsucap.l.sequitur.§.si tu vi me. siue expellatur possessor siue alius loco possidentis, vt.ff.de acquir.posses.l. sed z si nolit.z.l.si idem quod.§.fin.z.l.peregre.§.quibus explicatis. Ubi autem vacans est possessio, certum est ingredientem fieri possessorē: vt dicto.§.si tu vi me.z eo. ti.l.nō solum.§.si dominus.z.l.furtum.§.fundi.z.l.seq.z

8 instit.de vsucap.§.qd autem. † Uacans dicitur possessio vbi a nemine habetur: vt quia dominus prior est mortuus, nec adhuc apprehēsa est possessio per heredem, vt ff.de acquirē.pos.l.cū heredes.z.l.qui vniuersas.§.quod per colonum. Uel quia possessor, vel alius pro eo possidens est expulsus, vt.s.dictum est, vel oblitus est, qd fieri solet per longam absentiam vel negligētiam: vt dicta.l. furtum.§.j.z de acquir.poss.l.si id quod possidemus. vel non vult possidere, vt eo.tit.l.iij.§.in amittenda. vel quia locus a flumine occupatus est, vt.e.l.iij.§.Labeo.z.l.qui vniuersas.§.item quod a mari. vel quia nunquā fuit ab aliquo res possessa, vt in lapillis z thesauro inuēto.ff.de acquiren.posses.l.j.§.j.z.l.possideri.§.ij.vel quādo a possessore tradita dicitur: quia per possessoris traditionem acquiritur possessio ei cui traditur, vt.ff.de acquir.poss.l. si is cui.§.fina.l.quod meo.in princi.secus si non possideret: vt.ff.de re iudi.l.nemo.z de acquir.rer.domi.l.traditio. Nec obstat.ff.de acquirē.posses.interdum. quia non de possessione, sed de qualitate possidendi intelligitur. Item non obstat.ff.pro emptore.l.fina.quia absens vere non possidebat. Interpretatiue ideo dicitur, q2 lex interdum interpretatur rem tradi que non est tradita: quod dic per exempla, vt.ff.de acquiren.posses.l.quod meo.in prin.§.z si per venditionem.z de rei vendicat.l.quedam mulier.z.C.de dona.l.si quis.z.l.j.z.ff.de cōtrah.emp.l. clauibus. Animo possessionis transferēde ideo dicit, q2

9 † si tradit res ex causa depositi vel cōmodati nō transit possessio: vt.s.cōmo.l.rei cōmodate.depo.l.licet.§.rei deposite. z.ff.de acqr.pos.l.possideri.§.genera possessionū.

De verborum obligationibus. Rubrica.

Summarium.

1 Utile quando per inutile vitiari dicatur.

Stipulatio.

§. Si quis ita.

1 Cū querit an † vtile per inutile vitiet, dic: aut vtile est aliquid per se z vtile causatur ab inutili z vitiatur: vt patet.ff.de verb.obliga.l.j.§.si quis ita interroget.in fi.z.ff.de fide.l.cum lex.z.C.de legi.non dubium. Fallit quando non habetur inutile iure naturali in pacto nudo, vt.C.de pact.l.si pacto.de contrahē.z cōmit.stip.l.nuda. Aut inutile causat ab vtili, z tūc inutile trahit ad vtile: vt.ff.de dona.inter vir.z vxo.l.si spōsus. §.generaliter.aut vtrūqz alterius causa est, z tunc vitiat vtile: vt.ff.de arbit.l.pedius. aut neutrum est causa alterius, z tunc aut potest separari, z non vitiatur: vt.ff.de ver.obli.l.j.§.si stipulanti.versi.sed si mihi.aut non potest separari culpa sua, z tunc vitiat: vt.ff.de aqua quotid.z esti.l.j.§.trebatius.z.d.l.si sponsus.§.generaliter.

Summarium.

1 Satisfactio partis quando pene commissionem in totum impediat, z quando non.

2 Pars sortis quando eius cui soluta est lucro cedat.

3 Rei plures debēdi quādo loco vnius tantū sint habēdi.

Correorum

4 Correorum vno soluente quando liberentur ceteri.
5 Promittens factum indiuiduum nō liberatur partem
prestando.

STipulationum. ¶ Cum queritur
1 an † satisfactio partis impediat pene cōmis-
sionem in totum vel non, dic: aut est dandum
vel faciendum, si est dandū, aut ab vno aut a pluribus,
si ab vno, tunc datio partis non facit quin pena in totū
cōmittatur, vt. ff. de act. emp. & vendi. l. Lucius. & de ver-
2 bo. oblig. l. in executione. §. pen. ¶ Sed nunquid † pars
sortis soluta cedet ad lucrum eius cui est soluta? Respō.
aut debuit soluere rem & penam, & tunc aget ad partem
non solutam, & ad integram penam: vt. ff. de verb. obli.
l. ita stipulatus. §. fi. & de transa. l. qui fidem. Aut non cō-
uenit vt vtrunq; haberet, & tunc aut est pecunia que est
soluta, & remanebit insolidum tāquam vsure: vt. ff. de cō
dict. indeb. l. si non sortem. in prin. aut est species, & debet
reddi pars soluta, vt. d. l. si non sortem. §. si centum. & de
verb. obli. l. ij. §. quedam. Si vero est dādum a pluribus:
aut debent ex proprio contractu, aut ex hereditario. Si
3 ex proprio, aut sunt plures rei debendi aut non: † si sunt
plures rei, tunc habentur loco vnius, vt. j. de duob. reis.
l. iij. & de pac. l. si plures. & sic factū vnius nocebit alteri, vt
j. de duo. re. l. pe. Sed cōtra. videt, q2 vnicuiq; &c. vt. j. de
regu. iur. l. in condemnatione. §. vnicuiq;. & de vsur. l. mo
ra. §. fi. Respon. illud nō obstat, quia obligatio in interi-
tu speciei debite: in quo casu distinguit sint socij vel nō,
vt ibi, hic autem se insolidum obligauerunt ad penam.
Item adhuc obstat, quia cum creditor receperat partē
ab vno, videtur fecisse pactum vt ab isto amplius pete-
ret. C. de pact. l. si creditores. & sic amodo non debet tene
ri ad penam: vt. ff. si quis cautio. l. ij. de rescript. Celsus. ij.
respō. de eo quod cer. loc. da. opor. l. fi. Respon. ille leges
obtinent qn̄ sors tota fuit soluta: hic autem nō fuit tota
soluta. Nec obst. l. si creditores, quia videtur fecisse pactū
de parte nō de pena: si vero nō sunt plures rei, tunc quili
bet pro parte ad ipsam teneretur, vt. ff. de duobus reis. l.
4 reos. §. cū tabulis. Si † vero plures debeant ex heredita
rio contractu, tunc ex cessione vnius committitur circa
omnes: vt. ff. de verb. oblig. l. stipulationum alie. §. fi. & fa
mil. hercisc. l. heredes. §. idem iuris. Aut est faciendum
tunc aut ab vno, aut a pluribus. Si ab vno, aut est fa-
ctum diuiduum, aut indiuiduum. Si est diuiduum non
sufficit facere partem quin insolidum pena cōmittatur:
vt. ff. de verbo. obliga. l. eadem. §. Cato. in fi. & §. fina. & ff.
in ius vocati vt eant. l. fina. Sed si offerat penam pro ra-
ta habet defensionem: vt. ff. si quis cau. l. si seru⁹. §. si plu-
rium. Sed quare aliud est hic q̄ in specie quā pro parte
soluit? Respon. quia factum quod fecit non potest repri
mere: vt. ff. de prescrip. verb. l. penul. Sed speciem quam
soluit potest repetere: vt. ff. de verb. oblig. l. ij. §. quedam
partis. & pro hoc facit. ff. de rei vendi. l. fin autem. §. fina.
5 & l. j. † Si vero est indiuiduum, vt est regulariter quodli
bet factum: tunc nisi fiat in totum, pena commititur, &
exigitur insolidum: vt. ff. de verb. oblig. l. eadem. §. Cato.
& §. fina. quia nil intelligitur fecisse: vt. ff. de preto. stipu.
l. ij. ad legē falci. l. nonnunq̄. §. quedam legata. Si a plu-
ribus est faciendum, tunc aut ex hereditario cōtractu,
aut proprio. Si ex hereditario, aut est tale factum quod
per vnum facientem nomine suo & aliorum potest insoli
dum adimpleri, non per oēs: & tūc aut est indiuiduum,
vt est institutio seu ratihabitio, & tūc cōmittitur contra
illum tantum qui ratum non habuit, vt. ff. de verb. obli.
l. eadem. §. Cato. & rem ratam hab. l. si procurator. Si ex
proprio contractu, aut sunt plures rei: & contra omnes
cōmittitur ex facto vnius, vt de duob⁹ reis. l. penul. aut
non sunt, & tunc quilibet ex suo facto cōuenitur: vt. ff. de
duob. reis. l. reos. §. cum tabulis. Jaco. de are.

Summarium.

1 ☞ Debitū quando peti possit ex stipulatione nouata.
2 Stipulatio secunda quando preferatur prime.

QUi bis idem. ¶ Cum stipu-
latur a debito-
re sibi debita, aut nouanda, aut non nouan-
1 da. Primo casu † prima permittitur, & ex sti-
pulatione agitur: vt institu. quib. modis tol. oblig. §. pre-
terea. & s̄. de vsur. si stipulatus. & j. de nouatio. per totū.
et maxime in. l. j. Secundo casu aut debitum erat alia
actiōe q̄ ex stipulatu & tūc valet, ita q; satis sit ex prima
vel secunda prosequi debitum. C. de nouatio. l. fina. & s̄.
eo. l. stipulationum. §. conuentionales. & j. de nouatio. l.
si Stichum. §. idē Celsus. & §. fina. & argu. pro socio. l. pro
2 socio arbiter. cum concor. † Si vero ex stipulatione de-
betur, aut inefficaciter vel in diem: & tunc secunda stipu
latio valida est, vt. j. eo. l. si dari. & l. si ita. & de fideiussor. l.
heres a debitore. §. j. Et sm hoc potest intelligi. l. si diuor
tio. vt centum a die certa deberi incipiant, sed centum
primo etiam ex secunda debeantur si nondum veniat
dies cum stipulatio facta fuit, al's non: aut efficaciter,
& tunc ex prima agitur, & secunda nulla est, quasi non
intersit, vt hic & j. eo. qui vsumfructum. & de nouatio. l. si
pupillus. §. qui actum. et. l. eadem stipulatio. §. alteri. et
argu. de lega. ij. l. lucius. §. j.

Summarium.

1 ☞ Patri stipulanti filio emācipato dari aliquid aut
fieri competit actio vtilis.
Ascendentes natura docet descendentibus prouidere
& pro eisdem consilium sumere.
2 Actio quando patri & quando filio queratur ex stipu-
latione patris.
3 Filio quando queratur actio ex paterna stipulatione.

DOminus seruo. ¶ Aut
stipulat
pater filio dari, aut in personā eius aliquid
1 fieri. Primo † casu aut emancipato, aut in
potestate constituto, si emancipato, datur vtilis, non di
recta: vt argu. C. de pact. dot. l. pactum. & ff. solut. matri.
l. Caius. & C. de iure dot. l. pater. & l. si ignoro. argu. s̄. de
pac. do. l. si ita cōueniat. Ascendēs ergo a natura habet
prouidere descendentibus, & consilium capere: & ideo ex
superiori pacto inferioris sed nō econtra datur actio nō
habenti in potestate, vt arg. s̄. ad Trebel. l. debitor. §. fi.
Si in potestate cōstituto, aut in casu existentie sui iuris:
& tunc sui iuris effecto datur vtilis. j. eo. l. quodcūq;. §. ij.
2 & dicta. l. si ita conueniat. † Aut simpliciter, & tunc aut
ex causa profectitia, & patri queritur, vt hic & institu. de
inutilib. stipula. §. j. aut ex aduentitia causa, puta merce-
dem operarum filij ipsi filio dari: & tunc queritur filio,
vt arg. dicte. l. quodcunq;. & l. illius pater. cum concor. &
C. de bonis que lib. cum oportet filio fieri. Aut est tale fa
ctum quod filio fieri patris interest, & tūc patri queritur
actio: argu. s̄. eo. l. stipulatio. §. si stipuler. scilicet vt agat
vt filio fiat, vel non fiat: vt institu. de stipula. seruo. §. sed
3 cum factum. s̄. eod. l. stipulatio. §. hi qui. non † vt sibi pa-
tri fiat, sed cum stipulatur filio dari tunc patri inten-
tat dari sibi oportere: vt. j. l. quod dicitur. in princip. & sic
potest intelligi sm respon. l. quod dicitur. vt quod dicit
inutilis est, id est nō vtilis ea forma qua vtilis est prima,
vt ex predictis apparet, aut q; non interest, nisi ex pa-
terna affectione, & tunc queritur vtilis filio: vt. j. de oper.
libe. l. si quis operas. & l. cum patronus. sicut in aduenti-
tio modo dixi, quod pertinet ad filium. Nec obstat. s̄. de
pac. do. l. cum. quia ibi pactum in persona patris non fi-
lij fuit factum. Jacob. de are.

Summarium.

1 ☞ Persona serui adiecta, eiusdē serui stipulatio red-
ditur inutilis, que al's sine ea vtilis esset.

Quodcunqз stipulat.

¶ Scilicet cum dari stipulatur seruus filius ve, aut patri domino ve, ⁊ tunc idem: arg. s. eod. stipulatio. §. hi qui. sed si fieri, ⁊ tunc licet queratur, obstat patri ⁊ domino vt cum non agitur vt sibi, sed vt filio seruo ve fiat minister. de stipula. seruo. §. sed cum fa-
1 ctum. † Interdum stipulatio serui inutilis redditur per adiectionem sue persone que sine ea vtilis esset: vt de stipula. seruo. l. ij. ⁊ l. antepenulti.

Summarium.

1 Promissio facta hoc adiecto, cum volā aut si volam, qualiter differat ab ea si voluero.
2 Conditio si voluero, in quo differat ab hac, cū voluero.
3 Conditio, si veneris, quo discernatur a conditione, si volueris.

Centesimis. §. Si ita stipulatus.

1 ¶ Sed † que est ratio inter illam si volam ⁊ cum volam ex vna parte ibi: ⁊ cum voluero ex parte alia? Respondeo, vt in. l. si quis stipulatus. vel dic cum promitto cum actu, id est si actui erit coniuncta voluntas, vt sit sensus, si voluntarius dabo: vt ⁊ alibi. s. de rerum diui. l. si. C. si. regū. si constiterit. est enim verbum volam futurum nullam habens materiam preteriti: sed cum dico voluero apponitur verbum aliquam materiam habens preteriti, cū a preterito descendat, ⁊ ideo non intelligamus sensum in actu dandi si adsit volūtas, si precesserit suffi-
2 cit semel voluisse. ¶ Sed † que est ratio inter si voluero, ⁊ cum voluero? Respōdeo verbum voluero sapit naturam preteriti ⁊ futuri, ⁊ sic est conditionale: omnis enim conditio est de futuro, vt. s. si certū peta. itaqз incertum. Verbi gratia, verbum illud si, trahit verbum ad solam naturam ⁊ significationē futuri: ⁊ idē est ac si dixissem, si volam, sed tamen potest esse etiam tēporale. Et respondeo quādo accipiat et, potest esse cōditionale, ⁊ si conditionaliter accipiatur inutilis erit stipulatio: sed interpositio est facienda vt valeat si possit, vt. j. e. quoties. ⁊ ideo temporaliter accipitur, ⁊ nō conditionaliter, vt sic dies
3 ⁊ non cōditio habeatur inserta. Sed † quare nō differt inter illa si veneris ⁊ cum veneris: sicut inter hec, si voluero ⁊ cum voluero? Respon. quia venire nihil cōmune habet actui dandi, ⁊ precedentem actum ⁊ non concurrentē dationi significari: sed volūtas habet cōmune cum datione, ⁊ ideo future dationis voluntatem significare potest, ⁊ precedentem ſm qđ senserunt stipulantes.

Summarium.

1 Emptor rem emptam a venditore stipulatus qua eandem consequi possit actione.
2 Emptor rei empte dominus efficitur, si is qui tradit dominus sit.

In cōuētionalibus. §. Si quis.

¶ Cum emptor stipulatur a venditore
1 rem emptam, ⁊ quare ⁊c. quia † teneatur venditor emptori: refert aut queritur de actione ex empto, aut de actione ex stipulatu, id est si nouata non est, consequitur rem sibi tradi ꝗ efficitur dominus, si venditor tradens erat dominus: vt. s. de actio. empt. l. ex empto. ⁊ de contrahen. emp. l. cum manu fata. §. fina. ⁊ argu. de acquir. rerum do. l. traditio. fructus etiam consequitur: vt. s. de vsur. l. videamus. §. ex causa. ⁊. C. de act. empt. l. fructus. ⁊ de heredi. vel act. vend. l. venditor. ibi: quā dominium. Secundo aut stipulatus est emptor alteram rem tradi, aut vacuam possessionem tradi, ⁊ tunc tenetur venditor
2 tradere: vt. s. de vsur. l. si stipulatus. Ex † qua traditione fiat emptor dominus, si tradens erat dominus, al's nō: vt dicta. l. traditio. ⁊ liberatus est tradere dotem cuius dominium non habet, cum ad dominium non esset obligatus licet per cōsequentiam transeat si est suum. s. eo. l. rem tradi. Et ſm hoc vno modo intellige literā istam vt causam dotis, id est dominium per consequentiam traditionis contineat si penes tradentem ⁊ promittentem est. Item ad interesse tenebitur si non tradat, vt. j. eod. l. fina. fructus autem non veniunt in hac actione. s. de actio. empt. l. ratio. sed officio iudicis veniunt post lit. contesta. vt. s. de vsur. l. videamus. §. si actio. aut stipulatur vtrūqз. s. vacuam possessionem tradi ⁊ rem tradi: ⁊ tunc fructus veniant. s. de vsur. l. si stipulatus.

Stipulationes.

¶ Facit differentiam vtrum quis certum quid stipulari velit in specie, vbi omnia indicia per que certificentur res vendi. assentiatur, qui de alia quadam re simili sensisse diceret: vt. j. eodē. l. quicquid. ⁊ l. qui ex pluribus. §. in genere. sicut cum quis stipulatur dolū abesse vel absuturum esse, vbi nil aliud est necesse exprimi, cum promissor in omnem casum commissi doli se obliget: vt in secunda parte arg. s. de contrahen. empt. l. fistulas. §. si. ⁊ locati ⁊ conduc. l. si quis fundum. in prin.

Summarium.

1 Stipulationes natura ⁊ effectu diuidue, quantitatem vel speciem certam continent.
2 Dominus etiā recte dicitur, a quo partim res possidet.
3 Stipulatio quedā diuidua est effectu liberationis, alia effectu distributionis.
Creditor certis tantum casibus particularem recipere solutionem cogitur.
4 Stipulationes natura ⁊ effectu indiuidue que sint.
5 Stipulatio rei incerte inutilis est.
6 Obligatio rem tradi, differt ab ea que est rem dari.
7 Diuisio quandoqз numero admittitur, que in substantia rei non reciperetur.
8 Coheres ad aliquod factum conuentus, excipere potest de nullitate actus propter coheredes.

Stipulationes non diuidūtur.

¶ Stipulationum quedam sunt diuide, quedam sunt indiuidue natura ⁊ effectu, quedam indiuidue natura sed non effectu, quedam
1 diuidue effectu sed nō natura. † Diuidue natura ⁊ effectu sunt stipulationes continentes dari certam quantitatem vel speciem certam: vt. s. l. ij. ij. respon. ⁊. §. si tamen hominem. j. de solu. l. si stipulatus. §. j. ⁊. s. eod. in stipulationibus. j. eo. l. in executione. §. prima species. ⁊ dicūtur sui natura diuidue, quia cum dari significet dominium effici, vt. j. eo. l. vbi autem. §. j. ⁊ insti. de actio. §. sic itaqз. ⁊
2 de re iudi. l. non videtur. Dominus † autem intelligitur etiam qui pro parte dominus est: vt. s. ad senatuscōsul. syl'. l. j. §. domini. ⁊ de lega. j. l. serui electione. §. fina. ⁊. j. de verbo. signifi. l. pupillus. §. verbū. ideo verbi dari, significatio inspecta recipit diuisionē, stipulationē dari. Item illud dari idē operatur in parte data respectu eius partis, quod operatur in parte respectu totius quo ad dominij translationē. Idem in eo qđ in stipulatione deducitur in stipulat. vt. s. si certū petatur. l. nam ⁊ si fur. j. de solutio. cum Stichus. in fin. Quantitate, vt cum species deducitur in stipulatione: vt dicta. l. cum Stichus. ⁊ hec quantitas refertur ad partem indiuisam. j. de verb. sig.
3 l. recte dicimus. † Effectu autem est diuidua, scilicet effectu liberationis, ⁊ effectu distributionis. Liberationis, quia solutio ⁊ acceptilatio partis per partem liberat debitorem: vt in. l. alleg. j. de acceptil. l. pars. ⁊ l. sequen. Intelligo autem partem solui sponte recipienti: nam nō cōpellitur creditor particularem solutionē recipere, nisi in

nisi in casibus.ß.de vsur.l.tutor.§.Lucius.⁊ in alijs qui not.in.l.quidam.ß.si cert.pet.patet.C.de solu.l.obsignatione.⁊ de vsur.l.acceptam. Effectu distributionis est diuisibilis, quia talis obligatio diuiditur inter heredes vtriusq; stipulantis ⁊ promittentis pro hereditarijs portionibus: vt.C.si cer.pet.l.j.de pactis.l.pacto successorū.⁊ de heredi.actio.l.pro hereditarijs. Item quando plures promittunt pro partibus tenebuntur, nisi actum sit ꝙ sint duo rei.ſ.de duob.reis.l.reos.§.cū tabulis.hodie pactum necessariū est expressum vt ambo insolidū obli-
4 gentur: vt.C.de duob.reis.l.j.⁊ in auf.si ita.† Indiuidue natura ⁊ effectu sunt stipulationes in facto: vt hic ⁊.ß.l.ij.§.j.ſ.eo.l.in executione.§.secunda ad opus. Qz secunda stipulatio facti sit indiuidua cōstat: factum enim qđ in stipulatio.deducitur habet certos terminos siue metas ex quibus eius forma consistit, vt patet in via, actu, ⁊ itinere.de serui.rustic.pred.l.j.§.iter.⁊.l.qui sella.§.j.⁊.l.via constitui.⁊ in domo.ß.de vsuca.l.eum qui.sed forma dat ei esse.ß.de exhib.l.Julianus scribit, si hominem.§.j.ſ.de verb.sig.l.mulieris.ß.de aur.⁊ arg.leg.l.Seia. Quādiu ergo forma que ex cōsummatione imponitur deest, non est opus de quo actum est.ß.ad.l.falci.l.is qui quadraginta.§.quedam.⁊ sic non est illud perfectum: sic dico eadem ratione, concessa ratione latitudinis ⁊ profunditatis in stipulationē deducitur vt fiat, non est falsa, de qua conuenit, si careat illa forma, ⁊ sic nō dicitur illa forma etiam nisi perfecte formata, cum nihil factum de eo quod conuenit dicatur nisi fuerit pactum, vt.C.ad syll.l.pe.in fi.ß.de pret.stip.l.ij.in prin.de leg.iij.fideicommissa.§.penul. ¶ Sed dices, quare fundum tradi non reci-
5 pit diuisionem sicut ⁊ fundū dari? Respond.† quia fundum stipulans tradi certum quid sibi tradi stipulatur, al's esset inutilis.ſ.eod.ita stipulatus.ß.de iur.dot.l.cum post.§.gener.ex quibus finibus limitatur ⁊ formaꝛ per latitudinem ⁊ longitudinem. Si ergo fiat traditio partis, aut partis diuise, ⁊ tunc cum suos proprios fines habet, ⁊ formam, vt si pars diceretur: sed quoddam per se totum diuisum ab eo quod conuenit, cū non sit eius forme.arg.ſ.de ver.signi.l.recte.⁊.l.locus.pe.respon.aut indiuise, ⁊ tūc cum indiuiso subiaceat intellectui tantum, non autem sensui corporali: vt no.de leg.iij.l.Meuius.§.duorum. constat ꝙ rata esse non potest traditio, que est actus formalis interueniēs.ß.de acqui.rer.do.l.seruus.
6 §.incorporales. Et sic † non potest tradi nisi totū, ⁊ ideo dicitur non recipere dominium: sed vbi dari fundum est in obligatione indiuisa, potest dari, vt.ß.ostenditur, non ꝙ ipsa sola tradatur, sed totus traditur, ⁊ pars demum transfertur.ß.de acqui.rer.domi.l.traditio.effectu sunt indiuidue, quia non cōtingeret liberatio nisi in totum. Si autem in totum, aut in nihilum: vt.ſ.de accept.l.⁊ per iusiurandū.§.j.⁊.ij. Item non distribuitur in personis se obligantium vel heredum promissor. vt pro parte quilibet teneatur, sed in totum quilibet tenetur, ⁊ in totum cuilibet heredum stipulatus actio defertur: vt.ß.l.ij §.⁊ ideo.ſ.eo.l.in executione.§.ij.ß.de serui.rust.pred.l.si vnus.famil'.hercis.l.heredes.§.in illa.commod.l.si vt certo.§.fi.depo.l.j.§.si apud duos.§.si pecunia.⁊.l.si duo. licet alij contra sentiant, vt no.in prin.l.si vt certo.§.fi.ff.
7 cōmo.⁊ deposi.l.j.§.si apud. Et † licet autem factum in substantia non recipiat diuisionē, attamen numero potest diuisionem recipere: vt patet in stipulatione operarum.ſ.eo.l.in stipulationibus.§.operarum.⁊ de oper.lib.l.libertus qui post venditionem.§.j. Nec obst.l.si quādo.eo.tit.quia ꝙ dicit pati partem opere, intelligo partem estimationis diuidue natura, sed non effectu particularis obligationis: sicut stipulationes continentes dari in genere, vel sub alternatione.ß.eo.l.ij.§.quedam.⁊.l.in stipulationibus.⁊.ſ.eo.l.in executione.§.pro parte. Ratio quare hoc, quia conditio, id est vtilitas siue finis ad quem stipulatus est contenta immutaretur cum in diuersis hominibus recte partes soluerentur, sic non consequeretur hominem stipulatio, vt dicto.§.quedam partiū.⁊ de leg.j.l.si ex toto.§.pe.⁊ de leg.ij.l.si quis duobus.⁊ de optio.leg.l.seruo. Effectu autem particularis obseruationis, ⁊ commissionis ⁊ distributionis diuidue sunt, sed non natura: vt stipulatio amplius non peti, ⁊ rem ratam habe.⁊.ß.eo.l.eadem.§.cato. Item rem ratā habe.l.si procurator. illud autem certum est ꝙ si agatur ad interesse quia factum est quod non debuit, illud est indiuiduum.ſ.ea.l.§.celsus.ß.fami.herc.l.heredes.§.an ea.ff.si
8 serui.ven.l.loci corpus.§.si fundus. Item † si vnus de heredibus conueniatur vt faciat, potest ei succurri: vt legitur.ß.ad leg.falcid.l.is qui quadraginta.§.fina. Jac.

Summarium.

1 ☞ Electione facta an ⁊ quando possit quis variare.
2 Sententia sub alternatione ferri potest.

Cum qui certarum. §. Cum pure. ¶ Cum queritur
1 an † post electionem quis valeat variare: dic, aut est actor qui habet electionem, aut est reus. Primo casu aut est stipulatus adiecto verbo, volam: si quidem adiecto verbo, cum voluero, elegit, amplius variare non potest. Si vero adiecto verbo, volam: potest vsq; ad litem contestatam, vt hoc probatur.ff.de ver.oblig.l.si quis stipulatus. Si vero sit reus: tunc dic ꝙ aut habet electionem a lege, aut expresse ex conuentione. Primo casu, aut vterq; eligendorum est in obligatione alternatiue tamen: aut est vnum in obligatione, ⁊ aliud in solutione. Primo variat etiā post sententiam in executione: vt.ff.de ver.obli.l.eum qui cer-
2 tarum.§.j.⁊.l.qui ex pluribus. Nam † ⁊ alternatiue fertur sententia: vt institu.de actio.§.huic.⁊.C.de senten.ex peric.reci.l.ij. Lex autem tribuit electionem reo in alternatiuis: vt.ff.de iure dot.l.plerunq;. Secundo vero casu vsquequo conueniatur iudicari et si vltra: vt.ff.de re mili.l.miles.⁊ de peti.heredi.l.item veniunt.⁊ ibi fertur sententia permissiue: vt insti.de offic.iud.in prin. Sin autem habeat electionem ex conuentione expressa, dicit: aut dixit reus se daturum quem volet, aut quem voluerit. Primo casu variat ante litem contestatam ⁊ non potest. Secundo non variat postꝙ elegit: vt.ff.de ver.obli.l.si quis stipulatus.⁊ de eo quod certo loco.l.ij.§.j. Si autem vnū in obligatione sit, ⁊ aliud in solutione, lite contestata facultatem eligendi amittet: vt.ff.de solutio.l.si quis stipulatus fuerit decem.⁊ de penu lega.l.j.§.j.

¶ De questionibus. Rubrica.

Summarium.

1 ☞ Processus a questione non debet inchoari.
Liber homo torqueri non debet.
2 Testis liber non torqueꝛ, nisi vacillans repertus fuerit.
Serui testes non admittuntur nisi torti.
3 Seruus in suo facto nullo precedente indicio torqueri potest, in facto vero alieno non item.
4 Seruus contra dominum suum adulterij accusatum, nullis precedentibus indicijs torqueri potest.
5 Seruus in pecuniarijs causis contra dominum nō torquetur, nisi ex facto suo.
6 Questio aliquo casu in principio processus offertur.
7 Probationes in criminalibus luce meridiana clariores esse debent.
8 Clerici pro delictis patentibus possunt torqueri.
9 Seruus miles esse non potest.

In criminib⁹. Versic. Qđ ⁊ epistola, super verbo, deesse videaꝛ. quia circa tormenta quedam sentio cōtra id qđ
1 communiter seruatur de facto. † Ante omnia no. ꝙ a questionibus non est incipiendum, vt hic ⁊.C.e.l.milites.⁊.l.vnius.§.in ea.⁊ extra de reg.iur.l.cum in contemplatione. Item not. liberum

non esse torquendum: vt. j. hac ea. l. nisi in testimonio va-
cillet: vt. j. e. l. ex libero. ⁊ extra de penis. l. super his. ⁊ no.
v. q. v. illi qui. ⁊ not. xxiij. q. j. paratus. Et addunt quidam
alium casum, scilicet cum facto interfuisse dicuntur libe
ri, ⁊ verum sit. hoc intellige vt. j. eo. l. vnius. §. testes. ⁊ hic
not. ⁊ iste casus. ij. q. vj. non solet. in glos. in criminibus.
Alij excipiũt predictum casum testis vacillantis in quo
omnes concordare videntur, ⁊ testis obscuri aut infimi.
⁊ in auc. de testi. §. si vero ignoti. ⁊ hi duo canone non ita
conueniri. C. de naufra. l. quoties. in glos. non per tormẽ-
2 ta. lib. xj. Vel potest dici † ꝙ liber homo testis productus
non torqueatur, nisi cum vacillat, ⁊ sic suppleatur. §. ille
testes. per. l. ex libero. vt dicas nisi facto interuenisse di-
cantur ⁊ interuenerunt ⁊ vacillent, vel loquitur ille. §. in
seruo teste, cum totus titulus iste loquitur de seruis, qui-
bus non debet credi vllo modo nisi torsione precedente,
vt arg. de testib. l. ob causam. §. si ea. sic ⁊. iij. q. iij. si autem
sit ea rei conditio. ⁊ hoc puto verũ, ⁊ illum. §. testes. in. l.
vnius. in seruo loqui, vel vacillante libero: vt sic iura iu-
ribus concordent, cum a questionibus maxime non sit
incipiendũ, ⁊ res dura sit. Tene quicquid alij nouerunt,
⁊ ꝙ seruo quando producitur non credatur nisi torto:
torquebitur tamẽ minus vel plus fm qualitatem cause,
facti ⁊ questionis: vt. j. eo. l. de minore. §. tormenta. proba
tur hoc ex predicta. l. ob causam. ⁊ in auc. de testi. in glos.
magna, que incip. no. igitur seruum. Omnes enim leges
3 huius tit. communiter ⁊ aliorum vbi † tractatur de hoc
dicunt seruos torqueri. Et hoc est verum eos torqueri ⁊
sine indicio precedẽte cum de suo facto agitur fm Azo.
⁊ sic intelligitur. C. de questioni. l. interrogari. Si autem
non suo facto, tunc demum indicio precedente eos tor-
queri de facto suo siue de alieno. §. si. ⁊ est ratio. ff. de edil.
edic. l. quero. §. fina. ⁊ de proba. l. cum probatio. sed dic ꝙ
credatur ei sine tormentis hoc communiter omnes sen-
tire videntur. Ex his collige errorem omnium, quia pro
cedant contra accusatum de crimine ad tormenta prece
dentibus aliquibus indicijs. hoc dico fm ius commune
fieri non posse. Ita allegaui in causa cuiusdam pro ho-
micidio accusati: cũ essent indicia contra eum, dicebam
non esse subijciendum tormentis. Non obst. l. ista cum si-
milibus, que dicunt non precedentibus indicijs nõ pro-
cedi ad questionem: ergo eis precedentibus a contrario
sensu proceditur. Cõfiteor hoc verum in casu isto, scilicet
vt procedatur ad tormenta cõtra seruos intrantes qui
aliter non debent torqueri nisi precedant indicia, sed cõ
tra accusatum nullo modo: vnde per contrariũ dicunt,
ceci sunt ⁊ duces cecorum. Item plerunqꝫ leges ⁊ com-
muniter doctores loquẽtes de seruis, loquuntur qui tor
queantur quãdo pro suo facto vel alieno, fm qd dictum
est: vt per totum titulum ⁊ similes est videre, ⁊ maxime
4 j. eod. l. edictum. ⁊ l. questionis modum. Interdum † ta-
men etiã non precedentibus indicijs procedetur ad tor-
menta seruorum etiam cum inducuntur in causa aliena
vt contra dominum suum, quãdo scilicet accusatur do-
minus de adulterio, vel fraudati census, vel maiestatis
crimine: vt. C. de questio. l. j. ⁊. xij. q. j. questionem. Quidã
tamen dicunt ⁊ in his casibus non torqueri, nisi indicia
precedant: vt dicto. §. questionum. No. fm quosdam fie-
ri etiã in alijs criminibus nõ exceptis, deinde torquent
indicijs precedentibus contra criminosos reos, vt hic.
Nam cum de suo facto serui queruntur, proceditur ad
tormenta fm Azo. ⁊ ita intelligitur. l. interrogari. cum
suis similibus. Sed hic queritur de facto alieno, licet cri
men sit excep. sed communis est opinio ꝙ inhibetur his
casibus fieri initiũ a tormentis, ⁊ tamen dicitur occisus
maritus ab vxore vel extraneo: vt. C. ad leg. cornel. de si-
car. l. fin. al's de domino occiso siue directo, siue per obli-
quum torquetur seruus in dominum, vt. ff. ad sillania. at
si percussor. vt ibi no. licet possit dici ꝙ in crimine adulte-
rij quasi queratur seruus de facto suo, ⁊ in crimine lese
maiestatis, ⁊ sic torqueatur, non tamen ex eo ꝙ de facto
suo queritur vel ex vtroqꝫ. Hoc dico, quia inquantũ glo.
5 Azo. C. de questio. l. j. in fi. vbi dicitur † ꝙ serui non sunt
torquendi in pecuniarijs causis contra dominum, dicit
glos. ibi, nisi ex facto suo: vt. C. de diuor. l. consensu. §. fin
autem. ibi loquit̃ de adulterio ⁊ crimine manifesto. Sed
certe illa gl. non bene inseritur ibi, quia textus loquitur
de causa pecuniaria, ⁊ exceptio glo. in criminali etiam si
ad factum domini dicamus eam referri. Item not. ꝙ in
ciuilibus causis non torquentur serui, vt dictum est con
tra dominum: nec etiam cõtra aliam personã, nisi aliter
inuestigari veritas non possit: vt. j. eo. l. diuus. quod in-
telligo indicijs precedentibus de debito, vt dixi ibi. Li-
cet autẽ dixerim hic torqueri seruum in causa ciuili con
tra dominum: tamen si sit questio cõtra heredem defun
cti de hereditatis rebus occultatis vel subtractis bene
potest torqueri hoc casu. C. de questio. l. fin. Quod autem
dixi liberos regulariter nõ torqueri, nisi pro testimonio
vacillantes vel quando facto interuenerunt, quod non
probo vbi sunt serui vel liberi vel vacillẽt, vt dixi, vel sint
infirmi, vel obscuri, ⁊ similiter producant̃ in testes: nam
tunc apparet eoipso ꝙ tales sunt ꝙ velint corrumpere
festinantes, vel sic apparuerit aliquibus presumptioni-
bus: ⁊ ꝙ eo tamen ipso qd successerit, viles hoc casu di-
ces eos torqueri per. §. si ea. cum sit rei cõditio, ⁊ si non,
per. §. si vero ignoti. posset hoc dici cum taliter nõ appa-
6 reret ꝙ velim corrumpere veritatem. Fallit † hoc inter-
dum, quia in casu excepti criminis nedum cõtra seruos
incipitur a tormentis, imo etiam contra accusantem ⁊
accusatum, si aliter crimen probari non potest, vt in cri-
mine lese maiestatis: vt. ff. ad leg. iul. l. si quis. Item fallit
in crimine mathematico, cum aliquis accusatur de eo:
vt. C. de malefi. ⁊ mathema. l. ⁊. si excepta. Vel illud intel
ge de tormentis que inferũtur in modum pene, sicut pa-
tet ex parte inferioris legis, quia dicit ꝙ fuit deprehen-
sus in crimine, ⁊ ideo cruciatur: ad quid ergo cito de
isto crimine torquetur? Ad inuestigandũ crimen, vbi in
modum pene dicas intelligi. Item fallit in alio casu. C.
de assessorib. l. nullus. contra accusatum autem hoc cri-
mine maxime proceditur ad tormenta precedente indi-
cio: sed iste accusatus omnino subijcit̃, vt dicta. l. si quis.
⁊ fm qd ibi notatur, ⁊ putat hoc idẽ forte dici de crimi-
ne simonie, vt vt nota. dicta. l. nullus. ⁊ probantur predi
cta. vi. q. j. §. verum. ⁊ in. §. porro. ⁊ not. in dicto. §. illi qui.
v. q. v. Item si alicubi inueniã notatũ reum torqueri in
ciuili causa, intellige ratione criminis non ciuilis cause,
quia ciuilis descendebat ex crimine vt in actione furti,
an ciuilis quia ciuiliter dicitur agi per eam: ⁊ hoc dico
propterea que nota. xv. q. vj. c. j. in glos. ab aduersario. sic
enim not. in. §. si res aliena. que inducitur in dicta glos.
⁊ ita debet sine dubio intelligi. Item no. ibidem ꝙ reus
torqueatur. xxiiij. q. j. c. j. Intellige verum esse quo ad pe-
nam inferẽdam, non de tortura que fit ad veritatem in
dagandam vt probatur, scilicet questio fiat indagande
veritatis causa, vt dicta. l. de repu. l. consensu. §. sin autẽ.
⁊. C. de questio. l. milites. vt. s. de iniur. l. item apud. §. ver-
berasse. vnde crimine probato interdum subijcitur quis
verberibus et questionibus corporalibus, cum aliter
dare non possit, vel cum lex hanc penam corporalẽ im-
ponat: vt. xxx. distin. ante. ⁊. xl. dist. cum beatus. ⁊. ff. de
iurisd. om. iudi. l. si id quod. ⁊. C. de fugi. ser. l. fugitiui. ⁊ de
penis. l. in seruorum. Nam ibi loquitur de questione que
infligitur in modum pene si patitur tormentum quis in
modum pene: vt in auc. vt lic. mat. ⁊ auie. §. quia vero cõ
periuntur. ⁊ facit. C. eo. de re mili. l. ij. §. penam. ⁊. s. de in-
cen. rui. naufrag. l. iij. §. diuus. ⁊. C. de omni agro deser. l.
qui per potentiam. argu. C. de cu. l. quilibet. ⁊ sic potest
intelligi etiam. C. de numera. l. j. Vel dic ibi specialevt tor
queatur ad veritatis indaginem minui, qui dicitur fun-
7 dator: † non tamen dico questionẽ vel verbera de crimi
nibus cõtra accusatos etiam precedentibus indicijs in-
dagande veritatis conferẽda, cum luce debeant esse cla
riores ⁊c. cum hoc non inueniam aliqua lege nisi in casi-
bus torqueri accusatos, ergo nõ debemus dicere, vt ar.
C. de codicil. l. illud. §. nec autem. ⁊. ij. q. v. §. consuluisti. Et
facit ꝙ proximis delictis tractio fiat ⁊ seruorum maxi-
me vt testium. j. eo. l. edictum. non pro modicis nec etiam
in liberis nisi vt dictum est, nam latum est verbum que-
stionis: vt. j. l. de minore. l. questionis modũ. Supponitur
aliquando pro alio genere tormenti ⁊ pro defensione: vt
ff. ad

ff.ad senatuscon.sillania.l.j.§.si quis non metu. fm qualitatem persone & cause: certe non est intelligendum de questione sic gratia inuestigādi criminis q̄ illa sumatur ab accusatore vel ab accusato aliter q̄ in casibus predictis, vel casu: & ita per concor. que allegātur in dicta glo. ab aduersario est videre, vt probat in predictis. &. xxxiij.
8 q.v.c.j. Nam † pro delictis de quibus constat clerici torquentur in modum pene, vt no.c.illi qui.licet non pro testimonio sed plures, qz quidā dicunt in foro ecclesiastico non tenere illam.l. presbyteri. v.q.vj.positam. &.C.de episco. & cleric. alij dicunt q̄ etiam in testimonio locum habet. Dicet tamen aliquis & opponet liberam personā torqueri iure ciuili, vt in.l.presbyter. Sed dicam, verum est cum gratia testimonij producuntur, vt ibidem dicitur, subijciam: & hoc verum est si vacillant: nam dicitur in predicta.l.ceteros admitti ad testimonium vt alios, licet presbyteri sine iniuria questionis. Alij deinde torquētur etiam si sunt infirmi, vel obscuri, vel etiam si facto interfuerunt fm quosdam: quod mihi non placet, nisi vt iam predixi. Item non obstat dicta. l. milites. vel etiam tormenta non esse initianda indistincte, nisi sint missi ex ignominiosa causa, tunc possunt: & tamen milites sunt
9 liberi, cum † seruus non possit militare, vt.C.qui mil.non pos.l.omnes.&.j.de re mili.l.nō omnes.§.a barbaris. sed certe hoc nō nego, & posui inter casus exceptos liberam personam etiam ignominiosam vel obscuram torquendam, vt si testis producatur in testimoniū. Uel potest dici q̄ dicta.l.milites.loquatur de tormentis que imponūtur loco pene in conuictum, quia dicit, milites in tormētis non pones: & sic ponitur vtrunqz, nisi velles dicere q̄ sit verborū inculcatio, vel loquitur de tormentis que ponuntur ad penam, & est inculcatio verborum que subijcit de pena, vt si sit hoc priuilegium militare eum non liberari in modum pene nisi sit ignominiosus, ergo vt planius procedam intelligam eum cum dicitur vtilem in testem. Jacobus de Arena.

¶ Finis Distinctionum, seu Repetitionū, domini Jacobi de Arena Parmensis, super Digesto nouo.

¶ Do. Jacob. ab Arena

Parmensis lectura perq̄ vtilis super tit. de Legatis libr.ij. necnon & de Actionibus libr. iiij. Institutionum Imperialium.

¶ De legatis. Rubrica.

Summarium.

1 Legatarius a quo res legate euincunt, an & quando de euictione possit agere.
2 Heres quo casu legatarijs de euictione teneatur.
3 Heres legatum de re aliena factum legatario tradere tenetur.

Non solum.

1 ¶ Sed † quia testator interdū legat res alienas vt hic, & contingit q̄ ille res legate euincunt a legatarijs, queritur an possit agere de euictione? Respondeo, distingue, aut fuit legata in genere, aut in specie. Primo casu aut agitur nō euictione sed proprio iure, quia nō videtur euictum quod non est traditum: vt.ff.de euictio.l.heres.& de leg.iij.l.qui concubinam.§.si heres. In secundo distingue, aut erat res heredis vel testatoris vel alia prorsus. In primo & secundo casu valet legatum: distingue vt.ff.de leg.ij.l.vnum ex familia.§.si rem. & tunc non potest his casibus euinci res iure dominij nisi fiat iniuria legatario, & tūc constat agi non posse: vt.ff.de euictio.l.si per imprudentiam. &.C.eo.tit.l.emptor a creditore. tamen potest euinci, & tunc aget legatarius in tribus casibus de euictione, si sciuit obligatam esse testator, vel ignorauit & coniuncte persone eam legauit: vel nō potest aliud esse superfluū soluto ere alieno, id est non plus valet res legata q̄ ipsum debitū, vt.ff.de leg.j.l.si res. In tertio casu tenet legatum in casi
2 bus.C.de leg.l.cum alienam. Si † autem tūc tenetur de euictione dubitatur: sed dic q̄ tenetur vt.ff.de leg.ij.l.nō quocūqz. Nec obst.ff.de leg.ij.l.cum pater.§.euictis.quia illud speciale ne generetur discordia inter testes: vt.C.de bonis que lib.l.cum oportet. si autem res filij. Uel dic q̄ satis est si heres eam redimat ab eo interesse quod videbatur posse euinci ad presens vel in futurum, quod si fecit plus non tenebitur de euictione: sed actionē quā habet cōtra illum a quo redhibuit cedere debet legatario,
3 vt.ff.de euict.l.in creditore. ¶ Sed † quid si testator rem alienam possidebat q̄ suam, eam extraneo legauit: numquid tenet legatum quo ad hoc vt heres tradat eam legatario? Puto q̄ sic, arg.ff.de leg.j.l.si domus.§.fi.& de euictione cum eo aget legatarius hoc casu re euicta, siue euincatur res petitorio siue possessorio: vt.ff.de leg.ij.l.si a substituto.§.heres.in fi.&.ff.de vsufruc.& re lega.l.Sticho.&.§.eo.§.non solum.in fin. Jaco. de arena.

¶ De actionibus. Rubrica.

Summarium.

1 Obligatio cum duplex sit, naturalis scilicet & ciuilis, vtra actionem pariat.
2 Obligatio ciuilis ideo actionem parit, quia actiones sunt de iure ciuili.
3 Contractus & actiones, iurisgentium sunt.
4 Actio definitur ius quoddam persequendi in iudicio quod suum est.
Actio varijs in iure sumitur modis.
5 Actiones iurisgentium sunt que ex iuregētium descenderunt.
6 Actiones iure ciuili introductas esse, nescire nemo dz.
7 Actio quando ius & quando factum dici debeat.
8 Instrumentum quo agitur, nō ius, sed factum dicitur.
9 Actio an sit quid diuersum a causa.
10 Causa existente non statim sequitur actionem necessario futuram.
11 Causa varijs modis in iure accipitur.
12 Causa eadem multiplicibus constat partibus.
13 Officiū iudicis an sit idē cum actione, & q̄ sit multiplex.
14 Officium quodam iudici competit consistens in persona sua, & non partis.
15 Actio sic ab officio iudicis differt, quemadmodum misericordia a iudicio.
16 Actionis nomine quid contineatur.
17 Minor qua forma restitutionem petere debeat.
18 Actio que olim fuit eadem est que nunc.
19 Interdicta an tantum inter duos sint proponenda, an etiam inter plures.
20 Interdictum quodlibet actio est, sed non contra.
21 Exceptiones sunt arma reorum, sicut actiones actorū.
22 Promissum nudo pacto an debitum sit, & qñ peti possit.
23 Actio est ius persone inseparabiliter adherens.

Glossa continuat duobus modis. Uno modo ad ti. de iure personarum, alio modo ad tit. de obligationibus ad tit. de iure personarū sic. Dictum est de iure personarū in toto primo libro, idem de rebus, vt de venditionibus & de alijs, & de legatis supra in secūdo libro: & quia omne ius nostrū pertinet vel ad personas vel ad res, vel ad actio-

nes.s.de iure natu.gent.⁊ ciuili.§.vlt.⁊ ideo viso de per-
sonis ⁊ rebus, superest vt de actiõibus dicamus, ⁊ ideo
subijcitur rubrica de actionibus. ¶ Alio modo conti-
nuatur sic. Supra visum est de obligationibus:⁊ obliga
tio est mater actiõis.ff.de procur.l.licet.§.obligatio.ideo
dicendum est de actione que est eius filia. Et sumunt istã
continuationẽ ex eo ꝙ dicit superest, quasi dicat: postꝙ
visum est de matre, videndum est de eius filia, ⁊ ista me-
lior, quia ad premissum facienda est relatio. ¶ Si ergo
1 actio est filia, quero † que obligatio est mater actionis:
vtrum naturalis tantum, vel ciuilis, vel vtraqꝫ iuncta si
mul? Dicit glo.ꝙ vtraqꝫ iuncta simul, quia quelibet per
se non sufficit: naturalis enim non sufficit cum ex ea non
agatur, vt.ff.de fideiu.l.si fideiussor obligari.§.fideiussor.
Item ciuilis non, quia ex ea non agitur in effectu: vt.ff.
de pactis.l.si vnus.§.pactus ne peteret. Dicit ergo glos.
vtraqꝫ requiritur, naturalis ⁊ ciuilis simul iuncta: sic in
telligit glos. differri obligationem.s.de oblig.⁊ ista est ve
ra. Alij dicunt verum est, quia naturalis non sufficit ad
agendum, vt.ff.de fideiu.l.si fideiussor obligari.§.fideius
sor.tamen ciuilis parit actionem, licet inefficacem: quia
obstat exceptio, ⁊ extat exemplum.s.de litera.obliga.in
prin. vnde ciuilis obligatio est mater actionis, scilicet sm
2 eos. ¶ † Que est ratio ꝙ ciuilis obligatio parit actionẽ,
⁊ non naturalis? Dicunt ipsi, actiones sunt de iure ciui
li.ff.de ori.iur.l.ij.§.deinde his. vnde magis ius ciuile iu-
uit ciuilem obligationẽ vt ei daret actionem que est au-
xilium ciuile, ꝙ naturalem obligationem que est de iure
gentium: vt.ff.de iusti.⁊ iur.l.ex hoc iure. vnde dicunt ꝙ
ciuilis actio parit actionem inefficacem, sed redditur ef-
ficax per concomitãtiam naturalis sibi iniuncte. Credo
ꝙ sola ciuilis non parit actionem nisi in casibus sm do-
ctores, vt ex sententia.ff.de pecu.l.iij.§.idem respondit.ff.
de re iud.l.miles.§.vlti. vnde sola naturalis regulariter
obligatio, actionis non est mater: ⁊ si nasceretur regula
riter ex sola ciuili, multo magis dicerem nasci ex sola na
turali, quia actiones sunt de iuregentiũ videbitis.j. Sed
dico vtranqꝫ, scilicet iunctam esse matrem regulariter
actionis, ⁊ non sufficere ciuilem solam: ⁊ si sufficeret ma
gis dicerẽ sufficere naturalem ad obligationem inducẽ-
3 dam. Nam † cõtractus sunt de iuregentium ⁊ actiones
de iuregentium.ff.de iusti.⁊ iure.l.ex hoc iure. Nec potes
dicere ꝙ in illis contractibus sit ciuilis, nisi approbatio-
ne iusgentium ignorabat ius ciuile venturum, nec de eo
cogitabat: ⁊ tamen agitur ex contractibus iuregentiũ.
ff.de pact.l.iurisgentium.in princ. sed quandoqꝫ est con-
tractus iuregentium vbi non agitur, vt in permutatio-
ne. Unde sola naturalis nõ est mater regulariter, nisi di
caa in cõtractibus iuregentium nominatis, ⁊ vbi est so-
lum nudum pactum citra medium: vt.ff.de pact.l.iuris-
gentiũ. Potest tamen dici ꝙ ibi est hodie ciuilis hac ap-
probatione, sed est illa, scꝫ naturalis ⁊ ciuilis, adeo vt ꝙ
vbi reperiatur, oritur actio ex ea, nisi casu speciali impe-
diatur: propter hoc dico ꝙ quandoqꝫ impeditur nasci,
⁊ tamen est obligatio naturalis ⁊ ciuilis, vt.ff.de admi.
tut.l.tutor qui tutelam.⁊.ff.ad leg.falc.l.j.§.si ita legatur.
⁊.ff.de penu leg.l.j. Item in actione presumpta.l.tandiu.
⁊.ff.ad macedo.iij.respon.⁊.l.quia. sed quando agitur
ex sola ciuili sm doctores vt sententia. Alij dicũt ꝙ intel
ligatur in sentẽtia naturalis. Dñs meus nõ dicit ꝙ nõ
agat ex sola ciuili, sed ex naturali ⁊ ciuili presumpta pro
pter sentẽtiam. ¶ Sequitur litera, Actio autem ⁊c. Di-
4 cit † ꝙ actio nihil aliud est ꝙ ius prosequendi in iudicio
quod sibi debetur. Actio multipliciter sumit pro actu,
vt in aut.de non alie.aut per.reb.eccle.§.si vnus.in fin.ff.
de dona.inter vir.⁊ vxo.l.iij.ad fi. Quãdoqꝫ pro actione
criminali: vt.C.quan.ci.act.pre.cri.l.j. Quãdoqꝫ pro iure
agendi, vt hic ⁊.ff.eo.l.nihil aliud est. Item pro expressio
ne verborum: vt.ff.de adopt.l.si pactum. ¶ Quero quo
iure inducte sunt actiones? Doctores dicunt ꝙ de iure
ciuili: nam lex dicit, ex his legibus composite sunt actio-
nes.ff.de orig.iur.l.ij.§.deinde ex his. ⁊ leges sunt de iure
ciuili, vt.d.§. Dominus meus dicit ꝙ exemplo quocũqꝫ
iuris obligatio inducitur. Et Accur. dicit ꝙ quedã sunt
obligationes pretorie seu ciuiles: vnde ⁊ actiones sunt ci
uiles, vel pretorie, quoniam illas actiones quas iusgen-
tiũ ignorauit non potuit inducere iusgentium, imo sunt
5 de iure ciuili ⁊ pretorio: sed † ille actiones que descendũt
ex contractibus iuregentium ille actiones sunt de iure-
gentium, ⁊ propter hoc obligationes sunt de iuregen-
tium, vt.ff.de iusti.⁊ iur.l.ex hoc iure. sed absurdum fue-
rit in iuregentium si homines erunt obligati ⁊ non po-
terunt exigi, ergo pro nihilo erãt obligationes: vnde vt
euitetur istud inconueniens, ⁊ actiones erant tunc tem-
poris, vt probat: nam sicut est de iure ciuili ꝙ obligatio
est de iure actionis, ita est de iuregentium, cum ergo sit
obligatio de iuregentium, iusgentium operabitur vt o-
bligatio pariatur, sicut ius ciuile operabitur in obliga-
tionibus a se introductis. Item alia ratione cum dubi-
tetur de aliqua re vtrũ veteri vel nouo cedat, antiquiori
attribuitur: vt.ff.fini.regundo.l.in finalibus. Cum ergo
dubitetur hic vtrum actiones sint inuente de iure ciuili
vel gentium attribuendũ est antiquiori. Sed possunt ad
6 hoc respondere, quia hic non est dubium: imo † certum
est ꝙ sunt de iure ciuili. Itẽ probat, quia lex dicit: si vxor
durãte matrimonio surripiat res mariti, si spe diuortij,
⁊ sic non competit rerum amotarum actio, imo datur
conditio, que est actio personalis.j.eo.§.itaqꝫ. ⁊ tamen
ibi dicitur, datur actio de iuregentium.ff.re.amota.l.re-
rum quidẽ amotarum.circa fi. Sed B.ibi nitit respon-
dere: ⁊ dicit ibi, ꝙ dicitur dari ab eo de iuregentiũ. Di-
cit B. verum est approbatione iuris ciuilis, sed non est li
tera quin possit calũniari. Item per.l.ex hoc. dic ex his
legibus composite sunt actiones: ergo ante erant inuen
te ab alio in melius reformate: sic exponit glos. scilicet in
proemio.§.omnes vero populi. Itẽ lex sic exponit.ff.de
orig.iur.circa mediũ. de hoc ⁊ precedenti vide in.l.ex hoc
7 iure.ff.de iusti.⁊ iure.in repeti.illius legis. ¶ † Quid est
actio: nunquid est ius, vel factum? Dicunt doctores ꝙ
vbi nisi vel nihil profertur a lege, tunc nihil ⁊ nisi ponũt,
vt.l.⁊ non relinquetur certa. vt.ff.si quis cau.l.si eum.§.
qui iniuriarũ. Sed vbi nisi, vel nihil, profertur ab homi-
ne, tunc nõ ponunt: vt Sinophore nisi rationes reddi-
deris liber ne esto. Pone, reddit rationes: nunquid erit
liber? Dicit ꝙ non.ff.de ma.testa.l.Titia.§.vlti. sm hoc
si promitto me nõ venditurum equum meum alicui nisi
tibi, non teneor vendere: quia vbi est prolatum ab homi
ne, non ponit, vt.l.titia. sed vbi profertur a lege, ponit, vt
lex sit certa. Ideo videtur fatua questio, vtrum actio
sit ius, quia nihil ponit hic: cum ergo dicat, nil aliud est
ꝙ ius, ergo est ius. Item arg.C.de sum.tri.⁊ fid.catho.l.
nemo.⁊ de crimi.sacri.l.ij.vt hic ⁊.ff.eo.l.nihil est. ¶ Do
minus meus dicit ꝙ actio est factum, ⁊ non est opi.sua,
quia fuit sententia Placen. ⁊ probatur: agere est facere.
ergo per locum a coniugatis, actio est factum. Item a-
ctio est formula verborum, ergo non ius: vt.ff.de furt.l.
seruus nauem. Item B. dicit ꝙ actio est causa ⁊ instru-
mentum agendi, sed si sit verum, ergo actio non est ius:
8 quia † instrumentum per quod agitur, nõ est ius, sed fa-
ctum. Item probatur: actiones olim impetrabantur a
pontificibus.ff.de orig.iur.l.ij.§.omnium. sed hodie non
impetrãtur, imo dantur ex potestate legis.C.qui admit.
ad bon.posses.l.vlti. Item ius non operatur aliquid sine
causa, nunc est ita ꝙ cum quis habet obligationem, ha-
bet sufficiens ius agendi: si ergo actio sit ius agendi, de
quo seruiet? Et certe nihil. vnde dicit Placen. ꝙ actio
est factum ⁊ applicatio cause petendi ad conclusionem.
Respondeo hic ⁊.ff.eod.l.nihil. quod dicitur ꝙ actio est
ius, dico id est expressio verborum.ff.de adop.l.si pater.
quoniã sic exponitur vno modo ius: ⁊ sic exponitur lex
vno modo.ff.de pac.l.si vnus.§.pactus ne peteret. In sti
pulationibus ius versatur, id est expressio verborum: ⁊
alibi dicitur, actio formatur, ergo ⁊ forma seu factum,
vt.ff.de nego.gest.l.Pomponius.ij.in fi. de hoc vide ple-
9 nius.in.l.edita actio.⁊ etiam de seq.questione. ¶ † Que-
ro nũquid causa ⁊ actio sint idem? Dicit Placen. ꝙ sic,
nam sicut apud dialecticos dicitur argumentum quod
consistit ex positione, id est maiore, ⁊ assumptione, id est
minore, ⁊ conclusione: sic apud Legistas actio est argu-
mentum, ⁊ per eam concluditur sicut ex causa: vt debes
mihi

mihi.x.ex venditione equi, vnde solue. Item dicit Pla.
causa est ad cuius esse sequitur aliud, scilicet condemna-
tio, ergo causa ⁊ actio sunt idem: vnde lex dicit causas
vel lites: ⁊ sm veriorem intellectum exponitur perinde
ac si dicat causas, id est lites, nomen actionis cōprehen-
dit: ergo causa ⁊ actio sunt idem. ff. de ver. signi. l. litis no
men. Doctores, vt S. dicūt ⁊ tenent contrarium, ⁊ pro-
bant sic: ⁊ arguunt contra Placen. ⁊ dicunt causam ⁊
obligationē idem, ⁊ dicūt, obligatio est mater actionis.
ff. de procu. l. licet. §. ea obligatio. sed obligatio est causa,
ergo causa non est actio, sicut mater non est filia: nā ars
sequit̃ naturā: vt insti. de adopt. §. minorē. Itē doctores
accipiunt causam ⁊ contractum pro eodem, ⁊ dicunt ꝙ
ex contractu oritur obligatio, ex obligatione actio: ⁊ sic
sm hoc causa est factum, ⁊ obligatio est ius, ergo actio
⁊ causa non idem sunt. argu. ff. de cur. fur. l. consilio. §. j.
10 Item arguunt ⁊ accipiunt causam pro contractu: † di-
cunt enim ꝙ causa potest esse, ⁊ tamen non est actio, vt
pone: vendidi equum pro decē libris, ⁊ sic vendere est fa-
ctum, ⁊ quod factum est, non potest non factum fieri. ff.
de cap. ⁊ postli. reuer. l. in bello. §. facte autem cause. ⁊ sic
semper durat causa, scilicet quia vēdidi, ⁊ tamen potest
esse ꝙ sublata est actio, q: mihi soluisti, vel tibi accepto
tuli, vt. s. quib. mod. tol. oblig. §. j. ⁊. §. item per acceptila-
tionem. Cum ergo causa duret semper, nec deficeret, ⁊ a
ctio possit tolli, ergo non sunt idem: ⁊ sm istud arg. dicūt
causam ⁊ contractum idem. Arguit Azo, certa nomi-
na actionum sunt a iure inducta, vt actio ex iure vendi-
to, ⁊ ex empto, ⁊ similia nomina que non sunt actiones,
sed sunt nomina actionum, vt hec vox homo, significat
hominem ⁊ non est homo: cum ergo non reperiatur no
men esse cause inter cetera nomina actionum, ergo non
est actio. ff. de supel. leg. l. Labeo. ff. de aur. ⁊ argen. leg. l.
pediculis. §. j. in fi. ⁊. j. §. omnium. Item arguunt, quia si
actio ⁊ causa sunt idem, frustra dicit lex ꝙ actio de dolo
tunc paratur contra parentem vel patronum, ⁊ nō da-
tur actio, imo in factum que non infamat: vt. ff. de dolo.
l. non debet. ⁊ tamen vtraqꝫ datur ex eadem causa pro-
pter dolum patris vel patroni. Si ergo est causa, ⁊ idem
sit causa ⁊ actio, quare mutatur nomen actionis: vnde
tenet istis ratiōibus, ⁊ ista potissima ꝙ causa ⁊ actio nō
sint idem. ¶ Dominus meus in totum non tenet Pla-
11 cent. nec in totum recedit ab eius sententia: dicit † ergo
ꝙ quandoqꝫ causa accipitur pro contractu, vnde lex di
cit: Si ex eadem causa potest quis plures actiones intē-
tare ex eodem contractu, vt. ff. de tributo. actio. l. quod
in heredē. §. eligere. Item quandoqꝫ causa sumitur pro
obligatione, vt in primo argumento, cum doctores di-
cunt ꝙ causa seu obligatio est mater actionis: vt. ff. de ꝓ
cura. l. licet. §. ea obligatio. Item quandoqꝫ causa acci-
pitur pro quadam consideratione, ⁊ sic accipitur hic: vt
si quis scindit mihi arbores meas, cōpetit mihi actio ar
borū furtim cesarum. Item actio legis aquilie. Item ꝙ
iuuant clam me deferēte, ille reus iuret se non succidisse
mihi agenti cōtra eum non solū si ex causa agam ex qua
egi primo, sed etiā si alia acquiritur: ⁊ accipitur ibi pro
consideratione, quia omnes competūt ex eodem facto.
ff. de iureiur. l. duobus. §. exceptio. ⁊. §. colonus. ⁊ sic acci
pitur ibi causa pro applicatione cause petēdi ad conclu-
sionem. Dicit ergo dominus meus, si accipias causam
pro contractu: non bene dicit Placen. si ita accepit, vel
accepit causam pro obligatione sic loquitur. Loquūtur
large doctores, ⁊ non sicut actio in causa: imo vnū gra-
uatur ab alio. Sed Placent. accepit causam non prout
est contractus vel obligatio, sed prout est applicatio cau
se petendi ad conclusionē, bene dicit ꝙ sit idem cum con
clusione: sic ⁊ actio debet esse, ⁊ est actio applicatio cau-
se petendi ad conclusionem: vnde si debes mihi actione
ex vendito, item certi conditione generali. si ergo peto
quia vendidi, concludetur per medium quia vendidi: ⁊
erit actio ex vendito. Et si volo postea agere certi condi-
ctione, cōcluderetur per istud medium, quia certum de-
bes, certum peto, ⁊ sm qd diuersificatur applicatio, erit
diuersa actio: vnde vt dicit Tulius, ꝙ causa est res in di
cendo posita, cum actione certarum personarum. Un-
12 de † causa habet multas partes. habet enim libellum, lit.
contesta. ⁊ sententia ⁊ actio est pars cause, vnde est cau-
sa, sicut pars est in toto. arg. ff. de ver. signi. l. litis nomē.
⁊ hoc dicit lex, singulas obligationes singule cause se-
quuntur, id est singule actiones. ff. de excep. rei. iu. l. ⁊ an
eadem. §. actiones. Per hoc apparet solutio, quia qd di
cunt ꝙ aliud est causa ⁊ actio, aliter accipiūt causam q̃
Plac. ipsi accipiunt pro contractu ⁊ obligatione, ⁊ tunc
non est idem qd obligatio, ꝙ Pla. accipit causam prout
continet actionem, quia actio erit pars cause, sicut libel-
lus: ⁊ sicut est causa actio, sic totum continet partem.
¶ Nunc officium. ⁊ de hoc dic vt hic per Dyn. ⁊ qd sit
officium iudicis. vide per Azo. in sum. huius tit. in prin.
13 Nunquid † officium iudicis ⁊ actio sunt idem? ⁊ hoc tra
ctat gl. q̃uis breuiter. Quidam dicunt ꝙ non: quoniam
officiū iudicis est habere breue consilium qd est factum,
⁊ actio est ius, vt hic: ergo officium ⁊ actio non sunt idē.
ff. de offic. consu. l. vnica. Item minor lesus habet officiū
iudicis, per quod implorat restitutionem in integrum: ⁊
tamen lex dicit ꝙ nulla actio ei competit. Cum ergo cō-
petat officium ⁊ nulla sit actio, ergo non erunt idem. ff.
de minori. l. si minor. §. vlti. Item lex dicit ꝙ reus non ha
bet exceptionem, sed officiū iudicis in modum exceptio-
nis. ff. de peti. here. l. plane. §. vlti. sicut ergo datur reo of-
ficium ⁊ non exceptio, sic actori: ⁊ est sententia doctoris
M. qui dicit ꝙ officium iudicis ⁊ actio sint idem, nam
cautio damni infecti petitur officio iudicis. ff. de dam.
infec. l. inquilinos. ergo actio ⁊ officium iudicis sunt idē.
Item actio de dolo non cōpetit, vbi alia cōpetit actio: ⁊
lex dicit ꝙ officium iudicis excludit actionem. de dolo. l.
j. ⁊. ij. ⁊. ff. de resti. mino. l. diuus. ergo sunt idem, quia ap-
pellatione actionis continetur officium iudicis. Item si
deicōmissaria hereditas petitur restitui officio iudicis:
⁊ tamen lex dicit actionem dari, ergo officiū ⁊ actio sunt
idem. ff. ad trebel. l. ille a quo. ¶ Dominus meus dicit
14 ꝙ est † quoddam officium quod consistit in persona iu-
dicis, ⁊ non in persona partis, per qd iudex exequitur
suā iurisdictionem: vnde cōgruit officio presidis purga-
re prouinciam malis hominibus. de of. presi. l. congruit.
⁊ illud est officium de quo ibi male dicit Marcus ꝙ esset
actio: sic loquitur. ff. de offic. consul. l. vnica. de illo loqui-
tur Azo. Item est illud qd deseruit actioni, vt. j. de offic.
iudic. in prin. ⁊ non est actio. ff. de peti. here. l. plane. tamē
videtur arguere ꝙ sit actio: nam lex dicit ꝙ in actione
iniuriarum sit estimatio pene officio iudicis. s. de iniur.
§. pena autem. ⁊. §. in summa. sed illud officium deseruit
actioni, ⁊ nō est actio, vt. ff. de pet. he. l. plane. Est ⁊ aliud
officium quod consistit in persona partis, nec datur cō-
tra aliquem vt contra obligatū, quia officio iudicis non
habet meram obligationem. ff. de annu. leg. l. quintus. ⁊
de act. emp. l. qui per collusionē. §. vlti. sed istud implora-
tur iudici, vt est officium per quod lesus propter facilita
tem petit restitui, vel aduocatus vel nutrix petit certum
salarium per iudicem non imputari cessari: vt. ff. de var.
⁊ extraor. cogni. l. j. §. in honorarijs. ⁊ de isto dicit Mar.
15 ꝙ actio ⁊ officium sint idem. Nunquid † ergo officium
et actio sunt idē? Et loquitur de officio qd residet in per-
sona actoris. Dicit Rofre. ꝙ non, imo differunt sicut mi
sericordia ⁊ iudicium: nam actione petit condēnari ad-
uersarium per modum iudicij, sed in restitutione implo-
ratur restitutio per misericordiam iudicis, ⁊ iudex da-
bit similiter. Certe non est verum, imo cogitur: ⁊ si dene-
getur, appellatur, ⁊ sic non est misericordia. Item quia
officium haberet instar actionis, ergo nō est actio: quia
nihil est sibi simile. ff. de actio. ⁊ ob. l. actionis verbo. vt. C.
si sep. in inte. resti. fu. post. l. j. ⁊. ij. ergo nō est misericordia.
¶ Quidam volunt excusare Rofre. ⁊ dicunt ꝙ licet ap
pelletur vbi negatur, tamen est misericordia si conceda-
tur: nam quedam sunt, q̃ si cōcedantur est misericordia,
si denegentur est iniuria. Unde pone: Princeps conces-
sit alicui in persona sua vt posset ducere aquam de castel
lo publico ad fundum suum, ad irrigandum fundū, ta-
lis concessio non transit ad heredes. Nam pone, ille mo
ritur, heres vult impetrare, vt ei liceat ducere: dicit lex
de facili concedendum est, ⁊ si concedatur sit ei gratia, si

denegetur, erit iniuria, vt.ff.de aqua quoti.z esti.l.j.§.pe. sed ibi iniuria sumit pro incurialitate quadã, vnde pro
16 tali iniuria non appellaretur. Quid ergo? Dic q† actio et officium non sunt idem, stricte loquendo de actione, quia verbo actionis continetur solum actio in personã vel in rem, si large sumantur.ff.eo.l.actio in personam.z l. duo sunt genera. Si largissime sumendo z improprie, actionis verbo continetur officium iudicis: z sic intellexit Mar.ff.eod.l.actionis verbo. Sed stricte sumendo aliud est actio aliud officium, sed parum differunt. Unde dic q actio est arg. legiste z est applicatio cause petendi ad conclusionem, z cõcludit parti: licet enim verba sua dirigit ad iudicem, condemnationem tamen concludit parti in petitione. Unde si dicit, Dico contra te Titiũ q ego vendidi tibi equum pro.x.libr.Parisien. vnde peto vt.x.libr.Parisien.mihi soluas: z postea dirigat verba ad iudicem vt eum condemnet, sic, Unde imploro officium vestrum domine iudex, vt ipsum mihi condemnetis in.x.libr.Parisien. z sic concludit in actione particu. quia dicit q vendidi, z peto vt soluas: sed in officio iudicis aliud est, quoniã in officio iudicis non concludit aduersario. Et est ratio, cũ cõclusio sit mater obligationis quam habeo contra aliquem concludo ei vt soluat: sed officium iudicis non habet matrem obligationem. ff.de actio.empt.l.qui per collusionem.§.vlti.ff.de annu.leg.l. quintus.z ideo non potest concludere aduersario, vnde in officio iudicis conclude contra iudicem non contra
17 partem, sic dicẽdo: ¶ Dico coram vobis zc.q †ego minor cõtrari, z a facilitate etatis ego fui deceptus, vnde z ego sum lesus, z vt minor imploro officiũ vestrũ, vt me restituatis aduersus contrarium istum, vt nihil mihi noceat, z sic non concludit contra aduersarium suum, sed contra iudicem, vnde in hoc est differẽtia: sed largissime loquẽdo, officium z actio sunt idem, z sic intelligo, nam quotuplex sit officium iudicis plene habes in Specu. de offic.iudic.z plene dicam. j.§.preterea. ¶ Querit gloss. nunquid actiones olim z hodie sunt idem? Dicit glos. q non, nam olim erat factum, nam erat conceptio verborum que impetrabatur a magistratibus: vt.ff.de orig. iur.l.ij.§.deinde ex his.z.§.omnium.z propter hoc dicebatur formula verborũ. ff. de furt.l.si seruus nauem.sed hodie dicit glos.non est factum, quoniam sublata est huius impetratio z solennitas verborum, vnde hodie est ius, vt hic z.ff.eo.l.nihil est.C.de for.z impe.act.subla.l.j.z.ij.
18 ¶ Dico † q actio est idem olim z hodie, quia superest applicatio cause petende ad cõclusionem olim z hodie erat factum: sed in hoc differt, quia olim impetrabatur quod hodie corrigitur. ¶ Item solennitas olim in proponendis, vt qui caderet a syllaba caderet a causa, hodie tollitur vt dicit glos. sed tamen adhuc hodie si ineptam actionem quis proponat, succumbit vt olim. ff. si mens.fal.mo.di.l.i.C.de for.ac.sub.l.j.ff.de furt.l.si seruus nauem.vide. ¶ Nunquid interdicta z actio differebant olim? nam sicut olim actio erat verborum conceptio. ff. de orig.iur.l.deinde ex his.sic z interdicta: vt.j.de interdictis.in prin. ¶ Quidam dicunt, vt Azo q interdicta proponebantur inter duos volentes agere tantũ, z non formabantur in personam omnium generaliter, vt patet.j.de interdic.§.sunt tantum. z per multos tit.interdictorum: vnde semper dicebat pretor, vnde vi illum deiecisti, z sic inter duos. ff. de vi z vi ar.l.j. Item vt edes de quibus contendis.C.vti possi.l.j.z sic de alijs: vt.ff.quod vi aut clam.l.j. sed actiones formabantur in personam omnium: vnde dicit pretor, q quid gestum erit de negotijs absentis causa aduertam.ff.de nego.gest.l.iij.z arg.
19 ff.cõmo.l.j. Sed certe † ista differentia est verbalis, quoniã licet inter duos interdicta z actiões omnes possunt tueri, sicut per actiones quis condemnari potest, ita per interdicta omnia proponãtur tantum inter duos: imo est quoddam interdictum qd proponitur inter omnes, vt interdictũ vtrobi.l.vna. Glo.dicit q olim differebant ab actione, quia interdicta proponebãtur a pretoribus, sed actiones a magistratibus alijs, vt patet: quia interdicta sunt omnia pretoria, vt patet de interdictis zc.per totum. Sed nec ista valet, quia tempore interdictorum erant pretorie actiones, ergo non differebant ab alijs. Glossa dicit q olim interdicta non erant actiones, sed hodie idem est: quoniam actio est pretoria. j. de interdictis.§.vlti. Dic ergo olim z hodie interdicta erant actiones, sed veniebant ex edictis pretorum: vnde pretores edicebant aliquid, z illa edicta scribebantur in albo pretoris.ff.de iurisdi.om.iudi.l.si idẽ.§. q si mutui. z ex istis oriebantur actiones pretorie, z vocabatur interdicta.
20 Unde † omne interdictum est actio, sed non est contra: quia plures sunt actiones q̃ non sunt interdicta, z respiciunt possessiones sepissime: vt.j.de interdic.§.j.ff. ne vis fiat ei qui in possef.miss. est. z vocatur actio. Sed tamen queritur de iure rei per interdictum, licet sint ordinata ad possessionem vt interdicta de mortuo infe.sc3 vt liceat inferre z sepulchrũ edificare: vt.ff.de mor.infe.l.j.in prin. Item quandoq3 causa de iure proprietatis z possessionis simul: vt.ff.de aqua quoti. z esti.l.j.ad fi.z.ff.de interdic.l.interdictum.§.quedam.vnde competant ad possessiones z ad proprietatem: quãdoq3 item z actiones alie competunt pro possessione, vt.ff.de cond.inde.l.indebiti. §.sed nimium. Item triticaria.ff.de tritic.l.j. z.l.ij. Item condictione ex. l. C.de acqui.possef.l.vlti.de loc.z condu. l.si quis.ff.de rei ven.l.vlti. ¶ Actio est ius. Ponitur ad differentiam officij iudicis sm gloss. quoniam non est actio: vt.ff.de mino.l.quod si minor.§.vlti. Dico imo est actio sumpto large nomine actionis: z diffinit large per personali z reali, z officio iudicis: q dicit generaliter actio nihil aliud est zc.arg.ff.de pub.l.de pretio. ff.eod.l. actionis verbo.vnde dic sm Mar. q ponitur ad differẽtiam rerum corporalium: quoniam est ius quid incorporale.s.de re.corp.z incorp.per totum. Sequitur. ¶ Per
21 sequendi. hoc dicitur propter hoc † quia rei habent exceptiones quibus se defendunt, z sunt arma reorum sicut actiones sunt arma actorum.ff.de excep.l.ij.in princ. z.§.illud. ¶ In iudicio. Ponitur ad differẽtiam permissionis que fit extra iudicium: nam extra iudicium permittitur exigere a debitore, z non est actio: vt si debitor fugiat z rem debitam secum portet, possum ei auferre z detinere debitorem sine iudice, vt.ff.de his que in fraud. cre.l.ait pretor.§.si debitorem.quãuis quidam dicant q detinuit autoritate iudicis. Item notissimũ furem diurnum, vel militem desertorem militie quis potest capere z est permissum, z tamen non est actio: vt.C.vt nemi.lic. sine iud.l.j.z.ij. ¶ Debetur. Ponitur, vt quidam dicunt, propter rei vendicationem qua quis non est obligatus, vt.j.eod.l.j.sm Azo. z sm hanc actio sumitur stricte pro actione personali: vt.ff.eo.l.actio in personam. Uel dicitur ad differentiam officij iudicis, z sic sm hoc large hic actio pro personali z reali, vt.ff.eo.l.actionum duo sunt genera. z sic dicitur q continetur tantum actio in personam, quia in ista constitit obligatio, sed non in rei vendicatione. Opponit gl. z dicit q imo: quoniam ille qui possidet rem alienam, tenetur rei vendica. l.sin autem. si tenetur, ergo est obligatus.arg.ff.si cer.peta. l. vlti. sed illa nihil facit, quoniam dicit debetur. In glos. dicit per illã legem quod pertinet ad rẽi vendic. z.l.illa tamen loquitur in persona. Sed ego probo q actionis verbo, continetur tanq̃ in personam. ff.eod.l.actionis verbo. Item hic opponitur verbum persequendi, qd pertinet ad realem z ad personalem obligationem. de verbo.signi.l.petitionis. Dico ergo verbum debetur, vt dicit glos. ponitur ad differentiam actionum in qua non petitur debitum, sed vindicta. Sed contra, quia petitur qd non de-
22 betur: † nam promissum nudo pacto non debetur, z si non dederit promittit penam per stipulationem, ago ad id qd promittitur nudo pacto. C. de pactis. l. si pacto quo penam. Secundo ibi non ago ad id quod deducitur in stipulatione: sed verum est si reus vult liberari a pena pure promissa per stipulationem dabit id qd promissum est nudo pacto. vnde ergo illud consequar metu pene: z ideo dicit ibi lex consequens, non dicit petes id quod in nudo pacto deducitur. Item contra in popularibus actionibus non datur debitum, ante litem contest. in populari actione agimus, ergo agimus ad non debitum: z sic est

⁊ sic est contra.ff.de popul.act.l.penult.⁊ vlt. Dicit G. ⁊ si nõ sit debitum, est tamen debitor: vnde propter spem admittitur, arg.ff.famil.hercisc.l. propter spem, quia debebitur post lit.contest. Vel dicit glos. petimus debitum quia est debitum omni populo, ergo cuilibet, ⁊ sic quilibet petet debitum: dico cuilibet dicitur debitum, sed ante lit.contest.inefficaciter. Item contra actionem iniur. ⁊ l.ait pretor.§.j.nõ ita competit ad debitum sed ad vindictam: vt.ff.de collat.bono.l.ij.§.emancipatus. ⁊ tamẽ est actio, ⁊ agimus. Respon.glos.quod dicitur: nõ est in bonis meis. verum est vt transmittamus ad heredes ante lit.contest.vt.ff.ad leg.falcid. ⁊ penalis. ⁊.ff. si quis cautio.l.si eum.§.qui iniuriarum. sed quantũ ad alia vt possimus agere est in bonis nostris. Item qđ dicitur, ꝙ competet ad vindictam. verum est principaliter competit ad vindictam, sed secundo potest venire interesse quod est debitum: vt.C.de iniur.l.dominũ.ad fi. Item contra heredem petitio competit contra possidentem tantum vel eum qui dolo desijt possidere ⁊ actio de peculio: ⁊ tamẽ in his agitur anteq̃ res sit penes possessorem, ⁊ sic est cõtra.ff.de pet.hered.l.iiij.⁊.l.si quo.ff.de pecul.l.quesitum. in prin.ff.de libe.leg.l.si quis rerum.§.his. Dicit gl. actio est ius prosequendi quod debetur, subaudi, dicit glo. vel debebitur: ⁊ sic non sunt contraria. Sed ego dico, illud tantum petitur quod possidetur: sed propter actionem generalem si incipit reus possidere post litem, cõdemnabitur propter generalitatem actionis qua hic petit᷑, sed tamen illud tantum petitum fuit quod possidebatur, ⁊ sic non sunt contra. Item opponit glos. hic dicitur ꝙ sibi debetur. contra, imo petitur alij debitum non sibi: vt prelatus ecclesie, tutor, procurator. Dicit gl. illi sunt quasi domini, vnde dicit ꝙ sibi debetur vel quasi. arg. ff. pro
23 empto.l.qui fundus.§.si tutor. Sed † dic ꝙ actio est ius adherens persone, ita ꝙ ab eo non separatur.ff.pro soc. l.ij.de pecul.l.quid ergo casus. ⁊ ideo actio que est in vna persona non potest trãsire ad aliam personam: vnde dico ꝙ sibi debetur, id est creditor siue ipse vim agat siue alius pro eo. Hic premitte generalia libellorũ: vt in Spec. de li.concep. ⁊ plene dicam.j.§.tripli.

Summarium.

1 Actio in personam competit aduersus obligatum ex contractu vel quasi vel ex maleficio.
2 Actio realis dicitur qua pro rebus agitur.
3 Actio que plus realitatis continet, realis est: que plus personalitatis, est personalis.
4 Actiones coram arbitris intendi possunt, ante quos vt ante iudices proceditur.
Res, nomen generale est, corporalia ⁊ incorporalia cõtinens.
5 Rei vendicatio ad res tantũ corporales competit, non autem ad incorporales.
6 Contractus nomine venit quasi contractus, et delicti appellatione quasi delictum.
7 Obligationem quamlibet ex materia quadam regulari oportet oriri.
8 Actio furti ad penam, ⁊ condictio furtiua ad rem nascuntur ex furto.
9 Actio quod metus causa, cui ⁊ cõtra quem competat.
10 Actiones datiue nascuntur ex varijs causarũ figuris.
11 Actio de peculio ⁊ etiam rei vendicatio contra possidẽtem ⁊ dolo desinentem possidere competunt.
12 Tributa fundos afficiunt, ⁊ non personas.
13 Superficiarius qua ratione rei vẽdicationẽ nõ habeat.
14 Rei vendicatio competere dicitur vtili domino.
15 Possidẽs ciuiliter tantum, rei vendicatione non tenet᷑.
16 Domino directo quando directa competat rei vendicatio, ⁊ quando vtilis.
17 Actio directa domino directo aduersus dolo desinentem possidere competit.
18 Verba ſm communem loquendi vsum intelligi debent.
19 Actio pignoratitia pretio soluto nascitur.
20 Cõdemnatio an fieri debeat etiam in id quod post litis contestationem quesitum est.
21 Solutio diuturna census vel pensionis quando sufficiẽter probet obligationem.
22 Libellus qualiter in rei vendicatione sit formandus: et nume.sequen.
24 Actio eo ab officio iudicis differt, quod in hoc, iudici, in illa parti concluditur.
25 Rei vendicatio, an ⁊ quando intentari possit ad restitutionem.
26 Fruct⁹ fundi ⁊ fundus ipse an peti possunt eadẽ actiõe.
Fructus in fundo pẽdentes rei vendicatione petuntur.
27 Fructus industriales qua actione peti possint.
28 Libellus non exprimẽs certam quantitatem, nullus est.
29 Conueniri vbi quis debeat rei vendicatione.
30 Libellus qua forma in rei vendicatione debeat cõcipi.
Cauillationes in rei vendicatione quales fieri possunt.
31 Sententia libello conformis esse debet.
32 Seruus heres institutus a domino, qui noxali conuentus fuerat, an possit nomine domini damnari.
33 Testes ideo attestationibus publicatis non producuntur, ne contingat subornatio: ⁊ nu.seq.
35 Possessio naturalis nihil confert ad vsucapionem.
36 Iactare suum nemo presumitur.

Omniũ autẽ actionum.

¶ Sic continuatur: Superius visum est de diffinitione actionis: sequitur videre quomodo Imperator actiones diuidat, vnde viso de diffinitione, videndum est de diuisione. H. ¶ Primo diuidit actiones. ¶ Secundo exemplificat. ¶ Et primo de actione in personam. ¶ Secundo de actione in rem. Dicit glos. ¶ Omnium autem actionum. summa diuisio est, siue agatur inter aliquos apud iudices, siue apud arbitros de quacũq; re queratur, ꝙ aut sunt in personam aut in rem. ¶ Primo exemplificat de actione in personã dicens: aut quis
1 agit † cum eo qui est sibi obligatus ex cõtractu vel quasi, vel ex maleficio: ⁊ tunc dantur actiones in personam quas intendit aduersarium suum dare oportere, ⁊ alijs quibusdam modis. ¶ Secundo exemplificat de actione in rem, ⁊ dicit: aut cum eo agit qui nullo iure est obligatus, sed ibi mouet controuersiam de re aliqua, veluti si peto rem quam possidet corporalem mouens mihi cõtrouersiã dicendo te dñm non esse ius, duntamen facias mihi cõtrouersiam de re, ⁊ tunc mihi cõpetit rei vendic. hoc dicit vsq; ad.§. eque ⁊c. Sic visa diffinitione omniũ actionum Imperator diuidit actiones, sic procedam: Primo exponam glossas, ⁊ hic tractatur principaliter de rei vendicatione. Queram secundo que sunt pertinẽtie ad actionem in rem, de quibus hic tractatur principaliter. Tertio queram de libello in rei vendicatione. Quarto mouebo quasdã questiones vel cauillationes que fiunt contra libellum in rei vendicatione datũ. Dicit litera: ¶ Omnium autem actionum summa diuisio est. Dicit glo. summa, id est prima, quantũ ad istum tractatum, ⁊ ista est verior. Dicit glos. summa, id est breuis: breuior enim esse non potest ꝙ bimembris, sicut est ista, sed non dicit breuior, quia quedam reperiuntur ita breues, vt.j.eo.§.alie. ⁊.§.omnium. ⁊ alie quedam. Contra hoc glo. opponit sic: Dicitur hic ꝙ summa diuisio actionum est ꝙ alie sunt in personam alie in rem, ⁊ sic bimembris: quia quedam sunt miste in rem ⁊ in personam, ⁊ sic est contra.j.eod.§.quedam. Sed dicit glos. actiones mi-
2 ste competunt ⁊ ad res ⁊ ad prestationes: † si ergo agatur pro rebus solum iudicatur realis, ⁊ erit sub membro diuisionis realis. Si agatur ad prestationes iudicatur personalis, ⁊ sic contra vnum duosve sub quo membro, ⁊ sic non excedit diuisionem istam: aut competunt miste ⁊ pro rebus ⁊ personalibus ad hoc non excedit diuisionem istam, quoniam realis est ⁊ personalis, sic dicit glo. Certe quantum ad id quod glos. dicit, vbi agitur pro rebus, sit realis, vel pro prestationibus solum, sit personalis, ⁊ non egreditur diuisionem, ⁊ cõcedo: sed quantum ad hoc ꝙ simul pro re ⁊ prestatione continuatur sub diuisione, non est verum: quoniam hic realis distinguitur

a personali, ⁊ apposita est tanꝙ species actionis apposi-
ta, nam hic disiungunt a personali: ⁊ natura disiunctio
nis est vt que disiungit simul esse nõ permittit. vnde hic
distinguitur realis sola a personali ⁊ separata, non au-
tem a personali secum iuncta, ⁊ ideo ostẽdit ꝙ aliud est
membrum diuisionis, ꝙ alie sunt miste, ⁊ propter hoc di
co ꝙ prima diuisio est tutior, scilicet summa, id est supre-
ma. Uel si velimus dicere cum glossa ꝙ miste actiones
coniuncte sint sub nostra diuisione, dico in specie verum
3 est ꝙ plus sit in ea, vnde † quod plus est in eadem per-
sonalitate iudicatur personalis, si plus de realitate rea-
lis, vt sic iudicetur pro eo quod magis conualescit in ea:
sic dicitur de peti. here. que dicitur personalis, ⁊ ideo du
rat. xxx. an. sicut alie mere personales. C. de peti. hered. l.
hereditatis. arg. C. de consti. pecu. l. ij. sic soluitur contra-
rium. C. de edic. diui Adri. tol. l. vlti. ⁊ argu. ff. de sta. ho.
l. queritur hermaphroditum. Dicit litera: ¶ Omnium
actionum, quibus apud iudices vel arbitros. Uidetur
ergo innuere ꝙ sint quedam alie que non mouentur co-
ram iudice seu arbitros. Sed dicit glos. non sunt: qđ hic
dicitur omittit diuisionem nostram in personam, nam
omnes actiones que mouẽtur coram iudice, vel delega-
to, vel arbitro sic. Uel dicit glos. cunctos populos, quos
nostre clementie regit imperium. in prin. ⁊ sic vidẽtur in
nuere ꝙ quidam sint populi quos nõ gubernat Impe-
rator. C. de sum. trini. ⁊ fide catho. l. j. quod est falsum: vt
C. de iur. ⁊ fac. igno. l. constitutiones principũ. ⁊ de legi. l.
leges sacratissime. vnde non propter hoc relinquitur di-
uisio imperfecta, quando omnes intendũtur coram iu-
dicibus seu arbitris: dicit, apud iudices: dicit, ordinari-
os vel delegatos, vel arbitros, dicit cõpromissarios. Et
4 sic not. ꝙ † coram arbitris actiones intenduntur, ⁊ pro-
cedũt coram eis sicut coram iudicibus, vt quia arbitria
ad instar iudiciorum sunt redacta: vt. ff. de arbitr. l. pen.
⁊. C. de arbitr. l. pe. Sequitur in litera: ¶ Ex quacũqꝫ re.
Dic generaliter rem, nam nomen rei generale est, vt cõ-
tineat res corporales ⁊ incorporales. ff. si cer. peta. l. j. ad
fin. nam pro incorporali datur actio in rem, vt pro ser-
uitijs: vt. j. eod. §. proxi. ⁊. §. ij. ⁊. C. si serui. vend. l. j. in prin.
Unde competit negatoria seu confessoria que sunt rea-
les: ⁊ sic non solum pro corporali datur actio in rem, sed
etiam pro incorporali, vt est seruitus. ⁊. s. de reb. corpo. ⁊
incorpo. per totum. Sequitur in litera: ¶ Ueluti si rem
5 corporalem. Ideo dicit † quia rei vendicatio non com-
petit pro incorporali, sed pro corporali tantum: vt. ff. de
rei vendic. l. vendicatio non vt gregis. sed tamen pro in-
corporali competunt actiones reali, scilicet confessoria
⁊ negatoria: vt pro seruitutibus. j. eod. §. eque. licet non
sint rei vendicatione. Sequitur in litera: ¶ De persona-
li. Et dicit ꝙ in personali actione aliquis agit cõtra eum
qui obligatus est ex contractu vel ex delicto vel alijs mo
dis: ⁊ competunt ad dandum vbi dandum est in obliga
tione, vel faciendum vbi factum est in obligatione, quo-
niam vterqꝫ potest venire, vt. s. de verbo. oblig. l. vbi au-
tem non apparet. §. qui id quod. ⁊. §. vlti. Quare dicit:
¶ Uel alijs modis. Quidam dicunt ꝙ propter quasi: vt
sic comprehendat omnes casus per quos quis regulari
ter obligatur, quasi dicat: obligatur quis personaliter
ex contractu vel delicto, vel alijs modis, id est ex quasi
contractu vel quasi delicto: ⁊ sic diuisio omnes regula-
res modos obligandi comprehendit. arg. ff. eod. l. j. quo-
niam non durant. s. de his glos. ista reprobat ideo, quia
iam satis dixerat de quasi contractu, vel quasi delicto.
Nam dicit glo. ⁊ quoties in iure reperitur obligatio, nec
ex contractu vel maleficio, relinquitur in iure, ꝙ sit ex
quasi contractu vel ex quasi maleficio. Unde dicit gloss.
pro hoc. s. in nostro. §. dixerat de contractu vel malefi-
cio: satis per consequens dicit de quasi contractu, vel
quasi delicto. s. de oblig. ex quasi contractu. per totum.
in prin. Sed non est bona reprehensio glos. vnde verum
6 est † ꝙ in iure appellatione contractus per consequens
intelligitur quasi, appellatione delicti intelligitur quasi
delictum, sicut arguit glos. qđ est verum, quando in iure
non reperitur expressum de quasi contractu, vel quasi
delicto: sed vbi inuenitur expressum quod prius intellige

batur. arg. ff. de verb. oblig. l. doli clausula. sic est hic, quo
niam hic exprimitur de quasi contractu, vel quasi deli-
cto cuꝫ dicit, vel alijs modis. Uel ideo dicit, alijs modis,
quia superius dictum est, cum petitur certum ex obliga-
tione vel delicto, scilicet pure, sed hic petitur aliquid sub
alternatione: vt. x. aut Pamphilum. ista non placet glo.
quoniã non. s. dicit vtrũ agatur precise ad aliquid dan-
dum seu faciendum sicut ipsi dicunt. Uel dic, ergo dicit
glos. alijs modis, id est ex condictione furtiua que nascit
ex diuersis figuris causarum. ff. eo. l. j. ⁊ idem dicit glos. ⁊
interdic. olim, quia omnia sunt personalia. ff. de interdi.
l. j. §. penul. sed non sunt inducta iure ordinario. C. de in-
terdic. l. j. vnde non continentur sub diuisione ista, sed ex
cõtractu vel ex maleficio, vel quasi: tamen qr quandoqꝫ
interdicta dãtur propter delictum, vt interdictum vn-
de vi potest videri, vt. ff. vnde vi. l. j. §. plane. Itẽ quãdoqꝫ
datur interdictum sine delicto, vt interdictum quod vi
aut clam. ff. quod vi aut clam. l. competit. §. vlt. ⁊ dicun-
7 tur ex varijs figuris nasci ideo: † quia omnis obligatio
habet materiam regularem ex qua oriatur, vt ex cõtra-
ctu vel quasi, delicto vel quasi. Ille autem que nascũtur
ex diuersis figuris, non habent materiã regularem vn-
de nascant: ita condictio furtiua non nascitur ex mate-
ria regulari, puta delicto, quoniam datur contra here-
des, lite contra fures non contestata. ff. de condi. fur. l. in
re furtiua. ⁊. l. si pro fure. §. cõdictio. quia non est in alijs
actionibus ex delicto. insti. de perpe. ⁊ tempo. actio. §. nõ
omnes. ⁊. §. penalis. C. ne ex delic. defun. hered. conue. l. j.
⁊ sic non ex delicto. Item nec ex quasi delicto: quoniam
datur noxaliter contra seruum. ff. de cõd. fur. l. si seruus.
Item no. ex contractu vel quasi: quoniam non daretur
noxaliter, sed de peculio, vt. ff. de his qui deiec. vel effu. l. j.
§. filiusfamilias. ⁊. §. cum seruũ. vnde cum nec ex contra-
ctu vel quasi, ex delicto vel quasi non habent materiam
regularem, sicut alie: ⁊ dic ideo dicitur nasci ex diuersis
figuris causarum. Sed certe ex quo non nascitur ex deli
cto vel quasi, ex contractu vel quasi, ideo non habet vn-
de nascitur, quoniam glos. non assignat varias figuras
vnde debeat nasci: vnde ego dico ꝙ nascitur ex delicto,
8 quoniam † ex furto due nascuntur actiones, actio furti
ad penam, ⁊ furtiua ad rem. ff. de cond. fur. l. si pro fure.
§. furti. sed in hoc dicitur ex varijs figuris, quoniam va-
rie figurata est, cum sit ex delicto, ⁊ detur contra heredẽ
lꝫ ad eos non peruenerit. ff. de cõd. fur. l. si pro fure. §. cõ-
ditio. Itẽ quia dicit glo. de interdic. ꝙ nascunt ex varijs
figuris, propter hoc quod dantur extra ordinem. Item
de interdictis. §. j. C. de interdic. l. j. Dico, est verum, quo
niam interdicta non habẽt regularem materiam vnde
nascantur, sicut alie actiones, nam nascuntur ex contra
dictione possessionis, vel impeditione que cõtingit qñqꝫ
dolo vel delicto, quandoqꝫ sine delicto: vnde qđ dicit gl.
ꝙ interdictum quod vi aut clam, datum est cõtra eum
qui turbat possessionem faciendo opus vi aut clam. l. j. ⁊
tamen competit contra eum qui non fecit vel fieri fecit
quod idem est. ff. de vi ⁊ vi ar. l. j. §. deiecisse. sed tãtum fa-
ctũ ab aliquo possidet, ⁊ sic in illo casu est ex varijs figu-
ris sm glo. ff. qđ vi aut clam. l. competit. §. j. ¶ Dico, non
9 est verum, nam sicut video † ꝙ vbi quis me per metum
compellit ad dandum, ⁊ do vel vendo, datur ex isto me-
tu actio mihi quod metus causa contra metum inferen
tem personalis: ⁊ tamen si res datur per metum ablata
peruenit ad alium, ⁊ mihi cõtra eum datur actio quod
metus causa, que quantum ad eum est in rem, ⁊ tamen
nascitur semper ex metu illato. Sic dico hic, licet interdi
ctum qđ vi aut clam cõpetit, contra possidentem datur,
sed nascitur ex turbatione possessionis per opus factum
in actione qđ metus causa vel metu, al's sub. l. putat. §. cũ
autem hec actio in rem sit scripta. ⁊. l. si exceptione. §. in
hac actione. vnde licet regulariter competat cõtra me-
tum inferentem, tamen competit contra possidentem
rem per metum ablatã, quia est in rem scripta, vt. §. hec
autem actio. sic ⁊ interdicta: vt. ff. de iur. do. l. j. in fin. er-
go dicuntur nasci ex varijs figuris causarum, vt. ff. eo. l.
j. in princip. Ex varijs figuris causarum, dico qđ sunt ille
actiones que reperiũtur dari a lege: vnde cum non ha-
beat sufficientem

beat sufficientem materiam ex qua possit nasci fm regulam z solitam materiam actionum, z dicitur in lege dari actio propter aliquam considerationem dicitur nasci ex varijs figuris causarum: nec dicitur natiua, quoniã non habet preexistentem naturam fm cursum regularem aliarum vnde posset nasci, z ideo non dicitur natiua sed datiua, z quia huiusmodi actiones inducuntur ex diuersis causis z non regularibus, ideo dicitur diuersis figuris: vt. C. de sacrosanc. eccles. l. sancimus. z. C. de transac. l. commota. z ibi concedit glos. quod sit datiua.
10 Unde † datiue dicuntur nasci ex varijs figuris, quando non dantur super vna consideratione seu causa ex diuersis. Dico ergo alijs modis vt ex quasi contractu, vel quasi delicto, vel fm glos. id est ex varijs figuris in actione datiuis: hoc quidam impugnant per. l. j. in princ. ff. de actio. z obligatio. vbi dicit, nascũtur. Sed dic q sumitur idem verbum duobus modis, scilicet generatiue, prout refertur ad primas z non ad istas: dic scilicet creatiue, vt solum diceret in. l. j. C. de actionib. z obligationi. sic z aliud verbum semel positum zc. vt. ff. de offic. proconsul. l. ij. de peti. hered. l. nec vllam. §. omnibus. ¶ Opponit hic, dicitur q agitur rei vendicatione contra eum qui est nullo iure obligatus. Contradicit glos. hic z dicit q tenetur qui nullo iure est obligatus. l. de rei vendica. l. officium. Solu. dicit glos. tenetur, duobus modis accipitur. Uno modo q quis tenetur iure obligationis, et tunc est obligatus. Item accipitur pro non iure obligationis, sed tenetur officio iudicis, z tunc non est obligatus. Dicit ergo hic glos. agitur rei vendicatione contra eum qui nullo iure tenetur, vt hic, sed tenetur officio iudicis, vt ibi, et possum eum conuenire rei vendicatione, z tenetur officio iudicis rem restituere, sed ipse non est obligatus: vt. C. de alienatio. iudic. mutan. causa facta. l. vnica. Et quod ibi dicitur q possessio parit aduersario in rem: dic, id est parat. Sed hoc fm istud est dubium, vtrum sit obligatus: scio bene q in rei vendicatione possessor non obligatur tali obligatione que sequitur personam z eam afficiat siue rem possideat siue non, sed tamen videtur obligatus, vt ipse teneatur quandiu possidet, vel dolo desijt possidere. Et probo: † sicut rei vendicatio competet contra possidentẽ. C. de aliena. iud. mutan. cau. facta. l. vnica. ita similiter actio de peculio competit contra possidentem, vel eum qui dolo desijt possidere, quod idem puto. ff. de reg. iuris. l. patrem. Item sicut ille qui possidet non condemnatur in rei vendicatione nec dolo desijt possidere, ita in actione de peculio: vt probatur. ff. de rei vendica. l. sin autem. §. officium. C. de alienatio. iudic. mutan. causa facta. l. vnica. q si quis possidet peculium, z det fideiussorem pro peculio, q fideiussor est obligatus. ff. ad Macedonia. l. creditorem. Si ergo fideiussor esset obligatus, ergo ille qui dedit ei erat obligatus: nam fideiussor accedit non sine obligatione, vt ipse sit obligatus. ff. de fideiussorib. l. fideiussor obligari. §. fideiussor. ergo rei vendicatio, quia idem ius, et cogitaui multoties. Item ad hoc q valeat constitutio requiritur quod sit debitum. ff. de constitu. pecunia. l. j. §. j. z. §. debitum. sed ille qui possidet peculium non potest constituere debitum pro peculio, ergo erat debitum: si erat debitum, erat obligatio, vt. ff. de constitu. pecu. l. j. ad finem. argu. s. eod. in princip. ibi, debetur. Item iste astringitur ad aliud faciendum, scilicet astrictus. ff. de rei vendicatio. l. qui restituere. iussus est obligatus per diffinitionem obligationis, cum sit ius vinciens per quod quis astringitur ad aliquid dandum vel faciendum. s. de obligatio. in princip. vnde credo q sit obligatus ita q persona non sit affecta, vt obligatio consequatur, cum ratione possessionis que petitur, sed personalis non respicit certam rem, sed personam. argu. C. de reb. eccle. l. incendium. z. ff. ad Trebellia. l. j. §. heres ex fundo. Sed sequitur, personam propter rem nõ habet obli-
12 gatam, sed habet obligatum: sicut † ille qui tenetur pro tributis, tamen persona conuenitur que possidet fundum pro fundo, vnde tributa afficiunt fundum nõ personam sicut intelligo. ff. de nego. gestis. l. qui aliena. §. vltimo. z. ff. de publica. z vectigal. z commiss. l. imperato-

res. et hic supponit nu. in libel. nam dicit, peto vt restituas mihi rem meam, quasi sit ad hoc obligatus, al's non veniret in petitione, patebit infra in formatione libelli. ¶ Quero quid requiritur in rei vendicatione ex parte agentis. Dicit gloss. dominium, nam quod dicit glos. se dominum, vt hic z. ff. eodem. l. in rem actio. z intelligo dicit glos. qualitas actionis sequitur qualitatem dominij: vnde qualiter quis est dominus taliter sibi cõpetit rei vendicatio, vnde si est dominus directo z directa sibi competit rei vendicatio, si sit vtiliter dominus, z vtilis sibi competit. Unde dicit gloss. directum dominium requiritur, vel quasi dominium, id est dominium vtile. Habent ergo directam illi qui sunt domini. ff. de rei vendicatione. l. sed in rem actio vtilis. inter quasi dictum. Dicit glossa, vt sunt superficiarij, emphyteotarij, bone fidei emptores, z similes: vt. j. eodem. §. alie. ff. si ager vectigal'. vel emphyteoti. petatur. l. j. §. vltimo. l. j. z. ij. de superficieb. primi responsi. z. §. quod ait. Isti enim non habent directam rei vendicationem, z probatur:
13 nam lex dicit, † q superficiario non competit rei vendicatio, quia domino dari non potest. Intellige de vtili dominio, quia ille est vtiliter dominus, vnde lex illa intelligit de directo. ff. si ager vectigal'. vel emphyteo. peta. l. j. z sic verbum dominij, generaliter prolatum, intelligitur de directo dominio per legem istam. Istis ergo qui vtiliter sunt domini competit vtiliter rei vẽdicatio, z debent facere mentionem de hoc in proponẽdo, quia si se vocarent dominos simpliciter, intelligeretur de directo dominio, per dictam. l. j. ff. si ager vectigal'. vel emphyteo. petatur. z idem dico in eis in quibus non potest esse vere dominium, nam debet fieri mentio ratione iuris cuius agitur: vnde si quis vendicat filium, quia dominium non potest habere in libero homine. ff. de acquiren. possessio. l. eadem. versicu. habe. deberet facere mentionem iuris ratione cuius agit, ne si dicat se dominum intelligatur de directo dominio: vnde adijciat casum de iure quesitum, z idem est in eo qui vendicat rem sacram vel religiosam: vt. ff. de rei vendica. l. j. §. vltimo. sic
14 ergo † vtili domino competit vtilis vendicatio, vt superficiei emphyt. colono a domino modicum tempus, imo plus dicit glos. q illi qui habent publicum, vt bone fidei emphyteo. datur vtilis vendicatio. Istud est contra sententiam doctorum z glos. vbiqz, alibi non est verum q publician. actio non sit causa vtile dominium, sicut indirecta rei vendicat. dominium est causa. z probatur q ille qui habet publicianam, ideo non habet vtile dominium: nam directum dominium excludit publicianam. ff. de public. l. penul. z fin. vbi in causa debet, sed vtile dominium regulariter excludit directum, vt. ff. si ager vectiga. vel emphyteo. peta. l. j. ij. z. iij. ergo ille qui habet vtile dominium, quia iam non excluderetur a vero domino, z ei preferretur, quod lex negat. ff. de publi. l. penul. §. vltimo. z. l. seq. Sed quid requiritur ex parte rei. Dicit glo. possessio, vt hic, vel quasi possessio, vt quia dolo desijt possidere: vt. ff. de interroga. actio. l. qui seruum. §. in iure. z de noxalib. l. electio. §. j. requiritur ergo possessio, vt hic z. C. de alienatio. indic. mutan. causa facta. l. vnica. z intelligo large possessionem pro facultate rei restituende. Nam non requiritur q habeant ius possidendi, sed habeant facultatem rei restituende, vnde sufficit sola detentatio: vt. ff. de rei vendicatione. l. offi-
15 cium. Sed nunquid † ciuiliter tantum possidens tenetur rei vendicatione? Uidetur q non, quia non habet facultatem rei restituende. argu. ff. de rei vendic. l. sin autem. Dico contra, nec debuit dubitari. Casus est. ff. de vsufruc. z quemadmo. quis vtatur. l. cuiuscunqz fundi. §. j. z etiam glos. notat ibi. Et q dicitur q non habet facultatem rei restituende. Dico imo, quia ipse est in fundo, nec propter hoc ipse dicitur possidere naturaliter, quoniam inuenit ab alio iam occupatam, z sic non acquisiuit, vt not. C. de acquiren. possessio. l. licet. a nulla lege autem condemnatur vt restituat quod habet, z ciuilem habet: z si non restituat actio mutatur in possessionẽ bonorum, sic ergo tenetur ille qui possidet vel debet directo, ille autem qui dolo desijt possidere vtiliter.

Item domino directo competit directa, domino utili utilis vendicatio, vel hic sumunt et faciunt istas combi-
16 nationes. Quandoque † rei vendicatio competit directo domino cotra eum qui possidet vel detinet. Quandoque utilis utiliter, ut cum agri dominus cotra eum qui dolo desijt possidere. Quandoque directa utiliter, ut domino directo contra dolo desinentem possidere. Econtra utilis directo contra eum qui possidet vel detinet, ut probatur hic. ff. si ager vectigal. peta. l. j. §. ulti. l. ij. et iij. ff. de rei vendica. l. in rem actio. de superficieb. et §. quod ait. ff. de noxal. l. electio. §. j. melius. ff. de alie. iudic. mutan. cau. facta. l. iij. §. ultimo. unde directa et utilis respiciunt dominum utiliter, directo respiciunt possessorem: sed illa sunt verba magistralia et non legis, imo magis lex videtur dicere contra. quia lex dicit, contra eum qui dolo desijt possidere datur utilis, et non dicit utiliter, ut. ff. de aliena tio. iudic. mutan. cau. facta. l. iij. §. ulti. Sed tamen rationabilis est ista sententia ut domino directo competat directa contra dolo desinentem possidere, quia ex persona actoris ius metitur. ff. si pars heredita. petatur. l. j. §. j. unde esset equum quod propter dolum rei, qui dolo desijt
17 possidere, mutaretur actio actoris. Unde dico † quod domino directo contra illum qui dolo desijt possidere competit directa, id est utilis: sic loquitur. ff. de aliena. iudic. mutan. cau. fac. l. j. et iij. §. ulti. Et potest scire utrum competat directa vel utilis directo, vel utiliter: quoniam si intentetur utilis pro directa, vel utilis directo, vel utiliter, vel contra, item utiliter pro directo, vel econtra succumbit tanquam ineptam actionem proponens. ff. si mensor fal. mod. dixe. l. j. unde si quis habet rei vendicationem, et pro ea intentat directam, succumbit. ff. de rei vendica. l. qui petitorio. Unde si quis dicat se dominum simpliciter, intelligitur de directo dominio, et ideo si habebat utilem succumbit: arg. ff. si ager vecti. l. j. §. ulti. et de rei vendica. l. is qui petitorio. et arg. ff. si mens. falsi. mod. dixe. l. j. unde saltem quo ad immobilia videtur si ipsi vocent se dominos, quod debeant succumbere, quia dicendo se dominos simpliciter, dicunt se dominos directo. C. si ager vectig. peta. l. j. §. ulti. et ipsi non sunt domini directo, predia sua sunt tributoria. C. de public. funct. l. ulti. et sic debent succumbere, quia intentant actionem. ff. de rei vendicat. l. qui petitorio. ff. si mens. fals. mod. dixer. l. j. Dico, imo libellus talis potest excusari, nam ipsi consueti sunt se vocare dominos: et ideo consuetudo loquendi eos ex-
18 cusat, † nam ex communi usu loquendi verba exaudienda sunt. ff. de fund. instruct. et instrumen. leg. l. cum de lanionis. §. asinam molendinariam. ff. de supellect. lega. l. Labeo. imo H. defendit hunc libellum etiam de iureiurando. l. sed et si possessori. §. j. ff. de iureiurã. et dixi. j. §. item si quis postulante. in fi. ¶ Querit dominus meus, ante libellum aliquis non est dominus, petit rem, post datum libellum efficitur dominus, vel post litem contestatam: modo quero, nunquid virtute huius libelli debeat condemnari in re petita? Videtur quod non: quia id quod post litis contestationem accidit, non venit in iudicium ut debeat fieri condemnatio. ff. de iudicijs. l. non potest. ergo dominium post litem contestatam quesitum non veniet in condemnationem. Hugo dicit contrarium, quia sufficit querere post libellum dominium vel lit. cõtest. et hoc tenet glos. quandoque, et probat sic. Ex parte agentis dominium est causa agendi in rei vendicatione. l. in venditione. Item ex parte rei requiritur possessio vel facultas rei restituende: ut. C. de aliena. iud. mutan. cau. fact. l. unica. sed tamen sufficit ut reus condemnetur si possideat tempore sententie, licet non possideret tempore lit. contesta. ff. de rei vendicat. l. si autem. §. item si lites. de pecul. l. quesitum. sufficit ergo in reo possessio quesita post litem contestatam ut condemnetur, ergo sic erit ex parte actoris. Preterea in actore qui agit pignoratitia actione sufficit, sed solvit post litem contestatam pendente iudicio, vel pecuniam obtulit: ut. ff. de pignora. actio. l. si rem. §.
19 ulti. Pignoratitia † actio nascitur demum soluto pretio: ut. ff. de pignora. actio. l. si rem. §. omnis. et l. si solum. et pro hoc dicunt facere decisionem Innocen. iiij. que dicit quod sufficit quod dominium acquirat post litem contesta-tam, signa litis proponũt, rei vendicationem non adiecta causa, sed ubi proponit et queritur dominium post litis contest. ut condemnetur reus, magis est de equitate quam de rigore: sicut loquitur. c. extra de senten. et re iud. ab bate. §. ulti. Credo tamen de iure civili contrarium: quia qui non habet actionem, non experit. ff. de nego. gest. l. si pupillum. §. videamus. et de administ. tuto. l. quoties. §. item si per temporalia. unde et iste non habet actionem, unde non potest agere, et sic processus nullus. arg. ff. usufruc. quemad. ca. l. ulti. Item quia lis debet habere legitimum initium. C. qui dare tuto. pos. l. universis. unde ex quo actor non habet ius agendi tempore litis contesta. non potest litẽ initiare, et ideo non valet quod agitur. Item magis inspicietur ius actoris quam rei, nam ex persona actoris ius metitur, ut. ff. si pars heredi. peta. l. j. §. j. sed ius est ex parte rei quod sufficit ad condemnationem rei, si possideret tempore sententie, licet ante non possedisset, quoniam minor est ex parte rei quam actoris: et ideo licet ex parte rei sit defectus tempore litis contesta. quia non possidet, poterit suppleri si incipit postea possidere, sed et ius agendi colligam ex persona actoris si sit defectus tanquam
20 magnus non potest suppleri. ¶ Item sic † est in personalibus ad id quod accidit post litem contest. non venit in condemnationẽ: ut. ff. de iudi. l. non potest. ergo idem in reali, quia idem ius. ff. ad leg. aquil. l. illud. et illa lex nõ potest habere contrarias. ff. de peti. hered. l. iiij. et. ff. de pecul. l. quesitum. et glos. dicit quod illa loquitur in singularibus, sed secus in universalibus. Sed ego idem per eandem rationem, quia maior defectus ex persona actoris, ex cuius persona ius metitur. ff. si pars here. pe. l. j. §. j. et ideo cũ sit magis causa defectus, non potest preterea per ius de novo quesitum potest litem suppleri: sed secus ex parte rei, quia non est ita magnus defectus, et in eo loquuntur leges contrarie. Respondeo ad argu. quod hic dicitur ff. de pigno. actio. l. si rem. §. ulti. quod potest agere et condemnatur reus, licet post litem queratur ius agẽdi. Dicit glos. aut actor habet ius agendi, et illud venit in iudicio, quasi ex contractu purificato per existentiam conditionis: si autem post litem acquiritur ius agendi, ex causa que sequitur libellum, non venit in iudicium, ut. ff. de iudic. l. non potest. et ibi glos. in fine. magne glos. maxime hodie cum libello dato necesse habeat persistere et intentata actione. C. quomo. et quan. iudex. authen. qui semel. ¶ Item querit dominus meus, et non est improprium hic, quoniam hic tractetur tantum de realibus, unde est extra naturam. Querit ergo quis vult agere actione personali, unde quid requiritur et presentem obligatus, unde etc. nunquid requiritur quod ego petam ea in quibus es mihi obligatus, vel nunquid sufficit quod allegetur tale quid per quod presumatur obligatus, ut in eodem exemplo: Mutuavi tibi decem nec dicã in quibus es mihi obligatus, et si felix fuisti possumus adhuc esse. C. de proba. l. sive possidetis. unde nunquid sufficiat allegare obligationem preteritam vel presentẽ? Dominus meus imponit doc. quod ipsi dicant quod sufficiat allegare presumptam obligationem, id est preteritam que adhuc presumitur esse, sed nunquid vidi istam sententiam doc to. et multum cogita, ubi probat hoc sic. Cũ quis dicit aliquid, et omne illud quod sequitur ex eo, cum ergo ex preterita obligatione sequatur nunc obligatio presumpta, ergo istam videtur allegare. arg. C. de proba. l. sive possidetis. ubi ex eo quod quis probat rem fuisse patris, cuius est heres, et per consequens suã. Credo contrarium, scilicet quod debeat presens obligatio allegari, quoniam non sequitur, fuisti obligatus, ergo tu es: non probat hoc esse quod ab hoc contingit abesse. C. de probatio. l. ad probationem. et l. neque naturalis. Item sicut in re vendicatio, sic et in persona obligatio, sed rei vẽdicatio nõ sufficeret: ut pater meus cuius sum heres fuit dominus rei quã tu tu possides, unde peto ut eam mihi restituas, licet si se allegaret dominũ obtineret si probaret patrem fuisse dominum, ergo similiter non sufficit in personali allegare presumptam quamvis si presens fuisset proposita probaretur pro preterita. C. de proba. l. sive possidetis. unde doctores non dubitãt in reali. Sed miror quare dubitant: nam in

nam in perſonali dicitur ꝙ ſi quis alleget aliquam obli-
gationem, poteſt eam probare ſi ſolutio diuturna pre-
21 ceſſerit, vt in vſuris dicitur. ¶ Sed † nunquid allegare
diuturnam ſolutionem in libello? Gloſſa dicit ꝙ non,
⁊ doctores: vnde gloſſa licet vbi obligatio allegaretur
obligatio poſſet probari per diuturnam ſolutionem pre
cedentem, non tamen ſufficit ad precedẽtem proponere
ſolutionem in libello, vt no. gl. ff. de vſur. l. cum de in rem
verſo. in fine magne gloſ. Unde licet ex ſolutione diutur
na preſumitur obligatio, non tamen ſufficit allegare id
ex quo preſumitur, imo preſumitur quod allegetur pre-
ſumptio, ⁊ credo ꝙ fuit ſententia doctorum. Sed con-
tra hoc oppo. de. l. que multum facit contra, nam lex di-
cit: ſi quis alienat omnia bona ſua, preſumit̃ ꝙ in frau-
dem creditorum, nunquid ſi creditores agant reuoca-
toria, requiritur ꝙ allegent fraudem alienationis? Lex
dicit ꝙ non, imo ſufficit allegare id ex quo preſumitur:
⁊ ſic eſt contra. ff. de his que in fraudem creditorum. l. o-
nes. §. Lucius. Si vellem poſſem me expedire vno verbo
⁊ dicere ꝙ lex contraria loquitur vbi libellus datus fuit
principi. i. libellus ſupplicationis, vnde princeps pro-
pter talem alienationem preſumpſit ibi fraudem, ⁊ con-
ceſſit creditori agere, ſed nos loquimur in libello con-
uentionali, vbi preſumptio non eſt interpretata, vnde
ſecus. Uel dic, ſuppoſito ꝙ ibi loquamur de libello con-
uentionali ꝙ eſt quedam preſumptio iuris, et de iure
que non patitur contrarium per probationem, vt in le-
ge contraria: ⁊ talem ſufficit allegare, quia neceſſe eſt de
iure ita eſſe ſicut preſumit, cum non admittatur contra
legem dicitur iuris propter potentiam ſuam quam ius
ei dedit. Item eſt preſumptio iuris tantum, qua ius pre-
ſumit vnum in vno caſu, ſed loquitur hic, poteſt ita eſſe
vel non eſſe: ⁊ de iſtis preſumptionibus nota. ff. quod me
22 tus cauſa. l. vltima. ¶ Quero † de libello in rei vendica-
tione quomodo formetur, an ſic formetur: dico coram
ram vobis domine iudex ꝙ Titius poſſidet talem rem,
⁊ ſignabo eam melius q̃ potero. argu. ff. de rei vendica.
l. in rem. ⁊ preterea ſum dominus, vel quia pertinet ad
me dominium, vnde peto ꝙ ipſe rem meam mihi reſti-
tuat cum fructibus inde perceptis ⁊ percipiẽdis, ⁊ cum
omni cauſa: ⁊ quia Titius dedit damnum in rem meã
vſq; ad valorem centum libr. peto ab ipſo centum, et
imploro officium veſtrum, vt ad hoc ipſum condemne-
tis, ⁊ certe quantum ad rem reſcriptum poteſt excuſa-
ri, ſed quantum ad fructus non valet. Dominus Ioan.
de blenoſco nititur reprobare libellum Raufre. quan-
tum ad rem, quia quantum ad fructus non valet. Et
primo arguit ꝙ libellus non procedat, nam pro rei ven-
dicatione petuntur corporalia et non incorporalia, vt
hic ⁊. ff. de rei vendica. l. venditio non vt gregis. ſed hic
petitur reſtitutio rei, et reſtitutio eſt res incorporalis,
nam reſtitutio eſt factum, ⁊ facta ſunt incorporalia: vn-
de lex dicit, ꝙ non ſunt in rerum natura, id eſt non poſ-
ſunt tangi. ff. de oper. in rerum natura non ſunt. vnde
male petit. Ad idem, rei vendicatio competit domi-
nis. ff. de rei vendicat. l. in rem actio. ſed aliquis non eſt
dominus reſtitutionis: ergo non poteſt petere reſtitutio
nem pro rei vendicatione, ergo male formatur, vt hic.
Item aliquis poteſt ſtipulari reſtitutionem rei ſue, ⁊ ta-
men poſſet ſtipulari rem ſuam, ⁊ ſic non eſt dominus re-
ſtitutionis: ergo ſi ageret rei vendicatione ad reſtitu-
tionem diceret ſe dominũ, vt hic, ſi ageret ex ſtipulatio-
ne non diceret ſe dominum ⁊ res ſuas non poſſe deberi,
⁊ ſic ad idem diuerſas actiones intentaret, quia diceret
ſe dominum, ⁊ non dominium, vnde eſt ſibi cõtrarius,
⁊ ſic repelleretur, vt. C. de furtis. l. j. ⁊ ſic nõ valet libellus
iſtis ⁊ multis alijs rationibus. Dominus Ioan. impro-
bat Raufr. vnde ipſe format aliter ⁊ dicit ibi ꝙ libellus
23 Ioan. eſt tutus. dicit ergo: ¶ Dico † coram vobis do-
mine iudex ꝙ Titius poſſidet talem rẽ, que eſt mea, vn-
de peto preſentiam veſtram dominum me huius rei de-
clarare me, ⁊ declarato domino peto mihi reſtitui, ⁊ ad
hoc imploro officium veſtrum: et iſte libellus tutus eſt,
de quo in Specul. de actio. ⁊ petit. §. ſequitur nõ ⁊ ſcias.
⁊ de libel. concep. §. f. na. vbi hoc ante non ratione, ⁊ dic
vt ibi licet. Contrarium facit. ff. de procuratori. l. Pom-
ponius. §. ſed ⁊ his. ⁊ quod ibi notatur coniuncta. l. qui
reſtituere. eod. titul. in fine. per conſequens videtur pro-
bari, ꝙ vtroq; modo ſimul in initio ſit formandus li-
bellus plenus libellis ⁊ poſitionibus in directa ⁊ vtili in
titul. de cauſa poſſeſ. ⁊ proprieta. §. ſequitur. Deinde hoc
expedito quero qualiter procedatur contra contuma-
cem in rei vendicatione. Et dic vt. ff. quibus ex cauſis in
poſſeſ. eatur. l. Fulcinius. §. Celſus. ⁊. §. item videamus. ⁊
C. quomodo ⁊ quando iud. l. conſentaneum. ⁊ in Spec.
de contu. §. ſequitur. vbi ſi non agitur ciuiliter. ⁊ de pe. ⁊
ſce. decre. §. reſtat. ⁊. §. iam de effectu. Item qualiter for-
metur in ea ſententia, vide in titu. de ſenten. ⁊ his que. §.
aut a iure. vt ſi non reali: dicit ergo Io. peto me domi-
num declarari ⁊c. per ſententiam, nam ita debet peti di
cit Ioan. quia ſententia conformatur ad libellum, vt. ff.
commu. diuidun. l. vt fundus. debet condemnari in pe-
titione. C. de fideicommiſ. liber. l. vlti. ⁊ dicit ꝙ ſententia
declarat dominum. ff. de rei vendicatio. l. ex diuerſo.
id eſt erat petitum vt declaretur, quoniam ſententia re-
fertur ad acta. C. de ſenten. que ſine cer. quanti. l. iij. ff. de
re iudic. l. in ſumma. Item Ioan. concludit iudici dicen
do per ſententiam me dominum ⁊c. non autem parti di
cẽs, peto te condemnari. ⁊ probat per. §. iſtum, nam hic
dicitur ꝙ non eſt aliquo iure obligatus ille cõtra quem
agitur, ergo non eſt ei concludens, cum nullo iure ſit
obligatus: ⁊ ideo Ioan. dirigit verba ſua ad iudicem, ⁊
concludit iudici, non autem parti, ſed libellus ad Rauf.
poteſt excuſari in re, ſed in fructibus non, ob id quia in
24 rei vendicatione † eſt actio, ⁊ differentia eſt inter actio-
nes ⁊ officium: nam in actione concluditur parti, vt vi-
diſtis. s. eod. in princip. ſed in officio iudicis non, cum ſit
obligatio. argu. ff. de actio. emp. l. qui per colluſionem. §.
vlti. imo concluditur iudici, argu. ff. de damno infec. l. iij.
§. vlti. vbi imploratur iudicis officium, ⁊ ſm̃ hoc intelli-
getis Ioannem ꝙ in rei vendicatione non concluditur
parti, quia non eſt obligatus, ſed iudici ad inſtar offici͛
iudicis: ſed verum eſt ꝙ ſi eſt obligatus iam ſequeretur
ꝙ ille qui tenetur reali non poſſit conſtitui in mora. Sed
videtur ꝙ pupillus poteſt conſtitui, vt qui efficaciter eſt
obligatus. ff. de verborum obligationibus. l. pupillus. et
ſic impediretur effectus more in rei vendicatione, ſcili-
cet quia veniunt fructus, ⁊ tenetur de interitu quod eſt
falſum: nam in rei vendicatione aliquis bene conſtitui-
tur in mora, ergo erat obligatus. argu. ff. de regu. iuris.
l. vbi petitio nulla. ſi certum peta. l. lecta. ff. de verborum
obligationi. l. pupillus. Et ꝙ poſſit conſtitui in mora pro
batur. ff. de rei vendicat. l. item ſi verbaliter. in fine. vnde
dicit, ꝙ bene poteſt concludere parti, ſicut dicit Raufr.
⁊ dicere, peto vt reſtituas, peto te condemnari. Et ꝙ di-
citur hic, non eſt obligatus reus: dico verum eſt vt reſpi
ciat obligatio perſonam ſuam ſicut in perſona, ſed eſt
obligatus vt obligatio reſpiciat perſonam ſuam pro-
pter rem, ⁊ ſic tenetur. Item ad aliud ſententia decla-
rat dominum ⁊ ſententia conformatur petitioni: ergo
petere ſe declarari dominum quia competit condemna
tio rei vt reſtituat rem, vt domino. Si ergo iudex adiu-
dicat actori rem vt domino ṗ cõſequens incidenter di-
cet eum dominum: nam cum ipſe actor petat ſibi reſti-
tui vt domino et ſibi reſtitui iudicat iudex, videtur re-
ferre ſententiam ad petitionem vt iure dominij iſta ſibi
adiudicetur, ⁊ ſic tacite videtur pronunciare de domi-
nio, ſicut ſi vni adiudicetur tacite alij denegatur, cum
duo non poſſint eſſe domini inſolidum. ff. de procurato.
l. Pomponius. §. de his. commoda. l. vt ſi certo. §. ſi duo-
bus vehiculum. Dico ergo ꝙ incidenter queſtio deter-
25 minatur. C. de ordi. iudic. l. j. Item ad † aliud quod dicit
ꝙ rei vendicatio non competit per reſtitutionem que in
corporalis eſt: argumen. ff. de rei vendicatio. l. vendica-
tio non vt gregis. concedo hoc, nec hic competit pro-
pter reſtitutionem, ſed propter rem que ſibi adeſt cuius
eſt ſibi dominus, et eſt res corporalis. Item quod di-
cit, rei vendicatio non competit ad reſtitutionem, quia
non eſt dominus reſtitutionis, cum poſſit illam ſtipu-
lari: ⁊ ſic agendo rei vendicatione dicit ſe dominum,

personali dicit se non dominum, ⁊ sic est contrarius, vn-
de non debet admitti ad petendum idem vijs contra-
rijs. C. de furtis. l. j. Dico aliquid contrarijs vijs potest
petere idem, sed non per eundem modum concludendi,
vnde cum ago ad rei vendicationem, ago ad restitutio-
nem rei vendicatione, ego ago ad restitutionem rei ven
dicatio. per dominum meum ad id, ⁊ sic peto quod
non habeo, quod deest mihi de re mea, scilicet restitutio
nem, sed actione ex stipulatu non ago ratione domi-
nij, sed quia mihi debetur restitutio per stipulationem,
et sic per diuersum modum concluditur in vna: et sic
quantum ad rem libelli Rauf. excluditur vel excusatur,
sed in fructibus non possem excusare: nam cum petat
rem rei vēdicatione ⁊ adijciat in petitione de fructibus,
nec dicit qua actione petat, intelligendum est de ea-
dem qua primo loquitur hic rei vendicatio. argu. ff. de
legatis. j. l. talis scriptura. de verborum obligationib. l.
Titia. §. idem respondit. ⁊ sic videtur petere omnes fru-
ctus perceptos ⁊ percipiendos rei vendicatione. Alij
26 condictione sine causa, cum † ergo proponat hic pro fru
ctibus rei vendic. generaliter non potest excusari qđ pe-
tit simul rem ⁊ fructus ⁊ per eandē actionem, scʒ rei ven
dicatio. ⁊ potest esse: fructus debent peti officio iudicis
vel condictione sine cau. vel rei ven. ⁊ si sic loquitur libel-
lus generalis non concludit in fructibus, arg. ff. de exce-
ptio. l. fundi. ⁊ de hoc per Pet. in. l. certum. C. de rei ven.
Unde dico ꝙ distinguendum est de fructibus, vtrū na-
turales vel industriales. Item vtrum extantes, consum
pti, percepti vel percipiēdi. Item de possessoribus, vtrū
bona fide vel mala: vtrum cum titulo vel sine titulo. Di-
co ergo ꝙ si sint fructus pendentes in fundo, petuntur
rei vend. l. fructus pendentes. quoniam sunt partes fun
di. Aut sunt separati a fundo, ⁊ tūc aut sunt fructus na
turales, vt cerasa, ⁊ poma ⁊ talia, aut extāt aut sunt cō-
sumpti: si extant petuntur rei vend. quoniam nullus bo-
ne fidei possessor facit tales fructus suos. ff. de vsur. l. fru-
ctus. Non obst. ff. de acquir. rer. dom. l. bone fidei. in prin.
vbi dicit ꝙ omnes facit suos bone fidei possessor: ⁊ sic ni-
hil videtur excipere cum dicit omnes. Solut. verbum
omnes exponitur, siue facto suo perceptos siue alieno, ⁊
loquitur de industriali tantū: sic exponit. ff. de vsur. l. qui
scit. §. preterea. ⁊ sic de reb. dub. §. si quis a non domino.
ita soluit. Si ergo extant, vendicantur si sunt cōsumpti,
q̄ bone fidei possessor possidet neqʒ dolo desijt posside-
re, non tenetur: sed q̄ factus est locupletior ex re aliena ⁊
sine causa, tenetur condictione sine causa. ff. si cert. peta.
l. si me ⁊ Titium. ⁊ hoc de naturalibus fructibus. Si au
27 tem † sint fructus industriales, aut sunt extātes, ⁊ sunt
partes fundi, ⁊ sic cum fundo vendicantur: vt. ff. de rei
vend. l. fructus pendentes. Aut sunt separati a fundo,
aut possessor est bone fidei, ⁊ tunc facit suos separando
a solo, siue habet titulum siue non: vt. ff. quib. mod. vsus-
fruct. amitt. si cui. ⁊. ff. fin. regun. l. iiij. §. penul. facit ergo
suos. Tunc distinguo, aut fructus cōsumpsit, ⁊ tunc gl.
dicit ꝙ lucratur consumptos bona fide: credo ꝙ imo te
netur inquantum locupletior, arg. ff. de pet. hered. l. sed
⁊ si lege. §. consuluit. vnde tenetur, ⁊ dicit sine causa ad
id in quo est locupletior. arg. ff. si cert. pet. l. si ⁊ me ⁊ Ti-
tium. ⁊ not. glos. j. de offi. iud. §. illorum. Si autem extāt,
non dentur rei vendicatione, quia facit suos per separa
tionem, vt dixi: sed tenetur officio iudicis, vt. j. de offic.
iudic. in princip. C. de rei vendica. l. certum. §. bone fidei.
Si autem sit male fidei possessor, stantes in fundo tene-
tur restituere cum fundo. ff. de rei vendic. l. cum fructus
pendentes. sed percepti: aut extant, tenetur rei vendica-
tio. alia ꝙ̄ mea, per quam petit rem, quia non facit fru-
ctus suos. C. de rei vendica. l. certum. j. respon. sed de con
sumptis tenetur, cum dicit sine causa. C. de exceptio. l. j.
de percipiendis autem si non habet titulum, tenetur of-
ficio iudicis: vt. j. de offic. iudic. §. illorum. ⁊. ff. de rei ven-
dicatio. l. si quis. §. vlti. ⁊ intelligo ꝙ tenetur de fructibus
quos potuit percipere male fidei possessor, vel ipse domi-
nus: sine autem titulo, tunc dicit glos. excusatur. Intel-
ligo ab his quos dominus posset percipere si forte dili-
gentior possessore est, sed ab his quos potuit percipere

tenetur, quia post litem tenetur de culpa, ⁊ in culpa esset
si non coleret ⁊ perciperet fructus possessionis. ff. de rei
vendic. l. culpa. excusatur ergo propter titulum. C. de rei
vendica. l. fundus. ¶ Fallit dicit glos. in quinqʒ casibus.
¶ Primus est. ff. de his que in frau. credito. l. ait pretor.
§. per hanc. ¶ Item secundo. ff. quod metus cau. l. sed ⁊
per tuas. ¶ Tertio, auť. de non alie. aut permu. reb. ec-
cle. §. si quis igitur emancipa. ¶ Quarto. C. de agrico. ⁊
censi. l. quemadmodū. ¶ Item quinto. C. de fide instru-
men. ⁊ iure haste fisc. l. ij. libr. x. ⁊ tunc cum dicuntur ex il-
lis legibus: vnde ꝑm hos diuersos possessores diuerse cō
petunt actiones, ⁊ ꝑm hoc diuersi formantur libelli, qđ
vide in Specu. de cau. posses. ⁊ proprie. §. sequitur. versic.
fina. ⁊ de his nota. ff. de rei vendica. l. si nauis. §. vlti. s̄. de
re iudic. §. si quis a non domino. C. de rei vend. l. certum.
28 ¶ Item videť † ꝙ libellus non valeat alia ratione, quia
petit fructus, ⁊ non dicit quantum petit de fructibus, ⁊
sic libellus tanquam obscurus non est admittendus. ar-
gu. ff. de iure fisci. l. fiscus. ff. de iureiuran. l. ait pretor. arg.
C. de pactis. l. vt congruum responsum. C. de impuber. ⁊
alijs substi. l. precibus. Dico ꝙ imo, nam vbi actor incer-
tus est propter factum rei, bene admittitur libellus in-
certus: vnde cum hic actor ignoret quantum reus per-
ceperit de fructibus, ⁊ sic est incertus quantum petere
debeat, ⁊ per factum rei bene admittitur libellus, vt pe-
tat generaliter fructus. arg. quorum lega. l. j. §. quod au-
tem. Ioan. de ripario quantum ad causam dico, ante li
tem contesta. venit iure actionis: sed post litem officio iu
dicis. ff. de ediľ. edic. l. ediles. §. item sciendum. Dicit er-
go do. Ioan. de ripario, si petatur damnum datum in
re, ⁊ ante litis contestationem, si sit actio bone fidei ve-
nit illa eadem actio qua res petitur. ff. commoda. l. iij. §. j.
si stricti iuris actio stipulationis si sit stipulatio, aľs de
dolo, vbi est dolus: vt. ff. de dolo. l. ⁊ elegāter. §. non solū.
29 ¶ Item querit do. Ioan. vbi † quis conuenitur rei ven-
dicatiōe. Dicūt doctores si super re immobili vbi res est
vel habet reus domicilium vbi actor, tunc vbi vult licet:
sic loquitur. C. vbi in rem actio. l. j. si super re mobili, vbi
habet reus domicilium tantum, ⁊ non vbi res est: vnde
si conueniretur vbi res est, ⁊ non haberet domicilium,
vel si persona esset suspecta, res sequestraretur. ff. de offi.
presi. l. senatus. ⁊ hoc ipse fecit fieri ante a quodā qui ha-
bebat equum do. Io. ⁊ ille non venit, nolit remittere ad
locum domicilij: ⁊ do. Ioan. petijt cautionem de defen-
dendo, qui cū non daret res fuit sequestrata, tamen ipse
dicit cōueniri tam pro re mobili ꝙ̄ immobili, ⁊ vbi res,
⁊ vbi domicilium, vt. ff. de iudic. l. non alias. ⁊. l. sed ⁊ si su
sceperit. ⁊ hic no. glos. j. §. j. de. l. susceperit. ⁊ ab illo verbo,
quātum ad causam vsqʒ hic, nō est de lectura do. Rauf.
de aricuria, ꝑm do. Ioan. de riparia. Sed nunquid ad-
mittendus esset libellus talis, dico cōtra Titium ꝙ ipse
possidet vel dolo desijt possidere: vnde peto ipsum con-
demnari. Uidetur ꝙ nō, quia alternatio facit incertitu-
dinem: vt. ff. de iniur. l. pretor. §. qđ autem. ergo libellus
tanꝙ̄ obscurus vel incertus non debet recipi. ar. ff. de iu
30 re fisc. l. ita fidei. ¶ Ista questione ego credo ita † dicen-
dum ꝙ actor ab initio non debet ita formare libellum,
sed debet interrogare reum an possideat: si dicat sic, in-
tentat directam, si dicat se non possidere actor, tunc de-
bet videre vtrum possit probare eum possidere, ꝙ si po-
test ratione mendacij fiet de petitore possessor, ⁊ ecōtra,
vt. ff. de rei vendica. l. vlti. Si dicat reus se dolo possidere
desijsse, intētabit dominus directam vtiliter, ⁊ idem do
minus si dicat se desijsse possidere, ⁊ actor possit proba-
re contrarium: sic intelligo. ff. de rei vend. l. qui petitorio.
⁊ si nolit reus respondere, compelleretur remedijs preto
ris. ar. s̄. de suspe. tu. §. vlt. Si autem actor faciat eum cō-
pelli per iudicem, vel etiam ipse reus multa sibi indicta
vel captis pignoribus respōdere non velit, tūc actor po-
poterit formare libellū alternatiue in odium rei, qui non
vult eum certificare: ⁊ sic remanet actor incertus pro-
pter factum rei, ⁊ ideo actor vtramqʒ poterit intentare.
argu. ff. quorum legat. l. j. §. quia autem. Hic adde quod
nota. in Specu. de interroga. que fiunt ante lit. §. j. versi-
culo, sed prius. ¶ Subijcio quasdam cauillationes que
fiunt contra

fiunt cõtra libellos, z expedit eas scire: non vt fiant, sed vt caueatur ab eis. ¶ Prima ergo cauillatio est ne quis condemnetur in rei vendicatione: pone, actor dat reo libellum in rei vendicatione directo dicens se dominum, si reus videt se in causa cõdemnationis vt post litem faciat quod desinat possidere: z sic non tenetur modo directo, sed vtiliter, vnde non poterit condemnari virtute
31 libelli huius. Nam † libellus datus est in directa actione directo, z iste tenetur vtiliter, z sententia debet conformari libello. ff. commu. diui. l. vt fundus. C. de fideicommis. liberta. l. vlti. Cum ergo datus est in directa, ergo libellus debet cõformari, z ita in directa: z ita contra. nũquid ergo valet. §. nunc. de interroga. vbi pone z vsq; ecce nisi ponitur remedium collusionem dico ꝙ non: nam cum ex dolo suo non debeat lucrari. C. de lega. l. legatarius vero. ius actorũ debeat mutari propter rei contingentis mutationem post litem. Dic ꝙ damnabitur in directa rei vendicatione: vel sic intentata contra eum qui dolo desijt possidere z nõ condemnaretur, dico damnatur primus in directa non obstante, z sic videtur ꝙ teneretur directa. argu. ff. de rei vendica. l. qui petitorio. vnde ex eisdem actionibus damnatur, vt. ff. de rei vendic. l. item si verberatum. §. vlti. cum. l. sequen. Item probatur, cum seruus delinquit dominus tenetur noxaliter pro delicto serui, z tenetur dominus vtili noxali: seruus autem factus liber tenetur directa, nam noxa caput sequitur, vt. j. de noxalib. §. omnis autem noxalis. z §. sunt autem. z. §. ex diuerso. vbi noxa fit directa, quia seruus fit liber, vtilis tollitur, vnde dominus liberatur
32 j. de noxali. §. sin autem in alterius. ¶ Pone ergo † dominus conuenitur vtili noxali, quia dominus commisit furtum, lis contestatur contra dominum, dominus lite contestata moritur instituto seruo libero z herede, z sic noxa fit directa: modo queritur, nunquid debet seruus nomine defuncti damnari, ex quo lis erat contesta. nunquid ageretur directa actione, scilicet furti: z sic cõdẽnaretur seruus nomine suo z erit infectus? Lex dicit ꝙ imo damnatur inutili nomine domini cui succedit, quia vtilis per litem fuit contestata, z ideo non tolleretur per directam: sic dico. ar. huius. ff. de his qui notan. infa. l. seruus. Sed tu dices z ipse possidere desinet post libellum datum ante litem contesta. z sic non damnabitur, z sic potest dubitari: sed dico si possit constare ꝙ fecerit dolo, si dolus non prodest, sicut nec illi qui tenentur soluere certo loco, si non soluant eo loco tempore debito, tenentur vbiq; loco. vel aliquo idoneo loco, ne fit in potestate sua ne nunꝙ soluat: sic dic hic, ne fit in potestate eius, qui post libellum desinit possidere, vbi conuenitur directo, vel incipit vtiliter possidere, nunquid condemnaret̃ de libello dato: vt. ff. de eo qd cer. loc. l. j. Item quia habet persistere in causa post libellum. j. quomodo
33 z quando iud. authen. qui semel. ¶ Secunda † cauillatio est ista, ꝙ de iure publicatis attestationibus non producuntur testes propter timorem subornationis: vt authen. de testibus. §. quia vero sepe. quam habemus. C. de probatio. auf. qui semel. Et est verum, nisi ad reprobandum testes, vt. C. de testib. l. si quis testibus. z authen. qui semel. hoc supposito actor petit rem z probat se dominũ: videns reus ꝙ actor probauit contra eum dicit aduocato suo ꝙ habet testes ad probandum se dominum, dicit aduocatus, bene faciam admitti eos nisi obstante ꝙ dicta testium sunt publicata, et post publicationem possunt produci testes ad reprobandum primos testes, vt primi deposuerunt actionem domini, z tui deponẽt te dominum, dicit aduocatus reo, z sic per consequens dixerunt falsum: nam duo non possunt esse domini insolidum eiusdem rei. ff. commoda. l. si vt certo. §. si duobus vehiculum. z si primi dixerũt actorem dominum z z reus probet se dominum, ergo testes actoris dixerunt falsum: z sic poterunt produci testes rei ad probandum ꝙ reus sit dominus. z per hoc argumen. probatur ꝙ actor non est dominus. ff. de procura. l. Pomponius. §. de his. ergo ex quo non est dominus, testes sui dixerunt falsum, qui dixerunt se esse dominum, z sic reprobantur, nunquid permittentur produci post publicationem ad reprobandum testes, z per hoc improbãtur ꝙ reus probatur dominus, z sic videretur admitti. argu. C. de testi. l. vt testibus. auf. de testib. §. quia vero. C. de probationi. auf. qui semel. z argu. ff. de procura. l. Pomponius. §. de his. ff. commodati. l. si vt certo. §. si duobus vehiculum.
34 ¶ Dominus meus dicit contrariũ, † quoniam non potest post publicationem producere super questione principali, vel super incidenti, vt in dictis legibus. Et ratio, quia in his que spectant ad causam principalem potuit sibi prouidere, si non fecit, sibi imputet si amplius non audiatur: z non debet concedi vna via quod alia prohibetur, ne appareat via fraudandi. ff. de tuto. z cura. dat. ab his. l. scire oportet. §. j. Et ideo quia ista questio tãgit illud quod probatum est, z potuit sibi reus prouidere, non auditur propter timorem subornationis: vt dictis legibus. C. de testib. l. vt testibus. z dictis authen. sed in illis in quibus reus non potuit sibi prouidere, vt cum deponunt de contractu celebrato certo loco et certa die, quantum ad diem vel locum non potuit sibi prouidere, quoniam hoc prouenit z dependet ex dicto testium, vt C. de contrahen. z committen. stipul. l. optimam. ¶ Sequitur tertia cauillatio: pone, aliquis producit testes ad probandum ꝙ vsucepit rem triennio, quod opponunt
35 ꝙ non valet testimonium: nam aut testes † deponunt de naturali possessione, z nihil ad propositum, quia illa non prodest ad vsucapionem, vt. ff. de acquiren. rerum domi. l. acquirenda. §. vlti. quia illa lex dicit, vsufructuarius non vsucapit, quia nõ possidet propter naturalem, quia vsufructuarius habet naturalem, vt. ff. de acquir. pos. l. naturaliter vnde. l. loquitur. non possidet, id est ciuiliter, z sic naturalis possessio non equiparatur ad vsucapionem. Aut deponunt ciuiliter, z sic ista consistit in animo, quoniam solus deus nouit corda: vt. ff. ad Trebellia. l. quia poterat. Itẽ ꝙ dicunt ꝙ possidet triennio continue, quia requiritur continua, quia non potuerunt superesse, secus, imo dormierunt, z sic nesciunt vtrum continue possedit: dico ꝙ non valet, quia bene deponũt. Qd tu dicis ꝙ non deponunt de ciuili, quia est in animo, z sic ipsi non possunt scire: dico imo ex quo actor insistebat fundo z colebat, presumitur ꝙ animo possidendi, z sic per exteriora iudicatur de animo. Item si quis dixerit verba que sonant iniuriam, videtur dixisse animo iniuriandi. C. de iniur. l. si non conuitij. ff. ad leg. cornel. de sica. l. vlti. s. de rerum diuisio. §. pauonum. z. §. gallinarum. Item quod dicunt ꝙ requiritur in vsu continuatio, non possunt scire, quia non semper fuerunt cum actore cum dormiunt z comedunt, z sic non erant semper cum actore in fundo, vnde non possunt scire de continuatione. Dico ꝙ imo, quia sicut humana natura scire permittit viderunt eum super debito insistente fundo z colere. ar. ff. de edil. edic. l. si venditor. z auf. quomodo opor. episco. z ceter. cler. ad ordi. perdu. §. sed neq;. vbi petitur si quis ordinandus est sit ne dignus. Et respondet̃
36 ꝙ sic, sicut humana fragilitas nosse zc. ¶ † Preterea aliquis non presumitur iactare suum. ff. de proba. l. cum de indebito. cum ergo probatur possedisse, presumitur ꝙ semper retinuerit suo animo: quod potest facere. C. de acqui. posses. l. j. hic vide Pe. C. de alie. iudic. mutan. cau. facta. l. vnica. z in omnibus allegationibus quas. s. feci. In hoc. §. vide aliqua per Pet. C. de seruI. l. j. z. ij.

Summarium.

1 Confessoria ei qui seruitutem deberi dicit, competit: negatoria vero, ei qui debere se inficiatur.
2 Seruitutes personales que dicantur.
Seruitutes reales que sint, z quare reales vocentur.
3 Seruitus an a domino habeatur in seruo.
Seruitutes rustice que sint.
4 Predium vrbanum quod ad solũ attinet rusticum est, quod vero ad superficiem vrbanum.
5 Vsusfructus, vsus et habitatio, sunt seruitutes personales.
6 Verba sm materiam subiectam interpretationem re-

cipiunt.
7 Seruitutes personales tres tantum in iure reperiūtur, licet alie quedam sunt innominate.
8 Seruitus an sit dicenda qua quis edes suas altius tollere tenetur, aut non tenetur.
9 Tollere domum altius an sit seruitus.
10 Seruitus oneris ferendi que sit, ⁊ qualiter differat ab alijs seruitutibus.
11 Confessio in iure duobus modis capi potest.
12 Seruitus altius non tollendi, pro qua quis agit confessoria, quibus verbis proponatur.
13 Filia nullam habens contradicendi causam, presumitur patri consentire agenti de dote sibi communi.
14 Confessoria cui competat, ⁊ pro quibus seruitutibus.
15 Actio directa sic nomine fundi pro seruitute reali domino directo competit, quemadmodum in rei vendicatione domino directo competit eadem directa.
16 Confessoria contra quem competere dicatur.
17 Actiones reales aduersus eum qui possidet vel quasi, in rei vendicationis similitudinem competunt.
18 Corporalia quo differant signo ab incorporalibus.
19 Possessio corporalis per traditionem seu inductionem acquiritur, ⁊ ablatione seu exclusione amittitur.
20 Confessoria actione cōueniri potest, qui aliquem sua seruitute vti prohibet.
21 Confessoria actio pro quibus rebus detur.
22 Libellus in confessoria actione qualiter formandus: et nume. 25.
23 Seruitus itineris in alieno fundo quanto tempore queri possit.
24 Usufructuarius omnes fructus suos facit, etiam si nō indigeat.
26 Seruitus oneris sustinendi qua actione petatur.
27 Judex de iure futuro cognoscere potest, quod dependet ex presenti.
28 Traditio plena in rebus incorporalibus fieri nequit.
29 Seruitus itineris qualiter probari possit.
30 Obligatus nemo presumitur nisi probetur.
31 Uitiato e duobus altero non vitiatur reliquum, si alterum absq̧ altero stare possit.
32 Priuilegia seu concessiones latam interpretationem recipiunt.
33 Obligatio defuncti non mutatur ex persona heredum.

Eque si agat. ¶ Dictū est superius de actione reali que compe-
tit pro rebus corporalibus, vt. s. dixi. proxi. §. ff. de rei vē-
dica. l. vendicatio. s. de rei vend. ⁊ quia pro rebus incor-
poralibus etiam cōpetunt actiones reales: ⁊ ideo subij-
citur iste. §. in quo tractat de rebus incorporalibus pro
quibus datur actio in rem, scilicet de seruitutibus que
sunt res incorporales. insti. de reb. corp. ⁊ incor. §. j. ¶ Et
sciendum est ꝙ quedam sunt seruitutes personales, que-
dam reales: primo tractat de personalibus. Item inter
reales, alie vrbane, alie rusticane: primo de rusticis, secū-
do de vrbanis. Item quia quedam est actio que compe-
tit ei qui negat se debere seruitutem, ⁊ vocatur negato-
ria: primo tractatur de actione reali, que cōpetit illi qui
petit seruitutem, que vocatur cōfessoria, ⁊ de ista tracta
tur in isto. §. vsq̧ ad fi. §. ⁊ cōtra. alij habēt econtra. Tra
ctatur ergo de seruitutibus tam personalibus q̃ reali-
1 bus: item tam vrbanis q̃ rusticis, ⁊ pro † istis datur cō-
fessoria illi qui dicit seruitutem deberi. Item negatoria
illi qui negat debere: vt. ff. si serui. vend. l. ij. in princ. vnde
sic vocantur, et quare, videbitis. j. Sic ergo datur pro
rebus incorporalibus, vt pro seruitu. actio in rem, tamē
non est vendicatio: tractat ergo hic de seruitutibus per
sonalibus primo, secūdo de realibus. Pone ergo de per
sonali primo: Titius habet ius vtendi fruendi fundo vi
cini vel in edibus, vel habet ius eundi agendi per fundū
vicini, vel aquam ducendi: cum Titius vult vti seruitu-
te sibi debita, vicinus impedit eum ⁊ non permittit vti,
queritur qua actione succurratur Titio. ¶ Dicit Im-
perator ꝙ datur actio in rem que vocat̃ confessoria per
quam petet seruitutem debitam: ⁊ hoc verum est si ha-
bet personalem seruitutem, vt vsumfructū in fundo ru-
stico, vel predio vrbano, vel ecclesia habet seruitutē realē
rusticam. Sed nunquid idē erit in seruitute altius tollen
di edes suas, prospiciendi, prohibēdi, tignū immittendi
in vicinas edes? Et certe dicit̃ ꝙ sic hic, vsq̧ ad. §. econ
tra. hic ergo tractat̃ de personalibus. Sed quero quare
dicuntur personales. Dato ꝙ debentur persone, vnde
licet reperiatur res que seruit, tamen magis inspicitur
persona cui debet q̃ res que debet: nam persona se ha-
bet per modum agentis, res vero per modum patiētis:
⁊ ideo magis inspicitur persona cui debetur, vel ab ea
vocetur personalis, q̃ res que debetur: vt. ff. de serui. ru-
stic. pred. l. j. Preterea ista extinguitur cum persona, sed
reales sunt perpetue: vt. ff. de seruituti. l. seruitutes. ij.
2 ¶ Que † sunt seruitutes personales? Dicit Jo. vsusfru
ctus, vsus ⁊ habitatio, ⁊ in istis plurimū inspicitur indi-
gentia si potest percipere, nec habet ius percipiendi fru-
ctus ⁊ vtendi: vt. s. de vsu ⁊ habita. §. vnius. sed in vsu-
fructu vsufructuarius facit fructus suos omnes, licet
omnibus non indigeat. ff. de vsufru. l. vsufructu legato.
in princip. ⁊ l. item si fundus. in princip. Item sunt que-
dam seruitutes reales, quia vna res debet seruitutē rei:
⁊ dicuntur reales, quoniam debentur a re rei, ⁊ in illis
inspicitur indigentia rei cui debetur seruitus, ⁊ ꝭm indi-
gentiam rei dominus potest vti seruitute, vt. ff. de serui.
rustic. predio. l. certo generi. in fin. Sunt ergo seruitutes
personales, vt vsusfructus, vsus ⁊ habitatio. Item sunt
reales, vt ille que debentur. Dicit glos. sunt ⁊ alie quedā:
nam dominus habet seruitutem in seruo suo, ⁊ sic est ser
uitus debita a re persone, vt in vsufructu ⁊ vsu, ⁊ de his
ponit hic exemplum in prin. Est ⁊ alia a re rei, ⁊ de rea-
libus: et de istis dicitur similiter in. §. inter. Et est tertia
seruitus que debetur persone, vt a seruo domino, et de
ista non loquitur hic: ⁊ ista dicitur personalis, quoniam
debetur persone, vt domino, ⁊ a persona, vt a seruo, sed
3 de ista non curo, sed de ipsa in. §. preiudiciales. ¶ † Du-
bium tamen est vtrum sit seruitus. Uidetur ꝙ non: quo
niam seruus est domini: ⁊ in re sua aliquis nō habet ser-
uitutem. ff. si vsusfr. pet. vel ad alium pertinere negetur.
circa princip. Item dicit glos. ꝙ debetur a persona, vt a
seruo: non est verum, quoniam interpretatione iuris ci-
uilis seruus nihil est, vt. ff. de reg. iur. l. quod attinet. Un-
de dic ꝙ non est seruitus que debet̃ ex persona rei, vt. ff.
de annu. lega. l. Titia. ⁊ de condi. ⁊ demonstra. l. Lucius
Titius. Habemus ergo ꝙ differunt personales a reali-
bus: quia personales debentur a personis, sed reales re-
bus ⁊ a rebus. Item differunt reales inter se, quoniam
alie sunt rustice, alie vrbane: vt. ff. de serui. rust. pred. ⁊ de
serui. vrb. pred. ⁊. ff. si ser. vend. l. j. ⁊ dicuntur rustice, quia
debentur rusticis predijs, vt. ff. de serui. rust. pred. l. j. ⁊. ij.
Item vrbane, que debentur vrbanis, vt. ff. de serui. vrb.
pred. per totum: ⁊ sic denunciantur rustice vel vrbane a
re cui debentur. Caue tamen: nam potest esse seruitus vr
4 banorum prediorum, ⁊ tamen erit rustica. In † vrbano
predio duo sunt, scilicet solum ⁊ superficies: respectu soli
est rusticū, respectu superficiei est vrbanum. Dico ergo
si quis cōstituerit seruitutem eundi de fundo suo ad do-
mum meam, licet debeatur vrbano predio, vtpote do-
mo, quia tamen ista seruitus magis respicit solum qđ est
rusticum, dicet̃ rustica seruitus: nam si magis respiciat
solum q̃ superficiē, dicetur rustica, sicut fundus, vt po-
nitur hic exemplum eundi per fundum in seruitute ru-
stica ibi, vel per fundum vicini eundi: cum magis respi-
cit solum q̃ superficiem: vnde lex dicit de vrbana serui-
tute, seruitus que in superficie: vt. ff. de serui. vrba. pred. l.
seruitus que in superficie. quasi dicat: seruitutes que re-
spiciunt superficiem, vt tigni immittēdi, luminibus non
officiendi ⁊c. vnde cū respicit superficiē, vel equaliter su-
perficiem, iudicantur vrbana. Si autem respiciunt tan-
tum solum, licet debeantur vrbano predio, dicuntur ru-
stice, ⁊ ideo an constituatur seruitus in eis, ⁊ illa serui-
tus respiciat solum, quāuis sublate sint vinee eque sunt
superficies, tamē ex quo remanet solum qđ seruitus illa
respicit, manebit seruitus: sic intelligo. ff. de ser. ru. pre. l.
certo generi agrorū. Item per Azo in sum. C. de ser. §. j.
¶ Tractatur

¶ Tractatur ergo hic de psonali seruitute, ꝛ primo de illa ponit exemplū, scilicet vtendi fruendi in fundo vicini, vel in edibus. ¶ Secundo ponit exemplum de reali, ꝛ primo de rustica: vt ire per fundum vicini, ꝛ alia exempla, vel per fundum ꝛc. vsqꝫ ad ver. eiusdem generis ꝛc. ¶ Ponit ergo in prin. §. exemplum de seruitutibus per
5 sonalibus, vt † de vsufr. ꝛ vsu etiam cum dicit, in fundo, in habitatione, cum dicit, vel edibus: nam iste sunt seruitutes personales. Unde dicit gl. Jo. ꝙ aliter nō potest dici seruitus personalis, nec ponit exēplū de personali, nisi in istis tribus, scꝫ vsufructu, ꝛ vsu, ꝛ habitatione: quoniam plures non reperiuntur, vt. ff. de vsufru. l. si quis binas edes. vel vnas edes. ff. de vsu ꝛ ha. ꝛ. ꝺ. de vsufr. ꝛ vsu ꝛ habi. non sunt ergo plures seruitutes personales nisi iste. Hinc est ꝙ Jo. dicit ꝙ si quis permittat mihi capere poma in suo pomerio, vel me patiatur ire spatiatū per virgultum suum vel pratum, vel mihi constituat ius pascendi pecora in suo, ꝙ non erit seruitus: quoniā non est realis, quia non debet̄ ei. Item nec personalis, cum non reperiantur nisi tres, scꝫ vsusfructus, vsus, ꝛ habitatio: qꝺ ergo dicit Jo. nō erit seruitus, sed erit ius personale, vnde aget ex sua promissione ille cui tale ius cōstituitur ꝛ promittitur, sic intelligit Jo. ff. de serui. ti. gene. l. vt pomū. de ser. rust. pre. l. pecoris. de vsufr. l. si quis binas edes. vel vnas. ꝛ ibi plene tractatur de hoc, ꝛ ibi approbat gl. sententiam Jo. Alij vt Mar. dicunt contrariū, ꝛ verius etiam dicunt ꝙ est seruitus personalis: nam consistit in patientia sicut alie seruitutes. ar. ff. de serui. l. quoties. de ser. leg. l. alia. Preterea de istis tractatur tit. de serui. ꝛ sic
6 interpretat̄ quid sit seruitus: qꝛ † verba sunt interpretāda penes materiam. ff. loca. l. si vno. ff. de vsur. l. si stipulatus. in prin. ar. ff. de vsufr. l. si quis binas edes. vbi de talibus tractat̄: ꝛ ibi de hoc plene no. Et qꝺ dicitur. ff. de serui. l. vt pomum. de ser. rust. pre. l. pecoris. ꝙ non sunt seruitutes, verum est reales, sed personales sic: ꝛ qꝺ dicit Jo. ꝙ nō sunt personales, quia iura tractāt de tribus tantū vsufructu, de vsu ꝛ habitatione, ꝛ sic non plures, dico
7 verum est † ꝙ non sunt plures seruitutes personales, sed sunt innominate, vt dum dico: si aliquis permittit mihi capere plaustrum lignorum in nemore suo quolibet anno, erit seruitus personalis innominata. Hāc opi. tenet P. per. l. mella. §. fi. ff. de ali. leg. ꝛ ibi dixi. Azo concor. cū Jo. in. d. summa. §. pecoris. ꝛ est vtilitas vtrum sit seruitus vel non: quoniam si sit seruitus personalis, habet cōfessoriam in rem, vt hic, qꝺ competit pro personali seruitute. ff. si vsuf. pe. l. vti frui. §. vtrū. ꝛ. l. seq. §. sicut fructuario. si ergo impediretur competeret ei cōfessoria contra possessorem. ff. si vsuf. pe. l. vti frui. §. vtrum. ꝛ ille dicitur possidere qui impedit seruitutē. ff. si ser. ven. l. si quis diuturno. §. vlti. poterit ergo agere contra quemlibet impedientem, si autē non sit seruitus sed obligatio personalis, vt dicit Jo. arg. ff. de ver. obli. l. si sic stipulatur. non aget confessoria contra quēlibet sed solum contra promittentem, quoniam obligatio personalis non egreditur personam obligatam, vt. C. de don. l. cum tres. C. pro soc. l. ij. ¶ Sequitur de exemplis, de realibus seruitutibus ꝛ de vrbanis, vt altius tollēdi: si ergo supponit hic ꝙ quis habeat in re seruit. domum suam eleuare ꝛ cōtradico ei, op
8 ponitur quandoqꝫ † ꝙ aliquis domū suam tollat altius non est seruitus sed potius libertas, nam quilibet qui nō debet seruitutem altius non tollendi, potest eleuare domum suam vsqꝫ ad nubes: quoniā cuius est solum, eius est aer vsqꝫ ad celum superius, vnde super ꝛ. j. nostrū est: vt. ff. de ser. titu. gene. l. vlti. ff. quod vi aut clam. l. vlti. ꝛ sic non est seruitus tollere altius domum, sed potius libertas: vt. C. de ser. ꝛ aqua. l. altius. Sol. dicunt quidam, verum est ꝙ tollere domum non est seruitus sed libertas, ꝛ ideo istud nō est exēplum confessorie actionis sed potius negatorie, quia negatoria actio cōpetit domino, qui nō debet seruitutem, ꝛ prohibetur altius tollere, vt sub predictis. ll. ꝛ sic est exēplum. §. j. ꝛ. ꝺ. ꝛ. j. est exemplum istius §. scilicet altius nō tollere: nam si quis debet seruitutem altius non tollendi domum, ꝛ vult tollere altius prohibetur per confessoriam, ꝛ sic ibi ponitur exemplum huius §. arg. ff. si ser. vend. l. ꝛ si forte. §. j. Ista non placet glos. ꝛ merito: nam hic tractatur de confessoria actione, ꝛ ponit exempla. Non est enim verisimile ꝙ cum tractet hic Imperator de confessoria poneret exēplum de negatoria. ꝛ. j. tractaret de negatoria ꝛ poneret exēplum de cōfessoria, vnde talis commistio reputatur absurda: nam si esset quedam intricatio, ꝛ leges debent esse clare ꝛ de nouo cod. cum sit vna constitu. circa medium. ꝛ ideo gl.
9 bene dicit ꝙ hic ponit exemplum de confessoria. Et † qꝺ dicitur ꝙ altius tollere nō est seruitus, dico verum cum quis extollit iure suo ꝛ voluntarie, sed dico qꝺ potest esse seruitus: nam pone ꝙ habeo domum que habet nimiū lumen solis, possum facere vt extollas domū tuam ante meam, vt sol non veniat in meam, vel si domus mea est opaca vel vmbrosa, ꝛ sol non lucet in ea, quia est contra solem, ꝛ tu habes domum versus solem ꝛ nolo vt tu eleues domum vt sic soluas ad parietem tuū: ꝛ ex refectione parietis voluatur domus mea ꝛ fiat lucida: ꝛ ideo facio vt constituas seruitutem altius tollendi, dico qꝺ est seruitus, ꝛ petitur per confessoriā: ꝛ possunt plura exempla poni, ꝛ probatur ꝙ seruitus etiam competat confessoria. ff. de serui. vrba. pred. l. si arborem. ꝛ. l. eum debere. ¶ Sequitur aliud exemplum confessorie, scilicet prospiciendi: nam aliquis potest habere seruitutem vt liceat sibi prospicere de domo sua in domum vicini, et vicinus nō potest edificare ita ꝙ noceat prospectui, al's vicinus posset edificare si vellet, ex quo non debet seruitutem, vt ff. de ser. vrb. pred. l. quod meo. ¶ Sequitur, vel proijciendi aliquid in domum vicini vt stillicidium: ꝛ potest edificare, ita tamen ꝙ possit semper stillicidium recipere. Itē aliud est stillicidium, scilicet tigni immittendi: vnde possum habere seruitutem oneris ferendi de domo mea in
10 tuam. ff. de serui. vrb. pred. l. meum. ꝛ † ista seruitus oneris ferendi differt ab alijs, quoniam alie seruitutes consistunt in patientia, vt. ff. de seruit. l. quoties. sed ista non solum consistit in patientia, imo possum compellere socium vt reficiat parietem suum, vt possit sustinere tignū onera domus mee: vt. ff. si serui. vendic. l. sicut refectio. §. competit. ꝛ. §. distant. ¶ Tractatur hic de confessoria. ¶ Primo, quare sic dicatur. ¶ Secundo, cui cōpetat. ¶ Tertio, contra quem. ¶ Quarto, ad quid. ¶ Quinto, qꝺ venit in ea. ¶ Sexto, de formatione libelli. ¶ Septimo, de quibusdam cauillationibus que fiunt contra libellum. ¶ Respōdeo ad primum, ꝛ quero qualiter iste actiones dicunt̄ negatoria ꝛ confessoria: vt. ff. si ser. ven.
11 l. ij. Et debetis scire † ꝙ cōfessio accipit̄ dupliciter in iure, vno modo sumit̄ per actionem que competit ex cōfessione facta in iudicio, ꝛ dicit̄ in confessoria: vt. ff. ad le. aqui. l. proinde. §. vlti. cū. l. seq. ꝛ de tali cōfessione nihil ad presens, quia illa personalis, at nos loquimur de realibus. Item est alia confessoria que cōpetit vbi quis habet seruitutem, ꝛ impeditur vti seruitute tali, competit ei confessoria, ꝛ est realis: ꝛ de tali loquitur hic ꝛ. ff. si ser. vend. l. ij. nec est inconueniens ꝙ pro diuersis rebus actiones competentes vocentur eodem nomine, quoniam plura sunt negotia ꝙ vocabula, ꝛ sic necesse fuit vno nomine nominare plura negotia, vt. ff. de prescrip. ver. l. natura rerum. ¶ Primo igitur quero quare dicatur confessoria. Dicit Plac. quia proponitur verbis affirmatiuis, dicendo: Dico me habere ius eundi agendi, ꝛ est negatio: aut proponitur verbis negatiuis, vt nego te habere ius eundi. ꝛ est glos. ꝛ Azo in summa. C. de vsufru. §. ꝛ est autem. Reprobat Placen. nam dicit glos. responsio debet esse ita generalis vt conueniat cuilibet exēplo actio
12 nis. Sed ego video † ꝙ seruitus altius non tollendi, pro qua quis agere potest confessoria, potest proponi verbis negatiuis: vt. ff. de ope. no. nuncia. l. si prius. quoniam dicit se habere ius vt vicinus non eleuet domum suam: ꝛ sic ratio Pla. non habet locum in isto exemplo pro confessoria. Item in negatoria cum quis negat vicinum habere ius vt domum suam sibi liceat eleuare, ꝛ sic proponit verbis affirmatiuis, cum dicit: nego illum habere domum meam eleuatam, ꝛ sic ratio Placentini non competit pro omnibus exemplis confessorie ꝛ negatorie, ꝛ ideo tanquam insufficiēs reprobatur. Sed certe non est efficax reprehēsio: quoniam Placen. dicit hic, quoniam

in pluribus causis proponitur verbis affirmatiuis ⁊ nõ
se retulit ad vnũ casum.arg.ff.de legi.l.nam ad ea.Dicit
ergo glo.nos debemus respicere rationem qua inducat
aliquid,vnde dico ꝙ confessoria inducit vt aduersarius
cõfiteatur se habere debere seruitutem,negatoria vt ne
get se habere debere:⁊ ideo dicit glo.vocatur cõfessoria,
quia per eam inducitur aduersarius cõfiteri seruitutem
debere. Sed tu dices,imo nõ confitetur:⁊ sic non debet
dici confessoria.Dico imo,quia licet non confiteatur,ta
men ad hoc agitur,vnde inspicitur id ad qd agitur:hoc
est,si certum deducitur in stipulatione, agitur certi cõdi
ctio.si incertũ,agatur ex stipulatione:vt.s.de ver.obl.§.j.
Preterea ex quo condemnatus est in confessoria,nec est
appellatũ,habet necesse stare sentẽtie:vnde cõfiteri vide
13 tur,cum non habeat causam contradicendi, sicut † filia
videtur consentire patri agenti actione de dote cõmuni
patri ⁊ filie,si filia non habet causam contradicendi, vt
ff.sol.ma.l.ij.§.voluntate.⁊.l.dotem. ⁊ nũc apparet ꝙ nõ
habet causam contradicendi per sentẽtiam que lata est
cõtra eũ,⁊ ista sententia est vera.Similiter sentẽtia Pla.
est bona,nam ex persona actoris ius metimur. ff.si pars
he.pet.l.j.§.j.vnde cũ petat se habere seruitutẽ ⁊ affirmet
siue verbis negatiuis siue affirmatiuis dicit confessoria,
quia confitet sibi deberi seruitutem,nec negatio q̃ repe
ritur in verbis propositis cum dicit, debes seruitutẽ al
tius non tollendi,refert ad suã propositionẽ seu affirma
tionem,sed ad modũ seruitutis vel qualitatẽ:sed si nega
tio refert ad suã propositionẽ,si dicat,dico se nõ habere
ius,dico ꝙ talis negatio facit ꝙ sit negatoria, vt sic qua
litas seruitutis declaret verbis affirmatiuis, verbi gra
tia:cũ dico,non habes ius altius tollendi in domo mea,
14 nõ curo.¶ † Scdo quero,cui competit cõfessoria pro ser
uitutibus personalibus , ⁊ ista cõpetit, vel quibus com
petit, vel quibus seruitus personalis cõstituta est domi
no directo: si autem domino vtili vt emphyteoticario,
sibi competit vtilis,vt.ff.si vsufr.pet.l.vti frui.§. vtrum.
⁊.l.fructuario.§.sicut.Si autẽ sit realis, dico ꝙ debetur
directo domino fundi, ⁊ nomine fundi sui, nam fundo
debetur seruitus realis: vnde lex dicit ꝙ sentẽtia fertur
fundo.ff.de pub.⁊ vect.⁊ commis.l.imperatores.de neg.
gest.l.qui aliena.§.vlt.Item fundus debet:vt. ff. si serui.
ven.l.⁊ si forte.§.j.ad fi. ⁊.§.hec autem actio. ⁊ ideo in rẽ
magis est q̃ in personam.Si cõpetit domino fundi, no
mine fundi:vt.ff.si serui.vend.l.⁊ si forte.§. hec autem a
ctio.⁊ ideo dicuntur in rem,quia respiciunt rem nõ per
sonam domini. Dico ergo iste actiones reales etiam cõ
petunt pro incorporalibus: vnde dico, sicut illa ratione
dominij vel quasi datur,ita similiter ista,vt.ff.si ser. ven.
15 l.ij.§.hec autem.Unde † dico,sicut in reivendicatione il
li qui est directo dominus competit directa.ff.de reiven
dica. item illi qui habet vtile dominium rei competit vti
lis,vt.ff.si ager vect.pet.l.j.§.vlt.⁊.l.ij.⁊.iij. ita dico ꝙ pro
seruitute reali competit directa nomine fundi illi qui est
dominus directo:si autẽ sit dominus vtilis, vt dicit glo.
vsufructuarius,emphyteota,creditor, superficiarius ⁊
similes, tunc datur vtilis confessoria, sicut sunt domini
vtiliter,vt.ff.de remiss.l.j.§.idem iulianus.⁊ de superfi.l.j.
§.vlt. Licet leges videtur dicere ꝙ nulli alij competit q̃
domino,verum est directa:alia ꝙ vsufr. non petit serui
tutem,verum per confessoriam directam,sed vtilem sic.
ff.si vsufr.pet.l.j.§.j.⁊.ff.si ser.vend.l.⁊ si forte.⁊.§. hec a
ctio autem.ff.de superf.l.j.§.quod ait.ff.de remis.l.j.§.idẽ
Julianus.vnde sm ꝙ sunt domini directo fundi, eis cõ
petit directa confessoria, si vtiliter domino competit vti
16 lis.¶ Tertio † quero contra quem competat. Dicit gl.
ꝙ competit contra eum qui possidet rem in qua petitur
seruitus,vel dolo desijt possidere: vnde dicatur dicit gl.
contra eum qui possidet vel quasi,⁊ probatur.ff.si vsuff.
pet. vti frui.§. vtrum.⁊.l.vlti.⁊ idem in negatoria, quia
competit domino fundi directa,quasi domino vtilis:vt
quia habet ius in re, quam negat seruitutem debere : vt
ff.si ser.vend.l.ij.Item datur cõtra aliquem ratione pos
sessionis,quia possidet rem vsufruc.vt.ff.de acquir.pos.l.
naturaliter.Item ⁊ idem quasi posses. ⁊ quia petatur a
lia seruitus debere ⁊ negetur.Unde sicut rei vendicatio
cõpetit pro vera possessione vel quasi possessione , sic iste
que respiciunt possessionem vel quasi,dicunt reales:non
autẽ sunt vendicationis,quia sumpserunt sibi nomen a
liud,scilicet confessoriam ⁊ negatoriam. ff. si ser. ven.l.ij.
¶ Sed nũquid cõpetit confessoria contra eum qui non
possidet,vel quasi possidet,si turbat eum qui vult vti ser
uitute sibi debita? Glos.videtur innuere ꝙ nõ:⁊ hoc te
net do. Jo. de blenosco , quoniam nõ reperitur ex parte
rei causa conueniendi eum. Nam vt glos.hic innuit,iste
17 actiones † reales cõpetunt contra eum qui possidet vel
quasi ad similitudinem rei vendic.ar.ff.si vsufr. pe. l.vti
frui.§.vtrũ. ⁊.l.vlti. Unde iste qui non impedit non pos
sidet,cum nec quasi possideat non tenet:sic est in rei ven.
ꝙ ille qui nõ possidet nec dolo desijt possidere, non tene
tur:vt.ff.de rei ven.l.sin autem. ⁊.l.officium. ergo sic erit
in confessoria,que datur ad similitudinem rei vend.⁊ sic
videtur supponere G.⁊ hoc tenet do.Jo.de ble.videtur
probari.ff.de serui.l.tigni.l.vlt.§.vlti.⁊.ff.si vsufr.pe.l.vti
frui.Credo contrarium ⁊ est sententia domini mei:nam
dico ꝙ ille qui impedit vti aliqua seruitute sua , tenetur.
Uerbi gratia : Titius habet seruitutem eũdi per fundũ
meum : cum vero vellet vti seruitute sua Seius qui non
possidebat vel quasi possidebat impedit Titium ire per
fundum meum,cum nullum ius in illo fundo prohiben
do dictus Seius haberet,dico ꝙ propter huius impedi
mentum ꝙ tenetur Seius Titio actione confessoria.Et
istam sententiã tangit do.Jo.de ble. sed non tenet eam.
18 Dico ꝙ tenetur ⁊ probatur:inter † corporalia ⁊ incorpo
ralia differẽtia est,quoniam corporalia perfecte possunt
haberi ⁊ tangi: vt.s.de re.cor.⁊ incorp. sed incorporalia
nõ , nec possunt perfecte haberi, nec tangi possunt.s.de
re.cor.⁊ incor.§.j. Unde dico, si quis detinet rem corpo
ralem,si desinat possidere non tenetur , quia non habet
aliquid qd possit restituere:⁊ sic nõ habet facultatem rei
restituende,vnde non tenetur, vt.ff.de rei ven.l.sin autẽ.
C.de alie.iu.mu.cau.fac.l.vnica.sed vbi quis impedit aliũ
vti seruitute sua,vt hic fecit Seius,certe Titius qui im
peditus est vti,non plene vti videtur seruitute sua : nam
si Seius statim desisteret ab impedimento, tamen cras
poterit iterum impedire , ⁊ sic semper perfecte non ha
bet suam seruitutẽ, sicut aliquis perfecte potest habere
rem corporalem : ⁊ ideo statutũ est in ratione seruitutis
cuius traditio consistit in patientia , nec est plena tradi
tio vt dixi,quia si hodie non impedit , vel post cras, ⁊ sic
possessio perfecta non potest haberi,⁊ ꝓpter hoc iste qui
tradidit seruitutẽ,debet cauere de impedimento, ꝙ nec
ipse impediet nec eius heres vel successor in futurũ: vt.ff.
de serui.l.quoties.si ser.ven.l.harũ.⁊.l.egi. Dico ergo ꝙ
iste qui impedit eum vti , priuat eum sua quasi possessio
19 ne seruitutis.Nã † sicut in corporalibus possessio acqui
ritur per traditionem vel inductionẽ corporalem. ff. de
acqui.pos.l.quemadmodum. ⁊.l.vlti.C.de acqui.pos.l.li
cet.ita per exclusionem vel ablationem possessio amitti
tur. ff. qd met.cau.l.metũ.§.ij.de vi ⁊ vi ar.l.j.§.j. s.vi bo.
ra.per totũ. ita similiter sicut in incorporalibus patiẽtia
est loco traditionis.ff.de serui.l.quoties.eius cõtrarium,
scilicet turbatio erit loco priuationis: nam qd patientia
inducit,scilicet quasi possessionem,oppositũ aufert, scili
cet turbatio. Iste ergo qui perturbat seruitutẽ , priuat
dominum seruitute sua quasi possessione,⁊ potest aliam
restituere , scilicet sicut possessio in seruitute potest tradi
cum cautionẽ de non impediẽdo in futurum: cum ergo
habet facultatẽ rei restituende,censetur confessoria. In
hoc dicit lex que nõ potest euitari:dicit enim lex, nõ solũ
contra dominum agitur in cuius fundo aqua oritur de
seruitute aque,sed etiam contra quemlibet impediẽtem
seruitutem:dicit illa lex ceterarum seruitutum.ff.si serui.
vend.l.si quis diuturno.§.vlti. ⁊.l.loci.§.⁊ si quis. ⁊ idem
per Azo.in summa. C. de vsufruc.§.sunt ibi. Azo addit
aliam rationem:vnde dico eo ipso ꝙ impedit vti seruitu
te,videtur habere seruitutem,⁊ sic tenetur eam restitue
20 re.Et hoc dicit Jo.de ble. dicit † ipse si tenetur impediẽs
non video quare non , ideo quia videtur habere quasi
possessionẽ seruitutis quia priuauit prohibitũ : teneo er
go ꝙ conuenitur confessoria. Non obstat qd dicunt ꝙ
reperitur

reperitur ex parte rei qui debet conueniri,quia nō possi-
det vel dolo desijt possidere:vt.C.de aliena.iud.mu.cau.
fac.l.vnica. Dic verū est ꝙ non possidet fundum in quo
habetur seruitus,⁊ ad illum non tenetur,vt concludūt:
sed dicunt ꝙ quasi possidet seruitutem per impedimen-
tum,sicut diceretur possidere,vel detinere rem corpora-
lem per apprehensionem ille qui apprehenderet , ⁊ ideo
illud restitueret cum possit.s.per patientiam ⁊ cautionē
de non impediendo,vt.ff.si seruit.vend.l.harum.⁊.ff.de
rei vendi.l.officium. Item non obstat.l.que videtur di-
cere ꝙ pro seruitute non conuenitur nisi dominus : vt si
seruitus vendi.l.⁊ si forte.§.hec autem actio.contra do-
minum vel alium qui impediet,⁊ sic exponit ibi B.Nec
obstat si petat seruitutem quam ille qui impedit non ha
bet,⁊ peteres,quia quandoqꝫ habetur ⁊ petitur res ra-
tione iuris,quod deficit:ratiōe euictionis que deficit so
luta res petitur tota , sꝫ dicet id per quod petit rem,al's
videretur petere illud quod iam habet,⁊ sic male.sic lo-
quitur.ff.de verb.obliga.l.Julianus. ⁊ sic dicet,dico ꝙ
tu tenebaris mihi dare tale quid, ⁊ cauere. Unde cū nō
solueris ⁊ nō caueris,vel non soluisti vt debuisti,peto vt
illam rem mihi soluas : sic iste petet seruitutem ratione
patientie que sibi deest ⁊ cautionis . ¶ Quero quarto,
21 quid † veniat in confessoria actione ⁊ quid petatur. Do-
ctores dicunt ꝙ fructus veniunt in seruitute personali,
⁊ petuntur vt fructus:vt.ff.si vsufruc.peta.l.vti frui.§.
his actionibus. Item in seruitute reali veniūt fructus:
vt in seruitute eūdi vel altius tollendi , ⁊ similibus. Sed
qui dicuntur esse fructus in istis seruitutibus? Dicit
quantum sua interest non fuisse impeditum,vnde cōue-
nit vt is qui habet seruitutem,sui iuris fuisset:vt.ff.si ser.
vend.l.⁊ si forte.§.vlti.⁊ petuntur tanꝙ interesse,non vt
fructus,quoniam venit vt interesse.ff.si serui.vend.l.loci
corpus.§.in confessione. Item dicunt doctores , modo
vicerit in confessione,nam seruitutes non possunt tradi
corporaliter,cum sint iura incorporalia:vt.s̄.de rerū cor
pora.⁊ incor.§.j.sed per patientiam quasi traduntur.ff.
de seruitu.titulo generali.l.quoties. vbi not.quando in-
cipit impedire, vel suam incipit voluntatem ostendere,
cautio potest peti , vt dicunt,ꝙ desistat ab impedimen-
to,⁊ non impediat in futurum.ff.si seruitus vendi.l.ij.
¶ Quinto quero de formatione libelli. Ray.sine dubio
male formauit , quoniā dixit non dicenda, ⁊ etiā omisit
dicēda: dicit sic Ray.in reali,puta in seruitute itineris.
22 ¶ Dico † coram vobis domine iudex , ꝙ ego Titius
habeo ius eundi de fundo meo per fundum Meuij sitū
in tali finagio,⁊ designabo.arg.ff.de rei vend.l.si in rem.
dicam ergo situm in tali finagio de tali villa ⁊ habet vi-
cinos ex longitudine A.ex vna parte,vt B.ex alia. Itē
ex latitudine M.ex alia F.vnde cum Meuius me impe
diat ire per fundum suum , peto ipsum per sententiam
compelli vt me amplius non impediat , vel dicet si vult
me impedire vt desistat. Jo.de ble.reprobat istum libel-
lum:quia ibi dicuntur omittenda, ⁊ omittuntur dicen-
da. et dicit glos. Joan.libellus non valet , quoniam est
obscurus.⁊ sic.ff.de iure fisci.l.ita fidei.dicit,nam habeo
ius eundi.ista verba sunt obscura:nā possunt referri ad
possessionem seruitutis.q.d.habeo ius.i.seruitutis pro-
prietatem : nam seruitus eundi est ius.ff.si serui.vendi.l.
loci corpus.in princi.potest enim esse possessio in seruitu-
te:nam dic possessio sed quasi,argu.s̄.de reb.cor.⁊ incor.
23 §.j. Potest ergo esse quasi possessio seruitutis: † nā si iue-
ro per.xxx.dies per fundum tuum isto anno non vi non
clam non precario animo seruitutis sum in quasi posses
sione , ⁊ propter istam quasi possessionē cōpetit mihi in-
terdictū de itinere actuqꝫ priuato: vt.ff.de iti.actuqꝫ pri.
l.j.§.j.⁊.ff.si seruitus vend.l.ij.§.recte Neratius.ad fi. Est
ergo obscurus , cum possit referri ad possessionem ⁊ ad
proprietatem , hoc enim patitur hoc verbum ius : cum
ergo libellus sit obscurus,ergo nullus,quia qui respon-
det obscure,non respondet.ff.de itine.actuqꝫ priua.l.de
etate.§.nihil. Sed ista reprehēsio non valet:nam quāuis
ista verba ⁊ ad quasi possessionem ⁊ ad proprietatem
possint attribui : actio non magis proprietati attribui-
tur,quoniam ista lex vtitur istis verbis,scilicet ius eun-
di , ⁊ tamen intelligitur de proprietate , vt hic.ff.si serui.
vendic.l.loci corpus.in prin.vnde licet generaliter dictū
est,non propter hoc vitiatur , quia refertur ad ꝓprieta-
tem. Alio modo reprehēdit,quia in libello dicit se habe
re ius eundi , at ista seruitus est realis,que debetur fun-
do:vt.ff.de publi.⁊.l.nec imperatores.ff.de nego.gestis.l.
qui aliena.§.vlti.vnde sententia fertur fundo,ergo peti-
tio erat facta pro fundo,vt.ff. commu.diui.l.vt fundus.
Preterea realis seruitus debetur fundo,ita ꝙ inspiciūt
indigentiam fundi : ⁊ ideo dominus fundi cui debetur
non potest ire per fundum seruientem vbi fundus do-
minans seruitute nō indiget,⁊ sic loquitur.ff.de seruitu.
rusti.l.ergo nisi.vnde cum possit licite impedire cum fun
dus suus non indiget : ⁊ nō adiecit tempus competens
quando deberet ire ad fundum suum,quia ad colendū:
vnde male ponit in libello, me impedit ire , ⁊ ideo repre-
hendunt:sed in vsufruc.nō oportet dicere indigentiam
24 † vsufructuarij,quia facit omnes fructus suos,siue in-
digeat siue non : vt.ff.de vsufruct.l.vsufructu legato. in
princi.sed in vsufructu oportet facere mentionem de in-
digentia persone : quia vsurarius non facit omnes fru-
ctus suos,sed tantum pro indigentia sua : vt.s̄.de vsu ⁊
hab.§.vnus. Sed in istis potest dici ius sibi deberi quo-
niam personalis est , ⁊ debetur persone.s̄.de vsufruc.in
prin. Itē in vsufructu non requiritur ꝙ adijciat tēpus,
quia facit fructus suos. Item reprehendunt Ray.quia
eius libellus est insufficiens:quoniam debuit petere cau
tionem de non impediendo in futurum,nec eius succes-
sores.ff.si serui.vend.l.harum.⁊.l.egi. ⁊ sic due prime re-
prehensiones respiciunt seruitutem realem , ista autem
tam personalem ꝙ realem. Item est alius defectus in li-
bello:quoniam fructus veniunt in istam actionem si cō-
petit personali , vt vsufructu , vt.ff.si vsufruc.peta.l.vti
frui.§.penul. Item in realibus autē veniunt fructus idē
est interesse pro fructibus : nam cōmodum eius qui ha-
bet seruitutem est fructus : vt.ff.si serui.vend.l.⁊ si forte.
§.vlti.⁊ ideo pro fructibus interesse petitur:vt.ff.si serui.
vendic.l.loci corpus.§.in confessione.vnde istis rationi-
bus reprehenditur Ray. Dicunt ergo ꝙ seruitus rea-
lis debetur rei, vt.ff.de seruit.rust.pred.l.ergo.ad finem.
Item debetur ecclesie ; vnde lex dicit ꝙ res tenetur.ff.si
seruitus vendi.l.⁊ si forte.§.etiam vinculo. sed preualuit
serui.⁊c.vnde debet peti nomine fundi cui debet, ⁊ ideo
25 sic ipsi dicūt doctores. ¶ Dico † corā vobis domine iu-
dex ego Titius ꝙ fundus Meuij situs in tali finagio , ⁊
designentur etiam vicini proximi,debet seruitutem eun
di fundo meo sito in tali finagio ⁊c.⁊ cū ego irem ꝑ fun-
dum suum ad fundum meum tēpore opportuno, ⁊ desi
gnatur tempus ita ꝙ pareat ꝙ pro vtilitate fundi iret,
ꝙ non deberet ire nisi pro vtilitate fundi , al's posset re-
pelli:vt.ff.de seruitu.rusti.predi.l.ergo.ad fi.⁊ ideo dicit,
cum irem per fundum suum pro vtilitate fundi tempo-
re Augusti ad colligendum fructus fundi mei,vel quid
simile,⁊ dictus Meuius me impediuerit ire , peto vt de
cetero me nō impediat,⁊ vt caueat de non impediendo
me in futurum:⁊ quia interest mea me non fuisse impe-
ditum,peto ab eo decem nomine mei interesse:in perso-
nali autem seruitute , vt vsufructu vel vsu dicit vsufru-
ctuarius. Igitur ius deberi personale est,⁊ debet perso-
ne. Item ibi fructus petuntur, ⁊ non sub nomine inter-
esse:vt.ff.si vsufru.pe.l.vti frui.§.in his actionibus. Sic
ergo in confessione concluditur vt patiatur ire,non au-
tem concluditur ad dandum , vel ad faciendum pre-
26 terꝙ † in seruitute oneris sustinendi , vbi petitur ꝙ resi-
ciat parietem:vt.ff.si serui.vend.l.sicut.§.distant autem.
Uel forte ibi petitur patiētia,scilicet vt domus patiatur
onera alterius,quia non potest esse nisi reficiatur ; vnde
petitur patientia , quoniam res est obligata que debet
seruitutem,⁊ ideo res non potest obligari ad dandum,
vel ad faciendum,quia non habet animum, sed impro-
prie dicitur pati , ⁊ ideo obligatur ad patientiam : vt.ff.
de seruitu.l.quoties. vbi dicit ꝙ traditio seruitutis con-
sistit in patientia , ⁊ lex dicit rem obligatam:vt.ff.si ser.
vendi.l.⁊ si forte.§.etiam.ad fi.§.ergo non obligatur ad
dandum vel faciendum,sed ad patientiam tantum,hoc

est ꝙ si dominus stipularetur a fundo aliquid dari vel
fieri, ꝙ fundus non obligatur: quia est contra suam
naturam ꝙ ibi sit animatum quid, ⁊ ideo non valet pa-
ctio: vt.ff.si seruitus vēdi.l. ⁊ si forte.§.j. ⁊ Gallus putat.
¶ Tu vero concludas, etiam declaratur seruitus de-
biti ⁊ interesse, alia veniunt per officium mercenarium:
vt dixi.j.in materia negationis. ¶ Opponitur contra
libellum istum, hic dicitur ꝙ petitur reus condemnari
vt patiatur ire in futurum: contra, quia vt contractus
futuri temporis non pertinet ad iudicem.ff.de iudi.l.nō
potest. ⁊ ff.de iudi.l.nonnūquam autem. ⁊ ff.de vsufruc.
l.j.§.soluit in.l.de vsur. ⁊ Dyn.ff.de aqua plu.arc.l.j.in
27 prin. ⁊ dicit † ꝙ qs habet ius prius, ⁊ ius futurū depen-
dens ex presenti, tunc ius futurum ratione iuris presen-
tis bene venit in iudicium: sic loquitur.ff.si seruitus ven
di.l.harum. ⁊ l.egi. ⁊ C.de fideicommis.l.j.sed vbi habet
ius futurum solum, ⁊ tale ius futurum quod non respi-
cit causam presentis: tunc non deducitur in iudicium,
sic loquitur contraria. Et est rationabile ꝙ possit pro fu
turo tempore petere condemnationem, quoniā incōue-
niens esset ꝙ quis repelleretur agere pro quolibet impe-
dimento: quia quolibet die potest impediri, ⁊ sic quali-
bet die compelletur agere ⁊ protestari, vt ille aduersa-
rius pateretur, quod esset procedere in infinitum, quod
esse non debet, quia infinitas reprobatur: argu.C.de sa-
crosanc.eccle.l.viti. Item ne oporteat actorem qualibet
die protestari p iure. ad hoc facit.C.de prescrip.xxx.vel
xl.an.male agit. ⁊ ideo bene rationabilis est vt cōdemne
tur reus de nō impediēdo decetero. Sed quare tenetur
cauere de nō impediendo in futurū: vt.ff.si ser.vend.l.ha
rum. ⁊ l.egi. Dico in corporalibus pōt fieri plena traditio
rei, quia ibi naturalis apprehēsio ⁊ corporalis, vnde ple
ne potest restitui: itaqꝫ nihil remanet reo, ⁊ ideo cum ni-
hil habeat, nō dolo facit quo minus haberet quod red-
didit domino ⁊ autoritate iudicis, vnde non videtur do
lo malo facere, vt.ff.de reg.iur.l.nō videntur data.§.qui
28 in vsu. ⁊ ff.de rei vend.l.fin autem. Sed † in incorporali-
bus non potest fieri ita plena traditio, quia sunt res in-
corporales.s̄.de reb corp. ⁊ incorp.§.j. ⁊ actio, quia actor
de eo non potest esse bene securus: quia si hodie non im-
pedit, cras impedire potest, ⁊ presumitur iam contra eū
qui impediuit, vnde cautio est interponenda vt magis
reus astringatur non impedire iniuste actorē, vt.ff.si ser.
vend.l.harum. ⁊ l.egi. Est vtile ꝙ reus condemnetur in
futurum, ꝙ non oportebit facere nouum iudicium, da-
re libellum, contestari litem, ⁊ alia facere, sed solum da-
bit sentētiam iudici, ⁊ implorabit vt eam exequatur: nā
sentententia habet paratam rei executionē, vt.ff. ne vis
fiat ei qui in pos.mis.est.l.si quis missus ad fi.j.respon. Et
hoc est quod dicit lex: reputat minorē lesum, propter qd
habeat implorationem officij ad executionem sententie
si animo nouandi stipulatus fuit, ⁊ ideo minores resti-
tuuntur: vt.ff.de minor.l.minor.xxv.ann.cui fideicōmis-
sum. vnde tenetur cauere de non impediēdo in futuro,
propter hoc qr non potest seruitus perfecte tradi, ⁊ hoc
supponit lex. Et glos. que dicit: vbi vsusfructus debetur
per stipulationem, si tradatur non tollitur personalis,
quoniam perfecte non potest tradi: vt.C.de vsufr. corru
ptionem.lex est.ff.l.iiij.§.dare. ¶ Sexto quero de cauilla
tionibus: ⁊ fiunt hic cauillationes due, vna habet appa
rentiam, alia non. Pone ergo, ⁊ ista habet apparentiā:
29 aliquis † vsus fuit seruitute eundi, iuit per fundum vici
ni per longum tempus, iste non potest probare de consti
tutione seruitutis: quidam voluit dare consilium per qd
probabit in seruitute ⁊ obtinebit, ⁊ dicunt ꝙ alleget ali-
quam causam constitutionis, vel venditione vel alia si-
mili, an per hoc ꝙ iuit per fundum vicini probabit serui
tutem? Ex quo vicinus passus est eum ire per tantum tē
pus, presumitur de cōstitutione seruitutis: sicut dicitur
in vsuris, ꝙ si quis prestitit vsuras per longum tempus,
⁊ neget obligationem, probatur obligatio per solutionem
diuturnam.ff.de vsur.cum de in rem verso. Similiter ex
quo dominus passus est aliquem ire per fundum suum
longo tempore, presumetur de constitutione seruitutis,
quia patientia est loco traditionis, vt.s̄.de rerum diuisi.
§.vendite. ⁊ §.interdum. ⁊ sic optime hic, licet forte non
habeat ius: sed non est dubium ꝙ ille esset periurus in
iuramento calumnie, cum sciret se non habere ius agen
di, ⁊ ageret, vt.C.de iuramen.calum.l.ij.§.j. ⁊ ideo tale
consilium nō est vtile, quia vergit in detrimentū anime.
Item non est expeditum quod dicunt ꝙ probat seruitu
tem per diuturnam patientiam, sicut debitum per diu-
turnam solutionem, quia facilius est pati ire agere per
fundum suum ꝙ aliquid dare de suo: multum fortis est
presumptio vbi quis soluit de suo aliquid, quia nūquam
in dubio presumitur quis velle iactare seu perdere rem
suam.ff.de probatio.l.cum de indebito. quia donare est
perdere.ff.de donatio.l.filiusfamilias. vnde presumitur
ꝙ anteꝗ soluat bene inquirat vtrum debeat, quia qui
nesciunt se debitores, inuite soluunt, ⁊ lex presumit ꝙ
vbi quis soluit, debitum soluit. ¶ Sed aliud est in pa-
tientia que non est ita grauis, ⁊ ideo non preiudicat ita.
30 Item † non est dubiū ꝙ illa.l.est contra rationem iuris
cōmunis ꝙ quis presumatur obligatus: vnde nō exten-
detur: vt.ff.de legib.l.contra rationē. Et quod dicitur,
patientia est pro traditione: verum est vbi ad hoc erat
quis obligatus ⁊ certum erat, sed vbi certum erat ꝙ nō
est obligatus, vel dubium est, non habetur pro traditio-
ne, sicut intelligitur.ff.de seruitu.l.quoties.s̄.de rerum
diuisi.§.interdum.C.de acquir.posses.l.ij.de hoc per Ja.
de raue.ff.de aqua pluuia arcen.l.j.in fi. ⁊ per Pet.C.de
seruitu. ⁊ aqua.l.ij. ⁊ glos. hic tangit in.§.si minus. ⁊ ibi
dixi, vt in hac lectura. ¶ Alia cauillatio, pone actor qui
petit seruitutem realem dicit se dominū fundi, cuius no
mine petit seruitutem: item dicit seruitutem deberi fun-
do suo. Do cōsilium ꝙ non cōdemnetur reus per illum
libellum, nam cum dicit actor, ꝙ ipse dominus est talis
fundi, ⁊ dicit ꝙ illi fundo fundus vicini debet: si reus re-
spōdet, nego proposita esse vera, ex quo plura dicta sunt
⁊ enumerata in libello, negatio facta a reo videtur re-
ferri ad omnia proposita in libello, nam pluribus singu
lariter enumeratis in stipulatione si reus respondet ge-
neraliter, do, promitto, responsio refertur ad omnia, vt
perinde sit ac si super quolibet esset singulariter respon-
sum, vt.ff.de verb.oblig.l.pluribus. ⁊ sic lis erit contesta.
in omnibus.C.de lit.contesta.l.vna. ⁊ not.in Spec.de lit.
contesta.§.j. Quid ergo si reus negabit tantum seruitu-
tem deberi ⁊ non negabit illum dominum fundi domi-
nantis, ⁊ sic non poterit condemnari: nam si actor pbet
se dominum ⁊ fundo deberi seruitutem, dicet reus, do-
mine non condemnetis me in isto processu, quoniā pro-
cessus nullus est, quia lis nō est contestata, quoniam iste
in libello suo negauit se dominum fundi dominantis.
Item dicit seruitutem deberi suo fundo a meo fundo,
negaui de seruitute tantum ⁊ non ꝙ esset dominus, ꝙ
sic lis non fuit contestata super dominio tamen, ⁊ tamē
adiudicatio facienda est ei vt domino, si debeā damna-
ri: vt.ff.si seruitus vendi.l.ij.§. ⁊ ideo. cum lis non sit con-
testata ⁊ testes sui producti, non valet processus non ser-
uato ordine iuris, vt.C.de senten. ⁊ interlocu.om.iudi.l.
probatum. ⁊ sic nō damnatur. Dico ꝙ talis cautela nō
31 valet, quoniam † vbi sunt duo quorum potest vnum sta-
re sine alio, vt hic, saltem dominium potest esse sine serui
tute, licet non econtra, si reperitur vitiū in vno non pro-
pter hoc vitiatur aliud.ff.si cer.pet.l.certi condictione.§.
quoniam.ff.de minorib.l.etiam. vnde licet hic lis non sit
contestata super dominio, tamen nō vitiatur processus
quātum ad seruitutem in qua lis fuit recte facta, ⁊ sunt
duo separata: vnde dico, si iudex est certus ꝙ lis non
sit contestata in dominio, facit litis contesta.super do-
minio, ⁊ seruantur processus seruitutis, ⁊ fertur senten-
tia super dominio ⁊ seruitute. Si autem iudex dubitet
vtrum lis sit contesta.super dominio, dico ꝙ ferat sen-
tentiam audacter super seruitute, ⁊ per hoc incidenter
fertur super dominio: nam hoc licet queratur de domi-
nio rei, non tamen queritur principaliter in ipsum do-
miniū, sed propter aliud, scꝫ propter seruitutem: vt.ff.de
exceptio.l.fundum.cum non possit deberi non domino
fundi: vt.ff.si seruitus vend.l.ij. Unde dico ꝙ incidenter
mouetur hec questio dominij, vnde lata sententia super
seruitute

seruitute si sibi adiudicatur seruitus, per consequens
adiudicatur dominium: arg. C. de ordi. iudi. l. j. & ideo nō
requiritur lit. contest. super dominio, nam super inciden
ti lis non contestatur, vt etiam notauerunt quidam.
¶ Querit hic dominus meus, Titius cōcessit Meuio
sibi & heredibus suis vsum in fundo suo vel nemore: de-
cedit Meuius relictis pluribus heredibus, queritur an
omnibus an vero vni heredum debeatur quātum indi-
get pro suo vsu? Titius vult ꝙ habeant omnes tantum
modo quātum Meuius pro suo vsu solitus est recipere,
quid iuris? Et videtur ꝙ cuilibet debetur insolidum pro
suo vsu, quia sic est in seruitute reali, ꝙ si fundus cui de-
betur seruitus diuidat̄ per plures, tamen cuilibet parti
debetur seruitus insolidum: vel si fundus seruiens diui-
datur, quelibet pars tenetur insolidum, & sic loquitur. ff.
de seruitu. rusti. predio. l. via constitui. §. si fundus. & §. si
quecūqȝ. et si serui. vend. l. loci corpus. §. si fundus. Ipse
imponit docto. quod dicunt ꝙ imo tantum habebunt
32 quantum defunctus: † nam verba concessionū debent
ita interpretari ꝙ proprietas non remaneat inutilis, vt
ff. de vsur. l. iij. §. penulti. nam si quis stipuletur vsumfru-
ctū sibi & heredibus, quāuis in aliꝭs rebus intelligeretur
de heredib⁹ in infinitum, tamen ne proprietas sit inuti-
lis, interpretatur promissum primo heredi, vt. C. de vsu-
fruc. l. cum antiquitas. & argu. C. de lega. l. in annalibus.
¶ Non obstant argumenta de seruitute reali, quia in
illis inspicitur indigentia fundi, & ideo non plus ibi itur
pro omnibus partibus, ꝙ̃ pro toto fundo ibatur, & sic
non est: sed per hoc non est preiudicium ei qui debet ser-
uitutem, argu. ff. de seruitu. rustic. predio. l. certo. in fi. sed
hic inspicit̄ indigentia persone. s̄. de vsu & hab. §. vnus.
& plus indigent omnes heredes ꝙ̃ defunctus, & sic plus
grauaretur ille qui debet seruitutem. Posset dici con-
trarium, vnde verum est vbi aliqui habent ius ab alio,
licet isti sunt plures debent vti ad eundem modum ad
33 quem defunctus vteretur, vt ipsi dicunt: nam † obliga-
tio defuncti ex persona heredū non mutatur. ff. de verb.
obliga. l. ij. §. vlti. sed vbi aliqui dicunt, veniunt iure suo,
non autem ex persona defuncti: tunc inspiciende sunt
eorum persone, & hic promittens potuit sibi preuidere
ꝙ possent esse plures heredes, vnde ex quo promisit he-
redibus, & possunt esse plures heredes, videtur velle ꝙ
quilibet habeat: vnde cū constitutio veniat ad vsum nō
ex persona defuncti sed suo iure propter stipulationem
factam de herede, quilibet admittitur: sicut dicitur de
vsufructu, arg. ff. de verb. oblig. l. stipulatio ista habere li
cere. §. si ita. & in. l. antiquitas. dixi heredi hic de heredi-
bus, sed credo per eandem. l. antiquitas. non procedere
vult personas hered.

Summarium.

1 ☞ Actiones quibus dominus negat aduersarium in re sua ius habere, dicuntur in rem negatiue.
2 Libertas quedam est, non seruitus: edes suas posse tollere altius.
3 Clausula sequens ad omnia precedentia referri potest.
4 Actiones negatorie ꝙ̃ multe sint & varie.
5 Possessorium & petitorium eodem libello intentari non possunt.
6 Possidere potest quis rem suam, quam alius detinet.
7 Rei vendicatio possidenti qn̄ competere possit: & nu. seq.
9 Prescriptio contra negligentes introducta est.
10 Possidens quo casu actoris partes sustinere possit.
11 Interdicta omnia p̄sonalia sunt, quāuis in rem scripta.
12 Responsa prudentum iuris sunt ciuilis.
13 Rei vendicatio domino competens aduersus dolo desinentem possidere, an sit actio vtilis ciuilis vel pretoria.
14 Heredi instituto competit directa hereditatis petitio iure ciuili.
15 Actio an ciuilis sit vel pretoria ex actoris cōsideratione cognoscitur.
Actiones que ciuiles & que pretorie sint & vnde orian̄t.
16 Actio contra dolo desinentem possidere quando ciuilis sit, & quando pretoria.
17 Furtum manifestum iuri ciuili incognitum, a pretore introductum est.
18 Actio commodati an sit pretoria, vel ciuilis.
19 Negatoria actio domino rei competit, in qua nulla a se constituta est seruitus.
20 Negatoria actio contra quem competat.
21 Libertatē fundi mei impediens, mihi negatoria tenet̄.
22 Negatoria actio quando competere dicatur.
23 Rei vendicatio nascitur ex solo dominio.
Actio definit̄ cause petendi ad conclusionē applicatio.
24 Negatoria conueniri potest qui per fundum meum aliquanto tempore iuit, licet modo ire cessauerit.
25 Libellus in negatoria qualiter formandus.
26 Fructus quando in personali seruitute petantur.
27 Negatoria actio triginta annos durat, & tanto tolli potest tempore.
28 Seruitus habens causam continuam prescribi nō pōt.
29 Thesaurus quid sit, & vnde sic dicatur.
30 Fructus in rei vēdicatione per actionē in factū petunt̄.
31 Actor vincens in possessorio, in quasi possessionem seruitutis admittitur.
32 Probatio in negatoria vel confessoria cui incumbat, petenti, an vero neganti.

Contra quoqȝ. Al's & ita, al's econ-
tra: sic cōtinua. Supe
rius super. §. precedenti dictū est de actione in rem con-
fessoria, per quam aliquis dicit sibi seruitutem deberi:
in nostro autem. §. tractatur de negatoria, per quam
quis negat seruitutem debere, & sol. subiꝭcitur. §. ecōtra.
& continet quatuor dicta. ¶ Primo tractatur de serui-
tute personali. ¶ Secūdo de reali, tam in rem pro vrba-
nis, ꝙ̃ in rusticis. doct. ¶ Tertio excipit. ¶ Quarto
subiꝭcit aliud dictum, vel dic ſm glos. ꝙ latens accedit
ad aliam diuisionem actionū. ¶ Pone ego habeo fun-
dum liberum, aliquis vtitur fructibus fundi mei dicens
1 se habere ius vtendi fruendi. ¶ † Item si quis non velit
dominum eleuātem domum suam prohibere vel altius
tollere, vel prospicere, vel immittere, prodite sunt actio-
nes in rem per quas dominus neget aduersario esse ius
vtendi fruendi, agendi, eundi, aquam ve ducendi. Item
per quas neget aduersario esse ius tollendi, prospicien-
di, proiꝭciendi, aliquid immittendi, & iste actiones sunt
in rem & negatiue, quod genus actionum, & que actio
negatiua non est in rebus corporalibus: nam in his is
agit qui non possidet, ei vero qui possidet non datur a-
ctio per quam possit negare rem alterius esse, sequitur
exēplo, & dicit ꝙ in vno casu is qui possidet partes acto-
ris sustinet. ¶ Sequitur ꝙ si iste actiones, & si que sunt
similes, descēdentes sunt ex legitimis & ciuilibus causis:
sic ergo continet quatuor particulas: prima in princip.
secunda ibi: item prediorum. tertia ibi: sane vno &c. quar
ta ibi: sed iste quidem &c. hoc ostendit vsqȝ ad. §. alie aūt.
¶ Expono literam: dicit litera cōtra, al's econtra, dicit
glos. Primo dicit de actione confessoria per quam quis
asserit sibi seruitutē deberi, & hic dicit de negatoria, imo
quandoqȝ contradictoria: & ideo dicitur contra & econ-
tra, & literalia que hic tanguntur magis sunt prolixa ꝙ̃
alia materia vel principale. De exemplis nō curo, quo-
niam ita exponitur vt exposui. s̄. in confessoria, & omnia
exempla que hic ponuntur, ponuntur affirmatiue: & sic
videntur exempla confessorie & non negatorie, preter ꝙ̃
in primo, q̄r ponit̄ negatio ibi: vt si quis intendat aduer
sario ius non esse vtendi &c. sed omnia sequentia vident̄
exempla confessorie, & hoc quidam dixerunt ꝙ hic po-
nuntur exempla confessorie, ibi ponuntur exempla ne-
gatorie. Sententia illa nō placet, vt vidisti. s̄. proxi. §. nō
dicit ꝙ illa negatio que ponitur in exemplo primo repe-
tatur in aliꝭs: vt sicut dicitur non esse ius vtendi fruen-
di, sic dicatur non esse ius agendi. Item nō est ius aquā
ducēdi, vel altius tollēdi, & sic de singulis. ¶ Sȝ ſm hoc
opponitur, quandoqȝ si repetat̄ in exemplo altius tol-
2 lendi, erit exemplum confessorie & non negatorie: † nam
altius tollendi est libertas, non seruitus, & ideo quilibet

qui non debet servitutem, potest elevare quantum vult:
vt.ff.quod vi aut clam.l.vlti.⁊ ideo ille qui agit confesso-
ria contra vicinum non habere ius tollendi, ⁊ sic nõ est
exemplum de negatoria, sed potius cõfessoria. ¶ Item
altius. Glos. dicit, quia ad sequentia exempla repetitur
preterꝙ ad exemplum altius tollendi, ⁊ tũc licet in aliis
repetatur, ⁊ istud exemplum sit inter alia, non tamen
refertur ad istud: ⁊ est ratio, nam clausula non refert, vbi
relata vitiaret rem, vnde ne vitientur exempla. s. altius
tollendi. ista dictio non, nõ repetitur. ¶ Dico ꝙ in vno
potest esse exemplum negatorie ⁊ cõfessorie: nam si quis
conueniat me iure servitutis vt ego domum meam ha-
beam elevatam, ego possum agere contra eum actione,
⁊ negare ius ei esse me habere domũ meam elevatam,
quod ex quo domus est libera, ⁊ si proponerem contra
aliquem ꝙ habeo ius in domo sua ꝙ ipse habeat eam
elevatam, erit cõfessoria, sequitur in litera. ¶ Iste quoq;
actiones. verbum istud est verbum relatum. ¶ Quero
ergo ad quam actionem referatur? Quidam dicunt ꝙ
ad omnes precedentes refertur, vnde dictum est de rei
vendicatione, item de confessoria, item de negatoria,
sequitur ꝙ iste sunt in rem, ⁊ probant: hic dicitur, iste, ⁊
sic non potest referri ad negatoriam tantum, ⁊ ideo re-
3 fertur ad precedentes. Item probant, vbi † sequitur in
aliqua clausula, debet referri ad omnia precedentia me-
diata ⁊ immediata: vt.ff.de lega.j.l.talis scriptura.ad fi.
⁊ melius.ff.de legatis.iij.l.vxori. Sed ista sententia non
placet glos. imo dicit gloss. ꝙ quantum ad actionem in
rem refertur ad precedentes, ad rei vendica. ⁊ ad con-
fessoriã, sed quãtum ad id quod dicit negative refertur
ad proxime dictum: nam dicit glos. relatio facienda ad
proxima, vt.ff.de legat.j.l.si servus plurium.§.vltimo. ⁊
de testamen.l.heredes palam.§.sed ⁊ si notam. nam non
potest referri ad rei vend. quia non est negativa, vt.j.e.§.
versi. quod genus ⁊c. Item nec ad confessoriam, ⁊ ideo
refertur ad proxi. scilicet ad negativam: ⁊ ꝙ arguitur
semper relatio facienda est ad precedentia, dicunt do-
ctores, cum sequitur clausula generalis plura ante di-
cta, si queratur an possit ad omnia referri, dicimus ꝙ
clausula potest referri ad omnia p̃cedẽtia, vt.ff.de leg.j.
l.j.⁊.l.talis scriptura. ad hoc facit melius.ff.de lega.iij.l.
vxori.§.vxori. cum non potest ad omnia precedentia re-
ferri, tunc ad proxima facienda est relatio: vt.ff.de po-
stul.l.j.§.deinde adiicit.de lega.j.l.si servus plurium. ad
fi. de testamen.l.heredes palam.§.sed ⁊ si notam. de hoc
plene in Specu. de instru. editio.§.nunc autem. ibi: inter
excipere. ⁊ sic loquit̃ hic: vtrunq; dicitur iste ⁊c. refertur
ad actionẽ negatoriam, de qua proxi. locutus est. Item
non obst. quod dicunt ꝙ iste est pluralis numeri, ⁊ non
potest referri ad vnam actionem: vnde nec per conse-
4 quens ad confessoriam. Dico † plures sunt actiones ne-
gatorie: alia negatoria, que competit illi qui negat servi-
tutem personalem, alia que negat realem. Item alia di
recta, alia vtilis. Dico ergo ꝙ ista pluralitas refert̃ ad
numerum negationum, non autem ad species actionis
diversas, ⁊ sic nõ est contra. Sequitur in litera. ¶ Quod
genus actionis ⁊c. quod verbũ est relativum: ad quod
igitur refertur? Dicit gl. ꝙ refertur ad superiores, ⁊ ad
rei vend. ⁊ ad confessoriam, ⁊ ad negatoriam: nam dicit
glos. ꝙ hic nomen actionis sumitur large, cum sumitur
large, actiones in rem continentur in rei vend.ff.de act.
⁊ obliga.§.actionum duo sunt genera. nam cum stricte
sumitur, continetur tantum actio in personam, vt.ff.eo.
titu.l.actio in personam. vnde glos. refertur ad mediatũ
⁊ ad immediatum. Sed certe melius est ꝙ referatur ad
rei vendi. quia in rei vendi. non habet locum negatoria
vnde proprie sumantur exempla.j.eo.versi. sane ⁊c. que
sumitur ex rei vẽdicatione, ⁊.j.videbitis. Alii dicunt ꝙ
refertur ad rei vẽdicationẽ principaliter, quia de rei ven
dicatione fit exceptio, ⁊ sic de rei vẽdicatione debet esse:
arg. ꝙ exceptio debet esse de eo quo ⁊ regula.ff.de penu
leg.l.nam ⁊ quod liquide. Sequitur. ¶ Ei vero qui possi-
det. vbi dicitur, ꝙ possidenti non datur rei vendicatio.
5 Per.§.istum fundavit Mar. ꝙ † possessorium ⁊ petito-
rium non possunt intentari in eodem libello, scz interdi-
ctum retinende possessionis: nam ille qui agit rei vendi.
dicit se non possidere, ⁊ sic diceret se possidere ⁊ nõ possi-
dere, vnde tanꝙ contrarius non admitteretur, vt.C.de
furtis.l.j.C.si servus extero.l.vnica.§.vlti. ⁊ hic. Sed di-
dicit Mar. bene posset agi petitorio ⁊ possessorio recu-
perande vel adipiscende, quoniam tunc nõ esset sibi con
trarius, ⁊ ista opinio canonizata est extra de cau.pos.⁊
proprie.c.pastoralis. Io. ⁊ Azo dicunt ꝙ nullum posses-
sorium intentatur cum petitorio, quoniam possessorium
ordinatur ad petitorium, ⁊ ideo primo agitur possesso-
rio, ⁊ actio in dicto possessorio, tunc dicitur quis sustine-
re partes actoris: nam ille cui iudicatur possessorio, rele-
vatur, vt.ff.de acquir.posses.l.exitus. ⁊ ar.j.de interdi.§.
commode. ⁊.C.de interdi.l.incerti.de rei vend.l.ordina-
rii. ⁊ ibi no.ff.de iud.l.si de vi. vbi de hoc. Dicit Io.bel. ꝙ
omne interdictum potest intentari: ⁊ probat de recupe-
randa possessione de adipiscẽda per iura Mar. ⁊ habet
notatũ.C.de rei vendi.l.ordinarii. in glos. ⁊.ff.de iudi.l.si
de vi. Item de interdicto retinẽde possessionis ꝙ possit
filius intentare, vbi actor probat rei ven. cõpetit contra
illum qui petit rẽ retinere, ⁊ ideo ratione facultatis rei
restituende quam habet ipse convenitur rei ven. licet nõ
6 possideat: vnde † potest esse ꝙ aliquis possidet rẽ suam,
⁊ tamẽ alius detinet, ⁊ probatur, quoniam rei commo-
date ⁊ deposite possessionem retinemus, vt.ff.l.rei com-
modate. ⁊.ff.depo.l.licet.§.rei deposite. ⁊ tamen compe-
tit isti deponenti rei vend. ad rem depositam, vt.ff.de rei
vend.l.officium. ergo dicit Iaco. verũ est ꝙ illi qui possi-
det non datur rei vend. donec possidet ⁊ detinet, sed ra-
tione detẽtionis bene competit ei rei vendi. sed intelligi-
tur hic ⁊.ff.de rei ven.l.officium. ⁊.ff.vsufruc.quẽadmo.
cauea.l.si vsufructus nomine. Dicit ergo Iac. ꝙ possi-
denti non detinenti bene datur rei vend. ⁊ istam senten
tiam glos. hic approbat, ⁊ propter hoc dicit glos. de ver-
bis illis, per quam neget rem actoris esse. Dicit glos. hec
verba posita restringũt precedentia, non sequentia. Dic
qd ei qui possidet non est prodita actio. Dicit glos. verũ
est vt sequatur. s. per quam neget rem actoris, ⁊ ideo di-
cit G. verba ista restringunt precedentia, ⁊ sic G. tenet
hic Iaco. ꝙ illi qui possidet competit, ⁊ bene rei vendic.
esse: sed quãtum ad hoc quod dicitur de petitorio ⁊ pos-
sessorio, quod possunt simul intentari, credo ꝙ hoc ve-
rius ꝙ nullum intentaretur, de hoc non curo, nec habe
tis de hoc notatum.ff.si de vi. ⁊.C.de rei vendic.l.ordina-
rii. de hoc ibi plene per Pet. ⁊ in Specu. de petito. ⁊ pos.
§.j.versi. servum quidem. sed libellum vide in titu. de re-
stitu.spol.§.si.versi.sed ⁊ simul inquiritur quarta parte.
sed quantum ad rei vendi. non potest cõpetere possiden-
7 ti de turbatione. ¶ Quidam † volunt reprobare Iaco.
vt Lotharius, ⁊ dicunt ꝙ rei vendi. non potest compe-
tere possidenti: nam eo ipso ꝙ quis agit rei vendi. que ei
non potest competere, amittit possessionem suam.ff.de
acquirẽ.possess.l.si rem. ⁊.l.si quis rem. vnde si competit
possidenti, dico contra. nam lex dicit ꝙ illi qui agit rei
vendi. competit interdictum vti possidetis quod est reti-
nende possessionis, ergo possidebat: arg.ff.vti possi.l.j.⁊
ff.de acquiren.posses.l.iii.§.si in rem. ⁊ ibi melius not. in
l.naturaliter.§.nihil. vnde eo ꝙ ago, non admitto pos-
sessionem, nisi apprehẽderet. ⁊ istam opinionem tangit
glos. ⁊ non approbat. Alii reprobãt Iaco. ꝙ possidenti
non datur rei vendic. ⁊ fuit sententia Io. de moniacho,
dicunt enim qd lex, officium.ff.de rei vendic. non obstat:
nam quod ibi dicunt ꝙ res deposite vel cõmodate ven-
dicantur, verum est, sed non a deponente, sed ab alio, sic
enim non obstat, ⁊ hoc tangit glos. ⁊ tenet Iacob. quod
dicit gl. Prima verior, ⁊ prima est Iaco. Dic ꝙ senten-
tia est vera, ⁊ si non esset lex que diceret, ratio naturalis
hoc dictat in rei vendi. ex parte actoris requiritur domi
nium, vt.ff.de rei vendi.l.in rem. ex parte rei facultas rei
restituende: cum ergo vbi quis deponit rem suam rema
net dominus, ⁊ sic ex parte eius fit sufficiẽs causa agẽdi.
Itẽ cũ reperitur facultas rei restituende ex parte depo-
sitarii, ex istis causatur rei vendi.C.de alie.iud.mu.cau.
fac.l.vnica.ff.de rei vendic.l.officium. ergo potest agere
rei vendic. Preterea expressum est etiam.ff.depositi.l.in

depositi.ff.de priuileg.credi.l.si ventri curator.§.in bonis mensularij.ad fi.& hic dicūt possidenti, dicit Iaco.&
8 sic tangit glos.j.† & detinenti, sed possidenti non tamen detinenti bene datur, cum possideat, si peteret merito repelleretur cum haberet illud, sed cum ipse possideat & alius detinet, ratione detentionis quā alius habet, poterit vendicare, sed non ratione possessionis quam ipse habet: vnde dico pro eo qđ sibi abest ex re sua sibi competit rei vendica. vnde cum domino absit rei sue detentio, ratione eius potest petere rem, vt.ff.de rei vendi.l.officiū.& ideo dicit.l.j. ꝙ possidenti & non detinenti competit rei vendi.& est difficilius, & ponit dominus meus tale exemplum. Pone recedo de fundo meo animo deserendi omnem possessionem.ff.de acquiren. posses.l.si quis vi.§.differentia.ergo animo acquirēdi possessionem, aliquis inueniens possessionē vacuam eam ingreditur, & sic habet possessionem.ff.de acquirē.posses.l.clam possidere.§.qui ad nundinas. vendit illum fundum cuidam, bona fide possidet emptor & retinet animo ciuilem, quod potest facere: vt.C.de acquir.possessio.l.licet.ista autem ciuilis est illa per quam prescribitur, vt.ff.de acqui.rer.do.l.acquiritur.§.vlti.vbi dicit, vsu.non capit, q2 non possidet, & tamen possidet naturaliter.ff.de acqui.possessio.l.naturaliter.ergo intelligitur de ciuili possessione, habet ergo ciuilē, & sic prescribit. Ego inuenio naturalē vacantem, ingredior eā: aut tu dices ꝙ dabitur mihi rei vend. contra possidentem, vt restituat quod habet de re.s.ciuilem possessionem, aut tu dices ꝙ mihi insistenti corporaliter in fundo meo curret prescriptio si non possum age-
9 re rei vend.† qđ est inconueniens, q2 contra negligentes currunt prescriptiones.ff.que in fraud.credi.l.pupillus.ad fi.ff.ex quib.cau.ma.l.ab hostibus.§.sed quod simpliciter.&.§.vlt.l.sequē.vnde dicit vt tollatur istud inconueniens, dabitur ei rei vendi.& forte locus vbi solitum erat agi in eodem fundo, & ita semper deficiebat, & forte credo ꝙ istud concederet Iacob.& glos.nam dicunt hic, ꝙ datur rei vendic.possidenti ratione eius qđ deest ei de re sua: nā licet habeat possessionē aīo, non hꝫ tamen rem, & ideo petit rem actione detentionis quā alius habet: ita similiter nō negarēt ꝙ de re sua sibi deficiat ciuilis possessio, quin possit ratione ciuilis possessionis vendicare, licet esset in fundo, & sic detineret, nam dicunt ꝙ abest detentio licet possideat, tamē agit pro detētione q̄ abest, ergo cum absit ciuilis possessio, ratione eius poterit vendicare res, nam ratione ciuilis tantum bene datur vendicatio, vt.ff.de vsufruc.l.cuiuscūq3 fundi. Nec obstat qđ hic dicit ꝙ possidenti non datur rei vendica. verum est omni genere possessionis, quia non possidet ciuiliter, & detinet naturaliter: arg.dicte.l.si cuiusq3 fundi. vnde nō valet argu. non datur possidenti rei vendi. nam ipse arguet ex litera truncata, nō enim negat ista quin possidēti detur actio per quam affirmet suam esse, quoniam datur tam in corporalibus, vt.ff.de rei vendi.l.officium.ff.deposi.l.in depositi.de priuileg.cred.l.si ventri.§.in bonis mensularij.ad finē.§.item in incorporalibus. ff. vsufruc.queādmo.caue.l.si vsusfructus nomine. vnde non negatur quin possidere possit & agere rei vend.si dicat rem suam: sed hic dicitur ꝙ possidenti nō datur rei ven. per quā neget rem actoris esse, & sic materia arguebat
10 de litera truncata. ¶ Sane† in vno casu is qui possidet partes actoris sustinet, & sic excipitur ex proximo dicto vbi dixerat ꝙ possidenti non datur rei vend.hic dicitur ꝙ in vno casu: de quo casu hic loquitur, dicit gl.de quo loquitur hic de iudicio duplici, familie herciscun. cōmuni diuid.fi.regun.nam ibi vterq3 est actor & vterq3 reus, vterq3 negat & affirmat, vt.ff.de iudic.l.in tribus istis iudicijs.&.ff.fini.regū.l.ij.§.sed non valet, quoniam hic dicitur ꝙ in vno casu negat possidēs rē se actorem esse, sed si hoc non in vno casu ageret possessor & etiam in pluribus cum plura sint iudicia duplicia: vt.ff.fami.herciscū.cōmuni diui.finium regū.& interdicta.vt.ff.fami.hercis.l.j.ff.de iudi.l.in tribus.j.eo.§.quidem.j.de interdictis.§.tertia.ff.vti possi.l.si duo.§.j. Io. dicit ꝙ illa exceptio est de exceptione qualibet proponenda: nec enim dicit hic ꝙ sit actor, sed partes actoris sustinet, nam reus probat sicut actor suam exceptionem, vt.ff.de excep.l.j.& ideo dicitur ꝙ in excipiēdo reus est actor, quia probat suam exceptionem, sicut actor suam intētionem, vt.ff.de probatio.l.in exceptione.C.de edēdo.l.qui accusare. sed ista non esset bona exceptio: nam hic.s̄.proxi.locutus est de rei vendi.nunc excipit, ergo exceptio debet esse de eo de quo dictum est, vt.ff.de penu lega.l.nam quod liquide. Raufred.dicit ꝙ non valet quod hic loquitur de confessoria: vnde cum.s̄.dixit de cōfessione & statim dicetur hic, ponit de negatione sane &c. vnde valet.s̄.quod dicit de cōfessione, & statim dicet de negatione, de qua posuit multa exempla, vnde non est verisimile cum statim s̄.de ea dixisset naturaliter ꝙ eam velit referre ad eum casum. Alij dicunt ꝙ illa exceptio est pro casu vbi possidet & non detinet: vt.ff.de rei vendi.l.officium.fm Iaco.bel.& iste omnes exceptiones que fiunt respiciūt illa verba, quod genus &c. Alij dicunt ꝙ ista exceptio fit de actione personali & non reali, & non fit propter interdictū vti possid.qđ est actio personalis vt vidistis.s̄.in princip.
11 Nam † omnia interdicta sunt personalia, licet in rē scripta, vt.ff.de interdict.l.j.§.vlti.vnde si quis impediat me ire in ea, & propter hoc ipse non habeat in rem, & ideo cū non habeat facultatem rei restituende, nō tenentur rei vendi.l.fin autem. Item nec negato. quia ille non dicit se habere seruitutem, nec impedit dominum nomine seruitutis, nec vtitur re illa, & si non dicat se non impedire gratia seruitutis, nec vtitur re illa ad similitudinem seruitutis.s.impediendo libertatem fundi, nō habet quasi possessionē seruitutis, & ideo non datur sibi actio personalis per quā ꝓhibet aduersariū & nō impediat ipsum: & ideo lex dicit ꝙ possessori ad tuendam suam possessionem qui non habet negatoriam datur interdictum vti possidetis, vt.ff.vti possid.l.j.§.hoc interdictum. vnde si quis impedit me vti re mea, contra eum datur interdictum vti possidetis non negatoria, quia datur contra possessorem iure seruitutis, vt.ff.si seruitus ven.l.& si forte.§.sciendum.& ille non est quasi possessor, licet enim me impediat, tamen nihil ad eum perueniet, & ideo non tenetur negatoria, & ista est bona. Sequit in litera. ¶ Sed iste quidem, & si que sunt similes. Dicit glos.quarū mentionem huiusmodi expressam: vt de rei vendic.& de confessoria, item de negatoria, vt in isto.§.& p̄cedēti, & si que sunt similes. Dicit glos.& ille que nascuntur ex cōtractu, vel quasi, delicto, vel quasi, ex varijs figuris causarum: & vt vidistis.s̄.eo.§.j.& secundo sequitur ex legitimis causis descendunt, & quod dicit legitimis & ciuilibus, dicit
12 glos.ꝙ † interdicta & responsa prudentiū sunt de iure ciuili, q2 iste sunt partes iuris ciuilis sed ea que inducuntur per decreta pretorū vel edicta sunt iuris, vt.ff.de iustit.& iur.l.ius autem ciuile.& de origi.iur.l.ij.§.nouissime.s̄.de iur.nat.gen.& ciui.§.cōstat autem. Cum ergo ponat hic de iure ciuili exemplum, dicit glos.ꝙ latenter accidit ad aliam dictionem actionum, cum sint alie pretorie: vt j.eod.§.pretorie.vt publiciana & alie vt videbitis, & non dicit glos.ꝙ actiones sunt aut de iur.ciuili aut pretorio, vt hic.&.§.seq.sed non sunt de iure genti.ꝙ hic diuidit actiones in ciuiles & p̄torias, & nō dicit cū nō reperiuntur in diuisione non sunt de iure gentiū. ¶ Dico ꝙ imo inuente sunt de iure gē.& ideo mutata est earum forma: & ideo dicitur de iur.ciuili per comparationē vel approbationem sed inuentione iure gent.vt.ff.de origi.iur.l.ij.§.deinde ex his. Item gl.dicit, & si que sunt similes.dicit glos.vt actiones ex cōtractu, vel quasi delicto, vel quasi.s̄.eo.§.j.& si dicitur. ¶ Querit glos.quoniam competit directa rei vend.quandoq3 competit domino contra eū qui possidet, quandoq3 vtilis, quandoq3 contra eum qui dolo desijt possidere: vt.ff.de rei vend.l.in rem.&.C.de alie.iudi.mut.cau.fact.l.vnica.&.ff.de noxa.l.electio.§.j.
13 nunquid † ergo ista ven.que cōpetit dn̄o directo contra illū qui dolo desijt possidere, ista vtilis sit, ciuilis, vel pretoria: Videtur ꝙ sit pretoria, nā.l.dicit, si seruus plurium delinquit contra me, & aliquis ex dominis dolo desinat possidere: electio est mea vtrumne directa conueniam possessorem, vel vtrum agam pretoria contra eum qui dolo desijt possidere.ff.de noxa.l.electio.§.j.& sic vocatur

pretoria dicit glos. Contrarium, imo ciuilis, nam ex per-
sona actoris ius metit: vt. ff. si pars hered. pet. l. j. §. j. Itē
nobilius est agere ꝙ̃ cōueniri: ⁊ sic nobilior actor quam
reus: vt. ff. de except. doli. l. pure. §. vlt. vnde magis inspi-
citur ex persona actoris, quia dignior est: vnde dicit gl.
vbicūq; ex parte actoris de iure ciuili inueniam ius suffi
ciens ad agendum, dicā actiones de iure ex parte acto-
ris, scilicet dominiū ⁊ est causa sufficiēs ex parte eius. ff.
de rei vendic. l. in rem. vnde licet reperiatur inhabilitas
ex parte rei de iure ciuili, quia non possidet, ⁊ ius ciuile
tātummodo inspexit possessionem in eo qui dolo desijt
possidere: vt. C. de alie. iud. mutā. cau. facta. l. vnica. cum
non inspicitur inhabilitas eius, imo magis habilitas
actoris, dico ⁊ si sit ciuilis, potest dici pretoria extensio-
ne, licet ciuilis inuentione quasi ius pretorium extendit
eum ad casum inexcogitatum a iure ciuili: vt de hoc vi-
14 debitis. j. ¶ Sed quero, † illi qui est heres de iure ciuili
datur petitio hereditatis directa, ⁊ est ciuile, si autē non
sint directe heredes sed vtiles, quia propter vtilitatē re-
putantur heredes: vt illi qui per bonorum possessionē
admittuntur, non enim sunt heredes cum pretor eum
bonorū posses. fecit non potuit facere heredem, vt. s. de
bonorū posses. §. quos autem. Item illi quibus restituta
est hereditas per Trebellianū. Item cum non est heres
directo, sed in effectu habet emolumentum. s. de fideicō
mis. heredi. §. restituta. ⁊ ideo istis quia non sunt dire-
cto heredes datur vtilis hereditatis petitio, non autem
directa, que soli heredi directo de iure ciuili competit,
vt. ff. de peti. heredi. l. j. per totum. ¶ Quero ergo, nun-
quid in casu vbi dicitur vtilis hereditatis petitio erit ci-
uilis, vel pretoria. Dicit glos. ꝙ est pretoria, licet enim in
ista vtili reperitur alius, qđ sufficit de iure ciuili ex parte
rei, quia possidet pro herede vel possessore, ⁊ sicut de iure
ciuili posset condemnari, quia petitio hereditatis de iu-
re ciuili competit contra eum qui possidet pro herede. l.
regulariter. ⁊. l. j. nō tamen reperitur illud qđ requiritur
de iure ciuili, sed pretorio: vnde cum reperitur defectus
ex parte actoris inspecto iure ciuili, non iudicabitur ciui
lis, ⁊ ideo quia pretor admisit istum, qui non respiciebať
a iure ciuili iudicatur pretoria. Unde dicit glos. genera-
15 liter † dicimus actionem ciuilem vel pretoriam conside-
ratione actoris, vt si actor admittatur de iure ciuili, sit
ciuilis, si de iure pretorio. sit pretoria: sic intelligit glos. ⁊
dic ciuiles actiones, que ex quinq; partibus iure admit-
tuntur: vt ex legibus, senatuscō. ⁊ plebiscitis, principum
placitis, respōsis prudentum. Ille autem sunt pretorie,
que a magistratu ꝑtoris edicto inducte sunt: vt. ff. de pe-
titio. here. l. vlt. ⁊ ideo hereditatis petitio est ciuilis: quia
ex senatu descendit: vt patet. s. de iure natu. gent. ⁊ ciui.
§. constat. ⁊. §. ex non scripto. ⁊. ff. de iusti. ⁊ iure. §. ius au-
tem. ⁊. j. de perpe. ⁊ tempo. act. in prin. sic ergo glos. dicit
ꝙ hereditatis petitio est pretoria. Alibi dicit glos. eam
ciuilem inuentione, sed pretoriam extensione: nam ius
ciuile inuenit hereditatis petitionem in herede, ⁊ preto-
riam extēdit in eo casu vbi aliquē fecerit heredē de iure
suo, nā verum heredē non potuit facere, arg. s. de bono.
pos. §. quos autē. vnde glos. vocat pretoriam extensionē,
vt patet. ff. de posses. hered. peti. l. j. Et ego dico in vtroq;
16 casu † vbi actio directa datur vtiliter cōtra dolo desinētē
possidere, ꝙ in eo casu est ciuilis extensa, sed vbi est vtilis
ex parte actoris erit pretoria: si ergo dicā directā vtiliter,
dicam ciuilem propter ius agēdi, quod est de iure ciuili,
sed si dicatur vtilis, dicam pretoriam ⁊ non ciuilem, scili
cet ⁊ cū rei vēdicatio datur illi qui habet vtile dominiū,
⁊ in bonorum possessione hered. pet. que competit here-
di de iure pretorio. Uerum est enim vbi datur aliqua a-
liqua actio in aliquo casu, ⁊ statuitur aliquid in aliqua
lege, ⁊ etiam per illum qui fecit illam legem extendatur
ad alium casum, quod retinet nomen suum, ⁊ putatur
eadem extensa tantum: sed vbi aliquid in lege statuitur,
⁊ per illam rationem vel ad similitudinem illius aliquis
alius vltra hoc quod in lege sit comprehensum aliquid
statuat, retinet naturā prime actiōis, nec denominatur a
primo, imo secūdo attribuiť, vt dicitur actio furti indu-
17 citur a iure ciuili in casu non manifesti furti, sed † ius ci-
uile non cogitauit de manifesto furto, pretor postea con
siderauit furtum manifestum, ⁊ dedit pro eo actionem
furti ad quadruplum, sed ius ciuile tantum considera-
uit non manifestum, ⁊ dedit in duplum tantū, nunquid
illa actio que competit pro furto manifesto erit ciuilis?
Et ſm hoc videtur ꝙ sic, quia eadem cōsideratione qua
ius ciuile fuit motum in furto non manifesto, eadem ra
tione fuit pretor motus in furto manifesto, scilicet vt fur
tum puniretur, ⁊ tamen lex dicit ꝙ est pretoria. j. de per-
pet. ⁊ temp. act. in prin. ⁊. j. de noxal. act. §. sunt autē, vbi
dicitur actionē furti ex lege nasci. Unde dico, vbi aliqua
lex inducit actionem in aliquo casu, ⁊ ille qui fecit legem
extendit eam per similitudinem ꝙ in casu extenso cōpe-
tit illa actio vtilis: vt. ff. si quadr. pau. fecis. dica. l. vlt. Sed
vbi ille qui fecit legem nō cogitat de illo casu, ⁊ alius per
eandem rationem non inducit actionem, dico ꝙ non e-
rit personalis actio nec directa, dico ꝙ si ius ciuile non
cogitasset de casu de quo datur ei qui habet vtile domi-
nium contra eum qui dolo desijt possidere, sed tamen re
pexit possessorem ⁊ directum dominium, ideo cum in eo
casu scilicet contra dolo desinentem possidere ei qui ha-
bet vtile dominium pretor inducit actionem, erit preto-
ria directa ⁊ non ciuilis vtilis, licet per eandem rationē
ius pretorium fuerit motum ad inducendam actionem
qua ⁊ ius ciuile, scilicet quia possidebat vel dolo desierat
possidere reus, ⁊ actor habebat vtile dominium, quia
eandem reputat pretor: arg. ff. de regu. iur. l. parem. ⁊. ff.
si ager vectigal. vel emphy. l. j. Dico ꝙ iste actiones sunt
pretorie directe ⁊ nō vtiles: quod dicit. l. cōtra. imo dolo
desinēti possidere cōpetit vtilis, dic. l. vtiliter. ff. de noxa.
18 l. electio. §. si is qui. ¶ Sed † nunquid actio commodati
sit pretoria? Uidetur ꝙ sic: nam lex dicit, de eo qđ cōmo
datum erit, iudicium dabo, ergo est pretoria. ff. commo.
l. j. §. ait pretor. Dico cōtra. vt. ff. cōmo. l. in cōmodato. §.
sicut. ⁊ quod dicitur in. l. j. iudicium dabo: idem dico in
hereditatis petitione, que est ciuilis cum sit inducta a se
natu. C. de peti. heredi. l. vlt. ff. de petitio. hered. l. item ve-
niunt. §. cum autem. vnde quod dicitur, postꝙ̃ posuit
pretor de hereditatis petitione. ⁊. s. proxi. fuisset locutus
de eadem, legem iam propositam approbauit, ⁊ idē in
actione nego. gest. nam videtur pretoria. ff. de neg. gest.
l. ait pretor, iudicium dabo. alia. l. videtur. dicit ꝙ imo est
ciuilis: nam lex dicit ciuiliter consistere. C. de nego. gest. l.
aduersus. Dic iste omnes sunt pretorie approbatione ⁊
ciuiles inuentione, vt dictū est in alijs: vnde vbicunq;
dubitatur vtrum ciuilis sit vel pretoria, dico eam ciuilē
quoniā iuri ciuili velut antiquiori attribuiť. ff. fini. reg. l.
in finalibus ⁊ hoc in glos. de hoc plene per Azo. in sum-
ma huius tituli in princ. ¶ Modo venio ad materiam
negatorie. Circa negatoriam quero primo cui cōpetit:
secundo contra quem: tertio quando: quarto vnde na-
scatur: quinto qualiter formatur libellus in ea: sexto
quis probat in negatoria: septimo si reus sit contumax
quomodo procedendum sit in negotoria: octauo quāto
tempore tollatur. ¶ Responde ad primum, cui compe-
19 tit: dico † in personalibus domino rei, in qua seruitus
nulla cōstituta est a domino rei, si sit directo dominus,
competit directa, si vtiliter, competit vtilis in seruitute
reali illi qui est dominus fundi dominātis: si directo, cō-
petit directa, si vtiliter, competit vtilis vt in emphyteo-
ta similiter ⁊ superficiario, ⁊ etiam vsufructuario ſm ve
riorem sententiam, vt. ff. de seruitu. ti. gen. l. ei qui. ⁊. ff. de
superficia. l. j. §. idem Iuliano. vnde istis competit vtilis,
sed glos. dicit ꝙ vsufructuario competit vtiliter. ⁊ sic gl.
exponit vtilis. i. vtiliter. ff. de seruitu. l. ei qui. ⁊ glos. ibi po
sitam. vnde domino fundi competit. ff. si serui. vendi. l. ij.
§. j. dicit gl. verum est etiam domino possidenti. ¶ Rau-
fredus hic melius cadit super questione sequenti, dicit
verum est quod domino fundi datur negatoria si possi-
det fundum suum ille contra quem agitur, si tamē possi
det libertatem ille qui agit: vnde lex dicit ꝙ si quis vte-
retur fructibus fundi mei quasi sibi debito vsufructu, ⁊
post litis contesta. desinat ius petere, non datur actio. ff.
si vsufruc. l. vti frui. §. vlti. Ego dico contrarium, nam
lex dicit: nam licet nō possideat fundum, si tamen impe-
diat me

diat me mea libertate fundi mei vtendo re mea, ⁊ sic
vtitur quasi iure, licet expresse non dicat se vti iure serui-
tutis, ipse me priuat quasi possessione libertatis, ⁊ ille vi-
detur habere, ⁊ ideo tenet mihi negatoria vt restituat
quod habet sicut potest restituere.s. desistendo ab impe-
dimento cum cautione de nō impediendo in futurum,
⁊ etiam de cautione de non impediendo: vt.ff.si seruitu.
vendi.l.harum.⁊.l.egi.secus si me impediret vtendo re
mea, non tamen vtatur, quia tunc daretur vti posside-
tis, vel vtrobi: ꝙ si esset res mobilis ad tuēdum possesso-
rem non impediretur, vt.ff.vti posside.l.j.§.hoc interdi-
ctum.ff.vtrobi.l.j.⁊ est expressum ꝙ ille qui impedit me li-
bertate mea, vt si habeo seruitutem in mea seruitute te-
neatur.ff.si serui.vendi.l.si quis diuturno.ad fi.Non ob.
quod dicit Raufre.ꝙ datur contra possessorem: vt.ff.si
vsufru.pet.l.vti frui.§.vtrum.⁊ iste non possidet vt sup-
ponitur. Dicit verum est, non possidet rem que negatur
debere seruitutem, sed possidet tamen ius libertatis,
nam is qui impedit libertatem domini possidet: vnde
lex vocat possessorem iuris, non dicit rei sed iuris, vt.ff.
si seruitus vendi.l.⁊ si forte.§.sciendum.in princ.illius.§.
20 ¶ † Quero cōtra quem competit negatoria. Imposuit
Rau. ꝙ dixerit ꝙ competit cōtra illum qui impedit me
gratia seruitutis, quia dicit sibi deberi seruitutem: vnde
si quis vadat per fundū meū liberū gratia seruitutis sibi
debite, tenetur mihi negatoria, si gratia spatiādi aut al-
terius negotij, non tenetur.hoc dicit Rau. Dico cōtra,
nam lex dicit ꝙ ille qui impedit aliquē vti seruitute sua,
tenetur confessoria, ergo non impedit aliquem in liber-
tate, cum sit fauorabilior in libertate: vnde lex illa nō fa-
cit differentiam vtrum iure seruitutis debite vel nō, imo
dicit generaliter ꝙ omnis impediens tenetur. argu.ff.si
seruit.vend.l.si quis diuturno.§.vlt. Sed certe hic videt̃
ꝙ actio negatoria ⁊ rei vendicatio possint simul concur-
rere: nam si quis vtatur re mea me inuito ⁊ detinet eā,
cum res sua sit libera competit mihi domino negatoria,
vt hic ⁊.ff.si serui.vend.l.ij.in prin.⁊.§.j.⁊.l.loci corpus.§.
competit. Item detinet rem meam, ⁊ sic habet faculta-
tem rei restituende, vnde tenetur: vt.ff.de rei vend.l.offi-
cium. Quid ergo dicit dominus meus vt impediēs, aut
facit tale impedimentū quod non subijcit actor in rem
ipsam: vt si vadat per fundum meum, non propter hoc
cōpetit mihi rei vendicatio, qr per hoc non habet facul-
tatem rei restituende, ⁊ incōtinenti exibit ab ea. argu.ff.
de rei ven.l.officium.ar.legis que dicit ꝙ actio in rem ex
possessione est.ff.de iud.l.non aliter.§.j.ff.de euict.l.si cre-
21 ditor.§.j. ⁊ tunc dicit do.meus, † quacunqꝫ ratione ipse
vadat, ⁊ sic vtitur re mea tenetur negatoria actiōe, quia
impedit libertatē fundi mei per.l.si quis diuturno. Itē
per Azo.in sum.C.de vsufr.§.sunt autem. Si autem tale
impedimentum quod potest subijcere eum actor rei ven-
dicatione: quia talis est vsus ꝙ se exhibet ad rei vendica-
tionē ⁊ act.neg. Verbi gratia: possides rem meam mo-
bilem, vteris ea ⁊ eius fructu, talis vsus potest peti rei vē-
dicatione propter facultatem rei restituende quam ha-
bes, ⁊ etiam negatoria propter vsum rei: ⁊ in isto casu di-
co aut ille vtitur, quia dicit se dominum, ⁊ sic animo do-
minij vtitur, ⁊ tenetur rei vend.vt negatoria. Si autem
non animo dominij, sed quia dicit se habere seruitutem
in re mea, vel alia causa, tunc tenetur negatoria, vt rei
vendi.sic intelligunt iura ista: ⁊ in istis casibus credo te-
neri aduersarium actorem iniuriarum: argu.ff.de act.
emp.⁊ vend.l.qui pendentem.in fi.⁊.ff.de iniur.l.iniuria-
rum.§.si quis me.⁊ dicit, si actor est dubius, potest dare
libellum ipsi possessori, vt dicat quo iure vtatur: argu.ff.
22 de interrog.act.l.j.§.vlti. ¶ Quando † competit nega-
toria. Quod dicunt, ⁊ hic tangit glos.⁊ est Placen.qui
dicit ꝙ tunc demum competit, cum primo fuit constitu-
ta seruitus ⁊ postea amissa, ⁊ iterum ipse vult vti serui-
tute animo amissa: tūc competit domino rei negatoria,
⁊ bene dicit. Cōtra quia iura dicunt ꝙ competit domi-
no qui habet fundum liberum.ff.si seruitus vendi.l.loci
corpus.§.competit.⁊.l.fistulas.non dicunt vtrum fuerit
iam constituta seruitus vel amissa vel non: idem in sum-
ma.C.de vsufruc.§.est autem. ¶ Quero vnde nascitur
hec actio. Raufre.dicit ꝙ ex dominio ⁊ libertate, nam
competit domino habenti fundum liberum: argu.ff.si
seruitus ven.l.ij.§.j.⁊.l.loci corpus.§.competit. Ista sen-
tentia non est rationabilis, nam ista actio contra possi-
dentem competit, rei vendicatio ex dominio solo: sed ex
dominio ex parte actoris, ⁊ ex impedimēto ex parte rei,
vt.C.de alie.iud.mut.cau.fact.l.vnica.ff.de rei vendi.l.in
23 rem actio. Sed dicit Rau.imo † rei ven.nascitur ex do-
minio solo, nam anteꝗ̃ pars possideat rem meam, iam
nata est rei vend.sed verum est qđ non dirigitur in iudi-
cium donec aliquis possideat. Credo contra, non enim
anteꝗ̃ alius possideat propter dominium meum mihi
competit actio rei vend.nam vt vidistis.s̃.eod.j.respon.
actio est applicatio cause petendi ad conclusionem, sed
non posset applicari nisi haberet aduersarium: vnde di-
co ꝙ requiritur possessio.i.detentio aliqua vel possessio,
⁊ idem in negatoria ꝙ nascit̃ ex dominio ex parte agen-
tis, ⁊ impedimento ex parte rei, nam impedimentum in
seruitute habetur pro quasi possessione.ff.si seruit.vendi.
l.si quis diuturno.⁊ ar.l.que dicit seruitutem iure possi-
deri, vt.ff.si serui.vend.l.⁊ si forte.§.sciendum.nam sicut
est in rei vend.arg.ff.de rei vendi.l.in rem.C.de alie.iudi.
mut.cau.fact.l.vnica.ff.de iudi.l.non al's. Respond.per
id qđ not.Pet.C.de alie.iudi.mut.cau.fact.l.vnica.in se-
cunda questione: quia opi.Rofre.est vera in negatoria
24 causali, sed non in formali. ¶ Quero † aliquis iuit per
fundum meum per aliquot tēpus: modo non vadit sed
cessat ire, nunquid potest cōueniri negatoria? Videtur
ꝙ non possit, nā cessante causa cessat effectus.C.de epis.
⁊ cleri.l.generaliter.sed causa quare tenetur est impedi-
mentum, ⁊ istud cessat: ergo ⁊ negatoria. Dico cōtra ꝙ
conuenitur, nam ex quo impediuit me semel, acquisiuit
quasi possessionē libertatis mee, ⁊ est in quasi possessione
seruitutis, ⁊ ita retinet animo suo si vult: ar.C.de acqui.
possess.l.licet.⁊.ff.de vi ⁊ vi arma.l.iij.§.vnde vi.⁊ not.de
acquiren.posses.l.j.in princip.⁊ ideo ratione huius quasi
possessionis quam retinet cōueniam eum, sicut fit in rei
vendica.nam ratione possessionis ciuilis conuenitur.ff.
de vsufruc.l.cuiuscunqꝫ fundi. Si autem dolo quasi de-
sijt possidere, ne forte conueniretur, non animo desisten-
di ab impediendo quandoqꝫ: ⁊ tunc similiter sicut in rei
vendica.ff.de noxa.l.electio.§.si is.⁊ argu.ff.si serui.ven-
dic.l.ij. Sed quid vbi desijt possidere nec dolo, sed animo
quandoqꝫ non impediendi in futurum. Et tunc dico ꝙ
non tenetur, cum proprie teneatur ad interesse actione
in factum, sicut in rei vendica.ff.de rei vendic.l.si autem
fundi.al's incipit, cum autem.al's autem.⁊.l.vtiqꝫ.nam
eadem est ratio, scilicet ꝙ nō possidet, nec dolo fecit quo
minus possideret, ⁊ sic non habet quid restitueret: argu.
ff.si vsufruc.pet.l.vti frui.§.vltimo.⁊ argu.ad leg.aquil.
25 l.illud. ¶ † Quomodo formatur libellus in negatoria.
Dico sicut in confessoria suo modo: nam in confessoria
dicit actor seruitutē sibi deberi vel fundo suo, hic autem
negat dominus seruitutem debere, vnde in personali
sic formatur, in vsufruc.⁊ idem in alijs: ¶ Dico coram
vobis domine iudex contra Titium ꝙ ipse vtitur fru-
ctibus fundi mei talis, ⁊ designabit melius ꝗ̃ poterit,
cum non habeat ius vtendi: vnde peto ipsum damna-
ri, ꝙ plus non vtatur in futurum. Item ꝙ caueat de nō
vtendo in futurum, ⁊ si ille perceperit fructus petā eos,
si non, petam interesse: nam fructus veniunt.ff.si vsufr.
pet.l.vti frui.§.in his.⁊ probatur libellus iste.ff.si seruit.
vend.l.ij.in prin.l.loci corpus.§.competit.⁊.§.sed ⁊ in ne-
gatoria.⁊.l.⁊ si forte.§.vlti.vnde si non percepit fructus,
petam quanti mea interest eum nō fuisse vsum. In rea-
li autem sic formatur: ¶ Dico coram vobis domine iu-
dex, ꝙ Titius iuit per fundum meum talem, ⁊ designa-
bit ad fundum suum talem: cum non haberet ius eun-
di. Melius vt credo deberet dicere, cum fundus meus
suo fundo non deberet seruitutem, cum ratione rei du-
bitatur, licet negetur seruitus: vnde peto ipsum conde-
mnari vt decetero non eat, ⁊ ꝙ caueat de non eundo in
futurum, ⁊ qr mea interest intantum eum non iuisse, pe-
to ⁊c. Iste libellus probatur, quia negatoria competit
domino habenti fundum liberum: vt.ff.si seruitus ven.

l.j.z.l.loci corpus.§.competit. Item cōtra eum qui tur-
bat in sua libertate: vt dictis legib⁹. z eo.ti.l.si qs diutur
no. Item competit vt cōdemnetur in futurum z vt ca-
ueat: vt.ff.si seruit.vend.l.harum. z.l.egi. Item interesse
venit: vt.d.l.loci corpus.§.in confessoria.z.§.sed z in ne-
26 gatoria. Idem† qđ dixi in personali seruitute ꝙ petunt̄
fructus, intellige esse verum cum tali distinctione: aut
enim petuntur in rei vendi. z tunc declarandi sunt fru-
ctus z possessores vtrum male fidei sint an bone, nam si
bone fidei sit possessor, z extantes sunt fructus in fundo,
petantur cum fundo percepti z extantes officio iudicis
consumpti cōdictione sine causa in quantum est locuple
tior ſm veriorem intellectum glos.j.de offic.iudi.§. illorū.
vnde tenetur in quātum locupletior. Si est male fidei pe-
tat extantes in fundo cum ipso fundo rei vend. consum-
ptos siue tam percipiēdos officio iudicis nisi titulus ex-
cuset, vnde determinabitur z fructus quales sunt, per-
sone quales, vt appareat qua actione petantur. Itē ſm
illos qui dicunt ꝙ in rei vendicatione non petitur aduer
sarius condemnari ad rei restitutionem, sed petitur do-
minium declarari: ar.ff.de rei vendi.l.ex diuersa. eadem
ratione dico hic non petitur aduersarius condemnari
vt de cetero nō eat, sed seruitus declarari, z hoc ſm Io.
de blena. quod est verū vt dixi in.§.omnium. vt probat
ff.si seruit.vend.l.sicuti.§.sed si queritur. sed per officium
iudicis mercenarij fiet predicta, vt patet dictis.ll. harū.
z egi. Sed dixi posse peti restitutionem rei, aduersarium
damnari: z dico idem in negatoria vt petatur damnari
nō impedire, vt dixi de negatoria. ¶ Restat querere qs
probat in ea. Item quomodo proceditur contra contu
macem in negatoria. Item quanto tempore tollatur: z
27 ista dicam si possum habere tempus. ¶ † Queritur quā
to tempore duret ista negatoria. Dico.xxx.ann. z tanto
tempore tollitur, sicut z quelibet alia actio. C.de prescri.
xxx.anno.l.sicut. z contra hoc arguitur sic: Que habēt
causam discontinuam non possunt acquiri nisi tanto tē
pore de quo non est memoria: pone iui per fundum tuū
xxx.an. non potero prohiberi, z sic seruitus non habēs
causam continuam minori tempore ꝙ sit tempus a quo
non est memoria acquiri non posset, doctores tamen va
riauerunt.ff.de seruitu.titu.generali.l.seruitutes. dicen
do ꝙ tollitur.xxx.anno.negatoria, sed in casu quo ar-
guis, non est vna negatoria, sed plures ꝙ mille, vnde ꝓ
singulis actionibus nate sunt singule, vnde prima nega
tiua competens pro secūda actione, z multo fortius pro
prima actione, tollitur.xxx.anno.elapsis, non negatoria
competens pro secūda actione, z multo fortius nec pro
alijs sequentibus, z ꝙ pro singulis actionibus nascant̄
singule negatorie, probatur. Ad multiplicationē cause
sequitur multiplicatio effectus: possedisti rem meā per
xxx.annos, vna est actio, quia ei⁹ causa, scilicet possessio
vna est continua, sed in hoc casu nostro eadem est causa
que subijcit aduersarium negatorie: sed illa itio que fit
hodie z illa que fit cras sunt diuerse itiones z distincte,
z sic diuerse erāt pos. si possessio fuisset pluries incepta,
ergo quot itiones tot actiones, z quot sunt actiones tot
sunt itiones, dicta.l.ff.de seruitu.ti.generali.l.seruitutes.
28 ¶ Contra hoc arguitur sic: si† tot sunt actionēs nega-
torie quot sunt itiones, z contra quālibet actionem pro
qualibet itione exigitur, ad hoc ꝙ ei prescribatur lapsu
xxx.anno.ergo impossibile esset prescribere seruitutem
eundi, cum pro qualibet itione competeret cōtra me ne-
gatoria, que.xxx.annis durat ad hoc ꝙ prescriberem
mihi seruitutem talem.xxx.an.plures millesies laberen-
tur, z sic impossibile esset prescribere seruitutem haben-
tem causam continuam. Dicendum ꝙ eo respectu quo
itio est vna, exigitur vna prescriptio, qꝛ respectu rei sunt
plures prescriptiōes: sed si ex parte actoris est vna, bene
prescribitur contra eum tanto tempore a quo non est
memoria. Unde pone, iui per fundū tuum, prima itione
lapsum est tantum tempus a quo non est memoria, z ꝙ
semper iui per fundum tuum, z sic prescriptio est cōple-
ta contra ius actoris, licet a quibusdam itionibus fa-
ctis medio tempore, a tēpore prime itionis vsqꝫ ad istud
instans, sed non est dicere lapsum fuisse tantum tēpus a
quo non extat memoria, licet ab istis itionibus medijs
tantum tempus non cucurrit: quia tamen dignoscitur
prescriptio completa ex parte actoris amisit ius suum
actor, z si moriatur itio ex parte rei a qua nō currit tan-
tum tempus a quo non extat memoria, quia actor ius
suum non amisit alia prescriptione, ideo negatoria peni
29 tus est sublata ex parte actoris. Et † est simile de thesau
ro, ad hoc ꝙ sit thesaurus oportet ꝙ lapsum fuerit tem
pus tantum a quo non extat memoria: Pone thesaurū
meum reposui in fundo tuo, lapsum est tantum tempus
a quo non extat memoria, excepto vno anno, quo cōple
to amissam illam pecuniam illo anno vltimo venit ille
in cuius fundo erat thesaurus abscōditus, inuenit, ven-
didit alij bona fide, ille emptor incipit vsucapere possess.
anno vsucapionis cōpleto lapsum est tantū tempus a
quo nō extat memoria: z ita ego, qui abscōdi, amisi ius
meum. Certe si vellem agere contra eum qui habet, licet
nondum adhuc vsuceperit, quia ad vsucapionem suam
complendam exigebatur triennium, z adhuc non erat
nisi annus elapsus: non possem, quia quantum ex parte
sua expediret, vsu non caperet, sed quia iam amiseram
ius meum. Uidetur z ante dictum est simile.ff.de acqui.
rerum domi.l.nunquam.§.thesaurus. z probatur ex eo,
quia ius metitur ex persona actoris: vt.ff.de bon.hered.
pet.l.j.z.§.j.z probatur clarius.C.de rei vendi.l.res. z.j.
de inter.§.commodum. z.ff.si vsusfru.peta.l.vti frui.§.j.
Dicendum est ꝙ si iuisti per fundum meum tanto tem-
pore a quo non extat memoria, non possum te prohibe-
re ne vadas in futurū, ne pro preteritis itionibus a qui-
bus est elapsum, scilicet tanto tempore a quo non extat
memoria agam per negatoriam, quia sublata est nega-
toria penitus: sꝫ pro preteritis itionib⁹, scꝫ intra.xxx.an.
30 retro agere ad interesse per in factum actionem, † sicut
in rei vendica. petuntur fructus per actionem in factū,
licet rei vendica. sublata sit prescriptione, vnde sicut in
rei vendic. petitur res z fructus, sic in negatoria petam
vt desistas ire, quod est locus in rei vendica. Item illam
vtilitatem quam habuisti propter itiones preteritas ad
similitudinē fructus in rei vendi. z dico propter itiones
quas fecisti.xxx.an. possedisti iusto titulo z bona fide.xix.
fructus percepisti, postea lapsus est.xx.an. tunc ego non
possum petere per rei vendi. nec etiam fructus illius pe-
nultimi anni, quia sublata est: sꝫ petam fructus illos per
actionem in factum personalē cui non est prescriptum,
vt.ff.de rei vend.l.fin autem.al's cum autem ad causam.
ꝙ percepisti fructus de re mea peto zc. Si dicam, iuisti
per fundum meum in cuius libertate fuit cōditio mea,
vnde pro illis itionibus ago contra te: de hoc per Pet.
C.de seruit. z aqua.l.ij.in vlti.qō. idem de ac.questione in
Specul.de cau.posses. z proprie.§.in confessione.ver.sed
quanto.z.C.de anna.ex.l.j.§.j.per Azo.in summa.C.de
bo.auto.iudi.possid.§.intus hypothecarios. versi.item
hec omnia actione in factū. Sed quomodo ꝓbabit fun-
dum fuisse suum ex quo tantum tempus est elapsum: z
cum al's non esset prescriptum negatorie? Dico quia in
rem ꝓbationes deficiant, non tamen deficit ius. ¶ Itē
quero qualiter proceditur contra contumacem conuen
tum tam in confessione ꝙ in negatione, z de hoc pauca
dico. Unde scias ꝙ tres sunt leges loquentes de mate-
ria quam subijcio.ff.de dam.infec.l.a quo.ff.si seruit.ven.
31 l.is cuius.ff.de ope.no.nuncia.l.si prius ꝙ. Actor † si vin-
cat in possessorio debet admitti in quasi possessione serui
tutis, scꝫ per patientiam z cum cautione, quia patietur
vti seruitute, z non impediet reus quousqꝫ docuerit de
iure suo in petitorio, z sic ad tempus: sed ſm hoc non fa
ciat reus, z si sit cōtumax, z non tradat quasi possessio.
rei petite, debet admitti actor in possessionē omnium bo
norum in reali actione, sed in rei vendi. si fuit reus cōtu-
max, fiet missio in possessiōe rei petite. Et ratio diuersita
tis est, quia hic tenetur ad patientiam z ad cautionem,
ideo fit missio in omnibus bonis, nec forte est hoc corre-
ctū. Et quod dixi hic fieri missionē in possessionē quasi
seruitutis, hoc est verum si possit fieri missio sine enormi
damno, alioqui mitti non potest in quasi possessione ser-
uitutis: vt si habeo in domo tua seruitutē altius tollen-
di, tu altius

di, tu altius tollis, si mitteret̃ in possessionē quasi seruitutis iam destrueretur edificatū: vnde mittetur in possessionē edificati non seruitutis, donec reus probauerit ius sibi altius tollendi, sic loquitur. ff. de dam. infec. l. ille.

32 ¶ Ultimo quero, a quo probetur in negatoria vel confessoria. Respon. in confessione probatur ab eo qui dicit sibi vel rei sue seruitutem constitutam. In negatoria, ab eo contra quem agitur quasi presumantur res libere: ⁊ de hoc plenius not. ff. de ope. no. nuncia. l. si priusq̃. arg. tamen pro hoc. C. de seruitu. ⁊ aqua. l. altius. ⁊ melius in eodem titu. l. si in edibus. De hoc plenius per Pe. dicta l. ij. in. iiij. q̄one. ⁊ de hoc ⁊ male in dicto. §. in confessoria. versi. sed quilibet probabit posses. versic. sed quarto ⁊ vltimo format questionem. s. quo iure iurisdictio petatur: quod dic vt dicto titu. §. j. versi. certum. idem de persona ſm Azo. in summa. C. de vsufru. §. sunt autem.

Summarium.

1 Actiones qua ratione ciuili iure fuerint prodite.
Publiciana actio quare sic dicta.
2 Pretoriarum actionum alie in rem alie in personam.
3 Iura id negotijs quod medicamenta exhibēt morbis.
4 Affectio partium iusta causa reputatur.
5 Dominium rei ideo vendicari nequit, ꝙ incorporale quiddam sit.
6 Publiciana actio a Publicio authore dicta est.
7 Publiciana ei competit cui a non domino ex cōtractu ad dominium transferendum habili traditum quid est.
8 Emancipati filij an possint heredes esse, ⁊ quo iure.
9 Iuramentum pro veritate haberi debet.
10 Publiciana actio tunc est necessaria cum res a non domino tradita est, nedum tamen vsucapta.
11 Prouisio legis ad casum necessarium trahi debet.
12 Emptor bone fidei cadens a possessione rei empte, quā poterit actionem intentare.
13 Publiciana an possit simul cum rei vendicatione intentari.
14 Emens a nō domino non dicit̃ bone fidei emptor esse.
15 Publiciana ei competere nequit, qui pro eadem re vendicationem rei intentauit.
16 Possessio an necessaria sit, an vero traditio nuda sufficiat, vt cuiquam publiciana competat.
17 Usucapio absq̃ possessione non potest cursum suum habere.
18 Publiciana actio aduersus eum datur qui absq̃ dominio possidet.
19 Uenditio pluribus facta de re eadem quando valeat, ⁊ cuius res vendita fiat.
20 Uenditores plures eiusdem rei si adeo diuersi sint vt vnus ab alio causam non habeat, eius emptoris fiet cōditio potior qui primo emerit.
21 Obligatio oritur ex venditione, sed dominium acquiritur traditione.
22 Publiciana actio quibus ⁊ quot casibus contra dominum competat.
23 Publiciana quo casu contra dominum procuratori competat.
24 Publiciana actio vnde ortum sumpserit.
25 Bona fides quando sufficiat in venditione ⁊ alijs contractibus, ad acquirendum dominium.
26 Publiciana actio an hodie locum habeat.
27 Bona fides continuata requiritur in vsucapione ⁊ prescriptione.
28 Restringi merito debet, quod odium continet.
29 Publiciana an semper cōpetat ei qui vsucapere potest.
Publiciana an possit locum habere ante plenam pretij solutionem.
30 Libellus in publiciana qualiter sit formandus.
31 Publicianam intentare non potest qui se dn̄m asserit.
32 Dominus vtiliter esse nequit, cui publiciana competit.
33 Usucapere qui nequit, publicianā intentare nō poterit.
34 Probans rem sibi bona fide traditam, sed non probās tradentem dn̄m fuisse, an possit in publiciana obtinere.
35 Uerba superflua in libello posita non nocent, sed resecari debent.
Uerba eam admittere debent interpretationem, qua nonnihil operentur.
36 Traditio rei vel q̄si traditio, in publiciana est necessaria.
Publiciana pro personalibus, realibus, rusticis ⁊ vrbanis competit seruitutibus.
37 Publiciana cōpetit ei cui hereditatis restitutio fit verbo tantum, etiam citra apprehensionem.
38 Traditio rei ex causa ad dominij translationē sufficienti in publiciana requiritur.
39 Traditionem a non domino factam esse, quod ad vsucapionem attinet, ⁊ a domino quo ad dominij translationem, paria sunt.
40 Publiciana domino competere potest, sed bonam fidem exigit.

Alie autē sunt quas pre.

Sic continua. ¶ Dictum est. s. de actionibus ciuilibus, quia alie sunt pretorie: ideo post ciuiles subijcit ibi de pretorijs. Et sciendum ꝙ quedam sunt in personam, quedā in rem: de actionibus in rem pretorijs tractatur hic, ⁊ sequētibus. §. vsq̃ ad. §. in personam. ⁊ ibi tractatur de actione in personā: ⁊. §. iste cōtinet quatuor dicta. ¶ Primo imperator continuat se ad precedētia. Secundo ponit duo dicta generalia que sunt causa actionum pretoriarum. Tertio ponit exemplū primi dicti: ⁊ istud est ponere actionem publiciane. Quarto ⁊ vltimo dicit nomē actionis. ¶ Pone ergo casum: Superius dictum est ꝙ actiones ciuiles: nunquid ⁊ alie? Dicit imperator ꝙ sic: alie sunt pretorie tam in rem q̄ in personaʒ, quas pretor ex sua iurisdictione comparauit, ⁊ istas necesse est ostendere seu declarare: hoc est primum dictum. Secundo ponit duo generalia que sunt causa predictarum actionū ibi: ecce plerunq̃ ita permittit pretor ⁊c. Ecce dicta: primo dicit, quandoq̃ pretor permittit agere alicui in rem actione, ⁊ dicere quasi vsuceperit rem quam non vsucepit. Ecce secūdum dictum: ex diuerso quandoq̃ pretor permittit agere ⁊ dicere actorem ꝙ aduersarius nō vsuceperit rem quā in veritate vsuceperit. Tertio dicit ibi: nāq̃ si cui ex iusta causa ⁊c. ⁊ ponit exemplum dicti. s. cū permittit dicere quasi vsuceperit, ⁊ istud est exemplum publiciane actiōis. Dicit ergo: si alicui ex iusta causa tradita sit, veluti ex causa emptionis, aut donationis, aut dotis, aut legatoꝝ, nec eius rei possessionem adhuc dn̄s effectus sit vel eā casu amittat, de iure ciuili nullā habet
1 actionē: † quoniā ius ciuile perdidit actiōes ad res prosequendas per quas aliquis dominium vendicet, ⁊ iste cui res est tradita non est dominus, cū ille qui tradit nō est dominus, sed tamen quia est equum in isto casu deficere actionem, quia iam pretor inuenit actionem qua is qui possessionem amisit dicit eam rem cepisse vsu se, ⁊ sic vendicat suam esse. Quarto dicit, quare actio publiciana appellatur, quia ista actio vocatur publiciana ideo, quia fuit a pretore Publicio in edicto proposita: hoc dicit vsq̃ ad. §. rursus. iste. §. est satis facilis. glos. ibi posita est multum bene perfecta: nescio ita bene. ¶ Pretoria-
2 rum † quedam sunt in personā, quedam in rem. De actione in rem dicitur hic vsq̃ ad. §. in personam. ⁊ ibi de actione in personam dicit glos. pretoriarum quedam in rem tantum, quedam in personam tantū, sed nulle inueniuntur miste, sicut in ciuilibus inueniuntur miste, vt. j. eo. §. quedā. ¶ Quidam reprobant glos. imo pretoriarū quedam sunt miste pretoriarū hered. que est actio ciuilis in rem ⁊ in personam: nam res requiritur, ⁊ ſm hoc etiā in rem. Item ⁊ ibi prestationes faciēde, ⁊ hec est in personam, ⁊. j. eo. §. qd. ⁊ sic est in bonorum hereditatis petitione, que est pretoria, ⁊ sic est mista. j. e. §. Quod dico gl. quādoq̃ bonorum hereditatis petionē pretoriam, ciuilem inuentione, pretoriam extensione: vt vidistis heri. s. dico glos. si glos. teneat', ꝙ sit pretoria, tunc argumen. concludit contra gloss. sed si non dicat meram pretoriam, sed ciuilem inuentione, pretoriam extēsione, nihil facit contra gloss. Argumen. loquitur de actione mere

pretoria, sed hic loquitur glos. de mere pretoriis, ⁊ sic nõ
obstat. Sequitur in litera. ¶ Necessariũ est ⁊c. dicit glos.
3 necessarium, id est vtile, nam dicit glos. illud † ꝙ medi-
camenta morbis exhibent, iura negotiis: ⁊ sicut necessi-
tas medicamentis non imponitur dandi morbis sani-
tatem, nec ita iuribus subueniendi imponitur necessi-
tas, ⁊ ideo non est vtilitas, nam istud expedit, sed necessi
tas non: princeps enim solutus est legibus, ⁊ ideo neces-
sitate non subiicitur. C. de legibus. l. digna vox. ff. de le-
gibus. l. princeps. vnde dicit, necessarium est, id est vtile,
sic exponitur. C. de nouo codi. compo. cõstitutio vna. in
princi. Potest dici necessarium proprie ex parte, nã verũ
est ꝙ principi non est necessarium inducere actionem,
sed tamen personis quibus inducuntur quandoq; sunt
necessarie: arg. ff. de bono. posses. l. ii. §. quoties. nam aľs
non possent suum consequi, vt dicitur, cõgruum respon
sum ⁊c. C. de transactionib. l. vt responsum congruum.
vnde necessitas est consecutiua ex parte illorum pro qui-
bus inducitur actio publiciana, aľs non poterat petere
rem, ⁊ ad hoc. ff. de colla. bono. l. ait pretor. §. Julianus.
Sequitur in litera. ¶ Ecce plerumq;. istud exemplum
in isto. §. exponitur. ibi: nam quia ⁊c. Item dicit ꝙ ple-
rumq; ideo, quia semper non datur iam competit con-
tra dominum: vt. ff. de publicia. in rem actio. l. penulti. ⁊
vlti. nisi in casibus vt videbitis. Sequitur in litera. ¶ Ex
4 iusta causa. scilicet ex affectione partium: nam † affectio
vtriusq; partis reputatur iusta causa. ff. de act. ⁊ obliga.
l. in omnibus. ii. quoniam affectionem contrahentium
seruare equum est: argumen. s. de rerum diui. §. per tra-
ditionem. ⁊ istud verum est ꝙ affectio partium reputa-
tur iusta causa, dummodo cum hoc sit talis titulus, qui
sit habilis ad acquirendum dominium si fieret traditio
a domino, licet non transferat cum sit a non domino,
quia nihil plus transferre potest per traditionem ꝙ̃ id
quod habet, ⁊ sic non transferret, vt. ff. de acquiren. re-
rum domi. l. traditio. Non sufficit ergo istud dominium
posse acquiri tali titulo: vt. ff. de publicia. in rem actio. l.
quecunq;. §. interdum. ex causis ex quibus dominium
acquirit, si traditio fiat a domino. ff. de publicia. in rem
actio. l. i. ii. iii. v. et. vi. vsq; ad. §. publiciana actio instar
proprietatis non possessionis respicit. Sequitur. ¶ Ut
quis dominium suum vendicet. supponit ergo ꝙ domi-
nium vendicetur. Contra, aut quis habet dominium, ⁊
tunc non vendicat, quia iam peteret quod haberet, aut
non habet, ⁊ non cõpetit ei rei vendic. quia soli domino
5 datur: vt. ff. de rei vendi. l. in rem. ¶ Item † dominium
est quid incorporale, ⁊ incorporalia non vendicantur:
vt. ff. de rei vend. l. vendicatio non vt gregis. Dicit glos.
⁊ bene dominium vendicatur, id est res corporales ra-
tione dominii, vnde cum res deficiat domino illa vendi
catur: ⁊ quod dicitur aut habet dominium, aut non, di
co ꝙ habet dominium, ⁊ quod dicitur, ergo non vendi-
cat, quia iam peteret quod haberet: dico non petit do-
minium sed rem deficientem sibi petit ratione dominii
quod habet, aľs non peteret, argumẽ. ff. de rei vendica.
l. in rem. ⁊ sic non petit quod habet. Sequitur in litera.
¶ Que actio publiciana appellatur. aľs dicit pretor, iu-
diciũ dabo, ⁊ nõ nominat equum. ff. de publicia. in rem
actio. l. i. Dicit glos. cum ex edicto pretoris actio induci-
tur, non nominetur, nominatur in factum, vt. ff. nau.
cau. stabu. l. idemq;. §. i. si enim dicit actionem dandam,
⁊ imponit certum nomẽ, illo nomine vocetur, vt ex em-
pto, locato, ⁊ cõducto, ⁊ similes: si non dicit nomen, vo-
luit tamen nominari, datur actio in factum, si voluit
eam nominari, datur condictio ex lege. l. vna. ⁊ ideo du-
bitatur vtrum publiciana sit nomen actionis, vt videbi
6 tis. ¶ Uocatur † ista actio publiciana a suo actore, sic
que ad quid ea vocatur ab eo qui primo interrogauit ⁊
ei responsum fuit: vt. s. ad legem aquil. §. illud. ¶ Uenio
ad materiam primi, ⁊ primo cui competit. ¶ Secundo
nunquid sufficit ꝙ traditio rei fiat, licet nulla post trãsfe
ratur. ¶ Tertio contra quẽ competit. ¶ Quarto vnde
nascitur. ¶ Quinto, nunquid publiciana sit nomen a-
ctionis: ⁊ reuocatur in dubium propter glos. que alibi
dicit ꝙ ex omnibus dictis pretorum datur actio in fa-
ctum, ⁊ propter hoc in dubium reuocatur hic glos. ha-
bentis. i. de interdictis. §. vlt. ¶ Sexto, nunquid ad hoc
ꝙ publiciana habeat locum, requiritur ꝙ sit solutũ pre-
tium, vel fides habita de pretio, vel satisfactum: vel nun
quid sufficit ꝙ res tradatur soluto pretio non habita fi-
de de pretio. ¶ Septimo, quomodo formatur libellus
in publiciana. ¶ Octauo, que exiguntur ad hoc ꝙ pu-
bliciana competat: quia multa, vt vidistis. ¶ Nono,
nunquid hodie possit habere locũ publiciana: quia qui-
dam dicunt ꝙ non. Respondeo ad primum. ¶ Quero
7 cui publiciana competit. † Dicit glos. illi cui res tradita
est a non domino ex contractu habili transferre domi-
nium, nec sit vsucapta: ideo dic a nõ domino, quoniam
glo. dicit ꝙ publiciana est subsidiaria, ⁊ competit in de-
fectum rei vendica. vt hic ibi: sed quia sane. ⁊. ff. eod. l. i. in
princip. §. i. vnde si esset vsucapta per vsucapionem esset
dominus, vt. C. de pact. l. traditionibus. ⁊ domino non
competit, quoniam habet rei vendica. vt hic ⁊. ff. de pu-
blicia. in rem actione. l. ii. §. i. ¶ Dominus meus dicit ꝙ
imo competit domino, ⁊ primo probat duabus ratio-
nibus: secũdo per legem. Primo dicit dominus meus,
inconueniens esset ꝙ magis subueniretur non domino
ad recuperationem rei nõ sue, ꝙ̃ ipsi domino cuius res
est, ⁊ hoc dictat ratio naturalis: sed nõ est inconueniens
si magis conueniatur a domino ⁊ pluribus viis, ⁊ ideo
competit domino publiciana. Item probat ex modo
procedendi ipsius pretoris, qui modus inspiciendus est:
nam inspicitur modus patrisfamilias, vt. ff. de pignor.
actio. l. vel vniuersorum. ⁊ etiam testatoris, vt. ff. de lega.
iii. l. nummis legatis. ⁊ de legat. i. l. si seruus plurium. ad
fin. sic enim procedit pretor. Et sciendum est ꝙ filii in po-
testate erant cogniti de iure ciuili, ita ꝙ erant etiam he-
redes inuiti: vt. s. de hered. quali. ⁊ diffe. §. si emancipa-
8 ti. † Et ideo de iure ciuili ad successionem parentum
non admittebantur, pretor videns istud iniquum, cum
ſm naturam ita emãcipati essent filii sicut in potestate,
⁊ ideo pretor dedit eis auxilium: non tamen potuit eos
facere heredes, que hereditas est de iure ciuili. ff. de ver-
bo. ⁊ rer. signifi. l. lege obuenire. ⁊ ideo pretor fecit quod
potuit, tamen non potuit eos facere heredes, dedit eis
bonorum possessionẽ per quã petũt bona patris defun-
cti, ⁊ ista fuit istis necessaria, cum non haberet aliud au-
xiliũ. Sed illis qui cogniti sunt de iure ciuili beneficium
pretoris non fuit necessarium, nam ipsi habent petitio-
nem hereditatis, que est de iure ciuili. ff. de petit. heredi.
l. i. per quam possunt petere hereditatem defuncti, tamẽ
pretor in conferendo suo beneficio sic procedit: nõ enim
solummodo indigentibus, scilicet incognitis de iure ci-
uili, sed etiam nõ indigentibus, vt illis qui sunt heredes
de iure ciuili pretor tanꝙ̃ largus auxilium suum impen-
dit, dando eis bono. posses. vt. s. de bono. possess. §. quos
autem. Sed dico hic domino non est necessaria a princi.
quia habet actionem rei vendica. sed illi cui tradita est a
non domino, q; incognitus de iure ciuili: ⁊ ideo necessa-
rium fuit ei vt eum pretor cognosceret, ⁊ ei auxilium da
ret vt posset rem traditam sibi persequi cum caderet a
possessione, vnde dico, cum pretor debet isti indigẽti pu-
blicianam, dico ꝙ tanꝙ̃ largus videtur dare domino,
argumen. s. de bono. posses. §. quos autem. ¶ Iste pro-
9 bat per legem, nam † iuramentum habetur pro verita-
te. ff. de iureiuran. l. nam postea. §. i. ⁊ l. duobus. §. exem-
plo. hoc supposito lex dicit: peto a te rem rei vend. tu de-
fers mihi iuramentum ꝙ sit mea, ego iuro, lex dicit ꝙ
mihi contra te competit publiciana. ff. de public. in rem
actio. l. eum qui. §. si petenti. supponit ergo ꝙ domino cõ-
petit, nam iuramentum est pro veritate, ⁊ si sit verum qđ
iuro, ⁊ ego iuro me dominũ, ego sum dominus, ⁊ suppo
nitur ita esse sicut iuro, ergo supponitur me dominum:
⁊ si postea agerem dicendo me dominũ, ſm G. dicerem
me periurum, ⁊ sic turpitudinẽ meam allegarem, qđ nõ
est dicendũ: arg. ff. de leg. i. l. si seruus pluriũ. §. i. melius.
C. de transact. l. transactione finita. Si tamen vellemus
sustinere glos. diceremus ad. §. si petenti. ꝙ ego iuraui
rem meam. i. mihi debitam, argu. ad hoc. ff. si cer. pe. l. si
me ⁊ Titium. sed ſm correctionem litere videtur ibi da-
re domino:

re domino: dico ergo ꝙ domino competit publiciana. Respon. hic ꝛ.ff.eo.l.j.in prin. vbi dicitur: si res sit tradita a non domino ꝛ non vsucapta, quia illa iura se referunt ad necessitatem, quasi dicat, tūc
10 † necessitas est publiciana cum res traditur a non domino, ꝛ non nondū vsucapta, sed vbi vsucapta est vsucaptione, quia dominium quesitum est, vel vbi res traditur a domino, quia tunc transfertur dominium, in isto casu non est necessaria, quoniam istis datur rei vendicatio de iure ciuili, ꝛ propter hoc non est necessaria, sed tamē vtilis est sibi, cū de facili nō possit probari dominium, sed in publiciana facilius probat, ꝛ ideo est vtilis sibi. Datur ergo domino publiciana, ꝛ est ei vtilis non necessaria bona fide recipienti a iusto domino, a non domino nō est necessaria: ꝛ sic loquitur hic ꝛ.ff.eo. scilicet de publicia. in rem actio. l.eum qui.§.si petenti. Hoc nō est verum, primo quia nō est nostrum distinguere vbi lex non distinxit: vt.l. si vero. §.de viro.ff.sol.matr. ꝛ qui ꝛ a qui.l. prospexit. Secundo quia pretor dando non domino hic ꝛ.ff.eo.l.j.in prin. videtur domino denegare: vt.C.de procur.l.maritus. ꝛ.ff. de cond. ꝛ demon.l.cum ita. Tertio q: ibi non est necessaria, ergo ꝛc.
11 † quia prouisio legis ad casum necessarium est trahenda.l.j.§.ex hoc rescripto.ff.de ven.inspi. Quarto pro hoc.l.penult.ff.de sent.pas. Quinto quia casus.ff. sol.matr.de liber.ꝛ posth.l.commodissime.de excusa. tuto.l.ex his.C.de cad.tol.l. vnica.§. sin autem ad deficientis. Sexto per casum.ff.eo.l.j.§.j. Septimo quia tunc sententia lata in publiciana pareret exceptionem rei iudicate in rei vendicatione, ꝛ eo. s̄. cum decederent ex eadē causa: vt.ff.de iureiur.l.duobus.§.exemplo.de excep. rei iudic.l.singulis.ꝛ.l.de eadem. ꝛ tamen hoc est falsum, vt l.minor.ff.si seruus. ꝛ hoc tene vt hic not. ꝛ per Azoñ. in sum.§.datur. ꝛ glos.ff.eo.l.j.§.j.ꝛ Guil.in spec.de act. seu pet.§.sequitur.versi.item not. Ad.§. si petenti responde vt ibi not. quia ibi delatum fuit iusiurandum a non domino, veritas ipsius solam publicianam inducit, quia si a domino vtilem rei vendicationem: ꝛ hoc probat rei vēdica. Dy.per.§.item si quis postulante. ¶ Ad primam responsionem responde ꝙ illa non concludit: vt patet in l.penulti. ꝛ fina.ff.eod. Nec obstat ꝙ non dominus plus grauabitur in probando in rei vendica. quam vere dominus in publiciana: quia istud ideo quia plenum ius per eam consequitur: fictus autem dominus in publiciana non semiplenum, iuxta regulam, qui in vno grauatur ꝛc. vt.ff.de iureiuran.l.eum qui. ¶ Ad secundam ꝙ illud ideo quia pretor considerauit solum naturalem cōmunem que in omnibus pariter versatur: ergo ꝛc. vt ff.si tabu.testamen.exta.l.j.§.liberos.ꝛ.l.liberi. ꝛ dicto.§. emancipati. sed hic quasi dominium qd in vero domino cessat: ergo ꝛc. Ray. ꝛ eius ratione quod glos. dicit ꝙ non datur domino publiciana: multum sunt inter se contraria, nec se compatiuntur. glos. mouet questionem
12 ꝛ querit. ¶ Pone aliquis † emit rem bona fide, ꝛ sibi tradita est, cadit a possessione: modo queritur quam actionem intentabit, quia dubitat vtrum ille qui vendidit fuerit dominus necne. Dicit Plac. ꝙ vtraqꝫ rei vendicatione scilicet ꝛ publiciana sub alternatione, quod velit consequi ex hac vel ex illa, in qua probare poterit: nam vbi quis est incertus per factum alterius que actio sibi competat, quia probabiliter ignorat: potest vtrāqꝫ proponere: argumen.ff.pro suo.l.vlti. poterit proponere plures actiones ꝛ contrarias dū protestatur se velle vt vna consequi, vt.ff.quorum lega.l.j.§.quia autem. hoc etiam tenet H.ff.eodem.l.j.in princip. ꝛ Azo in dicto.§. datur. ꝛ Dyn. idem ꝛ H.in dicto.§.sequitur.versi.item not. ꝛ versi.seq. Odofre.sequitur. Pe.idem Innocen.in decre.constitutus.de in integrum restitu.cum ad illam decre. Respond. ꝙ non dicit ꝙ fuerit datus vnus libellus, ergo intelligam quod duo: quia promptum est ꝛc. vt.C.de inoffic.donatio.l.j. H.opponit contra hoc: vbi quis habet plures actiones ad idem, debet alteram eligere, ꝛ sic non proponit simul.ff.de regu.iuris.l.nemo ex
13 his.§.quoties. ꝛ quia sibi esset contrarius, † nam proponendo rei vendi. diceret se dominum.ff.de rei vendica.l. in rem.s̄.eo.§.omnium. ꝛ proponendo publicianam diceret se non dominum, vt hic ꝛ.ff.eo.l.j. ibi dicitur a non domino res tradita ꝛ non vsucapta, ꝛ sic non est dominus, vnde esset sibi contrarius, ꝛ ideo repelleretur. C.si seruus exte.l.vnica.§.vlti.C.de fur.l.j. Dicit Placen. nō esse verum vbi quis est certus que actio sibi competat, nam tunc nō potest plures proponere, sed tenetur eligere: sed hic est incertus, ꝛ habet istam ignorātiam, ꝛ ideo potest plures intentare: vt.ff.quorum lega.l.j.§.quia autem. Et ꝙ dicit, contrarie sunt, non obst. quia super vna procedetur, ꝛ producerentur testes, non super alia infinita persona, ne sibi contrarius videatur procedendo super vtraqꝫ: argu.C.si seruus extero.l.vnica.ff.de regu. iur.l.nemo ex his.§.quoties. ꝛ hoc qd admittit cōsuetudo, vt dicit glos. non tenet, qm̄ est contra illas leges.C. de furt.l.j. ꝛ si seruus exte.l.vnica.ꝛ.ff.de reg.iur.l.nemo ex his.§. quoties. proponet ergo sub alternatione sm Placen. ꝛ admittitur consuetudo. Sed quid si iudex cōpellat vnam eligere, quam eliget: vtrum rei vēdi. vel publicianam? Dicit H. ꝙ illam quā magis sibi credat cōpetere in conscientia sua: si enim magis credat non dominum, datur publiciana: si magis credat dominū, rei vendi. Sed verum vbi credit nō dominum ꝙ nō habet publicianam: quia ad hoc ꝙ detur, requiritur bona fides.ff.de public.in rem act.l.eum qui.§.pretor ait. sed ille
14 † qui emit a non domino, non habet bonam fidem, ꝛ sic non habet publicianam.ff.de publi.in rem actio.l.traditionem. al's sub.l.eum qui.§.traditio. ad si.l. ꝛ sic non potest agere. Dico scdm est ꝙ in cōtractu requiritur bona fides, vt dicunt contraria: ꝛ si postꝙ tradidit reperit illum non dominum, non nocet, vnde hic tradebat tempore illo quo agebat non dominum, vel habere ius vendendi. idem in Spec.de cau.pos. ꝛ proprie.§.nunc dicendum.versi.item qui. vt.C.de vsucap.transfor.§.hoc tantummodo. Et hoc dicit G. multū breuiter, cum dicit: si quidem dubitatur hodie vtrū actor fuerit actor necne, eliget ergo illam quam magis credidit competere: si autem sit constitutus in omni dubio nō credit magis vnū ꝙ illud, al's aliud dicit glos. tunc faciat audacter conscientiam legalem sicut iudex vbi quis non probat se dominum presumit non dominum, ꝛ ideo absoluit possessorem: vt.C.de rei vendi.l.vlt. sicut iudex presumit in dubio non dominū ꝛ iudex informet conscientiam suam lege, vt in auf.de iud.§.oportet ergo. Similiter ꝛ iste actor debet ad modum iudicis informare conscientiam vt se presumat non dominum postꝙ hoc nō potest probare, ꝛ sic non intentet publicianam: idem in Specu. in dicto §.sequitur.ver.sed quam eliget. Dicit glos. nisi aduersarius probet illum dominum, ꝛ tunc succumbet in publicia. dicit glos. si tamen sibi datur rei vendica. quo probatus est dominus, sed vbi cōpetebat publiciana sibi danda est publiciana vt probatur ꝛ not.ff.de euict.l.minor. §.si seruus. idem glos.in dicto.§.sequitur.versicu. quid si primo. ¶ Quidam tamen voluerunt dicere, ꝛ hoc tan
15 git glos. ꝙ † si ille generaliter intentat rei vendi. tollitur publiciana, si reus absoluitur: ꝛ idē econtra hoc dicunt, quia lex dicit, qd omne ius suum vndecunqꝫ videtur in iudicium deducere, vt.ff.de except.rei iudi.l.si mater.§. eandem. Solu. dicit glos. quod dicitur vbicunqꝫ ꝛ qualecunqꝫ. dic, id est siue de iuregentium sit dominus, siue de iure ciuili ꝙ potest esse: vt.ff.de rei vendica.l.in rem actio. sed illi qui dicebant vnam tolli per aliam, dicebāt siue directum dominium siue vtile, ꝛ sic supponunt ꝙ qui habet publicianam habet dominium vtile, quod est falsum, vt videbitis. Intētabat ergo im omni dubio publicianam, ꝛ presumet suum actorem fuisse non dominum, sm glos. sm dominum meum non requiritur dubium vtrum sit dominus vel non, quod ipse dicit ꝙ domino competit publiciana, ꝛ sic si sit certus ꝙ sit dominus, potest intentare quod est sibi vtile, qd est falsum, vt s̄.dixi: quia facilius probabit in ea, vnde sm eum potest
16 eam quam vult proponere. ¶ † Secūdo quero, nūquid ad hoc quod competat publiciana requiritur possessio, vel nunquid sufficit nuda traditio sine trāslatione possessionis? Quidā dicūt ꝙ sufficit traditio nuda: vt hic ꝛ ff.eo.l.seq.de publicia.in rem act.l.j. dicit, res tradita nō

facit mentionem de possessionis translatione. Item lex
dicit omnia ea que habent locum in rei vendicatione ⁊
in publiciana: parificantur ergo publiciana ⁊ rei ven-
dicatio, vt. ff. de publiciana in rem actione. l. sed et si
res. al's sub. l. eum qui. §. in publiciana. sed in rei vendi-
catione, ita dominium acquiritur per traditionem sine
aliqua possessione. Nam lex dicit ꝙ mulier fundum suū
quem alius vsucapiebat, dedit in dotē marito, ⁊ trans-
tulit dominium, ⁊ tamen alius vsucapiebat: vt. ff. de fun
do dot. l. si fundus. ⁊ notatur. C. de probatio. l. cum res.
Dico cōtra, quia ista sunt paria, publicianam habere,
⁊ vsucapere, ergo habet publicianam: vt. ff. de publicia.
in rem act. l. eum qui. in princi. al's sub. l. sed ⁊ si res. §. j. ⁊
§. vlti. ⁊ l. quorum generaliter. quia in casibus licet non
procedat vsucapio, quia prohibetur, non propter rei vi-
tium, sed propter priuilegium, tamen competit publicia
na. ff. de publicia. in rem actio. l. cum sponsus. §. in vecti-
galibus. sed vbi nō esset propter priuilegium si res non
posset vsucapi, nec publiciana competit: vt dicta. l. cum
sponsus. §. si res talis sit. ⁊c. quia forte res erat furtiua
vel vi subrepta, dico generaliter comparantur, licet sit
17 secus in quibusdam casibus, nunc † est ita ꝙ sine posses-
sione non currit vsucapio. ff. de vsucapio. l. sine possessio-
ne. ⁊ ad hoc requiritur ꝙ sit ciuilis possessio al's non vsu
caperet, quia illa est causa vsucapionis: vt. ff. de acquirē.
rer. domi. l. acquiritur. §. vlt. ⁊ not. dist. iij. c. sine possessio-
ne. versic. vj. sicut ergo requiritur possessio ad vsucapio-
nem, ita vt in publiciana competeret, vt. ff. de acquiren.
possessio. l. clam possidere. §. qui ad nundinas. ⁊. ff. eod. l.
eum qui. ⁊ hoc esset P. in dicta. l. cum res. C. de probatio.
in prima questio. sed tamen dico, licet in vsucapione re-
quiratur possessio non interrupta, vt dicta. l. possessione.
tamen in publiciana sufficit si per momentum temporis
possedit, licet desinat possidere. ff. de publicia. in rem act.
l. cum sponsus. §. vlt. Non obstat ꝙ ea que veniunt in rei
vendi. veniunt ⁊ in publiciana. Dico, verum est quantū
conscientia, scilicet quantum ad fructus potest petere ⁊
causam, nam sicut dominus potest petere ⁊ causam, scz
partim, ita similiter ille qui habet publicianam, vt di-
cto. §. sed tamen non sunt paria quantū ad penam, nam
sine possessione dominium potest queri, sed publiciana
non, ⁊ est ratio: ille ex cuius contractu dominium acqui
ritur habet ius transferendi, ⁊ ideo voluntas eius mul-
tum seruatur vt non requiratur possessio sed traditio: vt
arg. §. de rerum diuisio. §. per traditionem. ⁊. §. nihil. sed
ille ex cuius contractu aliquis acquirit publicianā, non
habet aliquod ius transferendi, ⁊ ideo non est mirum si
plus exigatur in eius traditione, ⁊ ideo requiritur ꝙ
transferat possessionem. Forte posset dici contrarium,
ꝙ sufficiat sola traditio: quia ibi simpliciter loquun-
tur iura, scilicet si res sit tradita, ⁊. ff. de publicia. in rem
actio. l. j. ergo non est recedendum, argu. l. ff. de lega. iij. l.
non aliter. Nec obst. l. predicta. ff. de publicia. in rem act.
l. eum qui. in. princip. quia ibi dicitur ꝙ qui potest vsuca-
pere habet publicianam: sed non dicitur ꝙ aliquis non
habeat publicianam qui non possit vsucapere, quia ali-
quando hoc esset falsum, vt. ff. de publicia. in rem actio.
l. cum sponsus. §. in vectigalibus. ex verbis tamen preto
ris potest prima opinio coniecturari, quasi semper fa-
ciat mentionem de vsucapio. l. quasi, argumen. ad vlti-
mum de coniectura sermonis. ff. de lega. j. si seruus plu-
rium. ad finem. ff. de pignora. actio. l. vel vniuersorum.
18 ¶ Tertio † quero, contra quem competit publiciana.
Dicit glos. datur contra omnem possidentem preter do
minium: nam contra dominum non datur, vt. ff. de pu-
blicia. in rem act. l. penul. ⁊ vlti. vbi in casibus vt videbi-
tis glos. ⁊ doctores dicūt alibi contrarium, vnde distin-
guunt. Si queris vtrum publiciana detur contra pos-
sessorem, distinguo: aut ille possidet cum titulo, aut sine
titulo. Si sine titulo, datur cōtra eū publiciana. ff. de pu-
blic. in rem act. l. quecunqꝫ. in princi. ⁊ l. vlti. ⁊ l. eum qui.
§. in publiciana. Si autem cum titulo habili ad domi-
nium, vt quia emis, vel ei donata est res illa, vel legata,
⁊ tunc distinguitur: aut habent titulum ab eodem, aut
a diuersis. Si ab eodem, tunc ille habet publicianam
cui res tradita est primo: nam ex quo habēt iura ab eo-
dem, ille cui primo traditur res, repellet agentem, ⁊ con
tra eum habebit publicianam, ergo multo magis con-
tra illum qui habet ius ab eo, ⁊ posterius, sic est. ff. de rei
vendica. l. si a Titio. ⁊. ff. de publicia. in rem actio. l. siue
autem emptori. §. ⁊ Julianus. lib. vij. scribit. Si autem
19 a non dominis diuersis, † si enim vnus a domino, alius
a nō domino emeret, prefertur ille cui a domino res tra-
dita esset, licet posterius, sicut dominus prefererēt: vt. ff.
de publicia. in rem actio. l. penulti. ⁊ vlt. ff. de act. empt. l.
si ea res. §. vlti. Si autem a non dominis diuersis, quia
vnus emit a Titio, ⁊ alius a Meuio, ⁊ distinguitur:
aut in illa re vnus habebat causam ab alio, aut non.
Si vnus habet causam ab alio talem ꝙ posset repelle-
re alium, vt quia emit, scilicet Meuius ab alio, scilicet
Titio, ⁊ sibi tradita fuit, ⁊ tunc si Meuius, scilicet pri-
mus emptor emeret a Titio primo venditore: ille qui
emit, scilicet secundus emptor a Meuio, scilicet primo
emptore, prefertur emptori cui tertio esset vendita a Ti-
tio primo venditore, ⁊ tradita, cum possessio ad eum re-
diisset: sed econtra si Titius a Meuio emerit, ⁊ postꝙ
vendiderit ⁊ tradiderit, vendidit Meuius aliis posses-
sionem, cum reuersa esset ad ipsum, deinde ille secūdus
emptor amisit possessionem ⁊ rediit ad Titium primum
emptorem, ⁊ cui res primo tradita fuit ille Titius ven-
didit alii, venit secundus emptor a Meuio, ⁊ vult agere
publiciana, quia primo habuit possessio. dico non po-
test, quia non Titius repelleret Meuium, ⁊ per conse-
quens secundum emptorem a Meuio, ⁊ sicut Titius
posset repellere, ita eius emptor, qui habet exceptionem
venditi oneris agit. ff. de rei vendi. l. si a Titio. ⁊ de exce-
20 ptio. rei vendi. ⁊ tradi. l. ij. l. si a Titio. Sed vbi † vendi-
tores sunt penitus diuersi, ⁊ vnus non habet causam
ab alio, tunc dico ꝙ prior melioris conditionis est: nam
illi qui potiora iura allegauit facienda est restitutio. C. de
edic. diui adria. tollen. l. vlti. §. j. ⁊ iste petitor non allegat
potius ius, imo equale, cum vterqꝫ a non domino emit
⁊ ideo non fiet ei restitutio, nec ei datur publiciana con-
tra possidentem: vt. ff. de publi. in rem actio. l. siue autem
emptori. §. ⁊ iulianus lib. vij. scribit. ad fi. Unde dico pu-
bliciana competit contra illum qui sine titulo possidet
rem, aut eum qui cum titulo possidet si res fuerit tradi-
ta posterius, ⁊ ambo habent causam ab eodem: vt. ff.
eod. l. siue. §. ⁊ Julianus libr. vij. scribit. Si autem vnus
habet causam ab alio, ⁊ causa vnius non dependet ab
alio: tunc non datur contra possidentem, vt dicta. l. siue
autem emptori. §. ⁊ Julianus lib. vij. scribit. ad fin. licet
actori primo fuerit res tradita. Uidetur contra. quia
lex dicit ꝙ prefertur contra illum cui primo res tradi-
ta fuerit, siue ab eodem emerit siue a diuersis non domi
nis. ff. de actio. empti ⁊ vendi. l. si ea res. ad finem. Sol.
quod dicit lex, cui primo res tradita est, subaudi ⁊ ad
hoc possessionem habet, ⁊ sic non est contra. Uel tu po-
tes dicere, ex nunc nullum ius acquiritur in re, sed ex
traditione habili contra precedentem: vnde vult dice-
re, licet ego emerim ⁊ tu ab vno non domino vel diuer-
sis non dominis, non ille qui primo, prefertur, sed ille
21 cui primo tradita est bona fide, † nam ex venditione
obligatur primo, non autem ius transfertur, sed ex tra-
ditione bone fidei facta sic, vt. C. de pactis. l. traditioni-
bus. Sed quod dicitur in fine, si alter a domino, alter a
non domino emit, ⁊ ille qui emit a domino prefertur
omnimodo, intelligitur si tamen res sit tradita, al's pre-
fertur: sed propter hoc dicit omnimodo prefertur, quia
si dominus tradat primo, non dominus secundo, sem-
per tuetur cui res traditur a domino: quod intelligo
vbi non dominus qui vendit habet ius vendendi a do-
mino, sic intelligo. ff. de actio. emp. ⁊ vendi. l. si ea res. §.
vltimo, ⁊ penulti. argumen. de rei vendicatio. l. si vero.
nam in istis casibus prefertur ille qui a non domino
emit, et sibi non traditur, argumen. ff. de publiciana
in rem actio. l. si quis prohibuerit. Et quod dixi supra,
quod cum duo emunt a non diuersis dominis, ꝙ ille
prefertur qui possidet: verum est si sit talis titulus qui
sit habilis dominium transferre, nec impediatur
propter

propter vitium suum, quia non habet malam fidem.l.
contractu.al's non, vel si res sit vitio reali affecta: nam
talis qui habet malam fidem si nõ habet publicianam,
et ideo posset prius conueniri, vel etiam si non possit
vsucapere rem sibi traditam propter vitium rei, vt quia
vi est possessa vel furtiua, nam in isto casu dico ꝙ conue-
nitur possessor publicia. Uerbi gratia, aliquis bona fide
rem mobilẽ possidens vendit aliȷ̃ bona fide ementi ⁊ bo-
na fide recipienti, isti res surripitur, ⁊ fur aliȷ̃ vendit bo-
na fide ementi ⁊ rem suscipienti, dico ꝙ prefertur ille qui
emit primo bona fide, ⁊ cui res fuit tradita: nã alius nõ
habet publicianam.l.si qd.al's sub.l. siue autem.§.hec a-
22 ctio in his ⁊c. Et ꝙ dixi.s.† ꝙ non competit contra do-
minum, dicit glo. fallit in sex casibus: cõcedo de quinqʒ,
sed in sexto non fallit, ⁊ hoc innuit gl. ¶ Fallit primo cũ
dominium superuenit illi qui nõ domino vendidit ⁊ tra
didit: vt.ff.de rei ven.l.a Titio. ¶ Fallit secũdo vbi iudi-
catum est pro me priore non domino, ⁊ non esse dominũ
contra te: verum est, ⁊ hoc est propter autoritatem rei iu
dicate, vt.ff.de except.rei iudi.l.si quis rẽ a non domino.
¶ Fallit tertio vbi agitur pro delicto serui noxaliter, ⁊
bone fidei possessor contra quem agitur dat seruum pro
noxa actori si dominus agat contra illum cui traditus
est potest se tueri exceptiõe nisi offerat estimationẽ litis,
siue dñs possidet, datur illi publiciana contra dñm: ⁊ si
dñs excipiat de dñio, replicabit ille qui sibi traditus est
pro noxa, ⁊ sic si dominus non offerat estimationem li-
tis poterit, licet sciat rem alienam.ff.de noxa.l.⁊ genera-
liter.doc. ¶ Fallit quarto, ⁊ est dubiũ de illo: pone aliqs
possidet domũ ruinosam inter domum meam, peto cau
tionem de damno infecto, ⁊ quia bon.fide.possessor non
emet, mittor in possessionẽ domus ruinose, dñs postea
recuperat possessionem vi forte: lex dicit ꝙ mihi cõpetit
vnde vi interdictum ⁊ actio publiciana.ff. de dam. infe.
l.damni.§.non solum.⁊ fuit missus ex secundo decreto si
dubius est ille.§. quoniam non dicit contra quem com-
petat, vtrum contra dominum vel non, satis tamen po
test concedi propter similitudinem que est inter istum ca
sum ⁊ casum de noxalibus, nam eodem modo ratio est,
igitur idem ius, argu.ff.ad leg.aquil.l.illud.sed non ap-
paret ex verbis glos.quia vbi ex hoc tangit, ⁊ in istis est
23 idem vt in re iudicata. ¶ Item † fallit quinto vbi procu
rator vendit de voluntate mea rem meam, ⁊ postꝙ̃ se
obligauit prohibeo ne tradat rem meam quam de vo-
luntate mea ⁊ mandato vendidit, procurator non ob-
stante prohibitione tradidit: lex dicit ꝙ datur sibi pu-
bliciana contra dominum.ff.de publicia.in rem actio.l.
si quis prohibuerit. ¶ Fallit sexto, dic glos.ponit con-
tra.ex rei vendica.quia culpa desiȷ̃sti possidere, fuisti cõ-
demnatus ad litis estimationem, ibi ceduntur actiones
competẽtes actori: lex dicit possessio reuertatur ad eum
qui litis estimationem habuit, ꝙ competit publiciana
contra cum ei qui soluit estimationem: vt.ff.de rei vend.
l.si culpa.§.vltimo. Sed dico ibi nõ competit publicia-
na, sed vtilis rei vendi.que datur vt estimatio soluatur:
⁊ hoc tangit hec glos. ⁊ probatur.ff.de rei vendi.l.si cul-
pa.⁊.l.si a bone fidei.necnon argu. vnde sicut haberet
directam actionem sibi, sic res sibi traderetur, id est ha-
bet vtilem, ex quo emit nomen, quia nomen emere vi-
detur, ⁊ not.C.de heredi.actio.vendi.l.vlti.⁊.l.probant.
¶ Quarto, vnde nascitur. Quidam dicunt ꝙ suppo-
24 nit falsum, quia † non est natus, sed datur, quoniam nõ
est habilis materia vnde possit nasci: non est hoc dire-
ctum dominium, vel quasi ex quo oriri potest actio.ff.si
ager vectigal.vel emphyteo.peta.l.j.§.vlti.⁊.l.ij. et.ff. de
rei vendicatio.l.hoc iure.item nec est hic contractus vel
quasi, ⁊ sic non est vnde nascatur. Unde dicunt eam da
tiuam, quia non habet preexistentem materiam suffi-
cientem vnde potest nasci, sed ex plenitudine potestatis
pretor eam dat, ⁊ pro hac.l.traditio.ad quam inferius
respondetur, ⁊ de datione actoris vel natione heredita-
tis.C.de transactionib.l.cum mota. Aliȷ̃ dicunt ꝙ imo
est natiua, ⁊ nascitur ex vtili dominio: ⁊ sic dicunt ꝙ ille
habet vtile dominium cum causa publiciane, ⁊ hoc con
cessit glos.s.eo.§.omnium.ibi: vt emphyteota ⁊ superfi-
ciario ⁊ bone fidei emptore, ⁊ sic dicebat ibi bone fidei
emptorem vtiliter dominum. Glos. ⁊ bene tenet hic con
trarium, scilicet ꝙ non habeat vtile dominium, ⁊ pro-
batur: qui habet vtile obtinet contra dominum dire-
cto, nam vtile prefertur, vt.ff.si ager vectiga.vel emphy
teo.peta.l.j.ij.⁊.iiȷ̃.si dominus directo obtinet contra cũ
qui habet publicianam, non habet vtile dominium,
quia sic prefertur, ꝙ non est verum, vt.ff.de publicia.in
rem actio.l.penul.⁊ vlti.quid ergo erit, nunquid est na-
tiua, ⁊ nascitur ex contractu habili ad transferendum
dominium actione ex traditione rei bona fide facta.ff.
eo.l.eum qui.al's sub.l.nostros.§.ait pretor.⁊.l.quecunqʒ.
§.j.⁊ hoc si est causa mediata, immediata non, quia do-
miniũ, ad qd vide P.in.l.edita. Et qd dicunt aliȷ̃, imo est
datiua, quia ille qui tradidit non habebat ius, ⁊ sic non
potuit transferre: argu.ff.de acquiren.rer.domi.l.tradi-
tio. Solu. quandoqʒ tractatur de actione que est not.in
iiȷ̃.questione.⁊ glos.ff.de acquiren.possessio.l.iiȷ̃.§.ex per-
sonis.⁊ in authẽ.nouo iure.vt ex pluribus in vna posses-
25 sione transferenda † sed de nouo acquirenda in aliqua
persona. Dico ergo arg.suum concludit ꝙ venditor pu
blicianam non transtulit cum non liberet, concedo, sed
dico ꝙ emptor qui emit bona fide ⁊ recepit traditã rem
bona fide propter titulum habilem ad acquisitionem
dominiȷ̃, ⁊ propter bonam fidem quam habet tempore
emptionis ⁊ tempore traditionis rei, verum est ꝙ in ven
ditione ⁊ in aliȷ̃s contractibus sufficit bona fides tem-
pore traditionis: vt.ff. de publicia.in rem action.l.eum
qui.§. publiciana. sibi traditur publiciana ex persona
sua, non ex persona venditoris, vt ipsi concludunt, vnde
illa transfertur iam nata, ista in emptore nascitur ex ti-
tulo bone fidei, vt dixi. ¶ Quinto quero, nunquid sit
nomen actionis? Et videtur ꝙ non, nam glos.dicit ali-
bi ꝙ ex omni edicto pretoris datur actio in factum.j.de
interdictis.§.vlt.dico contra vt hic. Non obst.glos.quia
intelligit vbi non est nominata, ⁊ sic non obst.⁊ hoc di-
cit hec glos.vnde glossam aliã debetis intelligere quan-
do actio non est nominata. ¶ Sexto quero, nunquid
hodie actio publiciana habet locum? Quidam dicunt
26 ꝙ † hodie nec ſm leges nec ſm canones habet locum
publicia.⁊ probatur: ratio quare olim oportebat hodie
cessat, olim enim aliquis ex contractu bona fide ex in-
terpositio. habili ad acquisitionem dominiȷ̃ cõpetebat
publiciana traditione rei facta, ⁊ erat ratio quoniã per
contractum interpositum ⁊ traditionem factam cum
bona fide poterat vsucapere, vnde lex arguit, vsucape-
re potest, ergo publiciana competit.ff.eod.l.eum qui.in
princip.argu.subau.l. sed quecunqʒ.sed hodie non ha-
bet locum vsucapio vbi tradens habuit malam fidem,
mala fides tradentis nocet recipienti vt non vsucapiat
vel prescribat per.x.vel.xx.an.C.de prescrip.long.temp.
authen.male fidei.vnde licet olim posset capere cum ha
beret titulum iustum ⁊ dominium ⁊ bonã fidem, ⁊ res
sibi tradita esset, ita ꝙ haberet possessionem ciuilem,
vt dixi.s.si res non esset affecta vitio, vt.ff.de publicia.in
rem actio.l.eum qui.§.pretor ait.in hac actione hodie
propter malam fidem vẽditoris impeditur emptor vsu-
capere, ⁊ sic per consequens nõ habet publicianam per
authen.male fidei.si author suus habuit malam fidem,
27 ⁊ ipse bonam. Item † nec ſm canones, nam licet ſm le-
gem nõ sufficiat bona fides, nec impediat vsucapionem
seu prescriptionem mala fides superueniens.C.de vsu-
capio.trãsforman.l.vna.§.hoc tantummodo. attamen
ſm canones requiritur continuatio bone fidei non so-
lum initio, sed ꝙ semper ante prescriptionem completã
tenuerit rem quam vsucapit, vel prescribit, vt dicunt ca-
nones extra de prescrip.c.vigilanti.⁊.c.quoniam omne.
⁊ sic non potest habere publiciana, etiam si author suus
⁊ ipse ab initio habuerit bonã fidem, vt in cap.possessor.
lib.vj. ⁊ quod ibi per Dyn. quia si ageret publiciana,
iam crederet illum qui vendidit non habuisse ius ven-
dendi, et sic non posset vsucapere, sic nec publiciana
sibi competeret.ff.de publicia.in rem actio.l.eum qui.in
princip. Item si iam vsucapit vel prescribit, factus est
dominus, ⁊ sic non competit, vt.ff.eod.l.j.§.j.⁊ sic non

competit ei ante vsucapionem, quia habet malam fidē: nec post, quia iam factus est dominus, argu. C. de pactis. l. traditionibus. ¶ Dico ꝙ auth. male fidei. loquitur de prescriptione, nō autem de vsucapione: vnde quantum ad vsucapionem non derogat alijs iuribus antiquis, argu. qđ non mutatur, quare stare perhibetur. C. de testa. l. sancimus. de appel. l. precipimus. nec in rebus immobilibus que prescribūtur non derogatur per auth. illam istis iuribus que loquuntur de publiciana, nā auth. loquitur in casu odioso, scilicet in prescriptione, per quā domino auferebatur dominium rei sue saltem in effectu. C. de prescrip. xxx. an. l. si quis emptionis. in princi. et
28 §. j. vnde † cum multum sit iniquū domino auferri rem suam in illo casu vbi transferens habet malam fidem, et ideo si dominus ignorat alienationē factam de re sua nihili fit alienatio, si ignorat rem suam vel ad se pertinere, non habet locū longi temporis prescriptio sicut olim, si restringitur vsqꝫ ad. xxx. an. vt in. d. auth. Loquit͛ ergo in casu odioso, scilicet in vsucapione per quā dominiū aufertur domino, et ideo cum contineat odium, merito restringitur: arg. ff. de liber. et posthu. l. cum quidam. sed publiciana nec olim nec hodie est contra equitatem, nō enim datur contra dominum. ff. de publi. l. penul. et vlti. sed in casibus et in illis equitas non repugnat, et ideo cū non contineat iniquitatem, imo magis equitatem, scꝫ vt preferatur is qui non tantum ius habet in re, vt. C. de edic. diui adria. tol. l. vlt. §. j. et ideo dico non restringi per dictum auth. male fidei. et eodem modo dico ſm canonesqꝫ eidem videtur ꝙ requirit͛ bona fides continuata. Dico verū est in prescriptionibus que sunt odiose et cōtra equitatem, et ideo restringetur, sed non requiritur continuata in publiciana, imo sufficit intueri se initio, quoniam non est odiosa, vel contra equitatem: quia nō preiudicat domino, et ideo non restringitur, cum non inuenitur restricta, arg. ff. de testa. l. si mutus. pro hoc facit optime. ff. de public. l. fi. et quod not. in Specu. de cau.
29 posses. et proprie. §. nunc dicendū. Et † qđ dicitur potest vsucapere, habet ergo publicianam: dico verum est, sed non est ita econtra saltem hodie, qꝛ in prescriptione mutatur. Preterea illa lex loquitur de vsucapione. ff. de publicia. l. eum qui. §. quia refertur ad triennium. ¶ Septimo quero, nūquid requiritur ꝙ sit solutum pretium vt publiciana habeat locum, vel saltem satisfactum, vel fides habita de pretio? Dicit Raufred. ꝙ requiritur precise ꝙ pretium sit solutum vel al's satisfactum vel fides habita de pretio, et pro hac sic in publiciana requiritur bona fides. ff. de publici. l. eum qui. §. pretor ait. et §. penul. et vlti. Item requiritur ꝙ credat se dominum, vt ff. de publicia. l. quecunqꝫ. §. j. ad fi. sed si non sit solutum pretium, vel satisfactum, nec fides habita de pretio, non potest transferri dominium: vt. s. de rerum diui. §. venditor. et ff. de contrahē. emp. l. vt res emptoris. Item qui excipit, et pro hoc, quia facilius procedit et competit publiciana q̄ vsucapio, vt. ff. de publicia. l. cum sponsus. §. si coniuncta. l. vsucapio. et. l. naturaliter. ff. de vsucapionibus. sic ergo res nō fuit emptoris nisi soluto pretio, vel al's satisfacto, ergo iste non potest credere se dominum, et si credat male credit, et sic sibi nō competit: et sic dissensus filie nolentis consentire patri dotem petenti. ff. solu. matrimo. l. dotem. et. l. ij. §. voluntate. Sed videtur contra Raufre. ff. de publi. l. de pretio. Respon. ꝙ non requiritur pretium esse solutum: verum est precise, quod sufficit, si sit al's satisfactum vel fides habita de pretio. Glos. in. l. de pretio. dicit contra. nam per illam rationem per quam ibi nō requiritur pretium esse solutum, per eādem rationem dicit glos. ꝙ nec requiritur al's esse satisfactū: ratio fuit ibi, quia pretor nō fecit de pretio mentionem. Item nec de satisdatione vel fide habēda: nam satisfactio quodammodo est solutio. ff. de solutio. l. solutionis. Unde teneo glos. scꝫ ꝙ nō requiritur pretium solutum, vel satisfactio, vel fides habita de pretio: et quod dicit debet habere bonam fidem, credo qđ dicit, ergo credet se dominum. Dico, non est verum, sed sufficit si credat vendentem habere ius vendendi et tradēdi: vt. ff. de verbo. signi. l. bone fidei emptor. al's non posset. l. de pretio.

ſm intellectum glos. Non obst. ff. de publi. l. quecunqꝫ. §. nunc interdum. ad fi. vbi dicit ꝙ accipit posses. vt credat dominum se esse, id est posse fieri: quoniam debet credere tradentem habere ius transferendi, et sic per consequens posse fieri dominum non requiritur ꝙ credat se dominum. ¶ Octauo quero, quomodo formatur libel-
30 lus in publiciana. Dicit Plac. † dico contra te ꝙ possides talem rem que mihi tradita est ex causa vēditionis. Si agat pro re empta, vel donata, vel simili, quam rem vsucepi: vnde peto vt restituas mihi, et sic Placen. dicit quod vsucepit. ¶ Opponitur contra Placen. qui allegat se vsucepisse, dicit se dominum: vt. C. de pact. l. traditionibus. Respōdet Placen. verum est ꝙ diceret se vsucepisse simpliciter, si se dicit dominū, vt in cōtrario, sed hoc nō allego simpliciter, quia dico rem mihi traditam ex tali causa, et ista restringunt verba illa suscepisse, quia per hoc apparet me intentare publicianam: licet enim verbum vsucapere, significet directam rei vendi. tamen propter adiuncta verba restringitur eius significatio, arg. ff. loca. et conduc. l. si vno. et de vsu. l. stipulatus. sic dicit Placen. ¶ Sed cōtra adhuc, hic dicit se vsucepisse, ergo deiecerat in sacramento calumnie cū nō vsucepit, et hoc sciat. dicit Placen. ꝙ non imo licite iurat, nec est periurus, vel saltem remittitur periurium, cum faciat hoc autoritate huius legis que sibi permittit: vt hic in nostro. §. vndecunqꝫ iste. §. permittat, non est periurus, argu. ff. ad municip. l. vlti. et. ff. qui satisda. cog. l. vlti. et sic dicit Placen. iste. §. permittit mentiri, vt hic et in tribus §. sequentibus. et facit ad hoc. C. de bon. mat. l. j. ¶ Sed hoc non placet G. nam et licet princeps permittere possit, vel saltem remittere penam: vt. ff. qui satisda. cogā. l. vlti. tamen non est verisimile in dubio ꝙ hoc faceret, cū ipse prohibeat periuria. ff. de pact. dot. l. conuenire. C. de indicta vidui. tollen. l. ij. de hoc vide quod dixi in prima questione circa eius declarationes. ¶ Alij aliter dicūt, et istos libellos tangit G. dicunt sic: Peto rem talem quam dico meam, sed quia forte non possem probare meam propono publicianam, sed nec ista placet, quia dicendo se dominum deieraret in sacramēto calumnie.
31 Item ſm glos. ex quo † diceret se dominū, non posset intentare publicianā, tanq̄ allegans contraria: quia non competat domino. ff. de plublicia. in rem actio. l. j. et arg. C. de furtis. l. ij. ¶ Alij sic, peto rem talem iure dominij directi, vel quasi, et sic proponunt et rei vendicationē et publicianam, et istum vt dicit glos. ꝙ iste est contra iura: quia cum quis habeat plures actiones ad idem, debet alteram eligere. ff. de reg. iuris. l. nemo ex his. §. quoties. et iste est sibi contrarius dicendo se non dominum per publicianam et dominum per rei vendicationem, vnde repellitur, vt. C. de furt. l. j. si seruus extero. l. vnica. ¶ Et ideo gloss. docet aliter formare et sic, Peto talem rem que ptinet ad me iure quasi dominij, quasi vsucepissem, et sic verba pretoris quasi posita. s. eo. §. alie. ver. ecce plerumqꝫ ita etc. hic repetantur: vnde hic me non affirmo vsucepisse, sed dico quasi similitudinarie, vt sicut mihi competeret directa rei vendicatio si vsucepissem, et possem petere per rei vendicationem, sic ergo possem petere per publicianam. ¶ Sed certe vniuersaliter libellus non videtur valere: nam hic dicit, Peto talem rem mihi restitui iure quasi dominij, et pluribus causis potest esse quasi domin⁹, velut ꝙ est emphyteota, vel quia superficiarius, vel colonus ad non modicum tempus: vt not. ff. si ager vectigal. vel emphyteo. pet. l. j. ergo generaliter iure dominij, nec appareat vtrum emphyteota sit vel colonus ad non modicum tempus, vt not. ff. si ager vectigal. vel emphyt. peta. vel alius similis libellus est obscurus, et sic non est admittendus. ff. de iniurijs. l. pretor. §. quod ait. ff. de iure fisci. l. ita fidei. §. vlti. de interrog. actio. l. de etate. §. nihil. C. de impub. et alijs substi. l. precibus. et de pact. l. vt responsum. Fateor ꝙ iste libellus non procedit ſm Jaco. de raue. qui tenet ꝙ in publiciana tam remota debet exprimi in libello: ſm P. qui tenet cōtra. bene ꝓcedit, vt plenius not. per eos in. l. edita. C. de eden. l. illud. de iud. Itē dicitur cōtra G. s. eo. super
32 verbo directā remotionē, vbi dicit G. ꝙ † ille qui habet publicianam

publicianam non est vtiliter dominus, ⁊ tamē dicit hic ꝙ competit iure quasi dominij, quod idem est, sed dico quasi non affirmat vt dicat se quasi dominum, id est dominum vtilem, sed ponitur quasi similitudinarie, quasi dicat: sicut liceret mihi petere per actionem directam vel vtilem, hic similiter per publicianam, ⁊ sic quasi facit similitudinem inter rei vendicationem directam vel vtilē ⁊ publicianam, sed glos. non propter hoc intelligit ꝙ sit vtiliter dominus, quia esset sibi contraria in isto. §. cum supra dixerit ei non competere vtile dominium. Dico ergo ꝙ declaretur libellus glos. vt dicit sic: peto talem rem quam mihi tradidit Titius ex causa vēditionis, ⁊ ideo peto iure quasi dominij, ita ꝙ quasi, non dicat veritatē sed similitudinem, nam non habet dominium vtile, al's esset contra glos. supra proxime positam: ⁊ sic fm hoc in alijs contractibus a vēditione bene formatur si diceret ꝙ Titius tradidit, licet nō faciat mentionem ꝙ recepit bona fide sine venditione, secus quando ibi exigitur ꝙ habeat emptor bonam fidem tempore emptionis, quia credidit vēditorem habere ius vendendi. Si tamen tempore traditionis reperit esse alienam, habet malam fidē:
33 ⁊ † sicut non potest vsucapere, sic per cōsequens nec publiciana competit, vt. ff. de publ. l. eum qui. §. penul. ⁊ vlt. sed in alijs contractibus vt donationibus ⁊ legatis ⁊ alijs sufficit bona fides in initio contractus, licet habeat malam fidem in traditione, vt. ff. pro empto. l. ij. in prin. ⁊ pro solu. l. iij. in prin. Dicet ergo in alijs contractibus bonam fidem intercessisse in initio in tempore, sed in venditione inspicitur ⁊ tempus contractus ⁊ tempus traditionis, ⁊ sic debet facere mentionem ꝙ habuit bonam fidem vtroqꝫ tempore: ⁊ hoc tangit Joan. de blen. Dicit glo. in libello: Peto talem rem iure quasi dominij, traditam mihi a tali nō domino, quia glos. intellexit ꝙ publiciana non competit domino: sed fm dominum meū nō est necesse ponere a non domino. ¶ Vidistis circa libellum in publiciana, tango tātummodo quantum ad rē quomodo petatur: nam fructus venit in publiciana sicut in rei vendicatione. ff. de publ. l. sed ⁊ si. ⁊ si quacūqꝫ. al's subaudi. l. eū qui. §. in publiciana. Et ideo causa quā dixi in fructibus videat hic repetita, ⁊ si bone fidei possessor percepit extantes in fundo per publicianam vt sicut rem que est pars fundi. ff. de rei vendi. l. fructus pendentes. si sunt percepti ⁊ stantes licet nondum consumpti, si sunt naturales: quia non fecit suos. ff. de vsufruc. l. fructus percipiendo. si sunt industriales, officio, si consumpti, condictione sine causa inquantum locupletior, si sit male fidei possessor, si sunt extantes, publiciana, fm quam petitur fundus, si sint in fundo, si separati a fundo, alia publiciana, si fuerint consumpti, condictione sine causa percipiendi per officium, vt dixi. s. in rei vendi. Tu dic ꝙ libellus debet cōcludere circa declarationem quasi dominij, restitutio autem per iudicis officiū mercenarium fieri: vt dixi in rei vendi. ⁊ confessoria ⁊ negatoria in prima questione, igitur idem in publiciana, vt. l. eum qui. §. in publiciana. de his libellis ⁊ positionibus plene habes in Specu. de causa possess. ⁊ propte. §. nunc
34 dicendum. ¶ Quero, peto rem ⁊ dico † traditam mihi a domino ⁊ bona fide ex causa donationis vel permutationis, probo permutationem, probo bonam fidem, sed nō probo ꝙ ille qui mihi tradidit fuerit dominus: nunquid debeo obtinere in publiciana? Quidam dicunt ꝙ sic, nam ista verba que ponuntur in libello possunt pati publicianam per hoc qꝺ dicit, bona fide mihi traditā, item rei vendic. cum dicit: a domino, ⁊ in dubio debent ista verba interpretari vt res magis valeat ꝙ pereat, vt ff. de reb. du. l. quoties. Imo dico ꝙ etiā fm opi. Jacob. de ra. ipse debet succumbere, qꝛ est fm eum duellum cause publi. act. s. verum dominium, ⁊ quasi dominium formando sic libellū videtur proponere siue eligere causam directi dominij, vt. l. gallus. §. j. de lib. ⁊ posthu. ⁊ qꝺ not. in. l. edita. in. vj. qōne. s. an actio debeat in libello proponi: quare ea non probata debet subtiliter cū causa quasi dominij in iudiciū deducta non fuerit: arg. de excep. rei iud. l. si mater. §. eadem. ⁊ §. si quis autem. ⁊ l. an eadem. §. actiones. ⁊ l. si ex testamento. ⁊ l. si cum argētū. in prin. Ad. l. si quis intentione. respondetur ꝙ illa loquitur in principio iudicij si velitis: argu. hic in fi. vt patet. j. de interdic. §. commodum. ⁊ no. extra de restitu. spolia. c. cum ad sedem. dixi extra de regu. iur. ⁊ c. in iudicijs. ⁊ c. cum
35 sint partium. xvj. † Item verba superflua non nocent, sed resecantur: vt. ff. de verb. obli. l. que extrinsecus. vnde ꝙ dicit a domino, ita dicam hec verba sunt superflua, ⁊ ideo vitiantur ⁊ non vitiabūt. Dico fm dominū meum ⁊ tenet ꝙ publiciana competit domino, bene cōcludit, vnde condemnatur per publicianam fm glos. non valet, quia esset iam sibi cōtrarius, cum diceret a domino, ⁊ intentaret publicianam, quia non competit domino fm glos. ff. eo. l. j. §. j. ⁊ ita verba debent interpretari ꝙ de aliquo operantur, ⁊ nil sit superfluum. ff. de legatis. j. l. si quādo. Si diceret, peto rem traditam mihi a domino, ista verba essent superflua, ⁊ ideo interpretantur vt videatur intentasse rei vend. vt sic nihil sit superfluum per dictā. l. si quādo non nocet. ⁊ verba superflua vitiantur. Dico verum est si hec non sunt superflua, sed contraria, ⁊ ideo vitiant rem de qua agitur: nam domino non potest competere publicia. allegando ergo se dominum, qꝛ dicit sibi traditam a domino non competit publiciana.
36 ¶ Quero † que exiguntur ad publicianam? Glos. dicit ꝙ traditio rei, vt hic ⁊. ff. eod. l. j. item vel quasi traditio ⁊. j. hic propter res incorporales, vt seruitutes, que non possunt proprie tradi, qꝛ nec tāgi. s. de reb. cor. ⁊ incorp. §. j. ⁊. ff. de acquirē. rerū domi. l. seruus qui bona. §. incorporales res. ⁊ istorum traditio: vt. ff. de seruitu. titu. generali. l. quoties. ff. de publicia. l. si ego. §. item rusticorum. nam pro seruitutibus personalibus. Item pro realibus rusticis ⁊ vrbanis publiciana competit. ff. de publici. l. si ego. §. j. ⁊. §. item. institu. de seruitu. ⁊. §. inter rusticorum. ⁊ in istis petuntur fructus, prout dixi. s. in negatoria ⁊ confessoria. Dicit ergo glos. ꝙ requiritur traditio, vel quasi propter incorporales res. Secundo titulus habilis ad dominij acquisitionem exigitur. Tertio ꝙ non a non domino accepit: vel dicit † glos. factus esset dominus, ⁊ non competeret publiciana, nec rei vendic. vt hic ⁊. ff. eo. l. j. §. j. sed secus fm dominum meum quantum ad hoc. Item dicit glos. ꝙ bona fide accepit, vnde credit se dominum factum, vnde ei non competit nisi credat se dominum non esse: quia al's esset sibi contrarius, cum domino non competat, ⁊ credat se dominum, ⁊ in hoc secus, fm dominum meum. ¶ Joan. de ble. approbat glos. dicit glos. requiritur traditio cum is cui restituitur
37 Trebell. hereditas habet publicianam, † ⁊ si solo verbo fiat restitutio, ita ꝙ dicat: restituo tibi hereditatem, licet ille cui restituitur non apprehendat possessionem, tamē habet publicianam. ff. de publiciana in rem actio. l. cum sponsus. §. is cui. Istud cōtrarium non habet effectum, quoniam ibi loquitur quando is cui hereditas restituitur, habebat iam publicianam, quoniam iam fuerat ei tradita res, vbi etiam tractatur de actione publiciana transferenda in fideicommissarium: ⁊ transfertur solo verbo sicut alia materia, vt in. l. cōtraria. ⁊. ff. ad trebell. l. restituta. sed nos loquimur de noua publiciana inducenda in persona eius qui contraxit, ⁊ tunc exigitur traditio vel apprehensio per voluntatem alienantis, sic loquitur hic, ⁊ no. glos. ⁊ facit oppositionem, vt. ff. eo. l. ij. ⁊ soluit: vnde glos. dicit ꝙ si legaretur mihi aliquid, ꝙ nō habeo publicianam donec fuerit mihi res tradita, vel rem apprehenderem de voluntate heredis, sic not. ff. de publi. in rem act. l. ij. ⁊. l. j. §. vlti. Item glos. ⁊ doctores di
38 cunt † ꝙ requiritur traditio ex causa habili ad dominium: vt hic ⁊. ff. de public. in rem act. l. vlti. ⁊. §. vlti. ⁊. l. quecūqꝫ. Cōtradicit Jo. de ble. si natura lata in rei vendica. est habilis in publiciana, vt. ff. de pub. in rē act. l. iij. in fine. ⁊. l. sed ⁊ si res. in princip. ⁊. l. eum qui. §. si petenti. ¶ Tunc arguo: pone, tu es vere dominus, ago contra te rei vendica. succumbis, condemnaberis, ⁊ mihi adiudicatur res, tu tradis mihi publicianam, vt dictis legibus, ⁊ tamen non est ista causa habilis ad acquirēdum dominium: nam tu tradis mihi rem tuam quasi meam, ⁊ sic non transfertur dominium, argu. ff. de condic. ob causam. l. iij. §. subtilius. Item sentētia in reali debet esse

declaratiua: ergo non debet illud nouum adducere vel
auferre. ff. de rei vendic. l. ex diuerso. ⁊ ff. si seruitu. vendi.
l. sicut. §. fina. Si queratur eadem ratione pro hoc quod
glos. dicit ꝙ requiritur ꝙ non a nō domino, qđ al's per
traditionem esset factus dominus: quia non est verum
vt probatur. Nescio quare facit ista argumenta, contra
glos. quia glos. facit argumenta Jo. ⁊ reprobat quod di
cit Joan. ꝙ vbi dominus tradidit post sententiam ꝙ
non transfert dominium: q2 tradidit suam, vt illius qui
tradidit. Dico falsum est, imo transfert, nam autoritas
rei iudica. facit vt dominium transferat: quia vbi pupil
lus damnatur ꝙ res eius amoueantur, ⁊ actor ⁊ tutor
tradit ei, actor efficitur dominus, vt. ff. de rebus eorum
qui sub tut. vel cura. sunt. l. magis. §. item. ad fi. §. sed po-
test solui ꝙ ibi loquitur de personali, ⁊ qđ ibi dicit, pre-
diorum fenoris, dicit improprie in actione personali fit,
⁊ ponit alibi glos. ff. de vsucapio. l. non solum. sed tamen
39 dicitur. Item probatur, † paria sunt rem traditam a
non domino quo ad vsuscapionem, ⁊ a domino quo ad
translationem dominij: vt. ff. de contrahen. emp. ⁊ ven.
l. clauibus. siue duo credunt se esse coheredes, ⁊ agunt
familie herciscunde iudicio, ⁊ vnus condemnatur alij
tradere partem, quilibet vsucapit, ⁊ tamen quilibet cre-
debat alij ⁊ eius cui credebat, ergo similiter si essent ve-
re heredes, transferent dominium, ⁊ ideo dicit transfer
tur dominium. ff. de vsucap. l. si per errorem. Ad legē illā
potest responderi ꝙ ibi loquitur in personali ⁊ non in
reali tantū: ⁊ si tu opponas de dimidia cuiuslibet dimi-
die, quia quantum ad illam partem videtur esse realis
tantum, ego respondeo ꝙ hoc facit commistio insepa-
ralis remanente communitate, quia nō potest poni cer-
ta pars, vel minimum tantillum terre ꝙ possit dicere
quilibet insolidum esse suum, argumen. pro ista solu. ff.
quemadmod. seruitu. amitta. l. si communem fundum.
Sed dominus meus tenet contrariū per. l. prealleg. ⁊. ff.
famil. herciscun. l. cum putarem. vnde bene dicit glos. ꝙ
requiritur ꝙ tradatur ex causa habili ad transferendū
dominium, ⁊ not. glo. de publicia. l. viam principalem. ⁊
l. ij. ⁊ facit omnia argumenta Joan. ⁊ reprobat ea, sed
dico ꝙ non exigitur ꝙ tradatur a non domino ſm do-
40 minum meum: quia † publiciana bene competit do-
mino, vt pbaui. Item requiritur bona fides, de publi.
l. eum qui. §. vltimo. Dicit glos. ꝙ requiritur ꝙ ille qui
proponit publicianam credat se nō dominum cum pro-
ponit, vel esset sibi contrarius, cum proponendo publi-
cianam diceret se non dominum, ⁊ ipse crederet se do-
minum, quod hic non requiritur: vt. ff. de public. l. que-
cunqȝ. §. interdum. ad fi. nam domino potest competere
publiciana, vnde dico ꝙ requiritur titulus ad dominiū.
Item rem esse traditam, ita ꝙ quesita fiunt primo ciuil.
vt vidistis. Item requiritur tertio bona fides vt credat
alienantem habere vim alienandi. ff. de verb. sig. l. bone
fidei emptor. al's non requirat.

Summarium.

1 ☞ Actio rescissoria datur aduersus eum qui reipu-
blice vel alia quauis causa absens rē presentis vsucepit.
2 Mentiri quandoqȝ lege permittitur.
3 Restitutio conceditur ei cuius res ab absente reipubli-
ce causa est vsucapta.
4 Ciuitatibus seu municipijs lesis an detur restitutio, quē
admodum ⁊ reipublice Romanorum.
5 Fiscus olim cum republica idem, at hodie non item.
6 Hostes quondam dicti soli erāt, qui populo Romano,
aut contra quibus populus Romanus bellū indixisset
7 Seruus vel captus ab hostibus neqȝ vsucapere neqȝ
prescribere potest.
8 Potestas varijs in iure capitur modis.
9 Absens causa reipublice restituit aduersus vsucapien-
tem rem suam.
Annus vtilis quis sit, ⁊ quot diebus constet.
10 Annus vtilis quando absenti currere incipit aduersus
vsucapientem.
11 Absens reipublice causa restituitur contra vsuscapionē
quantumcūqȝ completam.
12 Rescissoria in iure duobus capitur modis.
13 Rescissoria non competit nisi ei qui prius restitutus est.
14 Rescissoria an sit nomen vel species actionis, an vero
adiectio quedam tantum: ⁊ nume. 16.
15 Species id dicitur Logicis, qđ genus est iureconsultis.
17 Dominium directum per exceptionem nō acquiritur,
si exceptio opponatur.
18 Tempus non potest esse modus tollende vel inducende
obligationis.
19 Rescissoria quo casu sit species quedam actionis, ⁊ quo
cognomen tantum.
20 Rescissoria ⁊ in realibus ⁊ personalibus, mobilibus ⁊
immobilibus locum habere potest.
21 Rescissoria non requiritur actione prima durante, sed
quando vniuersum ius petentis sublatum est.
22 Rescissoria que datur in realibus an sit eadem siue eius-
dem speciei cum illa que in personalibus cōceditur.
23 Rescissoria an sit actio datiua vel natiua.
Natiua actio que dicatur, ⁊ que datiua.
24 Rescissoria ex spe restitutionis nascitur.
25 Seruus liber factus vel alienatus, non potest torqueri
in eum cuius fuit seruus.
26 Pretor cui conferre possit dominium vtile.
27 Rescissoria natiua per se inefficax, per pretorem vita
donatur.
28 Rescissoria non nisi aduersus vsucapionem restituto
competit.
29 Tempus ad restitutionem petendam quantum olim, ⁊
quantum hodie concedatur.
30 Rescissoria actio quanto tollatur tempore.
31 Restitutio definitur in statum pristinum repositio.
32 Rescissoria an perpetuetur per litis contestationem.
33 Rescissoria actio non semper ad rem recuperandam est
necessaria.
34 Rescissoria an simul eodem libello intendi possit cum in
integrum restitutione.
35 Fideiussor an possit accipi pro obligatione futura.
36 Locator domus qua forma eandē repetere conductio-
ne finita valeat.
37 Vsuras soluere tenetur iure canonico, qui se soluturum
iureiurando astrinxit.
38 Donatio inter virum ⁊ vxorem vetita, inter sponsum ⁊
sponsam relaxatur.
39 Libellus qualiter in actione rescissoria sit formandus.
40 Libellus in restōne petēda qua forma sit concipiēdus.

Rursus ex diuerso.

¶ Cōtinua sic: Dicebā
in precedenti. §. de actione pretoria, in qua permittitur
alicui petere rem, ⁊ dicere se vsucepisse cum nō vsucepe-
rit: sequitur ex diuerso. id est ex contrario. §. in quo pre-
1 tor permittit petere rem vsucaptam, ⁊ dicere † ꝙ non est
vsucapta. Pone casum, aliquis incipit vsucapere rem
meam, ⁊ inde factus est absens causa reipublice, vel ca-
ptus est ab hostibus: vsucapit rem meam, non habeo
quem conueniam, ⁊ perficitur vsucapio, deinde reditur
de absentia, tunc queritur quomodo mihi subuenitur
ad rem meam petendam? Dicit ꝙ non subuenitur, ita
ꝙ debes petere restitutionem contra vsucapionem, ita
ꝙ dicam possessionem vsucepisse, ⁊ per hoc meam esse,
et hoc per actionem rescissoriam, quod genus actionis
habet locum non solū vbi quis absens fuit causa reipu-
blice ⁊ vsucepit res eius, sed etiam si alia iusta causa fue-
rit absens: vnde nō solum absentibus causa reipublice,
sed etiā his qui abfuerūt ex alia iusta causa pretor accō-
modat, qđ poterit intelligi ex latioribus libris Digesto-
rum, hoc dicit vsqȝ ad. §. item si quis in fraudē. Primo
2 exponā glossas: nam dicit Plac. ꝙ † lex permittit men-
tiri vt hic, ⁊. ā. §. proxi. nam hic permittitur dicere aliquē
non vsucepisse, qui in veritate vsucepit, ⁊ sic lex permit-
tit mentiri. Glos. dicit contra. imo non dicit se vsuce-
pisse ibi, vel non dicet aduersarium hic non vsucepisse,
quia deieraret in sacramento calumnie, vt vidistis:
⁊ ideo

et ideo dicit glos. ꝙ petita restitutione ⁊ obtenta, ac si
res non esset vsucapta, poterit eam petere non obstante
vsucapione, que sublata est per restitutionem, non ergo
dicet qđ aduersarius, sed dicet ꝙ competit in rem, ac si
non fuisset vnquam vsucapta, vt.s.in dubio in pub. Se-
quitur: ¶ Si quis cum reipublice causa abesset. Dicit gl.
ille qui abest propter ciuitates Romanorum.ff.de verb.
signifi.l.eum qui vectigal.⁊.ff.ex qui.cau.maio.l.j.§.ver-
3 ba. Hic dicitur † ꝙ si ille qui abest causa reipublice vsuce
pit rem presentis, ꝙ presens restituitur cõtra vsuscapio-
nem: sic nunquid ille qui est absens propter suum muni-
cipiũ restituitur si res fuerit vsucapta propter sui absen-
tiam? Dicit glos. ꝙ sic, sed non ideo quia sunt absentes
causa reipublice, cũ non absint propter rempublicã Ro
manorum: arg.ff.de verb.signifi.l.eum qui vectigal. sed
ideo quia isti ex necessaria ⁊ iusta causa sunt absentes, cũ
ciuitati sue habeant obtemperare, vnde ex clausula po-
sita.ff.ex quib.cau.maio.l.j.§.vlti.s.si qua mihi iusta cau
sa videbitur.⁊ probabitur. ff. ex qui.cau.maio.l.legatis.
⁊.l.sed ⁊ si per pretorem.§.item inquit pretor. §. penult.⁊
vlti. ¶ Doctores reuocant alibi in dubium: pone, respu
blica Romanorum si sit lesa in contractu, potest petere
restitutionem in integrum, quia vtitur iure minoris, sed
4 nunquid † idem est in quolibet municipio, vel qualibet
alia ciuitate? Dicit glos. ꝙ non: not.C.qui ⁊ a quib.ma.
l.respublica iure minoris vtitur. Alij, ⁊ fuit sentẽtia Jo.
de ble. dicunt contrarium: nam propter vnumquodqꝫ
tale, ⁊ illud magis, sed legatis municipiorum datur re-
stitutio propter municipia, ergo multo magis istis mu-
nicipijs, vt.ff.ex qui.cau.ma.l.legatis. Sed illa nihil sunt,
non enim est verũ ꝙ propter municipiũ vel ciuitatem de
tur restitutio legatis, sed hoc quia necesse habent obedi-
re ciuitati, ⁊ sic sua absentia est necessaria ⁊ probabilis,
⁊ ideo ex generali clausula restituuntur: vt. ff.ex quibus
cau.maio.in integ.resti.l.j.§.vlti.⁊.l.sed ⁊ si per pretorem.
§.item inquit pretor.ad fi.§. ¶ Item pro se inducũt plu-
res leges quibus potest responderi: nam due habentur
rubrice in.C.vna est, de iur.fis.alia est, de iur.reipub.⁊ do
ctores pro eodem accipiunt, fiscum ⁊ rempublicam Ro
manorum, cum populus suam potestatem trãstulerit in
principem, sed si sit idem vt supponunt, ⁊ ponitur de iur.
fis.⁊ sic per consequens ibi dicit de republica. Respond.
⁊ alia rubrica ponitur de iure reipublice, ergo ⁊ intelli-
gitur de republica alia, a Romana, al's alia rubrica es-
set superflua: vt.C.de iure fis.⁊.C.de iure reipub.quod es-
se non debet, quia superfluitas in iure reprobatur. ff. de
verb.oblig.l.que extrinsecus.C.de nouo cod.confir.con-
5 stitutione vna.circa medium. Sed potest responderi † ꝙ
olim respublica ⁊ fiscus idem erant, sed lata lege horten
sia translatum fuit imperium in Imperatorem, ⁊ sic ho
die fiscus est apud Imperatorem, nõ apud Romanos:
vt.ff.de consti.prin.l.j. Itẽ pro se inducunt. C.de offi.eius
qui vic.al.ger.l.j. vbi dicit ꝙ ille qui vicem presidis gerit,
potest cognoscere de causa reipublice, sed non potest in-
telligi de republica Romana, quia ibi habet suos iudi-
ces, scilicet pretores, ⁊ sic oportet intelligere de alia repu
blica a Romana: sed posset dici ꝙ ibi vicem gerens presi
dis cognoscebat inter rempublicam ⁊ priuatam, vnde
ratione fori agit respublica coram preside, cum actor fo
rum rei sequatur, vt.C.vbi in rem actio.l.ij.quia respubli
ca fecerat conueniri priuatum, vnde inducebant docto
res.ff.ex quib.cau.ma.l.legatis.C.de iure fis. ⁊ de iure rei
publi.l.rempublicam. ⁊.C.de off.eius qui vic.al.iud.ger.
l.j.⁊ sic forte arguunt ex suppositione cuiusdam falsi, sci-
licet ꝙ fiscus ⁊ respublica sint idem. Unde dico ꝙ alia
respublica non restituitur, ergo intelligendum est pro-
prie loquendo de republica Romana, ⁊ non de alia re-
publica, quia tunc improprie intelligeretur: arg. ad hoc
ff.de ver.obli.l.ex ea parte.§.insulã.⁊ hoc in Spe.de resti.
in integ.§.j.non idẽ quoqꝫ ⁊ plenius per pretorẽ. l.respu-
6 blica. Sequit: ¶ Uel in hostiũ. † quinam sint hostes, dic
qui populo Romano bellum indixerãt, vel econtra: vt
ff.de verb.signif.l.hostes.ff.de capti.⁊ postli.reuer.l.ho-
stes.ceteri non dicunt hostes, sed latrunculi sunt. Quo-
modo vsucapit iste qui est in potestate hostium, nam qui
ab alio possidetur, possidere non potest.ff.ad leg.iul.de a
dulte.l.sic eueniet.⁊.ff.de acquir.rer.domi.l. homo liber.
§.quicunqꝫ.⁊ iste ab alio possidetur.s.de iur.perso.§.ser-
ui.⁊ si non poterit possidere, ergo nec vsucapere: quia si-
ne possessione non currit vsucapio, vt.ff.de vsucap.l.sine
possessione. Dicit gl. absens reipublice causa potest vsu-
capere, quia forte rem quam vsucapiebat secum detulit,
vel etiam econtra dimisit, ⁊ sic retinuit possessionem ciui
lem que est causa vsucapionis: vt.ff.de acquir.rer.domi.
l.acquiritur.ad fi.illam potest retinere solo animo, vt.ff.
de acquir.poss.l.quarundam.⁊.C.de acquir.pos.l.licet.⁊
ff.de acqui.pos. l.clam possidere.§.qui ad nũdinas. Sed
hoc non soluit contrarium, vnde dicit ꝙ possunt vsuca-
pi, scilicet per filium vel seruuꝫ, sicut dicitur de capto ab
hostibus, nam iste potest vsucapere per filium vel seruũ
iure peculiari, quia in istis non inspicitur persona domi-
ni vel patris, sed ipsorum filij vel serui: nam quantum ad
peculium conniuentibus oculis dicuntur domini.ff. de
manu.l.iiij.vnde isti in re peculiari vsucapiunt, ⁊ per hoc
soluitur vna oppositio prius facta, vt.ff.ex qui. cau. ma.
l.item ait pretor.§.hoc autem si deniqꝫ.⁊.l.ait pretor.§ hi
plane.⁊ probatur.ff.de vsuc.l.iusto. ¶ Sed contra, quia
per seruum vel filium nõ potest vsucapere captus ab ho
7 stibus: vt.ff.de vsuca.l.neqꝫ seruus. Sol.ex † re peculiari
nõ potest vsucapere seruus vel filius capti ab hostibus,
scilicet ideo quia vel in rebus magis inspicitur persona
domini ꝙ serui vel filij, sed nos loquimur hic de peculia-
ribus rebus in quibus consideratur persona serui vel fi-
lij: licet enim dum captus ab hostibus, quod seruus vsu
cepit vel filius cõpeteret postliminij beneficio patri vel
domino reuerso ⁊ sibi acquiritur, glos. dicit inspecta ve-
ritate, quia si ille qui captus est sit seruus istius, filius vel
seruus non vsucapiunt, vt in.l.contraria, sed inspecta fi-
ctione postliminij que preualet veritati, vt.s.quib.mod.
ius patr.potesta. sol. §.si ab hostibus. ⁊ ꝫm hoc ꝙ postli-
minium fingit eum semper mansisse in ciuitate, vt in di-
cto. §. si ab hostibus. ꝫm hoc captus per istos vsucapit,
vnde iste vsucapit operãte fictione postliminij. Credo ꝙ
isti vsucapiũt in peculiaribus fictione postliminij: sed de-
mũ domino reuerso ei acquirit res vsucapta, scilicet per
fictionem postliminij, que fingit eum in ciuitate semper
fuisse. Sequitur: ¶ In hostium potestate. dic, id est serui
tute: sed certe dico, non est seruitus ex persona domini
sed proprietas, id est dominium, ⁊ sic exponit lex in per-
sona serui, dicit lex, id est dominium.ff.de verb.signi.l.po
testatis.in princ. Dico ꝙ ex parte domini est dominium
in domino, seruitus in seruo: vnde dicit gl. potestas plu-
8 ribus modis sumitur. Potestas † quandoqꝫ sumit pro
districtu seu iurisdictione, vt cum dicitur: isti sunt de di-
strictu seu potestate talis iudicis, id est sub iurisdictione.
ff.de iurisd.om.iudic. l.per vim aut metum. Item quan-
doqꝫ ponit pro obedientia sub qua ponitur monachus
sub abbate, ⁊ clerici sub prelatis. Item ponit quandoqꝫ
pro pietate seu dilectione paterna, vt in patre: vt. ff. de
verb.signifi.l.potestatis.in princ. sic ergo vbi absens vsu
capit rem presentis, presens restituitur, vt hic. ¶ Que-
ro, quid si absentes sunt ambo, tam vsucapiẽs, ꝙ ille cu-
ius res vsucapitur? Dico ꝙ restituitur ius cõtra alium,
nam priuilegiatus vtitur priuilegio contra priuilegia-
tum: vt.ff.ex quib.cau.maio.l.vlti.sed op. ⁊ responde per
Pet.in.l.quod tempore.in fi.C.de resti.mili. ¶ Sed quid
si presens vsucapit rem absentis causa reipublice? Dico
9 idem † quia restituitur, vt.ff.ex quib.cau.ma.l.j.in princ.
⁊ innuitur hoc ibi, qđ genus actionis ⁊c. vt non solum
absentibus causa reipublice, sed quando incipit annus
vtilis, quia hic datur vtilis annus, vt hic: ⁊ dicit vtilis,
qui cõstat ex.ccclxv.diebus.ff.de sta.libe.l.cum heres.§.si
stichus. Et dicit vtilis, in quibus actor habet facultatẽ
agẽdi, quia nec impeditur per se, nec per aduersarium,
nec per iudicem: nam ista tria requirũtur, ⁊ ꝙ dies sint
habiles ad agendum, ⁊ ꝙ habet potestatem iudicis ⁊
copiã rei, vt vtiles anni dies currãt, vt.ff.de diuer.⁊ tẽp.
prescri.l.j. Quando ergo incipit annus? Dicit glos. cum
reuersus est ad domum suam: videtur etiam cum non
est impeditus postꝙ completum est officium propter qđ

missus est, in tantum tempus currit ꝙ potuit redire ad domum, ex tũc enim sibi currit annus, ⁊ concedũtur sibi xx. miliaria pro qualibet diurna: vt. ff. ex quib. cau. maio.
10 l. si cui. §. tandiu. ff. si quis cautio. l. j. Unde † ego reuerso vel completo officio vel elapso tempore quo potuit redire, incipit vtilis annus, ⁊ sibi nocet illud qd post remanet, cum completum sit officium pro quo missus fuit: qd intelligo ꝙ ei nocet vt ipse non possit petere restitutionẽ. Sed si vsucepit rem presentis, dico quanto tẽpore remanet siue potuit redire siue non, non nocet presenti, vt dicto. §. tandiu. ⁊ ibi not. glos. iniquum enim esset ꝙ presens grauaretur propter suam moram cui nihil imputandum est. Si ergo rediẏt statim cum potuit, eo reuerso potest petere cum absens est presentem restitui ꝙ̃ etiã presens sibi absentem: vt hic ⁊. ff. ex qui. cau. ma. l. j. §. verba. Unde dicit gl. ꝙ petunt restitutionem aduersus vsucap. ⁊ contradicit glos. siue vsucapio sit completa in absentia eius cuius res vsucapitur, siue in presentia, dunmodo statim postꝙ̃ reuersus est de absentia: ⁊ sic idem est, dicit gl. ac si in absentia esset capta, vnde restituitur, vt. ff. ex qui. cau. maio. l. ab hostibus. §. sed qd simpliciter. ⁊ sic glo. tangit hic quandam distinctionem doctorum.
11 Dicit † enim principaliter ꝙ quecunqꝫ vsucapio completa sit, ⁊ intra tempus quo vsucapit᷑ fuerit absens causa reipublice, restituitur siue in presentia sit completa, siue post: vnde dicit Bur. omne tempus absentie tollitur, sit primũ, medium, vel vltimum. Mar. aũt dicit ꝙ si res eius qui fuerit absens causa reipublice vsucapiat᷑ ⁊ vsucapio completa sit in presentia, non restituit᷑ ad aliquid, sed tunc demũ restituitur cum in eius absentia, vel statim post modicũ tempus cum restituitur, al's non: vnde si postꝙ̃ reuersus est non petit rem suam cum posset, ⁊ vsucapitur, negligentia quam habet in petẽda re sua, quam alius habet, compensatur cum tempore quo fuerat absens, ⁊ sic tempus absentie non prosit, ⁊ sic non restituatur, ⁊ approbat gl. hic sententiam Mar. ⁊ not. ista distinctio. ff. ex quib. cau. ma. l. ab hostibus. §. sed qd simpliciter. ⁊. C. de resti. mili. l. qd tempore. Uide de hac materia ⁊ omnibus istis questionibus Pet. in. l. fin. C. quib. ex cau. maio. ¶ Hic tangit glos. de rescissoria: ⁊ glos. tetigit multa, ⁊ plura falsa, ⁊ de hoc hic plene per Dy. plenius in dicta. l. quod tempore. prope fin. ¶ Primo quero, que sit illa rescissoria, de qua hic tractatur. ¶ Secundo, vtrum sit nomen actionis, vel species actionis, vel vtrum cognomẽ. ¶ Tertio, si habet locum tam in mobilibus ꝙ̃ in immobilibus. ¶ Quarto, an in personalibus actionibus. ¶ Quinto, vtrũ sit datiua vel natiua. ¶ Sexto, quando nascatur. ¶ Septimo, quanto tempore duret. ¶ Octauo, nunquid perpetuatur per litis contesta. ¶ Nono, nunquid officium iudicis qd imploratur ad habendam rescissoriam, ⁊ rescissoria actio que competit restitutione contra vsucapionem petita ⁊ obtenta, possint simul proponi in eodẽ libello. ¶ Decimo, quomodo formatur in illa libellus. ¶ Redeo ad primum, ⁊ quero que sit rescissoria actio, de qua hic tracta-
12 tur. Et sciendum est † ꝙ in iure dupliciter rescissoria accipitur, quoniam dicitur rescissoria, cum ius ipsum restituitur ipso iure, siue imploratione officiẏ cõtra aliquem: vt si mulier animo nouandi suscepit obligationem alterius, ⁊ mulier postea tuta fuerit per senatusconsultum Uelleianum, tum quia non debebat, tum quia non erat creditor mulieris, ⁊ creditori ideo ius suũ restituitur per primam actionem ipso iure cõtra debitorẽ qui fuit obligatus primo, ⁊ cuius sublata fuit obligatio per acceptilationẽ, ⁊ illa actio rescissoria beneficio iuris restituitur creditori ipso iure contra debitorem, ⁊ ista rescissoria est eadem cum prima, nõ dico omnino, quia directa sublata est, ⁊ ideo nõ amplius resurget: vt. ff. de solu. l. qui res. §. aream. sed restituitur vtilis ⁊ est eadem in specie, nam si prima est ex mutuo, ⁊ ita fiet venditio ex ista, ⁊ sic de similibus, ⁊ de ista habes. ff. ad senatus. velleia. l. quamuis. §. vlti. ⁊. ff. de dona. l. vt mihi. Alio modo accipitur rescissoria, que datur post vsucapionem rescissam, ⁊ ista non competit ipso iure, sed oportet implorare primo officiũ iudicis, vt rescindat obstaculum vsucapionis, vt mihi liceat petere rem vsucaptam ac si nõ esset vsucapta: ⁊ sic implorata restitutione ⁊ obtenta possum agere ad rem non obstãte vsucapione, ⁊ ista actio vocatur rescissoria, Et econtra rescissoria dicit Joannes de blenosco dicitur ab euentu, nam in aduentu obstaculi rescissi compe-
13 tit: vnde † si non daretur restitutio, nõ daretur rescissoria, sed data restitutione contra obstaculum vsucapionis rescissoria competit. Aliẏ dicunt ꝙ rescissoria dicitur ab effectu: nam per officiũ iudicis qd datur ante rescissoriam ad tollendum obstaculum, tollitur. Sed nõ plus mihi faceret habere rem meam, ⁊ ideo debet agi rescissoria actione, que competit ad rem amissam, ⁊ facit eam plus restitui: ⁊ ideo cum per eam plus rehabeam rem meam non autem per officium iudicis, ideo ab effectu quem affert dicitur rescissoria rescindens complete ⁊ plene, qd officium minus plene resciderat. Et dicunt quidã ꝙ ista rescissoria datur a lege, scilicet a pretore mortuo statim ꝙ res absentis causa reipublice vsucapta est, vel ꝙ ipse presentis rem vsucepit: sed non est verũ, quia non datur sicut in Uelleiano, imo sine aliqua restitutione iudicis, sed officiũ iudicis per restitutionẽ, ⁊ de hoc videbitis. j. de ista rescissoria habetis. ff. ex qui. cau. maio. l. necnon. §. exemplo. ⁊ de ista tractatur. ¶ Quero secundo, nunquid rescissoria sit nomen actionis, id est species a-
14 ctionis, vel nunquid sit adiectio? Glos. tenet hic † ꝙ nõ sit species actionis, sed cognomen, vnde vocabitur prima ex vendito vel ex empto, vel similis rei vendicatio. cum adiectione hac, scilicet rescissoria: nam quo nomine alia vocatur, ista vocabitur cognominata rescissoria, vnde dicit glo. que primo dabatur directa, dabitur modo post rescissoriam obstaculi, vel vtilis cognomen rescissoria, sicut dicitur de peculio que est cognomen actionis ⁊ non nomen, nam lex dicit ꝙ datur mãdati de peculio. Si mala esset constructio, substantiua iungerent simul sine copula ⁊ verbo nisi vnũ adiaceret. Aliẏ dicunt ꝙ de peculio est adiectio, ⁊ idẽ est de in rem verso, ⁊ institoria ⁊ similibus: ⁊ probatur. ff. de peculio. l. iiẏ. §. cui congruit. vbi dicitur, mandati de peculio. ⁊. ff. de pecu. l. depositi. ⁊ ideo cognominatur ne sit inconueniens iungere sine copula duo substantiua, ⁊ cõpetit ista adiectio tam in reali ꝙ̃ personali. Aliẏ dicunt contra, quia imo est nomen actionis, nam primo sublata est per vsucapionem cum dominium amisit: vt. C. de pact. l. traditionibus. ⁊ sublato dominio tollitur actio, vt. ff. de rei ven. l. in rem actio. ⁊ ideo cum prima sit sublata, ista non posset esse eadem cum prima, vt. ff. de sol. l. qui res. §. aream. Pretextu isto rescissoria ponitur in tractatu actionum, ⁊ in diuisione specierum actionis: nam hic dicitur quod genus actio-
15 nis, ⁊ sic supponit ꝙ sit actio. Nam † quod Logici appellant speciem, nos Legiste vocamus genus, ⁊ qd ipsi vocant indiuiduum, nos vocamus speciem: vnde cum s̃. pretor posuit vnam speciem actionis pretorie, in isto §. posuit aliam hic positã, ⁊ vocat hic rescissoriã genus actionis, ⁊ sic est species aliqua sub se, arg. ff. si cer. peta. l. iẏ. §. appellata. Dicit ergo glos. ꝙ hic datur actio rescissoria vtilis antiqua, sed primo competebat ista antiqua directa, datur modo vtilis, nam directum dominium amisit, ⁊ sic non potest competere directa: vnde sublata iure primo amplius non resurget, vnde cum primum sit sublatum, ⁊ non possit resurgere, vt. ff. de solu. l. qui res. §. aream. propter hoc datur vtilis eadẽ cum prima. Aliẏ dicunt ꝙ verum est ꝙ non datur directa, cum sit sublatum ius primi: sed tamen datur actio noua a pretore, non autem antiqua vtilis: nam dicunt, non potest dari prima vtilis, nam omne ius primũ tollitur, ⁊ ideo dicunt ipsi datur noua vtilis per pretorem. Sed quid curo ego, vtrum sit noua vtilis, vel antiqua: quia non refert quo iure fiat dummodo iure fiat. ff. de liberis ⁊ posthu. l. Gallus. §. si eius qui filium. Dico imo potest esse vtilitas, nã potest esse ꝙ actio bone fidei sublata est, ⁊ si non sit antiqua erit vtilis bone fidei: aut si noua, tamen non inueniatur esse bone fidei erit stricti iuris. s̃. eod. §. omnium autem. fiet arg. contra, quia idem est iudicium de actione in factum subsidiaria: vt in auf. vt cum de appel. cog. §. hoc quisqꝫ studium. ad fi. §. ⁊. j. eod. tit. fuerat.

¶ Quid ergo,

¶ Quid ergo, nunquid est nomen vel cognomen? Jo.
16 de ble. ponit arg. quia Joã. distinguit sic: aut † primum ius quod competebat sublatum est ipso iure ꝛ in totum, aut nõ est sublatum, si sit sublatum ipso iure, verbi gratia, aliquis cum absens reipublice causa vsucapit rẽ mobilem presentis, vel econtra presens rem mobilem absentis, per vsucapionem aliquis efficitur dominus insolidũ, vt. C. de pact. l. traditionibus. ꝛ sic primo domino dominium adimitur, quia duo non possunt esse domini insolidum eiusdem rei, vt. ff. commo. l. si vt certo. §. si duobus vehiculum. ꝛ ff. ex quib. cau. maior. l. is autem. Tollitur ergo omne ius per vsucapionem quantum ad dominiũ, ꝛ tunc dicit Jo. ꝙ a pretore datur actio, ꝛ vocatur rescissoria, vt hic dicitur: nam ꝛ hic loquit̃ de vsucapione, vnde ista nõ est eadem cum prima, imo noua est actio a pretore in defectu prime data, ꝛ tunc non est cognomen rescissoria, imo est nomen actionis. Sed si primum ius nõ tollitur ipso iure remanet primum, sed exceptio opponitur: verbi gratia, in prescriptione longi temporis, scilicet x. ann. inter presentes, vel. xxx. vel. xl. ann. inter absentes, vnde si absens vsucepit rem immobilem per. x. ann. vel
17 xx. non propter hoc factus est dominus directe: † nam per prescriptionem nõ acquiritur directum dominium si excipiatur contra dominium directum, sed bene acquiritur vtile, quod credo esse verum si non prescribatur contra illum qui haberet vtile dominium, credo ꝙ ꝛ illi contra quem prescriptum est vtile tolleretur insolidum, ita ꝙ nihil remanet apud eum cõtra quem prescriptum est. Et not. glos. ff. de publicia. l. cum sponsus. §. in vectigalibus. ꝛ do. meus. ff. de vsuca. l. j. ꝛ ad hoc facit. C. quod met. caus. l. si vi. ꝛ probant doct. exceptio est actionis exclusio. ff. de excep. l. j. Sed lex dicit ꝙ si dominus directo vendicat rem suam post completam vsucapionẽ, id est prescriptionẽ ꝙ exceptione repellitur. Dicunt doctores, ergo dominus habebat actionem, aliter non repelleretur exceptione, ergo rei vendicatio competit domino tantum: vt. ff. de rei vendica. l. cum in rem actio. legẽ que dicit ꝙ repellitur actor exceptiõe habemus. C. de prescrip. xxx. ann. l. si quis emptionis. §. j. non ergo tollitur dominium ipso iure per prescriptionem longi temp. Tene ꝙ sententia docto. est verior, ꝙ non querat dominium. Item in obligationibus personalibus idem est, vt
18 non tollatur ipso iure, sed ope exceptionis: nam † tempus non est modus tollẽde vel inducende obligationis. ff. de actio. ꝛ obliga. l. obligationum fere. §. placet. Et in istis in quibus ius alterius nõ tollitur ipso iure, cum prima actio durat, ad hoc non erit danda a pretore actio: nam ista actio recessit, cum non habeat locum quandiu prima durat. arg. ff. de minorib. l. in cause. ij. Unde in isto casu non petet, vt non obstante vsucapione licet sibi petere rem quam amiserit sicut in vsucapione, sed intentabit primam actionem, ꝛ implorabit officium iudicis, vt non noceat sibi exceptio prescriptionis: ꝛ in isto casu rescissoria non est nomen actionis noue, sed cognomen actionis prime. Sic Jo. intellexit. l. q̃ dicit, si quis stipulatus fuerit singulis annis. ff. ex qui. cau. maio. l. si quis stipulatus. ꝙ in Italia esset, ꝛ quia propter absentiam reipublice in Italia esse impeditus est, officium erit inde introducere vtilẽ actionem, quia prima actio ad illos annos impedita fuit nasci, cum promissio esset sub conditione si moratus esset in Italia: ꝛ ideo datur vtilis a pretore non directa, quoniam non potuit in eo casu, quia directa debebat nasci ex contractu stipulationis. Unde
19 dicit Joan. † in vsucapione triẽnij, quo ipsum ius tollitur, pretor dat nouam actionem, ꝛ per illam petet rem, ꝛ vocatur rescissoria, ꝛ est nomen ꝛ species actionis: sed in prescriptionibus immobilium siue in personalibus aget lesus; ꝛ ipsa actio que adhuc sibi competit, ꝛ pretor restitutione aufert obstaculum exceptionis per prescriptionem, ꝛ tunc ex propria actione sequetur condemnatio. Respondet Joan. ad argu. non obstat qđ dicunt ꝙ per vsucapionem tollitur prima, ꝛ sic cum sit extincta, amplius non potest competere directa, siue vtilis. Hoc concedo, ꝙ prima non cõpetit: sed dico loco primo sublate pretor dat nouam ex officio suo, ꝛ vocatur rescissoria, ꝛ actionis est species. Item non obstat qđ dicunt ꝙ rescissoria non est cognomen in casu in quo prima durat: vnde dico Jo. imo est cognomẽ. ¶ Tertio quero, nunquid habet locum rescissoria tam in mobilibus ꝙ̃ in immobilibus: tam in realibus ꝙ̃ in personalibus. Dicunt
20 docto. † ꝙ sic: de re mobili constat, nam hic ponit vsucapionem, que habet locum in re mobili, vt. C. quib. ca. ces. lon. temp. prescrip. l. in seruorum. Item in immobilibus habet locum, nam si absente milite aduersarius missus sit in possessionẽ militis propter hoc ꝙ non cauebat, datur militi restitutio: vt. ff. ex quib. cau. ma. l. ab hostibus. §. si damni infecti. ꝛ idem dicunt in personalibus, nam datur filio restitutio, vt possit vẽdicare hereditatem patris defuncti apud hostes. C. ex qui. cau. ma. l. vlti. Item lex dicit ꝙ rescissoria siue per vsucapionem, siue per liberationẽ aliqua de bonis capti ab hostibus postliminio reuersi sunt subtracta, siue non vtendo amissa, ꝛ sic pro prima personali datur rescissoria: vt. C. de postli. re. ꝛ red. ꝛ ab hosti. capt. Dico ꝙ vbi datur pro immobili prescriptione vel personali actione, ꝙ non est nomen actionis sed est adiectio, nam prima durat, ꝛ sic ista actio que datur a pretore in subsidium propter equitatem, ne sua absentia sibi vel alij noceret hic non est necessaria, quia prima competit, ꝛ sic non compatitur eam: vt. ff. de minori. l. in cause. Uel si velim dicere ꝙ sit nomen actionis, pos-
21 sum: nam licet, † sicut arguitur, vbi prima actio ipso iure remanet non est necessaria rescissoria, quia prima durat per quam aduersarius potest condemnari, sed in casu vbi ius alicuius in totum sublatum est, tunc est necessaria. Dico ergo ꝙ quando pro immobilibus tolluntur per prescriptionem, non fuit pretorem necesse inducere rescissoriã actionẽ: vnde propter illos non adinuenit eã, qui habebãt suam actionem primã, sed pro illis qui suo iure amiserunt ius suum necesse fuit ꝙ pretor induceret actionem, quia sublata sua erat, ꝛ sic non habebant vnde possent agere, ꝛ ideo pro illis tanꝙ̃ necessariam pretor inducit actionem rescissoriam. Ueruntamen pretor inspiciens etiam illos qui actiones suas habebant, illis tanꝙ̃ largus, licet necessario non indigerent concessit, sicut dicitur de bonorum possessione quam prestitit tam indigentibus ꝙ̃ non indigentibus: vt. s. de bo. posses. §. quod autem. ꝛ sic dixi in publiciana, ꝛ forte ad hoc se retulit lex, ab hostibus. que dicit pro liberatione dari rescissoriã. Prima videt̃ verior, ꝙ sit cognomen in personalibus, ꝛ in immobilibus: quia primo ordinaria durat, ar.
22 dicte. l. in cause. ¶ Quarto quero, † nunquid sit eadem species rescissorie, que cõpetit personalibus ꝛ realibus? Uidetur esse vna, nã in prima ꝛ in personalibus ꝛ in realibus datur rescissoria per eandem rationem, scilicet ex iusta causa: cum ergo eadem ratio specialis, ꝛ idem ius. ff. ad leg. aquil. l. illud. ergo eadem ratio. Doct. sic dicũt, ꝙ sunt diuerse species actionum: nam hic dicitur qđ ibi, qđ genus ergo. ꝛ sic supponit actiones specificas. Dico si velitis pro immobilibus ꝛ personalibus dari actionẽ, recte erunt diuerse in specie sicut personalis ꝛ realis: sed dico ꝙ pro duobus nec pro personalibus competit, et sic dico eandem speciem. Dicitur ꝙ genus actionis nõ refert se ad specificas ac diuersas species, sed tantum ad diuersas numero: quoniam plures sunt in numero, quot sunt lesi ex iusta causa, ꝛ danda est rescissoria, tunc sunt plures rescissorie numero, sed vna specie. ¶ Quin-
23 to quero, † nunquid sit datiua vel natiua? Et dicitur natiua que habet sufficientem preexistentem materiam ad pariendum ẽm solitum cursum actionis in venditione, locatione ꝛ similibus. Datiua dicitur illa que non habet sufficientem preexistentem materiam ad pariẽdum inspecta regula ꝛ natura aliarum actionum vt petitio, nuda. ff. de pac. l. iurisgẽtium. §. sed cum nulla. ꝛ propter hoc in casu illo ius de plenitudine potestatis dat actionem: ꝛ de datiua habes exemplum. C. de transac. l. cum mota inofficiosi. Dicunt ergo quidam ꝙ nõ est datiua, quia non habet sufficientem materiam vt posses. cum regulariter rei vendicatio nascitur ex dominio, ꝛ iste non habet dominium: vt. ff. de rei vendi. l. in rem. nam sublatum est per vsucapionem, vt. C. de pact. l. traditionibus.

vnde dicunt eam datiuam, ⁊ datur a pretore. Alij dicūt
eam natiuam, nam cum quis absens ledit presentē, vel
cum presens absentem ⁊ suam absentiam, qđ in dubio
presumitur, quia verisimile est ꝙ si esset presens non per-
mitteret rem suam vsucapi: vt. ff. de proba. l. cum de inde
bito. Et ideo cum taliter leditur, pretor pollicetur eū in
integrum restitui, ⁊ sic non videtur re sua exclusus: vt. ff.
24 de resti. in integ. l. nemo videtur. arg. hic † propter spem
quam habet se restitui, nascitur ista rescissoria, nam spes
tantum operatur vt faciat venire in iudiciū familie her-
ciscunde. ff. famil. herci. l. propter spem. spes enim multū
operatur. Alij dicunt ꝙ nascitur ex memoria preceden-
tis dominij, nam licet dominium amiserit, qđ erat cau-
sa actionis, quia adhuc retinet memoriam dominij, ex
ista memoria nascitur, sicut dicitur, furiosus non potest
contrahere propter defectū consensus, quia nuptie con-
sensu contrahuntur: vt. ff. de reg. iur. l. nuptias. si tamen
furiosus tempore quo erat sane mentis cōtraxit, postea
factus furiosus propter memoriam precedentis consen
sus retinet materiam, vt. ff. de his qui sunt sui vel alie. iu.
l. patre furioso. ff. de reg. iur. l. furiosi. ⁊ sic operatur prece
25 dēs memoria. Sic dicitur ꝙ † qui fuit seruus alicuius, li-
cet modo non sit, non poterit torqueri contra eum pro-
pter memoriam precedentis. ff. de questio. l. vnius. §. ser-
uus. C. de questio. l. seruos non solum. ⁊ arg. ff. de solut. l.
non procurator. ⁊ l. cum quis. Sed certe nec spes nec me
moria est causa sufficiens vt aliquis admittatur ad agē-
dum, licet per memoriam quandoqꝫ liberatio cōtingat.
l. cum quis. ff. de sol. Possum dicere ꝙ habet conditionē
sufficientem ad agendū, nam iste retinet dominium vti-
le, ⁊ vtilis dominus habet vtilem rei vendic. vt. ff. si ager
vectig. vel emphy. pet. l. j. ij. ⁊ iij. ⁊ iste de iure pretorio re-
manet dominus, nō directo, quia dominium directum
transtulit ius ciuile: vt. C. de pact. l. traditionibus. sed re-
mansit dominus vtiliter, cum pretor pollicetur eum re-
stituere, ⁊ propter hoc vtile dominium nascitur rescisso-
ria, vt. ff. quod met. cau. l. metum. §. volenti. C. quod met.
cau. l. si vi vel metu. Unde sicut ibi datur directa, hic da
26 bitur vtilis, sed ista est periculosa, nam † pretor non dat
vtile dominium, nisi cum probauerit se fuisse dominum
tempore quo fuit completa vsucapio: restituit enim ad
illud qđ prius habebat non cōcedendo aliquod nouum
nisi probet se fuisse dominum, sicut dixi, vt. ff. de minori.
§. restitutio. C. de sent. pas. l. iij. ⁊ ideo in restitutione dan-
da faciliter conceditur, quia pretor concedit sub condi-
tione, scilicet si probet se dominū tempore quo vsucapio
fuit completa, ⁊ ideo donec probauerit se dominū fuisse
pretor non dat actionem ad petendum, ꝙ si sub condi-
tione debet fieri dominus, pendente conditione non ha
bet dominium, vt. ff. de acqui. poss. l. qui absenti. §. j. Sed
forte ipsi dicerent ꝙ conditio sub qua pretor pollicetur
dominiū vtile, retro trahitur ex quo probauit se domi-
num fuisse, ⁊ fingitur dominus retro fuisse: arg. ff. qui po
tio. in pig. hab. l. potior. de ver. obli. l. si filius. Credo in eo
casu vbi est species actionis distincta ⁊ nominata: puta
re mobili vsucapta, ꝙ est datiua. ff. de actio. ⁊ oblig. l. in
honorarijs. quia datur cum nulla remāserit, nec pro di-
recto dominio nec pro vtili, sed vt competeret pro re im-
mobili prescripta. Uel in personalibus, quia ibi non est
species distincta ⁊ nominata, cum aliquod ius remanse
rit. Magis tamen credo in his casibus rescissoriam esse
cognomen, ⁊ sic datiuam nominaui superius, ⁊ sic sem-
per erit datiua vt est species vel nomen propriū actionis.
¶ Quero sexto, supposito ꝙ sit natiua quoniam nasci-
27 tur, dicit Bulg. statim † ꝙ absens reuersus est de absen-
tia ⁊ res sua vsucapta est, nascitur ei rescissoria ex eo ꝙ
pretor pollicetur restituere, sed verum est ꝙ nascitur inef
ficax, nec potest intentari, sed pretor propter potentiam
suam sufflat ei speciem vite dando restitutionem, ⁊ tunc
habet vitam ⁊ proponi potest: sic videamus in leone,
cum leo partum suum credat mortuum, leo tantum suf
flat super eum ꝙ immittit in eum spiritum vite. Unde
dicit Bul. datur a pretore mortuo eo ipso ꝙ aliquis pro-
pter iustam absentiam est lesus, vel iusta causa, ita ꝙ de-
bet restitui: sed verum est ꝙ non potest intentari sine au-
toritate pretoris viui, scilicet si dederit ei restitutionem
intra annum vtilem. arg. C. ex qui. cau. ma. l. fina. sed an-
te restitutionem nata erat, licet non efficax, ⁊ probatur.
Ista actio rescissoria anno vtili tollitur, cōputando a re
uersione, ex quo habuit facultatem experiendi: vt. ff. de
act. ⁊ oblig. l. in honorarijs. §. j. tollitur ergo anno quan-
do datur exceptio prescriptionis contra illam post an-
num vtilem: vnde lex dicit cum obiectu exceptionis an-
nue, que huic exceptioni obijci solet. ⁊ loquitur de rescis-
soria. C. ex qui. cau. ma. l. vlti. Cum ergo ei prescriptū erat,
nata est, nam al's non posset ei prescribi: quia qđ non est,
non rumpitur. ff. de iniu. rupt. ⁊ irri. testa. l. nam ⁊ si sub
28 conditione. Placen. dicit contrariū † quia nascitur de-
inde eo restituto: ⁊ probat, quia lex dicit ꝙ illi qui reuer-
sus est ab hostibus datur rescissoria exēplo vtilis actio-
nis que in integrum restituto datur heredi. Dicit Pla.
restitutio est in pretio, requiritur ergo ꝙ vt primo, vt
C. ex quib. cau. ma. l. vlti. vnde erit processus: primo petet
restitui ⁊ implorabit officiū iudicis, vt vsucapio sibi non
noceat, cum sit facta in absentia iusta, ⁊ sic restitutione
petita ⁊ obtenta, dicit Placen. sibi competit rescissoria,
⁊ tunc petet per rescissoriam rem suā, ac si non esset vsu-
capta, vel prescripta. Respondeo ad argu. Bul. qui di-
cit, opponitur exceptio annalis, quando elapsus est an-
nus intra quem petere debuit restitutionem, ergo cōpe-
tebat actio, al's non posset prescribi. arg. C. de prescr. xxx.
vel. xl. ann. l. cum deuotissimi. §. vlti. Hic concedo ꝙ nisi
esset actio, ꝙ nō posset prescribi contra eam: sed dico ꝙ
olim restitututio petebatur anno vtili, vt hic dicit ⁊. ff. de
actio. ⁊ obli. l. in honorarijs. §. j. hodie autem datur qua
drienniū: vt. C. de temp. in inte. rest. pe. l. vlti. licet gl. dicat
hic contrarium. Dyn. ad concor. distinguit vt dicta. l. si
29 per hanc questionem. ⁊ † hic per eum. Competebat igi-
tur olim annus, hodie quadriennium ad petendam re-
stitutionem, qua petita ⁊ obtēta competit rescissoria, vt
dicit Plac. si autem remoueatur vel non petatur, non
potest habere locum: vnde glos. cōpetit rescissoria a pre-
tore mortuo, petita restitutione a pretore viuo, vt. C. ex
quib. cau. ma. l. j. sed minores petunt, vt. ff. de except. l. ex-
ceptiones. ⁊ eo ipso ꝙ iudex viuus admisit eos, pretor
mortuus eis concessit ⁊ restituit in ius pristinū, sicut pa-
tet vt nō noceat ei vsucapio vel prescriptio. Unde qđ di-
citur. C. ex quib. cau. maio. ꝙ exceptio annalis obijcitur
huic actioni: dic, id est natiuitati huius actionis, quia
opponitur restitutioni petite siue quia ista nō potest cō-
petere, ⁊ sic ista impeditur nasci, cum nō possit amplius
restitui. ¶ Quero septimo, quanto tempore durat: po-
ne, sum absens iusta de causa, res mea interim vsucapta
est, redeo, peto vt cum ego fuerim absens iusta de cau-
sa, ⁊ in mea absentia res mea vsucapta est, peto restitui
vt non noceat vsucapio mihi, ⁊ liceat mihi petere rem
30 illam: quero † quanto tempore tollatur ista actio si ego
agam. Dicunt quidam ꝙ tollitur anno vtili. vt hic ⁊. ff.
de actio. ⁊ obligatio. l. in honorarijs. §. j. sententia est do-
ctorum. Et glo. dicit hic ꝙ rescissoria durat tantū quan-
tū illa durasset loco cuius datur, ⁊ probatur: sicut enim
absens per suam absentiam nō debet pati damnum in
casu in quo non pateretur al's, ita etiam non debet fa-
cere lucrum propter absentiā suam, vnde cum actio for-
te non durasset, sed iste non fuisset absens causa reipubli
ce, non per mensem, quia iam prescriptum fuerat illi a-
ctioni, tantumqꝫ remanet mensis, vnde iniquū esset ꝙ
restitueretur propter hoc ad annum vtilem, sed qđ olim
competebat annus vtilis in restitutione, vel hodie qua-
driennium, vt. C. de temp. in integ. resti. peta. l. vlti. ⁊ ideo
tantummodo sibi restituitur id qđ currit in absentia, vt
si mensis supererat de prima actione mensis restituitur,
31 si vnus dies, si duo vel plures, illi restituerentur: † nam
restitutio reponit in pristinum statum. ff. de minori. l. qđ
si minor. §. restitutio. ⁊. C. de senten. pas. l. ij. cum ergo resti
tuatur ad pristinum ius, dabitur actio tante vite, tante
efficacie, quante erat prima. Unde si prima duratura es
set plus anno, vel quadriēnio, ⁊ ista tantum duret, si mi-
nus, minus: ⁊ probatur. ff. ex quib. cau. ma. l. sed ⁊ si per
pretorem. §. quoties. pro hoc. ff. que in frau. cre. l. ait pre-
tor. §. si

tor.§.si conditionalis. sed ibi pretor restringit qđ genera
liter dixerat, qđ hic non reperitur. Si quis ergo querat
quanto tēpore rescissoria duret: dicit Mar. in facto con-
sistit, nam cum queris quāto tēpore duret prima ⁊ istud
consistit in facto, ⁊ sic certa respōsio dari non potest. ar.
ff. de testib. l. iij. §. tu magis scire potes, quia facta etiā pe-
ritissimos fallunt: vt. ff. de iur. ⁊ fac. igno. l. ij. tamen glos.
tenet hic ꝙ semper duret anno vtili, ⁊ dicit, quod hic di
citur de anno vtili, non corrigitur per hoc quod dicitur
C. de temp. in integ. resti. petē. l. penulti. vbi dicitur ꝙ an-
nus vtilis qui olim ad petendam restitutionem in inte-
grum, hodie extenditur vsqꝫ ad quadrienniū continuū:
⁊ tollitur ille annus vtilis, qui competebat ad petēdam
restitutionem in integrum. Nam dicit glos. illa lex loqui
tur vbi annus vtilis competebat ad restitutionem petē-
dam: sed hic loquitur de rescissoria actione que semper
durat anno vtili. sic not. glo. Dico ꝙ est falsum, nam hic
loquitur de restitutione petenda, non de rescissoria: vn-
de credo ꝙ hodie tempus habet quadriennium ad pe-
tendam restitutionem, licet forte superesset mensis solus
de sua actione tempore absentie. Et si tu opponas, ergo
absentia nocebit aduersario. Hoc concedo, quia in casu
simili posset sibi prodesse: puta, per octo an. fuit absens,
habet reuersus solummodo quadriennium, ar. ad hoc
ff. de regu. iur. l. fm naturam. Nec obstat de reg. iur. l. ab-
sentia. quia intelligo legem illam, quia non debet absen-
tia neqꝫ prodesse neqꝫ nocere, scilicet petita in vita resti-
tutione, ⁊ maxime, quia non est verū legē extendere, que
dat quadriennium. C. de restitu. in integ. peten. l. vltima.
32 ¶ Octauo quero, pone † absens reuersus restitutus cō-
tra vsucapionem agit actione rescissoria, ⁊ petit rem, q̄
dicit se fuisse dominū: completa fuit vsucapio, negatur
fuisse dominus, ⁊ sic est lis contestata, nunquid per litis
contestationem perpetuabitur? Quidam dicunt ꝙ non
restitutio petenda est in quadriennium, ⁊ aliud quadriē
nium non potest perpetuari, imo datur ad inchoatam
causam finiendam: vt. C. de temp. in integ. rest. pet. l. vlti.
⁊ hic petenda est restitutio, ⁊ sic non perpetuatur. Dico
ꝙ imo, nam lex dicit, ex quo lis est contestata, per lit. cō-
testa. omnes actiones perpetuantur, licet personales vel
reales, vnde cum ista non inueniatur excepta, cōtinetur
sub reg. vt. ff. de penu leg. l. nam quod liquide. ⁊ lex dicit
per litis contestationem omnes actiones perpetuari in
xj. ann. vt. C. de anna. excep. l. j. §. nemo itaqꝫ audeat. Re
spon. ad l. C. de temp. in integ. rest. peten. l. vlt. vbi dicit ꝙ
non perpetuatur quadriēnio: hic duo sunt iudicia, vnū
est iudicium de restitutione petenda contra vsucapionē
vel lesionem, aliud cōtra prescriptionem. Item est actio
rescissoria, que competit data restitutione: dico ergo ꝙ
iudicium restitutionis que fit per officium iudicis debet
terminari olim intra annum vtilem vt hic, hodie vt in-
tra quadriennium, ⁊ sic loquitur lex cōtraria. Unde il-
la restitutio non perpetuatur, sed actio rescissoria que cō
petit ad rem petendam, ⁊ que datur post restititutionē
inuite obtentam: ista bene perpetuatur. C. de anna. ex-
cep. l. j. §. nemo itaqꝫ. Unde hic tractatur de duobus iu-
diciis, de restitutione facienda, ⁊ illa non perpetatur: itē
de actione rescissoria que perpetuatur que est actio, ⁊ po
33 nitur hic prout est species actionis pretorie. Nec † dico
ꝙ semper sit necessaria rescissoria, imo quādoqꝫ aliquis
restituitur ad aliquam rem sine actione rescissoria: vt si
cum se absentauit possidebat rem suam, vel si minor rē
quam possidet ad alium transferat, ⁊ sic lesus sui facili-
tate restituitur ad rem, nec intentabit rescissoriam: nam
restitutio reponit in pristinum statum, ⁊ qui primus ha-
bebat possessionem restituetur sicut prius tenebat, sed q̄
primus possidebat, restitutione faciet ꝙ res sibi restitua
tur, sed ibi datur restitutio contra obstaculum vsucapio
nis, ⁊ postea licebit petere sicut ante vsucapionem, quia
restitutio nihil noui confert, sed habitum prius ⁊ amis-
sum restituit ex iusta causa, vnde potest venire in restitu-
tionem, nec est necessaria rescissoria. arg. ff. de minori. l. in
cause. §. j. ¶ Nono quero, nunquid restitutio in integrū
⁊ actio rescissoria possunt intentari in eodem libello si-
34 mul Io. de ble. imponit Ioā. ꝙ † dixerat ꝙ non, ⁊ pro-
bat: quandoqꝫ actio ad exhibendum est necessaria, quā-
doqꝫ vtilis, necessaria est si tu habes gemmam meam in
clusam in annulo tuo, nā quandiu est in annulo non po-
tero vēdicare, quia cedit annulo, cum distinctione, vtrū
gratia annuli sit ibi posita, ⁊ tūc est accessio annuli, aut
annulus fiat gratia gemme, vt. ff. de aur. ⁊ arg. leg. l. ar-
gumento. §. vlti. ⁊ l. seq. ⁊ l. ⁊ si non sunt. §. perueniamus.
⁊ ī. de rer. diui. §. si tamen. Dico ergo ꝙ aut gemma in-
clusa est propter annulum, ⁊ tunc necessaria est: nam o-
portet ꝙ primo agam ad exhibendū ꝙ separetur ab an-
nulo, ⁊ tunc ea separata agam re exhibita, ⁊ ideo est ne-
cessaria, ⁊ sic non intentatur in eodem libello. Quādoqꝫ
est vtilis, ⁊ non necessaria, puta, aliquis possidet rē meā,
non sum bene certus vtrū sit mea, possum agere ad exhi
bendum vt exhibeatur, ⁊ videbo si sit mea: ⁊ si non ha-
beo necesse, quia possum proponere rei vendic. si volo, ⁊
ista potest proponi simul cum rei vendic. Sic intelligunt
doctores. ff. de rei vendic. l. in rem actio. §. item quecūqꝫ.
⁊ ff. ad exhiben. l. gemma. ff. de peculio. l. depositi. Alij di-
cūt ꝙ possit simul vtraqꝫ intētari, ita tamen ꝙ ex vtroqꝫ
non procedatur nec proponat̄ pure, sed vna pure, ⁊ alia
sub conditione, ⁊ idem dicerem in gemma auro inclusa:
hic modo gemmam meam quam in auro tuo induxisti,
peto vt exhibeas, ⁊ sic ea exhibita eam per rei vendic. pe
to, ⁊ sic sub illa conditione si exhibita sit vendicatur, ⁊
sic vtrunqꝫ simul proponitur, non tamen super vtrunqꝫ
simul proceditur, ⁊ sic potest intelligi. ff. ad exhib. l. gem-
ma. ⁊ ff. de pecul. l. depositi. Alij dicunt ꝙ prima senten-
35 tia est verior, quia lex dicit ꝙ differētia est † inter fideius-
sorem qui potest accipi pro futura obligatione, ⁊ iudi-
cium qđ non potest. ff. de iudic. l. non quemadmodū. Con
tra arguo, fideiussor nō potest accipi pro futura obliga-
tione simpliciter, sed oportet ꝙ conditio naturaliter ac-
cipiatur. ff. de pecul. l. eo tempore. §. fin. ergo cum diceres
ius futurum posse proponi sub conditione, non erit dif-
ferentia inter fideiussorem: ⁊ sic opponitur. ff. de iudic. l.
non quemadmodum. Alia est contraria vt proponi pos
sint simul in eodem libello: nam quecunqꝫ due actiones
se habent per ordinem, ita ꝙ vna ordinatur ad aliā, pos-
sunt simul proponi, non vt simul procedatur in vtraqꝫ,
sed vt effectus vnius differatur in causa alterius. Unde
dico ꝙ possum ita petere restitutionem ⁊ agere rescisso-
ria: dico coram vobis domine iudex ꝙ Titius vsucepit
rem meam, que erat mea cum essem absens causa rei-
publice, vnde imploro officium vestrum, vt me restitua-
tis aduersus vsucapionem vt nō noceat mihi vsucapio,
⁊ me restituto peto rem mihi restitui, ac si non esset vsu-
capta, nam quāuis restitutio sit hic necessaria ⁊ habeat
locum rescissoria, sicut dicit Ioā. in actione ad exhiben-
dum, quia effectus rescissorie differtur in casu victorie in
officio iudicis perinde ac si restitutionē vellem propone-
re, sed me restituto possem petere actionem rescissoriam,
ergo ⁊ nūc. Nec hic est interpretari iudicium pro futura
obligatione, quia non proceditur incontinenti in resciss-
soria que futura est post restitutionis beneficium indul-
tum: sed eo indulto procedetur super ea, ⁊ sic super iure
plus, ⁊ sic non obstat. ff. de iudic. l. non quemadmodum.
Item ista rescissoria depēdet ex officio, qđ presentialiter
intentat̄, ⁊ sic non est omnino futurū principaliter, sicut
in. l. non quemadmodum. ⁊ ita soluit glos. in. l. conducto
res. sed fit hic oppositio, ⁊ probatur: nā doctores dicūt,
si quis conductor domus non velit locatori restituere fi-
nita cōductione tenetur domū restituere, ⁊ si ad senten-
tiā perseuerauerit nō restituere, condēnandus est in esti
mationem domus si non erat sua, vt. C. locati. l. condu-
ctores. Doctores ⁊ glos. dicunt ꝙ simul in eodem libello
36 potest ita petere: † locaui tibi domum, completa est con-
ctio, vnde peto ꝙ domum mihi restituas, ⁊ si restituere
distuleris vsqꝫ ad tempus sententie, peto te condemna-
ri ad estimationem, vel peto te priuari dominio, ⁊ mihi
adiudicari: ⁊ sic doctores permittunt duas actiones or-
dinarias inter se ita proponi ꝙ effectus vnius dirigatur
in causam alterius, vt not. glos. C. loca. ⁊ condu. l. condu
ctores. Unde potes dicere, peto mihi restitui ⁊ me resti-
tui: item ita est in actionibus, vna maior facit preiudiciū

minori, cum distinctione tamen, sed minor prosequatur suam vel suorum iniuriam. Pone ergo: aliquis accusatur de maiori crimine, ⁊ sic non potest aduersariũ reconuenire de minori, nunquid potest proponere in casu maioris actionis minorem, vt procedatur in ea, cum maior actio erit finita? Lex dicit ꝙ sic, ⁊ tamen nõ poterat proponi, ⁊ procederetur pendente primo maiore: vt. C. qui accu. poss. vel non. l. neganda. Et per eandem rationem dñs meus dicit: pone ita est de iure ꝙ vsure sunt reprobate, ⁊ quia de iure ciuili. Itẽ † ita est de iure canonico, ꝙ si quis promiserit vsuras per iuramentum, ⁊ iurauit ꝙ non veniret contra, id est ꝙ non peteret vsuras: de iure canonico tenetur soluere propter periurium vitandũ. Item si vult petere vsuras solutas tanꝗ indebitas, primo eo absoluto de iuramento. ⁊ extra de iureiur. c. debitor. hoc supposito aliquis promisit vsuras per iuramentum, ⁊ iurat ꝙ nõ repeteret, soluat, libellum sic format: dico contra te ꝙ cum ego promiserim tibi vsuras soluere, ⁊ per iuramentum, item promisi solutas non repetere, ⁊ ego dictas vsuras tibi soluerim peto me a iuramento absolui, ⁊ me a iuramẽto absoluto, peto te ad vsuras reddendas tanꝗ indebitas mihi condemnari. ¶ Quidam dicunt istũ periurum, nam iste petit vsuras anteꝗ sit a sacramẽto prestito absolutus. Dominus meus dicit contra per predictam legem. C. loc. ⁊ conduc. l. conductores. cum sua gl.

38 † Item pro hoc inducit aliam legem: pone, donatio est prohibita inter virũ ⁊ vxorem durante matrimonio, vt. ff. de dona. inter vir. ⁊ vxo. l. j. ⁊. ij. sed tamen non est prohibita inter sponsos ⁊ sponsas: vt. C. de donatio. propter nup. ⁊ ante nupt. l. quod sponse. ⁊. l. qd filie. Pone ergo, sponsus dat sponse, vel ecõtra sponsa sponso, ⁊ conferunt effectum donationis in tempus matrimonij, nunquid valet donatio? Et certe lex dicit ꝙ non, nam ex quo effectus donationis in tempus nuptiarum confertur, perinde est ac si durante matrimonio donatio esset facta: vt. C. de dona. ante nup. l. cum te sponse. Uel si in matrimonio ⁊ effectus dirigit̃ in tẽpus dissoluti matrimonij, perinde est ac si soluto matrimonio factum esset, vt sic valeat: vt. ff. de do. inter vir. ⁊ vx. l. si eum. §. vlti. ⁊. l. si sic. Dico hic, ꝙ licet verba videntur sonare ꝙ petat: quia cum effectum petitionis dirigit in tempus, quo erit absolutus a sacramento, non deierat. ¶ Quero decimo, quomodo formatur libellus in rescissoria actione: ⁊ primo quomodo formatur in restitutione.

39 Dicit Plac. † dico coram vobis domine iudex contra Titium, ꝙ ipse vsucepit talem rem meam, ⁊ designabitur melius ꝗ poterit: arg. ff. de rei vend. l. si in rem. vnde cum ipse vsucepit cum ego essem absens causa reipublice, vel alia, siue propter aliã peto me restitui. Et vt nõ noceat mihi vsucapio in rescissoria formaẗ sic: Dico coram vobis domine iudex ꝙ Titius possidet rem meam, ⁊ me restituistis vt nõ noceret mihi vsucapio facta de re mea, vnde peto vt rem mihi restituas. Item libellus est obscurus, nam officio iudicis quo petit restitui dico rem meam, ⁊ ante restitutionem nõ est dominus, ⁊ verbum meum refertur ad presens tẽpus: nam si testator dicit, lego tibi argentũ meum, refertur ad tempus testamenti non postea: vt. ff. de aur. ⁊ arg. lega. l. j. si ita. ⁊ ideo Petr. etiam Bul. li. impugnant. nam. l. fin. C. ex qui. cau. maio. Guliel. huic oppositioni respondet in Spec. de in integ. resti. §. j. ⁊ si. sed nõ videtur in quarta hoc non procedere per id ꝙ sic dixi in. iiij. questio. prope fi. Item in rescissoria dicit: dico cõtra Titium ꝙ possidet rem meam, ⁊ tamen non est adhuc dominus, nam pretor dat restitutionem, si restitutus probat se dominum fuisse cum vsucaperetur: cum ergo non probauerit se dominum, non est sua pendente conditione, vt dixi. s. arg. ff. de acqui. poss. l. qui absenti. §. j. ⁊ ideo male petit, cum dicit suam. Item cum dicit suam simpliciter, dicit se dominũ directo. arg. ff. si ager vectig. peta. l. j. §. vlti. ⁊. l. ij. ⁊ iste nõ est dominus directo, sed vtiliter: ⁊ ideo male format Rau. Jo. de ble.

40 sic formauit in restitutione: Dico † coram vobis domine iudex ꝙ Titius possidet talem rem quõdam meam, ⁊ vsucepit cum essem absens causa reipublice, ⁊ idem est si ex alia iusta causa, vnde cum absentia mea nõ debeat mihi nocere, peto vt me restituatis, vt non noceat mihi vsucapio. Dicit Joã. bonus est libellus, eo ꝙ non dicit meã sicut Rau. sed dicit quõdã meã. Certe dico libellus Jo. non valet, quia libellus debet concludere de necessitate, peto rem quondam meã, quam vsucepit in absentia mea, non probat hoc esse qd ab hoc contingit abesse. C. de proba. l. neqꝫ natales. sed non sequitur, ista res fuit quondam mea, ⁊ vsucepisti cum essem absens causa reipublice, ergo sum restituendus: vnde potest esse ꝙ quondam fui dominus, vendidi, ⁊ tradidi, ⁊ transtuli dominium. s. de rer. diuis. §. per traditionem. quidam Titius vendidit Seio illam rem bona fide, quia credebat suã, Titius habet bona fide vsucapionem, cum sum absens causa reipublice, quare propter hoc restitueret, quia nõ sum lesus: vnde potest esse ꝙ fuit quondã mea ⁊ eam vsucepit in absentia mea, ⁊ tamen non sum restituendus, qꝛ non sum lesus, quia vsucapio non precessit in preiudiciũ mei, cum tunc non eram dominus: vnde dicit dominus meus possidet talem rem cuius eram tempore quo impleuit vsucapionem, ⁊ sic non dico verum dominũ me, quia desij dominus esse. arg. ff. de ver. ⁊ rer. signifi. l. alienationis. Item nõ dico ꝙ sum dominus simpliciter, sed casu quo appareat me lesum, ⁊ hoc in officio iudicis: in rescissoria dico contra te ꝙ possides talem rem cuius erã dominus tempore quo fuit cõpleta vsucapio, ⁊ sum restitutus vt vsucapio mihi non noceat, vnde cum sim vtiliter dominus, peto vt rem illam mihi restituas, nam si allegarem me dominum directo, arg. ff. si ager vectigapeta. l. vlti. §. vlti. ⁊. l. ij. licet posset dici ꝙ excusaretur libellus per consuetudinem loquendi, arg. ff. de fun. instru. ⁊ instru. lega. tamen tutius est vt faciam mẽtionem vtilis dominij, ne videar proponere directũ dominium, ⁊ succumbam, vt. ff. si ager vectig. peta. l. j. Item sicut petitur restitutio cum actio est sublata ipso iure, ita etiam cõtra prescriptionem, vt mihi agenti ad debitum non noceat sed cum libellũ formare possem in prima actione que durat adhuc: sed quia per prescriptionem opponeretur exceptio debes petere restitutionem contra exceptionem. De his libellis ⁊ similibus vide plene in Spe. de resti. in integ. in quarta parte. ⁊ per Pet. in dicta. l. fin. C. ex qui. cau. ma. in integ. resti. in. l. quod tempore. C. de resti. mili. ⁊ de temp. in integ. rest. l. fin. ⁊. C. si minor ab here. se abst. ⁊ in dicta. l. fi. C. ex quib. cau. maio.

Summarium.

1 ¶ Reuocatoria actio que sit, ⁊ quotuplex.
2 Fauiana actio patrono competit, Caluisiana creditoribus ⁊ patrono communis est.
3 Creditores quã actionem intentare possint ad reuocanda in sui fraudem alienata.
Fauiana actio an eadem sit cum Caluisiana, an vero diuerse sint.
4 Disiunctiue ea est natura, vt quecunqꝫ disiungit, simul stare non patiatur.
5 Pluralis in plures singulares resolui põt, sed non ꝯtra.
6 Alienata in fraudem creditoris ⁊ patroni qua actione reuocentur.
7 Reuocatoria cõpetit creditoribus, ⁊ omnibus quibus aliquid debetur.
Fraude fieri dicitur, quod in damnum alicuius efficiẗ.
8 Reuocatoria conceditur damnũ patientibus, non autem lucrum captantibus.
9 Reuocatoria an concedatur aliquando curatori.
10 Fiscus an possit reuocare bona alienata in fraudem spe delicti committendi.
11 Alienatio facta in fraudem fisci vel creditoris, debet reuocari.
12 Alienatio facta post litis contestationem, presumitur fraudulenta.
13 Reuocatoria contra quem intentetur.
14 Reuocatoria quot ⁊ quibus concurrentibus locum habere possit.
15 Legata non nisi ere alieno deducto debentur.

Contractus

Item si quis in fraudem.

Sic continuatur. ¶ Supra visum est de actione rescis-
soria per quam quis reuocat rem que est apud aliquem,
que fuit sua tẽpore quo fuit vsucapta, scilicet ille qui fuit
absens causa reipublice: ⁊ quia non solum absenti causa
reipublice competit reuocatoria sed etiam creditoribus
in quorum fraudem bona creditoris alienata sunt, ideo
ponitur hic postea de actione reuocatoria eorũ que sunt
alienata in fraudem creditorum. Pone sic casum: Ali-
quis tenetur pluribus creditoribus, creditores eum cõ-
ueniunt ⁊ volunt exigere ab ipso debitum, dicit ipse: fa-
ciam tantum ꝙ parum habebunt de bonis meis, vendi
dit bona sua Titio, creditores faciunt debitorem conue
nire ⁊ contentari, mittuntur iussu iudicis in possessionẽ
debitoris, bona illa non sufficiunt ad totũ debitum, mo-
do queritur quomodo subuenitur istis creditoribus in
quorum fraudem alienauit bona sua? Et dicit ꝙ isti cre
ditores qui sunt missi in possessionem bonorum debito-
ris possunt agere ⁊ dicere rem non fuisse traditam que
tradita est, ⁊ per consequens repetere ac si in bonis de-
bitoris remansisset: hoc dicit vsq; ad. §. item seruiana.
Sicut ergo dicunt creditores rem non esse traditam
que fuit tradita, et rem mansisse in bonis debitoris.
Contra, quia si hoc diceret mentiretur, nam et vendi-
ta fuit, ⁊ dominium transiuit licet in fraudem suorum
creditorum debitor venderet: vt. ff. de contrahen. em-
ptione. l. si scienter. Solu. dicit Placentinus, pretor per-
mittit hic mentiri, sic. s. §. rursus. ⁊. §. alie. Non est verũ,
⁊ ideo glos. dicit ꝙ hic non diceret rem non esse traditã
que non fuit tradita, vel rem remansisse in bonis debito
ris: sed dicet ꝙ petit rem ac si nunq̃ fuisset a debitore a-
lienata ⁊ tradita, ⁊ semper remansisset in eius bonis, vt
vidistis in publiciana. s. eo. §. alie. Hic iungit secũdã op-
positionem que est contra prox. q. versi. sic. hic tractatur
de reuocatoria. Primo quero, quot sunt species reuoca
torie. Secundo, cui competit: ⁊ iuxta hoc plures questio
nes. Tertio, quot sunt radices reuocatorie: ⁊ circa hanc
plures. Quarto, nũquid sit realis, aut personalis. Quin
to, nunquid creditor qui agit reuocatoria repellatur, vt
offeratur ei debitum. Sexto, nunquid reuocatio statim
habet locum quo facta est alienatio in fraudem credito
rum. Septimo ⁊ vltimo, quomodo formatur libellus.
¶ Redeo ad primum, ⁊ quero primo quot sunt reuoca-
1 torie. Dicunt † quidam ꝙ quatuor: vna est que compe-
tit creditori ad reuocanda alienata in fraudem suam, si
fuit corporalis, ⁊ vocatur Pauliana: vt. ff. de vsuris. l. vi-
deamus. §. Fauiana. Item est alia, que competit credi-
toribus ⁊ ad incorporalia reuocanda, ⁊ illa vocatur in
factum: vt. ff. de his que in frau. cred. l. hac in factum est.
Tertia que competit patrono ad reuocanda ea que in
fraudem suam alienata sunt, scilicet ne haberet tertiam
in bonis liberti, quam debet habere non extantibus li-
beris vel parentibus: vt. s. de succes. liber. sed nostra con
stitutio. ⁊ ista competit soli patrono, ⁊ vocatur Fauia-
na, vt. ff. de his que in frau. pat. l. j. §. j. in princ. legis. ⁊ est
quarta que communis est, ⁊ competit tam creditoribus
q̃ patrono, ⁊ vocatur Caluisiana: vt de his que in frau.
patro. l. in Fauiana. vnde habent suos versus: ⁊ de hoc
2 non curo. sic † sm hoc Fauiana competit patrono, sed
Caluisiana est communis tam patrono q̃ creditoribus.
Alij dicunt Caluisianam soli patrono cõpetere, sed Fa-
uianã vtriq;, nam patronus per Caluisianam reuocat,
vt. ff. de vsur. l. videamus. §. in Fauiana ⁊ Pauliana per
quam succurritur creditoribus: sed ista non placet glos.
quoniam ibi non dicunt ꝙ Fauiana competit credito-
ribus, nam cum dicit in Fauiana ⁊ Pauliana per quam,
qd dicitur, non refertur ad Fauianam, sed ad Paulia-
nã, de qua statim loquuturus proxime fuit, vnde Fauia
na creditori non competit. q. d. in Fauiana, que cõpetit
patrono ⁊ Pauliana per quam, scilicet Paulianã non
refertur ad Fauianã, quia litera illa non dicit per quas,
in plurali, sed solum per quã. Alij dicũt actio in factũ ⁊
Pauliana competũt creditori, sed Fauiana ⁊ Caluisia-
na cõpetunt patrono. Glos. tenet ꝙ Fauiana patrono
soli, sed Caluisiana est communis: vt. ff. que in frau. pat.
3 l. in Fauiana. Sed dicit gl. † creditores non habẽt duas
reuocatorias, scilicet Paulianam ad corporalia: nam
dicit glos. creditoribus competit in factum tam pro cor-
poralibus q̃ pro incorporalibus, ⁊ cognominat Pau-
liana a Paulo doctore. arg. s. eod. §. alie. vnde non sunt
due actiones sed vna in factum, ⁊ Pauliana est eius ad
iectio. arg. ff. que in frau. cred. l. hac in factum. l. j. in princ.
Dominus meus tenet ꝙ vna est in factũ, sicut dicit glo.
itẽ dicit ꝙ nõ sunt due actiones Fauiana ⁊ Caluisiana,
sed vna Fauiana ⁊ cognominata Caluisiana, vel Calui
siana cognominata Fauiana. Unde dicit ꝙ Fauiana
Caluisiana est vna actio habens duo nomina, sicut ali-
quis homo qui habet duo nomina, vt Lucius Titius,
Marcus Tullius, ⁊ tamen est vnus homo, sic dico licet
habeat plura nomina, est vna actio: ⁊ quia lex dicit ꝙ
subuenitur per Fauianam ⁊ Caluisianam, vt. C. si quis
in frau. pat. l. in Fauiana. quandoq; dicit per Caluisia-
nam tantum, quãdoq; per Fauianam, vt. ff. de his que
in frau. pat. l. j. §. j. ⁊. l. Fauiana. vbi dicitur ꝙ fructus ve-
niunt in Fauiana ⁊ in Pauliana, per quam subuenitur
creditori, non dicit per quas. Unde ad Paulianam re-
fertur, non autem ad Fauianam, nam Fauiana datur
patrono solo. ff. de his que in fraud. patr. l. in Fauiana. ⁊
hoc dictat ratio: nam cum creditores non habeant nisi
vnam actionem, scilicet in factum, nec isti debent habe-
re plures, cum ita subueniendũ sit creditoribus sicut pa
tronis qui certant de damno, tamen lex videtur innue-
re contrarium, scilicet ꝙ sint plures actiones Caluisia-
4 na ⁊ Fauiana. Nam lex distinguit eas, † ⁊ natura disiũ-
ctiue talis est ꝙ ea que distinguit simul non patitur: vn-
de lex dicit ꝙ alienata in fraudẽ patroni reuocãtur, siue
per Caluisianam siue per Fauianã, vt. ff. si quid in frau.
pat. l. j. §. si pluribus. ⁊ sic non sunt eadem actio, sicut di-
cit dominus meus. Non obstat qd dicit dominus meus,
per quã, ⁊ non, per quas, innuens ꝙ sit vna actio ⁊ non
plures: quia dico ꝙ verbum quod, refertur ad vtranq;
⁊ ad Caluisianam, ⁊ ad Fauianam, sed certe lex illa. ff.
de vsur. l. videamus. §. in Fauiana. non loquitur de Cal-
uisiana, vnde ibi illa clausula, per quam, nõ refertur ad
eam, sed ad Paulianã, sic pro sua sententia faceret me-
lius. ff. si quid in frau. l. j. §. fina. vbi dicitur, in hanc actio-
nem fructus veniunt, innuens ꝙ vna sola actio compe-
tit patrono. Sed certe potest respõderi ꝙ ibi dicitur, in
hanc actionem, id est in his actionibus, nam quandoq;
pluralem locutionem sequitur singularis, eo ꝙ singula-
re sit contentum in plurali: vt si lego seruos meos Seio
cum moriar, licet tunc nõ sint plures mei, si vnus sit, ille
debet, ⁊ sic pluralitas referat ad singularitatem, ⁊ idem
econtra, vt. ff. de condi. ⁊ demon. l. falsa. §. vlti. Sed certe
hoc non dicit lex illa ꝙ singularitas referatur ad plura-
litatem, quia si dicerem, lego tibi seruũ meuz cũ moriar,
5 ergo incertum cũ moriar, hoc esset falsum: † vnde vna
pluralis bene resoluitur in duas singulares, vt ibi dici-
tur, sed vna singularis non resoluitur in pluralem, vnde

aliter expono verba illa, in hanc actionem: quia dico in
hanc actionem, scilicet Fauianã, que est propria soli pa-
trono. Si autem loquimur de Caluisiana que est cõmu-
nis vtrique, scilicet patrono & creditori: & per hoc patet so
lutio ad rationem domini mei, scilicet ꝙ plus non con-
cedit patrono quam creditori, quia quilibet habet propriã
actionem suam, & cum hoc habent cõmunem. Sentẽtia
tamẽ domini mei potest sustineri ꝙ sit vna actio Fauia-
na Caluisiana competens patrono: quia non reperio le-
gem que Caluisianam dicat cõpetere creditori. Nec ob-
stat qd dicitur, quia disiunctiue reperiuntur alienata in
fraudem reuocari, siue per Fauianã, siue per Caluisia-
nam patroni, quia per hoc nõ sunt plures actiones, sed
est vna que potest appellari Fauiana Caluisiana, vel e-
6 contra Caluisiana Fauiana: & † sic reuocantur siue per
Fauianam vel Caluisianam, vel econtra Caluisiana seu
Fauiana, sic dicit glos. ꝙ vna actio competit credito-
ribus, & vocatur in factũ Pauliana. Contra. s.e.§.alie.
glo. dicit ꝙ vbi ex edicto pretoris datur actio, nec est no-
minata, dicitur in factum: vt.ff.nau.cau.stab.l.iij. Si au-
tem sit nominata, & non competit in factũ, vt.s.eo.§.alie.
& ibi not. glos. & sic cum ista nominetur Pauliana: vt.ff.
de vsuris.l.videamus.§.in Fauiana. nunc videtur ꝙ de-
tur in factum, sed Pauliana est: & sic contra glo. sic intel
ligit. Quãdoque pretor ex edicto suo introducit actionẽ,
& nominat eam in ipsa introductione, quandoque in ipsa
introductione non nominat, sed dicit simpliciter actio-
nẽ dari: vbi nominat in ipsa introductione vocatur no-
mine illo, & nominatio in factum, vt.s.eo.§.alie. Si autẽ
non nominetur in introductione a pretore, sed simplici-
ter dicit actionem dari, & iurisconsultus superueniẽs no
minat eam, dico ꝙ vocatur actio in factum, & nõ mutat
nomen primũ propter nomẽ adiectũ, imo habet vtrũque:
sic intelligo. ff.nau.cau.sta.l.iij.§.j.& de his que in fraud.
cre. Alij dicunt, iudicium dabo, & nominant actionem:
sed iuriscõsultus nominat eam Paulianam, & ideo non
est contra glos. Sic ergo secundum glo. tres sunt reuocatorie a-
ctiones in factũ, Pauliana creditoribus, item Fauia-
na, que datur vtrique: sed Jo. in arbore sua fecit quatuor
circulos reuocatoriarum, vt intelligeretur ꝙ essent qua-
tuor reuocatorie. ¶ Quero secundo, cui competit reuo-
7 catoria ista de qua tractatur hic. Litera soluit: † nam di
cit ꝙ ipsis creditoribus. Dicit glo. accipe large creditori
bus, pro omnibus quibus aliquid debetur seu ex cõtra-
ctu vel quasi, delicto vel quasi: vt.ff.de ver.si.l.creditor.& l.
creditores.& l.si cui.& in auf.de fideius.coll.j.ff.e.l.j.ij.& iij.
Imponit Rau. quia dixerat ꝙ competit tantum illi qui
erat creditor ex cõtractu vel quasi, non autem illi qui ex
delicto creditor est: nam dicit Rau. ista actio inuenta est
a pretore vt consulatur indemnitati contentorum tantum,
quia illud dicitur fieri in fraudẽ alicuius, qd fit in dãnũ
eius, vt.ff.de his que in frau.cre.l.j.§.si quis rem.&.§.ait.
& damnum dicitur diminutio patrimonij.ff.de dam.in-
fect.l.iij. vel.iiij. Cum ergo fiat in fraudem creditorũ, per
consequens diminuitur eius patrimonium, vt in dictis
legibus: sed iste qui agit ad penam, non agit ad aliquid
qd sibi absit, imo illud quod petit est lucrum, & sic non
est diminutio patrimonij, & ideo dicit ꝙ non cõpetit re-
uocatoria. Respondeo, Rau. non concludit in non me-
re penis, que non sunt pene ex parte petentis sed ex par-
te soluẽtis tantum, vt in.l.aquil. vbi aliquis petit qd sua
interest propter damnum datum culpa vel dolo. Unde
ratio concludit solum in meris penis, scilicet cum nihil
abest petẽti, vt in actione furti ad penam, vel actione in-
iuriarum: nam cum isti petant ista bona per reuocatio-
nem, quasi fiunt damnificati, & non patiãtur damnum
si non habent penam, sed verum est ꝙ non faciũt lucrũ,
& aliud est damna sentire & lucra non capere, quia ma-
gis subuenitur illi qui damnum sentiret, vt.C.de codicil.
8 l.vlti.& ideo dicit Rauf. † ꝙ non datur reuocatoria que
cõsulit damnis. Teneo glos. & dico ꝙ intelligitur gene-
raliter de omni creditore etiã si petat penam. Et nõ ob-
stat qd dicit Rau. ꝙ non, quia iste non sentit damnum,
nam per hoc amittit rem: nam qui actionem habet ad
rem, rem habere videtur. ff.de regu.iur.l.qui actionem.

Unde sicut restitueretur si res esset alienata, ita cũ hoc
cum habet actionem: vnde cum mihi sit furtum, statim
fur obligatur ad penam, & sic illam penam videor habe
re, & sic diminueretur meum patrimonium si talis alie-
natio valeret, & ideo dabitur mihi reuocatoria, argu.ff.
9 de reg.iur.l.qui actionem. ¶ Datur † ergo creditori re-
uocatoria, sed nũquid aliquando curatori? Dico ꝙ sic,
nam si curator datus sit bonis, iste habet reuocationẽ,
quia actionibus hereditarijs agit & conuenitur, & lex di
cit ꝙ reuocatoria competit creditori, vel ei qui de ea re
habet actionem, vnde cum iste curator habet actionem
sibi competit: & probatur.ff.de his que in frau.cre.l.j.cõ-
petit ergo curatori & creditori, & intelligunt creditorem
illum qui erat creditor tempore fraudis commisse, sed si
post fieret, creditor talis non posset reuocare, & per hoc
ipsi dicunt. ¶ Pone aliquis sperat perpetrare delictũ,
propter qd bona essent sibi auferenda: in fraudem deli-
cti, vel ne fiscus habeat bona sua, ipse dat omnia bona
sua, aut aliqua ex bonis suis, deinde perpetrat delictũ,
nunquid fiscus poterit reuocare tanquam alienata in frau-
dem fisci? Et dicũt ꝙ non, nã fiscus non est creditor, do-
nec delictum perpetratum est, & ille est condemnatus.ff.
de bonis dam.l.ij.etiam si esset in carcere positus: nec de
hoc est dubitandum, nam casus est legis ꝙ alicui non
auferuntur bona nisi damnato per sententiã, sed sufficit
ipsum detineri in carcerem, nisi feratur sententia, vt di-
citur.ff.de iure fisci.l.in fraudem.§.j.& ij. ¶ Quid ergo,
10 nunquid † vbi aliquis sub spe delicti futuri alienat bo-
na sua in fraudem fisci, fiscus poterit reuocare? Dico ꝙ
sic, imo plus in priuato, si ego sum modo diues & socio
aliquẽ quem ego volo decipere & fraudare, quoniã scio
ꝙ mihi bene crederet, alieno bona mea, & cum illo pos-
sum contrahere, & ipse defraudetur, quia non habeo vn
de possim ei satisfacere contraho cum eo postquam alienaui
bona mea: queritur, nunquid poterit ille cum quo post
fraudem & alienationem factam contraxi reuocare ea
que alienaui vt ipsum defraudarem & circumuenirem,
quia credebat me diuitem? Et certe dico ꝙ sic, & sic intel
ligitur secundum veriorem intellectum.ff.de his que in frau.cre
di.l.ait pretor.§.j. Item lex dicit ꝙ donatio facta non re
uocatur, si sub spe delicti fiat: supponit ergo ꝙ si fiat sub
spe delicti committendi, reuocabitur, vt si quis arroget
filium vt filius suus habeat quartam in bonis suis. ff.de
adoptio.l.si arrogator.non valet arrogatio, vt.ff.de bo.
11 dam.l.j.§.vltimo. Dico † ergo si sit certus ꝙ in fraudem
fisci vel futuri creditoris fiat alienatio ꝙ reuocabitur
per iura supra dicta: sed certe in dubio retractanda non
est.argu.ff.de donatio.l.post contractum. Quomodo er
go scimus vtrum in fraudem vel non? Dico ꝙ si aliena
uit omnia bona sua, & post delinquat, presumitur alie-
nasse in fraudem delicti.ff.de his que in fraud.credi. l.o-
mnes.§.Lucius. Unde statim si postquam alienauit, delin-
quit, propter continuationem, quia alienatio est conti-
nua & proxima alienationi presumitur in fraudem si cõ-
tinuatio operetur: vt. ff. de priuileg. credito. l. si ventri.
§.vlti. Sed quid si alienat omnia? Dico si comminatus
fuit alicui ꝙ ipsum occideret vel perpetraret aliud cri-
men propter qd bona sunt auferenda, & tunc distingui-
tur, aut est talis qui solitus est comminari & nihil ad effe-
ctum ducere non considerantur verba sua: aut est talis
qui cum solet comminari, solitus est effectui mancipare,
& tunc cõsiderata eius persone conditione verba ipsius
comminationis sunt consideranda, vt ex qualitate pre-
dicta pensentur, vt. C.si quis imperat.maledixe.l.vna.&
quia operari debet comminationem, nam alias habet of-
ficium, quia comminatio facit ꝙ querela que non transi
ret alias ad heredes, ex quo defunctus cõminatus est se
agere querela inofficiosi testamenti. ff.de inoffi.testamẽ.
12 l.posthumus.§.vlti.cum.l.sequen. Item coniectura † est
fraudis si alienatur post litis contesta.in crimine, si pen-
dente iudicio post litis contest.alienet, presumitur ꝙ hoc
facit ob conscientiã delicti ob timorem: sed istud est mul-
tum dubium, & forte non est verum, tamen propter hoc
facit, quia denũciatio facit aliquem male fidei & tituba-
re de iure suo, & sic denunciatio operatur.C.de rei vend.
l.si fundus.

l.si fundus.de acquiren.possessio.l.nemo. ⁊ est casus.j.de
bonis eorum.l.iij. Item potest esse coniectura,sed sit no-
torium ꝙ commisit crimen, quia tunc presumitur pro-
pter timorem delicti,nam notoria non indigent proba-
tione:vt.ff.de actio.empti.l.emptorem. in principio. al's
in. l.emptione. §. item. Si ista omnia cessant potest capi
cõiectura ex eo ꝙ aliquis dat amico suo bona sua, quia
sibi est multum familiaris, ⁊ de quo sperat bene habere
cum opus erit, quia ex affectione personarum aliquis
statuitur: vt. C. vbi pupil.educ.debe.l.vltima. ad predi-
ctas presumptiones facit quod not. Jac.de are.C.de re-
pudian.heredi.l.ij. ¶ Quero tertio, contra quem com-
13 petat. Dicit glos.contra † illum qui accepit rem aliena-
tam per fraudem si sit in fraude, cum habet titulũ non
lucratiuum:vel sine fraude, cum habet lucratiuum: vt
C.de his que in fraud.credito. l. ait pretor. §.iij.cum.l.se-
quen.⁊.l.si debitor.§.ex his.sed in eis qui alienãt in frau-
dem actio nõ datur, quia nihil habet, ⁊ sic nihil est eius
periculo.ff.de furtis.l.itaqꝫ fullo. Sed dicit glo.ꝙ si tam
latẽter alienauit ⁊ dispersit ꝙ creditores nequeũt requi-
rere res ipsius, propter fraudem suam mittitur in car-
cerem: vt. ff. de his que in fraud. credito.l.vltima. Sed
nunquid competit in contrarium qui nec fuit particeps
fraudis nec est heres,sed quidam extraneus? Pone, Ti-
tius in fraudem creditorum suorum alienat res suas in
Meuiũ,illas res Meuius donat Sempronio,ille Sem-
pronius possidet, nunquid intentetur reuocatoria in
Sempronium? Et videtur ꝙ non,quia ista actio est per
sonalis,vt in debitis: ⁊ sic nõ egredietur personam eius
in quam alienatum est, quia illa obligatur personaliter.
argu.C.de donationib.l.cum res. ⁊ si vnus ex pluribus
hered.dicta.l.ij. ¶ Et quidam de hoc multum dubitãt,
⁊ dico ꝙ ipsi tenentur si habent titulum lucratiuum de
eo quod ad ipsos peruenit, ⁊ est expressum: sed certe res
intelligantur.ff.de his que in fraud.credito.l.ait pretor.
§.penulti. Unde est obligatus pro re quam possidet, sci-
licet titulo lucratiuo, vt dixi: secus si habeat titulum o-
nerosum, vt.ff.de his que in fraud.credito. l. quia debi-
tore. Sed ille qui fraudẽ participat, tenetur actione in
factum intra annum vtilem, sed si nihil ad eum perue-
nit tenetur perpetuo, vel si fecit quo minus perueniret:
vt.ff.que in fraud.credito.l.item ait pretor.§. hec actio.⁊
tenetur etiam oblato pretio a creditore: vt.ff.de his que
in fraud.credito.l.ait pretor.§.vltimo. cum.l.sequen.⁊.l.
14 si debitor.§.ex his. ¶ Quero quarto, † quot sunt radi-
ces reuocatorie,hoc est querere,que exiguntur ad reuo-
catoriam vt reuocatoria habeat locum. Dicit glossa,
tres sunt radices reuocatorie, nam aut fit alienatio in-
ter viuos, ⁊ tunc aut ex titulo lucratiuo, aut ex non lu-
cratiuo:sed ⁊ est tertia radix, scilicet cum fit alienatio in
vltima voluntate. Dico ergo, dicit glos. in prima radi-
ce,scilicet cum alienantur ex titulo non lucratiuo. Uer-
bi gratia, Titius in fraudem creditorũ vendit res suas,
vel al's transfert ex alio contractu non lucratiuo: ideo
dicitur non lucratiuum,quia pretium obest pro re, ⁊ idẽ
in permutatione, vt. ff.de verborum significa.l. Labeo.
vtrunqꝫ habet animum fraudandi creditores, nũquid
tenetur reuocatoria? Dicit glos. ꝙ ad hoc ꝙ reuocato-
ria competit in contractu voluntario tria exigũtur, sci-
licet vt debitor qui alienat habeat animum fraudandi.
hic, incipe. Secũdum est ꝙ ille in quem fit alienatio par-
ticipet fraudem. Tertium est ꝙ scilicet creditores sint in
veritate fraudati, quia si non sunt alia bona ex quibus
satis posset sibi fieri, ⁊ tunc competit reuocatoria: vt.ff.
de his que in frau.credito.l.penul.⁊ vlt.respon.viij.libri.
¶ In secunda radice duo exigunt̃,scilicet animus frau
dandi ex parte alienantis, item euentus ex parte credi-
toris: scilicet ꝙ in veritate sint fraudati, ⁊ non requiri-
tur fraus debitoris, vt.C.de his que in fraud.credi.l.pe.
¶ In tertia radice vnum tantum requiritur, scilicet ꝙ
sint fraudati, licet nec fraus creditoris interueniat, nec
debitoris:vnde spectatur solus euentus. Et est ratio: isti
sunt creditores qui petunt alienũ,vnde preferendi sunt,
15 quia † legata debentur deducto ere alieno. ff. ad leg.fal.
l.si is qui quadringenta. vnde creditores preferũtur, vt
C.de iure deli.l.vlti.§.licentia. Sed videtur ꝙ non habet
locũ reuocatoria, nam lex dicit, si sint soluta legata cum
nondum sit satisfactũ creditoribus,nec est vnde satisfiat
ꝙ creditores habent cõdictionem indebiti ad reuocan-
da soluta legata,nam legata non debent̃ nisi soluto ere
alieno:cum ergo non sit solutũ,⁊ legata sint soluta,sunt
soluta indebita,⁊ ideo reuocantur per condictionem in
debiti a creditoribus,⁊ est conditio indebiti ciuilis.C.de
iur.deli.l.vlti.§.licentia. vnde non cõpetit pretoria, quia
ista reuocatoria introducta est in subsidium creditorũ.
¶ Dico pretor introduxit reuocatoriã in casu necessita-
tis.s.inter viuos cum bona in fraudem creditorũ alienã-
tur,⁊ tunc est necessaria, quia habent auxiliũ de iure cõ-
muni.s.condictionẽ indebiti:sed tamen pretor tanꝙ lar-
gus ⁊ indigentibus ⁊ non indigẽtibus voluit beneficiũ
impartiri.ar.s.de bo.pos.§.quos autẽ.⁊ arg.eius qđ no.
s.eo.§.alie. vnde dico ꝙ in alienatione inter viuos com-
petit directa in factũ reuocatoria, sed in legatis ⁊ fidei-
cõmissis datur vtilis, quia principaliter propter istũ ca-
sum non inducit pretor istam actionem reuocatoriã. Sic
igitur exigunt̃ tria, vbi alienatio fit inter viuos ⁊ ex con
tractu non lucratiuo. Item duo ex cõtractu non lucra-
tiuo. Item vnũ in lucratiuis vltima voluntate. ¶ Que-
16 ro † quare plura exigũtur in contractibus inter viuos,
ꝙ vltima voluntate. In legatis petitor certat de lucro,
sed creditores de damno vitãdo, ⁊ ideo difficilius reuo-
catur illud ab illo qui habet causam non lucratiuam, ꝙ
ab alio qui habet lucratiuã: nam non est par eadẽqꝫ ra-
tio damna sentire ⁊ lucrũ non capere. ff.de codicil.l.vlti.
⁊ ista ratio bene cõcludit in cõtractu non lucratiuo, sed
non in cõtractatu lucratiuo, vt in donat̃. ⁊ tamen inter
contractũ lucratiuũ ⁊ non lucratiuũ est differẽtia, quia
in cõtractu lucratiuo duo exiguntur, fraus alienãtis ⁊
euentus. Que est differẽtia? Dicunt ergo docto.ille qui
alienat in fraudem creditorũ in vltima voluntate,nõ hꝫ
animũ plus acquirendi vt possit soluere, ⁊ ideo non po-
tuerũt creditores sperare ꝙ acquirat ⁊ eis soluat̃, ⁊ ideo
plus non habet animũ acquirendi, ⁊ creditores frauda
rentur, ⁊ ideo inspicitur euẽtus:inter viuos in contracti
bus lꝫ debitor alienet bona sua, tñ presumit̃ esse diues.
arg.C.de tutel.l.si defunctus. ⁊ sic soluet creditoribus, ⁊
ideo nõ ita cito reuocat̃. Itẽ quare in cõtractibus inter
viuos requirit̃,si nõ sunt lucratiui fraus vtriusqꝫ ⁊ euẽ-
tus fraudis, vt sic creditor sit fraudatus:sed in cõtracti
bus lucratiuis sufficit fraus debitoris alienantis ⁊ euen
tus fraudis. Dico, prima ratio habet locũ, sed qꝛ primi
certãt de dãno vitando, ⁊ ideo magis eis subuenit̃: sed
alius de lucro captãdo, ⁊ sic non tantũ ei subuenit̃.ar.ff.
⁊.C.de codic.l.vlt. Si ergo requirit̃ in cõtractibus fraus
⁊ euentus,nunquid si vendo rem meã ⁊ tempore vendi-
tionis non habeo animũ fraudandi creditores, nec etiã
emptor tẽpore traditionis habet animũ fraudandi, vel
idem in donatione ponas,nunquid reuocabit̃ ex quo a-
17 nimus fraudandi non interuenit? Et videt̃ ꝙ sic, † nam
in venditione sua requirit̃ bona fides: scꝫ duobus tem-
poribus,vẽditionis tẽpore, item ⁊ tempore traditionis,
al's si mala fides in altero istorum sit, nõ potest vsucapi.
ff.pro empto.l.ij. Item in aliis requiritur bona fides tẽ-
pore traditionis: vt.ff.pro solu.l.vlti.ergo hic mala fides
intercessit tempore traditionis. Uerum ꝙ non valeat a-
lienatio,imo reuocet̃ per dicta iura:dico,si animus frau
dandi non interuenit in cõtractibus tẽpore traditionis
⁊ habeat malã fidem nõ habet locũ reuocatoria, qꝛ vbi
debitor se obligat alicui, ⁊ non habet animũ fraudandi
nata est iam obligatio efficax, ⁊ sic habet actionẽ cõtra
me,perinde est ac si voluissem ⁊ rem haberet. ar.ff.de re.
iur.l.qui actione. Dico ergo vbi debitor obligat se ad rẽ
traditã sine fraude, licet interueniat in traditiõe fraus,
tamen non reuocatur: nam necesse habebat debitũ sol-
uere, ⁊ ille qui recipit, debitum suũ recepit, ⁊ licet ille pre-
feratur aliis, propter hoc non tenetur reuocatoria.ff.de
his que in frau.credi.l.que autem.§.item apud Labeo-
nem. Et qđ dicitur, ꝙ in venditionibus requiritur bo-
na fides duplici tempore: scilicet contractus ⁊ traditio-
nis, ⁊ in aliis requiritur bona fides tempore traditio-

nis. Sol. verum est quo ad usucapionem, quia voluit acquirere dominium, hic in reuocatoria ubi nolunt retinere, et facilius retinetur quam acquiratur. ff. de his qui sunt sui vel alie. iur. l. patre furioso. unde secus hic: glos. tamen not. contrarium. ff. de his que in fraud. cred. l. j. Sed potest solui quod nihil est gestum fraude quo ad contractum, quia perfectus fuit simulatque de re et pretio conuenit, et pretio soluto: ut. s. de re. diui. §. vendite. Preterea emptor qui emit bona fide statim habuit actionem, ergo rem de iure videtur habuisse, et sic nihil videtur gestum fuisse fraude: arg. ff. de reg. iur. l. qui actionem. ¶ Quero † quinto, 18 nunquid sit personalis vel realis. Et videtur quod sit realis, nam hic dicit: item si aliquis etc. quod est signum relationis: et sic videtur referri ad superiores, et superiores sunt reales, scilicet publiciana et rescissoria. Item quia ponitur inter reales, cum supra tractetur de realibus, et. j. §. proxi. et sic ex vicinitate iudicatur, quia cedet inter reales: arg. pro vicinitate scripture. ff. de leg. j. l. si seruus plurium. §. vlt. Item ista conuenit cum superioribus: nam sicut in superioribus permittitur affirmare illud esse quod non est in veritate, et illud non esse quod est, et ita in ista. Item sicut per superiorem proximam fit reuocatio absenti causa reipublice vel reuerso ab hostibus, ita similiter ista reuocat alienata in fraudem creditoris: et sicut habet conuenientiam cum realibus actionibus, per hoc videtur dicenda realis, et hoc dicunt quidam. Glos. dicit quod est personalis, et probatur: nam postquam tractat iurisconsultus de personalibus, statim tractat de publiciana, et sic ponitur in contractu personalium. ff. de usur. l. videamus. §. in fauiana. unde iudicanda est personalis. Item quia lex coniungit Fauianam et Paulianam, et dicit: in Fauiana quoque Pauliana quoque est nata, et personale et similitudinis, et Fauiana est personalis, ergo puplicia na Pauliana, ut. ff. de usur. l. videamus. §. in fauiana. et fauiana que competit creditoribus sicut illa patrono, unde cum sit illa personalis, et ista: ut. ff. de his que in frau. patro. l. j. §. hec autem actio. sed secundum hoc male videtur situari inter reales. Dicit gl. propter † duo ponitur inter 19 reales, nam cum illis habet similitudinem in duobus. Primo, quia sicut permittitur ibi dicere aliquid esse quod non est, vel non esse quod est: ita similiter. Item secundo, sicut in superioribus fit reuocatio, ita in ista: sic ergo non obstat verbum, item etc. quod est relatio non ad omnia, sed ad istam similitudinem quam tetigi. Item non obstat quod habeat similitudinem, et sic videtur esse realis sicut ille. Dico quod non est omnino similitudo: quia vel illud peto quod quandoque fuit meum, ut in rescissoria. §. rursus. vel quasi meum, ut in. §. alie autem sunt. sed hic peto quod non est meum nec fuit meum. Item nec quasi meum, quia dominium transiuit: ut. ff. de contrahen. emptio. l. si sciens. et quod dicit glos. ut. s. in Publiciana. sed in. §. alie autem. non. Intellige quod gloss. dicat illum qui habet Publicianam quasi dominum, sed petit rem quasi sic esset dominus: unde sic est nota similitudinis, non assertionis, ut vidistis. s. eodem. §. alie autem. sed hic non peto meum nunc nec quasi meum. Item nec obstat in. §. proxi. ubi petit per actionem realem, et non est dominus vel quasi. Dico quod imo est dominus eius quod petit possessionem per hypothecam, vel quasi Seruianam: et possessionis est dominus, et sic non obstat. Sed † quid si hypotheca contracta 20 est solo consensu sine traditione possessionis, nunquid est in rem? Certe sic: ut. j. proxi. §. ergo dicta non procedit. Respondeo quod non aliud hypotheca est quam in hac actione, quia in hypothecaria contrahitur obligatio in rem propter rem, sed in personali contrahitur obligatio in rem propter rem, et intentatur actio in rem, licet predictorum casuum nullus interueniat: ut. j. §. proxi. Aliquando contrahitur in personam propter rem, et tunc aut afficitur res, et dic quod actio est saltim scripta in rem: ut not. ff. de alie. iudic. mut. cau. facta. l. iiij. §. j. et. ff. de usufruc. l. hactenus. et not. de contrahen. emptio. l. fina. aut non est res effecta, et tunc est mere personalis, ut. s. eod. §. j. ¶ Sexto quero, 21 unde nascitur. Dicit glos. † si sit contractus non lucratiuus, quia requiritur fraus utriusque, tunc nascitur ex delicto. Quidam habent in glos. et quasi delicto, et male, nam cum delictum proueniat ex animo tamen est delictum vel quasi, quia committitur ex culpa: ut. s. de oblig. ex delict. per totum. et de obligatio. ex quasi malefi. unde dico ex delicto proprie. Si autem sit contractus lucratiuus, in quo non requiritur fraus recipientis, tunc dicit glos. quod nascitur ista reuocatio ex quasi contractu, unde primo nascitur ex delicto: et ideo non datur contra heredes nisi inquantum ad eos peruenit, ut. ff. de his que in fraudem credit. l. ait pretor. §. vltimo. sed in secundo casu, scilicet ex lucratiuo contractu. Dicit gloss. quod ex quasi contractu nascitur, sed non video unde veniat iste quasi contractus, non ex communione, nec ex alia causa: unde dicit dominus meus quod est datiua in casu ubi competit ex lucratiuo contractu, quia nec dolus eius interuenit, et sic non est delictum. Item non est quasi 22 delictum, nec contractus nec quasi, unde † non nascitur, et ideo datiua est: et est ratio dationis eius, scilicet quia ipse habet rem quasi mansisset in bonis debitoris, possessionem peterem et in ea ius consequi, sed quia peruenit ad donatarium et translatum est dominium, quia licet sit alienata in fraudem bene transit dominium, ut ff. de contrahen. emptio. l. si sciens. et ideo licet si misisset possidere bona debitoris, quia ille res non sunt plus de bonis illius, non possum petere mero iure, sed quia ego sum creditor qui certo de damno vitando, et tu donatarius qui certas de lucro, equum est, cum tu habes rem que fuit debitoris, quoniam ipse alienauit in fraudem meam, nec habeo de bonis suis unde mihi possim satisfacere, et ideo equum est ut eam mihi restituas, ut sic mihi consulam de debito meo, quia certas de lucro habendo, et ego de damno vitando, et sic sum merito preferendus. C. de iure codicil. l. vltima. et argu. ff. si certum peta. l. si me et Titium. Ego possum dicere cum glos. quod nascitur ex quasi contractu, quia recipiendo rem debitoris, licet quia bona fide, euentu tamen fraudulationis creditorum interueniente obligatur ex quasi contractu: sic ille qui recipit indebitum utroque iure, licet bona fide ex quasi contractu obligatur, et indebiti condictione tenetur, ut. s. de ob. ex quasi contractu. §. is cui. sed certe non est simile, quia ibi obligauit soluenti, hic obligauit alij. Dy. dicit hic quod nascitur ex variis figuris causarum, et forte non male. 23 ¶ † Pone, ille in quem alienatio facta est non vult restituere rem in se alienatam, sed vult soluere debitum: nunquid auditur? Quidam dicunt quod non, sicut enim aliquis non cogitur recipere pretium rei sue, ut. ff. de actio. rer. amo. l. contra nurum. sed illa nihil facit: verum est quod regulariter non tenetur vendere rem suam, sed non vendit rem suam, nam res quam vult non est sua, unde dico, sicut quilibet extraneus potest offerendo debitum repellere creditorem qui habet ius in re, scilicet pigno. ita poterit iste repelli, si offeratur ei debitum. argu. ff. quib. modis pignus vel hypothe. solui. l. pars. §. fina. argu. ff. de euictio. l. euictus. quod tamen intellige secundum distinctionem l. ait pretor. §. illud. ut hic per Dynum. ¶ Septimo que 24 ro, † nunquid statim cum res alienatur in fraudem creditorum competit reuocatoria, vel tunc demum cum certum est quod bona alia debitoris non sufficiunt? Iste. §. supponit quia competat tunc demum cum alia bona non sufficiunt, non dicit bonis creditoribus per sententiam iudicis possessis: et sic supponit quod antequam agatur reuocatoria, quia estimantur alia bona, et ita est, nam non competit statim, sed tunc cum certum est quod alia bona sibi non sufficiunt, unde cum accepero illud de bonis debitoris quod potero et erunt vendita, vel etiam estimata, et sic appareat quod mihi non possit satisfieri competit reuocatoria, non al's, nam mihi datur ut emendem damnum illatum per fraudem. Requiritur ergo fraus re ipsa, id est quod sit fraudatus, quia non possum mihi consulere de debito meo, quia debitor non habet bona ex quibus mihi possit satisfacere: et sic loquitur. §. iste. et. C. de his que in fraudem credito. l. penult. unde requiritur quod primo capiam bona residua debitoris et vendentur, et si ex pretio non possit satisfieri, tunc ad residuum habeo reuocatoriam, vel si res sint estimate, ut sic appareat pro quanto bona sufficiunt, et pro quanto non.

quanto non. Male ergo exponit glos. que dicit possessis,
id est possideri iussis, nam dico proprie possessionis, quia
requiritur ꝙ proprie possideantur ⁊ vendantur ⁊ ex pre-
tio satisfiat creditoribus, vel etiam estimentur, vt esti-
matione facta appareat quãtum superest de debito pe-
tendo: sic intelligo hic ⁊ C. de his que in fraudem patro.
l. vltima. nam certum est ꝙ si creditor non haberet da-
mnum non ageret, pa. ergo eodem modo ageret, si non
apparet de damno, cum idem debeat esse iudicium. ar-
gu. l. ff. de contrahen. emptio. l. in lege. si tamen esset noto
rium cuilibet, concedo ꝙ statim creditor possit agere re-
uocatoria, quia notoria pro probatis habentur. ff. qui sa
tisda. cogan. l. si vero pro non cõdemnato. §. qui rei qua-
25 litatem. Item † stipulatio de euictione nõ committitur
si restituatur per sententiam. Pone, notorium est ꝙ res
est eius qui petit rem sibi restitui sine sententia, nunc ha-
bet stipulationem de euictione. Lex dicit ꝙ sic, nam ex
quo est notorium non exigit sententiam. ff. de actio. em-
pti. l. emptorem. in princi. al's. §. sub. l. ex empto. Hoc etiã
videtur tenere glos. in Spec. de reb. eccle. non alienan. in
quarta parte. ⁊ P. in. l. j. C. de reuocan. his que in fraud.
cre. videtur ꝙ si sint plures creditores, ꝙ nõ possit vnus
agere reuocatoria, nam iste a quo fit reuocatio, est obli-
gatus cuilibet creditori: si ergo vnus peteret rem alie-
natam, male peteret, quia iste est possessor obligatus a-
lijs, vnde non liberaretur ab alijs. Item si petat pro par
te non audietur adhuc, quia possessor qui tenetur perso-
naliter alijs, ignorat quantum debetur alijs, ⁊ sic igno-
rat quanta deductio deberet fieri pro alijs quibus est o-
bligatus, ⁊ sic videtur ꝙ nunquam possit agere. Credo
ꝙ imo, potest enim tantam petere, ⁊ si primo deuenerit
ad condemnationem, sibi restituetur tota, sicut dicit in
actione de peculio, ꝙ illi satisfit, qui primo venit ad sen-
tentiam: nam iste vigilat ad cõmodum suum qd sibi per
mittitur vt perueniat ad alios, nam vigilantibus iura
subueniunt. ff. de his que in frau. cred. l. pupillus. vnde si-
cut non sunt plures creditores, vnus potest agere, et si
primo peruenerit ad sententiam sibi satisfit. Item simi-
liter dico ꝙ in isto permittendus est agere ac si non esset
alienatum, vt hic dicit, ⁊ si nõ esset alienatum posset pe-
ti res vt sibi satisfieret, ergo ⁊ hic: vt. ff. de his q̃ in fraud.
credit. l. pupillus. vnde sicut esset melior conditio preue-
nientis ad sententiam, ita ⁊ hic, vt dicta. l. pupillus. ⁊ est
mirabile ꝙ iste restituẽdo liberat sicut ⁊ ceteri, ⁊ ita per-
sonaliter obligantur. Dico hoc ideo est, quia lege per-
mittẽte, ⁊ etiam erat obligatus ad rem, ergo si desinat
habere sine culpa non tenetur: vt. ff. de verbo. obligatio.
l. si ex legati causa. Item nec exigit cautionem de seruã-
do ipsum indemnem aduersus alios creditores, vt. ff. de
rei vendicatio. l. si ad bone fidei. quoniam hic tractabi-
tur soluere per obligationem, sed ibi non est obligatus,
vnde sic est in dolo si non petat cautionem: de hoc plenis
sime in Spec. de reb. eccle. non alienan. ¶ Octauo que-
26 ro de formatione libelli: sic formatur, † Dico coram vo-
bis domine iudex contra Sempronium, ꝙ Titius debi
tor meus in fraudem meã dicto Sempronio fraudem
participanti talem fundum vendidit ⁊ tradidit, ⁊ cum
ego egero contra Titium debitorem meum ⁊ ipsum fe-
cero cõdemnari in tantam summam pecunie, ⁊ missus
sim in possessionem bonorum dicti Titij, vt mihi suffi-
ciant illa bona ad debitum meum consequendum, pe-
to vt Titius fundum meum dictum alienatum in frau-
dem meam mihi restituat, et sic ego allego in fraudem
debitoris vendentis. Item emptoris, et etiam ꝙ bona
mihi non sufficiant, et sic allego euentum fraudis re
ipsa ex parte mea, vnde omnia propono que faciunt ad
conclusionem. Item in contractu lucratiuo idem pre-
terꝙ ꝙ non requiritur mentio de fraude recipiẽtis sed
tradentis tantum: licet in legatis ⁊ fideicommissis nul-
lam faciant mentionem fraudis, sed tantum proponãt
ꝙ bona sufficiũt, ⁊ hoc quantum ad rem de fructibus.
Quidam dicũt ꝙ fructus qui erãt cum re tempore quo
fuit alienata, veniunt: item fructus post litem contesta.
sed non alij, vt. ff. de his que in fraud. credi. l. ait pretor. §.
per hanc. ⁊. §. non solum. vnde credo ꝙ omnes veniant
post alienationem, quia est male fidei. argu. ff. de his que
in fraud. credito. l. j. §. j. vnde dico ꝙ. §. non solum. in. l. vl-
tima. corrigitur per Labeonem per. §. fructus. in ead. l.
Item qualiter libertates reuocantur, dicitur. C. qui ma
numit. non possunt. l. vltima. Item videndum est de pa-
trono, quomodo ei subuenitur: ⁊ contra hoc multa, sed
nimis est prolixum. Uenio ad. §. in personam. ⁊ omitto
§. item Seruiana. quia continuatur vsq; ad. §. in perso-
27 nam. Credo † tamen ꝙ eadem essent in patrono, licet
certat de hac quodammodo captatio respectu credito-
ris, ⁊ si sibi non est debitum, est tamen quasi debitum: ar
gu. C. de codicil. l. fina. §. vlti. Item videtur ꝙ habet ius
reuocandi, ⁊ eadem in effectu videtur esse ratio in credi-
tore ⁊ patrono, vt vterq; actione sibi competente possit
reuocare, ergo idem ius, vt. ff. de verb. obliga. l. actio. nisi
expresse reperiatur contrariũ, quia tunc illud seruarem:
pro hoc. C. de reuoc. his que in frau. cred. l. ij.

Summarium.

1 Actio de peculio qua ratione in dominos ⁊ paren
tes filijs ⁊ seruis concedatur.
2 Cõtractus stipulationis an sit de iure ciuili, aut gentiũ.
3 Acceptilatio est de iure gentium, ⁊ non ciuili.
4 Actio de constituta quando, cui, contra quem compe-
tat, ⁊ quibus verbis intentetur.
5 Furiosus neq; pro se neq; pro alio constituere potest, cũ
consentire nequeat.
6 Constituere, hoc est, pro alieno debito se obligare nõ po-
test, qui non est habilis, quales furiosus ⁊ prodigus.
Constitutum fieri non debet verbis impersonalibus.
7 Actori per iudicẽ, cui subiectus est, queritur stipulatio.
8 Pactum nudum sufficit ad agendum in donatione, in
antiquo fenore ⁊ similibus: ⁊ nume. sequen.
Pactum quo differat a pollicitatione.
10 Pactum nudum non parit actionem, sed vestitum so-
lennitate verborum parere potest.
11 Actio de constituta quando ⁊ cui concedatur: ⁊ nu. seq.
13 Actio de constituta cum stipulatione potest cõcurrere.
14 Pretoria actio nõ necessaria est illi cui competit ciuilis.
15 Dies obligationi adiecta quid opereretur.
Promittens aliquod opus intra tempus certum se fa-
cturum, an incidat in penam si non fecerit.
16 Libellus in actione de cõstituta qualiter formandus sit.
17 Peculium profectitium quid sit, quid aduẽtitium, quid
castrense ⁊ quid quasi castrense.
18 Pater an possit conueniri pro peculio aduentitio filij,
an vero filius ipse.
19 Peculium castrense quo differat ab aduentitio.
20 Pater quãdo de peculio teneatur pro obligatione filij.
21 Dominus an naturaliter et ciuiliter pro seruo oblige-
tur, ⁊ pater pro filio: ⁊ nu. seq.
Contrahẽs cum filio duos acquirit debitores. ⁊ nu. 24.
23 Obligationes personales sic nostris ossibus insunt vt
vix a nobis auelli possint.
25 Actio de dolo, institoria, tributoria ⁊ similes an sint ve-
re actiones, an vero actionum adiectiones tantum.
26 Possessorem esse, ⁊ dolo desijsse possidere paria sunt.
27 Actiones varie iudicantur si media ⁊ modi petendi va
rientur.
28 Petitio fm personarum qualitatem ⁊ conditionem for
mari debet.

In personam quoq; act.

¶ Iste. §. continet tria vel quatuor tantum. Primo se
cõtinuat. Secundo enumerat actiones pretorias perso-
nales. Tertio ponit exemplum quorundã. Quarto subij
cit de actione ex iuramento: dicit ergo. ¶ Supra dictũ
est de actione pretorum reali, sed non solum sunt reales
pretorie actiones, imo ⁊ personales quas habent ex sua
iurisdictione propositas: veluti de constituta pecunia,
cui similis visa fuit actio receptitia. Sed dicit Impera-
tor illam potestatem quam habuit receptitia transtuli-

mus in actionem de constit. pecunia: vnde illa superflua
visa est, cum sufficiat actio de constituta, ⁊ ideo sublata
est tanq̃ superuacua, ⁊ caret autoritate nostrarum le-
gum. Item actio de peculio seruorum filiorumfamilias.
Item ⁊ proposite actiones de iuramento, ex qua queri-
tur vtrum actor iurauerit vel non. Tertio exemplificat:
⁊ primo de actione de cõstituta, secundo de peculio, ter-
tio de iuramento. De constituta actione cum omnibus
arguitur qui pro se vel pro alio se soluturos cõstituerũt:
dum tamen non interueniat stipulatio: alioquin non e-
rit sibi necessaria actio de constituta, quia habet aduer-
1 sarium ciuiliter ⁊ stipula. Item † de peculio datur ideo
a pretore contra dominum vel patrem: quia licet isti nõ
sint ipso iure obligati ex cõtractu serui vel filij, tamen e-
quum est quatenus habent de peculio seruorumvel filio
rum vel filiarum, quod est quasi premium ipsorum. Itẽ
datur alia actio a pretore, vt si quis postulante aduersa
rio iuret sibi deberi pecuniam quam petit, pretor iustissi
me dat ei actionem per quam non queritur vtrum fue-
rit debitum quod iurauit, sed an iuratum sit: ⁊ hoc dicit
vsqꝫ ad. §. penales sunt. ¶ Supra dictum est in. §§. pre-
cedẽtibus vsqꝫ ad. §. alie autem. de pretorijs realibus in-
ter quas sine dubio est vna personalis, vt reuocatoria:
vt vidistis in. §. item si quis in fraudem. Item hic tra-
ctatur de personalibus, inter quas est vna realis, scili-
cet de peculio: sic loquitur hic de constituta, olim erant
due actiones de constituta, vna competebat quando
constituebatur illud quod in pondere, numero consi-
stit vel in mensura, ⁊ vocatur de constituta actio. Item
competebat pro alijs rebus, que non consistebant pon-
dere numerovel mensura, sed hodie sublata, ⁊ quicquid
potestatis fuit ei concessum in actione de constituta est
transfusum, ⁊ de ista recept. in natiuitate tu habes. C. de
cõsti. pe. l. ij. tractaᷣ hic de actione de constituta pecunia
principaliter. Item de actione ex stipulatione rescissorie.
¶ Quero nunquid contractus stipulationis sit de iure
ciuili, vel de iuregentium? Nam glos. habet pro expedi-
to ꝙ actiones sunt de iure ciuili non gẽtium: ⁊ ideo non
2 curo de actione. Sed † nunquid contractus stipulatio-
nis sit de iure ciuili vel gentium? Glos. dicit ꝙ est de iure
ciuili, nam si per stipulationem permutentur, ciuiliter te
netur: ergo ex quo ciuiliter tenetur, contractus est de iu
re ciuili, vt in ver. de pecunia autem constituta. ibi, alio-
quin ⁊c. Sed istud arg. non multum bene cõcludit, non
enim sequitur, aliquis obligatur ciuiliter, ergo contra-
ctus est de iure ciuili: nam contractus sunt de iuregen-
tiũ, vnde ex istis aliquis obligatur ciuiliter saltim in hoc
contra legem. ibi, ex hoc iure apparebunt, vt. ff. de pact.
l. iuregentium. §. j. ⁊ de iusti. ⁊ iure. s̃. §. ius autem. ⁊. ff. de
iusti. ⁊ iure. l. ex hoc iure. ¶ Preterea lex videtur dice-
re ꝙ si iuregentium, aut est illud quod tollitur q̃ istud
quod tollit, vnde est ita ꝙ per acceptilationem tollitur
stipulatio. s̃. quib. mod. tolli. obliga. §. item per acceptila-
3 tionem. ⁊ tamen lex † dicit acceptilatio de iuregentium:
vt. ff. de acceptil. l. nam inutilis. §. vlti. Sed glos. dicit ꝙ
dicitur de iuregentium propter naturalem consensum
quem in se habet, cum conuentio non possit fieri sine cõ-
sensu, qui est de iuregentium: vt. ff. de pactis. l. j. §. j. Certe
argu. glos. non bene probat ꝙ sit de iure ciuili, vnde do-
minus meus inducit legem, nam dicit lex ꝙ locatio cõ-
sensu contrahitur expresso, quia est de iuregẽtium, non
enim solennitas requiritur: ⁊ sic supponit ꝙ cum solen-
nitas verborum requiritur in stipulatione ꝙ non sit de
iuregentium, ⁊ sic est de iure ciuili: vt. ff. loca. ⁊ conduc. l.
j. sed istud non est hic proprium, sed ideo dixi, quia hic sit
mentio de stipulatione, vtrum sit de iure ciuili vel gen-
tium, ⁊ quia contractus not. s̃. de verb. oblig. in princip.
⁊. ff. de iust. ⁊ iure. l. ex hoc iure. ⁊ de hoc ibi plenius, ⁊ pro
4 glos. ff. de acqui. rer. domi. l. ea que ciuiliter. Cui † compe-
tit actio de constituta? Dicit glos. ꝙ illi cui constitutum
est. Item competit contra omnes qui pro se vel pro alijs
se constituunt: tria sunt necessaria, scilicet ꝙ fiat habili-
bus verbis, vt cõstituo me soluturum. Item requiritur
ꝙ ille qui se constituit, sit habilis persona ad constituen-
dum, vt possit obligari: vnde cum dicit, ꝙ cõtra omnes
datur, subaudi, si sint habiles: sicut dicitur, omnes ad-
mittuntur ad honores, hoc est verum si sint habiles, vt
ff. de mune. ⁊ hono. l. vt gradatim. §. penul. Item si quis
promittat se soluturum certo loco ⁊ certa die, potest con
ueniri si non soluat vbicunqꝫ alio loco subauditur, al's
idoneo: vt. ff. de eo quod certo loco. l. ij. Et quandoqꝫ ali-
quis nec pro alijs habilis est ad contrahendum, quan-
doqꝫ pro se est habilis ⁊ non pro alio, quandoqꝫ pro se ⁊
5 pro alio. Non enim † est habilis ad constituẽdum furio-
sus nec pro se nec pro alio, quia caret cõsensu. ff. de actio.
⁊ obliga. al's de reg. iur. l. furiosi. Quandoqꝫ est habilis
pro se ⁊ non pro alio, vt mulier que se principaliter po-
test obligare ⁊ constituere suo nomine, sed non potest cõ
stituere illud quod alius debet propter senatuscõsultum
Velleianum, quoniam per Velleianum prohibetur mu
lier suscipere alienam obligationem, quia quedam est in
tercessio: vt. ff. ad Velleia. l. senatus. ⁊. ff. de constitu. pecu.
l. j. §. j. Alij sunt qui obligantur tam pro se q̃ pro alijs: vt
illi qui sunt maiores, non furiosi, non prodigi, quibus
bonis sit interdictum, ergo ꝙ sit habilis persona. Item
tertium requiritur ꝙ sit debitum, nam constituitur siue
debitum ciuiliter ⁊ naturaliter, siue naturaliter tãtum,
secus si ciuiliter, vt cum factum est pactum de nõ peten-
do, nam remanet ciuilis, ⁊ tamen non valet cõstitutum:
vt. ff. de pactis. l. si vnus. §. pactus ne peteret. ⁊. ff. de con-
stitu. pecu. l. j. §. plus. ⁊ vlti. ⁊. l. iij. §. j. l. ij. ¶ Requiritur er-
6 go † ꝙ non sit talis persona, que non possit obligari, vt
furiosus ⁊ is cui bonis est interdictum, vel pupillus sine
tutoris autoritate, vel adultus qui habet curatorem si-
ne autoritate curatoris: vt. C. de restitu. in integ. l. si cura
torem habens. si fuerit pro se, potest pro se non pro alijs,
vt. ff. de consti. pecu. l. j. §. j. Item ꝙ verba sint habilia vt
constituatur, vt Titius debet, si autem loquendo imper
sonaliter, vt cum dicitur, tibi satisfiet, quia tunc non va-
let, vt. C. de consti. pecu. auᷣ. si quando aliquis. vnde im-
personalitas vitiat constitutum: ⁊ pro hoc dicunt qui-
dam ꝙ quando in procuratorio apponuntur verba illa
promittens sub hypotheca rerum suarũ iudicatum sol-
uere ꝙ vitietur procuratoriũ, quia non apponitur per-
sona cui promittitur. arg. authẽ. predicte. ¶ Dominus
meus dicit contrarium, quia impersonalitas ex parte
promittentis bene vitiat, vt dicit auᷣ. illa: sed imperson a
litas ex parte illius cui debet acquiri stipulatio non vi-
tiat, quia de iure intelligitur persona cui acquiri potest,
⁊ non alia, scilicet persona actoris, vt. ff. de verbo. oblig.
l. si ita stipulatus fuero. §. Chrysogonus. ⁊ notatur in di
cta authen. per Petr. vnde videtur permitti actori iudi-
7 ce mediante cui est subiectus, † quia per iudicem acqui-
ritur actori stipulatio, si persona actoris sit ei iudici, qui
ei fecit procuratorium, subiectaꝗ, ⁊ datur nulᷣ. argu. ff.
rem pup. saluam fore. l. ij. iij. ⁊. iiij. Alioquin si actor non
esset subiectus ei, videtur nulla stipulatio, quasi inter ab
sentes contracta: vt. ff. de verbo. obliga. l. j. ⁊ ibi solet no-
minari. Item ꝙ requiritur ꝙ sit debitum naturaliter ⁊
ciuiliter, vel naturaliter tantum: vt. ff. ⁊. C. de consti. pec.
l. qui autem. §. vlti. cum. l. sequen. Si ergo persona sit ha-
bilis ad obligandum, ⁊ verba sunt habilia, nunquid a-
gitur de constituta pecunia ex nudo pacto? Quidam di
cunt ꝙ sic, vt hic, nam hic dicitur ꝙ agitur ex constitu-
ta, si nulla intersit stipulatio: ⁊ sic supponitur ꝙ agitur
ex nudo pacto, ⁊ sic contra regulam, ꝙ ex nudo pacto
non agitur, vt. ff. de pactis. l. iurisgentium. §. sed cum nul
la. C. de pact. l. petens. Ista regula fallit hic, ⁊ est ratio,
quia in vno grauatur, in alio releuatur, ⁊ econtra iste re
leuatur in hoc quando ante decem dies non tenetur sol
uere: vt. ff. de constitu. pecu. l. promissor. Releuatur ergo
in hoc ꝙ al's si nõ haberet dilationem statim teneretur
soluere: vt. ff. de verb. signi. l. cedere diem. ⁊ de verborum
obliga. l. eum qui similis. §. quoties. ergo grauabitur in
hoc vt ex nudo pacto agatur contra eum. argu. legis
ff. de iureiurando. l. eum qui. ad hoc quotidie allegatur
et in hoc facit. Item dicit glos. fallit hodie in donatio-
8 ne, † nam ex donatione agitur ex nudo pacto. C. de do-
nationib. l. qui argentum. §. sin autem. Item fallit si mu-
lier conuenit dare dotem marito suo nudo pacto. C. de
dotis promis.

dotis promiss.l.ad exactionem.⁊ de rei vxo.actio.l.vna.
§.j.sed non fallit, quoniam hodie semper fingitur stipu-
latio interposita, ⁊ sic non ageretur ex nudo pacto, sed
potius ex stipulatione, quia fingitur superfuisse interpo
sita. Item fallit si quis ob honorem decretum vel decer-
nendum pollicitus sit reipublice, quia tenetur, sed non
fallit ibi, quia ibi non loquitur de pacto, qd est conuen-
tio duorum in idem placitum ⁊ consensus: vt.ff.de pact.
l.j.sed loquitur de pollicitatione, que est solius promittē-
tis obligatio, vt.ff.de pollicita.l.j.§.j.⁊.l.pactum.preter-
ea ibi aliter vestitur pollicitatio. Istos quoscunq; casus
reprehendit Pet.in.l.legem. C.de pactis.⁊ dic vt ibi per
eum ⁊ per B.in.l.iurisgentium.§.sed cum nulla.ff.eo.tit.
9 Item † fallit in antiquo fenore, vbi ex nudo agitur pa-
cto: vt.ff.de nautic.feno.l.periculi. in fine. Item fallit in
accessione vini, frumenti, vel ordei, que pro nudo pacto
exigitur: vt.C.de vsuris.l.frumenti. Item in vsuris ciui-
tati promissis pacto nudo, que debent sic agi ex nudo
pacto, hoc potest concedi: non enim est mirum si hoc
agatur, quia ad hoc ꝙ constitutio teneat, requiritur
ꝙ constituatur debitum saltem naturaliter, ⁊ ideo vt
aliquid operetur debitum esse constitutum agitur, sicut
video ꝙ promissio que semel emissa non nocet, si tamen
emittatur preiudicat, vt.C.ad Velleia.l.si mulier. Sic di
co hic, licet nudum pactum non pariat vbi interponi-
tur super eo quod non est aliquo modo debitum: tamē
si sit debitum etiam naturaliter facilius exigitur, in se-
cundo permittatur, sic in secunda promissio operetur
efficaciam. arg. dicte.l.si mulier.⁊.C.de plus peti.l.vna.
Sed istud esset periculosum dicere, quoniam ſm hoc vi-
detur idem dicendum ꝙ ageretur ex nudo pacto si de-
bitum al's permittetur non animo constituendi, quod
non est verum: vt.ff.de pactis.l.iurisgentium. §. sed cum
nulla.⁊.C.de pactis.l.petens.⁊ ideo assigna aliam ratio-
nem per Petr. C. de constitu. pecu.l.j. Alij probabiliter
dixerūt, ⁊ si sit aliqua apparentia veritatis. Isti habent
⁊ dicunt, non est verum ꝙ ex nudo pacto agatur, vt di-
cit regula: nam illud quod est sterile non parit ſm natu-
ram inquantum potest, vt.ff.de adoptiuis.§.minorem.
ergo ars non faciet ꝙ pactum nudum quod est sterile
ad agendum, qd dicit lex. ff. de pactis. l. iurisgentum.§.
sed cum nulla. C. de pactis.l. petens. pariat actionem.
10 ¶ Dicimus ergo † ꝙ non agitur ex nudo pacto, sed ex
vestito: sed verum est ꝙ quandoq; pactum vestitur so-
lennitate verborum, ⁊ exigitur solennitas ad vestien-
dum, al's non pareret, vt.C.de vsuris.l.quāuis. Quan-
doq; ad vestiendum sufficit solus consensus partium:
vnde dicimus ꝙ hic nudo consensu vestitur istud pactū
constituti, ⁊ ideo agitur ex eo ꝙ hic vestitur consensu: ⁊
idem dicimus in omni casu vbi dicitur in omni pacto a-
gere debet ex vestito nudo consensu, licet regulariter re-
quiratur alia solennitas vel verborum, vel rei traditio-
nis, vt not.ff.de pactis.l.iurisgentium.§.sed cum nulla.⁊
§.quinimo. sed inter illa duo non est differentia magna.
Petrus videtur tenere.s.in.l.ex hoc iure. ¶ Iuxta hoc
querit dominus meus, pone, debes mihi decem ex mu-
tuo, interrogo te sic, cōstituis te soluturum mihi ista de-
cem que mihi debes ex causa mutui, et tu respondeas,
11 constituo: † nunquid agitur de constituta? In isto casu
dicunt doctores ꝙ non: et dicunt esse casum istius.§.
Nam hic dicitur ꝙ de constituta agitur, sed constitui-
tur nisi stipulatio interuenerit: sed si interponitur stipu-
latio, non agitur de constituta, vt hic, ⁊ ideo si constitu-
tum sit hic factum per stipulationem non ageretur de
constituta, sed ex stipulatu. Sed contra quia hic habent
animum constituendi. Item verba sunt habilia ad con-
stitutum, vnde agendum erit de constituta: quia ista
verba sunt apta ad stipulationem, quia interrogatio
precessit, ⁊ responsio secuta fuit ad idem. Item ⁊ quan-
tum ad constitutam, quia dixi constituis te soluturum
istud quod mihi debes: et sic nos consentiamus ꝙ sit
constitutum ⁊ verba patiuntur, videtur agendum ⁊ de
constituta, ⁊ ex stipulatu. argu. s. de verbo.obligatio.§.
sed ⁊ hec solennia. Propter hoc dicunt doctores, quan-
12 doq; † stipulatio interponitur, ⁊ habet verba constitu-
ti, vt in questione nostra, ⁊ tunc dicunt, aut stipulatio est
solennis ⁊ completa sua solennitate, vt quia verba sunt
habilia ⁊ interrogatio precessit ⁊ sequuta est statim re-
sponsio, ⁊ alie solennitates que requiruntur: vt.s.de ver
borum obligatio.in.§.j.⁊.§.sed ⁊ hec solennia.⁊ tunc di-
cunt doctores ꝙ agitur ex stipulatione, non ex constitu-
ta, vt hic. Sed si stipupulatio continet constitutionem
cum solennitas deficit in stipulatione, ꝙ forte respon-
sum fuit in interrogatione vel responso vel interuallo, ⁊
tunc quia non valet stipulatio, agetur ex constituta,
quia habent animum constituendi: arg.ff.de verborum
obligatio.l.continuus. circa medium. sed vbi stipulatio
est efficax, agetur ex ea, vt. C.de vsuris.l.j.⁊ non de con-
stituta, vt hic: ⁊ argu.ff.de constitu.pecu. l.Titius sepe.
Posses huic opinioni opponere ⁊ respondere ad.l.j.§.si
quis ita.de verborum obligatio.vt.l.legem.C.de pactis.
per Pe. Alij dicunt, isti habuerunt apparentiam si nul-
lam habuerunt: ⁊ dicunt ꝙ agitur de cōstituta semper
13 ⁊ non ex stipulatione. Nec distinguunt † vtrum stipula-
tio sit solennis, vel non: sed ex quo stipulatio continet
verba constituti semper agitur ex constituta, ⁊ ex quo
habent animum constituendi, ⁊ magis inspicitur con-
sensus, vt. s. de verbo. obligatio. §.sed ⁊ hec solennia.⁊
quod dicitur, imo non agetur de constituta, quia com-
petit stipulatio, ⁊ sic habet actionem ciuilem, non obst.
quia dico ꝙ non competit ex stipulatu, nec est stipula-
tio. Et qd dicitur, imo quia hic reperitur solennitas que
requiritur in stipulatione, et verba habilia ad stipula-
tionem reperiuntur, vnde aget̃ ex stipulatu: vt.s.de ver.
obligatio.§.sed ⁊ hec solennia. verba operantur stipula-
tionem. Verum est si sint habilia ad constitutum, sed si
sunt attributa constitute habent animum constituen-
di, tunc non agitur ex stipulatione, sed constituta, sed in
telligo.s.de verborum obligat.§. sed ⁊ hec solennia. sed
vbi in stipulatione apponuntur verba non habilia, et
non attribuit constituto, vt sunt verba ista, cōstituo ⁊c.
14 tunc agitur ex stipulatu. ¶ Dominus meus dicit † ꝙ
constituta concurrunt cum stipulatione, nam cum ver-
ba ista faciunt vtrunq;, ⁊ ad constitutionem et stipula-
tionem, agetur vtraq;: nam ex diuersis stipulationibus
agetur vna, et alia. Aget enim ex stipulatione propter
promissionem factam cum rationabili solennitate, sed
ex constituta agit non propter solennitatem verbalem,
sed quia constitutum est debitum ⁊ debito modo: ⁊ ideo
inspiciendo diuersas actiones, agetur actione vtraq;,
licet ex vno contractu oriantur, nam nihil impedit ex eo
dem facto seu contractu diuersas actiones cōpetere per
diuersas actiones, vt ex vendito ad pretium, ⁊ certi con
dictio generalis.ff.si cer.pet.l.certi condictio. exemplum
habes.ff.de iureiurando. l.duobus.§.exceptio.⁊.§.colo-
nus. Non obst.quod dicitur hic ꝙ de constituta agitur
nulla stipulatione interposita: quia propter hoc non ne-
gat quin possit agi de constituta, licet stipulatio sit in-
terposita. Item non obst. alioquin obligaretur ciuiliter
⁊ per hoc non prohibet quin ageretur pretoria, licet cō-
peteret ciuilis, licet dominus meus supponit hic, ⁊ dixi
s.eo.§.alie.si in Publicianam. vnde dixit dominus me-
us, propter hoc dicit hic, nulla stipulatione ⁊c. quia re-
15 fert se ad casum necessitatis non vtilitatis. Nam † pre-
tor non fuit motus ad dandam actionē de peculio con-
stitutam illi qui habebat de iure ciuili, quia non indige-
bat pretoria actione, sed motus fuit propter illos qui-
bus debetur naturale debitum, ⁊ sic non possunt agere:
⁊ sic non propter casum in quo fuit magis necessaria a-
ctio de constituta pretor fuit magis inductus ad eam in
ducendam, tamen quia fuit largus tam indigentibus,
vt in casu naturalis debiti, ꝙ non indigētibus, vt in ca-
sibus in quibus poterat agere ad debitum, ⁊ in quo ha-
bet actionem ex stipulatione, vt dicitur de bonorū posses
sione. s. de possessio. §. quod autem. ⁊ vt dixi.s.eodem.
§.alie autem sunt. Dico ergo, dicit dominus meus, il-
li qui non habebat ad suum debitum, sed tantum erat
naturale debitum, illi fuit necessario, cum non haberet
aliam actionem sed stipulationem, qui habet actionem
de iure ciuili, vt hic, tamen fuit vtilis: ⁊ in quo dico ꝙ

ageret, oporteret probare solennitatem intercessisse in quo queritur in stipulatione, et istud est difficile, sed ex cōstituta agit nudo pacto, et sic non probatur solennitas sed solummodo pactum, et sic facilius probat, et ideo vtilis est stipulatio nō necessaria. Dico ergo q̄ ista iura que dicunt constitutam competere nulla stipulatione interposita, referūt se ad casum necessitatis, quasi dicat, in alio casu necessaria est de constituta actio, quoniā aliquis habet actionem ex stipulatione, sed non negant quin simul concurrant et ciuilis ex stipulatu et pretoria de constituta: vnde ex ista conuentione dantur due actiones, vna ciuilis ex stipulatu, alia pretoria vt de constituta. Simile video cum testator legat rem, ex isto legato habet actionem rei vendic. quia dominus, item actionem ex testamento, quia heres est obligatus, et tamē legatario regulariter rei vendicatio competit contra illum iure obligatum patri, licet vt contra heredem: et sic sunt diuerse actiones et cōpetunt ex eodem officio, sed propter diuersas considerationes sic loquitur, vt. C. commu. de leg. l. j.
16 et vlti. ¶ Juxta hoc querit dominus meus:† pone, debes mihi aliquam speciem pone Stichum, vel promisisti soluere et sub pena certa die et dedisti fideiussor. tu constituis te soluturum sub eadem pena et interueniunt constituta, item fideiusso. tu non soluis intra decem dies qui dantur constituenti vt matri non compellatur soluere, vt. ff. de constit. pec. l. promissor. vnde quid elapsis decem diebus pena committitur. Dicunt quidam q̄ nō, quia quandoq̧ apponitur dies a lege vt soluatur debitum, et tunc elapso die si non fuerit solutum committitur pena, vt. ff. de arbit. l. cum dies. §. vlti. Quandoq̧ apponitur dies non vt intra illam quis teneatur soluere, vnde cum non habeat diem ad soluendum non committitur pena: sic dico hic, quia decem dies qui dantur constituēti non dantur ad solutionem faciendam, sed potius vt intra decem dies non possit conueniri, sic intelligunt de constituta pecunia, et promissor pro eis. arg. ff. de compē. si cum mulier. §. j. Dico contra. nā dies interpositus interpellat pro homine taʒ pro die apposito pro homine, vt. ff. de actio. et oblig. l. traiectitie. §. et ille. q̄ etiam pro die apposito a lege, nam quando promitto facere opus aliquod, habeo tantum spatium quo opus illud posset fieri ab homine talis conditionis qualis sum: pone, non facio opus intra tempus, intra quod potuissem si voluissem, nunquid committitur pena? Lex dicit q̄ sic. arg. ff. de ver. obli. l. interdum. et l. si illam. et sic tam dies a lege, q̄ ab homine, interpellat: vt. C. de contrahen. et commit. stip. l. magnam. nam ex quo scit q̄ necesse habet soluere sibi debet prouidere, al's sibi imputet. ¶ Ultimo, quantum ad hoc querit dominus meus, nūquid actio de constituta possit cōmutari cum primo forte ex mutuo, si mutuū sit constitutū vel alia que constituta est. Similis questio fit, vtrū actio ex iuramento possit cum prima intentari, et propter hoc dicam insimul infra statim. ¶ Quero de modo formandi libellum in constituta. Dico sic,
17 coram † vobis etc. contra Titium, q̄ ipse debet mihi decem ex causa mutui que ipse mihi cōstituit se soluturum, vnde peto ipsum cōdemnari ad dicta decem: et dico sic, debet, quia requiritur debitum, vnde debes proponere talem causam ex qua resultet saltem obligatio naturalis, quia illa sufficit ad constitutum, vt de consti. pecu. l. j. §. penul. et vlti. cum. l. seq. et l. quid autem. §. vlti. et iste libellus bonus est contra illum qui debebat et constituerat se soluturum. Si autem Titius constituat qd non debeat de causa dico contra talem, q̄ Titius debet mihi tantū, et dicam summam vel rem: Seius istud debitum constituit se soluturum, vnde peto Seium condemnari. Dico q̄ constituit se, quia si constituit alium valet. ff. de consti. pecunia. l. j. vt si constitueret soluturum impersonaliter dicendo, tibi satisfiet, nam non tenetur: vt. C. de constituta pecunia. l. j. authen. si quando aliquis. ¶ Quero de actione de peculio, et est sciendum q̄ multiplex est pecu-
18 lium:† aliud profectitium, quod proficiscitur a patre, vel contemplatione patris, vt. ff. de iure dot. l. profectitia. Item est aduentitium, quod prouenit filio: et non ex parte patris, sed ex parte matris, vel aliunde. Item est peculium castrense, quod filius acquirit in castris, vel occasione castrorum. Item est quasi castrense, vt illud quod aduocati lucrantur, et alij, vt doctores: vt. C. de inoffic. testamen. l. vlti. Item in castrensi vel quasi habentur pro patribus, et ideo pro illo peculio non conuenitur pater: vt. ff. ad Maced. l. j. §. vlti. et l. ij. et ideo conueniunt filij, vt pro profectitio olim pater conueniebatur, et olim quicquid filius acquirebat totum acquirebat patri, et proprietatem et vsumfructum: vt. C. per quas perso. nob. acquiri. §. j. C. de bonis que libe. l. cum oportet. §. j. Sed in aduentitio peculio ex parte filijfamilias hodie est immutatum, non autem ex parte serui: nam quicquid seruus acquirit, domino acquirit. ff. de acquir. rer. domi. l. liber homo. §. quicquid. Sed ex parte filijfamilias est immutatū hodie, nam et olim quicquid filius acquirebat, patri acquirebat, sed hodie non: sed tantūmodo vsumfructum acquirit patri, et ipse retinet sibi proprietatē. C. de
19 bo. que liber. l. cum oportet. §. j. Et dubium est† nunquid pro peculio tali filius conueniatur vel ipse pater? Dic q̄ pater acquirit tantum vsumfructum, filius proprietatem: vnde dicit quantum ad proprietatem non conuenitur pater, quia nihil habet, sed quantum ad vsumfructū conuenitur, et tantum quantū habebit de vsufructu, intantum condemnabitur, arg. C. de bo. que libe. l. cum oportet. §. j. Sed dico q̄ peculium non distinguitur penes proprietatem et vsumfructum: sed dic q̄ peculium est qd dominus seruo, vel pater filio concessit separatum a ratione domini vel patris, vt. ff. de pecul. l. peculium est. Ergo peculium est qd filiusfamilias habet separatū ab administratione patris, vel seruus domini, vt dicta. l. peculium est. cum pater habeat administrationem legitimā ipsius filij: si pater permittat filio aliquid habere separatum a rationibus suis, illud dicitur peculium, quia pater habet administrationem, et ideo cōuenitur pater de peculio pro contractu filij, vel etiam dominus pro contractu serui, quia in seruo nihil est immutatum: vnde pater habetur vt dominus, arg. C. de bonis que libe. l. vlti. ¶ Pone, filiusfamilias cōtraxit tali casu qui respicit castrense peculium, et non aliud: siue profectitiam causam, siue aduentitium peculium. Uerbi gratia: filiusfamilias emit arma vel equum vt iret in castra, nūquid habetur loco et vice patrimonij? Quidam dicūt q̄ non: nam peculium est veluti patrimonium et sunt diuersa. Nam dif
20 ferentia † est inter peculium castrense et aduētitium: vnde sic sunt diuersa, vt diuersa sunt patrimonia, ita similiter rationes peculij debent esse diuerse, vt si contraho in castrensi peculio, respiciat illud, si in aduentitio, respiciat aduentitium. Dico contra. nam patrimonium filij vel serui peculium, tamen non est vere patrimonium filij: vt. ff. ad Macedonia. l. vltima. Item nec serui, vt. ff. de verbo. signifi. l. liber homo. et ideo ponitur hic ac si patrimonium ipsorum esset, sicut est ibi in patrimonio, q̄ si aliquis est obligatus personaliter, q̄ illa obligatio respicit suum patrimonium esse: vt. ff. ad Trebellia. l. j. §. heres ex fundo. ita similiter hec obligatio est onus patrimonij, id est peculij serui vel filij, vnde obligatio serui vel filij respicit etiam eorum peculium, vt. l. quod cum eo. §. is quorum. vt. ff. de peculio. l. si ex duobus. Item dico q̄ primo satisfiat de illo peculio in quo contraxit: si satisfieri non possit, tunc in subsidium satisfiet de alio, vt. ff. de pecul. l. hinc queritur. §. penult. Sed opponitur de lege, ex castrensi. §. penul. ff. de castren. pecul. vbi pater non tenetur alio peculio pro eo quod filius cōtraxit in castris, imo et si vellet defendere filium, cōdemnatur insolidum: vnde pater non tenetur saltem viuente filio. et not. gloss. ff. de castrensi peculio. l. pater qui castrense. in princip. et
21 istam tenui et solui ad. §. post quod. vbi † non est multum iniquum si vnus tenetur propter hoc quod contractum est in peculio alterius. argumen. ff. pro socio. l. si socius pro filia. in princip. vbi equale damnum tollitur propter periculum equale. Sed hic si pater solueret pro patre? Quia semper filius soluit pro obligatione, nam licet contrahat in profectitio peculio, vt. ff. de castrensi peculio. l. si castrense peculium maritus. et sic esset magis inequalitas

inequalitas ꝙ pater cogeret satisfacere de peculio pro obligatione filij contracta in castrensi peculio, filius vero nunꝙ retribueret ipsi patri, quia si ipse contraheret in peculio profectitio cũ ipse soluit pro sua obligatione, ⁊ non pro alia, ⁊ sic esset inequalitas: sed si proprietarius teneatur pro obligatione contracta a seruo in peculio vsufructuarij, non est magnum inconueniens, quia ecõtra tenetur vsufructuarius pro obligatione cõtracta in peculio proprietarij, ⁊ sic nullum est iniquum propter multum periculum. argu. l. pro socio. ff. pro socio. §. responso.

22 ¶ Nunquid† dominus tenetur qui de peculio tenetur naturaliter ⁊ ciuiliter? ⁊ idẽ queritur in patre, nunquid obligetur naturaliter ⁊ ciuiliter? Nam lex dicit ꝙ isti exiguntur, ꝙ sic inuiti compelluntur soluere, ergo obligantur naturaliter ⁊ ciuiliter: nam ex sola ciuili non agitur nec sola naturali, vt. ff. de fideiussor. l. fideiussor obligari. §. fideiussor. Cum ergo agatur, requiritur ciuilis ⁊ naturalis obligatio simul: ⁊ regulariter fallit in casibus, vt in sententia ſm quosdam ⁊ iuramento. argu. §. de oblig. in prin. Preterea lex dicit, qui contrahit cum filio duos habet debitores, filium insolidum, ⁊ patrem de peculio, ⁊ sic vocatur pater debitor, vnde potest ab eo exigi, ⁊ sic tenetur naturaliter ⁊ ciuiliter: arg. ff. de verbo. signific. l. debitor. ⁊ argu. l. que dicit, habet patrem debitorem de peculio. l. si quis cum filio. Preterea hic tractatur de actionibus in personã, actio de peculio ponitur hic inter personales: ergo erit personalis obligatio efficax, ⁊ sic per consequens naturalis ⁊ ciuilis, vt dixi, est ergo personalis obligatio. Item lex dicit, ꝙ pater si det fideiussores pro peculio bene obligatur, ergo erat obligatus pater saltem naturaliter ⁊ ciuiliter: vt. §. de fideiusso. ⁊. ff. ad Macedonia. l. creditorem. ⁊ de fideiussor. l. qui contra. Item pater constituit se debere, sed debitum constituitur, ergo est obligatio: vt. ff. de consti. pecu. l. j. §. fin. Azo bene vidit istud esse inconueniens ꝙ ex alterius facto alter obligetur vt hic dicitur, ⁊ ideo restrinxit quantum potuit: ergo dicit Azo, si queras vtrũ dominus vel pater obligantur de peculio naturaliter ⁊ ciuiliter, ⁊ dico ꝙ ciuiliter tantum obligantur, et probantur per argu.

23 Bulg. ⁊ illa causa inducitur in ciuili. Si queras† an ex cõtractu serui vel filij, pater vel dominus obligetur naturaliter: dicit Azo ꝙ non, quia naturalis obligatio prouenit ex consensu quem quis habet contrahendo, vt. ff. de pact. l. j. sed video ꝙ isti contrahentes obligant patrẽ vel dominum etiam inuitũ, si est inuitus, ergo nõ cõsentit, ⁊ sic non oritur naturalis obligatio, sic loquitur lex. ff. de pecul. l. si quis seruum. §. etiam. non est ergo dominus obligatus naturaliter dicit Azo. Iaco. bal. dicit ꝙ iste est magis prope veritatem. Dicit ipse Bulg. tenet ꝙ pater obligatur ciuiliter tantum, ⁊ nõ naturaliter: dico dicit Iaco. ꝙ neq; naturaliter obligatur neq; ciuiliter, nam pater tenetur de peculio, sicut aliquis in rei vendi. scz quia possidet: vt. ff. de pecu. l. quesitum. ⁊ l. eo tempore. sed illa competit contra illum qui nullo iure obligatur, vt. §. eo. §. omnium. ergo ⁊ ista. Item dicit Iac. ⁊ est eadem ratio cum prima obligatione,

24 † personales ita ossibus nostris adherent ꝙ a nobis non possunt separari: vt. ff. pro socio. l. iij. ⁊ de pecu. l. quis ergo casus. sed ista bene separatur a patre vel domino, quia non tenẽtur nisi possideant peculium, vel dolo desierint possidere, vt. ff. de pecul. l. eo tempore. ⁊ l. quesitum. ergo dicit Iac. non est obligatus naturaliter tali obligatione que afficit personã. Uerũ est ꝙ est obligatus naturaliter propter rem quandiu possidet, ⁊ non aliter: vt vidistis in rei vendicatione. §. j. §. eo. §. j. omnium. Sed non est obligatus personali obligatione que afficiat personam vbiq;, siue possideat peculium, siue non, sic intellexit Iaco. ⁊ bene. Preterea dicit Iac. casus est legis ꝙ dominus non obligetur, ⁊ verum est dicit, sed glos. peruertit: vt. C. quod cum eo. l. penul. vbi dicit dominum non posse obligari, a quo remouetur genus, ⁊ quelibet eius species: cum ergo dicat ex contractu serui dominum non posse obligari, ab eo remouetur genus, scilicet quelibet obligatio, ergo nec ciuiliter nec naturaliter, quia naturalis et ciuilis sunt species obligationis. Sed glos. dicit ꝙ non potest obligari de iure ciuili, quod non vult vt vnus de persona alterius obligetur: vt. C. ne filius pro patre. per totum: vt ff. de acceptila. l. an inutilis. Item nisi inspecta persona serui non debet dominus teneri, quia seruus nihil est. ff. de reg. iur. l. quod attinet. sed licet non sit obligatus subtilitate iuris ciuilis, dicit glos. tamen pretor sequẽs equitatem obligat eum qui habet quasi patrimoniũ serui, sed glos. non probat hoc, vnde sententia Iac. vera. Respondeo ad argumenta contraria: ꝙ dicitur primo ꝙ conueniuntur de peculio, ⁊ ab eis exigitur, dic verum est, sed propter hoc non sunt obligati obligatione personali que respicit personam propter se, sed respicit personam propter peculium qđ possideat, al's nõ tenentur.

25 Item † ꝙ dicit scđo, qui cum filio cõtrahit habet duos debitores, patrem de peculio, ⁊ sic est obligatus: dicit Iaco. verum obligatur ꝙ possidet, non tamen obligatur obligatione que respiciat personam, sed peculium, vel dominum, vel patrem pro peculio, ⁊ sic non obligantur obligatione que respiciat personã domini propter ipsum dominum, sed propter id qđ possidet, scilicet propter peculium. Item non obst. qđ dicitur: ponitur hic in tractatu personalium actionũ, est ergo personalis. Dico non est verũ, sed est realis: sed ponitur hic propter similitudinem, sicut Pauliana ponitur inter reales, ⁊ tamen est personalis, vt. §. e. §. itẽ si quis in fraudem. Item non obst. ꝙ posset dici dominus vel pater constituens pro peculio tenetur de cõstituta, ergo erit debitum, ⁊ sic erat obligatus dominus vel pater: vt. ff. de consti. pecu. l. j. in fin. Sol. sufficit ꝙ sit debitum generale, ita ꝙ possit conueniri: vnde ꝙ pater pro peculio qđ possidet potest conueniri, ideo valet costitutum, ⁊ sic debitum sumitur

26 large. ¶ Quero † nunquid actio de dolo, tributoria, de in rem verso, quod iussu, institoria, exercitoria ⁊ similes sint nomina actionum: hoc est querere, nunquid sunt actiones, vel adiectiones actionum? H. dicit ꝙ sunt adiectiones actionum, ⁊ probat. Lex dicit fideiussori soluenti pro seruo competit actio mandati de peculio. ff. de pecul. l. iij. §. cui congruit. Certũ est dicit glos. qđ actio mandati est actio: vt. j. eod. §. in bonefidei. Si ergo de peculio sit nomen actionis erunt duo substantiua sine copula, ⁊ sic erit mala locutio: ⁊ ideo dicit gl. cum sit certũ ꝙ mandati sit nomen actionis, ⁊ dubium de peculio, vtrum sit actio. Nos dicimus ꝙ sit adiectio actionis vel alterius, vt depositi per eandem rationem, vt. ff. de pecul. l. depositi. ⁊ sic euitatur incongrua locutio. Alij dicũt, ⁊ vtrũq; potest sustineri ꝙ vbi dubitatur de aliqua actione vtrũ sit adiectio vel actio, propter cõnexitatem tractatus iudicatur adiectio: vnde concedimus si vbicunq; tractetur de peculio tractetur de actione mandati, ꝙ esset eius adiectio, vnde ⁊ sicut propter identiatem tractatus iudicaretur in dubio adiectio, ⁊ ita propter diuersos tractatus quos iste actiones habent. Nam cũ quelibet habet suum tractatũ iudicãtur esse nomina actionũ ⁊ species distincte ab alijs actionibus ex quo habent suos titulos separatos. Preterea leges vocãt huiusmodi actiones, ergo sunt actiones: quia in dubio non est recedendum a verbis legis. ff. de leg. iij. l. non aliter. Itẽ dicit dñs meus, quandocunq; ius pretorium excedit ius ciuile in aliquo casu nõ cognito a iure ciuili, ius pretoriũ nouum statuit, verbi gratia: inductum a iure ciuili ius pretoriũ excedit in aliquo casu, adhuc est ius ciuile, vt ius ciuile contra possidentem detur domino rei vend. vt. l. in rem. vt. C. de alie. iud. mut. cau. facta. l. ij. non cogitauit ius ciuile in casu vbi possessor dolo desijt possidere, sed pretor

27 propter equitatẽ, † quia paria sunt possessorem esse ⁊ dolo desinere possidere: vt. ff. de reg. iur. l. parem. ideo istam rei vendicationem extendit ad casum in quo dolo desijt possidere, ⁊ dicitur adhuc ciuilis: ⁊ quia lex dicit pretoriam vbi iste casus ponitur, vt. ff. de noxa. l. electio. §. j. dicas extensione, quia inuentione est ciuilis, ⁊ est directa, ⁊ hoc concedo, qꝛ cum sit ciuilis, per factũ rei non debet mutari ius actionis, ⁊ ideo cõcedo ꝙ sit ciuilis, ⁊ idẽ est, dicũt ipsi in bo. pos. her. ꝙ sit ciuilis inuẽtione ⁊ pretoria extensione: sed dico ꝙ est pretoria, quoniam in casu in quo pretor induxit eã, fuit motus principaliter propter

incognitos a iure ciuili, ⁊ ideo cum pretor induxit nouū
⁊ fecit illud, erit pretorium: sic intelligo. s. de heredi. que
ab intesta. §. emancipati. ⁊. s. de bono. posses. §. quod au-
tem. dico ergo vbi extendit pretor actionem ciuilem, re-
manet ciuilis, extēsione autem pretoria. Ubi autem ius
ciuile non cogitauit, sed pretor statuit aliqd, illud est ius
pretorium: dico ergo, dicit dominus meus, pretor hic in
ducit actionem de peculio, non autem extendit actionē
mādati ad istum casum, quia tunc esset ciuilis, sed indu-
cit actionem de peculio, ⁊ sic actio pretoria per se est spe-
cies distincta ab alijs vt hic. Si enim esset adiectio, rema
neret eadem cum prima actione eiusdē iuris, vt si primo
de iure ciuili, ⁊ ita adiectio est de iure ciuili: sicut dicit̄ ꝙ
in casu rei vend. adiectio per pretorem ac rei vend. est ci-
uilis ⁊ non pretoria nisi extensione. Cum ergo actio mā-
dati sit ciuilis imo iurisgentium, ⁊ ista pretoria, non est
adiectio: vt. s. dixi, arg. ff. de noxal. l. electio. §. j. ⁊ sic est a-
ctio. Sed nunquid sit semper eadem species, siue compe
tit pro mutuo, siue pro mādato? Dicit dominus meus,
28 actiones † diuersificantur per media ⁊ per modos petē
di: verbi gratia, est idem modus petendi, ⁊ per eandem
rationem ibi erit vna actio, sed si erant diuersi modi pe-
tendi, erunt diuerse actiones. Cum ergo dicit dominus
meus, reperiam in actione de peculio semper eundē mo
dum petendi. s. quia possidet peculium, per istum modū
semper concluditur domino, vel ꝙ dolo desijt possidere:
vnde erit vna scilicet species actionis per se, quia non cō
cludit per eundem modum per quem actio mandati, ⁊
ideo non sunt idem vt sit adiectio de peculio, quia per a
lium modum concluditur in vna ⁊ per alium in alia. In
actione mandati concluditur per modum mādati, ⁊ in
ea interest, arg. ff. manda. l. si procuratorem. §. mandati.
at in actione de peculio per modum, quia possidet pecu
lium, vel dolo desijt possidere. Sed non concludit multū
bene quod hic dicit dominus meus: quia non concludi-
tur per eundem modum in actione mandati ⁊ in pecu-
lio. Dico ꝙ imo, nam si agit propter mandatum de pe-
culio, oportet ꝙ concludatur in actione mandati, ⁊ post
apponat adiectionem de peculio: non propter hoc mi-
nus dicitur eadem actio, ꝙ in actione concludatur ali-
29 ter. arg. ff. de neg. gest. l. Pomponius. ij. vbi † petitio est
formanda sm̄ qualitatem ⁊ conditionem personarum.
Sic ergo dicit dominus meus ꝙ est actio, non ob. quia
dicitur mandati de peculio, ⁊ sic incōgrue loquitur: di-
co ꝙ ibi mandati sumitur pro causa agendi, non pro no
mine actionis, quasi dicat, mandati de peculio, licet pro
pter mandatū sic, al's agitur de dolo. l. ex stipulatu pro-
pter dolum. C. de dolo. l. j. simile. C. de pac. l. si pactum. dic
vt no. q. d. cancellarium. ff. de in rem verso. l. filius. Item
contra. ff. de rescin. ven. l. Titius. Sic formatur libellus:
Dico contra Titium ꝙ ego mutuaui seruo suo decem,
vel allegabo iustam causam, ⁊ quia Titius possidet pe-
culium serui, peto ipsum condemnari in vires peculij,
vel habita ratione peculij: non enim dicam mutuaui ser
uo Titij decem, in quibus est mihi obligatus, vel mihi
tenetur, quia male dicerem, cum nō sit mihi obligatus
nisi grosso modo, scilicet ratione possessionis vel quasi,
vt dixi in rei vendicatione. s. eod. §. sed proprie non vidi-
stis, ⁊ ideo solū dicam ꝙ mutuaui seruo, ⁊ dominus pos
sidet peculium sicut dicitur in rei vēdicatione. Item pe-
tam sm̄ vires peculij, nō autem agam pro toto peculio,
quia in actione de peculio dominus tenet̄ pro toto, sed
deducitur ante quod sibi debetur, ⁊ ideo concludet ha-
bita ratione peculij: vt. j. qd cum eo. §. is quoq;.

Summarium.

1 ☞ Actio que competat ei, cui iuratum est, aduersus iurantem.
2 Actio an ⁊ quando competere possit iuranti informi-ter, hoc est, sine causa: ⁊ nu. 3.
4 Publiciana aduersus quēcūq; datur ei qui iurauit rem suam esse, si ei ex causa iusta tradita sit.
5 Possessor iurās rē suā esse, non potest publiciana agere.
Actio nascitur ex iuramento in iudicio emisso.
6 Actio de constituta an cum quapiam actione cumula-ri possit.
7 Sententia condemnatoria effectum iuramenti libera-torij prorsus eneruat: ⁊ nu. 9.
8 Confessoria non potest cumulari cum rei vendicatione.
10 Sententia lata nō semper nocet, nam ⁊ tp̄e tolli potest.
11 Libellus qualiter in iuramento formari debeat.
12 Iuramentum non prodest iuranti, nisi statim suscipia-tur delatum.
13 Libellus in actione in factum ex iuramēto, quibus ver-bis concipi debeat.
Pretor dominiū directū ꝯferre nequit, vtile aūt poterit.

Item si quis postulante.

¶ Ubi dicitur ꝙ ex iuramento datur actio, ⁊ intelligi-
tur de iuramento delato in iudicio, non extra: nam hic
dicit per causam quam peteret, quia refertur in iudicio,
1 vt. ff. rem ra. habe. l. hoc amplius. ¶ Quero † que actio
competit ei cui iurauit, ⁊ cōtra eum qui iurauit: que er-
go actio cōpetit. Dicūt doctores, aut super reali actio-
ne, aut super personali distinguūt, aut iuratur cum cau-
sa, aut sine causa: quod al's solent dicere doctores, aut
formiter, aut informiter. Si formiter, id est cū causa, ver
bi gratia, peto actionē ex empto, defers mihi iuramen-
tum, scilicet ꝙ iurem ꝙ mihi debes equum, ego iuro mi-
hi competere vtilem ex causa ex qua iuro, scilicet ex em-
pto, vel idem ergo in alijs causis: habet ergo vtilem qui
iurat cum causa, ⁊ non habet actionem in factū. Si au-
tem iuret informiter, id est sine causa, vt si petam a te de-
cem ex mutuo, defers mihi iuramentum quo iurem de-
cem mihi deberi, non dico ex causa mutui vel alia, sed si-
ne causa iuro mihi deberi, non allegata causa mihi com
petit actio in factum, ⁊ non alia: vt. ff. de iureiurā. l. nam
postea. §. penul. ⁊. C. de reb. credi. ⁊ de iureiuran. l. actori.
sed superiori casu datur vtilis ex contractu super quo iu
ratum est, vt. ff. de iureiuran. l. si duo patroni. §. si quis iu
rauerit. ⁊. §. item Julianus. Si autem agatur actione
reali, ⁊ tunc dicunt indistincte siue cum causa allegata,
⁊ competit actio in factū, ⁊ actio vtilis, scilicet vtilis rei
vendicatio: sed videtur mirabile, dicitur ꝙ in iuramen-
to impersonali datur vtilis, licet non alleget̄ causa. Itē
vbi in personali iuratum est, ⁊ sine causa, datur in factū,
non autem vtilis, hic autem datur vtilis, licet petatur
2 res non adiecta causa. ¶ Quero † quare competit hic
vtilis, licet non alleget causam, sed iuret informiter: sed
in personali non, sed actio in factum? Dicūt ideo ex plu-
ribus causis potest nobis deberi, sed aliqua res non po-
test esse mea nisi ex vna causa. ff. de vsucap. l. sequitur. §.
lana. ⁊ ideo vt ago realiter esse, ius meum videor in iudi
cium deduxisse: vt. ff. de exce. rei iud. l. ⁊ an eadem. §. actio
nes. vnde habeo vtilem actionem ac si proposuisset cau-
sam, sed in personalibus ex pluribus causis potest nobis
deberi, ⁊ ideo non videtur aliqua esse proposita, quia si-
cut ista proponeret̄, ita ⁊ illa, quia debetur ex pluribus
causis. Item iurans cum causa in personalibus habet
actionem vtilem ex contractu allegato, non autē actio-
nem in factū: que est ratio. Respondeo, in personalibus
habet aduersarium obligatum ex cōtractu, ⁊ ideo suffi-
cit actio ex contractu ad personam cōpellendam, sed in
reali non est obligatus aduersarius: vt. s. eo. tit. §. pretor.
⁊ ideo cum ex iuramento debeat esse obligatus persona
liter, datur ideo sibi actio in factū. Item vtil'. rei vendi.
propter dominiū qd videtur exclusisse in iudiciū, propo-
nendo generaliter rem meā esse. Pe. de feli. dicit in factū
dari, ⁊ vbi petit̄ ex causa impersonali, quia bene possunt
ex eadem causa due actiones competere: argu. C. ad leg.
aquil'. l. de pecoribus. ff. ad leg. aquil'. l. quemadmodum.
§. magistratus. sed potest solui ꝙ illud verum est, sed si
reperiantur plures dari, sed hic reperitur vna sola da-
ri, scilicet vtilis ex causa ex qua iuratum est, vt. ff. de iure-
3 iuran. l. si duo. §. si quis iurauerit. ¶ Quidam † volue-
rūt distinguere in reali sicut in personali, scilicet vtrum
iuratum sit cum causa, ⁊ tunc detur vtilis ex illa causa:
si sine causa,

si sine causa, tunc detur in factum solum, ⁊ non vtilis rei
vendi. quia postq̄ sine causa iurauit in rei vendicatione
vtili succubuerunt, cum causam dominij nō proposuis-
sent, ⁊ istud supponit ꝙ in reali debeat quis allegare in
libello certam causam dominij, qđ reprobatur alibi. Di-
cunt quidam ꝙ quemadmodum in personali necesse est
causam allegare in libello, ita in reali, ideoqꝫ neminem
audit pretor sine causa: vt. ff. de transactio. l. cum hi. §. in
causa. Sed certe ego dico ꝙ dicēdo se dominū ⁊ aduer-
sarium possidere, satis bonam causam allegat quo ad
realem, licet non dicat ex qua causa sit dominus: quia
in processu cause causam dominij sui probabit, ⁊ est vti-
le. Ratio, quia causam in libello non sufficit allegare: qr
tunc actor omne ius suum deducit in iudicium. Si vero
causam allegaret ⁊ succumberet, aliam preterea posset
in iudicium deducere: sic intelligo. ff. de excep. rei iudi. l.
⁊ an eadem. §. actiones. ⁊ hoc probat de iuramento de-
lato actori. Si autem referatur reo, aut reus iurat rem
actoris nō esse, quo casu sibi datur exceptio cōtra acto-
rem petentem, nō contra alium, sed si res peruenerit ad
actorem ille qui iurauit non habet aliquam actionem
propter hoc ꝙ iurauit: si autem iurauit suam esse, sibi
datur non solum exceptio, sed etiam actio contra defe-
rentem, ⁊ nō contra alium. ff. de iureiuran. l. sed ⁊ si pos-
4 sessori. §. j. ¶ Glos. tamen dicit, si † reus iuret suam esse,
⁊ sibi tradatur res ex causa iuramenti, ꝙ habet publi-
cianam contra quemlibet, cum tradita est ex iusta cau-
sa, ⁊ ideo habet publicianam: vt. ff. de iureiuran. l. nam
postea. §. vlt. ⁊ l. quia. ⁊ l. seq. Sed opponit glo. imo bene
dicit lex, ꝙ competit contra illum solum qui detulit iu-
ramentum. ff. de publicia. in rem actio. l. eum qui. §. si pe-
tenti. Dicit glos. illud solum excludit dominum tātum,
non autem alios. q. d. publiciana competit contra so-
lum, ita ꝙ nō contra dominum, quia contra dominum
non datur: vt. ff. de publicia. in rem actio. l. penul. ⁊ vlti.
sed tamen bene datur contra alios nō dominos: solum
ergo excludit dominum, sic al's solus princeps potest fa-
cere leges ita ꝙ nemo alius solus. C. de legibus. l. vltima.
¶ Dico ꝙ verum est ꝙ vbi traditur res ex iuramen-
to, qui petit suam esse, quia ex sententia sibi re tradita
competit publiciana: vt. ff. de public. in rem actio. l. iij. §.
vltimo. ⁊ l. sed si quecunqꝫ. ⁊ l. eum qui. §. si petenti. ⁊ ff.
de iureiurā. l. sed ⁊ si possessori. §. j. sed reo qui iurat suam
esse nō datur publiciana, licet habeat rem, ⁊ velit vti ex
traditione sibi facta, quia nulla traditio facta est sibi,
sed habet quasi ex transactione tantū, euictio non com-
mittitur. ¶ Pone, ille qui si res euinceretur per senten-
tiam haberet regressum de euictione agit contra posses-
sorem, petit rem, ⁊ reus dicit suam: ille defert iuramen-
tum vt iuret suam esse, ille possessor iurat suam esse, nun-
quid committitur de euictione? Dico ꝙ pro hoc. ff. de
euictio. l. si per imprudentiam. ⁊ l. si vero. Unde dico, li-
cet habeat possessorē, ⁊ iuret suam esse delato ab aduer-
sario iuramento, non datur publiciana reo: vt not. ff. de
5 iureiuran. l. sed ⁊ si possessori. ⁊ ibi tenet glos. † ꝙ posses-
sor qui iurat suam esse, non habet publicianam. Nec ob.
ꝙ patientia pro traditione habetur. Uerum est vbi ad
hoc erat obligatus: sic loquitur. s̄. de rerum diuisi. §. in-
terdum. ⁊ no. questionē eod. §. si mutus. ¶ Quero vnde
nascitur: dicit glos. ꝙ ex sacramento prestito: quia iura-
mentum habetur pro veritate. Dico ꝙ nascitur ex con-
tractu super quo interponitur iuramentum, quod ha-
betur pro veritate: ⁊ hoc intelligo si iuratū est formiter,
id est causa posita in sacramento, arg. l. predicte. ff. de in-
terroga. actio. l. de etate. §. qui interrogatus. ⁊ intelligo
ꝙ oritur actio propter iuramentum, de quo tractatur
hic, scilicet vbi fit in iudicio ad decisionem litium, ⁊ est
delatum. Secus forte vbi iurarem me aliquid daturum
vel facturum sub pena, vel sine pena: nam ex tali iura-
mento non reperio actionem dari regulariter. Fallit em̄
in casu. ff. de liber. cau. l. vlt. ergo ego non dabo: argu. ff.
solu. ma. l. si vero negotium. §. vlti. maxime quia talia iu-
ramenta de futuro reprobantur ⁊ requiruntur, argu. l.
6 de conditio. insti. l. qui sub conditione. ¶ Quero † nun-
quid actio de constituta possit cumulari cū prima? Uer-
bi gratia, debes mihi triginta mutuo, cōstituisti te solu-
turum illa decem, ago contra te: cum non possum pro-
bare de mutuo, volo nunc agere de cōstituta, nunquid
possum? Et idem est in confessoria ⁊ iuramento. Et pri-
mo videtur ꝙ nō, quia sicut dicitur hic, ista actio oritur
ex cōtractu presumpto, si ergo tu agas ex mutuo, illam
actionem deducis in iudicium, quia reputatur eadem,
quia ex eodem contractu nascitur, propter hoc ꝙ pre-
sumitur ꝙ contractus fuerit ita sicut iuratum est: ⁊ alia
competit, qr in veritate contractus fuit ita, ⁊ sic non ob-
stat. Dominus meus dicit ꝙ non amittitur cumulatio,
⁊ dicit esse casum legis. ff. de iureiuran. l. nam postea. §. si
damnetur. nam ibi dicit: si quis mihi facit iniuriam, a-
go contra eum, defero sibi iuramentum vt iuret mihi
non fecisse iniuriam, ⁊ sic liberatur. Pone non obstante
hoc ago contra eum, non opponit exceptionē iuramen
ti, ⁊ condemnatur in. lxx. dicitur ꝙ efficitur infamis, ta-
men primo fuit liberatus per iuramentum: ⁊ sic appa-
7 ret † ꝙ sententia condemnatoria tollit effectū iuramen-
ti liberatorij, ergo multo fortius tolleret effectum conde
mnatorij si sententia esset liberatoria, id est absolutoria,
argu. quia fauorabiliora sunt iura ad soluendum q̄ ad
obligandum. ff. de act. ⁊ oblig. l. Arrianus. ⁊ sic inducit
§. si damnetur. Ars cumulatiōis est quoties due actio-
nes que ita se habent, ꝙ lata sententia absolutoria in
prima obstaret exceptio, in secunda vero admittitur.
Item licet exceptio non noceat intentandæ: tamē si pri-
mo proponatur poterit cumulari prima. Uerbi gratia,
de vtroqꝫ seruitus realis non debetur nisi domino fun-
di ⁊ a domino fundi, id est dominum ꝓpter fundum. ff.
si seruitus vēdi. l. j. ⁊ ij. pone ergo, peto fundū a te qui est
meus, pendente iudicio volo intentare cōfessoriā ⁊ dice-
re ꝙ fundus tuus debet fundo meo ex quo est cōtrouer
sia seruitutem agendi eundi, nunquid possum? Et di-
citur ꝙ non, nam causa dominij est proprie intentata,
in qua si sententia absolutoria referatur obstaret exce-
ptio rei iudicate: nam bene sequitur, non sum dominus
fundi pro quo peto seruitutem per actionem confesso-
riam, ergo mihi non debetur seruitus. ff. de rei vend. l. ij.
Sed est contra si primo petij seruitutem pro fundo meo
quem tu possides, potero pendente confessoria agere rei
vendica. nec obstabit mihi exceptio rei iudicate, licet fe-
ratur sententia absolutoria contra me, tamen nō impe-
diet rei vendi. nam non sequitur, non debetur seruitus
fundo, ergo nō sum dominus, ⁊ sic non obstat exceptio
rei iudica. quia potest esse ꝙ seruitus nunq̄ fuit constitu
ta fundo, vel forte fuit constituta, ⁊ amissa non vtendo,
⁊ sic non sequitur, non habeo confessoriam cū seruitute
8 fundi, ergo non sum dominus. † Sed vbi primo ago rei
vendicatione pro fundo, non potero cumulare confesso
riam, quia potest esse ꝙ in rei vendicatione fertur cōtra
me, ⁊ sic nō erat dominus: vnde ista sententia esset preiu
dicialis, esset confessoria proponente, ⁊ ideo non potest
cōfessoria intentari. Item due regule probantur per le-
gem. ff. de except. titu. generali. l. fundum. cum. l. seq. ⁊ l.
fundi. tunc arguo: vbicunqꝫ lata sententia absolutoria
in prima obstat exceptio rei iudicate in intentanda non
admittitur cumulatio, vt visum est. Item sententia con
demnatoria tollit effectum iuramenti condemnatorij, si
sententia esset liberatoria: cum ergo intētaui actionem
ex mutuo, primo si cumularem actionem ex iuramēto,
et esset lata sententia absolutoria in mutuo illa tolleret
effectum iuramenti obligatorij, ⁊ esset ei preiudicialis, ⁊
sic non admitteretur cumulatio, induco sic. §. si damne-
tur. cum adminiculo legis que dicit ꝙ promptiora sunt
iura ad absoluēdum q̄ ad cōdemnandum. ff. de actio. ⁊
oblig. l. Arrianus. Cum ergo sententia absolutoria tol-
lat effectum iuramenti, non potest cumulari: quia lata
sententia in actione de mutuo ⁊ absolutoria, obstaret
exceptio rei iudic. in actione ex iuramento, ⁊ sic non ad-
mittitur cumulatio, arg. ff. de exceptio. l. fundus. cum. l.
9 seq. ⁊ l. fundi. † Et qđ tollit effectū iuramenti absolutorij
sententia condemnatoria probatur. ff. de iureiurā. nam
postea. §. si damnetur. ⁊ dicit esse casum illius legis: ⁊ cer
te verum dicit si recte intelligatur, sed econtra, quia po-

test esse q non fuit iuratum, & non noceret actioni ex iuramento cumulare actionem ex mutuo: nam lata sententia absolutoria in iuramento non obstaret exceptio rei iudic. in actione ex mutuo, & ideo potest cum prima cumulari per dictam artem cumulationis, & arg. ff. de iureiuran. l. si actor. & per hoc apparet quid dicendum est de constituta, nam verum est nisi sententia absolutoria noceret in intentanda, & certum est q non admittitur cumulatio, sed dubium est q potest fieri taliter q non nocebit exceptio, vnde quia debitum fuit constitutum, & daretur actio de constituta, quia primo erat temporalis forte, vt redhibitoria que durat sex mensibus, vel quanto minoris, que durat anno ista quādo est perpetua, vt. C. de constitu. pecu. l. j. Unde cum possit esse q prima sit sublata, & ista duret, potest absolui in prima, & non nocebit actio de constituta, quia non dubium est vtrum feratur talis sententia absolutoria que noceat in proponenda, potest esse q nocebit si iudicetur q nunq̃ fuit debitum, & sic non potest constitui, quia reperitur q sit debitum saltem naturaliter, vt. ff. de constit. pecu. l.
10 qui autem. §. vlti. Item † potest fieri sententia ita q non nocebit, quia forte absoluetur, quia prima sublata est tempore, qd potest esse: vt. ff. de constitu. pecu. l. inter illa verba. §. vetus dubitatio. Unde quia potest ita ferri sententia absolutoria q non nocebit, in dubio poterit cumulari, vnde hic fiet aliquid nomine dubitationis, qd al's non fieret: ar. ff. si quis in ius voc. nō ierit. l. ij. sed vbi esset certum q noceret, non admittitur, vt dixi in actione ex iuramento. Sed quid econtra si primo intentetur actio de constituta, nō potest cumulari actio ex mutuo: quia certum est q sententia nocebit, quia ex quo nō habet constitutum, ergo non habet debitum obligatus, & ex quo iudicaretur constitutum non valere, per consequens iudicaretur non esse debitum naturaliter: vt. ff. constituta pecu. l. qui alius. §. vltimo. & ideo dicit dominus meus q prima intentata actione de cōstituta non admittitur cumulatio de actione ex mutuo, quia prima est preiudicialis si absoluatur reus. Certe dico contra. quia vt vidistis. s. vbi certum est quando sententia absolutoria fertur q obstat exceptio in proprio non admittitur cumulatio, sed vbi est dubium, quia potest ita referri prima sententia absolutoria q non nocebit in proponenda, & ita q nocebit, bene admittetur, vt ipse dicit primo. Et qd ipse dicit, si feratur sentētia absolutoria in constituta per quod dicitur non esse debitum nec ciuiliter & naturaliter simul, nec naturaliter tantum, quia ista sufficiunt ad constitutū: dic non est verum, quia per sententiā absolutoriā in cōstituta semper iudices debitū in illa causa super qua constitutum est, q potest absolui reus, quia nunq̃ constituit, ergo non potest ita ferri sententia q non noceret, & ideo q dubium est vtrū noceat, admittetur, & habetis exinde. ff. de iureiuran. l. si actor.
11 ¶ Quero † quomodo formatur libellus in iuramento. Dico coram vobis domine iudex cōtra Titium q cum ego peterem. x. libr. ab eo in iudicio ex causa mutui, detulit mihi iuramentum q iurarem per deum illas. x. lib. mihi deberi, quam delationem statim suscepi & iuraui, scz qd ipse mihi detulit iuraui q ille mihi debebat illas. x. libras. vnde peto ipsum condemnari in. x. libr. Parisi. & mihi cōdemnari: & ideo dixi, q cum peterem in iudicio, quia de isto tractatur hic cum dicit, pecuniam quam peteret, quod verbum refertur ad iudicium, vt. ff. rem rat. ha. l. hoc amplius. Item ideo dicitur in iudicio, quia ex iuramento in iudicio agitur, sed ex delato extra ius non sicut debet in confessione: dicam ergo competere in iudicio ex causa mutui, vel ex causa dominiū in reali, quia debet esse talis causa precedens ex qua posset agi si constaret de ea, nam ideo debet ex iuramento, quia iuramentum est pro veritate, vt. ff. de interrogato. actionib. l. si seruus. Unde sicut in veritate illa actio sine qua iuratur esset vt ex ea posset agi, sic ex ista. Debet ergo proponi talis causa ex qua possit agi siue ex mutuo siue ex alia, ideo dicit: detulit mihi iuramentum, quia si aduersario non deferente alius iurat non prodest ei, quia exceptio perniciosa est suo proprio iuramento sine voluntate aduersarij sibi constituere debitorem alium, vel se liberare ab alio. argumē. C. de probatio. l. exemplo perniciosum est. & ff. de iureiuran. l. iij. §. j. & hoc in postulante aduersario. Ideo dixi, quam delationē statim su-
12 scepi: † nam statim debet suscipi iuramentum, al's non prodest iurare, vnde si defero tibi vt iures me tibi debere & ita non statim suscipis, postea vis suscipere & iurare, non prodest tibi: vt. ff. de iureiur. l. non erit. §. penult. Itē dixi per deum, vt designarem religionem licitam & probatam: nam si deferatur per Iouem vel Apollinem, nō valet, quoniam est superstitiosa religio, id est reprobata. ff. de iureiur. l. non erit. §. dato. Unde requiritur q iuret per religionem approbatam, scilicet per deum vel aliū sanctū, vel per principē: vt. ff. de iureiu. l. qui per salutem. Item dixi q ipse mihi detulit, quoniam debet ita iurare sicut defertur: vt. ff. de iureiur. l. non erit. Debes ergo proponere casum habilem ad agēdum, & dicam sic, debes non dicam, debuisti, ergo debes: potest esse q soluisti, & sic non debes. s. quib. mod. tol. oblig. in prin. dicam ergo contra Titium q ipse det mihi decem libr. Parisi. ex causa mutui: quas cum ego peterem ab eo in iudicio, detulit mihi iuramentum vt iurarem istas mihi decem libr. ex tali causa deberi, qd iuramentum statim suscepi, & iuraui sm qd ipse mihi detulit q ipse dictas libr. mihi debebat, vnde peto ipsum mihi condemnari in decē lib. Parisi. & iste libellus est inutilis ex mutuo propter iu-
13 ramentum. Sed † in actione in factum ex iuramēto dico contra Titium q mihi debet decem non proposita causa &c. si mutuantur in rei vēdi. dicam me dominum si sum dominus directo, dominū vtilem si sum vtiliter, sic: dico cōtra Titium q ipse possidet rem meam, quam cum ego peterem rei vendica. tanq̃ dominus in iudicio detulit mihi iuramentum, statim suscepi, & sm qd detulit iuraui, vnde peto mihi quasi domino rem restitui: nō dicam, domino, quia pretor non dat dominum directū sed vtile. Et ideo dicam, quasi domino, si velim intentare publicianam: dicam dico contra te q tu possides talem rem quam ego petij in iudicio actione quasi mea, & ipso diferēte q iurarem per deū meam esse, statim suscepi, & iuraui sm q detulerat meā esse, & ob hoc mihi tradita fuit primo, vnde peto vt rem mihi restituas.

Summarium.

1 ☞ Quisq;, hec dictio nota continuationis est simul & relationis.
2 Actiones pretorie penales qualiter a rei persecutorijs discernantur.
3 Actiones mere penales que dicantur.
Actiones quedam ex parte actoris, rei sunt persecutorie, & ex parte rei penales.
4 Actio rei persecutoria quedam est in reo, que penalis in agente inuenitur.
5 Obligati si plures sint in actionib⁹ mistis, vnus soluēs, alium liberat.
Album pretoris quid sit, & qualiter puniebatur qui illud corrupisset.
6 Albo pretoris quid olim populo significabatur.
7 Iudices ordinarij qualiter citare possint.
Delegatus & per nuncium & per literas citare potest.
8 Corrumpens album pretoris qua feriatur pena.
9 Corrumpens vel auferens citationes a iudice factas in albo pretoris, qua debeat pena feriri: & nu. 11.
10 Pena non debet imponi a iudice vbi non est per legem expresse imposita.
12 Pena seu multa corrumpenti album pretoris inflicta, cui applicetur.
13 Accusans eum qui pretoris album corrupit, medietatem multe obtinebit.
14 Actio contra corrumpentem edictum in albo pretoris positum quibus verbis concipiatur.
Parentis nomine intelligitur mater quoq;.
15 Adam si superstes esset, sine venia a quouis in ius vocari non posset.

Parentes

Parentes adoptiui an possint ab adoptatis citra ve-
niam in ius vocari.
16 Lis nulla inter patrem ꝛ filium interuenire debet.
17 Patronus minutione capitis nõ desinit esse patronus.
18 Liberti quibus verbis licentiam vocandi in ius patro-
nos suos impetrare debeant.
19 Actio in factum vocatur, qua a liberto vel filio patro-
nus vel parens conuenitur.
Pena vocantis in ius sine venia parentem vel patronũ
est quinquaginta aureorum.
20 Libertus ꝛ filius presentatione sola libelli aduersus do
minum vel parentem sine venia an puniri debeat.
21 Vocari in ius qui non debeant.
Pretoris appellatione, omnis iudex intelligitur.
22 Filius emancipatus contra patrem agere potest, in
potestate autem nequaq̃.
23 Filiusfamilias an hodie possit contra omnes indiffe-
renter agere.
24 Minor aduersus extraneum citra veniam agere potest.
25 Iurare de calumnia quis debeat in causa filij: ꝛ nu. seq.
27 Patronus vel parens sine venia a liberto vel filio in ius
vocatus, qualiter respondere debeat.
28 Soluens debitum quando liberet correos debendi.
29 Salutis sue nemo presumitur immemor esse.
30 Actio contra eum qui vi exemit in ius vocatum quan-
do competat.
31 Actio an perpetuetur per citationem.
32 Reus in iudicium trahitur inuitus regulariter.
33 Actiones reales sola perpetuantur conuentione.
34 Libellus qualiter formari debẽt cõtra eum qui in ius
vocatum vi exemit.
35 Impossibile nõ dicitur quod, etsi vix, tamẽ fieri potest.
Coniunctus pro coniuncto admittitur ad fideiussionẽ,
licet accisis rebus.
36 Creditor recusans consanguineum debitoris accipere
fideiussorem, multa aureorum quinquaginta punitur.
Actio competens in eum qui fideiussorem recusat, an
danti, an vero recusato competat.
37 Actio cum duobus competere apparet, illi solet tribui
cuius magis interest.
38 Libellus quibus verbis conceptus porrigatur aduer-
sus recusantem idoneum fideiussorem.

Penales quoq̃. Sic continuatur. ¶ Supra dictũ est
de actione pretoria rei persecutorijs: hic autẽ tractatur
de pretorijs penalium. Et ideo post tractatum de rei
persecutorijs, sequitur videre de penalibus, ꝛ. §. iste tra-
ctat de omnibus penis, scꝫ de pena imposita filio vel li-
berto vocanti patrem vel patronum in ius sine venia.
Tertio de eo qui vi exemit aliquem in iudicium vocatũ,
dolove fecit vt estimaretur. Item dicit in fi. q̃ sunt alie
plures innumerabiles pene, ꝛ sm̃ hoc potest diuidi in
quatuor partes: quia sm̃ q̃ de tribus penis hic tractat.
Item quia in fi. subijcit de alijs generibus. Pone sic ca-
sum: Quereret aliquis, superius dictum est de pretorijs
actionibus rei persecutorie, nũquid sunt pretorie pena-
les? Dicit Imperator q̃ sic, vnde dicit: Penales quo-
1 q̃ ꝛc. quia † quisq̃ est continuatiuum ꝛ relatiuum. Di-
cit ergo Imperator: pretor ex sua iurisdictione multas
penales actiones introducit. Primo, si quis aliquid ex
albo pretoris corrupisset dolo malo. Item aduersus fi-
lium vel libertum, qui vocat patrem vel patronum in
ius. Item contra eum qui aliquem vocatum in ius vi
exemerit: sunt ꝛ alie penales ex iurisdictione pretorum
pene innumerabiles. hoc dicit. §. iste vsq̃ ad. §. prejudi-
ciales. sic ergo tractatur hic de penalibus pretorijs post
tractatum de realibus persecutorijs. ¶ Querit glos.
vtrum sit differentia inter rei persecutorias ꝛ pretorias
2 penales: ꝛ dicit q̃ multe sunt differentie. ¶ † Prima
differẽtia est, penales pretorie sunt annales preter actio-
nem furti manifesti, que durat perpetuo. j. de ꝑpe. ꝛ tẽp.
act. §. j. sed rei persecutorie pretorie sunt perpetue preter
quasdam: vt redhibitoria que durat sex mensibus, ꝛ
quanto minoris, que durat anno, ꝛ alias quasdam hic
habetis que etiam notãtur. ff. de actio. ꝛ oblig. l. in hono
rarijs. ¶ Secunda est differentia: Penales sunt odiose.
probatur: Pene sunt odiose. ff. de penis. l. inter pretorẽ.
ergo actiones sunt odiose, que cõpetunt ad consequen-
das penas. ¶ Tertia est differẽtia, nam penales trans-
eunt ad heredes, nisi aliquid ex delicto illo peruenerit
ad defunctum, vel nisi sit lis contesta. cum defuncto: vt
C. ex delictis defunc. l. j. sed persecutorie bene transeunt:
vt. ff. de actio. ꝛ obliga. l. ex contractibus. ꝛ. l. in honora-
rijs. ¶ Quarta est differentia, in penalibus meris vnus
soluens non liberat alium, sic vt. C. de condic. furt. l. j. sed
iste differentie glos. habent locum. Item mere rei perse-
cutorie ex vna parte sunt mere penales, ex alia non, aut
tangit differẽtiam inter mistas vel penales ꝛ rei perse-
cutorie: vnde tractatum est de meris rei persecutorie, vt
3 s. §. alijs. ꝛ. §. rursus. vsq̃ huc. ¶ † Item sunt mere pe-
nales, de quibus tractatur hic in duobus primis exem-
plis. ꝛ. j. eod. §. tripli. ꝛ. §. omnes. ꝛ. §. penales. ꝛ dicũtur
mere pene, cum actori non absit illud qđ petit ꝛ reo per
solũ nihil adest mere rei persecutorie, si tamẽ illud abest
qđ actori petit̃, ꝛ illud qđ adest ipsi reo: q̃r reus est vltra
hec. Quedã sunt rei persecutorie ex parte actoris, ꝛ pe-
nales ex parte cõuẽti: vt si quis occidit seruũ meũ, tenet̃
quanti plurimi fuerit anno retro, vnde illi adest de re
mea, mihi tamen per factum suum damnabile abest ser
uus, ꝛ ideo vsq̃ ad hoc seruus valebat quando occisus
fuit ex parte mea act. l. Aquil. que mihi cõpetit est mere
persecutoria, sed ex parte occidentis est penalis, q̃r illud
est pene qđ cogitur soluere, ꝛ nihil ab eo habuit, vnde
pena scilicet actio legis Aquilie datur quanti plurimi
seruus fuit intra annum occisionis, ꝛ potest esse q̃ ante
plurimum valuit q̃ tempore quo fuit occisus, ꝛ quantũ
ad hoc est mera pena ex parte vtriusq̃, scilicet quãtum
ad id quod valebat tunc cum occideretur, non est pena
ex parte mea, sed rei persecutio, ꝛ de hoc habes. j. eod. §.
sequens. versic. vi autem bonorum. ꝛ versicu. sed ꝛ legis
4 Aquilie. ¶ † Item est quedam actio rei persecutorie ex
parte cõuenti, ꝛ penalis ex parte agentis, ꝛ pauce inue-
niuntur tales, ꝛ de ista ponitur tale exemplum. Aliquis
dat Titio pecuniam vel aliam rem vt mihi faciat ne-
gotium per calumniam, vel vt mihi non faciat: ta-
men Titius nolebat esse pro me aduocatus, danti non
datur repetitio, nam dedit ob turpem causam que inhi
bet repetitionem. Item ille turpiter recepit in preiudi-
cium mei, ꝛ ideo datur mihi actio ad repetendum illud
quod datum est taliter: vt. ff. de calum. l. ꝛ generaliter. ꝛ
§. vlti. ista actio ex parte mea non est persecutoria, quia
nihil mihi abest de meo, vnde pena est quantum ad me,
quia peto id quod mihi obest, sed ex parte conuenti non
est pena, quia nihil amittit de suo, lꝫ restituit illud quod
accepit, vnde quia ei nihil abest de suo, nõ est penalis ex
parte eiꝰ: ꝛ de tali habetis. j. eo. §. tripli. nõ est solũ tracta
tum hic de penalibus, sed etiã. j. eo. §. sequẽs. ꝛ. §. tripli. ꝛ
§. oẽs. ꝛ multis alijs. Dico ergo, differentie assignate ha
bent locum tantummodo inter mere penales ex vtroq̃
latere, ꝛ non tangit mistas, sed forte posset dici q̃ sit ꝑse
cutoria rei ex parte agentis, ꝛ dabitur ei perpetuo ꝛ he-
redibus suis, ad idem qđ sibi adest propter delictum, sed
contra heredes rei nõ, cum ex parte sua penalis sit, nisi
inquantũ perueniat: si ex parte actoris est penalis, quia
mihi vel sibi abest forte erit annalis, nec dabitur suis he
redibus post annum, arg. lex dicit q̃ ex persona actoris
ius metitur, vt. ff. si pars hered. pet. l. j. Dico tamen con-
5 tra glos. † q̃ in istis mistis, que non sunt mere penales,
nec mere rei persecutorie, si sint plures obligati, vnus
soluens liberat alium: vt. ff. de eo per quem fac. est. l. j. §. si
plures. ꝛ. ff. de condictio. fur. l. si pro fure. §. furti. ꝛ istam
glos. habent. ff. ne quis eum qui in ius voc. l. penul. §. hoc
iudiciũ. Dicit litera: ¶ Pene. quidam sic exponunt, id
est fere multas, que in veritate multe sunt, ita q̃ repu-
tantur innumerabiles, vnde pene sedet proprie pro no-
mine pene. ¶ Sequitur primum exemplum, scilicet si
quis corrumpit album pretorum, datur contra eũ actio
penalis. Dicit glos. album erat quedam dealbatio posi-
ta in loco eminenti, ꝛ in illo scribebantur citationes ꝛ

quis erat citatus, vel ibi ponebatur aliquod preceptum
generale vel speciale: sicut sunt isti banni qui procla-
mantur ex parte regni. Et de istis loquitur hic: vt glos.
videtur innuere, glossa periculose loquitur. ¶ Dico
6 olim † in albo quandoq; ponebantur edicta genera-
lia pretoris, & que expediebant populo, vt pacta serua-
bo: vnde si pretor statuens aliquod ius proponebatur
in albo suo, id est in loco eminēti, forte de albo vt melius
appareret, & proponebatur istud vt esset notū cuilibet vt
si quis faceret contra nunꝗ posset se excusare pretextu
ꝙ non sciuisset ita a pretore esse edictum: vt. ff. de instit. a-
ctio. l. sed & si pupillus. §. proscribere. & propter hoc in lo-
co eminenti album pretor proponebat cum faciebat ali-
quid expediens populo, vt cū proposuisset edicta de con
stituta vel alia que proposuit ad eternam memoriam vt
essent cuilibet nota. Item quandoq; in albo pretorū scri
buntur nomina decurionum: vt. ff. de albo scrib. l. j. vt sic
appareat qui est prior in ordine, & preferatur alijs. Itē
aliquando in albo ponebantur citationes, cum quis ci-
tabatur & proponebatur in albo pretoris: talis est citatus
ad talem diem, & de ista fit mentio in auc. de liti. §. omnē.
7 Unde dico, † quandoq; citatur per edictum in albo pre
toris: & taliter possunt citare iudices ordinarij tantum.
Item per literas, item per nuncium: vt. C. vbi de cri. agi
opor. auc. qua in prouincia. vt in auc. de litig. §. omnem. &
C. quo. & quan. iud. l. consentaneum. Item per nuncium
& per literas: vt. ff. de arbit. l. diem proferre. in princ. C. de
arbit. l. cum antea. §. vlt. sed nō possunt citare per edictū,
quia soli ordinarij possunt taliter citare. ¶ Quidam du
bitauerunt vtrum delegatus iudex possit citare per nū-
cium vel per epistolam, & non debent dubitare: nam ar-
biter minus potest ꝙ delegatus, & tamen potest citare
per nuncium, ergo & delegatus qui magis potest, & po-
test per literas citare, vt. C. quo. & quand. iud. auc. qui se-
mel. vnde poterit citare & per nuncium & per literas. Si
ergo proponebantur in edicto statuta pretorum que ex-
pediebant magis nota esse vt seruarentur a populo: itē
ponebantur nomina decurionum, item & citationes cō
uentorum, de quo albo fit mētio in auc. de litig. §. omnē.
8 ¶ Quero † nunquid quia hic dicitur scilicet ꝙ corrum-
pit illud quod continetur in albo pretoris, sicut si conti-
neatur ista pena: an pena est quiquaginta aureorum,
vt. ff. de iurisdic. omniū iudi. l. si quis id quod. in princip.
¶ Dico ꝙ imo solum refertur ad id quod ponitur in
edicto, que expediunt populo esse nota, vt statuta preto-
ris: vt cum ipse constituit titulum de constituta, vel de
peculio, vel simile sed non competit probationibus vel
nominibus positis in albo, sed tantum pro eo quod po-
nitur in albo perpetue iurisdictiōis causa, vt in edictis,
que expediunt esse nota populo, & pro istis si quis corrū-
pat tenetur pena quinquaginta aureorū & vocatur ista
in factum, cum non sint nominata in edicto pretoris, vt
ff. de iurisdi. om. iudi. in. l. si quis id quod. in prin. ¶ Sed
9 quid † si corrumpat citationes factas a iudice, que sunt
in albo pretoris, vel etiā si surripiat, vel auferat: nūquid
tenetur ista pena? Quidam dicunt ꝙ sic, nam ratio pu-
niendi eos est, quia contemnunt iudicem: vnde cū eum
contemnant corrumpendo citationes suas siue in albo
siue in charta vel quacunq; alia materia, quia non re-
fert, vt dicit lex. ff. de iurisdi. om iudi. l. si quis id quod. in
princip. & idem dicunt in processu iudicij, nam ita de iu-
re canonico & ciuili, debet redigi ad memoriam in scri-
ptis proponere, vt extra de probatio. quoniam contra
falsam. & C. de appell. l. a proconsulibus. & l. nec causas.
Pone ergo processum iudicij aufert vel surripit, nunqd
teneatur? Et dicunt ꝙ sic, per eandem rationem, quia
contemnunt iudicem. ff. de iurisdi. om. iudi. l. iij. §. j. & non
solum hoc edicto tenetur qui corrūpit, sed etiam ille qui
tollit, vt. ff. de iurisdi. om. iudi. l. si quis id quod. §. penul.
Et ideo dicunt istum teneri hoc edicto, & sic ad penam
quinquaginta aureorum, quia tāta est pena huius edi-
cti, vt. ff. de iurisdic. om. iudi. l. si quis id quod. in princip.
Ego dico contrarium, nam cū hic tractaretur de pena
10 imponenda, † nos non debemus imponere penam in
casu in quo non inuenitur imposita expresse per legem,
quia pene sunt odiose, & sic restringende: vt. ff. de pe. l. in-
terpretatione legum. vnde cum non inueniatur expres-
sum ꝙ pro talibus tanta pena imponatur, nos non de-
bemus imponere talē. Preterea casus est illius. l. si quis
id quod. ſm expositionem glos. nam ibi dicitur in princ.
ꝙ si quis corrūpit id quod perpetue iurisdictionis cau-
sa positum est in albo pretoris, & dolo malo, tenetur pe-
na quinquaginta aureorū: vnde dicit litera illa, si quis
id qđ perpetue iurisdictionis causa, nō quidē prout res
incidit. Dicit gl. incidit, vt sunt citationes &c. que agun-
tur in iudicijs, que quotidie accidunt facienda, nam pro
illis non competit illa pena, & sic non competit pro cita-
tionibus corruptis vel ablatis, vel processu sublato vel
corrupto: vt. ff. de iurisdi. om. iudi. l. si quis id quod. cum
glos. que exponit, incidit. vt citationes &c. & licet isti qui
citationes vel processum iudicis corrumpunt & subtra-
hunt non tenentur pena huius edicti, tamen iudex pu-
niet eos arbitrio suo, dum tamē imponat eis minorem
11 penam, † sed illi qui corrumpunt scriptum in albo per-
petue iurisdictionis causa, & idem si in alia scriptura, vt
dicta. l. si quis id quod. in princip. & iste tenetur in quin-
quaginta aureos. Nam ista est pena pecuniaria, & tenet
siue corruperit siue abstulerit, & non corrumpit, & siue fa
ciat hoc per se, siue alius per dolum suū, & si ambo sunt
in dolo, vterq; tenetur & ille qui facit & ille qui mandat:
& si vnus soluat penam quinquaginta aureorum non pro-
pter hoc alius liberatur, qm̄ suam penam soluit, vt. ff.
de procurato. l. qui proprio. §. procurator vt in ceteris. &
probatur. ff. de iurisd. om. iudi. l. si quis id quod. §. penul.
& l. ij. Item iste corrūpens tenetur crimine. l. Cornelie, et
falsi. l. pen. & pena illius legis est in libero homine depor-
tatio & omnium bonorum amissio, in seruo vltimū sup-
plicium, scilicet mors, vt. ff. ad legem corne. de fal. l. j. in fi.
12 ¶ Datur † ergo pena quinquaginta aureorum, sed cui
datur? Quidam dicūt ꝙ datur & applicatur fisco, nam
multarum seuera compendia fisco sunt applicanda: vt
C. de modo multa. l. multarum. vnde cum dicat corru-
ptorem puniendum in quinquaginta aureos, & non di-
cat cui, fisco applicabitur. Dominus meus dicit ꝙ imo
applicatur illi qui agit, nam ista popularis actio non
datur cuilibet de populo: vt. ff. de iurisdic. omniū iud. l. si
quis id quod. in princip. & argu. ff. de sepul. viola. l. iij. §.
vlti. Et non obst. qđ dicitur ꝙ non est cuilibet debitum
qđ populo debetur: vt. ff. de popul. actio. l. penul. quia ve
rum est debitum, quia vnus faciet exactionem. Unde
ab initio, quia quilibet potest admitti ad agendum non
est perfecte debitum, sed post lit. contesta. admittitur ille
solus qui litē fuerit contestatus: & illa pena adiudicatur
sicut in ceteris popularibus, & fiscus de hoc nihil habet:
ad quid enim ageret ad istam penā pecuniariam, nam
si fiscus haberet, frustra laboraret. Item non obst. l. mul
tarum. quia ibi loquitur vbi quis accusatur & per accu-
sationem pena est accusatoris: vnde dicit hoc sibi debe-
ri, & petit eum sibi condemnari, sed in actionibus non
petitur aliquid accusatori condemnari, vt not. s. eo. pri-
mo respō. vnde aliud est in accusatione in qua petit sibi
debitum cum effectu post litis contestationem, licet non
13 cum effectu ante litem. ¶ Sed † nūquid iste habet me-
dietatem pene? Quidam dicunt ꝙ sic, & fiscus aliam: vt
quilibet habeat vigintiquinq; aureos. Et videtur ꝙ sic,
quia consiliarij iudicum & cancellarij debēt morari per
quinquaginta dies post depositam administrationem
ibi vbi administrauerunt, vt etiam respōdeant conque-
rentibus de ipsis & restituant illicite ablata: quod si non
fecerint, habentur pro confessis super eo quo appetebā-
tur & tenentur restituere in quadruplum ablata, & istius
quadrupli fiscus habet duplum, agēs autem duplum,
ergo & hic, vt. C. de offi. asses. & domesticorum & cancella
riorum iud. l. iij. que incipit, consiliarios. Item videtur
habere medietatē fiscus: vt. ff. ad silleia. l. in lege. §. ex hoc
edicto. sed ibi speciale est. ¶ Dominus meus dicit leges
illas loqui in actione, & si dicatur, etiam in. l. hac, expo-
nit. i. accusatio: vnde totum hoc applicatur agēti. Item
quandoq; vnus agit & pena applicatur fisco: vt. ff. de
termi. amo. l. vlti. in princi. & C. de sepul. viola. l. si quis se-
pulchrum. & l.

pulchrũ.⁊.l.qui sepulchra.sed ibi loquitur quando accu
satur de sepulchro violato, vnde loquitur in accusatio-
nibus:⁊ idem est.ff.de termi.amo.l.vlti. ⁊ ibi exponit gl.
actionem.i.accusationem.sed nos loquimur hic in accu
sationibus,vbi quis petit debitum. ¶Quomodo for-
14 matur libellus in actione ista? Dico sic formatur: †Di-
co coram vobis domine iudex cõtra Titium ꝙ ipse edi-
ctum perpetue iurisdictionis positum in albo pretoris
dolo malo suo corrupit, vnde peto dictum Titium in
penam quinquaginta aureorũ mihi condemnari: ideo
dico perpetue iurisdictionis, propter citationes ⁊ alia
que incidunt ⁊ corrumpuntur quãdoqꝫ. Item dixi do-
lo malo,quia in actione ista requiritur dolus,nam impe
ritia ⁊ rusticitas excusant aliquem: vt.ff.de iurisdic.om.
iudi.l.si quis id quod.§.doli autem mali.⁊ hoc verum est
nisi ipse vim fecit. Si autẽ abstulit edicta: sic dico cõtra
Titiũ ꝙ abstulit positũ ⁊c.si mandauit fieri allegabit ꝙ
mãdauit dolo malo corrũpi.Sequit in litera.¶Et eũ pa
rentem vel patronũ.Dicit glos.parẽtem accipi large,vt
mater contineatur,⁊ nõ solum pater ⁊ mater,sed etiam
15 parentes accipiuntur vsqꝫ ad infinitum,ita † qd si Adã
viueret non poterat vocari in ius sine venia: vt.ff.de in
ius voc.l.j.§.j.⁊ nõ solum si sint naturales ⁊ legitimi,sed
etiam naturales ⁊ illegitimi, ita etiam ꝙ vulgo quesi-
tus non possit matrem vocare in ius sine venia, nam li-
cet non habeat patrem certum, ⁊ sic non habet patrẽ,
cum mater certa est, vt.ff.de in ius voca.l.quia semper.
vnde siue sit pater ⁊ legitimus ⁊ naturalis,siue natura-
lis tantum,non potest eos vocare sine venia, vt.ff.de in
ius vocand.l.parentes. Item dicit Placen.in patre le-
gitimo tantum, non adoptiuo, vt.ff.de in ius vocand.
l.adoptiuum.Imponit Azo quia dicit qd hodie potest
vocari in ius sine venia,quia lex dicit ꝙ filius adoptiuꝰ
olim magis patria potestate ꝙ̃ pretoris precepto patrẽ
adoptiuum conuenire non potest: vt.ff.de in ius voca.l.
adoptiuum.in princi.⁊ hodie pater adoptiuus non ha-
bet filium in potestate vbi esset adoptans aut paternus
vel maternus,vt.C.de adopt.cum in adoptiuis.⁊ hodie
cum non habeant filios in potestate, poterũt in ius vo-
cari venia non impetrata,vt dicta.l.adoptiuũ.in princi.
ff.de in ius voc.Sed Placen.dixit,sed si filius nõ transit
potestatem patris cum debet ei reuerentiam, nõ potest
vocari in ius sine venia:vt.ff.de in ius vo.l.sed si hac lege
emi.§.patronũ. Et quod dicitur magis patria potesta-
te impeditur,ibi ponitur cõparatiue magis,nam prohi
16 betur propter patriam potestatem, quoniam †.non est
lis inter parentes ⁊ filium in potestate: vt.ff.de iudi.l.lis
nulla.ideo propter ius ciuile qd est fortius magis impe-
ditur:si tamen non esset in potestate,quia pater est,⁊ ha
bet affectionem pater, filius tenetur ei ad reuerentiam
vt non vocetur in ius sine venia, sed patris adoptiui fi-
lius patrem potest vocare in ius, ⁊ sicut filius non po-
test vocare parentes,ita nec libertus patronum,sed nec
patronum,nec parẽtes,vel liberos eorũ vsqꝫ ad infinitũ
⁊ ascendentes ⁊ descendentes, vt.ff.de in ius voca.l.iiij.
§.j. Et accipitur patronus qui manumisit seruũ,vel pro
eo iudicatum esse patronum eum in causa ingenuitatis
⁊ libertinitatis, quia in illa causa sententia facit ius: vt
ff.de statu homi.l.ingenui. Item illum qui manumittit
⁊ causa fideiuss.vel si emat tali pacto ne manumittatur
siue cõstitutio manumittit dicitur patronus, licet quã-
tum ad successionem vel impositionem operarum non
reputantur patroni qui ex necessitate manumittunt:ta
men ad hoc ꝙ non vocetur in ius sine venia iudicatur
17 patronus. † Item patronus remanet licet capite minu
tus sit,⁊ ita dicere est ponere casus legis.ff.de in ius vo-
can.l.iiij.v.⁊.vj.⁊.l.patris.⁊.l.adoptiuum.⁊.l.sequen.⁊.l.
sed si hac lege.in princip.§.patronum.⁊.§.liberos.⁊ in
pluribus legibus illius titu. Sed contra videtur ꝙ ho-
die non tenetur ad reuerentiam,quoniam hodie habẽt
ius natalium ⁊ regenerationis,⁊ sic cũ sint ingenui vi-
detur ꝙ possint patronos vocare in ius sine venia:vt.ff.
de in ius voc.l.sed si hac lege.§.patronum.versicu.sed si
ius annulorũ.⁊ hodie sunt restituti natalibus,vt in aut.
vt liberti decetero aureo annulo non indige.§.j.colla.vj.
Sed ego dico ꝙ imo verũ est ꝙ quantum ad dignitatẽ
⁊ materiam sunt ingenui, sed tamẽ ius patronis serua-
tur illesum quo ad reuerẽtiam debitã: vt dicitur.d.aut.
vt liberti decetero ⁊c.§.j. Isti ergo debẽt petere veniam
18 a iudice ita. ¶†Domine permittatis mihi vocare pa-
tronum vel patrem si est filius vocare in ius,⁊ pretor in-
quiret ex qua causa velit ipsum vocare in ius: si non est
famosa,sibi permittet,si vult intentare actionem famo
sam,non admittet eum nisi grauissime pertractetur, q2
forte patronus grauiter vulnerauit eum, vel flagellis
grauissime verberauit.Et in istis casibus permittitur a-
gere liberto contra patronum:vt.ff.de in ius voc.l.sed si
hac lege.§.pretor.Si autem cõueniat filius patrem sine
venia,vel libertus patronum: tenetur ad quinquagin-
ta aureos.ff.de in ius vocando.l.si libertus patronum.
19 ¶Querit glos.† quomodo ista actio que hic competit,
vocatur? Dico lex vocat in factum,⁊ lex licet non voca
ret ita,ex quo tamen aliud nomen non imponeret,vt vi
distis.s.eodem.§.alie.⁊ tamen lex vocat eam in factum:
vt.ff.de in ius voca.l.si libertus. ¶Ad quid competit?
Dico ad quinquaginta aureos, vt dicta.l.si libertus.
alia lex dicit quinquaginta solidos,vt.j.de pena temere
litig.§.vlti.⁊ sic aureus ⁊ solidus in iure idem reputan-
tur:⁊ non intelligas de solidis qui constant ex duode-
cim denarijs.Potest ⁊ alibi in alia moneta consueta in
prouincia, quia ita non variatur hic solidus: nam so-
lidum ita connumeratur vt septuagintaduo faciant li-
bra auri:bene accipiuntur aurei vel solidi ꝙ septuagin-
ta duo faciant libram auri, vt.C.de susceptorib.⁊ arca-
rijs.l.quoties.li.xj.Et sm hoc quidã iudex errauit, cum
filius vocasset patrẽ sine venia,iudex nihilominus adiu
dicauit ei quinquaginta solidos de moneta frequenta-
ta in regione,⁊ sic errauit:debet ergo soluere quinqua-
ginta aureos,si potest soluere, si non potest, punitur in
corpore,quia verberatur,vt.ff.de in ius voca.l.vlti.sic in
eo qui corrumpit album pretoris,vt.s.de iurisdi.omniũ
iudi.l.si quis id quod.§.in seruos. ⁊ est regula in penis
vt qui non potest soluere,luat in corpore,q2 verberatur,
vt.ff.de penis.l.j.§.⁊ generaliter.⁊.C.de furt.l.quicunqꝫ.
Aliud est in multa que propter inopiam remittitur: vt
ff.de offi.presid.l.illicitas.§.vlti.¶Dicit glos.videtur ꝙ
filius non castigetur hodie,quia nõ datur pro noxa ho-
die,ꝙ̃uis olim posset dari, ⁊ sic sicut nõ datur pro noxa
hodie,ꝙ̃uis olim posset dari, videtur ꝙ nõ verberetur:
vt arg.ff.de noxa.l.penulti.⁊.j.de noxa.in fi.Unde glos.
dubitat, ⁊ dicit forte vt in filio, dico ꝙ filius castigatur
corpore si non possit soluere penam aureorum quinqua-
ginta: nam lex dicit ꝙ si non poterit soluere penam, ꝙ
verberetur, ⁊ non distinguit filium,ergo non erit distin
guendum,vt.ff.de publici.in rem actio.l.de pretio. cum
igitur lex dicat generaliter castigari, vt.ff.de in ius vo-
cã.l.vlti. idem legemus de filio, preterea quia hec est re-
gula in penis, ꝙ qui non potest soluere, ꝙ castigetur.
20 ¶Tenet † ergo si vocet patronũ in ius sine venia: si est
libertus,vel si est filius,si vocat patrem. Pone,dat libel
lum iudici,vel principi:nunquid per hoc videatur voca-
re in ius,vt cõmittatur pena? Dicit glos.si dedit tãtum
libellum,non tamen pater fuit citatus vel patronus nõ
committitur pena:⁊ est casus legis.ff.de in ius vocã.l.li-
bertus.sed illa responsio ⁊ illa videtur multum esse con-
tra sententiam glos.que dicit ꝙ libellus ⁊c. sed hic sup-
ponit libellum esse datum,vel patronum vel patrem nõ
esse citatum.Dicit ꝙ libello oblato non committitur pe
na,⁊ sic videtur lex.ff.de in ius voc. facere cõtra senten-
tiam glos.in aut.offerat.Sed dico ꝙ nihil facit hic libel-
lus fuit datus iudici, ⁊ istud fit ante citationem, nam
anteꝙ̃ conueniat,iudex debet cognoscere ex qua causa
debet iudicare de citando: vt.C.de crimi.stel.l.vlti.⁊ sic
libellus offeretur iudici ante citationem, vt sciat quia
conueniat reum, sed libellus datur conuento post cita-
tionem,postꝙ̃ venerit ad iudicium,⁊ sic non facit cõtra
glos.Sed quid si filius facit conuenire patrem,vel liber-
tus patronum:pater citatus non venit,nunquid com-
mittitur pena? Quidam dicunt ꝙ nõ cõmittitur, quia
lex dicit,licet pretor non permittat dare istud iudicium

causa cognita, tamē iurisdictio deducta, ⁊ si patronus
non venit, in ius vocatur: vel si libertus penituit anteq̄
patronus veniret, remittitur ipso iure, q: non commit-
titur pena. Sed glos. dicit contra: ⁊ dicit ꝙ committi-
tur ipso iure, sed facilius remittitur q̄ si patronus voca
tus venisset in ius. Et intelligo, remittitur non a patro-
no, sed a iudice: nam iudex debet ei remittere, vt. ff. de
in ius voca. l. quāuis. ⁊ per illam dicebant alij contra, vt
21 dixi. ¶ † Item quedam sunt persone que non debent in
ius vocari preter patres ⁊ patronos, vt magni iudices,
qui habent merum vel mistum imperium. Item sacer-
dos, qui sacra colit, ⁊ quidam alij, vt. ff. de in ius voc. l. ij.
nunquid si isti vocentur in ius tenentur ista pena? Di-
co ꝙ non, quia pena reperitur statuta tantum in liber-
tis: vnde non est extendenda cum sit odiosa, vt. ff. de pe-
nis. l. interpretatione. sed tamen licet non teneatur, ta-
mē iudex punit eos alia pena arbitrio suo. ¶ Sed quid
si quis impetret veniam a iudice alio q̄ a pretore, nun-
quid euitat penam? Dico ꝙ sic, quia nomen pretor est
generale: vnde potest intelligi de quolibet iudice, vt. ff.
de offic. presid. l. j. §. vlti. hic loquitur cum vocatur in ius
in causa pecuniaria patronus vel parens. ¶ Querit
glos. quid in criminali? Dicit gloss. committitur pena,
multo fortius: quia maiorem facit iniuriam vocato. Hic
dicitur ꝙ filius qui vocat patrem in ius, incidit in penā
quinquaginta aureorum, de quo filio intelligitur hic.
22 Ego dico ꝙ † de emancipato, non de illo qui est in po-
testate: quia ille non potest agere contra patrem impe-
diente paterna potestate, vt. ff. de in ius vocā. l. adopti-
uum. ⁊ de iud. l. lis nulla. non intelligitur ergo de filiofa-
milias, vnde intelligitur de emācipato, qui debet impe-
trare veniam, ⁊ obtinere, vt. ff. de in ius vocā. l. quicūq;.
⁊. l. j. sed filius in potestate nec cum venia nec sine venia
potest patrem vocare in ius impediente patria potesta-
te, vt. C. de in ius vocā. l. vlti. ¶ Nunquid ergo filiusfa-
milias possit agere? Dico olim filius acquirebat sibi
quinq; actiones tantum, actione iniuriarum, quod vi
aut clam, item depositi, ⁊ cōmodati, item actione in fa-
ctum: ⁊ licet iste essent quesite filiofamilias, tamen fi-
lius non agebat, nisi cum pater erat absens, ⁊ non di-
miserat procuratorem, vel si dimisit procuratorem, non
vult agere tūc in subsidiū vel non agētibus filius agit. ff.
de iniur. l. sz si vnius. §. ait pretor. ⁊. §. filio. ⁊. l. pater. sed si
pater presens habet exercitium istarum actionum, vel si
procurator vult agere. Itē dicit gl. filius agit ex mutuo
in subsidium, vt. ff. si certum peta. l. cum filius. sed hodie
omniū actionū filiusfamilias acquirit sibi proprietatē,
nisi ex causa profectitia: vt. s. per quas pso. no. acqui. §. j.
23 ¶ Nunquid † hodie filiusfamilias agit contra omnes,
cum actiones sibi acquirit quo ad proprietatem? Dico
filius emancipatus potest agere contra patrē venia im-
petrata, si sit in potestate, non agit contra patrem: vt. C.
de in ius voc. l. vlt. nisi in castrensi ⁊ quasi castrensi, quia
in illis habentur pro patrefamilias, vt. ff. ad Maced. l. ij.
⁊ in illis aget contra patrem, dum tamen venia petita
⁊ obtenta, vt. ff. de in ius vocā. l. adoptiuum. ij. respon. ⁊
in casibus potest agere contra patrem si sit maior, si mi-
nor datur sibi curator ad litem non persone, ex quo est
in potestate patris non datur curator, vt. C. de cur. fur.
l. vlt. in princ. Si enim est maior, potest agere per se cōtra
patrem sempervenia obtenta, vt hic, aut est minor, ⁊ tūc
sibi datur curator ad litem, vt. s. de curat. §. litem inuiti.
quia nullam personam habet minor standi in iudicio si-
ne curatore ad litem si alium tutorem vel curatorem nō
habeat, ⁊ ita debet lis contestari al's nihil valet quod a-
gitur: vt. C. qui tuto. vel cura. dare pos. l. in vniuersis. qd
intelligo in eorum personam, sed in eorum commodum
bene valeret, arg. C. de procur. l. non eo minus. ⁊ not. gl.
ff. de re iud. l. acta. §. vlt. sed nō datur in rebus alijs, quia
forte pater erit fiduciarius curator, vt. s. de fiducia. pat.
tutel. in prin. Dico, aut emancipatus agit contra parē-
24 tes venia obtenta, si sit maior: † si minor, datur curator
ad litem, si contra extraneos, potest agere non impetra
ta venia. Si sit minor datur sibi curator ad litem, ⁊ hoc
vbi filius est sui iuris: si est in potestate, aut super castren
si vel quasi castrensi, ⁊ tūc aut est maior, ⁊ agit venia im-
petrata. ff. de in ius voc. l. adoptiuum. ij. respon. Si sit mi
nor datur sibi curator ad litem non persone, vt. C. de cu-
ra. fur. l. vlt. in fi. ⁊ hoc cum agit contra patrem: aut vult
agere contra extraneos, ⁊ tunc distinguitur, aut est tale
quid in quo patri acquiritur vsusfructus ⁊ filio proprie-
tas, vt in aduentitijs in quibus pater consentit acquire
re, ⁊ tūc ⁊ pater agit ⁊ conuenitur, vt. C. de bon. mater. l.
j. ⁊ de bon. que lib. l. cum non solum. §. vbi autē volūtas
eorum. Si autem totum acquiritur sibi quia pater sibi
remittit vsumfructum, vel quia non vult habere vel cō-
sentire filio adoptiuo, ⁊ tunc aut filius est maior, si tamē
pater tenet filio agenti cōsentire ⁊ dare autoritatē. C. de
bo. q̄ liber. l. cū non solū. §. necesse. Aut filius est minor, ⁊
tunc aut pater vult administrare patri, ⁊ pater agit, vel
filius autoritate patris: si autem pater non vult guber-
nare res filij minoris insolidum ⁊ quantum ad vsumfru
ctum ⁊ quātum ad proprietatem datur bonis curator,
qui defendet ⁊ aget pro illis bonis: vt. C. de bon. que lib.
l. cum nō solum. §. si autem patre recusante. Bene dico
bonis, non enim potest dari persone, quia in patris est
25 potestate, vt. C. de cura. fur. l. vlt. ¶ Sed † quis iurat de
calumnia in causa filij? Dico, aut est emancipatus aut
in potestate: si emancipatus, aut est minor, ⁊ tunc datur
sibi curator ad litem, qui iurat de calumnia, cum sit le-
gitima persona, vt. C. de iuramen. calum. l. ij. §. quod ob-
seruari. Si autem est maior filius, ipsemet iurat, ⁊ agit:
siue cōtra patrem venia petita ⁊ obtenta, siue agat con
tra alios sine venie impetratione. Si autē filius sit in po
testate, aut agit de castrensi vel quasi contra patrem, ⁊
tunc habetur pro patrefamilias. ff. ad maced. l. ij. ⁊ ideo
si filius sit maior, potest agere ⁊ iurare de calumnia. Si
autem sit minor, datur sibi curator ad litem, qui iuret:
vt. C. de iuramen. calum. l. ij. §. quod obseruari. sed non
datur persone, cum sit in patris potestate, vt. C. de cura.
furio. l. vlti. in prin. C. de bon. que lib. l. cum non solum. §.
sin autem patre recusante. ⁊ idem est in alijs bonis que
acquiruntur soli filio pleno iure, ⁊ quātum ad vsumfru-
ctum, ⁊ quantum ad proprietatem, vnde filius potest a-
gere contra patrem, vt. C. de bon. que libe. l. cum non so-
lum. §. j. versi. similiq; modo. Si autem filius agat cōtra
extraneum, aut de castrēsi, vel quasi. Si est maior, solus
agit, ⁊ iurat de calumnia, ⁊ habetur ꝓ patrefamilias:
vt. ff. ad maced. l. ij. Si est minor, datur sibi curator ad li-
tem, non persone, q: est in patris potestate: vt. C. de cur.
fur. l. vlt. §. j. Si autem de alijs bonis, vt aduentitijs, di-
26 co, † aut illa bona sunt filij pleno iure, ⁊ quantum ad
vsumfructum, ⁊ pater nihil habet, ⁊ tunc aut filius est
maior, ⁊ ipse solus agit, ⁊ ipse solus iurat de calumnia,
vt tamen prestet autoritatem agendi: vt. C. de bonis que
libe. l. cum non solum. §. j. versicu. similiq; modo. ⁊. §. vo-
cante. ⁊ compellitur propria potestate authorem officio
iudicis remedijs pretoris captis pignoribus multa in
potestate vel in corpore cedendo, vt. s. de satida. tuto. §.
vlti. Si autē filius sit minor, ⁊ bona sibi requiruntur ple
no iure aut pater vult administrare illam, ⁊ agit pater,
⁊ iurat de calumnia: vt. C. de iuramen. calum. l. ij. §. quod
obseruari. ⁊. C. de bonis que liber. l. cum non solum. §. sin
autem in secunda etate. nam ibi dicitur ꝙ si pater bona
acquisita filio in potestate non vult gubernare, datur
tutor bonis, supponit ergo si pater velit quod potest,
quia lex magis confidit de patre q̄ de alio, vt. C. de cur.
furio. l. vlt. §. j. Si autem pater absens, dicit gl. forte sicut
in veram actionem. s. qd vi aut clam, commodati, depo-
siti, filius olim ageret in absentia patris: ⁊ si procurator
patris vellet agere, ita hodie in omnibus aduentitijs si
filius sit maior, vt. ff. de iudic. l. si longius. ⁊ de iniur. l. sed
si vnius. §. ait pretor. ⁊. §. filio. ⁊. l. pater. ⁊ tunc cum ipse
agat nomine suo, iurabit de calumnia. Ista vera sunt,
si patri non acquiritur vsusfructus in illis bonis, alio-
quin ipse pater ⁊ agit ⁊ conuenitur, ⁊ facit sumptus de
suo, si filius suo nomine agat: vt. C. de bon. matern. l. j. de
bon. que lib. l. cum non solum. §. vbi autem voluntas eo-
rum. Si autem bona filiofamilias acquirūtur pleno iu-
re, aut filius est minor, nec pater illa bona vult admini-
strare, quia

strare, quia forte est filio hereditas delata, ⁊ pater non
consentit filio adeunti: quia forte implicita debitis, ⁊ ne
pater videatur consentire filio adeunti, ⁊ sic tenetur cre
ditoribus, ipse illam hereditatem non vult administra-
re, ⁊ tunc datur curator qui agit ⁊ iurat de calũnia. ⁊ .C.
de bon. que libe. l. cum non solum. Si autem patre reuo-
cante in aliis bonis que non essent suspecta pater esset le
gitimus administrator, ⁊ iurat. C. de iuramen. calum.
l. ij. §. quod obseruari. Sed quid si pater compulerit filiũ
vel filiã peccare, vel ita grauiter eos tractet, ꝙ possunt
manumitti, ⁊ ꝙ filius potest cogere per iudicem patrẽ
suum eum manumittere, si pater ad delinquẽdum eum
compellat, vel si grauissime eos pertractet: vt. ff. si quis
a pa. fu. ma. l. vlti. ⁊ . C. de episco. audi. l. si lenones. Pone
ergo, pater cogit filium vel filiam delinquere, filius vult
petere vt manumittatur: nunquid debet impetrare ve-
niam citandi eum? Dicũt quidam ꝙ nõ, nam delictum
extinguit omne priuilegium: vt. C. vbi sena. vel cla. l. j. ad
fin. Cum ergo pater delinquat, ⁊ propter delictum con-
ueniatur, amittet priuilegium, scꝫ vt filius nõ teneatur
impetrare veniam citandi eum: argu. dicte. l. Dico con-
tra, nam licet ita sit regulariter ꝙ delictum excludit pri-
uilegium, ⁊ persona que al's erat honesta, tamen ita est
in parentibus vel patronis: nam parens seu patronus
sunt reputandi honesti libertis ⁊ liberis quantumcũqꝫ
sint viles ⁊ infamate persone, vt. ff. de obseq. l. liberto. cũ
ergo semper quantum ad istos reputantur honesti, te-
27 nentur merito impetrare veniam. ¶ † Differentia est
inter casum istum ⁊ casum. s̃. scilicet quando corrumpit
album pretoris: nam ibi exigitur dolus. ff. de iurisdi. om.
iudi. l. iubere. hic non, imo ignorantia iuris non excusat,
vt. C. de in ius vocan. l. venia. dico in patrono sic, ⁊ idem
in patre. Dico coram vobis domine iudex contra Ti-
tium, ꝙ sum patronus, ipse me vocauit in ius sine venia,
vnde peto ipsum condemnari in libris quinquaginta:
item libellus probatur per legem. ff. de in ius vocan. l. si li
bertus. ⁊ . l. penulti. ⁊ vlti. Sequitur versiculus. ¶ Item
aduersus eum qui vi exemerit. in istum qui exemit ve-
nientem in iudicium, vel etiam detineri faciat, vt nõ ve-
niat, datur actio in factum ad interesse: sed ẜm hoc ma-
le sedet versi. iste hic, nam hic tractatur de penis meris
in versicu. proxi. ⁊ precedenti. sed hic non est mera pena,
quoniam agens petit interesse quod sibi abest, ⁊ sic ex
parte sua non est pena. Dicit glos. imo competenter se-
det hic: ⁊ qꝺ tu dicis, imo ꝙ ex parte actoris non est pe-
na, quia petit suum interesse, dicit imo potest esse pena,
quia in ista actione iuratur in litem, vt. ff. ne quis eũ qui
in ius voc. est vi exi. l. penul. §. j. ⁊ sic forte iurat vltra hoc
quod sibi abest, ⁊ sic quantum ad hoc qꝺ plus iurat, sua
intersit, nihil sibi abest, ⁊ sic est pena. Item ex parte rei
est pena: qꝛ nihil sibi abest, ⁊ tamen restituit ⁊ potest ve-
nire pena ex vtraqꝫ parte. ¶ Sed cum sint duo tituli in
ff. s. titulus, ne quis eum qui in ius vo. ⁊ titulus de eo per
quẽ factum est: quero de quo titulo facit hic mẽtionem.
Dicit glos. facit hic mentionem de titulo ne quis eum
qui ius voca. vi eximat. nam hic tractatur de mera pe-
na, ⁊ similiter titulus ille. Item hic fit mentio de vi que
exigitur in illo titulo, ⁊ tãtũ de illo titulo intelligitur, nõ
autem de titulo illo de eo per quẽ factũ est: quia hic tan-
tummodo venit verum interesse, dicit glos. ff. de eo per
quem factum est. l. vlti. §. j. Item ibi non requiritur vio-
lentia, sed alius dolus: vt. ff. de eo per quem fac. est. l. j. §.
dolũ. Sed que est differẽtia inter titulum de eo per quẽ
factum est. ⁊ titu. ne quis in ius vo. vi eximat. Dicit glo.
triplex differentia vel quadruplex. ¶ Prima differen-
tia est, ꝙ titulus primus. s. ne quis eum ⁊c. cõsuluit acto-
ri tantum, ⁊ nõ reo: quia dicit, si actor non poterit cõue-
nire reum in quo vocatus erat, non competit illud edi-
ctum, ⁊ sic respicit actorem, vt. ff. ne quis eum qui in ius
vo. l. ij. ⁊ . iij. §. j. ¶ Secundus titulus subuenit tam acto-
ri ꝙ̃ reo, vt. ff. de eo per quem fac. est. l. j. §. si reus. ⁊ vlti. se-
cundo respon. ¶ Item primus habet locum quando
quis eximitur vi post vocationẽ in ius ⁊ a iure satisda-
tionem, in iudicio prestat satisdationes que firmant iu-
dicium: vt rem ratam haberi, vel iudicatum solui, cum

procurator agit, vel defendit, vt. ff. de pretor. stipula. l. j.
Sed secundus habet locum post satisdationem, ⁊ patet
ex ordine rubricarũ, arguitur: nam inspicitur ordo scri-
pture. ff. de lega. j. l. si seruus plurium. ad fin. sed video ꝙ
titulus ne quis eum qui in iudicium voca. ⁊c. positus est
ante titulum, qui satisda. cogantur, sed alius post, vnde
dico ꝙ primus competit ante satisdationem, secundus
post: vt patet in ordine illorum titulorum. Item dicit gl.
primus titulus habet locum quando vi eximitur voca-
tus, secundus quãdo dolo siue vi, vt patet. ff. ne quis eũ
qui in ius vocatus. l. ij. ⁊ . l. j. ff. de eo per quem fac. est. l. j. §.
si dolo. hoc est dicit glos. ꝙ cum ille qui eximit conueni-
tur, iuratur contra eũ in litem, quia plus delinquit pro-
pter violentiam, ⁊ ideo punitur: quia actor iurabit in li-
tem forte plusꝙ̃ sua intersit, ⁊ ideo quantum ad hoc di-
citur mere penalis ex vtraqꝫ parte, vnde glos. dicit alibi
ꝙ in actione vnde soluens non liberat alium. ff. ne quis
eum qui in ius voca. l. pe. in fi. vbi dicitur, si plures vi exe-
28 merũt in singulos dabitur subauditio glos. ita † ꝙ vnus
soluens non liberat alium. Qꝺ subauditur nõ credo ve-
rum, quia credo ꝙ vnus soluens liberat alium cum pe-
tatur interesse sicut per illum edictum, de eo per quem
fac. est, non iuratur in litem, nec conuenitur vltra inter-
esse: verum, sed interesse probatur per testes, vt. ff. de eo
per quem fac. est. l. penulti. §. j. Dico ꝙ propter hoc ꝙ iu
ratur in litem non dicitur penalis, nec venit vltra inter-
esse: sed verum est ꝙ suum interesse probat iuramentum
suum, nec habet propter violẽtiam missam si actor pro-
baret per testes, scilicet in duos. s. de eo per quem fac. est.
competit ad interesse. Uerum similiter si actor non pro-
bat illud per iuramentum sed per testes, ⁊ istud est diffi-
cile: vt. ff. de pretor. stipu. l. vlti. Uerbi gratia, vi eximitur
vocatus, iurat actor in litem, ⁊ non debet plus iurare ꝙ̃
in veritate, nam interim al's deieraret: vnde non debet
propter hoc dici penalis, quia potest plus iurare ꝙ̃ sua
interesset, quoniam non est verisimile ꝙ esset periurus,
29 et † non presumitur immemor salutis eterne, vt. C. ad
leg. iuliam repetund. l. vlti. propter hoc iurauit tantum
sua interesse, presumptio est iuris ⁊ de iure, quia tan-
tum sua interest, sed non creditur penalis, propter hoc
ꝙ quãdoqꝫ plus iurat, quia ẜm hoc ita esset in testibus
iniquis ⁊ redemptis qui plus iurarent, vnde dico ꝙ a-
ctor petit suum interesse verum. Et ꝙ dicit ꝙ non id ve-
nit qꝺ in veritate est, ꝙ non iuratur in litem, ⁊ quando
probatur per testes, dicit euenire interesse: verum dico,
ideo est vbi probatur per testes, lex magis confidit de
eis, quia non est etiam verum interesse illud qꝺ proba-
tur per testes, sed illud qꝺ actor probat per iuramẽtum
non reputatur ita verum esse probatum, cum actor iu-
ret in sua causa, ⁊ popter affectionem lucri quandoqꝫ
plus iurat, vnde lex non reputat ita verum illud in ve-
ritate sua interesse debet petere ⁊ non plus, al's deierat
qꝺ non debet facere, sed tamen facilius presumitur dele
rare propter suam causam ꝙ̃ alius in alia causa que nõ
est sua, ⁊ ideo nõ debet ita verum interesse vbi quis pro-
bat per iuramentum suum sicut quando probat per te-
stes. Sic ergo intelligitur iste. §. de eo qui vi eximit: vel di
cit glos. possum intelligere etiam de illo titulo, de eo per
quem fac. est. nam licet sint tituli diuersi, tamen vnde est
edictum pretoris qꝺ deseruit duobus titulis, ⁊ ponitur
edictum in rubrica. ff. ne quis eum qui in ius voca. vi exi.
sic ergo habet istud edictum locum si in ius vocatus sit
30 exemptus, vel etiam dolo. ¶ † Opponitur, ista actio cõ
petit tunc demum cum interest actoris propter actionẽ
prescriptam vel rem vsucaptam, vel prescriptam: vt. ff.
de eo per quem fac. est. l. vlti. in princi. ⁊ ne quis eum qui
in ius voc. est vi eximat. l. sed eximendi verbum. §. j. tunc
oppono, per solam citationem interrũpitur prescriptio
et vsucapio, non potest prescribi actio actoris qui ci-
tauit reum si res eius vsucapitur quin per citationem fa
ctam per executorẽ fuit interempta prescriptio vel vsu-
capio: vt. C. de prescrip. xxx. vel. xl. an. l. cum notissimi. in
princip. ⁊ . l. sicut. §. j. cum ergo sicut interempta prescri-
ptione vel vsucapione remanet actori ius suũ saluũ, ⁊ sic
non habet locum demum cum actio perempta est, vel

res vſucapta, ꝛ ſic opponitur de illis legibus vt videtur
ꝙ non habent hodie locum cum hodie per ſolam cita-
tionem cum libello interrumpat̃, vt. C. de anna. except. l.
vlt. Item perpetuatur actio per lit. conteſta. non ſolum
iure, vt. C. de anna. excep. l. j. §. venie itaqꝫ. ſed etiam iure.
ff. de actio. ꝛ oblig. l. conſtitutionibus. ꝛ ſic non videtur
31 habere locum: † nam ꝑ illam. l. cõſtitutionibus. videtur
eſſe perpetua actio per citationem, quia dicit quaſi lis
ſit conteſtata ꝛ ſic iure veteri ꝛ nouo tam ꝑſonali ꝙ̃ rea-
li ſola citatione vidẽtur perpetuari, ſi actio fiat per exe-
cutionẽ, vt. C. de preſcrip. xxx. vel. xl. an. l. ſicut. §. j. Et pro
pter hoc gloſ. tangit hic vnam ſolutionem ꝛ dicit ꝙ hic
loquitur cum actor conuenit reum nõ per executorem,
ſed per ſuam ſolam conuentionem: quia dixi reo, cõpa-
reas tali die, ꝛ reus noluit venire in illa fuit detentus,
tunc habet locum iſtud edictum: quoniam per conuen-
tionem partis non interrumpitur preſcriptio, ꝛ ideo po
teſt eſſe ꝙ actori ſit ſcriptum, vel res vſucapta ſm leges.
Contrarie ſunt quãdo citatio ſit a iudice per executio-
nem, hoc non valet: quãuis enim actor monuiſſet reum
vt veniret ad iudicium, ꝛ reus non velit venire, ꝛ ſic nõ
incidit in edictum, ſicut cum vocat perſonam exem-
ptam, vt. ff. ne quis eum qui in ius voc. l. ij. ad fi. ꝛ. l. iij. §. j.
32 ꝛ. ij. ꝛ vlti. Preterea nõ eſt veriſimile † ꝙ reus veniat vo-
luntarius ad iudicium, quia ducitur in iudiciũ inuitus:
vt. ff. de verbo. oblig. l. inter ſtipulantem. §. j. vel dicit glo.
de iure veteri nõ interrumpitur preſcriptio per citatio-
nem ꝛ per executionem. Nec obſt. l. ff. de actio. ꝛ oblig. l.
conſtitutionibus. vbi dicit per conuentionem interrum
pi, quaſi lis ſit conteſtata, quia ibi loquitur in annali et
pretoria, ꝛ libellus principi fuit oblatus, ꝛ ſic facit lit. cõ
teſta. C. quãdo libellus principi datus litis conteſtatio-
nem faciat. l. j. ꝛ. ij. ſed iſtud eſt diuinare: quia lex illa de
hoc non facit mentionem. Et propterea alij dicũt ꝙ ibi
dicitur quaſi lis ſit conteſtata, ibi non loquitur ſimilitu-
dinarie ſed aſſertiue, quia lis erat cõteſtata: vnde quaſi,
ponitur pro veritate, ſic. ff. de tranſact. l. j. ibi: quaſi de re
dubia. l. de re dubia. Unde ſm hoc non perpetuabãtur
olim actiones, ſed hodie ꝛ ſm hoc nõ habet locum hoc
edictum: quia actio nõ poſſet preſcribi reo vocato ſi per
hoc perpetuaretur, ꝛ fieret lit. conteſt. Joan. vero diſtin
guit, ꝛ iſtam approbat hic gloſ. dicit gloſ. aut ſunt actio
33 nes reales aut perſonales: † ſi ſint reales per ſolam con
uentionem factam per executorem perpetuantur, ꝛ in
hoc corrigũtur iſta iura, ſic loquitur. C. de preſcrip. xxx.
an. l. cum notiſſimi. in princi. l. ſicut. §. j. Nec obſt. quod di
citur in princi. tantum ſic proemium illius legis genera-
lius eſt ꝙ̃ ſit proceſſus: ſic al's rubrica generalior ꝙ̃ ni-
grum. C. de reb. cred. ꝛ iureiuran. ꝛ ibi nihil de rebus cre
ditis, ſed in titu. ſequenti. Item. C. de relig. ꝛ ſump. fune.
ꝛ alee luſu. ꝛ in nigro non tractatur de luſu, ꝛ ſm hoc
quantum ad reales corrigitur, ꝛ dicitur hic ꝛ. ff. ne quis
eum qui in ius voc. vi exi. l. ſed experiundi. §. j. ꝛ de eo per
quem fac. eſt. l. vlti. in princip. Si autem ſunt perſonales,
dicit Joan. per ſolam citationem nõ perpetuantur, ſed
requiritur lit. conteſta. vt. C. de anna. exceptio. l. j. §. cum
itaqꝫ. ꝛ ſm hoc iura antiqua non ſunt correcta, cum
poſſint currere facta citatione in perſonalibus, ꝛ ſic di-
cit Jo. circa reales actiones iura iſta corriguntur per. l.
ſicut. ꝛ per. l. cum notiſſimi. ſed certe ego credo idem in
perſonalibus: nam in. l. C. de preſcrip. xxx. vel. xl. an. l. ſic
loquitur de actionibus realibus ꝛ perſonalibꝰ. Nec ob.
ꝙ poſtea loquitur de realibus, quia videtur repetere de
perſonalibus: vt. ff. de verbo. oblig. l. Titia. §. idẽ reſpon-
dit. ꝛ quia ſufficit principium eſſe generale licet perſecu-
tio ſit perſonalis: vt. ff. de iur. ꝛ fac. igno. l. regula. §. pen.
Unde dico ꝙ olim de iure Digeſtorum non perpetua-
bantur per citationem, nec interrũpebatur preſcriptio,
nec perpetuabatur, ſed bene fiebat actio tranſitoria cõ-
tra heredem, vt. ff. de actio. ꝛ obliga. l. conſtitutionibus.
ſed hodie nec perpetuabatur vſqꝫ ad quadraginta an-
nos niſi per lit. conteſt. vt. C. de anna. exce. l. j. §. nemo. ſed
preſcriptio bene interrũpet̃ per. l. ſicut. ꝛ. C. de ann. excep.
l. vlt. Gloſ. tamẽ tenet ꝙ iſta iura corrigunt̃ pro parte. ſ.
in realibus, q2 ille perpetuant̃, ſed non in perſonalibus.

34 ¶ Quomodo † formatur libellus in iſta actione. Dico
cõtra Titium domine iudex ꝙ debitorem meum feci ad
iudicium vocari, a quo eram petiturus centum, Titius
debitorem meum vi exemit ꝛ fecit quo minus veniret ad
iudicium vt ab ipſo debitum poſſem petere: vnde cum
mea interſit in centum nõ fuiſſe exemptum, peto ipſum
mihi in cẽtum condemnari. Ui ideo dixi, quia ibi requi-
ritur violẽtia: vt. ff. ne quis eum qui. l. j. Item ſi alius exe-
mit de mandato meo, ꝛ dicetur contra me, dolo tuo ma
lo feciſti vt non veniret ad iudicium, quia requiritur ꝙ
non veniat ſiue fuit vi exemptus, tamen comparuit ter-
mino aſſignato, nõ datur actori hec actio: vt. ff. ne quis
eum qui in ius voc. vi exi. l. penul. §. docere. vbi dicit ver-
ba accipienda cũ effectu, vnde ꝙ eximi, intelligitur ita ꝙ
non compareat. Reſpon. aut petit ſic: peto te cõdemna-
ri quanti iurauero in lite, argu. ff. ne quis eum qui. l. peñ.
§. j. ꝛ ſic ſupponit ꝙ iuramẽtum ſit de affectione. Sequi-
tur in fi. ¶ Et alias innumerabiles. Contra dicit gl. imo
ſunt numerabiles dicit gloſ. tamen cum difficultate poſ
25 ſunt numerari, ꝛ ideo dicuntur innumerabiles: † vnde
illud nõ dicitur poſſe fieri quia cum difficultate ſit, vt. ff.
de verbo. ꝛ rer. ſig. l. nepos proculo. Poſſunt numerari,
dicit glo. vt actio in factum de calumniatoribus que cõ-
petit in quadruplum, de qua dicitur. ĩ. eo. §. omnes. ꝛ. §.
quadrupli. Item actio quod met. cau. item furti manife
ſti, item ſerui corrupti in duplum: de quibus dicit. ĩ. eod.
§. omnes autem actiones. Item actio in factum de effu
ſis ꝛ deiectis: vt. ff. de his qui deiece. vel effude. l. ſi vero. ꝛ
plures alie quas enumerare eſſet laborioſum magis ꝙ̃
ſubtile. Et ideo dicit gloſ. plures vero cui competit: pone
fideiuſſores qui dantur pro cautione iudicio ſiſti debent
dari regulariter idonei pro qualitate rei petite, ſpeciale
eſt inter cõiunctas perſonas ꝙ in ius admittantur pro
alio licet ſit pauper, ꝛ ſi non admittatur ꝛ dicat coniun
ctionem eſſe in illos, tenetur qui recuſat in quinquagin-
ta aureos: ꝛ hec probantur. ff. in ius voc. vt eant aut ſa-
tiſd. l. j. ꝛ. ij. Et eſt ratio, quia iſti coniuncti admittuntur,
nam fideiuſſores dãtur vt ille qui dat citius moueat̃ ad
faciendum promiſſum, ꝛ promiſſor magis laboret ad
implendũ promiſſum, ꝛ ius preſumit de iſtis coniunctis
qualeſcunqꝫ ſint, ꝛ propter hoc ꝙ ſunt fideiuſſores de-
beant laborare ad implendum quod conuenit, ac ſi ipſe
dediſſet fideiuſſores ditiſſimos: quia nemo vnꝙ̃ carnem
ſuam odio habuit, vt. ff. de bonis eo. qui mort. ſibi conſci.
l. j. ꝛ propter hoc non repellitur coniunctio perſonarum
propter neceſſitatem ſanguinis ius preſumit, quia nullo
modo propter talem fideiuſſionem audet omittere qd
36 promiſit, imo pro poſſe ſuo adimplebit: ꝛ ideo † quia re-
putauit ſufficientem eſſe cautionem voluit ꝙ admitte-
retur: ꝛ qui recuſaret ſcienter, tenetur in quinquaginta
aureos actione in factum propter dictam. l. ff. in ius voc.
vt eãt aut ſatiſd. l. ij. Pone ergo, frater meus vocatur, in
ius in cautione iudicio ſiſti, vult me dare fideiuſſorẽ Ti-
tio actori: Titius ſciens nos fratres nõ vult me admit-
tere, dicẽs me pauperem, ꝛ ſic tenetur in quinquaginta
aureos. ¶ Sed cui datur actio, an mihi qui ſum recu-
ſatus, an fratri meo qui me dabat: ꝛ iſtud eſt multum
dubium. Item dicit rubrica in illo qui recuſat non con-
iunctum locupletem: vt. ff. qui ſatiſd. cog. l. ſi vero pro nõ
cõdemnato. §. qui pro rei qualitate. cui ergo competeti
nunquid fideiuſſori recuſato, vel iſti qui dat fideiuſſori
locupletem vel cõiunctam perſonam? Dicit Rau. ꝙ fi-
deiuſſori recuſato, quia ei ſit iniuria. Unde dicit ſic: di-
co cõtra Titium ꝙ cum Meuius frater meus ſatiſda-
ret pro cautione iudicio ſiſti, me dedit fideiuſſorẽ, ꝛ cum
Titius ſciret nos fratres, me tanꝙ̃ non idoneum recu-
ſauit, peto ipſum cõdemnari in quinquaginta aureos,
ꝛ idem in fideiuſſore locuplete. Dico ꝙ cum me Titius
daret fideiuſſorem pro cautione iudicio ſiſti Meuio,
Meuius me recuſauit tanꝙ̃ non idoneum, vnde appa-
ret euidẽtiſſime me eſſe locupletem, peto a Meuio quin-
quaginta aureos: vel cum dubitaretur vtrũ eſſem ido-
neus fui per iudicem approbatus: vt. ff. qui ſatiſd. cog. l.
ſi vero. §. qui pro rei qualitate. ¶ Dominus meus dicit
37 ꝙ cõpetit illi qui datur fideiuſſor: nã iſta † magis debet
attribui

attribui illi cuius magis interest, nam cum ista actio sit
introducta propter iniuriā quā fecit ille qui patitur iniu
riam propter recusationē, illi attribuenda est qui magis
grauauit, qui dat fideiussorē, nam ⁊ ipse trahitur in iu
dicium multipliciter, cū forte nō habeat aliū fideiussorē,
q2 lex reputat magnā iniuriam. Item ⁊ si possit habere
alios, cū fatigat̃ in inueniendo eos, ⁊ habēdo ⁊ ꝓducen
do: sed recusatus in istis nō fatigabit̃, ꝫ tantūmodo pa
titur quodāmodo iniuriam de eo ꝙ recusat̃ vt non ido
neus, vt dicit dñs meus, cū magis interſit illius q dedit,
ille multo preferetur, ⁊ sibi dāda est actio, vt licet minus
crimen non preferatur maiori, imo ecōtra maius prefe
ratur, sed tamen illius qui minus crimen vel suorū iniu
riam persequitur, minus crimen prefertur maiori, vt. C.
qui accu. pos. vel nō. l. neganda. pro hoc posset adduci. ff.
de stat. ho. l. queritur. ¶ Preterea hoc supponit lex que
dicit, si fideiussor euidentissime locuples recusetur, sit in
iuria danti fideiussorem, qui cogetur venire, ⁊ ille potest
agere, ⁊ sic primo admittitur ille qui dat fideiussorem ꝗ
ille qui datur ⁊ recusatur, vnde supponit lex illa ꝙ dan
ti primo datur, sed secundo admittit̃ fideiussor: vt. ff. qui
satisda. cog. l. si vero pro non condemnato. §. qui pro rei
qualitate. vnde sic format libellum. ¶ Dico contra Ti
38 tium † ꝙ cum ipse me fecisset in iudicium citari, petijtqꝫ
a me cautionem iudicio sisti, dedi Semproniū fratrem
meum fideiussorē: quem ipse sciens meū fratrē, tanꝗ mi
nus idoneum recusauit, vnde peto ipsum mihi conde
mnari in quinquagita aureos, debeo enim allegare sci
ens, vt. C. de tabular. l. generali. lib. x. al's non tenetur: sic
intelligo. l. ff. in ius voc. vt eant vel satisdent. l. j. †. ij. ⁊ qui
satisd. cog. l. si vero ꝓ nō cōdēnato. §. qui ꝓ rei qualitate.

Summarium.

1 Seruiana actio cui competat ⁊ contra quem.
Pignus quo differat ab hypotheca.
2 Actio Seruiana, ⁊ quasi Seruiana reales sunt.
3 Conuētio nuda absqꝫ traditione qñ possit ius conferre.
Illata seu inuecta in fundum seu domum conductam,
tacite sunt obligata pro pensione.
4 Obligare se in dubio presumit̃ nemo sicut nec donare.
5 Locator fundi scire debet que per colonum inuecta sint
⁊ illata in fundum.
6 Conductor domus non tenet̃ locatori ostendere ea que
in conductam domum inuexit.
Caupo, nauta, stabularius, de surreptis per famulos
ab hospitibus in factum actione tenentur.
7 Caupo non tenetur de recepto, nisi sciuerit q̃ res fuerit.
Caupones vtplurimum a lege presumūtur nebulones.
8 Prescriptio possidenti non currit in pignore.
9 Pignus ⁊ hypotheca non a possessione, sed a conuen
tione denominatur.
10 Pignus a traditione dicitur, quod pugno, id est manu
tradatur.
11 Actio que metū passo conceditur, pretoria ⁊ in rē dicit̃.
Possessoria bonorū hereditatis petitio, ⁊ fideicōmissa
ria hereditatis petitio, sunt actiones pretorie, sed non
mere reales.
12 Petitio hereditatis est actio mista.
13 Seruiana ideo sic dicta est ꝙ per fideiussores ⁊ pignora
conseruentur creditorum debita.
14 Pignus quid sit, ⁊ vnde dicatur.
15 Seruiana actio quo discernat̃ a Saluiano interdicto.
16 Seruiana contra quemuis competit possessorem.
17 Interdicta ⁊ si personalia sunt, contra tamen quemli
libet possessorem in rem scripta sunt.
18 Seruiana an sit necessaria pro inuectis ⁊ illatis in fun
dum a colono.
Seruiana qua discernat̃ nota ab actiōe hypothecaria.
19 Locator an possidere dicatur inuecta in fundum suum
a colono.
20 Pignoratitia non nisi re tradita creditori competit.
21 Possidere eandem rem insolidum duo nequeunt.
22 Seruiana an concedatur pro inuectis ⁊ illatis in do
mum conductam ab inquilino.
Occupare potest autoritate propria is cui cōpetit actio
Seruiana.
23 Seruiana qua ratione fuerit introducta.
24 Seruiana locum habet in domo conducta pro deterio
ratione eiusdem.
25 Minoris bona in domum conductam inuecta an sint
tacite obligata locatori.
26 Filiusfamilias in vsus necessarios mutuum recipiens,
non iuuatur senatusconsulto Macedoniano.
27 Minor contrahens quando possit obligari.
Instrumentum sicut ⁊ nomen, pignori dari potest.
28 Chirographum non cōprehenditur in legato generali.
Seruiana actio cui competat, ⁊ cui quasi Seruiana.
29 Seruiana contra quem intentari possit.
Hypothecaria quando, cui ⁊ contra quem competat.
30 Actio qñqꝫ datur cōtra eū qui nullo iure obligatus est.
31 Hypothecaria an simul cum personali ad debitū actio
ne possit intentari.
Sententia lata in personali exceptionem rei iudicate
parit in hypothecaria.
32 Libellus in Seruiana actione qualiter formari debeat
⁊ qualiter in hypothecaria.
33 Libellus petitorius seu petitio ipsa obligationi confor
mis esse debet.
34 Obligatam rem sibi esse asserens, probare debet eum
qui obligauit, dominum fuisse.
35 Pign⁹ in re aliena cadere pōt, quēadmodū ⁊ vēditio.
Fructus an peti possint hypothecaria actione.

Item Seruiana ⁊ quasi.

¶ Imperator tractauit de realibus actionibus preto
rijs, hic tractat de duobus, scilicet de Seruiana ⁊ quasi
Seruiana: ⁊ primo de Seruiana, secundo de quasi Ser
uiana. Dictum est supra de quibusdā pretorijs in rem:
nūquid sunt plures pretorie reales? Dicit imperator ꝙ
sic: nam est Seruiana que hypothecaria vocatur ⁊ su
mitur a pretore Seruio. Sed cui cōpetit Seruiana. Di
1 co † ꝙ cōpetit locatori fundi pro rebus coloni que tenē
tur eis pro mercedibus fundi: quasi Seruiana autē ex
periuntur creditores pro pignoribus ⁊ hypothecis vt si
bi obligatis. Sed nunquid est differentia inter pignus
⁊ hypothecam? Dicit imperator quātum ad actionem
est differētia, nam de qua re conueniat inter debitorem
⁊ creditorem, vt si sit ꝓ debito obligata, semper agitur
hypothecaria: sed in alio est differentia, quia pignus di
citur proprie quod tradit̃ simul creditori, maxime si res
sit mobilis, si autem nuda conuentione tenetur sine tra
ditione erit hypothec. hoc dicit vsqꝫ ad. §. in personam.
¶ Ad repetitionem istius. §. sic procedemus. Primo ex
ponemus quedam lecturalia huius. §. Secundo quere
mus de Seruiana: ⁊ circa hāc plures actiones. Tertio
de quasi Seruiana, vt hypothecaria. Quarto formabi
2 mus libellum in vtraqꝫ. ¶ Nota † ꝙ actio Seruiana ⁊
quasi sunt reales: nam hic ponunt̃ in tractatu realium,
hic post reales subiungit. Item Seruiana que est verbū
respectiuum ad antecedentia: si ergo precedentes sunt
reales, ⁊ iste. Sed ista argumenta non concludunt, non
enim sequitur: ponuntur in tractatu realium, ergo sunt
reales, nam reuocatoria actio est personalis, ⁊ tamē po
nitur inter reales, vt. s. §. item si quis in fraudem. ⁊ actio
de peculio realis, ⁊ ponitur inter personales. j. §. in per
sonam. ⁊. j. videbitis. Item nō semper ponitur hic. Itē
ꝙ est verbum respectiuum ad precedentia: ergo omnia
respicit. Potest esse ꝙ respicit reales, nō quia reales sed
quia pretorie: vnde ista argumenta non probant ꝙ Ser
uiana ⁊ hypothecaria sunt reales, tamen non est dubiū
ꝙ sunt reales: nā pignorū persecutio est in rem, vt. ff. de
pig. l. pignoris ꝑsecutio. ⁊. C. de pig. l. pignorū. ⁊. l. ꝓ socio.
⁊. C. si vn⁹ ex plu. here. cre. l. ij. ⁊ istud satis est equū, vbi res
tradita fuit creditori, ⁊ sic ius reale acqrit̃ illi ꝑ traditio
3 nē: vt ẽ in rei vē. vt. C. de pac. l. traditiōib⁹. Sed † quō pt
habere actionē realē ex nuda ꝯuētione sine traditione?
Hoc nō vr̃ esse sicut in rei vē. vt. d. l. traditionib⁹. Dico ex

nuda conuentione acquiritur ius reale, qd afficit rem. s. ius pignoris: vt. ff. de pigno. actio. l. j. sed ex illo iure reali acquisito in re nascitur ista actio, sicut dicitur in re vendita. Econtra qꝫ habet similitudinem rei ꝛ non vendi. nascitur ex dominio trãslato in ecclesiam iure speciali, vt. C. de sacrosanc. eccle. l. vlt. ¶ Item not. qꝫ illa datur, ꝛ conuecta a colono in fundum conductum sunt tacite obligata pro pensione fundi vel mercede, ꝛ idem est in domo conducta, ꝛ illata sunt tacite obligata, vt. C. in quib. cau. pig. taci. l. si non inducta. ꝛ. C. loca. ꝛ conduc. l. certi iuris. ꝛ. ff. in quibus cau. pig. vel hypothe. taci. contrah. l. ij. quod intelligo esse verum si eo animo a colono inuehitur vt ibi sint perpetuo, id est quãdiu cõductio durabit: vt. ff. in qui. cau. pig. ta. cõtrah. l. in predijs. ꝛ de pigno. l. debitor. Sed contra hoc opponitur, ſm hoc erit in potestate offerentis vtrum obligetur, quoniã semper dicet in initio qꝫ non inducit res aliquas vt ibi perpetuo
4 maneant, ꝛ hoc presumẽdum: quia † nemo presumitur velle obligare se in dubio, sicut nec donare. ff. de probat. l. cum de indebito. Sed certe nõ obstat, quoniam. l. ista inuecta obligat, vnde cũ lex sit certa qd proponi habet, ipsa obligat, ꝛ presumitur de animo obligandi ex affectione ꝛ ex vsu suo: qꝛ forte sunt res necessarie vsui suo. Item si dicat qꝫ vult qꝫ ibi sint perpetuo, non auditur, nisi iustam pretenderet causam, ꝛ sic habetur pro volente: arg. ff. solu. matrimo. l. dotem. nam non habet iustam causam si non velit qꝫ sint ibi perpetuo, ꝛ ideo non audietur, obligantur igitur inuecta illa tam in fundo qꝫ in domo. Sed tamẽ est differentia inter inuecta in fundo ꝛ in domo, nam inuecta in domo obligantur tacite, ꝛ si dominꝰ domus, scilicet locator ignoret ista inuecta erũt sibi obligata iure pignoris: sed si sit colonus fundi, ꝛ in fundo inducat res suas, tunc demum erunt obligate locatori, si sciente locatore sint inuecte, vt. C. loca. ꝛ condu. l. certi iuris. Ratio diuersitatis est, quia in vrbanis predijs non requirit̃ scientia locatoris, sed in fundo sic. Dico, ratio est in fundo, ille qui conducit fundum colendũ
5 nihil habet quod velit celare, vnde sciri † ꝛ ostendi lex voluit qꝫ dominus sciret res inuectas, vt sic quasi ex sua conuentione videatur sibi qꝫ sit obligatio, debet em̃ esse prouidus sibi quantum potest: cum ergo expediat ei scire que res fuerunt inuecte ꝛ illate in fundum, vt possit al's cognoscere sibi aduocare pro mercede, ꝛ ideo vult lex qꝫ esset puidus vt sciret si res esset illata ꝛ inuecta, si nõ fecit, fuit negligẽs, ꝛ ideo illud ius ei subuenit vt inuecta sint sibi tacite obligata, arg. ff. ex quib. cau. ma. l. ab hostibus. §. sed quod simpliciter. cũ. l. seq. sed in inuectis in domo aliud est, multa enim habet inquilinus que nollet qꝫ locator suus sciret, vel alius, quia non expediret sibi, forte habet magnam pecuniam propter quam ali-
6 quis posset in re eius insidiari, ꝛ ideo voluit lex qꝫ † locator inquireret que inquilinus in domum conductam inferret, ꝛ propter hoc non imputatur ei si ipse nõ sciat, quia ꝛ si ipse vellet scire, non posset, nam graue ꝛ iniquũ esset inuidiosis, alicuius patere diuitias, vel rei familiaris paupertatem detegere: vt. C. quando ꝛ a quib. quar. pars debe. ex bonis. l. ij. ꝛ ideo quia periculosum ꝛ inuidiosum est, iste locator nõ cogitur scire inuecta ꝛ illata, sed in fundo rustico secus, quia sancta rusticitas omnia palam habet, nihil habet in abscõdito, ꝛ ideo secus. Et per hoc dominus meus dicit alibi illud, cuius glo. tenet contrarium. Pone, ita est qꝫ caupo vel nauta tenetur duabus actionibus, vna actio est pro querendo debito suo, scilicet actio in factum, in duplum. s. cum illi quorũ opera vtuntur in caupona vel naue aliqua de receptis ab hospitibus surripiunt: nam nauta inuectum scit in nauem, vel caupo scit in cauponã, ideo tenẽtur actione in factum in duplum ex suo quasi maleficio, fuit enim in culpa vtendo maleficis hominibus, ꝛ ideo ista actione tenetur, vt. s. de oblig. que ex quasi delic. §. penul. ff. nau.
7 cau. stab. l. j. Item caupo tenetur alia † actione in factũ pro recepto: vt si hospes deponit res suas, ille tenetur de recepto, nunquid requiritur qꝫ caupo sciat que res sint ad hoc qꝫ teneatur? Dicit glos. qꝫ sic, al's non tenebitur, sic not. ff. nau. cau. stabu. l. j. §. fin. ¶ Dominus meus dicit qꝫ imo tenetur de recepto isto, licet ignoret que res sint per ista iura, quoniam non expedit istis hospitibus qꝫ manifestent cauponi ea que secum deferunt: quia quandoqꝫ esset eis periculosum quia frequenter spoliarent eos, ꝛ in re eorum insidiarentur, ꝛ ideo dicit ipse qꝫ caupo non debet scire, quia etiam leges reputant eos cõmuniter malos, vt. ff. nau. cau. stab. l. j. ꝛ arg. C. loca. ꝛ conduc. l. certi iuris. ¶ Sequitur: ¶ Quasi Seruiana. cõpetit ad prosequẽdum tam pignora qꝫ hypothecas: nec est differentia inter pignus ꝛ hypothecam quo ad actionem, quia semper agitur quasi Seruiana, id est hypothecaria. ¶ Opponit glos. imo interim quantum ad actionem hypothecariam, nam ille qui habet pignus, possidet quia est sibi traditum: vt. j. eo. §. ver. sed in alijs.
8 ꝛ † possidenti nõ currit prescriptio in pignore. C. de prescrip. xxx. vel. xl. an. l. cum notissimi. §. j. de anna. excep. l. j. §. j. vnde habenti pignus non currit prescriptio, sed in hypothecaria si sit extraneus, per. x. an. inter presentes, ꝛ. xx. inter absentes, si habet bonam fidem ꝛ iustum titulum, vel etiam per. xx. an. si sit sine titulo, vel etiã alius creditor, debitor autẽ prescribit per. xl. an. vt. C. si aduer. credi. l. j. ꝛ. ij. ꝛ de prescrip. x. vel. xx. vel. xl. an. l. cum notissimi. Et sic est differentia quantum ad actionem, quia in pignore non prescribitur. Dicit glos. non est differentia quantum ad hoc qꝫ in vtroqꝫ casu hypothecaria cõpetit: sed tamen nõ negat quin imo possit tolli per prescri-
9 ptionem, ꝛ in alio nõ: sed certe dico † qꝫ pignus ꝛ hypotheca dignoscitur non a possessione, quia potest esse qꝫ tradita est hypotheca sicut pignus, sed dico qꝫ dignoscitur a conuentione ꝛ denominatur, nam pignus vbi conuentum est de traditione facienda, ꝛ res tradita, erit pignus. Si autem non conueniat de traditione pignoris, erit hypotheca, licet postea tradatur: nam contractus ex conuentione legem accipiunt. ff. depos. l. j. §. si conuenit. ꝛ ideo cum pignus dicatur a traditione, nam dicitur a pugno, si conueniat a traditione, dicetur pignus. Unde dico qꝫ potest esse hypotheca, ꝛ tamen creditor possidet, ꝛ sic non prescribitur cõtra eum: ꝛ potest esse qꝫ est pignus, quia dicit de transferẽda possessione, ꝛ tamen adhuc nõ est tradita, ꝛ sic non possidet, vel forte habuit possessionem, ꝛ amisit, ꝛ sic non est dominus.
10 ¶ Sequitur: ¶ Sed in alijs ꝛc. pignus. † Pignus dicit̃ a traditione, maxime in rebꝰ mobilibus: maxime innuit idem in duobus contrarijs, ꝛ sic videtur idem in immobilibus tantum, ꝛ adhuc requiritur qꝫ res tradatur: si autem res sit mobilis, ꝛ non sit tradita, siue immobilis tradita, vel non tradita, erit hypotheca, vt. ff. de verbo. signi. l. plebs. §. pignus a pugno dicitur. vnde dicit glos. qd dicitur hic maxime si res mobilior sit, superabundat C. de testa. manu. l. illum. §. is. dico qꝫ imo cõsistit tam in mobilibus, qꝫ in immobilibus. Unde si quis obliget mihi rem immobilem, ꝛ conueniat de tradẽda possessione, statim erit pignus. Unde pone, creditor cui traditũ est pignus tenetur pignoratitia actione, vt. s. quib. mod. re contra. ob. §. creditor. pone ergo, debitor non dedit rem mobilẽ, soluit pretiũ, nũquid cõpetit pign. act. etiã: certe sic, qꝛ nõ est alia que possit cõpetere, nõ em̃ cõpetit hypothecaria, que datur creditori, ꝛ nascitur iure quesito, ꝛ nudo pacto, vt. ff. de pig. act. l. j. nõ aũt ex rei traditione, si creditor dicit qꝫ re obligatur, vnde dico qꝫ est pignus, ꝛ act. pig. repetere, vt. s. quib. mod. re cõtrahi. ob. §. creditor. Sed glos. notat, nescio vbi notet qꝫ datur tãtum hypothecaria cõtraria ad repetendum hypothecã, soluto debito datur debitori, qd nõ est verũ: qꝛ non requiritur de illa actione, vnde non interest nostra dare, vt. ff. solu. matrimo. si vero negotium. Itẽ notat vltra, dicit glos. circa. §. istum, qꝫ decem sunt actiones reales ꝛ pretorie, vt publiciana ꝛ rescissoria: vt. s. e. §. alie. §. rursus. Item seruiana ꝛ quasi seruiana, vt hic. Item due preiudiciales. Item alia que datur superficiario, ꝛ qui cõduxit ad non modicum tempus: vt. ff. de superficie. l. j. in fin. primi respon. ꝛ. §. quod autem ꝛ in rem. ꝛ. l. vlti. ff. de rei vendi.
11 l. superficiario. ꝛ. l. pretor. † Est octaua que datur metum passo, ꝛ est pretoria ꝛ in rem, sed est multũ dubium: vt ff. quod metus cau. l. metum. §. volenti. Sunt alie due, scilicet

scilicet bonorũ hereditatis petitio que competit illi cui
sit restitutio per senatusconsultum Trebellianũ, ⁊ sunt
pretorie in rem: ⁊ intelligit gloss. ꝙ sint ita reales ꝙ non
sint personales aliquantulum sed mere reales. Ego con
cedo ꝙ sunt pretorie prout glos. dicit, vt. ff. de bono. pos.
hered. l. j. ⁊. ij. ⁊ de fideicõ. hered. l. j. ij. ⁊. iij. vnde concedo
ꝙ iste bono. hered. pet. ⁊ fideicõ. heredi. pet. sint pretorie,
sed ꝙ sint mere reales put intelligit gl. ego nego: nã sicut
hereditatis petitio q̃ est de iure ciuili dr esse mista ppter
hoc ꝙ competit ⁊ ad prestationes personales, item com
petit ad res prosequendas, vt quia in causa petitur non
12 dominium sibi dari, vt not. j. eo. §. quedam. † Nam peti-
tio hereditatis mista est, vt. C. de pet. hered. l. hereditas.
⁊ cõpetit etiã ad p̃stationes personales ⁊ ad pretia debi-
torum que exacta sunt a possessione hereditatis. Itẽ ad
res corporales, vt. ff. de pet. heredi. l. siue a bone fidei. vn-
de cum iste due sint a pretore ⁊ ad exemplũ illius que est
mixta que competit ad res corporales, vt ad prestatio-
nes: ita dicam eas esse mistas, quia ea que cõueniunt in
illa ⁊ in ista nõ erunt miste nõ mere reales, sicut dicit gl.
⁊ videbitis. s̃. eo. §. alie. ¶ Uisis de realibus, videndum
est de seruiana de qua primo tractatur, ⁊ quero rationẽ
nominum quare vocantur iste actiones seruiana ⁊ qua
si seruiana: ⁊ de seruiana primo quare sic vocatur. Dicit
13 glos. ⁊ bene † seruiana vocatur a seruando, nam per fi-
deiussores ⁊ pignora creditoribus debita cõseruantur.
ff. qui satisd. cog. l. j. ad fi. ⁊. s̃. de oblig. que ex malefi. nasc.
§. furti. vbi dicitur: Tutius est in pignus incumbere, q̃
in personam agere, vnde quia pignus conseruat debita
⁊ ista actio cõpetit ad pignora tacite obligata, ergo per
consequẽs seruat. Et ideo dicitur Seruiana a seruãdo,
⁊ nomen sit consequens rei: arg. s̃. de dona. §. est autem
⁊ alius. versi. sed nos. Item quasi seruiana dicitur ideo,
quia sicut Seruiana seruat pignora, ⁊ propter hoc fuit
introducta primo in fundis locatis pro tacite obliga-
tis, ita similiter ad exemplũ Seruiane inuenta est quasi
Seruiana, quia hypothecaria dicitur que conseruat pi
gnora: vnde Seruiana primo fuit inuẽta ⁊ introducta,
⁊ ista postea ad instar Seruiane fuit facta, ⁊ ideo dicit̃
quasi Seruiana: vel potes dicere ꝙ dicitur Seruiana
quia seruat pignora, que quasi seruat, quasi Seruiana,
nam qui habet Seruianã propria autoritate postea ca-
pere ⁊ detinere pro mercede fundi, sed in quasi Seruia-
na non, que competit pro hypothecis, ⁊ sic Seruiana
magis seruat quia maiorem habet effectum. ¶ Hic di-
citur ꝙ quasi Seruiana cõpetit ⁊ ad pignora ⁊ ad hy-
14 pothecas: † pignora dicũtur a pugno, a traditione que
manu fit proprie loquendo de pignore, ⁊ ita loquendo
consistit in mobilibus, sed large sumẽdo pignus dicitur
etiam in immobili supposito. Unde dicitur res suppo-
sita, id est obligata, nam suppositio idem est ꝙ obliga-
tio: sic exponitur. ff. de reb. eo. qui sunt sub tut. vel cura.
non alienandis. quidam habẽt in rubrica vel supponen
dis, ⁊ exponitur, id est obligandis, ista Seruiana actio
competit locatori prediĳ rustici ad petendas res coloni
tacite obligatas. ¶ Opponit̃, ista actio non debuit sine
ratione introduci, nam de aliquo debet seruire, vt. ff. de
lega. j. l. si quando. sed videtur ꝙ nihil operetur: nam lo-
cator fundi habet interdictum Saluianum per qd ipse
petit res coloni sibi obligatas, ⁊ sic videtur ꝙ ista super-
fluat vel alia, qr esse nõ debet in legibus nostris aliquid
obscurum vel simile, vt. C. de nouo codi. facien. cõstitutio
vna. §. omnibus quibus ⁊c. ⁊ qd competat interdictum
pro adipiscenda possessione rerum coloni tacite obliga-
tarum pro mercede fundi, ⁊ sic non est necessaria indu-
ctio Seruiane, ⁊ sic opponitur. j. de interdict. §. interdi-
ctum quoqȝ. nam ad idem ambe competũt. Respon. di-
cit gloss. aliud est in Seruiana, ⁊ aliud est in interdicto
15 Saluiano: † nam qui agit Seruiana actione oportet
ꝙ probet illum fuisse dominum tempore quo obligauit,
vel etiam habere ius in re vel ad rem, nam probat infe-
rentem habuisse ius tempore illationis, vt. ff. de pig. l. j. §.
cum predium. ⁊. l. ⁊ que nondum sunt. §. quod dicitur. ⁊
non probet, succumbit, sed in Saluiano interdicto suffi
cit si locator probet inferentem possedisse tempore quo
inferebat, vt. C. de saluia. interdic. l. j. in princi. ⁊ not. j. de
interdic. l. interdictorũ quedã. ⁊ sm hoc facilius cõsequit̃
res coloni locator per interdictum Saluianum q̃ per
Seruianam. ¶ Ostendit glos. differentiam inter Sal-
uianum interdictum, ⁊ actionem Seruianam, sed non
dicit necessitatem inducendi seu rationem ⁊ eius vtilita
tem, imo magis ostenditur per istam differentiam ꝙ nõ
est vtilis: quoniam sicut per Seruianam locator conse-
quitur res coloni, ita per interdictum Saluianum, ⁊ fa
cilius probat interdicto, quia probat solummodo domi
num possidere tempore quo intulit, ⁊ oportet probare
in Seruiana de iure dominĳ, ⁊ sic est inutilis, quia plus
oneratur in probando, ⁊ non plus releuatur in effectu,
vnde facilius erit qui intentabit Seruianam si esset alia
vtilitas. ¶ Quero igitur que est vtilitas. Dico due pos-
16 sunt esse, ⁊ vna est dubia. Una est vtilitas, † quia Ser-
uiana competit contra quemlibet possessorem, quia est
actio realis, ⁊ possessio subĳcit actionem in rem. C. de a-
liena. iudi. mutan. cau. fac. l. vna. sicut dicitur in rei ven-
dicatione: sed Saluianum interdictum non competit
nisi vel contra inferentem vel obligantem, vt. C. de pre-
car. ⁊ salui. interdic. l. j. vel contra heredes eius, vt in. l. ij.
Sed leges videntur in hoc contrarie, quoniam vna lex
ꝙ contra obligantem tantum vel eius heredes compe-
tit Saluianum interdictum: vt. C. de precar. ⁊ sal. l. j. ⁊. ij.
Alie leges videntur dicere ꝙ contra quemlibet possesso
rem competit, vt. ff. de saluia. interdic. l. iij. §. j. ⁊. l. j. vnde
doctores dicunt ꝙ cõtra colonum competit directum:
sed contra alium possidentem datur vtile, ⁊ sic concor-
dant iura contraria. Et sic not. glos. j. de interdic. §. in-
terdictum quoqȝ: vnde forte non est verum ꝙ non com-
petat cõtra aliam. Cõtra hoc opponitur, quia nec vtile
competat: probatur, quia omnia interdicta sunt perso-
nalia. ff. de interdictis. l. j. §. vlti. vnde non debent egredi
personas eorum contra quos proponantur. Cum ergo
proponatur interdictum Saluianum cõtra colonum,
vt. C. de saluia. interdic. non debet contra alium etiam
propter persecutionem rei proponi: nam lex dicit, si quis
deiecit me de possessione mea, licet possessio illa perue-
niat ad alium, tamen interdictum intantum ꝙ datur
contra deĳcientem vi, non datur contra possessorem, et
hoc interdictum Saluianum qd proponitur contra co
lonum, non dabitur contra alium possessorem: vt argu.
17 ff. de vi ⁊ vi arma. l. cum a te. † Licet interdicta sint perso
nalia contra illos cõtra quos proponunt̃, tamẽ sunt in
rem scripta contra quemlibet possessorem: vt. ff. de in-
terdic. l. j. §. vlti. Sed quedam sunt mere personales, sed
non in rem scripte, ⁊ ita est de interdicto vnde vi, nam
mere personale est, ⁊ ideo non competit contra alium q̃
contra deĳcientem, vt probatur in dicta. l. cum a te. sed
istud interdictum Saluianum est in rem scriptum: pre-
terea glos. not. in illa. l. cum a te. ꝙ si iste qui deĳcit non
esset soluẽdo, q̃ in subsidium ageretur interdicto vnde
vi contra possidentem, arg. ff. de eo per quem factũ est. l.
vltima. §. j. sed si sit soluendo primo debet conueniri deĳ-
ciens, ⁊ in subsidium qui possidet rem, ⁊ sic forte non est
verum, quoniam Saluianum interdictum non compe-
tit contra alios. Itẽ secunda vtilitas Seruiane est, quia
in Seruiano iudicio queritur de iure eius qui obligauit
tacite, ⁊ sic sit, ille qui habet Seruianam prefertur illis
quibus prefertur ille a quo habet ius, vnde iste qui pro-
bat in Seruiana colonum dominũ prefertur ei qui ha-
bet publicianam sicut dicũt prefertur publiciana, vt. ff.
de publicia. l. penul. ⁊ vlt. Et ꝙ queratur de iure in Ser-
uiana ⁊ quasi probatur. ff. de pigno. l. j. §. cum predium.
et. l. ⁊ que nondum. ff. §. quod dicitur. sed in Saluiano
interdicto. l. j. vnde sufficit si locator probet colonũ possi-
dere tpe quo induxit, sed nihil queritur de iure eius qui
pignorauit: ⁊ ideo licet ille q intulit habet potius ius, qr
forte est dñs ⁊ possidẽs habet tãtũ publicianã, ⁊ sic infe-
rens colonus prefertur, vt. ff. de publi. l. vlt. ⁊ penul. inde
iste qui agit Saluiano non prefertur, nam allegat solũ-
modo possessionẽ, ⁊ ille allegat ad rẽ. s. publicianã, quia
est fortius ius, ⁊ ideo non restituet locatori, quia illi fa-
cienda est restitutio qui potius ius in re se probat habe-

re: vt.C.de edic.diui adria.tollen.l.vlti.§.j. Et ideo expe-
dit habere Seruianam, quia obtineret contra Publi-
cianam: quia ipse obtinet contra illum, qui sibi obliga-
tur.C.de pigno.l.persecutionem.⁊ auf.ibi posita, que in-
cipit, hoc debitor.licet sit dominus prefertur Publicia-
18 ne. Sed † adhuc videtur q Seruiana nõ sit necessaria
pro inuectis ⁊ illatis in fundo: nam sibi competit hypo
thecaria. quia habet hypothecariam, ⁊ ideo quero in
quo differt Seruiana ab hypothecaria. Dicunt docto
res q Seruiana differt, quia qui habet Seruianam
propria autoritate potest occupare res sibi obligatas,
quas habet Seruiana: ⁊ pbāt doctores q illi qui habet
Seruianam licitum est pignora inducere propria auto-
ritate, ⁊ sic occupare per presentes leges.ff.de dam.infe-
cto.l.inquilinos.⁊.l.seq.q̃ incipit, vtiq3.⁊.ff.in qui.cau.pi
gn.taci.contrah.l.est differentia.licet ea propria autori-
tate occupare pigno.vel hypotheca.⁊ non incidet in.l.
Aquiliā, sed ille qui habet hypothecariam tantum nõ
posset propria autoritate, imo amitteret ius suum, vt.C.
vnde vi.l.si quis in tantam.⁊.ff.quod metus cau.l.extat.
vnde iste autoritate iudicis debet occupare si ex sua cõ-
uentione possit, vt.C.de pignorib.l.iij.al's amitteret ius
suum, vnde magna est vtilitas habere Seruianam, ⁊
istud membrum est multum dubium. Videtis ergo q
multum expedit habere Seruianam: quia potest ppria
autoritate occupare res obligatas, sed non sic in hypo-
thecaria. ¶ Iuxta hoc querit dominus meus, ⁊ istud
est totũ dubitabile in hoc.§.querit ipse, quare permittit
occupare propria autoritate pig.cũ ille q habet Seruia-
nam habet hypothecariā possessionē pignorum inuectorum
in fundo, ⁊ ideo cũ ipse apprehēdet possessionem suam,
iure suo vtetur, vnde alij non facit iniuriam: argu.ff.de
regu.iur.l.nullus videtur.⁊ sic non amittit ius suum oc-
cupando pignora, sed ille qui habet hypothecariam nõ
possidet, vt.j.eo.§.in fi. vbi hypotheca dicitur quasi non
tradita, ⁊ sic cum occuparet possessionē alterius, amit-
teret ius qđ haberet in re, vt.ff.qđ met.causa.l.extat.⁊.C.
vnde vi.l.si quis intantam. Nam alicui cõceditur in suo
facere de aliena re, qđ in alieno prohibetur: vt.ff.ad legē
19 aquiliā.l.qua actione.§.j.⁊.ij. ¶ Quero † ergo nunquid
ille qui habet Seruianam possideat inuecta ⁊ illata in
fundum sciente ipso? Dicit dominus meus q sic, nam
pignus denominatur a possessionis traditione: vt hic,
ergo ille qui habet pignus possidet, tũc arguo: in rubri-
ca vbi tractatur de obligatione tacita pro qua compe-
tit Seruiana, ⁊ possessio pignoris contrahitur tacite, ⁊
sic supponit q possidet locator, vnde vbi preponitur pi-
gnus vel hypotheca. ⁊ sic refertur ad illos qui habent
Seruianam, sed hypothecaria de illis loquitur qui hy-
pothecariam habent ⁊ non Seruianam, vt in prima.l.
ff.in quib.cau.pig.vel hypothe.ta.contrah.l.j.⁊ in rub.
¶ Item hic dicitur q Seruiana experitur quis de re-
bus coloni, que iure pignoris sunt ei obligata pro mer-
cedibus fundi, sicut dicit iure pignoris, ergo habet pos-
sessionem: cum pignus dicatur a traditiõe, vt hic, sed in
alijs ⁊c.⁊.ff.de verbo.sig.l.plebs.§.pignus.⁊ eodem mo-
do dicit.ff.in quib.cau.pig.ta.contraha.l.ij.ad fi. ¶ Itē
20 ipse probat, † pignoratitia actio non competit nisi cre-
ditori sit tradita res, nam pignoratitia actio ex re nasci-
tur ⁊ obligatione re contracta, vt.s.quib.mod.re con-
trahi.ob.§.creditor.⁊ sic requiritur pignoris traditio fa
cta, vt creditori cõpetat pignoratitia, vt lex dicit: si quis
conduxit domum a primo conductore ⁊ soluat secundo
pretium.s.pensionem, q pro pignoribus suis inuectis ⁊
illatis competit cõtra primum locatorem pignoratitia
actio, quasi sibi soluta, ⁊ sic habet pignoratitiā actionē
pro illatis ⁊ inuectis, ergo locator habet possessionem,
quia al's non cõpeteret pignoratitia, vt.s.quib.mod.re
contrah.ob. sic inducit.ff.de pig.act.l.solutum.§.solutā.
⁊ fuit sententia Azo. vnde dicitur q fingitur iste locator
recipere possessionē, ⁊ sibi esse traditam fingitur, sic al's
signatur possessio tradita, vt.C.de do.cau.mor.l.si quis.
¶ Dico contra, non enim eoipso q colonus vel inquili
nus intulit in domum vel fundum conductum locator
habuit possessionem, sed dico q per hoc q habet Ser-
uianā, habet ius includendi: vt.ff.de dam.infec.l.inqui-
lino.⁊.l.vtiq3.ff.in quib.cau.pig.ta.contrah.l.est differen
tia. Dico ergo q Seruiana habet ius includēdi, sed in-
clusione facta statim acquiritur possessio inuectarum ⁊
illatarum, vnde eoipso q inuehuntur vel inferuntur nõ
acquiritur possessio locatori, ⁊ probatur: nam interdi-
ctum Saluianum est adipiscēde possessionis, vt.j.de in-
terdic.§.interdictum quoq3.⁊ istud cõpetit locatori pro
rebus coloni, vt.ff.de saluia.interdic.l.j.⁊.j.de interdi.§.
interdictum quoq3.cũ ergo detur locatori istud interdi-
ctum qđ est adipiscende possessionis, ergo non possidet,
et istud argu.semper faciebat dominus meus, ⁊ nunq̃
respõdit, ⁊ merito, quia credo esse casum illius.§. Item
probat: duo non possunt possidere eandem rem insoli-
dum.ff.de acquir.posses.l.iij.§.ex plurimis.ff.cõmo.l.si ex
certo.§.si duobus vehiculum. ¶ Hoc supposito, pone
duo locauerunt vnum fundum Titio, Titius inuexit ⁊
inclusit res suas in illo fundo, nunquid vnus potest age
21 re contra alium Saluiano interdicto? Lex dicit † q nõ
supponit q non possidet, nam sic possideret quilibet pro
parte cum non possit insolidum, vt dictũ est, sed si possi-
dent pro parte, quia vnus non potest conueniri ab alio
pro parte quam possidet, non est ratio, ⁊ sic supponitur
q non possidet: iste casus est leg. nam si creditor possidet
seruum sibi obligatum, nõ potest a debitore manumit-
ti.C.de ser.pig.dato manumis.l.j. sed lex dicit q si condu
ctor intulit seruos in domum conductam, ante conclu-
sionem factam a locatore potest manumittere seruum,
sed post conclusionem non potest manumittere, quo-
niam tunc habet possessionem.ff.in quib.caus.pig.taci.
contrah.⁊ sibi permittitur includere, quia iura fauent
locatoribus domorum, nam fauore eorum introductũ
est q possint propria autoritate includere, nam ⁊ iura
fauent eis dando tacitas hypothecas, vnde non est mi
rum si fauor extendatur quo ad hoc arbitrium.ff.de li-
ber.⁊ posthu.l.cum quidam. Non obst.arg.contraria.
Primo quod dicitur q in rubrica cõtinetur pigno.⁊ sic
est res tradita. Dico pign.quandoq3 accipitur pro hy-
potheca: vt.C.de seruis pign.dato manu.l.iij.⁊ sic expo-
nitur, pignus, id est hypotheca: arg.ff.de acquir.posses.
l.rem pignoris.⁊ potest dici pignus pro eo q locator sta
tim potest habere possessionem per inclusionem, ⁊ sic ex
quo statim potest fieri pignus videt̃ esse, vt arg.ff.si cer.
peta.l.lecta.§.dicebam. Item dicitur q agitur pignora
titia actione contra locatorem, ⁊ sic possidet: hoc intelli-
go post inclusionem, nã ante cum ipse posset apprehen-
dere res, ad quid ageret pignoratitia actione, ⁊ certe
frustra precibus impetratur, qđ iure communi concedi
tur, vt.C.de thesau.l.vnica.lib.x. Intelligo ergo q loca-
tor inclusit ⁊ tenetur pignoratitia actione, ⁊ tunc possi-
det: sic intelligo.ff.de pigno.actio.l.solutum.§.solutam.
¶ Hic dicitur, q Seruiana habet locum pro rebus co-
22 loni: sed † nunquid habet locum pro rebus inuectis ⁊
illatis in domum conductam ab inquilino? Glos.tenet
q sic, quia tacite sunt obligata pro fundo, ita ⁊ pro do-
mo: vt.C.locati.l.ede ante.⁊ sic idem ius debet esse, quia
eadem ratio.ff.ad leg.aquil.l.illud. Arg.nõ habet appa
rentiam, quia per eandem rationem nos dicemus cõpe
tere Seruianam fisco, quia bona cõtrahentium secum
sunt sibi tacite obligata, ⁊ tamē non reperitur q fiscus
habeat Seruianam: vt.C.de priuileg.fisci.l.iij.ff.in quib.
cau.pig.taci.contraha.l.ij.⁊ idem diceretur in quolibet
cuius bona tacite obligantur. Dominus meus dicit q
contra rationem iuris communis est seruiana intro-
ducta: nam regulariter bona tacite non obligantur.
Item quia regulariter creditor debet petere pignus a
iudice: vt.C.de pign.l.iij.sed ille cui Seruiana competit,
propria autoritate potest occupare, vt vidistis, ⁊ sic cum
sit contra rationem iuris cõmunis, nõ extendenda est,
imo stabit tantũ in suo casu, ⁊ sic competet tantum pro
rebus coloni, arg.ff.de legib.l.qđ vero contra rationem.
vnde nõ extendit ad causam domus, q̃ bene dicũt iura
q inuecta in domo sunt tacite obligata, sed nõ dicũt q
habeat Seruianā, ⁊ iura que loquunt̃ in colonis tm̃, vt
hic.j.e.de interdic.§.interdictũ quoq3.⁊.ff.de pig.l.j.§.cũ
predium.

predium. unde non interest nostra extendere priuilegiũ, cũ non reperitur expresse extensum: vt. ff. solu. matrimo. l. si vero negotium. ¶ Dico cum glos. ꝙ imo competit nec est extendere. §. istum ad casum alium, imo ad eundem: nam cum aliquid statuitur propter vnam rationem in vno, ꝛ eadem ratio reperitur in alio iudicio, eundem casum ꝛ non alium esse, nam ius iudicat idem propter identitatem rationis. ff. ad leg. aquil. l. illud. sed illa ratio propter quam seruiana est introducta reperit̃
23 in domo, ergo idem erit. ¶ † Que ratio est inducẽdi seruianam. Ratio est in colonis ꝙ locator propria autoritate possit pignora occupare: ꝛ ista ratio reperitur in locatore domus, quia potest propria autoritate includere, ꝛ sic inclusor acquirit possessionem, ꝛ sic potest apprehendere, vt. ff. de dam. infec. l. inquilino. ꝛ. l. vtiqꝫ. ꝛ. ff. ex qui. cau. pig. taci. contra. l. est differentia. ꝛ sic non est extendere ad alium casum. Contra hoc opponitur, imo non est eadem ratio: nam ad hoc ꝙ colonus obliget inuecta vel illata requiritur scientia locatoris, ꝛ sic quodãmodo videtur istam obligationem querere de facto suo, sed in locatione domus nõ requiritur scientia: ꝛ ideo cum locator fundi acquirit obligationem quasi ex facto suo, non videtur idem casus, imo magis videtur subueniendum in colono domino qui quasi ex sua prouidẽtia habet, argu. C. qui potio. in pig. hab. l. assiduis. Dico quãtum ad hoc ꝙ bona inuecta obligẽtur tam locatori domus qui ignorat inuecta, ꝙ locatori fundi qui scit, cum in vtroqꝫ reperiuntur per. l. obligari: sed dico quantũ ad Seruianam inducendam nõ est differentia, quia sicut colonus non potest occupare inuecta ꝛ illata propria autoritate, ita nec locator domus, ꝛ ista est ratio inducendi seruia-
24 nam, vnde habet locum in vtroqꝫ. ¶ Quero † nũquid in domo commodata pro deterioratione habeat locum seruiana vt liceat capere propria autoritate? Glos. dicit ꝙ sic per propriam rationem: pro deterioratiõe enim inuecta tacite obligantur, ergo habet locum seruiana, vt ff. in quib. cau. pig. taci. contra. l. ij. ¶ Dico contra. bene reperitur ꝙ pro deterioratione inuecta possint includere: vnde cum istud sit cõtra ius commune, non extendã ad casum commodati: quia esset extendere ad alium casum, quod non possum, vt. ff. de leg. l. quod vero contra. ꝛ. ff. sol. matr. l. si vero negotium. tamen glos. tenet contrarium. ¶ Quero quid si locatio fundi vel domus nõ consistat in pecunia, imo pensio facienda est in specie forte, vel ꝙ habeat medietatem fructuum, ꝛ sic erit colonus pecuniarius: nunquid habet locum Seruiana? Non refert in quo pensio consistat siue in pecunia siue in alio. Imponitur Raufredo ꝙ dicit contra, ꝙ inuecta ꝛ illata sint tacite obligata est contra ius commune, ꝛ ideo non sunt extendende ad alium casum: sed leges que dicunt inuecta ꝛ illata tacite obligari, loquuntur in locatione, vt. ff. de pactis. l. ideoqꝫ. ꝛ locatio est tunc demum, sed pensio est in pecunia numerata. ff. loca. ꝛ conducto. l. ij. ꝛ. §. locati. §. j. vnde cum loquitur de pecuniario nõ extendam istud ad aliud. ff. de legib. l. quod vero contra rationem. Dominus meus dicit contrariũ cum glos. ꝛ certe istud est magis extendere ad alium casum, ꝙ ad illud quod ipse negauit supra, scilicet habere Seruianam locum in inuectis ꝛ illatis in domũ. Dicit ergo ipse, contractus reperiuntur certi, ꝛ aliquid statuitur in illis, ꝛ idem habet locũ in certis sibi similibus. Si conuenero ꝙ seruus meus custodiat pistrinum et recipiam mercedem pro custodia mihi competit actio ex locato contra pistrinum tantum, si autem conuenit ꝙ iste custodiet seruum in pistrino, ꝛ haberet in recompensationem operis serui, dicit lex, quasi genus locati ꝛ conducti est: cũqꝫ merces non est in pecunia datur prescriptis verbis. ff. deposi. l. j. §. si quis seruum custodiẽdum. vnde quasi idem est locatio, siue consistat in pecunia, siue in
25 alio. ¶ Iuxta hoc querit dominus meus. Pone † minor conducit domum, mittit res suas: nunquid sunt tacite obligate, ꝛ competit Seruiana? Et videtur ꝙ non, nam vna lex dicit ꝙ bona tutoris vel curatoris pro officio tutele vel cure sunt tacite obligata. C. de admi. tuto. vel curato. l. pro officio. Alia lex dicit ꝙ minor nõ potest esse tutor: quia bona sua non possunt tacite obligari, vt C. de legiti. tuto. l. vlti. ¶ Item plus non facit tacitum ꝙ expressum, vt. ff. loca. ꝛ cõduc. l. qui ad certum. sed expresse minor non potest bona sua alienare, imo nec tutor vel curator: vt. C. de administra. tut. l. lex que tutores. ¶ Gloss. respon. qui videntur tenere ꝙ non possunt tacite obligari: vt not. glos. ꝛ Raufred. ff. de pactis. l. item quia, al's est. §. sub. l. postquã. Credo contra. nam minor qui conduxit domum tanꝙ diligens paterfamilias vtitur iure communi tempore debito potest includere et detinere res minoris: quia vsus est iure maioris: vt arg. ff. de minorib. l. verum. §. sciendum. ꝛ. C. de in integ. restitutio. l. vlti. sed istud argu. non concludit res esse obligatas tacite. Nõ enim sequitur: Possunt includi ꝛ detineri, ergo sunt obligate, quia non possunt obligari senatusconsulto impediente: vt. ff. de rebus eorum qui sunt sub tuto. vel cura. l. pe. §. pen. ꝛ hoc est verũ in illis rebus que seruando seruari possunt, vt. C. de administra. tut. l. lex que tutores. ad finem. sed aliqua videntur obligata,
26 quid ergo? Credo ꝙ sint obligata: nam † video licet senatusconsultum Macedonianum impediat obligari filiumfamilias cum effectu, ꝛ patrem ex mutuo, si tamen filius in vsus necessarios recipit, scilicet mutuum, vt in causa studiorum, vel in victum suum, cessat senatusconsultum Macedonianum, vt ad macedon. l. sed ꝛ Iulianus. §. quod dicitur. ꝛ. C. ad macedo. l. Macedoniani senatusconsulti. Sicut ergo cessat ꝓhibitio senatus persona filij, cum mutuatur in vsus necessarios, similiter erat in minore vt cesset prohibitio legis prohibentis res minorum posse obligari: debet enim cessare in casu vbi minor gerit, ꝛ facit qđ maior diligentissimus faceret. Sed Rau. respondebat ad istam legem, quoniam licet Macedonianum cesset, si filius recipit in victum suum pecuniam mutuo: ibi est magnum periculũ ne pereat fame, sed per hoc non cessabit prohibitio legis, que prohibet obligari res minoris, quod non est ita magnum periculum si minor iaceat foris. Preterea debilius est Macedonianum, quia odiosum, ꝙ auxilium minorum, quod est fauorabile, ꝛ ideo facilius tollitur: ꝙ sit debilius probatur. ff. de minorib. l. verum. §. vlti. Dico quod videtur ꝙ sint obligata, nam licet bona minorum ab homine non obligentur, tamen videtur ꝙ possint a lege, ꝛ sic lex prefert mulierem in causa dotis ceteris creditoribus, vt C. qui potio. in pign. hab. l. assiduis. ¶ Dominus meus
27 dicit † si expedit minori, quia bene contraxit, tunc sunt obligata, id est a lege, al's non, nam lex que obligat illa bona, certa est de omnibus, arg. ff. de condict. ob caus. l. si pecuniam. §. cum seruus. ꝛ ideo bene fit cum expedit minori: potest bene sustineri glos. ꝛ ista sententia domini mei videtur periculosa. ¶ Si ergo illata ꝛ inuecta sunt tacite obligata, nunquid si inducatur instrumentum in quo continetur ꝙ Titius tenetur mihi ad centum libris erit obligatum vt locator domus possit agere ex illo nomine contra debitorem? Et videtur ꝙ sic, quia potest nomen dari in pignore, ꝛ ageret creditor: vt. ff. de pignora. actio. l. si conuenit. ꝛ qui dat instrumentum pignori, ꝛ nomen dedisse videtur, vt possit agere creditor, vt. C. que res pigno. obligari pos. l. cum constet. ꝛ legato chirographo nomen legatum vt legatarius agat: vt. ff. de lega. iij. l. qui chirographum. ꝛ de leg. ij. l. seruum filij. §. eum qui. Dominus meus dicit ꝙ non est obligatum
28 chirographum: vnde ipse dicit † ꝙ sub generali legato vel exceptione chirographi nomen non continetur, vt ff. de lega. ij. l. Caius. Unde si qs legat mihi illa bona que habet in domo sua, ꝛ sic instrumentum nõ continetur, sed vbi specialiter legatur nomen, ꝛ habet legatarius vtilem suo nomine, vt. C. de lega. iij. l. qui chirographũ. ꝛ de lega. ij. l. seruum filij. ꝛ ibi not. glos. vnde cum hic sit obligatio generalis, instrumentum non erit obligatum: argumen. ff. de legatis. ij. l. Caius. ꝛ de legatis. iij. l. vxorem. §. legauerat, ꝛ sic notat glossa. ff. de legatis. ij. l. seruum filij. §. eum qui. ¶ Cui competit Seruiana? Dico ꝙ litera sic soluit: quia competit locatori fundi. Cui cõpetit quasi Seruiana, id est hypothecaria? Dico ꝙ competit creditori cui res sunt obligate pro debito

ab eo qui habet ius obligandi, vt quia dominus: vt.ff. de pigno.l.etiã que nõdum sunt.§.quod dicitur. vel qui habet ius ad rem, vt ille qui habet publicianam, pretor tuetur creditorem sicut tuebatur primũ, vt.ff.de pign.l. si ab eo. aut ab eo qui habet ius in re, vt creditor, potest pignus sibi datũ pignori dare, vt.C.si pignus pig. datũ sit.l.j. Unde si ille qui dedit sit dominus, siue habet ius ad rem persequendam, vt Publicianam, siue ius in re, vt creditor, iste cui sunt obligate habet hypothecariã: vt.ff.de pignorib.l.j.§.cum predium. ꝛ.l.si ab eo.C.si pignus pigno. datum sit.l.j. ꝛ non solum propter res corporales, vt equum, fundum ꝛ similes, sed etiam propter res incorporales, vt propter nomina, vt.ff.de pig.act.l.si conuenerit. Item propter seruitutes rusticas, sed glos. dicit ꝙ non datur propter vrbanas ne deformarentur edificia: vt.ff.de pignorib.l.si is qui.§.vltimo.ꝛ.l.sequen.

29 ¶ † Quero, contra quem competit. Dico sicut possum subijci in rei vendicatione aduersario actioni inrem: vt C.de aliena.iudi.mutan.cau.fac.l.vnica. Item hic cum sint reales competunt contra possessores rerum corporalium. Item contra possessores seruitutum. Item contra quasi possessores.ff.de acquir.rerum domi.l.seruus. §.incorporales.ꝛ.ff.si seruitus vendi.l.ꝛ si forte.§.sciendum. vbi dicitur iure possessor. Item ꝛ competit contra possessorem multum improprie, vt contra debitorem, cuius non est pignori datum qui conuenitur actione possessionis, ꝛ est ibi propria possessio, imo impropriissima possessio: vt.ff.de petitio.heredi.l.regulariter. ꝛ.ff.de pignora.actio.l.si conuenerit. ¶ Quando competit hypothecaria. Dico aut bona tacite sunt obligata per legem, aut ex conuentione partium: si tacite per legem, tunc si sit possessor ille, ꝓpter quẽ obligãtur, possum agere vel personali vel hypothecaria. Si contra alios possessores, ꝙ ego creditor agam primo contra debitorem personali actione, ꝛ si non satisfaceret mihi, possum agere contra possessorem: vt.ff.de iure fisci.l.moschis. Si sit obligatio expressa per conuentionem, tunc olim poteram agere contra quem vellem, vt.C.de pignor.l.distractis.ꝛ.l.persecutione. sed hodie per auf. distinguitur: aut possidet debitor, ꝛ electionem habeo vtrum conueniam eum personali actione ad debitum, vel reali ad pignus, si al's ius possidet primo habes necesse conuenire debitorem principalem, debes etiam post eum si mihi non satisfaciat conuenire fideiussores vel mandatores ꝛ vltimo conueniam possessores, vt.C.de pignorib.l.persecutione.auf.ibi posita, que incipit, hoc si debitor. Sed quidam dicunt illam correctam per aliam que est posterior in corpore auf.de litigiosis.§.ab hoc autem litigiosi.colla.viij.ꝛ alia sumitur, auf.de fideiussori.§.j.ꝛ.§.sed neq3. colla.j. vnde dum authẽ. illa reducit ad ius Codicis, hoc non credo: ꝛ quod dicitur in illa authen.de litigiosis. ꝙ sibi permittitur agere, ego intelligo ẜm determinationem primi, vt scilicet primo debitor, secundo fideiussor vel mandator vel similis persona, tertio possessor conue

30 niatur. ¶ † Iuxta hoc quero, si tu possides rem meam, ꝛ sic non es mihi obligatus: q2 agitur cum eo qui nullo iure est obligatus, vt.s.e.§.in si.nũquid posses mihi obligare rem tuam pro restitutione rei mee? Uidetur ꝙ nõ, quia hic non est creditor, hic non est obligatus, ergo non potest accedere fideiussor nec pignoris datio, ꝙ qui tenetur rei vendicatione est obligatus actione in rem, potest accedere fideiussor, ꝙ sic ꝓbatur. Actio de peculio in rem est quantum ad illam adiectionem de peculio, sed potest accedere fideiussor quantum ad patrẽ qui de peculio tenetur, vt.ff.ad macedo.l.creditorem. competit ergo hypothecaria pro re obligata, vel ad rem, vel ab eo qui ius habet in re, vel habet actionẽ pro re: vnde si habeo publicianam ꝛ obligo rem tibi pro qua habeo publicianam, ꝛ contra omnem obtinebis hypothecaria contra quem publiciana obtineres, vnde contra omnem extraneum si non contra dominum, vt.ff.de publi.l.penulti.ꝛ contra eum succumbo in hypothecaria,

31 vt.ff.de pignorib.l.si ab eo. ¶ Queritur † vtrum actio personalis ad debitum ꝛ hypothecaria ad rem possint simul intentari. Dicebant quidam ꝙ non, legatarius pro legato habet actionem personalem, scilicet ex testamento, habet rei vendicationẽ ꝛ hypothecariam, sed personalem ꝛ hypothecariam non potest simul intentare.ff.de lega.ij.l.cũ filius.§.varijs. Sed contra te, ille.§. non loquitur de hypothecaria ꝛ personali, quia legatarius non habebat pro legato, istud est iure codi. introductum: vt.C.cõmunia de lega.ꝛ fideicom.in.l.j. Loquitur ille.§.de rei vendicatione ꝛ personali ex testamẽto, quia non possunt simul dari ꝛc. hec est causa, quia ad idem competũt, scilicet ad rem legatam, sed personalis ꝛ hypothecaria nõ competunt ad idem, quia personalis ex testamento ad ipsam rem legatam, hypothecaria pro rebus alijs testatoris competit: ꝛ ꝙ personalis ꝛ hypothecaria simul possunt intentari, casus est legis in auf. de fideiusso.§.sed neq3.colla.j. ¶ Queritur nunquid sententia absolutoria lata in personali pariat exceptionem rei iudicate in hypothecaria? Gloss. videtur dicere ꝙ non.ff.de pigno.l.seruum.quia videtur dicere idem, sed tamen dicit forte. Dico ꝙ sententia lata in personali pariat exceptionem rei iudicate in hypothecaria: ꝛ est casus.l.expressus.ff.quib. modis pigno. vel hypothe.sol.l. differentie. ¶ Si queritur tunc de formatione libelli in Seruiana actione ꝛ hypothecaria, in Seruiana sic for

32 matur: † Ego dico contra te ꝙ tu possides talem rem meam in qua colonus vel inquilinus habebat dominiũ vel publicianam, vel saltem ius obligandi, quia forte erat pignori sibi data. Et dico ista scribi sub distinctione, colonus vel inquilinus: nõ ꝙ ista duo oporteat proponere in libello, sed alterum tantum ẜm diuersitatem facti ẜm quod erat locator dom⁹ vel fundi. Dicit ergo: Ego dico contra te ꝙ tu possides rem talem in qua colonus vel inquilinus qui domum meam vel fundum meum conduxit habebat dominium, vel publicianam, ꝛ quoniam rem in domum meam a se conductam vel in fundum meum a se conductum induxit eo animo vt perpetuo staret ꝛ me sciente: q2 est fundus siue domus, nõ oportet me differre, vnde peto vt eam reddas, vel dicas restituasq3, forte prius possessionem habebat, vt dixi.s. ¶ In hypothecaria sic formatur: Ego dico cõtra te ꝙ Titius debitor obligauit mihi rem talem, in qua re tempore obligationis habebat dominium, id est habebat publicianam pro ea, vnde cum tu possideas, ago contra te vt eam mihi reddas. Dicunt quidam ꝙ male formatus est iste libellus. Unde peto vt rem tradas, vel pretium soluas: quia qui rem tenet, soluendo pretiũ creditori liberatur ab hypothecar. vt.ff.quib.mod.pigno. vel hypothe.sol.l.Lucius. Unde dicunt ꝙ repellendus est actor qui sic agit, tanꝙ plus peteret. Dico ꝙ non debet poni, vel pretium soluas, imo si tu hoc proponeres,

33 plus peteres: † quoniã libellus debet cõformari obligationi, vnde vbi tenetur quis sub alternatione, debet formari libellus sub alternatione, si ergo diceres hic formari libellum vt peteretur a creditore res reddi, vel pretium solui, sequeretur ꝙ teneretur reus ad hec duo sub alternatione, qđ est falsum duplici ratiõe. Una quia hypothecaria esset personalis: qđ falsum est, imo mere realis. Itẽ si periret res sine dolo ꝛ culpa sua teneretur ad alteram partem, scilicet ad pecuniam: si ad ista duo teneretur sub alternatione, quia idem esset in alternatiuis, vt.ff.de contrahen.empt.l.interpretatione. quod est falsissimũ, ꝛ ita plus peteret, vnde dico ꝙ sine alternatione debet peti res predicta. Contrarium dicendum ꝙ debet vnum peti, ꝛ aliud potest solui beneficio legis, vnde si seruus dedit mihi damnum in decem tantum dicam: seruus tuus damnificauit me in decem, vnde peto decem: nihil plus dicam, ꝛ tamen potest solui seruus, hoc est quod probatur.ff.de re iudi.l.miles.§.decem.ꝛ.ff. de offi.iudi.circa prin. Item dicit glos. hic ꝙ creditor petit in hypothecaria possessionem que sua est, falsum est, quia solo consensu datur hypothecaria: hoc est quod probatur de pig.l.j. Scis tu quid sequetur ex hoc, si esset reus cõdemnatus in hypothecaria, ꝛ nollet restituere, si diceres possessionẽ peti sicut sit'r in rei vend. Quidã dicunt ꝙ petitur possessio, si res estimaretur cum agitur contra extraneum, agitur contra debitorem, estimatur quanti debet,

quanti debet: vt.ff.de pignor.l.si inter.§.vlti. ⁊ aliud est
estimatio rei, aliud possessionis.ff. vti possi.l. si duo. in fi.
vnde multum grauaretur actor: ꝙ restituas male sede-
ret in hypoth. qr restitutio est rei iam habite, in Seruia-
na bene sedet in locatorem fuerit initio translata posses-
34 sio. do. Jaco. de rau. ⁊ Az. Et † caue quia facilis est qui
intentat hypothecariam dicens obligantem fuisse do-
minum sed dicat dominum habuisse publicianam vt
ita nō oneretur probatione dominus, quia oportet pro-
bare obligatorem fuisse dominum rei obligate, ⁊ diffici
le esset probare dominū, sed facilius est probare obligan
tem habere publicianā, sufficit ad hoc ꝙ ipse possit ob-
ligare: ⁊ ꝙ creditori detur hypothecaria habes. ff. de
pigno.l. si ab eo. Istum libellum quidam sic reprobaue-
runt in hypotheca. solam possessionem aduocant, ergo
male petit rem sibi restitui: ꝙ solam possessionem aduo-
cet dicit.l.ff.de euict.l.si cum vēditor, quod ex quo per so
lam possessionez aduocat ꝙ male petat rem, vt habetur
ff. vti possi.l.si duo.in fi. Dicendum ꝙ lex illa, si cum ven
ditor. que dicit ꝙ hypothecaria siue seruiana sola posses
sio aduocatur: sed quod dicitur ibi dicitur ad excluden-
dum dominium, quia non petet vt habeat tanꝙ domi-
nus, sed vt habeat ius creditoris. Unde dicunt ꝙ si fuit
res tradita dicatur in libello pign. dicendo sic: Dico cō-
tra Titium ꝙ Titius dedit mihi talem rem pignori, in
qua re ⁊c. si non fuit tradita non debet ponere in libello
pignꝰ, sed solū sic dicēdo: ꝙ Titius debitor meus obliga
uit mihi vel hypothecauit talē rē, in qua re ⁊c. sed dicit
ꝙ pignus cadit in re aliena sicut ⁊ vēditio, sed hypothe
ca non, vnde libellus non ꝓcedit si dicat sic libellus: Et
Titius obligauit rem suam talem. quia potest esse ꝙ res
sit aliena, vnde non oportet dicere ꝙ sit sua, vel non con
cluderet libellus in hypothec. vnde non oportet apponi
illud verbum pignori vt ipsi dicunt, quia qui diceret pi-
35 gnori non deberet dicere ꝙ sit sua vel habeat ius, † cum
pignus in aliena re cadat sicut ⁊ venditio vt dixi, sed o-
portet dicere hoc in hypotheca. vnde quid facit illud ꝙ
res aliena vendi potest sed obligari nō potest, que est cau
sa. Sed dico quod hic, quia est falsissimum vel euiden-
tissimum: ego al's declaraui. Arguitur contra formam
libelli supradictam in actione hypotheca. quia diuina-
tio est: cum ibi non contineatur de fructibus aliquid.
Dicunt quidam in hypothecaria veniunt fructus post
litem contestatam tantum. ff. de pig.l.si fundus.§. inter-
dum. vnde pro aliis fructibus ante litis contestationē li
bellus diminutiue formaт: sic sunt omnes libelli Rau.
⁊ ideo nullus debet suppleri. Dico ꝙ oēs fructus qui
veniunt in rei vendicatione veniunt etiā in hypotheca-
ria, si erat dominus obligans, vnde sicut dico in rei ven
dicatione reū teneri de fructibus si sint extantes rei ven
di. consumptis ⁊ iudicis officio, ⁊ sic dico in hypotheca
ria: vnde illa distinctio que in rei vendi. obseruat in fru-
ctibus, sic in hypothecaria, sic intelligo.l.ff. de pignorib.
l.j.§. si predium.

Summarium.

1 ☞ Preiudiciales actiones que sint, ⁊ qua ratione sic vocate.
2 Officium iudicis quandoqꝫ pro iure futuro competit.
3 Officiū iudicis cū directa preiudiciali cōcurrere potest.
4 Actiones reales ⁊ directe dominis competunt pro iure quod habent in colonis ascriptitiis.
5 Coloni ascriptitii liberi sunt, ⁊ ad clericatum assumi possunt dominis inuitis.
6 Ascriptitiis contra dominos conceditur vtilis actio, ne se inquietent.
7 Liber homo nulla conuentione etiam iurata potest se seruum facere.
Libertas nec in tota tolli potest cōuentione, nec aliquo pacto grauari.
8 Uoluntatem testatoris pro lege haberi, ideoqꝫ seruari debere, qualiter sit intelligendum.
Legatum sub conditione impossibili vel turpi vel irra-tionabili, debetur conditione relecta.
9 Seruus efficitur qui se vendi permittit vt pretii partem lucretur.
10 Personalis actio, personam cum qua contractum est, contingit.
Opere promisse qua actione petantur.
11 Homo an possit fieri alterius nullo accepto pretio.
12 Homo liber potest fieri alterius per iura feudorum.
13 Homagium quibus verbis fieri soleat.
14 Jus reale an possit acquiri in homine libero.
15 Obligatio non inducitur aut tollitur tempore.
16 Ligius homo quis dicatur, ⁊ quis non ligius.
17 Ligius homo quibus distinguatur a non ligio.
18 Filii hominis ligii an sint eiusdem cū patre cōditionis.
19 Obligatio vasalli morientis an transeat in heredes.
20 Uasallus in castro sibi in feudum cōcesso quale dicatur ius habere.
21 Dominium directum etiam transferri potest partibus consentientibus.
22 Interdictum ideo in obligationibus personalibus locū nullum habet, quia ius reale non continent.
23 Mutuum re contrahi necesse est, nam sola nequit conuentione perfici.
24 Contractus innominati penitentia possunt rescindi.
25 Periculū rei quando ad recipientē pertineat ⁊ quando ad dantem.
26 Libertus patrono operas suo sumptu prestare tenetur.
27 Uasallus an teneatur propriis sumptibus dn̄o seruire.
28 Promittens cautionem simpliciter, vsqꝫ ad tēpus consuetum promittere presumitur.
29 Uasalli regis Francie an teneantur eum comitari vltra mare.
Uasallus an possit dominum suum punire in suo feudo delinquentem.
30 Persona loquentis semper excipitur, ne in sermone generali comprehendatur.
Judex in sua causa esse potest nemo.
31 Ascriptitius qualiter petatur actione preiudiciali.

Preiudiciales.

¶ Tractatum est. s. de pretoriis penalibꝰ.
hic autem intendit tractare tantum de preiudicialibus
actionibꝰ. Quereret aliquis, preiudiciales actiones do-
mine, de quibus vos intenditis hic tractare, sunt ne in
rem vel in personā? Dicit ipse, preiudiciales in rem esse
videtur, ⁊ domine que sunt iste ꝓiudiciales. Dicit ipse,
1 per † quas queritur vtrum aliquis sit liber vel seruus.
Item vtrum libertus vel ingenuus. Item de partu a-
gnoscendo, ⁊ sunt tres preiudiciales. Itē. §. habet duas
materias de directa preiudiciali, ⁊ de ista tangitur in gl.
nam querit in fin. quomodo coloni censiti ⁊ ascripti pe-
tuntur, ⁊ dicitur vtili preiudiciali. Item quia quidam
reuocant in dubium: nunquid pro homine qui facit ho-
magium competit preiudicialis vtilis? Ego dimittam
modo de directa preiudiciali ⁊ habebitis in nouis in re-
petitione suppositis. Igitur de directis preiudicialibus
videndum est ad materiam preiudicial. ⁊ qui ascripti-
tii, vel coloni censiti sunt homines conditionati: quero
qua actione petuntur. Et istam mouet glos. ⁊ dicit ꝙ
officio iudicis, vt sunt coloni capi. censi. in quibus casi-
bus domi. conueni.l.j.lib.x. sed illa lex nihil facit. Bene
dicit si dominus exigit a colono vltra id quod debet, ꝙ
colonus eum trahit ad iudicem, ⁊ non dicit vtrum iure
actionis vel officio iudicis: ⁊ ideo placet glos. ꝙ non po-
test cōpetere officio iudicis, quia ille qui impedit alium
in conditione sue libertatis debet condemnari vt non
impediat eum vel inquiret super libertate sua in perpe-
tuum, vt. C. de inge. ma.l. diffamari. vt. C. colo. capi. cēsi.
in quibus casi. domi. conueni.l.j.lib.x. debet ergo conde-
mnari ne inquireret, nam pertinet ad iudicem: vt.ff. de
vsuris.l.j. relinquitur. Dicit ergo glos. ꝙ nō possunt pe-
ti officio iudicis, sed argumen. non est multum efficax:
2 non enim † est verū simpliciter ꝙ officium iudicis nō cō
petat pro futuro iure vbi ius presens existat, qđ futurū
debet sequi, vel qđ sequitur ad ius presens. Unde si quis

me in libertate fundi mei impediat, ego habeo negato-
riam contra eum per quam petam ipsum condemnari
vt nõ impediat in futurum, ⁊ etiam cautionem de non
impediendo. ff. si serui. vendi. l. harum. ⁊ l. egi. ⁊ tamē iu-
dicium non accipitur de futuro: vt. ff. de iudic. l. non
quemadmodum. Unde dico ꝙ ratione iuris presentis
agendi qḋ quis habet, bene dicitur illud qḋ in futurum
ad illud potest sequi ex eadem causa. Unde cum iste colo
nus impeditur in sua libertate, sibi competit ius agendi
pro isto impedimento, si cras impediatur ex eadē causa
competet: ⁊ ideo ne habeat frequētissime consistere pro
quolibet impedimento condemnatur ne impediat in fu
turum, arg. C. de prescrip. xxx. an. l. male agitur. Conce-
3 do ergo † ꝙ officium iudicis habet locum, qḋ concurrit
cum directa preiudiciali. Non obst. argu. gloss. tractus
futuri temporis nõ pertinet ad iudicem: quia verum est
vbi actor non habet ius presens propter qḋ possit dedu-
ci in iudicium, sic loquitur. ff. de vsur. l. j. Sed vbi habet
ius presens ⁊ ex eadem causa speratur de futuro, nam
ex quo impediuit, presumitur in futurū impedire: argu.
ff. de accu. l. si cui. ⁊ ideo permittitur ratione iuris in quo
sufficit petere ꝙ condemnetur, nam aliquando propter
aliud aliquid deducitur in iudicium per aliquam actio-
nem per quam nõ posset principaliter per se deduci, vt
interdicto vnde vi, quod principaliter non competit ad
mobile, sed cum sit deiectio in mobili deducitur per in-
terdictum vnde vi res mobilis in iudicium, vt. ff. de vi ⁊
vi arma. l. j. §. plane. Item in actione iniuriarū que prin-
cipaliter competit ad vindictam, ⁊ secundario ad da-
mnum: vt. C. de iniur. l. dominum. ad finē. ¶ Isti ascri-
ptitij ⁊ coloni sunt conditionati: ⁊ sunt ascriptitij ascri-
pti glebe, vnde dominium habent in eis. ¶ Queritur
4 nunquid † pro tali iure competunt actiones, que cōpe-
tunt pro iuribus realibus, ⁊ directe? Et videtur ꝙ sic. ff.
si seruitus vend. l. ij. nam isti censentur esse partes fundi,
vt. ff. de diuer. ⁊ temp. prescrip. l. longe. sicut ergo pro pre-
diis competeret directa, si predium seruiret: ita pro isto
qui censetur pars fundi competit vtilis, ex quo petitur
ius in ipsis. Unde possunt petere domini vtilem seruitu
tem in eis, non directam: quia non sunt vere fundi. Itē
per negatoriam vtilem dicēt dominum non habere ius
talia seruitia ab eis exigendi, ⁊ eos libertate sua inquie-
tandi. Ista sn̄ia non placet glos. non eīm cōpetit cōfesso-
ria vel negatoria que competunt pro seruitutibus hic,
5 quia non est seruitus, vt probatur: quoniam † isti ascri-
ptitij sunt liberi, nā possunt fieri clerici inuito domino,
sed si essent serui, non possent, ⁊ sic apparet ꝙ non sunt
serui, vt auf. de sanctis. episc. §. ascriptitios. ⁊. §. si seruus.
Preterea seruus consistit in patientia: vt. ff. de serui. tit.
generali. l. quoties. Preter seruitutem oneris sustinēdi:
quia tunc censetur dominus parietem reficere, vt possit
onera sustinere: vt. ff. si serui. vendi. l. ⁊ si forte. in princi. ⁊
§. distant autem. ⁊ iura que habentur in colonis consi-
stunt ⁊ in faciendo ⁊ non faciendo ⁊ in ascriptitijs ⁊ in
patientia, ⁊ sic non est seruitus: vnde dicit glos. isti cōue-
niunt rebus, cum dicātur pars fundi. Item cōueniunt
personis, scilicet seruus quo ad seruitia etiam debent fa
cere: vt. C. de agrico. ⁊ censi. l. ne diutius. sed tamen ma-
gis adiudicatur personis ꝙ rebus. Illa autem preiu-
dicialis que competit pro seruis petendis bene dabitur
vtilis preiudicialis, non directa, quoniam directa cōpe-
tit pro veris seruis, et ad similitudinem ipsorum vero-
rum seruorū suorum propter similia seruitia attribuitur
istis vtilis, quia sunt liberi, sed tamen ius habent domi-
nū in ipsis tantum ꝙ etiam videnť esse pars fundi: nam
possunt dimittere nisi fierent clerici, ⁊ propter ius qḋ do
mini habent in eis datur domino vtilis preiudicialis di
6 recta, ⁊ † ipsis colonis vel ascriptitijs datur vtilis con-
traria per quā peterēt se non inquietari cum sint liberi,
⁊ nō ascriptitij vel coloni. Et sic glos. tenet hic ꝙ in vti-
li competit directa domino, ⁊ ascriptitijs contraria: ⁊
ideo quia lege non inuenitur cautum. Pone aliquis te-
netur mihi ad aliquod seruitiū, q⁊ promisit mihi ꝙ quā-
docunq; inuocarem eum in auxilium mihi veniret cum
duobus equis armatis, inuoco ipsum vt veniat mihi in

auxilium: dicit Io. de ble. ꝙ duplex est conditio illorum
qui dicuntur homines aliorum, nam quidam sunt ligij,
⁊ est magna differentia, vt videbitis. Unde dicit ipse in
homine qui promittit aliquod seruitium alij, ⁊ propter
hoc se constituit hominem ligium eius: ius reale acqui-
ritur domino in ipso homine, pro illo iure concedo. Di-
cit Io. ꝙ dn̄s potest agere preiudiciali in re vtili contra
hominem, sed hoc non probat, sed dicit hec argumento
ascriptitij: in quo datur vtilis: glos. sentit contrarium.
7 ¶ Dico † ꝙ liber homo nec per suam cōuentionem in
scriptis vel sine scriptis, nec per iuramentum, nec per
aliam cōuentionem potest se facere seruum, vt in totum
tollatur eius libertas, nisi in casu cū maior. xx. an. se pa-
titur vendi ad pretium participandum, ⁊ pretium par-
ticipat, nam iste efficitur seruus: vt. ff. quib. ad liber. pro-
cla. non licet. l. j. §. de iur. perso. §. serui. Unde in totū non
potest libertas alicuius per suam cōuentionem tolli: vt
C. de libe. cau. l. nec si volens. Item sicut non potest in to
tum tolli libertas per conuentionem, ita non potest gra
uari vel offuscari per conuentionem: nam arguitur de
vltimis voluntatibus ad contractus. ff. de pact. l. pactū
inter heredem. Item in vltimis voluntatibus conditio
impossibilis de iure remittitur, si sub tali conditione sit
aliquid relictum, vitiatur conditio, ⁊ debetur legatum:
8 vt. s. de leg. §. vlt. de here. insti. §. vlt. Unde licet † volun-
tas testatoris dicatur esse lex, ⁊ debeat seruari, vt in auf.
de nupt. §. disponat. tamen illud intelligendum est cum
voluntas sua iuri suo non repugnat: quia tunc non est
seruanda. ff. de leg. l. j. ⁊. l. si quis inquilinos. §. vlti. ⁊. l. fi
lius. §. diu. Pone ergo, testator reliquit. xx. lib. si custodiā
monumētum suum quādiu viuam: certe dicit lex ꝙ per
hoc videtur ꝙ modo sim seruus, ⁊ ideo non valet condi
tio, imo tanꝙ contra iura reprobatur, ⁊ mihi legatum
debetur, nec teneor custodire monumētum: vt. ff. de con
di. ⁊ demon. l. Titio. ergo idem erit in cōuentionibus vt
non valeat conuentio per quam grauetur libertas ali-
cuius. Istud fallit in scriptitio ⁊ colono, quia ascripti-
tius per suam conuentionem astringitur, ⁊ acquiritur
ius domino in eo: si ascriptitius conuenit ꝙ sit ascripti-
tius alicuius fundi, prima voluntas sibi non nocet, sed
vbi secundo cōsenserit ⁊ in scriptis sibi preiudicat, ⁊ tūc
erit ascriptitius, vt. C. de agrico. ⁊ censi. l. cum securus.
9 Unde de iure ciuili † certum est aliquem nō posse tolle-
re libertatem suam in totum per cōuentionem nisi cum
participat pretium ⁊ patitur se vendi ad pretium parti-
cipandū: vt. ff. qui. ad liber. procla. nō licet. l. j. ⁊. s. de iur.
perso. §. penulti. Item nisi in istis ascriptitijs ⁊ colonis si
grauatur libertatis conditio propter onus ei impositū.
Cum ergo excipiatur de istis casibus, ⁊ non excipiatur
de alijs, stabit regula ꝙ non possint se facere seruos: vt
C. de libe. cau. l. nec si volēs. Item nec libertatem graua-
re, vt. ff. de condi. ⁊ demon. l. Titio. §. Titio. quia in qui-
busdam excipit in alijs regulam sumat: vt. ff. de penu le-
ga. l. nam qḋ liquide. §. idem Labeo. ⁊ sic apparet ꝙ de
iure ciuili aliquis nō potest facere se hominem alterius,
ita ꝙ ius reale constituatur in eo, ad qḋ competit actio
realis, nam per hoc grauaretur libertas. ¶ Quid est er
go vbi facit homagiū ⁊ promittit seruire, vnde dico ex
sua promissione obligatur personaliter ad seruitium, ⁊
aget contra eū personali, sed non habet realem actionē
ad petēdū: ⁊ est effectus, quia si tu haberes actionē rea-
lem posses petere a quolibet vt ali. rei vendi. sicut ascri-
10 ptitius. Sed in personali, q⁊ † personalis respicit tantū
personam cum qua contractum est, non possessorē, non
potest peti ab alijs. C. de donat. l. cū res. vnde si sint pro-
misse opere per stipulationem, agitur ex stipulatione, si
sint incerte, si certe, certi condictione, si sint promisse per
iuramentum, agitur actione in factum: vnde nullū ius
constituitur in persona qḋ sit reale, sed persona obliga-
tur, vnde agetur actione personali, vnde sto sn̄ie glos.
¶ Supposito ꝙ aliquis possit fieri homo alterius, nun
11 quid † potest fieri sine eo ꝙ sibi aliquid detur? Uer-
bi gratia, venio ad te qui es potens, forte spero a te
bene defendi, ⁊ dico volo esse homo vester, ⁊ facio vo-
bis homagium, nihil recipio a te: nunquid valet ho-
magium?

magium? Quidam dicunt ꝙ non, quemadmodum il-
le qui est liber non potest facere ꝙ sit seruus, si se ven-
di patiatur non nocet ei nisi pretium participet: vt.s. de
iure perso.§.vlt.vel quib.ad liber.procla.non licet.l.j. Di
co contra, sicut dicitur ꝙ ascriptitius potest fieri homo
alicuius licet nihil recipiat, ita iste poterit homo fieri: vt
C.de agric.⁊ censi.l.cum scimus, nec est simile de illo qui
patitur se vendi ad pretiũ participandũ, qui si non parti
cipet nõ nocet ei vt dictũ est, qꝛ ibi tota libertas debebat
tolli, ⁊ ideo exigitur tanta solẽnitas, sed hic non tollitur
libertas sed tãtummodo ius aliquod acquiritur in per-
sona, vnde magis assimilatur ascriptitio, vt.ff. de statu
homi.l. queritur hermaphroditum. Sed si dico ꝙ non
acquiritur ius in te, ⁊ sic non procedit, nam planum est
de iure ciuili non potest fieri contra ius per suam conuẽ-
12 tionem quasi improbatam ⁊ contra bonos mores: † vn
de non potest nisi per iura feudorum, ⁊ ita dicũt aliqui
posse fieri hominem alterius, vt in auth. de feudis. coll.x.
Sed non dicunt vtrum ius constituatur cum diuerso iu
re vel non, ⁊ ideo sm iura intelligo vt obligetur homo
personaliter: ⁊ ideo vt ius reale constituatur, ne obfuscata
sit libertas vel impedita. Nam si cras dominus ab ipso
seruitia exigat, ita homo habet ius in domino vt domi-
nus eum defendat: vnde non grauatur si habet defen-
sionem a domino, ⁊ propter hoc debeat aliqua seruitia,
licet ius constituatur in re, quia poterit agere cõtra do-
minum vt dominus eum defendat, ⁊ dominus contra
eum vt ipse seruiat. Sed certe dico ꝙ licet habeat ius in
alio, tamen verum est dicere libertatem grauatam: quia
minus potest de se ꝙ primo, ⁊ ideo non valet, quia in per
sona sua quodammodo offuscatur libertas. ¶ Quero,
supposito ꝙ aliquis fiat homo, quomodo dicit Ioã. de
13 blen. per stipulationem, † nam dominus petet ab ipso:
facis tu mihi homagium, ⁊ promittis mihi fidelitatẽ
prestare contra omnem hominem si sit ligius, vel cõtra
omnem hominem preterꝙ contra Titium ⁊ Meuium
⁊ Sempronium si non sit ligius, ⁊ ille dicet, facio ⁊ pro-
mitto, ⁊ dominus dicendo ista ponet manus hominis
vasalli in manus suas, ⁊ erit flexis genibus, ⁊ recipit eũ
dominus ad osculum in signũ federis, quia signũ amo-
ris est osculũ: vt.C.de spon.l.si a sponso. manus inter ma
nus in signum subiectionis, genibus flexis, in signum re
uerentie quam debet homo domino, ⁊ ista osculũ ⁊ ma-
nus inter manus ⁊ flexis genibus sunt solennitates que
non necessario requiruntur, sed solum promissio, vt in
ascriptitio.C.de agrico.⁊ cens.l.cum sancimus. Item di-
cit Io. non solum acquiritur homagium per stipulatio-
nem, sed etiam per prescriptionem. Imponunt ꝙ dicit
x.vel.xx.anno.arg.ff.si serui.ven.l.si quis diuturna. Sed
quicquid sibi imponatur cum ipse dicit per.xxx.ann.vn-
de dicit Io.de ble. ꝙ si aliquis, pone Titius per.xxx.mã
dauit Meuio vt veniret in seruitio, ⁊ ratione seruitutis
Meuius venerit per.xxx. ann. tanꝙ homo qui acquirit
homagium: ideo dixi iure seruitutis, quoniam si mãda-
ret per amicitiã, non gratia homagij, non acquiret ho-
magium per aliquod tempus. arg. ff.quemad.ser.amit.
14 l.vlti. dominus meus hic non approbat † ꝙ ius reale nõ
potest acquiri in homine. Preterea supposito ꝙ ipse pos
set acquirere per tantum tempus. Primo requiritur tẽ-
pus quo non extat memoria, quia seruitium est quid dis
continuũ, vnde quia in omnibus momentis non potest
semper esse in seruitio domini, requirũtur centum anni,
sicut in seruitute discõtinua que acquiritur centum an-
nis, non per minus tempus: vt.ff.de aqua quoti.⁊ esti.l.
hoc iure.§.aqueductus.ff.de serui.titu.genera.l.seruitu-
tes. Sed Io. dicebat ꝙ imo, nam licet non habeat cau-
sam continuã, tamen habet quasi cõtinuam, ⁊ sic perin-
de est ac si esset continua. ff. de ser.vrb.pre.l.foramen. vbi
seruitus stillicidij acquiritur per decem annos, quia ha-
bet causam quasi continuam. Sed dico ꝙ illa Ioã. non
habebit causam naturalem, vnde plus nõ requirebatur
factum hominis: ⁊ ideo prescribitur, vnde exigũtur cen-
tum anni. Sed dominus meus dicit ꝙ non acquirit ius
reale, sed obligatur persona vasalli ad seruitium obliga
tione personali: ⁊ sic videtur ꝙ nullo tẽpore acquiritur
15 obligatio, † quia tẽpus non est modus tollẽde vel indu-
cẽde obligationis, vt.ff.de ac.⁊ obli.l.obligationũ fere.§.
placet.vel intellige.§.placet.qꝛ tempus nõ est modus ⁊c.
Uerum est minus centum annis, sed tempus cẽtum an-
norum est bene modus, quia ⁊ dominium propter tantũ
tempus amittitur: vt.ff.de acqui.rer.do.l.nunꝙ nuda.⁊
seruitus discontinua acquiritur. ff.de serui.l.seruitutes.
de aqua quoti.⁊ esti.l.hoc iure.§.ductus aque. Sed cer-
te posset dici ꝙ leges ille loquuntur in prescriptione tan-
ti temporis a quo non extat memoria, ⁊ non centum an
norum: vnde non dico acquiritur homagium per.xxx.
annos. Dicunt doctores, damus consilium per qd obti-
nebit: si enim Meuius venit in seruitium Titij per.xxx.
annos, propter hoc non acquiritur Titio, sed si Titius
alleget homagium sibi constitutum probabit per hoc ꝙ
venit in auxilium Titio per tantum tempus, ⁊ ideo nõ
presumitur donare, maxime in tam pretiosa re que sit cũ
labore corporis.arg.ff.de proba.l.cum de indebito. Sed
illa nihil facit ꝙ ibi loquitur cum tractatur de repetitio-
ne eius qd est solutum, ⁊ si presumit soluisse eum: sed non
dicit ꝙ propter hoc presumitur in futurũ debere, ⁊ ideo
probatur per.l.ff. de vsur.l.cum de in rem verso. propter
hoc ꝙ vsure solute fuerunt per decem annos, iudicatur
soluendum in futurum legitima causa debiti allegata
primo, sic intelligitur.ff.de vsuris. l.cum de in rem verso.
¶ Quero, nunquid sunt plures conditiones hominis
16 qui facit homagium? Dico ꝙ sic: † nam alius est ligius
homo, alius non ligius: ⁊ isti differunt vt videbitis. Ho-
mo ligius est qui promittit fidelitatẽ contra omnem ho-
minem, nec aliquem excipit: ille dicitur nõ ligius, qui in
promissione fidelitatis excipit aliquos, vt puta, Titio fa
cit homagium Meuius, ⁊ dicit sic, vobis Titi domine
promitto fidelitatem cõtra omnem hominem, preterꝙ
cõtra Titium ⁊ Meuium ⁊ Sempronium amicos ⁊ vi-
cinos, ⁊ sic de singulis quos excipiet, nec curo in vici-
nitate vel amicitia, vnde ligius nullos excipit, ⁊ sic certũ
est ꝙ maius ius acquiritur domino in eo, ꝙ in nõ ligio.
Sed dico quantũcunqꝫ nullum excipiat, tamẽ videtur
tacite illi excepti de quibus non est verisimile cõtra illos
expresse promisisse: nam in generali promissione non ve-
niunt ea que non esset verisimile velle expresse ⁊ speciali-
ter promittere, vnde verba intelligẽda sunt legaliter, id
est sicut lex loquitur, ⁊ lex intelligit promissionẽ genera-
lem non extendi ad non verisimilia, vt.ff.de pigno.l.obli
gatione generali.ff.de his que in fraud.credi.l.si pater.
Unde videntur excepti fratres, parentes, cognati, quia
non est verisimile ꝙ contra istos vellet aliquam promit-
tere fidelitatem, cum ius non presumat velle possibilita-
tem suam postponi: vt.C.de fideicõmis.l.cum acutissimi
ingenij. vnde licet contra istos si vellet posset iuuare do-
minum, tamen nõ presumitur ꝙ cum affectione cordis
ipsum iuuaret contra propinquos, ⁊ ideo permittitur
tutori vt non prestet suo pupillo autoritatẽ contra suos
propinquos, imo datur curator ad litem, vt.C.de excu.
17 tu.l.fraternitatis. Unde † istos potest excipere, qꝛ ⁊ si nõ
exciperet, lex illa excipit, ⁊ propter hoc non dicit homo
ligius, vel non ligius ꝙ differentia sit ex eo ꝙ vnus exci-
pit, ⁊ alius non, quia vterqꝫ posset excipere: ⁊ simul exci-
pit quos lex exciperet ⁊ non alios, nam propter hoc non
dicitur non ligius. Differũt ⁊ distinguunt penes extra-
neos non propinquos, quia qui excipit extraneos est nõ
ligius, ille qui amicos tãtum dicitur ligius: nam potius
videt excipere vt declaret ꝙ iura volunt istos teneri sub
generali promissione ꝙ facere nouam exceptionẽ, vt. ff.
de dona.inter vir.⁊ vxo.l.si sponsus.§.si quis rogatus.⁊
arg.ff.de lega.j.l.hec verba. vbi conditio expressa in casu
vbi tacite intelligebatur, non intelligitur propter hoc le-
gatum conditionale, vnde ille qui excipit illos tantum
quos lex exciperet dicitur ligius, ⁊ sic est differẽtia inter
ligium ⁊ non ligium. Item est differẽtia, quia qui habet
hominem ligium habet iurisdictionem, vnde habet cau
sam ⁊ potest conueniri coram illo domino ex quocunqꝫ
contractu, ⁊ non solum si conuenitur ratione possessio-
nis que datur sibi cum deuenit homo in feudũ, ⁊ sic ha-
bet iurisdictionẽ, vt in auth. de questore. §. si vero. coll.vj.

si sit non ligius, non conuenitur corā domino, quia non
18 habet causam. Itē † si supposito ꝙ fiant homines, nun-
quid filij hominis sint homines? Jo. de ble. dicit ꝙ nihil
habemus de istis homagijs, nisi ab ipso: aut sunt filij ho-
minis ligij aut non ligij, si sint filij hominis non ligij, filij
non sunt homines, nec tenentur nisi illi qui habent rem
datam, illi tamen tenentur qui habent rem datam pro-
pter homagiū. Si autem sint filij ligij, de iure stricto te-
tentur, licet filij sequantur conditionem matris quantū
ad statum, vtrum liber sit vel seruus. ff. de sta. ho. l. cum
legitime. tamen quo ad homines ⁊ cōditiones sequitur
patrem. ff. ad municip. l. j. ⁊ sicut filius ascriptitius: vt. C.
de agrico. ⁊ censi. l. cum scimus. ⁊ hoc de iure scripto, de
equitate tantum tenentur qui habent rem datam pro-
pter homagium, nam ſm naturam ad quem non perti-
net emolumentum, nec onus. arg. ff. de reg. iur. l. ſm na-
turam. Unde dicit Jo. de ble. aut sunt filij non ligij, aut
sunt filij ligij: si non ligij, non tenētur ad homagium vel
seruitia, sed ille tantūmodo tenet qui habet rem propter
homagium datum. Si autem sunt filij ligij omnes tenē-
tur ad illa seruitia que sunt in non faciendo: vt non in-
tentare actionem famosam contra eum, vel non ire con-
tra eum. Si seruitia consistūt in faciēdo, vt recipere do-
minum in domum suam, si sit tale seruitium, vel ire cum
domino ad bellū, vel quid simile: ⁊ tunc tenētur omnes
de iure stricto, sed de equitate ille solus qui habet rē pro-
pter homagium, nam ex quo solus habet emolumentū,
⁊ onus. argu. ff. de reg. iur. l. ſm naturam. ¶ Sed domi-
19 nus meus dicit † ꝙ in tali homine dominus nullum ius
habet reale, sed solū obligatur personaliter, vt cum de-
functus fuerit obligatus personaliter, ista personalis o-
bligatio transit in heredes pro parte hereditaria: vt. C.
de pact. l. pacto successorum. ⁊ fa. herc. l. ea que in omni-
bus. vnde a quolibet petet dominus seruum. Sed verū
est, licet duo teneantur, ꝙ ille qui habet rem propter ho-
magium datum tenetur alios heredes defendere sicut
cum prelegatur vni coheredum vt ipse soluat legatum
si velit pro sua dote: si vxor non vult petere dotem, petet
eam ab omnibus heredibus pro partibus hereditarijs,
sed ille cui est legatum debet seruare alios indemnes: vt
ff. fa. herc. l. si filia. §. penul. de leg. ij. l. cum ab vno. sic intel
ligitur. ¶ Pone ꝙ Titius concedit Meuio castrum in
feudum, qđ ius habet Titius in castro? Dicunt docto-
20 res † vtilem rei vēdicationem habet, quoniam efficitur
vtiliter dominus. Item quia possessio ordinatur ad pe-
titorium, ⁊ ciuilis possessio respicit directum dominiū:
nam mediante ciuili acquiritur per vsucapionem dire-
ctum dominiū, vt. ff. de acqui. rer. do. l. acquiritur. ad fi.
Item naturalis possessio respicit vtile dominium, quia
respicit vtilitatem fundi, ⁊ ei qui habet vtilitatem datur
⁊ vsufructuario: vt. ff. de acqui. posses. l. naturaliter. Di-
cunt ergo doctores ꝙ cum Titius dat castrum Meuio
in homagium, ꝙ Meuius habet vtile dominium ⁊ Ti-
tius dominus retinet directum, ⁊ habet dominus pos-
sessionem ciuilem que respicit dominiū directum, ⁊ Me-
uius habet naturalem, que respicit vtile dominium: vn-
de sicut superficiario qui in solo alieno de permissu do-
mini superficiem imponit, datur vtile dominiū, cum di-
rectū dominium sit domini soli, quia superficies soli ce-
dit solo, vt. s. de rer. diuis. §. qui alieno. Item datur natu
ralis possessio, sic isti: vt. ff. de rei ven. l. superficiario. cum
l. seq. ff. de superficie. l. j. in fi. j. respon. ⁊ §. qđ ait. Sed istud
non est necessariū, quia semper oportet vtile tantū trans-
ferri, ⁊ naturale potest dari. ꝙ homini acquiritur dire-
ctum dominiū ⁊ ciuilis possessio. ¶ Pone ꝙ Titius di-
cit Meuio, ego concedam tibi istum fundum ⁊ istud ca-
21 strum, ⁊ tu prestabis mihi seruitiū tale: dico † ꝙ omne
dominium transfertur in Meuiū, potest enim transfer-
re directum si velint partes. Sed verum est ꝙ in dubio
vbi datur castrum in homagium, ⁊ sic habet Titius di-
rectum ⁊ ciuilem possessionē, ⁊ Meuius vtilem ⁊ natu-
ralem. ¶ Pone vltra ꝙ Meuius illud idem castrū dat
Sempronio in homagio, ⁊ sic Sēpronius est homo Me-
uij, ⁊ Meuius homo Titij: quero qđ Meuius ius ha-
bet? Dicit dominus meus ⁊ glos. ꝙ Meuius nullū ius
reale habet in castro qđ dedit Sempronio: nam oportet
eum aliquod ius reale per concessionē transferre in Sē-
pronium, ⁊ nullum potuit nisi vtile dominiū, ⁊ sic trans-
tulit vtile dominium ⁊ naturalem possessionem, vnde ni-
hil remansit in re, vnde nullum interdictum sibi compe-
tit ad rem recuperandā si aliquis spoliaret vasallū Sem-
pronium, quoniam nullū ius reale habet, ⁊ sic nullum in-
terdictum competit ad possessionem, ⁊ possessio ordina-
tur ad dominium vel ius reale, nam datur interdictum.
22 Hinc est † ꝙ ad obligationes personales non habet locū
interdictū, cum nullū ius reale sit in eis: vt. ff. quo. bo. l. fi.
¶ Dicunt ergo ꝙ si Meuius transtulit totum ius suū,
nihil habet in re, sed solummodo habet Semproniū per-
sonaliter obligatū ad seruitium, vnde primus dominus
Titius, ⁊ vltimus Sempronius totum habent, medius
autem, scilicet Meuius nihil: sic no. glos. C. vti poss. l. vni-
ca. ⁊ istud est verū, vbi datur descensiue. Sed queramus
quis erit ascensiue? Et quidem male respōderunt in ca-
su arg. duo de quodam castro ⁊ dicebāt idem per dictā
glos. Pone ergo ascensiue pater dat castrum pleno iure
filio suo emancipato, filius vt Meuius defenderetur ve-
nit ad quendam comitem ⁊ recepit ab eo in feudum, seu
ille comes venit ad patrem dicti filij, ⁊ recepit ab illo in
feudum ⁊ homagium: queritur de iure istorum. Qđ ius
habet filius habet cōmune ⁊ pater per dictam glo. Vo-
lebāt quidam dicere ꝙ medius nullum ius reale habet,
sed tantummodo pater ⁊ filius. Dicit dominus meus
non esse verum, vnde iste comes a quo filius recipit, nul-
lum ius habebat, ⁊ ideo non potest transferre in filium
istud castrum, nisi per quandam fictionem, vt scilicet fi-
lius videatur dedisse ⁊ tradidisse castrū pleno iure, ⁊ tūc
fingitur filio dedisse homagium, ⁊ sic retinuit directum
dominium ⁊ ciuilem possessionem, ⁊ transtulit in filium
vtilem ⁊ naturalem possessionem: nam celeritate coniū-
gēdorum actuum duo actus sub vno occultantur, nam
per hoc ꝙ filius recipit a comite castrum ⁊ homagium,
videtur transtulisse possessionem in comitē, ⁊ comes ite-
rum ei in feudum rem tradidisse, sicut dicit de creditore,
quia cum debitor habet pecuniam paratam solutioni,
quia posset soluere si vellet, licet non sit presens vbi ipsi
sunt, possunt conuenire ꝙ illam pecuniam quam debet
ex illa causa, forte ex causa mandati, ꝙ habeat eam mu-
23 tuari, † ⁊ quia mutuum re contrahitur. qui. mod. re con
trahi. obli. §. j. non potest fieri sola conuētione, ⁊ ideo de-
bitor pecuniam debitam ex causa mandati videtur sol-
uere, ⁊ breui manu recipere a creditore ex causa mutui,
arg. ff. si cer. pet. l. singularia. de iur. dot. l. licet. §. quoties.
Sic ergo filius per hoc qđ recipit habet vtile dominium
⁊ naturalem possessionem, sed comes habet directū do-
minium ⁊ ciuilem possessionem: quia fingitur dominiū
fuisse translatum a comite in filium, habet ergo comes
directum dominium ⁊ ciuilem possessionem. ¶ Pone
ergo, comes venit ad patrē, quia forte indiget pecunia,
⁊ dicit ei: Domine, detis mihi mille libras, ⁊ castrum qđ
filius vester tenet a me, ego recipiam a vobis in homa-
gium, dicit pater, placet mihi, dat sibi mille libras, co-
mes recipit a patre castrum ⁊ deuenit homo suus: iste
comes fingitur transferre directū dominium in patrem
⁊ ciuilem possessionem, quia plus non habet, cum filius
habeat vtile dominium ⁊ naturalem possessionem, ⁊ sic
non potest iste comes transferre nisi directum dominiū
⁊ ciuilem possessionem, arg. ff. de acqui. rer. do. l. traditio.
Transtulit igitur directum dominium ⁊ ciuilem posses-
sionem, ⁊ statim pater fingitur illud idem dare in homa
gium, quia non habet quid aliud det, nisi directum do-
minium ⁊ ciuilem possessionē, ⁊ sic penes patrem rema-
net, vnde pater nullum ius habet in castro, sed tantum-
modo comes ⁊ filius: nam comes illud directum domi-
nium qđ fingitur transferre in pactione, illud idem sta-
tim videtur recipere, ⁊ sic nihil est quod pater retineat.
Transfertur igitur de comite ad patrem directum do-
nium, ⁊ de patre ad comitem transfertur in homagiū: ⁊
fuit necessitas huius fictionis, nam cum pater nullū ius
habuerit in castro, non potuisset dare in homagium, et
ideo cum comes vult recipere a patre, ⁊ pater nihil ha-
bet, per

bet, per consequēs videtur velle id sine quo id quod vult stare non potest, quod non debet ei aliquid in homagiū, vbi post habeat: ⁊ ideo cum comes vult recipere a patre, videtur velle ꝙ primo habeat pater castrum, et sic possit illud transferre, et ideo fuit necessaria ista fictio. Unde dico ꝙ pater nihil iuris habet in castro, ⁊ ideo ad castrum datur actio, vel interdicta que dantur ad possessionem sibi denegantur: vnde male fuit responsum.

24 ¶ Pone † Titius dat Meuio castrum in homagium vt sibi fiat certum seruitium, post annum Meuius vult omittere castrum ⁊ nō vult prestare seruitium: nunquid potest? Quidā dicunt sic, nam hic est contractus innominatus do vt facias mihi homagiū, vel vt prestes mihi seruitium: ⁊ in contractibus innominatis locus est penitentie, vt. ff. de condi. ob cau. l. dedi. ⁊ l. si pecuniam. in princi. ⁊ in pon. Jo. de ble. qđ hic dicit. ¶ Dominus meus dicit contra, ⁊ ego: quia nō est verum ꝙ semper in cōtractibus innominatis habeat locum penitentia. Itē illis casibus vbi potest penitere intelligit̄ re integra, sed re non integra nō intelligitur ꝙ possit penitere: vnde cū Titius dedit castrum Meuio vt Meuius faceret mihi homagium, datum fuit castrum ⁊ factū fuit homagiū, non erit locus penitentie, vt. C. de actio. ⁊ obliga. l. sicut.

¶ Sed pone, do tibi castrum in homagiū vt facias mihi aliquod seruitium, istud castrū perit casinate vel igne vel alio modo sine dolo ⁊ culpa tua, tu non vis prestare seruitium, dicens ꝙ non habes rem propter quam promisisti seruitium ⁊ sic nō teneris, quia cessante causa cessat effectus: causa seruitij fuit castrum, vnde cū amplius non duret, nec onus seruitij, vt. C. de episc. ⁊ cler. l. naturaliter. Quidam dicūt ꝙ imo, nam castrum pertinet ad periculum hominis ex quo in ipsum transfertur dominium saltem vtile: lex que dicit, conuenit inter me ⁊ te ꝙ ego darem tibi seruum meū ⁊ tu dares mihi alium, do tibi seruum, anteꝙ̄ tu impleas promissum seruus tuus decessit, quare tu nunꝙ̄ implere teneris promissum. Lex dicit ꝙ sic, ⁊ periculum serui quia factus fuit tuus ad te pertinet non ad me: vt. ff. de prescrip. verb. l. naturalis. §. j. ergo sic erit in proposito, vt si castrum in homagium licet perierit, tu teneris. Et facit ad questionē: dominus meus dicit ꝙ pridie fuit disputata in villa ista scʒ Aureliañ. ¶ Pone quidam dedit domū monasterio vel fundum vt ex pensionibus vel fructibus aleret, domus perijt vel fundus post aliquod tempus: nunquid tenetur alere illud? Dictum fuit ꝙ sic per. d. §. ff. de prescri. verb. l. naturalis. §. j. ¶ Dominus meus cōcedit in monaste-

25 rio, sed dicit contrarium in homine. Nam † dicit dominus meus vbi res transfertur tota ad recipientem, ita ꝙ ille qui dat nihil sibi retinet de re, tunc dico ꝙ periculum ⁊ interitus est recipientis, nam ad quem spectat cōmodum, ⁊ periculum: vt. ff. de reg. iur. l. fm naturam. sed vbi dominus qui dat, non transfert totū, sed retinet aliquid, vt in nostra questione, quia dominus retinet sibi directū dominium, ⁊ transfertur tantū vtile, periculum non est recipientis, vnde distinguitur totum vtrum castrum perijt, ⁊ tūc periculū est meum qđ dedi tibi. Si autem non perijt in totum sed pro parte, tunc periculū erit tuū, sicut dicitur im emphyteota: vt. C. de iur. emphy. l. j.

¶ Pone, Titius dat Meuio castrum vt Meuius sibi aliquod faciat seruitium, nunquid illud seruitium tenet̄ facere cum sumptu suo Meuius, vel cum sumptu Titij

26 domini? Quidam dicunt ꝙ suo, sicut † in liberto non est dubium, qui promittit operas ꝙ tenetur de suo facere de iure: vnde si sit ita diues ꝙ possit sibi facere, tenetur de suo. Si ita pauper sit ꝙ sibi nō sufficiat, tunc reus tenetur sibi dare spatium intra qđ querat sibi necessaria forte annum vel minus fm qđ indigebit, ⁊ ex quesitis se alat: vt. ff. de oper. lib. l. suo victu. ⁊ l. seq. ⁊ l. qđ nisi. ⁊ l. vl. ⁊ si nō vult patronus dare spatiū, sed vult ꝙ statim prestet operas, tenetur eum alere, quia equitas non patitur ꝙ ille operetur qđ sibi ad victum non potest sufficere, vt in dictis. ll. ⁊ idē est in quolibet alio a liberto, vt in dicta l. qđ nisi. ⁊ ita est de iure. Sed in feudis ⁊ mistis nō potest dari certa responsio propter diuersas consuetudines locorum: vnde dico in vasallis si res data in feudo non sit tanta ꝙ sufficiat sibi ad sumptus faciendos, si autem res data non sufficit quia est parua, ⁊ sumptus sunt magni, tunc illud plus non potest percipere ex re data. Feudum sibi datur a domino, vt si testator legauit libertis suis si morarentur cum vxore ⁊ essent cum ea, iste testator solebat morari Rome, vxor autem alibi, Capue forte, aut alibi: vult vxor ꝙ liberti sequant̄ eam, ⁊ suis sumptibus, nunquid tenentur? Dicit ꝙ iudex causa cognita ex qualitate personarum ⁊ quantitate legati hoc estimabit: ⁊ communiter dicitur ꝙ si legatum sit ita bonū ꝙ sufficiat pro sumptibus faciendis in loco vbi domina vadit, ipsi teneātur sequi dominam cum sumptibus ipsorum. Si autem legatū sit ita modicū qđ non sufficeret ad sumptus de suo: ⁊ ideo si domina vult ꝙ eam sequantur liberti, prestabit sumptus vltra qđ legatū non

27 sufficit. ff. de an. leg. l. Meuia. §. vlti. Sicut dicitur hic † ex qualitate personarū cōiecturatur de sumptibus ex modo rei date: vt si sit sufficiēs faciat de suo vasallus, si vero non sufficiat, qđ deest faciet dominus, al's nō tenetur sequi eum. argu. dicte. l. ff. de annu. lega. l. Meuia. §. vlti.

¶ Sed pone: Rex concedit Meuio castrum in feudo, ⁊ hanc facit Joā. de ble. in rege, ⁊ omnes alias: ⁊ sic ꝙ ita vtitur sicut ipse determinat eas, vtitur ita de facto. Unde potest rex Francie ire vltra mare cum exercitu, mandat vasallis suis vt secum proueniant, nūquid tenentur sequi sumptu proprio? Dicit Jo. ꝙ tenētur, ⁊ motus est ideo, quia opera siue seruitia inducūtur fm qualitatem ⁊ conditionem personarū prestantis ⁊ recipientis: vt. ff. de oper. lib. l. opere in rerū natura non sunt. ⁊ l. seq. vnde cum operas vasallus promittit, homagiū ⁊ seruitiū domino regi videtur promittere fm consuetudinem regis, quia videtur contrahere cum tali conditione cuius erat rex, nam respicitur consuetudo eius cum quo contrahitur, vt. ff. de pig. actio. l. vel vniuersorum. ⁊ ff. de dam. in-

28 fec. l. si finita. §. j. Ubi † quis promittit cautionē non adiecto tempore, videtur promittere vsqʒ ad illud tēpus qđ consuetū est apponi: ⁊ ideo lex dicit ꝙ qui cum alio contrahit non debet conditionem eius ignorare, quia videtur cum tali conditione cōtrahere, vt. ff. de reg. iur. l. qui cum alio contrahit. ad hoc facit. ff. de vsu ⁊ hab. l. plenū. §. equitij. Cum ergo vasallus contrahit cum rege ⁊ promittit fidelitatē ⁊ seruitiū, videtur promittere fm ꝙ rex consueuit facere: ⁊ reges Francie consueuerūt ire vltra mare cum suis vasallis, ⁊ ideo iste qui recipit a rege, tenetur ire ⁊ cum suis sumptibus. Dico ꝙ non teneretur ire fm dominū meum, quia licet rex solitus sit ire, tamē rex non est solitus compellere barones ire ⁊ ducere gratia seruitutis: ⁊ sic illa iura nihil faciunt, nam licet barones Francie quandoqʒ fuerint cum rege, nō tamen gratia seruitutis, ⁊ sic non nocet eis. ff. quemadmo. seruit. amit. l. vlti. nec iura in contrarium faciunt aliquid, quod enim dicitur consuetudo patrisfamilias inspicitur, verū est in sui preiudiciū, non alterius: sic loquitur. ff. de pign. actio. l. vel vniuersorum. Quod dicitur videntur cōtra-

29 here cum conditione regni. Dico verum, † vnde non solet aliquos cōpellere, sed ducere volentes, vnde credo ꝙ sicut volentes sunt soliti ire, ꝙ ipsi possint si velint: sed si rex solitus esset inuitos secū ducere, tunc si reciperēt feudum ab eo, tenerētur inuiti sequi regem, ⁊ supposito ꝙ tenerentur sequi inuiti regem, dico ꝙ sumptus nō tenetur facere nisi sit tanta res ꝙ certū sit posse sufficere ad sumptus. arg. ff. de an. leg. l. Meuia. §. vlti. ¶ Pone, Titius dat Meuio castrum in feudū, Titius cōmittit homicidiū in castro, si quis extraneus cōmisisset Meuius vasallus punisset eum: modo queritur nunquid poterit condēnare Titium dominū suum ⁊ punire vt quēlibet alium? Quidam dicunt ꝙ sic, ꝙ si ego sum heres illi cui ego tenebar in decem libr. ex mutuo vel alia causa, ⁊ vēdam hereditatem illam, teneor emptori cedere actiones que cōpetierunt defuncto, ⁊ non solum cōtra alios, sed etiā contra se: cum ergo ipse deliquerit, Meuius ipsum puniet. arg. ff. de here. vel act. ven. l. hereditatem. ¶ Di-

30 co cum domino meo contrariū, † quia in generali cōcessione vel sermone excipitur persona loquentis. C. de sol. l. inquisitio veritatis. Preterea Titius est superior do-

minus castri, ⁊ sic est superior iudex, quia est iudex Meuij, ⁊ inferior non potest condẽnare maiorem vel parẽ, quia non habet imperiũ par in parem: vt. ff. ad trebel. l. ille a quo. §. tempestiuũ. ff. de arbi. l. nam ⁊ magistratus. Item si posset ipsum condemnare, inde sequitur inconueniens, quia si contingeret appellare, appellaretur ad Titiũ: ⁊ sic forte idem appellaret ad seipsum, qđ est absurdũ, cum nemo debet esse in sua causa iudex. C. ne quis in sua causa ius sibi dicat. in rubro ⁊ nigro. Cum igitur istud sit inconueniens, ergo illud per qđ potest deueniri ad illud: vt. ff. de sponsa. l. oratio. vnde vasallus non puniet dominũ sed alius superior. Non obst. l. hereditatem. vbi non excipitur persona loquentis, imo contra se tenetur cedere actionẽ. Dico ibi esse ius hereditatis ⁊ transferebatur in illum emptorem, ⁊ ideo tenetur cedere contra se: vnde idem dicerem, si Titius totũ ius castri trãstulisset in Meuium, ⁊ directũ dominium ⁊ vtile, ⁊ Meuius ipsum puniret, ⁊ cessarent rationes mee. Preterea esto ꝙ sit idem ibi ⁊ hic, non obst. ꝙ ibi loquitur de cessione facienda in causa pecuniaria, vbi non est magnũ preiudiciũ: sed hic loquimur de corpore dñi puniẽdo, qđ debet alijs rebus preferri, vt. C. de sacrosan. ec. l. sancimus. ⁊ sic est hic maior ratio excipiendi personam domini: petitur sic ascriptitius preiudiciali. Dico contra Titiũ, ꝙ
31 ipse † est ascriptitius meus: vnde cum ipse neget se ascriptitium meum, peto ipsum pronunciari ascriptitiũ meũ, ⁊ ad hoc ago vtili preiudiciali. Item econtra, ascriptitius agit contra eũ ẜm gl. sic: Dico contra te ꝙ ego non sum ascriptitius, ⁊ quia tu dicis me ascriptitium tuum, peto me pronunciari non esse ascriptitiũ tuũ, ⁊ ne de cetero impedias me in libertate mea condemnari. Item potest agere actione iniuriarũ, quia fit ei iniuria, ⁊ idem in colono cẽsito. Itẽ dicit Jo. de ble. in homine: Dico contra te ꝙ tu es homo meus ligius, vnde cum tu neges hominem meũ, peto te pronũciari meũ: ⁊ sicut dixi in ascriptitio, dominus negat ius reale in homine, vnde format libellũ in personali, dico ꝙ promisisti fidelitatẽ ⁊ seruitiũ tale per talem stipulationẽ, si sit stipulatus, vel per iuramẽtũ, vnde peto te condẽnari ad seruitiũ prestandũ.

Summarium.

1 ☞ Preiudiciales actiones an sint in rẽ vel in personã.
2 Actiones reales quatuor requirũt, actorem scilicet, reũ, iudicem, ⁊ rem que petitur.
Preiudicialis actio est qua de statu hominis queritur.
3 Preiudiciales actiones quot sint.
4 Pluralis locutio duo saltem requirit.
5 Preiudiciales actiones quare sic vocentur.
6 Peremptorie an possint dici preiudiciales.
7 Libertus contra patronum ⁊ filius contra patrem agere potest impetrata venia.
8 Sententia in actionibus preiudicialibus inter aliquos, inter omnes alios ius facit.
9 Sententia tunc ius facere dicitur quando contra legitimum contradictorem profertur.
10 Sententia ingenuitatis lata contra eum qui non est dominus non nocet vero domino.
11 Sententia contra legitimũ contradictorem lata, quando inter omnes ius faciat ⁊ quando non.
12 Sententia contra eum lata cuius interest minus, quid iuris prestet aduersus alios.
13 Sententia que inter priuatos fertur non nocet ceteris.
14 Libertus omnem actionem aduersus patronum venia obtenta intentare potest.
15 Patronus cadens causa non nocet compatrono.
16 Causa minor intentari nequit maiori pendente.
Preiudiciales ideo dicte sunt quedam actiones, ꝙ ceteris sint eminentiores.
17 Status hominis rebus cunctis est preferendus.
18 Preiudiciales actiones quot sint, ⁊ que.
Petitio hereditatis olim fuit p̃iudicialis hodie non itẽ.
19 Preiudiciales an possint dici, si nulle sint q̃stiones quibus preiudicent.
20 Preiudicialis actio patri, patrono cõpetit, ⁊ etiã dño.
21 Preiudicialis actio contra seruum pro libero se gerentem datur domino.
22 Corporalia realiter apprehẽdi possunt, incorporalia autem neutiq̃.
23 Seruus dicẽs se liberũ an teneatur hoc ipsum probare.
24 Possessor presumitur iustam habere causam, nisi contrarium probetur.
25 Liberum quem olim fuisse si certum sit, presumetur hodie liber, ni seruus factus probatum sit.
26 Dominus qua forma seruum repetere debeat.
27 Filius a patre alimenta petit officio iudicis.
28 Actio de partu agnoscendo que sit, ⁊ cui competat.
29 Filium se asserens qui tamen filius non est, quibus verbis repelli debeat.
30 Preiudicialis competit ei qui se negat patrem, ⁊ ei qui se filium asserit.
31 Libertus reuerentiã ⁊ alimẽta patrono prestare tenet̃.
32 Pater quibus verbis petere possit filiũ cogi ad alimẽta.
33 Preiudicialis actio quo differat a rei vendicatione vtili.
Preiudicialis etiam contra filium non existẽtem in potestate cõpetit, rei vero vendicatio vtilis aduersus eum qui in potestate est.

Preiudiciales.

¶ Hic tractat Imperator de p̃iudicialibus actionibus, ⁊ continet tria dicta. Primo determinat preiudiciales. Secundo enumerat. Tertio dicit vtrũ sint ciuiles vel pretorie. ¶ Dic hic, preiudiciales actiones in rem esse videntur. Dicit gl. in rem videnť, ⁊ sunt: al's accipitur, vidẽtur, ⁊ non sunt: ⁊ de his pone sic exẽ-
1 plum. ¶ Quereret aliquis: † nunquid preiudiciales actiones sunt in rem, vel in personã? Dicit ipse ꝙ in rem videnť, id est sunt: ⁊ sic determinat ꝙ sunt reales. Respõdeo enumerat quot sunt, ergo ille preiudiciales p̱ quas queritur vtrũ aliquis sit liber vel seruus, libertus vel ingenuus. Item per quã queritur vtrũ filius vel non, que dicitur de partu agnoscendo. ¶ Sed quereret aliquis: iste actiones nunquid sunt ciuiles, vel pretorie? Ad hoc responde, vel etiam dic ꝙ vna habet fere legitimã causam, id est ciuilis per quam queritur vtrum aliquis sit liber vel seruus. Cetere sunt ex iurisditione pretoris, id est pretorie: hoc dicit vsq; ad. §. sic itaq;. hic dicit ꝙ preiudiciales sunt in rem. ¶ Iuxta hoc querit glos, cum tractauerit de realibus ⁊ pretorijs, vt. j. §. alie. vsq; ad. §. in personam. ⁊ de personalibus pretorijs. s. eo. §. in personam. iste sint pretorie, quare nõ reposuit eas in illis. §§. vbi tractať de pretorijs realibus: vt. s. eo. §. alie. ⁊. §. seq. ⁊ seq. vel saltem quare non reposuit eas inter personales, vt. s. eo. §. in personã. Dicit glos. ⁊ breuiter se expedit, hic tractatur de tribus actionibus preiudicialibus, quarũ vna est ciuilis: noluit eas ponere in tractatu pretoriarũ, ⁊ ideo post tractatũ de pretorijs tractat de istis. Sed nõ est bona ratio ꝙ propter vnam actionem ciuilem due pretorie impediãtur poni sub cõpetenti titulo: scilicet sub pretoriarũ. Item si sit verũ qđ dicit glos. ꝙ propter ciuilem impediantur sub titulo de pretorijs collocari, hic nõ tractatur de ciuilibus: quare ergo non reponũtur sub tractatu de ciuilibus, nec videntur esse reponende? Simile hic, propter ciuilem pretorie non ponũtur in suo tractatu: vnde videtur ꝙ propter hoc non impediuntur poni sub titulo pretoriarũ, quia hic sunt quedam ciuiles. Et dicunt doct. ꝙ superius posuit duplicem diuisionẽ actionum: scilicet ꝙ pretorie alie sunt in rem, alie in personã. Hic autem ponitur alia diuisio, scilicet ꝙ alie sunt preiudiciales, ⁊ ideo post tractatũ illarũ ponitur hic tertia diuisio: nam separatorũ separata debet esse ratio, vt. ff. de fonte. ⁊ ista bona. Alij dicunt de conditione istarũ preiu-
2 dicialium vtrũ sint in rem vel in personam: † quia in realibus actionibus ẜm solitum modum agẽdi est reperire in iudicio quatuor, scilicet actor, reus, iudex, ⁊ res petita que est separata ab eo qui petitur. Hic aũt idem est reus ⁊ res que petitur, ⁊ idem est in personalibus, ⁊ habendo respectum ad istum solitum modum agendi non videntur esse actiones reales vel personales, ⁊ ideo habẽt naturam suam

turam suam separatã ab alijs: ꝛ idcirco ponũtur in tra-
ctatu separato a realibus, nõ inter reales ꝛ personales.
¶ Preiudiciales sunt per quas queritur, an quis sit li-
3 ber vel libertus, ꝛ de partu agnoscendo. Quero † ergo
quot sunt preiudiciales. Quidam dicunt ꝙ due tantũ.
Una per quã queritur vtrum aliquis sit libertus vel in-
genuus: ꝛ qđ dicitur in litera per quam queritur an ali-
quis sit ingenuus vel libertus. Alia est preiudicialis per
quã queritur de partu agnoscendo, ꝛ sic ſm hoc de dua
bus faciunt vnam preiudicialem, an liber sit, id est inge-
nuus vel libertus, ꝛ ista est vna: de partu agnoscẽdo, est
alia, ꝛ sic ſm eos non queritur preiudiciali actione vtrũ
aliquis sit liber vel seruus. Glos. dicit ꝙ sunt tres: Una
per quam queritur vtrũ aliquis sit liber, subaudias vel
seruus, ꝛ sic est vna. Secũda an libertus, subaudi vel in-
genuus, vnde secũda est an libertus vel ingenuus. Ter-
tia de partu agnoscẽdo, queritur vtrum sint filij vel nõ:
vnde tres sunt preiudiciales, prout ego proposui, scili-
cet per quas queritur an quis liber sit vel seruus. Item
an libertus vel ingenuus. Item de partu agnoscendo,
quoniam cõmodius est singulas causas singulis appel-
lationibus distingui: vt insti. quib. mod. testa. infir. §. alio
tamen modo. Item alia ratione dicuntur esse plures ꝙ̃
due: nã in fine huius. §. dicitur ꝙ vna ex his actionibus
habet casum legitimum, scilicet illa per quã queritur an
aliquis sit liber. Sequitur: ¶ Cetere ex. ꝛ sic dicit, cete-
4 re, in plurali: ꝛ † pluralitas indiget saltem duobus. ff.
de testib. l. vbi numerus. ꝛ sic cum dicit vnam ciuilem ꝛc.
per consequens dicit tres esse, nam per hoc qđ dicit, cete
re, dicunt duas a persona que dicitur ciuilis. Sequitur:
¶ Quarum vna habet fere causam legitimam. Quare
dicit fere. Dicunt quidam ꝙ inspecta natura cõmuni
actionũ ista petatur. Itẽ iudex qui cognoscat de causa:
sic enim est in qualibet ciuili questiõe seu actione, ꝛ ideo
vere non potuit dici ciuilis actio ista, quia hic ille a quo
petitur non potuit dici actio ciuilis vere, ꝛ ideo dicitur
fere, quoniam aliquãtulum recedit a natura communi
aliarum actionũ ciuilium. Alij dicũt fere, quoniam non
est tantum vna, imo ꝛ sic parũ plus ꝙ̃ vna. Pretor enim
illam de partu agnoscendo introduxit, sed illa cõfirma-
ta est a senatusconsulto: ꝛ ideo per confirmationem dici
tur ciuilis, ꝛ propter hoc dicitur fere ꝙ confirmetur per
senatusconsultum, vt. ff. de libe. agno. l. j. §. Iulianus. sed
ibi loquitur de preiudiciali, quia ibi nõ loquitur de filia-
tione principali, sed propter alimẽta prestanda illi qui di
cebat se filium. ¶ Ultimo ad materiam preiudicialium
5 actionum querit glo. † quare dicit preiudiciales: ꝛ ista est
tota difficultas, que hic fit. G. arg. ideo dicuntur preiu-
diciales q2 proposite per modum exceptionis preiudi-
cãt questionibus proponendis: vnde si tu petis a me de-
cem ex causa mutui excipio contra te, ꝙ tu es seruus
meus, non poteris agere, imo ista preiudicialis, ꝙ tu
es seruus meus preiudicat questioni intentate, nam ser-
uus non potest agere contra dominũ, nisi ex certis cau-
sis, vt fraudati censu, ꝛ canonis, annone, ꝛ alijs, vt. ff.
de iudic. l. vix certis ex causis. ꝛ ideo hic fit preiudicium
quando opponitur ꝙ est seruus, ꝛ eadem est cõditio de
filio in potestate, quia filius non potest regulariter age-
re contra patrem, in cuius potestate est, vt. ff. de iudic. l.
lis nulla. ꝛ sic iste preiudiciales excipiendo proposite ob-
stant, quia nec filius nec seruus poterũt agere. Reproba
tur Gar. per suam rationem: Una ratio talis debet assi
gnari, que sit sola ratio dicti ꝛ non alia, sed ſm hoc si di-
ceretur preiudicialis quia proposita per modũ exceptio-
nis preiudicat, per eãdem rationem quelibet perempto-
ria diceretur preiudicialis. Item quelibet dilatoria solu
tionis, scilicet vsq3 ad tempus, vsq3 ad qđ durat illa dila
toria: ꝛ sic. §. iste sic enumerat tantũ tres, ꝛ plures essent,
ꝛ ideo approbatur Guarne. Sed respondet Guar. ꝛ di
cit ꝙ non obstat, quia ego dico preiudicialis ex vniuer-
6 sali preiudicio non exercet casibus: vnde † siue agetur ex
mutuo, vel ex vendito, vel ex alia consimili causa ista ex-
ceptio preiudicat non respiciendo etiam causam, sed in
omnibus generaliter. Sed alie peremptorie non preiudi
cant vniuersaliter, sed tantummodo quelibet in suo ca-
su, vt si fecit pactum de non petendo: in causa mutui, tu
propter hoc non excipies in causa depositi vel cõmoda-
ti, sed tantũ in eo casu in quo factum est, ꝛ sic non est pre-
iudiciũ vniuersale, sed particulare, quia priudicat in cer
to casu, sed ista preiudicat vniuersaliter in omnibus, ꝛ
sic denominatur preiudicialis ab vniuersali preiudicio,
sicut Imperator dicitur imperio vniuersali per excellen
tiam, vt no. s̃. in prox. rubri. Sed adhuc opponitur: hic
loquitur de liberto, id est de preiudiciali per quã argui-
tur an aliquis sit liber vel ingenuus, ꝛ ista est preiudicia-
lis. Unde verum est sicut dicit Guarnerius ꝙ in filio et
seruo preiudicat generaliter omnibus questionibus mo
tis ꝛ mouendis, nisi tantum inde contestetur vt perpe-
tuentur actiones: vt. ff. de liber. cau. l. ordinata. Ratio di
cti totius debet esse generalis in omnibus causis posi-
tis in dicto, cũ ergo ponatur hic de preiudiciali que cõ-
7 petit a liberto ꝛ contra libertum, † libertus autem bene
potest agere contra patronum regulariter, vel etiam fi-
lius emãcipatus, vt. s̃. eo. §. penales in eũ qui ꝛc. nec sibi
nocet ista exceptio: tu es libertus, ergo non valet ratio
Gar. qui dicit preiudiciales, quia vniuersaliter omnib9
questionibus, quia non est verum in filio emãcipato vel
liberto, quia possunt agere, ꝛ sic ratio non est generalis,
vnde non valet. Adhuc dicit Gar. verum est ꝙ libertus
potest agere contra patronum vel filius contra patrem
venia petita, al's repelleretur, ꝛ dicit pater vel patronus
si conueniatur: ꝛ ego te repello, quia tu es filius vbi erat
pater, vel libertus vbi erat patronus, nec impetrasti ve-
niã contra me, vnde repello. Unde dicit Gar. ratio mea
generalis est, quia obstat ꝛ filio emancipato ꝛ liberto ge
neraliter nisi veniam impetrauerit, sed non valet: quia
ratio dicti debet esse generalis ꝛ eadem in omnibus ca-
sibus positis in dicto, sed ratio non est eadem in filio in
potestate ꝛ seruo ex vna parte, ꝛ liberto ꝛ filio emãcipa-
to ex alia. Primus enim. s. filius in potestate, ꝛ seruus ge
neraliter in omnibus preiudicat, ꝛ semper impediẽte pa
tria potestate vel dñica potestate: vt. ff. de iud. l. vix certis
ex causis. ꝛ. l. lis nulla. ꝛ sic est peremptoria, sed in patro-
no ꝛ filio emancipato non est perẽptoria sed dilatoria,
quia impetrata venia poterit agere, ꝛ sic ratio nõ est ea
dem, ꝛ sic nõ valet, quia diuersificatur ratio inter patro
num vel emancipatum ꝛ seruum, vel in potestate filium.
Semper Gar. defendebat suam sententiam quantum
poterat. Dico ꝙ non valet sententia Gar. nam hic nos
sumus in tractatu de actionibus nõ de exceptionibus,
nam hic dicit: preiudiciales actiones. in dubio non est re
cedendum a propria significatione. ff. de leg. iij. l. non ali-
ter. Quomodo Gar. fuerit locutus bene intelligitur: ꝛ
8 posset verbis sua sententia sustineri. ¶ Quare † ergo di
cuntur preiudiciales. Dicunt quidam ideo quia senten
tia lata inter ipsos facit ius inter omnes: regulariter la-
ta sententia inter aliquos, inter ipsos tantum facit ius,
nec alios tenet. C. res inter alios lata alijs non preiudi-
cat: totum speciale est in istis actionibus vt lata sentẽtia
inter aliquos facit ius inter omnes: vt si quis iudicetur
ingenuus, cum tractaretur causa ingenuitatis vel liber
cum tractaretur causa libertatis, vel filius cum tracta-
retur causa filiationis, sic intelligunt. ff. de lib. agnoscen.
l. vlti. ꝛ. l. sequen. ꝛ seq. vbi filius facit non solum contra
patrem, sed etiam contra totam cognationem. Dico
ꝙ non est verum ꝙ faciat ius inter omnes sententia la-
ta inter quoscũq3, etiam in istis actionibus: vt. ff. de coll.
deteg. l. cum non iusto. vbi dicit ꝙ sentẽtia lata pro inge-
nuitate tunc demum valet si fuerit sententia contra le-
gitimum contradictorem, id est contra illum qui magis
habet ius in re de qua agitur, ꝛ adhuc legitimus cõtra-
dictor non nocet alijs: sed si sententia feratur cõtra eum
cuius magis interest, facit ius inter omnes. Uerbi gra-
9 tia: aliquis † agit cõtra Titium qui in veritate est liber-
tus meus ꝛ dicit libertum suum, Titius pronunciatur
ingenuus, quia ille non probat contra Titium: credis
tu ꝙ mihi qui sum verus patronus fiat preiudiciũ? Et
certe non, quia Titius pronunciatus est ingenuus legi-
timo cõtradictore absente, scilicet me qui sum verus pa-
tronus: si contra me verũ patronum sententiaret, ꝛ pro

Titio, tunc sententia faceret ius, ⁊ idem in filio. Pone
aliquis agit, ⁊ dicit aliquem fratrem suum, succumbit,
⁊ pronunciabitur non frater, nunquid preiudicat aliis
fratribus? Dico ꝙ non, quia intererat magis illius qui
agit, ꝙ̃ aliorũ: ⁊ sic non fuit legitimus cõtradictor. Sed
pone pater agit, ⁊ dicit filium illum, negatur filius, pa-
ter non probat: nunquid preiudicat fratribus ⁊ cogna-
tis? Vel filius petat patrem, ⁊ pronuncietur pater: nun-
quid habebitur pro patre quantum ad totam cognatio
nem patris? Dico ꝙ sic, quia ille egit qui habuit maius
ius in re, ⁊ ideo sentẽtia nocet, nisi probet fuisse patrem
colliatum usum in causa: sic intelligo. ff. de agno. libe. l. j. ⁊
l. ij. ⁊ l. seq. ⁊ seq. ⁊ ff. de sta. ho. l. ingenuũ. ⁊ ff. de collu. de-
teg. l. cum non iusto. ⁊ istud est rationabile, ꝙ noceat sen-
tentia aliis tunc demum si ille qui defendit eam habuit
legitimam contradictionem. Dicis tu cum docto. ꝙ sen
tentia lata in causa ingenuitatis facit ius quantum ad
omnes. Pone, Titius sm veritatem est libertus meus,
alius petit eum in libertum suũ, pronũciatur ingenuus,
ego sum patronus, peto eum in libertũ: facitne ius sen-
tentia lata cõtra me qui sum in veritate eius patronus?
Et certe non: vt. ff. de collu. deteg. l. cum non iusto. Unde
10 dico † si agit ille cuius non est seruus vel libertus petẽs
eum in libertum suum vel seruum suum sentẽtia lata ꝙ
sit liber vel ingenuus non facit ius contra dominum ve
rum, sed agente vero domino vel patrono, sentẽtia qua
sententiatum est in ipsum ingenuum vel libertum facit
ius quo ad omnes. Dices ꝙ nihil est, quia hoc casu sen-
tentia facit ius. Sed tu dices ꝙ nil est, quia hoc casu sen
tẽtia facit ipsum ingenuũ quo ad omnes illo modo quo
dictum est, quia ⁊ si dominus vellet eum esse ingenuum,
tamen non haberetur pro ingenuo quo ad omnia, scili-
cet quo ad iniuriam ⁊ honores, ⁊ ad quedã alia: sed sen-
tentia lata super ingenuitate agente vero patrono, quo
ad omnia, ⁊ quo ad omnes habetur pro ingenuo nisi in
teruenerit collusio, sic intelligo. l. ingenuũ. ¶ Opponitur
11 contra me, † quia dixi vbi comparet legitimus cõtradi-
ctor, scilicet cuius magis interest, sentẽtia facit ius inter
omnes in causa inofficiosi testamenti. ff. de inof. test. l. pa-
pinianus. §. vlti. Item in causa filiationis. j. de lib. agno.
l. j. ⁊ ij. Item in causa ingenuitatis, vt. ff. de stat. ho. l. in-
genuum. Contra, imo idem est in rei vendicatione, quia
si reus dominus succumbit, alij non probabunt se do-
minos, ⁊ sic non obtinebunt, cum habuerit maius ius:
nam cum ille cuius interest defendit causam, vt pater
vel verus patronus, non presumitur ꝙ verius ⁊ plenius
defendat ꝙ̃ alius defenderet, ⁊ ideo nocet, q2 cũ iste cu-
ius magis intererat eam defendere plenius, presumit̃
ꝙ alius non posset obtinere, sed ecõtra ille cuius magis
non interest egit ⁊ succumbit, an nocebit aliis, vt. ff. si li-
ber vel ingen. esse dica. l. j. per hoc dominus meus soluit
quandam questionem. ¶ Pone, Titius cum vxore sua
incidit vltra mare, ibi procreat filiam, illa filia defuncto
Titio patre ⁊ matre rediit ad partes, inuenit ꝙ cogna-
tus suus hereditatem patris possidebat, incepit agere
petitione hereditatis dicens se filiam ⁊ heredẽ Titij pa-
tris ab intestato, possessor negat illam filiam, ⁊ per con-
sequens heredem, obtinet cõtra illũ ⁊ sibi restituitur illa
pars bonorũ patris, ipsa filia venit ad aliũ cognatũ pos
sessorem, ⁊ agit similiter, ⁊ petit hereditatem, ille negat
eam filiam, filia vult ꝙ pronuncietur sentẽtia cõtra illũ,
ex quo pronunciata est filia cõtra possessorem: nunquid
bene petit, ⁊ nũquid debet propter hoc restituere bona
ille possessor? Dicit dominus meus ꝙ non facit ius quã-
12 tum ad alios ista sententia: vnde † dico ꝙ vbi fertur sen-
tentia contra illum cuius magis nõ intersit, sed minus,
tantũdem nõ facit ius quantum ad alios. Unde si aga-
tur contra heredem scriptum, ⁊ dicatur testamentũ nul
lum, ⁊ succũbat heres scriptus, preiudicat aliis qui ha-
bent ius ex testamento. Et est ratio, quia magis intere-
rit heredes causam bene defendere, sed vbi actũ est con-
tra eum vnum legatarium, ⁊ obtinet heres, ista senten-
tia non nocet aliĩ legatario, quia iste qui egit non habet
maius ius ꝙ̃ alius, ⁊ sic non presumitur ꝙ melius cau-
sam defenderet, ⁊ propter hoc non nocet aliĩ: vt. ff. de
inoffi. testa. l. papinianus. §. quoniam autem. ⁊ §. vlti. ⁊ l.
circa. Sic dico hic, cum possessor nõ haberet maius ius
in defendendo, non presumit̃ ꝙ melius defendat: ⁊ ideo
non nocet aliis per dicta iura. Dicebant ergo isti ꝙ di-
citur preiudicialis, quia facit ius inter omnes, sed non
placet glos. quia sentẽtia lata in querela inofficiosi testa-
menti facit ius: vt. ff. de inoff. testa. l. papinianus. §. vlti. ⁊
non est preiudicialis, quia nõ enumeratur hic, al's. §. iste
esset insufficiens qui enumerat tres tantummodo, vnde
ibi non loquit̃ de tali preiudicio de quo loquit̃ hic. Pre-
terea illa ratio non valet, quare dicamus preiudiciales
quia faciunt ius inter omnes, quia a iure communi non
receditur, nisi in casibus qui reperiuntur excepti: arg. ff.
de legib. l. quod vero contra rationem. ⁊ C. de testa. l. san
13 cimus. quoniam ita est de iure communi, quia † lata sen
tentia inter aliquos priuatos non preiudicat aliis, vt. C.
res inter alios acta ⁊c. Ex ista regula reperiuntur exce-
pti casus ingenuitatis ⁊ filiationis, nam in illis casibus
facit ius. ff. de sta. ho. l. ingenuum. ⁊ ff. de libe. agno. l. j. §.
vlti. ⁊ l. seq. Sed nõ inuenitur casus libertatis exceptus,
et ideo regulariter subiicitur: quia qui in vno excipit in
aliis regulam firmat. ff. de penu lega. l. nam qd liquide.
Unde cum hic tractatur de tribus actionibus preiudi-
cialibus, ⁊ de vna nõ inueniatur ꝙ faciat ius inter oẽs,
non esset ratio sufficiens: quia debet comprehendere o-
mnes casus. §. huius. Jo. dicit ꝙ hanc approbat glos. ⁊
est satis bona ꝙ non dicũtur preiudiciales, quia omni-
bus questionibus proponẽdis iste actiones preiudicãt,
vnde debent interim silere. C. de ord. cogni. l. j. ⁊ l. iij. vnde
intelligit Jo. ꝙ omnibus questionibus que possent intẽ-
tari lata sententia contra eum contra quẽ agitur sit pre
iudicium, vt dum agitatur prima causa sileant iste, arg.
dictorum iurium: quod intelligo ꝙ nõ ago interim nisi
vt contestetur, vt actiones perpetuentur: vt. ff. de libera.
causa. l. lite. Unde silebunt ille, quo possent proponi si iu-
dicaretur contra eum Titium peto seruum vel filium in
potestate, ⁊ non potest agere, quia si sententiaretur con
tra eum, regulariter agere non posset nisi in casibus: et
ideo si in illis casibus in quibus posset agere ⁊ non aliis
probaret se dominum verum: iam esset verum dicere pri
mum qui succubuit nõ esse verum defensorem, ⁊ sic nul-
la est differẽtia, in quibus posset agere, poterit statim a-
gere, quia ex quo certum est ꝙ agens si pronunciaretur
seruus posset agere contra dominum, vel filius contra
patrẽ, statim poterit agi vbi expectatur finis cause, quia
in quocunq3 euentu litis, siue pronũcietur liber, siue ser-
uus poterit agere, vt in crimine actionis annone ⁊ frau
dati census, vt. ff. de iudi. l. vix certis ex causis. ⁊ ideo fru
stra expectaretur euẽtus quo idem sequeretur effectus.
ff. ad velleia. l. aliqñ. Si sunt cause que non possunt ꝓpo-
ni in casum prime cause, si reus pronunciaretur seruus,
tunc quia ista questio dependet a prima sententia ⁊ in e-
uentum eius habet ortum vel finem, tunc non possunt
proponi nisi ad litem ordinandam, scilicet vt lis conte-
14 stetur. Sed hoc male videtur dicere de patronis, † quia
omnes actiones ipse potest proponere cõtra patronum
venia petita ⁊ obtẽta, vt. s. eo. §. eum qui. Sed dicit Jo.
adhuc dicitur preiudicialis, quia preiudicabit, vel quas
libertus vel filius non possunt intẽtare si iudicetur liber-
tus vel filius, quia non posset habere actionem iniuria-
rum non atrocem, id est actionem furti, vel actionem de
dolo, vel aliam famosam: vt. ff. de dolo. l. non debet. arg.
ff. de obseq. liber. l. honori. ⁊ istis fiet preiudiciũ, sed atro-
cem iniuriã inter rem atrocem, vel actionem ex mutuo.
Et istos casus dico, ꝙ imo non potest negari quin sit dif
ferentia, quia in istis casibus exceptis, nisi legitimus de-
fensor, id est ille cuius principaliter interest vt verus de-
fensor heres, vel verus patronus, vel verus pater victus
est, ista sententia preiudicat omnibus aliis, quia ex quo
is cui principaliter interest victus est, lex non presumit ꝙ
alius posset melius defendere: sed in rei vẽdicatione non
est ita, quia licet intersit debitoris rem obligatam defen
di principaliter, tamen si succumbit non fit preiudicium
creditori, nisi defendenti debitor consentiret, vt. ff. de re
iudic. l. sepe. ⁊ tamen principaliter interest debitoris ꝙ
res illa

res illa bene defendatur, ꝛ tamen seruatur regula, quia
res inter alios acta ꝛc. Sed in his nocet assistente eo cu-
ius principaliter interest, si detecta fuerit collusio: vt. ff.
de collu. deteg. l. ij. ꝛ. l. iiij. ꝛ tūc apparet ꝙ fuit legitimus
defensor, ideo non debet nocere aliijs. j. de collu. deteg. l.
cum non iusto. Sed si non colluserit, ex quo scilicet cuius
principaliter interest defendit causam, nocet aliijs. Sed
si non interesset principaliter, quia ita interest alterius,
15 non nocet. Unde † si sint duo patroni ꝛ vnus defendat
causam, ꝛ sit victus, non nocet alij: sed defendente illo
cuius magis interest, quia habet maiorem partem, no-
cet alij, sic intelligo. ff. de inoffi. testamen. l. Papinianus.
§. vlti. ꝛ. l. circa. de liber. cau. l. j. ij. ꝛ. iij. ꝛ. ff. de stat. homi.
l. ingenuum. Ra. de bacur. hac. l. ingenuum. tetigit hic
non posse actionem habere iniuriarum non atrocem,
id est actionem furti vel actionem de dolo, vel aliam fa-
mosam, vt. ff. de dolo. l. non debet. vt. ff. de obseq. lib. l. ho
nori. ꝛ in istis fiet preiudicium: sed actionem iniuriarum
inter rem atrocem vel actionem ex mutuo que non infa
mat potest intentare, vt. ff. de iniur. l. pretor edixit. §. pre-
terea. ꝛ. ff. de in ius voc. l. sed si hac lege. §. pe. ꝛ vlti. quia
tales competunt liberto, dato ꝙ pronūcietur libertus,
ꝛ sic non dependet ex euētu prime cause, sed alie que de-
pendent ex euentu cause preiudicialis, quia dubium est
vtrum finita prima causa, preiudicialis debeat intenta-
ri etiam si pronuncietur contra euentum quo proponi-
tur, sed si pronunciaretur pro eo, posset proponi, ꝛ quia
dubium est que sententia feratur cum dubij sint iudicio
rum euentus, per consequens est dubium vtrum possit
habere locū, ꝛ interim silet ꝛ dormit donec finiatur pri-
ma. Dicit igitur Joan. vbi questio dependet ex euentu,
preiudicialis intentatur, quoniam ita se habet ꝙ nō pos
sit proponi taliter poterit ferri sentētia in proposita que
stione que dicitur preiudicialis, ꝛ taliter ferri ꝙ posset in
tentari propter dubium non poterit interim dum agi-
tur prima proponi: sed vbi secunda non dependet ex euē
tu prime cause que in omni euentu poterit proponi tali-
ter poterit ferri sententia in proposita questione que di-
citur preiudicialis potest proponi, nec prima erit preiu-
dicialis. Ista dicitur ergo preiudicialis ꝓpter hoc quia
preiudicat omnibus causis que non possunt proponi: li
cet pronunciaretur contra eum contra quem agitur, ꝛ
sic viles questiones dependēt ex prima. Sed istud est du
bium vtrum ille de quibus certum est ꝙ possent propo-
ni finita causa quoquomodo iudicatum esset possunt in
16 terim proponi. Et videtur ꝙ non † propter maiorē cau
sam fit preiudiciū minori, ita ꝙ maior precedit ꝛ minor
tacet interim, vt. ff. de iudi. l. per minorem. ꝛ ita est etiam
in accusationibus: quia vbi intentatur maior causa, nō
potest interim minor causa intentari primo interim fit
preiudicium minori actioni, vt. C. de acquir. poss. vel nō.
l. negāda. Cum ergo iste tres preiudiciales sint maiores
ꝙ̄ alie, quia respiciunt statum hominis: videtur ꝙ inte-
rim non possit aliqua alia causa proponi quandiu vna
istarum pendet, donec super ista pronunciatum sit, licet
non pēdeat ex ista, quia super ista maior est per predicta
iura. Sed dominus meus non dicit preiudiciales, quia
preiudicent aliijs, sed solum inspecta preeminentia actio
nis que intentatur: nā iste sunt actiones pre ceterijs aliijs
eminentes ꝛ excellentes, quia tractāt de re maiori ꝛ di-
gniori, scilicet de statu hominis, ꝛ ideo per excellentiam
dicūtur preiudiciales, nam magna causa in istis tracta-
tur ꝛ magnum fit preiudicium cum pronunciatur liber
qui erat seruus, vel seruus qui erat liber, vel patronus q
non est, vel ingenuus qui est libertus, vel magnū est pre-
iudiciū patri qui petit filiū, si pronuncietur nō filius, vel
econtra, ꝛ idcirco propter istud graue preiudiciū qḋ per
istas actiones infertur, dicuntur preiudiciales, cum ma
gna ꝛ ardua causa in istis tractetur. Probatur, nam o-
mnis status habetur in tribus: in libertate, in ciuitate, ꝛ
qualibet familia. Istorum quodlibet ita magnū reputa
tur ꝙ omnia alia bona, res corporales ꝛ incorporales
17 quantum ad ista nihil reputantur, quia † status homi-
nis preferendus est ceteris rebus: vt. C. de sacrosan. eccl.
l. sancimus. ꝛ ꝙ in istis tribus consistat omnis status, vi-
detur probare. ff. de capi. di. l. vlt. ꝛ ideo quia iste tractāt
de statu hominis, sit de magna causa sicut ꝛ ꝑ istas gra
uissimū preiudicium refertur, dicunt᷑ per eminentiā pre-
iudiciales inspecta preeminentia, non ꝙ aliijs questioni-
bus preiudicet᷑ siue non, q2 vero tractant de re maxima,
dicunt᷑ preiudiciales. Bene dicit dominus meus quan-
tum ad filium vel seruū ꝙ cum petitur filius vel seruus,
tractatur de statu hominis: si enim liber pronuncietur
seruus amittit libertatem, ciuitatem, ꝛ familiam. Item
quantum ad filium ꝙ in eo tractatur de familia, ꝛ sic be
ne tractatur quantum ad illos de re maxima, scilicet de
statu: sed in liberto non habet locum, quia licet pronun-
cietur libertus retinet omnia que pertinent ad statū ho-
minis, scilicet libertatem, ciuitatem, ꝛ familiam. Cum er
go de istis non tractetur, de liberto sm dominū meum
non dicitur magna causa, ꝛ sic non preiudicialis, vnde
ratio domini mei non est sufficiens ad omnes casus hic
positos, ꝛ ideo stabo glos. nam sentētia Jo. de ble. est bo-
na: vnde credo sententiam suam tutiorem ꝙ dicuntur
preiudiciales que preiudicant questionibus dependen-
tibus ex euentu ipsorum. ¶ Hic ponūtur preiudiciales,
18 nūquid sunt plures? Dicit glos. ꝙ sic: † nam petitio he-
reditatis preiudicat aliijs questionibus, ꝛ sic dicitur pre-
iudicialis, vt. ff. de pet. her. l. diuus. ꝛ. l. si quis libertatem.
Sed sm hoc glos. male reprobat illos qui dicūt preiudi-
ciales, quoniā sentētia lata in eis facit ius inter omnes:
vt. ff. de inof. test. l. papinianus. §. vlti. ꝛ ibi dicit glos. que-
rela non est preiudicialis ꝛ apparet, quia hic ponuntur
preiudiciales ꝛ non ponit᷑ querela, ꝛ sic nō est preiudicia
lis, al's. §. iste minus esset cōpletus qḋ esse non debet. Et
nunquid idem potest dici de petitione hereditatis ꝙ nō
sit preiudicialis, quia hic non reperit᷑: ꝛ tamen glo. tenet
hic ꝙ sit preiudicialis, ideo ꝙ preiudicat aliijs. Tu potes
dicere verum est ꝙ olim petitio hereditatis erat preiudi
cialis: vt. ff. de pet. here. l. diuus. ꝛ. l. si quis libertatē. sed il-
lud correctum est per iura. C. ꝙ non est preiudicialis, vt
C. de peti. here. l. vlti. Unde forte. §. iste ꝙ non posuit pe-
titionem hereditatis esse preiudicialem, respexit iura. C.
sm que non est preiudicialis, ꝛ idem in querela: ar. C. de
libe. pret. vel exhere. aut. ex causa. sed sm dominū meum
non dicitur preiudicialis quia aliijs preiudicet, sed quia
tractat de statu hominis, ꝛ sic facile est respōdere. Item
glos. propter suam sentētiam mouet aliam questionem,
19 nunquid † iste actiones dicātur preiudiciales, si non sint
questiōes quibus possint preiudicare. Uerbi gratia: Ti-
tius nullam actionem habet cōtra Meuium, Meuius
agit contra Titium ꝛ petit eum in seruū, non est aliqua
preiudicialis per quam petitur Titius in seruū que pre-
iudicare possit, q2 deficit actio in parte Titij cōtra Me-
uium qui se dicit dominum. Quidam dicunt ꝙ non est
preiudicialis, quia non preiudicat. Glos. dicit ꝙ imo po
tius inspecta aptitudine quā habet actu: nā licet nō pre-
iudicet, modo tamen apta est ad preiudicandū: non eñ
est defectus ex parte ipsius, sed quia non est cui preiudi-
cet, sicut dicitur matrimonium indiuiduam vite cōsue-
tudinem retinens, ꝛ tamen quandoqꝫ separatur, vt. C.
de repu. ꝛ diuor. l. consensu. Sed pro tanto dicitur indiui
duū, non q2 non possit diuidi, quia potest, sed quia debēt
esse eius propositi ꝙ nunꝙ̄ separentur: vt. s. de iur. natu.
in prin. Itē Imperator dicit᷑ augustus ꝓpter animū au
gendi, non ꝙ semper augeat, vt. s. in proe. in rubri. vnde
inspecta aptitudine actio dicitur preiudicialis: sed ista
questio non habet locū sm dominum meū, quia non fa-
cit differentiā vtrum preiudicent questionibus aliijs vel
non, sed dic eas preiudiciales propter magnam causam
que tractatur in illis, scilicet causa status. Item proce-
dit petitio hereditatis ꝙ sm eum non est preiudicialis:
preterea ꝛ si sit preiudicialis, nō erit nisi propter magnā
causam que agit᷑ in ipsa, ꝛ ideo preiudicat aliijs. ar. ff. de
iudic. l. per minorē. ꝛ sic sm hoc supponitur ratio Jo. sci-
20 licet ꝙ sint preiudiciales, ꝛ q2 preiudicant aliijs. ¶ † Cui
cōpetit preiudicialis. Dico domino patri ꝛ patrono di-
recta, si petat pater filium, qui se negat filium: vel patro-
nus libertum qui se negat libertum, vel dñs seruū. Item
dicit glos. competit filio qui negat aliquem patrem, qui

se dicit patrem, vel liberto cõtra illum qui dicit se patro-
num. Item illi qui se negat seruũ ⁊ competit istis, scilicet
filio, liberto ⁊ seruo directa: vnde ista est ex vtraq; par-
te preiudicialis directa, dicit glos. licet voluerint eam di-
cere directã quidam in patrono, patre ⁊ domino, sed in
filio ⁊ seruo dicũt eam contrariam. Non est verum dicit
glos. ꝙ non inuenitur aliqua actio que sit contraria pre-
iudicialis, licet in quibusdã alijs reperiatur, vt mandati
⁊ tutele ⁊ similes: vt. ff. de his qui no. infa. l. j. tñ alibi dicit
gl. istis dari vtilem, scilicet filio, liberto ⁊ seruo, ⁊ alijs di-
recta, vt. ff. de liber. cau. l. liberis. §. vlti. ⁊ ibi not. ⁊ l. seq.
Unde glos. negat hic in preiudiciali esse contrariam, q̃r
non reperitur: ⁊ tamen glos. dicit in vtili preiudiciali ꝙ
datur ascriptitio ⁊ colono vtilis cõtraria ⁊ domino vti-
lis directa, ⁊ sic in directa preiudiciali negat esse contra-
21 riam, sed in vtili concedit, vt vidistis. s. ¶ Quero † ergo
quando datur preiudicialis domino contra seruũ? Di-
cit glos. si seruus se gerat pro libero, ⁊ sit in quasi posses-
sione libertatis: nõ enim in istis potest esse vera possessio,
quia libertas res est incorporalis, vt. ff. de acqui. rer. do. l.
seruus. §. incorporales. dicit glo. ergo si seruus sit in qua-
si possessione libertatis, quia gerit se pro libero, ⁊ facit ea
que liberi faciũt ⁊ neget se seruum, tunc datur domino
preiudicialis in rem. Et potest esse ratio, quia cum ista a-
ctio sit in rem, requirit̃ possessio vel quasi ex parte aduer
sarij: vt. C. de alie. iud. mut. cau. fac. l. vnica. Et idem dicit
glos. ex parte domini, vt seruo cõpetat preiudicialis con
tra dominum, cum dominus est in quasi possessione ser-
uitutis ipsius serui, ⁊ seruus se negat seruum: sic intelli-
git gl. ff. de lib. cau. l. liberis. §. vlti. Dicit dominus meus,
vbi dicit dominus est in quasi possessione seruitutis eo
ipso, quia seruus negat se seruũ ⁊ illum dominũ, eoipso
nõ priuatur sua quasi possessione, ita est in rebus corpo-
ralibus ꝙ aliquis tũc demum acquirit sibi possessionem
meam, si rem in qua habeo possessionem animo me pri-
uandi possessione mea accipit, etsi habeo animum amit-
tendi possessionem meã saltem in mobilibus: potest er-
22 go me priuare per apprehensionẽ, † quia res corporales
possunt apprehendi naturaliter, sed ita non est in incor-
poralibus, non enim possunt apprehendi, ⁊ ideo non ita
de facili amittit̃ quasi possessio in ipsis incorporalibus.
Potest aliquis rem meam apprehendere naturaliter, ⁊
si petã ab eo mihi denegare, ⁊ sic priuabit me mea pos-
sessione: vt. ff. de acqui. pos. l. iij. §. si rem. ⁊ sic intelligitur
in eo titulo. l. si rem. sed hic per hoc ꝙ seruus negat se ser-
uum non acquiritur quasi possessio libertatis, nec amit-
to quasi possessionẽ seruitutis, ꝙ libertas ⁊ seruitus sunt
res incorporales, que non possunt apprehẽdi. Unde per
apprehẽsionem non potest sibi acquirere, ⁊ ideo non re-
quiro ꝙ seruus sit in quasi possessione libertatis, sed solũ
quia negat se seruum, quia per hoc turbatur quasi pos-
sessio seruitutis domino: ⁊ sic per turbationem videtur
quadammodo retinere seruitutem domini, ⁊ ideo age-
tur contra eum, quia impedit dominũ vti seruitute quã
habet in eum. Sicut enim dicitur in confessoria, que est
actio realis, ⁊ consistunt in re incorporali, scilicet in ser-
uitute, si quis impedit dominum fundi dominãtis vti
seruitute sua, non propter hoc priuat eum sua quasi pos
sessione seruitutis, ⁊ tamẽ quia impedit rem retinere suã
seruitutem, ⁊ idcirco tenetur actione confessoria, vt. ff. si
serui. ven. l. si quis diuturno. ⁊ qd̃ non priuetur possessio-
ne per turbationem probatur, quia confessoria non cõ-
petit saltẽ nisi turbetur in sua seruitute, ⁊ cum lex dicit
ꝙ possessori iure scilicet seruitutis datur confessoria vel
negatoria, vt. ff. si ser. ven. l. ⁊ si forte. §. sciendum. sic dico
hic per hoc ꝙ seruus negat dominum, videtur retinere
seruitutem domini, licet dominus nõ amittat suã quasi
possessionem seruitutis, quia per turbationẽ videtur de-
tinere vt possit conueniri, ⁊ ideo conueniet̃ preiudiciali,
⁊ sic domino possidenti datur preiudicialis, vt. ff. si ser.
vend. l. ⁊ si forte. §. sciendum. vnde quantum ad modum
agendi non curo vtrum possideat dominus vel seruus,
sed quantum ad modum probandi est differentia, quia
23 tũc refert, quis sit in possessione. Si enim † dominus pe-
tat, ⁊ seruus neget se seruũ, ⁊ dominus agat preiudiciali
cõtra seruum, dominus potest agere, siue possideat siue
non, vt dixi, ⁊ sic non refert quantum ad modum agen-
di: sed verum est ex quo dominus est in possessione serui-
tutis serui, seruus tenetur se probare liberum, vel adiu-
dicatur domino, quia dominus releuatur ab onere pro
bandi propter possessionem, arg. j. de interdic. §. commo
dum. si autem seruus esset in quasi possessione liberta-
tis, tunc dominus qui dicit eum seruum tenetur proba-
re. Prodest igitur scire quis possideat an non, ⁊ vtrũ do-
minus amittat per turbationem suã quasi possessionẽ,
quia si non amitteret non darentur ei interdicta que cõ-
petunt ad possessionem: sed cum semper potest agere si
turbetur siue possideat siue non, quantum ad hoc refert
vtrum possideat vel non, non facio vim in eo qd̃ glos. di-
cit dominum agere contra seruum vel econtra, si is con
tra quem agitur est in possessione, dico idem si non sit,
duntamen turbetur. Sed solum refert in modo proban
di, quia ille probat ꝙ non possidet, sed ille releuatur qui
possidet, ⁊ idem dico nisi duo inter se dominũ, ⁊ seruus
agat, nam possessor probat: sic intelligo legem. ff. de libe.
24 cau. l. liberis. §. vlti. ⁊ de proba. l. circa. † quia presumptio
est pro possessore, nisi alia presumptio releuet non posses-
sorẽ, vt. C. de proba. l. siue possidetis. Unde dico ꝙ quasi
possessio releuat ab onere probandi, sed non refert quan
tum ad modum agendi: ⁊ sic intelligo iura preallegata.
Sed ego videor dicere cõtra doctores: quia doctores di
cunt si quis sit in quasi possessione seruitutis, ꝙ si agatur
negatoria contra eum, quis probat. Dicunt doctores
ꝙ ille qui affirmat sibi deberi seruitutem, licet possideat,
nam possessio non releuat ipsum: sic not. ff. si ser. ven. l. si-
cuti. §. si queritur. ⁊ de aqua plu. ar. l. si prius. Sed docto-
res ⁊ gl. dicũt aliud in seruo, aliud in seruitute predicta.
Certũ est enim omnia p̃dia quãdoq; fuisse libera, ⁊ ideo
presumũtur adhuc libera, sed non est certum de seruo ꝙ
quãdoq; fuit liber, quia idem diceretur, sed possibile est
ꝙ natus fuit seruus: nã licet de iure naturali omnes ho-
mines nascebantur liberi, tamen de iuregentium factũ
est ꝙ quidam nascuntur serui, vnde s̃m iura antiqua, sci
licet ius naturale primeuum bene cõcluderet oppositio,
sed hodie nõ, quia possunt nasci serui, ⁊ sic est incertum
vtrum fuerit natus liber, ⁊ propter hoc possessio opera-
25 tur contra eum, vt. C. de iudic. l. properandum. Sed † ex
quo certum est omnia predia quandoq; fuisse libera, pre
sumit̃ adhuc hodie pro libertate, quia certũ est ꝙ quan-
doq; fuit: vnde ista presumptio tollit presumptionẽ pos-
sessionis, vt. C. de ꝓba. l. siue possidetis. vnde ibi presum-
ptio primitiue libertatis operatur probationẽ pro liber-
tate, sed hic iste seruus non habet presumptionem primi
tiue libertatis, ⁊ ideo possessor releuatur, vt. j. de interdi.
§. cõmodum. ¶ Si formatur libellus, si seruus agat cõ-
dominum qui dicit eum seruum, si seruus est in possessio
ne libertatis dicit sic: Dico contra te ꝙ ego nego me esse
seruum tuum, cum tu impedias me in libertate mea, di-
cendo me seruum tuum. Si autem dominus sit in quasi
possessione seruitutis, dicet sic: Dico cõtra te ꝙ tu impe-
dis libertatẽ meã dicendo me in seruitute tua cũ ego nõ
sim seruus tuus, vnde peto me pronunciari non esse ser-
uum tuũ. Et eodem modo formatur in liberto, vt dicat:
Dico contra te ꝙ nego me esse libertũ tuum, vnde cum
tu impedias me in libertate mea dicendo me libertũ tuũ
cum non sim, peto me pronunciari non libertum tuum.
Item si patronus sit quasi in possessione libertatis dice
ret sic: Dico contra te ꝙ tu impedis me in libertate mea
me detinendo vt libertum tuum, cum non sim libertus,
vnde peto me pronunciari non esse libertum tuum: ⁊ si-
cut dixi in seruo ꝙ possessio non prodest ad modũ agen-
di, sic dico in liberto, sed prodest ad ꝓbandũ, vt. ff. de pro
26 ba. l. circa. ¶ † Ex parte domini sic formatur: Dico con
tra te ꝙ tu es seruus meus, ⁊ me impedis in mea seruitu
te negando te seruũ meũ, vnde peto te pronunciari ser-
uum meum, ⁊ hoc vbi dominus est in possessione serui-
tutis. Si autem seruus sit in possessione libertatis, dicet
sic: Dico cõtra te ꝙ tu es seruus meus, vnde cum tu im-
pedias seruitutem meam te gerentem pro liberto ⁊ de-
tinendo in libertate, cũ tu sis seruus meus, peto te pro-
nunciari

nunciari, et eodē modo in patrono. Unde diceret quod impedit vel turbat, nam propter impedimētum vel turbationem seruitutis bene datur confessoria vel negatoria: arg. ff. si serui. vendic. l. si quis diuturno. Sed non est necesse quod faciat mētionem in possessione libertatis seruus vel libertus contra quem agitur: quia etiam possidenti datur. Vel econtra, si libertus vel seruus agant contra dominum vel patronum, non est necesse quod faciant mentionem de possessione, quia possidens potest agere, sicut dicitur in seruitutibus: vt. ff. si serui. vendic. l. et si forte. §. sciendum. Et istum modū agendi tangit glos. quod patronus dicat illū libertū esse patronum, et libertus neget illū esse patronū: sed pone libertus est in possessione libertatis, dñs mouet contra eum aliquā controuersiam, quia forte videt testes superstites qui probent istum ingenuū, dominus non agit, ideo quia sperat testes mori vel ab futuros vltra mare forte, et sic libertus ille non poterit se probare ingenuum. Ego dico quod poterit statim causa ingenuitatis agi, ne testes qui deponerent de ingenuitate moriantur: et sic libertus non poterit se probare ingenuum. Unde dico quod ipse patronus non agens cōtra eum, videtur turbare libertū in sua libertate: et ideo potest implorare officium iudicis, vt testes sui quos produxit de ingenuitate recipiantur et publicētur ad eternam rei memoriam, vt possit se probare ingenuum, si negaretur ingenuus, et peteretur in libertum. Nam ipse dicit quod non posset probare cum ageretur contra eum, quia forte sui testes essent mortui, vel in tali loco quod non possent interesse: tunc iudex debet permittere vt producantur, et audiantur testes et publicentur, vt cum venerit tempus agendi contra eum, possit se defendere et probare ingenuum. argu. in authen. de testib. §. vlti. et idem in ser
27 uo, item † idem in filio. Pone, filius petit alimenta a patre officio iudicis, pater negat filium, iudex cognoscit summarie, pronunciauit eum filium, pater prestat custodiam et alia sicut filio, et tenet eum in filium, et sic in potestate filiationis, ista sententia non preiudicat quin possit cognosci vtrum sit filius vel non per preiudicialem, quia in isto officio cognoscitur summarie, vt. ff. de his qui sunt sui vel alie. iur. l. si iudex. Pone ergo, si pater vellet posset agere et dicere, vel quod ille non est filius et nō vult, sed tacet, et sic filius remanet in possessione filiationis: si contingeret mori patrem suum qui iudicauerunt alij filij non admitterēt te ad functionem, imo dicerēt te non esse filium et probarent, et sic tu esses expulsus, venit ad iudicem et vult quod super filiatione recipiat testes conuocatis quorum interest, et plene examinet, et dicta eorū publicentur, vt sic si negetur filius possit se probare filiū ita non potest agere preiudiciali, quia pater confitetur filium, nec turbat eum in filiatione, ideo petit per officium iudicis et implorat vt liceat ei producere testes, et quod recipiantur et audiantur et publicentur, et ad eternam rei memoriam: vt argu. authen. de testib. §. penult. et vlti.
28 ¶ Sequitur † de tertia preiudiciali, scilicet de partu agnoscendo, et ponit glos. duo membra: vnum per quod filius neget patrem, et dicit se non esse filiū, aliud membrum datur patri per quod petit filium illum qui dicit se non esse filium. Sed nunquid datur tertium membrū, scilicet quod filius dicit patrem illum qui se neget patrem. Item econtra, vt detur patri preiudicialis per quam neget illum filium qui dicit se filium? Sed hoc membrum glos. non ponit, sed dominus meus addit: vnde dicit ipse quod patri competit preiudicialis contra filium, non solum vt petat illum in filium qui se negat filium, sed vt neget filium illum qui dicit se filium. Unde pone: Titius egit officio iudicis contra Meuium et petijt alimenta, quia Meuius erat pater suus, Meuius se negat patrē, iudex cognoscit summarie, quod est regulare in causa alimentorum, vnde non datur libellus, sed non nego quod redigatur in scriptis petitio, vt. C. de appellatio. l. ne causas. et l. a proconsulibus, iudex summarie cognito pronūciat Titium filium Meuij, et iubet Titium ali a Meuio, iste Titius est in domo Meuij, sicut alij, Meuius non potest ipsum expellere propria autoritate per illum iudicem, videt Meuius quod si ipse decederet quod ipse succederet vna cum alijs filijs suis, et tamen in veritate non est filius, vnde absurdum est quod succedat: quid ergo poterit facere Meuius, vt Titius ei non succedat? Dico quod non potest agere preiudiciali in rem. Nec obstat sententio lata in officio iudicis pro alimentis: vt. ff. de his qui
29 sunt sui vel alie. iur. l. si videt. Dicet ergo Meuius: † Dico contra Titium quod tu non es filius meus, et nego te filium, cum tu sis in possessione filiationis: et si cras decederem posses succedere vna cum filijs alijs veris meis, et etiam me inquietes tanquam filius petendo alimenta a me, cum non sis filius, vnde peto te pronunciari non esse filium. Item econtra si filius sit extra possessionem filiationis, quia in causa alimentorum vbi agitur officio iudicis pronunciatus sit non filius, et sic per sententiam in officio iudicis latam ex possessione filiationis est, quia sibi denegantur que pater debet prestare filijs victualia et alia necessaria: nunquid poterit petere partem in re qua queritur iure agentis plene, sicut fit regulariter in qualibet causa, vt. C. de iudic. l. iudices. Dico quod sic, vnde petet: Dico ego Titius contra Meuium quod ipse est pater meus: vnde cum me turbet in meo iure filiationis negando me filium, et sim extra possessionem filiationis, pe
30 to Meuium pronunciari patrem meum. Unde dico † quod patri competit preiudicialis, per quam negat se esse patrem. Item filio competit per quam se dicat esse filium, et per quam se neget filium: sic intelligo. ff. de liber. agno. l. j. ij. et iij. et. ff. de his qui sunt sui vel alie. iuris. l. si iudex. Et idem est, dicit dominus meus in liberto, quia habet preiudicialem per quam petat aliquem in patronum: sed hec raro cōtingit, nec inuenitur lex expressa, et etiam in patrono. Quero ad quid competunt iste preiudiciales? Dicunt quidam quod competunt ad operas promissas prestandas, vel reuerentiam exhibendam: et fuit sententia Bag. iroca. per legem. ff. de proba. l. quoties. Dico contra, imo competūt patrono et domino et patri ad vendicandum libertum suum vel filium, nō ad operas: opere enim, si fuerint promisse per stipulationem, petentur ex stipulatu, vel certi condictione iur. si per ius petuntur actione in factum que datur ex iuramento: vt. C. de reb. cred. et iureiur. l. actori. quia enim peterenf opere, hic agitur preiudiciali, et queritur an aliquis sit libertus vel ingenuus, sed non sequitur, est liber, ergo tenetur ad operas, quia debentur per impositionē noualis, vt. C. de ope. liber. Ja. quod quandoque imponunf, quandoque non, et non petunf actione preiudiciali, per. d. l. ff. de prob. l. quoties in prin. nā ibi dicitur quod quomodocūque petit operas a liberto quod patronus tenetur probare. Sequitur: ¶ Licet in preiudiciali patronus possessor nō probet. Et sic innuit quod alio iudicio petuntur opere, et alio petif libertus: sed bene verū est quod quedam sunt opere que petunf per
31 consequentiam in preiudiciali, vt alimenta, † quia tenef alere patronū ingenuū. ff. de ope. lib. l. j. §. j. Item tenetur ei ad reuerentiā, et tales opere debētur eoipso quod quis iudicatur patronus, vt. §. e. §. meū. nam iste opere ponunf a lege, sed ille q̄ ponunf per possessionē hominis nec directo nec per contingentiā veniūt in preiudiciali, vt dictū est, sed petenf per se vel act. ex stipulatu vel certi cōdictione, nisi promisse sint per stipulationē, vel actione in factū. Item nec ad operas impositas per legē, vt ad alimēta non agit actione preiudiciali vt prestenf, sed officio iudicis, vt. §. de ope. li. l. j. Dico, pater hz multa auxilia ad petendū, et petit filiū quādoque propter alimēta, quia filius est diues et pater inops, tenef alere patrē suū siue filius neget se filiū, siue confiteaf, ex quo pater principaliter agit propter alimēta, petet filiū per officiū iudicis et alimēta.
32 Unde dicet: † Coram vobis dñe iudex dico quod Titius est filius meus, et non vult mihi prestare alimēta vel reuerētiam quā debet, vnde imploro officiū vestrū vt faciatis mihi alimenta prestari, et reuerentiā quam debet filius exhibere patri suo: et proceditur officio iudicis, et summatim et leuis cause cognitione, sicut procedif in causa alimentorū, vt. C. de natu. libe. auf. licet. et ista causa nō facit preiudiciū in quo quasi sit filius non per actionē preiudicialem, vt. ff. de his qui sunt sui vel alie. iur. l. si iudex. agitur ergo officio iudicis, cum agitur propter reuerētiam

P

& alimenta, sic loquitur. ff. de lib. agno. l. j. §. j. & l. si quis a liberis. §. vel si parens. Item agitur preiudiciali, cum filius negat se filium vt pronuncietur filius, vel vbi dicit se filium vt pronuncietur non filius: vt hic quando agitur principaliter propter ius filiationis, non propter alimēta, quia tunc agitur officio iudicis. Item agitur rei ven
33 dica. vtili, & vendicatur filius: sed differētia est † inter rei vendi. istam, & actionem preiudicialem, quia preiudicialis competit contra filium, sed rei vendic. competit tantum contra eum qui detinet filium. Item rei vendic. cōpetit tantum pro filio in potestate, vnde pater sic agit: Dico contra Titium q ipse detinet Meuium filiū meū qui est in potestate, vnde peto vt eum mihi reddat. Non enim potest directo vendicari, quia pater non est dominus filij, & sic non concluderet libellus si peteret filiū suū: vt. ff. de rei vend. l. in rem. Oportet ergo allegare tale qd per quod appareat q habet ius vendicandi, & ideo pater faciet mētionem q2 filius est in potestate, vnde ex ista adiectione: est in potestate, facit q possit vēdicari filius, vt. ff. de rei vend. l. j. §. j. & est adiectio de iure quiritum seu romanorum, sed preiudicialis competit etiam contra filium qui non est in potestate. Item patri interdictum de liberis exhibendis & deducendis, per qd potest pater filiū petere qui ab alio tenetur inuitus: & requiritur q teneatur ab alio inuitus vt competat interdictum, nam interdictum exigit personam a qua petatur, & rem que petitur. vnde dicit: Dico cōtra Titium qui detinet Meuium filium meum inuitū, vnde peto vt exhibeat, & exhibitum peto mihi reddi vt liceat mihi eum ducere. Unde faciam mentionem: est in potestate mea, vt sic appareat q habeo ius petendi, vt. ff. de liber. exhib. l. iij. §. hoc autem interdictum. Si autem a nullo detinetur, non agitur interdicto: vel etiam si detinetur ab aliquo volēs, non agitur interdicto, nisi in casu vbi filius sit heres institutus, & pater vult q adeat hereditatem iussu patris, vt. ff. de acquir. hered. l. si quis bona. §. iussum. ff. de liber. exhiben. l. si eum.

Summarium.

1 Dare quid dicatur iureconsultis.
2 Actiones fere omnes aduersus furem conceduntur.
Condicere priscis erat id quod denunciare dicimus.
3 Actione personali nemo agit cum petit rem sibi dari.
4 Deberi pluries quomodo quid possit.
Dominium an possit eiusdem rei pluries acquiri.
5 Condictio queuis domino datur ad petēdam rem suā, furto sublatam.
6 Condictio non nisi ex causa furtiua domino competit.
7 Fur in mora semper esse dicitur, & de interitu tenetur.
Condictio furtiua an tollat rei vendicatione, aut cōtra.
8 Dominium non potest amitti sine facto domini.
Obligatio nulla ad impossibile extenditur.
9 Mendacium non punitur quod lege permittente perpetratur.
10 Obligatus ad tradendum aut faciendum, non tenetur precise tradere aut facere: & nu. 12.
11 Obligatio dandi non soluitur interesse refuso.
13 Obligatus rem certam tradere eiusdem interitu liberatur, si in mora non fuerit.
14 Dominus qualiter stipulari possit rem suam sibi a fure surreptam reddi.
15 Condictiones non ad dandum, sed ad restituendum competunt.
16 Actio nunq̄ domino datur ad rem suam, sed bene ad possessionem quam perdidit.
17 Actio datur contra furem, non vt det, sed vt restituat.
18 Actiones quibus aliquem dare oportere petitur, dicuntur condictiones.
19 Condictio seu denūciatio qd olim fuit, & qualiter fiebat.
20 Condictiones an vere dicantur actiones.
Condictio certi generalis que sit.
21 Condictio certi quo differat ab actione triticaria.
22 Actiones quedam ideo generales dicuntur q in pluribus competunt casibus q̄ relique.
Triticaria actio conceditur quotiescunq3 incertū quid debetur.
23 Condictio indebiti non competit ad incertum.
24 Condictio generalis ex lege que sit, & quādo competat.
25 Libellus qualiter in condictionibus formari debeat.
Condictio indebiti, ad repetendum competit q indebitum solutum fuit.
26 Condictio ob causam, non datur ad preteritā causam.
Penitentia quando in contractibus admittatur.
27 Penitentie locum esse re integra in contractibus innominatis quando verum sit.
28 Datum ob causam quando repeti possit causa non secuta.
29 Causa dationi adiecta qualis esse debeat, & qd operet.
30 Condictio ob causam competit in contractibus do vt des, & do vt facias.
31 Condictio furtiua domino aduersus furem competit.
32 Possidere, diuersum quid est ab eo quod est, in possessione esse.
33 Libellus in condictione furtiua qualibus sit concipiendus verbis.

Sic itaq3 discretis acti.

¶ Istum. §. gl. sic continuat. Supra dictum est de multiplici diuisione actionum. Unde in primo. §. dictum est q actiones alie sunt reales, alie personales: personales per quas intenditur aduersarium dare oportere. Ex ista diuisione infertur sic: dicit glos. discretis. i. diuisis, quia alie sunt in rem, alie in personam, & personales competunt vt aliquid detur, apparet q vera est regula q actio personalis non competit domino, per quam petat rem
1 suam sibi dari: † nam dare est accipiētis facere, & ex quo iam est dominus, amplius non potest ei dari q ex alia causa non potest fieri dominus, licet desinat esse. §. iste continet tria dicta. Primo infert sm glos. diuisionem actionum. Secundo excipit in fure. Tertio ponit differentiam inter reales, & personales. ¶ Pone sic casum: Dictum est. s. de actione in rem & in personam, vt. s. §. j. sed in istis actionibus non reperitur actio per quam dominus possit petere sibi dare oportere: nam dare intelligitur si accipiētis fiat, & non potest domini amplius sua
2 fieri, nisi desineret esse sua. Sed † odio furis, vt ipse pluribus afficiatur actionibus statutū est vt extra penas dupli vel quadrupli q ipse teneatur hac actione, scilicet furtiua condictione per quam intentetur furem dare oportere, & continet rei persecutionem: intantum hec datur actio in rem per quā aliquis petit rem suam. Sed nūquid est differētia inter istas actiones dare, per quas intenditur aduersarium dare oportere, & illas per quas quis petit rem suam? Et dicit q sic in nomine: nam vna vocatur vēdicatio, scilicet que competit in rem. Ille actiones, que competunt in personam, quibus intenditur dare oportere, vocantur condictiones. Cōdicere est prisca lingua denunciare: sed vocantur cōdictiones hodie actiones personales abusiue, per quas intēditur aduersarium dare oportere, quia hodie nulla denunciatio fit. Hoc dicit vsq3 ad. §. sequēs. ¶ Primo igitur dictum ponitur, ex quo infert. ¶ Secundo, excipit. ¶ Tertio, dicit nomina realium actionum & personalium. Iste. §. est difficilis, & si sciuissem ita difficilem non repetissem. Primo no. sm glo. qd hic infert ex premissis: nam hic dicitur sic itaq3, qd est signū illatiuū, ergo infert. ¶ Quero igitur, ex quibus infert. Dicunt quidam q infert ex omnibus diuisionibus supradictis: nā diuisio omnibus actionibus, & in rem & in personā, & ciuiles & pretorias, &
3 penales & rei persecutorias. Apparet † q non dat actio in personā, per quam petat rem sibi dari. Non placet gl. talis illatio: quia quedam sunt diuisiones. s. que nihil faciunt ad istam illationem. Unde nos possumus dicere q, itaq3, hic non accipitur illatiue, sed inceptiue: vel si velis dicere, itaq3, sicut dicit glos. dicit q infert ex diuisione posita in primo. §. s. eodem. nam ibi dicitur q actio in personam datur alicui per quam intendit aduer-
sarium

sarium dare oportere, et actio in rem nō cōpetit ad dandum, et sic ex his infert: domino cōpetit actio in rem, sed illa non cōpetit ad dandum, sed nec cōpetit personalis, quia illa competit ad dandū, et ex quo etiam factus est dominus nō potest ei plus dari, et sic apparet ꝙ non datur actio in personam domino per quam petit sibi rem dari, sed sibi competit actio personalis ex testamēto ad tradendū rem suā: vt. s. de lega. §. sed si res legata. et ita sic persona opponitur. Sequitur ꝙ res q̄ iam facta est actoris amplius non potest sua fieri, nisi desinat sua esse.
4 ¶ Opponit glos. † vna res potest pluries deberi, et ex obligatione sequit̄ solutio, et ex solutione dominiū: cum ergo pluries possit vna res deberi, ergo pluries solui, quia solutio sequitur ad obligationem, si potest pluries solui, ergo potest pluries acquiri dominium, et sic opponitur. ff. de excep. rei iud. l. et an eadem. §. actiones. in fin. cum licet pluries possit vna res mihi deberi, si tamen sit facta mea, amplius non fiet mea ex alia causa, nisi desinat esse mea, nam res non potest pati duo dominia, sed vna persona potest in se plures obligationes suscipere: vnde ꝙ factum est meū ex vna causa, remanens meū nō fiet meū ex alia, vt in. d. §. ff. de excep. rei iudi. l. et an eadē. §. actiones. ff. de acqui. vel amit. pos. l. iij. §. ex pluribus. et s. de lega. l. sed si rem legatarij. nisi meū desinat esse, quia tunc bene posset meū fieri, vt. ff. de ver. obli. l. si rem meā. Sequitur versiculus: ¶ Plane odio furū, effectū est. vt hac actione teneantur. s. actio. furti. Ex hoc not. docto-
5 res ꝙ † nulla condictio domino datur ad petendū rem suam preterꝗ furtiua: omnis enim condictio abhorret dominiū preterꝗ furtiua, vt hic et. ff. vsufru. quemad. ca. l. vlt. Sed istud notabile non est verū, quia omnis condictio competit contra furem in suo casu, nam contra furem cōpetit condictio ob causam: vt. ff. de cond. ob cau. l. si procedit falso. Item sine causa, vt. ff. si cer. pe. l. si quis nec causam. §. res pignori. et ibi not. glo. Item condictio indebiti. ff. de cond. indeb. l. si procurator. et condictio triticaria. ff. de tritica. l. j. et l. seq. et etiam condictio furti. vt ff. de cond. furt. l. quoniam. et de furt. l. si vendidero. §. titius. Item hic datur condictio contra furem, nec distinguit vtrum condictio furti. vel non: videtur probari. ff. vsufru. queād. ca. l. vlti. nam ibi dicitur ꝙ condictio non competit domino nisi ex causa furt. nec distinguit de cōdict. vtrum sit condictio furtiua vel non, vnde intelligo de qualibet condic. quia generaliter dictum generaliter debet intelligi, vt. ff. de pub. in rem act. l. de pretio. et fuit sententia Mar. et Mar. nec leges dicūt illud qd imponūt sibi doct. s. ꝙ omnis cōdictio abhorret dominiū preterꝗ furtiua, et dicunt per. l. ff. vsufr. quemad. ca. l. vlt. Sed nō
6 dicit hoc, imo dicit † ꝙ condictio non cōpetit domino, nisi ex causa furtiua. arg. ex causa furtiua cōpetit quelibet condictio in suo casu: vt condictio ob hanc causam, cum datū fuit ob causam, cōdictio indebiti, cum solutū fuit indebitū, et sic de singulis. Unde non dico ꝙ condictio omnis abhorreat dominiū preterꝗ furtiua: sed dico ꝙ omnis condictio degenerat ideo, qꝛ de natura sua cōdictio non cōpetit domino, sed cōtra furem cōpetit, et sic inspecta natura sua, tenet̄ ergo fur pluribus actionibus. ¶ Sed in quo grauatur si teneat̄ istis condictionibus, et in quo est odium? Dicit glos. odium est in hoc, quia ille si condemnaretur in condict. furtiua, licet ipsa non infamet de iure, tamen ipsa infamat de facto, et grauatur eius opinio: et idem est in interdictis que descēdūt ex delictis, et sic iste infamabitur de facto, vt. ff. de obseq. a libe. prest. l. honori. et de actio. et obliga. l. cessat. sed in rei vendic. non infamaretur nec de facto nec de iure. Item est in alio grauatus, quia multa veniunt in condic. furt. que non veniunt in rei vend. non tenetur: vt. ff. de cond.
7 furt. l. in re furtiua. §. vlti. Nam † fur semper est in mora, et sic tenetur de interitu, et in rei vend. non tenetur: vt. ff. de cond. fur. l. in re furtiua. §. vlt. et l. vlt. et ideo est damnū fur. ꝙ tenetur ista cōdictio. Item grauatur, nam sicut reputatur cōmodū plures actiones habere, licet ad idē ff. de leg. ij. l. cum filijs. §. varijs. et. ff. de lib. lega. l. quidam decedens. §. vlti. Sic econtra, damnum reputatur reo, si teneatur pluribus actionibus ad idē. Sed nunquid cō-

dict. furt. tollitur per rei vendicationē, vel econtra? Doctores dicunt ꝙ sic, quia vtraqꝫ est rei persecutoria, et sic vna tollit aliā. ff. de cond. l. si pro fure. §. furti. in prin. Item probatur: nam lex dicit ꝙ potest agi cōtra furem cōdictione furtiua et actione furti, vel rei vendicatione, et sic illa lex coniungit penalem et rei persecutoriam, quia simul vtraqꝫ stat: nec vna tollit aliam, sed disiūgit duas persecutorias rei. s. condic. furti. et rei vend. quasi innuat ꝙ vna tollitur per aliam: vt. C. de noxal. l. vlti. ¶ Oppo. ad. §. nostrū, hic dicitur ꝙ datur cōdictio contra furem
8 per quam intentatur ipsum dare oportere: cōtra, † dominus cuius res surrepta fuit, non amittit dominiū suū quia sine facto suo non potuit amittere, et nō interuenit factum suū tale qd sit habile ad dominij translationem, et sic non amisit, vt. ff. de reg. iur. l. qd nostrum. remanet ergo dominus, et sic res sua non potest amplius ei dari, vt in prin. huius. §. Non ergo potest agere condic. furt. et intentare contra furem rem suā dare oportere: nam impossibile est ꝙ fur possit dare cū iam sim dominus, et impossibilium nulla est obligatio. ff. de ver. obli. l. impossibilium, et sic videtur ꝙ non detur condictio contra furem. Multe sunt expositiones super istud contrariū: et multipliciter exponitur, cuius veritas ignoratur. Dicit quidam, dicimus ꝙ non potest dare domino fur rem surreptam: sed dicimus, licet agatur furem dare liberat̄ reddendo rem, sic non interest effectu, sed verū est ꝙ domi-
9 nus agit cōtra furem, vt ipse det. Unde † permittit̄ mentiri isti, sed non punitur, quia facit lege permittēte, vt. s. eo. §. alie. Sed non placet, quia nō reperitur ꝙ liceat alicui mentiri agendo, licet se defendendo mentiens excusetur, forte liberando amicum suum de crimine aliquo, et sic quodammodo se defendit: quia sanguinem suū licitum est defendere siue per fas siue per nefas, argu. ff. de his qui sibi mor. cōsci. l. j. nec in. §. alie. permissum est mentiri, vt vidistis. Unde dicunt alij: concedimus ꝙ non potest domino dare fur rem suam. l. ipsius dominij, sed nō est obligatus fur ad dandum, sed ad tradendum vel restituendū. Et qd dicitur hic ꝙ agitur contra furē ipsum dare oportere: dicitur per similitudinem quā ista actio habet cum obligatione dandi, sed condictio cōpetit ad rem restituendam et tradendam, et est similitudo in hoc, quia in obligatione faciēdi aliquis post moram tenetur
10 ad interesse, vnde † cum aliquis est obligatus ad tradēdū, non cogitur precise tradere, sed liberatur dando interesse. Unde natura est obligationis faciēdi ꝙ quis nō teneatur precise ad factum, imo succedit interesse in obligatione, et liberat̄ debitor facti si vult tenendo interesse: vt. ff. de re iudic. l. si quis ab alio. sed non tenet̄ precise ad factū. Aliud est in obligatione dandi: aliquis tenet̄ precise dare, nec liberatur dando interesse, qꝛ semper et post moram et ante obligationē dandi ipsum dare est in obligatione, vnde dari oportet, nec liberatur debitor si vel-
11 let soluere interesse. Et ista † est natura obligationis dādi, ꝙ cogatur ad dandum debitor, et non liberetur dando interesse: vt. ff. de ver. ob. l. vbi autem non apparet. §. vlti. et est verum, in contractibus nominatis non succedit interesse in obligatione dandi, sed semper dandū est illud qd promissum est, vt. ff. de verb. obli. l. vbi autem. §. vlti. et. l. si seruum stipulatus. §. vlti. sed in contractibus innominatis bene succedit interesse in obligatione. ff. de prescrip. ver. l. naturalis. §. j. Unde dicemus: dicunt isti, iste fur tenetur precise rem surreptā reddere et tradere, licet regulariter quis liberet̄ in obligatione faciendi dando interesse: a simili fit in obligatione dandi, quia sicut in obligatione dandi debitor cogitur precise, sic ille qui dat. argu. ff. de verbo. oblig. l. vbi autem non apparet. §. vlti. et. l. si seruum stipulatus. §. vlti. Sed tamen non tenetur dare, quia illud est impossibile, ꝙ domino detur sua
12 res: et ista non placet. Isti dicunt † ꝙ in obligatione faciēdi non tenetur quis ad factum precise, imo liberatur soluendo interesse: vt. ff. de re iud. l. si quis ab alio. ad fin. Non est verū, imo in obligatione faciendi interesse a tēpore more succedit in obligatione. ff. de verbor. obligat. l. si insulam, sed electio est creditoris, vtrum petat debitorem precise ad factum compelli, vel ipse petat inter-

esse, vnde electio est creditoris non debitoris: ⁊ fuit sentẽ
tia Azo. ⁊ vera, ⁊ probat̃. ff. de oper. no. nun. l. stipulatio.
§. siue aũt. Et qđ dicitur. ff. de re iu. l. si quis ab alio ꝙ con
dẽnatur debitor in interesse, intelligo hoc esse verum qñ
creditor petit interesse: nã si peteret factum, debitor con
demnaretur ad factum per. d. l. stipulatio. §. siue autem.
Unde est speciale in facto tradendi ꝙ non teneatur pre-
cise, sed succedit interesse si placet debitori: ⁊ solet notari
ff. de act. empt. l. j. sed in aliĳs obligationibus faciendi te-
netur precise facere, nec est speciale in fure. Sed in hoc
13 est differentia in fure,† q2 si quis tenetur tradere aliquã
certam rem, ⁊ non sit in mora, interitu speciei liberatur.
ff. de verb. obli. l. si ex legati causa. ff. de contrah. emp. l. se
pe. §. si res. sed fur indistincte tenetur de interitu, q2 sem-
per est in mora: vt. ff. de condi. furt. l. in rem furtiuam. §.
vlt. ⁊ l. vlti. Aliĳ soluunt per interemptionem, quia cum
dicitur: fur non tenetur condictione furtiua, quia non
potest dare rem surreptam domino: dicunt ipsi non est
verum, imo potest dare, ⁊ probant. Stipulatio impossi-
bilis non potest contrahi: vt. ff. de verb. oblig. l. scire debe
mus. ⁊ de reg. iur. l. impossibiliũ. Item qui promittebat
aliquid per stipulationem, tenetur dare ⁊ facere accipiẽ
tis: vt. ff. de contrah. empt. ⁊ vend. l. si ita distrahatur. §.
vlt. sed nos videmus ꝙ dominus cum surreptus est ser-
uus potest stipulari a fure seruum surreptum. ff. de ver.
oblig. l. scire. §. si. ergo fur potest dare seruum, al's stipula
tio que permittitur esset impossibilis, qđ est falsum, nam
si esset impossibilis non permitteretur. Sed hoc non va-
let, quoniam dico: seruus nõ stipulatur a domino, quia
stipulatio esset impossibilis, sicut si ita stipularetur: pro-
mittis tuum seruum Titiũ qui mortuus est, vt. ff. de ver.
14 oblig. l. si homo mortuus.† Unde non stipulatur sic: pro
mittis tu mihi seruum meum quem mihi surripuisti. sed
sic: promittis tu mihi illud in quo tu teneris mihi ex cau
sa furtiua vel condic. furtiua, ⁊ bene valet: vt. ff. de verb.
oblig. l. si seruum stipulatus. §. vlti. ⁊ sic loquitur in eodẽ
titu. l. scire debemus. ad fin. Aliĳ dicunt, verum est ꝙ do-
mino non potest dari sua res, vnde non tenetur condi-
ctione furtiua fur ad rem dandã, sed ad possessionem, ⁊
illam potest dare: nam per furtum quod fecit, amisit do
minus possessionem, vt. ff. de acqui. pos. l. rem que nobis.
Sed ista nõ placet, quia est hic speciale odio furis vt te-
neatur precise ad dandum. Sed si intelligeres de posses-
sione, non esset speciale in fure, quoniam possessio potest
condici etiam a bone fidei possessore: vt. ff. de cond. inde.
15 l. indebiti. §. sed si nummi. Et ideo gl. dicit† ꝙ condictio-
nes competunt ad dandũ, non restituendum: ⁊ ideo ser-
uata sua natura domino non posset dari cõdictio, quia
domino non posset dari dominiũ, quia iam habet: bene
reperiuntur actiones personales, que non cõpetunt ad
dandũ, sed ad restituendũ, vt actio cõmodati, ⁊ locati, ⁊
similes, ⁊ iste bene cõpetunt domino, vt. ff. de rei vendi. l.
officium. ⁊. ff. de priuileg. cre. l. si ventri in bonis mensula
riĳ. ⁊ licet sint actiones personales, tamen ille actiones q̃
adhuc cõtinent nomen condictionũ non cõpetunt nisi
ad dandũ, ⁊ sic condictiones manent seruata natura cõ
dictionum. Sed vbi competũt ad dandum, nunq̃ dan-
tur domino: sed verum est, quia licet de natura sua com
petant cõdictiones ad dandũ, tamen condictiones de-
generant hic a natura sua, ⁊ competunt contra furem
ad restituẽdam rem surreptam, ⁊ est speciale odio furis.
16 ¶ Dicit ergo glos.† nunquã datur domino actio per-
sonalis, ꝙ sibi det̃ res que sua est, licet bene possit agere
ad possessionem que sua nõ esset, licet res esset sua: sed ad
rem suam sibi dandam non datur domino actio perso-
nalis, nec contra furem datur ad dandum, imo ad resti
tuendũ. Et qđ dicitur ꝙ agitur hac actione, per quã in-
tenditur dare oportere, dicit glos. referuntur ista verba
ad naturam actionis in genere, nõ in specie: hoc est dice
re, condictiones in genere cõpetunt ad dandum, ⁊ per
istas intenditur contra aliquem dare oportere eũ, sed in
casu cum agitur contra furem, non agitur furem dare,
sed rem surreptam restituere, nõ ergo agitur vt det, sed
restituat, q2 dare esset impossibile ei, ⁊ ad impossibile ne-
mo obligatur, ⁊ licet agat̃ contra furem ad restituendã
rem cum agitur conditione, competit ad dãdum inspe-
cto suo genere, ⁊ natura conditionũ in genere, que om-
nes competunt ad dandum, licet hic cõtra furem com-
petat ad restituendum, ⁊ ideo dicit lex ꝙ nemo condicit
rem suam, referens se ad naturam actionum in genere,
que competunt ad dandum, vt. ff. vsufr. queãd. ca. l. vlti.
17 ad fi. Non est ergo speciale hic ꝙ agatur† contra furem
dare oportere, q2 non agitur contra eum ad dandũ, sed
ad restituendũ, sed speciale est in hoc, q2 licet regulariter
⁊ ẜm suam naturam condictio competat ad dandum,
hic competit ad faciendũ. s. ad restituendum, ⁊ sic est spe
ciale propter fur. condictionem: vnde qđ dicitur hic, a-
gere dare oportere, refertur ad naturam condictionũ
in genere, ⁊ non ad actum istum qui fit contra furem, sic
al's actio penalis in vno casu iudicatur non penalis in-
specto suo genere, ẜm ꝙ esset penalis inspicitur natura,
vt. ff. de pet. here. l. item veniunt. §. cum prediximus. Di-
co ꝙ bene cõpetũt domino actiones personales ad rem
suam, sed non ratione dominĳ, vt est actio depositi, loca
ti, ⁊ cõmodati, ⁊ similes, que non dantur ratione domi-
nĳ sed propter conuentionẽ: ⁊ ꝙ non teneat̃ ratione do-
minĳ apparet, quia cõpetunt etiam non domino, cõpe-
tunt ⁊ furi, vt. ff. commo. l. cõmodare. ⁊ l. seq. que incipit,
ita vt si fur. ff. de pac. l. bona fides. sed bene datur condi-
ctio ratione dominĳ, vt. ff. de cond. fur. l. j. sed non datur
ad dandum sed ad restituendum, ⁊ sic ad factũ. Sequi-
18 tur† ꝙ omnes actiones per quas agitur cõtra aliquem
ipsum dare oportere vocantur condictiones. Ideo dici
tur hic, per quas agit̃ dare oportere, quia omnes actio-
nes personales, vt actio cõmodati, depositi, locati, ⁊ si-
miles, non competunt ad dandum, sed faciendum: ⁊ sic
stricto sumpto nomine condictionum non dicuntur cõ-
dictiones, quia condictiones cõpetunt ad dandum, vt
hic dicitur. Uel dicit glos. possumus dicere ꝙ iste dican-
tur condictiones, quia competunt ad dationem deten-
tionis rei, que potest stipulari, vt. ff. de ver. obli. l. vbi au-
tem non apparet. §. id qđ in faciendo. ⁊ illa detẽtio non
est dominĳ, quia al's stipulatio esset inutilis: quia nemo
potest stipulari rem suam, vt. s̃. de inutil. stip. in prin. ⁊ sic
apparet ꝙ competunt ad dandum. Sequitur: ¶ Condi
ctiones dicuntur quasi denunciationes: nam prisca lin-
gua, id est olim condicere, idem erat qđ denunciare, illi
19 ergo denunciabant qui condicebant. ¶ Quero† ergo
que erant ille denũciationes. Dico ꝙ nos ignoramus:
sed quidam dicunt ꝙ olim ille qui volebat agere contra
debitorem suũ, denunciabat ei, soluas mihi, vel ego con
ueniam te ad seruitium, vt. ff. de ser. vrb. pred. l. quidam
hyberus. sed hoc non valet, quia ibi loquitur de vrbani-
tate, non necessitate, ⁊ ideo non placet glos. Preterea ⁊
si loqueretur de necessitate nihil facit, quia loquitur in
confessoria ⁊ negatoria q̃ sunt reales. s̃. e. §. eque. sed nos
loquimur de personalibus. Unde dicit gl. ꝙ olim a ma-
gistratibus impetrabantur actiones, ⁊ illis denuncia-
batur, quando quis volebat agere: vt. ff. de mag. autem.
l. ĳ. §. omnium. Sed hodie sublatum est, vt hic in fine hu
ius. §. C. de for. ⁊ impe. actio. subla. l. j. ⁊. ĳ. sed ego dico ꝙ
non habemus quales essent huius denunciationes. Se-
quitur ꝙ hodie abusiue condictiones dicũtur actiones:
quia licet hodie intendantur contra aduersarium eum
dare oportere, tamen nulla denunciatio fit, ⁊ sic dicun-
abusiue ⁊ improprie. Dicit glos. vere abusiue condictio
dicitur actio in personã, ⁊ nomẽ male consonat, ꝙ ideo
sit actio ꝙ facere deberet: quia nomen debet esse conso-
20 nũ rei, vt. s̃. de dona. §. est ⁊ aliud. Dico† generaliter lo-
quendo, omnis actio potest dici condictio, sed de omni-
bus illis non tractatur hic, sed in aliĳs. §§. huius tit. Sed
quidam dicunt, actiones que retinent nomen suum pri-
mũ, scilicet que vocantur condictiones: vt condictio cer
ti, ⁊ cõdictio incerti, ob causam, ⁊ indebiti, ⁊ ob turpem
causam, ⁊ sine causa, ⁊ triticaria, ⁊ condictio ex lege, ⁊ il
le retinent nomen cõdictionis, ⁊ de istis tractat̃ hic. Do
minus meus generaliter tangendo naturam cuiuslibet
ait: sunt quedam condictiones generales, alie speciales.
Generalis cõdictio est certi cõdictio, q̃ cõpetit vbicũq
est certũ dandum, ex quacunq causa, ex quocunq con-
tractu

tractu debebatur certum:vt.ff.si cer.pet.l.certi cōdictio. in princ. ⁊ ista concurrit cum specialibus ⁊ generalibus preter condictionē incerti. Sed vbicūq; certum petitur quidam volunt dicere ꝙ competit etiam vbi certum est faciendum,sed non est verum:lex est expressa. ff.de vsur. l.si stipulatus.vbi dicit incerti ex stipulatu. Item est alia generalis condictio,que vocatur incerti: vt.ff.de condi. inde.l.sed ⁊ si me putem.§.cum iter. Sed dicit Azo ꝙ illa non habet certum tractatum per se: ⁊ sicut certi condictio competit vbicunq; ad certum, ita similiter ad oppositum competit vbicunq; ad incertum, nisi vbi detur per stipulationem,quia non patitur actionem ex stipulatu,sicut nec certi condictio cōpetit cum actione ex stipulatu,vt no.s.de verb.oblig.in prin. Sed posset negari ꝙ condictio incerti non cōcurrit cum actione ex stipulatu, quia potest quis velle ꝙ concurrit,⁊ est lex expressa qͦ cōpetat:vt.ff.de vsur.l.si stipulatus.vnde iste generales cōcurrūt cum qualibet personali actione preter stipulationem. Item ⁊ cum alijs generalibus, sed nō semper. Itē ista tertia generalis condictio,⁊ ista est generalior omnibus ⁊ vocatur triticaria, non vbicūq; certū debetur preterꝙ in pecunia. Itē ⁊ est incertū petitū per triticariam ⁊ omnis res preter pecuniam numeratā peti posset per triticariam:vt.ff.de tritic.l.j.§.j.⁊ illa competit cum condictione certi generali vbicunq; illa cōpetit, preterꝙ ad
21 pecuniam.Sed † excedit certi condictio,quia triticaria competit ⁊ ad factū ⁊ ad incertum: vt.ff.de condi.in.l.j. sed certi condictio non cōpetit nisi pro certo, vt.ff.si cer. peta.l.certi condictio.⁊ sic excedit triticariam, quia triticaria non competit pro pecunia numerata,sed certi condictio sic,vt.ff.si cer.peta.l.certi condictio.⁊ de tritic.l.j.⁊ sic se habent tanꝙ excedentia ⁊ excessa,non sicut genus ⁊ species, nam ita non habēt se generales ad speciales, sicut species ad genus, ⁊ posita speciali ponatur gñalis semper ⁊ vbicūq;. Preterea genus nō dicit̃ nisi habeat plures species differētes, sed actio generalis reperit̃ nō habere plures species differētes:vt.ff.si cer.pe.l.si ⁊ me ⁊ Titium. vnde specialis non descendit ex generali, sicut species continetur in genere, sed ideo vocantur generales,q; speciales actiones semper concludunt ex vna causa,⁊ vno modo cōtractus, vt actio ex vendito cōcludit, quia vendidit,depositi,quia deposuit,⁊ sic de alijs: non enim cōpetunt ex diuersis contractibus, sed condictiones generales cōcludunt ex quolibet contractu ẜm suā naturā. Unde ex quocunq; contractu debeat certū,concludam,certū debes,certū peto:siue debeatur ex mutuo siue ex vendito,siue ex alia personali obligatione.Unde
22 dicuntur † generales,non quia sint genera actionū:sed q; in pluribus casibus competunt ꝙ speciales.Sic ergo cōpetit triticaria vbi competit certi cōdictio generalis, nisi in vno casu,quando petitur numerata pecunia: sed triticaria excedit certi condictionē in pluribus casibus, q; vbicunq; debetur incertū,habet locū triticaria ⁊ non certi cōdictio, qͦ est in pluribus casibus, ⁊ sic triticaria est generalior.Item triticaria excedit certi condictionē, quia vbicunq; certi condictio habet locum,⁊ triticaria: sed vltra incerti non cōpetit ad certum,sed triticaria sic. Item quarta est conditio generalis,imo generalissima: vt.ff.de cond.sine cau.l.j.in glos.j. ⁊ vocat̃ condictio sine causa,ex eo ꝙ quis factus est locupletior: vt.ff.si cer.pe.l. si ⁊ me.Unde si reperit̃ mea res ad te peruenisse sine causa, bonum ⁊ equū est vt eam mihi restituas, habet locū condictio sine causa:vt.ff.si cer.pet.l.si ⁊ me.ẜm Ja.Ra. Unde vbicunq; reperitur ista equitas,non est equum te locupletari cū aliena iactura ⁊c.Et ista non compatitur actio. per. l. eque habet nomen vt ex vendito, cōmodato ⁊ ceteras:sed ista cōcurrit cum specialibus condictionibus, vt ob causam, ob turpem causam, ⁊ condictio.⁊ cum generalibus.⁊ not.ff.e.l.j.in gl.Sed ita non semper
23 concurrit cum cōdictione indebiti,quia† cōdictio indebiti nō competit ad incertū: vt si credebā me teneri tibi, acceptā fero obligationem quā habeo contra te, ⁊ non tenebar cui accepto tali cōperio ꝙ non tenebar, volo vt te reponas in pristinā obligationem, cum distinctione, vtrum debitum esset liquidū, ⁊ possum petere directum aut non, ⁊ tunc necesse habeo agere vt reponas te in pristinam obligationem:vt.ff.de cond.ob cau.l.si quis accepto tulerit.⁊ sic condicam libertatē, hoc nō possum per condictionem indebiti,quia illa competit ad certū ⁊ ad dandum.ff.de condic.indeb.l.indebiti.§.sed si nummi. ⁊ istud qͦ peto factum est factū,vt se reponat in pristinam obligationem cōdictio non competit: ⁊ ideo quia equū est vt ille non fiat ditior ex re mea sine causa. Propter istam solam causam dicunt doctores ꝙ introducta fuit condictio sine causa, hoc est,ad condicendam liberationem:vt.ff.de cond.sine cau.l.j.⁊ ibi no.⁊ lex ista fuit causa inducendi condictionem sine causa, tamen illa generaliter data est in omnibus casibus in quibus aliquis de meo lucraretur sine causa,⁊ sine delicto meo, vt esset equum illud mihi restitui:vt.ff.si cer.pe.l.si ⁊ me ⁊ Titiū.
24 ⁊ de condic.sine causa.l.j.⁊.ij.Item † ⁊ est quinta condictio generalis que dicitur ex lege, ⁊ competit vbicunq; per legem nouam inducitur nec nominat eam,vel si nominat eam vocat eam dari: nam datur condictio ex lege.ff.de cond.ex lege.l.vna. ⁊ requiritur ꝙ non sit causa sufficiens ex qua regulariter posset nasci actio. Quandoq; enim accidit casus vbi lex dicit actionē dari, ⁊ tamen nos nesciremus sibi dare nomen certum, quoniam non datur ex modo regulari agendi,vt ex vendito,locato,⁊ similes: ⁊ ideo quia nos nominamus actiones ex regulari modo agēdi,vt quia regulariter agitur ex vendito, in causa emptionis, ex empto, sed in condictione que inducitur per legem, in eo casu regulari nō agitur, ⁊ ideo nō possumus nominare eā,⁊ ꝓpter hoc noīamus ab eo a quo inducitur.s.ex lege,vnde dicimus condictionem ex lege. Sed quare non dicit̃ rei vend.ex lege in casu in quo induciẗ dominiū per.l.vt.C.de sac.san.ecc.l.vlt. Dico rei vend.imperator concludit per eundem modū, nec diuersificat̃ propter diuersas causas acquirendi dominiū,quia semper petit,quia dominus:vt.ff.de rei ven. l.in rei actione. sed actiones personales diuersificantur ẜm diuersas causas debendi,que sunt plures debendi,⁊ ideo in realibus est semper vnū nomen, sed in personalibus,diuersa.Dicūtur ergo generales,quia generali mo
25 do concludūt:vt certi † condictio,quia certū debes mihi dare,certū peto.Item incerti:quia incertū debes, incertū peto.Item in triticaria concludet generalius:non dicit,certū debes, vel incertū, sed quia tu debes mihi hoc, istud peto.Nisi sit pecunia numerata,condictio sine causa:q; res mea ad te peruenit sine causa, ⁊ bonū ⁊ equum est vt eam restituas, vnde peto ⁊c. peto vt restituas. Itē cōdictio ex lege,quia lex dicit te teneri mihi in hoc,istud peto: non enim se referunt ad solū contractū, vt mutui, vel cōmodati,vel depositi,⁊ similes,sed ex omnibus contractibus semper per eundē modū agendi concludunt, ⁊ hec de generalibus. Item sunt speciales,condictio indebiti. Item ob causam. Item ob turpem causam. Itē condictio furtiua. Item cōdictio indebiti cōpetit ad indebitū solutū repetendū: ⁊ intelligunt doctores si sit certum vel non,cōpetit ad factū.ff.de cond.sine cau.l.j.not. Item est condictio ob causam, ⁊ ista est dubia, ⁊ multa exigunt̃ ad hoc ꝙ cōpetat. Et sciendū est qͦ qñq; datur ob causam preteritam ⁊ futurā causam, dicitur dari ob
26 rem. Ad † hoc enim ꝙ cōpetat cōdictio ob causam,op;. ꝙ causa non sit preterita, quia tunc habet locū cōdictio sine causa ⁊ indebiti, ⁊ non ob causam futurā qͦ peniteat dantem, vel ꝙ causa propter quā dabatur nō sit secuta, quia perfecta causa propter quā datur non est locus repetitioni: vt.ff.de condi.ob cau.l.si pecuniā.Unde requiritur ꝙ causa nō sit secuta, quia ista actio oritur ex tacita conuētione intellecta inter partes.s.quia cum dat̃ aliquid ob causam futurā,tacite videntur agere contra dentes,ꝙ si causa non sit secuta,vel peniteat dantem,ꝙ repetatur ẜm distinctionem, quia non semper potest penitere ẜm dominū meum: ꝓ hoc videtur gl. ff.de iur.dotium.l.si ego.§.j.que gl.est super verbo, fauore ⁊c. Unde si contractus celebratus est gratia vtriusq;, non potest penitere vnus sine alio:arg.C.de actio.⁊ obliga.l. sicut. Sed vbi gratia vnius tantum celebratur contractus innominatus,ille gratia cuius celebratur potest penitere:

ficut intelligit dominus meus.ff.de condi. ob cau.l.si pe
cuniam.in prin.⁊ ibi tenet glos.contrarium ⁊.ff.de pact.
27 l.si cum fundum. Unde non est verũ indistincte † quod
doctores dicunt, in contractibus innominatis re inte-
gra locum esse penitentie: quia illud verum est quando
contractus celebratur gratia vnius, ⁊ ille vult penitere
gratia cuius celebratur contractus. Et adhuc intelligo
esse verum ꝙ repetat datum non liberatione, sed libera
tionem non potest petere, sed agat prescriptis verbis ad
illud quod conuenit, nam liberationem non cõdicit: vt
C.de transac.l.quãuis. requiritur ergo ꝙ causa nõ sit se-
cuta. Item ꝙ poterit sequi de iure, nam nisi posset, non
habet locum cõdictio ob causam sed sine causa: vt.ff. de
condic.sine causa.l.auunculo nuptura. vel ꝙ penituerit
ẜm distinctionem supradictam. Item ꝙ potuerit causa
impleri propter quam datum fuerit, ⁊ de iure: quia non
erit turpis vel impossibilis. Item requiritur ꝙ causa ꝓ-
pter quam datur sit finalis, quia al's non dedisset nisi ꝓ
ter talem causam, quia si non esset finalis sed motiua, nõ
28 posset repetere: † vt si volebã dare Titio vt caneret, cali
gas, dedi sibi vt emeret caligas, non emit caligas sed fe
cit commodum suum alio modo, nũquid repetam quo-
modo si data re non secuta. Et certe si al's ego non essẽ
daturus nisi emisset caligas, repetã, quia causa finalis
facit locum repetitioni: vt.ff.de donat.l.ij.§.vlt.⁊.l.seq. ⁊
ibi not.glo.arg.l.ff.de condi.inde.l.Titio.§.j.vbi dicitur
ꝙ heres non potest agere contra legatarium sub modo
vt ipse impleat modum, si nihil sua interest. Unde si cer-
tũ est ꝙ al's non esset daturus, dic in dubio presumo cau
sam finalem vbi modus apponitur, ita ꝙ intersit dãtis:
vnde ratione eius ꝙ sua intererat videtur modus addi
tus, vt.ff.de dona.l.ij.§.vlt.⁊.l.seq.⁊ sic not.glos. ibi vbi a
ctio. non refertur modus ad eum qui dat, vel ad talem
ex quo certum est non interesse dantis ipsam impleri, vi
detur esse causa motiua, ⁊ non finalis. arg.ff.de condi.⁊
29 demon.l.Titio.e.§.i.⁊.ff.de leg.iij.l.si ita legatum. † Itẽ
requiritur ꝙ causa propter quam datur ab vtraqꝫ par-
te intelligatur, non ab vna sola. Item ꝙ animo obligan
di: si enim ille cui datur, intelligeret animo obligãdi ap-
positam, ⁊ alius non intelligit, non valet causa, debet e-
nim apponi animo obligandi. Item ꝙ vterqꝫ intelligat
causam propter quam datur, nam ex hoc ꝙ causa ap-
ponitur animo obligandi recipientem, ⁊ vterqꝫ intelli-
git causam, videnẗ conuenire si impleat causam ꝙ red-
det qđ accipit: vt.ff.de cond.ob cau.l.si repetẽdi. ⁊ ex ista
conuentione tacita oritur condictio ob causam. Itẽ re-
quiritur ꝙ causa sit in faciẽdo vel dando: nam ita est ꝙ
cum quid datur ob causam, si incepta est causa impleri,
ꝙ non potest peti quasi re integra non existente. Unde si
do tibi pecuniam ne voces me in ius, illud nõ potest ple-
ne impleri, cum eo ipso ꝙ tu non vocas me, ⁊ tu posses,
videtur incepta causa propter quam data fuit, ⁊ sic non
poterit vocari: vt.ff.de cond.ob cau.l.iij.§.j. Unde requi-
ritur ꝙ sit in dando vel faciendo: vnde istis interuenien
tibus poterit agi si causa poterit impleri de iure ⁊ de fa-
cto, si causa non sit turpis vel impossibilis, ⁊ si constat in
dando vel in faciendo. Item si datum non consistat in
liberando. Item si causa ab vtroqꝫ animo obligandi in
telligitur apposita. Item si causa propter quam datum
est, non sit impleta. Item adhuc si peniteat dantem ẜm
dominum meum: verbi gratia, fuit traditum, fuit datũ.
¶ Sed in quibus casibus cõpetit cõdictio ob causam.
30 Dicũt † doctores in duobus: in do vt des, ⁊ in do vt fa-
cias. Et est ratio, nam facio vt des, nõ repetam factum
meum, quia istud est impossibile, cum facte cause pro nõ
factis nõ possint haberi: vt.ff.de cap.⁊ postli.rer.l.in bel-
lo. Dico ꝙ imo habet locum ⁊ in do vt des, ⁊ in facio
vt facias. Non obst. ꝙ factum potest repeti, sicut in con-
dictione indebiti, quia illud quod nõ potest restitui, eius
estimatio restituitur, scilicet factum, quod potest esti-
mari: vt.ff.de condi.inde.l.si non sortem.§.libertus.ff.de
prescrip.l.si operas. ¶ Est ⁊ alia ob turpem causam cõ-
dictio specialis, ⁊ habet aliam naturam: quia condictio
ob causam habet locum causa propter quã datum est,
non secuta. Ista autem competit actio etiam causa secu
ta, ⁊ repetitur ab eo qui dedit, quando non est turpitu-
do dantis: sed quando est turpitudo vtriusqꝫ, melior est
causa possidentis, vnde donans non repetit, sed ex quo
ipse qui recepit est in turpitudine, fiscus qui succedit in
maleficijs repetet.arg.ff.de inoffic.testa.l.papinianus.§.
veterani.⁊.§.meminisse.⁊ de iur.fis.l.lucius. Si autẽ reci-
pientis nulla est turpitudo, remanet recipientis: sic intel
ligitur.ff.de cond.ob tur.cau.l.j.ij.⁊.iij. Item est differen
tia, quia vbi quis promittit ob causam vel liberationẽ,
potest condicere obligationem vel liberationem: vt.ff.de
cond.cau.da.l.si quis accepto tulerit. ẜm distinctionem,
vtrum liquide vel non, sed per cõdictionem ob turpem
causam, si promitto, mihi cõpetit exceptio, ⁊ sic non con
dictionem. Item vbi libero contra exceptionem datur
mihi replicatio.ff.de cond.ob tur.cau.l.si ob turpem, sed
credo si tollitur in totum, vel exceptio amittitur condi-
31 ctione ob turpem causam. ¶ † Item est condictio furti-
ua ⁊ est specialis multum: competit enim domino, vt.ff.
de cond.furt.l.j. si non est dominus, sed habet ius in re,
quia sibi pignorata vel fructuarius est, datur sibi incer-
ti condictio ad restitutionem iuris sui. ff.de cond.fur.l.⁊
ideo.§.fin.j.respon. Si autem nullum ius habet, sed tan
tum possessionem, tunc datur sibi triticaria: vt. ff.de tri-
ticaria.l.ij.⁊ condictio ex lege.C.de agri.⁊ cen.l.si coloni.
Si autem nec ius habent in re nec possessionem, sed so-
lam detentationem, tunc dicunt quandoqꝫ sibi subue-
nitur officio iudicis, quandoqꝫ dicunt ꝙ datur actio
in factum, quandoqꝫ ꝙ datur vtilis ex lege. C.de agric.
⁊ censi.l.si coloni.⁊ hoc dicit glos.ff.de condictio.furt.l.⁊
ideo. Credo ꝙ nullum habet auxilium ad rem vel posses
sionem: nam lex, si coloni. subuenit possessori, sed ille non
possidet vt commodatarius vel depositarius, vt.ff.com
mod.l.rei commodate.deposi.l.licet.§.rei deposite. Un-
32 de isti † tantũ detinent ⁊ sunt in possessione, sed non pos-
sident: ⁊ aliud est possidere, ⁊ aliud in possessione esse, vt
ff.de acquir.posses.l.si quis vi.§.j.⁊ sic non subuenit. Sed
credo si dominus conueniat eos tenenẗ cedere condict.
furti.contra furem, vt. C.de furt.l.vlti. Competit igitur
condictio furtiua domino, quasi tunc rei furtiue fuerit
dominus, licet nunc non sit dominus, dũtamen sine fa-
cto suo vel eius cum quo reputetur, idem dominiũ ami-
serit: vt.ff.de condictio.furti.l.siue manifestus.§.vlti.⁊.l.
libellus. Raufr.format sic: Dico contra Titium, ꝙ ipse
surripuit mihi talem rem cuius eram dominus tẽpore
quo surripuit eam, ⁊ adhuc sum, vnde peto vt mihi resti
tuat rem illam. Doctores reprehendunt libellum Rau.
dicit enim surripuisse rem cuius eram dominus, non di
cit per furtum, ⁊ sic non valet: non enim sequitur, surri-
puisti, ergo tu teneris furti. Pone enim ꝙ tu ancillã me-
retricem non animo furandi sed ob meretricandũ surri-
pis, tu non teneris furti, nam animus exigitur furandi:
vt.ff.de furt.l.verum. Item cuius eram dominus, ⁊ nũc
sum, dicit Rau. sed non requiritur ꝙ nunc sit dominus
cũ agit, sed sufficit ꝙ fuerit dominus tẽpore quo furtũ
fuerit factũ, si sine facto suo dominus desinat esse: vt.ff.
de cõd.fur.l.siue manifestus.§.tandiu. Unde dominus
33 meus format sic: Dico † cõtra te ꝙ tu surripuisti mihi
talem rem meam ⁊ per furtum, cuius adhuc sum dñs, ⁊
si non sum, dominium sine facto meo a me recessit, vnde
peto vt eã mihi restituas: ⁊ sic formatio libelli ẜm Rau.
supponit ꝙ presens obligatio allegetur in libello. Nam
dicit, cuius eram dominus, ⁊ nunc sum: de hoc vidistis
s.eo.§.j.non curo nunc.

Summarium.

1 ☞ Actio mista dicitur, que tam ad rem ꝙ̃ ad penam
conceditur.
2 Diuisio queuis species cunctas sub diuiso contentas
complecti debet.
3 Actiones in rem oẽs rei persecutorie reputande sunt.
4 Fideiussores in cautione iudicio sisti quales requiranẗ.
5 Iuramentum in litem quid operetur.
6 Actiones ex cõtractu non semper rei sunt persecutorie.

7 Pena tribus modis dici potest.
8 Actio depositi quatuor casibus mista dicitur.
9 Actio in duplum competit contra depositarium non reddentem depositum.
10 Depositum qua debeat fieri causa, vt deponenti actio queratur.
11 Actio commodati est ciuilis, bone fidei & directa.
12 Libellus in actione cōmodati qualiter debet formari. Commodatarius quando de culpa teneatur aut de dolo circa rem commodatam commisso.
13 Commodatarius cuius fauore commodatum est, de leuissima culpa tenetur.
14 Interdictum vnde vi principaliter ad immobilia conceditur.
15 Deterioratio rei commodate quibus verbis peti debeat: & nume. 17.
16 Petere possumus quandoque quod habemus. Commodatarius ideo de omni culpa tenetur, quod vt plurimum eius gratia fiat commodatum.
18 Culpa qua quis tenetur, quando in libello sit specifice exprimenda.
19 Lucrum quod quis facit ex re commodata petitur cōmodati actione.
20 Fur ideo de rei tenetur interitu, cum semper sit in mora. Questus seu lucrum quando ad eum spectet, ad quem & periculum.
21 Libellus qualiter formetur contra cōmodatariū vtentem commodato ad alium vsum. Fructus & partus etiam veniunt in actione cōmodati.
22 Commodatarius actione contraria recuperat expēsas in re commodata factas.
23 Expense facte in re commodata que repeti possint, et qua actione.
24 Commodans vas quod scit vitiosum, tenetur commodatario ad damnum quod inde prouenerit.
25 Depositum communiter deponentis gratia fieri solet, & ob hoc non tenetur depositarius de culpa leuissima.
26 Depositum quibus verbis repeti possit.
27 Deterioratio rei deposite petitur actione depositi.
28 Deponens quibus verbis reposcat lucrum quod fecit depositarius ex re deposita. Depositum fieri potest de re aliena.
29 Depositarius ideo depositi contraria actione petit expensas quas fecit in re deposita, quia in eadem nullum vsum habere potest.
30 Actio depositi contraria depositario datur ad damnū acceptum ex vitio rei deposite.
31 Obligationes due ex deposito oriuntur.
32 Obligatio in contractibus innominatis non statim cōtrahitur, sed cum res secuta est.
33 Gestor negotiorum in dubio presumitur omnia absentis gerere negotia. Redditio administrationis quibus petatur verbis.
34 Procurator de omni culpa tenetur domino.
35 Procurator qui se obtulit ad gerēda negotia aliena, tenebitur de omni culpa.
36 Medicus & aduocatus suas locando operas videntur asserere se peritos esse: ideoque de imperitia obligantur. Conditio eius cum quo contrahitur, & attendi & cognosci debet ab eo qui contrahit.
37 Gestor negotiorum qualiter expēsas in gestione factas repetere debeat. Fideiussor contraria mandati agere potest ad repetendum quod pro debitore soluit.
38 Fideiussor mandati contraria quatuor casibus ante solutionem agere potest aduersus debitorem.
39 Fideiussor qualiter a debitore repetat quod pro eo soluit.
40 Fideiussor condēnatus pro debitore tenetur appellare.
41 Fideiussor quibus verbis liberationem a debitore petere possit.
42 Agere an possit is cuius aliquid fieri interfuit, & nunc non interest.
43 Interesse quod desit an & quando a procuratore vel mandatario exigi possit: & nu. sequen.
46 Maritus expensas necessarias non faciens in re dotali vxori ad interesse tenetur.

Sequens illa diuisio.

¶ Gl. sic continuat: Visum est superius de duabus diuisionibus actionum. s. eo. §. j. quia alie sunt in rem, alie in personam, alie sunt pretorie, alie sunt ciuiles. Sequitur tertia diuisio, scilicet quod quedam sunt actiones rei persequēde causa; quedam pene tantū causa, quedam sunt miste. Hec est diuisio. Secundo exemplificat quodlibet membrum sue diuisionis, vnde dicit quod actiones in rem sunt rei persequende causa omnes: personales vero si sint ex contractu, fere omnes sunt rei persecutorie, veluti si actor petat mutuam pecuniam, vel in stipulatum deductam. Item actio commodati, depositi, mandati, pro socio, locatio, & conductio, ex vendito, ex empto. Item omnes sunt rei persequende causa. Sequitur exceptio ab eo quod dixit actionem depositi esse rei persecutoriā: plane in quatuor casibus pretor induxit causam mixtam, quia cōtinet rei persecutionem & penam, vt cum deponitur gratia incēdij, gratia tumultus, gratia ruine, & quartus gratia naufragij. In istis quatuor casibus pretor dat actionē depositi in duplum, scilicet in rei depositum, & in simplū erit pena: dummodo agatur pro dolo eius qui depositū
1 recepit, vel pro dolo heredis. Et † ista actio dicitur mista, quia competit tam ad rem quam ad penam: hoc dicit vsque ad. §. de maleficijs. Hic dicitur fere circa personales ex cōtractu sunt rei persecutorie, quasi dicat fere, dico propter quatuor casus in versi. plane. vbi sunt miste, scilicet naufragij, ruine, tumultus, & incēdij: vnde hic ponitur tertia diuisio actionum. Quarta ponitur. j. eod. §. sunt preterea & alie plures. sed non continentur in isto titulo, sed in alijs: & de hoc habebis magnam glos. Not. quod quedam sunt rei persecutorie tantum, quedam personales tantum, quedam quia sunt & partim rei persecutorie, & partim penales. Aliter dicuntur miste, quia competunt in rem & in personam: de istis non tractatur hic, sed tra
2 ctatur. j. eo. §. quedam actiones. ¶ † Opponitur contra diuisionem, quoniam ita debet esse completa, quod omnes species actionum comprehēdat, alias esset insufficiens quod esset absurdum, vnde oppono. Reperio actionem, que non obtinet rei persecutionem, & tamen est in rem, quia interdicta sunt in rem scripta, & tamen nō enumeratur hic, & sic diuisio est insufficiens, cum ista actio non contineatur sub nihilo diuisionis: & quod ita sic probo. Interdicta est actio, sed si opus fiat in loco publico vel sacro cōpetunt interdicta vt opus nō fiat in loco publico nec in vijs publicis, & vt factum tollatur. Item in loco religioso, vt in ecclesijs, in cemiterijs. Item in loco sancto, vt in muris & portis ciuitatis, vt. ff. ne quid in loc. pub. fi. in rubro & nigro. & ne quid in loco sacro vel religioso. & tamē ista actio non cōpetit ad rei sue persecutionem: quia cōpetit ad hoc vt opus factū in publico, sacro, vel religioso tollatur, & sic videtur ista diuisio insufficiens dicit gl. Sol. imo dico quod sunt rei persecutorie, quia persequūtur rempublicam, sacram, vel religiosam. Sed contra, hic loquitur de rei persecutione agentis, non alterius. Sol. dicit glos. quantum ad rem sacram vel religiosam, quia ex quo fit contra religionem, & contra deum fit: & quicquid in religionem diuinam committitur, in omniū infertur iniuriam: vt. C. de hereti. & manich. l. manicheos. & sic persequitur rem suam. Item quantum ad rempublicam, dico quod cum illud pertinet ad rempublicam, scilicet muri, & porte ciuitatis, & agens sit de populo, per cōsequens pertinet ad ipsum: hic dicit quod actiones in factū sunt persecutorie mere. Dicit gl. quod decem sunt pretorie, & certe in illis sunt due que sunt miste, scilicet bonorum possessoria hereditatis petitio, & fideicommissaria hereditatis petitio, vt vidistis. s. eo. §. preiudiciales. ¶ Dico
3 ergo † quod actiones in rem sunt omnes rei persecutorie: cōtra, quia iuratur in eis in litem si reus per dolum nō restituat, vt. ff. de rei vend. l. qui restituere. & de in lit. iur. l. in actionibus. & quandoque plus iurat actor quam sua interfit, & sic est vltra interesse, & sic penalis. Sol. dicit gl. non est penalis inspecta natura sua, quoniam actio in rem non

cõpetit ad hoc ꝙ iuretur, sed defertur ex iudicis officio,
⁊ sic non iudicatur penalis, cum ista pena non veniat iu
re actionis sed officio iudicis: vt. j. eo. §. preterea. Alij di-
cunt ꝙ non dicitur penalis actio, que ex sua origine nõ
est penalis: vnde licet iste actiones in rem crescãt per iu-
ramentum in litem, non propterea dicuntur penales, in
specta potius origine sm quam non sunt penales, ꝙ in-
specto ꝙ per contumaciam non restituentis iuratur in
litem, ⁊ forte plusꝙ interfit, nam istud est casuale ꝙ acci
dit vt iuretur, ⁊ sic non inspicitur, vt. ff. qui ⁊ a quib. ma-
4 nu. lib. nõ fiant. l. Julianus. † Itẽ fideiussores debent da
ri idonei in cautione iudicio sisti pro qualitate rei petite:
vt. ff. in ius voc. vt eant aut satisd. l. j. ⁊ qui satisd. cogã. l. si
vero pro non condemnato. §. qui pro rei qualitate. Sed
pone, fideiussor datur in tali casu in quo poterit deferri
iuramentum in litem propter contumaciam rei: nunqd
ergo debent dari fideiussores qui sufficiãt ad illud quod
iurabitur in litem? Lex dicit ꝙ nõ ideo, sed solum tales
qui sufficiant pro re petita: nec maior dicitur causa pro-
pter hoc ꝙ deferri põt iuramentũ in litẽ. ff. de in lit. iurã.
l. j. vnde inspicitur origo actiõis, ⁊ sm suam originem nõ
sunt penales. Sed glos. reprobat ⁊ dicit, ideo iudicatur
actio penalis ex eo quod accidit: actio depositi ex sua na
tura non est penalis, ⁊ tamẽ in quatuor casibus propter
dolum depositarij vel eius heredis efficitur penalis, vt
j. eo. §. ibi: plane in illis quatuor casibus. ⁊. j. eod. §. actio-
nes ille. Et ego dico ꝙ propter iuramentum in litem nõ
5 aliquis iuret plusꝙ sibi debeatur, † sed inducit vt ꝓpter
iuramentum releuetur ille cui defertur ab onere probã-
di: vt. ff. de in lit. iur. l. videamus. §. j. quia al's haberet ne
cesse probare interesse per testes vel instrumenta, quod
esset difficile, arg. ff. de pret. stipul. l. vlti. Si ergo actor iu-
ret plus ꝙ debeat ei vel sua interfit, deierat, ⁊ facit hoc
de facto non de iure, vnde non inspicitur: quia si inspice
retur ꝙ penalis potest esse de facto, iam diceremus idez
in iuramento in litem ⁊ in testibus. Potest enim esse ꝙ
testes sunt subornati, ⁊ plus iurabunt ꝙ debeant erit pe
nalis: vnde dic ꝙ hoc inspicitur vbi penalis potest esse a-
ctio ⁊ de iure, quia ius imponit penam: vt. ff. ad munici.
l. ordine. ⁊ de ver. signi. l. si qua pena. Sed in realibus ius
non imponit penã, vt plus debitor possit iurare, ⁊ si plus
iurat, iurat de facto iure non permittente, quia ius per-
mittit iurare in lite, vt nõ in plus petatur, sed vt facilius
probet actor qui probat per iuramẽtum interesse, ⁊ al's
probaret per testes qd est difficile: vt. ff. de pretor. stip. l. vl.
Unde dico ꝙ ad hoc ꝙ iudicet penalis, requirit ꝙ pena
sit promissa de iure, non ꝙ sit penalis de facto tm̃: vt. s. e.
§. item aduersus eum. ⁊ sic per iuramentum in litem nõ
est penalis. Sequitur: ¶ Fere. dicunt quidam, fere dici-
6 tur: † quia non omnis actio ex contractu rem persequi-
tur. Primo actio ex stipulatu penam promissam perse-
quitur, licet non intersit sua fieri illud propter qd pena
promittitur: vt. s. de inuti. stipu. §. alteri. non placet dicit
glos. nec aliud dicit, ⁊ certe verum dicit, nam licet pena
sit deducta in stipulatione actor petet suũ interesse. Ue-
rum est ꝙ propter illud qd pena fuit apposita, non inten
dat actoris fieri, sed bene sua interest pena: nec dicit pe-
na, sicut pena dicitur respectu illius cui apponit pena.
Uerbi gratia: Promittis mihi Titio decem, si non de-
deris intra talem diem, dabis decẽ mihi ⁊ respectu eius
cui fit datio dicitur pena: quia sicut aliquis punitur in
casu prohibito per iura, ita ille punitur per suam conuẽ-
tionem, qui soluit quod promisit, si non solueret, sed ta-
men non est pena ex quo prouenit hoc ex conuentione
partium, ⁊ non a lege. Unde alij dicunt ꝙ dicit propter
redhibitoriam que datur contra eum qui pretium reci-
pit, ⁊ accessiones rei, ⁊ non restituit, quia competit con-
tra eum in duplum: vt. ff. de edili. edicto. l. redhibitoria.
Sed illa est dubia, ⁊ ideo glossa dicit ⁊ bene, ꝙ dicit fe-
re, propter quatuor casus depositi. ¶ Plane. vbi datur
in duplum propter dolum depositarij vel heredis. Sed
contra, quia in alijs ꝙ in istis quatuor casibus dantur
iste actiones depositi, commodati, et actio ex empto,
vendito, locato, ⁊ conducto actiones: ⁊ tantum compe-
tunt ad interesse ⁊ extra rem, quia dicit lex ꝙ quandoqꝫ

interesse excedit verum pretium, ⁊ sic datur extra rem
actio, vt. ff. de actione empti. l. j. j. responso. ⁊ sic in hoc ꝙ
excedit rem est penalis, nam illud tibi non adest, vnde
tibi penalis est, ⁊ lex vocat penam. ff. de eo per quem fac.
est. ⁊. l. j. §. si plures. ⁊. l. fina. ⁊. s. eo. §. penales. Dicit glos.
7 tripliciter † potest dici pena, aut ex parte vtriusqꝫ tam
soluentis, quia nihil sibi adest, ⁊ ista dicitur mera pena.
Item est pena ex parte soluentis, quia nihil sibi adest:
pone ꝙ mihi das damnum, nihil habet lucri damnum,
potior restituitur in interesse pro damno, illud est pena
quantum ad eum, quia nihil sibi adest propter hoc, sed
non est pena ex parte mea, quia persequor interesse meũ:
⁊ ista actio que pro hoc competit potest dici rei persecu-
toria propter actionem qua persequitur quod sibi abest.
Item tertio modo dicũtur penales ex parte actoris qui
petit quod sibi adest: vt si tu accipias pecuniam vt me
accuses per calumniam, repetam a te, ⁊ cum nihil mihi
abest, sed tibi adest, ⁊ sic inspecta mea persona, est mera
pena, qr ⁊ nihil mihi abest: inspecto reo non est penalis,
sed rei persecutoria, quia sibi abest illud quod repetitur,
⁊ iste est casus mirabilis, nec reperio nisi istum, iste poni-
tur. ff. de calum. l. generaliter. §. illud erit notandum. Di
co ergo ꝙ hic dicitur ꝙ iste actiones sunt rei persecuto-
rie: dico verum est ex parte agentis, licet penalis fuit ex
parte rei, vnde in istis actionibus q̃ sint penales ex par-
te rei, non est natura data istis actionibus sed incidenti,
⁊ sic magis dicuntur rei persecutorie inspecto iure acto-
ris, quia ex parte eius ius metimur, vt. ff. si pars here. pe.
l. j. j. responso. ⁊ sm hoc dicitur mista ex parte rei. ¶ Ea-
rum vero actionum. hic tangit de actione ex mutuo, sti-
pulatu, depositi, ⁊ cõmodati, ⁊ de alijs: de quibusdam
dicam modo, de alijs dicam. j. eod. §. actionum quedam
8 bone fidei, quedã sunt stricti iuris. ¶ Queram † hic de
actione depositi scilicet quatuor casibus hic positis. Di-
citur hic ꝙ actio depositi vbi ponitur gratia tumultus
incendij, ruine, naufragij est mista, vbi redarguitur do-
lus depositarij vel heredis, quia pro dolo commisso ab
herede datur in duplum contra depositarium, sed pro
dolo commisso a depositario non datur in duplum con
tra heredem, sed tantum in simplum: vt. ff. depositi. l. j. §.
j. ⁊. §. in heredem. vnde propter dolum datur in duplum
in istis quatuor casibus. Intelligit quidam hoc esse ve-
rũ si dolus sit in faciendo: vt quia corrupit rem penes se,
secus si non in faciendo, quia datur in simplũ tantum.
Dominus meus dicit ꝙ tenetur siue in faciendo siue nõ
in faciẽdo: quia negat depositum. Et ita posuit casum,
nam iste. §. dicit ꝙ pro dolo tenetur in duplum, non di-
stinguit pro quo dolo: vnde ego dico pro dolo siue in fa-
ciendo siue in non faciendo. argu. ff. de publ'. l. de pretio.
Item probat quia lex dicit, vbi aliquis deponit ex vo-
luntate ⁊ non necessitate: si non reddat depositarius de
positum tenetur in simplum tantũ, ⁊ debet sufficere de-
ponẽti qui elegit fidẽ depositarij. Sequitur: ¶ Statim
cum non exigente necessitate deponit, crescit perfidie cri
men. Et ratio est dicti, quia in istis casibus depositi ago
in duplum propter dolum, in alio non: ⁊ sic loquitur de
dolo commisso in non faciendo, scilicet quia non red-
dit rem depositam, ⁊ tamen dicit dari in duplum, vt. ff.
9 depositi. l. j. §. merito. Item † contra depositarium ex
dolo suo datur in duplum ⁊ ad vnum simplum, quod
continet rei prosecutionem datur in perpetuũ: vt. ff. de-
positi. l. qd tumultus. Item ad hoc ꝙ ista actio compe-
tit in duplũ propter dolũ depositarij vel heredis, requi-
ritur ꝙ deponens habuerit iustam causam deponendi
propter istos quatuor casus, quia non habuit delibera-
tionem penes quem dimiteret: nam erat eminens peri-
culum ꝙ oportebat ꝙ deponeret rem, quia iam erat
ortum incendium prope domum suam, vel domus rui-
nam ita minabatur ꝙ timuit, nam si ante potuit deli-
berare apud quem deponeret, ⁊ elegit eum, non habet
in duplum sed in simplum, quia non habuit necessita-
tem deponendi penes eum, nec crescit perfidie crimen,
vt. ff. depositi. l. j. §. merito. ad finẽ. Et tu dices, ita est in
ipso actu tumultus ⁊ incendij ⁊ aliorum casuum nõ ha
bet necesse deponere penes istũ: quia potuit penes aliũ

qui forte erat iuxta se ⁊ idoneus. Dico imo ex necessitate videtur deponere penes eum quem elegit: quia iustus metus periculi sibi aufert sententiam eligẽdi, ⁊ tempus non patiatur plenius deliberandi consilium. ff. de exercito. l. j. in prin. Requiritur igit̃ iusta causa deponendi:
10 vt. ff. de re iudica. l. si quis ab alio. † Item requiritur ꝙ propter vnum istorum quatuor casuum fiat depositum, ⁊ non datur depositi ex alia causa: nam si ex alia causa deponeret, non datur depositi pretoria ad duplum, sed ciuilis ad simplum. Unde si aliquis habet animũ deponendi, anteꝗ̃ deponat incendium oritur, ita ꝙ habet necesse deponere, dico ꝙ non datur in duplum, potuit enim sibi prouidere penes alium anteꝗ̃ deponeret: sed ille qui non habet animum deponendi, ⁊ ideo propter necessitatem deponendi, quoniam prouidere nõ potest, datur sibi actio depositi. ff. depositi. l. j. §. merito. Item glo. dicit, ⁊ datur in duplum si negetur depositum: vt. j. eo. §. furti. Dominus meus dicit, siue dolus sit in negando, siue non, datur actio in duplum. In istis ergo casibus dicitur mista propter penam: sed quare alie non dicuntur miste, quia quandoqꝫ venit in eis extra rem. Dico, nunꝗ̃ petitur contra rem respectu actoris: quia licet quandoqꝫ petatur supra id qđ adest reo, tamen semper abest actori. Preterea se refert ad accidentia frequentius: accidit ꝙ non petat̃ supra id quod adest reo, ⁊ ideo propter frequentiam iudicatur esse penalis, ⁊ non sic frequenter penalis, vt. ff. de lega. ⁊ senatuscon. l. nam ad ea.
11 ¶ Sequitur videre † de actione cõmodati, ⁊ est ciuilis actio: vt. ff. cõmo. l. in cõmodato. §. sicut. ver. geritur. Itẽ bone fidei, vt. j. eo. actionũ. sed videtur pretoria: vt. ff. cõmod. l. j. in princ. vbi dicit pretor, iudicium dabo, sed dic, id est datũ per ius ciuile approbo. Est actio directa, que competit commodati contra commodatarium, ⁊ contrarium cõmodatario contra cõmodantẽ: vt. ff. cõmo. l. in rebus. §. possunt. directa cõmodati cõpetit qñqꝫ vsufructuario ad quẽ cõmodata est, ⁊ cõmodata res, tunc
12 potest reddi, ⁊ sic format̃ libellus. ¶ Dico cõtra te, † ꝙ commodaui tibi equum talem, ⁊ designabitur vt ires Parisius, completus est vsus ad quem commodaui. Unde peto vt mihi restituas ideo dico: ꝙ vsus completus est, quia ante non possum repetere: vt. ff. cõmod. l. in cõmodato. §. sicut. Item ideo dixi equum talem meum: quia non teneor dicere meum, cum aliena res possit cõmodari, vt. ff. cõmo. l. cõmodare. ⁊ l. sequen. Item quandoqꝫ competit directa pro deterioratione contingente in re propter culpã, ⁊ tunc distingue de contractu, quomodo contractus fit, quia quandoqꝫ commodatarius tenetur de omni culpa quando res commodata est gratia recipientis tantum: quandoqꝫ de dolo ⁊ lata culpa quando cõmodatum fit gratia cõmodantis tantum, vt cõmodat vestem sponse sue vt veniat magis ornata ad eum, ⁊ tunc sponsa tenetur de dolo ⁊ lata culpa, que dolo comparatur. ff. depositi. l. quod Nerua. ff. cõmoda. l. si autem. §. sed interdum. Item quandoqꝫ tenetur de dolo ⁊ leui ⁊ lata culpa, sed non de leuissima, quia commodatum fit gratia vtriusqꝫ: vt probatur. ff. commo. l. si vt certo. §. nunc videndum. ⁊ §. interdum. versi. plane. ⁊ habet istud locum non solum in re cõmodata, sed etiã in accessionibus, vt. ff. cõmod. l. si vt certo. §. vsqueadeo.
13 Dico † ergo, si commodatarius ob cuius gratiam cõmodatum fit tantum, fecit deteriorem: etiam per leuissimam culpam ipse tenetur. Item si gratia cõmodantis tantum, si commodatarius fecerit deteriorem dolo vel lata culpa. Item si gratia vtriusqꝫ, ⁊ commodatarius commisit leuem culpam, vt. ff. commoda. l. si vt certo. §. nunc vidẽdum. ⁊ §. interdum. ⁊ §. si de me petisses. ⁊ ista deterioratio venit iure actionis, ⁊ hoc est certum: vt. ff. cõmo. l. iij. §. si reddita. sed distinctio est in modo petendi deteriorationem. Dicũt quidam ꝙ deterioratio potest peti quãdiu res cõmodata nõ est reddita, sed post non: quia deterioratio est accessorium rei cõmodate, ⁊ sublato principali tollitur ⁊ accessorium. ff. de regu. iur. l. cum principalis. ⁊ l. principale. sed per redditionem commodati tollitur obligatio, ⁊ si non potest compellere ad deteriorationem, vt. C. deposi. l. iij. Dico contra, nam hec deterioratio venit iure actionis, cũ omnia veniant que equum est venire, vt. s. de oblig. ex cõsen. §. vlti. non ergo tollitur licet tollatur principale, vt. ff. de eo qđ certo loc. l.
14 centum capue. Preterea video simile, † interdictum vnde vi competit principaliter ad immobilia. ff. de vi ⁊ vi armat. l. j. §. plane. pone, aliquis ductus est vi de domo, amisit plures res mobiles: pro mobilibus interdictum principaliter non daretur, sed propter expulsionem factam in re mobili veniunt secundo mobilia per interdictum vnde vi. Pone ergo ꝙ domus restituta est: nunquid poterit agi pro mobilibus? Lex dicit ꝙ sic, ⁊ tamẽ sublatum est principale propter quod dabatur interdictum. s. domus: vt. ff. de vi ⁊ vi arma. l. j. §. cum fundus. ⁊ est sententia glos. vnde petetur iure actionis. Sed dissensio est inter Joan. ⁊ glos. nam Joan. dicit ꝙ deterioratio solummodo petitur, non autem res ipsa que sibi tra
15 dita est. Unde formatur sic libellus: ¶ Dico † cõtra te, ꝙ ego commodaui tibi talem equum vt ires Parisios, vsus completus est, tu fecisti equum deteriorem in decẽ libris, ⁊ per tuam culpam, vnde peto te mihi cõdemnari nomine deteriorationis. Credo ꝙ Joan. dicit verum: ex quo enim deterioratio venit iure actionis, quare non potest separatim peti? Uidetur ꝙ sic, vt. ff. de eo certo loco. l. centum capue. Sed Jo. dicit contra, ⁊ dicit ꝙ deterioratio venit in petitione per se separatim, sed petetur res nomine deteriorationis, ⁊ sic estimata re deducetur illud quod res nunc valet: ⁊ illud quo minus valet propter deterioratonẽ iudex iubebit restitui, ⁊ ad hoc condemnabit postmodum, ⁊ dicam sic: ¶ Dico contra Titium ꝙ ego commodaui sibi equum meum vt iret Parisi. equum fecit per culpam suam deteriorem, sc3 decem lib. Parisi. equum sic deterioratum mihi reddidit, vnde peto vt equum illum mihi restituat: ratione deteriorationis iudex condemnabit in deterioratione, ⁊ sic rem habeo, ⁊ rem peto, quia non habeo sicut debeo, ⁊ sic ha
16 bere non videor. † Item al's rem habeo, ⁊ rem peto, ⁊ debetur mihi ex vno testamento, quia mihi legata fuit res nõ testatoris, ⁊ emo rem, mihi abest pretium pro re, ⁊ sic non videor habere rem: vt. ff. de verbo. signifi. l. Labeo ⁊ Sabinus existimant. vnde possum petere rem legatam. s. de lega. §. si res legata. Item res mihi soluta est, ita ꝙ potest mihi auferri: possum petere vt mihi soluat. ff. de solutio. l. si rem. ⁊ l. si res. primo respon. Item si mihi deficiat aliquod ius ad rem, vt cautio de euictiõe: vt. ff. de solutio. l. etiam. ⁊ ff. de verbo. obliga. l. Julianus. §. ij. Item quasi res facta est deterior per dolum, in contractu stricti iuris petitur actione de dolo res per deteriorationem, nisi stipulatio per deteriorationem esset interposita: vt. ff. de dolo. l. eleganter. §. non solũ. si sit actio bone fidei, agitur actione ex eo cõtractu, vt hic dicitur ff. cõmod. l. iij. §. ⁊ notatur. s. de leg. §. si res legata. vnde in istis actionibus s'm glos. rem habeo ⁊ rẽ peto, sed illa iura non videntur valere, quia ibi pro iure quod aberat tota res poterat abesse, vt in cautiõe de euictione, nam ibi est periculum totius rei, vt. ff. de verbo. oblig. in. l. ij. §. tamen. Glos. sic intelligit ꝙ res petatur, ⁊ non deterioratio, sed liberatur dando deteriorationem: sic quandoqꝫ agitur ad vnum, ⁊ consequitur aliud. C. de transactio. l. siue apud acta. ⁊ de pact. l. si pacto quo penam. Et dicit
17 glos. † ꝙ cõmodans debet concludere, ꝙ appareat iudici ꝙ non petit rẽ propter seipsam, sed propter deteriorationem. Unde si diceret simpliciter, peto rem, male peteret, quia aliud intelligitur si petit propter deteriorationem: vt sic iudex videat quomodo debeat estimare rem, vt in id in quo res deterior facta est, condemnare possit commodatarium, vt non dicam simpliciter, peto rem, si peto rem propter deteriorationem, al's pro deteriorationis nomine dicit glos. peto rem factam deteriorem per culpam tuam. Quidam dicunt ꝙ libellus non valet q2 obscurus probatur: dicit enim generaliter per culpam, non dicit, latam, vel leuem, vel leuissimam, cum sint plures culpe, ⁊ sic incertum est ex qua culpa. Dicũt doctores, regulariter commodatum fit gratia commodatarij: ⁊ sic tenetur de omni culpa. ff. commo. l. si vt certo. §. nunc videndum. Dicimus ergo, doctores dicunt

18 vbi † aliquis in aliquo contractu tenetur de omni cul-
pa, sufficit allegare culpam, non requiritur ꝙ dicat de
qua, quia ex quacunqꝫ culpa ipse tenetur: sed vbi ipse
non tenetur de omni culpa, sed de dolo tantum ⁊ lata
culpa, vel etiam de leui, tenetur dicere quam culpam, si-
cut in deposito ⁊ in contractibus qui gratia vtriusqꝫ ce
lebrantur. Et est ratio, quia ibi est reperire culpã ex qua
si commisisset, non tenetur vt leuissima est, ⁊ sic interest
aduersarij vt dicat quam culpam. Unde cum glo. dicit,
per culpam: refert se ad regulare commodatum, in quo
omnis culpa venit, sicut intelligunt doctores. ff. cõmo-
19 da. l. si vt certo. §. nũc videndum. ⁊. §. interdum. † Item
actione commodati petitur lucrum, qđ fecit commoda
tarius, vt dicunt doctores: nam ipse locando facit fur-
tum, quia vtitur ad alium vsum q̃ ad quem res est cõ-
modata, quia commodaui equum vt equitares ⁊ duce-
res Parisios, ⁊ tu locas eum. Dicunt doctores ꝙ tu te-
neris ad quesitum: quoniam qđ recepisti lucrum nõ de-
bet tibi remanere: nam locando cõmittis furtum, vt. ff.
cõmod. l. si vt certo. §. quinimo. Unde dicunt doctores:
dico contra te ꝙ commodaui tibi equum, tu locauisti
equum, lucratus fuisti in locatione decem, vnde a te pe-
to decem. Iste libellus probatur per. l. ff. cõmoda. l. si is
qui cõmodatum accepit. §. j. sed contra, sicut ille. §. dicit,
ille debet habere questum ad quem pertinet periculum
rei, vt. ff. cõmo. l. si is qui cõmodatum. §. j. ad fi. §. sed peri
culũ pertinet cõmodatario, ergo ⁊ molumentũ: vt. ff. de
reg. iur. l. ſm naturã. Qz periculũ sit cõmodatarij pbat,
qz locando facit furtũ: vtitur eñ ad aliũ vsum q̃ sit res.
20 ff. commo. l. si vt certo. §. quinimo. † ⁊ fur tenetur de inte
ritu, quia semper est in mora. ff. de condi. furt. l. in re fur-
tiua. §. vlti. cum igitur sit periculum suum, ergo ⁊ quest⁹
seu commodum. Respondent doctores, cum periculuꝫ
rei pertinet ad aliquem ex causa licita, tunc questum de
bet habere, vt. ff. de reg. iu. l. ſm naturam. sed vbi aliquis
sustineat periculum rei propter delictum suum, quia est
ex illicita causa, non habet commodum questus vel lu-
cri, licet ad eum pertineat periculum: vt. ff. de fur. l. itaqꝫ
fullo. Sed ista sententia periculosa est ꝙ cõmodatarius
committit furtum eoipso ꝙ locat, quia forte locando vti
tur ad vsum ad quem dominus commodauit: vnde cõ-
modo Titio equum meum vt ducat eum Parif. dũ Ti
tius iret Parif. vel dum ipse vult ire inuenit aliquẽ qui
dat sibi pecuniam, dico ꝙ nõ tenetur mihi, nam ex quo
vtitur equo ad vsum ad quem cõmodaui, scilicet vt du-
ceret Parif. nõ facit furtum nec delinquit, nisi ita esset
ꝙ equus plus grauetur per conductionem q̃ per com-
modatum, sed ex quo in nihilo grauatus est plus per cõ
ductionem q̃ fuisset per commodatum, dico ꝙ fecit pe-
cuniam suam, nec restituit. Unde dico quando commo
datarius locat equum ad vsum sibi concessum, retinen-
do pecuniam pro vsu equi, ipse videtur vti: nã re vtitur
qui pretio vtitur, sicut fructuarius vtitur vsufructu si lo
cauit ⁊ vtitur pecunia, ⁊ ideo quicquid cõductor faciat
siue vtatur siue non vsufructuarius non amittit vsum-
fructum non vtẽdo, quia vti videtur re cum vtatur pre-
tio. ff. de vsufruc. l. non vtitur. §. vlt. ⁊. l. seq. que incipit: qz
qui pretio vtitur. nam in principali videtur vti, ⁊ sic non
vtitur ad alium vsum, nam vsus erat suus ad eundum
Parif. vnde dico ꝙ qui repetet lucrum factum ex equo
comodato, dicet equum locari ad alium vsum q̃ sit cõ-
21 modatus, vnde commodator sic dicet: † Dico cõtra te
ꝙ ego commodaui tibi equum talem vt ires Parif. tu
locasti vt iret Carnotum vel Senonis pro decem, vnde
peto illud quod lucratus fuisti in locatione equi. Uel si
vult petet certum quid si certus est quanti locatus fuit
equus, ⁊ dicet: locauisti pro decẽ, vnde peto vt illos decẽ
solidos mihi restituas. Item fructus ⁊ partus etiam
veniunt in ista actione, quia est bone fidei, vt. ff. deposi.
l. j. §. hanc autem actionem. nisi cõcessisset ꝙ gratia vsus
habet fructus, vnde petet fructus ⁊ partum, vnde di-
cet, commodaui tibi equum meum vel equam meam ad
talem vsum, vt traheret ad caruchã tuam, habuit pul-
lum, vnde cum vsus sit finitus peto vna cum pullo
22 mihi restitui, ⁊ idem de fructibus. Uenio † ad contrariã
cõmodati actionem, que competit commodatario, licet
habeat retentionem rei, ⁊ competit pro expensis quas
facit in re sibi commodata, ita ꝙ sint expense magne,
nam modicas tenetur facere: vnde si habet equum, te-
netur eum pascere de suo, ⁊ est rationabile, nam cum
ipse habet vsum equi gratuito, mutua vice tenetur ad
pastum equi, ⁊ ad expensas modicas, vt ad ferreos et
clauos, ⁊ capistra, ⁊ similia modica, sed ad magnas
expensas non tenetur, ⁊ ideo recuperat a domino, vnde
si equus cadat in infirmitatem sine culpa damnabili, ⁊
in sanando equum fecit expensas non modicas, aget
contra dominum, ⁊ repetet sic actione commodati con
23 traria: ¶ Dico contra te Titi, ꝙ † cum commodasses
mihi equũ talẽ, sine dolo ⁊ culpa mea damnabili equus
cecidit in infirmitatem, ego ad curandum illum equum
feci expensas non modicas, scilicet centum solidorum,
vnde peto vt centum solidos mihi restituas. Iste libel-
lus probatur per. l. ff. cõmod. l. in rebus. §. possunt. Item
petuntur expẽse in requisitione serui cõmodati, vel equi
si fugerint sine culpa cõmodatarij. Item in reducendo
expensas factas recuperat: dico contra te commodasse
mihi equum tuum, vel seruũ, sine dolo ⁊ culpa mea da-
mnabili seruus ille fugit, ⁊ fugierunt sine culpa commo
datarij. Item in reducẽdo expensas feci non modicas,
scilicet centum solidorum Parisiensium, ideo dixi non
modicas, quia propter vsum tenetur ad cibaria, ⁊ ad
modicas expensas: vt. ff. commod. l. in rebus. §. possint.
Item competit contraria ad id qđ commodatarius
amisit propter vitium rei, si cõmodator fuit sciens, al's
24 non tenetur, vnde pone: tu † commodasti mihi vnum
dolium ad ponendum vinum vel oleum, sciebas illud
dolium esse vitiosum, imposui vinũ, propter vitium do-
lij vinum corruptum est, potero agere contra te, ⁊ pete-
re qđ amisi propter vitium vasis qđ cõmodasti scienter:
quia si ignoranter, tu non teneris, ⁊ idem est in alijs re-
bus cõmodatis qđ in dolio, ergo dicitur in libello meo:
¶ Dico contra te ꝙ tu cõmodasti dolium ad ponendũ
vinum ⁊ sciebas illud vitiosum, ⁊ posui vinum meum,
vinum vitio dolij corruptum est propter quod damnifi-
catus sum in centum solid. Parif. ⁊ probatur. ff. com-
moda. l. in rebus. §. item qui sciens. ⁊. l. penulti. ad finem.
25 ¶ Quero de deposito: ⁊ † depositũ regulariter fit gra-
tia deponentis tantum, ⁊ tunc tenetur depositarius de
dolo ⁊ lata culpa tantum, vt. ff. depositi. l. quod Nerua.
nisi depositarius se deposito offerat, ⁊ nisi conueniat
qđ teneatur de leui culpa ⁊ leuissima, qz tunc tenetur de
omni culpa, vt. ff. depositi. l. j. §. si conueniat. ⁊. §. sepe. ff.
commod. l. si vt certo. §. nunc videndum. Item potest vi-
tari depositum cum deponenti placet, vt. ff. depositi. l. j.
§. cum autem apud Julianum. nisi depositarius habet
iustam causam quare non restituatur: vnde quia ali-
bi erat res deposita sine dolo ⁊ culpa sua, ⁊ sic differt a
cõmodato, quod non potest recipi nisi vsu completo. l.
in commodato. §. sicut. datur ergo ad rem petendam, ⁊
26 dicet sic: ¶ Dico † contra te Titi, ꝙ ego deposui penes
te rem talem, quam tu detines, vel dolo tuo, vel lata cul
pa desijsti possidere, vnde peto vt tu restituas: probatur
per. l. ff. depositi. l. quod Nerua. vbi dicit teneri de dolo ⁊
lata culpa, si autem teneatur de omni culpa, non est ne-
cesse dicere ꝙ culpa cõmisit, vt in commodato. Unde di
ces, detines talem rem quam penes te deposui, vel per
culpam tuam desijsti detinere, vnde peto vt illam mihi
restituas: vt. ff. cõmoda. l. si vt certo. §. nunc videndum
est. ⁊. ff. deposi. l. j. §. si conueniatur. ⁊. §. sepe. Item quan-
doqꝫ tenetur de lata culpa ⁊ leui tantum, non de leuissi-
ma, ⁊ tunc dicere debet ex qua culpa, dicẽdo: quam de-
sijsti dolo malo tuo, vel culpa lata ⁊ leui, vt dixi. s. in cõ-
27 modato. Item † competit actio depositi ad deteriora-
tionem rei, sicut in actione cõmodati: vt. ff. depositi. l. j. §.
si res. Et formatur libellus sicut dixi in commodato, ſm
glos. sic: ¶ Dico contra te, ꝙ deposui penes te equum
talem, fecisti eum deteriorem in decem libr. Parif. per
dolum malum tuum, vel per latam culpam, vbi tenetur
tantum de dolo ⁊ lata culpa, vnde cum tu reddideris
mihi illum deterioratũ, peto illum equum mihi nomine
deteriorationis,

deteriorationis, vel pro deterioratione, vel si tenetur de omni culpa non dicet quam culpam, imo generaliter: ¶ Dico cōtra te, q̄ deposui penes te talem equum, quē tu fecisti deteriorem per culpam tuam, vnde cum mihi deterioratum reddideris, peto vt equum mihi restituas pro deterioratione: vel s̄m Joan. dicam, peto deteriorationem, vt vidistis. s̄. in actione cōmodati. Item cōpetit ad lucrum qd depositarius fecit ex re deposita, sicut dicitur in commodato: vt. ff. comoda. l. si is qui commoda
28 tum. §. j. vnde dicet: ¶ Dico † contra te q̄ deposui penes te rem talem, quam tu locauisti, ꝛ lucratus es tantum, vnde peto mihi restitui: nec teneor dicere ad alium vsum, quia depositum non conceditur ad vsum, ꝛ sic differt a cōmodato. Item non est necesse q̄ dicam, deposui rem meam: quia res aliena potest deponi, ꝛ habet locum actio depositi. ff. depo. l. j. §. si predo. ꝛ. l. bona fides. Item si petatur species, debet designari melius q̄ poterit: si consistat in auro ꝛ argento, debet dicere ꝛ formam seu speciem. Item si pōdus, vt scyphum aureum talis forme ꝛ tanti ponderis, s̄m qd ponderabat: vt. ff. depositi. l. j. §. si quis argentum. sed tamen si incertus sit agens debet iurare q̄ ignorat quanti ponderis sit, vt. ff. depositi. l. ei apud quem. Dictū est de directa, sequitur de contraria, ꝛ ea fere que venit in contraria cōmodati
29 ꝛ in ista, † vnde ista competit ad expensas quas fecit depositarius in re deposita, nō solum magnas, sed etiā modicas, ꝛ alimenta: nam depositarius non habet aliquē vsum rei, sicut cōmodatarius, ꝛ ideo omnes expensas repetit, quia cessat vitio cōmodatarij, vt. ff. cōmoda. l. in rebus. §. possunt. ꝛ depos. l. ei apud quem. ꝛ si non tenebatur nisi de dolo ꝛ lata culpa dicet: ¶ Dico contra te q̄ tu deposuisti penes me equum, feci expensas ipsum pascendo ꝛ ferrando ꝛ capistra emendo, vnde expendi tantum, ꝛ ideo peto tantū. Vel si in curatione dicet: Cū tu deposuisses penes me seruum tuum, sine dolo ꝛ malo modo ꝛ lata culpa cecidit in infirmitatē, ꝛ ad ipsum curandum expendi centum solidos, ꝛ idem vbi fugit:
30 argu. ff. cōmoda. l. in rebus. §. possunt. Item † competit ad damnum datum per rei deposite vitium: vt si depono penes te seruū qui tibi surripit res tuas, vel dat tibi damnum, vel in vasis vitiosis, ego teneor ad damnum illatum tibi per seruum, vel vasis vitium, siue sciam vitium cum depono, siue ignorem, vt. ff. de furt. l. si seruus communis. §. q̄ vero ad mandati actionem. Et in hoc differt a cōmodante, qui tenetur demum si sciat vitiū, ego autem indistincte: vt. ff. commod. l. penult. Et est ratio, q̄ commodati tenetur demum si scit: q2 commodatarius habet vtilitatem ex commodato q2 habet vsum rei, ꝛ ideo propter beneficium sibi collatum a cōmodāte non ita astringitur. Sed secus in depositario, quia nullum cōmodum habet nec sperat nec habet beneficium a deponente, sed ipse prestat officium custodie: qd non debet esse sibi damnosum. ff. quemadmo. testa. ape. l. sed si quis ex signatoribus. ꝛ ideo plus astringit̄ deponens, vt teneatur siue sciam siue ignorem. Unde dicam, sic: deposuisti penes me seruum talem qui mihi surripuit res meas, ꝛ sic damnificauit me in tantum, vnde peto tantum: argu. ff. commoda. l. in rebus. §. possunt. ꝛ. ff. de furt. l. si seruus cōmunis. §. quod vero ad mādati actio-
31 nem. Item not. † q̄ ex deposito nascuntur due obligationes. Una primitiua que ex re nascitur, vnde statim cum depositarius recepit depositū, fuit ipse obligatus ad rem reddendā: vt. s̄. quib. mod. re contrah. oblig. §. preterea. ꝛ. l. ei apud quem. ꝛ ista est primitiua obligatio, que re contrahitur, vt dicto. §. preterea. ¶ Est ꝛ alia obligatio depositi, que non nascitur, sed demum dolo cōmisso, vt lata culpa, vel leui, si tenebatur depositarius, ꝛ idem de leuissima, ꝛ ista vocatur doli ꝛ culpe: non in re contrahitur ista obligatio, sed ex delicto cōmisso in contractu propter dolum commissum in contractu. Unde primitiua statim nascitur, quod patet: quia si dedit fideiussorem, fideiussor tenetur anteq̄ depositarius sit in dolo vel in culpa, ꝛ sic apparet q̄ est obligatus: vt. ff. depositi. l. j. §. idem Pomponius. §. j. versi. plane si fideiussor. Sed obligatio doli vel culpe que pertinet ad deteriorationem rei ad lucrum ꝛ damnum nascitur demum cōmissa culpa, non nascitur ex contractu secuto dolo vel culpa: vnde ab initio est obligatus ex contractu sub conditione, si dolo vel culpa cōmisse fuerint, nam tunc demum nascitur obligatio ex contractu, ꝛ cum non contrahitur re. Unde ista obligatio competit ad interesse, ꝛ
32 petit tūc demū cū incipit interesse, ꝛ non ante: sicut † dicunt iura in contractibus innominatis, nō statim nasci obligationem, sed demū re secuta, vt. C. de rerū permu. l. ex placito. Item sic est in contractu mandati, qd due nascuntur obligationes, vt primitiua: vt cum quis mandat alij negotia sua gerenda, ille qui suscipit statim est obligatus ad gerendum, vt. ff. manda. l. si remunerandi. §. j. Item est alia obligatio que cōpetit ad interesse, vel cum debet reddere rationem: vt. ff. manda. l. si procuratorem. §. mandati. Uenio ad actionem mandati, ꝛ not. q̄ alia cōpetit directa, scilicet illa que datur procuratori contra dominum: vt. ff. manda. l. si vero non remunerandi. §. contrario iudicio cōperitur. ¶ Quero, quare dicit actionem mandati specialem: cum aliquis possit mandare omnia negotia gerēda, ꝛ tamen lex dicit eam specialem, ꝛ negotiorum gestorum actionem vocat generalem, vt. ff. pro socio. l. pro socio arbiter. Dico q̄ lex se refert ad accidentia, nam frequentius accidit q̄ ille qui presens est non mandat omnia negotia sua, imo vult gerere ea que potest per se: sed in negotijs accidit frequentius, q̄ quis accedit animo gerendi, cum ille cuius negotia sunt non possit negotijs suis superesse. Et ideo amicus qui accedit ad aliena negotia, p̄sumitur omnia gerere velle vt plenius consulat absenti: vt. ff. de nego. gest. l. ij. ¶ Concedo tamen q̄ ꝛ nonnunq̄ in negotijs, vnde potest geri tantum, vt. C. de nego. gest. l. tutor. ꝛ in mandato aliquis posset mādare omnia sua negotia: quia in re sua est arbiter ꝛ mandator. C. mand. l. in re mandata. ꝛ sic lex, pro socio. ff. pro socio. se refert ad sequentia ex eo
33 quod frequēter accidit. † Unde in dubio presumitur negotiorum gestor omnia gerere, si mandator non mandat alia per se velle gerere, vt melius agat: sed hoc verū vbi esset certum de voluntate, ꝛ vtrūq3 potest esse generale ꝛ vtrūq3 speciale, actio mandati quandoq3 cōpetit ad interesse, eo q̄ mandatarius non fecit qd debuit per culpam, vt. ff. manda. l. si procuratorē. §. mandati. Item competit quandoq3 vt procurator reddat administrationē, ꝛ ea que debuit ex administratione: vt. ff. de procurato. l. qui proprio. §. procurator vt in ceteris. Unde sic formatur libellus vt reddat administrationē: ¶ Dico contra te q̄ mandaui tibi vt gereres negotia mea, fecisti: vnde peto vt reddas administrationis tue rationē, ꝛ reliqua. Et ideo ponitur, ꝛ reliqua: quia ponitur in actione negotiorū gestorū, que est illi similis: vt. ff. de nego. gest. l. ij. Sed forte nō est necesse dicere, ꝛ reliqua, q2 sufficit dicere rationē, q2 reddere rationē, h3 interpretationē a iure vt reddat reliqua: vnde si testator iubet seruum esse liberū si reddat rationē, intelligitur ꝛ reddiderit reliqua. ff. de cōdi. ꝛ demō. l. cū seruus. Unde cū ratio incipit a facto, ꝛ desinit in datione: in facto incipit, q̄ cōputat, in dationem desinit, q̄ reddit aliqua. Item in actione mandati venit vt procurator restituat qd habet de administratione, sicut ꝛ negotiorū gestorum. Item ꝛ in illa veniunt que procurator per dolum vel culpam male administrauit, quia non emit qd emere debuit: vt. ff. de nego. gestis. l. ij. ꝛ. ff. manda. l. si procuratorem. §. penulti.
34 ¶ Item † doctores dicunt q̄ procurator tenetur de omni culpa: vt. ff. mand. l. a procuratore. vbi dicit q̄ a procuratore exigenda est omnis culpa. Sed Mar. dicit, aut contractum est mandatum gratia illius mandatarij, ꝛ tunc tenetur de omni, aut gratia vtriusq3, ꝛ tenetur de dolo ꝛ lata culpa ꝛ leui sicut in ceteris cōtractibus: aut contractū est mādatoris gratia, domini scilicet, ꝛ tunc tenetur de solo dolo ꝛ lata culpa, ꝛ sic intellexit Mar. argu. ff. cōmoda. l. si vt certo. §. nunc videndū. ꝛ. §. interdum. vnde q̄ dicit omnem culpā exigendam. C. man. l. a procuratore. intellexit Mar. si est s̄m naturam, scilicet si conuenerit, vel gratia sui tantum. ¶ Doctores intelligunt contrarium, ꝛ fuit sententia Guil. alij dicunt, aut

cum dominus vellet mandare negotia sua, quidam ac-
35 cessit ⁊ dixit ꝙ diligenter administraret, † iste procura-
tor affirmat se multum gerere bene, ⁊ sic dicit se diligen-
tissimum: vnde dicunt ipsi de omni culpa tenebitur, sic
loquitur. C. manda. l. a procuratore. si autem se non fecit
diligentissimum, sed ego tanꝙ fatuus, non inquisita
eius conditione mando sibi negotia mea, est minus dili
gens, tenetur de dolo, ⁊ lata culpa, sic loquuntur iura
Mar. ff. cõmoda. l. si vt certo. §. nunc videndũ. ⁊ manda.
l. si procuratorem. §. vlt. Et est ratio, quoniã in primo ca-
su aliquis se facit diligentissimum, talis se debet presta-
36 re: sicut † medicus vel aduocatus qui locando operas,
tali officio dicunt se esse peritos, ⁊ ideo tenẽtur de impe-
ritia, vnde inspicienda est conditio persone cum qua cõ-
trahitur, vt. ff. locati. l. si quis fundum. §. si quis vitulos.
Sed vbi nõ facit se peritũ, dominus fuit in culpa eligen
do istũ, ⁊ ideo nõ tenetur nisi de dolo ⁊ lata culpa: quia
licet dominus sit in culpa causa eligendi negligẽtem, ⁊
videtur qđ sibi esset imputandũ, tamẽ alius est in dolo,
⁊ dolus preponderat culpe, vt. ff. ad le. aquil. l. itẽ si obste-
trix. ad fi. In contraria mãdati venit expensa quã pro-
curator fecit gerendo negotia. ff. man. l. si vero nõ remu
nerandi. §. cõtrario. ⁊ l. vterqꝫ. §. Labeo idem. ⁊ cõpetit
procuratori, cui mandata sunt negotia gerenda vnũ vel
plura, nã ⁊ vnũ potest cõmitti: vt. ff. man. l. si vero nõ re-
munerãdi. §. cõtrario. ⁊ cõpetit ad impẽdia, vñ dicit sic:
37 ¶ † Mandasti mihi vt ego gererem negotia tua vel ta
le negotium vbi est vnum: ⁊ ego gessi ⁊ expensas feci in
gerendo centum solid. vnde peto a te centum solid. mihi
reddi, ⁊ ad centum solid. peto te mihi condemnari. Iste
libellus probatur per. l. si vero non remunerandi. §. con-
trario. ⁊ l. idemqꝫ. §. idem Labeo. ff. mandati. Item cõ-
petit fideiussori contraria mandati ad id repetendũ qđ
soluit pro debitore. Item sumptus quos iuxta rationeꝫ
fecit: vt. ff. manda. l. inter causas. §. abesse. ⁊ l. Lucius. ⁊ l.
si mandato meo. §. si fideiussor. ⁊ regulariter ante solutã
pecuniam fideiussor non agit mandati contra dominũ.
38 Fallit † in quatuor casibus si fideiussor fuit condemna-
tus pro illo debito pro quo fideiussit. Fallit secundo si cõ
uentum fuerit inter ipsos dominum ⁊ fideiussorem ꝙ fi-
deiussor posset agere anteꝙ solueret. Fallit tertio si debi
tor dilapidabit bona sua, qꝛ fideiussor expectaret ꝙ iste
dilapidasset omnia bona sua ⁊ solueret: nam posset con
sequi ꝙ solueret, quia debitor esset non soluendo. Item
fallit quarto si fideiussor diu stetit in obligatione, sed re-
gulariter anteꝙ soluat non potest agere, nam propter
hoc dat debitor fideiussorem vt per ipsum habeat dila-
tionem ⁊ securus sit creditor: sic intelligitur. ff. manda. l.
Lucius. ⁊ l. si mandato. vnde sic formabit libellum: Di-
39 co † contra te ꝙ ego fideiussi pro te de mandato tuo pro
decem libr. Parif. erga Titium, quas decem lib. ego sol
ui, ⁊ in solutione procuranda iuxta rationem sumptus
feci centum solid. Parif. vnde peto te mihi condemna-
ri in. xv. libr. Parif. Iste libellus probatur. ff. manda. l.
si mandato meo. §. si fideiussor. Si autem non soluit sed
condemnatus est, vel diu stetit in obligatione, vel conue
nit ꝙ vt ageret, vel debitor dilapidabat bona sua, potest
agere ⁊ sic condemnatus dicet sic: Dico cõtra te ꝙ ego
de mandato tuo pro decem libr. sum Titio condemna-
tus, peto a te decem libr. Rau. voluit dicere: ⁊ condẽna-
40 tus appellaui, al's non concludit libellus: † nã fideiussor
tenetur appellare. ff. manda. l. si procuratorem. §. si igno
rantes. versic. ceterum. Dicunt docto. ꝙ non teneretur:
quia forte pauper est. Item non tenetur appellare, quia
ex quo sententia lata est contra ipsum, debet reputare
in dubio iustam: ⁊ ideo si non appellat, quia presumitur
pro sententia ꝙ sit iusta, erit excusatus: vt. C. ad legẽ iul.
repetun. l. vlt. ⁊ sic non tenetur appellare. Preterea dico
ꝙ si diceretur in libello suo: ⁊ condemnatus appellaui,
non procedit ꝙ fideiussor non agit anteꝙ soluerit, nisi
in vno istorum quatuor casuum. Pone ergo ꝙ non fuit
diu in obligatione, nec dilapidat debitor bona sua, nec
conuentum sit ꝙ possit agi, ⁊ sic non potest agere nisi
quia condemnatus est, quia non soluit, ⁊ dicit in libello
suo: fui condemnatus, ⁊ appellaui, per appellationem
extinguitur pronunciatũ, vnde habetur ac si modo esset
ante condemnationem, ⁊ quãdo non posset agere, ergo
nec nunc, vnde non potest dicere, appellaui, potest ta-
men dicere, condemnatus sum, ⁊ credo quod iuste, ⁊ sic
apparet ꝙ non tenetur appellare, vt. ff. mand. l. si procu-
41 ratorem. §. si ignorãtes. versi. ceterum dolo. † Aut con-
cludet, fideiussi pro te ⁊ te mandante, vel te presente non
contradicente, qđ idem est. ff. mandati. l. qui patitur. pro
decem libris Parisiensibus erga Titium, ⁊ diu fuit in
obligatione, cum diu fuerit, vel dilapidabat bona sua,
eque debitor dilapidabat, vel conuenit inter me ⁊ te ꝙ
ego possem agere anteꝙ soluerem, cum talis conuentio
intercessit, vnde peto vt me liberes erga Titium ab ista
obligatione: non enim petet debitum, quia non soluit.
Et propter hoc dicit lex, quoties ante solutam pecu-
niam agimus non dandi, sed faciendi obligatio conti-
net: vnde non aget fideiussor contra creditorem vt sibi
soluat pecuniam debitam: ⁊ sic debet, cum ille qui soluit
in obligatione dãdi teneatur dare. ff. de solutio. l. si sint.
sed agit ad faciẽdum. s. vt creditor liberet eum, quod est
factum: sic loquitur. ff. manda. l. si mandato meo fundũ
emeris. §. quoties. sic ergo per actionem mandati domi
nus potest petere interesse, si procurator non fecit man-
datum sicut suscepit, vt. ff. manda. l. si procuratorem. §.
42 mãdati. ¶ Iuxta hoc querit dominus meus. † Pone,
mea interfuit aliquid esse factum, sed nunc mea non in-
terest: nunquid possum agere? Glos. distinguit in pluri-
bus locis, sed non inuenitur alicubi perfecta: dicit glos.
aut tu loqueris in realibus actionibus, aut in persona-
libus. Si in realibus dicũt doctores ꝙ si mea nõ interest
modo, licet mea tũc interfuit, nõ agam indistincte: vt si
agatur ad exhibendũ. ff. ad exhiben. l. tigni. §. vlti. Si lo-
quamur in personalibus, aut ex delicto, aut ex contra-
ctu: si ex delicto, pone, surripui rem tibi quam intererat
tunc non surripi, quia pertinebat forte ad tuam custo-
diam, non interest modo tua, quia non est plus sub cu-
stodia tua: nunquid tu ages, ex quo desijt tua interesse?
Et certe sic, vt. ff. de fur. l. inter omnes. §. j. si autẽ loqua-
mur in contractibus, dicit gloss. aut interest modo mea
ꝙ fuerit factum in preiudicium, sed non interest ꝙ fiat
modo vel in futurum: aut non interest mea quia fuerit
factum ⁊ ꝙ fiat modo vel in futurum, si nõ interest mo-
43 do ꝙ fiat, sed interest ꝙ fuerit factum. Pone, † sum mer
cator, mandaui tibi vt faceres mihi locum in nundinis
Parisiensibus, non fecisti, interest mea ꝙ tu non fece-
ris in preteritũ, quia si tu fecisses mille libras tũc fuissem
lucratus si habuissem locum, ⁊ licet non intersit mea ꝙ
facias modo, quia nundine sunt elapse, potero tamen
agere, quia interest mea ꝙ non feceris in preteritum: vt
ff. si quis caut. l. qui autem. §. vlti. ⁊ ff. de edendo. l. vbi. §.
vlti. si autem interesse desijt ⁊ ꝙ fuerit factum, ⁊ ꝙ fiat.
Verbi gratia, mando tibi vt emas mihi equum, qui mi-
hi necessarius est: tu non facis, teneris mihi ad interesse.
¶ Pone, alius emit mihi, ⁊ ita cõmode sicut tu emisses:
non interest mea ꝙ tu emeris, quia non refert quis eme-
rit ex quo eque cõmode alius emit. Item non interest ꝙ
ematur, quia iam habeo: ⁊ sic non interest pro preterito
tempore vel presenti, nunquid agam? Dicit glos. ꝙ nõ,
ff. manda. l. si procuratorem. §. mãdati. ¶ Doctores di-
44 cunt hic per alia verba: † aut interesse non desijt, ⁊ non
agitur. Dominus meus in realibus tenet gloss. argu. ff.
ad exhib. l. tigni. §. vlti. sed in personalibꝰ distinguit: aut
factũ est qđ fieri non debuit, aut factum non est qđ fieri
debuit, si factum est qđ fieri non debuit, ⁊ agitur, licet
desinat interesse ⁊ pro preterito ⁊ pro presenti, glos. est. ff.
de furt. l. inter omnes. §. j. ⁊ adduxit per hoc quedã alia,
que fecit per eandem rationem. Pone, incendio orto in
villa aliquis qui habebat domum suam remotam ab
incendio multum diruit domum vicini propter timorẽ
incendij: si incendium esset prope, ⁊ non posset petere li-
centiam diruendi a iudice, posset eam licite diruere, sed
erat remotus ab incendio, ⁊ sic non iuste timuit, vnde te-
netur. Pone, ꝙ incendium venit vsqꝫ ad domum vicini,
ita ꝙ combussisset eam: nũquid propter hoc excusatur,
dicens ꝙ desinat interesse? Certe lex dicit ꝙ non: hoc est

falsum,

falsum, imo ibi dicitur q absoluit in totũ, imo tenetur,
vt. ff. qd vi aut clã. l. si alius. §. est & alia exceptio. Aut nõ
45 est factum qd fieri debuit, & tunc distinguit, † aut redar
guitur culpa aut mora, si redarguitur mora, mora est
delictum, & ideo tenetur morosus: sic intelligit glos. ff. si
quis cau. l. qui autem. §. vlt. & ff. de eden. l. vbi. §. vlt. Aut
redarguit culpa, & distinguit, aut non interest modo q
non fiat, sed interest q non fuerit factum, & q modo nõ
fiat, sed non interest qr non fiat, sed bene interest q non
fuerit factum in preteritum, & tunc agitur, quia hodie
interest, vt dicunt doctores: aut non interest non fuisse
factum in preteritum nec modo in presenti, etiam non
agitur in glos. ff. manda. l. si procuratorem. §. mandati. &
probat Mar. tenetur facere expensas necessarias & vti-
les etiã in re dotali, si non fecit, tenetur ad interesse vxo-
46 ri. ff. de impen. in re. do. fac. l. j. & ij. Pone † ergo, maritus
non fecit expensas necessarias in domo dotali: sic tenet
ad interesse. ¶ Pone q dom⁹ cõsumpta est casmate vel
incẽdio, & sic nõ interest vxoris q expẽse ille fiant modo,
quia domus diruta est. Item non interest pro tempore
preterito, quia si maritus fecisset expensas, essent cõsum
pte, quia eas cum ipsa domo amisisset: nunquid ergo
vxor poterit agere contra maritum? Dico q non, vt. ff.
de impens. in reb. do. fac. l. iiij. Videatis literam, adde qd
est. j. eo. §. quedam actiones.

Summarium.

1 ☞ Actio furti solius pene est persecutoria.
Actiones miste que sint.
2 Furtum quoddã manifestũ est, & quoddã nõ manifestũ.
Fur manifestus quis sit, & quis non manifestus.
3 Fur manifestus non efficitur quis solo visu.
4 Surripiens rem alienam furti non manifesti tenetur, etiam si postea deprehensus sit.
5 Furti vna tantum actio est, que & ciuilis est pro quouis furto competens.
Actionem furti pretoriam esse, qualiter intelligendum.
6 Actio furti duplex est, vna ciuilis, altera pretoria.
7 Fur in ipso deprehẽsus furto manifestus dicitur, & furti manifesti in quadruplum actione tenetur.
8 Libellus qua forma in furti actione sit formandus.
9 Fur manifestus ideo grauius punitur, quia palam deliquit, eo qui clam furatus est.
10 Tutor palam in vsus suos pecuniam pupilli cõuertens leuius punitur, q si clam.
11 Contrahens scienter cum sua consanguinea grauius delinquit, q si nesciret eam sibi sanguine iunctam.
Raptor qua sit pena feriendus.
12 Raptor quibus verbis conuentus damnari petatur.
13 Predia vrbana quo signo discernant a prediis rusticis.
14 Inqsitio rei furtiue quando in domo aliena fieri possit.
15 Fur condemnatus in criminali an ab eodẽ iudice possit in ciuili condemnari.
16 Actio legis Aquilie cui cõpetat, & cõtra quẽ, & ad quid.
Imperitia, culpe est connumeranda.
17 Damnum de corpore in corpus & de corpore in nõ corpus, de nõ corpore in corpus datũ, punit lege Aquilia.
18 Actio legis Aquilie datur pro damno de non corpore in non corpus dato.
19 Seruus occisus an debeat estimari quanti plurimi fuit anno precedenti.
20 Agens ad damnum quibus verbis debeat concipere libellum.
21 Actio ex testamento cõtra eum competit qui legata vel fideicõmissa prestare est grauatus.
Actio vtilis ex testamento contra quem detur.
22 Negans legatum, si tandem cõfiteatur, an sit nihilominus in duplum damnandus.
23 Heres non negans legatum, sed ratione allegata soluere differens, an debeat in duplum puniri.
24 Legatum nõ soluens non petitum, an teneat in duplũ.
25 Heres non soluens legatum reipublice relictũ, punitur in duplum.
26 Legatum deo relictum aut alicui sanctorũ, cui debeat.
27 Vsure legatorum locis venerabilibus relictorũ currunt ex mora.
Priuilegia que sint locis concessa venerabilibus.
28 Legatum piis locis relictũ quibus verbis petit debeat.

Ex maleficiis.

¶ Iste. §. prosequitur diuisionem factam. s. eo. §. sequens. visum est in. §. sequẽs diuisio. vtrum actiones in rem sint penales, vel rei persecutorie. Item de actionibus personalibus ex contractu vtrum sint persecutorie vel penales: prosequitur aliud membrum, scilicet actionum personalium ex delicto, & dicit q quedã sunt penales, quedam miste, quedam ad rem, quedã ad penam. Item que persecutorie tantum prosequitur ex causa cuiuslibet membri diuisionis: & ideo de penalibus tan-
1 tum, que sunt penales tantum. † Dicit q actio furti penam solam prosequitur, siue sit furtum nõ manifestum ad duplum, siue manifestum ad quadruplum. Ponit secundo exemplum de rei persecutoria ex delicto, & dicit q condictio furti competit ad rem, & non ad penam: sicut actio vi bonorum rap. que competit ad quadruplũ, sed vnum simplum erit rei persecutio, & aliud triplum est pena. Item actio penalis Aquilie est mista, quia cõpetit cõtra inficiantem, sed interdum & si actor agat ad simplum: nam si quis hominem claudũ aut luscatum, qui minimi pretii est tempore occisionis, occiderit, & fuerit ille homo magni pretii in anno retro, occisor tenetur quanti plurimi fuit in eo anno, & sic pro illo qd plus fuit tempore mortis est penalis, & sic actio est mista. Item est actio mista cõtra eos a quibus sunt relicta legata vel fideicommissa sacrosanctis ecclesiis, vel aliis venerabilibus locis, & ipsi differunt soluere vsqueadeo q vocẽtur in iudicium: tunc enim tenentur & ad legatum soluendum & ad aliud tantum pro pena, & sic cõtinet rei persecutionem. Item penam, & ideo est mista: hoc dicit vsq ad. §. quedam sunt actiões. hic tractatur de actionibus ex delicto penalibus, & de istis tractatur in. §. tripli. & §. quadrupli. Sed nos dicemus hic glos. male tractat hic de actione furtiua, & vi bonorũ rapto. & l. Aquilia: nam de istis nihil dicit, sed multum bene prosequitur actionẽ ex testamento, que competit ad duplum, hic tractemus
2 ergo de actione furti. ¶ Et notandum † q furtum aliud manifestum: aliud non manifestum. Videamus quid sit furtum manifestum, & per hoc sciemus quid sit furtum non manifestum: nam cognito vno contrariorum, cognoscitur & reliquum, vt. ff. qui sunt sui vel alien. iur. in prin. sic arguit lex. ff. de furt. l. si quis. §. fin. & l. seq. Qd ergo vocatur furtum manifestum. Dicit Placen. fur manifestus vocatur ille qui inuito domino rem surripuit fraudulenter, & anteq portet eam ad locum destinatum, occursum est ei, & deprehensus est vna cum re furtiua, vel saltem rem surreptam propter timorem dimiserit incorruptam, sicut intellexit Placẽ. ff. de fur. l. ij. & iij. & iiij. & l. si quis in seruitute. §. vlti. & penulti. & l. seq. & ff. de condic. furt. l. siue manifestus fur. in princi. sed glos. imponit Ioan. qd dixerit q per solum visum efficeretur fur manifestus. Verbi gratia: fur surripuit rem meam, video eum, non occurro ei, nec deprehendo ipsum, nec ego nec alius: Ioan. dicit per hoc q ego vidi ipsum surripientem, vel anteq portaret ad locum destinatum, ille erit fur manifestus, arg. ff. de furt. l. si quis ex domo. Nõ
3 est verum † q solus visus faciat furem manifestũ: nam lex dicit, si vidi furem surripientem res meas, abscondi me propter timorem furis, q propter visum non erit fur manifestus. ff. de furt. l. si qs in seruitute. §. vlti. Preterea raptor esset sm hoc fur manifestus, nam bene videtur cum rapit: cum rapere sit de manibus eripere, vt. ff. ne quis eum qui in ius vocat. vi exi. l. iij. §. j. & tamen non est manifestus nisi deprehendatur, vt. ff. vi bono. raptor. in princi. & ibi not. glos. vnde visus non facit furem manifestum. ¶ Quidam volunt sic distinguere, aut occursum est furi, aut nõ: si occursuz sit furi anteq veniret ad locũ destinatum, licet non fuerit deprehensus, erit fur manifestus, sic intellexit Ioan. Si autem visus fuerit, sed nõ

fuerit ei occursum: nõ erit fur manifestus. Sed hic non
obst. l. que dicit: visus non facit furem manifestum. ff. de
furt. l. si quis in seruitute. §. vlti. qr verum est ꝙ solus vi-
sus non sufficit, sed visus ⁊ occursus sufficit. Item non
obst. qd dicitur ꝙ raptor non est fur manifestus: ꝙ licet
sit visus, non est ei occursum. ¶ Credo Placentinum
verius dicere: qr iura que loquuntur de fure manifesto,
semper dicunt furem deprehensum, vel rem dimissam:
vt. ff. de furt. l. si quis in seruitute. §. penulti. ⁊ vlti. ⁊. ff. de
condict. furt. l. si non manifestus. in princ. nisi litera per-
uertatur. Item pone, ille cui res surripit̃ habet potesta-
tem persequendi furem, ⁊ apprehendendi, nisi fur ante
res furtiuas ad locum destinatum detulerit: vt. ff. de fur.
4 l. iij. §. vlti. cum. l. sequen. ¶ Pone, Titius † surripit rem
meam: nunquid tenetur furti nõ manifesti, licet postea
deprehẽdatur anteꝗ̃ veniat ad locum destinatum? Vi-
detur ꝙ sic, quia contrectat inuito domino, ⁊ sic facit
furtum: vt. ff. de furtis. l. j. ⁊ non potest dici manifestum,
ergo erit non manifestum, quia non sunt plures species
furti. Sed cõtra hoc, vbi aliquis cõmisit semel furtum,
ex contrectatione continua nõ potest magis teneri, sed
tenetur actione furti tantum, vt. ff. de furt. l. ei qui. ergo
videtur ꝙ non deberet teneri furti manifesti, qd est fal-
sum, quia tenetur si fuerit deprehensus: vt. ff. de furt. l. si
quis in seruitute. §. vlt. ⁊. l. seq. ⁊ sic videtur incõueniens,
quia tenebitur duabus actionibus fur pro eadem con-
trectatione, tamen pluries nõ facit furtũ. ¶ Dominus
meus dicit ꝙ non est manifestus, nam contrectat rem
inuito domino, vt. ff. de furt. l. j. vnde tenetur actione fur-
ti non manifesti: ⁊ ꝙ tu dices, ergo nõ debet teneri alia
ratione pro furto, ex hoc competit actio furti non mani-
5 festi. Dicit dominus meus † ꝙ nõ est nisi vna actio fur-
ti, scilicet ciuilis, ⁊ competit siue fur sit manifestus, siue
non manifestus: sed differẽtia est in hoc, quia vbi est fur-
tum non manifestum, pena est in duplum tantũ, sed vbi
est fur deprehensus in furto, quia ibi est magis euidens
suum delictum, pretor induxit ꝙ illa ciuilis que compe-
tebat in duplum tantum, competeret ad quadruplum.
Unde dicit ipse, superest vna actio furti, sed pena dupli
actioni illi additur, cum agitur contra furem manife-
stum, propter euidentiam sui delicti: vnde qd dicitur,
actio furti est pretoria, verum est per extensionem, quia
extenditur per pretorem in casu dupli, sic intelligit do-
minus meus. j. de perpe. ⁊ tempo. actio. in princi. ⁊. s. de
6 obliga. que ex delic. §. vlti. † Ego credo contra, scilicet ꝙ
sint due actiones furti, vna ciuilis, alia pretoria: nam le-
ges distinguunt eas, per quod vna sit ciuilis, alia preto-
ria, vt. j. de perpe. ⁊ temp. act. §. j. ⁊ quod dicit Jaco. tene-
bitur duabus actionibus fur, quia primo tenebit̃ actio-
ne furti non manifesti. Dico ꝙ est verum ꝙ tenebitur,
quia illa actio furti non manifesti fingitur non nata, ex
quo fur deprehensus est in furto: sic dicitur vbi numero
pecuniam, ⁊ eam stipulor mihi reddi, illa pecunia nume-
rata fuit mihi obligatus est ex mutuo qd re cõtrahitur,
sed per stipulationem sequentem fingitur non nata, ⁊
agitur ex stipulatione tantum, non ex numeratione, ⁊
stipulatio non sequeretur, vel si sequatur inutilis ageret̃
ex mutuo, vt. ff. si cert. peta. l. certi condictio. §. quoniam.
licet quidam intelligant ꝙ ibi non est nata obligatio ex
numeratione. Dico ergo simpliciter hic ꝙ sit furtũ non
7 manifestum, ⁊ nascitur actio furti non manifesti: † si fa-
cta deprehensione efficitur fur manifestus, ⁊ tenet̃ furti
manifesti actione in quadruplum, ⁊ est pretoria, ⁊ pri-
ma ciuilis fingitur nunꝗ̃ fuisse nata. Quero de forma-
tione libelli, ⁊ est facilis, ⁊ ad hoc ꝙ competat actio fur-
ti, requiritur ꝙ habeat fur animum furandi: si enim ob
aliam causam surripitur, forte propter libidinem, vt in
meretrice, ancilla surrepta propter libidinis causam nõ
datur actio furti, vt. ff. de fur. l. verum. nam voluntas ⁊
propositum distinguũt maleficia, vt. ff. de furt. l. qui iniu-
rie. dicam sic s̃m Plac. qui requirit ꝙ sit deprehẽsus, vel
ꝙ rem surreptam dimiserit propter timorẽ occursionis.
8 ¶ † Dico contra te ꝙ surripuisti rem meam talem per
furtum, ⁊ anteꝗ̃ retulisses ad destinatum locum vna cũ
re deprehensus fuisti, vel propter timorẽ occursionis ti-
bi facte rem dimisisti: vnde peto te mihi condemnari in
quadruplum s̃m glos. Dico contra te ꝙ per furtum sur-
ripuisti talem rem meã, ⁊ fuisti visus vna cum re anteꝗ̃
detulisses ad locum destinatum: vnde peto te mihi con-
demnari in quadruplum. Secũdum illos qui dicunt ꝙ
exigitur occursus, dicet̃ furi fuisse occursum: sicut prius
dictum est de visu. Iste libellus probatur pluribus legi-
bus. j. eod. §. quadrupli. s. de obliga. que ex delic. §. vlt. ff.
de condic. fur. l. siue manifestus. in prin. ff. de fur. l. si quis
in seruitute. §. penul. ⁊ vlt. ⁊. l. seq. ¶ In furto non mani-
festo dicã sic: Dico contra te ꝙ tu surripuisti rem meam
mihi talem per furtũ, vnde peto duplum: arg. ff. de furt.
l. verum. ⁊. j. eod. §. duplum. ¶ Opponit glos. hic magis
punitur furtum manifestum ꝗ̃ non manifestum: primũ
in quadruplum, secundum in duplũ. Contra, magis pu-
nitur illud quod clam factum est, ꝗ̃ quod palã: vt. ff. de
administ. tut. l. non existimo. sic econtra. C. de sum. trinit.
9 l. nemo. Sol. † fur manifestus plus delinquit quia delin-
quit palam, quod est grauius ꝗ̃ clam: vt. ff. de rit. nup. l.
palam. ⁊ ideo plus punitur, vt arg. ff. de interd. ⁊ releg. l.
relegatorum. ad fin. sed adhuc remanet arg. Uerum est
ꝙ glo. bene dicit ꝙ plus delinquit, ⁊ sic plus puniendus
est fur manifestus: sed propter hoc non sequitur ꝙ palã
facta grauius punienda sint, ⁊ istud est brocardũ. Que-
dam iura dicunt clam facta magis puniri, vt. ff. de ad-
minist. tut. l. nõ ex mutuo. ff. de iure fis. l. non intelligitur.
in prin. quedam iura dicunt palam magis. C. de sum. tri-
nit. l. nemo. ff. de ritu nup. l. palam. ⁊ hic, nam plus delin-
quit palam ꝙ sit improbissimus fur, vt. s. vi bono. rap. §.
j. ¶ Doctores dicunt brocardum istud sic dissoluendũ,
⁊ glos. quandoqꝫ prosunt quedam facta que non habẽt
presumptionem delicti, vt recipere pecuniam mutuo, ⁊
tunc in eo casu quandoqꝫ presumitur dolus ex eo ꝙ fit
10 clam: vt † si tutor conuertat pecuniam pupilli palam in
vsus suos, non tenetur ad grauissimas penas, si clam,
presumitur fraudare pupillum, ⁊ tenetur ad grauissi-
mas: vt. ff. de administr. tut. l. non existimo. Item idem
in eo qui rogatus est restituere non capaci: si emi clam,
presumitur heres scire fraudem, si palam, presumitur
ignorare. ff. de iure fis. l. non intelligitur. ⁊ sic ex eo ꝙ non
habet factum suspicionẽ delicti, si fiat clam, presumitur
delictum, si palam, nõ, quia presumitur habere bonam
fidem. Quãdoqꝫ est factum tale qd habet in se suspicio-
nem delicti, vt disputare de fide: quia presumitur animo
peruertendi fidem facere, ⁊ ideo magis punitur palã. C.
de sum. trini. ⁊ si. catho. l. nemo. Item in adulterio, nam
tale factum habet suspicionem delicti, ⁊ ideo magis pu-
nitur palam, ꝗ̃ clam, quia illud quod reputatur delictũ
per presumptionem, non debet facere in publico, ne res
sit magis mali exempli alijs: nam sicut bona exempla in
iure admittuntur, vt. C. de precib. imper. offer. l. j. ita per
oppositum mala exempla repelluntur. C. de probatio. l.
exemplo. C. de emen. propin. l. vnica. vnde cum tale factũ
est ex quo presumitur delictũ, magis punitur palam. ff.
de ritu nupt. l. palam. sed si factum esset tale ex quo deli-
ctum non presumitur, non magis punitur clam ꝗ̃ pa-
11 lam. Et ideo gl. no. alibi † ꝙ si quis contrahat cum con-
sanguinea sua: delinquit si scienter contrahat. Pone,
certum est ꝙ est consanguinea, ⁊ ꝙ ipse bene scit suam
consanguineam, contrahit cum ea, glos. dicit ꝙ magis
punietur palam ꝗ̃ clam, qr istud factum habet suspicio-
nem delicti: sic not. glos. ff. de ritu nupt. l. vlti. ⁊ sic intelli-
gitur. s. vi bono. rapt. §. j. Sed s̃m hoc contra, raptor est
improbissimus fur, vt. s. vi bono. rapt. §. j. ⁊ facit palam,
ita etiam ꝙ habet animum palam faciendi, vt no. glos.
s. vi bono. rap. in princip. ⁊ tamen minus punitur ꝗ̃ fur
manifestus: quia in quadruplum ⁊ vnum simplum est
rei persecutio, sed furtum manifestum ad quadruplũ,
qd est tota pena. s. de oblig. que ex delic. §. vlti. ⁊ hic ⁊. s.
vi bono. rapt. §. j. Sol. imo magis, quia certũ est ꝙ plus
punitur ꝗ̃ fur non manifestus: quia solum pro pena te-
netur in duplum: raptor autẽ in triplũ pro pena. Item
si sit raptor deprehensus, adhuc magis tenetur, actione
scilicet vi bonorum raptorũ tenetur, ⁊ actione furti ma-
nifesti: vt. s. de furt. l. si quis ex domo. aut non est depre-

hensus in

hensus in rapina, & tunc non tantum delinquit: aut est deprehensus, & plus punitur, quia actione vi bonorum raptorum tenetur, & actione furti manifesti, vt.ff.vi bo. rapto.l.j. Item in hoc, quia facilius probatur q fit raptor, q q sit fur manifestus: quia oportet probare in fure q fuit occursum, & q fuit deprehensus, sed non sic in
12 raptore. Formatur sic libellus: ¶ Dico cotra te † q tu rapuisti mihi talem rem meam, & designabo vt melius potero. Item peto te mihi codemnari in quadruplum. Iuxta hoc querit dominus meus. Pone, surripitur mihi res mea, habeo aliquem suspectum q ipse habet in domo sua, vnde volo vt permittat me querere rem meam in domo: nunqd cogetur pati q ego requiram eam in domo sua? Quidam dicunt q sic: sicut datur potestas requirendi seruum fugitiuum, vt.C.de seruis fugiti.l.ij. & ff.de ser.fugiti.l.j.§.hoc autem senatusconsultum. Item dico, si habeo pecuniam absconditam in fundo vicini, possum agere ad exhibendum vt ipse patiatur me auferre pecuniam meam & requirere, dumtamen iurauero q animo calumniandi non quero hic: vt.ff.ad exhibend.l. thesaurus. Doctores dicunt q no inuenitur cocessum, bene concederent q in fundo rustico posset bene requirere pecuniam absconditam, vt.ff.ad exhiben.l.thesaurus. sed in predio vrbano & in domo non concederent q
13 possint: nam † differentia est q in rusticis predijs inuecta & illata sunt demum locatori obligata si ipse sciuerit hoc scilicet illata esse in fundo locato, non si ignorauerit. Et est ratio, quia potest locator accedere & videre q sunt res que inferuntur, quia in istis predijs non inferuntur res quas conductor non velit cuilibet apparere, cum rusticitas omnia palam habeat, sed aliud est in predijs vrbanis: cum enim permissum est locatori accedere ad domum conductam, & videre que res inferuntur, quia plerunq isti inquilini important res quas non vellent sciri ab alijs. Et propterea graue est & iniquum paupertatem rei familiaris detegere, & auaris patere diuitias. C.qn & quib.quar.pars in bonis decurionis.l.ij. & ideo quia dominus vel locator non potest accedere ad domum vt videat que res inferuntur, lex prouidit locatori domus vt ipso ignorante inuecta & illata essent tacite obligata: vt C.locati & conduc.l.certi iuris est. vnde ratione eius dicunt doctores q no permittitur requirere rem in domo vel predio vrbano, sicut non permittitur locatori accede
14 re ad domum vt videat inuecta & illata. † Unde pro re surrepta no permittitur inquirere, in domo nisi sit suspectus ille in cuius domo petitur fieri inquisitio, sed specia le est in seruo q permittitur fieri inquisitio, vt seruus requiratur & reducatur: nam seruus dignissima creatura est, vt.ff.de edil.edic.l.iustissime. & ideo propter eius dignitatem permittitur, secus in alijs rebus, vnde corpora hominum sunt preferenda rebus. C.de sacrosan.eccl. l.sancimus. ¶ Dominus meus adducit quandam legem que facit in procuratore metallorum, dicit q metalla sunt in domo alicuius: nunquid ad denunciationem eius debet admitti vt querantur metalla in illa domo? Lex dicit q non, ergo a simili non permittitur inquiri res surrepta in domo vicini: pro hoc inducut legem. C.de metal. & me. & procur.eoru.l.vlti.lib.xj. sed illa lex nihil facit, quia ibi dicitur q non permittitur inquirere metalla in domibus. Sequitur ratio: nulla lege coteruntur domus, sed hic si perquireretur res, non propter hoc contererentur fundamenta domus, & sic nihil facit: quonia ibi permittitur denunciare metalla ne subuertatur domus. Quidam distinguunt, & hoc concedunt doctores, aut ille, in cuius domo petitur fieri inquisitio est suspectus q res sit in domo sua, & tunc permittitur, al's non permittitur: sic intelligunt arg.ff.qui satisda.cog.l.si fideiussor.§.vlti. & C.de his qui ad eccle.confug.l.presenti. §.sicubi. & eque bene vel melius.l.quauis.ff.ad le.rho.de
15 iactu. ¶ Iuxta hoc querit dominus meus. † Pone, fur accusatur de furto criminaliter, accusator probat crimen furti, iudex condemnat eum in crimine furti, qd potest, quia potest accusari criminaliter: vt.ff.de furt.l.vlt. Iudex pretextu huius quod probatum est in criminali vult ipsum reum in criminali condemnatum codemnare in ciuili: querit dominus meus, nunquid possit? Quidam dicunt q sic, quia sententia habetur pro veritate: vt.ff. de regu.iur.l.res iudicata. & sententia dixit q comiserat furtu, & sic sm hoc iudex possit eum punire in pena pecuniaria. Dico contra q iudex non debet condemnare in alio q petitum sit: vt.ff.coi diuidi.l.vt fundus. C.de fideico.liber.l.vlti. cum ergo non sit petita pena pecuniaria, non poterit eum condemnare. Nec obst. quia sententia lata est contra reum in criminali: quia forte melius se defenderet in ciuili, inuenit probationes suas, quas tuc non habebat. Item forte iudex codemnauit eum in criminali, & habebit iudicem bonum qui iudicabit, eu absoluet, & ideo non debet condemnari in pena ciuili, cum possit habere bonam defensionem: argu.ff.ad lege iul. de adulter.l.denunciasse.§.expectabit. ¶ Sequitur vi
16 dere de lege Aquilia, † & lex Aquilia competit hero, id est domino directa: vt.ff.ad legem aquil.l.item mela.§.legis. & ideo lex dicit q actio.l.Aquilie non datur homini libero pro damno dato in corpore suo: hoc est verum, directa, sed vtilis datur, vt.ff.ad leg.aquil.l.homo liber. in princi. Item vtilis datur vsufructuario qui est quasi dominus. Item illis qui habent ius in re: vt.ff.ad legem aquil.l.item mela.§.vlti. & in.l.aquilia. venit dolus & lata culpa, leuis & leuissima, vt.ff.ad leg.aquil.l.lege Aquilia. vnde competit pro damno dato iniuria, id est non iure, etiam si leuissima culpa datur: si autem erat aliquis pro perito & per imperitiam dedit damnum ipse tenetur, qr imperitia culpe adnumeratur, vt si quis dicat se medicum, & det malum medicametum, vt.s.ad leg.aquil.§.j. & in princi. & §.preterea. & §.imperitia.ff.de regu.iuris.l. imperitia.ff.loca.l.si quis fundum. & §.Celsus. & §.si quis vitulos. & ff.de suspec.tuto.l.tutor quoq.§.vlt. Tenetur igitur si det damnum iniuria, id est non iure, secus si iure: vt.ff.ad leg.aquil.l.iij. & l.v.§.iniuria occidere &c. Item requiritur q cosumatur non ad vsum ad quem illa res destinata est: vt.ff.ad legem aquil.l.si seruus.§.si oliuam.
17 ¶ Ecce vnum de quo dubito. † Pone, quadoq datur damnu de corpore in corpus, & tunc datur directa legis Aquilie actio, al's non, vt si quis occidit hominem, vel al's eum proijciendo in aqua et suffocatus sit, gladio occidit: quia dat damnum de corpore suo in corpus hominis, tenetur directa actione.l.Aquilie.ff.ad leg.aquil. l.si seruus alienus.§. si quis alienum seruum. & ff.ad legem aquiliam.l.qua actione.§.penul. Quandoq datur damnum de non corpore in corpus, vt si inclusi pecora tua, & fame perierunt, vel si persuasi seruo vt arborem ascenderet, & ipse precipitatus est, vel vt descenderet in puteum persuasi: non enim de istis do damnum de corpore meo, sed quia ego do occasione damni, teneor vtili Aquilie, vt.ff.ad lege aquil.l.qui occidit.§.in hac quoq actione. & etiam cum ista datur in factum, que cum ea currit, quia vtraq datur ex equitate, & ideo se compatiuntur, vt.ff.ad leg.aquil.l.item si obstetrix.§.si quis hominem. Item quandoq datur damnum in no corpus: vt cum tu teneres numos ego percussi te super manum, & sic excussi nummos de manu, & perierunt, quia ceciderunt in aqua, cum nos essemus supra aquam, dedi damnum de corpore meo excutiendo numos. Item dedi in non corpus, non propter hoc perierunt nummi in se, quia sunt in aqua, sed cu deficit tibi pecunia ac si perijsset in totum, ideoq damnificatus es in pecunia amissa competit vtilis actio legis Aquilie, vt.ff.ad leg.aquil.l.si seruus seruum.§.si quis de manu. & in istis duobus casibus datur actio in factum: quia ibi competit vtilis in factum, vt.ff.ad legem aquil.l.quemadmodum. & ff.vi bono.rap.l.ij.§.si publicanus. & no.glos.C.ad leg.aquil. l.de pecoribus. & actio in factu habet eam naturam que in ista, vt in auf. vt cum de appella.cogno.§.hoc quoq
18 studium.ad fi. † Item quandoq datur damnum de no corpore in non corpus: vt si vicinus habeat seruum ligatum, quia erat seruus fugitiuus, & ego ductus misericordia dissolui eum, & ipse fugit, non compeiit actio legis Aquilie directa, quia no est datum damnum de corpore in corpus, vel econtra, de corpore in non corpus: sed quia dedi damnum per hoc q ego dissolui copetit actio

in factum subsidiaria actionis legis Aquilie, nec datur
vtilis.s.ad legē aquil.§.vlti. ⁊.ff.ad legē aquil.l.si seruus
seruum.§.j.vnde fui in culpa, ꝙ fui ita misericors, quia
debui cogitare ꝙ erat compeditus ad custodiendum, si
autem sine misericordia soluissem propter dolū teneor
actione furti, vt.ff.de dolo.l.⁊ eleganter.§.idem Labeo.
⁊ certe istud exemplum in.l.ponitur, vt.s.ad legē aquil.
§.vlti.⁊ de hoc ibi notat̃. Itē actio legis Aquilie habet
duo capita, primū ⁊ tertiū: scdm recessit ab aula. Ex pri-
mo capite agit̃ ꝑ hoie vel quadrupede vel numero peco
rum, sicut expsse etiā habet̃ ratio ex primo capite quāti
pluris fuit anno retro a tempore damni dati: vt hic ⁊.s.
ad leg.aquil.in prin. ex tertio autē capite agūt, si homo
sit vulneratus, vel al's que congregatim pascūtur in nu
mero pecorum sunt. Itē ꝙ omni dāno alio contingente
per culpam, ⁊ fit in tertio capite estimatio damni quan-
ti plurimi res fuerit a tēpore.xxx. dierum retro, quo da-
num est datum: vt.s.ad legē aquil.§.illud palam. Item
in vtroqꝫ capite crescit per inficiationē: vt hic ⁊.C.ad le.
19 aquil.l.contra negantem. Sed pone† ꝙ vsufructuarius
agit ex primo capite pro seruo vsufructuario occiso: nū
quid ille seruus estimabitur quanti plurimi fuit anno re
tro, ⁊ adiudicabit̃ totus vsufructuario? Verbi gratia:
Titius habet seruum vsufructuarium qui modo totus
valet centum solid. Parit̃. anno retro valuit.xx.lib. Pa
rit̃. Meuius istum seruum occidit iniuria, ⁊ sic vtilis a-
ctio legis Aquilie competit Titio vsufructuario: quero
ergo nunquid Meuius condemnabitur quāti plurimi
fuit anno retro iste seruus, ⁊ sic iste in.xx.libr. Parit̃. vsu
fructuario? Dico ꝙ non, nam pena nō debet egredi de-
lictum: vt.C.de penis.l.sancimus.sed contra vsufructua
rium non delinquit nisi in eo ꝙ potuisset ipsum grauas-
se eo tempore occidendo quanti plurimi fuit, ⁊ in eo ipso
quando seruus erat maioris pretij non ledetur nisi in
vsufructu quem amisit per mortem serui.s. de vsufru.§.
finitur. Estimatur ergo seruus quanti plurimi valuisset
anno retro, nā aliter si aduocaretur, tota estimatio ser-
ui quāti plurimi fuerit ille seruus, iste vsumfructum ha-
beret in quātum dominus pleno iure, quod est inconue-
niens, quoniā minus habet, ⁊ sic sua minus interest ser-
uum non occidi: arg.ff.de verb.oblig.l. qui vsumfructū.
Unde dico ꝙ fiet estimatio serui quanti plurimi fuit: po
ne.xx.libr.estimabitur ius vsufructuarij, quod forte illo
tempore valuisset.x.libr.condēnabitur Meuius ipsi Ti-
tio ⁊ domino proprietario in alijs.x.lib.⁊ sic ius vtriusqꝫ
estimetur vt non plus faciat proprietarius nudus ⁊ vsu
fructuarius q̄ solus dominus pleno iure, quia ipse ha-
bet proprietatem ⁊ vsumfructum casualem, licet nō for-
malem: vt.ff.si vsuf.pet.l.vti frui. ⁊ cum duo iura occur
runt in eadem persona, cēsentur ac si essent in diuersis,
vt.ff.si cer.peta.l.singularia.ff.de his quib.vt indig.l.tu-
torem.sic enim fit estimatio iuris qd quis habet.s.vi bo.
rapt.§.vlt. ff.quod met.cau.l.si mulier.§.qui possessionē.
20 ⁊ idem est in tertio capite.† Item ille qui agit si vult po-
test estimare damnum, ⁊ petere certum, tātum dicet sic:
Dico ego Titius contra Meuium ꝙ ipse occidit seruū
pleno iure, ⁊ per iniuriam suam: quia seruus valuit in
anno retro occisionis facte.xx.libr. Parit̃. vnde peto
ipsum condemnari in.xx.libr. Parit̃. ⁊ si neget se istud
damnū dedisse mihi, peto ipsum in duplum condemna-
ri. Usufructuarius sic: Dico cōtra Meuium ꝙ ipse per
iniuriam occidit seruum talem, ⁊ designabitur, in quo
habebam vsumfructum tempore quo occidit, vnde pe-
to ipsum mihi cōdemnari quanti vsusfructus meus va-
luit facta estimatione serui quāti pluris fuit anno retro
a tempore occisionis: ⁊ idē dicitur in tertio capite preter
hoc solum qd proponitur de anno retro, at hic de.xxx.
diebus. Item in primo venit animal occisum quod nu-
mero pecorum sit: sed in tertio capite venit damnum
quodcunqꝫ aliud. Sequitur: ¶ Item mista ⁊c. vbi tra-
ctat de actione ex testamento, ⁊ multum bene prosequit̃
21 glos. ista, † actio ex testamēto competit contra quēcūqꝫ
qui potest grauari ex testamento vt prestet legata vel fi-
decōmissa pecuniaria: vt.C.de fideicommis.l.ab eo.ff.de
leg.l.plane.§.vlti. codicilli ad instar testamentorum sunt
redacti.ff.de iur.codicil.l.ij. ⁊ no.glos.s.de codicil.§.vlt.
¶ Tertium caput est, quia vtilis ex testamento compe-
tit contra eum, qui omittit adire ex testamēto, ⁊ adit ab
intestato, ⁊ sic directa non habet locum: quoniam he-
reditas non aditur ex illo testamento, ⁊ sic reputatur
intestatus, vt.s.de hered.ab intest.in princip.sed quia in
fraudem legatorum adiuit tenetur vtili ex testamento,
vt.ff.si quis omis.cau.testa.l.j.§.j. ¶ Item habet quartū
caput, quia vbi rogatur vt alicui vel alij restituat, vt exe
cutor habeat actionem in factum ad petendum lega-
tum: vt not.C.de sacrosanc.eccles.l.illud.⁊.C.de episco.⁊
cle.l.nulli licere.⁊.ff.de leg.ij.l.si quis Titio. ¶ Dicit hic
ꝙ si relictum venerabilibus locis nō soluatur: si ille qui
debet faciat se vocari ad iudicium, tenetur in duplum,
⁊ propter hoc dicitur mista. Item datur in duplum cō-
tra inficiantem: in simplum vero contra confitentem.
¶ Glossa querit hic plures questiones, ⁊ sunt faciles.
22 Pone, quid si ille tenet̃ venerabilibus locis.† Itē pone,
quid si ille qui tenetur ad legatum primo negat aliquid
esse legatū, deinde cōfitetur. Quidam dicunt ꝙ tenetur
in duplū, nec penitentia sua propter hoc ꝙ confitet̃ desi
net esse nocēs: vt.ff.de furt.l.qui ea mente.ff.de edil.edic.
l.quis sit fugitiuus.§.j. Glos.dicit ꝙ imo nō, nam etiam
primo habebat probare sibi fuisse relictum, ⁊ modo re-
leuatur per confessionem aduersarij ab onere proban-
di, ergo grauatur vt non petat duplum, sed simplum,
iuxta illud: qui in vno grauatur in alio releuatur, vt.ff.
de iureiurā.l.eum qui. Glos.intelligit multum genera-
liter: bene facit illa quantum ad casum istum, quia sicut
ista dant contra cōfitentem in simplum, contra negan-
tem in duplum, sic ⁊ ibi, argu.C.ad legem aquil.l.contra
negantē.⁊ tamen illa lex dicit, si actor releuetur ab one-
re probandi. Sed pone ꝙ actor nō curat de sua cōfessio-
ne, ⁊ non vult se iuuare ex ea: quia habet testes vel in-
strumēta per quos probet. Dico ꝙ petet duplum, q: nō
releuatur per confessionem, nec habet locū regula, qui
in vno grauatur, in alio releuetur, quia non releuatur
per confessionem, quoniam de ea nō curat: sic intelligo.
ff.de iureiurand.l.eum qui.in princi.⁊.ij.respon.nec hec
negat lex illa. ¶ Quid si primo confitetur ⁊ secundo ne-
gat? Et dicit glos.tenetur in duplū, q: vltima mora no-
cet.ff.de pericu.⁊ commo.rei vend.l.illud.dico aut eccle-
sia iuuatur ex prima confessione, ⁊ non petet duplum:
aut non, sed aliunde probat, ⁊ petet duplum: arg.dicte
23 legis.ff.de iureiuran.l.eum qui. ¶ Querit glos. † heres
non inficiatur relictum, sed dicit ꝙ testamentum nō va
let, vel aliam rationabilem causam allegat, ⁊ sic differt
soluere: nunquid tenetur in duplum? Quidam dicunt
ꝙ sic, ne per hoc excogitetur via per quā negantes exer
cent suam malitiam: arg.s.vi bono.rapt.§.quia tamen.
Glos.tenet cōtra, ⁊ bene credo si habet iustam causam
credendi qd non debet, ꝙ non punietur: vt.ff.si cer.peta.
l.quod te.⁊.ff.de vsur.l.sciendum.⁊.l.si quis solutionem.
nō tenetur ergo in duplum, nisi causa probetur iniusta.
¶ Querit glos.nunquid istud intelligatur tam de gene
rali fideicommisso, vel legato, q̄ de speciali? Dico ꝙ sic,
quoniam vtrūqꝫ appellatione legati vel fideicōmissi con
tinetur: vt.s.de fideicōmis.hered.§.vlt.⁊.C.de fideicom-
miss.l.vlti. ¶ Querit gloss.non potest soluere ille qui te-
netur ad legatum, negat legatum, ⁊ sic tenetur in du-
plum, quid erit? Dicit glos.punit̃ in corpore, ⁊ ista est re-
gula: vt qui nō potest in pecunia, luat in corpore.ff.de pe
nis.l.j.§.generaliter.⁊.C.de seruis fugi. l.quicunqꝫ.ff.de
in ius voc.l.vlti. ¶ Hic dicitur: si ille qui tenetur ad lega
tum venerabili loco, patiatur se vocari in iudicium, pu-
24 nitur in duplum. Pone, † ecclesia non petit, sed debitor
cum posset non soluit: nūquid tenetur in duplum? Qui-
dam dicunt ꝙ sic: quia fuit in mora, ⁊ sic delinquit in so-
lutione facienda, ⁊ ideo duplicatur. Glos.dicit contra,
quia hic dicitur, si distulerit dare vsqueadeo vt vocetur
in iudicium, ⁊ pene sunt molliende.ff.de penis.l.interpre-
tatione: quid ergo fiet? Dicit glo.in istis relictis ad pias
causas vsure current, ⁊ fructus debentur a tēpore more,
⁊ cōmittitur mora re ipsa in istis relictis sine interpella-
tione facta ab homine, quia debent statim soluere quod
possunt:

possunt: vnde currūt vsure ⁊ fructus ad instar minorū. C.in quib.cau.resti.non est neces.l.in minorum persona. quia ecclesia minori comparatur. Si sit relictum alicui priuato, vsure non currunt re ipsa, sed post lit.contest. sic intelligit glos.C.de vsur.⁊ fruct.leg.l.j. ¶Dico contra, quia legata quātum ad hoc haberent instar bone fidei, vt.C.in quib.cau.rest.non est neces.l.in minorum.⁊ in iudicio bone fidei veniunt vsure post moram lite nondum contestata: vt.ff.de lega.ij.l.titia.§.vsuras. sic intelligo.C.
25 de vsur.rei iud.l.j. ¶† Item quid si relictū sit fisco vel rei publice: nunquid committatur ista pena? Et videtur ꝙ sic, quia respublica est similis ecclesie: vt.C.de sacrosanc. eccle.l.vlt.in auc.de nō alie.aut pmu.reb.ecc.§.si minus. Glos.dicit cōtra, quia licet quo ad quedam respublica ⁊ ius diuinum sint similia, tamen in multis differunt: ⁊ ideo cum pene sint molliende, nō extenditur ad rempublicam vel ad fiscum.ff.de penis.l.interpretatione. Item quid si in redemptione captiuorum? Videtur ꝙ idē qđ in ecclesia: quia rei venerabili relictum. Glos. tenet contra: quia pene sunt restringende. Certe credo idem dicendum, cum sint fauorabiliores isti captiui ꝙ ecclesia: vt argu. C.de sacrosanc.eccle.l.sancimus. quia anima prefertur ceteris rebus, vt ibi. ¶Item dicit, quid si deo sit relictum vel vni sanctorum: vt sancto Martino. Dico
26 ꝙ debetur, quia † cum relinquitur deo, debetur maiori ecclesie: si vni sanctorum vt sancto Martino, si sint plures sancti Martini in villa illa in qua fit testamentū, debetur pauperiori.C.de episc.⁊ cleri.l.id quod pauperibus. si tamen vnus sit in ecclesia sancti Martini, ibi debetur si nulla sit maior ecclesia, ⁊ sic semp reperit̄ relictū in ministeriū ecclesie, ⁊ sic venerabile, ⁊ sic haberet locū iste.§. Item mista, nam relictū sacerdoti, intelligitur relictum ecclesie: vt.ff.de ann.leg.l.annua.§.Attia. Venerabilia loca sunt que enumerantur.C.de sacrosanc.eccle.l. illud.⁊ auc.de non alie.reb.eccle.§.nos igitur.⁊ de eccle.
27 tit.§.fin autē. ¶Est igitur † priuilegium istorum venerabilium locorum ꝙ vsure currant ex mora, etiam ante lit.cōtest. sed idem dico in alijs. Item est priuilegium: vt si negetur relictū eis, petitur duplū, vt hic. Item tertiū est, ꝙ si sit solutū indebitum ecclesie vel venerabili loco, qđ nō repetitur.s.de ob.ex quasi cōtrac.in fi.licet videat̄ inconueniens ꝙ ecclesia locupletetur cū aliena iactura: vt.ff.de cōdic.inde.l.nam natura. ¶Formatur sic libel-
28 lus, dicet administrator ecclesie: Dico † ego Titius administrator ecclesie sancte crucis Aurel̄. nomine dicte ecclesie, ꝙ Meuius reliquit Sempronio sancte crucis quinquaginta libr. Parisi. vel alicui rem que erat legata, qđ potuit facere, quasi dictū Semproniū honorasset taliter. Sic ab eo relinqui poterit istud legatum: peto ecclesie nomine dicte ꝙ Titius soluat mihi nomine eccl'ie legatū, ⁊ si negauerit legatum esse, vel distulerit soluere quousqꝫ vocatus erit in ius, peto nomine ecclesie ipsum in duplum condemnari: probatur hoc.C.de fideicō.l.ab eo.⁊.ff.de leg.j.l.plane.§.vlti. Vel si iā vocatus est in ius anteꝙ detur libellus dicet sic: quia legatum relictū ecclesie sancte crucis distulisti soluere, ⁊ super hoc passus es te ad iudicium vocari, peto nomine ecclesie duplū: vnde anteꝙ veniat in ius petetur condemnari in duplum si differat soluere quousqꝫ vocatus sit, ⁊ admittatur talis libellus, quia ordinatur ad legatum tale, vt dicitur.C.loca.⁊ conduc.l.conductores.

Summarium.

1 Actiones miste in rem ⁊ in personam, ⁊ ob id mistam habentes causam, que sint.
2 Hereditas ideo diuidi nō potest, quia incorporalis quedam res est.
3 Mista actio dr̄, que duorū diuersorū naturā in se cōtinet.
4 Familie herciscunde actio ad dandum ⁊ tradēdum cōpetit in rebus que diuidi possunt.
5 Actio finium regūdorum ⁊ ad prestationes ⁊ etiam ad traditiones competit.
6 Actiones personales, ⁊ que in rem ⁊ personam miste sunt, annos durant triginta.
7 Actio finium regūdorum pro quibus rebus locum habere dicatur.
8 Actiones miste que sunt, ⁊ quare sic dicantur.
9 Actio noxalis an sit personalis.
Actio ex vendito vēditori, ⁊ ex empto cōpetit emptori.
10 Actio ex vendito cōpetere potest ex quinqꝫ capitibus.
11 Actio noxalis ad repetendum, vbi contractus ipso iure nullus fuit.
12 Vsure pretij non soluti iure canonico possunt peti.
13 Expense facte in re vēdita repetunt̄ p actionē ex vēdito.
14 Actio ex empto emptori competit contra venditorem varijs ex causis.
Venditor tradens rem vitiosam de omni interesse tenetur emptori.
15 Emptor actiōe ex ēpto petere pt sibi de euictiōe caueri.
16 Arre nō loco pretij date repeti possunt ex empto actiōe.
17 Emens rem vitiosam a vēditore vitium ignorante qua releuetur actione.
18 Venditor qui emptorem induxit ad pluris emendum, tenetur restituere.
19 Emptor qualiter formet libellum contra venditorē qui non tradit rem quam vendidit.
20 Libellus quando sub alternatione sit formandus.
21 Actor nō tenetur alternatiue petitionē suā proponere.
22 Actio prima non tollitur, nisi expresse actū sit vt tollat̄.
23 Libellus ꝯm naturam obligationis est concipiendus.
Posse facere is dicitur, qui quod poscit, facere potest.

Quedam actiones. ¶Supra dictum est de actionibus mistis, aut eis que competūt tam ad rem ꝙ ad penam, ⁊ quia quedam sunt actiones miste, nō ad penam ⁊ ad rem, sed quia competunt tam in rem ꝙ in personam, ideo subijcit de his: sunt ergo quedam actio-
1 nes, que habent mistam causam, ⁊ † sunt iste, familie herciscunde act.⁊ cōmuni diuidundo. Item si regitur mista est in rem ⁊ in personam que competit inter eos qui habent agros confines, ⁊ in his tribus iudicijs permittitur iudici ex bono ⁊ equo adiudicare rem, ⁊ si alia pars grauetur, iudex in certa pecunia eidem partem cui fecit adiudicationem condemnare: hoc dicit vsqꝫ ad.§.omnes autem actiones. Nota hic loquitur de alia mistione ꝙ.s.in.§.sequens. qꝛ ibi loquitur propter rem ⁊ penam: nos loquimur hic de mistione propter hoc ꝙ iste actiones competunt ad dādum, ⁊ sic in personam, ⁊ ad tradendum, ⁊ sic in rem. ¶Litera ista infert: nam dicitur igitur, ⁊ non multum bene sequitur ad precedentia, vnde potest poni inceptiue ⁊ non illatiue, ⁊ sic non habebit respectum ad precedentia: vel si vis dicere ꝙ ponitur illatiue, continua sic: Supra dictum est de mistione actionum tam in rem ꝙ in personam, ideo subijcitur de huiusmodi mistione. ¶Dicit glos.hic ponitur tertium membrum diuisionis posite.s.eo.§.j.nam ibi dicitur ꝙ omnes actiones sunt aut in rem, aut in personā tantū: quia aut sunt in rem tantū, bene quidem, aut in personam tm̄, aut miste. Si miste, aut cōpetunt ad rem, ⁊ sunt in illo casu reales, aut ad pstationes.s.ad dādū, ⁊
2 nō ad hoc creatis his verbis, † qm̄ hereditas nō potest diuidi, qꝛ ea sunt diuisibilia, q̄ sunt tangibilia, ⁊ hereditas nō potest tāgi per naturā, cū sit ius, ⁊ sic res incorporalis: qđ not.s.e.de re.cor.⁊ incor.§.incorporales. Sed tamen licet hereditas sit ius incorporale, tamē plures res cōtinet corporales tāgibiles, que possunt diuidi, vt fundos, domos, ⁊ similia: vt.s.de re.cor.⁊ incor.§.j.⁊ ideo p hereditate diuidenda intelligas.i.hereditarijs diuidendis, ⁊ sic exponit̄.ff.fami.hercis.l.j.in prin. sic dicitur petitio hereditatis cōpetit heredi.ff.de peti.hered.l.j.petitio hereditatis, id est, rerū hereditariarū, vt.ff.de peti.here. l.regulariter. ¶Dicit gl.bene dicit familie herciscūde: familia enim multis modis sumitur, ⁊ in vna sui significatione familia accipit̄ p hereditate.ff.de verb.sig.l.pronunciatio.§.familie. ¶Itē hercisco herciscis, idē est ꝙ diuido dis.⁊ ideo dicitur, familie herciscūde actio, id est actio hereditatis diuidende: ⁊ est antiqua grammati-

ca herciſcunde, vnde familie herciſcunde, id eſt heredi-
tatis diuidende, intelligēde, id eſt rerum hereditarium.
3 Quare dicuntur miſte. Illud † dicitur miſtum, qđ ha-
bet naturam duorum diuerſorum, ſic eſt in iſtis actioni-
bus miſtis: nam competunt perſonaliter ad dandum, ꝛ
ſic ille qui dat, tenetur facere accipientis. ſ. §. ſic itaq̄ꝫ. ꝛ
ſic habent naturam perſonalium. Competunt etiam
ad tradendum, quia cōpetunt coheredi ad res corpora-
les: petitq̄ꝫ partem rerum corporalium ſibi tradi ꝛ aſſi-
gnari, non dari, quia iam habet dominium, dicit gloſ. ꝛ
ideo dicitur realis quātum ad hoc. Item dicitur perſo-
nalis, q2 ſi vnus percipit fructus ſolus ꝛ bona fide, forte
ſe credens ſolum heredem, fecit fructus ſuos: tamen co-
heres poteſt petere, ꝛ ſic eſt perſonalis, quia petit ſibi da
ri. Item ſi vnus facit impenſas ſolus, ipſe petit ſibi ſolui
expēſas pro parte a coherede ſuo, ꝛ ſic ſm hoc eſt perſo-
nalis: vt. ſ. de obli. que ex quaſi contra. §. item. ꝛ propter
hoc dicit lex: Familie herciſcunde iudicium conſiſtit ex
duobus, ex preſtationibus, ꝛ ex rebus, ꝛ ſic eſt realis, ꝛ
preſtationibus que ſunt perſonales, vt. ff. famil. herciſ. l.
item labeo. §. familie. ꝛ. l. his conſequenter. §. ſumptus. ꝛ
§. Celſus autem. Sed non eſt neceſſarium querere extra
4 nea exempla, quia † cum res corporales diuiduntur, in
illis rebus cōpetit actio familie herciſcunde ꝛ ad dan-
dum ꝛ ad tradendum: nam cum duo habent aliquam
rem per indiuiſionem, non poteſt ſignari aliqua pars
diuiſa in qua quilibet non habeat partem. Pone ergo
Titium ꝛ Meuium coheredes huius hereditatis diui-
dentes res corporales, Titio ſignatur media pars, ꝛ
Meuio alia pars media, ante diuiſionē Titius in parte
quam Meuius habebat partem idem Meuius in par-
te quā modo habet, quedam pars iure ſuo, id eſt quaſi
ſua, quia in illa parte quā modo habebat partem data
fuit pars ſibi quaſi ſua: item quia in illa parte Meuius
habuit partem, data fuit pars a Meuio, habuit ergo
Titius illam partem quā habet modo partem ex perſo
na ſua, ꝛ quantum ad illam non competit ad dandum,
nam illa pars per diuiſionem fuit facta Titij, ſi erant
veri coheredes, ꝛ idem eſt in perſona Meuij. Competit
ergo ad dandum ꝛ tradendum in qualibet re corporali
hereditaria, quam non eſt ſignare pro diuiſione in qua
quilibet non habeat partem: vt. ff. de rei ven. l. Pompo-
nius. ꝛ ideo quia Titius dat partem Meuio, dat partē
Titio, dicitur quedā permutatio, ꝛ agitur preſcriptis
verbis vbi aliquid eſt faciendum, vt. ff. famil. herciſ. l. his
conſequenter. §. ſed ꝛ cum monumentum. ꝛ in diuiſione
iſta, que fit rerum corporalium. Tertio ſemper eſt miſta
actu ꝛ aptitudine: quia quilibet partem a ſe ꝛ partem a
ſocio, ꝛ ſic pars quam habet a ſe ſibi traditur, ꝛ ſic in rē,
ſed quia pars quā habet a ſocio ſibi datur, ꝛ ſic in per-
ſonam: vt. ſ. eo. §. j. ꝛ eadē habet locū in actione cōmuni
diuidundo, vt. ff. cōi diuidun. l. per hoc iudicium. §. ſicut
autem, quando res aliqua eſt cōmunis duorum ſine cō-
tractu ſocietatis, quia tūc haberet locū actio pro ſocio,
5 vt. ſ. de oblig. que ex quaſi cōtrac. §. itē. Et idem † eſt in
finium regūdorum actione, quia cōpetit ꝛ ad preſtatio-
nes, ꝛ ad traditiones, vt. ff. finiū regun. l. j. eſt perſonalis,
ſed ſequitur, vt. ff. fin. reg. l. j. ſunt ergo miſte iſte actiones
quāto tēpore durant: ꝛ q2 actioni nondū nate nō preſcri
bitur, quero quando naſcitur. Dicit Mar. naſcitur ꝛ
cōpetit cum ille qui habet hereditatē cōmunē vel rem,
ꝛ poſſit diuidere, tunc naſcitur: vt. ſ. de obl. que ex quaſi
contrac. §. item ſi inter aliquos. ꝛ. §. item is. ꝛ eſt effectus
quando naſcitur, quia actioni nondum date nō currit
preſcriptio, vt. ff. de preſcrip. xxx. vel. xl. an. l. cum notiſſi-
mi. §. in his. ſi ergo naſcatur ex voluntate non currit
preſcriptio, niſi demū cum voluit diuidere. Unde pone
ꝙ duo fratres habent hereditatem patris vel alterius
cōem per quadraginta annos, ſi nunq̄ voluerint diui-
dere, poterunt diuidere, q2 adhuc nō currit preſcriptio,
ꝛ poterunt agere familie herciſcunde iudicio: ſed ſi nos
dicamus ꝙ naſcitur ex quaſi contractu, qui fuit in cō-
munitate, non poſſent diuidere, cum per tantū tempus
omne ius tollitur, vt. C. de preſcrip. xxx. an. l. ſicut in rem.
ꝛ. l. omnes. vnde magna eſt differentia vtrū naſcatur ex
6 voluntate vel ex contractu. ¶ † Quero quāto tempore
durat. Dico ꝙ iſte ſunt pſonales: vnde magis inſpecta
perſonalitate q̄ realitate durant tanto tempore quāto
durant perſonales, ꝛ ideo durant triginta annos. C. de
an. except. l. j. §. ad hoc. ſic enim dicitur petitio heredita-
tis, vt. C. de peti. heredi. l. hereditatis. Si ergo duo ſtete-
runt in cōmunione per. xxx. an. nō poterunt poſtea diui
dere vnus alio inuito: arg. C. de an. except. l. j. §. ad hoc. ꝛ
licet ſit preſcriptio actioni familie herciſcun. ꝛ coheres
nō poteſt petere diuiſionē, illud enim nō tamē pſcriptis
propter hoc reb⁹, q2 vterq̄ꝫ remanet dn̄s. ¶ Sequitur
de actione cōi diuidundo que multū eſt ſilis familie her
ciſcunde, vnde idē eſt in ea. ¶ Sequitur de actione finiū
regundorū que cōpetit pro finibus agroꝝ diuidendis: ꝛ
cōpetit pro ruſticis predijs. ff. finium regund. l. ij. in prin.
7 ¶ Sed quid ſi ſint † due domus, nunquid habet locū?
Dico ꝙ nō, quia nō ſunt cōfines, vt. ff. fini. reg. l. ſed ꝛ lo-
ci. §. penul. al's eſt ſub. l. nec vtile. al's, idē Pōponius. ſed
quid ſi ex vna parte ſit ager, ꝛ ex alia domus. Dico ꝙ
non habet locū directa actio finiū regundoꝝ que datur
pro agris tantū, tamē nō valet: habet autē vtilem, quia
non refert vtrum quis ponat arbores in confinio fundi
mei, vel lapides, vel etiam tantum, ꝛ ideo cōpetit vtilis,
vt. ff. fi. regū. l. ij. in prin. ſunt igitur tres iſte miſte. ¶ Sed
nunquid eſt alia miſta? Dicit gloſſ. ꝙ ſic, petitio heredi-
tatis, vt. C. de peti. heredi. l. hereditatis. nam illa cōpetit
ad res hereditarias cōtra poſſeſſores: cōpetit etiā cōtra
debitorem, qui improprijſſime poſſidet, competit contra
eum ad dandum, ſcꝫ vt ſoluat pecuniā quā debuit, ꝛ ta-
men illa pecunia non fuit defuncti, ꝛ ſic cōpetit ad dan-
dum, ꝛ tradendum, ꝛ ſic dicūtur miſte. ¶ Querit gloſſ.
quid de noxalibus actionibus, quia tādiu cōpetunt con
tra poſſeſſorē ſerui delinquētis, quādiu poſſidet, ſi deſi-
nat poſſidere, deſinit cōpetere. j. de noxa. §. oīs. ¶ Item
de tigno iniuncto nō tenet̄ quis niſi poſſideat, ſed iſtud
non eſt multum certum: alias gloſ. do. ff. de tig. iniunc.
l. j. ad fin. ¶ Item quid de interdicto quod vi aut clam,
qđ cōpetit contra poſſeſſorem: vt. ff. quod vi aut clam. l.
cōpetit. §. vlti. ¶ Item quid in actione ad exhibendum
que datur cōtra poſſidentem ſicut alie ſuperiores, ꝛ ſic
vidētur in rem. ¶ Quid ergo quidam dicunt eas ano-
malas, nec in rem. Gloſ. dicit eas perſonales ſicut actio
que eſt ad exhibendum perſonalis eſt, vt. ff. ad exhiben.
l. iij. §. eſt autem. j. eo. §. ad exhibendum quoq̄ꝫ. vnde iſte
ſunt in rem, non enim dicuntur miſte, quia illa actio di-
citur miſta in rē, que equaliter inducitur ꝛ propter rem,
ꝛ propter perſonā: vnde magis nō habet cauſam indu-
8 ctionis propter vnum q̄ propter aliud. † Ideo dicūtur
miſte, quia habent miſtā cauſam introductionis in rem
ꝛ in perſonam, ſed iſte actiones magis introducte ſunt
propter perſonas, q̄ ꝓpter res: vnde quia principaliter
habent cauſam a perſonis, dicuntur perſonales, ſed ex-
tenduntur ad rem, ſm rationem rei extenduntur cōtra
poſſeſſorem, ꝛ ideo dicuntur in rem ſcripte, vnde q2 pro-
pter perſonas principaliter introducta contra metum
inferentem, ſed tamen de equitate datur contra poſſeſ-
ſorem, vt. ff. quod met. cau. l. metū. §. vlt. cum. l. ſeq. in prin.
ꝛ. l. metū. §. j. ꝛ idē in interdicto qđ vi aut clam, q2 primū
fuit inuentū contra eū qui fecit vi aut clam. ¶ Itē in in-
terdicto ne quid in loco publico, ꝛ ſic de alijs. Primo cō
tra perſonā delinquētē fuerūt introducta: ſed ne poſſeſ-
ſor faceret lucrū in alterius preiudicium extenſa ſunt ad
poſſeſſores, ꝛ ideo dicunt̄ interdicta perſonalia in rē ſcri
pta. ff. de interdic. l. j. §. vlti. ſed de actione ad exhibēdum
nō video que fuit cauſa introductionis contra perſonā,
nec video legē que dicit; ſꝫ forte petebatur exhiberi res
a poſſeſſore, ꝛ erat obligatus ad hoc, ſꝫ tamē poſtea hic
ad exhibēdum extenſa fuit cōtra quēlibet poſſeſſorem, ꝛ
ideo q2 principaliter fuit data cōtra perſonam obligatā
iudicatur pſonalis a primo introducente, al's niſi fuerit
data in perſonam nō video quare dicat̄ perſonalis ma
gis q̄ realis, q2 datur cōtra poſſeſſorē, vt. ff. ad exhiben.
9 l. de eo. §. vlt. ¶ † De noxali nō videt̄ quare ſit pſonalis,
q2 ſemp poſſeſſorē ſequitur: vt. j. de noxal. §. omnis. vnde
dn̄s meus dicit eam realem, ſicut actio de peculio. ff. de
pecul. l.

pecul.l.quesitũ.z.l.eo tẽpore.z.§.§.omnes. ¶ Redeo ad
illud quod ego omisi.s.eod.§.sequens.z quero de actio.
ex empto z vendito,z cui competant. Apparet q actio
ex vendito cõpetit venditori.ff.de act.emp.l. Julianus.
§.ex vendito. Ex empto competit emptori.ff.de act.em-
pti.§.Julianus.§.j.z.l.ex empto. Actio ex vendito vt di
cunt habet quinqz capita: id est competit ex quinqz ca-
10 pitibus. ¶ † Primũ caput est qd cõpetit ad pretiũ rei vẽ
dite:vendidi tibi equũ pro decẽ libr. z post tradidi, vnde
peto vt tu soluas,vt.ff.de act.emp.l. Julianus.§.ex ven
dito. ¶ Secundum caput est,qr cõpetit ad accessiones,
vt ad ruta z ea que sunt in fundo vẽdito que non cedũt
venditioni ex quo non adherent fundo, vnde petaz sic:
Dico contra te q vendidi fundum talem pro centũ libr.
Paris. z tradidi, ibi erant tempore venditionis ruta et
ea que adhuc sunt in fundo,vnde peto vt illa mihi resti-
tuas:probatur per.l.ff.de actio.empt.l. fundi nihil aliud
est §.si ruta et cesa,vel.§.Gallus autem Aquilius. C.de
act.emp.l.ij. ¶ Tertium caput est quia cõpetit ad factũ:
pone,vendo tibi lapides in fundo meo,possum agere vt
tollas eos.ff.de act.empt.l.si is qui lapides.z dicam, ven
didi talem rem in fundo meo, vnde peto vt eam tollas.
Item competit pro contractu incontinenti apposito p
venditore iuxta venditionem,quia videtur esse pars pre
tij.ff.de contrah.empt.l.partem fundi.vnde dicam con-
tra te:vendidi tibi equum, tradidi pro decẽ libr. Paris.
z incontinenti iuxta venditionem cõuenit inter te z me
vt tu ires pro me Romam,vnde peto vt tu vadas,vel si
conuenerit aliquid dandum,petam dari, vt.C. de pact.
11 inter empt.z vend.l.ij.† Item competit ad rem redden-
dam,vbi contractus nullus fuit ipso iure,vbi res vendi
ta tradita est, vel vbi valuit z reducatur ad nullũ:vt vẽ
didi rem talem tibi pro decem, induxisti me per dolum
malum tuum ad vendendum, tradidi tibi cum non te-
nerer credens me teneri,vnde peto vt rem illã mihi red-
das,z ad hoc ago ex vendito,vt.ff.de contrahẽ. empt.l.
sed z Celsus.§.si fundus annua. z idem si fundus sit vẽ-
ditus ex pacto legis commissorie, si intra certum tẽpus
pretium non esset solutum q res esset inempta, vt. ff. de
fideicõmiss.l.si fundus.§.j.z ista quinqz capita ponuntur
tantũ. Dico q imo cõpetit actio ex vendito,z re tradita
tibi,ita similiter equum est vt percipiam vsuras de pre-
tio,z tales vsure permittuntur de iure canonico, vnde
12 dicam sic:† vendidi tibi fundum talem,tradidi,percepi
sti fruct⁹ ex fundo,vel percipere potuisti:vnde peto vsu-
ras pretij,nec iste vsure debentur ex mora,sed ex equita-
te,quia emptor habet fructus rei empte, vel habere po-
test,vt.ff.de act.emp.l. Julianus.§.ex vendito. Itẽ cõpe
tit expensis factis in re vendita, vt si vendo edificia, z
indigebãt refectione,z reficio,recupero expẽsas. Item
in curando seruo vendito. Item si emptor noluit recipe
re rem venditam,quas faciam expensas postea recupe-
ro z in cibaria: vt.ff.de act.emp.l. Julianus.§.preterea,
z.l.si venditor hominis.§.j. Itẽ contractus nullus fuit,
z res tradita est,z redditur deterior: petitur deteriora-
tio,vt dictum est in actione commodati. Item veniunt
fructus z omnes actiones,z idẽ vbi retinuit ab initio,z
redactus est ad non contractum:vt.ff.de cõtrahẽ.emp.
l.sed z Celsus.§.si fundus annua.z de leg.cõmiss.l.si fun
dus.§.j. Et sm ista formatur libellus: Dico contra te,
13 † vendidi tibi seruũ,cecidit in infirmitate sine dolo meo
z culpa, in ipso curando feci expensas in centum solid.
vnde peto centum solid.per actionem ex vendito. Item
in reficienda domo feci expensas vtiles vel necessarias
in domo tibi a me vendita,z centum expendi, vnde pe-
to centum. Item induxisti me per dolum malum tuum
vt ego venderem tibi fundum meum talem,vendidi do
lo inductus,z tradidi credens me teneri in fundum,pe-
to vt rem mihi reddas ratione deteriorationis: al's sm
Joan.petam deteriorationem z estimabo te centũ solid.
Dicam,vendidisti mihi illam deteriorem per dolum vel
per culpam leuem,vnde peto vt rem mihi reddas ratio-
ne deteriorationis:argu.ff.cõmod.l.iij.§.si reddita.ff.de
leg.cõmiss.l.si fundus.§.j. Et hec de actione ex vendito.
¶ Sequitur de act.ex empto que competit emptori:vt
ff.de contrahen.emptio.l.in venditionibus.§.penul. z.l.
14 alioquin.§.j. Item † competit ad interesse,quia res ven
dita non traditur:vt.ff.de act.empt.l.j. Tertio competit
vbi res tradita est:vt.ff.de act.empt.l. Julianus.§.j.z est
differentia vtrum non tradatur, quia tunc tenetur ad
interesse intra rem.l.quanti plurimi fuit res, z ideo non
ad interesse extra rem,scilicet ad illud qd emptor amisit
propter hoc q res non fuit tradita vel vendita: vt.ff.de
act.empt.l.si sterilis.§.cum per venditorẽ.sed vbi vendi-
tor tradit rem vitiosam, ipse tenetur de omni damno
etiam extrinseco. Unde pone, vendidi tibi vitiosum ti-
gnum,vel ouem contagiosam,z tradidi, per vitium ti-
gni tota domus corruit,vel per vitium ouis totum oui-
le infectum est, ego teneor tibi ad estimationem totius
damni z domus z ouilis ratione tigni vel ouis contin-
gẽtis,si est tradita scienter,vt.ff.de act.emp.l. Julianus.
§.si vero sciens. z versic. siue igitur edes. z est ratio,quia
plus delinquit qui vitiose tradidit, q qui non tradidit:
sic intelligitur.ff.de actio.empt.l. Julianus.§.j.z.ij.z.l.si
sterilis.§.cum per venditorem. z sic competit ad inter-
esse vbi res alterius materie venditur pro re alterius,vt
es pro auro,stannum,pro argento. Item si res vendita
non tradatur, in istis tribus competit ad interesse, z est
primum caput, scilicet qd competit ad interesse: sed ca-
put emptionis ex empto est, qr competit ad euictionem
15 vnde † emptor potest petere actione ex empto q em-
ptor sibi caueat de euictione rei tradite z vendite, vt.ff.
de edil.edict.l.qd si nolit.§.quia assidua. ¶ Item tertiũ
caput,vt venditor terminos rei vẽdite designet empto-
ri,vt potest petere emptor:vendidisti mihi fundum, po-
ne Titianum, peto vt designes mihi terminos fundi
vt sciam quantum habeat de longitudine, z quantum
de latitudine, z instrumenta fundi.ff.de act.empt.l. Ti-
tius heres. ¶ Quartum capitulum, vt si venditori res
sit surrepta,vel alio modo amisit sine dolo suo, vel cau-
sa damnabili, q actiones cedere tenet emptori, z man-
datur periculo emptoris si non fuit in mora:si autem sit
in mora,tenetur de hoc, quia emptor quesiuisset si non
esset in mora,vt.ff.de act.emp.l.si ea res.§.j. Item si non
sit in mora venditor, z non possit actiones cedere pro-
pter domini defectum, vel quia vendidit rem alienam,
tenetur ad interesse:vt.ff.de contrahẽ.empt.l.quod sepe.
§.si res vendita. ¶ Item quintum competit pro arris
repetendis. Pone, emptor dedit arras,conuenit inter
eos q discederet ab emptione, q potest fieri nudo pa-
16 cto,vbi arre date sint loco pretij: † pone ergo q arre nõ
dantur loco pretij,licet inter emptorem z venditorem
q venditio rescindatur, quomodo repetet ipse arras
quas dedit,z certe cõpetit actio ex empto, vt.ff.de act.
empt.l.ex empto.§.is qui vina. ¶ Sextum competit ad
redhibendum,pone, credis a me emere virginem, ven-
do eam mulierem, potes agere contra me vt reddam
pretium z recipiam mulierem, z sic competit ad redhi-
bendum: nõ enim competit ad redhibitoriam pretoria,
quia competit pro morbis vel vitijs corporis,sed ista nõ
est vitiata corpore,z ideo non competit redhibitoria, vt
ff.de edil.edic.l.j.§.idem Julianus.versic.ceterum.si ni-
hilominus actum datur actio ex empto, vt in dicto.§.z
ff.de act.emp.l.ex empto.§.si quis virginem. z habet lo-
cum cum emptor ignorat,z venditor scit eum ignorare,
si autem emptor sciat,non decipitur.ff.de act.empt.l.j.z
de edil.edi.l.j.§.illud sciendum. z sic intelligatur. ¶ Se-
ptimum capitulum est, z sm sententiam glos.nam glos.
17 intelligit vbi † venditor vendidit ignoranter aliquid vi-
tiosum,cõpetit emptori quãto minoris ciuilis, que cõpe
tit pro quãto minus res valebat tẽpore vẽditionis, z est
pretoria,z durat anno tantũ:sic not.ff.de act.emp.l. Ju
lianus.z vidi quẽdam scholarẽ,qui intentauit quãto mi
noris durare anno.C.de edil.act.l.ij. Dicit ipse, verum
est quãto minoris pretoria durat anno, sz ciuilis est per-
petua,vt.j.de perpe.z temp.act.in princ.z ego intentaui
ciuilẽ quãto minoris,vnde sum exclusus anno:z induxit
pro se illã gl.ff.de act.emp.l.Julianus. z obtinuit, z tamẽ
ab initio reputabatur fatuus,pter hoc intendebatur.
¶ Item est octauum qd cõpetit pro deceptione: pone

tu vis mihi vẽdere fundum tuum, induco te per dolum vt pro minori des, quia dico ꝙ ibi est herba pestilens, ꝛ sic tu das pro minori inductus per dolum meum, tu potes agere contra me, vt cum ego te deceperim, dem verum pretium, vt.ff. de actio.empt.l. Julianus.§. per con
18 trarium. Item † econtra venditor induxit emptorẽ ad plus emendum propter aliquam conditionem, quam dixit esse in re, ꝛ non erat. Unde tenetur emptori ad deceptionẽ vt prestet emptori quanto plus esset empturus emptor si esset talis qualis venditor eum dixit: vt.ff. de actio.empt.l. Julianus.§. si venditor.ꝛ.§. per contrarium. ꝛ est verum vbi est deceptio hominis ꝛ non rei. Si autẽ sit deceptio rei, quia emptor emit vltra dimidiam iusti pretij: in hoc est dissensio, ꝛ dubitatur. Quidam dicunt dari actionem in factum, alij officium iudicis: vt C. de act.empt.l.ij. ꝛ de testa.ma.l. in contractibus bone fidei. Alij dicunt dari condictionem ex.l.C. de rescindenda vẽdi.l.ij. ¶ Nonum capitulum, quia iuncta actione, licet non permissa euictio, agitur tamen per euictionem actione ex empto: vt.C. de euictioni.l. non dubitabatur. ¶ Decimum capitulum est, quia competit pro eo quod deducitur in pacto incontinenti interposito: vt.ff. de actio.emp.l. tenetur.§.ij. ꝛ de pac. inter empt. ꝛ vend.l.ij. ¶ Formãtur sic libelli in primo capitulo quando venit
19 interesse, quia res non traditur: † Dico contra Titium ꝙ ipse vendidit mihi equum vnum talem pro decẽ libr. Parisien. quas decem libr. sibi solui, vel alij de mandato suo, vel si non solui, has decem libr. offero, vnde peto vt equum mihi vẽditum tradat, vel interesse meum, quod estimo quindecim libr. sic formant quidam, oportet ꝙ pretium sit solutum, al's non possum agere, nisi offerat: vt.ff. de act.empt.l. Julianus.§. offerri. Item ideo dixit, vel alij de mandato suo, quia idem est: quia qui per aliũ recipit solutionem, ꝛ ipse recipit.ff. de vi ꝛ vi arma.l.j.§. deiecisse. Item ideo dixit, peto rem mihi dari, vel interesse: quia interesse loco rei succedit, vt.ff. de act.empt.l.j. Et ideo petit̃ interesse vel res tradi: quia reus obligat̃ alternatiue ad traditionem vel interesse, vel eius est electio, quia electio est debitoris alternatiue: vt.ff. de iur. dotium.l. plerũq; ad finem. sic ꝛ si peterem tradere precise, plus peterem: vt.j̃. eo.§. preterea si quis generaliter.ꝛ.§. huic. Iste libellus, quia non est obligatus ad tradẽdam rem vel interesse sed ad rem tradendam, sed a tempore venit interesse, ꝛ ideo non petit, nisi illud q̃d est in obliga
20 tione: † ideo enim libellus datur sub alternatione, vbi est alternatiua obligatio, vel libellus sit conformis obligationi, nam ₰m obligationis naturam debet libellus formari, ꝛ condemnatio moderari, vt.ff. de nego.gest.l. Pomponius.ij.ꝛ.j̃. eo.§. huic. sed hic non est obligatus alternatiue, sed statim ad rem tradendam, ꝛ cum erit in mora, tenebitur ad interesse. Item actor debet certum quid consequi ex dãnatione rei, ex quo habet certã obligationem.j̃.e.§. curare.C. de sen. que sine certa quãti. per totum. sed ₰m hoc nõ consequeretur certum quid: quia reus potest variare non solum vsq; ad sententiam, sed etiam vsq; quo lis sit contestata, ꝛ etiam in executione facienda, nam nisi peteretur vt traderet, diceret, malo tradere rem, ꝛ sic semper variabit, ꝛ sic notat glo. ꝛ probatur expresse.ff. de verb.obliga.l. eum qui certarum.§.
21 vlti. Si ergo † astringeretur actor ad petẽdum alternatiue, nõ reportaret certam sententiam, q̃d esse nõ debet, ꝛ ideo libellus non valet, ꝛ per hoc Joan. de ble. dicit: Peto vt rem mihi tradas, ꝛ si nõ tradas, peto interesse, ꝛ sic non petam sub alternatione, sed petam illud q̃d est in obligatione, sc; vt rem tradas. Item quia interesse debetur si res non tradatur, petam interesse sub conditione, si venditor rem non tradat: sed iste libellus est dubius, nam sicut dixi, prima actio non potest petere rem ꝛ interesse simul, quia interesse succedit loco rei, vt.ff. de actio.empt.l.j.j. respon. Pone ergo, emptor petit rem, ꝛ si res non tradatur petit interesse. Pone vltra, venditor non tradit, ꝛ sic cõmissa est obligatio ad interesse, ꝛ purificata non inuenitur, ergo rem nõ potest petere, q: iam peteret vtrũq;, ꝛ debet esse contentus vno: vt.ff. de pact.l. ruptũ.§. si pacto. vnde in casu vbi conditio euenit
22 sub qua petitur interesse, petit vtrũq;: nam † hodie non tollitur prima petitio nisi agatur expresse vt tollatur, nã hodie nõ fit nouatio, nisi expresse hic agatur.C. de noua.l. vlt.ã. quib. mo. tol. ob. proditur autẽ.§. est autẽ. sed olim secus erat; nã vbicunq; nõ potest simul petere, ꝛ inuenit̃ simul vtrũq; petere, cum extaret cõditio super interesse videtur ꝙ non sit bonus, sed cõcedo vbi essent duo, que simul possent exigi, ꝛ vnum dependet ex alio ꝙ possunt simul peti, ꝛ locator domus petere ꝛ domũ cõductã, ꝛ si conductor differat, si domũ restituere distuleris, peto te cõdemnari in estimatione illius, vt vna cũ domo estimationem mihi restituas, vt.C. de loca. ꝛ cõduc.l. cõductores. ꝛ ibi notant gl. Item nõ valet libellus Jo. nam ibi potest petere certum quid, vnde op; dicere: mihi debes ex tali causa illud aut illud, vnde peto illud aut illud, vt
23 j̃.e.§. huic. quia † libellus debet proponi ₰m naturã obligationis, vt de neg.gest.l. Põponius.ij. sed vbi actor potest intentare certum quid, al's non admittitur, nisi certum faciat, vnde cum ipse possit certum quid ponere in suo libello, debet ponere certum, al's repelleretur: ꝛ q̃d ipse possit, probatur. Qui potest facere ꝙ possit, posse facere videtur: vt.ff. de regu.iur.l. qui potest. sed actor potest ipsum interpellare ꝛ constituere in mora: nam per interpellationem cõstituitur quis in mora, vt.ff. de verb. oblig.l. stipulatus.ꝛ.l. vlt.§.j. vnde petã rem tradi simpliciter, ꝛ sic dicam: Dico cõtra Titium ꝙ ego emi ab ipso vnum talem equũ, ꝛ designabo, ꝛ solui pretiũ, vel offero q̃d est idem, vt.ff. de act.emp.l. Julianus.§. offerri. vnde dicã emi a Titio talem equũ pro decẽ libr. Parisi. quas sibi solui, vel offero soluere statim, vnde peto ipsum condemnari vt equũ mihi redat, non possum agere p̃cise vt tradat.ff. de oper. no. nuncia.l. stipulatio.§. siue.

Summarium.

1 ¶ Actiones que sint bone fidei, ꝛ que stricti iuris.
2 Actiones quare bone fidei quedam dicantur, cum in omnibus contractibus bona fides exigatur.
3 Usure a tempore more currentes in iudicijs bone fidei, officio iudicis petuntur.
4 Periculum rei estimate date ad vendendum quando sit dantis, ꝛ quando recipientis.
5 Equalitas in cõtractib⁹ bone fidei d; maxime seruari.
6 Actio finium regundorum an sit bone fidei, an vero stricti iuris.
7 Actiones in factum an sint bone fidei, an iuris stricti.
8 Dolus contractui bone fidei interueniens, ipsum nullum reddit.
9 Dolus contractum bone fidei, cui incidit, non reddit nullum, sed purgatur.
10 Uenditio cui dolus causam dedit, ꝛ si tenet, actione tamen de dolo infirmatur.
11 Uenditore a cõtractu discedente, per actionem ex empto ꝛ vendito repetuntur arre.
12 Actiones bone fidei in quibus differant a cõtractibus stricti iuris.
13 Compẽsatio facilius fit in actione bone fidei, ꝙ̃ in stricti iuris actionibus.
14 Partus ancille apud furem editus an possit eadem peti actione qua ꝛ mater.
15 Fructus quando petãtur eadem actione cũ principali.
16 Actio prescriptis verbis quibus, quando ꝛ pro qua re competat.
17 Prescriptis verbis agere nequit, qui contractum ex parte sua non impleuit.
18 Cõtractus, do vt des, est bone fidei, ꝛ dicit̃ permutatio.
19 Prescriptis verbis non solum pro innominatis contractibus, verum etiam quando contractui pactum incontinenti appositum est, competit.
20 Mutuum quotuplex sit, ꝛ quod vnumquodq;.
21 Certi condictiones due sunt, generalis, scilicet ꝛ specialis, ꝛ nu. 23.
22 Condictio certi quo possit modo concludi.
24 Certi condictio an competat pro mutuo.

Condictio

25 Condictio certi quibus verbis debeat concludi.
26 Libellus qualiter formetur quādo mutuum repetitur.
27 Mutuans pecuniam suam Parisijs, an debeat illam ibidem recipere.
28 Mutuo concedens pecuniam sub certa forma, an compelli possit sub alia recipere.
29 Pecunia mutuo data an debeat eadem reddi, etiam si valor mutatus fuerit.

Actionum autez quedā.

¶ Dicit glo. ꝙ hec est diuisio actionum. Respō. negās,
⁊ est vna ⁊ non est diuisio actionum: ſm substantiam a-
ctionum non curo modo dicere vtrū sit diuisio ſm sub-
stantiam actionum vel non. ¶ Dicit hic Imperator ꝙ
quedam sunt actiones bone fidei: quedam sunt stricti iu-
1 ris. † Bone fidei sunt, ex empto, vendito, locato, condu-
cto, negotiorum gestorum, depositi, commodati, man-
dati, pro socio, tutele, pignoratitia actio, familie herci-
scunde, prescriptis verbis, que de estimato, ⁊ illa que ex
permutatione competit, ⁊ hereditatis petitio: quāuis e-
nim vsq; adhuc incertū erat inter bone fidei iudicia con
numeranda hereditatis petitio esset an non. hoc dicit
vsq; ad. §. fuerat. Et ibi ponitur alia que est bone fidei: vt
actio ex stipulatiōe pro dote, ⁊ sic sunt decem ⁊ septē hic
enumerate. Seruabo hūc ordinem. Primo signabo cō-
traria. Secundo veniam ad questiones quas glos. mo-
uet: ⁊ multa interserit difficilia ⁊ subtilia. Tertio, q2 hic
fit mentio de actionibus bone fidei de quibus fit mentio
s̄. eo. §. sequēs. ⁊ ibi de quib9 nō dixerunt redibo ad eas,
⁊ de eis dicam: ⁊ propter hoc repeto ego. §. istum. ¶ Op
2 ponitur ad. §. istum: diuisio debet sumi ex opposito, † cū
ergo dicat hic quasdam esse bone fidei, sed contra hoc
lex dicit ꝙ in omnibus bona fides exigitur, quod sic op-
ponitur. C. de actio. ⁊ oblig. l. bonam fidem. Respon. nō
dicuntur bone fidei propter hoc ꝙ nō requiritur bona
fides in alijs: nam in alijs exigitur, vt in contraria lege,
bonam fidem. Sed dicūtur bone fidei propter exuberā-
tiam bone fidei que exigitur in eis, nam maior exuberā-
tia bone fidei exigitur in istis actionibus bone fidei: naz
quāuis in omnibus contractibus bona fides exigatur,
tamen maxime expectanda est in bone fidei contracti-
bus, vt. C. de rescin. vend. l. si dolo. ⁊ sic propter exuberā-
tiam bone fidei plus exigitur in istis q̄ in stricti iuris, vt
lit. contest. cum peto nō meum, nec fuit meum, nec eius
a quo causam habeo, vt. ff. de vsur. l. mora. §. in bone fi-
dei. ⁊ l. videamus. §. si actionem. ⁊. ff. de actio. empt. l. Iu
3 lianus. §. ex vendito. † vsure veniunt in bone fidei iudi-
cijs a tpe more officio iudicis. ff. de nego. gest. l. quia tan-
tūdem. ⁊ non in stricti iuris iudicijs: vt. C. de condic. in-
debi. l. j. ⁊ de vsuris. l. iij. Sed contra in arbitrio veniunt
ista, et ſm hoc dicitur esse bone fidei: insufficiens ergo
est iste. §. qui non enumerat illas, ⁊ sic opponitur. j. eo. §.
preterea. Sol. dicit glos. ea que veniunt in bone fidei iu-
dicijs veniunt iure actionis, sed ea que veniunt in arbi-
trium, non veniunt iure actionis, sed officio iudicis qđ
supra naturam actionis est, sed que sunt illa que veniūt
in istis actionibus, videbitis. Tertio opponitur, hic di-
citur: actio que datur de estimatione est bone fidei, ⁊ est
periculum recipientis dicit glos. Ad istud subauditum
4 glosse opponitur: contra, imo lex distinguit † vtrum re-
cipiens rogauerit sibi dari vendendam, ⁊ tunc eius pe-
riculum, aut dominus rogauit recipientem, ⁊ tunc peri
culum remanet domini: vt. ff. de prescrip. verb. l. si gra-
tuitam. §. j. Sol. dicit glos. refert, aut dico sic: estimo rem
istam decem solid Parisi. vnde volo vt mihi reddas de-
cem solid. vel restituas rem, ⁊ si plus habueris, illud sit
tuum, ⁊ tunc indistincte periculum est recipientis, vt. ff.
de estimat. actio. l. j. §. vlti. ⁊ hic: aut dico sic, estimo rem
meam, decem solid. Parisi. vnde plus distinguitur ſm
legem contrariam, quis primo rogat, ⁊ eius sit pericu-
lum, sic loquuntur. ff. de prescrip. verb. l. si gratuitam. §. j.
sic igitur iste actiones que hic enumerant̄ sunt bone fi-
dei. ¶ Dicit glos. contra omnes alias quas non inue-
nio enumeratas hic dicam stricti iuris, nam diuisio fit
per oppositū, tamen hic ponit illas que sunt bone fidei
per modum diuisionis, ⁊ in vno contrario intelligitur
cognitio alterius: vt. ff. qui sunt sui vel alieni iur. §. j. per
consequens intelligunt̄ oēs alie distincte, ⁊ sic erūt stricti
iuris. ¶ Hic dicit de actione mandati, depositi, tutele,
⁊ commodati, ⁊ iste sunt directe ⁊ contrarie: nunquid
ergo intelligitur hic de cōtrarijs? Glos. dicit ꝙ sic, quia
hic generaliter dicit de istis, ⁊ non dicit vtrum directe
vel contrarie, vnde intelligemus generaliter. ff. de publi.
in rem actio. l. de pretio. ¶ Item ꝙ actiones sunt bo-
ne fidei, fauor est: quia plura veniunt in eis, vnde exten-
5 dendus est. ff. de liber. ⁊ posthu. l. cum quidam. Item † ⁊
ista magis mouet: in bone fidei iudicijs equalitas seruā-
da est, cum ergo directe sint bone fidei, ergo ⁊ contra-
rie, argu. ff. de arbi. l. si cum dies. §. vlti. Nec obst. ff. depo-
siti. l. ei apud quem. ⁊. C. de rerum permut. l. ex placito. in
vltima questione in princi. ⁊. ff. de his qui not. infa. l. fur-
ti. §. contrario. quia sol. ibi patet in textu: ⁊ quod not. de
in litem iurando. l. in actionibus. in princip. hic dicitur
ꝙ actio depositi est bone fidei. Quidam dicunt ꝙ sic, si
est ciuilis, sed in quatuor casibus in quibus datur pre-
toria non erit bone fidei, vt. s̄. eo. §. item mista. ⁊. ff. depo-
siti. l. j. §. j. Gloss. dicit ꝙ imo, quia hic loquitur genera-
liter, ergo intelligitur generaliter de omni actione depo
6 siti: argu. ff. de public. l. de pretio. ¶ Nunquid † actio fi-
nium regundorum sit bone fidei? Quidam dicūt ꝙ sic
propter similitudinem quam habet cum actione cōmu-
ni diuidundo, ⁊ familie herciscunde, vt. s̄. eod. §. quedā.
tamen glos. dicit contra, quia non inuenitur hic enume-
rata. Non obstat ꝙ est similis illis que sunt bone fidei.
Uerum quo ad quedam, sed nō per omnia, nam maior
ratio est ꝙ ipsa sit stricti iuris q̄ communi diuidundo,
vel familie herciscunde iudicium: nam iste dicuntur bo-
ne fidei propter magnam equitatem, sed finium regun-
dorum contra equitatem, quia in ea quandoq; adiudi-
catur aduersario quod meum est solum, ⁊ sic est iustum
contra equitatem ꝙ res mea adiudicatur aduersario
meo, ⁊ tamen ita est, vt. ff. finium regun. l. ij. §. fina. sed in
actione familie herciscunde, ⁊ cōmuni diuidundo non
adiudicatur alij qđ meum est solum, sed illud qđ est cō-
mune, ⁊ sic non est ita cōtra equitatem, vt. j. de officio iu
dic. §. vlt. ⁊ ideo illa iudicatur stricti iuris, sed nō est mul
tum bona ratio quare non sit bone fidei, vnde teneo il-
lam, quia nō enumeratur hic. ¶ Dicit glos. super actio-
ne in factum, vna est que est subsidiaria legis Aquilie,
itē alia que est loco prescriptis verbis, vt. ff. de prescrip.
verbis. l. j. item quarta, que datur ex varijs figuris cau-
sarum: vt. C. de sacrosanc. eccl. l. sancimus. vtrum sit vnā
species inter actionem in factum, vel plures species, de
hoc non curo. C. de rerum permuta. l. ex placito. in vlti.
7 questione. ¶ Quero † nunquid iste actiones in factum
sint bone fidei vel stricti iuris? Quidam dicunt ꝙ sic a-
ctio in factum que competit pro estimato, vel in casu
permutationis: q2 actio prescriptis verbis que compe-
tit in istis casibus est bone fidei, vt hic, ⁊ actio in factum
est eadem cum prescriptis verbis, vt. ff. de prescript. ver-
bis. l. j. Glos. dicit eam stricti iuris: quoniam hic nō nu-
meratur inter bone fidei. Item quia certi conditio com-
modati generalis est stricti iuris, quoniam non nume-
ratur hic, ⁊ tamen concurrit cum actione ex vendito,
que est bone fidei, vt hic: vnde dicit glos. idē est in actio-
ne in factū. Et dico argu. glos. non procedit ex vero in-
tellectu, quia quandoq; actio concurrit cum alia, vt cer
ti condictio cum actione ex vendito, ⁊ propter hoc non
est eadem cum ipsa, cum quelibet cōpetit diuersis respe-
ctibus: vna quia certum debet, ⁊ istud potest esse etiam
ex contractu stricti iuris, ⁊ ideo non est bone fidei, vnde
quelibet retinet suam naturam, sed actio in factum nō
dicitur concurrere cum actione prescriptis verbis, quia
est eadem, ⁊ quandoq; vocatur prescriptis verbis, ⁊
quandoq; in factū, vnde etiam lex dicit prescriptis ver-
bis actio, ⁊ sic est eadem, vt. ff. de prescrip. verbis. l. si tibi
aree mee. §. vlti. vnde dico cum sit eadem cum actio-
ne prescriptis verbis, vbi prescriptis verbis erit bone fi-
dei et in factum vel stricti iuris, illa erit stricti iuris,

quia non habet diuersas cõsiderationes vna ab alia, se-
cus in certi condictione que non est eadem cum actione
ex vendito: sic intelligo. ff. de prescrip. verb. l. j. ⁊ l. si tibi
aree. §. vlti. ⁊ hec vera, licet Dynus teneat cum glos. sed
male, ⁊ ad legem per ipsum alleg. responde sicut hic re-
spondetur ad leg. glos. ¶ Dictum est. s. ꝙ maior exube-
rantia requiritur in bone fidei ꝙ stricti iuris: quero in
quo est maior vberantia? Dicit glos. reperitur in cõtra-
hendo ⁊ in dissoluendo contractum. Item in actioni-
8 bus in contrahendo in initio est differentia: † nam in
bone fidei contractibus vbi exigitur exuberantia bone
fidei, dolus, qui bone fidei contrarius est: vt. C. de rescin.
vendi. l. si dolo. facit contractum bone fidei nullum ipso
iure, si dolus dedit causam contractui, vt. ff. de dolo. l. ⁊
eleganter. in princi. Unde si volebam tibi vendere rem
meam, ⁊ tu induxisti me per dolum vt tibi venderem,
venditio nulla est ipso iure: ⁊ intelligo hoc de dolo sim-
plici, quando habet aliquem consensum: secus in dolo
cum metu, qui non est celatus sicut simpliciter, nam do-
lus cum metu non facit contractũ ipso iure nullũ: vt. ff.
quod met. cau. l. si mulier. §. vlti. sed dolus etiam simplex
non facit cõtractum stricti iuris ipso iure nullũ, sed per
exceptionem, vt. C. de inutili stipu. l. dolo. Petr. tenet ꝙ
in primo casu teneatur contractus ipso iure, ⁊ in. l. si do-
lo. C. de rescin. ven. qd non puto, qꝛ deficit cõsensus: vt. ff.
de trãsac. l. qui cũ tutoribus. §. qui per falaciã. ⁊ ideo ⁊c.
arg. ff. de liber. homi. exhi. l. iij. §. si eum. ⁊ qd not. Dy. in. c.
scienti. sed certe hoc non placet per. l. si dolo. C. de inutili
stipula. coniuncta. l. j. in fi. ff. de pact. ⁊ de actionib. ⁊ obli.
l. non solum. l. in omnibus. ⁊ l. in quibuscunqꝫ. vnde cre-
do Petrum bene dixisse, ar. eorum que dicunt doctores
de contractibus ob turpem causam in. l. non dubium. ⁊
Dynus in. c. que contra ius. Sed si velis saluare glo. dic
ꝙ hoc contingit propter exuberantiam bone fidei, que
in his contractibus requiritur, ⁊ hoc respexit notabili-
ter ista glos. al's si teneres Petrum non esset differentia
in hoc inter actionem bone fidei, ⁊ stricti iuris, qd vide-
tur inconueniens ⁊ absurdũ: ⁊ est est ratio, qꝛ non plura
requirantur ⁊c. vt. ff. de transac. l. cum hi. §. si pretor. ⁊ de
itine. actuqꝫ priua. l. iij. §. hoc interdictum. ¶ Item quia
auferretur sibi per hoc preeminentia siue excellẽtia sua,
ergo ⁊c. vt. s. de iure natura. §. sed ⁊ quod. ⁊ quod dicam
in. §. preterea. ¶ Item qꝛ si teneretur contractus, nasce-
retur actio, ⁊ illa esset bone fidei, vt hic, sed mala fides
ipsam circũscribit, ergo ⁊ contractum annullat, qd est
verum si vult deceptus dicere nullum valere, valet quã-
tum ad se, quia ex eius parte non fuit mala fides, ex alte
ra secus, vt. ff. de iniusto testa. Item maior exuberantia
9 est post contractum: † nam in contractibus bone fidei
si dolus inciderit in contractum, dolus non facit con-
tractum nullum ipso iure, sed ille dolus purgatur per
actionem ex eo contractu. Uerbi gratia, volebam tibi
vendere rem meam, sed non volebam dare pro minori
decem libr. Parien. induxisti me per dolum tuum ꝙ
ego venderem pro minori decem lib. puta pro octo libr.
agam actione ex vẽdito ad decipiendum vt reddas mi-
hi rem ⁊ recipias pretiũ, vt. ff. de actio. emp. l. Julianus.
§. si venditor. sed in stricti iuris iudicio purgatur per ex-
ceptionem doli, vel actione de dolo, vt. ff. de dolo. l. ⁊ ele-
ganter. §. nõ solum. Et intelligit gl. vbi contractus nul-
lus est, quia dolus dedit causam contractui, ꝙ si res tra
datur ex eo contractu ꝙ repetitur res nõ per actionem
ex eo contractu, quia contractus nullus est, sed ꝑ actio-
nem de dolo: sic notat glos. ff. de dolo. l. ⁊ eleganter. in
prin. sed vbi tenuit cõtractus ipso iure, tunc dolus pur-
gatur per actionẽ ex eo contractu, quia tunc cõtractus
tenet, ⁊ ideo potest ex eo agi. ff. de act. empt. l. Julianus.
§. si vẽditor. sed vbi nullus est ipso iure, purgatur dolus
si res sit tradita, per actionẽ de dolo. Unde Bul. ait per
10 verba sua elegantia: vbi † venditio celebrat dolo dante
causam cõtractui, ⁊ sic nulla est, dicit Bul. processit ven
ditio, quia bene tenet traditio, ⁊ trãsfertur dominium,
⁊ ideo necesse est ꝙ infirmetur: ⁊ propter hoc dicit Bul.
infirmando per actionem de dolo: vt not. ff. de dolo. l. ⁊
eleganter. in princip. ⁊. §. non solum. Dominus meus ⁊

gloss. alibi tenẽt contra, vnde dicit ꝙ licet dolus det cau
sam contractui, ⁊ sic sit cõtractus nullus, tamen si pro-
cessum est ad traditionem, agitur ex eo contractu, puta
ex vendito, si venditio fuit, vt sicut processit de facto, ita
de facto retractetur: nec inconueniens debet dici si ex
contractu, qui nullus est agatur, nam si quis vẽdat tibi
fundum, vt si pecunia nõ soluatur ad diem certum, res
sit inempta, non soluitur per te, ⁊ sic res est inempta
perinde ac si nunquam vendita fuisset, vnde venditio
nulla est, ⁊ tamen lex dicit ꝙ agitur ex vendito, vt res
tradita ⁊ fructus ⁊ actiones reddantur, ⁊ tamen con-
tractus nullus est, vt. ff. de contrahen. emp. l. sed Celsus.
11 §. si fundus annua. ¶ Itẽ pone † ꝙ res vẽdita est, ⁊ da-
ta est arra, vnus discedit, pone ille qui recipit arras, ⁊
potest facere. s. de contrahen. emp. §. ij. ⁊ sic contractus
venditionis nullus efficitur: ⁊ tamen lex dicit ꝙ repeti-
tur arra per actionem ex eo contractu ex empto ⁊ ven-
dito, vt. ff. de actio. emp. l. ex empto. §. is qui vina. Simi-
liter sic dicam ibi: licet cõtractus sit nullus, si processum
est ad traditionem, agetur ex eodem contractu: ⁊ hoc
notat glos. C. de rescinden. vẽdi. l. si dolo. ⁊ glos. est bona,
Sed quidam habent quãdã malam additionem, ⁊ ego
habeo illam, ⁊ dicit cum gloss. ꝙ vbi contractus nullus
est ipso iure: quia dolus dedit causam contractui, ꝙ a-
gitur actione ex eo contractu, ⁊ purgatur dolus si pro-
cessum est ad traditionem. Dicit additio, verum est vbi
dolus fuit incidens: sed si dolus dedit causam contra-
ctui, purgatur per actionem de dolo. Ista additio pessi-
ma est, quia vbi cõtractus tenuit, ⁊ dolus dedit causam
contractui, venditor qui al's erat venditurus nõ repe-
tit rem, sed petit ꝙ res reddatur, vel iustũ pretium sup-
pleatur: vnde dico ꝙ agitur ex vendito, nisi traditum
esset ex causa venditionis nulle, ⁊ probatur. ff. de action.
empt. l. Julianus. §. per contrarium. nam ibi emptor in-
ducit dolo ad vendendum venditorem, sed glos. intelli-
git. §. illum, ꝙ induxit ad vendendum pro minori, sed ta
men al's erat venditurus, ⁊ sic est differẽtia in dissoluen-
12 dis contractibus bone fidei ⁊ stricti iuris. ¶ † Itẽ diffe-
rentia est in accessionibus, vnde differentia est primo in
his que veniunt in actione bone fidei a tempore more
officio iudicis licet non sint promisse, sed in actione stri-
ctis iuris non, nisi promisse per stipulationem: vt. ff. de
vsur. l. mora. §. in bone fidei. ⁊. ff. de nego. gest. l. queritur
tantumdem. ⁊. C. de vsuris. l. iij. ⁊ de condictio. indeb. l. j.
¶ Item differentia est quo ad hoc ꝙ in actione bone
fidei venit interesse, licet quis sit obligatus ad dãdum,
nam vsure ⁊ alie actiones veniunt, vt. ff. de act. empt. l. j.
sed in stricti iuris actione vbi dandum est in obligatio-
ne, non venit interesse, imo semper dandum est illud qd
est in obligatione, vt. ff. de verbo. oblig. l. si seruum stipu-
latus. §. vlt. ⁊ l. vbi autẽ nõ apparet. §. vlt. sed vbi tradẽ-
dum est in obligatione, bene succedit interesse: vt. ff. de
verb. obli. l. si fundum tradi. ⁊ de re iudi. l. si quis ab alio.
§. vlti. Et hoc est verum ꝙ vbi dandum est in obligatio-
ne stricti iuris ꝙ non venit interesse, nisi cõtractus esset
innominatus, quia tunc bene veniret interesse: vt. ff. de
presump. l. naturalis. §. ij. ¶ Item alia est differentia, qꝛ
in actione bone fidei veniunt omnia de quibus non est
actum vel cogitatum, equum tamen est ꝙ veniant: vt
s. de oblig. ex consensu. §. vlti. secus in stricti iuris vbi nõ
venit nisi id de quo est actum inter partes, vel saltem co
gitatum, vt in dicto. §. ⁊. ff. si certũ peta. l. cũqꝫ. C. de con-
13 dictio. ob caus. l. si repetendi. ¶ Item † est alia differen-
tia, quia facilius sit compensatio in actione bone fidei
ꝙ in stricti iuris: nam in bone fidei fit directa compen-
satio, sed in stricti iuris per obliquũ, scilicet opposita
exceptione doli, vt. j. eod. §. in bone fidei. ¶ Item alia
est differentia, ꝙ in actione stricti iuris vbi peto ꝙ non
est meum, nec fuit, nec eius a quo causam habeo, ve-
niunt fructus demum lite contestata, vt. ff. de vsuris. l.
videamus. §. si actione. ⁊. l. ij. ⁊ in contractibus bone fi-
dei, ⁊. d. l. videamus. §. si actioni. Do. meus dicit, verum
est in stricti iuris actione veniũt fructus vbi lis cõtestata
est: hoc verum est sub noie fructuũ, sed bene veniunt sub
noie quãti plurimi res fuit a tpe more. Probat, ꝯtract⁹

mutui est

mutui est stricti iuris, quoniam sine hoc nõ numeratur, cum lex dicit ꝙ in contractu mutui reuenit quanti plurimi fuit post moram: vt.ff.si cert.pet.l.annũ. Ex hoc arguit: fructus pendentes, id est existentes ꝛ rei coherentes sunt partes rei cui coherent.ff.de rei vend.l.fructus. Pone ergo, aliquis tenet actione stricti iuris ad fundũ, interpello ipsum loco debito ꝛ tempore, ꝛ sic cõstituo eũ in mora, fructus sunt in fundo, ipse ex quo constitutus est in mora tenetur quãti plurimi fundus erat a tempore, sed non est dubiũ ꝙ fundus magis valet cũ est cũ suis fructibus ꝙ̃ sine, ꝛ fructus illi sunt idem quod fundus, quoniam sunt partes fundi: vnde cũ ipse teneatur a tẽpore more quanti plurimi fundus fuerit, ꝛ plus fuit cuꝫ fructus essent vna cum re, ꝛ sic per cõsequẽs fructus veniant, vt.ff.de rei vend.l.fructus pendentes. Et pro hoc est glos. quam necesse est ita intelligere, nam dicit glos. si
14 quis † surripit mihi ancillam pregnantem ꝛ peperit cũ eo: nõ possum agere pro partu, quia alius est separatus a ventre, ꝛ alia mater: vnde si fur non contrectat partũ separatum a ventre, nõ tenetur ad partum, vt not.glos. ff.de furt.l.qui vas.§.si ancilla.ꝛ.C.de furt.l.ancilla. ergo gl. dicit ꝙ nõ agit dominus, cui surripitur pro partu, ꝛ intelligendum est sub nomine partus. Sed dico ꝙ bene sub nomine quãti plurimi ancilla fuit, nam fur est semper in mora: vt.ff.de condict.furtiua.l.in re furtiua. §.vlti.ꝛ.l.vlti. tenetur ergo quanti plurimi ancilla surrepta fuit a tempore furti, vt.ff.si certum peta.l.vinum. et pluris fuit cum partus in ventre erat, quia tunc est portio viscerum, vt.ff.de vent.inspicien.l.j.§.ex hoc edicto. ꝛ ideo per consequens sub cõditione ancille sub ea estimatione quanti plurimi fuit a tempore more venit partus qui tunc fuit in vtero. Sed cõtra.ff.de vsur.l.videamus. §.si actionem. dicit ipse verum est ꝙ fructus non petuntur sub nomine fructuum, sed sub nomine eo quãti plurimi fuit fundus a tempore more.
15 ¶ Sed quid † curo ego vtrum sub nomine fructuum petantur, vel alio modo: iam erit hoc imponere iura verbis, ꝛ non rebus, qđ esse non debet.C.de consti.pecu.l.ij. Dico, imo multum interest vtrũ petam fructus sub nomine interesse quãti plurimi res fuit: quia tunc non consumabitur fructus separatim, nec crescit eorum estimatio, sed quãtum res crescit. Unde lex dicit, habebam fundum valẽtem sexaginta coloni serui, ꝛ sic fructus veniunt, ita ꝙ propter fructus modo valet plus fundus ꝙ̃ sexaginta, ꝛ sic in vniuerso valet centum, queritur an videar duas res habere: vnam de quadraginta, scilicet fructus, aliam de sexaginta, scilicet fundum. Lex dicit, imo ꝙ vnam tantum valentem centum, scilicet fundum, vt.ff.que in fraudem credi.l.vlti.§.antepenul. ꝛ sic fructus non estimantur, sed fundus estimatur plus propter fructus: potest esse ꝙ fructus cum erant in fundo non valebant nisi viginti, scilicet quia erat bonum forum bladi, ꝛ modo sunt separati, ꝛ custoditi vsqꝫ huc, ꝛ valent sexaginta. Interest ergo ratum illi qui petit sub nomine fructuum interesse, ꝛ sic habet viginti ꝙ posset petere sub nomine fructuũ quorũ estimatio bene crescit, ꝛ sic haberet sexaginta solidꝯ. ꝛ idẽ est in partu, ꝛ ideo dico ꝙ fructus ante litem post moram veniunt sub nomine interesse, sed post litem sub nomine fructuum: sic intelligo.ff. de vsur.l.videamus.§.si actionem. de rei vend.l.fructus. ꝛ si cer.pet. l.vinum.ꝛ.l.cum fundus. Sequitur hic ꝙ actio prescriptis verbis est bone fidei in duobus casibus, scilicet vbi operatur pro estimato, ꝛ vbi competit per permutationem: in quibus ergo talibus erit stricti iuris querit glos.
16 Dicit glos.† ꝙ in omnibus preter istos duos: quia de aliis non inuenitur ꝙ sit bone fidei, ꝛ enumerat alios casus. Ecce dicit glos. vbi mista contractui imponitur conuentio aliqua, statim agitur prescriptis verbis: vt.C. de actio.empt.ꝛ ven.l.ij. Item competit prescriptis verbis quotiescunqꝫ dubitatur de nomine contractus: vt.ff.de prescrip.verb.l.j. Item dicit glos. in facio vt des non est tractãdum vtrum prescriptis verbis sit bone fidei quia nõ competit prescriptis verbis, sed actio de dolo que est stricti iuris: sic intelligit.ff.de prescrip. verb.l.naturalis. §.quod si faciam. Item in do vt des non est tractandũ, ꝙ do vt des est contractus permutationis, ꝛ pro mutatione est bone fidei in contractu vt des, vt hic: vnde in duobus casibus in contractibus innominatis tantum competit prescriptis verbis stricti iuris.s.in facio vt facias, ꝛ do vt facias, sic ergo dicit glos. ꝙ in facio vt des, non cõpetit prescriptis verbis, non est verum. Doctores dicunt: pone, conueni ꝙ ego facerem aliquid, ꝛ dares mihi decem, dedisti, ꝛ volo facere, quare nõ potes agere prescriptis verbis, nec istud negat.C.ꝛ.ff.de pꝰscrip.verb. l.naturalis.§.quod si faciam.versi.ij. vbi primo esset datum posset agere actione prescriptis verbis. ¶ Item ꝛ si primo sit factum distinguunt doctores, ꝛ glos. in illa.l. naturalis. aut feci tibi tale quid ex quo habes cõmodũ, ꝛ tibi adest, ꝛ possum agere prescriptis verbis, vt tu des qđ mihi conuenisti dare: vt si promisi scribere librum, ꝛ scripsi, ex isto facto tibi adest, ꝛ habes cõmodum, vnde possum agere prescriptis verbis. Si aũt sit tale factũ ex quo nihil tibi adest, non agam prescriptis verbis, sed qꝛ mihi abest illud quod fecerim ex conuentione habita inter nos, agam de dolo: ꝛ sic loquitur.ff.de prescri.ver. l.naturalis.§.qđ si faciam. Et est ratio diuersitatis inter
17 ista, quia † in actione prescriptis verbis non potest agere qui non implet plene cõtractum ex parte sua: ille autem dicitur plene adimplere qui facit ne adsit aduersario plene implet ex parte sua, quia petit sibi dari, ꝛ sic ex datione sibi aderit. Si vero ipse facit tale quid aduersario ex quo nihil adest illi, vnde plus petit ab eo ꝙ̃ ipse velit facere, ꝛ ideo nõ implet plene, quia plene implere est: sicut ego peto cõmodum a te, ita ego faciam tibi, ꝛ propter hoc non agam prescriptis verbis nisi faciam quod assit, tamen quia secutus sum fidem conuentionis feci illud quod cõueni, ꝛ tu non vis mihi dare, ꝛ mihi obest illud quod feci, tu es in dolo, ꝛ ideo agã de dolo. Sic intelligitur ꝛ notat glos.ff.de prescrip.verb.l.naturalis.§. quod si faciam. ꝛ eadem ratio habet locum in facio vt facias: vt si conueni facere aliquid ex quo tibi assit, possum agere prescriptis verbis, si conueni facere tale quid ex quo tibi non aderit, dico ꝙ licet fecerim ex quo tibi nihil adest, non agã vt tu facias mihi illud ex quo mihi adesset, quia plus volo exigere, vnde agam de dolo, ꝛ sic in facto equali agitur prescriptis verbis, in inequali de dolo ex parte eius qui minus plene implet: sed vbi facta sunt equalia, non plus exigit ab aduersario ꝙ̃ sibi fecerit, ꝛ ideo agitur prescriptis verbis. Si conuenio manumittere seruum meum qui erat forte filius tuus naturalis vt manumittat seruũ, qui similiter erat filiꝰ meus, manumitto seruum meum, nõ vis manumittere tuum, dico potero agere contra te prescriptis verbis vt tu manumittas tuum: nam per cõuentionem nostram ex quo nobis placet, vt.s.eo.§.preterea. nam videtur nobis vtile.s.eod.§.huic. sicut al's illud quod non posset solui, propter conuentionem poterit: vt.ff.si cert.peta.l.ij.§.appel-
18 lata. ¶ Item gloss. dicit hic ꝙ † contractus do vt des, est bone fidei contractus permutationis, per hoc dicit ꝙ cõtractus, do vt des, est bone fidei: sed dicitur in vno est differentia inter contractum permutationis ꝛ do vt des, quia permutatio fit in specie certa ad speciẽ certam tantum, sed do vt des fit, siue sit certa species cum certa, siue incerta cũ certa, vel econtra, sed permutatio fit tantum cum certa species permutatur cũ certa, vt domus certa, puta Titiana cum fundo vrbano, ꝛ sic se habet do vt des, sicut genus ad speciem, quia in omnibus cõpetit do vt des, sed permutatio tantum vbi certũ datur pro certo, vt not.docto. ꝛ gloss.C.de rerum permuta.l.j. ꝛ in rubri. ꝛ inducunt legẽ que videtur dicere hoc.C.de rerum permuta.l.quoniã asseris. Non facio vim in hoc, dico ꝙ permutatio non est contractus innominatus, do vt des: nam in cõtractu, do vt des requiritur ꝙ ego dem ꝛ promittam de euictione al's non liberor, imo ꝙ aduersarius mihi dedisset posset repetere, vt.ff.de condict.ob cau.l.vlt. sed in cõtractu permutationis ego qui conueni permutare, non teneor ad factum, sed ad obligationẽ de euictione ꝛ ad rem tradendam tñ, ꝛ sic not. gl.ff.de re.permu.l.j. Et ideo do.meus dicit.C.de trãsac. l.siue apud acta. ꝙ permutatio magis est sub cõtractu,

facio vt facias, q̄ sub cōtractu, do vt des, probat. Ecce in contractu, do vt des, vterq̧ tenetur facere rem accipientis: vt. ff. de condic. ob cau. l. vlti. §. eo. §. sic itaq̧. sed in permutatione tenetur ad rem tradendam, ꝛ sic ad factum, quia rem tradere est factum, vt. ff. de verbo. oblig. l. vbi autem non apparet. §. qui id q̄d in faciendo. Item
19 dicit glos. † q̄ prescriptis verbis competit nō solum pro contractibus innominatis: sed etiam pro contractu pacto incontinenti apposito iuxta contractum vestitum. Dominus meus dicit q̄ idem est competere pro pacto incontinenti apposito, ꝛ pro contractibus innominatis, quia ſm eum non agitur prescrip. verbis pro pacto incontinenti apposito iuxta alium vestitum, nisi sit ita q̄ ex appositione secunde conuentionis ad primam resultet cōtractus innominatus, do vt des, do vt facias, facio vt des: ꝛ de hoc notatur. C. de pact. l. in bone fidei. Et ista sufficiunt pro. §. isto. ¶ Redeo ad id quod omisi §. in. §. sequens. vbi ponuntur quedam actiones: de quibusdam dixi, de quibusdam non, ꝛ ideo de illis de quibus non dixi, hic dicam. Supra dixi in. §. sequens. de actione cōmodati directa, ꝛ cōtraria, ꝛ de actione depositi, ꝛ de actione mādati: restat videre de actione ex mutuo, ꝛ estimatoria, ꝛ pro socio, ꝛ ex empto, ꝛ vendito, ꝛ locato, ꝛ conducto, quia de istis tangitur ibi, ꝛ modo dicā q̄d potero. Et primo quero de actione ex mutuo. Di-
20 cunt autem quidam plura esse mutua: † est em̄ vnū naturale cum pecunia numerata, nam tenetur reddere, ꝛ hoc natura dictat q̄ ipse reddat, nec fit locupletior cum alia iactura, vt. ff. de condic. indeb. l. nam natura. ꝛ ideo iste religatur qui recipit mutuum, vt. §. quib. modis re contrah. oblig. in princi. Item est scōm mutuū ciuile sed nō mutuatur: vt cū mutuatur pecunia sequitur stipulatio, super mutuo agitur ex stipulatione, ex quo est efficax, non ex numeratione, tamen istud mutuum quāuis fiat per stipulationem, habet causam naturalem, scilicet numerationem pecunie propter quam interponitur stipulatio, sic intelligunt. ff. si cert. peta. l. certi condictio. §. quoniam noua. ff. de nouatio. l. si ita stipulatus. ꝛ. l. cum enim. ¶ Item dicunt tertium mutuum ciuile, quod nō coadiuuatur natura, vt cum promitto spe future numerationis, nā sum obligatus ex mutuo ciuiliter: nec istud mutuum iuuatur natura, nam cum nihil mihi sit numeratum, ꝛ sic natura non dictat q̄ ego tenear, sic ꝛ intelligunt. §. de lit. ob. §. j. ꝛ est dissensio, quia quidam dicūt q̄ non sum obligatus naturaliter nec ciuiliter. Alij q̄ nō sim statim obligatus, sed demum post biennium: de hoc non curo hic. Dominus meus dicit q̄ vnum est mutuum, scilicet q̄ fuit sententia Jaco. bal. naturale: vt §. quib. mod. re contrah. oblig. in princi. ff. si cer. peta. l. ij. §. mutui. Et q̄d dicunt alij q̄ imo est contractus mutui, vt in lucris. §. de lit. obla. dicit dominus meus q̄ non est mutuum, sed contractus alius: vnde est vna species alia a mutuo. Item quidam dicunt q̄ mutuum fit per stipulationem. Dicit q̄ non est mutuum, imo contractus stipulationis: nam non fingitur mutuum precessisse, vt. ff. de nouatio. l. si ita stipulatus. ad fin. ꝛ. l. seq. vnde dicit solum esse mutuum numerationis pecunie, ꝛ non aliud, ꝛ dicitur naturale, que fuit sententia Jacob. bal. Qua actione agit pro mutuo. Dico certi condictione: vt. ff. si
21 cer. peta. l. certi condictio. §. j. ¶ Quero † nunquid certi condictio sit vna, vel plures: ꝛ si plures, quot sunt certi condictiones. Joan. dicit duas esse certi condictiones: generalem que competit pro omni cōtractu in quo certum debetur. ff. si cert. peta. l. certi condictio. in princip. ꝛ sententia Joan. nō potest plene probari, vnde ipse supponit certi condictionem ex mutuo. Unde dicit Joan. datur ex mutuo certi cōdictio specialis ex mutuo, vt. §. quibus mod. re contrah. oblig. primo respon. nam cum mutuum sit specialis species, conueniens est q̄ sibi debetur actione speciali sicut in alijs contractibus qui nō admittunt suam specialem actionem, propter hoc q̄ generalis actio competit in eo casu, vnde dicit Joan. q̄ competit certi condictio specialis: ꝛ quāuis Joan. non probat per legem istam dari, sed supponat, non reperitur lex que hoc neget, vnde dicit Joan. certi condictio

specialis ꝛ generalis que competit vbicūq̧ certum debetur. Nec intelligas q̄ se habeat tanq̄ species ꝛ genus, vt vna contineatur sub alia, quia non est verum, ſm hoc certi condictio generalis aliqua specialis haberet eundem modum concludendi quem certi condictio generalis aliquo addito, nam actiones diuersificantur ſm diuersos modos concludendi: vbi est ergo idem modus concludendi, ibi reputatur actio eadem, si ergo certi condictio ex mutuo esset species certi condictionis, specialem haberet concludendi modum quē generalis ha-
22 bet, sed non est ita. ¶ Quis est † modus concludendi in certi cōdictione. Generalis modus est, quia certum debes certum peto, sed non est idem modus in certi specialis, nāe ex mutuo illā cōcludit: vt mutuaui tibi decē in quibus teneris mihi, vnde decem peto, ꝛ sic non habet istum modum, quem habet generalis, ꝛ ideo iudicatur alia, quia actiones diuersificantur penes modos cōcludendi: si enim esset species vbi esset conclusio speciei, ibi esset grauius aliquo addito, vt sicut dicit, sortes currit, ista est conclusio speciei, nam homo est species ad animal. Unde ergo sequitur, sortes currit, ergo homo erit, sortes est homo: eodem modo ad istam conclusionē speciei sequitur conclusio generis aliquo addito specifica differētia, vt si dicamus sortes currit, ergo homo rationalis mortalis currit, ꝛ sic species habet conclusionem generis aliquo addito specifica differētia, sed hic habet diuersum modum concludendi, ꝛ sic non sunt eedem rationes actionis, vnde dicuntur generales ꝛ speciales, non quia vna species, alia genus, sed quia generalis cōpetit in pluribus casib⁹, ꝛ sic generalius datur. ¶ Im-
23 ponitur Azo. q̄ dixit † q̄ sunt tres certi condictiones, generalis scilicet, item specialis ex mutuo, itē addit tertiam stipulationē, sed non reperio q̄ dixerit hoc: pro eo inducitur lex que dicit q̄ si certum deducitur in obligatione, q̄ agitur non actione ex stipulatu. ff. si cert. peta. l. si quis certum: sed certi condictione, intelligit a quo certi condictio specialis ex stipulatu, sicut Jaco. credit in mutuo, quia specialis cōtractus, ꝛ sic habet agere per specialem actionem. ¶ Alij dicunt q̄ non debuit scribi q̄ sunt quatuor certi cōdictiones, tres nominate, ꝛ addunt quartam, scilicet condictionem si certum petatur, ꝛ dicunt esse nomen actionis, vnde illa competit pro pecunia tantum: vt. ff. de tritica. l. j. sed non est verum ibi, siue certum petatur pro causa agendi, non pro nomine contractus. ¶ Jaco. bal. dicit q̄ est vna, scilicet certi cōdictio generalis: dicit glos. non placet, ꝛ non plus dicit, hic notat. ff. si certū peta. in rubri. Jaco. sic probat q̄ sit vna, alie vocantur certi cōdictiones, ista certi condictio. Si enim essent plures, ad quid vocantur vno nomine, sicut lex dicit: si codicillus ꝛ testamentum essent idem, quia vocantur omnes certi condictiones, quia omnes competunt vbi certum debetur, ꝛ inde vocātur eodem nomine, sed non habent diuersas actiones concludendi, ꝛ sic non sunt eedem ex mutuo, non quia mutuaui in generali, quia certū debes. ¶ Item probat Jaco. nam lex que loquitur de certi condictione generali, dicit q̄ ex quacūq̧ certum debetur per hanc actionem petitur, non dicit per has, ꝛ sic innuit q̄ sit vna: vt. ff. si cer. peta. l. certi condictio. in prin. Unde caueatis vobis, hic nō sit aliquod argu. quod concludat contra Joan. nec a Ja.
24 nec a domino meo: vnde † quod dicitur, q̄ certi condictio competit pro omni causa, ꝛ sic pro mutuo, hoc cōcedo, sed propter hoc non negatur specialis. Q̄d incōueniens sequitur si generaliter competat ꝛ specialiter. Et certe nullum. Dominus meus tenet Jac. ꝛ dicit vnam, ꝛ probat: certi condictio ex omni causa in omni contractu semper habet vnum modum concludendi, cum ergo in omni contractu ꝛ ex omni causa cōpetat quia certum debetur, ergo semper vna est. Preterea dicit ipse, si nos iudicaremus certi condictionem aliam esse per hoc q̄ competit in casu mutui, per consequens esset in casu empti ꝛ venditi ꝛ aliorum contractuum in quibus certum venit, ꝛ sic plures certi cōdictiōes speciales, scilicet ex mutuo, ex vendito, locato, ꝛ conducto, ꝛ similes, sed ego reputo multū incōueniens: sic ergo tenet dominus meus

meus sentētiam Jac. quia sit vna generalis, tamen per
argumēta sua non approbat Jac. nam dixit ꝙ vna cer-
ti condictio, quia habet semper vnum modum conclu-
dendi. Uerum est generalis, sed specialis non habet eun
dem modum: quia cōcludit hic per aliam rationem, sci-
licet quia mutuauit. Itē qd dicit non debet dici pluries
propter hoc ꝙ cōpetit in contractu mutui, quia per ean
dem rationem competit in actione ex vendito: qd not.
quia ibi habet locum alia specialis, ꝛ sic non indiget cer
ti condictione speciali, sed mutuum non habet aliam vt
speciale, vnde per argumenta sua non potest reprobari
Jo. sed tamen suam sentētiam non probat per aliquam
25 legem. Sed Jo. † negauit certi condictionem specialem
habuisse modum concludēdi in certi generali: ꝛ sic non
haberet eundem modum concludendi si esset eadem, ꝛ
ideo non datur specialis, ꝛ ꝙ poterat concludere ꝙ cer-
tum debet probatur. Si enim concluderet simpliciter,
quia promisisti stipulationem: esset conclusio in actione
ex stipulatu, ꝛ sic nō habet locum certi specialis ꝛ gene-
ralis. ff. si cer. pet. l. si quis certum. Unde oportet conclu-
dere vt differat ab actione ex stipulatu, ꝛ illud nō est nisi
per certum, ꝛ ideo debet concludere per medium certi,
vt sic dicat: promisisti decem per stipulationem, vnde
quia certum debes, certū peto, ꝛ sic est semper generalis.
Non obstat qd dices, imo diuersificatur, quia dicet, de-
bes certum ex stipulatu, sed dic ꝙ nō diuersificatur pro-
pter diuersos contractus, sed propter diuersum modū:
ꝛ ideo dicit Jo. ꝙ competit, sed non probat aliqua lege,
cui competit actio ex mutuo. Item ei cuius nomine mu
tuatur pecunia, acquiritur directa: vt. ff. si cer. pe. l. certi cō-
dictio. §. quoniam. ¶ Imo plus si mutuo nomine alicu
ius, sibi acquiritur ignoranti. Pone ꝙ reprobat nomē,
quia non vult ꝙ sit sibi quesita obligatio: lex dicit ꝙ te-
netur mihi cedere actionem contra debitorem. Item si-
ne cessione mihi acquiritur vtilis ex mutuo: vt. ff. si cert.
peta. l. si absentis. ¶ Formatur autem sic: Dico contra
26 Titium † coram vobis domine iudex, ꝙ ego mutuaui
sibi decem libr. Parisi. vnde peto ipsum condemnari mi
hi in decem libr. in quibus fuit mihi obligatus, vnde pe-
to vt soluat, ꝛ vt ipsum condēnetis in decem libr. ideo di
co fuisti obligatus, per hoc enim presumitur ꝙ tu sis obli-
gatus adhuc in futurū: ar. qui semel fuit dn̄s, adhuc pre
sumitur dn̄s. C. de prob. l. siue possidetis. Sed pone, dico
sic: mutuaui tibi ex causa mutui, nunquid cōcludit pro-
babiliter? Quidam dicunt ꝙ non, quia potest recipere
ex alia causa, ꝛ sic non erit obligatus ex mutuo. ff. si cert.
pet. l. si ego. ꝛ sic libellus non concludit: dico verum est vt
concludat de necessitate, sed probabiliter cōcludit, quia
ex quo enumeraui sibi ex causa mutui ꝛc. ꝛ sic concludit
27 probabiliter. ¶ Querit dominus meus: † aliquis mu-
tuat mihi Parisi. pone octo libr. nunquid petam Parisi.
vel pecuniam tantum valentem? Dicunt quidam, aut
interest sua rehabere Parisi. quia forte vult ire in locum
vbi non recipitur alia moneta nisi Parisi. ꝛ tunc non te
netur recipere pecuniam in alia forma si sua interest: vt
ff. de sol. l. Paulus respondit. si sua non interest, tenetur
recipere pecuniam sub eadē forma. At si numeraui Pa
risi. non interest mea magis habere Parisi. quoniam te-
netur ad valorem. s. octo libr. tamen dicunt ꝙ tenetur re
cipere: quia recipit tale quid fictionem in suo genere. ff. si
cer. pe. l. ij. §. appellata. ꝛ ideo vnū soluit pro alio. ¶ Sed
contra, quia iam fm̄ hoc semper petet quod valet, nam
sua interest petere: quia illud reputatur mea interesse, qr
mihi melius placet. j. eo. §. preterea si quis generaliter ho
minem. Respondēt illi, verū est quia illud reputatur mihi
vtile qd mihi placet: verū est in illis rebus in quibus ca-
dit affectio, sed in minimis non cadit affectio, vt. ff. de in
lit. iur. l. nūmis depositis. Dico ꝙ potest petere si Parisi.
numerauit: sed non sequitur quin debitor possit se libera
re soluendo alienam pecuniam in alia materia. Pone,
numeraui sterlingos, tu vis reddere paruos, vel turon.
paruos qui sunt enei, ꝛ non teneor: quia tu soluis aliam
rem ꝛ sub alia materia ꝛ aliud pro alio, non teneor reci-
pere. ff. si cert. pet. l. ij. §. mutui datio. Si autem vult mihi
reddere sub eadem materia sed tamē sub diuersa forma
28 distinguo: aut † interest mea reddere nummos sub pri-
ma forma, mutuaui tibi sterlingos, vis mihi reddere lau
deg. paruos, ꝛ mea non interest recipere, quia volo ire
Angliam, ꝛ ibi tantum non valent quantum hic, ꝛ nō
teneor recipe ex quo mea interest habere sub forma sub
qua numeraui, vt. ff. de sol. l. Paulus respondit. Si autē
nihil mea interest recipere sub prima, quia tantū valet
ista que redditur quantum prima, ꝛ tunc tenetur recipe
re: nam in istis rebus nō potest redigi ad sua initia. Po-
tentior est materia ꝙ tamē forma, ꝛ licet alia forma det
esse rei, non in istis, quia ita possunt redigi ad primam
materiam, magis inspicitur potentia materie ꝙ for-
me: ꝛ ideo ex quo nihil interest mea, teneor recipere, vt. ff.
de lega. iij. l. quesitum. §. illud. ꝛ arg. l. que dicit, si interest
creditoris non recipere, non tenetur recipere, ergo a cō-
trario sensu nisi intersit mea recipere, vt. ff. de solu. l. pau-
lus respondit. ¶ Quid si mutuaui tibi sterlingos, qui tē
pore mutui erant maioris pretij, postea facti sunt mino-
ris estimationis, vt fit frequenter Parisijs, tu vis redde
re sterlingos, isti non minus valēt, nolo eos recipere nisi
reddantur sub estimatione qua erant tempore mutui: arg.
ff. si cer. peta. l. cum quid. Doctores dicunt ꝙ imo teneor
recipere sterlingos, quales sunt nūc, nam cum queritur
de bonitate rei, si sit bonitas intrinseca, vt odor, color,
sapor in vino, tunc in tali bonitate intrinseca inspicitur
tempus mutui: vt. ff. si cert. peta. l. cum quid. Si bonitas
sit extrinseca, vt estimatio rei, tunc inspicitur tempus
quo petitur: vt. ff. dicto tit. l. vinum. cum ergo hic tracte-
tur de bonitate extrinseca, inspicietur tēpus petitionis.
29 ¶ Ego dico, si queras † vtrū eadem pecunia possit red
di, licet maioris sit estimationis nunc ꝙ tempore contra
ctus. Distinguo, aut pecunia argentea, ꝛ tunc teneor re
cipere, quia talis pecunia redacta ad massam bene va-
let quantum vel fere quantum pecunia, vnde inspicitur
magis potentia materie ꝙ forme: arg. ff. de aur. ꝛ ar. leg.
l. si ita. de leg. iij. l. quesitum. §. illud. Si vero sunt nummi
enei, quia isti redacti ad massam non valent tantū, imo
quasi nihil in istis cōsidero estimationem, quia lex dicit:
non probet vsum tam ex substantia ꝙ ex quantitate, vn
de in ea consideratur quantitas, ꝛ ideo dicitur bonitas
intrinseca in ea ipsa estimatio. ff. de cōtrahen. emp. ꝛ ven
di. l. j. respon. j. ad fin. ꝛ. j. ad leg. cornel. de fal. l. qui falsos.
ꝛ arg. ff. de in lit. iuran. l. nummis. ꝛ idcirco in eis dico ꝙ
inspicitur estimatio que erat tempore contractus. arg.
ff. si cer. pet. l. cum quid. vnde si reddatur sub minori esti-
matione videtur res alia reddita.

¶ Absolutum est hoc opus Commentariorum lu-
culentissimi veterumqꝫ vtriusqꝫ Juris doctoris,
heroum memoria colendi, do. Jacobi ab Arena
Parmensis, Jureconsulti in ius Ciuile, ad cuius-
dam vetustissimi exemplaris fidem summa cura
vigilantiaqꝫ non mediocri in lucem emissum, im-
pensis honesti viri Hugonis a porta: typis vero
fidelissimorum Calcographorum Stephani ruf-
fini ꝛ Joannis ausulti, Lugduni anno nostre
salutis. M.cccccxlj.

¶ Repertorium Commentariorum in Ius Ciuile, domi. Jaco. ab Arena Parmensis iuris vtriusqꝫ doctoris excellentissimi, serie alphabetica quicquid bonarum materiarum in dictis Commentarijs habetur, continens.

¶ De litera A.

Actio de

De litera B.

De litera C.

Commissarius

Consuetudo si

Datum ob

De litera E.

Ecclesia aut

Filius sub ea

De litera G.

De litera H.

De litera I.

De litera L.

De litera N.

¶De litera P.

Pactum non fit

Publicum ex

De litera Q.

De litera R.

Scriptura dicitur

De litera T.

De litera V.

Venditore a

¶ Repertorij siue Indicis commentariorum domini Jacobi ab Arena Parmensis Juris vtriusq; doctoris prestantissimi in vniuersum Jus Ciuile, finis.

Regestum.

a b c d e f g h i k l m n o p q r s t v x y z A B C D E F G H J K L M N O P Q R S T U. Omnes sunt quaterni, T vero & U, terniones.

[illegible]

Arena

In Univ. Ius Crim

colorchecker CLASSIC
calibrite
mm